תלמוד בבלי · אחרונים · שיטה מקובצת · סדר נזיקין

שיטה מקובצת על בבא מציעא

רבי בצלאל אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שיטה מקובצת על בבא מציעא

רבי בצלאל אשכנזי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שיטה-מקובצת-על-בבא-מציעא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 7
דף ב: 36
דף ג. 79
דף ג: 98
דף ד. 114
דף ד: 127
דף ה. 140
דף ה: 147
דף ו. 160
דף ו: 183
דף ז. 191
דף ז: 200
דף ח. 218
דף ח: 231
דף ט. 244
דף ט: 257
דף י. 266
דף י: 280
דף יא. 292
דף יא: 307
דף יב. 312
דף יב: 328
דף יג. 337
דף יג: 351
דף יד. 361
דף יד: 370
דף טו. 376
דף טו: 397
דף טז. 412
דף טז: 423
דף יז. 432
דף יז: 437
דף יח. 455
דף יח: 459
דף יט. 465
דף יט: 469
דף כ. 476
דף כ: 483
דף כא. 488
דף כא: 497
דף כב. 503
דף כב: 518
דף כג. 529
דף כג: 536
דף כד. 546
דף כד: 555
דף כה. 561
דף כה: 575
דף כו. 588
דף כו: 595
דף כז. 610
דף כז: 616
דף כח. 625
דף כח: 635
דף כט. 640
דף כט: 642
דף ל. 657
דף לא. 660
דף לא: 666
דף לב. 677
דף לב: 688
דף לג. 703

דף לד. 710
דף לד: 713
דף לה. 723
דף לה: 732
דף לו. 736
דף לו: 741
דף לז. 754
דף לז: 765
דף לח. 775
דף לח: 789
דף לט. 796
דף לט: 809
דף מ. 816
דף מ: 823
דף מא. 828
דף מא: 837
דף מב. 842
דף מב: 849
דף מג. 856
דף מג: 858
דף מד. 868
דף מד: 872
דף מה. 887
דף מה: 895
דף מו. 898
דף מו: 906
דף מז. 915
דף מז: 920
דף מח. 936
דף מח: 942
דף מט. 949
דף מט: 957
דף נ. 959
דף נ: 963
דף נא. 983
דף נא: 988
דף נב. 992
דף נב: 1000
דף נג. 1007
דף נג: 1015
דף נד. 1019
דף נד: 1020
דף נה. 1024
דף נה: 1028
דף נו. 1034
דף נו: 1039
דף נז. 1042
דף נז: 1051
דף נח. 1055
דף נח: 1056
דף נט. 1057
דף נט: 1059
דף ס. 1063
דף ס: 1063
דף סא. 1076
דף סא: 1079
דף סב. 1083
דף סב: 1089
דף סג. 1095
דף סג: 1104
דף סד. 1107
דף סד: 1110
דף סה. 1117
דף סה: 1126

דף סו. 1128
דף סו: 1137
דף סז. 1140
דף סז: 1151
דף סח. 1165
דף סח: 1171
דף סט. 1185
דף סט: 1189
דף ע. 1194
דף ע: 1202
דף עא. 1208
דף עא: 1210
דף עב. 1223
דף עב: 1230
דף עג. 1235
דף עג: 1242
דף עד. 1252
דף עד: 1255
דף עה. 1262
דף עה: 1269
דף עו. 1271
דף עו: 1280
דף עז. 1289
דף עז: 1291
דף עח. 1304
דף עח: 1314
דף עט. 1319
דף עט: 1326
דף פ. 1329
דף פ: 1334
דף פא. 1337
דף פא: 1340
דף פב. 1346
דף פב: 1360
דף פג. 1361
דף פג: 1369
דף פד. 1371
דף פה: 1371
דף פו. 1372
דף פז. 1372
דף פז: 1374
דף פח. 1379
דף פח: 1387
דף פט. 1393
דף פט: 1397
דף צ. 1404
דף צ: 1408
דף צא. 1413
דף צא: 1416
דף צב. 1420
דף צב: 1425
דף צג. 1432
דף צג: 1434
דף צד. 1442
דף צד: 1450
דף צה. 1455
דף צה: 1457
דף צו. 1462
דף צו: 1467
דף צז. 1472
דף צז: 1476
דף צח. 1483
דף צח: 1496
דף צט. 1513

דף צט: 1519
דף ק. 1523
דף ק: 1528
דף קא. 1535
דף קא: 1546
דף קב. 1553
דף קב: 1561
דף קג. 1567
דף קג: 1572
דף קד. 1574
דף קד: 1584
דף קה. 1595
דף קה: 1600
דף קו. 1603
דף קו: 1604
דף קז. 1610
דף קז: 1611
דף קח. 1611
דף קח: 1616
דף קט. 1632
דף קט: 1637
דף קי. 1642
דף קי: 1649
דף קיא. 1656
דף קיא: 1658
דף קיב. 1661
דף קיב: 1662
דף קיג. 1665
דף קיג: 1671
דף קיד. 1675
דף קיד: 1680
דף קטו. 1681
דף קטו: 1686
דף קטז. 1689
דף קיז: 1689
דף קיח. 1692
דף קיח: 1696
דף קיט. 1700

דף ב.

מתניתין אוחזין בטלית. פירש רש"י ז"ל דוקא אוחזין דשניהם מוחזקים בה וכו'. איכא למידק דמאי חדושא והא אוחזין קתני ומהיכא תיתי לן למימר דלאו דוקא. ותו דפתח בתרתי דשניהם מוחזקים בה ואין לזה כח בה יותר מזה וסיים בחדא שאלו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחברו עליו הראיה וכו', וקשה דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא. ויש לומר דכולה מתניתין קשיא ולית בה בבא דלית בה פירכא ומשום הכי הוה אמינא דלאו דוקא קתני למילתיה. ברישא קשה דהוה ליה למתני פרק אלו מציאות ברישא, ותו מאי האי דקאמר זה אומר וזה אומר ליתני כל אחד אומר. ותו זה ישבע שבועה זו למה. וכבר הקשו קושיא זו בגמרא (ג.). וכן שאין לו בה פחות מחציה אמאי תקון כי האי לישנא. זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי. קשה נמי דאמאי יטול זה שלשה חלקים וזה רביע, והלא בתפסי בכרכשתא עסקינן בכולה מתניתין ושניהן מוחזקין בה בשוה והיה לו לומר יחלוקו כרישא דמתניתין. ועוד דלמה ישבע זה על שלשה חלקים אחרי שחברו מודה לו בחציה. ועוד מה טעם האומר כולה שלי והאומר חציה שלי זה ישבע וזה ישבע הוה ליה למימר כרישא דמתניתין. שנים רוכבין בזמן שהם מודין וכו'. הוא מותר אגמור וכדפריך בגמרא (ח.). נמצא דלית תיבה בכולה מתניתין דלית בה פירכא ומשום הכי הוה אמינא דלאו דוקא נקט למילתיה בכולה מתניתין, לזה אמר הרב דוקא אוחזין. ואין צריך לזה הכרח שדרך התנא לדבר בדקדוק גדול ודקא קשיא לך במתניתין, בגמרא מפרש אמאי תנא תרתי ובגמרא מפרש אמאי ישבע וכן כולם. ואחרי שאין קושיא בחלק מחלקי המשנה ממילא שמעת שכולה בדקדוק ולכן לא יצא רש"י ז"ל עם החלוקה האחרת והיא בדלא תפיס חד מתרווייהו ולהכריח שאינה צודקת שאין צורך לדעתו ז"ל כיון שאנו יכולים לפרש בדוקא ושהתנא דבר בדקדוק כדאמרינן. אמנם למה שכתב שאין לזה בה כח יותר מזה הביא ראיה מכח הדין המוסכם דהמוציא מחבירו עליו הראיה וכדאוקימנא בגמרא דתפסי בכרכשתא מהאי טעמא. ומה שיצא רש"י ז"ל עם זו החלוקה ושכח האחרת משום דכולה חדא מילתא היא דזיל בתר טעמא דמוציא מחברו עליו הראיה, אף הכא נמי כשתפס האחד יותר מחברו הוי אידך המוציא מחברו עליו הראיה.

ואי קשיא לך דנימא החלוקה האחרת שאלו היה לאחד כח יותר מחברו הוי אידך המוציא מחברו עליו הראיה והוא הדין לאחרת. יש לי לומר דאי כתב הכי נפק מיניה חורבא דהוה אמינא עליו להביא ראיה ולא יטול אפילו מה שבידו בשבועה וכל שכן מאי דביני ביני וזה אינו. ודוק בלשון רש"י ז"ל שכתב בסופו ואינו נאמן ליטול בשבועה

כלומר כשכולה היא ביד חברו צריך להביא ראיה ואינו נאמן בשבועה, אבל אם היה לזה כח בה יותר מזה ודאי דנאמן במה שבידו בשבועה וכל שכן אשארא. והיינו דלא גרס רש"י ז"ל בגמרא במילתיה דרבי אבהו והשאר בשבועה, דאם לא כן מאי דקאמר רש"י ז"ל ואינו נאמן וכו' הוא מיותר, מה תאמר דנימא תרווייהו ודאי זהו אריכות גדול. ולמה שהקשינו דליתני כל אחד אומר וכו' כיון שטענותיהן שוות. איידי דבעי מיתני בסיפא זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי דלא סגי בלאו הכי דטענותיהן חלוקות תנא נמי ברישא הכי. ולמאי דאקשינן דיחלוקו נמי בזה אומר כולה שלי וזה אומר חציה כיון דתפסי בכרכשתא, תירץ רש"י ז"ל מודה הוא שהחצי של חברו וכו' כמשפט הראשון וכו' ומאי דסיים בלישניה מה שהן דנין עליו נשבעין שניהן והוא מיותר, אפשר שכוון לתרץ הקושיא השנית דאמאי ישבע על השלשה חלקים אחרי שחברו מודה בחציה, לזה אמר מה שהן דנין עליו כלומר כפי חומר הענין והנושא אשר הם דנים כך היא השבועה שאם הוא בדבר הראוי ליחלק לשליש ולרביע אלו רצה נוטל ממנו החצי ואחר כך נשבע על מחצית הנשאר, אבל בדבר שאינו ראוי ליחלק נשבע על שלשה חלקים כי תכלית הכל הוא שישבע על חצי טענתו, ומשום דתנא דידן נקט טלית דלא שייך בה חלוקה נתן הדין שישבע על שלשה חלקים. וכן כתב הרשב"א ז"ל (ב. ד"ה זה ישבע (הראשון)) כמו שהביאו הרב המגיד פרק ט' מהלכות טוען ונטען (ה"ח). ואחרי שהדין דין אמת אפשר שלזה כוון רש"י ז"ל. והשתא ניחא האי דקאמר האומר כולה שלי ישבע כלומר אפילו שאומר כולה שלי והאחר מודה בחציה דהוה ס"ד למימר דלא ישבע אלא על רביע קמשמע לן. והאומר חציה שלי הוה אמינא דישבע על חציה כיון דתפיס בכרכשתא קמשמע לן דישבע על רביע לבד שהיא חצי טענתו. היו שנים רוכבין. פירש רש"י לאשמועינן אתא וכו' רצה בשבכולה מתניתין יש מציאות חדש קרוב או רחוק אמנם בבא זו אגב סיפא נקטה. עד כאן דברי אחרון אחד.

ומורנו הרב הרדב"ז נר"ו כתב עליו וז"ל כתב רש"י ז"ל דוקא אוחזין. וראיתי מי שהקשה עליו פשיטא ותירץ משום דאיכא למיפרך עלה דמתניתין טובא, והוה אמינא דרישא נמי לאו דוקא קמשמע לן רש"י ז"ל דאוחזין דוקא. והקושיא אינה כמו שאני עתיד לבאר בעזרת השם והתירוץ אינו עולה יפה וכי מפני שמקצת דברי התנא באו בלי דקדוק לדעת המקשה משום הכי תיסק אדעתין דרישא נמי לאו דוקא. והם הקשו על רש"י ז"ל פשיטא, ואני מקשה למה דאמרינן בגמרא (ג.) לימא מתניתין דלא כרבי יוסי וכו' אלא מאי רבנן, כיון דאמרי רבנן השאר יהא מונח עד שיבא אליהו הא נמי כשאר דמיא דספיקא הוא, ומדקא מדמי לה לשאר שהוא מונח ביד שליש משמע דלאו דוקא אוחזין.

ומתוך קושיא זו פרשה ריצב"א דלאו דוקא אוחזין אלא אפילו שאין שניהם מוחזקים בה דומיא דארבא, והא דתני יחלוקו דאימר שניהם מצאוה או שניהם קנאוה. ותו קשה דסיפא דמקח וממכר איירי בדוקא כשאינם אוחזין אלא שהיא ביד מוכר ומשום הכי נאמן לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי שאם יצא המקח מתחת ידו שוב אינו נאמן, ורישא דקתני שנים אוחזין ארישא דמציאה קאי ולא אמקח וממכר וכן כתב הריא"ף ז"ל. ומדברי רש"י ז"ל נראה דכולה מתניתין דוקא אוחזין וברישא לאפוקי מדריצב"א ובסיפא לאפוקי מדברי הריא"ף ז"ל, ואם כן צריכין אנו לתרץ לדעת רש"י ז"ל דהאי דמדמינן לה לשנים שהפקידו ביד אחד היינו היכא דקא סלקא דעתין דאיכא ודאי רמאי, דהיכא דאיכא ודאי רמאי כך לי מוחזקין שניהם כמו מופקד ביד אחרים או מונחת בסימטא כדכתב רש"י ז"ל (ד"ה במקח וממכר) על זה אומר אני ארגתיה וכו', אף על פי ששניהם מוחזקים אין חזקתם כלום כיון דאיכא ודאי רמאי אבל בתר דמסקינן דמי יימר דאיכא רמאי, אוחזין דוקא כפשטא דמתניתין אבל אם אין שניהם מוחזקים לא. והקושיא השנית כבר תירץ רש"י ז"ל בפירושיו וכן התוספות. ומה שכתבו הוא דעת בעל המאור ומשום הכי כתב רש"י ז"ל דוקא אוחזין. והשתא ניחא מאי דאצטריכא ליה לתלמודא לומר חדא במציאה וחדא במקח וממכר ולאצרוכינהו ולא אמרינן דחדא באוחזין וחדא אפילו שאין אוחזין.

כתב עוד דשניהם מוחזקין דהוה אמינא מאי אוחזין דמסרך סרוכי קא משמע לן דשניהם מוחזקים בה. ועדיין הייתי אומר שניהם מוחזקים דחד תפיס בגופה משום הכי קאמר ואין לזה כח בה יותר מזה. ועדיין אני אומר כיון דאיכא שבועה אף על גב דיש לזה כח יותר מזה פלגי לה בשוה כיון שכל אחד טוען כולה שלי ואתיא מתניתין כללית. לזה כתב שאלו היתה וכו' כלומר אין אתה מודה שאם כולה ביד אחד שאין השבועה מועילה להוציאה אף הכא לא שנא כיון שיש לזה כח יותר מזה. והיינו דהוצרך רש"י ז"ל לומר בגמרא מפרש שבועה זו למה, דבשלמא אם היינו מפרשים דאף על פי שיש לזה כח יותר מזה יחלוקו היינו דמשביעין ליה משום דנוטל יותר ממה שהוא מוחזק אבל כיון דמוקמת לה דאין לזה כח יותר מזה ושניהם תופסים דשנים אוחזין, שבועה זו למה על כן קאמר בגמרא מפרש לה. וכן מה שכתב גבי זה אומר כולה שלי בגמרא מפרש וכו' על דרך זה מתפרש, דבשלמא אי הוה אמרינן דאוחזין לאו דוקא משום הכי תנא משנה יתירה לאשמועינן אפילו שאין אוחזין פלגי לה אבל השתא דאמרת דאוחזין דוקא הך סיפא למה לי בגמרא מפרש וכו'.

ומה שהקשה עוד אמאי תנא זה אומר וזה אומר הוה ליה למיתני וכל אחד אומר ותירץ

דנקט לה אגב סיפא דאין טענותיהם שוות. אני אומר כי לתרץ זה התירוץ לא היתה הקושיא כדאי לאמרה, אבל נראה לי דמילתא אגב אורחיה השמיענו התנא שלא נשאל את שניהם בערבוביא כשבאים לפנינו אלא שואלין לזה לבדו איך היה הענין והוא אומר אני מצאתיה וכן לשני והיינו דקתני זה אומר וכו'. ומה שהקשה עוד כיון דשניהם תפיסי בכרכשתא היה לנו לומר יחלוקו כדין הבבא הראשונה, לא ירדתי לסוף דעתו דאיך יעלה על דעת אדם לומר כן והרי זה תפוס וזה תפוס זה נשבע וזה נשבע וזה נוטל כל טענתו וזה לא יטול אלא חצי טענתו אפילו דייני דשפלי לא דייני הכי. ומה ששאל עוד אמאי תני הכא האומר כולה שלי ולא תני כדתני רישא זה אומר וכו', אינה שאלה דבשלמא ברישא שהטענה והחלוקה והשבועה שוה לשניהם תני זה אומר וזה אומר אבל הכא צריך למיתני האומר להבדיל בין זה לזה וזה ברור מאד לא היה כדאי ליכתב, עד כאן.

ולהלן אכתוב מה שכתב מורנו הרב נר"ו בלשון זה אומר חציה שלי שכתב רש"י ז"ל:

וזה לשון הרשב"ץ ז"ל. פירש רש"י ז"ל דוקא אוחזין דשניהם מוחזקים וכו'. פירוש לפירושו דוקא כששניהם מוחזקים בה לאפוקי שהאחד מוחזק בה והשני מסתרך ומסתבך בה וקמשמע לן דסירוכא לאו כלום הוא וכדאמרינן בגמרא לשון אוחזין הכי משמע, וכן נמי בששניהם אוחזין בה בשוה שאין לזה כח בה יותר מזה בההיא דאמרינן יחלוקו וכגון דתפסי בכרכשתא כדאיתא בגמרא (ז.) אבל אם האחד מחזיק יותר מחברו זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום וכו' כדתני רב תחליפא, ולישנא דמתניתין הכי דייק דשניהם אוחזין בשוה זה בא ללמדנו רש"י, ולא בא ללמדנו שאם האחד אינו מחזיק בה שלא יטול בשבועה דהא פשיטא כדאקשינן בגמרא (ו.) על ברייתא דתניא במה דברים אמורים בששניהם אדוקים בה וכו'. ומה שכתב רש"י ז"ל אחר כך שאלו היתה ביד האחד לבדו הוי אידך מוציא מחברו אינו אלא לתת טעם למה בעינן שיהו שניהם שוין בה, שאלו היה האחד יותר מחזיק מחברו לא היו חולקין בשוה דמאי דתפיס חבריה האי דיליה הוא ואין להוציאו בלא ראיה בעדים ואינו נאמן בשבועה, ואף על פי שהוא מחזיק בה גם כן כיון שאינו מחזיק בה בשוה כחברו ודינו באותו חלק (שהוא) שמחזיק חברו כדין מוציא מחברו דעלמא כאלו אינו מחזיק בה כלל, וכיון שאלו היתה ביד חברו לבדו הוי מוציא מחברו הכא נמי אין להוציא מידו מה שהוא מחזיק יותר מחברו אלא בעדים, והכי דייק לישניה דקאמר שאלו היתה ביד האחד ולא אמר אבל אם היתה וכו'. כן נראה לי. עד כאן.

ויחלוקו. כתוב בתוספות דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא פירוש ולכך ניחא למימר יחלוקו אבל היכא דאין אוחזין ואין אנן סהדי לכך, יותר טוב שבית דין לא ישתדלו

כלל וכל דאלים גבר אולי אותו שהוא שלו יטרח ויתאמץ יותר להביאו לידו. עוד כתבו בתוספות וכן מנה שלישי וכו'. פירוש התם אין שייך לומר כל דאלים גבר דכיון שהוא ביד הנפקד אין לבית דין להוציאו ממנו ולומר כל דאלים, כי אין להם לעשות מעשה לומר כל דאלים כי אולי יבא ליד מי שאינו שלו על ידי בית דין וכל זמן שהוא ביד הנפקד לא שייך למימר כל דאלים כי אולי תבא לנפקד תקלה מזה, לכך קשה היכי מדמי ליה למתניתין. גליון.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל בחידושיו ויחלוקו. קשיא להו לרבנן ז"ל ולימא כל דאלים גבר כי ההיא דפרק חזקת הבתים (ב"ב לד:) גבי זה אומר של אבותי וכו' ואמר רב נחמן כל דאלים גבר, ומפרש לה התם בגמרא (לה:) משום דליכא דררא דממונא גוגבי ארבא נמי אמרינן כל דאלים גבר ד. ורבינו חננאל ז"ל כתב שם בפרק חזקת הבתים דההיא ארבא לא תפסי לה תרווייהו האבל משנתינו ששניהם אדוקים בה אין מוציאין מידם לומר כל דאלים גבר וכן כתב ה"ר שמואל ז"ל. ואי קשיא לך אי הכי היכי אקשינן בגמרא לימא מתניתין דלא כר' יוסי דקא סלקא דעתן למימר במתניתין יהא מונח עד שיבא אליהו כי ההיא דשנים שהפקידו אצל אחד, דילמא מתניתין שאני דכיון דתפסי לה לא מפקינן מינייהו שכשם שאין מוציאין מידם לומר כל דאלים גבר כך אין מוציאין מידם לומר יהא מונח. לא קשיא דכיון דחיישינן לרמאי וקנסינן ליה כי היכי דלודי, אף על גב דתפסי נמי הוה לן למיקנס כי היכי דלודי והיינו נמי דאקשו גבי חנוני על פנקסו משמיה דרב יהודאי וניפקיה לממונא ונימא יהא מונח. ועוד דהתם כיון שהפקידו אצל אחד כמאן דתפסי דמי ואפילו הכי אמרינן יהא מונח. הרמב"ן ז"ל:

ולי נראה אף על פי שיש חילוק בין תפסי ללא תפסי בדינא דכל דאלים, לא משמע לתלמודא לשוויי הך הפרישה בדין יהא מונח שהרי כשאנו אומרים יהא מונח כשהם תפוסים בה לא נוציא דבר מידם אלא שתעמוד ביד בית דין בעד שניהם כמו שהן תפוסים בה עכשיו עד שיבא אליהו ונדע למי היא, אבל אם היינו אומרים כל דאלים בדתפסי תרווייהו הנה בית דין נותנין רשות לכל אחד לחטוף מיד חברו מה שהוא תפוס. הריצב"ש ז"ל:

עוד כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ואי קשיא לך הא דאמרי רבנן השאר יהא מונח, אמאי נימא כל דאלים גבר. הרי אמרו (ב"ב לד:) אי תפס לא מפקינן כל שכן הכא דתפס ברשות והתם לא אמרו יהא מונח דכיון דלא מזדקקינן להו לית לן למיחש לרמאי, ודמיא הא מילתא למאי דאמרינן (כה:) ספק הנוח לא יטול ואם נטל לא יחזיר כל שכן הא דנפקד לא פטר נפשיה בחזרה דכל דאלים שאינה חוזרת להם כלל, והיינו דאמרינן בגמרא (ג.)

וכי מאחר שזה תופס וזה תופס שבועה זו למה ואמרינן נמי אנן סהדי דמאי דתפיס דידיה הוא אלמא תפיסה מהניא. עד כאן.

וזה לשון הרשב"ץ ז"ל. ואם תאמר רבנן דלא קנסי לרמאי כי היכי דלודי הוה להו למימר כל דאלים גבר כיון שאי אפשר לומר חולקין מטעמא דאמרינן בגמרא דהאי מנה ודאי דחד מינייהו הוא ואמאי אמרו יהא מונח, בשלמא לר' יוסי קנסינן ליה לרמאי כי היכי דלודי אלא לרבנן אמאי אמרו יהא מונח. הא לא קשיא דהא אמרינן גבי ארבא דאי אמר חד תפסוהו עד דמייתינא סהדי לא תפסינן ואי תפסינן לא מפקינן, הכא נמי כיון שביד הנפקד הוא אין להוציאו מידו, דנפקד לא פטר נפשיה בחזרה דכל דאלים שאפשר שלא תחזור לבעליה. וריצב"ם ז"ל סובר דההיא דשנים שהפקידו אצל אחד לא מקריא תפיסה וכיון שכן אין לחלק בין אוחזין לאין אוחזין דאם כן לא הוי אמרינן לימא מתניתין דלא כר' יוסי וכדכתיבנא, אם כן הדרא קושיא לדוכתה. ומשום הכי תירץ דלא אמרינן כל דאלים גבר אלא היכא דאיכא ודאי רמאי וכו'. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל. ויש אומרים דהתם היינו טעמא דאמרינן כל דאלים גבר דודאי איכא רמאי ואי דמר לאו דמר כדאמרינן בהאי שמעתא בהדיא, דכיון שזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי ודאי לאו במקח וממכר אתי לידא דתרווייהו כדי שתאמר דתרווייהו היא דהא קאמר של אבותי, ודאמרינן התם גבי ארבא האי אמר דידי היא ואמרינן עלה כל דאלים גבר הכי נמי קאמרי דידי היא שאני עשיתיה או שירשתיה מאבותי, אבל אומר דידי היא סתם חולקין בשבועה וכן במציאה דאיכא למימר אימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה וכשחולקין נטל כל אחד את שלו ויצא.

ואיכא דקשיא ליה דהא דאמרינן בגמרא (**ג.**) אפילו תימא ר' יוסי הכא מי יימר דאיכא רמאי אלמא אי ודאי איכא במתניתין רמאי דינא הוא שיהא מונח, וכן כתב רש"י ז"ל שאם אמר זה אני ארגתיה וזה אני ארגתיה תהא מונחת. ולא קשיא דכי אמרינן בגמרא דאיכא רמאי הוה לן למימר יהא מונח לר' יוסי קא אמרינן דקניס לרמאי הילכך ליכא למימר כל דאלים גבר דדילמא רמאי ור' יוסי לית ליה כל דאלים גבר, אבל לרבנן דלא קנסי לרמאי אמרינן כל דאלים גבר היכא דאיכא רמאי, והא דאמרינן אלא מאי רבנן הא אמרי השאר יהא מונח והא נמי כשאר דמיא לאו למימר דהוה לן למימר הכא יהא מונח אלא דלא הוה ליה למימר יחלוקו כי היכי דלא אמרינן התם יחלוקו אלא הוה לן למימר דלא מזדקקינן להו כי היכי דלא מזדקקינן גבי פקדון, ולזה הטעם זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה כל דאלים גבר לרבנן כי ההיא דרב נחמן דאמרינן עלה אי דמר לאו דמר ואי דמר לאו דמר. עד כאן:

וכתוב בשיטה ודעתי מסכמת בסברא קמייתא דכל שבאין לפנינו כי תפיסי לה תרווייהו לא מפקינן מינייהו לא לומר כל דאלים גבר ולא לומר יהא מונח אלא חולקין בשבועה, ולא דמי למנה שלישי דרבנן דהתם לאו תרווייהו תפיסי ליה דמכח דחד הוא דתפיס ליה נפקד ולא ידעינן מאי ניהו והוי כי התם דאמרינן בההיא ארבא אי תפס לא מפקינן. ותו דהתם במנה שלישי גם בלא טענותיהן ידוע הוא לנפקד דשל אחד מהם בלבד הוא עד כאן. והר"ן ז"ל האריך לקמן בזה עיין שם גבי לימא מתניתין דלא כרבי יוסי:

זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי. איכא למידק כיון דהאי סיפא איירי במציאה ובמקח וממכר אמאי לא תני זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וזה אומר בין שנינו מצאנוה וחציה שלי וחדא במציאה וחדא במקח וממכר. ויש לומר דהא מרישא שמעינן לה ועלה דרישא קאי וסיפא לא אצטריכא אלא לאשמועינן דרך שבועתם. מורנו הרב נר"ו:

ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים. לאו דוקא, שאם רצה ליטול חציה שלא בשבועה הרשות בידו הואיל וחברו מודה לו, אלא משום דפלגי ליה בטלית לדמי ואכתי לא מסיימא חולקא דחד מינייהו צריך הוא לישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים, שאם ישבע על הרביע שמא מאותו רביע אחר שיש לו בה הוא נשבע ואין כאן שבועה לחנם שכולה שבועה אחת היא ולצורך הדין הוא. הרמב"ן ז"ל:

וזה לשון הרא"ש ז"ל. מן הדין היה לו ליטול החצי שהוא מודה לו בלא שבועה וכו' זאלא שלא יוכל לכלול שום רמאות בשבועתו, לפי שהאומר חציה שלי אף על פי שהוא מודה לחברו בחציה אינו מודה לו בחצי מסויים אלא שותפין הם בכל הטלית ואף אם תחלוק הטלית לשנים כל חצי וחצי משותף בין שניהם, ואם האומר כולה שלי יטול חציה בלא שבועה אף אם אין לו בטלית אלא חציה ישבע באמת על חצי האחר שאין לו בה פחות מחציה שהרי שניהם שותפין בשני החצאין, לפיכך אף על פי שנטל החצי האחד לעצמו כיון שלא נטל על מנת להסתלק מחציה השני לא אבד זכותו מחציה השני וכשהוא נשבע שאין לו בה פחות מחציה כדין הוא נשבע, אלא שחייב להחזיר חצי חציה הראשון שנטל אלא כיון שהוא טוען כולה שלי אי אתה יכול להוציא מידו בלא ראיה לפיכך הזקיקוהו לכלול כל שלשה חלקים בשבועתו וכו' ככתוב בפסקיו עיין שם. עד כאן:

כתב רש"י ז"ל וזה האומר חציה מודה הוא שהחצי וכו'. כתב כן לומר דאפילו לא אמר בין שנינו הגבהנוה אלא שאמר חציה שלי ולא פירש החצי האחר למי, בזה הלשון לבד שאומר חציה שלי מודה שהחצי האחר של חברו. אבל אכתי קשה לי על מה שכתב

כמשפט הראשון מה שהן דנין עליו נשבעין וכו' והלא על החצי שהוא מודה אין דנין עליו ונשבעין עליו כדקתני זה ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים תקנת חכמים כדי שלא ירמה אותנו וכדכתיבנא, חדא דעיקר תקנת השבועה גם כן מדרבנן היא ולא מדינא ותו דאמאי נתן מכשול לפנינו רש"י ז"ל וכתב דברים שאין בהם צורך ואינם מוסכמין לדברי התנא. ונראה לומר שרש"י ז"ל נשמר כדרכו שלא נפרש שדין הסיפא הוא דין חדש ולא כמשפט הראשון כדי לתרץ הקושיות ונפרש כך, שזה שאומר חציה שלי אף על גב דאין המיגו שלו מועיל להוציא מה שביד חברו מכל מקום מועיל לגלות לנו שאינו כל כך רמאי כמו חברו שטוען כולה שלי, ומשום הכי רמו רבנן שבועה עליו אפילו אמאי דמודה ליה חבריה כדי שיודה גם הוא לחברו שחציה שלו ויחלוקו בלא שבועה כדי שלא יבאו לידי שבועת שקר.

ונמצא לפי פירוש זה שאין משפט שבועה זו כמשפט שבועה של הבבא הראשונה שאפילו על מה שאין דנין עליו נשבעין, לפיכך הוצרך רש"י ז"ל לומר כמשפט הראשון מה שהן דנין עליו הם נשבעין וכו'. דהיכי לישתבע לימא שבועה שיש לי בה רביע מרע ליה לדבוריה, לימא כולה שלי ולדבריכם שאין לי בה פחות מרביע קרובה לשבועת שוא שהרי חברו מודה לו שיש לו בה חציה, לימא כולה שלי וחברי מודה לי שיש לי בה חציה ולדבריכם שבועה שבאותו החצי אין לי בה פחות מרביע כל זה אריכות ענין הוא, ואין הכי נמי שאם השביעוהו בסגנון זה שנפטר אלא בחרו להם חכמים סדר שבועה בלשון קצרה כדרכם בכל מקום. מורנו הרב נר"ו:

והאומר חציה שלי ישבע וכו'. איכא דקשיא ליה ולישתבע ולשקול חציה מיגו דאי בעי אמר כולה שלי ויש לו חציה בשבועה, כדאשכחן (ב"ב ע:) גבי שטר כיס היוצא על היתומים דנאמן ובשבועה ומשום מיגו. הרמב"ן ז"ל.

פירוש ואין לומר שאין אומרים מיגו אלא בטענה שלא יצטרך לישבע עליה דהא אמרינן בפרק המוכר את הבית (שם) גבי שטר כיס היוצא על היתומים דנאמן לומר החזרתי מיגו דאי בעי אמר נאנסו ומהימן בשבועה. הרשב"ץ ז"ל.

וניחא ליה כיון שזה תופס ועומד וזה תופס ועומד אין זה מוציא מיד זה משום מיגו, ומכאן יש לו ראיה שאין אומרים מיגו לאפוקי ממונא אלא לאוקומיה ממונא ברשותיה דמריה. הרמב"ן ז"ל.

ואף על גב דאמרינן בכתובות (יב:) דנאמנת לומר משארסתני נאנסתי מיגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני ויש לה כתובה אלמא אמרינן מיגו לאפוקי ממונא, שאני התם דבחזקת בתולה נשאת וגם היא טוענת ברי והבעל ספק. הרשב"ץ ז"ל:

עוד כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל וזו אינה ראיה דכי אמר כולה שלי הא לא שקיל אלא חצי מה שהוא טוען אף האומר חציה שלי אין לו אלא חצי מה שהוא טוען, שאם אתה אומר יש לו הכל יותר אתה מאמינו בטענה זו ממה שאתה מאמינו באותה שכולה שלי טומה שזה מודה לו הרי הוא כאלו חלק אותו חציו כבר נטלו, והאיך תאמר מיגו שהיה זה יכול לתבוע ממנו גלימא שלו נאמין אותו כשהוא טוען בטלית אחר הרי בטענת חצי זה אין לו דרך ליטול אותה לגמרי, אלא שורת הדין כך הוא לעולם אינו נוטל אלא חצי טעון יבלבד והדין שאמרו שאין אומרים מיגו לאפוקי ממונא אפשר הוא אבל יש לי לדקדק עליו. ובפרק חזקת הבתים (בבא בתרא לב: ד"ה אמאי) יתבאר בסייעתא דשמיא. עד כאן. וכן כתב הר"ן ז"ל (ד"ה וזה נוטל) וכמו שכתוב בנמוקי יוסף עיין שם:

ותלמיד ה"ר פרץ ז"ל (ד"ה זה ישבע) תירץ וז"ל אפילו למאן דאמר מיגו להוציא יש לפרש דלא אמרינן מיגו כי האי גוונא אלא מאותו ממון יאוהכי הוי מיגו, מיגו שיכול להרויח ממון זה דאי בעי אמר טענה אחרת בזה הממון שהיה נאמן בה, אבל כי האי גוונא לא האמינוהו על חציה מיגו דאי בעי אמר כולה שלי בכי האי גוונא לא אמרינן מיגו. ולא נהירא לשר מקוצי ז"ל דבגמרא (ג.) אמרינן מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע דאמרינן מיגו מממון לממון אחר. לכן נראה לי דכיון דלא נחית לשקר דאי נחית לשקר היה אומר כולה שלי אלא סבור שהגביהה בשעה שחברו הגביהה ולא היא ואם כן לא אמרינן מיגו. וראיה לדבר מדאמרינן (יבמות קידּ:) מת בעלי במלחמה אינה נאמנת במטתו נאמנת ואמאי, דין הוא שנאמין אותה במת בעלי במלחמה מיגו דאי בעיא אמרה מת במטתו יבאלא אומר מסברא מת במלחמה שהלך. עד כאן:

וזה לשון גליון וזה נוטל רביע. כתוב בתוספות כדאמרינן בגמרא האי מיגו גופיה וכו' צריכין התוספות להביא ראיה דאם לא כן הוה אמינא דלא הוי מיגו טוב דשמא אינו מעיז פניו ברצון לתבוע הכל כדאמרינן במודה מקצת וכופר הכל. עוד כתוב בתוספות דהתם היינו טעמא משום דאפילו הוה שתיק וכו' פירוש אחרי שכבר טען הא שטרא אם היה שותק והיה מחזיק באותה טענה די אבל הכא צריך לטעון שום דבר. ובגליון תוספות תירץ אין לומר מיגו אלא במקום שיש לו טענה אחרת על אותו ממון וכו'. ונראה שהגליון נראה לו דוחק מה שהתוספות קורין מיגו להוציא אם היינו מאמינים לו על החצי, דהא להחזיק היה דאנן סהדי דמאי דתפיס כל חד דידיה הוא דהוי חציו לכל חד לכך רצה לומר הגליון דודאי גם זה דהכא הוי להחזיק אבל אין לומר מיגו אלא היכא שהיה לו טענה אחרת גם להחזיק דהיינו על אותו ממון, אבל כשטוען חציה שלי דהוי להחזיק אין להאמינו במיגו שהיה טוען כולה שלי דטענה זו היתה להוציא חצי האחר

דהיינו ממון אחר, אבל בגמרא קאמר שפיר דאי לאו איערומי היה נאמן על הרביע מיגו דאי בעי אמר כולה שלי דטענה זו הויא להחזיק ברביע האחר דהא בלא זה טוען יותר ממה שנותנים לו. עד כאן.

ומהר"י כהן צדק פירש דמתניתין בהאי בבא מיירי כגון דאותו שטוען כולה שלי ידו מגעת עד חצי הטלית דמאי דתפיס דידיה הוא ואידך חציה הוא דהוי בחזקת שניהם ולכך יכול להוציא מחברו עוד רביע מאידך חציה, ואין צריך לדחוק ולפרש כמו שפירשו בתוספות דלא חשבינן כאלו כל אחד מוחזק חצי טלית. וגם יתורץ בזה מה שמקשים בתוספות דאמאי לא מהימן במיגו, דהא אי נמי הוה טעין על כולה לא היה נוטל חציה כדאמרינן לקמן (ז.) שזה נוטל עד מקום שידו מגעת וכו'. והא דמוקי לקמן (שם) מתניתין בדתפסי בכרכשתא היינו רישא דקתני יחלוקו עד כאן.

אבל הרשב"ץ ז"ל כתב וז"ל זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי. אי האומר חציה שלי מוחזק בחציה לא היה נוטל חצי טענתו אלא כולה דהא אמרינן בגמרא דזה נוטל עד מקום שידו מגעת וכו', אלא מתניתין בכל פורתא ופורתא שניהם מוחזקין דתפסי בכרכשתא כדאמרינן בגמרא וכאלו כל אחד מהן מוחזק בכל פורתא בטלית ואין לאחד יתרון על חברו בחזקת חלק ממנה ומשום הכי כל אחד נוטל חצי טענתו בשבועה כדינא דרישא. עד כאן:

עוד הקשה מורנו הרב נר"ו דנהי דלא יועיל המיגו ליטול מה שביד חברו דמיגו להוציא לא אמרינן מכל מקום יועיל המיגו לפטרו משבועה ויטול רביע בלא שבועה למאן דאמר אמרינן מיגו לאפטורי משבועה. ויש לומר דאין הכי נמי אלא שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אדם הולך ותוקף בטליתו של חברו ויאמר חציה שלי כדי שיאמינוהו בלא שבועה ויטול רביע והכי איתא בגמרא. עד כאן דבריו.

והקשו עוד בתוספות דנימא דאין ספק מוציא מידי ודאי וכו'. כדאמרינן בפרק החולץ וכו'. ואין לתרץ דלכך אין מאמינין לו על הרביע בשבועה משום דאית ליה מיגו והוי להחזיק דכיון דאין ספק מוציא מידי ודאי אז הודאי הוי כמוחזק ואי אמרת מיגו אז הוי מיגו להוציא. גליון.

והרא"ש ז"ל תירץ דשאני הכא דהאי דאמר כולה שלי אינו ודאי בחצי הטלית אלא מתוך דברי האומר חציה שלי שהרי גם הוא מוחזק בחצי הטלית ואי בעי הוה אמר כולה שלי ומשום דטען האמת לא יפסיד, ולא דמי ליבם שהוא ודאי בחצי הנכסים. עד כאן.

ותלמיד ה"ר פרץ ז"ל תירץ וז"ל שאני התם דטענותיו ברורות אבל הכא אין טענותיו ברורות וראיה מההוא ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי יתומים וכו'. (יבמות לא.). עד

כאן.
והרשב"ץ ז"ל תירץ בענין אחר וז"ל לא דמי דהתם היבם הוא ודאי בכל הנכסים והספק ספק בכולן ואין לו ליטול כלום אבל זה אף על פי שהוא ודאי במקצת טלית לא חשיב ודאי בכולה הילכך מה שחברו מודה לו יטול מפני שהוא ודאי והשאר הוה ליה ספק וספק, ויחלוקו. עד כאן.
וכן תירץ הריצב"ש ז"ל וז"ל ונראה לי דלא דמי דהתם כיון שהיבם בנו ודאי מיד שמת הסבא הרי הוא מוחזק בכל הנכסים והספק בא להוציא מחזקתו ועליו להביא ראיה, אבל כאן אף על פי שהודה לו זה במחצית והחזיקו בטלית למאי דאתחזק דהיינו במחצית אתחזק ולא במחצית האחר. עד כאן:
גמרא למה לי למתנא תוב זה אומר כולה שלי הלא באמרו אני מצאתיה שמעינן מינה דכולה שלי. ופרקינן דלא הדר תנא כולה שלי אלא לאשמועינן דבראיה בעלמא לא קני למציאה. ואקשינן תו והאמר רבינא ומצאתה דאתא לידיה משמע. דברי רבינא בהגוזל בתרא (ב"ק קיג:) הלכתא אין פורטין לא מתיבת המוכסין ופשיטא היא. ושקלי וטרי לאוקומה למתניתין בחדא ולא מתוקמא ואוקימנא רישא במציאה וסיפא בקנייה זה אומר כולה שלי אני קניתיה וזה אומר אני קניתיה ונתתי דמיה. רבינו חננאל ז"ל.
והרא"ש ז"ל פירש למה לי למתנא זה אומר אני מצאתיה וכו'. פירוש סלקא דעתיה דמתניתין תרתי קתני רישא במציאה וסיפא במקח וממכר או בירושה או בזה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה. ופריך תרתי למה לי ליתני חדא ושמעינן אידך מינה. ומשני חדא קתני וכולה איירי במציאה. ותו פריך כיון דחדא קתני ליתני אני מצאתיה וכולה שלי יד. עד כאן.
וכן פירש מהר"י כהן צדק ז"ל וז"ל חדא קתני וכו'. תימה לי מה תירוץ הוא זה ומאי שני ליה ממאי שהקשה ליתני חדא. ונראה דהמקשה סבור לאוקמה מתניתין בתרתי מילי חדא במציאה וחדא במקח וממכר אבל אכתי לא אסיק אדעתיה צריכותא דלקמן דאי כולה במציאה לשתוק מכולה שלי, והכי פירושו ליתני חדא או מציאה או מקח וממכר ומשני חדא קתני ולא איירי בתרי מילי והדר פריך אי חדא קתני ליתני אני מצאתיה וכו'. עד כאן:
וזה לשון הראב"ד ז"ל למה לי למיתני זה אומר וכו'. ליתני חדא דמאי אולמיה דהאי מהאי. חדא קתני פירוש חדא טענה היא דצריכי תרווייהו להדדי. הדר אקשיה וליתני אני מצאתיה ואנא ידענא וכו' כלומר ואמאי צריכי להדדי מי לא ידענא דכולה שלי קאמר. עד כאן.

וה"ר י"ט אל אשבילי ז"ל פירש וז"ל למה לי למתנא זה אומר וכו'. ליתני חדא וכו'. פירוש ממה נפשך דאי תרווייהו במציאה למה לי תרתי טענתא, ואי חדא במציאה ואידך במקח וממכר או טענה אחרת בחדא נמי סגי ויליף אידך מינה דמאי שנא טענה זו מטענה זו. עד כאן.

ובגליון פירש ליתני חדא. פירוש ישנה הכל בבא אחת ומשני אין הכי נמי דשנה הכל בבבא אחת. והא דלא פריך מיד והא זה וזה קתני, היינו משום דעדיין לא ירד למסקנא אם הפירוש דילמא תנא סיפא לגלויי רישא או לייתורא, דאי תנא סיפא לגלויי רישא אז הוי ניחא דתנא זה וזה לכך יורד תחלה למסקנא והדר פריך. עד כאן:

ומה"ר יצחק אבוהב ז"ל כתב וז"ל למה לי למתנא וכו'. ליתני חדא. הפירושים שסובלת זו הקושיא הם ארבעה. הראשון. דמה צורך להזכיר כולה שלי שהוא כפול מאחר שאמר אני מצאתיה. והשיב המתרץ חדא היא וכו' וחוזר המקשה ואומר שאין קושייתו מתורצת שאפילו בזה האופן אין צריך אלא זה אומר אני מצאתיה בלבד. וזהו מה שהאריך בלשונו למה לי למתני וכו' ליתני חדא לומר שאחת מאלו היא מיותרת כיון שהשנים בנושא אחד שהוא מציאה. השני. שהמקשה הבין שזאת המשנה מדברת בשני נושאים כדלקמן, והקשה שבכולה שלי נכלל אני מצאתיה. ותירץ חדא קתני והודיעו שני עניינים האחד שמשנתנו לא קתני אלא חדא, השני דמדברת במציאה ולא במקח וממכר. ואלו הפירושים נראים יפה אלא שיש להם קושיא אחת בכלל ולכל אחת בפרט. בכלל אמאי קאמר ליתני חדא. בפרט שלפירוש הראשון אינו צריך לומר אלא למה לי למתני כולה שלי שזה נראה מיותר. ולפירוש השני הוה ליה למימר למה לי למתני אני מצאתיה שזה נראה מיותר. בשביל דוחקים אלו נפרש פירוש אחר מורכב משני פירושים אלו והוא בשני אופנים, הראשון שבראשונה מקשה למה תני שתי טענות ואחר כך הקשה שעל המעט יאמר השתי טענות בבבא אחת אבל לא עשה כן אלא לקח שתי טענות ושתי בבות זהו שחזר ואמר ליתני חדא. או נאמר באופן אחר שהמקשה לא ידע פירוש המשנה ואמר לא ימנע, או התנא במה שאמר שתי בבות רצה להביא שני נושאין שהם מציאה ומקח וממכר או הכל נושא אחד של מציאה, אם שני נושאין מה צורך להביא שניהם די באחד מהם, ואחר כך חזר ואמר שאם הכל ענין אחד של מציאה ליתני חדא בבא ואם תאמר דלא תנא אלא בבא אחד יש לו דוחק אחר דליתני חדא רצה לומר ליתני אני מצאתיה וממילא משתמע דכולה שלי, כל זה רצה להקשות במה שאמר ליתני חדא והמתרץ לא הבין הקושיא וחשב שלא היה מקשה אלא ממשמעות ולזה אמר אין חדא קתני. וחזר המקשה לומר שיותר מזה נתכוון בקושיתו.

ורבינו נר"ו הקשה לפירושים היותר חשובים מאלו שאמרנו שאיך יש לו מקום למקשה להקשות שמה צורך לומר אני מצאתיה או כולה שלי, שצורך גדול הכריחו לתנא להביא אני מצאתיה שהרי אנו מוכרחין לומר שבמשנתנו ליכא טענת רמאות כמו שהוא מבואר בגמרא לקמן (ג.) שאם לא כן אלא שגם במשנתנו איכא טענת רמאי יש לנו מקום להקשות ולומר לימא מתניתין דלא כרבי יוסי, ואם כן לזה הוצרך לומר אני מצאתיה דאי לא תני אלא כולה שלי נראה שהוא כולל כל הטענות שבמציאות בין איכא רמאי בין ליכא רמאי לזה תני מצאתיה לומר שבזה הנושא של מצאתיה בלבד והדומה לזה דליכא רמאי הוא דאמרינן יחלוקו. ואם כן העלנו מפירוש זה שאין מקום למקשה להקשות למה לי למתני אני מצאתיה. ולהבין כוונת המקשה נקשה קושיא בלשון המקשה והיא זאת שמה שנראה שהוא מיותר בלשון התנא אינו אלא מה שהביא באחרונה שמה שאמר בתחלה אינו מיותר כלל שהכרח הוא להביא הטענה במה שיחלוקו ואם כן לא היה לו למקשה לומר אלא למה לי למתני כולה שלי, ולזה נאמר שהמקשה הקשה לא ימנע או כוונת התנא במשנתנו לכלול לכל הטענות בין איכא רמאי בין ליכא רמאי, או אינו אלא בדליכא רמאי אם כוונתו לכלול כל הטענות למה לי למיתני תרתי כלומר שני נושאין דהכל כלול בזה אומר כולה שלי ואם תאמר משנתנו בדליכא רמאי ליתני חדא שהוא זה אומר אני מצאתיה, ולזה האריך ואמר למה לי למתני תרתי שהכל כלול בכלה שלי ואם מדברת בשאין רמאות ליתני חדא. והשיב המתרץ ואמר שכוונת התנא להביא בדליכא רמאי עם כל זה לא יהיה כוונתו לומר שלא יהיה רמאות לא בטענות ולא במציאות שאף על פי שבטענות יהיה רמאות אם במציאות אפשר שלא יהיה רמאות סובר התנא שיחלוקו, ואם כן מאחר שכוונת התנא היא זו הוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה רצה לומר שהיינו אומרים שהדין שאמר התנא אינו אלא בדליכא רמאות כלל אפילו בטענות, כגון אני מצאתיה שפירושו ראיתיה ונראה שאינם מחולקים כלל בהגבהה ששניהם מודים ששניהם הגביהוה אבל הם חולקים בראיה שהם חושבים דבראיה בעלמא קני ולפיכך חולקים בראיה, ובזה הנושא ליכא רמאי כלל לא במציאות ולא בטענות שבראיה אין אנו יכולים לומר שאחד יודע שחברו ראה את המציאה תחלה ועם כל זה הוא אומר שהוא ראה אותה תחלה, שזה אינו יודע כלל אם ראה חברו אם לאו ולפיכך חושב שהוא ראה אותה תחלה ואם כן אין בכאן רמאות לא בטענות ולא במציאות דדילמא תרתי בהדי הדדי אגבהוה. ואם לא אמר אלא אני מצאתיה היינו אומרים דלא אמרינן יחלוקו אלא בזה הנושא דליכא רמאות כלל לזה אמר כולה שלי לומר לך שגם כן אמר יחלוקו אפילו

בדאיכא טענות ברמאות כיון שבמציאות אפשר שלא יהיה רמאות שמה שהתנא שולל מכאן אינו אלא טענות רמאות בין במציאות בין בטענות כגון הנושא של רבי יוסי.
ובזה הפירוש תמצא מתורצת הקושיא שהרמב"ן ז"ל מקשה. והיא שהאיך סלקא דעתין למימר בראיה קני דהא בסיפא תמצא בבירור דבראיה לא קני, דאין לומר שהדין יהיה כך אלא שהבעלי דינים חושבים דבראיה קני ובשביל זה הם אומרים אלו הטענות והמקשה הקשה אחר כך ואמר שמאחר שדינו כללי וכולל גם כן לנושא שיש בו רמאות בטענות ליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. ובזו הקושיא יש לעיין ולהקשות שהכרח הוא לתנא להביא אני מצאתיה, שאם לא יאמר אלא כולה שלי יעלה על דעתנו שהוא כולל נושא דשנים שהפקידו שהוא רמאות אפילו במציאות. ולזה נשיב שאף על פי שלא יאמר אלא כולה שלי לא יעלה על דעת שהוא כולל נושא דשנים שהפקידו דשאני מתניתין שאנו רואים דשניהם תפוסין בטלית ולפיכך אמרינן יחלוקו אבל בשנים שהפקידו שאינם תפוסין דין הוא שיהא מונח. וזה דקדק בתשובתו שאמר בעלמא דקתני כלומר במתניתין שאפילו לא יאמר כולה שלי לא יעלה על דעתנו שהוא כולל כל רמאות אבל בעלמא דקתני לשון מציאה הוה אמינא דבראיה קני. עד כאן:
וזה לשון אחרון אחר למה לי למתני וכו'. בהא שמעתי טואיכא תמיהי טובא דלא ימלט, או סבר האי מקשה דכולה מתניתין במציאה או רישא במציאה וסיפא במקח וממכר או בזה אומר אני ארגתיה. אי סבר דכולה במציאה מצית למימר דפריך בתרי גווני חדא למה לי למתני וכו' ליתני אני מצאתיה וכולה שלי, ולפי זה הוה אתי שפיר מאי דאריך ותני למה לי למיתני זה אומר וזה אומר דעיקר פרכיה הוא מזה וזה כדפריך לבסוף. אבל קשה דמאי משני חדא קתני והא על דא קא בכינא ופריך דלא ליתני זה וזה דמשמע דהוו תרי ענייני. ותו מאי האי דהדר פריך וליתני אני מצאתיה ואנא ידענא דכולה שלי דאם כן קשה מדידיה אדידיה דמעיקרא קאמר דליתני זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי ואם כן האי פירושא לית ביה מששא כלל. שני למה ליה למימר זה אומר וזה אומר וכו' לימא זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה ואנא ידענא דכולה שלי או ליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. וגם לדרך זה קשה דלמה לו להאריך כל כך לימא למה לי למתני תרתי ליתני חדא דבשלמא לפירוש הראשון ניחא דעיקר קושייתו זה וזה, אלא לזה הפירוש קשה דעיקר הפירכא היא תרתי למה לי והכי איבעי ליה למימר. ותו מאי קמהדר חדא קתני וכי לא ראה הקושיא של זה וזה דפריך לקמן ושתי קושיות אלו סותרות גם הדרך השני, דרישא במציאה וסיפא במקח וממכר. ועוד קשה לי לזה הדרך

דרב פפא דהדר לאוקומי מתניתין כמאי דהוה סלקא דעתין מעיקרא דרישא במציאה וסיפא במקח וממכר הוה ליה למימר לעולם רישא במציאה וכו' כי אורחיה דתלמודא. **ועוד יש להקשות לכל הפירושים ליתני חדא למה לי**. ועוד למה האריך המתרץ ואמר זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וזה אומר אני מצאתיה וכולה שלי בחדא סגיא. ועוד למה חלק קושייתו לשנים ולא עוד אלא שנראה שזה אומר אני מצאתיה ישרה בעיניו ותוך כדי דבור הקשה בהפך ליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. ועוד אמאי שני בדבוריה, לעיל קאמר אני מצאתיה ואנא ידענא ולבסוף קאמר ליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה לימא ולא בעי בתרווייהו.

ותירוצא דמילתא דהאי מקשה סבירא ליה דכולה מתניתין במציאה ופריך למה לי למתני תרתי ליתני זה אומר אני מצאתיה או זה אומר כולה שלי כי שקולות הן בעיניו ומחדא אתיא לה חברתה ולכן הוסיף ליתני חדא להודיענו כוונתו דליתני אני מצאתיה או כולה שלי אי זו מהן שירצה. ואלו לא תני ליתני חדא הוה במשמע דקשה ליה ליתני אני מצאתיה ולשתוק מכולה שלי כאורחא דתלמודא כי האחרון הכביד על הראשון ולשתוק מיניה, ונדון דידן לא משמע הכי אדרבה שכולה שלי היא ישרה בעיניו טפי ולכן אמר וליתני כולה שלי ולא בעי כלל אני מצאתיה, ואלו לעיל מינה אמר ואנא ידענא כדאמרן. והא דלא קתני למה לי תרתי ליתני חדא משום דהוה משמע דאין חילוק בין אי תנא להו להני תרתי בלשון זה וזה או זולתו וזה הפך האמת דאפילו בתר דתריץ דצריכי תרווייהו קשה ליה לשון זה וזה, ולהכי קאמר למה לי למיתני זה אומר וזה אומר לרמוז לקושיא דלבסוף ומשני חדא קתני כלומר כולה חדא בבא היא וסיפא פירושא דרישא והאריך בלשונו זה אומר וכולה שלי וזה אומר וכולה שלי לתקן מה דאפשר לתקוני בלשון זה וזה כלומר מה שאמר זה אומר אני מצאתיה פירושו זה אומר כולה שלי וזה אומר אני מצאתיה פירושו כולה שלי. והמקשה חשב שכולה שלי איצטריך להשלים חסרון זה אומר אני מצאתיה שבלשון אני מצאתיה אין שם גזרה כלל ושלכן הוצרך לומר כולה שלי לתיקון הלשון כי הוא מאמר בלתי שלם, ולהכי פריך וליתני מצאתיה ואנא ידענא כלומר הענין מובן מעצמו וחסרון המשתלם מאליו בידיעה מהו (וזהו שאמר) ואנא ידענא ולא קאמר ולא בעי, דנהי דבעי כולה שלי לשלמות המאמר אבל טזידענא ממילא וכיון דלא מצו למטעי למה לי למתני וכו' והתרצן גלה אז דעתו כי מצאתיה מאמר חסר ממנו חסרון לא יוכל להמנות משום דהוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה, ולכן הוצרך להאריך ולומר כולה שלי לפרושי למילתיה אז המקשה הקשה בכח גדול דכיון דכולה שלי פירוש מצאתיה וכולה שלי לא בעי פירוש ליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה

כלל וכשתירצו לו דתרווייהו צריכי הקשה זה וזה קתני שהיתה בכח המאמר הראשון, ולא הקשה אותה מתחלה כשאמר חדא קתני משום דנמשכת קושית וליתני אני מצאתיה ואנא ידענא ממאי דקא מהדר ליה דחדא קתני ועל דבריו בהודעת הקדמתו הקשה אליו לפי שהיא קושיא יותר חזקה לאין שיעור מפירכת ההקדמה. ולפי דרכנו לא צריכינן לדחוקי במה שכתבו התוספות דאית דוכתא דפריך הכי ואית דוכתא דלא פריך. וטעמם לתרץ למה איחר קושייתו עד הנה ואמרו שאין הקושיא כל כך חזקה. עד כאן דבריו:

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל למה לי למיתני זה אומר וכו'. איכא למידק עלה אף על גב דהאי מקשה לא אסיק אדעתיה דחדא במציאה וחדא במקח וממכר כדמסיק רב פפא, מכמה טעמי חדא דמקח וממכר מאן דכר שמיה במתניתין. ותו דליחזי זוזי ממאן נקט כדפריך בגמרא, ותו דסוף סוף אצטרכינן להו מכל מקום הוה ליה למימר דחדא בדליכא ודאי רמאי ואידך בדאיכא ודאי רמאי כדמשמע לישנא דכולה שלי ואתה תופס עמי לגזלני. ובשלמא לפי שיטת רש"י ז"ל דמפרש דהיכא דאיכא ודאי רמאי יהא מונח ניחא, אבל לפירוש רבינו חננאל ושאר מפרשים ז"ל דמפרשי למתניתין אפילו היכא דאיכא ודאי רמאי קשה. ותו למאן דמפרש דלאו דוקא אוחזין אימא חדא באוחזין וחדא בשאין אוחזין. ותו אמאי אוריך כל כך בלישניה לימא ליתני חדא ותו לא. ותו אחר שהאריך כל כך למה הוצרך לומר בסוף ליתני חדא. ותו דהשתא משמע ליה דכל אחד משתי הבבות שוות והדר פריך דליתני כולה שלי ולא ליתני אני מצאתיה דמשמע דכולה שלי עדיף טפי. וכבר ראיתי מי שפירש שהמקשה ידע שפיר דחדא במציאה וחדא במקח וממכר וקשיא ליה דתרתי למה לי, והמתרץ לא הבין כוונת המקשה והוקשה לו לפי שיטה זו דהוה ליה לרב פפא לומר לעולם רישא במציאה וסיפא במקח וממכר. ואני יזלפי שיטתו, זו הטעאה, שאין דרך התלמוד לומר לעולם אלא באוקמתא דאתאמרא בהדיא אבל זו לא הוזכרה ולא עלתה על לב מעולם אבל עיקר הפירוש לא ניחא ליה מהטעמים שכתבתי למעלה. ותו כלום אדם בונה בנינו על תהו דמי אמר לו שהדבר מוכרח שחדא במציאה וחדא במקח וממכר עד דקשיא ליה ליתני חדא דילמא חדא דליכא ודאי רמאי וחדא דאיכא ודאי רמאי וצריכי חדא משום שבועה וחדא משום חלוקה, אי נמי לא זו אף זו קתני וברישא הוה ליה לפרושי דחדא במציאה וחדא במקח וממכר והדר ליפרוך תרתי למה לי. ותו דצריכין הם לומר שהמתרץ לא הבין דבר עד סוף הסוגיא וזה דוחק וכל כי האי דרך המפרשים לאמרו וכאן לא דברו כלל. ותו דאמאי משבש ליה ואזיל כולי האי מיד הוה ליה למימר מי סברת חדא קתני לא תרתי קתני חדא במציאה וחדא במקח וממכר. ותו דסתם תלמודא שהוא המקשה ידע לה אמאי קבע לה בשם רב פפא.

ותו דמאי דאקשינן לעיל אמאי אוריך כל כך אינו מתורץ בדרך זה. וכבר ראיתי מאן דארכבה אתרי רכשי כדי לתרץ קושיא זו ואמר דהכי פריך מה נפשך אי חדא במציאה וחדא במקח וממכר למה לי למתני וכו' ואי תרווייהו במציאה תרתי במציאה למה לי, והיינו דקאמר ליתני חדא וכו' והמתרץ לא הבין כוונת המקשה ואמר דיותר מזה נתכוון בקושייתו דליתני אני מצאתיה וכו'. עוד אפשר לפרש לפי דרך זה שבראשונה הקשה אמאי תנא שתי טענות ואחר כך חזר והקשה שעל המעט יאמר שתי הטענות בבבא אחת אבל לא עשה כן אלא תנא שתי טענות ושתי בבות והיא אחת שיש בה שתים. וכל הדרכים האלו לא ישרו בעיני לפי שהם בנויים על הקדמות בלתי צודקות ועל כן לא ראיתי להאריך בהן ובקושיות שיש עליהם.

ולפי פשטן של דברים המקשה הזה לא אסיק אדעתיה הא דרב פפא מטעמי דאמרן לעיל וחשב דתרווייהו במציאה כפשטא דמתניתין ועלה בעי תרתי במציאה למה, ומשום דידע שפיר דאיכא לתרוצי דחדא קתני רצה לנעול דלת בפני תשובה זו ואמר למה לי למתני דמלישנא דמתניתין משמע דתרתי קתני כדפריך לבסוף, וכדי שלא יטעו בהבנת קושייתו לומר דהכי קא קשיא ליה דלעולם חדא קתני אבל אמאי תני לה בלישנא דתרתי, זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי מיבעי ליה לפיכך פירש קושייתו ואמר דליתני חדא. והמתרץ הבין יפה קושייתו וכחש בהקדמתו דחדא קתני ולא נתן אל לבו לישנא דזה וזה ואפשר דסבר השתא דזה וזה לאו דוקא דמשום דהפסיק בזה אומר אני מצאתיה הוצרך לומר זה אומר כולה שלי. אי נמי דאורחיה דתנא הכי כמו שכתבו התוספות דאית דוכתא דפריך ואית דוכתא דלא פריך אבל לעולם חדא קתני, והמקשה מקשה בסוף דליתני כל דברי הטוען ביחד זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וזה אומר אני מצאתיה וכולה שלי והיינו דאיצטריך לאורוכי והא זה וזה קתני זה אומר אני מצאתיה וכו' דוק ותשכח. והא דלא מוקי סיפא בדאיכא ודאי רמאי דאי משום הא ליתני כולה שלי ותו לא דכולה שלי משמע בכל גוונא, אי נמי ליתני אני ארגתיה ואכתי תרתי למה לי. והא דלא מוקי לה לסיפא להיכא שאינם אוחזין משום דאכתי תרתי למה לי ליתני שנים המתעצמין על הטלית זה אומר וכו' דמשמע בכל גוונא בין אוחזין בין בלתי אוחזין, וכי תימא אי לא תני משנה יתירה הוה מוקמינן לה בדמסתבר טפי דהיינו כשאוחזין או בדליכא רמאי הא ליתא דאדרבה כשאינם אוחזין מסתבר טפי מדמחייבינן ליה שבועה ובדאיכא רמאי מסתבר טפי מדרמינן שבועה עליה כי היכי דלודי, הילכך איכא למימר הכי ואיכא למימר וכולה שלי משמע בכל גוונא דהכי סגי ותרתי למה לי, חדא קתני זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וכו' ואם תאמר כל אריכות זה למה מאחר שתירץ

דחדא קתני הא משתמע שפיר. ותו קשה היכי אפשר לומר דחדא קתני דנהי דזה וזה לא משמע ליה לחלק הרי הפסיק בזה אומר אני מצאתיה, ובשלמא אי תרתי קתני שפיר אבל אי חדא קתני איך הפסיק באמצע טענתו של ראשון במקצת טענה של שני. ויש לומר דחדא מיתרצא חברתה דהיינו שהוצרך להאריך ולומר זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי שזו היא טענתו וחדא קתני והתנא סדר הדברים כפי דרך הטוענים דלא שבקיה לסיומי למילתיה עד דאמר אידך אני הוא שמצאתיה ומעשים בכל יום בין הטוענים כזה.

וליתני אני מצאתיה ואנא ידענא דכולה שלי. אורחיה דתלמודא דפריך הקל הקל ברישא והדר פריך ומי מצית אמרת וכו' שהיא קושיא יותר חזקה. אי נמי פריך לפי שיטת המתרץ דסבר דחדא קתני והדר מפיק ליה מהך סברא. ואם תאמר דמשמע דזו היא קושייתו הראשונה דליתני חדא. ויש לומר דמעיקרא פריך דודאי תרתי קתני כדמשמע לישנא דמתניתין אלא דתרתי במציאה למה לי והשתא פריך לדידך דסברת חדא קתני נהי דחדא היא מכל מקום ליתני אני מצאתיה ואנא ידענא דכולה שלי והוא ייתור לשון ללא צורך, ובשלמא אי תרתי קתני ודאי לחדותי מילתא אתי אלא דלא ידענא מאי אבל אי חדא קתני קשיא טפי שהלשון הוא מיותר לגמרי מצד עצמו והיינו דקאמר ואנא ידענא דכולה שלי. אי נמי הכי פריך בשלמא אי תרתי קתני אין שם אלא קושיא אחת שהוא ייתור אבל אי חדא קתני קשיא זה וזה, ולקושיית הייתור לא תרצת וקושיית זה וזה קתני כבר רמזה המקשה במה שהביא לשון המשנה וכדכתיבנא לעיל. והמתרץ הבין שיש להקשות והא זה וזה קתני ולא חש לה דהא איכא דוכתי דלא פרכינן לה. והוא יחיודע דכל דאפשר לפרושי בכי האי לישנא בלשון בשלמא, לא מפרשינן ליה בלשון אכתי. ועדיין יש לדקדק דאי תנא מצאתיה הוי משמע גם אני מצאתיה תנא כולה שלי לומר אני מצאתיה כולה לבדי. יש לומר חדא דאני מצאתיה כולה משמע. ותו דליתני אני מצאתיה כולה ומאי וכולה שלי דקתני ועל כרחך אית לן למימר דמצאתיה כולה משמע דהא במסקנא מוקמינן חדא במציאה וחדא במקח וממכר משמע דבלשון מצאתיה טוען שכולה שלי וזה ברור. עוד איכא לפרש אי אמרת בשלמא תרתי קתני וחדא דאיכא רמאי וחדא דליכא רמאי וחדא משום חלוקה וחדא משום שבועה. עד כאן.

הוי אמינא בראיה בעלמא קנה. ולא פירוש יטהגבהה כיון שאין לה דעת אחרת מקנה, דבמקח וממכר הוא דבעינן משיכה או הגבהה. הריטב"א ז"ל.

ואם תאמר והיכי סלקא דעתין הכי והא בהדיא תנן לקמן (ט:) היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה אמר לחברו תנה לי ואמר אני זכיתי בה זכה כ. אלמא בראיה לא קני שאלו כן למה זכה בה השני. ויש לומר דאי מההיא הוה אמינא דמאי דאמר אני

זכיתי בה לאו בנטילה קאמר אלא בראיה שראה אותה תחלה, וכי תימא אי הכי פשיטא סלקא דעתך אמינא כיון שלא נטלה עד שאמר לו חברו תנה לי גלי דעתיה דלצורך חברו הגביהה ולא ניחא ליה דליקני לא בראיה ולא בהגבהה וזכה בה לשם חברו, קמשמע לן דאפילו הכי כל שעודה בידו נאמן לומר דבראיה זכה בה תחלה. הר"ן ז"ל:

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל איכא למפרך ומי מצית למימר בראיה קני והא קתני סיפא (שם) היה רוכב על גבי בהמה וכו'. כא. ואיכא דמפרקי לה דהוה אמינא שאני התם דאמר תנה לי דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה דליקני אלא בהגבהה, ולא דאיק וכי יניחנה שם וילך לו. עד כאן.

ויש מתרצים דשאני התם משום דלא אמר תקנה לי ראייתי אבל אם אמר תקנה לי ראייתי הוה אמינא דקונה לו ראייתו משום הכי תני כולה שלי דבראיה לא קני. ואף על גב דגבי ארבע אמות של אדם אמרינן בגמרא (י.) דאין חילוק בין אמר ליקנו ללא אמר, התם היינו טעמא משום דד' אמות מתורת חצרו קנו ומשום הכי דין הוא שיקנו לו בין אמר בין לא אמר אבל בראיה היה אפשר לחלק, ואין זה מחוור. הרשב"ץ ז"ל:

עוד כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל ואיכא דמפרקי בתוספות כיון דהכא לא תני משנה יתירה לאשמועינן דבראיה בעלמא לא קני, לא תיקשי לך הא תו למה לי אלא מילתא אגב אורחיה קמשמע לן ואורחיה כבדתנא הוא לעקם שתים ושלש תיבות כדי להשמיענו דין אחד אף על פי ששנאו במקום אחר. ורמיזא להא מילתא בריש מסכת יבמות דבעי בגמרא למה לי למתנא פוטרות צרותיהן ליתני אוסרות. אי תנא אוסרות הוה אמינא אוסרות ליבום אבל מחלץ חלצן אף על גב דקתני סיפא מן החליצה דמההיא שמעינן דאפילו מחלץ לא חלצן. וכיוצא בה בתחלת מסכת ברכות דקאמר והא קמשמע לן דכפרה לא מעכבא אף על גב דממתניתין דסוף נגעים (פי"ד מ"ג) שמעינן דמייתי כגבפרק הערל (יבמות עד:) העריב שמשו אוכל בתרומה. אבל רש"י ז"ל (ד"ה בעלמא) כתב דלא אשמועינן שום תנא דלא קני מציאה אלא בהגבהה. ולדבריו הא דקתני ראה את המציאה יש לפרשה בשראוה שניהם או האחד קודם דסלקא דעתך אמינא כיון דאמר תנה לי והוא נטלה לימא כדליתנה לו גלי אדעתיה דלא ניחא ליה דליקני בראיה ולא בהגבהה וזכה לשם חברו קמשמע לן ולא מחוור. ועוד דלמסקנא דאמרינן דרישא במציאה וכו' נימא דבראיה בעלמא ליקני דהא לא תני שום תנא דלא קני מציאה אלא בהגבהה.

ולדידי משמע דהא דקא סלקא דעתין למימר בראיה בעלמא קני משום דלישנא דמתניתין הוה משמע לן הכי משום דקתני מצאתיה ולא קתני הגבהתיה, ואף על גב דקתני לקמן דלא קני בראיה הוה אמינא האי תנא פליג עלה וסבר דקני בראיה והיינו דאקשיה וליתני

כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. ומאי קושיא הא איצטריך לאשמועינן דלא קני בראיה אלא שמע מיניה דאי לא תנא לשון מציאה לא איצטריך לאשמועינן הא, דמסיפא שמעינן ליה. ומפרקינן בעלמא דקתני לשון מצא הוה טעינא נמי בהא ואמינא דקסבר ההוא תנא דתנא לשון מציאה דבראיה קני, ובמסקנא דאסיקנא דחדא במציאה וכו' הדרינן מהך סברא ואמרינן דכי תני תנא בעלמא לשון מציאה דומיא דלישנא דקרא תני לה הואיל ושמעינן ליה הכא בסיפא דמתניתין דבראיה לא קני. עד כאן:

וזה לשון הרשב"ץ ז"ל ומיהו לרש"י ז"ל שכתב דלא אשכחן שום תנא שאמר דלא קני מציאה אלא בהגבהה קשה דלכאורה משמע מהנהו מתניתין דלא קניא מציאה בראיה אלא בהגבהה. ואפשר לומר דאי מההיא הוה אמינא מאי דאמר אני זכיתי בה לאו בנטילה קאמר אלא בראיה שראה אותה תחלה וקמשמע לן דאף על גב שלא נטלה עד שאמר לו חברו תנה לי זכה בה, שלא תאמר גלי אדעתיה דלא ליזכי בה לא בראיה ולא בנטילה אלא בשביל חברו קמשמע לן דכל זמן שהיא בידו נאמן לומר לעצמי זכיתי בה בראיה, ואידך נמי דנפל לו עליה הכי הוא שהמחזיק בה אומר שהוא ראה תחלה וקמשמע לן דאף על גב דאידך נפל לו עליה נאמן המחזיק לומר אני ראיתיה תחלה. ואין זה נכון. ועוד כי אקשינן לקמן וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה מאי קושיא והא איצטריך לאשמועינן דלא קני בראיה.

והרמב"ן ז"ל כתב דהשתא הוה סלקא דעתיה למימר דלישנא דמצאתיה משמע דאפילו בראיה קני לה מדלא קאמר הגבהתיה, ואף על גב דאשכחן לקמן דלא קני אלא בהגבהה הוה אמינא דהאי תנא פליג עליה וקסבר דקני בראיה, דלשון מצאתיה הכי משמע ומשום הכי אקשיה ולא ליתני כלל אני מצאתיה דלא שמעינן כהדמציאה לא קני אלא בהגבהה הרי יש משניות מפורשות לקמן. ומפרקינן דמשום הכי תנא אני מצאתיה לאשמועינן מלישנא יתירה דבראיה לא קני, כי היכי דלא ליטעי בעלמא דמצא לשון ראיה משמע משום הכי תנא משנה יתירה דלשון מצא לאו בראיה בעלמא משמע. וזה אינו מחוור. דאם כן דלשון מציאה משמע דבראיה בעלמא קני סיפא דאסיקנא דתרתי קתני לימא דתנא דידן אית ליה דבראיה בעלמא קני ופליג אתנאי דלקמן דאמרי דלא קני אלא בהגבהה, ודוחק לומר דהשתא הדרינן מהך סברא ואמרינן דכי תני תנא בעלמא לשון מציאה דומיא דלישנא דקרא תנא לה דעד דאתא לידיה לא קני ליה. הלכך התירוץ הנכון הוא תירוץ התוספות. עד כאן:

וזה לשון הרשב"א ז"ל (סוד"ה למה לי) ויש לומר דכל היכא דלא תני אלא חדא אמרינן דתנא לישנא דקרא נקיט, אלא דכי הוה סלקא דעתין דתנא לישנא יתירא הוה אמרינן

דדילמא תנא משום דלא תטעה בלישניה למימר דלישנא דעלמא נקט הוא דקתני הכי, אבל השתא דלא תני אלא חדא ודאי מימר אמרינן דתנא לישנא דקרא נקט. עד כאן:
וכתב מהר"י אבוהב ז"ל וז"ל כתב הרמב"ן ז"ל שרש"י ז"ל סובר דלא אשמועינן שום תנא וכו'. ולפי זה יש מקום להקשות לרש"י ז"ל מסיפא דמשנתינו שבבירור אומר שבראיה לא קני, ונראה שאין זו כוונת רש"י ז"ל שראוי שתדקדק בכוונת רש"י ז"ל שלא אמר לא אשמועינן שום תנא שיאמר דלא קני בראיה, שאם היה אומר כך בודאי הוה קשה ליה סיפא דמתניתין שאומרת דבראיה לא קני בשלא בא לו קנייה אלא בראיה בלבד שיותר חשובה קניית הגבהה מקניות אחרות, אבל בזמן שהרואה גם כן מגביה עם חברו ויהיה לו יותר הראיה לעולם אימא לך שכל התנאים יודו מי שיש לו הראיה הוא קונה ולא הגבהה בלבד. זהו שאמר רש"י ז"ל לא אשמועינן שום תנא דלא קנה אלא בהגבהה שכל התנאים יודו מי שיש לו מציאות לקנות באופן אחר אע"פ כושלא יהיה הקנייה בהגבהה כמו שאמרתי, ובזמן שהם שוים בהגבהה אין ההגבהה קונה אלא הראיה שיש לו יותר מחברו, ואם כן מציאות קנייה אף על פי שלא יהיה לו ההגבהה. עד כאן:
והריטב"א ז"ל כתב וז"ל הוה אמינא בעלמא דקתני מצא בראיה קני ליה. פירש רש"י ז"ל דלא אשמועינן שום תנא דלא קנה ליה אלא בהגבהה. והקשו עליו בתוספות דהא משנה מפורשת היא בפרקין (ט:) ראה את המציאה ואמר לחברו תנה לי נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה אלמא לא קנה בראיה שהרי הוא לבדו ראה אותה תחלה ואף על פי כן חברו שיחזיק כזבה זכה בה. ונראה דלא קשה על רש"י ז"ל דהכי קאמר דההיא שעתא דקתני תנא דהכא אני מצאתיה אכתי לא אשמועינן שום תנא דמציאה לא מיקנייא בראיה ומתניתין דהיה רוכב וכו' אכתי לא איתנייה וזה ברור מאד. עד כאן.
והראב"ד ז"ל פירש וז"ל הא דאמר אי תנא מצאתיה ולא תנא כולה שלי הוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה דבראיה בעלמא קני לה תנא כולה שלי דבראיה לא קני לה. הכי פירושו בדקינן ליה לדיבוריה דילמא בראיה בעלמא קאמר משום דעבידי אינשי דמדחזי ליה אמרי מצאתיה הילכך עד דאמר כולה שלי או דמפרש ליה בדיבוריה לא יהבינן ליה. מיהו כי אמר כולה שלי ליה ביה ספיקא דאי משום ראיה קאמר במקום דאיכא אחרינא בהדיה היכי מצי למימר כולה שלי משום ראיה בעלמא דילמא כי היכי דחזי איהו חזי נמי אחריני. וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה דשמעינן מינה דלא יהבינן ליה עד דאמר בהאי לישנא. אי תנא כולה שלי ולא תני אני מצאתיה בהדיא לא גמרינן מיניה מידי ודילמא באני מצאתיה נמי יהבינן ליה. ובאידך פירקין (כא.) דקתני מצא פירות מפוזרין הרי אלו שלו דילמא באני מצאתיה נמי יהבינן ליה ואי קדמי אחריני ושקלי

להו אתי איהו ומפיק מינייהו בכח ראייתו ואינהו נמי טעו ושבקו ליה דסברי דבראיה קני להו, להכי תנא כולה שלי גבי אני מצאתיה למימר דכי אמר אני מצאתיה בדקינן ליה אלא אם כן יאמר כולה שלי וכן בכל המציאות שיבאו לישאל עליהם מודיעין אותו כך אם יש עליו חולקים. ובהכי מפרשא מילתא. ולא דהוה מספקא לן מילתא דבראיה מקניא מציאה, חדא דבמתניתין גופא קתני בהדיא דלא קני לה בראיה. ועוד מהיכא תיתי דליקני מידי בראיה והלא בנכסי הגר שהן כמציאה בעינן נעל גדר ופרץ כל שהוא שיהא שם תיקון הנכסים אבל קניית ראיה לא מצינו בשום מקום לא בנכסי חברו ולא בשל הפקר אלא ודאי כדפרישנא. ובמסקנא דמילתא דתרתי קתני ובמציאה לא צריך בדיקה כלל דלא טעו אינשי דליקרו לראיה מציאה וכי אתי ואמר אני מצאתיה אף על פי שיש עליו חולקין שקיל בשבועה. וראיתי מפרשים שדחקו עצמן בפירוש שמועה זו ואין צורך. עד כאן:

וזה לשון מורנו הרב נר"ו אי תנא אני מצאתיה. הקשו ז"ל דהיכי מצינו למימר דבראיה לחודה קני והא תני לקמן ראה את המציאה וכו'. והוה מצינו לתרוצי דלעולם ראיה לחודה לא קני ושאני הכא דזה הודה לזה דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה אלא שזה אומר אני ראיתיה תחלה וזה אומר אני ראיתיה תחלה, ולאפוקי מהאי פירושא הוצרך התלמוד להאריך ולומר אף על גב דלא אתאי לידיה בראיה בעלמא קני. ועדיין היה אפשר לדחוק לשון התלמוד ולומר אף על גב דלא אתאי לידיה בשעת ראיה אבל בשעת הגבהה תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה לכך פירש רש"י ז"ל ראיתיה קודם שהגבהת אותה לומר שאפילו שהוא מודה לו שהוא הגביהה אלא שאומר שהוא ראה אותה תחלה קנה בראיה בעלמא, והיינו דאמר התלמוד בראיה בעלמא קני תנא כולה שלי דבראיה לא קני ולא קאמר בראיה בעלמא ודוק. וטעמא דמילתא דבשלמא אם ראיה לחודה קני במציאה היינו דטעין אני ראיתיה תחלה ולפיכך זכיתי בכולה אלא אי אמרת דראיה לחודה לא קנה אלא בהצטרפות אליה שגם הוא הגביה עם חברו, איך תועיל טענה זו להוציא מה שביד חברו כיון שמודה לו שהגביה עמו דהא בשעת גמר הקנין שהוא הגבהה גם חברו הגביה. תו איכא לתרוצי דלעולם ראיה לא קנה כדקתני לקמן והכא כפי דעת הבעלי דינים שחושבין דבראיה קנה דכולי עלמא לאו דיני גמירי, והכי קאמר דאי אמר אני מצאתיה ותו לא הוה אמינא דמתניתין לא איירי אלא בראיית המציאה ודכוותה דליכא שום חשש רמאות שאומר אני ראיתיה תחלה וחברי לא ראה ואומר כן באומדן דעתא אבל זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי דכל אחד מכחיש דברי חברו ממש אימא לא, קמשמע לן דאפילו בכי האי גוונא יחלוקו בשבועה כיון דלא הוי ודאי רמאי דאימר

בהדי הדדי אגבהוה. ואיברא דלשון הגמרא דחוק לפירוש זה דקאמר בראיה בעלמא קני תנא כולה שלי דבראיה לא קני משמע דמדינא קאמר ולא כפי טענת הטועים בדין. ותו כיון דאנן ידעינן דבראיה לא קני ליתני מצאתיה ותו לא ומאי מצאתיה הגבהתיה וידעינן שפיר דאף על גב דכל חד מכחיש דברי חברו חולקין בשבועה. ותו דאם כן מאי דוחקיה לומר חדא קתני לעולם תרתי קתני וחדא משום ראיתיה וחדא משום הגבהתיה ואם כן הדרא קושיא לדוכתה. וכמה דברים נאמרו בקושיא זו.

ואני בעניי לא קשיא מידי דבשלמא אם אותה המשנה היתה שנויה תחלה ניחא אבל כיון שאינה שנויה אלא לקמן וכי לא ישמיענו התנא דבראיה לא קני אלא יסמוך על מה שעתיד לכתוב, ואם יקשה לנו למה השמיענו שני פעמים דבראיה לא קני התם איבעי לן לאקשויי ולא אקא סלקא דעתין דהכא. ואפשר לומר בזה וכיוצא בו כיון שהמשניות שגורות בפיהן היכי הוה טעינן לומר דבראיה לחודא קנה. ואם תאמר אכתי היכי הוה אמינא דבראיה לחודא קנה והלא הא דפלגי בטלית משום דתפסי דאם הם לא יקחוה מי יקח אותה אבל בעלמא לעולם אימא לך דבראיה לא קני. ולא מצית לתרוצי דמדקא מחייבין להו שבועה שמעינן דבראיה קני דאם לא כן שבועה זו למה, דהא אמרינן בגמרא (ג.) דשבועה זו כדי שלא ילך ויתקוף בטליתו של חברו, וכי תימא דכל זה הוא לפי המסקנא אבל לפי הקא סלקא דעתין שבועה זו כדי להכחיש דברי חברו שאמר שקנה אותו בראיה תחלה, הא ודאי ליתא דאם היינו משביעין אותו שכולה שלו אין הכי נמי אבל כיון שאינו נשבע אלא שאין לי בה פחות מחציה נמצאת שבועתו להחזיק מה שבידו וזה בלא שבועה נמי הכי דינא דיחלוקו, והיינו דאמרינן לקמן כיון שזה תפוס וזה תפוס שבועה זו למה וכיון שכן אין בשבועה ראייה לומר דבראיה לחודה קנה ואם כן היכי הוה אמינא דמאי מצאתיה ראיתיה. ויש לומר שזהו שדחקו לרש"י ז"ל לפרש אני ראיתיה קודם שהגבהת אותה דמודה לו שהוא הגביהה והשתא ידעינן שפיר דבראיה לחודה קני מדקתני יחלוקו. עד כאן:

וזה לשון הגליון בראיה בעלמא קני. פירש רש"י ז"ל מדקתני יחלוקו. פירוש מדקתני יחלוקו אף על פי שאחד מודה לחברו שהגביהה תחלה כי אינם חלוקין אלא מי ראה תחלה. עד כאן:

וזה לשון תוספי תוספות להרא"ש ז"ל הוה אמינא מאי מצאתיה ראיתיה. פירש רש"י ז"ל ראיתיה קודם שהגבהת אותה אף על גב דלא אתא לידיה בראיה בעלמא קני מדקתני יחלוקו. וקשיא לי היכי שמעינן מהכא דבעלמא קני מציאה בראיה מדקתני יחלוקו שאני הכא דשניהם באין לפנינו מוחזקים בטלית ואף אם לא קנאוה בראיה כשבאת

לידם קנאוה. ויש לומר דאם איתא דראיה לא קניא אינה שלהם אף על פי שמוחזקין בה ואחר שחטפה מידם הרי היא שלו, שהרי האחד אומר אני ראיתיה ואתה הגבהת אותה הרי סילק עצמו ממנה לפי דבריו אי ראיה לא קניא והרי היא של השני, וגם השני כשאומר כן הודה שאינו שלו אלא של חברו וכיון שכל אחד הודה שאינה שלו החוטפה מידם זכה בה ואמאי קתני יחלוקו. עד כאן:

אי תנא אני מצאתיה וכו'. קשיא לן דהכי הוה ליה לתרוצי אי לא תנא וכולה שלי הוה אמינא מאי מצאתיה וכו'. ויש לומר דלישנא קלילא נקט כלומר אי תנא אני מצאתיה ותו לא הוה אמינא משום דמצאתיה הוא לשון גרוע דמשמע ראיה לחודה והיינו דנקיט במילתיה אי תנא אני מצאתיה. ואם תאמר ליתני זה אומר אני הגבהתיה וזה אומר אני הגבהתיה דליכא למיטעי ותו לא צריך וכולה שלי. ויש לומר דתנא לשון הרגיל בבעלי דינים נקט דדרכן לומר אני מצאתיה. אי נמי דהוה מצי לאקשויי הכי אלא דמקשה ואזיל לפי שיטת המתרץ ולבסוף מקשה דליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה ובמה שתירץ לזו עלה תירוץ לקושיין נמי. ודוק ותשכח.

תנא כולה שלי דבראיה לא קני. כתב רש"י ז"ל עלה בחזקה גמורה שהגבהתי תחלה וכו'. ואיכא למידק דנראה דמשמעות מלת כולה שלי משמע שקנה אותה בחזקה גמורה ולזה קשה שאין במשמעות אלא שאין לחברו חלק בה אבל לעולם מאי דקאמר שלי אימא דבראיה קני לה, ומשום הכי איכא לפרושי דהכא ממשנה יתירה אשמעינן דראיה לא קניא כדמשמע לפום ריהטא בסוף סוגיין. אבל לא אפשר לפרושי הכי דאם כן מאי פריך בתר הכי וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה ואי ממשנה יתירה הוא דשמעינן לה היכי מצי לאקשויי הכי, ודוחק הוא לומר שהמקשה לא הבין כוונת המתרץ וחשב דממשמעות כולה שלי משמע ליה בחזקה גמורה. ולפיכך פירש רש"י ז"ל דכולה שלי משמע תרתי משמע בחזקה גמורה דלא קרו אינשי שלי אלא אחר שכבר בא לידו אבל בראיה מציאה קרו לה, ומשמע נמי דכולה היא שלו ואין לחברו חלק בה. והא דאמרינן במסקנא ממשנה יתירה לאו על וכולה שלי אמרינן דהא לאו משנה יתירה היא אלא על אני מצאתיה אמרינן שהיא משנה יתירה לאשמועינן דראיה בעלמא לא קני. מורנו הרב נר"ו:

וכן כתב הריטב"א ז"ל וז"ל תאנא כולה שלי. פירש רש"י ז"ל כולה שלי בחזקה גמורה שהגבהתיה. פירוש לפירושו לאו מלישנא יתירה אלא ממשמעות הלשון עצמו. והיינו דפרכינן וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. עד כאן.

ואי קשיא לך הא אמרינן בפרק הבית והעליה (קיח.) דהבטה בהפקר קני. לא קשיא דהתם הבטה של שומר כגון שומר שדה של הפקר או תבן וקש והואיל ודבר טורח הוא ועל ידו נשמר קני אבל ראיה בעלמא לא, ואפילו הכי אסיקנא התם דלא קניא. הרמב"ן ז"ל:

ומי מצית אמרת מאי מצאתיה ראיתיה. איכא למידק וכי מרבנאי קא פריך ולא די זה אלא דפריך בתמיה ומי מצית אמרת וכו'. ותו דדילמא לא אמרה רבנאי אלא בתר דשמעה למתניתין דתנא כולה שלי דבראיה לחודה לא קני ומשום הכי אמר דומצאתה דאתא לידיה משמע ובהא איכא למימר דמקרא מפיק לה דהכי משמע ליה לישנא דומצאתה. ויש לומר דכיון דרבנאי אמרה לתרוצי לדרב דאמר אבדתו של גוי מותרת שנאמר לכל אבדת אחיך לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לגוי. ופרכינן ואימא הני מילי היכא דלא אתא לידיה דלא מחויב לאהדורה בתרה אבל היכא דאתא לידיה אימא ליהדרה אמר רבנאי ומצאתה דאתא לידיה משמע. וזה דחקו לרש"י ז"ל להורות מקום ולהביא הבקיאות לומר דנפקא מיניה מדרבנאי דין זה וליכא מאן דפליג עלה ומשום הכי פריך בתמיה ומי מצית אמרת וכו' דהוי כאלו פריך מדרב גופיה. מורנו הרב נר"ו:

ומהר"י כהן צדק ז"ל כתב וז"ל ומצאתה דאתא לידיה משמע. ליכא למימר דילמא רבנאי גופיה ממתניתין דאיק לה דמצאתיה לא הוי בראיה בעלמא דאם כן הוה ליה לשנויי ולאתויי מתניתין, ועוד דאתאי לידיה משמע היינו מכח משמעות הלשון. ועוד דממתניתין לא שמעינן אלא לעניין קניית מציאה דלא הוי בראיה בעלמא ובהכי לא איירי קרא. ומיהו תירוץ זה אינו דאם כן היכי מייתי מדרבנאי אמתניתין. עד כאן:

וזה לשון הריטב"א ז"ל והאמר רבנאי ומצאתה וכו'. ומסתמא תנא לישנא דאמר קרא בהאי עניינא נקט, ופרכיה מהא דרבנאי דבהדיא אמר כן דמשמע דהכי פשיטא להו לכולי עלמא דמשמע לישנא דמציאה ולא היה דבר חידוש שחדש רבנאי. והא דרבנאי איתא בפרק הגוזל (ב"ק קיג.) גבי אבידת גוי. וכן פירש רש"י ז"ל. עד כאן.

ומצאתה דאתא לידיה משמע. ומכל מקום אבידת ישראל חייב להחזיר מכי חזי לה דאף על גב דמשמע לקמן (כו:) דכל זמן שלא נטלה אינו עובר משום השב תשיבם משום לא תוכל להתעלם מיהא עובר. הרא"ש ז"ל.

דאתא לידיה משמע. קשה לי דסיפיה דקרא מוכח דבראיה עסקינן דכתיב לא תוכל להתעלם ובדבר דאתא לידיה לא שייך למימר לשון העלמה אבל בראיית העין שייך למימר לא תוכל להתעלם ויש לומר דאי בראיה לא הוה צריך למכתביה דהא כתיב לעיל מיניה לא תראה שור אחיך וגו', אלא משום דאיכא בקרא מיעוטא אחיך ולא גוי הוצרך

לכתוב ומצאתה דאתא לידיה ואפילו הכי של גוי לא מיחייב לאהדורי והיינו דאיצטריך לא תוכל להתעלם לא תוכל לכבוש עינך כאלו אינך רואהו. מורנו הרב נר"ו.

אין ומצאת דאתא לידיה משמע וכו'. איכא למידק דכל זה הוי יתור לשון דהכי הוה ליה למימר, תנא לישנא דעלמא נקט דבשלמא סוף הלשון ואף על גב דלא אתא לידיה וכו' אף על פי שכבר נאמר למעלה בתירוץ הראשון איצטריך לאשמועינן דלא נפרש תנא לישנא דעלמא נקט כלומר לשון הטוענין ואומרים אני מצאתיה וכולה שלי לאפוקי מה שביד חברו, להכי כתב דאף על גב דלא אתא לידיה וכו' לומר שחוזר על תירוצו הראשון, אבל מה שתירץ אין ומצאתה דקרא דאתא לידיה משמע נראה שהוא מיותר. תו קשה דלמה לי כולה שלי כיון דומצאתה דקרא משמע דאתא לידיה דלא פליג תנא אקרא כיון דתני בה יחלוקו ואף על גב דלשון בני אדם מצאתיה ראיתיה הכא לא אפשר וכדכתיבנא. ונראה שקושיא זו דחקתו לרש"י ז"ל להקדים ולומר אי לא הדר תני כולה שלי הוה אמינא מאי מצאתיה וכו' אבל אינו מובן מתוך דבריו תירוץ הקושיא. ונראה לומר דהכי קאמר אין ומצאתה דקרא דאתא לידיה משמע ולישנא דקרא לחוד ולישנא דמתניתין לחוד ותנא לישנא דעלמא שקורין לה מציאה משעת ראיה, ואי לא תני כולה שלי הוה אמינא דבראיה קני ולא פליג אקרא דקרא נמי הכי אית ליה גבי מציאה דבראיה קני. ומיהו גבי מציאת הגוי אפילו אתא לידיה דישראל לא מחייב לאהדוריה דמצאת הכי משמע. אי נמי מן התורה מציאה לא קני עד דאתא לידיה ומיהו רבנן תקון דבראיה ליקני דילמא אתו לאנצויי כיון דקרו לה מציאה משעת ראיה והפקר בית דין הפקר, משום הכי תנא כולה שלי דבראיה לא קני. וזה קרוב בדברי רש"י ז"ל מן הראשון.

וליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. איכא למידק דקושיא זו בכלל הקושיא הראשונה היא דליתני חדא או אני מצאתיה או כולה שלי, ודוחק הוא לומר שהמתרץ לא הבין וחשב דחדא קשיא ליה עד השתא שהרי קל להבין הוא דליתני הא או הא ומפורש יפה בדברי המקשה. ויש לומר דתלמודא הוא דקמפרש למתניתין בדרך מקשה ומתרץ והכי אורחיה בדוכתי טובא. אי נמי לא שבקיה לסיומי למילתיה עד דאותביה. והנכון אצלי שהמתרץ תירץ דבר שיש בו שני משמעות בתחלה והוא זה תני כולה שלי דבראיה לא קנה ומשמע מייתורא דמתניתין, ומשמע נמי מהבנת לשון כולה שלי דהיינו דקני לה להיותה שלו ממש בהגבהה ואם היה עולה המקשה על דעתו לומר דממשנה יתירה שמעינן הכי תו לא הוה פריך מידי, אבל משמע ליה דממשמעות כולה שלי משמע בהגבהה ומשום הכי פריך דליתני כולה שלי ולא בעי אני מצאתיה. ותו דאפילו לא תנא אני מצאתיה לא הוה אמינא בעלמא דקתני מצאתיה דבראיה קני לה, חדא מדתני

כולה שלי דמשמע בהגבהה ולא בראיה. ותו דקרא דאתא לידיה משמע כדפירש לעיל ומתוך כך הוצרך רש"י ז"ל לומר דלא אשמועינן שום תנא דלא קני אלא בהגבהה דאף על גב דהכי משמע מקרא מכל מקום עדיין לא השמיענו התנא דבר זה אלא הכא. ובדרך זה איכא לתרוצי הך קושיא נמי דבשלמא אי הוה תני תנא לשון מבורר דלא קני אלא בהגבהה תו לא הוה צריך משנה יתירה, אבל כיון דתנא כולה שלי אינו לשון מבורר לגמרי דאיכא למימר כולה שלי על ידי שראיתיה ואם כן לא השמיענו התנא בהדיא דלא קני אלא בהגבהה אלא ממשנה יתירה. ולפי שיטה זו איכא למימר דמשנה יתירה היינו כולה שלי שהיא לבסוף. ואכתי קשה דליתני אני הגבהתיה שהוא לשון מבורר ותו לא בעי משנה יתירה, אלא יש לפרש דמלישנא דמתניתין אין ראיה כלל דלשון הטוענים נקט תנא דמתניתין שאומר אני הגבהתיה או כולה שלי אבל לענין דינא לעולם אימא לך דבראיה בעלמא קני משום הכי תנא משנה יתירה לאשמועינן דבראיה לא קני. מורנו הרב נר"ו:

ובגליון כתוב וזה לשונו בעלמא דקתני מצאתיה בראיה בעלמא קני. אין להקשות דאם לן לימא במתניתין רבותא זה אומר ראיתיה דיש לומר דהתנא לא חש להשמיענו אותו חדוש ונקט הרגילות שכל אחד טוען הטענה הטובה שיוכל דהיינו כולה שלי. תני כולה שלי דבראיה לא קני לא בעי למימר איפכא תנא סיפא לגלויי רישא דבראיה קני דאיכא להשמיענו דין זה אם כן ליתני רישא ראיתיה ולא ליתני כולה שלי. עד כאן.

ומי מצית אמרת חדא קתני והא זה וזה קתני זה אומר אני מצאתיה וכו'. קשיא לי דלמה ליה לאורוכי כולי האי והרי קושיא זו מפורשת היא דמשום הכי הוצרך להאריך למעלה כדפרישית. ותו כיון דאיכא דוכתא דלא פריך הכי משמע דלאו פירכא אלימתא היא ואם כן קשה דפריך בלשון חזק ומי מצית אמרת וכו'. ועם מה שכתבנו בריש סוגיין מתורץ כל זה. אבל אכתי קשה דהרי עיקר קושיין דהיא חדא קתני ליתני זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי ואם כן הכי הוה ליה לאקשויי והא זה וזה קתני דהא גבי כולה שלי לא תני וזה ואי פריך מדברי השני הכי איבעי ליה למימר והא זה וזה קתני. ומתוך כך הוה אפשר לפרושי דמזה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה פריך וכן מסיפא דמקתני זה אומר אני מצאתיה ומיד מתחיל התנא דברי השני וזה אומר אני מצאתיה משמע שכבר נשלמה טענתו וכן מסיפא והשתא לישנא דזה וזה מדוקדק והיינו נמי שהיא קושיא חדשה ובכל דוכתא איכא למיפרך כי האי גוונא והיינו נמי שהוצרך להאריך בלשון הקושיא. ורש"י ז"ל נשמר כדרכו וכתב גבי מצאתיה תנא זה אומר וגבי כולה שלי תנא זה אומר ואי חדא הוא וכו' וטעמא דמילתא דהך לא קשיא כולי האי דאיכא למימר

דאכתי לא נשלמה טענתו במה שאמר אני מצאתיה וחברו לא שבקיה לסיומי טענתיה עד דאמר אני הוא שמצאתיה וסדר התנא דבריו כפי דברי הבעלי דינים. אבל הא ודאי קשיא דכיון דזה אומר כולה שלי הוא תשלום הטענה הראשונה וכולה שלי מיבעי ליה ובכלל הקושיא גם כן דליתני כל טענתו ביחד דהיינו זה אומר אני מצאתיה וכולה שלי וזה אומר וכו'. וכבר כתבתי למעלה שהמתרץ היה יכול לדחות דכיון דהוצרך התנא לשנות דבריו לפי דרך הטוענים ולפסוק בין טענתו של ראשון בטענת השני הוצרך לומר זה אומר כולה שלי אף על גב דחדא קתני ומשום דקושטא היא דתרתי קתני לא ניחא ליה לתלמודא לדחוקי נפשיה ולתרוצי הכי ולישנא דזה וזה לאו דוקא אלא כלומר והא קתני ברישא זה אומר אני מצאתיה וגם בסיפא נמי תנא זה אומר כולה שלי ואף על גב דחדא מינייהו משנה יתירה היא לא הוה ליה למיתני בלשון תרתי אי חדא קתני אבל נראה לי דהכא פריך והא זה וזה קתני מיותרים כלומר זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי דבזה וזה דרישא הוה סגי דליתני אני מצאתיה וכולה שלי וזה אומר אני מצאתיה וכולה שלי והשתא זה וזה דוקא אלא שקצת קשה דלא הוה ליה לתלמודא למימר זה אומר אני מצאתיה וכו' אלא הכי איבעי ליה והא זה וזה קתני זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי וקושיא זו דחקתו לרש"י ויש להקשות והא זה וזה קתני מיותרים דכיון דתנא זה אומר אני מצאתיה וזה אומר וכו' סגי בהכי ואמאי תני זה וזה דסיפא. וכוונת הקושיא הכל עולה אל מקום אחד אבל בהבנת הקושיא יש חילוק בין פירוש זה לפירוש רש"י ז"ל אף על פי שאיני כדאי לחלוק. כן נראה לי.

גם אפשר למעבד מהם פירושים סניפין לאלומיה פרכינן והיינו דפריך באתמהתא והיינו שהאריך כל כך והיינו דקאמר זה וזה קתני. דוק ותשכח. מורנו הרב נר"ו.

אמר רב פפא וכו'. ואם תאמר כיון דנדינן מאוקמתא דלעיל ומוקמינן דתרתי קתני ולא חדא אמאי לא קאמר אלא אמר רב פפא וכו' והתוספות דרכם לתרץ בכי האי דכיון דלא הוזכר שם אמורא לעיל לא אמר אלא. פירוש לפירושם אין התלמוד מדקדק בדבר ולפעמים אומר אלא ולפעמים אינו אומר אלא אבל כשהוזכר שם אמורא לעיל לעולם אומר אלא וטעמו של דבר כיון שלא נזכר שם אמורא תלמודא הוא דשקיל וטרי בה ולאו דעביד לה אוקמתא לגמרי כי הכא דפריך וליתני חדא ודחי תלמודא ומאן אמר לך דלאו חדא קתני ומשום הכי לא הוצרך לומר אלא. עוד נראה לפרש דהכא לא מחדשינן שום אוקמתא שכבר היינו יודעין דתרתי קתני כפשטא דמתניתין ולא אתינן אלא לתרוצי קושיא דתרתי למה לי והיינו דלא אמרינן הכא תרתי קתני ורישא במציאה וסיפא במקח וממכר ולפי הפירוש שפירשנו שגם המקשה היה יודע דרישא במציאה וסיפא וכו' אלא

דלא ידע לאצרוכינהו הכא לא הוה צריך לפרש אלא הצריכות אלא משום דלעיל לא נתפרש זה בהדיא לפיכך הוצרך לומר דרישא במציאה וכו' לבנות עליו הצריכות. וכבר כתבתי למעלה שהנכון לומר שהמקשה לא אסיק אדעתיה אלא דתרווייהו במציאה ומשום הכי לא ידע לאצרוכינהו דאי אסיק אדעתיה חדא במציאה וחדא במקח וממכר קל היה למצוא הצריכות והיינו דקאמר רישא במציאה וכו' ולאו כדקא סלקא דעתין דתרווייהו במציאה. ואפילו לפי פירוש זה לא היה צריך לומר אלא כיון דלא מחדשינן לגמרי דתרתי קתני אף על גב דמחדשינן דחדא במציאה וחדא במקח וממכר. מה שנראה לי כתבתי אף על פי שאיני כדאי לחלוק על בעל הפירוש ההוא שהוא הרא"ש ז"ל.

וסיפא במקח וממכר. וכתב רש"י ודוקא במקח וממכר וכו'. יש לדקדק למה כתב זה בתחלת הסוגיא היה לו לכתוב הדין בסוף הצריכות וכן כתבוהו הרשב"א והר"ן ז"ל. עוד למה לא כתב ודוקא במציאה ומקח וממכר וכו' שהדין במציאה ומקח וממכר שוה. ותו גבי ארגתיה נמי איכא למימר שניהם ארגוה זה חציה וזה חציה או שניהם ביחד כדרך הבגדים הרחבים הרבה שאין נארגין אלא בשנים. ותו מי דחקו לרש"י ז"ל לפרש כן דהא לא דמיא מתניתין לשנים שהפקידו אצל אחד מהם דהתם בדין הוא שיהא מונח אבל במתניתין דשנים אוחזין למה נוציא מה שבידם להניחו עד שיבא אליהו אף על גב דודאי חד רמאי. ויש לומר דשני דברים דחקוהו ז"ל חדא דהא לקמן אמרינן לימא מתניתין דלא כרבי יוסי וכו' ומסקינן אפילו תימא רבי יוסי התם איכא ודאי רמאי הכא מי יימר וכו' משמע דלא שני ליה לתלמודא בין היכא שהדבר מופקד ביד אחרים להיכא ששניהם מוחזקים מדלא מפליג בהכי וטעמא דמילתא כיון שהמופקד הוא מופקד מכח שניהם הוי כאלו שניהם מוחזקים בו ואפילו הכי אמרינן יהא מונח אף הכא לא שנא. ותו כיון דטעמא הוי כי היכי דלודי שייך נמי אפילו היכא דשניהם מוחזקים בדבר. ועוד דחקו מאי דמוקמינן למתניתין רישא במציאה וסיפא במקח וממכר ולא מוקמינן לה תרווייהו במציאה וחדא אני מצאתיה דליכא ודאי רמאי וחדא לאני ארגתיה וצריכי חדא משום חלוקה וחדא משום שבועה ומדלא מוקמינן לה הכי דאתיא טפי כפשטא ומוקמינן לסיפא במקח וממכר ודחקינן נפשין טובא בצריכותא משמע דהיכא דאחד אומר אני ארגתיה וכו' דאיכא חד רמאי ליתא לדינא דמתניתין אלא יהא מונח והיינו דדייק לה מרן ז"ל הכא ולא אדכר למציאה משום דמסיפא דייקינן לה ובשלמא גבי מציאה איכא למימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה והוא סבור שהוא הגביה תחלה וכן גבי מקח איכא למימר לשניהם נתרצה והוא סבור לו לבדו נתרצה ואין ניכר מתוך טענותיהם אי איכא ודאי רמאי. אבל זה אומר אני ארגתיה דמשמע כולה אי איתא דחברו ארג עמו מידע

הוה ידע הילכך חדא מינייהו ודאי רמאי הוא ויהא מונח. ועיין בזה החילוק שלא תטעה כמו שטעו אחרים כאשר אני עתיד לבאר בעזרת השם יתברך מורנו הרב נר"ו.
וזהו לשון גליון תוספות וסיפא במקח וכו'. פירש הקונטרס אבל בזה אומר אני ארגתיה תהא מונחת וכו'. וזה לא יתכן אלא לר' יוסי דתלי ברמאי אבל לרבנן לא תלי אלא כשהחלוקה יכולה להיות אמת וכאן יכולה להיות אמת וההיא דשנים אדוקים בשטר לא אתיא כר' יוסי. עד כאן.
וכתוב בגליון על זה. וסיפא במקח וממכר. פירש רש"י ז"ל אבל זה אומר אני ארגתיה וכו'. פירוש לרש"י ז"ל היה קשה לפי הצריכות של הגמרא אז יקשה יאמר במתניתין ארגתיה דלא שייך ביה מורי ולא יצטרך לא מציאה ולא מקח וממכר. ועוד קשה דהגמרא תאמר סיפא בארגתיה ולא יקשה וליחזי זוזי ממאן נקט וכו'. ותירץ דבארגתיה לא הוה אמרינן יחלוקו וכו'. ובגליון הקשה על זה דזה לא יתיישב אלא לרבי יוסי וכו'. ודעת רש"י ז"ל דנקט במתניתין במקח וממכר כדי שתתיישב אליבא דכולי עלמא ולא בעי למנקט ארגתיה דלא כרבי יוסי. אבל קשה לגליון על פירוש זה דאם כן לקמן דאמר לימא מתניתין דלא כר' יוסי אז יקשה אי מתניתין דלא כרבי יוסי אם כן לימא ארגתיה. ומיהו נוכל לומר דאז נאמר אין הכי נמי סיפא כולה שלי היינו פירוש ארגתיה וכי תימא אם כן מציאה למה לי אז נעשה צריכות איפכא דאי תנא ארגתיה הוה אמינא אדרבה משום דאין שייך ביה מורי ישבע דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא אבל במציאה דשייך מורי מורי גם לישבע אבל זה נראה דוחק לגליון. עד כאן.

דף ב:

משום דמורי ואמר חבראי לאו מידי חסר איזיל ואתפוס. פירוש הילכך לא חשיד אממונא ואשבועתא נמי לא חשיד אבל במקח וממכר דליכא למימר הכי דסלקא דעתך דנקט זוזי מחד מינייהו ואם כן הוה ליה חשוד אממונא ומיגו דהוה חשוד אממונא חשוד אשבועתא קא משמע לן דבמקח וממכר מיירי בהאי גוונא דשייך מורי ואמר וכגון דנקט זוזי מתרווייהו. ולא נהירא דאם כן משמע היכא דלא שייך למימר מורי ואמר כגון דנקט זוזי מחד וזה אומר אני נתתים דחד מינייהו חשיד אממונא אי נמי זה אומר אני ארגתיה או שנים אדוקים בשטר מלוה ולוה אז ליכא שבועה אלא יחלוקו בלא שבועה. ואין זה ניחא דהא לקמן פריך עלה דמתניתין ולימא מיגו דחשוד וכו' ומשני לא אמרינן וכו'. אלמא אפילו היכא דחשוד אממונא איכא שבועתא ועוד דהא תניא לקמן בשנים אדוקים בשטר דיחלוקו מסתמא היינו בשבועה דעל מתניתין מיתניא הברייתא. לכך

נראה לפרש דהכי פירושו קא משמע לן למקח וממכר דבכל מקח וממכר אפילו היכא דחשוד אממונא כגון דלא נקט זוזי אלא מחד מכל מקום ישבע דאי תנא מקח וממכר הוה אמינא וכו'. פירוש אי לא תנא מציאה אלא מקח וממכר דין מקח וממכר הוה מוקמינן ליה היכא דמסתבר טפי דהיינו היכא דשייך למימר מורי ואמר כגון דנקט זוזי מתרווייהו דוקא דלא חשיד והוה ממעטינן מציאה דחשיד אממונא. והוא הדין דהוי מצי למנקט כולה במקח וממכר אבל נקט זוזי מחד דחשיד אממונא אבל נקט מציאה משום דהוי רבותא טפי קא משמע לן דהא דתני מציאה דעל ידי כן אייתר מקח וממכר לאשמועינן דאפילו היכא דלא שייך מורי ואמר כדפירשתי מכל מקום ישבע. אבל מכל מקום דוחק הוא דלהאי פירושא הוי האי דרמו שבועה עליה קולא וזהו דוחק דלישנא דרמו שבועה עליה משמע הכי דסלקא דעתך אמינא ליהמניה לאידך בלא שבועה ורבנן החמירו ורמו שבועה עליה. לכן נראה לפרש דהכי פירושו ואי תנא מציאה וכו'. ככתוב בתוספות. תלמיד הר"ר פרץ ז"ל.

וכן פירש הרא"ש וזה לשונו אי תנא מציאה משום דמורי ואמר וכו'. כמו שפירש בתוספות עד קא משמע לן דאפילו הכי ישבע דזימנין דבספק הקרוב לודאי תפיס ומיראת השבועה יפרוש. ובענין זה יש לפרש ואי תנא מקח וממכר דלא מיתוקמא מקח וממכר אלא בדנקיט זוזי מתרווייהו דבהא איצטריך למימר שהטילו שבועה עליו אף על פי שסבור לומר אמת דבשלו נתרצה שגם הוא נתן מעות אבל לא נקיט זוזי אלא מחד לא איצטריך דמכל שכן דמציאה שמעינן ליה דפשיטא דלאותו שנתן דמים נתרצה והאי במזיד הולך ותופס שלא כדין. עד כאן.

והר"ן ז"ל כתב וזה לשונו אבל מציאה דליכא למימר הכי אימר לא צריכא. כלומר וקמשמע לן דבין במציאה בין במקח וממכר שייכא בהו הוראה ולפיכך הטילו חכמים עליו שבועה. ואם תאמר אם כן מהכא משמע שבועה זו משום חשש דילמא מורי ואמר הוא אבל במקום דליכא הוראה לא רמו רבנן עליה שבועה ואי הכי קשיא טובא אם כן מאי קא מקשה לימא מתניתין דלא כסומכוס דאי כסומכוס וכו' שאני התם דלא שייכא בה הוראה אבל הכא דאיכא למימר מורי ואמר רמו רבנן עליה שבועה כדי שיפרוש מהוראתו משום שבועה ותו קשה דאמרינן לקמן בפירקין וכי מאמר שזה תופס ועומד וכו' שבועה זו למה ומשנינן אמר רבי יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא ומאי קשיא לן ולמאי אצטריכינן לטעמיה דרבי יוחנן הא אמרינן הכא דשבועה זו רבנן רמו לה עליה משום דילמא מורי ואמר וכי תימא דרבי יוחנן גופיה הכי קאמר שמא יתקוף בטליתו של חברו כל היכא דאיכא הוראה אם כן היכי מקשינן לקמן בתר מילתיה דרבי יוחנן ונימא

מיגו דחשיד אממונא וכו' הא לא חשוד אממונא אלא דמורי היתרא וכי רמיא שבועה עליה פריש. ואביי נמי למה ליה לתרוצי בההיא דלקמן חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו לומר משום דמורי ואמר. עד כאן.

והריצב"ש כתב וזה לשונו אבל מציאה דליכא למימר הכי אימא לא צריכא. הבינו קצת מפורשים צריכא שאף בזו יש הוראה ולדבריהם אין שבועה אלא כשיש הוראה אבל בלא הוראה לא והקשו עליהם דאם כן מאי מקשינן בסמוך מסומכוס ולמאי אצטרכינן לדרבי יוחנן דאמר שבועה זו תקנת חכמים היא דהא במאי דמתרצינן לרב פפא איתרצא לה דהא בדסומכוס ליכא הוראה. ועוד הקשו כמו שכתוב בחידושין.

ונראה לי שרובם אינם כלום דרב פפא בתר דאית ליה לדרבי יוחנן אמרה למילתיה דכיון שתקנת חכמים היא כדי שלא יהא תוקף ולא מדינא לא אמרינן לה אלא היכא דאיכא הוראה וכי מקשינן מדסומכוס אכתי לא ידעינן לדרבי יוחנן ולא לדרב פפא דאיתמר עלה והוא סבירא לן דשבועה זו מדינא וכי מתרצינן שבועה זו תקנת חכמים לא אצטרכינן לדרב פפא בההיא תירוצא אבל מה שהקשו מדמקשינן לקמן על ההיא דרבי יוחנן לימא מיגו דחשיד אממונא קשה עדיין לפירושם דמאי קשיא לימא כיון דליתיה לשבועה אלא בדאיכה הוראה הא לא חשיד אממונא כדמשמע בכולה סוגיין דבדאיכא הוראה לא חשיב לן חשיד אממונא לפיכך נראה כמו שפירשתי דאף בדליכא הוראה איתא למתניתין כמו שכתוב בחידושין עד כאן.

עוד כתב הר"ן ז"ל וזה לשונו ולפיכך יש מי שכתב דהני סוגיי פליגי דבסוגיא דהכא סבירא לן דלא רמו רבנן עליה שבועה אלא היכא דהדבר מוכיח מתוכו דאיכא למימר מורי ואמר אבל לקמן לרבי יוחנן ולאביי סבירי להו דאפילו היכא שכל אחד אומר סתם כולה שלי רמו רבנן שבועה עלייהו ואף על גב דליכא למימר משום מורי ואמר שהרי אינו מתברר שמחמת מציאה או מחמת מקח וממכר טוען כל אחד עליה ומשום הכי איצטריך ליה לרבי יוחנן למימר דטעמא דמילתא כדי שלא יהא כל אחד וכו'. כיון דרמיין עלייהו שבועה אף על גב דליכא הוכחה בדבר דמורי ואמר ואביי נמי איצטריך למימר נמי דטעמא דשמא מלוה ישנה יש לו עליו כי היכי דלא תיקשי לן מיגו דחשיד אממונא וכו' שאין לתלות הדבר בהוראה כיון שאינו מוכיח מתוכו וכי מקשינן לימא מתניתין דלא כסומכוס אליבא דרבי יוחנן ואביי איתמר ולא לפום טעמיה דרב פפא דלדידיה לא קשיא דשבועה דמתניתין משום הוראה היא מה שאין לומר כן בסומכוס והיינו דמשנינן עליה מדרבי יוחנן. ואם תאמר תינח לרבי יוחנן ואביי דאיכא למימר דפליגי אסוגיא דהכא וכדכתבינן אבל תלמודא גופיה מאי קשיא ליה לקמן וכי מאחר

שזה תופס וכו' שבועה זו למה הא פריש תלמודא הכא דטעמא דמילתא משום מורי ואמר ומאי קשיא ליה תו יש לומר דמאי דאמרינן וכי מאחר שזה תופס ועומד וכו' אינה שאלתא של גמרא אלא התחלת דרבי יוחנן הוא וכאלו אמר רבי יוחנן וכי מאחר וכו' שבועה זו למה וגמרא הוא דבעי לפרושי טעמא דרבי יוחנן ואביי. עד כאן.

והרבה בתלמוד שאלות אחר התירוץ כי ההיא דאמרינן בפרק משילין וטעמא מאי לא בטיל אמר אביי גזרה שמא תעשה עיסה בשותפות וכבר פירש טעם אחר בתחלת השמועה. ופעמים שהוא שואל סתם בתלמוד מה שפירש כבר כי ההיא דאמרינן בפרק חזקת הבתים איבעיא להו סתמא מאי וכו'. עדיין לא נתחוור לי דמתניתין לית לה אוקימתא אלא בדרב פפא דמדקתני תרתי על כרחך רישא במציאה וסיפא במקח וממכר וצריכא וכדפרכינן לקמן גבי המגביה מציאה לחברו והא אוקים רישא במציאה וכו'. ויש לפרש סוגייתנו בלשון אחר דהכי קאמר אי תנא מציאה הוה אמינא במציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דאיכא למימר מורי היתרא אנפשיה אבל מקח וממכר אימא לא להכי תנא מקח וממכר לומר לך דאפילו היכא דליכא הוראה להיתר אמרינן יחלוקו בשבועה ואי תנא מקח וממכר הוה מוקמינא לה למתניתין במקום דאיכא למיחש לדילמא מורי היתרא כגון דאמר חבראי דמי יהיב ואנא נמי דמי יהיבנא אבל מציאה דליכא למימר הכי אימא לא קמשמע לן ממשנה יתירה דאפילו במקום דליכא למימר כהאי גוונא אמרינן יחלוקו בשבועה דליכא למימר כולה מתניתין בדאיכא הוראה להיתר דאי הכי ליתני מציאה דאית בה הוראה להיתר וכל שכן מקח וממכר היכא דליכא הפסד דמי אי נמי ליתני חדא והדבר ידוע שיש לומר שבשניהם איכא הוראה להיתר אמאי תנא תרתי לאשמועינן דמתניתין בכל ענין שזה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי ואפילו בדליכא הוראה להיתר כלל לרבי יוחנן יחלוקו בשבועה ולאביי בכל ענין שיאמר כולה שלי יש הוראה להיתר וליכא ודאי רמאי דשמא יש לו איזה מלוה עליו ולפיכך אומר כולה שלי ולרבי יוחנן נמי אפשר דליכא רמאי שכך היה מעשה שלשניהן נתרצה או מלוה יש לו עליו. ואקשינן והיכי איכא לאוקמה למתניתין במקח וממכר אם כן ניחזי זוזי ממאן נקט וכו' והוה יכול לאוקמה בדליתיה למוכר קמן דנשייליה אלא דבעי לאוקמה בכל ענין ואפילו שהמוכר לפנינו. ועוד דאכתי הוה קשיא ליה למאי דקא סלקא דעתין לאוקמה למתניתין במקח וממכר דאמר דמי יהיבנא משמע שעדיין המוכר לפנינו ואף על גב דמצי לאוקמה שחברו נתן המעות והוא משך ורוצה לשלם לו ניחא ליה לאוקומה בדנקיט מתרוייהו וכו' ואף על פי שהמוכר לפנינו. והא דאמרינן לקמן מקח וממכר מאי איכא למימר הכי קאמר דילמא אין לו בה אלא רביע ושליש ואי קנסינן

ליה מודה וחבריה נמי מודה ליה אי נמי איכא למימר מקח וממכר מאי איכא למימר הא משכחת מקח וממכר דאי קנסת ליה מודה בדאוקימתא למתניתין כגון דיהבי זוזי תרווייהו דמילתא פסיקא היא בכל טענת מקח וממכר שבעולם כדפרישית ולפי הלשון הזה זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה חולקים בשבועה וכן בשנים אדוקים בשטר כדלקמן אף על גב דליכא הוראה להיתר ולפי הלשון הראשון נמי הלכה כרבי יוחנן ואביי הילכך חולקים בשבועה ומיהו איכא לעיוני דנימא בה יהא מונח דהא ליכא למימר דתרווייהו היא בשלמא בשטר חוב שמא פרע בעל חוב מחצה ולאביי בכולן יש לחוש למלוה ישנה אי נמי של שותפות היא מתחלה מה שאין כן במנה דרבי יוסי שאחד מהן הפקידו לזה. ומסתברא מלוה ישנה לאביי נמי רמאי הוא הילכך אני ארגתיה יהא מונח הרמב"ן ז"ל וזה לשון הר"ן ז"ל ויש מי שאומר עוד שסוגיות הללו אינם חלוקות כלל וכולן עולות לטעם אחד דאפילו היכא דליכא הוכחת הוראה אמרינן דאין חולקים אלא בשבועה ובהאי צריכותא דהכא הכי קאמר אי תנא מציאה הוה אמינא מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דאיכא למיחש דילמא מורי אבל מקח וממכר דליכא למיחש להכי אימא לא קמשמע לן דאפילו היכא דליכא למיתלי בהוראה אמרינן דאין חולקים אלא בשבועה. ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא במקח וממכר דשייכא ביה הוראה כגון דנקט זוזי מתרווייהו אבל מציאה דלא שייכא ביה הוראה אימא לא קמשמע לן ממשנה יתירה דאף על גב דליכא למיתלי בהוראה אין חולקים אלא בשבועה הילכך מתניתין אפילו במקח וממכר דלא ידעינן אי נקט מתרווייהו ואי מחד מיניה ומתוקמה אף על גב דליכא הוכחה דמורי ואמר וכי תימא אם כן מאי מקשינן לקמן מקח וממכר מאי איכא למימר כלומר דהא איכא פסידא ובדנקט זוזי מתרווייהו והא מסקינן השתא דמתניתין בסתם מקח וממכר מתוקמא ומאן לימא לן דאיכא פסידא דלימא דנקנסיה כי היכא דלודי. יש לומר דמכל מקום נקט זוזי מתרווייהו לא נפיק מכללא דמתניתין ובכי האי גוונא מאי איכא למימר הא אית ליה פסידא בודאי וכי מקשינן מקח וממכר ליחזי זוזי ממאן נקט לפי שטה זו למאי דהוה אמינא דמקח וממכר דמתניתין בדאיכא הוראה מקשינן היכי תיסק אדעתין הכי הילכך נקטינן מהני סוגיי שאף על פי שאין בדבר הוכחת הוראה אין חולקים אלא בשבועה והוי זהיר בדבריך שלא תשתבש לומר דאפילו היכא דאיכא ודאי רמאי יחלוקו בשבועה דליתא וכדמוכחא סוגיין דלקמן אלא כי מסקינן דאף על גב דליכא הוראה אמרינן דאין חולקים אלא בשבועה לא באנו לומר אלא שאף על פי שאין בדבר הוכחה של הוראה כגון כשכל אחד אומר כולה שלי סתם ואינו מתברר מדבריו מחמת אי זה דבר הוא טוען עליה אפילו הכי רמו רבנן שבועה

עלייהו ומכל מקום חולקים בשבועה כיון דליכא ודאי רמאי אבל היכא דאיכא ודאי רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה לא אמרינן יחלוקו אלא יהא מונח וכן כתב רש"י ז"ל. ולפנינו יתבאר עוד בסייעתא דשמיא שזה אומר אני ארגתיה וכו' אי מקרי ודאי רמאי או לא אבל כל היכא דמקרי ודאי רמאי לא אמרינן יחלוקו. עד כאן.

וזה לשון הרשב"ץ ז"ל ויש לומר דסוגיין דלא פליגן וסוגייתנו הכי פירושו אי תנא מציאה הוה אמינא במציאה הוא דתקון רבנן שבועה משום דאיכא הוראה אבל מקח וממכר דליכא הוראה קמשמע לן דאפילו במקח וממכר דליכא הוראה אמרינן יחלוקו בשבועה ואי תנא מקח וממכר ולא תנא מציאה הוה אמינא מתניתין במקח וממכר דשייכא ביה הוראה כגון דנקיט זוזי מתרווייהו אבל מציאה' דליכא למימר הכי אימא לא קמשמע לן והכי קאמר דהוה מצי למימר אבל מקח וממכר דלא שייך ביה הוראה אימא לא אלא משום הכי נקט מציאה לרבותא לומר שאפילו מציאה שהיה אפשר לומר שיש בו הוראה לא הוה שמעינן וכל שכן מקח וממכר דליכא הוראה. ועוד הוי מצי למימר דאי לא תנא אלא כולה שלי ולא תנא אני מצאתיה הוה מוקמינן למתניתין במציאה דכולה שלי במציאה נמי משמע אלא דרצה לומר שאפילו תנא מקח וממכר בפירוש אפילו הכי איצטריך אני מצאתיה אבל השתא דתנא תרתי שמעינן ממשנה יתירה דאפילו היכא דליכא הוראה יחלוקו בשבועה הילכך מתניתין בכל ענין מתוקמא ואפילו היכא דליכא הוראה להיתר. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א ז"ל אי תנא מציאה הוה אמינא וכו'. פירוש דלא אמרינן דחשיד אממונא ומיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא משום דמורי ואמר וכי נרמי שבועה עליה פריש אבל מקח וממכר הוה אמינא לא נרמי שבועה עליה דליכא הוראה ומיגו דתשוד אממונא חשוד אשבועתא קמשמע לן דאף במקח וממכר מורי ובדיהבי זוזי תרווייהו. ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי ואמר וכו' אבל זה אומר אני ארגתיה דודאי איכא רמאי יהא מונח. זו היא שיטתו של רש"י ז"ל וכן כתב הראב"ד ז"ל בסוף המסכת וזה בדרך פשט סוגייתנו דשקלינן וטרינן בסמוך בדרבי יוסי ורבנן ומוקמינן מתניתין בדליכא ודאי רמאי ושם נאריך יותר בסייעתא דשמיא. ומיהו תמיה לי אפילו תמצא לומר דמתניתין דוקא בדליכא ודאי רמאי היא שנוייה מי הזקיקו לרש"י ז"ל לפרש דבדאיכא ודאי רמאי יהא מונח אדרבה הוה לן למימר יחלוקו בלא שבועה וכדמשמע בפרק חזקת הבתים גבי ההיא דרב נחמן דאמר זה אומר של אבותי וכו' ואקשינן עליה מאי שנא משני שטרות וכו' ופרקינן התם ליכא למיקם עלה דמילתא וכו' דאלמא כל היכא דליכא למיקם עלה

דמילתא אף על גב דאיכא ודאי רמאי בההיא דרב נחמן אי דמר לאו דמר יחלוקו דאי לא תימא הכי לישני התם ליכא רמאי הכא איכא רמאי אלא שאין הכל תלוי אלא בדאיכא למיקם עלה דמילתא והכא נמי הא ליכא למיקם עלה. ונראה שרש"י ז"ל מפרש דהתם לא אמרינן יחלוקו אלא בדליכא למיקם עלה דמילתא ובדליכא ודאי רמאי כההיא דשני שטרות והא דלא משני התם הכי הא בדאיכא ודאי רמאי הא וכו' משום דאי הוה אמר הכי הוה משמע דבדאיכא ודאי רמאי אמרינן לעולם כל דאלים גבר ולא היא דלא אמרינן כל דאלים אלא בדאיכאלמיקם עלה דמילתא אבל בדליכא למיקם עלה ואיכא ודאי רמאי לא אלא יהא מונח. והזקיקו לרש"י ז"ל לפרש כן הא דאקשינן לקמן אלא מאי רבנן והא מתניתין כשאר דמיא דאלמא כל היכא דאיכא ודאי רמאי יהא מונח אפילו לרבנן ולא אשכח לה נמי פירוקא לאוקמה כרבנן אלא משום דהתם ודאי רמאי דמנה דחד מינייהו הוא אבל מתניתין ליכא ודאי רמאי דאיכא למימר דתרווייהו הוא אמור רבנן יחלוקו. כן נראה לילפי שיטתו של רש"י. אבל לפי מה שכתבתי במשנתינו דלדברי ר"ח ז"ל מתניתין אפילו בדאיכא ודאי רמאי הכא הכי פירושו אי תנא מציאה הוה אמינא מציאה וכו' משום דאיכא למימר דמורי אבל מקח וממכר בדליכא הוראה לא קמשמע לן דאפילו הכי יחלוקו בשבועה ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא דוקא בדאיכא הוראה וכגון דיהבי זוזי תרווייהו אבל מציאה דליכא הוראה. אי נמי במקח וממכר בדליכא הוראה וכגון דלא יהיב זוזי לחד מינייהו וכל חד וחד אמר אנא הוא דיהבית קמשמע לן דבין הכי ובין הכי יחלוקו ובשבועה ומשום מיגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא לא אמרינן כרבי יוחנן או כאביי. והשתא ניחא הא דאיבעיא לן לקמן וכי מאחר שזה תפוס וכו' וסוגיא דלקמן כבר כתבתי במשנתנו דאיתאמרא אליבא דמקשה דהוה סלקא דעתיה דיד שליש כיד שניהם וכאלו היו הם שניהם תפוסים בה וכל מאי דאמר במידי דביד שליש יהא מונח הכי קאמר למה ששניהם תפוסים בו. וניחא נמי השתא ההיא דשנים אדוקים בשטר אלא שבזו יש לתרץ דאלו אתה מעמידו עד שיבא אליהו הרי אתה מזכהו לגמרי ללוה שאתה פוטרו מהכל ואי אתה גובה מעות מן הלוה ומעמידן עד שיבא אליהו נמצאת מחייבו לגמרי דמאי אכפת ליה בין שאתה נותנם למלוה בין שתעמידם ביד בית דין עד כאן.

וזה לשון הריטב"א אי תנא מציאה הוה אמינא וכו'. עד אימא לא קמשמע לן. מתוך פירוש רש"י ז"ל נראה דהכי מפרש קמשמע לן דבתרווייהו איכא הוראה ולהכי משתבע בה שיודה על האמת ומחמת שבועה פריש הא כל היכא דליכא הוראה לא משתבע כגון זה אומר אני ארגתיה וכו' אינם חולקים אלא יהא מונח דהא איכא רמאי. ולכאורה

כן נראה כפירושו ומה שהקשו עליו בתוספות מההיא דשנים אדוקים בשטר לא קשיא כיון דאפשר דחציה. (כאן חסר). ומיהו אינו מחוור מדאמרינן לקמן שבועה זו למה אלא דרש"י ז"ל סובר דסוגיא דהתם לית ליה דרב פפא ופליג ארבי יוחנן דהתם ואינו נכון עד כאן.

והרא"ש ז"ל כתב וזה לשונו ואנא דמי קא יהיבנא פירש רש"י ז"ל דמים אני רוצה ליתן אף על גב דמסקינן דנקט זוזי מתרווייהו~ מכל מקום תחילת הוראתו כך היתה שכבר נתן חברו המעות. עד כאן. ובגליון כתוב וזה לשונו אבל מקח וממכר דליכא למימר הכי. פירש רש"י ז"ל אף על פי שגם זה נתן מעות כדמוקי לקמן וכו' פירש כן כדי ליישב גם לפי האמת ושוב פירש על ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא משום דמורי ואמר דמי קא יהיבנא ופירש רש"י דמים אני רוצה ליתן פירש כן כדי ליישב הצריכותא גם לפי הסלקא דעתין דאירי דלא נקט זוזי אלא מחד. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א דמי יהיב. פירוש בכספו לקחה ואנא דמי יהיבנא ויטול כספו ולא יאבד כלום כי הרבה טליתות מוצאים להמכר אבל מציאה ליכא למימר הכי כלומר שאין לומר שילך חברו וימצא טלית אחרת. עד כאן.

ומורי הרב נר"ו האריך בסוגיא זו וזה לשונו והוי יודע שהם שלשה דינים חלוקים. היכא דאיכא הוראת היתר כגון מציאה לפי הצריכותא הראשון או מקח וממכר לפי הצריכותא השני לכולי עלמא רמו רבנן שבועה עליה. והיכא דליכא הוראת היתר כגון מקח וממכר לפי הצריכות הראשון או מציאה לפי הצריכותא השני איכא פלוגתא בין הר"ן והרשב"א וזה תלוי בהבנת הקמשמע לן דאמרינן בגמרא כמו שנבאר בסמוך בעזרת השם יתברך דאף על גב דליכא הוראת היתר עדיין אינו ודאי רמאי מתוך טענתו אף על גב דהוי רשע דאימר בהדי הדדי אגבהוה או לשניהן נתרצה. אבל היכא דמתוך טענותיהן איכא ודאי חד רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה זה תלוי בפלוגתא דרש"י ורבנו חננאל ז"ל לרש"י לא איירי מתניתין בהכי אלא יהא מונח. ולרבנו חננאל איירי מתניתין בכל גוונא אפילו היכא דאיכא רמאי ויחלוקו בשבועה. וצריך לפרש הסוגיא לפי השיטות והקושיות שיש לכל שיטה ושיטה נתרץ אותם בעזה"י. לפירוש ר"ח דמתניתין בכל גוונא אפילו איכא ודאי רמאי והיינו דסתם לה תנא משמע דבכל גוונא יחלוקו בשבועה והיינו נמי דרב פפא נקיט לה סתמא והיינו נמי דאיבעיא לן לקמן וכי מאחר שזה תופס וכו' והיינו נמי ההיא דשנים אדוקים בשטר דתניא לקמן יחלוקו אף על גב דחד מינייהו ודאי רמאי והיינו נמי דאקשינן בתר אוקמתיה דרב פפא מדסומכוס לקמן משום דאכתי לא ידעינן טעמא דשבועה דמתניתין ולא אשכחן טעמא אלא כדרבי יוחנן או כדאביי והיינו נמי דלא

מוקמינן לבסוף משום דרב פפא משום דמורי ואמר משמע דאמרה רב פפא אפילו היכא דאיכא ודאי רמאי והיינו נמי דאתיא צריכותא דעבדינן כפשטה הכי אי תנא מציאה הוה אמינא מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דאיכא למימר דמורי ואמר אבל מקח וממכר בדליכא הוראה לא קמשמע לן דאפילו ליכא הוראה יחלוקו בשבועה ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא דוקא בדאיכא הוראה וכגון דיהבי זוזי תרווייהו אבל מציאה דליכא הוראה אי נמי מקח וממכר בדליכא הוראה וכגון דלא יהיב זוזי ~ולא חד מינייהו לא קמשמע לן דבין הכי ובין הכי יחלוקו בשבועה מטעמא דאמרינן לקמן בגמרא לרבי יוחנן או לאביי והיינו נמי דפריך לימא מתניתין דלא כבן ננס כיון דאיכא ודאי רמאי דמיא לדבן ננס אף על גב דתירוצא דאפילו תימא בן ננס לא אתי שפיר הא תריצנא ליה לקמן בעזרת השם והיינו נמי דאקשינן וליחזי זוזי ממאן נקט משמע דסבירא לן דאפילו דלא יהיב זוזי אלא חד מינייהו ואידך ודאי רמאי הוא קתני במתניתין יחלוקו ומשום הכי פריך וליחזי זוזי ממאן נקט ואותו קנה ולא חברו והיינו נמי דאקשינן לקמן ואימא מיגו דחשיד אממונא וכו' ואי בדאיכא הוראת היתר עסקינן מאי חשיד אממונא איכא והיינו נמי דאמר רבי יוחנן שבועה דמתניתין שלא יהא כל אחר הולך ותוקף וכו' משמע דאפילו מאן דחשיד לתקוף ולגזול טליתו של חברו רמינן שבועה עליה ואם תאמר אם כן דאיירי מתניתין אפילו בדאיכא ודאי רמאי מאי דוחקיה דרב פפא לאוקומי למתניתין חדא במציאה וחדא במקח וממכר לוקמה כפשטה דכולה במציאה ורישא בדליכא רמאי וסיפא בדאיכא ודאי רמאי וכגון זה אומר אני הגבהתיה ולא אתה וזה אומר וכו' או כגון זה אומר אני ארגתיה וכו' וצריכא דאי לא תנא תרתי הוה מוקמינן לה בדליכא ודאי רמאי ואפילו תימא דכולה שלי משמע דאיכא ודאי רמאי ואם כן ליתני כולה שלי ותו לא צריכא דאי תנא כולה שלי הוה אמינא. בהא רמו רבנן שבועה עליה אבל אני מצאתיה דליכא ודאי רמאי אימא יחלוקו בלא שבועה כיון שזה תופס ועומד וזה תופס ועומד קמשמע לן דבין הכי ובין הכי לא יחלוקו אלא בשבועה. ויש לומר דרב פפא תירץ לפי דעת המקשה דסבירא ליה דחדא במציאה וחדא במקח וממכר כדכתבינא בשם הרשב"א והרא"ש ז"ל. ומכל מקום אין תירוץ זה עולה יפה שהרי הם ז"ל לא פירשו כך אלא מפני שרב פפא מסיק לה הכי אמרו שגם המקשה כך היתה סברתו אלא דלא הוה ידע צריכותא ואם כן הדרא קושיין לדוכתא. ועוד לפי מה שפירשתי למעלה דהמקשה סבר דתרתי במציאה היה לו לרב פפא לתרץ אין תרתי במציאה וחדא להיכא דאיכא ודאי רמאי. לכך נראה לי דרב פפא סבירא ליה דעיקר חדושא דמתניתין משום שבועה איצטריך ומשום הכי מוקי לסיפא במקח וממכר ולגבי שבועה עבדינן צריכותא אבל

משום חלוקה לא איצטריך כלל כיון שזה תופס ועומד וזה תופס ועומד פשיטא דיחלוקו וכי תימא לאפוקי דלא. נימא יהא מונח וכדאמרינן גבי שנים שהפקידו כיון דאיכא ודאי רמאי סבירא לן דלא הוי עיקר חדושא דמתניתין בהכי דהתם הוא מונח ביד שליש ואנו מניחין אותו במקומו עד שיודה הרמאי אבל הכא לא מפקינן מה שהוא ביד כל אחד מהם ומניחין אותו עד שיבא אליהו. ותו דהתם אי אמרינן יחלוקו נמצא השליש לא עביד השבה מעליא ומשום הכי אמרינן יהא מונח אבל הכא ליכא למימר הכי. והא דלא תירץ תלמודא הכי ולימא אפילו תימא רבי יוסי שאני הכא משום דמופקד ביד שלישי ומתניתין בששניהם תופסין ואדרבה תירץ היפך ויש לומר דתירץ לו לפי סברת המקשה שרצה לדמות מתניתין לאידך דשנים שהפקידו. ולא קא מפליג בין מונח ביד שליש להיכא דשניהם תופסין והכי מתרץ לדידי איירי מתניתין אפילו בדאיכא רמאי ושאני הכא דהוא מופקד ביד שליש אבל לדידך שאתה מדמה אותם אפילו תימא רבי יוסי שאני מתניתין דמי יימר דאיכא רמאי. זהו דרכו של הרשב"א ז"ל לתרץ קושיא זו לדעת רבנו חננאל ז"ל וזה לשונו והא דאוקימנא הכא מתניתין בין לרבי יוסי בין לרבנן דוקא בדאיכא למימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה איכא למימר דלטעמיה דמקשה קא מוקי לה הכי דההוא דמקשה לימא מתניתין דלא כרבי יוסי הוה סבירא ליה דיד שליש כיד שניהם ודמי למתניתין דשניהם תופסין בה ואליבא דהאי סברא קא שקליה וטריא בכולה סוגיין דאיתאמרא בדרבי יוסי ורבנן אבל לרבי יוחנן מתניתין אפילו בדאיכא ודאי רמאי היא שנויה ומתניתין ודאי דלא כבן ננס ולטעמיה דרבי יוחנן נמי מתניתין בין לרבי יוסי ובין לרבנן אתיא דשאני התם דקיימא ביד אחד והילכך לא יוציא מתחת ידו אלא בדבר מבורר אבל מתניתין מאחר שזה תופס וזה תופס יחלוקו ובכולה שמעתין משמע דכולהו סבירי להו הא דרבי יוחנן וכדאמרינן אפילו תימא סומכוס וכו' ואמרינן ורב ששת אמר לך מתניתין תקנת חכמים ורבי חייא אין מתניתין וכו' ואביי נמי דאמר חיישינן שמא ספק מלוה ישנה וכו' לא פליג אדרבי יוחנן למימר דמתניתין ליתא אפילו בדאיכא ודאי רמאי דטעמא דאביי בכל ענין שייך אלא לומר שאלו לא הוה חיישינן לספק מלוה ישנה לא היתה עסק שבועה ביניהם דמיגו דחשיד אממונא וכו' אלא מיהו בין למר ובין למר מתניתין אפילו בדאיכא רמאי הוא וקיימא לן כוותייהו ודלא כסוגייתנו זו דאיתאמרא אליבא דמקשה דלית ליה הפרש בין תפסי לה אינהו לדתפיס לה שליש. והכין משמע מדברי הריא"ף שכתב משנתנו כצורתה ודרבי יוחנן ודאביי ולא הביא סוגיא זו כלל. וכבר כתבתי במשנתנו שכן נראה דעת רבינו חננאל ז"ל בתירוץ הקושיא שתירץ. ואף הרב אבן מיגש ז"ל תלמידו של הריא"ף ז"ל כן כתב מפורש בבבא בתרא בההיא דרב

נחמן והילכך זה אומר אני ארגתיה וכו' יחלוקו בשבועה כששניהם אדוקים בו ולא כן דעת רש"י והראב"ד ז"ל עד כאן.

וקשה לי על שיטה זו שהרב ז"ל בורח מלומר שהסוגיות פליגן אהדדי והוא עושה מחלוקת בין המקשה והמתרץ בכדי והוא סתם תלמודא דשקיל וטרי בלשון מקשה ומתרץ. ותו אם המתרץ היה סובר דמתניתין אפילו היכא דאיכא ודאי רמאי מי הגיד לו שגם המקשה אין סובר כן שתירץ לו מתניתין מי יימר דאיכא רמאי יותר טוב ונכון היה לסלק אותו מטעותו ויאמר שאני מתניתין דשניהם תופסין בטלית ומשום הכי לא מפקינן מינייהו להניחו עד שיבא אליהו אי נמי כיון דלא אשכח לה פתרי לימא מתניתין רבנן ולא רבי יוסי ובהכי עדיף מלתרוצי מילתא דלא סבירא ליה. ותו דאמרינן בגמרא אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא והא לא מחוור כיון דתריצנא לה דלא כהלכתא. ותו דמאן דמקשה לימא מתניתין דלא כסומכוס הדא הוא דמקשה לימא מתניתין דלא כרבי יוסי ואם כן איך מתרצינן ליה מילתא דסתרי אהדדי דלעיל מתרצינן ליה שבועה זו כדי שלא יהא הולך ותוקף וכו' ואם כן אירי מתניתין אפילו בודאי רמאי והכא מתרצינן ליה מתניתין מי יימר דאיכא רמאי וגם המקשה למה שתק והודה בתירוצים מתחלפים הילכך תירוצו של הרב ז"ל צריך לי עיון.

ונראה לי לתרץ קושיא זו לפי שיטת רבינו חננאל. שיש שני מיני ודאי רמאי. אחד מהם הוא היכא שידע בבירור שהדין שנדון ביניהם יהיה מרומה בעצמו כשנים שהפקידו אצל אחד שאם באנו לומר יחלוקו נמצא הדין מרומה שאנו נותנים לאחד מה שאינו שלו ואנו יודעין זה בבירור שלא מתוך טענותיהם. והמין השני הוא כגון זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה אף על פי שלפי טענותיהם איכא ודאי רמאי שאין לומר שכל אחד סבור לומר אמת מכל מקום אם נדון ביניהם שיחלוקו אפשר שלא יהיה הדין מרומה בעצמו לפי שאפשר שלא היה כדברי זה ולא כדברי זה אלא בין שניהם ארגוה הילכך זה אומר אני ארגתיה וכו' יחלוקו בשבועה ודמיא ממש להההיא דשנים אדוקים בשטר שאף על פי שלפי טענותיהם איכא חד רמאי ודאי אפשר שהדין שנדון ביניהם שיחלוקו הוא אמת דדילמא פרע מחצה. והכי מתרצינן אפילו תימא רבי יוסי התם איכא ודאי רמאי ונמצא נוטל מה שאינו שלו ולפיכך יהא מונח הכא במתניתין מי יימר דאיכא רמאי ונוטל שאינו שלו דילמא אף על פי שלפי טענתו הוא רמאי דילמא בהדי הדדי אגבהוה או בהדי הדדי ארגוה ויחלוקו כדין וכל אחד יטול הראוי. ויש קצת הוכחה לפירוש זה מדלא מתרץ התם איכא ודאי רמאי הכא ליכא ודאי רמאי דלישנא דמי יימר משמע אף על פי שהם אומרים ככה מתוך טענותיהם מי יימר שכך הוא דאיכא רמאי דילמא בהדי

הדדי אגבהוה וכו' ותירוץ זה הבנתי מתוך פלפול התוספות ונכון הוא.
ובדרך זה תתורץ קושיא אחרת דאיכא להאי שיטתא דאמרינן אפילו תימא בן ננס התם ודאי איכא שבועת שוא הכא איכא למימר דליכא שבועת שוא ואי בדאיכא ודאי רמאי הא איכא ודאי שבועת שוא אלא משום דאיכא למימר דאף על גב דמתוך טענותיהם איכא ודאי חד רמאי דילמא שבועה לא תהיה לשוא דאימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה או ארגוה והשתא ניחא נמי דהאי תירוצא הילכתא היא ודרבי יוחנן הילכתא היא ולא פליגן אהדדי דאי פליגן אהדדי כיון דהאי תירוצא איתאמר בהדיא ופליג אדרבי יוחנן והנך אמוראי ולא קיימא לן כהאי תירוצא הוה ליה לתלמודא לפרושי בהדיא דמתניתין אירי אפילו היכא דאיכא ודאי רמאי אבל לפי תירוצנו סתמא דמתניתין הכי איתא ופסקה למילתיה בכל גוונא וליכא מאן דפליג בה ולא צריכא ליה לפרושי מידי. עד כאן.
ולהלן אכתוב דברי הר"ן ז"ל שכתב ענין זה על אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא.
עוד כתב מ"ה נר"ו וזה לשונו ולפי שיטת רש"י ז"ל אירי מתניתין בדליכא ודאי רמאי כדכתב באוקמתא דרב פפא והצריכותא הכי מתפרש לפי שיטה זו דאי תנא מציאה משום דמורי ואמר רמו רבנן שבועה עליה אבל מקח וממכר דליכא הוראה להיתר אימא לא נרמי שבועה עליה דמיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא קמשמע לן דבמקח וממכר איכא נמי הוראה ובדיהבי זוזי תרווייהו או באומר ליתן. ואי תנא מקח וממכר הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי ואמר וכי נרמי שבועה עליה יפרוש אבל מציאה דליכא הוראה אימא לא נרמי שבועה עליה דמיגו דחשיד אממונא וכו' אלא יחלוקו בלא שבועה קמשמע לן במציאה נמי איכא הוראת היתר כדכתבינא באידך צריכותא וזיל הכא ומצריך לה וזיל הכא מצריך והכי אורחיה דתלמודא בכל דוכתא. וראיתי מי שהקשה דכיון דכתב רש"י ז"ל לעיל ודוקא מקח וממכר אבל זה אומר אני ארגתיה וכו' יהא מונח היכי אמרי בהאי צריכותא אימא לא דמשמע לא ישבע אבל יחלוקו בלא שבועה. ומכח קושיא זו תלי בוקי סריקי ברש"י ז"ל יש מי שפירש שכוונת רש"י ז"ל בצריכותא כך היא אבל מקח וממכר דליכא הוראה ודאי קושטא קאמר ויטול בלא שבועה דלא חשיד איניש לתקוף בטליתו של חברו בשקר קמשמע לן דהכא איכא נמי הוראת היתר ופירוש זה סובל אותו לשון הגמרא והוא קרוב לפירוש התוספות אבל אי אפשר לפרש כן ברש"י ז"ל חדא שהעיקר חסר מן הספר ותו שכתב רש"י ז"ל שזה מחסרו ממון משמע דמשום דרשע הוא פטרינן ליה משבועה לא מפני צדקתו ותו דהרשב"א והר"ן ז"ל פירשו דטעמא הוי משום דכיון דחשיד אממונא חשיד נמי וכו' וכתבו בסמוך ודוקא דליכא ודאי רמאי אבל זה אומר אני ארגתיה וכו'

יהא מונח וכתבו שכן כתב רש"י ז"ל ואם איתא שכוונת רש"י ז"ל הוא הפך כוונתם היה להם לפרש אלא משמע דמוסכמין הן בפירוש הצריכותא. ויש מי שפירש דהכי קאמר אבל מקח וממכר אימא לא אלא יהא מונח קמשמע לן דהכי נמי איכא הוראת היתר וגם זה אינו נכון שהרי עיקר הצריכותא משום שבועה היא דהכי גרסינן לה אי תנא מציאה הוה אמינא מציאה הוא דרמו וכו' משמע אבל מקח וממכר אימא לא רמו רבנן שבועה עליה אבל חלוקה במקומה עומדת. ועוד שהם צריכים לפרש לקמן גבי ואימא מיגו דחשיד אממונא וכו' ויהא מונח והא ליתא דהרי המפרשים ההולכים בשיטת רש"י ז"ל פירשו ההיא דלקמן מוטב שיחלוקו בלא שבועה והר"ן ונמוקי יוסף הולכים בשיטת רש"י ז"ל וכתבו הכא קמשמע לן דאין חולקין אלא בשבועה משמע דמעיקרא אמרינן חולקין בלא שבועה והוא ברור מאד. והוצרכתי להאריך בו מפני שראיתי מתעצמים בפירוש זה להעמיד לו רגלים ולא עמד.

ומצאתי בג' פירושי רש"י שמכתיבת יד לשון זה. אבל מקח וממכר דליכא למימר הכי דחבריה לאו מידי חסר דבודאי חסר אף על פי שזה גם הוא נתן המעות למוכר כדאמרינן לקמן דנקט זוזי מתרווייהו חד מדעתיה וחד בעל כרחיה ולכשיחלוקו יטול זה חצי המעות וזה חצי המעות אפילו הכי חסרון הוא אצל חברו דאי לאו דהוא צריך לה לא הוה מהדר אבתרה לזבונה וזה שבא לחלוק וליתן חצי דמי שלא כדין מחסרו דכיון דיהב דמי לא הוה תפיס בה ואי לאו דידיה היא לא הוה תבע ליה ונשקול בלא שבועה קמשמע לן. עד כאן. ובעיקר קושיין איכא לתרוצי לפי שיטתם דלא כתב רש"י ז"ל דזה אומר אני ארגתיה וכו' דיהא מונח אלא לפי מסקנת הצריכותא ומה שכתב אותו באוקמתא דרב פפא הוא לתרוצי קושיית אמאי לא מוקמינן לה לכולה מתניתין במציאה וכדכתיבנא לעיל אבל בצריכותא לא ידעינן דאי איכא ודאי רמאי יהא מונח ובתר דאמרינן קמשמע לן דבהא נמי איכא הוראת היתר דייקינן טעמא דמורי אבל בודאי רמאי יהא מונח וכן תמצא שהרשב"א והר"ן ז"ל כתבו זה הדיוק אחר הצריכותא וכד מעיינת בה שפיר תשכח דיש הפרש בין ליכא הוראת היתר להיכא דאיכא ודאי רמאי דזה נקרא רמאי וזה נקרא רשע ומשום דחשיד אממונא לא רמינן שבועה עליה אבל לא מפקינן מיניה מאי דתפיס כיון שמתוך טענותיהם אינו ניכר שיש ודאי רמאי אבל זה אומר אני ארגתיה דמתוך טענותיהם איכא חד רמאי בהא הוא דאמרינן יהא מונח והכי פירושו אי תנא מציאה הוה אמינא משום דמורי ואמר אבל מקח וממכר דליכא הוראה אימא לא איירי מתניתין בהכי דקתני יחלוקו בשבועה אלא יחלוקו בלא שבועה קמשמע לן דבהא נמי איכא הוראה. ועוד נאריך בזה בעה"י לפי השיטה השלישית

ומעתה כל הסיעתות שכתבנו למעלה לפירוש רבינו חננאל ז"ל צריך לתרץ אותם לפי שיטה זו והא דסתם תנא ולא פירש דבאיכא הוראה להיתר אייריי לא קשיא כלל דהא במציאה ומאי דדמי לה אייריי ובמציאה איכא מורי ואמר ומהאי טעמא גופיה לא הוצרך רב פפא לפרש דעלה דמתניתין קאי לתרוצי ומהאי טעמא לא הוצרך התלמוד לפרש בצריכותא דקמשמע לן דבהא נמי איכא הוראת היתר דפשיטא דבהכי עסקינן במציאה והדומה אלא דהוה קשה תרתי למה לי ומצרכינן להו כפי דעות בני אדם שיש שמורים במציאה ולא במקח וממכר ויש שמורים להיתר במקח וממכר ולא במציאה מטעמא דפירש רש"י ז"ל קמשמע לן דבכולהו איכא הוראה להיתר. והא דאמרינן וליחזי ממאן נקט דמשמע דאפילו לא יהיב אלא חד מינייהו ואידך ודאי רמאי הוא עסקינן במתניתין הא כבר תרצה רש"י ז"ל שכתב דמים אני רוצה ליתן ואינו רמאי ומשום הכי מורי ואמר ובזה תירץ קושיא אחרת דאי דמי קא יהיבנא משמע שכבר נתתי מאי פריך תו וליחזי זוזי ממאן נקט. והא דפריך לימא מתניתין דלא כבן ננס אף על גב דמוקמינא למתניתין בדאיכא הוראת היתר דוקא כבר תירצוה בתוספות וזה לשונו מצינו למימר דידע שפיר דמתניתין אפשר דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה מכל מקום פריך שיחלוקו בלא שבועה אחרי שאפשר לבא לידי שבועת שוא ומשני התם ודאי איכא שבועת שוא. עד כאן.

והא דתניא שנים אדוקין בשטר ומשמע דאפילו איכא ודאי רמאי יחלוקו דדמיא ממש לזה אומר אני ארגתיה וכו'. דכל אחר מהם יודע אם פרע או לא וליכא למימר דפליג אמתניתין דהא פרכינן עלה וגבי ליה מלוה כוליה ולית ליה מתניתין שנים אוחזין בטלית וכו'. יש לומר דמשום הכי אמרינן יחלוקו ולא אמרינן יהא מונח משום דרגלים לדבר שפרע מחצה והוציאו ללכת לסופר לכתוב בו שפרעו מחצה או לכתוב אחר במחצית החוב שבו ונפל ושניהם אדוקים בו אבל זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה רחוק הוא שבין שניהם ארגוה וכיון דאיכא ודאי רמאי יהא מונח. עד כאן ממורנו הרב נר"ו.

והרא"ש ז"ל כתב וזה לשונו פירש רש"י ז"ל דדוקא במקח וממכר אבל בזה אומר אני ארגתיה וכו'. ויתכן פירושו לרבי יוסי דבסמוך דאית ליה טעמא דרמאי אבל לרבנן דאית להו טעמא אימר דתרווייהו היא בכל מילי שייך למימר האי טעמא והאי שטר דלקמן אתיא כרבנן. עד כאן עיין לקמן בלשון תלמיד הר' פרץ ז"ל דבור המתחיל אלא מחוורתא כדשנינן וכו' וכבר כתבתי לעיל תירוץ אחר בשם הרשב"א.

עוד כתב מורנו הרב נר"ו וזה לשונו והא דאמרינן לימא מתניתין דלא כסומכוס דאי כסומכוס הא אמר ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה אף על גב דאיכא למימר

שאני התם דליכא הוראה אבל הכא דאיכא למימר מורי ואמר רמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלפרוש מהוראתו משום שבועה וכן הא דאקשינן לקמן וכי מאחר שזה תופס וכו'. שבועה זו למה ומשנינן אמר רבי יוחנן כדי שלא יהא וכו' ואביי אמר שמא מלוה ישנה לו עליו וכיון דטעמא דשבועה דמתניתין כדרב פפא משום דמורי ואמר מאי מקשינן ואמאי אצטרכינן לתירוצו של רבי יוחנן או אביי והא טעמא רבה איכא במתניתין ואמאי לא מסקינן כדרב פפא. תירץ הר"ן בכל אלו דהני סוגיי פליגן אהדדי וסוגיא דהכא סבירא ליה כרב פפא דטעמא דמתניתין משום דמורי ולפיכך רמו רבנן שבועה עליה כדי שיפרוש אבל סוגיא דלקמן סבירא ליה דאיירי מתניתין אפילו היכא דאיכא רמאי והא דפרכינן הכא לימא מתניתין דלא כסומכוס אליבא דרבי יוחנן פרכינן והיינו דמתרצינן כטעמיה דרבי יוחנן ומאי דמקשה תלמודא וכי מאחר שזה תופס וזה תופס שבועה זו למה אינה שאלת הגמרא אלא התחלתא דרבי יוחנן וכאלו אמר וכו' וגמרא הוא דבעי לפרושי טעמא דרבי יוחנן ואביי גם מה שמקשה ואימא מיגו דחשיד וכו' אליבא דרבי יוחנן הוא ופליגא אדרב פפא וקיימא לן כרבי יוחנן ואביי ואף על גב דליכא הוכחה בדבר דמורי ואמר חולקין בשבועה. עד כאן מיסודו של הר"ן ז"ל. עד כאן דברי מורנו הרב נר"ו.

וכן כתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו לימא מתניתין דלא כסומכוס וכו'. כל הסוגיא הזאת קשיא על רש"י דכיון דמתניתין לא משתבע אלא משום דאיכא למימר מורי ואמר אם כן מאי קושיא מדסומכוס. ורבנו ז"ל אמר דרך שקלא וטריא ומימרא דרבי יוחנן פליגא אדרב פפא ומעיקרא דאיתמר בימי רבי יוחנן ולבתר הכי אתא רב פפא ופירש וקיימא לן כוותיה דהוא בתרא. זו היא שיטתו של רבינו ז"ל אבל אינה נכונה. עד כאן. והר"ן ז"ל חולק עליו במה שפסק לשיטה זו כרב פפא. וכתב מורנו הרב נר"ו על זה וזה לשונו וקשיא לי עלה טובא דאף על גב דאמרינן בעלמא סוגיות חלוקות הני מילי כשהן מרוחקות אבל הכא מיד שהשלים דברי רב פפא וצריכותא דיליה מתחיל להקשות בסתם לימא דלא כבן ננס לימא דלא כסומכוס ונאמר אנחנו דהוי אליבא דרבי יוחנן ועדיין דברי רבי יוחנן לא הוזכרו.ותו יגיד עליו רעו כי היכי דקושיא לימא מתניתין דלא כבן ננס הויא אליבא דרב פפא וכן קושיית לימא מתניתין דלא כרבי יוסי הוי נמי אליבא דרב פפא אם כן קושיית לימא מתניתין דלא כסומכוס הוי דומיא דאינך. ותו כיון דמהכא ידעינן טעמא דרבי יוחנן מאי קא שיילינן לקמן וכי מאחר שזה תופס וכו' וקושיא זו לכל הפירושים שייכא ובהא איכא למימר דהכא אגב גררא והתם בדוכתא עלה דשבועה שיילינן כי אורחיה דתלמודא. עד כאן. והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו אפילו תימא סומכוס שבועה זו

תקנת חכמים היא. לשיטת ר"ח ז"ל ניחא הא דאקשיה מדסומכוס אפילו בתר אוקמתא דרב פפא אבל לשיטת רש"י ז"ל קצת קשה והא דרב פפא פריש טעמא נמי דמתניתין משום התקנה משום דמורי ואם כן. אמאי לא פריק ליה שבועה זו תקנת חכמים כדרב פפא ויש לומר משום דרבי יוחנן מפרש טפי דאמר בהדיא שבועה זו תקנת חכמים היא. ומיהו אכתי קשה מעיקרא מאי קמקשה לימא מתניתין דלא כסומכוס בתר אוקמתא דרב פפא. ויש לומר דמאן דמקשי לימא לאו בתר אוקמתא דרב פפא אקשי ליה אלא רב פפא שקיל וטרי במתניתין לגרמיה ואוקמה בתקנתא ומאן דמקשי לימא כי הוה תני מתניתין לגרמיה שקיל וטרי ולאו דין בתר דין אתאמרן כדאכתיבו בגמרא ותדע דהא בתר דפרקיה למתניתין אליבא דבן ננס תו לא הוה קשה להו

לימא מתניתין דלא כרבי יוסי לימא דלא כרבנן דהא לכלהו בהאי פירוקא דפרקיה אליבא דבן ננס אימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוהו איפריקא מתניתין לכלהו ואפילו הכי דייקינן אכל חד וחד באפי נפשיה אלא טעמא כדאמרן דכל שאלה ושאלה באפי נפשיה אתשאלא בבי מדרשא והדר אכתיבו על הסדר בגמרין ומשום דמשמע להו דסתמא דמתניתין בכל ענין הוא בין בדאיכא הוראה בין ליכא הוראה אקשיה לימא מתניתין דלא כסומכוס ושקלינן וטרינן לאוקמה כסומכוס ומדינא ולאוקמה ואסקינן כרבי יוחנן ומן התקנה היא. עד כאן.

וכתב מורנו הרב נר"ו וזה לשונו ומתוך דברי הרשב"א ז"ל הבנתי תירוץ לקושיות שהקשינו למעלה דלעולם רב פפא ורבי יוחנן לא פליגן אהדדי אלא דרבי יוחנן מתפרש טפי שלא יהא כל אחד תוקף והולך וכו'. כהוראת היתר ולשון תוקף הוא לפי האמת לא לפי דעת התוקף דהא בהוראת היתר תופס בה לומר שהיא שלו ומעיקרא שקלינן וטרינן בפירושא דמתניתין אי תרתי קתני או חדא קתני ואסקה רב פפא דתרתי קתני ואצרכינהו ושמעינן דמתניתין בדאיכא היתר מירי ומאן דשאיל לימא מתניתין דלא כסומכוס לא שמיע ליה הא דרב פפא ושקיל וטרי בה ומסקינן דטעמא דמתניתין כדרבי יוחנן ואפשר שגם המתרץ לא הוה שמיע ליה הא דרב פפא דאי הוה שמיע ליה היה אומר שאני שבועה דמתניתין משום דמורי רמו רבנן עליה שבועה והוה שמיע ליה הא דרבי יוחנן. אי נמי משום דרבי יוחנן מתפרשה טפי שני ליה כרבי יוחנן כדרכו של הרשב"א ז"ל ומאן דמקשי לימא מתניתין דלא כרבי יוסי לא הוה שמיע ליה מה שתירצו לאוקמה כבן ננס והוה שקיל וטרי בה לגרמיה ומאן דפריך לקמן מאחר שזה תופס וכו' שבועה זו למה לא הוה שמיע ליה טעמיה דרב פפא ולא מאי דתירצו לאוקמה למתניתין כסומכוס ושקיל וטרי בה לנפשיה ואסקוה דטעמיה כרבי יוחנן אי נמי כדאביי והכי נמי

הוה מצי לתרוצי כדרב פפא אלא משום דרבי יוחנן מפרשה טפי ותלמודא הוא דקבע להו על הסדר כדכתיבנא.

ואם תאמר כיון דרבי יוחנן נמי כדי שלא יהא הולך ותוקף על ידי הוראת היתר קאמר מאי פריך תלמודא בתר הכי ואימא מיגו דחשיד אממונא וכו'. והא לא חשיד דעל ידי שמורה תוקף בטליתו של חברו. ויש לומר דהכי פריך כיון דחשדת ליה דעל ידי הוראת היתר הולך ותוקף מהאי טעמא גופיה על ידי שיורה ישבע; ויחשוב שנשבע באמת ומה הועילו חכמים בתקנה. מוטב שיחלוקו בלא שבועה והוי קושיין אפילו לרב פפא. ומיהו רש"י ז"ל כתב אדרבי יוחנן פריך משמע דסבר דרבי יוחנן פליג ארב פפא ואפילו תימא דפליג אדרב פפא מכל מקום כל מה שתירצנו עולה כהוגן ואין אנו צריכין לדחוק שהסוגיות חלוקות אף על פי שהאמוראין חלוקין וקיימא לן כרבי יוחנן. וכבר הראיתי פנים לומר דאפילו לפי שיטה זו לא פליגי אבל איני סומך על עצמי ולפי שיטה זו נמי אפילו היכא דליכא הוראת היתר חולקין בשבועה משום דפסקינן הלכתא כאביי דאמר טעמא דמתניתין שמא מלוה וכו' והאי טעמא שייך אפילו היכא דליכא הוראת היתר אבל היכא דאיכא ודאי רמאי מתוך טענותיהם יהא מונח כדכתבו רש"י והראב"ד ז"ל אבל יש להר"ן ז"ל שיטה אחרת נכונה בסוגיא זו דלא פליגא אסוגיא דלקמן וכולם עולות לטעם אחד דאפילו היכא דליכא הוכחת הוראה אמרינן דאין חולקין וכו' ככתוב לעיל משמו וכל מה שכתבנו למעלה דהוי היינו לפי שיטת רבנו חננאל ז"ל הוי נמי והיינו לפי שיטה זו ואני מוכיח שזו היא שיטתו של רש"י ז"ל שכתב ודוקא במקח וממכר אבל זה אומר אני ארגתיה וכו' משמע דלא נפיק מכללא דמתניתין אלא זה אומר אני ארגתיה וכו' דאיכא חד רמאי ודאי אבל ליכא ודאי רמאי אף על גב דליכא הוראת היתר לא נפיק מכללא דמתניתין דאם לא כן לימא אבל היכא דליכא הוראת היתר יהא מונח וכל שכן היכא דאיכא ודאי רמאי והיינו דלא הוצרך רש"י ז"ל לפרש בקמשמע לן דבר דממילא משתמע דכיון דאמרינן אי תנא מציאה משום דמורי ואמר אבל מקח וממכר לא קמשמע לן דאפילו ליכא הוראה רמו רבנן שבועה עליה אבל לפי הפירוש הראשון שהקמשמע לן הוא היפך ממה שעלה על דעתינו כי מתחלה היו סוברים דאין במקח וממכר הוראה והשתא בקמשמע לן אנו אומרים שגם במקח וממכר איכא הוראה היה ראוי שיפרש רש"י ז"ל ויאמר קמשמע לן דבהא נמי איכא הוראה כדאמרן באידך צריכותא ומה שכתב (הר"ן ז"ל וכי מקשינן מקח וממכר ליחזי זוזי ממאן נקט לפי שיטה זו וכו' דבריו צריך לי עיון דאדרבה השתא ניחא טפי דאיירי אפילו דליכא הוראה ולא יהיב דמי אלא חד מינייהו ומשום הכי פריך וליחזי וכו' והוא קנה ולמה יחלוקו אבל אי איירי מתניתין

דליכא רמאי וכגון דיהבי דמי תרווייהו מאי פריך וליחזי זוזי וכו' הא אמרינן דנקט מתרווייהו וכדאקשינן לעיל לפי השיטה הראשונה. ומה שנראה לי בכוונת קושייתו ותירוצו ז"ל לפי מה שפירש הילכך מתניתין אפילו במקח וממכר דלא ידעינן אי נקט מתרווייהו אי מחד מתוקמה ועל זה מקשה מאי פריך וליחזי זוזי הא לא ידעינן אי נקט מתרווייהו אי מחד ותירץ למאי דהוה אמינא מקח וממכר דמתניתין בדאיכא הוראה וכגון דנקיט מחד מינייהו והאחד אומר ליתן עלה מקשה היכי תיסק אדעתין לומר הכי וליחזי זוזי וכו' ואיהו קנה ואותו שאומרליתן לא קנה.

והרא"ש פירש האי צריכותא בגוונא אחרינא וזה לשונו משום דאמרינן לקמן דשבועה זו תקנת חכמים היא ולהכי קאמר דאי תנא מציאה התם הוא דשכיח דתפוס משום דמורי ובמילתא דשכיח עבוד רבנן תקנתא אבל מקח וממכר דלא שכיח אימר לא עבדו רבנן תקנתא קמשמע לן. והא קמשמע לן איכא לפרושי בתרי אנפי קמשמע לן דאף במקח וממכר פעמים דמורי כגון דיהבי זוזי תרווייהו ושכיח ועבדו בה רבנן תקנתא אבל היכא דיהב חד מינייהו זוזי או זה אומר אני ארגתיה ושנים אדוקים בשטר דלא שכיח חולקין בלא שבועה ועוד יש לפרש קמשמע לן בבא יתירה דאפילו היכא דלא מורי עבדו רבנן תקנתא. ואי תנא מקח וממכר משום דשכיח דמורי וכגון דיהבי תרווייהו דמי ובהכיהוה מוקמינן לה והוא הדין דהוה מצי למימר אבל מקח וממכר דיהיב חד מינייהו זוזי לא אלא נקט מציאה דאפילו מציאה לא הוה ידעינן. עד כאן לשונו. וקשה לי עלה דאכתי לא ידעינן טעמא דשבועה דמתניתין ועבדינן עלה צריכותא ואין זה דרך התלמוד. ותו קשה לפי הפירוש השני דמאי שנא הכא דעבוד רבנן תקנתא במילתא דלא שכיח יותר משאר גזרות ותקנות. ותו דעיקר טעם הצריכותא חסר מן הספר דבשלמא לשאר פירושים עיקר טעמא דצריכותא הוא משום דמורי אבל לזה הפירוש עיקר הטעם הוא משום דשכיח ועבוד בה רבנן תקנתא וכל זה חסר מן הספר. ותו כיון דידעינן טעמא דמתניתין ידעינן לדרבי יוחנן דאמר שלא יהא הולך ותוקף והא מילתא דלא שכיח הוא ואפילו הכי עביד בה רבנן תקנתא וקשה לפי הפירוש הראשון. ותו דמקשינן ואימא מיגו דחשיד אממונא ומאי חשדא והא מורי ורוב הקושיות שהקשינו למעלה שייכי לשיטה זו ולכן צריך לי עיון. עד כאן דברי מורנו הרב נר"ו. וזה לשון הגליון קמשמע לן. לפירוש רש"י ז"ל אז הפירוש קמשמע לן דשייך נמי מורי בכל חד ועל זה הקשו דלקמן מסיק דחשיד אממונא לא חשיד וכו' לכן פירש פירוש קמא קמשמע לן דאפילו לא מורי נשבעין. ועל פירוש זה קשה אם כן לקמן שהגמרא נושאת ונותנת אי אמרינן חשיד אממונא חשיד אשבועתא יוכיח ממתניתין דלא תשיד לכן פירש בענין אחר לאו משום דלא חשיד אלא משום

דשכיח פירוש שכיח דתפיס לכך תקנו בו שבועה. אבל קשה לכל אלה הפירושים אם כן לימא ארגתיה אבל לפירוש התוספת ניחא דארגתיה הוי פשיטא יותר מכולהו כיון שיודע האמת דלא חשיד אלא החידוש היכא דשייך לומר שטועה ולא שייך מורי אז יש לומר סתמא דמילתא טועה דסתם בני אדם אינם חשודים לתפוס שלא כדין ועל ידי שבועה לא יפרוש קמשמע לן דאפילו הכי ישבע. עד כאן. ועוד יובנו פירושים אחרים בזה הצריכותא ממה שאכתוב לקמן בעה"י בפירוש וליחזי זוזי ממאן נקט וכולי.

מקח וממכר וליחזי זוזי ממאן נקט. קשה לי מאן אמר ליה דלא נקיט זוזי מתרווייהו כדמשמע פשטא דצריכותא דלעיל דפריך וליחזי וכו' ותו דהוה מצי לשנויי לפי סברתו דאפילו נקיט מחד מינייהו מצי אידך למימר לי נתרצה אף על פי שלא נתתי לו מעות דלמחר יהיבנא ומה שלקח מזה בעל כרחו לקח ואני משכתי ומשיכה קונה ותו דמסקינן הכא דנקט זוזי מתרווייהו ואיך כתב רש"י ז"ל לעיל דמים אני רוצה ליתן ובהאי פירכא הא כתיבנא לעיל דעשה כן רש"י כדי דתהוי קושיא דונחזי זוזי וכו' שפיר על הצריכותא וגם כדי שלא יהיה רמאי. ותו קשה מאי תלמודא לומר מקח וממכר וליחזי זוזי וכו' פשיטא דאמקח וממכר קאי. ונראה לי דהכי פריך כיון דמקח וממכר הוא לאו אורחיה דמוכר למכור לזה ולחזור ולמכור לזה ואם כן פשיטא דמחד נקט זוזי וליחזי זוזי ממאן נקט והשתא לא מצי לשנויי לעולם דנקיט זוזי מחד ומצי אידך למימר לי נתרצה אף על פי שלא נתתי לו מעות דאין דרך המוכר להתרצות אלא למי שנתן לו מעות והוא נאמן בזה דגלוי מילתא בעלמא הוא ומשני לא צריכא וכו'. ולפי המסקנא לא צריכינן למימר דמים אני רוצה ליתן אלא כבר נתתי הדמים. ועם מה שכתבנו משם הרא"ש ז"ל מתורצת גם כן קושיא זו. ואכתי איכא למידק דהכי הוה ליה למימר הכא במאי עסקינן דנקיט זוזי וכו'. ויש לומר דמאן דפריך פריך מה נפשך אי נקיט זוזי מחד כאורחייהו דמוכרין ליחזי זוזי וכו' ואי נקיט זוזי מתרווייהו פשיטא דיחלוקו שהרי לשניהם מכר לכל אחר חציה ומאי דנקיט זוזי כל המכר מכל חד מינייהו לרבותא עביד והיינו דמשני לא צריכא דנקיט מתרווייהו חד מדעתיה וכו'. מורנו הרב נר"ו.

וליחזי זוזי ממאן נקט. פירש רש"י ז"ל דכל היכא דלא נקיט אלא מחד מינייהו מוכר נאמן לומר ממי לקח ומשום הכי מקשינן הכא ובפרק עשרה יוחסין ליחזי זוזי ממאן נקט לומר שאפילו אין מקחו בידו כל היכא שלא קבל אלא מחד מינייהו מוכר נאמן ומתרצינן הכא והתם לא צריכא דנקט מתרווייהו וכיון שכן כל שאין מקחו בידו אינו נאמן וקשיא עליה טובא היכי אמרינן דהיכא דלא שקיל אלא מחד מינייהו נאמן אפילו אין מקחו בידו והא מוכר ליתיה אלא כעד אחד כיון דאין מקחו בידו וליכא למימר

מיגו דאי בעי יהיב ליה לחד מינייהו והיאך יהא עד אחד נאמן לאפוקי ממונא ולפיכך פירש רבנו חננאל ז"ל דלעולם אין המוכר נאמן כשאין מקחו בידו אפילו לא נקיט זוזי אלא מחד והא דפריך התם בקידושין וניחזי זוזי ממאן נקט לא קאי אסיפא דאין מקחו בידו אלא ארישא דתניא התם דכשמקחו בידו נאמן ועלה פריך מאי טעמא נאמן משום מיגו דאי בעי מצי יהיב ליה לאותו שהוא אומר שמכרה לו ואמאי אי אפשר שלא יהיו עדים בדבר ונשיילינהו זוזי ממאן נקט ואסהדותייהו נסמוך ולא אדיבורא דמוכר אם מכחיש העדים דהוה ליה מיגו במקום עדים ומשני כגון דנקט מתרווייהו חד מדעתיה וכו' ולא ידיע להו לסהדי מאן מדעתיה ומאן בעל כרחיה הילכך בזמן שמקחו בידו מוכר נאמן. ואם תאמר תינח סוגיא דהתם אלא הכא מאי קמקשינן וליחזי וכו' דליכא לפרושי כי התם לשיילינהו לסהדי דמדתנן בסיפא דמתניתין. בזמן שהם מודים או שיש להן עדים חולקין שלא בשבועה וכו'. מכלל דרישא בדליכא סהדי. תירץ רבינו תם ז"ל דהכא הכי פריך וניחזי זוזי ממאן נקט כלומר נשייליה למוכר דנהי שאין עדותו מועיל כלום להפסיד השני מכל מקום כיון דעד אחד מחייב שבועה דאורייתא לאותו שמכחישו דין הוא שיועיל עדותו לפטור ההוא דמסהיד ליה משבועה זו של משנתינו שאינה אלא שבועת התקנה בלבד ואחרים מוסיפין עוד בדין זה לומר שעד אחד פוטר אותו שמעיד כדבריו אפילו בשנתחייב שבועה דאורייתא וכן דעת הר"מ מרוטנברג ז"ל והביא ראיה לדבריו דמדדרשינן לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה מידי לחיוב שבועה כתיבן הא לא אימעיט אלא דאינו קם לכל עון ולכל חטאת הא לענין שבועה דלא מעטיה קרא קם בין לחיוב שבועה בין לפטור מן השבועה. הר"ן.

ולי אפשר לדחות ראיה זו דודאי האי דמיעט קרא עד אחד לענין חיוב ממון הוא דמיעטיה דאלו לענין פטור ממון לא הוה צריך קרא שאלו נתחייב ממון על פיו או בהעדאת עדים מי איכא למימר שיפטר על פי עד אחד דליצטריך קרא למעוטיה אלא האי דאיצטריך קרא למעוטי עד אחד היינו לענין חיוב ממון ובההוא הוא דדרשינן אבל קם הוא לשבועה אבל שיפטור משבועה אין לנו. עוד חזק סברא זו הרב ז"ל וקאמר דקל וחומר הוא ומה כשהעד מסייע למי שאינו מוחזק שאין כחו מרובה זוקק את המוחזק שכחו מרובה לישבע כשמסייע למוחזק אינו דין שיפטרנו משבועה. ולי אפשר גם כן לדחות זה דדין הוא שיחייב עד אחד שבועה לפי שהנתבע מה שהוא פטור ממנה קודם עדותו של עד אחד אינו אלא מפני שאין מי שיחייבנו דממילא מיפטר ורחמנא לא שדי עליה שבועה בכדי תאמר בפיטור שבועה שנתחייב בה כבר מפני הדין זה אי אפשר אלא ודאי אף על פי שכחו של עד יפה לחייב שבועה שמה שהיה הלה פטור ממנה אינו אלא ממילא

אפילו הכי אינו דין שיהא כחו יפה לפטור שבועה שהטילה התורה וחייבה אותה. הרשב"ץ ז"ל.

ועוד הביא ראיה מדגמר רבי חייא דעדים מחייבין שבועה מביניהו דפיו ועד אחד וכו'. ככתוב בפסקי הרא"ש ז"ל עד כשם שהוא מחייב שבועה אלו דברי הרב ז"ל ויפה פלפל. אבל לפי דעתי ראיה זו שהביא מהאי דרבי חייא אינה ראיה שאפילו אם נאמר שאין עד אחד פוטר משבועת התורה למי שנתחייב בה הני מילי כשנתחייב בה על פיו מפני הודאה במקצת אבל כשנתחייב בה על פי עד אחד ודאי עד אחד המכחישו פוטרו ממנה דעד אחד אף על פי שהאמינה אותו תורה הני מילי היכא דליכא הכחשה אבל היכא דמכחיש ליה סהדי אחרינא לא וכדאמרינן במסכת סוטה בפרק מי שקינא דעד אחד אומר נטמאת ועד אחד אומר לא נטמאת היתה שותה ואף על גב דהאי דאמר נטמאת נאמן מן התורה כשנים אפילו הכי כיון דמכחיש ליה סהדי אחרינא לא מהימן והיינו דמקשינן התם וכיון דמדאורייתא עד אחד מהימן אידך היכי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים וכו' ומתרצינן לא קשיא כאן בבת אחת וכו' נמצא שאף על פי שהאמינה תורה עד אחד כל היכא דמכחיש ליה סהדי אחרינא בבת אחת אינו נאמן אף כאן אפילו נאמר שעד אחד קם לחיוב שבועה אבל לא לפטור שבועת התורה כל שלא נתחייב בה אלא מכח עד אחד עד אחד פוטרו ולא מטעם שעד אחד יש בו כח לפטור משבועת התורה אלא מפני שהוא מכחיש אותו עד ראשון שחייביה ומשוי סהדותיה כמאן דליתיה ונמצא שאף בעד אחד עד אחד כיוצא בו פוטרו כמו שאתה אומר בשני עדים ואין כאן פירכא. שמא תאמר אכתי איכא פירכא דבפיו ועד אחד אין כיוצא בהן פוטרין שבועתן בזה אחר זה לפי שעד המחייבו שבועה נאמן כשנים ועד זה שמכחישו אינו נאמן כיון שהוא בזה אחר זה מה שאין כן בעדים דאפילו בזה אחר זה כיוצא בהן פוטרין אותו משבועה ליתא דכי אמרינן דבזה אחר זה ראשון נאמן לפי שהאמינה אותו תורה ושני המכחישו אין בדבריו כלום הני מילי דוקא כשנעשה מעשה על פי עדותו של ראשון אבל כשלא נעשה מעשה על פיו אפילו בזה אחר זה הוה ליה כבת אחת ועד אחד בהכחשה הוא ולא מהימן וראיה לדבר מדאמרינן בפרק האשה שלום עד אחד אומר מת ונשאת ובא אחר ואמר לא מת הרי זו לא תצא ומקשינן טעמא דנשאת וכו' והאמר עולא כל מקום וכו' ומתרצינן הכי קאמר עד אחד אומר מת והתירוה וכו' אלמא אף על גב דבזה אחר זה עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא אלא אם כן נעשה מעשה על פיו של ראשון כגון שהתירוה להנשא וזכתה בעצמה שאין הדבר מחוסר מעשה וכן בסוטה שבא עד אחד ואומר נטמאת שפטרוה מלשתות אבל

כשעד אחד מעיד לחייבו שבועה אפילו חייבוהו בית דין שבועה על פיו כל שבא עד אחד והכחישו קודם שנשבע כבת אחת הוא ולפיכך הדבר ברור בעיני שאפילו נאמר עד אחד פוטר משבועה של תורה הני מילי בשבועה של מודה מקצת אי נמי בשבועת השומרים אבל בשבועה הבאה בהעדאת עד אחד עד אחד פוטרו ממנה ולא מפני שעד אחד קם לפטור שבועה של תורה אלא משום דמשוי ליה לסהדותא דקמא כמאן דליתיה דהוה ליה עד אחד בהכחשה ולא מהימן. כן נראה לי. הר"ן ז"ל. וכתב עליו הרשב"ץ וזה לשונו ויפה אמר אבל קצת קשה לי כי היכי דעד אחד לאחר שהתירוה לינשא אינו כלום משום דחשיב בזה אחר זה כיון שנעשה מעשה על פיו הכי נמי יש לנו לומר כשהעד חייבו שבועה ובית דין גמרו דינו אף על פי שלא נשבע עדיין אין עד אחד פוטרו משום דהוי בזה אחר זה ושני עדים אפילו לאחר גמר דין פוטרין אותו משבועה וכיון שכן אכתי הוה ליה למפרך מה לפיו ועד אחד שכן אין פוטרין אותו משבועה שכיוצא בהן מחייב אותה בשום צד בעולם ואפילו לאחר גמר דין ומדלא פריך הכי שמע מינה שאינו פוטרו משבועה ולא מטעם הכחשה שהזכיר הרב ז"ל שהרי לאחר גמר דין אינו לאותו הטעם אלא מפני שעד אחד קם לפטור שבועה ואיני יודע חילוק בין התירוה לינשא ובין חייבוהו בית דין שבועה. ומה שכתב הרב ז"ל שמפני שזכתה בעצמה אין הדבר מחוסר מעשה ואמאי לא והרי כל זמן שלא נשאת אין מעשה ההיתר ניכר בה והרי היא באיסורה כקודם לכן אלא שיש לנו לומר כיון שבית דין התירוה אינו בבת אחת הכא נמי כיון שבית דין חייבוהו שבועה אינו בבת אחת ולקמן דאמרינן עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה והזמה כלומר בשני עדים בזה אחר זה הוא דאלו בבת אחת לא דמי לשני עדים דטעמא דבת אחת משום דמשוי ליה סהדותא כמאן דליתיה דמי ואנן היכא דאיתיה לסהדותא אמרינן דאיתא בהכחשה והזמה כשני עדים הילכך בזה אחר זה הוא דאיתיה בהכחשה והזמה ועל כרחך אית לן למימר דהיכא דחייבוהו בית דין שבועה אף על פי שלא נשבע לא הוי בת אחת כאשה שהתירוה לינשא ובר מדין אמאי לא אשכחן פירכא בזה אחר זה והא משכחת לה בנסכא דרבי אבא שהוא מחוייב שבועה על פי עד אחד ואינו יכול לישבע ומשלם וחיובו מן התורה כדמוכח בפרק כל הנשבעין וזה הנתבע שילם בעדותו של עד אחד ואחר כך בא עד אחד והעיד כדבריו ופטרוהו משבועה ואי עד אחד אינו קם לפטור משבועה אף כאן לא יפטרנו משבועה ומה ששילם שילם והוה ליה למפרך מה לפיו ועד אחד שכשהן מחוייבין שבועה אין כיוצא בהן פוטר ומדלא פריך הכי משמע שלעולם הוא פוטרו משבועה מכח עדותו של עד אחד ולא מטעמו של הרב ז"ל דהא הכא בזה אחר זה הוא שהרי נעשה מעשה על פיו ששילם ממון מפני חיובו

של עד אחד לישבע ועוד אפילו לא שילם על פיו אלא שהעיד כדברי הנתבע שאמר אין חטפי ודידי חטפי אף על פי שהוא בבת אחת כיון שאינו מכחישה עד הראשון אלא משוי סהדותיה כמאן דליתיה ובודאי פוטר משבועה דלא פרכינן הכא מה לעד אחד שכן אין כיוצא בו פוטר ולא מטעם הרב ז"ל דהא לא מכחיש ליה סהדא בתרא לסהדי קמא. ודברי הרב צריך לי עיון. עד כאן.

וכן דעת הרמב"ן בספר המלחמות שאין עד אחד פוטר משבועה של תורה והביא ראיה מדאמרינן בפרק המפקיד דשומר שמסר לשומר חייב וכו'. ואינה ראיה שכיון שהראשון מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע הרי הוא מחוייב ממון ואף על פי שחיוב זה של ממון מפני חיוב שבועה בא לו אם אתה אומר ששומר שני פוטרו מחיוב זה נמצא עד אחד קם לממון. וכן דעת הרז"ה ז"ל דעד אחד פוטר אפילו משבועה דאורייתא. אבל הסכמת הרמב"ן ז"ל כך היא דדוקא משבועת התקנה הוא פוטרו כאותה של משנתינו אבל משבועת התורה לא. ומכל מקום כבר כתבתי מה שנראה בעיני שאפילו לפי דעת זה שבועת התורה הבאה בהעדאת עד אחד עד אחד פוטרו ממנה. הר"ן.

וזה לשון הרשב"ץ פירש רש"י ניחזי זוזי ממאן נקט המוכר וליהמניה דהא אמרינן בפרק עשרה יוחסין נאמן בעל המקח וכו'. ואף על גב דמסיים וכו' ומתרצינן כגון דנקט זוזי מתרווייהו ומשום הכי אינו נאמן וכן נמי פירש התם דכי פרכינן התם וניחזי וכו' אסיפא דבזמן שאין מקחו בידו אינו נאמן פרכינן דהיכא דלא נקיט אלא מחד הוה לן להימניה ומשנינן נמי התם כגון דנקיט זוזי מתרווייהו אבל לא נקט אלא מחד מהימן אפילו אין מקחו בידו. וקצת קשה בעיני דכיון דקושיין ליתא אלא למאי דהוה סבירא לן דמתניתין בדאיכא הוראה להיתר היא ודאי בדנקט זוזי מתרווייהו עסקינן דאי נקט מחד לחודיה לא אשכחן הוראה להיתר וכיון שכן היכי הוה סלקא דעתין למימר דנהמניה למוכר דהא אין מקחו בידו ונקט זוזי מתרווייהו וליכא מאן דאמר דמהימן ואפילו נאמר דמשום הכי נקט הך סוגיא הכא לאשמועינן האי דינא דבזמן שאין מקחו בידו אינו נאמר היינו בדנקט זוזי מתרווייהו וסוגיאדהתם והכא בחד גוונא נינהו אכתי קשיא לי היכי אקשינן וליחזי זוזי ממאן נקט והא בדנקיטזוזי מתרווייהו מוקמינן לה דבהכי הוא דאיכא הוראה להיתר ומה חידוש הוא זה שחדש לא צריכא דנקט זוזי מתרווייהו דמשמע דעד השתא בדנקט מחד הוה אפשר לאוקמה והכי הוה ליה למימר וניהמניה למוכר אף על גב דנקט זוזי מתרווייהו וליפרוק דכי האי גוונא לא מהימן כיון שאין מקחו בידו. ואפשר לומר דאורחא דתלמודא בהכי למשקל ולמטרי ולהדורי אפירכי לאוקמה מתניתין משום פירכי אחריני במאי דאוקמה למתניתין כלומר דעל כרחיה אית לן לאוקמה בדאיכא

הוראה דאי לא תיקשי לך הא דניחזי זוזי ממאן נקט. ויש מפרשים דלאו משום נאמנותו של מוכר קאמרינן אלא הכי קאמר וניחזי זוזי ממאן נקט דודאי בזה לא ישקרו וכיון שיודו בזה נאמן שלאותו שנתן המעות נתרצה בודאי אף על פי שהאחר טוען שנתרצה לו אף על פי שלא נתן לו מעות עדיין והוא הדין דהוי מצי למימר וניחזי מאן יהב זוזי אבל ניחא ליה להזכיר המוכר משום דבדידיה תליא מילתא דאנן סהדי דלמאן דיהיב ליה זוזי נתרצה. ולפי זה הפירוש בקידושין כי מקשינן וניחזי זוזי וכו' אכולה מילתא קפריך שאם לא קבל אלא מאחד אנן סהדי שאליו נתרצה ובין מקחו בידו ובין אין מקחו בידו לנותן המעות יהבינן לה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א מקח וממכר ניחזי זוזי ממאן נקט. כך גריס רש"י והוא פירש נשאל את המוכר ממי קבל דמיה דתניא בקידושין נאמן בעל המקח וכו' ובודאי יודע הוא רבנו דמעות אינן קונות ומי שמשך קנה אלא הכי קאמר דמסתמא מי שפרע המעות הוא משך דוגמא דההיא דאמרינן בכתובות. והקשה הוא כיון דאין השלישיות יוצא מתחת ידו אינו נאמן כדאיתא התם. ותירץ דהתם היינו היכא דנקט זוזי מתרווייהו וכו' ובודאי שזה תימה גדול אפילו תימא דדאיק ודכיר שפיר למה הוא נאמן דהא ליכא אלא חד סהדא ויפה פירש הרב בעל המאור ור"ת שאין אנו שואלין את המוכר אלא לפוטרו משבועה לבד ונראה מדבריהם דאלעיל קאי דאמרינן דשבועה זו משום חשדא דמורי שכיון שהמוכר אומר קבל מעות ממנו כדאי יש בזה להוציאו מידי חשד וליטול מחצית בלא שבועה אבל במי שמחוייב שבועה מן הדין ואפילו היסת ואף על פי שיש עד אחד מעיד כדבריו אינו נפטר משבועתו ולפי דברים אלו יתיישב יפה פירוש רש"י דהכא גרסינן דלא ידעינן ולא גרסינן ולא ידע ולאו למימרא דאי אמר דידע מהימן אלא לומר דאנן סהדי דלא דאיק ולא ידע וכי אמר הכי לא אמר אלא בדדמי עד כאן.

ומורנו הרב נר"ו כתב וזה לשונו הקשו על פירוש רש"י דהיכי מצי למימר דבעל המקח נאמן כיון שאין מקחו בידו אפילו לא נקיט זוזי אלא מחד ולא עדיף מעד אחד ומשום הכי דחו פירושו אבל בתוספות אמרו כי בחנם פירש כן אבל מן הדין כך הוא להכי משמע לי דאף על גב דבעלמא עד אחד אינו נאמן לאפוקי ממונא שאני הכא דלא הוי אלא גלוי מילתא בעלמא כיון דכל חד תפיס בכולה אנן סהדי שלא נתרצה אלא למי שנתן לו המעות וכיון דחד הוא ודאי דכיר הילכך גלוי מילתא בעלמא הוא. ואם תאמר אמאי לא נפרש ליחזי זוזי ממאן נקט כלומר לעדים דרוב המקח וממכר בפני עדים הוא דהכי פירש רבנו חננאל ז"ל הך דהתם. ויש לומר דלא אפשר דתנן בסיפא דמתניתין בזמן שיש להם עדים וכו' משמע דמתניתין בדליכא סהדי. ואכתי קשיא לי דהא דתנן במתניתין

בזמן שיש להם עדים היינו שיש להם עדים שראו מי מצא או מי קנה מכלל דמתניתין איירי דליכא סהדי דידעי אבל לעולם אימא דאיכא סהדי ממי לקח המעות מזה או מזה וכיון ששניהם מודים שלא מכר אלא לאחד לזה שנתן לו המעות מכר. וניחא ליה דכיון דלא ידעי סהדי למי מכר אלא שראו לזה שנתן לו המעות לאו כלום הוא דמצי אידך למימר מעות של משא ומתן אחר הוא ולי גמר ומכר אף על פי שלא נתתי לו מעות וזה תופס עמי שלא כדין ומשום הכי לא מצינא לפרושי נשאל לעדים. ואפילו האיך דהתם לא ניחא כולי לפרושי נשאל לעדים וכי פסיקא ליה שאין משא ומתן בלא עדים אדרבה עבידי אינשי דמזבני בצינעא ולא איברו סהדי אלא לשקרי. עד כאן.

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו לפירוש רש"י קשה לי טובא חדא כיון דמחמת נאמנותו של מוכר הוא למה לי דאמר ניחזי זוזי ממאן נקט זוזי מאי עבידתייהו והלא אין הדמים ראיה כאן כלל לפי פירושו שהרי אין הכל אלא מחמת נאמנותו של מוכר ולא הוה ליה למימר אלא וניחזי מוכר מאי קאמר. ועוד דאפילו כי אמר מוכר מפלוני קבלתים מאי הוי והלא אין המעות קונות אלא משיכה קונה וכל שפסק דמים אם קדם זה ומשך קנה ואפילו בעל כרחו של מוכר ואין אחד מהם יכול לחזור בו וכדאמרינן בפרק הספינה בההוא גברא דאייתי קרי לפום נהרא. ועוד מדקאמר ניחזי זוזי ממאן נקט ופירש הוא ז"ל נשאל למוכר ממי קבל את המעות משמע דיש הכחשה בין הלקוחות אפילו בנתינת הדמים כגון שזה אומר נתתי את המעות וזה אומר לא כי אלא אני נתתים וזה היפך פירושו שפירש למעלה אבל זה אומר אני ארגתיה וכו' דודאי חד מינייהו רמאי תהא מונחת אלמא מתניתין בדליכא ודאי רמאי ובהדיא אמר רב פפא במקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה דמורי. ועוד מי הביאני לחשוב שלא קבל אלא מאחד מהן. ועוד למה ליה למימר דנקט זוזי מחד מדעתיה וחד בעל כרחיה דהא מה שמבטל נאמנותו הוא קבלת מעות משניהם בלבד ומה לי אם קבלם מדעתו או שלא מדעתו. ועוד למה ליה לאורוכי כולי האי ולא נודע לו ממי קבל המעות מדעתו אטו אנא לא ידענא דאינו נודע שאלו נודע הא נודע ובזה לא אמרו יחלוקו אלא שאפשר בזו שרש"י אינו גורס כאן כלל לא ולא ידיע ולא ולא ידע אבל בכל הספרים גרסי ליה ואפשר לי לפרש דהכי קאמר ניחזי זוזי ממאן נקט דקא סלקא דעתיה דלא קבל אלא מאחד מהם לפי שלא נפל המחלוקת בין הלקוחות והמוכר כלל אלא בין שניהם בלבד ונסתלקו מן המוכר לגמרי ואלו קבל מזה וחזר וקבל מזה תערומת גדולה יש להם עליו שהכניס ביניהם מחלוקת שקבלת המעות מזה ומזה הוא הגורם הגדול במחלוקת זה ועוד שהיה להם אצלו תביעת מנה אחת ואין אנו רואין להם תביעת ממון ולא תערומת על המוכר כלל ועל כן היה

סבור דמתניתין בשלא קבל אלא מאחד מהם היא שנויה אם כן ניחזי ממאן נקט שהרי שניהם מודים בדבר זה וכבר הודו זה לזה בנתינת המעות וכל שנתן המעות הוא בודאי המושך הראשון דחזקה שאין המוכר מוסר חפצו ללוקח עד שהוא מקבל מעותיו וכמו שאמרו בכתובות בפרק המדיר גבי מחט שנמצאה בעובי בית הכוסות. סתמא דמילתא כל דלא יהבי ליה זוזי לא יהבי ליה חיותא וכיון שכן ריעא טענתו של זה שלא נתן מעות וחזקה של חברו היא ואמרינן לא צריכא דנקט זוזי מתרווייהו ודקשיא לך אם כן תערומת יש להם אצל המוכר שקבל מזה ומזה והכניס ביניהם המחלוקת הכא במאי עסקינן כשקבל מחד מדעתיה וחד בעל כרחיה. ואם תאמר ואכתי לישדינהו כדי שלא יכניס עצמו במחלוקתם ושלא יכניס ביניהם ספק וכדאמרינן בקידושין אי לא ניחא לה תשדינהו הכא במאי עסקינן דלא ידע מהי מדעתיה ומהי בעל כרחיה כלומר שלא ידע אי זה צרור של כסף של זה ואי זה של זה ואי נמי באומר כל הנותן ראשון יקנה והם זרקו לחיקו יחד אבל הוא לא נתכוון למכרו שני פעמים אבל למקח אחד נתכוון ואינו יודע אי זה הקדים צרורו ושמא שניהם באו בבת אחת ושניהם קנאוהו וכדאמרינן בסמוך אפשר דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה. כן נראה לי.

ולענין מנה מיותר שנתנו לו אם נתרצה האחר לחברו והניח לו הטלית כדי לסלק עצמו מן המחלוקת מסתברא דאין יכול לתבוע המנה מיד המוכר שלכל אחד ואחד הוא דוחה לאו בעל דברים דידי את וכענין שאמרו בשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת שאינם יכולים להוציא שטר חוב על אחרים ואפילו למאן דאמר מוציאין התם הוא משום דלא חיישינן לנפילה ולא לפקדון כדאיתא בפרק בתרא דבבא בתרא אלא הכא אין להם תקנה אלא בכתיבת הרשאה בלבד.

והרז"ה פירש ליחזי זוזי ממאן נקט דאף על גב דאין מקחו בידו ואינו נאמן אלא ככל אדם מכל מקום זה שהוא אומר שלא קבל ממנו הוא מתחייב שבועת התורה על פיו דעד אחר וזה שהוא מסייעו יש לפוטרו לגמרי כיון דשבועתו אינה אלא מדרבנן ואיכא חד סהדא דמסייע ליה וזה הנכון שבפירושי הראשונים כן נראה. אלא שעדיין קשה לי זוזי מאי עבידתייהו לא הוה ליה למימר אלא אי דאיתיה למוכר ניחזי מוכר מאי קאמר. עד כאן.

וכתב מהר"י כ"ץ וזה לשונו כללא דשמעתא לפירוש הקונטרס סוגיא דשמעתא וההיא דקידושין מפרשא בחד עניינא ובין הכא ובין התם גרסינן דלא ידיע אלא שקשה לפירוש הקונטרס ולפירוש רבנו תם הא דלא מוקי לה דליתיה קמן דלישייליה ולפירוש רבנו חננאל ליכא לאקשויי הכי דהא לפירושו וליחזי זוזי ממאן וכו'. לא פריך מטעם

נאמנות המוכר כדפירש בתוספות ובין הכא ובין התם גרסינן לא ידיע. אבל קשיא לי לפירוש ר"ח ז"ל דבין הכא ובין התם אמאי לא מוקים בדנקיט זוזי מחד מינייהו וכל חד וחד טוען אני נתתים ושמא משום מילתא דלא שכיח הוא שיהיו חלוקין במעות עצמן. ומיהו בקידושין ניחא טפי דלשון לזה מכרתי ולזה לא מכרתי משמע דלזה נתרצה ולזה לא נתרצה מדלא קתני מזה קבלתי ומזה לא קבלתי והכי נמי בשמעתין שני הכי אגב שיטפא דקידושין. ולפירוש ר"ת הך דשמעתין דפריך וליחזי זוזי אין פירושו כי התם בקידושין דהתם לא איירי לענין שבועה וגם לפירושו הכא גרסינן ולא ידע והתם גרסינן ולא ידיע ולפירוש ר"ת יש להוכיח מדפריך וליחזי זוזי וכו' דעד אחד פוטר משבועת היסת דעל כרחך עיקר הקושיא לא הוי כדי לחייב את המכחישו שבועה דאורייתא דדילמא בשבועה דאורייתא מיירי לאותו שמכחישו מוכר אלא לפטור את המסייעו פריך. עד כאן.

והראב"ד ז"ל כתב וזה לשונו מקח וממכר ניחזי זוזי ממאן נקט לא צריכא דנקט מתרווייהו מחד מדעתיה וכו'. דלא ידע הי מדעתיה והי בעל כרחיה. כתב הר' יצחק קשיא לן הכא האי דקאמר ולא ידע וכו' ופריך להאי קושיא דכי קתני שנים אוחזין אמציאה בלחוד קאי אבל מקח וממכר לא והאי תירוצא לאו מטיבותיה דמר הוא אלא מגזיתיה דאיכא עליה פרכי חדא מי שסדר הגמרא מאי דוחקיה לאפוקה למתניתין מפשטה דמשמע דשנים אוחזין קאי אכולה מתניתין ואיצטריך למימר דלא ידע ותו לוקמה כפשטה ואף על גב דידע. ועוד למה ליה למימר דנקט מתרווייהו לימא דלא ידע ממאן נקט ותו לא ואיכא נמי מאן דפריק ואף על גב דאין מקחו בידו נהי דאינו נאמן לענין ממונא אבל לאפטורי אידך משבועה נאמן שזה שמעיד עליו יטול החצי בלא שבועה וזה יטול החצי בשבועה לפי שהוא כעד אחד~ ושבועה זו כיון דשניהם אוחזין בה אינה אלא מדרבנן וכיון שהעד מסייעו דין הוא שיטול חלקו בלא שבועה ואפשר לזה התירוץ אבל קשה לנו מאי דוחקיה לאוקומי מתניתין דנקט מתרווייהו ולא ידע לימא דלא ידע ותו לא ואנן דלאו ידיע גרסינן אבל איהו אף על גב דידע לא מהימן הואיל ואין מקחו בידו מיהו אי לא נקיט זוזי אלא מחד מהימן הוה שהרי מעותיו בידו ועל מה שבידו נאמן לומר מזה לקחתי המעות והוא אינו נכנס בכלל בעל דין אף על פי שהלה מכחישו ואומר לא כי אלא ממני לקחת והטעם מפני שכל אחד ואחד אומר ממני לקח ולי מסר את החפץ ואת תפסת בו אחר כך נמצא שהוא מסולק מדין שניהם ועל כן הוצרך לומר דנקיט מתרווייהו חד מדעתיה וכו' דכי מסהיד ואמר מהאי מדעתי ומהאי בעל כרחי הויא לה עדות גרידא עילויהו ולא על מעות שבידו קמסהיד דהוו

מחד דהא מתרווייהו נקיט אלא על דעתו שעברה קמסהיד למי היה מדעתו ואינו נאמן. ונראה לי דהא דקאמר דנקיט מתרווייהו בעדים קאמר דאי לא הרי יכול לומר מהאי נקיטנא ומהאי לא ומיגו דיכול לומר הכי יכול לומר מהאי מדעתאי ומהאי בעל כרחי אלא דעדים חזו דנקט מתרווייהו אלא דלא ידעי הי מדעתיה והי בעל כרחיה. ויש לי עוד פירוש בסוף המסכתא וזה לשוני שם בתחלת המסכתא אקשינן מקח וממכר ליחזי זוזי ממאן נקט לא צריכא דנקט וכו' ולא ידע הי מינייהו מדעתיה וכו' אית דגרסי ולא ידיע ועניין אחד הם כדמפרשינן לקמן והתם במסכת קידושין גרסינן נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי וכו' במה דברים אמורים בזמן שמקחו בידו אבל אין מקחו בידו אינו נאמן ואקשינן וליחזי זוזי ממאן נקט לא צריכא דנקט מתרווייהו ואמר חד מדעתיה וחד בעל כרחיה. יש מפרשים לאותה קושיא שם בקידושין אריש שמקחו בידו כלומר למה הוא נאמן הלא הדין עליו שכל אחד הוא תובע מקחו בידו. ולא מחוור דהיכי ליחזי ליצרכיה עדים או שבועה אמאי אי ליכא עדים דשקל זוזי מינייהו מיגו דיכול למימר לא יהבו לי מידי יכול למימר נמי מהאי שקלי ואי איכא עדים דשקל ולא ידעי מהי מינייהו נהי דלגבי מעות לא מהימן אבל לגבי מקח מיהא מהימן דלזה מכרתי קאמר ומכל מקום זה שהודה לו המקח זכה במקחו ופטור מן הדמים וישבע לזה האחר ואם יחזור בו מן המכר מקבל מי שפרע ויחזיר הדמים למי שהודה לו הילכך לא מחוור האי פירושא. ועוד דההוא יליף מהאי מה הכא לא קאי אלא אשאין מקחו בידו אף ההיא נמי כי הכא והכי פירושו כי אין מקחו בידו אמאי לא מהימן והלא מעותיו בידו ועל מה שבידו נאמין אותו ממי לקחו שזה אינו מעיד אלא על מה שבידו וכיון שנדע ממי לקח הדמים מיד נדע ממי הוא המקח שאין אדם חשוד לעבור על איסור תורה ולקבל עליו קללת חכמים בדבר שאין לו הנאה ממנו שאם יחזור אדם במקחו שמא הוקר או מחשב שמא יתייקר אבל כשחוזר מזה ומוכר לזה באותם הדמים מה הנאה יש לו ואין אדם חוטא ולא לו והא כבר נסתלק מתביעתם שהרי כל אחד אומר לחברו אני פרעתי ומסרו לי ואתה מחזיק בה בגזילה וכיון שאין להם עליו טענה ומעותיו בידו נשאל אותו ממי לקח ויהא המקח לבעל המעות. ותירץ ליה דנקיט מתרווייהו וכו' עתה ודאי כבר הוא חייב מעות לאחד מהם ובעל דין הוא או נוגע בעדות הוא שאומר בעצמו זה קשה לי יותר מזה וידחקני במעותיו ומשום הכי לא מהימן. זהו פירוש אותה הסוגיא. אבל בכאן אותה הקושיא שהקשו וליחזי זוזי ממאן נקט יותר היא חזקה לפי הענין והכי פירושו נשאל אותן למוכר ולקונים שהמוכר נאמן על מעות שבידו כדפרישנא התם ואם אין המוכר בכאן נשאל לכל אחד מהם מה שאתה אומר כולה שלי מאי זו טענה אתה אומר

אם תאמר אני נתתי המעות ומסרו לי וזה בא והחזיק בה בגזילה וחברו אמר לא כי אלא בחלוף נאמר להם מדבריכם אחד מכם שקרן ורמאי ולא תתנו לו אפילו בשבועה אלא הכל יהא מונח כדאיתא לקמן בשמעתא ומשום הכי איצטריך למימר דנקיט מתרווייהו ולא ידע וכו' והענין כך היה אמר המוכר כל מי שיפרעני ראשון ימשוך החפץ ויקנה ובאו שניהם והשליכו לחיקו בבת אחת והגביהו את החפץ נמצא האחד מדעתו והשני שלא מדעתו ועכשיו זה אומר אני קדמתי בנתינת המעות וקניתי את החפץ וחברו אמר לא כי אלא אני קדמתי לך ואפשר שאין כאן רמאי שבבת אחת ממש היה וכל אחד סובר שהוא קודם לחברו ומאי ולא ידע דקאמר אין כאן מי שידע בירור הדבר ואין אחד מהם נתפס ברמאות דאם היה בענין שיהיה האחד רמאי לפי טענותם שניהם הפסידו שאין מביאין אותן לשבועות עד שיתפשרו ביניהם ולא שהן טוענין טענת שמא אבל אמסקנא קאמר דאפשר דכל חד וחד לא ידע וליכא רמאי ותרווייהו בהדדי אתו ופרעו מעותיהם. ואית דגרסי הכא ולא ידעי והכל לטעם אחד חוזר אלא שזה הלשון מרווח מן הראשון אבל ממה שהקשו המפרשים על זה והוקשה להם מאי טעמא אמר ולא ידע הא ידע מהימן והא אין מקחו בידו נודע דלא גרסי ולא ידעי אלא ולא ידע והיו סבורים לומר שעל המוכר נאמר וכבר פירשתי שהקושיא והתירוץ באו על כולם ולא נשאר בה קושיא בעזה"י. עד כן דבריו בהשמטה שבסוף המסכת.

ותלמיד ה"ר יונה ז"ל פירש וזה לשונו וליחזי זוזי ממאן נקט כלומר נקרא מוכר ונשאל את פיהו מהו אומר לא לעדות אלא לראות מהו אומר כי שמא אם יאמר כדברי האחד יתבייש חברו ולא יעיז פניו בעדים ויודה ואם לא יודה אף על פי שלא יפטר הוא משבועת התורה יחוייב לחברו שבועת התורה כיון שיש לו עד אחד ומהדרינן לא צריכא דנקט מתרווייהו וכו'. מפי מורי הרב נר"ו וזה הנכון.

והרמב"ן ז"ל פירש וזה לשונו בהשמטה שבסוף המסכת בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא ומן רבוותא בהאי דגרסינן בריש מכלתין מקח וממכר ליחזי ממאן נקט דאי תיקשי על קמאי דקמאי ולא סלקא להו כהוגן ומסתברא דהכי פירושו דשמעתא אי תנא מקח וממכר הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן עליה שבועה כי שמא שניהם הטילו מעות ליד המוכר והוא היה תופס טליתו בשוה ואמר שהנותן לו דמים כך וכך ימשוך ויקנה ואילו שניהם הטילו דמים לידו של מוכר אחד משך וקנה ואחד מורי ואמר חבראי דמי יהב ואנא נמי דמי יהבי ליה למוכר ואף על פי שחברו משך וקנה במשיכה מורי היתר לעצמו ותולה במעותיו ומשום שבועה פורש ואמטו להכי אקשינן

וליחזי לוקח זוזי ממאן נקט המוכר ואי מחברו קבל ושלו לא רצה לקבל או שנטל מחברו ומשך קודם שהטיל זה מעותיו לתוך חיקו והא ליכא הוראה להיתר ואין לתלות במעות ואף על פי שחברו משתלם מהם דהא קא עבר משום לא תגזול וידיעא מילתא לאינשי ולא חציף אינש לגזול טליתו של חברו מיד חברו ואף על פי שרוצה לשלם לו ומפרקינן לא צריכא וכו'. כלומר שמא כך היה מעשה דנקט מתרווייהו מחד מדעתיה ומחד בעל כרחיה ולא ידע לוקח ממאן בעל כרחיה ומורי ואמר הואיל וממני קבל בשלי נתרצה כמו בשל חברי ואף על פי שהלה קדם ומשכה אינו חושש בכך ותולה במעותיו לומר בשלי נתרצה ושלא מדעת מוכר משך חברי לזכות בכולה ורוצה לחלוק עמו לפיכך אמרו שישבע. ולפי מה שפירשנו בחידושנו בדרך הסוגיא כל הך שקלא וטריא למאי דקא סלקא דעתין מעיקרא כמו שיתבאר לך מדברינו ואף על גב דבמסכת קידושין וליחזי זוזי ממאן נקט אמוכר קאי הרבה דברים בתלמוד לשון אחד משמש לשנים לגמרי וזו דרך אחר הוא הטוען הזה שלפנינו ליחזי זוזי ממאן נקט וזה הפירוש נכון ועולה כהוגן שלפי פירושנו זה אי אפשר להעמידה אלא כדקא מתרץ דנקט מתרווייהו וכו' ואלו לדברי כל המפרשים אפשר היה להעמיד אף בדרכים אחרים ואין צורך להאריך. עד כאן דבריו שם. ועוד יובן פירוש אחר בתירוץ לא צריכא דנקיט זוזי מתרווייהו מלשון הרמב"ן ז"ל הכתוב לקמן על אימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה.

ולענין פסק כתב הרמ"ך ז"ל והוא ה"ר מאיר הכהן בר יצחק ז"ל מסרקסטה וזה לשונו דין מקח שזה אומר אני לקחתיה כולה וזה אומר אני לקחתיה כולה היכא דאיתיה לזבונא בידיה דמוכר ולא ידע מהי מינייהו שקל זוזי מדעתיה ומהי מינייהו שקיל בעל כרחיה יחלוקו בשבועה ופלגי לה לטלית ופלגי לה לדמי מיהו אי פחתי דמי דהאי זבינא בפלוגתא אית דינא דגוד או איגוד. ואי מוכר ידע ואמר להאי זבינית מדעתאי כיון דאיתיה לזבונא בידיה מהימן מיגו דאי בעי אמר לא זבינתיה לכו מעולם. ואי ליתיה לזבונא בידיה דמוכר ושניהם אדוקים בו וידע ואמר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי אינו נאמן אלא בעד אחד מיהו יטול זה מחצה בלא שבועה וכן נראה שסובר הרמב"ם ז"ל אבל הראב"ד ז"ל חולק עליו בהגהותיו ואמר וכי מפני הכרעת עד אחד יטול זה בלא שבועה עד כאן דברי הרב ז"ל. וצריך עיון אם כן מה הועילה עדותו של מוכר בכאן לכך נראה לומר דכי היכי דאתי עד אחד לשבועה להשביע הכי נמי מהני עד אחד לפטור משבועתו. היה המקח ביד אחד מהם ואמר מוכר דיליה לחודיה זבין זכה בו וכן הדין גבי מציאה אף על פי שהשני מתאבק עמו ואומר חציה שלי זכה בה האוחז את כולה ונראה לומר דמשתבע היסת כדין כל כופר בטענה. עד כאן.

כתב הריא"ף ז"ל וזה לשונו תנו רבנן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי אימתי בזמן שטענו והודה לו אבל אם הודה מפי עצמו יכול הוא לחזור בו שהפה שאסר וכו'. וזאת הברייתא אינה בכל התלמוד אלא תוספתא היא והריא"ף ז"ל דרכו שכותב תוספתא אלא משום הכי אומר בכאן תנו רבנן מפני שסוף הברייתא היא בקידושין שאומר שם נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי וכו' ולכן כיון שסוף ברייתא זו היא בתלמוד לא חש לומר הריא"ף ז"ל תוספתא מפי מ"ה הרב ז"ל. והא דאמרינן אימתי בזמן שטענו והודה וכו' איכא למידק דהיכי דמי אי אמר אתם עדי אפילו כשהודה מעצמו נמי אינו יכול לחזור בו ואי בשלא אמר אתם עדי אפילו כשטוענו נמי יכול לחזור בו שיכול לומר משטה הייתי בך ואף על פי שהודיתי לך איני חייב. ותירץ מורי הרב נר"ו בשם ר"ש ממנטפשלייר ז"ל דהכא מיירי בשלא אמר אתם ידי דכשהודה לו מעצמו יכול לחזור בו שיכול לומר לו מתנה נתכוונתי לתת לך וחזרתי בי שאין אתה זוכה במתנה אלא בקנין וכיון שאין כאן קנין אף על פי שאמר מעצמו בפני עדים חייב אני לו מנה אינו חייב כיון דלא אמר אתם עדי ומה שאמר בלשון חיוב יכול לומר לכבד לו נתכוונתי שלא לפרסם שאני נותן לו מתנה. אבל טענו והודה לו אינו יכול לחזור בו שאין דרכן של בני אדם לתבוע חבריהם בדין דבר שנתנו להם במתנה ולפיכך כיון שתבעו והודה לו מוכחא מילתא שחוב הוא ולפיכך אינו יכול לחזור ומטעם מיגו אין לפטרו מיגו שהיה יכול לומר משטה אני בך דהוא פטור דכיון שטוען טענה רעועה שהוא אומר כי במתנה נתכוון לתת לו וחוזר בו ומוכח מילתא כיון שתובע אותו בדין שהיא טענה של שקר משום מיגו לא נאמן.

ומורי הרב נר"ו פירש פירוש נכון בזה והכי קאמר כשטענו והודה אינו יכול לחזור בו מיירי כשתבעו בבית דין שעל כרחך חייב הן או לא ואין יכול לומר משטה אני בך כיון שהם בבית דין ולא להשביע עצמי אמרתי וכיון שהודה אינו יכול לחזור בו אבל כשהודה מעצמו אפילו בבית דין אינו חייב משום דאדם עשוי שלא להשביע עצמו כלומר שלא יחזיק עצמו באדם עשיר ומשום הכי אף על פי שהודה מעצמו בבית דין יכול לחזור בו מאלו הטעמים שכתבתי וכן נראה מלשון הרי"ף שכתב בזמן שטענו והודה דמשמע כשטענו בבית דין דאי לאו הכי הוה ליה למימר כשתבעו כלומר באיזה מקום שיהיה מפי מורי נר"ו. תלמיד הר"י ז"ל.

והרמ"ך ז"ל כתב וזה לשונו הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. היכא שטענוהו והודה ואמר חד מינייהו אתם עדי וחבריה אשתיק או אמר הן הילכך אי אמר בתר הכי משטה הייתי בך לא מהימן וקצת קשה אי אמר מחמת מתנה באו לידי מתחילה כיון שהודה שחוב היו עליו אינו יכול לחזור בו כיון דאמר אתם עדי ואי אמר פרעתיך משתבע היסת

ונפטר דהא קיימא לן דאפילו המלוה את חברו בעדים אין צריך לפרעו בעדים. ואי אמר לו מעצמו אפילו באפי סהדי חייב אני לך מנה מצי הדר טעין במתנה נתתם לי וכל שכן דהוה מצי טעין למחר וליומא אחרא פרעתיך ומהימן דהפה שאסר וכו' ואף על גב דאמר אתם עדי ומשתבע היסת דפרעיה ואי אמר משתבענא דשלא נתחייבתי לו מצד הלואה נמי רשאי אף על גב דאודי מנפשיה בסהדי כיון דטעין דמתנה הוה וצריך עיון. וקרוב לפירושו הודאת בעל דין כמאה עדים כגון דאמר לו מנה לי בידך בשטר ואמר לו הן קמי סהדי ואמר אתם עדי בהא הוא דאמרינן דתו לא מצי אמר פרעתיך דמודה בשטר שכתבו ושלוה בו מן המלוה אינו צריך לקיימו ואי הדר אמר פרעתיך משתבע מלוה ושקיל אבל היכא דהודה מעצמו בלא תביעת המלוה אלא דאמר לו לוה מנה לך בידי בשטר מצי הדר אמר פרעתיך ולא מצי מלוה אשתבועי ומשקל אף על גב דאפיק בתר הכי שטרא ואף על גב דאמר אתם עדי מצי הדר אמר פרעתיך דהפה שאסר וכו' כיון דמנפשיה אודי וכיון דסופו דהשליש נאמן משניהם מיחזי דמיירי בשטר אי הכי נמי מיחזי לאוקמא לרישא בשטר כדפרשינא וצריך עיון. ואפשר לפרש הודאת בעל דין כמאה עדים דמי כדאמר אתם עדי ואי אודי מנפשיה מצי הדר אמר משטה אני בך או פרעתיך כדלא אמר אתם עדי והוא הדין בדתבעיה דמצי אמר ליה (חסר כמו עשרה תיבות) חד דינא בדתבעיה וחד דינא בדלא תבעיה. עד כאן.

כתוב בספר המאור ליתיה לפירוש הריא"ף ז"ל בהלכותיו וכו'. עד מי שהעד עמו נוטל מחצה בלא שבועה דקא מסייע ליה עד אחד וכו'. וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו אמר אברהם זה הטעם אינו מחוור שהרי מצאנו לענין מציאה עצמה שאמרו סימנין וסימנין ועד אחד עד אחד כמאן דליתיה דמי ויניח ומאי דקאמר נמי מודה סומכוס דהיכא דאיכא שבועה דאורייתא לא שייכא הכא כלל למעקר מינייהו שבועה דרבנן ולפטור אידך ועוד דכי דייקת שפיר תיובתא היא לדידיה דהא התם מדינא מוכר ולוקח פליגי ליה לעבד גדול ועבד קטן כדעת סומכוס וכיון דקטעין לידיה דקטן דלאו הילך הוא ורמיא עליה דמוכר שבועה דאורייתא כמודה במקצת אמרינן בתר דאשתבע שבועה דאורייתא אלימא ליה טענתיה מטענת לוקח ולא יהבי ליה בגדול ולא מידי והכי נמי מי שהעד כנגדו כיון שצריך שבועה דאורייתא נתחזקה טענתו בה ונחלשה טענת האחר ואם ירצה ליטול כל שכן שצריך שבועה דרבנן. בין תבין. ומאי דקאמר נמי שאני התם דקא מסייע ליה שטרא ואף על גב דלאו סהדותא מעלייתא היא איברא סהדותא מעלייתא היא שאין סלעים פחות משנים ומדלא כתיב ליה פרטא שמע מינה אינם אלא שנים עד כאן.

וזה לשון הרשב"ץ ז"ל והריא"ף ז"ל תירץ דהא דקתני שנים אוחזין לאו אכולה מתניתין

תני לה אלא אזה אומר אני מצאתיה בלבד אבל זה אומר כולה שלי עדיין היא ביד המוכר ומשום הכי פרכינן דהוה לן להימוניה למוכר ואף על גב דמטלטלין אינם נקנין בכסף כדאיתא בפרק קמא דקידושין אלא במשיכה והכא ליכא משיכה אפשר דטעני דבקנין סודר קנו לה או דילמא כיון דמוכר קאי באבל אמרו כדאיתא בפרק הזהב דיינינן ליה ביחלוקו. ותירוץ זה דחוק דמאי דוחקיה לאפוקי מתניתין מפשטא כי היכי דליקשי לן ולאוקמא בשאין שניהם אוחזים ואפשר משום דאורחא דמילתא הכי הוא ששניהם נותנין המעות ביד הלוקח וקודם משיכת אחד מהם הם חולקים זה אומר אני לקחתיה וזה אומר אני לקחתיה ואורחא דמילתא במציאה להגביה שניהם. עד כאן.

לימא מתניתין דלא כבן ננס הא תריצנא לה לעיל לפי שיטת רש"י ז"ל אי נמי איכא לתרוצי דמאן דפריך הכי לא שמיע ליה האי צריכותא דרב פפא והוה סבירא ליה דמתניתין איירי אפילו בדאיכא רמאי ומשני דאימר בהדי הדדי אגבהוה וליכא ודאי רמאי והאי תירוצא הא פרשינא ליה לעיל לפי שיטת ר"ח ז"ל. מורנו הרב נר"ו.

דלא כבן ננס. פירוש דבמתניתין כפי טענותיהם שטענו בפנינו אחד מהם נשבע לשקר והויא דלא כבן ננס בההיא דחנוני על פנקסו הריטב"א ז"ל.

כתבו התוספות נוכל לומר דידע שפיר דמתניתין אפשר דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה. פירוש דאם לא כן לפרוך מני מתניתין לא רבנן ולא רבי יוסי כיון שאין החלוקה יכולה להיות אמת שזו קושיא טובה יותר. גליון.

דאי כבן ננס הא אמר כיצד וכו'. אין להקשות לרבנן דפליגי אדבן ננס מאי טעמייהו והא תנן החשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל. דהתם לא הוי טעמא משום חשש שבועת שוא אלא משום דאמר ליה האיך איני רוצה לקבל שבועתך הואיל ואתה חשוד. מהר"י כ"ץ ז"ל.

אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. פירש רש"י ז"ל להכי נקט שבועת שוא דקיימא לן כל הנשבע לשנות את הידוע לאדם היא שבועת שוא. פירוש דתלתא גווני שבועת שוא איכא האחד לשנות את הידוע והשני הנשבע על הדבר שהוא ידוע ומפורסם לכל כדאמרינן בירושלמי אהן דאשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא. והשלישי מי שנשבע שבועה שאינה חלה עליו או שאי אפשר לו לקיימה. והכא נשבע לשנות את הידוע דהא ידוע לכל אדם דאחד מהן נשבע לשקר פירוש לפירושו כשתצרף שבועת שניהם ביחד יש כאן שבועת שוא וכדקתני לישנא דאלו ואלו באין לידי שבועת שוא ומיהו אין כאן נשבע לשוא אלא האחד נשבע באמת וחברו לשקר. והנכון דשבועת שוא לאו דוקא דשבועת שקר קאמר ומכל מקום לא אמר בן ננס שיטלו בלא שבועה מפני

טעם זה אלא במקום שאין השבועה באה מן הדין כההיא דהתם אי נמי כעין משנתנו ולהכי מדמינן להו אהדדי ופרקינן דמתניתין אפילו בן ננס משום דהא אפשר דתרווייהו משתבעי בקושטא כגון דאגבהוה תרווייהו כחדא ואף על גב דלית הלכתא כבן ננס ולא כסומכוס אפילו הכי אורחא דתלמודא הוא למהוי מתניתין כמאן אתיא ואי מודו בה כולי עלמא. הריטב"א ז"ל.

ומהר"י אבוהב ז"ל כתב וזה לשונו יש לעיין היאך אמר אלו ואלו באין לידי שבועת שוא שזה שקר שאינו נשבע לשוא אלא אחד מהם. ולהשיב לזה כבר פירש במסכת שבועות על פסוק שבועת ה' תהיה בין שניהם שמי שעושה לחברו שנשבע לשוא נקרא גם כן חוטא. עוד

יש לעיין המקשה שהקשה ואמר לימא מתניתין וכו'. האיך לא ראה ההפרש הגדול שבמשנתנו כשהם נשבעים ואומרים חציה שלי אינו מנגד כל אחד לחברו כמו בחנוני שאומר שפרע המעות לפועלים והפועלים אומרים שאינו כן וגם המתרץ האיך לא תירץ זה ולזה נשיב שאין הכי נמי שמשמעות דברי הבעלי דינים אינו נראה שמנגדים זה לזה רק כוונתם מנגדן שכל אחד כוונתו לומר שהוא הגביה תחלה והיא שלו נראה שהן מנגדין בנושא של בן ננס והכא הא איכא שבועת שוא שכל אחד מנגד בשבועתו למה שאומר חברו שכולה שלו ואם כן כבר יש שבועת שוא וזהו שרמז רש"י ז"ל ופירש בשבועת שוא שהוא מי שנשבע לשנות את הידוע לאדם והנה ידוע על אחד מאלו שכולה שלו. עד כאן.

ומורי הרב נר"ו כתב וזה לשונו הא דקרי ליה שבועת שוא איכא למימר דסבירא ליה דכיון דבשעה שיצאת מפיו יצאת לשקר שבועת שוא מיקריא והא דקאמר קרא לא תשבעו בשמי לשקר היינו על מנת לשקר לאחר מכאן. ואם תאמר ואפילו כרבנן נמי לא אתיא דאלו הכא יחלוקו והתם באין ונוטלין מבעל הבית משלם. ויש לומר דעדיפא מינה איכא לאקשויי דהמוציא מחברו עליו הראיה אלא תקנה דרבנן היא משום דבעל הבית טרוד בפועליו ואי קשיא שבועה הוא דקשיא והיינו דכתב רש"י ז"ל מתניתין דמשתבע לתרווייהו וכו'. ואם תאמר היאך שניהם באין לידי שבועת שוא והלא אחד מהן נשבע באמת כבר תירצה רש"י ז"ל וכתב שניהם באין לדין ואחד נשבע לשוא עוד יש לפרש שניהם באים לידי שבועת שוא אחד נשבע לשקר ממש וגורם את חברו לישבע בחנם שהרי הוא יודע האמת והשתא ניחא דנקט שבועת שוא ומכאן אתה למד שאין אדם יכול להשביע את חברו אלא בדבר שהוא מסופק בו אבל אם משביעו בדבר שהוא יודע שחברו אומר אמת נקרא חוטא אבל אם יודע שהוא משקר מותר להשביעו והלעיטהו

לרשע וימות ומדת חסידים הוא להביאו לידי שבועה וכשרואה שרוצה לישבע לא יניחנו לישבע. ואכתי קשה לי דבשלמא אם היינו משביעין לכל אחד שכולה שלו דמיא ממש לדבן ננס אלא אין אנו משביעין אותו אלא שאין לו בה פחות מחציה ויש לומר דסלקא דעתך דכיון שכל אחד טוען שכולה שלי ואין לחברי חלק בה וקסלקא דעתך דכולה דחד היא ואם כן אפילו שנשבע שאין לו בה פחות מחציה באין לידי שבועת שוא דהכי אורחא דמילתא אי דמר לאו דמי ואי דמי לאו דמר ומשני אימר בהדי הדדי וכו' כלומר אימא הכי אתרמיא מילתא ואפשר שלא יבואו לידי שבועת שוא ואפילו בזה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה דאיכא ודאי רמאי איכא למימר דהכי אתרמיא מילתא דבין שניהם ארגוה ואפשר שלא יבואו לידי שבועת שוא מה שאין כן בדבן ננס ודוק ותשכח. עד כאן. ומה שכתב אבל אם יודע שהוא משקר מותר להשביעו וכו' רש"י ז"ל והתוספות כתבו שהמשביע נענש אפילו הדין עמו בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז) בדבור המתחיל חלה על שניהם וכו' עיין שם.

אימר בהדי הדדי אגבהוה איכא לפרושי דקאי נמי אמקח וממכר כלומר קנו אותה מן הבעלים בהגבהה והנכון אצלי דאמציאה לחודא קאי דמיפרשא במתניתין והוא הדין למקח וממכר וכן משמע מלשון רש"י ז"ל. מורנו הרב נר"ו. וכן פירש רבינו חננאל ז"ל וזה לשונו אפילו תימא בן ננס אימר תרווייהו בחדא אגבהוה והוא הדין במקח וממכר משכוהו. עד כאן לשונו.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל אימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה וליכא שבועת שוא גבי מקח וממכר נמי איכא למימר לשניהם נתרצה דכיון דלא מהימן מוכר לומר מהי מדעתיה ומהי בעל כרחיה הואיל ושקל מתרווייהו אף אינו נאמן לומר מחד מדעתי ומחד בעל כרחי אלא אמרינן לשניהם נתרצה ועוד דמאחר ששניהם אומרים אנא יהבי דמיה מדעתיה דמוכר והאי אומר לא כי אלא אני הוא הנותן לדעתו של מוכר אין אנו שואלין את המוכר כלל ואנו דנין להם שיחלוקו דלמה נטריח המוכר לבא לבית דין והרי אינו נאמן לדברי שניהם וכל זמן שלא בא איכא למימר דליכא שבועת שוא. ויש לפרש הא דאמרינן דשקל מתרווייהו כגון שאמר להם למי שיתן לי המעות אני מוכר ובאו שניהם וזרקו לו המעות בחיקו והוא לא נתרצה אלא לאיזה מהן שיתן לו ראשון והוא אומר זה נתן לי ראשון ואינו נאמן ואפשר ששניהם היו בבת אחת ותימה הוא שלפי הך אוקמתא דאוקים השתא למתניתין לא אמרינן יחלוקו בשבועה אלא היכא דיהבו תרווייהו דמי למוכר אבל בעלמא לא והא מתניתין ודאי מילתא פסיקא קתני זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. ותו קשיא הא דאמרינן שבועה זו למה ואמר רבי יוחנן וכו' מאי קשיא

ליה הא טעמא דמתניתין משום דמורי וכו' ככתוב שאר לשונו ז"ל למעלה בצריכותא ופירוש אחר יש לו בסוגיא דצריכותא כמו שכתוב למעלה. עד כאן. בהדי הדדי אגבהוה. וסיפא נמי דקתני זה נוטל שלשה חלקים וזה נוטל רביע אפשר דבשעה שהגביה נטל השלשה חלקים בידו דאף על גב דהגבהה לא קנה עד שיגביה כל הטלית מן הקרקע מכל מקום מה שתופס בידו קני דכמאן דפסיק דמי כדאמרינן לקמן אי נמי אותו שנוטל רביע נתכוון לקנות רביע לעצמו והשאר לצורך חברו למאן דאמר המגביה מציאה לחברו קנה חברו אי נמי במקח וממכר מתוקמה שפיר כדלקמן גבי דוקיין דרמי בר חמא. הרא"ש ז"ל.

לימא מתניתין דלא כסומכוס. יש להקשות ודקארי לה אמאי קארי לה היאך לא ראה תשובתו בצדו התם שמא ושמא הכא ברי וברי מה תאמר שאין הכי נמי ראה התירוץ אבל ראה גם כן מאמר רבה בר רב הונא ועם זו ההקדמה הקשה בתחלה ליתא דהוה ליה למימר הניחא למאן דאמר דוקא אמר סומכוס שמא ושמא אבל לרבה בר רב הונא קשה ולתרץ קושיא זו נקשה קושיא אחרת והיא זו שכבר הקדמנו דבנושא דאיכא רמאי גמור כגון אני ארגתיה שהדין הוא שיהא מונח ומדברי זה המתרץ נראה בהפך שאפילו בנושא דאיכא רמאי גמור יחלוקו בשבועה דקאמר דבברי וברי קאמר סומכוס יחלוקו בשבועה נראה דאפילו בדאיכא רמאי שטענו שניהם ברי דהיינו רמאי גמור וזה הפך מההקדמה שכבר הקדמנו ולתרץ זה יש לידע ששני אופנים ברי יש בתלמוד או ברי גמור שהוא ברי לבעלי דינים ולדיין ר"ל שהדיין יודע באחד מהם שהוא משקר כגון זה אומר אני ארגתיה והאופן האחר כגון ברי דמשנתנו שאף על פי שהוא ברי לבעלי דינים שכל אחד טוען ברי עם כל זה יש ספק לדיינים דילמא הבעלי דינים טעו בזמן הגבהתם שאפשר שאחד מהם הגביה תחלה או שניהם הגביהוה יחד. ועם זאת ההקדמה יש לך לדקדק בלשון המתרץ שלא אמר כי אמר סומכוס שמא ושמא אבל ברי וברי יחלוקו בשבועה אלא אבל ברי וברי לא אמר רצה לומר שבכל מקום שאינו שמא אינו נותן זאת הגזרה שהוא יחלוקו שלא בשבועה אבל לא ימשך מזה שיאמר בכל הנושאין האחרים שיחלוקו בשבועה אבל כל נושא ונושא לפי חומרו בנושא בזה אומר אני ארגתיה שהוא ברי לבעלי דינים וברי לדיינים יאמר שיהא מונח. ואם יהיה כמו משנתנו שהוא ברי לבעלי דינים ושמא לדיינים יחלוקו בשבועה.ואם כן העלינו מזה שהקושיא שהקשינו למתרץ אינה כלל ועכשיו תמצא הקושיא הראשונה מתורצת ממילא שהמקשה חשב שאינו ברי בכל התלמוד אלא ברי גמור כמו אני ארגתיה אבל ברי דמשנתנו שאינו ברי גמור אינו אלא שמא ואם כן עכשיו תבא היטב קושית המקשה שאין הכי נמי שראה

שמאמר סומכוס הוא פרטי משמא ושמא ועם כל זה יש מקום לקושייתו שהרי גם כן משנתנו לפי דעתו אינה אלא שמא והמתרץ הודיעו שגם כן משנתנו היא ברי ששני אופני ברי יש; או ברי גמור או בלתי גמור אם הוא ברי גמור יהא מונח ואם הוא ברי שאינו גמור כגון משנתנו דינו הוא שיחלוקו בשבועה אבל בנושא דסומכוס אין לו ברי כלל וזהו שדקדק רש"י ז"ל במה שאמר אבל שמא ושמא כי התם שנראה שבמתניתין יש שמא וחשב המקשה שמשנתנו ונושא דסומכוס שוין הן והמתרץ אמר שאפילו שיש במשנתנו שמא יש הפרש בין שמא לשמא דשמא דמשנתנו יש גם כן ברי ושמא דסומכוס אין ברי בו כלל. מהר"י אבוהב ז"ל.

ואלא מאי רבנן וכו'. איכא למידק דמאי פריך ודקארי לה אמאי קארי לה. ויש לומר דבעומדת באגם פריך וכך לי דתפסי תרווייהו כמו היכא דלא תפיס ליה חד מינייהו והיינו דמשני באתמהא האי מאי אי אמרת בשלמא רבנן התם דלא תפסי לה תרווייהו ופירש בתוספות כי אם האחד מחמת חזקת מרה קמא ואכתי קשיא לן היכי מתרץ הקושיא במה שקשה ממנו דלדעתו מתניתין דלא כסומכוס ולא רבנן וכל שכן דקשיא טפי ויש לומר דהכי משני בשלמא לדידי לא דמיא מתניתין לדסומכוס דהתם איכא דררא דממונא ולהכי לסומכוס חולקים בלא שבועה ולרבנן המוציא מחברו עליו הראיה אבל במתניתין דליכא דררא דממונא לכולי עלמא חולקים בשבועה אלא לדידך דאמרת דדמיא מתניתין לדסומכוס אפילו כרבנן נמי לא אתיא ופריך לה האי מאי וכו'. מ"ה נר"ו.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו דאי כסומכוס הא אמר ממון המוטל בספק חולקין בלא שבועה פירוש ואלו במתניתין חולקים בשבועה דקא סלקא דעתין דהך שבועה דמתניתין מן הדין. והא דסומכוס איתא בבבא קמא. קשה לי מאי קאמר דהא להכי אמרי רבנן המוציא מחברו עליו הראיה משום דקאי ממונא בחזקת חברו שהיו בעלים הראשונים מה שאין כן במשנתנו דליכא חזקה דממונא לחד מינייהו טפי מחבריה ויש לומר דהשתא הכי אמרינן כיון דמתניתין איירי בחלוקה בממון המוטל בספק יותר הוא קרוב למצוא דרך שתהא כסומכוס שכן דין חלוקה בכל מקום גבי ספק ואין ביניהם הפרש אלא בדין השבועה מלאוקמה דאפילו חלוקה לא עבדי בשום דוכתא ויש מרחק גדול בין משנתנו לדין רבנן והיינו דמהדרינן שאף על פי שבפשוטו של דין רחוקה משנתנו מדין רבנן טפי מדסומכוס כשתעיין בהם כפי טעמיהם יותר היא קרובה לרבנן מדסומכוס דאלו לרבנן לעולם מחמירין על הבא להוציא מחברו לפיכך כיון דהתם לא תפסי לה תרווייהו ואדרבה הבעלים הראשונים מוחזקים אמרי רבנן המוציא מחברו עליו הראיה ולא יטול אלא בעדים אבל הכא דתפיסי בה תרווייהו ואין חזקה לאחד מהם יותר מחברו

כיון דאי אפשר לומר כאן המוציא מחברו עליו הראיה ולתת כח לאחד מהם יותר מחברו מכל מקום יחמירו על כל אחד מהם שלא יטול אלא בשבועה כיון שחברו תופס בה וטוען שהיא שלו אבל לסומכוס קשיא כיון דהתם איכא לחד חזקה דממונא שקיל מיניה חבריה פלגא בלא שבועה כל שכן הכא שתופס בה כמוהו שהיה לו ליטול בלא שבועה ואף על גב דשבועה זו מדרבנן היא קא סלקא דעתיה שלא תקנוה אלא לברר הספק וכן התם נמי נימא הכי ומשני שבועה זו אינה לברר הספק אלא מפני תקנת העולם וכדרבי יוחנן. ותו לא קשה הא דסומכוס דהתם לא שייכא האי תקנתא דההיא מילתא דלא שכיחא היא ובטענה הם תובעים מה שאין כן בזו דליכא שום דררא דממונא לחד מינייהו אלא תפיסה בעלמא.

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו האי מאי אי אמרת בשלמא רבנן וכו'. קשה לי ודקארי לה אמאי קארי לה ומאי שייכא מתניתין בדרבנן התם ודאי מוציא הוא אבל הכא תרווייהו תפסי לה. ונראה לי דקסלקא דעתיה דמקשה דמתניתין נמי מאי דתפיס האי דידיה הוא ומאי דתפיס האי דידיה וכאלו נחלקה כבר וכל אחד מוחזק ועומד במחציתו ונמצא כל אחד בא להוציא מחברו אותה המחצית שתחת ידו וכיון שכן זה צריך להביא ראיה במה שביד חברו ועד שלא הביא ראיה אין חברו חייב לו כלום ועסק שבועה אין כאן כלל וכן השני במה שביד חברו ועיקר קושייתו גם כן לרבנן מחמת השבועה היא ולאו משום דקתני בה יחלוקו ופריק אי אמרת בשלמא רבנן התם דלא תפסי לה תרווייהו אלא כולה ביד האחד לגמרי הוה ליה אידך המוציא מחברו עליו הראיה אבל כאן תרווייהו תפסי לה ואינה מחולקת ועדיין מתעצמין בה זה אומר כולה שלי ובחזקתי היא וכו' הילכך יחלוקו בשבועה. כן נראה לי. עד כאן.

ומהר"י כהן צדק ז"ל פירש כן וזה לשונו הא אמרי המוציא מחברו עליו הראיה וכו'. ואי לא מייתי ראיה לא גבי מידי והכא קתני חולקים משמע מפירושו דמחלוקת קשיא ליה. וקשה כיון שזה תופס ועומד וגם חברו שפיר קתני חלוקה. ועוד דמשני הכא דתרווייהו תפסי פלגי בשבועה ומה לו להזכיר שבועה. ועוד דמשמע דפריך לרבנן מעין פירכא דסומכוס לדידיה משבועה פריך. ויש לפרש דהכי פריך דלרבנן המוציא מחברו עליו הראיה והמוחזק נוטל בלא שבועה והכי נמי כיון דתפיסי תרווייהו יחלוקו בלא שבועה ומשני דהיכא דלא תפיס אלא חד אלימא תפיסתו דהא לא מיחסר גובייא ונוטל בלא שבועה והשתא משמע דלא איצטריך דרבי יוחנן אלא לסומכוס אבל לרבנן מוכחא סוגיא דבלאו הכי ניחא ותימה לי דלקמן בעי תלמודא וכי מאחר שזה תופס וכו' ומייתי מדרבי יוחנן ודוחק לומר דאליבא דסומכוס בעי. ויש לומר דלבתר דאייתי דרבי יוחנן

מדסומכוס מסתברי ליה נמי למימר האי טעמא לרבנן ואם כן היכא דתפיסי תרווייהו בשאר ממון דלא שייך ביה תוקף יחלוקו בלא שבועה ומיהו לבתר דתיקון שבועת היסת אפילו על המוחזק לבדו ודאי צריכין לשבועה כשחולקים. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל אלא מאי רבנן הא אמרי המוציא מחברו עליו הראיה. פירש רש"י ז"ל והכא חולקים. נראה מדבריו דמקשה דלא הוה לן למימר הכא חולקים אלא המוציא מחברו עליו הראיה. וקשה דהא הכא אין האחד מוציא יותר מן האחר ותירץ דהוה לן למימר הכא דיהא מונח עד שיבאו עדים ויעידו כיון שכל אחד רוצה להוציא מחברו. ועדיין קשה לי מאי דאיתמר בגמרא בשנויא הכא דתרווייהו תפסי בה אמור רבנן פלגי בשבועה ולא הוה ליה למימר אלא פלגי לחוד כיון דלא הוי קשה לן אלא אמאי חולקין. ורש"י נדחק הרבה ליישב לשון פלגי בשבועה כמו שכתוב בפירושיו ואף לפי פירושו היה לו לומר פלגי ובשבועה בתוספת וי"ו לפי דקדוק הלשון כיון שלא היתה הקושיא על השבועה כלל רק על החלוקה. ולזה נראה לי לפרש דהקושיא היא דלרבנן נמי הוה לן למימר חולקין בלא שבועה דהא אמרי המוציא מחברו עליו הראיה ואם לא יביא ראיה יפסיד ואין האחר צריך לישבע הכא נמי דתרווייהו תפסי בה וכל אחד מוחזק בחציה הוה לן למימר שיטול כל אחד חציה שהוא מוחזק בו ואין צריך לישבע כיון שאין אחד מביא ראיה שכולה שלו ומשנינן דלא אמרי רבנן שהמוחזק אין צריך שבועה אלא כשהוא מוחזק גמור ותופס בה לבדו אבל בכאן דתפסי בה תרווייהו יש לומר שאף על פי שכל אחד מוחזק בחציה ומטעם זה חולקין מכל מקום כיון ששניהם תופסין בטלית אחד אף בחצי האחר כל אחד מגרע חזקת חברו עד שצריך שבועה ומשום הכי פלגי בשבועה. עד כאן.

התם דאיכא למימר דתרווייהו היא אמרי רבנן המוציא מחברו עליו הראיה. ואית דגרסי התם דלא תפיסי תרווייהו. ולא גרסינן ליה דאם כן משמע אי הוה תפיס הניזק דרבנן מודו דמהני תפיסה ויחלוקו וזה אינו דהא אין תפיסת ספק מועלת כדקאמר לקמן תקפו כהן מוציאין מידו פירוש הספק בכור דאין תפיסת הספק מועלת לכך גרסינן כגירסא ראשונה. ועוד יש ליישב הך גירסא דהכי פירושו התם דלא תפיסי תרווייהו פירוש שאינן באין מכח תפיסה אלא מחמת הספק שנולד אמרי רבנן המוציא מחברו עליו הראיה כיון דאיכא חזקה דמאריה קמא דהיינו המזיק שהוא מוחזק איכא למימר אוקי ממונא בחזקת מאריה קמא שאין להוציא הממון מחזקתו מספק בלא ראיה הכא דתרווייהו תפיסי פירוש שבאין מכח תפיסה וליכא חזקה דמאריה קמא פלגי בשבועה. תימה ומנא לן הך שבועה. יש לומר דהך שבועה דרבנן. אלא אי אמרת סומכוס השתא ומה התם

דליכא למימר דתרווייהו היא אלא דחד מינייהו אי נמי דלא תפיסי תרווייהו. ואם תאמר ומאי פריך מכל מקום איכא שבועה דרבנן כדפירשתי לרבנן ויש לומר דהיינו דפריך על כרחך אפילו שבועה דרבנן ליכא דאם לא כן קשיא מאי דתקינו רבנן הכא במציאה שבועה טפי מהתם כיון דהתם ליכא שבועה כל שכן הכא כדמפרש ואזיל דבשלמא לרבנן לא קשיא משום דאכתי לא איירי רבנן בדין זה ואיכא למימר דמחייבי שבועה דרבנן ככל דין חלוקה כדי לברר הספק אבל לסומכוס קשה דהא כבר איירי בדין חלוקה התם גבי שור שנגח את הפרה והיינו בלא שבועה ואם כן מאי שנא הכא דתקינו רבנן שבועה הא כל שכן הוא כדפרישית. תלמיד הר"ף ותוספות חיצוניות.

כי אמר סומכוס בשמא ושמא כפי האי אוקימתא אתי שפיר לפי שיטת רש"י ז"ל דלא איירי מתניתין בודאי רמאי אבל למאי דאמרינן דאמרה סומכוס אפילו בברי וברי ושאני התם דאיכא דררא דממונא משמע דאיירי מתניתין אפילו איכא ודאי רמאי ומעיקרא נמי מאי פריך שאני מתניתין דאיכא הוראת היתר אבל בלא סומכוס ליכא הוראת היתר הא תרצינא לעיל משם הר"ן דקושיין לדעת רבי יוחנן אבל לרב פפא לא קשיא ודוחק כדכתבינא לעיל אי נמי דמאן דפריך לה לא שמיע ליה צריכותא דרב פפא וכדכתבינא לעיל וכן כתב הרשב"א בהך דלקמן דמתניתין דלא כרבי יוסי אי נמי איכא לפרושי דמה נפשך פריך אי דמיא למתניתין קשיא שבועה ואי לא דמיא למתניתין קשיא חלוקה דמדיוקא דמתניתין משמע יהא מונח וכדסומכוס חולקין ומשני לתרווייהו התם איכא דררא דממונא וחולקין בלא שבועה אבל במתניתין ליכא דררא דממונא ואי איכא הוראת היתר חולקין בשבועה ואם לאו יהא מונח ובשלמא היכא דליכא רמאי ניחא כדמשני תלמודא אימר בהדי הדדי אגבהוה אבל היכא דאיכא ודאי רמאי קשיא ויש להקשות בשלמא מה שהוא מונה ביד שליש יהא מונח עד שיודו כיון דלית ליה לחד מינייהו חזקת מריה קמא אבל בהך דסומכוס דאית לחד מינייהו חזקה לא מפקינן לה עד שיבא אליהו והנכון בזה דיש שלשה חלוקים חד מורה היתר וחד אינו מורה היתר אבל לא הוי רמאי ובתרתי הני אמרינן במתניתין יחלוקו בשבועה והא פרישנא לעיל הקמשמע לן לפי שיטה זו בשם הר"ן ז"ל והא דסומכוס דמיא להך והיינו דפריך תלמודא לימא מתניתין דלא כסומכוס דאף על גב דטעין ברי לי ואיכא דררא דממונא אין מתברר מתוך טענתו שהוא רמאי אבל זה אומר אני ארגתיה וכו'. מתברר מתוך טענותיהם דאיכא חד מינייהו ודאי רמאי. ותו בהך דשור שנגח את הפרה סבר כל חד דלא ידע חבריה היכי הוה עובדא אבל זה אומר אני ארגתיה כל חד ידע

דידע חבריה בשקרותיה ומשום הכי יהא מונח וכו' וכבר כתבתי למעלה שאפשר שזו היא דעת רש"י ז"ל ועיין לעיל. מורנו הרב נר"ו.

ולרבה בר רב הונא דאמר התם סומכוס אפילו ברי וברי וכו'. והאי דקארי ליה ממון המוטל בספק לפי שהוא ספק לדיינים והיכא שאדם תופס בידו דבר ובא חברו ואמר שלי הוא אין זה מוטל בספק דאף סירוכא אמרינן לקמן דלאו כלום הוא אפילו לסומכוס אלא בדבר הראוי להסתפק מחמת מעשה שנולד קאמר כי האי דאיירי הוא עליה וזה מה שקורא בסמוך דררא דממונא כלומר שייכות ממון ולא כפירוש הקונטרס הפסד ממון. תלמיד ה"ר פרץ ז"ל.

דררא דממונא. פירש רש"י ז"ל חסרון כיס שאם תחייבנו שלא כדין הרי חסר ממון ואם תפטרנו שלא כדין נמצא זה חסר ולד פרתו משמע לאפוקי ממציאה דלא קא חסר ממונא ולאפוקי ממקח וממכר דקא מהדר ליה דמי ואין פירוש זה נכון דקשיא עליה הא דאמרינן בפרק חזקת הבתים זה אומר של אבותי וזה אומר וכו' דאמרינן כל דאלים גבר ואקשינן מדתנן המחליף פרה וכו' ופריק התם איכא דררא דממונא וכו' משמע דליכא דררא דממונא בזה אומר של אבותי וכו' ואם אתה מפרש דררא דממונא חסרון ממון אם כן בההיא נמי איתיה אלא הכי פירושו דררא דממונא היינו עיקר תביעת ממון כלומר דגבי המחליף פרה אית ליה חזקה גמורה למוכר דשלו היתה קודם לכן ושלו הוא תובע והלוקח נמי יש לו חזקה שהיא שלו עכשיו ואין בזה מחלוקת הילכך שלו הוא תובע אבל בזה אומר של אבותי וכו' שאין לאחד מהם חזקה בלא מחלוקת שהרי כל אחד מכחיש שלא היתה של חברו מעולם וכן במתניתין דזה אומר כולה שלי וכו' אין לאחד מהם חזקה כלל שחברו מכחישו לגמרי. וכך פירשה רשב"ם ז"ל וכך אתה מפרש דררא דטומאה האמורה בפרק קמא דנדה ובפרק חומר בקודש כלומר שהוחזקה שם עיקר טומאה וחזקתה ובמסכת שבועות נמי דררא דממונא האמור שם כך פירושו כמו שכתבנו ולא כדברי רש"י ז"ל. ושמעתי שבתרגום ירושלמי מידי תבקשנו מן ידי תדיריניה כלומר מידי תתבענו כאדם התובע ממונו בחזקתו ובפירוש רבינו חננאל ז"ל במסכת שבועות גם כן מצאתי שפירוש דררא דממונא עיקר ממון. הרמב"ן והר"ן ז"ל.

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו לפירוש רש"י ז"ל קשה מההיא דאמרינן פרק חזקת הבתים זה אומר של אבותי וכו'. ור"ח ור"ש ז"ל פירשו דררא דממונא עיקר ממון כלומר שהיה לו בה עיקר תביעה וחזקה בלא מחלוקת ומיהו הא דאמרינן הכא ולאו קל וחומר משמע לכאורה כפירוש רש"י ז"ל דהכי קאמר ומה התם דודאי חד מינייהו מפסיד דעל כרחך כוליה דחד מינייהו הוא וכשאתה חולקו ביניהם ודאי חד מינייהו מפסיד ואפילו

הכי קאמר סומכוס יחלוקו הכא דאפשר דחלוקתם כדין דדילמא דתרווייהו היא לא כל שכן. על כן נראה לי דהכא פירוש דררא הפסד ממון והתם פירוש עיקר ממון ולשון אחד הוא המתחלק לשני עניינים ויש לנו בזה הרבה בתלמוד. עד כאן.

והרי"ט אל אשבלי ז"ל כתב וזה לשונו פירש רש"י דררא דממונא חסרון כיס והקשו עליו בתוספות מהא דאמרינן בפרק חזקת הבתים גבי זה אומר של אבותי וכו'. וכן בההיא ארבא דהוו מינצו עלה בי תרי וכו'. ואם כפירוש רש"י היאך אין שום דררא דממונא הא ודאי אם תחייב אחד מהן שלא כדין הרי הוא חסר חצי ביתו וחצי ספינתו. ויש לומר לפי דבריו דהתם נמי כיון שאין לאחד מהם בו חזקה בודאי ואולי אין לאחד מהם כלום בדבר לא חשיב חסרון מה שאין כן בההיא דסומכוס ורבנן שזה חסר ודאי ולד פרתו או זה חסר ודאי מה שהוא משלם ולפירושו עולה יפה הא דמהדרינן ולאו קל וחומר וכו' ופירש רש"י דתרי טעמי נקטינן ומה התם דאיכא חסרון כיס והיה ראוי שלא לחסרו אלא בשבועה ואיכא נמי אחריתי דאי דמר לא דמר ואי דמר לאו דמר והיה ראוי שלא נדון בו שום חלוקה כלל כי על כל פנים יטול האחד מחצה שלא כדין ואפילו היה דבר שאין בו הפסד כגון מציאה היה לנו לומר שלא יחלוקו ועם כל זה דאיכא הני תרי טעמי יפה כאן לחלוק בלא שבועה היכא דליכא לחד מהני תרי טעמי דהא ליכא חסרון ואיכא למימר נמי דתרווייהו היא ותהא החלוקה כדין לא כל שכן שיחלוקו בלא שבועה. זו שיטת רבינו ז"ל ונכונה היא. אלא שלשון דררא אינו נמצא בשום מקום בתלמוד מענין חסרון אלא מענין שייכות וזיקה כדאמרינן במסכת חגיגה תלת קמייתא דאית להו דררא דטומאה. לכן פירש ר"י דררא דממונא שייכות ועיקר ממון כי ההוא דפרק שור שנגח או ההיא דהמחליף כי בין התובע דהנתבע יש להם בממון זה הספק עיקר שייכות ממון דגבי נגיחת פרה הניזק יש לו עיקר ושייכות גדול בתביעת נזק ולד פרתו שהרי פרתו נגוחה בפנינו והולד נפל וגם בעל השור אין צריך לומר שיש לו עיקר בתביעה שהרי השור בחזקתו ושלו עד הלום וזה הפירוש יותר נכון. וגם כך פירש הרמב"ן. עד כאן.

ומהר"י כ"ץ כתב וזה לשונו ואיכא למימר כולה דמר לשון ואיכא משמע דאכתי מוסיף טעם אחר על דררא ויתיישב לפירוש דררא כפירוש התוספות. עד כאן.

וזה לשון הגליון היכא דאיכא דררא דממונא לפירוש רש"י ז"ל יש לומר דהכי פירושו שאחד מהן מתחסר שלא כדין לא רצו לתקן שבועה דדי לו בחסרון ממונו ולא יטילו עליו גם שבועה ופריך ומה התם אדרבה בשביל שמתחסר שלא כדין ניחא לו לישבע כדין כדי שהאחר שכנגדו יהיה עליו עונש נשבע לשקר וגם בלא סברא זו כיון שודאי האחד נוטל שלא כדין אין לנו כח לחלוק בלא שבועה ולפירוש התוספות אז פריך כיון

שבלא טענותיהם יש ספק לבית דין אם כוליה דמר או דמר ולכן היה ראוי שלא יחלוקו בלא שבועה כי החלוקה דינה כפי הנראה לבית דין ולפירוש רש"י הא דקאמר גבי ארבא שאני התם דאיכא דררא דממונא פירוש כיון דודאי האחד מתחסר טוב לומר יחלוקו כיון שלכל הפחות יגיע ליד בעליו החצי מלומר כל דאלים גבר דאז אולי יפסיד לגמרי ותגבר יד שכנגדו ויבא כולו ליד האחר שאין לו חלק בו אבל במתניתין דליכא למימר כל דאלים גבר כיון דהדוקים בו אז צריכין לומר יחלוקו ולענין השבועה הלה סברא ליטול בלא שבועה כיון דאיכא למימר דתרווייהו היא כדפירש התוספות עד כאן.

וזה לשון תלמיד ה"ר פרץ אלא כי אמר סומכוס היכא דאיכא דררא דממונא פירש רש"י חסרון ממון ולא נהירא דררא דממונא משמע שייכות דממונא כמו דררא דטומאה לכך נראה לפרש דהכי פירושו מודה סומכוס היכא דליכא דררא דממונא פירוש שייכות דממון כלומר. כי אמר סומכוס דפלגי בלא שבועה היכא דאיכא דררא פירוש שייכות כלומר דיש להסתפק לדיינים בלא טענותייהו דבעלי דינים והילכך שורת הדין דיחלוקו בלא שבועה אבל גבי מציאה ליכא שייכות דממונא דאי לאו טענותייהו לא היו מסופקין דאי הוו שתקי הוה אמינא דתרווייהו הוא כיון ששניהם אדוקים והואיל ועל ידי טענותייהו הם מסופקין אם כן רמו שבועה עלייהו כי היכי דלודו ואף סומכוס מודה דהיכא דליכא דררא דממונא כגון מציאה שאין להסתפק אלא על ידי טענתן דלא מיקרי ממון המוטל בספק לענין להוציא הממון מחזקתה וכן משמע לקמן דקאמר אם היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהן המוציא מחברו עליו הראיה וכו'. לא כל שכן דפלגי. ואם תאמר הא מוכחנא דסומכוס מודה היכא דליכא דררא דממונא דלא מיקרי ממון המסתפק להוציא ממון מחזקתו ויש לומר דלא דמי ליכא דררא דממונא דהכא לליכא דררא דממונא דלקמן דהכא ליכא דררא דממונא גורם לומר דתרווייהו הוא שאין חזקה לכל אחד כי אם בחצי אבל ליכא דררא דממונא דלקמן גורם לומר דחד מינייהו היא דיוצאת מתחת ידו של אחד מהן בהא מודה סומכוס ודאי כדפרישית והכי קאמר ולאו ק"ו הוא ומה התם דאיכא דררא דממונא למר וגורם דאיכא ממונא למר ואיכא למימר דכוליה דמר ואיכא למימר דכוליה דמר אפילו הכי פלגי בלא שבועה הכא דליכא דררא דממונא הגורם דאיכא למימר דתרווייהו הוא לא כל שכן. עד כאן.

ומורנו הרב נר"ו כתב וזה לשונו אבל הכא דליכא דררא דממונא וכו'. קשיא לי מה עלה בדעת המתרץ. ותו אמאי צריך לעשות סניפין לקל וחומר. ויש לומר דהמתרץ סבירא ליה דכיון דאיכא דררא דממונא ואפילו הכי טעין ברי לי משמע דאיכא חד מינייהו דחשיד אממונא ומשום הכי לא נרמי שבועה עליה דחשיד נמי אשבועתא והמקשה סבירא ליה

דאדרבה כיון דאיכא דרא דממונא מצי למימר אינו רוצה להפסיד בחנם עד שישבע ואיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ומשום הכי עביד סניפין כיון דאיכא למימר דכולה דמר ועביד מתרווייהו קל וחומר ודחי ליה מאוקמתא. עד כאן.

דף ג.

אפילו תימא סומכוס וכו'. הא דלא קאמר אלא משום דלא הוזכר שם אמורא לעיל אי נמי דלא קאמר אלא משום דהוה משמע דהדרינן לגמרי ממאי דאמרינן לעיל והא ליתא דהא איכא כמה דוכתי דצריכינן לחילוק זה בין היכא דאיכא דרא דממונא להיכא דליכא אלא דהכא לא מצינן למימר הכי לאוקומי מתניתין כסומכוס משום הך קל וחומר אי נמי דהאי קל וחומר פריכא הוא דאדרבה ממקום שבאת כיון דאיכא דרא דממונא וכולה למר ואפילו הכי טעין בה ודאי רשע הוא ולא רמיא שבועה עליה ותלמודא דידע דטעמא דשבועה דמתניתין משום דרבי יוחנן הוא מתרץ לה אליביה והיינו דלא קאמר אלא. מ"ה נר"ו.

שבועה זו מדרבנן. ואם תאמר מאי משני מעיקרא נמי הוה ידע שפיר דשבועה זו מדרבנן ומכל מקום הוה קשה ליה לסומכוס דמאי שנא דתקינו שבועה טפי גבי מציאה מגבי שור שנגח ומאי משני מזה ויש לומר דשפיר הוה ידע דאיכא שבועה דרבנן אפילו לסומכוס אבל קא סלקא דעתיה דהוי כדי לברר הספק והך שבועה שייכא שפיר גם במילתיה דסומכוס דשור שנגח ומשום הכי הוה קשה ליה דמאי שנא דאיכא שבועה גבי מציאה טפי מגבי שור שנגח ומשני שבועה זו כדרבי יוחנן שלא יהא וכו' והילכך במילתא דשכיחא כי הכא במציאה תקינו רבנן שבועה אבל במילתא דלא שכיחא כההיא דשור שנגח לא תקינו רבנן שבועה. תלמיד ר"פ ז"ל.

וכן פירש הרא"ש וזה לשונו אפילו תימא סומכוס מתחלה נמי היה יודע שהיא מדרבנן ולא בא לחדש אלא הטעם שלא יהא כל אחד וכו'. וכההוא דסומכוס לא תקון שיחלוקו בשבועה דלא שכיח שיוולד ספק בענין זה. עד כאן. וכן פירש גם הריטב"א ז"ל.

לימא מתניתין דלא כרבי יוסי. הכי פירושו לפי שיטת רש"י בשלמא אי מתניתין בדאיכא הוראת היתר ופירושא דהך קמשמע לן הוי קמשמע לן דמקח וממכר נמי איכא הוראת היתר דהא דרבי יוסי משום דאיכא רמאי אלא אי אמרת דמתניתין איירי אפילו היכא דליכא הוראת היתר כדמשמע פשטא דצריכותא קשיא דלא אסיק אדעתיה דיש חילוק בין היכא דליכא הוראת היתר לודאי רמאי ומשני ליה דיש חילוק דאף על גב דליכא הוראת היתר אימר הכי איתרמי דבהדי הדדי אגבהוה או קנאוה דאם תאמר הא תריצנא

לה לעיל הכי דבהדי הדדי אגבהוה ומתוך קושיא זו כתב הרשב"א ז"ל דכל חד מהנך פירכי באנפי נפשא איתאמרא ותלמודא קבע להו הכא לכולהו. עוד נראה לי לתרץ דהשתא דמתרצינן דטעמא שבועה דמתניתין כדרבי יוחנן הוה משמע ליה דלא צריכינן תו לטעמא דאימר בהדי הדדי אגבהוה אלא אפילו היכא דאיכא ודאי רמאי ומשום הכי פריך לימא מתניתין דלא כרבי יוסי ומשני דאכתי צריכינן להך טעמא דלעיל דטעמיה דרבי יוחנן לתרוצי שבועה זו למה וטעמא דאימר בהדי הדדי אגבהוה לתרוצי אמאי יחלוקו. תו איכא לתרוצי דשקיל וטרי תלמודא אף על גב דידע דאיכא לתרוצי אימר בהדי הדדי אגבהוה משום דקשיא ליה דלישנא דאם כן מה הפסיד הרמאי דקאמר רבי יוסי לא משמע הכי ואי משום קנסא מקח וממכר מאי איכא למימר ומתוך כך היה רוצה לתרץ דמתניתין כולה במציאה ודלא כרב פפא ומשני לעולם רב פפא ומחוורתא כדמשנינן מעיקרא דאימר בהדי הדדי אגבהוה אף על גב דלישנא דרבי יוסי דקאמר אם כן מה הפסיד הרמאי לא אתי שפיר כולי האי ומיהו איכא לדחוקיה דלדבריהם דרבנן קאמר ודוק. מורנו הרב נר"ו.

השאר יהא מונח. ואפילו לסומכוס אין חולקין דליכא דררא דממונא שלא היה לו לנפקד להסתפק. הרא"ש ז"ל.

אלא מאי רבנן וכו'. ואם תאמר תירץ הקושיא במה שהקשה ממנה וכי תימא לטעמיך קאמר הוה ליה למימר ולרבנן מי ניחא וכו' כי אורחיה בכל דוכתא. ויש לומר דהכי פריך בשלמא אי מתניתין רבי יוסי ולא רבנן ניחא דהתם איכא למקנסיה אבל במתניתין ליכא למקנסיה אלא אי מתניתין רבנן קשיא ומשום הכי פריך ליה באתמהתא האי מאי וכו'. מורנו הרב נר"ו.

ואלא מאי רבנן פירוש ואלא מאי אמרת דמתניתין רבנן היא הא אמרי רבנן השאר יהא מונח כלומר אותו המנה שהוא ספק ומתניתין נמי דטלית כשאר דמיא כי כל הטלית הוא בספק בין שניהם ולמה נאמר יחלוקו ולא אמרינן יהא מונח דקא סלקא דעתיה דטעמא דרבנן התם כדי שלא ירויח הרמאי ורבי יוסי מוסיף ורוצה שיפסיד ומהדרינן האי מאי אי אמרת בשלמא לרבנן התם וכו'. קשיא לי לרבנן נמי כיון דמקנסי לרמאי שלא ירויח כלום הוא הדין דהכא אף על גב דאיכא למימר דתרווייהו היא דין הוא שנקנסנו כי היכי דלודו תרווייהו כי של שניהם היא דאף על גב דתרווייהו היא מכל מקום משמע השתא דאיכא נמי רמאי שאין לו בה אלא חציה ואומר שכולה שלו דהשתא אכתי לא תריץ לן תלמודא טעמא דלקמן דהכא ליכא רמאי. ויש לומר דהשתא הכי פרקינן דטעמא דרבנן התם אינו כדי שלא ירויח הרמאי כדסלקא דעתין אלא מדינא

קאמרינן הכי דכיון דעל כרחך המנה של אחד מהן בודאי אין לדון בו חלוקה שנפסיד לאחד מהן ודאי ומוטב שנסלק נפשנו מן הדין ויהא מונח הילכך במתניתין דאפשר דתרווייהו היא ותהא החלוקה כדין אמרי רבנן דפלגי אבל לרבי יוסי הא פריש טעמיה התם כדי שיפסיד הרמאי ואם כן כל שכן שיש לו לקנסו במשנתנו. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל האי מאי אי אמרת בשלמא רבנן וכו'. קשה לי והא לרבי יוסי נמי בהאי טעמא נמי ניחא ליה ובהאי טעמא גופיה הוא דמפרקינן ליה למתניתין אליביה ומאי קמשמע לן טפי לרבי יוסי מרבנן. ואיכא למימר דהאי מקשה סבר דבשלמא לרבנן דלא קנסי אלא דמשום דודאי חד מנה מחד מינייהו בלחוד הוא ולא ידעינן למאי ניהו ולמאן ניתביה הילכך על כרחך איית לן למימר יהא מונח שאם אתה אומר יחלוקו אתה מפסיד את האחד בודאי אבל במתניתין דאיכא למימר דתרווייהו היא יחלוקו דאפשר שיצא דיננו אמת אבל לרבי יוסי דקניס מה שהוא ודאי למר ולמר כל שכן במה שאפשר שהיא של אחד מהם בלבד דהוה ליה למימר יהא מונח ומפרקינן לא תימא דלרבי יוסי כל דאפשר דאיכא רמאי קנסינן אלא כל דאיכא ודאי רמאי קניס ואפילו היכא דאיכא ודאי מנה למר ולמר אבל כל היכא דליכא ודאי רמאי כרבנן סבירא ליה ומימר אמרינן מספיקא דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה. עד כאן.

אפילו תימא רבי יוסי התם איכא ודאי רמאי אבל הכא אף על פי שלפי טענותיהם נראה דאיכא ודאי רמאי אפשר הוא דליכא רמאי דאימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה פירוש ביחד וכסבור כל אחד מהן שהוא לבדו הגביה וכן במקח וממכר הוא סבור כי לו נתרצה המוכר וכיון דכן חלוקה עדיפא ולפי זה נראה כל אחד אומר אני ארגתיה הא ודאי איכא רמאי ודין הוא שנאמר יהא מונח וכמו שכתב רש"י ז"ל אבל יש אומרים דאפילו זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה חולקין בשבועה כיון דאפשר דליכא ודאי רמאי כי אף על פי שהן טוענין כן שמא היא של שניהם ולא קניס רבי יוסי אלא במקום דחד מינייהו ודאי רמאי על כל פנים כי ההיא דהתם וכל שכן לרבנן דקיימא לן כוותייהו שאין טעם שלהם משום קנס ממש אלא כיון דכולה מנה של אחד מהן ודאי אין לדון בו דין חלוקה אבל זה אומר אני ארגתיה אכתי יש לנו לומר דילמא תרווייהו ארגוה או לקחוה ואינם טוענין וכן נראה עיקר לרמב"ן ז"ל וכן דעת מורי נר"ו. ועכשיו תהיה משנתנו בכל ענין כדקתני סתמא זה אומר כולה שלי דמשמע בכל צד וההיא דרב פפא דלעיל הא פרישנא לפי שיטה זו יפה וגם ההיא דרבי יוחנן דאמר שבועה זו תקנת חכמים וכו' אתיא שפיר דמכל מקום בששניהם מתעצמין בפנינו אין אנו יודעין באמת כי אפשר דתרווייהו היא ואפשר דהוי חד רמאי ומשום דאפשר דהוי דתרווייהו אומרים שיחלוקו ואין אומרים

שיהא מונח ומשום דדילמא אחד מהן רמאי ותוקף בשל חברו שלא כדין אנו אומרים שישבעו וזה ברור ואין אנו נותנים מחלוקת בין סוגייתנו כלל מדלא אדכרו הכי בגמרא. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הר"ן אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא. כלומר דמשום דבמתניתין ליכא ודאי רמאי אמרינן שיחלוקו הא איכא ודאי רמאי אמרינן יהא מונח כי הכא דשנים שהפקידו אצל אחד דבין רבי יוסי בין רבנן מודו דהשאר יהא מונח ומתניתין כשאר דמיא הילכך זה אומר אני ארגתיה וכו' דאיכא ודאי רמאי יהא מונח וכן כתב רש"י ז"ל. ואיכא דקשיא ליה היכי מסקינן הכא דכל היכא דליכא ודאי רמאי יחלוקו דהא בפרק חזקת הבתים משמע דאף על גב דליכא ודאי רמאי אמרינן כל דאלים גבר דאמרינן התם ארבא וכו'. תירץ ר"ח ז"ל דכי מסקינן הכא יחלוקו הני מילי היכא דתפסי לה וליכא ודאי רמאי וכו' אבל היכא דלא תפסי לה תרווייהו אף על גב דליכא ודאי רמאי כיון וכו' אמרינן כל דאלים גבר ועובדא דההיא ארבא לא תפסי לה תרווייהו שהיתה מונחת בסימטא או במקום שיד שניהם שוה ומשום הכי אמרינן כל דאלים גבר. ואם תאמר כיון דאפילו היכא דליכא ודאי רמאי בדלא תפסי בה אמרינן כל דאלים גבר מאי קא מקשינן לימא מתניתין דלא כרבי יוסי לימא טעמא דמתניתין משום דתפסי בה דכיון דתפסי בה בין איכא ודאי רמאי בין ליכא יחלוקו אבל בפלוגתייהו דרבי יוסי ורבנן כיון דלא תפסי בה ליכא למימר יחלוקו ואפילו היכא דליכא ודאי רמאי ומשום הכי אמרינן יהא מונח וכיון שכן מנא לן דאיכא פלוגתא בין איכא ודאי רמאי לליכא ודאי רמאי וכי תימא אי טעמייהו דרבנן ורבי יוסי משום דלא תפסי בה לא הוה להו למימר יהא מונח אלא כל דאלים גבר כדאמרינן גבי ההיא ארבא ליתא דהכא כיון שביד נפקד הוא אין לנו להוציאן מידו ולומר כל דאלים גבר דנפקד לא פטר נפשיה בחזרה דכל דאלים גבר שהרי אפשר שלא תחזור לבעלים דדכוותה אמרינן בעובדא דההיא ארבא דאנן לא תפסינן לה אבל אי תפסינן לא מפקינן לה לומר כל דאלים גבר וכדאיתא התם לפי שאין הנפקד פוטר עצמו אלא בחזרה גמורה וכיון שכן ניחא שפיר פלוגתייהו דרבי יוסי ורבנן בהדי מתניתין ומנא לן דאיכא פלוגתא בין איכא ודאי רמאי לליכא. יש לומר דכיון דמקשי מפלוגתייהו דרבי יוסי ורבנן אמתניתין ודאי סבירא לן דפלוגתייהו נמי בדתפסי לה תרווייהו היא שכיון שהנפקד אינו תופס ממון זה אלא מכח שניהם וכל מה ששניהם יסכימו בו יש לו לעשות ממנו הרי הוא כאלו תפסי ביה תרווייהו דומיא דמתניתין ומשום הכי איצטרכינן לתרוצי דטעמא דמתניתין משום דליכא ודאי רמאי וכיון דתפסי לה תרווייהו יחלוקו אבל הכא בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן כיון דאיכא ודאי רמאי אף על גב דתפסי לה תרווייהו אמרינן

יהא מונח והילכך היכא דתפסי לה תרווייהו וזה אומר אני ארגתיה וכו' יהא מונה וכן כתב רש"י שלא תאמר לא כי אלא כל דאלים גבר כיון דאיכא ודאי רמאי כי היכי דבלא תפסי לה משום דלא דיינינן להו ביחלוקו אמרינן כל דאלים גבר והכא כי אמרינן יהא מונח מפני שהנפקד לא יצא ידי חובתו בחזרה דכל דאלים גבר דליתא אלא כי היכי דבדליכא ודאי רמאי אמרינן דנהי דהיכא דלא תפסי לה תרווייהו אמרינן כל דאלים גבר כדמוכח עובדא דההיא ארבא היכא דתפסי לה אמרינן יחלוקו כדי שתהא יד שניהם שוה בה כיון ששניהם מוחזקים בה כך הוא הדין בעצמו בדאיכא ודאי רמאי דנהי דהיכא דלא תפסי לה אנו אומרים כל דאלים גבר כדמוכח ההיא דזה אומר של אבותי היכא דתפסי לה יש לנו לומר שתהא יד שניהם שוה בה כדי שלא להוציא אחד מהן מתפיסתו לגמרי וכיון דאי אפשר לומר יחלוקו דהא איכא ודאי רמאי מכל מקום אמרינן יהא מונח כדי שתהא יד שניהם שוה בה ושלא להוציא אחד מהן מתפיסתו לגמרי שאם לא תאמר כן אלא היכא דאיכא ודאי רמאי ותפסי לה אמרינן כל דאלים גבר והכא כי אמרינן יהא מונח משום דאיתיה ביד שליש מאי קושיא מפלוגתייהו דרבי יוסי ורבנן אמתניתין לומר דבפלוגתייהו נמי הוה ליה למימר יחלוקו לדאמרינן במתניתין אלא דהכי שני מפני שהוא ביד שליש אלא ודאי אי תפסי ליה תרווייהו בדינא דשליש דיינינן ליה דכל היכא דאיכא ודאי רמאי אמרינן יהא מונח כך העליתי בידי מתוך פלפולן של הראשונים ז"ל.
נמצא פסקן של דברים דכל מידי דלא תפסי ליה תרווייהו וליתיה נמי ביד שליש ומנצו עליה בין איכא ודאי רמאי בין ליכא ודאי רמאי כל דאלים גבר ומיהו הני מילי היכא דאיכא למיקם עלה דמילתא וליכא דרא דממונא למר ולמר וכדאיתא בפרק חזקת הבתים אבל אי איכא דרא דממונא לתרווייהו אף על גב דלא תפסי לה חולקין בלא שבועה והיינו מתניתין דהמחליף פרה בחמור דאף על גב דלית הלכתא כההיא מתניתין דהא בפרק השואל מוקמינן לה כסומכוס אבל רבנן דפליגי עליה אמרי אוקי ממונא בחזקת מאריה קמא וכדאיתא התם אפילו הכי גמרינן מינה להיכא דליכא לאוקמה אחזקה דמאריה קמא דכל היכא דאיכא דרא דממונא אף על גב דלא תפסי בה חולקין בלא שבועה. ואי ליכא למיקם עלה דמילתא בין איכא דרא דממונא בין ליכא עבדינן שודא כשמואל דאמר הכי בפרק חזקת הבתים גבי שני שטרות היוצאים ביום אחד. אבל מילתא דתפסי לה תרווייהו אי ליכא ודאי רמאי חולקין בשבועה והיינו מתניתין דשנים אוחזין ואי איכא ודאי רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה כיון דתפסי לה יהא מונח והיכא דאיתיה להוא מידי דמנצו עליה ביד שליש הרי הוא כאלו שניהם תופסין בו וכל היכא דאיכא ודאי רמאי יהא מונח וכל היכא דליכא ודאי רמאי חולקין בשבועה. ודינים הללו

מקצתן מבוארים בשמועה זו ומקצתם למדנו מהנהו עובדי דההוא ארבא וזה אומר של אבותי דבפרק חזקת הבתים.

ומיהו יש שדקדקו עוד לומר שאינו נקרא ודאי רמאי אלא היכא שנדע בבירור שהדין שנדון ביניהם יהא מרומה בעצמו כגון בשנים שהפקידו אצל אחד שאם באנו לומר יחלוקו נמצא הדין מרומה אבל זה אומר אני ארגתיה וכו'. אף על פי שלפי טענותיהם איכא ודאי רמאי מכל מקום אם נדון ביניהם יחלוקו אפשר שלא יהיה הדין מרומה בעצמו לפי שאפשר שלא היה לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שניהם ארגוה הילכך זה אומר אני ארגתיה וכו' חולקין בשבועה ומביאין ראיה מדתניא לקמן בפירקין בשנים אדוקים בשטר וכו' וכן דעת בעלי התוספות ז"ל. אבל הראב"ד סובר כדברי רש"י דבזה אומר אני ארגתיה וכו' יהא מונח ויש כאן דעת אחרת לומר דכל היכא דליכא ודאי רמאי אפילו לא תפסי לה תרווייהו אמרינן יחלוקו וכי תימא הא אמרינן גבי ההיא ארבא דכל דאלים גבר לא תיקשי לך דאיכא לאוקמה בדאיכא ודאי רמאי כגון דאמר דידי היא שאני עשיתיה או ירשתיה מאבותי וזה אפשר הוא על דרך רש"י שהוא סובר דכל היכא שהן רמאין בטענותיהם מיקרי ודאי רמאי וכמו שכתבנו אבל על דרך מי שסובר שאינו נקרא ודאי רמאי אלא מחמת הדין בעצמו אי אפשר להעמיד ההוא עובדא בדאיכא ודאי רמאי ואין עליך לומר אלא כלשון הראשון דמשום דלא תפסי לה אמרינן כל דאלים גבר ולא אמרינן יחלוקו עד כאן.

וז"ל הרשב"ץ: נקטינן מהני שמעתתא דהיכא דתפסי תרווייהו וליכא ודאי רמאי חולקין בשבועה והיינו מתניתין דשנים אוחזין. והיכא דתפסי לה תרווייהו ואיכא ודאי רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה יהא מונח עד שיבא אליהו דלא תימא דוקא כי איתיה ביד שליש אמרינן יהא מונח משום שהנפקד לא יצא ידי חובתו בחזרה דכל דאלים וכדכתיבנא במתניתין אבל אי תפסי ליה לא אמרינן יהא מונח ויחלוקו נמי לא אמרינן כיון דאיכא ודאי רמאי אלא כל דאלים גבר דומיא דההיא ארבא דכיון דלא דיינינן ליה ביחלוקו אמרינן כל דאלים גבר הכי נמי כיון דלא דיינינן ביחלוקו לימא כל דאלים גבר דליתא אלא כי היכי דבדליכא רמאי אמרינן דאף על גב דהיכא דלא תפסי לה תרווייהו אמרינן כל דאלים גבר היכא דתפסי לה אמרינן יחלוקו כדי שתהיה יד שניהם שוה כיון ששניהם מוחזקין בה כן הוא הדין בעצמו בדאיכא ודאי רמאי דאף על גב דהיכא דלא תפסי לה אמרינן כל דאלים גבר היכא דתפסי לה יש לנו לומר שתהא יד שניהם שוה בה שלא להוציא שום אחד מהם מתפיסתו לגמרי וכיון דאי אפשר לומר יחלוקו משום דאיכא ודאי רמאי אמרינן יהא מונח כדי שתהא יד שניהם שוה בו ושלא

להוציא אחד מהם מתפיסתו לגמרי דאי לא תימא הכי היכי מקשינן מפלוגתייהו דרבי יוסי ורבנן אמתניתין דילמא שאני התם דאיתיה ביד שליש ואי לאו הכי בדינא דמתניתין דייקינן ליה אלא ודאי היכא דתפסי לה תרווייהו בדינא דשליש דייקינן לה וכי היכי דבשליש היכא דאיכא ודאי רמאי יהא מונח הכי נמי כי תפסי לה תרווייהו זהו לפי שיטת ר"ח שכתבתי כמשנתנו. אבל לדברי ריצב"ם זה אומר אני ארגתיה וזה אומר אני ארגתיה הואיל ואיכא ודאי רמאי כל דאלים גבר דלדידיה לא מפלגינן בין תפיס ללא תפיס כלל אלא בין איכא ודאי רמאי לליכא ודאי רמאי וכמו שכתבתי במשנתנו ויש מי שאומר שאינו נקרא ודאי רמאי אלא כשידענו בבירור שהדין שנדון ביניהם יהיה מרומה בעצמו כגון מנה הנשאר דפלוגתא דרבי יוסי ורבנן שאם באנו לחלוק נמצא הדין מרומה שאנו יודעין שלא מדברי טענותיהם שאחד מהם אין לו כלום באותו מנה אבל זה אומר אני ארגתיה וכו' אף על פי שלפי טענותיהם איכא ודאי רמאי מכל מקום אם נדון להם יחלוקו אפשר שנדון להם האמת שאפשר שהיה שלא כדברי זה ולא כדברי זה אלא:שניהן הגביהוה או בין שניהם ארגוה והראיה מדתניא לקמן בפרקין דשנים אדוקים בשטר וכו' יחלוקו והתם ודאי איכא רמאי לפי טענותיהם ואפילו הכי אמרינן יחלוקו לפי שאפשר שהדין שנדון ביניהם לא יהא מרומה דשמא לוה פרע מחצה וכן דעת בעלי התוספות וכמו שכתבנו במשנתנו אבל הראב"ד סובר כדברי רש"י דיהא מונח וכן הרמב"ן היכא דאיתיה להוא מידי ביד שליש הרי הוא כאלו שניהם תופסין בו אי איכא ודאי רמאי יהא מונח ליכא ודאי רמאי יחלוקו והיינו פלוגתא דרבי יוסי ורבנן. היכא דלא תפסי לה תרווייהו כגון דקיימא בסימטא או במקום שיד שניהם שוה בו וליתיה ביד שליש בין איכא ודאי רמאי בין ליכא ודאי רמאי כל דאלים גבר והיינו עובדא דההוא ארבא. ומיהו הני מילי היכא דאיכא למיקם עלה דמילתא וליכא דררא דממונא וכדאיתא בפרק חזקת הבתים. אי איכא דררא דממונא למר ודררא דממונא למר חולקין בלא שבועה והיינו מתניתין דהמחליף פרה אף על גב דלית הלכתא כההוא מתניתין דהא בפרק השואל מוקמינן לה כסומכוס אבל רבנו דפליגי עליה אמרי אוקי ממונא בחזקת מאריה קמא אפילו הכי גמרינן מינה דאי ליכא לאוקמה אחזקה דמאריה קמא דכל דאיכא דררא דממונא אף על גב דלא תפסי לה חולקין בלא שבועה. ואי ליכא למיקם עלה דמילתא בין איכא דררא בין ליכא דררא עבדינן שודא דדייני דשמואל דאמר הכי בפרק חזקת גבי שני שטרות היוצאין ביום אחד. ויש אומרים דאי לא תפסי לה תרווייהו וליכא ודאי רמאי אמרינן יחלוקו וההוא ארבא בדאיכא ודאי רמאי היא כגון אני עשיתיה כמו שכתבתי במתניתין בשם ריצב"ם וזה אפשר הוא על דרך רש"י שסובר

דאני ארגתיה ודאי רמאי הוא אבל על דרך האחרים אפשר דאפילו אומר אני עשיתיה אין הדין יוצא מרומה.

והרמב"ם כתב בפרק ט' מהלכות טוען ונטען שנים שהיו אוחזין בכלי אחד או שהיו רוכבים על גבי בהמה או אחד רוכב ואחד מנהיג או יושבים בצד ערמת סל חטין המונחת בסימטא או בחצר של שניהם זה אומר הכל שלי וזה אומר הכל שלי כל אחד משניהם נשבע וכו'. הרי שאינו מסכים לשיטת ר"ח שחילק בין תפס ללא תפס כדכתיבנא במתניתין ועל כרחך יש לנו לומר דטעמא דההיא ארבא משום דאיכא ודאי רמאי הוא דאי לא אמאי אמרינן כל דאלים גבר לימא יחלוקו כמתניתין אלא ודאי רמאי הוא כההיא דזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי דהתם פרק חזקת ויש לו לסבור כרש"י דכי האי גוונא איכא ודאי רמאי אף על פי שהדין שנדון ביניהם אפשר שלא יהא מרומה כיון שלפי טענותיהם איכא ודאי רמאי. זה נראה שהוא דעתו אבל יש לתמוה מפני מה לא פירש הדברים דמתוך סתמותיו היה נראה דזה אומר אני ארגתיה הוה אמרינן יחלוקו וזה אי אפשר בשום פנים לפי מה שכתב דבמונחת בסימטא חולקין דאם כן תיקשי לן ארבא אלא מאי אית לך למימר דשאני התם דאיכא ודאי רמאי אם כן אני ארגתיה נמי ודאי רמאי איכא וכל דאלים גבר וצריך עיון. עד כאן.

אי נמי התם קניס ליה וכו'. פירשו בתוספות אפילו איכא ודאי רמאי וכו'. לא רצו לפרש אי נמי אפילו ליכא ודאי רמאי כגון מקח וממכר אי איכא פסידא יהא מונח. משום דזה נראה להם פשוט דאי ליכא ודאי רמאי דאין לקנסו והאי אי נמי לא בא להוסיף אלא הצד האחר דאפילו איכא ודאי רמאי לא אמרינן יהא מונח אי ליכא פסידא ובא לומר כן כדי ליישב מתניתין בכל ענין דאפילו אחד אומר מצאתיה היום ואחד אומר מצאתיה אתמול והאי דפריך מקח וממכר מאי איכא למימר אף על גב דליכא ודאי רמאי מכל מקום פריך אמאי אמרת אי נמי כדי ליישב מתניתין בכל ענין תינח מציאה יכול להיות בכל ענין אבל מקח וממכר אם אחד אומר קניתיה היום ואחד אומר וכו' דאיכא ודאי רמאי מאי איכא למימר הא איכא נמי פסידא ויהא מונח אלא ודאי מתניתין לא מצי איירי בכל ענין. גליון.

תינח במציאה דאתיא ליה מהפקירא ולית ליה פסידא אבל מקח וממכר מאי איכא למימר פירש רש"י הא אפשר דאית ליה פסידא כשנתן הדמים והטלית ביד שליש עד שיבא אליהו דהא אוקימנא דנקט זוזי מתרווייהו ופירוש לפירושו שנתן מחצית הדמים ביד שליש כלומר המנה האחד כי המנה השני שנתן אחד מהן הרי הוא של מוכר כי אין לנו לקנסו. הריטב"א ז"ל.

אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא. כתוב בתוספות דלא קניס רבי יוסי אלא היכא דאיכא ודאי רמאי ואית ליה פסידא וכו' אין להקשות הא זה הוא לגמרי כמו האי נמי לפי מה שפירשו דיש לומר דהכי קאמר אלא מחוורתא כלומר לא נאמר החילוק בין מתניתין לדרבי יוסי כמו שאמרנו משום דמתניתין ליכא פסידא דאם כן יקשה ממקח וממכר אלא מתניתין לא איירי בכל ענין ונאמר החילוק הראשון דמתניתין משום דליכא ודאי רמאי אבל לעולם לא קנסינן אלא היכא דאיכא תרווייהו. עוד כתבו בתוספות וכן בסמוך דפריך בין לרבנן בין לרבי יוסי וכו' ואין להקשות על הספר למה חוזר בו לגמרי נאמר לפי האמת דלא אמר יהא מונח אלא אם כן איכא תרווייהו כדמשמע מה הפסיד הרמאי ולא יקשה בין לרבנן בין לרבי יוסי דיש לומר דאי לא קניס רבי יוסי אלא היכא דאיכא תרווייהו אם כן הוה איהו ורבנן חלוקין להיפך היכא שלא הפקידו שנים אלא מנה אחת כל אחד מהם במעמד האחר ואחר כך זה אומר שלי היה וזה אומר שלי היה דלרבנן יהא מונח כיון שאין החלוקה יכולה להיות אמת ולרבי יוסי יחלוקו כיון דליכא פסידא והיו חולקין בסברא הפוכה והיה לו לומר אלא ודאי גם הכא מודה רבי יוסי דיהא מונח משום ודאי רמאי אם כן מה הפסיד הרמאי לאו דוקא ואין לומר דרבי יוסי מודה היכא דאין החלוקה יכולה להיות אמת לרבנן אבל היכא דהחלוקה יכולה להיות אמת לא קניס אלא אם כן איכא תרתי כגון מקח וממכר דזה אומר קניתיה היום והאחר אומר קניתיה אתמול דאם כן ממה נפשך הא דאמר אם כן מאי הפסיד הוי לאו דוקא במאי דאיירי דהיינו באין חלוקה יכולה להיות אמת. לכן אנו אומרים ותלוי בודאי רמאי. גליון.

אלא מחוורתא כדשנינן וכו'. פירש רש"י הא דאמרי רבנן יחלוקו היינו דוקא היכא דליכא רמאי כגון במתניתין במציאה או במקח וממכר דנקט זוזי מתרווייהו אבל היכא דודאי איכא רמאי כגון זה אומר אני ארגתיה וכו' יהא מונח דרבי יוסי בהדיא אומר דהיכא דאיכא רמאי דיהא מונח וגם רבנן מודו ליה בהאי טעמא דקאמר הכא משום דאיכא למימר דתרווייהו ותרווייהו רצה לומר בהדי הדדי אגבהוה אלמא רבנן חיישי לסברא דאיכא רמאי אם כן היכא דודאי איכא רמאי כדפירשתי מודים שפיר רבנן לרבי יוסי דיהא מונח כך פירש הקונטרס. ולא נהירא .דהא לקמן תניא בהדיא שנים אדוקים בשטר וכו' יחלוקו ואף על גב דהתם איכא רמאי בודאי ועל מתניתין מיתניא הברייתא לכן נראה דודאי ליכא דחש לסברא דאיכא רמאי אלא רבי יוסי אבל לרבנן אית להו דאף על גב דליכא למימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה כגון היכא דודאי איכא רמאי מכל מקום כיון דאיכא למימר דתרווייהו הוא יחלוקו ותרווייהו הוא לאו היינו בהדי הדדי אגבהוה ובכל הני דפירש הקונטרס בזה אומר אני ארגתיה וכו' וכן דנקט זוזי מחד נהי

דמתחלה היתה כולה של אחד ואם כן היה אחד מהם משקר מכל מקום יכול להיות דהשתא דתרווייהו היא כגון שלאחר כן לקח מחברו החצי האחר וכן בשטר שמא פרעו חצי המלוה אבל גבי מנה ומאתים רבנן מודו דהשאר יהא מונח דהתם ודאי דחד מינייהו הוא וראיה לפירוש זה מדשני תלמודא ונקט במילתיה דרבנן דתרווייהו היא וגבי רבי יוסי בהדי הדדי אגבהוה דאי כפירוש הקונטרס דפירש דתרווייהו רצה לומר בהדי הדדי אגבהוה למה שינה הלשון. תלמיד ה"ר פרץ.

בין לרבנן בין לרבי יוסי. פירוש כל הלשון הזה עד תנא רבי חייא אינו מעיקר הגמרא אלא מלשון רב יהודאי גאון והביאוה ספרי בעיקר הגמרא והרבה יש כיוצא בו במסכתא זו ואיכא נוסחי דלא גריס ליה אבל רש"י גריס ליה ועיקר הקושיא דהתם גבי חנוני על פנקסו ודאי חד מינייהו רמאי הוא בודאי והרי הממון ביד שליש כלומר ביד בעל הבית ואם כן למה לא אמרו יהא מונח ביד שליש דניפקיה מבעל הבית כדי שלא ירויח הוא ונינחי ביד שליש. ויש מקשין כאן דניחא לרבנן דהא מתניתין כשאר דמיא אבל לרבי יוסי דקניס כי היכי דלודי מאי פסידא אית ליה התם דלודי גבי חנוני על פנקסו. ור"י תירץ דההוא טעמא דלעיל לא קאי אמסקנא ואמרינן מחוורתא כדשנינן מעיקרא דטעמא דרבי יוסי משום דאיכא ודאי רמאי ואפילו היכא דלית ליה פסידא. ונכון הוא אבל יש להוסיף עוד כי בודאי טעמו של רבי יוסי היינו כדי שיודה ולפיכך אמר הכל יהא מונח כי אין לומר כפי דינו טעם אחר ומיהו אפילו היכא דליכא טעמא שיפסיד הרמאי הכי נמי דמודה דקנסינן ליה כדי שלא ירויח ואף על גב דליכא טעמא דנימא כי היכי דלודי. וזה ברור. הריטב"א ז"ל.

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: בין לרבנן בין לרבי יוסי וכו'. איכא למידק דמאי שייכא הכא האי קושיא התם בפרק המפקיד הוה ליה לאקשוייה דהא לא חדית לן הכא דאירי ברמאי דפשיטא דהך דשנים שהפקידו והך דחנוני איכא ודאי רמאי אם כן בלאו סוגיין קשיין אהדדי. ותו דבשלמא לרבנן קשיא אבל לרבי יוסי לא קשיא דבשלמא שנים שהפקידו אית ליה פסידא לרמאי ויודה ומשום הכי יהא מונח אבל הך דחנוני מה מפסיד הרמאי דלודי ולא דחינן האי תירוצא אלא משום דקשיא מקח וממכר מאי איכא למימר אבל החילוק מצד עצמו מסתבר הוא. ויש לומר דהכא נמי איכא קצת פסידא ויודה הרמאי אף על פי שאינו מפסיד ממון מפסיד נאמנותו דאי החנוני הוא הרמאי הפועלים יכריזו עליו דיפסיד אומנתו ואם הפועלים הם הרמאין החנוני יכריז עליהם וימנעו מלשכרן ויפסידו ומשום הכי הרמאי מודה מה שאין כן במציאה והיינו דמייתינן לה הכא למימר דאף על גב דתריצנא גבי מציאה מאי אית ליה פסידא ללוה ואם כן לא

קשיא אלא לרבנן ליתא דאפילו לרבי יוסי נמי קשה מהך דחנוני כדפרישית. עד כאן.
והגליון כתב אין להקשות מה מקשה לרבנן הא בחנוני החלוקה יכולה להיות אמת דאפשר שפרע לפועל החצי דיש לומר דהכי פריך לרבנן היכי קאמר שניהם נשבעין ונוטלין זה אינו יכול להיות אמת ולכן נפקיה ממונא מבעל הבית ויחלוקו ואם תמצא לומר דלא אמרינן יחלוקו כיון דאין אוחזין כדפירש התוספות במתניתין וגם לא אמרינן כל דאלים גבר כיון שבית דין עושים מעשה שמוציאים מן הבעל הבית ולא אמרינן כל דאלים גבר אלא היכא שבית דין אין עושים דבר ואין משתדלין בו כלל אם כן ממילא יהא מונח. עד כאן.
מאי שנא דלא אמרינן נפקיה וכו'. קשיא לי דעדיפא מינה הוה ליה לאקשויי אמאי מפסיד בעל הבית דפרע תרי זימני. ויש לומר דחדא דאית בה תרתי פריך אמאי פורע לשניהם ומפסיד בודאי ותו אמאי נוטלין אותו יהא מונח והיינו דמשני דהיינו טעמא דאמר ליה חנוני לבעל הבית וכו' ומזה הטעם נוטלין שניהם מבעל הבית ומפסיד וגם לא יהא מונח דחד טעמא לתרווייהו. וזה שכתב רש"י היינו טעמא דשניהם נשבעין ונוטלין דהוה משמע שאינו מתרץ למה שהקשה ועם מה שכתבנו שהיא כוונת המקשה משני שפיר ודוק ותשכח. ואם תאמר אכתי אמאי פריך ניפקיה מבעל הבית הכי הוה ליה למפרך נשבקיה גבי בעל הבית כי היכי דאמרינן גבי נפקד שיהא מונח ולא אמרינן להוציא אותו מיד הנפקד ויש לומר דהתם הם בעצמן האמינוהו ומשום הכי אמר יהא מונח בידו אבל הכא לא האמינו לבעל הבית ומשום הכי פריך דניפקיה ונניח אותו ביד בית דין עד שיבא אליהו. מורנו הרב נר"ו.
דהא בודאי איכא רמאי. למאי דלא ידע שינויא הוה מצי למפרך נמי מאי שנא ממנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור והכא נמי אף על גב דטעין בעל הבית שמא אמאי יהיב לכל חד וחד לפי התירוץ ניחא דמהאי טעמא הוי כאיני יודע אם החזרתי לך אם לאו דחייב אי נמי נימא ליה לאקשויי מהמשנה ודאיך מינה נמי לענין שיהא מונח ותו לא דמי למנה לי בידך והלה אומר איני יודע שלא חייב עצמו כלל בודאי ומה שהקשו בתוספות אדרבי טרפון אינו כלום דלקמן בפרק המפקיד משני עלה תני ויניח פירוש עד שיבא אליהו. מהר"י כהן צדק.
אמרי התם היינו טעמא וכו'. פירוש כוונת התירוץ הזה בלשון קצרה כך הוא דהתם אין לפועלים ולחנוני תביעה זה עם זה ואינם מתעצמין כלל אלא כל אחד מהן תובע שלו לבעל הבית בודאי וכל אחד מהן ברי אצלו. והוא שמא והוא פשע בעצמו להאמין לכל

אחד מהן ובדין הוא שיטול כל אחד מהן ממנו בלא שבועה כאומר מנה לי בידך והלה אומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך אלא דרבנן הוא דתקון דלשתבעו הריטב"א ז"ל.
דאמר ליה אנא שליחותא דידך קא עבידנא. וכי תימא יתבע את השכיר כדי לברר את הדבר ליתא דמאי אית לי גבי שכיר וכי תימא נברר הדבר על ידי שבועתו של שכיר שלא נחשד על השבועה לא מהימן לי בשבועה וכי תימא כמו שאינו נאמן לך אינו נאמן לי ליתא שאתה האמנתו דלא אמרת לי בסהדי הב ליה וכי תימא לימא ליה לתקוני שדרתיך וכו' הא תריצו לה בתוספות ומכאן אתה למד שאם אמר לחנוני תן לפועל דינר ועשה באופן שלא נבא לידי קטטה אף על גב דלא אמר ליה בהדיא בסהדי הב ליה חנוני הפסיד ופורע בעל הבית לפועלים ובשבועה. מורנו הרב נר"ו.
אנת הימנתיה דלא אמרת לי בסהדי וכו'. הא דמאריך בחנוני ואינו אומר אריכות זה בשכיר משום שיש להקשות אחנוני כמו שהקשו תוספות דלימא ליה לתקוני שדרתיך. אי נמי יש לומר שכיר ודאי היה בעל הבית חייב לו ואיך יאמר מספק שנפרע אבל חנוני ספק אם נתחייב לו מעולם. גליון.
ולא אמרת לי הב ליה בסהדי ולא שייך הכא לומר לתקוני שדרתיך וכו'. דשאני התם דכיון דהזכיר לו השטר בין מתחלה בין בסוף גלי אדעתיה שהיה חושדו אבל הכא לא גלי אדעתיה שהיה חושדו כלל כיון דלא אמר ליה בסהדי הב ליה. הרא"ש.
וז"ל הריטב"א: והאי דקאמר מרן דאמר ליה חנוני לבעל הבית ולא אמרת לי הב ליה בסהדי שמעינן מינה שהאומר לחברו פרע לי מנה זה לפלוני בעל מ~בי דלא מיחייב למיתן ליה בסהדי ולא מצי אמר ליה פושע אתה ואף על גב דאמרינן בכתובות דבין אמר ליה שקול שטרא והב זוזי או הב זוזי ושקול שטרא דהוה ליה למפרע בסהדי התם הוא משום דאיכא שטרא אבל מלוה על פה לאו אורחא למפרע בסהדי תדע דהא בעינן התם דלידכר ליה שטרא. עד כאן.
אף על גב דקא משתבע לי לא מהימן לי. ולא דמי למאן דאמר שומר שמסר לשומר פטור ולא מיחייב ליה משום דהאיך לא מהימן ליה בשבועה שהרי מכל מקום לא פשע שהרי מסרה לבן דעת ותו דהכא קים ליה לחנוני דפועל נשבע לשקר. מהר"י כ"ץ ז"ל.
תני רבי חייא מנה לי בידך וכו'. והעדים מעידים שיש לו חמשים פירוש שיודעין בודאי שלוה ולא פרע כגון שלא זזו ממנו אי נמי שהוא תוך זמן למאן דאמר דלא פרע איניש בגו זימניה אי נמי כגון שטען הוא שלא לוה ובאו עדים שהלוהו ואנן סהדי דכיון שכן לא פרעו דכל האומר לא לויתי כאלו אומר לא פרעתי דמי ובזה דומה למשנתנו יותר כדאמרינן ותנא תונא דמתניתין ליכא עדות ברורה אין כאן כפירת שעבוד קרקעות אפילו

לדין תורה דמלוה על פה בעדים גובה מנכסים משועבדים. הריטב"א.
והרשב"א כתב וז"ל: על כרחך כשאין העדים מעידים שיש עדיין בידו היא שנויה דאי הכי הוה ליה שעבוד קרקעות אלא הכא באומר אין לך בידי כלום שלא הלויתני כלום והעדים מעידים שהלוהו חמשים וכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ומיהו מן "לקוחות לא דלקוחות אמרי אנן לאו אטענתיה סמכינן אלא דילמא לוה ופרע וכבר הארכתי בפרק האשה שנתארמלה והא דקא מדמינן לה הכא למתניתין דאנן סהדי דמאי דתפיס האי השתא דידיה הוא ולא שיהא בזה ממש זו של רבי חייא לומר שיעידו העדים שעדיין החמשים בידו הם אלא ללמד עליה שהעדאת עדים כהודאת פיו ובזו דמתניתין ליכא שעבודא הילכך אפילו במעידים ודאי זו של זה נשבע.
וכן פירש הר"ן ומורנו הרב נר"ו כתב: והלשון דחוק מאד לזה הפירוש דהוה ליה למיתני והעדים מעידים שהלוהו. ויש לומר דלהכי קתני והעדים מעידים שיש לו לגלות לנו מה טען הלה דאי הוו; טעין פרעתי לית ליה גביה מידי אבל הכא במאי עסקינן דטעין לא לויתי ועל ידי כן הוי כאלו העדים מעידים שיש לו. עד כאן.
וז"ל הרשב"ץ: וצריך לומר דבאותם חמשים שהוא כופר והעדים מעידים בהן הלה טוען ואמר לא לויתי שאילו אמר לויתי ופרעתי נאמן דהמלוה את חברו בעדים אין צריך לפרעו בעדים כדאיתא בפרק הדיינים ומיהו אפילו באומר פרעתי איכא חיוב שבועה אם העדים מעידים שעדיין לא פרעו וכן נמי יש לנו לומר שבאותם החמשים הנשארים אין העדים מעידים כלל לא לחיוב ולא לפטור שאם המלוה אומר מנה הלויתיך בפעם אחת והלה אומר לא היו דברים מעולם והעדים אומרים לא היו כי אם חמשים ליכא שבועה כלל וכדאמרינן לקמן בשמעתין מי דמי גבי דרבי חייא למלוה אית ליה סהדי דמסיק ביה חמשים ללוה לית ליה סהדי דלא מסיק ליה ולא מידי אי הוה אית ליה סהדי ללוה וכו'. ופירש רש"י כגון שאלו העדים אומרים החמשים חייב והחמשים פרע. עד כאן.
ומסתברא דהוא הדין וכל שכן אם אמרו לא לוה אלא חמשים שהרי טענותיו של מלוה שקר דלא מחייב שבועה אלא הא דרבי חייא הכי איתא המלוה תובע מאה שהלוהו בשני פעמים או תובעו סתם והעדים אומרים בפנינו לוה ממנו חמשים שאין בעדותן סיוע ללוה בחמשים הנשארים התם הוא דמחייב רבי חייא שבועה.
נמצא שאין חיוב שבועה בהא דרבי חייא קמייתא אלא בדטעין מלוה ללוה מנה דאוזפיה סתם או בשני פעמים חמשים והלה אומר לא לויתי כלל והעדים מעידים שהם ראו שהלוה לו חמשים ולפום תקנתא דרבנן אף על פי שמעידין שעדיין לא פרעו והשתא

אפילו טעין הוא לויתי ופרעתי בהכי הוא דמשתבע אבל אי טעין אידך לויתי ופרעתי והעדים אין מעידים אלא שלוה נאמן וליכא שבועת התורה מיהו משתבע היסת ומיפטר וכן נמי אם העדים מעידים שאותה הלואה שטוען המלוה שהיתה מנה אינה אלא חמשים אינו חייב שבועה שהרי עדים מסייעין אותו ולא דמי לפיו ועד אחד דהתם אין עדים מסייעין אותו לפטרו משבועה. כן נראה לי. עד כאן.

נותן לו חמשים וישבע על השאר. פירוש עשו עדות העדים כאלו הודה הוא במקצת וכדמפרש ואזיל ויש שואלין והרי הוחזק כפרן והיכי נרמי עליה שבועה ולאו מילתא היא דלקמן בסוגיא בעי תלמודא הכין בהדיא ומפרש דהכא ליכא למימר הוחזק כפרן לא במלוה ולא בפקדון כדבעינן לפרושי לקמן הריטב"א. ותנא תונא. הא דאמרינן ותנא תונא לא דמי דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והני נשבעין ונוטלין אלא כיון דלא קאי לא דייקינן ביה כולי האי דהא מכל מקום אסיקנא דעל כרחך תקנת חכמים היא ולא שייכא בדאורייתא. הרשב"א.

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: ותנא תונא. קשה היכי אסיקנא אדעתין למימר הכי דאם אהא והא אסיקנא לעיל דשבועה זו מדרבנן כדי שלא יהא וכו'. ויש לומר דהשתא סלקא דעתין דלית ליה לרבי חייא הא דרבי יוחנן אלא שבועה זו מדאורייתא וכי תימא מתניתין דלא כסומכוס לא קשיא דרבי חייא סבירא ליה דלא אמרה סומכוס בברי וברי. ואם תאמר כיון שזה תופס שבועה זו למה כדפירש לקמן יש לומר דחשבינן לכל חד מינייהו כאלו הוא תופס בכולה ולפיכך צריך שבועה ולקמן פרכינן עלה פירכא דעדיפא ונדינן מינה דלא אמר ותנא תונא אהאי. עד כאן.

ומאי שלא תהא הודאת פיו וכו'. יש להקשות מאי קא מקשה שהרי הכתוב אומר כי הוא זה דוקא שתהא גדולה הודאת פיו. ויש לומר שמקשה מהלשון שהיה לו לומר שלא תהא העדאת עדים פחותה מהודאת פיו אבל באמרו שלא תהא גדולה נראה שמלבד הכתוב יש סיבה שכלית לשהיה ראוי שבעבורה תהיה הודאת פיו גדולה. מהר"י אבוהב.

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: מאי שלא תהא וכו'. פירוש דהכי הוה ליה למימר שתהא העדאת עדים גדולה מהודאת פיו מק"ו ומדנקט שלא תהא הודאת פיו משמע דאיכא טעמא לומר שתהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ומאי היא עד כאן.

וכן כתב הרשב"ץ וז"ל: מאי שלא תהא הודאת פיו גדולה פירוש משום דהוה ליה למימר דהעדאת עדים גדולה כהודאת פיו מק"ו אבל השתא משמע שהיה אפשר לומר שהודאת פיו היא גדולה לחייב שבועה עליה יותר מהעדאת עדים אי לאו ק"ו משום הכי בעי מפני מה הלה אפשר לומר כך. עד כאן.

מפני מה אמרה תורה וכו'. פירוש ולא חשבתומשיב אבידה לפטרו על שלא כפר בכולו כך פירש רש"י ומהא משמע דמשיב אבידה מדאורייתא פטור ולא מדרבנן בלחוד מפני תקון העולם וזו קשה בדברי רש"י ז"ל שכתב בכמה מקומות שחכמים פטרו משיב אבידה מן השבועה דתנן המוציא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם וכן כתב בסמוך בההיא דרבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור שחכמים פטרו משיב אבידה מן השבועה כדתנן המוציא מציאה וכו' ואפשר דאם כן מאי קא מיבעיא ליה לרבה הא מדאורייתא חיובי מיחייב ואינו פטור אלא מתקנת חכמים אלא על כרחך משיב אבידה מדאורייתא פטור וכי תנן המוציא מציאה וכו' דאלמא דדוקא מפני תקון העולם הוא דפטור חייב כשהלה תובעו. ובגיטין יתבאר בסייעתא דשמיא שאין כאן מקום להאריך הרמב"ן והר"ן. ומורנו הרב נר"ו כתב לדעת רש"י יש לתרץ דתרי מוצא מציאה איכא היכא דליכא דטעין ליה פטור משבועה מן התורה והיכא דאיכא דטעין ליה חייב מן התורה ופטרוהו רבנן מפני תקון העולם ואף על גב דתירוץ זה נכון מצד עצמו הכא ליכא לתרוצי הכי דהא בדטעין ליה עסקינן ואמר רבה מפני מה אמרה תורה וכו' ולפטריה משום משיב אבידה והלא משיב אבידה כזה דאיכא דטעין ליה חייב שבועה מן התורה. וצריך עיון.

ובשיטה כתוב וז"ל: ויש לומר דלא דמי דבשלמא התם גבי מתניתין דמוצא אבידה שייך שפיר תקון העולם אבל הכא כל עצמנו אין אנו מחזירין אלא שיודע לבעל חובו ואיך נאמר לא ישבע מפי תקון העולם. מפי מורי נר"ו. ועוד השיב דהא דאמרינן לא ישבע מפני תקון העולם לאו שבועה דאורייתא קאמר אלא שבועת היסת אבל מדאורייתא אינו חייב שבועה.

מפני מה אמרה תורה וכו'. איכא לפרושי דהכי קא קשיא ליה מפני מה אמרה תורה וכו' ואלו בכופר הכל אמרינן דפטור ואמאי להוי נמי חייב כמודה במקצת וכל שכן הוא והיינו דמשני חזקה אין אדם מעיז ומשום הכי פטור משבועה וניחא נמי ממה שהקשו בתוספות דמנא לן דכופר בכל פטור דאיהו קשיא ליה אמאי פטור ולא בחרו בזה הפירוש משום דאם כן לא הוה צריך לתרוצי אלא חזקה וכו' ומה שכתב בכוליה בעי וכו' והאי בכוליה בעי הוה מיותר דכל הני הוו טעמי למודה במקצת ואלו אנן במודה במקצת לא הוה קשיא לן מידי. תו איכא לפרושי לתרץ קושיא זו דתרווייהו קא קשיא ליה לרבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת ישבע ובכופר בכל אית לן דפטור או בתרווייהו יהיה פטור או בתרווייהו יהיה חייב והשתא משני שפיר ויהיב טעמא לתרווייהו וניחא נמי מקושיית התוספות ועל שני הפירושים איכא לאקשויי דעיקר הקושיא חסר מן הספר

דהכי הוה ליה למימר מפני מה כופר בכל פטור ומודה במקצת אמרה תורה ישבע ואם תאמר נהי דודאי הכי קא קשיא ליה מכל מקום אמאי לא יקשה ליה לאידך גיסא דליחייב שבועה כופר בכל מק"ו דמודה במקצת הטענה כל עוד דלא קים לן טעמא דחזקה דאין אדם מעיז. ויש לומר דמכי הוא זה משמע ליה דמגזרת הכתוב הוא כדפירש בתוספות ושקיל וטרי במה שמפורש בכתוב דהיינו מודה במקצת ותירץ חזקה וכו' ועלה תירוץ לשתי השאלות. ודו"ק. מורנו הרב נר"ו.

והריטב"א כתב וז"ל: מפני מה אמרה תורה וכו'. פירש רש"י דהא משיב אבידה הוא לפטרו מיגו דאי בעי כפר בכולו פירוש דהא ודאי קים לן שפיר דהכופר בכל פטור משבועה דהכי סוגיין בכוליה תלמודא וליכא למקשי דמנא ליה לרבה הא מקראי כיון דהא חזינן הכי בכל דוכתא כל שכן דאיכא למימר דקרא מוכח הכי דכיון דכתיב כי הוא זה דהיינו מודה במקצת שמעינן דדוקא מודה מקצת שיש רגלים לדבר אבל כופר בכל פטור ואם כן שפיר אמר רבה למה לא האמינתו תורה במיגו דהא מיגו דאורייתא הוא וסברא נמי הוא כדאיתא בכתובות פרק ב'. עד כאן.

ותלמיד הרב פרץ כתב וז"ל: מפני מה אמרה תורה וכו'. פירש הקונטרס יפטר מיגו דאי בעי כפר הכל מידי דהוי אמשיב אבידה. ואם תאמר שאני הלא דגלי קרא כי הוא זה יש לומר דהכי פירושו מפני מה בכל התורה אמרינן מיגו והכא לא אמרינן מיגו וכי תימא דיניה הכי נילף בכל התורה מהכא אלא טעמא איכא ומאי טעמא ומשני בכוליה בעי וכו' עד כאן.

כתוב בתוספות ואם תאמר כופר הכל מנא לן דפטור פירוש נימא דהתורה חייביה מודה מקצת וכל שכן כופר הכל וזה קשה רק למאן דאמר לקמן טענו חטים והודה לו בשעורים חייב דלמאן דאמר פטור וממוט ליה מקרא כל שכן כופר לגמרי מיהו לקמן מוכח דלמאן דאמר חייב מוקי מיעוטא להעדאת עדים ואפילו הכל אין להקשות כיון דממעטינן העדאת עדים אם כן הוא הדין כופר הכל דאיכא למימר שאני העדאת עדים דהוחזק כפרן לכך פטרו הכתוב וגם בלא זה יש לומר אפילו היו מתרצין כן היה קשה עדיין אימא דכל זה איירי במקום דשייך חזקה אין אדם מעיז אבל בבנו הכל חייב.

עוד כתבו בתוספות ואין לומר מטעם חזקה דאין אדם מעיז וכו'. ואין להקשות הא כי קאמר מפני מה אמרה תורה מודה מקצת וכו' אכתי לא ידע הך טעמא דחזקה אין אדם מעיז ומיהו יש לומר דאכתי פשוט לו דכופר הכל פטור דאם לא כן למה אמרה תורה כי הוא זה דהוי מודה מקצת לומר קרא בסתם ואין לומר דהייתי טועה לומר דהיינו דוקא כופר הכל אבל מודה מקצת פטור משום דהוי משיב אבידה דבזה לא נטעה כלל

דאם כן אערומי קא מערים כי יודה לו פרוטה כדי שיפטר. אי נמי יש לומר דלעולם ידע הסברא דאין אדם מעיז לכך פטור כופר הכל אבל מודה מקצת חייב אף על גב דאין אדם מעיז כך הוא סבור דבמודה מקצת גם כן יש בו העזה ומכל מקום חייב ומשום דטענת התובע טובה דהא קמן שהודה לו קצת כדפירש תוספות לקמן בדיבור המתחיל הצד השוה שעל ידי טענה וכפירה ולכך קא פריך כיון שאין טענת התובע טובה אלא מחמת הודאת זה יהא נאמן במיגו או נילף מהכא דלא אמרינן מיגו.

עוד כתבו בתוספות ואין לומר דילפינן מעד אחד וכו'. ואין להקשות דילמא הא דחייבה תורה בעד אחד היינו היכא דתובעו בעצמו דבלא העד היה פטור משום חזקה דאין אדם מעיז אבל בבנו לא דחייב בלא העד ויש לומר אם כן לשתוק מכי הוא זה ולכתוב קרא בסתם שבועת ה' תהיה וגו' ומדאיצטריך לחייב שבועה בעד אחד שמע מינה דבשום מקום פטור בלא העד וממילא הייתי מוקי המדאיצטריך על המסתבר דהיינו כופר הכל בעצמו דסברא לפטרו משום חזקה דאין אדם מעיז יותר משום דבר ואין להקשות נימא דהא דחייבה תורה בעד אחד היינו בקרקעות דאדרבה שם פטור אפילו עד אחד וכן פירש התוספות לקמן.

עוד כתוב בתוספות ויש לומר דמכי הוא זה משמע גזרת הכתוב דדוקא מודה מקצת וכו'. ~אין להקשות הא סוף סוף לא אירי קרא בבנו דהא התם אפילו מודה מקצת פטור ואם כן מנא לן דבבנו הכל פטור אימא דהכל חייב ויש לומר מדכתיב אשר יאמר כי הוא זה ולא כתיב אשר יאמר הוא זה משמע שאין לחייב בשום מקום אלא אם כן מודה מקצת וכי הוא זה משמע דההודאה היא תגרום חיוב שבועה ולא הכפירה ואם כופר הכל בבנו חייב אם כן כפירה גורמת חיוב אלא דפטור בעצמו משום חזקה דאין אדם מעיז ואם כן כי הוא זה לא הוי מתקיים דמשמע שהוא נתינת טעם לחיוב השבועה והא ליתא אלא ודאי כופר הכל פטור בכל מקום אז ההודאה גורמת חיוב דזולתה לא מחייב וכיון דכופר הכל בבנו פטור גם מודה מקצת פטור משום מיגו. גליון.

והרמב"ן כתב וז"ל: ואיכא למידק מנא ליה לרבה דכופר בכל פטור מדאורייתא הא איכא למימר מדמודה מקצת חייב כופר בכל חייב ולאו מילתא הוא משום דאנן הכי קיימא לן דמן התורה מודה מקצת חייב וכופר בכל פטור ותנינן לה במתניתין בכמה דוכתי אלמא סבירא לן דכי הוא זה דוקא הוא וקאמר רבה מפני מה אמרה תורה כן והלא משיב אבידה הוא רבה טעמא מפרש ולא קאמר מנלן. כן נראה לי. ואיכא דמפרקי נפקא לן מדכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה במאי אי במודה מקצת איהו גופיה חיובי מיחייב בלא עד אלא בכופר בכל

ושמע מינה כופר בכל פטור ופרכי עלה הא איכא לאוקמה כגון שכפר במקצת והודה במקצת אלא שאין הטענה שתי כסף שלא חייבה תורה שבועת מודה מקצת עד שתהא הטענה שתי כסף אבל בעדות עד אחד השתא נמי קיימא לן אפילו לא טענו אלא פרוטה וכפר חייב ולעולם אימא לך כופר בכל חייב והוא שיכפור בשתי כסף כדין מודה מקצת ואין זו פירכא של כלום ועוד יש לומר אי סלקא דעתך כופר בכל חייב לכתוב רחמנא כופר בכל ואנא ידענא דמודה מקצת נמי חייב דאי פטרת ליה אתי לאיערומי סבר אי כפרנא בכל מחייבנא אודי ליה מקצת כי היכי דאפטר והא לא אפשר כדאמרינן לקמן מדכתב רחמנא מודה מקצת שמע מינה כופר בכל פטור ולפיכך קשיא ליה לרבה הואיל וכופר בכל פטור מודה מקצת מפני מה אמרה תורה ישבע ולפי פירוש זה הא דאמרינן בפרק הגוזל עצים ומאי שנא מלוה פירוש שפטרה תורה כופר בכל וחייבה מודה מקצת כדרבה לאו למימרא דרבה אמר מפני מה פטרה תורה כופר בכל אלא לומר לך גבי מלוה הוא דאיכא לאפלוגי בין כופר בכל למודה מקצת כדרבה אבל בפקדון מעיז ומעיז ואם כופר בכל פטור בו אף מודה מקצת נמי משיב אבידה הוא הילכך על כרחך בין מודה מקצת בין כופר בכל חייבה תורה משום שבא עסק פקדון ביניהם או משום דאמר בדדמי סבור שהוא אונס ואינו אונס. עד כאן.

עוד כתב הרמב"ן ז"ל לקמן וז"ל: ויש לפרש הא דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת וכו'. פירושו הוא שהוא מפרש למה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע ולא אמרה כן בכופר בכל משמע דמודה מקצת ישבע ולא כופר בכל מפני מה וקאמר חזקה וכו' לפיכך הכופר בכל פטור והאי מודה מקצת בכוליה בעי למכפריה ואינו יכול לפי שאין אדם מעיז וכו' לפיכך אין להאמינו ולחשבו כמשיב אבידה וכי תימא אם אינו יכול להעיז ליהמניה דהשתא נמי במקצת לא היה מעיז אשתמוטי משתמיט ליה ובמקצת יכול להשמט אבל לא בכל שאין אדם מעיז וכו' והיינו דאמרינן בהגוזל קמא מאי שנא מלוה דכופר בכל פטור בו כדרבה וזה הפירוש היה נכון בעיני אלא שהוקשה לי בו דמשמע דכופר בכל במלוה פטור משום דחזקה אין אדם מעיז ואם כן לרבנן דאמרי אבל בבנו מעיז ומעיז ומדלא העיז מודה מקצת משיב אבידה הוא אדרבה הוה לן למימר כיון דמעיז מחייב אפילו כופר בכל. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל. והאי בכוליה בעי דנכפריה. עיין בפסקים מהר"ר איסרלן סימן קי"ג. בכוליה בעי דלודי ליה פירש רש"י ז"ל וכי תימא מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא לא חשיד אממונא דאשתמוטי משתמיט ליה. והוזקק רש"י ז"ל לפירוש זה משום דאמרינן לקמן התם אשתמוטי משתמיט ליה כדרבה. וקשה דהא אסקינא דמיגו דחשיד אממונא חשיד

אשבועתא לא אמרינן ויש לומר סבירא ליה לאביי דאמר חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו והכא משום דמשתמיט וכמו שאני עתיד לפרש לדעת רש"י עצמו. הרמב"ן ז"ל ועיין לקמן בדבור אביי אמר חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו וכו' בלשון תוספי תוספות להרא"ש ז"ל. ויש נמי לפרש חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי למכפריה אלא שאין יכול להעיז בו פניו הילכך לאו משיב אבידה הוא וכי תימא אי אין אדם מעיז פניו ליהמניה אף בשכופר במקצת דאי לאו קושטא הוא לא היה מעיז בו פניו כלל אשתמוטי משתמיט ליה ואינו מעיז וכיון שיצא מבית דין זכאי שוב לא ישלם לפיכך חייבתו התורה שבועה ודאמרינן אבל גבי עדים דליכא למימר הכי לא שיאמר מיגו דחשיד אממונא כמו שפירש ז"ל דהא קשיא לדידיה דקאמרינן קמשמע לן ק"ו דאף על גב דחשיד אממונא נשבע אלמא לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי וכו' אלא הכי פירושו גבי עדים הואיל וכפר בכולו נימא הוחזק כפרן וליחייב קמשמע לן שלא הוחזק כפרן אלא לאותה מלוה כלומר לאותן חמשים אבל למה שלא באו עדים לא הוחזק כפרן זה הפירוש לפי דרכו של רש"י ז"ל. הרמב"ן ז"ל.

וז"ל הריטב"א: ורש"י פירש האי בכוליה בעי דלודי ליה וכי תימא מיגו וכו'. ואם כן אתיא ההיא דרבה כמאן דסבר לקמן דאמרינן חשיד נמי אשבועתא ובודאי אביי תלמידו של רבה הכי סבירא ליה לקמן ואפשר דקבלה מרביה ויש גם כן רגלים לפירושו של רבינו ז"ל מדאמרינן לקמן לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא וכו' דאי לא תימא הכי מודה מקצת הטענה דחייב רחמנא שבועה היכי משכחת לה נימא מיגו דחשיד וכו' ומהדרינן התם אשתמוטי הוא דאשתמיט ליה כדרבה דאמר רבה כלומר הא פריש רבה דהתם לא חשיד אממונא ומשום השמטה הוא דכופר ונכון הוא גם כן. עד כאן. והרשב"א ז"ל כתב לקמן דהא דאמרינן התם אשתמוטי קא משתמיט ליה כדרבה אינה ראיה לפירוש רש"י ז"ל דטעמא דרבה סליק להא וסליק נמי לומר דלא מהימנינן ליה בלא שבועה אף על פי שאינו מעיז פניו בפני בעל חובו כדרבה דעביד איניש דמשתמיט. עד כאן. וז"ל גליון: כתוב בתוספות ותימה דלקמן מסיק דחשיד אממונא וכו' פירוש ואם כן הוא טעות הא דקאמר אשתמוטי משתמיט דאפילו היכא דלא שייך משתמיט לא אמרינן מיגו דחשיד מיהו נוכל לומר דקאמר הכי כדי שלא נפשוט מהכא דלא אמרינן מיגו דחשיד דלקמן נמי בעי לאוכוחי דלא אמרינן מיגו דחשיד ממודה מקצת ודחי אשתמוטי משתמיט כדקאמר הכא דהא כל מה דאסיק קמשמע לן ק"ו היינו אם תמצא לומר דחשיד אממונא חשיד אשבועתא כמו שנפרש ויש לומר משום שגם הך סוגיא איתאמרא בדוכתא אחרינא משום הכי פירשו תוספות בענין אחר מיהו לקמן נפרש דאפילו אם תמצא לומר לא

חשיד מכל מקום קאמר ק"ו שלא תחלק בין פיו להעדאה דכיון דאיכא סברא ואז ממילא היה פטור. עד כאן גליון.
עוד כתוב שם בגליון וז"ל: תוספות לא הביאו ראיה מעד אחד דמחייב שבועה דלא אמרינן מיגו דחשיד דאיכא למימר דבמלוה איירי דשייך משתמיט. עוד כתוב בתוספות ומכל מקום יש העזה יותר בכופר בכל וכו' וגם ממילא כשמודה יותר ההעזה היא פחותה ולכך אין לומר כשמודה שני דינרים יהא נאמן במיגו דאי בעי מודה פרוטה כי כשכופר יותר ההעזה גדולה יותר. עד כאן.

דף ג:

אבל עדים דליכא למימר הכי אימא לא קמשמע לן ק"ו. כבר כתבתי שרש"י מפרש דליכא למימר הכי שהרי כופר בכל ונימא מיגו דחשיד אממונא. וזה על דרך פירושו ז"ל שפירש דרבה הוא חושש למיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. וקשה לפירושו אם כן מאי קמשמע לן ק"ו אם אתה חושדו על השבועה היאך יועיל ק"ו שלא לחשדו אם חשוד הוא אי אפשר למסור לו שבועה שאין מוסרים לחשוד ואם תאמר קמשמע לן דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא וכו' מאי ק"ו. ועוד דק"ו להחמיר עליו ולא להקל ואם איתא אדרבה כשאתה דן ק"ו זה אתה מיקל עליו דכיון שהוא חשוד בדין הוא שיטול כנגדו בלא שבועה דבר תורה ומדרבנן בשבועה ועכשיו שאתה דן קל וחומר נמצאת מיקל עליו ופוטרו בשבועה. לפיכך משמע דהכי פירושו אבל גבי עדים דליכא למימר אשתמוטי קא משתמיט שהרי בכל כופר אימא ודאי קושטא קאמר דאי לאו הכי לא מצי כפר דאין אדם מעיז ואף על פי שהוחזק כפרן במקצת לא יוציאנו מאותה חזקה באותו מקצת אחר שמא לא היה זכור אי נמי משטה היה בו מתוך שהיה טוען עליו יותר ממה שהיה לו אצלו ולהימניה באותו מקצת שלא הכחישוהו עדים קמשמע לן ק"ו שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים אלא הואיל והוחזק כפרן במקצת יצא מחזקתו ובחזקת מעיז פנים הוא ונשבע. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.
וז"ל מהר"י כ"ץ ז"ל: אבל העדאת עדים דליכא למימר הכי. פירש בקונטרס שהרי כפר בכולן ונימא מיגו דחשיד וכו'. ותימה דהא לקמן מסקינן דלא אמרינן מיגו דחשיד וכו' ותו דלקמן מסיק ובעדים מי הוחזק כפרן אלמא דבעדים נמי עביד לאשתמוטי. ולכך נראה כדפירש בתוספות. ומיהו יש לומר לפירוש הקונטרס דאיצטריך ק"ו שלא תטעה לומר מיגו דחשיד וכו' וגם שלא תטעה לעשותו חשיד אממונא ומכל מקום לכל הפירושים קשיא לי דמאי פריך לקמן תאמר בעדים שכן הוחזק כפרן דמה בכך והא

מסקינן לקמן דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא וגזלן אינו פסול לשבועה מן התורה כמו שמפרש ר"י. ונראה לי דפירכא דלקמן לאו משום דמהאי טעמא לא נאמינהו בשבועה אלא משום דבמה הצד פרכינן כל דהו. עד כאן.

והריטב"א ז"ל כתב וז"ל: אבל העדאת עדים דליכא למימר הכי. פירש רש"י ז"ל שהרי כופר בודאי במקצת זה שהעידו העדים וליכא למימר דעבד להשמטה שהרי כפר בכל אם כן הוה אמינא דנימא מיגו דחשיד וכו' קמשמע לן ק"ו. וקצת קשה לפירושו דאם כן אתא ק"ו לומר דלא אמרינן מיגו דחשיד וכו'. ויש לומר לפי פירושו ז"ל דהכי קאמר קמשמע לן ק"ו דבהאי דוכתא לא נימא דחשיד אממונא דדילמא איהו נמי משום השמטה אמר דהא ידע ודאי דאיכא עדים דמכחשי ליה והיאך היה כופר אלא ודאי להשמטה עבד וראוי דנרמי עליה שבועה אבל כופר בכל דעלמא דליכא עדים לאו להשמטה עביד ולפיכך פטור משבועה דכל דליכא השמטה חזקה אין אדם וכו'. כן נראה לי לפי שיטתו של רש"י.

ויש מפרשים פירושו של רש"י ז"ל דהכי קאמר אבל העדאת עדים דליכא למימר השמטה כיון שכופר בכל הוה אמינא חשיד אממונא בודאי וכגזלן גמור הוא וחשיד אשבועתא ולא נרמי עליה שבועה קמשמע לן ק"ו שהכופר במלוה כשר לעדות ולא הוחזק כפרן אלא לאותם חמשים בלבד ובתוספות כן פירש וכן הרמב"ן ז"ל. ולא נראה לי דנתכוון רבינו לפירוש זה כלל וגם הפירוש עצמו אינו נכון דאנן בעינן מעיקרא מהיכי תיתי לן דנפטריה משבועה בהעדאת עדים דאיצטריך ק"ו להחמיר עליו ואתינן השתא לומר דמצטריך ק"ו להקל עליו לפטרו משבועה ושלא לחייבו מנה ואין זו שיטת התלמוד בשום מקום. ועוד דמאי מהני לן האי ק"ו כיון דהוא חשוד וגזלן ולאו בר שבועה הא מגופיה דקל וחומר לא נפקא לן שכופר במלוה כשר והרבה פירושים נאמרו בזה אבל אין כוונתו בפירושים אלו אלא ליישב שיטת רש"י ז"ל בכל מה שאפשר ובחידושין ארוכין שלי הארכתי בכל דבר ודבר. עד כאן.

ובתוספות חיצוניות כתבו וזו לשונם: אבל העדאת עדים וכו'. פירש הקונטרס דליכא למימר אשתמוטי שהרי כופר הוא אם כן חשוד הוא אממון וכיון דחשיד אממון חשיד נמי אשבועתא ולא משתבעי. ולא נהירא דהא מסיק לקמן דלא אמרינן מיגו דחשיד וכו' לכן נראה לי דהכי פירושו אבל העדאת עדים דליכא למימר הכי פירוש מאי טעמא אמרינן דאיכא שבועה במודה מקצת משום שאין בדעתו לכפור הכל אלא אשתמוטי הוא דקא משתמיט ומשום הכי רמו רבנן שבועה עליה שיודה בשביל השבועה אבל העדאת

עדים דליכא למימר אשתמוטי שהרי כופר הכל הוא רשע הוא כפרן ולא יודה בשביל השבועה וכיון דלא יודה בשאר בשביל השבועה לא רמו רבנן שבועה עליה קמשמע לן.
כתוב בתוספות אף על גב דאמרינן לקמן דלא אמרינן מיגו דחשיד וכו'. פירוש ואם כן אין זה צד פירכא דלא שייך משתמיט מכל מקום גם התנא משמיענו דלא אמרינן מק"ו פירוש הק"ו מגלה לנו אף על פי שהוא פירכא והיה סברא למימר דיפטר דכיון שיש פירכא. וסברא אחת שנוכל לומר אף על גב דבפיו חייב בהעדאת עדים פטור אז לא היה לנו לימוד וכשאין לנו לימוד שיש שום סברא לחלק אז ממילא הוא פטור כשאר כופר הכל לכך יליף מק"ו דחייב ולא נאמר הסברא מפיו ועד אחד אף על גב דמעד אחד לבד חזינן דלא אמרינן הסברא מיגו דחשיד מכל מקום אם באנו ללמוד משם הוה אמינא מה להלן שכן על מה שמעיד נשבע גליון.
עוד כתוב בתוספות ויש לומר דהכא דאתא לפרושי וכו'. ניחא ליה למנקט וכו'. דאי הוה מנקיט טעמא דהכחשה תו לא הוה מצי למעבד ק"ו כיון דידע הפירכא תחלה אבל מימרא דרבא אינה מבטלת הק"ו דהוי סברא. תוספי הרא"ש ז"ל.
עוד כתבו התוספות וחומרא שאינה בהכחשה והזמה ניחא ליה למנקט לקמן לסתור ק"ו וכו'. פירוש דפירכא שאינה כתובה אנו מכניסים בק"ו אבל הכא קאמר רק סברא למה היה לנו לומר דהודאת פיו גדולה. גליון. וז"ל גליון תוספות: ויש לומר דלקמן פריך פירכא משום דמסברא דמשתמיט לא מצי למסתר ק"ו דאין הסברא אמת אבל הכא לא מצי למנקט פירכא דלקמן דאם כן ליכא תו ק"ו ונראה לי דוחק זה דמכל מקום אתא בק"ו ובמה הצד מפיו ועד אחד. עד כאן. וכתוב על זה בגליון וז"ל: כתב בגליון תוספות דאין הסברא אמת פירוש דלפי האמת לא חשיד אשבועה ולכך לא הוי פירכא. עד כאן. עוד כתב הרא"ש ז"ל וז"ל: משום הכי נקט לקמן חומרא דאינו בהכחשה והזמה משום דטעמא דהכחשה פשוטה לו יותר שאין צריך להביא עליה שום מימרא. עד כאן.
ומאי ק"ו ומה פיו שאין מחייבו ממון וכו'. יש להקשות למה לא הקשה לו ממודה מקצת שבהכרח יפרע המקצת מיד ויש לומר שהמקשה היה בדעתו שהק"ו לא היה על שאינו מחייבו ממון במקצת אלא בענין אחר כמו אם אדם אחד אמר אני מחוייב אלף זהובים לפלוני והעדים אומרים אינך חייב לו כלום דחיישינן לקנוניא שעשו ביניהם כדי שלא יטרפו הלקוחות וזהו שאמר ומה פיו שאין מחייבו וכו' ולזה השיב ואמר והתניא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ולא חיישינן לקנוניא מהר"י אבוהב ז"ל.
מאי ממון קנס. יש להקשות דאמאי לא נקט קנס מתחילה אלא ממון שהוא כולל עד שהוצרך להקשות הודאת בעל דין. ועוד למה חזר ואמר מאי ממון קנס והכי קאמר

כבר עשה ק"ו לעיל ובתירוץ השני נתרץ גם הראשונה שאלולי שחזר ואמר והכי קאמר כשאמר לו מאי ממון קנס הייתי חוזר לקושיא הראשונה ולמה לא אמר קנס בפירוש לזה אמר והכי קאמר כלומר כך היה רצונו לומר מתחילה. שיטה. ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: איכא למידק ברישא כי עבדינן לק"ו אמאי לא עבדינן ליה מקנס כדמסיק ואין זו ברייתא או משנה שנתרץ תני קנס בדרך הגהה. ויש לומר דאיכא תרי גוונא קנס קנס בגופו וקנס ממון להכי קאמר ממון לעשות הק"ו מקנס של ממון דאם תאמר אמאי לא עבדינן הק"ו מקנס שבגופו ונימא הכי ומה פיו שאין מחייבו מכות דאין אדם לוקה על פי עצמו מחייבו שבועה וכו' ויש לומר דאעיקרא דדינא פירכא דהא דפיו אין מחייבו מכות לאו משום קולא הוא אלא משום חומרא דאין אדם משים עצמו רשע. עד כאן.

עדים שמחייבים אותו קנס וכו'. אין להקשות דנימא דיו בעדים המחייבין קנס דהיינו על מה שמעידים דהוי דיו אסוף דינא. יש לומר דאם כן הוה מפריך ק"ו ולכך לא אמרינן דיו. אי נמי יש לומר תמצא קנס שמתחייב אמה שאין מעידים כגון שעד אחד העיד שאנס או פיתה ונתחייב שבועה ועדים מעידים שגזל ואז אין יכול לישבע ומתוך שאין יכול לישבע משלם הקנס. מיהו לפי מה שפירשו תוספות לקמן דגזלן פסול לשבועה רק מדרבנן אז לא יתחייב. ואין להקשות דנלמוד הק"ו כך ומה קנס שאין מתחייב על ידי פיו מתחייב על ידי עדים וכו' אז לא שייך למיפרך מהכחשה והזמה דאיכא למיפרך מה לקנס שכן מתחייב על מה שמעידים גליון.

מה לפיו שכן מחייבו קרבן וכו'. תמהני והלא אף עדים מחייבין אותו קרבן בשאינו מכחישן ופיו בשאין עדים מכחישין הוא שמחייבו אבל במכחישין אותו לא משמע ושמא מכאן נלמוד דבר זה שפיו מחייבו אפילו במכחישין אותו לרבנן ולרבי מאיר עדים ולא פיו ושמא אף לרבי מאיר פיו ועדים שוים שניהם מחייבין אותו ושניהם אין פוטרין אותו ועוד יש לפרש דהכי קאמר מצינו שאין עדים יכולין לחייבו קרבן כגון באומר לא אכלתי ופיו מחייבו בהודאה והוא הדין לשתיקה אלא כיון דפיו עדיף הכא מעדים קאמרינן הכי. הרמב"ן ז"ל.

וז"ל הר"ן ז"ל: הקשה הרמב"ן ז"ל והלא אף עדים מחייבין אותו קרבן בשאינו מכחישן ופיו בשאין עדים מכחישין הוא דמחייבו וכו'. ואם כן פיו ועדים שוין הן ויש לומר דאפילו הכי פריך שפיר מה לפיו שכן מחייבו קרבן בלא סיוען של עדים כלל לא בהודאתן ולא בשתיקתן מה שאין כן בעדים שאין מחייבין אותו קרבן אלא בסיועו של פיו בהודאה אי נמי בשתיקה משום דכהודאה דמיא. אבל בתוספות כתבו דפיו מחייבו קרבן אפילו כשעדים מכחישין אותו שהוא נאמן על עצמו יותר ממאה איש ואף אנו

סומכין עליו כיון דמילתא דכפרה דנפשיה הוא. עד כאן.
והקשו בתוספות חיצוניים והרב פרץ ז"ל וזה לשונם: ואם תאמר כשהעדים מכחישין אותו היאך יסמכו הכהנים על פיו להקריב קרבן הא הוי חולין בעזרה. ויש לומר כיון דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים אם באו הכהנים להקריבו אין מוחין בידם. נוסחא אחרינא אם בא להקריבו אין הכהנים מוחין בידו. עד כאן והרשב"א ז"ל תירץ לעיקר קושיין וזה לשונו: לא קשיא דכשאין מכחישן לאו מכח העדאת שני עדים היא דאפילו בעד אחד חייב או משום שתיקה כהודאה כדמשמע לכאורה בפרק האשה רבה או משום נאמנותו של עד כדמוכח פרק האומר בקידושין מכל מקום לאו מכח העדאת שני עדים היא אלא שהתורה האמינה אפילו עד אחד באיסורין מה שאין כן בשאר עדיות. עד כאן.
והריטב"א ז"ל כתב וז"ל: מה לפיו שכן מחייבו קרבן פירוש לרבנן כדפריש ואזיל שאם אמרו לו שנים אכלת חלב בשוגג ונתחייבת קרבן והוא אומר לא אכלתי פטור ואיכא דקשיא ליה דאפילו לרבנן עדים מחייבין אותו קרבן אם אינו מכחישן. ותירצו דכל שאינו מכחישן פיו מחייבו דשתיקה כהודאה דמיא וליתא דמילתא דאיהו לא ידע קושטא דמילתא אין כאן הודאה. אבל יש ליישב כי רש"י ז"ל מאור התלמוד נשמר מזה שפירש מה לפיו שכן מחייבו קרבן דכתיב והתודה אשר חטא והביא את אשמו פירוש ומשמע אפילו עדים מכחישין אותו אבל עדים אין מחייבין אותו קרבן אם מכחישין אותו ומהכחשה להכחשה עבדינן קל וחומר ומיהו הא קשיא על פירושו ז"ל מה ענין להביא על חיוב חטאת חלב קרא דוהתודה דכתיב גם אשם גזילות דהא מגופיה שמעינן ליה לרבנן כדאיתא בכריתות מדכתיב או הודע אליו. ונראה שרבינו ז"ל סבור דמשום דכתיב בעלמא והתודה אשר חטא והביא את אשמו מדריש לן או הודע אליו אפילו בהכחשת עדים. עד כאן.
כתוב בתוספות ואתי רבי חייא אפילו כרבנן מיהו איכא למיפרך עדיין שכן מחייבו אשם דבזה כולי עלמא מודו כדפירש בגליון מכל מקום שכן מחייבו קרבן לא יקשה. גליון. תאמר בעדים שאין מחייבין אותו קרבן. פירש רש"י ז"ל דכתיב או הודע אליו ולא שיודיעוהו. יש להקשות על רש"י ז"ל למה הוצרך להביא טעם שכבר רבנן פירשו טעמם ואמרו שהטעם הוא משום מיגו. ויש לומר שרש"י נתחכם שראה בגמרא דוחק שהיה לו לומר מה לפיו שכן מחייבו קרבן דתניא וכו' וממה שלא אמר כן נראה שטעם הברייתא הוא אחר זולת הטעם שיש לתת בגמרא לזה קדם רש"י ז"ל ואמר שטעם הגמרא הוא מהפסוק שזה הטעם יבא אליבא דכולי עלמא והמתרץ הודיע לו דרבי מאיר פליג. מהר"י אבוהב ז"ל.

רבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה. ואם תאמר אם כן נימא ק"ו דרבי מאיר וכו' ככתוב בתוספות. ובסוף זה הדיבור כתוב בתוספות מכתיבת יד וז"ל: וצריך עיון בפרק אמרו לו דאכתי איכא למיפרך מה לפיו שכן מחייבו קרבן בשפחה חרופה אפילו מכחישין אותו העדים לרבי מאיר עד כאן. וכתוב בגליון על זה וזה לשונו: כתוב בתוספות שכן מחייבו קרבן בשפחה חרופה וכו'. פירוש שיכול לומר גמרתי ביאתי או לא גמרתי דבשפחה חרופה אינו חייב אלא בגמר ביאה ועדים אין יכולין להכחישו. עד כאן. רבי מאיר מחייב וממשכנין אותו ולא דמי לשאר חייבי חטאות דאין ממשכנין אותם. דמעצמן יביאו משום דניחא להו בכפרה אבל הכא הא קאמר לא אכלתי ולא בעי כפרה. הרא"ש ותלמיד הר' פרץ ז"ל.

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: ואכתי קשיא לן מנא ידעי סהדי דאכל בשוגג דבשלמא מזיד יכולין לדעת על ידי התראה אבל שוגג במה ידעי וכי תימא כיון דאמר איהו לא אכלתי ואינהו ידעי דאכל ודאי שוגג היה ליתא דאם כן עיקר ידיעתם על פי טענתו שאמר לא אכלתי ולא על פי עדותן וליכא למימר עדים נמי מחייבי קרבן ויש לומר דחזו סהדי דהוה מהדר למיכל היתרא כגון שתי חתיכות אחד של חלב ואחד של שומן ושאל איזה מהן של שומן כדי שאוכל אותה ומיד לקח של חלב ואכלה ודאי שוגג הוא. עד כאן.

אם הביאוהו שנים לידי וכו'. הא דלא עביד ק"ו מפיו שאינו מחייבו מיתה וקנס מחייבו קרבן עדים לא כל שכן משום דאיכא למיפרך. מה לפיו שכן אינו בהכחשה ובהזמה. גליון תוספות.

וכתוב בגליון על זה הא דלא עביד ק"ו מפיו וכו'. צריך עיון דמה היינו מרויחים אכתי שייך לומר מה אם ירצה לומר מזיד הייתי. ושמא יש לומר דהיה לו ללמוד בשוה ק"ו הכא והתם מיהו הכא הקשו תוספות בדין דהכא לימא ק"ו דרבי מאיר פירוש דאז לא היה יכול להקשות מהכחשה והזמה. עד כאן.

וז"ל מהר"י כ"ץ ז"ל: אם הביאוהו שנים לידי מיתה וכו'. תימה לי אמאי לא דאיק קל וחומר מפיו שאין מחייבו מיתה וקנס מחייבו קרבן ויש לומר דניחא ליה למידן ק"ו מעדים אעדים ורבי חייא דנקט ק"ו מפיו ולא הוה מצי למימר אם הביאוהו שנים לידי מיתה לא יביאוהו לחיוב שבועה דלא דמיין להדדי דחיוב מיתה מחמת שעבר עבירה ואין חיוב שבועה מעין זה. עד כאן.

מה אם ירצה לומר מזיד הייתי. פירש רש"י ז"ל ומה לו לשקר משמע לכאורה דאתי עלה מדין מיגו והקשו עליו בתוספות חדא דהא לאו מיגו הוא כיון דאלו אמר מזיד הייתי משים עצמו רשע. ותו דהא קיימא לן דלא אמרינן מיגו במקום הכחשת עדים. ופירשו כי

בכריתות נאמרו על זה שתי לשונות האחד מדכתיב או הודע אליו כי התורה האמינתו בזה יותר ממאה עדים כלומר ורבנן הכי קאמרי אל תתמה היאך האמינתו על עצמו יותר ממאה עדים לפטרו מקרבן שהרי גם יש בידו טעם לפטור עצמו במקום עדים שיאמר מזיד הייתי והטעם השני דמתרצינן דיבוריה והכי קאמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד ואינו מכחיש את העדים והא דאמרינן או הודע אליו אנו חייבין לתרץ דיבורו מאי דלא עבדינן בהכחשה דעלמא אף על גב דאיכא מיגו ולפי זה אלו אמר לא אכלתי כלל כיון דמכחיש העדים אינן נאמן. וקשה הדבר אם כן אמאי אוקימנא לרבי חייא כרבי מאיר אפילו כרבנן נמי מצינן לאוקמי. ויש לומר דסוגיין דהכא כטעמא קמא דטעמא דרבנן דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים וכדאמר בתמורה ולהאי טעמא מתניתין דתנן בפרק הגוזל היכן פקדוני וכו' עד הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם דמשמע שאין עדים מחייבין אותו חומש ואשם אתיא כרבנן ודלא כרבי מאיר לפום סוגיין דהכא אבל לאידך טעמא משמע דאפילו כרבנן לא אתיא דהתם ליכא לתרוצי דאומר מזיד הייתי דאשם גזילות איתיה אפילו על המזיד אם כן מתניתין מני לא רבי מאיר ולא רבנן ולההוא לישנא סבירא לן דאשם לאו היינו קרבן ואפילו רבנן מודו שאין עדים מחייבין אותו ואידך טעמא לדבריו דרבי מאיר הוא שאפילו לפי דבריו היה לו לתרץ לשונו ולומר דהכי קאמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד כיון שלא אמר בפירוש לא אכלתי כלל. הריטב"א ז"ל.

וז"ל הרא"ש: אם ירצה לומר מזיד הייתי. פירש רש"י ועל משום מיגו. וקשה לפירושו דמיגו במקום עדים לא אמרינן. ועוד דלא ניחא ליה בהאי טענה דאין אדם משים עצמו רשע כדאמרינן בפרק ב' דקידושין גבי הבא לי מן החלון אלא בכריתות מפרש טעמא דרבנן וכו'. ואם תאמר ולרבי מאיר נשייליה ושמא יפרש דבריו לא אכלתי שוגג וזה היה טוב יותר כי שמא אנו מביאין חולין לעזרה. ויש לומר דאין אנו מחוייבין לשאול את פיו משום דלא מפרש חטאיה וסותם את דבריו כל מה שיכול אלא כיון דהעידו עדים שאכל בשוגג והוא אומר לא אכלתי בסתם ולא פירש דבריו כוון להכחיש את העדים ולומר שלא אכל כלל ועדים מהימני מק"ו. ועוד תניא בתורת כהנים אליבא דרבי מאיר שאחר שהיה דן עמהם כל היום וכו'. וקשה לקמן דמשני אשם היינו קרבן ומחייב רבי מאיר גם לרבנן מחייב אשם מק"ו דלא שייך ביה אם ירצה וכו' דאשם גזילות חייב על המזיד ואם כן מתניתין דשבועות ודבבא קמא היכן שורי וכו' אמאן תרמייה. ועוד קשה וכו'. ונראה כי האי סוגיא אתיא כאידך לישנא וכו'. עד כאן.

ומהר"י כ"ץ כתב וז"ל: ומה אם ירצה לומר מזיד הייתי. נראה דמשכחת לה שלא יעשה עצמו רשע כגון שלאחר שנתחב החלב בפיו עד שאין יכול להחזירו ידע שהוא חלב

דחיוב אכילה לא הוי עד דאכל כדמוכח באלו נערות ובמאי דשגג מתחילה לא מחייב קרבן כדאמרינן דכל חייבי חטאות אינן חייבין עד שיהא תחילתו וסופו שגגה. ועוד נראה לי דלענין לפטור עצמו מקרבן נאמן אפילו כשמשים עצמו רשע כשם שנאמן לחייב עצמו קרבן במקום שמשים עצמו רשע כגון באשם גזילות ולתירוצי קמא קצת קשה מלשון מזיד הייתי דמשמע שהזיד לעבור. עד כאן.

וז"ל תוספות חיצוניות: פירש הקונטרס והשתא דאמר לא אכלתי מהימן מיגו דיכול לומר מזיד הייתי. ולא נהירא דלא הוי מיגו מעליא וכו'. לכן נראה לי כדמפרש בגמרא בכריתות דתרצינן ליה דיבוריה דהא דאמר מעיקרא לא אכלתי שוגג אלא מזיד כך רצה לומר ורבי מאיר מחייב דאפילו אמר אחר כך לא אכלתי שוגג אלא מזיד לא מהימן כיון שמתחילה לא אמר כן. מיהו קשה דאם כן משמע דהיכא דלא שייך דתרצינן ליה דיבוריה דרבנן מודו דעדים מחייבין קרבן שבועה ואם כן אמאי איצטריך למימר רבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה אפילו כרבנן מצי סבר דעדים שבכאן לא קא פטרי רבנן דלא משמע דמתרצינן לדיבוריה. ועוד תימה למאי דקאמר בסמוך אשם היינו קרבן אם כן מתניתין דפרק הגוזל קמא ודשבועות אמאן תרמייה. לכך נראה לי דסוגיא דהכא אתיא כלישנא קמא דכריתות דמפרש טעמא דרבנן משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש בדבר שהוא של כפרה. ואם תאמר והא רבנן קאמרי מה אם ירצה לומר וכו' אלמא משמע דטעמייהו משום הכי הוא. ויש לומר דלדבריו דרבי מאיר קאמרי ליה כלומר לדידן בכל ענין פטור דאדם נאמן על עצמו כדפרישית אלא לדידך אודי לן מיהא דפטור. ואם תאמר מכל מקום בכריתות איכא לישנא דמפרש טעמא לרבנן משום דמתרצינן דיבוריה ואם כן להאי לישנא קשיא מתניתין דהגוזל אמאן תרמייה. ויש לומר דלהאי לישנא נראה לומר דאשם לאו היינו קרבן ואף לרבי מאיר לא יתחייב אשם אלא בהודאת עצמו והשתא ניחא דמתניתין דהגוזל אתי שפיר כרבי מאיר. ואם תאמר מאי שנא דלרבי מאיר לא יתחייב אשם אלא בהודאת עצמו ובקרבן סבר דעדים מחייבים ליה קרבן. ויש לומר דשנא ושנא דבאשם גזילות כתיב והתודו את עונם משמע מדבריהם חייב דוקא אבל לא כתיב והתודו גבי קרבן אלא או הודע אף על גב דאמרינן בכריתות דרבי מאיר פליג אף בטומאת מקדש וקדשיו אף על גב דכתיב ביה והתודו היינו משום דכיון דאינו על המזיד כשוגג איכא לפרושי אותו כמו או הודע דמשמע או הודע אליו עכשיו אבל בשעת עבירה לא נודע אלא שהיה שוגג שאם היה מזיד הוה מיפטר אבל והתודו דכתיב גבי אשם גזילות כיון דבא על המזיד כשוגג ליכא לפרושי כמו או הודע דהאי דהיינו או הודע עכשיו אבל בעינן שיהא שוגג בשעת עבירה דהא אשם גזילות

הוא בא על המזיד ואם כן צריך לומר והתודו דכתיב גבי גזילות דאתא למעוטי עדים והא דקאמר הכא אשם היינו קרבן היינו ללישנא דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש. עד כאן. וכתב בגליון וז"ל: ללישנא דמתרץ מודה רבי מאיר דאין עדים מחייבין אשם כלומר כיון דלרבנן להההוא לישנא פוטרים באשם אף על גב דלא שייך מתרץ דיבוריה משום דכתיב והתודו גם לרבי מאיר פטור דהא להך לישנא לא פליגי אלא דקא מתרצינן דיבוריה ולא בדבר אחר. עד כאן.

וכתב מהר"י כ"ץ וז"ל: רבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה. פירש בתוספות דלטעמא דמתרץ לא יחייב רבי מאיר אשם בעדים דאם כן רבנן נמי יחייבו כיון דלא שייך ביה תירוצי דיבורא ובפרק מרובה נמי משמע הכי דמוקי מתניתין דהתם כרבי מאיר דאמר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ופטר בה מאשם בעדים ותימה לי אם כן היכי מחייב רבי מאיר קרבן מק"ו דאשם יוכיח ונראה דלההוא לישנא נמי מחייב רבי מאיר אשם מק"ו ורבנן הוא דפטרי ליה משום דכתיב והתודו. עוד כתב לקמן וז"ל: אלא מה לפיו שכן מחייבו אשם. תימה לי למאי דסלקא דעתין דלא מחייב רבי מאיר באשם אם כן מפריך קל וחומר דקרבן משום דאיכא למימר דאשם יוכיח ושמא אין להוכיח מאשם לקרבן על ידי שום פירכא. עד כאן.

וכן כתב בגליון תוספות וז"ל: ונראה דהא דסלקא דעתיה דמקשה לקמן שאין עדים מחייבין אותו אשם וחומש דאיכא לאקושיי לפרוך לק"ו דרבי מאיר אשם וחומש יוכיח צריך לומר דעל כרחך יש שום פירכא מדלא יליף בק"ו והמתרץ לא חשיב פירכא ויליף חומש בק"ו עד כאן.

עוד כתב מהר"י כ"ץ וז"ל: ובזה נמי מתורץ מה שהקשיתי לעיל על פירוש התוספות ולפי מה שפירש לעיל דלתרץ דלללישנא דכריתות מחייב רבי מאיר אשם בעדים בההיא דפרק מרובה צריך לומר דסבר לה כרבי מאיר בחדא ופליג עליה בחדא. עד כאן.

וכתוב בגליון תוספות וז"ל: נראה לי דליכא למיפרך אק"ו דרבי מאיר אשם יוכיח ללישנא דמתרץ דיבוריה דהא דלא מייתי התם אשם על פי עדים אינו מטעם דאינו נאמן דהא אפילו כי הודה בתר עדים פטור אלא על כרחך גזרת הכתוב הוא אבל אק"ו דרבי חייא פריך ליה שפיר מה לפיו שכן מחייבו אשם ותדע דהא כי הוה סלקא דעתיה דאין עדים מחייבין אשם ופריך מק"ו דרבי חייא תקשי ליה נמי אק"ו דרבי מאיר. עד כאן. ופירש הגליון וז"ל: כתוב בגליון תוספות ותדע וכו'. פירוש ממאי דלא פריך מאשם אק"ו דרבי מאיר אין כל כך ראיה דאיכא למימר כדפירש תחילה בגליון דאיכא שום פירכא מדלא יליף ליה בק"ו אבל לפי מאי דפריך ליה הכא אק"ו דרבי חייא ולא חשיב ליה פירכא

וקשה לדידיה אמאי לא פריך הכי אק"ו דרבי מאיר. עד כאן.
עוד כתוב בגליון תוספות אחר וז"ל: אשם נראה לי דלא מצי למימר אק"ו דרבי מאיר חומש ואשם דק"ו הוי דנאמנים עדים לחייבו קרבן מק"ו דמיתה אבל חומש ואשם גזרת הכתוב דאף על גב דנאמנים דאין משלם חומש ואשם אלא בהודאתם אבל עדים כפל הוא דמחייבי ליה. עד כאן. וכתב בגליון על זה כתוב בגליון תוספות דהק"ו הוי דנאמנים וכו' פירוש אבל ק"ו דהכא לא הוי מכח נאמנות דפשיטא דפיו נאמן יותר דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי עד כאן.
וז"ל הרמב"ן: ומה אם ירצה לומר מזיד הייתי. פירש רש"י הואיל ויכול לומר מזיד הייתי ופטור מקרבן אף כשאומר לא אכלתי נאמן דמה לו לשקר. איכא דקשיא ליה והא מיגו במקום עדים הוא. ומפרשי לה דמתרצינן דיבוריה ואמרינן לא אכלתי שוגג אלא מזיד קאמר וכהאי גוונא איתא בכריתות. ואין זה מספיק דהא התם נמי משום מיגו קאמרינן כלומר כיון דאפילו אחר שאמר לא אכלתי יכול לתרץ דיבורו ולומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד אמרי אין מחייבין אותו להביא קרבן והא ודאי גבי שאר דינים אין אומרים מיגו אפילו כיוצא בזה במקום עדים. ועוד מה יאמר להההוא טעמא אחרינא דאמרינן התם משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש ואפילו בטומאה חדשה דליכא לתרוצי דיבוריה פטור אלא טעמא דמילתא משום דכיון דמילתא דנפשיה הוא מהימן דאי נמי לא ניחא ליה להביא קרבן אין ממשכנין אותו והילכך הוא נאמן על עצמו יותר ממאה איש שעסק בדבר אין לו עם אדם ויפה פירש כאן רש"י משום דכתיב או הודע אליו ולא שיודיעוהו אחרים ואם תאמר אם כן למה לי מיגו אפשר דהיכא דמכחישן בפירוש הודע אליו קרינן ביה שיש לו לסמוך על שנים יותר מעצמו שמא טעה. ואי קשיא לך הא התם בפרק אמרו לו בעד אחד מוקמינן ליה דקאמרינן או הורע אליו ולא שיודיעוהו אחרים יכול אפילו אין מכחישין אותו תלמוד לומר או הודע אליו מכל מקום במאי אילימא בתרין בתרין אין מכחישין קרא בעי אלא בחד לא קשיא דייתורא דקרא הוא דמוקמינן בחד ואין צריך לומר בשנים אלא דלחד איצטריך ומאי דכתיב ולא שיודיעוהו אחרים בשנים ואין צריך לומר בחד תו לא קשיא להו היכי מצי למימר מזיד הייתי והא אין אדם משים עצמו רשע לאו מילתא היא דלא שייך אין אדם משים עצמו רשע אלא גבי עדות דלא פסלינן עדותיה ופלגינן דיבוריה אבל כשאומר מזיד הייתי אין אומרים לו להביא קרבן הואיל והוא יודע בעצמו שאינו חייב בו. ועוד דהא כתיב הכא או הודע אליו והרי לא הודע אליו אפילו על פי אחרים הואיל והוא אומר מזיד הייתי. עד כאן.
וז"ל הרשב"א ז"ל: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי. התם בכריתות פרק אמרו לו לחד

לישנא הוי משום מיגו דאלו בעי אמר מזיד הייתי ופטור ואף על גב דמיגו במקום עדים הוא הא אמרינן התם ומתרצינן דיבוריה ורואין אותו כאלו אמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד ואף על גב דאסיק דיבוריה לא אכלתי כלל אנו מאותה שעה שאמר לא אכלתי רואין אותו כאלו אמר לא אכלתי שוגג אלא מזיד ואף על פי שבשאר דינים אין אומרים מיגו כזה במקום עדים שאני הכא דכתיב או הודע אליו ולא שיודיעוהו אחרים. ואם תאמר אם כן מיגו למה לי. ויש לומר דכולי האי לא אמרינן שיהא נאמן בלא שום מיגו לגמרי כיון שמכחישין אותו שנים לגמרי דהודע אליו קרינן ביה דאעדים אית ליה למסמך כדאמרינן התם דלהאי לישנא בטומאה חדשה שאין שם מיגו כלל הם נאמנים יותר ממנו ואידך לישנא דאיתמר התם משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש ומשום דחייבי חטאות אין ממשכנין אותם ואפילו במכחישין אותו לגמרי בטומאה חדשה דליכא מיגו כלל מהימן עד כאן. וכן כתב הר"ן.

אלא מה לפיו שכן מחייבו אשם אשם היינו קרבן. קשיא לן והרי רבנן נמי שני עדים בשאינו מכחישן מחייבין אותו קרבן ואף על פי כן אין מחייבין אותו אשם דבאשם והתודה כתיב וההודאה היא המחייבתו והאיך נחייבו בלא הודאה ואפילו יבא אליהו ויאמר והא לא דמי כלל לאכילת חלב וכיוצא בה דמשעת אכילה נתחייב ועדים גילוי מילתא הוא דקא עבדי אבל אשם אין חיובו כלל אלא משעת הודאה שלו וכדאיתא בבבא קמא ובשבועות. ויש לומר לרבי מאיר ק"ו שלו עושה עדים יותר מהודאה בכל מקום. הרמב"ן.

אשם היינו קרבן. קשיא לי דפריך ומשני ואין מזכיר שם טעם לא בקושיא ולא בתירוץ. ויש לומר דאברייתא סמכי והכי קאמר דמדנקט תנא בברייתא אמרו שנים אכלת חלב דהיינו חטאת משמע דלא פליג רבי מאיר באשם ואם כן פרכינן שפיר מה לפיו שכן מחייבו אשם ומודה בה רבי מאיר ומשני אימא סיפא דקתני אם הביאוהו וכו' לא יביאוהו לידי קרבן הקל ואשם לא נפיק מכלל קרבן. והא דנקט ברישא אכלת חלב הוא הדין לאם מחייבי אשמות וחדא מינייהו נקט והיינו דקתני סיפא קרבן ולא קתני לא יביאוהו לידי חטאת הקל דמשמע דרבי מאיר פליג נמי באשם ורבי חייא כרבי מאיר סבירא ליה. מורנו הרב נר"ו מה לפיו שכן מחייבו חומש. קשיא לי ודקארי לה אמאי קארי לה. ויש לומר דסלקא דעתיה כיון דאין חומש מעכב הכפרה לא פליג רבי מאיר ומשני כי היכי דמחייבי קרבן מק"ו מחייבי ליה חומש מק"ו וכן הק"ו דאי מחייבי ליה קרבן החמור דאיכא למימר חולין לעזרה לא יחייבו אותו ממון הקל וזה ברור. מורנו הרב נר"ו.

וז"ל הריטב"א: אלא מה לפיו שכן מחייבו אשם. פירוש אשם גזילות אם כפר בממונו לחברו בבית דין ונשבע לו ואחר כך הודה חייב להביא אשם כדכתיב והתודה אשר חטא תאמר בעדים שאין מחייבין אותו אשם פירוש שאם כפר ונשבע ואחר כך באו עדים אינו מביא אשם ולא חומש אלא משלם את הקרן בלבד וכדאיתא פרק הגוזל בהדיא וקא סלקא דעתיה השתא דבחטאת הוא דקפליג רבי מאיר משום דסבירא ליה דאו הודע אליו לא אתא אלא לומר דהודע אליו עכשיו לאפוקי משהודע אליו בשעת מעשה דפטור דמזיד הוא ועוד דהודע אליו אתא לחייבו על פיו בשאין עדים מכחישין אותו ולא חיישינן לחולין בעזרה אלא באשם דאיתיה אפילו במזיד אפילו רבי מאיר מודה דהא כי כתב רחמנא והתודה לומר דעל פי וידויו הוא מתחייב לא על פי עדים ומהדרינן דאשם היינו קרבן כלומר ופשיטא דלא מפליג רבי מאיר ביניהו ואכתי קסלקא דעתין דמוקי רבי מאיר קרא דכתיב והתודה גבי חומש ולהכי אמרינן אלא מה לפיו שכן מחייבו חומש ומהדרינן דרבי חייא סבר דחומש נמי מחייבו על פי עדים רבי מאיר מק"ו ואף על גב דהוי מידי דממונא ומשום דהוי חדושי טפי אמרינן בהדיא דרבי חייא סבר הכי ואלו לעיל גבי אשם נקטינן בהדיא בפשיטות אשם היינו קרבן. ואם תאמר ולרבי מאיר והתודה מאי אהני לן. ויש לומר דאיצטריך לחייבו על פיו אף על פי שכבר נשבע להפטר ואף על פי שיש עדים שאומרים שהוא פטור אפילו הכי מביא אשם וחומש וכל שכן קרן. עד כאן.

אלא מה לפיו שכן אינו בהכחשה ובהזמה לא מהזמה קא פריך דלא שייך הזמה בפיו אלא מהכחשה ואמאי נקט לה ולזה לא הזכירה רש"י אלא בעדים והכחשה הוא שאם העידו עדים שהוא חייב ובאו אחרים והעידו שאינו חייב אותם שהוכחשו אינם משלמין כמו בהזמה אבל לא יוציאו ממון על פיהם. שיטה.

ורבינו חננאל ז"ל פירש וז"ל: מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה. כלומר אם יודה שיש לו אצלו כך וכך ויבואו העדים ויעידו בו אותו היום שהודה כי קבל הממון מידו במקום פלוני עמנו היה אותו היום במקום אחר אינו נעשה זומם תאמר בעדים שישנן בכי האי גוונא בהכחשה והזמה כיון שמצינו בענין הזה בהודאת פיו גדולה מהעדאת עדים כך בענין הזה של רבי חייא גדולה הודאת פיו וכו'. עד כאן. וז"ל הריטב"א ז"ל: אלא מה לעדים שכן ישנן בהכחשה והזמה. פירוש דעדים שהעידו ואחר כך הכחישום עדים אחרים או הזימום נתבטלה עדותם בהזמה לגמרי וגבי הכחשה הוי ספיקא ואין מאמינין לאלו יותר מאלו ואוקי גברא אחזקתיה ואוקי ממונא בחזקת מאריה תאמר בפיו שאינו בהכחשה והזמה פירוש שאם הודה חיוב על עצמו אפילו באו עדים והזימוהו

או הכחישוהו הרי הוא חייב ואפילו חזר ואמר נזכרתי שהוא כדברי העדים כיון דאודי אודי והודאת בעל דין כמאה עדים לאו דוקא דאם כן כי איכא עדים דמכחישים ליה לימא דתרי כמאה ומאה כתרי אלא גוזמא נקטינן הודאת בעל דין חשובה בכל מקום ואפילו במקום עדים כמאה עדים במקום שאין שם עדים או שאין שם אלא עד אחד כנגדם. עד כאן.

כתב הר"ן מיהא שמעינן דמי שהודה בבית דין וחזר בו ואמר נזכרתי אף על פי שהעדים מעידים כדבריו אין משגיחין בו דודאי הכא בכהאי גוונא עסקינן דאי בעומד בדיבורו מאי אולמיה דפיו מתנה הוא דקא יהיב ליה אי בעי למיהב לא מצי יהיב אלא ודאי אפילו בשאינו מעמיד דבריו וחוזר בו לא כל הימנו ולא משגיחין אעדים כלל בין באומר לויתי ועדים מעידים שלא לוה בין באומר לא פרעתי והעדים מעידים שפרע והיינו דאמרינן בפרק יש נוחלין המוציא שטר חוב על חברו וכו'. והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ז' מהלכות טוען ונטען וכו' עד דברי תימה הן וצריכין עיון ככתוב בנמוקי יוסף. ע"כ. ולי אין צריכין עיון שהן דברי טעם ואין ראיות אלו מכריעות כלום דהא אמרינן הכא דבפיו ליכא הכחשה והזמה היינו בעומד בדיבורו אבל אמר נזכרתי ועדים מעידים כדבריו עדותן מועלת. ואם תאמר אי עומד בדיבורו מאי אולמיה דפיו מתנה הוא דקא יהיב ליה והוא רוצה ליזוק בנכסיו. הא לא קשיא דמשכחת לה בעומד בדיבורו ולא מצי יהיב ליה במתנה כגון שאחר שהודה לחברו שחפץ זה הוא שלו נתן כל נכסיו לאחר בקנין והלה תובע חפץ זה שהרי עדים מעידים שהוא של נותן מתנה והרי הוא בכלל נכסיו והנותן אומר שהוא של התובע כמו שהודה לו שמעינן מהכא שכיון שמתחילה הודה לנתבע תו ליתיה בהכחשת עדים כיון שעומד בדיבורו והיינו אולמיה דפיו דמפקינן ליה לחפץ ממקבל מתנה ויהבינן ליה לתובע מפני הודאתו של זה אף על פי שאינו בידו ליתנו לו עכשיו שהרי ממה נפשך אינו שלו אבל אמר נזכרתי אפילו בכהאי גוונא נאמן כיון שהעדים מעידים כדבריו וההיא דפרק י"נ נמי לא מכרעת דלעולם אימא לך דבעומד בדיבורו הוא וקמשמע לן דלאו משיב אבידה הוא בההוא מחצה שהודה ונשבע דכיון דאית שטרא רתותי מירתת אף על פי שהעדים מסייעים אותו כדאמרינן התם אבל אם חזר ואמר נזכרתי שפרעתי הכל והרי אלו עדי נאמן וכן ההיא דפרק הדיינין אלו חזר ואמר עכשיו נזכרתי שלויתי ופרעתי כדברי העדים היה נאמן. ומיהו כתב הרשב"א שאין ראוי להורות אלא כפי סברא זו ולא כדברי הרמב"ם. ולפי זה יש לומר שיש חילוק בין הודאה בפני בית דין לחוץ לבית דין ובפני עדים דהא בפרק קמא דגיטין אמרינן גבי הנהו גנאי דעבוד חושבנא דמצי למטען עיינתי בחושבנאי ולא פש ליה גבאי כלום

דאסיקנא התם דהוה ליה קנין בטעות וחוזר ולא אמרינן כיון שהודה מתחילה וקנו מיניה דפש גביה הוה ליה הודאת בעל דין ואינו בהכחשה והזמה משום דלא אמרינן הכי אלא כשההודאה היה בבית דין דומיא דעדים. הרשב"ץ.

אלא אתיא מעד אחד. יש להקשות שלמה לא אמר עד אחד יוכיח כמו שאמר למטה ולא היה צריך להביא עולם חדש ולעשות ק"ו אחר. לזה נשיב אחד משני תירוצים האחד שיש לנו בהקדמה שבזמן שיש בק"ו שני מלמדים בפירכא כל דהו סגי ואין צריך פירכא חשובה ואם כן הסיבה שלא אמר עד אחד יוכיח הוא בעבור שלפי זה נעשו שני מלמדים פיו ועד אחד ובפירכא כל דהו סגי לזה הביא הק"ו חזק ואמיץ כח. התירוץ השני שמה שאמר אלא אתיא מעד אחד אינם דברי המתרץ אלא הכל מהמקשה שאומר אלא מאי אית לך למימר דאתיא מעד אחד לזה יש קושיא דמה לעד אחד וכו' אלא כי איתמר ותנא תונא על אידך וכו'. מהר"י אבוהב ז"ל ובשיטה הקשה עוד וז"ל: אלא אתיא מעד אחד. יש להקשות דק"ו דרבי חייא מפיו לעדים ואיך אתה עושה מעד אחד. יש לומר דהכי קאמר לעיל שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו שנעשה מעד אחד עד כאן.

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: אלא אתיא מעד אחד. קשיא לי אמאי נדינן מק"ו דלעיל נימא עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה ובהזמה ומחייב שבועה אף אני אביא עדים וכו'. ותו קשה היכי עביד ק"ו מעד אחד והא איכא למימר מה לעד אחד וכו' והא פירכא נרירא וראיתי מי שפירש דבתמיה גרסינן ליה אלא מה תרצה לומר דאתיא מעד אחד ליתא דמה לעד אחד וכו'. ואין לשון הגמרא מתיישב לפירושו ותו דלא הוה ליה לאסוקי משמיה דרב פפא אלא דאתיא מגלגול שבועה דעד אחד דאנן נמי מעיקרא בדרך אתמהא אמרינן ליה. אלא הנכון בזה דחדא מהני פירכי מתרצה אידך משום דידע שפיר דלמה הצד פרכינן פירכא כל דהו אבל לק"ו לא פרכינן אלא פירכא חזקה אם מקרא אם מסברא ומשום הכי עביד ק"ו מחדש כדי שלא יקשה עליו אלא מפירכא חזקה והוא סלקא דעתך רפירכת מה לעד אחד הוי פירכא כל דהו ומאן דפריך אמר דלאו פירכא היא אלא דאי אפשר לעשות זה הק"ו כלל וזהו שכתב רש"י ז"ל כלומר היכי ילפת שבועה וכו'. וזה נכון. עד כאן.

מה לעד אחד שכן על מה שמעיד העד הוא נשבע להכחישו תאמר בעדים שכן על מה שכפר אתה אומר שנשבע. כתב רש"י ז"ל תאמר בעדים שאינו נשבע על מה שהעידו ועל כפירתו הוא נשבע ומנין לך להחמיר כל כך. עד כאן. וזה הלשון שכתב ומנין לך להחמיר כל כך נראה מיותר. ואשכחנא מרגניתא תותיה דמרן ז"ל גלי לן דהאי פירכא לא אתינן

עלה בתורת קולא וחומרא דהא ודאי מה שאין העד משביע על מה זנכפר אלא על מה שהעיד קולא היא בכחו ולא חומרא אלא בתורת טעמא אתינן עלה דאנן שפיר ילפינן מעד אחד מה שיש בעד אחד אבל לדון ממנו יותר ממה שיש בו לחומרא דהיינו לחייבו שבועה על מה שלא העידו זו חומרא היא ומנא תיתי לן דיו לבא מן הדין וכו' ואתא רב פפא למידן ק"ו מגלגול שבועה דעד אחד כי הוא נשבע באותו גלגול שלא העיד עליו העד ודחינן דהתם לא חייבו העד אלא עיקר השבועה שהעיד עליו העד ואידך שבועה גוררת שבועה בגזרת הכתוב על ידי גלגול והכא גבי עדים ליכא שבועה על מה שהעידו שנגזור עליו שבועה במה שלא העירו כי במה שהעידו ממונא מחייבי ליה וכדכתב רש"י ז"ל. הריטב"א.

כתב הר' יהוסף הלוי ז"ל בתשובת שאלה וז"ל: מועתק מלשון ערבי. אם העיד עד אחד כמו שטען התובע על הנתבע השבועה תהיה שאין אצלו כלום ממה שהעיד עליו העדו ואם היה שם גלגול ישבע ויאמר שאין אצלי ממה שטען עלי שום דבר ואינו נשבע להכחיש מה שהעיד עליו העד בלשון שאין לו אצלו כלום לפי שלשון זה הוא לשון שבועת היסת לא לשון שבועת עד אחד ודקדוק זה יצא לי ממה שאמרו מה לעד אחד שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע. עד כאן.

הכי גרסינן בנוסחי עתיקי. תאמר בעדים דממונא מחייבי ליה פיו יוכיח מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה עד אחד יוכיח מה לעד אחד שכן שבועה גוררת שבועה ואגלגול שבועה דעד אחד קא סמיך ומינה בנו בניינא דאלו מעד אחד גופיה לא אתיא במה הצד שאינו מאותו מין כלל ואינו שוה להם הואיל ועל מה שמעיד הוא נשבע והיינו דאמרינן הצד השוה שבהן שעל ידי טענה וכפירה הן באין כלומר שיש במקצת הודאת פיו או עדות עד אחד שהוא כעין הודאה והיינו טעמא כלומר שיש כאן רגלים לטענה ויש כפירה גמורה במקצת שאין שם עדות עד אחד ולא הודאת פיו ואלו עד אחד גופיה לא דמי להו שהרי אינו נשבע על מה שכופר בלא עדות כדכתיבנא. ורש"י ז"ל מחק והגיה מה לעד אחד שכן על מה שמעיד הוא נשבע. וכן כתוב במקצת הנוסחאות. ויש שלמדו מכאן לפי גירסא זו שאין שבועת עד אחד באה אלא בטענת ברי כדאמרינן דצד השוה שבהן שעל ידי טענה הן באין אלמא דכי היכי דבעינן טענה בפיו דהיינו טענת ברי הכי נמי בהעדאת עד אחד וזה שלא כדברי הריא"ף ז"ל שכתב דבהעדאת עד אחד נשבעין אפילו בטענת שמא. וכבר כתבתי זה בפרק הדיינים ואין עליו קושיא מזו דבין טענת ברי בין טענת שמא טענה מיקרייא ומכל מקום אין גירסא זו מחוורת דהיכי עבדינן צד השוה מעד אחד ופיו והרי אינם ממין אחד דעד אחד נשבע על מה שמעיד ופיו על מה שכפר.

ועוד דאי הכי הוי ליה למימר אלא אתיא מבינייהו מדלא אמרינן הכי שמע מינה איתא לרב פפא. הרמב"ן והר"ן ז"ל. וגם הרשב"א ז"ל דחה גירסת רש"י ז"ל וזה לשונו: אינו מחוור שאלו כן היה לנו לומר אלא מה לפיו ואתיא מבינייהו. ועוד דאמרינן הצד השוה שבהן שעל ידי כפירה וטענה הן באין וטענה היינו מה שיש לנו בו טענה וידיעה או מצד הודאתו או מצד העדאת העד וכפירה היינו כפירה גמורה שאין כאן ידיעה כלל לא מצד פיו ולא מצד עדים ולא מצד עד אחד ונשבע עליה ואם כן לפי דברי רש"י ז"ל הצד השוה אינו ממין אחד שהרי בהעדאת עד אחד טענה איכא כפירה ליכא שהרי אינו נשבע אלא על מה שהעד מעיד. ומיהו הא לאו קושיא היא לרש"י ז"ל לפי שהוא מפרש על ידי כפירה וטענה שזה טוען וזה כופר אבל מכל מקום אידך קשיא. עד כאן.

וז"ל הריטב"א ז"ל: גירסת הקונטרס פיו יוכיח וכר. ונראה כי רש"י מפרש אותו בדרך אלא פיו יוכיח לומר דלא סמכינן על דרב פפא כלל אלא הדרינן כדמעיקרא ועבדינן ק"ו מפיו ועד אחד דאף על גב דלא אתיא מחד מינייהו אתי מתרווייהו מבינייהו ודוחק. ועוד דכיון דמעיקרא לעיל דחינן דלא ילפינן מעד אחד ודחינן ליה מתורת טעמא ולא מדין קולא וחומרא כדפריש רבינו היכי הדרינן השתא לאיתויי כלל מיניה בשום מה הצד ועוד דבנוסחי עתיקי דגאונים ז"ל אשתכח דגרסינן הכי מה לעד אחד שכן שבועה גוררת שבועה. לפיכך על כרחך אין לנו אלא כמו שפירשו שאר רבותינו ז"ל דאכתי קיימינן כדרב פפא והא דפרכינן תאמר בעדים דממונא קא טחייבי ליה כלומר ואין עדות שבממון גורר שבועה על השאר אמרינן פיו יוכיח שלפי שחייב עצמו ממון בהודאתו במקצת גורר שבועה ול השאר ואמרינן מה לפיו שכן אינו בהכחשה ואמרינן עד אחד יוכיח ובעי לומר עד אחד בגלגול שבועה דאלו עד אחד דעלמא. הא איפריך ליה לגמרי לעיל שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע ואמרינן מה לעד אחד זה דאפילו בגלגול שכן שבועה גוררת שבועה ואמרינן פיו יוכיח וחזר הדין הצד השוה שיש בפיו ועד שעל ידי טענה וכפירה הן באין ונשבע וכו' ופירש רש"י שעל ידי שזה טוען וזה כופר באו לבית דין ונשבע. והקשו בתוספות דאם כן כופר בכל תיתי במה הצד. ותירצו דהתם קאמי קרא כי הוא זה דמודה מקצת חייב וכופר בכל פטור. והנכון שעל ידי עיקר טענה שיש לתובע רגלים לטענתו והלה עושה כפירה גמורה הוא נשבע שהרי בפיו יש רגלים כדברי התובע כיון שהודה לו במקצת. וכן כשיש עד אחד כדברי התובע אף עדים יש לתובע עיקר שהרי עדים שהעידו במקצת דבריו וכן פירשו בתוספות. עד כאן.

וז"ל תלמידי הר"פ ז"ל: שעל ידי טענה וכפירה הן באין וכו'. ואם תאמר כופר הכל ליחייב בהאי מה הצד. יש לומר שאני כופר הכל דגלי קרא דפטור כי הוא זה דמשמע

דוקא מודה מקצת אבל כופר הכל פטור דליכא למימר אף כי הוא זה והוא הדין אף כופר הכל דאם כן הוה ליה למכתב וכחש דמשמע תרווייהו . מדנקט כי הוא זה דמשמע מודה מקצת שמעת מינה דאתא למעוטי כופר הכל. עד כאן.

כתוב בתוספות ויש לומר דבהצד השוה שבהן יש טענה חשובה וכו'. אין להקשות מהילך . דכי אמר ליה הילך הוי אידך ככופר הכל ולא הוי טענה חשובה וכן טענו חטים והודה לו. בשעורים דפטור לרבי חייא לקמן טענת חטים לא הויא טענה חשובה. ואין להקשות דנימא מודה במקצת קרקעות יוכיח דשאני קרקע דלא שייך בה שום שבועה אפילו בעד אחד כדפירש התוספות לקמן. גליון.

דף ד.

מה להצד השוה שבהן שכן לא הוחזק כפרן. והשתא משמע דפקדון דהוחזק כפרן לא משוי רבי חייא העדאת עדים כהודאת פיו משום דאיכא פירכא. וקשיא דלקמן גבי ההוא רעיא קאמר אם איתא לדרבי חייא קמייתא משלם ומשתבע אשארא. ויש לומר כיון דבמלוה יליף דליכא פירכא מהשתא ידעינן דבכל דוכתא העדאת עדים כהודאת פיו ובפקדון שהוחזק כפרן ישבע שכנגדו. ורמ"ה ז"ל פירש דכל היכא דעל ידי העדאת עדים הוחזק כפרן לא מתחייב שבועה משום דלא ילפינן מבינייהו דאיכא פירכא ושאני גבי רעיא דלא הוחזק כפרן על ידי העדאת עדים שמעידים שאכל תרתי מינייהו דכיון דאכלן הוו גביה כמלוה ואיכא למימר אשתמיט עד דהוו ליה זוזי ולא הוחזק כפרן בעדותן שהעידו שכפר והאי דמפסיל אגזילה הוא דמפסיל וכיון דכפירה דקא מחייבא ליה שבועה לא איהו קא מסלא ליה איכא תיוב שבועה עליו וכיון דהוי ליה גזלן מפקינן שבועה אשכנגדו. ויתכן פירושו אי פירכא שכן הוחזק כפרן הויא פירכא דקולא וחומרא כשאר פירכות אקלים וחמורים ואינה כך דקולא בעינן למיפרך כדפרכינן מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה תאמר בעדים וכו' והאי דהוחזק כפרן חומרו2 היא וכל שכן שחייבוהו שבועה כיון דחמירי להחויקו כפרן. ועיד אי פירכא דקולא וחומרא הוה מאי קאמר ובמלוה מי הוחזק כפרן מכל מקום איכא למיפרך שכן הותזק כפרן בפקדון אלא הכי פירושו שכן הוחזק כפרן ולכן אין להטיל עליו שבועה כי ישבע לשקר וכן פירש רש"י ז"ל גבי ההוא רעיא נהי שלא הוחזק כפרן על ידי העדאת עדים מכל מקום נעשה גולן ופסול בעדותו ואין לחייבו שבועה כלל בעדותן כי ישבע לשקר וכיון דמדאורייתא לא מחייב שבועה גם שכנגדו לא ישבע מדרבנן. כן נראה לי הרא"ש ז"ל.

ורבינו חננאל ז"ל פירש וז"ל: ופרכינן מה להצד השוה שבהן שכן לא הוחזק כפרן. פירוש

אם כפר ואחר כך הודה אינו נפסל כדרבא דאמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע וכן אם כפר והעיד עליו עד אחד אינו נפסל שנאמר לא יקום עד אחד וגו' תאמר בעדים שאם כפר והעידו עליו עדים שנפסל הוחזק כפרן. עד כאן.

וז"ל הריטב"א ז"ל: מה להצד השוה שבהן שכן לא הוחזק כפרן. גם בזה פירש רש"י ז"ל יפה דלא אתינן בתורת קולא וחומרא אלא בתורת טעמא חדא דמאי מומרא היא לפי שלא הוחזק כפרן אדרבה קולה היא אצלו. ועוד כי אמרינן תאמר בעדים שהוחזק כפרן היכי דחינן לה שלא הוחזק כפרן על פיהן במלוה דהא מכל מקום הוחזק כפרן על פיהן בפקדון ובהכי סגי לדון ק"ו אלא ודאי בתורת טעמא אתינן עלה דאם איתא שאנו מחייבין אותו שבועה בהצד השוה היאך הוא נשבע והלא הוחזק כפרן על פי העדים ואין לנו להאמינו בשבועה אלא שיהא נדון בחשוד או במוחזק כפרן וישלם הכל. והשתא מהדרינן שפיר דרבי חייא מיירי במלוה ובמלוה לא היהזק כפרן אלא על אותו ממון שהוכחש בלבד שאינו נאמן עליו לומי פרעתי אבל במה שלא הוחזק אינו מוחזק כפרן ואפילו היה הכל תביעה אחת כי הא דרבי חייא. עד כאן.

ובעדים מי הוחזק כפרן. איכא למידק דהכי הוה ליה לאקושיי ומי הוחזק כפרן דפשיטא דבעדים עסקינן. ולש ספרים דגרסי ובמלוה מי הוחזק כפרן דבשלמא אי איירי רבי חמיא בפקדון ניהא דהוחזק כפרן אלא אי איירי במלוה כדמשמע לישניה דקאמר מבה לי בידך מי הוחזק כפרן. וגירסא נכונה היא. ולספרים שלנו צריך לומר דהכי קאמר ואמילו בעדים מי הוחזק כפרן וקאמר הכי כי היכי דלא תדחי לומר דמימרא דרב חסדא איירי בעד אחד והא ודאי ליתא דאי בעד אחד בפקדון אמאי פסול אלא ודאי בעדים קאמר. מורנו הרב נר"ו.

וז"ל רבינו חננאל ז"ל: ואמרינן ובעדים מי הוחזק כפרן והאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה וכו'. והא דתני רבי חייא מלוה היא. עד כאן.

והא אמר רב אידי וכו'. ואף על גב דאמרינן לקמן אמר רבי יוחנן מנה לי בידך וכו' הוחזק כפרן לאותו ממון היינו מדרבנן אבל אין להרץ דבמה שהכחישוהו עדים דוקא הוי מוחזק כפרן ולא באידך חמשין דהא מייתי מדרב אידי דלא הוחזק אפילו במה שהוכחש. ולי נראה לתרץ דיש לתרץ כן דחשיב ממון אחר לפי שלא נתחייב לו בבת אחת שהרי מעידין שלא הלוה לו בפעם אחת ופריך שפיר ובעדים מי הוחזק כפרן לממון אחר והאמר רב אידי הכופר במלוה כשר לעדות דהיינו לממון אמר. עוד הקשו דמאי פריך תאמר בעדים שהוחזק כפרן מה בכך מכל מקום כשר לשבועה. ואין נראה לי קושיא זו דאף על גב דכשר לשבועה משום דמסקינן לקמן דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא מכל מקום

לרבי חייא דבעי למילף מק"ו איכא למיפרך ולא מצי למילף בקל וחומר. ואותו פירוש שמפרש דגזלן אינו פסול לשבועה אלא מדרבנן נתרץ דלא מטעם דפסול לשבועה פריך אלא משום דעל מה הצד פרכינן כל דהו אבל לפי פירוש זה לא חשו להקשות כמו שלא חשו להקשות אדרבי חייא מה לעדים שכן הוחזק כפרן בפקדון. גליון תוספות ופירש בגליון וז"ל: כתוב בגליון תוספות ואין לתרץ דבמה שהכחישוהו עדים דוקא וכו' פירוש כגון שטען לא לויתי ועדים מעידים שלוה ושוב אחר כך טען פרעתי או כהאי גוונא או כאיצטלא דכלתיה דרבי שבתאי לקמן בפירקין. וקל להבין. עוד כתוב בגליון. דהא מייתי מדרב אידי דלא הוחזק כפרן אפילו במה שהוכחש. פירוש ועל כרחך עדות הוי כמו אותו ממון שהוכחש דאם לא כן בפקדון אמאי פסול. ועוד כתוב בגליון. ולי נראה דיש לתרץ כן וכו'. נאמר דלעולם הוחזק כפרן היכא דאיכא תרתי לריעותא אבל היכא דאיכא תרתי לטיבותא לא הוחזק כפרן כגון ממון אחר ושייך משתמיט אבל אותו ממון אפילו שייך משתמיט אמרינן הוחזק כפרן לאותו ממון והיכא דלא שייך משתמיט כגון פקדון אפילו ממון אחר כגון עדות דהוי לממון אחר פסול. עוד כתוב בגליון מכל מקום כשר לשבועה וכו'. פירוש ואין להקשות שהוחזק כפרן לעדות דהיינו עדיפותא דעדים אבל היה פסול לשבועה אז היה שייך בטוב למפרך כיון שהוחזק כפרן ופסול לשבועה לכך יש לפטור בהעדאת עדים שהוחזק כפרן ולכך נמי לא שייך למפרך שכן הוחזק כפרן בפקדון דהיינו יפוי כח דעדים כיון דבהעדאת עדים דהכא לא הוחזק כפרן. עד כאן. מה להצד השוה שבהו שכן אינן בתורת הזמה. פירוש פיו כדאמרינן עד אחד כיון שאינו קם אלא לשבועה אף על פי שאם יעיד ויחייבנו שבועה ויבאו עדים ויעידוהו נעשה זומם ונפסלה עדותו אבל אין מתקיימת עליו הזמה דאורייתא שנאמר ועשיתם לו כוושר זמם והוא כגון ששבינו מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה וכו' אין אומרים יעשה בן גרושה וכו' כך אין אומרים בוה ישבע תחתיו ובהדיא אמרו אפילו אם העידו שנים וחייבוהו ממון והוזם האחד לבדו אין משלם הלא תראה כיון שאמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקי אקשינן עליה והתניא אין משלמין ממון עד שיזומו שניהם ותריצנא להאי דרב באומר העדנו והוזמנו בבית דינו של פלוני ונתחייבנו ממון כי האי גוונא משלם אבל בתורת הזמה בעד אחד ליתיה. ומתנתין נמי דקתני מה שנים אין נהרגין עד שיוזמו שניהם אף שלשה איך נהרגין עד שיוזמו שלשתן הכי דייקינן ופרקינן דילמא רבי חייא תורת הזמה לא פריך כלומר אין זה דרך פירכא. רבינו חננאל ז"ל.

רש"י ז"ל מפרש דרבי חייא לא חשיב תורת הזמה פירכא כי כיון דהעד יש בו דין הזמה לבטל עדותו אף על פי שאינו משלם קנס איך זה אצלו יפוי כח עד שנאמר כי מפני כן

מיחייב שבועה ועדים שישנן בתורת הזמה לא יחייבר שבועה אדרבה משום גריעותא דעד הוא שאינר נדון בתורת הזמה לפי שאין בו כח לחייב ממון ובחיוב שבועה אי אפשר לדון דין הזמה. זהר פירוש לפירוש רש"י ז"ל. בכיון זה הוצרכתי לפרש שיש גדולים משבשים פירושו ומקשים עליו ובאין לפרש כן דרבי חייא לא חשיב תורת הזמה פירכא מכיון דלא שייכא בעד אחד ואיך אומרים קולא וחומרא אלא היכא דשייכא ביה ולא דייניגן בה. וכי מעיינת בה גם זה בדברי רש"י ז"ל אלא שהוסיף בה תוספת ביאור שאין זה יפוי כח אלא גריעותא. הריטב"א ז"ל. דאילו אית ליה סהדי ללוה בהא לא אמר וכו'. פירש רש"י ז"ל אי אית ליה סהדי ללות שפרע חמשים. ואינו מחוור דאי בדאמר ליה מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום שפרעתיך והעדים מעידים שפרע חמשים ועדיין נשארו חמשים מאי שנא כי אית ליה סהדי ללוה שפרע אפילו לית ליה סהדי שפרע אינו נשבע דהוה ליה שעבוד קרקעות כיון שהעדים מעידין שעדיין הוא חייב לו וכמו שכתבתי למעלה. ואם כשהוא טוען אין לך בידי שלא היו דברים מעולם והעדים מעידים שלוה מנה ופרע מחצה אמאי פטור הא כיון דאמר לא לויתי פאומר לא פרעתי דמי וכיון דאיכא סהדי דלוה מנה משלם את הכל דלגבי הלואה סמכינן אעדים ולגבי פרעון אפיו וכאותה שאמרו פרק שבועות הדיינים ההוא גברא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אתו סהדי אמרי דאוזפיה ופרעיה אמר אבייי אמאן נסמוך אהני וכו' רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וקיימא לן כרבא. אלא נראה לי דהכי פירושו אי אית ליה ללוה כגון שוה טוען שהלוה ביום פלוני בפני פלוני ופלוני מנה והלה טוען לא היו דברים מעולם והעדים מעידים שלוה חמשים ולא יותר וזה נכון ופשוט. הרשב"א ז"ל.

והילך חייב. פירש רש"י ז"ל הילך לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהן. ונראה מדבריו תרתי חדא דמלוה שהוציאה אף על פי שנותן מעות אחרים בבית דין לא חשיב הילך ועוד דכל שלא הוציאם והם בעין ברשותו אף על פי שאינם עתה בבית רין הוי הילך ואדרבה איפכא מסתברא דכל שנותן מעות בבית דין זה הילך גמור הוא כאלו פרע והוי באידך כופר בכל וכל שאינם שם בבית דין אין כאן פריעה של כלום ומשום דהוי זוזי דמלוה גופיה ברשותיה מאי הוי דהא מלוה להוצאה ניתנה ח~ידיה נינהו. ומהו בפקדון ודאי כל היכא שהוא בעין ברשותו חשוב הילך אף על שאינו בבית דין דפקדון כל היכא דאיתיה ברשותא דמאריה איתיה והכי מוכח לקמן בשלשה פרות דרמי בר חמא כדבעינן לפרושי התם בסייעתא דשמיא ומשכון לא חשיב הילך דהא מחוסר שומא וגוביינא אלא אם כן דמיו קצובין ונתנו לו מיד בפרעון גמור וידעינן דלית ליה זוזי לאידך

דכל היכא דאית ליה זוזי בעין לית ליה למפרעיה בשומת מטלטלין כדכתבי רבוותא ז"ל וזה ברור ופשוט לפי עניות דעתי. ואף על פי שרבים וגדולים חולקין בדבר. ומורי הרב כן הורה כדברי דמשכון לא הוי הילך אלא כדאמרן. הריטב"א וול וציין בתשובות ה"ר יצחק בר ששת זול סימן שצ"ו.

ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון למלוה באותו מקצת אי מיקרי הילך או לאו הרב בעל העטור כתב דכהילך דמי אבל ה"ר יהוסף הלוי ז"ל כתב דבכהאי גרונא לא מיקרי הילך וכו'. והביא ראיה וכו' ואחרים דוחין ראיה זו וכו' ולפי דעתי יפה אמר ה"ר יהוסף וכו' ואלו שדחו ראייתו לא ירדו לסוף דעתו וכו' כמו שכתוב בהר"ן שעל ההלכות בפרק הדיינים דף שי"ג ב'.

וכתב הרשב"ץ ז"ל עליו וז"ל: והנהו דמסכת קידושין דמשכון אין כאן איכא מרבוותא ז ל דסבירי להו דהתם היינו טעמא משום דמילי בעלמא נינהו וכיון דמנה אין כאן שלא נתחייב בו אין השעבוד נתפס על המשכון אבל אי אמר קנה במשכון וה שעבוד מנה קנה משכון לאותו שעבוד ואפילו באשה איכא מאן דאמר דמוקדשת באותו שעבוד אלא שהרמב"ן ז"ל אומר דכיון דכסף קידושין אגיד גביה דבעל לאו קידושין נינהו אבל בעלמא מיהא קני משכון להההוא שעבודא וכיון שכן יפה דתו הדוחים ראיית ה"ר יהוסף הלוי ז"ל דכיון שהוא מקנה לו המשכון לשעבוד המנה שתודה לו משכון יש כאן לפי דעת זו וליכא מיהא ראיה

כלל לדינו של הרב ז"ל אלא שאפשר שהרב ז"ל סובר שלא כדבריהם שבכל ענין שהוא משעבד המשכון אין השעבוד חל דמנה אין כאן משכון אין כאן ומפני כך הביא ממנה ראיה אבל שיהיה דינו מוכרח כשבאת חבילה לידו. מתלמידי הרי"ף ז"ל והריטב"א ז"ל.

ותנא תונא אאידך דרבי חייא אנן סהדי הא דתפיס וכו'. פירש רש"י ז"ל כיון דהוי וכו' ככתוב בתוספות בסוף זה הדבור. כתוב בתוספות מכתיבת יד ולי נראה דאנן סהדי דוקא והוי כהעדאת עדים ומשתבע לכל הפחות מדרבנן כי זה יש להוכיח ממתניתין דבהעדאת עדים יש שבועה מדרבנן דאי ליכא שבועה כלל אפילו משום כדי שלא יהא הולך ותוקף לא היה לתקן כדמוכח נמי השתא יוי הילך פטור הוי ליה כופר בכל ויפטור אפילו משבועה דרבנן ומשום שלא יהא הולך כל אחד ותוקף אין לתקן. עד כאן.

וכתוב בגליון. ותנא תונא אאידך דרבי חייא וכו'. דעת רש"י ז"ל כי היכי דהעדאת עדים דמודה מקצת הוי כמודה במקצת הא ידעינן מק"ו הוא הדין העדאת עדים דהילך כהילך ומתניתין נמי העדאת עדים דהילך שמע מינה הילך חייב דאי פטור לא עדיף העדאת עדים דהילך מהילך. וקל להבין. כתוב בתוטפות. כי זה יש להוביח ממתניתין דבהעדאת

עדים יש שבועה דרבנן פירוש דהעדאת עדים אפילו פטור מדאורייתא סברא לחייב מדרבנן משום דאיכא ק"ו אבל הילך אי פטור מדאורייהא אז הוי ככופר הכל אז גם מדרבנן פטור. ודוחק דדילמא מדרבנן חייב משום דדמי למודה במקצת. לכן יש לומר במתניתין איכא תרתי לטיבותא העדאת עדים והילך והשתא אי הילך לחודיה והעדאת עדים לחודיה תרווייהו פטורים מדאורייתא אפילו אי כל חדא לחודיה חייב דרבנן במתניתין דאיכא תרווייהו לא היה להם לתקן כיון דאיכא העדאת עדים והילך להאי ולהאי אלא ודאי חד מינייהו דאורייתא אז מסברא דהיינו הילך דהוי כמודה מקצת. אי נמי יש לומר כיון דרב ששת אמר הילך פטור היינו פירושו אפילו מדרבנן דאמורא הלה לו לפרש שמע מינה מאן דפטר פטר אפילו מדרבנן אם כן שמע מינה ממתניתין דהוי כרבי חייא ולא כרב ששת וחייב מדאורייתא דאם לא כן גם מדרבנן היה פטור כרב ששת. עד כאן. וז"ל הרא"ש ז"ל: והא הכא כיון דתפיס אנן טהדי דמאי דתפיס הילך הוא. פירש רש"י ז"ל וכו' וקשה לפירושו וכו' כמו שכתוב בתוטפות. ויראה דלא גרסינן הכא אנן סהדי דלא שייר כאן עדות כמו לעיל דמייתי לה על העדאת עדים אלא הכי גרסינן והא הכא מאי דתפיס האי הילך הוא ואפילו הכי משתבע וכעין דאורילתא הוא וכדמפרש ואזיל במסקנא ולא שייך למימר כי היכי דלהאי הילך להאי נמי הילך כדפריך לעיל דנהי דשייך הילך בזה ובזה מכל מקום משתבע משום דלא מודו להדדי אלא דמכל מקום חשיב הילך לפי שהוא בפנינו ועל כרחו נוטלו הילכך מסייע ממתניתין לרבי חייא בתרייתא דאי הילך מדאורייתא פטור לא הוו מתקני שבועה דליתא דכוותה באורייתא דאי מאי דתפיס כל חד חשוב כהעדאת עדים אם כן איכא סהדי דאין בידו חמשים אחריני דקא תבע דאם כן למה ישבש אלא ודאי מה שאנו רואין שהוא תפוס בחצי הטלית לא חשיב כעדים מעידים שיש לו בידו חמשים רשמא שלא כדין תפס בו ואינם מעידים שהוא שלו אבל מכל מקום כהילך חשיב אף על פי שחברו אינו מודה שיהא שלו כיון שהוא בפניו ועל כרחו נוטלו.

וז"ל תוספות חיצוניות: לא גרסינן אנן סהדי דבלאו סהדי הילך הוא שכל אחד מוהזק בחצי ולא מיחסר גובייא והכי גרסינן והא הכא כיון דתפיס דמאי דתפיס האי הילך הוא והשתא אתי שפיר דשבועה דרבנן ותקנת חכמים היא ומכל מקום מייתי סייעתא כדמסיק בסמוך" אי אמרת בשלמא הילך דאורייתא וכו'. ואם תאמר אם כן הוה ליה לסיועי לדרבי חייא קמייתא מהאי טעמא אי אמרת בשלמא עדים מחייבי שבועה דאורייתא. ויש לומר דלא חשיב ליה כעין דאורייתא כיון דבמתניתין איכא סהדי להאי ולהאי. ואם תאמר השתא נמי בהילך לא הוי כעין דאורייתא דבמתניתין איכא הילך

להאי ולהאי וכהאי גוונא מודה רבי חייא דבעי אשתבועי. ויש לומר דמכל מקום כיון דהילך במתניתין אינו מחמת הודאת הבעלי דינים דהא אינם מודים זה לזה לכך שייך ביה שבועה וכעין הילך קאמר לפי שהוא מוחזק אבל לענין סהדי גבי דרבי חייא קמייתא הכי חשיבי סהדי דהכא דמתניתין כסהדי דעלמא ואין לחלק ביניהם ולכך לא דמיא לדרבי חייא קמייתא. עד כאן. וכן כתבו בתוספות תלמיד ר' פרץ זול. והריטב"א ז"ל כתב וז"ל: ותנא תונא שנים אוחזין בטלית והא הכא כיון דתפיס וכו'. וקשיא לי היאך יש הילך במשנתנו והלא כבר דחינו למעלה דמשנתנו אינה בדין מודה מקצת כלל דהא אנן סהדי לתרווייהו והיכי אהדרינן השתא למאי דהוה טעינן מעיקרא. ורש"י ז"ל נשמר מזה ואמר דהשתא קא סלקא דעתין דאיתא לדרבי חייא קמייתא נמי סייעתא דמתניתין משום העדאת עדים הוא דמחייב שבועה דהוי כמודה במקצת מק"ו ואף על גב דאיכא הילך נמי ומאי דאיתמר לעיל דליתא לדרבי חליא קמייתא ממתניתין ואאידך בתרייתא איתמר ההוא לישנא אמרינן ליה אדעתא דאמסקנא דפריך תלמודא בסמוך אבל השתא לא מסקינן אדעתא דהכי וכאלו תאמר כי לא היינו בבית המדרש כשנדחית ההיא דלעיל דלאו בהדדי איתמר סוגיא דלעיל והא דאמרינן אשתא ויפה עיין רש"י ז"ל. וראיתי מן הגדולים שהוסיף על פירוש רש"י ז"ל שרבינו סובר דבמסקנא נמי הדרינן לדרבי חייא קמייתא דאית ליה סמך ממתניתין כדאמרינן גבי הילך דאי אמרת בשלמא מדאורייתא הילך חייב מקתני יבנן שבועה כעין דאורייתא שעשו התופס הזה לעין הילך ומינה נמי דמתניתין עשאוהו כמודה במקצת משום דאנן סהדי למר ולמר וכאלו יש כאן העדאת עדים ומאי דדחינן לעיל היינו משום דקא סלקא דעתין דרבי חייא סבר כי שבועת משנתנו מן הדין ומן התורח אבל השתא דפרישנא גבי בתרייתא דרבי תייא שאין שבועת משנתנו מן התורה אלא תקנת חכמים כעין של תורה הדרינן לסיועי נמי לקמייתא דמשום דבדאורייתא אדם מתחייב שבועה על פי עדים במקצת תקון רבנן במתניתין שבועה דאנן סהדי להאי דמאי דתפיס דידיה הוא וכן לאידך.

וזה אינו נראה לי מדברי רש"י ז"ל כלל ואלו יאמר כן הוה ליה לאקושיי עליה דהא תלמודא קאמר לעיל דכי איתמר ותנא תונא אדרבי חייא בתרייתא אלמא אקמייתא לא איתמר כלל ומה נפשך אי בעית לומר דאבתרייתא איתמר ישבועה דמתניתין מדין מקצת והילך ומדאורייתא הא לא סלקא דעתך דהא דחי דלתרווייהו איכא סהדי ואי בעית לומר משום מסקנא דהויא כעין של תורה בהילך הא אמרת דאפילו אקמייתא במי אמרינן הכי אלא ודאי הא ליתא ולא נתכוון בה רבינו לפי קוצר דעתי. והא דאמרינן ורבי חייא אמר לך אין תקנת חכמים היא ומיהו אי אמרת בשלמא דאורייתא חליב פירש רש"י

ז"ל גבי שבועה דאורייתא כגון בהודאה דמקצת פירוש דבמתניתין ליכא מודה במקצת כלל על דרך האמת כדדהי ליה מעיקרא לעיל ואפילו כעין של תורה אי אפשר לאמרה וטעמא דמילתא שאין לסמוך לדרבי חייא ממשנתנו שתהא כעין של תורה "שום דהכא אנן סהדי למר ואנן סהדי למר ועל כן אי אפשר לעשות אלא אחד משני דברים או שנניח עדותנו במקומה או שנסלקה לגמרי מכאן שאי אפשר להניח עדותנו לזה ולסלקה מזה שהרי בבת אחת ראינום תפוסים הילכך אם נסלק עדותנו מכאן שנאמר שאין ראייתנו בתפיסה ראיה לחד מינייהו אין כאן שום העדאת עדים כלל ולא סייעתא לרבי חייא ואם נניח עדותנו במקומה הא אנן סהדי לתרווייהו ולית סייעתא לדרבי חייא אבל בבתרייתא דהילך נסלק עדותנו כמי שאינה והרי זה דומה כאלו כל אחד מהן תובע לחברו כל הטלית וחברו כופר מה שבידו כי הכפירה שביד חברו אינו כלום ומילי דעלמא נינהו לצערו והילך גמור חשיב וכאומר לחברו הריני נותן לך מחצה אף על פי שאיני חייב לך והוי כעין דאורייתא. וזה נראה לי נכון וברור והוי כשיטת רש"י ז"ל ואיני חושש להאריך בכאן בשיטות אחרות דסוף סוף לכולהו איכא פירכי. עד כאן.

והרמב"ן ז"ל כתב וז"ל: והא הכא כיון דתפיס אנן סהדי דמאי דתפיס הילך הוא. פירש רש"י ז"ל דקא סלקא דעתין דאיתא לדרבי חייא קמייתא ומשום דאנן סהדי הוא דמחייב ואף על גב דהילך הוא ולא סלקא דעתין דמתניתין תקנת חכמים היא עד דאוקמה רב ששת בהכי ודאמר כי איתמר ותנא תונא אאידך דרבי חייא איתמר דאלמא לקמייתא ליכא ראיה כלל אמסקנא קיימינן דאמרינן תקנת חכמים היא ולא משום עדים כדפרכינן כי היכי דאנן סהדי להאי הכי נמי אנן סהדי להאי והא דאמר רבי חייא אי אמרת בשלמא הילך חייב וכו' פירש רש"י ז"ל גבי שבועה דאורייתא כגון בהודאת מקצת משמע דבמתניתין ליכא הודאת מקצת כלל ועל כרחך אתה אומר כן דהא כי אמרינן מעיקרא דאאידך דרבי חייא איתמר להאי פירושא דמפרשינן השתא בגמרא קאמרינן אלמא לקמייתא ליכא מינה ראיה כלל וכך פירושא אי אמרת בשלמא היכא דאיכא שבועה דאורייתא הילך לאו כמאן דנקיט ליה דמי הכא נמי לאו כמאן דנקיט ליה דמי אלא אי אמרת הילך בדאורייתא פטור דכמאן דבקיט ליה דמי הכא נמי נימא דהרי היא כמי שחלקוה כבר ולא ישבעו. זהו פירוש לפירוש רש"י ז"ל. וזה הפירוש כתוב בספר המאור והוא פירוש נכון. ומיהו תמיהא לי ודאי מה שתפס בידו כמאן דפסיק דמין שאפילו בחליפין קנה כדאיתא לקמן ואפילו הכי מחוי רבי אבהו ובשבועה ואמאי הא ודאי כמי שחלקוה דמי. ולא קשיא דמשום דקיימא לן כרב ששת הוא דאמרינן לקמן הכי דאף על גב דכמאן דפסיק דמי חייב שבועה לאו מי אמר רב ששת הילך כמאן דנקיט ליה דמי

ואפילו הכי במתניתין ישבע הכא נמי אף על גב דכמאן דפסיק דמי ישבע דשבועה זו תקנת חכמים היא וכל זמן שחולקים ומתעצמין בה חולקים בשבועה. ואלו לרבי חייא לא מחייבי שבועה אלא היכא דתפסי בכרכשתא דלא כמאן דפסיק דמי אי נמי אפילו תפסו בגופה ולא סבירא ליה כמאן דפסיק דמי ולית ליה זה נוטל עד מקום שידו מגעת. ולי נראה דכי אמרינן אאידך דרבי חייא איתמר הדרינן ממאי דסלקא דעתין דכיון דתפיס אנן סהדי דהכי הוא אלא משום הכי חייב שבועה משום דהאי תבע ליה כוליה טלית ואמר כולה שלי ואף על פי שחברו כופר בכל אנו רואין מחצה ביד זה ואין כפירתו של חברו כלום אחציה אבל בחצי האחר כפירתו כפירה ואנו מחייבין אותו שבועת מודה מקצת מפני חציה שביד חברו שלא כפר בה דכהודאה דמיא והילך הוא. ומהדר רב ששת ואמר מתניתין תקנת חכמים היא דהא אם אין כפירתו של זה בחציה כפירה אף של זה בזה נמי נמצא שאין כאן לא טענה ולא כפירה לחייב עליה שבועה ורבי חייא אמר לך אין הכי נמי אלא רבנן כעין דאורייתא תקון וחשבי כל חד וחד כאלו הוא טוען הכל והלה מודה ואומר הילך במקצת וכן זה אבל ללישנא קמא אי אנן סהדי דהאי וסהדי דהאי לא הוה להו לתקוני שבועה כלל ואדרבה היא הנותנת שיפטרו. עד כאן.

והר"ן ז"ל כתב וז"ל: והא הכא כיון דתפיס אנן סהדי וכו'. פירש רש"י ז"ל דקא סלקא דעתין דאיתא לדרבי חייא קמייתא ומשום דאנן סהדי הוא דמחייב ואף על גב דהילך הוא ולא סלקא דעתין דמתניתין תקנת חכמים היא עד דאוקמה רב ששת בהכי. ולפי דבריו ז"ל כי אמרינן אלא כי איתמר ותנא תונא אאידך דרבי חייא איתמר דאלמא דליכא מינה ראיה לרבי חייא קמייתא כלל אמסקנא סמכינן דמסקינן דתקנת חכמים היא אבל למאי דסלקא דעתין מעיקרא ליכא למימר דתנא תונא על אידך דרבי חייא איתמר ולאו אקמייתא. ומסקינן ורבי חייא אמר לך אין תקנת חכמים היא מיהו אי אמרת בשלמא הילך מדאורייתא חייב הוי לה שבועה זו כעין דאורייתא שכשם שבשבועת התורה כל שהתובע נוטל מקצת תביעתו הנתבע נשבע על מה שכפר אף במשנתנו כיון שהתובע נוטל מקצת תביעתו כעין מודה מקצת הוא. ותקינו רבנן לנתבע שבועה כעין דאורייתא על מה שכפר אלא אי אמרת דהילך מדאורייתא פטור אם כן אף בדאורייתא כהאי גוונא דנוטל תובע מקצת תביעתו אין הנתבע נשבע על מה שכפר היכא דאמר ליה הילך דומיא דמתניתין ואם כן היכי תקינו רבנן במתניתין שבועה דלאו כעין דאורייתא דאפילו בשבועה דאורייתא ממש. כל שהוא כעין של משנתנו אינו נשבע והשתא לא אתינן עלה משום דרבי חייא קמייתא דתנא תונא אבתרייתא איתמר ולא אקמייתא כלל. זה יש לומר לפירושו של רש"י ז"ל. אבל הרב בעל המאור פירש דבין למאי דסלקא דעתין

מעיקרא. בין למאי דמסקינן לבסוף לאו משום דרבי חייא קמייתא אתינן עלה כלל אלא הכי קאמרינן הילך נמי כמודה מקצת הטענה דמי כלומר. שאין אומרים שכיון שהוא מזומן לפרוע הרי הוא כאלו פרע כבר ונמצא שאין כאן הודאה במקצת כלל דלא אמרינן הכי דודאי מי שהוא מזומן לתת אינו כאלו נתן כבר ומייתינן סייעתא ממתניתין דשנים אוחזין בטלית והא הכא כיוך דתפיס אנן סהדי דמאי דתפיס הילך הוא כלומר דאנן סהדי דודאי טלית זו היא מזומנת לחלוק. ואפילו הכי לא אמרינן שכיון שהיא מזומנת לחלוק הרי הוא כאלו נחלק כבר שאלו היינר אומרים כן למה הן נשבעין עליה דודאי אי פלגיה מקמי דאתו לקמן לא מחייבינן להו שבועהן אלא על כרחך אף על פי שהן מזומנים לחלוק אינו כחלוק ומשום הכי נשבעים הכא נמי אף על פי שהוא מזומן לפרוע אין דנין אותו כאלו. פרע כבר ומשום הכי נשבע. ואמרינן ולרב ששת קשיא מתניתין אמר לך רב ששת מתניתין תקנת חכמים היא וכרבי יוחנן כלומר לעולם מי שמזומן לפרוע הרי הוא כאלו פרע הילכך הילך פטור ולא תיקשי לך מתניתין דמתניתין תקנת חכמים היא ואף על פי שהוא כאלו נחלק כבר כל שלא חלקוה ממש נשבעים עליה מתקנת חכמים אבל לעולם אימא לך דהילך פטור ורבי חייא מהדר ואמר דודאי מתניתין אין הכי נמי דתקנת חכמים היא ומיהו אי אפשר לך לומר שתהא שבועה דרבנן חלה על מה שלא מלה שבועה דאורייתא כיוצא בה דאם איתא דהילך פטור משום דכיון שהוא מזומן לפרוע הרי הוא כאלו פרע כל שכן שאין לנו לתקן במשנתנו שבועה של דבריהם שכיון שהן מזומנים לחלוק הרי הוא כאלו נחלק כבר אלא ודאי העומד לחלוק אינו כחלוק ואף כאן העומד ליפרע לאו כאלו פרע כבר והילכך הילך חייב. ולי נראה לאמרה בלשון אחרת והכי קאמר ותנא תונא שנים אוחזין בטלית וקא סלקא דעתין דשבועה זו של משנתנו שבועה דמודה מקצת היא לפי שזה אומר כולה שלי הרי הוא כתובע מנה מחברו וזה שמשיב לו לא כי אלא כולה שלי אף על פי שהוא כופר בכולה מכל מקום אינו ככופר בכל דעלמא דכופר בכל נשאר ברשותו כל מה שהוא כופר בו וזה על כרחך נותן לתובע חצי תביעתו נמצא שסופו של דין זה כמודה מקצת דעלמא ולפיכך אנו רואין כופר בכל זה כאלו הודה מקצת מן הטעם שאמרנו ונשבע ומשום הכי אמרינן אף על פי שהוא כמודה מקצת מכל מקום הילך הוא אלא לאו שמע מינה דהילך חייב. ואם תשאל והיכי סבירא לן דשבועה זו שבועה של מודה מקצת היא שמפני שסוף טלית זו ליחלק הוה ליה כאלו הודה במקצת שאם אנו אומרים כן אף תביעתו של זה שהוא תובע כולה אינה תביעה דאנן סהדי דסוף טלית זו ליחלק ואם כן אין כאן לא טענה ולא כפירה וכי היכי דבדרבי חייא קמייתא אקשינן כי היכי דאנן סהדי להאי אנן סהדי להאי הכי נמי הוה

ליה לאקשויי השתא היכי סלקא דעתך דשבועה זו של מודה מקצת היא. והא כי היכי דאנן סהדי דאין כפירתו כפירה אלא בחציה הכי נמי אנן סהדי דאין תביעתו תביעה אין בדבריך כלום דודאי כופר בכל שאינו נשאר ברשותו כל מה שהוא כופר אינו ככופר בכל דעלמא דהתם נשאר אצלו כל מה שהוא כופר עליו והכא על כרחו נותן חציה והרי הוא כמודה מקצת וכי שותי' בעלמא הוא דקא מחוי ולפיכך ראוי הוא שישבע כמודה מקצת גמור אבל תובע זה אף על פי שאינו משיג כל תביעתו לא נשתנה כלל משאר כל התובעין שאף הן אינן נוטלין אלא אותו מקצת שהנתבע מודה עליו וזה ברור. אף על פי שנעלם מעיני הראשונים ז"ל. ומשום הכי הוה סלקא דעתין השתא דשבועה זו של משנתנו שבועה של מודה מקצת היא ואמרינן ולרב ששת קשיא מתניתין ומהדרינן לא קשיא אמר לך רב ששת מתניתין תקנת חכמים היא כלומר שאפילו לפי דבריך שאתה בא לידון כופר זה כאלו הודה אי אפשר לך לומר דשבועה זו של תורה היא אלא תקנת חכמים בעלמא שכיון שהודאתו אינה מתבררת מתוך דבריו דאדרבה בכל הוא כופר ואינה הודאה אלא מתוך הדין בעצמו שהוא כך נמצא שקדמה הודאה לתביעה שמכיון שבאו לפנינו והיו שניהם אוחזין בטלית אנו רואין כאלו כל אחד הודה לחברו בחציה וכל שקדמה הודאה לתביעה אפילו במודה מקצת גמור אין שבועת התורה חלה עליו מדאמרינן בפרק שבועת הדיינים טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם במתכוין פטור וכבר כתבנוה שם בסייעתא דשמיא וכיון דעל כרחך שבועה זו תקנת חכמים היא אין לך ראיה דהילך חייב דהכא מן התקנה בלבד הוא נשבע. ומהדר ליה רבי חייא אין תקנת חכמים היא כדקאמרת אלא מיהו אי אמרת בשלמא הילך מדאורייתא חייב הויא לה שבועה זו של דבריהם כעין מודה מקצת של תורה אלא אי אמרת דהילך מדאורייתא פטור היכי תקינו רבנן שבועה דליתא כעין דאורייתא כלל. כן נראה לי. עד כאן.

ומורי הרב נר"ו כתב וז"ל: אלא אי איתמר וכו'. האי סוגיא עמיא טובא ורש"י ז"ל כתב גבי ותנא תונא קא סלקא דעתין וכו'. ואיכא למידק מאי דוחקיה דרש"י ז"ל לומר הכי. ובזה יש לומר חדא גירסת הספרים דגרסי והא הכא כיון דתפיס האי אנן סהדי וכו' משמע דהשתא נמי אית לן דרבי חייא קמייתא. ותו אי איתא דהשתא אית לן דשבועה מדרבנן כדשנינן לעיל מאי פריך ולרב ששת קשיא מתניתין וכל זה דחקו לרש"י ז"ל לומר קא סלקא דעתין וכו'. אבל קשה עלה דו;א מכה קושיא הדרינן ואמרינן אלא כי איתמר ותנא תונא אאידך דרבי חייא איתמר משמע ולא אקמייתא. ותו כי היני דאקשינן לעיל כי היכי דאנן סהדי להאי אנן סהדי להאי השתא נמי נימא כי היכי דאנן סהדי להאי דמאי

דתפיס הילך הוא אנן סהדי נמי להאי דמאי דתפיס הילך הוא. ותו אמאי לא מסקינן לעיל לקמייתא דרבי חייא כי היכי דמסקינן הכא אין תקנת הכמים היא ומיהו וכו'. ובראה לי בכוונת רש"י ז"ל דמאן דמסיק איא אי איתמר ותנא תונא אאידך דרבי חייא אית ליה קושיין דלעיל (ז.)מתניתין תקנתא דרבנן ומיהו אי אמרת בשלמא וכו' כדמסיק ואמסקנא סמיך והא דלא מסקינן הכי אקמייתזו דרבי וקייא כיון דשבועת העדאת עדים לא כתיבי אלא דמייתי לה מק"ו אפשר דתקינו רבנן שבועה דליכא דכוותה בדאורייתא דליכא בדאורייתא מה שמודה הפך שבועה זו ומשום הכי ליכא סייעתא ממתניתין אבל שבועת מודה מקצת כתיבא באורייתא אי אמרת בשלמא הילך חייב מדאורייתא תקינו רבנן וכו'. אלא אי אמרת מדאורייתא הילך פטור מתקני רבנן שבועה דליתא דכוותה בדאורייתא אלא אדרבה איכא בדאורייתא איפכא דהילך פטור ומאן דפריך ולרב ששת קשיא מתניתין סבירא ליה דהכוו נמי אדרבי חייא קמייתא סמכינן מדקאמר והא הכא כיון דתפיס אנן סהדי דהילך הוא כלישנא דלעיל ותו מדלא אקשינן הכא כדלעיל כי היכי דאנן סהדי להאי דהילך הוא אנן סהדי להאי דהילך הוא משמע דהשתא נמי סבירא ליה דשבועה דמתניתין דאורייתא וקושיין דלעיל לא שמיע ליה אי נמי לא סבירא ליה דנהי דליכא סייעתא ממתניתין לדרבי חייא קמייתא מכל מקום סבירא ליה דשבועה דאורייתא דהאי תפיס בכולה והאי תפיס בכולה כדכתב רש"י ז"ל לעיל ולא דמי למי שטענו הברו מנה ואמר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו אצלו פרס ופרעו פרס דהתם ודאי פטור משבועה אבל הכא דכל חד תפיס בכולה אימא שבועה דאורייתא היא ומשום הכי אסיק אדעתיה דאדרבי תייא קמייתא סמכינן והיינו דשריך ולרב ששת קשיא מתניתין ומסיק אין תקנת הכמים היא וכיון דמסיק הכי לא שייך תו לאקשויי כי היכי דלהאי הילך הוא להאי נמי הילך הוא דהא משום קושיין דלעיל דדמיא להאי הדרינן למימר שבועה זו דרבנן ולא מן התורה. עד כאן.

והראב"ד ז"ל כתב לקמן וז"ל: ורבי חייא אמר לך אין תקנת חכמים היא מיהו אי אמרת בשלמא מדאורייתא חייב וכו'. שאלו התלמידים שלא שמשו למעלה למה לא אמר כן באידך דרבי חייא ומה טעם דחה אותה ממנה וזו אינה שאלה לפי המימרא הראשונה אין עליה חולק ולא קושיא שתדחה אותה ומה שאמר למעלה אלא דקאמר ותנא תונא מי דמי וכו' לאו לדהויי דרבי חייא אלא דלא דמיא למתניתין ודרבי חייא אלימא טפי ממתניתין להיובי שבועה דלוה ריע טענתיה ודמלרה לא ריע וסהדי נמי קמסייעו ליה בחמשין ודינא הוא דליחליב לוה שבועה אבל מתניתין תרווייהו כי הדדי נינהו ואמאי סייעיה למילתיה ממתניתין דמתניתין תקנת חכמים היא ומדינא ליכא עלייהו שבועה

אבל בהאי מימרא בתרייתא איצטריך סייעתא ממתניתין דאיכא מאן דפליג עלייהו וטעמא דאידך מסתבר טפי וקיימא כוותיה. ע"כ. עוד נאמר כי מה שאמר למעלה אנן סהדי דמאי דתפיס דידיה הוא לא על מה שתופס בידו בלבד הוא אומר אלא על חציה ממש כי לבסוף כך יחלוקו אותו ואין לזה יתרון על זה ועל כן הקשה לן כי היכי דאית ליה סהדי להאי איה ליה סהדי להאי ובעלמא כהזלי גוונא אי אמרי עדים חמשין אית ליה ועדים אומרים חמשין אחריני לית ליה מי איכא שבועה כלל אם כן הכא אמאי תקינו ליכא למימר דמעין דאורייתא היא אלא תקנתא אחריתי הוא דיא שייכא כלל בדאורייהא אבל דרבי תייא בתרייתא מא . דתפיס בידיה הילך ואיכא כפירה דמאי דקאי ביני ביני והודאה דמאי דתפיס בידיה הוי כהודאה וכפירה בעלמא אלא דליכא הכא תובע ונתבע שיהא נתבע יותר מוחזק מן התובע וליכא הכא שבועה דאורייתא אבל היא מעין דאורייתא ולפיכך תקנוה כאן אבל בעלמא דאיכא תובע ונתבע איכא שבועה דאורייתא זו היא ראייתו של רבי חייא ורב ששת אמר לך דכולה מילתא תקנת חכמים היא אף על גב דבעלמא נמי ליתא והא מילתא מפני שנראין כתוקפין זה את זה כדרך חמסנין עד כאן.

וז"ל גליון תוספות: כתוב בתוספות רבינו שמשון פירוש יפה דלא גרסינן הכא דאנן סהדי אלא כעין הודאה הוא ולעיל ודאי קאמר שפיר כי היכי דאנן סהדי להאי אנן נמי סהדי להאה וליכא לחיוביה אפילו מדרבנן אבל הכא ליכא למימר כי היכי דהאי הילך האי נמי הילך דמכל מקום נשבעין כיון דלא מודו להדדי אלא דמכל מקום חשוב כהילך לפנינו לפי שהכל לפנינו ועל כרחו נוטלו. עד כאן.

כתוב בספר המאור הילך נמי כמודה מקצת הטענה דמי ותנא תונא שנים אוחזין בטלית וכו'. ואיכא מאן דקשיא ליה מאי טעמא לא אקשי ליה מי דמי כדאקשי לרבי חייא קמייתא. ותירץ ה"ר יצחק בן מרן ז"ל אלו היכא דאמר ליה חד לחבריה שקול מנאתיך כולה בלא שבועה אפילו הכי משתבע אידך וכו'.

וכתב עליו הראב"ד וז"ל: אמר אברהם. אין זה התירוץ מיישב את הדעת כי אף על פי שאמר האחד לחברו טול המחצה בלא שבועה איך יצאו שניהם מידי שבועה והלא המחצה שהודה לו נוטל בלא שבועה וזה נוטל מה שתופס בידו והשאר חולקין בשבועה ויש אילך בשניהם זה אומר הילך במחצה וזה אומר הילך מה שתופס בידו. ועיקר הקושיא אינה כמו שהן אומרים אבל היא למה לא אמר על רבי חייא קמייתא כמו שאמר בכאן ורבי חייא אין שבועה זו תקנת חכמים היא דהא אית להו סהדי לתרווייהו מיהו אי אמרת בשלמא בעלמא איכא שבועה דאורייתא במקום דאיכא עדים במקצת תקינו

ליה רבנן הכא אף על גב דאיכא עדים לתרווייהו וכו' כדאמרינן בבתרייתא. זהו עיקר הקושיא ויש אתנו תירוץ יפה על זה. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור ודאמרינן אי אמרת בשלמא הילך מדאורייתא חייב וכו'. עד וזה הפירוש יפה.

וכתב עליו הראב"ד ז"ל וז"ל: אמר אברהם. זה אי אפשר והאיך בהילך דהכא הם מזומנים לחלוק והלא כל אחד תובע את כולה והן צריכים שבועה קודם חלוקה מפני חלוקתם ואיך ידמה זה למודה לחברו ואומר הילך. עד כאן.

ורב ששת אמר הילך פטור וכל מודה מקצת לא מהימן במיגו דאי בעי הוה אמר פרוטה אני חייב לך והילך דשמא לא היתה מזומנת בידו ושמא הטעם זה לא יתכן לומר לקמן לרבי שמעון בן אלעזר דלא חשיב ליה משיב אבידה בשלש אף על גב דלא צריך לומר בשתים הילך שהרי בלאו הכי כל שטר הילך הוא אלא יש לומר דכאן הילך פטור מטעם דחשבינן ליה ככופר הכל והויא ליה העזה. מהר"י כ"ץ ז"ל.

מי מתקני רבנן שבועה דליכא דכוזהח באורייתא. ואף על גב דכל הנשבעין ונוטלין ליכא דכוותייהו באורייתא מכל מקום כיון דכופר הכל פטור אפילו מדרבנן לא היה להם לתקן כאן שבועה כיון דהוי דומיא רכופר הכל ו"א דמי לנשבעים ונוטלים דהתם איכא מיהי שבועה דאורייתא על החשוד ושקלוה רבנן ממנו ושדיוה אשכנגדו. הרא"ש ז"ל.

וז"ל מהר"י כ"ץ ז"ל: מתקני רבנך שבועה דליתא וכו'. אף על גב דנוטלין דליתצ דכוותה באורייתא דמחייבי רבנן אפילו היכץ דליכא הודאה ודאי נשבע ונוטל לא מהני הרדאה במקצת טפי מכופר הכל לא דמיא למתניתין. אי נמי הכא אליבא דרבי יהודה דפרק כל הנשבעין דאיק דמצריך שם הרדאה. עד כאן.

מיתיבי סלעין דינרין אפילו אם נעמיד פלוגתא דרבי חייא ורב ששת בהילך בפקדון מכל מקום מייתי שפיר מהך דסלעין אף על גב דמיירי במלוה בשטר דחשיב ליה הילך. תלמיד ה"ר פרץ ז"ל.

דף ד:

סלעין דינרין. קשיא לי מה לי סלעין מה לי דינרין ותרתי למה לי. ויש לומר דקתני סלעין לרבותא דרבי שמעון דאפילו שהודה בסלע שהוא דבר גדול לא מיקרי משיב אבידה. וקתני דינרין להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפילו משום דינר אחד חשיב ליה משיב אבידה. מורנו הרב נר"ו.

הכי גרסינן בכולהו נוסחי וכך היא גירסת הגאונים ז"ל רבי עקיבא אומר אינו אלא וכו'. ולא אשכחן ר' יעקב בעיקר נוסחי וטעמיה דרבי עקיבא משום דמסייע ליה שטרא דכיון דשטרא מסייע ליה יכול היה להעיז בו פניו ואינו דומהלשאר מודה מקצת דחייב רחמנא דהתם לא מצל להעיז פניו בפני בעל חובו וכדאמיו לעיל אבל זה כיון דמסייע ליה שטרא מעיז ומעיז וכדאמרינן בעלמא כיון דאיכא עדים דמסייעי לה מעיזה ומעיזה ובתר הכי אוקים בגמרא בהדיא דמשים הכי פטר ליה רבי עקיבא משום דקא מסייע ליה שטרא אי אמר שתים ולאו למימרא דמעיקרא לא תיסוק אדעתין דטעמיה משום דשטרא מסייע ליה דאי הכי תיקשי לך היינו מודה מקצת דעלמא איא מעיקרא קא סלקא דעתין דסיועי בעלמא מסילע ליה והשתא אמרינן דסהדותא מעליא היא למפטר אומר שתים. ורש"י כך פירש בתתלה אמר שהוא משיב אבידה דהוי ליה לימר שתים והשטר מסייעו. דכיון שלא פירש ניכרים הדברים ששתים היו ולבסו" כתב שהעדים החהומים בשטר מעידים כדבריו שלא היו אלא שתים ולפיכך לא פירש מניינא ורבי שמעון בן אלעז " סבר אף על גב דמסמיע ליה שטרא אינו יכול להעיז פניו בפני בעל חובו וכי מודה מקצת ליכא להימוניה משום משיב אבידה הרמב"ן.

וז"ל הריטב"א לקמן: אלא קשיא לרבי מייא שאני התם דקא מסייע ללה שטרא. קשיא לי מה הידש לנו התלמוד בזה בין לדברי רבי עקיבא בין לדברי רבי שמעון בן אלעזר והלא מעיקרא נמי הכי סבירא לן דהוי טעמא דרבי עקיבא ולהכי הוא הדין לכולי עלמא דהא מיעוט סלעין שנים ורש"י נשמר מזה דלעיל פירש לדברי רבי עקיבא דלהכי הוי משיב אבידה לפי שהיה יכול לומר שתים והשטר מסייעו וכיון דלא פירש ניכוילם הדברים ששתים היו וכו' ובכאן פירש שאני התם דקא מסייע ליה שטר כי העדים מעידמם כדבריו שלא היו אלא שתים ולכך לא פיישו מניינא כלום דכעדות גמורה חשיבי ובתוספות פירש דמטלייע ליה ששויא למלוה וכיון דכן אין עיקר תביעתו אלא השלש ואין כאן מודה במקצת. עד כאן. וכתב מורנו הרב נר"ו וז"ל: ונראה לי דמשום הכי הוצרך לתרץ תירוץ אחר דקאמר לקמן אי נמי משום דהוי ליה שטר שעבוד קרקעות וכו' דהא האי טעמא דקא מסייע ליה שטרא מעיקרא נמי הוה ידעינן ליה ואפילו הכי הוה מותבינן. עד כאן.

וכתב עוד הרמב"ן וז"ל: ויש אומרים אינו אלא שתים והלה טוען שלש או חמש שאפלו היסת אינו נשבע דשטר מסייע ליה סיועא מעליא ואף על גב דאמרינן עלה אי נמי לאו לדחויי טעמא קמא אלא אעיקר טעמא סמיך ולאו מילתא היא דלעולם נשבע היסת ואף על גב דמסייע ליה שטרא והכי נמי משמע בפרק המקבל בההוא שטרא דהוה כתיב ביה

שנין סתמא מלוה אומי שלש ולוה אומר שנים ואסקינן דאם קדים מלוה ואכל פירות של שנה שלישית אין מוציאין מידו דפירות בחזקת אוכליהן הן עומדים ולא אמרינן שטרא מטייע ללוה סיוע מעליא. עד כאן. ואפשר לדחות דשאני התם דכיון שהניחו לוה למלוה לאכול פירות של שנה שלישיה איתרע ליה סהדותא דשטרא, הר"ן. אמר הכותב זה אינו כלום דמי לא עסקינן בשאכל שלא בפניו ולא היה יכול למהות. ה"ר שמואל וידש.

רבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבידה כדתנן בגיטין המוצא מציאה לא ישבע וכו'. ולא דמי להההיא אלא הכא פטור מטעם מיגו שהיה יכול לומר שתים כדמפרש לקמיה. תלמיד הר"פ. קתני מיהת רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו'. ואם תאמר אדמותבת ליה מרבי שמעין תסייען מדרבי עקיבא ואי בעית למימר דהוי פלוגתא דתנאי הוה ליה למימר לימא כתנאי דהכי הוי אורחא דתלמודא. ויש לומר דלא פליג רבי עקיבא אלא דחשיב ליה משיב אבידה ומרבי עקיבא נמי מותיב טעמא דהוי משיב אבידה הא לאו הכי חייב וטעמא דאמר שלש הא אמר שתים פטור ושמע מינה הילך פטור ומשום דלא הוי מפורש הכי בדברי רבי עקיבא אמר קתני מיהת רבי שמעון אומר וכו' דאיכא למימר דלרבי עקיבא הא שתים חייב כדדייקינן לאיכא דמותיב מסיפא ומאן דמותיב מסיפא נמי מתרווייהו מותיב ודוק. מורנו הרב נר"ו.

טעמא דאמר שלש הא שתים פטור. ולמאי דקא סלקא דעתין השתא לרבי עקיבא נמי שתים פטור משום הילך ומשום הכי בשלש נמי פטור משום משיב אבידה דהא איכא מיגו ואף על גב דכיון דהילך פטור אי אמר שתים הוה ליה נופר בכל ואין אדם מעיז פניו ואם כן אין כאן מיגו כי אמר שלש כדאמר רבה במודה במקצת שאני הכא דמסייע ליה שטרא ויכול להעיז הוא ואף על גב דהשתא לא ידעינן טעמא דמסייע ליה שטרא היינו דלא חשבינן ההוא טעמא עדות גמור למפטריה משבועה אבל מכל מקום ידעינן דסגי דיכול להעיז כמו שכתבו זה המפרשים וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל. וכי דחי לעולם אימא לך שתים נמי חייב סבירא ליה דלרבי עקיבא נמי שתים חייב דלא הוי סלקא דעתיה דהילך תנאי היא ואפילו הכי בשלש הוי משיב אבידה אף על גב דליכא מיגו כיון דאי אמר שתים הויא טענה יפה משום דמסייע ליה שטרא וכן נמי אית לן למימר כאידך לישנא דמותיב מרבי עקיבא טעמא דאמר שלש הא שתים חייב דאף על גב דבשתים חייב סבירא ליה דבשלש הוי משיב אבידה משום דבשתים מטייע ליה שטרא עד דמוכהינן במסקנא דליכא למיפטר משום משיב אבידה אלא היכא דאיכא מיגו לפיטורא אבל היכא דבטענה האחרת היה חייב אין לפטרו בטענה שאומר עתה בשום פנים שאם נפטור אותו אתי לאיערומי ונמצא שהפטור גורם לו לטעון כן ונסתלק

טעם השבת אבידה. וגם מלשון רש"י ז"ל יראה כן דמקמי דאית לן טעמא דאיערומי הוה סלקא דעתין דהשבת אבידה הואי משום סיוע השטר אף על פי שהיה חייב בשתים ואין כאן מיגו של פיטור שכך כתב בריש סוגיין אינו אלא כמשיב אבידה מדהוה ליה למימר שתים והשטר מסייעו וכו' ולא הוכיר בלשונו כלל שהיה יכול לפטור עצמו בטענת שתים. כן נראה לי. הריצב"ש ז"ל.

הא שתים פטור. פירש הקונטרס מדנקט פלוגתייהו בשלש ותימה דאדרבה איכא למידק איפכא הא שתים דלאו משיב אבידה הוי חייב אפילו לרבי יעקב. ונראה דממילתיה דרבי יעקב דייק מדחשיב ליה משיב אבידה ואי בשתים חייב מאי משיב אבידה איכא הכא דאיערומי קא מערים. וקצת קשה מהא דמסיק איכוו דמותיב מסיפא משמע דלישנא קמא דייק סייעתא מרישא. ויש לומר משום דאיכא מאן דמותיב איפכא ודוחק הוא. יונראה דהשתא דייק מדברי רבי שמעון בן אלעזר מדקאמר הואיל ומודה משמע דבשתים לא חשיב כמודה דעל כרחך צריך לומר שתים הוי פטור אי נמי דייק מדלא קאמר אף זה ישבע כדמסיק לקמן ולמאי דקאמר דשתים פטור טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דלא חשיב ליה משיב אבידה דהיינו משום דהילך פטור מטעם כופר הכל והויא העזה אם היה אומר שתים ורבי יעקב סבירא ליה שהיה יכול להעיז ולומר שתים הואיל והשטר מסייעו כדפירש הקונטרס ואף על גב דאכתי לא ידעינן דיחויא דלקמן דנהי דלא מהני האי דקאמר מסייע ליה שטרא לפטרו מהני מיהא לענין העזה. מהר"י כ"ץ.

וז"ל הר"פ: הא שתים פטור. ואם תאמר אמאי אינו נאמן במיגו דאי בעי אמר שתים. יש לומר משום דהוי מיגו דהעזה דהשטר משמע שתים ואין כאן הודאה אלא כופר הכל הוא אי אמר הכי. עד כאן.

והאי שטר דקא מודה הילך הוא. ואם תאמר אפילו לפי גירסת רש"י הכי הוה ליה למימר והא שטרא הילך הוא דהא אפילו בלא הודאתו כל שטרא הילך הוא. ויש לומר הני מילי בשטר מקויים או שיש עדים מצויין לקיימו אבל היכא דליכא חד מהני לאו הילך הוא אלא אם כן הודה וכיון שהודה אין צריך לקיימו והשתים דמפורשים בשטר הילך הוא. מורנו הרב נר"ו.

וז"ל הריטב"א: הכי גרסינן והא שטרא דקא מודה ביה הילך הוא ולא גרסינן כיון דקא מודה ביה דבלאו הודאתו נמי הוי הילך וכמו שכתב רש"י ועוד פירש לעיל וכל משמעות השטר הילך הוא שהרי הקרקעות משועבדות על כך ולמדנו מדבריו דדוקא משום שעבודא הוא דהוי הילך ומיפטר הא לאו הכי אף על גב דלא מצי כפר ביה מודה במקצת גמור הוא ומתייב ואם כן שמעינן מינה שהטוען לחברו מנה חמשים בכתב ידו

וחמשים בעל פה והודה בתמשים של כתב ידו וכפר באידך חייב ואפילו מיה בחתימת ידו נאמנות כיון דלאו שעבוד קרקעות הוא. וכן פירש אדונינו הרמב"ן עד כאן.
וז"ל תלמיד ה"ר פרץ: ושטר דקא מודה הילך הוא. פירש רש"י משום דהשטר הוי שעבוד קרקעות וקרקעות לא מיחסרי גובינא ואם כן הילך הוא ואי נמי משום הכי חשיב ן לך מן השתים משום דהשתא משמע תרי. כך פירש הקונטרס ולא גרסינן כיון דקא מודה דאם כן משמע דוקא משום דהוה מודה מן השתים הוא דחשיב להו הילך וזה אינו דבלא הודאתו נמי הילך הוא כדפרישית. עד כאן. לעולם אימא לך אפילו שתים נמי חייב. תימה אם כן מאי טעמא דרבי יעקב דחשיב ליה משיב אבידה והא אערומי קא מערים ואי השתא סבירא לן דלא חייש רבי יעקב לאערומי אם כן לדידיה הטוען את חברו במנה והודה לו בחמשים יהא נאמן במיגו דאי בעי הוה מודה ביה בפחות ויש לומר דניחא ליה למיפרך ממילתיה דרבי שמעון בן אלעזר דקיימינן עלה. מהר"י כ"ץ.
וז"ל הגליון: לעולם אימא לך שתים חייב וכו'. הכא הוי מצי למיפרך אי שתים חייב בשלשה היכי פוטרו רבי עקיבא אם כן אערומי מערים אלא ביהא ליה לגמור שיטתו מדרבי סמעון בן אלעזר כמו שהתחיל וכן לקמן כי קאמר הכי נמי מסתברא הוה מצי למימר דאי שתים חייב לימא רבי שמעון בן אלעזר אף זה ישבע מיבעי ליה ולא לימא הואיל כדקאמר הכא אלא משום דהתחיל בדרבי עקיבא אסיק ביה עד כאן.
אי הכי וכו'. כתב רש"י אי הכי דבשתים נמי לא שמעינן דלא מכולי תירוצי הדרינן דהא דקתני שלש לאפוקי מדרבי עקיבא קושטא הוא ולא הדרינן אלא ממאי דמתרצינן דשתים נמי חייב מורנו הרב נר"ו.
אף זה ישבע מיבעי ליה פירוש דלשון הואיל ממעט ולשון אף מרבה ובשלמא לדידי שפיר נקט הואיל דדוקא משום דהודה בשלישי ישבע הא אלו אומר שתים פטור אלא לדידך דאפילו בשתים נמי חייב מאי הואיל אדרבה הוי ליה למימר אף זה ישבע כלומר כשם שמודה בשתים בלבד נשבע כך מודה בשלש נמי ישבע. הריטב"א.
אלא לעולם שתים פטור. פירש הקונטרס אלא לעולם אי אית לד לתרוצי תריץ הכי לעולם כדקאמרת שתים פטור וטעמא לאו משום הילך דהילך בעלמא חייב ושאני הכא דקא מסייע ליה שטרא שהשטר מוכיח שאין הילך לזה אלא שתים. ודוחק הוא דלא משמע הכי אדרבה משמע והילך בעלמא חייב דהוי מודה במקצת ושאני הכא דחשיב ליה כופר הכל משום דקא מסייע ליה שטרא. לכך נראה דהכי פירושו לעולם שתים פטור דהוי כופר הכל והילך בעלמא חייב דהוי מודה מקצת ושאני הכא דחשיב ליה כופר הכל משום דקא מסייע ליה שטרא למלוה דמעיקרא נמי לא הוי תבע ליה אלא

מייתורא דשתים ומזה לא הודה לו כלל והוה ליה כופר הכל ומשום הכי פטור. תלמיד ה"ר פרץ

ושאני הכא דקא מסייע ליה שטרא תימה לי אי בעלמא הילך חייב והכא פטור מהני תרי טעמא אם כן יכול להעיז ולומר שתים ומאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר. ונראה דקסבר כיון דשתים אינו מודה לו מחמת טענה אלא מכח משמעות השטר הויא העזה. מהר"י כ"ץ.

אי נמי משום דהוי שטר שעבוד קרקעות ואין נשבעין וכו'. ואם תאמר והיכי אמרינן הכי לרבי עקיבא דהא רבי עקיבא דריש כל ההורה בריבוי ומיעוט כדאיתא התם בפרק שבועות שתים בתרא ומאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא ממעט אלא שטרות כדמוכח ייש שבועות לענין פדיון בכרר ומשמע דהוא הדין לשבועה. ויש לומר דכיון דלענין כפל אימעיטו להו לקרקעות ואפילו למאן דדריש ריבויי ומיעוטל משום דמיעוטי טובא כתיבי על שור על חמור על שה על שלמה ודרשינן להו בריש פרק מרובה חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי עבדים והד למעוטי שטרות והני מיעוטי נמי גבי סבועה דמודה מקצת כתיבי דהיינו אשר יאמר כי הוא זה כי היכי דממעטינן להו מכפל הכי נמי ממעטינן להר משבועה ואפילו למאן דדריש ריבויי ומיעושי. הר"ן.

והרא"ש תירץ דאפילו למאן דדריש ריבויי ומיעוטי דריש להאי קרא דכי יתן איש אל רעהו כסף וגו' בפרט וכלל כדאיתא בנזיר בפרק שלשה מינין ורבי אליעזר דדריש ריבויי ומיעוטי פרט וכלל ופרט מנא ליה נפקא ליה מהאי קרא דכי יתן איש אל רעהו חמור או וגו' פרט וכל כלל בהמה חזר ופרט פרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט וכן היה ר"ת אומר דרבי אליעזר דדריש ריבויי ומיעוטי לא פליג אכוליה תלמורא באתר דדריש כלל ופרט אלא הוא הוה דריש פרט וכלל ופרט דסבירא ליה מיעוט וריבה ומיעוט אינה מדה בתורה וכל מקום שקדם המיעוט יש לדרשו בפרט וכלל ופרט. עד כאן והרשב"א ז"ל כתב וז"ל: קשיא לי אשמעתין דהא שטרא שעבוד קרקעות הוא והיכי מותבינן מינה ואף על גב דפרקינן אי נמי משום דהוי שטר שעבוד קרקעות הא ודאי משמע דלאו לדחויי טעמא קמא קא אתי אלא לארווחי בטעמי ואיתא להא ולהא. ויש לומר דדילמא רבי שמעון דריש ריבויי ומיעוטי ולמאן דדריש ליה לקרא בריבויי ומיעוטי לא ממעטי אלא שטרות בלבד דלאו גופן ממון כדאיתא בשבועות אלא דאכתי קשיא דהא בכולהו נוסחי עקיבא גרסינן ורבי עקיבא הוא דדריש ריבריי ומיעוטי ואפילו הכי מודה בהא דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות כראיתא הכא וטעמא משום דגבי מודה במקצת דהיינו אשר יאמר כי הוא וה כתב על שור על חמור על שה וגו' הילכך אף משבועת

מודה מקצת ממעטינן להו אפילו למאן דדריש ריבויי ומיעוטי אלמא לכולי עלמא אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ושמא נאמר כי מעיקרא כי מקשינן מינה הוה סלקא דעתיה דמקשה דדוקא לגבי תשלומי כפל דרשינן להו לשור והמור ושה ושלמה למעוטי כל חד וחד דיליה אבל לענין שבועת מודה מקצת לא כיון דקיימא לן עירוב פרשיות כתיב כאן ולפירוקא דפרקינן אי נמי משום שעבוד קרקעות הדרינן מהאי סברא ואמרינן דאפילו למאן דדריש ריבויי ומיעוטי לענין שבועת מודה מקצת מודה דאין נשבעין על הקרקעות משום דמעטינהו קרא משור וחמור וגו' עוד יש לומר דהא דקאמרינן שאני הכא דקא מסייע ליה שטרא אי נמי משום דהוי ליה שעבוד קרקעות הני תרי פירוקי לאו אליבא דרבי שמעון בן אלעזר בלחוד פריק להו אלא חד לרבי עקיבא וחד לרבי שמעון בן אלעזר ומשום דבעי לפרוקי בין למר ובין למר והכי קאמר שאני הכא דבין לרבי עקיבא בין לרבי שמעון בן אלעזר פטור מטעמא אחרינא דלרבי עקיבא פטור משום דמסייע ליה שטרא ולרבי שמעון בן אלעזר פטור משום דהוה ליה שטר שעבוד קרקעות והכי נמי מפרשינן לאידך לישנא דמותיב מסיפא ואף על גב דהכא מותיב מדרבי שמעון והוי ליה למינקט ברישא טעמא דרבי שמעון ולימא משום דהוי שעבוד וכו' כיון דאיצטריך לפרוקי אליבא דתרווייהו לא דאיק בין מוקדם למאוחר ועוד כיון דלאידך לישנא נקיט להו הכי להאי לישנא נמי נקיט הכי כן נראה לי.

וז"ל רבינו חננאל: אלא לעולם שתים פטור ושאני הכא דקא מסייע ליה שטרא דסתם סלעים שתים הן וכן דינרין. אי נמי משום דהוי שטר שעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. פירוש נמצא המלוה טוענו חמש סלעים ועידי השטר מעידים עליו בשתים לדברי רבי חייא חייב דהא בהדיא תני מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והערים מעידים אותו שיש בידו חמשים נותן לו אותם חמשים וישבע על השאר ופריק כי אית ליה לרבי חייא האי סברא במלוה על פה אבל במלוה בשטר דשעבודא על הקרקע הוה כאלו טענתו על הקרקע היא וקיימא לן אין נשבעין על הקרקעות וכשם שאם יטעון עליו שדה זו שלי היא והלה כופר בו אינו חייב שבועה על כפירת שעבוד קרקעות וטעמא דרבי שמעון משרם דסבר הוא דטעין עליה בתמשה תרתי מנהון בשטר ותלת בעל פה כפר בתלת פטור כדתנן מנה לי בידך אין לך בידי פטור הודה אמת חייב. עד כאן.

משום דהוי שטר שעבוד קרקעות וכו'. כתב הריא"ף ושמעינן מינה דהיכא דאמר לו מנה לי בידך וכו' ויש מי שמוכיח מדבריו שאם טענו מנה הלויתיך בניסן ומנה הלויתיך בתשרי והודה לו באחת מהם דמקרי מודה מקצת אף על פי דלאו בפעם אחד הלוהו

דהא הריא"ף לא פטרו אלא משום שטר דהוי שעבוד קרקעות הא משום דלא הוי בפעם אחד לא פטר ליה. ה"ר יהונתן והוא מפרש הלכות הריא"ף איכא דמותיב לה מסיפא. ולא מותיב מרישא לרבי חייא משום דאיכא למימר רבי חייא תנא הוא ופליג כדמסקינן לקמן ומשום הכי מותיב לרב ששת מסיפא ותלמודא קאמר אלא קשיא לרבי חייא לגלויי אי אמרינן רננא הוא ופליג ואמרינן דכל דאפשר לתרוצי לא דחקינן נפשין לומר תנא הוא ופליג. מורנו הרב נר"ו.

ורבינו חננאל פירש וז"ל: איכא דמותיב ליה לדרבי חייא מסיפא מדברי רבי עקיבא שפטר בשלש וכל שכן בשתים והנה בשתים הילך הם ופטר רבי עקיבא קשיא לרבי חייא ופריק שאני הכא דמסייע שטר אי נמי משום דהוה שטר שעבוד קרקעות ואין נשבעין על שעבוד קרקעות ופירושא כדאמרינן לעיל שמע מינה דדברי הכל הודה בשתים פטור שאין נשבעין על שעבוד קרקעות כי פליגי בשלש רבי עקיבא משוי ליה משיב אבידה והאי בלחוד בטענתיה בשטר כדאמרן דכיון דאלו אמר שתים פטור כי אמר שלש משיב אבידה הוא ולא דמי לכל טענתא דעלמא דכי כפר בכל פטור וכי הודה במקצת חייב וכדרבה דהא מדאורייתא חייב דכתיב כי הוא זה וכדרבה דאמר מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכולי בעי דנכפריה וכו'. ובכאן האי כיון דאיתא עליה שטרא ולא יכול למכפריה ליה עליה האי סברא ורבי שמעון האי ככל טענתיה דעלמא היא הכופר בכל פטור והמודה במקצת חייב.

ולענין פסק כתב הרמ"ך אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות כגון שטר שכתוב בו סלעים סתם והמלוה אומר חמש והלוה אומר שתים דמלוה בשטר שעבוד קרקעות היא והא לא צריך למימר דפטור משבועת התורה דהא לא מודה ליה כלל והודאת שתי הסלעים אינה הודאה כיון שלא היה יכול לכפור בה דמיעוט סלעים שנים הן כתובים בשטר. אלא אפילו מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש משיב אבידה הוא ופטור כרבי עקיבא ונשבע היסת על הכפירה וכן נמי היכא דטענו במאה חמשים בשטר וחמשים על פה וכפר ליה בכל הני חמשין דעל פה פטור משבועת ההורה ונשבע היסה. והיכא דהודה לו מקצת חמשים דעל פה וכפר בכל השאר כמשיב אבידה הוי ובודאי הוא דשבועת התורה איכא עליו בדין כל מודה מקצת כיון שהכל תבעו כאחת והודה במקצת מה שטענו על פה אין לך מודה מקצת גדול מוה והודאת מה שבשטר לא שמיה הודאה דהא לאו כל כמיניה דליכפריה ועל כן אודי ליה ועל מקצת הנהו חמשין דעל פה אודי משום דרבה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו הא לא דמיא אלא לטענו כלים וקרקעות

והודה בקרקעות ומקצת כלים דכתב מרנא זצ"ל בתשובה דחייב שבועת התורה וליכא לדמוייה להא דלעיל דשטר דכתוב בו סלעים מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש דהתם כל מה שהוא טוען עליו הוא תובעו בשטר ואומר חמשה סלעים נתחייבת לי בשטר זה והסופר הוא שטעה שלא הזכיר ההשבון וצריך עיון. עד כאן.

וה"ר יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגאש בתשובה וז"ל: מה ששאלת פירוש כפירת שעבוד קרקעות ואמרת שאם טען ראובן שיש לו אצל שמעון מאה דינרין בקנין והודה לו שמעון בחמשים מהם והשאר כפר אם יקרא זה כפירת שעבוד קרקעות אם לאו תשובה. פירוש כפירת שעבוד קרקעות אמנם הוא כמו שטר שכתוב בו סלעיו דינרין מלוה אומר שלש ולוה אמר שתים שאין נקרא כפירת שעבוד קרקעות אלא אם כן היה השטר לפנינו בעין והיתה ההכחשה בכוונתו אבל אם לא היה השטר לפנינו בעין וטען ראובן יש לי אצלך מאה דינרין בשטר או בקנין והודה לו מהם במקצת אין זה נקרא כפירת שעבוד קרקעות וכבר ביארנו זה בפרק שנים אוחיין וזכרנו שם ראיות לזה. עד כאן. וכן כתב בחידושיו בפרק יש נוהלין עיין שם.

ובתשובה אחרת האריך יותר וז"ל: וששאלת אם ראובן טוען שיש לו אצל שמעון מנה בקנין והודה לו מהן שמעון בחמשים אם הוא חייב לישבע לו שבועה התורה או נאמר כיון שהיתה עיקר הטענה בקנין וההודאה בקנין וסתם קנין לכתיבה עומד אם כן הוה ליה כפירת שעבוד קרקעות. תשובה. כיון שהודה שמעון לראובן שיש אצלו חמשים גם שהטענה היתה בקנין וההודאה בקנין הוא חייב שבועה ומה שאמרו אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות הוא אם היה השטר יוצא לפנינו בסך סתם כמו סלעים דינרים שיש במשמעו מה שטוען המלוה ימה שמודה הלודע ומכל מקום הסך שטוען המלוה זהסך שמודה בו הלוה שטר שעבוד קרקעות הוא להיות השטר בעת מצוי אבל שטר שאינו מצוי לפנינו כי אם בטענתם לבד כגון שטוענו מנה לי בידך בשטר והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים בשטר בלבד עם היות שהמלוה תובעו בממון בשטר והלוה מודה לו במקצת ואומר שהוא בשטר הואיל ואין השטר מצוי לפנינו (אין זה נקרא כפירת שעבוד קרקעות הלא תראה אמרם שלח ליה רב יוסף בר תמא לרבא המוציא שטר חוב על חברו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר וכר עד מנכסים בני חורין והטעם שאינו גובה אלא מבני חורין להיות שהשטר כבר נתבטל במה שהעידו העדים שהוא פרוע והוי כמאן דליתיה הנך רואה כי אם היות שהלוה מודה שיש בידו מקצת אותו סך בשטר להיות שאין כאן שטר לפנינו כי אם טענות לבד היה השטר כמאן דליתיה ונתחייב שבועת התורה ולא נקרא אותו כפירת שעבוד 'קרקעות הרי מכאן ראיה שאינו

נקרא כפירת .שעבוד קרקעות אלא בטענות שיהיו על שטר שמצוי לפנינו לא בטענות שיהיו על שטר בלהי נמצא שאינו שטר אלא בטענת המלוה והודאת הלוה בלבד ואם תאמר הא לא דמיא לדרב יוסף בר תמא דאלו התם טענת המלוה והודאת הלוה היה בשטר מצוי ונתבטל תיכף בהעדאת העדים אבל הכא שאין כאן עדים שמבטלים השטר שטוען בו עם היות שהשטר בלתי נמצא כי אם באמירה לבד ראוי להקרות כפירת שעבוד קרקעות. אם תדקדק היטב תמצא שמאחר .שהמלוה ולוה מכחישין את העדים חזר להיות מה שהמלוה אומר לא נפרעתי כלום שהיא טענה שיש לו אצלו אותו הסך בשטר ומה שהלוה אומר פרעתי מחצה שהיא הודאה שיש לו אצלו חצי הסך בשטר ועם כל זה הואיל ואין כאן שטר מצוי לפנינו כי אם בטענות בלבד שאין זה נקרא כפירת שעבוד קרקעות גם ממלת שעבוד קרקעות תדון שלא נאמרו הדברים אלא בשטר מצוי לפנינו דאיכא שעבוד קרקעות ואפשר לו לטרוף בו מן הלקוחות וההפרש שנפל בין המלוה והלוא אמנם היה במשמעות מנין הסך שלו אבל בשטר שאינו נמצא אבל אנו קוראין אותו שטר בטענת המלוה והודאת הלוה בלבד זה לא יקרא שעבוד קרקעות דהא אנן סהדי דאי אפשר לו לטרוף בו מן הלקוחות ואפילו שיצא שטר לפנינו ולא היה מקויים אף על פי שהלוה מודה בו אין המלוה טורף בו מן הלקוחות והואיל ואינו טורף בו מן הלקוחות לא יקרא שעבוד קרקעות עד שיקיים אותו המלוה וכל שכן אם לא היה שם שטר מצוי כי אם בדברים בלבד שלא יקרא שעבוד קרקעות כיון שאנחנו רואין בלא ספק שאי אפשר לטרוף בו מן הלקוחות. עד כאן מתשובותיו המועתקות מלשון ערבי.

או שהודה במקצת קרקעות פסור לא זו אף זו הוא דאף על גב דכפירה והודאה ממין אחד פטור. הרא"ש.

הודה במקצת כלים חייב. ואם תאמר יהא נאמן במיגו דאי בעי כפר בכלים והיה מודה במקצת קרקעות ויש לומר דשמא הוא חפץ בקרקע יותר. גליון תוספות.

דומיא דכלים וקרקעות. פירש רש"י שהכלים שהודה בהן מונחין לפנינו ואמר לו הילך. ולא היה צריך רבינו לכך דכיון דכלים דהדרי בעין הא אמר מרן דלא בעי הנחה בבית דין והשתא קסלקא דעתין דלהכי תני רישא למידק דסיפא דומיא דכלים וקרקעות הוא דאי לא למה לי למתנייא לרישא דהא תנן שאין נשבעין על הקרקעות והינו דמאריך תלמודא השתא למנקט טעמא דכלים וקרקעות וכו' והיינו נמי דמתרצינן מאי דקמשמע לן תנא ברישא דקתני כלים וקרקעות. הריטב"א.

וכן כתב הרא"ש ז4ל: הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב. אם רוצה לדקדק משום דקרקע לא משכחת אלא בהילך ואמילו הכל לא פטר אלא משום דאין נשבעין

על הקרקעות הא כלים כיוצא בהן חייב אם כן הוה ליה לשנויי כדמשני בתר הכי אקרא דאיצטריך היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ובכי הנך קרקעות איצטריכא מתניתין למיפטר ודומיא דהני כלים וכלים תייב. ונראה דמייתורא דמתניתין קא דייק דלמפטר קרקעות משבועה לא איצטריך דבהדיא קתני בסיפא פרק שבועת הדיינין אלו דברים שאין נשבעין עליהם וכו' ולא איצטריכא ליה לתנא דמתניתין אלא לאשמועינן כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב אף על גב דסתם קרקעות הילך הוא ומשני דלאו משנה יתירה הוא אלא זוקקין אתא לאשמועינן ולעולם הילך פטור. עד כאן.

והר"ן כתב וז"ל: טעמא דכלים וקרקעות וכו'. ומשני הא קמשמע לן וכו' קשיא צי ולישני ליה דמשום רישא נקט לה בכלים וקרקעות דהודה בכלים אף על פי שאבדו אותם כלים דהודה בהן דלאו הילך הוא אפילו הכי כפר בקרקעות פטור ואלו כלים וכלים כהאי גוונא ודאי חייב ולמה ליה למימר דמשום זוקקין נקט לה והכא עיקר התם אגב גררא נסבא הא בלאו הכי אשמועינן בכלים וקרקעות מה שאין לומר כן בכלים וכלים. ונימא לי דמסיפא קא דייק ומקשה דמדקתני הודה מקצת קרקעות פטור הודה מקצת כלים חייב משמע דהא אתא לאשמועינן דטעמא דפטורא דקרקוות משום דקרקע לאו בת שבועה היא אבל הודה מקצת כלים דכוותה דומיא דקרקעות אף על גב דהילך הוא חייב והיינו דתנא הודה מקצת כלים חייב כלומר אפילו דומיא דקרקעות שאם לא תאמר כן אלא כי קתני מקצת כלים חייב כגון דלאו הילך הוא עסקינן מאי קמשמע לן וכי מודה מקצת אתא לאשמועינן הא תנן ליה ולמה סמכו ענין לקרקעות ומשני הוא הדין דאפילו כלים וכלים נמי פטור וכי קתני מקצת כלים חייב היכא דלאו הילך הוא עסקינן וכי תימא מאי קמשמע לן הא קמשמע לן דהודה מקצת כלים חייב אף של הקרקעות ולפיכך סמכו ענין לקרקעות והיינו דמקשה מאי קמשמע לן ווקקין תנינא דאלמא דעיקר פירכיה לומר דאי לאו הכי מאי קמשמע לן ומשני דהכא עיקר התם אגב גררא נסבא וזוקקין אתא לאשמועינן. עד כאן.

והגליון כתב וז"ל: הא כלים וכלים וכו'. אין להקשות ולמה לא תירץ דנקט כלים וקרקעות לאשמויינן דהודה בכלים וכפר בקרקעות פטור אף על נב דהודאת כלים לאו הילך וזה הוה עדיף טפי דנקטיה בשביל רישא מלומר דנקטיה בשביל סיפא דסיפא כדמסיק.

ויש לומר אם לא היה החידוש רק בשביל זה. אם כן הוי זו ואין צריך לומר זון דכל שכן דהודה בקרקע וכפר בכלים דפטור דהודאת קרקע הוי הילך ואפילו בכלים וכלים כהאי גוונא פטור אבל כשמתרץ דנקטיה בשביל סיפא כדמסיק אז לא הוי זו ואין צריך

לומר זו דאתא לאשמועינן כי היכי דכפירתו לצ אתיא לידי שבועה גם הודאתו לא תביא שישבצ על הכלים ולא איירי בהילך כלל. עד כאן.
ומורנו הרב נר"ו פירש כפירוש הרון חה לשונו: מתיב מר זוטרא וכו'. ושמע מינה הילך חייב. איכא למידק הודה במקצת קרקעות פטור.
למה לי אי משום הודאה ואי משום כפירה הא תנא רישא דאין הודאת קרקע ולא כפירתו מחייבת שבועה. ותו מסיפא דמקצת כלים חייב הוה ליה לאקושיי דכיון דלא סלקא דעתיה דזוקקין אתא לאשמועינן מאי קמשמע לן.
דאי כלים דלאו הילך הוא כגון שנאבדו ובעי לשלומי עד השתא לא ידעינן דמודה מקצת חייב אלא מאי אית לך למימר כלים דאיתנהו בעינייהו וקתני הודה מקצת חייב ושמע מינה הילך חייב. ותו דמרישא לא דאיק שפיר דהצ דקתני כלים וקרקעות לאו לאשמועינן כלים דומיא דקרקעות אלא לאשמועינן דכיון דכפר בקרקעות אפילו הודה בכלים דליתנהו בעינייהר דלאו הילך הוא פטור משום שהכפירה היתה בקרקעות. ותו כיון דמצי לאותביה מגופית דברייתא לא מותיב מדיוקא ותו דהיכי פסיקא.
דכל קרקעות הילך הוא והא איכא היכא דחפר בה שיחין ומערות כדמשני בסמוך.
לכן נראה לי דמסיפא מותיב דלהכי קתני מקצת קרקעות פטור משנה דלא צריכא לאשמועינן כלים דומיא דקרקעות מה סתם קרקעות הוי הילך.
אף כלים דהוי הילך כגון דאיתנהו בעין דאי לאשמועינן דכיון דכפר בקרקעות אפילו בכלים דליתנהו בעינייהו פטור הא תנא ליה רישא. והשתא דאיק שפיר טעמא דכלים וקרקעות וכו' דסיפא דקתני מקצת קרקעות פטור מקצת כלים חייב ארישא קאי. עד כאן.
ומהר"י אבוהב כתב וז"ל: מתיב מר זוטרא וכו'. טעמא דכלים וקרקעות וכו'. יש להקשות שמר זוטרא היה יכול להקשות קושיא זו מסיפא דמתניתין דאמרה בבירור אם הודה במקצת כלים חייב והוא סתמיה בין איכא הילך או לא אם כן למה הקשה מדיוקא. ועוד שדרך הדיוק הוא שחלוקה אחרת טובה מזאת היה יכול להביא התנא דמינה משתמע זאת החלוקה שהביא עכשיו וממה שלא לקחה נראה דדוקא בזאת החלוקה שייך זה הדין אמנם בזה הדיוק שעשה מר זוטרא אין זה למי שבזאת החלוקה דנקט מתניתין שהוא כלים וקרקעות מורה לנו חדוש גדול והוא שבין איכא בכלים הילך בין ליכא הילך פטור אבל בכלים וכלים לעולם אימא לך שפעמים יהא פסור פעמים חייב בזמן שיש הילך פטור בזמן דליכא הילך חייב. ונאמר שהקושיא היא מסיפא דמתניתין ומה שאומר טעמא וכו' אין הכוונה להו:שיא הקושיא דרך דיוק אלא לאמת מרישא דמתניתין שהסיפא היא כוללת בין בהילך בין בלא הילך ועל ידי כך ממה שאנו רואין שהתנא

נקט הפטור שיש בקרקעות ולא לקח גם כן פטור אחר שיהיה בכלים וכלים שהוא בזמן שיש הילך נראה שוה הדין של חיוב בכלים וכלים הוא כולל בין הילך בין לא הילך מה תאמר אין זה דוחק כלל שאין הכרח לתנא שיאמר כל הפיטורין לוה נאמר שאין הכי נמי אם החלוקה שהניח לא יורה לנו בחליקתח חזיוש גדול מהחלוקה דנקט אבל זה אינו שחדוש גדול יותר בתלוקה שהניח דבקרקע יש שתי סבות לפטור ראשונה דכל קרקע הילך הוא שנית דקרא מיעטיה אבל בכלים אין כי אם סיבה אחת והיא בזמן שיש הילך. מה חאמר בחלוקה דנקט שהוא קרקעות נקט חדוש גדול דלקמן מוקמינן לה בהיכא דחפר בה בורות דליכא הילך ואפילו הכי פטור דקרקע לאו בת שבועה היא. לזה נאמר אחד משני תירוצין אחד .שאחר שטעם פיטור הקרקעות מתחלף מפיטור הכלים היה לו לתנא ליקח שניהם שנית שאם הוא שהחדוש שיורה לנו בקרקעות הוא דאפילו ליכא הילך פטור למה לא לקח התנא חלוקה בקרקעות לבדה ויאמר לנו שהקרקעות אפילו בליכא הילך פטור ולא עשה כן אלא ציוף הקרקעות עם הכלים נראה דבצד מה טעמם שוה בין בכלים בין בקרקעות והוא טעם הילך ועוד טעם אחר שהכתוב מיעטו ואם כן עכשיו יבא היטב שמאחר שבקרקעות שתי סיבות לפטור ובכלים אין אלא אחת למה לא אמר הפיטור בכלים וכל שכן בקרקעותץ נראה דבכלים וכלים ליכא פטור כלל. מאי קמשמע לן זוקקין תנינא כו'. קשה דכל זה מיותר דלא הוה ליה למימר אלא תנינא. ויש לומר דשתי חלוקות במשנתנו אחד של פיטור ואחד של חיוב ואף על פי שלא יאמר חדוש בחלוקת החיוב אם יודיע לנו חדוש באחת מחלוקת הפיטור לא היה מקום לקושיא אבל עכשיו שכל מה שהאריך התנא לא אמרו אלא להדוש החיוב אם כן כל משנתנו מראש ועד סוף אין לה צורך כלל וזה רצה באמרו מאי קמשמע לן וכו'. או ירצה לפי שכשתעיין בזאת המשנה תמצא חדושין אתרים והאחד מהם מה שאמרנו דרישא דמתניתין מורה שמה שאמרו הודה במקצת כלים רצה לומר שאלו הכלים הילך ולזה אמר מאי קמשמע לן זוקקין תנינא.

וז"ל הריצב"ש: הוא הדין דאפילו כלים וכלים נמי פטור והא דקתני כלים וקרקעות וכו'. הא דלא משני דמשום הודה בכלים וכפר בקרקעות נקט לה לאשמועינן דאין נשבעין על הקרקעות ובהא דוקא כלים וקרקעות אבל כלים וכלים לא. נראה לי דהא נמי תנינא התם אלו דברים שאין נשבעים עליהם העבדים והקרקעות והשטרות ופשטא דמתניתין שאין נשבעין על הקרקעות שכפר בהן ובשלמא אי הילך חייב אשמועינן דאף על פי שאין השבועה באה על הקרקע אלא על כלים שכפרו כיון שמפני הודאת קרקע באה לו פטור דאין נשבעין כלל על הקרקעות ומתניתין משום הודה בקרקעות וכפר בכלים

איצטריך אבל אי הילך פטור לא קמשמע לן מידי בהודה על הקרקעות וכפר בכלים דהא תיפוק ליה דפטור משום הילך ואפילו בכלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות הוה מיפטר. עד כאן

דף ה.

ולמאן דאמר הילך פטור אמאי איצטריך קרא. כל הך לישנא ממר יהודאי גאון נקטינן לה ולאו מעיקר גמרא הוא ובודאי דפירכיה דאמאי איצטריך קרא למעוטי קרקעות לאו פירכא גמורה היא דאיכא לאוקמי מיעוטא דקרא בשעד אחד מעידו והלה כופר בכל אלא דניחא ליה לפרושי צריכותא דמיעוטא דקרקעות אפילו במודה מקצת ועוד דעיקר מיעוטא דקרקעות גבי מודה מקצת הוא דכתיב. הר"ן.

ומורנו הרב נר"ו כתב וז"ל: ולמאן דאמר הילך פטור וכו'. קשיא לי ודקארי לה אמאי קארי לה דנהי דחמר בה בורות וכף לא אסיק אדעתיה דסתם קרקע לאו הכי אידך תירוצא הוה ליה לאסוקי אדעתיה ובהא איכא למימר דלאו קושיא היא אלא דרך פירוש בעלמא. אבל אכתי קשה דאיצטריך קרא למעוטי משבועת עד אחד. ותו דליכא קרא מיותר דמכלל ופרט ממעטינן ליה. ויש לומר דידע שפיר המקשה דמכלל ופרט ממעטינן ליוע אבל מיעוטי טובא כתיבי' ווקד מינייהו למעוטי קרקעות ועלה קאמר קרא כי הוא זה דהיינו מודה מקצת ולא שבועת עד אחד ואסיק אדעתיה דמהודאה נתמעטו הקרקעות דכתיב כי הוא זה אבל מכפירה לא נתמעטו שאם הודה בכלים וכפר בקרקעות לא נתמעט מן הכתוב ומשני דאדרבה לא איצטריך קרא אלא לכפירת קרקעות וקרא הכי קאמר כי הוא זה עד אלהים יבא לישבע על מה שכפר ואין בכלל אלא מה שבפרט ונתמעטו קרקעות. עד כאן.

וז"ל מהר"י אבוהב: מאן דאמר הילך פטור וכו'. יש להקשות שיאמר רב ששת שממה שמייט הכתוב קרקעות הוא למד שהילך פטור. ונאמר שאם כן הוא בגוף הקרקע עצמו היה להם לחלוק רבי חייא ורב ששת וכיון שכולם מודים בקרקע דפטור ואף על פי כן חולקין בהילך נראה דטעם פיטור הקרקע לא משום הילך הוא. יש להקשות היאך לא ראה המקשה שיכולין לתרץ שבא למעט הכתוב היכא דהודה בכלים וכפר בקרקעות ונאמר שכיון שמיעוט הקרקעות הוא מפסוק כי הוא זה כי שם נאמר על כל דבר פשע על שור וגר ומה שאמר כי אוא זה פירושו מודה מקצת אם כן נראה דמישט הקרקעות אינו אלא כשקשדה בהן. ע"כ.

ובגליון כתוב וז"ל: כתוב בתוספות. ואם תאמר למאן דאמר הילך חייב איצטריך להיכא

דהודה בקרקעות וכפר בכלים אף על גב דשייך משתמיט ואין לומר אי ידע זה גם ידע. דלמאן דאמר הילך פטור דאיצטריך איפכא להודאה בכלים וכפירה בקרקעות כדמסיק הא ליתא דלמאן דאמר הילך חייב איצטריך שפיר להודה בקרקעות וכפר בכלים אבל למאן דאמר. הילך פטור אז לא איצטריך להודה בקרקעות דתיפוק ליה משום הילך וגם סלקא דעתיה דלצ איצטריך להודה בכלים וכפר בקרקעות דלצ שייך משתמיט ואדרבה היה צריך ליישב לפי האמת מה מתרץ. ויש לומר אם תמצא לומר למאן דאמר הילך חייב דאיצטריך להודה בקרקעות וכפר בכלים אז היה קשה למאך דאמר טענו חטים ושעורים והודה בשעורים פטור למאי איצטריך והטפר מתרץ שני תירוצין חד אם תמצא לומר טענו חטיך ושעורים והודה באחד פטור והד אם תמצא לומר חייב. עד כאן.

איצטריך קרא להיכא דחפר בה בורות שיחין ומערות. איכא מאן דמפרש הא דאמרינן כי איצטריך קרא למעוטי היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות משום דלאו ממונא קטעין ליה. אלא תקוני בעלמא דמשמע דכי מתקן להר להנהו בורות כגון דאייתי עפרא וקא מליינהו. אי נמי ההוא עפרא גופיה דנפק מינייהו קצ מהדר ליה והא מילתא משבשתא היא דלאר היינו טעמא דמילתא אלא משום דכי חפר בה בורות שיחין ומערות לאו הילך הוא (דאלמא) דהא לאו היינו קרקע דקא טעין ליה ומשום הכי איצטריך קרא למעוטיה למימרא דכהאי גוונא במטלטלין חייב שבועה דהוה ליה מודת במקצת קרקע ופטור. עד כאן. מתשובות ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש.

והראב"ד ז"ל כתב וז"ל: מה שכתוב בספר למאן דאמר הילך פטור קרקע אמאי איצטריך למעוטי ותריץ ליה כגון דחפר בה בורות דלאו הילך הוא קשיא לי וכהאי גוונא אמאי לא מחייב שבועה והא זוזי קא מודה ליה. דהא כופר בכלים ומודה בדמי ההיוק וגם הוא תובעו כלים וקרקעות ודמי היזקן בחפירותם והרי הוא מודה במקצת וכופר במקצת מטלטלין. ואיכא למימר דלא תבע מיניה דמי היזק החפירות אלא שיחזור וימלא אותן והוא מודה לו שימלא. עד כאן.

וז"ל תוספי תוספות להרא"ש: כי איצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות. הקשה ה"ר יונה אכתי כל הודאת קרקע הילך הוא שהרי אינו חייב להעמיד לו קיקע אחר אלא אותו קרקע הוא מחזיר ודמי קלקול החפירה דלאו הילך הוא היינו תביעת מטלטלין דאמרינן בפרק שור שנגח את הפרה הכניס שורו לחצר בעל הבית וחפר בה בורות שיחין ומערות בעל שור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור ולא אמרינן על בעל השור למלויי הבור אלא נותן לו דמי היזקו ובעל חצר יסתום הבור ותירץ דמיירי שהודה במקצת קרקעות שחפר בהן בורות שיחין ומערות וכפר במקצת קרקע ומחייב

שבועה בשביל הודאת החפירה דלאו הילך הוא וכפירת מקצת הקרקעות אי לאו קרא והוי האי שינוייא דהודה בכלים וכפר בקרקעות אלא דשנוייא קמא מהדר לאוקומי כשאין שם תביעה אלא בקרקע שטענו קרקעות ומה טחפר בה וקלקלה וכפר לו במקצת קרקעות והורה לו באותן קרקעות שחפר בהן ובהכי מיתרצא מה שהקשו התוספות הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות דהילך הוא אמאי לא שני דהוי דומיא דכלים וקרקעות דחפר בה בורות שיחין ומערות. עד כאן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וז"ל: אין נשבעין שבועת התורה על כפירת קרקעות אפילו חפר בהן בורות שיחין ומערות והפסיד שדהו והלה טוען ואומר שתים חפרתי ובעל השדה אומר שלשה חפרת והרי קלקלת השדה בכך וכך אינו נשבע על זה אלא היסת ולא על הודאתן בכפירת כל המטלטלין שטען על הנתבע עמהן וכן הדין אם כפר במקצת קרקעות ום כל המטלטלין. תשובה לרבינו הודה במקצת כלים תייב וכן בקרקע נשבע כן על ידי גלגול אי נמי היכא דאיכא פירא בארעא. עד כאן.

תא שמע דתני רמי בר חמא וכו'. הקשו בתוספות אמאי לא שנאן כסדר הכתובים. ותה אמאי לא מקשה מכמה משניות. ותו קשה לי אמאי מני להו כרוכלא וכי לא ידעינן מאי נינהו ארבעה שומרים. ותו ודקארי לה מאי קארי לה. ותו דלא קיימא לן כדתני רמי בר חמא ומאי מותיב מיניה ובהא איכא למימר דרבנן לא פליגי עלה משום דהילך פטור אלא משום דסבירל להו דעירוב פרשיות כתיב כאן וארבעה שומרים אין צריכים כפירה במקצת. ויש ליישב דמשום הכי מותיב מדתני רמי בר חמא משום דמשמע ליה טפי דהוי הילך ולאו דאמר ליה חדא מתה בפשיעה דבעינן לשלומי לך. מדתני להו על סדר זה לא מיבעיא שומר חנם דלית ליה שום הנאה דמעולם לא טעין פשעתי ובעינא לשלומי אלא אפילו שואל דאית ליה הנאה לא טעין הכי כיון דלא שקיל אגרא למיטר להו ולא מבעיא שואל אלא אפילו שומר שכר דנטיר באגרא אפילו הכי לא טעין הכי דודאי שפיר נטר ולא מתה והוי הילך הילכך מדנקיט להו על סדר זה הכי קאמר ליה חדא לא היו דברים מעולם וחדא מתא מאונס וחדא הרי שלך לפניך ומשני לעולם לאו הילך הוא אלא דאמר ליה מתה בפשיעה ובעינא לשלומי והא דנקיט להו בסדר זה משום דשומר חנם פטור מן הכל שואל חייב בכל ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה ופטור מן האונסים כמו שכתבו בתוספות. מורנו הרב נר"ו.

צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת וכו'. אין להקשות דפטור משבועה במיגו דאי בעי הוה מודה באחד וכופר בשתים לגמרי דפשיטא דגם בכי האי גוונא היה חייב שבועה כדין כל מודה מקצת שאינו בא לומר רק דשבועת שומרים אינו חייב אלא אם כן בשלשה

פרות כדמסיק. ואין להקשות דיפטר במיגו דאי בעי טוען בשתיהן נאנסו ואין כאן כפירה דיש לומר כמו שתירצו התוספות במסכת שבועות כגון שתובעו פרה שעומדת לפניו ואומר שלי היא וזה כופר דלא מצי למימר נאנסו. ואין להקשות על התירוץ כאן דמתרץ ומתו כולם בפשיעה יהא נאמן במיגו דאו בעי אמר מתו שתים באונס. ויש לומר דאיירי כגון שיש עדים באחת שמתה בפשיעה דלא מצי למימר מתה באונס ולכך כופר לגמרי. גליון.

היכי דמי לאו דאמר ליה הילך. כלומר שכפר במקצתם והודה במקצת שהוא פקדון אצלו דכלון שכן על כרחך הילך הוא דכל פקדון ברשותא דמריה קאי וכדכתיבנא לעיל. ומכאן ראיה לפייאושנו דאי לא מהיכן פשיטא ליה כולי האי שהפקדון שהודה לו בבית דין היה והוי הילך והלא יותר קרוב לומר שהיה הפקדון בביתו או באגם דלא הוי הילך אלא ודאי כדאמרן והכי נמי מוכח מהא דאמרינן בסמוך דההיא פרה דאודי בה מתה וחייב לשלומי דלא הוי הילך אלמא לא משכח אנפא בפקדון דלא הוי הילך אלא בדלא הוי בעיניה ברשותיה הילך הוא ואף על גב דקאי באגם דסתם פרה באגם קיימא. וזה ברור. הריטב"א ז"ל.

שלשה מסרתי לך ומתו כולם בפשיעה. יש להקשות למה הוצרך המתרץ לזה שהטוען אומר ומתו כולהו בפשיעה שלא היה צריך לומר אלא שלשה פרות יש לי בידך ונאמר שכוונת המתרץ להרחיק לנו הנושא שיש בו הילך אפילו בטענת הטוען. מהר"י אבוהב ז"ל.

אמר ליה שלשה פרות מסרתי לך ואמר ליה אידך חדא לא היו דברים מעולם ואידך מתה באונס ומפטרנא ואפילו בשואל במתה מחמת מלאכת ואידך מתה בפשיעה ובעינא לשלומי לך ואפילו בשומר חנם. ועיקר הפירוש דדוקא נקט שלשה דאלו בשתים לא משכחת לה דמאי מחסרת מינייהו אי פרה שמתה באונס אם כן אין כאן שבועת השומרים ואי פרה דלא היו דברים מעולם ליכא כפירה במקצת דההיא דטעין שבאה לידו ולא החזירה אלא שנאנסה לא חשיבא כפירה כלל שהרי אין חברו יודע בדבר ואפילו בטוענו בברי שיודע שמתה גם היא באונס אין זו כפירה דמסתמא כפירה דפקדון היינו ככפירה דמלוה דאמר לא היו דברים מעולם או החזרתי לך הילכך כולהו צריכי וכן פירש רש"י ז"ל. ואם תאמר אם כן לרמי בר חמי למה כתב רחמנא שבועה בשומרין כיון דבר מדידיה איכא שבועת מודה מקצת תיתי אידך בגלגול שבועה דהא קיימא לן דמגלגלין אפילו שמא על ברי ושמא על שמא. ויש לומר דאתא קרא למימר דאפילו לא רצה להשביעו על פרה דכפירה נשבע על פרה דאונסין ומיהו פרשה כולה לגופה נצרכה

ללמרעל דיני תשלומי כפל דטוען טענת גנב וכיון שכן פ"רש כולהו דיני ואשמועינן נמי שאין נשבע על הפקדון שבועת השומרים אלא אם כן בא על ידי גלגול דשבועת מודה מקצת דאנא אמינא דבלאו הכי מיחייב שבועה כיון שהמפקיד טוען שמא וזה יכול להעיז פניו בדבר. זהו הנכון בעיני. והראב"ד ז"ל תירץ בענין אחר ואין צריך. הריטב"א ז"ל.

וז"ל הרמב"ן ז"ל: הא דאמר רמי בר חמא ארבעה שומרים צריכין כפירה במקצת וכו'. כלומר צריך שלשה פרות. איכא למידק עליה אי הכי מנלן דמודה מקצת חייב בין בפקדון בין במלוה דילמא לעולם לא מיחייב אלא בפקדון דאיכא כפירה במקצת והודאה במקצת וטענת נאנסו וכי תימא לית ליה והא תנן לה בפרק שבועת הדיינין גבי מלוה וגבי פקדון ובשמעתין לעיל נמי אמרינן סלעין דינרין מלוה אומר חמש וכו' אלמא כו מודה מקצת נשבע. ואיכא למימר סבירא ליה לרמי עיקר חיובן של ד' שומרים משום הודאה במקצת וכפירה במקצת הוא ולפיכך אמר הכתוב שאינן חייבין עד שיאמר כי הוא זה כלומר שיודה במקצת ויכפור במקצת ומיהו כל מודה מקצת נמי חייב וכיון דבפקדון חייב כל שכן מלוה דאיכא טעמא כדרבה. ומיהו קשיא למה ליה למכתב רחמנא שבועת השומרים כלל לכתוב מודה מקצת ולא בעי למכתב שבוצת השומרים דהא מגלגול שבועה נפקא לן דכיון דמודח מקצת חייב מגלגלין עליו שבועה שנאנסו אף על פי שהוא שמא שהרי גלגול שבועה מדאורייתא היא אפילו בשמא ואפילו שמא על שמא כדאיתא בקידושין כל שכן על ברי כגון זה. וזה אינה קושיא לדעתי דכיון דלא כתב רחמנא מודה מקצת אלא הכא ואמר גבי שומר הטוען נאנסו שאם יודה במקצת ויכפור במקצת חייב על הכל אין לנו לומר לכתוב רחמנא דמודה מקצת חייב ולא בעי נאנסו ועוד שהרי לא בא הכתוב אלא לומר לך שאם נשבע שנגנב ונמצא שגנבו שישלם תשלומי כפל ולמד דיני השבועות שאינו חייב שבועה ולא כפל בטענת גנב בפני עצמו אלא אם כן היה שם מודה מקצת שעליו הוא מתחייב שבועה וכן בשומר שכר נמי משום כפל קאמר דהא איכא טוען טענת ליסטים מזומין דמשלם כפל. וההיא דאמרינן בפרק הגוזל מאי טעמא דרמי שומר חנם בהדיא כתיב ביה כי הוא זה שומר שכר יליף נתינה נתינה כלומר אף על גב דכתיב ביה שבועת נאנסו אין זו טענה המחייבתו עד שיכפור במקצת ויודה במקצת. שואל וכי ישאל וא"ו מוסיף על ענין ראשון והא לאו דוקא דמנא תיתי ליה לשואל לחיובי שבועה בנאנסו בלבד והא בדידיה לא כתיבא שבועה כלל ולמפטריה ממודה מקצת לא סלקא דעתך דלא גרע מכל שאר הטענות דמחייב וכפל הא לית ביה אלא כיון דפריש שארא פריש נמי שואל לומר שדינו שוה להן בין לפטור בין לחלוב מן הכתוב.

והראב"ד תירץ נפקא מינה להיכא דמחל לו על פרה של כפירה דאי מגלגול שבועה לא מיחייב והשתא מיחייב דכיון דבשעת תביעה כפירה והודאה הוה איחייב ליה שבועה אף על אותה מרה שטוען עליה נאנסה. והא דרמי ליתא דקיימא לן כרבי מייא בר יוסף דלא בעי כפירה והודאה כלל אלא אפילו אמר הכל באונס חייב לרמוכח בפרק המוכר את הבית ולא כדברי ר"ת שהוא מפרש דרבי מייא בר יוסף שתי פרות בעי אחת של הודאה ואותה שטוען עליה נאנסה עולה לו לכפירה ואין זה עיקר ולא דעת הגאונים. עד כאן.

וז"ל תלמיד הר"ף ז"ל שכתב בפרק הגוזל קמא. צריכין כפירה במקצת וכו' ולא משכחת לה אלוו בשלשה פרות כדאיתא בפרק קמא דבבא מציעא. ואם תאמר והא כמה משניות מוכחי דכפירה והודאה לבד איכא שבועה בלא טענת שומרין כההיא דמנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים. ויש לומר דודאי בכפירה והודאה איכא חיוב שבועה בלא טענת שומרין והכא הכי קאמר צריכים כפירה וכו'. כלומר דבשבועת שומרין ליכא חיוב שבועה אלא אם כן איכא כפירה והודאה בהדה יהכי קאמר וגונב מבית האיש דהיינו טענת שומרים ונקרב בעל הבית לשבועה אשר יאמר לי הוא זוע דהייט כפירה והודאה. ואם תאמר אם כן למה לי דכתב רחמנא חיוב שבועה בטענת שומרים תיפוק ליה דכיון דאיכא כפירה והודאה בהדה ובכפירה והודאה לבד איכא חיוב שבועה כדפירש אם כן מיגו דמשתבע אכפירה משתבע נמי אטענת שומרין על ידי גלגול. ויש לומר דאין הכי נמי אבל מכל מקום נפקא מינה במה שתייב הכתוב שבועה בהדיא בטענת שומרין דאי לא הוה מיחייב רק על ידי גלגול היכא דאינו יכול לישבע כגון דאמר איני יודע לא משלם אבל השתא דתייבתו התורה בפירוש משלם גם כי אינו יכול לישבע והכי מוכח בפרק השואל דהיכא דלא מיתייב שבועה רק על ידי גלגול לא משלם כשאינו יכול לישבע. עד כאן.

תא שמע דתני אבוה דרבי אפטוריקי. וקושיין לדרבי חייא קמייתא דאידך דרבי חייא בתרייתא אגב גררא נקט תלמודא משום דאמרינן דכי איתמר ותנא תונא לאו אקמייתא איתמר אלא אבתרייתא' ומשום הכי כי אסיק תלמודא כוליה שקלא וטריא דקמייתא הדר למפרך על קמייתא וכל הסוגיא הזאת פשוטה היא כפירוש רש"י. הריטב"א ז"ל.

רבי חייא תנא הוא ופליג. מכאן משמע דגרסינן לעיל אמר רבי חייא. ופסקו הגאונים כרבי חייא דבסמוך מוקמי לרבי חייא כרבנן דרבנן גמליאל דאיצטריך מיעוטא להודאה ממין הטענה וקיימא לן כווייתייהו דרבנן ואם כן הלכה כרבי מייא דהא בהא תליא משום דאיצטריך מיעוטא להודאה ממין הטענה קאמר דעדים מחייבים אותם שבועה

דליכא מיעוטא גבייהו. ואם תאמר והא במסכת שבועות אמר רבי יוחנן דבעינן הודאה ממין הטענה ובירושלמי דפירקין משמע דרבי יוחנן חולק על רבי חייא ומנא ליה פטור בהעדאת עדים הואיל ואיצטריך מיעוטא להודאה ממין הטעבה. ויש לומר דטעמא דרבי יותנן הוי משום דלית ליה ק"ו דרבי חייא משום דפריכא הוא מתורת הזמה דאף על גב דרבי חייא מתורת הזמה לא פריך מכל מקום רבי יוחנן חשיב ליה פירכא מעליא. תלמיד הר"פ.

והודה לו בשעורים פטור. תימה לי דלמאן דאמר אף מדמי שעורים כרבה בר נתן דפרק המניח ליכא הודאה כלל ותו דילמא רבי שמעון בן גמליאל דמחייב בדמי שעורים אבל משבועה פטור דבעי נמי הודאה ממין הטענה. ויש לומר דלתנא קמא היא גופה אשמועינן קרא דמשום דפטור אף מדמי שעורים אם כן ליכא הודאה ורבי שמעון בן גמליאל דמחייב בשעורים מחייב ליה נמי שבועה על החטין ותימה אם כן מאי פריך בפרק המניח הניחא טענו חטים וכו' והא איצטריך לאפוקי מדרבי שמעון בן גמליאל. ויש לומר דאם כן לימא בהדיא הלכה כרבנן. מהר"י כ"ץ.

ההוא רעיא דכל יומא הוו מסרי ליה חיותא בסהדי. לא הוי מצטריך ליה לתלמודא לארוכי כולי האי אלא לימא ההוא רעיא דמסרי ליה חיותא בלא סהדי ולסוף אמר להם לא היו דברים מעולם אלא דבעי למינקט כולי עובדא היכי הוה. ויש לומר דקמשמע לן דאפילו בהא איתא לדרב נחמן דלקמן ולא אמרינן איהו דאפסיד אנפשיה דמסר ליה בלא סהדי כיון דכולי עלמא לא מסרי ליה אלא בסהדי. הריטב"א.

ומהר"י אבוהב כתב וז"ל: דזה האריכות אתא לאשמועינן שאף על פי שזה הרועה היה חשוד בעיני הבעלים דלא הוו מסרי ליה כל יומא אלא בסהדי עם כל זה משתבע אי איתא לדרבי חייא. או נאמר דאי לא אמר כך הוה קשה לן דכשאמר לא היו דברים מעולם היה לנו להאמינו לפי שכשמסרם בידו החזיקו בנאמן שלא מסרו לו בעדים לזה אמר דכל יומא וכו' שלא האמינו אלא יום אחד במקרה ולפיכך אינו נאמן אלא בשבועה. עד כאן.

מסרי ליה בסהדי. מיירי דאמר לו אל תחזיר אלא בעדים דאם לא כן מה היו מרויחים הא קיימא לן המלוה וכו' ככתוב בתוספות. אי נמי היו מרויחין להשביעו היסת ללשון שני דרב נחמן דבעי דררא דממונא. הרא"ש.

אם איתא לדרבי חייא קמייתא. אף על גב דהלכתא היא מצינו כיוצא בה אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה וכו' וקיימא לן כרב הונא. אלא דאכתי קשה לי אמאי נקט כי האי לישנא כיון דהלכתא היא. ויש לומר דרבי זירא גופיה מספקא ליה אי הלכתא היא או לא אבל אנן קיימא לן דהלכתא היא. וזה נכון לכל כיוצא בזה. מורנו הרב נר"ו.

והריטב"א כתב וז"ל: אמר רבי זירא אם איתא לדרבי חייא. לאו משום דמספקא ליה אם הלכה כרבי חייא אלא משום דאיכא אידך תנא דפליג עליה בעי למינקט האי לשנא. עד כאן.

וכתוב בגליון תוספות: אם איתא לדרבי חייא. ומיהו נראה לי אם התלמוד מסתפק אם איתא לדרבי חייא משום דאיכא למפרך מה להצד השוה שכן תורת הזמה ולא משום דרבי אפטוריקי אז אין ראיה ממאי דמוקי ליה כרבנן וכן אומר ר"י ששמע דרבי יוחנן ושמואל אית להו בשבועות דטענו חטים והודה לו בשעורים פטור ואפילו הכי איתא בירושלמי דפליג אדרבי חייא דהכא ועל כרחך משום דפרכינן שכן ישנו בתורת הזמה. עד כאן.

כתוב בתוספות תימה אפילו איתא לדרבי חייא לא משתבע וכו'. דמה להצד השוה שבהן שכן לא הוחזק כפרן וכו' נראה שקושיא זו רק לפירוש רבינו יהודה חסיד לקמן אבל לתירוץ קמא דגזלן פסול לשבועה דרבנן לא היה קשה כל כך מיהו כיון דפסול לעדות מדאורייתא אז הוי שפיר פירכא לסתור המה הצד. גליון.

כתוב בגליון תוספות על מה שהקשו בתוספות אפילו איתא לדרבי חייא לא משתבע דמה להצד השוה שבהן וכו'. ונראה לי היינו דפריך והא גזלן הוא אבל אומר הר"י דאם כן לא משני שפיר שכנגדו קאמר דאין שום שבועה על הרועה כיון דלא אתי במה הצד. עד כאן.

אמר ליה אביי אם איתא וכו'. קשיא לי מהיכן הבין אביי בדברי רבי זירא דארועה קאמרדפריך עליה והא גזילן הוא ואמאי תלי בוקי סריקי ברבי זירא. ותו איכא למידק מה קשר יש לזו הקושיא דקאמר השתא נמי דליתא לדרבי חייא עם מה שלמעלה. לפיכך נראה לי לפרש דאביי מה נפשך פריך אי ארועה קאמרת דנשבע קשיא דגזלן הוא ואי אשכנגדו קאמרת מאי איריא משום דאיתא לדרבי חייא אפילו ליתא נמי שכנגדו נשבע ונוטל ומתרץ לה לקמייתא והדר פריך אידך ומתרץ לה. ודו"ק. מ"ה נר"ו.

שכנגדו קאמינא. כתוב בתוספות לא שבקת ליה חיי וכו'. אין לומר דיכפור הכל ואז תקנתא לתקנתא לא עבדינן דהכי פירושו אם רוצה לעשות כדין ולומר אמת לא שבקת חיי שאחד ילוה לו דינר ויתבענו מאתים אי נמי אין אדם מעיז לכפור הכל. גליון.

דף ה:

ותקנתא לתקנתא לא עבדינן. ותימה הא רבנן פליגי אדרבי יהודה בפרק כל הנשבעין גבי נשבעין ונוטלין ולא מצרכי הודאה במקצת. ונראה דשאני התם דאיכא הוכחה דחשוד

באותו ממון עצמו כיון שנכנס למשכנו שלא ברשות והכא ליכא הוכחה בשאר חיותא. מהר"י כ"ץ ז"ל.

לא עבדינן. ואם תאמר אם כן הוי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וישלם. יש לומר הני מילי בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן לא מצי אמר הכי. הרב ז"ל

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וז"ל: כי תקון רבנן אפוכי שבועתא לשכנגד החשוד לא תקון אלא בשבועתא דאורייתא אבל שבועת היסת לא מפכינן דתקנתא דרב נחמן הוא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן והוא הדין דאי חשיד אשבועתא ואי חייב שבועת המשנה דלית לן לחיובא לגזלן ולחובל ולשוכר דלישתבע וחפצא בידו וליפטרו אלא מצי אמרי לית לך גבן ולא מידי ולישתבעו היסת וליפטרו ואף על גב דקא טעין נגזל ונחבל דהאיך גזל מניה או חבליה לאו רשע הוא על סהדותא דהך דהא (חסר מעט). בתשובה לרבינו זצ"ל היה הכופר בכל חשוד מחיים התובע חרם סתם על כל מי שחייב לו כלום ואינו מודה ונותן מיהו אי תפיס מינייהו מידי ואתא האי חשוד וקא תבע ליה משתבע האיך היסת דלא שקל מיניה מידי אלא כדין. וכן נראה עד כאן.

ותיפוק ליה דהוה ליה רועה. ואם תאמר ומאי קושיא אין הכי נמי דמשום הכי קרי ליה גזלן האי משום דאסהידו ביה דאכל תרי מינייהו מעשה שהיה כך היה. ויש לומר מדלא קאמר דהא סתם רועה גזלן הוא וקאמר סתמא והא גזלן הוא משמע משום דאסהידו ביה קרי ליה גזלן ומשום הכי פריך ותיפוק ליה וכו'.

אלא דאכתי קשה לי דמאי פריך דהא סתם רועה לא פסול אלא מדרבנן ואם כן היכי נשבע שכנגדו והרי תקנתא לתקנתא לא עבדינן ומאי פריך ותיפוק ליה. ויש לומר דאף על גב דסתם רועה פסול מדרבנן אין חיוב שבועתו מדרבנן דאדרבה תכמים פטרוהו מן השבועה ושכנגדו נשבע ונוטל אבל כופר בכל פטור משבועה ורבנן חייבוהו מפני התקנה ותקנתא לתקנתא לא עבדינן מ"ה נר"ו.

וז"ל מהר"י אבוהב: ותיפוק ליה דהוה ליה רועה. יש להקשות דלעולם אימא לד דהאי דקאמר אביי והא גזלן הוא פירושו משום רועה דסתם רועה גזלד. ולתרץ זו נקשה קושיא אחרת דאמאי לא הקשה זאת הקושיא תיכף עם מאמר אביי. ונאמר שאביי סבר שהעדים הם עשאוהו גזלד וחייבוהו שבועה והמתרץ הודיע לו שזאת השבועה אינה מן התורה אלא מדרבנן ועל זה הקשה האחר ואמר שמאחר שזו השבועה אינה אלא מדרבנן למה אתה צריך לכל אלו התנאים ששמת בזאת העובדא שאמרת שיש עדים ואמרת גם כן אם איתא לדרבי חייא בלאו הכי יש מקום לישבע שבועה דרבנן והיא שבועה דרב נחמן ועל זה הקשה ותיפוק ליה משום רועה שהוא גם כן תקנת רבנן שפסלוהו ואינו צריך לעדים

כלל. או נאמר שהמתרץ היח מסופק במה שאמר והא גזלן הוא אם הוא לפי שסתם רועה גזלן או אם הוא גזלן לעדות שהעידו העדים עליו ולכן לא השיבו שאפילו כנגדו לא משתבע לפי שאין אנו אומרים שכנגדו משתבע אלא כשחלה שבועה על הנתבע ואינו יכול לישבע וממה שלא אמר כן נראה שכוונתו באמרו והא גזלן הוא גזלן להעדאת עדים ולפי שבזה הזמן תלה שבועה על הנתבע יכול לומר שכנגדו משתבע וכיון שזה האמתן שזאת השבועה היא להעדאת עדים ולפי שסתם רועה גזלן אין אנו אומרים והשתא נמי נחייביה שבועה וכו' שאם אתה אומר שהיה גזלן לפי שסתם רועה פסול אין אנו אומרים שכנגדו השתא נמי לפי שאין אנו אומרים שכנגדו משתבע אלא כשחל שבועה על הנתבע. כמו בנושא דגזלן להעדאת עדים אבל בנושא דגזלן לפי שסתם רועה פסול אין אנו אומרים שכנגדו לפי שלא חלה בזה הנושא שבועה על הנתבע ועכשיו שנראה שכוונתך זאת צדקת הקושיא ותיפוק ליה משום רועה. עד כאן.

ותיפוק ליה דהוה ליה רועה. פירש הקונטרס ותיפוק ליה כלומר בלאו הך פירכא והא גזלן הוא יש להקשות פירכא אחרת דהא כל רועה גזלן. ולא נהירא דמאי פריך וכי יהודה ועוד לקרא כלומר דטפי הוה ליה למפרך מגזלן דפסול מדאורייתא מרועה דאינו פסול אלא מדרבנן. לכך נראה דהכי פירושו ותיפוק ליה וכו' כלומר ותקשי ליה דהוה ליה רועה והיכיחשיב ליה חשיד על השבועה לאפוכי שבועה אשכנגדו והא הוה ליה רועה קודם שיפקידו אצלו והואיל ונודע פיסולו קודם הפקדון סבראהוא שלא יהיה לו דין חשוד שלא היה להם למסור בהמתם בלא סהדי כיון שהיו לודעים פיסולו קודם לכן דהא דאמרינן שכנגדו נשבע ונוטל היינו דוקא כשאין נודע פיסולו אבל אם נודע אין דין חשוד נוהג בו דאם לא כן לא שבקת חיי לכל חשוד דכל אחד יפקיד לחשודים ייטעון אותו כפלים והנפקד חשוד והמפקיד יטול כל רצונו. תלמיד ה"ר פרץ.

והריטב"א ז"ל כתב על זה וז"ל: שהוא דין חדש ומכאן אין להם ראיה לפי פירוש רש"י ז"ל ומה שהקשו עליו יש לומר דהא דפרכינן ותיפוק ליה דהוה ליה רועה לברורי מילתא קאמר משום דלכאורה הוה משמע דאביי לית ליה דרב יהודה. עד כאן

וז"ל הראב"ד ז"ל: ותיפוק ליה דהוה ליה רועה. קשיא לי דילמא זוביי נמי משום דהוה ליה רועה קאמר ואיכא למימר דהכי אקשיה והא רועה גזלן הוא ידוע ומעיקרא כי אפקיד גביה אדעתא דספק פסידא אפקיד דאי אמר נגנבו לא היה נשבע ולא שכנגדו 'יכול לישבע הילכך השתא נמי נימא מיגו ולפסוד עד כאן.

וז"ל הגליון: ותיפוק ליה וכו'. פירש רש"י אדאביי מתמה. וצוייך עיון וכי אינו מקשה יותר בטוב דהוי גזלן ושמא יש לומר דזו קושיא טובה יותר דאז לא יוכל לתרץ שכנגדו

קזשמר כיון דהם מסרו וידעו שהיה רועה ומרעה בהמתם בשדות אחרים אי נמי משום דשלש השנים שגזל לא הוי כל כך קושיא דהוי גזלן כדקאמר לקמן בתוספות. עד כאן.
הא דידיה הא דעלמא. הוי מצי לפרושי הא דידיה שמרעה אותם בשדות שלו שמקבל אותם לרעותם בשדותיו ולפיכך פסול שמרעה אותם בשדותיו של אחרים כדי להרויח תבואת שדהו הא דעלמא שקבל עליו לרעותם בשדות של הפקר לפיכך כשר והא והא בבהמות של אחרים באורחא דמילתא. ורש"י ז"ל לא רצה בזה הפירוש משום דכי אמרינן דאי לא תימא הכי וכו' הכי הוה לן למימר דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה לרעות בשדות שלו היכי מסרינן אבל לפירוש רש"י ז"ל אתי שפיר. מורנו הרב נר"ו.
דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן הא עברינן משום ולפני עור לא תתן מכשול פירוש ואף על גב דהיכא דאית ליה בהמות מדיזייה דבלאו דידן מצי עביד איסורא לית ביה משום ולפני עור כדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה מכל מקום אין לנו לגרום איסורא דמסיי; ידי עוברי עבירה איכא והכא נקטיה קרא לרווחא דמילתא ועוד דלמאן דמסרת לה מעיקרא היכא דלית ליה בהמות אחריני דידיה ודעלמא איכא משום ולפני עור מה שאין כן בכוס יין לנזיר דאפשר דלאו למשתי בעי ליה הריטב"א על דאית ליה משתבע. כתבו הרמב"ם והריא"ף שמשביעין אותו שאין לו בה פחות מחציה.
וקשיא טובא דהא רב הונא קאמר שצריך שיאמר שבועה שיש לי בה והכי הוי מסקנא וליכא מאן דפליג עליה עד שאמרו מכח קושיא זו דלא הוו גרסי ליה בגמרא לא הקושיא ולא התירוץ ואיני קל למחוק הספרים. ולפיכך אני אומר דהכי מפרשים לה לפי דבריהם על דאית ליה וכו' דקא מספקא ליה פירושא וקא בעי אי על דאית ליה משתבע קשיא מתניתין דקתני זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ואי על דלית ליה משתבע קש"א דאיכא למיחש לרמאות. ומתרץ רב הונא לעולם על דלית ליה משתבע והיינו דקתני שאין לי בה וזה הלשון משמע שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה בין בלישנא דמתניתין בין בלשון הנשבע ולרמאות לא חיישינן דול דעת בית דין משבעינן ליה ולא כן פירש רש"י. מורנו הרב נר"ו. עוד כתב דאיכא לפרושי דהכי פריך על דאית ליה משתבע או על דלית ליה פשיטא דעל דאית ליה ואם כן אמאי קתני במתניתין שבועה שאין לי בה פחות מחציה דמשמע דעל דלית ליה משתבע ומשני דעל דלית ליה משתבע ותנא דמתניתין לישנא קלילא נקט. ולפי שיטת רש"י צריכים לומר דהכי בעי על ויאית ליה משתבע ולישנא דמתניתין לאו דוקא או דילמא על דלית ליה משתבע. עד כאן.
והריטב"א פירש וז"ל: על דאית ליה משתבע וכו'. פירוש על מה אנו רוצים להשביעו על שיש לו בה או על שאין לו בה כלום דכיון דנשבע שאין לו בה פחות מחציה יש

במשמע שאין לה כה אפילו פחות מחציה. עד כאן.
עוד כתב מורנו הרב נר"ו וז"ל: ונימא שבועה שכולה שלי. פירוש לפי שיטת רש"י ז"ל בשלמא אי תרצת דעל דלית ליה משתבע ולרמאות לא מיישינן דעל דעת בית דין משביעין וותו אבל השתא דאמר שבועה שלש לי בה בלשון חיוב והא איהו כולה שלי קאמר אם כן ישבע לאמת טענתו ואתיא לרבנן דבן ננס וכן כתבו בתוספות ומשני כיון דלא יהבינן ליה כוליה לא משבעינן ליה אלא על מאי דשקיל. עד כאן
וז"ל מהר"י אבוהב: על דויית ליה משתבע וכו'. מה שנראה לכאורה שהוא רואה במשנתנו שנקט לשון שסובל שני פירושים ואמר אם נאמר שכוונתו שישבע שיש לו חציה למה לא נקט התנא שבועה שיש לי חציה אלא מאי אית לך למימר שהפירוש השני הוא האמיתי שהוא נשבע שאין לו בה מה שנקרא פחות ממציה ואם זה הוא יש בו רמאות גדול שאף על פי שלא יהא לו בזה הטלית שום חלק כלל יוכל לישבע זאת השבועה זה רצה בעל הגמרא לידע לאי זה מהפירושים כוון. והשיב שבועה שיש לי בה וכו'. פירוש אף על פי שהתנא נקט לשון שולל מאחר שהנשבע הוא בבית דין על דעת בית דין הוא נשבע והוי כאלו נשבע שיש לי בה וכו' וזהו שהריא"ף ז"ל השמיט כל זה שאם זו היא סדר השבועה הוה ליה למימר הכי קאמר. וקשה שלפירוש זה לא הוה ליה למימר אלא דע לך שעל דעתנו אנו משביעים אותו. ועוד קשה ודקארי לה וכו'9 שידוע הוא כיון שאנו משביעין אותו על דעתנון אף על פי שהלשון לא יהיה כהוגן על דאית ליה משתבע. ולזה נשמר רש"י מהפירוש הנזכר ופירש שהאומר על דאית ליה וכו' אינו על דרך שאלה לומר אי זה משני הפירושין כוון התנא שלא יש אלא פירוש אחד והוא על דלית ליה שכן הוא אומר שאין לי בה וכו' ולא אמר שבועה שחציה שלי והשבועה היא ודאי על דעתנו ועם כל זה הקשה שדרך מי שנשבו בעלמא היאך הוא נשבע שיש לו או שאין לו ודאי הוא נשבע שיש לו דאם נשבע שאין לו וכו' שמא אין לו בה כלום ואם כן מאחר שכל מי שבא לישבע אין דרך לישבע אלא על דאית ליה למה לא עשה התנא כן כדרך העולם ותירץ שאין הכי נמל שדרך השבועה כן וגם כן בכאן כך הם דברי התנא שישבע שיש לי בה וכו' ואם לא נזכר במתניתין משתמע מדברי התנא וכך הוה ליה למימר שבועה שיש לי בה וכו' ומה שלא אמר בפירוש שחשב שלא יעלה על לב שישבע על דלית ליה. אבל עם כל זה קשה שלפי פירוש זה לא הוה ליה למימר על דאית ליה וכו' שנראה לשון שאלה אלא וכי על דלית ליה משתבע אבל ממה שאמר בלשון שאלה נראה שלא בא אלא לשאול אי זה מהפירושים שאמרנו היא כוונת התנא ועוד שאם כוונת המתרץ שצריך לישבע שיש לי בה וכו' והרי הוא כאלו אמר שבועה שחציה שלי היה

לו להקשות מיד ולימא שבועה שחציה שלי מאחר שכוונת הנשבע היא זאת למה צריך לעקם הלשון אבל הקשה ולימא שבועה שכרלה שלי וזה דוחק גדול שאפילו לדעתו לא עלה על הדעת לישבע אלא על חציה דהכי משמע ממה שאמר על דאית ליה או על דלית ליה והיאך אמר עתה ולימא שבועה שכולה שלי. ועוד שהיאך יכוללם לישבע שניהם שבועה שכולה שלי שהיא שבועת שוא בפירוש. ועוד שהקושיא שעושה אח4 כך וכי מאחר שזה תופס וכו' בתתילה היה לר להקשות. ולתרץ לכל אלו הדוחקים נראה שבכאן יש ג' נושאין שעליהם יכול לישבע או על החלק שהוא תופס או על חצי שביד חברו או על שניהם. וזהו ששואל בכאן על דאית ליה בידו משתבע או על דלית ליה בידו אלא ביד חברו משתבע ובכאן נכללת גם כן החלוקה השלישית שהיא אם על שניהם. והשיב המתרץ ואמר שהשבועה צריך שיהיה על דאית ליה וזהו שמתרץ דאמר הכי שבועה וכו' וממה שלא תירץ בפירוש ואמר על דאית ליה משתבע אבל האריד בתירוצו דאמר הכי וכו' חשיב המקשה שכוונת המתרץ לומר שהשבועה היא על שני החלקים על דאית ליה ועל דלית ליה וזהו שאמר שבועה שיש לי בה על החלק התפוס בה ואמר ואין לי בה על החלק שביד חברו ועל כוונה זה הקשה המקשה ואמר לפי דעתך שאתה אומר שצריך לישבע על שני החלקים לימא שכולה שלי והמתרץ גלה סברתו ואמר מי קא יהבי ליה כוליה בכאן גלה לו שאין צריך לישבע אלא על חציה ואחר שראה המקשה שכוונתו ללשבע על חציה הקשה לימא שבועה שחציה שלי למה צריך לעקם לשונו ותירץ שאם יאמר חציה שלי מרע ליה לדיבוריה' ואחר שנתאמת אצלו שעל חציה הוא נשבע הקשה וכי מאחר שזה תופס וכר רצה לומר עד עתה הייתי סובר מדבריך שהשבועה שהוא נשבע היא על כולה ואם כן אין מקום לקושייתי זו שצורך גדול יש לשבועה אבל עתה אתה שאומר שאינו נשבע אלא על חציה התופס בידו מה צורך לזאת השבועה. עד כאן.
ולימא שבועה שכולה שלי. ואם תאמר אלו ואלו באין לידי שבועת שוא ויש לומר דלהא ליכא למיחש דהא דאמרינן האי סברא היינו משום דבעי לאוקמא כבן ננס אבל לפי המסקנא דלא אתיא כבן ננס אף על גב דאלו ואלו באין לידי שבועת שוא משביעין אותו. תלמיד הר"פ.
וז"ל הריצב"ש: ולימא שבועה שכולה שלי מי קא יהבינן ליה כולה. נראה לי דהך פירכא אליבא דרבנן דפליגי עליה דבן ננס היא דאי לבן ננס אי משתבע הכי הא איכא שבועת שוא לזה או לזה ואי תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה איכא שבועת שוא לשניהם אבל לרבנן דלא מיישי להכי מקשה שפיר. ומשני מי קא יהבינן ליה כולה כלומר היכא דהוי דינא ששניהם נוטלים הכל כההיא דחנוני אז משביעין אותם על הכל ואין חוששין לשבועת

שוא כיון שהשבועה צריכה אל הדין אבל הכא שאין כל אחד נוטל אלא חציה למה ישבע כל אחד על כולה ואיכא ודאי שבועת שוא טוב שישבע על חציה כל אחד ואפשר דליכא שבועת שוא כדאמרינן לעיל דאימור תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה. ורש"י פירש דכיון דאינו נוטל אלא חציה אם נשבע על כולה איכא זילותא לבי דינא שהרי זה נשבע שהן עושין שלא כדין ויפה פירש. עד כאן.

וז"ל הרא"ש: ונימא שבועה שכולה שלי. תימה מאי פריך ולמה יתקנו חכמים לשון השבועה שאחד מהן ישבע לשקר ואפילו רבנן לא קאמרי אלא גבי חנוני ופועלים משום דאי אפשר בענין אחר כי החנוני והפועלים אינם רוצים להפסיד וצריכים כל אחד מהם לישבע שהוא כדבריו. ויש לומר דסלקא דעתיה דעכשיו נמי שהוא נשבע שאין לי בה פחוה מחציה אדעתא דטענתו הראשונה שאמר כולה שלי הוא נשבע ואינה שבועת שוא ואם כן ישבע בהדיא שכולה שלי. עד כאן.

ומ"ה נר"ו כתב עוד וז"ל: ואם תא"ר נהי דאליבא דרבנן דבן ננס פריך מכל מקום הרי אמרו שזה נשבע היום וזה נשבע למחר אבל הכא ששני;הם נשבעין ביחד וממה נפשך איכא שבועת שוא ותו ודקארי לה וכו'. וכי לא ידע דקתני יחלוקו ולא יהבינן ליה כוליה ואמאי ישבע על כולה בחנם. ויש לומר דממה נפשך פריך אי אזלת בתר טענתו ישבע על טענתו ואי אזלת בתר מה שהוא נוטל ישבע על מה שהוא נוטל ופריך ואזיל אתת אחת והכי אורחיה דתלמודא. ומשני דעל מה שהוא נוטל היה ראוי לישבע אלא משום דמרע לדיבוריה והא דאמרינן ונימא שבועה שכולה שלי לא בבת אחת קאמר אלא ישבע זה היום וזה למחר כדאמרי רבנן התם גבי פלוגתא דבן ננס. עד כאן.

ולימא שבועה שחציה שלי ומוחזק כפרן לאותו ממון לא הוי אף על פי שמתחילה כפר לו כולה ועל פי עצמו אינר נעשה כפרן דאין אדם משים עצמו רשע ועוד דבית דין הוא שמזקיקים אותו לישבע בלשון זה לשנות מדיבורו הראשון. ועוד דלעיל פירשנו דאינו נעשה כפרן אלא במה שהוכחש. מהר"י כ"ץ ולדבריכם שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה. קשיא לי כיון דאמר ולדבריכם לימא כולה שלי ולדבריכם שבועה שמציה שלי. ואפשר דאי אמר בהדיא חציה שלי אף על גב דאמר ולדבריכם מרע ליה לדיבוריה דהכי משמע חציה ולא יותר ולא אמרינן יש בכלל כולה חציה. ובהלכות רבינו הגדול לא כתוב שבועה שיש לי בה ואיני יורד לסוף דעתו. הרמב"ן ז"ל.

והריטב"א כתב וז"ל: ואם תאמר ולמה אינו נשבע ולדבריכם שבועה שחציה שלי. ויש לומר דאכתי הוה משמע דמרע לדיבוריה דמשמע דבשבועה פריש ונשבע שחציה שלו בלבד. אי נמי דתלמידא בעי לאשמועינן דכל היכא דאמר שבועה שלש לי בה אף על גב

דאמר בתר הכי ואין לי בה פחות מחציה לישנא תריצא הוא ואין משמעותו שאין לו בה כלום. עד כאן.

וכי מאחר שזה תופס וכו'. שבועה זו למה הלא כיון שזה תופס חצי הטלית בידו וזה חציו נמי בידו וכל אחד ואחד במה שבידו יקרא מוציא מחברו למה אנו מצריכין לישבע על דבר שהוא מוחזק בידו ואף על גב דאוקימנא למתניתין כגון דתפיסי בכרכשתא אפילו הכי יכול להקשות הכא הכי דהא אי נמי הוה מחזיק האחד בחצי הטלית וזה בשני האחר כמו כן היינו משביעין אותו ומתרץ תקנת חכמים היא שלא יהא רגיל לו לחמוד הדבר הבא ממילא לחברו בין במציאה בין במקח וממכר ותקנו חכמים דלישתבע כי היכי דלפרוש וכו'. ה"ר יהונתן מפרש ההלכות.

ואם תאמר מאי פריך והא פריש רב פפא לעיל דשבועה זו משום דמורי ואמר וכמה דברים נאמרו בזה. איכא מאן דאמר סוגיא דלעיל פליגא אסוגיא זו וסוגיין לית ליה דרב פפא אלא דאיירי מתניתין אפילו איכא ודאי רמאי ומשום הכי פריך וכי מאחר וכו'. ואיכא מאן דאמר שהכל מדברי רבי יוחנן והוי כאלו אמר רבי יוחנן וכי מאחר שזה תופס וכו' ודכוותה בתלמוד טובא ואיכא לפרושי דמאן דפריך הכי לא שמיע ליה דרב פפא ומאן דמשני משום דטעמא דיהיב רבי יוחנן עדיף טפי אפילו היכא דאיכא ודאי רמאי משני ליה כדרבי יוחנן. ולכל אלו הפירושין דרבי יוחנן פליגא אדרב פפא וכן משמע מדברי רש"י ז"ל לקמן שכתב אדרבי יוחנן פריך משמע דלרב פפא דאית ליה דטעמא דשבועה משום דמורי ואמר הא לא חשיד אממונא. אבל הנכון בזה דלא פליגי סוגיי אהדדי ולא רב פפא אדרבי יוחנן אלא בצריכותא דרב פפא הכי קאמר קא משמע לן דאפילו היכא דליכא הוראת היתר אמרינן ישבע ואכתי לא ידעינן טעמא והשתא שיילינן טעמא ואומר רבי יוחנן שמא ילך ויתקוף וכו'. עיין לעיל בריש פירקין ואכתי איכא למידק עלה דהא מקמי הך דלעיל הוה ליה לאקשויי הא דעדיפא טפי שאין מקום לשבועה והדר לפרוך על דאית ליה משתבע וכו'. ויש לומר דמשינוייא דלעיל נמשכת קושיא זו דבשלמא אי תרצת דבעלמא על דאית ליה משתבע אבל הכא שבועה דרבנן היא ומשום הכי לא דקו בה כולי האי אבל השתא דתרצת דאמר כולה שלי ולדבריכם וכו' משמע דסבירא לך דשבועה דאורייתא היא כיון דדקו בה כולי האי ואמאי מאחר שזה תופס וכו' ומשני לעולם דרבנן היא וכדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף וכו' דקו בה כאלו היא שבועה דאורייתא משום תקנת בעלי זרוע ולא ישאר שום צד רמאות. מורנו הרב נר"ו.

כדי שלא יהא כל אחד ואחד וכו'. קשיא לי ההיא דאמר רב נחמן כל דאלים גבר ליחוש שמא ילך כל אחד ויתקוף בטליתו של חברו ויאמר שלי הוא או של אבותי הוא. ואיכא למימר התם כיון דלא מזדקקינן להו לחלוק ביניהם משום דאיכא רמאי אי אפשר לחוש לכך שהרי אי אפשר לעשות להם תקנה אבל כאן הואיל וחולקין כיון דליכא רמאי עושין להם תקנה. ולפי דברי ר"ח ז"ל כיון שאין אחד מהם תופס בה אין לחוש לכך שאין חוששין שמא יראה אדם ממונו של חברו מונח בסימטא ויאמר שלי הוא דלא שכיחא מילתא ולא חיישינן. הרמב"ן ז"ל.

הולך ותוקף וכו'. פירוש תוקף שלא כדין משמע והיינו דפרכינן ונימא מיגו דחשיד אממונא וכו' ולא נרמי עליה שבועה דהא איכא משום ולפני עור ופרקינן דלא אמרינן האי מיגו דאפשר דבעי למגזל ולא בעי למגזל ולאשתבועי בשקרא ומשום שבועה מודה. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון מורנו הרב נר"ו: ונימא מיגו דחשיד אממונא וכו'. פירוש אי אמרת בשלמא לרב פפא דשבועה זו משום דמורי היתר אין זה חשוד אלא אדרבה להכי רמינן שבועה עליה כי היכי דלודי אבל השתא דאמרת דטעמא כדי שלא ילך ויתקוף אם כן גזלן הוא וכי היכי דאגזלן דעלמא לא רמינן עליה שבועה הכי נמי לא שנא. ומשני ולא שני לך בין גולן ודאי לחשוד מאן דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא. ולפי הדרך האחרון שכתבנו דרב פפא ורבי יוחנן לא פליגי הכי מתפרש דיש חילוק בין היכא דליכא הוראת היתר לטעמיה דרבי יוחנן דאמר כדי שלא ילך ויתקוף ולטעמיה דרב פפא לא דמי ממש לגזלן ומשום הכי רמינן שבועה עליה אבל לטעמיה דרבי יוחנן דומה ממש לגזלן ואמאי רמינן שבועה עליה ומשני אינו דומה חשוד לגזלן. עד כאן.

וזה לשון מהר"י אבוהב ז"ל: כתב רש"י ז"ל נימא מיגו דחשיד אממונא וכו'. לרבי יוחנן קא פריך. אמר זה לפי שלכאורה נראה שמקשה למתניתין אמאי ישבע מאחר שהוא חשוד שכל אחד מהם אומר כולה שלי וזה הפירוש לא נהירא שהרי אמרנו למעלה שכל אחד מהם מורה היתר לעצמו אבל הקושיא היא לרבי יוחנן שנתן טעם למשנתנו מגזלן גמור. וקשה דהא אמרינן לעיל דרמו שבועה שכל אחד מהן מורה היתר ואם כן מאי פריך.

אבל נוכל לומר דרבי יוחנן עצמו הקשה זאת הקושיא והוא מתרצה ובזה הוא מתורץ הקושיא שלמעלה למה לא הקשה זאת הקושיא למעלה. עד כאן.

מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא לא אמרינן. תמהני אי הכי הגזלנין ומלוי בריבית יהו נאמנין בשבועתם ולעיל אמרינן לישתבע גזלן הוא בתימה. ותנן נמי היה אחד מהן

משחק בקוביא ומלוי בריבית וכו' שכנגדו נשבע ונוטל ובפרק הגוזל עצים נמי אמרינן דכופר בפקדון שנעשה עליו גזלן וקנאו משעת כפירה איפסיל ליה לשבועה וכדאמרינן נמי בשמעתין דפסול לעדות והכי נמי פסול לשבועה ואמאי הא אמרת דאף על גב דתשיד לן אממונא לא חשדינן ליה אשבועתא. ואפשר דגזלן שגזל גזילה פעם אחת ועכשיו נתחייב שבועה אין מוסרין לו אותה שבועה מפני שכיון שכבר גזל פעם אתד ועכשיו אנו חוששין שמא הוא שונה בה ונעשית לו כהיתר ומשום שבועה לא ממנע שהרי בשביל חומר שבועה זו לא יחזיר ממון הגזל הראשון וכשם שלא ישיב הגזל הראשון לא ימנע מגזל זה ולא יעשה תשובה לחצאין אבל זה שלא גזל פעם אחרת אלא שעכשיו אנו חוששין שמא כופר בממון הוא אי מחייבת ליה שבועה דהוו ליה תרי חומרא במילתא פריש מכולה איסורא אבל כיון דטעים טעמא דאיסורא ופקר בממונא חשיר אשבועתא. וכך כתוב בתוספות בשם רבינו תם. הרמב"ן ז"ל.

כתוב בתוספות ויש לומר גזלן לא פסיל אלא מדרבנן וכו'. אין להקשות אם כן חשוד נמי יפסל מדרבנן להאי פירושא דלא מפליג ואם כן במתניתין למה ישבע. ומיהו יש לומר כיון דלא פסיל אלא מדרבנן אז הוא פשוט לחלק בינו לבין חשוד אי נמי יש לומר כיון דפסול מדרבנן תכמים החמירו עליו וקנסוהו ששכנגדו נשבע ונוטל אבל במקום דאין שייך לומר שכנגדו כמו במתניתין דכל אחד תקף או בעלמא דאחד תובע את חברו אם היה שכנגדו נשבע אז כל אחד היה תובע את חברו ולישבע וליטול וגם כמו שזה חשוד לכפור כן גם זה חשוד לתבוע שלא כדין לכך לא אמרינן שכנגדו נשבע וגם אין לפטרו בלא שבועה דאם כן חוטא נשכר. גליון.

דאי לא תימא הכי היכי אמר רחמנא וכו'. פירוש דקא סלקא דעתין דלהכי רמי רחמנא אמודה מקצת הטענה שבועה משום דחשדינן ליה דהוה כופר בשל חברו ומהדרינן דהתם לא חשיד לן אלא דאשתמוטי אשתמיט וכדרבה. תדע פירוש דבודאי כל היכא דאפשר לן למימר דמשום אשתמוטי הוא לא תלינן דעביד משום גזילה. דאמר רב דימי הכופר במלוה כשר לעדות פירוש אף על פי שבאו עדים שכפר עליה בבית דין אין פוסלין אותו לומר משום דבעי למיגזל עביד הכי אלא תלינן דמשום השמטה הוא דעביד. ואם תאמר אם כן למה הוחזק כפרן לאותו ממון מיהת כדאיתא לקמן בפירקין דהא לא חשיד. ויש לומר דכיון דהוחזק כפרן בממון זה והדבר ספק מאיזה טעם עשה אי אפשר להאמינו בממון זה דמהאי טעמא דלהוי הוא כופר בממון זה. הריטב"א ז"ל.

הכופר במלוה כשר לעדות. מיהו באותה מלוה מיהא הוחזק כפרן כדאיתא לקמן ואם כפר בכולה הוחזק כפרן בכולה ואם במקצת לא הוחזק אלא למקצתה והיינו דאקשינן

במילתיה דרבי חייא ומי הוחזק כפרן כלומר וכי למה שלא כפר הוחזק כפרן והוא המקצת שאין העדים מעידים בו והלא כשר לעדות אלמא לא נפסל אלא לאותה מלוה שכפר בה אבל למילי אחריני לא נפסל ואם נשבע עליה לשקר פסול ושכנגדו נשבע ונוטל. הראב"ד והרשב"א והרא"ש והר"ן ז"ל.

בפקדון פסול לעדות. פירש הקונטרס דמאי אשתמוטי איכא אם הוא בעין ואם אבד יטעון שאבד ויפטר וזה פירוש למאי דסלקא דעתין השתא למיפרך מדתני רמי בר חמא מההיא דכפר עלה מיהו לפי המסקנא במקום שנוכל לומר דאבד לא הוי מוחזק כפרן בטענת כפירה. מהר"י כ"ץ ז"ל.

אלא הא דתני רמי בר חמא ארבעה שומרים וכו'. קשיא ליה לרש"י ז"ל למה לי דרמי לירמי בהדיא שבועת השומרים גופה דחייב רחמנא היכי משכחת לה. וניחא ליה בשלמא שבועת השומרים דההיא דטעין עלה נאנסה איכא למימר בה דלא חשיד אממונא אלא שמא פשע בשמירתה וחייב לשלם אונסיה וסבר עד דהוו לי זוזי ופרענא ליה אלא ההיא דכפירה ודאי כופר בפקדון הוא אי משקר והיכי משבעינן ליה עלה. זהו לשון פירוש רש"י ז"ל ויש לדקדק אי סבירא ליה למקשה דאשתמוטי משתמיט ליה בהך דכפירה נמי איכא למימר הכי כדמתרץ בסמוך. ויש להשיב לך דקא סלקא דעתיה דמקשה דאי לאשתמוטי קא עביד כגון שמתה בפשיעה ומשתמיט עד דהוה ליה ופרע הוה ליה למימר נאנסה שהוא קרוב להודאה ואינו מעיז פניו בחברו שהרי אינו יודע בו אם הוא משקר מדקטעין וכפר ואמר לא היו דברים מעולם ודאי לאו לאשתמוטי קא עביד ופריק הכא נמי משתמיט דשמא לא מתה אלא סבר משכחנא ליה לגנב ומהדרינן לה זהו פירוש לפירוש רש"י ז"ל. אבל יש לפרש דמשום הכי לא קשיא ליה נאנסו משום דאיכא למימר שמא מתה ואינו יודע אם באונס אם בפשיעה והוא סבור שבאונס מתה ורמא רחמנא שבועה עליה משום דמפרשי אינשי מספק שבועתא ולא פרשי מספק ממונא אבל באותה שכפר לגמרי קא סלקא דעתיה דחשיד אממונא דליכא למימר בפקדון אשתמוטי קא משתמיט. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: יפה פירש רש"י ז"ל דקושיין לאו משבועה דאונסין דאם כן למה לן למקשייה מדרמי בר חמא. ואם תאמר אי משום דאמרינן דהתם דילמא לא ידע היכן היא ומשתמיט בהא דכפירה נמי נימא הכי דאשתמוטי אשתמיט דמאי שנא הא ממודה מקצת בעלמא דפריש רבה הכי לעיל. ויש לומר דשאני הכא לפי שהוא משנה טענותיו דאי משום אשתמוטי עביד לימא בתרווייהו נאנסו או לימא בתרווייהו לא היו דברים מעולם אלא ודאי הא דכפר בה לגזלה מתכוון אבל בנאנסה ליכא למתלי כולי האי בגזל

דאפילו כי משכח לה מצי אמר סבור הייתי כי אותה שנאנסה שלך היתה ולפי פירוש זה שהוא מוכרח למדנו דהא דרמי בר חמא בשלשה פרות דוקא היא כדפרישית לעיל. עד כאן.

וזה לשון מהר"י אבוהב: אלא הא דתני רמי בר חמא וכו'. לפי פירוש רש"י נראה שחוזר למה שאמר למעלה מיגו דחשיד וכו' ולזה הוקשה לרש"י ליקשי ליה משבועת שומרים שהיא נאנסו ותירץ וכו' ונוכל לפרש באופן שלא יקשה זה שזאת הקושיא חוזרת למאי דסליק מיניה שהוא על מה שאמר תדע וכו' שממה שאמר בפקדון פסול לעדות נראה דבפקדון ליכא אשתמוטי ועל זה הקשה שהרי אנו רואין שגם בפקדון איכא אשתמוטי ממה שאנו רואין שמחייב שבועה ותירץ אין הכי נמי דאשתמוטי איכא ועל זה חייב שבועה וחזר המקשה אי הכי אמאי אמרינן למעלה בפקדון פסול לעדות ולפי פירוש זה הוכרח להביא הקושיא מרמי בר חמא שהוא ראוי שיהיה יחס גדול והדמות לנושא שהוא מקשה ממנו עם הנושא המוקשה. אמנם מאחר שרב אידי בר אבין נקט מלוה ופקדון בחדא מחתא ובנושא דמלוה לא שייך טענת נאנסו אלא לא היו דברים מעולם גם כן נושא דפקדון מיירי בכי האי גוונא ואם כן הקושיא צריך שתהא בזה המציאות והיא לא היו דברים מעולם מה תאמר זו הקושיא אין לה יחס בכאן כלל שאינה אלא ממימרא למימרא ואינה למה שאמר למעלה התם אשתמוטי לזה נוכל לומר דממימרא למימרא לא קשיא דרמי בר חמא אייריי בשבועה ובזה אמר רמי בר חמא שישבע ואינו חשוד לפי שעדיין אין אנו יודעים בזה אם הוא חשוד או לא לפיכך אינו ראוי שנחשדהו לשבועה אבל רב אידי מיירי בזמן העתיד לבא והדין נותן שיהיה פסול. הרמב"ן ז"ל הקשה לרש"י ז"ל שמאחר דסבירא ליה למקשה דבטענת נאנסו איכא משתמיט בהך דרמי בר חמא נמי איכא למימר אשתמוטי. ואפשר לומר שהמקשה ראה כל זה והיה בלבו זאת הקושיא שעשה אחר כך בפקדון אמאי פסול. עד כאן.

התם נמי אשתמוטי קא משתמיט וכו'. אי נמי משכחנא ליה וכו'. פירוש כוליה חד טעמא הוא כי זה שעשה טענותיו היינו לפי שגם הוא מסופק בשתיהן משני טעמים כי אותה שכפר לגמרי נגנבה ממנו והוא משתמיט דילמא משכח ליה לגנב ותפיס ליה ולפיכך שאפילו ימצא הגנב דילמא לא הדרא בעינא טוען לא היו דברים מעולם ובאידך נאבדה ממנו ואינו יודע היכן היא ושמא ימצאנה באגם בעינה הילכך אין נראה בעיניו לומר בה לא היו דברים מעולם לפיכך טוען שנאנסה דכי משכח לה באגם מצי למימר ההוא דנאנסה אחריתי היתה. הריטב"א.

אי הכי כופר בפקדון נמי. פירוש בשלמא לדידי לא הוה סלקא דעתין דבמידי דפקדון מיהת ניתלי בהשמטה אלא לדידך אם כן דאפילו בפקדון תלינן בהשמטה הכופר בפקדון למה פסול נימא דלאשתמוטי עביד. הריטב"א.

והגליון כתב וזה לשונו: אי הכי כופר בפקדון וכו'. פירוש אי אמרת בשלמא בפקדון לא שייך משתמיט כדפירש רש"י לעיל דאם נאבד היה לו לטעון שנאבד. עד כאן.

כגון דאתו סהדי וכו'. ואם תאמר במלוה נמי אם באו עדים שהיה ברשותו בבית דין כשכפר למה אינו פסול. ויש לומר דמלוה כיון דניתנה להוצאה אפשר דהוה צריך להו להנהו זוזי למילתא אחריתי שהיה דחוק עליו יותר ובעי לאשתמוטי מהאי אבל בפקדון למה היה כופר כיון שהיה בעין שהרי אין לו לשלוח בו יד כלל. הריטב"א.

ומ"ה נר"ו כתב עוד וזה לשונו: ואם תאמר גבי מלוה נמי אי אתו סהדי דאית ליה זוזי דידיה ליכא לאשתמוטי ואמאי כשר. ויש לומר דלעולם איכא אשתמוטי דדילמא מלוה אחרת יש עליו שדוחק אותו יותר. ואם תאמר אכתי איכא לאוקמי כגון שהודה בפני עדים שאין עליו מלוה אחרת והמעות האלו הם שלו ממש בגוונא דליכא אשתמוטי כלל. ויש לומר דאי בכהאי גוונא פסול ורב חסדא איירי בסתם מלוה דאיכא לאשתמוטי ובסתם פקדון דלא ניתן להוצאה ונקיט ליה בידיה דליכא אשתמוטי. עד כאן.

לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. הקשו בתוספות תיפוק ליה מלא תגזול. ויש לתרץ דתרי גוונא גזלן חד כמו ויגזול דוד את החנית דנוטל בחזקה וחד דמשתדל עם בעליו עד שנותנו לה ודכוותה תרי גוונא חמסן חד שחצוף לקחת מיד הבעלים ונותן דמים אף על פי שלא יאמר רוצה אני וחד שמשתדל עם חברו עד שיאמר רוצה אני וזהו החמסן שהוסיפו עליהם וחמסן דהכא להא דמי ולא כן פירש התוספות. מורנו הרב נר"ו.

בלא דמי משמע להו ולעבור עליו בשני לאוין. ואם תאמר במתניתין נמי מורה ואמר ומאי קשיא ליה. ויש לומר דפריך על דתנא משנה יתירה אתא לאשמועינן דמשתבע אפילו איכא דלא מורי. מהר"י כ"ץ.

כתוב בתוספות ופסול לעדות פסול לשבועה וכו'. אבל מהא דפסול לעדות אין ראיה לומר מה לי איסור חמסן מה לי גזלן דפשיטא בחמסן אין בו לאו וגזירת הכתוב שפסול לעדות דבקל פסול לעדות כמו קרוב. עוד כתבו בתוספות ויש לומר דחמסן לא פסול לעדות אלא מדרבנן וכו'. אין להקשות ומה הוצרכו לזה למה לא אמרו כמו לעיל בגזלן דפסול לעדות מדאורייתא ולשבועה מדרבנן. מיהו נוכל לומר שרוצים לתרץ גם לפירוש ר' יהודה חסיד דלא מפליג. אי נמי יש לומר כיון דהשתא להאי שינוייא בעי למימר דחשוד אממונא חשוד אשבועתא אם גזלן פסול דרבנן גם חשוד פסול דרבנן מיהו לפי

מה שפירשנו לעיל לא יתיישב ונראה לי דלעיל דפריך ונימא מיגו דחשוד אממונא עיקר פרכתו משום דנידמי חשוד לגזלן ומשני אף על גב דבגזלן פסול חשוד כשר כמו שתירצו תוספות תירוץ ראשון או כר' יהודה חסיד ולזה רוצה להביא סיוע דיש חילוק בין גזלן לחשוד ולא צריך יותר ועתה אם היינו מחלקין בין חמסן לחשוד אז לא היה צריך יותר דממילא גם חלוק בין גזלן לחשוד וזה רוצה הספר לדחות ראייתו. גליון.

עוד כתבו בתוספות ואף על גב דהוסיפו עליהם החמסנים וכו'. ואם כן מאי מודה דקאמר מכל מקום הרי הוא חמסן ופסול לשבועה מדרבנן. הרא"ש. עוד כתבו בתוספות היינו חמסן שחצוף לחטוף אבל אם היה חמסן דאורייתא אז לא היה יכול לחלק כך. גליון.

כתב הרא"ש למאי דמסקינן דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא וכו'. מצינו למימר דלא תחמוד לאינשי אפילו בדמי משמע להו לפסול מדאורייתא ואף על גב דחשוד לעבור על לאו דלא תחמוד לא חשוד אשבועתא. וחמסן דאורייתא היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני והוסיפו עליהן אפילו אמר רוצה אני והאי דאמרינן בסנהדרין מעיקרא סבור דמי קא יהיב הכי פירושו מעיקרא סבור אף על גב דלא יהבי דמי לא מהני ביה כפיה דתליוה ויהיב אין מתנתו מתנה מכל מקום כיון דדמי קא יהבי ביה רוצה אני כשיכפוהו לומר כן דתליוה וזבין זביניה זביני. ומיהו קשה כיון דבלאו רוצה אני הוי פסול דאורייתא וזה שהוסיפו חכמינו ז"ל אין טוב יותר ממנו אלא שאומר רוצה אני דתרווייהו דמי קא יהבי אם כן לא היה לו לתלמוד לומר מעיקרא סבור דמי קא יהבי ולכך כשר כיון דההוא דפסול מדאורייתא יהיב דמי אלא הוה ליה למימר מעיקרא סבור הא אמר רוצה אני. ונראה לי דלא קשיא שלא היו פוסלין מדרבנן היכא דאמר רוצה אני אלא משום דלפעמים באים לגזול בלא דמי אבל משום דילמא יקח ממנו ולא יכופנו לומר רוצה אני כיון דמכל מקום יהיב דמי בשביל זה לא היו פוסלין אותו כשאמר רוצה אני הוצרך לומר מעיקרא סבור דמי קא יהבי. עד כאן.

דף ו.

אלא הא דאמר רב נחמן וכו'. נימא מיגו דחשיד. פירוש אי אמרינן מיגו דחשיד אז לא היה לחכמים לתקן שבועה כיון דפטור מדאורייתא. גליון.

והא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת לימא מיגו דחשיד וכו'. פירוש מיגו דהעיז פניו לכופר הכל לאו לאשתמוטי קא עביד. ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן בשבועות אהא דאמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מאי טעמא חזקה אין אדם

תובע אלא אם כן יש לו אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אשתמוטי קא משתמיט ליה ולדברי המפרש דכופר בכל פטור לפי שאין אדם מעיז פניו לכפור הכל יש לומר רב נחמן בדריה תיקן שבועת היסת מתוך שרבו עזי פנים ובעלי השמטות שנשמטין אפילו בכל אלא שמעתין קשיא. ותו דאמרינן לעיל הכופר במלוה כשר לעדות משום דאשתמוטי משתמיט ליה משמע דלא חשיד אממונא. ואיכא למימר הא דאמרינן בשבועות אשתמוטי משתמיט ליה לומר דלא אלימא חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כי חזקה דאין אדם תובע אלא אם כן יש לו שיש מעיזי פנים כדי להשמט מתביעה שחברו תובעו אם אין בידו לשלם וכופר בכל אבל אין לך תובע אלא אם כן הוא סבור שיש לו אבל מכל מקום מי שמעיז פניו כל כך שכופר הכל חשוד הוא על ממון שבידו שלא לשלם ונימא מתוך שהעיז פניו ונשמט ישבע גם כן להשמט מחברו שלא ישלם לו. ולא גרסינן התם סבר עד דהוי לי ופרענא אלא הכי גרסינן אישתמוטי משתמיט ליה תדע וכו' ופירושו הואיל וכבר מעותיו ברשותו הוא נשמט מזה אבל זה חזקה אין אדם תובע לגבות מחברו אלא אם כן יש לו. וכך היא גירסת רבינו האיי כמו שכתב בשערי השבועות שלו. והא דאמרינן הכופר במלוה כשר לעדות לא קשיא דכיון דיש לומר מתוך שלא היה יכול לשלם כפר ונשמט אינו חשוד להעיד עדות שקר בעלמא שהרי אינו חשוד לגזול מיד חברו מה שברשותו ואף על פי שהוא חשוד לכפור מה שבידו מתוך דחקו כדאמרינן בעלמא תרתי לא עבדו לפיכך כשר לעדות דעלמא אבל על ממון זה שכפר בו כשם שכפר בו ונעשה עליו כגזלן מתוך דחקו כך ישבע עליה שהרי לא חמיר להו לאינשי איסור שבועה מאיסור גזילה אלא שמע מינה לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. הרמב"ן.

והרשב"א כתב וזה לשונו: ואין זה נכון דהא טעמא דרב אידי מפרשי לה הכא כדרבה ומשום אשתמוטי עד דהוו ליה זוזי הוא כדמוכח בהדיא בשמעתין ואפילו תאמר שהמקשה הוא לא היה מפרשה כן יתרץ לו המתרץ כן כמו שתירץ לעיל. וברוב הספרים גרסינן התם בשבועות בההיא דרב נחמן התם אשתמוטי משתמיט ליה סבר עד דהוו ליה זוזי ופרענא ליה תדע וכו'. עד כאן.

ויש מי שתירץ דבממון שיש עליו עדים וכפר בו לאשתמוטי קא מכוון לפיכך הכופר במלוה כשר לעדות אבל כופר בממון שאין עליו עדים לאו לאשתמוטי הוא מתכוון אלא לגזול לפיכך הקשו אדרב נחמן דנימא מיגו.

ואין טעם זה ממש. ומיהו קשיא לי שמעתא דשבועות היכי אמרינן אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה והרי אפילו אמר לו מנה זה לי בידך פקדון או כלי זה שבידך שלי הוא

והלה כופר נשבע שבועה דרב נחמן וליכא למימר ביה דמשתמיט. ונראה לי דהיינו קושיין בהך שמעתא והתם הכי קא אמרינן כיון דחזקה דלעולם אין אדם תובע אלא אם כן יש לו וגבי נתבע זמנין דמשתמיט תקינו רבנן שבועה בכולהו כופרין ולא פלוג בין היכא דאיכא למימר משתמיט להיכא דליכא למימר הכי והא הדין דמצי לפרוכי מודה מקצת וכופר מקצת בפקדון דנקיט בידיה ולא מידחייא בדיחויא דדחינא לעיל לדרמי בר חמא אלא מודה במקצת פקדון זה לא תניא אבל בתקנתם קים להו בגמרא דאפילו בפקדון זה תקון ועוד דכיון דאתינן השתא לכפירה דפקדון זה עדיפא לן למיפרך כופר בכל דהוה מעיז טפי וחשיד טפי. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הר"ן ז"ל: ובדין הוא דליקשי ליה ממודה מקצת של תורה בפקדון דאיתיה בידיה דליכא למימר לאשתמוטי קא עביד אלא דהות מצי אמר ליה דלא חייבה תורה מודה מקצת כי האי אבל דרב נחמן קים להו דבכל ענין איתא וזהו דעת הרמב"ן ז"ל. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ותו הא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת וכו'. פירוש הכא ודאי לאו משום אשתמוטי הוא דהא כפר בכולה וחשיד לן דמשום כפירה קאמר ואפילו הכי משבעינן ליה. ואי קשיא לך הא אמרינך לעיל הכופר במלוה כשר לעדות ואפילו כפר לה בכולה אלמא אכולה נמי אמרינן אשתמוטי הוא. לא דמי התם מכי אותו סהדי מיהא פרעיה או קביל עליה דיפרע משום הכי אמרינן אף על גב דכפר מעיקרא אשתמוטי הוה למפרעיה כי השתא אבל לענין שבועה היכי משבעינן ליה והשתא מיהא קא חשיד עלן דמחזיק בממונא דחבריה. עד כאן.

ותו הא דתני רבי חייא שניהם נשבעין כתב רש"י ז"ל כיון דהא דרבי חייא מתניתין נמי היא לא ידעינן אמאי לא פרכינן ממתניתין גופה ופריך ממתניתא. ויש לומר דמשום דאידך פרכי דפריך כולהו מימרי לא בעי למינקט בהדיה מתניתין ונקיט ליה בברייתא משום דלאו פירכא הוא כולי האי דהתם תקנתא הוא דעבוד לבעל הבית כיון דלא ידעינן מאן מינייהו כפר ואיכא חד רמאי ודאי בעינן הלעיטהו לרשע וימות. הריטב"א ז"ל.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: ותו הא דאמר דב ששת וכו'. קשיא לי כיון דמותיב מדתנא רבי חייא דמתניתין דשבועות היא כדכתבו התוספות מאי מותיב מדרב ששת. ויש לומר דלהכי מייתי כל הני לאשמועינן דטעמא דכולהו משום מלוה ישנה כדאמר אביי. עד כאן.

ותו הא דאמר רב ששת שלש שבועות משביעין אותו. פירש רש"י ז"ל נימא גבי שבועה שאינה ברשותו מיגו דחשיד לן אממונא שמא ברשותו היא וכופר בה חשוד

נמי אשבועתא. וקשה לי דילמא הא דמשביעין ליה שאינה ברשותו משום דאמרינן דילמא לא משכח לה וסבר בחישנא ומשכחנא ליה ואשתמוטי משתמיט וכי תימא דהא לא אפשר דודאי קים ליה אי איתא ברשותיה אי לא ועוד דכי משתבע דלא ידע לה משתבע אי הכי ודאי היכי משבעינן ליה והלא זה כופר בפקדון הוא וכל הכופר בפקדון פסול לעדות ולשבועה כדאמרן וכדאיתא בפרק הגוזל דקא מקשינן ואם איתא משעת כפירה איפסיל ליה לשבועה והיכי אסיק דמיגו דחשיד אממונא בכהאי גוונא לא חשיד אשבועתא ולא תהא סבור דכי אמרינן כופר בפקדון פסול כשטוען לא היו דברים מעולם אבל לא בטענת נאנסו מדקא נסיב לה קרא וכחש למדנו עונש דשבועת הפקדון דקרא אפילו בטוען נאנסו הוא. ותו דקא מקשה רמי בר חמא ואם איתא משעת כפירה איפסיל ליה ולא מוקי בטענת אבד ומדמקשי נמי התם מדאילפא דאמר שבועה קונה ולא מוקי לה בהכי שמע מינה בכל כופר בפקדון אמר רב ששת נעשה עליו גזלן ופסול וכן הדין נותן דשוין הן ואיכא למימר כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לשבועה משעת כפירה כגון שכפר פעם אחת בפקדון ויצא מבית דין ואחר כך באה לו שבועה ממקום אחר דכיון דכפר בפקדון ויצא מבית דין זכאי מאותה שעה נעשה גזלן והגזלנים פסולים לשבועה אבל כפר בפקדון זה ונתגלגלה לו שבועה על גופו של פקדון זה עדיין לא נעשה גזלן שהרי לא גזל עד שיצא מבית דין אלא חשוד הוא שאנו חושדין אותו שמא דעתו וכוונתו לגזול ממון זה ואף על פי שהוא חשוד עליו אינו חשוד לישבע דמשום תרי חומרי פריש מכולה מילתא דאיסורא כמו שכתבתי למעלה. ויש לפרש דכי אקשיה מדרב נחמן מלא שלחתי בה יד אקשיה שהרי השולח יד בפקדון גזלן הוא וחשוד אממונא ואפילו הכי לא חשוד אשבועתא. כך פירש הרב אב ב"ד ז"ל. ולא מחוור לי דבשעת שליחות יד מורה היתרא אנפשיה למימר דבעיניה מהדר ליה ולא אלים מהא דאמרינן מורי ואמר דמי יהיבנא ואם אבדה או נגנבה אף על פי ששלח בו יד וחייב לשלם ואינו משלם אינו חשוד דאשתמוטי משתמיט ליה ועוד דאי מאיסור גזילה דשליחות יד פריך הא ודאי גזלן הוא וחשוד על השבועה כדפרישית. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל.

שלש שבועות משביעין אותו וכו'. נראה לי דשבועה שאינה ברשותי היא שבועת השומרים. שומר חנם אינה ברשותי ונגנבה. שומר שכר אינה ברשותי ונאנסה. שואל אינה ברשותי ומתה מחמת מלאכה. וכלל שבועות כל השומרים בלשון אחד שלא להאריך. וקודם לשבועה זו צריך לישבע שלא פשע בשמירתה ושלא שלח בה יד לעשות מלאכה או לגזלה דאלו עשה בה אחת מכל אלו לא נפטר בשבועת השומרים כי נתחייב באונסיה כדכתיב שבועת ה' וגו' אם לא שלח וכתיב על כל דבר פשע וגו' ישלם. וראיתי

מפרשים שפירשו דשלש שבועות הללו נשבע בלא שבועת השומרים. ולא נהירא לי כיון דנשבע שבועת השומרין פשיטא דאינה ברשותו ולא שייך להשביעו שאינה ברשותו אלא היכא דמשלם דמים דחשדינן ליה שמא עיניו נתן בה. תוספי תוספות להרא"ש ז"ל.

שלא שלחתי בה יד. פירש הקונטרס לעשות מלאכתי וכו'. וקשה כמו שנשבע שלא שלח בו יד לעשות מלאכה ישבע נמי שלא נטלה על מנת לגזלה שאם נטלה על מנת לגזלה הוא חייב באונסין כדמוכח לקמן בהמפקיד ורבינו תם פירש שלא אכלה. הרא"ש ז"ל.

כתוב בתוספות מפרש רבינו תם שלא אכלה. לפי זה הוכיחו התוספות לעיל. דאיכא שבועה דאורייתא היכא דלא שייך משתמיט משבועה שלא שלח בה יד דאחריני הוינא מצינו למימר דהוו דרבנן. אבל רש"י ז"ל פירש כאן אההיא דשאינה ברשותו לימא מיגו דחשיד דשלא שלח בה יד לא הוי חשיד אם נשתמט בה והיה דעתו להחזירו. גליון.

אביי אמר חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו. פירש רש"י ז"ל דאביי אמר טעמא דמתניתין לאו כדרבי יוחנן דאי הוה חשיד לן אהולך ותוקף בטליתו של חברו חנם הוה חשיד לן נמי אשבועתא אלא היינו טעמא דמתניתין חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו וכו' וכתב נמי אבל מודאי ממונא פרשי ומאן דלא פריש חשיד נמי אשבועתא. וקשה לי פירוש זה דאם כן בדרבי חייא דאמר שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית מאי איכא למימר שהרי זה תוקף והולך בכיסו של חברו ולא חשיד נמי אשבועתא וכדרב נחמן נמי מאי קא מתרץ אביי ואם תאמר בכולם שמא מלוה ישנה יש לו עליו ולפיכך הוא תובע ממון זה או כופר אם כן הכופר בפקדון מה טעם פסול לעדות נימא שמא מלוה ישנה יש לו עליו ולפיכך כפר בו. ואפשר לומר דבכולם לאביי חוששין שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו אלא שהוא ספק וחששא לפיכך כשהוא בא לפנינו ולא הוחזק כפרן עדיין ואינו פסול אנו חוששין שמא עכשיו הוא כופר משום ספק מלוה ישנה וכי נרמי עליו שבועה יודה אבל הכופר בפקדון שפיסולו ודאי כבר יש לנו עדים שכפר ונקיט ליה בידיה עליו להביא ראיה דמשום מלוה ישנה כפר ואין מוציאין ממון בעדותו ואף לא מאמינים אותו על השבועה שאין ספק מוציא מידי ודאי דאף על גב דכי לא אתו סהדי דנקיט ליה בידיה תלינן לקולא ואמרינן אימר אשתמוטי משתמיט ליה התם משום דשכיחי מילתא טפי ועבידי שומרים דאמרי הכי. הרמב"ן.

אמר הכותב נראה שזה התירוץ הוא כדמות מערכה דאנן אקשינן ניחוש למלוה ישנה ואי איתא דמלוה ישנה לא מיקרי כופר כלומר כופר שיהיה פסול לעדות ואם כן היאך מתרצינן דשאני גבי נפקד שפיסולו ודאי דהא לאו ודאי הוא כיון דאפשר דמדחה ליה משום מלוה ישנה ומה שהוא ודאי הוא שהוא כופר לא שהוא פסול מצד הכפירה כי

זהו הדרש ודברי תימה אני רואה בכאן דתלינן במלוה ישנה במציאה דלא שכיחא ועוד שיפגוש הענין במי שיש לו עליו מלוה ישנה הנה מציאות זה הענין רחוק וניחוש ולא ניחוש במפקיד ונפקד שהוא יותר רגיל ובהרבה מבני אדם. אלא יש לומר דהיינו טעמא דלא חיישינן בנפקד למלוה ישנה משום דחזקה דייק איניש אצל מי יפקיד ובתר הכי מפקיד דמה לו להפקיד שלא מדעתו אצל מי שיש לו עמו דרא דממונא וכשיחשוב אצל מי יפקיד מן הסתם יזכור אם יש אצלו איזה ספק ואף על פי כן נאמן הנפקד אם יטעון ויש טעם בדבר ולא אאריך. הר"ש די וידש ז"ל.

וזה לשון תוספי תוספות להרא"ש ז"ל אביי אמר חיישינן שמא מלוה ישנה וכו'. פירש רש"י אביי אמר טעמא דמתניתין לאו כדרבי יוחנן וכו' ולא תיקשי לאביי מכל הלין דאוכח מנהון דלא אמרינן מיגו דחשיד וכו' דבכלהו איכא למימר שמא ספק מלוה וכו' וחנוני ופועלים איכא למימר שמא אחד מהן יש לו ספק מלוה ישנה על בעל הבית ולכך רוצה לגבות ממנו שני פעמים וכן שומרים יש להם ספק מלוה ישנה על המפקיד. ואם תאמר הכופר בפקדון אמאי פסול לעדות וכו'. ויש לומר דאביי מחלק בין עדות לשבועה דמסתברא דמפני חשד אין לפסלו לשבועה דאם כן יפסיד המפקיד לעולם כשיכפור הנפקד וטוב יותר שנתלה הדבר בספק מלוה ישנה וכשיטילו עליו שבועה יפרוש מספק שבועה ויחזיר הפקדון אבל כופר בפקדון כשר ואין עדים שהוא גזלן שכופר בפקדון שישנו בידו אין להוציא ממון בעדותו בתליית מלוה ישנה אלא אדרבה נאמר שהוא גזלן דלא אתי ספק מלוה ישנה ומפיק מידי ודאי גזלן אבל גבי שבועה שמא הוא אומר אמת שנאנס ואפילו אם הוא משקר שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו הילכך טוב להטיל שבועה עליו כדי להשיב הממון לבעליו. ורש"י שפירש לעיל גבי ובכולה בעי דלודי ליה כלומר וכי תימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא אליבא דאביי פירש שהוא בתרא וסבר מיגו דחשיד וכו' ומיהו גם לאביי ליכא למימר דבכפירת מקצת יהא חשוד אממונא למנעו מן השבועה דאיכא למימר ספק מלוה ישנה וכו' אי נמי אביי לא פליג אסתמא דתלמודא דאוכח דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא אלא קאי אהא דפריך ונימא מיגו דחשיד אממונא וכו' וקאמר אביי לדברי המקשה אפילו אי בעלמא אית לן דמאן דחשיד אממונא חשיד אשבועתא הכא דשבועה זו תקנת חכמים היא וראו בדורות האחרונים שהוצרכו לתקנה זון תלינן בספק מלוה ישנה שלא לבטל שבועה זו ועוד דלא שכיח שיחציף אדם פניו לתקוף בטלית שביד חברו ויאמר שלי הוא אם לא שיש לו תביעה עליו ואינו יכול למשכנו אם לא שיקח ממנו מה שימצא בידו הילכך תלינן הכא טפי בספק מלוה ישנה. עד כאן.

וה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש כתב בתשובה וזה לשונו: וששאלתם על אמרם הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות ואמרתם למה לא נאמר גם כן בכופר בפקדון דילמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו ויהא כשר לעדות. תשובה עיקר מה שנאמר דילמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו הוא לענין שלא נחשוד אותו שהוא נשבע לשקר אמנם לענין הכשרות והפסלות אפילו שנתברר שמלוה ישנה יש לו עליו בהיותו כופר בפקדון הוא פסול לעדות לפי שאין לו לקחת אותו בחובו להיות גוף הפקדון של מפקיד ויש לו לפדותו ממנו ואם לקחו בחובו מבלתי שיתרצו בעליו בזה אכתי גזלן הוא ופסול לעדות הלא תראה מי שאנס את חברו שימכור לו נכסיו גזלן הוא אף על פי שנותן דמים משלם, כן זה אף על פי שהוא מקבל אותו בחובו הואיל ולא הסכים עמו חברו על כך גזלן הוא אך לא יתפשט זה הגזלנות עד שיגיע לגדר שנאמר שמי שמורה בו היתר גם כן יורה היתר לישבע על שקר ויהיה חשוד על השבועה לפי שלא יהיה חשוד על השבועה אלא מי שהוא חשוד ליקח ממון חברו אבל מי שאינו לוקח אותו אלא לסיבה אינו חשוד על השבועה הנך רואה אמרם ומשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ואמאי לימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ופרקינן התם מורי ואמר דמי קא יהיבנא הא למדת שבכאן לא חשדנו אותו שהוא לוקח ממון חברו מבלי שיתן לו דמים אבל חשדנו אותו שלקחו בדמיו אלא שהוא מבלתי רצון בעליו ואינו בזה חשוד על השבועה להיותו מורי אנפשיה ואמר דמי קיהיבנא ומי שלוקח הפקדון בחובו הוא כנותן בו דמים ואין ביניהם הפרש. עד כאן מתשובותיו המועתקות מלשון ערבי.

ואם תאמר מאי איכא בין אביי לרבי יוחנן דבכלהו טענתא שייך למימר בהו ספק מלוה ישנה יש לו עליו ולא יהא חשוד לעולם אממונא דנימא לרבי יוחנן מוסרים לו שבועה ולאביי אין מוסרים וכי תימא כגון שנחשד פעם אחרת בודאי בכופר בפקדון וכיוצא בו בכהאי גוונא אפלו לרבי יוחנן חשיד אשבועתא וכדאמרינן לעיל לישתבע גזלן הוא וכמו שכתבנו למעלה בתירוצו של רבינו תם ז"ל. ויש לומר דאיכא בינייהו היכא דמחל לו על כל מלוה ישנה. הר"ן ז"ל. וכן כתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו: ונפקא מינה כגון שמחל לחברו התובע כל מלוות וכל תביעות שיש לו עליו דהשתא פטור משבועה אליבא דאביי מה שאין כן לרבי יוחנן דהא חשיד אממונא לא חשיד אשבועתא.

ותו נפקא מינה לדעת מורי הרא"ה נר"ו אם טענו שנטל ממנו מנה של רבית קצוצה והלה כופר דלרבי יוחנן משתבע אבל לאביי אינו נשבע דאם איתא חשוד הוא על הממון ולא משבעינן ליה מספיקא ואינו דומה לטוען גזלת מנה שהוא נשבע לדברי הכל דהתם

כי פריש משום שבועה מתקן לאויה בחזרה אבל רבית לא מתקן לאויה בחזרה לדברי רבינו הגדול. ומורי הרשב"א נר"ו חולק בזה. עד כאן

ובשיטה כתוב נראה לי דאביי לא פליג ארבי יוחנן אלא לפרושי דבריו אתא כלומר שלא יהא כל אחד שיש לו ספק מלוה ישנה על חברו הולך ותוקף בטליתו אבל פליג אסוגיין דאסקינא חשוד אממונא חשוד אשבועתא לא אמרינן דודאי אלו היינו חוששים שהולך ותוקף חנם משבועה נמי לא פריש וכדאמרינן דגזלן פסול לשבועה אלא היינו טעמא דרמו רבנן שבועה עליה משום דחיישינן דילמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו והיינו נמי טעמא דרבי חייא שניהם נשבעין וכו'. ובכל דוכתא כיוצא בזה דרמינן עליה שבועה משום ספק מלוה הוא דחיישינן וכן מטין דברי הריא"ף ז"ל דאביי לא פליג אדרבי יוחנן פליג אחשוד וכו' כדפרישנא. מיהו לענין דינא לא נפקא לן מידי אי לא אמרינן חשוד אממונא חשוד אשבועתא או אי אמרינן חשוד נמי אשבועתא כדאביי אלא דלא צריכינן להוא טעמא דפריש ר"ת ז"ל לעיל בשמעתין גבי גזלן. ואי קשיא לך לאביי נמי קשיא גזלן וכופר בפקדון אמאי פסול לעדות ולשבועה נימא שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו ולפיכך גזל לו וכפר בו. לאו קושיא היא אצלי כלל דכי קאמר אביי דתלינן בספק מלוה הני מילי למאן דתקף וכפר בצינעה דלא ידע איניש במילתא מידי אבל למאן דאתו סהדי עליה דכפר וגזל ודאי האי לאו משום ספק מלוה הוא דעבד דהא ידע דבית דין מפקי ליה מיניה ולא מהימן בלא ראיה לומר דידי חטפי אלא ודאי כיון דחציף למעבד הכי באפי סהדי למגזל הוא דאיכוון וגזלן גמור הוא וחשיד אממונא לפיכך חשיד אשבועתא. כן נראה לי. עד כאן.

וכתב הרמב"ן ז"ל עוד וזה לשונו: ויש לפרש דאביי לא פליג אהא דאמרינן דמאן דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא אלא אדרבי יוחנן פליג דאמר שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ואתא אביי ואמר חס ושלום שאין חוששין לכך שאין אדם תוקף בטליתו של חברו חנם אלא היינו טעמא דמתניתין מפני שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו משום ספק מלוה ישנה ואומר שלו היא כלומר חוששים שמא משום מלוה ישנה תפיס ביה ואקשיה ולאו אמרת תפיס מספיקא משתבע נמי מספיקא פירוש לאו משום דמאן דחשיד אממונא חשיד אשבועתא אלא את אמרת דלא עביד איניש שיתקוף בטליתו של חברו בחנם ואף על פי כן משום ספק מלוה תפסיה משום דטעו בחושבנייהו ובשיקול דעתם שאין אדם רואה חובה לעצמו ופעמים שאין חברו חייב לו כלום והוא סבור שהוא חייב לו אם כן משתבע נמי מספיקא ומהדריה פרשי אינשי מספק שבועתא משום דלא אפשר בחזרה אבל ספק ממונא אפשר בחזרה

ושקול ליה מספיקא מימר אמר שקילנא ליה מיניה דאי אית לי לא לפסוד ואי לית לי מהדרנא ליה ואינו סבור לעבור עליו בכלום אבל אודאי ממונא לא חשידי כלל דהא עבר משום בל תגזול לדעת הילכך משנתנו אין חוששים שמא יתקוף כל אחד בטליתו של חברו בחנם ומיהו אפילו מאן דחשוד אודאי ממונא לא חשוד אשבועתא.

ורבינו ז"ל כתב בהלכותיו ולימא מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא אמר אביי חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו וכו'. נראה שהוא מפרש כדברי רש"י ז"ל. ואיכא דקשיא ליה אי מלוה ישנה יש לו עליו לטעון ולימא הכי והכי אית לי גביה. ולאו קושיא היא דהא האי גברא האי טלית גופיה קא בעי למפלג ביה ומורי אנפשיה למשקליה במלוה ישנה ולא חשיד אגזל דממון ממש ועוד אטו כולהו אינשי דינא גמירי והוי יודע דמאי דאמר אביי חיישינן שמא ספק וכו' לא שיהא רשות ביד אדם לתקוף בטליתו חברו משום מלוה שיש לו עליו ולישבע שלי היא. אלא אביי סמיך אמאי דאמרן מורי ואמר דמי יהיבנא ולא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ומאן דעביד הכי לא חשיד אממונא ואשבועתא אבל ודאי אין לו לאדם לעשות כן ואין זה צריך ליכתב.

ונשאל מרבינו האיי גאון ז"ל מי שיש לו ביד חברו פקדון ותשומת יד וגזל אם יכול לתפסו ולישבע עליו ולומר אין לך בידי כלום. והשיב הכין חזינא דאי מלוה הוא לאו מעבד דינא לנפשיה הוא אלא חושבנא בעלמא הוא דקא חשיב ותניא בתוספתא בהדיא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי או שהיה לך בידי ונתתיו לך או שיש לך בידי במנה כסות במנה פירות פטור ואף על פי שבעל דינו אומר אני יש לי בידך במה שהודית ואתה אין לך בידי כלום אין משגיחין על דבריו אלא הנתבע שהוא אומר חשבתי מה שיש לך ומה שיש לי ולא נותר לך עלי כלום פטור בשבועת היסת ואם מודה מקצת בשבועת התורה. אבל אם פקדון יש לחברו בידו שחייב להחזירו לו בעיניה הא ודאי דמיא לדינא דעביד איניש לנפשיה והכין חזינא דאית ליה למתפסיה לפקדון על מאי דאית ליה וכד אתו לב"ד אמר לה למילתא בצורתה אית ליה להאי פקדון ואית לי עליה כך וכך ותפסתיה על מאי דאית לי ואי יהיב לי מהדרנא ליה פקדון דידיה, ודינא הוא מיגו דיכול למימר לית לך לגבאי פקדון אי נמי אהדרתיה לך יכול לטעון עד כדי דמיהן וכו' ודברים נכונים הם אלא שהתוספתא שהביא בענין אחר נשנית לפטרו מן השבועה שטענו מנה והודה לו בכסות ומה שטענו לא הודה לו. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל.

ונראה לי דודאי הגאון ז"ל גורס בתוספתא או שיש לי בידך במנה כסות וכו'. ואז היא ראיה לנדון התשובה. שיטה. ועיין בספר המלחמות להרמב"ן ז"ל ובתשובות הריב"ש ז"ל סימן שצ"ו.

וזה לשון הריטב"א: אי הכי נשקול בלא שבועה. פירוש שאם יש לו כנגדו כלום כדין שנעשה בתופס בו ומדלא פרכינן דאכתי כי נשבע שהיא שלו בשקרא משתבע שמעינן דהא לאו שקרא הוא והיינו דכי אוקימנא דטעמא משום ספק מלוה הוא דתפיס אקשיה והא כי היכי דתפיס מספיקא משתבע מספיקא כלומר שלא כדין אלמא כי תפיס בודאי מלוה כדין משתבע וזה דין ברור והוא הדין אומר מורי נר"ו אם יש לחברו אצלו ויש לו אצל חברו וכופר לו בו יכול היה לפרש הדבר ולומר שהוא תופס בזה בשביל חובו מיהו אם חושש להודות בדבר מאיזה טעם יכול הוא למחול לחברו מה שיש לו אצלו תחת זה וישבע שפרעו כבר.

וזה לשון מהר"י כ"ץ ז"ל: שמא מלוה ישנה יש לו עליו. פירש הקונטרס וכי משתבע דחציה שלי שפיר קא משתבע דהא אפילו מגלימא דעל כתפיה שעבד ליה. ויש לדקדק מזה דאדם שתפס חפץ משל חברו לפי שפטר עצמו ממנו בשבועת שקר שכפר לו ממון יכול זה לישבע עליו דחפץ זה שלו ואפילו בלשון לא היו דברים מעולם שמא יכול וראיה משומר חנם שנשבע שאינה ברשותו משום חשש מלוה ישנה לאבייי. עד כאן.

כתב הריצב"ש וזה לשונו: אי הכי נשקול בלא שבועה. אף על גב דלאי דינא דמשום מלוה ישנה יטול טלית של חבירו. ואפילו יהיה אמת שחייב לו אפילו הכי מקשינן דכיון דלא חשיד לן לתפוס אלא משום מלוה ישנה למה נחייבהו שבועה על הטלית אם היא שלו כי היכי דנפרוש ויאבד חובו הלא טוב שיטול זה הטלית בעד החוב וחברו לא יחסר דבר משנאמר שישבע ויפרוש ויאבד זה המלוה ישנה ובחדושים כתבתי בענין אחר. כתוב בספר המאור חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו. ואם תאמר אם כן יטעון הכי ולימא וכו' עד לא היה נאמן לתקוף בטליתו של חברו. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם ומי אינו יודע שאינו רשאי לעשות כן שהרי לא התירו לנתח אלא לשלית בית דין אבל למלוה לא למשכון ולא לנתח ואם ינתח ושניהם תופסים בבגד הנה יועיל לו נתוחו בדבר שהוא מוחזק בו ואי זו חזקה יש לו לזה שיוכל לומר כך וכך הוא חייב לי ואמת וברור בדבר שהוא אצלו ואין לו עדים נאמן הוא לומר כך וכך הוא חייב לי עד כדי דמיו ועל כן האמינו למרי חושלא ולההוא דחבל ספינתא דאשכבתא שלא היו עליהם עדים בשעת תפיסתן וכן בפקדון שיש בידו נאמן לטעון עליו עד כדי דמיו והוא שאין עליו עדים בשעת פקדון או אפילו היו שם עדים אבל אם אין עדים שראוהו עתה בידו שיכול לומר החזרתיה לך כדאיתא בפרק חזקת הבתים וכן מי שתופס בטלית של חברו ואין הטלית ידוע לאחד מהן והאחד אומר שלי הוא והשני אומר כך שלי הוא אבל הוא חייב לי כך וכך מתוך שהוא נאמן לחלוק עמו בשבועה כך יהא נאמן לומר כך וכך יש

לי אצלו ובשבועה ואם תאמר יטעון בפירוש ויאמר כך וכך יש לי אצלו על כן אני תופסו סבור הוא שלא יועיל לו אטו כולהו אינשי דינא גמירי ועוד כי הוא סבור יחזיקו אותו ברשע שאתה חובל את חברך שאין אדם רשאי לנתח את חברו וכשיאמר שלי כולה אין בני אדם יודעין בו. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור ומה שהקשה לי אבא מרי נ"ר וכו'. עד פקדון אינו נאמן. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם כל מה שכתב אי אפשר כי אף במה שתפס יכול לטעון עד כדי דמיו כל שכן במה שהיה בידו ובין בפקדון ובין במלוה אם לא היו שם עדים כאשר כתבתי למעלה והתוספתא שאמרה מנה לי בידך וכו' ולא חלקה בין מלוה בין בפקדון אבל במה שאמרה או שיש לי בידך במנה כסות במנה כלים פטור בזה יש לחלק בין מלוה לפקדון שאם היה מנה הכסות והכלים פקדון והלה תופס כנגדם צריך שידע בבירור שהן בעין אותה שעה ביד הנפקד שאם נגנבו אין לו לתפוס כנגדם זה הוא ההפרש בין מלוה לפקדון ושמע השומע וטעה ומה יעשה במלוגא דשטרי דההיא סבתא דאפקדינהו גבה מלוגא דשטרי וכד תבעוה יתמי ואמרה מחיים תפיסנא להו במשכון קא אמרה דלגופייהו לא מיקנו בלא כתיבה וכי אמרה מחיים תפיסנא להו תפיסה לטעון עד כדי דמיהן והיא לא אמרה הוא גופיה מסרינהו ניהלי במשכון אלא מחיים תפיסנא להו ומכח תפיסה אתיא להו כי ההוא עניינא דאיירי בה אלא מהניא תפיסה לפקדון וכן בקרא דיתמי דתפסו מינייהו תורא דיתמי ואהני להו מיגו והנהו מבקרא שקלוה וכל שכן בפקדון שהוא בידו. עד כאן.

אי הכי נשקול בלא שבועה. יש להקשות ודקארי לה וכו'. ועוד למה האריך אביי בלשונו ואמר חיישינן שמא וכו' לא הוה למימר אלא מלוה ישנה יש לו דאם תירוץ אביי אינו בנוי על חששא ודאי צורך גדול שישבע ואם כן קושיית אי הכי אינה כלל אלא מאי אית לך למימר שתירוץ אביי אינו בנוי על חששא ואם כן למה אמר חיישינן. ונאמר שבכאן יש שלשה חלוקות או זה האיש יהיה גזלן או חסיד או בינוני ואם נאמר שהוא גזלן קשה נימא מיגו דחשיד ושנאמר שהוא חסיד גם כן אינו אמת שאם כן אינו צריך שבועה לזה אביי בתר במיצוע שאף על פי שנתאמת לבעל דין שיש לו מלוה ישנה עם כל זה לדעתנו הוא ספק וזהו שאמר חיישינן שמא מלוה ישנה וכו' ולפיכך הטילו בו שבועה והקשה אי הכי נשקול בלא שבועה ממה נפשך אם הוא גזלן לא ישבע ואם הוא חסיד ומלוה ישנה יש לו עליו אינו צריך שבועה ותירץ אין הכי נמי שאינו צריך שבועה אם היא מאומת אצלו שיש לו מלוה ישנה אבל יש לך לדעת שגם כן הוא ספק לבעל דין כמו שהוא ספק לנו. מהר"י אבוהב.

בעי רבי זירא תקפה אחד בפנינו וכו'. פירש רש"י הוציאה מיד חברו בחזקה והרי כולה בידו קודם שנשבעו. אמר זה לפי שמשפט ההלכה נראה ששואל כך אם היה אדם אחד הולך וטלית בידו ובא אחר ותקפו מידו או כולה או חציה וכל ההלכה נוכל לפרש בזה הפירוש ונשמר רש"י מזה לפי שיש לנו כלל בתלמוד אין ספק מוציא מידי ודאי אם כן מי שהיה הטלית בידו מקודם הוא ודאי ואם כן היאך יבא זה שבא לתקוף מיד חברו שהוא ספק ויוציא הטלית מיד המוחזק בו לזה פירש רש"י שמתחילה היו שניהם אדוקים ובאו לבית דין אדוקים ובעוד שהיו לפנינו תקפה אחד והוציאה כולה מיד חברו מה תאמר אפילו לפירוש רש"י יש בכאן ספק מוציא מידי ודאי שצד השני משאלתנו שאנו אומרים או דילמא כיון דצוח איגלאי מילתא למפרע דהאי דאישתיק וכו' שזה הצד הוא ספק לנו ועם כל זה אף על פי שהוא ספק אנו דנין שבשביל זה הטעם נוציא הטלית מיד המוחזק בו והוא מי שתקפה עכשיו בפנינו ואם כן נראה שספק מוציא מידי ודאי. אי לזה נתרץ אחד משני תירוצין חד שכיון שאנו רואין ששניהם אדוקים בה הדין נותן שלא נאמינהו לזה שאומר אודויי אודי לי אלא שנאמר דהא דצוח איגלאי מילתא וכו' שני שזאת הטענה שאנו אומרים הא קא חזו לי רבנן היא אמתית ובשביל זה שתק. מהר"י אבוהב.

אי דאישתיק. פירוש אפילו אחר שהוציאה מידו אודויי אודי ליה ואי דצוח פירוש בעודה בידו אפילו בסוף התקיפה או בתחילתה מאי הוה ליה למעבד לא צריכא דאישתיק ולבסוף צוח. עיקר הפירוש דברים כפשטן דאישתיק כשתקפה ועודה בידו ולבסוף צוח תיכף שהוציאה מידו. ומורי נר"ו היה מפרש דלבסוף צוח היינו בסוף התקיפה קודם שיוציאה מידו לגמרי דצוחה דלאחר תקיפה לאו כלום היא.

ולישנא דגמרא מוכרח כפירושא קמא דאמרינן או דילמא כיון דקא צוח השתא ולישנא דהשתא לאחר תקיפה משמע ועוד דסברא דאי צוח בסוף תקיפה בעודה בידו כשרואה שאינו יכול להצילה דצוחה גמורה היא ולא אודי ליה כלל. הריטב"א.

והרשב"א כתב וזה לשונו: אי דשתיק אודויי אודי ליה פירוש דאשתיק בפני בית דין ולבתר דנפק הדר צוח דאמרינן כיון ששתק כל זמן שהיה בפני בית דין ודאי אודויי אודי ליה דאי לא אמאי לא צוח דאי משום דחזו ליה רבנן כיון דרבנן שתקי הוה ליה לצווח ואוקימנא דשתק קצת והדר צוח קודם שיצא והאי דשתק סבר קא חזו ליה רבנן וכיון דחזא דלא עבדי דינא צוח. ומדקאמרינן קא חזו ליה רבנן איכא מרבותא דאמרי דדוקא בפני בית דין וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. ולי נראה בהפך דדוקא בפני בית דין הוא דבעינן דלצוח משום דמקום משפט היא וכו' דאי לא נסכא דרבי אבא בדצוח דוקא הוא

הא אשתיק אף על גב דחטפה מיניה דרך חטיפה וגזילה ואזיל קביל קמי בי דינא לא משגיחין ביה והתם סתמא אמרינן ולא דייקינן בה אי צוח או לא אלא דהתם אפשר לומר משום דלא הוה תפיס בה מעיקרא כלל. ועוד יש להביא ראיה לכאורה מדאמרינן בסמוך היכי דמי אילימא כדקתני דאתי לקמן כי תפיס לה חד מינייהו פשיטא אלא לאו דתקפה אחד בפנינו ואם איתא אימור לעולם כדקתני דיוצאה מתחת ידו של אחד מהן כשבאו לפנינו וכגון שתקפה בחוץ בפני עדים ושתק ולבסוף צוח אלמא מדלא אשכח ליה פתרי כדקתני שמע מינה דאפילו בחוץ לא אמרינן אודויי אודי ליה ודוחק לומר דמשום הכי לא אוקמה בהכי דהא נמי פשיטא. עד כאן.

ומ"ה נר"ו הכריח דלא כהרשב"א וזה לשונו: מסתברא לי כאידך לישנא דעבידי דצווחי בפני העולם שיצילו עשוק מיד עשקו דבשלמא טענתייהו לא מגלו אלא לבי דינא אבל כיון שזה בא לגזלו להדיא עביד דצוח אי נמי עביד דצוה כי היכי דליהוו עליה סהדי דמגזל גזליה ויבואו לבית דין להעיד אבל אי שתיק יחשבו הרואין כיון דשתיק דידיה שקל ולא יבואו להעיד ומעשים בכל יום בכיוצא בזה. עד כאן. וכן דעת הרמב"ן והריטב"א דאם תקפה בפני עדים ואישתיק אף על גב דהדר צוח לא משגחינן ביה דאודויי אודי ליה. עד כאן.

מדקאמרינן אי דקא צוח מאי הוה ליה למעבד ואסיקנא נמי גבי ספק בכורות תקפו כהן מוציאין אותו מידו שמע מינה דכל ספק ממונא דקיימא לן חומרא לתובע וקולא לנתבע אי תקפה בפנינו או בפני עדים מפקינן מיניה דאוקי ממונא בחזקת מריה ותקיפה בכהאי גוונא לא מהניא. וקשיא לן הא דקשיא לן בפרק האשה שנתארמלה זמנין דתפסה מאתים ואמרה בתולה נשאתי ומהימנא ומקצת רבותינו ז"ל פירשו דתפסה בלא סהדי קאמר ומיגו דאיבעיא אמרה לא היו דברים מעולם נאמנת לומר בתולה נשאתי. ותו קשיא הא דאמרינן התם גבי שנים החתומים על השטר ובאו שנים אחרים ואמרו כתב ידם הוא זה אבל אנוסים היו וקטנים היו נאמנים ואם כתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנין. ואקשינן ומגבינן ביה תרי ותרי נינהו ואסיקנא דאוקי ממונא בחזקת מריה כלומר לא מקרע קרעינן ליה ולא אגבויי מגבינן ביה אלא אי תפס לא מפקינן מיניה ואמאי כיון דמדינא פטור דאוקי ממונא בחזקת מאריה היכי מהניא ליה תפיסה.

והרב אב"ד ז"ל פירש כגון שתפס שלא בעדים. וקשיא לי אי הכי רישא נמי דאמרינן נאמנים אי תפס בלא סהדי אמאי לא מהימן דהכי והכי אית ליה גביה נהי נמי דאנן סהדי דשטרא חספא בעלמא הוא לא יהא אלא כתובעו מנה על פה מי לא מהימן במיגו דאי בעי אמר אין לך בידי כלום. ועוד אנן מאי טעמא לא קרעינן לשטרא דאי משום

דתפיס שלא בעדים הא בלא שטר נמי אם תפס תפס. ומיהו איכא למימר דאי תפס מלקוחות דלוה קאמרינן דברישא כיון דאיכא עדים דשטרא פסילא לא גבי מלקוחות ובסיפא אין נאמנין ומהניא ליה שטרא וזה דחוק. לפיכך נראה לי דמשום הכי מהניא ליה תפיסתו משום דמילתא דעבידא לאיגלויי היא אם היו פסולים או קטנים ובמילתא דעבידא לאיגלויי מהניא תפיסתו במטלטלים אי נמי במקרקעי לענין פירות שאכל כי ההיא דאמרינן בפרק המקבל ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש מי נאמן פירוש כגון שקדם מלוה ואכלינהו לפירי ואסיקנא פירות בחזקת אוכליהם הן עומדים ואקשינן והא קיימא לן הלכה כוותיה דרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה עומדת ומפרקינן התם לאו מילתא דעבידא לאיגלויי הוא אבל הכא מילתא דעבידא לאיגלויי הוא אטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן. פירש רש"י התם דבר שאינו עומד להתברר מעולם כי ההיא דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון אבל הכא מילתא דעבידא לאיגלויי היא סוף שיבואו עדי השטר ויעידו אלמא במילתא דאפשר לגלויי לא מפקינן פירי דאכל ומכל מקום ארעא מפקינן ומשום הכי אמרינן התם אין נאמנין וכן דין המטלטלין לעולם בחזקת המוחזק הם עומדין כלומר מי שישנן ברשותו אף על פי שהמוכר היה מוחזק בהן הואיל ועכשיו ברשותו של לוקח הם על המוכר להביא ראיה דאי תפס מפקינן מיניה כמילתא דלא עבידא לאיגלויי כי הא דתקפו כהן שמוציאין אותו מידו וכן תקפה אחד בפנינו שמוציאין אותה מידו דמילתא דלא עבידא לאיגלויי היא שכל דבר שלא באו בו עדים לפנינו דמילתא דלא עבידא לאיגלויי קרינן ליה אבל דבר שיש עדים כגון ההיא שטרא דפרק המקבל אי נמי ההיא דאמרינן בפרק האשה שנארמלה כיון שבאו עדים אף על פי שמכחישין זה את זה למחר מיגלייא מילתא שיתברר האונס היאך ושני הקטנות היאך בהודאת בעלי דינים ובראיות אף על פי שאין עדים מספיקין לכך ולא מטרחינן בה בי דינא אלא בגוף הקרקע שחוזר לבעלים שבחזקתם היא עומדת ולא מהניא בה תפיסה אבל בפירות ומטלטלין בחזקת התפוס הן עומדין וכי תפס אידך נמי לא מפקינן מיניה ואפילו תקף בעדים וכל דאלים גבר. ואפשר לי לפרש כן בההיא דאמרינן התם זמנין דתפסה מאתים דמשום הכי מהניא לה תפיסתה דרוב הנשואות בתולות יש להן קול ומילתא עבידא לאיגלויי אבל במילתא דלא עבידא לאיגלויי אי תפס מפקינן מיניה דאוקי ממונא בחזקת מאריה והטעם הזה בכאן מחוור מן הראשון שאין הדבר מתגלה על פי עדים להדיא דתרי כמאה ומאה כתרי אבל יש לומר דכל תרי ותרי לא אמרינן אוקי ממונא בחזקת דמרה קמא אלא מאן דתפס תפס במטלטלי דספיקא דאורייתא הוא וכל ספיקא דאורייתא אפילו

גבי איסורים נמי לא אמרינן אוקמיה אחזקה כדפרישית בקידושין בפרק האומר. ובזה כל השמועות מתחוורות. דגבי בתולה נשאתי מהניא תפיסה משום דמילתא דעבידא לאיגלויי וגבי קטנים היו משום דתרי ותרי ספיקא דאורייתא ולא מפקינן מטלטלין מידי תופס וכך נראה לי דעיקר מפקינן מיניה למדנו לענין שאר תפיסות כגון המחליף פרה בחמור וכיוצא בה דאי תפס בסהדי מפקינן מיניה הא למה זה דומה למי שטוען את חברו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי דאי תפיס בעדים מפקינן מיניה לא שנא ברי וברי ולא שנא ברי ושמא כגון מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור ואי נמי תפס מפקינן מיניה והיינו תקפה אחד בפנינו וצוח שמוציאין אותה מידו בברי וברי ותקפה כהן שמא ושמא ומוציא מידו והני מילי כשתקף בסהדי אבל לא בסהדי מהימן לומר מנה לי בידך עד כדי דמי מה שתפס. אבל בממון המוטל בספק שאין לומר בו אוקי ממונא בחזקת מאריה כגון שני שטרות היוצאים ביום אחד וכיוצא בו אם קדם אחד מהם ותפס אין מוציאין מידו שאין לאחד מהם חזקה יותר מחברו וכן בכל תיקו שבתלמוד בענין ממון במקרקעי אוקי ארעא בחזקת אבהתא וזו אינה צריכה לפנים ובמטלטלי קולא לנתבע והמוכר שהם ברשותו ידו על העליונה ואם תקפן לוקח מוציאין מלרו ומיהו אם ברשות לוקח הן עומדין כגון שמכר לו מטלטלין ומשכן לרשותו ונסתפק אחר כך הדבר אם קנאם אם לאו אין מוציאין מרשותו כדאמרינן כור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך ראשון ראשון קנה ופירשו בגמרא משום דתפיס פירוש שתפס ברשותו של מוכר ושוב אין מוציאין ממנו ואף על פי שחזר מוכר ותקפן מוציאין ממנו וגרסינן נמי בפרק האומנין השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך רבי נתן אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן פירוש דמספקא לן מילתא ואוקי ממונא בתזקת מאריה ושמעת מינה דהיכא דנתן ברצונו אין מוציאין מידו ומדלא קאמר אם תפס לא יחזיר שמע מינה דלא מהניא ביה תפיסה. וזהו שכתב רבינו הגדול בכמה מקומות מן התלמוד בתיקו שדינו לקולא כאלו נפשט לקולא כי ההיא דאיבעיא לן בשלהי האומנין לסטים מזויין ורועה מזויין מהו ועלתה בתיקו ודינו לקולא לשומר וכתב רבינו בפשיטות ואפילו רועה מזויין פטור ואם איתא לא היה לו לכתוב פטור סתם אלא הוה ליה למימר דסלקא בתיקו ורבים אחרים יש. והני מילי בכל תיקו דדינו לקולא לנתבע אבל תיקו שדינו שיחלוקו שאין אחד מהן מוחזק יותר מחברו אם תפס אחד מהן אין מוציאין מידו וזה מפורש בהלכות רבינו הגדול ז"ל בפרק המפקיד שכן כתוב שם וכל אלו עלו בתיקו וחולקין דקיימא לן ממון המוטל בספק חולקים והני מילי בארץ ישראל וכו' ואי תפס חד מיניהו לא מפקינן מיניה בין בבבל בין בארץ ישראל והוי יודע שכל תיקו שנסתפק לנו בתלמוד

מחמת הדין עצמו לא מחמת הכחשה כגון אותם שבפרק המפקיד אין בהם חילוק בין שתפס בעדים לשלא תפס בעדים אבל במקום שיש הכחשה בטענותם של בעלי דינים והספק שנסתפק לנו הוא שלא נתברר מי נאמן משניהם אי תפס בעדים פעמים מוציאים ופעמים אין מוציאין על פי מה שכתבנו למעלה אבל תפס שלא בעדים נאמן הוא במיגו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם ודין מיגו ידוע דאין כאן מקומו והיכא דאמר ליה איסתירא וקנאה לוקח להוא מידי בדיניה או להיא ארעא בשטר או בחזקה אי נמי במקנת כסף במקום שקונה זכה לוקח במקחו ועל המוכר להביא ראיה וליטול וא"א וכדאמרינן גבי אילן. קוצץ ואינו נותן דמים ואף על פי שתפס מוכר אחר כך מוציאין מידו אפילו תפס שלא בעדים אבל במקום שלא קנה עד שיתן דמי כל המקח אין מוציאין מיד מוכר עד שיתן מאה מעי ואפילו תפס לוקח מעצמו מוציאין מידו. וזהו שכתב רבינו הגדול ז"ל דאזלינן אחר פחות שבלשונות דמוקמי ממונא בתזקת מאריה ומאי דכתב בפרק השואל גבי איסתירא מאה מעי דאי תפיס לא מפקינן מיניה פירוש לפיכך אם לא נתן מאה מעי ברצונו או שנתן לו זה המטלטלין באיסתירא דכיון דברשות יהב ברשותיה קיימא והמוציא מחברו עליו הראיה ואם תשאל למה אמרו תקפה אחד בפנינו מוציאין אותה מידו והלא אין זה מוחזק יותר מזה. תשובתך הרי אמרו כיון דתפיס אנן סהדי דמאי דתפיס דידיה הוא וכל אחד ואחד מוחזק במחצה יותר מחברו. זהו דעתי בדיני תפיסות הללו. וראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב ברוב תיקו האמורין בתלמוד שאם תפס אין מוציאין מידו ומה שנראה לנו כתבנו. הרמב"ן.

לא צריכא דאישתיק וכו'. נראה לי דבעיין הכי מפרשה. דודאי פשיטא לן האי דאישתיק ולבסוף צוח איכא למיתלי בהודאה כיון דאישתיק ואיכא למימר דלאו הודאה היא כיון דלבסוף קא צוח אלא הכי קא מיבעיא לן מי אמרינן טלית זו מתחילה בספק היתה עומדת שלא היינו יודעים של מי היא וכיון שכן אף ספק הודאה מהני להעמידה ברשות זה שתקפה או דילמא כיון דקא צוח ואיכא למימר דהאי דאישתיק לאו משום הודאה הוא אין תולין לומר שמא הודה לפי שטלית זו אף מתחילה לא היתה מוטלת בספק דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא ומאי דתפיס האי דידיה הוא וכיון שכן אין ספק הודאה מוציא מידי ודאי. ואם תרצה תפרש דכי אמרינן או דילמא כיון דקא צוח וכו' הכי קאמרינן שאפילו נאמר שטלית זו בספק היתה מונחת בתחילה אין מעמידין אותה בחזקת זה שתקפה משום דליכא לספוקי בהודאה כלל דכיון דקא צוח איגלאי מילתא בודאי דההוא דאישתיק סבר הא קחזו ליה רבנן ולאו משום הודאה כלל ומכל מקום כי אמרינן כיון דאישתיק אודויי אודי ליה לומר שאפשר לתלות בהודאה וכיון שטלית זו

בספק היתה עומדת מתחילה אף בספק הודאה סגי ליה אבל אלו היינו תופסים אותה בתחילה כאלו היא של שניהם בודאי הדבר ברור שאין הודאה זו מעמידתה בחזקת התופס. ובסמוך תראה הא דבעיא לקמן הקדישה כי לא תקפה מהו הביאנו לפרש כך. הר"ן ז"ל.

אילימא כדקתני פשיטא וכו'. יש לומר דגדולה מזו הוה ליה להקשות בזה האופן שבכאן יש שלשה חלוקות שתי קצוות ומיצוע. אחד ששניהם באו מתחילה ועד סוף אדוקים הקצה השני שמתחילה ועד סוף לא בא תפוס אלא האחד מהם החלוקה האמצעית שכשבאו שניהם לבית דין היו תפוסים ואחר שבאו לפנינו תקף האחד מיד חברו וזו שאלתנו וזו הברייתא הביאה השתי קצוות ומהחלוקה האמצעית לא דברה בה כלל ואם כן נראה דקשיא רישא לסיפא שמרישא נראה שדין יחלוקו אינו אלא בששניהם אדוקים בה אבל בשתי חלוקות האחרות המוציא מחבירו עליו הראיה ואם כן ימשך שחלוקת תקפה אחד בפנינו דינו הוא המוציא מחברו עליו הראיה ומסיפא נראה שדינו הוא שיחלוקו שלא גזר דין המוציא מחברו עליו הראיה אלא בחלוקה היתה יוצאה. מהר"י אבוהב ז"ל.

ואמרינן להו זילו פלוגו. קשה לי אי בלא שבועה היכי אמרי להו בי דינא פלוגו בלא שבועה ואי בשבועה היכי אמרינן ליה עד השתא חשדת ליה בגזלן והשתא מוגרת ליה בלא סהדי אדרבה אימא איפכא אמרינן ליה לאידך דתפיס ואמר אודויי אודי לי השתא נשבע בפנינו שאין לה בה פחות מחציה ומיד הודה לך שהיא שלך ונשבע לשקר. יש לומר דלעולם בלא שבועה כדמשמע פשטא וכגון שמחלו זה לזה השבועה ואמרינן להו זילו פלוגו. מ"ה נר"ו.

ואם תאמר למה איצטריך לאורוכי כולי האי ולומר כגון דאתו לקמן בתפיסי לה תרווייהו ואמרינן להו זילו פלוגו וכו'. לימא כי תפסי לה תרווייהו ונפיק ואזול והדר אתו וכו'. ונראה למורי הרב נר"ו לתרץ ולומר דרבותא קמשמע לן שאם לא היה אומר ואמרינן להו זילו פלוגו הוה אמינא פשיטא דלא מהימן לומר אוגרתיה ניהליה אבל השתא דקתני לה הא כיון שדנו בית דין לחלוק חזרו כשותפים ויהיה נאמן לומר השכרתיה לו כי זהו דרך השותפין לשכור לחבריהם חלקם ואם היה אומר לאחר שדנו שכרתיה לו נאמן קמשמע לן דאינו נאמן משום דאמרינן ליה עד השתא חשדת ליה בגזלנא וכו'. ודוקא כשאמר בדמי אוגרתיה ניהלך אבל אם אמר נתתיו לך כשיצאנו חוץ לבית דין אחר שפסקו הדין בדרך חלוקה לפי שאין דרכן של בני אדם אחר שידונו להם הדין לריב בדרך ולתפוס זה בצד זה וזה בצד זה נאמן ואינו נאמן האחר לומר אודויי אודי ליה. ובהלכות

ספרים המדוייקים גורסין: האי אמר אוגדתיה ניהליה מלשון גוד או איגוד כלומר העלינו אותם בדמים ועדיין לא נתן לי המעות שאלנו נאמן משום דאמרינן ליה עד השתא חשדת ליה בגזלנא וכו' ולזאת הגירסא אתי שפיר מאי דקתני בדמי אגדתיה ניהליה דלגירסא שגורס אוגרתיה ניהליה מאי קמשמע לן פשיטא דכיון שהשכירה בדמים השכירה. ולגירסא זו נמי קשה למה הוצרך לומר דעד השתא חשדת ליה בגזלנא לימא שיהא נאמן מי שאומר אודויי אודי לי מיגו שהיה יכול לומר אמת היא דאגדתה ניהלי אלא פרעתי לך המעות ואם תאמר האחר נמי יש להאמינו במיגו שהיה יכול לומר תקפה ממנו והיה נאמן עכשיו שאומר אגדתיה ניהליה ולא נתן לי המעות נאמן יש לומר שזה כיון שמודה שמכרה לו ועכשיו אינו תובע לו אלא הדמים ואם נאמין אותו במיגו הוה ליה לאפוקי ממונא ומיגו לאפוקי ממונא לא אמרינן. ויראה למורי נר"ו שנוכל לתרץ לפי הגירסא זה ולומר דבכהאי גוונא אמרינן מיגו לאפוקי ממונא דכיון דאומר אגדתיה ניהליה על פיו והחזיקו בה שעד עכשיו היינו סבורים שהיא של שניהם וכיון שמודה שמכרה לו אלא שלא נתן לו הדמים עדיין דין הוא שנאמין אותו שזהו הפה שאסר הוא הפה שהתיר שכן יראה מהסברא שאם היה ראובן מוחזק בקרקע אחת ואמר לשמעון אמת שמכרתיה לך אבל לא נתת לי המעות עדיין נאמן מיגו שהיה יכול לומר לא מכרתיה לך וכענין זה לא אמרינן מיגו לאפוקי ממונא כיון שחזקת הנתבע היא על פי הוראת התובע אבל כשאין החזקה מכח התובע לא אמרינן ביה מיגו לאפוקי ממונא כדאמרינן בבבא בתרא דאמר ליה מלוה ללוה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך בשטרא אמר ליה ולא פרעתינהו אמר ליה ולא הדרת אוזפינהו מינאי בכי הא לא נאמין למלוה במיגו שהיה יכול לומר לא נפרע השטר ומאחר שהודה שנפרע השטר ודאי אינו נאמן האחר במיגו לאפוקי ממונא. תלמיד ה"ר יונה.

וזה לשון הריטב"א: האי אמר אודויי אודי לי והאי אמר בדמי אגרתיה ניהליה דאמרינן ליה עד השתא חשדת ליה וכו'. פירוש הא ודאי כיון דכבר תפיס בה שלא כדין לפי דבריך אנן סהדי דלא הוה מוגרת ליה ואפילו יהא זה כלי העשוי להשאיל ולהשכיר לאחריני לגבי איניש זה אינו עשוי להשכיר וככלים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר דמו. יש אומרים דדוקא משום דטעין אוגרתיה ניהליה הא אלו טעין תקפה ממני על כרחי נאמן. ויש שפירשו עוד דההיא לא איצטריך תלמודא למימר שאינו נאמן להחזיק אותו בגזלן גמור אבל דהוה סלקא דעתין דאפשר דמוגר לה ניהליה קמשמע לן דלא מהימן וכן דעת רבותי. עד כאן.

אבל הרמב"ן כתב וזה לשונו: והאי אמר בדמי אגרתיה ניהליה וכו'. משמע דאי אמר מתקף תקפה מינאי מהימן משום דכיון דתפסי לה תרווייהו כמאן דאיכא עדים דמי והוא דראה ולא מצי חד מינייהו למימר אודויי אודי ליה ולא לומר לקוחה היא בידי אלא משום דאמר האי בדמי אגרתיה ניהליה אמרינן דשקורי משקר והיינו דאיצטריך לן למימר האי טעמא דעד השתא חשדת ליה בגזלנא וכו' לומר דאף על גב דאיכא מיגו לא מהימן ומיהו אי אמר אגרתיה ניהליה בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אפשר דמהימן במיגו דאי בעי אמר מתקף תקפה מינאי. ואיכא דאמרי דאי אמר תקפה לא מהימן דכיון דעד השתא תפסי לה תרווייהו לא אמרינן השתא איברי האי וגבר מחבריה ותקפה מיניה, ולא שמיע לן. עד כאן.

והרמ"ך כתב וזה לשונו: להרמב"ם וכן נמי אי טעין אתגבר עלי וחטפה ממני ואם לא הביא ראיה שחטפה ממנו ישבע הלה על טענתו ויפטר. ונראה לתת טעם לדבריו כיון שהוא מקום שיש שם רואין אם איתא דמיחטף חטפה מיניה הוה ליה למצווח ומדלא מייתי סהדי לא מהימן. עד כאן.

ואפילו לסמכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין וכו'. וקשה למ"ד מאי קאמר אפילו לסומכוס דמשמע דלרבנן ליכא חדוש לדידהו נמי איכא חדוש דהא מודו רבנן דהיכא דתפיסי תרווייהו דיחלוקו ואם כן אי סירוכא כלום הוי כמו דתפיסי תרווייהו וסלקא דעתין דיחלוקו ואם כן איכא חדוש לרבנן כמו לסומכוס. ונראה לי דלעולם אפילו כי אמרו דסירוכא כלום אית ליה שפיר דלא חשיב כמו תפיסה אבל סלקא דעתיה דסירוכא מהני לגבי האי שמחמת שאנו רואים שהוא תפוס בה השתא נספק מתוך כך שהיה מוחזק בה שעה אחת מעיקרא והשתא נשמטת מידו וניחא השתא דלרבנן ליכא חדוש דפשיטא דלא יחלוקו דהא כי אמרה נמי יש להסתפק בלאו טענתייהו מכל מקום לרבנן המוציא מחברו עליו הראיה אבל לסומכוס ודאי איכא חדוש דהא סבירא ליה לעיל אפילו היכא שיש להסתפק חולקין בלא שבועה ואם כן אי סירוכא כלום היא סלקא דעתין דיחלוקו ואפילו הכי קאמר סומכוס דסירוכא לאו כלום הוא. אבל מכל מקום קשה למ"ד דהכא משמע דאי סירוכא כלום היא דנוטל החצי וזה אינו דהא אפילו אי הוו תפיסי תרווייהו לא היה נוטל אלא החצי ואם כן השתא דהוי ספק לא יטול אלא הרביע דהכי קאמר סומכוס גבי שור שנגח דאינו משלם אלא רביע הנזק לולד משום דאי ודאי משנגחה ילדה לא הוה משלם אלא חצי נזק ואם כן השתא דהוי ספק לא משלם אלא רביע והיכי קאמר הכא דאי סירוכא כלום שיטול החצי. ונראה לומר דהכי נמי קאמר ואפילו לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין ואי סירוכא כלום נוטל החצי

ממה שהיה נוטל אלו הוו תפיסי תרווייהו והיינו רביע דאי איתא דתפיסי תרווייהו ודאי היה נוטל החצי השתא דהוי ספק יטול החצי מזה דהיינו רביע מכל מקום סבר סומכוס דסירוכא לאו כלום הוא ולא יטול כלום. תוספות חיצוניות.

קמשמע לן דסירוכא לאו כלום הוא. ואף על גב דלסומכוס חולקין בלא שבועה אפילו כשמוציא ממש מחברו היינו בההיא דשור שנגח את הפרה לפי שגם להאחר יש אמתלא שהרי שור שחוט לפניך כלומר הפרה נגוחה והולד הרוג ומסתמא מחמת הנגיחה נהרג הילד אבל בעלמא מפני ספק טענתם שזה טוען וזה כופר לא נאמר שיוציא מחברו בלא עדים דאם כן לא שבקת חיי לכל בריה שכל אחד יתבע מחברו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ומפני הספק יתתייב זה במחצה. וכן כתוב בפירוש רש"י. הריצב"ש.

אם תמצי לומר תקפה וכו'. יש להקשות דלמה אמר האם תמצי לומר הראשון שהאחרון לכל צד שהיינו גוזרים בו היינו מביאין הדין בראשון. ולזה נתרץ שני תירוצין האחד שאמר אם תמצי לומר הראשון להורות שסברת מי ששואל הבעיא נוטה אל האם תמצי לומר הראשון דמוציאין מידו. השני דבשלמא אם היינו גוזרים בשני אינה מקודשת כל שכן בראשון אמנם אם נגזור מקודשת אפשר ששוין הן הקדישה בלא תקפה כשתאמר אין מוציאין בהקדישה בתקפה כשתאמר מוציאין ובגזור בה מקודשת לכן הוצרך לומר אם תמצי לומר. מהר"י אבוהב.

הקדישה אינה מקודשת. אף על גב דהתם טעמא דהא דאישתיק סבר הא קא חזו לי רבנן הכא נמי גבי הקדישה איכא למימר טעמא דהא דאישתיק משום דלא איכפת ליה למחות הואיל ועדיין היא ברשותו. מהר"י כ"ץ.

ואם תמצי לומר תקפה אחד בפנינו אין מוציאין וכו'. ואם תאמר כיון דלא אפשיט בעיין קמייתא למאי נפקא מינה למיבעי עלה אחריתי. ויש לומר דאי משכחת לה פשיטותא ממקום אחר לקמייתא בעינן עלה הך. והנכון אצלי דהכי קמיבעיא ליה חיישינן לספק איסורא משום חומרת הקדש כיון דאיכא לספוקי תקפה אין מוציאין מידו ואיכא לספוקי נמי כמאן דתקפה דמי כיון דהקדישה ויש לנו לחוש להחמיר או דילמא לא. ובכיל הבעיא גם כן חברו שיודע האמת שהוא של המקדש אם יש לו לחוש לאיסור הקדש או לא והוי הוא בעצמו שיודע האמת אי הוה פשיטא לן דאם תקפה מוציאין מידו אף על פי שהוא יודע שהיא של חברו אין ההקדש חל כלל ואם נהנה בה נהי שהוא גזלן וניתן להשבון אבל לא מעל שההקדש לא חל אבל אם תמצי לומר אין מוציאין מידו קמיבעיא לן אם יש לו לחוש כיון שיודע האמת. מורנו הרב נר"ו.

כתב מהר"י אבוהב וזה לשונו: יש להקשות היאך עלה על דעתו שיחול הקדש על מה

שביד חברו דאנן סהדי דמאי דתפיס דידיה הוא. ונאמר שזאת הבעיא בנויה על ההקדש במה שביד חברו אלא אם הקדישו בעוד שביד חברו ואחר כך תקפו אם חל ההקדש לאחר שתקפו או לא מי אמרינן כיון דאמר מר וכו'. יש להקשות דהא דאמרינן אמירתו לגבוה וכו' לא שייך אלא בנושא שזה שהקדיש הוא ברשות המקדיש שאף על פי שלא משכו ההקדש חל עליו כח הקדש אבל בזה הדבר שאינו ברשותו לא שייך אמירתו לגבוה. ונאמר שמה שאמר הקדישה כאלו תקפה מהו רצה לומר שחמור כח הקדש כשהקדישה כי לא תקפה ובין דצוח ובין דשתיק אי אמרינן שחל הקדש והסבה דיכולין לומר שחל הקדש שזה הנושא אפילו צוח לפי שאנו רואין חומרא אחרת בהקדש שכל דבר שבעולם צריך משיכה להדיוט ובהקדש אמירתו לגבוה וכיון שיש לו זאת החומרא אמרינן שיש לו חומרא אחרת שאף על פי שלא הודה חל עליו כח הקדש עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: אם תמצי לומר תקפה אחד. בפנינו מוציאין אותה מידו וכו'. פירוש הא ודאי לישנא דאם תמצי לומר מוכח בהדיא דהשתא איבעיא דלעיל קיימת משום דלא איפשיט לן עד השתא ובעי למיתלי ביה דינא אמריתי ולהכי אמרינן דאם תמצי לומר דתפשוט בעיין שאם תקפה בפנינו מוציאין אותה מידו פשיטא לן דהקדישה אינה מקודשת אבל אם תמצי לומר דתפשוט בעיין דלעיל דאין מוציאין אותה מידי תיבעי לן הקדישה ולא תקפה מהו פירוש שהקדישה ושמע חברו ושתק דהשתא דומיא דההיא דלעיל דאוקימנא דשתק בשעת תקיפה והיינו דאמרינן כיון דאמר מר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דתקפה דמי פירוש כמאן דתקף ושתק דמי דאודויי אודי ליה או דילמא השתא מיהא לא תקפה כלום דשתיקה דשעת הקדש לאו הודאה היא כיון דלא תקפה ממש וקסבר אידך כי לא תקפה מאי אצוח. כך הגירסא הנכונה. ויש גורסים או דילמא ואיש כי יקדיש וכו'. ולכאורה לא נראה האי גירסא חדא דהא משמע דתלמודא קים ליה בהא דאמרינן גזל ולא נתיאשו הבעלים דאי הוה מספקא ליה ליבעי ליה בעיא באפי נפשה ואמאי תלי ליה בבעיא דלעיל ועוד שכבר כתבו התוספות דלכשאם תמצי לומר דהקדש כתקפה דמי היינו משום דכיון דשתיק אודויי אודי ליה כדפירשנו וכדאמרינן לעיל גבי תקפה ואפילו לרבי יוחנן דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים שאינו יכול להקדיש הכא קדיש דשאני הכא דכיון דאודי ליה הרי הוא כפקדון גביה ואף על גב דבשעת אמירה אכתי לא אודי ליה ידו והקדשו באין כאחת. ויש לפרש הגירסא ההיא דהכי פירושו או דילמא כיון דאיש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנא ומשום הכי לא חייש אידך להקדשו דאמר כיון שאין ברשותו אין אמירתו כלום דהשתא מיהת לא תקפה ולפיכך שתק ואין שתיקתו הודאה ועולה גירסא זו עם הגירסא האחרת כן נראה לי.

וזה לשון מהר"י כ"ץ: או דילמא השתא מלתא לא תקפה. פירש בתוספות ואין שתיקה הודאה משום דלא איכפת ליה למחות הואיל ולא תקפה ממנו. וקשה לי אם כן היכי פשטינן ממסותא דהתם הרי דינא כל דאלים גבר דמקרקעי הואי ואם תקפה האחר אפילו בשביחתו של זה אין מוציאין מידו והתם הוא דלא עבדינן הקדישה כתקיפה אבל בבעיין דילמא כי היכי דשתיקה דתקיפה הויא הודאה הוא הדין שתיקה דהקדישה. ונראה דהכי קאמר השתא מיהא הא לא תקפה ואינו הקדש או מטעם שאין יכול להוציאו בדיינים או משום שאין ברשותו ואפילו אם נאמר אודויי אודי ליה מכל מקום בשעה שהקדישה אכתי לא הויא ברשותו והשתא שפיר פשיט ממסותא. עד כאן.

כתוב בתוספות ומייתי מההיא מסותא דהקדישה חד וכו'. פירוש נוכל לומר שידע שהיה המעשה כן ואפילו הכי מסיק דלא הוי קדוש אלמא דלא הוי שתיקה כהודאה ולקמן נפרש עוד בענין אחר. גליון.

וזה לשון הרשב"א: אם תמצי לומר תקפה אחד בפנינו הקדישה וכו'. ליכא למימר דהכא בשתקפה אחר שהקדישה. ושתק ולבסוף צוח קאמר ואי קדשה למפרע קמיבעי ליה לומר דאיגלאי מילתא למפרע דבשעת הקדש ביתו שלו קרינא ביה דהא מייתי עלה ספק בכורה דאסורין בגיזה ועבודה ביד ישראל וכן ההיא מסותא דהוו פרשי מינה כולהו רבנן אפילו קודם שתקפה. וליכא למימר נמי דפרשי מינה מספק שמא יתקוף לבסוף ונמצאו מועלים למפרע שאם כן מאי קא מייתי מינה ראיה דדילמא הא דפרשי מינה לאו משום חשש שתק ולבסוף צוח פרשי אלא משום דילמא שתיק לגמרי ולא צוח. וקשיא לי עוד מאי קא מייתי עלה שאני מסותא דמקרקעי אדרבה לידוק דלא קדשה מדרבי יוחנן דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים אינם יכולים להקדיש ומייתי לה בשלהי שמעתין ואף על גב דאי תקפו בעלים לא מפקינן מינייהו ואדרבה יכול הוא להוציאו בדיינים. ויש לומר דשאני הכא דתפוס בה אלא דאינו יכול להוציאו בדיינים והוי ליה כמסותא מקרקעי כשאין עדים לא לזה ולא לזה וכל דאלים גבר. ואם תאמר אם כן מאי מייתי עלה מספק בכורה דמטלטלי נינהו ולא תפיס בהו כלל. יש לומר דהתם נמי כיון דקדושה הבאה מאליה היא הוי ליה כאלו הכהן תפיס בה דלא אמרו אסורין בגיזה ועבודה אלא משום דאי תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו ואף על גב דרבה דחי ליה התם דקדושה הבאה מאליה שאני דאלמא רבה הוא דחדית ליה ההוא טעמא השתא ולא הוה סלקא דעתיה דרב המנונא הכי יש לומר דרב המנונא סבר דלאו כולה מילתא בההוא טעמא תליא דאלו אם תקפו כהן מוציאין אותו מידו ואפילו הכי אסורין בגיזה ועבודה דכולה מילתא בקדושה הבאה מאליה תליא ומעתה היינו דמייתי עלה הא דמסותא דהא דתקפה אחד

בפנינו אי אמרינן דאלו שתק ולבסוף צוח לא מפקינן מיניה היינו משום דחשבינן ליה כדידיה משום דתפיס בהו והואיל ובשתיקה כזו זכה בה דאלו במה שאינו תפוס בה כלל וחטפה בפנינו מחברו אף על פי ששתק ולבסוף צוח פשיטא דמוציאין מידו אלא דהכא שאני דכיון דתפיס בה ורבו עליה קודם לכן ועכשיו תקפה והלה שותק אף על פי שחזר וצוח חשבינן ליה כדידיה וברשותו קצת חשבינן ליה והילכך הקדישה מוקדשת וטעמא דנסבינן בשתק ולבסוף צוח משום דאודויי אודי ליה הכי קאמר אף על גב דבעלמא חשבינן ליה כגזלן ומפקינן מיניה ומוקמינן בחזקת קמא הכא לאו כגזלן חשבינן ליה אלא דידיה שקל דאי לאו דדידיה שקיל לא הוה שביק להאי והילכך כל דתקף ואין מוציאין מידו כדידיה חשבינן ליה וברשותיה קרינן ליה אי תפיס ביה. עד כאן.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: הקדישה כי לא תקפה מהו. תמהני והא תקפה דמהניא משום דאמרינן אודויי אודי הוא ומה ענין הקדישה לכאן ואי קמיבעיא ליה אי אמרינן אודויי אודי ליה בהקדישה דומיא דתקפה אם כן היכי מפשטא בעיא מספק בכורות ומכל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים. ואיכא למימר פשיטא לן מילתא דכי הקדישה ואשתיק ולבסוף צוח כמאן דתקפה דמי למימר ביה דאודויי אודי אלא דלא אלימא ההיא הודאה לאפוקי ממונא ממאן דתפיס אלא אי הקדש חייל עלה הא תקפה ואפקה מיניה אי לא חל עליה לאו כלום עבד ואף על גב דאישתיק האי. עד כאן.

והר"ן פירש וזה לשונו: ואם תמצי לומר תקפה אחר בפנינו מוציאין אותה מידו הקדישה כי לא וכו'. איכא למידק טובא מאי קא מיבעיא לן והיכי סבירא לן דכיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דתקפה דמי והא תקיפה לא מהניא אלא מטעם הודאה ובהקדישה היכי שייכי בה הודאה. תירצו בתוספות דהכי קא מיבעיא לן מי אמרינן כיון דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט כיון דאקדשה בפנינו הוי ליה למצוח כאלו תקפה ומסרה לאחר ומדאישתיק אודויי אודי ליה או דילמא סבר השתא מיהא הא לא תקפה וכל שלא תקפה מאי אצוח. ואין זה מחוור דהא מייתינן ראיה מספק בכורות והתם ליכא למימר שתק ולבסוף צוח וליכא למידן ביה משום הודאה כלל. לפיכך נראה לי דהכי פירושא דשמעתא אם תמצי לומר תקפה אחד בפנינו מוציאין אותה מידו הקדישה אינה מקודשת שכיון שאין מעמידין אותה בידו משום ספק הודאה זו אלמא שאנו תופסין אותה כאלו היתה מתחילה בודאי חציה של זה וחציה של זה וכיון שכן פשיטא לן דהקדישה אינה מקודשת שהרי הוא כמקדיש ממון שהוא של חברו לגמרי ועוד שבין שתאמר שהיא מתחילה של שניהם בודאי או מן הספק כיון שאין מעמידין אותה ברשות התוקף אלא בהודאה גמורה כאלו היתה של חברו בודאי הרי אין לו לזה

חלק כלל באותו חציה כדי שתהא מקודשת מכוחו אבל אם תמצי לומר דתקפה אחד בפנינו אין מוציאין אותה מידו אלמא שאין אנו תופסין טלית זו בתחילה כאלו היתה בודאי של שניהם שאלו כך היאך מעמידין אותה ברשות התוקף מפני ספק הודאה זו שאינה אלא ספק וכמו שכתבנו למעלה אלא ודאי אף בתחילה אנו רואין אותה בספק לכל אחד ואחד אלא שאין אנו מוציאין כל חצי וחצי שבה מרשות התופס דמספיקא לא מפקינן ומשום הכי איכא לספוקי בהקדישה כי לא תקפה מהו ואפילו לא שתק חברו אלא צוח דכיון דממון זה בספק של שניהם הוא עומד ועדיין יש לכל אחד ואחר איזה דין אפילו בחצי האחר ואפילו ספק הודאה מהניא ליה דוקא לגבי הדיוט לא מפקינן מרשות תופס לפי שאין כוחו חל ברשות חברו דמחוסר תקיפה ומשיכה אבל רשות גבוה בכל מקום חייל ולא מיחסרא ביה מסירה וכיון שממון זה בספק הוא עומד חייל עליה הקדש מספיקא לענין איסורא דכמאן דתקפה כדיניה להדיוט דמי או דילמא כיון דהשתא מיהא הא לא תקפה ואינו שלו לשום דבר אף לענין הקדש אינה מקודשת מכוחו ומייתי תא שמע מספק בכורות דמשום דממונו של כהן הן קצת דאי תקפו כהן אין מוציאין מידו ובספק הן מוטלין מתחילתן אף על גב דלענין ממון הדיוט אין מוציאין אותם מרשות התופס רשות גבוה הכא מכח ממונו של כהן חל אפילו ברשותו של ישראל התופס אותם אף כאן אם תמצי לומר דתקפה אין מוציאין מידו כיון דבספק שניהם היא עומדת ואפילו לא תקפה הרי היא בספק כל אחד ואחד אף על גב דלגבי ממון הדיוט אין מוציאין כל חצי וחצי שבה מרשות התופס דוקא לגבי הדיוט משום דמחוסר תפיסה אבל רשות גבוה בכל מקום הוא חל מספק כיון דבספק היא עומדת וממון כל אחד ואחד הוא דאי תקפו אין מוציאין מידו ודחינן קדושת בכור קאמרת התם לאו מכוחו של כהן הן קדושין שהרי אינם ממונו כלל דלעולם אימא לך דתקפו כהן מוציאין אותם מידו וכיון שאינו ממונו כלל לשום דבר היאך הוו קדושין מכוחו אלא התם שאני דקדושה הבאה מאליה היא ומעולם לא היה להם חזקת היתר ואיסורן מאליו הוא בא אבל הכא שצריך לבא מכוחו של מקדיש לעולם אימא לך דאפילו אם נאמר תקפה אחד בפנינו אין מוציאין אותה מידו הקדישה אינה מקודשת. כן נראה לי. עד כאן.

דף ו:

תא שמע דההוא מסותא וכו'. ומיירי במסותא מקרקעי וכיון דלא הוה ראיה ולא חזקה לחד מינייהו דינא הוא דנימא ביה כל דאלים גבר ולא נדייניה כדין טלית. ואפשר לפרש דמסותא דהפקר הוה כגון שהיה מגר שמת ואין לו יורשין הילכך לא הוה ליה

לחד מינייהו ראיה בגויה כלל ואי הכי הוא אית לן למדייניה כדינא דמתניתין דיחלוקו ובשבועת תקנת חכמים ואף על גב דקיימא לן דאין נשבעין על הקרקעות דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועה דהיא תקנתא דרבנן נשבעין כגון שבועת היסת ושבועה זו דשנים אוחזין אבל שאר שבועות המשנה אין כפירת קרקע נופלת בהן ולמאן דבעי לפרושי דהני דמסותא דהוו מינצו הוו טעני זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אין לן למדייניה דכל דאלים גבר כדכתיבנא לעיל כיון דלית ליה סהדי לחד מינייהו ואי גבר חד מינייהו ולבתר הכי טרח אידך ואייתי סהדי דדיליה הוא מפקינן ליה מהאי דגבר מעיקרא. מיהו במסותא הפקר. (חסר מעט). הרמ"ך ז"ל.

פרשי מינה רב חנניא וכולהו רבנן אלמא קדישא פירוש ואתיא בששתק חברו כשהקדישה דהוה ליה כהודאה. ואם תאמר ודילמא הא דפרשי רבנן מינה היינו משום דפלגא מיהא קדשה וכיון שאין חלקו מסויים מתסר כוליה משום חלקיה. ותירץ מורי נר"ו בשם רבו דהא ליתא דהא קיימא לן במסכת נדרים גבי שותפים שנדרו הנאה זה מזה שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב דאמר מותרין ליכנס לחצר שאין בו דין חלוקה שיכול לומר לחלקי אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך והוא הדין דאיניש דעלמא יכול ליכנס שם ואומר לתוך של חברך אני נכנס. ויש לתרץ עוד דההיא מסותא לא הוו תפסי בה תרווייהו אלא בסימטא הוה מנחא כההיא דפרק חזקת הבתים ודינא דכל דאלים גבר וכיון דכן אפילו בפלגא נמי לא זכה חד מינייהו כל היכא דאמרת דלא קדשה משום שתיקת חברו והא דמייתי מינה ראיה להא דשמעתין דמיירי בששניהן אוחזין משום דלגבי הא ליכא הפרש בינייהו כיון דהא והא ספיקא נינהו ותרווייהו הוו מינצו עלה. כן נראה לי.

והקשו בתוספות אפילו תימא דקדשה אמאי פרשי רבנן מינה ליחליה על שוה פרוטה דבזמן הזה הקדש מנה יכול לחללו אפילו לכתחילה על שוה פרוטה כדמוכח בערכין. ותירצו דהני מילי בעלים עצמן או אחרים ברצונן אבל בעל כרחו לא והכא להכי אקדשה שלא יוכל שום אדם לפדות כדי שלא יהנה ממנה חברו. הריטב"א.

כי אזלת לגבי דרב חסדא לכפרי. אף על גב דאמרינן בהוריות דרבה עוקר הרים וחברו של רב חסדא מכל מקום גם רב חסדא היה מפולפל ביותר כדאמרינן בעירובין דרב ששת מרתת כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא. כי אתא לסורא וכו' אין לפרש שהיו מסופקין אי אית לן לאוקמא מסותא אחזקתה שהיא בחזקת חולין ולא קדשה מספק או לא וקדשה מספק דאם כן מה צריך לרב המנונא לדקדק מהא דאי תקפו כהן אין מוציאין מידו הכי הוה ליה למימר והא הכא דאסור בגיזה ועבודה מספק ולא מוקמינן ליה אחזקתה דחולין

שהיה במעי אמן. אלא מספקא להו אי אלים כח הקדש מכח המקדיש וגברה יד חברו לתקפה זכה בה והשתא דהקדישה אפילו גברה יד חברו ותקפה לא פקע דכיון דהקדיש כשיצא כאלו אין ידו תקיפה הילכך חל ההקדש ותו לא פקע או דילמא לא אלים כח הקדש מכח מקדיש וכיון דהכא מן הדין כל דאלים גבר אין הקדשו הקדש כל זמן שלא גברה ידו ואם גברה יד חברו ותקפה זכה בו ואינה קדושה ומייתי עלה מבכור שאין לכהן זכייה בו אלא אם כן יתפסנו ולענין קדושה יאסרו בגיזה ועבודה חשבינן ליה כאלו כבר תפסו והוא ביד כהן והכא נמי לענין מסותא לענין הקדש יש לנו לחשוב כאלו גברה ידו ותקפה בשעה שהקדישה. הרא"ש.

והא הכא דכי תקפו כהן אין מוציאין מידו דקתני המוציא מחברו עליו הראיה וכי לא תקפן אסורין בגיזה ועבודה. קשיא להו לתלמידי אמאי אצטריכינן לאוכוחי דכי תקפו כהן אין מוציאין מלישנא דמתניתין דקתני המוציא מחברו עליו הראיה והא מברייתא נוכל לדייק מדאסרינהו בגיזה ועבודה על כרחך תקפו כהן אין מוציאין דאי מוציאין אמאי אסורין והא פשיטא לן דאי מוציאין הקדישה אינה מקודשת והשתא לא סלקא דעתיה דרב המנונא לשוויי הפרישא בין קדושה הבאה מאליה לשאר הקדש. והא לאו קושיא היא דניחא ליה לאיתויי מפשטא דלישנא דמתניתין ולא ממאי דנפיק מדיוקא דברייתא. ועוד יש לומר דאי לאו מלישנא דמתניתין הוה אמינא מסברא דאי תקפו כהן מוציאין כיון שהבעל הבית מוחזק דעד כאן לא איבעיא לן לעיל אי מהניא תקיפה אלא בששניהם מוחזקין בה אבל הכא תקיפה לא מהניא ואי תקיפה לא מהניא הכא לא הוה מוכח מידי דעל כרחך טעמא דאסורין בגיזה ועבודה משום דקדושה הבאה מאליה שאני דהא ליכא לספוקי בעלמא היכא דתקיפה לא מהניא דודאי הקדישה אינה מוקדשת אבל השתא דמוכח מלישנא דמתניתין דתקפו כהן אין מוציאין איכא למימר דטעמא דאסורין בגיזה ועבודה משום זכותו של כהן והקדישה בלא תקפה מוקדשת דלא משוינן הפרישא בין קדושת בכור להקדש דעלמא והיינו דאיצטריך ליה רבה לדחויי לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין דבעל הבית נקרא מוחזק לעולם וכהן הוי מוציא וכי קתני במתניתין המוציא וכו' לכהן הוא דקרי מוציא וכיון שכן על כרחך טעמא דאסורין משום דקדושה הבאה מאליה שאני דבהקדש דעלמא היכא דלא מהניא תקיפה הקדישה אינה מקודשת לכולי עלמא. הריצב"ש.

כתב מהר"י כ"ץ וזה לשונו: והא הכא דאלו תקפו כהן אין מוציאין וכו'. תימה אם כן היינו דינא דכל דאלים גבר. ומיהו מסקנא לא הויא הכי. אבל קשה לי דאפילו לפי המסקנא בברי וברי אזלינן בתר חזקה דהשתא ומה בין זה לאלים. ויש לומר דהיינו

כשהוא מוחזק שלא מחמת תקיפה אבל אם תקף דומיא דאלים לאו כל כמיניה ודינא המוציא מחברו עליו הראיה כדמוכח גבי נסכא דרבי אבא. עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות נראה דהכי קא מיבעיא ליה במסותא וכו'. פירוש אי הוה מיבעי ליה רק אי שתיקה כהודאה דמיא אי לא אם כן מה מייתי עלה מבכורות התם לא שייך זה כלל דפשיטא זה לא הקדיש מידי וזה לא אמר מידי ותו מאי האי דקאמר והא הכא דכי תקפו כהן אין מוציאין מידו. אלא ודאי במסותא היה הענין המעשה כך דאישתיק ולבסוף צוח כדפירשתי ופשיטא ליה דלאו כהודאה דמי דאי כהודאה דמי פשיטא דקדוש אלא פשיטא דלאו כהודאה דמי ומיבעיא ליה רק כיון דאם תקפה האחד והקדישה כשהיא בידו פשיטא דתו לא פקע. דכיון דהוי דינא כל דאלים גבר אז כל זמן שהיא בידו היא כשלו ויכול למכרה ולהקדישה וכיון שחל ההקדש תו לא פקע אם כן הקדישה נמי בלא תקפה תו לא פקע דההקדש שזה מקדיש הוי כאלו תקפה וכי היכי דאם תקפה אף על פי שזה צוח לא מהניא דכל זמן שתקפה היא שלו הוא הדין הקדישה כשמקדישה היא שלו וחל הקדש וכיון שחל תו לא פקע אף על פי דשתיקה לאו כהודאה או דילמא לא אלים הקדישה מתקפה וכיון דאם תקפה זה יכול לחזור ולתקפה כן הקדישה לכך לא יחול כלל אף על גב דלעיל פשיטא דלא אלים הקדש מתקיפה שאני התם דאפילו תקפה אינו שלו כלל אפילו כל זמן שהוא בידו דבית דין מוציאין מידו אבל הכא כיון דכל זמן שתוקפו בידו היא שלו ואין בית דין מוציאין אפילו תחשוב הקדש רק כתקיפה אז ממילא חל ותו לא פקע אם כן שמע מינה דשתיקה לאו כהודאה דאי כהודאה מיד קדוש. ואין להקשות דילמא להכי לא הוי כהודאה משום שמחשב בלבו מה תועיל הצויחה אפילו אצוח הלא על כרחי הוא קדוש דיש לומר היינו אם תמצא לומר דקדוש אבל אם תמצא לומר דאינו קדוש אם כן אי בעלמא שתיקה כהודאה גם בכאן כהודאה מכל שכן לכך מייתי מן המסקנא דמסיק לקמן דאינו קדוש וגם מן הבעיא מייתי דאי שתיקה כהודאה אז לא היה לו להסתפק דממה נפשך אפילו אם תמצא לומר דהקדישה לא הוי כתקיפה היה קדוש משום דשתיקה כהודאה דמיא. ואין להקשות דילמא הכא במסותא איירי בדצוח אידך דידע שהמעשה לא היה כן אי נמי יש לומר דפשיטא אי צוח אידך בשעה שהקדישה זה דלא הוי כתקיפה דלא היה רגע להקדש לחול דהוי כמו שהיו שניהם תוקפים ואוחזין בו יחד דלא הוי בשום חד גם הוא הדין כשזה מקדיש וזה צוח דדיבור ודיבור הוא והוה כמעשה ומעשה שזה תוקף וזה תוקף אבל כשזה מקדיש וזה שותק ושוב צוח הוי ההקדש כמו תקיפה וכי היכי דאי תקפה האי אף על גב דשוב צוח אידך לא מהני דהוי שלו כל זמן התקיפה

הוא הדין לשהקדישה הוי שלו כל זמן שהקדישה וכיון שחל תו לא פקע אם כן שמע מינה לעולם ושתיקה לאו כהודאה כדפירשתי ומייתי השתא שפיר מבכורות דלמה חל ההקדש על כרחך משום דכיון דיש לכהן כל כך חלק בו דאם תקפו אין מוציאין מידו לכך חל ההקדש וכיון דחל תו לא פקע אף על גב דהתם אפילו צוח מתחלה ועד סוף לא מהני זה ידע שפיר דלענין זה אהני דקדוש מאליו דהוי כמו בעלמא מקדיש האי ושתיק אידך דאי התם חייל הכא נמי חייל מאליו אבל אי הכא לא מהני שום הקדש ולא הוי כתקפה אפילו שתיק אם כן הכא נמי לא תהא קדושה באה מאליה כתקפה. כן נראה לי ביאור דבור זה. עד כאן גליון.

והריטב"א כתב וזה לשונו: והא הכא דכי תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו דקתני המוציא מחברו עליו הראיה. פירוש ואפילו היו שם הבעלים צווחי. דאי בצויחה לא קני כהן בשתיקה נמי לא קני דשתיקה דהכא שהספק מעצמו לאו הודאה היא דאפילו בעליו ספוקי מספקא ליה. וכי לא תקפן אסורין בגיזה ועבודה. פירוש אלמא כיון דכל תקפו אין מוציאין מידו כי לא תקפו נמי חייל עליה הקדש. ואם תאמר ומה ענין זו אצל זו דאלו לדעת השואל אם תמצי לומר בבעיין דהקדישה בלא תקפה מוקדשת היינו משום דחבריה שתיק ושתיקה כהודאה דמיא ואלו בהא דבכור לא שייך טעמא דשתיקה כלל דמעצמו קדוש ולא באמירתו של כהן. ויש לומר דרב המנונא דומיא בעלמא נקט לומר דמהכא שמעינן דהקדש כתקיפה דהא מתניתין משום דתקפה כהן אין מוציאין אותה מידו ואף על גב דליכא טעמא דשתיקה ומשום הכי קדוש בלא טעמא דשתיקה ואם כן בבעיין דלעיל הקדש כתקיפה כיון דתקיפה בשתיקת חברו מהניא הקדישה ושתק חברו מהני ודוקא במילתא דספיקא ולאפוקי גזל ולא נתיאשו הבעלים שאם תקפו נגזל אין מוציאין מידו ואי אקדשיה לא קדיש לפי שאינו ברשותו כלל והלה תופס בו בתורת גזל גמור. כן נראה לי.

לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין וכו'. בדין הוא דיכול למימר דאף על גב דתקפו כהן אין מוציאין ואפילו הכי אסורין בגיזה ועבודה אינו דומה לשאלתנו דשאני בכור דקדושה הבאה מאליה היא אלא דניחא ליה למנקט קושטא דמילתא דהתם תקפו כהן מוציאין מידו כי הוא חשוב המוציא מחברו ואפילו תפס שלא בעדים לא מהני ליה מיגו כיון שתפיסתו על הספק ועוד דאלומי מאלים תלמודא דחייה דידיה דמהתם ליכא למשמע דאלו התם כי תקפו כהן מוציאין מידו הקדישה אינה מקודשת.

הספיקות נכנסין וכו'. פירש רש"י אם היה לכהן עשרה פטרי חמורים שנפלו לו מבית אבי אמו. פירוש דאי נולדו לו פטורין. ואם ניתנו לו הוי לקוח ושניתן ופטור. גליון.

נמצא זה פוטר ממונו בממון של כהן. פירוש כי שמא הספק יהיה עשירי ויפטור עדרו מן המעשר בטלה זה שהוא באולי ממונו של כהן כי הוא פדיון פטר חמור אף על פי שלא תקפו כאלו תקפו דמי פירוש דכיון דתקפו כהן מהניא ליה תפיסה הא אית ליה בגויה דררא דממונא אלא שמע מינה מוציאין אותה מידו פירוש ומשום הכי לא חשיב אלא ממונו של ישראל ואף על גב דבספק בכור דלעיל אסור בגיזה ועבודה היינו משום חומרא דקדושה הבאה מאליה כגון דלית ליה אלא תשעה והוא ואם תאמר ואפילו יש לו אלף טלאים נמי לעשרינהו ממה נפשך דאי עשירי דנפיק בר עשורי הוא ניחא ואי לא לפטרו במנין הראוי וכדאמר אביי גופיה בסמוך. ויש לומר דסוף סוף בעשרה אחרונים איכא למיחש דילמא נפיק האי ספיקא עשירי הוא ולאו בר עשורי הוא ואין כאן בדיר מנין הראוי לפטור ואי משום דתשעה לאו בני עשורי נינהו מכל מקום אם יש לו טלאים במקום אחר שראויין אלו להצטרף עמהם הרי תשעה אלו בני חיובא ונמצאו נפטרים כאן בממונו של כהן והא דנקט אביי דלית ליה אלא תשעה והוא לאו דוקא אלא לומר שאין לו דיר אחר אלא זה שהראשונים נפטרין במנין הראוי והאחרונים נפטרים ממה נפשך. הריטב"א.

וכן כתב הראב"ד וזה לשונו: ואם תשאל מה לי לאוקומה בדלית ליה אלא תשעה והוא אפילו בדאית ליה טובא נמי וכו'. ואינה שאלה דמכל מקום עישורייתא בתרייתא דילמא מפטרה בממון כהן דהא ליכא ראוי טפי והיה צריך לצרפם לגורן אחר והוא פוטרן בעשירי שהוא ספק ממונו של כהן ומשום הכי אמר כגון דלית ליה אלא תשעה והוא ואם היו לי הרבה והספק בתוך העשירית האחרונה הכי הוא כאלו אין לו אלא תשעה והוא דתשעה לאו בני עשורי נינהו. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: נמצא זה פוטר ממונו בממון של כהן. פירוש דאי משום דנפטרו במנין הראוי אחרונים לא נפטרו והיה צריך לצרף עמהם מן הגורן ואי לית ליה בגורן הכי נמי דנפטרו והיינו אוקמתיה דאביי דאמר כגון דלית ליה אלא עשרה ולא בדיר ולא בגורן ומשום הכי נפטרו. והא דאמרינן ואי לא נפטרו במנין הראוי משום דפטרינן להו ואפילו אית ליה טובא ואמאי ליעיילינהו בדיר לכל דאית ליה מינייהו וראשונים נפטרו במנין הראוי עשרה אחרונים הא לית ליה אלא הנהו ולא בני עשורי נינהו אם הספק ביניהם. עד כאן.

ותשעה לאו בני עשורי נינהו. וכגון שאין לו גורן אחר לצרפו. מהר"י כ"ץ ז"ל. והתוספות חולקין עיין שם.

הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי דכל ספיקא לאו בר עשורי היא כלל דתנן קפץ

אחד מן המנויין לתוכן כולם פטורים. פירוש בין אותם שעברו בין אותם שבדיר ואפילו הן מאה מאי טעמא כל אשר יעבר ולא שכבר עבר ואי סלקא דעתך ספיקא בר עשורי הוא נעשרינהו ממה נפשך דאי בר חיובא הוא שלא היה באלו העשרה אותו שכבר עבר שפיר קא מעשר וכן כל העשיריות ואם היה בהן נפטרו במנין הראוי שהרי נשארו בדיר שהרי ראוי להשלים עליהם ואפילו לא עבר העשירי ומת בדיר אותם שעברו פטורים דמנין הראוי פטור מכל מקום כל אותם העשיריים ספקות יהיו וירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים. ואם תאמר העשירית האחרונה מה תהא עליה שאין בדיר כדי להשלים עליה כי אם מן הספק הזה. אינו כלום שלא הפסיד בדבר כלום שהרי אנו פוטרים את כולם בלא שום עישור ואם תפטור העשירית האחרונה בספק לא הפסיד שהרי כולם כמו כן ספק ומוטב שיעשר מספק ויאכלו העשיריים בקדושת מעשר ולא שיפטרו כולם בלא כלום. ואני תמה מה היה צריך לומר ואי לא נפטרו במנין הראוי היה לו לומר ואי לא לא הפסיד כלום שהרי אנו פוטרים אותם בלא כלום ומוטב שיפטרו בספק מעשרותיו ויאכלו בקדושת מעשר ולא שיפטרו בלא כלום אלא דעדיפא מינה קאמר. הראב"ד.

וזה לשון ר"ח: הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי דכל ספק לאו בר עשורי הוא דתנן קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין. פירוש מכניס צאנו לדיר ומוציאן אחד אחד במנין כדתנן כיצד מעשרן כונסן לדיר ועושה להן פתח קטן כדי שלא יהיו שניכ יכולים לצאת ומונם בשבט אחד שתים שלשה ארבע חמשה ששה שבעה שמונה תשעה והעשירי סוקרו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר אם קפץ אחד מן המנויין לדיר ונתערב בצאן שעדיין לא נתעשרו כולן פטורין ונעשו כולן ספק או פטורין או חייבין ואם נאמר כי דין הספק להתעשר כמו שאמרנו למעלה גם אלו נעשרם ואם יצא העשירי זולתי זה שקפץ מן המנויין הרי נפטרו ואם יצא עשירי זה שקפץ שהוא פטור ואין הפטור פוטר החיוב נפטרו במנין הראוי. פירוש מנין הראוי כגון שיש בדיר עשרה צאן ויותר והוציאן כענין שאמרנו א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' העשירי קודם שיסקרהו בסיקרא קפץ ויצא לחוץ ונתערב עם המנויין אותן התשעה נפטרו במנין הראוי למעשר אף על פי שלא יצא אחריהם עשירי הואיל ועת יציאתם במנין היה בדיר מי שיעבור תחת השבט עשירי היוצא ראשון נפטר. וזה פירוש מנין הראוי ושמעינן ליה לרבא דאיה ליה האי סברא. עד כאן.

קפץ אחד מן המנויין וכו'. הקשו בתוספות יבטל ברוב ויהיו כולן חייבין במעשר וכו'. ויש לומר דבעלי חיים חשובי ולא בטילי. ותימה נכבשינהו עד דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש ויהיו כולם חייבין במעשר והכי במי מקשינן בזבחים ומשני גזרה שמא יקח

מן הקבוע והתם ניחא האי שינוייא דמחמרינן לומר ימותו ולא מקילינן להתיר כולם על ידי פרישה משום הך גזרה אבל הכא הך גזרה קולא היא לפטרם מן המעשר. ויש לומר דהך גזרה נמי צריכין אנו לאמרה במעשר בסיפא דהך מתניתין בפרקא בתרא דבכורות קפץ אחד מן המעושרין לתוכן ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים ואיכא לאקשויי ונכבשינהו דניידי וצריך לתרץ גזרה שמא יקח מן הקבוע וחכמים השוו מדותיהם כי היכי דאמרו הך גזרה לחומרא הכי נמי אמרו לקולא ודוחק ונראה לי דהך גזרה נמי לחומרא היא דאם יקח מן הקבוע יקריבנו בתורת מעשר ויביא חולין לעזרה ועוד יש לומר כיון דחזינן דאפילו היכא דיכול לעשורי ממה נפשך פטור משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי מן הספק ואפילו כי אמרינן כל דפריש מרובא פריש עשירי ספק מיקרי אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין כדכתיב אחרי רבים להטות ונהפך האיסור להיתר על ידי בטול ברוב אבל הכא לעולם לא נפיק מכלל ספק עשירי. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א להלן: הכי נמי עשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק עשירי הלכך כולם פטורים. ואם תאמר ואמאי פטורים כיון שהמנוי הזה אינו ניכר יהא בטל ברוב כתרומה שנפלה לתוך טבל שהיא בטלה. ותירצו בתוספות דהא קיימא לן דבעלי חיים לא בטילי ואף על גב דמדאורייתא מבטל בטילי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. ואין זה מחוור דכי עקרי רבנן דבר מן התורה בשב ואל תעשה היינו לעשות שום גדר או שום סייג לתורה דאלו בכדי לא עקרי ליה והכא אמרינן פטירי מן המעשר בכדי ועבדי גזל השבט אלא ודאי דאפילו תימא דבעלי חיים בעלמא בטילי מדאורייתא הכא לא בטיל האי משום דאמר רחמנא העשירי עשירי ודאי ולא עשירי ספק. עד כאן.

ואי לא נפטרו במנין הראוי. הקשו בתוספות היאך יפטרו במנין הראוי והלא יש בדיר להשלים המנין והכי הוה ליה למימר נפטרינהו ממה נפשך אם לא יצא הקופץ יהיה העשירי קדוש ואם יצא יהיה האחד עשר קדוש ועשירי ואחד עשר יאכלו במומן לבעלים. ור"מ תירץ דכל אשר יעבור אמר רחמנא ולא שכבר עבר וכל מנין שעבר בו אחד פעמיים כל מה שמנה משם ואילך עד עשרה אינו מנין ואם היה יודע בודאי שיצא הקופץ בשביעי או בשמיני אין לסיים עוד החשבון עד עשרה דכיון שאותו שכבר עבר יצא הפסיק המנין ויתחיל משם ואילך א' ב' ג' ד' כבתחילה הילכך אי לאו בר חיובא הוא שיצא בשביעי או בשמיני בין אותם שיצאו לפניו בין לאחריו נפטרו במנין הראוי דבשעה שיצאו אותם שלפניו היה ראוי להשלים עליהם אם לא שיצא הקופץ ואותם שיצאו לאחריו היו ראויין לעשר אם היה מונה אותם כדין ומתחיל א' ב' ג' ד'. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: הדר אמר אביי וכו'. עד ליפטרו במנין הראוי. והקשו בתוספות דהא קיימא לן קרא לתשיעי עשירי מאליו קדוש ושניהן מקודשין והכא נמי דילמא האי ספק לאו בר עשורי הוא ויהא יוצא באמצע המנין והוה ליה כקורא לתשיעי עשירי ואם זה יצא בתוך מנין הראשון כל העשיריים הבאים אחר כך כולם הם תשיעיים והיה מן הדין שיהיו קדושים כל אותם שהם עשירי ואחד עשר לפי מנינו וליכא למימר דהכי נמי קאמרינן דהא כיון דלעשורינהו משמע דמעשרן כסתם מעשר ואינו קדוש אלא עשירי.
והשר מקוצי תירץ דעביד להו שני פתחין והעשרה האלו יוצאין בפתח אחד והעשרה הבאין אחריהן היו יוצאין בפתח אחר דכיון שכן לא יהא עשירי קדוש מאליו כיון שלא יצא בפתחן של תשעה והתשע נפטרו במנין הראוי.
ובשם הרב החסיד זלה"ה שמעתי תירוץ אחר דלעולם כל שהספק בתוך עשרה מפסיק הוא ומבטל אותו מנין לגמרי וכאלו אין כאן מנין כלל ואי אפשר בעשרה שהספק בתוכן לבא לכלל עשירי והעשירי בלא קריאת שם אינו קדוש כי הספק בטל במנין ולא אמרו עשירי מאליו קדוש אלא כשהוא בתוך מנין שלו שבא אחר צירוף של תשעה אבל כל אותן תשעה שהספק בתוכן דינם כאלו לא נמנו ולא נכנסו לדיר להתעשר לענין שיהא העשירי קדוש אלא שנפטרו מכל מקום ביציאתן כיון שהיה שם מנין הראוי. מפי רבינו.
עד כאן.

דף ז.

אילימא ספק בכורות יהיה קדש אמר רחמנא וכו'. וזה שמא כבר קדוש ואם תאמר ספיקא הוא ושמא אינו קדוש הא אמרת עשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק דודאי פטירי ועישורא בתרא אם יש גורן אחר יעמדו עד הגורן ואם לאו הרי הן כמי שאין לו אלא תשעה והוא דלאו בני עשורי נינהו וכולהו אמאי פטירי מעישור. הראב"ד.
ישראל שיש לו עשרה ספק פדיון פטרי חמור בתוך ביתו מפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו. וטעמא דמילתא משום דאפילו ודאי פדיון פטר חמור מותר הוא בהנאה לישראל אלא שהוא ממונו של כהן הילכך השתא דהוה ליה ספק אוקי ממונא בחזקת מאריה והרי הוא ממונו של ישראל כשאר טלאים שלו ולפיכך מעשרן והן שלו.
ובמסכת בכורות אמרינן דמשכחת לה אפילו בודאי פטרי חמורים כגון ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים והורישם לבן בתו כהן שאותו כהן חייב לפדותן שכבר נתחייבו ברשות ישראל ואלו פדאן הרי הפדיונות שלו ואם מת הכהן והורישן לבן בתו ישראל

הרי ישראל זה עומד במקומו של כהן דיורש כרעא דמוריש הוא ופודה אותם בעשרה טלאים מן הדיר שלו ואחר כך מעשרן והן שלו. מפי רבינו. הריטב"א.

מפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו. הקשו בתוספות דשה אחד פוטר כמה פטרי חמורים. ותו קשה דמאי אתא רב נחמן לאשמועינן מתניתין היא. ויש לומר דחדא מיתרצא חברתה דסלקא דעתך לא יוכל להפריש עשרה שיין מפני שמפסיד לכהן המעשר שלו אלו העשרה שיין שהוא מפריש כיון דבחד הוי סגי קמשמע לן רב נחמן דהרשות בידו להפריש עשרה והם שלו אף על פי שפוטר את אלו העשרה מן המעשר והיינו דקאמר והם שלו כל העשרה ואין צריך ליתן כלום לכהן. מורנו הרב נר"ו.

מאי הוי עלה דמסותא תא שמע וכו'. איכא למידק מאי דיוקא דקא מדייק הא יכול להוציאו וכו' הא רב נחמן בהדיא קאמר לה. ותו כיון דמרבי יוחנן קא מקשה לרב נחמן מאי מי סברת דקאמר דמשמע דאפשיטות דמסותא קאי כאן במקרקעי כאן במטלטלי הוה ליה למימר. ותו כיון דפשיטא ליה למקשה מדרבי יוחנן דכל מידי דלאו ברשותיה לא מצי לאקדושיה מאי קא מיבעיא ליה לעיל. ולקושיא בתרייתא הדין איכא למימר דלא דמיא דרבי יוחנן לבעיין דטלית דהתם תרווייהו אדיקו בטלית וכל חד מינייהו אית בידיה פלגא ומשום הכי איכא למיבעי אי מצי לאקדושה כולה הואיל ופלגא בידיה אבל דרבי יוחנן גזלה ליתא בידא דנגזל כלל ומשום הכי פשיטא למה דאין יכול להקדישה ואף על גב דלמפשט בעיין דטלית אייתינן לעיל ההיא דמסותא ומסותא אין הבעלי דינים אדוקים בה כלל לאו למימרא ששני הנושאין שוין הן אלא לומר שחמור כח הקדש שאפילו כשאינם אדוקים בהן ואינה ברשותו חייל הקדש. ועוד מסותא ליתא בידא דחד מינייהו ולית לחד מינייהו זכייה בגווה טפי מחבריה ומשום הכי מצי לאקדושה אף על גב דליתא בידיה ומשום הכי לא מצי למפשט בעיין דטלית ומסותא מדרבי יוחנן משום דטלית תרווייהו אגידי ביה ומסותא לא הוי חד מינייהו תפוס בה כלל ודרבי יוחנן חד מינייהו תפיס בה והויא ברשותיה אבל השתא דבעי למפשט דינא דמסותא מדרבי יוחנן דמשמע דמסותא הויא ברשותא דחד כמו גזלה פריך שפיר והאמר רבי יוחנן. ולקושיא תנייתא איכא למימר דמדרבי יוחנן לרב נחמן לא קשלא מידי ולא קשיא ליה אלא מחמת פשיטותא דבעי מפשט.

וכדי שתבין זה התירוץ על מתכנתו יש לך לדעת ששלשה אופני דיוקא יש. או מן הקצה אל הקצה. או מן הקצה אל האמצעי. או מן האמצעי אל האמצעי. ונשים משל בנדון דידן או נאמר שמה שאמר כל ממון שאינו יכול להוציאו וכו' הוא כולל בין קרקע בין מטלטלין והדיוק שמדייק הא יכול וכו' הוא כולל גם כן. או שכל ממון שאינו וכו'

הוא כולל כנזכר והדיוק הוא פרטי דוקא בקרקע ובזה הקדישו הקדש וזהו מן הקצה אל האמצע או נאמר שאף על פי שמאמר כל ממון שאינו יכול להוציאו וכו' הוא כולל לא איירי אלא בפרט אחד דאין למדין מן הכללות ואם כן גם הדיוק שאנו מוציאין הוא בפרט עצמו ובזה הוא מבואר דלא פליגי אהדדי שאנו יכולין לומר שהדיוק הוא מן הקצה אל האמצעי ומאי דקאמר כל ממון וכו' אף על פי שהוא כולל קרקע ומטלטלין הדיוק הוא בקרקע בלבד ורבי יוחנן לא איירי אלא במטלטלין ולא בקרקע או נימא דבין כללא דקאמר בין דיוקא דיליה לא הוו אלא בקרקע ורבי יוחנן במטלטלין קאמר. הא קמן דמדרבי יוחנן לרב נחמן לא קשיא מידי וקושיא לא הויא אלא לפושט דבעי למפשט מסותא מדרב נחמן שבהכרח דינו שאין צריכין להיות שוין כיון דבעי למפשט מינה אמנם אנו רואין שמסותא מטלטלי הויא ממאי דבעי למפשט ממסותא להקדישה כי לא תקפה דטלית ואם כן עכשיו תהיה הקושיא עצומה לפושט היכי מצית אמרת דבמטלטלין אף על פי שאינה ברשותו הקדישו הקדש והאמר רבי יוחנן וכו'. והפושט השיב ההקדמה שהנחת אינה צודקת מסותא קרקע הויא ורבי יוחנן איירי במטלטלין. ואם תעיין במה שאמרנו תמצא הקושיא הראשונה מתורצת וזה שאם הקושיא היתה ממימרא למימרא לא היה צריך לדיוק אבל אין הקושיא אלא לפושט דבעי למפשט מדרב נחמן למסותא שמאחר שאינו יכול להוציאו בדיינים הקדישו אינו קדוש ולפי שלענין מסותא אין אנו צריכין לשלא יהיה קדוש אלא שיהיה שאינו יכול להוציאו בדיינים לפי שאינן תפוסין בו לזה לא שם אלא תנאי אחד והוא שיביא ראיה שהיא שלו אבל אין הכי נמי שהפושט יודה שצריך שיהיה הדבר ברשות מי שהקדישו רצה לומר שלא יהיה ביד האחר ואם כן בזה יצאנו מן הקושיא הראשונה. ועתה נתן מציאות לזה הדיוק ונאמר דהכי קאמר אין הכי נמי שלזו שבכאן די מה שהבאת אבל עם כל זה היה לך לפרש דבריך בשלמות דלא לשתמע מינייהו שני משמעיות ומהאחד ימשך הדין מוטעה והוא הא יכול להוציאו בדיינים הקדישו קדוש והאמר רבי יוחנן וכו'. מהר"י אבוהב.

וזה לשון מ"ה נר"ו: מאי הוי עלה דמסותא וכו'. עד מי סברת וכו'. איכא עלה דהאי סוגיא תמיהי טובא. חדא דהאי מסותא אגב גררא מייתי לה הכא ואעיקר בעיין דטלית דהקדישה בלא תקפה הוה ליה למבעי מאי הוי עלה. ותו היכי אסיק אדעתיה דמסותא מטלטלי והא סתם מסותא מקרקעי. ותו בלאו האי פשיטיתא קשיא מדרבי יוחנן לדיוקא דמימרא דרב נחמן ומשמע מהכא דמשום דפשיט מדרב נחמן פריך ליה מדקא משני מי סברת וכו' ותו כיון דידע תלמודא האי מימרא דרבי יוחנן אמאי לא פשיט מינה בעיין דלעיל דטלית ומה שכתבו בתוספות בתירוץ קושיא זו נראה לי דוחק. ותו דבעיין

דהקדישה בלא הקפה דטלית לא ידעינן מאי הוי עלה. ויש ליישב דאי לאו פשיטותא דהכא לא קשיא מדרבי יוחנן אדרב נחמן דאיכא למימר דרב נחמן איירי במקרקעי או בפקדון והיינו דקאמר כל ממון דכל מקום דאיתיה ברשותא דמריה איתיה ומשום הכי אם יכול להוציאו בדיינים מוקדשת ודרבי יוחנן איירי במטלטלי ומשום הכי אפילו יכול להוציאו בדיינים אינה מוקדשת אבל השתא דפשיט מינה ההיא דמסותא משמע דאיירי רב נחמן במטלטלי וכיון דאתינן למפשט בעיין דלעיל דטלית ממסותא משמע דבמסותא מטלטלי עסקינן ועוד דאתינן למפשט נמי מההיא דבכור משמע דכולהו במטלטלי איירי והשתא קשיא מדרבי יוחנן לדיוקא דמימרא דרב נחמן. והא דלא פשטינן בעיין דטלית ולא דמסותא מדרבי יוחנן היינו משום דטלית איירי דתפיסי תרווייהו וכיון דתפיס בה והקדישה איכא למימר דחייל הקדש אכולה ומסותא נמי לא תפיס לה חד מינייהו ואיכא למימר נמי דחייל הקדש עלה כיון שאין כנגדו תפוס אבל דרבי יוחנן גזל ולא נתייאשו וכו' כולה בידא דחד ולפיכך לא מצי אידך לאקדושה והשתא ניחא דקאמר תלמודא מאי הוי עלה דמסותא דבשלמא בעיין דטלית איכא למימר כיון דתפיס בה חייל הקדש אבל מסותא לא תפיס לה ואמאי פרשי רבנן ומשום הכי בעי עלה דמסותא והשתא דפשטינן מרב נחמן דטעמא משום שאינו יכול להוציאו בדיינים ממילא אפשיטא בעיין דטלית שהרי אינו יכול להוציאו בדיינין ומדרבי יוחנן פשטינן דעדיפא מינה כיון דמטלטלי נינהו אפילו יכול להוציאו בדיינים לא מצי לאקדושינהו והשתא ניחא דקאמר מי סברת וכו' כלומר וכי בשביל דאתינן למפשט בעיין דטלית ממסותא סברת דבמסותא מטלטלי עסקינן וכו' עד כאן.

ופשטה מהא דאמר רב כל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו קדוש. פירש רש"י והא מסותא נמי ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים הוא ולא קדשה. עד כאן. פירוש לפירושו דאף על גב דשתק חברו בשעה שהקדישה כיון דבשעה שבא להקדישה היה ממון שלא היה יכול להוציאו בדיינים גזרת הכתוב שאין אמירתו כלום ולא חייל עליה הקדש ולפי זה הא דפרשי רבנן מינה היינו משום מדת חסידות או משום דלא שמיעא להו הא דרב אבל אנן כי הא דרב קיימא לן. ולענין בעיין דהקדישה בלא תקפה יש לומר דהא נמי תפשוט מהא דרב דכיון דאין זה יכול להוציאו אינו יכול להקדישו ושתיקת חברו לא מעלה ולא מוריד וכן פירשו רבותינו בעלי התוספות וכן עיקר. הריטב"א ז"ל.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: ומסקנא דאי אקדשה חד מינייהו מקמי דאתת לידא דחד מינייהו לא קדיש כיון דאינו יכול להוציאו בדיינים. מיהו אי תקפה חד

מינייהו ואידך אישתיק אף על גב דצוח לבסוף מיחזי למימר דאי אקדיש האי דתקפה קדיש וצריך עיון. ואי יכול להוציאו בדיינים אף על גב דאכתי לא אפקיה ברשותיה קאי ואי אקדשיה הוי קדוש. ודוקא במקרקעי הוא דאמרינן הכי משום דברשותא דמאריה קאי ואי אקדשיה הוי קדוש אבל במטלטלי אף על גב דיכול לאפוקי מיניה דגזלן בדיינים דהוא גברא דצאית דינא ואיכא סהדי דגזליה אי אקדשיה מקמי דליפקיה מיניה אינו קדוש כדאמרינן בעלמא גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם וכו'. וכל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינים כגון דלא צאית דינא או דליכא סהדי אפילו קרקע אי אקדשיה לא קדיש בין אקדשיה גזלן בין אקדשיה נגזל. ובמטלטלי דלא כפריה כגון פקדון וכל דזימי ליה בדאיתיה בעיניה אי אקדשיה מאריה הרי הוא קדוש ואי נמי היכא דהדר גזלן בתשובה ואמר ליה לנגזל מהדרנא לך מאי דגזלתי מינך אי אקדשיה נגזל באפי גבאי ואמר ליה לגזלן באפי גבאי הרי זה לעניים אף על גב דליתיה בעין אינו יכול לחזור בו דכמעמד שלשתן דמי דיד גבאי כיד עניים הוא ואינו יכול לשנותה למצוה אחרת דכמי שבאה גזילה ליד גבאי דמי. מיהו במלוה כיון דלהוצאה ניתנה איכא מאן דאמר דאי אקדשיה מלוה לא קדשיה כיון דליתא בעין דכדבר שלא בא לעולם דמי ואי אקדשיה קמי לוה וקמי גבאי דהוה מעמד שלשתן אפשר לומר דקדשה ואף על גב דליתא למלוה בעין כדאמרינן גבי ההוא גברא דתקע ליה לתבריה בפרק ארבעה וחמשה והא ההוא לא הוה בעין וכיון דאקדיש קמי גבאי כמעמד שלשתן הוא וכן נמי בגזלן שרצה להחזיר גזילתו אף על פי שאין הגזילה בעין. (חסר כמו שלשה שורות).

שנים אדוקים וכו'. פרישנא לעיל דמשום הכי קתני אדוקין ולא אוחזין משום דאדוקין משמע אדוקין בגוף הטלית ואוחזין משמע דתפיסי בכרכשתא אלא דתלמודא לא אסיק אדעתיה הכי ופריך אלא מתניתין היכי משכחת לה. מ"ה נר"ו.

מחוי רבי אבהו ובשבועה. פירש הרב אב ב"ד דלעד מקום שידו מגעת מחוי שעל השאר מאי קמשמע לן מתניתין היא דקתני חולקין בשבועה ומה לי תפיסי בכרכשתא מה לי אדוקין בה על השאר כשם שחולקין בזו כך חולקין בזו וכולם בשבועה. וכן נראה דודאי על מה שבידו מחוי. אבל בהלכות גדולות כתוב מחוי רבי אבהו ובשבועה חולקין את השאר וכן דעת הרמב"ם בפרק ט' מהלכות טוען ונטען. הרמב"ן והר"ן.

והרמ"ך כתב וזה לשונו: היו שניהם חולקין בכרכשין חולקין בשוה בשבועה לרמב"ם ומגלגל כל אחד מהם על חברו שכל מה שנטל כדין נטל. היכא דחד מינייהו תפיס ביה תילתא וחד מינייהו תפיס ביה ריבעא כתב הרמב"ם ז"ל את זה נראה שסובר שאינן משביעין זה את זה שבועה חמורה על מה שתופסין בידיהם כל אחד מהם אלא על השאר

שבא לכלל חלוקה הוא שנשבעין שבועה בנקיטת חפץ בתקנת חכמים. מיהו מסוגיא דשמעתא ומלישנא דמרנא זצ"ל מיחזי דכי היכי דמשתבע שבועת תקנת חכמים על מאי דלא תפיס הכי נמי משתבע על מאי דתפיס והכי אמרינן ותנא תונא שנים אוחזין בטלית והא הכא כיון דתפיס אנן סהדי דמאי דתפס הילך הוא וקתני ישבע ומשני שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא וכו' אלמא דאפילו במאי דתפיס משתבע בתקנתא דרבנן. ע"כ.

אלא מתניתין היכי משכחת לה. ואם תאמר משכחת לה שפיר כגון דתפסי לה בצמצום האי מחצה והאי מחצה ובשלמא לספרים דגרסי והשאר בשבועה ליכא לפרושי מתניתין הכי דקתני זה ישבע וכו' ואי תפסי לה בצמצום ליכא שארא. אבל לספרים דגרסי מחוי רבי אבהו ובשבועה דמשמע דנשבע אפילו אמאי דתפיס הא שפיר משכחת דתפסי לה בצמצום. ויש לומר דאם כן יחלוקו מאי למימרא וכי תימא דחדושא משום שבועה יש לומר דבשלמא היכא דאיכא שארא מיגו דנשבע אשארא נשבע נמי אמאי דתפיס אבל אי ליכא שארא שבועה זו למה. אי נמי אפילו היכא דליכא שארא נשבע אמאי דתפיס כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף וכו' והכא איכא למימר לא אפשר לצמצם ואם כן היכי משכחת לה. האי דקאמר אלא מתניתין דקתני וכו' נראה לי דהכי פירושו לפי גירסת הספרים דגרסי מחוי רבי אבהו והשאר בשבועה אי אמרת בשלמא דאמאי דתפיס נמי בעי לאשתבועי היינו דמשכחת לה למתניתין דקתני זה ישבע וכו' כגון דתפסי לה בצמצום ויחלוקו בשבועה אלא אי אמרת דלא קאי שבועה אמאי דתפיס אלא אשארא אם כן מתניתין דקתני זה ישבע היכי משכחת לה הא ליכא שארא ומשני אפילו הכי משכחת לה דתפיסי בכרכשתא ומשום הכי בעי לאשתבועי ולפי שיטתו תירץ לו אבל קושטא דמילתא דאמאי דתפיס נמי בעי לאשתבועי. מורנו הרב נר"ו.

וזה לשון ה"ר יהונתן: זה נוטל עד מקום שידו מגעת וכו'. כלומר ואם האחד תופס ברביעית הטלית והשני בשלישיתו כל אחד במה שתופס בידו מוחזק הוא והמוציא מחברו עליו הראיה והשאר מן הטלית בין ידו של זה לידו של זה חולקים בשוה ובשבועה אף על פי דחשבינן למה דתפס בידיה דדיליה הוא אפילו הכי מצריכינן להו שבועה על מה שבידו נמי כדמשבעינן להו נמי על מה דביני ביני כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותופס וכו' אלא מתניתין וכו' משנתנו שאינו מפרש זה נוטל עד מקום שידו מגעת וכו' כדמפרשינן כברייתא שמע מינה דחולקין כל הטלית בשוה היכי משכחת לה ומשני דתפיס ליה בכרכשתא פירוש בציציות שבראשי הטלית שאין אחד מהן מוחזק יותר על חברו כלום ומשום הכי פלגי ליה כל הטלית בלא שבועה והוא הדין דהוה מצי למימר

דמיירי כגון שהיה אחד תופס עד חציו האחד והשני עד חציו האחר אלא משום דהוי מילתא דלא שכיחא שיתפוס כל אחד ואחד בידו עד חציו בצמצום לא פחות ולא יותר ומשום הכי לא תריץ הכי. עד כאן.

כמאן דפסיק דמי. פירוש וקונין בו ואף על פי שלא הגביה כל הבגד ובלבד שתפס בכל השלש על שלש דהא מאי דתפס בלחוד הוא כמאן דפסיק. ומיהו האי סודרא במתנה על מנת להחזיר הוא ואם רצה הלה להפסיקו אינו רשאי והכי מוכח בנדרים דאמרינן אמר רב נחמן קנה על מנת להקנות וכו' אמר רב אשי ומאן לימא לן דהאי סודרא וכו' דאלמא לרב נחמן אי תפיס ליה לא מתפיס והתם כרב נחמן קיימא לן דהכין סוגיא בפרק קמא וקידושין ועוד דרב אשי בלשון דילמא הוא דקאמר מאן לימא לן ולא שבקינן מאי דפשיט ליה רב נחמן משום מאי דמספקא ליה לרב אשי שכן מסורת הגאונים דכל היכא דלמר פשיטא ליה ולמר מספקא ליה הלכה כמאן דפשיטא ליה הילכך קונין בטלית שאולה אבל בטלית חברו אין קונין כיון דסודרא ומתנה הוא וכמאן דפסיק דמי. וכן כתבו התוספות. הריטב"א.

ומאי שנא מדרב חסדא פירוש בשלמא אי בעינן שיהיה כולו ביד מקנה כדכתיב שלף איש נעלו וגו' ושאני מתניתין דהא דנוטל עד מקום שידו מגעת היינו משום דאיכא נמי שבועה בהדי תפיסה היינו דרב חסדא אבל השתא דאמרת שמע מינה וכו'. מאי שנא מדרב חסדא וכו' אם יכול לנתקו וכו' הוה מצינא לפרושי דכיון דנתן בידה וקפצה ידה ואינו יכול לנתקו דהוי גט ולא דמי לטלי גיטך מעל גבי קרקע דהתם לאו מידי יהב לה איהו והיינו דקאמר הכא אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו דמשמע בכל גוונא. והתוספות דחו פירוש זה דכיון דמשיחה בידו ובשעה דיהיב לה היתה ידה פתוחה והיה יכול להביאו אצלו ליכא נתינה כלל והשתא דקפצה ידה היא גרמה הנתינה ולא הוא וליכא נתינה כלל. מ"ה נר"ו.

ובגליון תוספות כתוב: ונראה דלא דמי לטלי גיטך מעל גבי קרקע דלא גרע מעקמה ליה חרציה ושלפתיה מאחוריו דכשר בפרק הזורק. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו. פירוש שאם ימשוך החוט להביא הגט אצלו או יביאנו כולו אצלו או יקרענו אינה מגורשת ואם לאו שלא יוכל לנתקו אצלו הוא מחמת דקות המשיחה בלא שתחזיק בו האשה אבל אם היה יכול להביאו אצלו בשלא תחזיק בו ומפני שהחזיקה בו הוא שאין יכול לנתקו ולהביאו אצלה אינה מגורשת והכי קאמר אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו כשלא תחזיק בו האשה אינה מגורשת ואם לאו מגורשת.

ור"י כתב שאפילו אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו מפני שהחזיקה האשה בגט מגורשת כיון שברצון הבעל הגיע הגט לידה והיא קפצה ידו מתוך כך כאלו ברצונו תפסה דמי והרי היא מגורשת. וכתבו בתוספות דאף על פי כן לא סמך רבינו בזה למעשה והורה שיתן הבעל הגט לאשה ליד פתוחה ולא תחזיק בו עד שיתרוקן לגמרי מידו של בעל כדי לחוש לדברי רבינו תם ומסתברא דבהא ודאי לדברי הכל היא דכל שהבעל תופס בגופו של גט ויכול לנתקו אצלו אינה מגורשת ואף על פי שהוא מחמת כח האשה וכיון דכן צריך ליתנו לה ביד פתוח. עד כאן.

תנו רבנן שנים אדוקים בשטר. פירוש נקט אדוקים מפני שאין גופו ממון אלא לראיה שלו והתפיסה שבנייר אינה אחיזה לגבי השעבוד אלא לא שייך ביה שפיר לשון אוחזין דלעיל ומיהו זימנין דנקטי לישנא דאדוקים בעלמא כדאיתא המלוה והלוה פירוש דבדידהו איכא לפלוגי היכי פלגי לה לשעבודא דשטרא דשייכי ביה דאלו לאיניש דעלמא לא מהני אלא לניירא בעלמא ודינם בזה כמו בטלית.

ולוה אומר שלך הוא ופרעתיך וכו'. והוא הדין דיכול למימר כתבתי ללות ולא לויתי אלא דבעי לאוקמא בשטרי אקנייתא דמשעת קנין שעבוד נפשיה. הריטב"א.

ומ"ה נר"ו כתב שלך הוא ופרעתיו לך כיון דלית ביה הנפק הוה מצי למטען מזוייף אי נמי כתבתי ללות ולא לויתי אבל לא עביד אינש דטעין מילתא דאי אתו סהדי ומקיימי סהדותייהו הוחזק כפרן אבל השתא דטעין פרעתי אפילו יתקיים השטר לא נמצא כפרן דאימר קושטא קאמר ואישתלויי אישתלא שטרא ונשאר ביד מלוה. עד כאן.

יתקיים השטר בחותמיו. קשיא לי דהכי הוה ליה למימר יתקיימו תותמות שטר דלישנא משמע יתקיים השטר על ידי עדים החתומים בו ומשום הכי הוצרך רש"י לומר אם השטר כשר שיקיימוהו חותמיו לומר כתב ידינו הוא זה. ונראה לי דנקט יתקיים השטר בחותמיו. לאשמועינן דאם אפשר לקיים השטר על ידי חותמיו ממש עדיף טפי ממה שיעידו אחרים על חתימת העדים. מ"ה נר"ו.

ולית ליה לרבי שנים אוחזין. כלומר נהי דרבי לא חייש לפירעון כי מקיים ליה מכל מקום אמאי לא זכי ליה בחצי השטר ושעבודו מדין מציאה דאף על גב דאיניש בעלמא לא זכי בשטר אלא בכתיבה ומסירה לאו גופיה ממון. הריטב"א ז"ל.

הקשה הרא"ש ודילמא כרבי יוסי סבירא ליה כיון דאיכא ודאי רמאי יהא מונח עד שיבא אליהו ולא דמי למתניתין דמתניתין ליכא ודאי רמאי. ותירץ דאי כרבי יוסי לא הוה ליה למימר יתקיים אלא יהא מונח דדילמא יתקיים השטר ויגבה הרמאי. וקשה לי עלה דלא הוה ליה לאקשויי ממתניתין דמה ענין מתניתין להאי דאיכא ודאי רמאי. ויש לומר לפי

שיטתו דפריך מה נפשך אי דמיא למתניתין אמאי ליגבי כוליה ואי לא דמיא למתניתין היכי אמרת יתקיים בחותמיו יהא מונח מיבעי ליה. והנכון בזה דדמיא למתניתין ממש דאימר פרע מחצה והוו אזלי לגבי סופר למכתב אגביה דפרע מחצה ואירע שתפס עמו הלוה ומשום דכל חד חזי לחבריה דטעין כולה שלי טעין איהו נמי הכי כדי שיבאו לידי חלוקה דהכי הוה קושטא דמילתא והשתא ליכא ודאי רמאי ודמיא שפיר למתניתין. מורנו הרב נר"ו.

מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. והוה מצי לאפלוגי בעלמא בלא נפל אלא מילתא אגב אורחיה קמשמע לן דהכא דשניהם אדוקים בו יחלוקו ולא הוה מצי לשנויי טעמא דרבי משום דלא חייש לפירעון כמו רבי יוסי דמכל מקום מכח תפיסה שגם הלוה אדוק בו יש להחזיק בו את הלוה כמו כן. מהר"י כ"ץ ז"ל.

מאי טעמא חספא בעלמא. ואם תאמר דהא מסתבר טעמיה דרבי ולרבי שמעון בן גמליאל הוה ליה לתרוצי טעמיה ברישא דהכי אורחיה דתלמודא אף על גב דרבי שמעון בן גמליאל מיתני לבסוף. ויש לומר דאדרבה לרבי צריכינן למיהב טעמא דקיימא לן קיים שטרות דרבנן דמן התורה שטר גמור הוא. מ"ה נר"ו.

אין צריך לקיימו. הא דאמרינן אין צריך לקיימו ולא מהימן למימר פרוע במיגו דמזוייף משום דמן התורה עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה וכו' אלא דחכמים הצריכו קיום אחר שנתקלקלו הדורות ודוקא היכא דטוען מזוייף צריך קיום אבל בטענה אחרת במיגו דמזוייף לא מהימן דזיוף לא שכיח. הרא"ש ז"ל.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: מלוה ולוה שהיו שניהם אדוקים ותופסים בשטר חוב האי אמר פרעתיך ואידך אמר לא פרעתני ומנאי נפל אי שטרא מתקיים בחותמיו יחלוקו. ואי לא מתקיים אי קא מודה ליה לוה דודאי איחייב ליה וכתב ליה האי שטרא והשתא הוא דפרעיה יתקיים בחותמיו נמי ויחלוקו. ואי לא מקיים ליה דליכא סהדי לקיומיה לחתימות ידא דסהדי דשטרא לא גבי ביה מידי ומשתבע היסת דפרעיה ונראה לומר דמותבינן לשטרא בידא דשליש עד דטרח מלוה וחזי אי לישכח סהדי לקיומיה. מיהו לא יהבינן ליה בידא דמלוה דילמא הדר טרח ומקיים ליה וגבי ליה כוליה וכן נראה לומר נמי אף על גב דאין הלוה מודה בשטר שכתבו היכא דאפשר לקיימו יחלוקה ובשבועה כתקנת חכמים דזה נשבע שלא פרע פחות מחציה וזה נשבע שאין לו לגבות פחות מחציה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ואם לא קיימו ישבע הלוה היסת ופטור להרמב"ם ואם קיימו המלוה אחר כך בבית דין הרי הוא כשאר שטרות וגובה בו על כרחו. מכאן למדנו שאף על פי שהלוה נשבע היסת

לבטל שטרו של מלוה אין המלוה חייב להחייר לו שטרו ולכשיקיימו אפילו אחר זמן מרובה יגבה בו חובו. עד כאן.

רבי יוסי אומר הרי הוא בחזקתו. איכא למידק אמאי לא פליג בלישנא דתנא קמא וליתני יחזיר למלוה. ויש לומר דטעמיה דתנא קמא משום דכיון דנפל איתרע ומשום הכי פליג עליה רבי יוסי ואמר הרי הוא בחזקתו. ולא חיישׁ רבי יוסי לפירעון פירוש בשלמא אי טעמיה דרבי יוסי משום דלא עביד איניש דפרע גו זימניה לא קשיא מדידיה לדידיה דהכא במאי עסקינן בשטר דלא מטא זימניה. ואם תאמר אי לא מטא זימניה מאי טעמייהו דרבנן. ויש לומר חדא דנפל. ותו דילמא איתרמי ליה זוזי ופרע ואלו אידך ברייתא דנתאלמנה או נתגרשה מטא זימניה ולפיכך חיישׁ רבי יוסי לפירעון והיינו טעמא דרבי יוסי בעודה תחתיו דהוי בגו זימניה וטעמייהו דרבנן כיון דנפל אימר צררי אתפסה אבל השתא דאמרת דלא חיישׁ רבי יוסי לפירעון כלל קשיא ומשום הכי הוצרך רש"י ז"ל לתת טעם כולל לרבי יוסי דשטר פרוע לאלתר זהיר ביה למקרעיה. מ"ה נר"ו.

דף ז:

בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה. קשיא לן כיון דחיישׁ תנא לפירעון ומשום הכי כשאין הבעל מודה לא יחזיר כי מודה נמי ניחוש לקנוניא דבכולהו שמעתא דלקמן חיישינן לקנוניא וליכא מאן דאמר לקנוניא לא חיישינן וכדתניא בהדיא דייתקאות אפותיקי ומתנות אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר. ויש לי לדחוק ברייתא בכתובת אשה שאין בה אחריות ואליבא דרבי מאיר וכדתניא לקמן במוצא שטר חוב והאי דלא פריש הכי בברייתא משום דשטר כתובה בכלל שטרי חוב הוא ותנא ליה במתניתין ובברייתא ולא אתי תנא הכא אלא לחדותי דינא דעודה תחת בעלה. הרמב"ן.

ולי נראה שאין צורך לכך דאיכא למימר דהא תנא חיישׁ לפירעון ולא חיישׁ לפירעת ולקנוניא דהא כולה שמעתין דלקמן בהכי הוה רהטא מעיקרא. ועוד שמצאתי בתוספתא כן מפורש מצא אונקלוסיא בזמן שהלוה מודה יחזיר למלוה ואם לאו לא יחזיר לא לזה ולא לזה. דייתקאות אפותיקאות ומתנות בזמן שהנותן מודה יחזיר למקבל ואם לאו לא יחזיר לא לזה ולא לזה אלמא כל שהמחוייב מודה בדבר איכא מאן דאמר דלא חיישינן לקנוניא כלל ודילמא תנא בהא ברייתא נמי הכין סבירא ליה וכשתמצא לומר דהאי תנא חיישׁ לקנוניא לא דחקינן ומוקמינן לה דלא כהלכתא דאיכא למימר בדכתב לה שלא באחריות מפורש. הרשב"א.

אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. לא לאשה שמא נפרעה ולא לבעל שמא תביא האשה עדים ותברר דבריה. ואם תאמר היכי חיישינן לפירעון והאמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. ויש לומר דהיינו דוקא בעיקר כתובה דהיינו מנה ומאתים אבל אתוספת לא אמרינן והכא מיירי מהתוספת. תלמיד הר"פ.

לא יחזיר לא לזה ולא לזה אלמא חיישינן לפרעון. אין להקשות דנימא דהא איירי באינו מקויים ולכך נאמן במיגו דאי בעי אמר מזוייף דיש לומר אם כן אפילו עודה תחת בעלה נמי כיון דאית ליה מיגו יהא נאמן אף על גב דלא שכיח דפרע. גליון.

איפוך נפל ליד דיין וכו'. איכא למידק אמאי איצטריך לפרושי ההיפוך. ויש לומר חדא דאית בה תרתי שלא נפיך בתרייתא. ותו שלא נהפך הסברות ונניח השמות כמו שהם וטעמא דמילתא דהרי זה בחזקתו קאי שפיר אלא יוציא עולמית אבל לא יוציא עולמית לא קאי שפיר אהרי זה בחזקתו. ודוק. מ"ה נר"ו.

אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן. יש לדקדק שנראה שזאת הקושיא אינה נמשכת אלא מחמת המתרץ שאמר איפוך וזה תימה דבלאו הכי קשה מדרבנן אדרבנן שלמעלה אמרו נפל ליד דיין לא יוציא עולמית בין הבעל מודה בין אינו מודה וכאן אמרו בזמן שהבעל מודה יחזיר. ונוכל לומר לזה שהברייתא שלמעלה איירי בשאין הבעל מודה וראיה לזה ששניהם באין במחלוקת זה אומר כולה שלי וזה וכו' אבל בכאן כשהבעל מודה יחזיר, וזה התירוץ הוא דחוק ונאמר מה שאמר הרמב"ן בתחילת דבורו דהכא אין חשש לקנוניא לפי שבזאת הכתובה אין בה אחריות אבל ברייתא דלעיל בשיש אחריות בשטר וחיישינן לקנוניא. מהר"י אבוהב.

קשיא דרבנן אדרבנן. אין להקשות דנימא דהכא איירי בטוען מזוייף ולכך לא יחזיר ואף על גב דרבי יוסי לא מצי איירי בהכי דאם כן אפילו עודה תחת בעלה נמי וצריך לומר רבי יוסי בדטעין פרוע בזה אין לחוש דהא סוף סוף כדמשני בשתי כתובות לא איירי בענין אחד כדפירש בגליון תוספות. ויש לומר דלעולם רבי יוסי קאי אדרבנן נמי והכי קאמר מה שאתם אומרים לא יחזיר אני אומר עודה תחת בעלה יחזיר. אך שלקמן הכי קאמר אתם אומרים לא יחזיר בטוען שתי כתובות הא ליתא דבעודה תחת בעלה בכל ענין יחזיר בין בשתי כתובות בין טוען פרעתי אבל נתאלמנה או נתגרשה משכחת פעמים דלא יחזיר כגון טוען פרעתי אבל אי רבנן איירי בטוען מזוייף אז לא הוי מצי רבי יוסי למימר עלה עודה תחת בעלה יחזיר. ואין להקשות דנימא דהך דלעיל איירי בחייב מודה לכך קאמר הרי הוא בחזקתו והכא איירי בשאין הבעל מודה והכי קאמר לא מיבעיא לא כתב ביה הנפק דאיכא למימר שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי דיש לומר חדא

דלאבייי דאמר עדיו בחותמיו זכין לו כי מטא שטרא לידיה אז היה טעות. ועוד דאם כן הוה ליה למימר לעיל לא מיבעיא דאיכא למימר כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי. ועוד דומיא דרישא דשנים אדוקים בשטר דאיירי בשלוה טוען פרעתי גם סיפא איירי בטוען פרעתי ואינו מודה וכן פירש התוספות לקמן בסוף דבור המתחיל הא קאמר לא היו דברים מעולם. גליון.

שטר כתובה כוליה רבי יוסי הוא ועולמית קאמר אפילו בשטר הקנאה קאמר ולעולם בשאין חייב מודה דחיישינן לפירעון. ורבנן אמרי הרי הוא בחזקתו דלא חיישינן לפרעון אפילו בשאין חייב מודה מיהו דוקא בשטרי הקנאה דליכא למיחש לניסן ולתשרי וחייב דמתניתין לרבנן לאו משום פירעון אלא בשטרי דלאו הקנאה ומשום ניסן ותשרי. מיהו בכתובה ליכא למיחש להכי שאין כותבין לעולם כתובה עד שעת נישואין או עד שעת אירוסין ומשום הכי איצטריך לאפוכי דלא מיתרצי מתניתא אלא בהכי ודוק ותשכח. הראב"ד.

רב פפא אמר לעולם לא תיפוך וכו'. רב פפא לא ניחא ליה בהך אוקמתא משום דאית בה תרתי לריעותא חדא דמהפכינן לקמייתא ומחסרינן לבתרייתא וכולהו כרב פפא לא אמרי דלדבריהם קאמר לא היה לרבי יוסי להזכיר הסיפא דנתאלמנה או נתגרשה. מ"ה נר"ו.

ואמרו ליה רבנן אימר צררי אתפסה. פירש רש"י צררי אתפסה בשעה שנשאה. ואינו מחוור בעיני דבכי הא אמאי לא יחזיר אטו מי שלוה בשטר והניח משכון מי לא מהדרינן ליה שטרא אי ידעינן דמיניה נפל ועוד דלא אשכחן משש צררי אלא בחוב שהגיע זמנו הא תוך זמן לא חיישינן וכדאמרינן בהקובע זמן לחברו דפסקינן הלכתא כריש לקיש ואפילו מיתמי דשקיל אפילו בלא שבועה והכא תוך זמן הוא כל שהיא תחת בעלה. אלא נראה לי דהכי קאמר אימר כשנאבדה כתובתה התפיסה צררי משום דאסור לשהות אפילו שעה אחת בלא כתובה ובהתפסת צררי שריא ליה לשעה כדאמרינן בפרק קמא דכתובות באשה דלא כתב לה כתובה ואתו שיילוה בשבת ואמר להו רבי אמי אתפסוה מטלטלי והוא הדין דהוה מצי למימר הכא ורבנן משום דחיישינן לשתי כתובות אלא משום דאדם מצוי להתפיסה צררי לשוה כדי שלא תאסר עליו ביני וביני עד דמייתי ספרא וסהדי וכתיב לה. ורבינא דאמר לקמן ורבנן משום דחיישינן לשתי כתובות הוא הדין דהוה מצי למימר משום דחיישינן לצררי אלא משום דאסור להשהותה לעולם בהתפסת צררי כדאמרינן התקינו שלא יהו עושין כן כדי שלא יאמר לה הרי כתובתיך

מונחת ליך על השולחן משום הכי נסיב לה טעמא דשתי כתובות והוא הדין לחשש צררי דביני ביני. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: פירש רש"י צררי אתפסה בשעה שנשאה. והקשו עליו דכיון דבשעה שנשאה ייפה כוחה לתת לה משכון תוספת על שטר כתובתה והוא מודה שלא פרעה למה לא יחזירו לה שטר שלה. ועוד דמילתא דלא שכיחא היא דמתפיס לה צררי על כתובתה. לפיכך פירשו דילמא צררי אתפסה בשעה שנפל השטר מידה כדי שיהא מותר לקיימה דלפי שעה סגי בהא כדאמרינן בכתובות אתפסוה מטלטלי וכו' והיינו לאחר מכאן שכתב רש"י בפירושיו. עד כאן.

והא דאמר רב פפא לרבנן אימר צררי אתפסה משום דכיון דנפל איתרע ליה וחיישינן לכל מאי דמצינן למיחש. ואסקה רב חנניא לשמעתא כרבינא דאמר לעולם תיפוך ולטעמיה דרבינא הלכתא כרבי יוסי דאמר לא יוציאו עולמית דחיישינן לפירעון דקיימא לן לקמן בפירקין דחיישינן לפירעון ואף על גב דחייש רבי יוסי לפירעון בעודה תחת בעלה לא חייש דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ואף על גב דאיתרע לא חיישינן לא לפירעון ולא לצררי.

ואי קשיא לך אי הכי היכי אמרו רבנן הנפרעת שלא בפניו והנפרעת מן היתומים לא תפרע אלא בשבועה משום דחיישינן לצררי איכא למימר אימור סמוך למיתה אתפסה צררי כדי שלא תהא צריכה לדון עם היתומים שאין דרכה של אשה לחזר אחר בתי דינין ואפילו קפצה עליו מיתה נמי דלא פלוג רבנן וכן מי שהלך למדינת הים איכא למימר כשהלך סמוך לפרישתו אתפסה צררי אבל בעלמא לא חיישינן מדלא חיישינן הכא. אי נמי התם לאו דינא אלא תקנתא הוא דתקינו רבנן משום יתמי או לנפרעת שלא בפניו שלא תפרע אלא בשבועה משום דחיישינן לשמא בעלמא ואחמירו עלה שבועה בעלמא. אי נמי דחיישינן שמא איהי עצמה תפסה מידי בעלה כי ההיא דרב דלא מגבי כתובה לארמלתא אבל לעולם מן דינא ליכא למיחש לצררי לאפסודי מינה כתובה בנפילה. ומצאתי לרבינו הגדול שכתב בתשובותיו וששאלת מי שגירש אשתו ותובעתו כתובתה ואמר לה פרעתיך או אתפסיך צררי יש לו להשביעה על כך או לא. טענה זו שטען דאתפסה צררי לכתובתה קודם גירושיה אינה טענה לפי שלא ניתנה כתובה לגבות מחיים וכן אמרו הקובע זמן לחבירו וכו' אלא נותן לה ויחרים סתם אלמא לא חיישינן לצררי באשה אלא ליתמי בלחוד ואף על גב דגבי הקובע זמן לחברו אפילו מיתמי גבי הכא שאני דכיון דמית הגיע זמן הוא ועביד איניש דאתפיס צררי וכדכתיבנא אבל מחיים דידיה לא חיישינן דלא גרע מקובע זמן לחברו ועדיפא מיניה דאלו בקובע

זמן אם מצא שטר בשוק אף על פי שלא הגיע זמן חוששין לפירעון והכא אין חוששין. ומיהו הלכתא כרבנן דחיישינן לשתי כתובות דרבים נינהו ושמעינן ליה לרבא דאמר הכי בשילהי פרקין ולפיכך השמיטה רבינו. הרמב"ן.

והרשב"א כתב וזה לשונו: כתב ר"ח דמסקנא דשמעתא כרבינא ולדבריו הלכתא כרבי יוסי ומכל מקום בעודה תחת בעלה לא חייש רבי יוסי לפרעון משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים ולצררי נמי לא חייש רבי יוסי ואף על גב דנפל ואיתרע ליה. ואם תאמר ומי פליג רבי יוסי אמתניתין דתנן הנפרעת שלא בפניו וכו'. איכא למימר שאני התם דאימר סמוך למיתה אתפסה כי היכי דלא תתבזה בבית דין וכו'. אי נמי איכא למימר דהתם תקנתא הוא דתקון משום דחיישינן לשמא בעלמא דלא תפרע אלא בשבועה ובשבועה מיהא גביא אבל לאפסודה לגמרי כתובתה בנפילה משום חשש צררי כולי האי לא עבדי.

ומתשובת הריא"ף ז"ל נראה שהוא סובר כלשון הראשון שכתבנו דלגבי יתמי דוקא אמרו הא בעלמא לא. שכך כתב וששאלת מי שגירש את אשתו וכו' ואף על גב דלגבי הקובע זמן לחברו אפילו מיתמי גבי אשה החמירו מהאי טעמא דאמרן דאינו רוצה שתתבזה בבית דין כיון שהוא קרוב למיתה אבל מחיים דידיה לא. ולי נראה דלא איצטריכינן לכולי האי אליבא דרבי יוסי דרבי יוסי תנא הוא ואימר פליג וסבר דלא חיישינן לצררי כלל ובין נפרעת שלא בפניו בין נפרעת מן היתומים נפרעת שלא בשבועה ותדע לך דעל כרחך לאוקמותא דרב פפא לית ליה דהא לא חייש לפירעון ולצררי ואפילו נתאלמנה או נתגרשה וכיון שכן אין אנו צריכין לדחוק ולתרץ לרבי יוסי. ואפילו לאוקמתא דרבינא בעודה תחת בעלה דחשש צררי לית ליה אבל נתאלמנה או נתגרשה חיישינן לפירעון כשנפל כדחיישינן אפילו בשטר בעלמא ואפילו תוך זמנו ואף על פי שאין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו דכיון דנפל איתרע ליהי וביוצא מתחת ידו לא חיישינן כלל לא לפרעון ולא לצררי.

ומיהו ודאי לענין הלכתא לא קיימא לן כרבי יוסי אלא כרבנן דחיישינן לצררי ואפילו לשתי כתובות חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ועוד דשמעינן ליה לרבא דאית ליה הכין וכו'. עד כאן.

רבינא אמר לעולם איפוך קמייתא. הוצרך התלמוד לומר קמייתא משום דהשתא כפי סברת רבינא מצינא להפוכי בתרייתא הכי אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה דברי רבי יוסי וחכמים אמרים וכו' וטעמיה דרבי יוסי משום דחייש לשתי כתובות אבל לפרעון לא חייש וחכמים לא חיישי לשתי כתובות וחיישי לפירעון הילכך בעודה תחתיו

יחזיר לאשה דלא עביד איניש דפרע בעודה תחתיו אבל נתאלמנה או נתגרשה חיישינן לפירעון והא דלא אפיך רבינא בתרייתא משום דאם כן לא הויא מתלוקתם בחדא גוונא דלרבי יוסי טענת הבעל שתי כתובות יש לה ולרבנן טענת הבעל פרעתי. ואם תאמר השתא נמי דמהפכינן קמייתא הוי מחלוקתם הכי. לא קשיא דהבעל טוען שתי כתובות יש לה ורבנן חיישי לשתי כתובות ורבי יוסי סבירא ליה דלשתי כתובות לא חיישינן והיינו דבעודה תחת בעלה יחזיר לאשה אבל נתאלמנה או נתגרשה אי טעין פרעתי לא יחזיר דחיישינן לפירעון לאפוקי מדרבנן דסבירי להו דלא חיישינן לפירעון ומשום דידע רבי יוסי דהא דאמרי רבנן לא יחזיר משום שתי כתובות ולא משום פירעת והיינו דלא מחלקי בין עודה תחתיו לאין עודה תחתיו הוצרך לומר הכי ודוק ותשכח. אי נמי איכא לפרושי דעל כרחך לא פליג רבי יוסי בחשש שתי כתובות אלא בעודה תחתיו לפי שאינה באה להוציא ממנו עתה דבר ולחששא רחוקה כי האי לא חיישינן אבל נאלמנה או נתגרשה שעתה באה לגבות כתובתה חיישינן לשתי כתובות. וקצת קשה דאם כן לא הוה ליה לתלמודא למסתם ולמימר ורבי יוסי לשתי כתובות לא חייש. הילכך הראשון עיקר. ואכתי קשה כי זה הפירוש בעצמו אתה יכול לפרש אם תהפך בתרייתא.

ויש לומר דאין הכי נמי אלא דרבינא עצמו לא חייש לפרעון ואפיך קמייתא כי היכי דליהוו רבים כוותיה וזה נכון. מ"ה נר"ו.

כתוב בגליון תוספות. דחיישינן לשתי כתובות ורבי יוסי לא חייש לשתי כתובות והשתא הא דאמר תנא קמא לא יחזיר היינו אי טוען שנתב לה כתובה אחרת ולא שטוען פרעתי וכן פירש בקונטרס. ורבי יוסי דקאמר נתאלמנה או נתגרשה לא יחזיר היינו כשטען פרעתי ולא בטענת שתי כתובות. עד כאן.

וכתוב על זה בגליון ואין להקשות דנימא דאיירי רבי יוסי בדטוען שתי כתובות דנאמן בנתאלמנה במיגו דאי בעי אמר פרעתי אבל עודה תחת בעלה ליכא מיגו דאינו נאמן לומר פרעתי. ויש לומר דאין זה מיגו דאי טעין פרעתי אז לא היה נאמן אמנה ואמאתים רק אתוספת לכך טעין שתי כתובות כדי שלא יצטרך לפרוע כלום. אי נמי פרעתי הויא כופר הכל והוי העזה טפי ממה שטוען שתי כתובות ולכך לא הוי מיגו עד כאן.

ומהר"י כ"ץ כתב וזה לשונו: פירש בקונטרס לעולם איפוך קמייתא ודקא קשיא לך וכו'.

ואין הבעל מודה דקתני לאו באומר פרעתי. ותימה לי אם כן רבי יוסי דלא חייש לשתי כתובות היכי קאמר בנתגרשה לא יחזיר כיון דמודה הבעל שלא פרעה. ויש לומר דאין הבעל מודה כלום דליתא קמן שיודה אי נמי באומר אל תחזיר לה בסתם. עד כאן.

כתוב בתוספות ובלאו איפוך לא מצי וכו'. דאם כן עודה תחת בעלה אמאי יחזיר לאשה וכו' ואין להקשות דנימא דאיירי בדטוען פרעתי ולכך נאמן במיגו דאי בעי אמר שתי כתובות היה לה. אם כן עודה תחת בעלה נמי כיון דאית ליה מיגו. ועוד דאינו טוען ברצון שתי כתובות דאז היה צריך לפרוע אחת ממה נפשך ולא הוי מיגו. גליון.

משום דחיישינן לשתי כתובות. פירש רש"י דחיישינן שמא בשעה שאבדה כתובתה כתב לה כתובה אחרת כדי שיהא מותר לשהותה ורבי יוסי לא תייש להכי דקסבר דמאן דעביד הכי בבי דינא ובפרסום עביד וקלא הוה לה למילתא וסבר רבי יוסי דמותר לשהות את אשתו בלא שטר כתובה דאף על גב דלכולי עלמא אסור לשהות את אשתו בלא כתובה כדאיתא בפרק אף על פי הני מילי בלא כתובה כלל אבל בלא שטר כתובה מותר להשהותה אליבא דרבי יוסי וסומך על תנאי בית דין ואפילו במקום שכותבין כתובה וכדרבנן דפליגי אדרבי מאיר התם וסברי משהה אדם את אשתו שתים ושלש שנים בלא כתובה וכדפרישנא התם בסייעתא דשמיא. והלכתא כרבנן דהכא דחיישי לשתי כתובות. הריטב"א ז"ל.

מחלוקת בששניהם וכו'. פירש רש"י מחלוקת מלשון חלוקה. הוצרך לפרש כן שאין לפרשו כמו בעלמא דפלוגתא דרבי ורבי שמעון בן גמליאל בכהאי גוונא אבל אחד אדוק בתורף ואחד בטופס זה נוטל תורף וזה נוטל טופס דהא רבי ורבי שמעון בן גמליאל לא פליגי אלא במודה בשטר שכתבו ואפילו באחד אדוק בתורף ואחד בטופס נמי פליג רבי דאי לא מקיימינן ליה לית ליה למלוה כלום דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. ועוד היה צריך לפרש רש"י כן לפי פירושו בתורף וטופס שפירש שהעדים הם בטופס וכשהמלוה אדוק בתורף לרבי דסבירא ליה צריך לקיימו לא מהני ליה מידי דהא אין לו עדים וטפי עדיף ליה טופס שיגבה חובו מבני חרי אף על פי שאין זמן במה שבידו אבל לרבי שמעון בן גמליאל בתורף עדיף דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ולזה פירש מחלוקת מלשון חלוקה וקאי אדרבי שמעון בן גמליאל שהזכיר בפירוש יחלוקו וכי תימא ואפילו לרבי שמעון בן גמליאל היכי מהני תורף למלוה לגבות ממשעבדי משום דמודה בשטר. (לא נמצא יותר). הריצב"ש.

מחלוקת בששניהם אדוקים בטופס. פירש רש"י מאי לשון מחלוקת חלוקה. ופירש שהתורף הוא מקום המלוה והלוה והערב והמעות והזמן והוא בראש השטר. וטופס הוא מה שחוזר למטה כגון שחוזרין מענינו של שטר למטה ולא בשיטה אחרונה שהרי אין למדין ממנה אלא סמוך לסופו של שטר ועל זה שנינו כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים הכל הולך אחר התחתון אבל זמן לא מהדר ועיקר השטר הוא התורף דאי משום

חתימת העדים שהוא בטופס הא אית ליה לרבי שמעון בן גמליאל מודה בשטר וכו' והאי נמי מודה הוא. זהו תורף פירוש רש"י. ולפי פירוש זה הא דאקשינן לקמן טופס למה לי משמע דאלוה בלחוד אקשיה והכי קאמר אם הלוה אדוק בטופס מאי עביד ליה והרי המלוה יתבע חובו משלם בתורף שבידו אבל אמלוה לא קשיא לן מידי שהרי הוא יכול לתבוע חובו בטופס שבידו לגבות מבני חרי. ומפרקינן לדמי כלומר אין אומרים שיטול ממש זה תורף וזה טופס אלא שמין כמה שוה שטר שיש בו זמן יותר משטר שאין בו זמן ודמי שטר שאין בו זמן חולקים שהרי שניהם שוין בתפיסת השטר חוץ מן הזמן שזה תופס בו ולא זה לפיכך חולקים דמי שטר שאין בו זמן ודמי הזמן נוטל יותר על מחצה שלו מי שהתורף בידו בין מלוה בין לרה. זהו פירוש לפירוש רש"י וסוגייתו נכונה. אבל מה שאמר דאי משום עדים הא אית ליה לרבי שמעון בן גמליאל מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו אינו נכון לפי שלא אמר רבי שמעון בן גמליאל מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו אלא כשהעדים חתומים עליו דסבר הואיל ויש שטר בידו של זה אין אומרים בו מיגו דקיום שטרות דרבנן בעלמא הוא ועוד דכיון דמילתא דעבידא לאיגלויי היא לא מצי כפר ביה שמא יבאו עדים ויעידו אבל כי ליכא עדים כלל לא אמר. הרמב"ן.
ואפשר לומר שאף על פי שאין עדים בתורף כיון שהדבר ברור שהיו עדים בו אף על פי שאלו יחלק לא יהיו עליו עדים הרי זה כשטר שנמחקו עדיו בפנינו והרי אנו קיומו וגובה בו מן הדין ואי נמי דהוה ליה כשטר שאין בו עדים שנמסר בעדים דאנו כעדי מסירתו כיון שנתברר לנו שאינו מזוייף. עוד יש להקשות על פירוש רש"י דמאי קאמר דאי משום עדים הא אית ליה לרבי שמעון בן גמליאל מודה בשטר שכתבו וכו' מנא ליה לתלמודא דרבי אלעזר נסיב לה אליבא דרבי שמעון בן גמליאל דילמא אליבא דרבי סבירא ליה דאמר צריך לקיימו דקיימא לן כוותיה ויש לומר דכיון דרבי שמעון בן גמליאל אמר בפירוש יחלוקו ורבי לא אידכר ליה בהדיא יחלוקו אף מחלוקת דקאמר רבי אלעזר אליבא דרבי שמעון בן גמליאל נסיב לה ושמא רבי אלעזר כוותיה סבירא ליה דרבי יוחנן רביה הכין סבירא ליה כדאיתא בבבא בתרא פרק מי שמת בשמעתא דבני ברק.
אלא דאכתי קשה מדמקשה התם טופס למה לי ולא קשה ליה אלא אלוה ולא אמלוה והוה ליה למימר בפירוש לוה טופס למה ליה ועוד דבגמרא דבני מערבא בריש פרקין דהכא גרסינן בדרבי אלעזר איפכא דגרסינן התם אמר רבי אלעזר הכל הולך אחר תופס בעדים עד כאן וזה מפורש שלא כדברי רש"י דאדרבה לפי דבריו העדים לא מעלים ולא מורידים. הרשב"א. וגם לפי פירוש רש"י בטופס אין בכל השטרות טופס שהרי אם רצה

שלא להחזיר אלא פעם אחת הרשות בידו דהא דתנן הכל הולך אחר התחתון אם חזר קאמרינן. הרמב"ן.

והרא"ש כתב לקמן וזה לשונו: לרבי אלעזר דאמר זה נוטל תורף וכו'. טופס למה לי וכו'. תימה מאי סלקא דעתיה שרוצה רבי אלעזר לומר אם רצה לומר דוקא בששניהם אדוקים בתורף או בטופס אז יחלוקו את כל המלוה אבל אחד אדוק בתורף ואחד אדוק בטופס לא יחלוקו את כל המלוה אלא זה נוטל תורף וזה נוטל טופס אם כן יפה כח המלוה בין כשהוא אדוק בטופס בין כשהוא אדוק בתורף ממה ששניהם אדוקים בתורף שהרי הוא גובה כל חובו בין כשהוא אדוק בטופס בין כשהוא אדוק בתורף כדפירש הקונטרס לקמן ועוד מאי קא פריך טופס למה ליה הרבה מועיל הטופס למלוה שהוא גובה כל חובו ואי משום לוה קפריך אם הוא אדוק בו מזה אינו מתרץ כלום שהרי הזמן כתוב בתורף. ועוד אפילו אי תורף בידו מצי לאקשויי הלא המלוה גובה כל החוב בטופס שבידו ונראה לי דלא גרסינן טופס למה ליה אלא גרסינן למה לי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך וסלקא דעתיה דלענין נפקותא דנייר בעלמא קאמר זה נוטל טופס וזה נוטל תורף ואי לענין לגבות פשיטא דאינו יכול לגבות לא בתורף ולא בטופס כאשר נפרש לקמן ומפסיד המלוה והכי הוה ליה למימר אבל אחד אדוק בטופס וכו' אינו גובה כלום ומה לו להזכיר תלוקת הנייר. ומשני לדמי פירוש לאו לחלוקת הנייר קאמינא אלא לדמי החוב חולקים כי דבר שהוא עיקר השטר כגון עדים וכו' אבל זמן שאינו אלא ייפוי וכו'. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א לקמן: גירסת הספרים ולרבי אלעזר דאמר זה נוטל טופס טופס למה ליה. וקשיא לי היכי קאמר טופס למה ליה דהא ודאי אם המלוה אדוק בו אהני ליה לגבות מבני חרי. מיהא לפי שיטת רש"י שפירש שהכל כתוב בטופס חוץ מן הזמן אדרבה הוה ליה למימר תורף למה לי שהרי כיון שאין עדים חתומים בו אין מועיל כלום לא למלוה ולא ללוה. ומיהו בזה כבר פירש רש"י ז"ל בסמוך דאי משום חתימת עדים דהויא תחת הטופס הא אית ליה לרבי שמעון בן גמליאל מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו והא מודה במקויים שחולקין מכל מקום לא אשכחן ליה בהדיא דאדכר חלוקה ואין פירושו נכון כדבעינן למימר וטעמא אחרינא הוא דאיכא דמהני תורף בלא עדים כאלו היו חתומין בו וכדבעינן למימר ומיהו קשיא אידך היכי קאמר טופס למה ליה דהא מהני למלוה מיהת. ויש לפרש דלישנא קלילא הוא והכי קאמר טופס ביד לוה למה לי דכיון דהתורף שבו הזמן נפל ביד המלוה וגובה מנכסים משועבדים מאי אהני ללוה הטופס שנוטל וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך.

ופרקינן לדמי. ופירש רש"י מעלין בדמים כמה תורף יפה מן הטופס מפני שבו יש זמן שראוי לגבות בו ממשעבדי מה שאין כן בטופס שאין בו זמן ואמרינן שטרא דאית ביה זמן כמה שוה ודלית ביה זמן כמה שוה שטרא דאית ביה זמן גבי ממשעבדי וכו' וכדאיתא בגמרא מפירושא דמר יהודאי גאון ז"ל. ולהאי שיטתא יש לנו לומר על כרחנה דהא דאמר לדמי לא שיטול בעל התורף כל מה שהיה יכול לגבות בו לבדו דאם כן הדרא קושיא לדוכתא טופס ביד לוה למה ליה אלא הכי בעינן לומר ששמין כמה שוה שטר בלא זמן וחולקין הסך הזה כלומר שלא יגבה ממנו המלוה אלא חציו ומה ששוה התורף יותר מפני הזמן שיש בו יהיה לבעל התורף שתפס בו ומה שחולקים בשוה מה שהיה שוה השטר בלא זמן מפני שבין הטופס ובין התורף כל חד מינייהו ראוי הוא לבני חרי ואם כן הרי תפיסתן שוה לגבי בני חרי ואם תאמר והלא כל מאי דתפיס האי דידיה הוא ואם כן כשהמלוה אדוק בתורף הרי הוא כאדוק בכל השטר ואלו נתנו לו התורף היה גובה בו ממשעבדי כאלו העדים חתומים תחתיו ואם כן למה נוטל הלוה שאדוק בטופס חצי דמי שטר שאין בו זמן. ויש לומר דאף על גב דהעדים החתומים בטופס מועילין לבעל התורף כיון שעל כל השטר הם מעידים ובטופס הן חתומים לא סגיא דלא יטול הלוה מחצית עדותם לבני חרי מיהת כיון שאף מלקו לבדו היה מועיל לבני חרי. כן נראה לי.

ובתוספות הקשו על פירוש רש"י שאומר שהטופס מועיל לגבי בני חרי מפני שמחזירין בשיטה אחרונה שם המלוה והלוה והמעות שהרי אין למדים משיטה אחרונה והחזרה זו כמאן דליתא דמי ומה ששנינו כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים וכו'. בשכתוב למעלה משיטה אחרונה. עוד הקשו על פירושו שכתב שהתורף אף על פי שאין עדים חתומים בו מועיל אליבא דרבי שמעון בן גמליאל שזה אינו שלא אמר רבי שמעון בן גמליאל אלא כשיש עדים חתומים בשטר. ור"י כתב דהיינו טעמא דמהני ליה תורף אף על פי שאין עדים חתומים בו דכיון דאי אפשר לשטר בלא תורף עדים החתומים על השטר אכולה מילתא מסהדי וכאלו חתומים על כל שיטה ושיטה וכשנטל חברו הטופס שהעדים בו לא יזיק כלום לתורף והוה ליה כשטר שנמחק בבית דין שהרי בא לפנינו שלם ועדיו עמו. ואם תאמר אם כן יועיל זמן גם כן לגבי בעל הטופס ויטול חלקו בו דהא על כוליה שטרא כתיב וכנמחק בפנינו דמי. ויש לומר דכיון דאפשר לשטר בלא זמן זמן מילתא וממונא באנפי נפשיה הוא לשעבוד נכסים המשועבדים והרי הוא חלוק לעצמו לזכות בו מי שתופס בו כמי שתופס בטלית שיזכה בזה שיש בחלקו. ומכל מקום עדיין קשה לפירוש זה מה שגורסים בכל הספרים טופס למה ליה דמשמע דסתמי פרכינן

דאפילו למלוה טופס למה ליה והוה ליה למימר טופס ביד לוה למה לי דהא לא פסיקא לן שיהא אדוק הלוה בטופס לעולם.

ובתוספות אמרינן דלא גרסינן טופס למה ליה אלא הכי גרסינן למה ליה והקושיא בין מתורף בין מטופס דהא קא סלקא דעתיך דהא דאמרינן זה נוטל טופס וזה נוטל תורף לא לגבות בו אלא לזכות בנייר בלבד דאלו לגובייא לא הוה חזיא מכיון שנחלק ולהכי פרכינן דאם כן מה ההקפדה הזאת שזה יטול טופס וזה יטול תורף וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך ופרקינן דלדמי והא דלא פריך נמי יחלוקו למה לי משום דהוה משמע ליה דיחלוקו לדמי אבל זה נוטל וזה נוטל לא הות משמע ליה לדמי. וקשה לפירוש זה דהא בתר דפרישנא דזה נוטל וזה נוטל לדמי קאמר. טרחינן טובא לברורי דיחלוקו דקאמר לדמי דאלמא סתם חלוקה לא הוה משמע אלא לדמי.

ויותר ראוי לפרש שיטא זו דחדא דאית בה תרתי נקטינן והכי קאמר למה ליה לרבי אלעזר כוליה האי למיטרח אימתי חולקים בשוה ואימתי זה נוטל תורף וזה טופס והלא אין חלוקות אלו אלא לניירא בעלמא ומה לנו להקפיד בחלוקות אלו כל כך בין רב למעט וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך ומהדרינן דכוליא לדמי היא וכדפריש ואזיל. כן נראה לי.

ויש שפירשו שמועתנו כי באמת התורף כתוב למעלה בראש השטר והטופס בסופו סמוך לעדים ומחזירים המעות ועיקר ההלואה קודם שיטה אחרונה אבל שמות בעלי דבר לא היו מחזירין אלא שהיו כותבים בו המלוה והלוה הנזכר והזמן פעמים שכותבים אותו בתורף פעמים שכותבים אותו למטה בטופס קודם שיטה אחרונה והשתא פרכינן שפיר טופס למה ליה דאי ביד לוה הוא לא מהני מידי כדאמרינן לעיל היכא שהזמן כתוב למעלה בתורף מיהת ואי ביד מלוה הוא כל שכן דלא מהני ליה מידי לגובייא כיון שאין בו שם הלוה והמלוה. ופרקינן דזה נוטל וזה נוטל דקאמר היינו לדמי כלומר שאין חולקים בשומת נייר אלא בשומת דמי וכגון שהזמן כתוב בטופס דיהיב ליה בעל התורף לבעל אטופס דמי הזמן שבידו בלבד ואידך הוי לבעל התורף ואפשר שאם המלוה אדוק בטופס אינו כלום כיון דאלו שקיל ליה אינו גובה בו ולוה דשקל תורף לא בעי לעדים שבטופס ולא אמרו זה נוטל טופס וזה נוטל תורף אלא להיכא שהמלוה אדוק בתורף והלוה בטופס דאהני ליה טופס ללוה מפני הזמן שבו ומשום הכי לא קאמר הכל הולך אחר התורף. ואם תאמר מה הוצרכנו לתרץ דפלגי בדמי נימא דאהני ליה טופס ללוה שלא יגבה מלוה בתורף שבידו ממשעבדי כיון שהזמן הוא בטופס. ויש לומר דאין הכי נמי אלא דעדיפא מינה נקט דאי מההיא זמנין דלא מהני טופס ללוה אם יש לו נכסים

בני חורין אבל עכשיו שאומרים כמה השטר שוה יותר מפני הזמן שבו הא ודאי אפילו הוא עשיר ויש לו בני חורין הרבה לא סגיא שלא ישוה יותר מפני הזמן שמא ישתדפו בני חרי. אי נמי הא קמשמע לן דאי בעי מלוה לתת ללוה דמי הזמן כופין אותו ליטלם ושיניח לו שטרו שלם שזה נהנה וזה אינו חסר הוא ומיהו אם אין המלוה רוצה לתת דמים אלא ליטול חלקו ולגבות מבני חרי הרשות בידו. ולפי פירוש זה לעולם אין חולקין ביניהם מה ששוה השטר שאין בו זמן.

ובירושלמי אמרו הכל הולך אחר התופס בעדים ואין זה כפי שיטת הגמרא שלנו לפי הפירושים שכתבנו. ויש להראב"ד פירוש שהוא בשיטת הירושלמי וכבר כתבנו בחדושין הארוכים והוא הנכון יותר. עד כאן.

ומפרשים אחרים אמרו לשון אחר. דטופס היינו ראש השטר והזמן כתוב בו לבד ותורף הוא מותר השטר כלפי סופו עם חתימת ידי עדים והוא מקום המלוה והלוה והערב והמעות והעדים ואף על פי ששנינו הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש וכו' ומקום הזמן וקרוי תורף והשאר הוא טופס כיון שרוב עיקרו של שטר הוא מקום המלוה והלוה והערב והמעות והעדים קרי ליה תורף והשאר קרי טופס אף על פי שהוא מעיקרי השטר ושם נקרא הכל בכלל התורף ומפני כך אין הטופס שוה כלום אלא לצור על פי צלוחיתו ומשום הכי אקשינן טופס למה לי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך כלומר אם המלוה אדוק בו אינו שוה לו כלום ואף אם הלוה תפוס בו בטופס מה הנאה יש לו והרי המלוה יתבע חובו משלם בתורף שבידו. ומפרקינן לדמי כלומר אין קורעין את השטר ואין שמין לו לאחר חלוקה שטופס בפני עצמו אינו שוה כלום אלא רואין כמה דמיו עם התורף למלוה כדעבדינן בבהמה טמאה שרואין תפיסתן של כל אחד כמה שוה עם חברתה ואין אחד מהן יכול לומר שלי שלי ושלך שלך חלוק וטול הילכך אם המלוה תפוס בתורף והלוה בטופס פורע לו חובו ומנכה לו דמי הזמן דשמין שטרא דאית ביה זמן כמה שוי למלוה יותר משטר שאין בו זמן ומנכה לו מאי דביני ביני אבל אם הלוה אדוק בתורף אין הטופס שביד המלוה שוה לו כלום אלא לצור על פי צלוחיתו. ואי קשיא אי הכי היכי אמר רבי אלעזר זה נוטל תורף וזה נוטל טופס דמשמע דאתרווייהו קאי והרי טופס ביד מלוה אינו שוה לו כלום לא תיקשי דרבי אלעזר ודאי הכי קאמר מי שהוא אדוק בתורף נוטלו בין מלוה בין לוה ומי שהוא תפוס בטופס נוטלו בין מלוה בין לוה ואנן הוא דקשיא לן בגמרא הואיל ומי שהוא אדוק בטופס לא מהני ליה ולא מידי לימא רבי אלעזר הכל הולך אחר התורף מדקאמר וה נוטל וזה נוטל משמע שאף בנטילת טופס הוא נהנה ומפרקינן להכי אמר רבי אלעזר זה נוטל וכו' שאין הכל הולך

אחר התורף לעולם שפעמים שמי שהוא תפוס בטופס נוטל דמים ונהנה כגון בלוה ומיהו איתא לדרבי אלעזר בין בלוה בין במלוה.
והוי יודע דהא דמפרקינן לדמי הוא הדין דהוה לן למימר דנהנה דלא טריף ממשעבדי דיליה ואפילו אתה חולק גופו של שטר לוה נהנה אלא דאי אית ליה בני חרי מאי הנאה אית ליה הרי זה השטר נגבה כולו מבני חרי ודעדיפא מינה מתרץ ליה וקושטא דדינא קאמר ליה ולדמי לומר שאפילו יש לו בני חורין נהנה שהרי לעולם דמיו פחותין שמא יהא צריך לגבות מן המשועבדים למחר וליומא אחריתי.
ורבינו חננאל כתב בפירוש טופס ותורף האמור בשמועה זו שפירש טופס כי הא דתנן בגיטין הכותב טופסי גיטין צריך שיניח וכו'. שטרי מלוה צריך שיניח מקום המלוה והלוה ומקום המעות ומקום הזמן וכו' ואקשינן לרבי אלעזר דאמר זה אדוק בתורף וזה אדוק בטופס וכו' טופס למה ליה לצור על פי צלוחיתו הוא צריך ואמרינן לדמי ופירוש תורף הוא שם המלוה והלוה וסכום המעות והזמן וכשיהיו שנים אדוקים בשטר וזה אומר שלי הוא והוא מקויים דברי הכל חולקין לא שחותכין השטר וחולקים אותו כי זה הפסד הוא אלא דמי השטר חולקים ופשטוה מהא דתנן היו שנים רוכבין על גבי בהמה הכו' ועלתה שמועה זו בכי האי סברא שאם היו שנים אדוקים בשטר זה בטופס וזה בתורף בשלמא שם המלוה והלוה וסכום המעות יתכן לעמוד בהם עכשיו ואין השטר ואפילו נקרע או אבד מאחר שעמדו בו אין חוששין לשטר ושניהם חולקים הדמים אבל הזמן שרוצה להיות בידו לטרוף ממשעבדי שמין כמה שוה שטר זו שיש בו זמן ויש לו לגבות ממשעבדי שאין ללוה נכסים בני חרי ואם יש בו זמן טורף ממשעבדי ואם אין בו זמן אבד ממונו ומה שעולה בזו השומא שקיל מי שבידו התורף וכן הדין ורבי יוחנן לא חלק אלא בזמן שהתורף באמצע אבל בזמן שהיה זה תופס בתורף וזה בטופס לא חלק ודמי השטר לזה שבידו התורף והדין כאשר פירשנו ולדברי הכל בדבר שאם יחלק יבא לידי הפסד שמין אותו בדמים וחולקים הדמים כדתנן בפרק השותפין אין חולקים את החצר עד שיהא בה כדי לזה וכדי לוה ואסיקנא התם בגמרא תא שמע זה הכלל כל שאלו יחלק וכו'. אלו דברי רבינו חננאל. ודברים סתומים הן אבל כך נראה שהוא מפרש שמועה זו שכל זמן ששניהם אדוקים בטופס או בתורף לפיכך חולקים בשוה מפני שאנו רואין ביד זה שטר שריר וקיים וביד זה שטר שריר וקיים ותפיסתן בו שוה ואפילו אתה אומר יטול זה עד מקום שידו מגעת וזה עד מקום שידו מגעת כלומר שיקרע השטר אף על פי כן חלוקתן שוה שהרי ראינוהו כשהיה קיים וחולקים בשוה בדמים ואין אומרים שלא יהא לכל אחד אלא מה שהיה כתוב במה שבידו שמאחר שכולו דבר אחד אין

חולקים אותו. ועוד שאם כן הפסיד המלוה שאין בידו דבר שלם ודין הוא שתהא חלוקתן שוה כמו שפירשתי למעלה אבל כשהאחד אדוק בתורף שהוא מקום המלוה והלוה והערב והמעות והזמן ואחד אדוק בשאר לשון השטר וחתימת העדים קשיא לן אותו הטופס למה לי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך שאם המלוה אדוק בו פשיטא לך דלא מהני ואפילו הלוה אדוק בו עדיין יגבה מהלוה כל חובו שכיון שיצא לפנינו שטר זה כשהוא קיים בעדים אפילו יטול זה אחר כך עדיו המלוה יגבה מה שכתוב בתורפו ואין הלוה יכול לכפור בו שהרי אנו יודעין שאותו תורף שבידו קיים הוא ובאמת הלוה לו. ומפרקינן לדמי כלומר שמין הטופס כמה שוה בכאן עם התורף ואין שמין אותו לאחר חלוקה הילכך אם הלוה אדוק בו בטופס שהוא מקום העדים נוטל דמי הזמן כלומר מה ששטר זה פוחת מדמיו אם אינו גובה ממשועבדים כאלו לא היה בו זמן ולא היינו יודעים אימתי נכתב שכיון שהיה הלוה אדוק בעדים לבדו אנו רואין אותו התורף שביד המלוה כאלו הוא שטר כשר שלא היו עליו עדים וכל שטר שאין עליו עדים אינו גובה אלא מנכסים בני חורין לפיכך אומדין מה השטר שוה יותר כשיכול לטרוף מן המשועבדים שמזמן פלוני הכתוב בשטר ולעולם ונותן המלוה ללוה כמו שפירשתי. ולפירוש האחרון שכתוב למעלה בספר הערוך נמי כך פירש ואמר משכחת לה בשטרי ארץ אדום שכותבין הזמן בראש השטר ככתובות וגיטין שלנו שנמצא האחד תופס בראש השטר שיש בו מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן.

ובירושלמי מצינו אמר רבי אלעזר הכל הולך אחר התפוס בעדים אמר רב אין שמעתינה אתיא כרבי שמעון ודברי רבי אלעזר הן האמורין בגמרא דילן שאמר שהולכין אחר התורף והא דאמר רב אין שמעתינה אתיא כרבי שמעון הכי פירושא אם שמעת שהכל הולך אחר התפוס בעדים לרבי שמעון שמעתה שאלו לרבי דאמר יתקיים השטר בחותמיו פשיטא דהכל הולך אחר העדים שכיון שאחד מהן תפיס בו בלבד אין אתה יכול לקיימו שדינו שיטול עד מקום שידו מגעת. ויש לפרש דבני מערבא סברי לרבי דגבי ליה כוליה וכיון דכששניהם תפוסים בעדים אינם חולקין אף כשהלוה תפוס בלבד אין הולכין אחר תפיסתו וגבי ליה מלוה מכל מקום נראה מכאן שהתורף הוא עם חתימת ידי העדים שלא כדברי רש"י ורבינו חננאל. עד כאן לשון הרמב"ן.

וזה לשונו בהשמטה שבסוף המסכתא: אבל זה אדוק בטופס וזה אדוק בתורף זה נוטל טופס וזה נוטל תורף ומקשינן טופס למה לי ומפרקינן לדמי וכתוב בספרים דאמרינן שטרא דאית ביה זמן כמה שוה ולית ליה זמן כמה שוה משום דשטרא דאית ביה זמן גבי ממשעבדי ולית ביה זמן גבי מבני חרי ויהיב ליה היאך דביני ביני. עמדנו על נוסחאות

שנות ובדוקות ומצינו שכל זה הלשון אינו בהם ובמקצתן כתוב פירושה דאמרינן שטרא דאית ביה זמן וכו' וזה הפירוש העלה השמועה בקושי ועמעום והרבה בה הדעות לבעלי הפירושים וכיון שאינו עיקר גמרא השמועה מתחוורת שנפרש תורף האמור כאן שהוא השנוי במשנתנו בכותב טופסי שטרות צריך שיניח מקום המלוה והלוה ומקום המעות ומקום הזמן אלא שנשים כאן בכלל התורף אף מקום העדים דבשטר חתום ודאי תורפו מקום העדים הוא עם מקום המלוה והלוה והמעות והזמן לפיכך אמרו כאן שאם נזדמן שהיה כתוב בשטר זה טופס בראשו ואחד אדוק בו והתורף כולו כתוב למטה והשני אדוק בו זה נוטל תורף וזה נוטל טופס לפיכך הקשו האדוק בטופס מה יטול אם מלוה אדוק בו אינו גובה כלום. ואם לוה אדוק בו פעמים נמי שאין פוחתים לו כלום כגון שאין טופס זה צריך למלוה עכשיו. ומפרקינן לדמי כלומר שאין קורעין את השטר ואין דנין בו לאחר חלוקה אלא רואין עכשיו טופסו של שטר זה כמה שוה בכאן כשהוא מתובר לתורף ומי שהוא אדוק בו נוטל דמיו בין מלוה בין לוה דודאי טופסי שטרות לשופרא דשטרא ולפירושא דמילתא הן נכתבין ודמי השטר מעולין כשהוא שלם יותר ממי שניטל טופס מהן ופעמים שיש בטופס שעבודין מטלטלי אגב מקרקעי וכן דאקני ושבח וכן כיוצא בהן דכולן בכלל טופס הן ויש להן דמים גדולים בשטר עם התורף ובפני עצמן למלוה אינם כלום אלא לצור על פי צלוחיתו. וזו דרך ברורה. והירושלמי מוכיח עליה שאמרו אמר רבי אלעזר הכל הולך אחר התפוס בעדים לומר שאם לוה תפוס בעדים פטור לגמרי ואם מלוה אדוק בה דנין לו מהן לפי מה שהוא תפוס בידו מגוף השטר. שינו שתי הגמרות לשונם בשמעתא דרבי אלעזר אבל ענין אחד הוא ולמדנו שעיקר התורף מקום העדים הוא ותו לא מידי. עד כאן.

וכתב מהר"י אבוהב ז"ל וזה לשונו שם: שהוא ידוע שהתורף מעולה מן הטופס עם כל זה יש לדעת כמה מעלות טובות יש לתורף על הטופס ולחקור זה נלך למשנת גיטין.

הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש והאשה ומקום הזמן והנראה משם שאין בטופס לא שם האיש והאשה והזמן ואם כן הוכרחנו לפרש כאן שהטופס אינו אלא לשופרא דשטרא והמלוה יתן ללוה ב' או ג' דינרים בשביל שיהא השטר נאה ומוחזק אף על פי שלעיקר השטר אינו מעלה ולא מוריד. אבל קשה לזה הא דאמרינן הכא דאמרי הכי שטרא דאית ביה זמן וכר' ויהיב ליה היאך דביני ביני שאם בטופס אין בו כלל מעיקר השטר מה שייך לומר זה. ולזה נפרש פירוש אחר והוא פירוש רבינו חננאל ז"ל שבתורף יש מלוה ולוה וזמן ומעות וכל עיקרי השטר חוץ מהעדים שהן חתומים בטופס וזה אינו סותר למשנת גיטין ששם לא דבר בעדים כלל מה תאמר כיון שבתורף יש כל

העיקר מאי איכפת ליה לבעל השטר שיהיו העדים ביד הלוה שנאמר בכאן שמין שטרא דאית ביה זמן כמה שוה וכו' לזה כבר תירץ ר"ח ז"ל שכל זמן שיש עדים מהני הזמן הכתוב בתורף וכל זמן דליכא עדים לא גבי ממשעבדי. ויש מי שפירש פירוש אחר והוא שבטופס יש אחד מעיקרי השטר שהוא הזמן ואם כן מה שאמר בכאן שטר שיש בו זמן כמה שוה צדק אבל זה סותר למשנת הכותב טופסי גיטין ששם אומר שבתורף כתוב הזמן ומכאן נראה שהוא כתוב בטופס וכבר הוקשה להרמב"ן ז"ל זאת הקושיא ותירץ דהכא כיון שעיקר השטר הוא מקום הלוה והמלוה והערב והעדים קרי ליה תורף והשאר אף על פי שהוא הזמן קרי ליה טופס והתם באותה משנה אם תעיין בה תראה שהזמן בכלל טופס כמו שאמר הכותב טופסי גיטין צריך שיניח וכו' ואם הזמן בכלל התורף הוה ליה למימר הכותב טופסי גיטין לא יכתוב שם האיש וכו' והזמן אבל ממה שאמר שיניח נראה שהזמן בכלל הטופס ויש פירוש אחר והוא של רש"י ז"ל שפירש שהטופס והתורף שוין הן אלא שבתורף יש זמן כתוב ולא בטופס ולפי זה הפירוש יצדק אמרו בכאן שמין שטר שיש בו זמן וכו' אבל נראה שסותר לגמרי משנה גיטין שמהתם נראה שהטופס גרוע מאד ומהכא נראה לפי פירוש רש"י שאין יתרון לתורף על הטופס אלא הזמן לבד. לזה נראה דלעולם עיקר השטר הוא התורף והסיבה שחוזר בטופס לומר שם המלוה וכו' לפי שצריך לחזור מעניינו של שטר ואינו לפי שהוא עיקר כלל. עד כאן.

ורבי יוחנן אמר לעולם חולקים. ואם תאמר כיון דמסקינן דמר אמר חדא ומר אמר חדא מאי לעולם. ויש לומר דהכי קאמר לעולם חולקין בשוה אפילו במקרב תורף לגבי חד. מ"ה נר"ו. ומלשון ר"ח הכתוב לעיל בלשון הרמב"ן נראה דרבי יוחנן פליג אדרבי אלעזר. עיין שם.

ואפילו אחד בתורף וכו'. תלמודא קא פריך תרתי הדא מכח הסברא וחדא מדתניא זה נוטל וכו' אי הכי וכו' לא ניחא לי לפרושי בשלמא אי ליתא לדרבי יוחנן אלא הכי פירושו בשלמא אי תרצת דטעמיה דרבי יוחנן משום דתורף צריך לטופס וטופס צריך לתורף ניחא לרבי אלעזר דאמר וכו'. ואם האמר והא אסיקנא דלא פליגי ולרבי יוחנן נמי מצי לאקשויי. ויש לומר דלרבי יוחנן לא פסיקא ליה דאיכא לפרושי כדפרשינן באי אמרת בשלמא מ"ה נר"ו. והריטב"א והרשב"א ז"ל פירשו דמשום דרבי אלעזר אמרה בהדיא אקשינן לרבי אלעזר והוא הדין דהוה מצי לאקשויי לרבי יוחנן.

דאית ביה זמן. כתוב בתוספות מכל מקום כשאין כלל עידי חתימה פסול. ואין להקשות דנימא דרבי שמעון בן גמליאל סבר כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי דאם כן וקשה ליחשוב מה דעדיף טפי שאין צריך לחזור אחר עידי חתימה ועל הירושלמי דאמר הכל

הולך אחר מי שתפוס עדים אין להקשות אמאי לא חשיב זמן דיש לומר כיון דהשטר כשר בלא עדים ואם כן אין הזמן מועיל לו כלום דשטר שאין בו עדים אפילו יש לו עידי מסירה לרבי אלעזר גובה רק מנכסים בני חורין דעידי חתימה מפקי לקלא. ודוחק דבהדיא תנן בפירקא בתרא דגיטין רבי אלעזר אומר אפילו אין עליו עדים אלא נתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדין. ושמא יש לומר דהכא גרע טפי דהוי כאלו אין כאן כלל עדים מיהו התוספות בפרק קמא דגיטין פסקו דאינו גובה ממשעבדי בעידי מסירה והא דקתני וגובה מנכסים וכו' גרסינן וגובה בקמץ וקאי רק אגט שבגט גובה מנכסים משועבדין כדאמרינן בפרק גט פשוט שאני התם דאיכא כתובה ולא בשאר שטרות וכן פירש רבינו חננאל שם. גליון.

ויחלוקו דקאמר לדמי ולא דפסקי לשטרא. ואם תאמר מה חידש הא מעיקרא ידע לה שפיר דלישנא דיחלוקו רוצה לומר לדמי יש לומר דהכי קאמר ויחלוקו נמי לדמי ולא דפלגי ליה לשטרא הכי גרסינן כלומר גם לדמי אין חילקין בשוה שיפרע לוה לזה חצי החוב דהציו של מלוה גרוע טפי למכור מחציו של לוה משום דמחסר גובייא ולכך יטול המלוה פהות מחציו של ששר לא דעבדי הכי אלא יהיב האיך דביני ביני. תלמיד הר"ף ז"ל.

דאי לא תימא הכי הא דתנן שנים אוחזין. ואם תאמר מאי קא מייתי ראיה ממתניתין טפי מברייתא דהא מברייתא גופה מצי למידק הכי דקתני יחלוקו ואי לגופו של שטר למה ליה למלוה לחלוק וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך. ועוד אי לגופו של שטר במאי קמיפלגי תנאי אי צריך לקיימו או לא הרי אתה חולקו וקורעו ומפסיד מלוה לגמרי. ותירץ הרמב"ן דנהי דפשיטא לן דחלוקה דברייתא לדמי היא וכדכתיבנא לא מצי למיפשט מינה להיכא דאחד אדוק בטופס ואחד אדוק בתורף שלא תהא חלוקתם בגופו של שטר עצמו משום דאיכא למימר היכא שתפיסתן שוה דומיא דברייתא דין הוא שיהו חולקין לדמי שאם אתה אומר יחלוקו בשטר עצמו לא תהא חלוקתן דומה לתפיסתן שהרי תפיסתן שוה ואלו בחלוקתן נוטל לוה הכל ומלוה נפסד לגמרי הילכך פשיטא לן דבכי האי גוונא חלוקתן לדמי הוא אבל באחד אדוק בטופס ואחד אדוק בתורף איכא למימר דחולקין בשטר עצמו שאף על פי שלוה שנטל טופס לא יטול כלום מכל מקום הרי חלוקתן כפי תפיסתן שמתוך שהיתה תפיסתו גרועה אף חלקו בחלוקתם גרוע להכי דייקו ממתניתין דשנים רוכבים דהתם נמי אי פלגי לה לבהמה היתה חלוקתן כפי תפיסתן ואפילו הכי ליכא למימר הכי. דאי איתא דפלגי לה אפסדוה אלא לדמי הן חולקין הכא נמי בזה נוטל טופס וזה נוטל תורף אף על גב דאי פלגי ליה לשטרא

גופיה הויא לה חלוקתן דומה לתפיסתן אין חולקין אלא בדמים. הר"ן. ואין לתרץ דאי מההיא דשנים אדוקין בשטר הוה אמינא דפסקי לשטרא ואף על פי שהאחד יפסיד לא איכפת לן כיון דהכי דינא אבל ממתניתין דתרווייהו מפסדי מוכח שפיר דודאי לדמי קאמר דהא ודאי בההיא דשנים אדוקין בשטר אמרינן לרבי יתקיים בחותמיו ואז יחלוקו אלמא דלדמי קאמר. הריצב"ש.

ומהר"י כ"ץ כתב וזה לשונו: דאי לא תימא הכי הא דתנן שנים אוחזין וכו'. כלומר אפילו אי דחקת לפרושי גבי שטר דחולקין לצור על פי צלוחיתו גבי טלית ליכא למימר הכי. עד כאן.

והרשב"א כתב לקמן וזה לשונו: אלא בהמה טמאה למאי חזיא. ואיכא למידק הא לא דייקינן לה ממתניתין אלא מסברא דאי סלקא דעתך דפלגי לה אפסדוה וכיון שכן בלא מתניתין נמי נידוק הכין מסברא דאי פלגי ליה לשטרא אפסדוה. ומסתברא דאי מברייתא לא שמעינן מינה מידי מסברא דכיון דאי פלגי ליה לשטרא גופיה אף על פי דמלוה נפסד לוה נשכר דהא הוא נפטר הוה אמינא דפלגי ליה לשטרא גופיה דלא שביק לוה רווחא משום פסידא דמלוה הילכך אי מברייתא גופה לא שמעינן מסברא מידי אלא כיון דאשכחן במתניתין דעל כרחך איכא חלוקה בדמים ולא תלוקה ממש כיון דתרווייהו מפסדי אף אנו נאמר בעלמא דחלוקת דמים הויא חלוקה וכל שהאחד מהן נפסד אין חולקין אלא בדמים. כן נראה לי. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ויחלוקו נמי דקאמר לדמי וכו'. הא לא קשיא דחזיא לקטנים. קשה לי דמכל מקום מודה הוא דהיכא דלא חזיא לקטנים כיון דאפסדי דפלגי לדמי ואם כן הכא כמאן דלא חזיא לקטנים היא דאי פלגי ליה לשטרא בניירא אפסדוה. ותו קשיא לי הא דאסיקנא לה מדתנן היו שנים רוכבין. ואמרינן בשלמא טהורה חזיא לבשר אלא טמאה למאי חזיא הא אפסדוה וכו' מאי קאמרינן דהא אפילו ההיא דבהמה טמאה לא אכרחין דהויא בדמי אלא מסברא כי היכי דלא ליפסדוה ואם כן בלאו דידה נמי מצינן לומר בזו דחלוקה בדמים היא כי היכי דלא ליפסדוה. ויש לומר דמקשה בעי לומר דודאי חלוקה דהכא חלוקה ממש היא שאף על פי שהמלוה מפסיד בחלוקה זו הרי הלוה נשכר לגמרי ויכול לומר מאי חזית דנפלוג בדמי נפלוג בניירא דהא כל חלוקה שאמרו חכמים בכמה מקומות חלוקה ממש היא ולא בדמים ומתניתין דשנים אוחזין בטלית דאדכר תנא לישנא דחלוקה אף היא חלוקה ממש ואפילו לפי שיטתך וכגון דחזיא לקטנים ולדידיה אפילו בדלא חזיא לקטנים. הדר מכרחינן לה מבהמה טמאה דעל כרחך כיון דתרווייהו מפסדי אין חולקין בה ממש אלא בדמים וכופין בזה על מדת

סדום דאי פלגי בגופה מפסדי תרווייהו ואי פלגי בדמים מרווחי תרווייהו וכיון דאשכחן לשון חלוקה שהיא בדמים דברי הכל אף אנו נאמר לחלוקה האמורה בשטר דבדמים היא דכיון דלישנא אשכחן הכי הסברא כן מכרעת דאי פלגי שטרא ממש אין חלוקתן שוה כמו שהיתה תפיסתן שוה שהמלוה נוטל נייר בעלמא והלוה משתכר בכל דמי החוב כן נראה לי. וכן פירשתי לפני מורנו הרב הלוי. עד כאן.

דף ח.

הא לא קשיא דחזי לקטנים. ותימה למאי דהוה בעי לאוקמה לדמי המקח במקח וממכר דיהבי תרווייהו זוזי למה נשבעין והלא מחזירין לכל אחד דמיו. ויש לומר דנפקא מינה אם נתייקרה אי נמי לגוד או איגוד. הרא"ש.

זאת אומרת המגביה מציאה וכו'. פירוש לא שנא אם אמר לו תן לי המציאה או שהגביה לצורך חברו מעצמו קנה חברו. ואם אמר לו חברו זכה לי במציאה זו או אמר הוא אני זוכה במציאה זו לצורך פלוני אפילו המגביה בעצמו אין יכול לומר לעצמי אני זוכה והרי קנה חברו. ואם אמר לו תן לי המציאה אי אמר הוא אני מגביה לצורך פלוני יכול המגביה לזכות אחר כך לעצמו והכי תנן לקמן והוי קנה חברו לצדדין קנה חברו בערך שלא יוכל אחד מן השוק לחטוף אותה. מ"ה נר"ו.

תיעשה לזה כמונחת על גבי קרקע וכו'. פירש הראב"ד ודוקא שלא הגביהו אותה כדי שאם יניח אותו האחד לא תיעקר מן הקרקע אבל אם הגביהו אותה כדי שאם יניח האחד תיעקר מן הקרקע קנו שניהן מחמת עצמן לפי שאינה כמונחת על גבי קרקע וכל אחד קונה בהגבהתו. ואינו מחוור בעיני שאם כן לוקי מתניתין בהכי ואפילו תאמר משום דמתניתין סתמא קתני אכתי לא ניחא ליה דכיון דמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו יד חברו כקרקע דמי לגבי דידיה ואלו טלית שראשה האחד מונח על גבי עמוד זה וראשה השני מונח על גבי עמוד שני ובא האחד והגביה ראשה האחד שיכול לנתקה ולהביאה אצלו ולא יגיע ראשה לארץ ובא שני והגביה ראשה השני הכי נמי דקמא קני בתרא לא קני ואחד רכוב ואחד תפוס במוסרה דאמרינן לקמן דזה קנה מה שתפוס בו וזה קנה בי פניה והשאר לא קנה לא זה ולא זה מי לא עסקינן שאם מנתקה לא יגיע ראשה לארץ והכא נמי יד חברו כקרקע דמי ליה אלא לא שנא הכי ולא שנא הכי. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון תוספי תוספות להרא"ש: פירש הראב"ד ודוקא שלא הגביהו וכו'. ולא מסתבר לי דאם כן הא דאמר רבא חרש ופקח שהגביהו המציאה לא קני דפקח לא קני דהגבהת

חרש לא מהניא ליה ומתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש הוה ליה לפרושי ולפלוגי שאם הגביהו עד שאם יניח האחד תיעקר מן הקרקע קנו שניהן מחמת עצמן ומדלא פירש אלמא דבכל ענין לא קנו והדין נותן דתפיסת כל אחד מבטל קנין חברו כיון דאין תפיסת חברו מועלת לו כלום ולא אמרינן חזינן ליה לענין קניית חצי של חברו כאלו הניחה זה ליפול והרי היא מוגבהת מן הקרקע דאדרבה הרי הוא רוצה לקנות חציו בתפיסתו ותפיסתו לגבי חברו כמונחת על גבי קרקע והכי אמרינן גבי זה רכוב חמור ואחד תפוס במוסרה דאפילו אי מהניא משיכת הבהמה לקנות כלים שעליה לא מהניא הכא שיקנה הרכוב המוסרה לפי שתפיסת התפוס במוסרה מצד אחרת מבטלת קנינו כאלו היה מוטל צד אחד על גבי קרקע. עד כאן.

והוי יודע שלא נפל מחלוקת אלא במאי דביני ביני אבל מה שכל אחד תפוס בידו פשיטא דקנה לכולי עלמא. וכן לגבי חרש ופקח דאסקינן דלא קנו הני מילי מאי דביני ביני אבל מה שתפסו קנו שהרי במה שהוא תפוס לא שייך לומר מגביהו לחברו וזה ברור אלא שהוצרך יכתבו לפי שראיתי מאן דטעי בה. מ"ה נר"ו.

תדע שאלו אמר לשולחו צא וגנוב וכו'. תמיהא לי טובא דמכאן איכא סייעתא לרמי בר חמא טעמא דאמר צא וגנוב דאין שליח לדבר עבירה הא אם אמר לו צא ולקוט מציאה קני המשלח וכי תימא דשאני הכא דאמר צא וגנוב ודכוותא אם אמר צא ולקוט קנה חברו אבל המגביה מציאה מעצמו לחברו לא קנה הא ודאי ליתא דהדין שוה בשניהם ואין לחלק בלא סברא. ועוד דהיכי קאמר רבא לעולם אימא לך המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו כיון דאיכא גוונא דקנה אפילו לדעתו דהיינו היכא דאמר ליה הגביהה לי. ותו אדמפליג רבא בין לא נתכוון לזכות בה כלל להיכא דנתכוון לזכות בה לפלוג וליתני בלא נתכוון כלל לזכות בין אמר לו לקוט לי מציאה ללא אמר לי ואם כן הדרא קושיא לדוכתא. ונראה לי דרבא לא מייתי מינה ראיה אלא שיש הפרש בין נתכוון לזכות לחברו לבדו לאם נתכוון לזכות לו ולחברו וכי היכי דלענין גניבה יש הפרש לענין קנין דעלמא יש הפרש והכי משמע מלשון רש"י. ורמי בר חמא אמר לך מי גרם ההפרש משום דאין שליח לדבר עבירה אבל בעלמא אין הפרש ובתרווייהו קנה חברו. אי נמי יש לומר דאם איתא דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו לא הוה לן לחיובי השליח דנהי דנפטר משלח מכפל משום דאין שליח לדבר עבירה מכל מקום לצרכו הגביה ולא לצורך עצמו והוה לן לפטור השליח מכפל אלא כיון דמחייבי ליה משמע דבעלמא נמי המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו וזה יותר נכון. מורנו הרב נר"ו.

ואלו שותפין שגנבו חייבין. פירש רש"י אם הוציאה האחד מרשות בעלים לדעת חברו כדאמרינן בבבא קמא. פירש לפירושו מדאמרינן בפרק מרובה דשותף שטבח לדעת חברו שניהם חייבין. וליתא דהתם רחמנא רבייה לשליח. מוטבחו או מכרו כדאיתא התם אבל במוציאה מרשות בעלים לדעת חברו לא אשכחן. אלא הכי פירושו תדע דאף על גב דלא זכי לחבריה. כשאינו זוכה לעצמו היכא דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה שהרי האומר לשלוחו צא וגנוב לי פטור דלא זכי ליה ואלו שנים שנעשו שותפין וגנבו והוציאוה שניהם מרשות בעלים חייבין ולא אמרינן כיון שאין אדם זוכה לחברו בגניבה תיעשה זו כמי שמונחת על גבי קרקע וזו כמי שמונחת על גבי קרקע ולא יקנה לא זה ולא זה אלא שמע מינה אמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. הר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: פירש רש"י שותפים שגנבו וכו'. פירוש לפירושו מדאמרינן בפרק מרובה בשותפין שגנבו פטורין ותניא אידך חייבין וכו' משמע מהתם שאם גנב לדעת חברו חייבין בקרן ובתשלומי ארבעה וחמשה אם טבח ידעת חברו. והאי פירושא לא מחוור לי שאין זו ראיה להיכא שהאחד מוציאה מרשות בעלים ואכתי איכא למימר שאין חייבין בגניבה אלא כשגנבו שניהם דכיון דליתא על ידי שליח ליתא על ידי שותף ולא היה צריך רש"י ז"ל לכל זה שפירושה כפשטה תדע דאף על גב דלא זכי לחבריה בלחודיה זכי ליה היכא דזכי נמי לנפשיה שהרי האומר לשלוחו וכו' פטור דלא זכי ליה ואלו שנים שנעשו שותפין וגנבו והוציאוה שניהם מרשות הבעלים חייבין ולא אמרינן כיון שאין אדם זוכה לחברו בגניבה תיעשה זו כמי שמונחת על גבי קרקע וזו כמי שמונחת על גבי קרקע ולא קנה לא זה ולא זה אלא שמע מינה אמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. עד כאן.

אמר רבא השתא דאמרת הכי איתא בספרים שלנו ספרי הדפוס ונראה לי שהוא טעות דהא רבא הוא דאמר הכי לעיל והשתא דאמרינן מיבעי ליה ואפשר דלעיל גרסינן רבה. אלא דקשה לי דהכי הוה ליה למימר השתא דאמר מר. וכי תימא דקאי ארמי בר חמא ליתא דלא תלי איהו משום מיגו. וצריך לומר דהכא גרסינן אביי או אחד משאר אמוראין וצריך בדיקה בספרים הישנים. מ"ה נר"ו. ובדקנו ומצאנו בספרי היד אמר רבה השתא דאמרת וכו' בה"א. והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: השתא דאמרת וכו' אף על גב דרבא הוא דאמר לה נקט האי לישנא משום דכולי עלמא מודו ליה בהאי מיגו וכדבעינן למימר לקמן. עד כאן.

בשלמא חרש קנה דקא מגבה ליה וכו'. תימה דהבא ניחא ליה דקני חרש ולקמן פריך דלא היה לו לקנות דקאמר האי מאי אם תמצא לומר וכו'. ועוד כיון דקשיא ליה פקח

במאי קנה היכי ניחא ליה הא דחרש קנה הא לא אפשר ליה לקנות לחרש אלא מכח פקח דאמרינן מיגו דזכי פקח וכו' ובפקח הוא דקשיא ליה אמאי קני. ויש לומר דלדבריו קאמר ליה אהא דקאמר מתוך שקנה חרש קנה פקח אלמא חרש פשיטא ליה דקנה ומקשי ליה נהי דחרש פשיטא לך דקנה פקח במאי ליקני וכשהודה לו בפקח הדר תו לאקשויי ליה בחרש גופיה האיך יקנה. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון מהר"י אבוהב ז"ל: אלא פקח וכו'. יש להקשות ראשונה דקשיא מדידיה אדידיה שבתחילה מודה דחרש קנה ואחר כך חוזר להקשות ומאי מיגו ואחר כך חוזר ואומר האי מאי וכו' שנראה בבירור דאפילו חרש לא קנה.

והרא"ש ז"ל תירץ שכל זה הוא לדבריו של מקשה שאין הכי נמי שלדעתו הקושיא האחרונה היא כוונתו בראשונה להקשות אלא כוונתו לומר שחרש ופקח קנו שניהם. ולי נראה שהקושיא הראשונה שאמר בשלמא חרש היא אפילו לרמי והקושיא השניה היא לרבא שאמר דטעם משנתנו הוא מיגו דזכי לנפשיה עד כאן.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: בשלמא חרש קנה. ואם תאמר וכיון דאמרת פקח לא קנה היאך יקנה החרש דהא אין כאן בפקח מיגו דזכי לנפשיה. ויש לומר דהכי קאמר בשלמא חרש היה אפשר לקנות בתקנתא דרבנן שאינו מחוסר כלום מחמת הגבהת חלקו של פקח אבל פקח היאך יקנה שהרי אין הגבהת חרש כלום ואי מהאי טעמא כיון דפקח לא קנה חרש נמי לא קנה ומיהו מטעמא אחרינא מצית למימר חרש קנה פקח לא קנה. עד כאן.

כתב מהר"י כ"ץ ז"ל וזה לשונו: מתוך שלא קנה פקח חרש נמי לא קנה. תימה לי בלאו מיגו נמי חרש לא קנה כדאמרינן לקמן לפי האי מאי אם תמצא לומר וכו'. ויש לומר דלאלומי הטעם הזכיר מיגו. עד כאן.

ומאי מיגו מיגו דשני חרשין בעלמא. אף על פי שמן הדין אין הגבהתו כלום אלא מפני דרכי שלום ואף על פי כן הגבהתו מועילה לחרש חברו שלא תהא כמונחת על גבי קרקע הכא נמי אף על פי שאין הגבהת הפקר כלום לגבי עצמו תועיל לחרש שלא תהא כמונחת על גבי קרקע. הריצב"ש ז"ל

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ומאי מיגו מיגו דשני חרשין בעלמא וכו'. פירוש דכי היכי דבשני חרשין דמדינא לא קנו ואין הגבהתם כלום תקון רבנן דליקנו לגבי חרש לנפשיה ולחבריה תקון רבנן נמי דתיהוי הגבהת פקח הגבהה לגבי חרש ואף על פי דאיהו גופיה לא קני ופרכינן האי מאי דאפילו אם תמצא לומר המגביה מציאה לחברו קנה חברו התם הוא וכו' אלא אימא מתוך שלא קנה חרש לא קנה פקח פירוש ורבא הכי נמי קאמר

מעיקרא השתא דאמרת אמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה כיון דמהאי טעמא הוא דזכי לחבריה פקח וחרש כיון דפקח לא זכי לנפשיה לא זכה לחבריה דהא אין כאן מיגו הריטב"א ז"ל.

אלא מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש. והשתא צריך לומר דלא אמר רבא השתא דאמרת אמרינן מיגו אלא הכי קאמר חרש ופקח שהגביהו מציאה מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש ומיגו דקאמר רבא היינו לקנות והכא לא שייך מיגו דממילא לא קנה חרש כיון דלא קנה פקח. אי נמי יש ליישבו קצת דהכי קאמר רבא כי היכי דאמרינן מיגו לקנות אמרינן נמי מיגו שלא לקנות דראוי היה שיקנה חרש אף על פי שלא קנה פקח משום דלא ליתו לאינצויי מידי דהוה אשני חרשין דעלמא אלא מתוך שלא קנה פקח לא חיישינן לאינצויי דמימר אמר פקח לא קני ואנא אקנה. תוספי תוספות להרא"ש ז"ל.

וזה לשון מ"ה נר"ו: קשיא לי כיון דמסקינן דהכי קאמר רבא היכי אמרינן לעיל השתא דאמרת אמרינן מיגו הך מיגו הוי מיגו לזכות והך מיגו דהכא הוי שלא לזכות ובשלמא מיגו דזכי לנפשיה זכי לאחריני שייך שפיר אבל מתוך שלא זכה הוא לא יזכה גם חברו לא שייך שפיר. ותו דהא דאמרינן מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש היינו משום דפקח לא קנה מפני שהגביה לו חרש והכי מיבעי ליה כיון שלא קנה פקח לא קנה חרש. ותו להך אוקמתא דלעיל אלא אימא חרש קנה וכו' הא לא שייך כלל מיגו ובהא איכא למימר דעדיפא מינה פריך ומסלק ליה מהך אוקמתא לגמרי. ויש לומר דרבא סבירא ליה המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו הילכך מה שלא קנה פקח לא מפני הגבהת חרש היא שאפילו היה בן דעת לא היה מקנה לחברו וכגון שנתכוון לזכות לחברו לבד והוי כאלו ראשה השניה מונח באוירא והיינו דקאמר מתוך שלא קנה פקח דחשבינן ליה כאלו מונחת באוירא לא קנה חרש דלגבי חרש נמי חשבינן ליה כאלו מונחת באוירא אף על גב דמגביה ליה בן דעת. אי נמי יש לומר דכי אמר רבא מיגו לאו לאפוקי מרמי בר חמא אתי אלא הכי קאמר השתא דמודינא ליה לרמי בר חמא שקנייתו של כל אחד ואחד תלויה בקנייה חברו אלא דאנא מוסיפנא במילתיה דטעמא משום מיגו מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש בין לדידי בין לרמי בר חמא דאלו הוה טעמא דמתניתין משום דכל אחד זוכה לעצמו בהגבהתו בלבד ואין הגבהת חברו גורמת לו לקנות הוה זכי פקח מדינא וחרש נמי מפני דרכי שלום דלפי שיטה זו אף על גב דגרסינן לעיל רבא אתי שפיר ודוק. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: אלא אימא וכו'. פירוש כי אמרינן דלא קנו דוקא דביני ביני אבל מה שתפוס בידם קנו כדאמרינן לקמן זה קנה בי פגיה וזה קנה מה שתפוס בידו והשאר לא

קנה לא זה ולא זה. ואם תאמר היכי מסקינן לשמעתיה דרבא הכי קאמר השתא דאמרינן מיגו שלא קנה פקח לא קנה חרש דהא אפילו לרמי בר חמא דאית ליה מגביה מציאה לחברו קנה חברו ולית ליה מיגו אית ליה נמי דכל היכא דלא קנה פקח לא קנה חרש וכדאמרינן בסמוך אם תמצא לומר המגביה מציאה לחברו קנה חברו הני מילי וכו' הכא אדעתא דידיה קא מגביה לה איהו לא קני לאחריני מקנה. יש לומר דכי קאמר רבא השתא דאמרינן מיגו לאו לאפוקי מרמי בר חמא אתי אלא הכי קאמר השתא דמודינא ליה לרמי בר חמא שקנייתו של כל אחד ואחד תלויה בקניית חברו אלא דאנא מוסיפנא במילתיה דטעמא משום מיגו מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש בין לדידי בין לרמי בר חמא דאלו הוה טעמא דמתניתין משום דכל חד וחד זוכה לעצמו בהגבהתו בלבד ואין הגבהת חברו גורמת לו לקנות הוי זכי פקח מדינא וחרש נמי מפני דרכי שלום. עד כאן.
וכי תימא מאי שנא משני חרשין בעלמא דאף על גב דהגבהתם אינה כלום תקון רבנן שיזכו בה מפני דרכי שלום הכי נמי אף על גב דפקח לא קנה חרש קנה מפני דרכי שלום. מהר"י כ"ץ ז"ל.
ובגליון תוספות כתוב ומאי שנא משני חרשין. תימה מה צריך טעם אחר והלא כבר אמר איהו לא קני לאחריני מקנה. ומכח קושיא זו חזר בו. ונראה לי דהאי ומאי שנא משני חרשין סיומא דמילתא דרבא הוא הכי פירושו דמילתא דרבא השתא נמי דאמרת מיגו ואם הגביהו שני חרשין קנו אפילו הכי חרש ופקח לא קנה חרש וכי תימא מאי שנא משני חרשין בעלמא התם תקינו להו רבנן כי היכי דלא ליתו וכו' ואיכא מיגו כמו פקחין וחרש ופקח דפקח לא קנה ליכא מיגו הילכך לא אתו לאינצויי והשתא אתי שפיר דלמסקנא נשארו דברי רבא קיימין. עד כאן.
מי דמי התם וכו'. איכא דקשיא ליה והא דינא דחלוקה ליתא אלא משום דאמרינן דילמא בהדי הדדי אגבהוה ואי סלקא דעתך לא קנאוה בהגבהת שניהם משום תרווייהו אגבהוה לא קנו מאי אמרת דילמא חד מינייהו אגבהה ולא ידעינן מנו לא הוה לן למימר יחלוקו כדאמרינן בריש פירקין ורש"י ז"ל נזהר בה ופירש דקא סלקא דעתין השתא דטעמא דחלוקה משום דלא ידעינן הי מינייהו משקר והוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין ובשבועה כדי שלא יהא כל אחד תוקף בטליתו של חברו וכדרבי יוחנן ולקמן בסמוך כי דייקינן מסיפא דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו על כרחך משום דאמרינן תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה דאי משום ספיקא וכדרבי יוחנן מרישא שמעת לה זה כתב רש"י. ועדיין יש להשיב דמדרישא נמי שמעינן לדרמי בר חמא דהא אי אפשר לומר יחלוקו אלא משום דאמרינן חרווייהו בהדי הדדי אגבהוה מהנהו פירכי דפרכינן

בגמרא בשמעתא קמייתא אלא הכי הוא דאיכא למימר דרמי בר חמא מעיקרא הכי דאיק אי סלקא דעתך המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו היאך הם מתעצמין עליה ונשבעין וחולקין אותה והלא כל הרוצה לזכות בה יכול לזכות ולחטפה מידם. והשתא קשה לי בגמרא אי מרישא דאיק רמי בר חמא לאו דיוקא הוא דהתם הא אמרי תרווייהו דחד מינייהו אגבהה ואם יבא אחד מן השוק לחטוף מידם לא זכה שהרי לדברי שניהם קנאוה ואף על פי כן אנו אומרים שמא ליכא רמאי דתרווייהו אגבהוה בהדי הדדי ואין לאחד מהם בה יותר מחברו אבל מכל מקום של שניהן היא ויכול לישבע חציה שלי שכיון שאין אדם אחר יכול לזכות בה מפני טענותם שלהם היא אף זו מתוך דברי רש"י. הרמב"ן.

וזה לשון הר"ן: פירש הרמב"ן דרמי בר חמא הכי דאיק כיון דתנן יחלוקו וטעמא דחלוקה משום דאמרינן תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה שמע מינה דמגביה מציאה לחברו קנה חברו שאם לא כן לא קנה לא זה ולא זה וכל הרוצה ליטול יבא ויטול ומשום הכי דחינן מי דמי האי קאמר אנא הגבהתיה וכו'. כלומר לאחד מן השוק אין לו עסק בה דלפי טענותיהם או כולה דמר או כולה דמר ואנן הוא דאמרינן דדילמא ליכא ודאי רמאי דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה וזה וזה לא קנה אלא שכיון שממון הפקר הוא ומתוך טענותיהם אין אחר רשאי לזכות בה חולקין אותה בין שניהן שהרי על כרחך לכך עומדת ואם תאמר מכל מקום חד מינייהו דאמר שבועה שיש לי בה משתבע לשקרא דהא או כולה דמר או כולה דמר ואי לאו הכי הוא אלא דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה ליתא לא לדמר ולא לדמר. אף בזו יש לומר שכיון שזו ממון הפקר היא ומתוך טענותיהם אי אפשר לו לאחר לזכות בה כי קא משתבע קושטא קא משתבע שהרי שניהם אוחזין בה והם יזכו בה ולא אחר.

ואם תרצה תפרש דסבירא ליה השתא דודאי חד מינייהו שקרא קא משתבע דלא מידחיא מתניתין בהכי אלא מדבן ננס אבל כרבי יוסי ורבנן ואליבא דהלכתא מתוקמא שפיר. עד כאן.

והרשב"א כתב וזה לשונו: התם האי קאמר אנא אגבהתה וכו'. ואף על גב דאמרינן בשמעתין קמייתא דדינא דחלוקה ליתא אלא משום דאמרינן אימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה הכא הוה סבירא ליה דטעמא דמילתא דמתניתין כרבי יוחנן דאמר כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף וכו' דאיכא חד מינייהו דמשקר ולא ידעינן מאן ניהו וכי דייקינן בסמוך מסיפא דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו מייתורא דמתניתין דייקינן לה ואמרינן דעל כרחך המגביה מציאה לחברו קנה חברו אתא לאשמועינן דאי משום

ספיקא וכדרבי יוחנן הא שמעינן לה מרישא וכן פירש רש"י.
ואיכא דקשיא ליה דעל כרחך רישא אי אפשר לומר יחלוקו אלא משום דאמרינן תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה מהנהו פירכות דפרכינן בגמרא לימא מתניתין דלא כבן ננס ולימא מתניתין דלא כרבי יוסי וכרבנן דרבי יוסי נמי לא מתוקמא אלא מהאי טעמא דאימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה. ומפרשי לה לשמעתין הכי דרמי בר חמא מעיקרא הכי דאיק אי סלקא דעתך המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו היאך הם חולקים אותה בשבועה והלא כל הרוצה לחטוף יכול לחטפה ולזכות בה ומשום הכי אקשינן בגמרא רמי בר חמא אי מרישא דאיק לא דמי דהתם היינו טעמא משום דלפי טענותם אין אחד זכאי בה דהאי אמר כולה שלי ואנא אגבהתה והאי אמר כולה שלי ואנא אגבהתה ולדברי שניהם אחד מהן קנאה ומכל מקום לענין חלוקתם אנו אומרים שמא ליכא רמאי ותרווייהו בהדי הדדי אגבהוה ואין לאחד מהם בה יותר מחברו ושל שניהם היא ויכול לישבע חציה שלי כיון שאין אחר יכול לזכות בה מפני טענת שניהם.
ואין זה נכון בעיני דמכל מקום קושטא דמילתא או כולה דחד מינייהו בלחוד היא וכגון שהגביהה כולה או לית להו בה מידי אלא תרווייהו אגבהוה בהדי הדדי אם כן על כרחך חד מינייהו לשקרא משתבע ואפשר נמי דתרווייהו לשקרא משתבעי ואי משום סוף דינא דפלגינן לה בינייהו אמאי משתבע חציה שלי אטו אנן לא ידעינן דחציה דמר וחציה דמר בסוף דינא הא ודאי כי משתבע חציה שלי שבועה שזכיתי בחציה משעת מציאה קאמר. ולדידי לא קשיא לי מידי משום דאנן כטעמייהו דרבי יוחנן ואביי קיימא לן ומספיקא הוא דחולקין דלא ידעינן מאן ניהו דתוקף בה שלא כדין והא דאוקימנא לה למתניתין אליבא דרבי יוסי ותנא קמא דידיה משום דאימר תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה לאו קושטא דאוקימתא הוא אלא לטעמיה דמקשן קמתרץ לה התם ולעולם אפילו לרבי יוסי מתוקמא מתניתין שפיר כרבי יוחנן כמו שכתבתי שם במקומה ואי משום דבן ננס לכשתמצא לומר המגביה מציאה לחברו קנה חברו מתניתין נמי בן ננס היא וכשתמצא לומר לא קנה מתניתין דלא כבן ננס ובדאיכא ודאי רמאי נמי מתניתין דלא כוותיה ותנא הוא ופליג כן נראה לי. עד כאן לשון הרשב"א.
וזה לשון הריטב"א: האי אמר כולה שלי ואנא וכו'. פירש רש"י דלעולם אימא לך המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ודקאמרת דאם כן תיעשה לזה כמי שמונחת על גבי קרקע ולזה כמי וכו' ולא יקנה לא זה ולא זה ואם יבא שלישי יחטפנה מידם. אי אפשר לשלישי לחטפה מידם שהרי אינם טוענים שהגביהוה יחד עד שנאמר שלא קנו אלא כל אחד טוען שהגביהה כולה לעצמו וקנה. ואם תאמר נהי דשלישי אי אפשר לחטפה מידם

מכל מקום למה אמר במשנתנו יחלוקו דהא משום דתלינן תרווייהו כי הדדי אגבהוה וכדאיתא לעיל. ויש לומר דכיון דלפי טענותיהם אי אפשר לשום אדם לזכות בה אנו דנין דדילמא תרווייהו אגבהוה ואף על גב דאם כן הוא לא קנו מכל מקום מוטב שיחלקוה הם כיון דחד מינייהו לא פסיד מידי ואיניש דעלמא נמי לא פסיד. ומיהו עדיין קשה היאך ישבע כל אחד מהם שאין לו בה פחות מחציה והא על כרחך לפי טענותיהם חד מינייהו לשקרא משתבע וכי תימא דסבירא ליה כתנא קמא דבן ננס דילמא תרווייהו אגבהוה ותרווייהו משתבעי לשקרא ומה תקנת חכמינו ז"ל היא זו להשביעם לשקר. ויש שהיו סבורים לומר דכיון שהדין נותן שיחלקו בין שניהם מן הטעם שאמרנו הרי שזכו בה מן הדין שניהם מדינא דרבנן ויכול כל אחד לישבע שחציה שלו.

ואין זה נכון כי לפי שיטת סוגיין דלעיל אין אחד מהם זוכה בחלקו בתקנת חכמים אלא לאחר שבועה וכשהוא נשבע עדיין לא זכו אותה לו חכמים כי זכותו היא כשישבע שיזכה בחציה מדין הגבהתו כדין כל הנשבעין ונוטלין וזה פשוט. והנכון דכי אמרינן לעיל תרווייהו בהדי הדדי אגבהוה היינו אליבא דרבי יוסי אבל לרבנן דפליגי עליה לא אמרינן אלא דאימור דתרווייהו היא והכי נמי אפשר דתרווייהו היא שעשו פשרה ביניהן או שהקנה אחד מהן חציה לחברו. אי נמי דאנן עבדינן חלוקה מטעמא דאימור תרווייהו אגבהוה ומחייבינן שבועה משום טענת כולה שלי וכרבנן דפליגי עליה דבן ננס דסוגיא כוותייהו. עד כאן.

אלא מסיפא זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי שמע מינה המגביה מציאה לחברו וכו'. הכי גרסינן אבל לא גרסינן הא תו למה לי דהא לא מוכח מייתורא אלא מגופה קדייק דזה שאומר חציה שלי נוטל רביע מספק ואם היינו יודעים שאומר אמת יטול החצי ואם כן שמע מינה דהמגביה מציאה לחברו וכו' שהרי הוא מודה לו שלא הגביה כולה כי אם החצי ואם כן צריך שתקנה לו הגבהת חברו דאי סלקא דעתך דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו אם כן אין הגבהת חברו מועלת לו ואם כן היכי נוטל כלום אפילו אם היה אומר אמת לא היה נוטל החצי אלא שמע מינה קנה אבל יש מפרשים דמיתורא דמתניתין קדייק אבל לא דייק מגופה כדפירשתי דאין זו הוכחה דאיכא למימר דהא דקאמר חציה שלי רצונו לומר שמתחילה אחז בידו עד החצי והשתא כמאן דפסיק דמי כדפירשתי לעיל. ולא נהירא דמדקאמר ממאי דבמציאה דילמא במקח וממכר משמע דליכא למידחי כי אם במקח וממכר וזה אינו דבמציאה נמי איכא למידחי כדפירשתי שמתחילה אחז בו עד החצי וכי תימא מאי אתא לאשמועינן פשיטא מכל מקום החידוש דאשמועינן במקח וממכר יכול להשמיענו במציאה דסלקא דעתך דמשיב אבידה הוי.

לכך נראה דדייק מגופה כדפירשתי.
ואין להקשות כדפירשתי אימר דהאי דקאמר תציה שלי רצונו לומר שמתחלה אחז בחציה דהא מתניתין לא מיירי כהאי גוונא דהא אוקימנא לעיל דתפיסי בכרכשתא. ועוד יש ליישב דמיתורא דמתניתין קדייק והאי דקאמר ממאי דבמציאה דילמא במקח וממכר הכי קאמר ממאי דבא להשמיענו דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו דזה לא הוה חדוש אלא במציאה ולא במקח וממכר ואם כן לא מיירי מתניתין אלא במציאה דילמא גם במקח וממכר נמי איירי ובא להשמיענו חדוש אחר דשייך בין במציאה בין במקח וממכר מכל מקום כדפרישׁ ואזיל. תלמיד ה"ר פרץ.
והרא"ש כתב וזה לשונו: לספרים דלא גרסי ממשנה יתירה קשיא דאמאי הוה סלקא דעתין מעיקרא למימר דאיירי במציאה דילמא איירי במקח וממכר. הילכך נראה דגרסינן ממשנה יתירה דלמקח וממכר לא איצטריך דאפילו אם תמצא לומר דמציאה אין אדם זוכה לחברו היינו טעמא משום דחב לאחרים כעין תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים אבל במקח וממכר פשיטא דזוכה לחברו כדאיתא בפרק מי שמת רבי יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר לגדול. ומשני לעולם במקח וממכר ואיצטריך לאשמועינן דלא מיפטר משום משיב אבידה. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: **אלא מסיפא זה אומר כולה שלי וכו'**. הא תו למה לי אלא מיתורא קמשמע לן דמגביה מציאה וכו'. כך הגירסא בספרים. ויש מוחקים אותה דלמה ליה לאיתויי מיתורא דמגופה שמעינן לה. ויש מתרצים בתוספות דמגופה ליכא למשמע כלום דדילמא האומר חציה שלי דעתו לומר כי תפס בידו חציה ומאי דתפיס כמאן דפסיק דמי וזכה בה.
ובתוספות הקשו על זה מדדחינן על זה בסמוך וממאי דבמציאה וכו'. דאלמא כל היכא דמוקמת לה במציאה אי אפשר לומר שקנו אלא בשנאמר שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו ואמאי הא משכחת בדתפס מתחילה בחציה אלא שמע מינה ודאי דהא ליכא למימר דכיון דכי אתו לקמן לא תפיס אלא בכרכשתא וכדאוקימנא לעיל לאו כל כמיניה לומר דתפיס בפלגא מעיקרא וחבריה חטפיה מיניה ובי דינא נמי לא תלו בהכי לדון ביניהם שיחלוקו. אבל יש לפרש גירסת הספרים דלהכי לא שמעינן לה מגופה משום דאיכא למימר דמתניתין במקח וממכר אבל מיתורא שמעינן ליה שפיר דתרתי במקח וממכר למה לי אלא על כרחך במציאה ולאשמועינן מיתורא שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו והיינו דפרכינן וממאי דיתורא דמתניתין במציאה דתידוק הכי דילמא במקח וממכר וכי תימא תרתי במקח וממכר למה לי הא קמשמע לן וכו' כן נראה לי. ודכולי

עלמא כל היכא דמיירי במקח וממכר ליכא למשמע מידי למציאה דכיון דאיכא דעת אחרת מקנה ודאי כל אחד מהם זוכה לחברו דהא זכין לאדם שלא בפניו במשיכה והגבהה ובכל דבר. עד כאן.

וכן כתב הרמב"ן וזה לשונו: אלא מסיפא זה אומר כולה שלי וכו'. אלא ממשנה יתירה וכו'. הכי גרס לה בעיקרי נוסחי עתיקי. ואיכא דמעברי עלה קולמוס ומחקי לה ואמרי דהא לאו ממשנה יתירה אתיא אלא מגופה דמתניתין.

ולא קושיא היא כלל דאלמלא משנה יתירה הוה אמינא מתניתין במקח וממכר אלא ממשנה יתירה הוא דידעינן דמתניתין במציאה והיינו דאקשינן ממאי דבמציאה דילמא במקח וממכר וכי תימא במקח וממכר מאי למימרא כלומר ודקשיא לך במקח וממכר מאי למימרא סלקא דעתך אמינא וכו'. ואסיקנא מסיפא דקתני ואם היו שניהן מודים וממשנה יתירה מוקמינן לה במציאה והכי קתני ובזמן ששניהם מודים ששניהם כאחד הגביהו או שיש להם עדים בכך חולקים בלא שבועה ולא אמרינן כל הקודם בה זכה שהן לא קנאוה שמע מינה דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו. עד כאן.

דילמא במקח וממכר. ואם תאמר כי נמי נימא דמתניתין מיירי במקח וממכר מכל מקום תפשוט דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו דבמקח וממכר צריך שיעשה הלוקח הגבהה וכי נימא דמתניתין אייריי במקח וממכר ויש שני לוקחין וכל אחד אומר אני עשיתי הגבהה מחציה צריך שהגבהת חברו יהנה לו והוא הדין במציאה. ויש לומר דכי נימא נמי דבמקח וממכר קני שפיר כי קני חברו מכל מקום במציאה לא קני בהגבהת חברו משום דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים כדאמרינן לקמן אבל מקח וממכר קני שפיר בהגבהת חברו כדתנן במתניתין בפרק מי שמת לקטן אמרו פירוש שזוכין בעבורו במקח וממכר לגדול לא כל שכן. תלמיד הר"פ ז"ל.

סלקא דעתך אמינא האי דקאמר חציה שלי ליהוי כמשיב אבידה וכו'. פירוש ולשקול בלא שבועה ואף על גב דכי אמר כולה שלי נמי אשתבועי בעי מכל מקום הוה סלקא דעתין דכיון דמצי שקיל חצי בשבועה ולא בעי למשקל אלא רביע כדאי הוא להיות משיב אבידה ולפטרו משבועה זו שהיא תקנת חכמים ונימא דהוא ודאי לא בא להיות תוקף בטליתו של חברו מדלא טעין כולה שלי ואין זה דומה למודה מקצת כי כשמודה בחמשים משתבע ולא מיפטר בשבועה מיגו דאיבעי לא הוה מודה אלא בפרוטה דהתם הוא דשבועה רמיא עליה משום דמשתמיט ובכל מודה מקצת איתיה להוא טעמא אבל בזו שהשבועה מן התקנה ומשום דחשיד אממונא קא סלקא דעתך דאמרינן דהוי משיב אבידה וליפטר משבועה קמשמע לן דאפילו בהא לא מיפטרן דדילמא איערומי

מערים ואם אתה פוטרו משבועה יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו ויטעון חציה שלי כדי שיטול רביע בלא שבועה. כן נראה לי הריטב"א ז"ל.
וזה לשון הרא"ש: ליהוי כמשיב אבידה וליפטר אין זה מיגו גמור דאי אמר כולה שלי לאו שבועה בעי ולמה יפטר בחציה שלי משבועה אלא משום דשבועה שלא כדין היא רק מתקנת חכמים הילכך בסברא כל דהו סלקא דעתך למיפטר משבועה. עד כאן.
אלא מהא היו שנים רוכבים וכו'. ואף על גב דבההיא ליכא הגבהה מכל מקום מיתורא קמשמע לן דכי היכי דחלוקה דהתם משום דאפשר דתרווייהו הגביהוה ביחד אף הא דטלית נמי משום דתרווייהו אגבהוה. הריטב"א.
ודילמא הא קמשמע לן דרכוב קני. פירש הקונטרס אף על פי שאינו מנהיג ברגליו וקשה דהא מסקינן לקמן דרכוב לחודיה לא קני בשלמא למאן דאמר מגביה מציאה לחברו קנה מצי למימר דיתורא להכי אתא דמסיפא דקתני בזמן ששניהם מודים לא שמעינן אלא שנים שהגביהו מציאה קנאוה אלא למאן דאמר דלא קנה האי יתורא דשנים רוכבים למאי אתא דעל כרחך צריך לאוקמה במנהיג ברגליו. ויש לומר דאיצטריך לאשמועינן אף על גב דשנים רוכבים זה לפני זה קנו שניהם דסלקא דעתך אמינא קמא קני ובתרא לא קני דאין רכיבה בכך ולא דרך הגבהה קמשמע לן. הרא"ש.
וזה לשון מהר"י כ"ץ: ודילמא הא קמשמע לן דרכוב קני ואי תנא אחד רכוב ואחד מנהיג היה אמינא בשנים רוכבים לאו אורח ארעא שיהו שנים רוכבים על בהמה אחת ולא ליקנו ואי תנא ההיא אחד רכוב ואחד מנהיג איצטריך למיתני דלא תימא רכוב עדיף דהא מנהיג בה ותפיס בה והכי אמרינן לקמן עד כאן.
אלא מסיפא בזמן שהם מודים או שיש להם עדים וכו'. וקמשמע לן ממשנה יתירה שהמגביה מציאה לחברו קנה חברו והכי פירושו דמתניתין בזמן ששניהם מודים דאומר ראובן אני הגבהתי מחצית הטלית לעצמי והחצי השני לצורך שמעון חברי כמו שצווני ושמעון טוען כמו כן חברי צווני להגביה לו חציו והשאר לעצמי דקתני דחולקים כל הטלית בלא שבועה וחולקים אותו אפילו לארכו אם הוא ראוי ליחלק ויטול ראובן מה שסמוך לשמעון ושמעון נמי יטול מה שסמוך לראובן לפי שראובן הגביה מה שלפניו לצורך שמעון וקנאו שמעון ושמעון הגביה מה שלפניו לצורך ראובן הילכך חולקים כל הטלית בלא שבועה ואפילו בא אחד מן השוק לזכות בה ולחטפה מהן לא קני לה דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו שאם לא קנה חברו הלא זה הטלית הוא חשוב כאלו מונח על גבי קרקע שהרי לא הגביהו לצורך עצמו כולו נמצא דשניהם לא קנו ולא אחד מהן ואם בא אחר וחטפה מהם זכה בה. ה"ר יהונתן במשנה.

אלא לאו שמע מינה המגביה מציאה לחברו קנה חברו. כתב רש"י ורבא דאיק מינה דאמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. ואם תאמר ולמה ליה לרבא האי משנה יתירה משנים שגנבו מצינן למידק הכי. איכא למימר הוה אמינא הני מילי היכא דאתנו הכי בהדייהו וכל אחד הגביה לצרכו ולצורך חברו דומיא דשותפין שגנבו אבל בשנים שהגביהו מציאה שכל אחד לעצמו הוא מגביה ולא לחברו הוה אמינא דלא קנו קמשמע לן הך משנה יתירה הר"ן.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: ורבא דאיק ממשנה יתירה דאמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה זה כתב רש"י. ואקשינן הא למה לי משנה יתירה לרבא הא בעלמא נמי אמרינן מיגו בכל מקום כדאמר בשנים שגנבו. לאו מילתא היא דאף על גב דבעלמא אמרינן מיגו תנא ליה תנא הכא אטו לא תני תנא תרי דינא דדמו להדדי וכל שכן בתרי דוכתי ובתרי ענייני. ועוד דאף על גב דשותפין שגנבו חייבין שנים שהגביהו מציאה אפשר דלא קנו דהא לא אתנו תרווייהו שיהיו שותפין במציאה וכל אחד ואחד איכא למימר לעצמו הגביה ולא לחברו. עד כאן.

ורבא אמר לך לעולם אימא לך המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו. ואם תאמר והא לקמן דאמר רב נחמן הכי אותביה רבא מהא דתניא מציאת פועל לבעל הבית דאלמא סבירא ליה לרבא המגביה מציאה לחברו קנה חברו. ויש לומר דהכא דחוי קא מדחה למימר דמהא ליכא למשמע מינה. ואם תאמר והא על כרחך שמעינן מהא מתניתין חדא מתרתי או דנימא המגביה מציאה לחברו קנה חברו כרמי בר חמא או נימא מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה כרבא ואלו לקמן בפירקין אמר רב נחמן המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ולית ליה נמי מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה כדאיתא התם. ויש לומר דלא דמי האי מיגו למיגו דהתם דאלו ההיא דהתם לא זכי לנפשיה ממש אלא דאי בעי זכי לנפשיה וההוא מיגו לית ליה לרב נחמן אבל הכא דבעינן לומר מיגו דזכי לנפשיה ממש זכי נמי לחבריה אף רב נחמן מודה ביה. הריטב"א.

מתניתין : אחד רכוב ואחד מנהיג. תימה לי והא רכוב תפיס בה ומנהיג לא תפיס כדמוכח לקמן והמוציא מחברו עליו הראיה. ולפירוש התוספות ניחא דמפרשי תפיס דרוכב היינו תפיס במוסרה. ואפילו לפי מה שאפרש דהיינו תפוס ברגליו יש לומר דאין זה חשובה תפיסה לחזקת ממון. מהר"י כ"ץ.

דף ח:

גמרא. שמעית מינה דמר שמואל תרתי וכו'. פירש רש"י שני דברים דין רכוב ודין מנהיג וכו'. אמר זה לפי שלכאורה נראה שפירוש תרתי רוצה לומר שני אנשים האחד רכוב והאחד מנהיג ובאין לדין חד קני וכו' ואם כך הוא לא יצדק מה שאמרה הגמרא היכי דמי אילימא רכוב לחודיה וכו'. מהר"י אבוהב.

מנהיג לחודיה מי איכא למאן דאמר לא קני. מכאן קשה לפירוש רש"י שפירש בפרק קמא דקידושין בהמה גסה נקנית במסירה דוקא במסירה. וכי תימא דהכי קאמר מנהיג לחודיה מי איכא למאן דאמר דלא קני אי רכוב קני דרכוב גופיה לא קני אלא משום דאזלה מחמתיה קצת מתוך שהוא יושב עליה ודמי למנהיג מדפשיט בסמוך למאן דאמר יושב בקרון אינו סופג וכו' דרכוב לא קני. אי אפשר לפרש כן דעל כרחך לאו מכח רכוב פריך במנהיג דליקני דאף על גב דרכוב לא קני אלא משום דאזלה מחמתיה קצת מכל מקום איכא למימר דעדיף רכוב ממנהיג משום דתפיס בה כדאמר בתר הכי דמהאי טעמא הוא דבעיא דרכוב במקום מנהיג הי מינייהו קני. הרא"ש.

וזה לשון גליון תוספות: קצת נראה דוחק מה שפירש בפנים דמכח סתם מתניתין פריך דאי איכא למאן דאמי לא קנה מתיישב שפיר. אלא נראה כמו שפירש בתוספות דרבינו שמשון ז"ל מנהיג מי איכא למאן דאמר דלא קני אי רכוב קני דלרבי שמעון רכוב לא קני ואף על גב דתפיס בה ואזלה מחמתיה דדוקא בהגבהה הוא דקני ולא במסירה ומשיכה ומיהו לרבי מאיר ולרבי אלעזר צריך לפרש כמו שכתוב בפנים דהא לדידהו לפירוש הקונטרס דקידושין רכוב קני דתפיס בה והויא מסירה ולא מנהיג אלא ודאי אף במסירה קני כמו שפירשו התוספות בפנים. עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות והא דתנן בפרק קמא דקידושין בהמה גסה וכו'. בכאן לא תרצת דמכח סתם מתניתין דהכא קפריך דאכתי יקשה דהא לקמן בעי לאוקומי מתניתין דהכא כרבי מאיר. כתוב בגליון תוספות מיהו לרבי מאיר ולרבי אלעזר צריך לומר כמו שכתוב בפנים וכו' מיהו יש לומר דהכי קאמר מנהיג לחודיה מי איכא מאן דאמר לא קני אם תמצא לומר דרכוב קני במציאה דהך דפרק קמא דקידושין איכא למימר דאיירי במכירה דהתם ודאי מסירה קני אבל במציאה דמסירה אינה קונה אם תמצי לומר דרכוב קני זה צריך לומר משום דאזלה מחמתיה אם כן כל שכן מנהיג. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: מנהיג לחודיה מי איכא למאן דאמר לא קני. ואם תאמר והא איכא רבי שמעון בפרק קמא דקידושין דסבירא ליה דבהמה גסה אינה נקנית אלא

בהגבהה. ויש לומר דעל כרחך הא דשמואל לא אתיא כוותיה דאם כן לא רכוב קני ולא מנהיג קני אלא ודאי כרבנן סבירא ליה דאמרי בהמה גסה נקנית במשיכה ולדידהו מנהיג קנה שאין לך משיכה גדולה מזו. עד כאן.

והריצב"ש כתב וזה לשונו: מנהיג לחודיה מי איכא למאן דאמר לא קני. אף על גב דאיכא מאן דאית ליה בפרק קמא דקידושין בהמה גסה אינה נקנית אלא בהגבהה ואיכא נמי מאן דאמר במסירה ופירש רש"י ולא במשיכה. הכא אי רכוב קני ליכא למימר דמנהיג לא קני דשאני מסירה דמסר ליה חבריה אבל רכוב דלא מסר ליה חבריה אי רכוב קני ליכא למימר דמנהיג לא קני. עד כאן.

אלא רכוב במקום מנהיג. כלומר דהא ודאי רכוב לחודיה או מנהיג לחודיה כל חד מינייהו קני אבל כי הוו תרווייהו כי הדדי זה רוכב וזה מנהיג הא אתא לקמיה דשמואל ואמר דחד מינייהו קנה ואידך לא קנה ולא ידע רב יהודה הי מינייהו קנה. והקשו בתוספות היאך אפשר לשמואל לומר בזו דחד קנה וחד לא קנה והלא שנינו במשנתנו או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג יחלוקו והיאך חולקים בשבועה דהא חד מינייהו לא קנה כלל והתנא בטוב היה יודע רכוב במקום מנהיג איזה מהם קנה וכי תימא דמתניתין במנהיג ברגליו והכא ברוכב שאינו מנהיג ברגליו אם כן היכי אמרינן או דילמא רכוב עדיף והלא אפילו רכוב שהוא מנהיג ברגליו קתני מתניתין דלא עדיף ממנהיג וכי תימא דהא דשמואל במנהיג ברגליו ומתניתין ברוכב שאים מנהיג ברגליו אם כן היכי אמרינן או דילמא מנהיג עדיף וכו' והיכי עדיף מנהיג דעלמא מרכוב המנהיג ברגליו. ותו דקאמר או דילמא מנהיג עדיף דקאזלא מחמתיה אבל רכוב לא קני כלל השתא ומה במתניתין דאוקימנא בשאינו מנהיג ברגליו רכוב קני ויחלוקו כל שכן הכא דמיירי במנהיג ברגליו דאית לן למימר דרכוב קני.

ויש שפירשו בתוספות דסבירא ליה לשמואל דמתניתין לא היה רכוב ומנהיג ביחד אלא שבאו לפנינו כן וכל אחד מהן אשמר אני לבדי החזקתי ובא חברי ותפס בשלי ואנן אמרינן דישבעו ויחלוקו דאימר תרווייהו הנהיגוה ביחד או רכבוה ביחד. ואין זה מחוור בעיני רבותי חדא דאם איתא דרכוב במקום מנהיג חד מינייהו לא קנה כשבאו לפנינו זה רוכב וזה מנהיג הרי אותו שאינו ראוי לקנות אינו לגבי חברו אלא כמאן דמסריך ביה סרוכי דלאו כלום הוא ולמה הוא נאמן עליו כי הוא ההזיק תחילה עד שיטול מחצה בשבועה. ועוד דכיון דקתני סיפא ואם יש עדים או ששניהם מודים יחלוקו בלא שבועה משמע דאכולה מתניתין קאי שיש עדים או מודים זה לזה שקנו זה ביחד כדרך שבאו לפנינו זה רוכב וזה מנהיג מדלא קתני בהדיא שבאו עדים או שמודים זה לזה שהנהיגו

שניהם ביחד או שרכבו ביחד.
והנכון בזה כמו שפירש בתוספות בשם רבינו יוסף איש ירושלים כי בכלל ספקו של רב יהודה הוא גם כן באיזה רכוב איירי שמואל ובאיזה רכוב איירי מתניתין והכי קאמר מי קאמר שמואל רכוב עדיף דהא תפיס ביה וקני ליה כולה אבל מנהיג לא קני כלל ואם כן רכוב דהנא ליה שמואל דקני כולה אבל מנהיג לא קני כלל מימרי ברכוב ומנהיג ברגליו והא דתנן במתניתין דיחלוקו דמנהיג קני החצי מיירי שהרכוב אינו מנהיג כלל ברגליו או דילמא מנהיג עדיף דקא אזלא מחמתיה וקני כולה אבל רכוב לא קני כלל ואם כן הא דתני שמואל חד לא קני היינו רכוב ואינו מנהיג ברגליו ומתניתין דקתני דרכוב קני מיירי ברכוב ומנהיג ברגליו. הריטב"א ותוספות תלמיד הר"פ.
ואם תאמר כיון דהשתא סבירא לן דרכוב לחודיה קנה ומנהיג לחודיה קנה כי הוו תרוייהו בהדדי למה לא יקנו שניהם ויש לומר משום דכי הוו בהדדי דילמא אחד מהם מבטל כח חברו שלא תלך מחמתו ולא ידעינן הי מינייהו מעכב על חברו דליהוי עדיף טפי. הריטב"א.
והראב"ד כתב וזה לשונו: רכוב עדיף. פירוש עדיף כמנהיג וקונה מחצה או דילמא מנהיג עדיף מיניה ולא קני רוכב ולא מידי. אמר רב יהודה ניחזי אנן. פירוש אי אמר על רכוב לחודיה ודאי על רכוב קאמר דמנהיג מושך גמור הוא כדאיתא (בקונטרס) אי אמר על רכוב במקום מנהיג דלא קני אפילו מחצה אבל רכוב לחודיה קני כולה במנהיג דמחמתיה קאזלא אף על גב דלא מרהיט לה ובסוף הוא פושט דאפילו רוכב לבדו אינו קונה. עד כאן.
והרשב"א כתב וזה לשונו: ואלא רכוב במקום מנהיג קמיבעיא ליה וכו'. קשה לי דהא מעיקרא פשיטא לן דמנהיג עדיף מרכוב והשתא איבעיא לן אי קני מנהיג במקום רכוב כלל דאלמא רכוב עדיף ולפיכך פירש הראב"ד רכוב עדיף כמנהיג וקנה מחצה דאזלא מחמתיה כל שהוא ותפיס בה במוסירה או דילמא מנהיג עדיף מיניה ולא קני רכוב ולא מידי.
ואינו מחוור בעיני כלל חדא דעדיף דרוכב לא הוי כעדיף דמנהיג. ועוד דהא שמואל חד לא קני קאמר ואי פשיטא לן דרכוב במקום מנהיג לא קני כולה על כרחך קני כולה דקאמר היינו מנהיג וממילא רכוב לא קני כלל. אלא יש לומר דמעיקרא כד הוה מספקא ליה לרב יהודה ברכוב לחודיה ומנהיג לחודיה ודאי אמרינן דמנהיג לחודיה עדיף משום דעל כרחך מנהיג קני דאין לך משיכה גדולה מוו ותנן בהמה גסה נקנית במשיכה ואי איכא למימר דלא קני משום דאיכא למימר דסבירא ליה לשמואל דכיון דאינו מנהיג

ברגליו אף על גב דאזלא תותיה מנפשה הוא דאזלא ולא מחמת רכיבתו אבל השתא פשיטא לן דרכוב לחודיה ומנהיג לחודיה תרווייהו קנו משום דרכוב נמי מחמת כובד רכיבתו אזלא וכאלו מנהיגה ברגליו וכיון שכן מספקא לן רכוב במקום מנהיג אי רכוב עדיף משום דאזלא נמי מחמתיה ועדיף ממנהיג דתפיס בה כלומר תפיס במוסירה דמאי דתפיס בה ממש כלומר שעומד עליה לא מעלה ולא מוריד ואף על גב דפשיטא ליה לרב יהודה דמוסירה במציאה ובנכסי הגר לא קנה כדאיתא בסמוך מכל מקום כיון דבעלמא מהני סניפין מיהא הויא דעדיף ממנהיג והא דלא אידכר הכא ברוכב דאזלא מחמתיה משום דלא צריך לאדכורי אלא מאי דאיכא ברוכב וליתא במנהיג. ואכתי תמיהא לי כיון דכל חד מינייהו מהני באנפי נפשיה היכא דאיתנהו לתרווייהו אמאי מבטל הא קניה להאי קניה תרווייהו ליקנו ויש לומר דהכי קאמר כיון דרכוב לחודיה קני דאלמא כי אזלא מחמתיה אזלא מחמת כובד רכיבתו והילכך בהא לא מחמתיה מנהיג אינו מעלה ולא מוריד דאפילו בלא הנהגתו קאזלא והאי דתפיס בה עדיף וקני או דילמא מנהיג עדיף דבשלמא ברכוב יחודיה קני משום דהא קאזלא ומחמת רכיבתו קאזלא ואלו רכוב דלא אזלא תותיה ודאי לא קני כלל דהא ליכא משיכה אלא דיושב עליה בלבד וכיון שכן במקום מנהיג איכא למימר דלא קני משום דמספקא לן אי לאו מנהיג אי אזלא כלל או לא וכיון שכן דודאי מחמת המנהיג קאזלא ומשיכת מנהיג ודאית ומשיכת רכוב אינה ודאית עדיף טפי מנהיג מרוכב ומנהיג קני רכוב לא קני. ופשיטנא לה מדתנן היושב בקרון וכו' אלמא קסבר שמואל דרכוב לחודיה לא קני אף על גב דאזלא תותיה דיושב בקרון נמי פעמים שהבהמות הקשורות בקרון הולכות כשמרגישים שהקרון טעון ומחמת כובד היושב הן הולכות ומדיושב וכו'. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: קשיא לן הך סוגיא מעיקרא פשיטא ליה דרכוב לא עדיף כמנהיג ואי איכא למימר דלא קני רכוב הוא דאיכא למימר והשתא מיבעיא ליה אי עדיף רכוב ממנהיג. וצריך אתה לפרשה כך דרב יהודה אסתפוקי מסתפקא ליה הי מינייהו עדיף ומשום הכי אקשינן אי במנהיג לחודיה ורכוב לחודיה שמע הוה ליה למפשטה דסבירא ליה לשמואל רביה דמנהיג עדיף מרוכב ורוכב לחודיה לא קני וכל שכן במקום מנהיג דמנהיג לחודיה ליכא למימר דלא קני דהיינו משיכה. אלא במנהיג ורכוב תרווייהו שמע אבל רכוב לחודיה אי נמי מנהיג לחודיה פשיטא ליה דקנו אבל ברכוב במקום מנהיג קאמר ליה חד קני וחד לא קני ורב יהודה לא ידע הי מינייהו עדיף. תו תמיהא לן הא דקא פשיט רוכב מיושב בקרון מאי קא מדמי להו אהדדי מי דמי כלאים לקנייה התם כיון דלאו מכוחו אזיל פטור הכא קני משום דתפיס. ותו כיון דפשיטא ליה דמוסירה

אינו קונה בנכסי הגר מאי קא מיבעיא ליה ובמאי קני לה וכי מפני שבין רגליו היא עומדת יקנה. ואיכא לפרושי דמעיקרא קא מיבעיא ליה דילמא רוכב קני משום דרכיב עלה מחמת רכיבתו של אדם בהמה מהלכת אף על פי שזה מנהיג וזה מסייע בהלוכה ומחמתו היא הולכת מעט ועוד שהוא תפוס במוסירה דזה וזה גורם לו לקנותה יותר ממנהיג לחודיה והיינו דקאמר רכוב עדיף דקא תפיס ביה כלומר מי אמרינן רכוב עדיף שהוא מנהיג ויש לו כח אחר יותר ממנהיג שהוא תפוס בה ומאי דאית ליה יותר ממנהיג קא חשיב או דילמא מנהיג עדיף דקאזלא מחמתיה שעיקר הלוכה בידו להנהיגה ולעכבה כרצונו ופשיט רב יהודה דכיון דגבי כלאים פטור שמע מינה דלא אזלא מחמתיה כלל ואף על פי שדרכה של בהמה כשאדם רוכב עליה היא מהלכת לא חשיב הלוכה מחמתו שאינה מהלכת אלא מדעתה ופעמים שהיא עומדת לגמרי והוא רוכב עליה וכיון דלא אזלא מחמתיה אמאי תיקני לה משום מוסירה בלבד מוסירה אינה קונה ואפילו לחודיה לא קני וכל שכן במקום מנהיג ולפי פירוש זה יש מי שפירש הא מילתא דלעיל דמעיקרא איבעיא ליה רכוב בלא תפיסת מוסירה ואקשינן עליה פשיטא דמנהיג קני ועדיף והדרינן ואמרינן דילמא ברוכב שתפוס במוסירה איבעיא ליה ובמקום מנהיג אבל לחודיה קני והוא הדין למנהיג. ולהאי פירושא הא דאמר ליה אביי היכי פשיט מר רוכב מיושב הכי קאמר ליה בשלמא רכוב לחודיה בלא תפיסת מוסירה שמע מינה דלא קני אלא רכוב במקום מנהיג בשתופס במוסירה דילמא קני ואמר ליה מוסירה אינה קונה וזה אינו מחוור כלל. עד כאן.

וכתב מהר"י אבוהב ז"ל וזה לשונו: היכי דמי אילימא רכוב לחודיה וכו'. הקשה הרמב"ן שבתחילה אנו אומרים דכי איכא למימר דלא קני הוא ברכוב ואחר כך מסתפק אם רכוב עדיף ממנהיג וזה תירץ רש"י בשלמות והוא שבתחילה אי אפשר לומר דמנהיג לחודיה לא קני מאחר שזאת היא המשיכה דקניה מן התורה הילכך אי איכא למימר וכו' ולא נחוש לסברת השכל אבל כי אמרינן דאמר ברכוב במקום מנהיג אף על פי שהתורה לא אמרה קניית רכוב השכל גוזר מאחר שהוא גם כן עושה משיכה דאילא מחמתיה שיהיה קונה ולא די זה אלא שיהיה לו יתרון על המנהיג ובזה אין אנו עוקרין התורה שאמת היא שמשיכה קונה אבל באלו השנים שבאין יחד לדין יש לאחד קנייה יותר מעולה מהאחר. והאריך באמרו אלא אי איכא למימר וכו' דלא הוה ליה למימר אלא רכוב הוא דאיכא למימר אבל בזה נתאמת פירוש הרמב"ן שמתחילה אנו מבינים אפילו רכוב רצה לומר שתופס במוסירה ואזלא מעט מחמתיה ולפיכך אמר אף על פי שרכוב יש לו קנייה בצד מה כיון שבמנהיג יש עיקר משיכה אין אנו עוקרין התורה. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש: אלא רכוב במקום מנהיג קא מיבעיא ליה מאי רכוב עדיף דקא תפיס בה או דילמא וכו'. ליכא לפרושי דרכוב לחודיה לא קני אבל רכוב במקום מנהיג קא מיבעיא ליה דהא אמרינן בשמעתין רכוב לא קני וכל שכן רכוב במקום מנהיג. אלא הכי פירושו לאו ברכוב לחודיה ומנהיג לחודיה קאמר מר שמואל דאי הכי לא הוה אמר רב יהודה עלה ולא ידענא הי מינייהו אלא ודאי כל חד לחודיה קני אבל רכוב במקום מנהיג מיבעי הי מינייהו עדיף ואף על גב דלעיל אמרינן דמנהיג עדיף מרכוב ואי חד מינייהו לא קני רכוב הוא דאיכא למימר דלא קני היינו כל חד לחודיה שהרוכב עומד במקומו ואין הבהמה מהלכת אבל במקום מנהיג כיון שהוא רכוב על הבהמה והבהמה הולכת אף על פי שאינה הולכת מחמתו אלא מחמת המנהיג מכל מקום נראה שהולכת מחמתו. ועוד יתר רכוב על המנהיג שהוא תופס בה או דילמא מנהיג עדיף שהולכת מחמתו לפי האמת ופשטינן ממתניתין דמנהיג סופג את הארבעים דסבירא ליה לשמואל דרכוב לא קני וכל שכן רכוב במקום מנהיג ואף על גב דאמרן דרכוב במקום מנהיג עדיף מרוכב לחדיה היינו כי סבירא לן דכל חד לחודיה קני איכא למימר דרכוב במקום מנהיג עדיף אבל השתא דאית לן רכוב לחודיה לא קני כל שכן כשהוא במקום מנהיג הקונה דרכוב לא קני. עד כאן.

רכוב עדיף דהא תפיס בה. כתוב בתוספות אין לפרש דתפיס ברגליו וכו'. פירוש וגם אזלא קצת מחמתיה דאם לא בן יקשה היכי פשיט לקמן מיושב כמו שפירש תוספות לקמן ומכל מקום הוה ניחא טפי לומר תפיס ברגליו אם היינו יכולין לומר כן דדוחק לומר במוסירה. דמאי קא מיבעיא ליה מה תועיל מוסירה במציאה מאן מסר ליה כדמסיק אלא שאנו צריכין לפרש בדוחק כיון דאזלא נמי מחמתיה אז תועיל תפיסת המוסירה להעדיף רוכב ממנהיג אי רכוב בלא מנהיג קני ובלא תפיס אבל אי רכוב בלא תפיס במוסירה לא קני אז אין. יכול לומר שעם תפיסת המוסירה תיקני ולא יקשה מיושב דהא פשיטא דתפיסת המוסירה לא תועיל לקנות כיון דזולתה לא קני דמאן מסר ליה אבל כשקונה בלא מוסירה אז תועיל בטוב להעדיף. אי נמי תפיס ברגליו הוי מעשה ומהני גם בכלאים ולכך הוה מילתי שפיר מיושב. ואין להקשות היאך היינו יכולין לומר דתפיס בו בין רגליו אם כן היכי קאמר בסמוך יושב לא תפיס במוסירה. יש לומר דמהני תפיסת המוסירה עם מאי דתפיס ברגליו אבל תפיסת רגליו הוי עיקר ולכך פשיט מכלאים אלמא לא תשיב מידי תפיסת רגליו כיון דיושב פטור ותפיסת מוסירה לא חשוב לגרום הקנין כדפירשתי. עוד כתוב בתוספות אם כן מה פושט בסמוך מיושב וכו'. ואין לומר דתופס ברגליו מהני עם תפיסת מוסירה כדפירשתי. דהא כבר הוכחנו דלשון תפיס היינו

במוסירה וכיון שהוא עיקר כיון שהזכירה אם כן על כרחך לא דמי לכלאים שאינו תלוי כלל במוסירה. גליון.

ומהר"י כ"ץ כתב וזה לשונו: רכוב עדיף דהא תפיס בה לפירוש התוספות דמפרשי דהיינו תפוס במוסירה ולא משום טעמא דתפוס לחוד בעי לייפות כח רוכב. קשה לי חדא דלא מידכר כלל טעמא דאזלא מחמתיה. ועוד לקמן דקאמר רב ושמואל דאמרי תרווייהו מוסירה וכו' אכתי היכי פשיט רוכב מיושב כיון דהכא גבי רוכב איכא תרתי תפיס בה וגם אזלא מחמתיה ומהאי טעמא נמי היה מסופק מתחילה. ונראה שהיה רוצה לייפות כח רוכב משום דתפיס בה ברגליו מהאי טעמא לחוד והשתא שפיר פשיט רוכב מיושב והדר פריך ליה מתפיסת מוסירה ומשני מדרב ושמואל אבל ודאי אי אפשר לפרש דהא תפיס בה ומשום האי טעמא לחוד אם כן תפשוט ליה מדרב ושמואל. עד כאן.

או דילמא מנהיג עדיף. כתוב בתוספות תימה דלפשוט ממתניתין דמנהיג קונה וכו' ואין להקשות דנימא דגם בזה היה מסופק אם שמע ברכוב שמנהיג ברגליו ושם רכוב עדיף או ברכוב לחודיה ואז מנהיג עדיף דאם כן הא דקאמר רכוב עדיף דתפיס בה הוי פירושו רכוב שמנהיג ברגליו דרכוב לחודיה אינו יכול להיות עדיף מכח מתניתין ולאחר כן דקאמר או דילמא מנהיג עדיף הוי פירושו עדיף מרכוב לחודיה כי אינו יכול להיות עדיף מרכוב ומנהיג ברגליו כך לא מסתבר כן נראה לי דעת התוספות ולקמן נפרש בעזרת השם ונאמר דרך אחר בענין זה.

עוד כתוב בתוספות ומכל מקום לקמן מוכיח שפיר ממתניתין דרכוב לחודיה קני כיון דאיקרי מוחזק וכו'. אין להקשות מה הוצרכו תוספות לזה נימא לעולם דאיקרי מוחזק אף על גב דלא קני ומכל מקום מוכיח שפיר לקמן רכוב קני דאי לא קני אז לא מיקרי מוחזק במקום מנהיג כיון דמנהיג קני ורכוב לא קני אבל לעולם היכא ששניהם שוין אף על גב דכל חד לחודיה לא קני מיקרי מוחזקים ויש לומר אם כן לא יתיישב הא דקאמר אילימא רבי מאיר השתא יושב קני רכוב מיבעיא דלימא דקא משמע לן דאפילו במקום מנהיג לא יבטל חזקת המנהיג חזקתו אף על גב דלחודיה קני כי היכי דבעינן למימר אף על גב אפילו אי לחודיה מיקרי מוחזק במקום מנהיג תבטל חזקתו כיון דחזקת המנהיג עדיף דקני לחודיה אף על פי שיש סברא לחלק מכל מקום הוי חדוש אלא ודאי אי לחודיה מקרי מוחזק גם במקום מנהיג הוי מוחזק והכל תלוי בהני דאי לחודיה לא קני גם לא הוי מוחזק לחודיה ואי לחודיה קני גם נקרא מוחזק אפילו במקום מנהיג כיון שלכל אחד יש קצת יפוי כח שאין באחר כדפירש בתוספות לקמן. גליון.

ומדאפיך שמואל ותני וכו'. ואם תאמר לפירוש ה"ר יוסף איש ירושלים מאי מוכח דהוי רכוב דומיא דיושב דיושב דין הוא שלא יקנה שאינו מנהיג ברגליג אבל רכוב דמנהיג ברגליו לעולם קני. ויש לומר דמכל מקום פשיט בטוב דודאי הוא דמנהיג עדיף דקאזלא מחמתיה ומתניתין דקאמר דרכוב קני החצי היינו במנהיג ברגליו אבל רכוב שאינו מנהיג ברגליו לא קני כלל ואתי שפיר דיושב לא קני כלל דאי רכוב עדיף אפילו תאמר דהיינו רכוב המנהיג ברגליו והוי עדיף דקני כולה מכל מקום תיישב מתניתין דקא אמרה דרכוב לא קנה כי אם החצי ברכוב שאינו מנהיג ברגליו וקתני מיהא קנה החצי והכא קאמר דלא קנה כלל אלא שמע מינה דמנהין עדיף כדפירשתי תלמיד ה"ר פרץ ז"ל.

שמע מינה דרכוב לחודיה לא קני. פירוש דאי אמרת רוכב קני שמפני שהבהמה הולכת מכוחו הויא לה כמשיכה אף ביושב בקרון הוה ליה לחיוביה שאף כשהבהמה מרגשת שהקרון טעון הולכת ביותר אלא לאו שמע מינה דאף על גב דהכי הוא גרמא בעלמא הויא ולא הוי כמנהיג רוכב נמי לענין קניה אף על גב דמחמתיה אזלא גרמא בעלמא הוא ולא הוי כמושך. ואם תאמר ולמאי דפשיט השתא דרוכב לחודיה לא קני אלמא כי אמר שמואל ברוכב ומנהיג דחד מינייהו לא קני בכל חד וחד באפי נפשיה אמרה וכיון שכן הדרא קושיא לדוכתא מאי קא מסתפקא ליה לרב יהודה דאי אימא למימר דחד מינייהו גרידא לא קני רכוב הוא דאיכא למימר. איכא למימר דודאי שמואל ברכוב במקום מנהיג אמרה דרכוב לא קני והא דרכוב לחודיה נמי הוה אמר הכי כדפשטינן אלא דעל ידי מעשה דרכוב ומנהיג אמרה אי נמי עלה דמתניתין הוה קאי ורב יהודה הוא דלא קאי אדעתיה דרביה ומסתפקא ליה בהי מינייהו אמר קני דדילמא סבירא ליה לרביה בכל חד וחד מינייהו באפי נפשיה קני והיכא דאיתנהו לתרווייהו בהדי הדדי איכא לספוקי הי מינייהו עדיף. הר"ן ז"ל.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל: והקשו המפרשים כיון דאמרינן דשמואל לא אמרה ברכוב לחודיה או מנהיג לחודיה דאי הכי לא הוה אמר עלה רב יהודה ולא ידענא אלא ברכוב במקום מנהיג קאמר ועלה קאמר רב יהודה ולא ידענא דהוה סלקא דעתיה דסבירא ליה לשמואל כל חד לחודיה קני ומשום הכי מספקא ליה בתרווייהו כי הדדי הי מינייהו קני ובתר דאשכח דשמואל ברכוב לחודיה סבירא ליה דלא קני על כרחך ברכוב במקום מנהיג כל שכן דלא קני. והשתא אם כן קשיא לישמעינן שמואל דרכוב לחודיה לא קני וכל שכן במקום מנהיג ואמאי נקטה למילתיה במקום מנהיג.

ונראה לי דמשום הכי נקטה ברכוב במקום מנהיג לאשמועינן רבותא דמנהיג במקום רכוב קני דהוה אפשר למימר דאף על גב דמנהיג לחודיה קני ורכוב לא קני וכל שכן

רכוב במקום מנהיג דלא קני מיהו מנהיג במקום רכוב נמי אפשר דלא קני שהרי אין משיכתו מפורסמת שהרי יש לומר שמחמת הרכוב הולכת והוה אמינא דלא זה ולא זה יקנה משום הכי נקטה ברכוב במקום מנהיג דמנהיג קני ורכוב לא קני. וליכא למיטעי ולמימר דרכוב לחודיה קני דמדאפיך שמואל ותני וחכמים פוטרים וכו' שמעינן דרכוב לחודיה לא קני. כן נראה לי פירוש שמועה זו ובחידושין פירשוה בענין אחר. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: שמע מינה רכוב לחודיה לא קני. ואם תאמר אם כן אמאי נקיט שמואל רכוב במקום מנהיג וכי תימא דרב יוסף היה מסופק מה אמר לו שמואל לרב יהודה אי ברכוב לחודיה ואי ברכוב במקום מנהיג וכשפושט דרכוב לחודיה לא קני יעמיד מה שאמר שמואל חד קני וחד לא קני ברכוב לחודיה ומנהיג לחודיה אכתי למה הוצרך שמואל להזכיר מנהיג כלל פשיטא דמנהיג קני ולא הוה ליה למימר אלא רכוב לא קני. ונראה לפרש דשמואל על מעשה שאירע אמר כן על שנים שהיה אחד רכוב ואחד מנהיג ואמר שמואל חד קני וחד לא קני. עד כאן.

והרשב"א תירץ כתירוץ התוספות וזה לשונו: ויש לומר דרב יהודה כולה מילתא הוה מסתפקא ליה והכי קאמר שמעית מיניה דשמואל וכו'. ולא ידענא היכי שמענא מיניה ובודאי אי רכוב לחודיה ומנהיג לחודיה קאמר רכוב הוא דאמר ליה דלא קני אבל אי רכוב במקום מנהיג קאמר ליה הא ודאי מסתפקא ליה אי רכוב הוא דקני וכו' ופשיטנא דלשמואל רכוב לחודיה לא קני וכיון שכן על כרחך רכוב לחודיה ומנהיג לחודיה קאמר לרב יהודה וקאמר ליה דמנהיג קני ורכוב לא קני והא דמסיק ומדרכוב לחודיה לא קני כל שכן רכוב במקום מנהיג אנן הוא דמסקינן הכי ולאו אסוקי ממאי דקאמר ניחזי אנן הוא עד כאן.

היכי פשיט מך רכוב מיושב וכו'. אמר ליה וכו'. קשיא לי ואף על גב דמוסירה לחודיה אינה קונה מכל מקום אכתי קשיא היכי פשיט רכוב מיושב דאף על גב דיושב לחודיה לא קני ומוסירה לחודיה לא קניא מכל מקום רכוב ותופס במוסירה אפשר דקני ועדיף מיושב לחודיה. ונראה לי דהכי קאמר מוסירה אינו קונה במציאה ובנכסי הגר אף על גב דקניא בעלמא לחודה הכא כיון דליכא דעת אחרת מקנה אינו קונה שאין ענין המוסירה אלא באדם המוסר דבר לחברו ואם כן אינה מעלה ואינה מורידה ואי רכוב לחודיה לא קני גם בתפיסת מוסירה לא קני. ונראה שרש"י ז"ל הרגיש בקושיא זו ובתירוצה שהאריך כאן וכתב מוסירה אינה קונה במציאה עד שתעקור יד ורגל ואף על גב דבמכירה קני כדתנן בהמה גסה נקנית במסירה לגבי מציאה לא קני כדאמרינן טעמא לקמן בשמעתין. עד כאן לשון הריצב"ש ז"ל.

אתמר נמי אמר רבי חלבו וכו'. מוסירה מחברו קני במציאה וכו'. יש לומר שאחר שאין חלוקה אחרת כי אם אלו השלשה ובאחד גזר שמוסירה קנה פשיטא שבשנים האחרים לא קנה. אבל הרגיש בעצמו קושיא אחת והיא שידוע דבתלמוד יש הרבה קניות ואחד מהן היא מוסירה אם כן מה חידוש בא להשמיענו שהתופס מוסירה מחברו קנה. לזה הביא השלילה לומר שחידוש גדול הורה לנו באומרו שבמקח וממכר קני מאחר שקניית המוסירה הנזכרת בתלמוד אינה כוללת אלא מקח וממכר וזהו מה שהודיענו שאף על פי שקניית המוסירה נראה מן התלמוד שהוא כולל אינו אלא פרטי מה תאמר מנין לו זה החדוש לזה אמר מאי לשון מוסירה שמהוראת הלשון אנו למדים. מהר"י אבוהב ז"ל.

מיתיבי היו שנים רוכבין וכו'. משמע מדברי התוספות והמפרשים ז"ל דמרכוב ומנהיג מותיב. ואם תאמר אמאי לא מותיב מרישא דרכוב קני. ויש לומר דאי מרישא הוה אמינא מני רבי מאיר היא ודקשיא לך השתא יושב קני רכוב מיבעיא הא פרכינן לה לעיל ואמרינן דלא צריכא אלא משום סיפא נקט לה מורנו הרב נר"ו.

מני אילימא רבי מאיר השתא יושב קני רכוב וכו'. איכא דקשיא ליה ודילמא רבי מאיר היא וקמשמע לן דרכוב אפילו במקום מנהיג קנה דבשלמא יושב קני לחודיה אבל לא במקום מנהיג ואתא לאשמועינן דרכוב קני אפילו במקום מנהיג דאי לא קני הוה ליה כמאן דחד תפיס וחד לא תפיס אי נמי מסרך בה סרוכי והמוציא מחברו עליו הראיה וכדאמרינן השתא לרבנן שמע מינה רכוב קני דאי לא קני לא אמרינן יחלוקו אף על גב דתפסי תרווייהו. וניחא ליה דסברא דתלמודא הוא דרכוב במקום מנהיג לא גרע מיושב לחודיה.

ולאו מילתא היא דהא קמשמע לן דרכוב במקום מנהיג תרווייהו קנו ואדרבה לרבי מאיר צריכא דלא תימא רכוב עדיף. ואיכא למימר כיון דרכוב קני לעולם אפילו שלא במקום מנהיג חולקין אפילו תימא דבמקום מנהיג לא קני כיון דכל חד מינייהו קאמר כולה שלי ואין לך עסק בה שאני קניתיה ובתר הכי תפסת בה וזה אומר לא כי אלא אני קניתיה ברכיבתי ואתה תפסת בה וכולה שלי וכל אחד ואחד מוחזק בה חוקה גמורה ותפיסה גמורה הילכך לא שמעינן ממתניתין דרכוב במקום מנהיג ליקני ומיהו רכוב לחודיה שמעינן מינה דקני שאלו לא קנה רכוב כלל אף על גב דאמר אני קניתיה במשיכה קודם שתפסת בה לא מהימן כיון שזה טוען שקנאה במשיכתו שהוא עדיין מושך בה לפנינו וזה טוען טענה אחרת כלומר שקנאה בענין אחר והשתא ליתא בידיה בענין שיקנה אותה אפילו הוא בלבד רוכב בה ודקאמרינן מהו דתימא רכוב עדיף דקא מנהיג לה ותפיס כלומר סלקא דעתך אמינא ליהוי כיוצאה מתחת ידו של אחד מהם

ואידי מסרך בה סרוכי הואיל וזה תפוס ומנהיג דמנהיג לא עביד בה ולא מידי קמשמע לן. הרמב"ן.

וכתב מהר"י אבוהב וזה לשונו: השתא יושב קני רכוב מיבעיא. פירש רש"י ולמה לי לאשמועינן בתרתי. לכאורה נראה שרש"י אומר בהיפך ההלכה שמגמרא נראה שרכוב עדיף מיושב ולפיכך אמר רכוב מיבעיא ורש"י נראה שעשאן שוין כמו שכתב ולמה לי לאשמועינן בתרתי ומי הכניסו לרש"י בזה.

לזה נאמר שרש"י הוקשה לו דבשלמא אם בתחילה אמר רבי מאיר דין יושב ויחזור ויאמר דין רכוב שייך להקשות רכוב מיבעיא אבל אם נאמר שרבי מאיר אמר בתחילה דין רכוב ואחר כך דין יושב אם כן יצטרך רבי מאיר לחזור ולומר דין יושב וקושית הגמרא ליתא כלל לזה בא רש"י ועשאן שוין באופן שקושית הגמרא היא אמיתית מכל צד ומכל עבר. או נאמר שרש"י בא לתרץ קושית הרמב"ן דדילמא לעולם רבי מאיר היא וקמשמע לן דרכוב במקום מנהיג קני לזה בא רש"י לומר שעם כל זה שנאמר שבא לאשמועינן דרכוב במקום מנהיג קנה צדקה קושית הגמרא בזה האופן דלמה לי לאשמועינן בתרתי יאמר המחודשת שבשתיהם ואם רכוב במקום מנהיג הוא יותר גרוע. יאמר אותה ולשתוק מיושב. עד כאן.

והרא"ש כתב וזה לשונו: השתא יושב קני וכו'. הקשה ריב"ן ודילמא איצטריך לאשמועינן דרכוב במקום מנהיג קני. ותירץ דלהכי לא איצטריך דמדברי רבי מאיר שמעינן דאמר המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון סופג את הארבעים אלמא יושב במקום מנהיג סופג את הארבעים. ולפי מה שפירשתי דמהכא לא שמעינן דרכוב ומנהיג שוין ניחא משום דבשעת קניה אמר כל אחד אני הנהגתי לבדי. ועוד יש לומר דאפילו אם תאמר דאתא לאשמועינן דרכוב במקום מנהיג קני אכתי תיקשי לך לישמעינן יושב במקום מנהיג וכל שכן רכוב עד כאן.

ובגליון כתוב וזה לשונו: השתא יושב קני וכו'. פירוש כיון דאמר יושב בקרון חייב אלמא אזלה מחמתיה וכיון דאזלה מחמתיה פשיטא דקני וכל שכן רכוב. ואין לומר דסבר דבא לסתום כרבי מאיר דאם כן תיקשי לו סתם מתניתין ועוד דאם כן לימא היה יושב בקרון דהוי רבותא טפי. ק"ל.

והקשה בגליון אם כן פשיטא ליה דרכוב אזלה מחמתיה כדפירשתי לעיל וכיון דאזלה מחמתיה פשיטא דקני דלא תוכל לומר אף על גב דאזלה מחמתיה מכל מקום כיון דלא אזלה הרבה מחמתיה על כרחך לא קנה אם כן היכי קאמר השתא יושב קני מנא לן דקני נהי דלקי משום דאזלה קצת מחמתיה מכל מקום לא קנה אלא ודאי קסבר דהא בהא

תליא אי אזלה מחמתיה ודאי קני ואי לא לא קני. וזה מיושב בגליון דבזה עצמו היה מסופק אי אזלה מחמתיה אז נוכל לומר דרכוב עדיף ואי לא אז ודאי מנהיג עדיף.
ולי נראה ליישב הסוגיא הכי דשמע תרתי ברכוב ומנהיג חד קני וחד לא קני ולא ידע אם שמע רכוב לחודיה ומנהיג לחודיה או אם שמע ברכוב במקום מנהיג או ברכוב שהוא מנהיג ברגליו. ונאמר גם כן כל מה שאינו קונה גם אינו נקרא מוחזק והיה מסתפק אי מתניתין איירי רכוב שהוא מנהיג ברגליו או לא והכי קאמר רכוב עדיף כלומר אם שמעתי דרכוב עדיף אי עדיפות צריך להיות מחמת שתפוס בה אז צריך להיות במנהיג ברגליו שיש בו כל שיש במנהיג וגם אותו דתפיס בה דאם לא כן אין רכוב יכול להיות עדיף כיון שגם במנהיג יש טיבותא דאזלא יותר מחמתיה וכשיש באחד שום טיבותא שאינו באחר אינו יכול להיות עדיף אותו האחר אף על פי שיש בו טיבותא אחרת גדולה יותר. או דילמא מנהיג עדיף פירוש אם שמעתי דמנהיג עדיף אז צריך להיות העדיפות משום דאזלא מחמתיה ולא מחמת הרכוב אם כן צריך להיות ברכוב שאינו מנהיג ברגליו דאי מנהיג ברגליו גם אזלא מחמתיה וגם יכול להיות אף על גב דלא אזלא מחמתיה במקום מנהיג משום דהבהמה אינה מרגשת ברוכב משום שזה מנהיגה מכל מקום ברכוב לחודיה אזלא מחמתיה ביושב לחודיהן דמאן דפטר פטר בכל ענין ומאן דמחייב מחייב בכל ענין. ובזה תתיישב כל הסוגיא וקאמר שפיר השתא יושב קני פירוש אפילו במקום מנהיג כיון דרבי מאיר מחייב יושב אפילו במקום מנהיג אלמא אפילו במקום מנהיג אזלא מחמתיה אלמא דקני. גליון.
רוכב מיבעיא. לאו למימרא דעדיף רוכב מיושב לדעת רב יהודה דהא מקשינן ליה מינה דאי משום דתפיס במוסירה הא אמר רב יהודה דמוסירה במציאה וכו' לא קנה אלא הכי קאמר משנה יתירה למה לי דאי משום דלא ניטעי למימר ברכוב לא קני אי איכא למטעי דחד מינייהו לא קני ביושב הוא דאיכא למטעי וכיון דאשמועינן דיושב קני כל שכן רכוב דעדיף משום דתפיס במוסירה דמהני בעלמא. הרשב"א.
אלא לאו רבנן ושמע מינה רכוב קני. ואם תאמר אמאי לא מותביה מינה לשמואל דרכוב לחודיה ומנהיג לחודיה קני וכן מנהיג במקום רוכב ורוכב במקום מנהיג. ויש לומר דלשמואל לא קשיא דאיכא למימר רכוב לחודיה ומנהיג לחודיה ורכוב במקום מנהיג קנה אבל מנהיג במקום רכוב לא קני דרכוב עדיף דאית בה תרתי דמתניתין דקתני דמנהיג במקום רכוב קני היינו דמר אמר כולה שלי שאני רכבתי עליה ובא זה והנהיגה אחר כך ומר אמר כולה שלי שאני הנהגתי תחילה ובא זה אחר כך ורכב עליה אבל לרב יהודה מותיב שפיר דפשיט רוכב מיושב דלא קני וכיון דלחודיה לא קנה כל שכן

במקום מנהיג דלא קנה. אי אמרת בשלמא דרוכב בעלמא קני היינו דבמתניתין חולק בה לפי שקנה אותה לפי טענתו שרכב תחילה אלא אי אמרת רכוב בעלמא לא קני לא מהניא טענתו אפילו לחלוק שהרי לא קנה כלל והרי זה כאיניש דעלמא שאינו רוכב על הבהמה שצועק על המנהיג לומר אני זכיתי תחילה שאין בטענתו ממש. מ"ה נר"ו.

יש להקשות שבאופן אחר היה יכול להכריע שמשנתנו רבנן ולא רבי מאיר דאי פליגי רבנן היה לו לומר דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא קנה אלא ודאי רבנן מודו דלא קנה. ונאמר שהמקשה כלל כל זה במלת אי לימא ואמר אי לימא רבי מאיר ותדחוק עצמך ותאמר שהוא כמו שאמר במשנתנו דברי רבי מאיר עדיין ישאר לך קושיא חזקה שהבאת דברי רבי מאיר שאין בו חידוש כלל והנחת מאמר חכמים שהוא חידוש גדול.

שמע מינה רכוב קני. פירש רש"י ותיובתא דרב יהודה דפשיט רכוב מיושב. אמר זה לפי שמפשט ההלכה נראה שהקושיא היא באופן אחר והוא שלמעלה נראה שמוסירה הוא סבת קניית הרכוב אם כן כל זמן שנמצא שרכוב קני יש לנו לומר שמוסירה קני אמנם במשנתנו נראה דרכוב קני אם כן הוא קושיא למה שאמרנו למעלה דמוסירה אינו קונה ורש"י נשמר מזה לפי שתשובתה בצדה דמשנתנו איירי במקח וממכר ובמקח וממכר מוסירה קני. מהר"י אבוהב.

במנהיג ברגליו. נראה לי דאם הולכת מחמת רכיבתו אפילו אין מנהיג ברגליו דמה לי ברגליו מה לי בגופו והלא אפילו קורא לה והיא באה הויא משיכה וכי אמרינן בכולה שמעתין דרכוב לא קני היינו שרוכב על הבהמה והיא עומדת במקומה. הריצב"ש.

אי הכי היינו מנהיג. פירוש אי אמרת בשלמא מתניתין רבי מאיר וקסבר רוכב קני ורבנן פליגי עליה ושמואל אמרה אליבא דרבנן והא דתני רכוב קנה איירי דאית בה תרתי חזקתו מבטל כח המנהיג דלית בה אלא חדא דאף על גב דרוכב אינו מנהיג ברגליו מכל מקום הא אזלא מחמתיה כשהבהמה מרגשת שיש עליה רוכב מיד היא מהלכת אלא השתא דאמרת רבנן ובמנהיג ברגליו אם כן היינו מנהיג. מורנו הרב נר"ו.

איכא ספרים דגרסי: אי הכי היינו מנהיג תרי גווני מנהיג ולא מסיימי בה מהו דתימא רכוב עדיף דקא מנהיג לה ותפיס בה קמשמע לן דיחלוקו. ולספרים. דמסיימי בה הכי נראה לי דתרי לישני נינהו והכי קאמר איבעית אימא תרי גווני מנהיג וקמשמע לן דמנהיג ברגליו אורחא וקני כמנהיג בידו איבעית אימא אדרבה איצטריך לאשמועינן דמנהיג במקום רכוב קני ואף על גב דתפיס במוסירה דמוסירה בנכסי הגר ובמציאה לא מעלה ולא מורידה. אי נמי יש לפרש תרי גווני מנהיג כלומר קמשמע לן דתרי גווני

מנהיג איכא דשוין זה כזה ואיצטריך לאשמועינן דלא תימא רכוב עדיף דמנהיג לה ותפיס בה. הרשב"א.

תא שמע שנים שהיו מושכים וכו'. כבר אתה רואה רוע הסדר באלו הקושיות ונאמר שזה התא שמע לא בא דרך קושיא אלא למה לא בחר רב יהודה לפשוט מזאת המשנה שהיה ברור. מהר"י אבוהב.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: ראיתי מי שדרכו לפרש בכיוצא בזה שהם דברי הדוחה. תדע דרכוב לא קני מהך מתניתין. ויש על שיטה זו כמה גמגומים והנכון שהכל הוא מקשה אחד והכי קאמר בשלמא אם הייתי אומר דהא מני רבי מאיר ושמואל דאמר אליבא דרבנן אם כן שמעינן דהויא פלוגתא דתנאי וכל משנה או ברייתא דמשמע מינה דרכוב קני רבי מאיר היא וכל משנה או ברייתא דמשמע מינה דרכוב לא קני רבנן היא ומדלא תרצת הכי משמע דסבירא ליה דכולי עלמא רכוב לא קני תא שמע מההוא דרכוב לא קני ומהך דלקמן דרכוב קני משמע דאיכא פלוגתא ומתרץ לתרווייהו ואזיל. עד כאן.

ולי נראה דכל הני תיובתי הוו לרב יהודה דפשט רוכב מיושב וכדפירש רש"י דאי לאו רב יהודה לא קשיא מתניתין אברייתא דודאי רכוב קני והא דקתני בברייתא או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג לא אתא לדיוקי דרכוב לא קני דודאי כל שכן רכוב דתפיס בה אלא להכי אתא לדיוקי מושך ומנהיג אין אבל יושב לא ומיהו לרב יהודה דפשט רוכב מיושב כך לי רוכב כמו יושב ותקשי ממתניתין ותקשי נמי מברייתא דמשמע דלכולי עלמא רכוב קני ולדידיה פליגי בה רבי מאיר ורבנן כי היכי דפליגי ביושב וקשיא נמי לדידיה מאידך דלקמן אחד רכוב חמור וכו'. וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא כן נראה לי.

דף ט.

מושך ומנהיג אין רכוב לא. אבל סיפא לא קשיא ליה דמאי כמדה זו דקתני כאלו שניהם מושכים ושניהם מנהיגים כלומר כמדה זו שאמרנו למעלה ושמעשה שניהם שוה שקנה כך קנה אפילו אין מעשה שניהם שוה כגון אחד מושך ואחד מנהיג. הרמב"ן.

כתוב בתוספות ואי משום דשיירא אטו וכו'. ומכל מקום הוה משני שפיר הוא הדין אפילו רכוב ולא תנא הכי אלא לאפוקי דרבי יהודה דאי תנא רכוב לא הוה ידענא לאפוקי דרבי יהודה אלא הוה אמינא דפליגי רק ברכוב ולקמן יתיישב שפיר אי הכי דהכי קאמר אי אמרת בשלמא דלמעוטי רכוב אתי ניחא דלא ערבינהו דמדתני מושך ומנהיג ולא תני רכוב בהדיה שמע מינה למעוטי רכוב דאי ערבינהו הוה אמינא דלמעט רק דרבי

יהודה אתי. עוד כתוב בתוספת ויש לומר דממשנה יתירה קא דייק וכו'. ואין להקשות דנימא דבא למעוטי רכוב במקום מנהיג או שמא מנהיג במקום רכוב שמנהיג ברגליו ומשום דלא ידעינן הי ניהו לא תפשוט מידי דיש לומר אם כן לימא שנים שהיו מושכין בגמל ומנהיגין בחמור או שהיו מושכים ומנהיגין ואז היה משמע ממשנה יתירה מדלא ערבינהו דאתא למעוטי שנים שהיה אחד רכוב ואחד מנהיג או לימא או שהיו שנים אחד מושך ואחד מנהיג מדקתני או שהיה אחר מושך ואחד מנהיג משמע דבא למעוטי אחד רכוב לחודיה. עוד כתוב בתוספות כדי לאשמועינן דמשיכה אורחיה וכו' אף על גב דהכא ליכא נפקותא דמאי נפקא מינה אי ערבינהו והוה סלקא דעתין דכולהו אורחיה דמכל מקום יש נפקותא בעלמא אי הוה עביד חד קנין שהוא אורחיה והד דלאו אורחיה דתרווייהו קנו. גליון.

כתוב בגליון תוספות על מה שהקשו בתוספות מנלן למעוטי רכוב דילמא הא דלא ערבינהו וכו'. וכן משמע דאתא לאשמועינן הא מדנקט שנים ולא נקט חד ולפי התירוץ צריך לומר דאף על גב דנקט שנים פשיטא דלא מבטל קנין את חברו ועל כרחך כי פריך וליערבינהו וליתנינהו פשיטא ליה דלא מבטל קנין את חברו. עד כאן.

והרא"ש כתב. ואם תאמר והא במתניתין קתני רכוב ומנהיג ולא דייקינן אבל מושך לא ואין לומר דדייק מיתורא וכו' שאם כן אמאי נקט במתניתין שנים שהיו רוכבין או שהיה אחד רכוב ואתד מנהיג לינקוט כולה מילתא בחד. ויש לומר דעיקר מתניתין לא אתא לאשמועינן אלא דיחלוקו ולא להשמיענו קנייני בהמה אבל הכא אתא לאשמועינן קניינים של גמל ולמעוטי דברים שאין נקנין בהם כדממעט נמי רבי יהודה משיכה מחמור וכו' הילכך אם איתא דרכוב קני הוה ליה למיתני רכוב בהדי מנהיג ומושך אף על גב דלא תני הגבהה מילתא דפשיטא היא דהגבהה קונה בכל מקום והא דלא דייק הכי ממתניתין דקידושין דקתני בהמה גסה נקנית במסירה או במשיכה לרב ולא חשיב רכוב התם בכל בהמה גסה איירי ויש דלא שייכא בהו רכיבה אבל הכא גמל וחמור קתני דשייכא בהו רכיבה והוה ליה למיתני ולא מצי לשנויי דתני הני וכל שכן רכוב דהא תפיס בהן דאין זה דבר פשוט כל כך. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: **קתני מיהא או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג וכו'**. מושך ומנהיג אין אבל רוכב לא. דמדקאמר דהני נמי קנו אף על גב דלאו אורחייהו בהכי אלמא דרכי קנייתן אתא לאשמועינן אם כן ליתני נמי רכוב שנים שהיו מושכין או רוכבין בגמל או רוכבין ומנהיגין בחמור. הוא הדין דאפילו רכוב והאי תנא לא אתא לאשמועינן משפטי

קנייתם אלא לאפוקי מדרבי יהודה בלחוד הוא דאתא וקמשמע לן דאפילו איפכא. עד כאן.

אבל רכוב לא. והוא הדין מסירה אית לן למעוטי להאי תנא כדאשכחן פלוגתא דתנאי בקידושין ועוד דמסירה אינה קונה במציאה ומיהו הגבהה לא אסתבר למעוטה כיון דהגבהה קונה בכל מקום. מהר"י כ"ץ.

אי הכי ליערבינהו וליתנינהו. פירש רש"י אי הכי דלתנא קמא איפכא קני אמאי נקט משיכה בגמל. ואינו מחוור דמעיקרא נמי סבירא לן דלתנא קמא אפילו איפכא קני. אלא הכי פירושו אי הכי דמושך ומנהיג לא תנא אלא לאפוקי מדרבי יהודה ליערבינהו וליתנינהו ומפקה מדרבי יהודה מדלא ערבינהו ותנינהו שמע מינה מלישנא יתירה דהא דקתני או שהיה אחד מושך ואמד מנהיג למעוטי רכוב נמי אתא. הרמב"ן והר"ן.

והריטב"א פירש וזה לשונו: אי הכי ליערבינהו וליתנינהו פירוש קא סלקא דעתיה דבעי למימר דלתנא קמא נמי איפכא ממש קני אפילו משיכה בחמור והנהגה בגמל ולהכי אמר ליה בשלמא לדידי לתנא קמא איכא חד צד דאיפכא דלא קני ואיכא חד צד דקני ובהא הוא דפליג על רבי יהודה ומשום הכי לא ערבינהו אבל לדידך ליערבינהו וליתנינהו כיון דכל חד ותד קני בין בזו בין בזו. והוא הדין דהוה ליה למיפרך מאי כמדה זו אלא דחדא מינייהו נקט ופריק דלדידיה נמי לאו איפכא ממש דהא איכא חד צד דלא קני. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אי הכי ליערבינהו וכו'. קא סלקא דעתיה דהאי דאמרינן דאפילו איפכא בין בגמל בין בחמור קאמר שאם היה אתד מושך ואחד מנהיג קנו ואם כן ליערבינהו. ולדעת המקשה האי כמדה זו דקתני לאו למעוטי אתא אלא הכי קאמר אחד מושך ואתד מנהיג קנו כאלו שניהם מושכין או שניהם מנהיגין וזהו כמדה זו כאותה מדה שאמרנו ושני ליה איכא חד צד דלא קני וכו'. כלומר דהאי אחד מושך ואתד מנהיג יש מי שמעמיד אותו בגמל לבדו אבל משיכה בחמור לא ואיכא דמוקי לה בחמור אבל הנהגה בגמל לא. עד כאן.

והגליון כתב וזה לשונו: אי הכי ליערבינהו קצת קשה מאי אי אמרת בשלמא דלעולם יקשה ליערבינהו וליתני שנים שהיו מושכים או מנהיגין בגמל ובחמור או שהיה אחד מושך ואחד מנהיג וממשנה יתירה נדע למעוטי רכוב. ויש לומר בקל דכיון דלא הייתי מרויח כלום בקיצור ניחא ליה למינקט מושכים בגמל ומנהיגים בחמור לאשמועינן אף על גב דהאי אורחיה והאי לאו אורחיה כדפירש תוספות אבל הא פריך שפיר לא ליתני סיפא וליערבינהו ברישא דאין זה חידוש כל כך שיאריך בעבור זה ועוד נראה לי לפרש

דהכי פריך אבל רכוב פירוש על כרחך אפילו רכוב לחודיה דאי סלקא דעתך רכוב במקום מנהיג או איפכא ותרצה לומר אף על גב דכל חד לחודיה קני מכל מקום במקום רכוב או איפכא לא קני אם כן גם במושך ומנהיג כיון דהאי אורחיה והאי לאו אורחיה אותו שאורחיה יבטל הך דלאו אורחיה כמו ברכוב ומנהיג שאחד מבטל את חברו אף על גב דלחודיה קני אלא ודאי למעט רכוב לחודיה אבל כל מה שקונה לבדו אין האחד יכול לבטלו בענין אחר ממה שפירש בתוספות והשתא ניחא דלא ערבינהו שמכח זה ידעינן דחד אורחיה וחד לאו אורחיה ומכח זה ידעינן דבא למעט רכוב לחודיה כדפירשתי.

ועוד נראה לי לפי פירוש התוספות דמדקדק דלמעוטי רכוב לחודיה אתא דאי במקום מנהיג ליערבינהו וליתני שנים שהיו מושכים ומנהיגים בגמל או בחמור במדה זו קנה ואנא ידענא דאתא למעוטי רכוב במקום מנהיג או איפכא דאי למעוטי שום קנין אחר אם כן אמאי נקט שנים מושכים ומנהיגים לימא היו מושכין או מנהיגין דמה לי חד מה לי תרי אלא מדנקט שנים שמע מינה דאתא למעוטי שנים אחרים דלא קנו תרווייהו אף על גב דכל חד לחודיה הוה קני והיינו רכוב במקום מנהיג או איפכא כדפירשתי אבל להכי לא ערבינהו ותנא אחד מושך ואחד מנהיג לאשמועינן דכמדה זו עלייהו קאי למעוטי רכוב לחודיה דהוה מסתבר למעוטי במקום מנהיג או איפכא אי ערבינהו כדפירשתי דאי לא תנא אחד מושך ואחד מנהיג והוה תני מושכין בגמל ומנהיגין בחמור כמדה זו קנה הוה אמינא דאתא למעוטי מנהיג במקום מושך בגמל או איפכא בחמור כיון דהאי אורחיה והאי לאו אורחיה מדנקט שנים איכא חד צד דלא קני פירוש אבל צד השני קני בשניהם דבתרווייהו הוי אורחיה עד כאן.

איכא דמותיב מסיפא פירש ריב"ן דאין זה תיובתא שהרי סיוע הוא לשמואל אלא לשון ענייה פירוש איכא דמשיב מדסיפא. תלמיד ה"ר פרץ.

דמותיב מסיפא כמדה זו קנה ומשמע לית להאי דמותיב מסיפא דהאי כמדה זו לאו אריש קאי אלא מיעוטא הוא דהכי קנו אבל מדה אחרה לא קניא בהו ומאי ניהו לאו למעוטי רכוב לא למעוטי איפכא כלומר אם היה אחד מושך ואחד מנהיג מי שהוא כמדה זו שאמרנו בתחילה משיכה בגמל והנהגה בחמור אותו קנה יאחר לא קנה. הראב"ד.

וכתוב בגליון וזה לשונו: איכא דמותיב לה וכו'. נראה לי דהשתא סלקא דעתיה הא דקאמר או שהיה אחד מושך וכו' אריש קאי שנים שהיו מושכין בגמל ומנהיגים בחמור או שהיה אחד מושך בגמל ומנהיג בחמור ולא הוצרך לפרש שכבר פירש בריש ולכך קאמר לאו למעוטי רכוב לחודיה דומיא דאחד מושך לחודיה דאם לא כן למה נקט אחד מושך. ומשני לא למעוטי איפכא. ובזה ניחא קושית התוספות דלא הוה קשה מגופה

כי הפירוש האחד מושך אחרישא קאי מושך בגמל. ואין להקשות מה צריך סיפא לזה מרישא נדע מדנקט מושכים בגמל ולא ערבינהו. דאי מרישא הוה אמינא דנקט מושכין בגמל לאפוקי שנים שהיה אחד מושך ואהד מנהיג בגמל קנה אף על גב דלאו אורחיה לכך תנא סיפא אחד מושך פירוש בגמל למעוטי איפכא אפילו בחד. עד כאן.

היינו רבי יהודה. לא מצי למיפרך מדקתני אחד מושך ואחד מנהיג. דאיכא למימר או או קתני אחד מושך בגמל ואחד מושך בחמור לאו למעוטי איפכא לפי לשון זה היה ראוי לגרוס איכא בינייהו חד צד דקני ודו"ק. מהר"י כ"ץ.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: להרמב"ם שנים שראו גמל או חמור של מציאה וקדמו שניהם והנהיגו או משכוהו או שהיה אחד מנהיג ואחד מושך המושך קנה אבל לא המנהיג בהמת מציאה וכו'. וקשיא לי דמחזי מסוגיא דשמעתא דאיכא לאפלוגי בין קניית חמור לקניית גמל דחמור מיקני בהנהגה וגמל מיקני במשיכה ואף על גב דאיכא תרי לישני מכל מקום לישנא בתרא קאמר דהנהגה בגמל לא קני והוה ליה לר"ם לאפלוגי ומימר המושך בגמל קנה והמנהיג בחמור לא קנה והמנהיג ואחר מושך מלפניו אימר שהוא ספק הילכך חולקין דמלישנא בתרא הכי משמע דמשיכה קונה בין בחמור בין בגמל והנהגה בחמור קניא ובגמל לא קניא. ותו נמי הוה ליה למימר דין שניהן מושכין או שניהן מנהיגין שקנו שניהן בין בזה ובין בזה. וכן הדין קדמו שניהם והנהיגוהו או משכוהו קנו בין שניהם היה אחד מושך ואחד מנהיג בגמל המושך קנה והמנהיג לא קנה. ועיין בהרב המגיד שם.

תא שמע אחד רכוב חמור וכו'. אין להקשות דנימא דאיירי במכר דכיון דלאו במוסירה תפיס אין חילוק. קל להבין. גליון.

שמע מינה רכוב קני. פירש רש"י שמע מינה רכוב קני שלא במקום מנהיג וכיון דשלא במקום מנהיג קנה כולה במקום מנהיג פלגי ואינו מחוור דהא פירש רש"י לעיל דרב יהודה מספקא ליה אפילו אם תמצא לומר רכוב לחודיה קני במקום מנהיג אי קני או לא. אלא הכי פירושו שמע מינה רכוב קני וקשיא לרב יהודה דפשיט לעיל דרכוב לחודיה לא קני. הרשב"א והר"ן.

וזה לשון תוספות חיצוניות: פירש הקונטרס שמע מינה דרכוב קני כי ליכא מנהיג כלל ושמע מינה דרכוב במקום מנהיג נוטל החצי ואם כן אפשיטא ליה מילתא דרב יוסף ולא נהירא דמנא ליה למידק הכי דהוא הדין רכוב במקום מנהיג היא גופה קמיבעיא ליה לרב יוסף. לכך נראה לי דקאי אהא דלעיל דבעי למיפשט רכוב מיושב ומסיק תא שמע וכו' שמע מינה רכוב קני פירוש ומני הא אי רבי מאיר השתא יושב קני רכוב מיבעיא

ולדידיה לא איצטריך אלא לרבנן דאף על גב דיושב לא קני מכל מקום רכוב מיהא קני ושמע מינה דיש לחלק בין רכוב ליושב והיכי פשיט לעיל רכוב מיושב. ולא חש להאריך משום דכהאי גוונא דאיק תלמודא לעיל. עד כאן.

והרא"ש פירש כן נראה לרש"י דלפי המסקנא דעל רכוב לחודיה קאמר שמואל דלא קנה לא נאמר אותה סברא שהיה רב יוסף רצה לומר תחלה דאפילו אם רכוב קני במקום מנהיג לא קני כי סברא דחוקה היתה ועל ידה הוצרכו לדחוק בפירושא דמתניתין שיש חילוק לענין תפיסה אף על פי שאינן שוין לענין קנייה אלא ודאי אין חילוק ביניהם ומה שלא פירש כן למעלה אמתניתין דבעי למיפשט מינה דרכוב קני משום דעיקר פשיטות הא דרכוב במקום מנהיג. וראיתי ספרים שכתוב בהן ושמע מינה רכוב נמי קני פירוש וגם מנהיג שניהם קונים כאחד. עד כאן.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: ולדידי יפה פירש רש"י דבשלמא מעיקרא דאכתי לא מותבינן ממתניתין הוה מספקא ליה לרב יהודה אפילו תימא דרכוב לחודיה קני אבל לבתר דמותביה ממתניתין לא מספקא ליה דאי רוכב לחודיה קני רוכב בהדי מנהיג רוכב פשיטא דקני לענין דיחלוקו ועל ידי ברייתא זו דמשמע מינה דרכוב לחודיה קני מהדרינן לאוכוחי ממתניתין דרכוב בהדי מנהיג יחלוקו ותיובתא דרב יהודה ודו"ק. עד כאן.

ומהר"י אבוהב כתב וזה לשונו: פירש רש"י וכיון דרכוב לחודיה קני כולה במקום מנהיג פלגי. הקשה הרמב"ן לרש"י שהיאך אפשר לעשות השואה זו מאחר שמבואר לנו שאף על פי שרכוב לחודיה קני מיבעיא ליה לרב יהודה אי רכוב במקום מנהיג פלגי. ונוכל לומר שרש"י אינו אומר שמזו המשנה אנו מוציאין הדין רכוב במקום מנהיג אלא מה שאנו מוציאין הוא מאי דמשמע מפשטא דמתניתין דרכוב לחודיה קני. אבל כוונת רש"י לומר שזו הקושיא אינה בעצם לדינו של רב יהודה דרכוב לחודיה לא קנה אבל לאמת ולפשוט לנו דמשנתנו דלעיל בשנים שהיו רוכבין או שהיה אחד רכוב וכו' מיירי בשאינו מנהיג ברגליו ונפשוט הספק שהיה לרב יהודה באחד רוכב ואחד מנהיג ופירש בזה האופן מאחר שאנו רואין בזו המשנה דרכוב בלי הנהגה ברגליו קני אם כן משנתנו דלעיל גם כו שאומרת היו שנים רוכבין קנו גם כן הוא בהכרח בלא הנהגה ומדרישא בלא הנהגה ברגליו סיפא נמי דאמרה או שהיה אחד רכוב איירי בלא הנהגה ואם כן הקושיא שעשינו למעלה ממשנתנו הדרא לדוכתא וזהו שאמר רש"י כיון דרכוב לחודיה קני כלומר כיון שמזאת המשנה אנו מוציאין דרכוב לחודיה קני בלא הנהגה מוכרח הרא להוציא ממשנתנו שאחד רכוב ואחד מנהיג קנו בלא הנהגה. וההכרח שיש לרש"י לזה הפירוש הוא שאם זה התא שמע בא לכחש הדין שפשט רב יהודה היה לו לומר

מיתיבי כמו שאמר למעלה. עד כאן.
והגליון פירש דעת רש"י בענין אחר וזה לשונו: פירש רש"י שמע מינה רכוב קני שלא במקום מנהיג פירוש במקום שאינו מנהיג ברגליו קנה כולה אלמא אזלא מתמתיהן אם כן במקום שהוא מנהיג ברגליו פלגי עם מנהיג לכל הפחות ואי איכא למימר דלא קני היינו מנהיג במקום רכוב. כן נראה לי דעת רש"י. עד כאן.
וזה לשון הראב"ד: תא שמע אחד רכוב חמור וכו'. שמע מינה רכוב קני ואף על גב דלא תפיס במוסירה ואף על פי שאינו הולך בשבילו כלל כדשמואל אלא מפני שהוא רוכבו והוא תפוס ועומד. עד כאן.
וכתוב בגליון תוספות וזה לשונו: אחד רוכב ואחד תופס וכו'. אלמא רכוב קני. הכא נמי פריך מכח מני אילימא רבי מאיר השתא יושב קני וכו' אלא לאו רבנן כדפירש לעיל ואף על גב דהכא האי רכוב לא תפיס במוסירה כדאמר ואחד תופס במוסירה מכל מקום איכא קל וחומר דלעולם כל רכוב תפוס בה בשערה או בבי פגיה ואם אינו תפוס בראש המוסירה מה בכך. ופירש הקונטרס אינו נראה אבל לקמן כדמייתי מרבי אליעזר דרכוב קני הוה מצי למימר דסבר כרבי מאיר דאפילו יושב קנו והא דנקט רכוב לאשמועינן דבעיר לא קנה. עד כאן.
וכתב הגליון. וקשה דנימא רבי מאיר היא כמו שהקשה בהגהה. ונראה לי דהכי פריך שמע מינה דרכוב לא אזלא מחמתיה ואפילו הכי קני משום דתפיס בה ברגליו ואם כן אינו תלוי בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בכלאים דתלוי באזלא מחמתיה דאי סלקא דעתך דקני משום דאזלא מחמתיה כרבי מאיר אם כן אמאי לא קנה מוסירה או תפשוט מהכא דמשוך בהמה וקני כלים דלא קני כדפירש תוספות. ובזה מיושב הא דפריך אי הכי נקני נמי וכו' כדפירש בתוספות אי אמרת בשלמא והוה מצי לשנויי לבסוף כשמגיה הברייתא כרבי מאיר אלא כיון דאפילו הכי היה צריך להגיה ניחא ליה לשנויי כרבנן. ומכל מקום הגליון קשה לו דלעיל נוקי כרבי מאיר דהא גם זה לקמן בעי משוך בהמה וקני כלים וזיל הכא מדחה לה והכא מדחה לה דאי בעי למיפשט דמשוך בהמה וקני כלים לא קני אז נימא דאיירי בלא אזלא מחמתיה וקני לא משום דאזלא מחמתיה אלא משום דתפיס בה ברגליו. אך שזה קשה אם קשה לגליון זה אם כן מאי פריך תלמודא אי הכי נקני נמי רכוב במוסירה או נפשוט משוך בהמה זו וכו' כדפירש התוספות נימא זיל הכא מדחה כדפירשתי אלא ודאי פריך לשמואל דפשיט רוכב מיושב דלא קני לדידיה צריך לאוקמי במנהיג ברגליו שלא יקשה לו מברייתא זו אם כן נקנה נמי מוסירה או תפשוט בעיא דמשוך אם כן גם לא יקשה דנימא רבי מאיר היא.

כתוב בגליון תוספות הכא נמי פריך מכח מני אילימא רבי מאיר וכו'. פירוש דלנקוט יושב. ואין להקשות דנלמא דנקט רכוב לאשמועינן דאפילו הכי לא קנה מוסירה דלא נימא דאזלא מחמתיה והוי כמשוך בהמה וקני כלים. ויש לומר דאם כן לא לימא זה קנה חמור וזה קנה מוסירה אלא היה לו לומר זה לא קנה מוסירה וזה קנה מוסירה דהוי עיקר החדוש ולא הייתי יכול לטעות לומר דאתי כרבנן אם כן היה לו לומר בסתם זה לא קנה פירוש אפילו חמור וזה קנה מוסירה אבל לקמן גבי רכוב בשדה כיון שרצה לחלק בין עיר לשדה לא היה יכול לומר בענין אחר. עד כאן. גליון.

גירסת הספרים המדוייקים אי הכי לקני רכוב במוסירה. ויש מוחקין אותו דמאי קשיא הא למאן דאוקמא במנהיג ברגליו טפי ממאן דסבירא ליה דמיירי ברוכב שאינו מנהיג ברגליו וכי רגליו גורמין לקנות במוסירה והם גורסין וליקני נמי רכוב במוסירה וכן גורס רש"י ולתרווייהו מקשה תלמודא. ויש ליישב גירסת הספרים בשלמא לדידי כיון שלא היה מנהיג ברגליו לא היה צריך במוסירה ולא נתכוון לקנותה אלא הניחה לחברו אלא לדידך דמוקמת לה במנהיג ברגליו הא צריך הוא למוסירה ולא מיאש מינה ואם כן לקני במוסירה בי פגיה שהם טפלים לחמור וזה נכון. הריטב"א.

ומהר"י אבוהב פירש אי אמרת בשלמא דאיירי בלא משיכה ניחא שלא יהיה הרוכב קונה המוסירה שמאחר שזה רוכב וזה תפוס במוסירה כוונתם ללחום ולנגד כל אחד לחברו שהרוכב אינו מנהיג והתופס במוסירה רצונו לנתק המוסירה ולהביאה אצלו או בהיפך שהתופס אין רצונו שיהיה הרוכב מנהיג אם כן הדין שכל אחד יטול מה שבידו זה החמור וזה המוסירה אלא אי אמרת שהרוכב מנהיג ברגליו אם כן התופס במוסירה גם כן רצונו שוה לו ויהיה זה מושך וזה מנהיג וכיון שכן מאחר שאף על פי ששניהן כוונתם שוה להנהיג אמרת שהתופס במוסירה לא יקנה כלל מהחמור ומוכרח הוא שהסיבה היא לפי שנאמר שהתפוס במוסירה אינו אלא כמו עבד של רוכב מאחר שמסכים עם הנהגתו של רוכב אם כן למה אינו קונה הרכוב גם כן במוסירה מיהת מה שבראש החמור. עד כאן.

והתוספות פירש בענין אחר. אי אמרת בשלמא כשאין מנהיג ברגליו וכו' עד סוף הדיבור. ומשני דאיכא לתרוצי זה קנה חמור וחצי מוסירה וכו' ואיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הילכך לא אמפשיטא בעיא דרבי אלעזר. עד כאן.

אי הכי נקני רכוב במוסירה. ולא דמי האי למושך בהמה לקנות אותה וכלים שעליה דשאני מוסירה דשמירת הבהמה היא הראב"ד.

וזה לשון הריצב"ש: אי הכי נקני רכוב במוסירה. נראה לי דהכי פירושו אי אמרת בשלמא ברכוב לחודיה שעומדת הבהמה במקומה משום הכי לא קנה רכוב במוסירה דלא קניא ליה משום חצרו דחצר מהלכת היא אלא אי אמרת במנהיג ברגליו ובמשיכה קני לה לבהמה הלא משך גם המוסירה במשיכת הבהמה ואם כן נקני רכוב במוסירה. אלא שקשה לזה דבעיא היא לקמן דבעי לה רבי אלעזר אם במשיכת בהמה יקנה כלים שעליה מדין משיכה כיון שאין המשיכות שוות כמו שפירש התוספות שם. ואפשר לומר לפי פירושם שמקשה כאן אם כן תפשוט דבעי רבי אלעזר אבל בחידושין כתוב דלא גרסינן אי הכי אלא ונקני נמי רכוב במוסירה. עד כאן.

ונקני רכוב נמי במוסירה לאו חצי מוסירה קאמר אלא בי פגיה בלחוד קאמר כמסקנא דשמעתא דאי חצי מוסירה קשיא ליה הא קאזיל ומקשה אפילו אם תמצי לומר המגביה מציאה לחברו קנה וכו'. האי אדעתא דנפשיה קא מגבה איהו לא קני לאחריני מקנה אלמא האי מקשה פשיטא ליה דרכוב לא מצי למקני אלא בי פגיה כגופה דבהמה משום דתכשיט דידה הוא ואהדר ליה דאפילו כולה נמי קני ליה חוץ ממה שתפוס ביד חברו ואמר ליה האי לא מיבעיא לי אלא בי פגיה קא קשיא ליה ופריק רב אשי דאין הכי נמי דזה קנה חמור ובי פגיה וזה קנה מה שבידו והשאר לא זה ולא זה קנה וכל המחזיק בו זכה בו וכך נראה מדברי רש"י. הרשב"א.

אבל הרא"ש כתב וזה לשונו: ונקני נמי רכוב וכו'. פירש רש"י מה שבראש החמור דהוה תכשיט לחמור וכו'. ולא נראה לי שהרי השיב לו זה קנה חמור וחצי מוסירה ואיך יתכן שהוא הקשה לו שיקנה מה שבראש החמור והוא השיב שקונה עוד יותר. ועוד מדקאמר בשלמא רכוב קני דקא מגבה ליה בן דעת ואם לא קנה אלא מה שבראש החמור משום דהוה תכשיט לחמור מה הוא צריך להגבהת בן דעת. ועוד מדקאמר בתר הכי זה קנה חמור ובי פגיה מכלל דעד כאן איירי אפילו במה שאינו בראש החמור. אלא מחצי המוסירה מקשה. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: אי הכי ליקני רכוב במוסירה השתא קא סלקא דעתיה דבעי לומר דלקני במוסירה רכוב חציה ואהדר ליה אימא הכי כדבריך זה קנה חמור וחצי מוסירה ואקשי ליה בשלמא רכוב קני וכו'. ומשום דנקט האי לישנא בשלמא רכוב קני וכו' קא סלקא דעתיה דקני כולה קאמר חוץ ממה שתפוס בידו ואמר ליה הן לו יהיה כדבריך ואימא זה קנה חמור וכולה מוסירה הדר אמר ליה לאו הכי קאמינא לך דהיכי אפשר לומר כן האי מאי אפילו אם תמצי לומר וכו' והא דאמרי לך בשלמא רכוב קני הכי קאמינא בשלמא רכוב מצי קני דהא מגבה ליה בן דעת אלא תפוס במוסירה

היכי קני דהא חמור הוא דמגבה ליה וכיון דתפוס לא קני לנפשיה לחבריה נמי לא קני ולפיכך לא קנו שניהם אמר ליה אימא זה קנה חמור ובי פגיה וכו'. כך יישוב שמועה זו ובפירוש זה לעולם כי עמד המקשה בדעת אחת שהיה סבור שלא יקנה בעל החמור אלא בי פגיה בלבד וכדפירש רש"י בהא דאמרינן דלקני רכוב במוסירה שיקנה בי פגיה זה הקשה תמיד ובזה עמדו דבריו באמצע ובסוף אלא שהתלמוד לא היה מבין דבריו ואלו לפשוטה של הלכה הלכה מקופחת היא דזימנא תדא קא פריך דלקני מקצתה וזימנא חדא קא פריך דלקני כולה והדר פריך דלא ליקני כלל אלא ודאי כדאמרן וכן דרך התלמוד במקומות הרבה מ"ה. עד כאן.

בשלמא רכוב קני דקא מגבה ליה בן דעת. תימה כיון דתפיס במוסירה לא קנה לפי שאינה חשובה הגבהה הואיל וראש האחד מונח על גבי חמור אם כן רוכב היכי קני בהגבהתו. ונראה לי דגבי רוכב לא חשיב חסרון הגבהה שראש השני מונח על ראש החמור כיון דקני ליה בלא הגבהה מטעם דהוי תכשיט של חמור וכחמור דמי והא דאיצטריך למימר דקא מגבה ליה בן דעת היינו לקנות היתר על בי פגיה. מהר"י כ"ץ.

והרא"ש כתב וזה לשונו: בשלמא רכוב קני דקא מגבה ליה בן דעת וכו'. נראה לי דהכא נמי לדבריו קאמר לדידי אפילו רכוב נמי לא קני כדמקשה בתר הכי האי מאי אם תמצי לומר וכו'.

אמר רב אשי זה קנה חמור וכו'. קשיא לי היכי מפרשא מתניתא לפום האי אוקמתא. ותו דאי במנהיג ברגליו פשיטא דקנה את החמור ואי משום בי פגיה הא לא מפרש לה תנא. ותו דבמאי דתפוס במוסירה נמי פשיטא דקנה ויש לפרש דאתא לאשמועינן דאין המוסירה נגררת אחר החמור והכי קאמר אף על גב דזה קנה החמור ואחר כך תפס זה במוסירה קנה מאי דתפס ולא איצטריך לפרושי דלא קנה אלא מאי דתפס דפשיטא הוא דלא אתא אלא לאשמועינן דלא קנה אותו בעל החמור ובעל החמור קנה בי פגיה דהוי תכשיט לחמור. מ"ה נר"ו.

והשאר לא קנה לא זה ולא זה. ואם תאמר אי מהניא משיכת בהמה לגבי כלים אמאי לא יקנה רכוב לכל הפחות חצי מוסירה. ויש לומר משום דחבריה תפוס בחצי האחר מבטל קניינו כדפירשתי לעיל אלא תפוס במוסירה במאי קני אף על פי שהגביה ראש האחד הרכוב מבטל קניינו ומעיקרא נמי כי פריך נקני רכוב במוסירה הוה מצי לתרוצי חברו מבטל קניינו ולא תפשוט דרבי אלעזר אלא שדוחה והולך עד שעומד על האמת. הרא"ש.

ומהר"י כ"ץ כתב וזה לשונו: והשאר לא קנה לא זה ולא זה. תימה אי מהניא משיכה דבהמה לקנות כלים שעליה כדבעי לקמן והאי רכוב מוקמינן במנהיג ברגליו אמאי

לא יקנה רכוב כולי מוסירה. ויש לחלק בין מקח וממכר למציאה ולקמן מיירי במקח וממכר. עד כאן. ועד כאן נמצא מחדושי מהר"י כ"ץ.

הואיל ויכול לנתקה וכו'. איכא לפרושי הואיל ויכול לנתקה בכח עד שיגביהנה למעלה מן העמוד ולהביאה אצלו והשתא ניחא ממה שהקשו בתוספות. מורנו הרב נר"ו.

וזה לשון הריטב"א: הואיל ויכול לנתקה וכו'. פירוש כי כשילך לדרכו תנתק ותלך עמו ותהא מוגבהת מאליה מעל גבי הקרקע בלי שיגביה זה ידו כיון שראש החמור מוגבה והיינו דמדמינן לה בשראשה אחד על העמוד כי כיון שהגביה ראשה שהיה בקרקע אידך כמוגבה דמי דכיון דהעמוד גבוה מן הארץ מכיון דמנתקה אצלה תהא מוגבה ראשו שבעמוד מאליו מבלי שיגביה זה ידו למעלה ואם כן היה לנו לומר שהוא כאלו הגביהה כבר ולקני ואנן קיימא לן ומעשים בכל יום דלא קנה. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: לעולם כדקתני זה קנה מוסירה ורוכב ומנהיג ברגליו ואי אמרת לקני רכוב במוסירה דהא מושך גמור הוא לא הואיל והתופס בה בידו יכול לנתקו מן החמור וקודם שיפול ראשו השני לארץ כבר היא מוגבהת שהרי מראש החמור מנתקה ועל זה הקשה לו שהוא דוגמת העמוד וקיימא לן דהתם תרווייהו קנו דהא במתניתין כי אמרי תרווייהו אני מצאתיה לא דייקינן בה היאך מצאוה אלמא האי מתוך לא אמרינן עד כאן.

הא דרבי אבהו בדותא היוג דאי לא תימא הכי וכו'. קשה דאין הכי נמי מה שיגזור כאן יגזור בנושא של עמוד. ונאמר דאינם שוות דנושא של עמוד הוא יותר זר מאד לזה הדין שבשלמא בזה הנושא של רכוב ותפוס במוסירה מאחר שכחו של תפוס במוסירה הוא כל כך גדול השכל גוזר שהראשון יקנה אבל בנושא דעמוד שאין באחד כח גדול מחברו אלא שניהן שוין התפוס הראשון והתפוס השני יש זרות גדול למה יקנה האחד יותר מהאחר. מהר"י אבוהב.

רכוב בשדה קנה וכו'. אין להקשות דנימא דאיירי במכר. דמאיזה טעם נחלק במכר משום מוסירה אם כן בעיר נמי. ונראה לי דלהכי לא מוקי לה כרבי מאיר כיון דאפילו יושב אזלא מחמתיה אם כן רוכב בעיר לא גרע מיושב אפילו בשדה. ועוד דמשמע ליה רבי מאיר מחייב בכל ענין מדלא מפליג וגם רבנן פטרי יושב בכל ענין אבל רכוב בשדה קנה וגם חייב.

מנהיג בעיר קנה. פירש רש"י כל שכן בשדה. ואף הראב"ד פירש כן. ומסתברא דדוקא בעיר קאמר וכולה ברייתא מילי פסיקתא קתני וכי היכי דרוכב בשדה דוקא הוא דקני כדאיתא בגמרא מנהיג דוקא בעיר לפי שדרכן של בני אדם בעיר שאין הבהמה מנתקת

עצמה לברוח מפני האנשים אשר שם אבל בשדה כשהיא במקום נרחב היא בורחת אילך ואילך והילכך אין דרך להנהיג בשדה. הרשב"א.

הכי נמי במנהיג ברגליו. שמכה אותה בעקביו כדי שתלך. הראב"ד.

כתוב בספרים: אי הכי היינו מנהיג תרי גווני מנהיג. ולא גרסינן ליה דתרווייהו איצטריך לאשמועינן דהאי קנה בעיר והאי קנה בשדה. הרא"ש.

אי הכי רכוב בעיר אמאי לא קני אי אמרת בשלמא רכוב בלא מנהיג ברגליו קאמר משום הכי רכוב בעיר לא קנה משום דאיכא חזקה דעדיפא מינה והיא הנהגה שכך דרכן של בני אדם להנהיג בעיר אלא השתא דאיכא הנהגה מי איכא דעדיפא מינה אמר רב כהנא לפי שאין דרכן וכו'. כלומר אפילו הכי כיון שאין דרכן לא קני ועל זה הקשו לו אם כן הגביה ארנקי בשבת שאין חזקה גדולה מהגבהה ותאמר בה כיון שאין דרכן של בני אדם לא קני וכו'. הראב"ד ז"ל.

והריצב"ש ז"ל כתב וזה לשונו: אי הכי רכוב בעיר מאי טעמא לא קנה. פירש בחידושין אי אמרת בשלמא בלא מנהיג משום הכי בשדה קנה שהולכת מחמתו מפני כובד רכיבתו שאין מפסיקין אותה עוברי דרכים אבל בעיר שמפסיקין אותה עוברי דרכים אינה הולכת מחמתו ומשום הכי לא קנה אלא אי אמרת במנהיג ברגליו והלא אף בעיר הולכת מחמתו ואמאי לא קנה. ואינו נראה לי דאם כן אין הפרש בין שדה לעיר אלא כל שהולכת מחמתו קנה בכל מקום וכשאינה הולכת מחמתו לא קנה. אלא נראה לי דהכי פירושו אי אמרת בשלמא ברכוב לחודיה והבהמה עומדת במקומה קונה מפני שהוא משתמש בה כדרך שאדם משתמש בבהמתו והוי דומיא דחזקה משום הכי בעיר לא קנה שאין דרך בעיר לרכוב ולעמוד במקומו אבל בשדה דרך הוא לרכוב ולעמוד במקומו שאינו מתבייש וגם שעומד על פועליו ולראות בשדותיו מה הם צריכים אלא אי אמרת במנהיג ברגליו משיכה גמורה היא זו ובעיר אמאי לא קנה דהא אמרת סיפא מנהיג אף בעיר קנה ותירץ רב כהנא דאף על פי שהיא קנייה גמורה מכל מקום כיון שאין דרכן של בני אדם לרכוב בעיר לא קנה. אחר כך מצאתי פירוש זה לרמב"ן בשם הרב אב בית דין. מכל מקום ראיתי קצת נוסחאות שאין בהן אי הכי אלא ורכוב בעיר מאי טעמא לא קני והיא נראית נכונה. עד כאן.

אלא מעתה הגביה ארנקי וכו'. קשה היאך נמשכת זאת הקושיא מהתירוץ שתירצו למעלה דלפשטיה דמתניתא גם כן היא והסיבה דרכוב בשדה קנה ולא בעיר היינו בשביל דדרך הוא להיות רכוב בשדה ולא בעיר. ונאמר דבמתניתא היינו לפי שמצוי הוא להיות עומד רכוב בשדה לשמור גרנו אבל בעיר אינו מצוי כלל אבל אם יהיה מצוי אף

על פי שהדרך לא יהיה כך משום צניעותא לית לן בה ועם כל זה יהיה קונה אמנם הגבהת הארנקי בשבת אף על פי שאין דרך להגביהו עם כל זה מצוי הוא להגביהו ולפיכך קנה אבל עכשיו שתירץ שסיבת הקנייה אינו היות הפועל מצוי אלא הסיבה שלא קנה הוא לפי שאין דרכן משום צניעותא אלא מעתה מגביה ארנקי אין דרכו כך בשבת. מהר"י אבוהב ז"ל.

ולענין פסק הלכה איכא למימר דכיון דקאמר רב יהודה משמיה דשמואל דרכוב אפילו לחודיה לא קני ולא אשכחן עליה תיובתא דמאי דפרכינן עליה הא פרקינן להו הילכך קיימא לן כוותיה. ואף על גב דקתני במתניתין היו שנים רוכבין או מנהיגין או אחד מושך ואחד מנהיג יחלוקו הא אוקימנא לה במנהיג ברגליו ואף על גב דאמר רבא לעיל גבי המגביה מציאה לחברו דילמא הא קמשמע לן דרכוב קני דילמא במנהיג ברגליו קאמר וקמשמע לן תרי גווני מנהיג. אבל הריא"ף ז"ל שהביא משנתנו כצורתה נראה שהוא סבור דרכוב קני וכן רכוב במקום מנהיג יחלוקו כסתמא דמתניתין. ולענין מוסירה אם היה אחד רוכב ואחד תופס במוסירה קיימא לן כרב אשי דאמר זה קנה חמור ובי פגיה וכו'. ונראה דהוא הדין לאחד מנהיג ואחד תפוס במוסירה.

אלא שהרמב"ם ז"ל חלק ואמר בזה שקנה תפוס במוסירה כולה מוסירה ולא ירדתי לסוף דעתו. ואפשר במתכוין לקנות הכלים אגב הבהמה כגון כלים מחמת חצרו. הרשב"א.

ירושלמי. ולא הביאו רבינו הגדול ז"ל ור"ח ז"ל הביאו. אשה שהיא רוכבת על החמור וחבילה עליה ושני בני אדם מהלכין לפניה היא אומרת אלו שניהם עבדי והבהמה והחבילה שלי וכל אחד משניהם אומר זו אשתי וזה עבדי וזו חבילתי וזו בהמתי צריכא גט מזה ומזה ומשחררת לשניהם ושניהם משחררין זה את זה וחולקין הבהמה והחבילה שלשתן בשוה. עד כאן. וצריך עיון אי גיטא שקלא תשקול כתובתה מן החבילה ותו לא וכן נראה היכא דשקלא גיטא מדעתה ואי כל חד מינייהו נמי יהיב לה גיטא מנפשיה נראה לומר דשקלה כתובה מכל מנאתא ומנאתא דתרווייהו כיון דקא מודו לה כל חד מינייהו דאית לה כתובה עלייהו וצריך עיון. ואיכא למימר דכיון דאיהי מודית מעיקרא דלית לה כתובה עלייהו כלל לית לה למשקלה כדין טענו חטים והודה לו בשעורים דכיון דהיאך קא מודה דלית ליה עליה שעורים כלל פטור הוא אף מדמי שעורים. מיהו היכא דהדרא איהי מנפשה וקבלה גיטא מינייהו נראה לומר דידה על התחתונה דאי הויא כתובה טפי מתלתא שקלא תלתא בחבילה ובהמה ואי כתובה בציר מתלתא שקלא כתובה חדא ותו לא מן האמצע ואסורה היא על קרובי שניהם דכיון דקבלה מהם גט מדעתה כבר בטלה דבריה שאמרה עבדי הם והודית בקידושין.

מיהו הרמב"ם כתב בפרק י"ב מהלכות גירושין שמותרת היא לכל ואף על פי ששניהם החזיקוה באשת איש כיון שכל אחד מהם מעצמו היה מעיד. וכבר הארכתי בזה בקידושין מיהו לא מציא אמרה איהי לא בעינא גיטא כי היכי דלא איתסר בקריבייהו דהא איהי קאמרה דעבדי נינהו ולא מהאי טעמא מתסרא בהו וצריך עיון. הרמ"ך.

דף ט:

בעי רבי אלעזר. איכא למידק מאי שייכא הכא כיון דלא פשטינן לה ממתניתין. התם בפרק המוכר הוי דכותה ויש לומר דדכוותה איכא למיבעי גבי מציאה ומשום הכי קבע לה תלמודא הכא ולא כפשטא ומוקמינן לה בכפות הילכך אם מצא בהמת חברו כפותה ועליה מציאה ומשך אותה לקנות המציאה שעליה אם בא אחר ונטלה זכה בה. דבשלמא גבי מקח וממכר איכא דפסיק דמוקמינן לה אחזקת מרה קמא ולא קנה אבל במציאה ליכא למימר הילכך זה שנטלה קנה ודאי וזה שמשכה הוי ספק ולא אתי ספק ומוציא מידי ודאי. מ"ה נר"ו.

אמר רבא ואי אמר ליה קני בהמה וקני כלים מי קני. איכא למידק והא אנן משום משיכה קא אמרינן ולאו משום חצר כדקאמר אי מהניא משיכת בהמה לקנות כלים. ויש לומר דמשום משיכה לא אפשר למקני שהרי הכלים מונחין ועומדים הן ובהמה הוא דמסגי וכיון שכן ליכא משיכה בכלים. ובפרק המוכר את הספינה יתבאר הדין הזה. ואוקימנא אלא הכי מיבעיא ליה אי אית ליה קנין בגופה דבהמה כדי לקנות אגבה אותם כלים או לא ואמר ליה רבא לעולם לא קנה אלא בכפותה. דהויא לה כעין כליו וקונה מטעם חצרו דכליו וחצרו קונים לו ומשום חצר איתרבאי כלי. ואינו קונה אלא דומיא דחצר כלומר בשאינת מהלכת דאי לא תימא הכי בהמתו היכי דמי לחצרו אלא כליו וחצרו שוין הן. הרמב"ן.

וזה לשון הר"ן: מי מהניא משיכה דבהמה לאקנויי כלים או לא. ליכא לפרושי דמספקא ליה אי מהניא משיכה לכלים משום דלא קני לה לבהמה והוה ליה משיכה בכליו של מוכר ולא מהניא או דילמא מהניא לפי שאף הבהמה קנויה לו למשוך כלים שעליה. דאם כן מאי קאמר ליה רבא ואי אמר ליה קני בהמה וקני כלים שעליה מי קני חצר מהלכת היא דהא איהו לאו מדין חצר קא מיבעיא ליה אלא מדין משיכה בכליו של מוכר ואי אמר ליה קני בהמה אף על גב דלא קני כלים שעליה מדין חצר אי משיך לה בהדייהו קנה מדין משיכה בכליו של לוקח. ועוד דהא ודאי לא מספקא לן דמשיכה בכליו של מוכר מהניא כדמוכת בפרק הספינה גבי ארבע מדות במוכרין דקתני ברשות

מוכר לא קנה עד שיגביהנה או עד שיוציאנה מרשותו ואוקימנא התם מעיקרא בכליו דמוכר דאלמא במשיכה מיהא קני דעד שיוציאנה מרשותו משיכה היא. והכי נמי מוכח בשבת פרק המצניע גבי הגונב כיס בשבת. דבמשיכת הכיס קנה המעות אף על פי שלא הוציא כל הכיס ולא קנאו והוא דמצי למשקל להו לזוזי דרך פיו או דרך חלמא כדאיתא התם אלמא מילתא פשיטא היא דמשיכה בכליו של מוכר קנה והכי נמי מוכח בפרק בתרא דעבודה זרה דאמרינן אי דקא כייל ורמי למנא דישראל הכי נמי וכבר כתבתיה שם בסייעתא דשמיא. לפיכך פירשו בתוספות דהכא הכי קמיבעיא ליה אי מהניא משיכה דבהמה לכלים או לא משום דלא דמו משיכות להדדין דמשיכה דבהמה בהנהגה וכו'. עד כאן.

כתוב בתוספות ואם תאמר אמאי נקט משוך בהמה זו ולא נקט קני. פירוש על כרחך הא דמיבעיא ליה משוך בהמה זו לא איירי בכפות אם כן הוי כמו משוך קופה ופשיטא דקני אלא ודאי לא איירי בכפות אם כן ליבעי נמי קני ואי משום דסבירא ליה דרבי אלעזר פליג אדרבא וקסבר חצר מהלכת קנה ולכך לא בעי קני אם כן משוך לא תיבעי. ומתרצינן תחילה אם תמצא לומר דקסבר חצר מהלכת קנה אפילו בעי משוך משום דלא השאילה לו להיות חצרו. אי נמי פירש אפילו אם תמצא לומר דקסבר דחצר מהלכת לא קנה כרבא מכל מקום אי הוה מיבעי ליה בקני והיה משיב דקנה אז שמא היה סבור הפושט דבעיא בכפות ולכך השיב דקני ולא ידע עדיין איך הדין במשוך אבל כי בעי משוך אם ישיב לו דקנה כל שכן קני ואם ישיב לו דלא קנה אז ממילא יודע הדין בקני דבמהלכת לא קנה דחצר מהלכת היא ובכפות קנה בכל ענין. כן נראה לי ביאור התוספות. גליון.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: בעי רבי אלעזר משוך בהמה זו וקני כלים שעליה וכו'. ואקשינן ואי אמר ליה קני מי קני חצר ומהלכת היא וכו'. שמע מינה דכליו של אדם מדין חצר הוא קונה דאי לא מאי קמשני מחצר מהלכת דילמא כליו שאני. ואיכא למידק ולקני כלים מדין משיכה דהא אמשיכו להו כלים במשיכת הבהמה דאטו אי משיך כלי מלא פירות לקנות את הפירות מי לא קנו להו. ועוד דבהדיא גרסינן בירושלמי פרק קמא דקידושין רב חסדא אמר משוך את הבהמה לקנותה קנה. לקנות ולדותיה לא קנה. לקנות היא וולדותיה לא קנה. ואקשינן התם אלא האומר לחברו משוך הבהמה שיקנה לך המשאוי שלה שמא לא קנה ופריק הדא דתימר בשלא היתה הבהמה עוברה אבל היתה הבהמה עוברה עשו אותה כמשאה. ובפרק המצניע מוכח בהדיא גבי הגונב כיס בשבת דבמשיכת הכיס קנה המעות וכו' ובפרק הספינה תניא ארבע מדות במוכרים וכו' אלמא אף על גב דמונחים בכלי שאינה שלו קנה בהגבהת הכלי או במשיכתו. והא

דאמרינן התם פרקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד וכו' דמשמע דמדידה מהניא ולא משיכה דפריקה התם בשפרק עד שלא פסק וכו' וכן פירש שם ר"ש. וכיון שכן הכא ליקנינהו לכלים במשיכת הבהמה. ויש לומר דהכא היינו טעמא משום דאמר לו נותן משוך בהמה וקנה כלים שעליה ולא אמר לו משוך כלים אלו שמע מינה דקפידא הוי דלא בעי דליקנינהו לכלים במשיכה אלא מחמת הבהמה דלקני לה מדין כליו. ואכתי קשיא לן מאי שנא בהמה דנקט אי משום דלא מקני בהמה לגמרי קאמר וקמיבעיא ליה אי קונין בכלי מושאל או לא תיבעי ליה כלי. ועוד ברייתא היא דתניא בפרק הספינה ארבע מדות במוכרים וכו' משנתמלאת המדה שניהם אינם וכו' ואוקימנא במדה דסרסור וכו' אלמא קונין בכלי מושאל. ונראה לי רבי אלעזר חדא מיגו חדא קמיבעיא ליה ובמשיכת בהמה כפותה קמיבעיא ליה במסקנא והכי קמיבעיא ליה משיכת בהמה כפותה מקניא או לא דכיון דאין דרכן של בעלי חיים לגררן חיים כפותים אלא להנהיגן ברגליהם לא קני או דילמא קני ומשום דאיירינן עד השתא ברוכב ומנהיג ומושך כיצד קונים ואיירינן במושך בחמור ומנהיג בגמל קמיבעיא ליה הכא גרירא אי קניא או לא ואם תמצא לומר קניא היכא דאקני ליה גופה דבהמה לגמרי אבל היכא דלא אקני בהמה בגרירה זו אלא להיותה בכליו לקנות עליה כלים אלו מהניא משיכה בזו לקנות כלים עליה או לא. והא דאמרינן והלכתא דכפותה הכי קאמר בכפות קמיבעיא ליה והלכתא דקניא והכי קאמר והלכתא דקני בכפותה ובהכי קמיבעיא לן. כן נראה לי. אלא דהיא גופה קא קשיא לן בהמה בגרירה היכי מקניא מי עדיפא גרירה מהנהגה בגמל או משיכה בחמור דאמרינן דחד צד מינייהו לא קני משום שאין דרכן בכך והלא אין דרך בהמה לגרור אותה כפיתה לעולם. ואין לומר דהכי קאמר משוך בהמה זו כדרכה וקני כלים שעליה לאחר שתכפות אותה ולעולם בהמה גופא לא מקניא בגרירה דהא משוך וקני כלים קאמר דמשמע בבת אחת קונה בהמה וקונה אגבה כלים שעליה. ויש לומר דהתם היינו משום דעיקר הליכתן מעצמן היא וכיון שכן אין הליכתן קונה אלא כדרך הנהגתה אבל כאן שהוא מושך אותה לגמרי אפילו בגרירה קני. כן נראה לי. ע"כ.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אלא אי אמר משוך בהמה זו וקני כלים שעליה מהו. פירוש דגופה דבהמה לא מיקני ליה אלא שתהא שאולה לו שיקנה בה כלים שעליה מדין חצר. והראיה דמדין חצר הוא מדפרכינן עלה דתיפוק ליה דהוה חצר מהלכת. וקשיא לן וממאי דרבי אלעזר מדין חצר קאמר כי היכי דניקשי עליה מחצר המהלכת דילמא הכי קא בעי אם הוא זוכה בכלים מדין משיכה לגבי כלים או לא. ויש אומרים דהא פשיטא דלא הוה משיכה כיון דכלים לא נפקא מרשות מוכר ולעולם עמדו על גבי בהמתו וזה

אינו שכבר בררנו בראיות מגמרין ומהירושלמי בפרק הספינה דמשיכת פירות בכליו של מוכר קנה ואדרבה יש לתרץ דמשמע לן דהא לא מיבעיא ליה לרבי אלעזר דהא פשיטא דקנה וכי קמיבעיא ליה אם קונה בו מדין חצר ולשונו של רבי אלעזר מוכיח דהיינו בעיא מדלא נקיט משוך כלים על גבי בהמה זו ונקיט משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה דאלמא לבהמה הוא דלעביד בה משיכה ושיקנה אחר כך כלים שעליה מדין חצר. ואם תאמר ואכתי מאי קא בעי דהא ודאי כיון דמשאיל לו בהמתו לקנות בה קנה דלדין חצר סגי אפילו בחצר או כלים מושאל או מושכר וכדאמרינן לקמן ומקומו מושכר לו וקא סלקא דעתין דמדין חצר קאמר וכדאמרינן נמי בפרק הספינה גבי ארבע מדות במוכרין משנתמלאת המדה ללוקח ואוקמוה במדה דסרסור דאלמא קונין בכלי מושאל. ויש לומר דהתם הוא שמושאל לו להשתמש בו והוי כשלו אבל הכא שאינו ממשיכו לו אלא בקנין זה בלבד מספקא לן. ובעיין לא איפשיטא והא דמשך חמריו ופועליו שבפרק הספינה אינו ענין לזה וכדפרישנא בדוכתה בסייעתא דשמיא. עד כאן.

ולענין הלכה בעיא דרבי אלעזר לא איפשיטא. וכיון שכן נראה לי דאי משיך בכהאי גוונא לא מפקינן מיניה דהוה ליה תופס ברשות דומיא דכור בשלשים סאה בסלע וכמו שכתבנו למעלה. וראיתי מחלקים ביניהם דהתם בכור בשלשים משיכה גמורה עבד אבל הכא דספיקא בגופה דקנייה ודילמא לא קני כלל מפקינן מיניה ואין זה כלום אצלי דהתם נמי איכא לספוקי דילמא מוכר לא נתכוון להקנות עד שימשוך לוקח כל הכור וכלישניה קמא דאמר כור בשלושים ומשיכה דלא מקניא היא. הר"ן.

הא דאקשינן הכא ובכמה מקומות בתלמוד חצר מהלכת היא וכו'. תמיה לי והלא חצר משום שליחות איתרבאי כדאיתא לקמן וכן פסק הריא"ף ושליח הא נייד דבשלמא חצר דאשה דאיתרבי משום יד איכא למימר מה ידה דנייח אף חצרה דנייח אבל גברא דאיתרבאי משליחות מאי טעמא לא ולא עוד אלא אפילו חצר דאיתתא הוה לן למימר דקניא דלא גרע משליחות כדאיתא לקמן. הרשב"א.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: וחצר מהלכת לא קנה. פירוש כשמהלכת שלא לדעת בעליו דומיא דבהמה הילכך אפילו למאן דאמר חצר משום שליחות איתרבאי לא דמיא לשליחות כי השליח אינו מהלך אלא לדעת שולחו בעודו שליח וכל שכן למאן דאמר משום ידה איתרבאי עד כאן. ועיין בפסקי הרא"ש בפרק הזורק.

והלכתא בכפות. איכא למידק אמאי מתרץ בלשון הלכתא כיון דלא איפשיט בעיין ויש לומר משום דידע תלמודא דאיכא אמוראי דסבירי להו דחצר מהלכת קונה כיון דאיתרבאי מידה וידה מהלכת היא והיינו רב פפא ורב הונא ורבינא דמקשו אלא מעתה

משמע דסבירי להו דחצר המהלכת קונה ובעיא דרבי אלעזר לפי סברת הני אמוראי בבהמה המהלכת היא ומשום הכי הוצרך לומר והלכתא דבעיא דרבי אלעזר בכפות היא אבל במהלכת לא קנה.

אלא מעתה היה מהלך וכו'. פירוש בשלמא אי חצר המהלכת קונה כיון דאיתרבאי מידה מה ידה מהלכת אף כל חצר המהלכת קונה והיינו דלא בעי רבי אלעזר אלא במשוך בהמה וקני כלים שעליה. מורנו הרב נר"ו.

ואקשינן אלא מעתה היה מהלך בספינה וקפצו דגים וכו'. הכי נמי דלא קני לדידך דאמרת דכליו לא קני אלא כעין חצר שאינה מהלכת ופריק כי אמרי אנא חצר מהלכת לא קני במהלכת מחמת עצמה אבל הכא שקול מיא מהכא ואינה מהלכת וכן בקלתה. ומאי דקא קשיא להו לתלמידי מהא דאמרינן גבי שבת אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים מהו בתר כלי אזלינן ולא נייח לאו קושיא היא דאין הכי נמי דלא נייח וגבי שבת הנחה בעינן ומקום חשוב נמי בעינן אבל מכל מקום אינו מהלך שלא נקראת חצר אלא במהלכת עצמה. הרמב"ן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: אמר להו ספינה מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה. קשיא לן הא דאמר רבא במסכת שבת פשיטא לי מים על גבי מים היינו הנחתם וכו' ולימא נמי אגוז מינת נייחא ומיא קא ממטו לה. ומתרצינן הכא לגבי חצר מהלכת היא כל היכא דלא סגיא מנפשה לאו מהלכת היא הילכך ספינה וקלתה לאו מנפשייהו ניידי אבל לגבי שבת הנחה ממש בעינן דאלו קיימי באויר כגון שערבן הרוח ולא הניחן לנוח והוציאן אחד משם לחוץ אינו חייב דהנחה על גבי משהו מיהת בעינן ומיא כאוירא בעלמא דמו ולא משום ניידא ממש קפדינן אלא משום דהוו כאוירא בעלמא דהא הדר איבעיא ליה לרבא אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים מהו בתר אגוז אזלינן והא נייח כלומר הרי אינו עומד באויר ומהניא ליה ההוא הנחה או דילמא בתר כלי אזלינן והכל באויר. עד כאן.

אלא מעתה היתה מהלכת ברשות הרבים וכו'. פירוש ולא דמיא הא לספינה שעל מים דפריש רבא דשאני הכא שהאשה מדעתה ניידא מה שאין כן במים. הריטב"א.

קשיא לי דהא קיימא לן דכליו של אדם אינו קונה לו ברשות הרבים ואם כן אף על גב דקלתא מינח נייחא מאי הוי אטו משום קלתה מגרשה והא לא מגרשה אלא משום לתא דידה שהקלתה מונחת על ראשה והכי נמי אמרינן בגיטין שאפילו בחצרו של בעל מתגרשת בקלתה אם היתה מונחת בין ירכותיה ואף על גב דכליו של אדם אינו קונה לו ברשות מוכר אלא משום לתא דידה הוא דמגרשא והכי נמי משום לתא דידה היא מגרשה ואיהי הא קא מהלכת ונייח דקלתה לא מעלה ולא מוריד. ועוד תיפוק ליה משום

ארבע אמות דידה כדאמרינן בגיטין היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה קרוב לה מגורשת ואמרינן התם לתוך ארבע אמות שלה הוו קרוב לה. ונראה לי דאין לאדם ארבע אמות לזכיה אלא אם כן עומד אבל מהלך לא וקלתה בין ירכותיה נמי משום במקום עצמה אם קלתה קנויה לה וכליו של לוקח הם ולעולם משום כליו הוא דמגרשא דמקום קלתה קנוי לה הואיל ובין ירכותיה היא. מיהו ברשות הרבים ליכא למימר הכי משום הכי איתחזי לי דהאי ברשות הרבים דקאמר הכא לאו רשות הרבים ממש אלא בסימטא ואיכא דוגמתיה בבתרא ובסימטא ודאי משום כליו הוא דקני דאיהי הא קא מהלכת והא קלתה מינח נייחא. הראב"ד.

ואין צריך לכך אלא יש לומר דטעמא דברשות הרבים לא קני משום דאין לו רשות להניחו ברשות הרבים אבל קלתה בכל מקום יש לה רשות לשאת אותה. עוד הקשה תיקני לה ארבע אמות דידה. ונראה לי דאין ארבע אמות קונות אלא בעומדת אבל במהלכת לא. הרשב"א והר"ן.

וכתוב בתוספי תוספות להרא"ש ז"ל וזה לשונו: הקשה הראב"ד תיפוק לי משום ארבע אמות דידה וכו'. ומתוך קושיא זו פסק דאין לאדם ארבע אמות לזכיה אלא אם כן עומד וכו'. ונראה לי שהקושיא אינה קושיא גם מה שפסק מכח קושיא זו ליתיה דארבע אמות קונות לו לאדם אפילו מהלך אם היה מונח על גבי קרקע אבל מה שנתון תוך קלתה לא קנתה דקלתה מבטלת כח הקרקע דקנין חצר דאורייתא וקנין ארבע אמות תקנת חכמים דאין הקרקע קונה לה וקלתה הויא חצר מהלכת. עד כאן.

מתניתין : היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה וכו'. קשיא לי למה לי למתני היה רוכב ליתני ראה את המציאה וכו'. ויש לומר דטעמא קא יהיב למה ראה זה יותר מחברו מפני שהיה רוכב והגבוה מחברו רואה יותר מחברו. אי נמי דאם שנים מהלכים יטלנה הוא ולא יכניס עצמו לבית הספק כי שמא יזכה לעצמו אלא מפני שהוא רוכב לא היה יכול ליטלה. ואם תאמר ירד ויטול אותה. אדהכי והכי יזכה בה אחר. אם כן לרבותא דסיפא נקט רוכב דהוה אמינא דמצי למימר כיון שאתה רוכב ואני מהלך אני הייתי פוגע בה תחילה ודידי היא קמשמע לן כיון דיהבה ניהליה קני ממה נפשך כדפירש רש"י.

ואמר אני זכיתי בה וכו'. לא מצינא לפרושי דאיירי כדפריש בהדיא בשעת הגבהה לצורך פלוני אני מגביה דאם כן כי דחינן לקמן מתניתין דאמר תחילה ופירש רש"י מתחילה הגבהתי לצרכי ולא לצרכך היכי מצי למימר הכי והלא בשעת הגבהה פירש לצורך חברו וסבירא ליה להאי דדחי הכי המגביה מציאה לחברו קנה חברו אלא ודאי הכי פירושו כי בשעת הגבהה לא פירש והשתא פירש מתחלה זכיתי בה לצרכי ואם כן קשיא

טובא מאי למימרא וכי מי שאומר לחברו תן לי מציאה זו והגביה אותה לצורך עצמו צריכא ליה לתנא למימר דקנה הזוכה. וקושיא זו דחקתיה לרב נחמן לפרושי מתניתין דהא דקתני אני זכיתי בה אני רוצה לזכות בה עכשיו אף על פי דאין מלשון והענין מתפרש יפה לדעתו. ויש לתרץ דהא קמשמע לן דסלקא דעתך אמינא כיון דאמר לו תנה לי ועני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע והוא הגביה סתם ולא פירש בשעת הגבהה לצרכי אני מגביהן מסתמא לצורך חברו הגביה ולא נאמינהו במה שאומר עתה מתחילה הגבהתי לצרכי קמשמע לן דנאמן ולא נקרא רשע כיון שהיא מציאה דלא מצינן למימר ליה תלך ותמצא אחרת ומה שלא פירש בשעת הגבהה מימר אמר כיון שהדבר הוא בידי למה אפרש סתמו כפירשתי כל מי שיערער עלי אומר בתחילה לצרכי הגבהתיה. ונמצינו למדין דלרב נחמן מתפרשא מתניתין בתרי גווני אפילו היכא דאמר לצורך ראובן אני מגביה מצי למהדר ביה ויאמר אני רוצה לזכות בה עכשיו דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו וכל שכן מן הסתם. ולמאי דמפרש תלמודא דאני זכיתי בה מתחילה קאמר מתפרשא מתניתין בחדא גוונא במגביה סתם.

אם משנתנה לו וכו'. ואם תאמר מאי למימרא דהא קנה ממה נפשך. ויש לומר דאיצטריך להיכא דחזר ותקפה ממנו דמפקינן לה מיניה משום דזכה ואכתי לא ניחא ויש לומר דסלקא דעתך אמינא מצי למימר לא נתכוונתי לזכות לחברי אלא לעצמי והא דיהבתה ליה מתנה בטעות היא דאמרי משעת ראיה קני לה דהכי קרו אינשי מציאה משעת ראיה כדאמרינן לעיל קמשמע לן דלא מצי טעין הכי אלא כיון דיהבה ניהליה קנה דלא מפקי אינשי מידייהו מילתא דלא פסיקא להו דלאו דידהו והרי זה נכון. מ"ה נר"ו.

גמרא : **מי שליקט את הפאה**. פירש רש"י ז"ל אדם מעלמא שאינו בעל השדה. יש להקשות מי הכריחו בזה והקושיא שעושה אינה לדעת מי שאומר בגמרא תרי מיגו אמרינן דלהאי טעמא אף על פי שהוא עשיר להוי זוכה לנפשיה מיגו דאי בעי מפקר לנפשיה וכו'. לזה נאמר כיון דהכתוב אומר לא תלקט לעני ולגר וגו' ואם ההערמה שאמרנו היא אמתית הצוואה הזאת אין לה מקום כלל שבכל אחד ואחד נאמר מיגו. וזהו גם כן מה שכוון רש"י להלן באמרו חד מיגו מעני לעני דרצונו לומר דהאי דאמרינן חד מיגו היינו לשיהיה זוכה עני אחד לחברו אבל לא שנאמר דמיגו שהיה יכול להפקיר נכסיו חזי ליה שתהיה עכשיו זאת הפאה לעצמו. מהר"י אבוהב.

והרא"ש כתב וזה לשונו: מי שליקט את הפאה וכו'. פירש רש"י דוקא בשדה אחר אבל בשדה שלו וכו'. ונראה לי דבעיקר מחלוקתן דפליגי אליבא דעולא דמעשיר לעני מירי אפילו בשדה שלו דכיון דלא זכי ליה אליבא דרבי אליעזר אלא מטעם דאי בעי מפקר

נכסיה ולאחר שיפקירם אין השדה שלו. אלא בשביל דמעני לעני הוצרך רש"י לפרש דבשדה אחר מיירי. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: תנן התם מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני וכו'. פירש רש"י דמיירי שהמלקט אינו בעל השדה והיינו דאמרינן דאלו מפקיר לנכסיה חזיא ליה ואי בבעל השדה אפילו הוא עני לא חזיא ליה דהא קיימא לן שאף העני מוזהר על שלו. ובתוספות דחו ראיה זו דאנן הכי אמרינן דאי בעי מפקר נכסיה ושדה זו בכלל הפקר ושוב אינו מוזהר עליה ולהכי חזיא ליה. ואף על פי שאמרו שהמפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו חייב בפאה התם הוא לפי שחזר וזכה בו אבל בכאן שלא חזר וזכה בו אינו מוזהר עליו. ונראה לי כי רש"י סובר דגזירת הכתוב היא שיהא העני מוזהר על שלו לעולם מכיון שבא לכלל פאה דהא תלמודא הוא דמפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו שורת הדין שיהא פטור מן הפאה דהא הפקר פטור מן הפאה אלא דכתב רחמנא תעזב יתירה כדאיתא פרק הגוזל להזהירו וגזירת הכתוב היא שלא להפקיע תורת פאה הכא נמי לא שנא. ובתוספות סייעו פירוש רש"י מדאמרינן אבל מעני לעני דברי הכל זכה לו דחד מיגו אמרינן ואי בבעל השדה אכתי איכא תרי מיגו מיגו דאי בעי מפקר להאי שדה דחזיא ליה ומיגו דאי בעי זכי לנפשיה. ומיהו בירושלמי משמע דמתניתין סתמא בין בבעל השדה ובין באיניש דעלמא דאפילו בעל השדה כל שהוא עני וראוי ליטול בפאה דעלמא שפיר קרינן ביה דהא חזיא ליה ואי בעי זכי בה לנפשיה דהא (תלמוד) ראוי הוא לזכות בה אלא דרחמנא חייביה למיהבה לעני מפני שהיתה שלו הילכך שפיר מצינו למימר דמיגו דאי בעי זכי לנפשיה כדי ליתנה לעני זכי בה נמי מעיקרא לחבריה עני. עד כאן.

וזה לשון מ"ה נר"ו: מי שליקט את הפאה וכו'. כתב רש"י אדם בעלמא שאינו בעל השדה דאי בעל השדה ליכא מיגו דעני נמי מחייב בפאה. ואם תאמר אפילו בבעל השדה מצינן לאוקמה מיגו דזכי לנפשיה בפאה של אחרים זכי נמי בהאי לצורך עניים אחרים והכי איתא בירושלמי. ויש לומר שרש"י לא רצה לפרש כן משום דלא אמרינן מיגו מענין לענין דלא אמרינן מיגו דזכי לנפשיה בפאה של אחרים יזכה בפאה זו לצורך עניים אחרים.

אבל אכתי קשה לי דאפילו בבעל השדה משכחת מיגו דאי בעי מפקר לנכסיה ואפילו קרקע זו ונמצא שאין פאה זו של שדהו ומיגו דמצי זכי לנפשיה זכי לאחריני. ויש מי שכתב דמשום מעני לעני כתב רש"י כן דאמרינן דליכא אלא חד מיגו ואלו בעני בעל השדה תרי מיגו איכא מיגו דאי בעי מפקר להאי שדה דאית ליה ומצי זכי לנפשיה ומיגו דמצי זכי לנפשיה זכי לאחריני ונכון הוא אבל לא משמע לי כן מדברי רש"י אלא

לעולם לא מצינן לאוקומי בבעל השדה דכיון דבשעת שלקט אותו וקרא עליו שם פאה של שדהו שוב לא מצי זכי לנפשיה אפילו אי מפקר לכולהו נכסיה שהרי פאת שדהו נקראת לעולם ואזלינן בתר זמן לקיטתו ולא בתר זמן אכילתו. עד כאן.

לימא מר מעני לעני מחלוקת. כתוב בתוספות אית ליה פרק קמא דגיטין דבתופס לבעל חוב פליגי וכו'. פירוש מהכא שמעינן שפיר דמאן דאית ליה לא קנה דכל שכן דקסבר דתופס לבעל חוב לא קנה אבל מאן דאית ליה קנה מצי למימר דתופס לבעל חוב לא קנה ושאני מציאה דמיגו דאי בעי זכי לנפשיה זה הביאו מפרק קמא דגיטין דליתיה קל להבין. גליון.

לימא מר מעני לעני מחלוקת. יש לומר שזו הקושיא לאו סיפיה רישיה ולאו רישיה סיפיה שממה שהתחיל ולימא מר ולא אמר ורמינהי או כיוצא בזה נראה שאין זו קושיא עצומה ובסוף הקושיא אמר אי אמרת בשלמא וכו'. ואפשר לומר דהאי דקאמר ולימא משום דבהקדמה יש לנו לומר שאין ראוי שנשים בין שני תנאים מחלוקת מן הקצה אל הקצה כל שנוכל לאוקומי פלוגתייהו מן הקצה אל האמצעי ואם נאמר מעני לעני מחלוקת היינו מן הקצה אל הקצה אבל זה כבר תירץ רש"י במה שאמר דאפילו מעני לעני אמרי רבנן דלא זכה לו שכוונתו לפרש שמה שאנו מחדשים בזו האוקמתא אינו שרבי אליעזר סבר דאפילו מעשיר לעני קונה שרבי אליעזר יודה בזה דלא קנה אלא החידוש הוא ברבנן ואם כן בכאן יש מחלוקת מן הקצה אל האמצעי אבל החולשא שמצא זה המקשה בקושייתו היא בהקדמה שבנה עליה קושייתו והוא מסופק בה אם היא אמתית אם לאו והוא דהא מציאה הכל עניים אצלה וזה נוכל לדחותו ולומר שהפרש גדול בין מציאה לפאה שענין פאה מצות התורה שתהא לעני בהכרח ובעל השדה אין לו רשות כלל בזה אבל גבי מציאה צוותה התורה בהיפך שמי שמצא אבידה שיטרח בעל כרחו להחזירה לבעליו ובשביל זאת החולשא אמר ולימא מר פירוש אם אתה מודה לי זו ההקדמה שמציאה ופאה שוין אני אקשה לך קושיא עצומה. מהר"י אבוהב.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: ולימא מר מעני לעני וכו'. איכא למידק דהיכי פריך הכי בפשיטות לאפושי פלוגתייהו והלא לרבי יהרשע לא פליגי אלא בחדא ואיהו פריך דליפלגו בתרווייהו. וראיתי מי שפירש דהכי פריך ולימא מר מעני לעני מחלוקת אבל מעשיר לעני מודה רבי אליעזר דתרי מיגו לא אמרינן ואמר דהכי דאיק לשון רש"י שכתב ולימא מר דאפילו מעני לעני אמרי רבנן דלא זכה לו. ולדידי מי שהוא רגיל בלשון רש"י יכיר שהוא כוון היפך זה ממש וטעמא דמילתא משום דעל כרחך מעשיר לעני פליגי והיינו דקתני מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני משמע מי שלקט לאו עני

הוא דאם מן הסתם משמע עני דפאה עניים הוא דלקטי לה ליתני הכי מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני ותו לא ואנא ידענא דלפלוני עני הוא אלא ודאי אפילו מעשיר לעני פליג רבי אליעזר ופריך ולימא מר וכו' ואף על גב דהשתא מפיש פלוגתייהו בהכי ניחא טפי דאתיא מתניתין בכל גוונא בין מעשיר לעני בין מעני לעני. עד כאן.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: ולימא מר מעני לעני מחלוקת. כלומר ובתרווייהו פליגי דרבי אליעזר סבר דאמרינן אפילו תרי מיגו ורבנן סברי אפילו חד מיגו לא אמרינן. ורש"י גורס כגירסא ראשונה אלא שפירש הוא ולימא מר דאפילו מעני לעני פליגי רבנן ונראה שהוא נוטה כפי הגירסא האחרונה ובמסכת גיטין הארכתי בזה בסייעתא דשמיא. עד כאן. וחסרון יש בלשון הריטב"א זה הנזכר.

ותנן היה רוכב על גבי בהמה. ואם תאמר והיכי אסיק אדעתיה לומר דמתניתין דעני רוצה לזכות בה עכשיו קאמר דהא קתני אני זכיתי ומשמע בשעת הגבהה. ויש לומר דמחניתין קשיתיה דאי אני זכיתי בה בתחילה קאמר מאי למימרא כדכתיבנא לעיל והא דקתני זכיתי בה ולא קתני אני זוכה בה לאפוקי אי תקפה אחר דאם היה אומר אני רוצה לזכות בה עכשיו קנה התוקף דחברו לא קנה דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ואיהו לא קני אם כן מי קנה אלא ודאי התוקף קנה משום הכי הוצרך לומר אני זכיתי בה תחילה קודם שתקפת אותה ונמצא ניצול בטענה זו מחברו ומן התוקף. מ"ה נר"ו.

אי אמרת בשלמא מעני לעני מחלוקת וכו'. קשיא לי מעני לעני מודו רבנן דמיגו דמצי זכי לנפשיה זכי לאחריני אבל מיהו לא זכה בפועל לנפשיה וזכי לאחריני במיגו אבל במציאה אמר שרוצה לזכות לעצמו ומשום הכי לא קנה חברו ומאי קושיא. ויש לומר. דכיון דבשעה שהגביהה הגביהה לצורך חברו ובאותה שעה שייך לומר מיגו אם איתא דאמרינן מיגו שוב לא היה יכול לזכות לעצמו דהא קנה חברו בשעת הגבהה אם איתא דאמרינן מיגו אלא ודאי לא אמרינן מיגו ומשום הכי מצי לזכות לנפשיה. וכן הבנתי מלשון רש"י מ"ה נר"ו.

דף י.

דאמר תחילה. פירוש. קודם שיגביהנה אמר לעצמי אני מגביהה כדי שאזכה בה אני. רבינו חננאל.

וזה לשון הראב"ד: מתניתין דאמר תחילה אמר בשעה שהגבהתיה לעצמי הגבהתיה. אבל ודאי שאם הגביה לחברו ואחר כך אמר אני זוכה בה עתה לא כלום. עד כאן.

ודייקינן מדקתני סיפא אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחילה לא אמר כלום. פירוש רישא וסיפא דאמר תחילה מיהו רישא פירש מקודם שיגביהנה כי לעצמי אני מגביהה כדי שאזכה בה אני וסיפא דהגביהה לא אמר כלום ואידך תנא סיפא תחילה לגלויי רישא. רבינו חננאל.

פשיטא תחילה קאמר. כלומר אפילו למאן דאמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו. וקשיא לי ולמאן דאמר לא קנה היכי פשיטא ליה דתחילה קאמר דהא תחילה דקאמרינן היינו בשעת הגבהה ולמאן דאמר לא קנה אפילו הגביה תחילה לחברו וחזר בו וזכה בה לעצמו הרשות בידו. ועוד קשיא לי דלישנא דמתניתין לא אמר כלום משמע דמשום דלא מהימנינן ליה הוא הא אם מהימנינן ליה לא קנה חברו ויכול הוא לומר דלכוונת הפקדון מסרה ליה ולא בתורת מתנה ואמאי הא כיון דאמר ליה האי תנה לי ונתנה לו ודאי משמע דלכוונת מה שאמר לו חברו נתנה לו. ונראה לי דהיכא דהגביהה בפירוש לחברו ונתנה לו סתם בתורת מתנה נתנה לו ואם הגביהה בפירוש לעצמו אף על פי שנתנה לו סתם בתורת פקדון הוא שנתנה לו דכיון דאמר ליה האי תנה לי כלומר הגביהה לצרכי והאי אמר לא לצרכך אלא לצרכי כבר בטל שליחותו ודבריו של זה וכשחזר ונתן לו סתם הרי הוא כנותן לחברו סתם טליתו דאין הנוטל יכול לומר בתורת מתנה קבלתיו עד שיאמר לו זה בפירוש במתנה אני נותנה לך. והכא הכי קאמר אפילו למאן דאמר לא קנה חברו אלו אמר האי לחבריה הגבהתיה אלא שחזרתי וזכיתי בה לעצמי ונתתיו לו סתם ובתורת פקדון פשיטא דלא מהימן אלא מימר אמרינן דלאותה כוונה שהגביה תחילה הוא שנתנה לו כיון שנתנה לו סתם והא לא איצטריך תנא לאשמועינן דפשיטא היא. אלא כי אמר אני זכיתי בה תחילה וכשנתתיה לו סתם לפקדון הוא שמסרתיה הוה אמינא דמהימנינן ליה קמשמע לן דלא אמר כלום אלא כיון שנטלה סתם ונתנה סתם על דעת חברו הוא שנתנה לו ולא אמר כלום והיינו הוא דאיצטריך לתנא דמתניתין לאשמועינן ואפילו לא תנא תחילה אנא ידענא דפשיטא תחילה קאמר. כן נראה לי. הרשב"א.

רב נתמן ורב חסדא דאמרי תרווייהו המגביה מציאה לחברו וכו'. תימה דבשלהי משילין וכו'. ורש"י גריס התם מר סבר וכו' ואין להקשות לרב ששת ממתניתין אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחילה לא אמר כלום. דשאני הכא דאפילו אם קנאה הראשון בלא מתכוין הרי נתנה לו במתנה. וכן פירש רש"י לפי שיטתו שפירש במסכת יו"ט. הרא"ש.

וכן כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: לכך פירש הקונטרס במתניתין אי קני בלא כוונה מתנה היא ואי לא קני משום שרצה לומר דפלוגתא דרב ששת ורב נחמן היא בכך כמו

שפירש במסכת ביצה. עד כאן.
ומיהו קשה מהא דאמר רב יוסף ביבמות פרק רבן גמליאל עשאוהו כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הם דלא קנה אלמא דבר פשוט הוא שאינו קונה בלא מתכוין וליכא מאן דפליג עליה. ונראה לי דלא קשה מידי דכל היכא דיודע הזוכה שהוא של הפקר ומתכוין לזכותו אם אינו זוכה למי שכוון לזכות לו זוכה לעצמו אף אם לא כוון לזכות לעצמו ולא דמי לעודר בנכסי הגר וקסבור שלו הם דלא כוון לזכות כלל. ורבינו תם פירש דהתם רב נחמן מודה משום דאינו חב לאחרים שיש הרבה מים בבור. וקשה לפירושו דאם כן מאי טעמא דרב ששת. הרא"ש.
ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: לפירוש רבינו תם דפירש שיש מים הרבה ואינו חב לאחרים ולכך מודה רב נחמן דקני אין להקשות מאי טעמא דרב ששת נהי דחברו לא קנה מכל מקום איהו נמי לא קנה.
ואמאי הוה כרגלי הממלא. דאיכא למימר דמיד כשמילא אף על גב דלא קנה הוי כרגליו הואיל ואם היה רוצה היה זוכה בהם ולכך כי נתן לחברו נמי הוי כרגליו. עד כאן.
וזה לשון הראב"ד: הא דמקשו הכא מדרב נחמן אדרב נחמן דהכא אמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ובמסכת יו"ט בענין מילא ונתן לחברו סבר קנה חברו. הא פרישנא לה במסכת יו"ט בהלכות ה"ר יצחק והכי פרישנא לה דאפשר דבאמר ליה זכה לי פליגי התם והלכה כרב נחמן אי נמי בדלא אמר ליה זכה לי אלא מלא לי ואפילו הכי אמר רב נחמן כרגלי מי שנתמלאו לו ואף על גב דבעלמא סבירא לן המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו הכא לענין תחומין מיהא בכל דהו קנה חדא דהא נפישי מיא וליכא חב לאחרים אי נמי שאני שביתה דבמילתא זוטרתי קני לה כדתנן השואל כלי מחברו מערב יום טוב כרגלי השואל ואמרינן עלה אף על פי שלא מסרו לו אלא ביום טוב והא הכא הרי לא משכו ולא הגביהו ומצי משאיל הדר ביה ובדבורא בעלמא קני ליה לענין שביתה והכי נמי קאמר רב נחמן דקני להו למיא בדבורא בעלמא ורב ששת סבר לא קנה ובכהאי גוונא הלכתא כרב ששת דקיימא לן כוותיה באיסורי. עד כאן.
וכתב הר"ש די וידאש ז"ל וזה לשונו: צריך עיון אי קרינן להא דינא דאיסורי כיון שאינו לאיסור ולא להתיר דבר אלא לומר אם זכה זה במים או לא זכה שאף על פי שהמים לצורך איסורי אבל הזכייה עצמה אם זכה בכהאי גוונא או לא יותר נראה לומר דהוא דינא דדיני ומכל מקום צריך עיון. עד כאן.
וזה לשון הרמב"ן ז"ל: והא דאמר רב נחמן הכא המגביה מציאה לחברו וכו'. הוו בה רבנן קשישי ז"ל מהא דגרסינן בשלהי פרק משילין דאיתמר התם מילא ונתן מים לחברו

רב נחמן אמר וכו'. וכתב רבינו חננאל ז"ל דהדר ביה רב נחמן מהא ונמצא כיוצא בה בהרבה מקומות אף על פי שהוא תימה היכי משתמיט גמרא מלפרושי בהדיא. ורש"י מחק מן הגירסא חברו וגריס במגביה מציאה לחברו קמיפלגי מר סבר קנה ומר סבר לא קנה ופירש דאמגביה גופיה קאמרינן דפשיטא להו דחברו לא קנה וקמיפלגי אם קנה מגביה או לא מר דהוא רב ששת סבר קנה ומשום הכי הם כרגלי הממלא ורב נחמן סבר לא קנה ולפיכך הם כרגלי מי שנתמלאו לו דמעיקרא לא זה קנה ולא זה קנה וכשנתנם לו זכה מי שנתמלאו לו מן ההפקר. ותמיהא לן מילתא היכי סבר רב ששת קנה כיון דלשם חברו הוא מגביה ולא לזכות לעצמו מאן ניהו דקני בעל כרחו תדע שהרי שנינו וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון ואפילו מעני לעני אלמא איהו לא קני אלא כל הרוצה לזכות בה זכה. וזו קשה לדברי רבינו חננאל ולפשטא דגמרא אבל לדברי רש"י יש לומר בהא קמיפלגי דרב ששת סבר מתכוין הוא לקנות לעצמו וליתנה לחברו משלו ורב נחמן סבר אינו מתכוין כלל לקנות ומתניתין דפאה מוקי לה רב ששת בעשיר אבל בעני קנה העני וזה הפירוש עולה אבל הגמרא מכחישתו שאין הגירסא כך. ואחרים פירשו דשאני התם דאינו חב לאחרים בבור מלא שכל הרוצה ליטול יבא ויטול וליתא. עד כאן.

ורבינו תם קיים הגירסא ואפילו הכי אמר דרב נחמן דהתם לא פליג אדרב נחמן דהכא כלל דהתם נמי סבירא ליה לרב נחמן לא קנה חברו ומשום הכי קאמר כרגלי מי שנתמלאו לו כיון דחבריה לא קני איהו נמי לא קני שאין כוונתו לקנות וזכה מי שנתמלאו לו מן ההפקר ורב ששת סבר קנה חברו ומשום הכי אמר כרגלי הממלא דטעמא מאי קנה חברו משום מיגו דזכי לנפשיה וכו'. הילכך לא אפשר למזכי לחבריה אלא במה דזכה לנפשיה. ולפי זה אפשר דכי אמרינן כרגלי הממלא אף כרגלי הממלא אמרינן ולחומרא דודאי אף כרגלי מי שנתמלאו לו נמי הם שהרי קנה הוא בהגבהתו של זה ואינו זוכה מידו ואם עירב זה לצפון וזה לדרום ומצעו את התחום לא יזוזו ממקומן או שמא עשו את הזוכה לחברו כזוכה לעצמו לגמרי וחוזר ומזכה לחבריה וכן נראה מדברי רבותינו בעלי התוספות. הר"ן.

וזה לשון הרשב"א: וקשיא לי דמכל מקום לרב ששת למה הם כרגלי הממלא דהא משמע כרגלי הממלא ממש קאמר ואלו עירב הממלא למזרח ומי שנתמלאו לו למערב מוליכן למזרח ואמאי הא מכל מקום הרי זכה בהם מי שנתמלאו לו והוה ליה למימר הרי זה חמר גמל ולא ילכו למזרח משום לתא דמי שנתמלאו לו ולא למערב משום לתא דממלא שלא זכה לחברו אלא לכמות שהוא היה יכול לזכות בהן. ושמא עשו את הזוכה לחברו כזוכה לעצמו לגמרי וכו' וכן נראה מדברי בעלי התוספות. ועדיין לא נתיישב בעיני דאם

כן למאן דאמר במלקט את הפאה מעשיר לעני מחלוקת ומשום דאי בעי מפקר לנכסיה וזכי ביה מכל מקום עכשיו אינו יכול לזכות בו ואף על פי כן זוכה לתברו. וצריך לעיין. עד כאן.

וה"ר יהודה הכהן תלמידו של הרב רבינו גרשום מאור הגולה כתב בתשובת שאלה וזה לשונו: וששאלתם שהוקשה לך דרב נחמן אדרב נחמן שבפרק משילין וכו'. הא לא תיקשי לך הא דרב נחמן ודרב חסדא הלכתא קביעותא היא דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו ופלוגתא דרב נחמן ורב ששת בהגבהה ונתינה פליגי דאיתמר מילא ונתן לחברו רב ששת אמר כרגלי הממלא ורב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לון דכיון דמילא ונתן לו זכה בה המקבל אבל בהגבהה גרידתא לא.

ורב ששת סבר אף על גב דמילא ונתן לחברו כרגלי הממלא משום חומרא דיום טוב. ע"כ.

מאי טעמא הוי תופס לבעל חוב יש להקשות למה צריך להכריח דבריו בתורת טעמא מאחר שסברתו היא מיוסדת מכח מתניתין ואם לדברי רב נחמן צריך לשאול טעם גם למתניתין. עוד יש להקשות שאף על פי שנודה שדברי רב נחמן צריכין טעם עם כל זה יקשה שאינו נותן טעם כלל דמי שאומר שבמציאה קני יאמר גם כן בתופס לבעל חוב שקונה והוה ליה מכריח הדבר בעצמו. לזה נשיב מה שתירץ הרמב"ן לקמן לקושיות שעושה מרבי יוחנן לרבי יוחנן שהפרש יש בין מציאה לבעל חוב ואם רבי יוחנן אמר בבעל חוב לא קנה הוא בעבור שחב לאחרים בהגבהה זו ומאחר שיש הפרש אינו מכריח הדבר בעצמו. אבל עכשיו נולדה לבו קושיא גדולה מן הראשונה שהיאך רוצה לדמות בנו שאין כל כך מתחלפין כאלו. ויש להשיב דעם כל זה יש להם דמיון בצד מה והוא זה שכבר יש לנו בהקדמה שזכין לאדם שלא בפניו והטעם שכיון שיש להם ריוח בצד מה אפילו שלא יהיה בפניו הוא רוצה בכך ומסכים עמהם ועם כל זה בנושא דבעל חוב בזמן שלא עשה שליח אמרינן דלא קנה אף על פי שהוא מסכים בדבר לא קני כלל כיון דלא שויה שליח בפירוש אם כן כמו זה יהיה בנושא דמציאה שאף על פי שהוא שמח ורוצה בהגבהת המציאה בשבילו כיון שלא עשאו שליח לא קנה. וזהו מה שהאריך רש"י ואמר לא קנה מאחר דלא עשאו שליח וכו'. מהר"י אבוהב.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: מאי טעמא הוי תופס וכו'. קשיא לי בשלמא לרב חסדא שפיר שיילינן טעמא אלא לרב נחמן הא ידעינן טעמא משום דמתניתין קשיתיה כדפרישנא לעיל. ויש לומר כיון דאיכא למפתר במתניתין תרי פיתרי בעי שפיר מאי טעמא דבטעמא כל דהו סגי תדע דהא תופס לבעל חוב לא דמיא למציאה כלל דהתם חב לאחרים ודאי

שנמצאו מפסידים חובם על ידי תפיסתו של זה אבל במציאה לא הפסידו דבר משלהן אלא הפסידו מלהרויח וזה לא נקרא הפסד גמור. ותה במציאה מאן לימא דיזכה בה דילמא בעליה יחזרו אחריה ובהאי טעמא מתרצא נמי מדרבי יוחנן לרבי יוחנן ולא אצטריכינן לחלק בין היכא דחייב הלוה לתופס להיכא דאין חייב כמו שחלקו התוספות. ע"כ.

תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. מה שפירש רש"י משום דלא עשאו שליח אין נראה וכו' ככתוב בתוספות. ועוד דזכייה היא מתורת שליחות ואפילו לא עשאו שליח הוי כאלו עשאו ורב נחמן מדקדק לעיל ממתניתין דלא קנה אף על גב דעשאו שליח. ועוד הר"י כהן אומר דרבא פריך ליה מפועל דהוי שלוחו של בעל הבית. גליון תוספות.

ובגליון כתב וזה לשונו: תופס לבעל חוב וכו'. פירש רש"י שהרי לא עשאו שליח. נוכל לחלק בין מציאה לבעל חוב דבחוב כשעושהו שליח הוי מורשה שמקנה לו החוב ולא יקשה קושית הגליון. קל להבין. עד כאן.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: פירש רש"י היכא דלא עשאו שליח והקשו עליו דהא בסוגיין מדמינן לה למתניתין ומתניתין בשעשאו שליח דתנן תנה לי וכו'. ולדידי לא קשיא דלא כתב רש"י כן אלא משום הנך דסבירי להו המגביה מציאה לחברו קנה חברו והילכך לא דמיא כלל למתניתין ואפילו הכי אית ליה התופס לבעל חוב לא קנה דשאני מציאה מתופס במקום שחב לאחרים וכדכתיבנא לעיל ולדעת הני דסבירי להו דלא דמיא למתניתין כתב רש"י דוקא דלא עשאו שליח.

עוד הקשו עליו דהא רבא מותיב מפועל והתם עשאו שליח ומשום הכי קנה בעל הבית אבל תופס לבעל חוב שלא עשאו שליח לא קנה. ובמה שכתבתי למעלה מתרצא האי. אי נמי דהוה מצי לשנויי הכי ועדיפא מינה משני ודוק. אבל הך עובדא דיימר בר חשו הוי תיובתא ודאי וצריך עיון לתרץ לפי שיטתו. עד כאן.

ובתוספות חיצוניות כתבו וזו לשונם: פירש הקונטרס דמיירי דוקא כגון שלא עשאו שליח אבל עשאו שליח ודאי קנה. וליתא דבפרק הכותב משמע דאפילו כי שוייה שליח אמרינן דתופס לבעל חוב וכו' לא קנה כי ההיא דיימר בר חשו דהוה מסיק זוזי וכו' פירוש דהתם לית ליה הרשאה לשליח משום הכי חשיב ליה תופס לבעל חוב אבל היכא דעביד ליה הרשאה לא חשבינן ליה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים ותדע דהא אמרינן לעיל ראה את המציאה ואמר לחברו תנה לי נטלה ואמר אני זכיתי תחילה זכה בה אלמא דהיכא דלא עביד הרשאה ושלחו לא חשיב ליה שלוחו עד כאן.

איתיביה רבא לרב נחמן וכו'. צריך לומר דהאי הוי מקמי הך דלעיל דפליג רבא עליה דרמי בר חמא דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו דאי לא תימא הכי וידע רבא להאי ברייתא האי ברייתא פשטא מסייעא ליה לרמי בר חמא אלא בתר דתרצת רב נחמן קבלה מיניה ופליג עליה דרמי בר חמא. מורנו הרב נר"ו.

והרא"ש ז"ל כתב וזה לשונו: איתיביה רבא לרב נחמן. אף על גב דלעיל גבי רמי בר חמא קאמר ליה לעולם אימא לך וכו' זיל הכא קמדחי לה וזיל הכא קמדחי לה עד כאן.

מציאת פועל לעצמו. כתב הרמ"ך: לענין פסק שכר את הפועל ללקט מציאות הרי כל המציאות של שוכר. מיהו אי הדר ביה משכירותו כל מה שימצא אחר כך יהיה שלו דהא קיימא לן פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום. מיהו נראה לומר דאם ראה את המציאה קרוב לו בתוך ארבע אמות אף על פי שחזר משכירותו קודם שנטלה לא זכה בה הפועל והרי היא של בעל הבית. עד כאן.

והא אמר רב פועל יכול לחזור בו. פירוש ואין ידו כיד בעל הבית חשיב האי קנייה קנייה אלימתא ליומיה כדאמרינן גבי עבד כנעני שידו כיד רבו והיאך יכול לחזור בו.

ופרקינן דמאי דמצי הדר ביה טעמא אחרינא הוא ולאו משום דאין קניינו קנין גמור אלא גזירת הכתוב משום כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים הא כל כמה דלא הדר ביה ידו כיד בעל הבית. הריטב"א ז"ל.

כי הדר ביה טעמא אחרינא וכו'. יש להקשות למה האריך בכל זה ואדרבה נראה שזה שאמר כל מה דלא הדר ביה וכו' נראה תירוץ מבואר. ורש"י תירץ קצת זה הדוחק. ועוד נוכל לומר שהמקשה והמתרץ בהא פליגי שהמקשה סובר שכל כוונתה של תורה להרויח לפועל בכל מעשיו ואם כן מאחר שגזרה שאם יש לזה הפועל יותר ריוח בביתו שיכול לחזור בו גם כן אם יקרה שמצא מציאה גם כן יאמר הכתוב שיהיה שלו והשיב המתרץ שכוונת התורה אינו שירויח הפועל אלא שהקדוש ברוך הוא רוצה שלא יהיו ישראל עבדים זה לזה. מהר"י אבוהב.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המגביה מציאה וכו'. איכא למידק דבשמעתין מדמינן מגביה מציאה לתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים ואם כן היכי סבירא ליה לרבי יוחנן דמגביה מציאה לחברו קנה חברו דהא איהו גופיה אמר התם בכתובות דתופס לבעל חוב במקום שמב לאחרים לא קנה. ותירץ רבינו תם דרבי יוחנן סבירא ליה דלא דמו משום דבמציאה איכא למימר מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה מה שאין כן בתופס לבעל חוב. ולפי דבריו אם היה התופס נושה בו קנה חברו דהכא נמי איכא מיגו. הר"ן.

והשתא משמע דמאן דאית ליה המגביה מציאה לחברו קנה חברו דאית ליה מיגו. וקשה דלעיל קאמר רבא מיגו ואפילו הכי סבירא ליה דלא קנה חברו. ויש לומר דלא דמי להנך דלעיל דהא דנקט רבא מיגו היינו מיגו דזכי לנפשיה ומשום הכי סבירא ליה כשמגביה מציאה להברו דלא זכי כלל לנפשיה לא זכי נמי לתבריה דהוי כמו תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים דלא קני אבל רבי יוחנן סבירא ליה מיגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ומשום הכי קאמר דהמגביה מציאה לתברו קנה חברו תלמיד הר"פ. אבל הרמב"ן תירץ לעיקר קושיין דכי מדמה מציאה לתופס לבעל חוב הני מילי לרב נחמן ורב חסדא דסבירי להו דבמגביה מציאה נמי לא קנה חברו אבל לרבי יוחנן סבירא ליה דלא דמיין כלל דהכא משום דאינו חב לאחרים הוא דכיון דלא זכה בה אדם לאו חובה היא לו אם אינו מוצאה ובעל אבידה גופיה הואיל וכבר היא אבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם בהאי הגבהה לא מפסיד ולא מידי יותר משאר בני אדם ועוד שהרי נתייאש ויצאה מרשותו ביאוש אבל גבי בעל חוב כיון דהוא חייב לו ונכסוהי אינון ערבין ביה מי שמוציאן מרשותו ושעבודו חב הוא לו ומשום הכי קיימא לן נמי התם לא קנה והכא קנה ואין צריך לפנים. עד כאן לשון הר"ן.

ואם תאמר משנתנו וכו'. קשיא לי אימא דפירש משנתנו דאמר אני זכיתי בה תחילה ולא תיקשי. וניחא לי דאם כן מאי למימרא כדמקשינן לעיל הילכך אפילו תימא כדקא סלקא דעתין דעכשיו אני רוצה לזכות בה לא קשיא דאמר תנה לי וכו'. מ"ה נר"ו.

והרשב"א כתב וזה לשונו: והא דאוקמה רבי יוחנן למתניתין בהאי טעמא ולא אוקמה כדאמר תחילה כדאוקמה עולא. איכא למימר משום דקושטא דדינא הכין הוא דאפילו לא אמר תחילה כל דאמר ליה תנה לי לא קנה ואי נמי משום דבעי לתרוצי למתניתין אפילו למאן דדחי דתנא תחילה בסיפא לגלויי אירשא דסיפא דאמר תחילה אבל ברישא אפילו לא אמר. כן נראה לי. ומכל מקום איכא למידק אי לא אמר תחילה למאן דאמר המגביה מציאה לחברו קנה חברו אף על גב דלא אמר ליה האי זכה לי מאי הוי תיפוק ליה דהוה ליה מגביה מציאה לתברו מעצמו בלא הורמנא דזוכה דקנה ויש לומר דהכי קאמר כיון דלא אמר זכה לי אלא תנה לי והאי נטלה לדעת שליחותו של חברו לא זכה חברו משום דלא הוי שליח אלא ליתנה לו ולא לזכות לו בה בהגבהתו והילכך כשנטלה זה סתם על דעת חברו אנו אומרים דלא זכה בה חברו דהא לא שווייה שליח לזכות בה. עד כאן לשונו.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ואם תאמר משנתנו וכו'. פירוש דסבירא לן דרישא אף על פי שלא אמר תחילה דלהכי קתני סיפא סתמא לאשמועינן דרישא דלא אמי תחילה וכדדחינן לעיל ואף על פי דההיא דחייה היא מכל מקום בעי לתרוצה לכולי עלמא.

דאמר תנה לי ולא אמר זכה. פירוש דכיון דאמר תנה לי בעי למימר דלא ליזכי ליה מגביה והקשה בתוספות דהא אמרינן בפרק קמא דגיטין דכל האומר תנו כאומר זכו דמי.

ויש דוחין דהתם בחוב אבל במציאה לא כלומר דהתם הוא דאיכא דעת אחרת מקנה אבל מציאה דליכא דעת אחרת מקנה לא עד כאן. וכן כתב הרא"ש שרבינו תם תירץ דדעת אחרת מקנה אותם שאני דבעין יפה אומר לו שיזכה בשביל המקבל. עד כאן.

והנכון דשאני הכא דאמר תנה לי דכיון דמידי דהפקר הוא דחזי לאידך למזכי ביה הוה ליה למימר בהדיא זכה לי דכי אמר תנה לי משמע ליה לאידך דנתינה בלחוד קאמר ולא בעי מסתלק מזכותיה דלא ליזכי בה עד דליתביה ניהליה. וכן פירשו גם בתוספות. הריטב"א.

והרמב"ן תירץ דהא דאמרינן הכא דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי הכי קאמר שאומר המגביה תנה לי אמר לי וליתנה נעשיתי לו שליח ולא לזכייה כי היכי דמהימן לומר אני זכיתי בה תחילה ואפילו למאן דאמר המגביה מציאה לחברו קנה חברו ואי נמי לא טעין אנן טענינן ליה שלא נעשה שליח אלא לנתינה שכיון שמשמע לשון זה לשון נתינה הרי הוא זה שתולה בדעת אחרים היה לו לפרש ומשום דמשמע ליה לרבי יוחנן רישא דמתניתין בדלא אמר תחילה הוא דדחיק נפשיה לאוקמא משום דאמר לי תנה לי ולא נתכוונתי לזכות בשבילו אלא לנתינה בעלמא. עד כאן.

והרא"ש תירץ דהכא לא הוי תן כזכי שהרי הרוכב אינו רוצה שידע המהלך שהיא מציאה שלא יזכה בה לעצמו אלא רוצה שיהיה סבור שממנו נפל ואומר תן לי דבר זה ולא היה בדעתו לזכה הילכך אם אחר שהגביה הרגיש שהיא מציאה אמר אף על פי שהגבהתיה לצרכך אני רוצה לזכות בה זכה בה. ורבינו תם תירץ דדוקא בשחרור הוי תן כזכי ולא במתנה ולא במלוה ובירושלמי משמע כדבריו. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: יש לומר דהתם מיירי דדעת אחרת מקנה אותה ולכך מהני תנו כזכו. אי נמי התם מיירי במוסר מיד ליד אבל הכא לא. אי נמי התם מיירי במלוה או בפקדון אבל הכא מיירי במציאה דהויא כמתנה ויש חילוק כדמשמע בירושלמי והתם פירשתי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: דאמר תנה לי. קשיא לי הא דאמרינן בגיטין לענין תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי וכו' כל האומר תנו כאומר זכו דמי. ומתרצינן שאני התם דבידו

להקנות קנייה מעלייתא הילכך כי אמר תנו שטר שחרור זה לעבדי הקנאה גמורה קאמר אבל הכא לאו בידו הוא ובדעת המגביה הדבר תלוי ויכול הוא לומר לא חשבתי זאת המלה אלא לנתינה ממש ועל דעת נתינה הגבהתיה ולא על דעת זכייה. ואחר כך נמלכתי שלא ליתנה לך וזכיתי בה לעצמי אבל התם בדעת עצמו הדבר תלוי ואם הוא רוצה לזכות מיד הם זוכים לו וניחא להו בזכייה יותר מנתינה משום דלא טריחא מילתא. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: ויש להשיב דהתם הוא אומר ליתן לאחרים וכל האומר בלשון תנו בעין יפה הוא אומר לזכות בה מעכשיו בשבילו אבל הכא לזכות לעצמו הוא רוצה והיה לו לפרש. ולפי זה משמע לי דאם אמר הלה אתננה לך דאזכנה בשבילך קאמר ומשהגביה קנה רוכב. עוד נראה לי לומר דאפילו אמר אתננה לאו אזכנה קאמר וכדכתב רבינו תם דבמתנה לא אמרינן תן כזכי ושאני שחרור דהוה ליה כחוב דאי לאו דעבד ליה נייח נפשא לא הוה משחרר ליה. עד כאן.

ולענין פסק הלכה קיימא לן הכא כרבי יוחנן דהמגביה מציאה לחברו קנה חברו. ובתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים קיימא לן דלא קנה דרבי יוחנן גופיה הכי סבירא ליה התם. ולפי תירוצו של הרמב"ן אפילו כשהיה התופס נושה בו בעל חוב חברו לא קנה אבל לפי תירוצו של ר"ת קנה. ומיהו במקום שאינו חב לאחרים דכולי עלמא קנה. וכתב הריא"ף בתשובה דדוקא במקום דאיכא פסידא לבעל חוב וכו' ככתוב בהר"ן שעל ההלכות פרק קמא דגיטין. וכתב הרשב"א דבמקום פסידא אף מדין השבת אבידה יכול לתפוס וכתב הרא"ה דהני מילי בשעשאו שליח אבל מנפשיה לא. ולא נראה לי כן דזכין לו לאדם שלא מדעתו ושלא בפניו. הר"ן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה בתוך ארבע אמות שלו ואמר לחברו תנה לי ואמר הלה לעצמי זכיתי בה זכה בה כיון דהיאך לא אמר מעיקרא יקנו לי ארבע אמות שלי. אמר לו זכה לי לא מצי היאך למזכי בה לנפשיה. מיהו אי מקמי דאגבהה אמר לא ניחא לי למזכי ביה בדילך אלא לנפשאי אי זכה בה טענתיה טענה דהא אפיק נפשיה משליחותיה וכן נמי היכא דאמר לו תנה לי ונתנה לו לא מצי הדר אמר לעצמי זכיתי בה תחילה ובתורת פקדון נתתיה לך. עד כאן.

מתניתין: ראה את המציאה וכו'. איכא למידק למה לי ראה ליתני נפל לו על המציאה וכי תימא לאשמועינן דבראיה לא קני הא תנא לעיל היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה וכו' ושמע מינה דראיה לא קניא במציאה. ויש לומר דאורחיה דתנא לאשמועינן חדושיה בתרתי או תלתא דוכתי כיון שאינו מאריך אלא מלה אחת. אי נמי אי ממתניתין דלעיל הוה אמינא ראיה גריעא לא קניא משום דהוה רוכב ומקמי דלימטי

לא מצי אידך למזכי קמשמע לן דאפילו ראיה מעליא לא קנה. אי נמי דהכא קמשמע לן דאפילו בתרתי לא קני דהיינו ראיה ונפילה.

ובא אחר והחזיק בה זכה בה. קשיא לי אמאי קנה כיון שלא הגביה אלא תפיסה מי קנו בתפיסה הא אמרינן לעיל שאם הגביה ראשה אחד מן הארץ והשני נגרר בארץ לא קנה ואם בא חברו ותפס עמו קנה ויחלוקו. ויש לומר דהכא נמי אם בא אחר והחזיק עמו קנה ויחלוקו והא דקתני זה שהחזיק בה זכה בה לאפוקי הנופל ולא למעוטי אחר. אי נמי אחר שקם הנופל הגביה אותה וזכה בה לגמרי. וליכא לתרוצי דהתם אם היה רוצה להגביה כולה היה יכול וכיון שלא הגביה כולה לא נתכוון לזכות אלא בחציה אבל הכא אפילו היה רוצה להגביה לא היה יכול שהרי האחר נופל עליה דאי מהאי טעמא איפכא מסתברא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי וכו'. מ"ה נר"ו.

גמרא: **ארבע אמות של אדם וכו**'. ואם תאמר והא אמרינן בפרק ואלו נערות גבי גונב כיס בשבת וכו'. ויש לומר דלא תקנו רבנן ארבע אמות כי אם במציאה ובגט במציאה דלא ליתו לאינצויי ובגט דילמא מעגנה אבל בגניבה לא תיקון רבנן ארבע אמות אבל מכל מקום קשיא דבתוך ארבע אמות מגרשה מתקנת חכמים ומדאורייתא לא הוי גט עד דמטי לרשותה והיכי שרו רבנן אשת איש לעלמא. ויש לומר כיון דתקינו רבנן ארבע אמות שלה הם מדאורייתא דהפקה בית דין הפקר והוי כמו ירושה. תלמיד הר"פ.

הא דאמרינן ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום נראה שדעת הראשונים שאין דיננו אלא במציאה והפקר אבל לא במכר ובמתנה שאין קנין ארבע אמות אלא תקנה משום אינצויי בהפקר ולשון הגמרא משמע דקונות בכל דבר דשוינהו רבנן כחצרו.

ומצאתי במסכת גיטין בירושלמי ריש לקיש בשם אבא כהן בר דלייה אדם זוכה במציאה בתוך ארבע אמות רבי יסא בשם רבי יוחנן זו בגיטין מה שאין כן במתנה. רובה דרבי יוחנן ורובה דריש לקיש. רובה דריש לקיש מה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר הרי הוא זוכה בתוך ארבע אמות מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר לא כל שכן. רובה דרבי יוחנן מה אם מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר אינו זוכה בה בתוך ארבע אמות מציאה לא כל שכן. התיב רבי זעירא קומי רבי יסא והא תנינן וכן לענין קידושין וכו' והא תנינן וכן לענין החוב וכו'. זו סוגיא ירושלמית והיא שנויה עוד בפרק ד' דפאה משובשת בנוסחאות ולפי דקדוקה כתבתיה. ומכל מקום נלמוד שאם קונות במציאה קונות במתנה. וכל דהכא והתם אמרי דעת אחרת מקנה אותם שאני ודאמרינן התם בפרק הזורק אמר רבי יוחנן לגיטין אמרו ולא לדבר אחר ההיא לאו לענין ארבע אמות

איתמר אלא רבי יוחנן לטעמיה דאמר קרוב לה שנינו ואפילו מאה אמות אבל אארבע אמות ליכא בגמרא דילן מאן דפליג. ועוד צריך עיון הרמב"ן ז"ל.

ואם תאמר אם כן למה הוצרכו חכמים לתקן משיכה ומסירה בסימטא יקנה בארבע אמות. יש לומר דלא אמרו ארבע אמות אלא בשעומד ונתנו לו בתוך ארבע אמותיו הא קדם כלי לא זכו לו לפי שמקומו של כלי קנוי הוא לבעל הכלי והא דפאה ומציאה שכבר קדמו לו פאה ומציאה התם משום דאין להם בעלים שיהא מקומו של כלי קנוי להם הילכך מוצא זוכה בארבע אמות ובכלי כאחת. הר"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: תקינו ביה רבנן דלא ליתו לאינצויי. ולפום האי טעמא הוה משמע דדוקא במציאה תקינו אבל לא במקח וממכר. אבל בירושלמי פליגי בה רבי יוחנן וריש לקיש דרבי יוחנן אמר לגיטין ומציאה אמרו ולא למתנה וריש לקיש אמר דהוא הדין למתנה אלמא ריש לקיש דהוא מ~שריה דמימרא הכא סבירא ליה דבין למציאה ובין למקח וממכר וקיימא לן כריש לקיש כיון דבגמרא דילן לא מייתי לה לדרבי יוחנן.

והא דאמרינן הכא דתקון רבנן ארבע אמות כי היכי דלא ליתו לאינצויי היינו משום דעיקר תקנתא במציאה הוא דלא ליתו לאינצויי ותו לא פלוג רבנן ותקון אף במקח וממכר וכדאמרינן בירושלמי חיליה דריש לקיש ומה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחרים קנה מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחרים לא כל שכן. עד כאן. וכן פסק הרמב"ן ז"ל.

ואם תאמר אם כן למה צריך משיכה ליקנו ליה ארבע אמות ללוקח. ויש לומר דכיון שהכלי קדם שם לזכותו של מוכר אין זה זוכה באותו מקום מדין ארבע אמות וצריך משיכה או הגבהה וכן נראה קצת דעת התוספות שהקשו מהא דאמרינן בכתובות גבי הגונב כיס בשבת וכו' והוינן בה דאפקיה להיכא אי דאפקיה לרשות הרבים איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא כלומר שאין משיכה ברשות הרבים ואמאי הא ארבע אמות קונות לו בכל מקום ואפילו ברשות הרבים כדסברי כולהו אמוראי דלקמן בר מרב אשי וסוגיא דהתם לאו דרב אשי בלחוד היא כדמוכח התם בהדיא. ותירצו דבגניבה דעביד איסורא דכולי עלמא לא תקינו ליה ארבע אמות. ע"כ.

נטל מקצת פאה וזרק לו על השאר אין לו בה כלום פירש הרשב"א ז"ל דמדקתני ברישא אין לו בה כלום ובסיפא מעבירין אותו ממנה משמע דברישא הכי קאמר אין לו בה כלום אפילו באותו מקצת פאה שנטל כבר דקנסינן ליה כדי שלא יהיו רגילין בכך ויבאו לידי קטטה וכענין שאמרו במשנה שלא ילקט במגלות ולא בקרדומות כדי שלא יכו זה את וה. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שפסק כן דקונסים אותו ומעבירים ממנו אפילו מה

שנטל אבל בתוספתא פאה לא משמע הכי דתניא התם נטל מקצת פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום רבי מאיר אומר קונסים אותו ונוטלין הימנו זו וזו מכלל דלתנא קמא ליכא קנסא כלל. ואפשר שכולה רבי מאיר היא והכי קאמר שרבי מאיר אומר. וכן נראה מדברי הרמב"ם שאם היו חכמים חלוקים עליו לא היה לו לפסוק כרבי מאיר. הר"ן ז"ל.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: נטל מקצת פאה וכו'. אין לו בה כלום ובסיפא קתני מעבירין אותה ממנו. וקשיא לי דעני המהפך בחררה הוא ולא די שחברו אינו נקרא רשע שנוטלה ממנו אלא דקנסינן ליה נמי במה שהגיע לידו כבר וזכה בו. ונראה לתרץ דלא הפסיד מה שכבר הגיע לידו ולישנא דמתניתין לא קשיא דברישא לא שייך למיתני מעבירין אותה הימנו שהרי עדיין אינה ברשותו אבל בסיפא דקתני נפל לו עליה שייך למיתני מעבירין אותה הימנו. עד כאן.

מעבירין אותה ממנו. פירוש עניים אחרים באים ומעבירין אותה הימנו דלאו עני המהפך בחררה הוא שיהא זה נקרא רשע שהרי אף חברו מהפך בה אלא שהוא קדם ונפל לו עליה. אבל רבינו תם ז"ל אומר שאפילו היה חברו מהפך בה אינו נקרא רשע שלא אמרו נקרא רשע אלא במקח וממכר דעלה איתמר בפרק האומר בקידושין לפי שכיון שיש בידו מעות וכו' ככתוב בתוספות והיינו טעמא נמי דבמכר שייך דינא דבר מצרא ולא במתנה. הר"ן ז"ל.

ואם תאמר מאי שנא דהכא גבי פאה מעבירין אותו מהמנקף דהניזקין דיש בהן גזל. ויש לומר דהתם טרח טפי. ואם תאמר מאי שנא הכי והתם מהבטה בהפקר דקני לגמרי כדאמרינן בהבית והעליה. ויש לומר במהפך בתבן וקש ושומרי ספיחין טרחי טפי מבמנקף ולכך קני התם לגמרי לכולי עלמא לחד לישנא ולחד לישנא דקאמר לכולי עלמא הבטה בהפקר לא קני יש לומר דגרע טפי מבמנקף. וללישנא דקאמר דלרבנן קני ולרבי יוסי לא קני יש לומר דלרבנן עדיף טפי ולרבי יוסי גרע טפי אי נמי לרבנן קני משום דרכי שלום כמו בהניזקין אי נמי בהבית והעליה דיחויא בעלמא נינהו כלומר דליכא למיפשט מהתם ולמאי דהוה בעי למימר מעיקרא לימא דהבטה בהפקר תנאי היא הוה מצי למימר וליטעמיך היכי מצית למימר דלרבי יוסי לא קני והא רבי יוסי אית ליה בהמנקף דהוי גזל גמור. (חסר כמו ג' שורות). גליון תוספות.

וכתוב בתוספות חיצוניות וזה לשונו: מעבירין אותה הימנו. תימה היאך מעבירין אותה הימנו הא לא הויא אלא היפוך בעלמא וקיימא לן עני המהפך בחררה וכו'. ויש לומר דלא אמרינן נקרא רשע אלא היכא דטרח והפך כעני זה שהפך בבעל הבית ואמר לו שיתן לו חררה מעיסתו אבל הכא לא הוי כעני המהפך. עוד יש לומר דלא קרינן מהפך

אלא כעין שכירות אבל במציאה או בהפקר דאי טרח לא משכח מציאה לא הוי כעני המהפך. וקשה דאמרינן בבבא בתרא מרחיקין מצודת הדג מן הדג מלא ריצת הדג דהוי כעין מציאה. ויש לומר דהכי קאמר מרחיקין מצודת הדג מן הדג רצה לומר מן הדג מת. ורבינו מאיר בר אביגדור אומר דלא דמי כלל לעני המהפך בחררה דהכא שהולכין יחד משום שקדם זה ותפס קרינא ליה מהפך בחררה. עד כאן.

כיון דנפיל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בארבע אמות לא ניחא ליה איכא מאן דאמר דדוקא בקנייה דרבנן אמרינן הכי משום דכיון דלא קני אלא מתקנת חכמים הוה ליה כאומר אי אפשי בתקנת חכמים דשומעין לו אבל בקניות דאורייתא אף על גב דגלי אדעתיה קנה. אבל הרשב"א כתב דהוא הדין בקניות דאורייתא חדא דאינו קונה בעל כרחו ועוד דגרסינן ביבמות פרק רבן גמליאל עשאוה כעודר בנכסי הגר כסבר דשלו הן דלא קני. אבל הרא"ה חולק בדבר אפילו בקניות דרבנן ואמר כיון דרב פפא פריק תיובתיה דרבי חייא בר יוסף בפירוקא אחרינא שבקינן הך סברא דלא ניחא ליה דליקני לגמרי ואינו מחוור בעיני דכיון דפירוקא קמא פירוקא דגמרא הוא לית לן למדחייה מקמי פירוקא דרב פפא דלא שבקית לישנא דגמרא ותפסת לישנא דחד אמורא וכן דרך הגאונים ז"ל לפסוק כלישנא דגמרא וכבר כתבתי כיוצא בזה בשבועות ובעבודה זרה. הר"ן.

ולי הכותב נראה לומר שאפשר לחלק בין בלישנא דגמרא קודם למאמר האמורא ובין בשבא אחריו דכיון דסדרו לנו חכמי התלמוד תירוצא דאמורא בתר תירוצייהו יש לומר דסברי כוותיה וכדקיימא לן הלכה כלישנא בתרא. הר"ש די וידאש.

מצינו בכל הנוסחאות כי תקינו רבנן בשדה דעלמא. ורש"י גריס בעלמא ופירש כגון בסימטא שהוא רשות לכל. ורבינו הגדול כתב דבשדה דעלמא אי נמי בסימטא אי נמי בצידי רשות הרבים קנה אבל לא ברשות היחיד ולא ברשות חברו ואיני יודע מהו שדה דעלמא אם שדה הפקר הוא באמצע בקעה ואינו נקרא סימטא או שדה שאינה של שניהם כגון בימות החמה שיש לכל רשות ליכנס בשבילי השדות ובשדה שאינה משתמרת לבעלים אבל בשדה שאין להם רשות ליכנס שם או שהיא משתמרת לבעלים ודאי שלא קנה בה אפילו מציאה שאינה של בעל השדה ואפשר שהכל בכלל שדה חברו ואין פירושו לקנות מבעל שדה דומיא דפאה אלא אפילו לקנות מעלמא בשדה המשתמרת לבעלים אינו קונה והרב רבי משה הספרדי ז"ל כך פירש: שדה שאין לה בעלים אבל בשדה חברו אינם קונות לו ומשמע אפילו אינה משתמרת לבעלים. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: גירסת רש"י כי תקינו רבנן בעלמא וכו'. ופירש רש"י כי תקינו ליה רבנן בעלמא כגון בסימטא וכו'. ויש גורסים כי תקינו רבנן בשדה דעלמא. ותמיהא מילתא מה לי שדה דאיניש דעלמא מה לי שדה זו תרווייהו שדה שיש לו בעלים. ויש לפרש דשדה דעלמא פירושו שדה דכולי עלמא כלומר שיש בה רשות לכל דהיינו שדה של רבים שבבקעה וכן כתב הרמב"ם שדה שאין לה בעלים ומורי הרב פירש בזה פירוש אחר והוא כתוב בחדושין הארוכין שלי שהגיעו שם מכתב ידו ולא נתחוור לי. עד כאן.
ולגירסת רש"י קשיא לי בסימטא או בצידי רשות הרבים ניחא אבל ברשות הרבים אמאי תקינו ליה והרי יש עמו כמה שותפין כדאמרינן לקמן. ויש לומר כיון שקדם וישב זכה בארבע אמות דתקינו ליה ושוב אין אחרים שותפין עמו. ומיהו יש גירסאות הכי כי תקינו רבנן בשדה דעלמא וכו' פירוש שדה דעלמא היינו בקעה כרמלית או סימטא או צידי רשות הרבים אבל ברשות הרבים עצמה לא תקינו ליה ורש"י קיים גירסת ספרו. מורנו הרב נר"ו.
ולענין פסק הלכה כתב הר"ר יהונתן וזה לשונו: ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום כלומר אם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתפוס כלומר אם חברו חוץ לארבע אמות של מציאה כיון שזה קדם בתוך ארבע אמות של מציאה ובלבד שיאמר יקנו לי ארבע אמות דידי דאי לא אמר לא קני והכי מוכח בגמרא דלא עדיפא ארבע אמות מחצר שאינה משתמרת שאף על גב שעומד בצדה לא קני עד שיאמר תזכה לי שדי כדקתני במתניתין ואמר זכתה לי שדי. עד כאן. עיין בתוספות על משנת ראה אותם רצים דיבור המתחיל זכתה לו וכו'.
אבל הרמ"ך ז"ל כתב וזה לשונו: מסוגיא דשמעתא דשקלא וטריא דילה משמע דכיון דתקינו רבנן דליקנו ארבע אמות לאדם אף על גב דלא לימא ליקנו לי נמי קנו לו ובנפל לו על המציאה הוא דצריך דנימא ליקנו לי אמותי ואי לא אמר לא יקנו משום דגלי אדעתיה דבנפילה ניחא ליה למיקני אבל לא בארבע אמות אבל אי לא נפל על המציאה לא צריך. עד כאן.

דף י:

ואף על גב דזכי ליה רחמנא בגוה כי זכי ליה רחמנא וכו'. קשיא לי למה הוצרך רב פפא לכל זה דהא תלמודא לא קא פריך אלא דאם איתא לדריש לקיש ליקני ליה לעני ארבע אמות דידיה דאלו מדאורייתא פשיטא לן דלא זכי ליה שדה דבעל הבית. ומורנו תירץ דאפילו הכי בעי לפרושי רב פפא דמדינא דאורייתא לית ביה זכייה כדי שלא יהנדזו בה

התלמידים ולא נהירא דמשום רב פפא דתיקון רבנן הכי בסימטא ורשות הרבים דילמא הוה סבירא ליה דנהי דלא תיקון רבנן בשדה דבעלים דעלמא אבל בשדה דפאה שפיר תקון ביה ארבע אמות לענין פאה דהא לא זכי להו רחמנא בגווה ולא גרע מסימטא ורשות הרבים ולהכי אמרינן דהא גרע וגרע שאין להם רשות להשתמש ולהתעכב שם אלא להלוכי וללקוטי פאה דידהו ולמיפק ומשום הכי לא חזו רבנן לתקוני ביה ארבע אמות דידהו. הריטב"א.

ואמר ריש לקיש קטנה אין לה חצר וכו'. פירש רש"י ז"ל אם זרק לה גט בעלה וכו' יש להקשות לרש"י ז"ל מה ראה לפרש שזה המחלוקת איירי בענין גט הרי במסקנא אנו רואים דפלוגתייהו לאו לענין גט היא אלא במציאה ואם כן הוה ליה לרש"י ז"ל לומר הדרך שנתאמת במסקנא ואם למאי דקא סלקא דעתין קאמר הוה ליה למימר קא סלקא דעתין. ועוד דרש"י ז"ל אומר קא סלקא דעתא היינו לפי שבאמצעית הקא סלקא דעתא נעשית קושיא או תירוץ אבל היכא דלא איכפת ליה מה ראה לפרש הפירוש שאינו לפי המסקנא. ונראה שהכריחו לזה מה שאומר בגמרא מר סבר משום ידה איתרבאי וכו' שנראה שזה המחלוקת הוא בענין הגט שפסוק ונתן בידה בענין הגט הוא נאמר.

עוד יש להקשות לרש"י ז"ל במה שפירש דידה רשותה משמע שנראה שהגמרא אומר להיפך שאומר משום ידה איתרבאי שנראה מזה שמה שנתרבה חצר הוא מדרך הריבוי ולא ממשמעות ידה. ונאמר שלעולם אימא לך שונתן בידה פירושו ברשותה ויש לך לדעת שבענין הגט יש שני אופני נשים קטנה וגדולה והכתוב שאומר ונתן בידה לא איירי אלא בגדולה אבל חכמים אמרו שלענין ידה אף קטנה בכלל ועכשיו נשאר לדעת לענין חצר אם יהיה בגדולה או לא בהא קמיפלגי דחכמים אומרים כמו שקטנה בכלל לענין ידה גם כן נאמר שנתרבה בה חצר משום ידה מאחר שיש לה יד ומר סבר שלענין קטנה לא אמרו אלא שיש לה יד אבל בגדולה כולי עלמא מודו שפירוש ידה רשותה. מהר"י אבוהב.

ורבי יוחנן וכו'. אמר יש לה חצר. כתוב בתוספות בדבור המתחיל ורבי יוחנן וכו' תימה דלקמן מסיק וכו' הביאו מלקמן דלא תימא דהכא לא איירי בגט. גליון.

יש לה חצר ויש לה ארבע אמות. פירוש לענין גיטין אי נמי לענין מציאה כדלקמן. ואם תאמר וכיון דמדאורייתא לית ליה ארבע אמות לענין גט ולא מגרשא התם היכי תקון רבנן דתתגרש ושרינן אשת איש לעלמא. יש לומר דהפקר בית דין הפקר וכיון דתקנו לה רבנן מקום הוה לה כחצרה דאורייתא הריטב"א ז"ל.

וכי היכי דאית לה יד וכו'. ואם תאמר הא אמרינן במסכת קידושין דקטנה אין לה יד. ויש לומר דהיינו דוקא גבי קידושין משום דאין אשה מתקדשת בעל כרחה וצריך דעת וקטנה אין לה דעת אבל גבי גט דאין צריך דעת שהרי מתגרשת בעל כרחה משום הכי אית לה יד. תלמיד הר"פ ז"ל.

מי איכא מאן דאמר חצר משום שליחות איתרבאי. איכא למידק מה צריך להקדמה כדי להקשות. ותו מידה דאשה היה לו להוכיח מיד כדמסיק. ותו מה צריך להוכיח מאין שליח לדבר עבירה וזו הקשו בתוספות. ותו מגופה הוה מוכח שפיר בשלמא אי חצר משום יד איתרבאי היינו דאיצטריך המצא תמצא לרבויי חצר אלא אי אמרת משום שליחות אמאי איצטריך המצא תמצא מהיכא דנפקא שליחות נפקא נמי חצר. ויש ליישב דתרתי קשיא ליה חדא מסברא וחדא מברייתא. מסברא דמה ענין חצר אצל שליחות ותו דאם כן יש שליח לדבר עבירה ומשום הכי מותיב מינה לברורי אי טעמא כרבינא או כרב סמא והיינו דצריך להוכיח מאין שליח לדבר עבירה ולא מוכח מגופה דברייתא משום דטעמא דאין שליח לדבר עבירה מספקא ליה אי איירי בכל גוונא או כדרבינא או כרב סמא. מורנו הרב נר"ו.

אין לי אלא ידו גגו חצרו וקרפיפו מנין. פירש רש"י ז"ל שנכנסה שם ונעל בפניה לגנבה מנין שהוא חייב עד כאן. פירוש לפירושו דאנן לא קפדינן על מציאה דהשתא אם נמצאת הגניבה בידו או בגגו דאפילו לא נמצאת בידו אלא שנאנסה ממנו נתחייב בה. תלמוד לומר אם המצא תמצא בידו מכל מקום ממה שפירש רש"י ז"ל לעיל נראה לכאורה שהוא סובר דרחמנא רבי דידו לאו דוקא אלא רשותו כדכתיב ויקח את כל ארצו מידו. אבל זו אינו דבפרק מרובה מייתי לה בכלל ופרט וכלל דשדינן ידו בין המצא לתמצא וכדאיתא התם ואי לאו הוה ליה כלל ופרט וידו אין מידי אחרינא לא. הריטב"א ז"ל.

תלמוד לומר המצא תמצא מכל מקום. ואם תאמר ונימא המצא תמצא כלל וכו' ככתוב בתוספות עד סוף הדבור. וכהאי גוונא אשכחן בפרק קמא דקידושין דדריש אין לי אלא מרצע וכו' ומפרש תלמודא דסמיך אכללא בתרא. ואם תאמר האי דפריך במרובה (סוף דף ס"ד ע"ב) והאי אם המצא תמצא להכי הוא דאתא הא מבעי ליה לכדתניא ידו אין לי אלא ידו ומשני אם כן לכתוב קרא או המצא המצא מה צריך ייתור על זה כי היכי דאמרינן שדי שור וחמור ושה בין המצא לתמצא הכי נמי שדי ידו בין המצא לתמצא. ויש לומר דהתם לא פריך אלא למאן דאמר המצא בעדים וכו'. אי נמי משום דהמצא תמצא אגניבה קאי הילכך שור וחמור ושה דהיינו הגניבה שייך למשדי בין המצא לתמצא אבל ידו דאיירי אגנב גופיה לא שייך למשדי אי לאו ייתורא דשני קרא בדיבוריה. תוספות שאנץ.

ואי משום שליחות וכו'. ואם תאמר אמאי אין מדקדק בפירוש מדרבי לה מקרא דידו כדדאיק לקמן ונתן בידה. ויש לומר דהאי ביד איכא לפרושי ברשותו כמו ויקח את כל ארצו מידו אבל ונתן בידה הוי יד ממש דנתינה משמע מיד ליד. אי נמי לקמן מדקדק מדרבי לענין גט שמתגרשה על ידי חצרה כמו על ידי עצמה אפילו בעל כרחה ואפילו בקטנה אלמא לאו משום שליחות איתרבאי אבל הכא כי קאמר אין לי אלא ידו חצרו מנין הרי הוא כאלו היה אומר אין לי אלא ידו שלוחו מנין. תוספות שאנץ.

כתוב בתוספות אמאי לא מוכח מדאיתרבאי חצר מקרא דידו. מיהו רש"י ז"ל פירש בסמוך דמוכח משום דאי משום שליחות איתרבאי למה לי ונתן הא שליחות כתיב כדתניא ושלחה פירוש אבל הכא לא מצי מרבה משליחות משום דאין שליח לדבר עבירה. והתוספות קשה להם דהכא מה צריך לומר וקיימא לן וכו' אפילו יש שליח לדבר עבירה מכל מקום מדמייתי ליה מקרא דידו שמע מינה דמשום יד איתרבאי דאם לא כן תיפוק לי משליחות כדלקמן. מיהו נוכל לומר דעת רש"י ז"ל דאפילו אי משום שליחות איתרבאי מכל מקום צריך ריבוי דמעצמי לא הייתי אומר דהוי שליח ומכל מקום מוכח בסמוך משום דאי משליחות איתרבאי למה אמר תלמוד לומר ונתן בידה מכל מקום לימא תלמוד לומר ושלחה מכל מקום דהא סוף סוף צריך ושלחה שיהא כלל ופרט וכלל כדפירש התוספות וכן נראה דעת רש"י ז"ל לקמן כמו שנפרש. גליון.

ור"ח פירש וזה לשונו: וריש לקיש אמר חצרה משום שליחות איתרבאי כשם שאין שליחות לקטנה כך אין לה זכייה בחצר. איני והא תניא אם המצא תמצא בידו הגניבה בידו אין לי אלא ידו ממש נמצאת בגגו או בחצרו או בקרפיפו מנין שחייב כאלו בידו נמצאת תלמוד לומר המצא תמצא מכל מקום הנה חצרו משום ידו איתרבאי קשיא לריש לקיש ואם תאמר גט משום שליחות איתרבאי. הא קיימא לן אין שליח לדבר עבירה פירוש אף על גב דאמרינן שלוחו של אדם כמותו וכל מה שעושה השליח כאלו שולחו עשאו הני מילי בזולת דבר עבירה אבל בדבר עבירה השליח חייב והשולח פטור וכיון שהחצר שליח בעלה היא והיא שנמצאת הגניבה בה אמאי מחייב בעלה הוא השולח. עד כאן.

אם כן מצינו שליח לדבר עבירה אין להקשות הא יהיה מעילה וטביחה וגניבה שלשה כתובים הבאים כאחד. דיש לומר הכי פירושו אם כן מצינו בגניבה שליח לדבר עבירה וקיימא לן בגניבה דאין שליח לדבר עבירה כדאמרינן לעיל אמר לשלוחו צא וגנוב לי פטור. גליון.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל: וקיימא לן אין שליח לדבר עבירה. ואם תאמר דילמא שאני הכא

דגלי ביה קרא כמו בטביחה דאמר התם דיש שליח מדכתיב תחת לרבות את השליח או מדרשי אחריני דאיתמר התם וכן במעילה משום דילפא מתרומה. יש לומר הכי קאמר וקיימא לן דאין שליח לדבר עבירה אפילו בגניבה דהאומר לשלוחו צא וגנוב לי פטור המשלח וטביחה ומעילה הוו להו שני כתובים הבאים כאחד כדאיתא התם ואם כן חצר אי אפשר לומר דמשום שליחות איתרבאי. ע"כ.

אם כן מצינו שליח לדבר עבירה וקיימא לן דאין שליח לדבר עבירה. פירוש ומהא שמעינן דכי אמרינן התם וטבחו או מכרו לרבות את השליח דהני מילי לענין תשלומי ארבעה וחמשה דטביחה ומכירה אבל לא לענין תשלומי כפל דגניבה והכי משמע בבבא קמא. ומכאן דקדק ר"י דכי אמרינן אין שליח לדבר עבירה לחייב השולח משום דדברי הרב ודברי התלמיד מי שומעין שלא חלק הכתוב בין שהשליח שוגג או מזיד שאם לא כן מה שייך למיפרך מחצר כלל וכבר כתבתיה במסכת קידושין בסייעתא דשמיא. הילכך אם השליח מזיד השליח חייב והשולח פטור. ואם השליח שוגג שניהם פטורים. הריטב"א ז"ל.

היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דשליח בר חיובא הוא. בין האי טעמא בין טעמא היכא דאי בעי עביד משום דילפינן דומיא דשחוטי חוץ וכו'. ודבר תימה הוא בסברא זו דבשביל שהשליח בר חיובא הוא כגון כהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה מיפטר משלח ואם היה השליח ישראל היה המשלח חייב דמאי נפקא לן מינה אם הוא ישראל או כהן. ויש לומר דכהן הוא מוזהר על גרושה ראוי ליזהר יותר מישראל וכשהשליח כהן סבר המשלח שלא ישמע לו השליח לקדש כדאמר בקידושין דברי הרב וכו' ומיהו גם דשהשליח ישראל נמי הוה לן למימר דאין עושה שליח לקדש מטעם זה שייך בו דברי הרב דאיהו נמי עבר משום ולפני עור וגו' אלא לא קאי ההוא טעמא בקידושין במסקנא דהתם לא צריכא כלל. ומכל מקום יש ללמוד קצת דומיא בעינן דהנהו כדפרישית והא דפריך התם ממעילה לפי אותו טעם של דברי הרב אף על גב דמעילה בשוגג היא שפיר פריך כדפרישנא שם שיודע התלמוד דאפילו בנזכר שליח דהוי מזיד מתייבינן ליה לבעל הבית כשעשה שליח שליחותו כדמוכח בפרק בתרא דמעילה. תוספות שאנץ.

אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו. ואם תאמר הא דתנן השולח ביד חרש שוטה וקטן פטור משום דאין שליח לדבר עבירה ואמאי פטור והא אמרינן חצר דלאו בר חיובא הוא לא שייך למימר אין שליח לדבר עבירה ומחייב שולחו והכא נמי גבי חרש שוטה וקטן לאו בני חיובא ואמאי פטור המשלח. ויש לומר דהיינו טעמא דפטור משום

דלאו בני שליחות נינהו וליכא חיובא דחיוב בא מטעם פשיעה דפשע בשמירתו ומזה ליכא חיובא כיון דלא מסר לו אלא גחלת דמוכח התם בבבא קמא דבזה היה לו לסמוך עליו ועל שמירתו דמעמיא עמיא ואזלה ואין כאן פשיעה ומשום הכי פטור. תלמיד הר"ר פרץ ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: דהתם שאני שלא אמר להזיק אלא שנתן בעירה ברשותם ובענין דלא מצי מזקי אלא בצבתא דחרש שאין השולח עושה אלא גרמא בעלמא וכדפרישנא בדוכתה בסייעתא דשמיא. עד כאן.

אלא מעתה האומר לאשה וכו'. בשלמא אי חצר משום ידה איתרבאי ואין שליח לדבר עבירה כלל וקא סלקא דעתך כיון דאפשר דלא התגרש האשה ולא ישתחרר העבד לא מקרי בני חיובא לפטור את המשלח ומשני כיון דאפשר שתבא לכלל חיוב מיפטר שולחו. והשתא ניחא דאפילו ידע למתניתין פריך שפיר. מ"ה נר"ו.

רב חמא בר רקתא אמר קמית דרבינא היכא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה וכו'. ודעת רבותינו דהני לא פליגי אלא מר נקט חזיא טעמא ומר נקט אידך טעמא וכן עיקר. מאי בינייהו כלומר בין הני תרי לישנא דאמרינן. הריטב"א.

ורבינו חננאל כתב וזה לשונו: בא רב חמא ופריק פירוק אחר ואמר כי אמרינן אין שליח לדבר עבירה כל היכא דאי בעי השליח עביד וכו'. אבל חצר דבעל כרחה עבדה מחייב שולחה. מאי איכא בין רבינא לרב חמא איכא בינייהו כהן שאמר וכו' עד כאן.

אי בעי לא עביד. כתוב בתוספות ואם תאמר והא דתנן היה מושכו וכו'. הקשו התוספות ללישנא דאי בעי עביד דלישנא קמא לא קשיא דטעמא דבר חיובא פטור זהו משום דדברי הרב שומעין והכא פשיטא לא שייך כיון דלא ידע. גליון.

מאי בינייהו איכא בינייהו כהן וכו'. יש להקשות דלימא איכא בינייהו ישראל שאמר לאינו ישראל צא וגנוב כליו ורבים כאלה. ונאמר דאין הכי נמי שיש הבדלים אחרים אבל הגמרא נקט הני לפי שמביא בהם חדוש גדול והוא שאפילו שזה מישראל נראה כעובר משום ולפני עור לא תתן מכשול אין לו עונש כלל. מהר"י אבוהב.

דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה. כתוב בתוספות אבל ישראל אף על גב דעובר משום ולפני עור וכו' פירוש אף על גב דעובר אלפני עור אם כן היה לנו לומר דברי הרב שומעים מכל מקום כיון שאם היה עושה דבר זה לעצמו לא מחייב אז מתחייב שולחו כי הוא בטוב שליח לאחר בדבר שהיה עושה בטוב לעצמו ולעולם מתחייב שולחו אלא אם כן איכא תרתי שאם היה עושהו לעצמו היה איסור ושייך בה דברי הרב שומעין. גליון.

ואם תאמר והא רבא דאמר בפרק בתרא דקידושין דבקדש אינו לוקה אלא אם כן בעל

יש לומר דכי בעל אז לוקה תרתי אחד משום לא יקח דקדש. ואחד משום לא יחלל דבעל ולכולהו לישני דהכא חיילי הקידושין כשמקדשה על ידי שליח. ולענין העבירה פליגי אי מחייב המשלח או לא אי נמי בקידושין עצמן פליגי אי חיילי אי לא חיילי דאי חשיב שלוחו חיילי ואי לא לא חיילי. תלמיד הר"פ. וזה לשון תוספות שאנץ: ויש לומר דכי בעל אז לוקה משום דקדש ולוקה תרתי אחת משום לא יקח דקדש ואחת משום לא יחלל דבעל דהא דקאמר רבא מה טעם לא יקח משום לא יחלל על כרחך האי לא יקח היינו קיחה דקידושין ולא כקיחה דעריות שהיא בעילה כדמוכח בריש תמורה דבין לאביי בין לרבא לא יקח היינו קידושין. ולכולהו לישנא דהכא חיילי הקידושין כשמקדשה על ידי שליח אלא דלענין העבירה פליגי אי מתחייב משלח או לא. אי נמי בקידושין עצמן פליגי אי חיילי אי לא אי חשיב שלוחו חיילי ואי לא לא חיילי. וכל שכן דמתיישב טפי בהכי בין לאביי בין לרבא דקידושין. עד כאן.

להך לישנא דאמר כל היכא דאי בעי עביד וכו'. ואם תאמר והא טעמא דאין שליח לדבר עבירה הוי משום דדברי הרב שומעין כדאמרינן במסכת קידושין והכא לא שייך למימר הכי דהא לא עבר דברי הרב דלאו בר חיובא הוא דאינו מוזהר. ויש לומר דמכל מקום שייך למימר דברי הרב משום דעבר אלפני עור לא תתן מכשול. ואם תאמר מאי קאמר להאי לישנא כל היכא דלאו בר חיובא הוא מחייב שולחן הא מכל מקום שייך דברי הרב דקעבר אלפני עור. יש לומר דהאי לישנא סבר דבעי שיהא עובר דברי הרב מן העבירה עצמה והיינו טעמא דבמסכת קידושין ילפינן דאין שליח לדבר עבירה משחוטי חוץ או מטביחה ומכירה והתם הוא עובר דברי הרב מן העבירה עצמה והאי לישנא סבר דבעינן ממש דומיא דהנך. ואידך לישנא סבר דכיון דדמו להנך דשייך ביה דברי הרב אלפני עור לא סגי ליה בהכי. ואם תאמר כיון דמאן דבעי בר חיובא היינו משום דבעינן דומיא דהתם אם כן אפילו כהן שאמר לכהן נמי לא דמי להתם דהכא לא עבר השליח משום אותה עבירה דלא יקח כיון דלא קדשה לעצמו אבל התם עבר עבירה עצמה דשחוטי חוץ. יש לומר דכל זה אינו רק משום דאין שליח לדבר עבירה אבל אם יש שליח הוי כיד המשלח. תלמיד הר"פ.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ואם תאמר והאיכא משום ולפני עור ואפשר לומר דהאי סוגיא כרבא דהלכתא כוותיה דאמר לא בעל אינו לוקה וכיון שהקידושין תלוין בבעילה לא חשיב בר חיובא משום לפני עור כן נראה לי. עוד יש לומר דמיירי כשהכהן עצמו היה יכול לקדשה לעצמו דבכי הא ליכא משום ולפני עור כדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה.

וזה לשון הרמב"ן: איכא בינייהו כהן דאמר ליה לישראל צא וקדש לי אשה גרושה. איכא דקשיא ליה והא אמרינן בפרק עשרה יוחסין דכהן הדיוט שקדש גרושה רבא אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה וכו' והיכי מיחייב בקידושין על ידי שליח והרי אפילו על ידי עצמו פטור. ורבותינו בעלי התוספות כתבו דהתם הכי קאמר בעל לוקה שתים אחת משום לא יקח ואחת משום לא יחלל לא בעל אינו לוקה אפילו אחת מה טעם לא יקח משום לא יחלל והכא בשבעל ולהלקותו אף משום לא יקח. ואינו מחוור משום דהויא ליה התראת ספק שמא לא יבעול והויא כלא תעשה שיש בה קום עשה למאן דתני ביטלו ולא בטלו וצ"ת. ואפשר דאתאמרא למאן דאמר הויא התראה. או שמא כי קאמר איכא בינייהו כהן דאמר לישראל וכו' אליבא דאביי נקיט לה דאמר התם בפרק עשרה יוחסין קדש לוקה בעל לוקה ולרבא דפליג עליה נקיט אי נמי דאמר לאשה אקיפי לי קטן. והוא הדין דהוה לן למימר כהן דאמר ליה לכהן אחר דהא ליכא עליה אזהרה בקדושין דאחר לא יקח כתיב ואי משום ולפני עור בישראל נמי אית ביה משום לפני עור אלא אלומי מילתא הוא ואפילו ישראל דלעצמו שריא ולאו בר חיובא הוא כלל איכא דאמרי פטור השולח אי נמי אורחא דמילתא נקט דישראל שכיחי טפי. עד כאן.

ומ"ה נר"ו כתב וזה לשונו: הקשו בתוספות מאי איריא ישראל אפילו כהן נמי. ותו הקשה הר"ן דהוי התראת ספק. ותו הקשו בתוספות מאי נפקא מינה. ונראה לי לתרץ דהכי קאמר דקאמר תלמודא מחייב שולחו לאו מחייב מלקות קאמר אלא עונש עובר על לאו והא דקאמר מיחייב שולחו משום דלאידך בינייהו איש דאמר לאשה אקפי לי קטן שייך ביה שפיר לישנא דמחייב שהוא חייב מלקות ממש אבל לגבי אידך בינייהו לשון מחייב לאו דוקא וכן מאי דנקט כהן שאמר לישראל לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט. עד כאן.

אי נמי איש דאמר לאשה אקפי לי קטן. לאו דוקא דהוא הדין לגדול שאחד המקיף ואחד הניקף בכלל לא תקיפו אלא משום דגדול לא שביק דלאו ברשיעי עסקינן דשבקי למיקף רישייהו הואיל והניקף בכלל דאיסור איכא לעולם ופעמים נמי שהוא לוקה במסייע כדאמרינן במסכת מכות ואיכא למימר דכיון דניקף אסור ובר חיובא נינהו ואי אפשר ליה להקיף שלא לדעתו לא מחייב שולחו לכולי עלמא. הרמב"ן. וכן תירץ הר"ן. דאי אמר אקיפו לי גדול דכולי עלמא לא מחייב שולחן דכיון דאי בעי גדול לא עביד לאו שליחותיה דמשלח עבד אלא שליחותיה דניקף. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: הא דנקט קטן משום דקא משמע לן דאיסור בל תקיף ישנו גם במקיף את הקטן דאף על גב דקטן לאו בר מצוה הוא. עד כאן.

והך סוגיא אתיא כרב הונא דאמר במסכת נזיר בפרק שני נזירים המקיף את הקטן חייב ואמר ליה רב אדא בר אהבה דידך מאן מקפי להו אמר ליה חובה חובה תקברינהו לבנה. ואמרינן במאי קא מיפלגי רב הונא סבר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית כל שאינו בהשחתה אינו בהקפה ורב אדא סבר אחד המקיף ואחר הניקף במשמע כדאיתא התם דאלמא דרב אדא בר אהבה איתתא מחייבא אלא אליבא דרב הונא אתיא דהלכתא כוותיה. הרמב"ן.

וכן כתב בתוספות שאנץ: ומתמהינן ומי איכא מאן דאמר חצר לאו משום ידה איתרבאי והתניא וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה אין לי אלא בידה ממש גגה חצרה קרפיפה מנין שהנותן הגט בהן כנותנו בידה הוא תלמוד לומר ונתן מכל מקום. ר"ח.

תלמוד לומר ונתן מכל מקום. פירש רש"י מדלא כתיב ובידה יתנהו. יש מעיינים שהקשו על מה שהצריך רש"י בכאן לומר זה יותר משאר ריבוים שבתורה שרש"י אינו מדבר בהם כלל. וקצת מהמעיינים אומרים שכוונת רש"י לתרץ קושיא גדולה שיש בכאן והיא שמשמעות ונתן בידה נראה שהוא כלל ופרט וכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט והיאך אנו אומרים תלמוד לומר ונתן מכל מקום לזה אמר רש"י שאם כוונת התורה היא זאת שבידה פירושו יד ממש ולא עוד הוה ליה למימר ובידה יתנהו. ויש להקשות דאדרבה אם היה אומר כן היה כולל כל הדברים דהוה ליה פרט וכלל. לזה נשיב שכשאנו אומרים בתלמוד פרט וכלל היינו כשיש בפרט משמעות זולת הכלל אבל בכאן אם לא יאמר יתנהו אין בכתוב משמעות כלל ומעתה יש לדעת ברש"י היאך מוציא מונתן שהוא כולל לחצר מאחר שהוא כלל ופרט. ויש לומר דבכאן יש כלל ופרט וכלל ונתן כלל בידה פרט ושלחה חזר וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט ואנו מרבינן כל דבר שיהיה דומה לידה והם חצרה גגה וקרפיפה. וזה הפירוש הוא נכון אבל ברש"י לא נזכר כלל דבר מזה. והמעיינים האחרים אמרו שרש"י אינו מוציא זה הריבוי אלא מהבדל הלשון שאמר ונתן בידה ולא אמר ובידה יתנהו והוא שהבדל יש כשאומר הכתוב הגזירה ואחר כך הנושא נראה שהגזירה היא כוללת אבל כשאומר הנושא ואחר כך הגזירה נראה בבירור שהגזירה לא בא אלא על הנושא האמור למעלה וכמו כן בכאן שאמר ונתן בתחילה שהיא הגזירה נראה שהגזירה היא כוללת וכשחזר לומר בידה לא בא אלא לפרש מה ידה רשותה שאם לא כן אלא ידה דוקא הוה ליה למימר ובידה יתנהו שהגזירה אינה חוזרת אלא על הנושא. מהר"י אבוהב.

וגליון כתב וזה לשונו: תלמוד לומר ונתן מכל מקום. פירש רש"י ז"ל מדלא כתב בידה יתנהו וכו'. נראה לי דעת רש"י ז"ל דקשה לו איך נרבה מונתן הא הוי כלל הצריך לפרט

ואין דנין בכלל ופרט דלא מצי למכתב בידה בלא ונתן. וזה תירץ אי כתב בידה יתנהו אז היה כלל הצריך לפרט אבל השתא דכתיב ונתן שדי ונתן אוכתב פירוש ונתן קאי על לה כמו וכתב ותדרוש ונתן לה ומשמע מכל מקום ולכן מסיים אם כן מה תלמוד לומר ידה פירוש כיון דשדית ונתן אוכתב ודרשת ונתן לה לומר מה ידה רשותה או מכח דושלחה חזר וכלל כדפירש תוספות. אבל אין לומר דעת רש"י ז"ל שדי ונתן אוכתב והוו שני כללות סמוכים זה לזה והטל פרט ידה ביניהם. חדא דלא אשכחן כי האי גוונא כיון דאינם ממש סמוכין. ועוד אם כן מה מסיים בסיפא דברייתא אם כן מה תלמוד לומר ידה הא איצטריך לפרט לשדייה בין ונתן לוכתב. ע"כ.

והריטב"א ותלמיד הר"פ כתבו וזה לשונם: תלמוד לומר ונתן בידה מכל מקום. פירש רש"י מדלא כתיב ובידה יתנהו. ולא נהירא דאדרבה אי הוה כתיב הכי הוה עדיף טפי דאז הוה משמע שפיר ריבוייא משום דהוה ליה פרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבי ליה כל מילי אבל השתא דכהיב ונתן מעיקרא משמע טפי מיעוטא משום דהוה ליה כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט האי אין מידי אחרינא לא. ויש שפירשו דאיכא כלל ופרט וכלל ונתן כלל בידה פרט ושלחה חזר וכלל וגם זה לא נהירא חדא דההוא ושלחה לדרשא אחרינא איצטריך ללמד שעושין שליח כדאיתא בפרק שני דקידושין. ותו דהא לא דמי כללא קמא לכללא בתרא דחד הוי מנתינה וחד הוי משליחות. לכך פירש ר"י דתרי ונתן בידה כתיבי בפרשה וחד מינייהו מיותר לדרשא דמתניתין או מיתורא או בכלל ופרט וכלל ואף על גב דמרוחקים זה מזה כיון דחד עניינא הוא שפיר מידרשי בכלל ופרט. ובירושלמי משמע דמיותר הוא וכן עיקר. וכן פירשו רבותי בשם רבן. עד כאן.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: תלמוד לומר ונתן בידה. פירש רש"י מדלא כתיב ובידה יתנהו או וכתב לה ונתן. ולא היה צריך לדוחק זה שהרי שני ונתן בידה כתובין בפרשה והשני מיותר ולדרשא אתא. ופירש רש"י ז"ל דהכא על כרחך משום ידה איתרבאי דאי משום שליחות כי ההיא דלעיל הא כתיב ושלחה מלמד שהאשה עושה שליח ופירוש נכון הוא. ואם תאמר והרי גבי גניבה רבי רחמנא חצר משום שליחות אף על גב דידעינן שליחות מעלמא. לאו קושיא היא דהא דאמרינן אבל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא אי נמי דעל כרחו עביד מיחייב שולחו אפילו בדבר עבירה מריבויא דרבי רחמנא חצר הוא דנפקא לן אבל שלא לדבר עבירה לא איצטריך לריבויא דלא גרע משאר שליחות. ועוד כיון דרבי רחמנא גבי גניבה חצר משום שליחות ורבי הכא שליחות סתם מושלחה

אף שליחות חצר בכלל דהא איקרי שליח ולמאי רבי קרא ונתן בידה שמע מינה משום ידה איתרבאי.

ואחרים פירשו דהכא משום ידה איתרבאי דהא אפילו בעל כרחה איתיה ואי משום שליחות אין שליחות בעל כרחו. ולפי פירוש זה לאו מקרא גופיה קשיא דקרא איכא למימר דמשליחות איתרבאי וליתיה בעל כרחו אלא מדקיימא לן דאפילו בעל כרחה איתיה. ולפיכך אין פירוש זה נכון דהוה ליה למיפרך היכי אמרת דמשום שליחות איתרבאי הא קיימא לן דאיתיה בעל כרחה. ויש לפרש דהכא מידה איתרבאי והכא מאם המצא תמצא איתרבאי והיינו דקתני ידו אין לי אלא ידו כלומר אלו נאמר אם בידו הגניבה אין לי אלא ידו חצרו מנין תלמוד לומר אם המצא תמצא. והכי נמי מפורש בפרק מרובה דמן המצא תמצא מייתי לה. ובריית אחרינא קתני ידה אין לי אלא ידה כלומר אלו לא נאמר אלא חד ידה אין לי אלא ידה חצרה מנין תלמוד לומר ונתן בידה אחר וכיון דמידה גופיה איתרבאי על כרחך לאו בתורת שליחות איתרבאי מיניה כן נראה לי. ואתיא מילתא כפשטה. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ונתן בידה אין לי אלא ידה וכו'. ואם איתא דמשום שליחות היא הא גבי ושלח ושלחה איבעי ליה למכתב ריבויא דחצר דמהתם קא מרבינן שליחות. ואיכא מאן דמפרש דאם איתא דמשום שליחות היא הא קיימא לן דאין חבין לאדם אלא בפניו. והאי פירושא לא דאיק דאם כן למה ליה לאיתויי ונתן בידה אין לי אלא ידה וכו' לותביה בהדיא בלא מתניתא. עד כאן.

וכתב מהר"י אבוהב ז"ל: פירש רש"י ז"ל דאי משום שליחות וכו'. ורבינו נר"ו מפרש באופן אחר. דאי אפשר דאיירי משום שליחות מאחר שעדיין אין לנו מציאות מזה הדין של שליחות שעדיין אין אנו יודעין אם בנושא הגט יועיל השליח או לא עד שבא הכתוב אחר כך ואמר ושלחה מביתו שבכאן איתרבי שליח ואם כן היאך הביא הכתוב ריבוי בדין שליחות קודם שיפרש לנו דין השליחות ודחה רבינו נר"ו זה הפירוש ואמר שזה הפירוש יהיה צודק אם לא יהיה דין השליחות עד שבא הכתוב לומר ושלחה מביתו אבל נאמר שבמה שאמר הכתוב ונתן בידה אמר לנו דין השליחות האמתי והעצמי שהוא בחצר שהחצר הוא שלוחו של אדם באמת מאחר שעל כרחך עביד מה שירצה השולח ובמה שחזר ואמר ושלחה מביתו אתא לרבות ולחדש שאפילו אם השליח יהיה אדם נקרא שליח ומועיל השליחות אף על פי שהשליח אי בעי עביד ואי בעי לא עביד. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: מי איכא למאן דאמר חצר לאו משום ידה איתרבאי והתניא ידה וכו'. כלומר מידה איתרבאי. פירוש מדנפקא לן מקרא דידה מדאיצטריך לרבות חצרה דאי סלקא דעתך מטעם שליחות איתרבאי למה לי האי דרשא לרבות חצרה תיפוק לי מדכתיב ושלחה דהא איתרבאי שליחות מושלחה וחצר מטעם שליחות איתרבאי אם כן ידעינן לה מושלחה למה לי האי דרשא אלא שמע מינה מטעם ידה איתרבאי.

ולא נהירא דהא מושלחה לא נפקא לן אלא בר דעת שליחות ואם כן אין חצר בכלל דבר דעת דבר שלוחי בעינן אבל היכא דלאו בר שלוחי לא ידענא להכי איצטריך ריבויא אחרינא עד כאן וכן כתב בתוספות חיצוניות וזה לשונו: ולא נהירא דהא מושלחה לא נפקא לן אלא שליחות בר דעת ואם כן אין חצר בכלל ואם כן כי נמי אמרינן דמטעם שליחות אתרבאי מכל מקום צריך לריבוי חצר קודם ואחר כך מרבינן מטעם שליחות ותדע דהא כי נמי אמרינן דמטעם ידה איתרבאי מכל מקום צריך ריבויא אחרינא הכי נמי נימא דאף על גב דמטעם שליחות איתרבאי מכל מקום צריך ריבויא אחרינא קודם לרבות מטעם ידה ואחר כך מרבינן ליה מטעם שליחות. לכך נראה דנפקא לן מקרא דידה. ולא נהירא דאם כן לעיל גבי המצא תמצא דפריך אי סלקא דעתך מטעם שליחות איתרבאי אם כן מצינו שליח לדבר עבירה למה ליה להאריך כל זה תיפוק ליה מדנפקא לן חצרו מטעם ידו אם כן פשיטא דמשום ידו איתרבאי אלא ודאי שמע מינה דגם כי נימא מטעם שליחות איתרבאי מכל מקום אתי שפיר מקרא דידו משמע רשותו כמו ויקח ארצו מידו ואם כן היכי מוכח מטעם ידה איתרבאי מדאיצטריך האי דרשא לרבויי חצרו. לכך פריך דמוכח הכי דמטעם ידה איתרבאי ולא מטעם שליחות דקא פסיק קרא אפילו נתן בחצר בעל כרחה מיגרשה ואם כן מטעם ידה איתרבאי דאי מטעם שליחות היכי מהניא בעל כרחה והא אין שליח אלא מדעתיה. ועוד יש לומר דהכי מוכח דקפסיק וקאמר כל דאית לה יד אית לה חצר ואי מטעם שליחות איתרבאי קטנה לית לה שליחות ואית לה יד אלא שמע מינה מטעם ידה איתרבאי. עד כאן. והנכון דכיון דאמר רחמנא קרא יתירה ונתן בידה לדרשא זו ולא כתב רחמנא ושלחה מיותר לדרשא זו מכלל דמדין ידה איתרבאי. הריטב"א.

כי פליגי לענין מציאה בקטנה דכיון דאפילו ידה נמי אינה אלא מדרבנן לית לה חצר הילכך לא ילפינן בה מציאה מגט. הראב"ד ז"ל.

ילפינן מציאה מגט. היינו מדרבנן דאפילו רבי יוסי דאמר גזל גמור מפרש רב חסדא גזל גמור מדבריהם ומשמע לקמן דליכא מאן דפליג ואף על גב דקאמר הכא ילפינן

לאו משום דליהוי מדאורייתא. וכהאי גוונא אשכחן בפרק קמא דיבמות. ובפרק קמא דקידושין גמרינן קידושין וכו' מילי דיבמה ממילי דיבמה במאמר דרבנן. תוספות שאנץ.

דף יא.

ומר סבר לא ילפינה פירש רש"י לא ילפינן ממונא מאיסורא וכו'. וצריך עיון מה הוצרך לזה תיפוק ליה דאיצטריך למכתב התם משום דלא ילפינן ממונא מאיסורא ועוד אדרבה אמאן דיליף מציאה מגט היה לרש"י לכתבן שלא יקשה מה צריך למכתב במציאה כיון דילפינן מגט. ונראה לי דלמאן דלא יליף וקסבר לפי האמת דחצר בגניבה משום שליחות איתרבאי ולא משום ידה קשה לו אמאי כתב הריבוי דמרבינן מיניה חצר במקום שאינו יכול לעשות שליח בכל ענין וגם בלימוד דיד לכתביה במציאה או כהאי גוונא דמצי שוי כל שליח. ותירץ דאי כתביה במקום אחר הוה אמינא דבגניבה לא איתרבי כיון דאין שליח לדבר עבירה ולהכי כתביה הכא לאשמועינן שיש חלוק גבי שליחות בין בר חיובא או אי בעי עביד לכל חד כדאית ליה. אבל מאן דיליף פשיטא ליה דאי לא כתביה להך כלל גבי ממונא לא הוה ילפינן מגט אבל בתר דכתביה אז ילפינן שפיר מגט דמשום דאיתרבאי כמו בגט וכיון דסוף סוף משום ידה איתרבאי אז ניחא דכתביה התם. גליון.

ואי בעית אימא מר אמר חדא וכו'. פירש וש"י דרבי יוחנן אייתי בקטנה וריש לקיש לאייתי בקטן. וקשיא לי אם כן היכי נקיט האי לישנא קטנה אין לה חצר וכו'. יש לומר משום דקטן אלו אית ליה חצר וארבע אמות מקטנה הוא דהוה יליף כדאמרינן לעיל קאמר ריש לקיש דקטנה אין לה חצר ואין לה ארבע אמות ללמד על הקטן כלומר דלא ילפינן קטן מקטנה. כן נראה לי. ועוד פירש דתרווייהו בקטנה אייתי וריש לקיש אייתי במציאה ורבי יוחנן אייתי בגט. וקשיא לי והא לרבי יוחנן לאו ארבע אמות דוקא. אלא שטפא דריש לקיש נקט. כן נראה לי. הריטב"א.

וזה לשון ר"ח: ואיבעית אימא כולי עלמא לא ילפי קטן מקטנה ורבי יוחנן וריש לקיש לא פליגי אלא רבי יוחנן הודה בקטנה דיש לה חצר ויש לה ארבע אמות וריש לקיש הודה בקטן דאין חצרו זוכה לו ולא ארבע אמות יש לו. כך מסקנא דשמעתא. עד כאן.

והר"ן כתב וזה לשונו: ואיבעית אימא מר אמר חדא וכו'. פירוש מר אייתי בקטן דלית לה יד וחצר מדאורייתא כלל דלא ילפינן קטן מקטנה ומאן דאמר יש חצר ויש לה ארבע אמות אייתי בקטנה ולענין מציאה דנהי דלענין גט לית לה ארבע אמות דהא קיימא לן בפרק הזורק כדי שתשוח ותטלנו ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטה לידה כיון דבגט אית לה חצר ילפינן מציאה מגט לענין חצר וכיון דאית לה חצר במציאה תקון רבנן

ארבע אמות מדין חצר. אבל ליכא לפרושי דתרווייהו בקטנה ומר איירי במציאה ומר איירי בגט דאם כן הא דרבי יוחנן דאמר דבגט יש לה חצר ויש לה ארבע אמות אתיא דלא כהלכתא דבגט לית לה ארבע אמות וכדמוכחא ההיא דפרק הזורק.

נקטינן השתא דקטנה יש לה יד וחצר מדאורייתא ויש לה ארבע אמות מתקנת חכמים ומדין חצר בין במציאה בין במתנה אבל בגט חצר אית לה ארבע אמות לית לה. אבל קטן אין לו יד ולא חצר מדאורייתא דאי הוה ליה יד חצר נמי הוי ליה. והא דאמרינן בפרק התקבל אגוז ונוטלו צרור וזורקו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים דאלמא זכייה אית ליה מדרבנן. והא דתנן מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום דאלמא מדרבנן נמי ליתא אלא מפני דרכי שלום בלחוד התם במציאה דליכא דעת אחרת מקנה אבל במכר ומתנה דאיכא דעת אחרת מקנה זכייה גמורה אית ליה מדרבנן ומיהו חצר וארבע אמות לא אשכחן דתקון ליה רבנן אלא יד בלחוד הוא דתקון ליה למה שתופס בידו. וקטנה דאמרינן דאית לה יד איכא מאן דאמר הני מילי דלית לה אב אבל אית לה אב אין לה יד כלל דתנן בפרק התקבל נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה ועד כאן לא אמרינן היא או אביה אלא בנערה אבל בקטנה אביה ולא היא דאין לה יד בפני עצמה. וכן דעת הריא"ף.

אבל בתוספות כתבו דאפילו קטנה נמי היא או אביה ולפי זה אף על גב דאית לה אב. ומיהו אפילו לדברי הריא"ף כשנשאת יש לה יד דכיון שנשאת אין לאביה רשות בה. ע"כ.

מתניתין: **ראה אותן רצין וכו'**. ואם תאמר וליתני ראה צבי שבור וכו'. ויש לומר לפי שאמרו המפרשים דלא אמרינן זכתה לו שדהו אלא בזמן שהוא יודע שיש בה מציאה אבל אם אינו יודע מה יועיל עומד בצד שדהו ילך לו ויניחנה. והשתא קמשמע לן תנא דכיון שראה אותן רצין אחר המציאה אף על גב דאינו יודע אם היא בתוך שדהו אם לאו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. אי נמי אם ראה אותן רצין אחר המציאה אף על גב דלא ידע מה זכתה לו שדהו אפילו שלא אמר כלום לפי שיטת התוספות. מורנו הרב נר"ו.

ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. כי לא אמר נמי קנה כדאמרינן לעיל אי תיקון וכו'. וכן מוכח בפרק הפרה גבי משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר ומסיק דליתיה בחצר. כך הגירסא בכל הספרים כלומר דשינויא דשנינן שינויא הוא ואוקימנא דליתא למלוה בצד חצרו דלא קנה ליה חצרו כיון דליתיה לדידיה דאי בעי למקני לא מצי קני. ואף על גב דמוכח בגמרא דשמע מינה דבחצר המשתמרת לא בעי עומד בצד שדהו. התם משמע ליה דאיירי באינה משתמרת מדבא ישראל אחר והחזיק בו משום הכי לא מתוקמא ליה אלא כגון דליתיה דאי איתיה

קני שלא מדעתו בלא אמירה כדקאמר רבי יוסי בר' חנינא וכו'. תוספות שאנץ.
וזה לשון הר"ן: איכא מאן דאמר דזכתה לי לאו דוקא דליכא בין שדה שאינה משתמרת לשדה המשתמרת אלא דבאינה משתמרת בעינו דליהוי עומד בצד שדהו וכדאיתא בגמרא וכיון דמשתמרת קונה שלא מדעתו אף על גב דלא אמר תזכה לי הכי נמי באינה משתמרת כל שעומד בצד שדהו וכי תנא ואמר תזכה לי שדי אורחא דמילתא נקט. והביא הרשב"א ז"ל ראיה לדבר מדאמרינן לעיל גבי ארבע אמות ואי תקון רבנן כי לא אמר אקנה מאי הוי והכא נמי כיון דחצר אפילו אינה משתמרת קונה כיון דעומד בצדה כי לא אמר אקנה מאי הוי אלא אורחא דמילתא נקט. ונראה לי דאמר דוקא משום דהאי דבעינן עומד בצד שדהו בחצר שאינה משתמרת טעמא דמילתא כי היכי דליהוי משתמרת שכל חצר שהוא עומד בצדה משתמרת היא וכיון דמשום הכי אתינן לה דוקא כי אמר זכתה לי שדה שלי שכיון שצבי וגוזלות הללו מהלכין הן כל שהוא מתעורר לקנותן משתמרין הן לו דאי רץ אחריהן מגיען וכדאיתא בגמרא ואי לא אפילו עומד בצד שדהו אינה משתמרת לו לכיוצא באלו ואפילו יודע ורואה אותן הילכך אין חצר זו קונה מתורת יד אף על פי שהיא סמוכה לו לפי שאינה דומה לידו דידו משתמרת וזו אינה כן ולא מתקנת חכמים שאם תקנו חכמים בחצר כלום לא תקנו אלא במשתמרת ובגמרא תראה דעתי בזה. ומשום האי טעמא נמי שדה שאינה משתמרת אינה קונה לו ואפילו עומד בצדה למציאה שהיא בתוכו ואינו יודע אותה אפילו מציאה שאינה מהלכת כארנקי וכיוצא בו לפי שכיון שאינו יודעה יניחנה וילך לו ולא הויא משתמרת וכמו שאני עתיד לפרש בגמרא בסייעתא דשמיא. הילכך דוקא תנן ואמר זכתה לי שדי כדי שתהא משומרת לו וההיא דאמרינן לעיל ואי תקון רבנן כי לא אמר אקנה מאי הוי אינה ענין לזו כלל דהתם ארבע אמות של אדם משתמרת הן לו הילכך לא בעינן דאמר אקנה כי היכי דלא בעינן בחצר המשתמרת וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה דאמר דוקא. עד כאן.
ולי הכותב נראה שכשיעיין היטב יראה שיש בזה הדבור של הר"ן ז"ל כדמות מערכה. ואף על פי שנראה לי סברתו אבל מטעם אחר והוא דלא דמי חצר המשתמרת מעצמה למשתמרת על ידי אדם דחצר המשתמרת מעצמה סמכא דעתיה שאם תבא שם איזו מציאה שהיא נקנית לו מצד חצרו ואינו צריך לבאר דעתו בעת הזכייה אבל בשדה שאינה משתמרת אלא כשהוא עומד בצדה דילמא עומד בצדה ולאו אדעתא דשמירה והילכך בעינן דאמר זכתה לי שדי שיוציאנו מזה הספק אם עומד שם באקראי או מכוון להיות עומד ושומר ואם לא בשביל זה הספק דיוקיה דהרשב"א נכון ומן הדין קונה

בעומד שם ואפילו לא אמר כמו בשדה אלא שאין אנו יכולין לעמוד על זה בבירור אם לא כשאמר. כן נראה לי. הר"ש די וידש.

וכן פירש הר"ר יהונתן וזה לשונו: ראה אותן רצין וכו'. כלומר לזכות בה. אחר צבי שבור וכו' וראה הרודפין שרוצין ליכנס בתוך שדהו וליקח את הצבי השבור שנכנס בשדה שלו ואמר תזכה לי שדי תחילה מהן ואמר זה לפני עדים או ששמעו אותן שהיו רצין אחר המציאה זה דהא על כרחך בשעומד אצל שדהו מיירי כיון דשדה חצר שאינה משתמרת היא ולא קני אלא אם כן עומד בצד שדהו לומר ששמעו קולו באמרו להם תזכה לי שדי והוא נתכוון להשמיען והם לא הניחו מפני קולו וזכו בצבי הרץ ותפסוהו וכשבאו לבית דין על זה דין הוא דתזכה לו שדהו ולא הם דכיון דשבור היה שאם היה הוא עצמו רץ אחריו ומגיעו דין הוא דתזכה לו שדהו. ואם היה רץ כדרכו שאם היה רץ אחריו לא היה מגיעו לא מציאה מיקרי ואותן שיש בהן כח לרוץ ולדלג יותר ממנו והשיגו המציאה וזכו בה דידהו היא ובעל השדה לא הועיל לו דבורו כלום כיון שאינם נשמרים בתוך השדה ואף על פי שהוא עומד בצד שדהו אינו יכול לשומרן שם שהרי אינו משיג אותם אפילו היה רץ אחריהן והיכא נמי שאם היה רץ אחריהן היה מגיען ועומד בצד שדהו אפילו הכי כי אמר תקנה לי חצרי הוא דקונה ואי לא לא כיון דהוי חצר שאינה משתמרת. אבל בחצר המשתמרת אף על גב דלא אמר תקנה לי חצרי קניא ליה ואפילו לא קאי בצד חצרו ולא ידע ולא שמע שהמציאה ישנה בחצרו. והיינו דאמרינן חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו ולא קאמרינן שלא בסמוך לו אבל ידע בה אלא בכל ענין. עד כאן.

כתוב בתוספות ואין לומר דהתם משום וכו'. פירוש הכי סלקא דעתיה דמקשה דפריך כי לא אמר מאי הוי לזה אומרים התוספות דאדרבה משמע לעיל דאי לא נפל קני טפי. פירוש גם המתרץ רוצה כן דאם לא כן למה אומר בארבע אמות לא ניחא ליה דליקני אפילו ניחא ליה כיון דהנפילה אינה גילוי על קניית ארבע אמות לא קני והוה ליה למימר רק בנפילה ניחא ליה דליקני ולא בארבע אמות פירוש אינו גילוי על קניית ארבע אמות גליון.

היה צבי רץ כדרכו. לכאורה נראה שזה הצבי השבור אינו מתנועע כלל ולפיכך זכה בו שהוא דומה למציאה ואם כן הוא קשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא. לזה נאמר שהפירוש האמתי הוא שצבי שבור הוא שלא רץ אבל מתנודד והיינו דקאמר לקמן והוא שרץ אחריהן ומגיען. אבל עכשיו ישאר לדעת היאך השוהו רש"י לנושא דמציאה מאחר שהם נבדלים שהמציאה אין בה נענוע כלל. לזה תירץ רש"י ואמר שהדמיון הוא שכמו שהמציאה יוכל בעל השדה ליטלה אם לא יטלוה אחרים קודם כך בכאן מאחר שאם

הוא רוצה לרוץ אחריהן הוא מגיען קודם שיצאו נעשה זה השדה כמו שלוחו וזוכה בו. מהר"י אבוהב.

וכתב מ"ה נר"ו וזה לשונו: היה צבי רץ כדרכו וכו'. ואם תאמר מדיוקא דרישא שמעינן לה. ויש לומר דאי לאו סיפא הוה אמינא רישא בכל גוונא איירי אפילו ברץ אחריהן ואינו מגיען להכי תנא סיפא כי היכי דתקשי לן דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא ותפרש לה הכי במה דברים אמורים ברץ אחריהן ומגיען אבל אם רץ אחריהן ואינו מגיען נעשה כאלו רץ כדרכו ולא קנה אי נמי אתא לאשמועינן דאם היה רץ כדרכו בשעה שאמר זכתה לי שדי אף על גב דנשבר אחר כך לא זכתה לו שדהו אפילו בלא אמירה. אי נמי לאשמועינן מדיוקא דידה שאם חצר המשתמרת אפילו רץ כדרכו או גוזלות מפריחין זכתה לו חצרו.

ולענין הלכה כתב הרמ"ך: ראה אותם רצין בתוך שלו אחר צבי שבור והוא עומד בצד שדהו קרוב למציאה שאם רץ אחריהן מגיען למציאות קודם שיצאו מתוך שדהו אם אמר זכתה לי שדי זכתה לו שדהו אף על גב דהוי קרוב טפי להנך דרצין אחריהן דחצרו המשתמרת לדעתו קנתה לו המציאה כי אמר הכי אף על גב דלא ניחא לגמרי ברשותו וכי אמרינן בעלמא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו הני מילי בחצר המשתמרת לדעתו ומציאה שהיא מונחת בחצרו ואינה בורחת לצאת. ואם לא היה צבי שבור וגוזלות מפריחין מעט מעט אלא שאף על פי שהיה רץ אחריהן לא היה מגיען בתוך רשותו אף על פי שאמר זכתה לי שדי לא זכתה לו והקודם ליטלן זכה. וכן נמי אפילו בצבי שבור היכא דלא היה עומד בצד שדהו. וצריך עיון כיון דאם רץ אחריו היה מגיעו בתוך רשותו ואמר זכתה לי שדי והוא רואה המציאה. ונראה לומר דעומד בצד שדהו לאו דוקא אלא כיון שראהו עומד בצד שדהו מיקרי ומשתמר הוא לדעתו אף על פי שאינו סמוך לו לגמרי.

גמרא : והוא שעומד בצד שדהו. פירוש בצד ממש ואפילו חוצה לו דכיון דמשתמר לדעתו וסברא הוא דכך הוא מצדה כמו מתוכה. והא דתנן התם הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה. אורחא דמילתא נקט דכל כבודה בת מלך פנימה. והוצרכנו לפרש כן מפני שראיתי מי שפירש דבעינן שיהא עומד בתוך השדה ומאי בצד שדהו בצד אחד משדהו ולא נהירא. הריטב"א.

ותקני ליה שדהו וכו'. יש לדעת אם הקושיא הזו היא למשנתנו שבמשנתנו אומר ואמר זכתה לי שדי שנראה שצריך שיאמר זכתה לי שדי ומרבי יוסי בר חנינא נראה שאין צריך או אינה אלא לרב יהודה בלבד כנראה מהתירוץ. ונאמר שזו הקושיא אינה אלא לרב

יהודה. ויש לך לדעת שיש מחלוקת בין הפוסקים יש אומרים שמה שאמרה משנתנו ואמר זכתה לי לאו דוקא. ויש אומרים שצריך **שיאמר זכתה לי וזולת זה לא קנה ולפי זאת הסברא נאמר שלעולם חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו ושאני משנתנו דאיירי בשאחרים הלכו ליטול זאת המציאה ואם אינו מדבר כלל נראה שהוא מוחל להם לפיכך הוצרך לומר זכתה לי וכו'**. וזהו שאמר זכתה שנראה לשון עבר שאינו אלא כמו הודעה על מה שהיה לו קודם לכן. מהר"י אבוהב.

וכתב מ"ה נר"ו וזה לשונו: ותקני ליה שדהו וכו'. קשיא לי דפשטא דמתניתין משמע כשמואל דקתני ראה אותן רצין אחר המציאה וכו' משמע דקאי התם. ותו ודקארי ליה וכו' מתניתין אייריי בשדה וסתם שדה אינו משתמר ורבי יוסי בר' חנינא אייריי בחצר וסתם חצר הוי משתמר. ותו שזה התירוץ הוא סברא גמורה ומאי קאמר ומנא תימרא דחצר שאינה משתמרת וכו'. ויש לומר דמתניתין קשיתיה מדקא מפליג בין רץ ללא רץ ואם איתא לדשמואל ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בעומד בצד שדהו אבל אם אינו עומד בצד שדהו לא קנה אפילו צבי שבור. והא דלא מותיב ממתניתין משום דהא דרבי יוסי בר' חנינא מפרשא טפי והכי הוה מפרש למתניתין ראה אותם מרחוק רצין אחר המציאה והם קרובים לשדהו ואמר זכתה לי שדי וכו' ומשני הני מילי בחצר המשתמרת וכו'. והא דלא מפליג תנא בדידה לאשמועינן רבותא דאפילו עומד בצד שדהו ואמר זכתה לי שרי לא קנה כיון דהן רצין כדרכן ובמאי דכתיבנא לעיל אתי שפיר טפי דאפילו נשבר אחר כך לא זכתה לו שדהו והיינו דקאמר תלמודא ומנא תימרא משום דממתניתין משמע איפכא מדלא מפליג בדידה. ותו איכא למימר סברא איפכא כי היכי דאי לא ידע דיש בשדהו מציאה לא קנה אף על גב דעומד בצד שדהו כי ידע שיש מציאה בשדהו ואמר זכתה לי שדי ליקני אף על גב דלא קאי התם ומשום הכי איצטריך לאיתויי ראיה ממתניתין דשכחה.

הני מילי בחצר המשתמרת. כתוב בתוספות וקשה דהתם משמע דהוי בחצר המשתמרת מדמייתי וכו'. ואין לומר ששוקל חצר שאינה משתמרת ואיתיה גביה לחצר משתמרת שלא מדעתו דמנא ליה להקשות אי נמי היינו ועוד. פירוש אפילו אם תמצא לומר דמקשה מכח שיקול הדעת כדפירש אם כן יקשה ממתניתין דהוי ממש כההיא דהתם חצר שאינו משתמרת ואיתיה כדסלקא דעתין. עוד כתבו בתוספות ויש לומר דדוקא גבי גט דאיתיה בעל כרחה וכו'. צריך ליישב למה פירשו תוספות כן דהא לקמן סותר תירוץ זה וחוזר בו. ועוד קשה למה לא תקשה בכאן מיד מדעולא ולמה המתין עד לקמן. ונראה לי קושיא הדא מתרצה חברתה דלכך לא הקשה בכאן דבכאן הוא די בתירוץ דשאני

גט דאיתיה בעל כרחה פירוש כיון דאיתיה בעל כרחה אז על כרחך משום יד איתרבי ולא משום שליחות דאין שליחות בעל כרחו ולכך בעי דומיא דיד דבסמוך לו אבל לקמן דמשני דעת אחרת מקנה שאני פריך שפיר כיון דהוא תלוי במקנה אם כן כל שכן גט דאלים כח מקנה דאפילו על כרחו מצי יהיב. גליון.

עומר שיש לי בשדה וכו'. פירש רש"י שהנחתי שם מדעתי וכו'. הכוונה לרש"י שלא נאמר שהזכירה הוא על דרך כלל שיודע שיש לו עומר בשדה סתם אבל אינו יודע בעמרים ידיעה פרטית ואם זה הפירוש אמת נראה בצד מה שאנו עוקרים שכחה הכתובה בתורה. מהר"י אבוהב.

אבל בעיר אפילו זכור ולבסוף שכוח. והכי פירושו דברייתא יכול לא יהא שכחה אפילו ישכחנו אחר כך תלמוד לומר ושכחת בשדה דוקא בשדה בעינן שכוח מעיקרו ולא בעיר דבעיר הוי שכחה אפילו זכור ולבסוף שכוח ואם תאמר אם כן לא משכחת שכחה בשדה לעולם יאמר שתזכה לו השדה בעוד כל העומרים בשדה. ויש לומר דאין יכול לומר כן אלא בשכבר שכחוהו הפועלים שהתחילה השכחה כבר אבל קודם לכן אין בדבורו כלום. תוספות שאנץ.

והראב"ד פירש וזה לשונו: היה עומד בעיר ואמר עומר שיש לי בשדה יודע אני ששכחוהו פועלים לא יהא שכחה יכול לא יהא שכחה תלמוד לומר בשדה ושכחת ולא בעיר. פירוש כגון שאמרו לו פועליו מאה עומרים יש לך בשדה אמר הביאו אותם הלכו והביאו לו צ"ט אמר עומר שיש לי בשדה יודע אני כי משכחה הניחוהו ולא יהא שכחה שהרי שנינו עומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית או ששכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים אינה שכחה ואני זוכר אותה עתה לא יהא שכחה כלומר אפילו אשכחהו גם אני לא יהא שכחה וכו' תלמוד לומר בשדה ושכחת וכו' מדלא כתיב בשדך ותשכח אלא ושכחת לשעבר כלומר שכוח מעיקרו והיכי דמי שכוח מעיקרו כגון שלא חזר את פניו ממנו עד ששכחו וחזר את פניו והניחו לאחריו בשכחתו זהו שכוח מעיקרו כלומר משוה שהוא ראוי להיות שכחה שאינו רשאי לשוב עוד לקחתו אבל אם זכרו כל שעה אפילו משהפך פניו ממנו אף על פי ששכחו אחר כך אינו שכחה שכבר זכתה לו שדהו משעה שהיה ראוי להיות שכחה והרי הוא כאלו לקחו בידו וכל שבידו אין בו שכחה. אבל כשהוא בעיר אף על פי שהוא זוכרו עתה כשישכחהו יהיה שכחה אלמא אין חצרו שאינה משתמרת קונה לו אלא אם כן עומד בצדה. עוד נראה לי שכוח מעיקרו שהפועלים עשאוהו והניחוהו במקום מוקצה שלא ראהו בעל הבית מעולם והא דאמרינן דבשדה זכור ולבסוף שכוח לא הוי שכחה דוקא בבעל הבית אבל פועלים אף על פי

שזכרו אותו תחילה אם שכחו אותו בסוף עם שכחת בעל הבית מעיקרו הוי שכחה דליכא למימר דתזכה לו שדה עם זכירתם אף על פי ששכחוהו בסוף ואי אמרת כיון שהוא בשדה למה לי זכור מעיקרו תקנה לו שדהו ואף על פי שאינו זוכרו כלל לא היא דכיון שלא ידע ביה מעולם ואף על פי שהוא עומד בשדה אינה משתמרת לדעתו והרי משנתנו דבעינן שיאמר זכתה לי שדי ואף על פי שעומד בצד שדהו. מיהו כל גבי שכחה לא בעינן שיאמר כלום לפי שהוא זוכה בשלו. עד כאן.

והר"ן כתב וזה לשונו: אלא לאו הא קמשמע לן דבשדה שכוח וכו'. פירוש וקרא הכי מידרש בשדה ושכחת בעודך בשדה בעינן שיהא שכוח מעיקרו כלומר שתהא שכחתך קודמת לשכחת פועליך שאלו קדמה שכחת פועלים זכתה לו שדהו לבעל הבית דשדהו קונה לו כיון שעומד בתוכה ואף על פי ששכח בעל הבית לבסוף אינה שכחה. אבל בעיר אפילו זכור בעל הבית ולבסוף שכוח כלומר שקדמה שכחת פועלים לשכחתו של בעל הבית כיון ששכח לבסוף הרי היא שכחה שלא זכתה לו שדהו בין שכחת פועליו ושכחתו דליתיה גביה דליזכי ביה. ואם תאמר אם כן דכל שבעל הבית זכור ועומד בשדה זכתה לו שדהו עקרת תורת שכחה כל שבעל השדה עמד בה מתחילה שהרי מתחילה לא היתה כאן שכחה וזכתה לו שדהו יש לומר דכל שלא היתה כאן שכחה כלל לא שכחת בעל השדה ולא שכחת פועלים אי אפשר שתזכה לו שדהו ואפילו באומר תקנה לי שדי דהא ממונו הוא ורחמנא אפקריה לכשישכחנו אבל הכא כיון ששכחוהו פוילים כבר נכנס לכלל שכחה דלעולם אינה שכחה עד שישכחוהו בעל השדה ופועלים כדאיתא במסכת פאה פרק ו' וכיון שנכנס לכלל שכחה הרי הוא כאלו יצא מרשותו של בעל השדה ועניים לא זכו לפי שעדיין לא נגמרה שכחה זו עד שישכח בעל השדה ולפיכך כשעומד בצד שדהו זכתה לו שדהו כזוכה מן ההפקר. וקשה לי אם כן בשדה שכוח מעיקרו דהויא שכחה היכי משכחת לה שכיון שקדמה שכחת בעל השדה לשכחת פוולים משישכח בעל השדה בא לכלל שכחה ולא נגמרה עד שישכחוהו פועלים וביני ביני זכתה לו שדהו דהא איתיה גביה. אלא מכאן נראה לי דשדה שאינה משתמרת אינה קונה לו למציאה שאינו יודע בה אפילו עומד בתוכה דכיון דשדה זו מצד עצמה אינה משתמרת אף מפני שעומד בתוכה אינה משתמרת למה שאינו יודע שהוא בה הילכך כל שקדמה שכחת בעל השדה לשכחת פועלים אי אפשר שתזכה לו שדהו כיון שלא היה יודע בה וכמו שכתבתי במשנתנו. עד כאן.

ואם תאמר לפי שיטתו ז"ל דכתב במשנתנו דוקא באומר זכתה לי שדי אבל אם לא אמר לא זכה למאי נפקא מינה אם לא אמר זכתה לי שדי לא זכה אפילו שיודע שיש בתוכה

מציאה ואי בשאמר זכתה לי שדי זכה בה אף על גב דלא ידע דהא מן הספק אמר זכתה לי שדי וכיון שיש בתוכה מציאה ודאי קנה.

ובשלמא לשיטת התוספות ניחא. ויש לומר דעד כאן לא אמרינן דבעינן שיאמר זכתה לי שדי אלא במציאה המתגלגלת אבל במציאה שאינה מתגלגלת כגון ארנקי או עומר השכחה מודה הוא ז"ל דאפילו לא אמר כלום זכתה לו שדהו. מ"ה נר"ו.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: היה עומד בעיר וכו'. יכול לא יהא שכמה וכו' ותריצנא הכי קאמר דבשדה שכוח מעיקרו כלומר ששכחו הוא קודם לפועליו הוי שכחה לכששכחוהו פועלים אחר מכאן ואף על פי שאמרו הם לא יהא שכחה שהרי אינו בחצר שלהם שתקנה. זכור ולבסוף שכוח ששכחוהו פוולים ועדיין הוא זכור לא הוי שכחה משום דקניא ליה חצרו. אבל בעיר אפילו זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה. והכי נסיב לה תלמודא יכול לא יהא שכחה תלמוד לומר ושכחת בשדה בעודך בשדה הוא דבעינן ושכחת אתה כלומר קודם לפועליך ששכחת בעל הבית בלבד אינה שכחה הואיל ופועלים זוכרים ולא בעיר דלא בעינן ושכחת אתה תחילה שאף שכחת פועלים תחילה עושה שכחה ותימה הוא היאך קונה לו שדהו שלא תבא שוב לכלל שכחה אם כן עקרת תורת שכחה ואם תאמר מפני שהתנה ואמר תקנה לי שדי אם כן כל בעל הבית יאמר כן ותקנה לו שדהו ותיעקר תורת שכחה. ויש לפרש ולומר דבזכור לגמרי לו ולפועליו שלא נכנס בכלל שכחה עדיין אפילו מתנה ואמר תקנה לי שדי לאו כל הימנו אבל משבא לכלל שכחה שכבר שכחוהו פועלים והוא נכנס לכלל הפקר אם זוכר ועומד בצד שדהו קונה לו שדהו דמששכחוהו פועלים נכנס לכלל שכחה שהרי שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים אינו שכחה ודוקא נמי בדאמר תקנה לי שדי אבל לא אמר לא קנה אף על פי שהוא עומד בצד שדהו ומשתמר. וההיא דאמרינן בפרק עגלה ערופה עומר שהחזיק בו להוליכו דאינה שכחה משום דזכה ביה התם נמי כיון דיהב דעתיה להכניסו עמו והגביהו כדי שלא ישכחנו כמי שנכנס לכלל שכחה וזוכה בו ורש"י ז"ל כתב שמא פועלים שכחוהו ולפי פירושנו אינו נכון אלא יודו אני שפועלים שכחוהו בודאי קאמר. עד כאן.

וכתב מהר"י אבוהב ז"ל וזה לשונו: זכור ולבסוף שכוח. פירש רש"י ז"ל ולבסוף שכוח על ידי פועלים. אין הכוונה דאינו צריך שיהא השכחה אלא בפועליו משני טעמים. אחד שהרי ברור לנו שלתורת שכחה צריך שיהא השכחה בין בבעל הבית בין בפועלים. ועוד שלא יצדק אמרו זכור ולבסוף שכוח שנראה שכמו שזכור חוזר לבעל הבית כך שכוח יחזור לבעל הבית. אבל כוונת רש"י ז"ל שבעל הבית שכחו על ידי שכחת פועליו

וההפרש שיש בין רש"י להרמב"ן ז"ל אינו אלא זה שלרש"י ז"ל אף שכחת פועלים עושה שכחת בעל הבית אבל להרמב"ן ז"ל בין בפועלים בין בבעל השדה צריך שכחה בפני עצמה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: היה עומד בעיר ואמר יודע אני שעומר וכו'. פירש רש"י ז"ל עומר שיש לי בשדה וכו' ואיכא דקשיא ליה דהא להאי פירושא עומר זה כבר היה זכור בשדה לבעל הבית כשהניחו שם והוה ליה זכור ולבסוף שכוח בשדה דלא הוי שכחה ואלו לקמן אמרינן דהוה ליה זכור ולבסוף שכוח בעיר ומשום הכי הוי שכחה. ויש שתירצו דהא לא חשיב זכור בשדה לענין שכחה כיון שכשהניחו שם שחרית לא אמר זכתה לי. ואין זה מספיק לפום מאי דפרישנא לעיל דבל דקאי בחצר לא צריך לומר דתזכה לי שלא אמרו במשנתנו אלא סתם שראה אחרים רצים אחריה וכדפרישנא לעיל. ויש שפירשו דמתניתא בשלא הלך בעל הבית לשדה אלא שאמרו לו שהיו שם עשרה עומרים ועכשיו מנה ומצא תשעה וחושש שמא פועלים שכחוהו.

ולכולהו פירושי קשיא טובא דמכל מקום כיון דאלו הלך בעל הבית לשדה שחרית ומנה עמריו או שלא מנה אותם אם אמר זכתה לי שדי זכתה לו שדהו ואין כאן שכחה דהוה ליה זכור בשדה ולבסוף שכוח דלא הוי שכחה אם כן בטלת תורת שכחה מן העולם וכל שכן אם אתה אומר שאין צריך לומר זכתה לי שדי וכיוצא בזה. ועוד קשיא לי הא דאמרינן במסכת סוטה עומר שהחזיק בו בעל השדה להוליכו בעיר ושכחו אינה שכחה למה לי שהחזיק בו אפילו לא החזיק בו נמי מכיון שראה אותו ואמר זכתה לי שדי לכל הנותר וליכא למימר שהחזיק בו היינו שאמר זכתה לי שדי דהא לא משמע הכי לישנא והנכון בזה מה שפירש מורי בשם רבו הרמב"ן דלעולם איתיה לפירוש רש"י ז"ל והלשון מוכיח כן שאומר עומר שיש לי בשדה משמע שיודע בודאי שיש לו שם עומר כי הניחו לדעתו שם ומיהו כי אמרינן זכור בשדה ולבסוף שכוח לא הוי שכחה אחר שבא לכלל שכחה שישכחוהו פועלים ואז תנאי מועיל בו שיאמר לא יהא שכחה אבל כל שהיה זכור עדיין לו ולפועליו אין תנאי מועיל לו ולא חשיב הפקר דלזכה לו שדהו דהא בלאו הכי ממונו הוא ומה תזכה לו בממונו והרי הוא שכחה אלא אם כן החזיק בו להוליכו לעיר דכיון שכן יצא מתורת שכחה ובהא ליכא למיחש שילך בעל הבית ויחזיק בכל העומרים להגביה כולם כדי לבטל תורת שכחה בידים.

והשתא דאתינן להכי דזכור בשדה ולבסוף שכוח אינו אלא כשהיה זכור לו ושכוח לפועליו לפיכך צריך שיאמר לא יהא שכחה אי נמי תזכה לי שדי דאי לא כיון שיודע ששכחוהו פועליו ואינו חושש להצניעו ולא לומר כלום גלי אדעתיה דמסח דעתיה מיניה

וניחא ליה דליהוי לעניים ואין חצרו זוכה לו במה שאין רוצה לקנות והויא ליה הא כמי שראה רצין אחר המציאה דהא איכא עניים דרצין אחריה דשכחה שכוחה ממנו ופועליה והאי יודע שאין שכחה אלא כששכחוהו פועלים ואפילו הכי לא שכחו בעל הבית גם כן אי נמי שהתנה עליו בשדה אינו שכוח והוא הדין דאף על גב דשכחו בעל הבית לבדו אם לא שכחוהו פועלים אינו שכוח דיד פועלים כיד בעל הבית היא. אלא לאו הכי קאמר בשדה שכוח מעיקרו הויא שכחה פירוש ומתניתא הכי קאמר תלמוד לומר ושכחת כלומר שכוח גמור מעיקרו אלא אפילו זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה עד כאן.

דילמא גזרת הכתוב היא. נראה לי ביאור התוספות מדפירש רש"י דנגרוס יכול יהא שכחה פירוש ואז היה צריך לפרש תלמוד לומר בשדה ושכחת ולא בעיר פירוש בשדה הוי שכחה בכל ענין אבל בעיר אינו שכחה בכל ענין רק שכוח מעיקרו ולא זכור ולבסוף שכוח כמו שאמר ברישא היה עומד בעיר ואומר עומר שיש לי בשדה וכו' דהיינו זכור ולבסוף שכוח ולכך מקשים תוספות אם כן מה מתרץ אמר קרא יהיה אכתי נגרוס יכול יהא שכחה ונימא אם לא יהיה הוה אמינא בשדה בכל ענין שכחה בעיר לא יהיה שכחה בשום ענין לכך איצטריך יהיה שלא נמעט עיר אלא בזכור ולבסוף שכוח ולא שכוח מעיקרא כדפירשתי וזה אומרים תוספות לעולם פשיטא ליה דבשדה לא הוי בכל ענין שכחה דהא ושכחת אשדה כתיב דמשמע למעט זכור ולבסוף שכוח כי ושכחת משמע שכוח מעיקרו ושכחה עתה ואם כן כיון דמבשדה ממעטים עיר אז צריך להיות שבעיר או יהיה בכל ענין שכחה או לא יהיה בשום ענין שכחה ילכך פריך אימא דלא יהיה בעיר בשום ענין שכחה והמיעוט יהיה על גוף הפסוק ומשני אמר קרא יהיה אז אין יכול להיות שלא יהיה בשום ענין שכחה צריך לומר דקאי אדיוקא דקרא והוי בכל ענין שכחה. גליון

והרמב"ן כתב וזה לשונו: והא דאקשינן וממאי דילמא גזרת הכתוב הוא דבשדה ניהוי שכחה וכו'. פירש רש"י וממאי דקרא הכי מיתריץ ומתניתא הכי קאמר דילמא גזרת הכתוב הוא ותנא הכי קאמר יכול יהא שכחה. אין זו שיטת התלמוד לשבש ברייתא או משנה אלא היכא דעיקרה משבשתא היא דאמרינן לאו תרוצי מתרצת לה תריץ הכי אבל אם מתרצתא היא לא. אלא אברייתא גופה מקשינן מנא ליה לתנא דקרא הכי מיתריץ דילמא גזרת הכתוב היא דבעיר לא ניהוי שכחה הואיל ולא שכח בשדה. עד כאן.

והריטב"א כתב שיש לדחוק לפירוש רש"י דמשום דקרא דאתיא תלמודא מדחיק ליה טובא לאוקומיה בשכוח מעיקרו דוקא ומתניתא בעיא קצת פירוק בר מפשטיה משום

הכי הוה משמע ליה דלא איפשיט דקרא מידריש הכי ומתניתא הכי מיתרצא ומוטב שנשבש הברייתא מלשבש המקרא ולישנא דגמרא דקאמר וממאי דאיק כדפירש רש"י שבא לדחות הראיה שהביא הספר מהברייתא אבל בתוספות פירשו דקבלה תלמודא להההיא ראיה ממתניתא ודאי הכי קאמר ולמתניתא גופה הוא דפרכינן מנא ליה לתנא דקרא מידריש הכי ולא שביק ליה נפשטיה דבשדה יש שכחה לעולם ואפילו זכור ולבסוף שכוח ובעיר אין שכחה ואפילו בשכוח מעיקרו דאף על גב דהא מילתא בלא טעמא דילמא גזרת הכתוב היא וכן פירש גם כן רבינו הרמב"ן ז"ל. עד כאן.

ורבינו חננאל ז"ל גריס דילמא גזרת הכתוב הוא דבשדה לא ליהוי שכחה ובעיר כהאי גוונא זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה. ולא אתפרשא לן שפיר. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנץ: דילמא גזרת הכתוב היא. אברייתא גופה פריך מנא ליה למדרשה הכי ולא כפירוש הקונטרס. ורבינו שמואל פירש דרבינו חננאל גריס דילמא גזרת מלך היא והכא קאמר הברייתא מגזרת הכתוב דבשדה לא נהוי שכחה בעיר הוי שכחה פירוש בשדה לא תהיה שכחת פועלים שכחה בלא שכחת בעל הבית. ולפי פירוש זה דוחה המנא תימרא. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל ז"ל בפירושיו: מנא הני מילי דתניא היה עומד בעיר ואמר יודע אני שהעומר שיש לי בשדה פועלים וכו'. ופרישנא בשדה שכוח מעיקרו הוי שכחה זכור ולבסוף שכוח לא הוי שכחה מאי טעמא כיון דכי קאי בשדה זכור לו זכתה לו שדהו ואף על גב דבתר הכי שכחו אינה שכחה שכבר זכתה לו שדהו וכאלו נפלה מאותה העת אכל בעיר אפילו זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה מאי טעמא דהא ליתיה גביה בשדה דליזכי ליה שדהו שמו מינה דאי עומד בצד שדהו זכתה לו שדהו ואי אינו עומד בצד שדהו לא זכתה לו שדהו. ואמרי וממאי דמשום דלא הוה קאי בצד שדהו נעשה שכחה דילמא גזרת הכתוב היא דבשדה לא ליהוי שכחה ובעיר כהאי גוונא זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה מדכתיב לא תשוב לקחתו גמרינן מינה לרבות שכחת העיר ונדחו הדברים האלה ואסקה רב אשי יהיה לרבות שכחת העיר ולא נתברר כי אם עומד בצד שדהו זכתה לו שדהו ואי לא לא. עד כאן.

דאמר קרא יהיה לרבות שכחת העיר. קשיא לי אפילו יהיה הדבר כן בזכור ולבסוף שכוח בשדה לא הוי שכחה ובעיר הוי שכחה מנא לן דטעמא משום דאינו עומד בצד שדהו דילמא גזרת הכתוב כדפירש רש"י לעיל. ויש לומר דהא ליתא דבשלמא לעיל דסבירא ליה דבעיר אין שכחה כלל היה אפשר לימר דגזרת הכתוב היא אבל כיון

דאשכחן קרא דרבי רחמנא שכחת העיר כשכחת השדה כל היכא דמפליג ביניהו אינו אלא בטעם וזה ברור. הריטב"א ז"ל.

עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע. ואם תאמר רבן גמליאל היאך הניח כשפירש לים דבר שאינו מתוקן והא אמרינן חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנים חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו. ותו קשיא כי היכי דחשש עכשיו על המעשרות. למה לא חשש להפריש תרומה. ויש לומר דבשעה שפירש עדיין היו פירותיו בשדה והגיעו לעונת תרומה שהיא ניטלת מן השדה והפרישה קודם שפירש אבל לא הגיעו לעונת המעשרות שהמעשר ניטל מן הבית ולפיכך לא הפרישן.

ומה שאמרו חזקה על חבר דוקא במגירה שבבית והכי איתא בירושלמי בפרק שלישי דמעשרות מצא פירות ממורחין בשדה מכונסין אסורין משום גזל מפוזרין מותרין בין כך ובין כך חייבין במעשר ופטורין מתרומה גדולה שאי אפשר לגורן שתיעקר אלא אם כן נתרמה. ושאלו שם המעשר מהיכן ניטל מן השדה או מן הבית נשמעינה מן הדא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות וכו' ואימר שנטרפה דעתו לשעה כלומר אם אתה אומר מן הבית למה הן במזקת מתוקנין דילמא כשכנסן לבית לא הספיק לעשר עד שנטרפה דעתו ומת בשלמא אם ניטל מן השדה חזקה היא שלא כנסן למגורה עד שיעשר ודחי אמר רבי בון בר חייא תפתר שמת מתוך ישוב כלומר אבל לעולם מן הבית הוא ניטל ולפיכך רבן גמליאל בשעה שעקר את הגורן נטל תרומתו ממנו אבל לא את המעשרות שלא הגיע זמנן ועכשיו רצה לתקנן ולהוציאן מרשותו ששעת הביעור היתה. הר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו. איכא דקשיא ליה היכי שביק רבן גמליאל תבואה בטבלה והפריש לו בים והא אמרינן התם חבר שמת והניח מגירה וכו' ואיכא למימר רבן גמליאל בשבלים שבקינה דאכתי לא הגיע לעונת המעשרות ושעת הביעור היה ולכך הוצרך רבן גמליאל לשכור מקומו לזקנים הללו שהיה צריך להוציאו מרשותו וקתני רישא מי שהיו פירותיו רחוקין ממנו צריך לקרות להם שם כיצד מעשה ברבן גמליאל. פירוש מי שהיו פירותיו רחוקין ממנו והגיע זמן הביעור דכולה בשעת הביעור היא שנויה שם במסכת מעשר שני והיה חושש שמא מרחום בני ביתו שאלו לא מרחום לא היו חייבין בביעור כדתנן התם שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורים מן הביעור. אי נמי דרבן גמליאל כמשנה ראשונה דהתם סבירא ליה דאפילו לא באו לעונת המעשרות חייבין בביעור כדתניא בסנהדרין פרק קמא דרבן גמליאל שלח לבעלי בתים שבגליל דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא

מן עומרי שובליא. ואיכא דקשיא ליה היאך הפריש מעשרותיו ולא הפריש תרומה ויתננה לרבי אלעזר בן עזריה שהיה שם עמו או יזכה לכהן על ידי אחר. ותירוצא דאיהו ודאי תרומה נמי אפריש שאסור להקדים מעשרות לתרומה דכתיב מלאתך ודמעך וגו'. והאי דלא קתני לה מתניתין משום דלא קתני אלא מה שזכה להם והוציא מרשותו אבל בתרומה לא זכה בה לאחר אלא שקרא לה שם בלבד לפי שאין התרומה צריכה ביעור כדתנך במסכת בכורים פרק ב' יש במעשר ובכורים מה שאין בתרומה וכו' וחייבין בביעור ורבי שמעון פוטר וכו' שמע מינה דאין תרומת צריכה ביעור. ויש לדקדק אחר טעם זה דתנן התם כיצד היה הביעור נותן תרומה ותרומת מעשר לבעליה ותנן נמי וגם נתתיו זו תרומה. ומעשר ותרומת מעשר. ואפשר דפלוגתא דתנאי היא ורבן גמליאל סבר לה כמאן דאמר אינה צריכה ביעור ויש מי שאומר שכשפירש בים. הפריש תרומה גדולה שנתמרח מקצתה וחטה אחת פוטרת את הכרי אבל לא הפריש מעשרות. ומצאתי בירושלמי כענין הזה דתני התם בפרק ג' דמעשרות מצא פירות וכו' עד אלא אם כן נתרמה ואף כאן רבן גמליאל בגורן תרם ולא הפריש המעשרות. ושם בירושלמי חזרו ושאלו המעשר מהיכן ניטל וכו' עד ואימא שנטרפה דעתו לשעה כלומר אם תאמר מן הבית הוא ניטל ואין חזקת החבר אלא שהפריש מעשרותיו בשעת מיתה והרי אפשר שנטרפה דעתו ומת אלא מן השדה הוא ניטל כשהם מכניסין את הפירות לבית והילכך זה שהניחן במגורה תקנו קודם לכן. ודמי אמר רבי בון בר חייא תפתר שמת מתוך ישוב עכשיו הכל מתוקן כהוגן שרבן גמליאל הפריש תרומה שאין עוקרין הגורן עד שתורמין אותה והניח שאר הפירות בשדה וכל זמן שהם שם אינם בחוקת מתוקנים ועכשיו רצה לתקנן ולהוציא מרשותו מפני שהיתה שעת הביעור. והרי זה מחוור. ויש שדקדק היאך קרא שם אם לא אמר לצפונו או לדרומו ולא קתני הכי ואין זה כלום דהך משנה לא אתיא לפרש דין הפרשת מעשרות דהא לא קתני יהא מעשר ראשון ועישור אחר יהא מעשר עני אלא לומר כיצד זכה להם ולעולם רבן גמליאל קרא שם ולצפונו או לדרומו אמר. ולי נראה כיון שאמר שאני עתיד למוד אינו צריך לומר לצפונו או לדרומו אלא שהם סוברים יש ברירה. וכבר פירשתי זה בפרק הכל שוחטין. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע וכו'. לאו דוקא בהאי לישנא קאמר דהא קיימא לן האומר תרומת כרי זה לתרומת מעשר ראשון לתוכו לא אמר כלום עד שיאמר לצפונו. אלא הכא במאי עסקינן כשאמר לצפונו או לדרומא ואם כן קשיא לי היאך רבן גמליאל מוציא מעשרות בעודו בספינה והפירות ברשותו דהא לא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף. ומתרצים דהכא בשעת הדחק היתה לפי שהגיע

זמן הביעור ולא היה אפשר לתרום מן המוקף ובשעת הדחק תורמין ומעשרין שלא מן המוקף. ומסתברא דקושיא ליתא כלל דכיון דמפריש מיניה וביה הרי המעשרות מוקפים עם הטבל שמתקן ואף על פי שאין הבעלים מוקפים עמהן אין בכך כלום ונראה לי ברור. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנץ: שהיו באין בספינה. פירש הקונטרס ושכח ולא נתן רשות לתרום וכו'. וקשה דאם כן למה היה צריך ליתן להם ולהשכיר מקום בקריאת שם סגי. ועוד הא לא עישר כלום שלא אמר שיהא מעשר אלא נתן להם ועודן דאפילו היה מעשר לא היה מועיל אלא למאן דאית ליה ברירה. ועוד מה הועיל שמא יאכלו בני ביתו הכל וכו' ככתוב בתוספות שם ופירש רבינו תם דשנת הביעור היתה וכו' ואם תאמר הניחא למאן דאמר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין אלא למאן דאמר כמי שלא הורמו דמיין מה הועיל במה שהיה אומר נתת לפלוני ומקומו מושכר לו והלא אין במתנתו כלום ואפילו היה מניח כל התבואה בביתו לא היה קונה המעשר כדמוכח בחולין פרק הזרוע ברישיה. ויש לומר דשמא מקודם לכן אמר מעשר שאני עתיד למוד יהא מעשר ואפילו צפון ודרום שמא קבע לו ומיהו אפילו בלא קביעות מקום של צפונו ושל דרומו היה מועיל כשאמר שאני עתיד להפריש יהא מעשר כדמוכחא ההיא דהלוקח יין מבין הכותים.

ואם תאמר למה אינו מזכיר תרומה גדולה וכו'. ומיהו מצינן למימר דשמא לא חשש להזכיר רק הנהו דמחייבי בביעור מדאורייתא. ויש מפרשים משום דתרומה אין צריך לבערה מן העולם אלא ליתנה לכהן והא דקתני במסכת בכורים יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה וקחשיב ביעור היינו אותו ביעור שמתבערים בכל מקום ורבי שמעון דקאמר במסכת מעשר שני הבכורים ניתנים לכהנים לטעמיה דקאמר נמי עלה דההיא דמסכת בכורים ורבי שמעון פוטר פירוש פוטר בכורים מאותו ביעור שאינן מתבערים מן העולם דלא מקיש בכורים למעשר כדמפרש בפרק הערל. ויש מפרשים דמשום הכי לא קאמר תרומה גדולה דקיימא לן מעשר ראשון שהקדימו בשיבליו פטור מתרומה גדולה. ושיבוש הוא הדא דהכא לא הקדימו דממורח היא דאי לאו הכי לא מחייב בביעור דאף על גב דאמרינן בפרק קמא דסנהדרין מהודעין אנחנא לכון וכו' עד מעומרי שובליא הני מילי מקמי דליתי רבי עקיבא אבל אחר כך בא רבי עקיבא ולמד שכל פירות שלא באו לעונת מעשרות פטורין מן הביעור כדקתני במסכת מעשר שני. ועוד דאינו פטור אלא חלקו של לוי כדמשמע בכמה דוכתי מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. ואם תאמר מאחר שהתבואה ממורחת כדפירש היאך יצא

מן הבית עד שלא נתקנה הא אמרינן חזקה על חבר וכו' ויש לומר דשמא הודיעם אי נמי היכא דמת ובישוב הדעת הוא דאמרינן חזקה על חבר וכו' כדמפרש בירושלמי אבל רבן גמליאל דעתו לחזור הוה. ואף על גב דבפרק בכל מערבין אמרינן ליה אפילו דלא מת התם כעין מת הואי. עד כאן.

דף יא:

נתון ליהושע שהיה לוי כדפירש רש"י מעשה ברבי יהושע שהלך לסייע לרבי יוחנן בן גדגדא וכו'. ואף על גב דקנסינהו עזרא הני מילי עשירים ורבי יהושע עני היה כדאמר ליה רבן גמליאל מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה. ומה שלא נתן לו מעשר עני משום שסכום מעשר עני היה עולה למאתים זוז. ולא נהירא דאמרינן התם מי שיש לו מאתים זוז חסר אחד ונפלו לו אלף זוז משכחה ופאה הרי אלו שלו. לכן נראה בונין אחר משום דהנותן כל מתנותיו לאדם אחד מביא רעב לעולם כדמשמע בפרק הדר ועירא היאירי היה כהן לדוד מיד ויהי רעב.

עוד יש לומר לא היה עני רק היה נותן לו מעשר ראשון שעוסק בתורה היה דאמרינן בירושלמי רבי ינאי הוה יהיב מתנתא לרב אחא לאו בגין דהוה עני אלא דלעי באורייתא. תוספות תיצוניות. ועיין בתוספות בפרק קמא דקידושין.

ומקומו מושכר לו. ושם הוא אומר שנתקבלו שכר זה מזה. ואם תאמר ולמה הוצרכו לכך ישאילנו לו בחליפין במה שנקנה בכסף בשטר בחזקה דאמאי לא. וטעמא דהכא משום דכיון דהויא שנת הביעור רצה לעשות הוכחה ניכרת לכל שמוציאו מרשותו כיון ששכר מקומו ונתקבל ממנו שכר. וכן פירש מורי בשם רבו הרמב"ן ז"ל. הריטב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: למה לא השאיל להן המקום ויקנה בחליפין ובכך יקנו המעשר כדאמרינן בהזורק בגיטין לושיל לה דוכתא דמנח בה גיטא ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח. והיה נראה מתוך כך דאין שאלת קרקע נקנית בחליפין וכי תימא דשדה בשאלה ומטלטליך במתנה לא מיקנו באגב כדבעי למימר בפרק קמא דקידושין גבי שדה במכר ומטלטלין במתנה הניחא למאן דאמר מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להן אלא לרבי אבא דבסמוך לא שייך למימר הכי דקנו בתורת חצר. ע"כ.

וכי רבי יהושע ורבי עקיבא וכו'. ואם תאמר מאי קושיא הא במשתמר לא בעי עומד בצד שדהו. ורבינו תם מפרש דבשדה היה שלא במקום המשתמר דאף על גב דלרבי עקיבא לא מחייב בביעור עד אחר מירוח ומסתמא אז היה בבית הכא רבן גמליאל היה, דאשכחן בפרק קמא דסנהדרין דשלח וזמן ביעוריה מטא לאפרושי מעשריא מעומרי

שובליא. ובירושלמי דמסכת מעשרות פרק ג' משמע שבבית היה. ועוד והלא ערב הפסח של רביעית ושל שביעית היה הביעור ועד אותה שעה לא היו מניחין התבואה בשדה מפני הגשמים ותבואה של אותה שנה לא היתה דאסור לקצור קודם לעומר. ויש לומר דכיון שהיתה שם תבואת רבן גמליאל ושל זקנים ולא היה הפסק בין רשותו לרשותם לא חשיב משתמר. ואם תאמר בפרק הזורק בגיטין אמרינן שתי חצרות זו לפנים מזו פנימית שלה וחיצונה שלו ומחיצת החיצונה עודפת על הפנימית וזרקו לה כיון שהגיע לאויר מחיצות דחיצונה מגורשת כיון שזרקו כנגד הפנימית והתם ליכא הפסק בין זו לזו וחשיב לה משתמרת דקאמר פנימית גופה במחיצות. דחיצונה מינטרא. ויש לומר דהתם בעומדת בצד חצרה איירי ואפילו הכי צריך דתיגמר במחיצות חיצונה משום דבעינן שיהיה גט במחיצות החצר דאם היה כנגד האויר לא היה מועיל אלא אם כן הוא בתוך אויר המחיצות כדמוכח התם לעיל בההיא דהיתה עומדת בראש הגג דמוקי לה בגג שיש לו מעקה אף על פי שהיתה עומדת שם. והא דמיבעי לן התם בהזורק ארבע אמות שאמרו יש להן אויר או אין להן אויר. לאו משום שיועיל אויר בלא מחיצות אלא מיבעיא ליה אי תקינו להו רבנן דלהוי אויר שלהם כאויר מחיצות או לא. וההיא דאושלה מקום לדביתהו בחצר שלא היה הפסק בין רשותה לרשותו מיירי בשהיתה עומדת שם. ולקמן בסוף השואל דחצר המשתמרת של משכיר קונה לו אף על פי שהשוכר נכנס ויוצא דרך עליה. התם אין דרכו של שוכר ראוי לבטל שימור החצר כיון שהוא אחסנאי של משכיר. תוספות שאנץ.

וזה לשון הרמב"ן: וכי רבי יהושע ורבי עקיבא בצד שדהו של רבן גמליאל היו עומדין. איכא דמותיב בה דילמא חשש רבן גמליאל שמא בבית היו ובמקום המשתמר והקנה להם בשכירות מקום דמאי דאפשר ליה לתקוני תקין. ואם תאמר היכי קשיא ליה יקנה להם בחליפין וקנו בכל ענין מדלא אקני להו בחליפין שמע מינה דהאי נמי קנה בכל ענין למאי דאמרינן דלא מקני בחליפין מאי קא קשיא ליה. ואיכא למימר שאף על פי שהיו בבית לאו מקום משתמר הוא לרבי יהושע ולרבי עקיבא ואף על פי שהוא משתמר לרבן גמליאל שהרי בני ביתו של רבן גמליאל דרים שם. ואף על גב דאמרינן במסכת גיטין גבי שתי חצרות זו לפנים מזו פנימית גופה במחיצות דחיצונה מינטרא. שאני התם ששתיהן יש להן מחיצות וחלוקות הן ומשתמרת היא הפנימית מן הדרין בחיצונה אלא שמחיצותיה של חיצונה גבוהות משל פנימית אבל כאן כיון שאין לחצרו של רבי יהושע ושל רבי עקיבא מחיצות כלל אינה משתמרת להן. ע"כ.

וכן תירץ הר"ן וזה לשונו: ויש לומר דחצרו של רבן גמליאל אף על פי שהיא משתמרת

על ידי הדרים שם אינה משתמרת לדעתן של רבי יהושע ורבי עקיבא אלא לדעתו של רבן גמליאל ואנן לדעתו של קונה בעינן. עד כאן.

אמר ליה דמי האי מדרבנן וכו'. נראה לי הא דלא חש ליה משום דאיכא דעת אתרת מקנה כדמתרץ רב פפא ולא דמיא כלל למציאה ומשום הכי לא חש לה. מטלטלי אגב מקרקעי הקנה. קשיא לי דלישנא דמשנה לא משמע הכי דקתני עישור שאני עתיד למוד נתון לרבי יהושע ומקומו מושכר לה ואי אגב עם פלוני מיבעי ליה. ותו דמדקתני מקומו מושכר לו משמע דבעי צבורין ואלו אנן קיימא לן דלא בעי צבורין. ותו וכי לא היה להם סודר כדפריך בסמוך. ויש לומר דלא רצה רבן גמליאל לאטרוחינהו לזקנים דאי הוה מקנה להו אגב מקום אחר או אגב סודר היו צריכין לטרוח להוציא משם הפירות והשתא ניחא לישנא דקתני עישור שאני עתיד למוד נתון לרבי יהושע אגב מקומו שהוא מושכר להם ורבא הכי פריך אם היה אפשר בחליפין הוה מקנה להו אף על גב דאיכא צד טירחא ולא היה לו להקנות קרקע. דאי משום טירחת זקנים היה אפשר להנית הפירות במקומן עד שיאכלום מ"ה נר"ו. וכן כתוב בתוספות שאנ"ץ.

והרא"ש כתב וזה לשונו מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להן. וכן היה שוה קרקע אחר דלא בעינן צבורין כדאיתא בפרק קמא דקידושין והאי דעבד הכי מפרש התם כי היכי דלא לטרחינהו. וכי לא היה להם לקנות בחליפין. ואם תאמר דילמא עבד הכי כי היכי דלא לטרחינהו כדמפרש בקידושין. ויש לומר דאם היה יכול לעשות בלא קרקע משום דכי היכי דלא לטרחינהו לחוד לא היה מקנה קרקע אבל אי לא סגי ליה שלא יקנה להם אגב קרקע אז ניחא שהקנה להם אותו קרקע מקרקע אחר כי היכי דלא לטרחינהו. עד כאן.

טובת הנאה אינה ממון וכו'. נראה לי דאפילו תימא ממון אינה ממון חשוב להקנות על ידי חליפין ואתיא סוגיין בין למאן דאמר טובת הנאה ממון בין למאן דאמר טובת הנאה אינה ממון ואף על גב דאינה נקנית בחליפין ולא אגב קרקע הני מילי מפני שאין קניינים אלו חשובין אלא גריעי אבל אם אמר אדם לחברו הרי לך מנה ונתן לו ותקנה טובת הנאה שיש לך בפירות הללו קונה דאם לא תימא הכי הכי הוה ליה למימר טובת הנאה אינה ממון ואינה נקנית ומדקאמר אינה ממון לקנות בחליפין הכא נמי וכו' משמע דאיכא גוונא דמקניא טובת הנאה. ולא היא וכו'. כתב רש"י ולא היא דמההיא דלא היה להם סודר לאו ראיה היא וכו'. פירוש לפירושה דאי משום הא לא איריא דמצי למידחייה שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבה בהו ואין מכאן ראיה אבל קושטא היא דטובת הנאה אינה ממון להקנות בחליפין והוצרכתי לכתוב זה מפני שיש מקום לפרש דהא דקאמר

תלמודא ולא היא אכולה מילתא קאי ולא היא אלא דטובת הנאה נקנית בחליפין ושאני מתנות כהונה דנתינה כתיבי בהו. ולא רצה רש"י ז"ל לפרש כך משום דלא תלינן בוקי סריקי בסתם תלמודא דסבירי לן דטובת הנאה חשיבא ממון להקנות בחליפיה והא ודאי לא מסתבר. אי נמי שיש לו לרש"י בקיאות ממקום אחר שאינה נקנית בחליפין. מ"ה נר"ו.

מתנות נתינה כתיבא בהו חליפין מקח וממכר הוא אגב קרקע נתינה אלימתא הוא. יש מקשים וכיון דמקומו מושכר לו ונתקבלו שכר זה מזה הא הוה ליה דרך מקח וממכר ולאו קושיא היא דהתם נהי דאיכא מקח וממכר במקומן של פירות אבל פירות עצמן נתינה הן והוה ליה הקרקע במכר ופירות במתנה וכדדייקינן לה מהכא בפרק קמא דקידושין. ואלו נתן הפירות בחליפין תחת הפירות עצמן נוטל סודר של חליפין והוה ליה כמקח וממכר שנותן פירות ומקבל סודר בחליפיהם. הריטב"א.

רב פפא אמר דעת אחרת וכו'. רב פפא לא מתרץ כההוא מדרבנן חדא דהא עדיפא דמתעקרא קושיין לגמרי. ותו דקשיא לישנא דבייתא כדאקשינן לעיל ומנא תימרא וכו' ואיכא למידק דהא סברא נכונה היא לחלק בין מציאה למתנה דאיכא דעת אחרת ומאי קבעי מנא תימרא. ויש לומר דאיכא סברא לאידך גיסא וכיון שכן שקולים הן ולא תחלוק ביניהם. והכי איכא למימר ומה מציאה שאין אדם מחזיק בה אלא הפקר. לא קני לה עד דקאי בצד שדהו מתנה שיש מי שמחזיק בה לא כל שכן שצריך כח להוציאה מחזקתו ואי קאי בצד שדהו אין ואי לא לא ומאן דאמר ומנא תימרא יש לו שתי סברות אלו ובעי מנא תימרא.

קבלה מיניה רבי אבא וכו'. וקשיא לי מאי מייתי ראיה ממה דקבלה רבי אבא דמאן דפליג אמר לך לא סביר לי לא כבעיא דרבי ירמיה ולא כקבלת רבי אבא דלא שני ליה בין מציאה למתנה ואי מייתי ראיה שיש מי שמחלק בין מציאה למתנה והא שמענו ל"ה לרב פפא הכי ואפילו הכי שיילינן ומנא תימרא וערביך ורבא צריך ואי לאפושי גברי ליתא דהא רבי ירמיה מספקא. ומתוך כך אני אומר דקבלת רבי אבא הלכתא היא והכי קים ליה לתלמודא ומשום הכי מייתי מינה ראיה וההוא מרבנן אמר לך נהי דיש חילוק בין מציאה למתנה לענין רץ אחריהן ומגיען דלענין מציאה דכיון דכולי עלמא רצין אחריה צריך שיהיה הוא רץ אחריה ומגירה קודם שתצא משדהו אבל גבי מתנה אין אחרים רצין אחריה הילכך אפילו שאינו מגיען זכתה לו שדהו אבל לענין והוא עומד לצד שדהו לא שני לן בין מציאה למתנה דבעינן שיהא עומד שם כי היכי דליהוי חצר המשתמרת ומאן דמייתי מינה ראיה סבר דלא שנא. מורנו הרב נר"ו.

והרי גט דדעת אמרת מקנה וכו'. בלאו הכי נמי קשיא דבחצר המשתמרת לא בעינן עומד בצד חצרה ואלו גבי גט בעינן עומדת בצד ביתה אפילו משתמרת ומשמע דרב שימי איפכא סבירא ליה דקסבר דגבי הפקר קני אפילו בזכייה כל דהוא וגבי מתנה וגט בעינן קנייה אלימתא. אי נמי הוה יכול למימר וליטעמיך כדאשכחן בכמה דוכתי והמסקנא ניחא לכולהו. הרמב"ן.

ור"מ תירץ דהכא פשיטא ליה דכיון דחוב הוא לה אין חבין לאדם אלא בפניו ודוקא במציאה ומתנה הוא דסגי בחצר המשתמרת אף על גב דלא קאי בצד חצרו אבל השתא דאמרת דאלים כל כך דעת אחרת מקנה דאפילו בחצר שאינה משתמרת דלא קני במציאה קני במתנה משום דעת אחרת אם כן על כרחך היינו טעמא משום דמשתמר לדעת המקנה הוה ליה כאלו הקונה עומד בחצרו אם כן בגט נמי כיון שהבעל עומד בצד חצרה הוי כאלו גם היא עומדת שם וחשיב משתמר לדעת. הרא"ש ז"ל.

שאני גט דאיתיה בעל כרחה. פירוש וכיון דכן אי אפשר דתזכה לה חצרה בעל כרחה אלא כשהיא עומדת בצדו. מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי ולאו קל וחומר הוא ומה גט דאיתיה בעל כרחה וכו' פירוש בכל היכא דאיתיה בעל כרחו וכחו של מקנה עדיף מכוחו של קונה היה מן הדין דסגי לה טפי בכל דהו לא בעי עומדת בצד ביתה וכיון דעל כרחה הוא מה צורך לעומדת שם. הריטב"א ז"ל.

מתנה דמדעתיה לא כל שכן. הקשה ר"מ לימא חצר המשתמרת תוכיח דגבי גט אם אינה עומדת בצדה לא מגרשא וגבי מציאה ומתנה דכולי עלמא קניא. ויש לומר מה שיש חילוק בין מציאה ומתנה לגט בחצר המשתמרת דגבי גט בעינן עומדת בצד חצרה לאו היינו טעמא משום דלא דמיא לידה דשפיר דמיא לידה ואתיא מדעין הפרט דידה אלא סלקא דעתך דכל מה דלא ידעה במאי דיהיב לה לא מיקרי כריתות דבר הכורת בינו לבינה וכיון דשפיר דמי לידה דמציאה ומתנה קניא אבל חצר שאינה משתמרת דאמרת גבי גט אף על פי שעומדת בצדה לא מיגרשה והא לא מצית למימר משום דלא ידעה ביה ומשום כריתות אלא על כרחך משום דלא חשיב ידה ולהכי פריך השתא ומה גט דאפילו בעל כרחה איתיה לא חשיב חצר שאינה משתמרת כידה אף על גב דקאי גביה מתנה לא כל שכן ולא ידענא מנא ליה למר דחצר שאינה משתמרת לא מיגרשה ביה כשעומדת בצדה. עד כאן.

נראה לי דאיכא למיפרך מה לחצר המשתמרת שכן קונה במציאה אף בשאינו עומד בצדה תאמר בחצר שאינה משתמרת שאינה קונה במציאה כשאינו עומד בצדה. הרא"ש ז"ל.

ולדידי עיקר קושיין ליתא דלאו קל וחומר גמור מקראי הוא דנימא כך וכך יוכיח אלא כעין קל וחומר מסברא בעלמא. וכן הבנתי מדברי רש"י ז"ל שכתב יש לדון דכל שכן לקנין אחר משמע שהקל וחומר עשה אותו כל שכן. מ"ה נר"ו. עד כאן נמצא מפלפול מורנו הרב כמה"ר דוד אבן אבי זמרה נר"ו.

וכתב מהר"י אבוהב ז"ל וזה לשונו: ולאו קל וחומר הוא. פירש רש"י ז"ל מן הטעם הזה יש לדון דכל שכן לקנין אחר. אמר זה לפי שזו הקושיא אינו בדרך קל וחומר לפי שבכאן לא יש גזירה חמורה לשנאמר ומה בזה הקל נתנו גזירה חמורה בזה החמור לא כל שכן שזו הגזירה שצריך שיעמוד בצד חצרו אם תפול בנושא גט תהיה זו הגזירה קולא וכשתפול בנושא מתנה תהיה זו הגזירה חומרא. לזה אמר רש"י ז"ל שהקושיא בכאן אינה דרך קל וחומר אלא לימודה מכל שכן. עוד יש לעיין בזו הקושיא שנראה פירוש הקל וחומר ומה בנושא דגט שהסברא נותן דלא צריך שיהיה עומד בצדה אפילו דאין משתמרת עם כל זה אנו גוזרים שצריך לעמוד בצד חצרה מתנה שהסברא נותן שצריך לעמוד בצד חצרה לא כל שכן שצריך לגזור הדין שצריך לעמוד. וזה הקל וחומר הקדמותיו כוזבות שהרי לכולי עלמא יש להודות שבענין מתנה אין צריך לעמוד בצד חצרו כשיהיה חצר המשתמרת שכך הסכימו למעלה בענין מציאה והוא הדין מכל שכן בענין מתנה כיון דדעת אחרת מקנה אם כן הקל וחומר פריכא הוא דאיכא למיפרך חצר המשתמרת יוכיח. לזה תירץ הרמב"ן ז"ל אחד משני תירוצין אחד שיאמר רב ששת שאין הכי נמי שהסכימו למעלה שבחצר המשתמרת אין צריך לעמוד בצד חצרו אבל זה הדין יהיה דוקא במציאה שהוא הפקר אבל במתנה אין הדין כך אלא שהוא שוה לגט וצריך קנייה חמורה לקנות. שני שאף על פי שבכאן יקשה אין לחוש אחר שבמסקנא כל הקושיות מתורצות. ואחרים תירצו שזו הפירכא תהיה אמתית אם הנושא אשר עליו בנוי הקל וחומר לא יהיה אלא חצר שאינה משתמרת יש פירכא לומר חצר המשתמרת יוכיח. אבל זה אינו אמת שיש לדעת שבנושא דגט צריך שני תנאים חצר המשתמרת ושתהיה עומדת בצד חצרה אם כן חצר שאינה משתמרת בענין גט אין בו תקומה כלל ואין ראוי להזכירו בענין קניית הגט. עד כאן.

דף יב.

חצר משום יד איתרבי ולא גרע וכו'. רב אשי בא לתרץ שלשה דינים האמורים למעלה. במתנה לא בעינן עומד בצד שדהו ואפילו באינה משתמרת. ובגט בעינן עומדת בצד חצרה ואפילו בחצר המשתמרת. ובמציאה בעינן עומד בצד שדהו באינה משתמרת אבל

במשתמרת לא בעינן וטעמא משום דחצר מקרא דידה איתרבי. ומכל מקום העמידו בו חכמים דין ייפוי כח שליחות משום דאי נמי לא איתרבי מידה מכל מקום הוה נפקא לן משליחות וכי איצטריך לרבויי שדה בקטן וקטנה איצטריך דלא שייכא בשליחות. והילכך במתנה דזכות הוא ואם כן שייך. בה דין שליחות לכך אוקמוה רבנן אדין שליחות לומר דלא בעינן עומד בצד שדהו כמו בשליחות שאינו עומד כל שעה בצד שלוחו אבל בגט דחוב הוא לה שמתגרשת בעל כרחה אם כן אין לנו לומר דחצר דרבי בה קרא מטעם שליחות הוא כלל דאין חבין אלא בפניו הילכך איכא למימר חצר דרבי ביה קרא מטעם דהוי כידה מכל וכל ומה ידה בסמוך לה אף חצר בסמוך לה. במציאה דלא דמיא לגט ממש שהרי זכות הוא לו כמתנה וגם לא דמיא למתנה לגמרי שהרי ליכא בה דעת אחרת מקנה אותה כמו שיש במתנה ולא מסרו הכתוב אלא לחכמים ונראה להם לדמות מציאה לשליחות בחצר המשתמרת ובאינה משתמרת לידה משום דכי ליתא גבה לא זכי משום יד ושליחות לא שייך דליכא דעת שליח ולא דעת שולח ולכך צריך משתמרת דכיון דמשתמרת קונה בשבילו בדבר שאין לו בעלים כמו שליח בן דעת בדבר שיש לו בעלים. כן הגיה רש"י ז"ל ויפה הגיה. דמוכח בפרק הזורק דבגט אפילו במשתמרת בעינן עומדת בצד ביתה וכו' ולכך חזר בו מפירוש שכתב בתחילה בפירושיו. ומכל מקום דוחק הוא דאם כן חסר מן הספר טעמא דמציאה. ועוד קשה למורנו הרב רבינו פרץ ז"ל שהרי טעמא דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו שייך שפיר במציאה כמו במתנה למאן דאמר המגביה מציאה לחברו קנה חברו ואם כן גם במציאה תקנה לו חצרו גם באינה משתמרת כמתנה בלא עומד בצד שדהו. לכך נראה למורי ה"ר פרץ ז"ל דבכל דוכתא בעינן חצר המשתמרת גם במתנה. ותדע דהא מטעם שליחות הוא דמהני כדקאמר זכות הוא לו וכל שליח משתמר הוא לשולחו דהא שליחות בר דעת בעינן. אמנם יש לומר דבמתנה מועיל גם באינה משתמרת משום דמתנה אינה משתמרת כמשתמרת דמי דלעולם היא משתמרת למקבל אף כי החצר אינה משתמרת כיון דדעת אחרת מקנה כדקאמר תלמודא הרי אין שום אדם יכול לקנות בה כי אם מדעת המקנה והוא נותנה ומקנה אותה למקבל נמצא שהמתנה משתמרת למקבל אף כי אינה משתמרת משאר בני אדם דמה בכך מכל מקום אינם יכולים לזכות בה. אבל מציאה דהפקר היא וכל הקודם זכה בה להכי לא זכיא ליה בשאינה משתמרת דאין המציאה משתמרת לבעל החצר יותר משאר בני אדם כיון שהחצר אינה משתמרת ומהאי טעמא ניחא שיש ליהן טעם מה מועיל דעת אחרת מקנה אותם גבי מתנה למימר אף כי רץ אחריהן ואין מגיעין אלא ודאי היינו טעמא דגבי מציאה בעינן רץ אחריהן ומגיעין כדי

לעשותו חצר המשתמרת בשעומד בצד שדהו. דאי אינו מגיען אם כן אינה משתמרת ובעינן שתהא משתמרת אפילו כי עומד בצד שדהו משום דליכא דעת אחרת מקנה ולכן בעינן שיהא רץ אחריהם ומגיען אבל במתנה דדעת אחרת מקנה אותה לא ומהאי טעמא חשיב ליה כמשתמרת כדפירשתי הילכך בעינן שיהא רץ אחריהן ומגיען. כן נראה למורי ה"ר פרץ. עד כאן לשון תלמידו.

וכתוב בגליון בתוספות וזה לשונו: ויש חילוק דבגט אפילו בחצר המשתמרת בעינן שתהא עומדת בצד חצרה אבל מציאה קני בחצר המשתמרת אפילו אינה סמוכה לה מטעם שליחות ובמתנה אפילו אינה משתמרת לא בעינן סמוכה. וחצר מהלכת אפילו במתנה דדעת אחרת מקנה אותה לא קניא מטעם שליחות כדפירשתי בפרק ב' דגיטין. ולמאן דפליג אדעולא בחצר המשתמרת אפילו אינה סמוכה מהני בגט כמו במציאה דסבר דכיון דמשתמרת חשיב ידה אף על גב דאינה עומדת בצד חצרה כדאמרינן בגיטין בהזורק. ואמר לי הר"י לא ידעתי בשם מי דמאן דאמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו אף על גב דהוי שלוחו סבר כמאן דפליג אעולא ולא בעי סמוכה דומיא דידה אלא משתמרת דומיא דידה ולהכי בחצר המשתמרת קני מציאה ואפילו באינה סמוכה כידה דיד עדיף משליח אבל לעולא לא חשיב יד אלא בסמוכה יסבור דקנה חברו במגביה מציאה לחברו דהא חצר לא עדיף משליח וקנה. עד כאן.

וכן כתוב בתוספות שאנ"ן וזה לשונו: לא גרעה משליחות סברא בעלמא הוא. ויש חילוקים סמוכה לא הויא יד ומהניא בגט דבעל כרחה אפילו במשתמרת ומיהו לא גרעה משליחות מסברא וקניא כי משתמרת בשליח אפילו במציאה מדרבי יוסי בר חנינא. וכשאינה משתמרת אינה כשליחות לענין מציאה אלא לענין מתנה ומהלכת אינה כשליחות אפילו למתנה כדאמרינן לעיל גבי משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה. עד כאן.

וכתב הגליון וזה לשונו: חצר משום יד איתרבאי וכו'. מתוך פירוש רש"י ז"ל משמע דבא רק ליתן טעם למה בחצר שאינה משתמרת קונה במתנה אפילו אין עומד בצדה ובגט ומציאה לא קני אלא אם כן עומד אצלו וזה יישוב דחצר שאינו משתמר לעולא לא נאמר שהוא שליח מאליו כי אין דרך לעשות שליח שאין הדבר משתמר אצלו לכך במציאה וגט לא קני דלא הוי כלל שליח בעל כרחה דאשה אבל גבי מתנה אחרי שהנותן עשאו שליח הוי שפיר שליח דאנן סהדי דניחא ליה למקבל. אבל כשעומד אצלו קני בין בגט בין במציאה משום יד דאז דומיא דיד אבל חצר המשתמר כיון שמשתמר הוי דומיא דשליח אפילו מאליו לכך במציאה קני אפילו ליתיה גביה דהוי כאלו עשאו שליח לכל מילי דהוי זכות לו. כן נראה לי דעת רש"י ז"ל.

כתוב בפירושי רש"י ז"ל: הילכך גט ומציאה סמוכה לה בעינן וחצר המשתמר כגון הך דרבן גמליאל. פירוש משתמר לאפוקי צבי רץ כדרכו דאז אינו משתמר. אבל צבי שבור הוי משתמר בסמוכה לו כי הך דרבן גמליאל דהוי משתמר. לכך נראה שהיה מקנה. אבל יש פירושים שכתוב או משתמר משמע דאז קונה אפילו אינו סמוך וזה טעות גבי גט. והתוספות הוסיפו חילוק דבמתנה קני אפילו אינו עומד בצד חצרו ואפילו אינו משתמר משום דסמכא דעתיה דמקבל דכיון שזה נותנו שום אחר לא יזכה בו שלא נתנו לו והוי כמשתמר אבל מציאה דהפקר הוא כשאינו משתמר לא סמכא דעתיה דבעל חצר והוי כלא שוייה שליח אבל במשתמר סמכא דעתיה. כן נראה לי דעת התוספות.

ודעת גליון תוספות נראה דחצר משתמר כיון דהוי דומיא דיד קצת שמשתמר קני משום שליחות אפילו לא שוייה אדם שליח כגון במציאה דזכות הוא לו ואנן סהדי דניחא ליה אבל שאינו משתמר אחרי דגם בזה לא דמי לידה וגם אינה סמוכה לו לא קני משום שליחות אלא אם כן שוייה איניש שליח כמו במתנה. אבל חצר מהלכת כיון דכלל לא דמי ליד לא קני אפילו משום שליחות דלהכי אהני דאיתרבי משום יד שלא יקנה משום שליחות חצר שאינו דומה ליד כלל כגון חצר מהלכת דלא דמי לאין משתמר דהתם אין חילוק מיד גוף החצר רק שימור חצר לו אבל מהלכת גוף החצר חלוק מיד.

כתוב בגליון תוספות סבר כמאן דפליג אעולא וכו'. פירוש דעל כרחך חצר המשתמרת קני מטעם יד הואיל ודומה ליד בזה שמשתמר אפילו אינה סמוכה דאי משום שליחות אם כן היאך יקנה במציאה הא שליח לא קני במציאה אלא על כרחך משום יד אם כן בגט נמי כיון דקני משום יד אפילו אינה סמוכה והיינו כמאן דפליג אעולא. עד כאן לשון הגליון.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: אלא אמר רב אשי האי חצר איתרבי משום ידה ולא גרע משליחות גבי גט דחוב הוא לה אין חבין לאדם אלא בפניו גבי מתנה דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו. נראה כי רש"י ז"ל סובר דלרב אשי שלשה דינים יש. דבגט דהוי בעל כרחה מדין ידה איתרבי לגמרי ואין בו צד שליחות דהא לא אשכחן שליח בעל כרחו של משלח והיינו נמי דקטנה מתגרשת על ידי חצרה ואף על גב דקטנה לאו בת שליחות. וכיון דאיכא הני תרי טעמא אי אפשר לדון גבי חצר בגט דין שליחות כלל אלא שיהיה החצר כידה דאיתרבי מיניה ומיירי בסמוכה לה ואף על גב דמשתמרת לדעתה אף חצרה גם כן אף על פי שמשתמרת בעינן סמוכה לה. אבל מתנה שהיא זכות ודומה לשליחות שהוא לזכותו דלתקוני שדריה ולא לעוותי הא ודאי לא גרע משליחות דלגביה מידי דזכות כי לא איתרבי חצר מיד הוה אתי משליחות ומשום דגט איתיה בעל כרחה

ואיתיה בקטנה דלא שייכא בשליחות' איצטריך קרא לרבוייא מידה. ומיהו כל היכא דהוי זכות לא גרע משליחות ויליף מינה דלא בעינן שתהא עומד בצד ביתה כי היכי דלא בעי משלח שיהא עומד בצד שליח כשעושה שליחותו הילכך כיון דאיכא דעת אחרת מקנה והוי מידי דזכות אפילו בחצר שאינה משתמרת לא בעי עומד בצדו וזוכה לו שלא בפניו והיינו ההיא דרבן גמליאל. אבל גבי מציאה אף על גב דזכות הוא לו כמתנה מכל מקום כיון דליכא דעת אחרת מקנה הרי דינו בינוני דכי הויא חצר המשתמרת הוי כמתנה ולא בעינן עומדת בצד ביתה וכי הוי חצר שאינה משתמרת הוי כגט דבעינן עומדת בצד ביתה.

ולפי שיטה זו עלו דברי רב אשי לתרץ משבת רבן גמליאל אליבא דרב פפא דמוקי לה דמדין חצר הוא. ועלו גם כן לתרץ דלא (תיקשי ההיא דגט דבעינן בחצר המשתמרת עומדת בצד ביתה מה שאין כן במציאה. ומקצת רבותינו הצרפתים ז"ל הסכימו לשיטה זו. ואין פירוש זה מחוור בעיני רבותי וגם בעיני יפלא. דהא רב אשי לא אדכר הכא אלא מתנה וגט. ועוד דכיון דמתנה דהויא זכות מה שאין כן בגט לא גרעה משליחות ואפילו בחצר שאינה משתמרת לא בעינן עומד בצד ביתה דומיא דשליחות הוא הדין נמי למציאה דהויא זכות דדעת אחרת מקנה לא יפסיק ביניהם לענין חצר שאינה משתמרת כיון שהם דומים זה לזה בחצר המשתמרת. ועוד מנין לנו דין שלישי במציאה. או יהיה בשליחות לגמרי או יהיה בגט ומנא תיתי לן דנרכביה אתרי ריכשי. ועוד דשליחות כיון דליתיה אלא בבן דעת בחצר המשתמרת לדעת בעלים הוא. הילכך הכא הכי פירושה דהאי חצר איתרבי משום ידה בגט דלא שייך בה שליחות כלל וכדפרישית ומשום הכי אפילו בחצר המשתמרת בעינן שתהא עומדת בצד ביתה דומיא דידה דסמוכה לה ומשום דחוב הוא לה בעי רחמנא דלא נעביד בה תרתי בעל כרחה ושלא בפניה ושוב לא חלק הכתוב ואפילו כשהוא ברצונה בעינן נמי. ומיהו במידי דהוי זכות במציאה ומתנה דדמו לשליחות לא גרע חצר משליחות וכי היכי דהתם בשליחות כיון דמשתמר לדעת הבעלים לא בעינן שיהא שם משלח וזוכה לו שלא בפניו אף בחצר כן לענין מתנה ומציאה. ומיהו לא אפשר לומר כן בחצר שאינה משתמרת דאף שליחות משתמרת היא ולהכי כי הויא חצר שאינה משתמרת בעינן עומד בצד ביתו וחצרו דליהוי ליה משתמר בשעת זכייה. וההיא דרבן גמליאל לא תקשי דהתם מטלטלי אגב מקרקעי אקני להו וכדאסיקנא בקידושין. ולא חשש רב אשי בכאן לתרץ דברי רב פפא בדרבן גמליאל אלא לתרץ דלא תקשי מגט למתנה ומציאה מדעולא אדעולא. ומכל מקום נראה דקטנה כיון דלאו בת שליחות היא ואין לה חצר אלא מדין ידה דומיא דגט לעולם בעינן שתהא עומדת

בצדו ואפילו במתנה דבדידה ליכא למימר דלא גרעא משליחות. אבל יש אומרים כיון דרבי רחמנא לקטנה חצר מדין יד בשליחות ואף על גב דאיהי לא זכיא מדין שליחות. ואין זה נכון בעיני דמנא תיתי לן לחלק בחצר בין גט למתנה אם אינו למד שיהא עליו דין שליחות דהא ליכא בקרא אלא חד חצר דאיתרבי מידה.

ולענין פסק לא נתברר יפה בכל השמועה דלעיל חצר אי משום שליחות איתרבי אי משום יד. ומיהו לגבי מציאה ומתנה לא נפקי לן מידי דאפילו תימא מדין ידה איתרבי לא גרע משליחות. ולגבי גט דקטנה הוא דנפקא ליה. וכיון דרב אשי אמר הכא דהאי חצר איתרבי משום ידה מסתברא דהלכתא כוותיה וקטנה יש לה חצר ויש לה ארבע אמות לענין גט וכן לענין מציאה ומתנה כשעומדת בצד ביתה דוקא דהא לדידה גרע חצרה משליחות. כן נראה לי. ויש למורי פנים הרבה בזה ומה שנראה לי שהוא מחוור ושהעלתי לפניו כתנתי בכאן ויאחז צדיק דרכו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אלא אמר רב אשי האי חצר איתרבי משום ידו ולא גריעא משליחות. שאם הוא בידה כל שכן שהוא כשלוחה ואם עושה מעשה יד דין הוא שתעשה מעשה שליח דיד עדיפא משליחות הילכך אהני בה היקשא דיד והיקשא דשליחות היקשא דיד מה יד בסמוכה לה אף חצר בסמוכה לה והיקשא דשליחות דלא בעינן סמוך לה דהא שליח לקבלה לא בעינן סמוך לה הילכך גבי גט דחוב הוא לה בעינן דומיא דידה בסמוכה לה גבי מתנה דזכות הוא לה הויא כשליחות ושליח זוכה לאדם שלא בפניו בזמן שהאדם מקנה לו שאינו חב לאחרים אבל במציאה חב לאחרים הוא ובעינן משתמרת לדעתו כדי שתהא בידו ובההיא אפילו. שלא מדעתו. ולא ידענא מהיכא דהא שליח מדעתו מיהת הוא אלא דאמרינן חצר המשתמר כידו היא. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: האי חצר איתרבי וכו'. פירש רש"י דרב אשי אפירוקיה דרב פפא קאי דאמר דעת אחרת מקנה אותו שאני והכי קאמר חצר משום ידה איתרבאי וכיון שכן מה ידה בסמוכה לה אף חצרה בסמוכה לה ומיהו אפילו אינה סמוכה לה לא גרעה משליחות. הילכך גבי גט דחוב הוא לה אי אפשר לחצרה שתקנה לה מתורת שליחות אלא מתורת יד הילכך בין משתמרת בין אינה משתמרת בעינן שתהא עומדת בצד ביתה או בצד חצרה דכיון דמידה גמרינן סמוכה לה בעינן והכי אמרינן בהזורק אליבא דעולא. אבל גבי מתנה דזכות הוא לו חצרו קונה לו בין משתמרת בין אינה משתמרת מתורת שליחות ואפילו אינו עומד בה דזכין לאדם שלא בפניו זהו תורף פירושו. ורבים הקשו אם כן אפילו במציאה דליכא דעת אחרת מקנה תקנה שדהו שאינה משתמרת אפילו אינו עומד בה מתורת שליחות דזכין לאדם שלא בפניו ולי נראה דאינה קושיא כלל דכיון

דמתורת שליחות אתינן עלה לחצר אין שליחות מועיל אלא במקום שדעת אחרת מקנה שהרי אתה רואה שנחלקו למעט במגביה מציאה לחברו אי קנה חברו אי לא קנה ואפילו כשעשאו חברו שליח להגביה כאותה ששנינו במשנתנו ראה את המציאה ואמר לחברו תנה לי דאפילו כהאי גוונא איכא מאן דאמר לא קנה אף על פי שהכל מודים דהיכא דדעת אחרת מקנה זכין לאדם על ידי אחר ואפילו מאן דאמר המגביה מציאה לחברו קנה חברו לא מטעם שליחות הוא אומר כן אלא דוקא היכא דאיכא למימר מיגו דזכי לנפשיה וכו' דהא תלמוד מעשיר דליכא מיגו קיימא לן כרבנן דאמרי יתננה לעני הנמצא ראשון וטעמא דמילתא לפי שאי אפשר לזכות לחברו מתורת שליחות אלא אם כן נעשה שלוחו של בעל הממון והיכא דליכא דעת אחרת מקנה אין כאן בעל ממון שיהא זה שלוחו. הילכך במציאה חצר אי אפשר לה לקנות מתורת שליחות ולא משום מיגו דלא שייך בה כלל וכי תימא אם כן אפילו משתמר כל שאינו עומד בה למה הוא קונה דהא לאו יד הוא וכדאמרינן לענין גיטין ולאו שליחות נמי היא שאין כאן בעל ממון איכא למימר דכל שהיא משתמרת. למה שהוא זכות לו כידו היא שאף מה שבא לידו כי ניחא ליה דליקני בחצר המשתמרת הוא נותנו ויד אריכתא היא מה שאין כן לענין גיטין דכיון דלא ניחא ליה דתקנה חצר המשתמרת אינה כידה שמה שהוא חובה לאדם כשהוא בידו אינו נותנו בחצר המשתמרת אדרבה מוציאו ממנה. ואם תרצה תפרש דחצר המשתמרת שהיא קונה במציאה תקנת חכמים היא כי היכי דתקון לה ארבע אמות וכל שכן זו שהיא בידה ממש. כן נראה לי. נמצא פסקן של דברים דבגט בעינן עומדת בצד חצרה אפילו במשתמרת. ובמתנה לא בעינן ואפילו באינה משתמרת. ובמציאה בעינן באינה משתמרת ובמשתמרת לא בעינן דחצרו המשתמרת קונה לו שלא מדעתו. וכן דעת ר"י בר' ראובן אל ברגילוני ז"ל דקיימא לן כרב פפא דאמר דעת אחרת מקנה אותן שאני דבתרא הוא ורב אשי נמי מתרץ אליביה אבל הרי"ף ז"ל השמיט פירוקיה דרב פפא מכלל דסבירא ליה ז"ל דלא סבירי לן דעת אחרת מקנה אותן שאני לגבי חצר שאינה משתמרת. אף על גב דשאני לגבי רץ אחריהן ואין מגיען אלא אפילו במתנה בשדה שאינה משתמרת בעינן שיהא עומד בצדה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות זכייה ומתנה. ועובדא דרבן גמליאל לא קשיא דנקטיה כפירוקיה דההוא מרבנן דמטלטלי אגב מקרקעי הקנה להן דהכי נמי איתא לסוגיין בפרק קמא דקידושין. ולפי זה נראה לי דרב אשי לאו לפרוקי אליבא דרב פפא בלחוד אתא אלא כי היכי דלא תקשי לדידן גט דאפילו במשתמרת בעינן עומדת בצד ביתה ופריק רב אשי דחצר איתרבאי משום יד הילכך בגט בעינן סמוכה לה דומיא דיד ולא גרעה משליחות כלומר נקיט לה סתמא לרב פפא

כדאית ליה אפילו שאינה משתמרת ולדידן דוקא במשתמרת משום דסבירי לן דאינה משתמרת לא דמיא לשליחות שהשליח משמר וזו אינה כן אבל משתמרת כשליחות היא וזכי במתנה מדין שליח ובמציאה לרב פפא מאותן הטעמים שכתבנו למעלה ולדידן מתקנת חכמים שמשום זה אי אפשר כיון שבמתנה אינה קונה אלא מתורת שליחות זה נראה לי לפי דרכן של הרי"ף והרמב"ם. נמצא פסקן של דברים לפי דרך זה דבגט בעינן עומדת בצד חצרה אפילו במשתמרת. ובמתנה ובמציאה במשתמרת לא בעינן באינה משתמרת בעינן. עד כאן לשונו.

וזה לשון הריצב"ש: האי חצר משום יד איתרבי וכו'. פירשו בו חצר משום יד איתרבאי וכיון שכן בעינן דומיא דידה בסמוכה לה ובין משתמרת ובין אינה משתמרת אינה קונה משום יד אלא בעומד בצד ביתו או בצד שדהו. ומיהו כשאינו עומד בצד ביתו או בצד שדהו אף על גב דמשום יד לא קניא מכל מקום לא גרע משליחות וקונה מדין שליחות במה שהוא זכות לו לפי שחצרו נעשית לו שליח לזכות לו. אבל גבי גט דחוב הוא לה אין חצרה נעשית לה שליח לחוב לה שלא מדעתה בין משתמרת בין אינה משתמרת אבל כשעומדת בצד ביתה או בצד חצרה אז מדין יד מתגרשת למו אם בא גט לידה וכי תימא אם כן במציאה תקנה לו חצרו באין עומד בצד שדהו מדין שליחות אפילו כשאינה משתמרת כמו שבמתנה קונה לו דהא זכות הוא לו. יש לומר דבמציאה אין דעתו שתהיה חצרו שלוחו כיון שאינה משתמרת לדעתה והכל יכולין לזכות בה ולא סמכה דעתיה והרי הוא כאלו גלה בדעתו שאין רצונו שתהיה חצרו שליחו וכשהיא משתמרת לדעתו אז סמכא דעתיה ומסתמא ניחא ליה שתהא שלוחו ותקנה לו לזכותו. אבל במתנה דאיכא דעת אחרת מקנה אפילו בחצר שאינה משתמרת סמכא דעתיה שהרי לא יוכלו אחרים לזכות בה אלא מי שמקנה אותה לו הנותן. ולפי זה הפירוש קטנה שאין לה שליחות אין חצרה קונה לה שלא בפניה ואפילו במשתמרת ואפילו במציאה או במתנה. והרא"ה יש לו פירוש אחר בזה וכתוב בחדושין ולפירושו קשה דהך סוגיא דהכא פליגי אההיא דפרק הזורק. עד כאן.

וכתב הרמ"ך. זרקו לו מתנה לתוך שדהו והיו אחרים רצין אחריה לזכות בה מן ההפקר קודם שזכה בה המקבל אף על פי שלא אמר זכתה לי שדי אף על גב שהיא מתגלגלת כל כך שאם רץ אחריה אינו מגיעה כיון שהיא מתגלגלת על רשותו קנה אותה דדעת אחרת מקנה אותה. וכן נראה לומר דהוא הדין דנותן לא מצי הדר זכי בה ומשקלה כיון דאמר האיך מקבל מתנה זכתה לי שדי וצריך עיון. ויותר קרוב לומר דאף על גב דלא אמר זכתה לי שדי כיון דדעת אחרת מקנה אותה קני כיון דאמר ליה נותן הילך מתנה

זו ואמר אין וזרקה לו בתוך שדהו והוא עומד שם וצריך עיון. מיהו אי אמר המקבל לא בעינא לה להאי מתנה וקדמו אחרים וזכו בה מן ההפקר יש מי שאומר שזכה בה ואין הנותן יכול להוציא מהן והרמב"ם ז"ל כתב דין זה. וכן נראה לומר לענין מציאה דדוקא היכא דראה אותן רצין אחר המציאה והוא לא היה שם אצל המציאה קודם שרצו הם הוא דאמרינן דצריך שיאמר זכתה לי שדי אבל אם היה הוא עומד אצל שדהו והיו שם גוזלות או צבאים שבורים של מציאה לפניו וראה אותן ואחר כך באו אחרים ונכנסו שם ונטלו יכול הוא להוציא מידם לפי שכבר קנתה לו שדהו כיון שהיה עומד בצד שדהו ומתניתין דראה אותן רצין אחר המציאה היינו טעמא דצריך שיאמר זכתה לי שדי לפי שהוא ואותן הרצין באו כאחת ולא זכה בהן מתחילה. כן נראה וצריך עיון. עד כאן.

זרק ארנקי בפתח זה וכו'. יש ספרים שכתוב בהן אפקריה דאמר כל מאן דבעי ליזכי ביה ופירש בעלמא. ולא נראה דהאיך רוצה לפשוט הפקר ממתנה ושמא אפקריה לאו דוקא. ולקמן בפרק השואל מייתי לה אהפקר וצריך לדחוק לדמות מפקיר לנותן. תוספות שאנ"ץ.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: פירש רש"י ז"ל והפקירו לכל הקודם. והזקיקו לפרש כן מה יאמרו בפרק השואל גבי גללים הקולט מן האויר הרי אלו שלו ואם איתא לדרבי יוסי בר חנינא דאמר חצרו של ארם קונה לו שלא מדעתה ליקני ליה אויר חצרו. ופריק רבא אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי ואקשינן והא מבעי בעי לה רבא דבעי רבא זרק ארנקי וכו' ואי סלקא דעתך במתנה קא בעי רבא ולא בהפקר מאי קושיא לימא כי קא מיבעי ליה במתנה ומשום דאיכא דעת אחרת מקנה אבל בהפקר פשיטא ליה. ואיכא למידק אי בהפקר היכי מוכח לה רב פפא מדבעי רבי ירמיה במתנה וכו' ויש לומר דשאני הכא דהפקר שהוא מדעת בעלים הוא וכדעת אחרת מקנה אותן הוא. ואם תאמר אם כן היינו כדעת מאן דאמר התם בנדרים בשלהי אין בין המודר הפקר כמתנה מה מתנה עד דאתיא לידיה דזוכה אף הפקר נמי עד דאתיא לידיה דזוכה דאלו למאן דאמר התם דהפקר לאו כמתנה אלא מכיון דנפק מידיה דמפקיר אסתלק ליה מיניה מפקיר לגמרי ולא חשבינן ליה כזוכה מידא דמפקיר הכא נמי ליכא דעת אחרת מקנה. יש לומר דאפילו הכי כיון דבשעה שיצא מתחת ידו הפקירו מדעתו לכל הקודם הרי זה כדעת אחרת מקנה. ואינו מחוור בעיני עדיין כל הצורך דמכל מקום אי שני לו בין הפקר זה להפקר דעלמא והרי זה כמתנה וכדעת אחרת מקנה אכתי מאי קא מקשה התם בפרק השואל מהא לימא ליה שאני התם דהפקר מדעת הוא וכדעת אחרת מקנה אותו הוא. ויש לומר דרב פפא הוא דסבירא ליה הכי דהפקר מדעת כדעת אחרת מקנה אותן ודקא מקשה התם לית

ליה הכין אלא כיון דמשעת הפקרו נסתלק לו אין דעת אחרת כאן מקנה בשעת קניינו. ומאן דמתרץ ליה נמי התם שאני הכא דמפסיק כלי הוא הדין דהוה מצי לתרוצי ליה כסבריה דרב פפא דדעת אחרת מקנה אותו שאני אלא דניחא ליה לתרוצי למאי דסבירא ליה למקשה.

ועוד דקושטא דמילתא קאמר ליה דכל הלכא דמפסיק כלי אין אויר חצרו שאין סופו לנוח קונה לו.

והראב"ד ז"ל פירש לזו דזרק ארנקי במתנה כפשטה דשמעתיה וזה לשונו: זרק ארנקי בפתח זה וכו'. ואמר שיזכה לו בעל הבית. אלא דאיכא למידק עליה מההיא דהשואל ומסתברא כוותיה ואי מההיא דפרק השואל לא קשיא דכיון דאמר רבא דאויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי דהא ליכא לאפלוגי בין דעת אחרת מקנה לו לאין דעת אחרת מקנה דכיון דלא נח ולאו כמונח דמי אם כן הרי זה כמי שלא נכנס לתוך חצרו כלל וכשלא נכנס לחצרו דעת אחרת מאי מהני ליה הרי זה כאומר לחברו ארנקי שיש לי כאן ליקני לך חצרך דלא קני ומדאיבעי ליה לרבא הכא שמעינן דאסתפוקי אסתפקא ליה אי כמונח אי לאו כמונח בין דאיבעיא ליה בהפקר או במתנה ופריק ליה דכשאין מפסיק כלי הוא דאסתפקא ליה אבל במפסיק כלי פשיטא ליה. כן נראה לי. עד כאן.

והריטב"א ז"ל פירש שהנכון דבעיא דרבא בין בהפקר בין במתנה והתם בפרק השואל פרכינן מינה לענין הפקר והכא תרווייהו פשטינן ליה מהא דמציאה דבהפקר לאו כמונח דמי ובמתנה כמונח דמי. והא דאמרינן מתגלגל קאמרת שאני מתגלגל דכמונח דמי פירוש וכיון דכן לא תפשוט מינה הכא למתנה מיהת דאויר דאין סופו לנוח יהא כמונח אבל לענין הפקר שפיר תפשוט לן דכיון דמתגלגל לאו כמונח דמי כל שכן באויר שאין סופו לנוח ולא אפשיטא בעיין לענין מתנה והוה ליה חומרא לתובע וקולא לנתבע ואוקי ממונא בחזקת נותן דהוא מאריה קמא. והא דתנן התם בגיטין היתה בראש הגג וזרק לה גט וכו' אינו ענין לכאן למיפשט בעיא מינה וכדפרישנא בדוכתא בסייעתא דשמיא. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל פירש רש"י ז"ל והפקירו לכל הקודם. וכן כתוב במקצת ספרים כפירושו מלשון רב יהודאי גאון ז"ל והכריע הרמב"ן כן מההיא דפרק השואל וכו'. ולי נראה דבין בהפקר בין במתנה קא בעי ליה ומוכח לה ממתניתין ומדרבי ירמיה דהא קאמר דבמתנה אף על פי שרץ אחריהן ואין מגיען קני ואף על פי שהוא אויר שאין סופו לנוח וכן במתניתין שזכה לו במציאה ברץ אחריהן ומגיען דעל כרחך לא בעינן רץ אחריהן ומגיען אלא כי היכי דליקרי עומד בצד שדהו ומשתמרת לדעתו וכל שיכול לרוץ

אחריהן ומגיען כיון דהוי עומד בצד שדהו אף על פי שלא רץ והלכו משדהו או שלקחום אחרים זכתה לו דאויר שאין סופו לנוח כמונח דמי בין במתנה בין במציאה והפקר דלא משוינן פלוגתא לעיל בין דעת אחרת מקנה אלא לגבי עומד בצד שדהו דבמציאה בעינן עומד בצד שדהו בחצר שאינה משתמרת ובדאיכא דעת אחרת מקנה אף בחצר שאינה משתמרת קנו ואף על פי שאין עומד בצד שדהו כההיא דרבן גמליאל וטעמא משום דכל שאין עומד בצד שדהו לאו מדין יד איתרבאי אלא מדין שליחות דמסתמא הוא עושה חצרו שליח לזכות כל מה שראוי לזכות בו ומסתמא זהו בחצר המשתמרת דבחצר שאינה משתמרת מה תועלת יש לו בזה הרי יבאו אחרים ויטלוה דהא הפקר היא ואפילו עומדת בחצרו כיון שאינה משתמרת אבל גבי מתנה אפילו בחצר שאינה משתמרת יודע הוא שלא יטלוה אחרים אלא מי שנותן המתנה מזכה אותה אליו ואפילו חצר שאינה משתמרת הרי היא כחצר המשתמרת וכמו שכתבתי למעלה. אבל לגבי אויר שאין סופו לנוח לא שייך לחלק בין דעת אחרת מקנה לאין דעת אחרת מקנה והא דאיצטריך ליה לדרבי ירמיה ולא פשיט ליה מדרבי יוחנן וממתניתין דמשמע דכל שיכול לרוץ אחריהן ומגיען דהוי חצרו משתמרת קני ובמציאה ואף על פי שאין סופו לנוח וכל שכן במתנה. משום דהוה אפשר למידחי ליה דהא דקא בעיא והוא שרץ אחריהן ומגיען היינו כי היכי דליהוי אויר שסופו לנוח ואף על גב דלא בעי רץ אחריו ומגיעו ממש אפילו הכי כיון דבידו לרוץ ומגיען הוי כאויר שסופו לנוח אבל מדרבי ירמיה מדקאמר דבמהנה אף על פי שרץ אחריהן ואין מגיען אלמא אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי והוא הדין במציאה והפקר דלגבי הא ליכא לאפלוגי בהו אלא דבמציאה בעינן שיכול להגיען אם רץ אחריהן כי היכי דליקרי עומד בצד שדהו. והא דלא פשיט לה מדאמרינן בפרק הזורק היתה עומדת בראש הגג וזרק לה גט כיון שהגיע לאויר הגג וכו' נשרף הרי זה מגורשת. שאני התם דאף על פי שנשרף סופו לנוח הוא שהרי היה סופו לנוח בגג אם לא שנשרף ואויר שסופו לנוח לכולי עלמא כמונח דמי. וכן מדקאמר רב נחמן בר יצחק עלה לא שנו אלא שקדמה גט לדליקה אבל קדמה דליקה לגט אינה מגורשת דמעיקרא לשריפה אזיל אלמא סבירא ליה אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי. דשאני התם דכיון דקדמה דליקה כמי שזרקו לשרפו דמי מה שאין כן הכא דאפשר דנייח בבית וכדאמרינן בפרק השואל התם לא מפסיק מידי הכא מפסיק כלי והתם נמי הא קא מפסיק דליקה. צד כאן.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: ורבינו הגדול השמיט הך בעיא ולא הזכירה כל עיקר אלא שכתב במתנה אף על פי שרץ אחריהן ואין מגיען דכיון דמתגלגלין כמונחין דמו ומיהו.

לאו למימרא דאויר שאין סופו לנוח ודאי לאו כמונח דמי אלא מתגלגל פשיטא אויר תיבעי לך. וכיון דבגמרא לא איפשיטא בהדיא דיניה כדין תיקו דממונא ובהפקר כל הקודם וזוכה בו אין מוציאין מידו אבל במתנה מוציאין ממקבל לנותן אבל לא מנותן למקבל. ואני תמה למה לא כתבה הרב ובמסכת גיטין גרסינן גבי מתניתין דתנן היתה עומדת בראש הגג וזרק לה גט וכו' ואמר רב נחמן בר יצחק לא שנו אלא שקדם וכו' אבל קדמה דליקה לגט אינה מגורשת דמעיקרא לשריפה קא אזיל ולא ידענא אי משום הא איפשיטא ליה לרב דכיון דאמרינן אינה מגורשת כלל אלמא לאו כמונח דמי. ולא היא דשאני התם דכיון שקדמה דליקה כמו שזרקו לשרפו דמי מה שאין כן הכא דשמא נייח בביתה ואמרינן בהדיא בפרק השואל התם לא מפסיק מידי הכא מפסיק כלי והתם הא מפסקא דליקה וליכא למפשטה כלל. עד כאן.

אפקריה ואמר כל דבעי זכי ביה וכו'. לא גרסינן דהא לקמן מוקי לה במתנה. אי נמי גרסינן ליה ולאו דוקא אפקריה אלא לפירושא בעלמא שרצונו לומר אני נותנו במתנה לכל מי שירצה דהא לקמן מוקי לה במתנה. תלמיד ה"ר פרץ ז"ל.

אויר שאין סופו לנוח וכו'. אבל אויר שסופו לנוח קני אפילו באויר כדפירש רש"י ז"ל מההיא דגיטין ועוד מפרק מרובה וכו'. ואפילו למאן דאמר קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא לענין קנין כמי שהונחה דמיא דמשום אנטורי הוא הא מנטר. ויש ליישב האי סוגיא אפילו למאן דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא ומחייב זורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע דדילמא הכא איפכא דמשום אנטורי הוא והא לא מנטר. ואם תאמר ותפשוט האי בעיא מההיא דפרק הזורק דקתני התם הוא למעלה והיא למטה וכו'. ויש לומר דהתם אי אמרינן כמונח דמי הרי הוא מונח באש ומיהו קדם גט לדליקה בשעה שזרקו היה ראוי לנוח בארץ. תוספות שאנ"ץ והרא"ש.

רץ אחריהן ואינו מגיען. פירוש אין מגיען בתוך שדהו אבל יכול להגיען בחוץ. הראב"ד.

מתניתין: מציאת בנו ובתו. יש להקשות שאחד מאלו הבבות היא מיותרת שהיה לו לומר החיוב וממילא משתמר השלילה או בהיפך. ולפי שבזו המשנה יש שני פירושין דשמואל ודרבי חייא בר אבא יש לנו לתרץ לכל אחד מהן. ונתרץ לדעת שמואל שאם לא יאמר משנתנו אלא מציאת בנו ובתו הקטנים שהוא שלו היינו יכולים לפרש בה סברת רבי חייא בר אבא ולומר דקטנים לא קטנים ממש אלא הוא הדין גדולים אם הם סמוכים על שלחן אביהם לזה חזר ונתן שלילה בגדולים לומר לך שמה שאמר ברישא קטנים פירושו קטנים ממש. ולתרץ לסברת רבי חייא בר אבא נאמר שהבבא אחרונה היא פירוש הראשונה לומר אל תטעה בפירוש קטנים שהוא קטנים ממש אל ימשך

מזה שהשלילה לא תהיה נגזרת אלא בגדולים ממש שאינו כן שבאלו הקטנים ממש יש מציאות לחשבן כגדולים וליתן בהם השלילה וזה כשאינם סמוכים על שלחן אביהם. מהר"י אבוהב.

מציאת בנו ובתו הקטנים. פירש רש"י דמציאת בתו משום דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה. ולפי פירושו הא דאמר רבי יוחנן לקמן לא גדול ממש וכו' אבנו דוקא קאי אבל בת אפילו אינה סמוכה על שלחן אביה מציאתה לאביה דהתורה זכתה לו. וכן כתב כאן הרמב"ם בפירוש המשנה. וכן כתב גם כן הרמב"ן נ"ר. וכן מוכח בפרק החובל. וכן מוכח בסמוך דאקשינן האי שפחה היכי דמיא אי איתיה לאב דאביה הויא ואסיקנא דאיתיה לאב ומאי הרי הוא שלהן לאפוקי דרבה לא הויא. ומיהו איכא למידק דהא בריש פרק קמא דקידושין וכו' וצריך עיון הרשב"א. עיין תוספות פרק החובל (בבא קמא דף פז.).

וכתנ הריטב"א וזה לשונו: מציאת בנו ובתו הקטנים. בגמרא אסקה רבי יוחנן דבנו קטן לאו דוקא אלא כל הסמוך על שולחנה ואפילו הוא גדול זהו קטן וכל שאינו סמוך על שולחנו זהו גדול ואפילו הוא קטן. ומיהו בתו קטנה דקתני קטנה ממש ואפילו שאינה סמוכה על שלחנו וטעמא פירש רש"י משום דכתיב בנעוריה בית אביה. ואינו נכון דההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב ולא גמרינן מיניה דממונא מאיסורא לא גמרינן כדאיתא במסכת קידושין וכתובות. לכך פירש ר"י דטעמא משום איבת נישואין דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. עד כאן. והא דנקט בהחובל גבי קנס לישנא דשבח נעוריה. לישנא קלילא הוא שרגיל התלמוד להזכיר שבח נעוריה גבי ממון ולא בהכי תליא טעמא. תוספות שאנ"ץ.

ומציאת עבדו ושפחתו הכנענית. הא ודאי אפילו בשאינו זנם מפני שידם כידו. ומציאת אשתו פירושו משום איבה כדאיתא בגמרא ובנזונת דהשתא הוא דאיכא איבה ואף על גב דאיצטריך למתני דמציאת אשתו שגירשה הא אוקימנא בגמרא דמיירי בנזונת. הילכך הך רישא לאו בחדא גוונא אלא כל חד וחד כדאיתא וערבינהו ותנינהו כיון דשוו בדינא קצת. הריטב"א.

גמרא : אמר שמואל מפני מה אמרו מציאת בנו קטן לאביו. פירוש. דאלו בתו ואשתו טעמא רבה איכא כדפרישנא במתניתין וסבירא ליה לשמואל דקטן ממש קאמר ואפילו אינו סמוך על שלחנו מדקתני לה דומיא דבתו דהשתא לית ליה משום איבה ולהכי קא בעי ביה טעמא. מפני שבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו פירוש והוה ליה כאלו הגביהה לאביו. כן פירש רש"י. פירוש לפירושו וכיון דרבנן הוא דתקון מציאה לקטן

מפני דרכי שלום אמרינן שתהא מציאתו לאביו מהאי טעמא ואפילו לרב נחמן דאמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו בהא מודה לשמואל מטעמא דאמרן דהא רב נחמן תלמידיה דשמואל ולא פליג עליה מסתמא. ואקשינן למימרא דסבירא ליה לשמואל קטן לית ליה זכייה מדאורייתא פירוש דמשום דזכייתו במציאתו אינו אלא מדרבנן איכא למימר שתהא לאביו מזה הטעם שאמר שמואל דאף על גב דהאי לאו טעמא רבה הוא מכל מקום כדאי בו לזכייה דרבנן כי הם אמרו והם אמרו הא אלו היה לקטן זכייה מדאורייתא אין די בטעם זה שאמר שמואל לזכויי לאב במציאתו של קטן. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ פירש וזה לשונו: למימרא דסבר שמואל קטן לית ליה זכייה מדאורייתא. פירוש דהוצרך לטעמא דבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו דאי אית ליה זכייה לנפשיה אם כן לא היה צריך לאותו טעם אלא הוי הטעם דכיון דקנייה קטן תקינו ליה רבנן שתהא לאביו משום איבה כמו בתו והוא הדין דלאו דוקא דאורייתא דהכי נמי אפילו דרבנן לית ליה זכייה דאי הוה ליה זכייה מדרבנן אם א לא היה צריך לאותו טעם דמריצה וכו' אלא הוי הטעם משום איבה כדפירשתי. והא דנקט דאורייתא משום דבעי לאותובי דאפילו מדאורייתא אית ליה זכייה. עד כאן.

וכן פירש הרא"ש. וזה לשונו: למימרא דסבר שמואל דקטן לית ליה זכייה מדאורייתא השתא סלקא דעתין דאפילו מדרבנן לית ליה זכייה דאינו מגביה לעצמו כלל אלא תחילת הגבהתו לצורך אביו ומריצה מיד אל אביו והאי דנקט מדאורייתא משום דבעינן למידק מהך ברייתא דמייתי דאפילו מדאורייתא אית ליה זכייה. עד כאן לשונו.

והראב"ד פירש וזה לשונו: למימרא דסבר שמואל דקטן לית ליה זכייה מדאורייתא. דכיון דלא פריש טעמא דמתניתין משום דמעלה לה מזונות כדרבי יוחנן ואמר משום דאינו מאחרה בידו אלמא איהו לית ליה יד כלל. עד כאן.

וזה לשון מהר"י אבוהב: אמר שמואל מפני מה אמרו וכו'. יש להקשות שנראה ששמואל אינו נותן טעם כלל אמאי זאת המציאה היא של אביו ולא של בן או הפקר וזה שהוא אומר מפני שהבן מריצה אצל אביו. ואם כן ישאר לנו לדעת בזמן שהבן לא ירצה ליתנה לאביו מה יהיה דינו אם יזכה הבן או לא. ועוד שמזה הטעם אינו נראה שהבן לית ליה זכייה ואם כן היאך מקשה למימרא דסבר שמואל לית ליה זכייה לקטן וכו' ונאמר שידוע הוא שמן התורה לית ליה זכייה לקטן לא לעצמו ולא לאביו אלא שעכשיו באו חכמים ונתנו זכייה לאב על ידי הבן וזה אפשר להיות בשני פנים או שהקטן זוכה ומצד זכייתו אמרנו שיתן לאביו או נאמר שהקטן אין לו זכייה כלל אלא בשעה שמוצאה תקנו חכמים שיהא של אביה שהבן בכאן הרי הוא כמו האב בעצמו. וכראות שמואל אלו השני אופנים

אמר מפני מה אמרה משנתנו שמיד כשמגביה זה הקטן המציאה היא של אביו ולא נאמר האופן האחר שזוכה בנו ואחר כך הוא של אביו ואמר שהסיבה היא שתיכף להגבהת הקטן המציאה הגביהה לצורך אביו ולפיכך אין כאן שהות לזכייה לקטן. ועם זה יתורץ מה שיש לשאול היאך אפשר להיות זוכה זה הקטן לאביו מאחר שהוא אינו זוכה תחילה שהרי מבואר למעלה שאין לזכות אלא בתורת מיגו דזכי לנפשיה אמנם זה הקטן בכאן אינו זוכה לנפשיה והיאך יזכה לאביו אבל עם מה שאמרנו יתוקן הכל שסיבה שזכה האב היא בעבור שבכאן היא תקנה זו פרטית לפי שזה הבן בשעה שהגביהה האב זוכה והרי הוא כמו שהאב בעצמו הגביהה וזהו שאמר רש"י הילכך משמגביה לצורך אביו הגביהה. אם כן העלינו מכל האמור שזו התקנה שהמציאה יהיה לאביו היא מדרבנן ואף זה לא בכל אופן לכשנאמר שהבן זוכה לעצמו ואחר כך יהיה של אביו מצד זכיית הבן אלא שהאב מצד עצמו זוכה במציאה ולא מצד זכיית הבן שהבן לא זכה ואפילו מדרבנן. ועכשיו יצדק היטב מה שמקשה למימרא דסבר שמואל לית ליה זכייה והטעם שבנה הקושיא על דאורייתא שלפי מה שאמרנו שמואל אפילו מדרבנן סובר דלית ליה זכייה אבל הניח קושייתו על דאורייתא לפי שרצה להעלים קושייתו ולומר ראה גם ראה כמה הרחקת עצמך מן הדין שאפילו מדאורייתא אית זכייה יקטן והיאך אמרת אפילו מדרבנן. עד כאן.

למחצה לשליש ולרביע לא ילקט בנו אחריו. פירוש כיון דיש לו חלק בתבואת השדה הוה ליה עשיר ותנן מי שיש לו מאתים זוז הרי זה לא יטול לקט שכחה וכו'. ר"ח.

והתוספות לא פירש כן עיין דבור המתחיל ואבוה עשיר הוא וכו'.

וזה לשון הראב"ד: היאך מלקט בנו אחריו והרי העני כיון דקביל שדה למחצה הויא ליה קצירו ואף על גב דלית ליה שדה והרי הוא מוזהר על שלו דקצירך אמר רחמנא ושדך לאפוקי חוצה לארץ. עד כאן.

ואמר שמואל הלכה כרבי יוסי. תימה דהכא קאמר שמואל הלכה כרבי יוסי ובפרק כל הגט גבי המלוה מעות וכו' מפרש התם דשמואל לא בעי לפרושי טעמא דמתניתין משום וכו' משום דלא מוקי כיחידאה. ויש לומר דאפילו הכי נראה לו לאוקמי מתניתין כרבים. ועוד יש לומר דדוקא הכא פסיק כרבי יוסי משום דיד בניהם באמצע ולא דמי להההיא דגיטין ובכורות. הרא"ש. ועיין לקמן בתוספי הרא"ש בדבור המתחיל עשו את שאינו זוכה וכו'.

אי אמרת בשלמא דאורייתא. כתוב בתוספות דילמא אינו זוכה אלא מדרבנן ואביו לא זכי כלל וכו'. אף על פי שלא היינו מרויחים בזה הכא כלל מכל מקום היינו מרויחים

לקמן דלא יקשה דרבי יוסי אדרבי יוסי. עוד כתוב בתוספות ואם תאמר נימא דזכי לנפשיה מדרבנן וכו'. ואין להקשות שיתרצו כמו לקמן דמשמע ליה קטן ממש אפילו אינו סמוך דלא שייך איבה. דיש לומר דכיון דאין לו זכיה אלא מדרבנן לא פלוג כי דוקא לקמן דהוי דאורייתא שייך לומר כן וכן משמע לקמן לשון התוספות.

עוד כתוב בתוספות אין סברא שיתקנו שתי זכיות וכו'. ואין להקשות הא לרבי יוחנן תקנו שתי זכיות דהא לכולי עלמא מסיק דקטן לית ליה זכייה דאורייתא דאפילו מאן דאמר גזל גמור היינו מדבריהם ואפילו הכי אמר רבי יוחנן לקמן דתקנו לקטן על שלחן אביו שהוא של אביו משום איבה יש לומר דלרבי יוחנן כיון דתקנו אפילו בגדול הסמוך משום איבה כל שכן דקטן לא עדיף מיניה. גליון.

ופרקינן דשמואל מוקי לה למתניתין כתנא קמא דרבי יוסי וטעמא דמתניתין קמפרש וליה לא סבירא ליה. והקשו בתוספות ולמה ליה לשמואל לאוקמי למתניתין כרבנן ודלא כהלכתא לוקמה כרבי יוסי דהלכתא כוותיה ולימא דאפילו לרבי יוסי מציאת קטן לאביו משום איבה דהא ודאי עדיפא ליה לאוקמה כרבי יוסי דהלכתא כוותיה ואף על גב דיחידאה הוא מלאוקמה כרבנן דרבים נינהו ודלא כהלכתא. ותירצו דשמואל משמע ליה מתניתין בקטן ממש ואפילו אינו סמוך דומיא דבתו דקתני בהדיה ואם כי ליכא איבה דגבי בתו הוא דאיכא איבה דנישואין. הריטב"א.

והרא"ש ז"ל כתב וזה לשונו: וסבר רבי יוסי קטן אית ליה זכייה מדאורייתא. תימה דילמא מדרבנן אית ליה זכייה ואבוה מיניה קא זכי. ויש לומר משום דרבי יוסי נמי סבירא ליה מציאת קטן לאביו כדמוכח מתניתין טובא הכא ובעירובין ובהערמת מעשר שני בפרק התקבל ולא משתמיט דפליג רבי יוסי אלא גבי לקט. ועוד מדאיצטריך למימר ילקט בנו אחריו אלמא זכי בהו אביו דאם לא כן לישמעינן דלא הוי מציאת קטן לאביו וממילא ידענא דילקט בנו אחריו וכיון דמודה רבי יוסי דמציאת קטן לאביו אם איתא דזכיית קטן מדרבנן למה היה להם לתקן שיזכה הוא תחילה ואחר כך יזכה אביו אבל כשזוכה מן התורה אתי שפיר שזכייתו מן התורה תקדום לזכיית אביו. ואם תאמר כיון דפירש ר"י דמודה רבי יוסי דמציאתו לאביו אם כן כי משני שמואל טעמא דתנא דידן וכו' מי דחקו לפרש משנתנו דלא כהלכתא. ויש לומר דניחא ליה לאוקמי מתניתין כרבנן ולא כיחיד אף על גב דסבר לה כרבי יוסי. ועוד דמשמע ליה לשמואל קטנים דמתניתין קטנים ממש וכו'. ולי נראה דאין הקושיא קושיא ולא התירוץ תירוץ דסברת התלמוד היה כך דאם אין לקטן זכייה מן התורה לא יוכל ללקוט אחר אביו דאף על גב דתקנו לו חכמים זכייה דוקא לטובתו תקנו דלא ליתי לאנצויי אם יקחו מידו מה שזכה בו

ומה שאמרו חכמים מפני דרכי שלום ואין מוציאין בדיינין קאמר רבי יוסי שמוציאין בדיינין ומכל מקום לא תועיל אותה זכייה לגזול עניים ולהכי הוצרך אביי לתרץ עשאוהו כמי שהלכו בו הנמושות ורבא עשו את שאינו זוכה כזוכה וגם מה שתירצו דאם איתא דזכיית קטן מדרבנן למה היה להם לתקן שיזכה הוא תחילה ואחר כך יזכה אביו. הא נמי ליתא דמעיקרא תקנו לכל קטן זכייה אף אם אינו יתום ותקנו חרש שוטה וקטן ובתר הכי תקינו שזכייתו לאביו. עד כאן לשונו.

וזה לשון מהר"י אבוהב ז"ל: וסבר רבי יוסי קטן אית ליה זכייה מן התורה. יש להקשות ולימא דאינה אלא מדרבנן. ועוד שזו הקושיא אין זו מקומה והוה ליה למימר גופא. ונאמר שאי אפשר שרבי יוסי אמר סברתו מדרבנן שאם הזכייה לקטן אינה מדאורייתא היאך יש להם יכולת לחכמים לתקן זה מאחר שימשך מתקנתם ביטול תורה שאב גוזל את העניים וזהו שאמר רש"י ז"ל וכיון דמדאורייתא לית ליה זכייה נמצא גוזל וכו'. טעם אחר דאי מדרבנן למה תקנו שתי תקנות לא היה להם לתקן אלא תקנת האב שיהיה קונה. ועם זה מתורצת הקושיא השניה שעל כרחך כל המשא ומתן היה בנוי על ההקדמה שרבי יוסי אית ליה זכייה לקטן מדאורייתא ולפיכך הוכרחנו להפך סברת שמואל דאמר שמואל טעמא דידן וכו'. ועכשיו בא לסתור ולהרוס כל המשא ומתן האמור למעלה ולאמת ששמואל טעמא דנפשיה קאמר. ולזה אמר אלא להורות דהדר ביה מכל האמור למעלה. עד כאן.

דף יב:

עשו את שאינו זוכה כזוכה. פירש בקונטרס אף על פי שאין לקטן זכייה במקום אחר כאן עשאוהו כזוכה. וקשה דבמקום אחר נמי יש לו זכייה בין יש לו אב. בין אין לו אב. ועוד עד השתא קשיא לן דאי זכייתו מדרבנן לא היה לו ללקוט אחר אביו משום דלאבוה קא מלקט ועכשיו בא. לתרץ דאף על גב דזכייתו מדרבנן איהו זכי ברישא והדר זכי אבוה מיניה ועל זה לא שייך לישנא דעשו שאינו זוכה כזוכה. ונראה לפרש כי ההוא דפרק כל הגט דהמלוה מעות לכהן או ללוי או לעני להיות מפריש עליהו מחלקן. וכההיא דפרק שני דבכורות כל שחילופיו ביד כהן פטור מן המתנות דעשו כהן ולוי ועני אף על גב דלא מטא לידייהו כאלו מטא לידייהו וחזרו ונתנו לבעל הבית והכא נמי עשו עניים דעלמא שלא זכו בלקט כאלו זכו בו וחזרו ונתנו לו. ודוקא אשתו ובנו אבל פועל גופיה לא אף על גב דמהאי טעמא נמי איכא למישרי פועל גופיה דעניים ניחא להו דללקוט פועל כי היכי דכי אגרי לדידהו מלקטי אף אינהו שאני הני דיד אשתו. ובניו באמצע אבל פועל

גופיה אמר קרא לא תלקט לעני להזהיר העני על שלו ומשום ניחותא דפועלים לא רצו להתיר אבל פועל בשכרו היה מותר ללקט אם לא בשביל בטול מלאכתו. ואף אם נתן לו בעל הבית רשות אסור כדתנן במסכת פאה פרק ה' לא ישכור אדם את הפועל על מנת שילקט בנו אחריו משום דמוזיל גביה ונמצא שוכר פועליו בלקט של עניים וכן אם היה מרשהו ללקוט מוזיל גביה. תוספות שאנ"ץ והרא"ש.

והריטב"א כתב וזה לשונו: רבא אמר עשו את שאינו זוכה כזוכה. כלומר לעולם מתניתין כרבי יוסי וטעמא דרבי יוסי לאו סשום דקטן יש לו זכייה מן התורה אלא זכייתו מדרבנן. פירש רש"י ועשו את הקטן שאינו זוכה מן הדין כאלו הוא זוכה. ויש שהקשו עליו דסוף סוף זכייה דקטן זה מדרבנן הוא והיכי מפקע מידי זכיית עניים דעלמא שהיא מן התורה. ויש שפירשו בתוספות האחרונות עשו את העניים דעלמא שלא זכו בפאה זו כאלו כבר זכו בה והפקירוה לבניו של פועל. ואין זה טעם נכון אלא פירוש רש"י עיקר ודקאמרת היכי פקעה זכייה דעניים דעלמא שהיא מדאורייתא הא לאו מילתא היא דהא קיימא לן דהפקר בית דין הפקר וכל שכן הכא דניחא להו לעניים דעלמא וכדמפרש ואזיל והם מחלו זכותם אצל בניו של זה. והוי יודע דכל מאי דאמרינן בסוגין דקטן אין לו זכייה מדאורייתא היינו במציאה ופאה שאין שם דעת אחרת מקנה אבל כשיש שם דעת אחרת מקנה יש לו זכייה כדאמרינן במסכת גיטין שלש מדות בקטן ושם פירשתיה יפה בסייעתא דשמיא. עד כאן.

ופליגא דרבי חייא בר אבא דאמר רבי חייא בר אבא וכו'. לא פליגא אמאי דאמר שמואל קטן לית ליה זכייה דאורייתא דהא לא פליג רבי יוחנן אמאי דתנן מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום וקיימא לן כתנא קמא ודלא כרבי יוסי דאפילו גזל גמור מדבריהם לא הוי דמאי דאמרינן בגיטין זוכה לעצמה היינו בדאיכא דעת אחרת מקנה דהתם זוכה לעצמו מדרבנן והוי גזל גמור להוציאו בדיינים אבל במציאה אפילו מדרבנן לא זכי כי אם מפני דרכי שלום. אבל מאי דאמרינן ופליגא היינו במאי דקאמר שמואל דטעמא דמתניתין משום שבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו ולפום האי טעמא קטן קטן ממש וגדול גדול ממש דקטן אפילו שינו סמוך מריצה אצלו וגדול אפילו סמוך על שלחן אביו אינו מריצה אצלו. ורבי יוחנן סבירא ליה דטעמא דמתניתין משום איבה לפי שנותן לו מזונות אם אין מציאתו של אביו יהיה לו איבה כיון דלא טרח בה הבן לא יתן לו מזונות ולפי זה לא קטן קטן ממש ולא גדול גדול ממש אלא הכל תלוי בסמוך על שלחן אביו ואין סמוך דאפילו גדול דאית ליה זכייה מדאורייתא מציאתו של אביו בסמוך על שלחנו כי היכי דלא ליהוי ליה איבה.

ובבתו קטנה אף על גב דאינה סמוכה הוי דאב משום איבה כיון שבידו למסרה למנוול ומוכה שחין. וכן בגדולה וסמוכה משום איבה דמזונות ולא הוי דידה אלא בגדולה ואינה סמוכה ואם כן גם בתו לכולי עלמא גדול ממש אלא דלרבי יוחנן נמי בעינן דלא תהא סמוכה. הריצב"ש ז"ל.

רבי יוחנן אמר לא גדול ממש וכו'. כתוב בתוספות אף על גב דשמואל אית ליה בפרק התקבל קטן זוכה לעצמו וכו' פירוש ויקשה אם כן היאך אמה העבריה זוכה בעירוב לאחרים. ויש מתרצים דעירוב שאני דשתופי מבואות דרבנן לכך זוכה אפילו לאחרים כשאחד מזכה שאינו אביו דומיא דאדון דהתם דמזכה על ידי אמה העבריה קטנה. עוד כתוב בתוספות ואמרינן איכא בינייהו קטן וכו' זה היו יכולים לתרץ כגון שאביו הוא המזכה אלא סתם קטן לא משמע הכי. גליון.

ואומר רבינו תם דהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל ואין לזכות בעירוב על ידי בנו הסמוך על שלחנו. ומיהו אפילו לדברי רבינו תם יתום המתפרנס משל בעל הבית אינו כבנו ומציאתו לעצמו וגם מצי לזכות על ידו דדוקא בבנו קאמר דמציאתו לאביו דרגיל הוא לפרנסו תדיר תקינו רבנן משום איבה אבל יתום שאין זה רגילות כי אם אקראי בעלמא לא תקינו רבנן והויא לעצמו וגם עירוב מזכה אחר על ידו. תלמירי הר"פ.

והרמב"ן ז"ל כתב וזה לשונו: ופליגא אדרבי חייא בר אבא וכו'. וקיימא לן כר' יוחנן אבל בבתו גדולה ממש ואינה סמוכה אבל קטנה אף על פי שאינה סמוכה מציאתה לאביה. והכי מוכח בפרק החובל. ואומר רבינו תם ז"ל כיון דקיימא לן כרבי יוחנן הא דתנן בעירובין מזכה להם על ידי בנו ובתו הגדולים וכו' לא קטן קטן ממש אלא גדול וכו' וכן בכל מקום שאמרו בו כיוצא בזו כי ההיא דתנן במסכת מעשר שני מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבתו ובנו הגדולים וכו' אבל לא יאמר כן לבנו ובתו הקטנים מפני שידם כידו ומייתי לה בפרק התקבל התם נמי לאו דוקא אלא גדול וסמוך על שלחן אביו קטן הוא. ואין הדבר נראה כן דהכא משום איבה תקינו ליה רבנן והתם ליכא משום איבה כיון שאביו נותן לו אף על פי שהוא נותן לזכות בה לאחרים הא למה זה דומה לנותן מתנה לאשתו שיש לה יד. ואף על גב דאמרינן במסכת נדרים דכי תנן ומזכה להם על ידי אשתו דוקא כשיש לה חצר באותו מבוי דמיגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני אלמא אין לה יד לזכות לאחרים אפילו ברצון הבעל. שאני אשה דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל וידו כידה אי נמי עדיפא מידה וההיא נמי לרבי מאיר היא אבל לרבנן אף על פי שאין לה חצר יש לה יד אבל גבי בנו גדול כיון שיש לו יד יכול לזכות לאחרים לא יהא אלא מתנה דקא יהיב ליה אחר מי תקינו ליה רבנן לאב הכי נמי זכי

אפילו לאחרים אבל אשה שאני דאפילו מתנה נמי בעל איתי ליה זכייה בגווה. ומיהו בקטן ודאי כיון דאין זכייה לקטן אף על גב דגבי שתופי מבואות דרבנן זכיא שפחתו העברית שהיא קטנה כדאיתא בפרק התקבל גבי אב כיון דתקינו רבנן שיהא של אביו בסמוך על שלחנו אינו זוכה לאחרים אפילו ברשותו שהרי אין לו יד אלא מדרבנן ואתיא דרבנן ועקרי דרבנן לגמרי דלא תקון ליה זכייה במקום אב אלא לצורך האב והא דתנן לא ילקט בנו אחריו בקטן אבל גדול אף על פי שסמוך על שלחן אביו ילקט דהא אית ליה זכייה מדאורייתא כאשתו. עד כאן.

אמר רבי יוחנן בקונה עבד נוקב מרגליות ואין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת דלאו עשה עמי מלאכה הוא אלא במלאכה זו בלבד לפיכך לא נשתעבד לאדונו אלא באותו מלאכה. רבינו חננאל ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: הכא בעבד נוקב מרגליות. אמתניתין קאי דהוה ליה כעדור עמי היום ויהיב ליה שכר. רבא נמי דאמר במגביה מציאה וכו' אמתניתין קאי אבל בברייתא דמתבטל במציאתו הילכך דבעל הבית הרא ורב פפא דאמר ששכרו ללקוט מציאות קאי אברייתא ומתחזי לי אכולהו פליג דאם לא שכרו למציאות בכל ענין מציאתו לעצמה והלכתא כוותיה דבתרא הוא. עד כאן. ולהלן תמצא עוד בזה בסייעתא דשמיא.

במגביה מציאה עם מלאכתו ומשום הכי הוא לעצמו משום דאינו מתבטל כלל ממלאכתו. אבל כשאינו מגביה עם מלאכתו דאז מתבטל ממלאכתו הויא לרבו. ואם תאמר רבא במאי מוקמי לה הא דתניא בפרק קמא דקידושין . אמה העבריה מציאתה לעצמה ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד ומדאיכא שכר בטלה אם כן לא מיירי במגביה מציאה עם מלאכתו ואפילו הכי קאמר לעצמה. ויש לומר דרבה מוקי לה הא דהתם בשפחה נוקבת מרגליות משום הכי קאמר דיש לרבה שכר בטלה אבל הכא לא מצי למימר הכי מדלא קתני ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד הילכך צריך לשנויי שינוייא אחרינא. תלמיד הר"פ.

והריטב"א כתב וזה לשונו: במגביה מציאה עם מלאכתו. פירש רש"י שאינו בטל ממלאכת רבו כלום ושמעת מינה שאלו היה בטל ממלאכת רבו מציאתו לרבו. והקשו בתוספות מהא דתניא בפרק קמא דקידושין דמציאת אמה העבריה לעצמה ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד. ותירצו דההיא מוקי לה בשפחה נוקבת מרגליות. ויש מתרצים דרבא הכי קאמר מתניתין במגביה מציאה עם מלאכתו. שעל חיוב כך הוא וכי איכא בטול מלאכה נותן לרבו שכר בטלה בלבד ואינו דומה לפועל דכיון ששוכרו סתם למלאכה אף מציאה בכלל ואינו בדין שיאמר תהא מציאתי לעצמי. ואתן לך שכר בטלתי

שלא אמרו אלא בעבד עברי שעל הרוב כשמוצא מציאה אין בו בטול מלאכה לרבו. מפי רבי. עד כאן.

והרא"ש כתב וזה לשונו: רבא אמר במגביה מציאה עם מלאכתו וכיון דלא בטל מלאכתו מציאתו לעצמו אבל היכא דביטל מלאכתו והגביה מציאה לא נאמר יתן לרבו שכר בטלה ותהא מציאה לעצמו אלא כל המציאה לבעל הבית דאי לא תימא הכי אם כן נוקי למתניתין אפילו בשבטל מלאכתו ומציאתן שלהן דקאמר חוץ משכר בטלה וכי תימא מציאתן שלהם לגמרי משמע הא ליתא דהא רבי יוחנן מוקי מתניתין בנוקב מרגליות ואיהו קא יהיב שכר בטלה. עד כאן לשונו.

ששכרו ללקוט מציאות. אבל בסתם הוי לעצמו. ואם תאמר לפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בזמן שאמר לו סתם אבל אם פירש לו ששכרו ללקט מציאות מציאתו לבעל הבית ויש לומר דהכא הכי קאמר בזמן שאמר נכש עמי היום כמו שאמר לו מציאות ניכוש ועידור הרי אלו של עצמו דמשמע שרוצה שפיר שיהיו שאר מציאות של עבד אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה היום פירוש שאמר לו כל מציאות שתמצא היום הרי אלו שלי או אמרינן מציאתו לבעל הבית. תלמיד ה"ר פרץ.

ומהר"י אבוהב כתב וזה לשונו: רב פפא אמר כגון ששכרו ללקט מציאות. יש להקשות לרב פפא איך תתיישב הברייתא. ונאמר דראוי לדקדק בלשון הברייתא דהיה לו לומר בזמן ששכרו לנכש או לעדור אבל נראה דלא מה שאמר לו עכשיו הוא מה ששכרו מתחילה אבל מתחילה שכרו ללקט מציאות ועכשיו כשבא הפועל להתחיל במלאכתו פירש לו הבעל הבית המלאכה שהיה לו לעשות שהיא נכש או עדור בזה מציאת פועל לעצמו. ואם בזמן שבעל הבית בא לתת מלאכתו לפועל לא פירש לו מלאכה פרטית אלא סתם מלאכה שזה הדבור אינו מנגד לדבור הראשון של זמן השכירות ששכרו למציאות שבכלל מלאכה סתם יכנס מציאה ומציאתו לבעל הבית אז נוכל לפרש שבתחלה שכרו סתם ומיד אמר לו נכש עמי עדור עמי וכיון שפירש לו עכשיו זו המלאכה נראה שלאלו הפרטים שכרו ולא לדבר אחר ואף על פי שבעל הבית יאמר לו לך למצוא מציאות אינו יכול להכריחו דהיכא דגלי גלי ואי איתרמי ליה מציאה הויא לפועל. אבל אם בתחלה לא גלי ליה המלאכה פרטית אלא סתם מלאכה יכול אחר כך לומר לו שילך להביא מציאות דגם כן מלאכת המציאה בכלל מלאכה סתם. עד כאן. עד כאן נמצא מפלפול מהר"י יצחק אבוהב הרב של קשטילייא.

וזה לשון הריטב"א: רב פפא אמר כששכרו ללקט מציאות פירוש רב פפא אמתניתא קאי דכי קתני מציאת פועל לבעל הבית כששכרו ללקט מציאות בפירוש הא אלו שכרו

למלאכה סתם מציאתו לעצמו הילכך עבד ואמה כששכרו למאלכה סתם דומים ולפיכך מציאתן לעצמן. ולדברי רב פפא מתניתין הכי מיפרשא במה דברים אמורים כששכרו למלאכה דעלמא ואפילו בסתם כגון ניכוש ועידור אבל שכרו למלאכה של מציאות מציאותיו לבעל הבית ולדברי רב פפא הא דתנן מציאת עבדו ושפחתו העברים הרי אלו שלהן אתיא כפשטה בכל עבד ושפחה. והלכתא כוותיה וזהו דעת הריא"ף שהביא משנתנו כפשטה ולא הביא כלום מכל הסוגיא הזו. עד כאן.

והרא"ש כתב וזה לשונו: כגון ששכרו ללקט מציאות. ונכש עמי דקתני בברייתא היינו עשה עמי מלאכה סתם. ועשה עמי מלאכה דקתני היינו מלאכה של ליקוט מציאות כגון ששכרו ללקט דגים וקמשמע לן דאפילו מגביה מציאה אחרת לבעל הבית אדעתיה שימצא מציאה קאמר לו. ושיטה דחיקא היא לפרש נכש עמי ששכרו לסתם מלאכה.

והרמ"ה פירש וזה לשונו: דאקפוה כוורי באגמא ונמצאו שם דגים הרבה וזה נתכוון לשוכרו ללקט לו דגיטן הילכך אם אמר לו נכש עמי היום עדור עמי היום והוליכו ללקט לו מציאות מציאתו לעצמו מידי דהוה אעבד עברי. אבל אם אמר ליה עשה עמי מלאכה היום והוליכו ללקט מציאות מציאתו לבעל הבית. וצריך פירוש לפירושו אם נתרצה לו לדברי בעל הבית שישתנה ממלאכה למלאכה אמאי מציאתו לעצמו ואם חזר בו ולהכי מציאתו לעצמו אם כן אפילו עשה עמי מלאכה היום נמי אם לא נאמר כשאמר לו נכש עמי והוליכו ללקט מציאות מה שליקט ליקט לעצמה דהוי כאלו אמר אני חוזר בי שהרי אין זו המלאכה שהושכר לה ולא הוה צריך למימר חוזרני בי אבל היכא שאמר עשה עמי מלאכה סתם והוליכו ללקט מציאות אם איתא דחזר בו היה לו לפרש כיון דלסתם מלאכה שכרו. עד כאן לשונו.

האי שפחה היכי דמי אי דאייתי שתי שערות מאי בעיא גביה פירוש דאמה העבריה שמכרה אביה יוצאת בסימנים. וליכא למימר בשמכרוה בית דין בגניבתה שאין האשה נמכרת בגניבתה כדאיתא פרק קמא דקידושין. ומדלא אוקימנא כשמכרה היא את עצמה שמע מינה שהאיש מוכר את עצמו ולא האשה. אי דאיתיה לאב דאבוה בעי למהוי. פירוש ואף על פי שאינה סמוכה על שלחנו של אביה ומשום איבת נישואין וכדפרישנא במשנה. וזו ראיה גמורה שאין למעלה ממנה. הריטב"א ז"ל.

תיפוק במיתת האב וכו'. אין להקשות דנימא כגון שנולדה ספק בת תשעה לראשון או שבוה לאחרון ומכרו שניהם לאחר אותה בת ומית חד מינייהו בתר הכי והשתא מציאתה לעצמה דאמרה לאידך אייתי ראיה דאבי אתה. דיש לומר אם כן גם היתה יוצאת מן האדון במיתת חד מינייהו דהא היא מוחזקת בעצמה ואמרה לאדון אייתי ראיה. ואי

עדיין שניהם קיימים הוי מציאתה של שניהם ולא מצי לדחויי לכל חד שתאמר לו אייתי ראיה שיכתבו הרשאה זה לזה. אבל מיהו מצי לאוקמי כגין ששוב נשטתו או נתחרשו דלא מצו למכתב הרשאה. גליון.

לאפוקי דרבה. פירוש לאפוקי שאינו של אדוניה נקט שלהם ולעולם דאבוה הוי. ומיהו אנן דלא קיימא לן כריש לקיש מוקמינן בדליתיה לאב ומציאתה לעצמה ממש וכדקתני הרי אלו שלהן. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ומאי הרי אלו שלהן לאפוקי דרבה. למעוטי דאדון אבל של אביה היא ואף על פי שאינו מעלה לה מזונות העדפה היא שהרי אדון מפרנסה. עד כאן.

ורבינו חננאל ז"ל כתב וזה לשונו: לאפוקי דרבה. פירוש למעוטי אדונה ממציאתה. ויש אומרים לאפוקי מהא דאמר רבה בפרק האשה נקנית זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי באה משנתנו להוציאה מטעם של רבה. עד כאן.

במגורשת ואינה מגורשת. והא דקתני במתניתין אף על פי שלא נתן לה כתובה דמשמע אבל מגורשת גמורה היא. הכי קאמר אף על פי שאינה ראויה לנתינת כתובה. תוספות שאנ"ץ והרא"ש ז"ל.

כתוב בהלכות. ומסתברא לן דגמרא דילן לית לה האי סברא וכו' וכתב ה"ר יהונתן ז"ל וזה לשונו: ואין אנו חוששין לגמרא דירושלמי דאותן רבנן בתראי שסדרו לנו התלמוד הבבלי הביאו בו אותן סברות שהן כהלכה הנאמרות בתלמוד הירושלמי ורוב התלמוד הבבלי מהן כגון דברי רבי יוחנן וריש לקיש וכל הנקראים בשם רבי ומה שראו שהוא שלא כהלכה הניחו אותו בתלמוד ירושלמי. עד כאן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מציאת אשתו שהיא מגורשת ואינה מגורשת הרי היא שלה ואף על פי כן הוא חייב במזונותיה והוא הדין שחייב בכל תנאי ממון של כתובה ואם מתה יורשה מכל מה שתחת ידו מספק וקרוב לומר שאם נשבית אינו חייב לפדותה כיון שהיא ספק מגורשת אין אני קורא בה ואהדרינך לי לאנתו והוא הדין שאינו אוכל פירות כיון שנתן לה גט ואפשר לומר כיון שאינה מגורשת ודאי עדיין אשתו היא לכל דבר חוץ מזכות מציאתה. (חסר כמו עשר תיבות).

במאי עסקינן אי לימא בשחייב מודה וכו'. הוי יודע דכל היכא דאמרינן בשחייב מודה היינו שהוא מודה בחיובו ולא סגיא אלא בשמודה שלוה ולא פרע. וכל היכא דאמריגן שאין חייב מודה אפשר בו אחת משלש טענות או שטוען שלא היו דברים מעולם ושטר מזויף הוא או שטוען שכתב ללות ולא לוה. או שטוען פרעתי ואמרינן אי בשחייב מודה שלוה ולא פרע כי יש בהן אחריות נכסים אמאי לא יחזיר פירוש דהשתא סלקא

דעתין דלקנוניא לא חיישינן ואביי הוא דחדית האי סברא לקמן ופירש מתניתין משום דחיישינן לקנוניא דאלמא עד השתא לא הוה סברינן הכי. ויש שפירש דלהכי לא פרכינן אמאי לא יחזיר דאפילו תימא דעל פיו אין לנו לטרוף שלעבר יחזיר לטרוף לקוחות מכאן ולהבא דהא אי בעי משעבד נכסיה מהשתא ולהבא ויחזירנו המוצא בבית דין לגבות בו מכאן ולהבא בלבד וקמא עיקר הריטב"א ז"ל וכן פירש הרשב"א ז"ל וזה לשונו: אילימא בשחייב מודה כי יש בהם אחריות וכו'. פירוש דאכתי לא ידעינן דחיישינן לפרעון וקנוניא והא דאלקימנא בטעמא דמיישינן שמא כתב ללות בניסן וכו' לאו משום דחיישינן דילמא משקר ומשום קנוניא אלא דילמא דלא רמיא עליה הוא דכל שכתב ללות ולוה לא דכיר ליה אי לוה מיד או לא הילכך לא מהימנין ליה. עד כאן לשונו.

אלא בשאין חייב מודה. כלומר דטוען פרעתי כי אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר דהא איכא למיחש לפרעון לחודיה ולא משום דנפל ואיתרע ליה דהא אכתי לא ידעינן להההוא טעמא דלקמן הוא דחדית ליה. אלא משום דכיון דלא נקיט מלוה שטרא בידיה מהימן כדמהימן במלוה על פה דהא טעמא דלא מהימן במלוה בשטר היינו משום דאמר ליה שטרך בידי מאי בעי והכא ליתא לשטרא בידיה וזה אומר ממני נפל. הרשב"א.

ואלא בשאין חייב מודה כי אין בו אחריות נכסים אמאי יחזיר. והקשו בתוספות ודילמא מתניתין בשאין חייב מודה וכגון שטוען לא היו דברים מעולם ומזויף הוא הילכך ממה נפשך יחזיר דאי מקיים ליה מלוה בדין גובה מבני חרי מיהת ואי אמרת דלפרעון ולקנוניא לא חיישינן יגבה אפילו ממשעבדי ואי לא מקיים ליה הא לא גבי כלל. ור"י ז"ל הביא ראיה מוו ומההיא דלקמן שהבא לגבות מן היורשין ומן הלקוחות אין אומרים לו בית דין קיים שטרך דזיופא לא שכיח.

וכבר השיבו על ר"י ז"ל כמה תשובות כתבתים במסכת גיטין והתשובה המחוורת מהא דאמרינן בפרק גט פשוט שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי אמר תנו נותנין וכו'. ואוקימנא דנקט מלוה שטרא שאינו מקויים אמר ליה תנו קיימיה לשטריה וגובה מלוה מן היורשין לא אמר תנו אינו גובה דלא קיימיה לשטריה והנכון בעיקר קושייה דהכא אף על פי שטוען הלוה לא היו דברים מעולם אנו חוששין שמא לא כך היה אלא שכתב ללות ולא לוה ועל ידי שלא קבל המעות אינו זוכר לגמרי וכסבור שלא כתב מעולם וכיון דנפל ואיתרע ליה כל מאי דאפשר למיחש חיישינן אם כן שפיר פרכינן אמאי יחזיר דאפילו מקיים ליה מלוה שמא כתב ללות ולא לוה. הריטב"א ז"ל. ולקמן נכתוב עוד בזה בסייעתא דשמיא גבי הא דאמרינן שמואל מוקי למתניתין בשאין חייב מודה. ועיין בתוספות לקמן דבור המתחיל הא קאמר לא היו דברים מעולם.

לעולם בשחייב מודה והכא היינו טעמא דלא יחזיר שמא כתב ללות בניסן וכו'. פירוש דודאי לקנוניא ולשקרא לא חיישינן אבל אנו חוששין שמא. נזדמן הדבר שכתב ללות בניסן ולא נזדמנו מעות למלוה עד תשרי ואם איתא דהכי הוה אין לו לגבות בשטר זה כלום ואפילו מבני חרי וכל שכן ממשעבדי דמכאן ולהבא דהאי שטר מוקדם הוא ופסול ואף על גב דאי בעי משעבד נכסיה מכאן ולהבא אין לו לגבות כלום בשטר זה מחמת שום מיגו.

ותו דדילמא גבי מזמן ראשון כדאיתא לקמן במכלתין גבי שטרי חוב המוקדמים. ובדין הוא דמצי למימר דמתניתין חיישינן שמא כתב ללות ולא לוה כלל והחייב מודה בקנוניא אלא דהשתא סלקא דותיה דלקנוניא לא תיישינן אי הכי כל שטרי דעלמא נמי וכו'. פירוש בשלמא לדידי הא לא שכיח לכתוב בניסן ולא לוה עד תשרי אלא לדידך דחיישת להא ניחוש הכי בשטרא דעלמא דכל מאי דאפשר שלא לטרוף לקוחות שלא כדין אית לן למיחש ופרקינן דהא מילתא דלא שכיח הוא ובעלמא לא חיישינן להכי בשטרא דעלמא דלא ריעי אבל הני ריעי וחיישינן כל מה דאפשר. הריטב"א.

וכתב הרשב"א וזה לשונו: אי הכי כל שטרי דעלמא ניחוש להו דהא אמרת דעתים שאדם מקדים וכותב עליו דילמא מצטריך לזוזי לקמיה וספרא הוא דאתרמי ליה השתא והילכך אפילו שטרא דמפיק מלוה קמן לא נגבי ביה ממשעבדי עד דמייתי ראיה אימת מטא שטרא לידיה. ופריק כל שטרי דעלמא לא ריעי והני ריעי ומתוך ריעותן אנו חוששין להן. ומכאן נראה לי קושיא על דברי הרמב"ם שכתב דכי תנן מצא שטרי חוב לא יחזיר הני מילי לכתחילה הא אם החזירו מותזר וגובה בו. ונראה שדקדק אותו מלשון המשנה דקתני לא יחזיר ולא קתני הרי זה פסול. ומכאן הויא תיובתיה דאינהו ודאי בקיאין בדינא דמתניתין ומידע ידעי דאם החזירו מוחזר ואם איתא מאי קא מקשה כל שטרי דעלמא ניחוש להו השתא האי דנפל ולכתחילה לא יחויר אם החזירו מוחזר ולא חיישינן שטרי דעלמא דאיתנהו בידא דמלוה מתחילתן ועד סופן ניחוש להו אלא אם כן תאמר דהכי קא מקשה כל שטרי דעלמא ניחוש להון וכל שכן האי בשהחזירה והוא הדין דהוה ליה לאקשויי אי הכי אפילו החזירו נמי אלא דבההיא לא אתפרשא בהדיא ועוד דלרבותא נקט אפילו שטרי דעלמא וכל שכן זה שלא היה לו להחזיר והחזירו ולקמן גבי מצא גט אשה בשוק נראה בהיפך מדבריו לפי סוגית השמועה. עד כאן לשונו. וכתב בעל השרדי מסתברא שאם יש ללוה בעל חוב פחזירין למלוה כיון שיש לו בעל חוב כנגד חובו והוא מודה בו הנה אינו חוב ללקוחות.

וכתב הרמב"ם שכל שטרות שדינן בלא יחזיר אם החזיר הרי אלו כשרין וגובין בהן ואין

מוציאין אותם מתתת ידי בעליהן והרי הן בחזקתן ואין חוששין להם. עד כאן. וכתוב בספר ההשגות אמר אברהם אין זה מחוור כי השטר אחר שנודע בפיסול והוחזק בכך לבית דין או נודע בעדים איך נעשה בו מעשה השטר. עד כאן. ונראין דבריו ואפילו פרעו בכח בית דין ואחר כך נודע ענין הנפילה מחזיר המעות ללוה. אמנם אם פרעו הלוה מעצמו ואחר כך מצא עדים מסתברא דמהניא ליה תפיסה. עד כאן. שיטה.

אלא הא דתנן כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו וכו'. בלאו הך מתניתין דכותבין הוה מצי למיקשי ליה מדידיה דכיון דחיישינן לשמא כתב ללות אלמא כותבין שטר ללוה אף על פי וכו' ומשום דכותבין חיישת שמא כתב ללות ולא לוה דאי אין כותבין ליכא למיחש כלל דהשתא לא סלקא דעתך דילמא איקרי וכתיב וכיון דסבירא לך דכותבין קשיא לכתחילה היכי כתבינן. אלא דאי הוה מקשי הכי לא מוכחא לן חברתיה דמקשה והשתא מקשה דודאי לא חיישינן לשמא כתב ללות ולא לוה דהא תנן כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו אלמא לא חיישינן להכי דאי חיישינן תיקשי לכתחילה היכי כתבינן אלא ודאי לא חיישינן ואם כן הדרא קושיא לדוכתה. הריצב"ש.

לכתחילה היכי כתבינן. הא דפריך עלה פשיטא בפרק גט פשוט אהלוה נותן שכר פריך ושינויא דמשני התם מוכיח כן. תוספות שאנ"ץ. והרב אבן מיגש פירש שם בענין אחר עיין שם.

ניחוש שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי. פירוש דנהי דבשטרי דעלמא דנפקי מיד בעלים לא חיישינן בדיעבד אבל לכתחילה ניחוש להו כיון דאפשר דבשלמא לחוש שמא לא לוה כלל ועביד קנוניא על נכסיו ליכא למיחש דהא אמאי עביד קנוניא כיץ שבידו לשעבד נכסיו כדין קודם לקוחות אבל להא דאפשר בלא קנוניא ושיזדמן לו הדבר כך. ניחוש. הריטב"א.

דף יג.

בשטרי הקנאה דהא שעבד נפשיה בחליפין ולא חיישינן לנתינת המעות אלא נשתעבד מעידנא ההיא דקנו מיניה בחליפין. רבינו חננאל.

וכתב הרשב"א וזה לשונו: בשטרי הקנאה דהא שעבד נפשיה. פירש רש"י שעבד נפשיה בין ילוה בין לא ילוה שהרי הקנה לו נכסיו מעכשיו. אבל הריא"ף כתב בתשובה דאפילו בשטרי אקנייתא לא משתעבד עד דמטא שטרא לידיה ושטר הקנאה לדידן בעדיו בחתומיו לאביי דוקא בדמטא שטרא לידיה כדאיתא בסמוך אף לשטרי אקנייתא לדידן כן וכך פירש ר"ח. והריא"ף הביא ראיה מההיא דתנן בפרק יש נוחלין נמצאת

דייתקי וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. ואין זה נכון דודאי לכולי עלמא בשטרי אקנייתא לא בעינן מטא שטרא לידיה משום דמעכשיו הקנה לו נכסיו בקנין. ותדע לך מדאקשינן לקמן לאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו מהא דתנן מצא גיטי נשים וכו'. הרי זה לא יחזיר שאני אומר וכו' אלמא למאי דהוה סלקא דעתין דאביי עביד שטרי דלאו אקנייתא כשטרי אקנייתא אקשינן אפילו נמלך נמי עליהן ולא נתנן זכה אלמא בשטרא אקנייתא לא בעינן דמטא שטרא לידיה. ודוחק הוא לומר דמעיקרא הוה סלקא דעתיה הכי וכי אהדר ליה הני מילי היכא דמטא שטרא לידיה לאו בשטרי דלאו אקנייתא בלחוד קאמר אלא בין בשטרי דלאו אקנייתא קאמר דמאן דמקשינן ליה לאביי וסבר דדוקא בשטרי אקנייתא הוא דאמרינן דשעבד נפשיה סתמא דמילתא דינא דשטרי אקנייתא הוה ידע שפיר. ועוד דשמואל הויא תיובתייהו דאמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים ויחזירנו קאמר אפילו טעין לוה כתבתי ללות ולא לויתי ואמאי יחזיר דילמא נמלך עליו ולא לוה בו וזו ראיה מוכרחת לדברי רש"י ז"ל. עד כאן.

והרמב"ן ז"ל כתב וזה לשונו: הא דאוקמי רב אסי למתניתין בשטרי הקנאה פירש רש"י ז"ל שמקנה לו נכסיו מהיום בין ילוה בין לא ילוה יגבה מהן לאותו זמן מהיום. פירוש לפירושו לא שיאמר בפירוש הריני משעבד עצמו מעכשיו בין אלוה בין לא אלוה ולומר שבקנין סתם לא קנה שלא היה הקנין אלא כדי שילוה מעכשיו דאם כן אפילו בשטר בלא קנין יכול לשעבודי נפשיה בהכי חתמו שטר פלוני וזכו בו בשבילו דבמזכה לו על ידי אחר קנה ודאי ולמה אמרו שטרי הקנאה אלא בסתם הוא ואין בהם שנוי אלא שהן שטרי הקנאה בשמן. וכל רבותינו ז"ל הראשונים כך הם מפרשים שיש בהן קנין. ואין צריך לפרש שכיון שקנו ממנו סתם זכו לו משעת קנין ואם על תנאי הקנה היה לו לפרש שהרי אלו זוכין למלוה שלא בפניו שהעדים מקנים סודר בשבילו וזוכין לו. וכתב רבינו חננאל ז"ל ולא אשכחן פירכא לא להא דאביי ולא להא דרב אסי ולתרווייהו בעינן דמטא שטרא לידיה. ותמהתי דלרב אסי לא בעינן דמטא שטרא לידיה כלל. וראיתי לרבינו הגדול שכתב בתשובת שאלה במי שנתן נכסיו לשני בניו והאחד במדינת הים וקנו עדים מידו וכתבו השטר בלא שום תנאי ושיור ונתנוהו לאחר שהיה שרוי עמו במדינה. ולאמר זמן חזר בו האב ונתן כל הנכסים לזה הבן השרוי עמו ואמר שתנאי היה בשטר הראשון. והשיב הרב ז"ל דאפילו לאביי לא מהני ולא מידי דהא בעינן מטי שטרא לידיה ושתי תשובות השיב בענין זה. ובאחת הביא ראיה ממה ששנינו מי שנמצאת דייתיקי חגורה לו על ירכו הרי זו אינה כלום ואמרו סמפון היוצא מתחת ידו של מלוה וכו' ללמדך שכל שטר שיוצא מתחת יד מלוה אינו כלום. וכל שכן שהוסיף לנו תימה מה נעשה בהא

דרב אסי ובדשמואל דאמר אי משום דכתב ללות ולא לוה הא שעבד נפשיה ואם תאמר שהוא מפרש הא דרב אסי בדמטא שטרא בתר הכי לידיה וכן ההיא דשמואל בשחייב אומר תנו שהוא כמי שלוה והכי קאמר אי משום דכתב ללות ולא לוה ומשום קנוניא אמר תנו הא שעבד נפשיה וכיון שעכשיו הוא כמי שלוה שהרי אומר תנו כדין טריף אי משום פרעון וקנוניא לפרעון לא חיישינן וכדברי ר"ח ז"ל שאמר דבעינן דמטא שטרא לידיה. אי הכי היכי אמרינן בגמרא דשמואל מצי סבר לה כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו הא כיון דאמר שטרי הקנאה ודאי לא סבר לה כוותיהו דלאביי אפילו בשטרי דלאו הקנאה בשחייב מודה ואומר תנו אין חוששין דהא לא חייש במתניתין דשמא כתב ללות ולא לוה ולקנוניא לא אביי ולא שמואל דמכיון דאמר תנו כמי שלוה בפנינו דמי. ומצאתי להרב רבי אברהם ז"ל שפירש הא דאמרינן אי משום כתב ללות ולא לוה הא שעביד נפשיה לומר שאין חוששין שמא לא לוה ומיד לוה נפל שאלמלא. שכבר לוה לא הוה משעבד נפשיה בקנין ולכתחילה כתבינן ולא חיישינן שמא לא לוה מיד עד תשרי משום דמשעת קנין שעבד נפשיה. ואינו נכון דהכא את אמר שעבד נפשיה אף על פי שלא לוה והכא את אמר שלא היה משעבד עצמו אלא אם כן לוה מתחילה. ועוד שאם כן היכא דנפל הוה לן למיחש ליה דילמא אקדים ושעביד נפשיה דאדרבה טפי הוה לן למיחש בשטר הקנאה ואין חייב מודה דילמא איקרי ושעביד על מנת ללות ולא לוה מלמיחש בשטרי דלאו הקנאה שחייב מודה דילמא איקרי וכתבו סהדי טעותא דהא סהדי דייקי וכתבו ואיהו זימנין דמצטריך ומתרמי ליה ספרא וכתיב בין שטר מלוה בין שובר בקנין ושלא בקנין כדאמרינן בשילהי פרקין וליכא למימר איהו דאפסיד אנפשיה משום דקנין לא מפסיד מידי אלא שהוא מיפה כחו של מלוה כדי שיקפוץ וילונו והטעם עצמו שפירש אינו כלום שהכותב שטר על עצמו ומשעבד נכסיו על דעת ללות אף בקנין הוא כותבו ועל דעת כן שהרי לדבריהם אין בין זה לזה כלום שאם ילוה רוצה הוא בשעבוד זה ואם לא ילוה בזה ובזה לא קנה הלה כלום ומה קנין מוסיף בדבר. ובדקנו ומצאנו בדברי מקצת הגאונים שאומרים דכל שטר שכתוב בו קנין אף על גב דלא מטא לידיה כלל קנה ולפיכך המוצא שטר מתנה שכתוב בו קנין יחזיר למקבל מתנה. וכן דעת רב יהוסף הלוי בפרק יש נוחלין שאפילו נמצאת לו מתנה בקנין קשורה לו על ירכו קנו דמשעת קנין שעביד נפשיה. והדין הוא פשטא דשמעתא ותריצתא דיליה. עד כאן.

וכן דעת הריטב"א וזה לשונו: אמר רב אסי בשטרא אקנייתא וכו'. פירוש וכי גבי מניסן כדין גבי ואף על פי שלא לוה עד תשרי או אפילו לא לוה וכן פירש רש"י משעת קנין שעביד נפשיה בין ילוה בין לא ילוה וכן עיקר. והוא הדין נמי דאף על גב דלא מטא

שטרא לידיה נמי זכי משעת קנין והיינו דאמרינן לקמן דהוו מכריזי הני שטרא אקנייתא דמשתכחן בשוקא ליהדרינהו למרייהי דאי שמא כתב ללות ולא לוה הא שעבד נפשיה ואמאי ניחוש שמא לא הגיע לידו. וליכא למימר דהתם בשחייב אומר תנו דהא מדקאמר ליהדרינהו למרייהו וליהדרינהו לאלתר משמע אלא ודאי כדאמרן. ומיהו אי עייל ונפיק אזוזי לא קנח עד שיפרע והא דלא חיישינן הכא דילמא עייל ונפיק אזוזי הוה משום דאי קפיד כולי האי לא הוה כתיב שטרא וכי היכי דלא חיישינן שמא נטל קנין בתנאי שלא יזכה עד שיפרע או עד שיגיע שטר לידו דהא לא שכיח. עד כאן.

אי הכי מתניתין דקתני אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר וכו'. פירוש אי אמרת בשלמא אפילו בשטרי דלאו הקנאה כותבין ניחא לי אוקמתא דמתניתין בשטרי דלאו הקנאה דחיישינן שמא כתב ללות ולא לוהן דהא כותבין שטר ללוה ואתי למטרף שלא כדין דהא שטרי דלאו הקנאה נינהו אלא דאכתי קשה לי טעמא היכי כתבינן לכתחילה כיון דחיישינן להכי. אלא לדידך דלתרוצי מאי דשיילינה לכתחילה היכי כתבינן אמרת דלא כתבינן אלא בשטרי הקנאה אם כן אוקמתא דמתניתין לא מתוקמא כלל. דאי בשטרי הקנאה וחיישת לשמא כתב דהא כותבין דהא כדין טריף ואי בשטרי דלאו הקנאה דטריף שלא כדין הא ליכא למיחש דשמא כתב ללות דהא אין כותבין עוד יש לפרשו בדרך אחרת אי אמרת בשלמא אפילו בשטרי דלאו הקנאה כותבין ניחא לי מאי דאוקימנא מתניתין בשחייב מודה ומשום שמא כתב ללות ולא לוה שאפשר להמצא זה כיון שכותבין אלא דאכתי קשיא לי על הך אוקמתאן דאף על פי שהדבר אפשר להמצא מכל מקום לא חיישינן ליה דמי הוא שכותב דאי חיישינן ליה אם כן לכתחילה היכי כותבין. אלא אי אמרת דההיא דכותבין דוקא בשטרי הקנאה אבל בשטרי דלאו הקנאה אין כותבין אם כן אוקימתא דאוקימנא למתניתין הוא דבר שאינו מצוי ושאי אפשר להמצא דאי בשטרי הקנאה הא כדין טריף ואי בשטרי דלאו הקנאה כיון דאמרת אין כותבין אי אפשר שימצא בהן כתב ללות ולא לוה. הריצב"ש.

כתוב בספרים ואינו לשון הגמרא אלא לשון רב יהודאי גאון. אי הכי מתניתין דקתני מצא שטרי חוב וכו' עד אף על גב דשטרי דלאו הקנאה כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבינן האי כיון דנפל ואיתרע ליה חיישינן. כלומר שמא עשו העדים שלא כדין וכתבו ללוה שטר הקנאה ואף על פי שאין מלוה עמו. וקושית הגאון קושיא אבל התירוץ אינו נכון דהא משום דנפל ואיתרע ליה לית לן למתלי ריעותא בסהדי דעבדי דבר שלא כדין. אבל הנכון בתירוץ קושיא זו דחיישינן שמא הלכו המלוה והלוה לעדים דאנן לא אמרינן אלא שאין כותבין שטר דלאו הקנאה ללוה כשאין המלוה עמו אבל אם באו המלוה והלוה

לצדים כותבין ונותנין בין למלוה בין ללוה ולא חיישינן שמא לא ילוה עד תשרי דהא מילתא דלא שכיחא היא ואם לזה חוששין אין לדבר סוף ואפילו מנה לו מעות ליחוש שמא פקדון הם אלא ודאי כל שהמלוה והלוה בפנינו לא חיישינן.

ומיהו בשטרא דהכא כיון דנפל ואיתרע חיישינן שמא אירע הדבר שנתנו ללוה שלא בפני המלוה והמלוה נתאחרה עד תשרי והוה ליה מוקדם ופסול. הריטב"א.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: כותבין שטרי הקנאה דשעביד לוה נפשיה בקנין מעכשיו בין ילוה בן לא ילוה דברשותיה דאינש הוא לחיובי נפשיה בכל מאי דבעי אבל שטרי מלוה דלא אית בהו אקנייתא לא כותבים ללוה עד שיהיה מלוה עמו דמיישינן לקנוניא שמא לחוב לאחרים הוא מחייב עצמו ושטר אמנה הוא או פסים. ואי איתיה למלוה תמן ושקיל איהו לשטרא מיד לית לן למיחש לקנוניא דידהו דכי מסר ליה שטרא לאלתר חייב ושעבד עצמו ונכסיו לו. וצריך עיון. ע"כ.

אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו. פירוש כיון שאמר הלוה לעדים העידו עלי שיש למלוה עלי כך וכך וכתבו שטר בזה וחתמו בו זכו למלוה ואף על גב דלא קנו מן הלוה והוא ינפיק שטרא מידא דמלוה אבל לא נפיק מתותי יד מלוה חיישינן דילמא אכתי לא מטא לידיה דמלוה. ומתניתין דאוקימנא בשחייב מודה דהאי שטרא מטא לידיה דמלוה מההיא שעתא דנכתב ומיניה נפל. רבינו חננאל.

כתוב בתוספות והשתא לאביי כי האי לאו מוקדם הוא וכו'. וביש תוספות כתוב בגליון דיש לומר דהוי פסידא לבעל השטר כי אם נכתב בכסלו שנה שלישית למלך ומכר בתמוז שנה שלישית למלך יאמרו לו לקוחות אייתי ראיה דכסלו הוה קודם. מיהו אין הפנים רוצה כך דמדקאמר נפקא מינה לשטרי חוב המוקדמים משמע דחייש לפסידא דלקוחות שיפסידו שלא כדין. גליון.

משום דקשיא ליה לאביי כיון דאמרת בשטרי דלאו הקנאה כי ליתיה למלוה בהדיה לא כתבינן לא אמרינן דילמא איקרי וכתיב. כך כתוב בספרים ופירושא בעלמא הוא. ולא נהירא שלא היה צריך לומר עדיו בחתומיו זכין לו מתוך קושיא זו דיכול להעמיד משנתנו גם בשטרי הקנאה ומשום דחיישינן לפרעון ולקנוניא כמו שמפרש עכשיו. ועל כרחין הא דקאמר אביי עדיו בחתומיו זכיך לו מסברא דנפשיה קאמר דנראה לו דמסברא היה לנו לומר עדיו בחתומיו זכין לו ולכך כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו ורב אסי חולק על זה לפי שלא ידע לפרש משנתנו בענין אחר ועל זה אומר דקשיא לאביי על מה שאמר רב אסי ואין לפרש משנתנו כמו שפרשה וכיון שלא נפרש משנתנו כמותו שוב אין אנו צריכים לדחוק ולומר דאין עדיו בחתומיו זכין לו. תוספות שאנץ.

וזה לשון תלמיד הר"ף: משום דקשיא ליה לאביי וכו'. דדילמא איקרי וכתיב לא חיישינן. פירוש ומשום הכי צריך לאוקמיה בעדיו בחתומיו זכין לו וקשה דאפילו לא סבירא ליה דילמא איקרי וכתב מכל מקום לא איצטריך טעמא דעדיו בחתומיו אלא יכול לאוקמי ברייתא דכותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו בשטרי הקנאה וטעמא דמתניתין דלא יחזיר משום דחיישינן לפרעוך ולקנוניא כדאמרינן לקמן. ויש לומר דהכי קאמר משום דקשיא ליה לאביי ולית ליה האי חששא דדילמא איקרי וכתיב לכך צריך טעמא דעדיו בחתומיו זכין לו דאי חיישׁ לפרעון צריך לומר דהאי חששא דאיקרי וכתיב לא סבירא ליה. עוד תירץ מורי הקר פרץ משום דקשיא ליה לאביי פירוש רב אסי מוקי לת לטעמיה דמתניתין דלא יחזיר משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא כדין ואביי מוקי לה בעדיו בחתומיו זכין לו ומשום הכי לא רצה לאוקמי מתניתין כדקאמר רב אסי משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא כדין דאם כן היה צריך לומר דחיישינן דדילמא איקרי וכתיב ואביי לית ליה האי טעמא. עד כאן.

והרשב"א והר"ן ז"ל כתבו: יש בספרים פירוש נוסף מלשון הגאון ז"ל בלשון הזה: משום דקשיא ליה לאביי דכיון דאמרת בשטרי דלאו הקנאה כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבינן לא אמרינן דילמא איקרי וכתב. והוא תימה ראם לא הביאו לאביי לומר עדיו בחתומיו זכין לו אלא משום דקשיא הא הוה מצי למימר עדיו בחתומיו אין זכין לו וכדרב אסי ולעולם לא חיישינן דילמא איקרי וכתיב דכיון דאמרת אין כותבין לא חיישינן ומתניתין בין בשטרי הקנאה בין בשטרי דלאו הקנאה ומשום דחיישינן לפרעון ולקנוניא דהכי מוקי לה לאביי על כרחך כדאמרינן בסמוך ויש לדחוק ולפרש דהכי קאמר דלעיל כי דחקינן לאוקומי מתניתין דכותבין שטר ללוה בשטרי הקנאה דוקא משום דהוה קשיא לן במתניתין דמצא שטר חוב בשחייב מודה אמאי לא יחזיר דלא הוה סלקא דעתיה דניחוש לקנוניא ואיצטרכינן לשנויי משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי וכיון שכן על כרחך מתניתין דכותבין שטר ללוה דוקא בשטרי הקנאה דאי בשטרי דלאו הקנאה לכתחילה היכי כתבינה כיון דהיכא דנפל חיישינן אבל לאביי דלא סבירא ליה טעמא דאיקרי וכתיב ועל כרחך אית ליה למימר דמתניתין היינו טעמא משום דחיישינן לפרעון למה ליה לדחוקי נפשיה ולמימר דההיא דכותבין שטר ללוה דוקא בשטרי הקנאה דכיון דסתמא קתני משמע דבכל שטרי היא ומשום דעדיו בחתומיו זכין לו. עד כאן.

וכן כתב הרמב"ן ז"ל. וכתב עוד ואף על פי כן לא ידעתי מי הביאו לגאון לידי הפירוש הזה אלא אביי סבר שהדין כך הוא ובכולהו שטרי כתבינה עד כאן.

אבל הריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו פירוש על כרחך אביי קאי על קושית הגמרא שהקשה ממתניתין דכותבין שטר ללוה וכו'. ומוקי לה בכולהו שטרי ואף על גב דלאו אקנייתא ומשום דסבירא ליה דעדיו בחתומיו זכין לו ואף על פי שלא לוה עד תשרי כיון דמטא שטרא לידיה כי טריף מזמנו של שטר כדין טריף. ויש בספרים כתוב לשון אחר ומביאו רש"י ז"ל משום דקשיא ליה לאביי דכיון דאמרת דבשטרי דלאו אקנייתא כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבינן לא חיישינן דילמא איקרי וכתיב. עד כאן. ולכאורה לפי הלשון הזה דברי אביי נאמרו על הקושיא שהקשינו ממתניתין דמצא שטר חוב וכו' אבל זה אי אפשר דההיא אינה קושית הגמרא אלא קושית הגאון. ורש"י ז"ל פירש דאביי ודאי על קושית מתניתין דכותבין שטר ללוה וכר קאי דמוקי לה אפילו בשטרי דלאו אקנייתא ומשום דעדיו בחתומיו זכין לו וכדפרישנא אלא דקא יהבינן טעמא לאביי למה אמר כן ואמרינן שהוצרך לפרש כן מתניתין דכותבין שטר ללוה דאי הוי מוקים לה בשטרי הקנאה וכרב אסי כי הוה מקשינן ליה ממתניתין דמצא שטר חוב לא הוה ליה פירוקא דפרקי לרב אסי דהכא חיישינן דילמא איקרי וכתיב לא ניחא ליה לאביי בההוא פירוקא. ועם כל זה אין הפירוש נכון כלל ושתי תשובות גדולות בדבר חדא כי היאך אפשר לומר שחשש אביי לקושית מתניתין דמצא שטר חוב ולא ניחא ליה בפירוקין דהא ההוא פירוקא לא אסקוה בגמרא אלא לשון רב יהודאי גאון ז"ל וכי תימא דאסיק אדעתיה האי קושיא ולא אשכח לה פירוקא אחרינא אליבא דרב אסי והא איכא לרב אסי פירוקא דמחוור כדכתיבנא לעיל דחיישינן שמא כתבו שטר ללוה כשהמלוה עמה ועוד דמתניתין דמצא שטר חוב לבתר מאי פירוקא דאביי נמי אותביה ליה מינה לקמן בסמוך ותריץ לה בטעמא דחיישינן לפרעון ולקנוניא ואם כן כי לית ליה לאביי נמי עדיו בחתומיו זכין לו הכי נמי מתרץ ליה דמתניתין לא יחזיר אף על פי שחייב מודה משום דחיישינן לפרעון ולקנוניא אלא ודאי ליתיה להאי לישנא דגאון ז"ל. עד כאן.

הני מילי היכא דמטי שטרא לידיה פירוש כגון שחייב מודה וכיוצא בו. הראב"ד ז"ל. **ואלא הא דתנן מצא שטר חוב וכו'**. ואם תאמר מאי קושיא דהכא נמי לכך לא יחזיי משום דדילמא לא מטא שטרא לידיה ולא זכו לו חותמיו. ויש לומר דשאני הכא דכיון דחייב מודה והוא אמר תנוהו לו הא מטא לידיה במצות הלוה והדר זכי ליה למפרע משעת חתימה וטורף בדין. הריטב"א ז"ל.

ואוקימנא בשחייב מודה. כלומר ואוקימנא על כרחך בשחייב מודה משום דקשיא לן אי בשאין חייב מודה כי אין בו אחריות נכסים אמאי יחזיר. הרשב"א ז"ל.

אמר לך אביי מתניתין היינו טעמא דחיישינן לפרעון ולקנוניא. והא דלא אוקי בטעמא דחיישינן שמא כתב ללות ולא לוה כלל משום דעדיפא ליה לאוקמי אפילו בשטרי אקנייתא. ועוד דניחא ליה טפי לאוקמי במילתא דשכיח טפי כיון דכתב מילתא דשכיח הוא דלוה בו וכיון דלפריעה קאי אפשר הוא דפרעו אבל לכתוב ללות ולא לוה כלל מילתא דלא שכיח הוא וכיון דעל כרחך בין הכי ובין הכי לא אפשר לן אלא דניחוש לקנוניא האי קנוניא דשכיח טפי ניחא ליה טפי למינקט.

ועוד דקושטא דמילתא אי משום שמא כתב ללות ולא לוה כלל ליכא למיחש לאביי ואפילו בשטרי דלאו אקנייתא דכיון דסבירא ליה עדיו בחתומיו זכין לו כיון דאמר תנו נותנין ליכא קנוניא אלא דינא דהא אפילו ידעינן בבירור דלא נתן עד עכשיו הרי הוא יכול ליתנו בפנינו ונשתעבדו נכסיו למפרע משעת חתימה דהא זכו לו עדיו בחתומיו מעכשיו לכשיגיעו שטר לידו. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: אמר לך אביי מתניתין היינו טעמא דחיישינן לפרעון ולקנוניא כבר פירשתי דליכא למיחש לשמא כתב ללות ולא לוה כלל דכיון דאמר תנו ומטי שטרא לידיה קני. אבל מכל מקום תמיהא לי היכי אפשר ליה לאביי לומר בשטרי הלואה שאם לא לוה כלל ישתעבדו נכסיו ואיכא למימר כיון דאמר תנו ומטי שטרא לידיה וסבירא לן עדיו בחתומיו זכין לו אף על פי שלא לוה קנה הא למה זה דומה לכותב שטר על עצמו שהוא משעבד עצמו לחברו במנה ומסרו לו משעת כתיבה שאין חוששין אם נטל כלום מידו אם לא נטל שהרי אפילו כתב בכתב ידו חייב אני לך מנה חייב כדאיתא בפרק הנושא ועוד יש לומר דהכא איהו אמר תנו שלויתי ומהימן שלוה ואפילו למפרע שהרי אם עכשיו ילוה בפנינו למפרע נשתעבדו לו נכסיו לאביי וגם זה אמת. עד כאן.

חיישינן לפרעון ולקנוניא. וצריך לומר דלית ליה ארעא אחריתי דאי אית ליה לא מצי למעבד קנוניא דמצו אמרי לקוחות הנחנו לך מקום. תוספות שאנץ והרא"ש ז"ל.

כתוב בתוספות ויש לומר משום פשיטי דספרא לא יפסיד ללקוחות ממון מרובה וכו'. וכן לשמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי חיישינן לרב אסי לפי שקשה לו להפסיד מה שנתן על שטר זה לכתבו וגם אין דומה לו עוולה כל כך כיון שלשם מלוה זו נכתב השטר והיה להם ללקוחות להזהר שמאותה שעה יצא הכל. תוספות שאנץ.

ולשמואל דאמר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן וכו'. הקשה רש"י ז"ל והיאך אפשר לומר דשמואל כאביי סבירא ליה ותירץ וכו' וזה כפי שיטתו ז"ל דבשטרי הקנאה לא בעינן דמטא שטרא לידיה ונכון הוא. הרשב"א ז"ל.

לא חיישינן לפרעון ולקנוניא פירוש דאף על גב דהאומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן

דילמא עביד קנוניא צל בעלי חובותיו שלא יגבו מאותן שחייבין לו אבל לפרעון ולקנוניא דלקוחות שיעשה כן לגבות מהם שלא כדין לא הוה חייש שמואל. הריטב"א ז"ל.

תימה לי מהיכן ידעינן דלא חייש לפרעון ולקנוניא נהי דלא חייש לפרעון מההיא דשטר הקנאה ואינו נאמן לומר פרעתיו וממני נפל משום דאם איתא דפרעיה הוה קרע ליה לאלתר ולא הוה משהי ליה דילמא נפיל מיניה ואתי ליד מלוה מכל מקום ניחוש הכא דילמא בשעה שפרעו עשו קנוניא ביניהם והניח השטר בידו. ואיכא למימר דכיון דאשכחן דסבר שמואל דלא חיישינן לפרעון משום שהלוה ירא וקורעו לאלתר הכי נמי אית לן למימר דסבר שהלוה ירא לעשות קנוניא פן יחזור המלוה ויתבע ממנו החוב. הרא"ש ז"ל

והרמב"ן ז"ל כתב וזה לשונו: ודאקשיה ולשמואל דאמר לא חיישינן לפרעון. קשיא לי לשמואל היכי אמרינן דלא חיישינן לפרעון דאם איתא דפרעיה מקרע הוה קרע ליה דילמא האי דלא קרעיה משום דבעי למעבד קנוניא הוא. ואיכא למימר דשמואל לא חייש לקנוניא כלל וכי איצטריך להוא טעמא משום דאיהו אפילו אין חייב מודה נמי אמר יחזיר. והאי דאמרינן דאי סבר לה כרב אסי מוקי לה למתניתין בשטרי דלאו הקנאה ומשום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה ער תשרי לאו משום קנוניא אלא משום דמילתא דלא רמיא עליה היא ולא מהימן. אי נמי משום דהך קנוניא שכיחא דכיון שלוה ולא פרע ניחא ליה שיטרוף מן הלקוחות כדין ושלא כדין אבל לוה ופרע לא דלא עביד איניש דעביד קנוניא על הלקוחות שיהא רשע ויקראוהו גזלן ולא קאי בהימנותיה. ואין זה נכון. ויש לפרש דמשום הכי לא חיישינן שמא פרע ומשום קנוניא לא קרע משום דאי דעתיה למעבד קנוניא לא הוה פרע ואי נמי פרע הוה יהיב ליה ההוא ממונא על מנת לטרוף מן הלקוחות כדי שלא תמחל שעבודיה דשטרא מלקוחות כי היכי דאי טרפי בדין טרפי הילכך ליכא למיחש למידי דאי בשעת פריעה דעתם לעשות קנוניא הרי לא נמחל שעבודו של שטר מנכסי לקוחות ואם לא היה דעתם בשעת פרעון מקרע הוה קרע ליה ותמהני ממה שהזכיר רבינו הגדול קנוניא במה ששנינו כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו שלא חששו בגמרא לקנוניא קודם למלוה שאין לדבר סוף שכמה מתנות ושטרי פסים יכול לעשות קודם שימכור נכסיו ואחר כך ימכור שאפילו מנה לו בפנינו יכול הוא להחזיר לו מעותיו ויהא אמנה וקנוניא בין שניהם שיגבה ממה שמכר אחר כך וכל שכן דבכתב ומסר סגי ולא בעינן מעות. אלא לא חיישינן להכי דאי בעי למעבד הכי מצי עבידן כי היכי דטריף כדין כדאמרינן. ועוד שאי אפשר לעשות תקנה לקנוניא זו והלוקח יחוש לעצמו. עד כאן.

שמואל מוקי למתניתין בשאין חייב מודה. פירש רש"י ז"ל באומר מזויף הוא. וכן עיקר מדאמרינן בסמוך לוה הא קאמר לא היו דברים מעולם ואי בטוען כתב ללות ולא לוה להדריה ללוה לצור על פי צלוחיתו של לוה. והקשה רש"י ז"ל אם כן היכי אקשינן אי הכי כי אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר וכו' קמה לא יחזיר כיון דלא טעין אלא מזויף הוא הא אי מקיים ליה גבי ואי לא לא גבי. בשלמא כי יש בהן אחריות נכסים בדין הוא דלא יחזיר דחיישינן לפסידא דלקוחות דילמא כתב ללות ולא לוה הוה ולא קנה מלוה דהא לא מטא שטרא לידיה ואף על גב דלוה לא טעין הכי מכל מקום אינו אומר תנו דלהוי כמאן דמטא שטרא לידיה ויזכה מלוה והשיב ז"ל דכיון דנפל איתרע ליה ואמרינן מפני שפסול היה לא נזהר בו ומהימנינן ליה להאי. ואינו מחוור דהיכי מהימנינן ליה אם העדים מעידים עליו שזהו כתב ידן וכי תימא כיון דנפל איתרע לה וחיישינן דטעו בסהדותייהו שמלוה כיון וזייף וכההיא דאמרינן בפרק גט פשוט אין חתימות ידאי היא מיהו מקמיה דרבה בר בר חנה לא חתמי. לא היא דאם כן היכי אמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים ואפילו בשאין חייב מודה ליחוש שמא מזויף הוא ויקיימנו שלא כדין כדקאמרת הכא אלא ודאי לכולי האי לא חיישינן ואם כן הדרא קושיא לדוכתה מאי קא מקשה כי אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר לפיכך דקדק מכאן ר"י ז"ל דהבא ליפרע מן הלקוחות או מן היורשים אינו צריך לקיים את שטרו וכו' ואין דינו מחוור וכו'. ויש מתרצים דהכא היינו טעמא דכיון דנפל איתרע ליה וחיישינן לכל מאי דאיכא למיחש ואמרינן דכתב ללות ולא לוה הוה ובשטרא דלא אקנייתא ומיהו לגבי גופו של נייר לצור על פי צלוחיתו שקלינן דבוריה כצורתיה כדאמרינן דאינו מכיר בו ומהדרינן ליה למלוה לצור על פי צלוחיתו ואכתי קשה לי קצת דאי כן היכי אקשיה הכין להדיא כי אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר אדרבה תמה על עצמך היאך נחוש לחשש רחוק כזה ואפילו בשיש בו אחריות נכסים. ויש לומר דהכי קאמר כיון שאתה חושש לו ומהפך דבריו ומשום דנפל ואיתרע אפילו לגבי בני חרי נמי אית לן למיחש. אי נמי יש לומר דמכל מקום מכלל דבריו שהוא טוען שלא הגיע שטר זה מעולם מידו ליד מלוה כן נראה לי. הרשב"א והר"ן ז"ל. וכן פירש הרמב"ן ז"ל בלשון ראשון. וכתב עוד ואפשר לפרש דכי יש בהן אחריות נכסים והוא טוען מזויף הוא משום הכי לא אמרינן שיחזיר ויתקיים בחותמיו מפני שהלקוחות יטענו כתב ללות ולא לוה הוה וכיון שהוא אינו אומר תנו טענתם טענה ואף על פי שטענתו אינה טענה אם באו עדי קיום וכדפרישית לעיל וכי אקשי מבני חרי מגבא גבי הכי קשיא ליה היכי תנא תנא יחזיר דמשמע אף על פי שלא נתקיים בחותמיו אמאי דילמא מזויף הוא כדקאמר לוה ואי

מחזיר ליה סבר כיון דאהדרוה רבנן לשטרא ולא חששו לטענתי שאמרתי מזויף הוא שמע מינה שאין ממש בדברי ושוב לא יטעון. ואוקימנא משום דלא גבי כלל. ולהאי פירושא בשטר שיש בו אחריות אף על פי ששנינו לא יחזיר משום שהלקוחות טוענין שמא כתב ללות ולא לוה מיהו מבני חורין יגבה אי מקיים ליה בחותמיו. והלשון הראשון יותר מרווח. ע"כ.

וזה לשון הריטב"א: בשאין חייב מודה. פירוש ולאו דטעין פרעתי וחיישינן לפרעון דהא שמואל לא חייש לפרעון ולא דטעין שטר אמנה הוא או כתבתי ללות ולא לויתי דהא אמרינן לקמן ונהדריה ללוה לצור על פי צלוחיתו. ופרקינן הא קאמר לא היו דברים מעולם ואם איתא שהוא טוען שכתב ללות ולא לוה מכל מקום שטרא דידיה הוא וניהדריה ניהליה אלא על כרחך הכי פירושו שאין חייב בו כלל והוא טוען מזויף הוא. וכן פירש ר"י ז"ל והביא ראיה מכאן שהבא לגבות מהיורשים או מן הלקוחות אין אומרים לו קיים שטרך דאי לא ממה נפשך נהדר ליה דאי מקיים לוה גבי ואי לא לא גבי. וכבר דחו שאין זו ראיה וגם אין הדין נכון. והכא היינו טעמא כי כשאמר הלוה מזויף הוא דלא מהדרינן ליה למלוה דחיישינן שמא אין הלוה זוכר לגמרי וקסבור שלא כתב שטר זה מעולם ואולי כתב ולא לוה ואם אתה מחזירו למלוה יקיימנו ויגבה בו שלא כדין דכיון דנפל ואיתרע ליה חיישינן כל מאי דאפשר למיחש וכדכתיבנא לעיל. עד כאן.

וכתב עוד להלן וזה לשונו: לוה הא אמר לא היו דברים מעולם פירוש ולפי טענתו לא היה גוף הנייר שלו מעולם כי המלוה זייף אותו. ואף על גב דפרישנא לעיל כי שמא אינו זכור וכתב ללות ולא לוה הוה כי אמרינן הכי היינו שלא להחזירו למלוה לגבות בו אבל ודאי אין לנו לתת אותו ללוה לצור על פי צלוחיתו כיון שהוא צווח ואומר כי לא היו דברים מעולם ומזויף הוא. ויש כמה תירוצים ופירושים בזה אבל זו תרומת דבריהם מפי רבינו בשם רבו הרמב"ן ז"ל. עד כאן.

וה"ר שלמה מדרוי"ש פירש הא דקאמר בשאין חייב מודה היינו שאומר שטר אמנה הוא זה ולא נעשית המלוה והשתא ניחא שפיר דמשום הכי אמר לא יחזיר דאי אמרינן דיחזיר ילך ויקיימנו דהא חתימת אמת היא ויגבה בו והוי שלא כדין שלא נעשה המלוה בו. אבל אי הוה טוען מזויף הוא יחזירנו למלוה ואי מקיים ליה גבי. תלמיד הר"פ ז"ל.

והרא"ש ו"ל כתב וזה לשונו: מה שהקשה על רש"י ז"ל מהא דאמרינן לקמן אמר שמואל מצא שטר הקנאה וכו'. יש לתרץ דהתם היינו בדליתיה ללוה קמן דלימא מזויף הוא ולפרעון לא חיישינן הילכך יחזיר. ולי נראה דאינו קשה משטר הקנאה דהתם לא טעין לוה שהוא מזויף אלא טוען שהוא פרוע ולא מהימן לומר פרוע במיגו דמזויף. ור"מ

הקשה אכתי יחזיר למלוה לצור על פי צלוחיתו אם לא יקיימנה ומאי חיישת דילמא זייף גם שטר אחר יכתוב ויזייף. ותירץ דילמא כל שעה לא מיתרמי ליה לכוון כל כך ולזייף או שמא מצא אז בליעל שיעשה לו הזיוף ועכשיו איננו. ועוד פירש בשאין חייב מודה שאומר שבקש מיד הסופר לכתוב לו שטר ולעדים לחתום ולהיות השטר ביד הסופר עד שיצטרך מן הסופר ויקחנו ומיד הסופר נפל הילכך יכול המלוה לקיימו אם יחזירנו לו. עד כאן. לשונו.

וכתב ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגאש בתשובה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. וששאלתם על הקושיא שהקשה התלמוד לאביי שאמר עדיו בחתומיו זכין לו ממשנת מצא שטר חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר וכו' עד ולשמואל דאמר לא חיישינן לפרעון ולקנוניא מאי איכא למימר שמואל מוקי לה למתניתין בשאין חייב מודה ומשום הכי לא יחזיר.

ומדברי שמואל שאמר המוצא שטר הקנאה בשוק נראה שהוא אינו חושש לפרעון ואפילו בשאין חייב מודה. ענין זה ששאלתם סובל שתי תשובות האחד שנאמר שמה שאמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים (אינו כשהיה) הוא כשאין הלוה מצוי לפנינו סובר שמואל שנעמיד השטר על חזקתו ולא ניחוש לפריעה ולא נחזיק אותו שאם היה כאן שהיה טוען פרעון אבל אם היה נמצא פה וטען פרעון ושממנו נפל אז נקבל טענתו ואין בידינו יכולת להחזיר השטר למלוה. הלא תראה דברי רב פפא שאמר האי מאן דמפיק שטרא אחבריה ואמר פריעא הוא לאו כל כמיניה שנראה מהם טעמא דמפיק הא אם נמצא שאז אינו תחת ידו אין אומרים בו אם טען הלוה שהוא פרוע לאו כל כמיניה.

וראיה לזה ממה שאמרו לפריעה לא חיישינן ומלת חיישינן היא חשש בעלמא מבלי שיהיה הלוה מצוי פה וטוען כך. וכן כל מקום שהזכירו מלת חיישינן נשתמשו בה בכל דבר שאין בו טענה בודאי כמו שאמרנו חיישינן לפרעון ולקנוניא שאי אפשר ללקוחות שיטענו זה בודאי. אבל אם הלוה הוא מצוי אצלנו וטוען פרעון אין דרכם לומר בכל כיוצא בזה חיישינן ולא חיישינן אמנם היא טענה וכפירה כשאר כל טענות דעלמא. גם ממה שאמרו יחזירנו לבעלים תשער שהדברים נאמרו על הדרך אבידה ושהלוה איננו מצוי כדי שנדע מה שהוא טוען שאם היה מצוי וטוען פרעון ושממנו נפל אין שומעין לו לא היה ראוי לומר כאן מלת יחזירנו לבעלים הואיל ועדיין לא נתברר מי מהם אומר אמת כדי שנאמר ממנו נפל כדי שיקרא בעלים אבל היה ראוי לומר יחזירנו למלוה. עד כאן ואם תשאל כיון שאמרנו שאם הלוה מצוי וטוען פרעון שמקבלין ממנו טענה זו

ולא נחזיר השטר למלוה אם כן איך שורת הדין נותנת בהיותו בלתי מצוי אצלנו להחזיר אותו למלוה ודילמא אי הוה איתיה קמן הוה טעין ואמר פרעתי ומינאי דידי נפל. הא לא קשיא שכבר מצאנו כיוצא בזה דבר שאם טען אותו הטוען מקבלים ממנו אותה טענה וכל עוד שלא טען נניח הדבר על נגלהו ואין בית דין טוענין לו ולא מצאנו שבית דין טוענין לכל דין מה שאפשר שהיה הוא טוען אם היה נמצא פה אלא לגבי לקוחות ולגבי יורש בלבד כמו שאמרו זאת אומרת טוענין ליורש וטוענין ללוקח אבל לגבי האיש עצמו אין לבית דין לטעון בעדו מה שאינו טוען הוא לעצמה ואם אינו מצוי לפנינו נעמיד הדבר כמות שהוא ונדון בה כפי נגלהו עד שיבא ויטעון לעצמו אותה טענה. זאת היא התשובה האחת ונכונה היא.

והתשובה השנית הוא שכשאמר שמה שאמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים ולא חיישינן לפריעה הוא מאמר מוחלט לא שנא היה הלוה בלתי מצוי לפנינו לא שנא היה מצוי לפנינו והיה טוון פרעון ונאמר שטעמו בזה הוא לפי שסובר אפילו בשטר חוב דאיהו אפסיד אנפשיה דאם איתא דפרעיה איבעי ליה למקרעיה אי נמי למיכתב תברא עילויה כמו שאמרנו גבי שטר חוב אימר אשתמיט ליה אי נמי אפשיטא דספרא זייר ליה. ואם תאמר אי הכי איך העמיד אביי משנתנו האומרת מצא שטר חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר אליבא דשמואל בשאין חייב מודה והנה מצאנו לשמואל מימרא זו שנראה ממנה שאין חושש לפריעה ואפילו בשאין חייב מודה. תשובתך בזה שמה שאמר שמואל לא חיישינן לפריעה אמנם הוא דוקא בשטרי הקנאה בלבד משום דהא שעבד נפשיה ולא מצי אמר כתבתי ללות ולא לויתי אבל שטרי דלאו הקנאה אין ספק דחיישינן בהו דילמא כתב ללות ולא לוה. ומה שיורה על זה אמרם בשטרי הקנאה אי משום שמא כתב ללות ולא לוה הא שעבד נפשיה שנראה טעמא דשעביד נפשיה בקנין הא שטר דלית ביה קנין דלא שעביד נפשיה חיישינן שמא כתב ללות ולא לוה. ואם כן משנה זו שאמרה מצא שטר חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר שהוא בלי ספק בשטר שאין בו קנין אפשר שמה שהעמיד אותה אביי אליבא דשמואל בשאין חייב מודה הוא בשאומר כתבתי ללות ולא לויתי שהוא נאמן בזה.

ואפשר עוד שיהיה כשאומר לויתי ופרעתי והאמין אותו שמואל בטענת פרעון במיגו דאי בעי אמר כתבתי ללות ולא לויתי דמהימן כי אמר אין כתבתי ללות ולויתי ופרעתי נמי מהימן. ותשובה זו נכונה וחילוק זה ברור שאין צריך לפנים ולא לפני ולפנים. ע"כ. **אומר היה רבי מאיר שטר שאין בו אחריות אינו גובה וכו'**. ואם תאמר דבכתובות פרק נערה תניא חמשה גובים מן המחוררים גט חוב שאין בו אחריות דברי רבי מאיר. ויש

לומר דבלאו הכי איתותב שמואל מברייתא דלקמן. גליון תוספות. וכן כתבו תוספות שאנ"ץ ותוספות במסכה בבא קמא (דף צה.).

שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים וכו'. דודאי שטר של שקר הוא דלא שדי איניש זוזיה בכדי. תוספות שאנ"ץ. יש מפרשים משום דלוה כתב שטר זה בלא אחריות וכשהגיע ליד מלוה וראה מלוה שאין כתוב בו אחריות נמנע מלהלוות לו דלא שדי איניש זוזי בכדי וגם הלוה לא חשש ליטלו ממנו והניחו בידו. ואף על פי ששנינו הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין שאני התם דמעיקרא לאו אדעתא דשטרא נחת אבל הכא דנחת אדעתא דשטרא כיון דלית ביה אחריות נכסים נמנע ואינו מלוהו. ואינו נכון שכיון שנמסר לו את השטר והרי הוא יוצא מתחת ידו אין חוששין שמא יהב שטרא מקמי דלשקול זוזי דהא אנן אפילו לא נפל השטר אמרינן אינו גובה אלא הכי פירושו דכשיש בו אחריות נכסים דינו כשטר ואף על פי שאין העדים מעידים בפיהן אלא מתוך הכתב התורה הכשירה עדותן דכתיב וכתוב בספר וחתום והעד עדים אבל כל שאין בו אחריות נכסים אינו עושה מעשה שטר אלא בעדים שכתבו עדותם ומפיהם בעינן ולא מפי כתבם. אבל בבעל דבר אפילו מפי כתבו סגי כדאמרינן בגיטין דחרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו ובנשתתק נמי אמרינן התם דבודקין אותו למשאות ולמתנות. ומשום הכי כולי עלמא מודו דהוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין אף על פי שאינו עושה מעשה שטר. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

ובתוספי תוספות להרא"ש כתוב וזה לשונו: ותירץ הראב"ד דהתם על דעת כן הלוהו כיון שלא החתים עליו עדים ויודע שאינו גובה מנכסים משועבדים אבל שטר בעדים על דעת שיצא קול הוא עושה ולטרוף מלקוחות וכיון שאין בו אחריות ולא נעשה כהלכתו חספא בעלמא הוא וכמאן דליתיה דמי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אומר היה רבי מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין משום דלא שדי איניש זוזי בכדי וכו'. וה"ר שמואל בר יעקב תירץ משום דהוה ליה כמלוה בעדים ומפיהם ולא מפי כתבם אבל הוציא עליו כתב ידו אפילו מפי כתבו כדאמרינן בגיטין בחרש שיכול לדבר מפי כתב וכו'. ומה שהוצרכתי לפרש כך ולא פירשתי משום דהוה ליה כמלוה בעדים שיכול לומר פרעתי והאי שאינו חייב מודה דקאמרינן כגון שאמר פרעתי משום דחזינא דקאמר בשמעתא ונהדר ליה ללוה לצור על פי צלוחיתו של לוה לוה הא קאמר לא היו דברים מעולם שמע מינה שהוא כופר בעיקרו של שטר שאמר איני מכיר בשטר זה מעולם ואלו

אמר לויתי פרעתי או כתבתי ללות ולא לויתי היינו מחזירין אותו ללוה מפני שהוא נותן שכר הסופר אלא ודאי שהוא כופר בעיקר השטר והוא נאמן ומחזירין אותו למלוה לצור על פי צלוחיתו לפי שאינו גובה בו כלום. ואם ישאל שואל כשיטעון הלוה איני מכיר בשטר זה כלום שהוא מזויף נקיים את חתימת העדים ואם יכול לקיימו הרי הוא הוחזק כפרן בנתינת השטר זו אינה שאלה לפי שעדיין אינו מוחזק כפרן בעיקר המלוה שיכול לומר כתבתי ללות ולא לויתי וכשאמרתי איני מכיר בשטר זה מילתא דלא רמיא עליה דאיניש אמר לה ולאו אדעתיה עד כאן.

דף יג:

הא קאמר לא היו דברים מעולם. כתוב בתוספות ועוד דשמואל לא חייש לפרעון. אין להקשות היינו בשטר מקויים אבל הכא נימא דאיירי באינו מקויים ונאמן לומר פרעתי במיגו דאי בעי אמר מזוייף כדאמר שמואל במודה בשטר שכתבו לקמן בתוספות. דיש לומר דבזה לא ירויחו כלום דאכתי יקשה דניהדר ליה ממה נפשך כמו שמקשה בלא זה ועיקרו בא שלא יקשה אותה קושיא ואם כן צריך לומר במקויים וטוען פרעתי במיגו דאי בעי אמר כתבתי ללות ולא לויתי כיון דלא הוי שטר הקנאה. אבל דעת הפנים דאכתי יקשה ונהדר ללוה לצור על פי צלוחיתו כי אותו ועוד שבפנים בא לתרץ קושיא זו והכי פירושו ועוד ואפילו אם תמצא לומר דהכא איירי שטוען פרעתי ולא פרעתיו משום שהנחתיו בידו משום פשיטי דספרא ולכך לא נהדר ללוה מכל מקום הא לא חייש שמואל לפרעון והשתא לא שייך למימר דיהא נאמן במיגו דאי בעי אמר כתבתי ללות ולא לויתי אם כן היה כופר הכל ואין אדם מעיז לכך מודה לו מקצת.

עוד כתבו בתוספות דאם לא כן לא שבקת חיי וכו'. אין להקשות שאותו יכתוב שובר. כי יש לומר הוא בעצמו יטעון מזויף אבל היתומים לא טענינן להו מזויף. ועוד דשמא הן אינם רוצים לעשות שקר והכי פירושו לא שבקת חיי לכל הרוצים לעשות כדין. ובזה כמה פטפוטים הם מיושבים. עוד כתוב בתוספות ומיירי שאין הלוה בפנינו מדקאמר אי משום שמא כתב ללות ולא לוה וכו'. ואין להקשות דנימא דאיירי שהוא בפנינו מודה והכי קאמר אי משום שמא כתב ללות ולא לוה ואיכא פסידא דלקוחות דיש לומר אם כן הוה ליה למימר אי משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי כדקאמר לעיל ומדקאמר ולא לוה משמע דהיינו משום פסידא דלוה שמא לא לוה כלל. ועוד דאם כן גם הוה לאסוקי אי משום פרעון וקנוניא. וגם אין להקשות דנימא שהוא בפנינו וטוען לא לויתי או פרעתי ומודה שאינו מזויף ולא הוי מיגו כדפירש תוספות לקמן. דיש לומר אם

כן לא היה לו לומר אי משום דשמא כתב ללות אלא הוה ליה למימר אי דקטעין כתבתי ללות וכו' או הוה ליה למימר אי משום דמזויף הוא הא לא טעין כיון דנקט כל הצדדין. **וגם אין להקשות דאיירי בדטעין פרעתי וקמשמע לן דלא מהימן במיגו דאי בעי אמר כתבתי ללות וכו'**. דאם כן הוה ליה למימר ברישא אי משום פרעון.

עוד כתבו בתוספות ומיהו מלוה עצמו יכול להיות שיגבה על ידי קיום וכו'. נראה דלכך פירש כן משום דאם תמצא לומר דאפילו מלוה עצמו לא יגבה אמאי לא יחזיר ביש בו אחריות יקרענו ויחזיר לו לצור על פי צלוחיתו כמו אין בו אחריות כיון דסוף סוף לא חזי למידי. מיהו מצי למימר דלא ניחא ליה דלקרעוה דאולי ישוב לוה תודה או שמא לא תועיל הודאה גבי לקוחות כיון דמתחילה טען מזויף לכך אמרו יכול להיות.

עוד כתבו בתוספות ויש לומר דאין זה מיגו וכו'. ואף על גב דשמואל לעיל אמר במודה בשטר שכתבו דנאמן לומר פרעתי במיגו דאי בעי אמר מזויף. דשאני התם כיון שאין השטר מקויים האי שטרא חספא בעלמא ומאן מקיים לשטרא לוה הא קאמר פרעתי והוי כאלו אין כאן שטר אבל הכא שהשטר מקויים רק שאם היה טוען מזויף היה משום דנפל אבל אי לא טעין מידי שטר מעליא הוא וגובה בו שלא בפניו או מלקוחות ויתומים אין להאמינו במיגו לגרע השטר כיון שאין המיגו טוב כדפירש תוספות.

עוד כתבו בתוספות מצינו למימר דהרי הוא בחזקתו לא שיחזירנו למלוה וכו'. אין להקשות אם כן אמאי פריך לעיל דרבי יוסי אדרבי יוסי נימא הא דאמר לא יחזיר משמע דנאמן לומר פרעתי במיגו דאי בעי אמר מזויף ולא יחזיר שלא יגבה מלקוחות ומיתומים. דיש לומר אם כן עודה תחת בעלה נמי כיון דאיכא מיגו כדפרשינן לעיל אלא ודאי ליכא למימר הכי. וגם אין להקשות כי קאמר לעיל איפוך ופריך דרבנן אדרבנן נתרץ כן דרבנן לא מפלגי. דיש לומר כדפרישית לעיל דלעולם רבי יוסי קאי אדרבנן דאמאי דקאמרי רבנן לא יחזיר אמר איהו עודה תחת בעלה יחזיר ואם כן אמאי יחזיר כיון דאיכא מיגו. גליון.

אמר רבי אלעזר מחלוקת בשאין חייב מודה וכו'. על כרחך בטוען מזויף הוא דאי בטוען כתב ללות ולא לוה אי נמי פרעתי אפילו לרבי מאיר דאמר דשטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה כלל להדריה ללוה לצור על פי צלוחיתו של לוה. אלא על כרחך בטוען מזויף עסקינן וכיון דכן דכי תנן דיש בהן אחריות נכסים לא יחזיר משום דילמא כתב ללות ולא לוה היא וכדפרשינן לעיל לשמואל. הילכך על כרחך רבי אלעזר בשטרי דלאו הקנאה מוקי לה למתניתין דאי בשטרי הקנאה הא ליכא למיחש לכתב ללות ולא לוה דמשעת קנין שעביד נפשיה אלא בשטרי דלאו הקנאה עסקינן ואפילו הכי כשחייב מודה יחזיר ולא מיישינן לכתב ללות ולא לוה דסבירא ליה לרבי אלעזר כאביי דאמר עדיו

בחתומיו וכו'. ואם תרצה תפרש דרבי אלעזר אפילו בשטרי הקנאה מוקי לה למתניתין ובלבד שתאמר דרבי אלעזר נהי דלקנוניא לא חייש לפרעון חייש ופליג עליה דשמואל בהא ומשום הכי יש בהן אחריות נכסים כיון שלוה טוען מזויף הוא לא יחזיר דתיישינן לפרעון אפילו בשטרי הקנאה ואף על גב דלוה לא אמר הכי כיון דשטרא פריעא הוא מילתא דלא רמיא עליה דלוה הוא ואמר ולאו אדעתיה. הר"ה אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר.

לפרעון ולקנוניא לא חיישינן. משום שטר שיש בו אחריות איצטריכא ליה למימר הכי. אי נמי אפילו משום שטר שאין בו אחריות נמי איצטריך דקסבר לרבנן אחריות טעות סופר הוא וגבי ממשעבדי. ולא גרסינן מה שכתוב בספרים ורבנן סברי לא יחזיר ממשעבדי הוא דלא גבי הא מבני חרי גבי. תוספות שאנ"ץ.

דברי הכל יחזיר. ואם תאמרן בשטרי דלאו הקנאה ליחוש שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי. ויש לומר דכיון שאין כותבין אלא אם כן מלוה עמו לא חיישינן דילמא איקרי וכתיב. אי נמי סבר ליה כאביי. וכן נראה דאי סבר לה כרב אסי כמו שאומר יחזיר דלא חיישינן לפרעון ולקנוניא היה לו לפרש נמי דלא חיישינן שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: אבל כשחייב מודה דברי הכל יחזיר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן. ואם תאמר מכל מקום ניחוש שמא כתב ללוה בניסן ולא לוה עד תשרי והוה ליה מוקדם ופסול כדאמרינן לעיל בסוגיין. ורבינו תם תירץ דרבי אלעזר בשטרי הקנאה מוקי לה למתניתין אם כן כי אין חייב מודה נמי יחזיר אפילו לרבנן דאי משום כתב ללות ולא לווע ליכא למיחש דהא משעת קנין שעבד נפשיה ואי משום פרעון הא אמר דלפרעון ולקנוניא לא חיישינן. ויש מתרצים דרבי אלעזר כאביי סבירא ליה דעדיו בחתומיו זכין לו וכיון דחייב מודה ואמר תנו לו שטרו הא מטי שטרא לידיה וזוכה למפרע משעת חתימה הילכך ניחא ליה טפי למימר דאפילו לפרעון ולקנוניא לא חיישינן. ולי נראה דרבי אלעזר בשטרי אקנייתא מוקי לה וכרב אסי ואפילו הכי כשאין חייב מודה לא יחזיר דחיישינן לפרעון כיון דטען דפרע אבל כשחייב מודה דלא פרע אז סבירא ליה דלא חיישינן לקנוניא דלקוחות דדילמא פרע וטען דלא פרע לפסידא דלקוחות. ורבי אלעזר לית ליה דשמואל לגמרי דאלו שמואל לא חייש לפרעון כלל דקאמר המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים ואף על פי שאין הלוה מודה הילכך רבי אלעזר לית ליה דאביי כלל. עד כאן.

ורבנן סברי גבי. פירש רש"י ז"ל גבי מבני חורין. ואינו מחוור חדא מדאמרינן לקמן אמר שמואל מאי טעמייהו דרבנן אחריות טעות סופר הוא ולא כתב כמי שכתב בו אחריות אלמא לדידהו גובה אפילו מנכסים משועבדים ועודן שאם אין אתה אומר כן בסמוך דאותבינהו לשמואל ורבי אלעזר מברייתא לרבי אלעזר בחדא ולשמואל בתרתי הוה להו למימר לרבי אלעזר בתרתי ולשמואל בתלת דהא קתני בההיא ברייתא בהדיא וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה גובה מנכסים משועבדים. אלא גובה מנכסים משועבדים קאמר. הרמב"ן והרשב"א ז"ל.

ולפי דעתי יפה כוון רש"י ז"ל דכיון דרבי אלעזר השתא ברייתא דלקמן לא שמיע ליה וסבירא ליה דלרבי מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא וכו'. לית ליה לאפושי פלוגתא בין רבי מאיר ורבנן בכולי האי דכיון דברייתא לא שמיע ליה מנא ליה מתוך משנתנו דרבנן סברי אפילו ממשעבדי גבי דהא אפילו אי אמרינן מבני חרי בלחוד גבי אית להו למפלג אדרבי מאיר ולמימר מאי דאמרינן במתניתין דלא יחזיר כיון דאין חייב מודה ואם לא נפרש כן אלא אפילו ממשעבדי יקשה עלינו מאי דאמרינן בסמוך דלא הויא תיובתיה דרבי אלעזר אלא בחדא משום דחד טעמא הוא וכמו שיתבאר בסייעתא דשמיא. ומאי דמייתי ראיה נמי מדשמואל דאמר לקמן מאי טעמא דרבנן אחריות טעות סופר הוא אינה ראיה דשמואל בתר דשמעה להך ברייתא דמותבינן עליה אמר הכי. ומאי דקאמרינן נמי דאם כן הויא תיובתיה דרבי אלעזר בתרתי ודשמואל בתלת אינו כן דחדא הויא וחד טעמא הוא וכמו שיתבאר בסייעתא דשמיא. הר"ן ז"ל.

וכתוב בגליון תוספות וזה לשונו: אפילו למאי דפריך לרבי אלעזר דלרבנן שטר שאין בו אחריות לא גבי ממשעבדי והכא קתני דגבי מכל מקום לא חשיב תרתי דחד טעמא הוא משום דלרבי מאיר לא גבי ממשעבדי דאין סברא להפליג חכמים מרבי מאיר כל כך שיגבה ממשעבדי כיון דלרבי מאיר לא גבי כלל.

ורבי יוחנן אמר מחלוקת וכו'. ורבנן סברי אפילו ממשעבדי נמי גבי כלומר וחיישינן לפרעון ולקנוניא. ומיהו רבי יוחנן אף לכתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי חייש דלית ליה דאביי וכדמשמע בהדיא לקמן דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן המוצא שטר שכתוב בו הנפק וכו' ואקשינן ומי אמר רבי יוחנן הכי וכו' אלמא לית ליה דאביי דאי לאביי אין זה מוקדם דהא עדיו בתתומיו זכין לו ולאביי לית ליה מוקדם אלא שהקדים ממש זמן כתיבתו שהיה עומד בתשרי וכתב זמנו מניסן שעבר וכן כתב רש"י כאן ושם. אלא דניחא לרבי יוחנן לאוקמי בהכין כי היכי דתיקום מתניתין אפילו בשטרי אקנייתא. ומשום

דקשיא ליה נמי אי כאוקימתא דרב אסי כיון דאמרת בשטרי דלאו אקנייתא כי ליתיה למלוה בהדיה לא כתבינן לא חיישינן דילמא איקרי וכתב. הרשב"א.

וכתוב בגליון תוספות ורבי יוחנן אמר מחלוקת בשחייב מודה אבל אין חייב מודה פירוש אפילו שאין החייב בפנינו כאן שהיה מודה ולא הוי כאין חייב מודה דרבי אלעזר וכן פירש בקונטרס מאי טעמא דחיישינן לפרעון. והוא הדין דהוה מצי למימר דחייש דילמא כתב ללות ולא לוה כלל דאפילו לאביי איכא למיחש להכי כיון דאין חייב מודה כאן לפנינו היכא דלא מטא לידיה מודה אביי אלא ניחא ליה דאפילו בשטרי הקנאה דליכא למיחש לשמא כתב ללות ולא לוה לא יחזיר משום דחיישינן לפרעון. עד כאן.

וכתב עליו הגליון וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות ולא הוי כאין חייב מודה דרבי אלעזר וכו'. פירוש דעל כרחך איירי רבי אלעזר בטוען מזויף דאם לא כן נהדר ללוה לצור על פי צלוחיתו כדפירש תוספות אבל רבי יוחנן יכול לפרש נמי דכתב ללות ולא לוה או שאינו בפנינו. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנ"ן: אבל בשאין חייב וכו'. אינו כההיא דרבי אלעזר דלעיל דקאמר מזויף הוא אלא הכא אפילו שתיק או ליתיה קמן לא יחזיר דחיישינן לפרעון. עד כאן.

דברי הכל לא יחזיר דחיישינן לפרעון דאפילו לאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו הוה מצי למימר דלא יחזיר שמא כתב ללות ולא לוה כלל כיון דאין חייב מודה. אלא ניחא ליה למימר דאפילו בשטרי הקנאה לא יחזיר משום דחיישינן לפרעון. תוספות שאנ"ן והרא"ש ז"ל.

כתוב במקצת נוסחי פירושא ומשמיה דמר רב יהודאי גאון נקיטי ליה תיובתא דרבי אלעזר בחדא דקאמר לרבי מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים וכו'. ובריייתא קתני וכו' מבני חרי גבי וקאמר נמי בין לרבי מאיר בין לרבנן לא חיישינן לקנוניא ובריייתא קתני אף על פי ששניהם מודים וכו'. ואקשינן והא הני תרתי מילי נינהו ופריק חדא היא דחד טעמא וכו' ורש"י כתב פירושו ולא דייק לן כלל דמה לי חד טעמא מה לי תרי טעמא מכל מקום רבי אלעזר טעה בתרתי והוי תיובתא דידיה בתרתי ומה לי אי משום חדא מילתא איצטריך למימר הכי או לא. ותו אי הכי דשמואל נמי לא הויא תיובתא בתרתי כיון דאוקמי שמואל למתניתין בשאין חייב מודה יחזיר הוזקק לומר שאין גובה מבני חורין וכיון דהוצרך לסיים אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר הוזקק לומר לא חיישינן לפרעון ולקנוניא ואם תאמר הוה ליה למימר דלא חיישינן לקנוניא אבל לא לימא דלא חיישינן לפרעון אפילו אין חייב מודה הא ליכא למימר דודאי לכולי עלמא לקנוניא חיישינן כדאוקי לקמן במתניתין אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר אלא משום דלא

חייש לפרעון הוא דאמרינן הכי והיכי הויא תיובתיה בתרתי טפי מדרבי אלעזר ומשום דשמואל אמרה בתרי מימרא ליכא למימר דהוין תרתי. ולשון הגאון ודאי מוכיח שחילק בין פירכא דרבי אלעזר לקנוניא לא חיישינן למילתא דשמואל לפרעון לא חיישינן ואין זה כלום כמו שפירשתי. ותו קשיא דלאו חדא היא ולא משום חד תירוצא אתו דהא הוה אפשר ליה לרבי אלעזר למימר מחלוקת וכו' כמו שהקשו בתוספות בדבור המתחיל הני תרתי מילי וכו'. ורבינו חננאל כתב דרבי אלעזר לא שמעינן ליה דאמר בהדיא דברי הכל לא חיישינן לפרעון. פירוש לפירושו דהא דאמרינן אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר ולפרעון ולקנוניא לא חיישינן סיומי מילתא הוא ותלמודא מסיים לה. וכיוצא בה בפרק כיצד הרגל. וכיוצא בה בפרק המקבל במילתיה דרב ששת ובאומן קונה בשבח כלי דוק ותשכח. אבל בעיקר שמועה זו על כרחך צריכין אנו לפירוש הראב"ד וכך פירש תיובתא דרבי אלעזר בחדא דקאמר אינו גובה לא מנכסים משועבדים וכו' ובריייתא קתני דמבני חרי גבי אבל הא דקאמר בשחייב מודה דברי הכל יחזיר דילמא בשטרי הקנאה קאמר אבל בשטרי דלאו הקנאה חיישינן משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ואף על פי שחייב מודה אי משום קנוניא אי משום דלא קפיד בה כדאמרן ובריייתא בשטרי דלאו הקנאה ולפיכך לא יחזיר אבל לשמואל קשיין תרתי אי סבר לה כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו ולא חיישׁ לפרעון ומשום הכי יחזיר אפילו אין חייב מודה ובריייתא חיישא לפרעון ולקנוניא דאי לכתב ללות ולא לוה ליכא למיחש אי סבירא ליה כאביי. ואההיא סוגיא אקשינן וכן עיקר. ואם תאמר לרבי אלעזר נמי נדוק דאי סבר ליה כאביי הויא תיובתא בתרתי. לא קשיא דמעיקרא איבעיי בעלמא איבעיא לן ואמרינן דאפשר דסבר לה כוותיה ומוקי לה למתניתין בשאין חייב מודה והשתא אמרינן דאי שמואל סבר הכי טעה בתרתי. אבל דרבי אלעזר דלא דייקינן לא אותבינן ליה ואפשר דמעיקרא נמי לא דייקינן אלא משום שמואל דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא וניחא ליה לאביי לאוקמי מימריה כוותיה ובזה אפשר לתרץ כדברי רבינו חננאל והוא נכון. הרמב"ן והרשב"א.

וזה לשון רבינו חננאל: תניא כוותיה דרבי יוחנן מצא שטר חוב אם יש בהן אחריות נכסים אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה אין בהם אחריות נכסים בזמן שהלוה מודה (לא) יחזיר למלוה אין הלוה מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה ששטר שאין בו אחריות נכסים אף על פי שאינו גובה ממשעבדי גבי מבני חרי דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה גובה ממשעבדי פירוש דהא מתניתא סבירא לה דשטר שאין בו אחריות נכסים בזמן שהלוה מודה יחזיר למלוה דהא לא גבי אלא מבני חרי דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא יחזיר שגם שטר שאין בו אחריות גובה ממשעבדי

נמצאת חלוקתן בשחייב מודה תיובתא דשמואל ולרבי אלעזר דאמרי מחלוקתן בשאין חייב מודה וכי רבי מאיר סבר כי שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי ובהא מתניתא קתני כי שטר שאין בו אחריות נכסים גבי מבני חרי דברי רבי מאיר וברישא דמתניתין בשטרי שיש בהן אחריות לא דבר רבי אלעזר כלום ושמואל דאמר כולה מתניתין בשאין חייב מודה וכשחייב מודה דברי הכל יחזיר למלוה דלפרעון ולקנוניא לא חיישי רבנן ומתניתין קתני אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר משום דחיישינן לפרעון ולקנוניא הילכך עוד הויא תיובתא למאן דתני בהדיא אף על פרעון לא חיישינן והוא שמואל דאמר המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירו לבעלים דלא חיישינן לפרוון משום הכי אמרינן תיובתא דשמואל בתרתי אבל רבי אלעזר לא שמעינן ליה דאמר בהדיא דברי הכל לא חיישינן לפרעון תיובתא עליה בחדא. עד כאן.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: ולשמואל בתרתי. פירוש אי סבירא ליה כאביי. ובקונטרס פירש דלשמואל בתרתי משום דשמואל אפילו לפריעה גרידא לא חייש אבל לרבי אלעזר דוקא לפרעון ולקנוניא לא חייש אבל לפרעון גרידא חייש. עד כאן.

ובגליון כתוב וזה לשונו: חדא היא דחד טעמא טאמר וכו'. משמע דעת רש"י דקרי להו חדא משום דלעולם יש לעשות פלוגתא שלהן בפחות שנוכל או בחייב מודה או בשאין חייב מודה ולכך כיון דעבד פלוגתא באין חייב מודה הוצרך לסיים אבל חייב מודה וכו'. אבל התוספות הקשו עליו דכיון דהכל תלוי בזה אי באין בו אחריות גובה או לא אם כן הוי הכל תלוי בחד פלוגתא עד כאן.

כתוב בתוספות דבור המתחיל: הני תרתי מילי נינהו וכו'. מתניתין קשיתיה דתנן וכל מעשה בית דין וכו'. אין להקשות אם כן כיון דלא חשיב האי פירכא דלא הוה מצי לאוקומי בחייב מודה ולא חייש לקנוניא אם כן גם מכח ההיא משנה הוצרך לאוקומי פלוגתא באין חייב מודה אם כן יש לנו לומר לרבי מאיר דלא גבי כלל דיש לומר דייקא דלוקי פלוגתייהו בחייב מודה ומשום דחיישינן לשמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ולא לוקי פלוגתייהו באין חייב מודה. ואין להקשות אם כן הדרא קושיין לדוכתה דתרתי מילי נינהו דלוקי פלוגתא בין בחייב מודה בין באין מודה בחייב מודה משום דחיישינן שמא כתב ללות בניסן כדפירשתי ומאי קאמר אבל בחייב מודה דברי הכל יחזיר ויש לומר דהא לא קשיא ליה דמצי למימר דגם ברייתא לא חיישא להכי דסבר כאביי והא דקאמר אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר היינו משום דחיישינן לפרעון ובהא מתניתין מסייעא ליה כדפירש תוספות לא קשיא ליה אלא הא דאמר לרבי מאיר אינו גובה אפילו מבני חורין באין בו אחריות וחזינן בברייתא דפליגא בהא בהדיא ועוד

נראה דקשיא קושיא אחרת המתרצת את זו לרבי אלעזר דמוקי פלוגתא באין חייב מודה פירוש דטעין מזויף כדפירשתי אם כן היאך מיישב מתניתין דלקמן כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר אי בחייב מודה אפילו לא היה בו הנפק יחזיר כדקאמר לעיל ואי אין חייב מודה דטוען מזויף כמו ברישא אפילו קיום לא יועיל כדפירש תוספות לעיל אלא על כרחך באין הלוה לפנינו אם כן לא הוי סיפא דומיא דרישא דרישא נמי איירי בשאין הלוה בפנינו ויחזיר למלוה לצור על פי צלוחיתו כית דלרבי מאיר אין בו אחריות אינו גובה בו כלל אף על גב דשמא אם היה הלוה בפנינו היה טוען שמא כתבתי ללות ולא לויתי מכל מקום נחזיר לו מספק ספיקא דילמא אי הוה בפנינו הוה מודה ואפילו לא היה מודה דילמא הוה טעין מזויף אף על גב דהא לא שכיח גם כתבתי ללות ולא לויתי לא שכיח אבל אי הוה מוקי לה בין בחייב מודה בין אינו מודה אז גם איירי באינו לפנינו דומיא דסיפא דאיירי בהכי קתני ברישא דידה שאני אומר כתובין היו ונמלך כדאמר לקמן אם כן אינו לפנינו אמאי יחזיר למלוה דילמא הוה טעין כתבתי ללות ולא לויתי והא שכיח הוא דאפילו חייב מודה הוא חיישינן וטענת מזויף לא שכיחא כלל כיון דמקויים. עד כאן. גליון.

ומה שכתב רבינו הגדול וליתא לדשמואל דהא איתותב אינו נכון דלא איתותב אלא אי סבר לה כאביי אבל אי סבר לה כרב אסי לא איתותב בהא ומיהו ודאי ליתא לדשמואל. וכן מה שדחה דברי אביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו מדרבא דאמר מכי שלמו ימי אכזרתא לא דייק ליה דרבא לאו משום דלית ליה בעלמא עדיו בחתומיו וכו' פליג הכא דאם כן הוה מודי ליה לרב דאמר מכי מטיא לידיה אלא רבא מטעמא אחרינא הוא דפליג הכא דלא סבירא ליה דליכול פירי מעידן אדרכתא לא מכי אחתימה ולא מכי מטיא לידיה ומיהו ודאי לית הלכתא כאביי וסוגיין דעלמא דלא כאביי והכי אסכימו רבוותא דליתא לדאביי. הרמב"ן.

אבל הר"ן קיים דברי הגאון ורש"י וזה לשונו: הך לישנא מתיובתא דרבי אלעזר בחדא וכו'. עד דחיישינן לפרעון משמיה דמר יהודאי נקטי ליה ומחו ליה רבנן בתראי מאה עוכלי בעוכלא דאם כן דלרבי אלעזר חדא היא דחד טעמא הוא וכמו שפירש רש"י דשמואל נמי לא הויא תיובתיה בתרתי דכיון דאוקמה שמואל וכו' והא ודאי לאו קושיא היא וכבר נשמר הגאון ממנה דנהי דהוזקק שמואל לומר דבשחייב מודה לא חיישינן לקנוניא וכמו שהוזקק רבי אלעזר לומר כן מכל מקום לא הוזקק לומר דלפרעון לא חיישינן בשאין חייב מודה ומשום הכי הויא תיובתיה בתרתי במאי דאמר נמי דלפרעון לא חיישינן שלא יצא מכלל דבריו הראשונים וזהו שהזכיר הגאון בפירכיה דרבי אלעזר

קנוניא ובפירכיה דשמואל פרעון. וכן הם מפורשים דברי רש"י בפירושיו שאמר דהך קושיא דפרעון לא קשיא לרבי אלעזר כלל. אבל הקשו עוד על הגאון דלאו חדא היא ולאו משום חד תירוצא דהוה אפשר ליה לרבי אלעזר למימר מחלוקת בשאין חייב מודה דרבי מאיר סבר כי אין בהם אחריות נכסים וכו' וכמו שהקשו בתוספות.

ואני אומר שקושייתם על דעתם בלבד היא שפירשו הא דאמר רבי אלעזר ורבנן סברי גבי אף ממשעבדי קאמר ולפי זה הא מתוקמא מתניתין שפיר בין כשחייב מודה בין כשאין מודה והוא מתותב רבי אלעזר מתרתי אבל זה לא עלה על דעת הגאון ואף רש"י שפירש דבריו לא כתב כן דכיון דרבי אלעזר סבירא ליה אליבא דרבי מאיר דשטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה אפילו מבני חורין דברייתא לא שמיע ליה לית ליה למימר אליבא דרבנן דפליגי עליה אלא שמבני חורין גבי דבהכי סגי ליה וכיון שכן כי אמרי רבנן בין כך ובין כך לא יחזיר באין בהן אחריות נכסים לא מתוקמא אלא בשאין חייב מודה אבל בשחייב מודה ודאי יחזיר דליכא למיחש כלל וכיון שכן אף ביש בהן אחריות נכסים כי אמרינן לא יחזיר דוקא באין חייב מודה דבין כך ובין כך קתני ובחדא גוונא תני להו אלמא דלקנוניא לא חיישינן הילכך כוליה מילתיה דרבי אלעזר חדא הוא וחד טעמא הוא אבל לשמואל נהי דהוה ליה למימר דלא חיישינן לקנוניא כרבי אלעזר לפרעון הוה ליה למיחש אלא דאיהו אמר מילתיה מסברא דנפשיהי ומשום הכי איתותב בתרתי.

זהו דעתי בלשונו של הגאון שאף על פי שאינו מעיקר גמרא כיון שהוא אמרו. ורש"י פירש אית לן למשכוני נפשין אדרבנן כי היכי דליקום שפיר וכבר עמדתי על דברי גדולי האחרונים שאמרו דלא אפשר שיחוש רבי אלעזר לפרעון ולא יחוש לקנוניא דלית לן למימר דלא ניחוש לקנוניא אלא אם כן אין אנו חוששין לפרעון וסמכו על דברי הראב"ד ששבש זה הלשון ואמר דמשום הכי לא הוי תיובתיה דרבי אלעזר אלא בחדא משום דהא רבי אלעזר אפשר לאוקמה בשטרי הקנאה ובריייתא בשטרי דלאו הקנאה אבל דשמואל הויא תיובתיה בתרתי אי סבירא ליה כאביי דוק ותשכח. ואיני רואה שהרויחו כלום שכבר כתבתי למעלה דהא רבי אלעזר אי אפשר לאוקמי בשטרי הקנאה אלא אם כן תאמר דחייש לפרעון ולא חייש לקנוניא וכמו שכתבנו למעלה והלא הם לא שבשו זה הלשון אלא מפני שאמרו שאי אפשר שלא יחוש רבי אלעזר לקנוניא אלא מטעם שלא יחוש לפרעון וכמו שתראה בחדושי הרמב"ן. עד כאן לשונו.

וזה לשון הריטב"א: תניא כוותיה דרבי יוחנן ותיובתא דרבי אלעזר בחדא דקתני אם אין בו אחריות נכסים וכו'. עד חדא היא דמשום דקאמר רבי אלעזר מחלוקת בשאין חייב מודה הוא דקמתרץ הכי. עד כאן. והפירוש הזה מלשון רב יהודאי גאון ופירש רש"י

דכיון דאמר רבי אלעזר דמחלוקת בשאין חייב מודה ואפילו הכי אמר רבי מאיר יחזיר לא סגיא ליה דלא לימא דבשחייב מודה דברי הכל יחזיר דהא ליכא למימר דברי הכל לא יחזיר דהא על כרחך לרבי מאיר יחזיר וכיון דהוצרך לומר דברי הכל יחזיר ואפילו לרבנן לא סגיא דלא ליתא לפרעון ולקנוניא לא חיישינן דאי לא מאי טעמייהו דרבנן כיון דסבירי להו שטר שאין בו אחריות גובים בו. ואיכא למידק טובא דאם כן לשמואל נמי נימא הכי דכיון דקאמר לעיל דמתניתין בשאין חייב מודה ואפילו הכי לרבי מאיר יחזיר איצטריך לומר לכשחייב מודה דברי הכל יחזיר ומשום דלפרעון וקנוניא לא חיישינן.

ועוד דאפילו לרבי אלעזר לאו חדא מגו חדא היא דהוה מצי למימר דבתרתי פליגי דלרבי מאיר אפילו בשאין חייב מודה יחזיר משום דלא גבי ליה ולרבנן אפילו בשחייב מודה לא יחזיר דחיישינן לפרעון לקנוניא. ויש ליישב לפי שיטה זו דרבי אלעזר מיקם הוה קים ליה דבשאין חייב מודה בלחוד הוא דפליגי ואם כן לא סגיא דלא לימא בשחייב מודה דברי הכל יחזיר ומשום דלפרעון ולקנוניא לא חיישינן אבל לשמואל אמרינן לאו משום מאי דמוקים מתניתין בשאין חייב מודה איצטריך לומר דלא חיישינן לפרעון וקנוניא דהא איהו לא קאמר דבשחייב מודה דברי הכל יחזיר וכדמיהא עבד איהו מימרא דהמוצא שטר הקנאה יחזירו לבעלים לאלתר ולא ניחוש לפרעון. והראב"ד פירש דמשום הכי לא הויא תיובתא דרבי אלעזר בתרתי משום דהא דקתני מתניתין אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר מצי איהו למימר דלאו משום דחיישינן לקנוניא אלא משום דמיירי בשטרי דלאו אקנייתא ומשום שכתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ולית ליה דאביי ואף על גב דלעיל פרישנא דעל כרחך רבי אלעזר כאביי סבירא ליה אנן לא מותבינן אלא מאי דאשכחן להדיא בשמעתין דלעיל ולא אשכחן בהדיא דנימא דרבי אלעזר סבירא ליה כאביי כי היכי דאמרינן בהדיא אליבא דשמואל הילכך לשמואל הוא דהויא תיובתא אבל לרבי אלעזר לא הויא תיובתא לפום פשטא דסוגיין. ומיהו כי מעיינת לה שפיר איפכא הוי דמימרא דרבי אלעזר גופיה מוכחא דסבירא ליה כאביי.

ודשמואל לא מוכחא הכי דאיהו לא קאמר אלא שהמוצא שטר הקנאה יחזיר אבל במוצא שטר הקנאה והלוה מודה לא ידעינן מאי קאמר אל סבירא ליה כאביי או לא. כך פירש הרב ועמו הסכימו מקצת רבותי. ומיהו ודאי קשה לי טובא שאין זו שיטת התלמוד דנשבוק מאי דאפשר לאותובי לפום קושטא דמילתא. ונפרוך מאי דלא הוי לפום קושטא גם לפירוש רש"י קשיא טובא דאפילו תימא דחדא מיגו חדא הוצרך רבי אלעזר לומר מכל מקום בתרתי מילי פליג אברייתא ואם כן אמאי לא הויא תיובתא דרבי אלעזר בתרתי. לכך הנכון. דלרבי אלעזר אי אפשר לאותובי לגמרי, משום דהא מתניתין

בשטרי דלאו אקנייתא. ומשום שמא כתב ללות ולא לוה הוא דקתני אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר דאפשר דאיהו לית ליה דאביי כלל וקסבר דה~ מתניתין בשטרי דלאו אקנייתא ומשום שמא כתב ללות וכו' וכפי הפירוש השני שפירשתי לעיל וכיון שכן ולא אוקימניה נמי כלל כאביי ליכא לאותובי מהא אבל לשמואל אפשר לאותובי מינה לפום סוגיין דלעיל מיהת והכי קאמר דלפום מאי דאוקים מתניתין לעיל לשמואל אליבא דאביי הויא ליה ברייתא תיובתא בתרתי ולפום הא ליתיה להוא לישנא דאיתיה בגמרא משמיה דרב יהודאי גאון.

ולענין פסק קיימא לן דחיישינן לפרעון ואפילו תוך זמן ולאו משום דאיתותב כדכתב הריא"ף דהא לא איתותב אלא אי סבירא ליה כאביי וכדפרישנא דאי דלא סבירא ליה כאביי הוה מצי לתרוצי מתניתין דטעמא דאף על פי ששניהם מודים לא יחזיר היינו משום דחיישינן שמא כתב ללות בניסן וכו'. אלא טעמא דלית הלכתא כשמואל משום דרבי יוחנן פליג וליה וחייש לפרעון ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן וסוגיין נמי כרבי יוחנן והכי נמי ליתא לדאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו וכן הסכימו כל הגאונים ז"ל. עד כאן.

דף יד.

משום דקאמר רבי אלעזר מחלוקת בשאין חייב מודה הוא דקמתרץ הכי. פירש הקונטרס הוא גומר תירוצו ואומר דלא פליגי בשחייב מודה דלא היה יכול לומר מילתא אחריתי כיון דכבר אמר דפליגי בשאין חייב מודה. ולא נהירא דהיה יכול לומר דפליגי גם בשחייב מודה ורבנן סברי לא יחזיר דחיישינן לפרעון ולקנוניא ורבי מאיר סבר דלא חיישינן. ואומר מורי הר"פ דהכי פירושו משום דקאמר מחלוקת בשאין חייב מודה הוא דקא מתרץ הכי פירוש בדין הוה ליה לאוקמי רבי אלעזר מתניתין בכל ענין אפילו בשחייב מודה ואם כן אמאי לא מוקי מתניתין רבי אלעזר בשחייב מודה אלא ודאי הטעם כך הוא דמאן דסבר חיישינן לפרעון מצי לאוקומי מתניתין דקאמר לא יחזיר בשחייב מודה ומשום דחיישינן לפרעון ומאן דלית ליה חששא דפרעון לא מצי לאוקומי מתניתין בשחייב מודה דאם כן מאי טעמייהו דרבנן דאמרי לא יחזיר כיון שחייב מודה משום הכי צריך לאוקומי מתניתין בשאין חייב מודה קמתרץ הכי פירוש משום הכי הוצרך לומר אבל בשחייב מודה דברי הכל יחזיר דלא חיישינן לפרעון דאי הוה חיישינן לפרעון אם כן לא הוה לרבי אלעזר לאוקומי מתניתין בשאין חייב מודה אלא בשחייב מודה כדפרישנא תלמיד הר"ר פרץ ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנ"ק: דחד טעמא הוא לאו לגמרי חד טעמא דהוה מצי למימר דפליגי נמי בשחייב מודה אלא לפי שהתחיל לומר מחלוקת בשאין חייב מודה שייך לסיים אבל בשחייב מודה לא פליגי. עד כאן אלמא חיישינן לפרעון. למאי דאוקימנא לעיל שמואל כאביי קא פריך דאי הוה סבר כרב אסי לא הוה קשה ליה מידי דהוה מצינא לפרושי טעמא דברייתא משום דחיישינן שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי אבל לפרעון לא חיישינן והא דחשיב הכא תיובתא בתרתי ודרבי אלעזר לא חשיב אלא חדא.

יש מפרשים דשמואל תרתי שמעתתא אמר. משום הכי קרי להו תרתי. תוספות שאנ"ק.

ולענין פסק הלכה קיימא לן כרבי יוחנן דחייש לפרעון ולקנוניא. ודוקא בשטרי הקנאה כותבים שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו אבל בשטרי דלאו הקנאה לא דקיימא לן כרב אסי וליתיה לדאביי דרבא פליג עליה לקמן. וכמו שכתב הריא"ף בהלכות הילכך בשטרי דלאו הקנאה לא כתבינן אלא אם כן מלוה עמו.

וראיתי לרש"י ואל שכתב דלרב אסי בשטרי דלאו הקנאה לא כתבינן אלא אם כן מלוה בהדיה ונותן מעות בפניהם. ואין זה מחוור בעיני דאביי לא אתא לחדושי אלא דעדיו בחתומיו וכין לו מניסן ואף על גב דלא מטא שטרא לידיה עד תשרי אבל ביומא דמטי שטרא לידיה זכה מלוה אף על פי שלא לוה שאף על פי ששטר זה על דעת הלואת המעות נעשה כי היכי דאמרינן דלרב אסי בשטרי אקנייתא שאף על פי שהקנין על דעת הלואת המעות נעשה קנה מיד לפי שבקנין עצמו יש בו די לקנות אף בשטר לדידן כיון שנמסר שטר ליד מלוה קנה שבמסירת השטר יש בו די להתחייב וכדאמרינן בההיא דחייב אני לך מנה בשטר בריש הנושא את האשה ולפיכך אפילו בשטרי דלאו אקנייתא אין צריך שיראו העדים הלואת המעות אלא כיון שהגיע שטר ליד מלוה נשתעבד וזהו שכתב הרי"ף בהלכות.

אבל שטר שאין בו קנין אין כותבים ללוה עד שיהא מלוה עמו דכיון דשקיל ליה שטרא מלוה אישתעבד ליה לוה מההיא שעתא וכך הם דברי הרמב"ם בפרק כ"ג מהלכות מלוה ולוה. הר"ן.

אמר שמואל מאי טעמייהו דרבנן. תימה אי ארבנן דברייתא קאי הא על כרחך לא ידע לה דהא הויא תיובתיה ואי ארבנן דמתניתין מאי דוחקיה למימר דקא סברי אחריות טעות סופר הוא לוקמה בשאין חייב מודה ולא יחזיר משום דלא ליגבי מבני חרי וכי תימא דלעולם ידע לה לברייתא ולא היה חושש לה לפי שהיתה קבלה בידו ההיא דאומר היה רבי מאיר דלעיל מכל מקום תיקשי ליה ההיא דמצא שטר הקנאה. ונראה לי דשמואל משמע ליה מתניתין לאוקמה בכל ענין בין בשחייב מודה בין בשאין חייב מודה והכי

פירושו אין בו אחריות נכסים יחזיר אפילו אין חייב מודה דקסבר רבי מאיר אפילו מבני חרי לא גבי יש בו אחריות נכסים לא יחזיר אפילו בשחייב מודה דאף על גב דשמואל לא חיישׁ לפרעון מכל מקום חיישינן שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר אפילו בשחייב מודה דכולהו גבו אפילו ממשעבדי וחיישינן שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי. ומיהו קשה לפירוש זה שהתלמוד מסופק לדעת שמואל כמאן סבירא ליה ודחק ליישב דבריו בין לרב אסי בין לאביי וכאן מוכיח דכרב אסי סבירא ליה. ועוד אמאי איתיתב מההיא דשטר הקנאה דלעיל פירשתי דלמאי דאוקימנא שמואל כאביי הוא דאיתותב וכיון דסבירא ליה כרב אסי אם כן לא הויא תיובתיה דאיכא לפרושי טעמא דברייתא משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ולא משום דפרעון. ונראה לי דשמואל סבר שכך הוא סברא דשטר שאין בו אחריות או יש לו לגבות אפילו ממשעבדי או אין לו לגבות כלל אפילו מבני חרי דלא שדי אינישׁ זוזיה בכדי. ועוד יש לומר דידע לה לברייתא ומסתבר ליה דמתניתין פליגא עלה בכולה מילתא דהא מתניתא לא חיישׁ לפרעון ולקנוניא מדקתני כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר דלא מסתבר ליה לאוקמי בשטרי חלטתא דוקא כדלקמן אלא אפילו בשטר שכתוב בו הנפק ולרב אסי ליכא למימר למיחש אי סבירא ליה כאביי דעדיו בחתומיו וכין לו אי נמי משום דלא חיישי דילמא איקרי וכתיב ומתוך כך צריך להעמיד משנתנו בשאין חייב מודה וכדקאמר לעיל תוספות שאנ"ץ.

וזה לשון תלמיד הר"פ: ואם תאמר שמואל אהי רבנן קאי אי ארבנן דמתניתין לא הוה טעמא משום אחריות אלא אוקימנא בשאין חייב מודה ואי ארבנן דברייתא קאי הא לא ידע לה דהא איתותב מינה יש לומר דלעולם קאי ארבנן דברייתא ובתר דשמעה סברה והדר ביה ממאי דאוקי מתניתין בשאין חייב מודה ומוקי למתניתין בשחייב מורה ומהאי טעמא בעי מאי טעמייהו דרבנן דסברי אם אין בו אחריות נכסים לא יחזיר כיון דחייב מודה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: אמר שמואל מאי טעמייהו דרבנן. פירוש רבנן דמתניתין דאמרי בהדיא שאף על פי שאין בו אחריות נכסים בית דין נפרעין מהם דאף על גב דלעיל אוקימנא אליבא דשמואל בשאין חייב מודה וטעמייהו דרבנן דאמרי לא יחזיר היינו משום דחיישינן שמא כתב ללות ולא לוה אבל לפרעון לא חיישינן מכל מקום להכי לא יחזיר משום דשמא יבא לגבות בו אף על פי שאין בו אחריות ונמצא גובה שלא כדין כי שמא לא לוה עד תשרי אבל ליכא לפרושי דשמואל אמתניתא דלעיל קאי דהא משמע דלא הוה ידע לה אלא אם כן נאמר בתר דאותביניה מינה סברה ופירשה ואף על גב דלא

הדר ביה ממאי דאמר דלפרעון לא חיישינן הא פרישנא דלא אותביניה מינה מיהא אלא אי סבירא ליה כאביי ואיהו לית ליה דאביי ומוקים טעמא דמתניתין משום דחיישינן שמא לא לוה עד תשרי. וזה יותר נכון. עד כאן.

אבל בגליון תוספות כתוב וזה לשונו: ועוד יש לומר דידע לברייתא וסבר שמואל דמתניתין פליגא אברייתא וסבר לא חיישינן לפרעון ולקנוניא מדקתני וכל מעשה בית דין יחזיר ולא מוקי ליה בשטרי חלטאתה כדדחי לקמן ולשמא כתב ללות ולא לוה נמי לא חייש שמואל כאביי או משום דילמא איקרי וכתיב לא אמרינן ולכך על כרחך מוקי פלוגתא באין חייב מודה והוצרך לומר דאומר היה רבי מאיר וכו'. מתוך כך. עד כאן.

וכתוב על זה בגליון וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות אי משום דילמא איקרי וכתיב לא אמרינן וכו'. אין להקשות אם כן אמאי נקט שמואל המוצא שטר הקנאה אפילו לאו חקנאה כיון דלא חייש לדילמא איקרי וכתיב דיש לומר דנקט שטר הקנאה משום דהתם בכל ענין יחזיר אפילו אין חייב מודה שטוען לא לויתי דאי לאו הקנאה נהי דלא חיישינן דילמא איקרי וכתיב מכל מקום כיון דנפל אי טעין חיישינן אבל ליתיה קמן חיישינן דשמא קצת שכיח טפי ממזויף. עד כאן.

אחריות טעות סופר הוא. יש מפרשים שטעה הסופר ולא כתבו אבל הוזכר האחריות בשעת ההלואה ושעת המקח. וטעות הוא פירוש זה דמשמע שאם לא הווכר אחריות בשעת מעשה דכולי עלמא אין בו אחריות ואם כן מאי האי דפרכינן מאידך דשמואל דאמר אימליך וכתוב שבח שפר ושעבוד דהא לרבנן נמי צריך לאימלוכי ולפרש שאם לא פירש אין לו אחריות. אלא הכי פירושו אחריות טעות סופר הוא כי אף על פי שלא הוזכר אחריות בשעת מעשה כמו שפירש דמי והסופר טעה בעיקר הדין כסבור שאין בו אחריות כיון שלא הוזכר בפירוש ולפיכך לא כתב בו אחריות. הריטב"א.

וכן פירש הרשב"א וזה לשונו: אחריות טעות סופר הוא. פירוש אף על פי שלא נזכר שם אחריות כלל ולא הזכירוהו אפילו מלוה ולוה ותדע לך מדאקשינן מאידך דשמואל אימליך וכתוב שופרא שבחא ופירי ואם איתא מאי קושיא הא מודה שמואל דצריך הוא לימלך אלא שאם לא נכתב בשטר מסתמא אנו אומרים שנמלכו בו אלא שטעו ולא כתבוהו. עד כאן.

והאמר שמואל שפר שבח ושעבוד צריך לאימלוכי ביה לאו מכלל שאם לא נמלכו בו אין כותבים ואי לא כתב לא אית ליה לא שפר ולא שבח ולא שעבוד דהוה אחריות ואי אמרת אחריות טעות סופר הוא ואף על גב דלא כתב כמאן דכתב דמי אמאי לית ליה שעבוד רבינו חננאל ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ: שבח שפר ושעבוד צריך להמלך לא שייך שבח ושפר אלא על ידי שעבוד והא קמשמע לן דאף על פי שנמלך על השעבוד צריך לימלך על השפר עד כאן.

כתוב בתוספות בדבור המתחיל שעבוד צריך לימלך וכו'. כדאמר בסמוך אפילו שלא באחריות וכו' ואין להקשות דנימא שפירש בשטר שלא באחריות כדפירש תוספות לקמן ובאחריות היינו בסתם דאם פירש יודע מי יטרוף וכן לקמן קשה להיפך דיש לומר דהכא איירי שהמוכר אדם כשר ואינו ירא שגזל רק שלוה. ולקמן באדם עשיר ואלם ואינו ירא מבעל חוב. גליון.

לימא מאן דאמר הא לא אמר הא פירש רש"י ז"ל דאמוראי נינהו אליבא דשמואל. דמאן דאמר הא משמיה דשמואל לא אמר הא. ולא נהירא שהרי לא הוזכר שם אמורא באחד מהן. ומורנו פירש לימא הא דרבנן והא דשמואל כלומר דקמייתא פירושא דטעמא דרבנן היא וליה לא סבירא ליה. הריטב"א.

אבל במקח וממכר עביד איניש דזבין ארעא ליומיה. היינו טעמא דוקא כשבא בעל חוב וטרפה אבל נמצאת שאינה שלו לא כדמוכת לקמן גבי הכיר בה שאינה שלו. ובלא אחריות מיירי מדקאמר רב מעות פקדון ושמואל אמר מעות מתנה ודומיא דהכיר בלא הכיר בה לדברי הכל יש לו מעות דגבי גזלן לא שייך זבין ארעא ליומיה דאפילו לחד יומא לי זבנה כיון שהיתה גזולה והיינו טעמא דכי אמר שמואל לקמן לרב חיננא בר שילא אימליך וכתוב שופרא ופירי דהתם תשיב פירי ולא חשיב שעבוד והכא חשיב שובוד ולא חשיב פירי משום דחשש גזלנותא איירי אפילו לא כתיב שעבוד חוזר הלוקח עליו והכא בחשש בעל חוב הוא ולהכי לא חשיב פירי דבעל חוב לית ליה פירי אבל נגזל אית ליה. והא דאמר שמואל בפרק חזקת הבתים המוכר שדה לחברו שלא באחריות אין מעיד עליה אם רוצה נגזל לנטלה לו מפני שמעמידה בפני בעל חובו ולא קאמר מפני שחוזר עליו. התם פיירי בשפירש שלא יחזור עליו אפילו תמצא שאינה שלו אי נמי במכיר בה שהיא בת חמורו כענין שמצינו בההיא שמעתא. תוספות שאנ"ץ.

וזה לשון הריטב"א: **כאן בשטרי הלואה כאן בשטרי מקח וממכר וכו**'. פירש ר"י דכי אמר שמואל דבשטרי מקח וממכר אחריות לאו טעות סופר הוא כעין עובדא דמייתינן הכא שטרפה ממנו בעל חובו דמכל מקום עד השתא זכה בה ודידיה היא ועביד איניש דזבין ארעא ליומיה אבל אם שדה גזולה היא לא זכה בה כלל ואפילו ליומיה וטעות סופר הוא והביא ראיה לדבריו מהא דאמר שמואל לקמן המוכר שדה לחברו ונמצאת שאינה שלו שמואל אמר מעות יש לו שבח אין לו ואם הכיר בה שאינה שלו ולקחה

וכו' דאלמא דאפילו במקח וממכר נמי כשנמצאת שדה שאינה שלו אחריות טעות סופר הוא אליבא דשמואל נמי ובדין הוא דיכול תלמודא לפלוגי בין מקח וממכר ולאוקומי תרווייהו במקח וממכר אלא דלא חש דממילא שמעינן לה מיהו לענין הלכתא לא נפקא לן מידי דהא קיימא לן דאפילו בשטרי הלואה אחריות טעות סופר הוא. ע"כ.

דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה וכו'. כלומר דאי אזיל לא מצי אידך למימר לאו בעל דברים דידי את אבל לאו דינא הוא דליזיל בעל כרחו כדאמרינן בסמוך דאמר ליה אחוי טירפך ואשלם לך. ואיכא נוסחי ומפקי מילתא מספיקא וגרסי דאי אזיל. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: הכי גרסינן דינא הוא דאי אזיל ראובן לאשתעויי דינא בהדיה לא מצי אידך למימר ליה לאו בעל דברים וכו'. ונוסחי דגרסי דינא הוא דאזיל ראובן לאשתעויי דינא בהדיה ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים דידי את הכי נמי פירושא דינא הוא דמצי אזיל ראובן לאשתעויי דינא בהדיה אבל לא גרסינן דינא הוא עליה דראובן דאזיל לאשתעויי וכו' דאם כן הוה משמע דחייב ראובן לעשות כן וזה אינו דהוה מצי למימר ליה אחוי לי טירפך ואשלם לך. ותדע דהא לא פריש הכא טעמא אלא אמאי לא מצי אידך לומר ליה לאו בעל דברים וכו' אבל לא פריש טעמא אמאי אזיל ראובן לאשתעויי דינא בהדיה. והא דאיצטריך לומר דמצי ראובן לאשתעויי דינא בהדיה לא נצרכה אלא אף על גב דלא מנייה לוקח אנטלר דאי בדמנייה אנטלר פשיטא אפילו איניש דעלמא דהא קיימא לן שהנתבע ממנה אנטלר וכדכתבינא במסכת שבועות ריש פרק שבועת העדות וסנהדרין בסייעתא דשמיא. וכן דעת מורי.

ואיכא דמקשה מאי נפקא מינה אי ראובן משתעי דינא בהדי בעל חוב או לוקח. ובשם רש"י פירש דנפקא מינה לענין שבועה דאי איתיה לראובן ואמר ליה פרעתיך אי אמר ליה אשתבע לי משתבע ליה. והקשו בתוספות דאדרבה הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ואף על גב דלא אמרינן ליה אשתבע לן דלא פרעך מה שאין כן בלוה גופיה דאי לא אמר ליה אשתבע לי לא משתבע ליה. ויש לומר דמרן ז"ל הכי קאמר דלקוחות כיון דלא טעני עליה בברי ולא ידעי לה במילתא דילמא אידך לא דכיר או מעיז פנים ומשתבע אבל כשהלוה טוענו בברי לא יעיז פנים לישבע לו וגם אם אינו זכור מהפרעון יזכירנו הלוה וגם עניינים הרבה יוכל לוה לגלגל עליו בשבועה מתנאים שהיו ביניהם וכיוצא בה עד שיודה או שישבע על כולם מה שאין כן בלקוחות. וכן נראה ממה שכתב כאן בפירושיו לאשתעויי דינא בהדיה דבעל חוב ונסלקו מעל שמעון בכל טענה שיוכל לטעון ולומר פרעתיך כך וכך או כך וכך יש לי עליך תביעה ואני מעכב חוב זה תחתיה. עד כאן. ובתוספות פירש דנפקא מינה לענין גובייא כגון דהויא

האי ארעא אפותיקי לבעל חוב דלוקח לא מצי מסלק ליה בזוזי. ואין זה מספיק ומשום הא לא צריך לאשתעויי דינא אלא שיתן הלוקח המעות ללוה שיסלק בהם את המלוה ואפילו ארעא נמי מצי יהיב ליה ללוה דליפרעיה ואפילו זיבורית וכדמוכח בפרק קמא דבבא קמא. ויש שכתבו עוד דנפקא מינה שהעדים שיש על הפרעון קרובים ללוקח ורחוקים ללוה שהם פסולין להעיד ללוקח וכשרים ללוה ואף על גב דבמעשה דאילעא וטוביה שבמסכת מכות אמרינן דהיכא דעדים קרובים לערב ורחוקים ללוה פסולים כיון דמלוה בתר ערבא אזיל. התם הוא דערב שייך בשעבודא אבל הכא אין הלוקח שייך בשעבודא ולמה לא יוכלו להעיד על הפרעון שפרע הלוה ואף על גב דבעדותם מתוקמא ארעא בידא דלוקח פרעון מילתא אחריתי היא. וצריך עיון. עד כאן לשון הריטב"א ז"ל. ועיין בתוספות בריש גיטין ובשבת פרק המוציא יין ובפרק מי שהיה נשוי ובפרק קמא דבבא קמא.

ובגליון תוספות כתוב על מה שכתבו בתוספות ואין לומר דנפקא מינה אם יש לבעל חוב עדים שקרובים וכו'. וזה לשונו: ועוד שלא באחריות אדרבא אפילו ראובן מעיד לשמעון אי אית ליה לראובן ארעא אחריתי כל שכן קרוביו דראובן דכשרים כדאמרינן בפרק חזקת הבתים המוכר שלא באחריות אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בעל חובו אבל אית ליה ארעא אחריתי מעיד לו עליה. עד כאן. ור"י פירש לפי שיש בני אדם פקחים ויודעים לסתור דברי בעלי ריבם. ודקדק רבינו מאיר דאין להביא ראיה מדבריו שלא יוכל גדול למנות אפטרופוס דנפקא מינה כגון שאין שמעון בעיר ויטעון ראובן בלא הרשאת שמעון ולא מצי למימר לאו בעל דברים דידי את ואם יתחייב ראובן יצטרך לטעון פעם אחרת עם שמעון כהנהו תרי אחי ותרי שותפי היכא דליתיה במתא. הרא"ש ז"ל.

ולענין פסק כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ובא בעל חוב דראובן לטרפה עליה דראובן רמי לאשתעויי דינא בהדי מלוה ולסלוקי בזוזי ואף על גב דעבדיה ראובן (לית) ליה כאפותיקי דכתב ליה ושעבדתי לך לחוב זה כל אותו קרקע פלוני שיש לי במקום פלוני אפילו הכי עליה רמי לסלוקי בזוזי. ואי אמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה נמי לא זביני נינהו מעיקרא אלא הכי קאמר ליה אי תשקול מינאי ארעא בחובך לא תגבה מינאי אלא ארעא פלניא הילכך מצי נמי לסלוקי בזוזי וצריך עיון ואפילו היכא דלית ליה זוזי לראובן המוכר מצי יזיף להו משמעון למפרע להו למלוה. והוא הדין נמי היכא דזבנה ניהליה שלא באחריות אי בעי מוכר לסלקו לבעל

חוב בזוזי מצי עביד ואין בעל חוב מונעו ומצי אמר ליה לא ניחא לי דתיהוי לשמעון תרעומת עילואי. עד כאן.

ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין. פירוש עוררין. אבל אין לפרש אנסין דהא אמרינן בפרק שבועת העדות וכו' ואי אנסין תבא עליו ברכה שמצילו מידם ועוד דקאמר משהחזיק בה וכו' דאמר ליה חייתא וכו' משמע הא באחריות יכול לחזור בו ואמאי לימא ליה מזלך גרם. תוספות שאנ"ק.

עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו. פירוש משום מקח טעות. משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו משום מקח טעות. אבל אם מכרה לו באחריות אפילו משהחזיק בה יכול לחזור בו דאמר ליה סוף סוף עלך קמהדרנא. איכא דאמרי וכו' איכא דמוקי בהא מילתא כיון דאמרינן שאם יצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו דהא דאמרינן בבבא בתרא הא דאמור רבנן המוכר שדה לחברו שלא באחריות ויצאה מתחת ידו אינו חוזר עליו אפילו נמצאת שאינה שלו נמי אין חוזר עליו דוקא שיצאה מתמת ידו משהחזיק בה אבל אם יצאה מידו עד שלא החזיק בה חוזר עליו משום מקח טעות. ולאו מילתא היא שאפילו עד שלא החזיק בה אם ראה העסיקין ושהה כדי שיעמוד עליהם אם יש בהן ממש אם לאו ולא חזר בו ויצאה בסוף מתחת ידו שוב אינו יכול לחזור בו. ומה אלו מוכר בהמה לחברו ונמצאת בעלת מום ראה את מומיה או ששהה כדי להראותה ולא חזר בו הלא אינו יכול עוד לחזור בו מפני שהוא כביטול מקח שאם שהה כדי שיראה לתגר שאינו יכול לחזור בו וזהו כמו כן שראה העסיקין ועמד עליהם ולא חזר בו שוב אינו יכול לחזור בו ואם יצאת מתחת ידו אינו חוזר עליו. ואם תאמרו הרי אמרו שעד שלא החזיק בה יכול לחזור בו אלמא כל זמן שלא החזיק בה יכול לחזור בו ואפילו שהה כמה דהא לא קא יהיב שיעורא אלא עד שהחזיק והא לא החזיק יאמרו לו אם קרית לא שנית ואם שנית לא פירשו לך שאלו אמר עד שיחזיק בה יכול לחזור בו משיחזיק בה אינו יכול לחזור בו היה כדבריך עכשיו שאמר עד שלא החזיק בה משהחזיק בה כך רצה לומר אם יצאו עליה העסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו ולעולם לאלתר או כפי השיעור שאמרנו אבל אם יצאו העסיקים משהחזיק בה כיון שלא המתין לראות אם יצאו עליה עסיקין אם לאו ומיהר להחזיק בה ודש אמצרי וערבה עם שדותיו סבר וקביל כבר חשב בלבו שאפילו יצאו עליה עסיקין אינו חושש ובאמת וברור כל שכן אם משיצאו עליה החזיק שכבר ראה וקביל ואין סבר וקביל אלא ראה וקביל. ראב"ד.

עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו. ולא שייך כאן עביד איניש דזבין ארעא ליומא שהרי לא חל המקח אפילו שעה אחת. גליון תוספות.

פירש רש"י דסוגיין בשלא נתן מעות דאי נתן הא קרקע נקנית בכסף. ולפי זה צריך לומר דרבותא דשמעתא הוא שאף על פי שנתרצה בדברים כיון שיצאו עליו עסיקין אין כאן משום מחוסרי אמנה אי הדר ביה. שיטה.

ועוד הקשו על רש"י ככתוב בתוספות. לכך נראה לי דמיירי שנתן המעות. וכי תימא היכי קאמר עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו. ויש לומר דמיירי באתרא דלא קנו בכספא אלא בחזקה. ואם תאמר אם כן פשיטא דלא עבד ולא מידי. יש לומר דהא קמשמע לן דמותר לחזור בו ואפילו מי שפרע ליכא שהוא ירא שמא יפסיד הכל. והשתא ניחא דקאמר מאימת הויא חזקה משום דכיון שנתן המעות אף על פי דמעות לא קנו מכל מקום אהני דלא בעינן חזקה גדולה כל כך כמו נעל גדר ופרץ וסגי בחזקה גרועה. והגאון ז"ל פירש אף על גב דקיימא לן קרקע נקנית בכסף בלא חזקה הכא אצרוך רבנן חזקה משום פסידא דלקוחות דכיון דשלא באחריות הוא לא מפסדינן להו לזוזי דיהיב אבל לכל מילי קנה בכסף ושטר בלא חזקה וכן פירש רב האיי. תלמיד הר"פ.

וזה לשון תוספות שאנ"ק: ופירש רבינו תם עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו אפילו נתן מעות וכו'. וקמשמע לן דמותר ויכול לחזור בו ואפילו מי שפרע ליכא כיון דלא הדר משום יוקרא וזולא אלא מפני שירא להפסידה כדאשכחן בפרק הזהב גבי ההוא דזבן חמרא ובעו למינסיב דבי פרזק רופילא ומסיק ותקנו משיכה ויכול לחזור בו ולא קאמר ליה קביל עלך מי שפרע כדקאמר התם אעובדי אחריני. ואף על גב דמשמע בההיא שמעתא דהיכא דתני יכול לא אמרינן דמותר מצינן למימר דהכא אגב דנקט בסיפא אינו יכול נקט ברישא יכול. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: פירש ר"ת דמיירי בשנתן מעות ובאתרא דלא קנו בכספא וקאמר כי אף על פי שנתן מעות כל זמן שלא החזיק בה יכול לחזור ואפילו מי שפרע ליכא וכו'. ואינו מחוור חדא דהא במקום שאין כותבין את השטר מעות קונות בלא חזקה ובמקום שכותבים לא קנה עד שיכתוב השטר כדאיתא בפרק קמא דקידושין. ועוד דבקרקעות אין בו מי שפרע כדאיתא בירושלמי בהדיא. ועוד דכיון דאמר ראובן שמכר שדה לשמעון משמע שנתקיימה המכירה כראוי. לכך הנכון לומר דהכא בשמכר שדה לשמעון כראוי בכסף ושטר וחזקה האמורה כאן אין חזקה קנין אלא שיורד בתוכה כאדם שבא להחזיק בשלו שנקראת בלע"ז פושישיון וקאמר שאם קודם שירד לתוכה יצאו עליה עסיקין יכול לחזור בו ומחזיר שדהו למוכר ומחזיר לו המוכר מעותיו שזה כעין מקח טעות הוא דאנן סהדי דלא לקח זה על דעת שיצאו עליה עסיקין קודם שיחזיק בה אבל משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דהא כיון שירד בתוכה גליא דעתיה דסבר

וקביל והיינו דשיילינן וחזקה זו מאימת הוא ומהדרינן מכי דייש אמצרי. ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן בפרק חזקת המוכר שדה לחברו שלא באחריות ובא בעל חוב וטרפה אינו חוזר עליו נמצאת שדה שאינו שלו חוזר עליו ורב זביד אמר בין כך ובין כך אינו חוזר עליו והלכתא כרב זביד. יש לומר דהתם מיירי לאחר שהחזיק בה. אי נמי אפילו קודם שהחזיק בה וכגון שנטלו ממנו עוררין שאינו יכול להחזיר שדהו למוכר אלא שבא לתבוע מדין אחריות דבהא ודאי אין לו עליו כלום כיון דשלא באחריות זבין ודייקא נמי דהתם נקט לישנא דאינו חוזר עליו והכא לא נקט לישנא דחוזר עליו אלא דקאמר יכול לחזור בו ואינו יכול לחזור בו. מפי רבינו בשם רבו רבינו הגדול.

אחוי לי טירפך ואשלם לך. פירוש כשיוציא שטר טירפא שטרפוה ממנו בדין שאלו הפסידה מפני שלא ידע לטעון פסידא דידיה הוא שלא היה לו לטעון כלום אלא שיאמר לוקח וידחה טענותיה. מרבי. וכן פירש רש"י בב"ק. ע"כ.

דף יד:

אמר רב יש לו מעות מגזלן ויש לו שבח ואף על פי שקבל עליו אחריות סתם דקסבר רב שבח אינו צריך לימלך. הראב"ד ז"ל.

ושמואל אמר מעות יש לו שבח אין לו. יש מפרשים בשכתב לו אחריות דאי לא אפילו מעות אין לו דהא אמר שמואל דבשטרי מקח וממכר אחריות לאו טעות סופר הוא וקא מיבעיא להו אי טעמא דשמואל משום דכתב לו אחריות סתם ואין בכללו שבח עד שיפרש או דילמא אפילו במפרש לו את השבח ומשום דמחזי כריבית. ויש מפרשים דאפילו לשמואל אף על פי שלא כתב לו אחריות כלל יש לו מעות דעד כאן לא אמר שמואל אחריות לאו טעות סופר בשטרי מקח וממכר אלא כשהיא יוצאה מחמת ידו מחמת בעל חוב דזביני הוו זביני ועביד אינש דזבין ארעא ליומיה אבל בגוזל ונגזל דלא הוו זביני כלל נמצאו המעות ביד הגזלן כמלוה ואחריות טעות סופר הוא במלוה וכן פירש בתוספות והוא הנכון וראיה יש מדאמר שמואל בהכיר בה שאינה שלו אפילו מעות אין לו וכיון דאפילו מעות אין לו על כרחך בשלא כתב לו אחריות היא ודוקא הכיר בה שאינה שלו הא לא הכיר דומיא דהכיר יש לו מעות ואף על פי שיש לדחות זאת הראיה זה הנכון. הרשב"א.

וכן כתב הרמב"ן וזה לשונו: ורבותינו הצרפתים כתבו בתוספות דכי אמר שמואל אחריות לאו טעות סופר הוא במקח וממכר הני מילי כשטרפה בעל חוב וכו'. אבל נמצאת שדה שאינה שלו הוו ליה זוזי הלואה גביה וכו'. וכן עיקר דהא הכיר בה שאינה

שלו ולקחה דפליגי רב ושמואל אם יש לו מעות על כרחך בשלא קבל עליו אחריות. שאם קבל ודאי יש לו מעות וטעמא דהכיר הא לא הכיר יש לו אלמא אחריות טעות סופר הוא. אלא שיש לומר התם כיון שהכיר מדינא אית ליה דמעות פקדון וההיא בשלא קבל וכאן בשקבל ומכל מקום כולה שמעתא בחדא גוונא מתוקמא בשלקח סתם. עד כאן.

כתוב בספר המאור ושמואל אמר מעות יש לו וכו'. ואף על גב דלא סבירא ליה לשמואל אחריות טעות סופר הוא במקח וממכר שאני הכא וכו' עד ובשטרי הלואה אמרינן אחריות טעות סופר הוא. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אני איני אומר כן כי זה הטעם אינו כלום שהרי לא היה יודע שאינה שלו ואדעתא דארעא נחית ועביד איניש דזבין ארעא ליומיה לדעת שמואל. אבל הטעם דבשכתב לו אחריות סתם דברו רב ושמואל ורב סבר אחריות סתם אף על השבח ושמואל אמר על השבח לא כדאמר ליה שמואל לרב שמואל בר שילת אימליך וכתוב שופרא שבחא ופירי כלומר אף על פי שצוה לכתוב אחריות צריך להימלך על השבח. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור ומאי טעמא לא אותביניה מעיקרא ואותביניה לבסוף משום דמעיקרא איכא לאוקמא בנגזל גופיה וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אין אנו צריכים לזה הדוחק דמשום דשמואל איירי בשבח קמהדר לאותובי משבח והדר אקשי ליה מפירות. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור וכולה סוגיא דשמעתא אף על גב דאליבא דשמואל אתאמרא וכו'. עד ופסק הלכה בפירוש. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אני איני אומר כן שלא נאמר כן בפסק הלכתא כרבא דבנמצאת שאינה שלו אמרינן אף על פי שלא פירש לו את השבח אבל בהכיר בה שאינה שלו לא הזכיר רבא אף על פי שפירש לו את השבח וכו' ואם פקדון הם בידו ורצה לתת לו את השבח מה איסור יש בזה ואם אמר לשם הלואה היה כדבריו ועכשיו שאמר לשם פקדון כל מה שהרויחו מעותיו שלו הוא ואף על פי שאין לו קרקע ולא קנו מידו והוא שפירש לו את השבח. והדעת האמיתי לדעת שמואל נמצאת שאינה שלה מעות הלואה ואין לו שבח ואפילו פירש אלא אם כן קנו מידו דהוי כמתנה או בשיש לו קרקע דאסמכתיה עליה והוו זביני. ואם הכיר בה ולא כתב לו אחריות מעות מתנה. ואם כתב לו אחריות ופירש לו את השבח כמו שצריך לפרש לדעת שמואל יש לו מעות ואין לו שבח דהלואה נינהו אפילו יש לו קרקע או קנו מידו דלאו זביני נינהו כלל. ולדעת רב נמצאת שאינה שלו אפילו לא כתב לו אחריות יש לו מעות ויש לו שבח דזביני נינהו. ואם הכיר בה ולא כתב לו אחריות מעות יש לו שבח אין לו אפילו יש לו קרקע דפקדון נינהו גביה באחריות לאונסא דאתי מחמתיה בשבחא

דפקדון לא קביל עליה אחריות. ואם פירש לו שבח יש לו מעות ויש לו שבח אף על פי שאין לו קרקע ולא קנו מידו דשבחא פקדון לבעל המעות הוא. ואם תאמר כיון דקביל עליה אחריות חזר להיות מלוה. הא לאו מילתא היא דאחריות לאונסא דאתי מחמתיה לא משוי ליה מלוה דוק ותשכח. ועל כרחך פלוגתא דרב ושמואל בהכיר בה שאינה שלו בשלא כתב לו אחריות שאם כתב היכי אמר מעות מתנה. ומה שהוצרך שמואל לפרש אדם יודע שקרקע אין לו וכו' שלא תאמר הלואה הם ויש לו אחריות בסתם לכך אמר שאינה כי אם מתנה. עד כאן.

יש לו מעות ויש לו שבח. הקשה רש"י ואם תאמר הנגזל יתן השבח וכו' ואין תירוצו מחוור דאפילו הכי לוקח השביח ושבחיה שקיל מנגזל והדר נגזל ומשתעי דינא בהרי גזלן. ויש לתרץ דהכא בשבח הבא ממילא כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקא שירטון דההוא דנגזל הבא. ואי נמי שבח הבא מחמת הוצאה וכשהשבח יותר על ההוצאה וכו'. הרשב"א.

ויש לו שבח. פירש רש"י כגון שגזלה מושבחת. וזה אין נראה לתוספות דאפילו גזלה מושבחת צריך ליתן ללוקח היציאה כדין יורד לתוך שדה חברו אחרי שהשביח משלו וכיון דכן אם כן גזלה ריקנית נמי וכן מוכיח שדעת התוספות כן דאם לא כן לקמן שהוכיחו מן ועמליהון דהיינו היציאה לוקמה בגזלה מושבחת אלא שמע מינה דאפילו הכי בעי למיתב היציאה. גליון.

הכי גרסינן איתמר נמי אמר רב נחמן וכו'. ויש אומרים דלא גרסינן נמי מכיון דלא איתמר האי עניינא לעיל ובעיא הוא דהוו בעי לה. ואין צורך דהכי פירושו איתמר נמי דהאי דחייש תלמודא דדילמא איכא לפלוגי בין שפירש לו את השבח או שלא פירש דהא חש לה רב נחמן להאי ספקא נטרח לפרש דלא שנא ודכוותה הא דאמרינן לעיל במתנה היאך קבלה מיניה וכו' כלומר קבל שאלתו שבדין היה שואל ומדקדק. הריטב"א.

מאי לאו בלוקח מגזלן. פירוש אלמא לוקח גובה שבח מן הגזלן וקשיא לרב נחמן דאי לאו דידיה הוה מוקמינן ליה בשפירש לו את השבח ופרקינן דהכא במאי עסקינן בבעל חוב ובהא מודה שמואל שיש לו שבח דלהכי כתב ליה אנא איקום ואישפי וכו' כדאיתא לקמן ובהא לא מיחזי כריבית דהא קרקע היה לו עד עכשיו. ואם תאמר לוקמה אפילו בלוקח מגזלן והאי שבח היינו שבח כנגד הוצאה דשקיל מנגזל. ויש לומר דאם כן מן הדין אינו גובה אלא מבני חורין דמלוה על פה היא ומאי מפני תקון העולם איכא דאף על גב דאיכא למידחי דכי קתני מפני תקון העולם אשארא ניחא ליה לאוקמי בבעל חוב.

ועוד יש לומר דההוא לא איצטריך למתני הכא דין גזלן לנגזל שהרי אינו נוטל אלא מדין יורד לשדה חברו ונטעה. הריטב"א.

שבח אין פירות לא. לפי מה שפירש הרי"ף דפירות שהגיעו ליבצר דוקא הוא דלא שקיל בעל חוב אבל אי צריכי לארעא שקיל להוו איכא למידק אם כן לישני ליה הכא לעולם בבעל חוב ובפירות הצריכים לקרקע. ויש לומר דהנהו לאו פירות מקרו אלא שבח ובכלל שבח הם. הרשב"א והרא"ש.

שבח אין פירי לא. ולא הוה מצי לאוקומי בשעשאו אפותיקי דאפילו באפותיקי אין בעל חוב גובה פירי. גליון.

ומדרישא בגוזל ונגזל. מרישא גופה היה יכול לדקדק תחילה אלא אורחא דתלמודא הוא להביא ראיה שיש לדחותה. תוספות שאנ"ץ.

ומדרישא בגוזל ונגזל וכו'. איכא למידק למה ליה למימר הכין ליקשי מגופה דרישא דהא פירי מיהא בגוזל ונגזל אית ליה ואי חיישינן למחזי כריבית היכי גובה דמי פירי והא מחזי כריבית וכדאקשינן לבסוף מלאכילת פירות כיצד. ויש לומר דמגופה דמתניתין לא הוה יכול לאקשויי מאכילת פירות דדילמא רישא לאו במוכר אלא בשגזל שדה מלאה פירות ואכלה וכשבא נגזל לגבות פירות אינו מוציא מנכסים משועבדים אבל שבח על כרחך בשמכרה דאי בשגזלה מושבחת ועדיין היא מושבחת כמות שהיא מאי אין מוציאין מנכסים משועבדים דקתני ואם בשהכסיפה לא הוה ליה למיתני לשבח קרקעות אלא לפחת קרקעות אבל בברייתא דקא פריש לאכילת פירות כיצד וכו' קא סלקא דעתיה דעל כרחך בשמכרה והשביחה לוקח עד דהוו פירות גמורים דאי כדקתני גזלן ממאן גבי מינה הוא דאיכא לאקשויי ואפילו הכי דחאה רב אשי דלצדדין קתני כגון שגזל שדה מלאה פירות ואכל את הפירות. הרשב"א.

והריטב"א כתב וזה לשונו: מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא. ואם תאמר ולפרוך לרב נחמן מרישא גופה דמיירי לכולי עלמא בגוזל ונגזל דקתני דלוקח שקיל פירות מן הגזלן ולא אמרינן שכר מעותיו עומד ונוטל דמה לי שבח ומה לי פירות לענין זה. ויש לומר דאיכא למימר דרישא בגוזל ונגזל שאין יד לוקח באמצע שהגזלן יש לו לשלם לנגזל פירות שאכל דהדרא ארעא והדרא פירי וכשהנגזל גובה הפירות מן הגזלן גובה אותם מנכסים בני חורין וכי תימא אם כן מאי מפני תיקון העולם איכא דהא מדינא הוא שאין זו אלא כמלוה על פה. יש לומר דכי קתני מפני תיקון העולם אשארא. ואם תאמר אם כן כי הוו תרווייהו נמי בגוזל ונגזל נימא הכי כגון שגזל שדה מושבחת ומלאה פירות ואכל הגזלן פירותיה והכסיפה שהנגזל גובה הפירות והשבח שאכל זה מנכסים בני חורין. ויש

לומר דאם כן אין תיקון העולם לא בשבח ולא בפירות ואי לא קתני מפני תיקון העולם אלא משום מזון האשה והבנות אמאי קתני הכא שבח ופירות אבל כל היכא דבשבח איכא מפני תיקון העולם אפשר לומר דנקט פירות אטו שבח משום דשייכי הדדי וכי היכי דתני בעלמא חליצה אטו גרושה. עד כאן.

וכתב הראב"ד ז"ל וזה לשונו: תא שמע לאכילת פירות כיצד הרי שגזל שדה מחברו וכו'. איכא מאן דקשיא ליה כיון דהשתא אקשי ליה מפירות למה ליה למימר ברישא ומדרישא בגוזל ונגזל סיפא נמי בגוזל וכו' ואיהו נמי דקא מתרץ ליה מידי איריא הא כדאיתא וכו' דמשמע דמפירות לא קשיא מידי. ולאו קושיא היא דכיון דאתחיל לאקשויי ליה משבח במילתיה דשמואל לא הוה מהדר לאקשויי מיניה וקאמר ליה מדרישא בגוזל ונגזל וכו' ואיהו נמי דקא מהדר ליה מידי איריא וכו' לדבריו קאמר ליה דכיון דלא מקשת ליה מפירות משבח נמי לא מצית לאקשויי ליה דהא כדאיתא והא כדאיתא. והא דלא תני הכי וכו' היה מחזר עדיין להקשות לו משבח ואיהו נמי אהדר ליה כפי דבריו לא תרוצי מתרצת וכו' ולסוף כיון שראה שלא יכול להקשות משבח הקשה עליו מפירות. עד כאן.

היכי דמי אילימא כדקתני גזלן ממאן גבי. פירוש ממאן גובה את הקרן ארעא דידיה הוא דשקל אלא לאו כגון שגזל שדה מחברו ומכרה לאחר והשביחה וכו'. ואם תאמר ולימא ליה דלצדדין קתני ולעולם בלוקח וכו' והכי קאמר שגובה הלוקח הקרן מן הגזלן מנכסים משועבדים וגובה שבח שכנגד הוצאה מן הנגזל מנכסים בני חורין דהא רב אשי תריץ נמי מתניתין דלצדדין קתני. ויש לומר דמשמע לן דכל הגובייא האמורה כאן ממקום אחד ולא משני מקומות דאלו רב אשי אוקמה לצדדין שהגובין הן שנים אבל ממקום אחר הן גובין וכיון דכן טפי ניחא לן למידחי ולאוקמי בבעל חוב. הריטב"א.

וזה לשון הגליון: ומדרישא בגוזל ונגזל סיפא נמי וכו'. אין להקשות דלוקמא כגון שיש לו קרקע או קנו מידו כמו שהקשו תוספות אסוגיא דהתם. דיש לומר דמשמע ליה דהוי דומיא דמזון האשה והבנות דגבי מבני חורין אפילו אין לו קרקע ולא קנו מידו אבל סוגיא דהתם לא חיישי לכך דהא מוקי לה כרבי מאיר דוקא והאי דמזון האשה והבנות אתי אפילו כרבנן וכיון דסוף סוף לא הוי דומיא לכן מקשים תוספות שפיר. ואין להקשות דלוקמא בנגזל עצמו כרבא או כרבה בר אבהו והכי קאמר בא נגזל לגבות שבח גבי מבני חורין. דיש לומר דאם כן יקשה כדפריך לקמן מלוה על פה היא ולא נוכל לתרץ כדמשני לקמן בעמד בדין על הקרן ולא על השבח דזה אין רגילות דהכל אחד וכשעומד על זה בדין גם עומד בדין על זה. ולכך פירש רש"י הכא סלקא דעתיה דאיירי בלוקח מגזלן

דבגוזל ונגזל גופיה בזה לא מצי איירי רישא כלל כדפירשתי. ואין להקשות ולוקי לצדדין כרב אשי. דיש לומר לרב אשי בלא זה צריך לומר מה שייך תיקון העולם באכילת פירות תיפוק ליה דמלוה על פה היא אלא צריך לומר דאי לאו תיקון העולם כשהלוקח גובה הקרן אז ישקול גם לפירות אבל לשבח תלי בגוף הקרקע אם גזלה מושבחת וכשהלוקח גובה הקרן גם ישקול לשבח ולא שייך ביה תיקון העולם. עד כאן.

תריץ נמי בבעל חוב. כתוב בתוספות מדלא טריף בעל חוב ממשעבדי דטריף לוקח. פירוש על כרחך הנך משעבדי דטריף מינייהו לוקח היו בני חורין כשלקח הוא דאם לא כן היאך טריף מינייהו אם נשתעבדו קודם שלקח וכיון דהכי לא לטרוף מינייהו בעל חוב דאינו גובה מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין והנך הוו בני חורין בו בפעם כשלקח ואם כן לימא הנחתי לך מקום לגבות ממנו אלא ודאי איירי כגון שלקח הנך משעבדי אחרי שנתחייב לו ולא משתעבדי ליה.

עוד כתוב בתוספות יעמיד בשעשאו אפותיקי וכו'. ואף על גב דכבר העמדנוהו בעשאו אפותיקי דאם לא כן היאך בעל חוב גובה ממנו ליגבי מהנך דגבי לוקח כדפירשתי. יש לומר הא דקאמר אין מוציאין לשבח קרקעות מנכסים משועבדים דמשמע הא קנו מוציאין ממשועבדים מוקי לה באפותיקי כדפירשתי אבל לעולם הא דקאמר אין מוציאין לשבח קרקעות דמשמע שהבעל חוב נוטל שבח משמע שנוטל בכל ענין אפילו בלא אפותיקי. גליון.

אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שגזל שדה מחברו מלאה פירות וכו'. הקשה רבינו מאיר דלעיל פריך רבא לרב נחמן ולקמן נמי פסיק דלא כוותיה והכא משני תיובתא דפרכינן אמילתיה ואי אליבא דידיה קא משני הוה ליה למימר תרגמה רבא אליבא דרב נחמן. וליכא למימר בתר דשמע מיניה סברה דהא פסיק הלכתא דלא כוותיה. ועוד דפריך מסיפא מקמי רישא. ועוד גדולה מזו דקאמר ומדרישא בגוזל ונגזל וכו' לפרוך מרישא בפשיטות ופירש דמרישא מייתי סייעתא לרב נחמן ותיובתא לרבא מדתני רישא לאכילת פירות כיצד וכו' והדר תני בבבא אחריתי לשבח קרקעות כיצד ואם איתא דלוקח מגזלן אית ליה שבחא ליערבינהו וליתנינהו לאכילות פירות ולשבח קרקעות כיצד אלא מדפלגינהו שמע מינה סיפא בבעל חוב ולהכי לא תני אלא שבח דבעל חוב גובה שבח ולא פירי ורישא בגוזל ונגזל ולהכי לא תני אלא פירי ולא שבח דשבח אין לו משום דמיחזי כריבית שאין השבח ניכר בשדה ונמצא יתרון המעות נראה כריבית אבל פירות שהוא דבר הניכר שקנאה ריקנית והנגזל לוקחה ממנו מלאה פירות לא מיחזי ריבית שהכל יודעין שיתרון המעות הוא בשביל הפירות. ומשני רבא האי דפלגינהו כדי

לאשמעינן חדושא אחרינא וכדמסיק בשעמד בדין על הקרן ולא על הפירות וקמשמע לן דהעמדת הדין על הקרן לא מהני על הפירות. הרא"ש.

דף טו.

כגון שנטלוה מסיקין. על כרחך האי נטלוה בנגזל שלא נטלו אלא שדה זו דאי נטלו כל שדותיו אם כן הוה ליה מכת מדינה ופטור. תלמיד הר"פ ז"ל.

רב אשי אמר לצדדין קתני. תמיה לי אם כן מאי והשביחה דקתני בברייתא. ומשום הכי נראה דליכא בעיקר דברייתא והשביחה אלא הכי קתני לאכילת פירות כיצד הרי שגזל שדה מחברו והרי היא יוצאה מתחת ידו ורבא ורבה בר רב הונא הוא דמפרשי לה בהשביחה לוקח. הקשה הרמב"ן נר"ו בין לרבא בין לרבה בר רב הונא בין לרב אשי מאי האי דקתני במתניתין מפני תיקון העולם והלא מדינא לא גבו מנכסים משועבדים דמלוה על פה היא ואי משום דמדינא מלוה על פה גובה מנכסים משועבדים דשעבודא דאורייתא ומפני תיקון העולם משום תקנת לקוחות הוא דאמרו דאין מוציאין מנכסים משועבדים דלית ליה קלא אם כן אמאי קתני לה הכא אהני לתנייה גבי מלוה על פה דעלמא וכבר שנינו המלוה את חברו על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין והתם הוה ליה למיתני מפני תיקון העולם. ותירץ הוא נראה דהאי מפני תיקון העולם אמזון אשה והבנות דסליק מיניה קאי. הרשב"א.

והר"ן כתב וזה לשונו: ותירצו בתוספות דלרבא ולרבה בר רב הונא איכא למימר דכיון דעמד בדין על הקרן פירות נמי אית להו קלא והוה לן למימר דלטרוף ממשעבדי אלא דלא אמרינן הכי מפני תיקון העולם. ולאוקימתיה דרב אשי נמי הכי מפרשינן דאף על גב דעמד בדין נגזל עם הלוקח והוציאה מידו אפילו הכי אינו גובה פירות מלקוחות דגזלן ואפילו מאותם שלקחו מאותה שעה ואילך אלא מבני חורין בלחוד ומפני תיקון העולם. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: בין לרבא בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה היא וכו'. קשיא לי ולרב אשי נמי הא קתני מפני תיקון העולם ואי הכי כי בא נגזל לגבות פירות אמאי גבי מדינא אלא מבני חורין. ותו לרבא ולרבה בר רב הונא גופייהו דאוקמוה כגון שלא עמד בדין על הפירות מאי מפני תיקון העולם איכא דינא נמי הוא ואי אמרת דמלוה על פה נמי דלא טרפה ממשעבדי מפני תיקון העולם הוא למאן דאית ליה שעבודא דאורייתא מאי שנא הא דנקט ליתני כל מלוה על פה ולא תטעי בהא דאמרינן בפרק הניזקין מאי טעמא לפי שאינם כתובים דהתם הכי קאמר אין לכתיבה זו קול וכמו שאינם כתובים

דמי וכך פירש רש"י אבל היכא דלא כתיבי כלל מאי מפני תיקון העולם ולא ידענא לה פיתרי. ושמא יש לומר דילמא תיקון העולם אשארא קאי ואיידי דתנא לשבח קרקעות תנא לאכילת פירות ולא בריר לן כלל. ושוב ראיתי בתוספות סלקא דעתך אמינא כיון דקרן אית ליה קלא פירות נמי קלא אית להו ולטרוף קמשמע לן דחיישינן לתיקון העולם. עד כאן.

הכא במאי עסקינן בשעמד בדין. עמידה זו יש לה קול כמלוה בשטר וכן מוכח בסוף בבא בתרא ובהגוזל קמא ובערכין. תוספות שאנ"ץ. מהכא משמע דהעמדה בדין כשטר דמיא וגבי ממשעבדי. וקשיא אם כן היכי אמרינן לקמן בין צא תן לו בין חייב אתה ליתן לו אמר פרעתי נאמן. תירצו ר"ח ורבינו אפרים דההיא דלקמן כגון שלא כתבו לו בית דין שטר כדאמרינן עלה בהדיא בא מלוה לכתוב אבל הכא בשכתבו לו וקמשמע לן דשטר בית דין אף על פי שלא נעשה בצוואת בעל דבר דינו כשטר גמור וגבי ממשעבדי. אבל הרי"ף תירץ דההיא דלקמן דמצי למימר פרעתי בדצאית דינא והכא בדלא צאית אי נמי יש לומר דכי אמרינן דהעמדה בדין כשטר דמיא הני מילי למטרף ממשעבדי משום דאית ליה קלא אבל פרעתי ודאי מצי אמר דטעמא דבשטרא לא מהימן משום דאמר ליה שטרך בידי מאי בעי מה שאין כן בהעמדה בדין. וכי אמרינן דגבי ממשעבדי דוקא כגון דאיכא סהדי דלא פריעה שלא זזה ידם מתוך ידו דכיון דידיע דלא פריעה ואית לה קלא למילתא משום העמדה כדין גבי ממשעבדי. ואיכא דמקשו כיון דהעמדה בדין כשטר דמי מודה מקצת למה הוא נשבע דהא הוה ליה שעבוד קרקעות בשעת הודאה והוה ליה כהודה בקרקעות וכפר בכלים. ואינה קושיא דבשעת טענה אכתי לאו שעבוד קרקעות והשתא הוא דחייל. הר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: הא דאיתמר הכא ובשאר דוכתי דהעמדה בבית דין כשטר דמיא איכא דמקשי עלה אם כן כל מודה מקצת לפטור דהוה ליה שעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. ואינה קושיא דהכא השתא הוא דחייל שעבודא אקרקעות אי לא פרע ליה ולא אמרו אלא כפירת שעבוד קרקעות וזה כשטענו לא שעבוד קרקעות טענו. ועוד שהרי אמרו אמר פרעתי נאמן. ואי נמי גברא דלא צאית דינא אלו צאית ואמר פרעתי מי לא מהימן הילכך לאו קרקעות נינהו בעידן הודאה. עד כאן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: הכא במאי עסקינן בשעמד בדין. פירוש דהעמדה בדין כשטר דמיא לגבות מנכסים משועבדים. ואם תאמר והא כיון דאלו איתיה לגזלן יכול לטעון פרעתי כדאיתא לקמן היאך הוא טורף לקוחות ואפילו גזלן בשעת גמר דין. אי נמי כגון שאמרו יש לומר כגון שכתבו לו את השטר מדעתו של גזלן בשעת גמר דין. אי נמי כגון שאמרו

לו חייב אתה ליתן לו שאם אמר פרעתי אינו נאמן ואם אמר מלוה לכתוב כותבין ונותנין לו כדאיתא לקמן. ואי נמי בשסירב על הפקדון דאינו נאמן לומר פרעתי לפי דעת הריא"ף והגאונים. עד כאן לשונו.

אי הכי פירי נמי. פירוש לאו אי אמרת בשלמא הוא אלא הכי קאמר אנחת לן חדא ואקשת לן חדא וכיוצא בו בתלמוד. אי נמי דאפירוקיה דלעיל סמיך. הריטב"א.

אימליך וכתוב שופרא וכו'. אין להקשות דנימא דירא משניהם מגזלן ובעל חוב לכך כותב שבח ופירי. דיש לומר אם כן לימא נמי שיעבוד. והספר היה יכול להקשות אי בבעל חוב לימא נמי שעבוד אלא פריך שפיר טפי. וכן לקמן גבי תדע אם היה ירא משניהם לכתוב נמי ופיריהון. גליון.

אימליך וכתוב שופרא שבחא ופירי. פירוש המלך במוכר אם ירצה לקבל אחריות על שופרא שבחא ופירי. שופרא היינו ועמליהון. שבח שמשביח בידיו ובעמל גופו כמו דיירה או שסקלה מן האבנים וכיוצא בזה כך פירש הרב בהלכותיו. ואני אומר ועמליהון הוצאתם. ושבחיהון הוא השבח היתר על ההוצאה שבח כמו הנטיעות והזריעות והפירות שיצאו בהן והפירות שאמרו שאין בעל חוב גובה אותם פירות מן הפירות שתלש קודם לכן. הראב"ד ז"ל.

בשיש לו קרקע. פירוש דכיון שיש לו קרקע לגזלן ששעבד לאחריות השבח הוה ליה כאלו מכרו לו באותו שבח משעה ראשונה ותו לא מיחזי כריבית ואפילו פרעו גזלן במעות הרי הוא כאלו חוזר ולוקחו מן הלוקח. הריטב"א ז"ל. וזה לשון הראב"ד ז"ל: שיש לו קרקע ואין שעבודו אלא עליו וכמוזיל במקחו דמי. עד כאן.

כגון שקנו מידו. פירוש שקנו מידו מן השבח. בפירוש דכיון שכן תו לא מיחזי כריבית דהא קודם דאיכא שכר המתנת המעות נתחייב לו בזה וכדפירש רש"י ז"ל התם הלואה הכא זביני. פירוש דהתם אבק ריבית הוא לגמרי אבל הכא מכר גמור הוא וליכא אבק ריבית כלל אלא דחיישינן דמיחזי כריבית וכיון שיש לגזלן קרקע או שקנו מידו תו לא מיחזי כריבית. הריטב"א ז"ל.

וכתב רבינו חננאל ז"ל וזה לשונו: ומקשינן וכי בבעל חוב שמואל מי אמר דאית ליה פירי והא איהו דאמר בעל חוב גובה את השבח שבח אין פירי לא. ופריק רב יוסף בשיש ללוה קרקע. איבעית אימא בשקנו מידו. ומקשי אביי עלה וכי מותר ללות סאה בסאה למי שיש לו קרקע או למי שקנו מידו. ופריק רב יוסף האי בהלואה אסיר אבל בזביני שרי ואף על גב דאמר רב נחמן קרקע אין לו כלומר כיון שנטרפה שדה מידו נמצא כאלו

לא היתה מכירתו מכירה וכי זה השבח או הפירות שכר מעותיו הוא נוטלן הא דאמר רב יוסף כהאי גוונא בזביני שרי. עד כאן.

בשקנו מידו. ואם תאמר ואמאי צריך לימלך הא סתם קנין לכתיבה עומד דקיימא לן קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו ולא מסתבר שיחלוק שמואל על זה. ויש לומר דהני מילי בשמקנה דבר הידוע או מקנה בעין יפה אבל שבח ופירות העתידין לבא דאין ידוע אם יבאו וכמה יהיו לא מקנה בעין יפה וצריך לימלך. וכעין זה פירש הקונטרס בגיטין גבי אין מוציאין לאכילת פירות וכו' דמפרש טעמא לפי שאינן כתובין ואף על גב דכתב ליה אנא איקום וכו' לא חשיב להו כתובין כיון דעדיין אין ידוע לכמה יעלה. תוספות שאנ"ץ.

גופא אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח. פירוש בין שבחא דממילא בין שבחא דמחמת הוצאה. ומיהו בשבחא דמחמת הוצאה כיון דדבר שלא בא לעולם הוא לא גבי ליה בעל חוב אלא בשכתב ליה דאקנה וכו' ככתוב בנמוקי יוסף ולא שיגבה את כולו אלא חציו בלבד הוא שגובה וכו'. ומיהו כי אמרינן דהוי מוכר בשבחא דאשבח לוקח כאלו קנה כאלו קנה ומכר קאמרינן שאם היינו אומרים ששבח זה הרי הוא כאלו הוא היום ברשותו של מוכר בעל חוב היה גובה חציו אפילו לא כתב לו דאקנה דמאי דאיתיה ברשותיה דלוה אפילו קנאו אחר שלוה גבי מיניה מלוה ואפילו לא כתב ליה דאקנה כדאמרינן התם בפרק מי שמת כי איבעיא לן דאקנה אי משתעבדי וכו' ואמרינן התם בתמיה אמר ליה רבא מיניה קאמרת מיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה אלא על כרחך כיון דאמרינן התם בפרק מי שמת דאינו גובה את השבח אלא מטעם דאקנה טעמא דמילתא לפי שאנו רואין שבח זה כאלו קנאו מוכר לפי שהלוקח אדעתא למשקל מיניה השבח וכאלו מכרו ללוקח שהרי לוקח הוציא בו מעותיו והוה ליה מוכר זה כלוה ולוה ואחר כך קנה ומכר. דאי לא כתב דאקנה אין בעל חוב גובה ממה שקנה אמר מכאן כלל כיון שמכר ואי כתב ליה דאקנה גובה חציו. ומכל מקום כי אמרינן דדוקא בשכתב ליה דאקנה גובה את השבח ואי לא לא גבי כלל דוקא בשבחא דמחמת הוצאה אבל שבחא דממילא כגון דיקלא ואלים אי נמי כגון שהוקר הקרקע אף על גב דלא כתב דאקנה גבי דהא לאו דבר שלא בא לעולם הוא וכולי נמי גביה ליה לפי שאינו כאלו קנאו אחר מכאן אלא כאלו קנאו קודם שלוה. דהא אפילו מיורש וממקבל מתנה גבי ליה נמי בעל חוב אף על גב דליכא למימר שכך כתב לו וכמו שנכתוב בסמוך לדעת הרי"ף אלמא דהרי הוא כאלו קנאו לוה מתחילה. הר"ן.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: ואיכא דמותיב אשמעתין דהיכי אמר שמואל בעל חוב גובה את

השבח והא איהו דבעי דאקנה מהן ולמאן דאמר בעל חוב גובה את השבח דאקנה קנה. ואין לתרץ בתר דאיבעיא ליה הדר אפשיטא ליה והא דהכא בתרייתא דכל כי הא לא שביק תלמודא לאקשויי ולברורי. וקשה לי עוד היכי משתעבד ליה לבעל חוב ממונו של לוקח משום דאקנה והא לא קנה הוא מעולם ואפילו תימא כיון דלוקח אדעתא למשקל ממוכר עבד כמאן דקנה הוא דמי אשבח לבתר דמית מוכר מאי דאקנה איכא והא לא קנה מעולם. ותו איכא למידק אשמעתין הא דאקשינן ממתניתין שמואל במאי מוקים לה לימא מוקים לה בבעל חוב ובדלא כתיב ליה דאקנה ומשום הכי גובה הוצאה מבעל חוב ומיהו שבחא דממילא טריף אף על גב דלא כתב ליה הכי דאמר ליה ארעאי אשבחא כדלקמן. וכן הא דאקשינן בפרק הגוזל ובפרק המקבל אהא דאמר שמואל שלשה שמין להן את השבח ומעלין אותן וכו' מאי קושיא לימא כי איתמר דשמין בלא כתב ליה דאקנה. ונראה לי דהיינו טעמא דלא מוכחינן התם מהא דשמואל דאקנה משתעבד משום דאיכא למימר שמואל בשבחא דאיתיה בעולם קאמר כגון דיקלא ואלים אי נמי כגון שהשביח מחמת הוצאה כגון שעידר וניכש ועישן את הפירות וכל שאר העבודות האמורות במועד קטן לענין שביעית והנהו כעין גופו של קרקע הוא וכאלו ארעא דידיה אשבחה עם תנאו שהתנה וכתב לו אנא איקום ואישפי. אבל ההיא דאיבעי לן התם בדבר שהוא קנין מחודש לגמרי כגון נוטע ובונה וההוא לא גבי ליה בעל חוב אלא דוקא בדכתב ליה דאקנה ומאי גובה נמי חצי שבח. ואם תאמר אם כן הא דמייתי התם תא שמע מדקתני בברייתא כשהוא גובה גובה את השבח מנכסים בני חורין דאלמא דאקנה קנה ואיצטריך לדחויי הא מני רבי מאיר היא אמאי לוקמה בשבח שהשביח בגופן של נכסים כעידור וניכוש וכיוצא בהן דגבי להו בעל חוב אף על גב דלא כתב ליה דאקנה. יש לומר דאין הכי נמי אלא מדקתני ברייתא שבח סתם ניחא ליה לאוקמה בכל שבח וכרבי מאיר כיון דאוקי כל הנך דאייתי התם כרבי מאיר ולא לאוקמה בחד מן שבחי דוקא ואפילו כרבנן. ותדע דהא לכולי עלמא הוה מצי לאוקמי בשבח הבא ממילא כגון דיקלא ואלים דגבי ליה בעל חוב כוליה מדינא ואפילו ממתנה וכדכתב הריא"ף ורמב"ם אלא טעמא כדאמרן דניחא ליה טפי לאוקמה בכל שבח ואפילו כרבי מאיר. והיינו טעמא נמי דלא מפרקינן בשמעתין הא מתניתין בדלא כתב ליה דאקנה דשמואל גופיה בשבח שבא לעולם כגון אלו שפירשתי מוקי לה למתניתין דאי בשבח דלא הוה לעולם הא לא משתעבד ליה לבעל חוב כלל והוצאה ושבח שקיל מבני חרי עד גמירא. ואי בדכתב ליה דאקנה תפשוט ליה דאקנה משתעבד ושמואל מבעי בעי לה. ולא פשטה דאף על גב דכי נמי לא מסיק ביה אלא שיעור ארעא טריף שבחא דממילא משום דאמר

ארעאי אשבחא וכל שכן דלא בעי דאקנה ההיא בדשוייא ניהליה אפותיקי וכיון דהוה צריך לאוקמי ברייתא באפותיקי ניחא ליה לאוקמי בכל שבח ולא לאוקמה בדלא כתב ליה דאקנה ובשבח הבא לאחר מכאן. וההיא דאמרינן שמין להן את השבח ניחא ליה לאוקמה כדאוקמי להך ברייתא הכא ובכל שבח ולא בעי נמי לאוקמה שמעתא בחצי השבח למסקנא דלוה ולוה דאוקימנא להא מאי גובה נמי דקתני חצי שבח. וראיתי להרב ר' אברהם דרך אחרת בענינים הללו והחכם יבור לעצמו. אלא מיהו אכתי תמיה לי הא דאקשינן לעיל היכי שייך הכא דאקנה. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דלא שייך הכא דאקנה כלל ואפילו לא כתב ליה הכי גבי שבחא והא דאקשינן בגמרא במסכתא בתרא ואי סלקא דעתך דאקנה קנה ומכר לא משעתבד בעל חוב אמאי גבי שבחא הכי קאמר אי אמרת בשלמא היכא דאית ליה דאקנה משתעבד דין הוא שיגבה בעל חוב את השבח דסתמא כמאן דאמר ליה לישתעבד לך האי ארעא וכל שבחא דאתי בה לעולם דמי וכיון דלוקח אדעתא למשקל ממוכר או ממאן דאתי מחמתיה הוא דעבד כדכתב ליה אנא איקום ואישפי וכו' אי פריש הכי משתעביד כדמשתעבד דאקנה בעלמא ומסתמא נמי גבי דכמאן דפריש דמי. אלא אי אמרת דאקנה בעלמא לא משתעבד בעל חוב היכי גבי שבחא בסתמא הא אפילו פריש דלגבי כל שבחא דאתי בה לא משתעבד. ולהאי טעמא לא מתוקמה ליה כלל שמעתתא דהכא ודפרק הגוזל אלא כדמוקי להו בגמרא. ומיהו חזינא טובא מרבוותא דפרישו לה כפשטה ואמרי דלא גבי שבחא אלא בדכתב ליה דאקנה וצ"ת דשמא נאמר השביח לוקח לאחר שמת מוכר אין בעל חוב גובה את השבח דהוה ליה השביחו יתומים כדלקמן בפרק המקבל. עד כאן לשון הרמב"ן.

ולפי דרך הרמב"ן לדידן דקיימא לן דאקנה משתעבד בשבח מחודש גובה חציו ובדכתב ליה דאקנה. ומיהו הני מילי במאי דאשבח לוקח בחיי מוכר אבל במה שהשביח לאחר מיתת מוכר לא גבי מידי דכיון דמשום אקנה אתינן עלה אשבח לבתר דמית הרי לא קנה מוכר מעולם. אבל בשבח שאינו מחודש אף על גב דמחמת הוצאה הוא גובה כולו ואפילו לא כתב לו דאקנה כיון שכך כתב לו מוכר ללוקח הא לאו הכי אפילו בשבח זה מצי למימר לוקח אנא אשבחי. ואיני רואה שיהא זה דעת הראשונים אלא כולם כתבו סתם דכל שבח דאתי מחמת הוצאה דלוקח אינו גובה ממנו אלא חציו ובשכתב לו דאקנה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהלכות מלוה ולוה וכדבריהם נראה דכיון דלוקח זה אי לאו משום תנאו של מוכר שכתב לו אנא איקום ואישפי הוה יכול למימר לבעל חוב הב לי גריוא דארעא בארעא שיעור שבחי שהרי לוקח זה שדה שלו הוא משביח אי אפשר שיגבה בעל חוב את כולה אלא מטעם דאקנה. ולפי דרך זה צריך לומר

דשמואל דאמר הכא בעל חוב גובה את השבח בתר דבעיא הדר פשטה. אי נמי דהתם מיבעיא ליה אליבא דרבנן וכדאמרינן התם בהדיא אליבא דרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לא תיבעי לך כי תיבעי לך אליבא דרבנן והכא נקיט מילתיה כרבי מאיר. ואף על גב דבפרק אף על פי אמר שמואל דהלכה כרבי יוחנן הסנדלר דאמר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ומינה דאין אדם מקנה אפשר דבשעבוד כיון דחייל ממילא סבירא ליה כרבי מאיר. הר"ן ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: גופא אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח. פירוש בין שבחא דאתי ממילא בין וכו' ונוטל את השבח בלא הוצאה קאמר וכדאמרינן לקמן. ויש מפרשים דהא דשמואל דוקא בדכתב ליה דאקני ומאי גובה דקתני חצי שבח דהוה ליה כלוה ולוה ואחר כך קנה דיחלוקו וכדאמרינן התם בשלהי פרק מי שמת וכו'. ואיכא למידק אם כן כי קא מיבעיא ליה לשמואל התם דאקני מהו ואתי למפשטא מהא דתניא הרי שמכר וכו' לפשוט ליה מדידיה דאמר הכא בעל חוב גובה את השבח. ואיהו נמי מאי קא מיבעיא ליה. ויש מתרצים דבתר דבעיא הדר פשטה וכו'. ויש מתרצים דהא דשמואל אפילו בדלא כתב ליה דאקנה וכתב ליה שבח קאמר וכן נראה.

גם מדברי הרמב"ן נראה דהוא תירץ דהא דשמואל בשבח הנעשה בגופו של קרקע בין ממילא בין מחמת הוצאה כגון שעדר וניכש וכו'. עד כאן. ומיהו אין הגאונים מודים בדבר זה אלא לעולם לא גבי בעל חוב אלא חצי שבח ואפילו בשבחא דממילא ובדכתב ליה דאקנה אלא בדשוייה ניהליה אפותיקי מפורש דמצי אמר ארעאי דידי אשבחא ואפילו בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא וכן כתב הרז"ה דלעולם אינו גובה אלא חצי שבח ואפילו בשבח דאתי ממילא ובמתנה לא גבי כלל ונראין דבריו שהרי לא חלקו בגמרא ואם היה כדברי הרי"ף לא הזכירו סתם שבחא בלוקח ובמתנה הואיל ולגבי לוקח גבי כל שבח בין דממילא בין דמחמת הוצאה ולגבי מתנה דוקא דמחמת הוצאה בלחוד לא גבי וממילא גבי. עד כאן לשונו.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ודייקי רבנן אשמעתין דעל כרחך שבח זה שבא שמואל להשמיענו שגובה אותו בעל חוב מן הלוקח ואמרינן נמי שאינו גובה אותו ממתנה לאו שבחא דאתי ממילא כגון יוקרא או דיקלא ואלים או שבח היתר על ההוצאה דההוא ארעא גופיה אשבח ופשיטא דכל היכא דגבי לארעא גבי ליה נמי בחוביה ואפילו מן המתנה כיון דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ואפילו מן היורשים נמי גבי ליה וכדתנן במסכת בכורות הבכור והיבם והאשה בכתובתה והבנות במזונותיהן כולם אין נוטלים בשבח ולא בראוי כבמוחזק ואמרינן עלה מקולי כתובה שנו כאן כלומר דאלו בעל חוב

דעלמא שקיל ועל כרחך לאו משום ראוי אמרינן הכי דהא בעל חוב נמי אינו נוטל בראוי וכדאיתא בפרק יש נוחלין וכדכתיבנא התם בסייעתא דשמיא אלא על כרחך לענין שבח הוא דאמרינן דגבי בעל חוב מיניה ועל כרחך מן היורשים הוא דקאמרינן דבהכי מיירי מתניתין דהא קתני והבנות במזונותיהן והא קיימא לן שאין מוציאין מזונות הבנות מנכסים משועבדים אלא ודאי מן היורשים הוא דאמרינן דשקיל בעל חוב שבחא ולא שקלא ליה האשה בכתובתה משום דהוי הא מקולי כתובה ועל כרחך בשבחא דממילא עסקינן דאלו שבחא דאשבחו יורשין דידהו הוא כל מה שהוא כנגד ההוצאה וכדאמרינן לקמן במכלתין בשמעתא דיתומים אומרים אנו השבחנו ובעל חוב אומר אביכם השביח. הילכך על כרחך לא אתא שמואל לחדותי הכא אלא שבח שכנגד ההוצאה ובהא אפליג בין מכר למתנה והכי מוכח לקמן בשמעתין דבהא הוא דאיירי שמואל ובהא שקלינן וטרינן עליה וכדבעיא למימר בסמוך. ואם כן תמה על עצמך דהא שבח הבא מחמת הוצאה דאקנה הוא ומאן דסבר בפרק גט פשוט דאקנה קנה ומכר לא משתעבד אין בעל חוב גובה מן השבח הזה כלום ולמאן דאמר דאקנה קנה ומכר משתעבד גובה חצי שבח זה בלבד דהוה ליה בעל חוב ולוקח לוה ולוה וחזר וקנה דקיימא לן יחלוקו וכדתניא התם דפרכינן ממתניתין דלשבח קרקעות מאי גובה דקתני גובה חצי שבח. ואם כן היכי אמר שמואל הכא להדיא דבעל חוב גובה את השבח. וליכא לתרוצי כדמתרצי בתוספות קצת רבנן דהכא נמי גובה חצי שבח קאמר כדמתרצים מתניתא דהתם. דהא ליתא חדא דאם כן הוה ליה למפרך ולתרוצי הכי דהא סתם גובה את השבח כוליה שבח משמע. ועוד שאין דרך האמוראים לסתום דבריהם אלא לפרש ועוד דהתם אי בעיא לשמואל דאקנה קנה ומכר אי משתעבד או לא ולא איפשיטא ליה התם ואי בתר הכי איפשיטא ליה היכי מסתים ליה תלמודא כוליה האי.

ורבינו הגדול תירץ דההיא דבפרק גט פשוט מיירי בשבח מחודש כגון בונה ונוטע והתם הוא דבעינן דאקנה אבל הכא בשבח שאינו מחודש לגמרי אלא שמעמיד הקרקע בשבחו שלא יכסיף כגון חורש ומנכש ומתלע ועושה עוגיות לגפנים ומזרד ומקרסם וכיוצא בו והא לא בעינן דאקנה דהא לאו דבר מחודש הוא שלא היה בעולם וארעא גופיה אשבח והא דאותבינן לקמן ממתניתין לשמואל ולא אוקימנא בשבח מחודש גמור ובדלא כתב ליה דאקנה משום דאם כן היכי פסיק ותני דלא שקיל בעל חוב שבח שכנגד ההוצאה והיינו נמי דלא אוקמה בפרק גט פשוט מתניתין דלשבח קרקעות בשבח שאינו מחודש משום דסתמא נקט לה וכל שבח במשמע. עד כאן תורף דברי רבינו ועליהם סמכו קצת רבותי. ולא נתחוורו לי הדברים כל הצורך מדסתם שמואל דבריו בעל חוב גובה את

השבח. ועוד שהרי רבא תלה טעמו של שמואל לפי שכתב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואישפי וכו' והכא כל שבח במשמע בין שבחא דבעמל הוצאה מחודש ושאינו מחודש ולא עוד אלא דאלו שבח שאינו מחודש בשבחא דממילא הוא ולמה לי מפני שכן כתב לו מוכר ללוקח וכו' וקבל עלוהי תיפוק ליה דארעא גופה אשבח וכארעא גופה היא ואי האי שבחא דאתי מחמת עבודת הקרקעות הרגילים לא גבי בעל חוב מאי בו גבי. והנראה נכון דהאי קושיא דאקשו רבנן תשובתם דאלו סוגיא דפרק גט פשוט קתני דינא דהאי שבחא שכנגד ההוצאה לגבי בעל חוב לפי שורת הדין כל היכא דלא קביל עלוהי לוקח תנאי זה האמור כאן ובדידיה אמרינן דינא דאקנה מהו אבל הכא איירי שמואל לפי הלשון שהיה נהוג לכתוב בשטרות ואמר כי בזמן ההוא בעל חוב גובה את השבח כולו ואף על גב דלא כתב דאקנה ובא רבא ופירש דבריו תדע שהוא כן שהרי כתב לו מוכר ללוקח וכו' והלשון הזה יש במשמעותו אפילו שבח שהוא מחודש לגמרי דלהכי כתב שבחיהון ועמליהון כדי שיכלול הכל והסוגיא בעצמה מוכחת שכן פירושה ולפי' יפה כח מתנה מכח מכר. אבל היכא דלא כתב ליה תנאי ולא כתב ליה דאקנה אינו גובה שבח כנגד הוצאה לא במכר ולא במתנה ואי כתב ליה דאקנה ולא כתב תנאי זה יפה כח מכר מכח מתנה דאלו מלוקח לא גבי אלא חצי שבח כדאיתא התם משום דלוקח כמלוה הוא והוה ליה לוה ולוה וחזר וקנה דיחלוקו אבל ממתנה שאין בה אחריות גובה כל השבח חוץ מן ההוצאה דמקבל מתנה שאין בה אחריות אינה כמלוה והוה ליה בעל חוב דאקנה קנה ומכר דאשתעבד. כן נראה לי. ולזה הסכים מורי המובהק הרב רבינו אהרן הלוי. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: ולפי דברי רבינו הגדול זצ"ל יש לנו לומר דהאי דאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח חצי שבח רצה לומר והחצי השני ישאר ללוקח כעין לוה ולוה ואחר כך קנה דחולקים. ואפשר שהיה דעתו לחלק בין שוייה ניהליה אפותיקי להיכא דלא שוייה דכי שוייה ניהליה אפותיקי ארעא דבעל חוב היא ומן הדין היה לו ליטול ממנו שיעור הוצאה הפחותה מן שבח אלא שבשביל תנאו שהתנה שיחזור בכל הוצאתו על המוכר הוא שהפסיד הלוקח והדבר צ"ת. עד כאן.

והריצב"ש כתב וזה לשונו: גופא אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח פירוש אפילו שבח דמחמת הוצאה מבלי שיפרע הוצאתו ללוקח אלא הכל יגבה כאלו היה הקרקע עדיין ביד המוכר והשביח בידו ולהכא הוא דאיצטריך הא דשמואל ומשום תנאה דכתב ליה מוכר ללוקח אנא איקום וכו'. כדקאמר רבא בתר הכי וכיון דכתב ליה האי תנאה הרי הוא כאלו נעשה הלוקח שלוחו של מוכר להוציא הוצאות בקרקעו להשביחו וגבי

ליה בעל חוב והלוקח יחזור על המוכר. אבל בשבחא דממילא כגון דיקלא ואלים ארעא ואסקה שירטון או אפילו בשבחא דמחמת הוצאה במה שיתר השבח על ההוצאה להא לא איצטריך דשמואל. דבלא תנאה גבי ליה דהא קרקע המשועבד לבעל חוב אשבח וכיון דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא הכל יקח אלא שיפרע לו הוצאתה אבל משום תנאה דכתב ליה המוכר ללוקח הוי לוקח במה שמוציא כשלוחו של מוכר וגבי בעל חוב אפילו שבח דמחמת הוצאה כלומר אף מה שהוא כנגד הוצאה ולא יפרע לו הוצאה כלל והיינו דקאמר רבא תדע וכו'. עד כאן.

בעל חוב גובה את השבח תדע שכך כתב לו וכו'. קשה למורי הרב דאמאי צריך להביא ראיה שגובה פשיטא שגובה את השבח דהא כשגובה את השבח היינו דוקא בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ואם כן פשיטא דגובה. ותירץ מורי ז"ל דשפיר צריך להביא ראיה דגובה דסלקא דעתך אמינא כיון דהמכר מכר עד שעת הטריפה אם כן כי אשבח ברשות לוקח אשבח שהרי עדיין היה שלו ואם כן אמאי אית לן למימר דבעל חוב גובה הא אין לו לבעל חוב שעבוד כלל כיון דהלוקח יהא נפסד ומשום הכי ס"ל תדע פירוש משום הכי שקיל בעל חוב את השבח דלא מפסיד לוקח מידי ותדע שכך כתב לו מוכר ללוקח וכו'. תלמיד הר"פ ז"ל.

על מה שכתבו התוספות אלא יש לומר מדמשלם מוכר ללוקח את השבח וכו'. כתוב בגליון ואין מיושב לשון תדע. ור"ח ז"ל פירש דדאיק מדכתיב וצבי זבינא דנן וקביל עלוהי פירוש שהלוקח מקבל עליו שיטרפנו בעל חוב דמוכר דכתב המוכר אנא איקום ואישפי.

וכך נראה מדברי הרמב"ם פרק כ"א מהלכות לוה ומלוה דאמר שם על אמרו ולמה יטרוף בעל חוב חצי השבח וכו'. ורצה הלוקח וקבל דבר זה. עד כאן.

וזה לשון ר"ח ז"ל: ודאיק רבא מדפריש בשטר זביני אנא אישפי ואמריק ואידכי זביני איליין אינון ועמליהון ושבחיהון ואיקום קדמך וצבי זבינא דנא וקביל עלוהי משום הכי גבי בעל חוב שבחא דהא קביל עלוהי המוכר ונתרצה הקונה בזה אבל המתנה שאין כתוב בה זה כולו לא גבי בעל חוב מן המקבל מתנה שבח ובזה אמרו יפה כח מתנה מכח מכר. עד כאן.

וליכא למימר דמשום נגזל הוא דכתב ליה וקביל עלוהי דאם כן הוה ליה למכתב נמי ופיריהון. ועוד דבשלמא משום בעל חוב טרח מוכר לכתוב כן כי היכי דלא ליהוי תרעומת עליה דאלו משום נגזל הא לא מחייב נגזל אלא למיתן דמי שבח שכנגד הוצאה

כדין יורד לשדה חברו ואמאי טרח מוכר לכתוב לו ללוקח שיטרוף ממנו נגזל ולא יתן לו הוצאה. הריטב"א ז"ל.

וכתב הגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות דילמא איירי בלוקח מגזלן וכו'. הוא הדין דהיו יכולים להקשות דילמא איירי באפותיקי. אלא הייתי מתרץ כתירוץ אחרון אם כן לא לכתוב ועמליהון דבאפותיקי יהיב בעל חוב יציאה. עד כאן.

תדע שכך כתב לו מוכר ללוקח. כלומר אף על גב דלאו מדינא גבי ליה דהא ביד דלוקח הוא דאשבח ומשום הוצאתו אפילו הכי גבי ליה בעל חוב מיניה ובלא הוצאה משום דמוכר מתנה בהדיה שכך כותב לו אנן איקום ואישפי אינון ועמליהון ושבחיהון. ועמליהון היינו שבחא דאתא מחמת עמלו והוצאתו ומה שהוא כנגד ההוצאה ושבחיהון היינו מה שהוא יתר על ההוצאה ושבח הבא ממילא. ולשמואל דאית ליה אחריות לאו טעות סופר הוא בשטר זביני הכא בדכתב לית בפירוש כן. אבל לדידן דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר הכי נמי אף על גב דלא כתב ליה דכיון דהורגלו לכתוב כן המוכר על דעת כן הוא מוכר ולוקח על דעת כן הוא לוקח. ותמיה לי כיון דשמואל דוקא בשכתב לו מאי שנא שבח דקאמר דגובה בעל חוב ומאי שנא פירי דלא גבי דאי לא כתב ליה אפילו שבחא נמי לא גבי ואי כתב ליה אפילו פירי נמי ליגבי. וניחא לי דאפילו כתב ליה מימר אמרינן דלאו משום בעל חוב כתב לו כן אלא משום נגזל ויש מי שאומר דאי כתב ליה ופיריהון אפילו הכי לא גבי דפיריהון היינו פירי שהגיעו ליבצר ולא צריכי לארעא כלל וכדעת הרי"ף והיינו מטלטלים גמורים דלוקח אינון. הרשב"א.

שכך כותב לו מוכר ללוקח וכו'. יש לפרש דדאיק מדאיצטריכא למכתב ושבחיהון משום חשש בעל חוב דאי משום חשש נגזל כתיב ליה הוה ליה למכתב נמי ופיריהון. אבל לפירוש זה לא ניחא הא דפריך מתנה דלא כתיב ליה הכי דלעולם במתנה טריף שבחא והאי דלא כתיב ליה הכי משום דבמתנה אין מקבל עליו אחריות. לפיכך נראה שבא רבא לומר דדין הוא שיגבה את השבח מאחר שישלם לו המוכר. ומיהו אין מיושב לשון תדע על זה כיון דלשמואל אין כותבין אלא בצווי המוכר וכי במוכר תליא מילתא. ור"ח פירש דדאיק מדכתב וצבי זבינא דא וקביל עלוהי דהאי צבי אלוקח קאי שהמוכר כבר אמר אנא איקום וכו' ואם כן וצבי אלוקח קאי שקבל עליו שיטרפהו בעל חוב. תוספות שאנ"ץ. ולמעלה תמצא כתוב לשון ר"ח.

ואם תאמר מנא ליה דמשום שבח דמחמת הוצאה דילמא בשבחא דממילא או בשבח דמחמת הוצאה במה שהוא עודף על ההוצאה דהוי כשבחא דממילא. לא היא דעמליהון

משמע הוצאה. ואם תאמר ומאן בעי ליה להאי תנאה אי מוכר מאי נפקא ליה מיניה אם חייב לבעל חוב או שיגבה הבעל חוב ויתחייב ללוקח ואם לוקח אין זה תועלתו שהרי טוב היה לו שלא לכתבו ולא יגבנו בעל חוב משיכתוב ויגבנו והוא יחזור על המוכר שאין לו עתה נכסים שהרי אם היו נכסים למוכר לא היה גובה בעל חוב מן הלוקח שאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ועל כרחך יצטרך להמתין הלוקח עד שיתעשר המוכר. וכי תימא דהאי תנאה לוקח בעי ליה ומשום נגזל שאם יגבה ממנו שבח והוצאה שיחזור על המוכר. הא לא אפשר דשבח דמחמת הוצאה דהיינו מה שכנגד ההוצאה מנגזל שקיל ליה ליקח שהרי הוא כיורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות שנוטל הוצאה שיעור שבח ואם כן התנאי יהיה לנזקו של לוקח ולא לתועלתו. ועוד שאף עם תנאי זה אי אפשר שלא יפרענו נגזל שהרי אף אם נאמר שהלוקח הוי כשלוחו של גזלן במה שמוציא בקרקע כיון שכתב לו זה התנאי עם כל זה יש לנגזל לפרוע ההוצאה שהרי גם אם הוציאה הגזלן היה חייב לפרוע לה אבל בבעל חוב שאם הוציאה הלוה לא היה פורע לו בעל חוב כלום אבל היה גובה הכל יש לנו לומר שהלוקח הוי כשלוחו של גזלן במה שמוציא בקרקע כיון שכתב לי זה התנאי עם כל זה אם הוא כשלוחו של מוכר שיגבה גם כן בעל חוב הכל ולא יפרע בהוצאה כלום. ויש לומר שהתנאי הלוקח רוצה אותו ולתועלתו נעשה משום נגזל שאף על פי שיש לו לפרוע הוצאה מכל מקום אם רצה אומר לו טול עציך ואבניך וכן אינו נותן לו אלא דמי קנים בזול כמו שמפורש בפרק המקבל ומפסיד מה שהוציא בו יותר ומשום תנאי זה הוא חוזר על המוכר. ומכל מקום אף על פי שלא נכתב תנאי זה אלא משום נגזל כיון שנכתב הרי הוא כשלוחו של מוכר וגבי ליה בעל חוב. הריצב"ש.

וצבי זבינא דנן וקביל עלוהי. יש למדין מכאן דכל לשון שהוא כתוב בשטר מקח או מלוה שהיה אימר אותו המוכר או הלוה אם יש בו חובה ללוקח ולמלוה אין דנין בו עד שיאמר דקביל עלוהי. וזה טעות גמור דכיון דהוא מוציא השטר כל מה שכתוב בו יש לנו לדון דהא חוב ושוברו עמו הוא ושאני הכא דפשטיה דהאי לישנא לא משמע שיפסיד לוקח מדינו כלום אלא שמיפה כחו באחריות. אבל כיון דכתב וצבי זבינא דנן וקביל עלוהי יש לנו לדון על כל פנים שהוא קיבל עליו זה שיגבה ממנו בעל חוב ויחזור הוא על המוכר. והא דאמרינן תדע שכן כתב לו מוכר וכו' לישנא מוכח דדוקא שכתב לו כן בפירוש. והא דפרכינן בסוגין ממתניתא ולא אוקימנא בשלא כתב לו כן נראה לי משום דמנהגם היה לכתוב כן בכל שטרותיהם וכדנקט רבה בהדיא תדע שכך כתב לו אלמא רגילין היו בכך כולם והיינו דפרכינן אלא מתנה דלא כתב לה הכי וכו' ולא פריך ליה

ממכר דלא כתיב ביה הכי. אי נמי ממתנה עדיפא ליה למיפרך מטעמא דמפרש בתר הכי וכי יפה כח מתנה מכח מכר. כן נראה לי וכן הסכים מורי הרב וכן מצאתי בתוספות. אבל קצת רבותי סבורין דכיון שהיו רגילין לכתוב אפילו שלא כתב כמי שכתב דמי וטעות סופר הוא ואינו נראה לי כלל. הריטב"א.

וכן כתב הר"פ וזה לשונו: אלא מעתה מתנה דלא כתיב בה הכי וכו'. והוא הדין דהוה מצי למיפרך ליה ממכר דלא כתוב ביה אחריות אלא פריך ממתנה דפסיקא ליה. ע"כ.

וזה לשון הראב"ד: אלא מעתה מתנה דלא כתיב בה הכי נמי דלא טריף שבחא. פירוש אפילו אם כתב בה אחריות אין דרך לכתוב בו עמליהון ושבחיהון ותאמר שאינו צריך לכתוב שאין בעל חוב גובה אותן אמר ליה אין. וכי יפה כח מתנה וכו' פירוש ייפו חכמים כח מתנה מכח מכר שזה תקנו שיגבה ממנו וזה לא יגבה ממנו. עד כאן.

וכי יפה כח מתנה. קשיא לי מאי יפוי כח איכא שאין זה מפני יפוי כח דמתנה אלא משום שזה כתב וקבל עליו וזה לא קבל עליו. ויש לומר דהכי פרכינן דכיון דחזינן דהמוכר מקפיד לכתוב כן בשטרי מקח שהוא מוכר מפני הדחק ומדקדק בזכות בעל חובו כל שכן שיש לנו לומר שדעתו לתת המתנה על דעת כן ואף על פי שלא קבל עליו מקבל מתנה מה בכך דבשלמא במקח דיהיב זוזי בעינן דליקבל עלוהי בפירוש אבל במתנה מה אנו צריכין לקבלתו הרי אנו אומרים בודאי שזה דעת הנותן ודברים שבלב כל אדם הם ואף על פי שלא פירש כמו שפירש דמי. ואף על גב דחזינן בפרק המוכר את הבית דנותן בעין יפה נותן טפי ממוכר התם לגבי מילי דמכר עצמו כגון למכור לו בור ודות דשובך וכיוצא בו אבל הכא דליפוי כח בעל חוב כיון דלגבי לוקח שהוא גם כן כבעל חוב קפיד כל שכן דקפיד במתנה ומפרקינן יפה ויפה כלומר יפה כח מתנה בעלמא ויפה כחו בזה. כן נראה לי. הריטב"א.

אמר ליה יפה ויפה. כלומר נתייפה בזה שאין גובין ממנו השבח כמו שגובין מן הלוקח ונתייפה גם כן לענין דינא דבר מצרא. תלמידי הר' יונה.

וזה לשון הראב"ד: אמר ליה אין יפה ויפה. לענין בור ודות ושאר ענינים וכן לענין כחו יפו חכמים את כחו נמי שלא יטרוף ממנו לפי שאף על פי שמקבל עליו אחריות המתנה מתבייש הוא לשאול ממנו שיכתוב לו עמליהון ושבחיהון וכדי שלא יפסיד כלום בבשתו תקנו לו שלא יגבה ממנו בעל חוב. עד כאן.

אמר ליה אין יפה ויפה. כתב הרי"ף והגיה בזקנותו בהלכות ומסתברא האי שבחא דלא טריף ממתנה שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא אבל שבחא דאתי ממילא טריף. ויש הוכחה לדין זה בפרק יש בכור דהתם משמע דבעל חוב גובה מיורשים שבחא דממילא

אף על גב דליכא למימר שכך כתב לו. והוא הדין למקבל מתנה. ובפרק המקבל אכתוב בזה בסייעתא דשמיא. והרמב"ן סובר לפי דעתו של הרי"ף דאפילו בשבחא דמחמת הוצאה כל מה שהשביח יותר על ההוצאה בכלל שבחא דממילא הוא וטריף ליה ממתנה ואפילו בשבח מחודש כבנין וכיוצא בו שלא יפה כחה של מתנה אלא כנגד הוצאה בלבד אבל במה שיתר על ההוצאה לא יפה כחה מכח מכר אדרבה גורע כחה דבמכר אינו גובה בשבח יותר על ההוצאה אלא חציו משום דהוה ליה כלוה ולוה ואחר כך קנה וכמו שפירשנו למעלה ואלו במתנה גובה כולו משום דהוה ליה לוה וקנה בלחוד שהרי ממקבל מתנה לא לוה שלא קבל עליו אחריות. ואין זה מחוור בעיני דכיון דמקבל מתנה זה שדה שלו השביח וליכא למימר ביה דהוה ליה כיורד לתוך שדה של חברו כל מה שהשביח קרקע מחמתו יש לו ליטול. ועוד היאך אפשר לומר דבעל חוב גובה ממתנה שבח יתר על ההוצאה בשבח מחודש של בנין שכיון שאתה אומר דבמכר חולקין מטעם דאקנה אתה בא עליו ובמתנה אי אפשר שכיון שלא כתב לו נותן למקבל מתנה כמו שכותב מוכר ללוקח לא קנה נותן שבח זה מעולם ולפיכך לא נתחוור לי בזה דרכו של הרב ז"ל כלל. והכי נמי מוכחא ההיא דאמרינן בסמוך והונא חברין מוקי לה במילתא אחריתי בלוקח מגזלן וכמו שאפרש בסייעתא דשמיא. ולפיכך נראה לי שכשכתב הרי"ף דאפילי במתנה שבחא דאתי ממילא טריף לא נתכוון אלא לכגון דיקלא ואלים וכל שבחא דכוותיה דלא אתי מכח מקבל מתנה כלל אבל שבחא דאתי מכח המקבל מתנה אינו גובה ממנו בעל חוב כלל לא שנא בכדי הוצאה לא שנא מה שהוא יתר על ההוצאה אלא רואין כמה היתה שוה בשעת מתנה וגובה אותו שיעור בלבד. וכך הם דברי הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות לוה ומלוה שכך כתב מתנה ששבחה מחמת הוצאה אין בעל חוב גובה משבחה כלום אלא רואים כמה היתה שוה בשעת מתנה וגובה. ואם שבחה מאליה בעל חוב גובה את כולה. וכך הוא דרכו של רש"י בשמועה זו שכתב גבי יפה ויפה דכיון שלא הדר גבי ליה לא מפסדינן ליה במידי דלא אפסדיה לבעל חוב והרי לא אפסדיה לבעל חוב אלא בגופה של קרקע ובשבחא דממילא גמור כדיקלא ואלים וכיוצא בו דההוא שבחא אפילו בלא לוקח הוה אתי אבל בשבחא דמחמת הוצאה אפילו במה שהוא יתר על ההוצאה אי לא גבי מיניה בעל חוב לא אפסדיה לוקח ולא מידי שהרי לא היה בא מאליו אלא בגרמתו של לוקח. ועוד יתבאר דעתו בסייעתא דשמיא. הילכך במתנה לא גבי שבתא דממילא אלא בדיקלא ואלים וכיוצא בה דבכגון זה גובה כולו בין במכר בין במתנה ומיהו כי גבי ליה דוקא כדמסיק ביה שעור ארעא ושבחא וכו'. הר"ן.

וכתב הרמב"ם. דמתנה נמי אי כתב ליה אנא איקום גבי ליה בעל חוב מיניה. וגבי מכר אף על גב דלא וכו' והכי נמי מסתברא דכיון דהורגלו לכתוב כן וקיימא לן אחריות טעות סופר הוא סתמא דמילתא על דעת כן מכר זה וקנה זה והכי מוכח לישנא דרבה דאמר תדע שכך כותב לו וכו' דאלמא בסתם מוכרים קאמרינן ואי דוקא בכותב לא הוה ליה למימר שכך כתב לו אלא אדרבה דוקא אם כתב לו. הרשב"א ז"ל.

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: וממקבל מתנה לא שקיל בעל חוב אלא שבחא דממילא. צריך עיון אי דייניין האי דינא היכא דשוייה ניהליה אפותיקי ואמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה דלא ליגבי מיניה בעל חוב שבחא דמחמת הוצאה דאפשר למימר דכיון דאפותיקי שוייה ניהליה לא הוה ליה למיתבה במתנה ואי יהב לאו דידיה יהב והאי דאפיק ביה מידי איהו אפסיד אנפשיה. מיהו כיון דאסיקנא דמלתיה דשמואל בדשוייה (ניהליה אפותיקי איתמר דין מתנה אלמא בדשוייה) ניהליה אפותיקי איתמר דין מתנה אלמא בדשוייה ניהליה אפותיקי קאמר. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל: ואסיקנא דבמתנה דלא כתיב בה תנאה לא גבי ליה בעל חוב משום דלא הוי לוקח כשלוחו של מוכר בהוצאה וכיון שכן אין לבעל חוב כלום במה שהוציא הלוקח בקרקע משלו ואם כן יפרע לו כל הוצאותיו ואף על גב דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא. וכן אינו יכול לומר לו טול עציך ואבניך וכן לא יפטור עצמו בדמי קנים בזול שהרי אינו כמו יורד שלא ברשות שהרי הקרקע של מוכר היה אלא שמשועבד לבעל חוב. ומכר בלא אחריות דינו כמתנה. ודוקא בהוצאה הוא דלא גבי בעל חוב במתנה אבל בשבחא דממילא וכן בשבח דמחמת הוצאה במה שהוא יותר מדמי ההוצאה שהוא בשבחא דממילא בעל חוב גבי לה אפילו במתנה כיון דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דהאי שבחא לאו משום תנאה גבי ליה בעל חוב אלא משום דארעא דמשעבדא ליה אשבחה ואין לוקח יכול להפסיד שעבודו של בעל חוב והרי הוא כאלו היה עדיין ברשות המוכר אלא שיש לפרוע לו מה שהוציא משלו אלא אם כן הוא שלוחו של מוכר. והביא ראיה הריא"ף ז"ל לזה דבמתנה גבי בעל חוב שבחא דממילא ההיא דבכורות ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהן כמו שכתוב בחידושין. ומה שכתבתי דשבחא דמחמת הוצאה היתר על ההוצאה הוא דשבחא דממילא כן דעת הרמב"ן בחידושיו וכן נראה ואף על פי שאינו כן בחידושי האחרונים. הראיה מדמקשי בשמעתין לשמואל מברייתא דקתני נוטל שבח מבעל הקרקע והוצאה מבעל חוב אלמא דאי לאו דשמואל ניחא דלא יהיב לבעל חוב אלא ההוצאה. עד כאן.

הא מתניתא מסייע ליה למר שמואל. ואם תאמר דילמא מתניתא בשבחא דממילא דהא כי מוקמינן לה בתר הכי בלוקח מגזלן בשבחא דממילא דשבח דמחמת הוצאה מנגזל שקיל ליה. תירץ דסתמא קתני וכל שבח במשמע ואפילו דמחמת הוצאה וכי מוקמינן לה בתר הכי בלוקח מגזלן נמי בכל שבח מיירי כרבי מאיר דסבירא ליה בפרק הגוזל דנגזל לא יהיב הוצאה כלל דקניס ליה לגזלן כך תירץ הרמב"ן ז"ל. וזה נראה לי דוחק דהוה ליה לפרושי בגמרא הא מני רבי מאיר היא. אלא נראה לי דככולי עלמא אתיא דכי מוקמינן לה בלוקח מגזלן אפילו שבח דמחמת הוצאה גובה מגזלן כגון שאמר לו נגזל טול עציך ואבניך או שלא פרע לו כי אם דמי קנים בזול ומותר ההוצאה גובה הלוקח מן הגזלן המוכר וכי בעינן לאוקמי בבעל חוב ליכא לאוקמי למימר הכי שהרי אי ליתא דשמואל ואין בעל חוב גובה הוצאה אין לו לומר טול עציך ואבניך ולא להפטר בדמי קנים בזול שהרי יורד ברשות היה וכל ההוצאה היה לו לפרוע אלא ודאי איתא לדשמואל ובעל חוב גובה אפילו הוצאה ומשום הכי קתני סתמא שגובה הלוקח כל השבח ואפילו דמחמת הוצאה מן המוכר. הריצב"ש.

וזה לשון הר"ן: הא מתניתא מסייע ליה למר שמואל והונא חברין מוקי לה וכו'. לפי דרכנו הכי פירושו דמעיקרא כי מסייע ליה למר שמואל הוה סבירא ליה דכי קתני ושבח מנכסים בני חורין בכל שבח קאמר בין דממילא בין דמחמת הוצאה בין בשבח שהוא כנגד הוצאה בין ביתר עליו ומשום הכי מסייעא מינה למר שמואל והונא חברין דחי לה מיניה ומוקי לה בלוקח מגזלן וכי קתני שבח בשבחא דממילא אי נמי בשבחא דמחמת הוצאה ובמה שהוא יתר על ההוצאה קאמר דבכנגד ההוצאה ליכא למימר דהא נגזל יהיב ליה ללוקח הוצאה וכדאמרינן בסמוך איבעית אימא בלוקח מגזלן כגון שיש לו קרקע וכו' ובכהאי גוונא לא הוה מצי מוקים לה בבעל חוב דלהונא חברין דבעי למפלג עליה דשמואל בעל חוב לא גבי משבח הבא מחמת הוצאה ואפילו במה שהוא יותר על ההוצאה וכמו שכתבנו לעיל במתנה אפילו לדעתיה דשמואל ומכר למאן דפליג עליה דשמואל דיניה כמתנה אליבא דשמואל הילכך לא הוה מתוקמא ברייתא אלא בשבחא דממילא גמור כגון דיקלא ואלים וכל כהאי גוונא לא הוה סתם ליה תנא דליתני שבח סתמא. וזה עולה לפי דרכנו אבל לפי דרכו של הרמב"ן שהוא סובר דבמתנה גבי לשמואל בשבחא דאתי מחמת הוצאה כמה שהוא יתר על ההוצאה אם כן אף במכר להונא חברין דהוה בעי למפלג עליה הוא הדין והוא הטעם ונמצא דאפילו לדידיה בעל חוב גובה כל מה שגזלן גובה ואם כן למה הוצרך להעמיד בלוקח מגזלן בההוא גוונא נמי הוה מצי לאוקמא בבעל חוב אף על גב דבעי למפלג עליה דשמואל. אלא שהרמב"ן

נדחק לפרש דלהונא חברין כי קתני שבח בלוקח מגזלן אפילו בכנגד הוצאה קאמר דנגזל טריף כוליה והא מני רבי מאיר היא דאמר הכי בפרק הגוזל משום קנסא וזה דבר שאין לו הוכחה בשמועה זו כלל אלא כמו שכתבנו עיקר. וכך הם מוכיחים דברי רש"י שכתב בלוקח מגזלן דנגזל ודאי טריף שבחא דאמר ליה ארעאי אשבח אבל בעל חוב כל כמה דלא טרפה לאו דידיה הואי וברשותא דלוקח אשבח וזה אין לו ענין אלא בשבח יתר על ההוצאה דבכנגד היציאה לא מן השם הוא זה. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: **הא מתניתא מסייע ליה למר שמואל וכו'**. איכא למידק דילמא בשבח דאתי ממילא דמדינא טריף ליה ואפילו ממתנה כדכתב הריא"ף וזו ראיה לדברי רבינו אפרים והרז"ה שאמרו דאינו טורף שום שבח ממתנה. ויש לומר מדקתני שבח סתם שמע מינה כללא הוא לכל שבח. ואם תאמר הא לרב הונא דמוקי לה בלוקח מגזלן על כרחך בשבח הבא ממילא הוא דאי שבח דאתי מחמת הוצאה ואית ליה ללוקח מיניה דגזלן הוצאה כנגד השבח אלמא לרב הונא אף על גב דקתני שבח סתם לאו בכל שבח קאמר ולרב נחמן נמי מאי שנא. יש לומר כי מוקמת לה בגוזל ונגזל לא איצטריך ליה לתנא לפרושי דהא מפשט פשיטא להו דלא שקיל אלא שבח דממילא אבל אי בבעל חוב צריכא לאשמועינן דאכתי לא שמעינן לה בשום דוכתא והילכך לא הוה סתים ותני שבח. אי נמי יש לומר דאפילו לרב הונא נמי בכל שבח קאמר וסבירא ליה כרבי מאיר דקניס אפילו בשבח הבא מחמת הוצאה. ואם תאמר אכתי מנא ליה לרב נתמן דלא שקיל הוצאה מבעל חוב יש לומר משום דאם איתא היכי סתים ותני גובה את השבח מנכסים בני חורין כלומר מבני חורין דבעל הקרקע דהא לעתים דלא גבי מיניה דבעל הקרקע שבח כלל כגון דלא הוי השבח יתר על ההוצאה נוטל את השבח מבעל הקרקע ואת ההוצאה מבעל חוב ואם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את ההוצאה מבעל חוב כדתני באידך ברייתא. עד כאן.

מוקי לה במילי אחריני בלוקח מגזלן. פירוש וכשיש לו קרקע או שקנו מידו דמודה שמואל דלוקח מגזלן יש לו שבח כדכתיבנא לעיל. הריטב"א ז"ל.

והונא חברין מוקי לה בלוקח מגזלן. הוא הדין דהוה מצי לאוקומי באפותיקי. גליון.

תניא אידך המוכר שדה לחברו ובא בעל חוב וטרפה. ואם תאמר והא כיון דקתני שלוקח גובה אחריותו מנכסים בני חורין מכלל דאית ליה נכסים ללוה ואם כן היאך גובה בעל חוב מן הלוקח הזה דהא קיימא לן שאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ויש לומר דלעולם בשעת טירפא זו לא היו שם נכסים בני חורין והלוקח גובה אחריותו ממה שיקנה אחר כך בני חורין או ממשועבדין מה שיקנה וימכור אחר כך

וכגון שכתב ללוה דאקנה. ולמסקנא לא קשיא דהא אוקימנא בדשוייה ניהליה לזה להאי ארעא אפותיקי מפורש דעלה הוא דהדר בעל חוב ואין לו על שאר נכסים כלום כי היכי דלוה גופיה לא מסלק ליה בזוזי. כן פירש ר"י.

והא שמואל במאי מוקים לה אי בלוקח מגזלן. פירוש ומתרץ לשון הברייתא דלגזלן קרי בעל הקרקע ולנגזל קרי בעל חוב אפילו הכי קשיא רישא דהא אמר שמואל לעיל דלוקח מגזלן לית ליה שבחא פירוש לית ליה שבחא ממוכר ואפילו שבחא דממילא ואף על פי שפירש לו את השבח ואלו הכא קתני שנוטל מה שהשבח יותר על ההוצאה מבעל קרקע דהיינו גזלן אבל סיפא לא אמרינן דקשיא ליה דאלו סיפא קתני דשקיל הוצאה שכנגד שבח מן הנגזל ובזה מודה שמואל דשקיל ליה לוקח מנגזל וכדפירשתי לעיל ומכאן ראיה לאותו פירוש.

ואי בבעל חוב פירוש כפשטא דמתניתא קשיא רישא וסיפא פירוש דאפילו סיפא נמי קשיא דלשמואל גובה בעל חוב כל השבח ואפילו מה שהוא כנגד הוצאה וכדפירשתי לעיל. וזו היא הראיה שכתבנו למעלה שיש לפירוש ההוא. ואם תאמר ולדידן היכי ניחא מתניתא. יש לומר דמוקמינן לה בלוקח מגזלן דסבירא לן דיש לו שבח. אי נמי בבעל חוב וכגון דכתב ליה דאקנה שאין לו אלא חצי שבח ולפיכך נוטל הוצאה וחצי שבח מבעל חוב אי נמי כל ההוצאה וכגון דלא כתב ליה דאקנה. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הר"ן ז"ל: אי בבעל חוב קשיא רישא וסיפא. לפי דרכנו נראה לי דהכי קאמר. לשמואל קשיא אבל אי לאו דשמואל אפשר דהוה ניחא לן וכי תימא אם כן בעל חוב אמאי נוטל בשבח דמחמת הוצאה מה שהוא יתר על ההוצאה וכדקתני דאינו נותן אלא הוצאה אפשר דהוה מצי למימר דכי כתב ליה מוכר ללוקח עמליהון לשבח יותר על הוצאה נתכוון אבל לא לכנגד הוצאה דאף על גב דאי לאו משום תנאה מה שהוא יתר על ההוצאה וכנגד הוצאה דינו שוה דבתרווייהו לית ליה לבעל חוב למגבי מידי וכמו שפירשנו למעלה וכיון דמשום תנאה הוא היה לנו להשוותן לגמרי דמאן פלג לך אפילו הכי איכא למימר דכיון דלגבי נגזל שייך לקבולי אחריות במה שהשבח יתר על ההוצאה ולא שייך בכדי הוצאה שהרי נגזל פורע אותה למוכר ולוקח השוו מדותיהם לקבל אחריות ממה שהשביח יתר על ההוצאה בין בבעל חוב בין בנגזל ומשום הכי שקיל ליה בעל חוב ואינו נותן אלא הוצאה אלא לשמואל קשיא אף על גב דהונא חברין בכולה מילתא פליג עליה דשמואל ולדידיה אפילו שבח יתר על ההוצאה אינו נוטל בעל חוב וכמו שכתבנו למעלה ואם כן לדידיה נמי קשיא ברייתא. אפילו הכי אנן מצינן לתרוצי וכדכתיבנא ולשמואל קשיא ודאי אבל לא לדידן והונא חברין נמי לא אמר מילתיה

בפירוש אלא דדחי לה ההיא מתניתא לשמואל. ואם תרצה תפרש דלדידן הוה אפשר לאוקמה בדשוייה ניהליה אפותיקי ומשום הכי נוטל שבח יתר על ההוצאה דמצי אמר ארעאי אשבח אבל לשמואל קשיא למה פורע הוצאה עד כאן.

בשבח המגיע לכתפים. פירש הרי"ף כגון פירות העומדים לינטל על הכתף שאינן צריכין לקרקע ואותן נוטלן בעל חוב אלא שנותן את ההוצאה. ושבח שאין מגיע לכתפים פירות שאינן עומדים ליבצר שעדיין צריכין לקרקע ואותן נוטלן בעל חוב אפילו בלא הוצאה. ומה שכתב הרב לא צריכי לארעא לאו דלא צריכי כלל קאמר דהנהו לא שקיל להו בעל חוב דהיינו שמואל דאמר בעל חוב גובה את השבח שבח אין פירי לא. ואף על גב שהוא ז"ל פירש דפירי היינו פירות התלושין דרך קצרה אחז ולא תלושין ממש קאמר אלא שעומדין ליתלש שאינן צריכין לקרקע כלל כדאמרינן נמי בפרק נערה וכו'. וכן פירשו רבינו חננאל ז"ל ורש"י ז"ל. וקשיא לי הני פירות דצריכי קצת לארעא אי כקרקע דמו אמאי לא שקיל להו בעל חוב בלא הוצאה ואי לאו כקרקע דמו אמאי ישקול להו אפילו בהוצאה ועוד דסתמא קאמרינן שבח אין פירי לא דאלמא שום פירות אינו גובה כלל ואפילו לא הגיעו ליבצר וכמו שכתב הרז"ה ז"ל ונראין דבריו וההיא דפרק נערה לאו למימרא דשקלה איהו ולא בעל חוב פירי כלל אלא ששמין אותן כמות שהן אגב הקרקע ונותנת דמיהן לאחין ונוטלת היא הקרקע ואותן פירות וכן בעל חוב ללוקח ולעולם אין בעל חוב גובה פירות כלל ואפילו הצריכין לקרקע ונראין דברי ר"ת שפירש וכו'. הרשב"א ז"ל. עיין תוספות פרק חזקת הבתים.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: פירש רבינו תם ז"ל שבח המגיע לכתפים שבח הבא מממת עמל והוצאה ושבח שאין מגיע לכתפים שבחא דממילא. אבל רבינו חננאל והגאונים וגם רש"י פירשו דתרווייהו שבחא דמחמת הוצאה נינהו ושבח המגיע לכתפים היינו פירות שראויין ליתלש ולהנטל על הכתף. וכן נראה ודאי משמועתנו דהא אוקימנא השתא דשמואל בשבח שאין מגיע לכתפים ואם רצה לומר שבחא דממילא היכי סלקא דעתין לומר כן שכבר הוכחנו בראיות שאין עיקר דברי שמואל אמורין אלא לשבח הבא מתמת הוצאה ובזה הוא שחילק בין מכר למתנה. גם לשון מגיע לכתפים ושאינו מגיע לכתפים אינו בא כהוגן לפירוש רבינו תם ז"ל והראיה שהביא רבינו ז"ל לפירושו מפרק יש נוחלין כבר כתבנו במקומה דאדרבה היא כדאיתא התם. ע"כ.

וכתב עוד הריטב"א ז"ל וזה לשונו: והא מעשים בכל יום ומגבה שמואל בשבח המגיע לכתפים. פירוש לאו דפירות שאינם צריכין לקרקע כלום דהנהו כתלושים דמו ופירי נינהו ולא שקיל בעל חוב פירי ועוד מההיא דכתובות דאמר זיל הב ליה מתמרי דעל

בודיא ופרכינן דאלו בעל חוב הוה כהאי גוונא מי הוה יהיב ליה מידי ופריק דחזיא לבודיא קאמינא ופרכינן סוף סוף כל העומד לגדור כגדור דמי פירוש והני נמי לא שקיל להו בעל חוב ופריק דצריכי לדיקלא קאמינא כלומר דצריכי ולא צריכי כלומר שהגיעו להבצר אם ירצה לבצור אותם וגם אם מניחין שם משביחין וזהו שבח המגיע לכתפים שאמר כאן שהיו מעשים בכל יום ומגבי ליה שמואל. עד כאן.

כתוב בספר המאור. ובעל חוב גובה את השבח ולא את הפירות ואף על גב דצריכי לארעא שלא כדברי הריא"ף ז"ל וכו' עד ומאי דאמרינן התם במזונות הבת אמר להו רב יוסף הבו לה מתמרי דעל בודיא ואוקימנא דצריכין לדיקלא כהאי גוונא נמי הוא. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אני איני חולק על רבינו האיי גאון אם בפירוש שאמר כך אבל נראין דברי הרי"ף ז"ל ודברי הרב ר"ח ז"ל שפירשו שבח המגיע לכתפים פירות שהגיעו להנטל בכתפים כי עמל הידים לא הגיע לכתפים. ועוד מה שהביא מפרק האשה ראיה לדבריו הם הם קושיא שלו כי האשה והבנות במזונותיהם אינן נוטלות אלא מן הקרקע וכנוטלות מן הפירות הצריכות לארעא משום דחשבינן להו כארעא הילכך גבי בעל חוב דינא דלטרפינהו בגופא דארעא וכל דברי הרב בשמועה זו נכונים ומיושרים לענין פסק הדין. אבל מה שהביא דברי רבא דאמר גזל והשביח ומכר מה שהשביח מכר וכו' לא היה צריך כלל לזה הענין. וכן זאת היתה שגגה לפי דעתי וכבר כתבתי זה בפרק הגוזל ואפשר כי לענין אחר הביא אותם לכאן כאשר תראה בסוף. עד כאן.

כתוב בהלכות ומשום הכי אמר רבא שבח אין לו אבל שבח דאתי מחמת הוצאה שקיל ליה מנגזל כדבעינן למימר לקמן. וכתב עליו בעל המאור וזה לשונו: ודאמר שבח אין לו בשהכיר בה שאינה שלו הני מילי בשבח דאתי ממילא אבל שבח דאתי מחמת הוצאה שקיל ליה מנגזל ליתיה כלל וטעות הוא בידו דאפילו שבחא דאתי מחמת הוצאה לית ליה מנגזל לעולם אלא הוצאה שיש בה שבח כנגדה. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם הוא והרב רבינו אפרים טעו בדברי הריא"ף כי מה שכתב אבל שבח דאתי מחמת הוצאה שקיל ליה מנגזל שבח כנגד הוצאה קאמר ועל כן הביא דברי רבא גזל והשביח ומכר מה שהשבית מכר ראיה שאין לו שבח היוקר ואפילו בגזילת מטלטלין דהשביח קאמר שהשביח על ידי הוצאה וכל שכן בגזילת קרקע. ודברי רבא במאן דגזל חביתא דחמרא ותברה או שתיה הם מוכיחין על זה. מיהו יש הפרש בין גזילת קרקע למטלטלין דאלו קרקע אפילו בשבח הבא מחמת הוצאה אבל מה שהשביח יתר על ההוצאה שקיל ליה נגזל בלא דמים דהוי כיוקרא דממילא. ובמטלטלין כל שבח הבא מחמת הוצאה דגזלן הוי סתם קאמר מה שהשביח מכר וגיזות וולדות כשבח הבא מחמת

הוצאה דמי כדעת רבי יהודה וכדפריש לה רב פפא וכבר הצלנו דברי הרב מן השגגה שהיינו תופסין עליו בדבריו בזה והמקום ידין אותנו לכף זכות. עד כאן.

עוד כתב בעל המאור נמצאת השמועה כולה לדבריו מעורבבת וכו'. כתב הראב"ד ז"ל: אמר אברהם כל הפורש ממה שכתוב בהלכות הרב כפורש מחייו. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור יהביה ניהליה אפותיקי כיון דמסיק ביה שיעור ארעא וכו'. עד ואף על גב דחזיא ללוקח. וכתב עלה הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם יש שגגה שהרי העמדנו הברייתא דשוייה ניהליה אפותיקי ולא מסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא ואפילו הכי נוטל את השבח מבעל חוב ואלו טופיינא דשבחא שקיל ליה בעל חוב בלא דמים. ע"כ.

עוד כתוב בספר המאור ולעולם רואין את השבח יתר על ההוצאה אית ליה ללוקח למשקל שבחא מיניה דבעל חוב בכדי ההוא טופיינא מהאי דמסיק ביה וכו'. וכתב עליו הראב"ד: אמר אברהם זו היא השגגה הראשונה. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור ואי פש ליה מידי גבי בעל חוב ממאי דמסיק כנגדו וטרפיה מיניה הדר ביה עליה דמוכר עד כאן. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם כמה הוא ואם היתר אין מן הדין לטרפו למה ישאר בידו ויחזור הלוקח על המוכר והלא הוא כתב שני פעמים שהבעל חוב יפרענו בדמים. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור וכל מאי דאמרינן דגבי בעל חוב מלוקח שבחא לא שקיל אלא פלגא מנתיה וכו'. עד מאי גובה נמי גובה חצי שבח. וכתב הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם הרב רבי יצחק לא הזכיר זה בהלכותיו ואפשר דאוקימנא בדשוייה ניהליה אפותיקי דבכהאי גוונא לא אמרינן לא חצי שבח ולא צורך לדאקנה מפני שכבר הוקנה לו זה הקרקע כעין מכר ולא חייל עליה שעבודא דהיאך כלל לגופא ולא לשבחא והוה ליה כעין גזלן ומההיא שעתא קני ליה גופא ולא לשבחא דאתי לה וכן נראה לי. עד כאן. ועיין בהלכות בפרק מי שמת.

הא דאקשי הכא והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל וכו'. בדין הוא דליקשו והא כתב ליה מוכר ללוקח עמליהון ושבחיהון ועיקר חידושיה דשמואל היינו שבח דאתי מחמת הוצאה. אלא ניחא ליה לאקשויי מדעביד בה שמואל עובדא בכל יום. הרשב"א ז"ל.

דף טו:

בדלא מסיק שיעור ארעא ושבחא. ואם תאמר כיון דלא מסיק ביה היכי שקיל בעל חוב השבח כנגד הוצאה היה לנו לומר דלא יטול בעל חוב אלא כשוויו ממש. ויש לומר דלפי המסקנא ניחא דמוקי לה בשעשאו אפותיקי ואם כן הוי הלוקח כיורד לתוך שדה חברו שלא ברשות דאינו נוטל אלא הוצאה שיעור שבח.

הכא במאי עסקינן דשוייה ניהליה אפותיקי. קשה למורי הרב כיון דהמקשה דפריך הניחא למאן דאמר לא הוה ידע האי שינויא דשוייה אפותיקי אם כן אמאי לא פריך נמי כיון דלא מסיק ביה וכו' אם כן היכי הוא שקיל השבח כנגד הוצאה היה לו לומר דלא יטול אלא שוויו ממש. ונראה לו דכל זה בכלל הניחא וכו'. פירוש אתה אמרת דבעל חוב גובה את השבח בדמי הוצאה ולא יהיב ליה כל שוויו וגם אמרת דמה שנותן לו היינו הדמים ולא הקרקע דהכי פריך הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל חוב ואם כן הקרקע קנויה ללוקח מכל וכל ואפילו בדלא שוייה אפותיקי כמאן דשוייה אפותיקי דמי והשתא ניחא שפיר דנוטל את השבח בדמי היציאה ולא יוכל הלוקח למכרו בשוויו משום דכיון דקרקע קנויה לו לבעל חוב כדפרישנא כמו אי שוייה אפותיקי דמי אם כן הלוקח הוי כיורד לתוך שדה חברו שלא ברשות דאינו נוטל אלא הוצאה שיעור שבח. אלא אי אמרת אי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסלק לבעל חוב אם כן אין הקרקע קנויה לבעל חוב כיון דמצי לסלקו בזוזי השתא נמי דלית ליה זוזי יכול למימר ליה אי הוו לי זוזי הוה מסליקנא לך מכולה ארעא השתא דלית לי זוזי הב לי גריפא דארעא שיעור שבחאי פירוש כל השבח בשווייו ממש. ומשני הכא במאי עסקינן דשוייה ניהליה אפותיקי ואם כן הוה ליה לוקח כיורד לתוך שדה חברו שלא ברשותו כדפרישנא. תלמיד הר"פ ז"ל.

כתוב בתוספות אבל לוקח שאינו מפסיד כלום וכו'. צריך עיון אם כן מאי קאמר לעיל תדע לוקי בשעשאו אפותיקי ומסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דאז לא יקשה מועמליהון כדפירש תוספות הכא דלא יהיב ליה יציאה ויש לומר הא דקאמר תוספות בבעל חוב דאינו נותן וצריך היינו אי בעל חוב גובה שבח ומשום דלא גרע אבל לעיל אי בעי למידחי כך תדע דקאמר ובעיא למימר דבעל חוב גובה שבח אי באפותיקי צריך ליתן היציאה. וצריך עיון. גליון.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אלא לא קשיא. פירוש דלעולם לא שני ליה בין שבח המגיע לכתפים לשאינו מגיע והכי מיתרצה מתניתא לשמואל דלא תיקשי ליה הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא פירוש דמימרא דשמיאל במסיק ליה ללוה כשיעור האי ארעא

וכוליה שבחא הילכך שקיל ליה כוליה דלהכי כתב ליה מוכר ללוקח אנא איקום וכו' כדי שלא יפסיד בעל חובו שהיה קודם ויתרעם עליו ומתניתא בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דלהא ודאי לא כתב ליה אנא איקום וכו' דמסתייה ללוה שיגבה כשיעור חובו ולמה יפקיע זכותו של לוקח לתת לבעל חוב יותר על חובו. ופרכינן על מתניתא הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי לסלוקי בזוזי שפיר אלא למאן דאמר מצי לוקח לסלוקיה בזוזי לימא ליה הב לי גריבא דארעא שיעור שבחא. לכאורה היה נראה דלא קשיא לן אלא על מאי דשקיל לוקח הוצאה אמאי שקיל ליה במעות ולא שקיל ליה בארעא אבל לא קשיא אמאי שקיל בעל חוב שבחא יתר על ההוצאה כיון דלא מסיק אלא שיעור גופא דארעא בלא שבחא. אבל אי אפשר לפרש כן דהא מהאי טעמא גופא אית לן למיקשי אידך נמי. לכך פירש ר"י ז"ל והרמב"ן ז"ל דתרווייהו קשו לן דלימא ליה הב לי גריבא דארעא שיעור שבחא כוליה ואת לא תשקול אלא גופא דארעא בלא שבחא וכן עיקר. והא דאמרינן הניחא פירש ר"י ז"ל כאן כי פלוגתא היא בכתובות. פירוש לפירושו מההיא דאמרינן בפרק מי שהיה נשוי בההוא גברא דהוו מסקי ביה אלפא זוזי והוו ליה תרי אפדנא וכו' וכדכתיבנא התם בסייעתא דשמיא ואמרינן הכא בשלמא למאן דאמר התם דלא יכול לוקח לסלוקי בעל חוב בזוזי ניחא דכיון שכן הרי בעל חוב חשוב כאלו קרקע שלו היא והלוקח אינו אלא כיורד לשדה חברו שאין לו אלא דמי שבח שכנגד ההוצאה אלא למאן דאמר דמצי לוקח לסלוקי בזוזי הרי הקרקע חשוב של לוקח ושבחא דידיה הוא דארעא גופיה אשבח כיון דבעל חוב לא מסיק אלא שיעור ארעא. ופרקינן הכא במאי עסקינן בדשוי אפותיקי מפורש. פירוש דהשתא לכולי עלמא לא מצי לוקח לסלוקי בזוזי וארעא דידיה הוא דאשבח ואין לוקח אלא כיורד לשדה חברו הילכך אפילו לא כתב ליה אנא איקום ואשפי ולא כתב ליה דאקנה גובה את הכל אלא שנותן בעל חוב את ההוצאה.

נמצא פסקן של דברים דהיכא דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא אי שוייה ניהליה אפותיקי מפורש גובה בעל חוב כל השבח ונותן הוצאה ואפילו לא כתב לבעל חוב דאקנה ולא כתב לו ללוקח אנא איקום וכו'. ואי לא שוייה ניהליה אפותיקי אינו גובה אלא שיעור ארעא בלחוד ואפילו כתב לבעל חוב דאקנה וכתב ללוקח אנא איקום וכו'. והיכא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא כל היכא דכתב ליה ללוקח אנא איקום וכו' חזינן אי לא כתב לבעל חוב דאקנה אינו גובה כלום אלא שבחא דממילא ואי כתב ליה דאקנה גובה חצי שבח שכנגד ההוצאה. ובמתנה דלא כתיב בה לבעל חוב דאקנה יפה כחה מכח מכר דלא שקיל מיניה שבח כנגד הוצאה ואי כתב ליה דאקנה יפה כח מכר

ממנה שגובה כל השבח ונוטל הוצאה בלבד. והיכא דשקיל לוקח גריבא דארעא שיעור שבחא ואידך שקיל ליה בעל חוב איהו דבר הראוי לכל חד וחד מאי דשקיל ניחא. ואי ליכא לחד מינייהו דבר הראוי אית דינא דגוד או איגוד כדין השותפין. ואי איכא לחד מינייהו דבר הראוי אף על פי שאין לחברו דבר הראוי לית דינא דגוד או איגוד שלא כדברי הרז"ה. מרבי. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: לא קשיא הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא וכו'. פירוש ברייתא דקתני וההוצאה מבעל חוב בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא והילכך נוטל את היציאה מבעל חוב דמשתרשי ליה זוזי ואיהו נהנה בהן משבח מבעל הקרקע דאלו בעל חוב אמר ליה ארעאי הוא דאשבחה. ואוקימנא בדשויה ניהליה אפותיקי אבל אי לא שויה ניהליה אפותיקי ולא מסיק ביה אלא שיעור ארעא בלא שבחא לא שקיל לה לכולה שבחא אלא כשיעור חובו דהא אי אית ליה זוזי ללוקח מסלק ליה בזוזי והשתא דלית ליה קיימא ליה ארעא במקום זוזי ומישם שיים ליה ארעא בזוזי ויהיב ליה כשיעור חובו וטופיינא שקיל ליה לוקח. והיינו דאקשיה הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח וכו' כלומר משום דאמר ליה ארעאי הוא דאשבחה אלא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח מצי מסליק ליה בזוזי אמאי שקיל ליה לכוליה שבחא ואפילו מאי דיתר מחובו לימא ליה הב לי גריבא דארעא שיעור שבחאי דמישם הוא דשאימנא לך ארעא בזוזי. ומכל מקום שמעינן מיהא דאי שויה ניהליה אפותיקי אף על גב דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא בלא שבחא גבי לה כולה ולא משלם ליה אלא הוצאה בלחוד. וכן כתב הרי"ף ורבינו האיי גאון בספר מקח וממכר בשער כ"ז ובשער כ"ח. אבל רש"י פירש דלעולם לא שקיל בעל חוב יתר מכנגד חובו ובריייתא דקתני אם השבח יתר על ההוצאה נוטל את השבח מבעל הקרקע ואוקימנא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא לאו דלא מסיק ביה כנגד שבחא כלל אלא דלא מסיק ביה שיעור ארעא וכוליה שבחא קאמר אבל שיעור מקצת שבחא אסיק ביה. וכתב הרב דבדין היה דליתני הכי נוטל כנגד החוב מבעל הקרקע והמותר מבעל חוב אלא נקט למילתיה בלשון הוצאה משום דהיא גופה קמשמע לן דהיכא דהוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה כנגד השבח והא דאקשינן הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי וכו' לא קשיא ליה אלא אמאי אינו נוטל בהוצאתו קרקע וכן בפירוש ר"ח. ואין פירושם מחוור דכיון דלעולם בעל חוב אינו נוטל אלא כנגד חובו בלחוד אמאי פליג בין שבח להוצאה ואי משום סיפא מי תני שבשתא ברישא משום לאשמועינן דינא דסיפא דהא לא שקיל בעל חוב שבח לעולם אלא כנגד חובו ויתר מהוצאה נמי שקיל לוקח מיניה דבעל חוב ועוד דדינא גופא דסיפא

לא איצטריך לאשמועינן דפשיטא הוא דאי הוצאה יתירה על השבח לא שקיל אלא הוצאה כנגד השבח ואין לך יורד לתוך של חברו ונוטל יתר משבחו אלא יורד ברשות בלחוד. והא דאקשינן נמי הניחא למאן דאמר וכו' לפי פירושם לא ניחא דמאי קושיא דילמא מאי נוטל דקתני נוטל בקרקע כשיעור הוצאתו ואף על גב דקתני מבעל חוב כיון דארעא גבי דידיה הוא מבעל חוב הוא דשקיל. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: הא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא בלחוד ולפיכך נוטל הוצאה מבעל חוב דמשתרשי ליה זוזי ואינו נהנה בהם ושבח מבעל הקרקע דאלו בעל חוב גופיה אמר ליה ארעאי אשבח. ואוקימנא דשוייה ניהליה אפותיקי ושמע מינה דאי שוייה ניהליה אפותיקי ולא מסיק ביה אלא שיעור ארעא בלחוד גבי לה כולה ולא משלם אלא הוצאה בלחוד וכן כתב רבינו הגדול. ורש"י ז"ל כתב בפירושיו והאי דנקט למילתיה בלשון הוצאה ולא תני הכי נוטל כנגד החוב מבעל הקרקע והמותר מבעל חוב משום דהיא גופה קמשמע לן דהיכא דהוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח. נראה שהוא מעמידה כגון דמסיק ביה שיעור ההיא שבחא דממילא כגון דשויא ארעא אלפא ושבחא דממילא מאה ודמחמת ההוצאה מאה ומסיק ביה אלף ומאה זוזי וגבי שבחא דממילא דהא מסיק ביה כנגדו והוצאה שקיל ליה מבעל חוב. ולפום האי פירושא לא גבי לעולם בעל חוב אלא בכדי חובה בין בשבחא דממילא בין דמחמת הוצאה. ולא סליק שפיר דאם כן אמאי פליג בין שבח להוצאה אטו משום סיפא תנא טעותא וכיון דמפליג בין שבח להוצאה טעותא היא. ועוד דהוה ליה למיתני אם השבח יתר על ההוצאה נוטל כנגד חובו מבעל הקרקע והשאר מבעל חוב ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו בהוצאה אלא שיעור אחד שבח. ועוד דסיפא גופא לא איצטריכא ליה שאין לך מוציא הוצאות על נכסי אחר שיטול בהוצאה שיתירה על השבח אלא אם כן עשאו שליח וירד ברשותו ואפילו מוציא על נכסי אשתו קטנה ולישנא דגמרא נמי לא דאיק כוותיה והא דאקשיה הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח וכו' נימא ליה השתא הב לי גריבא דארעא בארעאי שיעור שבחאי הכי קא קשיא ליה אמאי אמרת דטריף שבחא דממילא לימא ליה הב לי שבחאי כוליה שעכשיו אני פורע לך קרקע בחובך ואין לך לטרוף יותר מחובך שהרי הקרקע שלי שאם רציתי לפרעך מעות הייתי פורע ועכשיו קרקע זו שלי תעלה לי במקום מעות והב לי כוליה שבחאי ומגופא דארעא ולא תסלקני בדמים. וכן פירש רבינו האיי גאון שמצינו שכתב בספר מקח וממכר בשער כ"ח והיכא דהיה אותו שבח יתר על חובו של בעל חוב ונטלו בעל חוב דאין אתה מוצא בזה הענין שאם יש שם יתירות על חובו שיטול אותו בעל חוב אלא כגון שהיה השדה

אפותיקי וכן כתב אף בשער כ"ז. וכן כתב רבינו הגדול. אבל רבינו חננאל פירש דלא קשיא ליה אלא אמאי אינו נוטל בהוצאתו קרקע. וכדברי רבינו הגדול ז"ל עיקר ואי כפירוש ר"ח ז"ל מאי קושיא דילמא מאי נוטל נוטל בקרקע ואף על גב דקתני מבעל חוב כיון דארעא גבי דידיה היא מבעל חוב הוא דשקיל ומי קתני נוטל במעות. ורש"י יפרש בעל כרחו כדברי ר"ח ז"ל לפי סוגייתו שכתבנו למעלה וכמו שמפורש בפירושיו. עד כאן לשונו.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל: אלא לא קשיא הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא. רש"י ורבינו חננאל ז"ל פירשו דהיכא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא גובה כל השבח ואפילו ההוצאה משום תנאה והיינו דשמואל. ובריית בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ומשום הכי אינו גובה ההוצאה והא דקתני גובה את השבח מבעל הקרקע דאלמא בעל חוב גובה שבחא דממילא היינו משום דמסיק ביה שיעור ארעא ואותו שבח דממילא. ולפי זה הא דאמרינן דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא רצה לומר דלא מסיק ביה שיעור ארעא וכוליה שבחא אלא שיעור מה שגובה ממנה ולעולם אין הפרש בין שבחא דממילא לשבח דמחמת הוצאה בזה אלא דאי מסיק ביה גבי מאי דמסיק ביה. והקשה רש"י ז"ל אם כן אמאי קתני גובה את השבח מבעל הקרקע וההוצאה מבעל חוב הוה ליה למימר גובה כשיעור החוב מבעל הקרקע והמותר מבעל חוב. תירץ ז"ל משום סיפא נקט הכי דבעיא לאשמועינן דאין לו אלא הוצאה לשיעור שבח ולעולם לפי זה אינו גובה יותר מחובו אלא שנוטל יותר מחובו בקרקע ופורע מעות משום דמיירי דלא מסלק ליה בזוזי ומשום הכי מצי אמר ליה ארעי אשבחה ופורע לו ההוצאה במעות.

אבל רבינו האיי גאון ז"ל וכל המפרשים ז"ל פירשו דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא כלל אלא שיעור ארעא לחוד ואפילו הכי גובה שבחא דממילא יותר מחובו כיון דלא מצי מסלק ליה בזוזי דאמר ליה ארעאי אשבחה ונוטל יותר מחובו אלא שפורע ההוצאה. והשתא אתי שפיר לשון דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא וכן אתיא הברייתא שפיר. אבל קשה כי מקשים בתר הכי למאי דסלקא דעתין דמיירי בענין דמצי לוקח לסלוקי בזוזי אמאי גובה בעל חוב ההוצאה בקרקע ופורע מעות לימא ליה לוקח אלו הוו לי זוזי וכו' ולפי פירוש זה הוה ליה לאקשויי פירכא אלימתא אמאי גובה שבחא דממילא בולא כלום כיון דלא מסיק זוזי והלוקח היה יכול לסלקו אלא שפירשו שבכלל קושית הב לי גריבא דארעא שיעור שבחאי הוא הכל. ואינו נראה. ולי נראה לפי פירושם ז"ל דהשבחא דממילא שנוטל חנם לא מקשי דדינא הוא כיון שאינו מסלקו וזה נוטל הקרקע שיטול

שבחא דממילא עמו דאמר ליה ארעאי אשבחה אבל מן ההוצאה שהוא חייב לפרוע לו בזה קשה כיון דאלו הוו ליה זוזי הוה מצי לסלוקיה השתא דלית ליה והבעל חוב חייב לתת לו מעות יסתלק מן הקרקע כשיעור הוצאתו מאותן מעות שהוא חייב להחזיר לו וזהו פירוש גריבא דארעא שיעור שבחאי כי אני מסלק אותך באותם מעות שאתה רוצה ליתן לי. כן נראה לי לפירושם ז"ל. ומכל מקום נראה לי דינו של רש"י ז"ל יותר נכון בטעם כי איך אפשר שאף על פי שאינו יכול לסלקו שיקח יותר מחובו והלא הקרקע עדייך אינה שלו עד שיגבוהו לו בית דין ואם כך איך יגבוהו בית דין יותר מחובו אף על פי שהוא מה שהשביח הקרקע באמת זהו זר מאד. עד כאן.

וכתב הר"ן ז"ל וזה לשונו: ומכל מקום דברי רש"י אינן אלא מקמי דאוקימנא לה כגון דשויה ניהליה אפותיקי דכיון דלא מקשינן אלא דלימא ליה הב לי גריבא דארעא בארעא כלומר ולא בדמים משמע דלא הוה קשיא לן מילתא אחריתי ואם איתא דברייתא הכי קתני דשבח שהוא יתר על ההוצאה בעל חוב נוטלו יותר על חובו מיהא נמי הוה לן לאקשויי דכיון דמצי לסלוקיה בזוזי לא מצי אמר ארעאי אשבח ואין לו ליטול אלא כנגד חובו. אבל למסקנא דאוקימנא כגון דשויה ניהלית אפותיקי מתוקמא ברייתא שפיר כפשטה דכשיעור הוצאה אינו נוטל אלא בכדי חובו. אבל שבח יתר על ההוצאה נוטל יתר מחובו דמצי אמר ארעאי אשבח דהוה ליה לוקח כיורד שלא ברשות דאינו נוטל אלא הוצאה.

נמצאו כללי השמועה. דבמכר היכא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא בעל חוב גובה את השבח בין דממילא בין דמחמת הוצאה. ולפי תירוצו של הרמב"ן שכתבנו למעלה בשבח שאינו מחודש גובה את כולו ואף על גב דלא כתב ליה דאקנה אף על פי שבא מחמת הוצאה ודינו לענין זה כשבחא דממילא גמור דדיקלא ואלים וכיוצא בו. אבל לפי מה שנראה לי מדברי הראשונים לעולם בעל חוב אינו גובה את השבח כולו אלא בשבח דממילא גמור דבכהאי גוונא גבי כוליה ואפילו לא כתב ליה דאקנה. אבל כל שבח דאתי מחמת הוצאה בין שהוא מחודש או שהוא בגופו של קרקע בשלא כתב לו דאקנה אינו גובה ממנו מלוקח כלום וכשכתב לו דאקנה גובה את חציו.

והיכא דמסיק ביה שיעור ארעא ולא שבחא גובה כנגד חובו על הדרך שפירשנו בין בשבחא דממילא בין בשבחא דמחמת הוצאה אבל יתר מחובו לא גבי כלל אפילו בשבחא דממילא דהא לא מצי אמר ארעאי אשבחה אלא אם כן שויה ניהליה אפותיקי דבכהאי גוונא גבי יתר על חובו כוליה שבחא דממילא וכוליה שבחא דמחמת הוצאה במה שהוא יתר על ההוצאה דמצי אמר ארעאי אשבח אבל בכנגד הוצאה לעולם אינו

נוטל יותר מחובו דבכדי הוצאה מטעם שכך כתב לו מוכר ללוקח אתה בא עליו ולא כתב לו מוכר ללוקח על דעת שיגבה בו יותר מחובו. וכתב הרמב"ן דכי סליק ליה בעל חוב ללוקח בזוזי היכא דשויה ניהליה אפותיקי אף על גב דבשבחא דממילא טריף בלא זוזי מיהו פעמים נותן לו יתר מהוצאתו כדאמרינן לקמן בפרק המקבל דבשדה העשויה ליטע שמין לו כאריס ולא יכול בעל חוב למימר ליה טול עציך ונטיעותיך אפילו שדה שאינה עשויה ליטע אף על גב דביורד לתוך שדה חברו שלא ברשות מצי אמר ליה הכי דהתם היינו טעמא משום דלא ברשות ירד אבל זה כיון שהיה סבור שהיא שלו אף על פי שנמצאת כמי שאינה שלו אין שומעין לו לומר טול עציך ונטיעותיך. אבל במתנה לא גבי בעל חוב שבחא כלל ואפילו מסיק כנגדו אלא בכגון דיקלא ואלים אבל בשבח שהוא יתר על ההוצאה לא ואין צריך לומר כנגד הוצאה. אבל לפי דרך הרמב"ן ז"ל כל שבח שהוא יתר על ההוצאה הרי הוא כשבחא דממילא גמור וגבי ליה. ואין דרכו מחוור וכמו שכתבנו למעלה. ומיהו במתנה אי כתב ליה נותן אנא איקום וכו' גבי ליה בעל חוב מיניה במכר. ובמכר אף על גב דלא כתב ליה נמי גבי וכן כתב הרמב"ם ז"ל. וטעמא דמילתא דכיון דהורגלו לכתוב כן אף על פי שלא כתב כמו שכתב דמי דאחריות אפילו בהא מילתא טעות סופר הוא. וכתב הרי"ף דכל היכא דהוי דיניה למשקל גריוא דארעא ולא חזיא ליה שקיל לדמיה מבעל חוב כדאמרינן התם כל שאלו יחלק ושמו עליו חולקים ואם לאו מעלין אותו בדמים. והיכא דלית ליה דמי דייניגן ליה דינא דגוד או איגוד ואף בבעל חוב דעלמא נראה שהדין כן דאי לית ליה זוזי ללוה ואיבעי ליה למלוה לאפרועי ממקרקעי דאי כנגד חובו לא הוי ראוי דאמרינן גוד או איגוד עד דליתן ליה שיעור הראוי. עד כאן.

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: והיכא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ולא שויה ניהליה אפותיקי ולית ליה זוזי ללוקח לסלוקי בזוזי שקיל בעל חוב מההוא ארעא כשיעור חובו ומנח גריוא דארעא קמי לוקח אי הויא חזיא ליה כגון דהוה מותר שדה בית תשעה קבין ובגנה בית רובע. ואי לא חזיא ליה ללוקח דלית בה כי האי שיעורא ולא סמיכא נמי לארעא דיליה לצרופה בהדה שקל מיניה דבעל חוב דמי כל המותר. וכן אמרינן התם כל שאלו יחלק ושמו עליה חולקים ואם לאו מעלים אותו בדמים. מיהו היכא דלית בה שיעור תשעה קבין ואמר לוקח אנא בעינא ליה לגנה או למאי דמתהנינא ביה נראה לומר דטענתיה טענה ושקיל גריוא בארעא. והכי נמי היכא דאית ביה ההוא מותר שדה בית תשעה קבין או בגנה בית רובע ואמר לוקח לא בעינא ליה הב לי דמיה נראה לומר דמצי למכפייה לבעל חוב בהכי היכא דאית ליה זוזי לבעל חוב או דילמא

לאידך גיסא מצי בעל חוב טעין לא בעינא למזבן ואי הוו לך זוזי לסלוקי מכולה טפי הוה בעינא להו. וכן הוא סברת הרמ"ה ז"ל שאפילו על המותר אינו יכול לחזור. מיהו נראה לומר דעליה דמוכר מצי למהדר בהא או העמד לי שדה שלימה או החזר לי כל מעותי וטול המותר. והיכא דשוייה ניהליה אפותיקי ולא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ואית מותר בשדה בית תשעה קבין נראה לומר דלא מצי בעל חוב למימר ליה ללוקח לא בעינא לי להההוא מותרא ולא יהיבנא לך דמיה אלא שקול גריוא דארעא דכיון דשוייה ניהליה מוכר אפותיקי ברשותיה קיימא לגמרי ומצי לוקח למימר ליה או שקול מינאי דמי כדי חובך או שקול יתה כולה דלא בעינא אנא למזבן גריוא דארעא. וצריך עיון.

להרמב"ם היתה השדה אפותיקי בעל חוב נוטל את כולה ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח אם היה חצי השבח יתר על ההוצאה כולה נוטל ההוצאה מבעל חוב שהרי אומר לו בעל חוב שדה שלי השביחה והנשאר לו מן השבח נוטל מן המוכר. ואם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה אין לו מן הטורף אלא דמי חצי שבח וגובה מן המוכר חצי שבח שנטרף בלבד. עד כאן דברי הרב ולא חילק בדבריו בין מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא בין לא מסיק ביה. וצריך עיון היכא דאין חצי השבח כדי כל ההוצאה כיון דכל השבח הוא יותר על ההוצאה למה לא יטול שיעור כל ההוצאה מבעל חוב כדין היורד לשדה חברו שלא ברשות דשמין לו וידו על התחתונה ואי בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא כל שכן הוא דהוה ליה למיתב ליה ללוקח או שבחא דבציר מהוצאה או הוצאה דבציר משבחא דהא אי לאו הוצאה לא הוה שבחא מכל מקום קרוב לומר בדשוייה ניהליה אפותיקי דשקיל בעל חוב כוליה שבחא כיון דכתב ליה מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי וכו' ועמליהון דהוא שבח הוצאה וצבי זבינא דההוא לוקח וקביל עלוהי דליהוי אחריות המכירה כולה על המוכר ולא על אותה שדה שקנה כיון דידיע ליה דאפותיקי הוא גבי אותו בעל חוב. אבל היכא דלא שוייה ניהליה אפותיקי אף על גב דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא הוא דאמרינן בפרק מי שמת דהא דתניא בברייתא בעל חוב גובה את השבח חצי שבח הוא ואף על גב דכתב ליה אנא איקום ואשפי כיון שאין אותה שדה אפותיקי ידוע אותו הלוקח סומך הוא אחריות מעותיו עליה כמו שסומך על שאר נכסי המוכר ואף על גב דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דיינין הכי.

והרמ"ה ז"ל גם הוא הלך על דרך קצת סברא זו ואמר דדוקא היכא דפריש בשטרא וכתב וצבי זבינא דנא וקביל עלוהי הוא דאמרינן דהדר לוקח עליה דמוכר בכוליה שבחא אבל בסתמא לא קביל עליה לוקח הכי אלא אחריות שבחו על אותה שדה שקנה והשביח ונוטל חצי השבח. (חסר כמו שורה אחת). מיהו רבינו הגדול זק"ל פריש הכא מילתא

דשמואל דאמר בעל חוב גובה את השבח אף על גב דלא שויה ניהליה אפותיקי כיון דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ונכסיו כולם משועבדין לחוב זה ואין לו נכסים אחרים ללוה דאי הוו ליה עלייהו ליהדר מלוה דאין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין. והדבר צריך עיון וחקירה. בעל חוב גובה את השבח בענין שאמרנו אבל אינו גובה פירות שאכל לוקח או שתלשן ואף על גב דשויה ניהליה אפותיקי. עד כאן לשון הרמ"ך.

הכיר בה שאינו שלו ולקחה אמר רב מעות יש לו שבח אין לו. פירוש נוטל מעות שנטל בלבד ואף על פי שהוזלה או הוקרה דהא כמאן דליכא זביני כלל דמי וכדאמרינן בסמוך שלא נתן אלא לשם פקדון בלבד מה שאין כן בנמצאת שדה שאינה שלו או בטרפה ממנו בעל חוב שיש לו ליטול בדמים שהיתה שוה בשעה שיצאה מתחת ידו. והא דקאמר שבח אין לו כלומר מן הגזלן אבל מן הנגזל פשיטא דשקיל הוצאה כנגד שבח כאיניש דצלמא. והא דלא נקיט שבח מגזלן אפילו שיש לגזלן קרקע בשעה שמכר או שקנו מידו ולא תימא דמשמואל דלעיל נשמע להא דרב דשאני התם דמדינא שבח יש לו אלא דהוי מיחזי בשכר מעותיו ומשום הכי סגי כשיש לו קרקע או שקנו מידו אבל היכא דמדינא שבח אין לו שהרי לא נתן מעות אלא לשם פקדון כי יש לו קרקע או קנו מידו מאי הוי. ומיהו כשפירש לו את השבח כלומר שהתנה בפירוש אחריות אף על השבח השתא ליכא למימר דנתן לשם פקדון ולא לשם מתנה ויש לו שבח בין לרב בין לשמואל אלא אליבא דשמואל בעינן שיש לו קרקע או שקנו מידו דלא מיחזי כריבית. כן נראה לי. אבל אין זה דעת מורנו הרא"ה. הריטב"א.

והרשב"א כתב וזה לשונו: הכיר בה שאינה שלו וכו'. ושמואל אמר אפילו מעות אין לו. ודוקא בשלא כתב לו את האחריות הא כתב לו אפילו לשמואל מעות יש לו דהא טעמא דשמואל משום דמעות מתנה וכשכתב לו הא גלי דעתיה דלא נתכוון למתנה ומיהו שבח אין לו דהא מיחזי כריבית כיון דהכיר בה. ומכל מקום אי קנו מידו או שיש לו קרקע וכתב לו את האחריות מסתברא דאפילו שבח יש לו בין לרב בין לשמואל. עד כאן. ועוד כתב בענין זה הרשב"א במימרא דרבא כמו שכתוב להלן עיין שם.

וזה לשון הראב"ד: הכיר בה שאינו שלו ולקחה אמר רב מעות יש לו שבח אין לה מפני שנראית כריבית דכיון דלאו אדעתא דארעא נחית מיחזי כשכר מעותיו. ושמואל אמר אפילו מעות אין לו. הא ודאי בשלא כתב לו אחריות נכסים דאי כתב לו היכי אמר שמואל מעות מתנה. ואי אמרת כיון דלא קביל עליה אחריות מאי איריא משום דאדם יודע תיפוק ליה דהא לא קביל עליה אחריות. לא היא דכיון דיודע שקרקע אין לו הוה ליה האי זביני כהלואה אלא שאנו אומרים שהן במתנה. ויש בזה דעת טועה לומר דקסבר

שמואל דאף על פי שאינו גובה ממשעבדי גובה מבני חורין. ולאו מילתא היא דלא דמי לשטר חוב דהא אמרינן עביד איניש דזבין ליומיה. עד כאן.

והא איפליגו בה חדא זימנא וכו'. ואין להקשות דלימא דהך דהכא איצטריך דלא נימא כדפריך האי לארעא במאי קא נחית ופירא היכי אכיל וכו'. דיש לומר דאם כן לא הוה ליה למימר לרב מעות יש לו אלא רק אין לו שבח דפשיטא מכח ההיא דהתם דלרב יש לו מעות. גליון.

וגמר ונתן לשם פקדון. רצה לומר כי אתי מאריה דארעא דהיינו נגזל ושקיל לארעיה ליהוו פקדון גביה דמהדר ליה ניהלייהו. אבל לא בעי למימר דליהוי תורת פקדון עלוהי ואי מיגנבי ומיתנסי דמפטר דהא ודאי אדעתא לאשתמושי בהו יהיב ליה ואידך נמי אדעתא דהכי שקיל להו לפיכך הוי תורת מלוה עלייהו ומחייב באחריותייהו והאי דלא קאמר וגמר ונתן לשם מלוה משום דרב סבר דהאי דיהיב זוזי להנאתיה שיהיו מעותיו נשמרים הוא שמתכוון לפיכך קאמר דגמר ונתן לשם פקדון. כן נראה לי. שיטה.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: וגמר ונתן לשם פקדון. פירוש לאו לשם פקדון ממש דאם כן לית ליה רשותא למוכר לאנפוקינון וגם אם נגנבו או נאנסו לא יהא חייב באחריותן ואין לזה מעות והא לא מסתבר דאם כן למאי טרח וזבין ומאי האי דיהבינהו ניהליה סתמא לשם מקח דאית ליה רשותא לאנפוקינון אלא ודאי לשם מלוה קאמר. אי נמי לשם פקדון שהוא כמלוה כמפקיד אצל שולחני מעות מותרין. ובדין הוא דמצי למימר וגמר ונתן לשם הלואה אלא משום דפעמים דאדם קונה במלוה בתורת מקח כשאין מלוה קודמת נקט הכא לשם פקדון. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: האי גמר ונתן לשם פקדון דאמר רב כמו מלוה הוא שהרי הוא יכול להשתמש בהן וחייב באחריותן ומשום הכי אם נוטל ממנו שבח הוה ליה כריבית. ואי נמי אם כתב לו אחריות ופירש לו את השבח אין בו משום רבית כפקדון. עד כאן.

מכדי בין לרב בין לשמואל וכו'. יש אומרים שזה לשון רב יהודאי גאון שהקשה דאם כן שזה לא ירד לשם מקח אלא לשם פקדון או מתנה היאך ירד לקרקע ואוכל פירותיו דהא כיון שכבר קבל מוכר מעות נגמרה כוונתו שהיה לפקדון או למתנה דודאי משום דהאי לא ליחות לארעא לא ליהדרינהו ניהליה דלא לקבולי מיניה. ופריק דהא מימר אמר אנא איחות וכו' כלומר שדעתי היה לשם מקח אם אפשר וסומך שאולי תעמוד בידו ואף אם תצא מידו גמר בדעתו שיהיו מעות פקדון לרב ומתנה לשמואל. הריטב"א.

אמר רבא הלכתא נמצאת שדה שאינה שלו וכו'. הא דפריט נמצאת שדה שאינו שלו הכיר בה שאינה שלו ולא קאמר הלכתא כרב בתרווייהו. משום דבעי למימר ואחריות

טעות סופר הוא דלאו רב אמרה אי נמי משום דאיצטריך לאשמועינן אפילו לא פירש לו את השבח ואי סתים ואמר הלכה כרב הוה אמינא דילמא בשפירש לו את השבח דאפילו בהא פליג שמואל ואמר אין לו. הרמב"ן והרשב"א.

הכיר בה שאינה שלה מעות יש לו וכו'. הרב בעל המאור כתב דדוקא בשלא קנו מידו ואין לו קרקע הא קנו מידו אי נמי יש לו קרקע אפילו שבח יש לו הכיר בה לרב בשלא הכיר בה לשמואל. ואינו מחוור דהא בשהכיר בה לרב מעות פקדון ואם כן היאך יש לו שבח. ועוד דאם איתא לא הוה סתים רבא ואמר שבח איו לו דהא ביש לו קרקע אי נמי קנו מידו יש לו אלא ודאי לא שנא הכי ולא שנא הכי אין לו אלא אם כן כתב לו את האחריות וכמו שכתבתי למעלה. הרשב"א.

ועדיין אין זה מחוור בעיני דכיון דהכיר ומעות הללו לפקדון דומיא דמלוה יהבינהו ניהליה אף על פי שפירש לו את השבח אין לו אלא כמתנים על שכר המעות מה שאין כן בלא הכיר בה לשמואל. הר"ן.

שאלו מהריא"ף וזה לשון השאלה והתשובה מועתקים מלשון ערבי: יורנו רבינו במה שאמרו בהכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו ופירש רבינו בהלכות שבח אין לו דכיון שהכיר בה שאינה שלו ולקחה הוו זוזי גבי מוכר כי מלוה ואי שקיל מיניה שבחא הוה ליה כנוטל שכר מעותיו דהוי רבית מי הויא אבק רבית או רבית קצוצה.

תשובה מה שנראה לי בזה הוא שאם כתב עליו אי טרפי לה מינאי מגבית ליה שבחא אז היא רבית קצוצה ואם לא התנה עליו בזה לא הוי אלא אבק רבית. עד כאן.

אחריות טעות סופר בין בשטרי הלואה וכו'. יש מי שמשבש ואומר הני מילי היכא דאמר להם כתבו לו את השטר אבל אם לא כתב לו שטר לא. ואף על גב דקיימא לן המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים הני מילי בשקבל עליו אחריות מפורש אבל לא קבל עליו אלא מכר סתם ולא כתב לו שטר מכר אינו גובה. ואין בדברי זה ממש אם כן היכי איכא קלא לאחריות זה בלא שטר אלא מתוך שכל מקח יש לו אחריות וכי זבין בפרהסיא זבין משום הכי גובה הא אם היה צריך לפרש הרי הוא כמלוה בעדים ובשאר תנאין בדיני מקח והכי נמי מוכח בפרק חזקת בהויה דמכר לו בית מכר לו שדה אין מעיד לו עליה וכו'. ובמסכת בבא בתרא אכתוב בעזרת השם. הרמב"ן ז"ל.

וכתב רבינו האיי גאון ז"ל בתשובה. דהיכא דקביל עליה אחריות דמחמתיה סתם כמאן דמפרש דליכא עליה אחריות אחר דמי ואי אתי בעל חוב וטריף לה מיניה חוזר עליה דבעל חוב מחמתיה הוא אבל אי נמצאת שדה שאינה שלו אינו חוזר עליו דהא לאו

מחמתיה הוא אלא מעלמא הוא. ואי קביל עליה אחריות דמעלמא סתם כל שכן דמחייב באחריות דמחמתיה. ובמתנה אי נמי קביל עליה אחריות דילמא לא מחייב באחריות דמחמתיה. אבל קביל עליה אחריות סתם כולם בכלל. עד כאן.

ומילי דתמיהי קא חזינא הכא דאדרבה איפכא מסתברא דיותר ראוי שאדם מקבל עליו אחריות דמעלמא דהיינו אם נמצאת שאינה שלו שאין כאן מכירה כל עיקר מאחריות דמחמתיה דהיינו בעל חוב דאיכא הכא מכירה ליומיה. וכן אתה למד הסברא זו דאמרן ברורה וחזקה לרבותינו בעלי הגמרא עד שרב פפא קאמר בפרק חזקת הבתים דאפילו זבין ליה שלא באחריות בפירוש נמצאת שאינה שלו חוזר עליו שהרי אין כאן מכירה כלל ולא רצה לומר שלא באחריות אלא דאי אתי בעל חוב וטריף לה דלא הדר עליה שהרי יש כאן מכירה ליומיה כדאמרן. ונראה לי שדעת הגאון ז"ל דטעמא דאחריות טעות סופר הוא לפי שכל אדם בסתם רוצה לקיים מקחו בידא דלוקח כי היכי דליקום בהימנותיה לפיכך כי אתו מחמתיה קפיד טפי לקיומיה ולסלק בעל חובו מעליו מבנמצאת שאינה שלו והוא גזלן כיון דגזל כל שכן דלא קפיד לקיים מקחה ואין זה נכון עד כאן. שיטה.

ועיין בלשון הר"ן ז"ל הכתוב בנמוקי יוסף.

כתוב בהלכות פירוש הא דאמר רבא שבח אין לו לאו שבח דאתי מחמת הוצאה הוא וכו'. ככתוב בהלכות. יש מי שאומר שאפילו בשבח הבא מחמת הוצאה לא משלם ליה נגזל אף על גב דאמרינן לקמן דגבי לשבחא מיניה דנגזל דהכא איירי כגון שהקרקע היתה משובחת כמו שהיתה עתה בשעה שגזלה והכסיפה ביד הגזלן שהיתה עומדת חרבה ובא הלוקח והחזירה לדמיה הראשונים מחמת שזבלה וגדרה דמצי למימר נגזל אני לא הרוחתי דבר בהשבחתך שהרי כך היתה שוה. ועוד דמצי למימר שמא הגזלן עצמו היה משביחה אף על פי שהכחישה מתחילה. דברי הריא"ף ז"ל שחולק בין שבחא דממילא לשבחא דאתי מחמת הוצאה צריך עיון גדול לדברי ה"ר אפרים ז"ל ובעל המאור דאליבא דגמרא משמע דאפילו שבח דמחמת הוצאה לית ליה מנגזל לעולם אלא הוצאה שיש שבח כנגדה. וההיא דאמר רבא מה שהשביח מכר ומה שמשביח הוריש לענין גזילת מטלטלין אתאמרא. דנגזל קונה בשינוי ואין זו ראיה לגזילת קרקע דקרקע אינה נגזלת. ובמטלטלין אפילו מה שהשביח יותר על ההוצאה הוי לגזלן וללוקח מגזלן משום תקנת השבים ואפילו בשהשביח ממילא דליכא הוצאה כוליה הוי דגזלן משום דקני ליה בשינוי או משום תקנת השבים ואף על פי שהגזילה חוזרת בעיניה כדקאמר מה שהשביח מכר דמשמע אבל גוף הגזילה לא קני ומחזירה לבעלים אהני שאותר שבח כוליה אתי נגזל ומהדר ליה ללוקח או לגזלן מהאי טעמא כדפרישית. עוד כתוב בהלכות

ואיכא מאן דאמר הא דשמואל שינויא דחיקא הוא וכו' כלומר הא דאמרינן לעיל דמילתיה דשמואל דאמר בעל חוב גובה את השבח בלא שום הוצאה ולא מהדר ליה כלל ללוקח היכא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא שינויא היא כלומר שיטת המקשה היא ולא סמכינן עלה דמעולם לא היתה דעת שמואל בכך משום דקשיא עליה הא מתניתא דלעיל דתני ואת ההוצאה מבעל חוב. ולכאורה הכי רהטא דלא גרע מיורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות דשמין לו וידו על התחתונה. ה"ר יהונתן ז"ל.

נקטינן משמעתין דכי היכי דמחייב מוכר ללוקח באחריות שבחא בשטרפה בעל חוב ממנו הכי נמי מחייב ליה בשטרפה נגזל ממנו בין לענין שבח הבא מחמת הוצאה במה שהוא יתר על ההוצאה בין לענין שבחא דממילא בדיקלא ואלים ויוקרא כל שלא הכיר בה שבענין זה הם שוין לגמרי. אבל היכא דהוזל הקרקע יפה כח האחריות היכא דטריף לה נגזל מהיכא דטריף לה בעל חוב שאם מכרה במנה ועומדת בחמשים אי טריף ליה בעל חוב אינו נותן לו אלא חמשים כשער של עכשיו אבל נמצאת שאינה שלו כיון דאיגלאי מילתא שלא היתה מכורה מעולם זוזי הלואה נינהו גביה וכיון דטרפוה ממנו מחזיר את כולן. הר"ן ז"ל.

בעא מיניה שמואל מרב חזר ולקחה מבעלים הראשונים. כלומר אחר שבא נגזל וטרפה מן הלוקח ואחר חודש או שנה חזר הגזלן ולקחה מבעלים הראשונים מהו. מי אמרינן בודאי על דעת כן לקחו מן הנגזל כי היכי דתיתי לוקח ראשון שטרפה ממנו ותהיה שלו דכיון שלא צעק בבית דין כשבא לו הפסד על ידו בודאי לצורך עצמו טרח לקנותה ויכול להוציאה ממנו בדין כיון שלא גלה דעתו בשעת המקח או דילמא מעולם לא היה כוונתו לקנותה בשבילו. ומשני דבודאי לצורך לוקח שנטרפה ממנו קנאה דמה מכר ראשון לשני. הגזלן נקרא ראשון והלוקח נקרא שני ועל מנת כן מכרו לו בתחילה שאם היום או מחר יתרבה זכותו בזה הקרקע מעכשיו מקנה לו אותו זכות שיבא לידו וכיון שנתקיימה בידו נתקיימה נמי ביד הלוקח ומצי להוציאה נמי בדיינים כיון דלא גלי דעתיה בשעה שלקחה מן הגזלן. ה"ר יהונתן ז"ל. ורש"י והתוספות ז"ל לא פירשו כן עיין שם.

חזר ולקחה מבעלים וכו'. פירש רש"י ז"ל מהו להיות במקום וכו'. בזה יישב קושית התוספות לקמן דלא הוי כדבר שלא בא לעולם ומכל מקום פריך שפיר לקמן עלה דעיקר קושייתו ממה שתעלה מצודתי דהתם נמי נימא כשזוכה זוכה לצורך הלוקח. גליון.

חזר ולקחה מבעלים הראשונים מהו. נראין דברי רבינו דכיון דמייתי לה הכא בתר הא דהכיר בה שאינה שלו דסוגיין כולה אפילו בשהכיר בה שאינה שלו ולקחה דאף על גב דאמרינן שגמר ונתן לשם מתנה או לשם פקדון הא פרישנא ללישנא דרב יהודאי גאון

ז"ל דהאי משום סירכא דארעא נקט וסמך שאולי יעמידנה המוכר בידו ולא עוד אלא דכל שכן שהמוכר רוצה להעמידה בידו וניחא ליה דליקום בהימנותיה ולא ליקרייה גזלנא כיון שזה נתן מעותיו על קרן הצבי לאמונתו וגמר ונתן לסוף לשם מתנה או לשם פקדון. וכן נראה דעת רש"י ז"ל לקמן. ומיהו חזינא לריא"ף ז"ל ושאר הגאונים ז"ל דכתבו דסוגיין ליתא אלא בשלא הכיר בה דבהכיר בה לא שייך טעמא דלא ליקרייה גזלנא או דליקום בהימנותיה. אמר ליה מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. ואם תאמר והא אין אדם מוכר דבר שלא בא לרשותו. וכי תימא דהא כרבי מאיר אמרה לשמעתיה וכאידך דרב דלקמן וכמו שפירש רב האיי בספר המקח. הא ליתא. חדא דלא אפשר דתיהוי כולה סוגיין דלא כהלכתא ועוד דאם כן מאי האי דפרכינן לקמן מדתניא מה שאירש מאבא לא אמר כלום דההיא רבנן היא ועוד דאם כן היכי אמרינן לקמן לוקח במאי קני לה ועוד היכי אמרינן דהיכא דירתה או דיהבה ניהליה במתנה לא זכה לוקח והלא כבר מכר לו כל זכות שתבא לידו. ויש לומר דלעולם רבנן היא והאי לישנא לאו דוקא אלא לומר דודאי דעת המוכר כשחזר ולקחה שיזכה בה לוקח שלו שכן גמר בדעתו בשעה שמכרה לו והיינו דשיילינן בסמוך מאי טעמא כלומר מאי טעמא אמרינן שכן היה דעת המוכר וכך היה דעתו ואמרינן מר אמר ניחא ליה דלא ליקרייה גזלנא וכו'. ולקמן בשמעתין בעינן לוקח במאי קני לה השתא להאי ארעא כלומר דהא לא זכה בה משעה ראשונה שאין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם אליבא דרבנן מיהא ואפילו לרבי מאיר נמי היינו בשפירש לכשאקחנה קנויה לך ולא כשמכר סתם וכדמוכח לקמן ובכל דוכתא וכדפרישנא בפרק קמא דקידושין בסייעתא דשמיא. הריטב"א ז"ל.

מאי טעמא מר זוטרא אמר ניחא ליה וכו'. הקשה ר"מ מאי קמיבעיא ליה מאי טעמא הא כבר אמר טעמא מה מכר לו ראשון וכו'. ותירץ דהכי פירושו מאי טעמא אמרת מה מכר ראשון לשני פירוש הגזלן ללוקח כל זכות שתבא לידו אדרבה אימא מה מכר הנגזל לגזלן כל זכות שתבא לידו וכי היכי דנגזל מצי לטורפו מיד לוקח הכי נמי יטרפנה הגזלן מידו. הרא"ש ז"ל.

והר"ן פירש דהכי קמיבעיא ליה מאי טעמא כלומר במה קנאה דהא דבר שלא בא לעולם הוא ואי משום דרב כרבי מאיר סבירא ליה היאך קבלה ממנו שמואל ושמואל גופיה היכי מיבעיא ליה דהא לא סבירא ליה כרבי מאיר. ואמרינן מר זוטרא אמר ניחא ליה דלא ליקרייה גזלנא כלומר ואנן סהדי דלאוקמי קמי לוקח קא בעי לה וכשקונה אותה מקנה אותה ללוקח. ומיהו אכתי לא פרשינן לה לכוליה מילתא לומר לוקח אף על פי שמוכר זה רוצה להקנותה לו במה קנאה אלא דאמרינן שלאחר שלקחה מקנה אותה.

ולקמן הוא דבעי אפילו הכי לוקח במה קנאה והיינו דאתקיף ליה רמי בר חמא מכדי לוקח וכו' וכמו שנפרש בסייעתא דשמיא. עד כאן לשונו.

והרשב"א ז"ל פירש דהכי השיב אמר מר זוטרא ניחא ליה לאיניש וכו'. כלומר ואנן סהדי דלאוקמי קמי לוקח קא בעי לה ונגזל על דעת לוקח מוכרה לו ולו הוא מקנה אותה על ידי גזלן זה ואפילו למאן דאמר התם בפרק הגוזל עצים מי הודיעו לבעל החטים שיקנה חטיו לבעל המעות התם הוא דלא ידע בשליחותו של זה אבל הכא דידע נגזל דמכרה זה לאחר ועכשיו הוא מחזר אחריה כדי להעמידה לפניה גם הוא מתכוין להקנותה לו ללוקח. ע"כ לשונו.

והרמב"ן ז"ל כתב וזה לשונו: אמר ליה מה מכר ראשון לשני כל זכות וכו'. ובעינן מאי טעמא דאפילו לרב דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם הני מילי כשאמר לכשיבאו לידי קנה מעכשיו אבל מכר לו סתם ואחר כך באו לידו יכול לחזור בו. אי נמי דשמואל דקבלה מיניה קאמרינן מאי טעמא קבלה. אי נמי דאליבא דרבנן בעא מיניה דאלו לרבי מאיר פשיטא דקנה ולהכי בעיא מאי טעמא הא דבר שלא בא לעולם הוא והיינו דהוינן בה מברייתא דמה שאירש מאבא ולא אמרינן הא מני רבנן היא ואנא דאמרי לרבי מאיר אלמא לרבנן קאמר. ואוקימנא משום דניחא ליה דליקום בהימנותיה כלומר ועכשיו כשלקח לצרכו של לוקח לקח ונעשה כשלוחו דלא קיימא לן כנהרדעי דאמרי מי הודיעו לבעל החטים שיקנה חטיו לבעל המעות. אי נמי הכא כיון דידע דמכרה קים ליה דלצורך לוקח הוא לוקחה הילכך קנאה לוקח מיד המוכר שהוא הנגזל ואף על פי שעמד גזלן וצווח אחר שלקחה מיד. עד כאן.

אבל הריצב"ש כתב וזה לשונו: אמר ליה מה מכר ראשון לשני כל זכות וכו'. פירוש שקנה לוקח ראשון ומשום דהאי לישנא לא אמרינן ליה בעלמא אלא היכא שהמכירה חלה דאמרינן שכל זכותו של מוכר ושיבא לידו נתרוקנה ללוקח אבל זה לא קנה כלום בלקיחה ראשונה משום הכי בעינא מאי טעמא ומתרצינן מר זוטרא אמר ניחא ליה לאיניש דלא ליקרייה גזלנא רב אשי אמר ניחא ליה לאיניש דליקום בהימנותיה ומשום הני טעמא בשעה שהמוכר חוזר ולוקחה מבעלים הראשונים קנה לוקח ראשון שהרי הוא לוקחה לצרכו ואפילו עומד וצווח אחר כך. עד כאן.

דמית לוקח. מתוך כך נדחק רש"י ז"ל לפרש דמית לוקח לאחר שלקחה. ולא נהירא דאם כן הוה לן למימר איכא בינייהו לאחר מיתת לוקח דמית לוקח בשעה שחזר ולקחה זה. והרב אב"ד פירש דמית גזלן ובנו של גזלן ולקחוה מבעלים הראשונים, ולא היא. ויש שדחקו דמית גזלן היינו שהיה עומד למיתה כלומר שהיה גוסס או שהוא מצוה

מחמת מיתה ואומר תנו מנה לפלוני אם אמות ושדהו תהא קנויה לי מעכשיו דשוב אינו חושש אם יקראוהו גזלן. ויש ספרים דגרסי דמאית גזלן כלומר שהוא נוטה למות. ולענין הלכתא לא נפקא לן מידי. הרמב"ן והרשב"א ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: ר"י ז"ל פירש דמית לוקח קודם שלקחה ומית גזלן נמי היינו דמית קודם שלקחה ובניו לקחוה מבעלים הראשונים. ולא נהירא דאם כן לדידהו זבינו וכל זכות שתבא לידו קאמרינן ולא זכות שלקחו בניו. לכך פירש ר"ת ז"ל דמית גזלן כלומר כי כשחזר ולקחה היה חולה מסוכן ההולך למות ולישנא דגמרא לא דייק שפיר. ורבינו פירש כי כשחזר גזלן ולקח מבעלים הראשונים חזר ולקחה מהיום ולאחר מיתה דנגזל ומית לוקח או גזלן קודם שימות נגזל שאז נגמרה מכירתו. עד כאן.

ותלמיד הר"ף ז"ל פירש כפירוש רבינו תם ז"ל. וכתב עוד למאן דאמר ניחא ליה דלא ליקרייה גזלנא הא מית. פירוש ואינו חושש מזה שיודע שאין לו המלטה כיון דנטוי למות ולא נתקיים המקח בידו כיון דלא לקחה להעמידה גביה. עד כאן.

וזה לשון הגליון: מאן דאמר ניחא ליה דלא ליקרייה גזלנא וכו'. פירוש אז אינו מכוון למצוא אלא רק שלא יביישוהו אבל מאן דאמר דליהוי בהימנותיה אז מכוון לנאמנות משימות ומכל מקום פריך דאינו חפץ שיביישו את בניו. גליון.

דף טז.

למאן דאמר ניחא ליה דלא וכו'. הא מית ליה. כלומר ואתו בניו ומפקי מיניה דלוקח. קשיא לי היכי מפקי לה אינהו מיניה והא אמרינן בפרק מי שהיה נשוי ההוא גברא דזבין כתובתה דאמיה בלא אחריות לסוף שכיבא אמיה וכו' ואסיקנא נהי דאחריות דעלמא לא קביל ליה עילוה אחריות דנפשיה מי לא קביל. וניחא לי דהתם ממכרו ממכר דהא ארעא דידיה הוא דירשה מאביה אלא דמיחדה לכתובתה דאמיה אבל הכא דאין ממכרו ממכר דהא נמצאת שאינה שלו ואין המעות אלא כעין הלואה לא. הרשב"א.

דאמר ליה מאי גזלי מינך. ואף על גב דלוקח נמי משלם הדמים מכל מקום הוציא מעותיו כדי לקנות המקח וקשה לו שאינו מקיים מקחו בידו וקוראהו גזלן. הרא"ש.

כתב ר"ח בפרק איזהו נשך על ההיא דאמרינן התם (דף עב:) **הכי השתא התם אי למאן דאמר ניחא ליה דלא נקרייה גזלנא וכו'**. וזה לשונו: מיהא שמעינן דהלכתא כרב דאמר בפרק קמא מה מכר לו ראשון לשני וכו' דהא מר ורב אשי טעמא דרב מפרשי ומדתרצי רבינא ומרימר דאינון בתראי שמעתא דא אטעמיה שמע מינה הלכתא כוותייהו דמקיימי דברי רבינו רב וכן הלכה. עד כאן.

פשיטא זבנה אורתה וכו'. פירש רש"י דזבנה ואורתה קודם שחזר ולקחה. ויפה פירש דאי לאחר שחזר ולקחה כבר זכה בה לוקח. הרשב"א.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: זבנה אורתה יהבה במתנה לאו וכו'. פירש רש"י קודם שלקחה ולאו לאוקמה קמי לוקח ראשון. ולי נראה שאף לוקח שני לא קנה דכיון דלא ניחא ליה דליקום בהימנותיה גבי קמא לא ניחא ליה דליקרייה מהימן ואף שני לא קנה. וכן נמי למאן דאמר דלא ליקרייה גזלנא. סוף סוף קמא קרי ליה גזלנא הילכך האי גברא גלי אדעתיה דלא איכפת ליה בהימנותיה. והרב אב ב"ד פירש זבנה לאחר שלקחוה מבעלים הראשונים מיד ואינו נכון. עד כאן.

וה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש פירש בתשובה כפירוש הרב אב ב"ד וזה לשונו מועתק מלשון ערבי: וששאלת על אמרם בפרק קמא דמציעא פשיטא זבנה אורתה יהבה במתנה לאו לאוקומי קמי לוקח קא בעי אם זה דוקא בשהיה סמוך ללקיחה או אפילו אם היה אחר זמן.

תשובה. אין ספק שזה הדין לא יהיה אלא אם כן זבנה או אורתה או יהבה במתנה תיכף סמוך לקנייתה בכדי שנאמר שלא נתחדשה לו חרטה. אמנם אם עבר זמן אחר הקנייה ואחר כך זבנה או אורתה או יהבה במתנה יש לנו לומר שלא כוון בקנייתה אלא לאוקמה קמי לוקח וכבר קנה אותה הלוקח מעת הקנייה ואחר כך נתחרט וזבנה או אורתה או יהבה במתנה והואיל וכשקנה אותה אדעתא דלאוקמה קמי לוקח אין במעשיו האחרונים כלום ופירוש אורתה שנתנה במתנת שכיב מרע כמו שאמרו מתנת שכיב מרע כירושה שויוה רבנן אם כשהוא שכיב מרע כשיאמר יירש פלוני בני שדה זו שדבריו קיימין ואפילו היכא דאיכא בנים אחרים כדברי רבי יהודה בן בתירה שהלכה כמותו. אי נמי היכא דליכא אלא אותו הבן בלבד שדבריו קיימין אליבא דכולי עלמא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: יש מפרשים דזבנה ואורתה ויהבה במתנה קודם שחזר ולקחה ומאי אורתה שהיה נותנה לאחרים בתורת מתנת שכיב מרע וכן פירש רש"י. וטעמא דמילתא יש לומר דאלו לגבי לוקח ראשון לא בעי לאוקמי כיון דקא הדר ואקני לה לאחרים ולגבי לוקח שני לא בעי לאוקמי כיון דלא אחזקיה בגווה ולא סמכה דעתיה ולגבי דידיה הוי כההיא דלקמן שאמרו מה שאירש מאבא מכור לך. כן נראה לי. אבל דעת קצת רבותי דכל כהאי גוונא אי חד מינייהו הוה נחית בה לקמיה בעי לאוקמי ואפילו הוה קמא ואי חד מינייהו לא נחית בה בתרא הוא דזכי בה. והכא כד זבנה או אורתה או יהבה במתנה תיכף שחזר ולקחה באותו מעמד. עד כאן.

נפלה ליה בירושה. כגון שגזלה מאביו ובא אביו וטרפה מן הלוקח ואחר כך מת אותו הנגזל ונפלה לפני זה הגזלן מחמת ירושה פשיטא ודאי דאין כח ביד לוקח הראשון להוציאה מידו בדין מחמת האי טענה. ואם תאמר ליפקה מיניה בתורת אחריות ואף על פי שלא יהיה נזכר שם אחריות דהא קיימא לן אחריות טעות סופר הוא. יש לומר דבפירוש מכרה לו שלא באחריות ואף על פי שמכרה לו שלא באחריות אי חזר הוא ולקחה מבעלים הראשונים בודאי לאוקמי קמיה בעי כי היכי דלא ליהוי תרעומת עליה. ה"ר יהונתן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: נפלה ליה בירושה ירושה ממילא אתיא והדרא ליה כלומר שחוזר הקרקע לגזלן והוא עצמו מוציאו מיד הלוקח שלו. וליכא למימר בהא נהי דאחריותא דעלמא לא קביל אחריותא דנפשיה מי לא קביל כדאמרינן בכתובות. דההיא במי שמוכר דבר שהוא שלו כההוא דזבנא לארעא דמשעבדה לכתובתה דאימיה שלא באחריות ומתה אימיה וירשה דלא מצי למהדר איהו וטריף לה במקום אימיה אבל הכא דזבין מידי דלאו דידיה ואין כאן מכר כלל כי הדר איהו וזכי בה איהו גופיה מפיק לה כל היכא דליכא למימר שמכר לו כל זכות שתבא לידו. עד כאן.

גבייה בחוביה אי הוה ליה לנגזל ארעא אחריתי ואמר הא בעינא לאוקמא קמי לוקח בעי. נראה לי דדוקא בשלא קרקע זה עדית שבקרקעות הנגזל ושלא היתה על המצר של זה הגזלן הלוקחה והכי קאמר אי אית ליה לנגזל ארעא אחריתי דשויא לגזלן כי האי דאי לא שויא כי האי כמאן דלית ליה ארעא אחריתי דמי. הריטב"א. וכן כתבו הרשב"א והר"ן ז"ל. אבל הרא"ש ז"ל כתב בפסקיו וזה לשונו: ראיתי מפרש דהוא הדין כל היכא דאיכא טענה בלקיחתה של שדה זו וכו' ולא מסתבר ליה וכו'. עיין שם בדפוס. ונראה לי דודאי אלו אמר גזלן בשעה שלקחה מבעלים ראשונים בפני שנים הוו יודעים שאינני לוקחה לאוקמי קמי לוקח דלא קנאה לוקח דליכא גלויי דעתא דלא ניחא דליקום בהמנותיה גדול מזה. שיטה.

יהבה ניהליה במתנה. כלומר אותו הנגזל נתנה לגזלן אחר שטרפה מן הלוקח. הכניס הגזלן עצמו באהבת הנגזל ועבדו בגופו ובממונו עד שהנגזל נתן אותו קרקע לגזלה מהו. כלומר דמי לזבוני או לירושה. ה"ר יהונתן. והוא הולך כפי שיטתו. ורש"י ז"ל לא פירש כן.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: יהבה ניהליה במתנה וכו'. קשיא לי אטו גזלן מי קני לה והא אמרינן אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור. ואיכא למימר דכתב ליה אחריות. עד כאן.

עד שעת העמדה בדין. יש מפרשים עד שעת העמדת נגזל ללוקח בדין. ויש מפרשים העמדת לוקח לגזלן בדין על האחריות והוא הנכון דהוי כשיטתא דאינך דחייא בר רב דאמר עד דמטא אדרכתא לידיה ודרב פפא דאמר עד דמתחלן יומי אכרזתא דהיינו מלוקח לבהדי גזלן. הרשב"א.

וכן פירש ה"ר יהונתן וזה לשונו: עד שעת העמדה בדין. כלומר כל זמן שלא העמיד הלוקח את הגזלן בדין כדי שיחזיר לו מעותיו מתבייש הגזלן מן הלוקח וטורח ומשתדל להעמידה בידו אבל מאחר שביישו בבית דין שוב אין לנו לומר מסתמא שיטרח בשבילו אם לא יפרש שבשבילו הוא קונה אותה. ע"כ. וכן פירש רש"י.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: הלוקח שדה מחברו ונמצאת שאינה שלו אלא שגזלה וחזר גזלן ולקחה מן הנגזל אפילו אם לקחה ממנו אחר שטרפה נגזל זה מן הלוקח חוזרת ללוקח דלאוקמה קמי דלוקח זבנה דניחא ליה דניקום בהמנותיה אף על גב דלא הוה דיליה בשעתא דזבנה ניהליה כיון דהות קיימא ברשותיה בגזלנותא סמכה דעתיה דגזלן עליה דנגזל דלזבנה ניהליה כל אימת דליבעי איהו הילכך קנה לוקח לגמרי. ואיכא מאן דאמר דהוא הדין אף על גב דלא הות ברשותיה בההיא שעתא אי אמר ליה שדה אחת בית סאה אני מוכר לך אי קנו מיניה מעכשיו אף על גב דהשתא לית ליה ארעא כלל מחייבינן למזבן כיון דמשכח לזבוני. ורבינו הגדול זצ"ל חולק על זה כמו שאנו עתידין לבאר בפרק המוכר את הבית בסייעתא דשמיא. והוא הדין אי יהבי ליה נגזל לגזלן במתנה דסתמיה בכל אניש בעי למיקם בהימנותיה ולהכי טרח קמיה עד דיהבה ליה ואף על גב דיהבה ליה בתר דטרפה מלוקח. צריך עיון. יהבה גזלן או אורתה לאחריני בתר דטרפה נגזל מקמי דזבנה מיניה דנגזל ובתר הכי זבנה מיניה לאו לאוקמיה קמי דלוקח קמא זבנה. אבל היכא דלא טרפה נגזל ואפילו נתנה לו הגזלן מתנה כשהיתה גזולה בידו כיון שחזר ולקחה נתקיימה ביד מקבל מתנה דניחא ליה דניקום בהימנותיה. והוא הדין אם גזלה ממורישו ומת מורישו אחר שטרפה ממקבל מתנה לא הדרא ליה דמאי דהוה ליה בההיא שעתא בגוה הוא דיהב ליה למקבל המתנה. גזלה ומכרה וכבר לוה הנגזל מן הגזלן ואחר כך טרפה גזלן ממנו בחובו היכא דהוה ליה להוא נגזל ארעא אחריתי בינונית דכוותה ואמר ליה הא בעינא למיגבי מינך ודאי לאוקמה קמי לוקח גבי מיניה ואי לא הוה ליה ארעא אחריתי לאו למיקם בהימנותיה שקלה מיניה אלא לאפרועי זוזי דהוה ליה עליה ולא הדרא ללוקח. יהבה נגזל במתנה לגזלן ואחר כך בא הוא עצמו לטרפה מכח הנגזל לאו כל כמיניה דודאי בידא דלוקח מוקמינן לה. ואי נגזל הוא דבעי למיטרפה מיניה דלוקח אף על גב דלא קביל עליה גזלן

אחריות ללוקח אי מצי אמר ניחא לי דאיקום בהימנותי צריך עיון. עד אימת אמרינן דניחא ליה לגזלן המוכר דליקום בהימנותיה היכא דהדר זבנה מנגזל או יהבה ליה נגזל בתר דטרפה עד דמתחלן יומי אכרזתא בתר דכתבו בי דינא אדרכתא ללוקח על נכסיה דגזלן ואי בתר הכי זבנה גזלן מיניה דנגזל כיון דעמד עליה בדין לאו לאוקמה קמיה זבנה דהא לא ניחא ליה למיקם בהדיה בהימנותיה. עד כאן.

כתוב בתוספות בדבור המתחיל ארצי קמיה וכו'. משמע דהכי הלכתא מדלא נקט לישנא דלא ליקרייה גולנא וכו'. אף על גב דרבא לקמן נקט האי לישנא דלא ליקרייה גזלנא מכל מקום מייתו תוספות מסתמא דתלמודא ולקמן הוא מדברי רבא. גליון.

מכדי לוקח וכו'. האי שטרא חספא וכו'. תמיה לי והא טעמא משום דנגזל מקנה קרקעות ללוקח מגזלן וכמו שפירשנו למעלה וכבר שאלו למעלה מאי טעמא ואוקימנא משום דלא ליקרייה גזלנא וכו'. ונראה לי דהא דאתקיף השתא רמי בר חמא לא קאי אלא אגבאה בחובה דלא שייך ביה האי טעמא דנגזל מקנה אותו ללוקח דלאו בדידיה תליא מילתא. ובדין היה דליקשי הכי לעיל גבי גבאה בחובו אלא דנטר עד דגמרו כל הנך פלוגתא ובתר כן אקשי ליה. הרשב"א ז"ל.

ולפי שיטת הר"ן ז"ל שכתבנו לעיל לא קשה מידי והכי פירושה מכדי לוקח כלומר דנהי דאמרינן לעיל דמוכר זה כשחוזר ולוקחה להקנותה ללוקח נתכוון אפילו הכי לוקח במאי קני לה שהרי בשביל כוונת המוכר בלבד לא קנה אותה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: מכדי לוקח במאי קני לה להאי ארעא. פירש רש"י ז"ל כסף לא נתן לו לשם קנין אלא לשם פקדון וכו'. ונראה מדבריו דסוגין אפילו על מכיר בה שאינה שלו כדברי רבינו ז"ל. ומיהו אין פירושו נכון בעיני שהרי אפילו נתן לשם מקח אינו קונה בה כיון שבאותה שעה לא היה ראוי לקנות דהא דאמרינן בפרק קמא דקידושין שהאומר לאשה הרי את מקודשת בכסף זה לאחר שלשים יום שהיא מקודשת ואף על פי שנתאכלו המעות התם הוא שהכסף ראוי לקנות בשעתו. ועוד הא פרישנא לעיל דהאי גברא לתורת מקח נחת כל היכא דאפשר ליה דתיקום בידיה. אלא הכי פירושו במאי קני לה להאי ארעא השתא שהרי בכסף ושטר וחזקה אינו קונה עכשיו כיון שלא היו ראויין לקנות בהן לשעה ראשונה. עד כאן.

האי שטרא חספא בעלמא הוא וכו'. וכי תימא דקני על ידי המעות. ליתא חדא שבימי חכמי התלמוד לא היו קונים בכסף כדמוכח בפרק חזקת הבתים דקאמר ישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה ועוד וכו'. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל: מכדי לוקח במאי קני ליה להאי ארעא וכו'. שאפילו שנאמר שהמוכר לוקח עתה לצרכו מן הני טעמי דאמרינן דלא ליקרייה גזלנא או דליקום בהימנותיה אפילו הכי לא קני לה האי שטרא שהרי הנגזל אל הגזלן הוא מוכרה ולא ללוקח ומי הודיעו לנגזל שיקנה קרקע שלו ללוקח מן הגזלן כדאמרינן בפרק הגוזל מי הודיעו לבעל חטים שיקנה חטיו לבעל המעות ואפילו למאן דפליג עליה התם היינו כשהלוקח לוקח במעות של אחר משום דאמרינן שדעת המוכר למכור למי שהמעות שלו אבל כאן הגזלן במעותיו הוא קונה שהרי מעות הלוקח ראשון בהלואה הם עליו וכן אחר שלקחה הגזלן לא הקנה אותה ללוקח ראשון שהרי לא קבל ממנו דבר עתה שיקנה לו בהן והשטר הראשון חספא בעלמא הוא והמעות שקבל אז ממנו אינו יכול להקנות לו עתה בהן דהלואה נינהו גביה כדאמרינן בקידושין ואי מלוה להוצאה נתנה במה קנאו. עד כאן.

כתוב בתוספות ואם תאמר מעותיו שהיו תחילה. ואין להקשות דנימא דפריך ממתנה דיש לומר אם כן רבא דמשני תהא במאמינו איהו סבר כלישנא דלא ליקרייה גזלנא כדמסיק ואם כן לית ליה מתנה משום דאמר ליה מאי גזלי מינך ולכך מקשי תוספות דלישני הכי. גליון.

תהא במאמינו. פירש רש"י ז"ל שאמר ליה בפירוש אני מאמין בך שתעמידנה בידי ולשון תהא מוכיח קצת כדבריו. ויש מפרשים דאפילו בסתם נמי דכל לוקח בוטח ומאמין במוכר שיעמיד ממכרו בידו בשופי דאלו לא כן לא היה לוקחן ממנו. ותמיה לי אכתי מאי קא יהיב טעמא למאי דקני לה האי דבמאי קני לה. ויש לי לומר דמשום דמאמינו אף הוא בגובה אותם ומזכה לו על ידי עצמו ועשו את שאינו זוכה כזוכה. ויש לנו כיוצא בזה בריש פרק השוכר שבעבודה זרה בחנוני הרגיל אצלו דמקני ליה דינר בכיסיה. הרשב"א ז"ל.

ולפי שיטת הר"ן ז"ל הכי מתרצית בההיא הנאה דלא קאמר ליה ולא מידי קא מקנה ליה כלומר דבהנאה זו שהוא מחזיקו בנאמן וסומך עליו חשובה היא בעינו ומקנה אותה לו כאלו נתן לו דמים כדאמרינן בקידושין דנתינה לאדם חשוב מקודשת דבההיא הנאה דמקבל מינה מתנה גמרה ומקניא נפשה. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: תהא במאמינו. פירוש מחמת שהאמינו טרח לעמוד בנאמנותו וקנה השדה מן הנגזל בשליחות הלוקח וזוכה לו וגם זה יודע הנגזל ונתכוון לוכות ללוקח. וניחא אף למאן דאמר וכי מי הודיעו לבעל חטים שיקנה חטים לבעל המעות.

במאמינו. פירש רש"י שאמר לו וכו'. משמע דאי לא אמר לו לא קני. ותימא אם כן מאי פריך ממאי דתעלה מצודתי מכור לך דלא אמר לו אני סומך עליך. ויש לומר דהתם באלו אמר לו דמי שהרי קנה הירושה כשתבא לידו אבל הכא לא אמר לו כשתקנה העמידה בידו הילכך צריך שיאמר אני סומך עליך. ועוד יש לומר במאמינו שאינו מדקדק אחריו לידע היאך באת לידו אם קנאה וממי קנאה או אם ירשה כמנהג לוקחי שדות אלא לא היה חושדו כלל. עד כאן לשונו.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: ודאמרינן תהא במאמינו. פירוש בההיא הנאה דהימניה מעיקרא עכשיו גמר ומקנה כלומר שלוקחה לצרכו של לוקח והיינו כטעמא דניחא ליה דליקום בהימנותיה וכן כתב ר"ח ז"ל אבל לשון רש"י ז"ל אינו מחוור בזה. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: סוגיא דשמעתא כרב אשי דאמר ניחא ליה דליקום בהימנותיה הלא תראה כדאתקיף ליה רמי בר חמא פריק ליה רבא תהא במאמינו פירוש בההיא הנאה דלא אמר ליה ולא מידי דסמיך עליה דאזיל ומפייס לנגזל וקני ליה מיניה גמר ומקנה ליה והוא דמחזיק בה. והא דאותיב רב ששת הכא דתנא בתוספתא באחרית מסכת נדרים מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה וכו' לא אמר כלום דקיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם קשיא ליה לרב דאמר מה מכר לו ראשון לשני וכו' ופרקי אביי ורבא הכי הא מתניתא דהיא בסוף מסכת נדרים מה שאירש מאבא ליכא למימר דסמכא דעתיה דהא כי הדר ביה לא מצי קרי ליה גזלנא לפיכך לא אמר כלום אבל הא דרב דאי לא טרח ומייתי ומוקי ליה בידיה מצי קרי ליה גזלנא סמך דעתיה דאזיל וטרח ומוקי לה בידיה כי היכא דלא ליקרייה גזלנא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: תהא במאמינו. פירש רש"י ז"ל תהא הא דרב במאמינו שאמר לו אני סומך עליך שתשיבנה בידי דכיון שכן גמר ומקנה ליה כשלקחה מבעלים הראשונים. וקשיא לי דאכתי נהי דמוכר גמר ומקנה ליה מכל מקום לוקח במאי קני ליה. יש לומר דכיון שהלוקח עומד בתוכה ונועל וגודר ופורץ ומתקן בה הרי הוא קונה אותו בחזקה. ומיהו קשה לי שאין זה בכלל תהא במאמינו שאמר הספר. ויש לומר דכיון דמאמינו גמר ומקנה ליה וכאלו אומר לו לך חזק וקנה דמי וכן פירש מורי ז"ל. אבל אין לשון הגמרא מתיישב כל הצורך. ובתוספות הקשו עוד על פירוש רש"י ז"ל דלא משמע דבעינן שיאמר לו בפירוש ובריית דמה שאירש מאבא מכור לך לא משמע שאמר לו כן בפירוש. לכך פירשו תהא במאמינו דבההיא הנאה דסמיך עליה גמר ומקנה ליה דאלו קבל ממנו כסף אחר כשחוזר ולוקחה דהנאה חשובה ככסף בכל מקום וכדמוכח בפרק קמא דקידושין בהדיא ולא עוד אלא שאף הנגזל עצמו לדעת כן מוכרה והוא גומר ומקנה ללוקח ואפילו

למאן דאמר בפרק הגוזל מי הודיעו לבעל החטים וכו' הכא מודה שכבר הוא יודע שזה מכרה והאמינו הלוקח וכמי שהודיעו גזלן שלצורך לוקח הוא חוזר ולוקחה דמי. עד כאן.

אבל הריצב"ש ז"ל כתב וזה לשונו: תהא במאמינו. כלומר בההיא הנאה שהלוקח האמין אותו שיעמיד הקרקע בידו בשופי הנה זאת ההנאה חשובה ממון ומקנה לו הקרקע לאחר שקנאה מן הנגזל דומיא דמאי דאמרינן בקידושין דנתינה באדם חשוב הויא מקודשת דבההיא הנאה דקא מקבל מינה גמרה ומקניא נפשה. או נפרש דבההיא הנאה גמר ומקנה ליה המעות שלוקח בהם עתה מן הנגזל ואם כן כיון שהמעות שלו לכולי עלמא קנה ואפילו למאן דאמר התם מי הודיעו לבעל החטים שיקנה חטיו לבעל מעות התם הוא שהמוכר אינו יודע שזה יקנה לצורך אחר אבל כאן כיון שהוא יודע שמכרה לאחר הרי הוא מקנה למי שהמעות שלו. עד כאן.

מתיב רב ששת מה שאירש מאבא מכור לך וכו'. פירש רש"י ז"ל דממה שאירש מאבא מותיב אמאי לא אמר כלום ואיכא למידק מאי קושיא והא אמרינן לעיל דבירושה כולי עלמא לא פליגי דלא קנה דירושה ממילא קא הויא. ויש לומר דהתם היינו טעמא משום דאמרינן דליכא הוכחה משום דלא טרח בה אלא ממילא קא הויא ליה הא לאו הכי קני לה לוקח וכיון שכן הכא דפירש לו מה שאירש מכור לך אמאי לא קנה. הרשב"א והר"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: מתיב רב ששת מה שאירש וכו'. פירש רש"י ז"ל דמתרווייהו פרכינן. והקשו בתוספות דמירושה ליכא לאותוביה דהא אמרינן לעיל דכל היכא דנפלה ליה בירושה לא זכה לוקח. לכך פירש דקושיין ממצודה. ויש לפרש כפירוש רש"י ז"ל דהכא כיון דאמר לו בשעת המכר מה שאירש מאבא מכור לך הרי הבטיחו שיזכה בה לאחר שירשנו והרי מאמינו וכאלו חזר וטרח ללקחה דמי וכן פירש הרמב"ן ז"ל. עד כאן.

וכן פירש הראב"ד ז"ל וזה לשונו: הא דאותיב רב ששת ממה שאירש וכו'. קשיא לי והא אמרינן ירושה ממילא הויא. ואיכא למימר שאני התם דקאמר ליה ירושתי לא זבני לך. אבל הכא הויא מוכר ירושתו ואם כן נימא ניחא דליקום בהימנותיה. עד כאן.

ואם תאמר ומאי פריך לישני דאתיא כרבנן דאמרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ורב כרבי מאיר סבירא ליה. ויש לומר דלא ניחא ליה לאוקומי רב דלא כהלכתא. עוד אומר מורי הר"פ שיחיה דלא מצי לשנויי הכי דטעמא דרב משום (דאין) אדם מקנה וכו' דאם כן לעיל דפריך מאי טעמא לישני ליה דטעמיה דרב הוי משום דאדם מקנה אלא ודאי טעמא לאו משום דאדם מקנה דעד כאן לא קאמר רבי מאיר אדם מקנה אלא דאמר

ליה המוכר הריני מקנה לך קנין זה מעכשיו לכשיהא שלי כדאמרינן לקמן לכשאקחנה וכו' אבל לעיל גבי גזלן לא פירש לו שום דבר מהמכירה ובההיא שעתא לא היתה שלו דעדיין לא לקחה ואפילו הכי קסבר רב דמהני שפיר ואם כן הוי טעמא משום דמכר לו כל זכות שתבא לידו ולא הוי טעמא משום דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. תלמיד הר"פ ז"ל.

וזה לשון הריצב"ש ז"ל: מתיב רב ששת וכו'. פירוש לפי שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. הקשו בחדושין ומאי קושיא דהך מתניתא רבנן היא דאמרי אין אדם מקנה וכו' ורב סבירא ליה כרבי מאיר. ותירצו דלכולי עלמא אמרה דאי אליבא דרבי מאיר היכי קבלה שמואל מיניה ועוד דעד כאן לא אמר רבי מאיר אדם מקנה וכו' אלא באומר בפירוש לכשיבאו לעולם אבל זה במתכוין לקנות עכשיו ואינו קונה לא יאמר רבי מאיר אדם שיקנה כשיבאו לעולם. ואם תאמר עוד מאי מותיב מירושה דהא אמרינן לעיל דלא אמר רב מה מכר ראשון לשני בירושה דירושה ממילא קא אתיא ולא טרח בה. הא לא קשיא דהתם הוא לפי שבשעת המכירה לא הזכיר לו ירושה כלל אבל במה שאירש מאבא כיון שהוא מזכיר בפירוש שמוכר לו מה שירש מאביו אם היה שבמכר אדם יכול להקנות מה שלא בא לעולם וכשיקנה אחר כך קנה לוקח ראשון גם כן הכא הוה לן למימר שיקנה. ואם תאמר אכתי מאי מקשה דבההיא דרב הא פריש רבא תהא במאמינו ובההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומקנה ליה השתא ואם כן דבר שלא בא לעולם הוא. יש לומר דרב ששת לא סבירא ליה כרבא אלא כרמי בר חמא דמתקיף לה לעיל ואמר מכדי במאי קני לה וכו' והיינו דרמי בר חמא אמר עלה דהך תיובתא דרב ששת הא גברא והא תיובתא משום דאזיל לשיטתיה ורבא דאמר לעיל תהא במאמינו אמר עלה גברא חזינא תיובתא לא חזינא. כן נראה לי שיטת שמועה זו. עד כאן.

התם סמכא דעתיה וכו'. פירש הרשב"א ז"ל התם דלא הכיר בה סמכא דעתיה אבל הכא דהכיר בה וידע דמאי דלאו דיליה זבין ליה לא סמכא דעתיה. והיינו טעמא דהכא קיימא לן דקנה לוקח כדקא פשיט לה רב לשמואל וקביל מיניה ובשדה זו שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו לא קנה לוקח דהתם נמי כיון דהכיר בה לא סמכא דעתיה. ולא פירש רש"י ז"ל כן. הר"ן ז"ל.

וזה לשון גליון תוספות: ונראה דבחזר ולקחה קני לוקח אפילו למאן דאמר אין אדם מקנה משום דסמוך עליה דלא ליקרייה גזלנא או משום דניחא ליה דליקום בהימנותיה כיון שכבר נתנה לו אבל בשדה זו לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו לא קני אלא למאן דאמר אדם מקנה כדמוכח בהדיא הסוגיא דלא שייך הכא טעמא דלא ליקרייה גזלנא

ולא טעמא דליקו בהימנותיה כיון שלא באת השדה לידו. ומהר"י כהן חילק דהתם סמיך עליה דגזלן טפי לפי שבטוח שהנגזל יתרצה למכרה כיון שהקרקע כבר נגזלה לו ואינה בידו. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: התם סמכא דעתיה הכא וכו'. פירש רש"י ז"ל לא סמכא דעתיה דלוקח כיון דההיא שעתא לא הוו דידיה נכסי דאביו דאמר מי יימר שירש מאביו כלום שמא ימכור אביו כל נכסיו בחייו. עד כאן. וקשה לי דהא דרב נמי לא הוו נכסי דגזלן בשעה שמכרה ומי יימר דמזבן לה נגזל ניהליה. ויש לומר דהכא כיון דברשותיה דגזלן הוה קיימא ארעא והורידו ללוקח בתוכה שפיר סמכא דעתיה דלוקח דנגזל מזבן לה ניהליה לגזלן. עד כאן.

זו אינה צריכה לפנים. פירש רש"י ז"ל אינה צריכה להכניסה לפני בני הישיבה שאין בהם יודע לפרקה. ואין הלשון מתיישב כהוגן לפירוש זה. אלא הכי פירושו זו אינה צריכה להכניסה לפני גדולים כי קל להבין דשאני ירושה ומצודה דממילא אתיא. ואביי אמר צריכה לפנים ולפני ולפנים תיובתא רבתא היא וצריכה פירוקא דהתם סמכא דעתיה והכא לא סמכא דעתיה. מפי רבי. הריטב"א.

ובגליון תוספות כתוב זו אינה צריכה לפנים. פירוש דאין להם להצניעה משום דקושיא גדולה היא וצריכה לגלותה על כל שמא ימצאו לה תירוץ. עד כאן. וכן פירש בתוספות שאנ"ץ.

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. כלומר דרישא ניחא ליה אבל סיפא מאי טעמא וכאלו אמר מאי שנא סיפא מרישא ודכוותה בתלמודא. הריטב"א.

סיפא משום כבוד אביו. מפורש בירושלמי בלוה בתכריכי אביו שהיה אביו גוסס. וכן כתבו כל המחברים ז"ל. ולפיכך הורו מקצת הדיינים שאין לו למכור אלא בכדי תכריכי אביו אבל למכור באלף זוז לא. והוא שהיה עני שאין לו אלא אם כן מכר מנכסיו דהואיל ומשום כבוד אביו הוא אין לנו לומר שמה שעשה עשוי אלא לכבודו של אביו בלבד. אבל במה שאמר מה שתעלה מצודתי אפשר דאפילו מכר באלף זוז והיה לו מה יאכל ממכרו ממכר דאורחא דמילתא הוא שיהא דבר מועט ואין אדם לוקחו אלא בפחות ואין אדם מוכר אלא לכדי חייו והואיל ומשום כדי חייו תקנו לא פלוג רבנן. אבל בלוה בתכריכי אביו דוקא לצרכו של אביו ואין צרכו של אביו וכבודו אלא בכדי תכריכיו אבל במאה מנה אין זה כבוד אלא גנאי. ומצאתי לרבינו האיי גאון ז"ל בספר מקח וממכר בשער שני אפילו שהוא חולה ונוטה למות לא קנה אלא אם כן מכר לכבוד אביו וכו' והוא שאין תכריכין וצרכי הקבר מוכנין אבל אם יש לו אין לו למכור אלא לאחר מיתה.

ויש להוסיף על דבריו ז"ל והוא שמכר בכדי תכריכי המת שאם מכר יותר הרי הוא כמי שהיו לו תכריכים. והוא שיכול למכור מעט אבל אם אינו מוצא למכור מעט מוכר הרבה וזהו כבוד אביו ואין מדקדקין עליו בדבר זה אם מכר יותר מעט. עוד ראיתי בשער השלישי בענין הפעוטות שאמרו חכמים מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין משום כדי חייו וכתב הגאון ז"ל שלא ימכור אלא לכדי חייו. ולפי דעתנו אנו רואין שאם יש שם ממון שנותנין לו ואף על פי שאינו אלא לכדי חייו ולפי מראות עיני הדיינים. אלו דברי הגאון ז"ל. ולפי דבריו אף במה שתעלה מצודתי היום שאמרו משום כדי חייו נאמר שלא ימכור אלא לכדי חייו אבל אם היה לו מה יאכל לא ימכור. וכלשון הזה כתב רבינו חננאל ז"ל וכן מי שאין לו מה יאכל משום כדי חייו אמרו חכמים אם אמר מה שתעלה מצודתי היום מכור לך דבריו קיימין. וקשה לי דהא אפילו במתנה אמרו בפעוטות שמתנתו מתנה אחד מתנת ברי ואחד מתנת שכיב מרע ואחד מתנה מועטת ואחד מתנה מרובה ובמתנה מרובה ליכא משום כדי חייו ולא במתנת שכיב מרע אלא משמע דכיון דאמרו משום כדי חייו שתהא מתנתו מתנה כי היכי דלעבדו ליה מיליה לא פלוג בהו ואמרו מתנתו מתנה לעולם ואפילו בשכיב מרע ומתנה מרובה. ותו קשה לי ההיא דאמרינן בשלהי מציאת האשה גבי משליש מעות לבתו דקאמר אבל יש שם אפוטרופוס לא ממאי מדקתני אין מעשה קטנה כלום וכו' ומאי ראיה שאני התם דליכא משום כדי חייו ואפילו ליכא שליש נמי אין מעשה קטנה כלום. וצריך עיון.

ובספר משפטי השנים ראיתי שחולק על הגאון בזה. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: סיפא משום כבוד אביו. פירש בירושלמי דסיפא בלוה בתכריכי אביו ואידך נמי משום כדי חייו. כלומר דרבנן נתנו לו רשות למכור בשעה שאביו גוסס לצורך תכריכיו מפני כבודו והפקר בית דין הפקר דרבנן אקנינהו לנכסי דאבוה לכך. ומסתברא דכבוד אביו לאו דוקא דהוא הדין לשאר המתים. ומיהו דוקא לצורך תכריכיו אבל לא לדבר אחר אלא שאין מצמצמין עליו שלא למכור אלא כדי תכריכיו אלא מוכר הוא בריוח ואם לא מצא לוקח במנה ימכור באלף והא דאמרינן נמי משום כדי חייו לומר שתקנו לעני שיוכל למכור לצורך פרנסתו ופרנסת בני ביתו ובהרווחה ולא בצמצום וזה דעת הראשונים ז"ל. אבל יש אומרים דתקנתא הוא משום כבוד אביו ומשום כדי חייו ומיהו לא פלוג רבנן ונתנו רשות למכור אפילו לשאר דברים והכי דאיק לישנא וכן דעת רבינו ז"ל. עד כאן.

דף טז:

אמר רב הונא אמר רב האומר לחברו שדה שאני לוקח וכו'. ואתיא כרבי מאיר דאמר מקנה וכו' וכדאיתא בסמוך. ותמיהא מילתא מאי מעכשיו שייך הכא דהא אי אפשר שיזכה זה הלוקח מעכשיו שאף המוכרה לו אין לו בה כלום עכשיו וכי לקחה מן הבעלים מאותה שעה ואילך הוא זוכה. ויש מפרשים דאהני מעכשיו שלא יוכל לחזור בו וכדאמרינן התם שהאומר לאשה הרי את מקודשת לאחר שלשים יום אם חזרה בה אינה מקודשת ואם אמר מעכשיו אינה יכולה לחזור בה. ואין זה כלום דהתם כיון שבידה לקדש את עצמה עכשיו וכי אמר לה מעכשיו חלין הקידושין מעכשיו ולאחר שלשים יום ולפיכך אינה יכולה לחזור בה אבל הכא אמאי לא יוכל לחזור בו. אבל הנכון כדפירש ר"י דנקט מעכשיו לומר שהוא מוכרה לו בכסף ובשטר של עכשיו שיקנה בו באותה שעה שתבא לידו ולא שיחזור וימכרנה לו וקמשמע לן דאפילו הכי קנה דאדם מקנה בכסף ובשטר של עכשיו מה שאינה שלו לכשיהיה שלו. והוא שאמר בפירוש לכשאקחנה וכו' וכדתניא לקמן לרבי מאיר ולאחר שאתגייר וכו' וכדכתיבנא לעיל. הריטב"א ז"ל.

אמר רבא מסתברא מילתיה דרב בשדה סתם אבל בשדה זו מי יימר דמזבני לה ניהליה והאלקים אמר רב אפילו בשדה זו. פירוש רבא סבירא ליה דאין אדם מקנה וכו' כרבנן ומשום הכי קאמר דדוקא בשדה סתם מהני דהא אף על גב דדבר שלא בא לעולם הוא מתוך שבידו לקנותו שהרי ימצא מוכרים הרבה כדבר שבא לעולם דמי כדאמר רבי יוחנן בפרק האומר בקידושין פירות ערוגה זו מחוברין תרומה על פירות ערוגה זו תלושין דכשיתלשו הוי תרומה דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ואפילו לרבנן מהני דכדבר שבא לעולם. ומיהו רב דסבירא ליה כרבי מאיר דאדם מקנה וכו' ליכא הפרש בין שדה זו לשדה סתם דבכל ענין מהני כדמהני לרבי מאיר באשה דכשדה זו היא. ואם תאמר מנלן דרב בכל ענין קאמר דילמא כרבנן ובשדה סתם וכסבריה דרבא דליכא למימר דלרבנן לא מהני בין בשדה זו בין בשדה סתם וכי אמר רבא מסתברא מילתיה דרב אליבא דרבי מאיר אמרה דאם כן קשיא ליה מתניתין דהא אשה כשדה זו דמיא וקאמר רבי מאיר מקודשת. יש לומר דהא דאמרינן רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר משום דבעלמא שמעינן ליה דסבירא ליה כוותיה. ואם היינו מפרשים דהא דאמרינן והאלקים אמר רב אפילו בשדה זו אינו דברי רבא אלא תלמודא הוא דמסיק הכי כדי לחלוק על דברי רבא ורבא כי אמר מסתברא מילתיה דרב לאו דסבירא ליה איהו כוותיה דודאי רבא כרבנן סבירא ליה. אלא הכי פירושו מסתברא דמילתיה דרב היא בשדה סתם דרב גופיה לא אמרה אלא בהכי ואפילו אליבא דרבי מאיר ולא אסיק אדעתיה מתניתין דקידושין ותלמודא

מסיק בתר הכי דליתא לדרבא דרב ודאי כיון דסבירא ליה כרבי מאיר בכל ענין אמרה כדמוכח מתניתין דקידושין ואתי שפיר. אלא דבכל דוכתא משמע דכי מסיק והאלקים בתר מסתברא מילתיה הכל הוא כדברי מאן דאמר מסתברא מילתיה. הריצב"ש.

אבל בשדה זו מי יימר דמזבן ניהליה. והקשה מורי הר"ף (שיחיה) ז"ל והא לעיל גבי גזלן אמרינן דקני לוקח ואמאי קני מי יימר דמזבין לה ניהליה הנגזל. ותירץ דלא דמי דהתם השדה כבר ביד הגזלן ואם כן משום הכי סמכא דעתיה דלוקח דקני דבקל ימכרנו הנגזל שהרי אינו בידו אבל הכא דהשדה ביד בעליו משום הכי לא סמכא דעתיה דלוקח דמי יכריחנו למכרו. תלמיד הר"פ.

מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר. הקשו בתוספות וממאי דילמא כרבנן ותהא במאמינו כדאמרינן לעיל. ותירצו דלרבנן אינה קנויה לו עד שיקחנה ואלו לרב היא קנויה לו בשטר זה וכדפרישית לעיל. ועוד יש לומר דהכא כיון שאינו עומד בתוכה לא סמכא דעתיה וכדאמרינן לעיל גבי מה שאירש מאבא מכור לך. יש גורסים לאחר שיחלוץ ליך יבמיך ואתיא כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין אי נמי כרבנן אליבא דרב דאמר התם דמודו רבנן שאין קידושין תופסין ביבמה. הריטב"א ז"ל.

והא אשה כשדה זו דמיא. ואם תאמר אם כן לעיל מאי פריך כמאן אמרה לשמעתין כרבי מאיר דמשמע דלא מצי מוקי לה כרבנן משום דסברי דאין אדם מקנה ואפילו בשדה סתם ומאי פריך לישני דלעולם סבר לה כרבנן דעד כאן לא קאמרי רבנן דאין אדם מקנה אלא בשדה זו אבל בשדה סתם מודו. ויש לומר דלמאי דפירש הקונטרס ניחא דפירש והא אשה כשדה זו דמיא שיש באלו שהם שדה זו כמו לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך דהני אינם בידו דמי יימר דימותו וגם יש מאלו שהם כשדה סתם כגון לאחר שאתגייר ומשום הכי פריך שפיר כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר דכרבנן לא מצי לאוקמי כדפירשתי. תלמיד הר"פ ז"ל.

וכן פירש הגליון וזה לשונו: דמכדי רב כמאן אמרה כרבי מאיר וכו'. פירוש דאי כרבנן אפילו בשדה סתם נמי דהא לאחר שאתגייר כשדה סתם ואפילו הכי אמר דאינה מקודשת. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: והא אשה כשדה זו דמיא. פירש רש"י ז"ל דקאי אההיא דלאחר שתמות בעליך או אחותך או שתשתחרר ושאשתחרר שאין הדבר בידה דאלו גירות כשדה סתם דמיא. פירוש לפירושו דמיתה בידי שמים היא דאף על גב דאמרינן מית חברך אשר מכל מקום אין הדבר תלוי בידי האדם ושחרור נמי לאו בידיה הוא ולא שכיח כיון שהמשחרר לעבדו עובר בעשה. אבל לאחר שאתגייר כשדה סתם דמיא דהא בידיה

לאיגיורי. ואף על גב דאמרינן בעלמא מי יימר דמזדקיק בי דינא מכל מקום מצויין הן ביד בית דין לקבל גרים הילכך רבנן אפילו בשדה סתם פליגי ורבי מאיר אפילו בשדה זו פליג.

וקשיא לי רבא דאמר מסתברא מילתיה דרב בשדה סתם כמאן אמרה דאי כרבנן הא פליגי רבנן הכא אפילו בשדה סתם לפום מאי דפירש רש"י ז"ל וסוגיין נמי בכוליה תלמודא דאפילו בפירות דקל דעבידי דאתו ממילא פליגי רבנן ואי בעי רבא למימר דנעביד הכרעה שלישית כרבי מאיר בשדה סתם וכרבנן בשדה זו דילמא רב הכי נמי סבירא ליה ומה ראיה מביא מן הברייתא דרב אמרה אפילו בשדה זו. ויש לומר דכיון דרב בשיטת רבי מאיר אזיל בהאי דהכא ובכל דוכתא אם איתא דלית ליה דרבי מאיר לגמרי היה לו לפרש דבריו כיון דרבי מאיר בהדיא תניא לה אפילו בשדה זו. וליתא לדרב ובין בשדה זו ובין בשדה סתם לא קנה דהלכתא כרבנן ואידך שיטה נינהו וכדאיתא בפרק החולץ. עד כאן.

אמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק וכו'. אי משום כתב ללות ולא לוה ומיד הלוה נפל הא שעביד נפשיה דאי לאו דלוה מספיקא לא הוה משעבד נפשיה בקנין. ואי משום ניסן ותשרי ודאי הא שעביד נפשיה מההיא שעתא ואי כאביי סבירא ליה עדיו בחתומיו זכין לו. הראב"ד ז"ל.

ואי משום פרעון לפרעון לא חיישינן. פירוש וחוזרין על חזקה שלו אף על גב דנפל ואיתרע ליה ואפילו בשטר שיש בו אחריות שראוי לגבות מנכסים משועבדים ולא בעינן שיהא חייב מודה. ובריייתא דלעיל דקתני אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר מוקים לה בשטרי דלאו אקנייתא ושמא כתב ללות ולא לוה ולית ליה דאביי דאמר עדיו בחתומיו וכו' והיינו דבתר דאיתותב שמואל התם אייתי ליה הכא בדוכתא ושקלי וטרו בה דהתם לא איתותב אלא למאן דמוקים לשמואל דסבירא ליה כאביי וזה ברור. ומיהר לית הלכתא כשמואל דסוגיין כרבי יוחנן כדפירשתי לעיל. ואם תאמר לשמואל נמי ליחוש כיון דנפל ואיתרע ליה שמא היה השטר ביד שליש על פי תנאין או שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו או שהיה הקנין על מנת שלא יזכה עד שיגיע לידו ויש לומר דהא מילתא דלא שכיחא היא ולא חיישינן לה. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: הא דאמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים ולא חייש שמא מזויף הוא משום דכי מהדר ליה לבעלים נמי הא לא גבו עד דמקיימי ליה אם הלה טוען שהוא מזויף וכן אם בא לגבות מן הלקוחות והם אמרו שמא מזויף הוא לא גבי עד דמקיים ליה הילכך יחזיר. ומשמע שאם לא טענו טענינן להו שמא מזויף הוא

דאי לא אמאי יחזיר שמא מזויף הוא ופעמים שאין הלקוחות יודעים לטעון כן ונמצא שגובה בו וכיון דנפל איתרע ליה והוה ליה למיחש אלא שמע מינה דהאי טענה נמי טוענין ללוקח הלכך יחזיר וכן כתבתי במסכת גיטין בסייעתא דשמיא. ותמהני היכי אמר שמואל אם איתא דפרעיה מקרע הוה קרע ליה שמא פרע מקצת חובו והשליש את שטרו ומיד שליש נפל. ויש לומר אם כן היו כותבין שובר. עד כאן.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: מצא שטר חוב אפילו מקויים בבית דין ואף על פי שהוא בקנין מעכשיו ואפילו שניהם מודים לא יחזיר. אבל אם מצא שטר חוב שכתוב בו בפירוש שאינו עשוי אלא לראיה להיות כמלוה על פה ולא לטרוף בו מן הלקוחות כלל היכא דחייב מודה יחזיר. עד כאן.

אף אנן נמי תנינא וכו'. אין להקשות דילמא איירי מתניתין בחייב מודה ולכך לא חייש לפרעון וקנוניא אבל אין חייב מודה חייש לפרעון לחודיה. ויש לומר דרב עמרם סבר כאביי או סבר דילמא איקרי וכתב לא אמרינן ולכך נראה לו דמתניתין לא מצי מיירי בחייב מודה דאם כן אפילו לאו מעשה בית דין נמי. וגם אין להקשות דנימא דאיירי בו ביום דדילמא סבר כרב כהנא דלא מפליג. גליון.

וכל מעשה בית דין הרי זה וכו'. פירוש קא סלקא דעתין דהכי קאמר שאם מצא שטר מקויים בבית דין יחזיר לאלתר דכיון דמקיים חזקה הוא שלוה ונתן השטר למלוה דלוה לא מקיים שטריה הילכך יחזירנו לאלתר דלפרעון לא חיישינן. ופרקינן דההיא בשטרי חלטתא ואדרכתא דלאו בני פרעון נינהו פירוש משום שטרי חלטתא הוא דאמרינן דאלו שטרי אדרכתא בני פרעון נינהו דבמקום שטר החוב קאי והיינו דאקדים הכא חלטתא לאדרכתא דהא ודאי בכל מקום אדרכתא קודם חלטתא היא אלא הכי קאמר בשטרי חלטתא הבאין אחר אדרכתא ודכוותה על ידי חופה וקידושין כלומר וקידושין שקדמו לה. הריטב"א ז"ל.

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו: בשטרי חלטתא ואדרכתא פירש רש"י ז"ל חלטתא שלאחר ההכרזה עושין לו שומא ומחליטין את הקרקע בידו ועושין לו שטר כדי שידעו דמיד בית דין בא לו. ואינו מחוור דאם כן הוה ליה למימר בשטרי אדרכתא וחלטתא דהא חליטא בתר אדרכתא היא. ועוד דשומא כבר תני לה בההיא מתניתין דתנן מצא אגרות שום אגרות מזון ושומא תרי זימני למה לי. על כן פירשו דהאי חליטה היינו במקום דלא צריך לאדרכתא וכגון דשוייה ניהליה אפותיקי דהשתא לא צריך לאדרכתא ותרי גוונא חלטתא נינהו חד דבתר אדרכתא והיינו אגרות שום דתנן במתניתין. וחד לא צריך לאדרכתא אלא שמחליטין לו את הקרקע שהיה לו אפותיקי כבר. עד כאן.

והרא"ש ז"ל כתב וזה לשונו: ואגרות שום דמתניתין לאו היינו שומא דהכא אלא מתחלה קודם הכרזה דשמין בית דין נכסי לוה למלוה בחובו שאם לא ימצאו מי שיתן יותר יעכב המלוה לעצמו כמו ששמו בית דין ולבתר דשלמי יומי אכרזתא מחליטין לו בית דין בכך. ולכך קרי להו אגרות שאינן עומדות להתקיים כשטרות. אי נמי יש לפרש אגרות ששולחין אותן בית דין שבאו לפניהם לבית דין אחר שבעוד שהנכסים שם שישומו למלוה נכסי הלוה. עד כאן לשונו.

והני לאו בני פרעון נינהו. פירוש קא סלקא דעתין שרצה לומר דבשטרי חליטה לא שייך בהו פרעון כלל שכבר נחלט לו הקרקע ולהכי פרכינן מהא דאמרינן שומא הדרא אלמא דזימנין דפרע ליה והדרא ליה ארעא. ופריק אלא אמר רבא וכו' כלומר דודאי בני פרעון נינהו אלא דליכא למיחש בהא שמא פרעו ונפל מידו וכדמפרש ואזיל דמדינא ארעא לא תהדר וכו' עד דילמא אשתמוטי אשתמיט. הקשו בתוספות בשטרי חלטתא נמי דאמרת איבעי ליה למיקרעיה נימא דילמא אשתמוטי אשתמיט. ותירצו דהתם כיון שעשה המלוה כל כוחו שגבה מנכסיו לא היה לו להניחו שישתמט ממנה דילמא הדר וטריף להאי ארעא מיניה זימנא אחריתי בהאי חליטה. ונכון הוא.

ומיהו עדיין קשה לי היכי אמרינן לעיל איבעי ליה למקרעיה אי נמי דליעבד ליה שטרא אחריני דמשמע דבחדא מינייהו סגי ליה והא אמרינן דעל כל פנים שטרא אחריני בעי דליהדר ליה ולזבנא מלוה ניהליה. לכך יש לומר דתלמודא הכי קאמר דגבי פרעון שטר לא אפשר למיתבעיה אלא דליהדר ליה שטרא ולאו דליעבד ליה שטרא אחרינא ואי אמר ליה מלוה אכתוב לך שובר מכל מקום אמר לוה איני צריך להיות שומר שוברי מן העכברים וכיון דכן שפיר משתמיט ליה שימתין עד שיבקש שטר החוב אבל הכא מכדי סוף סוף אפילו כי מהדר ליה שטר חליטה צריך הוא שטר מכירה שיחזור וימכרנו לו וגם שטר החליטה יש לו להחזיר שאם יאבד שטר מכירה של זה לא יטרפנה מידו. וכיון דכן אי משתמיט ליה מלוה לא מצי משתמיט מתרווייהו והוה ליה למימר ליה דליעביד השתא מיהא חדא מינייהו עד שיוכל לעשות חברתה. כן נראה לי. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל לקמן אימר אשתמוטי אשתמיט. וקשיא למורי הר"פ ז"ל היכי קאמר לעיל גבי שטרי חליטתא איבעי ליה למקרעיה אימר אשתמוטי קא משתמיט כדקאמר הכא. ותירץ דלא אמרינן כן אלא היכא שהמלוה עושה לו טובה שהלוה פורע לו קודם שיתבע לו שטרא שהמלוה מוחזק במעותיו ויכול לומר אשתמוטי אשתמיט דאמר השתא ליתא גבאי אבל לעיל מיירי בשטר חליטתא שהלוה זלזל בנכסים אם כן הלוה לא יפרע לו אלא אם כן יוציא המלוה שטרו מתחת ידו ומשום הכי קאמר אי

איתא דפרעיה איבעי ליה למקרעיה לשטריה דהא אין שטר המלוה ביד המלוה אי איתא דפרעיה. עד כאן.

והרשב"א ז"ל כתב וזה לשונו: ואף על גב דאמר אמימר דשומא הדרא לעולם אסיק רבא טעמא משום דאיהו אפסיד אנפשיה דבעידנא דפרעיה הוה ליה למקרעיה לשטרא ואי נמי איבעי ליה למכתב שטרא אחריני דמדינא ארעא לא הדרא. ופירש רש"י ז"ל דהכי קאמר איבעי ליה למקרעיה לשטרא אי נמי אמר ליה ליתיה השתא גבאי ולמחר יהיבנא ליה איבעי ליה למימר ליה אם כן זיל כתוב לי שטרא אחרינא. ואינו מחוור דאם כן אף בשטר חוב נימא הכי אלא מאי אית לך למימר דלא ניחא ליה בשובר ולהניח שטר חוב ביד לוקח הכא נמי לא ניחא ליה בשטרא אחרינא ולהניח שטרא אדרכתא וחליטה ביד מלוה. ועוד דהא יהיב טעמא משום דארעא לא הדרא ובעי שטר זביני. ויש מפרשים דתרתי קאמר איבעי ליה למקרעיה לשטרא למאן דאמר החזיר לו את השטר חזרה מתנתו אי נמי למכתב שטרא אחרינא למאן דאמר לא חזרה מתנתו. ועדיין אינו מחוור בעיני דלמאן דאמר חזרה מתנתו למה יקרענו אדרבה צריך הוא להראות שחזרה לו שומתו ובמקום שטר מכר הוא לו. ועוד תמיה לי אעיקר דברי רבי זירא דאטו אדרכתא לאו בת פרעון היא והא אכתי לא נחית האי לארעא ודילמא כי אזיל האי לאדרוכי אנכסי דלוה אשכחיה ופרעיה ומיניה הוא דנפל. ומתוך הדחק יש לי לומר דהיינו דקא נסיב רבא תרי טעמא וחד מינייהו לאדרכתא וחד מינייהו לחליטתא והכי קאמר אי שטר אדרכתא הוא איבעי ליה למקרעיה מיד דלא עביד דמשהו שטר בבית דין אלא קרועי מקרע ליה ואף על גב דבשטר דעלמא עתים דלא חייש למקרעיה ואי נמי שטר חליטא הוא איבעי ליה למכתב שטרא אחרינא דמדינא לא הדרא ארעא. והא דאקשינן והני לאו בני פרעון נינהו והא אמר אמימר שומא הדרא לעולם בדין היה דליקשי ליה ושטרא אדרכתא לאו בת פרעון היא והא אכתי לא ניחא ליה להא ארעא אלא דעדיפא מינה אקשי ליה דאפילו שומא הדרא ועוד דהיא מתפרשת ליה. עד כאן לשונו.

והר"ן כתב וזה לשונו: ובשיטת הרמב"ן כתוב דכי אמרינן איבעי ליה למכתב שטר זביני בכל ענין קאמר דאפילו רוצה להחזיר לו את השטר איבעי ליה למכתב שטרא אחרינא דמשום חזרת השטר לא חזרה שומתו. נראה שהוא מדמה אותה לאותה שאמרו בפרק גט פשוט דהנותן מתנה לחברו והחזיר לו את השטר דלא חזרה מתנתו אף כאן בחזרת השטר לא חזרה שומתו והילכך לא דמיא לשטר הלואה כלל וכן הוא בחידושי הרשב"א. ואין זה מחוור בעיני דמדקאמרינן אלא אמר רבא משמע דהדרינן מדקאמרינן מעיקרא דשטרי חליטתא לאו בני פרעון נינהו אלא ודאי בני פרעון נינהו בשטרי הלואה וכל

שהחזיר לו את השטר חזרה שומתו שאם אי אתה אומר כן לא הוה ליה לרבא למימר אלא דההוא טעמא ממש קאמר אלא דמתרץ דאף על גב דאמרינן שומא הדרא מרישא הוא דקא זבין לה אבל שטרא קמא לאו בר פרעון הוא כלל אלא ודאי לרבא סבירא ליה דבר פרעון הוא ממש דכיון דתקון רבנן שומא הדרא אף כשהגבוהו מתחילה על דעת כן הגבוהו. ועוד דכיון דבעל כרחך הדרא ולא בעיא הכא דעת מקנה או מן הטעם שאמרנו או מפני הפקר בית דין אינו בתחילת קנייה שיצטרך שטר אלא בביטול שומא ראשונה וכל שהחזיר לו שטר ראשון חזרה שומתו וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. וכי תימא אם כן הדרא קושיא לדוכתא דכי היכי דהכא איבעי ליה למכתב שטרא הכי נמי דשטר הלואה איבעי ליה למכתב אברא אינה קושיא כלל לפי שאף על פי שאנו אומרים דבחזרת השטר חזרה שומתו מכל מקום צריך הוא לשמור שטר קרוע זה מן העכברים שאם אבד הימנו כיון שהמלוה מביא ראיה בעדים שבית דין הגבו לו שדה זו הרי הוא בחזקתו עד שיביא לוה ראיה שחזרה שומתו הילכך כיון שבין כך ובין כך צריך הוא לשמור שטרו מן העכברים איבעי ליה למכתב שטר זביני דכיון דמדינא ארעא לא בעיא מיהדר הכותב עליה שטר זביני אינו טועה וכמו שכתב רש"י ומרישא הוא דקא זבין לה שהרי צריך הוא להביא ראיה שחזרה שומתו ואם לאו בחזקתו של מלוה היא הילכך אי הדר ליה מלוה שטר שומתו ולא קרעו כדי להשהותו בידו קרוע איהו דאפסיד אנפשיה שהיה לו לקרעו ואם היה מלוה דוחהו איבעי ליה למכתב שטרא אחרינא שהרי בכל ענין צריך ראיה ואי לא עבד אפסיד אנפשיה אבל בשטר חוב אפילו מלוה מביא ראיה שהלוהו בשטר כיון שאין השטר בידו לוה נאמן לומר פרעתי דהוה ליה כמלוה את חברו בעדים שאין צריך לפרעו בעדים הילכך נח ללוה שימתין המלוה להחזיר לו שטרו ולא יהא צריך לשמור אותו מן העכברים משאם יעשה לו שובר ויהא צריך לשמרו. כן נראה לי.

והוא דבר ברור ועולה כהוגן ונתקיימו דברי רש"י. והא דאמרינן לעיל בשטרי חליטתא ואדרכתא. אדרכתא לאו דוקא דבין למאי דסלקא דעתין מעיקרא בין למאי דמסקינן השתא אדרכתא בני פרעון נינהו וליכא למימר איהו דאפסיד אנפשיה אלא סירכא דלישנא נקט ואגב אחלטתא אמר אדרכתא. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: איבעי ליה למכתב שטר זביני כי למה היה לו למהר לתת מעותיו על תחילת הכרזה עד שיכתוב לו את השטר אחרי שהוא מסולק ממנו מן ההלואה שהלוהו יעשה עמו טובה כי כבר נתן לו את השדה לפרעון ולא היה מתבייש לומר לא אתן

המעות עד שתכתוב לי את השטר של מכירה אבל בפרעון החוב שעשה לו טובה הוא בוש לומר איני מאמינך ולא אתן לך המעות עד שתחזיר לי השטר. עד כאן.

אפילו כתוב בו הנפק לא יחזיר דחיישינן לפרעון. מדלא קאמר ולקנוניא אם כן משמע דהיכא דשייך למיחש לקנוניא כגון שחייב מודה אפילו הכי לא חיישינן לקנוניא. ותימה דהא רבי יוחנן אמר לעיל דחיישינן לפרעון ולקנוניא. ויש לומר דהתם מיירי שיש בו אחריות והכא מיירי דלית ביה אחריות דהשתא ליכא למיחש לקנוניא. תלמיד הר"פ.

כתוב בתוספות כדקאמר שמא כתב ללות ולא לוה. פירוש דהיינו כדפירש לעיל דאי חייב מודה לימא שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי. גליון. וכתב בגליון תוספות דכתב ללות ולא לוה. נראה דאין לדקדק דאיירי באין חייב מודה דאיכא לאוקמי שפיר בחייב מודה וכרב אסי. אבל בתוספות רבינו שמשון פירש דייקא מדקאמר חיישינן לפרעון משמע לפרעון גרידא אף על גב דאיכא לפרושי חיישינן לפרעון ועתה רוצה לחזור ללות בו ולעולם בחייב מודה מכל מקום משמע כן כיון שלא פירש כן בהדיא. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנ"ן: תימה דהכא אמר רבי יוחנן אפילו כתוב בו הנפק וכו'. כמו שהקשו בתוספות בדיבור המתחיל אף על פי שכתוב בו הנפק. ויש לומר דאמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן ואם כן רב כהנא יעמיד הך דהכא אפילו בשחייב מודה משום דחיישינן לפרעון ולקנוניא. ומיהו לרבי אבהו דהכא דלא חייש לפרעון ולקנוניא אליבא דרבי יוחנן קשיא ההיא דרבי יוחנן דלעיל דמוקי מתניתין דמצא שטרי חוב בשחייב מודה דחיישינן לפרעון ולקנוניא דאין לומר דטעמא הוי משום כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי כרב אסי דאם כן לא הוה ליה למימר אבל בשאין חייב מודה דברי הכל לא יחזיר דחיישינן לפרעון אלא משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה כלום אלא מדנקט טעמא דפרעון משמע דבעי לאוקמי מתניתין אפילו בידוע לנו שלוה כגון דכתוב בשטר הנפק או בשטרי אקנייתא. ומיהו אין זה כל כך דיוק גמור דלעולם טעמא משום שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי כרב אסי וטעמא דפרעון דנקט בסוף מילתיה לרבות אפילו היכא דידע שלוה כדפרישנא ותלמודא דנקט תניא כוותיה דרבי יוחנן וקאמר אלמא חיישינן לקנוניא אליבא דנפשיה קאמר דסבירא ליה כאביי. עד כאן.

איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו כל מעשה בית דין וכו'. ואין להקשות הא כבר פירשו בתוספות דרבי אבהו סבר דרבי יוחנן איירי דוקא באין חייב מודה לא חייש לפרעון ולקנוניא אבל חייש שמא כתב ללות ולא לוה אם כן לוקי מתניתין בחייב מודה. ויש לומר דמשמע ליה דאיירי מתניתין אפילו אין חייב מודה דומיא דשטרי חליצה ומיאונין

מדכייל כולהו מעשה בית דין יחד. ועוד דארישא קאי שאני אומר כתובין היו ונמלך דאיירי באין חייב מודה כדדאיק בגמרא הא אמר תנו ולהכי משני לא כל מעשה בית דין שוין פירוש אף על גב דשוין בזה דאיירי בענין אחד אפילו אין חייב מודה דלא חיישינן לנמלך כמו דחיישינן ברישא דעלה קאי מכל מקום בהא לא הוה בענין אחד. אבל אין לומר דרבי ירמיה פריך גם לרב כהנא ובעי לשנויי גם אליביה דלרב כהנא לא הוה משני מידי דאי חייב מודה אם כן אמאי נקט הנפק. גליון.

לא כל מעשה בית דין שוין אלא שהוחזק כפרן. כלומר שכבר הוחזק כפרן בעסק אחר דאי בעסק זה קאמר מאי איריא מעשה בית דין אפילו בעדים גרידי נמי הוי כפרן לאותה מלוה אלא שהוחזק כפרן בעסק אחר וכיון דנפיק עליה השתא מעשה בית דין לא חיישינן לפרעון ומשום הכי אקשי ליה רבא משום דהוחזק כפרן חדא זימנא תו לא פרע כלל כלומר ממלוה למלוה לעולם לא מחזקינן ליה בכפרן ואף על פי שיש עליו מעשה בית דין. הראב"ד.

והרשב"א כתב וזה לשונו: ומשום דהוחזק כפרן חדא זימנא וכו'. ואיכא למידק לימא ליה כשהוחזק כפרן לאותו ממון. ויש מתרצים אם כן מאי איריא מעשה בית דין אפילו מלוה על פה נמי. ומסתברא לי דאי אפשר לומר כן דאפילו הוחזק כפרן לאותה מלוה הוה לן למיחש כיון דנפל ואיתרע ליה וכדחיישינן לשטר שבתוך זמנו דאף על גב דאינו נאמן לומר פרעתי וגבי אפילו מיתמי ואפילו בלא שבועה אפילו הכי כיון דנפל ואיתרע ליה חיישינן והיינו נמי דקאמר הכא ומשום דהוחזק כפרן תו לא פרע כלל ולא קאמר תו לא מהימן. כן נראה לי. עד כאן לשונו.

תו לא פרע כלל וכו'. פירוש נהי דלאו מפיו אנו חיין מכל מקום עשוי הוא לפרוע כשאר כל אדם כיון שיש לו מעשה בית דין ונימא נפל איתרע דהא בעלמא לאו משום הימנותא דיליה נחתיה כיון שיש עליו שטר אלא מטענת ריע ולא אזדהר ומה שאמר זה פירוש לפירוש רש"י.

כדרבי זירא וכו'. פירוש דאוקמה בהכי ולאו מטעמיה אלא מטעמיה דרבא דאתקיף אטעמיה ותלאה בטעמא אחרינא. שיטה.

כתוב בתוספות דנפל שאני וכו'. אף על גב דלקמן גבי שבתאי אף על גב דאירכס כתובה אמרינן הוחזק כפרן. יש לומר דהתם איירי שהיו לה עדים שנשרפה. אי נמי התם לא אמר לא היו דברים מעולם רק אאצטלא ולא על גוף הכתובה ואם כן הנפילה לא היתה ראיה לטענותיו דעדיין היה לה לשמור הכתיבה בשביל מנה ומאתים ויתר הכתובה. גליון.

דף יז.

בא מלוה לכתוב אין כותבים ונותנים לו. פירוש אף על פי שבא מלוה מיד והעדים מעידים שלא פרעו. וטעמא דמילתא דכיון דמלוה על פה היא לית לן למעבדה מלוה בשטר. אבל חייב אתה ליתן לו וחזר ואמר פרעתי אינו נאמן ולאו למימרא דחייב אתה ליתן לו לא הוי גמר דין דהא ודאי גמר דין הוא וכדאמרינן בסנהדרין היכי דמי וכו' וליכא לפרושי כדפירש ר"ת דהא לענין פשרה בלחוד אתאמרא. גם אין לומר דההיא בקרקעות דוקא שכל זה דוחק הוא. אלא ודאי נגמר הדין אלא לפי שלא החליטו דינו לומר ליתן לו טועה בעצמו וסבור דדילמא בעו רבנן לעיוני בדיניה וזהו לשון הגמרא שאמר בסמוך סבר עד דמעייני רבנן בדינאי. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ תירץ דהתם מיירי בדברים שאינו מחוסר גובייא כגון קרקעות וכיוצא בהם דכל היכא דאיתיה ברשותא דמאריה איתיה ומשום הכי מיד שאמרו בקרקעות חייב אתה ליתן לו הוי כאלו הגיעו לידו. אבל הכא מיירי במטלטלים דמחסרי גובייא ומשום הכי לא הוי גמר דין. עד כאן.

והרא"ש כתב וזה לשונו: חייב אתה ליתן לו. והא דאמרינן בסנהדרין דחשיב גמר דין איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי. לאו דוקא לשון זה אלא נקט האי לישנא לפי שיש דין דלא שייך ביה צא תן לו להכי נקט לשון פטור וחיוב דשייך בכל דינין. עד כאן. ובפרק מרובה תירץ דיש חילוק בין איש פלוני אתה חייב לאתה חייב ליתן לו. ע"כ.

בא מלוה לכתוב כותבים ונותנים לו. פירוש שהרי אין מוסיפין עליו חיוב דבלאו הכי נמי לא מצי טעין פרעתי. וגבי נמי ממשעבדי דהעמדה בדין קלא אית ליה כדאיתא לעיל. ומכל מקום אומרים שמודיעין ללוה מה שכתבו לזה כדי שאם יפרע יקבל ממנו שטר זה.

ומיהו הא קיימא לן דאפילו חייב אתה ליתן לו אם אמר פרעתי נאמן בא מלוה לכתוב אין כותבין לו. ומיהו אם היה סרבן על פי בית דין כותבין לו למלוה מעשה בית דין. הריטב"א.

ובשיטה כתוב ונראה לי דקודם שיצאו מבית דין אם תבע לכתוב פסק דין כותבים ונותנים לו אי נמי אפילו אחר שיצאו מבית דין והוא שהודיעו למחוייב ולא אמר פרעתי. עד כאן.

והעדים מעידים אותו שלא פרעו. פירש רש"י כגון שמעידים שבפניהם תבע לפרעו וסירב ולא פרע וכו'. ואינו מחוור חדא דאטו מי שסירב פעם אחת וכו'. ועוד הוחזק סרבן הוה ליה למימר. אלא הכי פירושו וכו'. הרשב"א והר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: צא תן לו ואמר פרעתי והעדים מעידים אותו שלא פרע הוחזק כפרן. פירשו הגאונים וכל רבני ספרד בו ידוע דהכי קאמר אם אמר פרעתי והעדים מעידים אותו שלא פרעו מעולם הוחזק כפרן. ואם טען למחר וליומא אחרא שהעידו עדים פרעתיו אינו נאמן לעולם עד שיפרענו בעדים וכעובדא דשבתאי דהכא וכהנהו עובדי דמסכת שבועות.

אבל רש"י פירש כשאמר פרעתי כמו שאמרו בבית דין והעדים מעידים אותו שאחר שיצא מבית דין חייב תבעו חברו שיפרענו ולא רצה לפרעו אינו נאמן לומר פרעתי עד שיפרע בבית דין וכן פירש הא דאיתמר בסמוך היה חייב לחברו שבועה. ואין דינו מחוור דכיון דצאית דינא נאמן. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: והעדים מעידים אותו שלא פרעו. פירש רש"י שהעידו בפנינו תבעו ולא פרעו. והקשו בתוספות דדילמא פרעו אחר כך. ויש לומר דמיירי שבאו מיד לבית דין. ובתוספות פירשו כגון שאמר פרעתיך ביום פלוני והעדים מעידים שלא פרעו באותו היום כי לא זזו ממנו כל אותו היום. ואמר לו אין לך בידי כלום פירוש שאמר כן בבית דין שאין אדם מוחזק כפרן אלא בשכפר בבית דין והעדים מעידין אותו שיש לו בידו. ואם תאמר והיאך הם יודעים שלא פרעו וכי לא זזה ידן מתוך ידו משעה שהלוהו עד עכשיו שהוא אחר שלושים יום כסתם מלוה ואי משום שמעידים שלוה בפניהם הא איהו לא אמר שלא לוה אלא דקאמר אין לך בידי כלום דמשמע אין לך בידי עכשיו כלום לפי שפרעתיך. ויש לומר כגון שטען בפירוש שפרעו ביום מסויים ואלו מעידים שלא זזו ממנו כל אותו היום ולא פרעו. והנכון דהכא בשטען בפירוש לא היו דברים מעולם וכעובדא דמייתי בסמוך וכיון שהעדים מעידים שלוה כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי והרי זה כאלו מעידים שלא פרעו והוחזק כפרן לגבי בני חרי מיהת. וכן פירשו בשם רבינו האיי גאון וכן פירש מורי בשם רבינו הרמב"ן.

וקבלה עליה. פירוש שהיה ערב בכתובתה ואף על גב דערב בכתובה לא משתעבד אבל לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה כדאיתא התם ואין צריך להעמידה כשהיה קבלן.

הוחזק כפרן לאותה איצטלא. ואם תאמרן בלאו הכי נמי תיפוק ליה דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום למאן דמוקים לה אפילו במקום שכותבים כתובה. ויש לומר דהני מילי בעיקר כתובה שהיא תנאי בית דין אבל לגבי תוספת ונדוניא לא גביא. ומה שאמרו

בריש פרק אף על פי תנאי כתובה ככתובה דמי זהו לדברים הנפרטים שם וכדכתיבנא התם בסייעתא דשמיא. עד כאן לשון הריטב"א. ועיין בתוספות לקמן דיבור המתחיל הטוען אחר מעשה בית דין.

הוחזק כפרן לאותו שבועה. כלומר שאינו יכול לומר נשבעתי עד שישבע בפנינו כשנתחייב שבועה בבית דין. כתב הריא"ף ושמע מינה דהיכא דנתחייב שבועה בבית דין וכו' כלומר מדקאמר ובאו עדים שלא נשבע התם הוא דהוחזק כפרן הא לא אתו סהדי נאמן וצריך עיון אם צריך שיאמר נשבעתי בבית דין והלכו להם או אמרינן אפילו לימא ביני ובין עצמי. אבל חייב עצמו שבועה כגון שהיה טענו בטענת שמא ואמר הוא לבית דין אף על פי שאין אני חייב לו שבועה אף על פי כן אשבע לו ולאחר זמן כפר בשבועה שאמר שנשבע ולא עשה לא אמרינן בכי הא הוחזק כפרן וישלם דכיון דחברו אינו יכול לישבע דהא טענת שמא היא ליהוי כשניהם חשודים דאמרינן חזרה שבועה למקומה וישלם מאי טעמא דעביד איניש דמיקרי ואמר דאשתבע כלומר אשתמוטי הוה משתמיט עצמו מאותה שבועה כיון שלא חייבוהו בית דין עלוהי. ה"ר יהונתן.

והראב"ד כתב וזה לשונו: מסתברא מילתיה דרב אבין שנתחייב שבועה בבית דין אבל חייב עצמו שבועה לא כגון האומר לחברו עבדי גנבת לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי רצונך השבע וטול וזה הלוקח לא החזיק בו שני חזקה והיה זה התובע יכול ליטלו בלא שבועה וחייב עצמו שבועה שקבל בבית דין שלא יטלנו עד שישבע דהוה ליה כמחול לך ואינו יכול לחזור בו אפילו קודם גמר דין אם אמר נשבעתי והעדים הכחישוהו יכול לומר אחר כך נשבעתי. וההיא דיש נוחלין דאמרינן בכהאי גוונא נשבע אינו יכול לחזור בו דמשמע שהתופס את העבד מוותר לו לתובע וזה לא קניא. ונראה לי דלא קרינן מחייב עצמו שבועה שהרי זכות היא לו וההיא דהתופס החזיק בעבד שני חזקה והוא מוותר זכותו לתובע על ידי שבועה אם נשבע אז הוא גמר דין ואינו יכול לחזור בו ונוטל את העבד אם לא חזר בו דאתן לך הוא ואין כאן גמר דין. עד כאן.

ובתוספי תוספות להרא"ש כתוב וזה לשונו: אבל חייב עצמו שבועה לא דעביד איניש דמיקרי ואמר. הוה קשיא לן אם חייב עצמו שבועה ומצי למהדר ביה ולמימר לא בעינא אשתבועי אם כן מאי שקיל וטרי ביה תלמודא כאלו הוא מחוייב שבועה ואינו יכול לחזור בו. ומצאתי כתוב בפירושי ה"ר מאיר הלוי אבל חייב עצמו שבועה בבית דין כגון דאמר משתבענא ושתקי בית דין אף על גב דמדינא הוה מחוייב בגווה כיון דלא חייבוהו בי דינא לא מתחזק עלה בכפרנותא דעביד דאמר נשבעתי אף על גב דלא אשתבע דסבר לא מחייבנא לאשתבועי. עד כאן.

הוחזק כפרן לאותה שבועה. איכא מאן דסבר דלא תקנו היסת אלא על כפירת ממון אבל לא על כפירת שבועה ומיהו אי בעי לאחרומי סתם הרשות בידו. אבל רבינו האיי כתב בתשובה דבנתחייב שבועת התורה ואמר נשבעתי אינו נאמן אבל נשבע היסת. ומסתברא שהטוען על חבירו שבועה יש לי בידך מטענת ודאי שטענתי עליך במנה בטוענו מנה לי בידך או השבע ותפטר וזה שאמר נשבעתי כאומר אין לך בידי כלום והרי זה כופר בכל וראוי להיסת אלא שכבר הורה הגאון בהיסת שאין מחמירין בה להשביעו היסת עליה כיון דספק הוא לקולא עבדינן בה. הרמב"ן והר"ן.

לפריעה בת יומא לא חיישינן. פירוש דאף על גב דכיון דנפל ואיתרע ליה חיישינן לפרעון ואפילו תוך זמן אפילו הכי לפריעה בת יומא לא חיישינן והכא פריעה בת יומא היא דליכא למיחש שמא שטר מאוחר הוא דאם כן מכתב הוו כתבי ליה בשטרא שטרא דנן לאו בזמניה כתבנוה אחרנוהו וכתבנוהי כדאיתא בפרק גט פשוט דאף על גב דנפל ואיתרע ליה לית לן למיתלי ריעותא בסהדי.

מאי איריא שכבר נמחל שעבודו וכו'. פירש רש"י דאפילו לא נפרע ולא נמחל מעולם אלא שנעשה על הלואה זו אלא שלא הגיע השטר לידו עד היום הוה ליה מוקדם ופסול. וקושיין בשטרי דלאו אקנייתא ודלא כאביי דאלו לאביי הא עדיו בתחומיו זכין לו ואקשינן מיהא סתמא משום דקים לן דרבי יוחנן לית ליה דאביי. ויש בתוספות מי שכתב דקושיין הכא אפילו לאביי דעד כאן לא אמר אביי אלא בשנחתמו על אותה מלוה אבל היכא שלא נחתמו על אותה מלוה לא אמרינן הכי. וזה שיבוש דהכא כיון שלא נמחל השטר ולא נפרע בינתיים אותה מלוה עצמה היא וכדפירש ר"י. הריטב"א.

לא שכיחי דפרעי קאמינא. פירוש ולמילתא דלא שכיחא לא חיישינן ואף על גב דנפל ואיתרע ליה. דאף על גב דפרעון תוך זמן לא שכיח וחיישינן ליה ההוא שכיח ולא שכיח לאפוקי הא דלא שכיח כלל. הריטב"א.

רב כהנא אמר בשחייב מודה. ואם תאמר ליחוש לקנוניא. יש לומר לקנוניא בת יומא לא חיישינן. תלמיד הר"פ.

בשחייב מודה. כתב הרי"ף וכן הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות גזילה דדוקא בשכתוב בו הנפק. ונראה שהזקיקו לומר כן מפני שבעיקר דברי רב אסי שאמר משום רבי יוחנן איכא וכתוב בו הנפק ורב כהנא לפרש דברי רב אסי אמר רבי יוחנן הוא דאתא. ומיהו דברי תימה הם דכיון שחייב מודה הנפק למה לי דהא משום קנוניא ליכא דאי בעיא כתיב ליה שטרא אחרינא מהשתא דלאו בירושלים יתבינן דכתבי שעות אלא ודאי לרב חסדא לא צריך שיהא כתוב בו הנפק ולדבריו ליתא כדרב אסי אמר רבי יוחנן הנפק

כלל. הרשב"א והר"ן.

והתוספות תירצו דלא מיבעיא קאמר לא מיבעיא היכא דלא כתוב בו הנפק דפשיטא דיחזיר ולא אמרינן האי שטרא מפרע פרעיה והאי דקאמר דלא פרעיה משום דקא בעי מהדר מוזפא ביה זימנא אחריתי דהא בהאי חששא איכא תרי ספיקי דכיון דלא כתיב ביה הנפק שמא לא לוה בו והשתא מצי שפיר להלוות בו ואפילו אם תמצא לומר דלוה בו דילמא קושטא קאמר דלא פרעו ואם כן פשיטא דלא אמרינן האי חששא דמפרע פרעיה אלא אפילו כתוב בו הנפק ודאי לוה וכיון שכן סלקא דעתך אמינא דחיישינן דילמא מפרע פרעיה קמשמע לן דאם כן מלוה גופיה לא שביק. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: **רב כהנא אמר בשחייב מודה**. פירוש דכיון שזמנו של שטר בו ביום הרי הוא נאמן עליו דאי בעי משעביד נכסיה מהשתא שלוה ולא פרע. ואם תאמר וכיון דחייב מודה למה לי כתוב בו הנפק. ויש שכתבו דאליבא דרב כהנא לא גרסינן בדרבי יוחנן וכתוב בו הנפק. ולא נהירא. ואחרים כתבו דלהכי נקט וכתוב בו הנפק לאשמועינן דדוקא בשכתוב זמנו בו ביום הא לאו הכי אף על גב דכתיב בו הנפק וחייב מודה לא מהני מידי דחיישינן לפרעון ולקנוניא. ולא מחוור דלפום פשטא לגופה נצרכה הא דכתוב בו הנפק ולא משום האי דיוקא דאם כן לישמעינן הכי בהדיא ועוד דהא שמעינן לרבי יוחנן זימנא אחריתי דחייש לקנוניא. ורבינו יהודה ז"ל פירש דלרבותא נקט וכתוב בו הנפק דלא מיבעיא אם אין כתוב בו הנפק דאיכא תרי טעמי לומר שאינו פרוע וכו' ככתוב לעיל בלשון הר"ן ז"ל. עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות תימה אמאי נקט הנפק. אין להקשות דנימא דנקטיה לומר אפילו הנפק דליכא למיחש שמא לא לוה אפילו הכי דוקא חייב מודה אבל אין חייב מודה חיישינן לפריעה בת יומא. יש לומר דזה אינו משמע מדברי רבי יוחנן דרבי יוחנן בעצמו לעיל לא הזכיר חייב מודה. עד כאן.

וה"ר יהונתן ז"ל כתב וזה לשונו: ורבי יוחנן לא סבירא ליה עדיו בחתומיו זכין לו ומשום הכי בעי שיהא כתוב בו הנפק. עד כאן.

ולפשיטי דספרא קא חייש. אף על גב דלעיל פי' תוספות דמשום פשיטי דספרא לא יפסיד לקוחות יש לומר דהכא הוי רק צריכותא אי נמי הכא לא יפסיד לקוחות כי מה להם שטר זה מה להם אחר שיכתב היום. אך התוספות שהזכירו פשיטי דספרא צריך ליישב. ונראה דלעיל פירשו תוספות אליבא דמאן דאית ליה עדיו בחתומיו זכין לו ולא הוצרכנו לחוש בשום מקום לפשיטי דספרא אבל למאן דלית ליה עדיו בחתומיו זכין לו אם כן בשטר שאין בו הנפק אי חייב מודה חיישינן שמא כתב ללות בניסן ורוצה ללות

בתשרי להרויח פשיטי דספרא אך אגב זה אפילו כתב בו הנפק חשו לשמא פרעו ורוצה להרויח פשיטי דספרא. אי נמי יש לומר דהכא פי' תוספות ממה נפשך אי משום קנוניא ואי ליכא קנוניא כגון שלא מכר אך עושה להרויח פשיטי דספרא כיון דליכא פסידא ללקוחות כדפירשתי ולעיל אמר טעמא דקנוניא משום דאיכא פסידא. גליון.

הטוען אחר מעשה בית דין. כתוב בתוספות ואם תאמר למה כותבין כתובה וכו'. אין לומר משום שלא יאמר במקום שאין מכירין אין את אשתי או פרעתי במיגו אז יכתבו רק פלוני נשא פלונית בתולתא. גליון.

לא אמר כלום. כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: בתוספות רבינו שמשון כתוב דאין מפסיד במה שתשאר הכתובה בידה אלא מנה שלא יוכל לומר אלמנה נשאתיך. אבל לענין אם יבא למקום שלא יהא לה עידי קידושין אין נפסד דנהי דאין יכול לומר אין את אשתי מפני הכתובה מכל מקום יוכל לומר לא גרשתיך כיון דאין מכירין ואפילו שתוציא שטרו אז יהא נאמן לומר פרעתי הכל אף על פי שהכתובה בידה מיגו דיכול לומר לא גרשתיך. ומיהו סבר רבי יוחנן אין כותבין שובר אף על גב דלא אמר כלום ואין נאמן לומר פרעתי מכל מקום מנה מיהא היה יכול לעכב בידו עד שתחזיר את הכתובה כיון שבמה שתשאר הכתובה בידה יכול לבא לידי הפסד מנה ועל מנה מצריך לפרוע כיון דלא אפשר ודאי כותבין שובר. אבל בפרק גט פשוט איתא בהדיא דכותבים שובר והשתא דלא אמר כלום גובה את כל המאתים. עד כאן.

וכתב הגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות או פרעתי הכל במיגו דאין את אשתי. ובגליון תוספות הקשה על זה דלא יפסיד בזה דאפילו הכתובה בידה מצי למימר פרעתי הכל במיגו דאי בעי אמר לא גרשתיך כדכתבו תוספות לקמן. ונראה דעת התוספות דיפסיד שתגבה על ידי הכתובה מיורשיו דלא שייך מיגו אף על גב דלעיל פירשו דטונינן ליתמי פרעתי היכא דאבוהון הוה מצי טעין אף על גב דלית להו מגו הני מילי בפקדון אף על גב דלא טענינן להו נאנסו משום דלא שכיח או טענת לא גרשתיך לא שייכא כלל גבי יתומים. ועוד יש לומר דיפסיד דעל ידי הכתובה תתבענו מזונות אבל אי לא היה לה כתובה יכול לומר אין את אשתי. אבל הגליון תוספות קאי רק על לשון הפנים. עד כאן.

דף יז:

הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. כתבו בתוספות אפילו במקום שכותבין כתובה ואינה מוציאה הכתובה. וצריכין למימר דקסבר רבי יוחנן דבעלמא כותבין שובר לאדם שאבד שטרו ולא יוכל הלוה למימר לא אפרע לך עד שתחזיר לי שטרי שמא יאבד

שוברי ותוציא שטרך ותגבה פעם שנית דאי אין כותבין שובר בעלמא ואם אבד שטרו לא יפרע לו היכי קאמר רבי יוחנן הכא שגובה כתובתה בלא כתובה דילמא תוציא כתובתה ותגבה פעם שנית. וכי תימא לעולם קסבר בעלמא אין כותבין שובר שמא יאבד שוברו וכו' והכא שאני שאפילו תחזיר לו הכתובה עדיין צריך הוא לשובר שהרי תוכל לגבות שנית אף בלא כתובה דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום הילכך מה לי תחזיר הכתובה מה לי לא תחזיר לעולם הוא צריך לשמור את השובר. ליתא דלעולם הוא נפסד יותר כשכתובה בידה ממה שאם לא היתה בידו דאי אין כתובה בידה נהי דלא מצי למימר פרעתי מכל מקום נאמן לומר אלמנה נשאתיך או פרעתיך במיגו דאי בעי אמר לא נשאתיך מעולם ועתה שהכתובה בידה לא יוכל לטעון אחת מכל אלה וכיון שהוא נפסד יותר כשהכתובה בידה ממה שאם לא היתה בידה אין לפרוע לה עד שתוציא כתובתה למאן דאמר אין כותבין שובר. וכן מוכח בריש פרק שני דכתובות דמוקמינן לברייתא דקתני אבדה כתובתה נשרפה כתובתה כגון דאמרי עדים נשרפה ואי לאו הכי לא יהבינן לה כתובתה למאן דאמר אין כותבין שובר אף על גב דבלאו הכי צריך הוא לשובר דילמא מפקי לעידי הינומא תרי זימני הואיל ויכול לבא לידי הפסד יותר על ידי כתובתה כדפרישית והיא לא תמצא עידי הינומא בכל פעם הילכך ודאי כותבין שובר. ויש לומר דאין להוכיח מדסבירא להו לרבי יוחנן ולאביי הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום מכלל דסברי כותבין שובר דלעולם קסברי בעלמא אין כותבין שובר ואפילו הכי חייב לפרוע אף על פי שאינה מחזרת לו הכתובה משום דאלמוה רבנן לכח מעשה בית דין ואפילו לא אלמוה נמי מצינו למימר דהאי אין כותבין היינו במקום שהיה יכול לומר פרעתי אם לא היה השטר בידו הלכך לא יפרענו עד שיחזיר לו שטרו אבל הכא דאפילו אם אין כתובה בידה אינו יכול לומר פרעתי לא נמנע בשביל זה מלפרוע כתובתה אף על פי שמפסיד בדבר אחר שהיה יכול לומר אלמנה נשאתיך מאחר שלענין טענת פריעה אינו מפסיד. וההיא דפרק שני דכתובות שאני התם שהכתובה מזקת לבעל שאינו יכול לומר פרעתי אם יאבד השובר שאם לא היה הכתובה בידה היה יכול לומר פרעתי כשהביא עדים שכתב לה דמיירי התם במקום שאין כותבין וכתב לה אבל במקום שכותבים יפרענה אף על פי שאין כתובתה בידה דלא מהימן לומר פרעתי כשאין לה כתובה. הרא"ש.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה בית דין וכו'. פירש רש"י מעשה בית דין תנאי בית דין כגון כתובה וכגון מזונות האשה והבנות הטוען בהם פרעתי לא אמר כלום דכמאן דנקיט שטרא בידיה דמי. והא דמשמע

בפרק אלמנה ניזונית גבי מזון אלמנה שאם אמרו יתומים פרענו נאמנים. התם במזונות שעברו דחזקה לא משהו להו ואי אפשר לתת להם בכל יום מזונות בעדים כן פירשו בתוספות. והשתא ודאי רבי יוחנן מילתא פסיקתא קאמר שאפילו במקום שכותבין כתובה אינו נאמן לומר פרעתי דגדול כח תנאי בית דין שהוא כאלו היה שם שטר כתוב וחתום. ואם תאמר והא קתני לעיל בברייתא מצא שטר כתובה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה דחיישינן לפרעון. תירצו בתוספות דהתם לענין תוספת שאינו תנאי בית דין. ולא נהירא כלל דסתם שטר כתובה היינו שטר כתובה ממש וכדאמרינן התם דחיישינן לשתי כתובות וההיא אינו אלא בעיקר כתובה בלחוד שמא חזר וכתב לה כשאבד הראשון כדי שיהא מותר לשהותה ויש שתירצו שלא אמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום במקום שכותבין אלא בשאין שם עדים שכתב לה שיכולה היא לומר לא כתב לי שרציתי לסמוך על תנאי בית דין ומיגו דאי בעי אמרה לא כתב לי אי אמרה כתב ואבדתיו ולא נפרעתי נאמנת. אבל היכא שהביא הבעל ראיה שכתב לה אי מפקא כתובה גביא ואי לא לא גביא. וזה דעת מורנו וה"ר פנחס הלוי אחיו וטעמא דמסתבר הוא. ומיהו קושיא מעיקרא ליתא כולי האי דעל כרחך לא אמר רבי יוחנן אלא בעלמא אבל הכא דנפל ואיתרע ליה רגלים לדבר לחוש לפרעון וכדאמרינן בעלמא גבי שטר חוב שנמצא בשוק ואפילו תוך זמן. עד כאן.

ועיין לשון הרא"ש לקמן דיבור המתחיל אלמנה מן האירוסין במאי גביא. ולענין תוספת אף על פי שיש עדים שהוסיף לה אם טען ואמר פרעתי נאמן. וכן השיב רבינו הגדול בתשובה ואף על גב דאמרינן בריש פרק אף על פי תנאי כתובה ככתובה דמי הני מילי להנהו מילי דמני התם וכו' ואף רבינו חננאל כתב שם דדוקא להנהו מילי וכו'. ומכל מקום אפילו תאמר שתוספת כעיקר לכל דיניהן הני מילי למיהוי בקולא וחומרא דכתובה אבל לטעון אחריה כיון דליתיה מעשה בית דין ועדים הוא שמעידים שהוסיף לה מלוה בעדים בעלמא היא. ויש להביא עליו ראיה מהא דאמרינן לעיל דשבתאי בריה דרב מרינוס כתב ליה לכלתיה וכו' פירוש ערב דכתובה הוה דאלו מחמת עצמו לא הוה כתב לה מתנתו בכתובה וכך מפורש בירושלמי בפרק שבועת הדיינים לסוף אמר להו פרעתיה ואמר ליה הוחזקת כפרן לאותה איצטלא ושמע מינה שאם לא הוחזק כפרן היה נאמן לומר פרעתי אלמא הטוען אחר תוספת אמר ואמר וליכא למימר דערב שאני שאלו היה הבעל חייב אף הערב חייב ואין צריך לפנים. הרמב"ן.

וכן כתב הר"ן וזה לשונו: וליכא למימר דערב שאני שאלו היה הבעל חייב בה אף הערב

חייב וכן נראין הדברים אף על פי שבתוספות חלקו בזה. עד כאן. אבל זו הראיה לפי דעת רבינו הגדול יש לדחותה ולהעמידה במקום שכותבין כתובה שאפילו בעיקר כתובה יכול לומר פרעתי כדבעינן למכתב קמן. הרמב"ן ז"ל.

אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן והלא משנתינו היא זו וכו'. פירוש דסבירא לן דטעמא דמתניתין משום דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום ומתניתין בין במקום שכותבין ובין במקום שאין כותבין גובה כתובתה. ואם תאמר אם כן היכי תנן בסיפא כתובה ואין עמה גט היא אומרת אבד גיטי והוא אומר אבד שוברי הרי אלו לא יפרעו ולמה לא תפרע כל שהיא מביאה עדי הגט והא הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום והשתא לא סבירא לן דגט היינו כתובה. יש לומר דנהי דלא סבירא לן דגט היינו כתובה משום דכל מאן דמגבי לאו בבי דינא מגבה וכמסקנא דסוגיין מכל מקום כל מאן דמגבה בבי דינא קרעי ליה לגיטא וכתבינן אגביה גיטא דנן קרענוהי וכו' הילכך כיון שאין הגט בידה איתרע ליה מעשה בית דין דאמרינן בבי דינא הגבוה וקרעוה לגיטא. ולפי זה נראה לי דכי תנן והוא אומר אבד שוברי לאו דוקא דעיקר חששא היא משום דילמא קרעוה לגיטא דאי לא חיישינן להכי לתברא לא חיישינן דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. הר"ן. ועיין בהר"ן שעל ההלכות במסכת כתובות סוף פרק הכותב.

והראב"ד כתב בהשמטה שבסוף המסכת וזה לשונו: (חסר תחילת הלשון) להכריחו שיכתוב אבל הן כותבין על כרחו ויהא כח שטרם כשטרו לכל דבר ואין אנו צריכין ללמד שיהא כח ביד בית דין להכריחו שיעשה ממונו כך וכך שהרי משנה שלימה שנינו לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים וכו'. דאם תשתבאי אפרקינך בנין דכרין. בנן נוקבן. את תהא יתבא בביתי. אבל כל אלה תוכל לומר לא יועילו התקנות אלא לחייבו בלא שום כתובה שלא יוכל לומר לא התניתי לה. אבל אם יאמר פרעתי וקיימתי תנאי בית דין לא שמענו ובא רבי יוחנן ללמדנו שאינו יכול לטעון. ואם ישאל שואל מאי איריא מעשה בית דין והלא משעמד בדין נעשה כמלוה בשטר וגובה מלקוחות כדאיתא בהאי פירקא ומעשה בית דין משמע עד שיכתבו לו שטר כי אז יש בו מעשה. ועל כו רצו לומר קצת החושבים כי העמדה בדין שאמרו אינה אלא לאחר שטר בית דין ונעזרו מעט ממה שאמרו במקום אחר בין צא תן לו בין חייב אתה ליתן לו ובא ואמר פרעתי נאמן בא מלוה לכתוב אין כותבין לו וכיון שהוא נאמן לומר פרעתי איך יגבה מן הלקוחות. ועוד שאמרו שאם בא לכתוב אין כותבין לו. ולא היא אין לנו להוציא דבר מפשוטו כי עמד בדין קאמרת משעת העמדה ובגט פשוט בענין החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו אמרינן שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבין להחזיר דמי שור לבעליו ואפילו

למאן דאמר מלוה על פה אינו גובה מן היורשין ומוקי לה בשעמד בדין דיתבי בי דינא אפומא דבירא וחייבוהו מקמי דמית אלמא לאלתר הויא לה כמלוה בשטר והטעם מפני שיש לו קול. מיהו דוקא בשיש עדים שלא פרעו משעמד בדין ואם בא מלוה לכתוב לו כותבין לו אי נמי בשחייב מודה אי נמי בשטען בבית דין שאין בידו לפרעו והשביעו אותו שיכתבו לו ויהיה השטר בידו עד שיזדמן לו לפרעו או שיצא מלפני בית דין בסרבנות ושמתוהו כל אלה כותבין למלוה בלא דעתו של לוה ואם טען אחר כך פרעתי לא אמר כלום מפני שהוא כנגוף השטר של מלוה בין לטענת פרעון בין למשועבדים ואין צריכין בית דין להכריח את הלוה לכתוב לו אבל בית דין כותבין לו על כרחו ויהיה בידו כנגוף השטר לכל דבר. אמר לו רבי חייא בר אבא ולא משנתנו היא הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה ומשנה זו בשיש ביניהם טענת פרעון כדקתני סיפא כתובה ואין עמה גט היא אומרת אבד גיטי והוא אומר אבד שוברי וכו' ואף על פי שלא הוציאה שטר הכתובה שכתב לה הבעל הרי היא גובה בתקנת בית דין כי הגט אין בו שום תנאי כתובה אלא מתקנת בית דין שתקנו לה מנה ומאתים אם תתגרש או תתאלמן וכשהוציאה שטר הגירושין גובה בתנאי בית דין ואף על פי שהבעל עומד ואומר פרעתיה והחזירה לי ששר הכתובה ואבד ממני ואינם צריכים להכריחו שיכתוב לה פעם אחרה שתגבה בה מלקוחות אבל בכח תקנה היא גובה. ודחה אביי דבריו ואמר משנתנו זו במקום שאין כותבין כתובה שתקנו בית דין של אותו מקום שתגבה כתובתה בלא שטר מפני מקרים שארעו להם על עסקי שטרות שאובדות מהן והיו יוצאין לקטטות אי נמי שלא היו בני תורה ולא היו סופרים מצוין להן ומתאחרין מן הנישואין על כן תקנו להם שיגבו בלא כתובה וכיון דנהגו שלא לכתוב הלא הוא כמי שאין הבעל עומד שם שיכתוב לה ולפיכך היא גובה בתנאי בית דין. אבל במקום שנהגו לכתוב והבעל עומד ויכול לכתוב אין כח בתנאי בית דין להציל מטענת פרעון ולגבות מלקוחות אבל יכריחוהו לכתוב וגובה בה.
חזר אביי ואמר לאו מילתא היא דאמרי שהרי אלמנה מן האירוסין שאין בידה שטר ולא שום תנאי כתובה ואף על פי כן היא גובה בתנאי בית דין ואינו יכול לטעון פרעתי וגובה ממשועבדים ואף על פי שהבעל עומד והיה יכול לכתוב שהרי יש מי שכותב ויש מי שאינו כותב ואף על פי שלא כתב ולא התנה הרי היא גובה בתנאי בית דין. והקשו על אביי מנין לך שתגבה בלא שטר כתובה ובלא תנאי הבעל ודילמא עד דכתב לה ואם התנה עמה ולא כתב לה יכול לומר פרעתי כמלוה על פה. חזר אביי ואמר מגוף המשנה נשמע מה שאמר רבי יוחנן שיש כח בתנאי בית דין בגוף שטרו של בעל לכל דבר ואפילו הוא במקום שאין כותבין. ומה שאמרתי כי מקום שאין כותבין הרי

הוא כמי שאין שם הבעל שיכתוב לה כתובה אינו כלום שהרי הבעל עומד שם ויכול לכתוב שאם תקנו שלא יצטרך לכתוב לא אמרו שאינו רשאי לכתוב ואם הועילה תקנתם במקום שאין שם הבעל אבל במקום שהבעל עומד ואמר פרעתי איך תועיל ולא עוד אלא שגובה מן הלקוחות בגט לבדו ולטעון ולומר פרעתי וכל שכן לקוחות שמע מינה שיש כח ביד בית דין להתנות לגבות בלא גוף השטר וכל שכן בשטר מעשה בית דין בין מן הלקוחות בין מן היורשין ואפילו טעין ואמר פרעתי ואף על פי שהבעל עומד אינו צריך להכריחו לכתוב אבל הן כותבין לו וגובה בו כאלו בידו גוף שטרו של לוה. עד כאן השגתי בפירוש שמועה זו מדוחק. אבל אני שואל על מעשה בית דין שהוחזק כפרן באותה תביעה ובסוף נתחייב בה או מכח שטר או מכח עדים וכתבו לו מעשה בית דין אם יבא לטרוף מלקוחות אם ישביעו אותו הלקוחות אם נחוש בכאן לצררי או לשובר או לא והלא כפר בעיקר התביעה והוחזק כפרן עליה בבית דין איך נחוש שהיה לו זכות אחרת ללוה ויחזיק עצמו כפרן בבית דין.

עוד אשאל היכא דשמתוהו ומית בשמתיה או עומד בשמתיה ובית דין כתבו לו שטר טירפא על לקוחות אם ישבע להן או לא ליתומים לא קא מיבעי לי דהא אמרינן בשחייב מודה אי נמי דשמתוהו ומית בשמתיה גובה אפילו מיתומים קטנים קתני שמתוהו דומיא דחייב מודה מה התם אינו נשבע אף האי נמי אינו נשבע. אבל בלקוחות איבעיא לי דהודאתו לא מהניא ליה לגבי לקוחות למפטריה משבועה שמתוהו ומית בשמתיה מי מהניא ליה סרבנותיה דהאיך למפטריה משבועה או לא.

עוד אשאל הא דאמר רב פפא אי אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך וכבר אמרו שאינו נאמן עוד לומר פרעתי ואיך ישביע אותו בטענת פרעון. ומסתברא שאינו יכול להשביעו. אבל אם יבא אחר כך ויחרים כל מי שנטל ממנו ממון שלא כדין יחרים ואין ממחין בידו. וכן הדעת בכולן שאינו נשבע. עד כאן לשונו בהשמטה הנזכר.

כתוב בספר המאור והא דאמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום פירוש טענה זו שטוען וכו'. עד והאידנא לא צריכא לן וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם זה הפירוש אי אפשר וכי בית דין כותבין שובר הנפק בפני עצמו במקום שיש שטר קיים ואם יכתבו אותו מה יועיל אם לא יפרש בו כל נוסח השטר הטופס והתורה ובאמת וברור אין בית דין רשאין לעשות כן מפני שהם שני שטרות על הלואה אחת אלא אם כן יקרעו את השטר וכיון שהשטר קרוע איך יוכל לעכב את הממון עד שיחזיר לו את השטר ואיננו ובחזרת הקיום סגי ליה או בקריעתו ולמאן דאמר אין

כותבין שובר כנגד שטר חוב גם זה כנגד מעשה בית דין זה אין כותבין שובר ומה הפרש בינו לבין שטר חוב הלא צריך לשמרו מן העכברים. עד כאן.

כתוב עוד בספר המאור. אי נמי יש לומר קמשמע לן דכותבין שובר בכתובה דהיא מעשה בית דין ואף על גב דליכא למימר בה עבד לוה לאיש מלוה. וכתב הראב"ד אמר אברהם גם זה אי אפשר דרבי יוחנן מעשה בית דין קאמר. ועוד כי לענין הגמרא אין הכתובה מעשה בית דין כי אם הגט. עד כאן.

עוד כתוב שם ועוד שובר בזמנו טורף אביי לטעמיה דאביי אמר עדיו בתחומיו זכין לו ולכתבה ליתן ולא נתנה לא חיישינן. וכתב הראב"ד אמר אברהם כל זה אי אפשר כי לא יועיל חתימת העדים כי אם לכתבה בניסן ולא נתנה עד תשרי דסוף סוף מטי שטרא לידיה אבל לכתבה ליתן ולא נתנה כלל לא יועיל. עד כאן.

עוד כתוב שם ומאי דקאמר ומאי חיישינן היינו דקאמר לשתי כתובות לא חייש ועל תרי טעמי סמיך. וכתב הראב"ד עליו לא ידענא מאי קאמר והוה ליה למימר היינו דקאמר ועוד. עד כאן.

הוציאה גט. כתוב בתוספות נאמן במיגו דאי בעי אמר לא גרשתיך. אין להקשות מאי מיגו איכא אי אמר לא גרשתיך היה צריך לפרוע יורשים אם ימות. ויש לומר אם נאמר דגם ליורשיו טענינן פרעתי במיגו ולא תגבה שום אלמנה כתובה אלא אם כן יש לה עדים דסמוך למיתה יתבה תותי בעלה ניחא וכן משמע בפרק הכותב הכי. ונראה דהכי פירושו נאמן שלא יצטרך לפרוע הוא כל ימי חייו במיגו דאי בעי אמר לא גרשתיך. גליון. והאי דנקט אבד גיטי לאו דוקא דהוא הדין אם אומרת מגורשת אני שהרי הבעל מודה שגרשה אלא אורחא דמילתא קתני דבטוענת מגורשת אני קאמר נמי אבד גיטי דלא לימא לה בעל היכן גיטך. אי נמי להכי קתני אבד גיטי דלא לימא לה בעל אין גיטך בידך לפי שכשבאת לגבות ראיתיו בידך והזקיקוך בית דין לקרעו דאף על גב דסבירא ליה לרבי יוחנן כותבין שובר וגביא בלא כתובה היינו דלא מפסדא כתובתה אם לא תביא אותה מיהו היכא שאנו רואין אותה בידה הזקיקוה בית דין לקרעה וליכא מאן דפליג.

הוא אומר אבד שוברי. פירוש דלאו הכי לא הוה מהימן לומר פרעתי דאמרינן ליה אחוי שוברך שהרי לא היה פורע בלא שובר פן תגבה פעם אחרת על ידי הכתובה לאחר מיתה או מחיים ובעדי גירושין. תוספות שאנ"ץ.

עוד כתוב בתוספות שמא אם היה הבעל בפנינו היה מודה לדבריה. אין להקשות אמאי לא חיישינן דילמא הוה טעין פרעתי כדחיישינן גבי שטר חוב לעיל. ויש לומר כיון דבלאו הכי איכא קצת חזקה דאין אשה מעיזה פניה נהי דאינה טובה כל כך כיון דתובעת

כתובתה וגם שאינו כאן מכל מקום לזה תועיל החזקה שאין לנו לחוש שמשקרת כל זמן שאינו מכחישה ואינו בפנינו.
עוד כתוב בתוספות לאחר הסכנה נמי ייפו כחה שלא יועיל לו מיגו דאם איתא דפרעיה איבעי ליה לאזדהורי בשובר שלו. גליון.
עוד כתוב בתוספות ובפרק המקנא דתנן אמרה נטמאתי וכו'. שגם רבא דאית ליה וכו'. מיהו קשה כיון דסבירא ליה לאביי הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום אמאי איצטריך ליה למתני מקרעת שפיר תני שוברת דלא סגי דלא לכתוב שובר שלא תגבה פעם אחרת שאינה צריכה כתובה לגבות דבלא כתובה אינו יכול לומר פרעתי. ובלאו הכי קשיא מאי קאמר שמע מינה כותבין שובר לעולם אימא לך אין כותבין שובר בעלמא והא דתנן שוברת משום דלא אפשר בענין אחר שאי אפשר לדוחקה ולהוציא מתחת ידה שטר כתובה שהרי אין לה כתובה לזו שאמרה טמאה אני. ונראה דהכי פירושא שמע מינה כותבין שובר דאי אין כותבין שובר בעלמא הוה לן למגזר שובר דהכא אטו שובר דעלמא ולא הוה ליה למימר שוברת דמשמע לשון שובר אלא היה לו לכתוב בלשון מחילה שמחלה לו כתובתה או שזינתה והפסידה כתובתה. ומשני אביי תני מקרעת כלומר שוברת דקאמר לא שכתבו בלשון שובר אלא שמשברין כתובתה ומקרעין אותה ומכל מקום צריך הוא לשטר מחילה שלא תגבה פעם אחרת הואיל ואינו יכול לטעון אחר מעשה בית דין לאביי. ורבא משני במקום שאין כותבין כתובה עסקינן דלא שייך למגזר התם אטו שובר דעלמא דידעי אינשי דהיכא דלא אפשר ודאי כותבין שובר. מיהו הדרא קושיא לדוכתה מה דחק אביי הא לדידיה לא קשה מידי דכתובה שהיא מעשה בית דין לא אפשר הוא וליכא למגזר אטו שובר דעלמא. וצריך לומר משום דאיכא תוספת שאינו מעשה בית דין. ואם תאמר והא אביי לא גזר אטו שובר דעלמא בריש אף על פי גבי הא דתנן רבי יהודה אומר רצה כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת לו התקבלתי מנה. ופריך וסבר רבי יהודה כותבין שובר והתנן וכו'. ומשני אמר רבי ירמיה בששוברתה מתוכה אביי אמר וכו'. ומסיק רבי ירמיה לא אמר כאביי גזירה שובר דהכא אטו שובר דעלמא מכלל דאביי לא גזר. ויש לומר דאביי ודאי גזר אלא סבר אביי דלא שייך למגזר התם כדמפרש התם טעמא דידעי אינשי וכו' ותחילת הקושיא כך היא וסבר רבי יהודה כותבין שובר דמדקתני שכותבת לו התקבלתי ולא גזר אטו שובר דעלמא אלמא סבירא ליה דבעלמא כותבין שובר. ומשני אביי דלא שייך למגזר הכא דלא דמי לשובר דעלמא דמילתא בעלמא הוא דאמרה ליה אי נטרי תנטרי. והא דבסוטה גזרינן

אף על גב דמילתא בעלמא היא התם שלא בשעת נישואיה ולא ידעי אינשי אבל הכא דבשעת נשואין ידעי אינשי דמילתא בעלמא היא דאמרה ליה. תוספות שאנ"ץ.

עוד כתבו בתוספות ורב מיירי התם בין במקום וכו'. התוספות הקשו פרק הכותב כיון דרב אית ליה בפרק גט פשוט דאין כותבין שובר וכן מוכיח כאן מדקרעין לגט ואי כותבין שובר למה קורעין הגט יכתבו שובר ואם כן כיון דאית ליה אין כותבין שובר אם כן איך גובה אפילו אית לה כתובה על ידי הגט מנה מאתים הא איכא למיחש לפסידא אם ימות ויאבד שוברו אז תטמין הגט ותאמר לא נתגרשתי ותגבה על ידי הכתובה מנה מאתים אבל כי לית ליה לזה כתובה כיון דאית ליה בטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום דמאן דאית ליה אין כותבין שובר כל מקום דאיכא למיחש לשום פסידא אין מניחין לו השטר. ולשם נשארו התוספות בקושיא. ואם נאמר דמיתומים לא גביא לרב לעולם אלא אם כן אית ליה סהדי דיתבא תותי בעלה סמוך למיתה משום דדילמא גירשה ניחא. ועיין שם. גליון.

אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותא. בקרקעית הים יש אבנים רחבות וחדודות ודקות כעין חרסים והיינו חספא. והיינו דכתיב בלויתן תחתיו חדודי חרס ירפד חרוץ עלי טיט כלומר עורו קשה ושוכב על אבנים מחודדות בקרקעית הים ואינו ניזוק. ירפד לשון רפידתו מרוץ מורג חרוץ וכפל מלה הוא. תוספות שאנ"ץ.

מי משכחת מרגניתא. כלומר לפי שיש לומר דטעמא כדאביי דגט היינו כתובה והוה ליה לאקרועי גיטה וכתיב אגביה גיטא דנא לאו משום דגיטא פסולה הוא וכו' ולא עביד הכי איהו דאפסיד אנפשיה. הרשב"א.

כתב הרמב"ן וזה לשונו: אי לאו דדלאי לך חספא וכו'. פירוש רבי יוחנן קא מוקי לה למתניתין בגט עצמו אלא אפילו היו שם עידי הגט נמי גביא דכיון דסבירא ליה הטוון אחר מעשה בית דין לא אמר כלום לא מצית למימר לה היכן גיטך כי היכי דלא מצית למימר לה היכן כתובתך. וסיפא דקתני כתובה ואין עמה גט היא אומרת אבד גיטי והוא אומר אבד שוברי בשאין שם אפילו עידי הגט דמיגו דיכול למימר לא גרשתיך יכול למימר גרשתיך ונתתי לך כתובתך. ובין ברישא בין בסיפא עידי הגט כגט אלא אורחא דמילתא בגט עצמו ואף על פי שאמרו האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר שאף על פי שהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום הני מילי בשהוציאה גט שהוא מוכיח שיש לה כתובה מחמת תקנה שתקנו חכמים שכל הנשים כשיתגרשו תהא להם כתובה אבל כשלא הוציאה גט אין לה כלום אפילו יש לה עידי גרושין שאני אומר פרעה וכתבו עליו בית דין גיטא דנן דקרעינוהו משום דגיטא

פריעא הוא דכיון שעיקר ראייתה שתגבה בה אינה אלא מחמת הגט שמשגרשה הוא שנתחייב בכתובתה בתקנת חכמים ועכשיו אין אותה ראיה בידה תולין בפריעה דהא איתרע ראיית מעשה בית דין. ואף על פי שאלמנה גובה בעידי מיתה אף על פי שאין לה כתובה ואפילו במקום שכותבין לרבי יוחנן התם משום שעיקר מעשה בית דין הן עידי מיתה שהרי תקנו חכמים שאם ימות תגבה והרי מת. הילכך רישא וסיפא גט ממש קאמר לרבי יוחנן כפשטא דמתניתין וכן נמי לאביי וזה הלשון עיקר. והכי נמי מוכח בשילהי פרק הנושא דאקשינן בגרושה אי דלא נקיטה כתובה במאי גביא כלומר בלא גט ואלמנה גובה התם בעידי מיתה. דוק ותשכח. עד כאן.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: אמר אביי מאי מרגניתא דילמא מתניתין וכו'. פירש רש"י ובתוספות דאביי מודה במקום שאין כותבין כתובה גדול כח תנאי בית דין למחשביה כמאן דאיכא שטרא והא דקתני הוציאה גט לאו דוקא אלא הוא הדין לעידי גירושין וכו'.

ואם תאמר אם בעידי גירושין היא גובה אפשר דגביא בחד בי דינא והדר גביא בבי דינא אחריתי בעידי גירושין. יש לומר דרבי יוחנן סבר כותבין שובר הילכך איבעי ליה למכתב שובר. זו שיטת התוספות. אבל מורנו מפרש בשם רבותיו שלא אמרו רבי יוחנן ואביי אלא בשהוציאה גט דוקא אבל בעידי גירושין לא גביא ואביי היינו מאי דקאמר הכא דדילמא מתניתין במקום שאין כותבין כתובה עסקינן ולאו משום דאלים כח מעשה בית דין אלא משום דתקון רבנן שיהא הגט במקום כתובה כדי שלא תגבה ותחזור ותגבה וגט עומד במקום שטרא דאמרינן ליה אם איתיה דפרעתה הוה לך למקרע גיטא. והכין מוכח שילהי סוגיין להדיא. עד כאן.

דגט היינו כתובה. ואם תאמר אמאי הוצרך לומר דגט היינו וכו' לימא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן ודאי אין נאמן לומר פרעתי אבל במקום שכותבין א"ל דנאמן לומר פרעתי אי לא נקיטא כתובה. ולפי המסקנא דמסיק אפילו דגט לאו היינו כתובה אמאי הדר ביה. ויש לומר דמשמע ליה לאביי דמתניתין בדכתב לה איירי כדקתני סיפא כתובה ואין עמה גט וכיון דבדכתב לה איירי היה לו להיות נאמן לומר פרעתי אי לאו דגט היינו כתובה. ואף על גב דהיה יכול להעמיד כגון שאינו יכול למצוא עדים שכתב לה ולכך לא יהא נאמן אפילו אי גט לאו היינו כתובה דהכי נמי מוקי לה שמואל בהכותב. לאביי נראה לו דוחק להעמיד כן כי מסתמא רוב פעמים יש לו עדים שכתב לה. והשתא אתי שפיר דלמסקנא הדר ביה כיון דגט לאו היינו כתובה איכא למימר כמו שפירשתי בפנים לבסוף. גליון תוספות.

עוד כתוב שם אבל במקום שכותבין אי נקיט כתובה גביא דבמקום שכותבין אין סברא לומר דגט היינו כתובה. והכי פירושא דמתניתין לאביי הוציאה גט פירוש גט ממש ולא עידי הגט גובה כתובתה דגט היינו כתובה. אין עמה גט אבל יש לה עידי גירושין היא אומרת אבד גיטי ולא נקרע והוא אומר אבד שוברי כי כבר הוציאה הגט בלא כתובה ופרעתי משום דגט היינו כתובה ונקרע הגט ולכך אינו בידה והיה לי שובר בידי שלא תחזור ותגבה בעידי מיתה. (חסר כמו שורה אחת או שתים) עד כאן גליון תוספות.

וכתוב בגליון עליון וזה לשונו: דוק בגליון כי הוא סתום. עוד כתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות דבמקום שכותבין אין סברא לומר דגט וכו'. פירוש בשלמא במקום שאין כותבין אז אחרי דכל הנשים גובות בגט לבדן אז אף על גב דכתב לה גובה בגט כדפירש בתר הכי. אבל במקום שכותבין לא תגבה בגט כיון דיש לה נמי כתובה כמו שנפרש בסוף ההלכה. עד כאן.

עוד כתוב בגליון תוספות והיה שובר בידי שלא תחזור ותגבה וכו'. פירוש לכך לקחתי שובר פן ימות בקרוב כדפירשתי ולכך קאמר אבד שוברי. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: דילמא במקום שאין כותבין כתובה דגט היינו כתובה. ותימה אמאי איצטריך ליה למימר טעמא משום דגט היינו כתובה לימא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן דהואיל ואין לה כתובה לא מצי בעל לומר פרעתי אבל במקום שכותבין יכול לומר פרעתי. ויש לומר דמשמע ליה לאביי דאיירי מתניתין בדכתב לה דומיא דסיפא דקתני הוציאה כתובה ואין עמה גט והואיל ואיירי בדכתב לה כשאבד כתובתה יכול לומר פרעתי אי לאו דגט היינו כתובה. ואף על גב דמצי לאוקומי בדכתב לה ואינו יכול למצוא עדים שכתב לה דאז לא מהימן לומר פרעתי. לא משמע ליה הכין דגובה כתובתה משמע מילתא דפסיקא והואיל וכתב לה רוב פעמים מוצא עדים דכתב. ולי נראה דאינו קשה דאף במקום שאין כותבין מצי למימר פרעתי אי לאו כח דמעשה בית דין ואביי בעי לאקשויי דלא אמרינן כלל מעשה בית דין. ואין לומר דבלא מעשה בית דין גובה דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתם בכל פעם יאמר פרעתי. לא היא דיכולה להתנות בו בשעת גירושין לא תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ולא דמי לאלמנה מן האירוסין שאינה אצלו ואינה יודעת במיתתו ויכולין היורשין לומר פרענוה.

אבל במקום שכותבין אי נקיטא כתובה וכו'. ולא ניחא ליה לאביי למימר דשויוה לגט כשטר אף במקום שכותבין כמו שאומר במקום שאין כותבין דהוי שטרא אפילו כתב לה דלמה היו חכמים מתקנין כך הואיל וכל שעה היא יכולה לגבות על ידי כתובה.

אבל במקום שאין כותבין דתקינו הגט שטר כדי שלא יטעון פרעתי לא רצו לחלק בדבר ואפילו כתב לה תגבה בו. עד כאן לשונו.

אמר אביי לאו מילתא היא וכו'. עד אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעידי מיתה לטעון ולימא פרעתי. זו קשה לפירוש התוספות דמאי קשיא ליה לאביי השתא מיהא דהא על כרחך קושיין מאלמנה מן האירוסין לפי שאין כותבין דאלו במקום שכותבין מאי קושיא נימא דתפיק כתובתה. ואי לא מפקא לא תגבה אלא על כרחך לפי שאין כותבין ולא קשיא ליה מאלמנה מן הנישואין משום דברוב המקומות כותבין כתובה ולהכי נקט אלמנה מן האירוסין שלא היו רגילין לכתוב וכיון שכן מאי קשה ליה לאביי דהדר ביה ממימריה דהא איהו נמי שפיר מודה דבמקום שאין כותבין כתובה הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום.

ובתוספות פירשו בשם רבינו יהודה דקושיין במקום שכותבין כתובה מן הנישואין ואפילו הכי אין כותבין מן האירוסין וע"כ בכתובה דמן האירוסין אינו יכול לומר פרעתי וכיון שכן דבכתובה מן הנישואין כיון דבמקום שכותבין יכול לטעון פרעתי נמצא כח כתובה מן האירוסין גדול במקום ההוא יותר מן הכתובה דמן הנישואין ויציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא דאף על גב דאיכא טעמא משום דהני כותבין והני אין כותבין מכל מקום לא מיחזי תקנתא הגונה והוה להו לרבנן לתקוני דכל שכותבין כתובה מן הנישואין דלכתבו כתובה מן האירוסין אלא ודאי דשפיר קאמר רבי יוחנן דאפילו במקום שכותבין הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. זו שיטת התוספות. אבל לפי שיטתנו אין אנו צריכין לכך אלא הסוגיא פשוטה לפנינו כי מה שהודה אביי לעיל דבמקום שאין כותבין הטוען פרעתי אינו נאמן כדתנן הוציאה גט וכו' לאו משום כח מעשה בית דין דליהוי כמאן דכתב שטרא אלא תקנתא אחריתי היא כשהוציאה גט דוקא ולתועלת הבעל גם כן תקנו שלא יצטרך לשובר ותקנו גט במקום כתובה ממש וכי היכי דבכתובה אמרינן שטרא בידה מאי בעי אמרינן נמי גיטא בידה מאי בעי אם איתא דפרעתה והיינו דקשיא ליה השתא מכתובה מן האירוסין דליכא הכא אלא עדים בעלמא וליתיה להאי טעמא ואפילו הכי אינו נאמן לומר פרעתי וכיון דכן על כרחך היינו משום כח מעשה בית דין דחשיב כמאן דאיכא שטרא וכיון דכן מה לי מקום שאין כותבין מה לי מקום שכותבין. וזה נכון. מרבי בשם ה"ר פנחס. הריטב"א.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: והדר ביה אביי ואמר לאו מילתא היא דאמרי דאי סלקא דעתך וכו'. אלמנה מן האירוסין דגביא בעידי מיתה לטעון ולימא פרעתי. איכא דקשיא ליה אלמנה מן הנישואין במקום שאין כותבין נמי במאי גביא בעידי מיתה לטעון

ולימא פרעתי. וליכא למימר דהוא הדין וחדא מינייהו נקט דהא כי אמרינן דאלמנה מן האירוסין אין לה כתובה הדרינן מהך מימרא ואמרינן דאביי מגופיה דמתניתין הדר ביה ולא קאמרינן דבאלמנה מן הנישואין במקום שאין כותבין אינה גובה בעידי מיתה אלא ביושבת תחתיו ומשמשתו דודאי לא פרעה ואי פרעה סמוך למיתה איהו דאפסיד אנפשיה והוה ליה למכתב שובר וליזהר בו הואיל ונהוג בכך ולאו משום טוען אחר מעשה בית דין הוא ובהכי רהטא שמעתא דפרק הכותב. אבל אלמנה מן האירוסין הרי אינה יושבת תחתיו ומשמשתה ואם פרעה מאי הוה ליה למעבד וליכא למימר דאפסיד אנפשיה במידי דרבנן לא תקון שיכתבו אלא מן הנישואין וכיון שכן לטעון פרעתי ומה הועילו חכמים. וכן כתב רש"י אלמנה מן האירוסין דאף במקום שכותבין אין כותבין אלא מן הנישואין וכו'. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: אלמנה מן האירוסין במאי גביא וכו'. תימא אמאי לא הקשה מן האלמנה מן הנישואין במאי וכו' וכי תימא דמכולהו פריך אלא דניחא ליה למינקט אלמנה מן האירוסין דמילתא דפסיקא היא לפי שבכל מקום אין כותבין לה. ליתא דאם כן לבסוף דהוצרך לומר מגופה דמתניתין הדר ביה אמאי לא קאמר מאלמנה מן הנישואין הדר ביה. ונראה לפרש דמאלמנה מן הנישואין לא מצי פריך דאיכא למימר דתקנת חכמים היא דלא מצי למימר פרעתי במקום שאין כותבין אף על גב דבעלמא יכול לטעון אחר מעשה בית דין אבל מאלמנה מן האירוסין פריך שפיר דאם תמצא לומר דלא אלים מעשה בית דין ויכול לטעון פרעתי במקום שכותבין מן הנישואין אם כן מן האירוסין במאי גביא דאין סברא לומר שתהא תקנת חכמים בארוסה בלא שטר דהואיל ונשואה לא גביא בלא שטר כתובה אין סברא לתקן בארוסה שתגבה בלא כתובה שלא תהא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא והיה להם לתקן שיכתבו לארוסה כתובה ולא תגבה בלא כתובה אלא ודאי אלים מעשה בית דין ואפילו נשואה גביא בלא כתובה. והכא נמי מצי למימר דמנשואה לא מצי פריך משום שהיא אצלו בשעת מיתה ויכולה להתרות ביורשין שלא יפרועה אלא בפני פלוני ופלוני ואם לא עשתה כך איהי דאפסדה אנפשה. ויש מפרשים הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום לא שלא יוכל לטעון פרעתי במקום שכותבין בשאין לה כתובה דודאי מדלית לה כתובה מוכחא מילתא שקרעוה מחמת הפריעה ויכול לומר פרעתי והא דאמרינן לא אמר כלום היינו היכא דאיכא עדים שנשרפה דליכא ריעותא התם אלים מעשה בית דין אי נמי במקום שאין כותבין כדפרישית לעיל. וצריך עיון לפירוש זה שתתישב המשנה דהוציאה וכולה שמעתין. עד כאן.

כתוב בתוספות אבל אי אף משום מנה ומאתים תקנו וכו'. פירוש אף במקום שכותבין זה עושין לטובת הבעל כדי שתצטרך לשמור כתובתה ולא יצטרך הוא לשמור שוברו אם כן באותו מקום על כרחך מן האירוסין נאמן לומר פרעתי דאי לא מהימן אז יתקנו שיכתבו לה כתובה מן האירוסין כמו מן הנישואין לטובתו שלא יצטרך לשמור שוברו וכיון דנאמן לומר פרעתי אם כן אלמנה מן האירוסין במאי גביא אנו נטעון ליתמי פרוע. גליון.

ולענין הלכתא כתב רבינו הגדול דהלכה כרבי יוחנן וכל הגאונים כך פסקו ואין ספק בדבר. אבל תמהני שרבינו הגדול כתב במסכת כתובות הוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובתה ואוקמה שמואל במקום שאין כותבין והלכתא כוותיה. ואמאי כיון דקיימא לן דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום כרבי יוחנן ואפילו במקום שכותבין נמי אינו יכול לומר פרעתי ואי משום דאמר לא אפרע עד שתחזיר לי שטר כתובה כדדייקי התם בגמרא אנן הא קיימא לן כותבין שובר. וראיתי בתשובותיו אלמנה שלא הוציאה שטר כתובתה אינה גובה כלום. ואמאי הא הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. ונראה לי שהוא מפרש דאביי מעיקרא טעה וקאמר ודאי מדמסייע ליה ממתניתין שמע מינה סבירי להו דלרבי יוחנן אפילו במקום שכותבין אינו נאמן לטעון פרעתי משום מעשה בית דין ואף על פי שאין מעשה בית דין שעשה לה בידה. וסייעתא דרבי חייא בר אבא לא משנתנו היא זו משום דמשמע ליה דמתניתין במקום שכותבין היא. דסבירא ליה לאביי דבמקום שאין כותבין לאו משום מעשה בית דין הוא ומינה לא תפשוט דטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום דמה כח בית דין יפה משום דהתם היינו טעמא משום דגט היינו כתובה. ולפיכך קשיא לאביי מאי מרגניתא דילמא מתניתין במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין או בכל מעשה בית דין אמר כגון אלו שכתבתי למעלה הטוען אחריהם אמר ואמר. והדר השתא ואמר טעיתי שאף במקום שאין כותבין טעמא משום מעשת בית דין הוא ולא משום דגט היינו כתובה דאטו גט מנה מאתים כתיב ביה הלכך משום כח בית דין הוא וכי אמר רבי יוחנן נמי הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום יש בכלל זה כתובה במקום שאין כותבין ולפיכך שבחיה לרבי חייא דמתניתין סייעתיה בהדיא. אבל במקום שכותבין לא אמרה רבי יוחנן דכיון דעל כתיבתן סמכו ועכשיו אינו בידה כבר איתרע לה מעשה בית דין שהרי רגלים שפרעה הילכך במקום שכותבין לעולם אין לה עד שתוציא לה כתובה וכשהוא פורעה קורעה ובמקום שאין כותבין גביא בגט בלחוד וכשהוא פורע קורע הגט וכותבין עליו גיטא דנן דקרענוהי לאו משום דגיטא פסולא וכו' ובעידי גירושין אינה גובה דאמרינן לה היכן גיטך. ואם

תאמר נכתוב שובר. כיון דגט במקום כתובה קאי אין כותבין שכל זמן שהשטר קיים לפנינו אין מרעין כוחו של זה לכתוב שובר כמו שכתב רבינו הגדול. ואיכא דקשיא ליה במקום שאין כותבין למה לי משום מעשה בית דין תיפוק ליה דאם אמר לה פרעתיך אמרה ליה אחוי שוברך דהא אמר רבי יוחנן כותבין שובר. וזהו אינה קושיא שכיון שאין לה שטר אין צריך שובר למה זה דומה למלוה בעדים שאם טען לוה ואמר פרעתי נאמן. וגט לאו היינו כתובה לענין פרעון כמו שפירש אביי וכמו שכתבנו עליו דברי רבינו הגדול כהוגן. אלא דלישנא דגמרא קשיא פורתא דקאמר דאי סלקא דעתך במקום שאין כותבין עסקינן דגט היינו כתובה וכו' ולא היה לו לומר אלא דאי סלקא דעתך משום דגט היינו כתובה דהשתא נמי במקום שאין כותבין מוקמינן. ומיהו איכא לדחוקי כדשנינן דהא לא מסיימינן בה השתא אבל במקום שכותבין אי נקיטא גביא וכו' כדאמרן לעיל. ולפי דרך זו אין ספק (שבת וספק) שנאמן לומר פרעתי דהא תוספת כותבין בכל מקום ואם כן שופטני דלא כתבי סמכי אהימנותייהו מה שאין לומר כן בעיקר כתובה משום דלא סמכה דעתה כדכתיבנא. ויש מי שאומר דכי אומרים כותבין שובר הני מילי ממלוה ללוה משום דעבד לוה וכו' אבל גבי כתובת אשה אין כותבין דאמרינן אבד שוברו של זה יאכל הלה וחדי כדאיתא בפרק גט פשוט ולפיכך אוקמוה למתניתין במקום שאין כותבין. ולאו מילתא היא משום דבהך סוגיא משמע דסבירא ליה לרבי יוחנן כותבין דהא רבי יוחנן מוקים לה למאי דסלקא דעתין מעיקרא אפילו במקום שכותבין כתובה ועל כרחך כותבין שובר דאי לא לטעון ולימא לא אפרעיה עד שתחזיר לי כתובה. ועוד מדאמרינן התם שמע מינה כותבין שובר ואי סלקא דעתך בכתובה לכולי עלמא אין כותבין ליקשי בהדיא ולימא אמאי אפילו למאן דאמר כותבין שובר הני מילי ממלוה ללוה אבל בכתובה לא. ועוד דסוגיין בעלמא מצא שובר בזמן שהאשה מודה וכו' משמע דמדינא כתבי מדשכיחי שוברים. ודברי הבאי הם דכיון דתקון רבנן שובר בכל הלואות שבעולם תקנו וכל מי ששעבד עצמו לאחד לוה ועבד מקרי שהרי כתב רבינו מפורש בתשובה באלמנה שלא הוציאה שטר כתובה דחוששין שמא מחלה לבעלה או אתפסה צררי ואין לה לא כתובה ולא מזונות. וגם כן מצינו לרב רבי משה הספרדי תלמידו ז"ל שהאשה שהוציאה גט ואין עמה כתובה אם דרך אותו מקום לכתוב הרי זה נשבע היסת שפרעה ונפטר וזו היא הסברא שקבל מהריא"ף ז"ל וכפי מה שפירשנו. ויש ראיה לדבר ממה שאמרו לעיל בהאי פירוקא נתאלמנה או נתגרשה לא יחזיר לא לזה ולא לזה ואמאי לא יחזיר אם יש לה גט בגט גובה אם אין לה גט הרי לא תגבה כלום אלא שמע מינה דבמקום שכותבים אף בגט אינה גובה. וכך מצאתי בכתובות בהלכות הנגיד שאמר

רבינו שרירא גאון ז"ל דאינה גובה כלום עד דמפקה שטר כתובה והכי הוה עביד גאון אביו ואביו אבי זכר כולם לחיי עולם. ושוב מצאתי בתוספות שדוחים דברייתא דלא יחזיר בשטר כתובה שיש בה תוספת דנאמן לטעון אחר התוספת. ואינו במשמע כלל. ועוד היאך ניחוש לשתי כתובות בתוספת מי חיישינן הכי במוצא שטר חוב למאן דלא חייש לפרעון לא אמרו אלא בעיקר משום דאסור היה לשהותה משעה דמרכסא. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: ויש מביאין ראיה ממה שאמרו לעיל בהאי פירקא נתאלמנה או נתגרשה לא יחזיר לא לזה ולא לוה ואמאי לא יחזיר אם יש לה גט בגט גובה אם אין לה גט הרי לא תגבה כלום אלא שמע מינה דבמקום שכותבים אף בגט אינה גובה ובתוספות דוחין דברייתא דלא יחזיר בשטר כתובה שיש בה תוספת דנאמן לטעון אחר התוספת ואף על פי שאינו נאמן לטעון אחר העיקר. ואינו מחוור דאם כן הוה להו לפרושי בהדיא. ועוד דהא אוקים טעמא דרבנן דאמרי התם דלעולם לא יחזיר משום דחיישינן לשתי כתובות ואי משום תוספת מי חיישינן דחזר וכתב לה תוספת פעם שנית דאי להכי חיישינן אף במוצא שטר חוב דעלמא לשמואל דאמר בשטר הקנאה יחזיר ולא חיישינן לפרעון ניחוש דילמא נאבד וכתב ליה שטרא אחרינא אלא דטעמא דחיישינן בכתובה משום דאסור להשהותה שעה אחת בלא כתובה ולפום כן חיישינן דילמא כתב לה עיקר כתובה להתירה לו. ואפשר דכיון דהוזקק לכתוב העיקר אף הוא כותב לה תוספת כעין כתובתה הראשונה. ומיהו עיקר ראיה מהא ברייתא ליתא בעיני דשאני התם דכיון דנפל איתרע ליה מעשה בית דין דנפילה מוכחת על כתובתה שנפרעה ותדע לך דהא הטוען אחר חוב דעלמא תוך זמנו לא אמר ולא כלום וגובה אפילו מיתמי ואפילו הכי כי נפל איתרע ליה ולא יחזיר ותדע דאם איתא למאי דסבירא ליה לאביי מעיקרא דרבי יוחנן אף במקום שכותבים כתובה קאמר לותביה מברייתא אלא דמהתם ליכא ראיה כלל כדאמרן אלא שהדברים מוכרעין כן. עד כאן.

אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנא לן. פירוש ודאי דשפיר מודו כולהו דאלמנה מן האירוסין אית לה כתובה כיון דתפיס לה לעיל להדיא אלא להאי מקשה פריך מנא ליה דאיתניא בשום דוכתא עד דנימא דיהבי לה כח מעשה בית דין ושהועילו חכמים בתקנתן דילמא לא איתניא בשום דוכתא מפני שלא העמידו בה חכמים דבריהם עד שנאמר בה מה הועילו חכמים בתקנתן ושקלינן וטרינן אילימא מדתנן נתארמלה וכו' ואלא מהא דרבי חייא וכו' ואידחו להו. הריטב"א ז"ל.

כתוב בתוספות כדמוכח בפרק האומר דקתני היא אומרת קדשתני וכו'. ואין לומר באתרא דכתבי והדר מקדשי שאין הכתובה ראיה על הקידושין דאם כן הוה ליה לפרושי בהדיא דבהכי מיירי. ועוד דכל כמה דלא קידשה אין הכתובה בידה. ועוד תנן פרק נערה בכתובות המארס את בתו וגרשה וכו' השיאה וגרשה וכו' רבי יהודה אומר הראשונה וכו'. ומפרש בגמרא הואיל וברשותו נכתבים אבל מארס את בתו קטנה ובגרה ואחר כך נשאת שאין לאביה רשות בה דבשעת נישואין רגילין לכתוב כתובה וכבר בגרה ויצאה מרשותו והדר בעי מיגבא מאימת גביא אמר רב הונא מנה ומאתים מן האירוסין ותוספת וכו' ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנישואין. ופירש הקונטרס דמשום הכי מיבעיא ליה מאימת גביא כלומר לענין זכייה דהא חזינן דלאו בתר אירוסין אזלינן ואפילו לרבי יהודה כדקתני ומודה רבי יהודה במארס את בתו קטנה ובגרה וכו' אלמא בתר כתיבא אזיל לענין מטרף לקוחות מאימת טרפא ממשעבדי. עד כאן לשונו. אלמא משמע ליה שיש לארוסה כתובה אף על פי שלא כתב לה דבלא כתב לה איירי ואפילו לרב אסי דאמר אחד זה ואחד זה מן הנישואין לא פלוג משום שלא יהא לארוסה כתובה אלא דוקא לענין משעבדי קאמר כך פירש הקונטרס שם טעמא דרב אסי משום דהיא גופה מחלה לשעבודא קמא ונתרצית בזמן הכתוב בשטר הכתובה ככל המפורש בה בין עיקר בין תוספת. מיהו רבינו חננאל פירש שם: הכותב לאשתו מנה מאתים מן האירוסין ובשעת נישואין כתב לה צביתי ואוסיפת לך אמנה ומאתים דאית ליך עלי משעת אירוסין.

כתובה מאימת גביא רב הונא אמר וכו'. במסקנא דהתם פירש ומסקינן בשמעתין והלכתא אחד זה ואחד זה בין מנה בין תוספת מן הנישואין ואף על גב דכתב לה מנה מאתים מן האירוסין. ולפירושו אין להוכיח משם שיהא לארוסה כתובה בדלא כתב לה. אבל קשה לפירושו דהתם קאמר רב נחמן שני שטרות היוצאין זה אחר זה בטל השני וכו' ואמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף וכו'. וזהו תימה דהתם פסקינן והלכתא אחד זה ואחד זה מן הנישואין ואף על גב דאוסיף לה אם כן הויא פליגא דרב נחמן דמודה דהיכא דאוסיף דלתוספת כתביה ולא בטל שני את הראשון הכא נמי הא אוסיף לה. וקיימא לן כרב נחמן בדיני וסוגיא דהתם כוליה כוותיה דאפליגו במילתיה רפרם ורב אחא ודייקינן נמי בסוף פרק הכותב כוותיה. ולפירוש הקונטרס דמוקי לה בדלא כתב לה ניחא דכתובה אף על גב דאיכא תוספת גובה מן הנישואין משום דליכא שטר כתובה מן האירוסין ודאי בטל שני את הראשון על ידי שטר אבל שני שטרות דאוסיף בשני הואיל והראשון עדיין בידו לא לבטל את הראשון כתבו. ויש לומר לפירושו דהא דלא פשיט הכא בשמעתין דיש לארוסה כתובה אפילו בלא כתב לה מההיא דרב בקידושין

או דרב הונא ורב אסי בכתובות משום דבעי למפשט או ממשנה או מברייתא. ואף על גב דבההיא דכתובות אמר רב יהודה משום רבי אלעזר בן שמוע מנה מאתים מן האירוסין וכו' ובדלא כתב לה איירי דעל פלוגתא דרב הונא ורב אסי מייתי לה דקאמר מאי הוי עלה תא שמע דאמר רב יהודה ורבי אלעזר בן שמוע תנא הוא ומכל מקום לא בעי לאיתויי הכא כיון דלאו ברייתא היא אלא מימרא דרב יהודה אמר שמואל אמרה משמו. וממתניתין דהתם דמארש את בתו ליכא למפשט דאיכא לאוקמי בדכתב לה וכו' ככתוב בתוספות. עיין שם בפרק נערה (כתובות דף מד.). עד כאן לשון תוספות שאנ"ץ.

אילימא מהא דתנן נתארמלה או נתגרשה וכו'. אין להקשות דנוקי להההוא במקום שאין כותבין אז ארוסה אית לה כתובה דהתם אפילו בנשואה אינו נאמן לומר פרעתי אבל במקום שכותבים נימא אין הכי נמי דאלמנה מן האירוסין לית לה כתובה ויש לומר דהא פשיטא דלא פלוג דמאי שנא דתקנו כתובה הכא ולא הכא דאלמנה מנישואין אית לה בכל מקום ולא דמי לגרושה שתוספות פירש דפשיטא דאית לה כתובה. דיש לומר היינו משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל באלמנה אי במקום שאין כותבים תקינו לה כתובה אם כן גם במקום שכותבים יתקנו לה כתובה ויכתבו לה כמו לנשואה אלא ודאי אי אית לה במקום שכותבין גם במקום שאין כותבין לית לה. גליון.

דילמא היכא דכתב לה וכי תימא מאי למימרא לאפוקי וכו'. תמיה לי פשיטא דמתניתין לאפוקי מדרבי אלעזר בן עזריה אתיא כדקתני בהדיא אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה אם רצה להוסיף וכו' נתאלמנה או נתגרשה וכו' ואי משום דקתני יוסיף ולא קתני יכתוב הא דייקינן לה בריש ההוא פירקא בגמרא. ואפשר משום דהוה ליה למיתני מי שרצה להוסיף לאשתו אפילו מאה מנה יוסיף נתאלמנה או נתגרשה וכו' אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים משמע דעיקר מיהא גביא ודחינן לה דמדקתני גובה את הכל ולא קתני גובה סתם והכל בכלל משמע דלא אתא אלא לאפוקי מדרבי אלעזר בן עזריה ותנא רישא אגב סיפא. הרמב"ן.

שלא כתב לה וכו'. פירש רש"י התוספת. פירוש דאפילו למאן דאמר ארוסה לית לה כלל מכל מקום כיון שכתב לה מנה או מאתים דהיינו כשאר כל הנשים ודאי להכי כתב לה מהשתא כי היכי דתגבה מהשתא דאי לאו הכי למאי כתב לה מהשתא הא בשעת נישואין יכתבם לה בעל כרחו. אבל תוספת אמרינן דכתב לה כדי שלא יחזור בו בשעת נישואין ואף על גב דאיכא למימר אגב תוספת כתב לה מנה מאתים והכל על מנת לכונסה מכל מקום כיון דאיכא דעבדי דכתבי מנה מאתים לבד ומן האירוסין לזכותה מעכשיו וכדפרשינן אי כתבי בהדי תוספת נמי הכי דייניגן ליה כיון דאיכא

דיהיב מהשתא אבל תוספת לעולם אמרינן שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה. זה נראה לי פירוש לפירוש רש"י ז"ל. שיטה.

דף יח.

מתה אינו יורשה אצטריכא ליה. פירוש דאף על גב דמתה אינו יורשה מכל מקום היא גובה כתובתה. תוספות חיצוניות.

אטו גט מנה מאתים כתיב ביה וכו'. כתוב בתוספות ויש לומר דאביי מתניתין קשיתיה דתנן כתובה ואין עמה גט וכו'. ואין להקשות דלמה האריך שאמר אטו גט מנה ומאתים כתוב וכי תימא וכו' לימא רק לא סלקא דעתך דאיירי במקום שאין כותבין כתובה מדקתני סיפא כתובה ואין עמה גט. ועוד קשה דאפילו איירי במקום שכותבין כתובה מכל מקום נוקמה כרב. ויש לומר דהתם מסיק אליבא דרב בפרק הכותב דאליבא דרב אלמנה מן נישואין לא גביא אלא ביתבא תותי בעלה סמוך למיתתה דחיישינן שמא כבר הוציאה גט בחיי בעלה וגביא כתובתה כדתנן הוציאה גט ואין עמה כתובה והשתא מפקה כתובה וגביא ופריך ליחוש דילמא סמוך למיתה גרשה ומשני אם כן איהו אפסיד אנפשיה פירוש שלא שמר הגט או שובר כל כך זמן מועט הילכך הא פשיטא דסבר אביי אי איירי במקום שכותבין כתובה והוה סבירא ליה דכותבין שובר לא הוה גבי בגט לחודיה כיון דיכול לבא לידי הפסד אם ימות סמוך לגירושין ויפסיד שוברו אף על גב דרב לא חייש להכי ולכך גם לרב סבר דקרעינן לגיטא דכי היכי דאטרחוהו לשמור שוברו זמן מועט גם אטרחוהו ללילך לבית דין להגבותה כתובתה ויקרעו הגט אפילו למאן דאמר אין כותבין שובר אבל אביי סבר דלמאן דאמר אין כותבין שובר לא אטרוחוהו כלל לא ללילך לבית דין ולא לשמור השובר כלל ולכך אי אפשר לאוקמיה במקום שכותבין וכדפירשתי. אך זה קשה לי דלוקמה במקום שאין כותבין וכתב לה איהו כדפירש בגליון דבמקום שאין כותבין גובה בגט לתודיה כיון שאין שם כתובה ולכך אפילו כתב לה גבי בגט לחודיה כיון דליכא פסידא אלא אם ימות בסמוך משום האי איתתא לחודה לא חשו. וכן דעת הגליון והפנים. גליון.

כתב הריטב"א וזה לשונו: והדרינן לומר דאביי מכח מתניתין הדר ביה דאי סלקא דעתך במקום וכו'. כל הסוגיא הזאת פשוטה כפי הפירוש שכתבנו לעיל דאביי מעיקרא פריך לרבי יוחנן דדילמא מתניתין שהוציאה גט במקום כתובה ממש ואינה גובה לעולם אלא בגט והיינו דהדר ביה השתא מהאי פירכא דאפילו נימא דהוציאה גט דוקא קתני מכל מקום אי אפשר לתלות הטעם בזה משום דנימא גט בידה מאי בעי כדאמרינן בשטרי

דעלמא. ואלו בשטרי דעלמא יש טענה לומר היאך הנחת שטרך ברשותו אבל בגט אין לו טענה חדא דיכול לומר לא חששתי ליטלו דאטו מנה מאתים כתיב ביה ועוד דכל היכא שעיקר השטר לא נעשה לפרעון אין אומרים שטרך בידי מאי בעי וכדמוכח בפרק המקבל גבי שטר שכירות וגם אין עיקרו אלא לגירושין ולהיות ראיה ביד האשה. וכי תימא דמכל מקום איבעי ליה למקרעיה הא היא צריכא ליה כשהוא שלם וכי תימא דליקרעיה ולכתבו עליה מעשה בית דין אטו מאן דגבי בבי דינא גבי אלא ודאי משום כח מעשה בית דין הוא שאינו יכול לומר פרעתי וכיון דכן אף במקום שכותבין יש לומר כן כדאמר רבי יוחנן. עד כאן.

טעמא דנמלך עליהן וכו'. תמיה לי ומנא ליה דאמר תנו נותנין דילמא לעולם לא יחזיר ומשום דאיכא למיחש לקנוניא בכולהו כדאיתא לקמן. ויש לומר דמתניתין קשיתיה מאי שנא ברישא דקתני מצא שטרי חוב הרי זה לא יחזיר ולא מפרש טעמא ומאי שנא הכא דקתני ומפרש טעמא דהא בין ברישא ובין בסיפא איכא למיחש לקנוניא אלא מדתלי טעמא בהמלכתו של כותב שמע מינה דאין הכל אלא ממנו ואם אמר תנו נותנין. ועוד יש לומר דאברייתא סמיך דקתני בהדיא בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה. הרשב"א.

הא אמר תנו נותנין. הקשו בתוספות ואם תאמר מנא לן לדקדק הכי דילמא אפילו אמר וכו'. ויש לומר דמלשון ונמלך דייק מדלא תני שאני אומר כתובים היו ולא נתנן אלא ונמלך עליהן שלא ליתנן דמשמע שחזר בו ואינו חפץ עוד לגרשה אבל אם היה רוצה לגרשה היה מגרשה בגט זה ולא חיישינן שמא זהו גט אחר. וברוב ספרים גרסינן טעמא דנמלך. ועוד דקתני שאני אומר כתובין היה משמע דפשיטא דלשמן נכתב אלא מספקא לן אי נמלך אי לא. הרא"ש.

וזה לשון תלמיד הר"פ: הא אמר תנו נותנין. ואם תאמר מנלן דדייקינן הכי דילמא דייקינן הא אם נתנם נותנים דכיון שאינך אלא לראיה בעלמא אין לחוש. ויש לומר דדייקינן מלשון משנתנו דקאמר ונמלך שלא ליתנם ולא נקט ולא נתנם. ואם תאמר מנלן דדייקינן אפילו לזמן מרובה דילמא דייקינן הא אמר תנו נותנין ולעולם לאלתר. ויש לומר דיוקא משמע דאתא לאשמועינן רבותא. עד כאן.

וכתב הגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות דילמא אפילו אמר תנו אין נותנין וכו'. ואין להקשות אם כן לא הוי דומיא דדייתיקי ומתנות. דיש לומר דהנהו נמי נוכל לומר במתנת שכיב מרע או מהיום ולאחר מיתה כדמסיק לאחר כן בבריא כדאמרינן לקמן דילמא נמלך ויהביה לאחר.

עוד כתבו בתוספות אלא נפל מאחר וכו'. אין להקשות אם כן היכי קאמר סיפא בשטרי חליצה ומיאונים יחזיר אי הוה חיישינן לאחר. שיש לומר דיוקא דדייק מנמלך דקאמר טעמא דנמלך זה לא יתיישב דמשמע דדייק מלישנא דנמלך בלא סיפא דאם לא כן לימא אמר תנו נותנים ולא לימא טעמא דנמלך.

עוד כתבו בתוספות מחזירין לה הגט לראיה אפילו אינה שלה וכו'. ואין להקשות דניחוש שמא זה הוא מוקדם. דיש לומר הא בלאו הכי מקשה לקמן ליחוש שמא כתב ליתן בניסן. וצריך לתרץ דכי אתי למטרף אמרינן ליה אייתי ראיה כדמסיק אם כן הא נמי יתיישב בזה. גליון.

עוד הקשו בתוספות ואם תאמר והלא אפילו אי הוי לאלתר הוי חידוש דלא חיישינן שמא כתב בניסן ולא נתן עד תשרי וכו'. ויש לומר דבמצאו לאלתר לא שייך לאקשויי הכי דדילמא ביום שנכתב איירי אבל אי איירי לזמן מרובה נימא דאתא לאשמועינן דלא חיישינן שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי ואף על גב דבכדי שתעבור שיירא ותשרה קרוי זמן מרובה מכל מקום משמע בכל ענין זמן מרובה לא שנא באותו היום ולא שנא לאחר כמה ימים. הרא"ש. ועיין בתוספות בפרק כל הגט.

עוד כתבו בתוספות וכן לקמן דפריך על רבי ירמיה מאי למימרא לימא דקמשמע לן דלא חיישינן דילמא כתב בניסן וכו'. ויש לומר דמצינן למימר דילמא רבי זירא מכי סבירא ליה ולא איצטריך לתנא דברייתא לאשמועינן אלא ואפילו לזמן מרובה מדלא חלק בין לאלתר לזמן מרובה כמו שחלק במתניתין דפרק כל הגט. ומיהו לא מסתבר לומר טעם זה דמה נפשך לאו בכל ענין איירי דהא מוקי רבי זירא כגון דאמרי מעולם לא חתמנו ורב אסי מוקי לה דאמר נקב יש בצד וכו'. תוספות שאנ"ץ.

וכתוב בגליון תוספות וזה לשונו: כתוב בתוספות דאי לאלתר פשיטא וכו'. אין להקשות הא במתניתין דגיטין תנן אם מצאו לאלתר כשר וכי תימא דתנא משום סיפא אם כן הכא נמי. ויש לומר התם אי לאו רישא היה צריך להאריך בסיפא ולמיתני אם מצאו לזמן מרובה אבל הכא לא ליתני רישא כלל אלא ליתני רק סיפא אין הבעל מודה לא יחזיר.

עוד כתבו בתוספות ויש לומר דסבירא ליה כמאן דאמר אין לבעל פירות משעת חתימה וכו'. ואין להקשות דנימא דהיא גופה אשמועינן דלא חיישינן דילמא כתב בניסן ויסבור כמאן דאמר יש לבעל פירות עד נתינה. דיש לומר כיון דאין כאן אלא חששא בעלמא שמא כתב בניסן ולא נתן ואפילו אם אירע כך אין בה נפקותא לפי האמת לכולי עלמא דאמרינן אייתי ראיה כדמסיק. ועוד דקסבר כמאן דאמר משעת חתימה לכך הוי פשיטא. עד כאן.

כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: ואין לחוש שמא זה הגט זמנו קודם לגט שנתגרשה בו ותטרוף בו פירות למאן דאמר אין לבעל פירות משעת חתימה. דכיון שהבעל מודה וסבור שהוא שלו אם כן זמנו שוה לאותו שנאבד. עד כאן.

עוד כתבו בתוספות משמע דממנה נפל וכו'. פירש כן דלא תימא דמיירי בדאינו בידה והכי קאמר בזמן שמודה שהוא אותו גט ואומר ליתנו לה יחזיר אינו מודה שאומר שאינו אותו גט לא יחזיר דאם כן נחזיר לו כיון שראינוהו בידו.

עוד כתבו בתוספות ואי לאלתר דוקא אם כן צריך לומר שראינו הגט בידה וכו'. ואין להקשות כיון דלזמן מרובה הוי כדי שתעבור שיירה ותשרה נימא דאיירי שראינו הגט בידו ולא בידה והוי חדוש דלא חיישינן שמא אחר הוא. דיש לומר אם כן אין הבעל מודה אמאי לא יחזיר לא לזה ולא לזה נחזיר לו לבעל אחרי שלאלתר ראינו בידו ולכן סיימו תוספות דלא ידעינן ממי נפל מן הבעל או מן האשה אם כן הוי לזמן מרובה ולכך נמי לא מייתי ממתניתין דמתניתין דהכא איכא לאוקמה בדאינו בידה ולכך אמר תנו נותנים ולעולם דוקא לאלתר ואפילו הכי הוי חדוש לפירוש זה דלא חיישינן שמא אחר הוא לכך צריך לומר לרבה דדייק דמשמע ליה דומיא דשטרי חליצה ומיאונים. גליון.

כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: הא דפירש דאם היא ודאי מגורשת אפילו לאו גיטה הוא זה נותנים לה לראיה למאן דאמר אין לבעל פירות משעת חתימה לא אתי שפיר. עד כאן.

עוד כתבו בתוספות. ורבה דאיק דמתניתין נמי לזמן מרובה דומיא דשטרי חליצה ומיאונין וכו'. ומיהו טעם זה לא יתכן לומר לקמן על הברייתא דקתני לקמן בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ודייק עלה רבי זירא ואפילו לזמן מרובה. תוספות שאנ"ץ.

ואפילו במקום שהשיירות מצויות אי הוחזקו וכו'. ואם תאמר דאמאי לא פריק דהא והא במקום שהשיירות מצויות וכאן שהוחזקו כאן שלא הוחזקו. יש לומר דנקט הא דהויא רבותא טפי דאפילו היכא שהוחזקו כיון דליכא שיירות מצויות אין חוששין ולא אמרינן כי היכי דחד מינייהו איקרי ועבר אידך נמי איקרי ועבר. ובתוספות תירצו דהא בעובדא דלקמן אשמועינן רבה דאפילו במקום שהשיירות מצויות כאן דלא הוחזקו לא חיישינן ולהכי ניחא ליה לאשמועינן הכא אידך אנפא דמתניתין מיירי כשהוחזקו ואפילו הכי כיון שאין שיירות מצויות לא חיישינן והשתא אשמועינן רבה לתרווייהו דיני. ומיהו קשיא לי כל היכא דהוחזקו ואין שיירות מצויות מנלן למיתלי בהאי טפי מהאי בשלמא המביא גט כיון דהוחזק זה השליח שעבר בדרך הזה והאחר לא הוחזק בדרך זה ניחא אבל כשלא ראינו לאחד מהם שעבר כאן יותר מחברו מאי איכא למימר.

ותירץ מורינו ז"ל דהכי נמי בשהוחזק בדרך זה אחד מהם שעברו שם איש ואשתו ואלו לא הוחזקה שם אלא האשה נותנים לה במקום שאין השיירות מצויות ואפילו לא אמר הבעל תנו דהויא לה כשליח במקום שאין השיירות מצויות דאפילו מצאו לזמן מרובה כשר לפום אוקימתא דרבה. תו קשיא לי כיון דהוחזקו בעיר שני יוסף בן שמעון היאך כותבים גט לאיש כשאין אשתו עמו לשלחו ביד שליח דהא קיימא לן שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשים נשותיהם אלא זה בפני זה דילמא יכתוב גיטא וממטי ליה לאיתתיה דהאיך. ויש לומר דהתם בשאין העדים מכירים את האשה אבל אם מכירים אותה ודאי יכול לגרשה שלא בפני אשת חברו אלא שאין העדים כותבים ונותנים לו עד שיגרשנה בפניהם והכא משום עגונה אקילו רבנן דאי שליח מכירה לתת לה הגט וסמכו עליו כשנים והיינו דאמרינן התם שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת הא בשאין דרין בעיר ביחד בשעת גירושין אקילו רבנן לגרשה על ידי שליח המכירה או שלא יתנהו לה אלא בפני עדים המכירים אותה כן נראה לי. וכן הודה לי רבינו. הריטב"א ז"ל.

דף יח:

אמר רב הונא חיישינן לשתי שוירי וכו'. דרב הונא אינו חושש לשני יוסף בן שמעון בעיר אחת כיון שלא הוחזקו דאלו איתנהו קלא אית להו אבל חושש לעיר אחרת שיש בה יוסף בן שמעון דחיישינן דלא ידעינן לה וכן פירש הראב"ד ז"ל. אבל רש"י ז"ל ובתוספות כתבו דלרבותא נקט רב הונא דאפילו לשתי שוירי אית לן למיחש וכל שכן לשני יוסף בן שמעון בעיר אחת. וכן דעת רבינו ז"ל. הריטב"א ז"ל.

אמר ליה רב חסדא לרבה פוק עיין בה דלאורתא בעי מינך רב הונא. פירוש לנסותך וחיישינן דקאמר רצה לומר בפשיטות דחיישינן לשני שוירי במתא. אי נמי פירושו בלשון בעיא ולהכי קאמר דלאורתא בעי לה רב הונא ממך לידע האמת. תוספות חיצוניות. ועיין תוספות בתרא (דף קעב:).

נפק דק ואשכח כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר. קצת קשה מה שייך לחששא דשתי שוירי דאסתפק רב הונא אדרבה התם משמע שלא נגעו בה אלא משום נכתב ונחתם לשמה ושלא תתגרש בגט פסול על ידי שליח זה שנפל ממנו והתם לא נגעו בה אלא משום פרעון או כתב ללות ולא לוה וכשיש מחלוקת בין מלוה ולוה ולא ידעינן ממאן נפל אבל לאו משום דחיישינן לשני יוסף בן שמעון דבממון פשיטא דלא חיישינן וכדאוקמוה בשטרי אחלטתא ואדרכתא ומשום דאיהו אפסיד אנפשיה דלא קרעיה או כתב שטר אחר. ויש לומר דמתוך מתניתין נראה דבכל מעשה בית דין מיירי ואפילו שנמצא בבית

דין בין דממונא בין דאיסורא. ולפי פירוש זה הא דקאמר והא בי דינא דרב הונא לאו דוקא אלא והא בי דינא דהא רבה ממעשה בית דין פירש ונמצא בבית דין סתם קא מייתי ראיה דכל בית דין מקום שהשיירות מצויות הוא. אי נמי דאיהו מסברא דנפשיה לא חייש אפילו בשיירות מצויות אם לא הוחזקו ודלא כרב הונא דחייש לשני שוירי ומאי דדק ואשכח היינו משום ספק כתובין ונמלך ורב חסדא לא אמר לה אלא אמעשה ולא סברת רב הונא או אפילו אמרה לו לא חשש לה ולא הזכיר אלא הראוי לספק בו לפי סברת עצמו. ומכל מקום קשה דהא הכא השליח הביאו ומאי נמלך איכא. שיטה.

נפק דק ואשכח כל מעשה בית דין יחזיר. פירוש דמסתמא מיירי דנפל לבית דין דהיינו בשיירות מצויות. ואם תאמר היכי פשיט איסורא מממונא. יש לומר דמעשה בית דין משמע סתמא בין איסורא בין ממונא כדמוכח התם דקאמר שטרי חליצה ומיאונים משמע דמעשה בית דין מיירי דאיסורא. ואם תאמר שאני מעשה בית דין דמקויים ואין לחוש לנמלך אבל האי דאשתכח בי דינא דרב הונא לא הוה מקויים ואם כן ניחוש לנמלך. ותירץ הקונטרס דההוא דרב הונא הוה בבית דין ובא לקיימו וכתוב בו הנפק ונפל והשליח תובעו ואין לחוש לנמלך שהרי הוא מקויים. ולא נהירא דבעל לא מקיים והשליח הוא בשביל הבעל כדאמרינן בכמה מקומות מאן מקיים שטרא מלוה הכי נמי מאן מקיים גט אשה ולא בעל. לכן נראה לי דגבי ההוא דאשתכח בבי דינא דרב הונא מועיל אינו מקויים כמקויים דליכא למימר דנמלך שהרי השליח אומר שממנו נפל ורוצה ליתנו לאשה. וליכא למימר שמא הבעל בטלו דאינו יכול לבטל אלא בפני השליח. ואם תאמר נימא דכל מעשה בית דין רצה לומר לאלתר. יש לומר דכל מעשה בית דין רצה לומר בין איסורא בין ממונא וגבי ממון פשיטא דאפילו לזמן מרובה אם כן לענין איסורא רצה לומר אפילו לזמן מרובה. ואם תאמר בפרק האשה שלום אמרינן דלא חיישינן לתרי יצחק ומיירי התם בשלא הוחזקו ואמר רבא מנא אמינא לה ומייתי מהני שטרא דכתיב בהו חבו בר נאני ונאני בר חבו וקא מגבה בהו רבה בר אבהו ופשיט איסורא מממונא ואמאי לא מייתי ראיה מכל מעשה בית דין ואז פשיט איסורא מאיסורא. ויש לומר דניחא ליה לאיתויי מרבה בר אבהו שהיה קדמון. תלמיד הר"פ ז"ל. ותוספות חיצוניות.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: נפק דק ואשכח כל מעשה בית דין וכו'. פירש רש"י כל מילתא דאתי לגבי דינא לקיים ליכא עוד למיחש לנמלך וזה הובא לבית דין לקיים וגם פירש שמן השליח נפל וקשה וכו' ועוד דאין רגילות שהבעל יקיים הגט כדאמרינן בסוף פירקין דלוה דלא מקיים שטרא ואפילו בלא קיום נוכל לומר דלא חיישינן לנמלך כיון דנפל

מיד שליח דאין הבעל יכול לבטל הגט שלא בפני השליח. ונראה יותר לפרש מיד הבעל נפל ומייתי ראיה כדמפרש לקמן וכל מעשה בית דין דאשתכח בבית דין משמע ואף על גב שהשיירות מצויות כיון דלא הוחזקו ולא חיישינן לתרי שוירי. עד כאן.

כל מעשה בית דין וכו'. ואם תאמר מהך משנה תיקשי לאביי דחייש לתרי יצחק וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דמצי אביי לאוקמה מתניתין כגון שבדקו כל העיר כולה דלתרי יצחק בעיר אחת ודאי חייש אבל לא חייש לשני שוירי דאיהו נמי מודה התם דלא אמרינן יבדוק כל העולם משום דניחוש לתרי נהרדעי. ואם תאמר אם כן מאי קאמר דאי לא תימא הכי אם כן קשיא דרבה אדרבה דילמא לשני שוירי לא חיישינן לשני יוסף בן שמעון חיישינן אף על גב דלא הוחזקו. ויש לומר דעל כרחך רבה לא מפליג מדלא משני ההיא דאמר תנו נותנין בשבדקו כל העיר כולה. תוספות שאנץ.

איכא דאמרי היכא דמזבני כיתנא וכו'. מיהא שמעינן דכל היכא דקרינן מקום שהשיירות מצויות במקום שנמצא הגט הא לאו הכי הוה ליה מקום שאין השיירות מצויות ואף על פי שהן מצויות בעיר במקום אחר. הריטב"א.

בזמן שהבעל מודה מיהא יחזיר וכו'. אין להקשות דנימא שאני הכא דהוי ספק ספיקא להיתרא שמא כבר גרשה ונחזיר לה אפילו אינו שלה ואפילו לא גרשה שמא זהו הגט שאבד ותתגרש עתה בחזרה זו. יש לומר באשת איש אין הולכין אחר הרוב כדאמרינן במים שאין להם סוף והוא הדין דלא שרינן בספק ספיקא. ועוד דאותו ספק שמא כבר גרשה לאו ספיקא הוא דהא העמד אשה בחזקתה שלא נתגרשה. גליון.

ואפילו לזמן מרובה. כתוב בתוספות כמו שאינו נאמן למפרע. פירוש כיון דאינו בידו חיישינן שמא משקר ועושה לקנוניא אבל מכאן ולהבא אינו חשוד לקלקלה לחנם כיון שבידו לגרשה. ואין להקשות דנימא דאיירי שנכתב בו ביום. דיש לומר דאם כן פשיטא. כגון דפריך לקמן כי אמר מעולם לא חתמנו וכו' ופריך מאי למימרא והשתא קשה מאי פריך הא רבי ירמיה סבר משעת חתימה אין לבעל פירות כדפירש תוספות לעיל אם כן ניחוש שמא גט אחר הוא וזמן שלו קודם דלמאן דאמר משעת חתימה לא אמרי לקוחות אייתי ראיה והלא משקר בשביל קנוניא כדפירשתי. אלא צריך לומר כגון שנכתב בו ביום ולכך פריך פשיטא מאי למימרא הא דלאו הכי נאמן לומר גרשתי. מיהו בגיטין פירש תוספות דלזמן מרובה משמע אפילו לאחר בו ביום ובזה יישבו קושיא ראשונה. גליון.

וכתב הראב"ד ז"ל וזה לשונו: הא דתניא מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה וכו'. אוקמוה במקום שאין השיירות מצויות ואי הוה שיירות מצויות לא מהדרינן אלא לאלתר שיאמר המוצא אני עברתי שם מקרוב ולא היה שם גט ועכשיו חזרתי ומצאתיו ואי לא

אמר הכי לא מהדרינן. וקשה לי כיון דמודה בעל דיהביה ניהלה למאי ניחוש לה והלא בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן אפילו בלא שום גט. שמע מינה דליתא להא מילתא אלא כדרבא דאמר נחוש לה ולא מהימנינן ליה אלא משום דבידו ליתנו לה זה הגט עצמו ואי חיישינן לאיחלופי הא לא יהיב ליה. ובהא דמתרץ רבי ירמיה כגון דאמרי עדים וכו' טוב הוא הפירוש שכתבתי אלא שהענין נראה לי שהגט הזה נראה שלא נפל מיד שליח. וקצרו של דבר שהאשה התובעת גיטה והבעל מודה והיו העדים מעידים אמת שכתבנו לה גט זה ומעולם לא כתבנו לאחר ששמו כזה והלכו להם ולא ראו את הגט ואף על פי כן נותנים אותו לאשה כי אין עוד לחוש כיון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד וכו'. שאלנו את השליח שאבד ממנו הגט מה שם בעל הגט ומה שם העדים החתומים בו ואמר פלוני ופלוני ומצאנו כדבריו ובאו אותם עדים ואמרו מכירים אנו חתימתנו ומכירים אנו את הגט ואמרו ידענו שם האיש אשר חתמנו לו שם הגט ויוסף בן שמעון שמו ושם אשתו דינה ולא חתמנו עוד על גט שהיה שמו יוסף בן שמעון אלא שאין העדים רואין עכשיו את האיש בעל הגט כי מיד שליח נפל אי נמי אפילו רואין אותו אין מכירין אותה ששכחו מה תארו או שלא ידעו את שמו בשעת חתימה אלא מפי אחרים אבל הוא עצמו לא הכירו ועתה אין מכירין אותו והוא אינו מכיר אותם אין לחוש עוד שמא העדים הללו חתמו על גט אחר ששמו יוסף בן שמעון וזהו שנמצא עתה. עד כאן.

במאי קמיפלגי רבה סבר וכו'. עד ורבי זירא אמר לך מי קתני כל מעשה בית דין וכו'. קשיא לי דהא ודאי שפיר דאיק רבי זירא. ויש לומר דמכל מקום טעמא דרבה הוה מסתבר טפי שלא לחוש במקום שאין השיירות מצויות או במקום שלא הוחזקו דאידך דרבי זירא מילתא דלא שכיחא וכיון דכן נימא ליה לדחוקי למתניתין דכי קתני וכל מעשה בית דין מילתא פסיקא נקט אפילו היכא דהנפילה והמציאה בבית דין. רבי ירמיה אמר הא דקתני יחזיר כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון. יש מפרשים שאומר על גט אחד של יוסף בן שמעון זה דאי לא קאמרי זה מנלן דמהאי נפל טפי מחבריה. והקשו בתוספות דמה נפשך העדים האלו או מכירין חתימתן או אינם מכירין ואי בשאין מכירין חתימתן הא ודאי אין זה גט שכתבו הן ואי בשמכירין חתימתן פשיטא והיכי סלקא דעתך לומר דניחוש לעדים כעדים וכי תימא דהוה סלקא דעתך דניחוש לעדים שחתימתן כחתימתן של אלו הא ליתא דלהא לא חיישינן בשום דוכתא כלל דאם כן לא תמצא קיום חותם לעולם. ועוד דאם כן הוה ליה למימר ניחוש שמא איתרמי שמו כשמו וחתימתן כחתימתן ואלו תלמודא לא קאמר

אלא לעדים כעדים. ועוד דהוה ליה לתלמודא לומר כגון דאמרי עדים לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון זה. ויש לומר דהכא במאי עסקינן בשאין העדים בעיר הזאת להכיר חתימתן אלא ששלחו להודיע ואמרו שלא חתמנו מעולם אלא על גט אחד של אותו יוסף בן שמעון ששלחנו לומר להם שטוען שהגט שלו. כן נראה לי לפי שיטת רש"י ז"ל והיא הנכונה. אבל יש מי שפירש בתוספות דלעולם כשלא אמרו זה ואפילו הכי חזקה הוא שהבעל מכיר העדים וכיון שהוא אומר שהעדים הללו חתמו לו כותבים עליו כי אינו חשוד לקלקלה בידי שמים והיינו דאמרינן פשיטא דהא ודאי אינו חשוד לקלקלה בידי שמים. ופרקינן מהו דתימא ליחוש דילמא איתרמי שמא כשמא ועדים כעדים כלומר דניחוש שמא אינו מכיר את העדים ואולי בשם אחרים חתם ואין זה הגט שלה קמשמע לן. ומיהו קשיא לי הא דאמרינן מהו דתימא ניחוש לעדים כעדים דמשמע דעד השתא לא הוה חיישינן לעדים כעדים וזה אינו לפי פירוש זה דודאי חוששין היינו לעדים אחרים אלא שהיינו סמוכים אהכרתו של בעל. יש לומר דמיירי שאין הבעל אומר אלא שחתמו לו גט אחד ואינו יודע אם הוא זה. ומדקאמר רבי ירמיה ליחוש דילמא איתרמי שמא כשמא מכלל דלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון ואם כן איכא למשמע מינה דרבי ירמיה כרבי זירא סבירא ליה כי חוששין לשני יוסף בן שמעון אף על פי שלא הוחזקו דדוקא לשמא כשמא ועדים כעדים לא חיישינן הא לשמא כשמא לחוד הוה חיישינן וכן דקדקו בתוספות ומקצת שאר המפרשים והביאו ראיה מכאן לפסוק הלכה כרבי זירא. אבל אינה ראיה דלעולם אימא לך דהכא במאי עסקינן בשהוחזקו שני יוסף בן שמעון וכשם שהוחזקו ודאי עדים כעדים כי עדים כעדים דבר קרוב ומצוי הוא אלא שאין החשש בכאן אלא אי איתרמי שיהיו ביחד שמא כשמא ועדים כעדים והיינו לישנא דנקט ליחוש דילמא איתרמי שמא כשמא וזה ברור. הריטב"א.

וזה לשון הרא"ש: דקאמרי עדים מעולם לא חתמנו וכו'. אין לפרש שאומרים זהו יוסף בן שמעון שחתמו על גט שלו ולא חתמו עוד על אחר דאין הלשון משמע כן אלא משמע מתוך הלשון שיודעים שלא חתמו אלא על אחד אבל אין מכירין מי הוא אותו יוסף בן שמעון. והקשו בתוספות היכי מהימנינן ליה וכו'. ויש לומר דלעולם לא חשדינן ליה שישקר במזיד לקלקלה וכו' ואין לנו לחוש ולומר שהוא חש על פשיטי דספרא דמשום דבר מועט לא היה מקלקלה תדע דהא אמרינן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן ולא חיישינן להכי. עד כאן.

כתוב בתוספות וצריך לומר שלא ראו עדים החתימה וכו'. משמע שזהו רק לגירסא דגרסינן זה וכן יש בתוספות גיטין בפירוש ולפי זה צריך לומר שלא ראו וכו'. וצריך

עיון דאפילו לא גרסינן זה אחרי שאין אנו חוששין אותו שמשקר במזיד אם כן אם ראו החתימה יאמרו היא חתימתנו ומעולם לא חתמנו אלא על גט אחד וזה אומר לי חתמו אם כן צריך לומר וחתימה כחתימה. ויש לומר דאפילו לא חיישינן דילמא איתרמי חתימה כחתימה. מכל מקום יש ליישב דגרע כחו דתימא דילמא איתרמי ליה שמא כשמא ועדיש כעדים כי שמא הוא אינו מכיר העדים או איירי שאין העדים בפנינו שיראה אותם אך יודע שהעדים שחתמו לו שמותם כשמות אלה העדים אך בחתימה טועה שסבור שמכיר החתימות ואינו מכיר ושמא עדים אחרים חתמו לו ששמותיהם כשמות אלו ואיחלף ליה קמשמע לן. גליון.

ובתוספות שאנ"ץ כתוב וזה לשונו: ובפרק כל הגט פירש הקונטרס כגון דקאמרי עדים החתומים בו מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של זה ואותו חתמנו לאיש הזה התובעו. וצריך לומר כגון שלא ראו עדים חתימת הגט אי נמי ראו ואינם מכירים חתימתן שאם היו מכירים שהיא חתימתם לא היה שום חידוש להשמיענו שיחזיר ועוד דהוה ליה לתלמודא לומר מהו דתימא דילמא מתרמי עדים כעדים וחתימה כחתימה. עד כאן.

כגון דקאמרי וכו'. אי גרסינן דקאמר קאי אשליח. ואי גרסינן דקאמרי קאי אעדים. ונפקא מינה דאי קאי אשליח צריך שיאמר השליח סימן קודם שיראהו. ואי קאי אעדים אפילו אמר הסימן אחר ראייתו מועיל. תלמיד הר"פ.

ועדים כעדים. איכא למידק והא בעי קיום והמקיימים אז הם עצמם יאמרו על איזה חתמו. וצריך עיון. שיטה.

רב אשי אמר כגון דאמרי עדים נקב יש בגט בצד אות פלוני. ויש גורסים כגון דאמר נקב יש ולא גרסינן עדים אלא שהבעל הזה או אשתו אומרים כן ובודאי שאם האשה אומרת כן נותנין לה בלא הודאת הבעל. ואם תאמר ולרב אשי מאי קמשמע לן מתניתין פשיטא דיחזיר על ידי סימן מובהק. יש לומר דקמשמע לן דלא גזרינן סימן מובהק אטו שאינו מובהק וכן נראה לי. ורבותי פירשו דרב אשי דינא בעלמא קאמר לאשמועינן דבעינן סימן מובהק וסמיך ליה אמתניתין ואזיל בשיטת רבי ירמיה דאוקי לה כגון דאמרי עדים לא חתמנו וכו' קאמר רב אשי דבלאו הכי נמי משכחת ליה כגון דאמרי נקב יש בו וכו'. מספקא ליה סימנין אי דאורייתא אי דרבנן ובדין הוא דיכולין לומר דסבירא לרב אשי דסימן לאו דאורייתא אלא דכיון דלאו הכרחה הוא נקטינן מאי דהוי הכרחה דלכל הפחות מספקא ליה אי סימנין דאורייתא או דרבנן. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"פ: מספקא ליה אי סימנין וכו'. אבל לא רצה לפשוט סימנין דרבנן משום דלא אמר שיהא מועיל אלא סימן מובהק דאי נמי מספקא ליה אמר הכי דאמר

נקב יש בצד אות פלוני דוקא בצד אות פלוני מועיל לדברי הכל אפילו אית ליה סימנים דרבנן ובסיפא נקט תלמודא ארוך וגוץ דאינו מועיל אפילו אית ליה סימנים דאורייתא. עד כאן.

דף יט.

ודוקא צורבא מדרבנן. פירוש הקונטרס יפה דפירש דוקא צורבא מדרבנן דמהימן לן דלא משני בדיבוריה. ובפרק כל הגט פירש דאי בטביעות עינא. ואומר ר"ת דעם הארץ וכו' ככתוב בתוספות. תוספות שאנ"ץ.

ודוקא צורבא מרבנן. פירוש וכו'. פירוש דאף על גב דטביעות עינא עדיפא מסימנא כדאיתא בפרק כל הבשר מכל מקום חיישינן לאיניש דעלמא דילמא משקר שאומר שמכירו בטביעות עינא ואינו מכירו ולהכי לא מהדרינן ליה אבדתא דעלמא הילכך אף על גב דבאיסורי כל חד וחד נאמן על עצמו בטביעות עינא ובזה כל אדם מותר באשתו בלילה כדאיתא התם זהו בדבר שלו וברשותו אבל במה שהוא בידינו אין לנו להאמין אלא צורבא מדרבנן דוקא הא אלו הבעל עצמו או האשה או השליח מצאו ומכירו בטביעות עינא ונטלו הרי הוא כשר. מרבי. הריטב"א.

ליחוש שמא כתב ליתן בניסן וכו'. כתוב בתוספות ליחוש שמא לא יתן עד שנה וכו'. ואין לומר דלא מקדים איניש פורענותא וכו' כדמסיק. דהא הכא עושה כדי להרויח בלקוחות. גליון.

דאמרינן אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך. יש שפירשו דדוקא בהא דנפל ואיתרע ליה אבל בעלמא לא. והיינו דהוה קשיא לן מעיקרא דסלקא דעתין לדמויי הא לעלמא דאי לא מאי הוה קשה לן מעיקרא. ואין פירוש זה נכון דאם כן דבעלמא לא אמרינן הכי היאך מחזירים ליה ניחוש שמא ישתקע קול הנפילה או שתבא לגבות בבית דין דעלמא ועוד היאך כותבים לאיש כשאין אשתו עמו ניחוש לתקנתא דלקוחות דילמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי וטרפה לקוחות מניסן ועד תשרי וכי תימא דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה כדאמרינן במסכת גיטין גבי ההיא דלמה תקנו זמן בגיטין משום בת אחותו ופרכינן כתביה ואותביה בכיסתיה מאי איכא למימר ופרקינן לא מקדים איניש פורענותא לנפשיה. לא דמי דהתם גבי בת אחותו סמכינן אהא משום דזנות בת אחותו בעדים והתראה לא שכיחא. ועוד דכיון דלהצלה דנפשה היא ניחא לו בהצלה במאי דלא אפשר לתקוני אבל הכא לגבי תקנת לקוחות הוה לן למיחש לכל מאי דאפשר. אלא ודאי דהכא הכי פירושו דבכל אשה הבאה לטרוף לקוחות אמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא

גיטא לידך ומעיקרא הוה סלקא דעתין דכי היכי דלענין בת אחותו או לענין להתירה להנשא לא אמרינן לה דתיתי ראיה דהוא הדין לגבי לקוחות ופרקינן דהא ליתא אלא לעולם כשבאה לטרוף לקוחות צריכה ראיה. מפי רבי.

ומאי שנא משטר חוב וכו'. כל זה מלשון רב יהודאי גאון ואיכא למידק דהא תנן כותבים גט לבעל אף על פי שאין אשתו עמו כי סמכינן אטעמא דאמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך ואלו לגבי בעל חוב קיימא לן דבשטרי דלאו אקנייתא אין כותבין שטר ללוה עד שיהא מלוה עמו דחיישינן שמא כתב בניסן ולא נתן עד תשרי וטריף לקוחות מניסן ועד תשרי שלא כדין ואמאי נימא שיכתבו שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו ונימא ליה למלוה אייתי ראיה אימת מטא שטרא לידך. ויש לומר דהא ליתא שאין בעל חוב טורף לעולם אלא מדין השטר שיש לו קול והכא כיון דמדין כח השטר אינו גובה שאין מוכיח מתוכו אימת מטא גיטא לידיה אינו גובה אלא על ידי עדים שיעידו בדבר דהאי עדות כמלוה על פה היא שאין לה קול אבל השתא דתקון שאין כותבים שטר ללוה עד שיהיה מלוה עמו ויתנהו לו ביום שנכתב הרי הוא כאלו מוכיח מתוכו שבו ביום הגיע לידו. הריטב"א.

אבל הרמב"ן כתב וזה לשונו: דאמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך. פירוש אין דיננו אלא בגט שנפל דכיון דנפל איתרע ליה וחיישינן שמא עכשיו הוא מגרשה והוא אומר מזמן הגט אבל בשאר כל הגיטין אין אומרים לה כן שאם תאמר לכל הנשים היכי מקשינן הכא בחדוש. ועוד מן הלשון הכתוב בנוסחאות דמקשה ומאי שנא משטר חוב ואמרינן נמי בהדיא האי דהדרוה רבנן לגיטא משום דלא תעגן ותיתיב וכו'. ואין להקשות דילמא מפקה ליה בגיטא בבי דינא אחרינא דלא שמעי דנפל ומגבו לה מזמן הגט ואין אומרים אייתי ראיה. ואיכא למימר כל מילתא דבי דינא קלא אית לה והמוצא גט אשה על פי בית דין מחזיר הילכך שמעי לקוחות דנפל וטעני הכי ומשמע נמי דאי לא טעני טענינן להו אי נמי כל מציאה יש לה קול וטעני הכי ודמיא מילתא לההיא דאמרינן במסכת גיטין הבאין ממדינת הים מה הועילו חכמים בתקנתם הנהו קלא אית להו ופירש רש"י ואמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך. ומיהו אכתי צריך לפנים המשליש גט לאשתו ואמר לו אל תתנהו לה אלא לאחר שלשה חדשים מאי איכא למימר ניחוש לפירי. ולא קשיא דכל גט שעל ידי שליח בא לידה קלא אית לה למילתא ואמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך. עד כאן.

וכן כתבו הרשב"א והרא"ש והר"ן וזה לשונם: דאמרינן לה אימת מטא גיטא לידך. דעת רש"י במסכת גיטין דלמאן דאמר יש לבעל פירות עד שעת נתינה אין זמן הגט מועיל

לה כלום דלעולם אפילו היכא דלא נפל אמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך ושמעתין דהכא הויא תיובתיה דאם איתא דבכולהו גיטי אמרינן הכי מאי מקשינן הכא בחידוש אלא למאן דאמר יש לבעל פירות עד שעת נתינה מאי איכא למימר הא בכולהו גיטי אמרינן אייתי ראיה ולישנא דמר רב יהודאי גאון נמי דכתב הכא לא סליק כותיה דאם איתא מאי מקשה מאי שנא משטרי חוב הא ודאי שנא טובא דבכולהו גיטי אף על גב דלא ידעינן דנפל אמרינן אייתי ראיה ובשטרי חוב לא אמרינן אלא ודאי כי היכי דלא אמרינן בשטרי חוב הכי נמי לא אמרינן בגיטין אלא היכא דלוקח תבע וכגון דמביא ראיה דנפל ומשום הכי מקשינן שפיר דאי תבע בתרווייהו ליכא למיחש ואי לא תבע בתרווייהו איכא למיחש. ואם תאמר אם כן דהיכא דלא ידעי דנפל לא אמרינן לה אייתי ראיה ניחוש דילמא מפקה לה לגיטא בבי דינא אחרינא דלא ידעי דנפל וגביא ביה. יש לומר דכל היכא דנפל ואהדריה קלא אית ליה והיינו טעמא דגיטין הבאין ממדינת הים וכדאמר בפרק המביא תנין גבי זמן. גיטין הבאין ממדינת הים מה הועילו חכמים בתקנתם הנהו קלא אית להו ופירש רש"י קלא אית להו ואמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך והיינו טעמא נמי דמשליש גט לאשתו ואמר לו אל תתנהו אלא לאחר שלשה חדשים שהוא כשר דכל שהוא ביד שליש קלא אית ליה. עד כאן לשונם.

ואזל עבדא וזבן נכסי. הוא הדין דהוה מצי למימר דאזל הרב וזבין עבדא בין ניסן לתשרי ומפיק ליה לגיטא דכתב בניסן אלא משום דנקט בגט אשה חשש לקוחות דנכסים נקט הכא נמי הכין. הרשב"א ז"ל.

דייתיקי. צואת שכיב מרע בלשון יון נקראת דייאתיקי. ר"ח ז"ל.

תנו רבנן דייתיקי דא תהא למיקם ולהיות וכו'.

כתב הרב יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגש בתשובה וזה לשונו מועתק מלשון ערבי. וששאלתם על מה שאמרה הברייתא בפרק קמא דמציעא תנו רבנן דייתיקי דא תהא למיקם ולהיות. מתנה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה. ונראה אמנם אחר כך העמיד התלמוד ממשנה הנזכרת שהיא בשכיב מרע וזה שאמרה לא קשיא הא בבריא הא בשכיב מרע.

תשובה. שאלתכם זו מורה שאתם חשבתם שמה שאמרה הברייתא דייתיקי דא תהא וכו' מתנה כל שכתוב וכו' שהוא פירוש דייתיקי ומתנות האמורים במשנה. ואין הענין כן אבל הברייתא היא הלכה בפני עצמה ואין כוונתם לפרש המשנה שאין זה התלמוד ולא מנהגו כלל שתהא הברייתא הולכת על מלות המשנה לפרשם. ומה שאמרה הברייתא דייתיקי דא תהא וכו' אמנם הוא פירוש דייתיקי ומתנות האמורים בברייתא אם שתהיה זאת הברייתא עצמה שכבר העמדנוה בכאן בבריא או ברייתא אחרת שקודם זאת שהיא

גם כן בבריא ונמשכה אחריה זאת האחרת ומפרשת דייתיקי ומתנה הנאמרים בה ואמנם דייתיקי ומתנה הנאמרים במשנה אין זאת הברייתא באה לפרש אותם ולא זו הדרך. עד כאן.

איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע וכו'. פירש רש"י איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע וכו' עד לא קנה המקבל עד לאחר מיתה. ואינו מחוור דמאי קמשמע לן מתניתין היא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו צריך לכתוב מהיום ולאחר מיתה וכו' מכרן הבן מכורים לכשימות האב. ועוד קשיא לי דאינה כמתנת שכיב מרע דמתנת שכיב מרע גוף המתנה אינו קנוי כלל עד לאחר מיתה אבל כאן גוף המתנה קנוי מעכשיו אלא ששייר בה הנותן פירות עד שעה שימות.

ונראין דברי ר"ת שפירש דלא קני כלל עד לאמר מיתה וכגון שכתב ליה שלא תהא המתנה נגמרת עד לאחר מיתה שיהא רשות בידו לחזור בו עד שעת מיתה וכגון שכתב ליה הכין בפירוש ולא שיהא כן במשמע לשון מהיום ולאחר מיתה שאלו כתב לו מהיום ולאחר מיתה ודאי גופו קנוי ליה מהשתא ופירא לאחר מיתה כדאמרינן התם בשילהי יש נוחלין. ויש כיוצא בזה בתלמוד שמוציא שני ענינין בלשון אחד ולא שיהא אותו לשון משמע כן וכן אם אמרו כך או כתבו כך אלא כשבירר לשונו אמר להם כתבו גט לארוסה לכשאכנסנה אגרשנה דבגיטין פרק כל הגט אמרו שאינו גט ומשום תקנת הולד וביבמות פרק רבן גמליאל אמרו שהוא גט וההיא דגיטין בשאמר להם כך כלומר כתבו מעתה גט לארוסתי שתהא מגורשת ממני לכשאכנסנה וההיא דיבמות כשאמר להם בעודה ארוסה כתבו לה גט לאחר שאכנסנה. הרשב"א והר"ן.

וכן פירש הרא"ש וזה לשונו ונראה לפרש דתנן דגוף והפירות וכו'. והך ברייתא אתיא לפרושי דייתיקי ומתנות דמתניתין והשתא ניחא הא דפריך רב זביד והא אידי ואידי דייתקאות קתני אלא אמר רב זביד וכו' ולא פריך והא אידי ואידי מתנות קתני משום דמתנות דמתניתין דין דייתקאות אית להו. עד כאן.

וכן פירשו בתוספות שאנ"ץ וזה לשונם: איזהו דייתיקי וכו'. הך ברייתא אתיא לפרושי דייתיקי ומתנות דמתניתין ומשמע ליה דלא קני אלא לאחר מיתה כל שכתוב בו מהיום ולאחר מיתה פירוש כגון מתנת שכיב מרע וכגון שפירש כך בהדיא דבסתמא מהיום ולאחר מיתה הוי גוף מהיום ופירות לאחר מיתה כדאמרינן בפרק יש נוחלין. ולפי מה שפירשה אתי שפיר הא דפריך לקמן רב זביד והא אידי ואידי דייתקאות קתני אלא אמר רב זביד הא והא בשכיב מרע ולא פריך והא אידי ואידי מתנות קתני משום דמתנות דמתניתין דין דייתקאות אית להו. וניחא נמי לפי מסקנא דשמעתא דאכתי תיקשי לן

דמחמת דשייך למידק טעמא דלא אמר תנו הא אמר תנו נותנין ואמאי נותנין במתנת בריא ניחוש דילמא אימליך והדר כתבה ליה לאיניש אחרינא ויהבה ליה והשתא קא הדר ניה מההוא בתרא אלא לפי מה שפירשנו דמתנה דמתניתין יש לה דין מתנת שכיב מרע אתי שפיר. עד כאן.

אבל הריטב"א כתב וזה לשונו: איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה. פירש רש"י גופא מהיום ופירי לאחר מיתה וכן משמעות זה הלשון בכל מקום וכדאיתא בפרק מי שמת. והקשה רבינו תם דאם כן אין זו כמתנת שכיב מרע דאלו מתנת שכיב מרע לא קני כלום אלא לאחר מיתה. לכך פירש הוא ור"י כל שכתוב מהיום אם לא אחזור בו עד לאחר מיתה ואף על פי שאין זה הלשון מתפרש כן בעלמא הרבה יש בתלמוד לשון אחד בשני מקומות שפירושו מתחלף. ואין פירוש זה מחוור דכיון דקתני סתם כל שכתוב בו מהיום ולאחר מיתה ודאי כההוא דפרק מי שמת קאמר ועלה קאי. ועוד דהא סוף סוף לא דמי למתנת שכיב מרע דהא אי הדר ביה מחיים לא קנה כלום ואפילו לאחר מיתה ואי לא הדר ביה הא קני מהיום גופא ופירי. ומיהו בזו יש לומר דהכי קאמר איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני קנין גמור ולא נחית לארעא אלא לאחר מיתה כל שכתוב בו מהיום ולאחר מיתה.

דף יט:

כאן בבריא כאן בשכיב מרע. פירוש מתניתין בשכיב מרע ובריית בבריא וכדקא מפרש בספר ואזיל מתניתין דקתני וכו' והכל הוא מלשון רב יהודאי גאון ואריכות הלשון מוכיח עליו. ואם תאמר והיכי מצי לאוקומי מתניתין בשכיב מרע והא מתנות קתני. בשלמא לפירוש ר"י ז"ל מתניתין בשכתוב בה מהיום ולאחר מיתה כדקתני מתניתא דתנא ברא אמתניתין קאי וכיון שיכול לחזור בו מחיים הויא לה כמתנת שכיב מרע אבל לפירוש רש"י קשיא. ויש לומר דכיון דמתניתין לא קתני בהדיא אמר תנו נותנים כי דייקינן הכי יכילנן לומר דמשום דייתקאות בלחוד הוא דקתני תנא ונמלך עליהן שלא ליתנן וכן פירש רש"י ז"ל. עד כאן.

וכן כתב הרמב"ן וזה לשונו: איזו היא מתנת וכו'. פירש רש"י ז"ל גוף הקרקע קנוי לו מהיום ואין לו עוד רשות למכרה וליתנה והפירות אוכל כל ימי חייו וכן עיקר. והא דאוקימנא לברייתא בבריא לאו בריא ממש דכיון דקתני דייתקאות ומתנות על כרחך מתנות בבריא דייתיקי בשכיב מרע אלא בכגון בריא כגון מתנת שכיב מרע במקצת

דבעיא קנין ואם עמד אינו חוזר. ואסיקנא הא והא בשכיב מרע הא ביה והא בבריה. ואיכא למידק והא מתנות קתני דהיינו מהיום ולאחר מיתה דלאו בר מהדר הוא וכדפירש רש"י ז"ל והיכי דייקת הא אמר תנו נותנין. ותירץ הרב ז"ל דהכי תנן שאני אומר נמלך עלייהו שלא ליתנן לזה ונתנן לאחר וממילא שמעת מינה דגבי בריא אף על פי שהוא אומר עכשיו תנו אין נותנין וגבי שכיב מרע דבר מהדר הוא אם אמר תנו נותנים זהו תורף פירוש רש"י. ואם תאמר אי הכי מעיקרא דקא סלקא דעתין דדינא הוא דגבי דייתיקי נמי אם אמר תנו אין נותנין כמו ששנוי בברייתא שהקשו ממנה אמאי קשיא לן מתניתין נימא הכי דהכי קתני אף על פי שאמרו תנו אין נותנין שאני אומר וכו' יש להשיב דמעיקרא לא קשיא לן גופא דמתניתין דאיכא למימר כדקאמרינן אלא ההיא ברייתא דקתני אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר קשיא לי אמאי לא יחזיר והא בר מהדר הוא והכי קאמר כיון דתנא דידן תלי טעמא בשאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנן כלומר לזה אלא לאחר ושכיב מרע בר מהדר הוא על כן דייקינן מינה הא אמר תנו נותנים הילכך קשיא הך ברייתא דקתני לא יחזיר. ובדין הוא דהוה ליה לאקשויי בהדיא אההיא ברייתא אמאי לא יחזיר והא בר מהדר הוא אלא אלימא ליה למסמכה אדוקיא דמתניתין. ועוד דאי מגופה דההיא ברייתא דילמא לא הוה ידעינן מאי דייתיקי אבל השתא דקתני מתניתין דייתיקי ופרישׁ ברייתא דהיינו מתנת שכיב מרע דייקינן עלה דכיון דדייתיקי מתנת שכיב מרע לגמרי היא אם אמר תנו ודאי נותנים דבר מהדר הוא אם כן קשיא הך ברייתא ודייקי נמי מדמייתי עלה דמתניתין הכא ברייתא דקתני איזו היא דייתיקי וכו' דאנן השתא לא בדיני שכיב מרע עסקינן ואמאי איצטריך לאיתויי הכא הך ברייתא אלא משום דקשיא אאידך ברייתא אמאי לא יחזיר דבר מהדר הוא כן נראה לי לפי פירוש רש"י ז"ל. ויש מי שכתב דלהכי לא הקשה והא אידי ואידי במתנת שכיב מרע דכתב ליה קנה מהיום אבל אם ארצה לחזור וכו' ואפשר שזה הפירוש יספיק לתרץ מתניתין גבי מתנות אמר תנו נותנין במתנה שכתוב בה כך דוקא קתני אבל ברייתא דקתני איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע פירושה כדברי רש"י ז"ל וכך היא שנויה במקומה בתוספתא ובגמרא נמי לפירוש משנתנו הביאו כאן לפיכך בטל פירוש זה ועיקר הדברים כמו שפירשנו. ולפי מה שכתבו רבינו חננאל ז"ל ורבינו הגדול ז"ל דבשטרי הקנאה בעינן דמטי שטרא לידיה לא קשיא כלל דמתניתין במתנות שיש בהם קנין וכי אמר תנו נותנין דהא השתא ממטי להאי שטרא לידיה דמקבל וקנה למפרע כמי שלא נפל השטר ומסרו לו מיד נותן ליד מקבל כדאמרינן בשחרורי עבדינן ושוברים לאביי וכדמוכח בשמעתא דמצא שטר חוב וכדפרישית בה. והוי יודע דלאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לה בכל

מתנות אמר תנו נותנין ובררייתא כולה מוקי לה בבריא דכיון דלא מטא שטרא לידיה מידא דאבוה לא קני ובעידנא דמית ליה אבוה פקע שעבודייהו. עד כאן.

אי במתנת בריא יהבה ניהליה. פירוש לאותו שני לית ליה פסידא דכי נפקי תרתי בתרייתא זכיא פירוש בתרייתא בזמן הכתיבה דהיינו מתנתו של שני. ואי במתנת שכיב מרע יהבה ניהליה לאותו שני לית ליה פסידא פירוש לא עבדינן ליה פסידא שלא כדין דמאי דמפסיד כדין הוא דבתרייתא זכיא לה כלומר כי זו הראשונה נעשית אחרונה בנתינה ואיהו זכיא. הריטב"א.

הפירוש המועתק בנוסחאות מן הגאון מר יהודאי דקאמר אי במתנת שכיב מרע יהבתיה לית ליה פסידא וכו'. אינו נכון בעיני שהכותב דייתיקי וקשרה על ירכו וכתב דייתיקי אחרת ומסרה ליד מקבל ואחר כך מסר את הראשונה למקבל זה המקבל השני שמקבל דייתיקי ראשונה קנה הילכך כי אמר תנו ודאי אית ליה פסידא אלא שהדין נותן דבר מהדר הוא. וליכא למימר דאמר תנו דקאמרינן שהוא מודה דמיד מקבל נפל ולא שהוא נותן לו דמכל מקום חזרה היא בדייתיקי שנתן לאחר ועוד דכולה שמעתא אמר תנו כנותן וכמגרש עכשיו הוא. הרמב"ן.

כי קתני בבררייתא אף על פי ששניהם מודים לא וכו'. כתוב בתוספות דלא כאביי וכו'. ולשמא נתן בו ביום לא חיישינן. פרכי לקמן תוספות. גליון.

וכי מפיק ליה כל דקדים זכי. פירוש והיינו שלא כדין שהרי אינו מודה לו. ואם תאמר לאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו. אם כן קשה דהא הראשון זכי שפיר בדין מהאי טעמא דעדיו בחתומיו וכו'. יש לומר דהאי שנויא דשני לית ליה לאביי. ועוד אומר מהר"פ ז"ל דאתי שפיר כאביי מיהו הא דאמר אביי עדיו בחתומיו וכו' היינו דוקא בשחזר בו מכי מטא גיטא לידיה והכי פירושה איכא למיחש שיחזור קודם דמטא שטרא לידיה אף על גב דמטא לידיה אחר כך. תלמיד הר"פ ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: דכי היכי דכי מפיק האי כתביה דקדים זכי ביה. פירוש ואולי לא הגיע לידו עד עכשיו ויטרוף מלוקח שני שלא כדין ומיירי בשטרא דלאו אקנייתא ודלא כאביי דאלו לאביי עדיו בתתומיו זכין לו ובדין טריף. ויש שפירשה דאפילו לאביי אם חזר בו קודם שיגיע שטר לידו שוב אין עדיו בחתומיו זכין לו למפרע והכא איכא למיחש דילמא הדר ביה מהאי קודם שיגיע שטר לידו. ואין זה כלום דאם כן היכי אמרינן בפירקין דלעיל בהמוצא שטר דלאו אקנייתא אם הלוה מודה יחזיר לאביי כל היכא דליכא למיחש לפרעון ניחוש דילמא הדר ביה קודם שיגיע לידו אלא ודאי הא ליתא. עד כאן. הא דאמרינן דילמא יהבתה לאיניש אחרינא הוא הדין דאיכא למיחש

שמא לוה ושעבד נכסים לאחרים אלא דחדא מינייהו נקט ופשוט הוא. הריטב"א ז"ל. ותלמיד הר"פ ז"ל כתב וזה לשונו: האי כתבא לא יהבינן ליה דדילמא יהבתיה את לאיניש אחרינא. ואם תאמר תיפוק ליה אפילו לא יהביה לאיניש אחרינא מכל מקום איכא חששא למיתן ליה להאי דדילמא להכי הוא אומר שהוא שלו משום דהוא חייב לבעל חוב או לכתובת אשתו או למזונות מאותו זמן של שטר משום הכי אומר שכבר נתן במתנה לזה מקודם שעבוד כדי שלא יטרפו ממנו. ויש לומר דלפירוש ר"י ניחא דפירש מהיום ולאחר מיתה רצה לומר מהיום אי לא יהיבנא לאיניש אחרינא דהשתא ליכא למיחש למיתב לקמא דאם היה מחויב לבעל חוב או לכתובת אשה או למזונות כיון דמכל מקום אינח נגמרת עד לאחר מיתה כדפרישית שפיר יטרפו מינה שהרי שעבד לו כל נכסיו שיש לו יכולת בהם והרי יש לו יכולת בזה המתנה לחזור בה כיון דאינה נגמרת עד לאחר מיתה. עד כאן.

והא אידי ואידי דייתקאות קתני. הקשה ר"מ ואמאי לא שני ברייתא דקתני אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר מיירי כגון שזאת הדייתיקי כתב לאחד שדה אחת במצוה מחמת מיתה דלא קניא אלא לאחר מיתה ואימליך ולא יהבה ליה והדר כתב שדה אחרת שיש לו עדיין וכל מטלטלין שלו לאיניש אחרינא במתנת שכיב מרע במקצת בקנין שהיא כמו מתנת בריא ואחר כך נתחרט שנתן לשני ובעי למהדר בזה ואמר ומהדר לא מצי למהדר לפי שמתנת שכיב מרע במקצת היא שהרי שיירתי לעצמי שדה שכתבתי לתת לראשון ולא נתתי לו השתא אימא דיהיבתיה להאי כי היכי דתהוי מתנה דיהבית לאידך מתנת שכיב מרע בכולה ואוכל לחזור בה ומתניתין דדייקא הא אמר תנו נותנין בדייתיקי שכתוב בו בהדיא דליכא למיחש למידי. וצריך לומר דמתנה לא שכיחא ולא חיישינן שמא כתב שאר כל נכסיו לאחר ואף על גב דחיישינן דילמא יהבה לאיניש אחרינא היינו דוקא זה השדה דחזינן דיהביה להאי ואיכא למימר כי היכי דיהבה להאי יהבה לאיניש אחרינא אבל לא חיישינן דילמא יהב כל שאר נכסיו דלא שכיח וכן פירש הקונטרס בסמוך. וצריך עיון דהני מילי בבריא אבל שכיב מרע שסבור למות רגיל הוא לחלק נכסיו. הרא"ש.

הא בבריה. ומפרש בגמרא דחיישינן דשמא נתנה הבן לאחר. ומשמע שאם לא זזה ידינו מתוך ידו משמת אביה דמהימן וליכא למיחש כלל. ותימה דסוף סוף איכא חששא אחרינא דילמא יהבה אבוה מתנת שכיב מרע לאחר קודם זה וכתבה אחר כן לזה ולא נתנה. ואפשר דכתיבה הוי בחזרה ואף גם זה לא יזכה הראשון נסתלק וחזרה ליורשיו דהיינו הבן. שיטה.

הא ביה הא בבריה. קשיא לי מתנת בריא אמאי לא יחזיר אפילו בבריה ואפילו ביה נמי אף על פי שאינו אומר תנו דלמאי ניחוש להו אי שטרי הקנאה נינהו משעת הקנאה זכה מקבל מתנה אף על גב דלא מטא לידיה כמו שביארנו למעלה. ואי בשטרי דלאו הקנאה הא ודאי לית להו לסהדי למכתב לנותן אלא אם כן מקבל מתנה עמו ומסר ליה לידיה דבלאו הכי איכא למיחש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי ואזיל ומזבין או יהיב לאחרינא מניסן עד תשרי ובתר הכי ממליך בההוא בתרא ויהיב ההוא שטרא דכתבו ליה לקמא ופסיד בתרא שלא כדין דכיון דאמרינן בסוגיין דהיכא דנפל חיישינן דילמא הכי הוה לאותו חשש עצמו יש לעדים לחוש בשעה שעושין השטר וכדמוכח ההיא סוגיין דלעיל דאמרינן אלא הא דתנן כותבין וכו' לכתחילה היכי כתבינן כלומר דהיכא דנפל חיישינן אף לכתחילה יש לעדים לחוש ובסוגיין נמי כיון שאתה חושש לזה היכא דנפל אף לעדים יש לחוש להם שלא יכתבו שטר להנותן אלא אם כן מקבל מתנה עמו. בשלמא למה שכתבנו למעלה בשם הריא"ף דאפילו בשטרי אקנייתא בעינן דלימטי לידיה מתוקמי מתנות דמתניתין ודברייתא שפיר בשטרי אקנייתא ומתניתין דתנן יחזיר ביה שהעדים בדין כתבוה ואף על פי כן לא זכה בה מקבל וכיון שעכשיו נותן אומר תנו נותנין. אבל ברייתא בבריא דכיון דלא מטי שטרא למקבל מידא דאבוה פקע ליה לגמרי אף על גב דבריא אומר תנו אין נותנין. אבל למה שאמר שהסכמנו למעלה דבשטרי הקנאה לא בעינן דלימטי לידיה אמאי לא יחזיר אי בשטרי הקנאה כבר זכה בה ואי בשטרי דלאו הקנאה כיון דהיכא דנפל חיישינן להכי ודאי שמתחלה לא כתבוהו אלא אם כן היה מקבל עמו וזכה בו. וכי תימא בשטרי דלאו הקנאה עסקינן וכיון דנפל חיישינן דילמא איקרו עדים וכתבו שלא כדין. הא ליתא דלמסקנא דסוגיין דלעיל משמע דלא חיישינן לאיקרי וכתיב דכיון דמשום חששא דפרעון וקנוניא מסקינן לה לית לן למימר ההוא טעמא כלל. ואביי נמי משום דלא ניחא ליה בההוא טעמא נדי מאוקמתיה דרב אשי לפום לישניה דמר רב יהודאי גאון כדאיתא בההיא סוגיא דלעיל. ומתוך הדחק יש לומר דאף על גב דבההיא סוגיא דלעיל משמע דבכל מאי דחיישינן היכא דנפל יש לעדים לחוש לכתחילה מדמקשינן בפשיטות לכתחילה היכי כתבינן אפילו הכי הני מילי כגון ההיא חששא דלעיל בשטרי חוב דשכיחא דעביד איניש דכתיב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ומזבין נכסים ביני ביני דכהאי גוונא עביד דאתי תדע דלעיל חיישינן לה דאתיא ממילא אף על גב דאכתי לא הוה סלקא דעתין דעביד הכי משום קנוניא כלל וכדמוכח בההיא סוגיא וכיון שהדבר קרוב יש לנו לחוש בו לכתחילה אבל דבר רחוק הוא שיחזור בו נותן זה בדבר אחד שתי פעמים שמתחלה ירצה ליתן אותה לראובן ואחר

כך יתן אותה לשמעון ואחר כך יחזור בו משמעון וירצה לחזור ולזכותה לראובן ובכהאי גוונא אף על גב דהיכא דנפיל חיישינן לכתחילה לא חיישינן. וכי תימא אכתי לכתחילה ניחוש דילמא יזיף ביני ביני ואית להו לבעלי חוב למגבי מהאי ארעא ולא מצו גבו מינה והא שלא כדין וכההיא חששא דלעיל דאמרינן דאתי בעל חוב וטריף מלקוחות שלא כדין. לא דמי דהתם אי טריף שלא כדין בגזילה ממש היא בידו אבל מקבל מתנה זה אף על פי שהוא מונע בעל חוב בשטר מוקדם זה שלא יטרפנה ממנו ושלא כדין הוא עושה מכל מקום שדה שלו הוא מעמיד בידו. כן נראה לי. ולפי זה כותבים שטר לנותן אף על פי שאין מקבל מתנה עמו אפילו בשטרי דלאו אקנייתא וסלקא שמעתין שפיר. ומן הטעם הזה נראה לי דהיינו הא דתנן בפרק גט פשוט דכותבים שובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה ולא חיישינן להאי חששא דחיישינן בסמוך היכא דנפל דאמרינן ליחוש דילמא כתבה ליתן בניסן וכו' לפי שאין הדבר מצוי מאותו טעם עצמו שפירשנו בשטר מתנה. ולא מצית אמרת דהיינו טעמא דכותבים שובר לאשה משום דאיתא לשמואל דאמר חזר ומחלו מחול הילכך אפילו לכתחילה ליכא למיחש. דהא אביי אמר בסמוך דאפילו תימא ליתא לדשמואל ובדנפל לא חיישינן בששטר כתובה יוצא מתחת ידה והאי טעמא לא סגי דלא ניחוש לכתחילה אלא על כרחך כדכתיבנא. ומן הטעם הזה הוא ששנינו כותבים גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו ולא חיישינן למאן דאמר יש לבעל פירות עד שעת נתינה שמא כתב ליתן בניסן וכו' נהי דהיכא דנפל חיישינן כדאיתא לעיל לפי שחשש רחוק הוא משום דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה ונהי דהיכא דנפל חיישינן לכתחילה לא חיישינן וכמו שאמרנו למעלה. הר"ן.

ונפלוג בהדיה. ואם תאמר אמאי לא קאמר נמי לעיל כדקאמר מתניתין בבריא ולאו בר מהדר הוא אמאי לא קאמר ונפלוג בהדיה כדקאמר הכא. ואומר הר"פ ז"ל דלעיל לא שייך למימר ונפלוג בהדיה דהא מיירי בדידיה ואי לאו דעבד ליה נייח לא היה נותן לו כלום ומדנתרצה ליתן לו מתנה שמע מינה דעבד ליה נייח נפשא והא דאימליך היינו משום דברים שהיו ביניהם השתא דקא הדר ביה מההוא דיהבה ליה ורוצה ליתן לקמא היינו משום דנזכר במה שעשה לו מן הטובה ועכשיו הוא רוצה לגזלה לו אבל הכא מיירי בבריה שלא עשה לו שום טובה ואם כן בודאי אין בדעתו ליתן לו כלום ואם כן מה שהוא אומר דאבוה יהביה ניהליה היינו משום קנוניא שעושין שניהם כדי להוציא ממון. תלמיד הר"ף.

וזה לשון הריטב"א: **ונפלוג בהדיה**. פירוש דוקא לגבי ברא איכא למימר האי לישנא וכיון דאבוה הוא דיהיב להאי אם איתא דאיהו יהב לאיניש אחרינא ההוא עבד ליה נייח

נפשיה ובדידיה הוה ניחא ליה טפי אלמלא דפליג בהדי האי. אבל לעיל דאוקימנא באבא ליכא למימר הכי אלא דכיון דאיהו יהב נמי להאי ועבד ליה נייח נפשא מעיקרא אף על גב דהדר יהבה לאחרינא מפני קטטה שהיה לו עם זה כשנסתלק כעסו חזר לאהבתו הראשונה ורוצה לעמוד במתנתו כי זכר ברית ראשונה. עד כאן.

דאי נמי לא יהביה אבוך לי וכו'. פירש רש"י שלא נדקדק הא אם אמר תנו נותנים בכל הנך בבי דמתניתין. וקשה לפי' דאם כן היכי דייק לעיל גבי גט דמתניתין הא אם אמר תנו נותנין ולא חיישינן בגט לשני יוסף בן שמעון. ולמאי דפרישנא לעיל דמתנה היא כמתנת שכיב מרע ניחא דמתרצה נמי הא בבריה הא ביה. ונראה לי דלא קשה דהא פרישנא לעיל דמיתורא דנמלך צריכין למימר אפילו לזמן מרובה אם אמר תנו נותנים. הרא"ש.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מצא דייתיקי שהיא מתנת שכיב מרע וזמנה כתוב מניסן ונמצאת בסיון ועדיין הנותן קיים והוא שכיב מרע וכל שכן אם עמד מחליו ואמר תנוהו למקבל מתנה נותנים דליכא למיחש דילמא כתבה באייר לאיניש אחרינא ואתי האי וטריף לה מיניה בהאי שטרא דקדים דהא לא מצי טריף לה מיניה דשכיב מרע מצי לשנויי תפקידתיה ואי כתבה לקמא ובתרא בתרא קנה ואף על גב דהשתא אמר דליתבו ליה ההוא שטרא לאו מתנה היא שהרי נתבטל השטר במסירת השטר לשני ואי בעי השתא למהדר ביה מבתרא לכתוב ליה שטר אחרינא לקמא כיון דשטרא קמא איבטיל. כן נראה.

ואם מת הנותן ואמר הבן תנוהו לזה המקבל אין שומעין לו דחיישינן דילמא איהו כתבה לאיניש אחרינא בתר דמית אבוה והאי מתנתא דאבוה לא איקיימא ומתנתא דידיה איקיימא והשתא הוה דקא בעי למהדר בה אלא אמרינן ליה אם איתא דאבוך יהבה ליה כתוב ליה את שטרא בשמך מהשתא ואי כתבת את לאיניש אחרינא מקמי הכי קמא ליקני והאי בתרא לא ליקני ועל הא מתנתא דאבוך לית לן למסמך דילמא כתבה ניהליה ונמלך שלא ליתנה. וכן הדין במתנת בריא אם נמצא שטר המתנה שזמנו כתוב בניסן ונמצא בסיון לא יחזיר לא לזה ולא לזה דאיכא למיחש דילמא באייר כתבה לאיניש אחרינא והשתא קא בעי למהדר ביה אלא אמרינן ליה אי קא בעית דתיקום בידיה כתוב ליה שטרא מהשתא ואי כתבה לאחר באייר קמא ליקני והאי לא ליקני. ולא מיבעיא בשטר מתנה דלית ביה קנין דלא ניהדר דהא ליתא לדאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו ולא זכה בה מקבל מתנת אלא אפילו בשטר מתנה שיש בו קנין לא יחזיר לא לזה ולא לזה דאפשר דקנו מיניה ואתני בהדי סהדי דליתבוה ניהליה לשטרא דלא ליזפי מקבל מתנה במתנתו עד דתימטי לידיה דמקבל הילכך כיון דאין הנותן מודה לא יחזיר למקבל

כן נראה. וצריך עיון ושאלה. ואף על גב דקיימא לן דכותבים שטר הקנאה ללוה אף על פי שאין המלוה עמו משום דמההיא שעתא דקנו מיניה שעביד ליה נפשיה והרי הוא מודה. (חסר כמו חצי שורה). עד כאן.

מצא שובר וכו'. וליחוש דילמא וכו'. ואם תאמר לפרוך על מתניתין דגט פשוט וכו' ככתוב בתוספות. ובגליון תוספות תירצו וזה לשונם: ועוד יש לומר דבכותבים שובר לאשה אין לחוש דתמכור דמסתמא בטוחה היא לגבות כתובתה כיון דכותבים שובר ולא תמכור בטובת הנאה דכל זמן שהיא תחת הבעל לא יתנו לה רק דמים מועטים ולא פריך אלא היכא דנפל דמוכחא מילתא שנתייאשה מלגבותה ונזהרת לשמור השובר. ואין לחוש שמא תמכרנה אחר הגירושין בדמים יקרים כמו שמפרש בסמוך. עד כאן.

ואזלא זבינתה לכתובתה בטובת הנאה וכו'. אין להקשות דנוקי כגון שנכתב השובר ונמצא אחר הגירושין דהתם לא חיישינן דילמא זבנה לכתובתה כדפירש תוספות לקמן דהא בלאו הכי מוקי לה לקמן בגליון דאיירי דוקא בעודה תחת בעלה והשתא נימא איפכא דאיירי דוקא בנתגרשה. ויש לומר מדקתני יחזיר לבעל משמע דנכתב לבעל ומשמע דנכתב בעודו בעל בידה דאי בנתגרשה לא לימא יחזיר לבעל אלא לימא יחזיר לאיש דהא לאו בעל דידה הוא. והא דקאמר לעיל בגט בזמן שהבעל מודה משום דנכתב בעודו בעל ועוד דפירש תוספות לעיל דתתגרש בחזרה זו אם כן עודנו בעל. גליון.

דף כ.

שמע מינה איתא לדשמואל. פירוש ונאמן במיגו דאי בעיא הוה מחלה. ואם תאמר אין זה מיגו דאם עתה היתה גרושה ובשעת המכירה היתה תחת בעלה עדיין ומכרה בזול כדמשמע לישנא דטובת הנאה אם כן יראה למחול שלא תתחייב לשלם כל הכתוב אבל בהחזירה שובר לא תתחייב להחזיר אלא דמים שקבלה כיון דמקח טעות היה. ויש לומר דמיירי כגון שהיא עדיין תחת בעלה. ואם תאמר אכתי ניחוש שמא נתנה או מכרה בזול בפחות משתות דניחא לה בהחזרת שובר מלמחול שלא תצטרך לפרוע שויה. ויש לומר דמתנה ומכירה בטעות לא שכיחא והא דאמרינן לעיל דילמא יהבה לאיניש אחרינא היינו שכבר אנו רואין שנתנה לזה.

ושמעתי מהר"י דיש מפרש דלאו מטעם מיגו קאמר אלא הכי פירושו שמע מינה איתא לדשמואל ולהכי אין לחוש דילמא זבנה דשום אדם לא יקנה ממנה לפי שיראים שתמחול דכל לגבי בעל ודאי מחלה כדאמרינן בהחובל. ולפירוש רבינו תם שפירש דאפילו למאן דאמר דדייניגן דינא דגרמי אין חייב לפרוע אלא דמים שנתן כדמוכח בהכותב ובפרק

ב' דקידושין אתי שפיר הכא והא דקאמר בהכותב דמי שטרא מעליא לאו דוקא כל דמי השטר. אבל יש לדחות הראיות כמו שכתוב בתוספות רבינו שמשון. גליון תוספות. עיין תוספות פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ז ע"ב).

כתוב בתוספות ואמאי לא תזבון במעמד שלשתן וכו'. כמו שפירש רבינו האי גאון בדין שור שנגח ארבעה וחמשה גבי ההוא גברא דתקע להההוא גברא וכו' אמר רב יוסף כבר זכו בהן עניים ואף על גב דליכא עניים דליזכו אנן יד עניים אנן. פירוש והוי כמעמד שלשתן ומעכשיו לא תוכל לחזור בך. ומיהו אין ראיה משם דשמא אינו יכול לחזור בו אבל למחול יכול. ומיהו יש לדקדק מההיא דפרק האיש מקדש גבי התקדשי לי בשטר וכו' ככתוב בתוספות. תוספות שאנ"ץ. ואין להקשות שתמחול לבעל עצמו דיש לומר דאסור לשהות עם אשתו בלא כתובה. גליון.

בששטר כתובה יוצא מתחת ידה. פירש רש"י ואלו זבינתה לכתובתה או יהבתה היכי הוי שטרא בידיה. ואם תאמר וניחוש שמא מכרה או נתנה אותו אגב קרקע וניקני שטרא ללוקח בכל מקום שהוא כדאיתא בפרק הספינה. ויש לומר דאם איתא לא הוה משהה ליה לוקח גביה. ועוד יש לומר דכיון ששטר יוצא מתחת ידה הרי נאמנת עליו שהוא פרוע בלא טעם מחילה כי ההיא מחילה דפרק זה בורר דההיא איתתא דנפקא שטרא מתותי ידה בבי דינא דרב נחמן ואמר ידענא ביה דפריעה הוא והימניה רב נחמן. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: בששטר כתובה יוצא מתחת ידה דאם איתא דזבנתה לכתובתה שטר הכתובה היתה מוסרת ללקוחות דהא בעינן כתיבה ומסירה. וקא מקשו הכא ודילמא אקני להו שטר כתובה אגב ארעא אי נמי בקנין דהוה ליה כמסירה ומתרצי דכולי האי לא חיישינן משום דלקוחות לא סמכא דעתייהו עד דמסרה להו שטר כתובה. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: הכא במאי עסקינן בששטר כתובה וכו'. פירש רש"י שאלו מכרתה היתה מוסרת הכתובה ביד לוקח. פירוש לפירושו משום דלא סמכא דעתייהו דלקוחות. ויש לומר מגו דאי בעיא קלתה מהימנא אבל מכל מקום אפשר לזבונה בלא מסירה וכגון באגב וכדאיתא בפרק הספינה. ויש אומרים דבקנין סודר נמי מקנו אותיות. אבל רב האי גאון כתב כיון דלאו גופייהו ממון לא מקנו בחליפין. עד כאן. ועיין בפסקי הרא"ש ועיין בחידושי הרשב"א בפרק הספינה. והתוספות כתבו דשטר בחליפין צריך עיון. עיין קמא פרק קמא דף י"ד ע"ב.

וזה לשון הר"ן: הכא במאי עסקינן בששטר כתובה יוצא מתחת ידה. פירש רש"י שאלו מכרתה היתה מוסרת כתובה ביד לוקח. פירוש לפירושו משום דלא סמכא דעתייהו

דלקוחות. אבל אחרים פירשו לפי שאין אותיות נקנות אלא בכתיבה ומסירה וכיון ששטר כתובתה יוצא מתחת ידה אין אומרים שזכה בה לוקח. ולא מחוור דהא אותיות נקנות הם באגב בלא מסירה וכדאמרינן בפרק הספינה כיון שהחזיק זה בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא ואמרינן עלה אגב שאני. דאיכא למימר דכי אמרינן כיון שהחזיק זה בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא היינו דוקא שטר מכירת הקרקע עצמו אבל שטר אחר אינו נקנה אגב קרקע בלא מסירה. וכן כתב הרב רבי אשר בשם רבינו האי גאון. אבל דעת הרמב"ן דאותיות נקנות באגב. ואיכא מאן דאמר דאותיות בקנין סודר נמי מיקנו. אבל רבינו האי גאון ז"ל וה"ר ברוך בר שמואל כתבו דכיון דלאו גופייהו ממון לא מיקני בחליפין וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל. והוסיף בדבר דאפילו מסירה וקנין לאו כלום הוא דאף על גב דקיימא לן סתם קנין לכתיבה עומד הני מילי היכא שהקנין הוא עומד ושטרא ראיה בעלמא הוא להעיד שקנו מזה בקנין אבל הכא כיון דקנין לא קני שטרא דמחמת קנין ראיה בעלמא הוא על הקנין ולא קנה לא בקנין ולא בשטר שמעיד עליו ולפיכך אפילו קנו מידו ואמר להם כתובו לא מעלה ולא מוריד עד שיאמר להם שיכתבו לו שטר מכירה ושיקנו באותה כתיבה שטר זה וכל שעבודו. כך כתב הרשב"א בשם ה"ר יהוסף בפרק הספינה. עד כאן.

וכתב ה"ר יהוסף הלוי ז"ל. ומה ששאלת על אמרם בפרק קמא דמציעא מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל. והקשו בזמן שהאשה מודה מיהו יחזיר לבעל ואמאי ליחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזלא וזבנה לכתובתה בטובת הנאה מניסן ועד תשרי ואתי למטרף לקוחות שלא כדין. והעמידה אביי בששטר כתובה יוצא מתחת ידה. והוקשה לך ואמרת אכתי ניחוש שמא הודית.

תשובה אין הודאה צודקת כאן מהטעם שזכרת. ועוד שתכלית מה שיש לנו לחוש שמא מכרה הכתובה הוא כל זמן שהכתובה אינה נמצאת בעין אמנם כשהכתובה קיימת אצלה גם כי נאמר שתוכל למכרה מבלתי שתתן הכתובה ללוקח הואיל והכתובה בידה מי שאומר ליחוש שמא מכרה אותה עליו להביא ראיה ופירוש עדיו בחתומיו זכין לה הוא שמשחתמו על השטר כבר זכו לו באותה המתנה עם היות שהשטר עדיין לא הגיע לידו. ומה שאמרת למה הוצרך אביי להעמידה בששטר כתובה יוצא מתחת ידה והלא הוא סובר ששובר בזמנו טורף משום דעדיו בחתומיו זכין לו. מה שהעמיד אותה בתחלה בששטר כתובה יוצא מתחת ידה הוא מפני שכיון שיהיה התירוץ כולל כפי סברתו וסברת זולתו על הדרך שמצאנו בתלמוד כיוצא בזה. ואמנם לפי סברתו שסובר שעדיו בחתומיו זכין לו אפילו שלא תהיה הכתובה יוצאה מתחת ידה השובר בזמנו טורף ולזה

כיון התלמוד באמרו ועוד שובר בזמנו טורף כלומר ועוד דאי נמי אין כתובה יוצא מתחת ידה אי נמי איכא כתובה אחריתי והויא לה כמי שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה שובר בזמנו טורף. הנה נתברר לך שתירוץ הראשון אמנם הוא באופן שיכלו כפי סברתו וסברת זולתו. ע"כ.

חיישינן לשתי כתובות. פירוש וכגון שהשובר הזה כתוב סתם דכל שטר כתובה דנפיק מרע ליה האי תברא. ואביי לשתי כתובות לא חייש משום דמילתא דלא שכיח הוא. הריטב"א ז"ל.

ועוד שובר בזמנו טריף וכו'. פירוש ואפילו בשאין שטר כתובה יוצאה מתחת ידה דלאו לעיכובא אמינא לה אלא לרווחא דמילתא דכיון דעדיו בחתומיו זכין לו כבר זכה אלא על תנאי שיגיע שטר לידו פירוש ברשות האשה ובמאמרה ואף על פי שכבר מכרה ונתנה שטר כתובתה מכל מקום בידה להשלים התנאי כיון שאינו זכיה ממש אלא כעין תנאי. זה נראה לי לפרש על ידי הדחק. אבל אין לפרש דדוקא בששטר כתובה יוצא מתחת ידה יש לה יכולת לצוות על נתינתו או לתתו בידו כיון שיש לה שטר חוב עליו אבל כשאין שטר כתובה יוצא לא. דהא אפשר ששטר כתובה זה אחרון והשובר על הראשון ומה לתבן אל הבר. לכן נראה לי כלשון ראשון ואם הוא דחוק. וצריך עיון. שיטה.

שובר בזמנו טורף. כתוב בתוספות ואף על פי ששטר מכירה נמסר קודם וכו'. מה שפירש תוספות כאן יותר מלעיל גבי כותבים שטר ללוה דאמר אביי עלה עדיו בחתומיו זכין לו אפילו קנו לקוחות קודם משום דהכא קשה טפי דהוה לן למימר אי מכרה כתובה קודם אז כבר פקע כחה והוי שובר דילה כמאן דליתיה אבל לעיל אפילו מכר בינתים מכל מקום השטר חוב לא בטל. גליון.

וכתב הראב"ד ז"ל וזה לשונו: ועוד שובר בזמנו טורף. אף על פי שלא נתנה עד תשרי כבר נמחל שעבוד כתובה מניסן דעדיו בחתומיו זכין לו הילכך כדין קא פסדי לקוחות שלא יכלה למכור להם שעבוד כתובתה משעה שנכתב השובר. קשה לי ליחוש דילמא אכתי לא אפרעה כלל ולא מטא שובר לידיה ועבדה קנוניא עלייהו לאפסודינהו דהכא ליכא למימר שובר בזמנו דהא לא מטא לידיה כדאמרינן לעיל ואיכא למימר אף על גב דאכתי לא איפרעא כדמיפרעא לבסוף מיהא מיגליא מילתא למפרע דשובר קושטא הוא ומשעת חתימתו הוא שובר כח הכתובה ולא חל עליה שם מכירה ומסירת שטר כתובה. עד כאן.

אביי לטעמיה דאמר עדיו בחתומיו זכין לו. פירוש ומיירי בשהשובר הזה כעין שטר מקנה שאומר לו חוב פלוני מכור לך בשטר זה אבל בשוברים שלנו שהוא מוחל אי

מודה לו ואין השטר אלא לראיה בעלמא אפילו רבא מודה דמשעה שמחל והודה נפסד הלה. וזה פשוט. הריטב"א ז"ל.

מתניתין: **מצא אגרות שום**. ליכא לפרושי שומת קרקע בפרעון חוב או כתובה דההוא בר פרעון הוא כל היכא דלא עבדו ליה חלטתא. ועוד דהא הוה מפרש תלמודא לעיל סיפא דקתני וכל מעשה בית דין בשטרי חלטתא. אלא הכי פירושו שטר שומת בית דין שפסקו לה מזונות כמה היא צריכה לשנה כדאיתא התם פסוק לי מזוני פסק לה. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון תוספות מכתיבת יד: אגרת שום. לאו היינו שומא דהדרא לעולם כדפירש רש"י דהיינו כל מעשה בית דין דמוקי רבי זירא בשטרי חלטתא. אלא נראה כפירוש רבינו תם דאגרות שבית דין משלחין לבית דין לשום קרקעותיו של לוה או לפסוק מזונות כך וכך לשבוע. והכא ליכא למיחש לפרעון דאינם אלא לראיה אבל שטר חוב יש לו למלוה ולאשה ולבנות. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: **אגרות שום**. פירש ר"ת אגרות שבית דין משלחין לבית דין אחר לשום קרקע הלוה שהוא במקומן. וכן אגרות מזון שמשלחין לפסוק מזונות לאשה ולבנות. ודייק לה מדקתני לשון אגרות ולא קתני שטרי כמו באחרנייתא. ולי נראה שמתחילה בית דין שמין קרקע הלוה ואחר כך מכריזין אם ימצא יותר משומן ואם לא ימצא יותר בית דין מחליטין הקרקע למלוה בשומן ולפיכך כותבין מתחלה בית דין שומן למזכרת ביד המלוה שכך שמוה בית דין והיינו אגרות שום דמתניתין. ואגרות מזון שבית דין פסקו לאשה ולבנות כך וכך מזונות לשבוע כך וכך לחודש כך וכך לשנה. וטעמא בכל הני דיחזיר משום דלאו בני פרעון נינהו. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: **אגרות שום וכו'**. שכשהוציא ראובן על שמעון שטר חוב בבית דין והכריחו בית דין הלוה שיפרענו הקרקע בחובו ושמו קרקע זה בשיעור חובו וחתמו לו בית דין ובהא ליכא למיחש שמא כתוב היה ולא ניתן לפי שאין דרך לעשות זה ולהכריח בית דין על זה אלא מלוה ולא לוה. ואגרות מזון אשום דקאמר ברישא סמיך כאלו תני אגרות שום של מזון כגון מי שפסק על עצמו בקנין לזון את בת אשתו חמש שנים שעלה למאה דינרין והוציאו מידו קרקע שיעור החוב של המזונות וכתבו שטר על זה וחתמוהו בית דין. ואם תאמר אף על גב דליכא למיחש לדילמא כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתנן כדפירש רש"י ניחוש שמא פרע הלוה את חובו דמלוה והוציא זה הקרקע מתחת ידי המלוה דהא קיימא לן דשומא הדרא לעולם כלומר כל הקרקע שבא לידו מחמת הכרח בית דין כגון זה שלא מכרו ברצונו התקינו חכמים שכל זמן שירצה לפדותו לשנה

או לעשרים שנה שיחזירנו משום ועשית הישר והטוב וגו' ואין נפיק מיניה חורבה כשאנו מחזירין זה השטר השומא למי שכתבוהו בית דין לו. מפרש בגמרא דהא לא חיישינן משום דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שכשפדאו ממנו היה לו לכתוב שטר מקח כאלו קנאו מאיש אחר דהא מן דינא לא מיבעי ליה למהדר ליה כיון שנתנוהו לו בית דין בשיעור חובו וקרעו לו השטר חוב שהיה לו עליו אלא כתקנה וברחמנות שחסו עליו חכמים התקינו שימכרנה לו בדמים שהיו לו על זה הקרקע והיה לו לכתוב שטר מכר על שמו ואם כתב לו שטר מכר נמצא שלא יפסיד בהחזרתו שטר שומת בית דין לידו שהרי יש בידו ראיה שמכרו לו אחר זמן השומא של בית דין ואם אין בידו ראיה איהו הוא דאפסיד אנפשיה. עד כאן.

ושטרי חליצה. שמעידין ב"ד שחלצה ליבמה בפניהן או שמיאנה בפניהם בנשואין שהשיאוה אמה או אחיה בעודה קטנה ואם תיכף שנכנסה בבינה קודם שבגרה מיאנה בבעל בפני בית דין ואמרה לא צבינא ביה ולא רעינא ביה מותרת להנשא לכל מי שתרצה. ובהני שטרי ליכא למיחש למידי דהא לא חתמו בית דין לשטרא עד שנעשה המעשה בפניהם ואפילו לא הגיע לידה מצוה להחזיר לה שיתנו בית דין סימן מובהק בשטר החליצה, דאי לא, ניחוש דילמא של אשה אחרת הוא ששמותיהם שוין. ה"ר יהונתן ז"ל.

מצא בחפיסה או בדלוסקמא תכריך של שטרות. פירוש תרתי קתני. מצא מעות או בתפיסה או בדלוסקמא הרי זה יחזיר בסימנא חפיסה ודלוסקמא דחמור בסימני אוכף מהדרינן. וכן אם מצא תכריך של שטרות או אגודה של שטרות יחזיר בסימנים האמורים בגמרא או מנין או כריכה. הריטב"א.

כתב בעל השרדי צריך שיתן סימן בכלי. ולא די לו כשיאמר בחפיסה או בדלוסקמא היו לפי שדרך בני אדם להטמין שטרותיהן בדלוסקמא הילכך צריך ליתן סימן בענין הדלוסקמא והחפיסה. ולדידן כיס וארנקי דכוותה הוא. עד כאן. שיטה.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: מצא בחפיסה או בדלוסקמא שטר אחד או גט ונתן סימן בחפיסה או בדלוסקמא וכן אם מצא תכריך של שטרות והכריז שטרות סתם ובא זה ונתן סימנים בין לוה בין מלוה הרי זה יחזיר. ולא חיישינן דילמא הכי אהדריה מלוה ללוה בתר דפרעיה הילכך אפילו למלוה מהדרינן ליה בסימנא. ואי יהבו תרווייהו סימנא והוו כל הנהו שטרי מלוה אחד ושל מלוה אחד נראה לומר דכיון דכל חד מינייהו קא טעין מינאי דידי נפל פלגינן להו נינהו ובשבועת המשנה כעין שנים אוחזין בטלית. וצריך עיון. ואפשר לומר דיד בעל השטר על התחתונה ולא ליהדר לחד מינייהו דאפשר דמיניה

דלוה נפל. ואי תפס מלוה מיניה מידי לא מפקינן מיניה. וכן נראה. עד כאן.
וזה לשון ה"ר יהונתן: מצא בחפיסה או בדלוסקמא או תכריך של שטרות או אגודה של שטרות הרי זה יחזיר חפיסה ודלוסקמא כלים שדרך העולם להצניע בהן שטרותיהן ואם נמצאו בתוכן גיטי נשים או שטרי חוב אף על פי שיש בהן אחריות נכסים יחזירם למי שיתן אפילו סימן שאינו מובהק בחפיסה או בדלוסקמא דכיון שאנו מצווין להחזיר לו אבידתו אפילו הכי בסימן שאינו מובהק אמרינן כיון דהכלי שלו השטר חוב נמי שלו ולא חיישינן שמא איש אחד מצא החפיסה והניח בה גיטי נשים (קמ"ל) דלא חיישינן האי. או תכריך של שטרות תכריך שגלל שטר אחד בפני עצמו וכשנגלל כולו משים שטר תוך שטר אחר וגולל אותו והראשון בתוכו וכן עושה מאלו השנים וכשנגללו משים אותם בתוך השטר השלישי. אגודה שכל השלשה שטרות נפשטין יחד ונגללין יחד. עד כאן.
או אגודה של שטרות. לא דמי למצא שטר חוב דלעיל דאמרינן משום דנפל איתרע ליה וכו'. דהתם חשיבא ריעותא מה שהוא מוטל באשפה ומוכיח עליו שמחמת פיסולו זרקו אבל הכא שהם בחפיסה או בתכריך ניכר שדרך נפילה נפלו שם אבל כשרים הם שהדבר מוכיח שהיה מכוון לשומרם. ועוד דהתם יש להסתפק אם מיד הלוה או מיד המלוה אבל הכא מחזיר למי שנותן סימן של חפיסה וכו'. הרא"ש. וכן כתוב בתוספות מכתיבת יד. וכתוב בגליון על זה וזה לשונו: כתוב בתוספות אבל כאן מחזיר למי שנותן סימן של חפיסה וכו'. ואין להקשות אם המלוה נותן סימן ניחוש שמא הלוה מסר לו הסימן בשביל לעשות קנוניא. ויש לומר אם כן יתן הוא בעצמו הסימן וימסרנו לו בצינעא או לקנוניא. לכן יש לומר דדוקא לעיל דלא ידעינן של מי הוא בלא הודאה אין לנו לנטות לעשות על פי הודאה כלל דחיישינן לקנוניא אבל הכא דלא אזלינן בתר הודאה כלל כי אם בתר סימנין ניחא. עד כאן.
הא דתנן מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו יהא מונח עד שיבא אליהו אפילו בשטרי אקנייתא הוא. ולא מיבעיא בשטרי חובות דבני פרעון נינהו אלא אפילו בשטרי מכר ומתנה וכיוצא בהן ולא אמרינן משעת קנין זכה דכיון שהונחו ביד אחרים ידים מוכיחות יש כאן שעל פי תנאים נטל קנין. וכן אתה אומר במי שנטל קנין סתם ואמר לעדים תנו לו השטר שזה כמו שהתנה שלא יזכה חברו עד שיגיע לידו וכן פירש מורינו הילכך שטר קנין שנמצא ברשותו אין עושין בו מעשה כלל אלא יהא מונח עד שיבא אליהו. הריטב"א.

גמרא: **שטרי טענתא**. כלומר שבעל חוב מברר דבריו וטענותיו וסופרי הדיינים היו נוהגים לכתוב טענותיהם ושוב אינו טוען וחוזר וטוען והיינו דאמרינן בפרק גט פשוט שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם וכן למאן דאמר זה בורר לו אחד וזה בורר וכו' עד שלא נכתבה ברירתן בשטר יכולין לחזור בהן ואפילו קבל עליו בפני בית דין הגון אלא אם כן קנו מידו או עד שיאמרו טענותיהם בפני הברורים ההם אבל משטענו בפניהם אינם יכולים לחזור בהם ואפילו לא כתבו ולא קנו מידם. וריי"ף ז"ל כתב בתשובת שאלה כי מי שבירר לו דיין לדון ולא קנו מידו יכול לחזור בו עד שיגמר הדין. עד כאן. ואתיא בשלא כתבו שטרי בירורין. ועם כל זה אינו נכון דודאי כיון שטענו בפניהם אין יכולין לחזור בהם וכן דעת גדולי צרפת והיא דעת רבינו בשם הרמב"ן ז"ל. הריטב"א.

ועיין בלשון נמוקי יוסף והוא לשון הרשב"א והר"ן ז"ל. הא דאמר ליה רב עמרם לרבא היכי פשיט מר איסורא מממונא. קשיא לי לימא ליה מתניתין בשטרי חלטתא וכו' דלאו בני פרעון ולאו בני איחלופי נינהו גם לניסן ותשרי נמי ליכא למיחש דבי דינא לא מקדמי שטרייהו עד דגמרי למילתייהו. ואיכא למימר מילתא יתירא קאמר ליה ואמר ליה איהו שטרי חליצה ומיאון תנן דאיכא למיחש לאחלופי גברא בגברא ולא חיישינן והכי נמי מוקמינן לה בשלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון. הראב"ד.

דף כ:

פקע ארזא דבי רב. פירוש נשברה קורת בית המדרש. רבא אמר בשביל שבא לדחות את דברי נשברה הקורה ורב עמרם אמר בשביל שביזני וקראני מוריד ריר מפי נשברה. ר"ח ז"ל.

פיסקא מצא בחפיסה וכו'. כתוב בתוספות ולא חיישינן לשאלה וכו' אף על גב דלא חיישינן לשמא מאחר נפל כדמוכח במעשה מכל מקום מקשה למה יחזיר ללוה אי יהיב סימן בחפיסה או איפכא למלוה ניחוש שמא השאילה לו ולכן מכיר סימניה. אי נמי יש לומר דהכי פירושו אנפילי איכא ריעותא דסמיך אסיפא ולכך לא חש כל כך לשמרו. גליון.

פירוש חפיסה חמת קטנה ובלשון ערבי אלמזוו"ד, דלוסקמא תיבה בלשון יון. ר"ח ז"ל.

שמעת מינה קשר הוי סימן תני רבי חייא שלשה כרוכין וכו'. פירש בקונטרס וכרך הוי סימן דכולי עלמא כרכי שטרות כל שטר לעצמו וכו'. והשתא אין רוצה לומר שתהא הכריכה לחודה סימן דמשמע דצריך מנין עם הכריכה מדפריך מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי ומשני שטרי מכריז ומשמע שזה בא ואומר שלי הם

ושלשה הם וכרוכין זה בזה וכן פירש בקונטרס. וקשה דמשמע הכא דבעינן כריכה עם המנין ולקמן אמרינן בפרק ב' ומדמשקל הוי סימן מדה ומנין נמי הוי סימן אלמא דמנין לחודיה הוי סימן ושמא כל אחד מהסימנים שיאמר אי כריכה או מנין יחזרו לו ולהכי נקט תרווייהו. ודוחק הוא מדלא מכרזינן בתרי ויתן סימן בכריכה. ונראה דכריכה לאו לסימנא נקטינן אלא שעל ידי הכריכה הוא יכול ליתן סימן במנין דלא נפלו במקום אחד אם לא שהיו כרוכין. ומכל מקום לא יכול לדקדק לקמן מכאן דמנין הוי סימן דמצי למימר דתרווייהו בעינן כדפירש בקונטרס. ואם תאמר היאך רצה לדקדק מתחלה שמעת מינה קשר הוי סימן דילמא לא נקט קשר אלא שעל ידי הקשר יכול לתת סימן במנין כדפרישית. ויש לומר דאי משום הכי לא היה לו לומר קשורין שאינן רגילות שאין דרך לקושרן אלא לכורכן ודלא כפירוש הקונטרס דקשירה שכיח טפי מכריכה. הרא"ש.

וכן כתבו התוספות שמכתיבת יד. וכתוב על זה בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות דלא היה לו לומר קשורין שאין דרך לקשרן וכו'. ואין להקשות דלימא דקא משמע לן דאפילו קשורין דוקא שלשה אבל קשירה לחודה לא מהניא. דהא לא משתמע דאדרבה משמע יותר או הא או הא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: מאי מכריז מנין. פירש רש"י ז"ל דברים כפשוטן מאי מכריז מנין שיאמר כך וכך שטרות מצאתי והלה נותן סימן הכריכה. ופרכינן מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי דבשלמא אם אינו מכריז מנין אלא שטרות מצאתי והלה יש לו לתת מנין לסימן היינו דדוקא תלתא או יותר הוי מנין סימן אבל לא שני שטרות דהא מיעוט שטרות שנים אבל השתא שהכריכה הוא הסימן ואפילו בתרי נמי הוי סימן. ואמרינן כדאמר רבינא טיבעא מכריז וכו' פירוש אלא קאמרינן דלעולם אינו מכריז מנין אלא שמכריז שטרות מצאתי והלה נותן סימן במנין אבל כריכה לא הוי סימן דהא ידיע היאך נוהגין לכרוך השטרות על הרוב ואמר בדדמי. ואם תאמר אם כן אמאי טרח תנא למיתני תכריך או אגודה. יש לומר דאלו לא מצאן זה כרוכין או אגודין לא היה המנין סימן כי מהיכן זה יודע שכולם נמצאו במקום אחד והא דקפריך תלמודא לעיל מאי איכא בין תכריך לאגודה אינו אלא לפרש לשון המשנה ולאו דנפקא מינה לענין חזרת השטרות. ומכל מקום אין זה מחוור. אבל יש לומר כי המנין הוא עיקר הסימן ואין לסמוך עליו אלא על ידי תכריך או אגודה כדאמרן ומיהו כיון דלא סגיא אלא בתכריך או אגודה בענין דלימא נמי סימן הכרך לברורי סימן המנין טפי. כן נראה לי.

ובתוספות לא הסכימו לפירוש רש"י ז"ל דכיון דלא גרסי בנוסחי אלא כדאמר רבינא משמע דלא הדרינן מן הסימן הראשון ועוד דלפירוש זה הוה ליה לתלמודא למימר אי

הכי מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי ולא אשכחן בשום נוסחא דגרסי אי הכי. לכן פירש ר"י ז"ל אמאי מכריז כלומר על איזה סימן מכריז ומה הסימן שיש לחברו לתת לו ומהדרינן מנין כלומר שהסימן הוא מנין השטרות וקא סלקא דעתין שזה היה מכריז אבידה מצאתי ומשום הכי פרכינן ומאי איריא תלתא אפילו תרי נמי ומהדרינן כדאמר רבינא טיבעא מכריז הכא נמי שטרי מכריז ומשום הכי תרי לא הוי סימן. ואף לפירוש זה יש לנו לפרש כדפרשינן לעיל דבעינן נמי סימן כריכה לסניפין בעלמא ודכולי עלמא טופסו של שטר ותורפו אינו חשוב סימן דהא אנן לא מהדרינן שטרא אלא לבעלי דבר ואינהו שפיר ידעי נוסחו של שטר. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: שמעת מינה קשר סימן. לשון שאלה הוא כלומר תאמר כי משום סימן הקשר והכרך נחזירם לו ואם כן אפילו תרי נמי. ותריץ לזה אין כאן קשר והכרך אינו סימן. אלא מאי מכריז מנין על איזה סימן הוא מכריז הלא על מנין ואכתי מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי. אמר רב פפא שטרי מכריז ומיעוט שטרי שנים לפיכך שנו שלשה ואם היה בהן קשר שנים מכריז משום קשר ולרבי שמעון בן גמליאל איכא לאקשויי מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי אלא דקאמר תנא קמא שלשה אמר איהו נמי שלשה. עד כאן.

שמעת מינה קשר סימן. הא דמייתי ברייתא ולא קאמר זה אמתניתין משום דמתניתין פשיטא דאיכא לשנויי כדמשני שלשה כרוכין ולא קשיא כולי האי אמתניתין היינו תכריך דאיכא למימר דתכריך תרי אגודה שלש. גליון.

תני רבי חייא שלשה כרוכין זה בזה וכו'. אינו מגיה הברייתא אלא מפרש דהך קשורה לאו דוקא אלא כרוכה כמו שליא קשורה בולד וכמו קשורה בו ככלב וכמו משעת הנחה ועד שעת קשירה דתפילין. הרא"ש. ורבי שמעון בן גמליאל ענין בפני עצמו קאמר ואפשר דלא פליגי רבנן עליה. אי נמי אפשר לומר דלרבנן נותן הסימן עדיף ועליה סמכינן ולרבי שמעון בן גמליאל (למשה"ג) למי שהשלשה שטרות שלו סמכינן טפי וזה דוחק. וצריך עיון. שיטה.

דילמא לקיומינהו אזיל. צריך עיון דמאי פריך דבמי נתלה שנפל מידו אי מידייהו דמלוין כשנשאום לקיים אם כן מאי משני נימא דלאחר שנתקיימו וחזרו לביתם נפל מידיהם. ואי מידא דספרא הא פריך בתר הכי. ויש לומר הא רגילות שפיר שהולכין יחד ונותנין ביד אחד מהן כשהולכין להביאם לסופר או ביד הסופר אבל לאחר שנתקיימו אין ממתינין זה לזה אלא כל אחד כשנתקיים שטרו שב לביתו. גליון.

וזה לשון הריטב"א: ודילמא לקיומינהו אזלי. פירוש ואחד היה מוליכו על ידי כולם. ופרקינן דמקויימין כל חד וחד שקיל דידיה ואזיל ואין אחד נוטל על ידי כולם. ודילמא למכתבינהו אזיל פירוש ונפלו מיד הסופר. ופרקינן בתלת ידי ספרי. והא דלא שני ליה דלא משהי איניש שטרא בי ספרא נראה לי דדוקא כשמוליכו לקיימו אינו משהה אותו אצלו לאחר שנתקיים אבל ודאי בתחלה כשאמר לסופר לכתבו מעשים בכל יום דמשהו ליה ביד הסופר כמה ימים אחר שנכתב ונחתם. ומורינו היה מפרש דבדין הוא דמצי לשנויי לא משהי איניש שטריה בי ספרא אלא דבעי תלמודא לומר בכל חדא וחדא טעמא באנפי נפשיה. עד כאן.

לא משהי איניש קיומיה בידא דספרא ומיד השליח המביאם לאחר שנתקיימו לא נפיל דראשון ראשון שמתקיים מחזירו מיד. הרא"ש.

לוה לא מקיים שטרא ולא הוה מצי לשנויי דמקיימי דאם כן תינח למאן דחייש לפרעון אבל מאן דמוקי מעשה בית דין בשטר מקויים ולא חייש לפרעון תיקשי דאם כן למה לי שלשה שלוו מן האחד בלא שום הוכחה נמי יחזיר למלוה. הרא"ש.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: מצא תכריך של שטרות או אגודה אם הם של לוה אחד שלוה משלשה מלוים והם שטרות מקויימים בבית דין יחזיר ללוה דודאי פרעינהו כולהו והיינו דנפקי כולהו מתותי ידיה באגד אחד והוא דיהב סימנין. ואם הם של שלשה שלוו מאחד וכתיבי בתלתא ידי ספרי יחזיר למלוה. ואי מידא דחד ספרא נפקא לא יחזיר דחיישינן דילמא מידא דספרא נפול בין מקיימי בין דלא מקיימי. ונראה ודאי דכל הני תלתא בבי בדקא יהבו סימנין ובתכריך של שטרות כיון שהוא מזכיר סך הממון והזמן ושם כל המלוין אין צריך סימנין בכריכתן וסימן כריכה אינו מובהק לפי שכריכת השטרות שוה בכל השטרות. ומנין מיחזי דהוי סימן כיון דמדכר שם המלוין הילכך אי קא יהיב מלוה או לוה סימן מובהק מהדרינן למאן דיהב סימנייהו וצריך עיון. עד כאן.

אם יש בהן סמפון. פירוש סמפון שובר או תנאין. ר"ח.

סמפון היוצא מתחת ידי מלוה אינו אלא כמצחק ופסול וכו'. פירוש ואלו בשטרי דעלמא אפילו דאקנייתא פשיטא. אלא אפילו בסמפון דמחילה והודאה מילתא אלימתא היא שזוכה בה חברו לאלתר באמירה בעלמא הוה סלקא דעתך דאלמלא דפרעיה לא הוה כתיב ליה כלל קמשמע לן דאינו כלום מטעמא דמפרש ואזיל וכן הלכה. הריטב"א ז"ל.

תנן ואם יש עמהם סמפונות וכו'. פירוש ועל כרחך לא מיירי בשנמצא ביד לוה דאם כן פשיטא אלא על כרחך כשנמצא ביד המלוה דאלו בשנמצא ביד אחרים פשיטא דלא מהני כלום וכדמוכח מרישא. הריטב"א ז"ל.

וכתב הגליון וזה לשונו: אם יש עמהם סמפון וכו'. לא מצי לאוקמיה במקויים דהא לא הוה קרי סמפון. והא דקאמר לקמן סמפון שיש עליו עדים יש לומר קרי ליה סמפון משום סיפא אין עליו עדים. עד כאן.

כדאמר רב ספרא וכו'. הא דלא אמר רב דבריו אמתניתין משום דקשה לו טפי אמתניתין דשבועות משום דהתם היה לו לפרש בהדיא היאך ישבע. גליון.

בשנמצא בין שטרות קרועים. פירש רש"י שנמצא שטר חוב בין שטרות קרועין ואפילו הכי אלמלא הסמפון הרי השטר קיים אבל השתא דאיכא תרתי הרי השטר בחזקת פרוע וסמפון כשר הוא. והקשו בתוספות דכיון דהשתא ולקמן בדרב ספרא בשובר איירינן הוה ליה למימר בהדיא בשנמצא השטר חוב דאלו האי לישנא דנקט שנמצא השובר משמע. ופירשו שנמצא השובר בין שטרות קרועים דודאי החוב פרוע הוא ואין המלוה צריך לו שאלו לא היה החוב פרוע אלא שהקדימו לכתוב משום דילמא אתי לוה בין השמשות היה מניחו במקום המשתמר שלא יטלנו שום אדם וגם שיהיה מזומן לו לעת הצורך. והוא הדין אם נמצא שטר החוב בין שטרות קרועים דמפסיד בחזקה זו לבדה. הריטב"א.

ור"ח פירש כפירוש רש"י וזה לשונו: שנמצא בין שטרות קרועים דמוכחא מילתא דאי לאו דפריע לא הוה יהיב ליה בין שטרות קרועים אבל בסמפון לבדו לא. עד כאן.

תא שמע נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע וכו'. ואם תאמר ומאי קא מקשה מהא והא על כרחך לא בנמצא ביד מלוה היא דאם לן בלאו הכי נמי אינו גובה באחד מהן כלל דתנן אין אחד יכול להוציא עליהן שטר חוב והכי קתני נמצא לאחד שטר של יוסף בן שמעון עלי פרוע שטרות שניהם פרועין וכדמתרץ לה אביי התם. ויש לומר דהא דמקשה מינה הכי מוקי לה במשולשין בגט ואין משולשין בשובר כפירוקיה דרב הושעיא דמוקי לה התם הכין ודקאמרינן הכא שנמצא בין שטרותיו פרועין על שתי השטרות אמרו כן וכן פירש שם ר"ש ז"ל. הרשב"א ז"ל.

וכן פירש הריטב"א דקושין הכא אליבא דרב הושעיא. והא דפרכינן סתמא אורחא דתלמודא. ועוד דפשטא דמתניתין בשנמצא ביד מלוה משמע דלישנא דשטרות של יוסף בן שמעון פרוע שחייב לי יוסף בן שמעון משמע וכדהוה סלקא דעתין התם מעיקרא. עד כאן לשונו.

הכא נמי שנמצא שטר בין שטרותיו קרועין. פירש רש"י שנמצא אחד מן השטרות. ולא נראה להר"ר יוסף דהא מוקי בפרק גט פשוט משולשין בשטר ואם כן אמאי שניהם פרועין ולא היה לנו לומר פרוע אלא על אותו שנמצא דבשלמא אי קאי אשובר ניחא דהא אינם משולשין בשובר אלא לפירוש הקונטרס דקאי אשטר קשה. ויש לומר דנמצאו שתי שטרות בין שטרותיו קרועין. תוספות חיצוניות.

וכן פירש הריטב"א וזה לשונו: בשנמצא בין שטרות קרועין. לפירוש רש"י צריך לפרש שנמצא כל אחד ואחד משטרי החוב בין שטרות קרועין שאם לא נמצא שם אלא האחד בלבד הרי חברו בחזקת שאינו פרוע ואין הסמפון הזה מועיל לגבי דידיה דהא במשולשין בגט מירי וכן פירש רש"י במקומו ולא כמו שפירש רש"י כאן. עד כאן.

שבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא וכו'. פירוש תרווייהו צריכי דלא פקדנו אבא להחזיר שטר זה. ושמא תאמר פרוע הוא שבועה שלא אמר לנו אבא שהוא פרוע. ובקונטרס לא פירש כן. תלמיד הר"פ והריטב"א ז"ל.

דף כא.

תא שמע סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו ואי בשיוצא מתחת ידי לוה פשיטא דבעי קיום אלא לאו בשיוצא מתחת ידי מלוה. תא שמע סמפון שיש עליו עדים כשר ואי ביוצא מידי לוה פשיטא דבעינן עדים אלא לאו ביוצא מידי מלוה ולגופיה אתא לאשמועינן דלא אמרינן ספרא איתרמי ליה וכתב. הראב"ד.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: סמפון שיש עליו עדים ואשתכח בידא דירתיה דמלוה אי מסהדי סהדי עליה דודאי פרעיה לאבוהון מהימני ואף על גב דהוה כתיב בשטרא הימנותא כיון דאודי קמייהו דפריע ההוא שטרא ואמר להו דליחתמו ליה תברא. כן נראה. אבל אי ליתנהו לסהדי לא חיישינן להההוא סמפון מהאי טעמא דלעיל. ואי אית בית אשארתא דדייני כשר דכולי האי לא הוה טורח מלוה אי לא הוה פריע. עד כאן.

מאי עדים עדי קיום. דמלוה לא יקיים שובר כי היכי דלוה לא מקיים שטרא. הרא"ש. והראב"ד פירש עידי קיום דאמרינן אנן ידעינן דפריעי. עד כאן.

אין עליו עדים ויוצא מתחת יד שליש. לאו שאין עליו עדים כלל קאמר דההוא פשיטא דפסול דחספא בעלמא הוא ואין מועיל שם שלישות. אלא לפי שפירשנו לעיל יתקיים בחותמיו דשיילנא להו לסהדי קאמר השתא דאם אין העדים כאן שיאמרו לנו אי פריע אי לא פריע מהימנין ליה לשליש. אי נמי לאחר שפירשנו ההיא דיש עליו עדים כשר דהיינו עדי קיום מפרשים נמי להך בעדי קיום אין עליו עדים עדי קיום קאמר. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: אין עליו עדים ביוצא מתחת ידי שליש. פירוש לאו כפשוטה דאם כן מאי הימניה לשליש אלא הכי פירושו שאין עליו עדי קיום ואפשר לקיימו ויוצא מתחת ידי שליש הרי הוא נאמן אף על פי שהוחזק בבית דין דלא מצי למקלייה והיינו דאיצטריך טעמא דהא הימניה דכיון שהפקידו אצלו בלא עדים ושטר כבר האמינו עליו כשנים ולפיכך בלא שום מיגו נאמן ואפילו הוא קרוב אהני ליה כאותה ששנינו נאמן עלי אבא. ויש לפרש אין עליו עדים כלל אלא שיוצא שטר החוב מתחת יד שליש ואומר שהשובר קיים הוא הרי זה נאמן עליו דהא הימניה וכדפרישנא. ולהאי פירושא לא היה צריך לומר אין עליו עדים שאין זה מעלה ומוריד אלא דנקטיה אגב רישא. עד כאן.

ובשיטה כתוב ואין עליו עדים. נראה לי דאין עליו עדים כלל קאמר אלא שכתוב בכתב ידו של מלוה וכיון דיוצא מתחת יד שליש ודאי השלישו בידו והימניה מלוה לשליש. וכן יוצא אחר חיתום שטרות נמי אף על פי שהוא ביד מלוה אי לאו דפריע הוא לא הוה מרע לשטריה למכתב בתוכו שובר. עד כאן.

וכן כתב הרמ"ך וזה לשונו: סמפון היוצא מתחת ידי שליש מכתיבת המלוה וחתימתו כשר דהא הימניה לשליש ויעשה בו כדברי השליש. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אין עליו עדים ויוצא מתחת ידי שליש. פירוש שהמלוה מסר שטר חובו לידו אימתי שיפרענו שליש חובו או חציו שיתן לו את השובר ההוא וכיון דאי בעי מסר ליה לשטריה כי אמר פריע הוא מהימן. אבל אם לא מסר לו שטר החוב שלישות השובר אינו כלום דמי יימר דאיהו עבדיה שליש דילמא שקרא הוא. ואיכא למימר דאפילו בשלישות השובר נמי הוי שליש דכיון דיש עליו עדים חתומים ומקיימים חתימתם הא ודאי מיד מלוה נפק ליה ליד השליש הילכך אף על גב דליכא עליה עידי פרעון שליש מהימן. עד כאן.

והרשב"א הקשה על הפירוש הראשון דאם איתא שהשטר והשובר שניהם יוצאים מתחת יד שליש מאי איריא מחמת שובר תיפוק ליה משום נאמנותו של שליש שהשטר בידו וכעובדא דסבתא דבשילהי זה בורר וכדדייק לה רבא התם להההיא מהא דסמפון היוצא מתחת ידי שליש. עד כאן.

יוצא לאחר חיתום השטרות. פירוש שיש פרעון כתוב בסוף השטר לאחר חיתום העדים הרי זה כשר ואפילו כתוב בכתב ידי לוה בלא שום עדים כלל ואפילו יש בשטר החוב נאמנות והא מטעמא דמפרש ואזיל דאי לאו דפרע לא הוה שביק למכתב הכי בשטריה. ואפילו הכי אם נמצא גדר או חתך אחר חיתום העדים שורת הדין דלא מרעיה שטרא כלל ומאן דאמר דפרעון הוה כתיב ביה עליו להביא ראיה. וכן כתב רבינו מאיר הלוי

ז"ל בתשובת שאלה וכן דעת רבינו בשם רבו רבינו הרמב"ן. הריטב"א ז"ל.
כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: סמפון היוצא לאחר חיתום שטרות סמוך לחתימת העדים ממש הרי זה כשר ואי לא פרעיה לא הוה מרע מלוה שטריה כולי האי דהא אי הוה פסיק ליה בתר הכי לא הוה קיומי לשטרי אלא בלפופי ניירא אחרינא ואיכא למיחש עליה דשטרא דילמא סמפונא הוה ביה ואיקרע.
ירושלמי ולא הביאו רבינו הגדול זצ"ל. סמפון היוצא על דייתקי יעשה מה שבסמפון שאין אדם עשוי לפגום דייתקי שלו. עד כאן.
דהא הימניה מלוה לשליש. ואם תאמר תיפוק ליה דאי בעי שליש יהיב ליה ללוה. ויש לומר כגון דאיתחזק בבי דינא כדאמרינן בסוף פרק זה בורר כיון דאיתחזק בבי דינא אי בעי קלתיה לא אמרינן פירוש שראוהו בית דין בידה קודם שאמרה פרוע הוא דשוב אינה נאמנת עליה שהיה לה מיגו קודם לכן ולא כמו שפירש הקונטרס לשם איתחזק בבי דינא מקויים דמה לי מקויים ומה לי שאינו מקויים וכן בסוף פרק מי שמת והוא שהוחזק כתב ידם בבית דין לא כמו שפירש שם בקונטרס דבקיום איירי. והא דפריך בסוף פרק זה בורר מהך ברייתא לא הוה מצי לשנויי דדילמא הכא מהימן מטעם מיגו כגון דלא איתחזק דמשמע ליה דבכל ענין איירי מדלא מפליג. ועוד מדקתני ויוצא מתחת ידי שליש ולא קתני ויוצא מתחת ידי אחר משמע דמתורת שלישות מהימן אפילו היכא דליכא מיגו. תוספות שאנ"ץ.
פרק אלו מציאות
אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז. פירוש הא מדקתני אלו מציאות שלו ולא קתני אלו מציאות שאינו חייב להכריז היינו לאשמועינן שאפילו הביא הלה עדים שנפל ממנו אין נותנין לו דכיון דדבר שאין בו סימן הוא איאושי מיאש מסתמא ונעשה הפקר.
אלו מציאות שלו. הוה ליה למימר כל דבר שאין בו סימן הרי הוא שלו דכל הני דמני ואזיל לית בהו סימן והא דפרטינהו משום דאשמועינן בכל חדא מידי, דבמעות ובפירות אשמועינן לאביי דאיידי דחשיבי או יקירי איכא יאוש מדעת, ואליבא דרבא אשמועינן דיאוש שלא מדעת שמיה יאוש. ובכריכות ברשות הרבים אשמועינן דמקום לא הוי סימן כיון דמנשתפו וסימן אחר בגופן נמי לא הוי סימן לפי שכל שהוא עשוי להדרס ברגלי אדם אינו סימן לסמוך עליו ולא קאמר אלא בדדמי. ובעגולי דבילה אשמועינן דאף על גב דהאי מכריז דבילה מצאתי ואידך אומר עגול הוא לא הוי סימן. וכן בככרות של נחתום אין סימן שבו סימן דרובה הכי איתנהו. ובחתיכות בשר אף על גב דאמר מקומן ושמן של חתיכות. ובגיזי צמר אשמועינן שאין קשירתן וכריכתן סימן. וכן בפשתן אף על גב

דאמר אניצן הן. ובלשונות קמשמע לן דצבע לא הוי סימן. הריטב"א.
וזה לשון הרשב"א: הא דקא מני הני ואזיל לאו דוקא הני בלחוד אלא כל דבר שאין בו סימן ונקט אלו לאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש לאשמועינן דאפילו הכי הרי הן של מוצא מיד דמשום דחשיבי או יקירי מידע ידע כדאיתא בגמרא. ולרבא אשמועינן מתוך יתורא דכל הני דמני ואזיל או מתוך משמעות דחדא מינייהו דיאוש שלא מדעת הוי יאוש. עד כאן.
כריכות ברשות הרבים וכו'. כתבו בתוספות למאן דאמר סימן העשוי לידרס הוי סימן וכו' ומיירי דאשכח דרך הינוח וכו'. ומהאי טעמא כי פריך בגמרא לאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש מכולה מתניתין לא פריך מכריכות דכולהו איירי דרך נפילה ולהכי פריך הא לא ידע דנפל מיניה, אבל כריכות דרך הינוח מידע ידע. הרא"ש.
מצא פירות מפוזרין. פירוש כגון תבואה וקטניות והרי אלו שלו לפי שאין בגופן סימן. וגם אין לומר שיהא מקום סימן למאן דאית ליה הכי בגמרא דמיירי שניכר שבאו כאן דרך נפילה ולא דרך הנחה ואם כן לא ידע אנה נפלו לו. וכן אין לומר מדה או מנין להוי סימן דכיון שהוא דרך נפילה הרי לא ידע מדה ומנין שהרי נפלו לו אחת הנה ואחת הנה. בגמרא איכא דמוקי לה במכנשתא דבי דרי ושבאו שם דרך הנחה אלא שהניחוה מפני הטורח. ומיירי בקב בארבע אמות ומדין אבידה מדעת בעלים נגעו בה כדאיתא בגמרא. הריצב"ש.
אמר הכותב. צריך עיון בזה שאמר וכן אין לומר מדה או מנין וכו' שאף על פי שאפשר שנפלו אחת הנה ואחת הנה גם כן אפשר שנפלו כולם במקום אחד וכיון שמצינו סימן המנין מסכים עם מה שמצא הרי ידענו שנפלו במקום אחד ויחזיר. הר"ש די וידאש.
ויש לומר דמטעם יאוש הוא. מעות מפוזרין גם כן אין סימן בגופן וכן מקום ומנין אין לומר כאן שהרי דרך נפילה באו שם ולא ידע מקומן ומניינם ולכן מתייאשים הבעלים.
כריכות ברשות הרבים. בגמרא פליגי בה רבה ורבא דרבה מוקי לה בדאית בהו סימן דהיינו הקשר שהוא משונה משאר קשרים ומשום הכי ברשות היחיד חייב להכריז אבל ברשות הרבים הרי אלו שלה לפי שהסימן עשוי להדרס ברגלי הרבים וסבירא ליה סימן העשוי להדרס לא הוי סימן והבעלים מתייאשים ממנו שסבורים שקודם שיבא ליד איש יהיה נדרס וישחת הסימן. ומקום, סבירא ליה דלא הוי סימן. ורבא סבירא ליה בגמרא דסימן העשוי לידרס הוי סימן ואין הבעלים מתייאשים מהם סבורים שקודם שיהיה נדרס ונשחת הסימן ימצאנו איש אלא הכא בשאין בהם סימן כגון שהקשר הוא שוה לאחרים אבל סבירא ליה לרבא דמקום הוי סימן ומשום הכי ברשות היחיד חייב להכריז

וכגון שניכר שבאו כאן דרך הנחה ושכחום בעליהם אבל ברשות הרבים הרי אלו שלו לפי שברגלי הרבים הם מתגלגלים ממקומן ולא ימצאו במקום שהניחום. ומנין ליכא למימר הכא דכיון שהם מתגלגלים ברגלי רבים אפשר שלא ימצאו ביחד וזה ימצא אחת וזה אחת. אי נמי דמיירי בשלא מצא כי אם אחת ואחת אינו סימן מנין ומאי כריכות כריכות דעלמא. או אפילו בשמצא שנים אין שנים סימן מנין דהא כריכות מכריז וסתם כריכות שנים כדאמרינן בשילהי פרק קמא גבי שטר.

עגולי דבילה וככרות של נחתום אלו ודאי דרך נפילה באו כאן שאין דרך להניחם ברשות הרבים ומשום הכי אין כאן סימן מנין ומקום. גם בגופן אין סימן שהרי כל העגולים והככרות שוות. מחרוזות של דגים אין כאן סימן בגופן שהרי הקשר שוה לכל הדייגים כדמפרש בגמרא בקטרא דציידי דכולהו קטרי הכי וכן אין מנין הדגים שבמחרוז סימן דמיירי במניינא דשוין דכל המחרוזות דרך לכל הציידים לעשות ממנין שוה כדאיתא בגמרא. וכתב אף על פי שאין מנין הדגים שבכל מחרוז סימן יהיה מנין המחרוזות סימן. הא אמרינן בברייתא בגמרא דמיירי בשמצאן אחת אחת אבל בשמצאן שתים שתים מנין המחרוזות הוי סימן שהרי דגים הוא מכריז ולא מחרוזות ומאי מחרוזות מחרוזות דעלמא. או יש לומר דמיירי במחרוזות הרבה וכיון דבדרך נפילה באו אין כאן סימן מנין וכי אמרינן בגמרא דבמצאן שנים שנים הוי מנין סימן רצה לומר שהמחרוזות קשורים זה בזה שנים שנים דכל שהם קשורים ודאי כאחת נפלו. והיינו דלא מקשינן בגמרא וליהוי מנין סימן בכל הני דמתניתין כי אם בדגים לפי שהם קשורים במחרוז ואפילו באו דרך נפילה יהיה סימן מנין הדגים שבכל מחרוז. עד כאן לשון הריצב"ש.

ככרות של נחתום. כל הככרות של נחתומין שוין ועשויין בדפוס אחד מה שאין כן בככרות של בעל הבית שיש לכל אחד ואחד סימן משונה מחברו לפי שאין דרך בעל הבית ללוש עיסה מרובה ואינו יכול למלא הוא לבדו תנור אחד אלא אם כן יהיו חמשה או עשרה בעלי בתים ומשום הכי צריכין סימנים משונים זה מזה אבל נחתום שאופה פת מרובה וממלא תנור אחד הוא לבדה אינו צריך לשום סימן כלל. ה"ר יהונתן.

ממדינתן. פירוש מקישורן שדרך לקשרן יחד אחר גזיזתן. כמו כיון שהותרו ראשי מדנים שלה בפרק קמא דסוכה. וכמותרי מדני דאסא דפרק במה מדליקין. וכמו התקשר מעדנות כימה. הרא"ש.

גירסת מקצת הספרים דרבי מאיר. ולא נהירא אלא סתמא היא וכיון דסתם לן רבי כוותיה הלכה כמותו ואף על פי שיש מחלוקת בצדו. וכדכתיבנא בכמה דוכתי. הריטב"א.

גמרא: **וכמה אמר רבי יצחק קב מפוזר בארבע אמות**. ומקשינן עליה אי דרך נפילה אשכחינהו אפילו יותר מקב שלו הן אי דרך הנחה אשכחינהו אפילו פחות מקב לא יגע בהן. ופריק רב עוקבא מתניתין במכנשתא דבי דרי פירוש בכיבוד הגרנות כשמכבדין הגורן בשעה שמפנין התבואה מן הגורן אם מצא כשיעור קב פירות מפוזרין בגורן ארבע אמות לא טרח איניש למכנשינהו ומפקר להו לפיכה הן שלו אבל קב בפחות מארבע אמות לא מפקר להו ולפיכך לא שקיל. רבינו חננאל.

מצא פירות מפוזרין בכמה. פירוש בכמה שיעור של פירות ובכמה שיעור שיהא שלו אמר רבי יצחק קב בארבע אמות. ופרכינן היכי דמי אי בדרך נפילה אפילו טובא נמי פירוש וקושיין אפילו לאביי וכגון דהוו פירות דיקירי דידע בהו לאלתר דהוה ליה יאוש מדעת. הריטב"א.

איכא דקשיא ליה כיון דקסבר תלמודא אי דרך הנחה אפילו בציר מהכי אי דרך נפילה אפילו טובא נמי מאי קא בעי מעיקרא וכמה. ומפרקי דרבי יצחק גופיה קאמר הכי וכמה קב בארבע אמות. וכך הם מפרשים הא דאמרינן לקמן גבי מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה ובעי בגמרא לעולם ואמר רב יהודה שלשה ימים והדר אקשי היכי דמי וכו' וכיון דקא קשיא ליה היכי דמי אמאי בעי מעיקרא וכמה אלא רב יהודה הוא דבעי ליה. וכיוצא בזה בפרק לא יחפור הכא במאי עסקינן מן הצד וכמה כמלוא רוחב חלת וכו' והלא מציץ וכו'. וכך שמעתי ודבר נכון הוא. ומכיוצא בזה מה שאמרו בפרק קמא דחגיגה עבדים מנא לן אמר רב הונא אמר קרא וכו' והדר פריך והא למה לי קרא וכו' וכן במקומות הרבה בתלמוד. וכן זו שאמרנו בפרק קמא רבה לא אמר כרבי זירא מתניתין אלימא ליה לאקשויי על דרך זו היא דמעיקרא תלמודא קאמר לה. אלא שאותה שבפרק לא יחפור אינה דומה לאלו ועיקר פירושה כך הוא דלאו בארבע אמות ניחא ליה למקשה ולא בכמלא רוחב חלון ניחא ליה אלא בשיעור בינוני כגון שני אמות וכיוצא בו. ומיהו הכא איכא למידק למה ליה לרבי יצחק לאוקמי למתניתין בקב בארבע אמות ובמכנשתא דבי דרי לוקמה בדרך נפילה ואפילו טובא. ומפרקי משום דאביי דהילכתא כוותיה לא מצי לאוקמי למתניתין אלא בהכי כדאמרינן לקמן ולהאי טעמא איכא למימר דגמרא דקא בעי וכמה במכנשתא דבי דרי מוקי לה למתניתין ועלה קא בעי וכמה ועלה אמר רבי יצחק קב בארבע אמות. ואם תאמר אי הכי היכי אקשינן אי דרך נפילה טובא נמי דמשמע דדרך נפילה הרי אלו שלו ואלו לאביי דרך נפילה לא הוו שלו. איכא למימר גמרא לא הוה ידע דעתיה דמאי דמקשה וכמה ולא דעתיה דרבי יצחק ולהכי קאמר אפילו טובא נמי דיניה בקב בארבע אמות עד שבא רב עוקבא

ולימד. דמתניתין במכנשתא דבי דרי היא לכולי עלמא בין לדעת השואל בין לדעת רבי יצחק. ויש לפרש דרבי יצחק לאו לאוקמי למתניתין במכנשתא דבי דרי בלחוד אתא אלא הכי קאמר מכנשתא דבי דרי קב בארבע אמות הרי אלו שלו ודינא אתא לאשמועינן אבל משנתנו מילתא פסיקא קתני לכל דבר שאינר דרך הנחה. וכן אתה צריך לפרש הא דאמרינך לקמן אמר רב יהודה שלשה ימים ואוקימנא בחשוכתא ובקדמתא דרב יהודה לא הוה צריך לאוקמי מתניתין בחשוכתא ובקדמתא ובשלשה ימים אלא הכי קאמר מתניתין דקתני פרה רועה בדרך אין זו אבידה לאו לעולם קאמר אלא כל זמן שנראה שמדעת בעלים עומדת שם ופעמים דשלשה ימים ולא יותר כגון בחשוכתא ובקדמתא. ויש לי לומר דהתם משום הכי מוקי בחשוכתא משום דאי ביממי פשיטא שאין זו אבידה וכן עיקר. וזו שהביא רבינו בהלכות אי דרך נפילה אפילו טובא נמי הרי אלו שלו אינו נכון לפי מה שכתבנו. ונראה לי שהוא סובר דבתר דמתרצינן בגמרא אגב יוקרייהו וחשיבותייהו הני נמי יקירי וחשיבי ולא מצטריך אביי לדרב עוקבא ויהיה נכון הפירוש האחרון שכתבנו שלא העמידו משנתנו במכנשתא דבי דרי דוקא שהרי אפילו לדעת אביי אין צריך להעמידה בכך דוקא. הרמב"ן.

וזה לשון הרשב"א: אמר רב עוקבא בר חמא הכא במכנשתא וכו'. איכא למידק למה ליה לרבי יצחק לאוקמי במכנשתא דבי דרי ובקב בארבע אמות דוקא לוקמה במציאה דעלמא ודרך נפילה ואפילו טובא נמי. ויש מי שאומר דאיצטריכא ליה משום דסבירא ליה כאביי דהלכתא כוותיה דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש והילכך מתניתין לאו במציאת דעלמא אלא במכנשתא דבי דרי דוקא דאבידה מדעת היא. ותדע לך מדאקשינן מינה לאביי ולא אשכחינן לה פיתרי אלא במכנשתא דבי דרי וכן אמר רבי יצחק לקמן אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה לתרץ אליבא דאביי.

ואם תאמר אם כן מאי קא מקשה להדיא היכי דמי אי דרך נפילה אפילו טובא נמי. יש לומר דמאן דמקשה הכין הוה סבירא ליה כרבא ואמר ליה רב עוקבא דדוקא במכנשתא דבי דרי ועל כרחך משום דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. ואינו מחוור בעיני דכיון דקיימא לן כאביי היכי הקשו בגמרא להדיא מסבריה דרבא דהאי קושיא לישנא דגמרא היא ואליבא דהלכתא איתמרה. ויש לי לומר דלטעמיה קאמר ליה דקא סלקא דעתיה דכיון דאוקימנא כקב בארבע אמות משמע משום דנתפזרו לו הוא וכרבא סבירא ליה ומשום הכי אקשי ליה אי דרך נפילה אפילו טובא דאי דרך הנחה אפילו בציר מהכי נמי לא. ויש לומר עוד דרבי יצחק לאשמועינן דינא דמכנשתא דבי דרי אתא ולומר דמשנתנו בכל אבידה קא מיירי ואפילו באבידה מדעת דהיינו מכנשתא ובשאין שם יתר מקב

בארבע אמות. ומיהו בעלמא אי דרך נפילה אפילו טובא נמי משום דכיון דיקירי מידע ידע. והא דאוקי לקמן אליבא דאביי במכנשתא היינו מקמי דידעינן ההוא טעמא דיקירי הא בתר דאיצטריך לתרוצי בעגולי דבילה ומשום דיקירי מידע ידע אף מצא פירות מפוזרין נמי לא אצטריכינן לאוקמי דוקא במכנשתא דבי דרי אלא אפילו בעלמא נמי. וכן נראה דעת הרי"ף שכתב בהלכות קושיא זו דהיכי דמי אי דרך נפילה אפילו טובא נמי ואי לא כפירוש זה למה כתב כן והלא אינה אלא כדעת רבא ואנן קיימא לן כאביי. ובזה נתכוונו דברי הרב. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: הא דאמר רבי יצחק קב בארבע אמות ורב עוקבא דמפרש לה במכנשתא דבי דרי כלומר דלאו אבידה הוא אלא משום דמפקר לה משום דקשיא למו תרתי למה לי מה לי מעות מה לי פירות. וסיפא דקתני להו באלו שחייב להכריז איידי רישא נסיב להו. אי נמי משום דקא בעי למתני במטבעות. ע"כ.

בעי רבי ירמיה חצי קב בשתי אמות מהו. פירוש בשתי אמות על ארבע דהוי פלגא דאילו שתי אמות על שתי אמות ריבעא הוא. וקבים בשמונה אמות נמי דנקט היינו בשמונה אמות על ארבע דהוה ליה כפלא דארבע אמות מרובעות. הריטב"א.

חצי קב בשתי אמות מהו. צריך עיון דמאי קמיבעיא ליה דפשיטא דהוי טעמא משום דנפיש טרחייהו דהא קב בשלש אמות דלא נפיש כולי האי טירחיה לא מיאש או יותר מקב דחשיב אלמא דתלוי בתרווייהו. וכל שכן לפירוש אחר שבתוספות דפירשו דבעי בשתי אמות על שתי אמות למה לא שאל חצי קב באמה. וגם צריך עיון למה לא כלל כל הבעיות יחד אם הדבר תלוי בנפיש טירתייהו אי בחשיבותא דכולהו שייכי בהדי הדדי ומאי אם תמצא לומר איכא הכא. מיהו לפירושא קמא שבתוספות אז הוא קל ליישב דודאי תלוי בשניהם והכי קאמר משום דנפיש טירחייהו לכך קשה לו להתחיל אבל חצי קב בשתי אמות דלא נפיש טירחייהו לא מיאש או דילמא משום דלא חשיב קב אחד לטרוח טורח כזה וכל שכן חצי קב בשתי אמות דלא חשיבי לאותו טורח ובתר הכי אם תמצא לומר משום דלא חשיבי אם כן כל שכן מצי קב כדפירשתי. מכל מקום תיבעי לך בקביים בשמונה אמות וכי נימא טעמא דקב בארבע אמות משום דנפיש טירחייהו יותר מן החשיבות אם כן כל שכן קביים בשמונה אמות או דילמא אחרי שקב אינו דבר חשוב לכך קשה לו הטורח שהוא יותר מן החשיבות אבל קביים בשמונה אמות לא יקשה לו טורח גדול כיון שהוא דבר חשוב. ולפירוש שני יש לפרש דקמיבעיא ליה קב בארבע אמות משום דנפיש טירחייהו יותר משוה הקב אבל חצי קב בשתים על שתים לא נפיש טפי או דילמא מחמת שקב אינו דבר חשוב לא יחפוץ לטרוח בזה אפילו טורח

הראוי לו ואם כן חצי קב בשתים על שתים נהי שהטורח אינו מגיע לחצי הטורח של קב לפי חלק המגיע מכל מקום כיון שתלוי בחשיבות והחשיבות מגיע לחצי חשיבות קב מיאש גם כשהטורח מגיע לחצי הטורח כדפירשתי. ואם תמצא לומר משום דקב אינו דבר חשוב לא יטריח טורח הראוי לו וממילא חצי קב בשתי אמות כדפירשתי. אכתי תיבעי וכי נימא בשביל שהטורח גדול קשה לו לטרוח אפילו טורח הראוי לו אם כן כל שכן קביים בשמונה אמות על שמונה אמות אף על פי שהחשיבות כפלים גם הטורח לפי חלק המגיע או דילמא אינו מניח בשביל הטורח אחרי שראוי לו אך אינו בשביל שקב אינו דבר חשוב אינו חפץ אפילו טורח הראוי לו אבל קביים בשמונה אמות שהוא דבר חשוב יטרח אפילו טורח שאינו ראוי לו. ואם תמצא לומר בקביים בשמונה אמות אחרי שהחשיבות כפלים טרח טורח כפלים אכתי תיבעי בקב שומשמין שהטורח יותר מן החשיבות יותר מכפלים. ואם תמצא לומר כיון שהטורח יותר מכפלים מפקר להו אם כן בקב תמרי שהטורח פחות מחצי טורח קב בארבע אמות והחשיבות הרבה פחות מחציו. גליון.

בציר מהכי טרח איניש וכו'. פירוש בבציר מהכי כגון בשלש אמות אי נמי טורח בציר מהכי טרח איניש על קב והוא הדין טורח זה על יותר מקב אבל טורח גדול על יותר וטורח קטן על מעט כשהולכין בערך בעיא הוית בסמוך ולא איפשיטא. אבל לעולם אם אינם הולכים בערך כגון קביים בשש אמות או חצי קב באמה וכן במינים כגון קב שומשמין בשתי אמות או בחמש או חצי קב שומשמין בארבע וכן כל המינים נראה דמילתא דפשיטא היא דכשאינם בערך הולכין אחר הערך הגדול. פירוש אם ערך השבח גדול או ערך הטורח גדול ולזה לא שאלו אלא כשהם הולכים בערך ואף על גב דלשון הגמרא בפירוש צדדי הבעיות לא הוה משמע הכי אלא שהכל הולך אחר השבח ואם ירבה הטורח כפלי כפלים או הכל הולך אחר הטורח ואם ירבה השבח כפלי כפלים מכל מקום נראה לי שאין הדבר כן ולכן לא נשאלו אלא בערך ובצמצום שלא נפסיד הערכים מכל וכל דודאי לא עלה על הדעת שקב חסר קורטוב באמה ליהוי הפקר ולא קביים בחמש אמות. זה נראה לי. וכן נראה מבין ריסי רש"י. ודוק ותשכח. שיטה.

וזה לשון הרשב"א: קב שומשמין בארבע אמות וכו'. קב תמרי מהו וכו' תמיה לי כל הני למה לי הא עיקר בעיא לכולהו אינו אלא אי טעמא משום דנפיש טירחיה אי משום דלא חשיב ואי פשטת חדא מיניה איפשיטו להו כולהו וכרוכל ליבעי וליזיל. ויש לומר דלאו כולהו בחד בי מדרשא איתמרו אלא כל חד וחד בעי חד מינייהו בבי מדרשא ואתא רב אשי וסדרן כולהו הכא. והרבה כיוצא בהך בתלמוד. ואי נמי אפשר דאיכא

קצת טעמא בהדה דליכא באידך דאפילו תמצא לומר דטעמא משום דלא חשיבי וקב שומשמין חשיבי אפילו הכי כיון דאיכא טירחא יתירה אפקורי מפקר להו או דילמא כולה מילתא בחשיבותא תליא וכיון דחשיבי אף על גב דאיכא טירחא יתירה לא מפקר להו וקב תמרי ורמוני אף על גב דלא חשיבי כיון דליכא טירחא אלא מעט לא מפקר להו או דילמא כולה בחשיבותא תליא וכיון דלא חשיבי. אפילו ליכא אלא טירחא זוטרתא מפקר להו. עד כאן.

דף כא:

איתמר יאוש שלא מדעת. פירוש שמצאו לאלתר קודם שידעו הבעלים באבידה ואלו ידעו היו מתיאשים ממנו. אביי אמר לא הוי יאוש. פירוש ואם נטלו קודם שידעו בו הבעלים לא זכה בו וכשיביאו הבעלים עדים חייב ליתן להם ואף על פי שנתייאשו לבסוף. הריטב"א.

כתב הראב"ד וזה לשונו: הך פלוגתא דאביי ורבא ביאוש שלא מדעת קשיא לי דשייכא ליה ברירה ואין ברירה ולפלגי בעלמא אלא שיש למבין להפליגו מענין ברירה. איכא למידק דאכתי איצטרכינן למימר איגלאי מילתא דמעיקרא הוה ניחא ליה ביפות. ולא היא דגלויי מילתא הוא דהאי גברא עין יפה הואו וביפות הוא תורם. עד כאן.

בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר. תימה מה ענין זה למחלוקתם דאביי ורבא דפליגי ביאוש שלא מדעת דהא זוטו של ים יאוש מדעת הוא דהא ידע ליה. יש לומר דרבותא אתא לאשמועינן דכהאי גוונא אפילו אביי מודה באינה מצויה דמדאורייתא דהוי יאוש ומיהו גבי יש בו סימן יש לומר דהכי קאמרן ואף על גב דשמעינן דיאוש לבסוף כשנודע לו מיד איאש מהו דתימא אלו הוה ידע ליה לא הוה מיאש קמשמע לן. תלמיד הר"ף.

זוטו של ים ושלוליתו של נהר. משמע כשאינו יכול להציל אפילו על ידי הדחק וזו היא הנקראת אבודה ממנו ומכל אדם ואפילו עומד וצווח וכל שכן בלא יודעים דלאו מתורת יאוש נגעו בה אלא מגזירת הכתוב. זה נראה לי. שיטה.

זוטו של ים פירש בקרקעית ובשלולית הנהר פירש בתוך הנהר מקום שמי גשמים שוללין והוא מקום שטיפתו. רעח. והרמ"ך פירש בזוטו של ים שהוא חבור מי הנהר עם מי הים והים סוער שם. עד כאן.

זוטו של ים וכו'. מסתברא דהפקר גמור הוא ואפילו מרדף אחריהם ואפילו אמר בפירוש לא מייאשנא אפילו הכי שריא דרחמנא אפקריה. ואף על גב דאמרינן לקמן ההוא גברא דאשכח ארבעה זוזי דציירי בסדין ושדו בנהר בירן אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל אכריז

והא זוטו של ים הוא ושנינן שאני נהר בירן דישראל כרו ליה וישראל סכרי ליה כיון דישראל סכרי ליה אימר מישראל נפל כיון דישראל כרו ליה לא מיאש דאלמא זוטו של ים משום יאוש בעלים הוא. לא היא דהכי קאמר לית ליה ליאושי. ונוסחאי דוקאני לא גרסי ליה אלא הכי גרסי שאני נהר בירן דישראל סכרי ליה וישראל כרו ליה ותו לא כלומר וכיון שכן אינה אבודה ממנו ומכל אדם הילכך בכי הא לא אפקר רחמנא. והא נמי דאמרינן לקמן אמר רבא מאן דחזיא לחבריה דנפל מיניה זוזא בחלתא ואשכחיה ושקליה לא מחויב לאהדורי ואף על גב דאייתי ארבילא וקא מארביל הכי קאמר כי היכי דנפל מינאי נפיל מאיניש אחרינא וכו' דאלמא אלו אמר בהדיא על דידי מהדרנא ולא אייאשי מיניה חייב לאהדורי ואף על גב דחלתא כזוטו של ים הוא. לא היא דחלתא ודאי סתמיה כזוטו של ים הוא ומשום הכי לא מיחייב לאהדוריה אבל לאו כזוטו של ים הוא לגמרי משום דהא אפשר לארבולי וזימנין דמשכח ליה והילכך כל היכא דשמעינן דלא אייאש לא הוה ליה כזוטו ומיחייב לאהדורי אבל זוטו של ים אבודה היא לגמרי ומשעת נפילתו הויא הפקר גמור כן נראה לי. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הר"ש דוידש ז"ל: הא דמורי ובא הרשב"א ז"ל בהיתר לעלמא הנפול בזוטו של ים או שלוליתו של נהר. יש מה שהייתי אני דן בו להחמיר ומטעמיה ואפשר שלזה נתכוון והיינו כשהיה האבידה או הנפילה בהיות בעליה בספינה והיא יושבת ודרך הספנים שנכנסין ויוצאין ממנה על ידי דוגיות קטנות שאם הדבר שנפל בים הוא דבר צף על פני המים בזה ודאי אינו מותר לזולת בעליו וכן אנו רואין בזה מעשים בכל יום שנופלים מן הספינה כשהיה בנמל דברים כאלה ונכנסים אחריהם בדוגיות קטנות ומצילים אותם. ואפשר דאף אם מה שנפל הוא דבר שנשקע בקרקע הים כיון שהספינה בנמל ודרך בני אדם להשתדל ולהוציאה משם על ידי תחבולות שאינו מותר לזולת בעליו בשלא הלכה הספינה משם ובעליו ומה אבל אפילו הלכה אם נשארו הבעלים לבקש אחריה אינה מותרת כלל לזולתם וכן נראה מלשון מרדף שאמרה שהוא כשהולך בעל האבידה לבקש מה שהים מוליך בזוטו או הנהר בשלוליתה אבל העומד היינו כשאר כל האבידות ואסור לזולת הבעלים כן נראה לי. עד כאן.

ורבא אמר הוי יאוש כיון דלכי ידע לא סגי דלא מייאש פירוש ואפילו לא נתייאש לבסוף כלל דכיון דלית בה סימן כאבודה ממנו ומכל אדם דמי וכל היכא דאמרינן דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש או בדבר שאין בו סימן לאביי או בדבר שיש בו סימן לכולי עלמא אף על גב דאייאש לבסוף לא מהני ואפילו למאן דאמר בעלמא דיאוש כדי (לא קשיא) שאני הכא שנטלה בתורת גזל וכיון שבשעת נטילה לא זכה הרי ידו כיד הבעלים וכנפקד

שלהם שאין יאוש מועיל בו והיינו דאמרינן לעיל דכי אתי באיסורא אתא לידיה ולאו באיסורא ממש שהרי לא נתכוון לגזול וחייב הוא ליטלה כיון שיש בה סימן אלא בשעת איסורא קאמרינן כלומר דכי אתא לידיה ברשות בעלים קיימא וכנוטל מידם דמי וזה ברור. וכן פירש ר"י. הריטב"א.

ואמאי והא לא מייאש וכו'. פירוש והא דאקשינן לעיל אי דרך נפילה אפילו טובא נמי הכי פירושה אי משום דרך נפילה קאמר דהוי הפקר וכגון דידעי דנפל או דסבירא ליה דיאוש שלא מדעת הוי יאוש אפילו טובא נמי כי למעלה לא בא לדקדק על ענין ההיתר ואם יאוש שלא מדעת או בידיעה אלא דקאמר כיון דטעמא משום שהם דרך נפילה ואין בו סימן מה לי מעט מה לי הרבה. ומתניתין לא קשיא דאפשר דלשון מפוזרות רצה לומר דרך נפילה בין מעט בין הרבה והשואל אינו כשואל אלא כמברר דעתו של רבי יצחק. או אפשר שהשואל היה יודע מסברת רבי יצחק והיה יודע דבמכנשתא דבי דרי עסקינן ותלמודא דלא ידע זה עד שפירשה מר עוקבא ולהכי אקשינן אפילו טובא נמי אבל השתא בא להקשות לעיקר מתניתין דמשמע דמפוזרות היינו דרך נפילה ומשום שאין בו סימן ומדקאמר סתמא הרי אלו שלו משמע בכל ענין אפילו מצאם קודם ידיעת הבעלים ולא הוי יאוש מדעת ואפילו הכי משמע ממתניתין דהוי יאוש ואקשי לאביי כי היכי דאקשי מכל אינך דאקשי בסמוך. ומכל מקום קצת קשה בין לשואל בכמה בין לרבי יצחק בין למר עוקבא ולתנא דמתניתין לפי דבריהם כיון שנשנו יחד פירות מפוזרין ומעות מפוזרות ודאי לא תלו בכמות שלהם ולא בכמות הפיזור וכמו שנראה בסמוך אלא להיותן דרך נפילה וליכא סימן פירות נמי אמאי לא פירושן שוה לפירוש מעות ולמה לא נשנו בהאי גוונא ונשנו בסגנון לעצמן. ואפשר להביא מכאן ראיה דהלכתא כאביי דמדתנן סתם פירות אף על גב דלא חשיבי ולא יקירי לא יכלי לאוקמה בנפילה דהוי יאוש שלא מדעת ותנא נמי מילתא דפסיקא קתני שהיא שוה בכל הפירות ובלבד שיהא שיעור לכל אחד בעצמו כפי חשיבותו וכפי טורחה ואם לא נתברר בגמרא אלא במצוי והידוע והשאר נשאר לחכמים ואם נסתפקו בו קצת כמו שתראה בבעיות הני מילי כשהולכים קצת בערך אבל ודאי מודו כדפרשינן לעיל דלכל מין יש שיעור בחשיבות וטורח שהוא בהפקר זה. שיטה.

הא אמר רב עוקבא במכנשתא דבי דרי עסקינן. פירוש לרווחא דמילתא נקט הכי דבלאו הכי מצי לאוקמה בדרך נפילה ואפילו טובא ובפירות דיקירי. הריטב"א ז"ל.

כיון דיקירי מידע ידיע. אעיגולי דבילה וככרות של נחתום הוה מצי לשנויי כדמשני לקמן אקציעות כיון דמידי דמיכל הוא אגב דמחשבי משמושי ממשמש בהו אלא איצטריך ליה טעמא דיקירי משום אחריני כגון גיזי צמר ואניצי פשתן. הרא"ש.

וזה לשון הר"ן: הא דלא אקשי ליה מחתיכות של בשר וגיזי צמר ואניצי פשתן אפשר דהני נמי יקירי ובכלל פירכא קמייתא וכפירוקא איתנהו להו וכו'. עד כאן.

וכתב הרמב"ן אבל לשונות של ארגמן לא משמע ליה דיקירי אי נמי משום דידע דאפשר לאוקמי כדרבי יצחק אקשי ליה לידע אי ניחא ליה בדרבי יצחק ולומר דאפילו בלשון אחד של ארגמן דלא יקיר נמי הרי הוא שלו או דילמא דוקא בדיקירי. וכן דרך התלמוד במקומות רבות.

תא שמע המוצא מעות וכו'. ואף על גב דהני בצרורין כדאוקימנא בפירקין לקמן דאי מפוזרין למה לי רבים מצויין שם ואמרינן לעיל דבדבר שיש בו סימן דכולי עלמא לא פליגי דלא הוי יאוש ואף על גב דשמעינן דאיאש לבסוף אפילו הכי שפיר קא מקשה הכי מינה דהכא כיון דהרבים מצויין שם ודאי לכי ידע מייאש והוה ליה כדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן ובמקום שאין הרבים מצויין שם לכי ידע לא עביד ליאושי דמימר אמר איניש מעליא משכח ומהדר לי ואף על גב דשמעינן דאייאש לבסוף השתא הוא דאייאש. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: והא דאקשינן מהמוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות משמע לפום סוגיא דלאביי בלחוד פריך. וקשיא לי טובא דהא ההיא בדבר שיש בו סימן הוא דלא הוי יאוש ואפילו לרבא כדאיתא לעיל. ועוד דהא רבנן פליגי עליה דסבירי להו דחייב להכריז ואדמותיב מדרבי שמעון ליסייעיה מדרבנן. ויש לומר דטעמא דהא מתניתא משום דכל דבר הנופל במקום שהרבים מצויים הבעלים מתיאשים ממנו כאלו אין בו סימן וכמה דלא ידעי הוה להו כיאוש שלא מדעת בדבר שאין בו סימן ורבנן דאמרי חייב להכריז משום דסבירי להו דכיון שיש בו סימן אין הבעלים מתיאשים ממנו מן הסתם הילכך אפילו מתיאש לבסוף הוה ליה יאוש שלא מדעת בדבר שיש בו סימן דבאיסורא אתא לידיה. כך תירץ רבינו. עד כאן.

כתוב בתוספות. ורבי יצחק נמי אמאי לא אמר למילתיה אמתניתין. ושמעתי שלא אמרה רבי יצחק כן בפירוש אלא לקמן מפיק ליה מקרא דוצרת הכסף בידך אף על פי שצרור יהא בידך. גליון בתוך תוספות שאנץ.

עוד כתבו בתוספות דברייתא אלימא ליה לאקשויי. פירוש מדקאמר שרבים מצויים שם משמע דאיירי בכל ענין אפילו יש בהן סימן וטעמא כדמפרש לקמן דתלינן ברוב גוים

או באינשי דלא מעלו כי בזה מסופק לקמן בספר.
ולקמן מקשים תוספות אי איירי ברוב גוים אם כן למה נקט מפני שהבעלים מתייאשים תיפוק ליה דאימור מגוים נפל כיון דאזלינן בתר רובא. ומתרצים דנקטיה לאשמועינן דאפילו מה שנפל מישראל הרי שלו שהאובד מתייאש כדאיתא לקמן בתוספות וכיון דאיירי בראה שנפל מישראל אם כן איירי שמצאו תיכף לנפילה אבל מתניתין איכא לאוקמי שהיו מונחין שם זמן ארוך או שמא אפילו מספק אית לן למימר הכי כי הוא רגילות ואין לנו לחוש מספק שמא מיד לאלתר נפל. אי נמי יש לפרש לפי הפשט דמתניתין איכא לאוקמי שהוא זמן ארוך שנפלו אבל ברייתא כי היכי דמוכח לקמן דאיירי בכל ענין אפילו יש בו סימן איירי נמי בכל ענין אפילו עודו בבית. גליון.
אמר רבי יצחק אדם עשוי למשמש בכיסו. הא איפרוכא ואיפריקא מעיקרא אלא שרב אשי רצה לסדר מעיקרא הקושיות שהוקשו מן המשנה ולאו בהדדי איתמרו הני פירכא בי מדרשא והרבה כיוצא בזה. הריטב"א ז"ל.
סבי דאזלי אתיגרא. פירוש זקנים תשושי כח שמהלכים במשענות בידם דכיון שאין בהם כח להלך הרבה בשדה שיכנסו בה ללקט לא יניחו אחריהם כלום. רבינו חננאל.
כיון דאיכא עניים הכא הנך מעיקרא וכו'. ואם תאמר אם כן עניים דאתו מדוכתא לדוכתא אמאי מותרין בלקט. יש לומר דכל דאתי מקמי נמושות ראיה הוא דלא אייאש מעיקרא. הריטב"א ז"ל.
תא שמע מצא קציצות בדרך. קציצות משורש קצה כמו גרוגרות המוקצות במוקצה ליבש אותם. הראב"ד.
ופטורות מן המעשר. דסתמא עדיין לא באו לידי גורן ואף על גב דעביד בהו גורן לבסוף פטורות לעולם משום דמן ההפקר זכה בהן והפקר פטור מן המעשר. הרשב"א ז"ל.
ורבינו חננאל ז"ל פירש וזה לשונו פטורות מן המעשר דאינו נשמר ותנן כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל ונשמר וכו'. ע"כ.
בזתים ובחרובין אסורין. אלמא אף על גב דלית בהו סימן אסורין וקא סלקא דעתיה השתא דלא עבידי דנתרי ותאנה עבידא דנתרא והילכך תאנה יאושי מייאש מינה מעיקרא וזתים וחרובין דלא ידע דאייאש אסורין משום גזל ופרקינן דזתים וחרובין נמי עבידי דנתרי ולכולי עלמא איכא יאוש אלא משום דחזותו מוכיח עליו. וקושטא קא מתרץ דרבי אבהו דמקמי דרבא טובא לא משני לפרוקי אליבא דרבא.
תאנה עם נפילתה נמאסת. וקשה לי אם כן מאי נוטה לדרך דקאמר אפילו בתוך הגנה נמי. ויש לומר דהכי קאמר כיון דידע דנתרי ונמאסת עם נפילתה אף הוא מייאש מינה

דאמר מאן דמשכח לה לא מהדר לה ואף על גב דחזותיה מוכיח עליו דמימר אמר דבעלים מייאשי מינה אבל כשהוא בתוך גנתו לא מייאש מינה דמאן עייל לתמן. הרשב"א ז"ל.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: אלא סיפא לרבא קשיא. פירוש דהא סתם זתים וחרובין לא ידיע דנתרי ואף על גב דלכל ידעי בעליו מתיאשי מפני שאין בו סימן הוה ליה השתא יאוש שלא מדעת. אמר רבי אבהו שאני זתים הואיל וחזותו מוכיח עליו פירוש וכיון דכן אפילו תימא דידעי בעלים היכא דנתרי מסתמא לא מיאשי מינייהו דחשבינן להו כדבר שיש בו סימן דחזותו מוכיח עליהן שהן שלו וליכא דנגע בהו. ולא דמי לאבידא שאין בה סימן דאף על גב דחזא המוצא ממאן נפל שהיא שלו. דהתם בעל האבידה אינו יידע שידעו המוצאין שהיא שלו כי היכי דליאשו. אי הכי תאנה נמי פירוש ולא מצי לשנויי דשאני תאנה דידיע דנתרא דהא אי טעמא דחזותו מוכיח עליהן טעמא הוא אפילו ידעי דנתרי נמי מהני וכדפרישנא. תו ראיה לפירושנו.
אמר רב פפא תאנה נמי עם נפילתה נמאסת פירוש ומשום הכי בעלים גופייהו אפקורי מפקרי לה כשהיא נוטה לדרך דאלו בתוך הגנה לית להו לאיאושי דמאן עייל התם וכן פירש רש"י. ויש נוסחאות דגרסי תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידיע כלומר דלא ידיע אם נפל מן האילן אם הפילוה שם לדעת ואפקרוה והכל ענין אחד. עד כאן לשון הריטב"א ז"ל.
וזה לשון הראב"ד ז"ל: שאני זית הואיל וחזותו מוכיח עליון שאינן נופלין לרחוק אלא תחתיהן ולפיכך אסורין דלא קא מיאש וכן חרובין. אי הכי תאנה נמי הרי תחתיהן הן נופלות ולמה הוא מתייאש מהן. תאנה עם נפילתה נמאסת. חזותו מוכיח עליו לרבותא נקטיה דאפילו נתרי למרחוק או שיש זתים אחרים בסמוך דאי בנמצאת תחתיה כדתנן בתאנה בלא חזותו המקום מוכיח. והשתא אתי שפיר דתאנה אפילו תחתיה הוי הפקר משום מאיסות ולא משום חסרון חזותה כמו שנמצא בקצת ספרים דסוף סוף תחתיה תנן והמקום הוי מוכיח להם לגירסת רש"י ולא ידיע וזתים אפילו נתרי למרחוק דחזותו מוכיח ולא אייאש אפילו לאחר ידיעה. שיטה. עד כאן.
וזה לשון הרא"ש ז"ל: תאנה נמי מידע ידיע דנתרא. ואם תאמר היכי דמי אי תלינן הנך תאנים בתר רובא דעלמא ומעוברי דרכים נפלי אם כן מאי קאמר מידע ידיע דנתרא הא לא תלינן להו בתר תאנה משום דתחתיה נמצאו אם כן לא מיאשי בעלים. ויש לומר דלעולם תלינן להו בתר תאנה והיינו טעמא דמייאשי בעלים משום דסברי כולי עלמא לאו דינא גמירי ומאן דאשכח תלי ברובא ושקיל.
ובמסקנא דשנינן לרבא דזית זיתו מוכיח עליה לא מייאשי בעלים בזתים משום דסברי

דמאן דמשכח יתלה דמזית זה נפלו ולא מרובא דעלמא אבל בתאנה תלינן ברובא דעלמא משום דליכא הוכחת חזותו דעם נפילתה נמסית פירוש מסמסת ומשתברת ואין ניכר בה מראית שאר התאנים שבתאנה כי ההיא דבריה חולין ורילמא סימנא הוה ליה בגווה ושני דמסמס לה מסמוסי עד כאן. ולא גרסינן נמאסת דמשמע דמחמת כן מפקירה. תוספות שאנץ.

וזה לשון תלמידי הר"פ ז"ל: מידע ידיע דנתרא. ואם תאמר מה בכך מכל מקום היא שלו כי נתרה. ופירש הקונטרס דמרייהו יאושי מייאש מינה משום שקצים ורמשים. ולא נראה דמה משני בזתים ובחרובים הואיל וחזותו מוכיח עליו מכל מקום מייאש מינייהו משום שקצים ורמשים אלא ודאי מירי דליכא חששא דשקצים ורמשים כגון דאיכא גדר. לכן נראה לי מידע ידיע דנתרא ואייאש מינה משום עוברי דרכים שיקחוה. ואם תאמר תיפוק ליה דמותרת משום דיש לתלות דשל עוברי דרכים הם שנפלה מהם. ויש לומר דמיירי דנמצאת תחת התאנה ואם כן מוכח שמן התאנה נתרה. ואם תאמר תיפוק ליה דעוברי דרכים לא יקחוה כיון דחזו לה תחת התאנה ויש לתלות באילן. יש לומר דמשום הכי לא פרשי מינה דכולי עלמא לאו דינא גמירי. ואם תאמר אי הכי זית וחרובין נמי. יש לומר דבהא ודאי גמירי דחזותו מוכיח עליו. תאנה עם נפילתה נמאסת הכי גרס רש"י נמוסת כשנופלת ואפקורי מפקר לה ולא גרס דלא ידע לה. ולא נראה דכמה ספרים גרסי ליה ויש לומר דלאו מטעם הפקר אלא מטעם יאוש שנתייאש בו והכי גרסינן תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידע שמן האילן היא ומייאש מינה. עד כאן.

דף כב.

וכן ירדן שנטל וכו'. פירש בירושלמי לענין קדושת הארץ שהירדן היה מפסיק בין ארץ ישראל לארץ העמים ואחד מן הגבולות הוא הירדן כדכתיב הירדן וגבול ומשום הכי קאמר הכא שאלו נטל הירדן מארץ העמים והרחיב גבול הארץ הרי מה שנתן והרחיב לארץ ישראל בקדושת הארץ ואם נמשך אצל הארץ ונתן לארץ העמים על חוץ לארץ יחשב שהכתוב תלה גבול הארץ בירדן כדכתיב הירדן וגבול והשתא ירדן דנקט דוקא. וכן מוכיח בפרק בתרא דערכין דרבי אמי אמר התם דירדן והוא הדין לשאר נהרות ואקשו עליה אי הכי ליתני נהר. ולפי זה לא גרסינן לקמן בשלמא גזלן וירדן אלא הכי גרסינן בשלמא גזלן דהא קא חזו ליה דירדן לאו מההוא ענייני הוא כלל. הרשב"א והרא"ש. ודייקא נמי מדכתיב ברובא דנוסחאי הא קא חזו ליה ולא קאמרינן להו אלמא לא גרסינן ירדן. הרמב"ן.

בשלמא גזלן וירדן וכו'. נראה לי דלא גרסינן ירדן דמנא לן דידע אי בעי ידיעה אלא ודאי ירדן לכולי עלמא לא בעי ידיעה דהוי כעין שלוליתו של נהר דשרייה רחמנא וכשאינו יכול להציל כלל דאז היא אבודה ממנו ומכל אדם ולאו מתורת יאוש נגעו בה וכדפרשינן לעיל ואי נמי גרסינן לה הוי בענין שהיה יכול להציל על ידי הדחק והכי קאמר בשלמא ירדן אפשר דידע ליה ובהכי מיירי או דסתם ירדן יש לו קול ומדלא מציל מיד אייאש וכדלקמן גזלן הא ידע ליה בודאי אלא גנב הא לא ידע ליה כיון דקרי ליה גנב. שיטה.

והריטב"א כתב וזה לשונו: והנכון כמו שפירש בירושלמי דהא לענין קדושת ארץ ישראל היא. שהירדן מתחומי ארץ ישראל והכתוב תלה התחום בו והא דאמרינן בסמוך בשלמא גזלן וירדן גזלן נקטיה בדוקא וירדן באשגרת לישן דהאי ירדן לאו מההוא עניינא הוא כלל והכי קאמר בשלמא גזלן הוי דומיא דירדן בהא משום דהא קא חזא ליה ואיכא יאוש מדעת אלא גנב הא לא קא חזי ליה ויאוש שלא מדעת הוא וקשיא לאביי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: תא שמע הגנב שנטל מזה ונתן לזה וכן גזלן וכו'. וכן ירדן.

בירושלמי מפרש על נחל ירדן ממש כי הוא תחום בין ארץ ישראל לארץ סיחון ועוג ופעמים שהוא מתפשט והולך דרך אחרת ומניח את מקומו ומרחיב את הגבול לאחר וממעט לאחד. מה שנטל נטל ומה שנתן נתן. והגבול תלוי בו משום דכתיב הירדן וגבול ואיידי דתנא בהנך מה שנטל נטל וכו' תנא נמי הך בהדייהו. עד כאן. וכן כתב הר"ן דאיידי דקתני בגנב וגזלן מה שנטל נטל ומה שנתן נתן תנא נמי דירדן בהדייהו דדמי להו למילתיה בהכי ולאו משום דבחדא גוונא מיתנו. עד כאן.

ואיכא דקשיא ליה הכא אמאי לא אקשי מההיא דאפליגו רבי שמעון ורבנן בעורות של גנב דרבנן סברי מחשבה מטמאתן דסתם גניבה יאוש בעלים היא ורבי שמעון לא סבר הכי אלמא לרבנן יאוש שלא מדעת הוי יאוש.

ולאו קושיא דהתם בשנגנבו מביתו וחשב עליהם לאחר זמן מרובה. שבודאי ידעו בעלים דנגנב ונתייאשו אבל הכא מדקתני נטל מזה ונתן לזה קשיא לן דמשמע שלא נשתהה בידו הגניבה אלא שנטל מזה ונתן לזה מיד. והוי יודע דהא מני רבי שמעון היא למאי דאוקימנא בליסטים מזויין ולמאי דקא סלקא דעתין מעיקרא הא מני רבי היא דאמר גנב הרי הוא כגזלן וקיימא לן בגזלן כרבי שמעון כדאיתא בפרק הגוזל בתרא. הרמב"ן.

שטף נהר וכו'. רש"י גריס מפני שנתייאשו וכל פירוש שלו הוא כמו התוספות אלא שהגירסא משתנה משום שרש"י הילך לשיטתו שכל שטיפת נהר יש לו קול ולכך אין יכול לגרוס אם נתייאשו דלעולם מתייאשים בשאין מרדפין. וצריך לומר הא סתמא

פירוש בעלמא בלא שטיפת נהר וכי משני ביכול להציל פירוש ביש בו סימן ולכך בעלמא כי האי גוונא חייב להחזיר ולכך מקשה על פירוש רש"י כמו שנפרש בעזרת השם. והתוספות גורסים אם נתייאשו. כתוב בתוספות ועל זה לא היה אומר הא סתמא וכו' מה שלא הביא ראיה מן הסיפא דקאמר בהדיא היו בעלים מרדפים וכו' דהייתי יכול לדחוק ולומר דאפילו זוטו של ים כל זמן שרודף אחריו לא מייאש וקרא דמיעט זוטו של ים היינו סתמא ואף על פי שאין האמת כן מכל מקום לא הוי ראיה ברורה מסיפא. עוד כתוב בתוספות ואפילו אומרים שאינם מתייאשים אין בכך כלום. פירש כן דאם לא כן מנא ליה לדקדק הא סתמא דנימא דבא לדקדק רק אמרו אין אנו מתייאשים. ולפי האמת אין להקשות דנימא דבא לדקדק זה בלא סתמא יש לומר דאם כן מאי איריא סיפא בעלים מרדפים לימא אמרו אין אנו מתייאשים דהוי רבותא טפי.

עוד כתוב בתוספות ומשני ביכול להציל וכו'. והא דקאמר אם נתייאשו היינו הפירוש אם אמרו אנו מתיאשים ולאפוקי אם שתקו אבל רש"י דגריס מפני שנתייאשה לדידיה הקשו התוספות לקמן. עוד כתוב בתוספות דילמא אם נתייאשו אתי לאפוקי היו שם ורדפו וכו' אף על פי שזה הוא בסיפא דרך לומר בסיפא בהדיא מאי דאתי מדיוקא דרישא לכך מתרצים דלא ליתני ייתורא דרישא בשביל דיוקא כיון דמסיפא ידעינן ליה בפירוש.

עוד כתוב בתוספות ואין להקשות דנידוק מסיפא איפכא וכו'. ואין להקשות אם כן קשיא רישא לסיפא ונימא נעשה ועוד קשה אם נדוק איפכא הא סתמא הרי אלו שלו אם כן יקשה דלשתוק מייתורא דרישא וליתני סתמא שטף נהר קוריו עציו ואבניו הרי אלו שלו כמו שפירש תוספות תחילה. ויש לומר אין הכי נמי כך מקשים תוספות מאי אמרת אי דייקת טיפא אם כן ליתני רישא סתמא הרי אלו שלו גם עתה כי אתית למידק מרישא הא סתמא חייב להחזיר אם כן ליתני רישא סתמא הרי אלו שלו ואם לאו חייב להחזיר דהוי סיפא סתמא וממילא רישא דקאמר אם נתייאשו היינו מפרשים על המסתבר דהיינו היו שם ולא רדפו אנן סהדי שמתייאשים וכיון דסוף סוף אי דייקת מרישא קא סתמא לא אז קשה דליתני בסיפא בסתם חייב להחזיר ואי דייקת מסיפא הא סתמא הרי אלו שלו מדקדק דליתני רישא בסתם הרי אלו שלו אז טוב לומר דסיפא דוקא שבא לדקדק ולפרש אם נתייאשו דהיינו הפירוש איך שנוכל לתלות ולומר בשום ענין שנתייאשה דהא סוף סוף לא ידעינן דיוקא דרישא היאך הוא אלא מכח סיפא דהא אי לאו סיפא הוה אמינא דאם נתייאשו היינו אפילו סתמא ואתא לאפוקי רק מרדפין כך נאמר עדיין כדי שלא יקשה אם באת לדקדק מרישא הא סתמא לא אם כן ניתני בסיפא בסתם אם נתייאשו הרי אלו שלו ואם לאו חייב להחזיר כדפירשתי דאז היה משמע סיפא בכל

ענין יחזיר מדקתני בסתם ורישא במסתבר דודאי נתייאשו כגון שהיו שם ולא רדפו וזה מתרצים תוספות דאפילו כי דייקינו מרישא הא סתמא לא אין להקשות דליתני סיפא בסתם ואם לאו דאז לא היינו יודעים דאיירי באין יכול להציל פירוש באין בו סימן אלא הוה אמינא דאיירי ביש בו סימן ואם נתייאשו פירושו שיאמרו אנו מתייאשים. אבל אין זה שייך לומר דליתני סיפא סתמא או אין הבעלים שם חייב להחזיר דזהו לגמרי ענין אחר. ואין להקשות היאך נוכל לדקדק מסיפא הא סתמא לא דילמא מרדפי הוי רבותא טפי דדילמא הוה אמינא סתמא חייב להחזיר משום דהוי יאוש שלא מדעת ולא הוי יאוש אבל מרדפין הוה אמינא כיון שהם שם אנן סהדי אף על פי שמרדפין הם מתייאשים. יש לומר חדא דליתני בסתם הרי אלו שלו ואם לאו חייב להחזיר כדפירשתי דמשמע בכל ענין מלבד שהיו שם ולא רדפו המסתבר ועוד אי מרדפין לא מהני אם כן הוי כזוטו של ים אם כן סתמא נמי הוי שלו. אי נמי יש לומר דכך מקשים תוספות אי דייקת מרישא הא סתמא לא אם כן ליתני סיפא סתמא שלא היו שם חייב להחזיר וממילא כל שכן מרדפין כדפירשתי. וכי תימא השתא נמי דדייקת מסיפא איפכא אם כן ליתני רישא סתמא שלא היו שם הרי אלו שלו דנוכל לומר אם נתייאשו היינו הפירוש שלא היו שם דאנן סהדי אם ידעו נתייאשו וכי תימא אם כן ליתני בסתם ברישא הרי אלו שלו דגם השתא קשה דליתני סיפא בסתם תייב להחזיר כדפירשתי.

תוספות הקשו לפירוש רש"י ז"ל דמרישא גופה מצי למידק דאיירי באין יכולין להציל מדקתני מפני שנתייאשו אלמא מסתמא ידעינן שנתייאשו אם כן על כרחך באין בו סימן מיירי. ונראה דעת רש"י ז"ל דאי לאו סיפא הוה אמינא דרישא איירי ביש בו סימן ובזוטו של ים דליכא עקולי ופשורי ולכך הא בעלים כהאי גוונא סתמא לא. אבל התוספות מקשים דהא דקאמר ביכול להציל אם כן צריך לומר בדאיכא עקולי ופשורי ויש לו סימן זה יכול לסתור מן הרישא אבל דעת רש"י ז"ל אי מרישא הוה פריך אז הוא משני כדפירשתי לכך פריך מסיפא דליכא לשנויי.

עוד כתוב בתוספות ותו מנלן הא סתמא לא. פירוש דילמא היא גופה קמשמע לן דמסתמא מיאשי. ונראה דעת רש"י מדקאמר מפני שנתייאשו הוה ליה למימר מפני שמתייאשים אי סתמא נמי שלו אלא משמע דוקא הכא דמסתמא כבר נודע להם דיש לו קול וכבר נתייאשו הא בעלמא כהאי גוונא שעדיין לא נודע להם לא. אבל התוספות קשה להם דנימא אגב אורחיה קמשמע לן דאפילו היו שם ואמרו אין אנו מתייאשים אנן סהדי שנתייאשו אף על פי שאין בו כל כך חידוש מכל מקום אגב אורחיה כיון דבלאו הכי הוא אמת שנתייאשו נקטיה גם לאשמועינן זה. גליון.

וזה לשון תלמיד הר"פ: שטף נהר קוריו עציו ואבניו הרי אלו שלו. הכי גריס ר"ח מפני שהבעלים מתייאשים מהם טעמא דנתייאשו הבעלים פירוש דהיינו אבידה דודאי מייאש כגון שטיפת נהר שיש לה קול ובודאי ידעו בה הבעלים ונתייאשו מינה. הא סתמא כגון אבידה אחרת ולא ידעו הבעלים ואף על גב דלכי ידע מייאש כגון דבר שאין בו סימן דומיא דשטיפת נהר וקשה לרבא. ומשני כשיכולים להציל והיכי דמי כגון דבר שיש בו סימן ולא מיאשי. ולא נהירא כיון דמיירי בשיכולין להציל מאי קאמר מפני שהבעלים מתייאשים מהם אדרבה אינם מתייאשים כלל כיון שיכולים להציל. ועוד קשה לפירוש הקונטרס דפירש הא סתמא פירוש ולא ידעו בתחילת השטיפה ולא בשעת מציאה לא אמרינן הרי אלו שלו ואף על גב דאי הוה ידע ליה בשעת מציאה הוה מייאש מינה מכל מקום כיון דלא רדפו מתחילת שטיפה דמשמע ומיירי באינו יכול להציל. ולא נהירא דלכאורה משמע דלא פריך אלא לרבא כמו שאר פירכי ולפירוש זה מצי פריך שפיר אפילו לאביי דהא אביי אמר דיאוש שלא מדעת דנהר הוי יאוש כיון דאינה מצויה אצל כל אדם. ועוד קשה דקאמר בסיפא אם היו בעלים מרדפים אחריהם חייבים להחזיר ומה מועיל רדיפה נעשה כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים. לכך נראה לי דמיירי בנהר דמיתקיל כמו נהר בירן דאמרינן לקמן שיש בו מכשולות הרבה וסתימות של גדר שעושין לדגים והשתא ניחא דהוי אבידה מצויה שפיר. ואם תאמר אם כן מאי קאמר אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו הא לא מיאש כיון דמיתקיל. יש לומר דמיאש מינה משום דעצים ואבנים אין בהם סימן. ואם תאמר מאי קאמר אם היו בעלים רודפים אחריהם חייבים להחזיר מה יועיל רידוף כיון דאין בהן סימן. ויש לומר דמיירי בסמוך למקום הבעלים. שאינם מרוחקין כל כך דשם בעלים עליהם. ואומרים העולם קורות פלוני הם ואם כן אם ירדוף אחריהם תגיעם סמוך למקומן יוכל להצילם אבל אם יתרחקו לא יוכל להציל דלא ימצא מכירים ואין לו סימן שיתן להם והכי. פירושו טעמא דנתייאשו הבעלים שידעו ולא רדפו בשעת שטיפה ואם כן איאוש מינהו דמשמע ליה השתא דמיירי שאינו יכול להציל בשלא רדף בתחילת שטיפה הא סתמא שלא ידעו לא בשעת שטיפה ולא בשעת מציאה. לא הוי יאוש אף על גב דאי הוו ידעי לה השתא בשעת מציאה הוו מתייאשי מינה כיון שלא רדפו אחריהם בתחילת שטיפה דהא אינו יכול להציל כדפירש אלמא יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש היינו שאינה מצויה כדפירש ר"י. ומשני שיכול להציל השתא גם כי לא רדף אחריהם בתחילת שטיפה. והשתא פירושא דאם נתייאשו לא הוי כדמעיקרא דידעו בתחילת שטיפה ולא רדפו דמשום הכי לא אייאש דהא אפילו לא רדפו בתחילת שטיפה מכל מקום הם יכולין להציל השתא אלא

הכי פירושא אם נתייאשו הבעלים דשמעיניה בפירוש דאייאש. הא סתמא לא פירוש דלא שמעיניה דאיאש דאף על גב דהיה בשעת שטיפה ולא רדפו מכל מקום אם לא נתייאשו הבעלים אסור דהא הם יכולים להציל השתא ואפילו יאוש שלא מדעת ליכא.

מאי איריא מרדפין אפילו אין מרדפין נמי. דסלקא דעתין דהיינו דקאמרינן דיכול להציל בריוח ומשני שיכול להציל על ידי הדחק פירוש בשלא רדפו בתחילת שטיפה אינם יכולין להציל בריוח אלא על ידי הדחק מרדפין לא אייאש אין מרדפים אייאש. והכי פירושה אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו טעמא דנתייאשו פירוש שידעו בתחילת שטיפה ולא רדפו ומדלא רדפו שמע מינה דנתייאשו דמאי אמרת דהן סומכין על מה שיכולין להציל אחרי כן על ידי הדחק ובודאי לא נתייאשה הא ליתא דודאי אין לך אדם שיוכל להציל בריוח ויניח בדעת כדי להציל על ידי הדחק אלא ודאי אי דידע בתחילת שטיפה יש לנו לומר דמיאש. הא סתמא פירוש שלא ידע משעת שטיפה לא הוי יאוש דודאי כי ידע ליה לא אייאש דהא דלא הציל בריוח היינו משום דלא הוה ידעי לה בתחילת שטיפה ואם כן יעשה הצלה על ידי הדחק ואפילו יאוש שלא מדעת ליכא. עד כאן לשון תלמיד הר"פ ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: תא שמע נטל נהר קוריו עציו ואבניו הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשים מהן. כן גריס רש"י ז"ל ופירש שהבעלים מתייאשים מהן בסתמא ואם תאמר אם כן היכי דייקינן עלה הא סתמא לא והא גופה דמתניתין בסתמא מיירי. ויש לומר דהכי קאמר מפני שהבעלים ודאי יודעים לאלתר ומתייאשים דסתם שטיפת נהר קול יש לו הא סתמא באבידה דעלמא שאין לה קול לאלתר דאפשר דלא ידעי בעלים לאלתר לא משום דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וקשה דהא סתם עציו ואבניו דבר שאין בו סימן הוא.

ופרקינן הכא במאי עסקינן בשיכולין להציל ופירוש וכי דייקית מינה דבעלמא סתמא לא תידוק יתה בטעמא דאין לה קול דטעמא דקתני הא סתמא במילתא שהבעלים יכולין להציל דכדבר שאין בו סימן הוא חשוב דלא מיאשי בעלים מינה ודכולי עלמא בכי הא יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. והפירוש הזה דחוק מאד. ועוד הקשו בתוספות מהא דפרכינן אי הכי אימא סיפא אם היו בעלים מרדפין וכו' דמשמע דלמאי דסלקא דעתין מעיקרא דמיירי בשאין יכולין להציל רישא ניחא והא ליתא.

והנכון כגירסת מקצת ספרים דגרסי נטל נהר קוריו עציו ואבניו אם נתייאשו הבעלים הלי אלו שלו וכן גורס ר"י. והמקשה היה סובר דהא דקתני אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו לא סוף דבר שנתייאשו ממש אלא ששמעו בדבר דכיון דכן מסתמא נתייאשו

כיון שאין בו סימן ועמדו במקומן ולא רדפו וקתני סיפא שאם היו הבעלים מרדפים אחריהם לאלתר ששמעו הרי אלו חייבין להחזיר דאף על גב דאין בו סימן הם סבורים דישיגו ויקדמו הם לכל אדם ואף על פי שאין יכולין להציל כי דרך הנהר שישלחנו לפעמים בשדה של אחרים ואולי יזכו בו קודם לכל אדם או שיביאו עדים שהוא שלהן כי הרבה בני אדם ראו אותם בשדה שלהן וכעין חזותן מוכיח עליהן דמי.

ופרכינן מרישא שפיר דדוקא ששמעו לאלתר ועמדו במקומן דהוה ליה יאוש מדעת הא סתמא שלא שמעו בדבר לאלתר לא ואף על גב דלכי שמעו מיאשי דמכל מקום הוה ליה יאוש שלא מדעת ולא שמיה יאוש וקשיא לרבא. והאי נהר לאו שלוליתו של נהר דאם כן כי בעלים מרדפין אחריה אינו כלום דרחמנא אפקריה אלא הכא אינה אבודה מכל אדם דאפשר לאדם שיטרח הרבה שיצילנה מן הנהר הזה או שהנהר יניחנה אחר כך באחד מן המקומות מה שאין כן בשלוליתו של נהר דמיירי שבא שטף גדול פתאום שמוליך הדבר על הרוב למקום שאין מצילין ומי שמציל ממנו הוא חדוש גדול. ופרקינן הכא במאי עסקינן ביכולין להציל פירוש וכיון שכן הא דקתני אם נתייאשו הבעלים היינו נתייאשו ממש הא לאו הכי אלא ששמעו ושתקו לא זכה בו המוצאו דמימר אמרי בעלים כל היכא דבעינא מצילנא ולא מיאש והכא פרכינן שפיר מסיפא דאלו מרישא לא קשיא ליה דהא קתני דדוקא נתייאשו ממש הא סתמא חייב להכריז אבל סיפא קשיא דאי בשיכולין להציל אימא סיפא אם היו בעלים מרדפין אחריהן חייב להחזיר ולמה לי מרדפין אפילו אין מרדפין נמי אלא ששתקו ולא נתייאשו בפירוש אבל לדידן דסלקא דעתין דמיירי בשאין יכולים להציל דוקא נקט שהיו מרדפין אחריהן שאם אינן מרדפין ודאי מיאשי כיון שאין יכולין להציל. וליכא למימר לדידן כיון שאין יכולין להציל כי מרדפין מאי הוי דליהוי כמרדף אחר זוטו של ים ושלוליתו של נהר דהא פרשינן שאין זה דומה להם כלל ואוקימנא בשיכולין להציל על ידי הדחק. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל בהשמטה שבסוף הפרק. תא שמע שטף נהר קוריו וכו' פירש רש"י הרי הן שלו מפני שהבעלים מתיאשים מהם הא סתמא לא וקשיא לרבא לשון רש"י. וגירסתו סתומה מאד והכי פירושו לפי לשונו דמקשה קא סלקא דעתיה דטעמא דרישא מפני שהבעלים מתיאשים מהם לאלתר דסתם שטיפת נהר יש לו קול. ומעתה דייקינן הכי הא סתמא דאבידה דעלמא שאין לה קול לאלתר אסור ואף על גב דבסופו מיאש לפי שאין בו סימן דומיא דקורות עצים ואבנים. תא שמע דיאוש שלא מדעת בדבר שאין בו סימן אסור וקשיא לרבא. ופרקינן הכא במאי עסקינן ביכולין להציל ולא דמוקמי רישא ביכולין להציל דאם כן לא מיאשי בעלים כלל והיכי קתני הרי הן שלו אלא הכי פירושא

דכי דייקת מרישא הא סתמא שאין לה קול כדקאמרת כי היכי דתידוק הכי דודאי בדבר שאין בו סימן לא שני לן אליבא דרבא בין יש לה קול לאלתר בין שאין לה קול אלא לאחר זמן אלא טעמא דרישא דהרי הן שלו משום דאין יכולין בעלים להציל מסתמא. ומעתה הכי אית לך למידק הא סתמא באבידה דעלמא ביכולין להציל בין בשטיפת נהר בין באבידה דעלמא כגון אבידה שיש לה סימן שיכול להציל על ידי סימן. ואקשיה אי הכי דקתני סיפא אם היו בעלים מרדפין אחריהם חייב להחזיר אי ביכולין להציל למה לי מרדפין. והכי פירושא כיון דאמרת דלית לן למידק חיוב חזרה ואיסורא אלא ביכולין להציל דוקא אם כן לדידך לא משכחת היתרא בשטיפת נהר באנפי אחרינא. ומעתה סיפא דקתני חייב להחזיר ביכולין להציל אית לן לאוקמי על כרחך ואם כן למה לי בעלים מרדפין אחריהן. ופרקינן ביכולין להציל על ידי הדחק. זו היא שיטת רש"י למבין לשונו. ומיהו אין מתחוור דקשיא לה לשון הכא במאי עסקינן וכן לשון אי הכי דאיהו מפרש להו אדייקותא ולישנא לא משמע אלא אגופא דרישא. וכן קשה דמפרש הא סתמא באבידה דעלמא ולא משמע לישנא אלא בסתם דנהר גופה. לכך גירסתו ופירושו אינו נכון. עיין במקומו.

וגם הרשב"א דחה פירושו של רש"י וזה לשונו: ואינו מחוור דאם כן כי אוקימנא ביכולין להציל ואקשינן ליה מסיפא דאם היו הבעלים מרדפין למה ליה לאהדורי למפרך מסיפא רישא גופה קשיא והכי הוה ליה למפרך אי ביכולין להציל אמאי הרי אלו שלו דילמא לא מיאש וכי תימא כיון דאינו מציל נתיאש אם כן סיפא נמי לא קשיא. אלא הכי גרסינן. אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו נתיאשו אין סתמא לא וקסלקא דעתין דנתיאשו היינו דשמעו הבעלים דמסתמא כיון דשמעו נתיאשה דדבר שאין בו סימן הוא ואינן יכולים להציל עד שיחסרו המים ויניחום במקום אחר ואין הבעלים יכולים ליתן בהם סימן. הא סתמא כלומר שלא שמעו או שהיו הבעלים במקום אחר לא ואף על פי שיתיאשו בודאי לכשידעו וקשיא לרבא. ופריק הכא במאי עסקינן ביכולין להציל וקא סלקא דעתיה ביכולין להציל להדיא קאמר כגון שמוליכין אותן המים סמוך לשפת הנהר ממש ומאי נתיאשו הבעלים דקתני בשנתיאשו ממש.

ואקשינן אי הכי אימא סיפא אם היו בעלים מרדפים אחריהם וכו'. ואי ביכולין להציל אפילו אין מרדפין נמי עד שנתיאשו בפירוש. והדר אוקימנא ביכולין להציל על ידי הדחק ומאי אם נתיאשו הבעלים דקתני ששמעו ששטפה נהר ולא רדפו אחריהם וסיפא דברייתא פירושא דרישא הוא. כך פירשוה הרב אב ב"ד והראב"ד וכן הגירסא בפירוש ר"ח וכן שנו אותה בתוספתא דבבא קמא בהאי לישנא: שטף נהר וכו' אם הרגישו

הבעלים הרי אלו שלו אם היו הבעלים מרדפין אחריהם או שהיו במקום אחר הרי אלו של בעלים. ומיהו איכא למידק דהיינו זוטו של ים ושלוליתו של נהר דרחמנא אפקריה ואף על גב דלא איאש מיניה. יש לומר דשלוליתו של נהר שאמרו היינו כשהוא הולך באמצע נהר וחריפותו דהשתא אינו יכול להציל כלל וכשהוא מציל מעשה נס הוא ואבודה ממנו ומכל אדם היא אבל כאן שהולך סמוך לשפתו של נהר בענין שיכול להציל על ידי הדחק הילכך לא חשבינן לה כאבודה לגמרי וצריכה יאוש. ואכתי קשיא לי דמדאוקימנא ביכולין להציל והדר אקשיה אי הכי מאי שנא מרדפין אפילו אין מרדפין נמי ואוקימנא ביכולין להציל על ידי הדחק אלמא משמע דלדעת המקשה בשאינן יכולין להציל אפילו על ידי הדחק היא ואם כן לדידיה היכי ניחא והא זוטו של ים ושלוליתו של נהר היא דלכולי עלמא אפילו שלא מדעת הוי יאוש דרחמנא אפקריה. ויש לומר דאין הכי נמי דהוה מצי לאקשויי הכי ולדידך מי ניחא אלא דפעמים הרבה יכול להקשות כן ואינו מקשה. אי נמי יש לומר שהמקשה היה סבור דהכא בשאינו יכול להציל עכשיו כלל עד שיחסרו המים ויניחום באחד מן המקומות ומיהו אינן אבודין מכל אדם שלבסוף ליבשה יטילו אבל שלוליתו של נהר לא יטיל אותם לעולם ליבשה שבאמצעיתו הם הולכים ולא יחסרו שם המים לעולם והרי הן אבודין ממנו ומכל אדם. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: תא שמע שטף נהר עציו ואבניו אם נתיאשו וכו'. קא סלקא דעתך בשאינו יכול להציל וקתני אם נתיאשו הבעלים כלומר שידעו בהן אבל בסתמא שלא ידעו לא והיינו כאביי. ואם תאמר כיון שאינו יכול להציל הרי הוא כזוטו של ים אינו כלום. כי זוטו של ים ושלוליתו של נהר אינו מקום הצלה ואם ינצל משם דבר מעשה שמים הוא ואחת מני אלף הוא אבל שאר מקומות מקום הצלה הם.

הכא במאי עסקינן ביכולין להציל. ומאי נתיאשו הבעלים דשמעיניה דאייאש אי הכי אימא סיפא אם היו הבעלים מרדפים אחריהם חייב להחזירם ואי ביכולין להציל מאי איריא מרדפין וכו' אי אמרת בשלמא בשאינם יכולין להציל כשהבעלים מרדפין אחריהם הוה ליה כסתמא לפי שהן סבורים שיכולין להציל והוה ליה כיאוש שלא מדעת אלא אי אמרת ביכולין להציל מאי איריא מרדפין אפילו ידעו ולא רדפו אחריהם נמי הוי יאוש מימר אמרי אחריני מצלי להו. ומתרץ ביכולין להציל על ידי הדחק ומאי נתיאשו הבעלים שידעו ולא רדפה ודאי נתיאשו שאינם סומכין על אחרים שיצילו אותם אבל מרדפין אחריהם ודאי לא נתיאשו. עד כאן.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: וראיתי מי שטרח לפרש גירסת רש"י כך הן הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשין מהן כלומר אם נתיאשו לבסוף הרי אלו שלו שכיון ששטיפת נהר

יש לה קול ולא רדף ולבסוף שמעיניה דאייאש הוכיח סופו שמתחילתו נתיאש. הא סתמא לא כלומר אבידה אחרת שאין לה קול לא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו כיון שמתחילה ידע שמע מינה יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש.

ומפרקינה ביכולין להציל ואפילו הכי הרי הן שלו דהוכיח סופו על תחילתו הואיל ומעיקרא נמי היה לו להציל ולא הציל. ואקשיה מסיפא דקתני מרדפין וכו' והפירוש הראשון יותר נכון. ועוד שהגירסא היא בעיקר הנוסחאות ובפירושי ר"ח. ובתוס' דבבא קמא תני לה בהאי לישנא שטף נהר וכו' אם הרגישו הבעלים הרי אלו שלהן אם הבעלים מרדפין אחריהן וכו' הרי אלו של בעלים. עד כאן.

תא שמע שטף נהר קוריו וכו'. עד הכא במאי עסקינן. פירש רש"י בשיכול להציל כלומר שבשטיפת נהר גופא ביכולין להציל חייב להחזיר. ופירוש לפירושו דקסבר דמעיקרא כיון דידע ולא רדף ודאי מתיאש אפילו ביכולין להציל ואפילו יכול להציל למחר וליומא אחרא ואם כן הדיוק הוא במקום אחר שאינו יודע. ומדנקט שטף נהר דמסתמא אינו יכול להציל הדיוק גם כן אפילו במקום שאינו יכול להציל דהוי יאוש שלא מדעת וקשיא לרבא. ומשני ביכול להציל כלומר הפשט הוא כשאין יכול להציל בין יודע בין לא יודע דיאוש שלא מדעת הוי יאוש ונקט נהר דידעי לחידוש הדיוק דאף על גב דידעי ולא מרדפי אי יכולין להציל לא הוי יאוש. ואקשי ליה מסיפא דמשמע כדקא סלקא דעתין מעיקרא דאף על גב דיכולין להציל בעי רדיפה דודאי כיון דמרדפי ביכולין להציל מיירי חדא דלאו בשופטני עסקינן ועוד דהוה ליה כצועק על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים. והרי הוא של מוצאו כיון שאבודה ממנו ומכל אדם ומשום רדיפתו אינו מעלה ומוריד אלא ודאי כיון דקתני אם היו מרדפין חייב להחזיר משמע אפילו ביכולין בעי רדיפה כדקא סלקא דעתין מעיקרא. ושני דלעולם רישא בשאין יכולין הא יכולין אף על גב דלא מרדפי חייב להחזיר והצלה על ידי הדחק אין יכולין קרי ליה והתם מודה דאי אין מרדפין הרי אלו שלו והדיוק דהא יכולין אינו אלא יכולין לגמרי למחר וליומא אוחרי דאף על גב דידע ולא מרדף לא הוי יאוש וחייב להחזיר אבל ביכולין על ידי הדחק ויודעין ואין מרדפין מודה דהרי אלו שלו והיינו סיפא דמיירי ביכולין על ידי הדחק וצריך רדיפה וסיפא פירוש דרישא הוא. זה נראה לי פירוש לפירוש רש"י ובזה נתרצה קושית הרמב"ן. דוק ותשכח. שיטה.

ואם לאו אין תרומתו תרומה. אף על גב דאמרינן בכתובות גבי פיחת עשרה או הוסיף עשרה דתרומתו תרומה משום דאמר ליה להכי אמדתיך. שאני התם דלא גלי אדעתיה דניחא ליה אבל הכא גלי אדעתיה דלא ניחא ליה. אי נמי התם תקינו רבנן כל אותן

שיעורים ומצאו סמך לדבריהן ואם עשה כתקנת חכמים אף על פי שקשה לבעלים יאמר לו השליח להכי אמדתיך שכך דעתך אבל יפות לא תקנו חכמים ואם עבר על דעת בעלים אין תרומתו תרומה. תוספות שאנץ.

ואמאי בעידנא הא דתרים לא הוה ידע. פירוש מקשה ליה לאביי מקל וחומר דאלו לרבא איכא למימר דגורן למתרם קאי ובעלי בתים נוהגין עין יפה ואין מקפידין על היפות שעולות בתרומה הוה ליה כיאוש שלא מדעת דדבר שאין בו סימן ולא דמי ליאוש שלא מדעת דדבר שיש בו סימן דאף על גב דשמעיניה לבסוף כיון דלאו להתיאש קיימא לא הוי יאוש עד דאמר. ודחינן לה ומוקמינן בשעשאו שליח וכי גלי דעתיה בסוף הוכיח סופו על תחילתו שאף על היפות עשאו שליח הא אם שתק יכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. הרמב"ן.

אמאי בעידנא דתרים לא הוה ידע וכו'. פירוש סוגית הגמרא דאמר תרגמה רבא אליבא דאביי משמע דלא קשיא אלא לאביי. ותימה דהא כיון דבשעה שתרם לא ידעינן אם יקפיד כשידע אם לאו הא לא דמיא ליאוש שלא מדעת כלל אדרבה דמיא להיא דאמרינן בדבר שיש בו סימן כולי עלמא לא פליגי וכו' ואם כן קשיא לתרווייהו. ויש לתרץ על ידי הדחק דודאי מסתמא כל אדם ניחא ליה דלתרמו משלו על שלו להוציאו מידי מכשול ודאי מסתמא אמרינן שלא יקפיד ואפילו אם יקח מהיפות דאף על גב דאמרינן סתם בני אדם בבינונית מכל מקום כשיעשה על ידו ניחא ליה שהחזיקוהו בעין יפה. וכל שכן אם נאמר דהשתא לא מוקמינן כשתרם מן היפות על הבינונית ואין כאן מקום קפידא אלא על שעשאו בלא שליחותו למאי דסבירא לן השתא ולהכי אמרינן דמסתמא לא קפיד ואי לא אמר ליה מידי אפשר דלא אמרינן מרתח קא רתח אדרבה אמרינן ניחא ליה ואישתיק תדע מדאמרינן ואם חושש משום גזל וכו' דמשמע דכשאינו חושש ושותק הויא תרומה. ומאי דאקשינן ומנין היה יודע הכי קאמר מה חידוש בא להשמיענו אם צעק פשיטא דלא הויא תרומתו תרומה ואם שותק פשיטא דאינו חושש ומאי רבותא. ואהדר ליה ומאי חושש משום גזל כגון שהראה מתוך דבריו דלא ניחא ליה כיון שאמר כלך וכו' ואין שם יפות מהם אבל אם שתק או נמצאו יפות ודאי ניחא ליה. ומכל מקום לרבא לא הויא תיובתא אפילו נימא דסבירא ליה דבמילתא דלית בה סימן הוי יאוש על כל פנים אפילו צווח כשידע ואמר לא מיאשנא מכל מקום הוי יאוש וקני והכא אמרינן דאי קפיד או לא נמצאו יפות דאין תרומה דלא דמיין אהדדי דהתם כי לא מייאש בטלה דעתו אצל כל אדם כיון דלית ליה סימן אבל הכא לא אמרינן בטלה דעתו. ולפום מאי דקא סלקא דעתין השתא קצת קשה דאמאי ליכא קפידא אלא מטעם גזל דילמא יקפיד שהיה רוצה

לעשות מצוותו בגופו. ולמסקנא נימא דלעולם כי לא הוי שליח לא הויא תרומתו תרומה ולא אמרינן בכי האי גוונא זכין לאדם. וכי שויה שליח הוי כעין ספק אדעתא דמאי שויה שליח ונוכיח סופו על תחילתו דאף על גב דסתם בני אדם בבינונית מכל מקום הרבה יש שרוצים ביפות ואפילו ביפות דיפות על ידי אחרים וכדפרישית והוה כאלו אמר לו מתחילה אם תרצה תרום מן מיפות שבהן אבל לא שנאמר שיש קפידא על שלא תרם מיפות דיפות דכיון שלא גילה דעתו וסתם בני אדם בבינונית מסתמא ניחא ליה אפילו בבינונית. שיטה.

כתוב בתוספות אמרינן נמי ניחא ליה מעיקרא משום מצוה. פירוש כיון דידע שתרם שעשאו שליח כדקא סלקא דעתין לא תועיל סברא דמצוה דהא לא ידע ונהי אי הוה ידע הוה ניחא ליה מאי אהני כיון דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. גליון.

תרגומה אליבא דאביי בדשויה שליח. פירוש דכיון דשויה שליח ודאי כולי עלמא מודו שדנים מסופו על תחילתו דכיון דבסופו ניחא ליה הוי כאלו ניחא ליה בפירוש מעיקרא וכאלו הוי יאוש מדעת. יש נוסחאות שגורסים: ותסברא אי בדלא שויה שליח מי הויא תרומתו תרומה וכו'. ולשון ותסברא מחודש בכאן שלא נאמר בשום מקום אלא לסתור ובכאן נאמר לקיים האוקמתא. ויש גורסים: הכי נמי מסתברא דאי לא שויה שליח וכו' ואף זו אינה נימא דלא הוה ליה למימר הכי נמי דהא הכרחה הוא. וניסמי דוקאני לא גרסי לא הא ולא הא. ולדידהו נמי קשיא מאן דקארי ליה היכי סלקא דעתיה למסבר בדלא שויה שליח דהא כולי עלמא ידעי שאפילו תרם בבינונית אין תרומתו תרומה אם לא עשאו שליח מדרשא דאתם גם אתם לרבות שלוחכם. ומיהו בזו יש לומר דתלמודא שפיר ידע דבשויה שליח עסקינן אלא דקא סלקא דעתיה דמכל מקום אם איתא דבעלמא יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ולא הוי סופו הוכיח על תחילתה הוא הדין היכא דעשאו שליח נמי. ותרגמה תלמודא אליבא דאביי דעל כרחך טעמא דהכא היינו משום דשויה שליח. והשתא דאתינן להכי אף גירסת הספרים אפשר להלום דאתינן השתא לפרושי קושיין דמעיקרא ותסברא דמעיקרא סבירא ליה דמיירי בשלא עשאו שליח והא היכי אפשר אלא כגון שעשאו בעל הבית שליח ואמר ליה זיל תרום דמסתמיה דבעל הבית מן הבינונים ואזל איהו ותרם מן היפות ומפני שלא עשה כדרך הבעלים עושים קרי ליה תנא תורם שלא מדעת וכשמצאו בעל הבית ואמר לו היה לך לתרום מן היפות דייניו שאם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה דהוכיח סופו על תחילתו דניחא ליה במאי דעבד ולא נתבטל שליחותו בשעה שתרם וקא סלקא דעתין דהוא הדין למילי דעלמא. ולנוסחי דגרסי הכי נמי פירושה דשויה שליח מילתא היא דאי סלקא דעתך דשויה שליח

אינו מעלה ולא מורידן אפילו תימא דבעלמא יאוש שלא מדעת הוי יאוש ויוכיח סופו על תחילתו הכא היכי מהני דהא בעינן שליחות בשעת הפרשה כדכתיב כן תרימו גם אתם מה אתם לדעת בשעת הפרשה אף שלוחכם לדעת אלא ודאי דכל כהאי גוונא כיון דדעתיה דבעל הבית בבינונית מיהת כי סליק שלוחיה חדא דרגא ותרם מן היפות מינח ניחא ליה מסתמא עד שיהא הוכחה דלא ניחא ליה. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: ואמאי בעידנא דתרם לא הוה ידע. וכיון דבשעת הפרשה לאו תרומה היא דהא לאו שלוחו הוא דכי ידע היכי הויא תרומה ושליחות שאחר הפרשה מי אית ביה מששא. עד כאן.

אמימר ורב אשי אכול הקשה הרמב"ן אמאי אכלי והא תנן בפרק הגוזל בתרא אין לוקחין משומרי פירות עצים ופירות. ותירץ דהאי אריסא הוה ליה חולקא בפירי וכהאי גוונא שרי כדאמרינן התם דרבא זבין שבישתא מאריסא ותניא התם כוותיה. ואם תאמר אם כן מר זוטרא אמאי לא אכל. יש לומר דסבירא ליה דשבישתא דוקא דתלושין והגיעו ליחלק ואיכא למיתלי דמחלקו הוא נותן אבל פירות מחוברין לא. אבל הרשב"א תירץ דאפילו לית ליה חולקא בפירי שרי לפי שאומדן דעת הוא שאין בעל הפרדס מקפיד בכך וכך נהגו. דמיא למאי דאמרינן בתוספתא דפרק בתרא דבבא קמא הבן שהיה אוכל משל אביו וכן עבד שהיה אוכל משל רבו קוצה ונותן פרוסה לבנו ולעבדו של אוהבו ואינו חושש משום גזלו של בעל הבית שכן נהגו. ומשום האי טעמא נמי אמרינן בהגוזל בתרא שגבאי צדקה מקבלין צדקה מן הנשים בדבר מועט. הר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: אמימר ומר זוטרא אכול. תמיה לי היכי אכלי והא תנן ולא משומרי פירות עצים ופירות מי הוו ידעי דאתי מרי בר איסק ולימא כלך אצל יפות ואי אמרת באריס שיש לו חלק בפירות עסקינן אמאי לא אכל רב אשי לית ליה הא דאמרינן בפרק הגוזל דזבן רבא שבישתא מאריסא. ואיכא למימר דרב אשי סבר הני מילי בשבישתא כגון לאחר שחלקו אבל פירות מחוברין שעדיין לא חלקו לא. ומרימר ומר זוטרא סברי כיון דאית ליה שותפתא בגויה דנפשיה קיהיב וכי פלגי מודיע לבעלים ודיו דבעלים גופייהו ניחא להו דלפלוג אריסא במחובר בכהאי גוונא. והיינו דאמרי ליה השתא נמי לא אכיל מר דהתנן אם נמצאו יפות מהן ואי סלקא דעתך מחלקו של בעלים מי דמי התם הא אוקים בשעשאו שליח אלא שמע מינה דאינהו סברי דכמאן דעשאו שליח דמי הואיל ומשלו הוא נותן ואין כאן אלא שהוא חולק שלא מדעת חברו ואמר ליה לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה דאנן סהדי דניחא ליה משום מצוה וכך נהגו בעלי

בתים לתרום בעין יפה אבל הכא דילמא לא הוה ניחא ליה וכיון שכן לא היה לו לחלוק במחובר עד שיתלשו. ע"כ.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ואם תאמר דהיכי אכיל אמימר ורב אשי דהא תנן אין לוקחין משומרי פירות וכו'. ויש מתרצים דהא אמרינן התם דבאריס דאית ליה חולקא בארעא שרי וכדאמרינן דרבא זבן שבישתא וכו' ומשום דסבירא ליה למר זוטרא דהתם הוא בדבר תלוש שהגיע ליחלק ויש לתלות שנתן מחלקו אבל בפירות מחוברין לא דמאן פליג ליה ומשום הא לא אכל ואין זה מחוור. דהא ודאי שפיר קאמר מר זוטרא דבמחובר דין אריס כדין שומר. ויש שפירשה דאף על גב דאריס דינו כשומר בזה מכל מקום אפילו בשומרי פירות לא אסרו אלא בשנותן או מוכר על שם שלו אבל הכא על שמן של בעלים נתן להם האריס ובודאי דשפיר ידעין דכי ידע מרי בר איסק ניחא ליה אלא דהשתא לא ידע והוה ליה כיאוש שלא מדעת בדבר שאין בו סימן דלכי ידע ודאי מיאש. ואמימר ורב אשי סבירי להו כרבא דיאוש שלא מדעת הוי יאוש ומשום הכי אכל ומר זוטרא סבירא ליה כאביי ולפיכך לא אכל. ומשום הכי אתיוה הכא להאי עובדא משום דהוי כפלוגתא דאביי ורבא. ואין פירוש זה מחוור כלל דהיכי מוקמינן לאמימר ורב אשי דלא כהלכתא דהא איתותב רבא כדלקמן. והנכון דהכא מיירי בפירות שהיו עומדין לימכר והאריס מן הסתם יש לו חלק בפירות וכי יהיב לאחריני על מנת ליתן כנגדן מחלקו לבעל הבית אין כאן גזל גמור ואפילו מדבריהם אלא שיש בו משום שותף החולק שלא לדעת שיכול בעל הבית לומר לו מאן פליג לך הילכך אמימר ורב אשי אכול על דעת דאי ניחא ליה למרי בר איסק ואי לא יפרעו דמיהם. ומר זוטרא לא אכל דהא השתא בתורת דורן נותן להם האריס וכיון דכן אסור כיון דהוי חולק שלא מדעת. ודכולי ולמא אית להו כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש דאי לא ודאי לכי ידע מרי בר איסק מינח ניחא ליה ואליבא דרבא מישרא שרי מהשתא ואפילו בפירות שאין עומדין לימכר. מרבי. ע"כ.

וזה לשון תוספות שאנץ: אמימר ורב אשי אכלי. אף על גב דמוכח בסמוך דרב אשי כאביי סבירא ליה דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש מכל מקום אכל משום דאימר מדידיה אייתי קמייהו כדתנן בהגוזל בתרא אין לוקחים משומרי פירות עצים ופירות ופריך אביי בגמרא לרבא דזבן שבשתא מאריסא מההיא משנה ומשני הני מילי שומר דלית ליה בגויה אבל האי אריס וכו' ומר זוטרא דלא אכל שמא מחמיר על עצמו היה. אי נמי סבר לה כאביי שלא היה רוצה לחלק בין שומר לאריס. אי נמי רבא דמחלק שם היינו בשבישתא שיש לתלות במה שהגיע לחלקה אבל כאן תלש מן האילנות והביא להם

קודם חלוקה. ואמימר ורב אשי לא היו חושדין אותו כלל אפילו קודם חלוקה דאפשר שיתן לבעל הבית כנגדה ע"כ.

אתא מרי בר איסק וכו'. לאו היינו מרי בר איסק דפרק ב' דכתובות דאתו ליה אחין מבי חוזאי דאותו מרי בר איסק היה בימי רב חסדא שהיה בימי רבא והך דהכא מיירי שהיה בימי רב אשי כדקאמר הכא ויום שמת רבא נולד רב אשי. תוספות חיצוניות.

והתניא אם נמצאו יפות וכו'. ואף על גב דהא אוקימנא לעיל דשאני התם דשויה שליח הני מילי לדון על תרומה דלמפרע אבל להבא אפילו בדלא שויה שליח סגי לגבי הא דהכא דלענין להבא יאוש מדעת הוא. הריטב"א ז"ל.

וכן כתב הריצב"ש ז"ל וזה לשונו: ואף על גב דאוקימנא לעיל בשעשאו שליח היינו למהוי גלויי מילתא למפרע אבל מכאן ולהבא הא גלי דעתיה דניחא ליה ואם כן מהשתא הוה ליה למיכל. עד כאן.

אמימר ורב אשי אכיל וכו'. נראה לי דהיינו טעמא דידע במרי בר איסק שהיה אוהב הלומדים וניחא ליה והוה ליה כאלו הרשה את האריס מתחלה לכך ולא מתורת יאוש שלא מדעת או מתנה או מחילה שלא מדעת נגעו בה. וכי אמרו ליה נמי למר זוטרא השתא נמי אמאי לא אכיל מר לא תפסו עליו על העבר אלא על ההוה כיון שגילה דעתו. ואהדר שאין זה גילוי דעת אפילו על ההוה כיון דאיכא טעמא דכיסופא אף על גב דהשתא אמר דניחא ליה בהכי דאי לא תימא הכי לא הויא תיובתא כלל דבהא כולי עלמא מודו וכדפרישית לעיל. שיטה.

אמר להו הכי אמר רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד אבל לא לענין אחר ואפילו להבא דדילמא לא ניחא ליה אלא דאמר הכי משום כסופא. הריטב"א.

כתב הגליון וזה לשונו: והתניא אם יש לו יפות וכו'. ולא מצי לשנויי מצוה שאני דלכבוד חכמים הוי כמצוה. עד כאן.

נגבו אף על פי ששמח אינם בכי יותן. פירוש וקשיא לרבא. וקשיא לי דהא מודה רבא בדבר שיש בו סימן דכיון דסתמיה לא הוי יאוש אפילו כי אמר לבסוף בפירוש מיאשנה לא הוי יאוש והכא לדבר שיש בו סימן דמיא דהא בעינן דניחא ליה. יש לומר דהכא נמי כיון דהעלן לגג והניחן שם לדבר שאין בה סימן דמיא ואף על גב דבעינן שישמח. הריצב"ש ז"ל.

דף כב:

שאני התם דכתיב כי יתן. פירוש ובעינן דניחא ליה בשעת נפילה ממש ולא גמרינן מינה לעלמא דהתם הוא משום דאקיל בה רחמנא להכשיר אפילו נפילה שלא לדעת כלל וכיון דכן צריך דניחא ליה בעודו מכשיר מיהת.

מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא ליה. ולא דבעינן דניחא ליה שיפלו על הפירות אלא כיון דניחא ליה שיפלו בשום דבר תלוש וכדאמרינן התם גבי נותן קערה על גבי הכותל שתדיח ואחרינו טובא. והכא לכולי עלמא דרשינן מקרא ומסורת דהא לא סתרי אהדדי אלא כל חד וחד פירושא לחבריה. הריטב"א.

תא שמע דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק וכו'. עד שיצאתה זו שאבודה ממנו ומכל אדם תיובתא דרבא תיובתא. כך הגירסא במקצת הספרים. ורש"י מוסיף בה דברים וכן הוא ברוב הנוסחאות.

ואיסורא דומיא דהיתירא מה היתירא בין אית בה סימן בין לית בה סימן שריא אף איסורא בין אית בה סימן בין לית בה סימן אסירא ותיובתא דרבא תיובתא. ובתוספות הקשו על גירסא זו חדא דהכא ליכא היקשא בקרא דהא לא כתב רחמנא היתירא בהדיא אלא דמעטיה מאיסורא דכתיב ממנו. ועוד דאי היקשא אמרינן נקיש לגמרי דמה היתירא בין ידע בין לא ידע בין איאש ובין עומד וצוח דלא מיאש שריא אף איסורא בין ידע בין לא ידע בין איאש בין לא איאש אסורה. והא ליכא למימר דהא אי בדבר שאין בו סימן כל היכא דידעי בעלים דנאבד מהם משרא שרי דהא יאוש מדעת הוא וגם בדבר שיש בו סימן כל היכא דידעי בעלים ומיאשי משרא שרי דהא בהיתירא אתא לידיה וכדמוכח להדיא בריש שמעתיה ולפי גירסא זו הכי פירושא דאנן דייקינן דכיון דכתב רחמנא אשר תאבד ממנו ומצאתה משמע דאיירי קרא במציאה הסמוכה לאבידה דלא ידעי בעלים ואסרה רחמנא. וליכא למימר דההיא דוקא בדבר שיש בו סימן דהא מיעטה ממנו למעוטי מאיסורא כל שאבודה ממנו ומכל אדם דאף על גב דלא ידעי בה בעלים שריא וההיא ודאי בין בשיש בה סימן ובין בשאין בה סימן איירי דהא הפקר גמור הוא וכיון דתנא לא אשכח היתירא אלא כשאבודה מכל העולם שמעינן דהא דאסר בדליכא ידיעת בעלים היינו אפילו בדבר שאין בו סימן דבכל שאבודה ממנו לבדו לא מצא בו הכתוב שום פתח היתר היכא דליכא ידיעת בעלים וכי איכא ידיעת בעלים אז הוא דמשתרי כשאין בה סימן דילפינן לה משמלה שיש בה סימנים כדאיתא לקמן בפירקין ואף הגירסא הראשונה כך פירושה כמו שכתבנו. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ ז"ל פירש וזה לשונו: ואיסורא דומיא דהיתירא. פירוש דומיא דאיצטריך

קרא דממנו למשרי שאינה מצויה דומיא דהכי מיירי מאיסור במצויה דעל כרחך הא דאיצטריך שאינה מצויה היינו בשלא ידעה דבשידעו לא איצטריך דהא ודאי הוי יאוש ויאוש לא נפקא לן מהכא אלא נפקא משמלה אלא ודאי לא איצטריך למשרי אלא בלא ידעו שבאת לידי המוצא קודם שידעו הבעלים כשטיפה דהוי יאוש שלא מדעת ודומיא דהכי הוי איסור דמצויה אלמא דשלא מדעת לא הוי יאוש. ע"כ.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: הכי גרסינן מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם תיובתא דרבא. אי נמי גרסינן ואיסורא דומיא דהיתירא ולא גרסינן מה איסורא וכו'. והכי פירושא דקרא קא דייק דקאמר שהאבידה שאבודה ממנו ומכל אדם מותרת מדכתיב ממנו ועל כרחך האבידה שאבודה ממנו ומכל אדם יש בה יאוש בעלים ודכוותה אסר מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם ואמאי הא איכא יאוש אלא שמע מינה יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ולפיכך אמרה תורה אבידה שאבודה ממנו ומכל אדם מותרת אפילו לא ידעו בה בעלים ואם מצויה אצל כל אדם אסורה דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. ואי קשיא ודילמא הכי קאמר רחמנא אבודה מכל אדם מותרת שנתיאש ויאוש מתירה. ומצויה אצל כל אדם אסורה שאין בה יאוש וקמשמע לן דיאוש קני. לא קשיא דיאוש משמלה נפקא לן כדתנן בפירקין. ועוד לשמעינן יאוש במצוי אצל כל אדם כגון שנתיאשו או שאין בה סימן מדקא נסיב לה תלמודא שאבודה ממנו ומכל אדם שמע מינה אין יאושה מתירה אלא אבידתה מכל אדם מתירה ושמע מינע דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. ומאי דכתוב בספרים מה היתירא לא שנא אית בה סימן לא שנא לית בה סימן פירושא הוא ולא ידעינן מאן כתביה דלא נהירא כלל. ואף על גב דגריס ליה רש"י ליתיה מגמרא ושיטפא דספרי הוא ודברי ר"מ קרובין למה שכתבתי. ועיין בספר המלחמות לו.

וכתב הגליון ואיסורא דומיא דהיתירא וכו'. התוספות קשה להם על פירוש רש"י הא לאו היקשא היא אלא מיעוט ונימא דממעט מצויה ביש לה סימן אבל אינה מצויה אפילו יש בה סימן שריא. לכן פירש תוספות דלא איצטריה קרא אלא בדלא ידע דאי ידע פשיטא ושריא דאיאש אלא איירי בדלא ידע ומשמע דוקא אינה מצויה שריא כי לא ידע הא מצויה וכו'. אבל רבא לא חייש להכי דאין הכי נמי לא יהא חלוק מכל מקום נקט אינה מצויה דסתם אינה מצויה אם היה יודע הוה מיאש. ורש"י הולך לשיטתו דכל זוטו של ים ידע ומיאש. ע"כ.

וזה לשון הרשב"א: ואיסורא דומיא דהיתירא מה היתירא לא שנא יש בה סימן לא שנא אין בה סימן שריא אף איסורא לא שנא וכו'. כך היא הגירסא ברוב הספרים ואף רש"י כתבה והרב אב ב"ד כתב הא תיובתא לא נהירא לי.

ואיברא דלישנא לא נהירא ויש בו גמגומין. אבל הרז"ה דחק דלאו דוקיא דגמרא הוא אלא מימריה דרבי יוחנן גופיה הוא ורבי יוחנן גופיה אמרה בפירוש במסקנא דמימריה ומיניה קא מותבינן דבהדיא אמר דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. וספרים דוקאני לא גרסי ליה אלא הכי גרסי מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זאת שאבודה ממנו ומכל אדם תיובתא דרבא. והכי פירושה מדאיצטריך רחמנא למישרי אבודה ממנו ומכל אדם מדכתיב ממנו ואבודה מכל אדם על כרחך יש בה יאוש בעלים ודכוותה אסר בשאינה אבודה אלא ממנו ומצויה אצל כל אדם שמע מינה דעל כרחך אף על גב דאיכא יאוש לכי ידע כיון דהשתא לא ידע ולא איאש לא הוי יאוש. ואכתי קשיא לי קצתן דדילמא הכי קאמר רחמנא אבודה ממנו ומכל אדם מותרת בכל ענין ואפילו מרדפין אחריה ואומר שאינן מתיאשים הא אבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם אם לא נתיאש ומרדף אחריה אסורה. וניחא לי דאשר תאבד ממנו קא דייק דהכי קאמר רחמנא כל שבשעת אבידה ממש כלומר בין ידע בין לא ידע אינה אבודה אלא ממנו ומצויה לך אסורה יצאתה אבודה ממנו ומכל אדם בלבד שהיא מותרת משעת אבידה כלומר בין ידע בין לא ידע אלמא מדלא אשכח היתירא לגמרי משעת אבידה אלא באבודה ממנו ומכל אדם שמע מינה דמצויה אצל אחרים אף על פי שאבודה ממנה והיכי דמי דלית בה סימן אסורה. כן נראה לי. ע"כ.

וזה לשון הר"ן: הכי פירושא דלאו משום דומיא אתינן לה אלא לומר שאף מכח הפסוק הוא מוכרח דאסורה בכל ענין דהא ודאי אבידה ששטפה נהר שהיא אבודה ממנו ומכל אדם אלו שמעו בעליה בשטיפתה היו מתייאשים ואפילו יש בהן סימן ואפילו הכי תלה הכתוב טעם היתירא מפני שהיא אבודה מכל אדם ואי סלקא דעתך דבשאינה אבודה מכל אדם כל היכא דאלו ידע מייאש שריא וכגון בשאין בה סימן לשמעינן קרא בכהאי גוונא דכיון דאלו ידע מיאש שריא אף על פי שאינה אבודה אלא ממנו וכל שכן באבודה ממנו ומכל אדם דהתם נמי ודאי אלו ידע מיאש ואפילו יש בו סימן ועדיפא מינה שהיא אבודה מכל אדם אלא על כרחך מהאי קרא שמעינן דיאוש שלא מדעת אינו מתיר אלא באבודה מכל אדם אבל במצויה אצל כל אדם לא. ויש מי שכתב דלא גרסינן מה היתירא בין אית בה סימן וכו' ופירוש הוא שהיה בספרים. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: ואיסורא דומיא וכו'. פירוש שלא נקרא דבר היתר אלא מקום שאבוד ממנו ומכל אדם אבל שאר כל הדברים יש בהם איסור והיתר והיינו דאביי דלדעת רבא כל דבר שאין בו סימן אין בו שעת איסור. ואבודה ממנו ומצויה לכל אדם דקאמר הכי קאמר אבודה היא לה שנתיאש ממנה ועדיין היא מצויה לבעליה בעיני מוצאה שלא ידע אם נתיאש בעלים אם לא אז היא אסורה עד שיתפרסם לו היאוש כזוטו של ים שהוא יאוש ידוע לכל. ופשוטו של דבר שלא תאמר אבודת ממנו לפי שעה ומצויה לשאר בני אדם אמרה תורה לא תוכל להתעלם אבל אבודה לעולם כגון דבר שאין בו סימן מותר להתעלם אלא איסורא דומיא דהיתירא מה היתירא בין יש בה סימן בין אין בה סימן שריא אף איסורא וכו' אלמא בשאין בה סימן נמי איכא איסורא והיתירא מיהו לאחר יאוש דשריא משמלה נפקה. עד כאן.

כתוב בספר המאור כתב הר' אברהם ז"ל. האי תיובתא לא נהירא לי וכו' עד והיינו תיובתא דרבא. וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם. תמה אני על אדוני הרב אב ב"ד מאי אסתפקא ליה בהאי מילתא. ומה שכתוב בספר המאור אינו כי לא מצאנו תיובתא בתלמוד כזו מדברי אמורא על דברי אמורא אחר. ולדבריו אין הקושיא רק מדברי רבי יוחנן על דברי רבא והוה ליה למימר דרבי יוחנן ודאי פליג ולא היה לו לומר תיובתא.

רק פירוש הדבר כך הוא מי שאבודה ממנו וכו'. ואינה אבודה ממנו עד שיתייאש כי אז חושב אותה לאבודה ועדיין היא מצויה לבעלים בעיני כל אדם חושבים כי יחפש אחריה או לא תוכל להתעלם ותחזירנה יצאת זו שהיא אבודה לבעלה בעיני כל כי היאוש על זה מפורסם לכל אדם בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן נמצא שאין היאוש מפורסם למוצאה אף על פי שיש יאוש לבעליה אסורה. והא דקאמר ואיסורא דומיא דהיתירא וכו' בא לפרש כי זה הוא משמעות המקרא כמו שפירשנו כי אשר תאבד ממנו הוא היאוש ומצאתה שעדיין היא כמצויה בעיני מוצאה שלא נתפרסם אצלו יאוש הבעלים על כן היא אסורה. עד כאן.

והשתא דאיתותב רבא הני תמרי וכו'. הקשה רש"י דבלא רבא נמי קשיא דהא מודה רבא בכל דבר דחזותן מוכיח וכו' ותירץ הוא. דאין הכי נמי ולא נקט הכי אלא להרבות בחומר איסורן. ואינו מחוור כל הצורך דאי קסבר האי מקשה דתמרי עבידי דנתרי אם כן אי איכא יאוש מדעת הוא ובין לרבא ובין לאביי שריין ואי משום דחזותן מוכיח עליהם וליכא יאוש בין לרבא בין לאביי אסירי וליכא חומרא לרבא טפי מאביי. ואפילו קסבר דלא עבידי דנתרי בין לרבא בין לאביי אסירי משום דחזותן מוכיח עליהם וליכא חומרא

לרבא טפי מאביי דבדבר שיש בו סימן שניהם שוין בו. ויש לפרש דתמרי דזיקא כלומר שהרוח משליך אותן למרחוק ואין חזותן מוכחת עליהן בלחוד הוא דקא מיבעיא ליה והיינו דלא קאמר הני תמרי דנתרי אלא דזיקא כלומר בהנהו דרוח משליכם למקום רחוק וקא סלקא דעתיה דתמרי לא עבידי דנתרי ואלו לרבא כיון דלכי ידע מיאש מהשתא הוי יאוש אבל השתא דאיתותב רבא היכי אכלי להו והא לא ידע ויאוש שלא מדעת הוא. ופרקינן כיון דאיכא שקצים ורמשים דאכלי להו מעיקרא יאושי מיאש כלומר שהשקצים עולין ומכין בשרשי התמרים והם מתיבשים והם קלים בפני הרוח והרוח מפזרתן למרחוק עד שאין חזותן מוכחת עליהן והילכך מעיקרא יאושי מיאש מינייהו. הדר בעי כרכתא מאי כלומר אותן האילנות שהן מוקפין גדר או קוצים וברקנים שאין שקצים יכולים לעלות שם ולא ידע דנתרי מאי ואמר ליה אין הכי נמי דאסירי. ולפי גרסא זו ופירושה אין מותר אלא תמרים הנזרקין למרחוק שאין חזותן מוכחת עליהן אבל הנופלים תחת האילן אסורין.

ויש נוסחאות כיון דאיכא בהמה וכלבים. וכן כתוב בהלכות גדולות. ולפי גירסא זו נראה דהכי קאמר ליה כיון שהתמרים מתוקים ובהמה וכלבים אוכלין אותם לא מיבעיא דתמרי דזיקא שאין חזותן מוכחת עליהן אלא אפילו הנופלים מהן תחת האילן מותרין דמעיקרא מיאש מינייהו. וזתים וחרובין שאמרו דאסורין מפני שחזותן מוכחת עליהן היינו דוקא זתים וחרובין שאין בהמה וכלבים אוכלים אותן אי נמי במקום דליכא בהמה וכלבים וכדאמרינן לקמן גבי ככרות של בעל הבית הכי באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים. ולפי פירוש זה פירוש כרכתא מאי כלומר שהאילן בתוך גדרים שאין בהמה וכלבים יכולין ליכנס שם. הרשב"א ז"ל.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: וכתב הראב"ד ז"ל דזתים וחרובין דלעיל דאסירן אפילו בלא כרכתא משום דלאו מאכל בהמה נינהו. ע"כ.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: וכי מאמר דאיתותב רבא הני תמרי דזיקא כו'. פירש רש"י ז"ל דבלאו תיובתא דרבא נמי קשיא וכו' והקשו עליו בתוספות חדא דלישנא דאיק לגמרי דלא קשה לן אלא משום דאיתותב רבא הא לרבא מינח ניחא. ועוד דאי סבירא ליה למקשה דתמרי עבידי דנתרי אם כן ליכא הכא יאוש שלא מדעת דאפליגו בה אביי ורבא ואי איכא יאוש מדעת גמור הוא ואי משום דחזותן מוכיח עליהן וליכא יאוש כך אסורין לרבא כמו לאביי. ואפילו קסבר דתמרי לא עבידי דנתרי כיון דחזותן מוכיח עליהן בין לרבא ובין לאביי אסורין הן בשוה וליכא חומרא לאביי טפי מרבא. לכך פירשו בתוספות דהכא להכי נקט תמרי דזיקא משום דמיירי בתמרים שהרוח מפילם למרחוק ואין כאן

חזות מוכחת כלל וכי ידעי בעלים ודאי מיאשי אלא דהשתא מיהת לא ידעי דאפילו תימא דשכיחי דנתרי מכל מקום לא שכיח דמנתרי להו זיקא למרחוק הילכך ליכא יאוש מדעת דהנהו דנתרי מנפשייהו וחזותן מוכחת עליהן לא מיאשי מינייהו כלל ואפילו לכי ידעי ההנהו דנתרי בזיקא לא ידיע להו דניאשו והוה ליה יאוש שלא מדעת דלאביי אסור וכיון דאיתותב רבא אסירי כאביי. ופרקינן כיון דאיכא שקצים ורמשים דאכלי להו מעיקרא איאושי מיאשי פירוש דאפילו מהנהו דנתרי מנפשייהו וידעי דנתרי הם מתיאשים מן הטעם הזה וידעי דאכלי להו שקצים ורמשים והוה ליה יאוש שלא מדעת דלא מהני הכא חזות מוכחת וכי תימא נהי שנתיאשו לדעת מהנושרין מאליהן דידעי דנתרי מכל מקום מהנהו דנתרי בזיקא דלא עבידי דנתרי איך נתיאשו לדעת. ויש לומר דזיקא נמי לא מנתר למרחוק אלא אותם דהיה סופן להיות נושרין מאליהן שכבר נתיאשו הבעלים מהם. ומה שאמרו לעיל דזתים וחרובין אסורין הכא באתרא דליכא שקצים. אי נמי שאין דרכן של שקצים לאכול זתים וחרובין.

וקשה לי וכיון דאפילו הנושרין מאליהן משרא שרו כדאמרן אמאי לא הוו אכלי להו. ויש לומר דאף על גב דהוו הוו פרשי מינייהו כיון שאין עומדין תחת האילן וחזותן מוכחת עליהן של מי הן. ומיהו המקשה היה סבור שמדינא לא הוו אכלי להו ומשום הכי הוה קשה להו מאי שנא הני מהני דהא לאביי אידך נמי מיסר אסירי דיאוש שלא מדעת הוא. כן נראה לי.

כרכתא מאי. יש שפירש כגון כרכי דזוגי מחצלאות פרוסות תחת האילן כגון כורי דתמרי ללקטן שם דהשתא גלי אדעתייהו דלא מיאש מינייהו דמייתר תיירי להו תדירא. ויש שפירש כרכתא שמקיפין סביבות האילן גדרים שאין שקצים ורמשים יכולין לאכול מה שנושר דהשתא כמאן דליכא שקצים ורמשים דמי והנושרין תחתיהן אסורים משום דחזותן מוכחת עליהן והנושרים ברוח אסורין משום דלא ידעי דנתרי והוה ליה יאוש שלא מדעת דאסור לאביי דהלכתא כוותיה. עד כאן. ועיין בספר המלחמות להרמב"ן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: כיון דאיכא שקצים ורמשים וכו'. ואם תאמר הא מכל מקום לא איאש דהא לא ידע דנתרן. יש לומר דתמרי מידע ידיע דנתרן. ואם תאמר מאי פריך לאביי מאי טעמא אכילנן להו כיון דידע דנתרן פשיטא דמיאש מינייהו ואם כן יאוש מדעת הוא. יש לומר דתמרי חזותן מוכחת עליהן דאינן נמאסות וניכר שהן מן האילן שהן תחתיה. ואם תאמר אמאי פריך מאחר דאיתותב רבא לרבא נמי היה יכול להקשות וכו'. ופירש הקונטרס דאין הכי נמי וכו' ודוחק הוא. לכך נראה דלא מצי למפרך לרבא דאין חזותן מוכחת עליהן דתמרי אף על גב דאינן נמאסות מכל מקום אינו ניכר מאיזה

אילן הן והיינו דנקט תמרי דזיקא שהרוח משיר אותן ומוליך אותן למרחוק מן האילן ומתוך כך אינו ניכר מאיזה אילן נפלו ולהכי נקט תמרי דוקא. ואם תאמר אם כן היכי קשיא ליה דמאי פריך ליה לאביי הא פשיטא דמיאש מהן משום עוברי דרכים שיטלום וליכא למימר יאוש שלא מדעת הוי דהא אין חזותן מוכחת עליהן כיון שרחוקים מן האילן כדפירשתי. יש לומר דאין הבעלים יודעים זה אלא סברי דנפלי תותי דקלא וחזותו מוכחת עליו ולא מיאש ליה מעיקרא אבל אי הוו ידעי בה הבעלים השתא דנפלי רחוק מן האילן אז מיאש מינייהו דאין חזותו מוכיח ואם כן הוי יאוש שלא מדעת. ומשני כיון דאיכא שקצים ורמשים מיאש מהן ומהאי טעמא אפילו אותן שנפלו תחת האילן מותרות הה דיאוש מדעת הוא שיודע בנופלות. עד כאן.

כתוב בתוספות אלא לאביי הוי יאוש שלא מדעת שהבעלים סבורים שיפלו תחת האילן וכו'. ואין להקשות דאביי סבר דעוברי דרכים שאינם מהוגנים יקחום. יש לומר דהיינו לעיל קודם דאסקינן לרבא חזותו מוכיח אבל לפי האמת לא נעשה מחלוקת בזה דאם לא כן יחלוקו להפך אביי ורבא בתמרים שתחת האילן דלרבא אסור ולאביי שרי ומידע ידע דנתרי. גליון.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: ונראה דהכי פירושו אפילו הני תמרי דזיקא שהרוח מוליכם רחוק היכי אכלינן להו מאחר דאיתותב רבא תחת האילן דקשה היכי אכלינן אפילו לא איתותב דמסתמא הוו אוכלין אפילו אותן שתחת האילן כיון שלפי האמת הן מותרין ולעיל דלא שרי אלא תאנה שנמאסת אבל תמרי משמע דאסור כמו זתים מירי בכרכתא שתחת האילן ומכל מקום תאנה שריא מפני שנמאסת ואין תולין אותה באילן. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: וכי מאחר דאיתותב רבא וכו'. בשלמא לרבא כיון דלכי ידע מתיאש דאין חזותם מוכחת עליהם ואין בהן סימן אף על גב דלא ידע דנתרי שרו אלא לאביי מאי טעמא אכלינן והא לא ידע דליאש. כיון דאיכא שקצים ורמשים דאכלי איאושי מיאש. פירוש אותן התמרים הנושרים ברוח כבר נולד בהם הפסד בראש האילן שהכה בהן התולעת והחפושים והלטאה שעולין באילנות ומכין בעוקציהן ומרקבים אותם ומתוך קלותם הם נושרים במעט רוח הילכך איאושי מיאש מינייהו שהוא יודע כי מנהג הדקלים שיקרה להם כן. ויש מפרשים הואיל ושקצים אוכלים אותן חשבינן לה כזוטו של ים מפני שאין כוונת אדם נופלת עליהם אבל זתים וחרובין שאמרו שהן אסורין אין השקצים אוכלים אותם כשאר פירות. כריכתא מאי יש מפרשים שנשרו עם

הענף שלהם אולי שדעתו עליהם. ויש מפרשים כריכתא מוקפת גדר ונפלו לפנים מן הגדר. אמר הנהו ודאי אסירי דלא מחיל להו ואף על גב דפגימי בראש הדקל. עד כאן.
כתוב בספר המאור וכי מאחר דאיתותב וכו'. עד קא סלקא דעתך דתמרי לא ידעי דנתרי ואהדר ליה תמרי נמי ידע דנתרי. וכתב עליו הראב"ד ז"ל: אמר אברהם זה אינו בפירוש בגמרא ולא אמרו אלא איכא שקצים ורמשים דאכלי להו ואי לא ידע דנתרי משום שקצים ורמשים אמאי מיאש אבל צריך הוא למה שפירשנו בו דהכי פרישנא כיון דאיכא שקצים ורמשים דמעיקרא אכלי להו בראש האילן ועל ידי אכילות השקצים הם נופלים הילכך עבידי דנתרי ומיאש מינייהו. עד כאן.
אמר רבה אף על פי שיש בהן סימן וכו'. ליכא למשמע מיניה דקשר הוי סימן ולעיל בשלהי פרק קמא מקשינן גבי שטרי שמע מינה קשר הוי סימן. משום דהתם איירינן בקשר הרגיל שהרבה קושרין בקשר כזה והרבה קושרין בענין אחר אבל בכאן איירינן שהכל קושרין בקשר אחד וזה שינה וקשר כזה לכולי עלמא הוי סימן. והרמב"ן ז"ל כתב בחידושיו במתניתין משום דאיכא למידחי לאוקומי מתניתין במקום כרבא ולא נראה לי. הריצב"ש ז"ל.
אלמא קסבר רבא סימן העשוי לידרס וכו'. פירוש דאנן הוה מצינו לחלק בין סימן לסימן דסימן דכריכות דהיינו קשר בדריסה בעלמא יפסד ולא מנכר כלל ולהכי מייאש מינה ואמטו להכי אמרינן בה דכיון דעשוי לידרס לא הויא סימן אבל סימן העשוי בגופו של דבר כגון ככרות של בעל הבית דהסימן הוא עשוי בגופו ולא יפסד בדריסה בעלמא איכא למימר דאף על גב דעשוי לידרס הויא סימן ומיהו מדקאמר רבה ואפילו בדבר שיש בו סימן ולא קיצר וקאמר ואפילו יש בו סימן אלמא דלא פליג כלל בין סימן לסימן אלא דכל סימן העשוי לידרס לא הוי סימן וזהו דקאמר תלמודא אלמא קסבר וכו' והכי נמי יש לפרש איפכא גבי הא דרבא. וניחא השתא דפריך לקמן ממתניתין לרבה ולרבא ולא קשיא ליה לדידיה מתניתין גופא מיניה וביה דתקשי כריכות ככרות ובמאי דמתריצנא מתניתין ממילא מיתרצא רבה ורבא. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.
סימן העשוי לידרס לא הוי סימן. הקשה הרמב"ן ז"ל אם כן צבורי פירות ושלשה מטבעות זה על גב זה ולשונות של ארגמן למה נוטל ומכריז והרי כל אלו עשוין לידרס. ותירץ הוא ז"ל דצבורי פירות לרבא בפירות שאסור לעבור עליהם וכדמוקי טעמא דככרות של בעל הבית ומטבעות נמי מתוך חשיבותן כל מי שמוצא אותן ראשון נוטלן מה שאין כן בכריכות ולא בככרות דהרבה בני אדם אינן עשויין ליטול אותן ברשות הרבים שאינו כבודן. ולשונות של ארגמן נמי לפי שהן עצמן סימן שצביעתן סימן שאינו

עשוי לידרס. ונראה לומר דאפילו לרבה צריכין אנו לתרץ כן דהא מודה רבא בכל מידי דמנשתף ובשלמא צבורות פירות לא מנשתפי אלא שלשה מטבעות טפי מנשתפי מכריכות ומאי מכריז. והיינו נמי דלא אקשי מינייהו רבא לרבה דאי ניחא ליה טפי הרבה לא הוה שתיק מלאקשויי מינייהו אלא מדאקשי ליה מככרות ופריק טעמא משום דאין מעבירין על האוכלין תו לא מצי לאקשויי ליה מצבורי פירות ולשונות של ארגמן נמי דאין סימנן עשוי לידרס ומטבעות מתוך חשיבותן בין לדידיה בין לרבה. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: **קסבר סימן העשוי לידרס לא הוי סימן תנן כריכות ברשות הרבים וכו'**. הקשה הרמב"ן אמאי לא פרכינן מצבורי מעות וצבורי פירות ולשונות של ארגמן שהרי כל אלו עשוין לידרס וקתני נוטל ומכריז ותירץ דצבורי פירות בפירות שאסור לעבור עליהן דאפילו למאי דסבירא לן דכריכות וככרות נדרסין ומעבירין עליהן התם הוא דלא מפסדי לגמרי בדריסה מה שאין כן בפירות דממאסי בדריסה ומפסדי לגמרי ומטבעות נמי מתוך חשיבותן כל מי שמוצא אותן ראשון נוטלן מה שאין כן בכריכות וככרות כי הרבה בני אדם אינן עשוין ליטלן ברשות הרבים דאינן כבודן ולשונות של ארגמן צביעתן סימן להם ואינו עשוי לידרס או שיש בהן סימן אחר בגופן שאינו נשחת בדריסה. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: **סימן העשוי לידרס וכו'**. פירוש שאין בעלים סומכין עליו לתת בו סימן מימר אמרי נשחת הסימן בדריסת הרגלים כדפרשינן. וקשיא לי היכי אמר רבה לא הוי סימן אי חיישינן להכי צבורי פירות וצבורי מעות ושלשה מטבעות זו על גב זו נמי ליחוש דילמא מפזרי להו ברגל דהא מדרסי ומנשתפי. ודילמא צבורי פירות אוכלים הם ומשום שאין מעבירין על האוכלין אלא מעות קשיא. ואפשר דאגב דחשיבי וחביבי להו לאינשי מאן דחזי להו ראשון שקיל להו מקמי דלבדרינהו אינשי אבל פירי ושאר מילי איכא אינשי דלאו אורחייהו למדרינהו במתא ודרסי עלייהו. סימן העשוי לידרס לא הוי סימן. פירש רש"י משום יאוש דבעלים לא סמכו עליה. ונפקא מינה דאפילו אשכחה בלא דריסת או סמוך לנפילה כיון דידע אידך בנפילה מיד חושש שנדרס או שידרס קודם שימצא ומתייאש מיד אפילו קודם שיעור דריסה וכל שכן לאחר שיעור דריסה ואף אם לא נדרס דאיכא ודאי יאוש ובהיתר בא לידו ואף לא נדרס ולהכי נקט מתניתין סתמא הרי אלו שלו בכל ענין ובכל זמן. אבל אין לפרש דהיינו משום דאנן לא סמכינן אסימנא אפילו בא ונתן סימן דאמרינן שמא נשתנה הסימן על ידי הדריסה ואין זה חפץ של זה ואם אומר כסימנו ממש אמרינן סימן אחר היה ושל אחרים היה ונשתנה שזו חששא רחוקה היא והיאך יזדמן ששב סימן האחר על ידי הדריסה כסימנו של זה

ועוד כשאנו רואים שלא נדרס מאי איכא למימר וגמרא לא הזכירה אלא העשוי לידרס דמשמע אפילו שלא נדרס. סוף דבר ודאי משום יאוש נגעו בה אם כפירוש רש"י שאומר שנשחת לגמרי ולא ימצא בו סימנו אם שאומר אפשר שנדרס ויאמרו שנשחת ונשתנה ולא יתנוהו לי אף כי ימצא בו סימני מכוון ממש. זה נראה לי. והי"ד. שיטה. ויש לפרש דסימן העשוי לידרס משום הכי לא הוי סימן דחיישינן שמא נשתנה הקשר או סימן אחר על ידי הדריסה לפיכך אין אנו סומכין עליו. ולאו מילתא היא. תו קשיא לן גיזי צמר הלקוחות מבית האומן ברשות הרבים הא סימן העשוי לידרס הוא דומיא דככרות של בעל הבית בשלמא התם תריצנא בגמרא משום דאין מעבירין על האוכלין אלא גיזי צמר אמאי. ולא היא דככרות של בעל הבית משום הכי מינכרא ריפתא דאיניש אינש משום דעבדי בהו סימן ואי מידריס אזל ליה אבל גיזי צמר הלקוחות מבית האומן הן עצמן סימן ואפילו דרסת להו כל יומא אית בהו סימן. אי נמי ככרות אי מדרסן מתברן ואין צורתן ניכרת כלל ואין כן גיזי צמר. עד כאן.

ברשות היחיד כגון חצרות חרבות שבעיר וכפרים חרבים שאין רגלי אדם ובהמה מצוין שם. ה"ר יהונתן.

ודקא אמרת ברשות היחיד מאי מכריז. מה שפירש רש"י בלשון אחר שהמכריז אומר מקום האבידה ואינו אומר שמה והלה אומר אני אבדתי חפץ פלוני. אינו מחוור דהא מייתינן עלה פלוגתא דאיפליגו במקום אי הוי סימן או לא והא לא שייך אלא אם הוא חשוב סימן לבעל האבידה. ועוד הקשו בתוספות דכי אמר אני אבדתי חפץ פלוני מאי הוי והתנן אמר את האבידה ולא אמר סימניה לא אמר כלום ומיהו בזה יש לומר דמרן קאמר שיאמר חפץ שסימן שלו פלוני. הריטב"א.

מכריז מקום וכו'. ודאי נראה שפירוש שני של רש"י עיקר דאי לפירוש ראשון מאי האי דקאמר מקום לא הוי סימן הא לפירוש הראשון לא הוי סימן אלא שם החפץ וגם זה רחוק שבשם החפץ יהיה די בלא סימן. ויש לומר דלעולם שם החפץ אינו הסימן אבל כשהכריז המוצא מקום מסויים מי שאינו יודע היכן נפלה אבידתו אינו בא ואומר אני הנחתי שם חפץ פלוני ושכחתי או שבאתי לקחתו ולא מצאתיו אלא ודאי אמרינן כיון שבא זה ואמר אני הנחתי שם חפץ פלוני אמת הוא אומר וסוף סוף המקום הוא הסימן ומכל מקום ראשון נראה לי עיקר. גם אפשר לפרש מקום מכריז כלומר מכריז על יד המקום שמצפה שיתנוהו לסימן. אי נמי יש מכריז מקום כולל והמניח יאמר מקום מסויים דאם לא יכריז כי אם שם החפץ אפשר שהמניח לא יחוש כיון שבדרך הנחה הניחה ויהיה סובר ההיא אבידה היא וברשות הרבים נמצאת במקום התורפה אבל אני במקום מוצנע הנחתיה

ולא נמצא ואני אשוב ואקח את שלי ולזה ראוי להכריז שם המקום הכולל ואז יתן אל לבו לומר שמא שלי הוא ואם הנחתיו במקום מוצנע וראשון נראה לי עיקר. שיטה.

כתוב בתוספות אך קשה דבפרק אלו עוברין אמרינן עם הארץ אין מכריזין וכו'. פירוש דוקא לפירוש התוספות קשה דכי היכי דהפירוש כאן מכריז במוצא והאובד נותן סימן המקום הכי נמי הפירוש התם אין מכריז המוצא שעם הארץ יתן סימן על אבידתו לכך הקשה למה אין מכריזין מי יודע שהיא של עם הארץ. אבל לפירוש רש"י דפירש מכריז מקום המוצא מכריז מצאתי במקום פלוני ושהאובד יתן סימן הוא חפץ פלוני אף כי האובד אינו מידכר גם שם הפירוש עם הארץ אין מכריזין על אבידתו שהעם הארץ האובד יתן סימן. גליון.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ: מאי מכריז מכריז מקום. פירש הקונטרס כשיכריז (מה) מצאתי אבידה מה יכריז שיוכל האובד ליתן סימן בה. מכריז מקום ואינו מכריז שם האבידה וכו'. ואם תאמר הא תנן בפירקין אמר אבידה ולא אמר סימניה וכו' ויש לומר דהתם נמי לאו משום שהוא חשוד וכו' ככתוב בתוספות.

ויש עוד לפרש מאי מכריז כלומר לצורך מאי מכריז המוצא כיון דליכא לבעל אבידה סימן שיוכל ליתן ומשני מכריז המוצא בשביל שיוכל האובד ליתן סימן של מקום. ורבינו תם מפרש דמכריז מקום לאו בהכרזת המוצא איירי אלא לבעל אבידה קאי כלומר מכריז מקום נותן בה סימן מקום וכן לקמן כדי שילך שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד מפרש רבינו תם מכריז האובד אחר שיבא ביום השביעי. ומיהו הא דאמרינן בפרק אלו עוברין עם הארץ אין מכריזין על אבידתו ההיא הכרזה לא מתוקמא אלא במוצא וכי תימא אי במוצא מנא ידע שהיא של עם הארץ אפשר כגון באתרא דשכיחי עמי הארץ טובא. ומיהו מפרש רבינו תם דלאו הכרזה ממש קאמר אלא כלומר אין מחזירין אחר אבידתו לבקשה ומכל מקום סתם הכרזה דבכל דוכתא אמוצא קאי כדקתני בכולה מתניתן חייב להכריז. עד כאן.

ורבה אמר מקום לא הוי סימה כתוב בתוספות הוצרך לומר סימן העשוי להדרס הוי סימן. פירוש כדי ליישב מתניתין. גליון.

מקום רבה אמר לא הוי סימן ורבא אמר הוי סימן. ואם תאמר ולרבא עגולי דבילה וככרות של נחתום וגיזי צמר ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן למה שנינו בהם סתם הרי אלו שלו דמשמע אפילו ברשות היחיד ליהוי מקום סימן. ויש לומר דמקום לא הוי סימן אלא בדרך הנחה אבל דרך נפילה לא וכדאמרינן בסוף שמעתין אמר רבא הלכתא וכו' וכל הני לאו דרך הנחה נינהו דעגולי דבילה וככרות של נחתום כיון שהם אוכלין

אין דרכן להניחן על גבי קרקע וגיזי צמר ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן נמי אפשר דאגב חשיבותייהו לא היה דרכן להניחן על הקרקע. הר"ן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: ואיכא למתמה טובא לרבא דאמר מקום הוי סימן אם כן בעגולי דבילה ובכולהו דמתניתין אמאי לא אמרינן בהו דכשמצאן דרך הנחה ברשות היחיד דחייב להכריז משום מקום כמו בכריכותן אלמה תנן במתניתין כריכות ברשות הרבים ובאחריני לא תנן ברשות הרבים משמע דבכל מקום שלו ורבא נמי כריכות נקט במילתיה.

וראיתי להראב"ד שפירש דלרבא נקט תנא רשות הרבים גבי כריכות והוא הדין לכולהו. ואין הדעת נוחה בזה שאין זה פשטא של משנה ואף סוגיא דשמעתא לא אזלא הכי. אבל כתבו בתוספות וגם הרמב"ן כתב כן דבכריכות מפני שדרכן לאנוחינהו בקרקע פעמים כשעומד לפוש מניחן שם ושוכחן לפיכך כל שצורת מציאתן אפשר למתלי בהנחה תלינן בהנחה וברשות היחיד נוטל ומכריז אבל באינך כולהו לאו אורחייהו כלל לאנוחינהו בקרקע לפיכך כל שצורת מציאתן אפשר למתלי בהנפילה תלינן והרי היא שלו אפילו ברשות היחיד. אלא כי מצא צבורי פירות וצבורי מעות כסיפא דמתניתין דליכא למתלי כלל בנפילה אלא בהנחה דאז נוטל ומכריז. ונראה לפי זה דשנים מסודרות איכא בינייהו דבכריכות תלינן בהנחה ובאחריני בנפילה. ועוד צ"ת דלקמן אמרינן גבי בדי מחטין וצינורות וכל אלו שאמרו בשמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז ואמאי לא יהא כולהו הני דמתניתין כמותן והא מילתא צריכה רבה.

ושוב נתיישבתי בדבר ונראה לי דשאני ב' בדי מחטין שהן במחרוז אחד לפירוש הערוך דלקמן ואף לפירוש רש"י שהבדין קשורות אחד אחד ואף על פי שנפלו יש בה סימן מנין. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: הא דקאמר במתניתין כריכות ברשות הרבים אכולהו בתרייתא נמי קאי וכיון דאין בהן סימן דכולהו חד גוונא עבדי להו ומנשתפי מיאש ואף על גב דלא מדרסי מנשתפי וסיפא דקתני כריכות ברשות היחיד חייב להכריז אכולהו בני בקתיה קאמר כי רישא לדעת רבא דמקום הוי סימן וגיזי צמר הלקוחין מבית האומן אפילו ברשות הרבים ואף על גב דעשוי לידרס רבים הם ואין סימניהם מתפרקין. עד כאן.

דף כג.

הא של בעל הבית חייב להכריז. אי קשיא וליקשי מסיפא וכו' ואומר רש"י איידי דנקט וכו'. ואיכא למימר אי מסיפא הוה אמינא ארשות היחיד קאי. ומיהו אשכחן בעלמא

כהאי גוונא חדא במסכת שבת פרק במה אשה ובפרק הקורא את המגילה לעז יונית לכל כשר והא קתני יונית ליונים אין לכולי עלמא לא ורישא קתני בהדיא יונית לא יצא וזו גדולה מהם ואחרת בבתרא בפרק לא יחפור הקונה שני אילנות מביא ואינו קורא הא שלשה מביא וקורא ואף על גב דקתני לה בסיפא בהדיא שלשה מביא וקורא דייק לה מרישא והתם לא הוה מצטריך לאתוי רישא כלל. הרמב"ן.

אין מעבירין על האוכלין. יש מפרשים אסור לעבור ולדרוס עליהן. ואינו מחוור חדא דאין עוברין על האוכלין הוה ליה למימר. ועוד דאמרינן בעירובין גבי רבן גמליאל שמצא גלוסקא וכו' ואמר ליה טול גלוסקא ואמרינן עלה שמע מינה אין מעבירין וכו' ואם אין דורסין עליהם קאמר למה ליה למימר טול גלוסקא יניחה במקומה ולא ידרסה. לכך הנכון כדפירש רש"י ומיהו הכא דאמרינן מעבירין על האוכלין פירושה שעוברין עליהם ודורסים אותם וכדמוכח שמעתין ואיידי דנקט אין מעבירין נקט נמי מעבירין ולא נקט עוברין. הריטב"א ז"ל.

והא איכא גוים וכו'. הא כתיבנא לעיל דיש מפרשים מילתיה דרבה דמשום הכי סבירא ליה דסימן העשוי לידרס לא הוי סימן משום דחיישינן שמא נשתנה הקשר או סימן אחר על ידי הדריסה לפיכך אין אנו סומכין עליו והקשו על פירוש זה דכשאנו רואין שלא נדרס מאי איכא למימר וגמרין לא נקט אלא סימן העשוי לידרס דמשמע אפילו שלא נדרס. ויש לומר דסבירא ליה לרבה דכיון דנפל במקום עשוי לידרס איתרע הסימן ויש לחוש דילמא נדרס ולא מנכר וכמי שאין בו סימן דמי. ולהאי שיטתא ניחא דפריך הכא לרבה ולא לרבא והכי פירושו והא איכא גוים דדרסי ולא איכפת להו ותקשי לרבה דסבירא ליה דכל דנפל במקום העשוי לידרס דאיתרע סימנה ויש לחוש אפילו לחששא רחוקה ואף על גב דלא נדרס חיישינן דילמא נדרס ולא מנכר ואם בא זה ונתן סימן בהאי סימנא ממש לא סמכינן עליה דחיישינן שמא נדרס ונשתנה ואין זה חפץ של זה אלא של אחרים והילכך מעתה תקשי לרבה דהא עשוי לידרס על ידי גוים אבל לרבא ניחא.

ומיהו הרמב"ן דחה פירוש זה בשתי ידים שזו חששא רחוקה עד מאד שישוב על ידי הדריסה סימנו של זה כסימנו של זה וכדכתיבנא לעיל וכל שכן היכא דאנו רואים דלא נדרס כלל היכי ניחוש שמא נדרס ונשתנה הא ודאי חששא רחוקה טובא היא זאת וחס ליה לרבה דיסבור כן אלא ודאי משום יאוש בעלים נגעו בה וכדפירש רש"י וכדכתיבנא לעיל וכן פירשו בתוספות. ואם תאמר ומאי פריך והאיכא גוים דאמאי חייש לגוים והלא ישראל העובר שם ורואהו חייב לסלקו משם קודם שיבא הגוי וידרוס עליהן כדמוכח בעירובין וכי תימא דחיישינן שמא לא יראהו ישראל העובר שם ויבא גוי וידרוס עליו

אם כן בלא גוי נמי ניחוש לישראל שידרוס עליו כיון שאינו רואה וכי תימא דאכתי חייש לדריסת גוים קודם שיעבור שם ישראל אם כן לרבא נמי לפרוך והלא גוים שקלי ליה כיון דחיישת דקדמי גוים לישראל. ותירצו בתוספות דדריסה שכיח לפי שדורסין דרך הילוכן אבל נטילה לא שכיח אבל קשיא להו לתוספות דהיכי פריך דניחוש שידרסוהו גוים קודם שיבא שם שום ישראל ויפטר מהכרזה אדרבה ניחוש לרוב ישראל שרואין הככר ויגביהוהו וניחוש לחומרא לחייבו הכרזה. ותירצו בגליון תוספות דפריך לרבה דסבירא ליה סימן העשוי לידרס לא הוי סימן ואפילו מצאו קודם שנדרס מתיאש דחושב מסתמא נדרס אם כן גם מתיאש אולי נדרס על ידי גוים. ויש לי לפרש דלעולם לא חיישינן דקדמי גוים לישראל אלא דחיישינן שמא לא יראהו ישראל העובר שם ויבא גוי וידרוס עליו ולא תקשי אם כן בלא גוי נמי דאיברא דחיישינן שמא לא יסתכל הישראל לפום ריהטיה להסירו משם ויבא הגוי וידרוס עליו ומיהו לא חיישינן למיעוט הסתכלות כולי האי שידרוס עליו ממש ולהכי לא פרכינן אלא אי איכא גוים. אי נמי יש לפרש דפשיטא ליה דאיכא מיעוטא דישראל שאינן רואין וידרסו והכי פריך והאיכא גוים וסמוך מיעוטא דגוים למיעוטא דישראל דדרסו ולאו אדעתייהו והוה ליה פלגא ופלגא וכן כתבו המפרשים וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: והאיכא גוים וכו'. תמיה לי אם אתה חושש למיעוטא דגוים וכלבים אפילו לרבא נמי קשיא דהא משום יאוש בעלים נגעו בה ואם כן אפילו לרבא אמאי נוטל ומכריז. ואי אפשר לפרש דלכולי עלמא מקשה ופרקינן לכולהו דוקא באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים ובככרות דוקא משום דגוים חיישי לכשפים דאם כן בכל שאר אבידה באתרא דשכיחי גוים הרי אלו שלו ואפילו ברוב ישראל ואפילו מצא שלא באסרטיא ופלטיא גדולה ואפילו לרבנן נמי. ומתוך הדחק יש לי לומר דלמציאה בתר רבים שדינן לה אבל לדריסה אפילו למיעוט או לבהמה וכלבים חוששים דהרבה עוברין ודורסין שלא בהשגחה והילכך לרבה בלחוד הוא דקשיא ליה אבל לרבא ניחא. ומיהו אכתי קשיא לי לפי גירסת ההלכות דגרסי לעיל גבי תמרי דזיקא הואיל ואיכא בהמה וכלבים דאכלי להו מייאש מינייהו דאלמא כל היכא דאיכא בהמה וכלבים בעלים מתייאשים מהם אם כן ככרות אפילו לרבא קשיא ולדידיה נמי על כרחך באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים מוקמינן לה. ואיכא למימר לפי אותה גירסא דקושיא דבהמה וכלבים אכולהו פרכינן לה וטעמא דבהמה וכלבים אף על פי שהן מיעוט מפני שהן תדיר מחפשין אחר האוכל ואי איכא אינהו משכחי ליה ובעלים חוששים ומייאשין כן נראה לי. עד כאן לשון הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: **והא איכא גוים**. פירוש שדורסין אותן אם כן הוה ליה סימן העשוי להדרס. וקשיא לי דכיון דגוים מיעוטא נינהו למיעוטא לא חיישינן ומשום הא לא מייאשי בעלים מסימן שלהם וכדאשכחן בעיר שרובה ישראל ומיעוט גוים דמשום מיעוט גוים לא מייאשי בעלים לומר דדילמא משכח לה גוי. ושקיל לה ויש לומר דדריסה דהויא ממילא כיון דאזלי גוים התם ודרסי לפי תומם כך הוא מיעוט כרוב דאף על גב דישראלים לא דרסי גוים דרסי אבל לענין נפילת אבידה או מציאתה לעולם יש לנו לומר דמרובא נפל או דרובא משכחי לה כן נראה לי. ורבותי תירצו דהכא הא איכא מיעוט ישראל שמעבירין על האוכלין לפי תומם וסמוך מיעוטא דישראל למיעוטא דגוים או דבהמה וכלבים והוה ליה כפלגא ופלגא וגם זה נכון. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: ואם תאמר ואי אמרינן דמשום מיעוטא דגוים דדרסי עלייהו מייאש מרייהו מינייהו אם כן מצא אבידה בעיר שרובה ישראל אמאי חייב להכריז נימא דמרא אייאש מינה מימר אמר אתא גוי ושקיל ליה. ויש לומר דבעלמא ודאי לא חיישינן למיעוטא דגוים אבל הכא משום הכי חיישינן להו משום דאיכא מיעוטא דישראל דדרסי ולאו אדעתייהו וסמוך מיעוטא דגוים להאי מיעוטא והוה ליא פלגא ופלגא. עד כאן.

באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים. ואף על גב דאמרינן לעיל גבי תמרי דזיקא כיון דאיכא שקצים ורמשים ויש גורסים שם והאיכא בהמה לכלבים אין כל המקומות שוין וכדאמרינן הכא באתרא דלא שכיחי בהמה וכלבים הא סתם המקומות משכח שכיחי. הריטב"א.

והאיכא בהמה וכלבים וכו'. פירוש שעוברים עליהם ומשחיתים הסימן וקשה לרבה אבל לומר שמתייאש שמא יאכלום בהמה וכלבים וקשיא לכולהו לא קאמר דודאי שכיחי טפי אינשי דנטלי להו מבהמה וכלבים שיאכלום ובני אדם הרואים אותם יטלום מהם אבל לחשש השחתת סימן די בכל דהו. זה נראה לי לפרש לפי פשט הגמרא דמשמע דלא מקשי אלא לרבה ובאמת הדרן קושיין לדוכתיה וצ"ע.

לימא כתנאי רבי יהודה אומר וכו'. האי לישנא לא דייק שפיר דלא שייך למימר לימא כתנאי אלא אמימרא דאמוראי אבל היכא דפליגי אמוראי לא שייך למימר אלא לימא פליגי בפלוגתא דתנאי הילכך איכא לפרושי דאכל חדא מאמוראי קאמר לימא כתנאי דרבא דאמר סימן העשוי לידרס לא הוי סימן היינו כתנאי ורבי יהודה פליג עליה ורבא דאמר הוי סימן הויא נמי כתנאי ותנא קמא דרבי יהודה פליג עליה. וליתא להאי פירושא כלל דבשלמא עליה דרבה פריך שפיר דהא ודאי לא אתיא כרבי יהודה דרבי יהודה אפילו בסימן הבא מאליו קאמר דהעשוי לידרס הוי סימן אבל לרבא לא קשיא כלל

דאיכא למימר דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה אלא בסימן הבא מאליו דכמו שנפל מאליו כך נופל ממנו בדריסה כל דהו אבל סימן העשוי בידים אינו נשחת בדריסה ובעלים נמי לא מייאש מיניה.

והנכון דהא דפריך לימא כתנאי לא קאי אכל חד באפי נפשיה אלא אפלוגתייהו בחדא מחתא קאי והכי קאמר לימא כתנאי פלוגתא דרבה ורבא ושפיר פריך אתרווייהו דכי היכי דרבה איירי בכל גוונא ואפילו בסימן הבא על ידי עצמו הכי נמי רבא מיירי בכל גוונא ואפילו בסימן הבא מאליו זהו שכתב רש"י לימא כתנאי פלוגתא דרבה ורבא ודוו"ק. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

סברוה דכולי עלמא סימן הבא מאליו הוי סימן וכו'. פירוש ומאי כל דבר שיש בו סימן כלומר שראוי לישחת ולהשתנות על ידי הדריסה דכמו שנופל בו בלא השגחה כך נופל ממנו במעט דריסה ואף על גב דלא פליגי בנתינה דכולי עלמא מודו דאמרינן שנתנוהו בעלים שם או ידעו בו ונותנים אל לבם גם לזאת ולא מייאשי מכל מקום להיותם בלתי קבועים כל כך וראויות להשחת במעט סיבה ודריסה פליגי. זה נראה לי לפרש על ידי הדחק לפום מאי דקאמר דסברוה. ואהדר ליה אי סלקא דעתך דתנא קמא וכו' פירוש דכיון דילפת מינה לכל סימן העשוי לידרס בין קבוע בין אינו קבוע משמע דסבירי להו לרבנן בכל סימן עשוי לידרס אמרינן דלא הוי סימן ורבי יהודה לרבותא נקט כל שיש בו שינוי לומר דכל סימן אפילו הגרוע שבהם ואפילו עשוי להדרס הוי סימן ומחלוקתן רחב לתנא קמא ככרות של בעל הבית נמי ולא ראה רב זביד לחלק בסימן העאוי להדרס בין סימן לסימן ולהכי אהדר דכולי עלמא סימן העשוי להדרס הוי סימן ומעבירין על האוכלין פירוש ולא איכפת לן אם מעבירין והיינו משום דקסבר דבכל דבר פליגי בין באוכלין בין בדבר אחר כמו שאמר רבי יהודה סתם כל דבר שיש בו שינוי ואם המשל היה באוכלין לא איכפת לן. אי נמי אפשר דסבירא ליה דמעבירין על האוכלין ולהכי לא אוקי פלוגתייהו בהכי אבל רבא סבר דאין מעבירין ובאוכלין דוקא פליגי וכל דבר דקאמר רבי יהודה לאו דוקא ולהכי קאמר כיצד והכי קאמר כל דבר אוכלין שיש בו סימן ואף העשוי לישחת על ידי דריסה חייב להכריז דברור לו שלא ידרס דאין מעבירין. שיטה.

סברוה דכולי עלמא סימן הבא מאליו הוי סימן ומעבירין על האוכלין מאי לאו בסימן העשוי לידרס קמיפלגי פירוש ולא פליגי אלא ברשות הרבים ואף על גב דכולה מתניתין בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד בר מכריכות הך דרבי יהודה נמי בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד היא אלא דמאי דדייקינן מכלל דתנא קמא סבר הרי אלו שלו לאו

הכרחא דפליג עליה דרבי יהודה בכל ענין אלא ברשות הרבים לחוד וכי מוקמינן בסמוך פלוגתייהו בסימן הבא מאליה פליגי בכל ענין בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד. הריצב"ש.

אמר רב זביד משמיה דרבא אי סלקא דעתך דקסבר תנא קמא וכו'. ואיכא למידק דשפיר פריך רב זביד ולעיל מיהו נמי פרכינן עליה דרבא מהא דככרות של בעל הבית ולא שני לה אלא משום דאין מעבירין על האוכלין אבל פשיטא דליכא למימר דסבירא ליה לתנא קמא סימן העשוי לידרס לא הוי סימן ומעבירין על האוכלין. ודע דרש"י כתב וזה לשונו: הוי סימן דאמרינן לשם סימן נתנו שם ולא נפל מאליו ודבר שיש בו סימן הוא ואפילו הכי פליגי רבנן ואמרי הרי הוא שלו משום דקסברי מעבירין וכו' ורבי יהודה סבר הוי סימן ואף על פי שזה עשוי לידרס נמי הוי סימן. עד כאן. פירוש לפירושו אף על גב דבגמרא נקט מר סבר לא הוי סימן ומר סבר הוי סימן ומשמע דרבי יהודה אתא לפלוגי עלייהו דרבנן ליתא דאם כן קשיא דכיון דרבי יהודה אתא לפלוגי עלייהו דרבנן הוה ליה לפרושי להדיא רבי יהודה במאי פליג עלייהו דרבנן ולימא הכי רבי יהודה אומר כל דבר שיש בו שינוי חייב להכריז ואפילו ברשות הרבים כיצד וכו' לכך פירש רש"י דרבי יהודה אמר סברתו בלי שום חולק ולהכי סתים למילתיה דמיירי בכל ענין בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים ושוב רבנן פליגי עליה ברשות הרבים. מעתה יש לי לומר דמאן דסבר דפליגי בסימן העשוי לידרס הכי פריש למתניתין ככרות של נחתום לכולי עלמא הרי אלו שלו וככרות של בעל הבית מתלוקת דרבי יהודה אומר כל שיש בו שינוי וכו' ולדידיה ככרות של בעל הבית חייב להכריז והא דקתני בסיפא ככרות של בעל הבית חייב להכריז היינו לדברי רבי יהודה וכיוצא בזה מצינו בכמה דוכתי בתלמודא דמפרשינן משניות ובריתות בכהאי גוונא.

וניחא קצת השתא דלעיל כי פרכינן לרבה מככרות דייקינן לה מרישא ולא מותבינן ליה ממאי דקתני בסיפא להדיא משום דסיפא הוי מצינן למימר דאתיא כרבי יהודה ומיהו לבתר דמפרשינן דלא פליגי רבי יהודה וחכמים בסימן העשוי לידרס נצטרך לתירוצא דרש"י דלעיל כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

הא דפריך רב זביד משמיה דרבא לכולי עלמא סימן העשוי לידרס הוי סימן ומעבירין על האוכלין לא איצטריך ליה השתא טעמא דמעבירין על האוכלין אלא משום דרבא לא סלקא ליה אלא דוקא בטעמא דאין מעבירין נקט נמי כרבא מעבירין. ועוד משום דפירכיה דרבא דפריך ליה לרבה מככרות של בעל הבית תליא בהא נקט ליה נמי הכא. ועוד דכיון דלמאי דסברו אוקימו דלכולי עלמא מעבירין כל מאי דאפשר דלא נפלוג

עלייהו לא נפלוג אבל רבה דלא אפשר ליה בלאו הכי פליג ואמר דאין מעבירין כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריצב"ש: נראה לי דלא פליג רבא אמאי דקיימא לן אין מעבירין על האוכלין מההיא דרבן גמליאל דעירובין שאמר לגוי מבגאי טול גלוסקין הללו אלא הכא הכי קאמר ואפשר דמעבירין כלומר דמהכא לאו הכריח למימר אין מעבירין דבין מעבירין ובין אין מעבירין לא נפקא לן מידי דהא סימן העשוי לידרס הוי סימן אלא פלוגתייהו אם היה כאן סימן כלל כיון שהוא עשוי מאליו. עד כאן.

כללא דאבידתא כיון דאמר ווי ליה לחסרון כיס וכו'. פירוש בדבר שיש בו סימן אבל בדבר שאין בו סימן אף על גב דלא שמעינן דאיאש כיון דידיע דנפיל מיניה הוי יאוש כדמוכח סוגיין דלעיל. ולא דמי לגזילה דלא קני בה יאוש דהתם היינו טעמא משום דבאיסורא אתא לידיה אבל הכא בהיתרא אתא לידיה. הר"ן.

אבל בדבר שיש בו סימן בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד בין בדרך נפילה בין בדרך הנחה חייב להכריז. ואם תאמר ואי דרך הנחה הוא היאך יטול דהא קיימא לן דאפילו ספק הנוח לא יטול וכל שכן ודאי הנוח וכדתנן מצא כלי טמון באשפה לא יגע בו וכן קרדום בצד גדר. ויש אומרים דכי אמרינן ספק הנוח לא יטול בדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן נוטל ומכריז וכדמוכחא שמעתין לקמן. אבל מקצת המפרשים פירשו דספק הנוח אפילו בדבר שיש בו סימן לא יטול וכדבעי למימר קמן ודהכא לא קשיא דכי אמרינן דספק הנוח או ודאי הנוח לא יטול כשהוא במקום המשתמר דאיכא למימר שהניחו שם להצניעו והיום או מחר יבואו בעלים ליטלו ואם הוא מקום המשתמר קצת ואינו משתמר לגמרי הוי ספק הנוח ואם הוא מקום המשתמר יפה הוה ליה ודאי הנוח אבל יש הנחה אחרת שאינה להצנעה כלל אלא שבא דרך שכחה כגון שעמד שם לעשות עסקיו והניח כליו סמוך לו ושכחם שם. וזה אנו דנין כשנמצאת האבידה במקום שאין משתמר כלל וזה דומה לנפילה אלא דבנפילה ליכא סימן מקום ולא סימן מנין במעות מפוזרין וכיוצא בו ובדרך הנחה יש סימן וזהו דרך הנחה האמור באן וכל מקום שהזכירו סימן מנין או סימן מקום אינן אלא כזה וזה יהיה לך אב לכל הפרק להבדיל בין הנחה זו ובין ספק הנוח ובין ודאי הנוח וזה דבר שנכשלו בו גדולים. דוק ותשכח. הריטב"א.

דף כג:

וליהוי קשר סימן. פירוש דאף על גב דלעיל בפרקין גבי הא דתני רבי חייא שלשה כרוכין זה בזה משמע דאין קשר סימן. התם הוא בקשר של שטרות אבל הכא סבירא ליה דמחרוזות קשר מקויים ומשונה עבדי ליה דהוי סימן. ויש שפירשו דהכא מידק הוא דדייקינן לימא דמהא נמי שמעינן דקשר לא הוי סימן. ודחינן דמהא ליכא למשמע מינה דהכא במאי עסקינן בקטרא דציידי דכולי עלמא וכו'. ומיהו הא דהדר פרכינן וליהוי מנין סימן בדרך קושיא אמרה לה דהא קיימא לן דמנין הוי סימן כדאמרינן לעיל גבי שטרות וכדאיתא לקמן בהדיא. והפירוש נכון בעיני. הריטב"א.

וליהוי מנין סימן מדלא פריך תרווייהו בהדי הדדי וליהוי קשר ומנין סימן משמע דסימן דקשר עדיף ולהכי פריך מעיקרא וליהוי קשר סימן ללמדך דאחד אומר קשר ואחד אומר מנין ינתן לאומר קשר. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

וליהוי קשר סימן. משמע דפשיטא ליה דקשר הוי סימן. ותימה דבסוף פירקין דלעיל גבי שלשה קשורין פריך שמעת מינה קשר הוי סימן והכא נמי הוה ליה למינקט כהאי לישנא שמעת מינה קשר לא הוי סימן. ונראה דמסברא משמע ליה שיש לו להיות סימן ולהכי פריך הכא וליהוי קשר סימן ומכל מקום כדי להוכיח מן המשנה קאמר לעיל שמעת מינה קשר סימן. הרא"ש. ואפשר דהכא פריך לרבה דאמר לעיל עלה דכריכות ברשות הרבים דמיירי ביש בו סימן וסימן דכריכות היינו קשר אלמא דסבירא ליה דקשר הוי סימן ולהכי פריך הכא לדידיה ליהוי קשר סימן. ומיהו הא תירצה ריב"ש בחידושיו דרבה מיירי שהכל קושרין בקשר אחד וזה שינה וקשר כזה דלכולי עלמא הוי סימן וכדכתבינן לעיל. ויש לי לפרש דהכי פריך ליהוי קשר סימן פירוש מדנקט מחרוזות של דגים וחתיכות של בשר ולא קתני נמי מחרוזות של בשר וכדתני בתוספתא אלמא משום דמחרוזות של דגים הם משונים ביותר אתא לאשמועינן דאפילו קשר בכהאי גוונא לא הוי סימן דאלו מחרוזות של בשר הרבה קושרין בקשר כזה והרבה קושרין בענין אחר אבל מחרוזות של דגים הוא משונה בקשרן וכל אחד עושה לו קשר בפני עצמו ומשום הכי פריך ליהוי קשר סימן דקשר בכהאי גוונא לכולי עלמא הוי סימן.

ומשני בקטרא דציידא דכולי עלמא הכי מקטרי פירוש הא דנקט מחרוזות של דגים לאו לרבותא נקטיה אלא בין במחרוזות של דגים בין במחרוזות של בשר מיירי והא דנקט מחרוזות של דגים לאורויי באיזה מיירי דהיינו קטרא דציירי דכולי עלמא הכי מקטרי ליה פירוש דכולי עלמא אפילו אותם דמחרזי בשר מקטרי קטרא דציידי. והתוספות ז"ל

לא פירשו כן דכתבו וזה לשונם: מחרוזות של דגים והוא הדין מחרוזות של בשר וכו' עד כאן.

ומדקאמרי והוא הדין וכו'. משמע דלא מיירי תנא דמתניתין (אלא) במחרוזות של דגים דוקא. וקשיא להו לתוספות לפי שיטתם דאמרינן בפרק גיד הנשה אל תהא שוטה בשר בחרוזים הוי סימן. ולמאי דפרישנא ניחא דלא אמרו בתוספתא מחרוזות של בשר הרי אלו שלו אלא כי קטירי בקטרא דציידי דכולי עלמא הכי מקטרי וכדפרישנא אבל אם שינה ועשה חרוזא אחר דלא הויא קטרא דציידי הוי סימן. ומיהו למאי דכתבו התוספות והוא הדין מחרוזות של בשר משמע דבכל מין מחרוזות לא הוי סימן ותקשי מהא דפרק גיד הנשה ותירצו בתוספות דגבי בשר שנתעלם מן העין הקילו טפי דאין הלכה כרב מדפריך ורב היכי אכיל בשרא משמע דאנן שפיר אכלינן. עד כאן.

וקשיא לי הא התם בפרק גיד הנשה רב גופה הוא דאמר אל תהי שוטה בחרוזים הרי זה סימן ולרב בשר שנתעלם מן העין אסור. ויש לומר דהכי מייתי ראיה התוספות ז"ל דכיון דאנן שפיר אכלינן ולא חיישינן לדרב כלל אלמא דרב גופיה לא מחמיר כולי האי וסמיך אדבר מועט כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: והא דאקשינן ליהוי קשר סימן לאו למימרא דפשיטא ליה דהוי סילמן אלא אם תמצא לומר הוי סימן הכי נמי ליהוי סימן כאלו אמר שמע מינה קשר לא הוי סימן כדקאמר נמי וליהוי מנין סימן ולקמן בעי לה מיבעיא ומכל מקום כיון דקאמר וליהוי סימן סתם שמע מינה דסביר להו כמאן דאמר הוי סימן והכי קיימא לן. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: (נשמט מכאן לשון הריטב"א ולשון הרב בצלאל אשכנזי זצלה"ה ותמצאנו לעיל). (עמוד שנ"ו.)

הכי גרסינן וכן הוא בכל הספרים. בעו מיניה מרב ששת משקל הוי סימן אמר להו תניתוה מצא כלי כסף וכו' ומדמשקל הוי סימן מדה ומנין הוי סימן. ויש מגיהין וגורסים בעו מיניה מרב ששת מנין הוי סימן אמר להו תניתוה מצא כלי כסף וכו' ומדמשקל הוי סימן מנין הוי סימן ולא גרסינן מדה משום דקשיא להו תרתי דאי משקל בעו מיניה למה ליה לאסוקי ומדמשקל הוי סימן וכו' ומאן דכר שמייהו. ועוד היכי פשיט מדה מקל וחומר דמשקל אדרבה משקל עדיף ממדה כדאמרינן לקמן מדת ארכו וכו'. וליתא חדא דאין גירסת הספרים מודה להם. ועוד דאי מנין בעו מיניה למה לי דיוקא דהא ברייתא דמשקל לפשוט להו מברייתא דלקמן דקתני בהדיא במה דברים אמורים כשמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז אלא ודאי משקל הוא דבעו מיניה ופשטה להו מברייתא דקתני בהדיא עד שיכוון משקלותיה וגמרא הוא דהדר ודייק מדמשקל הוי

סימן מדה הוי סימן ובגררא דמדה נקט מנין משום דבעלמא איבעיא שמע מינה מנין הוי סימן לעיל גבי מצא תכריך של שטרות ולקמן גבי צבורי פירות. ודקשיא להו דמשקל עדיף ממדה וכו' עיין בנמוקי יוסף. הרשב"א והר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: הכי כתוב בכולהו נוסחי בעו מיניה מרב ששת משקל הוי סימן וכו'. ומדמשקל הוי סימן מדה ומנין הוי סימן. ותימה הוא למה ליה למפשט להו מדה ומנין. ויש גורסים. בעו מיניה מנין הוי סימן ופשט להו מדמשקל הוי סימן מנין הוי סימן ולא גרסי נמי מדה. ולא ראיתי נוסחא שכתוב בה כך ואין שומעין למגיהי ספרים. ופירוש מדה. כגון סאה פירות וכיוצא בה דאי מדת ארכו ורחבו משקל עדיף מינה כדאמרינן לקמן תנתן למדת משקלותיו. ויש לפרש משקל דהתם בגלימא וכיוצא בו שהוא סימן מובהק אבל בנסחא אין המשקל סימן מובהק ומדת ארכו עדיף והכי נמי משמע בפרק יש נוחלין. עד כאן.

ולענין פסק הלכה כתוב בשיטה וזה לשונו: כתב הריא"ף ומקום נמי הוי סימן מדמקשינן לקמן וניהוי מקום סימן ומפרקינן במדדין. עד כאן. וכן נראה דקשר הוי סימן מדאקשינן בשמעתין לעיל גבי מחרוזות וליהוי קשר סימן וכך פסק הרמב"ן. וגם נמי הוי בכלל פסקא דרב זביד משמיה דרבא דקשר ומקום הוי סימן וכדפרישנא לה לעיל בשמעתין. ותמהני מהריא"ף שלא הביא בענין קשר כלום. עד כאן.

אמאי ליהוי משקל סימן. ואם תאמר ודקארי לה מאי קארי לה והא כבר תירץ לעיל במניינא דשוין. ויש לומר. דמנין כבר נהגו הציידין לחרוז במנין הזה וכדפירש רש"י אבל במשקל לא מצינו מנהג בזה. ומשני דמיירי בשנהגו הטבחין לעשות החתיכות במשקל הזה. וכן דייק לשון רש"י דוק ותשכח. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

אי דרפקא אי דאטמא. פירש רש"י צואר והוא הפוך מלשון מפרקת. ולי נראה שהוא מלשון מרפק. הריצב"ש.

וזה לשון הריטב"א: אמר רבי זירא ברשום. פירש רש"י כיון דאמר רשום הוא הוי סימן ודוקא בזמן טבת וניסן שמוכרים בעלי בתים לחנונים חביות הרבה ביחד ונוטלין המגופות כדי לטעום היין ויש שחוזרין וסותמין ויש שנושאין אותן פתוחות למכרן מיד וכיון דאיכא חביות פחוחות וסתומות כי אמר רשום הוא הוי סימן. מה שאין כן בימי תשרי שכל העולם סותמין חביותיהן ואז לא הוי רושם סימן. ונראה מדבריו דסתימה לחוד אמרינן השתא הוי סימן בלא שום רושם אחר שיש בה. וזה אינו נכון חדא דלישנא דרשום לא משמע הכי. ועוד דסתימה מה סימן הוא. ועוד דהא בסמוך אמרינן אידי ואידי ברשום ולא קשיא כאן קודם שנפתחו האוצרות כאן לאחר שנפתחו לומר דלאחר דנפתחו

רושם לא הוי סימן וכדמוכח מעובדא דרב יעקב בר אבא ואלו השתא אמרינן דאדרבה בזמן שמתפתחין אוצרות הוי רושם סימן ואין זו שיטת התלמוד דכי הדר אמרינן אידי ואידי נבא להפוך הסברות. ועוד כי פרכינן מכלל דברייתא בפתוח לוקמה ברשום ובימי תשרי. לכך פירש בתוספות דרשום רצה לומר שיש בו סימן רושם בסתימת החבית שכך דרך בני אדם כשסותמין חביותיהן לתת לכל אחד שום רושם במגופת החבית ולהכי פרכינן מכלל דברייתא בפתוח דאלו בסתום לא סגי דלית בה סימן ורושם במגופה ואי בפתוח אבידה מדעת היא שהרי כל שקצים ורמשים שותים ממנה והרי היא הפקר לכל וכל הקודם בה זכה בה. אמר רב הושעיא במציף כלומר שהניח מגופה עליה ולא שרקה בטיט דסימן ליכא ואבידה מדעת ליכא. ע"כ.

ויש לי ליישב פירוש רש"י אביהן ורבן של ישראל שכתב וזה לשונו: ברשום חביותיהן של חרס היו וגפין אותם במגופה של חרס ושורקין טיט סביב לדבק המגופה שלא יצא ריח היין וביומי שבט או ניסן שמוכרין בעלי בתים חביות לחנוני בעשר או בט"ו יחד נוטלין מגופותיהם וטועמין את היין וחוזר וסתמו וטח בו טיט סביב המגופה והוא קרוי רושם ונושאן החנוני לביתו ומתניתין בחבית רשומה והיינו סימן שיש רושמין ויש שנושאין אותה פתוחה למוכרת מיד. עד כאן.

ואי סבירא ליה לרב דסתימה בלחוד הויא סימן היכי קאמר לקמן וזה לשונו קודם שנפתתות האוצרות שעדיין לא הגיע זמן מוכרי החביות ויחיד בעלמא הוא דעביד הוי רושם סימן עד כאן. והא קודם שנפתחו האוצרות כולהו חביות הם סתומין ושרוקין טיט דהיינו רושם. אלא נראה דהכין הוא פירוש לפירוש הרב דביומי תשרי שורקין טיט סביב לדבק המגופה בלבד וזה לא מקרי רושם דאין זה אלא שריקה בעלמא אבל ביומי שבט וניסן כשחוזרין וסותמין החביות אינן שורקין בלבד אלא טחין בו טיט סביב המגופה והוא קרוי רושם. ואפשר דעושין כן כדי שיהיו משונין אותן שנפתחו ונטעמו מאותן שלא נפתחו כלל ולא יתערבו אלו עם אלו. ומכל מקום לא מקרי רושם אלא אותן שנסתמו בשבט וניסו דיש בהם יתרון טיחת טיט סביב המגופה והנמצאות בימים האלו אינם אלא אלו הרשומות דהשרוקות נשארין בבית. וכי תימא והיכי הוי רשום כי האי סימן והא כולהו הכי רשמי.

ותירץ הרב דמשום הכי הוי סימן משום שיש רושמין ויש שנושאין אותה פתוחה למוכרה מיד. ואם תאמר מאי פריך תלמודא מכלל דברייתא בפתוח דילמא ברייתא מיירי בימי תשרי דכולהו סתומים בשריקה לבד. ויש לומר. מדאוקי מתניתין ברשום ולא פירש דמיירי ביומי שבט וניסן משמע דסבירא ליה דביומי תשרי אינו נמצא חבית

בחוץ והוה ליה מילתא דלא שכיח ולא מיירי בה תנא דברייתא. ומיהו ביומי שבט וניסן דמוכרין הבעלי בתים חביות לחנונים שכיחי למצא בחוץ ובהכי מיירי מתניתין ובריייתא ובאותו הזמן לא שכיח אלא רשומות או פתוחות דמי שנושא החבית על כתפו אינו נושאה אלא רשומה או פתוחה כרי שלא תפול המגופה מעל החבית בעת שנושאה ולהכי פריך מכלל דברייתא בפתוח דשרוקה לא שכיחא בחוץ ואי תמצא בדרך מקרה השריקה הויא ליה סימן דהא באותם הימים אינו נמצא בחוץ אלא או רשומות או פתוחות וזו שנמצא שרוקא הויא ליה סימן ואמאי קתני הרי אלו שלו אלא ודאי בפתוחה מיירי וקשיא דאבידה מדעת היא ופשיטא דהרי אלו שלו אי נמי יש לפרש דתרתי קא פריך חדא דברייתא קתני הרי אלו שלו וקאי נמי אתבואה וגרוגרות דלא שייך בהו אבידה מדות אלא משום דליכא סימן ונמצא דתנא דברייתא מחתינהו בחד מחתא ולא שוו בטעמייהו דחביות של יין ושל שמן היינו טעמייהו משום דאבידה מדעת היא ושל תבואה וגרוגרות משום דלית בהו סימן. וזו היא דאתמה במאי דקאמר מכלל דברייתא בפתוח.

ושוב אתמה נמי אי בפתוח וכו'. כלומר פשיטא דאבידה מדעת היא ומכל מקום בעי למימר דעל כרחך ברייתא בפתוח דאי בשריקה הויא ליה סימן כיון דלא שכיחי שרוקות בחוץ וכדכתיבנא ומשני במציף שהניח מגופה עליה והדקה יפה כדי שלא תפול בנשיאתה ולא שרקה בטיט דהשתא לא סימן איכא ולא אבידה מדעת. ועוד משמע לי דלהכי אוקי לה ברשום וביומי שבט וניסן דאי ביומי תשרי לא שכיח חביות בחוץ וכדכתיבנא ואי נמצא איזה חביות באותן הימים בסימן כל דהו סגי ומקום הוי סימן ואפילו ברקתא דנהרא דהא לא שכיחי החביות אלא באוצר ולא בחוץ דאז אין מוכרין הבעלי בתים. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: פירש רש"י ז"ל כל העולם שורקין חביותיהן וזה רשום הוי סימן דאין רגילות לרשום אלא ביומי שבט וניסן והתוספות פירש בענין אחר עד כאן. ומה שכתב בשם פירש רש"י ז"ל קאי אשינויא דאביי דקא משני כאן קודם שנפתחו האוצרות וכו'. ואם תשאל לשיטת רש"י ז"ל ושם זה לא שכיח אלא בחביות שהן גדולות ומתניתין קתני כדי יין וכדי שמן שהם קטנים ולא שכיח בהו רשימה דנמכרין מיד. תשובתך לכך כתב רש"י מתניתין דחייב להכריז. פירוש אין לחלק בין כד לחבית אלא בעיקר הדין דקתני חייב להכריז ומתוקמא ברשום. בצלאל אשכנזי. והרשב"א ז"ל אזיל בשיטת התוספות ז"ל וכדבעינן למכתב לקמן בסע"ד.

וכתב הראב"ד ז"ל וזה לשונו: הא דאמרינן בחבית של יין ושל שמן שהן שלו ואוקמה רב אושעיא במוצף דוקא ברשות הרבים דכיון דאין להן שמירה אפקורי אפקרינהו אי

נמי ברקתא דנהרא. אביי אוקמה אחר שנתפתחו האוצרות דכולי עלמא חזו לסימנייהו וברקתא דנהרא דליכא מקום סימן דכולי עלמא התם מנתי לעבור מעברא. עד כאן.
אביי אמר אידי ואידי ברשום וכאן קודם שנפתחו האוצרות אז הוי רושם סימן שהרי אין אחד מהם יודע רושם חברו וכאן לאחר שנפתחו האוצרות ונכנסים בני אדם לראות החביות ומכירין כולם ברשומי החביות ואין הרושם סימן. ולא עוד אלא דכיון דנפתחו האוצרות אין ידוע אם נאבדה החבית לבעל הבית או ללוקח. ודומה למאי דאמרינן לקמן אין סימן למטבע דדילמא אפקה. הריטב"א ז"ל.
וכן פירש תלמיד הר"פ ז"ל וזה לשונו: וכאן לאחר שנפתחו האוצרות לא הוי רושם סימן דההחנוני נכנס לתוך המרתף של בעל הבית רואה סימן חביותיו וסימני רשומות ואם כן מיאשי הבעלים מימר אמרי אין לו סימן שלא ידע בה החנוני אי נמי של חנוני מיאשי דמימר אמרי אין לו סימן שלא ידעו בה הבעלים שעדיין לא הכיר החנוני סימן שעשו בעלי הבתים. עד כאן.
וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: מסוברא דנזיאתא כסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי בטיט נקרא רשום כשהוא מרופרף נקרא מצוף מלשון ציפוי. ואסיקנא בה אידי ואידי ברשום ומתניתא דקתני הרי אלו שלו לאחר פתיחת האוצרות שהכל כשהן באוצרות כשהן חתומין כך מוציאין אותן והכל ענין אחד הן. עד כאן.
וזה לשון הרשב"א ז"ל: אמר רב ברשום. מסתברא דהכי פירושו שהבעלים בשעה שהן גפין חביותיהן רושמין אותן לעולם כל אחד ואחד בסימנה והילכך רושם דידיה הוי סימן והיינו דקאמר ברשום ולא קאמר בסתום וכדאמרינן בעלמא חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות. ואקשינן מכלל דברייתא בפתוח דאי בסתום כל שסותמין אותה מיד הוא רושם. ואוקימנא במוצף שהמגופה צפה על פיה כלומר שודיין לא טח סביבותיה בטיט שעד שטחין אין רושמין. ואביי אוקי כאן קודם שנפתחו אוצרות כאן לאחר שנפתחו אוצרות קודם שנפתחו אוצרות רושם הוי סימן לפי שעדיין אין בעלי בתים מוכרין וסימן דידיה הוי סימן דמיניה אבל לאחר שנפתחו אוצרות שבעלי בתים פותחים אוצרותיהן ומוכרין לחנונים אילך ואילך סימן רשימתו לא הוי סימן דמיניה נפל דדילמא זו משל חנונים הלוקחים היתה וכדאמרינן לקמן אין סימן למטבע וטעמא משום דהרבה טבועין במטבע אחד ואמרינן לאו האי דנפל מיניה כן נראה לי. עד כאן.
כי היכי דאיתרמי לך האי מקום. פירוש. כמו שנסתפק לך זה המקום ונתדמה לך שהוא מקום אבידתך הכי נמי שמא איתרמי לחברך ויחשוב שזהו מקום אבידתה ולזה אם כן מקום אמרינן לא הוי סימן. גליון תוספות.

ותלמיד הר"פ ז"ל כתב וזה לשונו: כי היכי דלדידך איתרמי האי מקום לחברך נמי איתרמי. ואם תאמר מאי איכא בין האי לישנא לאידך לישנא דקאמר כי היכי דאת אנחת וכו' יש לומר איכא בינייהו כגון שבא ואמר מקום מושבה להאי לישנא דקאמר כי היכי דאת אנחת הא ליכא למימר דחברך נמי אנח ויהא מקום מושבו שפיר סימן ולהאי לישנא דאמרינן דטעמא משום דאמרינן כי היכי דאיתרמי לך וכו' אם כן כי קאמר מקום מושבה מסויים שייך לומר האי טעמא. עד כאן.

וכן פירש הריטב"א ז"ל וזה לשונו: כי היכי דאת אנחת חברך וכו'. עד כי היכי דאיתרמי לדידך איתרמי נמי לחברך. ואם תאמר ומאי איכא בין הני תרי לישני. ויש לומר דלישנא קמא בשלא אמר מקום מסויים ממש אלא מקום כללי דאפשר דאנח הוא ואנח נמי חבריה הא אלו סיים מקום הוי סימן. ולישנא בתרא אפילו סיים מקום אינו סימן שאמר כי היכי דאיתרמי לדידך איתרמי המקום ההוא בעצמו לחברך כיון דרקתא הוא ומוכן לתשמיש הכל. והלכתא כלישנא בתרא. וכן פירש רש"י ז"ל. עד כאן. ובספרינו אין הגירסא כן. אלא הכי גרסינן. אמר רב מרי מאי טעמא אמרו רבנן רקתא דנהרא לא הוי סימן דאמרינן ליה כי היכי דאיתרמי לדידך איתרמי נמי לחברך.

איכא דאמרי. אמר רב מרי מאי טעמא אמרו רבנן מקום לא הוי סימן דאמרינן ליה כי מיכי דאיתרמי לדידך האי מקום איתרמי נמי לחברך האי מקום. עד כאן.

וכתב רש"י ז"ל איכא דאמרי וכו'. נפקא מינה דאפילו כיון ואמר מקום מושבה מסויים לא הוי סימן. עד כאן. ואיכא למידק דאי גירסת רש"י ז"ל היתה כגירסת ספרינו מאי קשיא ליה והא נפקא מינה טובא דלישנא בתרא סבירא ליה דמקום לא הוי סימן וטעמא דרב מרי אכל מקום קאי ולאו ארקתא דנהרא. ולישנא קמא מקום הוי סימן ולא קאי טעמא דרב מרי אלא ארקתא דנהרא. ויש לי לפרש דסבירא ליה לרב דלישנא בתרא נמי אף על גב דנקט מאי טעמא אמרו רבנן מקום לא הוי סימן וכו' בעל כרחך עלה דרב זביד קאי. והיינו דקאמר מאי טעמא אמרו רבנן דברקתא דנהרא לכולי עלמא מקום לא הוי סימן דאילו שאר מקום הא פליגי בה רבה ורבא וסוגיא דשמעתא כרבא דמקום הוי סימן. והילכך שפיר קשיא ליה לרש"י דכיון דתרווייהו לישני קיימי ארקתא דנהרא מאי נפקא מינה דלישנא קמא קאמר מאי טעמא אמרו רבנן רקתא וכו' ולישנא בתרא קאמר מאי טעמא אמרו רבנן מקום לא הוי סימן וכו' כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

ההוא גברא דאשכח כופרא. פירוש כופרא אצטלע. מיהסס פירוש מדקדק על עצמו מליגע בו. כיוצא בו בפרק האשה שנתאלמנה חזייה רב אשי לרב כהנא דהוה קא מהסס אמר ליה מי סברת עלך סמיכנא וכו'. ואמר רב להההוא גברא אין בו איסור אם רצונך

חלקהו עם חייא ברי. כלומר אין בו איסור. קדחו ביה חלפי פירוש צמחו בו עשבים שנקראו חלפי והם קמשונים שצומחים בכרמים כלומר מזמן רב הוא מוטל הנה בזה המקום וכבר נתייאשו הבעלים. רבינו חננאל.

משום יאוש בעלים נגעו בה. פירוש ואפילו יש בו סימן דחזינא דקדחו ביה חלפי דכיון שיש זמן מרובה שהוא שם ודאי נתייאשו הבעלים. ואם תאמר וליזכי ביה מאריה דמעצרתא דהא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. יש לומר דהכא מיירי שהמעצרתא במקום שאין משתמרת לדעת הבעלים. הריטב"א.

דקדחו בהו חלפי. ובפרק כל הבשר אמרינן ודילמא דגזל הוי. פירוש גבי הנהו פורצני ואמרינן התם יאוש בעלים הוו דקדחי בהו חלפי ופירש רש"י גדלו בהן אורטיאש מחמת שנעשו עפר ונדקו. גליון תוספות.

לא צריכא לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא. ואם תאמר אם כן היכי קתני במתניתין בכל אותן שאין בהן סימן הרי אלו שלו יכריז משום צורבא מרבנן לאהדורי ליה בטביעות עינא. פירש הראב"ד דהכרזה זו אינה כשאר ההכרזות שאין מכריזין אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מקום שתלמידי חכמים מצויין שם ואין מכריזין אלא פעמים שלש. ולפי פירושו כל אותן שבמשנתנו גם כן עושין להן כן. והרמב"ן ז"ל תירץ שלא אמרו כן אלא במוצא במקום שתלמידי חכמים מצויין שם וכדאמרינן לקמן בשוקא דרבנן. הרשב"א והר"ן.

וכן פירשו בתוספות שאנ"ץ וזה לשונו: ונפקא מינה לאהדורי לצורבא מרבנן כגון באתרא דשכיחי רבנן דלא מייאש שיודעין דמצורבא מרבנן נפל. עד כאן וכן כתבו התוספות לקמן בדיבור המתחיל ומודה רבי שמעון בכלי ששבעתן וכו'. אמר הכותב: נראה לי להוסיף על דבריהם שאם האבידה דבר שהוא ידוע על הרוב לצורבא מרבנן כגון ספרי עיון דאפילו באתר דלא שכיחי חייב להכריז שהרי זה סימן מובהק להם.

ונראה לי להוסיף עוד דאין אומדין לעולם במתיאש וכיוצא בזה לצורבא מרבנן דהא סומך הוא דהמוצא כיוצא בזה המציאה לעולם מרצה אותה. אצל צורבא מרבנן דידע ביה. ואולי היה אפשר להוסיף שיהא הדין כן בכל ספר ואפילו בספרי המקרא כי בעליו סומך שיבאו ליד היהודים ולעולם אינו מתייאש בכיוצא בזה אם לא היה בזוטו של ים או שלוליתו של נהר שהמקום גורם על הדרך שכתבנו למעלה. הר"ש דויאש.

וזה לשון הרמב"ן: ולא צריכא לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא. קשיא לי אי כל דבר ששבעתו העין חייב להכריז משום צורבא מרבנן וכדקתני ומודה רבי שמעון וכו' היכי קתני רישא אלו מציאות שלו לכרוז דילמא איכא צורבא מרבנן דליהדריה ניהליה

בטביעות עינא. ואיכא למימר דכל הני דמתניתין לאו כלים נינהו ולית בהו טביעות עינא מסתמא. עד כאן.

וכן כתבו התוספות לקמן בדיבור המתחיל ומודה רבי שמעון וכו'. וכן פירש ה"ר יהונתן במשנה וזה לשונו: כלי אנפוריא. מפרש בגמרא כלים שאין בהם סימן שלא שבעתן העין כלומר עדיין לא הורגל ראייתו ותשמישו שיהא מכירן יפה ולשון אנפוריא אין פה ראיה אבל אי שבעתן העין אף על פי שאין בהן סימן חייב להכריז דדילמא מצורבא מרבנן נפל ומהדרינן ליה בטביעות עינא. ודוקא בטלית ושאר כלים שדרך הוא להיות בהן טביעות עינא אבל בפירות ושאר הדברים הנזכרים שאין דרך להיות בהן טביעות עינא לא נצריכם להכריז עליהם משום טביעות עינא דצורבא מרבנן דדבר שאי אפשר הוא. ותנא קמא אינו מצריך אפילו בכלים להכריז משום צורבא מרבנן. ע"כ.

עוד כתב הרמב"ן ז"ל וזה לשונו: ומשמע נמי דלא חיישינן לצורבא מרבנן אלא היכי דאשתכח באתרא דשכיחי רבנן כגון בשוקא דרבנן כדלקמן אבל היכא שנמצאת במקום אחר לא חיישינן לצורבא מרבנן וכל שכן במתא דליכא רבנן דליכא למיחש. וראיתי להראב"ד ז"ל שכתב: נראה לי שזו ההכרזה אינה כשאר הכרזות שאינה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דשכיחי רבנן. ולפי דבריו איכא למימר מאי הרי אלו שלו דקתני מתניתין בתר דאכריז בבתי מדרשות קאמר כיון דאכריז שלשה ימים או יותר בבתי מדרשות שוב אין חוששין לצורבא מרבנן. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: יש לומר דהכא במאי עסקינן כגון דחזיוה דנפל לצורבא מרבנן שהיתה סיעה של תלמידי חכמים עוברת כאן.

אי נמי דאשתכח באתרא דשכיחו ביה רבנן וכדאמרינן לקמן בשוקא דרבנן הא לאו הכי לא חיישינן לצורבא מרבנן דמיעוטא נינהו וכל שכן הנהו דלא משנו בדיבורייהו. ודעת הראב"ד דכי מכריז משום צורבא מרבנן אינו מכריז אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומקומות שתלמידי חכמים מצויין שם. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: כתב הראב"ד ונראה לי שזו ההכרזה אינה כשאר ההכרזות האמורות במשנתנה לפי שאינה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מקום שצורבי מרבנן מצויין שם. ודוקא בדבר שאינו לא כבד ולא חשוב שהרי אינו של מוצא כאביי משום יאוש שלא מדעת הילכך מכריז משום צורבא מרבנן אבל דבר שהוא חשוב או כבד שיש בו ידיעה מיד מיאש שלא נחזיק אותו בצורבא מרבנן והרי היא שלו. דאם כן כל הנך דמתניתין דאמרינן שלא יכריז משום טביעות עינא דצורבא מרבנן. עד כאן. וקשיא לי לדבריו לותיב בגמרא ממתניתין לרבא מאי שנא כלי אנפוריא דמכריז לתנא קמא ולרבי

שמעון כלים ששבעתן עין משום צורבא מרבנן מהני כולהו דרישא דמתניתין. אבל רואה אני מה שכתב הרמב"ן דכל הני דמתניתין לאו כלים נינהו ומסתמא ליכא בהו טביעת עין ומשמע נמי דבכלים נמי דוקא כי אשתכח באתרא דשכיחי רבנן וכו'. עד כאן משיטה.
בהני תלת מילי עבידי רבנן וכו'. כתב הריא"ף וזה לשונו: והוא הדין דמשני בדברי שלום וכו' והאי דלא חשיב הא בהדי הנך תלת משום דההיא לא איצטריך ליה דמצוה היא וכו'.
ולדידי חזיא לי דרב יהודה אתא לאשמועינן הני דלא אמרוה ראשונים אבל שאלת שלום כבר אמרוה ראשונים ואסמכוה אקרא. שיטה.
במסכת שקראה ואמר איני יודע אותה כי לא קריתיה כגון זה לא מחזקינן ליה בשקרי דעבד כרבנן דאמרי למד לשונך לומר איני יודע. ר"ח ז"ל.
והרמב"ם ז"ל פירש במסכתא כיצד היה עוסק במסכתא נדה ואומר במקומות איני שונה בה שלא יהיו שואלין אותו שאלות בענייני נדה. גליון תוספות.
בפוריא. פירש רש"י ז"ל אם שואלין אותו שמשת מטתך. ואינו מחוור דאפילו קל שבקלים עשוי לשנות בכך ואין זו רבותא לתלמיד חכם וגם אין שואלין כן אפילו לקלים כל שכן לתלמיד חכם. אלא הכי פירושא אם שמש מטתו וכו' ככתוב בתוספות. הרשב"א ז"ל.
ור"ח ז"ל פירש. בפוריא אם יאמר לא שמשתי וכי לא ישנה אשתי אצלי זה הלילה שפיר עבד שאין דרך ארץ בני אדם לגלות שיחתם עם נשיהן לבני אדם. וכן באושפיזא אם כבדו ועשו לו מטעמים הרבה ותיקן הבית בכלים מכובדים. ושינה האורח מפני כי פחד שלא ירגישו בני אדם וירדו אחרים בביתו כדכתיב מברך רעהו וגו' ושינה כל שינוי כענין הזה ואין מחזיקין אותו בשקרי אלא הרי הוא בנאמנותו. ואם יאמר ברי לי שאלו הן כלי מחזירים אותו בטביעות עינא בלבד בלא נתינת סימנין לפיכך מודה רבי שמעון בן אלעזר בכלים חדשים ששבעתן העין שחייב להכריז מאי טעמא דילמא אתי צורבא מרבנן דלא משני בדיבוריה דאמר טביעות עינא אית לי בהון ושקיל להו. עד כאן.
באושפיזא. פירש רש"י ז"ל שאלוהו על אושפיזו אם קבלוהו בסבר פנים יפות ואמר לאו מדה טובה היא כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינם מהוגנים לבא תמיד וכו', עד כאן.
והא לא דמיא למאי דאמרינן בפרק יש בערכין מאי דכתיב מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו כגון דמקלע לאושפיזו וטרחו קמיה שפיר למחר נפיק וכו'. דהכי טרח קמאי ושמעון אינשי וכו' עד כאן. דהתם משבח אותו טובא דטרח קמיה שפיר ועבד ליה כמה מיני תבשילין וזהו לשון הרע דשמעין אינשי ואזלין ואנסין ליה

לממוניה וכדפירש רש"י ז"ל התם אבל הכא דאינו אלא בהקבלת בסבר פנים יפות אין המשנה אלא מדה טובת בעלמא ואינו בכלל מברך לרעהו בקול גדול.
ומיהו התוספות ז"ל קא מדמו הא דהכא להההיא דערכין ולא מחלקי בהכי כלל. וקשיא להו לשיטתם דהא אמרינן בברכות אורח טוב אומר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי וחלקו בין מדבר בין בני אדם מהוגנים למדבר בין בני אדם שאינן מהוגנין. ולמאי דחליקנא ניחא טפי דבהא נמי יש לחלק דאורח טוב אינו אומר שטרח הרבה אלא אותו המעט שטרח היה בשבילי. עוד הקשו בתוספות דאמאי לא חשיב הא דאמרינן בפרק הבא על יבמתו מותר לשנות מפני דרכי שלום. ולמאי דפרישנא ניחא נמי קושיא זו דלא חשיב הכא אלא מדות טובות דלא סמיכי אקרא אבל הא דמותר לשנות מפני השלום מייתי להו מקרא. ומיהו לשיטת התוספות הא דאושפיזא נמי סמיך אקרא דמברך רעהו בקול גדול. ודע דרש"י פירש דהני תלת הם מדות טובות דמסכתא היינו מדת ענוה ופוריא מדת צניעות ואושפיזא היינו מדה טובה שאינו כפוי טובה וחפץ בטובת אושפיזו. והילכך איכא למימר דלא חשיב אלא מדות טובות והיינו דקאמר בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו וכו' אבל הכא דדרכי שלום היינו מדינא. ומיהו מכל מקום קשה קצת דקאמר אי ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן ליה ואי משני במילי אחריני לא מהדרינן משמע דליכא אלא אלו ומכל מקום יש לומר. דהכי קאמר דבמדות ליכא אלא אלו ומה שהוא צריך לשנות מדינא לא הוצרך למנקט. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

דף כד.

למאי נפקא מינה לאהדורי ליה אבידתא לצורבא מרבנן בטביעות עינא. בגמרא חולין פרק אלו טרפות אמרינן איזהו תלמיד חכם זה הרואה טרפה לעצמו וכתבו התוספות פירוש איזהו תלמיד חכם דמהדרינן ליה אבידתא בטביעות עינא זה הרואה טרפה לעצמו. גליון תוספות.
כפתוהו ואודי. יש מפרשים כפתוהו על העמוד והלקהו בשוטים. ויש מפרשים כפתיה בדברים שנדוהו אם לא יודה האמת. שיטה.
כגון בדי מחטין. פירוש אם הם כל כך חדשים שהעין עדיין לא שבעתן דהדבר ניכר בהם אינו חייב להכריז מפני שהם דקים והם חדשים אין העין שולטת בהם עד אחר זמן.
ומאי בדי שיכי יתדות או מסמרות שתולין בהן המחטין והצינורות. וכן מחרוזות של קרדומות שתולין בהם הקרדומות. הראב"ד.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: ואלו הם כלים חדשים שלא שבעתן העין בדי מחטין וצינורות ומחרוזות של קרדומות וכו'. מאי בדי שיכי כלומר: עץ מפוצל שיוצא ממנו ענף ותולין בו הרוכלין מחטין וצינורות. משמע דוקא הני בדי מחטין וצינורות ומחרוזות של קרדומות הוא דאין העין מכירן במעט זמן עד לאחר שנתישנו אצלו אבל שאר כלים דלית להו סימן אפילו חדשים אית בהו טביעות עינא במעט זמן והיינו דקתני רישא ומודה רבי שמעון בכלים חדשים ששבעתן העין אבל הרמב"ם כתב שהמוצא כלי חרש וכלי זכוכית וכיוצא בהן מכלים שצורת כולן שוה אם חדשים הם הרי אלו שלו. ואם ישנים נוטל ומכריז משום תלמיד חכם. ואיני יודע איך יפרש זו הברייתא. עד כאן.

ומודה רבי שמעון בכלים ששבעתן העין. איני יודע מדקאמר מודה אם נחלקו עליו רבנן אפילו בכלים חדשים שלא שבעתן העין ורבי שמעון בן אלעזר אינו מודה להם באותן ומודה באלו וטעמא דרבנן דצורבא מרבנן אפילו בכלים חדשים שלא שבעתן העין מידק דייק ואית ליה טביעות עינא בגויה. או דילמא לא פליגי רבנן עליה ומאי מודה מודה לגרמיה. משום דבאידך אמר דאינו חייב להכריז באלו מודה. ויש כיוצא בזה מודה בריש פרק המגרש גבי נכנסו ארבעה זקנים להשיב על דברי רבי אליעזר. והראשון נראה לי יותר דכולה מתניתין פלוגתא היא וכדדייקינן נמי לעיל לימא כתנאי רבי יהודה אומר וכו' מכלל דתנא קמא סבר אינו חייב להכריז ואמאי דילמא לא פליגי רבנן עליה כדלא פליגי על רבי שמעון בן אלעזר בכלי אנפוריא. הרשב"א ז"ל.

אבל הריטב"א ז"ל פירש וזה לשונו: ומודה רבי שמעון בכלים חדשים. הא לישנא הוה משמע דפליגי עלה רבנן בכלי אנפוריא מדקאמר דמודה להו בכלים ששבעתן העין דאלמא בכלי אנפוריא לא מודה להו. אבל לא משמע כן דהא טעמא דרבי שמעון בן אלעזר בכלי אנפוריא טעמא דמסתבר הוא. והילכך הא דתניא ומודה רבי שמעון היינו דמודה לגרמיה. ודכוותה בריש פרק המגרש. ואף על גב דלעיל אמרינן על מילתא דרבי יהודה מכלל דתנא קמא סבר הרי היא שלו דאלמא תנאי במתניתין מפלג פליגי. התם הוא דכיון דתנא קמא איירי בעגולין וכריכות ופסיק ותני הרי אלו שלה מכלל דלא מפליג במילתא ואפילו יש בתוכן מעות וחרס קאמר. אבל הכא מילתא דרבי שמעון בן אלעזר לא איירי בה תנא קמא והויא כההיא דרבי שמעון בן גמליאל דבשילהי פרק קמא. כן נראה לי. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: ונראה לי דתנא קמא פליג ארבי שמעון בן אלעזר דאפילו כלים חדשים שלא שבעתן העין חייב להכריז משום צורבא מרבנן והלכתא כוותיה דסתמא היא.

אבל הרמב"ם ז"ל כבר כתבנו דעתו שהוא כרבי שמעון בן אלעזר. וכן נראה דעת הריא"ף דהלכתא כרבי שמעון בן אלעזר. עד כאן.

כל אלו שאמרו שמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז. פירוש משום דמנין הוי סימן וכדפירש רש"י. ואי הכי קשיא לן שמעת מינה מנין הוי סימן והיכי דחינן לה לקמן ואיכא למימר דהתם ממתניתין בעינן למפשטה ולא מברייתא והא ברייתא היא. ומיהו אכתי איכא למידק רב ששת דפשט מנין ממשקל לעיל אמאי לא פשטה מהכא. ואיכא למימר דלאו דוקא דמנין מיהא מצי למשמע מהך ברייתא ואגב מדה נמי אמר מנין דכולהו שמעת מינה.

ולדברי מגיהי ספרים דגורסין דבעו מיניה מנין קשיא. הרמב"ן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: אבל מצאם שנים שנים וכו'. ואם תאמר אמאי לא פריך הכא שמעת מינה מנין הוי סימן כדפרכינן לעיל. יש לומר דדוקא לעיל פרכינן שפיר משום דמספקא ליה לתלמודא אי הוי סימן או לא ולא בעי למפשט ליה ממתניתין דאי הוה משמע ליה לתלמודא דהוי סימן מן המשנה לא הוה ליה לתלמודא לספוקי. אבל מברייתא לא חש למפשט ליה דמשום הכי לא שביק ליה לתלמודא לספוקי דהרבה ברייתות איכא דאין הכל יודעים אותם. עד כאן. ועוד דמאי אולמיה דהאי ברייתא מההיא ברייתא דמשקל דפשיט מיניה לעיל. הרא"ש.

וזה לשון שיטה: והא דקתני בשמצאן אחד אחד פירש רש"י בד אחד ומחרוז אחד אבל מצא שני בדין או שני מחרוזין נוטל ומכריז מחטין או צנורות או קרדומות מצאתי והלה בא ונותן סימן מנין מצאת בדי או מחרוזי שנים או שלשה כמות שהן. אבל כי לא מצא אלא בד ומחרוז אחד אין לומר שיתן סימן מנין כמה מחטים יש בבד וכמה קרדומות במחרוז דאיכא למימר במנינא דשוין. כן נראה לי לדעת רש"י. אבל רב נתן בעל הערוך ז"ל פירש בשמצא מחט אחד בבד לחוד אבל מצא שני מחטים בבד אחד נוטל ומכריז משום מנין וכן נראין דברי הרמב"ם. ולפירוש זה יש לומר שהוא מכריז כן בד או מחרוז מצאתי והלה בא ונותן סימן מנין שני מחטין יש בו. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ שמצאן אחד אחד. ומנין של כמה מחטים בבד וכמה קרדומות במחרוז לא הוי סימן כגון במניינא דשוים. ע"כ.

שנים שנים חייב להכריז. אינו רצה לומר שיכריז בדים מצאתי דאם כן לא הוי מנין דשנים סימן דהא מיעוט בדים משמע שנים דהכי נמי אמרינן לעיל בשני שטרות דלא הוי מנין סימן שנים מהאי טעמא. אלא רצה לומר שיכריז מצאתי מחטין או קרדומות ובעל האבידה אומר היינו בדין והם שתים. תוספות חיצוניות.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ: אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז דמנין הוי סימן דאף על גב דאמרינן דבשתי שטרות לא הוי מנין סימן אלא שלשה. היינו משום דשטרי מכריז דמשמע שנים. אבל הכא מחטים וקרדומות מכריז ולא בדים ומחרוזות. ואם תאמר אם כן לעיל במתניתין מחרוזות של דגים הרי אלו שלו אמאי ליהוי מנין המחרוזות סימן דדגים מכריז. וכי תימא בשלא מצא אלא מחרוז אחד של דגים ומאי מחרוזות דעלמא. אם כן לקמן גבי צבורי פירות דדייק בגמרא שמעת מינה מנין הוי סימן ומשני תני צבור פירות לישני צבורי דעלמא. וכי תימא דהיינו דקא משני ואינו מגיה המשנה אם כן הוה ליה למידק הכי אמתניתין דמחרוזות ולימא שמעת מינה מנין לא הוי סימן ולידחי תני מחרוז. ויש לומר דמחרוזות של דגים שמצאן בארץ סתמייהו דרך נפילה דאין דרך להניחם על גבי קרקע הילכך לא הוי מנין סימן דאין יודע שנפלו בבת אחת אבל הכא בדרך הינוח אי נמי בשקשורים יחד. עד כאן.

כתוב בתוספות אי נמי מיירי דרך הינוח וכו'. ולמאן דאמר מקום הוי סימן אז מיירי דרך נפילה וכן הך דהכא דאם לא כן אפילו אחד אחד חייב להכריז. גליון.

מאי בדי סיכי. פירוש יתדות שאדם תולה בהם שלא תאמר אין אדם קורא בדי אלא לכלים של בית הבד שעושין בהן שמן אלא כל מידי דתלו ביה מידי אפילו דבר מועט בד מיקרי כי ההיא דאמרינן במסכת סוכה גבי ערבה שנשרו עליה אם נשתייר בה עלה אחד בבד אחד. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הריטב"א: דכל מידי דתלו ביה בד קרו ליה. פירוש דזימנין דקרו ליה בד. ומיהו אשכחן לשון בדים שאינו לשון שיכי כאותה שאמרו גבי הדס היבש שאם נשתיירו בה שלשה בדי עלים כשר שפירושו שנשתיירו בו תלתא בדי של שלשה שלשה עלין שזכר אחת בכל בד ובד וכדפרישנא בדוכתה. ע"כ.

מפני שהבעלים מתייאשים מהן. יש מפרשים דלא קאי אזוטו של ים ושלוליתו של נהר דהנך אפילו לא נתייאשו נמי דרחמנא אפקריה כדאמרינן לעיל אלא אהנך אחריני קאי. ולי נראה דאין צורך דטעמא נמי דאפקריה רחמנא משום דבעלים מתייאשים מהן לעולם לפי שאבודה ממנו ומכל העולם ומתוך שהוצרך לפרש טעם ייאוש בעלים באותן אחרים כלליה נמי לזוטו של ים דבדידיה נמי שייך בעיקר דמילתא. אי נמי יש לומר דלאו אזוטו של ים ושלוליתו ממש אלא ביכולין להציל על ידי הדחק ואינן רודפין ומצילין וכדלעיל. או אי נמי שהציל קודם בואם בסמוך והבעלים רואים ואינם מרדפים דכיון דברי היזקא מההיא שעתא מייאש אבל מדאורייתא לא שריא אלא לאחר ששטף ונשלל. וצריך עיון. שיטה.

וסרטיא ופלטיא דנקט רבי שמעון בן אלעזר נראה ודאי דבדוקא נקט ומקום שהרבים מצויין שם דקאמר דוגמא דסרטיא ופלטיא קאמר.

ולקמן נמי דקתני מצא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובכל מקום שהרבים מצויין שם דומיא דבתי כנסיות ובתי מדרשות קאמר. הא במקום שמצויין שם קצת רבים כגון רשות הרבים דעלמא אפילו רבי שמעון מודה דחייב להכריז. דאי לא תימא הכי למה ליה דנקט סרטיא ופלטיא ובתי כנסיות ובתי מדרשות. ועוד דאם כן תקשי לן הלכתא אהלכתא דקיימא לן בכללא דכייל רב זביד משמיה דרבא דדמי שיש בו סימן בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים חייב להכריז וקיימא לן נמי כרבי שמעון בן אלעזר. וכי תימא דלא קיימא לן כרבי שמעון אלא ברוב גוים דרבא ברוב ישראל זו אינה תורה דאם כן רבא לא הוה שתיק מיניה וכי תימא דרבא ודאי אפילו ברוב גוים אמר וקיימא לן כוותיה ברוב ישראל אבל לא ברוב גוים לא היא חדא דאלו פסיק רבא דלא כרבי שמעון כוותיה עבדינן דבתרא הוא ועוד דהא רבא משמו לקמן דסבירא ליה כרבי שמעון ועוד דאם איתא דרבי שמעון אפילו בכל מקום ששלשה מצויין שם דהיינו רבים קאמר היכי איבעיא להו אי הלכה כרבי שמעון או לא והיכי שבקינן רבנן ועבדינן כוותיה והיכי שבקינן מתניתין ועבדיה כרבי שמעון דברייתא אלא ודאי אף רבי שמעון נמי לא אמר אלא כעין סרטיא ופלטיא ומשום דמסתבר טעמיה איבעיא להו אי הלכה כוותיה או לא. וכענין שאמרו בנדה פרק המפלת דאמרינן התם הלכה כחכמים פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים ופרקינן מהו דתימא הלכה כרבי חנינא משום דמסתבר טעמיה קמשמע לן. ודכוותה נמי אמרינן ביבמות גבי מל ולא טבל. והא דאמרינן הכא אם תמצא לומר רבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל פליגי רבנן עליה או לא ברוב ישראל ודאי פליגי לפי מה שפירשתי להאי פשיטא להו דפליגי רבנן עליה מדקתני במתניתין בככרות של בעל הבית אפילו ברשות הרבים שהוא חייב להכריז וכן מאלומה דברייתא. אלא מגופה דברייתא דרבי שמעון בן אלעזר דקתני מודה רבי שמעון בן אלעזר בכלים ששבעתן העין מדקתני מודה סתם שמע מינה דפליגי רבנן עליה אפילו בכלים שלא שבעתן העין וכולה ברייתא פלוגתא דרבנן היא וזה סיוע למה שפירשתי למעלה דמאי מודה לרבנן. והא דקאמרינן לקמן הכא במאי עסקינן שעשאו פונדק לשלשה בני אדם ואמרינן עלה שמע מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל דאלמא משמע דרבי שמעון אפילו במקום שלשה קאמר וכדאמרינן בעלמא רבים שלשה. לא היא דהתם לטעמיה קאמר ליה כלומר לבר קפרא דאמר כגון שעשאו פונדק לשלשה בני אדם אלמא בתר רבים אזלינן ומאן שמעת ליה דאזיל בתר רובא רבי שמעון בן אלעזר אם כן שמעת מינה רבי שמעון בן אלעזר

אפילו ברוב ישראל ואפילו במקום שלשה קאמר והלכה כמותה ופריק כגון שעשאו פונדק לשלשה גוים ומינייהו נפול. ובתר דפריקנא ומוקימנא שעשאו פונדק לגוים תו לא שמעינן מינה דרבי שמעון אפילו במקום שלשה קאמר אלא דוקא דומיא דסרטיא ופלטיא גדולה. וכן נראה גם כן מדברי הרי"ף שכתב והלכה כרבי שמעון בן אלעזר ברוב גוים אבל לא ברוב ישראל דסוגיין הכי אזלא. ואלו רבי שמעון בכל מקום שרבים ואפילו שלשה מצויין שם קאמר הוה ליה למימר דרבא פליג עליה מיהא ברוב ישראל לפחות. וכל שכן לדברי הראב"ד שפסק כרבי שמות אפילו ברוב ישראל דאלמא לא פליגא עליה דרבא. כן נראה לי. הרשב"א.

והתוספות החיצוניות לקמן תירצה דהא דהמוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם דמשמע הא סימטא לא אף על גב דשפיר יש בסימטא שלשה משום דאין שלשה מצויין שם לעולם אבל פונדק מצויין שם שלשה לעולם דהא עשאו פונדק להם. עד כאן.

ובשיטה כתוב נראה לי דהא דקאמר ובכל מקום שהרבים מצויין שם אתא לאתויי רשות הרבים וצידי רשות הרבים ולאפוקי סימטא ומבואות. עד כאן.

כי קאמר רבי שמעון בן אלעזר ברוב גוים דאמרי אבידה דגוי היא. הראב"ד. והקשו בתוספות אם כן מה צריך טעם מפני שהבעלים מתייאשין. ותירצה אפילו יודע ודאי דמישראל נפל קאמר הרי אלו שלו דהמפסיד מתייאש ואומר דגוים שקלו ליה. ויש לפרש דהא דקא מיבעיא ליה כי קאמר רבי שמעון ברוב גוים לא קאי אמקום מציאתה אלא אאותה עיר שנמצא שם אי מיירי בעיר שרובה גוים. והילכך אפילו תימא דבאותה סרטיא ופלטיא לפעמים ימצא שם רוב ישראל כיון דבעיר רוב גוים מתייאש בעל האבידה דאומר שמא רוב גוים נמצאו שם בעת שנאבדה לו אבידתה והיינו דלקמן גבי הא דמייתי מצא בה אבידה אם רוב ישראל חייב להכריז וכו' וקאמר נמי מאן שמעת ליה דאמר אזלינן בתר רובא רבי שמעון בן אלעזר וכו' וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא. או דילמא אפילו ברוב ישראל הואיל ואיכא מיעוט גוים דאמרי דהגוי הוא ואם כן דישראל כיון דשכיחי גוים התם מתייאש ולא אמרה תורה השב אלא במקומות מיוחרין לישראל וכי אמרינן מקום שהרבים מצויין שם אפילו בעיר שכולה ישראל אמר כיון שהוא מקום השוק אי אפשר שלא יכנס גוי שם ולדעת רבנן אפילו ברוב גוים נמי אמרי דמכריז משום ישראל או משום דאין הולכין בממון אחר הרוב או שאין לו חזקה בממון זה. הראב"ד.

מקצת ספרים גרסי פליגי רבנן עליה או לא פליגי אם תמצא לומר פליגי פליגי ברוב גוים או לא פליגי. ולהך גירסא מספקא ליה אי פליגי אפילו ברוב ישראל דאי פשיטא

ליה דפליגי ברוב ישראל מאי איכא בין הני תרי בעיי הא ודאי כי קא מיבעיא ליה מעיקרא פליגי רבנן עליה או לא פליגי היינו ברוב גוים דברוב ישראל פשיטא דפליגי. אלא ודאי משמע דמעיקרא מספקא ליה אי פליגי אי לא פליגי כלל אפילו ברוב ישראל ושוב קאמר אם תמצא לומר פליגי דילמא לא פליגי אלא ברוב ישראל. ואפילו אי לא גרסינן מעיקרא האי בעיא פליגי רבנן וכו' אי גרסינן אם תמצא לומר פליגי פליגי ברוב גוים וכו' משמע דמעיקרא מספקא ליה אי פליגי אי לא מדנקט אם תמצא לומר פליגי וכיון דכן בעל כרחך משמע דמספקא ליה אי פליגי אפילו ברוב ישראל וכדכתיבנא. ואית ספרים דלא גרסי הכי אלא גרסי אם תמצא לומר אפילו ברוב ישראל פליגי רבנן עליה ברוב גוים או לא. ולהך גירסא פשיטא ליה דרבנן פליגי כרוב ישראל וחייב להכריז. וכתבו התוספות דהך גירסא עיקר. אבל בתוספות שאנ"ק גרס פליגי רבנן עליה או לא פליגי. קשיא לן דמאי קא מבעיא ליה דהא מתניתין דאלו חייב להכריז איירי בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד ותירצה דיש לחלק בין רשות הרבים דמתניתין לסרטיא ופלטיא ומקום שהרבים מצויין שם דקאמר רבי שמעון בן אלעזר וכמו שכתב הרשב"א ז"ל וכדכתיבנא לעיל. ורש"י ז"ל כתב פליגי עליה בתרווייהו. עד כאן. ובספרים שלנו גרסינן פליגי רבנן עליה או לא פליגי ואם תמצא לומר ברוב ישראל ודאי פליגי ברוב גוים פליגי או לא פליגי. ומשמע לי דהכי קא מפרש לה הרב ז"ל פליגי רבנן עליה בתרווייהו או לא פליגי עליה כלל דסלקא דעתך דכיון דרבי שמעון בן אלעזר קאמר סתם הרי אלו שלו ולא פירש אי ברוב גוים אי ברוב ישראל משמע דכחדא משוי להו והילכך אי פליגי רבנן עליה פליגי עליה בתרווייהו ואי לא פליגי לא פליגי כלל ואם תמצא לומר דבעל כרחך יש לחלק דברוב ישראל ודאי פליגי וכדקתני במתניתין ואלו חייב להכריז ולא חילק בין רשות היחיד לרשות הרבים וכמו שכתבו התוספות וכדכתבינן פליגי ברוב גוים וכו' ודוחק דנקט באם תמצא לומר חלוקה דלא הוזכרה בבעיא ראשונה. ומיהו ניחא למאי דפרישנא מאי דקשיא להו לתוספות מהא דלקמן דקאמר לעולם רבנן וכו' מי קתני הרי אלו שלו וכו' (דוק ותשכח) ויש לפרש פליגי רבנן עליה שום פלוגתא או לא פליגי כלל ואם תמצא לומר ודאי דפליגי רבנן עליה והיינו ברוב ישראל אכתי תבעי אי פליגי ברוב גוים.

ורש"י ז"ל לא פירש כן והדין עמו. דוק ותשכח. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

ברוב גוים פליגי או לא פליגי. תימה היאך הוו פליגי ברוב גוים והרי אפילו יודע המוצא דמישראל נפל מכל מקום מתייאשים הבעלים מפני כמה דברים שיחשבו שרוב גוים ימצאה ואפילו ימצא ישראל יחשוב המוצא דמרוב גוים נפל וגבי ניפול הנמצא אזלינן

בתר רובא בפרק לא יחפור. ויש לומר דתקנתא הוא דעבוד רבנן גבי מציאה שיכריזו עליה דשמא של ישראל הוא אבל ניפול אין בו סימן ואי אפשר להחזירו לבעלים. הרא"ש ז"ל.

אי במפוזרין מאי איריא וכו'. דהא תנן מצא מעות מפוזרין הרי אלו שלו ואפשר דמאן דמוקי ליה במפוזרין סבר דנקט בתי כנסיות ובתי מדרשות דשכיחי בהו רבנן דמהדרי טפי מדינא לעשות לפנים משורת הדין וסלקא דעתך אמינא דהאי לא מייאש קמשמע לן דלא. הריטב"א.

אבל הריצב"ש כתב וזה לשונו: הכא במאי עסקינן במפוזרין מפוזרין למה לי רבים מצויין שם. תימה דקארי לה מאי קארי לה. יש לומר דהוה סלקא דעתיה דמפוזרין כשרבים מצויין שם אז אין מנין המעות סימן לפי שהוא חושב שכיון שרבים מצויין שם רבים לקחום אחת הנה ואחת הנה. אבל כשאין רבים מצויין שם הראשון שעבר שם קבצם ולקחם כולם ואם כן אפשר שמנין יהיה סימן. ומקשי ליה דאי מפוזרין כיון שלא באו שם בדרך הנחה הנה יתייאש מהם שיחשוב שנפלו לו אחת הנה ואחת הנה ואפילו אין רבים מצויין שם אפשר שהרבה מצאום ואין מנין סימן בזה. ועוד דבמתניתין תנן מעות מפוזרין הרי אלו שלו ואפילו ברשות היחיד כל שכן דלא בעינן רבים מצויין שם. כך נזרקה מפי חבורה. עד כאן.

השתא דאתית להכי בתי כנסיות נמי דיתבו בהו גוים. קשיא לי אכתי רוב ישראל נינהו ושמע מינה רבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל אומר. ויש לי לומר דכיון דגוים יתבי בהו תדיר כרבים נינהו דדרים מחפשין תדיר וממשמשין בכל מה שיש בבית. ואף על גב דאיכא למימר דמרובא ישראל נפול בעלים מתייאשים דמימר אמרי גוים דיתבי התם משכחי ליה דרוב ישראל הנכנסים והיוצאין שם דרך הילוכן ודרך כניסתן אינן מחפשין ואינו מצוי כל כך למצוא מה שבבית. ויתבי בהו גוים גרסינן ולא גרסינן דשכיחי בהו גוים. וכן הגירסא ברוב הספרים ואף על פי שמצאתי קצתן שכתוב בהן דשכיחי בהו גוים. הרשב"א.

ותפשוט מינה דמודו רבנן לרבי שמעון בן אלעזר ברוב גוים. ואם תאמר לא תפשוט לא הא ולא הא דזיל הכא מדחי וזיל הכא מדחי דהכי נמי אמרינן בכמה דוכתי. יש לומר דמכל מקום תפשוט הא דמיבעיא לן לעיל אי פליגי רבנן עליה דרבי שמעון בין ברוב גוים בין ברוב ישראל דמהכא שמעינן דחד מינייהו מפליג בין ברוב גוים לרוב ישראל. תלמיד הר"ר פרץ ז"ל.

וכן פירש הריטב"א דהכי קאמר מכל מקום תפשוט מינה דאו רבנן או רבי שמעון בן

גמליאל מפליג בין רוב גוים לרוב ישראל דהא מספקא לן נמי דילמא רבי שמעון בן אלעזר אמר אפילו ברוב ישראל ורבנן פליגי אפילו ברוב גוים ואם כן תפשוט מהכא דהא ליתא. עד כאן.

ואם תאמר מאי קפריך מנלן דמודו דילמא שאני הכא דאיירי דלא ידע ממי נפל ותלינן ברוב גוים אבל ידע דמישראל נפל מנלן דמודו. ויש לומר דהא בהא תליא כיון דאי לא ידעי ממי נפל תלינן ברוב גוים אם כן ההוא דנפל מיניה מייאש מימר אמר מאן דאשכח תלי ברוב גוים. גליון.

בטמון. וקשה למרי הר"ף ז"ל דאם כן אמאי אמרינן הרי אלו שלו ברוב גוים הא כיון דטמון הוא אם כן לא מייאשי מיניה הבעלים דאמרי מי ימצאם שם. ויש לומר דאייאש משום דפעמים יחפשו שם אנשים שאינם מהוגנים וימצאו אותם ולא יגידו דמשום חששא שמא ימצאו מהוגנים לא אייאש דידע אם ימצאוהו יכריזו והוא יתן בה סימנין. והשתא ניחא שפיר דדוקא ברוב ישראל חייב להכריז דלא מייאש דכיון דרוב ישראל מימר אמר כי נמי ימצאו שאינם מהוגנים מכל מקום יש מהוגנים יראום וימחו בידם אבל ברוב גוים ודאי מייאש דמימר אמר מי ימחה בידם ומשום הכי אמרינן דהן שלו. תלמיד הר"ף.

והריטב"א ז"ל פירש וזה לשונו: בטמון. פירוש ואפילו הכי אם רוב גוים איאושי מייאש וכאבידה מדעת היא שדרך הגוים לחפש באשפות ולגלות הטמון שם. עד כאן.

אי טמון מאי עבידתיה גביה. אפשר לומר דאקשי אפילו ברוב גוים דאין הולכין בממון אחר הרוב. אי נמי יש לומר דלא מקשי אלא לרוב ישראל דכיון דטמון הוא הא לאו תאבד ממנו הוא ואפילו יש בו סימן אינו מחויב ליקח אותה ולהכריז אלא יניחנה במקומה דודאי הינוח הוא וטמונה היא שאין לו לחוש שמא ימצאנה גוי ואפילו ברוב גוים וכל שכן ברוב ישראל. ומכל מקום אפשר דהני מילי בודאי הינוח דאפילו יש בהם סימן אמרינן מאי עבידתיה גביה שאינו מוזהר וגם כן אין לו ליטלה ולהכריז דשמא לא ידעו הבעלים בהכרזה או שכחו סימניה או שמתו והודיעו ליורשיו ולא הודיעו סימנה וכמה חששות שיש בזה. אבל בספק הינוח בדבר שיש בו סימן היה נראה לי שיכול ליטול ושהוא כמחויב ואם כן היה יכול לתרץ בספק הינוח ובדבר שיש בו סימן כמו שאמר חייב להכריז וצל"כ. ואפשר לומר דבספק הינוח כיון דאיכא רוב גוים או אפילו ברוב ישראל למאן דאית ליה הכי אין לו ליטול ולהכריז דכיון דעברי רבים הוה ליה כדבר שאין בו סימן במקום דלא שכיחי רבים דלא יטול מהנהו טעמי דהתם דהכא נמי אף על פי שיכריז אפשר שלא יבאו בעלים מטעם דפירש רש"י דכשחזרו למקומה ולא מצאוה

נתייאש (ו)כיון דאיכא רבים עוברים ועדיפא מינה דכיון דאיכא רבים לא מנחי כלל אלא טמון ממש ולא אחר הגפה ואחר הדלת הילכך אין שם ספק הינוח דודאי לא מנחי שם בכהאי גוונא דחיישי לרבים העוברים וודאי בנפילה הוה ונתייאשו והיה יכול ליטול ושלא להכריז כלל אלא בטמון ממש הוא דלא מתייאשו אפילו ברוב גוים. שיטה.

דף כד:

מי קתני והן שלו אינו חייב להכריז וכו'. פירוש דכיון דרובה גוים נינהו לא מחייב בהשבת אבידה דאזיל בתר רובא כשאר איסורין ומיהו שלו נמי לא הויא דכיון דאפשר שיבא ישראל ויתן סימניה יניח ולא מטעמא דאין הולכין בממון אחר הרוב דלא אמרינן הכי אלא היכא דאתחזק ממונא בידא דחד מינייהו דלא מפקינן ליה מחזקת מאריה משום רוב כההוא דהמוכר שור לחברו ונמצא נגחן דפליגי בה רב ושמואל. וכההיא דאמרינן לימא רוב נשים בתולות נשאות לענין כתובה. אבל היכא דליכא חזקת ממון אזלינן בתר רובא. כדאמרינן בפרק לא יחפור גבי ניפול הנמצא. אלא הכא מדרבנן בעלמא הוא דתקון דלא ניזיל בהא מילתא בתר רובא כיון דאפשר שיבא ישראל ויתן סימניה. הר"ן.

מי קתני הרי הן שלו. פירוש ואף על גב דאיכא למימר אגב חייב להכריז דרישא נקט אינו חייב בסיפא. ועוד דאי הולכין בממון אחר הרוב ליהוי שלו ואי אין הולכין אמאי אינו חייב להכריז מכל מקום יש לדקדק ולא תפשוט לא הא ולא הא. שיטה.

ויניח פירוש דאינה שלו לגמרי דבעלים לא מייאשו אפילו ברוב גוים ואף אם אינו מכריז מכל מקום כיון שיודעים סימני אבידתן יודעים לחקור ולדרוש על המוצא אם הוא ישראל ואף על גב דלא התירוה לו להשתמש בה בעוד שלא בא ישראל אף על פי שיש רוב גוים דאין הולכין בממון אחר הרוב וכדפירשתי מכל מקום לא הטילו עליו להכריז כיון שהוא זוכה בה אם מגוי נפלה ומאי חזית דדמא דידיה סומק טפי וכל שכן שיש רוב. וווד דאפשר לפרש דמאי אינו חייב להכריז אינו רשאי כי שמא אם יכריז יפסידנה מבעליו בהכרזתו לגמרי שיבא הגוי בעקיפין ויטלנה בשום סימן או בחזקה בלא סימן ואף אם יתנו הבעלים סימן יותר ברור או שיבא הגוי קודם הבעלים ישראל כיון דאיכא רוב גוים וכשיבאו הבעלים לא יועיל להם סימנים דכבר היא ביד גוי אבל ברוב ישראל אין לחוש כל כך לכל זה הילכך חייב להכריז. שיטה.

ואיבעית אימא לעולם רבנן וכו'. קשיא לי. הא כי מוקמינן לה כרבי שמעון וכשמצאו טמון כי קתני ברוב גוים אינו חייב להכריז לאו משום דמייאש הוא דהא טמון הוא וליכא

ייאוש אלא משום דתלי לה דגוי הוא ואם כן אם בא ישראל ונתן סימניה חייב להחזיר דהא ליכא ייאוש ואם כן לעיל נמי הוה ליה למימר מי קתני והן שלו אינו חייב להכריז קתני ויניח. נראה לי דלעיל כיון דתלינן לה ברוב גוים ואזיל רבי שמעון בתר רובא הרי היא שלו לגמרי אלא שאם בא ישראל ונתן סימניהם חייב להחזיר אבל השתא שאינה שלו כלל דרבנן לא אזלי בהא מילתא בתר רובא דכי היכי דאמרי דלא מתייאש משום רובא גוים הכי נמי לא אזלי בתר רובא למיתלי שנאבדה מגוי ואם כן חייב להניחה אצלו אלא שכיון שיש רוב גוים לא נחייבהו לטרוח בהשבתה ולהכריז. ואפשר דמאי דסבירי להו לרבנן בהא מילתא דלא אזלינן בתר רובא לתלותה בגוי הוי מדרבנן דמדאורייתא אזלינן בתר רובא. כמו שכתוב בחידושין. הריצב"ש.

מצא בה חבית של יין וכו'. אין להקשות נימא הוא הדין ברוב ישראל אלא נקט רוב גוים לאשמועינן דאסורה בהנאה. דיש לומר אם כן לימא איפכא אסורה בהנאה ומותרת משום מציאה דלימא החידוש תמילה וסיפא אגב רישא. גליון.

כמאן כרבי שמעון בן אלעזר ושמעת מינה וכו'. ואם תאמר ומנא ליה דרבי שמעון בן אלעזר היא דילמא רבנן היא ולא פליגי עליה ברוב גוים. ויש לומר היינו דקא מתרץ בתר הכי רב אסי סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא ואיהו סבר כוותייהו דאי לא תימא הכי רב אסי דאמר כמאן. הריצב"ש.

אמר רב אשי לקנקנה. קשיא לי ולימא מאי מותרת משום מציאה לכשיבא ישראל ויתן סימניה. וליתא דכשהיא אסורה בהנאה דהיינו קודם שנתן ישראל סימניה קאמר שהיא מותרת משום מציאה דלבתר הכי קתני בא ישראל ונתן סימניה מותרת בשתיה. הרשב"א.

והא זוטו של ים הוא. פירוש והא כזוטו של ים הוא שכבר נתייאש מהן כי מי יעלה בדעתו שתעלה מציאה מקרקע הנהר. הראב"ד.

שאני נהר בירן דמיתקיל וצריך לסלקו ולחפרה ומי שנפל ממנו אינו מתייאש אמרן כשיחפרו אותו אז ימצא ויש לי בו סימן הראב"ד.

שאני נהר בירן דישראל סכרי לה וישראל כרו לה. פירוש וכיון דכן לא מייאש מיניה בעל אבידה כיון דאית ליה סימנא דהא ידע דישראל משכחי ליה ויהבי ליה בסימניו. ויש גורסים והיא גירסת רש"י כיון דישראל סכרו לה וישראל כרו לה אימר מישראל נפיל ולא מייאש. פירוש דאף על גב דאמרינן אימר מישראל נפל ולא אמרינן שיהא של מוצאו ומיהו אינו חייב להכריז דאפשר דהוה ליה של גוי ואם כן יניחוה במקומה וכדאמרינן לעיל מי קתני והן שלו אינו חייב להכריז קתני ויניח. וכן פירש רש"י דוק בפירושיו

ותשכח. והגירסא הראשונה יותר נכונה. כתבו בתוספות מהא שמעינן שאותם ספרים שגונבים גנבים מיהודים ומוכרים לישראל אחר שיש לי להחזירם לבעלים בדמים שנתו דלא מתייאשי מינייהו כיון דידעי שסופן לבא ליד ישראל שכל דבר שסופו לבא ליד ישראל לא מייאשי ומכל מקום נותן הוא דמים מפני תקנת השוק שלא ימנעו מליקח מן הגנבים וישתקעו ברשותם. הריטב"א.

ובתשובת שאלה להרמב"ם כתוב וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. שאלת מי שקנו מן השוללים ספרי קדש לקצת בתי כנסיות שבמדינות אם נאמר שקנה או אם נכפהו על לקיחתו ממנו ואם נאמר שילקח ממנו בעל כרחו אם ינתן לו הסך שקנהו בו ואם יחזיר לאותו בית כנסת עצמה או לזולתו. תשובה אם ביזה זו היתה במצות המלך קנה ובטל דין הקדש ואפילו כלי המקדש כשנשללו בטלה קדושתן אמרו ובאו בה פריצים וחללוה. אמנם אם שללו בלי רשות המלך או נגנבו ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ויטול ויחזור זה הספר למקומו כדין מי שנתברר לנו בו שנגנבו לו כליו וספריו. וכתב משמע עד כאן. ומה שכתב אמרו ובאו בה פריצים וחללוה הוא בעבודה זרה פרק רבי ישמעאל (עבודה זרה דף נב) ועיין לעיל בדבור המתחיל לא צריכא לאהדורי לצורבא מרבנן.

וה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש כתב בתשובות שאלה וזה לשונו: השאלה והתשובה מועתקין מלשון ערבי. ראובן היה לו בבית שמעון מטלטלין וספרים ויצא איש אחד מאת המלך על שמעון ובזזו כל נכסיו ולא הניח לו כלום ולקח המלך את כל הבזה בכללה ומכרה וקנו ממנה יהודים וגוים ברשות המלך ונמכר בכללה כל מה שהיה לראובן בבית שמעון. יודיענו אם יש לראובן לחזור וליקח הספרים שקנו בני אדם ואם יחזור ללקחם אם יש לו לפרוע מה שנתן הקונה בהן הואיל וקנה אותן ברשות המלך ומי שמכר או נתן מהם מה דינו. והיו בכלל הספרים קונטרסים ומי שקנה אותם תפרן יודיענו אם שינוי מעשה כזה מועיל בהן ואם דין המטלטלין שנמכרה כדין הספרים. וקצת מהספרים באו ליד אדם אחד בתורת ירושה. יבאר לנו כל זה ביאור שלם.

תשובה אמנם הספרים אין לומר בהם חזקה שבעליהם נתייאשו מהן אלא אם כן העידו שני עדים ששמעו ממנו זה בפירוש וכל עוד שלא זכר זה בפירוש אין לנו לדון שנתיאש מהן אף על פי שהיה הדבר במאמר המלך שאין מוחה בידו ואין מבטל גזירתה לפי שהספרים אינם ראוים כי אם ליהודים ואין להם מכירה כי אם להם ודנין שבעליהן היה סומך שאם באו ליד ישראל יברר שהן שלו ויוציאם מידו והואיל ואין אנו מחזיקין אותו שנתיאש מהן אם כן יכול הוא להוציאם ממי שקנה אותם מהמלך ואם מי שקנה אותם מכרם או נתנם לאחר יוציא אותם ממנה ואין ראובן חייב לפרוע לקונה מה שנתן בהם

הואיל וידע הקונה שהמלך גזלם ומכרם וכבר אמרו גנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק אף על פי שאפשר להיות שיהיה אותו הדבר שלו ואינו גנוב וכל שכן ספרים אלה שכבר ידע הקונה אותם שאינם של המלך אבל גזלם ומכרם שורת הדין שלא נחייב את ראובן לתת לקונה אותם מה שנתן בהם ומה שהיה הקונה אותם אנוס מאת המלך בקנייתם אין זה מעלה ומוריד לענין הדין הואיל ואנו מדמים במה שהכריחו המלך לקנותם כאלו גזל ממנו אותו סך שנתן לו בהן. ולענין הקונטרסים שתפרן אין בתפירה כלום לענין הדין ושורת הדין שיחזיר הקונטרסים לבעליהן כמו שאמרנו ואם ישרה בעיני ראובן תפירתם יתן לו מה שהוציא בהן ואם לאו יסיר את העור מעליהן ולוקח קונטרסיו מבלי תפירה. זהו דין הספרים. אבל דין שאר המטלטלין הואיל והן ראוין לגוים כמו שהן ראוין לישראל והיה אפשר למלך לעכב אותם לעצמו או למכור אותם לגוי ואין מוחה ביד המלך כדי שיקוה הנגזל לקבול עליו בפניה חזקה שנתיאש מהם אלא אם כן העידו לו עדים שאמר לפניהם הוו עלי עדים שאני מצפה לגבותם והיותי בלתי מתיאש מהן וכל זמן שאין לו עדים בזה חזקתו שנתיאש מהן ואין לו לחזור מהן כלום וכל שכן אם כבר נפטר הקונה וירש אותם ממנו היורש שיש לנו לטעון לו ולומר אולי ראובן זה נתנם למורישו כמו שאמרו זאת אומרת טוענין ליורש וללוקח ומה שנמצא מספרים אצל היורש אם בררו הבעלים שעקרם שהם לו יוציא אותם מאצלו שאין אומרים טוענין ליורש אלא בדבר שתועיל בו חזקה והספרים אין חזקה מועלת בהן להיות מדברים העשוין להשאיל ולהשכיר וכך הדין. עד כאן.

והא רובא גוים נינהו וכו'. קשיא לי אפילו תימא אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב גוים אכתי קשיא מאי דאמר ליה רב יהודה זיל אכריז דלעיל אסיקנא דלרבנן אינו חייב להכריז ויניח. יש לומר דהאי והא רובא נינהו לאו תלמודא קאמר לה אלא ההוא גברא אקשי ליה לרב יהודה הכי והוה מהדר דלהוי שלו ובין יכריז ובין יניח לא נפקא ליה מידי להוא גברא. הריצב"ש.

בשוקא דבי דייסא. פשיטא ליה דשוקא דבי דייסא ושוקא דרבנן רוב גוים הוו הילכך לא דייק מינייהו כדדייק מאחריני. הרא"ש.

מצא כאן ארנקי מהו וכו'. בא ישראל ונתן וכו' אמר ליה תרתי וכו'. קשיא לי כיון דתרתי דסתרן אהדדי נינהו כי אמר לו הרי הוא שלו מאי קמהדר ובעא מיניה בא ישראל ונתן סימנים מהו לפשוט לגרמיה דאינו חייב להחזיר. ואי לא גרסינן בא ישראל ונתן סימנים מהו ניחא דדילמא כולה מדברי מר שמואל הראשונים הוא דרב יהודה בעא מיניה מצא כאן ארנקי מהו ומר שמואל אהדר ליה תרתי הרי הוא שלו ואם בא ישראל

ונתן סימנים חייב להחזיר ולא גרסינן מהו אלא שבכל הספרים מצאתי מהו. וצריך לזה עיון. הרשב"א.

והרא"ש כתב דהכי גרסינן תרתי ותלמודא קא בעי לה ולא גרסינן אמר ליה תרתי שאם נראה לו פשוט שאינו חייב להחזיר אם כן למה שאל לו אלא הוא היה סבור שמא אף על פי שאינו חייב להכריז אם בא ישראל ונתן סימן חייב להכריז. עד כאן.

והריטב"א תירץ וזה לשונו: ומסתבר דרב יהודה דהדר בעי משמואל אם בא ישראל ונתן סימנים אם הוא חייב להחזיר לפנים משורת הדין ומשום דאהדר ליה חייב להחזיר קא סלקא דעתיה דרב יהודה מן הדין קאמר ולהכי פריך ליה תרתין ואהדר ליה דחייב במדת חסידות קאמר. עד כאן.

לבתר תריסר ירתי שתא וכו'. פירוש שראה אותם בתחילת השנה וראה אותם שם בסוף השנה ובודאי יאוש היה בהם ואפילו הכי החזירם. הראב"ד. ויש רמז לדבר שהבעלים מתייאשים אחר י"ב חודש דכתיב נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד וגזרו על המת שישתכח מן הלב לבתר תריסר ירחי שתא ומקיש כלי אובד למת מה מת מייאש לבתר תריסר ירחי שתא אף כלי אובד כן. תוספות חיצוניות. וכן כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: אומר הר"י ששמע משום דבפרק הרואה אמרינן הרואה את חברו לאחר י"ב חודש מברך שהחיינו ומפיק מכלי אובד משום דכלי אובד הוי יאוש אחר י"ב חדש כדפירש בקונטרס. עד כאן.

ואמרי לה בשוקא דרבנן. פירוש שהיו מצויין שם החכמים ומיהו רובא גוים נינהו הריצב"ש.

נעשה כצווח על ביתו שנפל וכו'. למי שאינו כל כך אדם חשוב דלא מחייבינן ליה לעשות לפנים משורת הדין. ה"ר יהונתן.

והאמר רב בשר וכו'. נראה לי דהכא בדרך בשלמא למר אלא למר מאי איכא למימר איתמר כאלו אמר בשלמא למאן דאית ליה בשר שנתעלם מן העין מותר אלא לרב דאמר אסור מאי. ויש כיוצא בזה בתלמוד הרבה ששואל להדיא על סברת מי שאין הלכה כמותה ואחד מהן בריש פרק האשה שנתארמלה וליזיל בתר רובא ואף על גב דקיימא לן דאין הולכין בממון אחר הרוב. הרשב"א. ועיין בהר"ן שעל ההלכות פרק גיד הנשה (דף תשי"א ע"א).

ולענין פסק הלכה כתב הרי"ף דהלכה כרבי שמעון בן אלעזר ברוב גוים אבל לא ברוב ישראל והכין משמע בכולה סוגיין. פירוש לדברי הרב דהא רב אסי הכין אית ליה בחבית שנמצאת בעיר שרובה גוים (ורב) אביי ורבא הכין אמרי. אבל הראב"ד כתב דממעשה

דפרגיות איכא למשמע דהלכתא כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל דהכא ליכא למימר רוב גוים ורוב טבחי ישראל שאין טבחות לעופות כל איש שוחט לעצמו ואוכל גוים וישראל. ואינו מחוור בעיני דאם כן הוה להו למידק מינה הכין בגמרא ולימא שמעת מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל כדדייקי בעובדא דגדי שחוט. אלא נראה לי דהתם נמי איכא למימר ברוב גוים ורוב ציידי ישראל דדרכן של ציידין לשחוט כדי שלא יברחו ממנה ומשום הכי לא דקו עלה לימא הלכה כרבי שמעון אפילו רוב ישראל דמדדייקינן הכי בגדי שחוט ודחינן ברוב טבחי ישראל מידע ידע דבהא נמי אפשר לוקמה נמי בהכי ואפשר נמי דלא שרו לרבי אמי אלא משום מציאה אבל לא משום שחיטה ובעובדא דגדי הוא דדייקינן הכי משום דאמרינן בה בהדיא התירו לו משום שחיטה כרבי חנניא.

והראשון נראה לי יותר דמדאמרינן ליה זיל שקול לנפשך. אפילו באכילה משמע. הרשב"א והר"ן.

רבי אמי אשכח פרגיות וכו'. אתא לקמיה דרב אסי. גדול ממנו היה ובכל דוכתא מזכיר רבי אמי לפני רב אסי ובהניזקין גבי ההוא דאמר ליה טהרות שעשיתי עמך וכו' אתא לקמיה דרבי אמי ואמר ליה שורת הדין וכו' ואמר ליה רב אסי רבי אתה אומר כן. ומיהו יש ספרים דגרסי רבי אבא בשמעתין ואפשר דרבי אבא היה גדול מרבי אמי דבפרק כל הנשבעין גבי חזרה שבועה למקומה אמרינן להיכן חזרה אמר רבי אמי רבותינו שבארץ ישראל אמרו וכו' ומפרש התם רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא. ומיהה בההיא שמעתא גופה קאמר דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב רבי אבא קמיה משמע שלא היה חשוב כמוהו ולפני רבי אמי בא לדין דקאמר היכי לידיינוה דייני להאי דינא. תוספות שאנץ.

מתניתין: ואלו שחייב להכריז מצא פירות בכלי מעות בכיס וכו'. פירוש וכיון שיש סימן בכלי או בכיס מחזיר הכל דחמור בסימני אוכף מהדרינן כדאמרינן לקמן. ולמאי דקיימא לן דמקום הוי סימן מהדרינן נמי בסימן מקום כל היכא דלא הוי רקתא דנהרא. צבורי פירות וצבורי מעות שלשה מטבעות זו על גב זה הא נמי אמרינן בגמרא דמהדרינן בסימן מקום או כסימן מנין והא ודאי לא אתא בדרך נפילה דאם כן לא הוי מנין סימן דמהיכן הוא יודע שכולם נפלו לו במקום אחד גם אי אפשר לתת להם מקום מסויים דמהיכן הוא יודע היכן נפלו לו אלא דבפירות דיקירי אפשר דארגיש בהו וידע בדרך כלל שנפלו לו במקום ידוע אבל אי אפשר לסיים מקום וכיון דכן על כרחך הא דנוטל ומכריז משום הנחה דאמרינן שמא הניחן שם ושכחן וכגון שנמצא במקום שאין משתמר דליכא

בהא לא משום ספק הינוח ולא משום ודאי הינוח וכדכתיבנא לעיל. והא דקתני צבורי מעות שלשה מטבעות זו על גב זו בגמרא מוכח בהדיא דכולה חדא היא וכולה מילתא תליא בשלשה מטבעות זו על גב זו דבלאו הכי צבורין לא היו כלום ובדין הוא דלא הוה ליה למתני אלא ג' מטבעות זו על גב זה והא דקתני צבורי מעות אגב צבורי פירות נקט ליה אי נמי לאשמועינן דאף על גב דאשכח צבורי מעות אי לאו דהוי זו על גב זו לא היה נוטל ומכריז. הריטב"א.

כתוב בשיטה וזה לשונו: ואיכא למידק אמתניתין דקתני צבורי פירות וצבורי מעות ושלשה מטבעות ברשות הרבים הא ברגלי אדם ובהמה מיבדרן וליכא סימן בהו לא מנין ולא מקום. וראיתי להראב"ד דכתב הכי צבורי פירות וצבורי מעות ושלשה מטבעות ברשות היחיד אי נמי ברשות הרבים כגון שנמצאו בגומא אי נמי בסימטא שאין נדרסין והן דרך הנחה ולרבה מכריז מנין ולרבא מכריז אף משום מקום. עד כאן. והרמב"ן כתב דצבורי פירות אין מעבירין על האוכלין ובאתרא דלא שכימי בהמה וכלבים וגוים מנחשי לכשפים.

וצבורי מעות אגב דחשיבי וחביבי לאינשי מאן דחזו להו ראשון שקיל להו. עד כאן משיטה.

דף כה.

גמרא: **ורמינהו מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן חייב להכריז**. פירוש ובודאי דהא קמשמע לן דחייב להכריז על הכל כדי שיחזור הכל בסימן אחד כיון דהוי בצדו ואיכא למימר דמיניה נפלה ומיניה הוא דרמינן אמתניתא ואדוקיא דמתניתין.

בא בעל סימן ונטל את שלו פירוש שהודה שהדבר שאין בו סימן אינו שלו ושלא אבד לו אלא הכלי לבדו זכה הלה בדבר שאין בו סימן ולא הוי יאוש שלא מדעת דמסתמא כבר ידעו בעלים של פירות ונתיאשו קודם שבאו לידו של זה כל היכא דהוי מילתא דיקירא וכיוצא בו.

אמר רב זביד לא קשיא הא בכובא וכיתנא. פירש רש"י דמתניתין וברייתא קמייתא דקתני הרי אלו שלו בכובא וכיתנא דלא שריק ואם איתא דהאי כיתנא מהאי כובא הוה משתייר מיניה בכובא והוא הדין בכיס ולפניו מעות מהאי טעמא ודקתני אידך חייב להכריז בצנא דפירי דעבידי דשרקי ונפלו מיניה כולהו.

והקשו בתוספות דהיכי אפשר לאוקמי מתניתין וברייתא קמייתא בכובא וכיתנא דוקא ולא בפירות דהא בהדיא קתני בהו פירות וכיתנא לאו פירות הוא דאף על גב דאמרינן

בבראשית רבה ויבא קין וגו' זרע פשתן הביא זרע פשתן הוא דמקרי פרי אבל פשתן גופיה לא מקרי פרי. לכך פירש בתוספות דמתניתין ובריייתא קמייתא בצנא ופירי דסתם צנא יש לו אוגנים ואלו הוו פירות מהתם הוה משתייר מינייהו בצנא ובריייתא בתריייתא בכובא וכיתנא דסתם כובא אין לה אוגנים ולהכי לא משתייר בגוה ואף על גב דהוו מהתם. ויש מפרשים דכולה מילתא תליא בכובא או צנא דהוא הדין בכובא ופירי וצנא וכיתנא אלא דאורחא דמילתא נקט דאורחא דכיתנא בכובא ואורחא דפירי בצנא. ואחרים פירשו דדוקא נקט כובא וכיתנא דאיירי דכובא אין לה אוגנים וגם הפשתן קשור חבילות אפשר דנפל מינה ולא משתייר מידי אבל צנא אית לה אוגנים והפירות גם כן אינם דבוקים ואלו הוו מהתם לא סגיא דלא משתיירי מינייהו התם. ולפירוש זה לא ידעינן כל היכא דהוו כובא ופירי וצנא וכיתנא בתר הי מינייהו אזלינן ותלמודא נמי לא קים ליה שפירן ומאי דפסיק ליה נקט. ומביאין עוד ראיה בתוספות לפירושא דהא באוקמתיה דרב פפא אמרינן הא דמהדרי אפיה לגבי פירי והא דלא מהדרי וכו' איבעית אימא הא והא דמהדרי אפיה והא דאשתיירו ביה והא דלא אשתיירו ביה דכל היכא דלא אשתיירו ביה אף על גב דמהדרי אפיה כלפי פירי מיהת הרי הן שלה והיינו צנא ופירי ואלו לפירוש רש"י אליבא דרב זביד בצנא ופירי קאמר שנוטל ומכריז ואין זו שיטת התלמוד שיבא רב פפא להפוך דברי רב זביד אלא שבא להרחיב בדבריו ולעשות בו חלוקים.

אבל לפירוש התוספות לרב זביד נמי בצנא ופירי קאמר שהן שלו ורב פפא בא לבאר כיצד הן שלו. הריטב"א.

כתוב בגליון וזה לשונו: הא בכובא וכיתנא לפירוש התוספות קצת קשה דלימא איפכא דמתניתין ברישא ולרש"י ניחא אך לשניהם קצת קשה הא דקאמר זכה הלה במה שבידו הוי מילתא דפשיטא כיון שזה מודה שאינו שלו וגם קצת קשה דעל המשנה מיד קודם שהביא הברייתא יאמר ורמינהי ולפירוש ר"ח ניחא ולפירוש ר"ח הפירוש הא דקאמר זכה הלה אפילו אשתייר קצת איירי בכובא וכיתנא דאין דרך שיפול דבר ממנו שכולו נשאר בפנים וכן הא דאית ליה אוגנים אז כולו נשאר בפנים. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש: לא קשיא הא בכובא וכיתנא הא בצנא ופירי. פירש רש"י מתניתין ובריייתא קמייתא בכובא וכיתנא דאם איתא דמכובא נפול הוה משתייר ביה קצת מן כיתנא אבל בריייתא בצנא ופירי דעבידי דשרקי כולהו ואפשר דמצנא נפול משום הכי חייב להכריז והקשו עליו דמתניתין ובריייתא קמייתא קתני בהו פירות ולא משמע כיתנא. עוד קשה לי דלפי פירושו אמאי קאמר רב פפא בתר הכי הא והא בצנא ופירי הכי נמי הוה מצי למימר הא והא בכובא וכיתנא הא דאשתייר ביה מידי הא דלא אשתייר

ביה מידי. ועוד דכי מוקי להו רב פפא הא והא בצנא ופירי פליג בטעמא אתירוצא קמא דבתירוצא קמא סבירא ליה דבצנא ופירי חייב להכריז אף על גב דלא אשתייר ביה מידי דעבידי דשרקי ורב פפא פליג בהא והוה ליה לפרשי טעמיה אלא הנכון כפירוש התוספות דמתניתין וברייתא קמייתא בצנא ופירי וברייתא בתרייתא בכובא וכיתנא משום דסתם צנא יש לה אוגנים לא עבידי דשרקי כולהו אבל כיתנא עשוי חבילות וכובא אין לה אוגנים ואפשר שנפל כולו כאחד. והשתא אתי שפיר הא דרב פפא דשייך בהאי טומא גופה. ולא תיקשי להאי פירושא דהוה ליה לתלמודא לאפוכי ולמימר ברישא הא בצנא ופירי דמוקמינן ביה מתניתין וברייתא קמייתא דדכוותה איכא טובא בתלמודא. עד כאן.

רב פפא אמר הא והא בצנא ופירי וכו'. ברוב ספרים כתוב הא דמהדר אפיה כלפי פירי והא דלא מהדר. ואיבעית אימא הא והא דמהדר אפיה הא דאשתייר ביה וכו' ולפי גירסא זו קשה דלשינוייא קמא דמוקמינן ההיא דהרי אלו שלו בדלא מהדר ואפילו הכי קתני מקצתן בכלי ומקצתן על גבי קרקע חייב להכריז ולאיבעית אימא חוזר בו מסברא זו דמוקי תרווייהו במהדר הא דאשתייר והא דלא אשתייר מכלל דאי לא מהדר אף על גב דאשתייר אין חייב להכריז. ואי הוו גרסי הא והא דלא מהדר הוה ניחא. הרא"ש.

הא דאית ליה אוגנים. ונראה לי דבכיס נמי ברייתא קמייתא שלא היה הכיס פתוח לגמרי ואם איתא דמיניה נפל הני מעות הוה משתייר ביה מידי. וברייתא בתרייתא כשהוא פתוח לגמרי. אי נמי אפשר דיש כיסים שיש להם רצועות של עור על פיהן כמין אוגנים לעכב המעות שלא יפלו. שיטה.

שמעת מינה מנין הוי סימן. לאו קושיא היא דהא ודאי הכי קיימא לן. אלא דבעינן לומר אם אפשר למידק הכי ממתניתין מדקתני צבורי ולא קתני צבור ופרקינן תני צבור כלומר דמהא ליכא למשמע מינה דדילמא צבור קתני ומשום סימן מקום והא דנקט צבורי צבורי דעלמא כדאמרינן התם בוגרות דעלמא. הריטב"א.

אבל הריצב"ש כתב וזה לשונו: תני צבורי פירות ולא אצטרכינן למימר מאי צבורין צבורין דעלמא דהשתא הכי קאמרינן דלאו דוקא בשמצא מנין צבורין ומשום דמנין הוי סימן אלא אפילו בצבור אחד הכי דינא ופירוש צבורין בין בשמצא צבורי רבים יחד בין בשמצא צבור אחד דמקום הוי סימן ואמרינן דאם כן נשמע מינה דמקום הוי סימן מדקתני צבור. ופרקינן דמהא ליכא למשמע מינה ותני צבורי כלומר דזיל הכא ומדחי וזיל הכא ומדחי וליכא למשמע מינה לא הא ולא הא. ואם תאמר ואפילו קתני צבור אמאי לא אמרינן דמנין הוי סימן לומר כמה מדות יש בהן. יש אומרים דאלו בחד צבור דילמא

דרך נפילה וכל שבדרך נפילה אין מנין סימן. ועוד יש לומר דכל היכא דקתני צבור איכא למימר משום סימן מנין ואיכא למימר משום סימן מקום אבל כי קתני צבורי על כרחך היינו משום סימן מנין דאי לסימן מקום בצבור הוה סגי ואמאי תני צבורי. הריטב"א.

וכתוב בגליון וזה לשונו: שמעת מינה מנין סימן וכו'. ואין להקשות דנימא מנין ומקום הוי סימן. ויש לומר יקשה למאן דאמר מקום הוי סימן כי לדידיה צריך לומר מנין לחודיה הוי סימן אפילו לא יהיב סימן במקום והוא הדין למאן דאמר מקום לא הוי סימן דבהא לא פליגי. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: ואם תאמר מאי דיוק הוא זה מדקתני צבורי הא כולה מתניתין דהרי אלו שלו קתני בלשון רבים. ויש לומר דדייק מדלא קתני פירות צבורין מעות צבורין כדקתני רישא פירות מפוזרין וכו'. ואם תאמר ולמה לי למתני צבורי מעות משום מנין הא בחד צבור נמי איכא מנין דהיינו שלשה מטבעות כמגדלין. יש לומר דאיידי דתני צבורי פירות תנא נמי צבורי מעות. עד כאן.

וזה לשון גליון תוספות: תני צבור. תימה דאכתי להוי מנין סימן מנין פירות מנין מעות שבצבור. ויש לומר דמכל מקום אין להוכיח אי מקום הוי סימן אי צבור תנינן. אבל קשה דמאי פריך שמעת מינה מקום הוי סימן הא אי תנינן נמי צבור איכא למימר דמנין הוי סימן. ונראה דפירות איירי בחטין וכיוצא בהן דלא שייך בהו מנין אלא כי איכא צבורין הרבה דהוי מנין דצבורין סימן ואצבור פירות פריך שפיר שמעת מינה מקום הוי סימן. ע"כ.

והוא שעשויין כמגדלין וכדמפרשי רבי חנינא נמי כעין של שלשה מלכים בעינן שלשה ובתרי לא הוי סימן ולא הוראה שהיה בהנחה.

וקשה אם כן מאי מכריז דהא כיון דידעינן דלא מכרזי אלא בכעין של שלשה מלכים ועשויין כמגדלין כל השומע ההכרזה יודע לומר שלשה הם וכעין של שלשה מלכים ועשויין כמגדלים ואי אמרת מנין מכריז כלומר מנינם הוי סימן אם הם שלשה או יותר אם כן היינו דרבי יוחנן ומאי איריא תלתא ואמאי לא אקשי לרבי יצחק ולרבי חנינא כי היכי דאקשי לרבי יוחנן. ויש לומר דלרבי יצחק ולרבי חנינא מאי דבעי תלתא הוא כדי שנדע שהוא דרך הנחה דתלתא כמגדלין לא שכיחי דנפלי הכי ומכל מקום סימנא הוי מנינא דמכאן ולמעלה אבל בשנים אף על גב דמנינא הוי סימנא מכל מקום דילמא מתרמי ונפלי ונתיאשו הבעלים דמאן לימא להו דנפלי אהדדי הילכך אפילו מנין לא הוי סימן. אבל לרבי יוחנן דאפילו זו על גב זו כגון של מלך אחד מכריז ואמרינן דרך הנחה הוי אם כן כי היכי דמתרמי תרי זו על גב זו הכי נמי מתרמי תלתא אלא מתרמי לא

אמרינן ואם כן מאי יכריז תלתא אפילו תרי נמי. ואהדר ליה טבעא מכריז ותרי לא הוי סימן בשביל הסכלים שסוברים דמאי דקאמר טבעי סתם הוא לפי שהיו שנים דמיעוט רבים שנים. אבל שלשה אפילו ליודעים הוי סימן כיון דאפשר משלשה ולמעלה ואם משלשה ולמטה אי אפשר דלא הוו מכרזי וכדפרשינן לרבי יצחק ורבי חנינא. שיטה.

והוא שעשויין כמגדלין. כתוב בתוספות ויש לומר דשפיר משני טבעי מכריז פירוש לעולם בתרי לא הוי מקום סימן. ולקמן הוה מצי לשנויי הכי אלא דבלאו הכי משני שפיר ומהכא ליכא למפשט דמנין סימן דזיל הכא מדחה לה דאיכא למימר מקום סימן. גליון.

כמגדלין רויחא מתתאי ומציאה עלויה לזוטרא עילוי מציעתא תניא נמי הכי מצא מעות מפוזרין וכו'. עשויין כמגדלין חייב להכריז כי בודאי דרך הנחה היא זו ויש סימן בזו ההנחה והני מילי ברשות היחיד או בסימטא אבל ברשות הרבים אם הניחן שם ושכחן אבידה מדעת היא מפני שהן מתפזרין ברגלי האדם והבהמה ההולכים שם כל היום ועוד לא יהיה לו בהן סימן אי נמי דאשכחינהו בגומא. ואלו הן כמגדלין שלשה מטבעות זה על גב זה כלומר וכמה הן שהן עשויין כמגדלין ויהא חייב להכריז שלשה מטבעות וכו' אבל שנים אף על פי שעשויין כמגדלין לא. הראב"ד.

ורבינו חננאל כתב וזה לשונו: שלשה מטבעות זו על גב זו חייב להכריז. פירוש כמגדלין מכוונות זו על גב זו אין אחת עודפת על חברתה מפוזרין שלו אי הוו שלחופי משלחפי שאינם מיושבים זו על גב זו אלא מקצתה עליה ומקצתה אינה עליה כגון כנפי הכרובים כדגרסינן בפרק המוכר את הבית ודילמא שלחופי הוו משלחפי מהדדי. ועיקרו כדמתרגמינן בתרגום ארץ ישראל שכל את ידיו שלחפינון ידוהי. ואסיקנא כל שאינן ושויין כמגדלין מפוזרים נינהו והרי הן שלו רויחא לתתא ומציעאה עילויה וזוטרא עילוי מציעאה זהו כמגדלין. עד כאן.

הא גופה קשיא. כתוב בתוספות דמצינן למימר דשלשה מטבעות היינו פירוש דצבורי מעות כלומר דנימא דשלחופי לא מיקרי צבור ונקט צבורי מעות איידי דנקט רישא צבורי פירות ולעולם הוא הדין שלחופי ואי לאו רבי יצחק מגדלא הוה מצינן למימר דצבורי מעות היינו נמי שלחופי. גליון.

ומורי הרב ז"ל כתב בתשובת שאלה סימן אלף וש"נ וזה לשונו: שאלת מה תירצו התוספות דאכתי הקושיא במקומה עומדת מעות מפוזרין הרי אלו שלו הא שלחופי משלחפי חייב להכריז אימא סיפא צבורי מעות דפירושו שלשה מטבעות זו על גב זו חייב להכריז הא שלחופי משלחפי הרי אלו שלו.

תשובה. אי שלשה מטבעות זו על גב זו הוי בבא באנפי נפשה איכא למידק מינה הא שלחופי משלחפי הרי אלו שלו וקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא אבל אי קאי לפרושי צבורי מעות ליכא למידק מינה מידי דהא טעמא דצבורי פירות אי משום מנין למר ואי משום מקום למר ולא מפני שהמעות צבורין דתידוק מינה הא שלחופי משלחפי. תדע דלא קתני פירות צבורין ומעות צבורין ואתי סיפא לפרושי מה נקרא צבורי מעות שלשה מטבעות זה על גב זה וליכא למידק מינה מידי דהא לא הוי טעמא משום דהן זה על גב זה דאם כן אמאי בעינן צבורי בצבור אחד סגי ולא מצי למידק מינה לא מנין הוי סימן ולא מקום הוי סימן ומדבעי למשמע הכי ברירא מילתיה דטעמא לא הוי משום דמונחים זה על גב זה ומשום הכי לא קשיא רישא לסיפא ודוק. ואם תאמר לדידן דלא הוי סיפא פירוש דרישא כיון דמנין הוי סימן אמאי תנא צבורי מעות. ויש לומר דלמאן דאמר מנין הוי סימן אף על גב דלא ידע מנין המעות כיון דידע שהן שני צבורין הוי סימן דאף על גב דמכריז טיבעי אמר שני צבורין היו ונולן אף על גב דלא ידע כמה נינהו. עד כאן.

תנא כל היכא דאין עשויין כמגדלין מפוזרין קרי להו. לאו דוקא עשויין כמגדלין בלחוד דאם כן מאי קמיבעיא ליה לרבי ירמיה לקמן ובכשיר וכשורה וחביריו. ועוד דהא אמרינן לקמן דכסולם וכאבני בית קוליס הוי סימן. ועוד דלמאי דהוה סלקא דעתין לקמן דהנחה בלא מנין הוי סימן מה סימן יש לה דהא כל חד וחד אמר עשויין כמגדלין היו דלא מכריזין אלא בשעשויין כמגדלין אלא ודאי הכי קאמר דכל היכא דמשלחפי שלחופי ודכוותייהו הוא דאמרינן הכי איתרמו והיינו דבעי רבי ירמיה בכשיר וכשורה וחביריו אם יש להם דין עשויין כמגדלין או לא. הריטב"א ז"ל.

מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי. יש מי שפירש מאי מכריז המוצא מנין שאמר כך וכך מטבעות מצאתי וזה בא ואומר שלי הן ומונחין זה על גב זה מצאתם אי הכי אפילו תרי נמי ופריק מטבעי מכריז וזה בא ואומר כך וכך הן וכיון שכן אי שנים הן לא הוי סימן מנין דמידע ידע דמיעוט מטבעי שנים ולפיכך אינו חייב להכריז ומונחין זה על גב זה דקתני לאו סימן קאמר אלא דאי עשויין כן איכא למימר דלאו דרך נפילה נינהו וכשאינן עשויין כן המוצא אומר דרך נפילה הן ולא ידעינן מניינן ונתיאשו מהן הבעלים. וכן פירש הראב"ד למעלה בשלהי פרק קמא גבי שטרות דאמרינן לעיל מאי מכריז מנין מי אבדו לו שלשה שטרות או שנים וזה נותן סימן בכריכתן אי דמו אהדדי וכריכי או כריכי חד בריש חבריה אי הכי אפילו תרי נמי ופרקינן שטרי מכריז ונותן סימן במנין והילכך כיון דאמר מי אבדו לו שטרות מיעוט שטרות שתים ואינו יכול לתת

סימן במנין ולהכי נקט שלשה נמצא שאין תכריך ואגודה ועשויין כמגדלין לסימן. ורש"י פירש רבינא אמר טיבעא מכריז כלומר זה מכריז מטבעות מצאתי וזה בא ואומר שלשה היו וזו על גב זו מצאתם. והקשה הרמב"ן ז"ל אם כן הא דרבינא לא אתיא כהלכתא ודיחויא בעלמא הוא דהא קיימא לן מנין הוי סימן ותו במטבעות למה לי מנין תיפוק ליה דעשויין כמגדלין הוי סימן ובהכי בלמוד סגי. ופירש הוא ז"ל דמאי מכריז מנין פירושו כפירוש מאי מכריז מקום וכו'. הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן: והא דאמרינן מאי מכריז מנין פירש רש"י שמכריז כך וכך מטבעות מצאתי וזה בא ונותן סימן זה על גב זה מצאתם ודמינן טיבעי מכריז מטבעות מצאתי וזה אומר שלשה היו וזו על גב זו מצאתם ואם כן הא דרבינא לא אתיא כהלכתא ודיחויא היא לומר דמנין לא הוי סימן. ותמהתי על רבינו הגדול שפסק הלכה כן וכן כתב נמי הא דאמרינן בפרק קמא שטרי מכריז ותו מתניתין נמי קשיא דקתני תכריך ומפרש בברייתא שלשה כרוכין למה לי סימן כריכתן תיפוק לי משום מנין. וכן נמי למה לי עשויין כמגדלין לימא מנין ותו למה לי למימר שלשה היו ועשויין כמגדלין בעשויין כמגדלין בלחוד סגי דהא הוי סימן. ואפשר לומר שכשאינם עשויין כמגדלין הרי אלו שלו משום דאמרינן כיון דדרך נפילה הוא המוצא סבור שאינו יודע מנין שאחד אחד נפלו ממנו וכשהן עשויין כמגדלין יודע מניינם. ואינו נכון. והרב אב ב"ד פירש כך מאי מכריז מנין מי אבדו לו שלשה שטרות או שנים וזה נותן סימן בכריכתן אי דמו אהדדי וכריכי או כריכי חד בריש חבריה. שטרי מכריז ונותן סימנין במנין הילכך כיון דאמר מי אבדו לו שטרות מיעוט שטרות שתים ואינו יכול לתת סימן במנין ולהכי נקט שלשה. עד כאן. וזה הפירוש אינו עולה דתכריך ואגודה ומגדלין לסימן קתני. ולי נראה שפירוש מאי מכריז מנין כפירוש מאי מכריז מקום שאמרו למעלה בגמרא ולרבי יוחנן אקשינן כלומר לרבי יוחנן דאמר דאפילו של מלך אחד חייב להכריז מאי מכריז מנין דודאי של מלך אחד אף על פי שעשויין כמגדלין לאו דרך הנחה הוא אלא דרך נפילה הוא דכל דאפשר למתלי בנפילה תלינן דלא עביד איניש דמנח זוזיה הכי וכדאמרינן אימר איתרמו ונפלו אהדדי אלא משום הכי חייב להכריז שאפילו נפלו ממנו יש לו בהן סימן מנין שכשמשמש בכיסו מיד ידע שנפלו ממנו אי הכי אפילו שנים נמי ומפרקינן טיבעי הילכך בשנים ליכא סימן מנין ומשום הכי תנן שלשה. והא דבעי זו על גב זו משום שאם היו מפוזרים שמא יותר היו ומי שמצא האחרים לא מצא אלו או שמא פחות מכן היו ומאחר נפלו כאן מקצת אי נמי בשתי נפילות נפלו ממנו ממש ומשמש בינתים ואין לו מנין בהם. וכן פירש מאי מכריז מנין דאמרינן מעיקרא שלשה קשורין ואקשינן למה לי

קשורין דאי משום שהקשר סימן ומפרקינן תני רבי חייא כרוכין וכו' ובודאי לאו משום סימן כריכה דהא כולהו נמי הכי כריכי ואקשינן אי הכי מאי סימן יהיב בהו דמכריז מנין אפילו תרי נמי ומפרקינן שטרי מכריז הילכך שלשה דוקא והא דבעי כרוכין שאם היו מותרין אין כאן סימן שמא יותר היו ואבדו השאר או שנמצאו. נמצא עכשיו שאין מכריז משום מנין אלא בקשור כגון בדי מחטין ובשטרות כרוכין או בדרך הנחה כגון צבורי פירות או מטבעות זו על זו אבל כל מח שמפוזר אינו חייב להכריז עליו משום מנין שלו. גם לשון הרב אב ב"ד במאי מכריז מנין עולה הוא כזה אלא שאין עשויין כמגדלין דרבי חנינא בשל שלשה מלכים אלא לסימן גמור. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: מאי מכריז מנין פירש רש"י דלכולהו פריך בין לרבי חנינא בין לרבי יוחנן והכי פירושו האי מוצא מאי מכריז מנין כלומר כך וכך מטבעות מצאתי וסבירא ליה דהכי מכריז משום דכל מה שמוצא יכול לקרב הדבר כדי שיבין האובד ובלבד שישאר לאובד סימן עושה כן הילכך ודאי הכא מנין מכריז שהרי נשאר לאובד סימן לומר כמגדלין היו או זה על גב זה היו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכיון שכן למה לי תלתא אפילו תרי נמי יכול ליתן בהם סימן זה ומשני טיבעי מכריז כלומר ודאי כל מה שהמוצא יכול לקרב הדבר מקרב וכמו שאתה אומר ומשום הכי מכריז טיבעי כדי שיבין האובד שרבים היה אבל מניינם אינו יכול לפרש שאם כן לא ישאר לאובד סימן גמור שנסמוך עליו בפני עצמו דעשויין כמגדלין וזה על גב זה אינו סימן גמור ולפיכך מכריז טיבעי סתם והאובד נותן סימן שלשה היו ועשויין כמגדלין אי נמי זה על גב זה היו וכיון שהאובד צריך ליתן סימן של מנין דוקא שלשה אבל שנים לא דאין טבעי פחות משנים. זהו תורף פירושו ז"ל. ולא ידעתי מהיכן לו לרב דפירש רש"י דלכולהו פריך בין לרבי חנינא בין לרבי יוחנן דהא כתב רש"י ופרכינן מאי מכריז מנין כך וכך מטבעות מצאתי וזה בא ונתן סימן זו על גב זו מצאתם עד כאן. הא קמן דלא נקיט אלא לישנא דרבי יוחנן. ואפשר דמשום דלא פירש רש"י כהרמב"ן כתב כן דלהרמב"ן זה על גב זה אתרמויי מיתרמי שפיר ולא הוי סימן כלל וכמו שהאריך ואלו רש"י כתב דמטבעות זו על גב זו הוי סימן דלא מיתרמי דנפיל הכי ומיהו כי דייקת שפיר בלשון רש"י תמצא דלפירושו נמי לא פריך אלא לרבי יוחנן והכי פירושא דשמעתין לדעת רש"י לרבי יצחק ולרבי חנינא דוקא כמגדלין הויא סימן וכי מנחי הכי לא הויא דרך נפילה ואין מגדלין (אלא) בפחות משלשה רויחא תתאה ומציעאה עילויה וזוטא עילויה מציעאה אבל תרי אפילו רויחא תתאה לא הויא סימן ולא דרך הינוח. תדע דהא אפילו תלתא או טפי זו על גבי זו דלא הויא סימן ולא זו מוציאנו מידי ספק נפילה דלא אפשר למתלי בנפילה

תלינן דלא עביד איניש דמנח זוזיה והילכך לדידי לא פרכינן מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי. ואם תאמר ומאי סימנא כיון דלא מכרזינן אלא בשלשה ועשויין כמגדלין כל השומע ההכרזה בודאי יודע דשלשה הוו ועשויין כמגדלין. ויש לומר דהא איכא נמי כסולם וכאבני בית קוליס דמכריזין וכדבעינן למכתב קמן בסייעתא דשמיא ומכל מקום נמצא דלרבי יוחנן ולרבי חנינא בכל גוונא דמכריזין כשזה בא ונותן סימן דכמגדלין היו עשויין בהכי סגי ונוטל ודוקא שלשה הוו כמגדלין אבל שנים לא הוו כמגדלין. ומיהו רבי יוחנן סבירא ליה דאפילו שוין ברחבן כעין של מלך אחד כיון דהוו זו על גב זו יש כאן סימן דלא איתרמי דנפיל הכי וכיון דסבירא ליה דאפילו בכהאי גוונא יש כאן סימן ואין לחוש לנפילה מעתה אפילו תרי נמי לא איתרמי דנפול הכי. ולהכי פריך עלה מאי מכריז מנין דאיהו מכריז כך וכך מצאתי וזה בא ונתן סימן זו על גב זו מצאתה דכל מה שהמוצא יכול לקרב הדבר כדי שיבין האובד יקרב וכמו שכתב הר"ן וכדכתיבנא אי הכי קשיא מאי איריא שלשה אפילו שנים נמי הואיל ואין צריך לבעלים לתת סימן אלא הנחתן זו על גב זו. ומשני טבעי מכריז מטבעות מצאתי וזה צריך שיאמר כך וכך היו ומונחין זו על גב זו היו הילכך דוקא שלשה אבל שנים מידע ידיע דמיעוט מטבעות שתים. וקשה לפירושו אמאי צריך תרתי מנין והנחה בשלמא הנחה לבדו לא סגי כיון דלא הוו כמגדלין אלא הנחה זו על גב זו לא שמיה סימן אבל מנין לבדו הוי סימן.

ותירץ הריטב"א ז"ל דאיברא דהמנין לבדו הוא עיקר הסימן ומיהו כיון דהוה בהדיה הנחה ידוע דבלאו הכי אין המנין סימן אם אינו יודע לומר כיצד היו מונחין ראיה היא שאינם שלו כי לא הניחם שם. זו היא שיטת רש"י ז"ל אבל התוספות לא פירשו כן וכדבעינן למכתב בסייעתא דשמיא. כן נראה לי. בצלאל אשכנזי.

עוד כתב הר"ן ואיכא למידק עליה וכו'. לפיכך פירש הרמב"ן ז"ל דהאי מאי מכריז מנין הכי קאמר משום מאי מכריז משום מנין דומיא דמאי דאמרינן וכו' ולרבי יוחנן פריך דבשלמא לרבי חנינא דבעי עשויין כמגדלין כשהן שלשה סימן גמור הוא זה ומשום הכי מכריז אבל בשנים אינו סימן שאין זה מגדל אלא לרבי יוחנן דלא בעי אלא זה על גב זה הא ודאי לאו סימן הוא דאי נמי דרך נפילה הוה איתרמויי מיתרמי ואם כן משום מאי מכריז כלומר אי זה סימן יתן האובד ויצטרך זה להכריז בעבורו ודאי מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי הוי מנין סימן. ואמרינן דטבעי מכריז ומשום הכי לא הוי מנין סימן בפחות משלשה. ואם תאמר כיון דחיישת להו שמא בנפילה באו ומשום הכי סביר לך דזה על גב זה לא הוי סימן היכי הוי מנין סימן ומאי שנא ממעות מפוזרין דהרי אלו שלו וכי תימא שאני הכא דמכונסין וכי מי יודע דבבת אחת נפלו לו. ויש לומר דכיון דאמר

רבי יצחק אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה ואנו רואין אותן כולן כאחד אנו תולין לומר שזה ממשמש בכיסו תדיר ולאלתר ראה שנפלו ממנו ויש לו בהן סימן מנין שיודע הוא שבבת אחת נפלו והמוצא אותן ימצא את כולן ולא מייאש אבל במפוזרין הדבר מוכיח שהרבה נפילות היו והוא גם כן מתיאש ואומר שמא לא ימצאם אדם אחד לכולן כדי שיאמר לו מניינן. והא דאמרינן בפרק קמא מאי מכריז מנין גבי שטרות על דרך זה פירושה דאמרינן מעיקרא שלשה קשורין ואקשינן למה לי קשורין ודאי מפני שהקשר סימן שמעת מינה וכו' ומפרקינן תאני רבי חייא כרוכין וכו' ומשום הכי מקשינן אי הכי מאי סימן יהיב בהו דמכריז מנין דודאי לאו משום סימן כריכה מכריז דהא כולהו נמי הכי כריכי אי הכי אפילו תרי נמי ומפרקינן שטרי מכריז הילכך שלשה דוקא והא דבעי כרוכין שאם היו מותרין אין כאן סימן של מנין דשמא יותר היו ואבדו השאר או שנמצאו שאין סימן מנין אלא בקשור כגון בדי מחטין ובשטרות כרוכין או בדרך הנחה כגון צבורי פירות ומטבעות זו על גב זו אבל כל מה שמפוזר אין חייב להכריז עליו משום מנין שלו. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: מאי מכריז מנין פירש רש"י דברים כפשוטן ומאי מכריז המוצא מנין אמר כך וכך מטבעות מצאתי והלה אומר מונחין כמגדלין וכיוצא בו היו ופרכינן אי הכי מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי ותיהוי הנחה סימן דבשלמא אי הוי מנין סימן תרי לא הוי סימן. אלא אמר רבינא טיבעי מכריז והלה אומר מנין סימן כך וכך הוי וכך וכך היו מונחין. והקשו על פירושו אם כן אליבא דרבינא אין מנין לבדו סימן עד שיאמר גם כן הנחתן והא קיימא לן דמנין לבדו הוו סימן. ולפיכך פירשו דהכי קאמר טיבעי מכריז והלה אומר כך וכך היו ולא צריך עוד. והא דבעינן מונחין כמגדלין משום דכי משכח להו הכי יש לסמוך על המנין דאי לא דרך נפילה היו ואין המנין סימן. ויש לתרץ פירוש רש"י ז"ל דלעולם המנין לבדו הוא עיקר הסימן ומיהו כגון דהוה בהדיה הנחה ידוע דבלאו הכי אין המנין סימן אם אינו יודע לומר כיצד היו מונחין ראיה היא שאינם שלו כי לא הניחם שם. כן נראה לי.

ומיהא לא ניחא האי פירושא לבעלי התוספות משום דבעיקר נוסחי גרסינן אמר רבינא טיבעי מכריז ולא גרסינן אלא דאלמא דלא הדרינן ממאי דאמרינן מעיקרא דמכריז מנין. ותו מדלא אמרינן אי הכי תרי נמי. לכך פירשו משום מאי מכריז כלומר מהו הסימן שיש לבעל האבידה לומר ומהדרינן דמשום מנין ושיילינן ומאי איריא תלתא אפילו תרי נמי דקא סלקא דעתין דאבידתא מכריז ומהדרינן אמר רבינא טיבעי מכריז וכיון דהלה מכריז טיבעי מיעוט טיבעי שנים ותרי לא הוי סימן מנין. ואף בתוספות פירשו כי בעל

האבידה צריך שיאמר מנין והנחה כפירוש רש"י. ומיהו קשיא טובא אמאי לא הויא הנחה סימן כיון דהא ודאי סימן יפה כיון דעשויין כמגדלין וכיוצא בו. והרמב"ן פירש דהכא אליבא דרבי יוחנן הוא דשיילינן משום מאי מכריז דלדידיה אין הנחה דזו על גב זו ראיה גמורה כיון שאין עשויין כמגדלין ומשום הכי שיילינן משום מאי מכריז ואמרינן דטיבעי מכריז והלה אומר מנין סימן ותו לא צריך לומר הנחה. והנכון יותר לפרש משום מאי מכריז ומהדרינן דמכריז משום מנין וחדא מינייהו נקט וכל שכן דהויא הנחה סימן דהויא הוכחה טפי ושיילינן ומאי איריא תלתא אפילו תרי נמי דקא סלקא דעתין דאבידתא מכריז ומהדרינן אמר רבינא טיבעי מכריז ולפיכך לא הויא מנין סימן בשנים והוא הדין דהנחה לא הויא סימן בשנים דהא קרוב הדבר דשנים בלחוד הכי מיתרמי ובשלשה הוא דהוי סימן ההנחה הילכך זה מכריז טיבעי מצאתי וזה אומר כך וכך היו אי נמי מונחין כך וכך היו. וכן פירשו בתוספות האחרונות. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: מאי מכריו מניה פירש הקונטרס לפי שיטתו מאי מכריז כלומר מצאתי שלשה מטבעות ובעל האבידה אומר עשויין כמגדלין ולפירוש התוספות הוי פירוש מאי מכריז כלומר משום מאי מכריז וכו'. מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי דקא סלקא דעתין דמכריז אבידה מצאתי ומשום הכי פריך ומשני טיבעא מכריז פירוש שיאמר מטבעות מצאתי ובעל אבידה אומר שלשה הן והשתא ניהא דדוקא שלשה אבל שנים לא הוו סימן דמיעוט מטבעות שנים. ואם תאמר שמעת מינה מנין הוי סימן. יש לומר דמהכא ליכא למשמע מינה דמצינן למימר כשהוא אומר את המנין צריך לומר דהן עשויין כמגדלין אבל מנין לחודיה לא הוי סימן. ואם תאמר למאן דאמר מנין הוי סימן למה לי עשויין כמגדלין. יש לומר דמחמת שהן עשויין כמגדלין הוא דהויא דרך הינוח הוי המנין סימן דאי אינן עשויין כמגדלין דהוי דרך נפילה לא הוי סימן דשמא נפלו ביחד מאדם דעלמא. ואם תאמר למאן דאמר מקום הוי סימן מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי דהמקום הוי סימן. יש לומר דבתרי אין המקום סימן דאימר איתרמי ונפול אבל בשלשה המקום הוי סימן דאיכא למימר דודאי הינוח הוא. והא דמתרץ רבינא טיבעא מכריז הוה מצי לשנויי כדפירשתי דתרי איתרמי ונפול להיות כמגדלים אלא מתרץ לו האמת. עד כאן.

והתוספות שלנו כתבו וזה לשונם: והוא שעשויין כמגדלין. אי מנין הוי סימן במה שעשויין כמגדלין ידעינן דדרך הינוח הוה ובתרי לא סגי דטבעא מכריז אבל אם מקום הוי סימן אפילו בתרי ועשויין כמגדלין ידעינן דדרך הינוח הוה דאי בתרי אפילו עשויין כמגדלין לא ידעינן דדרך הינוח הוה דאימור דרך נפילה הוה דאיתרמי הכי אם כן לקמן

מאי פריך אדרבי יוחנן מאי איריא תלתא אפילו בתרי סגי. ויש לומר דשפיר משני טיבעא מכריז. עד כאן. פירוש לפירושו הא כתיבנא לעיל.

וזה לשון הרא"ש: אמר רבינא טבעי מכריז ומנין הוי סימן והא דבעינן כמגדלין לאו לסימנא אלא שמתוך כך ידעינן שהוא דרך הינוח ולא דרך נפילה דאי הוו דרך נפילה לא היה יכול ליתן סימן דשמא לא נפלו כאן. ואם תאמר כיון דדרך הינוח הוא אם כן לרבא דאמר מקום הוי סימן אפילו תרי נמי וכי תימא בתרי מיתרמי דנפלי כמגדלין אם כן אמאי דחקו לומר טבעי מכריז לימא דמנין מכריז ומגדלין הוי סימן ותרי מיתרמי דנפלי. ויש לומר דאין הכי נמי דמצי למימר הכי אלא האמת קא מתרץ דמנין הוי סימן ולא מגדלין ומכל מקום מהכא לא מצי למפשט דמנין הוי סימן דמצי למדחי דתרווייהו בעינן מנין ומגדלין. ואם תאמר לרב יהודה דאמר לקמן אבידה מכריז ולא גלימא משום דחיישינן לרמאי אם כן הכא נמי לא היה לו להכריז טיבעא. ויש לומר דרבנן לטעמייהו דאמר לקמן בהאי שמעתא דגלימא מכריז אי נמי לאו דוקא נקט טיבעי אלא כלומר מכריז אבידות מצאתי או חפצים מכריז דכשאדם מוצא שני חפצים אם היה מכריז אבידה אם כן היה מטעה את בעל האבידה. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי ואי אמרת דילמא מכריז מקום ולא מצי לאקשויי דתרי דרך נפילה הם דאיתרמי ונפלי אהדדי אבל מנין לא הוי סימן אלא משום דרב ששת פשיט לה לעיל מדמשקל הוי סימן מדה ומנין הוי סימן ואשכחן נמי בברייתא דלעיל במה דברים אמורים בשמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז משום דמנין הוי סימן והוא דלא אכריז בדי משום הכי אמר מנין. עד כאן.

ובספר אחר מספרי הראב"ד ז"ל כתוב הגהה על דברי הראב"ד ז"ל הנ"ל וזה לשונו: מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי לרבי יוחנן מקשה דאמר אפילו כעין של מלך אחד והא ודאי לאו סימן הוא דאורחיה דאיניש דמנח להו הכי אלא אמאי מכריז משום סימן של מנין אי הכי אפילו תרי נמי טיבעי מכריז ואי אמרת לרבא יכריז מקום. אפשר מפני שהם דבר מועט אין מקומן מסויים ואין אדם זוכרו ומתיאש מהן. וטעם יפה הוא לכל דברים קטנים.

והפירוש שבפנים לא מחוור שהרי לרבי יוחנן אנו מקשינן דליכא סימן מגדלים ואם כן תלתא נמי דרך נפילה הן ובנפילה אין סימן לא של מנין ולא של מקום. דוק ותשכח. עד כאן.

כשיר שהוא כמו שלשלת שנים זה נכח זה ואחד משוך קימעא כלפי חוץ. כשורה כולם מכוונים זה נכח זה.

כחצובה עיגול. כסולם כולם זה על גבי זה אלא שהן נמשכין לאחוריהן מעט מעט כל אחד מחברו כשליבות הסולם הסתום. והיינו דפשט רב נחמן כל שאלו מכניס קיסם תחתיהן וניטלין בבת אחת והיינו כסולם וכן כאבני בית קוליס הוי סימן והא דאמר רבי יצחק לעיל דבעינן עשויין כמגדלין כשהן זו על גבי זו דההוא אימר איתרמי דנפלי אהדדי ודרך נפילה הוא אבל אפשר שיש ענינים אחרים שהן נראין דרך הנחה ומכריז מנין. הראב"ד ז"ל.

הא דבעי רבי ירמיה כשיר וכשורה וכסולם מהו ופשטו מיהא חדא מדאמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו כל שאלו מכניס קיסם ונוטלם בבת אחת דהיינו עשויין כסולם. והא דבעי נמי רב אשי כאבני בית מרקוליס ופשטוה מן הברייתא דקתני בהדיא כאבני בית מרקוליס חייב להכריז לא כתבן הרי"ף ז"ל כלל ואיני יודע למה ושמא סמך על אותה ברייתא דלעיל מצא מעות מפוזרין הרי אלו שלו עשויין כמגדלין חייב להכריז ופרישנא תנא כל שאינן עשויין כמגדלין מפוזרין קרי להו ואפילו משלחפי שלחופי דהיינו עשויין כסולם. ועדיין איני יודע מפני מה לא כתב הרב ההיא דעשויין כאבני בית מרקוליס ושמא היה בכלל עשויין כמגדלין ועדיפא מינייהו. ועדיין קשה לי אי הא דרב נחמן דלא כברייתא דעשויין כמגדלין לותביה מינה. ועוד אמאי לא פשטוה לרבי ירמיה מינה כולהו דאינו חייב להכריז ואי משום דדיוקא דההיא ליכא למשמע מינה משום דדיוקא דרישא משמע משלחפי שלחופי חייב להכריז ודיוקא דסיפא משמו אינו חייב להכריז אלא שרבי יצחק מגדלאה פריש ואמר תנא כל היכא דאין עשויין כמגדלין מפוזרין קרי להו ורב נחמן לא סבירא ליה הכי אם כן מה ראה הרב לסמוך על רבי יצחק מגדלאה ולדחות הא דרב נחמן ומאי דפשטי ליה בגמרא מיניה. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: כל שאלו מכניס קיסם ביניהם. פירוש והיינו כסולם ואם תאמר והא לעיל אמרינן דמשלחפי שלחופי מפוזרין קרי להו. ויש לומר דהתם שראשו של זה בצד עיקרו של זה או שרוכב עליו משהו אבל הכא בשחציו של זה רוכב על זה. כן פירש הרמב"ן וכן בתוספות. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: כסולם מהו. פירוש שכל אחד מונח על גבי חברו. ואם תאמר והא אמרינן לעיל דמשלחפי שלחופי הרי אלו שלו ויש לומר דלעיל מיירי שכל אחד ואחד אינו מונח על גבי חברו והכא מיירי שכל אחד מונח על גבי חברו עד כאן לשונו.

כאבני בית קוליס. וא"ת והא אמרינן בפרק ד' מיתות דאין נותנין סימן בעבודה זרה ואין מזכירין שמה אלא הנהו דכתיבי באורייתא ואף על גב דתנן בפרק קמא דעבודה זרה קלניא וסטרוניא דהוי שם עבודה זרה התם היינו כדי לידע דינם ומשום הכי צריך להזכירם אבל הכא לא היה צריך להזכירם דהוה מצי למימר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן. ואומר ר"ת שאין שמה קוליס וקוליס הוא לשון גנאי כמו לעג וקלס והגוים קורין קילס לשון שבח וחכמים כנו אותן לגנאי ולכך קראוה מרקוליס מר הוא לשון חילוף וכו' מר קילוס חילוף קילוס בקוליס ותדע מדקתני בית קוליס ולא קתני כאבני מרקוליס. תוספות חיצוניות והרא"ש.

כך גירסת הספרים ולא עוד אלא אפילו אמר שמי כתוב עליה לא אמר כלום שאין סימן למטבע ותו לא ופירש שאין סימן למטבע שהרבה טבעין במטבע אחד. אבל הרי"ף מוסיף בגירסא אימור אפוקי אפקה ומאיניש אחרינא נפל וכן היא במקצת הספרים ולומר שאפילו אין טובעין מטבע על שמו של זה אלא שהוא כתב שמו עליו עכשיו על זה אפילו כן אינו סימן דאימר אפוקי אפקיה ומאיניש אחרינא נפל. ואם תאמר אם כן אף בכל אבידות דעלמא נחוש למכירה ולא נחזיר לעולם בסימנין. יש לומר דזה גם כן חוששין שמא כתב שמו על אחרות והוציא את זו ומאחר נפלה והוא אבד אחרת כיוצא בזה והילכך הוה ליה כדבר שאין בו סימן וכענין שכתבתי למעלה גבי חבית רשומה לאחר שנפתחו האוצרות. הרשב"א.

ולאו למימרא דחיישינן שמא לא אבד הוא כלום אלא אחר דאם כן היאך ידע זה דההוא אחרינא אבד את שלו עד שהוא בא ונותן סימנין אלא דחיישינן שמא היו לו שנים או שלשה שהיה שמו כתוב עליהם והוציא האחד ואבד האחרת ואותה שהוציא גם כן נאבדה מיד אותו וכו'. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: ולא עוד אלא אפילו שמו כתוב עליה לפי שאין סימן למטבע יש מפרשים לפי שהרבה טובעין במטבע אחד ואינו נכון ואחרים פירשו דחיישינן שמא הוציאה וכך היא במקצת הנוסחאות בגמרא דאמרינן אפוקי אפקה ומאיניש אחרינא נפל כלומר דחיישינן שמא הוציאה וכששמע המכריז אמר בלבו שנפלה מחברו ובא הוא ונותן סימניה.

ויש מקשים אם כן כל אבידה דעלמא ניחוש למכירה או למתנה ואפילו נתן סימניה או עדים שהיה שלו לא נחזיר שמא מכרה או נתנה. ויש לומר דמעות להוצאה קיימי ואיכא למיחש שמא הוציאם אבל למכירה לית לן למיחש שאין לנו להוציא ממון מחזקת בעליו אלא אם כן בדבר העומד לימכר כחבית רשומה אחר שנתפתחו האוצרות וכדאיתא

לעיל. ועוד דשאני הכא שהוא יודע שאין לאחרים מטבע כיוצא בזה שטבע על שמו. והרמב"ן פירש דהכא לא חיישינן שזה לא אבד כלום ומיד חברו נפל שנתנה לו ואמר עכשיו סימנים בדדמי. דלהא ליכא למיחש כי מנין זה יודע שנפלה מיד חברו אלא הכא הכי אמרינן כי אף על פי שהמטבע הזה טבעו זה עתה על שמו שהוא סימן שלו כיון שהמעות להוצאה עומדים אין כאן סימן ואפילו תימא שנפלה לו סלע אני אומר שנפלה גם כן לאחרים ואין כאן סימן שזו היא שלו סוף סוף כיון שהמטבע הוא יוצא דבר שאין בו סימן הוא ואף על פי שהמטבע טבוע מחדש ועל שמה והיינו דקאמר שאין סימן למטבע. וזה הנכון. עד כאן.

דף כה:

מתניתין: **מצא אחר הגפה**. כתוב בתוספות. ולא מיירי הכא במשתמר לגמרי מדפריך בגמרא וכו' ולא הביאו ראיה מדקאמר מיד ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימן דאיכא למימר אפילו יש בו סימן שמא שכחו או לא ידעו הבעלים הסימן לכן לא יגע בו כיון שישנו במקום המשתמר. ואין להקשות ומאי פריך בגמרא וליהוי קשר סימן ויתרץ דאיירי במשתמר לגמרי ולכך אפילו יש בו סימן לא יגע. ויש לומר דמשמע ליה מדנקט גוזלות דמדדין אם כן לא הוי משתמר לגמרי. והא דפריך וליהוי מקום סימן אף על גב דידע דאיירי במדדין כדפרישית. יש לומר דסלקא דעתיה דאיירי בכל גוזלות ואפילו אין מדדין נמי אבל הא פשיטא ליה נמי דאיירי במדדין דאם לא כן אמאי נקט גוזלות. גליון.
בשבילין שבשדות. היינו שפתי השדות שהן גבוהים מרשות הרבים ומה שמונח שם נראה שבכוונה הניחו בעליו שם ומשום הכי לא יגע בהן שאם יקחם משם שמא תוך כך יבואו בעלים שהניחום שם ולא ימצאום ושמא אין יודעין בו סימן ולא תשוב האבידה לבעליה לעולם. ה"ר יהונתן.
מצא כלי באשפה מכוסה לא יגע בה שזה לא בא בדרך נפילה וגם לא בדרך הנחת שכחה שאין אדם יושב באשפה אלא ודאי הינוח בהצנעה הוא ובאשפה שאינה עשויה להפנות הוא סבור שהוא מקום המשתמר ולפיכך לא יגע בו. ואם מגולה הא ודאי דרך נפילה בא שם הילכך נוטל ומכריז כשיש בו סימן דאלו מקום לא הוי סימן דאתי דרך נפילה וכדכתיבנא לעיל. הריטב"א.
אם מגולה נוטל ומכריז. דכיון דהוא מגולה נמצא שאבידה היא בודאי ואסור שיתעלם עיניו ממנה ויכריז עליה ואם יהיה לו סימן בה יחזירנה לו ואם לאו יהא מונח בידו עד

שיבא אליהו או ימכרנה וישתמש בדמיה אליבא דרבי טרפון ולא ישלח בה יד להוציא ולכלות הדמים מן העולם. ה"ר יהונתן.

גמרא: מאי טעמא האי איניש אחרינא אצנעינהו ואי שקיל להו האי לית ליה סימנא בגווייהו למיתבי הילכך נשבקינהו וכו'. ופרכינן וליהוי קשר סימן כלומר כשהוא משונה. הריטב"א.

ואי שקיל להו לית להו סימנא בגוויהו משמע דדבר שיש בו סימן דשקיל להו אית להו למרייהו סימנא בגווייהו נוטל ומכריז. ואף על גב דתנן לקמן קרדום בצד גדר וטלית בצד גדר אין זו אבידה ולא יטול לא דמי לגוזלות מקושרים אחר הגדר דגוזלות ספק הינוח נינהו כדקאמר בסמוך דכיון דמדדין איכא למימר מעלמא אתו הילכך אם היה דבר שיש בו סימן בספק אבידה נוטל ומכריז מספק אבל קרדום בצד גדר וטלית בצד גדר ודאי הינוח הוא דהא לא מידדו והני דהכא נמי אי לאו דמידדו הוו חשיבי ודאי הינוח דהא פריך עלייהו ונהוי מקום סימן. ומיהו משמע מהכא מתוך הסוגיא דאי לא מידדו היה לו ליטול ולהכריז מדפריך וליהוי מקום סימן ומשמע דאמתניתין פריך אהא דמשמע לא יגע בהן לעולם אפילו מצאן שלשה ימים זה אחר זה ולקמן גבי קרדום וטלית בצד גדר תניא שלשה ימים בזה אחר זה הרי זו אבידה או בלילותא דאפילו חדא שעתא הויא אבידה. אי נמי יש לחלק דקרדום וטלית בצד גדר הוא דלא חשיבי אבידה שדרך עושי המלאכה בשדה להניח קרדום שעודר בו או טליתו בצד גדר לפי שעה אפילו כשמתרחק קצת אבל גוזלות אינם מעושי בשדה אלא מהולכי דרכים שהצניעו שם ליטלם לאלתר ושכחום ואפילו לא שכחום יש לחוש שמא יאבדו אם לא יטלם המוצא. אי נמי ההיא דלקמן מקום הצנוע יותר ודמיא למתניתין דמצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו. תוספות שאנץ.

במקושרין בכנפיהן פירוש שאינם קשורין בחוט ובמשיחה אלא שקושר הכנפים אחד אל אחד בנוצתן כדרך הציידין. הריצב"ש.

מדדין מעלמא קא אתי. פירוש אף על גב דכיון דמקושרין על כרחך של בעלים היו מכל מקום כיון דמדדין מנא לך דבדרך הנחה באו שם מפני שהם במקום זה הרי אפשר שנפלו לאדם אחר ברשות הרבים ומעצמן באו הנה וכיון דבדרך נפילה איכא יאוש דהא לית בהו סימן. ומשני דאפילו בספיקא אמרינן לא יטול. הריצב"ש.

וליהוי מקום סימן ואוקימנא במקושרין בכנפיהם וכו'. ובמדדין דלא הוי מקום סימן וכיון דאפשר דאצנעינהו ואפשר דאתו תמן בדרך נפילה הוה ליה ספק הנוח ואמר רב אדא בר זבדא ספק הנוח לא יטול. כך פירשו בגמרא ובודאי שהסוגיא למאן דלא דחיק

לה מוכחא כפירוש התוספות והכי פירושו שלא אמרו ספק הנוח לא יטול אלא בדבר שאין בו סימן דאי שקיל להו אבוד הוא לבעלים דלית להו סימנא למיהב ולמשקלינהו וכיון דכן מוטב שיניחן במקומן כיון דאפשר שהונחו שם לדעת שאם יניחם אפשר שיבאו הבעלים ויטלום ואפילו היו אבודין לו שם כיון דלאו אבידה מדעת היא דמקום המשתמר קצת הוא מוטב שיאבדו לו מאליהן ולא יאבדו בודאי בנטילתו של זה. הא כל היכא דאית בהו סימן דכי מכריז זה יבאו בעלים ויתנו סימן ויטלו מוטב שיטלם זה ויכריז משיניחם שם כיון דאפשר שבאו שם בדרך נפילה ואין זה מקום המשתמר לגמרי. והיינו דפרכינן ולהוי קשר סימן ולהוי מקום סימן כלומר ויטול ויכריז דאלמא כל היכא דאיכא סימן דין הוא שיהא נוטל ומכריז. ומיהו כשהוא ודאי הנוח כגון קרדום בצד גדר וכיוצא בו כיון שהוא במקום המשתמר וגם לא באו שם אלא דרך הצנעה בהא ודאי קתני תנא לא יגע בו והיינו מתניתין דמצא כלי באשפה וקרדום בצד גדר דהתם ודאי הנוח הוא במקום המשתמר.

והשתא היינו דאיכא בין ספק הנוח לודאי הנוח. ואף על גב דאמר ספק הנוח לא יטול לא כל ספק הנוח קאמר אלא כשהוא דבר שאין בו סימן ולא הוצרך לפרש דסברא מוכחת עליו ואיהו מפרש אנפשיה וזהו שיטת התוספות אבל יש מפרשים וזה דעת מורנו דסתמא נקט כל ספק הנוח לא יטול דעל הספק עשאוהו כודאי הנוח והא דאמרינן בגמרא דכיון דלית להו סימנא וכו' טעמא דניחא נקט דמהאי טעמא אמור רבנן הכי ומיהו לא פלוג רבנן.

והא דפרכינן ולהוי קשר סימן ולהוי מקום סימן אלישנא בעלמא פרכינן דפרישנא דמתניתין לית בהו סימן. ומיהו למאי דאסיקנא טעמא משום ספק הנוח לא יטול הכי קאמר דאפילו ספק הנוח לא יטול וכל שכן ודאי הנוח דההוא פשיטא. זהו תורף דבריהם והאמת מורה דרכו. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הר"ן ז"ל: ונהוי קשר סימן. נראה לי דהכי פירושו כיון דהאי ספק הנוח הוא ולא ודאי דאיכא למימר דרך נפילה הוא יטול ויכריז דאי דרך נפילה הוה זו היא אבידה שמוזהר עליה ליטול ולהכריז ואי דרך הנחה הוה אכתי לא מפסיד ולא מידי שהרי במקום שמשתמר ואינו משתמר הניחם ואף כשיטלם זה גם כן רשותו של זה לבעלים משתמר ואינו משתמר הוי כיון דאית בה סימן קרוב הדבר דכשיכריז מוצא זה יבאו בעלים ויתנו סימן ויטלום. ומשום הכי אקשינן ונהוי קשר סימן כלומר ויטול ויכריז. אבל בודאי הנוח כיון שאין זו אבידה שמוזהר עליה כלל אף על פי שהניחן במקום משתמר ואינו משתמר לא יטלנו ואף על פי שיש בו סימן שאם יטלנו יהיה ברשותו כמו

כן משתמר ואינו משתמר משום דכיון דודאי הנוח הוא ואין זו אבידה שמוזהר עליה אינו רשאי ליטלה ממקום משתמר ואינו משתמר דהניחוה הבעלים לדעתם ולהניחה במקום אחר משתמר ואינו משתמר דהיינו רשותו של מוצא והיינו דתניא לקמן טלית בצד גדר קרדום בצד גדר פרה ורועה בין הכרמים וכו' כלומר ואינו רשאי ליטלם שאף על פי שטלית וקרדום יש בהן סימן כיון שמציאתן מוכחת עליהן דודאי הנוח נינהו דהא לא שייך למימר בהו דמעלמא אתו אף על פי שהן במקום משתמר ואינו משתמר לא יטול כיון דודאי הנוח הוא הילכך כי מקשינן הכא ונהוי קשר סימן משום דאיכא למימר דרך נפילה הוא מקשינן הכי ואסיקנא דלית בהו סימן כלל הא אית בהו סימן יטול ויכריז דאי דרך נפילה הוה זו היא אבידה שמוזהרין עליה והרי הוא מועיל לבעליה כשנוטל אותה ואפילו אי דרך הנחה הוה אף על פי שאינו מועיל אותם מכל מקום אינו מפסידם כלום שאף רשותו של זה משתמר ואינו משתמר הוא להם. ומיהו הני מילי היכא שמקום מציאתן הוא משתמר ואינו משתמר אבל אם משתמר לגמרי אפילו בספק הנוח לא יטול שאף על פי שאם דרך נפילה הוא יש תועלת לבעלים בנטילתה אפילו הכי איכא למיחש דדילמא דרך הנחה הוה ונמצא מפסידם שהוא נוטל ממקום משתמר לגמרי ומניח במקום משתמר ואינו משתמר דהיינו רשותו של מוצא שאף על פי שיכריז אפשר שלא ישמעו הבעלים ואפילו ישמעו שמא לא יהיו בקיאין ליתן סימן וכיון שהדבר שקול אם יש תועלת לבעלים בנטילתו של זה או הפסד לא יטול. ואפשר דהיינו טעמא דמצא כלי באשפה דאם מכוסה לא יגע בו שאף על פי שאינו דרך הנחה ודאי ואפשר דדרך נפילה הוא אפילו הכי לא יגע בה דאיכא למימר דרך הנחה הוא ונמצא נוטל ממקום משתמר לגמרי ומניח למקום משתמר ואינו משתמר זהו דעתי בדברים הללו. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: הוה ליה ספק הנוח וכו'. ונראה לי דמשום דמדדין הוא דאוקימנא בקשורין בכנפיהן דכולי עלמא הכי קטרי ולא הוי קשר סימן שאלו היו קשורים בקשר אחר שיש בו סימן ואף על פי שהמקום נמי הוי סימן הרי זה לא יגע בהן כלל דכודאי הנוח משוינן ליה והיינו ברייתא דקתני לקמן מצא טלית בצד גדר קרדום בצד גדר וכו' ופרישנא אין זו אבידה שהוא חייב ליזקק לה אלא יניח דכיון שהן בצד גדר בודאי הנוח חשבינן ליה ולא יגע בהן כלל. ומאן דמקשה הכא וליהוי מקום סימן כלומר ויטול ויכריז דהרי זו אבידה וקסבר דבאינן מדדין היא שנויה מטעא הוה טעי דקסבר דבשאינן מדדין אי אית בהו סימן נוטל ומכריז דלאו ודאי הנוח היא ומאן דמשני ליה במדדין הוא הדין דהוה ליה לאוקמא בשאין מדדין והיא הנותנת דלא יגע בהן דודאי הנוח חשבינן ליה אלא דאגב אורחיה ניחא ליה לאשמועינן דינא דספק הנוח בדבר שאין בו סימן. כן נראה

לי. עד כאן.
כתוב בתוספות. וכן הא דתניא לקמן מצא טלית או קרדום בצד גדר וכו' ותלמיד הר"פ ז"ל כתב וזה לשונו: ואם תאמר והא אמרינן לקמן מצא קרדום בצד גדר וכו' ואמאי והא קרדום דבר שיש בו סימן הוא ויש לומר דשאני התם דהוי משומר טפי דמצאן בצד גדר אבל הכא אחורי הגדר לא הוי משומר כל כך. עד כאן.
ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב זאת אומרת ספק הנוח וכו'. יש לדקדק דרב סבירא ליה מקום הוי סימן דאי לא הוי סימן דילמא הא דלא יטול משום דהוה ליה ודאי הנוח אבל ספק הנוח יטול אבל אי אמרת מקום הוי סימן על כרחך צריך לאוקמא במדדין כדאסיקנא. וכל שכן דניחא טפי לעיל גבי כופרא דמעצרתא דפריך תלמודא נימא קסבר רב מקום לא הוי סימן. הרא"ש ז"ל.
ואם נטל לא יחזיר פירש רש"י ז"ל לא יחזיר לבעלים דהא ליכא דיהיב סימנא כלומר ולא יחזיר אלא בעדים שהיא שלו. ואינו מחוור דפשיטא דלא יחזיר לבעלים אלא בעדים כיון שאין בו סימן ואטו עד השתא לא ידענא דלא יחזיר אבידה בלא סימנין ובלא עדים. ועוד דלקמן בפרק המפקיד גבי גזל מחמשה בני אדם ואינו יודע איזה מהן גזל וכו' ואקשי ושקלי לה כולהו ואזלי והא אמר רבי אבא וכו' ספק הנוח וכו' ואלו לפירוש רש"י ז"ל מאי קושיא דרב לא אמר אלא שלא יחזיר ממש ליד שום אדם אבל שלא להניח ביניהן לא אמר. ויש מי שפירש לא יחזיר למקום שנטל דחזרה מעלייתא ליד בעלים בעינן וחייב הוא לטפל בה ויהא מונח בידו עד שיבא אליהו או שיבאו בעלים ויביאו עדים דכיון שלא היה לו ליטול ונטל נתחייב בה. וכענין שאמרו הכישה נתחייב בה. וגם זה אינו מחוור דלא אמרו הכישה נתחייב בה אלא בבעלי חיים דאנקטינהו נגרי ברייתא. ועוד דהכא אי דרך נפילה הוו הרי אלו שלו. ואי מדעת הניחום שם בעלים אמאי לא יחזיר למקום שמניחן שם בעלים הוא מחזיר. אלא מכי פירושו אם נטל והלך לו לא יחזיר וכו' הילכך ודאי הנוח לא יטול ואם נטל יחזיר למקום שנטל בין יש בו סימן בין אין בו סימן והוא שלא זז משם ואם זז משם בשאין בו סימן לא יחזיר כטעמא דמפרש בירושלמי ואפילו יש בו סימן גם כן יש לומר שלא יחזיר שמא באו בעלים ולא מצאוהו ולא יוסיפו לבקש שם ויבא מי שאינו הגון ויטלוה וכו'. וקשיא לי כובי וכסי באשפה שאינה עשויה ליפנות ונמלך עליה לפנותה דחייב ליטול ולהכריז כדאמר רב פפא בסמוך ואף על גב דטמון באשפה ודאי הנוח הוא ואמאי למקום שנטל יחזיר ושמא מפני שזה צריך לאשפתו אינו מחזירו שם או שמא משום דמתחלה כשהיה מכוסה היה משתמר עכשיו שאינו מכוסה שפינה זה אשפתו אינו משתמר ואין זה כמחזיר למקום שנטל והילכך נוטל ומכריז. כן

נראה לי. הרשב"א ז"ל.
והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו מקצת רבותי פירשו דסתמא אמור רבנן ואם נטל לא יחזיר דלא פלוג רבנן וכיון שנטלו נתחייב בשמירתו שלא להניחו אלא במקום דמשתמר לגמרי והכא שמא ראוהו הבעלים מרחוק כשהיה נוטלו ואמר זה שולח יד הוא בממון אחרים ונתיאשו וכיון דאפשר בשום צד דאיכא פסידא לא יחזיר שם בשיש לו סימן מיהת אלא יטול ויכריז. ואינו נכון. עד כאן.
אשפה העשויה להפנות אבידה מדעת היא. פירוש דאף על גב דאשפה זו יש לה בעלים שמפנים אותה ליכא למימר דסמיך בצד המניחו שם דלמחר תבע ליה ויהיב סימנייהו ושקיל. וההוא דאמרינן לקמן גבי ראה סלע שנפל חדא דכיון שדרך אשפה לפנות על ידי שכירים ולקיטים ועבדים ליכא למימר הכי ועוד דלא ידע למאן תבע ועוד דהתם הוא במידי דנפל מיניה אבל אין אדם מניח חפציו במקום התורפה על דעת שיתבעם ויטלם בסימניו אלא ודאי כל שמניחם שם אבידה מדעת היא. ולאו למימר שאבדו בידים והפקירו שאם כן למה כסהו אלא לומר דאיאוש מייאש מיניה ולא מצא מקום להצניעו אמר אניחנו בכאן כל דהו כן נראה לי. הריטב"א ז"ל.
אלא באשפה שאין עשויה לפנות ונמלך עליה לפנותה שמתחלה לא היתה עשויה לפנות ועכשיו הוא שנמלך בעליו לפנותה ואם לא נטלו הכלים יפנום עם האשפה ויפסדו לפיכך נוטלו ומכריז מפני השבת אבידה לבעלים והיינו דקתני מפני שדרך אשפה לפנות כלומר מכיון דשמעיניה לבעליו שרוצה לפנותה לא אמרינן כמשחק הוא אלא נוטל ומכריז שכן דרך בני אדם שנמלכין לפנות אשפתן. שיטה.
אלא אשפה שאינה עשויה להפנות ונמלך עליה לפנותה. פירוש ומאי כאן באשפה העשויה להפנות וכו' פירוש כאן באשפה שאין לה בעלים כאן באשפה שיש לה בעלים דכיון דעבידי דממלכי אף כי לא ממלכי מקריא אבידה ומכל מקום לא מקריא אבידה מדעת כיון שהוא בוטח שלא יפנה עד שיבא הוא ויטול את שלו ולא הוי כמפקיר ומתיאש. ומכל מקום נראה דאי לא שמעינן לבעלים דימלך לפנות דלא מחוייב ליטלה כיון שהוא הניחה שם ולא חש להמלכה ומי יחוש יותר ממנו. אבל מכל מקום אם לעשות לפנים משורת הדין ירצה ליטול ולהכריז כיון שהוא דבר שיש בו סימן נראה לי דיכול ליטול ומדת חסידות הוא כיון דברי היזקא והיינו לישנא דלפי שדרך אשפה להפנות דמשמע אף אי לא שמעיניה דנמלך ומאי דקאמר ונמלך לאו דוקא אלא פירוש שיש לחוש שמא ימלך. שיטה.
בשלמא לרב פפא היינו דקתני מפני שדרך אשפה לפנות כלומר וקמשמע לן דאף על

גב דהאי ודאי הנוח הוא דאמרינן בעלמא שלא יגע בו הכא לא אמרינן הכי דכיון שדרך האשפה לפעמים שנמלכין לפנותה אין לנו לומר לבעלים שיניחוה ולא יפנוה עד זמנם כדי שלא יגע בממונו של זה. אלא לרב זביד מאי מפני שדרך אשפה להפנות דהא טעמא דידיה הוא היינו משום דסכיני והמנקי דרך נפילה באו שם בזבל שבחצר. ופרקינן דהכי קאמר שכן דרך אשפה לפנות לה וכו'. הריטב"א ז"ל.

נמצא כלל אבידה כל דבר שהוא דרך נפילה ואין בו סימן אם הוא דבר שיש לימר שהרגישו בו בעלים כגון זוזי דחשיבי או מידי דיקיר דאיכא יאוש מדעת הרי אלו שלו ואי לא לא יטול וכדמוכה בריש פירקין. דבר שהוא דרך הנחה ברשות הרבים ואין בו סימן כגון כריכות הרי אלו שלו דודאי לשעה הניחום ואחר כך שכחום וכיון דלית בהו סימן מתיאשי ומקום נמי ברשות הרבים לא הוי סימן.

דבר שהוא ספק הנוח במקום משתמר ואינו משתמר בדבר שאין בו סימן היינו דרבי אבא בר זבדא דאמר ספק הנוח לא יטול משום דאי דרך נפילה הוה אין זו אבידה שמוזהר עליה ואי דרך הנחה הוא נמצא מפסיד לבעלים שמקום זה משתמר ואינו משתמר הוא להן ולדעתן הניחוהו ואם יטלנו זה רשותו של מוצא אינו משתמר להם כלל כיון שאין בו סימן. ומיהו ספק הנוח בדבר שאין בו סימן דלא יטול לא משכחת לה כיון דקיימא לן דמקום הוי סימן אלא בגוזלות דמדדין ודכוותייהו אין המקום סימן אבל במידי אחרינא לא דמקום הוי סימן דאי בנפילה באו שם ליכא סימן כלל ושלו הם ואם בהנחה הרי יש בהם מקום סימן ויטול ויכריז. אבל יש בו סימן יטול וכדמקשינן ונהוי קשר סימן דכיון דאפשר דדרך נפילה הוה והרי הוא מועיל לבעלים בנטילתו ואי דרך הנחה הוה אפילו הכי אינו מפסידם שאף רשותו של זה משתמר ואינו משתמר הוא לבעלים כיון שיש בו סימן נוטל ומכריז. ומיהו הני מילי היכא שמקום מציאתו משתמר ואינו משתמר הא אם הוא משתמר גמור כגון כלי באשפה כל היכא דאיכא לפסוקי בהנחה לא יטול דאף על גב דאיכא למימר דרך נפילה הוה ויטול איכא לספוקי נמי בדרך הנחה ואם הוא נוטל נמצא משנה מרשות משתמר לבעלים לגמרי לרשותו של מוצא שהוא משתמר ואינו משתמר. וכמו שכתבנו למעלה. וטעמא דסכיני והימנק דאמרינן לקמן דנוטל ומכריז היינו טעמא דכיון שדרך אשפה להפנות לו כלים קטנים בודאי בדרך נפילה באו שם וליכא לספוקי בהנחה.

דבר שהוא ודאי הנוח בין שיש בו סימן בין שאין בו בין שהוא במקום משתמר לגמרי בין שהוא במקום משתמר ואינו משתמר לא יטול כלל דכיון שהוא ודאי הנוח אין זו אבידה שמוזהרין עליה ואפילו הוא במקום משתמר ואינו משתמר ויש בו סימן לא יטול

שאף רשותו של מוצא אינו אלא משתמר ואינו משתמר ולמה ישנה מדעתו של בעליה לשנותה ממקום למקום והיינו טעמא דמצא טלית בצד גדר דתניא לקמן דאין זו אבידה כלומר ולא יטול.

ולענין אם נטל דלא יחזיר כל שזז משם בין בספק הנוח בין בודאי בין בשאין בו סימן בין בשיש בו סימן לא יחזיר וכטעמא דמפורש בירושלמי דאפילו בודאי הנוח איכא למימר הכי דלא יחזיר דשמא באו בעלים ולא מצאוהו ולא יוסיפו לבקש שם והוה ליה כי ההיא דאמרינן בבעלי חיים דכיון דנקטינהו נגרי ברייתא וגרם הפסד לבעלים נעשה שומר שלהם ואינו נפטר אלא בחזרה גמורה.

אבל היכא דלא זז משם כל היכא דאיכא ודאי הנוח בין בדבר שיש בו סימן בין בדבר שאין בו סימן מחזיר שהרי לא גרם הפסד לבעלים ולמקום שהוא משתמר לדעתם מחזירה נמי בספק הנוח בדבר שאין בו סימן דמה נפשך אי דרך נפילה הרי אלו שלה וכל שכן שיכול להחזירו שם ואי דרך הנחה לרשות הבעלים הוא מחזירה אבל בספק הנוח בדבר שיש בו סימן אפילו לא זז משם לא יחזיר שהרי לכתחילה הוא מחוייב ליטול ולהכריז דאיכא לספוקי דדרך נפילה הוה וכדמקשינן ונהוי קשר סימן וכיון שכן פשיטא דאם נטל אף על פי שלא זז משם לא יחזיר שהרי אפילו לכתחילה הוא מחוייב ליטול. הר"ן.

כתב הרמ"ך ספק הנוח אם נטל לא יחזיר. נראה לומר שאם החזיר הוא חייב בהן אם יבאו הבעלים וידעו בהן סימן קשר או מנין צריך עיון. וכן כתב הרמב"ם אם נטלן הרי אלו שלו נראה שפירושו אינו חייב להחזיר לא במקומן ולא לבעליהן ואם היו קשורין קשר שהוא סימן או שהיו קבועין במקומן חייב להכריז. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: ספק הנוח לכתחילה לא יטול דאם בא לשאול מבית דין אומרים לו אינו רשאי ליטול אותו אלא אסרינן ליה שמא הניחוהו בעלים שם ודעתו לחזור וליטול ואם לא ימצאנו במקומו מתייאש שהרי אין לו סימן וכל שכן ודאי הנוח בדבר שאין בו סימן.

ואם הוא דבר שיש בו סימן יהא מונח עד שיביאו הבעלים עדים שהיא שלו אבל בסימנים שאינם מובהקין לא יחזיר דכגזילה דמיא דבעי השבה מעלייתא. עד כאן.

מתניתין: **מצא בגל**. פירש רש"י גל של אבנים מחומה שנפלה. הזקיקו לפרש כן משום דטעמא דמתניתין מפני שיכול לומר של אמוריים היה כדאיתא בגמרא ובדשתיך טפי ואם כן אצטרכינן למימר דוקא בחומה שנפלה מפני ישנה דומיא דכותל ישן והניחו הדבר ההוא מאז בכותל ההוא. הריצב"ש.

או בכותל ישן. פירוש האי ישן אתרווייהו קאי ואף על גב דהוה ליה ודאי הינוח ויש בו סימן קתני הרי אלו שלו מטעמא דמפרש בגמרא דשתיך טפי ושל אמוריין הוא או יש בו יאוש בעלים והוה ליה הפקר ואפילו בגל או כותל שיש להם בעלים לא זכו בו הבעלים התם מדין חצר דמיירי דהוי מקום שאין משתמר לדעת הבעלים כלל. הריטב"א.

אבל הריצב"ש כתב וליכא למימר דהכא בחצר שאינה משתמרת דהא הך רישא אפילו מחציו ולפנים הוא ומחציו ולפנים ודאי חצר המשתמרת היא. עד כאן. ויש אומרים דכיון דשתיך טפי עד שיש לומר של אמוריין הוא לא מסקי בעלים אדעתייהו כי הא וכל מילתא דלא מסקי בעלים אדעתייהו והוי מילתא דלא שכיחא אין חצרם זוכה הם. כן פירש בתוספות. הריטב"א. ולקמן אכתוב עוד בזה בסייעתא דשמיא.

כתב ה"ר יהונתן וזה לשונו: מצא גל של אבנים מחומה ישנה שנפלה או שלא נפלה אלא עומדת על תלה וכשהיה סותר אותו כותל מצא בה מציאה הרי אלו שלו ואף על פי שיש בו סימן מפרש בברייתא מפני שיש לתלות אותה שהאמוריין הטמינוהו שם שלא ימצאוהו ישראל דכיון שהעלה חלודה רבה ניכר שזה הכותל מימות יהושע בן נון היה. והא ליכא לאפלוגי בין מחציו ולחוץ בין מחציו ולפנים שהרי לא נמצא אלא בין לבנה ללבנה ובין אבן לאבן בתוך הסיד והחרסית. עד כאן.

מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית. פירוש שמצאו בחור הכותל הסמוך וכדפירש רש"י (ועל) [ז"ל] והא ודאי אפילו בדבר שיש בו סימן מיירי דומיא דרישא וסיפא דמתניתין דקתני נוטל ומכריז דאפילו תימא דמקום לא הוי סימן דהוה ליה כרקתא ונהרא דכולהו מנחי בחורי רשות הרבים מכל מקום יש בו סימן אחר. ורש"י וגם במקצת התוספות פירשו טעם משנתנו דאף על גב דאמרינן ספק הנוח לא יגע בו כל שכן ודאי הנוח וזה ודאי הנוח הוא הא אוקימנא רישא בגמרא בדשתיך טפי דאיכא יאוש בעלים וכותל חדש דקתני לאו חדש ממש אלא שאינו מזמן האמוריין ואין חורו זוכה לו לבעל הבית כיון וסמוך לרשות הרבים אינו משתמר לדעתו. ומחציו ולפנים של בעל הבית ממה נפשך דאם תמצא לומר אחרים נתנוה שם ונתיאשו הרי זכה בו חורו דהא מחציו ולפנים שהוא לבדו משתמר בו חצרו המשתמר לדעתו הוא ואם תמצא לומר שהוא הצניעו שם כיון שבחצרו המשתמר לדעתו עומד לא מייאש ואף על גב דשתיך טפי שכן בעל הבית מניח בחורי ביתו זמן מרובה ולא עוד אלא דליכא יאוש בדבר שהוא בחצרו המשתמרת ואין שיטה זו מחוורת דאף על גב דרישא אוקימנא בדשתיך טפי התם מדקתני גל וכותל ישן אבל סיפא דקתני כותל חדש כל חדש במשמע דליכא למימר דשתיך מחמת שהיו שם זמן מרובה. ויש שפירש משנה זו דבדבר שאין

בו סימן מיירי ודרך שכחה היא שהניחן שם שאין אדם מצניע חפץ בחורי רשות הרבים וכיון שאין בו סימן נתיאשו הבעלים וכל הקודם זכה בו ואין החור זוכה לבעלים ואפילו מחציו ולפנים דכיון שהוא פתוח לרשות הרבים אינו משתמר לדעתו כלל.

והא דקתני מחציו ולפנים של בעל הבית מפני שיש הוכחה כי הוא הניחו שם כי בני רשות הרבים לא היו מניחין אותו שם. ואפילו היתה ידם מגעת שם וכל שהניחו שם בעל הבית אינו מתיאש ממנו ואפילו היתה מחציו ולחוץ דאלו כל מחציו ולחוץ מסתמא לא הניחו שם בעל הבית. והיינו דאמרינן בגמרא סכינא בתר קתיה דאי קתיה לבר בני רשות הרבים הניחוהו שם ולעולם הוא של מוצאו ואפילו מחציו ולפנים ואי קתיה לגאו לעולם הוא של בעל הבית ואפילו מחציו ולחוץ כיון דודאי הונח שם מבפנים. ואין שיטה זו מחוורת. חדא דמתניתין בדבר שיש בו סימן היא וכדכתבינא וכדפירש רש"י ובתוספות ועוד דכל שמחציו ולחוץ אם הניחו שם בעל הבית אבידה מדעת היא שהוא סמוך לרשות הרבים. והנכון דטעמא דמתניתין משום דכל שהוא בחורין הסמוכין לרשות הרבים שיד הרבים ממשמשת שם להדיא אם הוא ודאי הינוח אבידה מדעת היא וגריעא מנותן באשפה העשויה להפנות והא ודאי הינוח הוא דהא לא אתו תמן דרך נפילה ודאי לא אתו דרך הנחת שכחה שאין זה אלא במקום שאדם יושב ומניח חפציו סמוך לו לפניו הילכך כל מחציו ולחוץ הרי הוא שלו דמסתמא בני רשות הרבים הניחוהו שם ואבידה מדעת היא ואפילו תימא שהניחו שם בעל הבית אין דרך לעשות כן ואלו עשה אבידה מדעת היא כיון שלא הניחו כלפי פנים ולא אמרינן דהניחו בפנים ואיגנדר איגנדורי כיון דהשתא בחוץ קאי ואין בו שום הוכחה שהניחו שם דחורו אינו זוכה לו כיון שהרבים משתמשים שם וכדכתיבנא לעיל. ומחציו ולפנים של בעל הבית דתלינן כי הוא הניחו שם דהכין אורחא דמילתא ואפילו יד הרבים מגעת שם כיון שאין דרכם להשתמש כלפי פנים אין זו אבידה מדעת. ומיהו כל שנודע בודאי או שיש שם הוכחה שהונח שם מבחוץ כיון דקתיה לבר אין חורו זוכה לו ואפילו מחציו ולפנים הוא של מוצאו דודאי הונח שם מבחוץ. ומיהו היכא דקתיה לגאו והוא מחציו ולחוץ לא אזלינן בתר קתיה שיהא של בעל הבית שהרי אבידה מדעת היא לו וכי אמרינן סכינא בתר קתיה היינו היכא דקתיה לבר.

ואפשר דאתיא נמי אפילו קתיה לגאו ושיהא של בעל הבית אף מחציו ולחוץ במילתא דאפשר לומר דאיגנדרא לחוץ דליכא אבידה מדעת ותלינן דאיגנדר כל היכא דאפשר למיתלי ביה כיון דקתיה לגאו וגם אין דרך בני אדם לאבד ממונן לדעת. והיינו דאמר מילתא פסיקתא סכינא בתר קתא וכיסא בתר שנציה אבל היכא דליכא למיתלי

באיגנדורי הא ודאי כל שמחציו ולחוץ הרי הוא של מוצאו דאבידה מדעת היא ואין בזה בית מיחוש. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ: בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו. ואם תאמר אם הוא דבר שיש בו סימן אמאי שלו יטול ויכריז ואפילו דבר שאין בו סימן נמי ליהוי מקום סימן ועוד כיון דודאי הינוח הוא הוה לן למימר לא יגע בהן. ויש לומר דהוי כמו רקתא דנהרא דאמרינן לעיל כי היכי דאת הנחת חברך נמי אנח הילכך לא הוי מקום סימן וגם יש לו ליטול כדפרישנא בריש פירקין גבי כריכות ברשות הרבים דלא אמרינן ספק הינוח לא יטול אלא במקום מוצנע ולא במקום הפקר. ומיהו אי מיירי בדבר שיש בו סימן קשה וכן משמע בגמרא דהוה מוקי מתניתין בסכינא ובכיס אי לאו משום דאזלינן בתר קתא ושנצא וצריך לומר דאיירי בשתיך טפי דודאי נתיאשו מידי דהוה אכופרא בי מעצרתא דקדח בה חילפי דאית לן למימר מסתמא איאש ליה מאריה ואינו יודע היכן הצניע מדלא בא לבקש מאז ועד עתה אבל מחציו ולפנים של בעל הבית אף על גב דשתיך טפי דרך בעל הבית להניח חפציו בחור ביתו ימים רבים ואינו מתיאש. עד כאן.

הא דתנן מחציו ולתוץ שלו וכולה מתניתין תימה הוא למה שלו הא מתניתין רישא בדבר שאין בו סימן הוא יטול ויכריז ויש מפרשים דכיון שהחור פתוח לרשות הרבים אחד מבני רשות הרבים הניחו שם ואבידה מדעת היא מפני שיד הרבים שולטת בהן ואף על גב דדרך הנחה אפילו ברשות הרבים נוטל ומכריז דהיינו עשויין כמגדלין וצבור פירות דלעיל התם שאני דאמרינן ודאי אנוחי אנחינהו למשקלינהו מיד ושכח אבל הכא לדעת הניח ואינו מקום משתמר ומחציו ולפנים בעל הבית הניחו שם שאין יד הרבים שולטת שם. ויש לדקדק בכיסא אמאי אזלינן בתר שנציה ובסכינא בתר קתיה ואי קתיה לבר הרי הוא שלו ואמאי הרי אין יד הרבים שולטת שם ואם תאמר משום דבעל הבית גופיה מיאש אמאי מימר אמר אי משכח ליה בעל הבית אכרוזי מכריז והא לא קשיא דכיון דיד בעל הבית ודאי שולטת שם אבידה מדעת היא אי נמי דכל זמן ששנציה וקתא לבר ודאי אחד מבני רשות הרבים הניחו שם ואין ידם שולטת מחציו ולפנים ובידוע שבחוץ הניחו ועל כרחך איגנדורי איגנדר. וכן הטעם להיכא ששנציה וקתיה לגאו והוא מחציו ולחוץ שהוא של בעל הבית דאמרינן מחציו ולפנים הניחו בעל הבית ואיגנדר לבר. ואין הלשון הזה עולה לי שאיני רואה כאן אבידה לדעת אלא שמא שכח. ורש"י פירש דמתניתין בדשתיך ומשום יאוש בעלים פירוש לפירושו לא בדשתיך טפי שכיון שהוא בכותל חדש לאו מאמוריים הוא ומיהו מחציו ולחוץ שלו שאחד מבני רשות הרבים הניחו וחצרו קונה לו שלא יצא מרשותו שאין יאוש מפקיע ממון בעל הבית שברשותו

וזה עיקר והא דאמרינן מצא בכותל ישן הרי אלו שלו מפני שיכול לומר של אמוריים היו ואוקימנא בדשתיך טפי ואי ישראל אצנעינהו אסור אף על פי שנראה שנתיאשו מפני שהוא מקום משתמר לגמרי וליכא יאוש והא דלא זכי בעל כותל מפני שממון האמוריים בחזקת שבטים הוא ולא בחזקת אותו שבט שנמצא בחלקה והרמב"ם הספרדי פירש מפני שהיא אבודה ממנו ומכל אדם משנים קדמוניות ומצא בחנות שהן שלו מפני שהוא יאוש בעלים ואין חנותו קונה לבעלים מפני שאינו מקום המשתמר ולאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש משום דכי אתא לידיה באיסורא אתא לידיה כלומר מקמי יאוש ולא עדיפא חצרו מידה ואוקמי רש"י בדבר שאין בו סימן והוא נכון אלא שמצינו בגמרא אפילו צבורין ומונחין על גבי שלחן וכן הגירסא בכל הספרים ובפירוש ר"ח ובהלכות רבינו. ויש לי לומר דרבי אלעזר אדין שלחן קאי וקאמר אפילו צבורין ומונחין על השלחן אינן של שלחני ודינם ידוע מקום שראוי להכריז מכריז ומקום שאין בו סימן שלו ולפי שהוא דבר מפורש ולא הוצרך אלא לומר שאינן של שלחני לפיכך אמר סתם ויש להעמידה בעיר שרובה גוים ומפני שהוא מקום שהרבים מצויין שם. וכן כתב הרב ר' משה ועדיין אין סדר משנה זו מתחוור לי כהוגן רישא בדבר שיש בו סימן וסיפא בשאין בו.

ונראה לי דהא דקתני מצא בכותל חדש שלו לומר דלאו דבעל הבית הוי ובדבר שאין בו סימן נקט לה וממילא דדבר שיש בו סימן נוטל ומכריז אלא כיון דדינא דבין מוצא ובין בעל הבית אתא תנא לאשמועינן קתני הכי. והא דאמרינן בגמרא סכינא בתר קתא וכו' ודאי דבר שיש בו סימן הוא והיינו נמי דינא דמתניתין אלא דהכא או נוטל ומכריז או של בעל הבית הוא וכן הא דאמר רבי אלעזר אפילו צרורין ומונחין דין שלחן נקט כדפרישית. והא דאמרינן כגון שעשאו פונדק לשלשה בני אדם והוינן בה שמעת מינה דהלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל לאו דמתניתין היינו דרבי שמעון בן אלעזר דמתניתין בדבר שאין בו סימן ופלוגתייהו בדבר שיש בו אלא כיון דהך סלע מן השוכרין נפל ובביתם הוא אמאי לא מהדר להו הא לא מייאש מימר אמר חבראי משכח ומהדר דהא ידע דחד מינן היא שמע מינה דאדם מתייאש מדבר שיד הרבים מצויה שם לומר לא ירצו לקיים מצוה ולא יחזירו והיינו דרבי שמעון בן אלעזר ולאו דשלשה הוו רבים דהא סרטיא ופלטיא גדולה קאמר רבי שמעון בן אלעזר אלא הכא נמי איכא למימר מייאש בדבר שאין בו סימן מפני שחושש לרבים שמא לא יטרח לחקור של מי היא ומורי אנפשיה לומר מתייאש הוא כי התם דמייאש משום שמא מצאה אדם שאינו הגון ולא יטרח להכריז עליה ולהודיע לרבים דטריח ליה. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו. פירש בתוספות דהכא נמי בדשתיך טפי ודמיא להההיא כופרא דאשתכח במעצרתא דשריא משום דקדחו בה חילפי ומיהו מחציו ולפנים דבעל הבית משום דדרך בעל הבית להצניע חפציו בביתו ימים רבים ואינו מתייאש מהם. אי נמי אין יאוש של בעל הבית מפקיע ממון בעל הבית שברשותו וההיא מעצרתא לא של בעלים ידועים היתה ואי נמי אין דרך הבעלים להצניע שם חפציהם אלא של אדם אחר היה והיינו דאקשינן וליהוי מקום סימן. ואם תאמר מחציו ולחוץ תיקני ליה חצרו לבעל הבית כבר כתבנו למעלה דחצרו כידו והרי זה כאלו הופקד בידו ושכחו הבעלים ונתייאשו דלא קנה אי נמי כל שפתוח לחוץ אינו משתמר וחצרו שאינה משתמרת אינו קונה לו שלא מדעתו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו פירוש בחורים שבכותל והכותל סמוך לרשות הרבים מחציו ולחוץ שלו דאם איתא דבעל הבית אנחיה התם לא הוה מפיק ליה כולי האי אלא איניש מעלמא אנחיה התם לפי שעה ואנשייה וכי אדכר ליה מייאש מיניה או משום דיד הרבים מצויה שם או משום בעל הכותל מימר אמר איהו אשכחיה ושקליה בחזקת שלו דילמא איגנדר כלפי פנים על ידי משמוש הרבים ושקליה בחזקת שהוא שלו ואף על פי שיש בו סימן. עד כאן.

מחציו ולפנים של בעל הבית לר"ם והוא דקא טעין בעל הבית דודאי דיליה נינהו ואי אשכחה בכותל היורש טוענין לו דילמא אי הוה אבוה קיים הוה קטעין ודאי. עד כאן היה חלל הכותל מלא מהמציאה חולקים המוצא ובעל הבית בשוה והכא נמי אית לן לפרושי בדקטעין בעל הבית דאיהו אנחינהו בגוה הילכך אף על גב דהוי מידי דלית ביה סימנא פלגי בלא שבועה. ומיחזי למימר דכיון דפלגא דמציאה מחצי הכותל ולפנים קנה לו חצרו לבעל הבית לפי שהוא כחצר המשתמרת לדעתה שאין אותו המקום הפנימי רגיל למשמוש בני רשות הרבים ומה שבתוכו הוא משתמר בכלל הבית הילכך אף על גב דלא קטעין בעל הבית דדיליה הוה אפשר למימר דשקיל ליה בעל הבית והכי נמי אמרינן היכא דכל המציאה מחצי הכותל ולפנים. הרמ"ך.

גמרא: תנא מפני שיכול לומר של אמוריין הוא וכגון דשתיך טפי. והקשה ר"י והלא ישראל זה בא ונותן סימניה והיאך אתה אומר של אמוריין הוא. ותירץ דהכי קאמר דכיון דשתיך טפי הבעלים מתייאשים מפני שיודעים דמאן דמשכח להו תלי באמוריין ונכון הוא. הריטב"א. וכן כתב תלמיד הר"פ ז"ל: יש לומר דאפילו יהיב סימנא בעל הבית לא יהבינן ליה משום דאיאש מינה שהוא יודע שיש לו לתלות באמוריין. עד כאן.

לא נצרכה דשתיך טפי. ואם תאמר מקודם לכן הוה ידענא האי תירוצא דאם לא כן לא אמר מחציו ולחוץ הרי אלו שלו כדפירש במתניתין. ויש לומר דמקודם לכן הוה ידעינן דמיירי דשתיך אבל דשתיך טפי לא אסיק אדעתיה עד השתא ומשום הכי קשיא ליה אטו אמוריין מצנעי וישראל לא מצנעי ומשני דשתיך טפי דודאי יש לתלותו באמוריין. תוספות חיצוניות.

ואם תאמר ולקני ליה חצרו לבעל הגל. ותירץ הראב"ד דמיירי בכותל וגל שבחורשים שאין לו בעלים אבל יש להם בעלים אף על גב דשתיך טפי לא שאני אומר אבותיו הצניעום שם ושכחום ולא צוו במותם שאין ייאוש מועיל אלא בדבר שיצא מתחת בעלים. ואינו מחוור בעיני דאם כן כי קתני בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית ליפלוג וליתני בדידיה במה דברים אמורים בכותל שבחורשים ואם יש לו בעלים מחציו ולפנים של בעל הבית וכו'. הרשב"א.

עוד קשה דאי בכותל שאין לו בעלים למאי איצטרכינן בגמרא לטעמא דיכול לומר של אמוריים הם כיון דאוקימנא לה למתניתין בדשתיך טפי אפילו יהיה של ישראל הרי נתייאשו הבעלים וכיון שאין לכותל בעלים כל הקודם זכה. הריצב"ש.

ובתוספות חיצוניות תירצו דלא אמרינן חצרו של אדם קונה שלא מדעתו אלא היכא שהחצר היה שלו קודם לכן שבאת המציאה לתוך החצר אבל היכא שאין החצר שלו לא קני ליה חצרו. ומהאי טעמא ניחא הא דבעי במסכת קידושין אי בעינן צבורין בשדהו או לא ומאי בעי ליקני ליה חצרו אלא שמע מינה דלא קני ליה חצרו אלא כשהחצר שלו בשעה שהמטלטלים באין לחצר. עד כאן.

דף כו.

אם היה כותל ממולא מהן חולקים. פירש רבינו ז"ל דכיון דכותל ממולא מהן ומילתא דספיקא היא לא שייך בה אלא חלוקה דהא כמאן דתפיסי לה תרווייהו הוי וכעומד בחזקת שניהם. הריטב"א.

מהו דתימא אשתפוכי אשתפוך. ואם תאמר מאי מהו דתימא דמשום האי טעמא סלקא דעתך לומר האי סברא. ויש לומר דהכי קאמר מהו דתימא אשתפוכי אשתפוך ואם כן יש לנו לומר כשהחור גבוה אצלו דהרי הוא שלו אם הוא מוחזק ומוקמינן ליה בחזקתיה קמשמע לן דחולקין. תוספות חיצוניות ותלמיד הר"פ.

וזה לשון הריטב"א: מהו דתימא אשתפוכי אשתפוך. פירוש דכיון שהחור גבוה אצל אחד מהם שפיר הוה סלקא דעתך לומר כן ולאוקמי בחזקתו שאין דרך למלאותו כולו

שמא יטלוהו לי מן הצד האחר קמשמע לן דכיון דהשתא אשכחן ליה בחזקת שנים יחלוקו ואף על גב דאוקימנא מתניתין באודרא ונסכא ליכא למיתי ראיה מיניה בדבר שאין בו סימן כדסברי מקצת רבנן חדא דאפילו נסכא הרי יש בה סימן במשקל ובמדה ואף אודרא אפשר דיש בו שום סימן. ועוד דלא אוקימנא באודרא ונסכא אלא לאפוקי ממאי דאית להו קתא ושנצי ודכוותייהו. ועוד דאדרבה סכינא וכיסא סימני יש להם ואתא אביי ואמר דאזלינן בתר קתא אי למהוי דבעל הבית או דמוצאו אבל דבעלים לא הוי דהא איאושי מייאש ואם כן נשמע מינה דמתניתין אפילו בדבר שיש בו סימן וכדפרישית לעיל וכפירוש התוספות. עד כאן.

אם היה משכירו אפילו מצא בתוך הבית הרי אלו שלו. טעמא דמילתא דאף על גב דיש בו סימן אותם השוכרים נתייאשו ממנה מטעמא דמפרש בגמרא וייאוש מדעת הוא. והא דקתני הרי אלו שלו יש שפירשו דהיינו של מוצאו ואף על פי שאינו בעל החצר שאין חצרו זוכה לו שהרי אינה משתמרת לדעתה אלא לדעת הדרים שם. ואינו מחוור דאם כן הוה ליה למימר ואם היה מושכר לאחרים ומדקתני ואם היה משכירו מכלל דהכי קאמר שאם היה משכיר את ביתו לאחרים הרי הוא שלו דקנתה לו תצרו ואפילו אין דר שם דכיון שעבר זמן השכירות נתרוקנה חצר לבעלים וכל חד איאש מיניה כי קא נפיק וכיון דכן חצרו זוכה לו לאחר ייאוש ובהיתרא אתא לידיה דמקמי הכי לא קניא ליה כל זמן דהיתה מושכרת דשכירות קניא. מרבי ז"ל.

ואמאי ניזיל בתר בתרא. פירוש קא סלקא דעתין דהא דקתני הרי אלו שלו היינו משום דכיון דדרו בו שוכרין הרבה שנה אחר שנה בזה אחר זה ואין ידוע של מי היא הוה ליה כאבדה שאין בה סימן שלא נודעו בעליה דהויא שלו ומשום הכי פרכינן דהכא נמי כמי שנודעו בעליה דמי דהא מדינא אית לן למיזל בתר בתרא כלומר אחר השוכר האחרון וכיון דכן אפילו אין בו סימן חזותו מוכיח עליו שהוא שלו והויא אבדה שיש בה סימן דליכא ייאוש בעלים וכזתים וחרובים דמי. ואם תאמר ואפילו למאי דסלקא דעתין דלא אזלינן בתר בתרא והיינו טעמא דמתניתין מכל מקום אמאי היא שלו הניחא אבדה שאין בה סימן דכיון דלא אזלינן בתר בתרא אין כאן חזותא מוכיח אלא אם יש בה סימן מאי איכא למימר הוה ליה למימר שיטול ויכריז. וליכא למימר דהשתא סלקא דעתין דמיירי באבדה שאין בה סימן דוקא חדא דהא כולה מתניתין בדבר שיש בו סימן איירי וכדפרישית לעיל ועוד מדקתני סתם אם היה משכירו הרי הוא שלו בכל דבר מיירי ואפילו יש בו סימן. ויש לומר דאין נמי נסף דמצי פריך הכי אלא דחדא מתרתי

פריך וניחא ליה למפרך מהאי דאפילו תימא דמתניתין בדבר שאין בו סימן קשיא אמאי היא שלה ניזל בתר בתרא ויתננה לשוכר האחרון כי שלו היא כן נראה לי. הריטב"א.

וכתוב בגליון וזה לשונו: וניזיל בתר בתרא. כתוב בתוספות דהיינו בעל הבית. פירשו כן דאם לא כן מה צריך לאוקומי לקמן שעשאו פונדק לשלשה גוים לימא אפילו גוי אחד אלא משום דבעל הבית דר עמהן לכך צריך לומר שלשה גוים דאם לא כן לא הוה רוב כדפירשו תוספות לקמן. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: ואם היה משכירו לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אלו שלו. שאם היה כבר של בעל הבית הרי אלו השוכרים מוצאים אותו ואם היה של שוכר כל אחד מתייאש מפני השוכר שבא אחריה ועמד שם הוא וביתו כמה ימים ולא החזירו לו אמר ודאי דעתיה למגזליה. אי נמי בני אדם שנכנסים ויוצאים אצלו מצאוהו ואינו יודע בהם ועל כן הוא מקשה בגמרא וליזיל בתר בתרא כי הראשונים מתייאשים מפני הבאים אחריהם אבל אחרון אינו מתייאש שאין אחריו אדם ושל בעל הבית אינו שתזכה לו חצרה לפי שאינה משתמרת לדעתה הואיל ומשכירה לאחרים ועוד שהרי באה מציאה שם לפני ייאוש וחצרו לא עדיפא מידו הוא עצמו שמצא לפני ייאוש אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר מכאן אינה שלו. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: ואמאי ניזיל בתר בתרא. למאי דסלקא דעתין עתה דטעמא דמתניתין לפי שאינו יודע למי יתן לא מיירי אלא בדבר שאין בו סימן דאי יש בו סימן יטול ויכריז. אבל לטעמא דמפרש לקמן דההוא דנפל מיניה מייאש דמימר אמר מיכדי לא הוה בהדאי אלא הנך וכו' איכא למימר דמיירי אפילו בדבר שיש בו סימן. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: וליזיל בתר בתרא. השתא סלקא דעתין דטעמא דהרי אלו שלו היינו משום דמשכירה להרבה בני אדם זה אחר זה וגם אין ידוע למי הוא וגם סלקא דעתין דמיירי בדבר שאין בו סימן דאי בשיש בו סימן הוה ליה למימר דיכריז וזה שיתן בו סימן יהיה לו. ואם תאמר מאי פריך לימא היינו טעמא דמתניתין משום דליכא בתרא כלל שהלך לו ופירש הקונטרס דמכל מקום יש לנו לומר דהרי היא של אחרון ושכחה משהלך לו. והקשה בקונטרס כיון דאמרינן האי סברא דשכח אם כן מאי פריך וליזיל בתר בתרא הא כמו שיש לתלות בראשונים ולומר דשכחו כשהלכו להם כמו כן יש לתלות באחרונים. ותירץ בקונטרס דכל מה ששכחו הראשונים מצאו האחרונים. ולפירוש הקונטרס לא הוי כיבוד טוב וקשה דהא משמע דהכיבוד טוב אלא משום דאזלינן בתר בתרא לכך נראה לי דמשום הכי פריך וליזיל בתר בתרא דמיירי שהוא

משכירה לאחרים ודר בבית עמם וכשהולכים הוא נשאר בבית ולהכי פריך וליזיל בתר בתרא כלומר לבעל הבית יהא דודאי היא שלו. עד כאן.

לעולם מעשר. כתוב בתוספות ואין לתלות דמן המוכרים נפלו וכו'. אין להקשות איך נתלה במוכרים להקל דיש לומר סמוך מיעוטא דלוקחים חולין למחצה והוו לוקחי מעשר מיעוטא. עוד כתוב בתוספות ועוד דמוקמינן לה אחזקה. פירוש כיון דמספקא לן אי מלוקח אי ממוכר נפלו אזלינן בזה בתר חזקה דמלוקח נפלו שהיו בידו תחלה כי נסתפקנו ולא אזלינן בתר חזקה שהיו חולין בתחלה. גליון.

ובהר הבית שלא לפני סוחרי בהמה חולין. מפרש בשקלים ירושלמי שרוב מעות הנמצאים בהר הבית של לשכה הם שהרי אין אדם רשאי ליכנס שם במקלו ובאפונדתו וחזקה אין אדם מוציאן מן הלשכה עד שמחלל אותם על הבהמה. הראב"ד.

כתוב בתוספות ויש לומר דאין איסור להכנס אלא במעות הצרורין וכו'. ובירושלמי תני בפונדתו מבחוץ משמע דוקא מבחוץ שהוא דרך בזיון אבל מבפנים לא. תוספות שאנ"ץ.

ובירושלם שלא לפני סוחרי בהמה בשאר ימות השנה חולין ובשעת הרגל הכל מעשר שכל מי שיש בידו מעות מעשר שני מעלן ברגל לאכלם שם ורוב המעות של המעשר הם. **ואמר רב שמעיה מה טעם בשאר ימות השנה חולין נאמר משעת הרגל נשארו שם.** (הראב"ד).

הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד בכל יום אלמא אמרינן וכו'. פירש רש"י אלמא בדבר העשוי להתכבד אמרינן קמאי אזלי והני אחריני נינהו הכי נמי סתם שוכר בית כשהוא יוצא מחפש זויותיה ונוטל את שלו ויוצא ונימא האחרון שכח דאלו הראשונים שכחה כבר מצאו אחרונים. ויש ששבשו פירוש רש"י. ונראה לי פירוש לפירושו דאף על גב דכיבוד איכא לא מהני כיבוד לומר הא ודאי כיון שנתכבד לא נשאר בו כלום. ואם תאמר שמא לא כבד יפה גם הראשונים יש לך לומר שמא לא כבדו יפה ושכחו אלא הכיבוד מועיל לעשות מה שלפניו מיעוטא ובמילתא דלא שכיחא והוי דבתריה רובא וכדאמרינן בשוקי ירושלם שהן עשויין להתכבד בכל יום דהוה ליה דמקמי כיבוד מיעוטא ודבתרא כיבוד רובא. והכא נמי כל השוכרים הראשונים כולם מתבטלים כל אחד בשל הבא אחריו במיעוט ברוב אבל באחרון שאין אחריו כלום אין בטול ועל כל פנים שלו הוא ושכח ולא מצאו בכיבוד וכיון דכן לא מייאש מיניה. ובתוספות הקשה היכי אמרינן דסמכינן על הכיבוד לבדו דהא אמרינן בפרק דם הנדה השרץ שנמצא במבוי לא אמרינן חזקתו מתכבד אלא חזקתו בדוק כלומר דלא סמכינן אכיבוד לבדו בלא בדיקה והם ז"ל תירצו דהתם נמי מפני ששוקי ירושלם עשוין להתכבד ולהבדק בכל

יום מפני הטומאה והכא נמי גבי שוכרין הכי קאמר שהבתים עשויין להתכבד ולהבדק לכל שוכר כשיוצא מן הבית.

ולפירושם קשיא טובא דכיון דאיכא כיבוד ובדיקה שהם טובים למה נאמר ששכח האחרון יותר מן הראשונים. והוצרכו לפרש דהכא מיירי בשבעל הבית דר תמיד עם כל שוכר ושוכר ולהכי פרכינן אמאי הוי של מוצאו דהא ודאי של בעל הבית הוא שנשאר שם תמיד אחרון כי כל שוכר ושוכר יוצא והולך לו והוא נשאר שם וכיון דכן כי כל השוכרים כולם כבדו ובדקו אינן שלהן ושל בעל הבית הוא שנשאר שם ולא כבד. וקשה לי טובא לישנא דניזיל בתר בתרא. ועוד דהא פרישנא במתניתין דכי קתני הרי הוא שלה על בעל הבית קאי. ועוד מדקתני אם היה משכירו לאחרים משמע שכולו היה מושכר לאחרים ולא היה בעל הבית דר שם.

ובמה שפירשנו נתיישב הכל יפה דלעולם אין כאן אלא כבוד לבדו והכיבוד עושה מה שלפניו מיעוט ומה שלאחריו רוב למיתלי ביה והיינו ההיא דפרק דם הנדה דכיון דהוחזקה טומאה במבוי זה אין הכיבוד מועיל לסלק חשש מלפניו לגמרי אפילו במילי דעלמא ועשוי הוא כעדשה מן השרץ או שרץ קטן שנשאר ולא נסתלק בכיבוד אין לנו כח לסלק טומאה מן המבוי שהוחזקה בו טומאה עד דאיכא כבוד ובדיקה שמסלק לגמרי חשש מכל מה שלפניו כן נראה לי וכן פירשתי לפני מורי הלוי והודה לדברי וצוה עלי להגיה כן בחידושים שלי. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד: הואיל ושוקי ירושלם עשוין להתכבד בכל יום. ובית נמי הרי עשוי להתכבד בכל יום ובודאי של אחרון היה ואינו מתייאש שהרי לא בא אדם אחריו. עד כאן.

כתב הגליון וזה לשונו: הכא נמי נימא קמאי אזול וכו'. הקשה רש"י ויתרץ כגון שאין אדם דר בו עתה. ותירץ דאי הכי הוי דבתרא אותו שהיה דר בו אחרון. עד כאן.

הכי גרסינן קמא קמא אזיל וכו'. אף על גב דבמתניתין איירי בשנמצא בחור בכותל או בסדקין דהיינו גומא מדקתני אפילו נמצא בתוך הבית דמשמע כל שכן בחורין ובפרק קמא דפסחים אמרינן דגומא לא מבדקה. יש חילוק בגומות איכא דמבדקה וכו'. הרא"ש. וכתוב בגליון כתוב בתוספות לא משמע שיהא בסדק עמוקה וכו'. פירוש דאם כן לא הוי בתוך הבית. עד כאן.

כגון שעשאו פונדק לשלשה בני אדם. פירוש שהיו דרים שם בבת אחת דליכא למידע ממאן נפלו וכיון דכן מאן דנפל מיניה מייאש ואפילו בדבר שיש בו סימן. ופרכינן שמע מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל פירוש דאף על גב דרבי שמעון

בן אלעזר לא אמר אלא במקום שהרבים מצויין כגון סרטיא ופלטיא הכא כיון דפונדק הוא שלנים שם עוברים ושבים ופעמים שעומדים שם קבועים תדיר דילמא איכא בבעלי הפונדק מאן דלא מעלי וההוא מיעוטא חשוב כרובא דסרטיא דהולכים שם דרך העברה וכההיא דאמרינן לעיל בתי כנסיות דידן ויתבי בהו גוים. ואגב אורחין שמעינן מהכא דמתניתין בדבר שיש בו סימן דומיא דההיא דרבי שמעון בן אלעזר. הריטב"א.

והראב"ד כתב וזה לשונו: כגון שעשאו פונדק לשלשה בני אדם כאחד והוי מקום שהרבים מצויין שם כרבי שמעון בן אלעזר משום לתא דידהו אתי גוי ועייל להתם רבים שלשה. עד כאן.

וכתב הגליון שעשאו פונדק לשלשה ישראל. נראה דנקט שלשה ישראל משום דשלשה מיקרו רבים ותלינן דילמא איכא בינייהו אחד שאינו הגון ומייאש דהיינו טעמא כדאמרינן לעיל. אבל שנים לא איקרי רבים מצויין שם ולא חייש לבני אדם שאינם מהוגנים. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש: **כגון שעשאו פונדק לשלשה ישראל**. פירוש ואפילו שנפל ממי שיצא אחרון טרם אלו הנה הוא מתייאש כסבור שאלו לקחוהו. וקא סלקא דעתין השתא משום דהוי כמקום שהרבים מצויין שם דומיא דסרטיא ופלטיא ומשום הכי אקשינן שמע מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל הקשו בחידושין היכי אתיא אפילו כרבי שמעון בן אלעזר והא איהו לא קאמר אלא בסרטיא ופלטיא בלחוד. ותירצו דאנן הכי קאמרינן מדסבירא לך דבשלשה ישראל מייאש שמעתיך כרבי שמעון בן אלעזר שייכא דכרבנן לא אתיא כלל. ומיהו אפילו כרבי שמעון בן אלעזר ודאי לא מתוקמא דאיהו לא קאמר אלא בכעין סרטיא ופלטיא וזה דוחק. ולי נראה משום דפונדק לנים בו אנשים זרים מחוץ לעיר משמע ליה דהוי כסרטיא ופלטיא דטעמא דסרטיא ופלטיא משום דשכיחי בהו אינשי טובא ואפשר דאיכא בהו אינשי דלא מעלי ולא מכרזי אבדתא הכא נמי כיון שהם זרים ואינם מבני העיר הנה הוא מתייאש לפי שכיון שאינם מבני העיר אפשר שהן חשודין דלא מהדרי אבדתא ולהכי נקט פונדק. עד כאן. אמר הכותב לא ידעתי הפרש בין בני העיר לאנשי עיר אחרת להיות חשודין אלו ולא אלו. הר"ש די וידש.

כגון שעשאו פונדק לשלשה גוים. פירוש דאף על גב דרוב ישראל משתמשים בפונדק כיון שהגוים הם קבועים בפונדק כרוב גוים דמי ישראל דנפל מיניה איאושי מייאש אף על פי שיש לו סימן דמימר אמר גוי שהוא קבוע התם משכח ליה. ובדין הוא דבחד גוי דקבע סגי כדאיתא לעיל גבי בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא איידי דנקט שלשה ישראל

נקט נמי ג' גוים. אי נמי שהגוים הללו שוכרי הפונדק לא היו קבועים שם לגמרי כאדם בביתו ולהכי בעינן ג' דהשתא הוו להו כרוב גוים. הריטב"א.

והראב"ד פירש וזה לשונו: שעשאו פונדק לשלשה גוים וישראל אחד ביניהם וברוב גוים ודאי הלכה כמותו והוא הדין לשנים ואיידי דאמר בתחלה שלשה אמר הכא נמי שלשה. ע"כ.

אבל הריצב"ש כתב וזה לשונו: שעשאו פונדק לשלשה גוים. לאו דוקא שלשה דהוא הדין אפילו אחד אלא דנקט שלשה כדנקט גבי ישראל. והא דנקט פונדק גבי גוים לרבותא שאף על פי שלא עמדו שם אלא לינה אחת או שתים מתייאש האובד שסבור הגויים ימצאום כיון שלנו שם. עד כאן.

כתבו בתוספות ובפחות משלשה לא מיקרי רוב. פירוש וחיישינן דילמא הוי דבעל הבית ואיהו לא מייאש כדפירש תוספות לעיל שסבור שהיום או מחר ימצאנו אבל כי איכא שלשה תלינן ברוב דמגוים נפל ולכן צריכין לומר שעדיין ישנן בבית דאם לא כן הוי דבעל הבית ולא שלהן דמסתמא כבדו ובדקו כשהלכו. גליון.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ: שעשאו פונדק לשלשה גוים. ואם תאמר למה לי שלשה אפילו חד גוי כיון דתלינן בבתרא והגוי הוא האחרון.

ויש לומר דמשמע ליה מתניתין דאיתיה לבעל הבית בהדיה ודרים דקתני אם היה משכירו לאחרים אפילו מצא בתוך הבית הרי אלו שלו דמשמע אפילו מצא בתוך הבית דמוכח מלתא טפי דמבעל הבית נפל אפילו הכי הרי אלו שלו.

והשתא ניתא נמי הא דפריך ניזיל בתר בתרא ולא משני כגון דליתיה לבתרא קמן דהאי בתרא דקאמר היינו בעל הבית שהשוכרים הלכו להן ובעל הבית נשאר שהיה עומד עמהן בבית. עד כאן.

אמר רבה בר אבוה אפילו תימה לשלשה ישראל. כתוב בתוספות מילתיה דבר קפרא מפרש וכו' פירוש דאי הוה מצי למימר דאמתניתין קאי אז היינו אומרים דהפירוש שלשה ישראל עם הבעל הבית אבל מדקאמר אפילו תימא משמע דקאי אבר קפרא דאמר שעשאו פונרק לשלשה לכך מקשים תוספות. גליון.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ לקמן: משלשה אינו חייב להחזיר והיינו לטעמיה דלעיל דמייאש דמתניתין דקאמר מיכדי לא הוה בהדאי אלא הני. ואם תאמר ולמה לי למנקט שעשאה פונדק לשלשה אפילו לשנים נמי כיון דאיכא בעל הבית בהדייהו כדפרישית לעיל מייאש האובד. ויש לומר דאגב דנקט מעיקרא ג' משום רבים מצויים שם נקט נמי בתר הכי ג'. ומיהו לכאורה נראה שרב נחמן בא להעמיד על דברי בר קפרא דאפילו

בשלשה ישראל קאמר מטעם דמפרש. וצריך לומר דלהכי נקט שלשה לפי שאין חושדין את בעל הבית. עד כאן.
ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: היה משכיר את ביתו לאחרים והיו עומדים בבית ג' בעלי בתים שנים מהם גוים וישראל השלישי אפילו אם מצא בתוך הבית הרי זה שלו. והוא דשתיך טפי דודאי נתייאשו הבעלים של הבית. ואי לא שתיך אי דיירו בה הני גוים וישראל שנה אחת או שתים דאיכא למימר אם איתא דלמרא דביתא הוה שתוכי הוה מישתיך איכא למימר נמי דהרי זה של מוצאה כיון דדיירי בה השתא תרתי גוים ולא דייר בה אלא חד ישראל. ונראה מסוגיית ההלכה שאם היה משכיר הבית לאחרים ישראלים זה אחר זה. הרי הן של שוכר האחרון. וכן כתב הר"ם. ואם השכירו לשלשה גוים כאחת הרי עשאו פונדק וכל הנמצא בו אפילו בתוך הבית הרי הוא של מוצאו ואף על פי שקודם לכן השכירו כבר לישראלים מפני שאין אחד יכול לטעון שהן שלו או שהוא טמן שהרי עשאו פונדק. היו שלשתם ישראלים הרי זה יחזיר להם. ונראה לומר דלא שתיך טפי דאי שתיך טפי איכא למימר דלקמא דהוא מרא דביתא מהדר. עד כאן.

דף כו:

ראה סלע שנפל משנים חייב להחזיר משלשה אינו חייב להחזיר ומפרש טעמא ואזיל ולא מיירי הא בשאותם שנים אר שלשה היו הולכים בדרך כדרכם ונפל הסלע מאחד מהן דאם כן ליכא הפרש בין שנים לשלשה שאם הרגיש בחברו ששח ונטל כלום מן הקרקע בעוד שהולכין אפילו היו שלשה ליתבעיה להההוא דגחין ושקיל ואם לא הרגיש בו ששח אפילו שנים נמי מאי תבע ליה טפי מאיניש דעלמא. אלא הכא במאי עסקינן שישבו במקום אחד ואחד מהם משמש בכיס ונפלה ממנו סלע אחד ולא הרגיש בה וכיון שהיו יושבין שם אפשר הוא שיטלנה חברו ולא ירגיש בו גם הדבר קרוב שימצאנה חברו שיושב עמו ומעיין במעשיו ורואה מה שנופל ממנו ולהכי כי הדר וממשמש בכיסו ומצא הסלע שחסרה מכיסו מימר אמר דההוא דהוה בהדיה משכח ליה ואף על גב דאמר לו סלע אבדתי ולא אמר כלום אימר לצערני הוא עושה נקיטנא ליה ואמינא ליה את שקלתיה הילכך לא מייאש. ואם זה שראה כשנפלה נטלה אפילו בכדי שיוכל הלה למשמש בכיסו קודם יאוש נטלה הילכך אף על גב דלבסוף כדנקיט לחבריה ואמר ליה דלא הוה ברשותיה איאש מינה וסבור שרוצה לגזלה ממנו מכל מקום לא קנאה הלה שנטלה לפני יאוש. ולא תימא דהא אליבא דאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש דקיימא לן כוותיה וכדפירש רש"י. דהא רבא פריש מימריה דרב נחמן ומסתמא מודה

בה. אלא הכא אפילו תימא דסלע אין בה סימן שאין סימן למטבע כדבר שיש בו סימן הוא לבעל האבדה דלכי ידע שנפלה מיניה לא מייאש מטעמא דפרישנא דאמר נקיטנא ליה ויהיב לי והוה ליה כזתים וחרובין שדינם כדבר שיש בו סימן דאפילו רבא מודה בה דיאוש שלא מדעת לא שמיה יאוש. הריטב"א.

וזה לשון הרא"ש: ראה סלע שנפלה משנים חייב להחזיר מאי טעמא ההוא דנפל מיניה לא מייאש מימר וכו'. פירש רש"י וכו'. וקשה לפירושו דהא רבא דפליג עליה דאביי ביאוש שלא מדעת סבירא ליה בסמוך כרב נחמן. ודוחק לומר אליבא דרב נחמן קאמר הכי וליה לא סבירא ליה אי נמי דגרסינן הכא רבה דבכל מקום רבא משיב על דברי רב נחמן רבו. ונראה לפרש דהכא לא מייאש לעולם לפי שהוא סבור בודאי שהוא ביד חברו ואף על פי שחברו כופר ואפילו אם ישבע לא מייאש שמא לאחר זמן יתפוס משל חברו דהאי דראה סלע שנפלה מירי שראה שנים מבקשים אותה ומחזירין אחריה ונמנעו מלבקשה שחושב בלבו שחברו מצאה דאם לא כן היה מבקשה עדיין והשתא הוי כעין ההיא דלעיל דאמרי קמייהו.

ועוד יש לומר דמירי בסלע צרורה שיש בה סימן דהשתא לא שייך כלל ליאוש שלא מדעת. ויש ספרים דגרסי ראה סלע שנפלה משנים חייב להכריז. ולפי אותה גירסא לא מתוקמא אלא ביש בה סימן. עד כאן.

וכתבו בתוספות חיצוניות וזה לשונם: לרוב ספרים דגרסי ראה סלע שנפלה משנים חייב להכריז אם תאמר אם כן פשיטא דחייב להכריז כיון שיש בו סימן. ויש לומר דסלקא דעתך דאם איתא דמייאש מימר אמר לא הוה ליה אלא האי וכו' שמע מינה דדעתיה למגליה כדאמרינן לעיל גבי תלתא קמשמע לן דדוקא תלתא אמרי הכי אבל שנים לא מייאש דמימר אמר נקיטנא ליה בדינא. עד כאן.

וכתוב בשטה וזה לשונו: ראה סלע שנפלה משנים וכו'. ונראה לי דבין סלע צרור בין שאינו צרור קאמר והוא דהוו במקום מיוחד שאין אחרים מצויין שם כההיא דפונדק. ע"כ.

כתוב בתוספות יחזירנה לי כשאביישנו ברבים. פירוש ולא יתייאש לעולם אף על גב דאפילו לאחר שיביישנו לא יחזיר מכל מקום מחשב בלבו כשאביישנו עוד יותר יחזיר לי וכן לעולם לא יתייאש ולכך לא הוי כיאוש שלא מדעת.

עוד כתבו בתוספות דהא רבא סבר דהוי יאוש וכו'. מיהו נוכל לומר דעת רש"י כיון דהכא מחוסר מעשה שזה צריך לישבע סבר דאפילו לרבא לא הוי יאוש ומה שפירש והילכתא כאביי פירש לרוחא דמילתא. גליון.

נקיטנא ליה. כתוב במקצת פירוש רש"י דנקיט ליה בדינא ומשבע ליה שבועת היסת וכו' וכן ראיתי בתוספות שכתבוהו בשמו של רש"י. ולפי זה יש לדקדק מכאן שנשבעין דמשביעין היסת בטענה קרוב לברי אף על פי שאינו ברי גמור כי הכא דסלע שנפלה משנים אבל בשמא גמור דומיא דשלשה אין נשבעין. ומיהו בתוספות הקשו עליו דהא רב נחמן להעמיד דברי בר קפרא בא וכו' ובימי בר קפרא עדיין לא נתקנה היסת לכך פירשו נקיטנא ליה בדינא והוא לא יעיז פניו לכופרה לי. הר"ן ז"ל:

וזה לשון אריטב"א: **הא דאמרינן מימר אמר נקיטנא ליה וכו'**. יש שפירשו ומטו בה משמיה דרש"י דהכי קאמר נקיטנא ליה ואמינא ליה את שקלתיה איכפר ליה משבענא ליה היסת דהא רב נחמן גופיה תיקן שבועת היסת ולא נהירא חדא דלישנא לא מוכח הכי. ועוד דאם כן שלושה נמי אמאי מייאש לימא דמשבע לכל חד מינייהו ובודאי דלא חשידי דמשתבעי בשקרא. וכי תימא דכי הוו (שנים) (שלשה) לא מצי תבע לחד מינייהו בברי דהא לא ידע מאן מינייהו נקטה שנים נמי לא מצי תבע ליה בברי דמנא ידע בברי דאיהו שקלה כיון דמודי דלא חזייה דשקלה כדאיירינן הכא שהרי על האמת לא נטלה חברו אלא זה שראה ואם כן היכי תבע ליה בברי וכי תימא דתבע ליה בשקרא אני ראיתיך שנטלת לאו ברשיעי עסקינן דתבעי מאי דלא חזו. אלא ודאי הכא ליכא שבועת היסת ואפילו בדורו של רב נחמן שלא נתקנה אלא על תביעת ברי משום דחזקה אין אדם תובע לחברו אלא אם כן יש לו והאי חזקה ליתא אלא בטוענו ברי. וסוגיין נמי מוכחא הכי דאלו מצי משבע בשמא שבועת היסת אפילו משלשה לא הוה מייאש. וכן שמעתי מפי מורי הרשב"א ז"ל ואחר כך מצאתיה בתוספות.

והכא הכי קאמר נקיטנא ליה ואמינא ליה את שקלתה ומסתמא לא יעיז פניו כנגדי. משלשה אינו חייב להחזיר מאי טעמא ההוא דנפל מיניה איאושי מייאש פירוש מכיון שהרגיש שחסר לו סלע מכיסו ואמר לחבירו סלע אבדתי במקום פלוני שהיינו יושבין ולא אמרו לו כלום מיד מייאש אף על פי שהיה לו סימן בסלע כגון סלע בכיס מימר אמר למאן נקיט וכו'. ומיירי בשהמתין זה הרואה שנפלה ולא נטלה עד כדי שידע בעל הסלע שימשמש בכיסו ויודיע לחבריו דהא מקמי הכי לא מייאש ואם נטלה לפני יאוש לא קנה אלא ודאי כדאמרן. והא דסתם לן סתומי משום דקיימא לן כרבי יצתק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו ומסתמא בכדי שיבא זה ליטלה ימשמש הלה בכיסו ויודיע לחביריו ויאטרו לו האמת שלא נטלוהו ומתייאש. ומהא הוא דמסייעינן להיא דלעיל דקאמר הכא משלשה אינו חייב להחזיר דהא דמיא להיא דלעיל דכיון שאמר לבעלי הפונדק דבר פלוני אבדתי ולא הודו לו נתייאש מיד דלא ידע למאן תבע. עד כאן.

אמר רבא הא דאמרת משלשה אינו חייב להחזיר לא אמרן אלא דלית בה שוה פרוטה לכל חד וחד. פירוש דהשתא ממה נפשך אי שותפי נינהו כולהו דלא קפדי אהדדי הויא לה אבדה בפחות משוה פרוטה ואין כאן מצות השבה ואי לא הוו שותפי אלא דהוה כולה דחד מינייהו הא מיאש מטעמא דפרישנא דלא ידע למאן לנקוט והשתא סבירא לן כהאי לישנא קמא דלא תלינן לומר דתרי מינייהו שותפי או דאחיל חד מנתיה לגבי תרי אלא או תלינן לכלהו בשותפי או דלא תלינן בשותפות כלל. אבל יש בה שוה פרוטה לכל חד וחד חייב להחזיר פירוש דאפילו היכא דידע והודיעם כך אבדתי לא מיאש דשותפים לא קפדי אהדדי ולא חשיד חד לחבריה דבעי למגזל ומימר אמר כי לצעוריה הם שותקים ואשתכח שבאת סלע לידו של זה קודם יאוש וכדפירש רש"י. ואתיא אפילו לרבא דהא חשיבא יאוש מדעת בדבר שיש בו סימן וכדפרישית לעיל. הריטב"א.

וכתב הגליון וזה לשונו: אימר שותפי נינהו וכו'. ואין להקשות אפילו ליכא אלא פרוטה אחת נימא השנים מחלו לאחד. דיש לומר דלא שכיח כדפירש בגליון תוספות. אי נמי יש לומר עדיין מתייאש דלא ידע ממי יתבע. ואין להקשות בשתי פרוטות נהי דחד מינייהו אחליה ממי יתבע הא ידחנו על השותף. ויש לומר דאינו חושד אותו שמחל לו ומחשב ודאי השותף לקחו למקט. אבל אי לא אחליה וגם לא היה השלישי שותף אז יתייאש דחושד את השלישי ואם יתבענו ידחנו על חברו ויאמר שלקחו למקט ולא יתבייש.

כתוב בתוספות מכל מקום סבור שהשותף לקחו לצערו וכו'. ואין להקשות אם כן אפילו בשתי פרוטות ללישנא קמא אמאי פטור הא דילמא שנים שותפי נינהו ולא מיאש שמחשב חברו לקחו למקט דיש לומר דיותר תולה שהאחר גנבו מחברו ומייאש כדפירשתי שמחשב אם יתבענו לא יתבייש כי ידחנו על חברו. ע"כ.

כתוב בגליון תוספות וזה לשונו משיטת רבינו שמשון: בשנים חייב להחזיר. לא כפירוש הקונטרס דהוי יאוש שלא מדעת דהא רבא מיירי בה בסמוך ולדידיה הוי יאוש אלא אינו מתייאש כלל דאם ימצא שזה לא לקח יחזור ויחפש עוד. אי נמי בצרורות דהוי סימן ואינו מתייאש אפילו לא ימצא ביד זה. ומה שפירש נמי שישביענו היסת לפי שלאחר יטעון ברי קשה דלרבא כי ליכא שוה פרוטה לכל חד אלא שתי פרוטות ניחוש שמא שנים הוו שותפים ויטענו טענת ברי לשלישי ויש לומר דאין לנו לומר שהשנים שותפים אלא או כולם שותפים או כל אחד לבדו ולפיכך איכא דאמרי דאפילו שתי פרוטות חייב להכריז והא דאמר רב נחמן בשלשה אינו חייב להחזיר היינו בפרוטה אחת דשכיח דאחד ימחול לשנים ולא ששנים ימחלו לאחד ומתניתין איירי בפרוטה לרבא או כגון דודאי לא הוו שותפים או בשלשה גוים עד כאן מדברי הרב. ואין מתיישב הא דנקט

רב נחמן במילתיה סלע. ור"ת הגיה ופירש דכשהשותפין חייב להחזיר משום דנהי שאותו שנפל ממנו משמש ונתייאש השנים שלא היו בידם לא ממשמשי ולא נתייאשו דיש לחוש דאכתי לא אמר קמייהו כשהגביה המוצא. ולאיכא דאמרי חייש רבא שמא אחיל זה שנפל ממנו לאותם שנים ואותם לא נתייאשו. אבל מילתיה דרב נחמן בפרוטה דאפילו מחל ליכא פרוטה לכל חד ומתניתין שלא ראה הנפילה וכבר הלכו איכא למימר דטרם שהלכו אמר קמייהו ונתייאשו כולם. נראה לי לפירוש ר"ת שחלק אותו שמשמש ונתייאש אסור כיון שאינו מבורר ואותן שנים עדיין לא נתייאשו ואפילו אם יתייאשו כשידעו לא הוי יאוש אפילו למפרע כיון דבשעה שמצאה באיסורא בא לידו ונתחייב מיד להחזיר וידע למי להחזיר ולא דמי ליאוש שלא מדעת דלא ידע למי להחזיר. עד כאן.

וכתב הגליון על זה וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: יחזור ויחפש וכו'. אין להקשות הא כשיחפש ולא ימצא יתייאש יש לומר כעין שפירשנו על פירוש רש"י כיון שמחוסר מעשה גמור לא הוי כמו יאוש שלא מדעת ודוחק לכך פירשו אי נמי בשיש בו סימן. עוד כתוב בגליון תוספות ניחוש שמא השנים שותפים וכו' כי יתלה אולי חברי לקח למקט ואפילו לא לקח שום אחר מי שמו כאן יכוין או לפירושא קמא לא יבקשנו. זה הקושיא רק לפירוש רש"י אבל לפירוש הגליון יש לומר כיון דיש בו סימן כדפירשתי בקל לא יתלה בשלישי כיון שאין צריך להתייאש אבל קודם שיתייאש יכסה מה שיוכל ויטעון ברי. ודוק.

עוד כתוב בגליון תוספות ולאיכא דאמרי חייש רבא שמא מחל זה שנפל הימנו וכו'. צריך עיון למה פירש כן מאי נפקא מינה אי זה מחל אכתי איכא שתי פרוטות והאחד שנפל ממנו ידע והשני לא ידע דמה לי שליש חפץ מה לי חצי. אלא יש לומר דסבר רבא דאין לחוש שימחול אלא אותו שנפל ממנו וגם לית בחלקו שוה פרוטה מוחל לחבריו אבל אותו שלא נפל ממנו אין לחוש דילמא מחיל ולכך כי ליכא אלא חד פרוטה לא חיישינן שמא שנים מתלו לאחד שאין לחוש שימחול אלא אותו שנפל ממנו. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנ"ק: אימר שותפי נינהו. הגיה ר"ת בגליון פירושו אימר שותפי נינהו ואם זה שמשמש נתייאש חבריו לא נתייאשו שלא משמשו ואפילו אמר קמייהו שלא באת ליד זה קודם שאמר קמייהו ואפילו לחלקו של זה לא יועיל יאוש דהא באיסורא אתא לידיה שתי הידות ואין יאוש לשליש החפץ.

איכא דאמרי אמר רבא אף על גב דלית ביה אלא שתי פרוטות חייב להחזיר שהאחרים שלא משמשו לא נתייאשו ומחל אחד מהשותפים חלקו לגבי חברו מעיקרא לפי שפחות משוה פרוטה היה חלקו והשנים שלא משמשו מחלו זה לגבי זה ובאיסורא בא ליד

המוצא וכי איתמר דרב נחמן בשאין בה אלא שוה פרוטה דאותו שתפוס בה לא מחל מסתמא לגבי חברו ואם היה שמחל לו הרי משמש ונתייאש והם שלשה ופונדק דלעיל ליכא למיתלי בשותפי דהא לא ראה וכיון שלא ראה הנפילה איכא למימר אמר קמייהו טרם הלכו איש לדרכו. עד כאן לשונו.

איכא דאמרי אמר רבא אף על גב דלית בה שוה פרוטה לכל אחד ואחד חייב להכריז. ואם תאמר ולהאי לישנא הא דאמר רב נחמן משלשה אינו חייב להכריז היכי משכחת לה ופירש הקונטרס דהאי לישנא פליג אדרב נחמן ודוחק הוא. לכך נראה לי דלהאי לישנא דקאמר משלשה אינו חייב להכריז מירי כגון דליכא אלא שוה פרוטה לכלהו דכי נמי אמרינן דשותפי נינהו וחד מינייהו אחליה למנתיה גבייהו מכל מקום ליכא השבה לכל חד וחד וכי תימא דהשנים מחלו לחד ליתא דמסתמא אין השנים מוחלין לחד. תלמיד הר"פ.

וכן כתבו הרשב"א והרא"ש דדוקא שתי פרוטות אבל פחות מכאן לא דמאי אמרת דילמא תרווייהו מחלי לגבי חד לכולי האי לא חיישינן דלא שכיח ששנים ימחלו לשלישי הכל. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: איכא דאמרי אפילו לית בה שוה פרוטה לכל חד וחד. כלומר אלא שוה שתי פרוטות חייב להחזיר אימר שותפי נינהו וחד מינייהו אחליה למנתיה לגבי תרי ונפל מאחד מתרי שותפי וההוא לא מייאש דאלו בשותפי לא קפיד דתרווייהו כחד נינהו ומאידך שלישי לא מייאש דמימר אמר תבענא ליה ויהיב לי דהשתא אחולי אחליה ניהליה והיכי ניעכבה. והוא הדין דמצי למימר דאמרינן אימר תרי מינייהו הוו שותפי בגוה מעיקרא ומשום דנקטה מעיקרא כשהיו כולם שותפים קאמר השתא דתלינן דילמא אחיל מנתיה לחבריה ולרבותא נקט הכי. ואם תאמר ולהאי לישנא בתרא הא דאמר רב נחמן במאי מתוקמא דכי היכי דלישנא קמא אתא לפרושי ולא מפלג עליה הוא הדין ללישנא בתרא. ויש לומר דלישנא בתרא מתוקמא דרב נחמן בסלע שאין בה שוה שתי פרוטות דאי אית בה שותפות אפילו דתרי מינייהו הא ליכא מצות השבה ואי לאו שותפי נינהו כלל וכולה דחד היא איאושי מייאש מימר אמר למאן נקיטנא.

וכן פירש בתוספות. ואגב אורחין שמעינן מהכא דהמוצא אבדה של שותפין אינו חייב להחזיר אלא בשיש בה שוה פרוטה לכל חד וחד מינייהו. עד כאן.

והראב"ד פירש וזה לשונו: אימר שותפי נינהו וחד מינייהו אחיל מנתיה לגבי הנך הואיל ולית בה שוה פרוטה והשתא ודאי לא מייאשי שותפין לא קפדי אהדדי האי דאחיל גבייהו נמי לא חשיד להו מדידיה קא יהיב לן משקל שקיל מינן הילכך חייב להחזיר

דליכא ייאוש. והא דאמר רב נחמן משלשה אינו חייב להחזיר אחר שיודע שלא היו שותפין בה כגון שהמתין להם וראה האחד מתאונן על אבדתו בפני חברו. והא דרבא כשנפרדו זה מזה וראה אחד מתאונן שמא על שלו ושל חברו הוא מתאונן. עד כאן.

אחליה למנתיה דהנך. והא דאמרינן דמשלשה אינו חייב להחזיר כגון דליכא אלא שוה פרוטה דליכא למימר השתא אחליה תרווייהו לחד דמסתמא אין השנים מוחלין לשלישי הכל. תוספות שאנ"ץ.

הכי גרסינן אמר רבה ראה סלע שנפלה נטלה לפני ייאוש על מנת לגוזלה ולא גרסינן רבא דהוא בר פלוגתיה דאביי דהא רבא סבירא ליה דיאוש שלא מדעת הוי יאוש ואפילו נטלה לפני יאוש הרי הוא שלו ואי אפשר לו לעבור עליה דהא סלע דבר שאין בו סימן. וכן נמי לא גרסינן שנפלה משנים אבל בכל ענין הוא.

ומסתברא לי טפי דרבא גרסינן משום דאתמרא בתר אידך דאמר רבא האי דאמרת משלשה אינו חייב להחזיר. ונפלה משנים נמי גרסינן והיינו דרב נחמן דלעיל דכיון דליכא אלא שנים הך דנפל מיניה לא מייאש ובכי הא אפילו רבא מודה דהוה ליה כדבר שיש בו סימן דמודה ביה רבא. והכין איתא בספרים אמר רבא ראה סלע שנפלה משנים ואין צורך למחוק הספרים. הרשב"א.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: רבה גרסינן דהוא רבה בר נחמני שאם אתה אומר רבא הא סבירא ליה יאוש שלא מדעת הוי יאוש והיכי משכחת לה לפני יאוש. ומאן דגריס רבא אפשר לי לפרושי שנפלה סלע בכיס ולא דאיק לישנא ולא כן פירש רש"י. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: הנכון דהכא בסלע שבכיס דיש סימן בכיס ומודה רבא בדבר שיש בו סימן דיאוש שלא מדעת לא שמיה יאוש וכן גרסינן בכל הספרים רבא.

ראה סלע שנפלה ולא גרסינן הכא שנפלה משנים דהא שפיר אתיא בשנפלה מאחד דלא מייאש כיון שיש בה סימן. ולעיל הוא דאצטרכינן לומר דנפלה משנים דאף על גב דלית בה סימן לא מייאש מטעמא דמפרש לעיל.

נטלה לפני יאוש וכו'. פירש רש"י נטלה לפני יאוש שלא שהה כדי למשמש בכיסו. משמע דמפרש לה בשאין בה סימן דאי בשיש בה סימן אפילו ממשמש בכיסו לא מייאש מינה אלא כשנפלה משלשה. ולפי דבריו רבה גרסינן. ואין צורך דהכא בשנטלה אפילו לאחר שמשמש בכיסו כל היכא דלא שמעינן ליה דאיאש דבסלע בכיס איירינן וכדכתיבנא וכן פירשו בתוספות. עד כאן.

וכן כתב תלמיד הר"פ וזה לשונו: נטלה לפני יאוש. פירש הקונטרס קודם שמשמש בכיסו ולאחר שמשמש ודאי הוא מייאש דודאי סלע דבר שאין בו סימן הוא. וקשה למורי

הר"פ שיחיה ז"ל דהא לא משתמיט תלמודא בשום דוכתא לומר דבמעות לא מייאש מיד שנפלו מן הבעלים אלא ודאי מייאש. לכך נראה למורי מהר"פ שיחיה ז"ל דמיירי בדבר שיש בו סימן כגון סלע צרור שיש בו סימן ולפני יאוש רצה לומר קודם דשמעיניה דאמר ווי לחסרון כיס. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: נטלה לפני יאוש. פירש רש"י קודם שהיה לו שהות למשמש בכיסו. ואחרים אמרו דרבא סלע צרור קאמר וקודם דשמעיניה וכו'. ולי נראה דאסוגיין דלעיל קאי רבא שהיו שלשתן במקום מיוחד ולטעמיה אזיל דחייב להחזיר אפילו משלשה ואפילו בסלע שאינו צרור. עד כאן.

עובר משום בל תגזול. פירוש דכל שבשעת נטילה נתכוון לגזלה הרי הוא גזל אף על פי שלא גזלה מיד חברו דכיון דברשות מריה קיימא קודם יאוש כמי שנטלה מחצרו דמי וקרינן ויגזול את החנית. ולאפוקי אידך בבא דלקמן כי לאחר שנטלה נתכוון לגזלה דליכא משום בל תגזול דהשתא לא הוי דומיא דויגזול את החנית וכן פירש רש"י. ומיהו כל שהוא בידו פקדון וכפר בו בבית דין או ששלח בו יד נעשה עליו גזלן דכפירה בבית דין כגוזל מידו דמי. הריטב"א.

מה שכתוב בספרים בלשון פירוש ואף על גב דאהדרינהו לאחר יאוש מתנה בעלמא הוא דיהיב ואיסורא דעבד עבד דמשמע דלא מחייב לאהדורי דהא מתנה קרי לה. לאו מילתא היא כלל דלא גרע ממי שנטלה לפני יאוש על מנת להחזירה ולאחר יאוש נתכוון לגוזלה דמיחייב בהשבה ועוד כל גזילה אף על פי שנתייאשו הבעלים מחייב לאהדורי משום דכתיב והשיב את הגזלה. הראב"ד.

וזה לשון הרשב"א: כתוב בנוסחאות וכן בפירוש ר"ח ז"ל ואף על גב דאהדרה וכו'. והראב"ד העביר עליה הקולמוס משום דלאו דגזלה ניתק הוא לעשה דוהשיב את הגזלה וכו' והכין ודאי איתא בפרק שלוח הקן דלא תגזול ניתק לעשה. ובתוספות אמרו דאפשר לומר דאלא תוכל להתעלם בלחוד קאי הא לאו דלא תגזול ועשה דהשב תשיבם שפיר מנתקי ואפילו נשרפה ושלם דמים. עוד אמרו דאפשר דאפילו עשה דוהשיב בטל דכיון שהמתין עד שנתייאשו הבעלים אין זו אבידה שכבר נתייאש ממנה.

ואינו מתחוור בעיני כל הצורך דאבדתו ודאי היא דכיון דאתא לידיה באיסורא אינו אלא כפקדון ביד המוצא וטפי גריעא מגזלה שידעו בה בעלים ונתייאשו ממנה דאפילו למאן דאמר יאוש כדי לא קני בכי הא לא אמר דהא לא אשכחן מאן דפליג עליה דאביי ביאוש שלא מדעת דלא קני דאם איתא למאן דאמר יאוש כדי לא קני לותביה מההיא דרבי יוחנן דאמר משמיה דרבי שמעון בן יהוצדק כדאותיב מינה לרבא. עד כאן.

ומיהו יש ליתן טעם דהשב תשיבם לא קיים מאחר דהמתין עד לאחר יאוש כיון שהיה יכול להשיב קודם יאוש דהשב תשיבם משמע לאלתר קודם יאוש אם הוא יכול. אי נמי השב תשיבם משמע שישיב לו אבדתו ואין זו תשובת אבדתה כיון שכבר נתייאש ויצאה מרשותו. ומיהו לא יתכן טעם זה למאי דסבירא ליה רבא בפרק מרובה דיאוש אינו קונה בגזלה דבאיסורא אתיא לידיה כדדריש מקרבנו ולא הגזול. דחשיב מצוה הבאה בעבירה ואם היה יאוש כדי קונה לא היה נחשב מצוה הבאה בעבירה כיון שהיה שלו בשעת הקדשו ושמא הך דהכא איתמר לפי מה שהיה סובר תחלה דיאוש קונה כדאמרינן התם שכך היה סובר תחלה אלא דלבסוף הדר ביה. ולפי מה שפירש ר"ת דלעניין קרבן קאמר דוקא מייירי התם דהוי מצוה הבאה בעבירה אבל בעלמא קונה כל שכן דניחא הכי טפי. ושם הארכתי בפירוש תוספות שאנ"ץ.

והרמב"ן תירץ דאף על גב דלאו דגזילה ניתק לעשה. הני מילי גזילה גרידא שלעולם אינה נקנית כל כך שלא יהא מחוייב בהשבת דמיה הילכך כי מחזיר גזילה או דמים מקיים ליה לעשה ומנתק לאו אבל הכא דין אבידה פתיך ביה דאבידה היא ואבידה לאחר יאוש נקנית לגמרי שאין המוצא מחוייב לא מהשבתה ולא מהשבת דמיה הילכך כי אהדרה מתנה היא.

וכי תימא אם כן תהוי כאבידה דאתיא לידיה קודם יאוש דלעולם אינה נקנית ביאוש כדאיתא בריש פרקין ומחייב לאהדורה בעינא. ליתא דכי אמרינן הכי הני מילי כשנטלה בתחלה על מנת להחזירה דכיון דנעשה שומר של בעלים הויא לה אבידה זו כאלו היא ברשות בעלים לגמרי ומשום הכי יאוש הבא לאחר מכאן אינו יכול להפקיע מהם אבידה זו שהיתה ברשותו שאין יאוש מפקיע ממונו של אדם שהוא ברשותו אבל הכא כיון שעל מנת לגזלה נטלה אינו שומר עליה וכשנתייאשו בעלים ממנה לא היתה עומדת ברשותם כלל ולפיכך יאוש מפקיעה מהם דהויא לה אבידה זו כאלו נתייאשו בעלים ממנה קודם שבאה ליד מוצא דקני ליה ביאוש לגמרי ואפילו בחזרת דמים לא מחייב הילכך כי מהדר לה מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. ואין זה מחוור בעיני דהא רבא גופיה אמר במרובה גבי יאוש דגזילה דקונה אי מדאורייתא אי מדרבנן או דילמא לא דמיא לאבידה אבידה הוא דכי אתאי לידיה בהתירא אתאי לידיה אבל האי כיון דבאיסורא אתאי לידיה מדרבנן הוא דלקני משום תקנת השבים אלמא דקולא דאבידה מגזילה אינה אלא משום דבהיתרא אתאי לידיה אבל זו שנטלה על מנת לגוזלה ומתחילתה עבר על לאו ועשה דאבידה גופא ודאי דבאיסורא אתאי לידיה ומחוייב בהשבתה או בהשבת דמיה כגזילה גמורה. ולפיכך לשון זה של גאון צריך לי עיון אלא שכיון שכל האחרונים

סמכו עליו יש לסמוך עליו עד שיבא יורה צדק. הר"ן. עיין בספר המלחמות.
ובשטה כתוב וזה לשונו: ולי נראה שדעת הגאון הוא כן דסלקא דעתך אמינא כיון דלא גזל ליה מידיה או מרשותיה אלא ממונו שמצא הולך לאיבוד לקח כל זמן דמהדר ליה האבידה בעצמה קיים מצות השבת אבידה ואף על פי שנתכוון מתחלה לגזלה כיון שלא עשה שום מעשה אלא הכוונה בלבד לאו מילתא היא קמשמע לן דכיון דתפסה בתורת גזילה עד שנתייאשו בעליו כמאן דגזל ליה מידיה או מרשותיה דמי ובטלה מכאן תורת אבידה ועבר בלאו דלא תוכל להתעלם ובהשב תשיבם וחזר להיות כגזילה דעלמא שמחוייב בה משום והשיב את הגזילה בלחוד וכי מחזירה הוי כמתנה בעלמא כלומר שאין זו כמחזיר אבידה לבעלים אלא כנותן מתנה בעלמא לענין השבת אבדה שכבר בטלה מכאן תורת אבדה כדפרישית. אבל ודאי לגבי לאו דלא תגזול תקן כמשיב גזילה דעלמא ואפילו אכלה ושלם דמים כן נראה לי. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: כתוב במקצת נוסחאות מפירושו של רב יהודאי גאון ואף על גב דאהדרה לבתר יאוש מתנה הוא דיהיב ליה ואיסורא דעבד עבד עד כאן. והלשון הזה לא נהירא חדא דמאי מתנה יהיב ליה אין זה אלא מחזיר לבעלים גזל שגזל ואפילו הנגזל מודר ממנו הנאמר לא מצי לקבולה מיניה. ועוד בשלמא בלא תוכל להתעלם מאי דעבד עבד והשב תשיבם נמי מאי דעבר עד השתא בהשב תשיבם לית ליה תקנה ולא מתקן בהשבה דהשתא אבל לאו דלא תגזול לעולם מתקן בחזרה דלאו שניתק לעשה הוא. ויש לדחוק דהא דאמר איסורא דעבד עבד אלא תוכל להתעלם והשב תשיבם בלחוד קאי ולגביה הא קאמר דהשיב כמתנה דלא לתקוני איסורא דעבד ואין צורך. עד כאן.
ולמורי מהר"פ נראה דלאו דלא תגזול כי היכי דבכהאי גוונא לא תגזול יכול להיות בעלמא כהאי גוונא נמי איתיה הכא דבעלמא כי נמי שלם הדמים מהשתא איפטר ליה מכל מקום מעיקרא עבר אלאו דלא תגזול אלא שסלקו השתא הכא נמי עבר אלאו דלא תגזול כשנטלה על מנת לגזלה אלא סלקו כי אהדר ליה. עד כאן לשון תלמיד הר"ף ז"ל.
וה"ר יהונתן ז"ל כתב וזה לשונו: ואם תאמר היאך עובר משום בל תגזול הא קיים והשיב את הגזילה. יש לומר כי היכי דלא קיים השב תשיבם כיון שהמתין להחזירה לאחר יאוש כמו כן לא קיים והשיב את הגזילה כיון שהמתין להחזירה עד שנתייאש. עד כאן וזה לשון מורנו הרב נר"ו בתשובת שאלה סימן אלף ר"ב: ונראה לי כי עשה של השב תשיבם ודאי לא נתקן דלא נקרא השבה אלא קודם יאוש שאז נקראת אבידה וחייב בהשבתה אבל אחר יאוש אין זו השבת אבידה אלא מתנה. והשתא דאתינן להכי לאו זה דגזילה לא נתקן דבשלמא לאו דגזילה גרידא נתקו הכתוב לעשה דוהשיב את הגזילה אבל לאו

דאבידה דגזילה לא נתקו הכתוב אלא להשב תשיבם לו דכתיב גביה וכיון דהשב תשיבם לו לא נתקן כדכתיבנא איך יתוקן לאו דגזילה אשר נתקו הכתוב להשב תשיבם לו. וזה ברור בעיני בתירוץ קושיא זו אחר בקשת המחילה מרבותי.

ואם תאמר מנא לך הא דהשב תשיבם לא נתקן עד שאתה בונה עליו תירוץ ללאו דלא תגזול. ויש לומר דסברא הוא כיון שאינו משיב בזמנו לא מיקרי השבה וגם הרא"ש מסכים בזה שאינו מתקן העשה בחזרה וזה לשונו: ומיהו אפשר לומר דעשה דהשב תשיבם משמע לאלתר קודם יאוש אם הוא יכול. אי נמי השב תשיבם משמע שישיב לו אבדתו וזו אינה חשובה אבדתו כיון שנתייאש ויצאת מרשותו. עד כאן לשונו.

ובלאו דלא תגזול. נראה שהוא מסכים לדברי התוספות שנתקן ע"י חזרה אבל במה שכתבתי יתיישב שפיר דלאו דהאי גזלה בעשה דידיה תלי אם נתקן העשה נתקן גם הלאה ואם לא נתקן העשה גם הלאו לא נתקן ואתי לישנא דגמרא כפשטו ולא דחקינן לומר שהם דברי הגאון. והנראה לעניות דעתי כתבתי. עד כאן.

הא דאמרינן עובר משום השב תשיבם פירש רש"י ולא משום לא תוכל להתעלם שאינה אזהרה אלא לכובש עיניו ונמנע מלהציל אבל הנוטלה על מנת להחזיר ולאחר יאוש נתכוון אין כאן מתעלם. וכל המפרש בענין אחר אינו אלא טועה. והא דאמרינן בסמוך אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד והכא לא אמרינן בלבד היינו טעמא דהכא לא אצטריך למימר שלא עבר משום לא תוכל להתעלם שהרי לא העלים אבל בסיפא אצטריך למימר שאף על פי שלא קיים מצות השב תשיבם לא עבר עליו. ולקמן בעינן למיכתב מאי דקשיא אשמעתין ולברורה שפיר בסייעתא דשמיא. הרמב"ן. ועיין בספר המלחמות לו.

והריטב"א כתב וזה לשונו: הא דלא קאמר אינו עובר אלא משום השב תשיבם כדנקט בבא בתרא אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם משום דלקמן כיון שראה אותם העלים עיניו והלך לו ולא עבר אלא פעם אחת על לא תוכל להתעלם אבל הכא כיון שבאת לידו עובר כל שעה ושעה בהשב תשיבם עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: המתין לה עד שנתייאשו וכו'. משום לא תגזול ליכא דהא איכא יאוש. ומשום השב תשיבם נמי ליכא שאין לשון השבה אלא בדבר שהוא שלו ונדחה ממנו שיחזירנו לו כי לשון השבה לבעליו משמע כדכתיב כסף ישיב לבעליו וזה הואיל וכבר נתיאש בשעת שנטלה לא נתחייב בהשב תשיבם אלא משום דכתיב לא תוכל להתעלם בלבד שכבר העלים ממנה עיניו. עד כאן.

כתוב בספר המאור אמר רבא סלע שנפלה וכו'. אבל הכא שאני דגזלן וכו' עד משום תקנת השבים וכו' וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם כל זה הפך כי הגזלן קונה ביאוש מפני תקנת השבים ואבדה נקנית ביאוש דבר תורה ואם בגזלה הויא מתנה בעלמא כל שכן באבדה ועוד דבגזלה עצמה הרי הוא חייב להחזיר כדכתיב והשיב את הגזלה וגו' ולפי דעתי אינו עיקר מה שכתוב בספרים. ואם תמצא לומר שיש עיקר הכי קאמר כעין מתנה היא דלא מתקן לאויה שפיר ואף על גב דלגבי גזלה מתקן לאויה בהשבה אפילו לאחר יאוש התם הוא דלא מהני ליה אלא לגופה אבל לדמיה לא מהני ליה יאוש אבל לגבי אבדה כיון דיאוש מהני ביה למקנייה לגמרי אף על גב דאהדרה לא מתקן לאויה לגמרי דהויא כעין מתנה. מיהו כיון דבאיסורא אתא לידיה מחייב לאהדורי ולא תימא באיסורא ממש אלא אפילו אשכחה ולא ידע שממנו נפל עד דאיאוש דלא איכוון לאיסורא כלל כיון דקמי יאוש אשכחה כעין איסורא הוא ומחייב לאהדורה והיינו מציעתא דהכא ועדיפא מיניה כן נראה לי. ואין צורך להחליף רבה ברבא. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור והוי יודע וכו'. עד הוא הדין ללאו דלא תוכל להתעלם. וכתב הראב"ד אמר אברהם אין הדעת מורה כך שהרי לא העלים עיניו ממנה ונטלה על מנת לקיים מצות השבה אבל כיון דסוף סוף החזיק בה לא קיים. וקרוב אני לומר שאפילו לפני יאוש נתכוון לגזלה כיון שהכניסה לתוך ביתו על מנת להחזירה כבר נפטר מלא תוכל להתעלם ולא אמר לאחר יאוש אלא לפטרו מלא תגזול ולחייבו בהשב תשיבם אפילו לאחר יאוש. והאי דלא אמר אינו עובר אלא משום השב תשיבם כדאמר בסיפא בלא תוכל להתעלם לפי שהשב תשיבם כל שעה עומד במצות השב ומשום הכי אמר השב תשיבם אבל לא תוכל להתעלם דאיתיה בברייתא כבר העלים ואין לו תקנה וזהו האמת. עד כאן.

ואמר רבא האי מאן דחזייה לחבריה דנפל מיניה זוזא במלתא. פירוש דוקא נקט זווא בחלתא מפני שנאבד ולא נמצא ולא סגי דלא מייאש מה שאין כן במנח בחלתא דמשתכח וכל כמה דמהדר בתריה לא מייאש. והוא הדין נמי בזוזא בארעא דעלמא דלאו חלתא דמשתכח וכל היכא דמהדר בתרה לא מייאש ומאן ושקיל ליה באיסורא אתא לידיה וחייב להחזירו ואף על פי שנתייאש לבסוף. רבינו הריטב"א ז"ל.

וכתוב בשטה וזה לשונו: ונראה לי דאפילו בזוזא צרור קאמר דמחמת החול הויא ליה כזוטו של ים שאבודה ממנו ומכל אדם. עד כאן.

מימר אמר כי היכי דנפל מינאי נפל מאיניש אחרינא ומשכחנא ליה. לאו דוקא שאיך אפשר לומר כן דשבק לאהדורי על מאי דאבד ודאי מיניה ומהדר על ספק אבדה מחבריה

אלא הכא מילתא בעלמא קאמר לומר דחלתא כזוטו של ים הוא שהיא אבודה מכל העולם ומה שעושה בכברה אנו דנין אותו כאלו אמר בלבו משכחנא סלע דנפל מחבראי לומר שמתעסק בעלמא הוא דעל כרחך איאושי מייאש ואי מצא אחר ונטלה באותה שעה זכה בה, הריטב"א.

אבל הריצב"ש כתב וזה לשונו: הכי קאמר כי היכי דנפל מינאי וכו'. פירוש כיון דדבר שאין בו סימן תלינן בכל מאי דאפשר למימר דמיאש אלא אם כן אמר בפירוש דבחיש ההוא סלע דנפל מיניה. עד כאן.

מתניתין: מצא בחנות הרי אלו שלו. פירש רש"י דמיירי בדבר שאין בו סימן. ובגמרא גריס אמר רבי אלעזר אפילו מונחים על גבי השלחן ולא גריס אפילו צרורים. ולדבריו הא דאמרינן גבי לקח פירות ואם צרורים נוטל ומכריז לאו אלקח פירות בלחוד קאי אלא אכולהו בבי דמתניתין דהכא קאי במצא בחנות ובמצא לפני השולחני ובלקח פירות בכולהו אם מצאן צרורין נוטל ומכריז. אבל ברוב הספרים גרסי בדברי אלעזר אפילו צרורין ומונחין דאלמא כולה מתניתין דחנות ושלחני אפילו בדבר שיש בו סימן היא שנויה דומיא דמתניתין דלעיל מיניה מצא בגל וכו' דההיא אפילו בשיש בו סימן ואם היו צרורין נוטל ומכריז דקתני אלוקח פירות בלחוד קאי. ואם תאמר אם כן מצא בחנות ולפני השולחני אמאי שלו יטול ויכריז. פירשוה בתוספות משום דחנות רבים מצויין שם ישראלים וגוים והלכה כרבי שמעון בן אלעזר ברוב גוים.

וכן פירשו הרמב"ם והראב"ד. ואינו מחוור בעיני דאם כן לידוק מינה לעיל דלא פליגי רבנן עליה ברוב גוים ואם תאמר משום דאיכא לדחויי דהא מני רבי שמעון בן אלעזר היא מכל מקום הוה להו לאתויי לעיל ולידמי הא מני רבי שמעון בן אלעזר היא כדמייתי התם הנך כולהו ודמי להו. ויש לומר דכיון דחנוני ושולחני דרין שם יאושי מייאשי בעלים מינייהו דמימר אמרי מכדי חנוני דייר ביה ואיהו אשכחה וכיון דלא אכריז דעתו לגזול ולא מצינא לאוקמיה בדינא דמשתמיט ואמר אנא אשכחית אינשי דעיילי ונפקי דילמא חד מינייהו אשכח. ואם תאמר תיקני ליה חצרו לבעל החנות. איכא למימר משום דהויא חצר שאינה משתמרת ואף על גב דהוא עומד בצדה הא צריך הוא לומר תזכה לי שדה וכדתנן אמר זכתה לי שדי זכתה לו. ולפי מה שכתבתי אני שאינו צריך לומר זכתה לי שדי שאני הכא דהיא רשות הרבים שהחנוני רוצה הוא בכניסת הרבים שיקנו ממנה והרי היא כרשות הרבים. וכל זה לדעת רבא דאמר יאוש שלא מדעת קונה אבל לאביי דאמר אינו קונה וקיימא לן כוותיה אי אפשר לחצרו לקנות לו משום דבאיסורא בא לו ותו לא קניא בידו. הרשב"א.

והריטב"א כתב וזה לשונו: הא דתנן מצא בחנות הרי הוא שלו פירש רש"י דמיירי בשאין בה סימן ומשום הכי גורס בגמרא ואפילו מונחים על גבי השלחן ולא גרסינן צרורין דהוי בה סימן כדאמרינן בסיפא דמתניתין. ולא נהירא דהא מדמפליג בסיפא דמתניתין ולא מפליג ברישא מכלל דרישא אפילו בדבר שיש בו סימן ועוד דבכולהו נסחי גרסינן בגמרא אמר רבי אלעזר אפילו צרורין ומונחין על גבי השלחן. ועוד דכל הרישא דמתניתין דלעיל בדבר שיש בו סימן היא כדפירש רש"י לעיל והכא נמי לא שנא. וטעמא דמילתא דכיון דכולי עלמא באין שם ליקח בין ישראל בין גוים ואפילו נכרים שמחוץ לעיר הא עדיפא מהיכא דרוב גוים דאיכא יאוש ומשום הני אתיא מתניתין אפילו לרבנן ואפילו תימא דפליגי ברוב גוים וכן פירשוה בתוספות. עד כאן.

וה"ר יהונתן גורס בגמרא ואפילו צרוריו ועם כל זה פירש כפירוש רש"י. וזה לשונו בגמרא: אפילו צרורין ומונחין על גבי השלחן אם משוכים הרבה ורחוקים משאר מעות השלחני אמרינן מאותם הלוקחים שבאו שם היה ושכחום שם ונתייאשו שאינם יודעים באיזה מקום הניחום ואף על פי שהן צרורין אינם יכולים לתת בהן סימן בקשר שלהם לפי שאין דרך מי שהולך לקנות דבר מן השולחני בצרור הכסף שבידו שיהיה קושר אותו בקשר משונה שהרי קודם שיצא מביתו מנאם אם יספיקו לו אם לאו ולפי שעה עד מקום החנוני והשלחני אינו קושר אותו בקשר משונה אלא כמנהג העולם. עד כאן.

וזה לשון גליון תוספות: מצא בחנות. מיירי שמצא בענין שאין עשוי להמצא ולהכי אין חצרו של חנוני קונה ומכל מקום האובד מתיאש אף על פי שיש בו סימן וסבור שהגביהו רוב גוים. עד כאן.

גמרא: אמר רבי אלעזר אפילו צרורין ומונחין וכו'. פירש הראב"ד דדוקא נקט צרורין לפי שאין דרך השולחני להניח מעות צרורין על גבי השלחן אלא מותרים להתנאות בהן והילכך הרי הן שלו אבל מותרים הרי הן של שלחני. אבל חנוני אם מצאן צרורין ומונחין על גבי התיבה של חנוני הם דחנוני לא צריך למעות כל שעה כשולחני ותופס מעותיו צרורין עד שעת הצורך. אבל בחנות חוץ לתיבה מקום שהרבים מצויין שם הוא ואמרינן ביה כדאמרינן בשולחני דהנהו ודאי של אחר היו. עד כאן.

והקשה עליו הרשב"א דאינו מחוור דאם כן הכי הוה ליה למימר אמר רבי אלעזר אם צרורין אפילו מונחין על גבי השלחן אבל השתא משמע דאפילו אצרורין קאי. ועוד דאם כן מאי קא מקשה ואזיל תנן לפני השולחני הרי אלו שלו הא על גבי השולחן דשולחני דילמא הכי קאמר לפני השולחני הרי אלו שלו לעולם בין צרורין בין מותרין הא על גבי השולחן לא דמותרין הרי הן של שלחני. אלא צרורין לרבותא נקטיה ולא מבעיא מותרין

וטעמא משום דכיון דמחליפין על השולחן זה מניח וזה מניח ואין השולחני מניח שם מעותיו לא צרורין ולא מותרין אלא לפי שעה בשעת חליפין בלבד. עד כאן.
וזה לשון הראב"ד: אפילו צרורין ומונחין על גבי שולחן דכיון דצרורין הן לאו דשולחני נינהו דשולחני אינו מניח מעותיו בשלחנו צרורין והני ודאי דאחר נינהו ואי אמרת יטול ויכריז אימר בצרור שאין בו סימן אבל מכל מקום איכא לאקשויי ליהוי מנין סימן. אלא כיון דרוב בני אדם נכנסים שם אם הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל שפיר ואי לא מוקמי לה ברוב גוים. אי נמי מי ששכח אותם מימר אמר מכדי שולחני חזא כי אנחתינהו התם מאי טעמא לא מהדר לי דודאי איהו שקלינהו ודעתיה למגזלינהו ואי תבענא להו מיניה אמר אנא לא חזיתינהון ואינשי טובא אתו להכא אימר אינהו שקלי להו הילכך איאושי מיאש. עד כאן.
וכתוב בשטה וזה לשונו: ואיכא למידק משמע דגבי חנוני דקתני מצא בחנות לא הוי שלו אלא בקרקע לפני התיבה אבל על גבי התיבה דחנוני ומאי שנא חנוני משולחני. וכתב הראב"ד ז"ל דכיון דצרורין הן ודאי לאו דשולחני נינהו דשולחני צריך למעות כל שעה ואינו צורר מעותיה אבל חנוני לא צריך מעות כל שעה כשולחני ותופס מעותיו צבורין על תיבתו עד שעת הצורך. עד כאן. ואין זה מחוור בעיני דלדבריו אם מצאן מותרין בשולחני דשולחני ובחנוני שלו ומשנתנו מילתא פסיקא קתני בכל ענין וגם ר' אלעזר דנקט צרורין אפילו קאמר ולא לאפוקי מותרין. ונראה לי דלא שנא מותרין ולא שנא צרורין על גבי השולחן שלה לפי שכל אדם הבא אצל השולחני להחליף מעות מניח מעותיו על גבי השלחן תחלה. אבל בחנוני מי שרוצה לקנות פירות אינו מוציא מעותיו ומשימם על תיבתו עד אשר קנה ונתן לו חנוני פירותיו לפיכך סתם מעות הנמצאים על גבי תיבת החנוני דחנוני. כן נראה לי. עד כאן משיטה.
וזה לשון הרמ"ך ז"ל: מצא מעות בקרקע החנות הרי אלו של מוצאן. מצאן בין תיבה לחנוני הרי אלו של חנוני. ואם מצאן על תיבת החנוני שלפניו נראה לומר של חנוני הם דכיון דאורחא דלקוחות למיעל בחנותו של חנוני משום הכי אצטרכינן למימר דאפילו אם נמצאו בקרקע החנות הרי הן של מוצאן דמעלמא נפיל ואתיאש מרייהו ואיהו לא קא זכי בהו אף על גב דבחצר דיליה נינהו כיון דכרשות הרבים דמי שהכל נכנסים שם לקנות אבל על תיבת החנוני אין דרך העולם להניח שם מעות אלא דמי מה שקונה ממנה הילכך נראה שלחנוני יש לו להחזירן. אבל לפני השולחני אפילו על השלחן הרי אלו של מוצאן ואפילו אם היו צרורין דילמא איניש דעלמא אנתינהו עילוי פתורא ואשתלי ולא נסבינהו ובודאי אייאש דלא ידע היכא אנחינהו עד כאן.

אלא מהא ליכא למשמע מינה דעל השלחן נמי מיקרי לפני השולחני והרי הוא שלו. ואיכא למימר בענין אחר לפני השולחני הרי אלו שלו הא על השלחן נעשה כבין הכסא ולשולחני והרי אלו לשולחני הילכך ליכא למשמע מינה. הרא"ש ז"ל:

ובגליון כתוב וז"ל: אלא מהא ליכא למשמע מינה. ואין להקשות דנימא נעשה דקודם שנאמר נעשה נאמר דעל השלחן הוי בכלל לפני השולחני כדמסיק. עד כאן.

הכי גרסינן. מאי איריא דתני לפני השלחני ליתני כדקתני רישא מצא בחנות אלא לאו שמע מינה וכו' ופשוט הוא. הריטב"א ז"ל וכן גריס הראב"ד ז"ל וזה לשונו: מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני לפני השולחני ליתני כדקתני רישא מצא בחנות דשולחני מסתמא בחנות הוו יתבי עד כאן. וכן גריס הרשב"א ז"ל דכתב וזה לשונו: מהא דאמרינן ר' אלעזר מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני לפני השולחני ליתני כדקתני רישא מצא בחנות הרי אלו שלו שמעינן דמצא על גבי תיבת החנוני הרי אלו של חנוני. עד כאן.

דף כז.

לא שנו אלא בלוקח מן התגר משום הכי מותרין הרי אלו שלו ואם צרורין נוטל ומכריז ואינו מחזיר למוכר דכיון דתגר זבין מהכא ומזבין להכא המוכר הראשון שנפלו לו המעות והן מותרין מתייאש מהם אמר ילכו מיד ליד ולא אדע למי אתבעם ואין לי בהם סימן. ואי צרורים נוטל ומכריז שאינו מתייאש מהם יודע כי התגר ימכור אותם ומחשב בלבו אולי לא ראה אותם על כן לא החזירם לי ומי שימצא אותם לא ידע למי יחזירם ויכריז עליהם ויש לי בהן סימן. אבל בלוקח מבעל הבית חייב להחזיר בין צרורין בין מותרין דודאי שלו היו. אמר ליה וכי בעל הבית בעצמו דשן הלא שכר פועלים ואימר מינייהו נפול ואם צרורין הם יטול ויכריז הראב"ד ז"ל.

וכתב הרמב"ן ז"ל וזה לשונו: לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית וכו'. פירוש ותגר אף על פי שלקחו מבעל הבית הרי אלו של תגר דבעל הבית מייאש דמימר אמר איהו מזבין ליה לאחר ואותו אחר אין מחזיר לו ודאמרינן וכי בעל הבית בעצמו דשן הכי קאמר שמא שכר פועלים ומהן נפלו ונתייאשו לפי שאין בעל הבית יודע ממי הן וכל שכן בבעל הבית העשוי למכור פירותיו ולפיכך אוקימנא בדש בעבדיו כנענים דאלו עברים שיש להן קנין בלא בעלים הרי אלו שלו שמא מהן נפלו אבל כנענים שלו הוא דאיהו ודאי לא מייאש מימר אמר נקיטנא ליה בדינא. אי נמי הוא גופיה מהדר ליה דכל פירות דבעל הבית מעות הנמצאין בהן בעבדיו תולין אותן מסתמא. ודברי רבינו הגדול ז"ל כגון שדש בעבדיו ושפחותיו הכנענים מפני שידם כידו אבל לקחן בעל הבית

מן התגר אין חייב להחזיר אינן ברורים שנראה מדבריו דלא אתא אלא למעוטי בעל הבית מן התגר ואם כן מאי כנענים אלא שדעתו לומר והוא שדשן בעבדיו הכנענים אבל בעברים לא והוא הדין לבעל הבית הלוקח מן התגר והעד שאמר מפני שידן כידו. ובו בלשון כתבה ה"ר משה תלמידו הרי אלו שלו במה דברים אמורים לוקח מן התגר או מבעל הבית שלקחה מן התגר אבל אם בעל הבית דשן על ידי עבדיו ושפחותיו הכנענים הרי זה חייב להחזיר. וזהו לשון רבינו. עד כאן. וזה לשון הריטב"א: אמר ליה רב נחמן וכי בעל הבית בעצמו דשן. כלומר דדילמא מפועלים נפל וכיון דליכא סימן איאושי מייאש ואפילו אם מצאן אחד מפועלים בתוך הפירות קנאן אלא אם כן אין כאן אלא פועל אחד דמידע ידע דהוא דבעל הבית שהוא חייב להחזיר. תתרגם מתניתך כגון שדש בעבדיו ושפחותיו הכנענים פירוש שידם כידו וממונם שלו. עד כאן.

וכתב השר יהונתן וזה לשונו: אבל בלוקח מבעל הבית חייב להחזיר. ודוקא שידוע שדשן בעל הבית עם עבדיו הכנענים דאי נמי נפלו מעבדיו הוי של בעל הבית. אבל אם אינו ידוע שאפשר שדשו עמו ישראלים אחרים אינו חייב להחזיר דהא אינו יודע של מי היו והבעלים נמי נתייאשו שאינם יודעים באי זה מקום נפלו מהן ועוד דהוי דבר שאין בו סימן וכל שכן אם לקחן בעל הבית מן התגר. עד כאן.

כתוב בתוספות מכל מקום אינו יודע מאיזה בעל הבית קנה התגר וכו'. ואין להקשות ונשאל לתגר. דיש לומר דלא מהימן כדאמרינן לעיל בזמן שאין מקחו בידו אינו נאמן. גליון.

ואם תאמר לוקח מן התגר יחזיר לתגר דהא קנתה לו חצרו וכי מזבין איהו לא מתייאש דהא לא ידו לייאש. ונראה לי לפי שהתגר יודע שיש פעמים שימצאו מעות בפירות שהוא לוקח מכאן ומכאן ואין לו פנאי לבדוק ולפיכך הוא מתייאש בדעתו מעיקרא מכל מה שימצא בפירותיו. הרשב"א.

והר"ן כתב וזה לשונו: ואם תאמר אם כן תקנה לו חצרו לתגר ויתחייב בעל הבית להחזירן לו דתגר לא מייאש חדא דלא ידע ועוד דכיון דבעל הבית זבן לית ליה ליאושי.

ויש לומר דכל דבר דאין דרכו להמצא אין חצרו של אדם קונה לו וכמו שכתבנו למעלה בשם התוספות הילכך מעות מפוזרות שנמצאו בפירות לעולם הרי אלו שלו אלא בבעל הבית דלוקח מבעל הבית ושדשן הוא בעצמו או בעבדיו ושפחותיו הכנענים. עד כאן.

וכתוב בגליון תוספות דתגר עצמו היה חייב להחזיר דבאיסור אתא לידיה דבאותה שוה שלקחן ודאי לא מתייאש בעל הבית אי הוה ידו. עד כאן.

מתניתין: מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעין. פירש רש"י שאינה של הפקר דבידי אדם נעשית אף כל שיש לה תובעין לאפוקי היכא דידעינן ביה דמייאש. ולפי זה יאוש משמלה נפקא. ומיהו בירושלמי מפקי יאוש מאשר תאבד. לפיכך פירש יש לה תובעים שיש בה שוה פרוטה והכי איתא בתוספתא.

ולפי זה מאן דמפיק לה בגמרא מומצאתה פליג אמתניתין ולא מחוור. הר"ן. והראב"ד פירט דסתם שמלה אין אדם מתיאש ממנה פרט לאחר יאוש. עד כאן. והתוספות האריכו בזה במרובה (דף סו ע"א).

חמור דבור. כתוב בתוספות דלא חשיב אלא בהמות וכו'. והא דלא קאמר בבקר אליבא דבן בג בג גבי מעשר שני. יש לומר שהתוספות הוכיחו בעירובין ובשבועות דדוקא הבי"ת דבבקר אייתר ולא גופיה דקרא. גליון.

ואימא לגללים הוא דאתאי. פירוש שיעמידנה במקום שלא ילכו הגללים לאיבוד. הרא"ש ז"ל.

מדקתני להו תנא וכו'. והא דלא קאמר להדיא סימנים משמלה נפקא כדתנן וכו'. משום דלקמן איכא מאן דאמר דתנא תובעים נקט בעיקר וסימנים כדי נסבה ולא ילפינן להו משמלה משום הכי אמרינן השתא דאפילו להההוא סברא מדאסמכינהו תנא גבי שמלה ולא קתני להו גבי שה מכלל דקים ליה דסימנים לא נפקי משה. וכן פירש רש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל.

שמע מינה דשה לאו לסימנים הוא דאתא. ואין להקשות כיון דשור וחמור כתיב בקרא ברישא דהכי כתיב כי תראה שור אויבך או את שיו נדחים וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וגו' ואם כן נתחיל ברישא דקרא ונימא אי כתיב שורו הוה אמינא הני מילי בעדים דגופא ושה לגזותיו וחמור לסימני אוכף ואייתר שמלה לסימנים. ויש לומר נהי נמי דאי לא כתיב אלא שור לבד הוה אמינא דוקא לעדים דגופא דאית ליה תובעים לאפוקי נתייאש כדפירש תוספות לעיל מכל מקום כי כתיב שור ושמלה אז שמלה מגלי לי דשור אתי לגיזת זנבה דעדיף טפי למדרש שור לגיזת זנבו לגופיה מליתורי שמלה לסימנים לכך אי אפשר לדרוש סימנין משמלה. אבל לא היה קשה אם תמצא לומר כדפירשתי אם כן מאי קאמר מה שמלה שיש לה סימנים ויש לה תובעים כי זה נפקא לן משור כדפירשתי. דיש לומר דזה לא יקשה דהא אפילו לא כתיב שור הוה ילפינן משמלה לחודיה תובעים כי זה נפקא לן מן הראשון שנכתב לכך נקטיה. גליון.

אשר תאבד פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה. פירש רש"י ז"ל דנפקא לן מאשר תאבד דהוי יתירה שתהא קרויה אבידה. וכן פירש בתוספות. ויש שפירש דנפקא לן מדכתיב

אשר תאבד ממנה כלומר דהשתא אבודה ממנו פרט לשאין בו שוה פרוטה דלא חשיב ממון ולא חשיב שאבד ממנו כלום. והביאו ראיה לפירוש זה מדאמרינן בסמוך למאן דדריש אשר תאבד דרבי שמעון בן יהוצדק מנא ליה ומאי קושיא דהא דרשא דרבי שמעון דממנו נפקא אלא ודאי כדאמרן. ופרקיה דנפקא ליה מיתורא דממנה דתרווייהו משמע מי שאבודה ממנו לבדו ולא משאר בני אדם ומשמע נמי דבר שחשוב ממון להיות אבוד ממנו. ואית דגרסי דנפקא ליה מאשר כלומר דמיתורא דאשר שמעינן דמתאבד ממנו מדריש תרתי הא דהכא וההיא דרבי שמעון וכדאמרן. אבל רש"י פירש לקמן האי אשר תאבד מיבעי ליה לכדרבי יוחנן משום רבי שמעון וכו' דכיון דאיצטריך התם למכתב ממנו איצטריך למכתב אשר תאבד. וכולי לדרשא חדא אתא. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ פירש וזה לשונו: פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה דתאבד יתירה דהוה ליה למימר אשר תמצא. עד כאן.

פרט לאבדה שאין בה שוה פרוטה. נראה לי דאיצטריך משום פרוטה שהוזלה ואחר כך הוקרה וכן הוקרה ולבסוף הוזלה דלכולי עלמא אינו צריך להחזיר. ואי נמי להוקרה והוזלה ולבסוף הוקרה למאן דדריש מומצאת ואי נמי לחייב בחזרה בכי הא למאן דדריש מאשר תאבד אף על גב דהוזלה בנתיים קודם שמצאה וכדי שלא תאמר דכיון דהוזלה נפקא לה מתורת ממון ולא יהא המוצא מעתה חייב בחזרה ואפילו הוקרה לבסוף קודם מציאה. הרשב"א.

רבי יהודה אומר ומצאתה פרט למציאה שאין בה שוה פרוטה. כלומר עד שיהא בה שיעור ממון וכו'. וקשיא לי אדרבה מדכתב רחמנא ומצאתה אי נמי מדכתיב אשר תאבד אית לן למימר שבא לרבות אבידות הרבה ומציאות הרבה ואפילו פחות משוה פרוטה. ויש לומר דהא ליתא דאם כן לשתוק קרא דהא מדכתב רחמנא לכל אבדת אחיך הוה מרבינן אפילו פחות משוה פרוטה. אי נמי דכיון דקראי יתירי נינהו סברא הוא למדרשינהו למעוטי דלא לימא רחמנא דליטרח משום אבדה שאין בה חסרון כיס ולא חשיבא ממון.

משמעות דורשים איכא בינייהו. כלומר דליכא מידי בינייהו בעיקר הדין אלא דמר מידריש ליה שפיר טפי מהאי קרא ומר מידריש ליה שפיר מאידך ודכולי עלמא תרווייהו קראי יתירי נינהו ולדדשא אתו וכדפריש ואזיל. הריטב"א ז"ל.

האי ומצאתה מאי עביד כדרבנאי וכו'. לא הוה מצי לשנויי כדלקמן אליבא דרבא דאם כן לא הוה בינייהו מידי אפילו משמעות דורשים לא הוה בינייהו. גליון.

נראה דגרסינן ואידך דרבנאי מנא ליה נפקא ליה מומצאתה. ואידך וא"ו לא דריש. ואידך דרבי יוחנן מנא ליה נפקא ליה ממנו. ואידך ממנו לא דריש. הריצב"ש. דרבנאי מנא ליה נפקא ליה מומצאתה. הכא דריש רבי יהודה וא"ו וכן במנחות סוף התכלת גבי ומחציתה ובפרק קמא דסנהדרין גבי ושופטיך. ותימה דבריש ערכין ובריש תמורה לא דריש ר' יהודה וא"ו דאם המר ימיר. וכן סוף פרק טרף בקלפי לא דריש וא"ו דואש ושמא הנהו אורחיה דקרא טפי. אף על גב דשאר תנאים דהתם דרשי להו. תוספות שאנץ.

רבא אמר פרוטה שהוקרה והוזלה איכא בינייהו וכו'. עד משעת אבדה ועד שעת מציאה. פירוש מאן דאמר אשר תאבד סבר דיו שתהא בשעת מציאה כשעת אבידה שיהא בשתיהן שוה פרוטה. ומר סבר דלהכי כתב רחמנא ומצאתה בוא"ו לומר שלא תוזל בין אבדה ומציאה. ואם תאמר ולפום הא דרבא מנא להו להנהו תנאי ההיא דרבנאי ודרבי שמעון בן יהוצדק ויש לומר דאיכא לשנויי כדלעיל ולא אתא רבא אלא לומר דבעיקר דינא פליגי אי דרשינן וא"ו דומצאתה לענין שהוזלה בינתיים אם לאו. והשתא לפום מאי דפרישנא במתניתין דכי קתני מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעין אף כל וכו' דתובעים היינו שוה פרוטה נראה דתנא דמתניתין דעת שלישי ומשמלה נפקא ליה ואשר תאבד ומצאתה כוליה דרבנאי ודרבי שמעון בן יהוצדק והיינו דאתי למימר קמן דלתנא דמתניתין תובעים אצטריכא ליה למילף משמלה וסימנים כדי נסבה דאלו אית ליה לתנא דמתניתין סברא דהני תנאי אדרבה תובעים כדי נסבה וסימנין אצטריכא ליה אלא ודאי כדאמרן. עוד יש לפרש דתנא דדריש לה משמלה לאו משמלה בלחוד אלא מדכתב רחמנא נמי אשר תאבד ומצאתה דלא תימא רבתה תורה אבידה ומציאה שאין בה שוה פרוטה כתב רחמנא שמלה לומר דאשר תאבד ומצאתה דרשינן ליה למעט. והוא הדין דמשמלה לחודיה לא נפקא דאמינא דשמלה לדרשא אחריתי אתאי או לסימנים או למילתא אחריתי אבל השתא דכתיבי תרווייהו אית לן למדרש על כרחך דאתא למעוטי אבידה שאין בה שוה פרוטה שאינה דומה לסתם שמלה. הריטב"א.

איבעיא להו סימנין דאורייתא וכו'. פירוש סימנין שאינן מובהקין שמחזירים בהם אבידה קא מיבעיא ליה דאלו סימנין מובהקים כנקב יש בצר אות פלוני פשיטא דהרי הן כעדים. ואם תאמר אם כן לוקי שה דאבידה לסימנין מובהקין. לא היא דקרא למה לי פשיטא דהרי הן כעדים. ואם תאמר היכי מספקא לן סימנין אי דאורייתא אי דרבנן על כרחך מדאורייתא דאי מדרבנן אם כן מדאורייתא כל אבידה אפילו יש בה סימן הרי היא כאין בה סימן דאמרינן דהרי היא שלו לפי שבעלים מתייאשין ואין סומכין לומר שמא

ימצאו עדים עליה ואם כן היאך מחזירין אבידה מן התורה לעולם. יש לומר דכל שיש בה סימן מכריזין עליה שמא יש לו לבעלים סימן מובהק ולא מייאש. אי נמי יש לומר דנהי דבאין בה סימן אין הבעלים סומכים שימצאו עדים עליה ומייאשי התם היינו טעמא לפי שאין הבעלים יכולין לחזר אחר עדים לומר כזו ראיתם בתוך שלי בואו והעידו עליה אבל כל שיש בה סימן בעלים לא מייאשי מימר אמרי אחזר אחר עדים ואצייר להם כלי שאבדתי בסימניו העידו עליו בטביעות עין ולפיכך המוצא חייב להכריז כדי להחזיר לבעלים בעדים. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: הקשו בתוספות וכיון דסימנין לאו דאורייתא היכי מהדרינן מדאורייתא אפילו בעדים נימא דכיון דלית ליה סימנים איאושי מייאש דהא לרבנן כל שאין בו סימנין לא מהדרי בעדים דאיאושי אייאש. ויש לומר דבשלמא כי ליכא סימנים כלל מייאש מינה דלא משכח עדים שיכירוה אבל כי איכא סימנים סבר שיכירוה שכניו בטביעות עינא על ידי הסימנים. ויש אומרים דהא דמהדרינן בעדים כגון שראו העדים האבידה מאליהם בידו והכירוה שהיא אותה שמלה שהיתה קודם לכן בחזקת שלו ולמכירה לא חיישינן. אבל לא ראוה בידו מאליהם אין לו להוציאה לפניהם שיכירוה שהיא שלו ויכול למימר כדו לא מפיקנא ליה דחיישינן דילמא אתו לאיערומי שיראו אותה כדי שיראו בה סימן מובהק ויאמרו אותו סימן לאיניש דעלמא. ודעת מורנו בשם רבו דהני מילי כשאין הלה בא בברי ואינו נותן סימנין אבל אם הוא נותן סימנין דרבנן ודאי מפקינן לעדים דלחזיוהו לא חיישינן להכי. עד כאן. וזה לשון הרמב"ן. קשיא לי היכי אפשר לומר דמדאורייתא לא מהדרינן בסימנין אם כן כל אבידה תהא מותרת למוצאה וכו'. ואיכא למימר דאבידה שיש בה סימנים אסורה מן התורה שמא יש לבעלים בו סימן מובהק ובסימן מובהק מדאורייתא ודאי מהדרינן כדמהדרינן ביה גיטא. והא דאקשינן ממתניתין דקתני מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין משום דהכי קתני מה שמלה מיוחדת שמחזירין אותה בסימנין אף כל וכו' דליכא למימר שיש לה סימנין חייב להכריז לאהדורי בעדים קאמר ולאפוקי שאין לו סימנין שאינו חייב להכריז דהא מתובעים נפקא שכל שאין לה סימנים יאוש בעלים היא ואין לה תובעים. ועוד יש לתרץ דבדבר שאין בו סימן מיאש דסבר לא אתו עדים שאינו יכול לחזור אחריהם ולומר להם ראיתם חפץ פלוני וכו' והוי יודע דהא דאקשינן חמור בסימני אוכף הוה ליה לתרוצי בסימן מובהק דהא קרא לאו לסימנים בלחוד איצטריך אלא ניחא ליה בתירוצא רויחא דהיינו עדים וסימן מובהק בכללו. ומיהו אי כתיב קרא מיותר לסימנים כגון דנימא שה או שלמה דכתב רחמנא למה לי שמע מינה לסימנים בכל סימנים מהדרינן דאלו לסימן

מובהק לא איצטריך קרא. עד כאן.
והריטב"א כתב וזה לשונו: והא דפרכינן בסמוך ממאי דדרשינן לעיל חמור בסימני אוכף בדין הוא דמצית לשנויי דהתם בסימנים מובהקים אלא דלרוחא דמילתא משנינן עדי אוכף. ועוד דסתם סימנים סימנים בינונים במשמע. עד כאן.

דף כז:

לאהדורי גט אשה בסימנים. בריש קידושין ובפרק נערה אמרינן דלא ילפינן ממונא מאיסורא אם כן אפילו אי סימנין דאורייתא היכי ילפינן ממונא מאיסורא. גליון תוספות.
תא שמע אף שמלה בכלל היתה וכו'. ואם תאמר ולפירוש ר"ת מאי קושיא והא לא אתאי שמלה אלא לענין יאוש שהשמלה על ידי הסימנים יש לה תובעים ולא מיאש מינה. ויש לומר דאפילו הכי מדלא קתני מה השמלה מיוחדת שעל ידי הסימנים יש לה תובעים וקתני שיש לה סימנים ויש לה תובעים מכלל דתרווייהו נפקי משמלה. ומהדרינן דתנא תובעים עיקר וסימנין כדי נסבה ולאו כדי ממש דהא לפירוש ר"ת צריך למתניה כי הם הגורמים שיש לה תובעים אלא לומר שלא למדו ממנו סימנים דאורייתא אלא להיות סניפין לתובעים דלא לייאש מיניה ומשום דמדרבנן סמכינן על סימנים מיהת קתני תנא יש ויש ואסמכתא דרבנן בעלמא הוא כן פירשו בתוספות לדעת ר"ת. הריטב"א.
וזה לשון תלמיד הר"פ: וסימנים כדי נסבה. פירוש דרש דשמלה לגבי סימנים אינו אלא אסמכתא בעלמא והא דנקט יש לה סימנים דמשמע דעל ידי סימנים מחזירין לאו מדרשא דשמלה אלא מדרבנן ואסמכוה אקרא כך נראה למורי הר"פ שיחיה ז"ל. עד כאן.
תא שמע חמור בסימני אוכף. כתוב בתוספות ברייתא היא ודלא כרש"י דפירש דהיינו מה דאמרינן לעיל דבהדיא גורס לעיל בעדי אוכף כדברי רבא ואין להקשות דנימא דהוא מדרבנן. דאם כן הוה ליה למיתני בברייתא מחזירין חמור בסימני אוכף אלא מדקאמר האי לישנא שמע מינה דאקרא קאי. גליון.
תני בעדי אוכף. כלומר דהא דנקטינן בסימני אוכף משום דרבנן אוקמוה בסימנים דאלו מדאורייתא לית לן למימר אלא עדי אוכף. מאי לאו בסימנים קשיא לי היאך אפשר לומר כן דהא בהדיא תנן והרמאי אף על פי שנתן סימניה לא יחזיר שנאמר עד דרוש אחיך אותה דרשהו אם רמאי הוא כלומר דרשהו בעדים ולא תסמוך על סימנים. ויש לומר דמתניתין מיירי בתקנתא דתקון רבנן למי שהוחזק רמאי דכיון דאמר רחמנא דרשהו אמרו רבנן שידרשהו בעדים. אבל הכתוב אינו מדבר מן התורה אלא בכל אדם ובסימנים לומר דלא נחזיר אבידה עד שנדרוש שאינו בא עכשו ברמאות ולעולם אימא

לן שהדרישה מן התורה בסימנים אלא דרבנן אחמור על הרמאי הידוע שלא נחזיר לו אלא בעדים ומהדרינן דלעולם קרא בעדים משתעי שלכל אדם לא ניתן אלא בעדים וחכמים הקילו ליתן לו בסימנים והרמאי המוחזק אוקמוה אדאורייתא בעדים כן נראה לי. הריטב"א ז"ל.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות ואם תאמר דבמתניתין דריש מהאי קרא דלא יחזיר וכו'. ואין לתרץ דהכי קאמר דרשהו ואם רמאי הוא אל תחזיר לו בעדים דאפילו לרמאי מחזירין בעדים. אי נמי יש לומר היינו ועוד יש לומר שבתוספות והכי פירושו מאי לאו בסימנים כלומר אם נותן סימנים אז דרשהו אם הוא רמאי אל תחזיר לו ואם לאו תחזיר לו בסימנים. ומשני לא בעדים והכי פירושו דרשהו בעדים אם הוא רמאי פירוש אם יביא עדים שהוא שלו אז אינו רמאי ואם לאו אל תחזיר לו כי שמא הוא רמאי אפילו נותן סימן. ובזה תתיישב מתניתין דלקמן אפילו לפי התירוץ שבכאן. אי נמי יש לומר לפי התירוץ דקאמר לא בעדים אז הפירוש ממתניתין דלקמן הכי והרמאי אפילו אמר סימן לא יטול שנאמר עד דרוש וגו' וכיון דמדאורייתא בעי דרישה בעדים וסימנים לא מהני אז בודאי רמאי אוקמוה אדאורייתא. עד כאן.

כתוב בתוספות אבל הכא משמע ליה שהיא דרשה גמורה וכו'. פירוש שנותן טעם לדבר וכי תעלה עד דעתך שיתנהו וכו' הרא"ש.

והר"ן הקשה גם כן דאמאי לא אייתי ראיה ממתניתין דקתני והרמאי אף על פי שאומר סימניה לא יתן לו שנאמר עד דרוש אחיך אותו וכו'. דאלמא לסתם בני אדם דלאו רמאי נינהו מהדרינן בסימנים ומדאורייתא דהא קרא קאמר. ותירץ דמצי דחי ליה דלעולם מדאורייתא דרישה בעדים בעינן ותנא הכי קאמר אמר את האבידה ולא אמר את הסימנים לא יחזיר הא אמר סימניה יחזיר ומדרבנן והרמאי אף על פי שאמר סימניה לא יתן דרחמנא אמר עד דרוש אחיך אותו והיינו בעדים וכיון דמדאורייתא לא מהדרינן לשום אדם אלא בעדים גבי רמאי מוקמינן ליה אדיניה דלא ליהדר ליה בסימנים אלא בעדים. עד כאן.

לא בעדים. פירש הקונטרס דאם רמאי הוא לא מהדרינן ליה בסימנים אלא בעדים עד שיביא עדים. ומורי הרב פירש דהכי פירושו לא בעדים דאם רמאי הוא אפילו בעדים לא מהדרינן ליה. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הרשב"א והר"ן: לא בעדים. פירוש רש"י עד שיביא עדים שהיא שלו. ואיכא למידק אם כן קרא למאי איצטריך אי לאשמועינן דמחזירין בעדים פשיטא. ואי לאשמועינן דאפילו בסימנים לא ליהדר לשתוק קרא מיניה ואנא ידענא דמנא תיתי. ויש

לומר דסברא הוא דנהדר בסימנים דלאו לאפוקי ממונא מימר ומיתב למד הוא להכי איצטריך קרא דלא נהדר אלא בעדים. ור"ח פירש בעדים שיביא ראיה שהוא צורבא מרבנן ונחזיר לו בטביעות עינא. עד כאן.
ובגליון תוספות כתוב לא בעדים. והשתא על כרחך אסמכתא הוא דלעדים לא צריך קרא דשמעינן ליה מקרא אחרינא. עד כאן.
והרמב"ן פירש וזה לשונו: ולי נראה מאי עדים שהיא שלו כגון עדי אריגה סלקא דעתך לא יחזיר אלא בעדי נפילה שמא מכרו לאחר וממנו נפל עד כאן.
וזה לשון הראב"ד: למאי נפקא מינה לאהדורי גט אשה בסימנים. פירוש בסימן שאינו מובהק אבל בסימן מובהק מיהא מהדרינן ולא ידענא מהי תיתי אי סימנין דרבנן נינהו. ואיכא למימר מעד דרוש אחיך אותו נפקא דדרשינן עד שתדרוש את אחיך אם רמאי הוא אם אינו רמאי ואפילו תימא דרישה זו בעדים הני מילי לספק רמאי שמצריכין אותו להביא עדים על אבידה זו שהיא שלו אבל לאדם שהוא ידוע שאינו רמאי לא צריך מכלל דבסימנין מהדרינן. והשתא מספקא לן הנך סימנין אי סימן מובהק הוא או לא דאי סימן מובהק הוא ורבנן הוא דעביד תקנתא לאהדורי אבידתא בסימן שאינו מובהק אבל גט לא ואי סימן שאינו מובהק הוא אפילו גט אשה נמי דהא דאורייתא הוא. ואכתי לא מחוור כלל. אלא אי סימנין דרבנן עבוד רבנן תקנתא נמי אפילו בגט איבוד וחילוף לא שכיח ובמיתת האיש נמי משום עגונא דייקא ומנסבא ותקינו דליהדר בסימן מובהק ואבידה אפילו בשאינו מובהק. עד כאן.
כתוב בספר המאור מאי לאו בסימנים לא בעדים. וקשיא לי לפירוש ה"ר שלמה וכו' עד ודאי בעדים מהדרינן. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אין קושיא בזה כי לא הוצרך ללמד שיחזיר לו בעדים אלא שלא יחזיר לו אלא בעדים כי היא הדרישה הגמורה ודרשת וחקרת וזה אינו יוצא משמלה כלל.
והגירסא שכתב מטביעות עינא לצורבא מרבנן רמאה הוא והיה לו לומר עד שתדרוש אחיך אם תלמיד חכם הוא אם לאו ואבוה דרב פפא דאמרי ליה אייתי סהדי דלאו רמאה הוא ולא אמרי ליה אייתי סהדי דצורבא מרבנן הוא והאי נמי דמי להההוא אלא דההוא בסימנים אהדרה אי מדאורייתא אי מדרבנן. ואי איתא לפרושי הכי הוא דמפרשינן מאי לאו בסימנים ואפילו בשאינו מובהק דקרא לא מפליג בהו. לא בעדים שלא יהא רמאי ואז נחזיר לו בכל סימן אבל בסתם אין מחזירין לו אלא בסימן מובהק וכל שכן לרמאי והיינו דאבוה דרב פפא.
והגירסא שכתב שהיא במיעוט הספרים אינה כמו שכתובה בספר המאור אלא משום

דאיכא למימר כדשנינן ולא הדרוה נמי לצורבא מרבנן בטביעות עינא כלומר דכי מייתי ראיה דצורבא מרבנן הוא מהדרינן ליה בטביעות עינא. ע"כ.

או שמצאו בין כליו. פירוש בביתו בין כליו ואף על פי שהרבים מצויין שם ואם היה נמצא בקרקע חיישינן ליוסף בן שמעון אחר אבל בין כליו אין לחוש ולא שייך כאן למיחש לשאלה שאין הגט קשור בכלים ואף אם השאיל הכלים לאחר איך יבא הגט ממקום אחר לכאן כיון שאינו קשור בכלים. הרא"ש.

הכי גרסינן בכל הספרים חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן ואיכא למידק אמאי לא אקשי ליה ממתניתין דמצא פירות בכלי דהא כלי מושלי אינשי ואפילו הכי קתני דמחזירין הפירות אגב הכלי דאלמא לא חיישינן לשאלה.

ויש לומר דדילמא לענין ממון תקנו דלא נחוש לשאלה ולפיכך מקשה מחמור בסימני אוכף דאורייתא דדרשינן מריבויא דחמור. ואיכא מאן דגריס חמור בעדי אוכף היכי מהדרינן והם אומרים דלעולם למי שנותן סימנין אין חוששין לא לשאלה ולא למכירה שאם השאילו או מכרו מנין הוא יודע שנאבד ולא אמרו כאן דחוששין אלא למי שהוא רואה החפץ ביד המוצא דומיא דאין מעידין על סימנין שבגופו ובכליה ועל כן הקשה מעדי אוכף דהא כשהוא רואה את האוכף אף על פי שהוא מביא עדים שהוא שלו יש לחוש שמא השאילו לאחר וחמורו של שואל הוא ולא שלו וכן הא דתניא בגט מצאו קשור דפריך ניחוש לשאלה משום דלאו בסימנים מהדרינן אלא בעדי כליו. והשתא ניחא דלא אקשינן ממתניתין דמצא פירות בכלי דבכל כי הא ליכא מאן דחייש לשאלה כדלא חיישינן לכולהו אבידות דעלמא וזה נכון. אלא שבכל הספרים גרסי סימני אוכף ואלא מיהו לכולי עלמא באבידות דעלמא לא חיישינן כי מהדרינן להו בסימנים דגופייהו דאפילו תמצא לומר דהשאילו הא דידיה קא מהדרינן ליה ואי לשואל לא חיישינן דשואל לפי שעה לא ידע סימנין דידה ולשמא השאילו חששו לשמא שאלו לא חששו. ועוד דמשאיל אפשר דידע דאותו כלי שהשאיל נאבד לפי שהוא תובע כליו מן השואל ואפשר דאמר לו שואל דנאבדו לפיכך גבי חמור בסימני אוכף חיישינן שמא המשאיל נותן סימני אוכף ויטול אף החמור שאינו שלו אבל שואל לאחר שהחזירו מנין הוא יודע שאותו כלי ששאל נאבד ויאמר כלי פלוני הוא ויתן סימניו והוא הטעם למוכר אם מכרו מנין הוא יודע שנאבד. ולפיכך בכל אבידות דעלמא אין לחוש כלל ואפילו למאן דחייש לשאלה. הרשב"א והר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: אי חיישינן לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן. פירוש והוא הדין לעדי אוכף אלא דהשתא סבירא לן סימנים דאורייתא ומשום הכי אקשינן

סימנים. ואיכא דקשיא ליה ליקשי ממתניתין דקתני בהדיא פירות בכלי וכו'. ואיכא למימר מדרבנן היא ומדרבנן לא חיישינן לשאלה אבל בדאורייתא חיישינן. והוי יודע דהני מילי ממשאיל לשואל דחיישינן דילמא ידע להו לסימנין אבל לשואל לא חיישינן דאי לא תימא הכי אבדתא היכי מהדרינן כלומר ניחוש שמא שלו וידע סימניה אלא ודאי לשואל לא חיישינן שאם שאלו לשעה לא כיון לה סימניו אבל למשאיל שהשאיל לו חיישינן ולפיכך קשיא להו בגמרא חמור בסימני אוכף או בעידי אוכף. ומיהו תמיה לי ליחוש למכירה שמא מכרו וידע סימניו והיכי מהדרינן לעולם אבידה בסימנין. ואיכא למימר דכיון דשלו היתה בחזקתו עומדת ואין אתה רשאי להוציאה מרשותו משום חשש בעלמא דאי לא תימא הכי לעולם לא יחזיר אלא בעדי נפילה.

ויש אומרים לעולם למי שנותן סימניה וכו'. נראה לי דהיינו טעמא דלא חיישינן לשמא שאלו ולא למכירה משום שאם שאלו מנין הוא יודע שאבד מן המשאיל וכן המוכר וכו' לפיכך אין חוששין לא לשואל ולא למוכר. ואף על פי שאין מחזירין באומר האבידה משום דחיישינן שמא הוא אבד את שלו וזו של אחר היא אבל משאיל חיישינן לעולם שאם אבדו השואל המשאיל הוא יודע שהרי הוא חייב להחזירו לו וכשאבד ממנו טוען ואומר לו שאבד ממנה וחייב נמי לישבע שאבד ואינה ברשותה ומשום האי טעמא חיישינן למשאיל ומשנתנו דלא חיישינן לשאלה מדרבנן היא כדכתיבנא כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ואם תאמר כל אבידה שבעולם לא נחזיר וניחוש למכירה או למתנה. ויש לומר דמכירה או מתנה מילתא אחריתי היא ולא מפקינן ממונא מחזקתיה כיון דהוי מידי דלא קאי למכירה ואין זה עשוי למכור את כליו. ועוד דמנא ידע המוכר שאבד הלוקח החפץ ההוא דבשלמא בשאלה איכא למיחש שהשאיל כליו לחברו ואבדו מן השואל והשואל נשבע לו ושלם לו דמיהן ולפיכך כששומע המשאיל את המכריז רגלים לדבר לחוש שהן כליו שאבדו בבית השואל אבל במכר ומתנה ליכא למימר הכי. עד כאן.

ובגליון תוספות כתוב אין להקשות אי חיישינן לשאלה אם כן היכי מהדרינן אפילו בסימן מובהק ניחוש לשאלה. דאין לחשדו אם היה רוצה היה כופר לו כשהשאילו אבל חמור בסימני אוכף פריך שפיר היכי מהדרינן דהשואל לא האמין כלום למשאיל ולא ביד המשאיל כלים משלו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ואי חיישינן לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן ניחוש שמא השאיל אוכפו לחברו ואבד החמור והאוכף וזה בעל האוכף יודע סימני אוכפו

ונוטל החמור שאומר שהכל שלו. ולשאר אבידות ליכא למיחש שמא שאל אותה ויודע סימניה דבאקראי בעלמא לא ידע איניש סימניה. עד כאן.

אוכף לא משאלי אינשי. כי פעמים שתהיה בהמת בעל האוכף דזה ובהמת השואל שמנה וכשנותנים עליה זה האוכף מתפתח וכשמחזירו על בהמת המשאיל מסקבה פירוש עושה בה חבורה כדגרסינן במשקין סקבא דשתא רגלא. ר"ח ז"ל.

מצאו קשור בכיס ובארנקי. תימה דמכאן היה יכול לדקדק דסימנים דאורייתא דמהכא דייק לה בפרק בתרא דיבמות. ויש לומר דבמסקנא דיבמות מייתו תנאים אחרים ומסיק דכולהו סבירי להו סימנים דרבנן. איכא לפרושי דהך ברייתא נמי הכי סברה וכגון שיש עדים שהכיס והטבעות שלו או שמצאם הוא עצמו ומכיר הכיס והטבעת שהיא שלו דעם הארץ יש לו טביעת עין אלא דלא מהימנינן ליה וכגון שהוא עצמו מצאו נאמן מגו דאי בעי אמר לא אבדתי. ומעיקרא שהיה רוצה לדקדק סימנים דאורייתא משום דפשט הברייתא משמע דאיירי כגון שמצאו אחר ומהדרינן ליה על ידי סימן זה. תוספות שאנ"ץ.

אלא הא דתנן מצאו קשור וכו'. ניחוש לשאלה. פירש רש"י שמא השאיל כיסו לאחר והוא קשרו בו פירוש שמא השאיל כיסר לאחר ושכח אבל אם השליח אמר ברי לי שלא השאלתי לשום אדם אחר כיסי שנתתי בו הגט למאי ניחוש. ומורנו אומר דהכא אפילו באומר השליח ברי לי שלא השאלתיו ואלו מצאו הוא בעצמו ואומר שהוא שלו ושלא השאילו אין הכי נמי דנוטלו ומגרש בו אבל הכא במאי עסקינן בשמצאו השליח ביד אחרים שמצאוהו בדרך ונותן סימני הכיס ואנן לית לן לאהדורי על פיו בעדותו שאומר שיודע שלא השאיל כיסו כיון שהגט בידו כיס וארנקי וטבעת לא מושלי אינשי פירוש ומצאו בין כליו דקתני מיירי בכלים שאינם עשויין להשאיל. הריטב"א ז"ל.

או שמצאו בין כליו. פירוש בביתו בין כליו. ואף על פי שרבים מצויין שם שאם היה נמצא בקרקע היינו חוששין ליוסף בן שמעון אחר אבל בין כליו אין לחוש. ולא שייך כאן גבי כלים למיחש לשאלה דבקשור בכיס ובארנקי ובטבעת הוא דצריך ליתן טעם דאי חיישינן לשאלה הוה חיישינן דילמא השאילם לאדם אחר שקשר בהם את הגט ושכחו והחזירם לו עם הגט הקשור בו אבל בין כליו היו אינו קשור בהם אפילו השאילם לאדם אחר והחזירם לו מה בכך. ובפרק בתרא דיבמות דחק בקונטרס לתרץ וחילק בין בגדים לשאר כלים משום דחיישינן לשאלה גבי מלבושים דקתני אף על פי שיש בו סימנים בגופו ובכליו. ואם תאמר ולעיל גבי פירות בכלי וגבי מצא דבר שיש בו סימן בצד דבר שאין בו סימן ניחוש לשאלה.

ונראה דלגבי ממון עבוד רבנן תקנתא ולא חיישינן כי היכי דעבד תקנתא בסימנין. תוספות שאנ"ץ.

מהא דאמרינן כיס וארנקי וטבעת לא מושלי אינשי שמעינן דמעידים עליהם ואפילו למאן דאמר סימנין לאו דאורייתא דהא מהדרינן ניטא עלייהו ולא חיישינן לשאלה כלל בכל כי הא וסמכינן עלייהו לאהדורי גט אשה והוא הדין לעידי מיתה. הרשב"א.

והכא בשומא מצויה בבן גילו קמיפלגי וכו'. בן גילו שנולדו שניהם ביום ובשעה אחת. ואני תמה על שאר ענינים הנולדים עם האדם כגון רגלו עקומה ויתר בידיו וברגליו שש ושש וכמה חידושין שנולדים עם האדם אם הם מצויין בבן גילו אם לא ומה הפרש בין השומא לשאר חידושיו ולמה דברו על השומא יותר מכולן או שמא דברו עליה והוא הדין לכולם. אבל כשהעמידו חלוקתן בשומא סימן מובהק או לא ודאי אפשר דשומא היתה דוקא אבל יתרת אז שאר חידושין שאינו מצוי באדם סימן מובהק הם וכן בסימנים עשויין להשתנות לאחר מיתה דוקא שומא שאינה שינוי אלא בעור האדם אבל שאר חידושין שהן מן העצמות ומן עובי הבשר כגון בעל חטוטרת וראשו שקוע ושקפם וכיוצא בהם ודאי אינם עשויין להשתנות. הראב"ד.

וכי אדם עושה טובה וכו'. פירוש דניחוש שמא יבאו בעליו ויתנו סימן מובהק או יביאו עדים. ואם תאמר והא אי לא מהדרינן בסימנין הוה ליה כמו ודאי אבידה שאין בה סימנין לדידן והא איאש ולא אמרינן דסמוך אמובהק אי נמי אעדים ואם כן עתה שמחזירין בסימן החזקת טובת הנאה דמוצא הוא שהיתה ראויה מן התורה להיות שלו. ועוד קשה אי סימנים לאו דאורייתא מאי האי דקאמר עד דרוש אחיך אמרינן בעדים ודאי כיון דלא מהדרינן בסימנים איאש ולא סמיך אעדים מידי דהוה דבר שאין בו סימן. ויש לומר דדבר שיש בו סימן מצוי שיהיה בו סימן מובהק או עדים שיזכרו על ידי הסימן ויעידו בטביעות עינא דאף על גב דאמרינן דלא מהדרינן בטביעות עינא אלא לצורבא מרבנן הני מילי לדידיה אבל עדים אפשר דמהני בטביעות עינא דלא אמרי בדדמו ואפילו הם עמי הארץ מה שאין כן בבעלים עצמם ולא אפילו בעד אחד כההיא דרבה בר בר חנא וזה דוחק. ואפשר דאפילו עדים לא מהימני אלא בסימן מובהק אי סימנים לאו דאורייתא אלא דעדים אפילו ראוה וראו סימן מובהק דידיה ונזכרו ממנו על ידי ראייתו מהימני מה שאין כן בבעלים אבל כשאין בו סימן לא שכיח סימן מובהק ולא עדים דהא בהא תליא. והשתא אתי שפיר דכי לית בה סימן מייאש ולא יבטח בעדים ולא בסימן מובהק אבל בשיש בו סימן אולי יש לו סימן מובהק או העדים יחקור ועל ידי הסימן יזכרו מהחפץ גם מסימן מובהק דידיה גם על ידי ראייתו ולהכי לא מיאש וטובת הנאה של בעלים היא.

אי נמי יש לומר דהכי קאמר דאף על גב דאי לא מהדרי בסימן אפשר דאמרינן דמיאש והרי היא של מוצאה ודקאמר רחמנא דרוש את אחיך היינו כשראוהו הבעלים מרחוק בשעה שמצאה ולא נתיאשו שהיו להם עדים או סימן מובהק דלא דמי לכשאינו יודע המוצאה דכיון דהמוצאה אין לו להכריז לא לחוש שמא לבעליו יש סימן או עדים דלא שכיח אף הבעלים מתיאשים אפילו יש להם עדים או סימן מובהק והא בהא תליא הילכך אפילו יתנם אם לא שראהו כשמוצאה מתיאש ולא יחזירוה לו אפילו בעדים ובסימן מובהק דהא בהא תליא והוי של מוצאה מכל מקום עכשיו שאמרו חכמים שיחזירהו בסימן הרי נתחדש לנו במקרה שאינו מתיאש ונמצא שאם נותנה עתה למי שאינו שלו שגוזל את הבעלים שהרי ברשותם היא בכל מקום שהיא. וראשון נראה לי עיקר. שטה.

אלא ניחא ליה לבעל האבידה דליהדרוה בסימנים. פירוש אף לבעל אבידה נמי ניחא ליה כמו למוצא דניהדרוה בסימנים דודאי אף ניחותא דמוצא אבידה בעינן כי איך נוציאנה מרשותו שלא ברצונו אם הדין נותן שתהא שלו כי אין לבעלים סימן מובהק ולא עדים. מרבי. הריטב"א.

הא דאמרינן ניחא ליה לבעל אבדה דניהדרו ליה בסימנים דכי אתו כולי עלמא לא ידעי מיהב סימן דידה ואתי איהו ויהיב סימן מובהק יהבו ליה ניהליה. תמיה לי טובא חדא דאי משום דאיהו ידע סימן מובהק דידה אמאי ניחא ליה דליהדרוה בסימן שאינו מובהק אדרבה ניחא ליה טפי דלא נהדרוה אלא בסימן מובהק דכולי עלמא לא ידעי ליה ואיהו ידע ליה. ועוד מאי קא יהיב טעמא לניחותא דבעל אבידה משום דכי אתו כולי עלמא לא יהבי סימן מובהק ואיהו יהיב ושקיל דאטו משום דאחריני לא ידעי סימן מובהק דידה ניחא ליה דליהדרוה בסימן שאינו מובהק. ויש לומר דהאי סימן מובהק לאו סימן מובהק ממש קאמר אלא סימן חשוב כמדת ארכו דחשיב טפי ממדת רחבו ומדת משקלותיו דחשיב טפי ממדת ארכו וכיוצא בה והאי דקאמר ניחא ליה משום דכי אתו כולי עלמא לאו טעמא הוא לניחותיה אלא אדרבה טעמא הוא דקא יהיב אמאי לא חייש לרמאי והכי פירושו, ניחא ליה לבעל אבידה דנהדרו אבדה בסימנים שאינן מובהקים ממש דאי לא הרי היא אבודה ממנה והרי היא של מוצאה דלאו כולהו אינשי ידעי סימנים מובהקים בכליהם ובממונם בנקב בצד אות פלוני ואם אתה אומר שאין מחזירין אבידה אלא בעדים או בסימנים מובהקים נמצאת אבודה ממנו לעולם הילכך ניחא ליה דניהדרות בסימנים דעלמא אף על פי שאינן מובהקים ואי משום רמאי דדילמא אתי ויהיב סימן ושקיל ליה

מכל מקום הא ניחא ליה טפי דאפילו אתי אחרינא ויהיב סימנא אי הוי נמי איהו התם איהו יהיב סימן חשוב טפי ושקיל ליה. כן נראה לי. הרשב"א.

וכן פירש הריטב"א וזה לשונו: דכי היכי דאתו כולי עלמא ולא ידעי סימן מובהק דידיה וכו'. פירוש סימן מובהק לאו דוקא וכו' אלא האי סימן מובהק דאמרינן הכא היינו סימן מכוון יותר מן הסימנים הבינונים כגון זה אומר מדת ארכו ורחבו וזה אומר מדת משקלותיו. ולקמן אמרינן אמר המציאה ולא אמר סימניה דלא אמר סימן מובהק דילה ובעי לומר שלא אמר שום סימן בינוני אלא כגוך חוורי ואוכמי דלאו סימן כלל ולגבי מי שגרוע ממנו קרי ליה סימן מובהק. אשתכח דלשון סימן מובהק נאמר על שלשה פנים. מובהק ממש כגון נקב יש בו באות פלוני. ומובהק שהוא מכוון יותר בסימנים בינונים והיינו האי דהכא. ומובהק כל שהוא סימן בידוע לאפוקי לבן ושחור והיינו ההוא דלקמן. כן פירשו בתוספות. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: אלא ניחא ליה לבעל אבידה דניהדרי ליה בסימנים. פירוש בכל סימן כי היכי דכי אתו כולי עלמא ולא ידעי סימן מובהק דידה ואתי איהו ויהיב סימן מובהק דידה ויהבי ליה. פירוש ניחא ליה לבעל אבידה וכו' דזימנין דלית ליה בגוה אלא סימן שאינו מובהק דכי אית ליה סימן מובהק איהו ידע ליה וכולי עלמא לא ידעי ליה וכיון דסימנין דרבנן לסימן מובהק יהבי ליה ולעולם אי אפשר דלא ידע ביה איהו סימן מובהק טפי מכולי עלמא ובמובהק כל דהו לדידיה יהבינה. עד כאן.

ואתי איהו ויהב סימן מובהק דידה וכו'. פירוש לאו מובהק ממש קאמר. ומכל מקום קשה דאי אמרת דאי לא מהדר בסימנים אפילו בעדים לא מהדרי דהא איאש וכל שכן אם אין לו עדים ולא סימן מובהק אם כן למה לי למימר דמהדרי ליה בסימן מובהק לימא דניחא ליה דליהדרוה בסימן כי היכי דאי אתי איהו ראשון מהדרי ליה ועוד דמסתמא טפי ידע הוא סימנא מאחר ויותר במקרה ויחוש לעצמו מאחר. ויש לומר דרבותא קאמר הכי ולומר דאפשר דמרויח כשאין לו סימן מובהק ואינו מפסיד כשיש לו סימן מובהק וסימן מובהק ממש קאמר. ואפשר לומר דמאי סימן מובהק דקאמר נמי היינו מובהק ממש ואפילו קדמו לו אחרים יטלוה מהם ויחזירוה לזה שיש לו סימן מובהק דעדיף מעדים או אי נמי בעדים על ידי ההכרזה ודין חזרתה בסימנים באה הרוחה והנאה זה דאי לאו הכי הוא יתיאש ואף הם לא יחזירוה לו דאמרי דאיאש אי לאו דראה אם המוצא בשעת מציאה וכדפרישית. שיטה.

ניחא ליה ללוה לאהדורי למלוה. ואם תאמר וכי משום סימנים מהדרינן אם כן למה תנן סתמא יחזיר למלוה דילמא וזמנין דלא יהיב מלוה סימן ולא יחזיר. ועוד דזימנין

דיהיב לוה סימן ויחזיר לה אי בסימנים תליא מילתא אלא ודאי משום דמוכחא מילתא דכיון דגבי הדדי נינהו ממלוה נפול ולאו משום סימנים כלל. יש לומר אין הכי נמי אלא מיהו אי סימנין לאו דאורייתא האי אומדנא נמי לאו דאורייתא דמדינא לא מהדרינן אלא בעדים או בסימן מובהק ואם כן היכי תקון רבנן הכא דהא ללוה לא ניחא ליה ובודאי בהאי אומדנא מתורת סימנים נגעו בה. ומהדר ליה דסברא היאן ומהניא טפי האי אומדנא מסימנים ולא מתקנת חכמים אלא מדאורייתא. אבל מדברי רש"י נראה דהוה סלקא דעתין מעיקרא דהכא נמי משום סימנא מהדרינן למלווה וצריך שיאמר שלשה הן ומשלשה לוין הם. ומיהו אפילו בהאי סימנא לא יחזיר ללוה דכיון דגבי הדדי נינהו רגלים לדבר דממלוה נפול אבל מכל מקום אפילו למלוה לא מהדרינן אלא בסימנים ומשום הכי מקשי כיון שצריכין לסימנים וסימנים לאו דאורייתא אמאי מהדרינן הא לא ניחא ליה ללוה. ומפרקינן דסברא הוא ומהאי סברא בלחוד בלא סימנים מהדרי למלוה דאומדנא דמוכח הוא. הר"ן.

וזה לשון הרשב"א: ויש לומר דמקשה היה סבור דללוה לא יחזיר לעולם דודאי לאו מיניה נפול ולמלוה נמי לא יחזיר דאיכא למיחש דילמא לאו מיניה נפול אלא מיהו בסימן כל דהו שיאמר כך וכך הם שפלוני ופלוני לוו ממנו מחזירין למלוה. ואהדר ליה דכולי מילתא לאו בסימן תליא כלל אלא סברא היא דלגבי מלוה שכיחי גבי לוה לא שכיחי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אלא הא דתנן אחד לוה משלשה וכו'. וקא סלקא דעתין דמשום סימנא דאגודה או תכריך דקא מסייע ליה יהבינן ליה ואמאי והא לא ניחא ליה ללוה דנהדר ליה למלוה דכי הדדי נינהו בידיעת הסימנים דתרווייהו קא חזו לשטרא. ועוד דסימן התכריך או האגודה המלוה יודע והלוה אינו יודע. ומשני ליה התם לאו משום סימנא הוא אלא משום דסברא הוא. אלא מדתנא קמא דאמר תכריך של שטרות וכו' דאיהו ודאי משום סימנא קאמר והא לא ניחא ליה וכו'. עד כאן.

דף כח.

מצא תכריך של שטרותיו ניחא ליה ללוה וכו'. ואם תאמר מאי פריך איך הכי נמי דניחא ליה דהא כולי עלמא לא ידעי סימן מובהק דידיה ואתא איהו ויהיב סימן מובהק דידיה ושקל ליה כדפירש לעיל. ויש לומר דלמאי דפירשתי לעיל ניחא שפיר ופירש דמשום הכי ניחא ליה לבעל האבידה דניהדרו ליה בסימנים משום דזימנין דלית ליה עדים דאי לא מהדרינן בסימנים אם כן תהא מונחת עולמית ולהכי ניחא ליה דניהדרו בסימנים כי

היכי דכי אתא איהו ויהיב סימן מובהק ושקיל ליה. והשתא נימא שפיר דדוקא לעיל ניחא ליה לשום עצמו בספק לאהדורי ליה בסימנים דאי לא מהדרינן ליה בסימנים אלא בעדים אם כן תהיה לו אבידה דזימנין דלית ליה עדים כדפירשתי אבל הכא גבי שטר לא מפסיד ליה הלוה אם יהא מונח דהא לא יגבה חובו המלוה כיון שאינו בידו כמו שהיה בידו של לוה ואם כן לא ניחא ליה לאהדורי ניהליה דאינו חושש אם יהא מונח. תלמיד הר"פ ז"ל.

אמר רבא אם תמצי לומר סימנים דאורייתא וכו'. אם תמצי לומר הא פשטינן וכו' משום דאיכא למימר כדשנינן דרשהו בעדים. ואם תאמר משנתנו מצא תכריך של שטרות וכו' דהא פשטינן מינה סימנים דאורייתא. דהא לא סגי לן להאי דמתניתין כטעמא דאמרינן לסימנים דרבנן מתניתין נמי דקתני הרי זה יחזיר לאו משום סימנים אלא לצורבא מרבנן משום טביעות עינא ובסימן כל דהו סגי ליה והכי איתא בפירוש הנעתק בספרים משום הכי אמרינן באם תמצי לומר. הראב"ד.

אבל הר"ן כתב וזה לשונו: אלא אמר רבא סימנים דאורייתא שנאמר עד דרוש אחיך וכו'. ולאו מהאי דרשא פשיט ליה רבא דהא איכא לשנויי כדשנינן בעדים. אלא רבא ממתניתין דייק והכי קאמר דכיון דמתניתין דייקא דסימנים דאורייתא קרא דעד דרוש אחיך בסימנים מוקמינן ליה. ולפי זה לא גרסינן מאי דכתב במקצת נוסחי בסמוך אם תמצי לומר הא פשטינן סימנים דאורייתא משום דאיכא למימר כדשנינן בעדים. דליתא כלל דרבא לאו מדרשא דקרא יליף לה אלא ממתניתין כדפרישנא. עד כאן לשונו.

וכן כתב הרא"ש דלא גרסינן ליה אלא רבא נקט אם תמצי לומר לאלומי למילתיה דאפילו אם תמצי לומר סימנים דאורייתא כדפשטינן אפילו הכי עדים עדיפי מסימנים. עד כאן.

וכן פירש רש"י דלאו דוקא אי אמרינן סימנים דאורייתא אלא אם תמצי לומר מדאורייתא קאמר ורבא דיני דיני קא פסיק והכי קאמר אפילו אם תמצי לומר סימנים דאורייתא וכו' וסימנים דקאמרינן יניח דוקא בדשוין הא בעדיפי למאן דאמר סימנים דעדיפי יהבינן בין תמצי לומר דאורייתא בין תמצי לומר דרבנן דהא דאמר מדת ארכו ומדת רמבו ינתן למדת ארכו אפילו תמצי לומר מדאורייתא קאמר. ואין צריך לומר סימן שאינו מובהק וסימן מובהק וכו' והא דאמר הוא אומר סימני הגט וכו' ואוקימנן בדאמר נקב יש בצד אות פלוני למאן דאמר סימנים דרבנן קאמר דאלו למאן דאמר דאורייתא אפילו בנקב בעלמא סגי כדאמרינן בפרק קמא גמרא מצא גיטי נשים וזו ראיה לפירושו של רש"י דרבא אפילו תמצא לומר סימנים דאורייתא קאמר ולאו דוקא דאורייתא קאמר ומאי דפסיקא ליה קאמר. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: אלא אמר רבא סימנים דאורייתא דכתיב עד דרוש אחיך וגו' פירוש לאו מהכרחא דקרא דהא איכא למימר דבעדים קאמר כדדחינן לעיל. אלא הכי קאמר דכיון דלא אשכחן טעמא דלתקון רבנן האי תקנתא יש לנו לומר דסימנים דאורייתא ובדרישה בסימנים משתעי קרא ומשום דהא לאו הכרחא הוא דדילמא איכא איניש דידע טעמא לתקנתא דרבנן נקטיה בסמוך אמר רבא אם תמצי לומר סימנים דאורייתא למימר דלא אפשיטא לן בהכרחא דתהוי הכי. ויש נוסחאות שכתוב בהן מלשון רב יהודאי גאון אם תמצי לומר והא פשטינן דסימנים דאורייתא ופרקינן משום דאיכא למימר כדשנינן. ומרי אומר דשפיר איפשיט ליה לרבא דסימנים דאורייתא מכיון דלא אשכח טעמא לתקנתא דרבנן. והא דנקיט הכא אם תמצי לומר סימנים דאורייתא הכי פירושו אפילו אם תמצי לומר סימנים דאורייתא כדפרישית סימנים ועדים ינתן לעדים וכל סימן מכוון מחברו עדיף טפי. אבל רש"י גורס כגירסת הספרים מלשון הגאון רבי יהודאי. ע"כ.

אם תמצי לומר סימנים דאורייתא. כתוב בחידושין לאו דוקא למאן דאמר דאורייתא דהוא הדין אי דרבנן דהכי דינא אלא לרבותא נקט הכי דאפילו למאן דאמר דאורייתא עדים וסימן נותן לבעל עדים דעדים עדיפי טפי. ולי נראה דמשום בבא דסימנים וסימנים ועד אחד נקט לה דדוקא למאן דאמר סימנים דאורייתא הוא דאמרינן יניח דעד אחד לאו כלום הוא דכיון דכל חד מינייהו אמר סימנים שהן חשובין וראויין לסמוך עליהם בשל תורה אין כח בעד אחד להכריע אבל למאן דאמר סימנים דרבנן אפשר דכיון דמשום תקנתא דרבנן הוא דהכי נמי תקון רבנן שיכריע עד אחד. הריצב"ש.

סימנים וסימנים יניח. לפי לשון הגמרא שאומרת אם תמצי לומר סימנים דאורייתא כלומר כשאנו מחזירין אבידה בסימן שאינו מובהק. מריבוי קרא דחמור דלא איצטריך חזינן להחזיר חמור בסימני אוכף דהיינו סימנים שאינם מובהקים ואם כן הלכתא אם יבאו שני בני אדם אחד יתן באבידה סימן מובהק והשני סימן שאינו מובהק לא אמרינן תנתן לאומר סימן מובהק דכיון דחזינן מקראי החזרת אבידה בסימן שאינו מובהק אשתכח דשקולין הן סימן מובהק וסימן שאינו מובהק ולא יתן לא לזה ולא לזה. שאם לא היתה חזרת אבידה בסימן שאינו מובהק אלא מדרבנן אם היו שנים כענין זה שהזכרנו היינו נותנים אותה לאומר סימן מובהק דהא דאורייתא והא דרבנן.

סימנים ועדים ואף על גב דהוו סימנים דאורייתא אפילו הכי עדים עדיפי דאפשר מתחלה היתה של בעל הסימנים (ומכרה) ועכשיו מכר וראוה עדים בידו כמה פעמים.

סימנים מובהקים ושאינם מובהקים ועד אחד מסייעו אי נמי איפכא שהעד עוזר לאומר סימנים מובהקים עד אחד כמאן דליתיה דמי דלענין אפוקי ממונא לאו כלום הוא ואינו

מועיל אלא לשבועה והכא אינו מועיל לו שבועתו שאף על פי כן אחר שנשבע לא יהבינן ליה דהא סימנים שאינם מובהקים חשיבי כסימנים מובהקים. עד כאן.

וכתוב בשטה וזה לשונו: עד אחד כמאן דליתיה דמי. כתב הרא"ש וצריך אותו שכנגד העד לישבע ואם לא רצה לישבע יתנו לבעל העד. ואין זה ברור אצלי דאפשר לומר כיון דשנים נתנו בה סימן מוכחא ומיגליא מילתא שאינה של שנים אלה אלא למי שיתן סימן מובהק יותר או שיביא עדים. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: בא זה ונתן סימנים ובא זה ונתן סימנים אפילו סימנים מובהקים וסימנים שאינן מובהקים ועד אחד דקא מסייע לחד מינייהו עד אחד כמאן דליתא דמי וסימנים שאינן מובהקים כמובהקים דמו מיהו מקמי תקנתא איתמר דהשתא הא קיימא לן דלא מהדרינן בסימן שאינו מובהק דלרמאין חיישינן. מיהו סוגיא דמורנא זצק"ל גלימא מכריז כרב נחמן ואם אמר סימנים מובהקים דיליה יחזיר ואם אמר סימנים שאין מובהקים אף על פי שאינו רמאי לא יחזיר ולרמאי אפילו בסימן מובהק לא יחזיר הילכך אית לן לפרושי סימנים וסימנים מובהקים ומובהקים וכן פירש הר"ם. ולפי מה שכתב המפרש צריך עיון היכא דנתן אחד סימנים מובהקים והשני סימנים שאינם מובהקים ועד אחד קא מסייע (חסר כמו שורה אחת) כיון דעד אחד הכא כמאן דליתיה דמי אמאי לא יחזיר למי שנתן סימנים מובהקים וכן נראה כיון דקא מסייע סהדא להההוא דיהב סימנים מובהקים. עד כאן. והמפרש שזכר הוא ה"ר יהונתן ז"ל.

עדי אריגה ועדי נפילה תנתן לעדי נפילה. כי עדי אריגה אינה עדות שהיא שלו אימר אומן הוא. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: דאמרי זבוני ובזה. פירוש דאף על גב דבעלמא לא חיישינן למכירה הכא לא סגיא דלא נימא הכי כיון דאיכא עדי נפילה לאידך. עד כאן.

מדת ארכו ומדת רחבה ינתן לאומר מדת ארכו דמדת רחבו מתוך שהוא מועט יכול לשער אותו בעוד הטלית על בעליו אבל מדת ארכו לא משתער אלא אם כן היתה שלו לגמרי לפי שגדול הוא מדת האורך ולא יוכל אדם לשערו בצמצום ובמדה. ה"ר יהונתן.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: מדת ארכו ומדת רחבו תנתן למדת ארכו. והא ודאי לסימנים דרבנן דאי לסימנא דאורייתא אף על גב דהאי מובהק טפי מהאיך יניח קאמרינן. עד כאן.

מדת ארכו ומדת רחבו ומדת משקלותיו. כלומר אם האחד אומר מדת הטלית ארכו ורחבו והשני אומר משקלו עשרה לטרין או חמשה ינתן למדת משקלותיה שהוא עדיף מסימן מובהק לגבי סימן שאינו מובהק לפי שמדת ארכו נמי משתער בעמל גדול וברמאות גדולה מה שאין כן במשקל. וצריך לפרש ששניהם מודים שכל הימים היתה

שלו ולא של חברו לפיכך אנו חוששין שמא מכרה זה שיודע משקלה לזה שאומר מדת ארכו ורחבו אי נמי יש לומר שאין אנו חוששין למכירה אלא היכא דאיכא עדים לזה ולזה שראו הטלית בידם אבל למאי דלא חזינן לא חיישינן וינתן לבעל המשקל. ה"ר יהונתן. וז"ל תנתן למדת משקלותיה כל דברים אין מוכיחין דסימנים שאינם מובהקים במקום סימנים מובהקים לאו כלום נינהו.

ולענין פסק הלכה בסימנים אי דאורייתא אי דרבנן. דעת הרי"ף דמספקא מילתא ולחומרא דהא לרבא מספקא ליה וכדכתיבנא. ולרב אשי נמי מספקא ליה אי מדאורייתא אי מדרבנן כדאיתא בפרק קמא. הילכך לא סמכינן באיסורא אלא בסימן מובהק ומכל מקום נראה לי לפי דרך זה דמדת ארכו סימן מובהק הוא דהא אמרינן היא אומרת סימני החוט ינתן לה ואמרינן דאמרה מרת ארכה אלמא אף על גב דבעינן הכא סימן מובהק וכדאמרינן נקב יש בצד אות פלונית מדת ארכו סימן מובהק הוי. ולענין אם מעידין על השומא נקטינן כלישנא בתרא דבשומא סימן מובהק הוא קמיפלגי דתנא קמא סבר לאו סימן מובהק הילכך קיימא לן דאין מעידין דסימנים לאו דאורייתא ולחומרא. הר"ן.

אבל מרי פוסק דסימנים דאורייתא מפשיטותיה דרבא דלעיל ומהדרינן גט האשה בסימן אף על פי שאינו מובהק. הריטב"א ז"ל.

הוא אומר סימני הגט והיא אומרת וכו'. לאו למימרא דאי לא אמרה היא כלום ינתן לה דהא סימני הגט לדידיה לאו ראיה דכלום נינהו לאפוקי מינה אלא לרבותא בעלמא נקט הכי ולעולם נמי כך דינו דלדידה מהדרינן בסימני הגט ולדידיה לא מהדרינן אלא בסימני נפילה כגון קשור בכליו בארנקי וטבעת וכל אימת דלא אמר הכי לא יחזיר לא לזה ולא לזה. וכי תימא אי לאו מיניה נפל מי ידע ביה דנפל אי הכי בלא סימן נמי נהדריה לדידיה ואנן תנן בפרק קמא לא יחזיר לא לזה ולא לזה. אלא שאני איש ואשה דמידע ידעי בהדדי עניני דגיטא. ודאמרינן נמי הוא אומר בחפיסה ינתן לו לאו דוקא דאיהו נמי מידע ידע דבחפיסה מנחא ואיכא למימר איתתא לאו אורחה לאנוחי גיטא בחפיסה דנטירותא מעליה מינה קא מנטרא ליה דבעיה לאינסובי ביה. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: הוא אומר סימני הגט וכו'. פירוש דליכא למימר יניח כדאמרינן לעיל בסימנין וסימנין דלגבי אשה הוו סימנין ראיה שנתנוה לה דאלו גבי בעל ליכא ראיה בסימנים שלא הגיע לידה. דדילמא אחר שכתבו וידע סימניו חזר ונתנו לה ונפל מידה. ולא עוד אלא שאפילו אין האשה נותנת סימן והבעל נותן לא מהדרינן ליה ניהליה והכא הכי קאמר אף על גב דהבעל נותן סימנים כיון שהאשה נותנת סימנים גם כן לדידה מהדרינן וזה ברור. וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל. ויש שפירשו דלעולם כל שהאשה באה

לפנינו ולא ידעה לתת סימני הגט והבעל אומר סימני הגט ינתן לו ולא מהני סימניו לבדו כאן אלא דכיון דאיהי לא ידעה סימנים ראיה הוא שלא הגיע לידה. ואין זה הטעם נכון דדילמא לא היה לאשה פנאי ולא נתנה דעתה להכירו בסימנים. עד כאן.

אילימא דאריך וגוץ הא אמרת אין מעידין. אלא דאמרה נקב יש בצד אות פלוני. יקשה למורי הר"פ ז"ל דוקא נקב הא שאר סימנין לא אלמא סימנים לאו דאורייתא ומשום הכי צריך שיאמר סימן מובהק דאי סימנים דאורייתא אפילו נקב בעלמא נמי. ואם כן כי קפריך אילימא דאריך וגוץ לפרוך אילימא בנקב בעלמא דילמא בהדי דנקט חזיתיה דהא כיון דסבר סימנים לאו דאורייתא נקב בעלמא לא מהני. ואומר מהר"פ דשריך פירכא דאיכא חידוש ומשני שינויא דאיכא חידוש והכי פירושו אילימא דאריך וגוץ דילמא בהדי דנקט ליה חזיתיה דאפילו אם תמצי לומר סימנים דאורייתא מכל מקום האי סימנא לא מהני מידי אפילו מדרבנן ומשני נקב יש בצד אות פלוני ואפילו אם תמצי לומר סימנים דרבנן מהני שפיר האי סימנא אפילו מדאורייתא תלמיד הר"פ ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: דאמרה נקב יש בצד אות פלוני. ואם תאמר וכיון דסימנים דאורייתא בסימנים בינונים סגי לה. ויש לומר דאין הכי נמי אלא דנקטיה הכי לרווחא דמילתא משום דמעיקרא סלקא דעתך שאין לה שום סימן אלא ארוך וגוץ דלאו סימן הוא. והכין אורחא דתלמודא. וכדאיתא בפרק קמא דחולין כגון שלבנה באור ודכוותה טובא. אי נמי דמשום דקאמר אם תמצי לומר סימנים דאורייתא וכיון דלא איפשיטא שפיר נקטיה הכא כגון דאמרה נקב יש בצד אות פלוני דמהני מדאורייתא ואפילו תימא דסימנים לאו דאורייתא. עד כאן.

אלא במדת ארכו וכו'. הכא נמי צריך לומר כדפרישית לעיל אלא במדת ארכה ואפילו אם תמצי לומר דסימנים לאו דאורייתא מכל מקום מהני שפיר. וקשה למורי הר"פ דמאי שנא מגט דמדת ארכו לא מהני שפיר וגבי החוט מהני.

ונראה לומר דדוקא בגט עצמו לא מהני סימן ארכו אי אמרינן סימנים לאו דאורייתא משום דהגט קשה ואפשר דבהדי דנקט ליה הבעל חזיתיה האשה ושיערה ליה למדת ארכו ומשום הכי לא מהניא ליה אבל החוט אינו קשה ומצי כאיף ליה ואם כן אי אפשר לשעוריה אי לאו דנקיטא ליה בידה ומשום הכי מהני שפיר גם כי אמרינן דסימנים לאו דאורייתא. תלמיד הר"פ ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: דאמר מדת ארכו. פירוש דלגבי חוט מדה הויא סימן. שאלמלא לא הגיע לידה ושיערתו יפה לא היתה יודעת מדתה מה שאין כן בגט עצמו כי מכיון שתראה אותו ביד הבעל תוכל לשער מדתו כשהיה קוראו בעודו פשוט בידו. עד כאן.

הוא אומר בחפיסה וכו'. כלומר בחפיסה שיש בו סימן כך וכך מצאתי הגט בתוכו והבעל כמו כן נותן סימן לחפיסה ינתן לו ולא לאשה דלא חשיב סימן זה כלל יותר מטענת הבעל שאפשר שמאומד היא אומרת שהיא היתה יודעת בעודה תחתיו שדרכו להניח בכיס אחד ובחזקת הבעל היה עומד הגט שהרי שלו היה מתחלה ומעמידין לו בחזקתו. ולא אמרינן נמי שלא יחזירנו לא לו ולא לה דכיון שנתן הבעל סימן בחפיסה ראוי להחזיר לו החפיסה ומה שבתוכה כדתנן מצאו בחפיסה או בדלוסקמא הרי זה יחזיר. ה"ר יהונתן ז"ל.

ינתן לו. אפשר דלחומרא קאמר ומגורשת ואינה מגורשת דהא איהו ידע נמי היכא מנחה איהי כל אשר לה אם לא שנאמר שהיא תצטרך לשמור יותר הגט להנשא בו או לגבות כתובתה ולא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דמנחה ליה בחפיסא אף על פי שמניחה שם שאר חפצים ולפי זה בחפיסה דוקא קתני אבל הוא אינו דבר חשוב לו הגט שרוצה לגרש בו שאם יאבד יכתוב אחר וכמה שירצה הילכך איהו ידעה היכא מנח ליה. אי נמי יש לומר שהיא בעודה עמו אין לה מקום מיוחד להניח חפציה כמו כשהיא מגורשת ממנו. ואם תאמר למה לא נאמר שבעודה עמו ראתה אותו בידיו ושהניחו בחפיסה ולא גרשה בו מעולם. ויש לומר ודאי איהו לא מודע לה דגיטה בידיה עד שעת גרושיה ממש ולא מודיע לה היכא מנח ליה שלא תטלנו משם ושלא תרבה הקטטה כי הוא רוצה בשהייה להתחרט ולכך לא מגרש לאלתר. שיטה.

ולענין פסק כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: הבעל אומר סימני הגט והיא אומרת סימני הגט ינתן לה כיון דאמרה סימן מובהק כגון נקב יש בצד שטה פלונית במקום זה בראשה או בסופה או באמצעה והיא ודאי מגורשת ואם מת בעלה לא חולצת ולא מתייבמת. הוא אומר סימני החוט והיא אומרת סימני החוט במדת ארכו ינתן לה שזהו סימן שאינה יכולה לדעת אותו אלא אם כן הגיע הגט לידה. וגם זו נראה לומר דודאי מגורשת. אבל אי אמרה סימן החוט שהיה לבן או שחור או אדום לא ינתן לה דאפשר דחזיתיה בידא דבעל הילכך לא סימן מובהק הוא וינתן לבעל. והוא שיתן סימני החוט כפי מה שנתנה היא ואם לא נתן הבעל סימן החוט ונתנה האשה סימן החוט אפילו לא נתנה סימן אלא בחיורא וסומקא אף על פי שנתן הבעל סימן הגט והיא לא נתנה נראה לומר דינתן לה דאם איתא דלא יהביה ניהלה הוה ליה למידע סימני החוט. והיכא דנתן הוא סימני החוט בחיורא וסומקא ואיהי נמי בחיורא וסומקא לאו סימנים מובהקים נינהו ולא יחזיר מיהו ספק מגורשת היא. והוא הדין אפילו היכא דנתן הבעל סימנים מובהקים והיא נתנה סימן צבע החוט שיש לחוש לספק גירושין ואם בעלה כהן אסורה לחזור לו דהא קיימא

לן האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת הוא אומר בחפיסה והיא אומרת בחפיסה אין זה סימן דודאי ידעה דסתמיה בחפיסה מנח ליה. ומחזי למימר דאפשו ספק מגורשת ליתא כיון דלא טענה גרשתני אלא מטעם קבלת הגט והא לא יהבה סימן בגט. עד כאן.

מתניתין: שידעו בו שכניו. מפרש בגמרא שכני מקום שנמצאת בו האבידה שמא מאותם בני כפרים אשר סביבותיה היא ואין צריך להמתין עד הרגלים שיהיו שם כל ישראל. שלש רגלים דלא סגי בחד דשמא חולה או אנוס ולא עלה לרגל מי שהאבידה שלו אבל בשלש רגלים אי אפשר אם חי הוא שלא יבא. ואחר רגל האחרון יתעכב שם שבעה ימים שיהא שהות לבעל האבידה לשוב לעירו ולבקש בביתו אם נאבדה ממנו גלימא ששמע שהכריזו עליה ואם לא ימצאנה ישוב לירושלים וביום השביעי יכריז בעל האבידה בקרן אפל ויאמר אני אבדתי גלימא שיש לי סימנים כך וכך ומי שמוצאה נמי עומד בקרן אפל שם כל היום השביעי. ויש לפרש להכריז יום אחד זאת מלשון חפוש כדאשכחן בפסחים על ששה דברים הנאמרים על עמי הארץ וקא חשיב ואין מכריזין על אבידתו ואי אותה הכרזה הכרזה ממש היא היאך יאמר אין מכריזין על אבידתה ומי יודע שהיא של עם הארץ שלא יכריז עליו שמא של תלמיד חכם היא וחייב להכריז אלא ודאי לשון חפוש הוא כלומר אין אנו מחפשין וטורחים אחר אבידתו כדי שתשוב אליה הכא נמי רצה לומר ויחפש יום אחד כל ביתו מה שנאבד ממנה משום הכי צריכין לומר שבעה ימים שלשה להליכתו ושלשה לתשובתו ויום אחד בנתים לחפש ביתו. וכל לשון הכרזה נמי חפוש הוא כלומר שהוא מחפש מי שנאבדה ממנו האבידה. ה"ר יהונתן ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: הא דתנן כדי שילך לביתו שלשה ימים ויחזור שלשה ויכריז יום אחד. פירש רש"י דברים כפשוטן כי בעל האבידה יכריז יום אחד אני אבדתי דבר פלוני ואלו הן סימניו. אבל ר"ת ז"ל פירש ויחפש בכליו יום אחד ומצאנו לשון הכרזה שהוא לשון חפוש וכדומה לו מדאמרינן בפסחים גבי עם הארץ שאין מכריזין על אבידתו וכו'. ובדין הוא דהוה ליה למיתני כדי שילך לביתו שלשה ויכריז יום אחד ויחזור שלשה אלא דבעי למיתני הליכה וחזרה ביחד. ואין פירוש זה נכון ולשון הכרזה לא משמע הכי וההיא דפסחים הכרזה ממש היא וכגון דאשתכח בשוקא דעמי הארץ וידעינן דהוא דעם הארץ, אלא דלא ידעינן מנו וכדפרישנא התם בסייעתא דשמיא. עד כאן.

ורבינו חננאל ז"ל פירש וזה לשונו: כדי שילך לביתו שלשה ויחזור בשלשה ויכריז יום אחד. פירוש כדי שילך שומע המכריז למקומו ויגיד וישמע בעל האבידה ויבא מיד וישמע ביום השביעי המכריז ויתן סימניה ויקחנה.

גמרא: ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל וכו'. ואם תאמר והיכי סגי בט"ו ימים הא קיימא לן דארץ ישראל היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסא וכו'. ויש לומר דהוי מסגי ביממא ובלילא. אי נמי דרוכבים היו ומסגו טפי. הר"ן ז"ל.
והרמב"ן ז"ל כתב וזה לשונו: ולאו מילתא היא דדילמא אינהו מסגי טפי. אי נמי דבט"ו יום מסגו בלילותא. אי נמי איכא מדברות דלא מסגו בהו. עד כאן.
והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: ולאו קושיא היא כי החוזרים לבתיהם מעולי רגלים ראוי להם לטרוח וללכת יותר ממהלך אדם בינוני. שלא תתאחר שאלת הגשמים. עד כאן.
ותלמיד הר"פ ז"ל כתב וזה לשונו: ואם תאמר והא אמרינן דארץ ישראל הויא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה וכו'. ואם כן היינו לכל ארץ ישראל עשרים יום מכל צד עד ירושלים דהויא באמצע כל ארץ ישראל. יש לומר דהיו הולכים על סוסים ט"ו פרסאות בכל יום אבל אדם בינוני המהלך ברגליו אינו הולך כי אם עשרה פרסאות ליום. עוד יש לומר דודאי האחרון שבארץ ישראל מן הישובים היו הולכים לביתם בט"ו יום אבל מישוב האחרון שבארץ ישראל עד נהר פרת היה מהלך חמשה ימים מיערות ומשדות. עד כאן.
הא דאמרינן איפכא מסתברא מקדש ראשון דהוו שכיחי וכו'. לאו למימרא דסגי בשלשה יומי דאפילו מסגו ביממא ובלילותא לא מסתגי להו אלא בתמניא יומי אלא הכי קאמר דאי איכא לאפלוגי אדרבה איפכא מסתברא אבל קושטא דמילתא דבין במקדש ראשון בין במקדש שני לא סגי אלא כאן וכאן לא הטריחו באבידה יותר מדאי. הר"ן ז"ל.
והריטב"א כתב וזה לשונו: והא דאמרינן בסמוך דבמקדש ראשון דשכיחי שיירתא דמסגו ביממא ובלילא סגי בתלתא יומי לאו דוקא דסגי דהא יומם ולילה דתלת יומי אינו אלא מהלך ששה ימים אלא לומר דאפשר דסגי ליה כי טרח טובא למיזל ביממא ובלילא ויותר ממהלך שאר בני אדם כדי שלא להטריח על מוצא אבידה. עד כאן.
וה"ר יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגאש כתב בתשובת שאלה וזה לשונו: מועתק בלשון ערבי. וששאלת על מה שאמרו עד מתי חייב להכריז רבי יהודה אומר שלש רגלים ואחר הרגל האחרון שבעה ימים ובא בתלמוד ורמינהו ט"ו ימים אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת ותירצו כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני במקדש ראשון דאיכא שיירתא דמסגן בלילותא וביממא סגי בתלתא יומי. ואמרת שלא היה ראוי שיהיה ההפרש לסבת היותם מסגן בלילותא וביומי אלא חצי הזמן בלבד שהם שבעה ימים וחצי. תשובה. מה שאמרו ורמינהו ט"ו יום אחר החג אינו הכוונה בו שנדון גם כן באבידה בכיוצא בו ושנתן לו זמן ט"ו יום להליכה וט"ו יום לחזרה לפי שמי שחושב

שאבדה לו אבידה מוכרח הוא שמסעיו יהיו נכפלים וילך ביום אחד מה שהולך זולתו בשני ימים ואם כן הרומיא כך היתה שדרך ט"ו יום איך לא ינתן בו זמן אלא שלשה ימים ואף על פי שתאמר שיהיה נחפז על הרוב יכפול המסעות אבל שילך ביום אחד מה שראוי ללכת בחמשה ימים זה אי אפשר. והעמידוה כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני וכו'. אחר כך אמרו אדרבה איפכא מסתברא במקדש ראשון דאיכא שיירתא דמסגו בלילותא וביממא סגי בתלתא יומי לפי שבעל האבידה בלי ספק הוא כופל המסעות ומה שהולכים העולם בט"ו יום ראוי שילך הוא בחצי המספר ועם היותו מוצא השיירתא עם מי שילך יום ולילה די לו בשלשה ימים בקירוב. ואפשר לומר עוד שמה שאמרו ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון וכו' שהזמן הזה אינו מהלך כל היום אבל הוא כפי העיכוב בדרך עד שתזדמן חברה ויחויב שאם היו השיירות מצויות שיהיו פחות מזה וכשהיו מצויות בלילותא וביומי שיספיק בהם שלשה ימים.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: והא דאמרינן הכא במקדש ראשון וכו'. לאו למימרא דמצי אזלי כולי האי דהא לא הוו להו אלא שיהא יומי אלא הכי קאמר לא במקדש ראשון ולא במקדש שני לא בעינן כולי האי ואי איכא לאפלוגי אדרבה איפכא מסתברא דבמקדש שני בעינן יותר ממקדש ראשון. ואתא רבא ופריק דלא שנא ולא הטריחו באבידה יותר מזה כלל. ע"כ.

ליבעי יומא יתירא לעיוני במאניה. ר"ת פירש לפי פירושו שפירש במשנה דהכי קאמר ליבעי יומא יתירא לעיוני במאניה בר מההוא יומא דקתני מתניתין. ולנוסחי דגרסי ליבעי חד יומא לעיונא במאניה הכי נמי מפרש לה ליבעי חד יומא יתירא. ולפירוש רש"י דברים כפשוטן יומא יתירא על שבעת הימים שנתנו לו וכל שכן לאינך נוסחי דלא גרסי יתירא דאתי שפיר טפי. הריטב"א.

שלישי אומר סתם. תימה דהא אתיא על כרחך כרבי יהודה דאית ליה במתניתין שלש רגלים אם כן לימא ראשון ושני סתם ושלישי יאמר רגל שלישי דהכי אית ליה לרבי יהודה בנדרים בפרק קונם אדר ראשון כותב סתם שני כותב אדר שני. גליון תוספות. וכתוב על זה בגליון וזה לשונו: בגליון תוספות הקשה דילמא רגל ראשון ושני רגל סתם. ורש"י תירץ זה דמזכיר רגל ראשון בפירוש שלא להטריח האובד לעלות בשני אם חולה הוא או אונס אחר דימתין עד שלישי ואם היה אומר סתם היה סבור דילמא שני הוא. עד כאן.

תנו רבנן רגל ראשון אומר רגל ראשון וכו'. פירוש ולא עביד איפכא שלא יזכיר שם הרגל עד השלישי משום דילמא לא ישמע או (חסר) מכריז וקא מפסיד חפציה אבל השתא אם יטרח לצורך אינו כל כך היזק ומאי דאפשר לתקוני מתקנינן. שיטה.

דף כח:

תנו רבנן בראשונה וכו'. כתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: בזמן הזה מכריזין האבידה בבתי כנסיות ומדרשות והוא דליכא רמאין אנסים ומוסרים שמוסרים אבידה למלך.
ובמקום שיש רמאין או אנסין או מוסרים מודיע לשכני מקום שנמצאת שם האבידה ודיו. ע"כ.
אם נמחית אבן הטועין פירש רש"י ז"ל אם נכסית שאינה נראית כמו ומחה ה' דמעה וכו'. שהוא לשון קינוח שמקנחין דבר עד שאינו נראה יותר. הרא"ש ז"ל.
ובירושלמי מפרש נמחית ממש כדכתיב אבנים שחקו מים כלומר אם נמחית קצת מפני המים לפי שהיה דוחה אותם דיודע היה שאינה יכולה למחות ולא היה אומר כך אלא כדי לדחותם שאין מתפללים על רוב טובה. ופירוש טועין שהיו טוענין ליה דברים זה מכריז וזה נותן סימנים. תוספות חיצוניות.
מתניתין: אמר את האבידה ולא אמר סימניה. פירוש ולא אמר סימן מובהק דידה כלומר שהוא דתקינו רבנן שיחזיר אדם אבידה בסימן שאינו מובהק דסבירא ליה להאי תנא דסימנים לאו דאורייתא כלומר כשאנו מחזירין אבידה בסימן שאינו מובהק אינו מן התורה אלא תקנת חכמים היא ומדאורייתא סימנים מובהקים או עדים בעינן ומשנה זו מדאורייתא קתני ולא קתני דרבנן והכי קאמר אף על פי שיאמר גלימא שיש לי בה סימנים כך וכך אבדתי כיון שאותם סימנים אינם מובהקים לא יחזיר מדאורייתא אלא מדרבנן.
והרמאי אף על פי שאמר סימניה. כלומר סימנים שאינם מובהקים לא יחזיר דדילמא לאיניש אחרינא הוה והכי קאמר אף על פי דתקון רבנן להחזיר אבידה בסימן שאינו מובהק אבל מי שהוחזק כפרן ורמאי לשכניו אף על פי שאמר סימנים שאינם מובהקים דלאיניש אחרינא הוינן מהדרינן מדרבנן לא מהדרינן ליה עד שיתן סימנים מובהקים או עד שיביא עדים שנשמר עד דרוש אחיך וגו' דלפי התורה לרמאי מחמירה שמצריכו להביא עדים אף על גב דלאיניש אחרינא סגי בסימנים מובהקים דידה והשתא דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון להקל לאיניש דעלמא ממה שאנו מקילין ברמאי דלאיניש בעלמא סגי בסימנים שאינם מובהקים ולרמאי בעינן סימנין מובהקין. ה"ר יהונתן ז"ל.

תלמוד ארץ ישראל. שמע סימניה בהאי כנישתא ואזל לכנישתא אחריתי יהיב סימניה זהו רמאי וכן כיוצא בו. ר"ח ז"ל.

גמרא: **איתמר אמר רב יהודה אבדתא מכריז וכו'**. נראין הדברים דלא נחלקו אלא אמר שרבו הרמאין ומטעמא דמפרש ואזיל והיינו דאייתי ליה תלמודא הכא אבל מן הדין דכולי עלמא גלימא מכריז וכדאמר רבינא בפרק קמא טיבעי מכריז. חיישינן לרמאי. פירש רש"י שמא ישמע לבעל האבידה מתאונן בין שכניו טליתי נאבדה וכו' וקשיא לי והא תנן שהרמאי אף על פי שנתן סימניה לא יתן לה ויש לומר דדילמא ידע סימן מובהק דידה וקדים ויהיב ליה. אי נמי דהכא לאו לרמאי ידוע חיישינן אלא לאיניש דעלמא שירצה לעשות רמאות עכשו כן נראה לי. הריטב"א.

הא דאמרינן מאי לא אמר סימניה דלא אמר סימן מובהק דידה לאו סימן מובהק ממש קאמר דהא מהדרינן אבידתא בסימנים כל דהו אלא לאפוקי חיורא וסומקא אי נמי ארוך וגוץ קאמר דהוו סימנים גרועים טפי דלא סמכינן עלייהו כלל ואפילו למאן דאמר סימנין דאורייתא כדאיתא לעיל. הרשב"א.

והראב"ד כתב וזה לשונו: דאמר סימניה ולא אמר סימן מובהק דידה כיון דאית בה סימן מובהק ולא קאמר לה שמע מינה לאו דידיה היא דאי דידיה היא מידע הוה ידע ליה וכי אמרינן דמהדרינן אבדתא בסימן שאינו מובהק דלית ביה אלא הוא. עד כאן.

כתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: אמר סימנים שאין מובהקים אף על פי שאינו ידוע ברמאי לא יתן עד שיאמר סימנים מובהקים.

ואם הוא ידוע ברמאי אפילו אמר סימנים מובהקים לא תנו לו אלא אם כן יביא עדים שהיא שלו. ומשרבו הרמאין אף על פי שאין אנו יודעין בו שהוא רמאי אפילו אם אמר סימן מובהק לא יחזירו לו עד שידרשוהו ויחקרוהו ויביא עדים שאינו רמאי. עד כאן.

והראב"ד כתב וזה לשונו: משרבו הרמאין היו אומרים לו הבא עדים שאין רמאי אתה וטול בסימן שאינו מובהק. אבל אם לא הביא עדים לא ידעתי אם נותנין לו בסימן מובהק וכל שכן לרמאי ידוע. עד כאן.

מסתברא לא מייתי איניש חובה לנפשיה. פירש רש"י מסתברא שכן היתה מחמלה ואין בזה משום מגיד וחוזר ומגיד. וקשיא לי ואפילו חוזרין ומגידין מאי הוי כיון דתוך כדי דיבור הדרי בהו חהא קיימא לן שהעדים שאמרו תוך כדי דיבור אנוסים היינו נאמנין. ויש לומר והתם שחזרו מעצמן אבל הכא שחזרו מחמת אימתו של זה שאמר להם אנא רמאה אנא יש לנו לומר שאינם חוזרין ומגידין. הריטב"א.

מתניתין: ודבר שאינו עושה ואוכל כגון עגלים וסיימין ימכרם מיד ויניח הדמים אצלו

שנאמר והשבותו לו ראה היאך תשיבנו לו כלומר ראה שתעשה לו השבה שאם יניחם ויוציא עליהם הוצאתן בחדש אחד יוציא אחד מן העגלים נמצא שלא החזיר לו אותו העגל והוא נתחייב בכולם להשיבם ואף על גב שגם הבעלים היו מוציאין הוצאות כאלו בהן דהא לאו בני מעבד מלאכה נינהו אפילו הכי חייבתו התורה שיחזור לו את כולן והאי לא אפשר אלא במכירה אחת מהן דכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולא רצה להחמיר על המוצאה שיאכילנה משלו דדי לו מה שטרח בהן בגופו.

אי נמי יש לומר שהבעלים לא היו מאכילין לעגלים שיש להן שדות וכרמים ומכניס אותם שם ורועים במרעה טוב אבל זה המוצא אין לו נחלת שדה וכרם ויצטרך לקנות הכל במעותיו ויחזור ויגבה מן הבעלים כלומר שיעכב אחד מן העגלים בשביל מה שהוציא עליהם לפיכך טוב הוא לבעלים שימכרם מיד. ה"ר יהונתן.

גמרא: גירסת כל הספרים כל דבר שעושה ואוכל מטפל בהם כל י"ב חדש מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. ופירש רש"י ז"ל מוכרן ומניח דמיהן אצלו. ונראה מדבריו שאי אפשר לו לשום לעצמו משום חשדא וכדאמרינן לקמן בפרק המפקיד גבאי צדקה שאין להם עניים וכו'. ויש מפרשים שם דמיהן אפילו לעצמו דאין כאן חשד דהא משיב אבידה הוא. ומסתברא לי כדברי רש"י ז"ל מדקתני במתניתין כל דבר שאינו עושה ואוכל ימכר והא דקתני בברייתא שם דמיהן לומר שהוא שם דמיהן ומוכרן שלא בבית דין. אבל בהלכות הרי"ף ז"ל גריס מכאן ואילך מוכרן בבית דין והא דקתני שם דמיהן ומניחן איכא למימר דמניחן אצלו שלא ישתמש בהן קאמר ובריייתא כרבי עקיבא. ואי נמי מניחן אצלו ומשתמש בהן קאמר. ובתוספות פירש דאפשר לומר דהאי מניחן אפרה וחמור קאי כלומר שמניחן אצלו והן שלו. הרשב"א.

ויש לתמוה על פירוש רש"י ז"ל דלקמן פירש בההיא דהמוצא תפלין דאמרינן שם דמיהן ומניחן דשם דמיהן לעצמן אם ירצה ומניחן בראשו. ואיכא למידק עליה למה אינו מוכרן לאחרים משום חשדא כדאמרינן הכא. ואפשר דתפלין בי בר חבו שכיחי וקיצי דמייהו. אבל אין צריך לכך דההיא דלקמן כההיא דהכא מפרשה והכי קאמר שם דמיהם לאלתר כלומר מוכרן לאחרים וכי קאמר ומניחן אדמים קאי ולא אתפלין ולאלתר דקאמר אשם דמיהן קאי דומיא דמאי דאמרינן שבועה שלא אישן שלשה ימים לוקה וישן לאלתר דפירושה לוקה לאלתר וישן לכשירצה. הר"ן ז"ל.

וזה לשון גליון תוספות: שם דמיהן ומניחן. פירש הקונטרס למכרן לאחרים. ואין הלשון משמע כן ולפירושו מניח הדמים כרבי עקיבא שלא ישתמש בהן. ואם תאמר לשמואל דאמר לקטן גבי תפלין מניחן ולפירושו נמי מניח הדמים והא שמואל פסיק כרבי טרפון

דמשתמש בהן. ויש לומר הני מילי בבעלי חיים דטרח בהו אבל תפלין דלא טרח בהו לא והוו כמעות אבידה דאמרינן לקמן דלא ישתמש בהן. ע"כ.

שם דמיהן ומניחן. פירש הקונטרס מוכרן ומניח הדמים אצלו. ונראה דלגופיה נמי יכול לשום שכך משמע הלשון. ולא דמי לגבאי צדקה דלקמן פרק המפקיד דהא ליכא חשד כיון שהוא משיב אבידה. והא מניחן נמי מצי למימר דאפרה וחמור קאי שמניחן אצלו ויהיו שלה וכן לקמן גבי מוצא תפלין בשוק דאמר שם שמין דמיהם ומניחן לאלתר היינו מניחן לראשו ומיהו יש לומר דמניחן אדמיהן קאי ולא ישתמש בהן כרבי עקיבא ושם דמיהן ומניחן לאלתר דתפלין נמי הכי פירושו לאלתר שם דמיהם ומניחן שלא ישתמש בהם ואם תאמר והאמר שמואל הלכה כרבי טרפון דמותר להשתמש בדמים ויש לומר דהני מילי בדמי אבידה שטרח בהן להאכילן כגון עגלים וסייחין ואווזין ותרנגולין אבל בתפלין דלא טרח בהם לא. תוספות שאנץ.

הא דרעיא הא דפטומא. כלומר אם אלו העגלים וסייחין הם כל כך גדולים שרועין מאליהן אי נמי שמצאן בזמן שהדשא מצוי ואוכלין מאליהן אין טיפולן מרובה משום הכי מטפל בהן שלשה חדשים והא דקתני שלשים יום ותו לא כגון שהם קטנים כל כך שצריכין לפטמן על האבוס אי נמי שהם גדולים שיוכלו לרעות אם ימצאו דשא אלא שאין הדשא מצוי וצריך לפטמן על האבוס דאיכא טירחא יתירה. רבי אוכלים אוכלין הרבה הילכך שלשה ימים ותו לא שאם יעמדו יותר יאכל תרנגול אחד לתרנגולים הרבה ובזוטרי שאוכלין מעט שלשים יום. ה"ר יהונתן.

והרמ"ך כתב וזה לשונו: אווזין ותרנגולים זכרים גדולים שלשים יום. והוא שאין הוצאתם מרובה מפני שמחטטין באשפות ואינו צריך לטרוח בהן הרבה. ואווזין ותרנגולים קטנים שאינו עושה כלל וטרחתו מרובה אף על פי שירויח בהן בעל האבידה אם יגדלו אין המוצא מטפל בהם אלא שלשה ימים ואחר כך ימכרו בבית דין. והמפרש כתב בהפך קטנים שלשים יום לפי שאוכלין מעט וגדולים שלשה ימים מפני שאוכלין הרבה עד כאן. ודבריו צריכין פירוש כדי להעמיד הדין כדבריו לפי שהגדולים הוצאתן מרובה משבחן אבל הקטנים שבחן מרובה מהוצאתן שבעודן קטנים אינם ראוין לאכילה ואין אדם מוצא בהן לוקחין וכשיגדילו מעט ימכרו ביוקר. עד כאן. והמפרש שזכר הוא ה"ר יהונתן כידוע.

שלא יאכיל ענל לעגלים. פירוש לא תמכור ענל היום ותאכיל לנשארים דקא מכליא קרנא אלא ימכור היום הכל. ר"ח.

עד כאן לא פליגי אלא בנשתמש בהם. ואם תאמר אי בנשתמש היכי קאמר רבי עקיבא דאין חייב באחריותן הא שמעינן ליה בסוף המפקיד דשולח ידו בפקדון חייב ואפילו הוי בעין ואהדריה לדוכתיה בעינן דעת בעלים כל שכן היכא דמוציא לגמרי דלא מיפטר במה שמניח אחרים תחתיהם אפילו יזכו בהם לצורך הבעלים. ויש לומר דמיירי בשלא הגביה הכוס ליקח הפרוטה שאז היה שולח יד בכל אלא בלא הגבהה נטלה ואז אינו חשוב שולח יד אלא באותה פרוטה כדמוכח בסוף המפקיד. ודוקא בנשתמש במקצתן גלי אדעתיה דניחא ליה בשאלה זו קא סלקא דעתך דפליגי דרבי טרפון סבר דאם אבדו חייב באחריותן אף על גב דלא אשתמש בכולהו דכיון שנשתמש במקצתן גלי אדעתיה שהיה דעתו להשתמש גם בנשארים והניחם שם לדעת שיהיו שלו ויקחם כשירצה. ורבי עקיבא סבר דאינו חייב אלא באחריות אותן שנשתמש בהם אבל בשאר לא דשואל לא הוי עלייהו כיון דאסור להשתמש בהם. ולפי זה יש לפרש נמי כעין זה ההיא דלקמן דהמפקיד מעות אצל שלחני דבשנשתמש במקצת איירי. ומיהו דוחק גדול לפרש כן. ועוד מנין לו לתלמוד להעמיד מחלוקתן בשנשתמש בהן דוקא כיון דמלישנא דמתניתין ליכא למשמע דהכי דוקא מיירי. ונראה דגרסינן עד כאן לא פליגי אלא בישתמש בהן כלומר אם מותר להשתמש בהם או לא. אבל לא ישתמש בהם פירוש אם היה אסור להשתמש אפילו רבי טרפון מודה שהיה מותר. ואפילו גרס בנשתמש יש לפרשה בענין זה וכן פירש הקונטרס דנשתמש לאו דוקא ומיהו קשה בסמוך שמקשה התלמוד לרב יוסף ולפיכך דרבי טרפון למה לי דמשמע דוקא לרב יוסף הוא דקשה ליה ליתני רבי טרפון אומר ישתמש בהם ולשתוק ואנא ידענא דכיון דמותר למשתמש חייב באחריותן אבל לרבה ניחא ליה ודרבה יותר הוא חידוש לרב יוסף מלרבה שמשמיענו לרב יוסף דאפילו שואל נמי כמו שמתרץ ומה שייך להקשות ולתרץ על רבי טרפון לרב יוסף יותר מלרבה. ולפיכך קמא דפריך ניחא. ויש לתרץ דמעיקרא הוה ניחא ליה לתלמודא דנקט רבי טרפון ולפיכך. משום לפיכך דרבי עקיבא דאצטריך לאפוקי מדרב יוסף וגם לפיכך דרבי טרפון עצמו מצי למימר דאתא לאפוקי מדרב יוסף דאצטריך למידק הא אם היינו אומרים לא ישתמש בהם אם אבדו לא היה חייב באחריותן דשומר אבידה כשומר חנם אבל עכשו לרב יוסף קשה לו למה הוצרך לפיכך דרבי טרפון כלל דזה אינו דומה לו שום חידוש להשמיענו אף על גב דלא נשתמש כיון דיכול להשתמש הוו עלייהו כשומר שכר לרבה או שואל לרב יוסף דפשיט ליה הואיל ונהנה מהנה. ומיהו קשה כיון דמעיקרא כי ניחא ליה לרבה לא הוה מחייב רבי טרפון אלא באבדו ולא בנאנסו והשתא מסיק לרב יוסף דאפילו נאנסו מחייב אם כן חידוש גדול דלפיכך דר' טרפון דמפיק ממאי דסלקא

דעתין מעיקרא דלא הוי שואל לרבי טרפון ועוד אי משמע ליה דמילתא דפשיטא היא ולא אצטריך למתני אם כן תקשי ליה לפיכך דהמפקיד מעות אצל שלחני דלקמן למה לי למאן דאמר נאנסו לא וזה קשה גם לפיכך קמא דפריך. ונראה לי דהאי דקאמר תלמודא ולפיכך דר' טרפון למה לי לא אתי לאקשויי לרב יוסף יותר מלרבה אלא דפירוש בעלמא הוא דמפרש ואזיל בניחותא. תוספות שאנץ.

דף כט.

עד כאן לא פליגי אלא בנשתמש. יש מפרשים דהכי פירושו בנשתמש בהן כבר ומשום הכי קאמר רבי טרפון דאם אבדו חייב באחריותן. ולא נהירא דכיון דנשתמש בהן היכי אמר רבי עקיבא אינו חייב באחריותן הא אמרינן לקמן השולח יד בפקדון חייב באחריותו ואף על גב דאהדריה למקומו וכל שכן הכא כשלקחן ונאבדו. ועוד קשה דלישנא דמתניתין משמע דאם אבדו דחייב באחריותן אכבר לא נשתמש. ולי נראה דהכי פירושו עד כאן לא פליגי אלא בנשתמש כלומר אם מותר להשתמש. אבל אם נשתמש בהן פירוש אם היה אסור להשתמש בהן אפילו רבי טרפון מודה. ואפילו אי גרסי אם נשתמש רצה לומר עד כאן לא פליגי אלא בהיתר דנשתמש כדפירש רש"י. תלמיד הר"ף. וזה לשון הראב"ד: עד כאן לא פליגי אלא בלהשתמש בהן דמר סבר ישתמש וכיון דשרי ליה לאשתמושי חייב באחריותן בנגיבה ואבידה. אבל לא נשתמש בהן כלומר דבר שאינו רשאי להשתמש בהן כגון אבידה עצמה אם אבדו אינו חייב בגניבה ואבידה. עד כאן.

והוי שואל צלייהו וכו'. כתוב בתוספות ורבי אלעזר לית ליה דשמואל ואפילו שוה שיעור זוזי לא אבדו מעותיו וכו'. וכתוב בגליון תוספות וזה לשונו: רש"י פירש שם בענין אחר וסתרוהו מדקתני ישבע. וצריך עיון שם דלא סתרוהו מכח סיפא דהלוהו בשטר. עד כאן.

לפיכך דרבי עקיבא למה לי וכו'. אין להקשות דנימא כיון דהפירוש של אבדו באונס לרב יוסף כדמסיק שטבעה ספינתו בים אז נימא דנקטינן לדיוקא דוקא משום דאסור להשתמש אינו חייב באונסין אבל אם היה מותר להשתמש היה חייב אפילו באונסין כמו שפירש לרבי טרפון התוספות לקמן. ויש לומר כשלפיכך דרבי עקיבא הוי לגופיה קאמר שפיר דנקט רבי טרפון לפיכך לדיוקא אגב אבל השתא לא ידע אם לפיכך דרבי טרפון לגופיה לכך קאמר לפיכך דרבי עקיבא למה לי. אי נמי יש לומר כשלפיכך דרבי טרפון לדיוקא אז משכחת נפקותא לדבריו במעות אבידה דאסור להשתמש בהן אפילו לרבי טרפון אבל לפיכך דרבי עקיבא אי הוי לדיוקא לא משכחת שום נפקותא לדידיה

דכל אבדה אסור להשתמש בה. אך קשה דמשכח נפקותא בפקדון דאמרינן לקמן מותרין ישתמש בהן. ויש לומר אי הך דהכא לא נקט אלא כדי לאשמועינן דין בפקדון אם כן מה צריך לפיכך במתניתין דלקמן גבי פקדון הא כבר אשמועינן הכא או הך דהכא לא נימא דידעינן מלקמן אבל כשזה רק באבידה ולא נקטיה בשביל לדקדק בפקדון ניחא דאצטריך הך דלקמן דהוי אמינא דאבידה הוי בקל טפי שומר שכר משום דבלא זה איכא מצוה. גליון.

והא אבדו קתני. אף על גב דאפשר דלרבה נמי הוי כשואל אליבא דרבי טרפון דכיון דבידו להשתמש בהן קיימי ברשותיה מיהו לא קשה ליה והא אבדו קתני דהא משום דקתני לפיכך נקט אבדה לאשמועינן דאי לאו משום דמותר להשתמש בהן לא הוי אפילו כשומר שכר אלא כשומר חנם לחוד ובכלל אבדו אבדה ואונסין. אבל לרב יוסף דאפילו אם לא היה מותר להשתמש בהן היה כשומר שכר והשתא הוי כשואל אם כן קשיא היכי קאמר ולפיכך אם אבדו דהא האי אבדו אונסין דוקא הוא ואם נאנסו הוה ליה למימר. ומפרקינן דאבדו שטבעה ספינתו בים. הריצב"ש.

ולענין פסק קיימא לן דהלכה כרב יוסף דשומר אבדה כשומר שכר הוי וכן פסק הרי"ף והרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גזלה ואבדה ולענין פלוגתייהו דרבי עקיבא ורבי טרפון אפסיקא הלכתא בהדיא כרבי טרפון הלכך במעות אבידה חייב באחריותן כשואל כיון דיכול להשתמש אף על פי שלא נשתמש. ואיכא דרמי דהא תנן לקמן בפרק המפקיד מעות אצל שלחני אם צרורין לא ישתמש בהן מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. ואמרינן עלה בגמרא דדוקא אבדו אבל נאנסו לא אלא אם כן נשתמש בהן אלמא דאף על גב דיכול להשתמש בהן לא חשבינן ליה שואל אלא אם כן נשתמש ומאי שנא הכא. תירץ רבינו אפרים דשאני הכא דכבר היה שומר שכר כרב יוסף הילכך משום דיכול להשתמש בהן מסקינן ליה דרגא ועבדינן ליה כשואל אבל התם אם לא היה מותר להשתמש בהן לא הוי אלא שומר חנם הילכך אפילו מסק ליה דרגא לא הוי אלא שומר שכר. כך נאמרו דברים הללו בספר המאור. ואין זה מחוור דאי משום שכר שמוש אינו אלא שומר שכר כי ההיא דהתם כי הוי מעיקרא שומר שכר אמאי עבדת ליה שואל שהרי לא נתחדש כאן שום דבר אלא שנתרבה שכרו ובשומר שכר לא שני לן בין שכר מרובה לשכר מועט. ותו קשיא לי דאם כן קם ליה רב יוסף כרבי טרפון ורבה דאמר שומר חנם דלא כוותיה ואם כן הוה לן לאוקמי פלוגתא דרבה ורב יוסף כתנאי דמתניתין דרבה על כרחך כרבי עקיבא ולא כרבי טרפון ורב יוסף כרבי טרפון ומצי אמר נמי אנא דאמרי אפילו לרבי עקיבא וכל כהאי גוונא הוה ליה לתלמודא לפרושי

כיון דפלוגתייהו דרבה ורב יוסף בפלוגתייהו דתנאי דמתניתין שייכא. ולפיכך נראה לי דרבי טרפון אפילו סבירא ליה כרבה דאמר שומר חנם הכא שואל הוי ולא תיקשי לך ההיא דפרק המפקיד דהתם היינו טעמא לפי שאין אדם נעשה שואל ולוה בעל כרחה וכיון שכן שלחני זה שהופקדו אצלו מעות מותרין. נהי דעל כרחך שומר שכר הוי שהרי מקבל שכר בשמירתן דהיינו ההיא הנאה שאם רצה משתמש בהן מאן אמר לך שדעתו ללוותן שאתה עושה אותו כלוה מעכשו דילמא אין דעתו ללוותן שמא יבא מפקיד ליטלן הימנו בשעה שאין מעות מצויות אצלו ובדעתו להחזירן למפקיד כדי שיצא מחיוב גניבה ואבידה כיון דברצונו הוא תלוי להחזירן בכל שעה שירצה אבל מעות אבידה שאין הדבר תלוי בו להחזירן שהרי אינו יודע בעליהן שמו חכמים דעתן של בני אדם שכל אדם רוצת ללוותן ולהתחייב באונסין ולא להעמידן בעין לעולם ושיהיה חייב בהן בגניבה ואבידה. כן נראה לי. הר"ן.

והריטב"א כתב דתירוץ רבינו אפרים נכון הוא. וכתב עוד ועוד יש לומר דהתם מדעת הבעלים באו לו ומן הסתם כך היה דעת שניהם שלא יתחייב אלא בגניבה ואבידה מפני הנאת שימור אבל הכא שלא באו המעות לידו ברשות הבעלים ובית דין הוא דיהבי ליה רשותא להנפוקינן דאלו מדינא לא היה לו ליגע בהן לא רצו חכמים לתת לו רשות אלא אם כן הן אצלו מעכשו במלוה גמורה להתחייב באונסין מרבי. עד כאן.

כתוב בספר המאור הלכה כרבי טרפון בדמי אבדה וכו'. עד סופו וכללא דהא מילתא דלא מפקינן משומר חנם למהוי שואל אלא משומר חנם לשומר שכר ומשומר שכר לשואל. אלר דברי הרב ונראין דבריו. עד כאן.

וכתב הראב"ד עליו וזה לשונו: אמר אברהם אנכי עפר ואפר כבר כתבתי את זה ועוד טעם אחר דלגבי דמי אבדה כיון דשרו ליה לאשתמושי בהו סמכא דעתיה אמר השתא אתי מריה דזוזי ובעי להו הילכך עד דאשתמש בהו לא הוי שואל אלא שומר שכר בלבד וזה הטעם גם כן נאה ומתקבל. עד כאן.

דף כט:

והני נמי כמעות אבידה דמו. פירש מורנו במעות אבידה דלית ליה רשות להנפוקינון ואפילו טרח בהו דדוקא בדמי אבידה יהבו ליה רבנן רשותא להנפוקינן היכא דטרח בהו מפני תיקון העולם אבל במעות של יתומים ואפילו בדמי סחורה לא יהבו ליה רבנן רשותא וכן פירש הרמב"ן. הריטב"א.

והראב"ד כתב וזה לשונו: ביד רחבה הוי זוזי דיתמי. פירוש עשאו אבי היתומים נפקד עד שיגדלו. ואם תאמר הלא אמרו במשנה המפקיד מעות אצל בעל הבית בין צרורין בין מותרין אסור להשתמש בהן. התם דאי בעי מפקיד למשקלינהו לשכחינהו מזומנים אבל הכא לזמן אריכא הוא משום דאיכא הנאה ליתמי בתשמישייהו דמחייב באונסין ולא הוה בעי לאשתמושי בהו. עד כאן.

זיל לא שבקו לי דאשרי לך. שהרי הקשו לי תלמידי. והכא לא הוה משום לא תלך רכיל דאמרינן במסכת סנהדרין מנין שלא יצא מבית דין יאמר אני מזכה וכו'. כיון דרחבא גופיה הוה בבי מדרשא וחזא התלמידים המקשים לו ליכא משום הולך רכיל ומגלה סוד. ה"ר יהונתן.

המוצא תפלין שם דמיהן בפני בקיאין ומניחן לאלתר שהרי ימצא בעליהן ליקח ואין חושש להן שמא מין כתבן דלא שכיח. הרמ"ך.

תנו רבנן השואל ספר תורה לא ישאילנו לאחרים ופותחו וקורא בו ובלבד שלא ילמוד בו לכתחלה. פירוש שלא ילמוד בו בדבר שאינו רגיל והוא לומדו עכשו בתחלה. כתב הרמב"ן שאין זה הדין אמור אלא בספר תורה וכו' אבל עכשו שהתירו לכתוב התלמוד משום עת לעשות לה' כל ששואל מהם וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. ונראה שאפילו בספר תורה נביאים וכתובים אם יודע משאיל בשואל שאינו רגיל וצריך ללמוד כן בתחלה והשאילו סתם מותר ללמוד בו בתחלה שעל דעת כן השאילו לו. הריטב"א ז"ל.

כאן שנה רבי בפרק כל הגט הלכתא. ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל וכו' דכל מתניתא דשנאה רבי חייא אמרינן רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו וזו שנויה במשנת רבי חייא ורבי אושעיא הכי אין השואל רשאי להשאיל ולא זה המופקדין אצלו רשאי להפקיד אצל אחר אלא אם נתנו לו בעלים רשות לפיכך הוצרך ריש לקיש לפרש שגם זו שנאה רבי. ר"ח.

סלקא דעתך אמינא ניחא ליה לאיניש דליתעביד מצוה בממוניה קמשמע לן. פירוש קמשמע לן דבהא כיון דאיכא קפידא לקלקול הספר לא ניחא ליה דהא יצא שכרו בהפסדו כי היום או מחר לא יהיה לו ספר במה ללמוד. אבל במידי דליכא שום חשש קלקול ודאי יכול לשאול שלא מדעת הבעלים למעבד מצוה כגון אם מצא טלית או תפלין של חבירו בבית הכנסת רשאי להניחן שם ולהחזירן למקומן ולא חשיב גזלן כששאל שלא מדעת בעלים. הריטב"א מרבו. וכן כתב בנמוקי יוסף בבתרא פרק הספינה (דף ד' ע"א).

גוללו כל שנים ושר חודש ופותחו וקורא בו מאי עבידתיה גביה. מסתברא דהכי פירושו. למה גוללו דקסלקא דעתין דחייב לגלול כדרך שהוא חייב במוצא ומשום הכי אקשינן מאי עבידתיה גביה ולמה מחייבין אותו לגלול יבא בעל הפקדון ויגלול את שלו ואם אינו עושה כן אבידה מדעת היא. ועוד דקתני סיפא ואם בשבילו פותחו אסור אמאי והא אמרת פותחו וקורא בו דקסלקא דעתין נמי דפותחו לכתחלה וקורא בו קאמר דאי לא אמאי קתני פותחו וקורא בו ואי משום שינערנו דרך גלילתו ליתני גוללו כל י"ב חדש לחוד או נמי קורא בו כדקתני במתניתין ופרקינן דלאו להתחייב בגלילתו קאמר אלא הכי קאמר אם רצה לגללו ורצה לקרות בו כשהוא גוללו מותר. הרשב"א.

אימא אחד זה ואחד זה שלשים יום. פירוש דאלו רבי אליעזר לא הזכיר סך אלא שאמר אחד זה ואחד זה שוין. הריטב"א.

פרשה וישנה פרשה ויתרגם. שניהם מפני ששוהא יותר מדאי. תוספות שאנץ.

כסא דחרשין ולא כסא דפושרין. פירוש נוח לו לאדם לשתות כוס שיש בו מיני כשפנית כדמתרגמין מכשפה חרשא מלשתות כוס יין פושרין שלא הוחמו כל צרכן כי קשין הם לגוף. והוא שהוחמו בכלי מתכות ויש אומרים פושרין הן הלוחשין. ושאר שמעתא דרבי יוחנן פירשנוה בפרק כיסוי הדם. ר"ח.

אדומה בסוטה בגזרה שוה דעול עול. ולא גרסינן הא לא דמיא אלא לסיפא אלא הכי גרסינן הא לא דמיא אלא להא. ואחרים פירשוה בפרה אדומה ובודאי בתוספתא גבי פרה אדומה מיתניא וההיא דשכן עליה עוף סיפא דההיא היא והכי גרסינן הא לא דמיא אלא לסיפא ודמייתי עלה הא דרב פפא משום דפרה ועגלה ערופה למדוה זו מזה כדאמרן. הרשב"א.

וכתוב בגליון תוספות וזה לשונו: הכניסה לרבקה. כתוב בתוספות בתוספתא תני לה גבי פרה אדומה אף על גב דמייתי עלה קרא דלא עובד דכתיב גבי עגלה היינו משום דילפי מהדדי בגזרה שוה דעול עול. ואם תאמר למאן דלא יליף התם בפרק בתרא דסוטה גזרה שוה ויליף שאר עבודות בפרה מאשר עלה מכל מקום מנא ליה דבעינן ניחא ליה. ויש לומר דמסתמא לא ריבה הכתוב שאר עבודות אלא בדניחא ליה דומיא דאשכחן בעגלה אבל עול פוסל אפילו לא ניחא ליה כדאמרינן התם אם כן למה נאמר עול לומר לך דעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה. (חסר מעט) עד כאן.

ואם בשביל שתינק ותדוש פסול. ואם תאמר למה לי למיתני הכשר ברבקה ופסול בהנקה ליתנינהו כולהו בחדא או אידי ואידי ברבקה או אידי ואידי בהנקה. ויש לומר דברישא וסיפא רבותא קמשמע לה רישא אף על גב דלא הכניסה לטובת הבהמה כיון

דלא הכניסה גם לטובתו כשרה וכל שכן שאם בשביל שתינק לבד הכניסה דודאי כשרה דלטובתה ולצרכה הכניסה. וסיפא קמשמע לה דאף על גב דהכניסה לטובתה ולצרכה כיון דבלבו היה שתדוש פסולה. תוספות חיצוניות.

והא הכא דלצרכו ולצרכה וקתני פסולה אלמא לצרכו ולצרכה חשיב כלצרכו לחודיה דקתני התם זה הכלל כל שלצרכה כשרה לצורך אחר פסולה וקסלקא דעתין דטעמא משום דחיישינן שמא ישהה אותה לדוש אחר שתפסוק מלינק. הרא"ש ז"ל.

וכך כתב תלמיד הר"פ ז"ל וזה לשונו: השתא סלקא דעתין דהאי פסולה היינו מדרבנן משום דחיישינן שמא תפסוק מלינק דהשתא ליכא בזו לצרכה. עד כאן.

וכתב מורנו הרב נר"ו וזה לשונו בתשובה: והא הכא לצרכו ולצרכה וכו'. לפי שיטת רש"י ז"ל פשיט שפיר מעגלה ערופה לממונא ומשני שפיר דדמיא לשכן עליה עוף דכשרה. אבל לפירוש התוספות דכתבו דמברייתא דפרה פריך מאי קושיא שאני פרה דכפרה כתיב בה כקדשים ומשום חומרת קדשים פסולה אפילו לצרכו ולצרכה. ותירצו התוספות קושיא זה כיון דבסיפא קתני לצרכו פסולה לצרכה כשרה דהכי תניא בסיפא זה הכלל לצרכה כשרה לצורך אחר פסולה וכיון דתניא הכי משמע דבכל דוכתא לצרכו ולצרכה הוי כלצרכו ופסולה. והשתא לא מצי לשנויי שאני פרה אדומה דחמירא אלא משני דהתם מדאורייתא פסולה כמו עלה עליה זכר דפסולה מדרב פפא והיינו דמקשו ואם תאמר ואמאי מייתי ההיא דשכן עליה עוף דבשלמא לפירוש רש"י להכי מייתי לה לדמות לה רישא דברייתא דילן כדכתיבנא לעיל. אי נמי להכי מייתי לה לאשמועינן משום דרב פפא אמרה למילתיה עלה וכי תימא אמאי לא אמרה למילתיה אברייתא דעגלה ערופה לאשמועינן דילפי מהדדי בגזרה שוה דעול עול מאי דדרשינן בעגלה ערופה מאי עבד דניחא ליה וכו' הכי נמי אמרינן בפרה אדומה אף על גב דלא כתיב בה אשר לא עבד בה. אבל לפי שיטת התוספות דקאי הך ברייתא בפרה אדומה אמאי מייתי לן ואי משום דרב פפא אמרה עלה אמאי לא אמרה אברייתא כיון דתרווייהו איירו בפרה אדומה. עד כאן.

וזה לשון הגליון: הכניסה לרבקה. פירש רש"י בעגלה מיתניא. פירש כן דלפירוש זה ניחא דרב פפא אמר דבריו אהך דלקמן לאשמועינן דאף בפרה אמרינן הך דרשא כתוב בתוספות ובסיפא קתני לצרכו פסולה וכו' פירש כן שלא יקשה מאי פריך דילמא הכא אפילו לצרכה פסולה ונקט שתינק ותדוש הפירות ותדוש שהוא הדישה לצרכה שהוא בריא לה דומיא דתינק שהוא לצרכה לכן אמר דבסיפא קאמר דלצרכה כשרה. עוד כתבו

בתוספות כמו בא עליה זכר דפסולה פירוש אף על גב דלא הוי לצרכו דהא לא מידי עבדן מכל מקום פסולה מדרב פפא כיון דניחא ליה.

עוד כתבו בתוספות ואם תאמר אמאי מייתי ההיא דשכן עליה עוף וכו'. אין להקשות דנימא דמייתי לה לראיה דהך דהכא דהכניסה לרבקה הוה מצי למימר דטעמא משום דהוי לצרכו ולצרכה לכך מייתי דפסלינן עלה עליה זכר אף על גב דממילא משום דניחא ליה כדפירשתי וגם רב פפא נימא דמשום הכי אמר דבריו עלה דהך דלעיל איכא למימר דטעמא משום דהוי לצרכו ולצרכה. ויש לומר דמכל מקום מקשה מדאמר רב פפא דבריו על הא דעלה עליה זכר שמע מינה דלצרכו ולצרכה הוי כמו לצרכו לחודיה דאם לא כן רב פפא יאמר דבריו אהך דנכנסה לרבקה שלא אטעה לומר דטעמא הוי משום לצרכו ולצרכה ובזה ניחא שלא יקשה מה הקשו תוספות יאמר דבריו אהך דרבקה אם שתיהם ברייתא מאי נפקא מינה כך לי זו כזו. ולמאי דפרישנא ניחא. אי נמי יש לומר שהתוספות מקשים רק מה מייתי הך דשכן עליה עוף לא ליתי אלא לימא הא לא דמיא אלא להא עלה עליה זכר פסולה ולמה מייתי רישא דמילתא ולכך מקשינן דרב פפא לימא דבריו אהכניסה לרבקה דאתי שפיר טפי לאשמועינן דאף על גב דעושה מלאכה גמורה שדשה בשדה כיון דלא ניחא ליה אבל הך דשכן עליה עוף איכא למימר דלא עבודה היא כלל. וזה ניחא גם למאי דפירשתי תחלה דהתוספות מקשים שפיר דלימא רב פפא דבריו אהך דרבקה בשביל הרישא כדפירשתי. עד כאן.

אי הכי אפילו רישא נמי. בשלמא אי פשטינן בעיין מהכא דלצרכו ולצרכה אסור והא דכתיב אשר לא עובד בא היינו עבודה גמורה דיש אם למקרא ועבד בה כתיב אבל השתא דאמרת דלא תפשוט בעיין ושאני הכא דכתיב אשר לא עובד אפילו כל דהו אי הכי אפילו רישא נמי דהא דשה על כל פנים. הא לא דמיא אלא להא כלומר רישא לא ניחא ליה ולא איכפת ליה דומיא דשכן עליה עוף דלא איכפת ליה. אהא שכתב רש"י תירוצא הוא תירוץ הוא לקושייתו למה שהקשה אי הכי אפילו רישא נמי ולאו דיחויא דלא תפשוט דהא דחינן לה.

ולפי פשט התוספות משמע לי דמהדר לדחויי עיקר הפשיטות כלומר לא תפשוט מהכא דשאני הכא דמן התורה לצרכו ולצרכה פסולה דומיא דעלה עליה זכר דהוי לצרכו ולצרכה אבל בעלמא גבי אבידה אכתי איכא למיבעי.

וקשה לי היכי בעינן למפשט ממונא מאיסורא. ויש לומר דהוה מצי לדחויי הכי אלא קושטא משני כדרב פפא. אי נמי ממונא כי האי דלא הוי משקל למר ומיהב למר שפיר

ילפינן מאיסורא ודוק. מ"ה נר"ו בתשובה הנזכר לעיל וכבר כתבתי לעיל גירסת ר"ח. עיין עליה.

שכן עליה עוף כשרה. פירוש ואפילו שכן ליה בפניו זמן מרובה דהא אמאי ניחא ליה ומאי מרווח בישיבתו עליה. עלה עליה זכר פסולה. פירוש דהשתא חיישינן דילמא ניחא ליה שתתעבר. ואם תאמר והיאך אפשר דניחא ליה בהא והלא יודע הוא שתפסל ומשום הנאה פורתא לא מפסיד טובא כדאמרינן בפרק ב' דעבודה זרה. ותירץ ריב"א דכיון שהיה לפניו ולא הקפיד לסלקו מעליה אנן סהדי דניחא ליה. והשר מקוצי תירץ דהכא לא סגיא דלא נימא פסולה דאי אמרת כשרה הא כיון דלא מפסיד מידי לא סגיא דלא ניחא ותפסל. הריטב"א.

עלה עליה זכר פסולה. אף על גב דלא ניחא ליה משום דדמיה יקרים מכל מקום חשיב ניחא ליה כיון דבשאר פרות הוה ניחא ליה. ועוד אם באת להכשיר אם כן הוה ניחא ליה ואם תאמר דבפרק בתרא דסוטה אמרינן מה תלמוד לומר עול עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה כלומר בשעושה לשם עבודה והכא מאי לשם עבודה איכא. ויש לומר דבשעת עבודה היינו שצריך לאותה עבודה כלומר דניחא ליה והכא כיון דחשיב ניחא ליה כדפרישית היינו שעת עבודה. ולפירוש זה פסול בה עול אף על גב דלא ניחא ליה ועובד דומיא דעבד מתוקם בשאר עבודות וכן מוכח התם בהדיא דדריש גבי עגלה כי האי גוונא. ואם תאמר ומאי טעמא דמאן דאמר בפרק אין מעמידין דפרה לא מיפסלא ברביע משום דקדשי בדק הבית היא ולא קדשי מזבח תיפוק לי דמיפסלא מטעם עבודה כמו בעלה עליה זכר וכי תימא דלא דמי דעלה זכר ניחוש ליה כיון דבעלים לא ניחא להו לא מיפסלא הרי העושה מלאכה בפרת חטאת דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אלמא מפסלא אף על גב דלא ניחא להו לבעלים שיעשה אדם מלאכה בבהמתם לא בזו ולא באחרת דלא חיישינן אלא שיהא ניחותא דההוא גברא דקא עביד המלאכה וכן כי יותן דומיא דכי יתן לא בעינן ניחותא דבעלים. דזהו דותק לומר דעושה מלאכה בפרת חטאת איירי כגון שותף בה או דוקא מלאכה דהעלאת עול שפוסל אף על גב דלא נימא ליה כדפרישית. וכי תימא דהתם בשלא נשען הרובע עליה כגון שעלה על גבי ספסל ורבעה אם כן מאי קאמר התם רבי אלעזר ורבנן אלא בחששא אבל הכא דודאי רבעה פסלה שמע מינה קדשי מזבח היא דאי קדשי בדק הבית לא מיפסלא ברביעה. מאי קושיא דילמא הא דפליגי בחששא היינו מטעם מלאכה דבשעת רביעה נשען עליה. ויש לומר דמשמע ליה התם דבלאו טעם דמלאכה מיפסלא מטעם רביעה אפילו בלא נשען מדקאמר התם וכן

היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות כלן. תוספות שאנ"ץ.
וזה לשון הר"ן: יש לומר דכיון דהמעשה מצד עצמו ניחא ליה אין לנו להכשירה מצד פסולה שאם כן יהא פסולה סבת הכשרה ואי אפשר. ועוד שאם תכשירה ודאי ניחא ליה. עד כאן.
והרא"ש תירץ דחשיב ניחא ליה כיון דבשאר פרות ניחא ליה. עד כאן. ואם תאמר הכניסה לרבקה ודשה אמאי כשרה מאי שנא מעלה עליה זכר דהא ניחא ליה בדישה. ולפירוש הקונטרס ניחא דמיירי בעגלה ערופה ובעגלה בת שנתה ואינו רוצה להטריחה לפי שהיא ילדה ולא ניחא ליה כלל אבל לפירוש התוספות קשה דפירשו דמיירי בפרה אדומה.
ויש לומר דלהאי פירושא נמי לא קשיא דפרה בת שתים ואכתי אינו רוצה להטריחה.
ור"ת גריס לרבקה (ר' בסגו"ל) לפטמה כמו עגלי מרבק והשתא ניחא דכשרה דלא ניחא ליה שתדוש בשביל שמכחישה והאי דנקט הכניסה לרבקה ודשה משום דאיכא תרתי לטיבותא שמכוון לפטמה ואינו מכוון שתדוש וסיפא לצדדין קתני ואם בשביל שתינק ודשה או לרבקה וכדי שתדוש פסולה. ולא נהירא דאם כן קשה אמאי תני הכשר ברבקה ופסול בהנקה לשמועינן תרווייהו בחדא אם לרבקה לחוד כשרה ואם בשביל שתדוש עוד פסולה כדפרישית לעיל. וליכא לשנויי כדלעיל דרישא רבותא קמשמע לן דאף על גב דלא הכניסה לצרכה וכו' דזה אינו דהא הכניסה לפטומה והיינו לצרכה. לכן נראה כדפירש רש"י. תלמיד הר"פ.
והריטב"א כתב וזה לשונו: לפירוש רש"י לא ידענא שרש למלת רבקה לפירוש זה שיהא לשון דיבוק בהמות יחד. ור"ח פירש שהוא מלשון עגלי מרבק. ויש גורסים לרבקה (רן בקמ"ץ) כלומר לפטם אותה. ואינו מחוור דאם כן רישא נמי מירי בשהניחה לצרכה ולטובתה וכו'. לפיכך הנכון דגרסינן לרבקה והמקום שבו מעמידין עגלי מרבק נקרא רבקה (ר' בקבו"ץ וב' קמ"ץ). ורישא נקט שהכניסה שם להיות לצוות עם אמה בלבד לא לדעת שתתפטם היא ואפילו הכי אם דשה מעצמה פסולה ובסיפא נקט שהכניסה שם כדי שתינק והנאתה קרובה ומצויה לאלתר יותר מן הפטום ואפילו היה דעתו לפטמה. עד כאן.
וזה לשון הרמב"ן: פירש רש"י רבקה שקושרים שתים ושלש פרות לדישה וכיוצא בו במסכת עירובין פרק ב' וביניהם כמלא שתי רבקות של שלש שלש פרות ופירוש הענין שהכניסה לזו עמהם כדי שתינק והיא דשה מעצמה. ויש אומרים שפירוש לרבקה מקום שמפטמין אותן בו מלשון עגלי מרבק. ויש שונין לרבקה בדגשו"ת הבי"ת ושו"א

כלומר לפטמה ור"ח כן כתב לרבקה לפטמה ומשום הכי כשרה ולא ניחא ליה שדישה מכחישתה. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: וקשה לפירוש ר"ח דאם כן לא מכשיר ברישא אלא משום דאיכא תיתי לטיבותא שהכניסה לפטמה ומתקלקלת בדישה וגם לא כיון שתדוש אלא שדשה מאליה ואם כן סיפא דקתני על מנת שתינק ותדוש פסולה לשמעינן רבותא דאפילו על מנת לרבקה ודשה או על מנת שתינק ודשה פסולה כיון דליכא אלא חדא לטיבותא. ונראה לפרש דאפילו לא אירי בקטנה ואפילו אינו מתכוין לפטמה ניחא דכיון דיש בהמות הרבה דבלא היא היתה נדושת התבואה אף על פי שאינו מתכוון להנאתה ולא נתנה שם אלא לשמרה לא ניחא ליה קרינן ביה כיון שאינו מרויח כלום וגם אין מתכוין לכך. עד כאן.

ומ"ה נר"ו כתב בתשובה הנ"ל וזה לשונו: ולפי עניות דעתי אין זו קושיא כלל דלא משכחת להם שיכניס אותה לפטמה ולא תתקלקל בדישה ולא משכחת לה יונקת שלא תתקלקל בדישה הילכך לאו תרתי נינהו אלא חדא ולא מצי לפלוגי בסיפא בחדא דעל מנת לרבקה או על מנת שתינק ודשה אינה נפסלת בכך דודאי לא ניחא ליה לפי שהיא מתקלקלת ומשום הכי קתני בשביל שתינק ותדוש דמשמע דניחא ליה בדישה דהוי לצרכה ולצרכו ותו לא מידי. עד כאן.

עוד כתב הרא"ש וזה לשונו: ופסיק רישיה נמי לא הוי דאפשר שלא תדוש דרך הלוכה כדמוכח בפרק כל שעה דפריך מינה למאן דשרי לא אפשר וקא מכוין ומסתברא דלא שרי אלא דלא הוה פסיק רישיה והשתא נקט ברישא לרבקה לרבותא וכו'. עד כאן.

וזה לשון מורנו הרב נר"ו בתשובה הנ"ל: ואם תאמר הא הוי פסיק רישיה ולא ימות דאי אפשר שלא תדוש כל שכן למאן דאמר פסיק רישיה אף על גב דלא ניחא ליה אסור דקשיא. ויש לומר דלא הוי פסיק רישיה דאפשר שלא תדוש כלל חדא שהיא קטנה. ותו שאינה קשורה בכלל האחרות והולכת אחת הנה ואחת הנה. עד כאן.

ותימא הא דתנן במסכת פרה מעוברת רבי אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין וכו'. והר"י מפרש דפרה מעוברת היינו שלקח הפרה בעוד היתה אמה מעוברת הימנה והביא ראיה מספרי זוטא דאיכא מאן דפסיל אם לקחוה קטנה מתרומת הלשכה והגדילה אחר כך עד שנעשית בת שתים אלא אם כן יחללוה ויחזרו ויקחו אותה לשם פרה מן ההקדש משום דכתיב ויקחו אליך פרה ובעינן שתהא פרה משעת לקיחה. ואיכא דמכשיר ומייתי ראיה ממעשה שהיה ולקחו פרה עוברה ועשו פרה אדומה מן העובר. והא דפליגי בעובר הוא הדין בקטנה אלא נקט מעוברת לרבותא דרבי אליעזר דמכשיר אף על פי שהיא כאחד

מאיברי הבהמה וניתרת בשחיטת האם ואין שם פרה עליה. הרא"ש.
ואם תאמר להאי פירושא דמיירי להכשיר הפרה עצמה ואם תאמר היכי משכחת לה בפרה בת שתים דמעוברת דאמר בבכורות דפרה לא מעברא עד שלש שנים. יש לומר דהאי שיעורא דשתים היינו למטה שאינה כשרה בפחות משתים אבל לא למעלה דאפילו בת ארבע או חמש כשרה. ואם תאמר והא אמרינן במסכת עבודה זרה דפרה מפסלא ברביעה וקיהיב טעמא משום דקדשי מזבח היא ואמאי לעולם אימא לך דקדשי בדק הבית היא ואפילו הכי מפסלא ברביעה משום דנשען עליה כדאמר הכא. יש לומר דמיירי שרבעה על גבי ספסל. מיהו קשה דהתם מיירי בפרה שהעמידה בפונדקאות של גוים ומשום דנחשדו על הרביעה ואם כן איכא למיחש דשמא נשען עליה הואיל ושלא בפנינו הוי. ויש לומר דקים ליה לתלמודא דהתם דרבי אליעזר דאית ליה דנפסלה לאו משום חששא דשעינה הואיל ושלא בפניו היא כי אם חששא דרביעה דהתם קתני במילתיה דרבי אליעזר וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרבנות כולם אלמא משמע דהיינו משום פיסול דרביעה דשייך בכל הקרבנות אבל פיסול דשעינה לא שייך אלא בפרה. תלמיד הר"פ.
וזה לשון הרמב"ן: איכא למידק והא תנן בפרק ב' דפרה אין לוקחין פרה מעוברת דברי רבי אליעזר. וחכמים מכשירים. והיאך חכמים מכשירים והרי עלה עליה זכר פסולה. ואיכא למימר דכי אמרינן עלה עליה זכר פסולה הני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא משום דבעינן דומיא דעבד דניחא ליה בשעת עבודה. דמה שכתב מדלגבי הכשר בעינן עודהו הטל עליהן ואף על גב דהתם אפשר דניחא ליה אפשר דלא ניחא ליה והכא ודאי ניחא ליה מכל מקום לאו דומיא דעבד הוא. ועוד דהא גבי יאוש שלא מדעת אף על גב דאי ידע ודאי מיאש דהא תלמודא לא בעינן אלא שידעו בעלים בנפילה אלמא ודאי מייאש ואפילו הכי כל זמן שלא שמעו לאו יאוש הוא וכל שכן הכא דכתיב עבד הילכך בעינן דניחא ליה בשעת מעשה. כן נראה לי. ומסתפינא מרבוותא דאינהו מפרקי דמתניתין דפרה הכי פירושה אין לוקחין פרה מעוברת לעוברה כגון שדרכה לילד פרות אדומות והעבירו לפניה כוס של יין אין לוקחין אותה דכתיב ויקחו אליך פרה אדומה בעינן קיחה משעה שהיא פרה אדומה כלומר שבאה לעולם וחכמים מכשירין דלא משמע להו ויקחו הכי. וכן משמע בריש פרק אין מעמידין דרבי אליעזר דריש ויקחו ורבנן לא דרשי ויקחו והאי פירושא סליק. אבל בנוסחאות מדויקות גרסינן רבי אליעזר אומר פרת חטאת המעוברת כשרה וחכמים פוסלים. ולפי גירסא זו אין עליך לדון כלשון האחרון אלא כלשון הראשון או שנאמר דלרבנן עלה עליה זכר נמי פסולה והאי דפליגי

במעוברת להודיעך כחו דרבי אליעזר דכחא דהיתרא עדיף ליה והא מני רבנן היא ורבי אליעזר סבר לה כרבי יהודה דקתני בעלה עליה זכר רבי יהודה אומר אם העלהו פסולה אם מעצמו כשרה ולא דריש עובד. עד כאן.

כתיב עבד וקרינן עובד. הא לא שייכא לפלוגתא דיש אם למקרא ויש אם למסורת כיון שיש המקרא והמסורת לענין אחד. וכן יותן דומיא דכי יתן. תוספות שאנ"ץ.

מאי טעמא וכו'. איכא לפרושי דהכי קא בעי מאי טעמא שכן עליה עוף כשרה עלה עליה זכר פסולה כלומר מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. ומשני כדרב פפא כלומר כי טעמיה דרב פפא לגבי עגלה ערופה דתלי מילתא אי ניחא ליה או לא ניחא ליה אמרינן נמי לגבי פרה אדומה אבל בפרה אדומה לא תלינן טעמא בניחא ליה או לא ניחא ליה אלא בכל גוונא פסולה כיון דלא כתיב בה אשר לא עובד בה אלא טעמא דשכן עליה עוף כשרה משום דלאו מידי הוא אבל עלה עליה זכר פסולה מטעם דהוי עלה עליה עול ולא מייתינן טעמא דרב פפא אלא לגלויי מינה טעמא דשכן עליה עוף כשרה אבל לא דמו אהדדי במילתא דלא ניחא ליה. ואם תאמר הא ילפינן מהדדי בגזרה שוה דעול עול. יש לומר דאתיא סוגיין כמאן דלית ליה האי גזרה שוה ומסברא ליכא למילף דאיכא למימר פרה אדומה דחמירא נפסלת אפילו דלא ניחא ליה אבל עגלה ערופה דלא חמירא כולי האי אינה נפסלת אלא היכא דניחא ליה. ולפי שיטה זה לא יקשה כלל ממה שהקשו התוספות. דוק ותשכח. והתוספות לא ניחא להו בהאי שיטתא דאתיא סוגיין כמאן דאמר לא דרשינן גזרה שוה. ותו כיון דרב פפא אמרה למילתיה עלה דמתניתין דשכן עליה עוף משמע דחד טעמא לתרווייהו משום דלא ניחא ליה אם כן כי היכי דמפלגינן בעגלה ערופה בין ניחא ליה ללא ניחא ליה הכי נמי בפרה אדומה ועליה בנו כל הקושיות ודחקו לתרץ עיין שם. מורנו הרב נר"ו בתשובה הנ"ל.

משתמש בהם ברך וכו'. ואומר מורי הר"פ שיחיה ז"ל דברך רצה לומר עצים רכים וקשה עצים קשים. דבמידי דאכילה אינו רצה לומר דפשיטא דמצי שפיר לאשתמושי. ושוב מצא כך בירושלמי. תלמיד הר"פ.

פקדון שהלכו בעליו למדינת הים. אף על גב דאמר לקמן יצא לדעת אין מורידין קרוב לנכסיו שאם היה רוצה שיורידו היה מצוה להוריד. הכא ליכא למימר הכי דמסתמא ניחא ליה שישתמש בו שאין בזה שום קלקול אלא תיקון. הרא"ש.

והתעלמת פעמים וכו'. והוא נאמר לפטור המוצא מהשבת אבידה דהא כתיב לא תוכל להתעלם ולמה איצטריך ועוד שנכתב בלשון עשה אלא ודאי לומר לך פעמים שתוכל להתעלם מהם. ה"ר יהונתן.

זקן ואינה לפי כבודו. פירש רבינו זקן בחכמתו ואינה לפי כבודו מפני חכמתו ומשום כבוד תורתו דחי לה. אבל זקן או נכבד דעלמא לא חשיב אינה לפי כבודו אלא או יטפל בה או יתן דמיה הריטב"א. אבל הרמב"ם כתב בפרק י"א מהלכות גזלה ואבדה אם היה חכם או זקן מכובד. וכן כתב הר"ן לקמן.

קרא למאי אתא אילימא לכהן והיא בבית הקברות פשיטא האי עשה והאי עשה ולא תעשה וכו'. הקשו בתוספות דהאי לאו שאינו שוה בכל הוא וליתי עשה וידחה לא תעשה ועשה שאינו שוה בכל. ויש מפרשים דעשה דהשבה נמי לא עדיף מיניה דאימו נמי אינו שוה בכל דאינו נוהג בזקן ואינו לפי כבודו ולא בנשים משום דכל כבודה בת מלך פנימה. ולאו מילתא היא דבין בזקן ובין בנשים נוהג שכל דבר שבשלו דרכו ליטול בשל חברו חייב להחזיר. הרא"ש.

וזה לשון תוספות שאנ"ץ: ולא אתי עשה ודחי עשה ולא תעשה. ואם תאמר הכי נמי עשה דעלמא אבל עשה דכהנים דחי משום דאינו שוה בכל כדאמרינן בנזיר פרק שני גזירים ובפרק קמא דיבמות דאתי עשה דגילוח מצורע ודחי לא תעשה ועשה דכהנים. ויש מפרשים דעשה דהשבה נמי לא עדיף מיניה דאיהו נמי אינו שוה בכל דאינו נוהג בזקן ואינה לפי כבודו ולא בנשים דכל כבודה בת מלך פנימה. ולאו מילתא היא דבין בזקן ובין בנשים נוהג בדבר שדרכו ליטול וכל שבשלו דרכו ליטול בשל חברו מחזיר. ויש לומר דעיקריה סמיך אאידך פירכא דקאמר ותו מי דחינן איסורא מקמי ממונא. ומיהו קשה לקמן גבי אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר דדריש דלא ישמע לו מכולכם חייבים בכבודי ופריך ותיפוק ליה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ומאי קושיא והלא עשה דטומאה אינו שוה בכל וכי תימא דמאל תחזיר פריך דילמא איצטריך קרא להיכא דאמר ליה עד שיתייאשו הבעלים דליכא עשה ואין עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד כדאמרינן לעיל. ויש לומר דהוה מצי לשנויי הכי אלא דעדיפא קא משני ועוד לא הוה ליה למנקט השבת אבדה דבסתמא איכא עשה אלא איסור אחר דלית ביה אלא לאו. ואם תאמר דביבמות גבי ביאת כהן באלמנה דאמרינן מן הנישואין דכולי עלמא לא פטרה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה והא עשה שאינו שוה בכל הוא. ויש לומר דשאני עשה דבתולה שהיא מוזהרת עליו כדאמרינן בפרק יש מותרות דכל היכא דאיהו מיזדהר איהי נמי מיזדהרא אף על גב דדריש ליה מלא יקחו נראה דהוא הדין בעשה דבתולה שניהם מוזהרים הילכך אף על גב דהוה ליה עשה שאינו שוה בכל ילפינן ליה מעשה דהשחתת זקן דמדחי מקמי עשה דמצורע דעשה דהשחתה ליתיה בגוף האשה כלל. ואין לומר דעשה דבתולה חמור טפי מעשה דהשחתה משום

דבכהן גדול ריבה בו הכתוב קדושה ומצות יתירות דאם כן לאו דאלמנה נמי לא ידחה ולא נלמדנו מלאו דכלאים שנדחה מפני ציצית. עד כאן.

והקשה רש"י השבת אבידה נמי עשה ולא תעשה הוא. ותירץ דהכא לא קא חשיב ליה ללאו שבו משום דעשה הוא דקא דחי אבל לאו אינו דוחה והילכך לגבי הדוחין לא מחשיב. אבל לקמן גבי אמר לו אביו אל תחזיר דלאו שבו נדחה קא חשבינן ליה דאמרינן פשיטא האי עשה ולא תעשה. הרשב"א.

ומכל מקום קשה דמנלן דלא תעשה דאבידה לא יועיל כלל ומשום הכי לא דחי העשה לא תעשה ועשה דטומאה אימא איפכא דלא תעשה דטומאה לא יועיל כלל לגבי דחייה ואם כן ליכא בטומאה רק עשה ולא ידחה העשה לא תעשה ועשה דאבידה. ואומר הר"ר נתן דמסתבר טפי לומר דעשה דאבידה יהא נדחה מעשה דטומאה דכי דחינן עשה דאבידה אין זו קום עבור ואי דחינן עשה דטומאה היינו קום עבור לך והטמא. עוד אמר רבי יהודה דמשכחת שפיר באבידה דליכא לא תעשה דלא תוכל כגון שרדף אחריה כדי להשיגה ולהחזירה עד שנכנסה לבית הקברות והשתא ליכא לאו דהעלמה שהרי לא העלים עיניו ממנו וליכא אלא עשה דהשבה ולא דחי לא תעשה ועשה דכהונה. תוספות חיצוניות.

קרא למאי אתא אילימא לכהן והוא בבית הקברות פשיטא עשה ולא תעשה הוא וכו'.

זו גירסת רש"י והריא"ף. וקשיא להו השבת אבידה נמי עשה ולא תעשה הוא. וניחא להו שאין לא תעשה מועיל לדחות אלא עשה הוא דקא דחי. וקשיא לן הך נוסחא ופירושה השבת אבידה לא תעשה בלחוד היא כדאמרינן לעיל המתין לה לאחר שנתייאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד והכא נמי שהאבידה בבית הקברות ואינו מחזיר אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם. ותו דאמרינן לקמן הא לאו הכי הוה אמינא יצייית ליה עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה וכו' ופירשו רבנן דאהשבת אבדה קשיא ליה דעשה ולא תעשה הוא והיכי משכחת לה אם בהגביה משום השב תשיבם בלחוד עובר אם בשהעלים עיניו ולא נטלה כלל משום לא תוכל להתעלם עובר ויכולני לומר דהכא בשהגביה על מנת להחזירה ולפני יאוש נמלך שלא להחזיר שעובר בלאו ועשה הואיל ולפני יאוש מעלים עיניו ממנו ואינו מחזיר. והכי אקשינן קרא למאי אתא אילימא לכהן והיא בבית הקברות לא מיבעי לא נטלה כלל דפשיטא. שאינו מחזיר אלא אפילו הגביה קודם לכן ולא החזיר ועכשיו היא בבית הקברות נמי פשיטא שלא יחזיר אף על פי שנתחייב בהשב תשיבם כיון שכבר נטלה על מנת להחזיר משום דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ולפיכך הקשו הם ז"ל הא משכחת לה דאיכא לא תעשה ועשה וכן הא דאמרינן לקמן עשה ולא תעשה היא כשנטלה על

מנת להחזיר ואמר לו אביו אל תחזיר והיא לפני יאוש. ואי קשיא לוקמה להההיא בשלא נטלה אלא שראה אבידה ורצה להחזיר ואמר לו לא תטול ולא תחזיר ולא תקשי אין הכי נמי ומיהו כיון דאכתי קשיא אמר לו אביו הטמא ניחא ליה לתרוצי חדא דשויא לתרווייהו. זה כתבתי מדוחק להעמיד דברי רבותינו. עוד אפשר לי לומר דהכי קאמרינן דאף על גב דלא עבר משום השב תשיבם עד שתבא לידו מיהו כיון שאם החזירה קיים מצות של השב תשיבם חשיב ליה עשה שאם בטל עשה שבטומאת כהן הרי קיים עשה של השבת אבידה הילכך אי לאו משום דטומאת כהן עשה ולא תעשה הוא הוי אמינא ידחה דהשבת אבדה עשה הוא וכן הא דאקשינן לקמן עשה ולא תעשה הוא משום שאף על פי שעדיין לא נתחייב במצות השב תשיבם ואם עבר עליו אינו כעובר על עשה מכל מקום בטל עשה ולא תעשה הילכך בלא קרא נמי לא יציית ליה אלא יבטל מצות עשה של אביו כדי שיקיים עשה ולא תעשה ופשיטא שלא ישמע לו. אבל אינו נכון דכיון שלא חל עליו מצות השב תשיבם של אביו קודמת אי לאו קרא דכולכם חייבין בכבודי. ומיהו אכתי איכא למידק הכא ואפילו עשה ולא תעשה נמי היכי דחי ליה והא קיימא לן אימר דאמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה הני מילי כגון מילה בצרעת וסדין בציצית דבעידנא דקא עבר ליה ללאו קא מקיים ליה לעשה אבל כי מטמא עבר ליה ללאו ולא מקיים ליה לעשה עד דמהדר ליה. ואף על גב דשקיל לה מיד וכגון דקיימא בפתח בית הקברות מכל מקום לא מקיים עשה עד דמהדר ליה למרה. ואפשר דלרוחא דמילתא אקשי ליה. ואיכא מקצת נוסחי עתיקי ודוקני דכתיב בהו פשיטא מי דחינן איסורא מקמי ממונא. ונראה לי דהכי פירושו משום דכיון דאפילו בעל אבידה כהן אינו רשאי להטמא לה היאך יטמא זה בשבילה והרי אם באו בעלים ואמרו לא בעינן לה ליתיה לעשה כלל הילכך לא דחינן מצות עשה משום מצוה שבממון שאם הפקיר בעליו ממונו פטור זה מאותה מצוה שהרי חייב הוא לומר כן כדי שלא יטמא כהן ששניהן חייבין בכבודו של מקום והתורה אמרה להחזיר אבידה לחברו ולכבד אביו בממונו ולא לעבור על המצות. ודמיא להההיא דגרסינן בכתובות בגמרא שותה בעציצו אימר דאמרינן דאתי עשה ודוחה לא תעשה כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלאו לקיומיה לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל כלומר הואיל ואפשר לה לבטלו אף על פי שאמרה בעינא ליה אין שומעין להן ששניהם חייבין בכבודו של מקום ולא גלי רחמנא בכי האי עשה דנדחי וכל שכן הוא בדבר שבממון דכל שבשלו אינו רשאי בשל חברו נמי אינו רשאי. ולהאי נוסחא לא קשיא מידי ולרווחא דמילתא אקשינן דאפילו הויא השבת אבידה עשה ולא תעשה וטומאת כהן עשה בלחוד לא דחי ליה משום דלא דחינן איסורא

מקמי ממונא. ובנוסחא דרבינו חננאל איתנהו לתרווייהו פשיטא עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ותו מי דחיא איסורא מקמי ממונא ולרבותא נקטינהו ועיקר דחייתו מהאי טעמא דלא דחי איסורא מקמי ממונא. ולפי זה הפירוש הא דאמרינן לקמן הא לאו הכי הוי אמינא יציית ליה וכו' אטומאת כהן בלחוד פריך דאלו השבת אבדה לא קשיא דכיון דממונא הוי אמינא יציית ליה דכי אמר רחמנא להרר במקום דליכא איסורא כי ההיא דהתם דכי אמר רחמנא לא יוכל לשלחה במקום דליכא איסורא. וכי תימא למה לי קרא לאמר לו אביו אל תחזיר אתא כדקאמרינן הכא קרא לזקן ואינה לפי כבודו אתא לאו מילתא היא דכיון דקתני בהדיא יכול אמר לו אביו הטמא ישמע לו תלמוד לומר וכו' משמע דלהכי איצטריך קרא ומסתברא דקושיא אעיקר מילתא נמי קאי דקתני תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו' כולכם חייבין בכבודי ואם אמר לך אביך חלל שבת אל תשמע לה ועלה קשיא הא שבת עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דכבוד דוחה אותם.

ובירושלמי גרסינן: בכל אתר את אמר מצות עשה קודמת למצות לא תעשה והכא את אמר אין מצות עשה קודמת למצות לא תעשה. אימר שנייה היא הכא שהוא ואביו הוזהרו על המצות. אלמא אי לאו האי טעמא הוי אמינא בהשבת אבידה היא לא תעשה בלחוד יציית ליה. וזו ראיה למה שכתבנו דמטומאת כהן בלחוד קא פריך בגמרא דילן דהיא עשה ולא תעשה. הרמב"ן והרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: קשה דהא בהשבת אבידה לא משכחת עשה ולא תעשה ביחד וכדאיתא בפירקין לעיל שאם לא נטלה לא תוכל להתעלם איכא השב תשיבם ליכא ואם נטלה השב תשיבם איכא לא תוכל להתעלם ליכא לא משכחת להו כחד אלא בשנטל הדבר והוא בא להחזירה לבעלים והם בבית הקברות ואי הכי הוה ליה למימר לכהן והבעלים בבית הקברות ואם בשלא נטלה עדיין והאבידה בבית הקברות לא תוכל להתעלם איכא השב תשיבם ליכא. ויש לומר דלרווחא נקט דלא מיבעיא כדאיתא לאבידה בבית הקברות קודם שנטלה דליכא אלא לא תעשה אלא אפילו נטלה כבר וכשבא להחזירה נכנסה לו בבית הקברות שהיה אפשר לקיים לא תעשה בתחלה ליטלה ולקיים אחר כך העשה ליתנה שם לבעלים אין אותו עשה דוחה לא תעשה ועשה. עד כאן.

והר"ן יש לו שטה אחרת שכתב וזה לשונו: וראיתי בחידושי הרמב"ן דברים רחוקים מאד ואף על פי שגדולי האחרונים סמכו עליו אין דעתי נוחה מהם לפי שהם הוצרכו להדחק משום דסבירי להו שהרואה אבידה ואינו מחזירה והולך לו אינו עובר אעשה

דהשב תשיבם אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד וכדמוכחא ההיא דלעיל לכאורה. ואני איני אומר כן אלא כל הרואה אבידה והולך לו עובר בעשה ולא תעשה וכי אמרינן לעיל וכו' ככתוב בנמוקי יוסף עד מכל מקום לא נתבטל. אבל הרואה אבידה והניחה באבדתה והלך לו מיד בטלו. שאם לא תאמר כן אלא שאין עשה של השב תשיבם בא אלא למי שנטל שיחזירנה נטלה לפני יאוש על מנת לגזלה היאך הוא עובר בכולן ועל איזה צד אתה מחייבו משום השב תשיבם אם תאמר מפני שלא נטלה כדי להחזירה והרי אתה אומר שמי שאינו נוטל אבידה אינו עובר בעשה כלל ואם תאמר מפני שלא החזירה לאחר שנטלה והרי זה לגזלה נטלה והשב תשיבם ליתיה בגזילה אלא באבידה. ועוד דעובר בכולן בשעה שנטלה משמע דהכי הוא בלאוין דלא תגזול ולא תוכל להתעלם ולדבריך אינו עובר משום השב תשיבם אלא מחוייב הוא בהשב תשיבם. אלא כך הוא עיקרן של דברים שכל מי שרואה אבידה ומניח אותה באבדתה הרי הוא עובר בלאו ועשה. ולפיכך נטלה על מנת לגזלה אף משום השב תשיבם הוא עובר שהרי הניחה באבדתה ולא עוד אלא שהמפיעה מבעליה לגמרי. אבל המתין לה עד לאחר שנתייאשו הבעלים ונטלה אף על פי שלא קיים עשה שבה לאלתר מכל מקום לא בטלו ומחמת בעלים הוא שנתבטל שנתייאשו ממנה ואפילו הכי משום לא תוכל להתעלם הוא עובר שהרי העלים עיניו שלא ליטלה כדי שלא יזכו בה בעלים. נמצאת למד שכל הרואה אבידה ולא החזירה והלך לו עבר על עשה ועל לא תעשה ונתקיימו סוגיות הללו כפשטן וכמשמען. כן נראה לי. וכך הם דברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות גזלה ואבדה. עד כאן. עוד כתב הריטב"א וזה לשונו: והא דאמרינן ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה הוא הדין שאינו דוחה לעשה לבדו דמאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה ומאי דנקטיה הכא ובכל דוכתא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה לרווחא דמילתא נקט לה. אי נמי דהכא כיון דעשה דהשבת אבידה שוה בכל הא אלים מעשה דקדושים יהיו דטומאת כהנים שאינו שוה בכל והוה דחי ליה אבל השתא דאיכא עשה ולא תעשה אף על פי שאינם שוין בכל לא אלים עשה דהשבת אבידה למדחי ליה. ואפילו למאן דאמר בפרק ב' נזירין דעשה דמצורע שוה בכל וכו'. עד כאן.

עוד כתב הריטב"א וזה לשונו: ותו מי דחינן איסורא מקמי ממונא. כך הגירסא במקצת הספרים והני קושיות הוו חדא ועוד דלא צריכי להדדי דהשתא בעינן למימר דאפילו ליכא בטומאה אלא לא תעשה גרידא לא דחינן ליה מקמי עשה דהשבת אבדה דלא דחינן איסורא מקמי ממונא. ואפשר דקושיא קמייתא צריכה להא בתרייתא משום דכיון דעשה ולא תעשה דטומאה אינן שוין בכל אפשר היה לומר דדחי להו עשה דהשבת

אבדה שהוא שוה בכל כיון דאיכא במילתא תיקון העולם אי לאו דלא דחינן איסורא מקמי ממונא וכן פירש רבינו יהודה.

אלא לשאבידה שלו מרובה משל חברו וכו'. ואם תאמר אמאי נקט שלו מרובה מחברו דהא אפילו שתיהן שוות ואפילו שלו מועטת משל חברו שלו קודם שהרי הוא מפסיד שאין לו אלא כפועל בטל. ויש לומר דאין הכי נמי וכל היכא דאית ליה פסידא כלל קרינן שלו מרובה משל חברו. אי נמי משום דכל היכא שאין שלו מרובה משל חברו כל שיש שם בית דין יכול להתנות עמהם שיטול כנגד אבידתו וטרח ומציל. אבל כשהיתה שלו מרובה משל חברה אפילו שיהיה שם בית דין אינו יכול להתנות עמהן שיטול מחברו כדי אבידתו ואית ליה פסידא לעולם. אלא לזקן ואינה לפי כבודו כלומר דלהא בלחוד הוא דאיצטריך קרא ואידך נקטינהו תנא אקרא לרווחא דמילתא. הריטב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: או שהיתה שלו מרובה משל חברו בשיש שם בית דין בפני מי יתנה איירי דאם אין שם בית דין אפילו שלו מעוטה שלו קודם כדתנן לקמן גבי היה בטל מסלע. אבל בשלו מרובה אין מועיל שם תנאי ושלו קודם. ואם שלו שוה לשל חברו של חברו קודם שמרויח לענין טירחא ולכושרא דחיותא כדאמרינן לקמן בהשוכר את הפועלים. עד כאן.

דף ל.

הכישה נתחייב בה. פירש רש"י דכיון שהתחיל בהשבה נתחייב לעשות השבה מעלייתא. ולא דק בה מרן דאם כן אפילו בכל אבידה שאינה בעלי חיים נמי ואינו אלא בבעלי חיים דוקא ומשום דאנקטה נגרי ברייתא כדאיתא בפרק הספינה. ודוקא כשהיתה במקום שאינו משתמר וכל שכן כשהיתה במקום המשתמר והכישה ולא הוציאה משם לא נתחייב בה דלא עבד ולא מידי. הריטב"א ז"ל.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מצא בהמה במקום הנראה שהוא אבד כגון שאינה סמוכה למקום מרעה חייב ליטפל בה. הכישה והלכה מעט נתחייב בה. ואם אבדה משלם.

וכן אם הנהיגה בקול חייב או שזרק לה צרור והלכה נראה לומר כיון שעקרה יד ורגל כקנויה. מצא דבר שדרכו ליטול אותו בשדה ואין דרכו ליטלו בעיר הרי זה לא יחזיר בעיר. נראה לומר יחזיר עד העיר ושוכר אחר מתוכה להחזירה לו בעיר צריך עיון. ואפשר לומר דכיון דנתחייב בחזרה בשדה. לא נפטר עד שיחזירנה לו אפילו בעיר וכן דעת הר"ם. עד כאן לשונו.

פתיקא דאופי. חבילות של חריות של דקל. רבינו חננאל.
אפקרה שלא יכשלו וכו'. ותימה הא בעינן הפקר בפני שלשה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים וכו' ומסתמא לא היו שם אחרים מדלא סייעו להוא גברא. ויש לומר עוד היו שם שנים וגם הם היו זקנים והאי דלא חשיב להו דלא חשיבי נגד ר' ישמעאל. אי נמי משוי גדול היה והיו כולם צריכין לסייעו הרא"ש. והא דאמרינן בפרק קמא דשבת גיגית נר וקדרה לבית שמאי אפקורי מפקר להו. וכן בפרק קמא דפסחים גבי ביטול חמץ שפירש רבינו תם מטעם הפקר אף על גב דלא עביד בפני שלשה. התם נמי אנן סהדי שהוא מפקירו כי היכי דלא ליעביד איסורא. ומיהו אין לסמוך על כן להשאיל ולהשכיר סוס לגוי בשבת מטעם הפקר דמשמע דוקא גיגית נר וקדרה דלא אפשר ליה אבל שאר כלים דאפשר ליה אסור. הילכך לא מיבעיא בהמה שאסרו חכמים למכור לגוי גזרה משום שאלה אסור כמו כן לאשאיל לו אפילו על ידי הפקר אלא אפילו אותה בהמה שמותר למכור לגוי נראם שאסור להשאיל אפילו על ידי הפקר שיעשה בה הגוי מלאכה של חיוב חטאת. תוספות שאנץ.
לכולי עלמא מפקר וכו'. ואף על פי שלא התנה כן בשעת ההפקר יכול הוא להתנות עכשו כיון שעדיין לא זכה בו דהא עד שלשה ימים יכול לחזור בו המפקיר כל זמן שלא זכו בו אחרים כדאיתא במסכת נדרים כן פירשו בתוספות. הריטב"א.
לדידך לא הוי הפקר. ואף על גב שיכול לחזור בו המפקיר עד שלשה ימים כדאיתא בפסחים שאני הכא שכבר זכו בו. תוספות שאנץ.
בית שמאי אומרים הפקר לעניים הפקר. להפטר מן המעשר איירי. ומפרש בירושלמי במסכת פאה על משנה זו רבי חייא בשם ר' אחא טעמא דבית שמאי לעני ולגר מה תלמוד לומר תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת כזו מה זו לעניים ולא לעשירים אף מה שנאמר בו במקום אחר לעניים ולא לעשירים.
אמר ריש לקיש טעמא דבית הלל תשמטנה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת כזה מה זו לעניים ולעשירים אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולעשירים. משמע התם דבית שמאי ילפי מפאה ובית הלל משמטה. והאי דפאה ושמטה פטורים מן המעשר היינו טעמא כדדריש בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה. ובפרק המניח את הכד משמע קצת דפאה פטורה מטעם הפקר גבי בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה ומפרש לענין מעשר קאי כדתניא המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו וכו' ופטור מן המעשר. אבל על כרחך אי לאו מטעם פאה מיפטרא מטעם הפקר לא

מיפטרא לבית הלל שלא הופקר שם אלא לעניים. ונראה דהיינו טעמא התם דכשהניח פאה מצד אחד מיד נפטרה ובשביל שחזר וזכה בה לא מחייבא דמתחלה פאה גמורה היתה וזאת נמי שנטלו לדעתו נטלו ופאה גמורה היא ופטורה ובריית׳א דמייתי התם עלה לענין זה מייתי לה דבשביל שחזר וזכה בא לא מחייבא. וההיא דבן בוהיין דפרק מקום שנהגו שנתן פאה לירק ומצאו אביו וכו׳ ואמר להם הניחו לי ואני אתן כפלים במעושר ולא מפני שעיני צרה אלא מפני שאמרו חכמים אין נותנים פאה לירק והיה ירא שמא יאכלום בלא מעושר כדין פאה. לבית הלל ניחא שאין הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים. ואפילו לבית שמאי נמי כמו הפקר בטעות הוא אלא מפני שהיה סבור שהוא חייב בפאה. וצריך עיון בירושלמי דלכאורה רבי יוחנן וריש לקיש לא פליגי אלא שרבי יוחנן מפרש טעמא של בית שמאי וריש לקיש טעמו של בית הלל. אבל בירושלמי משמע דפליגי דמסיק התם הפקר לבהמה ולא לאדם לגוים ולא לישראל לעשירים ולא לעניים דברי הכל אין הפקרו הפקר. לאדם ולא לבהמה לישראל ולא לגוים לעניי העיר ולא לעניי עיר אחרת בפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש על דעתיה דרבי יוחנן הפקרו הפקר על דעתיה דריש לקיש אין הפקרו הפקר אמר רבי לא בפירוש פליגין ר׳ יוחנן אמר הפקר וריש לקיש אמר אינו הפקר. ובגמרא דילן אזלא סוגיא דשמעתא כריש לקיש דלא מפטר מן המעשר עד שיהא הפקר לישראל ולגוים. דבגיטין סוף השולח גבי הא דאמר רבה אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר אמרינן אמר רבה מנא אמינא לה דתנן הלקט והשכחה והפאה של נכרי חייבים במעשר אלא אם כן הפקיר היכי דמי אילימא דישראל ולקטינהו גוי הא מפקרי וקיימי אלא דגוי ולקטינהו ישראל וטעמא דהפקיר הא לא הפקיר לא. לעולם דישראל ולקטינהו גוי ודקאמרת הא מפקרי וקיימי נהי דאפקרי אדעתא דישראל אדעתא דגוי מי אפקרי. ומיהו יש לומר דהתם כמו הפקר בטעות הוא שלא הפקיר על דעת שיזכה בהם הגוי אבל אם הפקיר על דעת ישראל וזכה ישראל פטור מן המעשר אף על פי שלא הפקיר לגוים. תוספות שאנץ.

מתניתין: **וכליו הפוכין**. האוכף שלו הפוך שאינו על גביו אלא למטה מן הכרס. ה״ר יהונתן.

אפילו ארבעה או חמשת פעמים. ליכא לאקשויי הכא חמשה מחזירים ארבעה מבעיא. דאורחיה דתנא הכי ארבעה וחמשה כדאמרי אינשי והוא הדין אפילו טובא כדאמרינן בריש מפנין. תוספות שאנץ.

גמרא: **אטו כל הני דאמרינן לאו אבידה הוו וכו׳**. משמע לי פירושא דמתניתין הכי איזו היא אבידה שחייבתו תורה עליה להחזירה פרה רועה וכו׳. כלומר אותה אבידה לא

חייבה תורה עליה להחזירה דלא חייבה להחזיר אלא חמור וכליו הפוכין ומשום הכי פריך אטו הני וכו'. וכי זו בלבד חייב להחזיר. ומשני הכי קאמר איזה כלל אבידה כלומר באיזו ענין נוכל להכירה אם היא אבידה מצא חמור וכליו הפוכין וכו' וכיוצא בו יש להכיר בכל אבידה ואבידה לפי ענינה. תוספות חיצוניות.

וכן פירש הריטב"א וזה לשונו: דהכי משני הכי קאמר איזו היא כלל אבדה כלומר איזו כלל וסימן וכלל לכל אבידה להכיר שהיא שלא מדעת הבעלים מצא פרה וכו'. וכיון דכללא וסימני יהיב פשיטא דלאו הא בלחוד אלא כל דבר ודבר כפי ענינו כשיש בו הוכחה שאינו לדעת הבעלים. עד כאן.

והראב"ד כתב וזה לשונו: הכי קאמר איזו היא אבידה סתם מצא חמור וכו'. כלומר עד כאן דבר באבידה ודאית ועכשו מדבר בספק אבידה איך ידע אם היא אבידה אם לאו והכי פירושו איזו היא אבידה בסתם מצא וכו' מן הסתם יוכל לדעת שזו אבידה וכו'. עד כאן.

ולעולם אמר רב יהודה אמר רב שלשה ימים. פירוש האי ולעולם אינו אלא שאלה דגמרא וכו' וכמו שכתבתי לעיל. הריטב"א.

דף לא.

שלשה ימים בזה אחר זה הרי זו אבידה. מסתברא דלאו אפרה רועה בין העשבים בלחוד קאי אלא אכולה ברייתא דאפילו טלית בצד גדר וקרדום בצד גדר דנראה בודאי הנוח כל שלא נטלו משם תוך שלשה זמנן מוכיח עליהן דהרי זו אבידה. הרשב"א.

כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: שלשה ימים זה אחר זה הרי זה אבידה אם ישאר יותר אבל תלתא יומי עביד דמיתרמי כדאמרינן לעיל. עד כאן.

אי דאיכא עמרים מאי למימרא. פירוש תיפוק ליה משום עמרים דהוו מטלטלי והרי כעין שור ושה ושלמה ולא צריכי לכל אבידה.

ופרקינן לא צריכא דצריכי לארעא פירוש שמחוברין בקרקע וצריכין לקרקע קצת כגון שמניחן שם עד שיתיבש כל התבואה כל הצורך מהו דתימא כיון דצריכי לארעא כגופה דארעא דמי קמשמע לן דרבינהו רחמנא מכל אבידת אחיך ולעולם אימא לך דקרקע גופיה או כל המחובר הצריך לקרקע לגמרי שהוא כקרקע גמור אינם בכלל אבידה. והא דיחוייא בעלמא דדחי דמהא לא תסייעיה אבל קושטא דמילתא כדרבא ואתיא מתניתא כפשטה אפילו באבידת קרקע ממש. הריטב"א.

הא גופא קשיא וכו'. ולא שייך לומר נעשה דיש לומר דלא ידעינן אם נאמר הנעשה על חמור או על פרה דהא חלוקין זה מזה בסיפא לכך לא שייך לומר נעשו דאיכא למימר ברישא דילמא דחמור דוקא ופרה נקט אגב ושמא דפרה דוקא וחמור נקט אגב וכן בסיפא לכך לא שייך לומר נעשה. ועוד יש לומר דברייתא קתני פרה רועה בין הכרמים אין זו אבידה אלמא דלא שייך לומר נעשה דאי אמרינן נעשה אז הוי אבידה והויא ברייתא פליגי אמתניתין. גליון.

הא דאמר אביי יגיד עליו רעו דכל רועה לא הויא אבידה וכל רצה הויא אבדה הוה ליה לרבא לאקשויי אם כן ליתני רועה סתם ורצה סתם אלא דעדיפא מינה אקשי ליה. הראב"ד.

הא דאפה לדברא וכו'. פירוש ומשמע ליה דלענין רועה ליכא פלוגתא בין אפה לדברא למתא דכיון דרועה לא אזלא למרחוק וליכא פסידא אלא דארעא. שיטה.

הא באבידת גופה וכו'. פירוש דכי דייקי אין זו אבידה היינו לענין אבידת הקרקע. ואוקימנא דהא דפסיק ואמר שאין זו אבידה היינו בארעא דגוי אבל בארעא דישראל חייב לסלקה משם. ומיהו כל שאינו חייב בה אלא משום אבידת קרקע כל שמוציאה משם ומניחה במקום מרעה שאינה מטעה בהכי סגיא דליכא משום הכישה נתחייב בה ואלו היה בדבר משום אבידת גופה היה חייב לעשות השבה מעלייתא לחצרו של בעל אבדה המשתמרת והיינו דאיכא בין אבידת גופה לאבידת קרקע. הריטב"א.

רצה בדרך ואפילו רועה בכרמים לא הויא אבידה אבל יש בה אבידת קרקע שאוכלת הזמורות ומפסדת הכרמים. והא דקתני רצה בין הכרמים הויא אבידה באבידת גופה כי בריצתה מכין אותה זמורות הכרם ועושים בה חבורות וזהו פירוש מסתקבא כי סיקוב זה לשון חבורה. והא דתניא רועה בכרמים אינה אבידה בכרמי גוים. אבידת קרקע ליכא דהא קרקע גוים הוא אבידת גופיה ליכא דהא רועים מעט מעט והלוכם בניחותא ואין סיקוב. רבינו חננאל.

הכל צריכין דעת בעלים. פירש הקונטרס כגון גנב וגזלן צריכין דעת בעלים. משמע מפירושו דשומרים אינם צריכין דעת בעלים.

ולא נראה דאם כן מאי קאמר חוץ מהשבת אבידה שהתורה רבתה בו השבות הרבה למה לי הא תיפוק ליה דהא לא מצי הוי אלא או שומר שכר או שומר חנם והם אינן צריכין דעת בעלים. ועוד קשה דהכל משמע אפילו ארבעה שומרים. לכך נראה דהכי פירושו הכל גנב וגזלן וארבעה שומרים צריכין דעת בעלים.

ואם תאמר והא בפרק הספינה אמרינן דאין צריכין דעת בעלים אי אמרינן דשואל שלא

מדעתו שואל הוי גבי השולח בנו אצל חנוני. ויש לומר דהתם היינו משום שהתינוק השאיל לו ואיכא שפיר דעת תינוק אבל כששואל מן הבעלים ודאי צריך דעת בעלים והכי משמע בתוספתא דקתני השואל פרה והחזירה אפילו לאבוס בעליה ולא ידעו הבעלים ונגנבה חייב אלמא משמע דבשואל נמי צריכין דעת בעלים. תוספות חיצוניות.
וכתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו: פירש רש"י ז"ל גנב וגזלן שהשיבו צריכין דעת בעלים. ולאו דוקא נקט רבינו גנב וגזלן דהוא הדין לארבעה שומרים וכדאיתא בתוספתא בהדיא. ותדע מדכייל רבי אלעזר ואמר הכל צריכין דעת וכו' והא דנקט רבינו גנב וגזלן משום דדמו למוצא אבידה שלא באה לידם ברצון בעלים ולא קבלו עליהן שמירה לדעת מיד הבעלים וכן פירשו בתוספות. עד כאן.
לדבר מצוה מנין תלמוד לומר שלח תשלח. איצטריך דסלקא דעתך אמינא דאתי עשת דמצורע ודחי עשה דשלוח הקן משום שלום הבית כדמפרש בשילוח הקן. וקשה התינח למאן דאמר מצורע מוחלט אסור בתשמיש המטה ניחא דאף על גב דעדיין הוא אסור בימי ספרו שאחר התגלחת וצפרים מכל מקום שייך כאן שלום בית שעל ידי כך מתחלת טהרתו ויהא מותר ככלות גמר טהרתו. אלא למאן דאמר דשרי מוחלט בתשמיש המטה כדאיתא בפרק קמא דמועד קטן אין כאן שלום דעד הנה היה מותר בתשמיש המטה ובימי ספרו הוא אסור ומשמע דהך מילתא אתיא ככולי עלמא מדלא פריך הניחא כדפריך התם בחולין הניחא למאן דאמר קיימו. ואין לומר דמירי במצורע עני שהבייא קן בסוף ימי ספרו דאז הוא מותר בתשמיש המטה משהעריב שמשוה דאישתריא אף בתרומה. ותירץ ר"מ נהי דמוחלט מותר בתשמיש המטה. אינו מקובל לאשתו ואינה רוצה להיות עמו דכתיב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו ואפילו טמאים אחרים אין יושבים עמה הילכך איכא שלום בית. הרא"ש.
הוכח אפילו מאה פעמים. קשיא לי הכא. הא דגרסינן במסכת ערכין הוכיחו ולא קבל מנין שחוזר ומוכיחו תלמוד לומר תוכיח אלמא הוכח לא משמע אלא פעם אחת. ואיכא למימר הוכח אפילו מאה פעמים במשמע בשני דברים. כגון אם הוכיחו אעבירה אחת ולא קבל לא. יאמר לעולם לא אוכיחנו בעבירה אחרת שהכל בכלל הוכח. ועדיין אני אומר אם הוכיחו בעבירה אחת ולא קבל לא יחזור ויוכיחו בה שהרי לא קבל עליה הוכחה תלמוד לומר. תוכיח. ואכתי קשיא לן דהכא מפקינן תוכיח לתלמיד לרב והתם מפקינן ליה להך דרשא. ואפשר דתרתי שמע מינה דתוכיח לעולם משמע ולכל אדם משמע. הרמב"ן והר"ן.
ובגליון תוספות כתב וזה לשונו: הוכח אפילו מאה פעמים. בסוף יש בערכין דריש הוכח

ולא קבל מנין שיחזור ויוכיח תלמוד לומר תוכיח מכל מקום ושמא מוכיח ולא קבל לא שמעינן מהוכח אפילו מאה פעמים ומתוכיח מכל מקום משמע ליה לדרוש כמה דרשות. ע"כ.

אפילו תלמיד לרב. פירוש והוא שמוכיחו בלשון למדתנו רבנו כך וכדאיתא בפרק קמא דקידושין. הריטב"א.

וכתב הרמ"ך לענין פסק הלכה וזה לשונו: הוכח תוכיח אפילו כדי נזיפה וקללה. והכאה צריך עיון. אבל לא ישנאנו בלב. אבל אם ידו בו שאינו מקבל תוכחה אינו זקוק להוכיחו שכשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו' וחייב להוכיחו עד נזיפה אפילו אליבא דרבי יוחנן דאמר עד כדי הכאה לא מיהו קרא כתיב ואמרטם ואקללם וגו' מיהו מלשון דמורנא זק"ל משמע דפריש עד כדי הכאה או נזיפה וקללה שהנוכח יכה למוכיח על תוכחתו שהוא מוכיחה וצריך עיון כיון דאמרינן שמצוה וחובה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע האי נמי כיון דנזפיה או לטייה מוכחא מילתא דאינו מקבל תוכחה. מיהו בההיא דערכין מוכח שיכול המוכיח להכותו על פניו ולקללו ותרתי נינהו ולא קשה אהדדי דודאי אית ליה לאוכוחיה בהכי אף על גב דאידך נזפיה ומקללו כיון דחזקה דיקבל תוכחה עדיין. עד כאן.

אין בעליו עמו מנין. פירוש לא שאין בעליו עמו כלל דאם כן למה לי ריבוייא הא מהשבת אבידה נפקא. ועוד דהא אמרינן לקמן אבל הני תרתי טעינה ופריקה דאיתנהו למרייהו בהדייהו אימא לא. אלא הכי פירושה שאם אין בעליו עמו שאין מסייעין אותה וכגון שהבעלים זקן או חולה שאם הם יכולים לסייעו ואינם רוצים לסייעו הא ודאי פטור דלהכי כתב רחמנא עמו וכדתנן בהדיא אמר לו עליך מצוה לפרוק פטור. תלמוד לומר עזוב תעזוב מכל מקום פירוש ואיצטריך למכתב עמו להיכא שהבעלים יכולים לסייעו ואינם רוצים שהוא פטור ואיצטריך למכתב תעזוב . להיכא שאין הבעלים יכולים לסייע. הריטב"א.

וכתוב בגליון וזה לשונו: תלמוד לומר עזוב תעזוב מכל מקום. ואין להקשות דלשתוק מתעזוב ומעמו דצריך עמו למעט הלך וישב לו. וזה הבל להקשות דלשתוק מעמו וידעינן למעט הלך וישב לו מדאיצטריך תעזוב. דאי לאו עמו לא הוה ידענא מה לדרוש מתעזוב דשמא הייתי מרבה זקן ואינה לפי כבודו אי נמי יש לומר הייתי מוקי המדאיצטריך על המיעוט כגון מלך וישב לה שלא היה לו שום עסק אבל היה לו עסק חייב אי נמי יש לומר השתא דמיעט הלך וישב בהדיא ממעטים הלך וישב לו אפילו ישב לו מחמת

שאינה לפי כבודו אבל אם היה מכח מדאיצטריך אז לא הוה ממעטים בכהאי גוונא. עד כאן.

ולמה לי למכתב בפריקה וכו'. פירוש למה לי למכתב הכפילות. דאין לפרש למה לי למכתב גופיה דקראי דהא לקמן מוכח דתרווייהו צריכי דחד לא יליף מחבריה דאי כתב רחמנא בפריקה וכו' מכאן ראיה דהא דפריך למה לי למכתב רצה לומר מן הכפילות מדקאמר דאי כתב רחמנא בפריקה ולא אמר דאי כתב רחמנא פריקה. תלמיד הר"פ.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: למה לי למכתב רחמנא בפריקה ולמה לי למכתב בטעינה. פירוש לאו לגופייהו בעי אלא על הכפילא דלישנא בעי למה לי למכתב תרווייהו כפילא. והכי דאיק לישנא דקאמר למה לי למכתב בפריקה ובטעינה ולא אמר למה לי למכתב פריקה וטעינה. עד כאן.

אבל הריצב"ש כתב וזה לשונו: למה לי למכתב רחמנא בפריקה וכו'. פירוש רש"י נראה יותר נכון שפירש למה לי למכתב מצוה כלל בפריקה ומה שפירשו בחידושים למה לי למכתב כפילא דעזוב תעזוב בפריקה יש בו דחוקים רבים בשמועה. עד כאן.

צריכי דאי כתב רחמנא פריקה וכו'. אין להקשות דלא לכתוב היתור בטעינה ולכתוב רק הקם עמו ואנא ידענא מפריקה כמו דרבינן חולה וזקן בפריקה הוא הדין בטעינה דאי פריקה עדיפא משום צער בעלי חיים אפילו מטעינה בשכר אם כן לשתוק מעמו דטעינה ונילף מכל שכן מפריקה למעט הלך וישב לו ויש לומר ודאי אי לא כתיב עמו הוי אמינא דטעינה דבשכר עדיפא וחייב בשכר אפילו הלך וישב לו אבל בתר דכתב עמו גם בטעינה הוי אמינא דפריקה עדיפא. גליון.

אבל טעינה דליכא צער בעלי חיים. פירוש דליכא צערא כולי האי כמו בפריקה אבל צער קצת איכא אף בטעינה וכדאמרינן בסמוך ואי אמר הני תרתי משום דאיכא צערא דידה וצערא דמרה והטעם כי הבהמה מצטערת כשטוענים אותה הבעלים לבדם ולא כשטוענין אותה שנים. הריטב"א.

אבל בפריקה דבחנם אימא לא וכו'. פירוש ולא ליעביד אלא בשכר מידי דהוה אטעינה בפניו או שלא בפניו אבל דנימא פסקה שלא בפניו כלל כלל לא זה לא ניתן לאמר דלא גרעה מטעינה שלא בפניו. שיטה.

לרבי שמעון לא מסיימי קראי. ואם תאמר כי אמר רבי שמעון לא מסיימי קראי הני מילי דאי לא כתב רחמנא אלא חד מינייהו אפשר לאוקמא בפריקה אבל השתא דכתיבי תרווייהו ודאי מסיימי דרובץ תחת משאו משמע פריקה ונופלים בדרך משמע דרמו הוא וטעונייהו באורחא דהיינו טעינה ואם כן לכתוב רחמנא כפילא דלישנא בטעינה לשאין

בעליו עמו וכל שכן לפריקה כיון שזה וזה בחנם. ויש לומר דאי כתב רחמנא כפילא דלישנא אלא בחד מינייהו אכתי הוה אמינא דתרווייהו בפריקה דאיכא צער בעלי חיים וכי תימא תרתי בפריקה למה לי כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה והכא חידש דאפילו אין בעליו עמו להכי צריכא ריבויא בתרווייהו דהשתא לא חידש שום דבר בפרשה שניה ואם כן תרווייהו בפריקה למה לי אלא על כרחך חד לפריקה וחד לטינה. כן פירש רבינו בשם הרמב"ן ואחר כך מצאתי בתוספות. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ כתב לקמן וזה לשונו: וכל שכן נופלין בדרך דרמו אינהו וטעונייהו. פירוש ומשום הכי לא מסיימי אבל ודאי מסויים שפיר דלא מצי מיירי אלא בפריקה. והקשה השר מקוצי דלמה לי למכתב כפילות שבתעזוב לא לכתוב אלא עזב לחוד ומינה ידעינן בעליו עמו ואין בעליו עמו לכתוב רחמנא בטעינה הקם תקים דמינה ידעינן אפילו אין בעליו עמו ובפריקה נילף אין בעליו עמו מקל וחומר דטעינה. וכי תימא דאם כן מוקמינן ליה להקם תקים בפריקה ועזוב הוה מוקמינן בטעינה ולא ידעינן בטעינה אלא בעליו עמו. הא ליתא דהא על כרחך עזב בפריקה מיירי דהא בהאי קרא דעזב כתיב תחת משאו ותחת משאו מסויים שפיר דמיירי בפריקה דהא דקאמר דלא מסיימי היינו דוקא בנפלים ותירץ מורי הר"פ ז"ל דאי לא כתיב תעזוב הוה אמינא הקם לפריקה בבעליו עמה ותקים לאין בעליו עמו בפריקה ועזוב נוקים לטעינה לבעליו עמו ואם אינו ענין לפריקה דשמעינן בעליו ואין בעליו בפריקה מהקם תקם תנהו ענין לטעינה בבעליו עמו אבל אין בעליו עמו לא חזינן בטעינה להכי כתיב תעזב לאין בעליו עמו. עד כאן.

למה לי למכתב הני תרתי וכו'. פירוש למה לי למכתב הכפילות בהני תרתי בטעינה ופריקה דהיינו אין בעלים עמו הא היינו אבידה. אבל ליכא לפרושי גופייהו דקרא דהני תרתי דמאבידה נפקא דמה ענין גופיה דקרא דטעינה ופריקה דהיינו בעליו עמו לאבידה דהיינו אין בעליו עמו אלא ודאי קאי אכפילות דהיינו אין בעליו עמו וזה דמי שפיר לאבידה. תלמיד הר"פ.

צריכי דאי אשמועינן הני תרתי וכו'. אין להקשות אי כתב הני תרתי והוה יליף אבידה מינייהו הוה אמינא דיו בטעינה כמו שכתב בגליון תוספות ודוקא בשכר. דיש לומר חדא דבעי לשנויי גם לרבי שמעון. ועוד יש לומר דאפילו לרבנן כיון דאפילו מחד מינייהו הוה ילפינן אבידה כדקא סלקא דעתין. ואי כתב חדא מינייהו הוה אמינא דאבידה וההוא דכתב בחנם ומכח יתור דכתב פריקה ידעינן דטעינה בשכר אז הייתור מגלה רק הטעינה בלא אבידה אבל לפי הגליון דלא מצי למילף אלא מתרווייהו שייך לומר דיו. גליון.

למה לי לאשמועינן הני תרתי וכו'. פירוש לרבי שמעון הויא קושיא כיון דכולן שוין בדין דכולם בחנם. אלא לרבנן מאי קושיא דהא משונים הם בדין ולא אתו חד מחבריה דהא מינייהו ודאי צריכי לגופייהו וחד לבחנם וחד לבשכר ואידך לא אתי מינייהו דלא ידעינן מהי תיתי אי מהאי ובחנם או מהאי ובשכר ומכל מקום קשה אבידה דלית בה צער בעלי חיים אמאי הוי בחנם. ואפשר דשאני התם דהויא ברי היזקא ומכליא קרנא מכל וכל מה שאין כן בטעינה ואם יש חשש ולא (אפילו) בפריקה ואם יש חשש יותר קרוב הלכך אף על גב דבפריקה לא עביד בחנם אלא משום צערא וכדקא סלקא דעתין השתא מכל מקום כיון דליתיה למריה בהדיה ואיכא ודאי ברי היזקא דמכליא קרנא פשיטא דבחנם וכדאצטריך בסמוך דמטעמא דליתיה בהדה מחייב טפי וזה נראה הפך מאי דקא מצריך לעיל כפילה לפריקה וטעינה כשאין בעליו עמו ויש לומר דהתם מצריך מצד קבלת כל הטורח כשאין בעליו עמו יותר מדשבעליו עמו דכתיב עמו אבל הכא מצריך מצד טום החיוב לחוס ולרחם על ממון חברו שהוא נפסד לגמרי ואין רואה. גם אפשר לומר דבטעינה ופריקה כשאין בעליו עמו איהו הוא דאפסיד אנפשיה שהניח בהמתו טעונה והלך לה והוה ליה כעין אבידה מדעת אבל באבידה דליכא למימר הכי ודאי ראוי לחמול עליו יותר כשאינו שם. שיטה.

דף לא:

אבל הני תרתי דאיתיה למריה בהדייהו אימא לא וכו'. ואם תאמר והא פרישנא שהוא זקן או חולה שאינו יכול לסייעה ואם כן מאי יכולין לעשות. יש לומר דמכל מקום כיון שהבעלים היו שם היה לו לטרוח ולשכור פועלים לסייע לו. ואם תאמר לכתוב רחמנא הכפילות בפריקה לחוד ואנא ידענא טעינה מפריקה ואבידה דמאי פרכת מה לאבידה דליתיה למריה בהדה פריקה יוכיח. מה לפריקה שכן יש בהם צער בעלי חיים אבידה תוכיח. ויש לומר דמה להצד השוה שבהן שכן יש בהן חסרון כיס. אבל קשיא לכתוב רחמנא הכפילות בטעינה לחוד ואנא ידענא בפריקה מטעינה ואבידה דמאי פרכת מה לאבדה דליתא למריה בהדה טעינה תוכיח. מה לטעינה שכן בשכרו אבדה תוכיח. יש לומר אם כן ליכא למילף בפריקה דבחנם כלל דמאבידה ליכא למילף דמה לאבידה דליתא למריה בהדה. וגם מטעינה ליכא למילף פריקה בחנם דמה לטעינה שכן בשכר. ולא דמי לבעלמא דאמרינן דכי איכא פירכא בחדא דעבדי יוכיח מאידך. דהיינו דוקא כשהדין שאנו באין ללמוד שוה בשני המלמדין אז אמרינן דכי איכא פירכא בחד מינייהו דלא שייכא כלל בדין שאנו באים ללמוד דעבדינן מאידך יוכיח. אבל היכא דהדין שאנו

באים למילף דהיינו בחנם אינו שוה בשני המלמדין דטעינה בשכר ואבידה בחנם אז ודאי לא עבדינן יוכיח ואם כן לא מצינו למילף פריקה בחנם דפרכינן מה לטעינה שכן בשכר וליכא למימר אבידה תוכיח דמא אין המלמדין שוין כדפירשתי. כן נראה למורי הר"פ. והריטב"א כתב דמילתא דאתיא מביניהו טרח וכתב לה קרא. עד כאן.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: ומן הצד השוה אין ללמוד דמאבידה וטעינה לא אתיא פריקה בחנם דדיה בטעינה שהיא בשכר. ומאבידה ופריקה לא אתיא טעינה ואין בה חסרון כיס. ועוד נראה לי דלא שייך למילף מאבידה כלל אפילו במה הצד כיון דאיכא מריה בהדה ואהא אתינן למילף ולא נכתבו כלל פריקה וטעינה אלא בדאיכא מריה בהדה דבליכא מריה בהדה לא אצטריך דמאבידה שמעינן לה. ועיקר דלמאי דפריך בתירוץ ראשון לא אתי שפיר למאי דהוה בעי רבא למימר דטעינה נמי אית בה חסרון כיס. עד כאן.

וכתוב על זה בגליון וזה לשונו: בגליון תוספות הקשה דנילף מאבידה וחד מהנך. ותירץ דמטעינה ומאבידה ליכא למילף פריקה דהוה אמינא דיה בטעינה וכו' וטיים בגליון ועוד נראה לי דלא שייך למילף מאבידה כלל אפילו במה הצד כיון דליכא מריה בהדה. פירוש דהוה אמינא דייה כאבידה אף על גב דבפריקה חייב אפילו מריה בהדה היינו משום דאיכא צער בעלי חיים. ועוד סיים בגליון תוספות דלתירוצא קמא קשה לרבא דבעי למימר דטעינה אית בה חסרון כיס וכו'. ואין לתרץ דאפילו לרבא הא מודה דאיכא טעינה דלית בה חסרון כיס וההיא לא אתי במה הצד והוה אמינא דפטור כמו שהקשו תוספות לקמן ותירוץ שתירצו תוספות לקמן לא שייך כאן דאימא דפטור לגמרי באין בה חסרון כיס ויש לומר כעין שפירשו תוספות לקמן דהכא לא קאי על הגוף של הפסוק רק על הייתורים כדפירשתי לכך מקשינן דלא לכתוב הייתור דטעינה אליבא דרבא וממילא כיון דבטעינה דאית בה חסרון כיס חייב בחולה וזקן דאתיא מביניהו ומעמו ממעטינן רק הלך וישב לו וכיון דעל טעינה דלית בה חסרון כיס. גליון.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: הקשה ה"ר שלמה מדרוש אם כן לשתוק קרא מן הכפילות דהא כי ליתיה למריה בהדה שמעינן מאבידה. בשלמא לרבנן אצטריך אין בעליו עמו בטעינה לאשמועינן דטעינה בשכר אלא לרבי שמעון למה לי. וכן פריקה לרבנן למה לי תיתי מאבידה. ותירץ ר"מ דכיון דאצטריך למכתב בטעינה ופריקה בעליו עמו לדרשא דלקמן אם כן לא סגי נמי דלא לכתוב אין בעליו עמו דאי לא כתיב לא אתי מאבידה דממעטינן ליה מעמו דנימא עמו מיעוטא הוא למעוטי דלא ילפינן מאבידה. עד כאן.

משכנו שלא ברשות בית דין מנין. השתא משמע דפשטיה דקרא משתעי במשכנו ברשות בית דין. ומכל מקום חשיב ליה בפרק אלו הן הלוקין לאו הניתק לעשה כיון דמרבינן ליה מהשב תשיב. ויש תימה דבפרק קמא דתמורה אמר גבי הא דקאמר רבא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני פריך הרי משכון דרחמנא אמר לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו ותנן מחזיר את הכר בלילה והמחרישה ביום מאי קושיא דילמא מתניתין בשמשכן בהיתר ברשות בית דין כפשטיה דקרא והך דרשא דהשב תשיבם לא ידע לה דהיינו הא דמשני התם שאני התם דאמר קרא. ואין לומר דמשמע ליה דמשכנו באיסור משום דכתיב אם חבול תחבול דסתם חבלה דקרא במשכן בביתו דקאמר שמואל בפרק המקבל ואפילו בשליח בית דין אסור למשכן בביתו של לוה. אם מכח מלתיה דשמואל פריך אם כן מאי קשיא ליה לרבא היינו כמו גלי קרא כיון דלא מיתוקם אלא במשכנו באיסור. ויש לומר דקים ליה לתלמודא דמתניתין מיירי אף במשכנו באיסור דקים ליה דאף התם יש דין השבת העבוט ולהכי דייק דאלמא מהני מדאינו זקוק להחזירו לגמרי. ומשני רבא שאני הכא דרבי קרא תשיב בבא השמש אלמא יש כאן תורת השבה ואין מחזירו לגמרי. ולאביי אי לאו דאמר קרא תשיב הוה אמינא דאיבעי ולא ליהדר כלל קמשמע לן. וצריך עיון בההיא דתמורה דהתם קאמר אביי דכל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ולקמן בסוף המקבל אמרינן דההוא גברא דחבל סכינא דאשכבתא מחבריה אתא לקמיה דאביי אמר ליה זיל אהדר ליה משום דברים שעושין בהם אוכל נפש ותא קום בי דינא עילויה. תוספות שאנץ.

אין לי אלא שמשכנו ברשות בית דין וכו'. אין לי אלא שמשכנו על ידי שליח בית דין דאז חייב להשיב לו משכון והוא הדין למשכנו בשעת הלואתה ואף על גב דפשטיה דקרא במשכנו שלא בשעת הלואתו נקט קרא אפילו בהא שלא מדעת הבעלים ישיב להם משכון. משכנו שלא ברשות. כלומר שמשכנו שלא ברשות בית דין אלא שנכנס מעצמו לביתו ומשכנו מניין שהוא חייב בהשבת משכון תלמוד לומר השב תשיב מכל מקום. והאי יתורא אצטריך בין למאן דאמר במסכת תמורה דכל היכא דאמר קרא לא תעביד אי עביד מהני בין למאן דאמר אי עביד לא מהני דאי למאן דאמר מהני הוה אמינא דמהני לגמרי ושלא יהא חייב בהשבת משכון ואלו למאן דאמר לא מהני הוה אמינא שיוציאו בית דין קמשמע לן השב תשיב שלא יוציאו ממנה רק שיהא חייב בהשבת משכון כאלו משכנו ברשות. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ כתב וזה לשונו: למאן דאמר כל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד

לא מהני יש לומר דהכי פירושו משכנו שלא ברשות מנין שישיבנו לו דוקא לפי הצורך וחוזר וגובה אבל לא יחזירנו לעולם. עד כאן.

וה"ר יהונתן כתב וזה לשונו: שלא ברשות בית דין מנין. כלומר אלא שנכנס לביתו למשכנו מנין שחייב להחזיר או ביום או בלילה. ואם תאמר אטו מגרע גרע היכן מצינו חוטא נשכר שזה נשכר. יש לומר הייתי אומר דין הוא כשמשכנוהו בית דין שחייב להשיב יום או לילה לפי שהוא מתפחד מלעכבו אצלו מפני שאימת בית דין עליו אבל היכא שנכנס למשכנו שלא ברשות הוה אמינא דלא מחייב להשיב שאם ישיבנה לו שמא יעכבנה אצלו ויבא לידי קטטה קמשמע לן דמחייב. עד כאן.

ובגליון כתוב וזה לשונו: שלא ברשות בית דין מנין. פירוש משום דלא שכיח. עד כאן.

חבל תחבול אין לי אלא שמשכנו ברשות. ואם תאמר לשמואל דאמר בפרק המקבל דאם חבל משמע באיסור משום דסתם חבלה דקרא במשכנו בביתו ואפילו שליח בית דין אסור לו למשכן את הלוה בביתה תחבול למה לי. ויש לומר דדרשינן לדידיה איפכא. אין לי אלא משכנו שלא ברשות ברשות מנין תלמוד לומר תחבול. גליון תוספות.

אין לי אלא מתנה מרובה. פירש הקונטרס דכתיב אל ירע בעיניך וכו' אלמא במתנה מרובה איירי קרא מתנה מועטת מנין פירוש אם אין יכול ליתן מתנה מרובה דסלקא דעתך דלא יתן כלל כיון שאינו יכול ליתן מתנה מרובה תלמוד לומר נתן תתן מכל מקום. ודוחק הוא דבלאו קרא יש לו ליתן כפי השגת ידו. אלא הכי פירושו אין לי אלא מתנה מרובה פירוש כשהמקבל צריך למתנה מרובה דבזה כתיב אל ירע לבבך בתתך לה והיא מתנה מרובה מתנה מועטת שאין צריך אלא לדבר מועט ואינו מצטער כל כך מנין תלמוד לומר נתן תתן לו. תוספות תיצוניות. וכן פירש הרא"ש ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: אין לי אלא מתנה מרובה. פירש רש"י דהוה אמינא שלא יחייב הכתוב אלא למי שיכול ליתן מתנה מרובה ולא נתן כדכתיב ולא ירע לבבך בתתך לו דאלמא במתנה מרובה מיירי בה קרא דשייך בה רעת הלב. מתנה מווטת מנין אם אינו יכול ליתן אלא מתנה מועטת מנין סלקא דעתך אמינא שלא הטריחו הכתוב לתת כדי שלא יעני ויצטרך לבריות תלמוד לומר תתן מכל מקום. ויש שפירשו פירוש אחר אין לי אלא שצריך הלה מתנה מרובה אבל אם אינו צריך אלא מתנה מועטת מנין. ולא נהירא דאדרבה איפכא מסתבר שיחזיקו יד מי שאינו צריך אלא מתנה מועטת דאפשר לנותנים לרחם עליו. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן ז"ל: אין לי אלא מתנה מרובה. כלומר שאם יהיה עשיר ויכול

לתת מתנה מרובה אבל אם אינו יכול ליתן אלא מתנה מועטת הוה אמינא דלא מחייב קמשמע לן דמיחייב כדאמרינן בענין פאה להזהיר עני על שלו. עד כאן.
דברה תורה כלשון בני אדם. כתבו בתוספות דדוקא הכא בהני תרי קראי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם משום דמוכחי קראי דכתיב די מחסורו ובאידך כתיב אשר ברכך וכו' ורבנן דרשי אשר ברכך למעוטי כספים בפרק קמא דקידושין ודי מחסורו היינו כיון דאינו רוצה להתפרנס הרי הוא חסר. הרא"ש ז"ל.
כתב הרב אב בית דין ז"ל לפי דעתי לא אמר רבי שמעון דברה תורה כלשון בני אדם אלא בהא דמשמע ליה דאין נזקקין לו אבל כל הנך דדרשינן לעיל אית ליה דהיכא דאיכא למידרש דרשינן ולא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם ומשמע כדבריו דהא אקשינן לעיל ולרבי שמעון דאמר זה וזה בחנם מאי איכא למימר ומאי קושיא הא רבי שמעון סבר דברה תורה כלשון בני אדם ולית ליה הנך דרשי אלא שמע מינה דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן.
ובמסכת ראש השנה בפרק קמא נמי דריש רבי שמעון עשר תעשר ורבנן נמי דפליגי עלה בהא משום דקסברי איכא למדרש הוא ובהא פליגי מר סבר איכא למדרש ומר סבר ליכא למדרש. ולפי זה כך יש לנו לומר בפלוגתא דרבי אלעזר בן עזריה ורבנן בנתברך הבית בגללו דבהא נמי פליגי. והכי נמי איכא למימר בההיא דגרסינן בפרק ואלו הן הגולין גבי רוצח שיצא חוץ למקלטו דפליגי איכא מאן דאמר אחד שוגג ואחד מזיד נהרג דדריש אם יצא יצא ואיכא מאן דאמר במזיד נהרג בשוגג גולה דאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אלא דבהא פליגי מר סבר איכא למדרש הוא ומר סבר בשוגג פטור שלא יהא סופו חמור עליו מתחלתו כדאיתמר התם בגמרא. ומיהו קשיא לן הא דגרסינן בפרק השואל אין לי אלא גנבה אבדה מנין תלמוד לומר אם גנב יגנב. ואקשי ולמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם מאי איכא למימר. ובמסכת נדרים פרק קמא נמי אמרינן גבי לנדור נדר דברה תורה כלשון בני אדם ואקשינן הניחא למאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם וכו'. ומנו דאמר דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן אף על גב דאיכא למדרש הא רבי שמעון מודה דהיכא דאיכא למדרש דרשינן והתם ודאי איכא למדרש הוא וכל שכן בגנבה ואבדה דהא מקל וחומר נמי מייתי ליה התם בהשואל. ואפשר דתנא אחרינא הוא. אי נמי רבי אלעזר בן עזריה הוא ולא דריש אף על גב דאיכא למדרש. וכן הא דגרסינן במסכת כריתות בפרק ארבעה מחוסרי כפרה רבי אלעזר בן עזריה לרבי ישמעאל קאמר ליה לדידי בעלמא כוותך סבירא לי דדברה תורה כלשון בני אדם והכא שאני מכדי כתיב וכו' מדברי שניהם נלמוד דאף על גב דאיכא למדרש לא דרשינן. ולפי

דעתי רבי שמעון ורבי אלעזר בן עזריה אמרו דבר אחד ולעולם אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן. דהא דאמרינן לעיל ולרבי שמעון דאמר זה וזה בחנם מאי איכא למימר לאו מכפילא פרכינן אלא למה לי למכתב עיקר פריקה וטעינה פרכינן כדפרכינן אבידה. וההיא דאיתמר בפרק קמא דראש השנה לרבי אלעזר ורבי שמעון עשר תעשר בשני מעשרות הכתוב מדבר שיטה דרבי מאיר ורבי אלעזר נקיט ורבי שמעון כית דלא דריש כפילא ולית ליה במעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו ממילא ראש השנה תשרי. ומיהו קשיא למאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן כלל מנא ליה כל הנך דדרשינן בשמעתין.

ואם תאמר והא פריך בפרק השוחט והמעלה לרבי יוסי מדהאי איש איש דברה תורה כלשון בני אדם. פירוש דגבי העלאה ההוא איש איש נמי דברה תורה כלשון בני אדם פירוש דגבי שחיטה ואלא השוחט להדיוט מנא לן דחייב מאי קושיא גבי מעלה ודאי לא דרשינן ליה לחייב להדיוט דאתא לה' ואפקיה אבל גבי שוחט דמוקמינן לה' לשעיר המשתלח מתרבי שפיר שוחט להדיוט מאיש איש ואי הוה אמרינן דמאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם בחד דוכתא אית ליה נמי הכי בכל דוכתא ולא דריש בכל מקום הכפלות הוה ניחא אבל אי אפשר לומר כן כדפרישית. ויש לומר דקשיא ליה התם משום דמאי חזית דדרשת הכי אימא איפכא ונוקי לה' דהעלאה לשעיר המשתלח ומהי מינייהו שנדרוש שעיר המשתלח מפטר בין בשחיטה בין בהעלאה דהתם מיגמר גמירי מהדדי כדאמרינן התם בריש פרקין לערוב פרשיות בר מהנך תרי חומרי דתנן התם דמפרשי קראי בין לחיובא בין לפטורא. תוספות שאנץ והרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל. ולרבי אלעזר דאמר דברים ככתבם וכו' ולרבי שמעון דאמר אין נזקקים לו למה לי דברה תורה כלשון בני אדם. פירשו בתוספות שלא אמרו רבי אלעזר ורבי שמעון אלא בהני דליכא למדרש כפילא כדדרשי רבנן דהא בהענקה אמר רחמנא אשר ברכך שנתברך הבית בשבילו. ובדאידך אמר די מחסרה והרי אין זה חסר כיון שיש לה הלכך אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם. אבל כל היכא דאיכא למדרש דליכא אלא מיעוטא בקרא דרשינן ולא אמרינן דברה תורה דאי לא לרבי אלעזר ולרבי שמעון מנא תיתי להו כל דרשי דדרשינן מכפילי דלעיל ותדע דהא פרכינן לעיל ולרבי שמעון דאמר זה וזה בחנם למה לי למכתב כפילא ולא פרקינן לדידיה דברה תורה. ואיכא למידק מהא דאמרינן בפרק השואל אין לי אלא גנבה אבדה מנין תלמוד לומר אם גנב יגנב מכל מקום. ופרכינן ולמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם מאי איכא למימר דאלמא אפילו היכא דאיכא למדרש כי התם סבירא ליה דאמרינן דברה תורה

כלשון בני אדם ולא דרשינן כפילא. ויש לומר דהתם כיון דבלשון גנבה אפקיה רחמנא ושנה עליו הכתוב הוה ליה כמאן דאמר דגנבה מעכבת וליכא למדרש הוא. תו קשיא לי הא דאמרינן ביבמות לרבי אלעזר בן עזריה בעלמא אימא לך דברה תורה ושאני הכא מדכתיב והפדה לא נפדתה למה לי דכתב או חפשה לא נתן לה דאלמא אי לאו דכתב רחמנא או חופשה לא הוה דרשינן כפילא ואף על גב דאיכא למדרש. ויש לומר דהתם לרווחא דמילתא קאמר דאפילו תימא דבעלמא דברה תורה כלשון בני אדם ואפילו היכא דאיכא למדרש שאני הכא דכתיב או חפשה. כן נראה לי. ושם פירשתי פירוש א' ויש מוכיחים משם דלרבי אלעזר בן עזריה לעולם אמרינן דברה תורה ואפילו היכא דאיכא למדרש. ושלש דעות בדברי רבנן ורבי שמעון ורבי אלעזר. ולפי זה צריך תובינא מנא ליה לרבי אלעזר בן עזריה כלהו דרשי דלעיל. ואם תאמר בשלמא לרבנן דפליגי עליה דרבי אליעזר בהענקה מוקמי קרא דאשר ברכך למעוטי כספים שאין בהם הענקה אלא לרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון הא כתיב די מחסורו. ויש לומר דרבנן סברי דכיון דיש לו ואינו רוצה להתפרנס אין לך חסר גדול מזה וגריע טפי מחסרון ממון. תוספות. עד כאן לשון הריטב"א ז"ל.

נותן לו שכרו כפועל בטל. סלקא דעתיה דהאי בטל דקאמר היינו בטל לגמרי דאמדינן כמה אדם רוצה ליטול ולא יעשה שום מלאכה וכך יטול ולהכי פריך והא לאו בטל הוא שהרי עסוק בהשבת אבידה. ומשני כפועל בטל מאותה מלאכה דבטל מינה. פירש הקונטרס דאומדין כמה אדם רוצה ליטול וכו'. ואם תאמר ואמאי לא יטול כל דמי בטלו ממש הא אמרינן ברועה שקדם ברועים ובמקלות בשכר דאמרינן דחוזר ונוטל דמיהן מבעל הבית ומפרש החם עד כדי דמיהן. ויש לומר התם שאני משום דהוי ברי הזיקא ואי לא שקדם ברועה אכלום הזאבים אבל הכא לא הויא ברי הזיקא דשמא בלא איהו נמי היתה הבהמה חוזרת לבית בעלים. עוד יש לומר דלא דמי להתם דהתם להכי נוטל שכרו משלם שהרי מסר מעותיו לקדם ברועים ובמקלות אבל הכא לא מסר מעות להשיב אבידה אלא שבטל ממלאכתו כדי להשיבה ואמרינן דהך הוא רוצה שפיר ליטול פחות וליבטל ממלאכתו שהוא עסוק בה ולעשות מלאכה קלה דהשבת אבידה. והאי כפועל בטל דהכא לא הוה כפועל בטל דמסכת בכורות דתנן דמי שבטל ממלאכתו לדון נוטל שכרו כפועל בטל דרצה לומר כפועל בטל לגמרי. ואף על פי שהלשון שוה מכל מקום יש כמה ענינים שהלשון שוה והפירוש חלוק. ואם תאמר מאי שנא הכא דשקיל כפועל בטל של אותה מלאכה והתם לא שקיל אלא כפועל בטל לגמרי. יש לומר דשאני הכא משום דמחייב בכל ענין ואפילו היכא דבטל ממלאכתו דדרשינן אני ה' מה אני בחנם

וכו' שאין לו ליטול שכר טרחו כלל משום הכי לא שקיל אלא כבטל לגמרי אבל הכא דכשהוא בטל ממלאכה אי בעי לא משיב דכתיב אפס כי לא יהיה בך אבון הילכך שרי ליקח שכר בטלו דאותה מלאכה דבטל מינה כדפירשתי. ויש מפרשים דפועל בטל היינו בטל לגמרי והא דפריך והא לא בטל הוא ויש לומר דהוה סלקא דעתיה מעיקרא דכפועל בטל רצה לומר דשיימינן כמה אדם רוצה להשכיר עצמו להשיב אבידה וכך יטול והיינו דבר מועט שהרי ספק הוא לו אם ימצא מלאכה אם לאו ולהכי פריך והא לאו בטל הוא דקתני מתניתין היה בטל מסלע אלמא דהיה לו כבר מלאכה לעשות ואם כן לא יקח דבר מועט כאותו שאינו יודע אם ימצא מלאכה לעשות. ומשני כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה פירוש דאמדינן אדם זה עושה מלאכה ומרויח בה סלע כמה יטול פחות להיות בטל לגמרי מלעשות מלאכה והשתא הוי כפועל בטל דהכא כמו ההוא דבכורות. ודוחק הוא דכיון שהוא בטל ממלאכתו ואז שרי ליה ליקח שכר דאי בעי לא ישיב אבידה כדפירשתי דכתיב אפס כי לא יהיה וכו' אם כן ודאי שרי ליקח טורח השבת אבידה ואפילו בדאומד כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה. לכך נראה כדפירשתי. תלמיד הר"ף.

ורבינו חננאל פירש בענין אחר כמו שכתוב בנמוקי יוסף. עיין תוספות בכורות (דף כט ע"ב). והרא"ש דחה פירושו ואמר דאין לשון הספר משמע כפירושו וגם אין כאן שום סברא ליטול לפני הרגל כשאר ימות השנה והוי כהלכתא בלא טעמא. ועוד תניא בריש האומנין אבל הלכו חמרין ולא מצאו תבואה פועלין ומצאו שדה לחה נותן להם שכרם משלם אבל אינו דומה וכו'. וקאמר התם תני תנא קמיה דרב נותן להם שכרם משלם אמר ליה חביבי אמר אי הואי התם הוה יהיבנא להו כפועל בטל אלמא קרי לה פועל בטל כל אדם המתבטל ממלאכתו כבדה ועושה מלאכה קלה כגון אלו שהיה להם לבא טעונין ובאו רקנין ואומדין כמה פועל רוצה לפחות בזה. עד כאן לשונו.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: הנכון כפירוש רש"י דכפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה היינו שאומדין טורח מלאכתו הראשונה כבדה שהיה עושה במלאכה קלה זו הכל לפי שכר העבודה ורבוי השכר יש מלאכה שטרחה קלה ושכרה רב ויש חילוף עד כאן לשונו ונראה שאין אומדן זה להחמיר על בעל אבידה אלא להקל שאלו היתה מלאכתו הראשונה קלה ושכרה מרובה ואלו היתה טורח מלאכת האבידה כבדה ושכרה מועט אין לו אלא שכר שהיה נוטל פועל במלאכה זו דהא לא אקני ליה אלא מלאכת פועל בלבד וכן דעת רבינו בשם רבו הרמב"ן. ויש אומרים דאמרינן גבי הבטל ממלאכתו לדון שנוטל שכרו כפועל בטל ממש דייניגן ליה דכיון דשורת הדין יש לנו ללמוד ולדון בחנם

משום מה אני בחנם די לו שנתן לו כפועל בטל ממש וכשומר קישואין מה שאין כן בזו שהרי פטור לגמרי משום אפס כי לא יהיה בך אביון וכן כתבו במקצת התוספות והראשון יותר נכון בעיני.

וכן נראה בפרק שני דייני גזלות בההוא דהוה דלי דוולא דשכר בטלתו לגמרי יהבינן ליה כפועל בטל דהכא. ויש שפירשו שמועתנו בענין אחר דכי קתני כפועל בטל קסלקא דעתין שאומדין אותו בשעת היוקר כשעת הבטלה והזול ופרכינן והא לאו בטל הוא כי זה מלאכה מרובה היתה לו שהיה נוטל עליה סלע ופרקינן כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה וגם זה נכון. אבל רש"י פירש כלשון ראשון. ע"כ.

ומורנו הרב נר"ו כתב בתשובה סימן אלף ושי"ג וזה לשונו: נראה לי דהכי פירושא דפועל בטל שצריך שתי אומדנות אומדן הפועל ואומדן המלאכה כיצד הרי שהיה זריז במלאכתו וגבור וחזק אין נותנים לו כל מה שהיה יכול להרויח שהוא הרבה וגם אין נותנים לו כפי שיעור הפועל העצל שהוא דבר מועט אלא אם הפועל חזק וזריז אומדין כמה היה מניח משכרו מלהתעסק במלאכתו ולהתעסק במלאכה קלה ונותנין לו ונמצא שאין פותחין לו אלא דבר מועט כיון שהוא חזק ובריא וזריז לא איכפת ליה כולי האי בטורח מרובה. ואם הפועל הוא חלש ועצל אומדין אותו כמה היה מניח משכרו להתעסק במלאכה קלה ולא כבדה ונותנין לו ונמצא שפוחתין לו הרבה דכיון שהוא חלש ועצל טובא איכפת ליה להתעסק במלאכה קלה ולא כבדה שאין חפץ לטרוח הרבה. ועוד צריך אומדנא לפי ערך המלאכה עצמה שהוא רגיל להתעסק בה והוא בטל ממנה עתה להשיב אבידה או לדון את הדין או להורות אם היתה מלאכתו מלאכה כבדה כגון חרשי עצים או שואבי מים אם הפועל הוא חזק ובריא וגבור פוחתין לו מעט כמו שכתבנו ואם הוא עצל וחלש פוחתין לו הרבה כאשר כתבתי למעלה. ואם המלאכה היא קלה כגון השולחני וכיוצא בו אם יהיה ההפרש בין הזריז והחלש דבר מועט כיון שמלאכת שניהם קלה כי המשל הזריז ירויח שני דינרין וחצי ביום והחלש ירויח שני דינרין בכל יום לזריז שהוא חזק לא נפחות לו אלא דבר מועט מפני שנתבטל ממלאכה קלה לקלה ממנה והוא אינו מקפיד בזה ולחלש דאית ליה קפידא אפילו מקלה לקלה פוחתין לו יותר ולזריז יתנו לו שני דינרין ורביע לחלש יתנו לו שני דינרין ועתה יתקיים מה שאמרו כפועל בטל ונתקיים מה שאמרו מאותה מלאכה דבטיל מינה דוק ותשכח כי זה הפירוש הוא פשרה בין פירושו של רש"י ובין פירושו של הרמב"ם בפירוש המשנה בבכורות פרק עד כמה. אבל מה שכתבו בשם רבינו חננאל אין לשון הגמרא מתיישב לפי פירושו. ותו דהוי כהלכתא בלא טעמא. ולזו תירצו דכיון דאית ליה שכר מצות

השבת אבידה או לדון או להורות הטילו בה חכמים פשרה זו שרוצה אדם לקיים המצוה אף על פי שיפסיד קצת משכרו אבל הקושיא הראשונה לא תירצו. ולפיכך אני אומר שגם רבינו חננאל ז"ל יודה שצריך לשער המלאכה שבטל ממנה שדי לנו להחמיר על הפועל שלא יקח אלא כשער הזול. אבל מכל מקום אין נותנין כפועל עצל דתרתי לא עבדינן ביה אלא אם הוא חזק או שמלאכתו קלה נותנין לו כפי שיעור המלאכה דבטיל מינה ולפי דרך זה נמצאו כל הפירושים למה שכתבתי ואין חילוק ביניהם אלא אי שמין לו כשער הזול או כשער היוקר. והנכון דשמין לו כפי הזמן אשר נתבטל ולפי האומדנות שכתבנו למעלה. עד כאן.

הקשו בתוספות למה נותן לו כלום והלא מבריח ארי מנכסי חבירו הוא. יש לומר דהתם דמדעתיה דנפשיה קא מברח ליה פטור הלה ואף על גב דמטי ליה פסידא אבל הכא דחייבתו תורה להחזיר לא אמרה תורה אבד את שלך והשב אבידה לאידך. הרשב"א ז"ל. **וזה לשון הריטב"א ז"ל: היה בטל מן הסלע נותן לו שכרו וכו'**. ודוקא שהיה בטל ממלאכתו הא לאו הכי יש לו להחזיר לו בחנם דסתם מצוה המוטלת עליו לעשות בחנם היא עד דגלי קרא בהדיא כדגלי עלה בגמרא שנותן לו כפועל בטל. וקשיא ליה מאי שנא דהכא יהביה ליה שכרו כפועל בטל ואלו בבבא קמא אמרינן זה בא בחביתו של יין וכו'. ועוד מאי שנא ממבריח ארי מנכסי חברו. תו קשיא ליה מאי שנא דבכל הני אין לו שכרו משלם ואלו לקמן ברועה שקדם ברועים בדמים שהוא חוזר ונוטל מבעל הבית כל מה שהוציא עד כדי דמיהן. ותירצו בתוספות דכללא דמילתא כל שהוא מחוייב לעשות יותר ממה שעשה מפני מצות השבה או מידי אחרינא הוא משתלם יותר הילכך התם גבי כד של דבש לא היה הוא מחוייב לשפוך יינו בידים כדי להציל ממון חברו וכיון דגזים ועבד הכי והיו שם בעלים דאבידה הוה ליה להתנות וכיון שלא התנה אין לנו להתנות בשבילו ולפיכך אין לו אלא שכר טרחו כפועל דעלמא אבל הכא שאינו אלא ביטול מלאכה וריוח שהיה לו לעשות אף על פי שהיה פטור מליטפל באבידה משום תופס כי לא יהיה בך אביון שלא חייבו הכתוב אלא כשהוא יושב ובטל מכל מקום לא ויתר אלא שכר מלאכה שהיה לו להרויח וכיון שהבעלים לא היו שם ולא היה יכול להתנות עמהן ליכא למימר דמחל לגמרי ומיהו כיון דפטור היה יש לו להפסיד קצת ונימא דמצוה בעי למעבד לפנים משורת הדין ומחל קצת שכרו הילכך נוטל שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה וההיא דרועים ומקלות אינו דומה לאלו דהתם לא עשה מדין השבת אבידה ולא כעושה ברצון נפשו משום השבת אבידה אלא מפני שמירה שקבל עליו שיעשה שלוחו של בעל הבית וכדין שליח הוא עושה שיש לו להשתלם כל מה

שהוציא. וההיא דפורע חובו של חברו לא היה שליח כלל וגם לא היה עליו שום חיוב מצות השבת אבידה וכיון שכן הרי חבירו פטור ממנו לגמרי ואפילו שכר טרחו בעלמא לא יהיב ליה וזו היא שיטה נכונה. וכבר כתבתי בזה שיטות אחרות בבבא קמא וגם בכאן בחידושים הארוכים שלי ואין צורך. עד כאן.

אם יש שם בית דין יתנה וכו'. הקשו בתוספות לעיל דנקט או שהיתה שלו מרובה היכי דמי אי ליכא בית דין וכו' לעולם בבית דין ונפקא מינה לכושרא דחיותא הילכך אי שוין נינהו ודחבריה אית ליה כושרא ודידיה לא ליתני עלה וליהדרה אבל שלו מרובה לא דהא לא שקיל מיניה אלא עד כדי דמיה. ואכתי איכא למיבעי לשלו מרובה משל חברו אמאי איצטריך קרא פשיטא וכי מגרע גרע. ואפשר דסלקא דעתך אמינא הואיל וכי מהדר ליה איכא מצוה ומקיים עשה ולא תעשה של חברו תקדום קא משמע לן. ועוד דהא אוקימנא בפני בית דין ואינו מפסיד אלא מה שדמי אבידתו יתר על של חברו והפסד חברו מרובה הרמב"ן.

והר"ן תירץ דשלא בפני בית דין נמי משכחת לה דכי אמרינן שלו קודם הני מילי כל היכא דלא מצי למשקל מחבריה כגון בטל מסלע שאם היה מחזיר בלא תנאי לא היה נוטל מן הבעלים אלא כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה דטפי מהכי לא הוה מקרי שלו דשמא הוא עצמו נוח לו בכך וכמו שפירשתי למעלה לפרש פירוש רש"י ואי נמי היכא וכו'. כמו שכתוב בנמוקי יוסף.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: הכי גרסינן יש שם בית דין מתנה בפני בית דין וכו'. ולא גרסינן יש שם בית דין מתנה עמו וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. ואם התנה עמהן ואפילו ביותר מכדי שכרו והפסדו תנאו קיים ובלבד שלא הוסיף על שכרו הרבה כדרך שאין שום אדם עושה דקיצותא כי ההיא לאו קיצותא היא כדאמרינן בפרק הגוזל גבי היה בורח מן האסורין והיתה מעבורת לפניו ואמר ליה טול דינר והעבירני וכו'.

נמצאו שלשה דינים בהשבת אבידה. שאם היו שם הבעלים מתנה עמהן ונוטל כמו שהתנה אם לא גיזם בשכרו. אין שם בעלים ויש שם בית דין והתנה עמהן עד כדי דמי האבידה תנאו קיים. אין שם בית דין או שהיה שם בית דין ולא התנה אין לו אלא שכרו כפועל בטל. ומכל מקום אם לא רצה לטרוח הרי הרשות בידו וכדתנן אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם. ונראה דהכא אף על פי שהיה שם בעלים והציל בלא תנאי יש לו שכר כפועל בטל דהכא לא גזים ומחיל כדאמרינן גבי שפך כדו של דבש בבבא קמא וכן דעת התוספות. עד כאן.

איסור ורב ספרא עבוד עיסקא בהדי הדדי. פירוש שהיו שותפין. אזל רב ספרא פלג בלא דעתיה דאיסור קמי תרי. פירוש לפי שלא היה איסור בעיר והגיע זמן שקבעו לשותפותם דאי לאו הכי אפילו היה בעיר לא היה לו לחלוק עד זמנו. והשותפות לא היה במעות אלא דבר הצריך שומא וכדפירש רש"י דאי לא הא קיימא לן דזוזי כמאן דפליגי דמו אתו לקמיה דרבא אמר ליה זיל אייתי וכו'. כלומר שאם היתה חלוקתו בפני שלשה בתורת בית דין הרי היא קיימת ואם לאו בטלה חלוקתו וכל מה שהרויח בחלקו הריוח לאמצע. והני שלשה היינו שלשה מן השוק בקיאין בשומא ואף על גב דלא גמירי כלל דהכא אין הטעם שצריך בית דין אלא משום דבעי שומא והכי מוכח ממאי דמדמינן לה לאלמנה המוכרת בבית דין הדיוטות דהיינו בית דין הבקיאין בשומא כדבעינן למימר בסמוך בסייעתא דשמיא.

אמר ליה מנא לך הא. כלומר דבעינן בית דין ולא סגי בעדים. אמר ליה דתנן יש שם בית דין מתנה בפני בית דין אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם. פירש רש"י ז"ל דסתם בית דין היינו שלשה אלמא אין כח להפקיר ממון של זה אצל זה בפחות משלשה. עד כאן.

וקשה דהא אשכחן בית דין של שנים גבי ביטול הגט וגבי פרוזבול וכדאיתא בפרק השולח ויש לומר דשאני התם דלא צריך שומא ולא שום משא ומתן אלא מסירת דברים בעלמא אבל כל מה שיש בו הפקעת ממון אחרים וצריך שומא סתם בית דין שלשה. כן נראה לי. ועוד יש לומר דכיון דקתני אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם ולא קתני שיתנה בפני שנים ודאי קפידא הוא דבית דין שלם קאמר של שלשה כרוב בית דין דעלמא. הריטב"א ז"ל.

דף לב.

אינה צריכה בית דין של מומחין וכו'. מומחין לאו דוקא כי ההיא דאיתמר לעיל מאי ולא אמר סימניה לא אמר סימן מובהק דוקא דגבי ממונא לא בעינן סימן מובהק אי מדאורייתא אי מדרבנן. והדיוטות היינו אינשי דבקיאי בשומא ונדמה הדין למה ששנינו בריש סנהדרין מעשר שני שאין דמיו ידועים פודין אותה בשלשה לקוחות ולא בשלשה שאינן לקוחות ואפילו אחד מהן גוי ופירש רש"י לקוחות סוחרין בקיאין בשומא. ולעיל אמרינן שם דמיהן ומניחן אפילו ליכא בית דין כלל לא הטריחו באבידה יותר מדאי ולא אמרינן ליה נמי מאן שם לך. תוספות שאנ"ץ.

הקשו בתוספות הא דאמרינן בכתובות אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום וכו'. הא לאחריני מה שעשתה עשוי במאי אי בבית דין הדיוטות היכי אמרינן מאן שם ליך הא בי דינא שמו לה. אלא לאו ששמה בלא בית דין ושמע מינה דלאחר מה שעשתה עשוי. ולהאי פירושא דכתיבנא דהני הדיוטות לא גמירי דינא איכא למימר דהתם כיון דלעצמה שמה אינהו לא שמו לה כמה דשוי דלא איכפת להו בהפסד דיתמי דהא לא גמירי דינא אבל כששמה לאחרים שהיא אינה רוצה למכור אלא בכדי דמיהן ועל פיהן של אלה מה שעשתה עשוי דהא בקיאי בשומא. וראיתי מי שתירץ דדיעבד אפילו בלא בית דין כלל מה שעשתה עשוי. וקשיא דהא רב ספרא פלג בלא דעתיה דאיסור ואמרו ליה מאן פלג לך. ואין זה דעת הגאונים וכן תמצא במקח שער חמישי. הרמב"ן.

ועדיין צריך עיון דאנן לאו בשופטני עסקינן דאף על גב דלא בקיאי בדינא לא חשידי לזלזול בנכסי יתומים הואיל ובקיאי בשומא. הרשב"א. ועיין בהר"ן פרק אלמנה ניזונית.

וזה לשון הריטב"א: ולאו מי איתמר עלה וכו'. הכי נמי צריך בית דין הדיוטות. ויקשה לי אי בית דין הדיוטות צריכה מאי מוכרת שלא בבית דין מי עדיפא משאר דיני ממונות שהן בהדיוטות. ויש לומר דהני הדיוטות היינו הדיוטות ממש דלא גמירי אלא דבקיאי בשומא והכי קאמר אינה צריכה בית דין דגמירי אלא די לה בבית דין הדיוטות של השוק ולהדיוטות דעלמא קרי הכא מומחין אגב אינך הדיוטות של שוק דלא גמירי כלל והיינו דתנן מוכרת שלא בבית דין כלומר שלא בבית דין הדנים דיני ממונות. ויש שפירש דבכל ענין כתובה בעינן סמוכין כדין תורה שלא תקנו הדיוטות אלא בהודאות והלואות ומשא ומתן מפני תקנת השוק. וזו אינו כלום כדברירנא בדוכתא. וכן פירשו הגאונים. הילכך אלמנה שמכרה שלא בבית דין הדיוטות לא עשתה כלום וכדאמרינן הכא גבי עובדא דרב ספרא דאף על גב דהוי בדיעבד כל היכא דלא פליג בפני שלשה אין מעשיו כלום ודוקא במידי דצריך שומא. ע"כ.

מתניתין: מצאה ברשות הרבים חייב בה. משמע אף על גב דאינה רצה דומיא דרפת. והא דאמר לעיל רועה בדרך אין זו אבידה היינו התם שאינה תועה הכא מיירי שניכר בה שהיא תועה אינה יודעת להיכן היא הולכת הילכך הויא אבידה וחייב בה. ולהכי נקט נמי לעיל רועה בדרך הוא דלא הוי אבידה הא אינו רועה אף על פי שאינו רצה הוי אבידה הרא"ש. והראב"ד פירש בענין אחר והביאו הרא"ש בפסקיו.

רבי שמעון אומר אף לטעון. מפרש בגמרא דרבי שמעון פליג ואמר אף לטעון בחנם וסתם מתניתין דלעיל היה בטל מן הסלע וכו' רבנן תנו לה ובטעינה קמיירי. אי נמי רבי שמעון נמי תני לה דרבי שמעון נמי נהי דסבירא ליה דבחנם הוו תרווייהו הני מילי

שהוא איש בטל ואינו משתכר בכל יום כלל אי נמי בזמן שאינו מוצא לשכור עצמו בשום דבר דלא מטי ליה פסידא בממוניה אבל היכא דמטי ליה פסידא דממונא לא קאמר רבי שמעון שלא יתחייבו הבעלים להחזיר לו מה שהפסיד. ה"ר יהונתן ז"ל.

גמרא: **אינה משתמרת ואינה מטעה**. פירוש אינה משתמרת לגמרי מליסטים וגם שלא תוכל לצאת. ואינה מטעה את הבהמה אשר בתוכה להיות בורחת ויוצאת כגון שיש שם מרעה קצת וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל. הריטב"א ז"ל.

השתא אשכחיה לבראי מעייל לגואי. פירוש אי הוי של בעל הבהמה השתא דאיתיה לגואי אף על גב דלא ידע אי דידיה היא פשיטא דלא הויא אבידה. הראב"ד.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: מצא בהמה בורחת חוץ לתחום פתוח מכל צדדיו או אפילו משני צדדיו מטפל בה. ואם אינו פתוח אלא דרך פתחה אינו מטפל בה אף על פי שאינו משתמר לגמרי. עד כאן.

אמר רבי יצחק ואפילו עומדת חוץ לתחום מכלל דברשות הרבים אפילו בתוך התחום חייב בה. כך כתוב בכל הספרים. ואין צריך למחוק הגירסא ודייק שפיר מדאמר רבי יצחק דאפילו חוץ לתחום מיירי מכלל דאתיא בפשיטות בתוך התחום וגם מדלא נקט מילתיה אסיפא. הרא"ש.

יכול אמר לו אביו אל תחזיר וכו'. איכא למידק פשיטא שלא ישמע שהרי אין לאביו כבוד כשאינו מחזיר וכיון שכן ליכא עשה כלל דנידחי. פירשו בתוספות דהכא כשאמר לו אביו אל תחזיר אלא עסוק בכבודי להביא לי גוזלות או לשמשני. וכן כתבתיה אני בריש פרק קמא דיבמות בסייעתא דשמיא. הרמב"ן והרשב"א.

אני ה' כולכם חייבין בכבודי. ואם תאמר ונימא איפכא אף על פי שאמרתי את שבתותי תשמורה איש אמו ואביו תיראו ושתחללו שבת בשביל כבודם. וכי תימא אני ה' אלהיכם קאי אשבתותי תשמורו דסמיך ליה והא דרשינן בפרק קמא דיבמות יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת תלמוד לומר שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה' ולא אמרינן דקאי אני ה' אמקדשי תיראו דסמיך ליה. ויש לומר דשבת היא מצוה גדולה דכל המחלל את השבת כאלו מעיד עדות שקר באדון הילכך מסתבר דאני ה' אשבת קאי. הרא"ש. וכן כתבו התוספות פרק קמא דיבמות (דף ח'). עיין שם. הא לאו הכי יציית ליא עשה ולא תעשה הוא. הקשו בתוספות לעיל בדבור המתחיל הא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה דמאי פריך והלא עשה דטומאה אינו שוה בכל. וכי תימא דמאל תחזיר פריך דילמא איצטריך קרא להיכא דאמר לו המתן עד שיתייאשו הבעלים דליכא עשה ואינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם. ויש לומר דהוה מצי לשנויי הכי אלא דעדיפא משני.

ועוד דלא הוה ליה למינקט השבת אבידה דמסתמא אית בה עשה אלא איסור אחר דלית בה אלא לאו. ויש מפרשים דאשבת קאי דאיכא עשה וביום השביעי תשבות. הרא"ש. והרמב"ן האריך בזה לעיל עיין שם. ובגליון כתוב וזה לשונו: ותיפוק ליה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה וכו'. אין להקשות דנימא דאיצטריך שאמר לו אביו שימתין עד שיתייאש דלא עבר אלא משום לא תוכל להתעלם כדאמרן. דיש לומר דאם כן לימא או שאמר לו אביו התעלם ולא לימא שאמר לו אל תחזיר כי זה אינו האיסור רק שמתעלם. עד כאן.

כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: ותיפוק ליה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. משמע דאאל תחזיר נמי קאי וכן פירשו לעיל בתוספות רבינו שמשון. והקשה מהר"ם דמאי פריך הא אמרינן לעיל דלא דחינן איסורא מקמי ממונא אם כן לית לן למידחי עשה דכיבוד מקמי השבת אבידה. ונראה לי דלעיל דהוי לא תעשה ועשה דוקא אמרינן דלא דחינן איסורא מקמי השבתה.

ועוד נראה לי דעשה דכיבוד נמי הוי גרוע כממונא שכן הכשר מצוה דאמרינן בפרק קמא דיבמות דעיקר כיבוד לא הוי אלא הכשר מצוה כגון להביא גוזלות וכיוצא בו ולהכי כל כיבוד לא דחי אפילו לאו גרידא לפי האמת כדפירשתי בפרק קמא דיבמות. ואפשר דכיבוד אב חשיב נמי עשה דממונא. ולפי זה עשה דכיבוד אב לא דחי עשה דכיבוד בנו אם הוא זקן ואינה לפי כבודו וכן נראה דהאי עשה דכיבוד לא דחי השבה אף על פי שהשבה נדחית מפני כיבוד זקן ואינה לפי כבודו. ועוד דממעטינן מכולכם אתם חייבין בכבודי שהאב עצמו מוזהר על כבוד הבריות ואף על פי שהבן צריך לחזר על הפתחים לפרנס את אביו ואף על פי שבזה הוי זקן ואינה לפי כבודו היינו משום דאלמלא לא היה מחזר האב היה צריך לחזור. עד כאן.

וכתוב על זה בגליון וזה לשונו: בגליון תוספות הקשה דמאי פריך הא אמרינן לעיל דלא דחינן איסורא מקמי ממונא וכו'. אין להקשות דנימא דלעיל אמר דלא דחינן איסורא מקמי ממונא בקום עשה אבל עשה דכיבוד נידחי בשב ואל תעשה כי הכיבוד הוא שאומר לו אל תחזיר והבא לי גוזלות אי כהאי גוונא. ויש לומר גם אם מקיים עשה דכיבוד אז מבטל עשה דאבידה בשב ואל תעשה. ולכך מקשה בגליון תוספות כיון דפשוט הוא לו דלא דחי איסורא מקמי ממונא אם כן טוב יותר שידחה עשה דאבידה ממונא בשב ואל תעשה ממה שידחה עשה דכיבוד בשב ואל תעשה. ותירץ בגליון תוספות דהא דקאמר לעיל ותו דהיינו משום דהוי לאו ועשה באיסורא וכו' ואין להקשות הא לעיל איכא גם לאו באבידה כך היה יכול ליישב ואם כן הך דהכא לוקי כגון שנטלה על מנת

להחזירה ואז אמר לו אביו אל תחזיר דאז ליכא אלא עשה דהשב תשיבם כדפירשו לעיל בגמרא ומה לי לאו ועשה נגד לאו ועשה כי ההיא דלעיל ומה לי עשה כנגד עשה כי הך דהכא. ויש לומר דלאו לא מהני כלל לדחות. ולכך לעיל הוי כמו עשה נגד לאו ועשה לכך לא דחינן איסורא קמי ממונא אבל הכא עשה דכיבוד נדחה מקמי עשה דהשבה דעשה דהשבה חשוב כיון דזימנין אית ביה נמי לאו. עוד כתבו בגליון תוספות אי נמי עשה דכיבוד נמי חשיב עשה דממונא. פירוש כיון דהוא להנאת אדם. עד כאן.

וכתיב כבד את ה' מהונך. הוה מצי למימר דלעניין מורא ומברך הוקש דכתיב את ה' אלהיך תירא וכתיב איש אמו ואביו תיראו וכתיב נוקב שם ה' יומת וכתיב ומקלל אביו ואמו מות יומת אלא ניחא ליה למינקט מצות כבוד שהיא עיקר מצוה. הרא"ש.

הילכך יציית ליה קמשמע לן דלא ישמע ליה. משמע דהכי פירושו יציית ליה וחייב לעשות מצות אביו שאומר לו הטמא או אל תחזיר. והקשה הר"י איש ירושלים וכי משום דהוקש לכבוד המקום יהא עדיף מכבוד המקום. ונראה לומר יציית ליה אם ירצה משום דהוקש. קמשמע לן דבזה אל ישמע לו. תוספות חיצוניות.

ור"מ תירץ דאין הכי נמי דעדיף מכבוד המקום כדאמרינן בירושלמי דמסכת פיאה גדול כבוד אב ואם שהקב"ה העדיפו יותר מכבודו דאלו בהקב"ה כתיב כבד את ה' מהונך אם יש לך נכסים אבל אם אין לך נכסים לא ואלו בכיבוד אב ואם לא כתיב מהונך ואפילו אתה מחזיר על הפתחים. ועוד תירץ כיון שהוקש כבודם לכבוד המקום אם כן שוין הם מי נדחה מפני מי מוטב יעשה כבוד אביו ויהא מקיים שניהם דכבוד אביו הוא כבוד המקום שצוה על כך אבל אם יעשה כבוד המקום ביטל לגמרי כבוד אביו. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: סלקא דעתך אמינא הואיל והוקש כבודו לכבוד המקום. הקשו בתוספות משום דהוקש לכבוד המקום אמאי עדיף מיניה דלידחי ליה. ויש שתירצו מפני שהפריז בכיבוד אב ואם יותר מכבודו כמו שאמר בירושלמי גדול שנאמר בכיבוד אביו מכבוד המקום דאלו בכבוד המקום כתיב כבד את ה' מהונך ממה שחננך ואלו באביו וכו'. ואפילו למאן דאמר משל אב בפרק קמא דקידושין התם כשיש לאב אבל כשאין לו לאב יש לו לכבדו משלה ואף על פי שלא חנן לו השם כלום. ולפי זה דוקא נקט הכא הני קראי דכיבוד. וה"ר יוסף איש ירושלים תירץ דהכא הכי קאמר סלקא דעתך אמינא יציית ליה אם ירצה וכו'. וזה יותר נכון לפי לשון הגמרא אבל אין צורך כל כך. וקל להבין. והא דלא נקיט הקישא דכבודם מדכתיב את ה' אלהיך תירא וכתיב איש אמו ואביו תיראו ששניהם בתורה ונקט אינך קראי שהאחד מהם דברי קבלה. משום דעיקר המצוה בכבוד נאמרת בעשרת הדברות וההיא דשייכא טפי כשאמר לו אל תחזיר

לעסוק בכבודו להאכילו ולהשקותו וכיוצא בו. עד כאן.
עוד קשה היכי סלקא דעתך דעשה דכיבוד דחי אפילו לאו גרידא הא אם אמר אביו לא בעינא להאי כבוד מי איתיה לעשה כלל כדאיתא בפרק אלו נערות דעשה דולו תהיה לאשה לא דחי לאו דממזרת משמע דאי אמרה לא בעינא ליה מי איתיה לעשה כלל. ותירץ ר"מ דלא דמי דהתם כי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל לגבי האי מאנס אבל הכא אי אמר האב השתא לא בעינא בשביל זה לא ביטל העשה עולמית ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים. ועוד אפילו אי אמר לא בעינא שייך עשה דמכל מקום מצוה הוא בכל דבר אפילו אמר האב לא בעינא. הרא"ש.
פריקה בחנם טעינה בשכר. פירש רש"י הילכך אי לא כתיב פריקה ואתי בקל וחומר מטעינה הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר. וקשה דהא דאמרת טעינה בשכר היינו דוקא לבתר דגלי קרא דפריקה בחנם ואם כן אי לא כתיבא פריקה הוה אמינא דתרווייהו בחנם. אלא הכי פירושו פריקה דכתב רחמנא למה לי דתרווייהו בחנם ליכא למימר דאם כן לכתוב רחמנא טעינה ולא בעינן פריקה אלא ודאי להכי כתב רחמנא פריקה לגלויי עלה דטעינה דאין דינם שוה וחדא מינייהו בשכר ומסתמא דהיינו טעינה דגריעא מפריקה. ורש"י רצה לומר אם כתב בהדיא טעינה בשכר. תלמיד הר"ף והרא"ש.
לומר לך פריקה בחנם אבל טעינה בשכר. פירש רש"י הילכך אי לא כתיב פריקה ואתי מקל וחומר מטעינה הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר. פירוש מדאיצטריך פריקה שמעינן פירוש טעינה ושלפי האמת אין פריקה יכולה לבוא מטעינה דאיכא דיו ואתיא פריקה לגופה. וכיוצא בזה הוא כל מדאיצטריך שבתלמוד ליודעים ומביני מדע ומכל מקום מודינא לך שאם לא אתי פריקה אפשר שהיינו טועים בהך טעינה והיינו אומרים שניהם בחנם וליכא דיו אבל עתה שנכתב פריקה ידענו האמת בפירוש טעינה ולא היה יכול ללמוד פריקה מטעינה דאיכא דיו הילכך התורה שידעה האמת בפירוש טעינה כתבה פריקה לעצמה אבל לנו הטועין באה פריקה לגלויי אטעינה דלהוי בשכר דלגופה לא איצטריך דהא אי לא אכתביה פריקה הוה טעינה בפירוש טעינה והוה אמרינן אידי ואידי בחנם. נמצא שלפי האמת וליודעה באה פריקה בעצם לעצמה ושלא נאמר דיו ולפי טעותנו באה לגלות על דין טעינה ולא לעצמה זה נראה לי פירוש לפירוש רש"י וכיוצא בה ביום טוב גבי שאור בכזית וחמץ בככותבת דוק ותשכח. שיטה.

וכתוב בגליון וזה לשונו: לכתוב רחמנא טעינה ולא בעי פריקה וכו'. אין להקשות דהא איצטריך למכתב פריקה משום דבעי למכתב תחת משאו משאוי שיכול לעמוד. דיש לומר דלכתביה בטעינה וכיון דילפינן פריקה מיניה אמרינן דוה דאפילו למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא לא ידעינן דפריקה בחנם כשלא נכתבה דהוה אמינא דהויא דוקא בשכר אבל כשנכתבה מה שנכתב משמע אפילו בחנם כל זמן שאין לי גילוי. ובזה ניחא דלא תימא דכתב פריקה בשביל שצריך למכתב ביה עמו למעט הלך וישב לו. אי נמי יש לומר דהכי קאמר אי סלקא דעתך טעינה בחנם לא לכתוב הייתור דתעזוב בפריקה ותיתי בקל וחומר דטעינה אלא שמע מינה דטעינה בשכר. אלא משום דכתב הייתור בפריקה כמו שהקשו תוספות לעיל. ויש לומר דהכי קאמר אי כתב הייתור בטעינה ולא בפריקה אז הוה אמינא דעמו דפריקה ממעט אפילו חולה וזקן אף על פי שריבה בטעינה משום דהוה אמינא דטעינה בשכר דכיון שנוכל לקיים שעמו האמור בפריקה הוי דוקא אז יש לנו לעשות. אי נמי יש לומר דהוה מצי למימר אי כתב טעינה הוה אמינא דהכל בחנם אלא שרוצה ליישב אפילו למאן דאמר דלא דריש תחת משאה כדבעינן למימר לקמן ואם כן לדידיה אפילו לא כתב הייתור הוה ידענא דטעינה בשכר דאם לא כן לשתוק מפריקה. ואין אומרים דמוכח דטעינה בשכר דאם לא כן לכתוב עמו רק גבי פריקה ובטעינה לא לכתוב רק הקם ונילף למעט הלך וישב לו מקל וחומר דפריקה. דיש לומר אם כן הוה אמינא דיו בפריקה דלשם חייב הלך וישב לו בשכר כיון דצער בעלי חיים דאורייתא. עד כאן.

הא דאמרינן פריקה בחנם איכא למימר דכיון דאית ביה צערא דמרה וצערה דידה לפיכך היא בחנם ואפילו היה בטל מן הסלע אין לו שכרו ואף על גב דצער בעלי חיים לאו דאורייתא כיון דאיכא צערא דידה מרה נמי מצטער יותר מאבידה. ואיכא למימר האי בחנם שאם לא היה בטל מכלום אינו יכול לומר לו תן לי שכרי אבל אם היה בטל מן הסלע כלומר שהיה עוסק במלאכה נוטל שכרו כדין אבידה הרמב"ן. והריטב"א כתב כלשון אחרון. והר"ן כתב כלשון ראשון ככתוב בנמוקי יוסף עיין שם.

ורבי שמעון דאמר זה וזה בחנם מאי טעמא. כלומר דהא טעמא רבה קאמרינן דאי פריקה וטעינה שוין בדינם בטעינה לחוד סגי. ופרקינן משום דלא מסיימי קראי. כלומר דבדין הוה דמטעינה גמרינן לפריקה אלא משום דלא מסיימי קראי ורבי שמעון לא מסיימי קראי כלומר דכל חדא איכא לאוקמה בפריקה. אבל בטעינה לא מתוקם קרא דרובץ תחת משאו. תוספות שאנ"ץ.

ואם תאמר ודילמא מסיימי אלא דלא חמירא ליה פריקה מטעינה דצער בעלי חיים לאו

דאורייתא וטעינה נמי איכא חסרון כיסן כדלקמן. ויש לומר דהא ליתא דכיון דמסיימי ולא עדיף האי מהאי לכתוב טעינה וליגמר מיניה לפריקה. ורבנן אמרי אמאי לא מסיימי קראי וכו' עד ורבי שמעון נופלים בדרך דרמו טעונייהו עלייהו נמי משמע. ואם תאמר ולכתוב רחמנא טעינה בהדיא בלשון דמסיים ולא לכתוב פריקה. יש לומר דהא לאו מילתא היא שאין לנו לומר בשום מקום יכתוב זה הלשון ויניח זה הלשון אלא היכא דשני אורחיה ודיבוריה בעלמא. אי נמי היכא דחזינן בגופיה דקרא לישנא דמייתר דאית לן למימר דאתא לדרשא. מרבי. הריטב"א ז"ל.

אמר רבא מדברי שניהם נלמוד צער בעלי חיים דאורייתא ומשום הכי שמעינן דפריקה בחנם וטעינה בשכר דאי לא ותרווייהו משום צערא דישראל דחסרון כיס מאי קל וחומר איכא. ואי אמרת ואף על גב דליכא קל וחומר תרתי למה לי ועל כרחך חד בחנם וחד בשכר. אכתי אמאי שדינא שכר לטעינה אלא משום דליכא צער בעלי חיים.

מיהו למסקנא קשיא לי דרבי יוסי הגלילי סבירה לית צער בעלי חיים לאו דאורייתא ואפילו הכי אית ליח פריקה בחנם וטעינה בשכר. ואפשר דמשום דאיכא צערא יתירה ודאי הפסד מרובה בפריקה. מיהו צער בעלי חיים מדאורייתא לא ידענא מהיכא. אלא מדלא דרשי רבנן תחת משאו שיוכל לעמוד בה וקאמרי שכל משא חייב בו. ועוד דלא דרשי רובץ ולא רבצן ולא עומד דמשמע להו בין רבצן בין עומד שמע מינה צער בעלי חיים דאורייתא ומשום הכי בין רבצן בין עומד חייב בו. ונפקא מינה לבהמה שנפלה לתוך אמת המים בשבת שמביא כרים וכסתות ומניח תחתיה דאף על פי שמבטל כלי מהיכנו כדברי רב יהודה אמר רב דקסבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא. הראב"ד. אי נמי נפקא מינה לפריקה דבהמת גוי. הרשב"א.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא. פירוש דהא סבירי להו דפריקה עדיפא מטעינה משום דאיכא צער בעלי חיים ואפילו לרבי שמעון דאמר זה וזה שוין בחנם טעמא דלא מסיימי קראי הא מסיימי קראי דרשינן קל וחומר פירוש דמודה הוא דאי מסיימי קראי לא היה צריך לכתוב טעינה ואתיא מינה פריקה בקל וחומר. ואם תאמר ודילמא לאו משום דאתיא בקל וחומר ממש אלא משום דסבירא ליח דשוין הן בחומרא שלהן ולא עדיף הא מהא דצער בעלי חיים לאו דאורייתא. יש לומר דהא ליתא כלל דאי שוין הם בעניינם אף על גב דלא מסיימי ליה לכתוב חד מיניה ואתא חבריה מיניה אלא ודאי משום דטעינה לאו חמירא כפריקה איצטריכו תרווייהו דכיון דלא מסיימי כל היכא דליכא אלא חדא מוקמינן לה בפריקה דוקא דחמירא ומאי חומרא דידה לאו משום צער בעלי חיים דאורייתא. עד כאן.

וכתב הריצב"ש וזה לשונו: ואפילו רבי שמעון לא קאמר אלא דלא מסיימי קראי וכו'. פירוש לא מיבעי לרבנן דכיון דאמרי פריקה בחנם וטעינה בשכר על כרחך טעמא משום דפריקה עדיפא דאית בה צער בעלי חיים ובטעינה לית בה צער בעלי חיים אלא אפילו לרבי שמעון דאית ליה זה וזה בחנם לאו משום דלא עדיפא פריקה דאית בה צער בעלי חיים מטעינה אלא אף על גב דצער בעלי חיים דאורייתא סבירא ליה לרבי שמעון דטעינה בחנם משום צערא דמרה דטעמא דצערא דמרה סגי לחייבו לטעון בחנם. ומוכח דהך הוא סברא דרבי שמעון משום דעל כרחך לא פליג עלייהו דרבנן אלא משום דלא מסיימי קראי הא אי מסיימי קראי הוה מודה לרבנן דפריקה בחנם טעינה בשכר משום טעמא דצער בעלי חיים והוה דרשינן קל וחומר. ואם תאמר למה ליה למימר טעמא דלא מסיימי הא אי מסיימי קראי דרשינן קל וחומר הא מגופה שמעינן לה דהא קאמר רבי שמעון דמשום דלא מסיימי קראי אי כתיב חד הוה אמינא פריקה אבל טעינה (לא) עד כאן. ופרכינן ודילמא חומרא דפריקה היינו משום חסרון כיס לחוד דאף על גב דלעיל נקטיה בקל וחומר גם צער דידה לרווחא דמילתא נקטיה למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא ולעולם אימא לך דקל וחומר הכי קאמר ומה טעינה דליכא חסרון כיס מחייב פריקה דאית בה חסרון כיס לא כל שכן.

ומהדרינן מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה אי נמי דאתו גנבי וכו'. דבטעינה נמי איכא חסרון כיס ועיקר קל וחומר דנקטינן לעיל צער בעלי חיים ואידך סניפין בעלמא הוא.

והקשו בתוספות דאף על גב דאיכא טעינה שיש בה חסרון כיס מכל מקום הא איכא כמה טעינות דלית בהו חסרון כיס ופריקה דאית בה חסרון כיס לעולם ולעולם איכא דצער בעלי חיים לאו דאורייתא. ותירץ השר מקוצי דאנן לא אתינן למדחי השתא דלא אפשר למעבד קל וחומר על ידי חסרון כיס אלא אנן הכי קאמרינן דעל כרחך לרבנן צער בעלי חיים (לאו) דאורייתא ומשום ליכא פריקה דלא חמיר מטעינה דאי סלקא דעתך לאו דאורייתא הא בכל טעינה אמור רבנן שהיא בשכר ואפילו באותה שיש בה חסרון כיס לקתה מדת הדין דהוה לן למיגמר מינה מפריקה לטעינה שתהא בחנם ביש בה חסרון כיס דהא לא עדיפא פריקה מינה אלא ודאי לרבנן צער בעלי חיים דאורייתא וכיון דכן הוא הדין לרבי שמעון דהא תלמודא קים ליה בטעמא דרבי שמעון ותלמודא קאמר דלרבי שמעון אי לאו דלא מסיימי קראי שפיר הוה ליה למימר דכל טעינה בשכר וכל פריקה בחנם ולא ילפינן מטעינה שיש בה חסרון כיס שהיא בשכר ופריקה שיש בה חסרון כיס שתהא בשכר. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"ף. מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה. דנהי דאיתא שפיר לטעינה דלית בה חסרון כיס מכל מקום גם איתא לטעינה דאית בה חסרון כיס ואם כן אי צער בעלי חיים דאורייתא אם כן לא מצי למעבד קל וחומר מטעינה דלית בה חסרון כיס.

ואם תאמר היאך מוכח דצער בעלי חיים דאורייתא מכל מקום מצינו למעבד קל וחומר מטעינה דלית בה חסרון כיס דהא קרא מכל טעינה מיירי ואפילו מאותה דלית בה חסרון כיס. ואומר השר מקוצי דמוכח שפיר דמדאורייתא הוי דהא רבנן פסקי ואמרי בכל ענין דטעינה בשכר ואפילו אותה שיש בה חסרון כיס ואם כן סבירא להו דטעינה דאית בה חסרון כיס גריעא מפריקה ואם כן לכל הפחות הוה להו למימר דטעינה דאית בה חסרון כיס דלא גריעא מפריקה דליהוי בחנם אלא שמע מינה דצער בעלי חיים דאורייתא. והשתא ניחא דטעינה שיש בה חסרון כיס נמי הויא בשכר דאם לא כן לכתוב טעינה ולא בעי פריקה ואנא ידענא ליה מקל וחומר דטעינה דהא גריעא מאותה שיש בה חסרון כיס כדפרישנא מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה. ואף על גב דאכתי איכא למעבד קל וחומר מטעינה לא בטיל משוקיה מכל מקום לא הוה למדרש דטעינה שיש בה חסרון כיס הויא בשכר מדאיצטריך תרי קראי, תוספות שאנץ.

ואם תאמר התינח רבנן דמוכחא שפיר דסברי דצער בעלי חיים דאורייתא מדקאמרי דכל טעינה בשכר כדפירשתי. אלא לרבי שמעון מנא לן דהא דפשיטא ליה לרבא אליבא דרבי שמעון היינו משום דאמר רבי שמעון דלא מסיימי קראי משמע הא מסיימי קראי דרשינן קל ומומר והיכי מוכח דסבר דצער בעלי חיים דאורייתא דילמא הא דמוכח דאי הוו מסיימי הוה דריש קל וחומר היינו מאותה טעינה דלית בה חסרון כיס דהאי ודאי גריעא מפריקה. ויש לומר דמוכח שפיר אפילו לרבי שמעון דסבר דצער בעלי חיים דאורייתא דהא אין סברא לומר דפליגי רבי שמעון ורבנן אלא במה שאנו רואין בתלמוד ובתלמוד קאמר משום דלא מסיימי ומשום הכי פליג עלייהו הילכך דייקינן דלא פליג עלייהו אלא משום האי טעמא אבל אי הוו מסיימי הוו דרשינן קל וחומר ממש כרבנן והוה אמרינן כל טעינה בשכר גם אותה שיש בה חסרון כיס דהא גריעא מפריקה ואם כן צריך לומר על כרחך דסבר דצער בעלי חיים דאורייתא כדפירשתי לרבנן. עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: ואפילו רבי שמעון נמי טעמא דלא מסיימי וכו'. אין להקשות דלימא לרבי שמעון דצער בעלי חיים לאו דאורייתא וטעמיה משום דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה אמינא דאיירי בפריקה ולא בטעינה משום דאיכא טעינה דלית בה חסרון כיס לכך הוה אמינא דאיירי בפריקה וטעינה דאית בה חסרון כיס נילף מינה ולא דמי לרבנן

דאמרי מסיימי קראי וטעינה כתוב בפירוש אז יש להשוותן אבל לרבי שמעון אי כתב חד הוה אמינא דאיירי בפריקה וטעינה לא נכתב כלל. ועוד מה צריך לומר הוכחה דרבי שמעון טעמא דלא מסיימי לימא כפשטא דאם לא כן לא לכתוב אלא חד קרא אי צער בעלי חיים לאו דאורייתא. אלא יש לומר דודאי פשיטא אי לא כתיב אלא חד קרא אפילו אי צער בעלי חיים לאו דאורייתא דאיירי בפריקה דאיתא בכולה חסרון כיס כדפירשתי. ומכל מקום מוכח דקסבר רבי שמעון צער בעלי חיים דאורייתא דאם לא כן לא לכתוב המיעוט עמו אלא בחד קרא וממילא מה תאמר ההוא קרא איירי בטעינה אז אין חילוק בין אית בה חסרון כיס מכל מקום כיון שההוא קרא איירי בטעינה אז אין חילוק בין אית בה חסרון כיס ללית בה חסרון כיס וכיון דפטר הלך וישב לו בטעינה דאית בה חסרון כיס ממילא גם פריקה פטור דמאי שנא כי בשום פעם אינו מחלק בין טעינה לטעינה בשכתב טעינה כדפירשתי וגם אינו מחלק בין טעינה דאית בה חסרון כיס לפריקא למאן דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא אם לא בהכרח כמו לרבי יוסי הגלילי שיש לו הכרח לחלק בין טעינה דאית בה חסרון כיס לפריקה דאם לא כן לשתוק מפריקה אלא שמע מינה קסבר רבי שמעון צער בעלי חיים דאורייתא ולכך אי כתיב חד מיעוט לא הוה ידענא פריקה. וזה הבל להקשות למה לא מוכח דצער בעלי חיים דאורייתא דאם לא כן למה כתב אבידה נילף מהנך דבכלהו איכא צערא דמרה. דיש לומר כשדבר אחד לא נכתב כלל אז אם היינו רוצים ללמדו מאחר היינו מחלקים בקל אף על גב דצער בעלי חיים לאו דאורייתא ותדע דהא טעינה לא חשיב צער בעלי חיים ואפילו הכי מחלק לעיל בינה לאבידה אבל כשנכתבו כולן אז אין לי לחלקם בדיניהם זה מזה אם לא דצער בעלי חיים דאורייתא.

כתוב בתוספות אם כן אף טעינה דלית בה חסרון כיס בחנם. אין להקשות מנא ליה לרבא הא אדרבה דנימא איפכא מדטעינה דלית בה חסרון כיס בשכר הוא הדין דאית בה חסרון כיס כגון לרבי יוסי. דיש לומר דמשמע ליה לרבא כיון שאנו רואין שהתורה חלקה בין טעינה דאית בה חסרון כיס לפריקה זה אין לי לומר כלל בלא טעם וקודם שנאמר אותו בלא טעם יש לנו לומר דקסברי צער בעלי חיים דאורייתא ואז יש טעם טוב לחלק ביניהם. והא דקסבר רבי יוסי הגלילי צער בעלי חיים לאו דאורייתא אף על פי שמחלק לזה שהוא מוכרח דסבר תחת משאו ממעט משוי שאינו יכול לעמוד דפטור לגמרי ואם כן צריך לומר צער בעלי חיים לאו דאורייתא ואפילו הכי יש לחלק בין טעינה לפריקה דאם לא כן לא לכתוב רק טעינה. אבל רבנן סברי דתחת משאו ממעט רק בחנם. עד כאן.

דף לב:

תדע דצער בעלי חיים דאורייתא. פירוש לתנא קמא ורבי שמעון מדקתני סיפא רבי יוסי הגלילי אומר אם היה משוי וכו' מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו פירוש מכלל דתנא קמא דידיה דהיינו רבנן ורבי שמעון סברי זקוק לו דהא לא מפליג במילתא והא אמאי לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא. נראה מלשון רש"י דמשום דצער בעלי חיים דאורייתא בהלכה למשה מסיני לא דרשינן משאו הראוי לו ואמרינן דמשאו כל משא שעליו משמע הא אלו אמרינן דצער בעלי חיים לאו דאורייתא הוה ליה למימר משאו הראוי לו דהכין משמע לישנא טפי. אבל השתא דחקין קרא קצת שלא לסתור ההלכה דצער בעלי חיים בעלמא דאורייתא זו שיטת רש"י ונכונה היא. אבל בתוספות פירשו דהשתא נמי לא מפקינן ליה מפשטיה אלא דדרשינן הכי משאו הראוי לו בחנם ומשאו שאינו יכול לו בשכר דהא כיון דפשע בנפשיה בדין הוא דאפילו בשכר נמי לא אלא משום צער בעלי חיים מסייעו בשכר. והוצרכו לפרש כן משום הא דאמרינן ודילמא בתחת משאו פליגי דאלמא מעיקרא סבירא לן דלא פליגי בדרשא דקרא כלל דמודו רבנן דדרשינן תחת משאו משא הראוי לו ולפירוש רש"י ז"ל לא קשיא כולי האי דמעיקרא סלקא דעתין דעיקר פלוגתא אי צער בעלי חיים דאורייתא אלא דמעיקרא סלקא דעתין דמודו רבנן דתחת משאו פשטיה משמע כרבי יוסי אלא כיון דצער בעלי חיים דאורייתא לית לן למידרש הכי והשתא אמרינן דילמא צער בעלי חיים לאו דאורייתא אלא דסברי רבנן דתחת משאו פשטיה משמע כל משאו בין גדול בין קטן ובהא בלחוד פליגי. וכן נראה מלשון רש"י. הריטב"א.

והראב"ד כתב וזה לשונו: מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו מאי טעמא לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא דאי משום חסרון כיס איהו לא חש אנפשיה ואי משום צערא דישראל איהו גרם אנפשיה. הכא משמע מדוכתא אחרינא נפקא ליה ומשום הכי לא דריש ליה לקרא כרבי יוסי הגלילי ולא ידענא מהיכא. ואפשר דנפקא לן מחסימה ורבי יוסי הגלילי התם משום דתורא מדישיה קאכיל והואיל ומהנה יהנה ודילמא בתחת משאו פליגי דתנא קמא משמע ליה כל משוי ורבי יוסי הגלילי משמע ליה משא הראוי לו דלא כתיב תחת המשא אלא הא מני רבי יוסי הגלילי דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא דאי דאורייתא מפני מה אמרה תורה כך. עד כאן.

וכתב הרא"ש וזה לשונו: מכלל דתנא קמא סבר זקוק לו. פירוש משום צער בעלי חיים ולא משום תעזוב דכולי עלמא מודו דדרשינן תחת משאו אלא דרבנן דרשי הכי תחת משאו בחנם ואם אינו יכול לעמוד בשכר אם הבעלים רוצים ליתן לו שכר יכול לקבלו

ואם אינם רוצים ליתן לו שכר חייב לעשות בחנם משום צער בעלי חיים. והשתא רבי יוסי הגלילי לא מתוקם בשום ענין אלא כרבנן דאמרי טעינה בשכר דמה נפשך אפילו לא מסיימי קראי לא לכתוב אלא חד ואנא ידענא דהוא הדין לאידך דאין סברא לחלק בין דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דכעין זה צריך לומר לעיל כדפרישית ולקמן נמי אמר בהדיא דרבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה ואם תאמר לרבי יוסי הגלילי אמאי אין זקוק לו בשכר מדרבנן אי צער בעלי חיים דרבנן כי היכי דאמרינן בסמוך גבי הלך וישב לו פטור דאי צער בעלי חיים דאורייתא הוי פטור בחנם וחייב בשכר והוא הדין אם הוא דרבנן יתחייב בשכר מדרבנן. ויש לומר דאי צער בעלי חיים דרבנן לא הטריחו חכמים בבהמת אחרים אפילו בשכר וכן משמע נמי בההוא דבסמוך ואי אמרת צער בעלי הלים דאורייתא אמאי פטור. אבל אי הוי דרבנן ניחא ליה דפטור לגמרי וכן בסמוך גבי בהמת גוי דפריך ואי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב והיינו אמאי חייב אפילו בשכר דמשום צער בעלי חיים אפילו הוי מדאורייתא לא מחייב אלא בשכר והאי דאמרינן לרבי יוסי הגלילי טעינה בשכר ולא פריקה נראה לי משום דפריקה מסיימי דרובץ תחת משאו על כרחך בפריקה משתעי וטעינה אתיא מבנין אב מפריקה וליכא למפרך מידי דצער בעלי חיים לאו דאורייתא וקרא אחרינא דכתיב מוקמינן ליה לטעינה ואף על גב דאתיא מבנין אב מילתא דאתיא מקל וחומר או מבנין אב טרח וכתב לה קרא. ומכל מקום לא אמרינן הכי אלא היכא דליכא למדרש מיניה מידי והכא מצינא למדרש מיניה דנימא בטעינה בשכר ולהכי כתביה דאי מפריקה ילפינן לא הוי בחנם. ומיהו קשיא לי דנהדר ונילף פריקה מטעינה ותהוי נמי פריקה בשכר. ועוד קשיא מנא ליה דרבנן סברי צער בעלי חיים דאורייתא ופריקה אתיא מקל וחומר דטעינה וייתורא דפריקה אתי לגלות על טעינה שהוא בשכר דילמא סברי כרבי יוסי הגלילי וצריך עיון ויש לומר דלרבי יוסי הגלילי לא ילפינן פריקה מטעינה דדריש תחת משאו ולא מפורק אבל עיקר הטעם דטעינה בשכר לא מצי למילף מהתם דאי לאו דידעינן מדוכתא אחרינא דטעינא בשכר הוה אמינא פריקה בשכר וטעינה בחנם דכיון דצער בעלי חיים דרבנן ושקולין הם ומייתורא דתחת משאו אנו צריכין לומר דאחד מהם בחנם הוה מצינו למדרש תחת משאו בשכר ולא מפורק בשכר אלא בחנם אבל השתא דידעינן דטעינה בשכר על כרחך דרשינן מינה דפריקה בחנם והשתא ניחא נמי דרבנן לא מצי סברי כרבי יוסי הגלילי דכיון דלא דרשי תחת משאו הוה אמינא דטעינה בחנם ופריקה בשכר כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן לקמן גבי הא דאמרינן רבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה. ונראה דהשתא לכולי עלמא אפילו למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא לא קאי האי דיוקא דרבא דאמר דקל וחומר משום דצער בעלי חיים דאורייתא איתיה אלא בלאו הכי נמי איתיה לקל וחומר משום דלעולם בפריקה איכא צערא דמריה טפי מטעינה אי נמי משום חסרון כיס דאף על גב דבטיל בטעינה משוקא האי דחמריה מאית הוי חסרון טפי שהרי אבד חמורו וחסר כיסו ממה שהיה ואלו טעינה אף על פי שלא הרויח בשוק לא חיסר כיסו ממה שהיה.

והיינו דקא סלקא דעתין מאן שמעת ליה האי סברא רבנן משום דהוה סלקא דעתין טעמייהו דרבנן מקל וחומר דרבא ואף על גב דקשיא ליה מה לי רובץ מה לי רבצן. ומהדרינן רבי יוסי הגלילי בלאו הכי נמי אית ליה קל וחומר והוא הדין לרבנן. מעתה ולהאי פירושא תחת משאו לאו קרא יתירה הוא למדרש ביה ולא מפורק אלא סברא היא מקל וחומר כדאיתמר לעיל וקרא למסמך ביה בעלמא נקט ליה. ויש לומר לשון אחר דמעיקרא קאמר מאן שמעת ליה האי סברא רבנן משום דאינהו תנו לה במתניתין ולאו משום קל וחומר דהא השתא דמוקמינן ברייתא לרבנן צער בעלי חיים לאו דאורייתא ופריק רבי יוסי הגלילי נמי כרבנן סבירא ליה ולאו מדין קל וחומר אלא מהאי קרא ולא תחת מפורק הלכך השתא נמי לרבנן משום קרא הוא ואידחי לה כולה סוגיין דלעיל. ואף על גב דאידחי לה שמע מינה דרבא מדאשכחן לרבי יוסי הגלילי דסבר בטעינה כרבנן. מיהו הילכתא צער בעלי מיים דאורייתא. עד כאן.

והרשב"א כתב כלשון ראשון גבי הא דאמרינן תדע דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דקתני רישא הלך וישב לו וכו'. וזה לשונו: קשיא לי אם כן מנא להו לרבנן דפריקה וטעינה בשכר. יש לומר משום קל וחומר דחסרון כיס וקסלקא דעתין דביטולא דשוקא לא חשיב חסרון כיס דביטול כיס לאו חסרון הוא אבל פריקה וכו' מאית חמריה וכו' ואי משום גנבי לחששא דדילמא אתו גנבי לא חיישינן דבר תורה. עד כאן.

והר"ן כתב כלשון אחרון וזה לשונו: יש לומר נפקא ליה מדרשא דתחת משאו ולא מפורק דפרשינן לא מפורק בחנם אלא בשכר ואף על גב דהא מצטריך ליה תחת משאו למשוי שיכול לעמוד בה תרתי שמע מינה דמדכתיב משאו משמע שיכול לעמוד בו ומדכתיב תחת ולא כתב במשאו משמע ולא מפורק. ולפי זה אפשר דרבנן נמי מהכא משמע להו דטעינה בשכר ואם כן קל וחומר דרבא דלעיל אידחי אלא מיהו כיון דרבנן דרשי תחת משאו ולא שמעינן מיניה דמשאוי שאינו יכול לעמוד בו פטור משמע דטעמא דמילתא משום דסבירא ליה דצער בעלי חיים דאורייתא ומשום הכי לא מצי לאוקמינן למפטר

משוי שאינו יכול לעמוד בו ומוקמי ליה למדרש ולא מפורק עד כאן לשונו לקמן גבי הא דאמרינן רבי יוסי הגלילי בטעינה כרבנן סבירא ליה.

כתב הגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא אבל אי הוי צער בעלי חיים דרבנן היה פטור. נראה שמוכיחין זה דאין לומר דנקטיה לומר אפילו אם תמצא לומר צער בעלי חיים דאורייתא אתי שפיר אם כן לימא תחלה לעולם אימא לך צער בעלי חיים דאורייתא והכי קאמר וכו' אילימא לבסוף ולעולם אימא לך צער בעלי חיים דאורייתא ומדקאמר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא משמע דכי אמרינן הכי אז סבירא ליה צער בעלי חיים דאורייתא. עד כאן.

כתוב בגליון תוספות לא מצי למימר דלרבי יוסי אין זקוק בחנם אבל בשכר חייב דצער בעלי חיים דאורייתא ורבנן זקוק לו אפילו בחנם דתמת משאו לא דרשי. דאם כן ברייתא דלקמן דסבירא ליה דצער בעלי חיים לאו דאורייתא מני. ועוד דאין זקוק לו משמע אפילו בשכר. עד כאן. וכתב עליו הגליון וזה לשונו כתוב בגליון תוספות דאם כן ברייתא דלקמן דסבירא ליה דצער בעלי חיים לאו דאורייתא מני. פירוש הך ברייתא בהמת גוי וחדלת דמשמע לגמרי דהאחרות איכא למימר אפילו כרבנן וחייב בשכר אבל וחדלת משמע לגמרי כדפירש תוספות. ואין לומר ולהקשות דנימא דאתיא כרבי שמעון וקאי אטעינה והכא קאמר בטעינה וחדלת דממה נפשך איירי גם בטעינה דאפילו איירי בפריקה מכל מקום נילף מינה כל שכן טעינה לפטור. דיש לומר רבי שמעון על כרחך לא דריש וחדלת דוחדלת משמו לגמרי מאן דדריש ליה כדפירש תוספות וכיון דקסבר צער בעלי חיים דאורייתא כדפרישית לעיל אם כן אי דריש וחדלת אם כן לדידיה אמאי לא מסיימי קראי הא לדידיה וחדלת לא מצי קאי אפריקה כיון דאיכא צער בעלי חיים ועל כרחך היה צריך להיות בטעינה. עד כאן.

לימא מסייע ליה בהמת גוי חייב לטפל בה כבהמת ישראל ואי אמרית צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב. ואם תאמר ואפילו לדידן היכי ניחא דהא אחיך כתיב. ויש לומר דכי כתיב אחיך היינו בקרא דנופלים בדרך דאיירי בטעינה דליכא שכר אבל בפריקה לא כתיב אחיך אלא שונאך אפילו גוי במשמע ולא ילפינן מטעינה. אבל אלו אמרינן צער בעלי חיים לאו דאורייתא אז ודאי ילפינן לפריקה מטעינה דכתיב בה אחיך ולא גוי. כן נראה לי.

אבל בתוספות כתבו דלעולם דרשינן אחיך ולא גוי ומיהו אי אמרינן צער בעלי חיים דאורייתא אז ודאי ילפינן לפריקה מטעינה דכתיב ולא גוי בחנם אלא בשכר. ופרקינן משום איבה כלומר דלעולם צער בעלי חיים לאו דאורייתא ומשום איבה הוא דאמרי

רבנן שיטפל בה ובשכר דמשום נטילת שכר ליכא איבה ואף על גב דלישראל עביד בחנם וכדאיתא בפרק קמא דעבודה זרה. הריטב"א.

ואי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי חייב. אין להקשות מאי סלקא דעתיה דמקשה הא צריך לסבור טעמא דאיבה דאם לא כן היאך יישבה סיפא כי צריך לומר ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה וכו' כדמסיק ואי לאו משום איבה אמאי נקט יין נסך דיש לומר דידע שפיר טעמא משום איבה אבל סלקא דעתיה דלא שייך למיתני ברישא חייב אי הוה רק משום איבה אלא הוי נמי משום צער בעלי חיים דאורייתא. גליון.

אלא אי אמרת מדאורייתא אמאי אין זקוק לה. תימה דילמא משום דאסור להשתכר ביין נסך ואפילו אין נותנין לו שכר לפריקה מכל מקום כך חשוב נהנה מיין נסך אם עושה לו בחנם כמו עושה לו בשכר כדמוכח בפרק כל שעה דפריך והרי אבר מן החי דרחמנא אמר לא יאכלו ותניא מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבן נח וכו' הא לכלבו שרי דעל כרחך באבר מן החי דגוי איירי דדייקינן עלה בפרק קמא דעבודה זרה והא הכא דאי לא יהיב ליה שקיל וקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשול ואם כן היכי דייקינן הא לכלבו שרי אלא על כרחך מה שמושיט לגוי אבר מן החי שלו חשיב נהנה מאבר מן החי לפי שהגוי מחזיק לו טובה ולא אסר ליה אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול הלכך דייק שפיר הא לכלבו שרי. ויש לומר דשפיר דייק בשמעתין משום דמשמע אין זקוק לו בכל ענין בין קאי גוי התם בין לא קאי וכי לא קאי גוי התם לא חשיב נהנה לפי שאין הגוי מחזיק לו טובה. ועוד יש לומר דכיון שהוא מתכוין משום צערו של בעלי חיים ולא משום טובתו של גוי מה שהגוי מחזיק לו טובה הוי כהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו דשריא בפסחים בפרק כל שעה לכולי עלמא לא אפשר ולא קמכוין. הרא"ש.

והריטב"א כתב וזה לשונו: הכי נמי מסתברא. פירוש דטעמא משום איבה אבל צער בעלי חיים דרבנן דקתני סיפא היתה טעונה יין נסך אין זקוק לה פירוש ואפילו בשכר דאסור להיות רוצה בקיומו של יין נסך מדרבנן כדאיתא בפרק השוכר דעבודה זרה. ובשלמא אי אמרת צער בעלי חיים דרבנן ניחא דדחינן ליה משום אידך איסורא דיין נסך דחמיר טפי ומשום איבה ליכא ואפילו בשכר דיכול לומר אסור הוא לנו לקיים יין נסך דכהאי גוונא אשכחן בפרק קמא דעבודה זרה דאמרינן דידכו דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייהו שבתא. אלא אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי אין זקוק לה בשכר מיהת וליתי הצער דאורייתא ולידחי איסור קיום יין נסך דרבנן.

ופרקינן דהכי קאמר ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה פירוש דסיפא לאו בפריקה מיירי דאיכא צער בעלי חיים אלא בטעינה דליכא צער בעלי חיים ומשום הכי אין זקוק לה

ואף על גב דרישא אוקימנא בפריקה ומשום הכי חייב בה פירש רש"י דהשתא סבירא ליה דרישא מיירי בין בפריקה ובין בטעינה שחייב לטפל בה ומשום איבה וקתני סיפא דלהטעינה יין נסך אסור ונכון הוא. ומסתברא למימר דבהאי שינוייא לא משבשינן לישנא דמתניתא אלא דגרסינן היתה טעונה (במפיק ה"א) כלומר טעון שלה. עד כאן.

כתוב בגליון תוספות בשם רבינו שמשון וזה לשונו: ולהטעינו יין נסך. אין להקשות דלוקי אפריקה ואין זקוק לה בחנם אבל בשכר חייב אבל בשאר דברים זקוק לה אפילו בחנם משום איבה. דאין זקוק משמע אפילו בשכר כדפירש. ועוד דמשום איבה לא שייך אלא שלא יעשה אפילו בשכר. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: הכי קאמר ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה. כלומר האי תנא ודאי בין בפריקה בין בטעינה קאמר מיהו בפריקה דבר תורה הוא ואפילו ביין נסך ובטעינה משום איבה ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה. עד כאן.

תא שמע בהמת גוי ומשא ישראל וחדלת ואי צער בעלי חיים דאורייתא וכו'. אלא לאו משום חסרון כיס דבהמה וביטול ישראל ואימת גנבים והכא ליכא חסרון כיס דבהמה ובטעינה דישראל נמי לא הוי וסיפא דאיכא חסרון כיס דבהמה דישראל עזוב. הכא במאי עסקינן בטעינה וכיון דליכא חסרון כיס דבהמה לשאר ספיקות לא חיישינן דבר תורה. אי הכי אימא סיפא בהמת ישראל ומשוי גוי עזוב ואי בטעינה אמאי הא חסר ליה חששא דמשוי כי היכי דחסר ברישא חששא דבהמה. ושני ליה משום צערא דישראל. פירוש חמר ישראל הוא והכל בשמירתה והרי הוא כאלו הכל של ישראל ורישא בחמר גוי והכל בשמירתו וכאלו של גוי. הראב"ד ז"ל.

כתוב בגליון תוספות תימה הא איצטריך לזקן ואינה לפי כבודו דמאבידה לא ילפינן דצריכי כדאיתא לעיל. ואי לבהמת גוי זקן ואינה לפי כבודו מנא לן. עד כאן. ועיין לקמן בסוף הסוגיא בתשובת מורנו הרב נר"ו.

אי הכי אימא סיפא בהמת ישראל וכו'. אי אמרת בשלמא בפריקה איירי וצער בעלי חיים דרבנן ובבהמת גוי לא גזרו ולהכי ברישא וחדלת ובסיפא דבהמת ישראל הוא עזוב תעזוב מדרבנן ואף על גב דמדרבנן איירי נקט לישנא דקרא לסימנא בעלמא. אבל אי בטעינה איירי אמאי. ואם תאמר היכי הוה ניחא ליה רישא וחדלת נהי דמשום צער בעלי חיים לא גזור בבהמת גוי תיפוק ליה משום איבה. ויש לומר כיון דמשוי מישראל הוא לית ליה לגוי איבה מימר אמר לישראל חברו אינו מסייע לי לא כל שכן. הרא"ש ז"ל.

והרשב"א ז"ל תירץ דהכא בשיד ישראל תקיפה על אומות העולם. ובריייתא דלעיל דאוקימנא משום איבה בשיד אומות העולם תקיפה על עצמם. עד כאן.

ל"ג עמוד א': **הא מני רבי יוסי היא**. ואם תאמר לוקמה כרבנן והאי וחדלת בחנם אבל בשכר מחייב. יש לומר דשינויא דחיקא הוא דחדלת משמע לגמרי ומשום הכי משני הא מני רבי יוסי הגלילי היא דשינויא מעליא הוא. אבל לעיל לא מצי לשנויא הכי משום דסיפא רבי יוסי הגלילי היא דקאמר תחת משאו מכלל דרישא לאו רבי יוסי הגלילי היא ולהכי איצטריך לשנויי הכי. תלמיד הר"פ.

תא שמע אוהב לפרוק וכו'. ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיפא. פירוש דהוי חובה דאורייתא. ופרקינן דאפילו הכי לכוף את יצרו עדיף וכדי לדחות בו צער בעלי חיים דאורייתא. והקשו בתוספות והא במסכת פסחים אמרינן דשונא האמור כאן במקרא היינו שונא מחמת עבירה שמצוה לשנאותה ואם כן למה יכוף את יצרו ותירצו דאפילו הכי אין לו להראות איבה בגלוי דאם כן אף הוא ישנאהו דהא כתיב כמים הפנים לפנים ואולי יבאו לידי שנאה רבה וקטטה גמורה ולא נהירא והרמב"ן תירץ דהאי מתניתא לאו אשונא דקרא קאי דהתם ודאי אוהבו עדיף משונאו שהוא שונא לשמים ולבריות ומקרא מלא הלא משנאיך ה' אשנא אלא הכא אשונא דעלמא קאי דעביד ביה איסורא כי שני ליה ולפיכך ראוי שיכוף את יצרו. וזה נראה יותר נכון. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ תירץ כתירוץ ראשון וזה לשונו: יש לומר אף על גב דהאי קרא מיירי בשונא מחמת עבירה מכל מקום שייך ביה כפיית יצר דכיון שהוא שונאו אם כן גם חברו נמי שונאו דכתיב כמים הפנים לפנים ומתוך כך באים לידי שנאה גמורה ולכך שייך ביה כפיית יצר. עד כאן.

תא שמע רובץ ולא רבצן. כלומר ולא רבצן הרגיל בכך. תחת משאו ולא מפורק פרישנא לקמן ולא מפורק בחנם אלא בשכר וכרבנן דאמרי פריקה בחנם וטעינה בשכר. תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו. ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ מה לי רבצן. ואם תאמר ואמאי לא פרכינן נמי מתחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו בחנם ולא משאוי שאינו יכול לעמוד בו בחנם אלא בשכר וכדאמרינן לעיל הכא נמי לימא דהכי קאמר רובץ בחנם ולא רבצן בחנם אלא בשכר משום צער בעלי חיים דאורייתא. ותירץ רבי יוסי דעיקר דרשא דהכא היינו רובץ ולא רבצן ואלו תחת משאו ולא מפורק לא הוי עיקר אלא מילתא בעלמא אמרינן תחת משאו דהיינו פריקה בחנם ולא מפורק דהיינו טעינה דההוא בשכר הוא כדין טעינה האמור במקומו בפסוק נופלים בדרך דמייתורא דקראי הוא דנפקא לן טעינה בשכרן אלא דאסמכיה תנא הכא אקרא לאשמועינן אגב אורחיה דכרבנן סבירא ליה אבל רובץ ולא רבצן היינו עיקר דרשא ומיעוט גמור הוא רובץ ולא רבצן דהא אין פריקה כתובה במקום אחר עד שנאמר רובץ ולא רבצן כדין

האמור כאן אלא כדין פריקה האמורה במקום אחר וכיון שכן על כרחך ממעטינן לה לגמרי ולא רבצן אפילו בשכר. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד ה"ר פרץ: מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא רבנן ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ מה לי רבצן. ואם תאמר וליתני רובץ בחנם רבצן בשכר. ויש לומר דליכא למימר הכי דדוקא בתחת משאו ולא מפורק שייך שפיר למימר הכי ולא מפורק דהיינו טעינה בחנם אלא בשכר כדין טעינה דהויא בשכר אבל רובץ ולא רבצן ליכא למימר הכי רובץ בחנם ולא רבצן בחנם אלא בשכר כדין פריקה המפורשת במקום אחר דהא אין פריקה נכתבת במקום אחר אלא בהאי קרא דכתיב רובץ ואם כן כי ממעטינן רובץ ולא רבצן אפילו מבשכר ומדכתיב רובץ ממעטינן ליה ומשום הכי פריך אי צער בעלי חיים דאורייתא מה לי רובץ וכו' עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות ויש לומר דניחא ליה לשנויי כרבי יוסי הגלילי כדמוכח דאתי כוותיה. ואין להקשות אמאי מוכח דאתי כוותיה נימא דכולה רבנן ודרשי תחת משאו בחנם שאינו יכול לעמוד בו בשכר דומיא דתחת משאו ולא מפורק דהוי הפירוש הכי. ויש לומר דאקשינן לה אי אתי כרבנן מה צריך לדרוש תחת משאו ולא מפורק תיפוק ליה דטעינה בשכר דאם לא כן לשתוק מפריקה אבל לרבי יוסי הגלילי אי לאו תחת משאו הוה אמינא כיון דלא ידעינן דטעינה בשכר אלא מכח מדאיצטריך פריקה הוה אמינא המדאיצטריך רק אטעינה דלית בה חסרון כיס אבל אי אית בה חסרון כיס דינה כפריקה אבל השתא ממעטינן מתחת משאו טעינה דאית בה חסרון כיס הדומה לפריקה שלא תהא בחנם כפריקה אלא תהא כטעינה דלית בה חסרון כיס להכי אהני ולא מפורק. עד כאן.

ירושלמי תני רובץ שלא יהא רבצן. וחזר ותנא פורק עמו אפילו מאה פעמים. הן דתימר רובץ שלא יהא רבצן בהן דמפיל גרמיה. והן דתימר פורק עמו אפילו מאה פומים בהן דנפל אניס. עד כאן. הרשב"א.

הכי נמי מסתברא מדקתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו מאן שמעת ליה וכו'. לפי פירוש רש"י דלעיל יבא בטוב. אבל לפירוש התוספות קצת קשה דהא רבנן נמי דרשי הכי דמשאוי שיכול לעמוד בו בחנם ושאינו יכול לעמוד בו בשכר. אלא שיש לומר דמכל מקום לא שמעינן להו בהדיא הכין וכיון דכן לית לן לאוקמי אלא כרבי יוסי דשמעינן ליה הכין בהדיא והיינו דקאמר הכי נמי מסתברא. הריטב"א.

ולענין פסק הלכה פסקו הגאונים וכן הריא"ף כרבא דצער בעלי חיים דאורייתא. ואם תאמר כיון דצער בעלי חיים דאורייתא זקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק משום צער בעלי חיים. כתב הרמב"ן דעשה דכבוד תורה עדיף. ואין זה מחוור וכו' ככתוב בנימוקי יוסף. הר"ן.

ומורנו הרב נר"ו כתב בתשובת שאלה סימן אלאף שי"ד וזה לשונו: אני אומר שלא היתה כוונת הרמב"ן במה שאמר דעשה כבוד תורה עדיף דוקא בזקן שקנה חכמה אלא אפילו זקן מכובד ומשום דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה כל שכן שידחה צער בעלי חיים אפילו שהוא מן התורה שהרי אין בו לאו ולא עשה. עד כאן.

וכבר כתבתי לעיל שדעת הריטב"א משום רבו דזקן ואינה לפי כבודו היינו דוקא זקן בחכמה. עיין שם.

ונשאל מורנו הרב נר"ו דאיך פסק הרמב"ם פרק י"ג מהלכות רוצח ושמירת נפש אם היה בעל הבהמה והלך וישב לו ואמר לזה שפגע בו עליך המצוה אם רצית לפרוק פרוק הרי זה פטור שנאמר עמו. עוד כתב אבל בהמת גוי ומשאוי אינו חייב לטפל בו אלא משום איבה ואמאי הא איכא משום צער בעלי חיים. והשיב וזה לשונו: איברא דכולה סוגיא משמע דבחנם פטור אבל בשכר חייב אבל הרב לא איירי בהלכות רוצח אלא בדין חיוב הפריקה ומשום הכי כתב פטור מדין פריקה אבל חייב משום צער בעלי חיים ונפקא מינה שחוזר בו ותובע שכרו בבית דין. אי נמי דמותר לקחת השכר והיינו דלא כתב אינו חייב לטפל בו כמו שכתב גבי גוי וגבי גוי כלל הרב דין פריקה וטעינה יחד וכתב דאין חייב לטפל בו אלא משום איבה ומשום טעינה כתב כן דליכא צער בעלי חיים אבל בפריקה איכא תרי טעמי משום צער בעלי חיים ומשום איבה וכיון דלא נפקא מינה מידי דסוף סוף חייב לטפל משום איבה לא הוצרך לפרש. שוב ראיתי שכתב הרא"ש כן וזה לשונו: ואם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק וכו' עד ורבצן ועומד חייב בשכר. עד כאן.

ולעיקר קושיית הר"ן שכתב ואם תאמר כיון דצער בעלי חיים דאורייתא זקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק וכו'. ככתוב לעיל.

הקשה מורנו הרב נר"ו וזה לשונו: ואם תאמר עיקר השאלה אין לה מקום ואמאי דחקו לתרץ דמאי שנא אבידה מפריקה וכי היכי דגבי אבידה זקן ואינה לפי כבודו פטור פריקה נמי פטור וכי תימא דגזרת הכתוב באבידה דכתיב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם נילף מינה במה מצינו. ויש לומר דלא ילפינן מהדדי דאם כן לכתוב אבידה ואתי פריקה מינה ותלמודא מצריך להו לעיל. ולדידן נמי לא יליף פריקה מאבידה משום

דאבידה ליכא צערא דבהמה ומשום הכי זקן פטור אבל פריקה דאיכא נמי צערא דידה אימר אפילו זקן ואינה לפי כבודו חייב וזו היא קושיית הראשונים.

ואם תאמר כיון דליכא למילף מאבידה מנא להו כל שבשלו פורק וטוען בשל חברו נמי פורק וטוען וכל שבשלו אינו פורק וטוען וכו'. ויש לומר דגבי טעינה נמי כתיב והתעלמת מהם ודרשינן פעמים שאתה מתעלם אבל בפריקה קשיא להו דלא כתיב והתעלמת ומטעינה לא אתי שכן אין בה צער בעלי חיים.

ואני בעניי אומר דלא קשיא דגבי פריקה נמי כתיב וחדלת פעמים שאתה חדל הא כיצד זקן ואינה לפי כבודו. ואם תאמר הא איצטריך וחדלת להא דתניא בהמת גוי ומשוי של ישראל וחדלת. לא קשיא דהא מוקמינן לה כרבי יוסי הגלילי דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא אבל לרבנן דסבירי להו צער בעלי חיים דאורייתא בהמת גוי ומשאוי של ישראל חייב לפרוק ואם כן וחדלת למה לי אלא לאשמועינן דזקן ואינה לפי כבודו פעמים שהוא חדל. כן נראה לי. עד כאן בתשובה הנזכרת.

וכתוב בשיטה וזה לשונו: נראה לי דאף בפריקה מותר לו ליקח שכר מן הגוי וכיון דקיימא לן דצער בעלי חיים דאורייתא לא שנא רובץ ולא שנא עומד ולא שנא רבצן ולא שנא משוי שיכול לעמוד בו ולא שנא שאינו יכול לעמוד בו בכל ענין חייב. ואיכא מאן דאמר דבעומד וברבצן חייב בשכר אבל לא בחנם ואנן מסתבר לן דחייב בחנם. עד כאן.

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: אפילו אם טענה בעל הבהמה יותר ממשאה חייב לטפל בה דצער בעלי חיים דאורייתא. נראה לומר הני מילי לפרוק אבל לטעון מצוה קעביד שלא לטעון עלה. עד כאן.

ומדדה עמו אותו שהטעינו כדי שלא יחזור ויפול המשאוי עד פרסה. והוא מעין מצות פריקה אי נמי להטעינו פעם אחרת דאפשר לבא לידי פריקה. נוטל שכר מאותו דדוי. ה"ר יהונתן.

מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא וכו'. קשיא לן והיאך אפשר לאוקמה כרבנן והא קתני תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בה ורבנן הא לית להו הכין. ויש לומר דקסלקא דעתיה דהאי מקשה השתא דאי אפשר לאוקמי כולה ברייתא כחד תנא אלא תברה רישא רבנן וסיפא רבי יוסי ואמר ליה כולה רבי יוסי ובטעינה סבירא ליה כרבנן. הרשב"א.

תלמוד לומר כי תפגע. אף על גב דכי תפגע כתיב באבידה וכי תראה כתיב בפריקה ילפינן מהדדי. הרא"ש ז"ל.

וכתוב בגליון תוספות ואי גרסינן לא תראה דכתיב באבידה בפרשת כי תצא ליתא דהא ברייתא איירי בפריקה דקתני מדדה עמהם עד פרסה. עד כאן.

זהו ריס. ואית דגרסי רוס בוא"ו לפי שיש באותו חשבון רס"ו אמות ומיל אלפים כדמוכח ביומא בפרק שני שעירים ושבעה ומחצה פעמים רס"ו ושני שליש אמה ישנן במיל. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: **שבעה ומחצה במיל**. פירוש שהמיל הוא שבעה ריסין ומחצה. וכן פירש רש"י בבבא קמא. נמצא ריס חלק אחד מט"ו במיל והמיל הוא אלפים אמה כדאיתא בפרק שני שעירים עולה הריס קל"ג אמין ותלתא דאמתא ויש גורסים רוס ומפרשי כי יש במיל שבעה רצועות ומחצה כל אחד מן השבעה של רס"ו אמות ושני שלישי אמה והמחצה היא רצועה של קל"ג ושליש אמה והחלק השלם נקרא רוס מפני שיש בו רס"ו אמות ושני שלישי אמה. ומכל מקום החלק האחד שאנו נוטלין ממנו הוא המחצה דהיינו הקל"ג ושליש ועולה הכל לחלק אחד מט"ו וכמו שאמרנו. עד כאן.

כתוב בגליון וזה לשונו: **כתוב בתוספות אית דגרסי רוס וכו**'. פירוש דשבעה ומחצה פעמים רוס הם אלפים חסר חמשה דהוי מיל. וקל להבין. עד כאן.

מתניתין: **היה אביו ורבו נושאין משוי וכו**'. נשאל מורנו הרב נר"ו דאמאי לא תני בחלוקה זו אם היה אביו חכם מה דינו כדתני ברישא גבי אבידה ובסיפא גבי שביה. והשיב וזה לשונו: אין סברא לחלק בהני בבי דמתניתין כלל דאי משום דממון קיל הא תני לה גבי רישא ואי משום בזיון הא תני לה גבי סיפא. ופשיטא דאם היה אביו חכם דמניח את של אביו ואחר כך מניח את של רבו ולא צריכא ליה לתנא ולא לשום פוסק למתנייה דמתרתי בבי דמתניתין נפקא דאי פריקה מדמית לה לאבידה הא תנייה גבי אבידה ואי פריקה לבזיון מדמית לה או משום צערא דגופו לא עדיף משביה והא תנא לה. אלא אי קשיא הא קשיא למאן דגריס ברישא אם היה אביו שקול כנגד רבו ובסיפא גריס אם היה אביו חכם פודה את אביו וכו' מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. ותה דמציעתא לא ידעינן אי בעינן שקול כרישא או חכם לבד כסיפא או דילמא אפילו שקול רבו קודם. דבשלמא למאן דגריס ברישא ובסיפא אם היה אביו חכם ידעינן דמציעתא דפריקה נמי הכי דינא אף על גב דלא תני לה בהדיא אבל למאן דגריס ברישא שקול ובסיפא חכם קשיא. ויש לומר דגבי אבידה דליכא אלא הפסד וליכא צערא דגופה בעינן שקול כנגד רבו להקדימו אבל אם היה אביו חכם של רבו קודם. אבל גבי שביה דאיכא צערא דגופא ובזיון טפי אפילו שאין אביו שקול כנגד רבו אלא שהוא חכם אביו קודם דאיכא תרתי כבוד אביו וכבוד תורה. אבל גבי פריקה לא פסיקא ליה לתנא אי דמיא לרישא או לסיפא דהא מוטלת בין שניהם ומשום הכי השמיטה. הילכך אם אביו שקול כנגד רבו פורק את של אביו ואחר כך את של רבו ואם לא היה שקול אלא שהיה חכם מה שירצה הבן

יעשה ובתנאי שיהיה רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו מקרא או משנה או תלמוד והכי אמרינן בגמרא.

ולענין אבידה במקום אביו אינם חוזרים אלא לרבו מובהק והוא הדין להנך דתנן במתניתין. ומהטעם שכתבתי תבין כי הלשון שכתב הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות אבידה אם היה אביו שקול וכו' הוא האמת. ומה שכתב פרק ה' מהלכות תלמוד תורה וכן אם היה אביו תלמיד חכם אף על פי שאינו שקול כנגד רבו משיב אבדתו טעות סופר. אי נמי בתחלה היה גורס כגירסת הספרים שלנו ושוב חזר לגירסת הריא"ף ז"ל שהיא הנכונה. אי נמי איכא לפרושי והוא הנכון דתנא פסיקא ליה דאם אביו חכם פורק משאו ואחר כך פורק את של רבו והא דלא תני לה אלא בסיפא לרבותא לא מיבעי היכא דשניהם נושאים משא"ף דפשיטא דאם היה אביו חכם דאביו קודם משום דעומד ורואה ואיכא זילותא אלא אפילו שביה דמסתמא אין זה רואה את זה סלקא דעתך אמינא שרבו מובהק קודם קמשמע לן דלעולם אביו קודם כיון שהוא חכם. וכן כתוב בהדיא בטור סימן רמ"ב וזה לשונו: ואדוני אבי הרא"ש כתב דלענין לפדותו ולפרק משאו. אביו אם הוא חכם קודם אפילו אינו שקול כרבו אבל לענין השבת אבדתו אינו קודם אלא אם כן שקול כרבו. עד כאן. והנראה לעניות דעתי כתבתי. עד כאן בסימן אלף שט"ו.

והריטב"א כתב וזה לשונו: אם היה אביו תלמיד חכם אביו קודם. אומר רבינו כיון דלא קתני הכא כדקתני רישא ואם היה אביו שקול כרבו דהכא לא בעינן שקול אלא כיון שהוא תלמיד חכם ואפילו שרבו גדול ממנו דלגבי שבי חשו לכבוד אביו יותר מרבו כיון שאביו תלמיד חכם וכן עיקר. עד כאן.

כתוב בתוספות ואם תאמר אבדתו ואבדת רבו וכבוד אביו וכו'. הוא הדין היו יכולין להקשות אבדתו ואבדת אחר וכבוד אביו אלא נקט אבדת רבו דאיירי במתניתין. וקל להבין. גליון.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: אבדתו קודמת לשל אביו ושל רבו. של אביו ושל רבו אם אינו רבו מובהק ושניהם שוין בחכמה של אביו קודמת ואף על פי שלא למדו אביו כיון ששקול כרבו. ואם לא היה אביו שקול כרבו של רבו קודם אף על פי שאינו רבו מובהק היה רבו מובהק אף על פי שאביו שקול כרבו של רבו קודם. לא היה רבו חכם כאביו והיה רבו מובהק נראה לומר דשל אביו קודמת. עד כאן.

גמרא: רבו שלמדו חכמה אחת כגון מסכת אחת או אפילו פרק אחד גמרא ולא למדו פירוש מקרא ופירוש משנה דברי רבי מאיר. כי השמועות והפלפול שיוצאין מן המשנה הוא העיקר. רבי יהודה אומר לא חכמה אחד בלבד אלא כל שרוב חכמתו ממנו. פירוש

רוב כל חכמה וחכמה. רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא בפירוש משנה אחת. ומסקנא דלענין קריעה ועמידה זה מפני זה אפילו בכל דהו כרבי יוסי. הראב"ד.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: רבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו. הא דקתני זה רבו פירש רבינו לומר זהו רבו לכל דבר ואף לענין אבידה ושביה ומשום דאפילו תנאי קמאי לא פליגי אלא לענין אבידה ושביה שאין לו לדחות כבוד אביו בדבר קל עד שיהא רבו מובהק אבל לענין קריעה על רבו ולעמוד מפניו ושאר דברים כלהו מודו כדברי רבי יוסי וכדמוכחא בכולה סוגיין מעובדא דשמואל והיינו דשקלי וטרו כלהו אמוראי בדברי רבי יוסי. ואף על גב שכבר פסק רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה משום דאף רבי יהודה מודה דכל שהאיר עיניו במשנה אחת חשוב רבו לשאר דברים ובהא דמתניתין הוא דפליג משום כבוד אביו. ומשום הכי קתני רבי יוסי זהו רבו כלומר זהו רבו אף לדיני משנתנו כשם שהוא רבו לשאר דברים. עד כאן.

ירושלמי. אי זהו רבו שלמדו חכמה כל שפתח לו תחלה דברי רבי מאיר. ורבי יהודה אומר כל שרוב תלמודו ממנו. רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתנו אפילו בדבר אחד. הרשב"א.

אמר רבה כגון רב סחורה וכו'. רבה גרסינן בה"א דרבא למד ממנו הרבה כדאשכחן בפרק ארבעה מיתות ובכמה דוכתי אמר רבא אמר רב סחורה. ואי גרסינן רבא יש לומר דהכי קאמר דאפילו אי לא אסברן אלא זוהמא לסטרון שאינו כל כך דבר גדול אפילו הכי מיקרי רבו.

זוהמא ליסטרון משנה היא בפרק י"ג דמסכת כלים ובסוף הוריות ובפרק כל הכלים מתני נמי זוהמא ליסטרון בברייתא והיא כף גדולה שמסלקין בה זוהמא של הקדרה לצד אחד ולכך נקראת זוהמא ליסטרון כמו זומא לסטר ובראש בית ידו מצד אחד יש בו מזלג. הרא"ש.

אחד יורד לאמת השחי. במסכת מדות על שני פשפשין שהיו לו לשער הגדול אחד מימינו ואחד משמאלו והיו לו שני מפתחות אחד פותח מיד ואחד שוחה אמה ופותח. פירוש אחר שהיה מכניס ידו עד שחיו ופותח. ואלו הפירושים שניהם בירושלמי. הראב"ד ז"ל.

תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה. ותימה תיפוק ליה משום דדרשינן בפרק קמא דקידושין מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ואין זקן אלא שקנה חכמה. ויש לומר דהכא בשוים ואפילו הכי עומדים זה מפני זה מתוך שיושבים יחד בבית המדרש ומקשים ומתרצים וכולם למדין זה מזה ונעשה כל אחד תלמיד לחברו. הרא"ש ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: תלמידי חכמים שבבבל קורעים וכו'. ואם תאמר ולמה לי תלמידי חכמים שבבבל והלא חובה לעמוד בפני כל תלמיד חכם וכו' כדאיתא בפרק קמא דקידושין וחובה נמי לקרוע וכו' וכבר נשמר רש"י ז"ל מזו ופירש שמואל קרע על ההוא גברא קרע שאינו מתאחה. נראה שרצה לומר דהכא הכי פירושו תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה כמי שעומד לפני רבו כמלא עיניו וקורעין זה על זה קרע שאינו מתאחה ועם כל זה אין הלשון מתיישב כל הצורך מדנקט סתמא קורעין ועומדין. לכך פירש הרמב"ן ז"ל דכי אמרינן דחכם שמת הכל קורעין עליו דוקא באותם חכמים שהם שוים לו אבל לא הגדולים ממנו שאין הגדול בשום מקום חייב לקרוע על הקטן שהרי אינו לפי כבודו אלא כשהוא תלמיד על רבו ואף בתלמיד על רבו אם התלמיד מופלג על רבו בענין שאינו לפי כבודו שיקרע עליו מפני כבוד תורתו אינו קורע עליו. והוא הדין באביו ואמו שאם הבן מופלג מאד בחכמה וביראת שמים ואינו כבודו לקרוע על לבו על אביו ועל אמו אינו קורע דכבוד תורתו עדיף ומציאה אב לכולם וכן אמרו במסכת שמחות בפירוש וכדכתיבנא במסכת מועד קטן. וכן לענין לעמוד לפני תלמיד חכם דוקא כשהוא שוה לו אבל אם הוא גדול ממנו אינו עומד מפניו אלא כשהוא רבו וכדאמרינן בפרק קמא דקידושין שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל הוה קאי מקמיה הא לאו הכי לא היה עומד מפניו כיון שהיה גדול ממנו ואינו לפי כבודו אלא אם כן הוא רבו ושלא יהא התלמיד מופלג עד מאד על הרב וזהו שאמרו בכאן כי תלמידי חכמים שבבבל אפילו מי שגדול מחברו היו קורעין זה על זה ועומדין זה מפני זה כדרך שקורעין על חכם או שעומדין אחרים מפני תלמיד חכם. מרבי ז"ל עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: הא דאמרינן עומדין זה מפני זה. פירוש. כדין רבו כמלא עיניו ואלו זקן אחר אינו חייב אלא בתוך ארבע אמות. ואף על גב דהתם אמרינן ברבו שאינו מובהק נמי ארבע אמות רבנן דבבל כיון דכל יומא גמירי מהדדי כרבו מובהק הוי להחמיר אבל לא להקל לענין אבידה דאביו. והכי נמי ומקרעין זה על זה פירוש קרע שאינו מתאחה וכן כתב רש"י ז"ל שהרי וכו'. עד כאן.

בעא מיניה רב חסדא מרב הונא. רב חסדא הוה תלמיד רב הונא דגרסינן בעירובין בריש פרק הדר אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעא מרב חסדא בשני רב הונא ולא פשיט לי. תלמיד וצריך לו רבו מהו כלומר תלמיד חריף שרבו נהנה ממנו ומשאלות התלמיד ומחקריו מוסיף הרב חכמה כדאמרינן הרבה תורה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם תלמיד כגון זה אצל רבו יניח אבדת אביו ויחזיר של רבו או לא. וחשב רב הונא בדעתו כי רב חסדא על עצמו שאל וכי הוא בעיניו תלמיד שצריך לו רבו וכעס והשיבו

רב חסדא לא צריכנא לך לא לחדודך ולא לפלפולך אתה צריך ללמוד ממני עד מלאת לך ארבעים שנה שבמלאת ארבעים שנה התלמיד עומד על דעת רבו כדכתיב ואולך אתכם ארבעים שנה. רבינו חננאל ז"ל.

וכן כתב תלמיד הר"פ ז"ל וזה לשונו: את צריכת לי עד ארבעין שנין. להכי נקט ארבעין שנין כדאמרינן בע"א דלא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין. עד כאן.

רב אחא בר הונא אמר רב ששת הלכה כרבי יוסי. פסק רבינו חננאל כרב ששת ומתניתין נמי כרבי יוסי דייקא אלא דרבי יוחנן הוא דמשני לה כרבי יהודה. ונראה דמתניתין לא דייקא כרבי יוסי אלא אדרבא כרבי יהודה דייקא דקתני רבו שלמדו חכמה כרבי מאיר.

ובשאלתות דרבי אחאי בפרשת ויקח קרח פסק כרבי יוחנן וזה לשונו: ברם צריך חכמה דקאמרינן דכוליה תלמודא מיניה או דילמא לא מפליג פליגי תנאי בהא מילתא. איכא דאמרי כוליה ואיכא דאמרי רוביה ואיכא דאמרי כל דהו ואפילו חדא מילתא דתניא רבו שאמרו וכוליה ברייתא. הלכתא מאי. תא שמע דאתמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה ורב אחא בר רב הונא אמר הלכה כרבי יוסי. ואמר רב הונא תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה ומקרעין זה על זה ולענין אבידה במקום אביהן אין מחזירין אותו עד שיהא רבו מובהק אלמא כרבי יהודה הלכתא וכדעולא. תוספות שאנ"ץ.

תנו רבנן העוסק במקרא פירוש במקרא בלבד ואינו מתעסק גם בתלמוד מדה ואינה מדה היא שהרי לא נתעסק גם בפתרון המצות.

במשנה מדה ונותנין עליה שכר. פירוש המתעסק בפתרון המשנה שיש עליה הרבה מענייני המצות שהן קבלה והן תלויות במשניות החיצוניות וכשהוא מתעסק במשנה צריך לעיין באותם הברייתות כולם ופתרוני החכמים יש לו בזה שכר מצוה. אבל המתעסק בתלמוד ומורה ומבאר המצות כתיקונן ומבאר הלכה למעשה אין לך מדה גדולה מזו כי בתלמוד פתרון התורה והמשנה והמצוה שהן בקבלה הלכה למשה מסיני. ולעולם הוי רץ וכו'. פירוש הוי רץ למשנה שהיא מדה ונוטלין עליה שכר והשוגג אינו נדון בה כמזיד. אבל המתעסק בתלמוד חשובות עליו שגגות כזדונות שהיה לו לדקדק על עצמו שלא יכשל אפילו בשגגה לפי שמדקדקים עליו אפילו כחוט השערה שנאמר וסביביו נשערה מאד מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ומי יוכל להשמר מזה וכבר פירשו הוי זהיר בתלמוד ששגגת התלמוד עולה זדון. רבינו חננאל ז"ל.

העוסק במקרא מדה ואינה מדה ואמרינן במדרש ולא שידלג ממקרא למשנה וממשנה לתלמוד. אלא שילמוד מקרא ואחר כך משנה ואחר כך תלמוד. ולא יעסוק כל ימיו במקרא או במשנה בלבד. תוספות שאנ"ץ.

דף לג.

אחיכם אלו בעלי מקרא. פירוש להכי קרי להו אחיכם לפי שאינם יודעים לפסוק הלכה מתוך המקרא ומתוך כך הם כפופים לתלמידי חכמים. תלמיד הר"פ ז"ל.
הגד לעמי פשעם. תלמידי חכמים קרוים עמי. ומדכתיב פשעם דדרשינן פשעים אלו המרדים נפקא לן דשגגות נעשות להם כזדונות והוא הדין דהוה ליה למימר כמרדים אלא אגב שגגות נקט זדונות. תוספות שאנ"ץ.
סליק פרק שני _ אלו מציאות
פרק המפקיד
ונגנבו או שאבדו. ואין צורך למוחקו, דלא נקטיה אלא משום שכך טוען הנפקד שנגנבו או שאבדו. אי נמי נקט אבדה לאשמועינן דאי אייקור הוי השבח שלו, כדמוכח לקמן גבי הנהו כיפי, דאי לאו דאטרחיה לבי דינא, הוה אמרינן דברשותיה אייקור, דהוי שבחא דאתי מעלמא כמו כפל, ואי לאו מתניתין הוה אמינא דאי אייקור שבחא דאתי מגופה הוא כעין ולדות, קמשמע לן מתניתין דככפל דמו מדנקט אבדו תוספות שאנ"ץ.
שילם ולא רצה לישבע וכו'. נראה לי, דאיכא רבותא ברישא ובסיפא, דרישא אשמועינן, דאף על גב דאם היה רוצה לישבע מן הדין ובאמת, והיינו דקאמר ולא רצה לישבע, שהרי אמרו וכו', ונמצא שכשנגנב נגנב לבעלים לפי האמת, והדין הנכון והכפל ראוי להיות להם, מכל מקום כיון ששילם ולא רצה לישבע הוי הכפל שלו, וכדפרישית בגמרא מדין תנאי בתחלת הפקדון.
ובסיפא אשמועינן, דאף אם לא היה יכול לישבע, אלא שמן הדין היה חייב לשלם, כגון שנגנבה בפשיעה, והיינו לא רצה לשלם, ונמצא שלפי האמת והדין הנכון כשנגנב נגנב לנפקד והיה ראוי הכפל להיות של הנפקד, מכל מקום כיון שנשבע ולא רצה לשלם אגלאי מילתא דלבעלים נגנבה, דכל היכא דאיתא ברשותא דמרה איתא, ולעולם כשנגנבה אפילו בפשיעה, לבעלים נגנבה, אלא שיש להם דין על זה. אבל גוף הבהמה וכפלה וכל שבחיה, בין דממילא בין דמחמת הוצאה, דבעלים נינהו. ורישא וסיפא בכל ענין הם, בין בפשיעה בין שלא בפשיעה, והדין אחד הוא, וכדמפרש בגמרא, אלא שלקח בכל אחת מהנך לשון ולא רצה להודיענו שאף דאם נשתנה הדין מן הנדון גם דין הכפל

נגרר אחריו. אי נמי יש לומר, דסיפא אתא לאשמועינן דאפילו אמר, וכדפרשינן בגמרא, ואף על פי שאמרו מהא ליכא למשמע מינה, היינו שאינו מוכרח, או כדוחה הקושיא מעליו, ואינו חושש להביא ראיה לדבריו, אבל לפי האמת אפשר דמייתורא דידה איכא ראיה לומר דאפילו אמר אף על גב דלא שילם. שיטה,

שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא, תמה אני, למה ליה לתנא לומר מפני שאמרו שומר חנם נשבע ויוצא, דמשמע מפני שהיה יכול לפטור עצמו בגנבה ואבדה ולישבע באמת, הרי אפילו היה חייב בגנבה ואבדה הואיל ולא נשבע לשקר מקני ליה כפילא, כדאמרינן בגמרא, שומר חנם כיון שאמר פשעתי וכו'. ואפשר לדחוקי, דהכי קתני, ונגנבו או שאבדו בין באונס בין בפשיעה, ולא קתני נגנבו אלא משום תשלומי כפל שמשלם הגנב, ושילם ולא רצה לישבע, שהרי היה יכול לישבע ולהפטר. והוא הדין אם חייב בגנבה ואבדה כשומר שכר, דקני כפילא, ולא בא למעט אלא שאם לא היה יכול לפטור עצמו בשבועה, כגון שיש עדים שנגנבה בפשיעה, אף על פי ששילם ולא אטרחיה לבי דינא, לא מקני ליה כפילא. תדע, דהא כל אימת ולא נשבע מנא ידעינן דמצי פטר נפשיה בקושטא, דילמא פשע בה ונגנבה, אי נמי שלח בה יד הוה, אלא כל דמצי טעין דפטור הוא קני כפילא בתשלומין והיינו טעמא נמי דקתני שומר חנם ולא אשמועינן רבותא בשומר שכר, משום דקמשמע לן, דאפילו שומר חנם דעביד ליה נייח נפשא, אינו קונה כפלו אלא בשהיה יכול לישבע, ולא בשיש לו עדים שהוא חייב לו, אי נמי בדלא אטרחיה. הרמב"ן.

אבל הרשב"א דחה פירושו, וזה לשונו: ואינו מחוור בעיני, אלא כל המפקיד, בשעת פקדון מקני ליה פקדון, לפי שהפקדון אצלו סמוך לגנבתה כל זמן שהוא משלם, ולא מסיק אדעתיה לאקנויי בשאין שם עדים דוקא. וכן מצאתי בירושלמי, דגרסינן התם, היו לו עדים שנגנבה בפשיעה, הרי הוא בכלל שילם ואחר כך נמצאת הגנבה, למי הוא משלם, לראשון, או לשני, לשניהן. ולפי דברי הירושלמי, הא דאמרינן בגמרא שומר חנם שאמר פשעתי מקני ליה כפילא, דאי בעי וכו', ודאמרינן נמי ושואל אף על פי שאמר הריני משלם לא מקני וכו', מתה מחמת מלאכה לא שכיח. דאלמא משמע לכאורה, דכל דלא מצי פטר נפשיה לא קני כפילא, ובדאיכא עדים לא מצי פטר נפשיה. איכא למימר, דלאו למימר דהיכא דנגנבה בפשיעה דלא מצי פטר נפשיה לא קני כפילא, אלא אעיקר טעמא דמילתא קא מהדר, לומר, מפקיד דמקנה כפילא לכל דמשלם ליה ולא מטרח ליה לבי דינא, לכולהו שומרים קא יהיב דעתיה לאקנויי בשעת מסירה בין שנגנבה באונס או בפשיעה, כיון דשייכי בהו צדדין דאי בעו פטרי בהו נפשייהו, והילכך גמר דעתיה

לאקנויי להו כל היכא דלא מטרחו ליה לבי דינא, בין שיאמר פשעתי בה בין שיאמר נגנבה, והוא הדין נמי להיכא דאיכא עדים שפשע בה ונגנבה, דמעיקרא גמר ואקני ליה כל זמן דלא אטרחיה לבי דינא, הואיל ואיכא בהו צד פטור, דאי בעו פטרי בהו נפשייהו. אבל בשואל דלית ליה אנפא למפטר ביה נפשיה חוץ ממתה מחמת מלאכה דלא שכיח לא אסיק אדעתיה לאקנויי ליה מעיקרא.

ואסיקנא, דאפילו בשואל נמי היכא דשילם ממש מקני ליה כפילא. ולפי דברי הירושלמי, הא דקתני מפני שאמרו שומר חנם נשבע ויוצא, לאו טעמא הוא למה שאמרו דמשלם למי שהפקדון אצלו, אלא פירושא בעלמא הוא דקא מפרש, דמשום דקתני לא רצה לישבע, פריש ואמר ואיזו שבועה היה לו לישבע, שבועת השומרים לפטור בה את עצמו, שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא. ותדע לך, דאלו טעמא הוא למה שאמרו דמשלם למי שהפקדון אצלו, אם כן הוה ליה למתני תחלה דינא ובתר כן ליתני טעמא, וליתני הכי, שילם ולא רצה לישבע וכו', למי משלם, למי שהפקדון אצלו, שהרי אמרו חכמים שומר חנם נשבע ויוצא. כן נראה לי, ואלא מיהו אכתי קשיא לי קצת, דמדקתני ולא רצה לישבע, משמע דטעמא, משום שהיה לו לפטור בשבועה ולא רצה לישבע אלא לשלם קני ליה כפילא, הא אלו אי אפשר לו לישבע אלא לשלם, והיכי דמי, כגון שיש עדים, לא מקני ליה כפילא. ונראה לי, דלאו לאפוקי עדים היכא דאיכא עדים דפשיעה קאמר, אלא למעוטי היכא דליכא עליו תשלומין כלל וכו', והיכי דמי, כגון דאיכא עדים שנגנבה, ואי שומר שכר הוא דאיכא עדים שנאנסה וכו' ע"כ. והשאר כתוב בנמוקי יוסף.

וזה לשון הריטב"א: שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו. האי לישנא משמע, דדוקא בשומר חנם, דאי בעי הוה פטר נפשיה בשבועה, שהרי הוא פטור בגנבה ואבדה אבל שומר שכר שחייב בגנבה ואבדה, אף על גב דשלם ולא אטרחיה לבי דינא לא קני כפילא. וקשיא לן, דהא אמרינן בגמרא לרב פפא, דאפילו שומר שכר שאמר נגנבו או נאבדו מקני ליה כפילא וכו' ואפילו שואל נמי וכו'. ויש מתרצים, דמתניתין מיירי שנגנבו או שנאבדו בפשיעה, ואפילו הכי קונה כפל, והכי קאמר, שילם כדינו ולא רצה לישבע לשקר וכו', והוא הדין לשומר שכר שטוען שנגנבו וכו' ולאפוקי היכא שיש עדים שפשע או שנגנבו בלא פשיעה דליכא גביה שום טענת פיטור, דהשתא לא קני כפילא, וכדמוכח מלישנא דרב פפא בגמרא. ועדיין לשון משנתנו דחוק לפירוש זה, כיון דקתני סתם ונגנבו או אבדה דמשמע בלא פשיעה. ויותר נראה לומר, דלהכי נקט שומר חנם, משום דמתניתין מיירי אפילו בשיש עדים שנגנבו או שאבדו בלא פשיעה, וכדקתני בהדיא המפקיד אצל חברו ונגנבו או אבדו, והשתא שומר חנם הוא דקני כפילא, שאלו רצה היה פטור, והא

דקתני שילם ולא רצה לישבע, נקט משום היכא וליכא עדים בדבר שצריך שבועה, וכי איכא עדים נמי איכא שבועה שלא פשע בה ושלא שלח בה יד. וכן פירש רש"י ז"ל, שילם ולא רצה לישבע שבועת שומרים שלא פשע בה ושלא שלח בה יד. ומכל מקום נלמוד ממשנתנו ומגמרא דעלה, דכל היכא שיש עדים על פיטורו ולא על חיובו, ושילם ולא רצה לישבע לשקר, מקני ליה כפילא, אבל בשיש עדים על חיובו לא מקני ליה כפילא, דהא אפילו הוה בעי לא הוה מצי למפטר נפשיה. אבל בירושלמי נראה בהפך, דגרסינן התם, היו שם עדים שנגנבה בפשיעה, הרי זה בכלל שילם ולא רצה לישבע.

היו שם עדים שנגנבה באונס, הדא היא דאמר רבי אלעזר המוכר קנסיו לחברו לא עשה ולא כלום, כלומר, דאנן סהדי דלא אסיק אדעתיה מעיקרא ולא הפקיד אצלו על דעת כן, ואם אתה אומר שיקנה שומר הכפל, הרי הוא כאלו מוכרו לו עכשו שלא עשה כלום. ואין זו שטת גמרא שלנו, דכיון דאמרינן בגמרא אי בעי פטר נפשיה, שמע מינה תרתי, חדא, דכל היכא דמצי פטר נפשיה אפילו בשקרא מקני ליה כפילא, וכל שכן כי מצי פטר נפשיה בקושטא, ותדע, דאמרינן בפרק הגוזל, דאליבא דרבה, ואפילו נשבע וחזר ושילם קונה כפילא ומה לי שנשבע או שהיו לו עדים שהוא פטור, נימא דהתם נמי לא אסיק אדעתיה שישבע תחלה ואחר כך ישלם, אלא ודאי דהא ליתא ואידך דכל היכא דאיכא עדים על חיובו, כיון דלא מצי פטר נפשיה בשום טענה, לא קני כפילא, ואגמרא דילן סמכינן. מפי רבי, עד כאן.

גמרא: **מתקיף לה רמי בר חמא וכו'**. פירש רש"י, דאגופה דמתניתין מתמה, והא אין אדם וכו'. ולא נהירא, דלישנא דמתקיף לה לא איתמר בשום דוכתא כדקשיא ליה גופא דמתניתין. לכך נראה לי, דמתניתין לא קשיא ליה, דדילמא טעמא דמתניתין משום דרבנן מקנו ליה כפילא מפני תקנת העולם, אבל השתא דפריש בצריכותא דלעיל, דטעמא, משום דבעל פקדון הוא ומקני ליה כפילא, קשיא ליה לרמי בר חמא דהא אין אדם מקנה לחברו וכו'. הריטב"א ז"ל. ובפרק שבועת העדות מתקיף לה רבה בר עולא או דביטוי יוכיח, וקאי אברייתא. עיין שם (דף לד עמוד א).

ואפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הני מילי כגון פירות דקל וכו'. פירוש, אף על גב דרבי מאיר לא איירי כלל בפירות דקל, דרב הונא ורב נחמן הוא דאיפליגי בה בפרק איזהו נשך, מכל מקום כיון דרב הונא בשיטתיה דרבי מאיר קאי, וכדאמרינן ביבמות פרק האשה רבה, רב הונא כרב וכו' ורבה כרבי מאיר ורבי מאיר כרבי עקיבא, כולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, משום הכי תלה דברי רב הונא ברבי מאיר כאלו הוא עצמו אמרו, וכן פירש רש"י.

ואיכא למידק, דהא רבי מאיר אפילו במאי דלא עביד דאתי אמרה, כדתניא, האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאשתתרר לאחר שתשחרר וכו'. , והני כולהו מי יימר דאתו ותירצו בתוספות, דשניא התם, דכיון שגוף הנקנה בעולם, אלא שאינו ברשותו, אף על גב דלא עביד דאתי, נקנה טפי מדבר דליתיה בעולם כלל ואף על גב דעביד דאתי. ואם תאמר, אם כן מנלן דרבי מאיר אית ליה דרב הונא, דילמא שניא היא דרבי מאיר, דגוף הנקנה הוא בעולם, וכי היכי דלרבי מאיר מפלגינן בקונין בין איתיה ממש בעולם אף על גב דלא עביד דאתי ובין דליתיה בעולם אף על גב דעביד דאתי, דילמא הכי נמי מפליג בנקנין, דאף על גב דאית ליה בדבר שישנו בעולם אלא דמחוסר מעשה שהוא נקנהו דילמא בדבר שאינו בעולם אף על גב דעביד דאתי מודה דאינו נקנה. ויש לומר, דילמא גמרא גמירי לה דרבי מאיר בנקנין מיהא אמר דנקנה אף על גב דליתיה בעולם כלל כל היכא דעביד דאתי, כי היכי דקני בדאיתיה ממש בעולם אף על גב דלא עביד ואתי, ודילמא גמרי לה, מדתנן בפרק האומר בקידושין האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וכו', וכן האומר לחברו אם תלד אשתך נקבה מקודשת לי לא אמר כלום, ורבי מאיר פליג בברייתא אהרי את מקודשת לי לאחר שתתגיירי, וקים להו דכי היכי דפליג אהני הוא הדין נמי דפליג אאם תלד אשתך נקבה, כיון דכולהו כהדדי מיתניין במתניתין, אלמא לרבי מאיר אפילו ליתיה בעולם כיון דעביד דאתי, נקנה. אלא דתמיה מילתא אם איתא דפליג רבי מאיר אפילו באם תלד אשתך נקבה, אמאי לא תני לה בברייתא בהדיא, כיון דדבר שאין גופו בעולם ליכא למשמע מדבר שגופו בעולם, אלא דאיכא למימר, דאינהו גמירי לה, דרבי מאיר, אפילו בשאינו בעולם כלל כל דעביד דאתי נקנה.

ואם תאמר עוד, והא תנן בפרק אף על פי בכתובות, המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת. המותר, רבי מאיר אומר הקדש, ואמרינן עלה בגמרא אמר ריש לקיש, לא תימא טעמיה דרבי מאיר משום דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אלא טעמיה דרבי מאיר וכו'. ואקשינן, ולית ליה לרבי מאיר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, והתניא הרי את מקודשת לי לאחר וכו' ופרקינן, מההיא אין, מיהא ליכא למשמע מינה, ואם איתא, מההיא נמי ליכא למשמע אלא דבר שגופו בעולם אלא דמחוסר מעשה, כאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שתתגיירי, אבל דבר שגופו אינו בעולם כמותר, לא שמעינן מההיא נמי. ויש לומר, דהכי קאמר, מההיא איכא למשמע מיהא דבר שאינו בעולם כזה שגופו בעולם, ונפקא מינה, לאומר לחברו שדה זו לכשאקחנה קנויה לך, דקני לרבי מאיר, אבל ממתניתין דמותר, ליכא למישמע שום דבר שלא בא לעולם,

דאיכא למימר דטעמא דרבי מאיר דמותר, משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. ואכתי איכא למידק, מדאמרינן בפרק הספינה, גבי הקדיש בור ושובך, דפליגי בהו רבי שמעון בן אלעזר ורבנן אם מועלין במה שבתוכן, דתנא קמא סבר וכו', ואוקימנא פלוגתייהו בין בשהקדישן מלאין וכו' ואמרינן, בריקנין במאי פליגי, בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן. ואקשינן, אימר דשמעת ליה לרבי מאיר, כגון פירות דקל דעבידי דאתו וכו'. והא התם גוף היונים בעולם הן וגוף המים בעולם הם, ואפילו הכי אי עבידי דאתו אין וכו', ותירצו בתוספות, דכיון דהיונים פורחין באויר, והמים בעבים, כמי שאינן בעולם כלל דמו. ובבבא בתרא במקומה הארכתי יותר בההיא, וכתבתי בה טעם אחר. הרשב"א.

ויש מתרצים לעיקר קושיין, דהני נמי עבידי דאתו, וכגון שהיה בעלה גוסס. ושחרור, דשמע ממרה דמשחרר לה. אי נמי, שנהגו בה מנהג הפקר שכופין אותו לשחרר. וגבי גירות, שכיחא מילתא דמזדקקו לה בי דינא, וגירושין, שהיה קטטה בינו לבינה ושמע מינה דמגרש לה. ויחלוץ ליך יבמיך נמי, משום דמצות חליצה קודמת, או שנתן לה גט שכופין אותו לחלוץ. ולא נהירא, דאכתי לא עבידי דאתו, ודילמא הדר ביה בעלה ולא מגרש לה. הרמב"ן. והתוספות האריכו בזה בפרק הספינה ובפרק האשה רבה. עד כאן.

ועוד יש לפרש ולומר, דכיון דשמעינן אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בכגון שדה זו לכשאקחנה, שהוא דבר שלא בא לרשותו ולא עביד דאתי, מסברא אמרינן דאית ליה נמי אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כלל והוא דעביד דאתי, כגון פירות דקל, משום דחזינן לרבי אליעזר בן יעקב ולטובא מרבנן ולאמוראי בתראי נמי דסבירי להו הכי, ומסמכי ליה בדרבי מאיר משום דהוא סתם מתניתין, לומר, אפילו תימא דרבי מאיר אית ליה אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כלל, וכסבריה דרב הונא דמיתלא ביה, מכל מקום לדבר שלא בא לעולם לא אמר מאי דשמעינן לאחריני תלינן ביה, ודמיא לי האי מילתא, למאי דתלינן ברבי יוסי הגלילי תם משלם חצי כופר ולא שמעינן ליה הכי, ואפשר דלא סבירא ליה, אלא כיון דמצי סבר ליה תלינן ביה מאי דשמעינן ליה לרבי טרפון ולמקצת ברייתות, משום מדרש בעל השור נקי, דמוקים במילתא אוחרי. והכא נמי תלי בדרבי מאיר מאי דשמע לאחריני, ואפשר דסבר כוותייהו, אבל לדבר שלא בא לעולם כיון דלא שמיט חד תנא ותני הכי, אמרינן מי שמעת ליה. אי נמי, ההוא אמורא דאמר, מותר, מחיים קדוש, דדבר שלא בא לעולם כלל ועביד דאתי דבר שלא בא לרשותו ולא עביד דאתי שוין, וסבר אדם מקנה למי שאינו בעולם והוא עביד דאתי, כדברי האומר המזכה לעובר קנה וליתא, דמאן דאמר הכי, סבר עובר כדבר שבא לעולם דמי. אבל

שאר אילו הטעמים עולים, ועמד הפירוש במקומה והיא נכון מכל מה שצפצפו בו בעלי קונדריסין. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: ואפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה, כגון פירות דקל דעבידי דאתו. פירוש, ואף על גב דרבי מאיר לא איירי בפירות דקל, דרב הונא הוא דאיירי בה לקמן במכילתין. משום דרב הונא אמרו בשטת רבי מאיר, כדאיתא ביבמות, תלי לה תלמודא בכל דוכתא כרבי מאיר. ותדע דלאו דוקא נקט כגון פירות דקל, דהא אשכחן לרבי מאיר דאמר במידי דלא עביד דאתי, דהיינו האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וכו', וכל הנהו דהתם לא עבידי דאתו, דומיא דפירות דקל, ולאפוקי מילתא דעביד דלא אתי כלל, כגון הא דהכא, מי יימר דמגנבא וכו', דאלמא דוקא בהא דלא שכיח דאתי כלל, אבל כל היכא דשכיח ולא שכיח, אף על גב דלא עביד דאתי מנפשיה כפירות דקל אמרה רבי מאיר, ופירות דקל דנקט, לאו דוקא, וכדפרישית בבבא בתרא פרק המוכר, וגם במסכת גיטין בפרק הניזקין. עד כאן.

כגון פירות דקל דעבידי דאתו הקשו בתוספות, דהכא אפילו אי עבידי דאתו היאך יקנה הכפל במעות וכו'. ורש"י פירש, שקנאו משעת מסירה, שמשכה הימנו, והרי הוא כמוסרה לו על מנת שאם תגנב וישלם לו הקרן שיזכה בכפל. וקשה, דאי דמי כאלו הקנה לו פרה לכפילא, אין זה דבר שלא בא לעולם, דהוי כמו דקל לפירותיו וקני אפילו לרבנן, ואם אינו מקנה לו שום קנין בפרה אלא שיזכה בכפל לחוד, כי האי גוונא לא קני אפילו לרבי מאיר, כדאמרינן בגיטין, דלא דמי לפירות דקל דשייכי בתר דקל ומחוברים ומועיל לפירות מה שמחזיק בדקל, אבל כפל לא שייך לגוף הבהמה. ויש לומר, דלעולם דמי לפרה לכפילא ולא דמי לדקל לפירותיו ושפחה לעוברה, דכיון דלא עבידי דאתו איכא למימר דלא קני אפילו לרבי מאיר, כדאיתא בגיטין פרק השולח גבי מוכר עבדו לקנס, דקאמר, תיבעי לרבי מאיר היבעי לרבנן. הרא"ש.

ועוד, דהכא חשבינן כאלו הקנה לו הכפל מתחלה בקנין סודר, או אגב ארעא, ואפילו בלא קנין גמור, ומקני ליה, כדאמר בסוף הפועלים, אפילו תימא לא קנו מידו, בההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה, ומיהו לא יתכן טעם זה במסקנא, דאמרינן, דלרבא דאמר נעשה כאומר סמוך לגנבתה קנויה לך, לא קני היכא דקיימא באגם. משמע בהדיא כפירוש הקונטרס דלא קני אלא במשיכת הפרה, ולא מחמת דבר אחר. תוספות שאנץ.

וכן כתב תלמיד ה"ר פרץ, וזה לשונו: וקשה, דמשמע דאי לאו הני סברות דמי יימר, דהוי דמי שפיר לפירות דקל, ואמאי, הא לא דמי דהתם הפירות באות מגוף הדקל, והכפל

אינו בא מגוף הבהמה. ויש לומר, דהקנה לו פרה לכפילא. ולא נראה, דאם כן מאי פריך והא אין אדם מקנה, דכיון שהקנה פרה לכפילא הא אין זה דבר שלא בא לעולם. ויש לומר, דהוי בעינן במסכת גיטין בפרק השולח, דאמר, מכרו לקנס מהו, אי הוי כהאי גוונא כמו דקל לפירותיו או לא, והכא לא בעי למפשט בעיא דהתם. עד כאן.

דף לד.

נעשה כאומר לו לכשתגנב וכו'. פירוש, אומדן דעתא הוא, דניחא ליה דליקני כפילא, משום דמשלם ליה מדעתו מיהו קשיא לן הכא, מדאמרינן דבעל הבהמה מקני ליה כפילא לשומר, אלמא לשומר לא קרינן ביה מבית האיש, אם כן לבעלים אמאי משלם, והא הוה ליה כגונב אחר הגנב דלא משלם לא לבעלים כפל ולא לגנב. וניחא לן, שאני אומר, דפקדון דכל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה, ומבית הבעלים קרינן ביה. והשתא קשיא לי, לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי, כיון דשומר חייב באחריותה ליחשביה כבעלים. ואיכא למימר, דלא דמי חיוב שמירה לאחריותה דבהמה, משום דבשמירה איכא אנפי דלא מיחייב ואחריות בכל אנפי מיחייב עלה. הראב"ד.

אי הכי גיזותיה וולדותיה נמי, כלומר, גזות וולדות שהיו לה בבית שומר, דהא איגלי מילתא דמשעת משיכה מקניא ליה. ולא דמי לפרתי קנויה לך מעכשו ולאחר שלשים יום דגופה קני מעכשו וגזות וולדות לאחר שלשים יום, דהתם כיון דאמר לו מעכשו לאחר זמן, משמע מעכשו קני מקצת ולאחר זמן קני השאר, אבל באומר לכשיעשה דבר פלוני קני מעכשו, הרי זה כעין תנאי, ולכשישלם התנאי קונה הכל מעכשו וכדאמרינן בפרק איזהו נשך, דבדאמר לכי מייתית קני מעכשו דנעשה כאומר לו לכשתגנב פרתי ותרצה ותשלמני, פרתי קנויה לך מעכשו ולאחר שתגנב, דהשתא קני גופה מהיום וגיזות וולדות לא קני עד לאחר שנגנבה. יש לומר, דהיינו הא נמי דקא מתרץ חוץ מגזותיה, דדא ודא אחת היא, ובין בהא ובין בהא איכא לאקשויי נמי מאן פסקה. אי נמי יש לומר דאי אמר לו מעכשו ולאחר שתגנב לא קנה כפילא דקרנא דגנבה וחיוב כפילא דקרנא באין לו כאחד וכל האומר מעכשו ולאחר זמן לא קני פירי עד לאחר אותו זמן אם כן מאימת קני האי פירי פרה זו לאחר שתגנב וכבר קדמו חיוב כפל ודבעלים הוי, כן נראה לי. הרשב"א. ועיין פרק ח' מהלכות שאלה ופקדון במגיד משנה.

וזה לשון הרא"ש ותלמיד הר"פ: אי נמי דקיימא באגם. הקשו בתוספות, תימה, דנימא נעשה כאמר ליה לכשתגנב ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשו וסמוך לגנבה, דהשתא קני אפילו עומדת באגם וכו'. יש לומר, דלא מצי לאוקמי הכי, דאם כן המשיכה אינה

נגמרת עד סמוך לגנבתה, והקנין לא יגמור עד סמוך לגנבתה, ואם כן כל ימי היותה אצלו עד שעת הגנבה צריך שתהיה במקום שהמשיכה וקנין מהני, דהיינו בסימטא, ואי אפשר באותן הימים שלא תלך לרשות הרבים, הילכך לא קני. עד כאן.

מסתברא, שבחא דמעלמא עביד דמקנה, שבחא דמגופה לא עביד דמקנה. ואף על גב דמקנה ליה יוקרא, כדאיתא לקמן בעובדא דכיפי, ההוא כשבחא דאתי מעלמא דמי, כיון דזימנין דלא אתי, ולאו בגופא ממש תליא מילתא. ובדין הוא דהוה מצי לתרוצי, דהכא במאי עסקינן, בשהקנה לו גופה של בהמה לכפילותה ויוקרא דידה כמקנה דקל לפירותיו אלא דבעיא במסכת גיטין היא אי מצי מקנה בהמה לקנס ולכפל, כיון דלאו מגופה ממש אתו כפירות דקל. איכא דאמרי, אמר רבא נעשה כאומר לו לכשתגנב וכו'. ודוקא בגנבה אמרינן הכי, אבל באבדה וכל היכא דאיתה מצי מקנה לה, בשעת תשלומין דוקא מקנה לה, וכן פירש מרי.

מאי בינייהו, איכא בינייהו קושיא דרבי זירא. פירוש, דלהאי לישנא ליכא לאקשויי דליקני גיזותיה וולדותיה דמשעת משיכה ואילך. ואם תאמר, וללישנא בתרא אמאי איצטריך תנא למתני חוץ מגיזותיה וולדותיה.

ויש לומר, דהיא גופה קמשמע לן, דלא מקני ליה פרתו משעת משיכה כלישנא קמא. הריטב"א.

וזה לשון הרא"ש: קשה לי, להאי לישנא דסמוך לגנבתה, לא מיפרשא שפיר האיך ברייתא דחו מגיזותיה, דאי קודם גנבה, פשיטא, אכתי לא קנאה. ויש לומר, דאתא לאשמועינן פירושא דמתניתין, דנעשה כאומר לו סמוך לגנבתה, ומשום הכי לא קנה גזות וולדות דקודם גנבה, דאם תמצא לומר כאומר קנויה לך מעכשו, אם כן אפילו גזות וולדות היה קונה, דלא מסתבר למימר סתמא דמילתא שבחא דאתי מעלמא אקני ליה ולא שבחא דגופא. עד כאן.

אי נמי דקיימא באגם. קשיא לי, היכי מוקי לה רבא בהכי, דאם איתא לא משכחת לה למתניתין אלא היכא דנגנבה בבית שומר ממש ולא באגם, וכל שכן בצידי רשות הרבים וכל שכן ברשות הרבים אלא בבית שומר ובעדים. ומתוך הדחק יש לי לומר, דרבא כרב נחמן רביה סבירא ליה, דאמר בפרק הכותב, האומר לחברו משוך בהמה זו ולא תיקני לך עד לאחר שלשים יום דאי קיימא באגם קני. והא דאמרינן הכא איכא בינייהו דקיימא באגם, לאו לרבא קא אמרינן, אלא לדידן דקיימא לן דלא קנה אלא באומר מעכשו ולאחר שלשים, כדאיתא בפרק האשה שנפלו לה נכסים. הרשב"א.

אמר ר' יוחנן לא שילם שילם ממש וכו'. , תנן שילם וכו'. ואף על גב דרבי יוחנן על מתניתין אמרה, אנן בעינן לומר דלישנא דמתניתין לא דאיק הכי, וכיוצא בזה יש בתלמוד. הריטב"א.

אלא מהא ליכא למשמע מינה. הקשו בתוספות, כיון דקשיא רישא לסיפא, נימא נעשה וכו'. ותירצה דשילם נקט וכו' ועוד יש לומר, דאמר הריני משלם שילם קרי ליה, כדאמרינן בתר הכי מי אלימא ממתניתין דקתני שילם ואוקימנא באמר וכו'. הרא"ש.

כתוב בתוספות, אבל אם אמר הריני משלם, אם נשבע תחלה, אין הכפל שלו, עד כאן. אבל הרמ"ך כתב, דהוא הדין אם אמר הריני משלם דמיקני ליה כפילא, אף על גב דאטרחיה למיתי לבי דינא, כיון דהשתא מיהא מדעתיה קאמר הריני משלם. והיינו הוא דקא דייק בגמרא, נשבע ולא רצה לשלם וכו', הא רצה מיקני ליה כפילא ואף על גב דלא שילם. עד כאן.

מתה מחמת מלאכה לא שכיח. קשיא לי, דהא אי בעי פטר נפשיה בלא היו דברים מעולם, ואפילו הפקיד גביה בעדים מצי פטר נפשיה באומר החזרתי. וניחא לי, דלא מקנה אלא בדאית ליה למפטר נפשיה בטענת שומרים בנגנבה או נאבדה ונאנסה ומתה מחמת מלאכה. הרשב"א.

שואל אף על פי שאמר הריני משלם לא מקני ליה כפילא וכו'. פירש רש"י, דאף על גב דאמרינן טעמא משום דמתה מחמת מלאכה לא שכיח, מכל מקום דוקא אמר, אבל שילם מקנה ליה כפילא. ורבינו חננאל פירש, דאפילו שילם נמי לא מקני ליה כפילא. אמר רב זביד, שואל עד שישלם וכו'. ואם תאמר ומאי איכא בין לישנא קמא דרב פפא לדרב זביד לפירוש הקונטרס דפירש דוקא אמר, אבל שילם מקני ליה כפילא, הא רב זביד נמי אמר הכי שואל עד שישלם. יש לומר, דאיכא בינייהו היכא דאתני שואל להיות כשומר חנם וכו', ככתוב בתוספות. תלמיד הר"פ.

ללישנא קמא דרב פפא ודאי לא הוי תיובתא. קצת דוחק לגירסא זו, דהוה ליה למימר לישנא קמא דרב פפא הוי סייעתא. לכך גריס רבינו חננאל, ודאי הוי תיובתא. אבל קצת קשה להאי גירסא, דלוקי כגון שהתנה להיות כשומר חנם, ולהכי קאמר דמשלם לשואל אף על גב דכל הנאה שלו, כיון דאיבעי פטר נפשיה בגנבה ואבדה. ושמא יש לומר, דאי איירי הכי, היה לו לפרש. גליון.

מי אלימא ממתניתין. צריך עיון, אמאי לא אמרינן דלכך אלימא, דמתניתין לעולם איירי בשילם ממש, ונקט שילם ולא נקט אמר, לרבותא או לדיוקא, כדפירש תוספות לעיל. גליון.

אמר השואל איני משלם, וחזר ואמר הריני משלם, הא קאמר הריני משלם, כלומר, הרי הודה לו בסוף, אף על פי שלא הודה לו בתחלה והוצרך לצעוק עליו בבית דין, אפילו הכי כיון שהודה לו בסוף שישלם לו. ולאו דוקא נקט שואל, דהא אמרינן דשואל לא מקני ליה כפילא עד שישלם אלא האי שואל משומר חנם ושומר שכר רצה לומר. אי נמי בשואל, ומיירי ששילם תיכף שהודה קודם שהוכר הגנב, וקמשמע לן, שאף על פי שציערו בתחלה וצעק עליו לבית דין, אפילו הכי הקנה לו כפילא, כיון ששילם בסוף כרצונו, ה"ר יהונתן. ובספרים שלנו לא גרסינן שואל.

אמר הריני משלם וכו'. פירוש, אמר בבית דין הריני משלם. וכל אמר דשמעתין נמי דכוותיה, דאי שלא בבית דין, ודאי בדיבורא לא מקני ליה כפילא, דלא סמכא דעתיה. ואף על גב דאמר בבית דין נמי, אפילו הכי מספקא לן כי אמר איני משלם, אי מהדר קא הדר ביה או לדיחויא בעלמא קא מיכוון. ומדבעיא לן הכי, מכלל דפשיטא לן דאי בעי למהדר מצי הדר ביה, דאי לא, מאי קא מיבעיא לן. ולפיכך למד מכאן רבינו תם, שהמחייב עצמו בבית דין בדבר שאינו מחויב בה כגון זה שאמר הריני משלם וכו', יכול לחזור בו כל זמן שלא נשבע. ולפי זה, הא דאמרינן בפרק יש נומלין, שורי גנבת, רצונך השבע וטול, נשבע ואינו יכול לחזור וכו'. ולא גרסינן נשבע ואינו יכול וכו' אלא הכי גרסינן, ונשבע אינו יכול לחזור בו וכו'. אבל הרי"ף גורס בפרק יש נוחלין, נשבע ואינו יכול וכו', נראה, שהוא סובר, שכיון שהודה אינו יכול וכו', והכי נמי מסתברא וכו'. הר"ן.

ותדע לך, שהרי בכיפי דלקמן חיובי מיחייב לשלומי ליה ומיגבא גבי לה לאפדנא מיניה, ואפילו הכי משום דאטרחיה לא מקנה ליה יוקרא, והכי נמי הא דאמרינן הכא מהדר קא הדר ביה, לאו למימרא דיכול הוא לחזור בו וכו'. הרשב"א.

ועוד, אי אמרת מצי למהדר ביה, פשיטא דכי אמר איני משלם לגמרי קא הדר ביה, אלא כדפרישית עיקר. כן נראה לי. ולהאי פירושא, אפילו אמר הריני משלם שודאי פשעתי, היינו בעיין, דאי מהדר ביה לא מקני ליה כלום, משום דמטרח ליה בבי דינא לאפוקי מיניה ממונא בעל כרחו, והיינו עובדא דאפדנא. הרמב"ן.

דף לד:

אמרו בנים אין אנו משלמין מהו פירוש, אם תמצא לומר דאיהו גופיה לא הוה בעי למהדר ביה, בנים מהו. ואם תמצא לומר מהדר קא הדרי בהו, שלמו בנים מהו, מצי אמר להו כי אקנאי לאבוכון דעבד נייח נפשא, פירוש, ואפילו בשואל דכל הנאה שלו,

דאי לאו דעבד ליה נייח נפשיה לא הוה משאיל ליה. הריטב"א.
והרשב"א כתב, וזה לשונו: מצי אמר להו כי אקנאי לאבוכון דעבד לי נייח נפשא, כלומר, עבד לי נייח נפשא במילי אחריני, ולא בשמירה זו קאמר, דהא שואל נמי דלא עבד ליה נייח נפשא למשאיל וכולה הנאה של שואל היא, ואפילו קני כפילא. עד כאן.
שילם לבנים מהו. פירש הראב"ד, דדוקא בשנגנבה ואחר כך מת האב, דאז אפשר דקנה, משום שהיה המקנה קיים בשעה שהיה הנפקד ראוי לקנות, דהיינו שעה שנגנבה, אבל אם מת האב ואחר כך נגנבה, בכי האי לא קני כלל, דאב לא אקני ליה כלום עד שעה שתגנב, וכבר מת, ובנים לא אקנו ליה כלום. אבל רש"י פירש, בשמתו הבעלים ואחר כך נגנבה. ונראה מדבריה דאדרבה, אלו נגנבה בחיי האב פשיטא דקנה משעת גנבה, שהרי היה האב המקנה קיים, ותשלומין לא מעכבי, דהוה ליה כמאן דאמר פרתי קנויה לך מעכשו לכשתשלמני ומת הוא ושילם לבנים, דקנה. וכן נראה לי עיקר, דהא מפקיד לא אקני פרתו ממש, אלא דנעשה כאומר לו אמרו לומר דלב בית דין מתנה בכך, משום דירדו חכמים לסוף דעתן של בריות, דכל דאית ליה בהמה או כלים ביד שומר ניחא ליה דלא נטרח בבי דינא וליקנו שומרים כפילא דאתי מעלמא, והלכך אב ובנים איכא למימר דניחא להו דליקני לה שומר לפרה כי היכי דלא ליטרחינהו לבי דינא, וכל שכן ללישנא קמא דרבא דאמר נעשה כאומר לו לכשתגנב פרתי ותרצה ותשלמני פרתי קנויה לך מעכשו, דקנה מחמת הקנאת המפקיד עצמו, ואפילו מת קודם שנגנבה, דלאו דוקא תשלמני קאמר, כלומר לי ולא ליורשי, כדאמרינן בגיטין גבי על מנת שתתן לי מאתים זוז, דאם כן מאי קא מיבעיא לן הכא, אלא ודאי הכי קאמר, ותרצה ותשלם, וכיון שכן אף כשמת קודם שנגנבה איכא למימר דקנה, דהא הוה ליה כתנאי, וכיון דנגנבה קני לה מעכשו, אלא דאסתפקא מילתא בגמרא ללישנא בתרא דרבא אי הוי טעמא משום נייח נפשיה או לא, ומכל מקום אי לא הוי משום נייח נפשיה, אפילו ללישנא בתרא אנו רואין כאלו בנים אמרו ליה לשומר אחר מיתת אביהם לכשתגנב סמוך לגנבתה קנויה לך. והתימה בדברי רבותינו בעלי התוספות, שפירשו הא דשילם לבנים, דוקא בשהוכר הגנב בחיי אביהן ועמד בדין, דאי לא, אפילו בנים עצמן נמי לא קני כפילא, משום דקיימא לן, דאין אדם מוריש קנס לבניו. וזה תימה, דאלו הוכר הגנב ועמד בדין, בודאי כבר קנה שומר לגמרי, ומאי קני מספקא ליה בהא, שהרי זו אפילו מכיון שאמר הריני משלם בחיי אביהם קנה, וכדאמר רבי יוחנן לא שילם שילם ממש אלא כיון שאמר הריני משלם שקנה ליה כפילא, וכי מת מפקיד לאחר מכאן מאי הוי, הא קנה שומר. ועוד דאפילו לדבריהם, שאר קנסות ודאי ממון הם להורישן, ולא אמרו אין אדם מוריש

קנס לבניו אלא בקנס הבת בלבד וכו' הרשב"א. ועיין תוספות פרק מרובה (בבא קמא דף עב ע"א).

וזה לשון הראב"ד: שלמו בנים מהו שילם לבנים מהו. הני תרתי, שנגנבה קודם שמתו האבות, אבל אם מתו האבות ואחר כך נגנבה, לא זה הקנה ולא זה קנה. ואיכא נמי למימר, שלמו בנים, ואפילו מת אביהם ואחר כך נגנבה, כיון דמשלמי מאי דלא מחייבי, אף לדידהו מקנה לה סמוך לגנבתה, שהרי בידו להקנותה להן מעכשו אבל שילם לבנים, ודאי בעינן שיהא המקנה קיים בשעת הקנייה, והבנים לא הקנו כלום. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: שילם לבנים מהו פירש רש"י, שמתו בעלים קודם שנגנבה הפרה ואחר כך נגנבה, וכשתבעוהו בנים לשומר, אמר להם הריני משלם, או ששילם. ולפום לישנא בתדא דלעיל דסמוך לגנבה הוא דקני כפילא מאבוהון, ודאי לא מקני ליה כפילא, דהא ליתא בעולם, וקמיבעי לן בנים גופייהו אי מקנו ליה כפילא או לא. ויש אומרים, דמשום הכי פירש רבינו בשמתו בעלים קודם שנגנבה, משום דאלו נגנב בחייה הא אקני ליה איהו גופיה כפילא סמוך לגנבתה, ואם תמצא לומר דאיהו לא מקנה כפילא אלא בששילם לעצמו, שלא הטריחו לבית דין, אם כן בנים נמי היכי מצו מקני ליה, דהא בשעת גנבה לא הוה דידהו ובשעת תשלומין לא הוה ברשותייהו, ואין אדם מקנה לחברו דבר שהוא ברשות גנב וגזלן, אלא ודאי בשמתו בעלים קודם שנגנב. ועוד יש לומר בו טעם אחר, ודאי בשמתו בעלים קודם שנגנבה, דאי בשהיו הבעלים קיימין בשעת גנבה, בנים מאי עבידתייהו בכפילא, דהא קיימא לן שאין אדם מוריש קנס לבניו קודם העמדה בדין, לא בקנס הבת ולא בשאר קנסות, וכדברי רב נחמן בפרק נערה שנתפתתה. וההיא דפרק מרובה דמשמע מינה לכאורה דאדם מוריש לבניו כפילא. הא תריצנה בדוכתה. וכי תימא דהכא מיירי בשנגנבה בחיי הבעלים, ועמדו בדין עם הגנב ונתחייב גנב לבעלים, דהוה ליה ממון גמור להורישו לבניו, כל כי האי גוונא פשיטא דלא קני שומר כפילא, דכי מקנה ליה, בששילם קודם דעמד בדין עם הגנב, אבל בשעמד כבר בדין עמו ונתחייב לו דהוה ליה ממון גמור, לא מקני ליה. הלכך פירוש רש"י נכון וקיים. עד כאן.

וזה לשון תוספות חיצוניות: שילם לבנים מהו. ואם תאמר, מאי בעי, היאך יזכו בני המפקיד בכפל, הא אין אדם מוריש קנס לבניו. יש לומר, כגון שעמד בדין עם הגנב מחיים. עוד יש לומר, דנגנבה לאחר מיתת המפקיד. ואם תאמר, מאי קאמר כי אקני לך אבונא וכו', ללישנא דאמרינן לעיל נעשה כאומר לכשתגנב ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשו, דמה הוא צריך להקנאת בנים, והלא מחיי האב זכה בכפל משעת

משיכת הפרה, והבנים אינם יורשים אלא מה שהניח אביהם משלו, וכבר נתנו האב לנפקד משעת משיכת הפרה. ואפילו להההוא לישנא דאמר לעיל סמוך לגנבתה קנויה לך, קשה לפי מה שפירש דאיירי בשעמד בדין מחיים. ויש לומר, דמכל מקום לגבי בנים לא הקנה לו את הכפל. תוספות שאנץ. ויש לומר, דהכי פירושו כי אקני לך אבונא כפילא וכו', כלומר, לא הקנה לך אלא אם כן תהיה זכיית הכפל בחייו לגמרי, הכי לא הקנה לך, אם לא היתה באה זכיית הכפל בחייו. עד כאן. וכתוב בגליון תוספות, כי אקני לך אבונא וכו'. ללישנא דהקנה לו פרה מעכשו, יש לומר, דלגבי דידן דלא עבדת לן נייח נפשא לא אקני לך אבונא כפילא. עד כאן.

שילם מחצה מהו. פירוש, אפילו כשהשומר והבעלים קיימין, מיבעיא לן, אי אמר הריני משלם מחצה, ששילם לו מחצה, אי מקני ליה חצי כפל מיהת. או דילמא כיון דאטרחיה על חצי הכפל האחר, לא מקני ליה מידי. הריטב"א.

כתב רבינו חננאל, וזה לשונו: שילם מחצה ולא הספיק לשלם הנשאר עד שנמצא הגנב, עד כאן.

שותפין ששאלו ושילם אחד מהם. פירש רש"י, חצי דמיה שעליו, מהו שיקנה חצי הכפל, מי אמרינן הרי שילם כל המוטל עליו. ושמעתא נמי הכי דאיק דליכא אלא פלגא על חד מינייהו, דאי על כל חד מינייהו דמי כולה, כי שילם פלגא היכי מקני ליה כפילא, הרי לא שילם אלא מחצה. ואי הכי קשיא לי, הא דגרסינן בגמרא דמערבא, וכחש בעמיתו, פרט למכחש באחד מן השותפין וכו' אמר רבי יוסי הדא אמרו שנים שלוו מאחד אף על גב דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה, וכתבו רבינו בהלכות, ונראה מזה, שהמפקיד אצל השותפין, כל אחד מהם חייב בכולו דהא מפקדון גמרינן, ובירושלמי מסיים עלה, אחד שהפקיד לשנים דכל אחד חייב בכלו. ושמא נאמר, שאין אחריות זה על זה אלא דומיא דמלוה כששלחו בהן יד, אבל אין חיוב פשיעה ואונסין של זה אחריותן על חברו, ואינו מחוור. ואפשר לומר, דהכא אף על פי שלא שילם אלא חצי מה שעליו מכל מקום מקני ליה כפילא, דאומדן דעתא הוא שהרי פרע כל מה שעליו לפרוע משלו והחצי האחר אם פורעו משל חברו חוזר וגובה.

אבל לשון פירוש רש"י אינו נראה כן. אלא שיש לומר, דהכי נמי קאמר כל מה שעליו לפרוע משלו אם חבירו רוצה לפרוע. ויש לפרש וכו' הרמב"ן.

ויש לומר, ששנים שלוו מאחד, אי נמי אחד שהפקיד אצל שנים, אין האחד חייב בכל בלוה ממש או בנפקד ממש, אלא כל אחד חייב במחציתו ונעשה ערב על השאר, ואין נפרעין ממנו עד שיתבע את חברו תחלה כדין ערב, והיינו דקאמר נעשו ערבין זה לזה

וכו'. ובתוספתא דבבא בתרא בפרק אחרון תניא, המלוה את חבירו על ידי שני ערבים, לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה, יפרע ממי שירצה, כלומר, ממי שירצה תחלה, אלמא כל זמן שהוא בא ליפרע מן הערבים אינו נפרע הכל מן האחד, וזהו כדין שנים שלוו מאחד, וגם זו ראיה גדולה היא לנדון שלפנינו.

אלא שהרמב"ם כתב, בשני ערבים, שיפרע מאי זה מהן שירצה, ונראה לי דינו יפה, ואינו דומה לשותפין ששאלו ולשנים שלוו, דהתם כיון דלהשתמש בה השאילה להם הרי זה כמשאיל לזה מחצה ולזה מחצה, שכל אחד משתמש בה לעצמו, אלא כיון ששאלוהו ביחד, כל אחד נעשה ערב לחברו, והוא הדין לשנים שלוו מאחד, שכל אחד נוטל מחצה ומוציא לעצמו, ואפשר נמי דבמפקיד אצל שנים שהדין בעצמו כן, שאף על פי שאין משתמשין בה, כיון שהפקיד לשנים הרי זה כמפקיד לזה מחצה ולזה מחצה. אבל במלוה לאחד על ידי שני ערבים אינו כן, דכיון שהמלוה אחת, הערבות אינו חל לחצאין, או יתחייב כל אחד בכל, או לא יתחייב כלל דמי חלקו לו, שהרי הן לא נתתייבו לו מחמת שום דבר שלקחו הם ממנו שנאמר לכל אחד נתן חציו או הפקיד חציו, אלא ללוה הלוה הכל, והערבים לבטחון כעין משכון, ואין השעבוד חל לחצאין. וראיה לדבר זה לכאורה, מההיא דפרק בית כור, דשלשה אחין שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם, דאלו אין יכול ליפרע הכל מאחד מן הערבים, היאך הוא יכול ליטול חלקו של אחד מהן, והלא הנכסים של אב אינן אלא כערבים, כדאמרינן נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה. ודוחק הוא להעמידה באפותיקי מפורש וכו' ואף על פי שיש בתוספתא שכתבנו הפך מזה, אין סומכין עליה, וכבר כתבתי יותר מזה בבבא בתרא פרק בית כור בסייעתא דשמיא. וכשתמצא לומר דהוה ליה כמפקיד אצל שנים, דילמא בהפקיד אצל שנים נמי כיון שאין משתמשים בה כלל לעצמן, כל אחד מהן חייב בכל, כפשטה דירושלמי. הרשב"א. עיין בהר"ן פרק שבועת הפקדון ובנמוקי יוסף כאן.

שאל מן האשה ושילם לבעלה מהו. פירש רש"י בפרת נכסי מלוג שהקרן שלה וכו'. ואינו מחוור, שאלו שאל מן האשה בלא רשות בעלה וכו', ואם ברשות הבעל השאילה וכו', ככתוב בנמוקי יוסף. ועוד, מאי שאל מן האשה ושילם לבעלה, למי ששאל שילם, הרמב"ן, ויש לי לומר לדעת רש"י, דדילמא בשנתן הבעל רשות להשאיל לדעתה, דאמר לה השאילי לדעתך. וכענין שאמרו לקמן גבי השוכר פרה מחבירו והשאילו לאחר, דאקשינן, ולימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ופרקינן, הכא במאי עסקינן בשנתנו לו בעלים רשות להשאיל.

אי הכי לבעלים בעי שלומי, דאמרי ליה לדעתך. הרשב"א ז"ל.
והראב"ד ז"ל פירש בענין אחר, וזה לשונו: שאל מן האשה ונשאת, ושילם לבעלה, שהרי יש לבעל פירות בבהמת מלוג, מי הוי כמו ששילם לה קודם שנשאת ואקניא ליה כפילא דקרינא ביה לכשתגנב ותשלמני, או לא. אשה ששאלה ושילם בעלה מהו זו ודאי בבעל שהיה לה קאמר. אי נמי ששאלה כשהיא פנויה. עד כאן.
וזה לשון הרא"ש ז"ל: שאל מן האשה. פירוש, פירות נכסי מלוג, מי אמרינן כיון דקרן לאו דבעל הוא, לאו תשלומין נינהו, דלאו ביה תליא לאקנויי כפילא, או דילמא כיון דאפטרופוס הוא על הנכסים ואוכל הפירותן בעלים הוי עלייהו ותשלומים הם. וצריך לומר, דלא ידעה האשה כששילם לבעל, ולהכי מיבעיא ליה אי תשלומין דבעל מהני לאקנויי הכפל מאחר שלא ידעה האשה, שהכפל שלה. דאי ידעה האשא מאי קא מיבעיא ליה, וכי חובה הוא שישלם ליד האשה, והלא שילם ליד אותו שמכניס ומוציא פירותיה וכל אשר לה, וידו כידה, והשתא אם הכפל לאשה, ניחא, כדפרישית, אבל אם הכפל לבעל כשאר פירות, למה לא יחשב תשלומין להקנות הכפל שהוא שלו ובפרק האשה שנפלו קאמר, שכפל דולד נכסי מלוג הוי לאשה, משום דהוי פירא דפירא, ופירא דפירא לא תקינו ליה רבנן, ומשמע הא כפל דבהמה דחד פירא הוא הוי דבעל. ומיהו נראה, דכל שכן הוא, דאפילו ולדות הוא של בעל, הכפל לאשה, כפל הבהמה לא כל שכן. עד כאן. וכן כתוב בתוספות שאנץ.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: שאל מן האשה. פירש רש"י, פרת מלוג, שהקרן שלה והפירות של בעל, ושילם הפרה לבעל בחיי אשתו, מהו לקנות הכפל, מי אמרינן כיון שהקרן לאו דבעל הוא לאו תשלומי מעליא נינהו ולא וכו'. ויש מקשים, דהא במסכת כתובות משמע דכפל בהמת מלוג דבעל הוי, מדאמרינן הגונב ולד בהמת מלוג משלם כפל לאשה, דחד פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה, אבל כפל דבהמה עצמה דלא הוי פירא דפירא דבעל הוי ואם כן פשיטא דכיון דשאל מן האשה בלחוד לא קני כפילא דבעל, אף על גב דשילם לבעל הקרן, כיון שהקרן אינו שלו וזו אינה קושיא, חדא, דהכא על כרחך בששאל מן האשה ברשות בעלה, שאם לא כן, היאך יש לה רשות להשאיל, אין כאן שאלה כלל, והוה ליה שואל שלא מדעת דלא קני כפילא. והא דאמר שאל מן האשה לומר, ששאל מנכסי האשה, אי נמי, שאמר לה שתשאילנו לדעתה, דלאו שואל דבעל הוא, ומכל מקום כיון דברצונו הוא שאל, אפשר דניחא ליה דליקני ליה כפילא לשומר כששילם לו הקרן שיאכל ממנו פירות מכאן ואילך. ועוד דבודאי כפל בהמת מלוג לאשה הוא, דכיון שיש לו גיזות וחלב וולדות, לא תקינו ליה פירא אחרינא, והתם הכי

קאמר, חד פירא תקינו ליה רבנן, תרתי פירי לא תקינו ליה רבנן, ולרבותא נקטה בכפל הולד, שאף על פי שהגוף שלו אינו זוכה בכפל שלו, כיון דפירא דאתי מעלמא הוא, וכל שכן דבהמה גופה, שהגוף לאשה. ומורי הרב פירש, שאל מן האשה בעודה תחת בעלה, ושילם לבעלה לאחר מיתה, מהו. אשה ששאלה בחיי בעלה, ושילם בעלה לאחר מיתתה, מהו ואף על גב דהא איבעיא לן גבי שילם לבנים או בנים ששלמו מהו, דילמא שאני בעל דלאו יורש ממש הוא, דהא שייך בנכסים מחיים. או אפשר, דבנים עדיפי דהוו כרעא דאבוהון טפי, ודוקא הא הוא דאיבעיא לן, אבל כל שהשאלה והתשלומין בחיי הבעל ואשתו כיון דשאלה לא סגיא ליה אלא ברצונו, וידו של בעל כידה או עדיפא מידה, פשיטא דקני כפילא. ולישנא דגמרא טפי דאיק כי האי פירושא. עד כאן.

כתוב בתוספות, דכיון דנשאת יש לו פירות כדין נכסי מלוג. פירוש, והכפל הוא שלו בשאר פירות, דהכפל הוא פירות. גליון.

אמר רב הונא, ומשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו. ואיכא דרמי ממאי דגרסינן בגמרא דבני מערבא, אמר משלם אני, חוששין שמא שלח בו יד. אמר נשבע אני, וראה אותן שמגלגלין עליו, וחזר ואמר משלם אני, חוששין.

אמר רבי יוסי, לא שחייבה התורה שבועה להחמיר עליו, אלא להקל עליו, שאם רוצה לשלם ישלם ואם רצה לישבע ישבע. והרי"ף הביאו בסוף פרק כל הנשבעין, ופסק הלכה כתנא קמא. ואי איתא לדרב הונא, כי משלם נמי מאי מהני ליה, הא בעי לאשתבועי שאינה ברשותו, ומיגו דמשתבע שאינה ברשותו לשתבע אשאר תביעות וגלגולין שהלה רוצה לגלגל עליו בין לתנא קמא בין לרבי יוסי. ושמעתי כי הר' מאיר ב"ר יוסף היה אומר, דהא דרב הונא חדוש הוא, ואין מגלגלין עליו שבועות אתרות אלא מאותן דפקדון, אבל לא מעסק אחר, והכי גרס בלישנא דבני מערבא, שמגלגלין עליו שבועות אחרות, כלומר שאינן מאותו עסק. וכן הוא במקצת נוסחאות. ואלו דברי הבאי. וכי מפני שלא שמעה הרב עד ששנה הלכה זו היא חידוש, ואי משום דמקשו עלה, אין לך דבר בתלמוד שאינו חידוש. ואולי רצה לומר שהוא מדבריהם ומשום חברו, ואין בדבריו טעם. אבל ענין זו הגמרא נראה, שהם סבורים, כשאומר משלם אנו חוששים שמא שלח בו יד, כלומר, ומשביעין אותו שאינה ברשותה שלא על חנם רצה לשלם מיד. אמר נשבע אני וראה אותן שמגלגלין עליו וחזר ואמר משלם אני, אף על פי שהדבר נראה שאינה ברשותו, ואלמלא הגלגולין היה נשבע שלש שבועות, חוששין ומשביעין אותו שבועה שאינה ברשותה ומגלגלין עליו לגלגולין שחוששים, וכל שכן דאם בא לשלם, אף הגלגולין חוששים שאינו רוצה לישבע עליה, נמצא שאינו יכול ליפטר עצמו משבועה זו.

ויש מפרשים, שאם אמר משלם אנו חוששים לשמא היא ברשותו, ואם אומר נמי נשבע אני וראה שמגלגלין עליו שלש שבועות הללו וחזר ואמר משלם אני, חוששין נמי עליו, לומר, שלעולם חוששין לשמא עיניו נתן בה, ורבי יוסה פוטר בכולן, כיון שרצה לשלם ואין כאן זכר לשאר גלגולין דעלמא, ובדרב הונא פליגי, אם רצה לשלם אם נשבע שאינה ברשותו אם לא אבל לפי דעת הרי"ף, כשאר גלגולין היא, כמו שכתבה שם בפרק כל הנשבעין. הרמב"ן והרשב"א,

וזה לשון הריטב"א: **אמר רב הונא, ומשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו פירש רש"י, אמתניתין קאי, אף על פי שהוא וכו'**. ואף על גב דפרישנא לעיל דמתניתין מיירי בשנגנבה בעדים, דתו ליכא חשדא, מכל מקום מתניתין מוכחא דבכל אנפין מיירי, ואפילו כשאין שם הגנבה, וכדקתני סתמא שילם ולא רצה לישבע, שלא רצה לישבע שנגנבה, או שלא רצה לישבע שלא פשע בה ושלא שלח בה יד, כדפירש רש"י התם, ואיכא דקשיא ליה, ומאי האי דשקלינן וטרינן עליה דרב הונא בהא, ואיהו גופיה מאי חדית לן, דהא אמר רמי בר חמא ששלש שבועות משביעין אותה וכדאיתא בפרק קמא, ולקמן במכלתיה ויש לומר, דהתם הוא לפי שאינו משלם כלום, אבל בכאן שהוא משלם הוה סלקא דעתין דלא חשדינן שנתן עיניו בה, דאם כן אמאי ישלם כלל יכפור בה או ישבע ויפטר, קמשמע לן דאפילו הכי חיישינן שמא עיניו נתן בה ולא בעי למתפס בה בגזל, ואי משום לא תחמוד, לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמו להו ומתניתין דהמלוה על המשכון דאותבינן מינה, להא דרב הונא דמיא, כיון דהמלוה חייב באבדת המשכון, ופסידא דידיה הוא.

גרסינן בירושלמי. אמר משלם אני חוששין, אמר נשבע אני וראה אותם שהיו מגלגלין עליו שבועות ובאין וחזר ואמר משלם אני חוששין. אמר רבי יוסה לא חייבה תורה וכו', והכי פירושו, אמר משלם אני חוששין שמא עיניו נתן בו, ומשביעין אותו כדרב הונא. אמר בתחלה נשבע אני כדין השומרים, וראה שהיו מגלגלין עליו הבעלים שבועות אחרות, וכדי להפטר מאותם גלגולין הוא שבא לשלם, שיפטר משבועה זו, קמשמע לן דאפילו הכי חוששין לו וצריך לישבע שבועה דרב הונא, והרי כל הגלגולין עליו כדמעיקרא, ולא עוד, אלא אפילו שילם כל הגלגולין כל שכן שחוששין לו לשבועה דרב הונא, כי שמא להפטר מאותה שבועה הוא משלם כל הגלגולין. ורבי יוסה חולק על תנא קמא, לומר, שכל שרצה לשלם עיקר תביעתו פטור הוא מכל הגלגולין, שלא חייבה תורה שבועה לנתבע להחמיר עליו אלא להקל עליו, וכיון שהוא משלם עיקר תביעתו, משלם ונשבע שאינה ברשותו ונפטר מן הגלגולין. ופסק הרי"ף הלכה כתנא קמא, ויש

למחוייב שבועה לשלם כל הגלגולין או לישבע עליהם, וכדגרסינן בירושלמי דשבועות חד בר נש אזל למידן קמי רבי זעירא וכו' עד כאן.

מיתיבי, המלוה את חברו על המשכון וכו'. כללא דהאי מתניתין, דרישא מיירי בתביעת המלוה ללוה שלא היה המשכון שוה כנגד חובו וסיפא בתביעת הלוה למלוה שהיה שוה יותר מכנגד חובו ותובע לו המותר. וכל שכופר הנתבע בכל המותר, פטור משבועה דאורייתא כדין כופר בכל, וכל שמודה בפרוטה וכופר בשתי כסף, חייב שבועה דאורייתא כדין מודה מקצת. וכן הדין כשאומר על כל המותר איני יודע דפטור, אלא שנשבע שבועת היסת שאינו יודע. אבל אם מודה בפרוטה מן המותר ועל השאר אומר איני יודע, הוה ליה מתוייב שבועה שאינו יכול לישבע, ומשלם, וחברו נוטל בלא שום שבועה, ואין עליו אלא חרם סתם. הריטב"א.

שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. פירש רש"י, כדי שלא יפסלנו. וקשיא לי, וכי עבדינן תקנתא לרמאי. ויש לומר לפי פירושו, דזמנין דלא קים ליה בגויה שפיר וסבור דהכי שויא ולא לרמאות נתכוון, ומכל מקום יבא לידי חשד עם הכל ויפסל לעיניהם בכך. ולפי פירושו קשיא לי, הא דאוקי רב אשי דזה נשבע וזה נשבע, והכי קאמר, מי נשבע תחלה, מי שהפקדון אצלו, ולפי פירושו של רש"י, מאי איריא משום שלא יוציא הלה את הפקדון ויפסלנו תיפוק ליה דדינא הכי הוא, דלעולם לא משבעינן ליה כמה שוה עד שנדע אם נאבד אם לאו. ואפשר לומר, כי מתחלה שהיינו סבורין דמהפכין השבועה מלוה למלוה, על כרחך יש לנו לפרש שלא תקנו והפכו השבועה אלא כדי שלא יוציא הלה הפקדון ויפסלנו. אבל לאוקמתא דרב אשי, דינא הוא, ודינא קתני, אם ישבע הלוה תחלה כמה שוה, שמא עדיין היא אצל מלוה ונמצאת שבועת הלוה לבטלה. הרשב"א.

והריטב"א כתב לקמן, וזה לשונו: מי נשבע תחלה, מי שהפקדון אצלו, שמא יוציא הלה את הפקדון, וקשה לי, ותיפוק ליה דהכי דינא שישבע המלוה תחלה שאין המשכון ברשותו, כדמוכח לעיל. ויש לומר, דאפילו הכי, כיון דשבועת מלוה דרב הונא אינה אלא לחששא ותקנתא דרבנן היא, ושבועת לוה שבועה דאורייתא, הוה סלקא דעתין דלוה קדים ומשתבע אם ירצו בית דין, קמשמע לן תנא דעל כרחו ישבע המלוה תחלה, כדי שלא יוציא את הפקדון אחר כך. עד כאן.

ורבינו חננאל פירש, שמא ישבע הלוה ויוציא המלוה את הפקדון, ונמצאת שבועת הלוה לבטלה, אלא משביעין את המלוה כדי שיטרח ויביא ולא יצטרך לישבע. ואקשינן, לוה נמי ליטרח וליתי, כלומר, נניח שבועה גבי לוה כדיניה, דאיהו נמי כוי להפטר משבועתו יטרח ויביא, ולא גרסינן הכא כי משתבע מלוה ליטרח לוה וליתי, שזה הלשון משמע

כדברי רש"י, כלומר, ניחוש שמא כדי לפסול את המלוה ישתדל הלוה להביא המשכון ויפסלנו. והשתא לפי פירושו, הא דרב אשי הכין מפרשינן לה, מי נשבע תחלה מדינא, מלוה נשבע תחלה, ודינא קתני ולא תקנתא. אלא דאף לפירוש רבינו חננאל קשה לי קצת אוקימתיה דאביי דאמר גזירה שמא יאמר לאחר שבועה מצאתיה, דאי משום חשש שבועת הלוה שלא תהא לבטלה, היכי משביעין ליה למלוה אחר שנשבע שאינה ברשותו משום גזירה שמא יטעון כך, שאם אתה חושדו שהיא ברשותו ונשבע על שקר, אם כן מוטב שישבע הלוה שבועה לבטלה ולא שישבע זה שבועת שקר, דאחר שנחשד על השבועה ונשבע שאינה ברשותו, כך ישבע שאינה שוה אלא כך, ואם אין אתה חושדו שהיא ברשותו, אלא מכיון שנשבע, קושטא קאמר, אם כן אין כאן שבועה אצל הלוה לבטלה, דמהיכא מייתי לה, דהא אביי לית ליה האי טעמא דטרח ומייתי לה.

אבל לפי דברי רש"י, כיון שאין חשד של זה ברור חוששין לפסלותו של זה. הרשב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: ואמור רבנן לישתבע מלוה. פירש הקונטרס, ויפסלנו לשבועה ולעדות. וקשה, דכל שכן שיזהר על שבועתו שלא ישקר, ומי עבדינן תקנתא לרמאי כדי שישבעו לשקר. ואין לפרש, כדי שלא יחשדוהו שלא כדין, דאפשר דנתקלקל לאחר שבועה, דלא יתכן לומר כן בסמוך דפריך אי הכי כי מישתבע מלוה ליטרח לוה ומייתי. ונראה לרבינו תם כמו שפירש רבינו חננאל, שמא יוציא הלה את הפקדון ונמצא דעל סתם נשבע והויא לה שבועה לבטלה. וקשה לפירוש זה, הא דקאמר בסמוך גזרה שמא יטעון ויאמר לאחר שבועה מצאתיה, מה גזרה שייך בה ונראה לפרש, דהיינו טעמא, שיש גנאי וחילול השם כשנתגלה הדבר שעבר על שבועתו. אי נמי, פעמים שאין אדם בקי בשומא בדבר שאין לפניו, וחשו חכמים שלא יחשדוהו במזיד.

וזה לשון הריטב"א: מי נשבע וכו'. פירוש רש"י, ויפסלנו לעדות ולשבועה. ואיכא דקשיא ליה, וכי עבדינן תקנתא לרמאי. ויש לומר, דלאו תקנתא לרמאי היא, דדילמא האי לא קים ליה בשוויה שפיר כיון דליתיה גביה מזמן מרובה, ואמר טפי משווייה בדדמי. ורבינו חננאל פירש, שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון, ונמצא שנשבע זה לבטלה או שנתחלל שם שמים על ידינו. ולישנא דגמרא דייק טפי כרש"י, דאמרינן דילמא טרח ומייתי לה, דאלמא משום חשש פיסולו אנו חוששים שיטרח ומייתי לה, דאלו לא הוה חיישינן להכי, משום חשש שבועה לבטלה או שיתחלל שם שמים על ידינו לא הוה לן למימר דילמא טרח כולי האי ומייתי לה, וכן פירש מורי. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: פירש רבינו חננאל ז"ל, שמא יוציא את הפקדון וכו'. , ובתר הכי קאמר מהיכא מייתי לה, פירוש, כיון שיש עדים שנגנבה, ואם כן לא יוכל לחפש המלוה,

ולשתבע לוה. ומשני, טרח ומייתי לה, כלומר, קודם שישבע יחפש ויטרח למצוא הגנב לפטור עצמו מן השבועה. ופריך, לוה נמי ליטרח וליתי. ולא גרסינן כי משתבע וכו', והכי פירושו וכו' עד כאן.

כתוב בתוספות, דליכא למימר תנא ושייר וכו'. וכי תימא מאי שייר דהאי שייר, יש לומר שייר המוציא על נכסי אשתו. גליון.

עוד כתב הרא"ש וזה לשונו: גזרה שמא יטעון ויאמר, אחר שבועה מצאתיה. זה קשה לפירוש רבינו חננאל, ממה נפשך, בין נשבע לוה בין נשבע מלוה איכא שבועה לבטלה. ונראה לומר, כי המלוה אחר שחפש ולא מצא, הוא נשבע כדין, שאינו יודע שהיא ברשותו, ומכל מקום קודם שישבע כמה היא שוה יוסיף עוד לחפש אולי נכנס שום אדם לביתו ונטלו, כי ירא שמא יטעה בשומא, וכל שכן שיחפש ליפטר מאלו שתי שבועות, ולא תהיה כאן שבועה לבטלה. אבל אם יש לו ללוה לישבע כמה היא שוה אחר שחיפש המלוה ולא מצא, ישבע כדין, שאינו יודע שהוא ברשותה ואחר שבועות הלוה שמא ימצאנו ויטעון ויאמר חפשתי קודם שבועתי ולא מצאתי ושוב מצאתי, והרי יש כאן ב' שבועות לבטלה. ועוד נראה לי, כי פעמים שאין אדם בקי בשומא בדבר שאינו לפניו וחשו חכמים שלא יחשדוהו במזיד. עד כאן.

דף לה.

ואם איתא לדרב הונא, כיון דמשתבע שאינה ברשותו ואין משכונו בידו, ואחר כך ישבע זה על כפירתו, שהרי אין למלוה על הלוה כלום עד שיתן לו משכונו או שישבע לו עליו, ואם כן היכי הדר ומפיק ליה. שאפילו תימא שהוא אינו נשבע אלא שאינו יודע שהיא ברשותה מכל מקום הוה סלקא דעתך דכסיפא ליה למימר אחר כך מצאתיה. ופריק אביי, דלעולם חיישינן שמא יאמר אחר שבועה מצאתיה, ולא כסיפא ליה מילתא. הריטב"א ז"ל.

שיש עדים שנשרפה בפשיעה, ואין כאן שבועה שאינה ברשותה ומשום סיפא איצטריכא לפרושי שנשרפה בפשיעה. הראב"ד.

ואם איתא לדרב הונא, מיגו דמשתבע וכו'. ואם תאמר, ולישני ליה שיש עדים שנגנבה, דהשתא אינו צריך שבועה שאינה ברשותו, יש לומר, דקאי אשינוייא דאביי ורב אשי. תלמיד הר"פ ז"ל.

תהא במאמינו האמין בו שאינו ברשותו, מיהו רישא, אף על גב דהאמינו, לא רמינן שבועה עילויה, שמא ישבע זה ויוציא זה את הפקדון. הראב"ד ז"ל.

וכתב הריטב"א ז"ל, וזה לשונו: תהא במאמינו. פירוש, שהוא מאמינו שאינו ברשותו ואין עליו שבועה. ואם תאמר, כיון דרישא במאמינו סיפא נמי במאמינו, ולמה ליה לרב אשי לתרוצי לעיל זה נשבע וזה נשבע, דהא ליכא שבועה גבי מלוה. ויש לומר, בתר דעבד רב אשי תירוצו דלעיל סברה להא דרב כהנא. אי נמי, דרישא דסיפא דוקא תהא במאמינו ולא סיפא דרישא, וכי תימא מאי פסקת, יש לומר, דרישא דסיפא כיון דליכא שבועה גבי לוה, מאמינו למלוה, אבל סיפא דרישא שהמלוה מביא ללוה לידי שבועה ואינו מאמינו בשוויה אף הוא אינו רוצה להאמינו, מדה כנגד מדה. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: הא דאוקימנא רישא וסיפא במאמינו, לפי פירושו של רש"י ז"ל איכא למימר, דרישא דסיפא דוקא במאמינו, אבל סיפא דרישא לאו במאמינו, דהא רב אשי בעצמו הוא דאוקמה בששניהם נשבעין ומי נשבע תחילה קאמר, ואיהו הוא דאוקי רישא דסיפא משמיה דרב הונא במאמינו, ואלו לרב אשי סיפא דרישא נמי במאמינו, מלוה אמאי נשבע. ואם תאמר, ואף על גב דהאמינו אנן לא שבקינן ליה משום שלא יוציא הלה את הפקדון ויפסלנו, אי אפשר דהא איהו גרם פסול זה לנפשיה. ואם תאמר, מאי פסקה רישא דסיפא במאמינו וסיפא דרישא לאו במאמינו. איכא למימר, סתמא דמילתא הכין הוא, רישא דקא תבע מלוה ללוה לא מהימן ליה, דהא אתחזק שקרן, סיפא דלוה קא תבע ליה למלוה מהימן ליה, סבר, האי דכפר משום דלא קים ליה בגויה. ומיהו לא נהירא לי האי טעמא, דמה לי תבע מלוה מה לי תבע לוה, או ליתלי לוה לעולם במלוה דלא קים ליה, או ליתלי בכפירה. אבל לדידי משמע טעמא, משום דאורחא דמילתא הכין, דבשלמא רישא דסיפא דליכא שבועה גבי לוה, אפשר דמהימן ליה למלוה, אבל בסיפא דרישא דמלוה משבע ליה, היכי מהימן ליה לוה למלוה ופטר ליה משבועה, כיון דאיהו נשבע ניחא ליה נמי דלישתבע מלוה. אבל לדברי רבינו חננאל ז"ל אתי שפיר, דכולה שפיר קא מיירי במאמינו ואפילו הכי ברישא נשבע מלוה, משום דלא בנאמנותו של לוה תליא מילתא, דאנן הוא דלא שבקינן ליה ללוה לאשתבועי עד דמשתבע מלוה משום חשש שבועה לבטלה. ואף לדברי הריא"ף ז"ל שפירש, שמא יוציא הלה את הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל, כי מאמינו נמי, אנן לא מהימנין ליה, עד כאן.

וזה לשון הר"ן ז"ל: איכא למימר, דרישא דסיפא דליכא שבועה גבי לוה כלל, אפשר דמהימן לוה למלוה, אבל בסיפא דרישא דלוה משתבע, מסתמא לאו במאמינו עסקינן, דכיון דמשבע ליה מלוה ללוה, אף הלוה אינו רוצה להאמינו למלוה כדי לפוטרו משבועה המוטלת עליו. ומיהו במאמינו לפירוש רש"י אינו נשבע מלוה. אבל לפירוש רבינו חננאל והריא"ף ז"ל, אפילו במאמינו זה נשבע וזה נשבע, עד כאן.

כתוב בתוספות, ואף על פי שמפסיד במה שמאמינו שבועה שהיה יכול לגלגל, אינו חושש. פירוש, אינו חושש על אותה שבועה כל כך שבשביל זה ישביענו שבועה, שיודע בו שאינו משקר, וישביענו חנם, אבל אותה שבועה לבדה משביעו מפני שסבור דלא קים ליה. גליון.

כל לא ידענא פשיעותא היא, מכאן יש ללמוד, שהנותן כליו לסרסור למשכנם לו וכו'. וכהב הריא"ף בתשובה, דאפילו אמר משכנתים אצל פלוני וכפר בו פשיעותא הוא וכו'. כמו שכתוב בנמוקי יוסף. ואלמלא שהרב אמרה לא הייתי אומר כן, אלא אפילו באומר לוה עליו סתם, אינו צריך שילוה עליו. בעדים, דהא ודאי הימניה לכל אדם בעולם שילוה ממנו, שהרי יכול לומר נאנס, וכיון דהימניה בנאנס שאינו צריך להעיז, כל שכן בלא היו דברים מעולם שהוא צריך להעיז. וכי תימא אי אמר נאנס שבועה בעי, בלא היו דברים מעולם נמי תיקון רבנן היסת. ולא משמע דבשבועה דאורייתא הימניה בשבועה דרבנן לא הימניה, שחומר שבועה אחד הוא.

ולעיל כי אצטרכינן לטעמא דאת הימנתיה, דלא אמרת ליה בסהדי הב לי, התם היינו טעמא משום דאי יהיב ליה בסהדי לא סמיך עילויה כלל, אבל הכא דסוף סוף סמיך עילויה, כל שכן דיכול למימר את הימנתיה, ולפיכך אינו מתחוור להוציא ממון בדין זה. אלא שאם הרב אמרה צריכים אנו לקבל דבריו. אבל אני מסופק אי רבנא ז"ל חתים עלה. הר"ן ז"ל.

אמר הכותב, אף על פי שאיני נושא את נפשי להכניס ראשי בין הרי ישראל, מכל מקום כדי להזכיר לעצמי אכתוב בזה מה שנראה לעניות דעתי. וזה, שאם באנו להצריך עדים לסרסור, לא הועלנו דבר, דאכתי נאמן המקבל המשכון בהחזרתי ואם כן, כדי שיוכל בעל המשכון לפדותו בכל עת שירצה, אינו מספיק אלא באל תחזירהו לי אלא בפני פלוני ופלוני. ואם תאמר מן הסתם לא אטרחיה לסרסור כולי האי, כיון שנכנסנו בזה, רצה לומר לדון בו סתמא, נמצא דינו של הריא"ף דין אמת בעיר חדשה שאין לה מנהג, אבל בעיר שכבר נוהגים להרצות משכונות ליד הסוחרים בסתם ולא הורגלו למשכן בעדים, מסתמא על דעת כך נתנו, ולא הוי פושע כשנתן המשכון בלא עדים מהאי טעמא דכתיבנא, ולא מטעם דהר"ן. ותמהני עליו בזה התשובה שהשיב על הריא"ף, שלא נכנס בדרך זה הישר, וטענה דנאנסו אינה עולה יפה, דלא שכיח, והויא מילתא דעבידא לאיגלויי, ולפיכך ליכא למימר דהואיל והימניה בנאנסו הימניה בלא היו דברים מעולם, לא מסתפי דילמא יהא נתפס בכופר, ובנאנסו מסתפי. אלא קושטא דמילתא, דבאתרא דאית להו מנהגא כהאי, הוה ליה כאלו התנו כן בפירוש וכל תנאי שבממון

קיים. ולא משכחת ליה לדיניה דהריא"ף אלא בעיר חדשה שאין להם מנהג, ודלא כהר"ן שלא חלק. ה"ר שמואל די וידש.

והריטב"א כתב, וזה לשונו: כל לא ידענא פשיעותא היא. פירוש, אמרינן כל, לרבות אפילו היכא דאמר יודע אני שהנחתים במקום המשתמר אלא שאיני זכור מקומם, דאפילו הכי חשיב פשיעותא, כי היה לו להניחו במקום שיוכל ליתנו לו כשיתבענו ממנה ומכאן דין רבינו בסרסור שנתנו לו חפץ למשכן, ואחר כך אמר איני יודע היכן משכנתיו, שהוא חייב, ואפילו היה סרסור בחנם, וכל שכן אם היה בשכר, עד כאן.

כתב הרמ"ך, וזה לשונו: אמר לו מנה יש לי אצלך, והלה טוען הפקדתני מעות ואיני יודע כמה היו הוה ליה מודה אההוא מקצת, ואשארא הוה ליה ספק, ואינו יכול לישבע ומשלם, דכל כהאי גוונא פושע הוא, דהוה ליה למידע כמה אפקידו גביה, עד כאן.

אמר רב נחמן, הדרי כיפי למרייהו והדרה וכו'. מטעמא דמפרש לקמן, דשומא בטעות הוה, ואם כן דהדרא אפדנא למרה הדרא נמי פירא. מה שאין כן בשומר דעלמא דאיהו גופא הדרא משום ועשית וגו', אבל פירי לא הדרי, דאם כן אין כאן הישר והטוב, דזימנין דהוו פירי כשיעור החוב או יותר. ותדע, דמלוה זכייה גמורה זכה בקרקע הנשום, וכי הדרא למרה צריך הוא למכתב שטר מתנה, כדאיתא בפרק קמא. הריטב"א.

וכתב הרמ"ך, וזה לשונו: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. והוא הדין לכלי כסף וזהב שאין מעלין חלודה. ואי אטמנינהו בקרקע ולא ידע היכא, אם רצה המפקיד כופהו לאלתר להחזירו לו, דפושע הוא, ואין קובעים לו זמן לפקדון. ואי שלם דמי דההוא פקדונא ובתר הכי אשכחיה, אף על גב דאייקר מהדר ליה למריה ושקיל מיניה דמי דיהיב ליה, כיון דאטרח בי דינא עליה למכפייה. והיכא דזל ההוא פקדונא בשעתא דאשכחיה, נראה לומר דלא שקיל ליה מפקיד מיניה, דהא קנייה נפקד משעתא דשלים ליה דמי, עד כאן.

ואמרי ליה שילם ולא רצה לישבו וכו'. עד התם לא אטרחיה לבי דינא הכא אטרחיה לבי דינא. כך הגירסא בכל הספרים. והקשו בתוספות מהא דאמרינן בפרק הגוזל, תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ושלם וכו', רבא אמר למי שהפקדון אצלו, אלמא לרבא אף על גב דאטרחיה לבי דינא מקנה ליה כפילא. ותירצו, דהתם לא אטרחיה לבי דינא אלא לענין שבועה בלחוד, מה שאין כן בזו דאטרחיה בתשלומים. ויש גורסים כאן, הכא אטרחיה לבי דינא תרי זימני. ואין צורך, כי הדבר פשוט כמו שתירצו בתוספות ותמיה לן מילתא טובא, היכי סלקא דעתיה דרבא לדמויי האי שהיה סרבן מתחלה ועד סוף לדין משנתנו דקתני שילם ולא רצה לישבע, דהתם היה נפטר גמור בשבועתו ולא רצה לישבע, וזה

היה רוצה לישבע ולהפטר וחייבוהו בית דין. ויש לומר, דרבא לטעמיה, דאמרינן התם בפרק הגוזל גבי מימרא דלעיל, דרישא דמתניתין דהכא דייקא כאביי, דקתני שילם ולא רצה לישבע, הא נשבע אינו קונה. וסיפא דייק כרבא, דקתני נשבע ולא רצה לשלם, הא רצה לשלם אחר שנשבע קונה כפל, ואי משום רישא, הכי קאמר, שילם ולא רצה לעמוד בשבועתו, והיינו דקאמר רבא הכא שילם ולא רצה לישבע, דאף על גב דאטרחיה לבי דינא לשבועה ונשבע לו, כיון ששילם בסוף קונה כפל, והיה סבור דהכא נמי אף על גב דאטרחיה לבי דינא לשבועה קני כפילא, ולבסוף אמר דלא דמי, דהתם לא אטרחיה בתשלומין והכא אטרחיה בתשלומין, כן נראה לי. הרשב"א.

וכתב הרא"ש וזה לשונו: ואמרי לה שילם ולא רצה לישבע. רבא חשיב ליוקרא כשבח דמעלמא, כדפרישית לעיל. אי נמי, סבירא ליה כהך לישנא דסמוך לגנבתה, ולא מחלקינן בין שבחא דממילא לשבחא דמעלמא, אלא סמוך לגנבתה קני לה לגמרי, עד כאן.

לימא קסבר רב נחמן שומא הדרא וכו'. איכא למידק, דהא אפילו לכשתמצא לומר דהדרא, על כרחך של בעל הקרקע לא הדרא, דליפוי כחו אמרו, והכא לא נייח ליה למריה אפדנא כי הדרא.

ואיכא דמתרץ, דמכל שכן קא דייק, דכיון דהכא הדרא כל שכן דבעלמא הדרא, אבל אי בעלמא הדרא, אפשר הוה למימר דהכא לא תהדר, כיון דלא ניחא למרה אפדנא. ואיכא מאן דמתרץ, דהכא כיון דלא מקני ליה רווח משום דאטרחיה בבי דינא, ניחא לה למריה אפדנא דתהדר ליה אפדניה, ומשום דסבירא ליה לרב נחמן בעלמא דשומא הדרא, קאמר נמי הכא דאי ניחא ליה למריה אפדנא הדרא ליה אפדנא. ומיהו, אי לא ניחא ליה דתהדר ליה, מהדר איהו יוקרא דכיפי ויהיב ליה למריה כיפי, ואפדנא כדקיימא בידא דמרי כיפי כדשמו ליה מעיקרא, ואלו הוה סבירא ליה דשומא לא הדרא, הכא נמי הוה ליה לרב נחמן למימר אפדנא בידא דמרי כיפי ליקום, ומהדר ליה לאידך יוקרא דכיפי. הרשב"א.

וזה לשון הרא"ש: תימה, דהא לא דמיא שומא דמעלמא דהדרא לטובתו משום הישר והטוב, אבל כאן לרעתו הוא, דברצונו היה מעכב הכיפין, ולא תחזור לו האפדנא, ואם כן על כרחך טעמא אחרינא איכא ולא מטעם ושומא הדר, ואפשר דסבירא ליה דשומא לא הדרא. ויש לומר, דאי סלקא דעתך דשומא לא הדרא, תשאר האפדנא ביד המפקיד כשאר שומר דעלמא, כי בתורת פרעון ניתנה לו, ואפילו הכי יחזיר לו הנפקד השבח, משום דלא אקני ליה שבח משום דאטרחיה לבי דינא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: למימרא דסבר רב נחמן דשומא הדרא. פירוש, דהשתא לא סלקא דעתין דאיכא שומא בטעות, והא דאמר רב נחמן הדרא אפדנא למריה היינו משום דבעלמא שומא הדרא.

ויש מקשים, היכי סלקא דעתין לומר כן, דהא כי הדרא שומא היינו ברצון הלוה, ואלו הכא אפילו בעל כרחו אמר רב נחמן דהדרא כיפי למרייהו וכו'. ומתרצי לקיים ליה ולרב נחמן, דכיון דהדר יוקרא דכיפי למריה, דניחא ליה דליהדרו ליה כיפי לגמרי לבעלים, וליהדרי ליה אפדנא דידיה מטעמא דשומא הדרא לעולם, הא אלו רצה ודאי יעמוד בכיפי ויתן יוקרא לבעלים ואפדנא כדקיימא קיימא, ועוד הקשה אי מדין שומא דהדרא הוא דאמר רב נחמן דהדרא אפדנא, אם כן זכה מריה דכיפי דאפדנא זכייה גמורה, וזכה השומר בגוף הכיפי, אלא דאית ליה לאהדורי יוקרא למריה, ובמה זכה השומר באותם כיפי, דהא כיון דאטרחיה לבי דינא לא אקני ליה כלום בשעת גנבה, ובשעת תשלומין נמי לא מקנה להו, שהרי כבר נאבדו או נגנבו ואין דעתו שיוכל להקנותם, וכיון דשומר לא קני להו לכיפי, דינא הוא דכי אשכחינהו דהדרי כיפי למרייהו, וכיון דכיפי הדרי ליה לא סגיא דלא מהדר ליה אפדניה, שהרי החזיר לו פקדונו. ורבינו תירץ, דמאן דקרי לה סבר, דהא דאמרינן דמשום דאטרחיה לבי דינא לא מקני ליה, דוקא כפילא ויוקרא, אבל גופא דגנבה אקנויי מקני ליה סמוך לגנבה, אף אם נגנבו, או בעיון תשלומים אם נאבדו, דכל היכא דאיתנהו ברשותיה איתנהג הילכך זכה שומר בכיפי וזכו בעלים באפדנא, ולא אמר רב נחמן דהדרא אפדנא אלא משום דשומא בעלמא הדרא. ולבסוף אמרינן, דלאו משום שומא הדרא, אלא דשאני הכא דשומא בטעות הוה, משום דלא היו כיפי, ולא זכה השומר אפילו בגופן של כיפי, דכיון דאטרחיה לבי דינא לא אקני ליה מידי בכיפי, וכיון דלא זכה בכיפי כלל והדרי למרייהו, לא סגיא דלא תיהדר ארעא למרה. ולא גרסינן דהא הוו כיפי גביה מעיקרא, שאפילו לא נמצאו הנזמים ברשותו של שומר כלל, אלא שנגנבו ממנו או נאבדו ונמצאו ברשות הרבים, הדרי כיפי למרייהו והדרא ארעא למריה, מטעמא דכתיבנא, והרמב"ן והרמב"ם לא גרסי ליה. אבל רש"י ורבינו חננאל גרסי ליה, וסבירי להו דדוקא שנמצאו ברשותו, הא אלו היה אמת שלא היו ברשותו, שומא גמורה היתה, ואינו נכון לפי מה שכתבנו. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: שאני הכא דמעיקרא שומא בטעות הוה. נראה לי, שאף על פי שאבדו הכיפי ועכשיו נמצאו הויא שומא בטעות, דאיהו לא הוה מחוייב ולא מידי, כיון דהשתא הדר ליה ממונא בעיניה, ולא דמי לשומא דעלמא, דאלו התם ודאי חייב הוא לפורעו ממונה וכבר פרעו אבל הכא אלו היה מחזיר לו פקדונו אינו חייב לו כלום, ועכשיו הרי

הוא מחזירו לו, ואיגליא מילתא דלא הוה ליה גביה, דפקדון כל היכא דאיתיה ממונו דבעלים הוא, ואלו היו יודעים באותה שעה שימצאו הכיפין מי נחתינן לנכסיה. ולפי דברי, אפילו היכא דאיתזל אפדנא ממאי דשיימוה ליה ולא בעי נפקד דתהדר ליה, הדרא ליה בעל כרחו והדרי כיפי כולהו למרייהון דכיון דדינא הוא דהדרי כיפי, לא אמרינן השתא למארי כיפי שיוציא ממונו ויקח אפדנא משלו, שלא על מנת כן לקחה. עד כאן.
וזה לשון הרשב"א ז"ל: בכל הספרים גרסינן דאי הוו כיפי מעיקרא. ולפי גירסא זו דוקא בשנמצאו ברשותו של נפקד הוא דהויא שומא בטעות, אבל אלו נאבדו ואחר כך נמצאו לאו שומא בטעות היא, אלא כדין נשומה, כיון דבשעה שהיה לו להחזיר הכיפי נאבדו ממנו, ונפקא מינה, לדידן דקיימא לן דשומא הדרא לעולם, דאי הוו כיפי ברשותיה, אף על פי שקדם הלה וזבנה או אורתה או יהבה במתנה, אפילו הכי הדרא, דשומא בטעות הוא. אבל אי לא הוו ברשותיה, אלו נאבדו אף על גב דאשתכחו לבסוף, שומא מעליא הוא, ואי זבנה או יהבה במתנה לא הדרא, וכן נראה מדברי רש"י. ואף רבינו חננאל ז"ל כתב שלא אבדו וקיימא לן, פקדון כל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה. אבל הרמב"ם והרמב"ן ז"ל כתבו, דהוא הדין לנאבד וכיון וכו'.
הלכתא שומא הדרא לעולם. הוציא בה המלוה הוצאות, נוטל כל מה שהוציא. ונראה לומר, אפילו הוצאה יתירה על השבח. וכל שכן דלא מהדר ליה פירי, דהשתא הוא דזבין לה מיניה. הרמ"ך.
וכתבו רבוותא, דאי קנו מיניה דלוה דלא לסלקיה למלוה, תו לא הדרא, דאפילו בדינא דבר מצרא אי קנו מיניה מהני דלא לסלקיה, וכל שכן הכא דאיכא למימר דמגופה של קרקע קנו מידו, וכאלו מכרו לו מעכשיו באותם דמים, וכן כתבו הרמב"ן והריטב"א.
ואזל איהו ושמה לבעל חוב דידיה וכו'. פירוש, בבית דין, דאי מנפשיה, אפשר דהכא נמי פליגי רב אחא ורבינא כבההיא דלקמן, דכולהו חד טעמא אית להו. עד כאן. שטה.
ולעניות דעתי, טובא איכא בינייהו דההיא דלקמן מתחלה איהו שמה מדעתיה, ולהכי איכא מאן דאמר לקמן דלא הדרא. אבל הכא דמעיקרא שמוה בית דין לבעל חוב ראשון, אף על גב דאיהו שמה מדעתיה לעיל חוב שני, אפילו הכי איכא טעמא דלא עדיפת מגברא וכו' ואיהו נמי כיון דידע דבעל חוב ראשון מהדר לה, אדעתא דהכי נחית לה. והיינו לישנא דגמרא ואזל איהו שמה, דמדעתיה שמה, ואף על גב דהוה ליה למימר ואגבייה, כדלקמן. כן נראה לי מפירוש רש"י לקמן גבי אגבייה, וזה לשונו: לעיל מיהדר גבי שומא, כלומר, אם לא שמרה בית דין למלוה על כרחו של לוה, וקם לוה מעצמו וכו'

ומזה נראה שנשמר למימר, דאי שמוה בית דין תחלה ואחר כך שמה איהו מעצמו, הוי בכלל ההיא דלעיל דאמרינן ליה לא עדיפת וכו' ד"ת.

זבנה או אורתה ויהבה במתנה קני, אדעתא דארעא נחית. איכא מאן דמקשה, כיון דאמרינן זבנה אורתה לא הדרה, אלמא מצי לבטולי מצות ועשית הישר והטוב על ידי מכירה, מעתה דינא דבר מצרא שהוא משום ועשית הישר והטוב אם קים הלוקח ומכרה לאחר בטל. ולא היא, הא לא דמיא אלא לרישא דאמרינן פשיטא שמו ליה לדידיה ואזל איהו ושמה לבעל חוב דידיה, פירוש, בית דין שמוה לבעל חוב של ראשון, אמרינן ליה לא עדיפת מגברא דאתית מיניה, דכיון דאיהו אהדר את נמי מהדרת למרה קמא, והכא נמי הכי אמרינן ליה ללוקח בתרא. ועוד הרי בר מצרא עומד כנגדו, ומאי אולמיה דהאי מהאי, זה עובר על המצוה וזה עובר, אבל התם הלוקח לא עבר ולא כלום, וכיון דאדעתא דארעא נחית, לא ניהדר למרה קמא. הראב"ד.

ואיכא מאן דאמר, דלענין דינא דבר מצרא נמי אם קדם לוקח וזבנה או אורתה לא מסלקינן להו ולאו מילתא היא, דהתם לא עדיפי מגברא דאתי מחמתיה, ואיהו נמי אדעתא דארעא נחית, ואפילו הכי מסתלק, אבל הכא איהו לאו אדעתא דארעא נחית, ואינהו נחתי. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

וכן כתב הריטב"א, דדוקא בהא, אבל לגבי דינא דבר מצרא, אף על גב דזבנה לוקח או אורתה לא עשה כלום, דהא לוקח כשלוחא דבר מצרא הוא, עד כאן. והיכא דשמו ארעא לקטן, לא הדרא עד דגדיל וידע לאקנויי. הריטב"א.

שמו לה לאשה ואינסיבה. פירש רש"י וכו'. ויש מפרשים, שמו לאשה ואינסיבה ולא מתה, ורצו הבעלים להחזיר לה ולבעלה הדמים, אין הבעל מחזיר הקרקע, דכלוקח שויוהו רבנן מעתה. ואלו שויוהו יורש, השתא מיהא לאו יורש הוא, דהא לא מיתת איתתא, ומהדר. אי נמי, שמו מינה דאשה ואינסיבה, ורצה הבעל או היא להחזיר המעות לא מהדרינן להו, לבעל לא מהדרינן משום דכלוקח שויוהו, לאשה נמי לא מהדרינן דהא משבינן לה כאלו זבינה נכסיה, ואלו מהדרינן לאו לדידה הוה מהדרינן אלא ללוקח. אבל אי לאו דרבי יוסי בר חנינא, הוי מהדר לה, דאכתי ארעא דידה היא, דבעל לא לוקח הוי ולא יורש הוי אכתי כל זמן שהיא חיה. ומיהו, אם מת הוא בחייה ואחר כך רצתה היא להחזיר דמים, מחזירין לה, וכן אם החזירו לה דמים מחמת קרקע ששמו לה, הרשב"א.

ולפי פירוש זה לא למדנו מכאן שהשומא תחזור ליורש, אבל הדין דין אמת. וכן כתב הרמב"ם בפרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה, הר"ן.

והר"י בר ראובן אלברגלוני כתב, כך אנו מקובלים מרבותינו, שמו מינה דאשה ומתה. ואף על פי שיש לנו להשיב על הפירוש, שאין בתלמוד ומתה, ויש על השואל לשאול, אם הוא כמו שנראה לכאורה דאם נשאת אין מחזירין לבעל ואף על פי שהאשה בחיים, ומי איכא מידי דקודם שנשאת היה מחזיר את שלה, ועכשיו שנשאת ונזדמנו לה מעות מחמת בעלה לא יהא כח בידה לפדות. ויש שמתרצים, עד כאן לא אמרינן אלא לדידיה הוא דלא מהדרינן, כגון שרוצה לפדותה לעצמו ולא שיהא לה כלום, אבל אם היא רוצה לפדות, לא שנא נשאת ולא שנא לא נשאת פודה והדבר תלוי. אלו דברי הרב הזה ואין לשון האחרון כלום. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: שמו לה לאשה ואינסיבה. הלשון מוכיח דבשעת שומא אשה זו פנויה היתה, אלא דאינסיבה בתר כן. ופירש רש"י, דהשתא בשעת החזרה כבר מתה ונשאר הבעל, ואמרינן דבעל לא מהדר ולא מהדרינן ליה. ויש מסייעים דברי רבינו, דאי בחיי האשה, היכי אמרינן דבעל לוקח הוי, דהא בחייה אינו יורש ואינו לוקח, שהרי בידו למסור המעות לאשה ויחזרו לה, ואם כן השתא נמי ליהדרו לבעל. ולא נהירא, דאם כן הוה ליה למימר ואינסיבה ומתה, והא דאמרת שאין הבעל לוקח בחיי אשתו, זה אינו דאם כן האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה למה הבעל מוציא מיד הלקוחות, אלא ודאי משום דשויוהו רבנן לבעל כלוקח משעת הנישואין, וכאלו הוא לוקח ראשון שמוציא מיד לוקח שני אלא ודאי מימרא כפשטה, אפילו בחיי אשתו לא מהדרו ולא מהדרינן ליה, ואפילו לאשה נמי לא מהדרינן, דכיון דבעל לוקח הוי, כשם שאין מחזירין ללוה ולא למוכר שלו לאחר שמכר זכותו לאחרים, כך אין מחזירין הכא לא לאשה ולא לבעל.

וזה לשון שטה: שמו לה ואינסיבה וכו'. לפי פירוש רש"י אפשר דבחיי האשה מהדרו ומהדרינן לה למהוי בדין נכסי מלוג ושוב אפילו מתה לא הדרי לשומתן הראשונה. ולא כן נראה מלשון הגמרא. לכך נראה לי דלעולם כיון שיד הבעל באמצע מעכשיו כעין לוקח בין מתה בין לא מתה ואפילו מת הוא נסתלקו מכל וכל כיון דלא הוי דינא כלל אלא משום ועשית הישר והטוב במעט טעם מפסקן ושוב לא יעורר עד כאן. ומיהו הא דאמרינן דכי שמו לה לאשה ואינסיבה דבעל לא מהדר משום דלוקח הוי לאו דוקא דאפילו הוי יורש הא אמרינן דהכין אורתה מלוה תו לא הדרא. ולא הוצרכו לומר בכאן דבעל לוקח הוי אלא משום סיפא דשמו מינה דאשה דאלו הוי בעל יורש הוה מהדרינן ליה בין בחיי האשה ובין לאחר מיתה והשתא דהוי לוקח לא מהדרינן ליה. ואגב אורחין שמעינן מהכא דכי היכי דשומא הדרא ללוה הדרא נמי ליורשין. עד כאן.

דף לה:

מכי מטא אדרכתא לידיה. פירוש אדרכתא דחליטה דאלו באדרכתא קמייתא לא זכי בפירי דהא לא ידע מאי ניהו קרקע דגבי וליכא לא שומא ולא שום זכייה. ופירוש רש"י בזה אינו נכון

רבא אמר מכי שלמו ימי אכרזתא. והא דאמרינן בפרק הנושא אמר ליה רבא אחוי לי אדרכתך. לאו משום דאית ליה פירי משעת אדרכתא דאי לא כתיבא אדרכתא כדחזי לית ליה פירי כלל ואפילו מכי שלמו ימי אכרזתא. ויש למדין מכאן דרבא לית ליה עדיו בחותמיו זכין לו וכן כתב הריא"ף. ואינה ראיה דהא פליג רבא נמי דאף על גב דמטא שטר חליטה לידיה לא זכי משום דאין דעת בית דין להקנות לו פירות עד דשלמו יומי אכרזתא. ותדע דהכא מעשה בית דין הוא ולא שייך ביה טעמא דעדיו בחותמיו זכין לו שאין השטר זוכה לו ואינו אלא לראיה בעלמא דלישנא בעלמא נקיט אביי דמכי חתמו בית דין שטר חליטה שעשו לו זכו לו הפירות ומיהו איברא דרבא לית ליה עדיו בחותמיו זכין לה כדאיתא בפרק קמא וכדכתיבנא התם. הריטב"א.

מתניתין: השוכר פרה מחברו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר אם היה שם בשעה שמתה דאף על גב דשואל מעיד על הדבר אין עד אחד פוטר משבועה כדכתיבנא בפרק קמא. הריטב"א.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: הקשה ה"ר משה פול"ר אמאי ישבע הלא השואל מסייעו ושמא איירי כגון ששואל קרוב למשאיל. ותירץ מורי ה"ר משה כגון שיש עסק שבועה ביניהם. עד כאן. ועיין בפסקי הרא"ש בתחלת המסכתא.

והיכא דלא הוה שוכר בשעה שמתה אי איכא עדים יביא עדים ויפטר. והשואל כשר לעדות זו דהא אינו נוגע בעדות. ואם אין שם עדים אומר רבינו הרמב"ן נשבע השוכר שאינו יודע אם מתה כדרכה או אם נגנבה ויפטר דהוה ליה כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם הלויתני שהוא פטור. אבל הראב"ד סובר דאי ליכא עדים ואינו יכול לישבע חייב לשלם דהוה ליה כאומר איני יודע אם פרעתיך שהוא חייב. ולקמן בפרק השואל יתברר זה בסייעתא דשמיא הריטב"א.

והשואל משלם לשוכר. אמר רבי יוסי היאך הלה עושה סחורה וכו'. ושמא היינו טעמא דרבי יוסי דחשיב שוכר כשלוחו של משכיר. תוספות שאנץ.

מוכח בפרק השואל בהדיא דלרבנן האי שואל לאו שומר דבעל פרה הוא כלל אלא שומר דשוכר. ולענין שמירה בבעלים אם היו בעלים עם השואל חייב ואם היה השוכר שם פטור אבל לרבי יוסי הוי איפכא דאי הוו בעלים עם השואל פטור משום שאלה

בבעלים ואם לא היה שם אלא השוכר חייב מפני שהשאילה לשואל. ואף על פי שאמרו אין השואל רשאי להשאיל והוא הדין שאין השוכר רשאי להשאיל כדאיתא בפרק התקבל טעמא דהתם מפני שיכול לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר כדמוכח התם בהדיא. הא פריכא בגמרא במתניתין לרבי יוחנן דסבר דיכול לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. ופריק לה כשאמרו בעלים לשוכר השאילה לדעתך. אבל אליבא דהלכתא מתניתין כפשטה וטעמא דאין רצוני וכו' ליתא אלא בלכתחלה ולעשות קפידא בשליחות גט דבטיל שליחותיה כדאיתא התם. אבל בדיעבד לא דיינינן ליה כפושע לחייבו כיון שמסרה לבן דעת כדאיתא בגמרא ומיהו שומר חנם או שומר שכר שאין לו רשות להשתמש בפקדון והשכירו או השאילו דכולי עלמא חייב באונסין כדין שולח יד בפקדון והיינו דנקטה הכא בשוכר ושואל. הריטב"א.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: השוכר פרה והשאילה השוכר ומתה כדרכה משלם השואל לבעל הפרה ולא לשוכר שאינו בדין שיהא זה עושה סחורה בפרתו של חברו ויהא זה נשכר בשל משכיר והמשכיר מפסיד. מיהו אי ליכא לאשתלומי מיניה דשואל שהוא עני השוכר נמי פטור. והוא דאיכא סהדי דכדרכה מתה בלא פשיעה ואי פשע בה השוכר חייב אף על גב דלא מצי אשתלומי מיניה דשואל שהוא עני. וצריך עיון היכא והוה שואל איניש מהימנא למשכיר ורגיל איהו דמושיל ליה אי מצי שוכר אמר אי אנא לא אושילתיה ניהליה את הוית מושל לה ניהליה והילכך אי ליכא בידיה דשואל ממאי לשלם דינא הוא דליפטר שוכר מהאי דינא.

ואי אתני בהדיה מעיקרא דליהוי איהו רשאי להשאיל לאחרים הכל לפי תנאו. והיכא דמתה כדרכה בפני השוכר ביד השואל משלם השואל לשוכר ונשבע השוכר ופטור מלשלם, עד כאן.

גמרא: **מכדי שוכר במאי קני ליה להאי פרה בשבועה**. פירוש אליבא ורבנן הוא דפרכינן דאלו לרבי יוסי לא קני לה כלל והשואל שומר דבעלים הוא לגמרי וכדמוכח בפרק השואל. והא דאמרינן דקני לה בשבועה משום דבמתניתין קתני ישבע השוכר והוא הדין דאי איכא עדים דקני ליה בקבלת עדים למאי דסלקא דעתין השתא.

לימא ליה דל אנת ודל שבועתך. פירוש דאף על גב דאמרינן בפרק השואל דלרבנן אין לבעלים על השואל כלום ולא הוי שומר דידיה כלל. התם הוא המסקנא דהכא דקיימא לן דלרבנן משעת מיתה קנייה שומר ולאו דוקא משעת מיתה אלא משעת משיכה נמי זכה ולפי שהוא נפטר במיתתה ונתחייב לשואל נקטיה משעת מיתה ולאפוקי ממאי דסלקא דעתין דלא קני ליה עד שעת שבועה. כן נראה לי. וכן הודה לי רבינו.

אבל בתוספות פירשו דאף על גב דשואל לא הוי שומר דבעלים לענין שמירה בבעלים וכיוצא בו מכל מקום יכול הוא לומר לו מכדי פרתי גבך הות ונשתמשת בה שלא ברשות והרי אתה כשואל שלא מדעת שחייב באונסים ונכון הוא. הריטב"א.

ולימא ליה משכיר לשוכר דל אנת ודל שבועתך. פירוש דקסלקא דעתין שאין השוכר זוכה בפרה עד שיהא נפטר מן המשכיר וכיון שכן כל היכא דלא מזדקיק ליה משכיר אינו זוכה בה. והוא הדין נמי דאפילו אית ליה לשוכר עדים דמצי אמר ליה משכיר דל אנת ועדים דילך. ומסקינן דהשוכר אף על פי שלא נפטר מן המשכיר משעת מיתה קנייה. וכתבו בתוספות דאי מתה באפי משכיר גופיה דהשתא לא צריך לא לשבועה ולא להבאת עדים בכי הא מודה רבי יוסי לרבנן וכו'. ולפי דבריהם הא דשקלו וטרו רבי זירא ורב אחא ורב אשי בהא דאמרינן פעמים שהבעלים משלמים כמה פרות לשוכר הלכתא היא ואפילו אליבא דרבי יוסי טרו בה דהא מכי מתה ידעו בעלים דאינהו שאלוה. ובאמת כי לכאורה כן נראה מדשקלו וטרו בה כולי האי כל הנך אמוראי בתראי דמן בתר שמואל דפסק הלכה כרבי יוסי. אלא מיהו לא מחוור לי כלל דהא דחאה אביי ואמר מי סברת בשבועה קא קני לה והא משעת מיתה קניא ליה ושבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית ומדאמר מי סברת משמע ודאי דבין לרבי יוסי בין לרבנן קאמר דשבועה אינה אלא כדי להפיס דעתו של בעל הבית דאי לא הוה ליה למימר קסברי רבנן משעת מיתה קניא ליה וכיון שכן ר' יוסי אפילו בדאיתיה למשכיר בשעת מיתה קא פליג וטעמא כדכתיבנא לעיל דסבירא ליה דלית ליה לרבי יוסי דשואל שומר דבעלים חשבינן ליה לגמרי ושואל נכנס תחתיו דשוכר ודרבי זירא אליבא דרבנן איתמר. ואף רי"ף לא הביא כלל ההוא ופעמים שהבעלים משלמים כמה פרות לשוכר אלמא סבירא ליה דאליבא דרבנן בלחוד הוא דאתמרא. אבל לדידן דקיימא לן כרבי יוסי אפילו ידעו בעלים שמתה אין אומרים שיעשה זה סחורה בפרתו של זה והיינו דקא מתמה במתניתין כיצד הלה עושה וכו' משום דסבירא ליה שהשואל נכנס תחת השוכר והוי שומר של בעלים לגמרי וכך הם דברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות שכירות. הרשב"א והר"ן.

אגרה מיניה למאה יומי. אומרים בתוספות דמשום הכי פוחת והולך ימי שאלה מימי שכירות שאלו היה שאלה בימי שכירות לגמרי והוי כאלו אומר לו הריני מחזירך פרתך ואיני חפץ בה. אבל שכירות שניה לא היה צריך לפחות אותה מן השאלה אלא לפי שהתחיל להיות פוחת סיים כן כל השיטה. ואין צורך לכך אלא נקטה הכי להרבות בפרות שיהיו לשוכר על הבעלים תביעות מן השאלות ותביעות מן השכירות שנתחייב להעמיד לו חמור לכל ימי השכירות וכדמוכח בסוף שמעתא וזה ברור. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: פעמים שהבעלים משלמים וכו'. אגרה למאה יומי חזרו בעלים ושיילוה מיניה תשעים יומי. פירוש בו ביום וקבלה ממנו בשאלה ונשתמש בה עשרה ימים חזר השוכר ושכרה לתמנין יומי וקבלה בתורת שכירות חזרו בעלים בו ביום ושיילוה מיניה לשבעין יומי וקבלוה מיניה בשאלה ומתה בידון נמצאו בה לבעלים שתי שאלות ולא החזירוה כי קבלת השכירות אינה חוזרת השאלה והנה שיש על הבעלים לשלם שתי פרות לשוכר ועוד פרה אחת להשלים לו עשרים יום של שכירות. עד כאן.

מכדי חדא פרה הואי וכו'. פירוש שאף על פי שנתחייב לו פעמים הרבה באחריות אונסיה של פרה אין כל החיובים אלא לשלם דמי פרה אחת וכשם שאלו היתה בעינה הוה הדרא היא לחודה ומפטר השתא נמי הדרי דמיה ומפטר מכל חיובי שאלה וכסבריה דמר בר רב אשי דבסמוך אלא דרב אחא לא איירי השתא בפרה בשכירות דבהא לא פליג רבי זירא כלל ומר בר רב אשי דהוה מסקנא דשמעתא בירר כל הדברים דמהדר ליה שתי פרות חדא דשאלה וחדא דשכירות. וכן פירוש רש"י. הריטב"א.

ובגליון תוספות כתוב מכדי חדא פרה הואי עיילה ואפקה וכו'. פירש רש"י ודי באחת תחת שתי שאלות ותהא שלו ואחת להשלים תשעים יום של שכירות והיינו כמר בר רב אשי. ולישנא דחדא פרה הואי לא משמע הכי. ויש לומר דפריך שיחזיר פרה אחת כאלו היתה הראשונה ויעשו בה כל ימי השאלות והשכירות ולבסוף תחזור למשכיר. עד כאן.

והך סברא דרבי זירא היתה נראית נכונה דמה לי אם נעשו מעשים אלו בין שניהם מה לי אם נעשו על ידי ארבעה או חמשה בני אדם זה אחר זה דהא ודאי השואלים משלמים לשוכרים כל אחד פרה אחת שהרי פרות הרבה על מיתת פרה אחת. ולרב אחא מדפתי אפשר דקסבר דכיון שבין שניהם היה זה והוא מעמיד לו פרה במקומה שנעשה ממנה עכשיו מה שהיינו עושים מהמתה אם לא מתה ואולי תחזור לבעלים והיינו דאהדר ליה מי איתא לפרה בעינה ומר בר רב אשי סבר שאין חיוב שתי מעשים ושתי שמירות לאדם אחד על פרה אחת דוק ותשכח. ולא כן פירוש רש"י שיטה. שום שכירות אחת היא כדי נסבה בלי נפקותא ואגב שום שאלה אחת היא. שיטה.

דשכירות עביד בה יומי שכירותא. פירוש ומיירי בשהשכיר לו חמור סתם או כשיש בדמיה ליקח או להשכיר דאי לא הא קיימא לן שהמשכיר חמור זה ומת אזל ליה ופטור המשכיר כדאיתא לקמן במכילתין. הריטב"א.

דף לו.

כגון דמתה כדרכה והרי נאנסה. ואם תאמר בשלמא שוכר נשבע שנאנסה דהא בעי למפטר נפשיה שהרי פטור מן האונסים אלא שואל ביו כך ובין כך מיחייב אמאי ישבע. יש לומר דמכל מקום משתבע שאינה ברשותו כדאמרת לעיל חיישינן שמא עיניו נתן בה ואגב גררא קאמר שנאנסה כלומר שאינה ברשותו. תלמיד הר"פ.

שמתה כדרכה ואמרו שמתה מחמת מלאכה דשואל באשם וכו'. ותימה והלא השואל לא כפר כלום כי הוא טוען שמתה מחמת מלאכה והשוכר מודה לו ומבעלים הראשונים מסולק הוא דהא כדרכה מתה וגם השוכר נפטר מן המשכיר. ויש לומר דלא בעי למימר שיהיו שניהם כאחד אלא כך דינו של שוכר לגבי משכיר אי מתה כדרכה וטעין דמתה מחמת מלאכה והכי נמי אי טעין שוכר לשואל. הרא"ש.

לאפוקי מדרבי אמי. קשיא לי לימא לאפוקי מדשמואל דאמר שמואל שבועה שזרק וכו' פטור דליתא בלהבא והכא נמי ליתא בלהבא שתמות כדרכה או תאנס ומקשה גופיה היכי פשיט ליה וליכא למימר דההיא דשמואל תליא ברבי אמי דהא טעמא דרבי אמי דלא מחייב על שבועה שהדיינים משביעים אותה משום דכתיב כי תשבע מעצמה. תוספות שאנץ.

ואפשר משום דהאי מילתא ודאי לאו לאפוקי מדשמואל אמרה דהוה ליה לאשמועינן בביטוי דרשות בעלמא מדאתא לאשמועינן בשומר קסלקא דעתין דאתא לאשמועינן מידי בשבועת הפקדון ולפיכך הקשו פשיטא דמתניתין היא בפרק ארבעה שומרין. ומפרקינן דלהכי אשמועינן בשומרים משום דקמשמע לן דלית ליה דרבי אמי. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

הא דאמרינן הכא שבועה שהדיינים מחייבין אותה אף על פי שהוא מחייב לחיוב משום דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו. הראב"ד.

הא דאמר רב שומר שמסר לשומר פטור פטור לגמרי קאמר ונכנס שומר שני תחתיו ואלו רצה שומר ראשון דוחה את המפקיד אצל שומר שני ואפילו פשע בה שומר שני דאמר ליה הא אותיבי לך גברא בן דעת דקאי בחריקאי. ואפילו אין לו לשומר שני מידי לאשתלומי מניה איפטר ליה שומר ראשון לגמרי דשומר שני הרי הוא כשומר דבעלים כיון שמסרה לבן דעת. ומיהו אינו פטור הראשון אלא מכל מה שהיה נפטר אם היה ברשותו דמכל מקום שלא מדעת הבעלים עשה כן ואם שומר שכר הוא כבר נתחייב בגניבה ואבדה משעת משיכה. ואי קשיא לך מתניתין דקתני ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר ואם איתא לבעלים בעי שלומי דשואל שומר דבעלים הוא.

יש לומר דכל היכא דבעי שומר ראשון לאשתעויי דינא בהדי מפקיד הרשות בידו לדעת רבנן משום דמפקיד לדידיה אפקיד והיכי אמר ליה השתא דלא משתעי דינא בהדיה וכל שכן דניחא לן לרבי יוסי דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים וקיימא לן כוותיה. ואף על גב דלא קיימא לן כרב מכל מקום נפקא לן מינה לדידן דקיימא לן כרבי יוחנן היכא דאפקיד לבניו ובני ביתו אי נמי למאן דהוה רגילים בעלים לאפקודי גביה דאית ליה לשומר שני מידי לאשתלומי מיניה אי נמי לבניו ובני ביתו אפילו הכי שומר ראשון איפטר ליה לגמרי. ויש מביאין ראיה מדתנן פרק הכונס הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצתה והזיקא וכו' נכנס הרועה תחתיו. ואמרינן עלה בגמרא תחתיו דמאן אילימא תחתיו דבעל וכו' אלא תחתיו דשומר ושומר קמא איפטר לגמרי לימא תהוי תיובתא דרבא דאמר שומר שמסר לשומר הראשון חייב ופריק אמר לך רבא מאי מסרה לרועה דקתנן לברזיליה וכו'. אלמא כל שמסרה למי שיש לו רשות למסרה לו כגון לברזיליה אי נמי בניו ובנותיו דכל דמפקיד על דעת אשתו וכו' הראשון פטור לגמרי. אבל משמו של רבינו תם ז"ל אמרו דדוקא לברזיליה אי נמי למי שדרך הבעלים להפקיד אצלו כמעשה דגנאי משום דהני אדעתא דשומרים נחתו בה אבל בניו ובני ביתו הרי הן כשומר עצמה דעל דעתו הם שומרים וכשומרים ממונו של שומר. ותדע לך דאי לא שבקת חיי לכל מפקיד שהשומר ימסור לבניו ואשתו שאין להם מה לשלם ויאכלו הן וחדי והלה הולך בפחי נפש. ויש קצת סיוע לסברא זו מההוא עובדא דלקמן דההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה ואשלמינהו לאימיה ואותבינהו אימיה בקרטליתה ואיגנוב ואסיק רבא דהתם לישתבע איהו דאשלמינהו לאימיה ומשתבעת אימיה דאותבינהו בקרטליתה ואגנוב. וגריס התם בהלכות הרי"ף ז"ל ומיפטר דמשמע דדוקא לבתר דמשתבעא אימיה דאיגנוב הוא דאפטר ליה שומר הא לא אשתבע איהו אי נמי בשפשעה בהן חייב. ומיהו אין הגירסא הזאת ברוב הספרים ואי נמי איתא כתב הרמב"ן נראה דדילמא ומפטרי ביו"ד גרסינן כלומר איהו פטר בשבועתו ואיהי מפטרי בשבועתה. וכן הוא בהלכות גדולות. ואפילו לגירסת הרי"ף איכא למימר דמשום דאימיה סמוכה על שלחנו הוה ותשלומי דידיה כתשלומי דידיה אמרת פטור דכל שהאם משלם כאלו הוא משלם ולאו משום דאיהו מחייב בכלום. ונראה לי ללמד עליה דאפילו מסרה לבנו ובתו ובני ביתו פטור לגמרי ואפילו אין להם לשלם או שהלכו להם למדינת הים שהשומר פטור לגמרי מדמותיב רמי בר חמא מהא דתנן המפקיד מעות אצל חברו צררן והפשילן וכו' ופרקה רבא משום דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו וכו' ומדאיצטריך רבא לפרוקה הכין כלומר ודוקא בניו ובני ביתו משמע הא גדולים דעלמא חייב וכדדייקא מתניתין לנהרדעי

טעמא דקטנים הא גדולים פטור מכלל דלאחרים לא שנא קטנים ולא שנא גדולים חייב. וכיון שכן על כרחך בשאין השומר יודע באיזה צד נאבדה אם בפשיעה או באונסים הוא דאי כשידע שומר דנגנבה או נאבדה שלא בפשיעה אפילו בגדולים דעלמא פטור דהא טעמא דרבי יוחנן לדעתיה דרבא דמתרץ לה למתניתין משום דאנת מהימנת לי בשבועה היא ואיהו הא קא משתבע דנגנבו או נאבדו שלא בפשיעה אלא ודאי כשאינו יודע היא שנויה וטעמא דמסר לבנו ובתו הקטנים ומשום דלא שמר כדרך השומרים הא לבנו ובתו הגדולים דומיא דקטנים דאי אפשר לאשבועינהו ואי נמי דליכא לאשתלומי מינייהו דומיא דקטנים האב פטור לגמרי דהא התלמוד לא מחייבי השתא לאב משום דקטנים לאו בני שבועה ותשלומין נינהו אלא משום דאינן בני שמירה ופושע הוא דלא שמר כדרך השומרים. וכי תימא דהכא בידע שנגנבו או שנאבדו שלא בפשיעה ומשום הכי בגדולים פטור ובקטנים חייב מפני שלא שמר כדרך השומרים והוה ליה תחילתו בפשיעה וסופו באונס וחייב וכי תריץ ליה משום דכל המפקיד על דעת אשתו וכו' והוא הדין דהוה מצי לתרוצי ליה הכין אלא דניחא ליה לתרוצה בטעמא דכל המפקיד וכו' דקושטא דמילתא בעי לתרוצי ליה דאפילו לא מצי איהו לאשתבועי כל היכא דאפקיד לבניו הגדולים פטור משום דכל המפקיד וכו'. הא ליתא דהא מדקתני בניו הקטנים ולא קתני קטנים סתמא שמע מינה דאחרים לא שנא גדולים לא שנא קטנים חייב וכדוקיא דנהרדעי ואי בדידע דוקיא דמתניתין תקשי לן דאם כן אפילו גדולים דעלמא נמי פטור אלא כדאמרן כן נראה לי. ומיהו שומר שכר שמסר לשומר חנם אלו נשבע שומר חנם שנגנבה או שנאבדה הראשון חייב. ואפשר נמי דאפילו היכא דאינו רוצה לישבע שמתה כדרכה שהראשון חייב משום ושומר חנם כל דנשבע שלא פשע בה אפטר ליה מבעלים. ואכתי שומר ראשון חייב עד שיתברר שלא נגנבה אלא שמתה כדרכה אבל כל זמן שנשבע שומר חנם שמתה כדרכה הראשון נמי פטור ולא חשבינן ליה פושע אף על גב דגרעה לשמירתו שהרי מסרה לבן דעת. והא דאמר רבא לא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם וכו' לאו למימרא דהיכא דגרעה חשבינן ליה פושע אלא לא נפקא מינה מידי לענין דינא אלא דלא לימא לטענתא קאמר דמכל מקום גרע שומר בשמירתו. הא דאמר רב שומר שמסר לשומר פטור לאו למימרא שיהא מותר לכתחלה למסור לו דהא תנן אם אמר לו טול לי ממנה חפץ פלוני וכו'. והכא בהא פליגי רב ורבי יוחנן דרב סבר דהא דאמרינן אין השואל רשאי להשאיל דוקא לכתחלה אבל בדיעבד לאו פושע הוא ולא מחייב דלא קיימא לן כרבי מאיר דאמר כל המעביר על דעתו של בעל הבית נקרא גזלן. ורבי יוחנן סבר אפילו דיעבד נמי דהוה ליה כגזלן וברשותיה קיימא ואפילו לרבנן דאמרו

המעביר על דעתו של בעל הבית לא נקרא גזלה הני מילי במשנה ברשותה אבל במפקיד אצל אחרים משעה שנכנס לרשותו יצאה מרשות הראשון לגמרי והרי היא אבודה אצלו. ומיהו למאי דפריש רבא טעמא דרבי יוחנן משום דאת מהימנת לי בשבועה אפילו לרבי יוחנן נמי לא אמרו אין השואל רשאי להשאיל אלא לכתחלה ולא להתחייב בכך בדיעבד. הרשב"א.

דעלויי עלייה לשמירתו. יש אומרים דהכי פירושא דעלויי עלייה לשמירתו פירוש מחמת מסירתו הוא מרבה תשלומים לבעלים הראשונים יותר מקודם לכן דאם נגנבה תחזור מבעלים וכרבי יוסי דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים. ולא נהירא דאם כן היכי קאמר בסמוך שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרועי גרעה לשמירתו ולפי זה צריך לומר דגרועי גרעה שמיעט הבעלים מן התשלומין וזה אינו שהרי לעולם שומר שכר שמסר לשומר חנם כשנגנבה הוי השומר חייב באיזה מקום שנגנבה בבית השומר חנם או בבית השומר שכר. לכך נראה דהכי פירושן דעלויי עלייה לשמירתו לפי דשומר שכר טרח יותר. לשמרה טפי משומר חנם לפי שמפחד שמא יגנבוה. תלמיד הר"פ.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: דגרועי גרע לשמירתו יש שפירש דגרעה לגמרי שאלו נגנבה או נאבדה הרי הראשון גם כן פטור ליתא דאם כן נמצא שומר שכר יכול לפטור עצמו ולחזור כשומר חנם וזה אי אפשר כי מי פטרו ומי מחל לו. והא דאמרינן דגרועי גרעה לשמירתו היינו משום שלא יטרח שומר חנם לשמרה כמו שהיה עושה שומר שכר ויש עוד גריעותא בעיקר התשלומין דכל היכא דנגנבה או נאבדה בפשיעה דשומר חנם חייב עליה הרי הראשון פטור לגמרי כיון דאוקי גבר בן דעת שהיה חייב כמוהו בשמירה זה ואף על פי שהשני הזה עני ואין לו מה לשלם. עד כאן.

וזה לשון שיטה: דעלויי עלייה לשמירתו וכו'. פירוש שכל אדם שומר יותר מחקו מפחד שלא יבוא לידי התשלומין. הילכך שומר חנם על הרוב שומר אפילו מגנבה ואבדה ושומר שכר אפילו מאונסין הילכך אפילו נימא שלא נשתנה דינו עם הבעלים לא לגריעותא ולא לעלויי כרבנן דרבי יוסי מכל מקום כשמוסרה לגריעותא מפסיד התוספת שהיה הוא שומר מעצמו על דינו וכשמוסרו לעדיפותא להפך ומאי פטורן פטור כדיניה ולא הוי כתחלתו בפשיעה ולא כגוזל ומוציא מרשות בעלים שלא מדעתם.

כתב הראב"ד וזה לשונו: קיימא לן כוותיה ורבי יוחנן דאמר שומר שמסר לשומר חייב בין שמסר לשומר חנם בין לשומר שכר ואפילו השאילה שהשואל חייב באונסין דעלויי עלייה לשמירתו טובא אפילו הכי חייב השומר הראשון לבעלים ואפילו נאנסה בעדים שאלו אירע לה האונס הזה ביד השומר היה פטור עכשיו שמסרה לאחר חייב משום

דאמרי ליה בעלים אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. והטעם שיש בני אדם שפגיעתן יפה זה מזה ואין המקרים הרעים פוגעין בהן כשאר בני אדם הילכך השומר הראשון לעולם הוא משלם לבעלים ואין לו שבועה כלל והשומר השני משלם לראשון לפי מה שהוא שמירתו אם בחנם אם בשכר אם בשאלה. ועל כן הקשה לו רבי אבא בר ממל לרבי אמי מהא דתנן ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל ישלם לשוכר אמאי ישבע השוכר והלא לא יפטר לעולם בשבועה וכל זה לדעת אביי שמפרש הטעם משום דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר שאפילו יש עליו כמה עדים על האונס אין השומר יוצא מידי בעלים לעולם אלא בתשלומין. אבל לדעת רבא דמפרש הטעם משום דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה היאך לא מהימן לי היכא ואיכא עדים על האונס השומר פטור מן הבעלים שהרי אינו צריך שבועה אי נמי היכא דשומר ראשון יודע את האונס ויכול לישבע עליו פטור בשבועה מיד בעלים ומשום הכי קתני מתניתין ישבע השוכר שמתה כדרכה כגון שידו הוא את האונס בבירור. והיינו דאמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת טעמא דאין רצוני וכו' איכא לאותבה להאי תיובתא דאותביה רבי אבא בר ממל לרבי אמי ואיצטריך לשנויי ליה שנתנו לו בעלים רשות להשאיל. אבל לדידי דאמינא טעמא משום דלא מהימן לי בשבועה ליכא לאותוביה כלל דהא שומר ראשון נשבע ובודאי אינהו כוותך סבירי להו. עד כאן.

אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. אין לפרש משום דחשיב בכך משנה מדעת הבעלים וכו' כמו שכתבו בתוספות. ואין לפרש נמי משום דהוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס וקסבר חייב דאם כן הוה ליה לאתויי סיעתא מרב ורבי יוחנן דהכא להההוא לישנא דאית ליה לרב יוסף בסוף פירקין תחלתו בפשיעה וכו' חייב הילכך נראה דאפילו למאן דאמר פטורן הכא חייב וכו' כמו שכתבו בתוספות ואפילו תמצא לומר דבכל תחלתו בפשיעה וסופו באונס דעלמא פטרינן אפילו באונס הבא מחמת הפשיעה הכא חייב מטעמא דפרישית דנעשה כמתנה עמו מחמת שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר תוספות שאנ"ץ. הרא"ש. ולקמן נכתוב לשון תלמיד הר"פ השייך לכאן.

כתוב בתוספות משום דשינה מדעת המפקיד ולפיכך יתחייב בכל אונסים וכו'. פירוש נתחייב טפי מאם היה תחלתו בפשיעה דהא רבא פוטר אפילו למאן דאמר תחלתו בפשיעה חייב פטור משום הך סברא דמלאך המות קטלה מכל מקום הכא דשינה הוי כאלו שאלה או גזלה דחייב בכל אונסין. גליון.

שאני התם דכל יומא ויומא הוו מפקדי גבי ההיא סבתא. פירוש דמעתה לא יכלו למימר אין רצוננו שיהא פקדוננו אצלה. והוא הדין לטעמא דרבא דאמר לקמן דיכול למימר את

מהימנת לי בשבועה וכו' אי מסר למי שדרך הבעלים להפקיד אצלו ולהאמין בו פטור ודוקא שלא העני ולא נמצא חשוד בנתים.

הא גדולים פטור. פירוש לפי שהן בני דעת ואפילו הן דומיא דקטנים שאין להם מה לשלם דכיון דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד הרי הוא כאלו צוה כן בפירוש שיפקידהו אצלם. ומעתה אין להקשות כמו שהקשה רבינו תם דאם כן כל נפקד ימסור לאשתו ותאכל ותחדי שהרי אין לה מה לשלם ולאו קושיא היא דכיון דעל דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ונתן לו סתם ולא פירש הוא רצה ליזוק בנכסיו. הריטב"א.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו: שומר חנם שמסר לשומר שכר אם נגנבה או אבדה או נאנסה ממנו שומר ראשון חייב דאמר ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. וכתב הר"מ שאף על פי שהיתה שאלה או שמירה בבעלים חייב. ואי שומר שני הוא גברא דמהימן ליה למפקיד ורגיל דמפקיד גביה למיטר לא מצי מפקיד למטען את מהימנת לי בשבועה וכו' ונראה לומר דדין בעל הבית עם שומר שני לכל דבר ונותן לו שכר. עד כאן.

דף לו:

פשע בה ויצאת לאגם אביי משמיה דרבה אמר חייב וכו'. אלא אפילו למאן דאמר פטור הכא חייב דהא דאמרינן לקמן גבי צריפא דאורבני דפטור היינו משום דסופו באונס הוא דהא גבי לענין שנגנבו הוי שמירתו לענין אורבני כמו בקרקע אבל הכא כולה פשיעותא היא דהא הבלא דאגמא קטלה. ורבא משמיה דרבה אמר פטור וכו' אלא אפילו למאן דאמר חייב הכא פטור דהא דאמרינן התם חייב היינו משום דהאונס בא מחמת הפשיעה דאותבינהו בצריפא דאורבני שאלו שמרם בקרקע לא אירע להם אונס זה של גנבים אבל הכא דלא בא האונס מחמת הפשיעה דמלאך המות קטלה מה לי הכא מה לי התם. ואביי אית ליה דמאן דסבר תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב אפילו אין האונס בא מחמת הפשיעה. ולא נהירא דלמאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב היינו כשהאונס מחמת הפשיעה דאם לא כן תיקשי מכמה משניות דאית להו תחילתו כפשיעה וסופו באונס פטור משום דאין האונס בא מחמת הפשיעה לכך נראה דלאביי נמי אינו חייב אפילו כשתחלתו בפשיעה אלא כשהאונס בא מחמת הפשיעה. וקשה דהא במילתיה דאביי אמרינן לא מיבעיא למאן דאמר חייב בצריפא דאורבני דהכא חייב אלא אפילו למאן דאמר התם פטור הכא חייב משום דהבלא דאגמא קטלה דהוי האונס בא מחמת הפשיעה והיכא קאמר במילתיה דאביי לא מיבעיא למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו

באונס חייב דהכא חייב כדמסיק דהבלא דאגמא קטלה והוי האונס בא מחמת הפשיעה דהאי טעמא דהבלא דאגמא קטלה דקאמר תלמודא קאי אכולה מילתא אלא דהמתין עד שסיים דבריו דקאמר תלמודא אפילו למאן דאמר פטור הכא חייב וכו' וקשה כיון דטעם טוב הוא דהבלא דאגמא קטלה אם כן מאי איריא יצאת לאגם אפילו הוליכה נמי ושמרה בטוב מזאבים חייב כיון דהבלא דאגמא קטלה חייב. ויש לומר האי סברא דהבלא דאגמא לא שכיח שתמות בשביל הבלא דאגמא ואם כן היכא דלא פשע שהרי הלך עמה לא אמרינן האי סברא דהבלא דאגמא קטלה כיון דלא שכיח שתמות בשביל הבלא דאגם. אבל יצאת ממילא לאגם מעיקרא פשע בה תלינן כל ריעותא דאיכא למיתלי דשמא הבלא דאגמא קטלה והוה ליה כולה פשיעותא ומשום הכי חייב. ואם תאמר אם כן לקמן גבי צריפא דאורבני כיון שפשע בה מתחלה שלא היה לו לשמור אלא בקרקע ניתלי כל ריעותא דאיכא למיתלי וחיישינן דאי לא הוה צריפא דאורבני לא גנבוה הגנבים והוי כולה בפשיעותא. ויש לומר דלא דמי דהתם גבי צריפא דאורבני לא פשע בה מתחלה כלל ושם האונס לא הוי מחמת הפשיעה דממאי הוי האונס מגנבי משום זה לא פשע כלל דלענין גנבי הוו נטירותא שפיר כמו בקרקע ומשום הכי פטור בה אבל הכא פשע בה מתחלה משם האונס שאירע וממאי הוי האונס מתה כדרכה ומתחלה פשע בה משום מתה דהיינו שם האונס שהרי אינה משתמרת באגם מפני הזאבים ואם כן תלינן כל ריעותא דאיכא למיתלי ואמרינן הבלא דאגמא קטלה והוי כולה פשיעותא. ואומר מורי ז"ל דיש ליתן טעם לדבר דלהכי חשבינן כולה פשיעותא משום דאיכא מאן דאמר כיון שפשע מתחלה לשם האונס דהיינו משום מתה דודאי אסיק אדעתיה שפיר דאינה משתמרת באגם מפני הזאבים ואפילו הכי לא עכבה מלכת שם אם כן פשע בה מתחלה משום האונס עצמו שיש לאחזוקי כל ריעותא שיש לתלות ונימא דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דהבלא דאגמא קטלה משום דהבל האגם קשה לה יותר מהבל בית ומדלא אסיק אדעתיה אם כן כולה פשיעותא תלינן. והשתא ניחא שפיר דמטעם זה דפרישית הוא מוסיף למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור דמתחלה הוה קאמר לא מיבעיא למאן דאמר חייב דהכא חייב ואף על גב דלא הוה כולה בפשיעותא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דהבלא קטלה מכל מקום חייב משום דהבלא דאגמא קטלה והוי האונס מחמת הפשיעה כמו גבי צריפא דאורבני. אלא אפילו למאן דאמר פטור כשהאונס מחמת הפשיעה מכל מקום הכא חייב כדפרישנא. ולאו דוקא יצאת לאגם דהוא הדין יצאת מביתו והלכה לבית שבסוף העיר אין הכי נמי דחייב כיון שאינה משתמרת מזאבים אפילו מתה כדרכה דפשע בה מתחלה משום האונס ואם כן יש לנו

לאחזוקי כל ריעותא שנוכל לומר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דהבל בית זו קשה מהבל בית אחר וכולה פשיעותא היא. תלמיד הר"ף.

אבל בתוספות רבינו שמשון כתוב וזה לשונו: אלא אפילו למאן דאמר פטור הכא חייב דהבלא דאגמא קטלה אין לפרש דהוה ליה נמי סופו בפשיעה דהא משמע דוקא פשע בה ויצאת אבל הוציאה בעצמו לאגם ומתה היה פטור והוה אונס. אלא נראה דהכי פירושו דאביי סבר דהני לישני דפליגי גבי צריפא דאורבני בתחילתו בפשיעה וסופו באונס היה אונס שלא בא מחמת הפשיעה דצריפא דאורבני הוה נטירותא מעליא לענין גנבי כאלו שמרם בקרקע ולמאן דמחייב אפילו היכא דשייך למימר מה לי הכא מה לי התם. ולהכי קאמר דלא מיבעיא למאן דאמר חייב הכי נמי חייב אפילו נימא מלאך המות קטלה וכו' אלא אפילו למאן דאמר פטור הכא חייב דהבלא דאגמא קטלה והבל דאגם קרוב לה להמית יותר מהבל שבבית מכל מקום חשיב אונס ולא פשיעה אלא דהאי אונס בא מחמת פשיעה וכן משמע דלא יצטרך טעמא דהבלא דאגמא קטלה אלא למאן דפטר התם אבל למאן דמחייב אפילו מלאך המות קטלה הוא דמחייב.

ורבא סבר דצריפא דאורבני הוי נמי אונס הבא מחמת פשיעה שאלו שמרן בקרקע לא היו גנובין דאף על גב דצריפא דאורבני הויא נטירותא מעליא מכל מקום הרי כבר באו גנבים שם ואפילו מאן דמחייב התם הכא דאין אונס בזה כלל מחמת הפשיעה מודה דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם. ולעיל פריך אליבא דאביי לימא ליה משכיר לשוכר אין רצוני וכו' אף על גב דאביי לא קאמר אלא הבלא דאגמא שמזיק יותר מבבית אבל הבל של בית אחר הוי כצריפא דאורבני ופטור. היינו דוקא למאן דפטר אבל למען דמחייב חייב בכל ענין כדפרישנא ולהכי פריך לרבי יוחנן דטעמא משום דסבר תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב וחייב בכל ענין אפילו היכא דשייך למימר מה לי הכא וכו'.

אבל לרבא אפילו למאן דמחייב פוטר במלאך המות פריך לקמן ולישני ליה מה לי הכא מה לי התם. וכן משמע בלשון הקונטרס דפירש אלא ודאי למאן דמחייב במלאך המות כבשאר אונסין לא שני. אבל אין לפרש לאביי נמי היכא דאיכא למימר מה לי הכא פטור לכולי עלמא וצריפא דאורבני אונס בא מחמת פשיעה ומכל מקום קאמר אביי דמאן דפטר התם מודה הכא דחייב משום דהתם לא פשע תחלה לענין גנבי אלא לענין נורא אבל הכא מתחלה נמי פשע לענין היזק מיתה שיציאתה הוי פשיעה לענין זאבים ואונס מיתה בא לבסוף ולכך יש לחייב הכא אפילו למאן דפטר התם כי זה חילוק דחוק. ועוד דהשתא איצטריך טעמא דהבלא דאגמא קטלה אפילו למאן דמחייב והסוגיא מוכחת דלא איצטריך האי טעמא אלא למאן דפטר אבל למאן דמחייב משמע דבלאו

האי טעמא חייב. וסוגיא דהשוכר את הפועלים נכון לפרש במקומה. ובההיא דהשוכר את הפועלים צריך ליישב פשט ההלכה בלאו הנך פירכי דמאי קאמר אין אומר אלו היה שם היה מציל כלום ויתחייב בכך אלא כל שאלו יכול להציל חייב היינו אלו היה שם היה מציל. אלא על כרחך הכי פירושו אין אומרים שיתחייב מספק משום ושמא אפשר שאלו היה שם היה מציל או מחמת שהיה נארע שמא שהיה מוליכו למרעה אחר או מחמת שהארי היה ירא לבא אם היה רואה אדם או שמא נס אירע לו וצלחה עליו רוח גבורה ונחייבנו על מה שפשע כשהניחם ובא לעיר ולא מציל אף על פי שהאומד דומה שאם היה שם לא היה יכול להציל אלא אומדין אותו אם היה יכול להציל אלו היה שם חייב ואם לאו פטור. והשתא אתי שפיר דכי אאל בעידנא דלא עיילי אינשי אין לו לפטור מטעם דמה לי הכא ומה לי התם כיון דשמא היה מציל ותחלתו היא בפשיעה. אבל אאל בעידנא דעיילי אינשי אף על פי שהיה רוצה אביי לחייב כשיכול להציל מכל מקום כשאין יכול להציל ניחא ליה דפטור משום דהוי תחלתו בכעין גנבה ואבדה וסופו באונס ופטור. ויש מפרשים כל שאין יכול להציל עכשו כשהוא בעיר אם ילך שם חייב ואם לאו פטור. ואין נראה כלל דהיכי קרי ליה תחלתו בפשיעה וסופו באונס כשאאל בעידנא דלא עיילי אינשי תחלתו וסופו פשיעה היא כיון שאם לא אאל היה יכול להציל ומחמת שאאל הוא דאינו יכול להציל אין לך פשיעה גדולה מזו כיון דאאל כי לא עיילי אינשי אף על פי שיש לדחות דזאב ודאי לא שכיח כל כך לא הוה ליה לאסוקי דעתיה כולי האי. ועוד מה סברא היא זו שיפטור רבה באאל בעידנא דעיילי אינשי אפילו יכול לילך ולהציל אף כשהוא בעיר ואינו הולך ומציל. ועוד דאביי על כרחך היה רוצה לחייב אאל בעידנא דלא עיילי אינשי אפילו היכא דאין יכול להציל לבסוף כשידע דומיא דגם בעידנא דניימי אינשי שאינו יכול להציל בשעה שהוא ישן ואם כן כשהוא מקשה מן הברייתא לרבה דפטריה כי אאל בעידנא דעיילי אינשי אפילו היכא דאלו לא היה אאל היה יכול להציל לקשי איהו לנפשיה.

ועוד קשה דבפרק המקבל דמייתי הך ברייתא ופריך עלה נימא ליה אלו הוית שם הוה מקיים בי גם הארי ואת הדוב הכה עבדך אי מוקי לה ההוא מקשה בדשמע קול אריה ואאל כדמשני לה רבה במסקנא דפרק הפועלים היכי מצי אמר ליה דאי הוה תמן הוה מתרחיש ניסא כי האי הא קמן דלא צלחה עליו רוח גבורה כזו שהרי ברח מפחד הארי וכיון שלא אירע לו נס שלא להתפחד מקול הארי כל שכן שלא היה נארע לו נס לנצחו אם היה נלחם עמו. ועוד למה מקשה על הברייתא ממתניתין דפרק הפועלים היה יכול להקשות דקתני הארי והדוב הרי אלו אונסין ופטור אמאי פטור היה לו להתחייב אם

לא נלחם עם הארי. אלא ודאי אותו מקשה לא מוקי לה כרבה בדשמע קל אריא ועאל דלית לן כרבה כדמוכח התם אלא כפשטה מוקי לה בדעאל כדעיילי אינשי. ואי הוי פירוש דאם אין יכול להציל חייב אם אין יכול להציל ממקום שהוא שם שהוא רחוק ואלא היה יכול למהר להיות שם קודם דריסת הארי אם כן היכי שייך למימר אי הוית התם הוה מקיים ביך והלא לא היה שהות ופנאי להיות לשם. אלא על כרחך הכי פירושו אין אומרים אלו היה שם שמא נארע כך שהיה מציל מחמת שהיה מוליך עדרו למקום אחר או הארי שמא היה ירא לבא ויתחייב בכעין גנבה ואבדה אף על פי שהאומר דומה שלא היה יכול להציל אלא כל שאלו בודאי היה יכול להציל אם היה שם חייב ואם לאו פטור. תוספות שאנ"ץ.

ובפרק הכונס קאמר גבי נפרצה בלילה הניחא למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור וכו'. והשתא קשה דהתם לא בא האונס מחמת הפשיעה דאפילו בכותל בריא היתה יכולה לחתר. ויש לומר כדפירש הקונטרס והוא שחתרה והפילה את הכותל דהשתא האונס בא מחמת הפשיעה. ובההוא פרקא גבי טנפה פירות במי לידה ובפרק כיצד הרגל גבי כלב וגדי שקפצו דקאמר הניחא למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור וכל הנך סוגיי אתו כרבא דבכולם האונס בא מחמת הפשיעה ולאביי לכולי עלמא חייב. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: מאי טעמא אוירא דאגמא קטלה. לכאורה היה נראה דלא איצטריך אביי לומר טעמא דאוירא דאגם קטלה אלא למאן דאמר התם גבי צריפא דאורבני פטור אבל למאן דאמר התם חייב היינו לפי שבא האונס מחמת הפשיעה וכו' לכך יש לומר דהא דאמרינן מאי טעמא אוירא דאגם קטלה אכולה מילתא קאי בין למאן ואמר התם חייב בין למאן ואמר התם פטור. וכן יש לך לפרש לקמן בטעמא של רבא דוק ותשכח. והקשו בתוספות כיון דסבירא ליה לאביי דאוירא דאגם קטלה מאי איריא מפני שפשע בה ויצאה מאליה אפילו הוליכה הוא והקיפה חומה של ברזל נמי. ותירצו דהבלא דאגם לא שכיח דקטיל לחיובי עליה אלא היכא דפשע לגבי מילי אחריני תלינן בה כל מידי ודוקא כי הא דהכא דהפשיעה הראשונה היתה פשיעה גמורה כיון שלא נעל בפניה כראוי ופשע בה לגבי גנבים וזאבים וכל דבר מה שאין כן בצריפא דאורבני דאפילו מאי דפשע לגבי נורא לא היתה פשיעה גמורה דכמה זמנין דמצנעי בעלים התם ולא מיתלי ביה נורא ויש לומר דמשום כחו דרבה נקט פשע בה. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: דאמרינן הבלא דאגמא קטלה. פירש רש"י ואיכא למימר בפשיעה מתה דאם היתה בביתו לא היתה מתה ויציאתה לאגם היה פשיעת מיתתה דשמא הבל

המצוי באגם קטלה. להכי אפקה רש"י בלשון שמא משום דלא חשיב ליה פושע גמור לענין הבל של אגם דאם כן אמאי נקט פשע בה ויצאה לאגם וכו' אפילו הוליכה בעצמו נמי. אלא פושע גמור לא הוי אלא מתוך שפשע תחלה לענין זאבים וגנבים חייב בשמתה כדרכה אפילו למאן דאמר תחלתו בפשיעה וכו' פטור שגם לענין מתה יש פשיעה קצת וכו'. ותימה הא דפריך אביי לרבא לימא ליה מלאך המות קטלה וכו' תיקשי ליה אביי לנפשיה בשלמא הכא חייב משום דריבוי הבל מצוי באגם יותר מבבית אבל התם מה הבל יש בבית השואל יותר מבית השוכר. ויש לומר דהא איצטריך ליה לאביי טעמא דהבלא דאגמא קטלה והיינו למאן דאית ליה תחלתו בפשיעה וכו' פטור אבל למאן דאמר חייב מחייב בלאו טעמא דהבלא דאגמא קטלה. ורבי יוחנן דמחייב משום דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר היינו טעמא משום דהוי תחלתו בפשיעה וכו' וכן פירש רש"י לקמן דרבי יוחנן סבירא ליה תחלתו בפשיעה וכו' חייב משום הכי ניחא ליה לאביי אבל לרבא קשיא דהיכא דאיכא למימר מה לי הכא מה לי התם פטר ליה לכולי עלמא ואין לחוש במה שלא הביא דברי רבי יוחנן לקמן בסוף פירקין גבי עובדא וצריפא דאורבני משום דלאביי ומפרש טעמא דרבי יוחנן משום דאין רצוני שיהא פקדוני וכו' הוי טעמא דרבי יוחנן משום תחלתו בפשיעה אבל לרבא דמפרש טעמא משום דלא מהימן ליה בשבועה לא הוי תחלתו בפשיעה שהרי מסרו לבן דעת אלא שאינו רוצה להאמין את השני בשבועה ואי משתבע ראשון מפטר. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: הא דאמר אביי דהבלא דאגם קטלה לאו למימרא דשומר לא מצי לאוקמה לבהמה באגם ומשום הכי חשבינן ליה עכשו לפשיעה דאלו כן לרבא נמי חייב דתחלתו וסופו בפשיעה היא כיון שלא היה לו רשות להוליכה שם. וגדולה מזו אמרו בפרק האומנין להוליכה בהר והוליכה בבקעה וכו' ומתה חייב דכל דהוליכה במקום שהבעלים מקפידים להוליכה שם אף על פי שמן הסתם היה רשאי להוליכה שם חייב וכל שכן כאן שאינו רשאי מן הסתם משום דסתמיה מזיק. ואביי נמי אפילו כי הדרא מאגם ומתה בבית שומר לא הוה פטור דמכל מקום הבלא דאגם אזקה ומחמת הבלא דאגמא דעייל ליה באופיא מתה לה בבית שומר. ועוד דהא אקשינן ליה לאביי מהעלה לראשי צוקין אמאי לימא אוירא דהר קטלה ובודאי רשאי הוא השומר לרעותה בין בהר בין בבקעה ולא חשבינן ליה פושע. אלא דהכא הכי קאמר אי לאו דפשע בה השתא מיהא לא הוה קיימא באגם ודילמא השתא הוא דאזקה הבלא דאגמא וקטלה ומוכחא מילתא דאגמא קטלה כיון דמתה לה באגם ממש אבל כי הדרא לבי שומר הזיקא דאגמא לא איבריר ופטור. כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון שיטה: הכא חייב מאי טעמא הבלא דאגמא קטלה. פירוש נפל תורא חדיד סכינא כיון שפשע תלינן עליו בכל מידי להחמיר עליו ואף על גב דלא ברי הזיקא דהבלא ולא הוציאה הוא מעצמו אפילו שלא למרעה שמן וטוב כיון שלא פשע כנגד גנבים וחיות כיון שהוא יושב ומשמר אפשר דאפילו מתה כדרכה פטור ולא תלינן בהבלא. ולא מיקרי פשיעא ברורה לגבי הבלא כיון דלא בריר היזק הבלא אלא מתוך פשיעת היציאה תלינן בכל מידי וכעין תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא. אלא שכשברור לנו שסופו באונס גמור הרי יצא מן הפשיעה בודאי ופטור. וכשהוא מסופק אם סופו באונס מוקמינן ליה אחזקתיה דפשיעת היציאה ולא מיפטרינהו מספק. אבל כשלא פשע מתחלה בודאי לא נתחייב משום ספק פשיעה. זה נראה לי ופירוש זה לכל שינוי אויר יש לומר כך ואם לא נודע היזקו. והיינו דלא פליגי רבא ואביי במציאות ממש בלא טעם. והיינו דקאמר ומודה אביי דאי אהדרה למרה פירוש לאו דוקא למרה אלא הוא הדין לביתו של שומר ולא אמרינן מהיזק הבלא שהביאה עמה מתה שכשמתה כבר נסתלק מן הפשיעה הודאית ומן הספק לא נתחייבו ולא מטעם היזק שאינו ניכר נגעו בה וכשהחזירה למרה דוקא. כן נראה לי. והיינו דאקשינן לקמן מראשי צוקין דמטעם פשיעת נפילה תליא באובצנא ובאוירא דהר וכשהעלה הוא בעצמו למרעה שמן וטוב ולא פשע בעליה לצנין נפילה שהרי הוא יושב עמה ומשמרה הילכך אפילו מתה לא תליא באובצנא ובאוירא דהר דמספק לא נחייבנו כיון שאין שם פשיעה ודאית קודמת ואפשר דאי לאו למרעה שמן וטוב הויא פשיעא לנפילה אפילו הוא עולה עמה דנפלה ולאו אדעתיה או שתתקפנו ולא יוכל לעכבה שכיח והיינו דקאמר שהעלה למרעה שמן וטוב והיינו דפירוש רש"י שכן דרך הרועים.

רבא אמר פטור מלאך המות מה לי הכא וכו'. סבירא ליה לרבא שאין האויר מזיק אלא לענין חליי הגוף אבל לענין מיתה לא מעלה ולא מוריד. אי נמי דרך הבהמות לרעות באגם ואין אוירו רע להם. הראב"ד ז"ל.

מאי טעמא מלאך המות מה לי הכא מה לי התם. ושואל דחייב במתה כדרכה משום דכיון דכל הבאה שלו אוקמה רחמנא ברשותיה לגמרי כאלו היא שלו חוץ ממתה מחמת מלאכה דאמר ליה לאו לאוקמה בכילתא שאלתיה. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: אני תמה לדעת רבא שואל דחייב רחמנא במתה כדרכה אמאי לימא ליה שואל מלאך המות מה לי הכא מה לי התם בבית משאיל. ואיכא למימר משום דאמר ליה משאיל לשואל אי נמי שבקת מלאך המות בביתך הוה קיימא ולדידך הוה משעבדא כל ימי שאלתה הילכך כי מתה לדידך מתה וכי קיימא לדידך קיימא. והא

דאקשי ליה אביי לרבא לעיל לדידך דאמרת מלאך המות וכו' הא דאתוביה רבי אבא בר ממל וכו' לימא ליה וכו'. התם לאו למפטריה לשואל אלא למפטריה לשוכר. מבעלים הוא דאמרה דלא נימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר כלומר לימא ליה שוכר לבעלים מאי איכפת לך לענין מיתה אם היה פקדונך ביד אחר ומלאך המות מה לי בביתו דשואל ומה לי בביתי ואני השומר שלך ואם מתה בביתי הייתי פטור ממך ואין פגיעתו רעה לך לענין מיתה יותר מפגיעתי. כך היתה הקושיא שהקשה לו אביי לרבא. עד כאן.

אמר ליה אביי לדידך דאמרת מלאך המות קטלה מה לי הכא וכו'. הא דאותביה רבי אבא איכא דקשיא ליה דהא אביי נמי מודה דאמרינן מלאך המות קטלה מה לי הכא וכו' כל היכא דליכא הבלא דאגם דניתלי ביה והכא במתניתין מאי הבלא איכא בבית שואל. ויש מתרצים דלאביי כיון דפשע בתחלה תולין אף בזו דדילמא היה בבית שואל הבל מרובה יותר מביתו של שוכר כי יש בית שהבל שלו מרובה משל בית אחר. וזה אינו כלום דמי לא עסקינן במתניתין אפילו כשהיה ביתו של שוכר צר וביתו של שואל רחב או שמתה בשדה דאיכא אוירא וליכא הבלא. אבל הנכון בעיני דמשום הכי לא קשיא לאביי משום דאיהו סבירא ליה טעמא דאין רצוני שיהא פקדוני וכו' דחשיב פשיעותא לחייבו עליה וכיון שכן מיד שהשאילה נתחייב בה ובההיא דאמרינן לעיל דאי גנבה גנב והדר מתה חייב דהא אי נמי שבקה מלאך המות בי גנב הוה קיימא אבל לרבא דלית ליה טעמא דאין רצוני וכו' כדאיתא לעיל בהדיא ליכא למימר הכי ואם כן נימא מלאך המות קטלה וכו' הריטב"א ז"ל.

וזה לשון תוספות חיצוניות ותלמידי הר"פ: אמר ליה אביי לרבא ליידך דאמרת מלאך המות מה לי הכא מה לי התם הא דאותביה רבי אבא וכו'. בשלמא לדידי דאמינא למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס תייב היינו נמי כשאין האונס בא מחמת הפשיעה דמשמע ליה דהיינו טעמא משום דאמרינן אין רצוני וכו' גם לרבא ואם כן פשע בה ואם כן ליכא לשנויי הכי. אבל לדידך דסברת דמאן דאמר חייב היינו דוקא כשהאונס בא מחמת הפשיעה כדפירש לעיל אלא הכי פירושו בשלמא לדידי ניחא דאמינא דאפילו למאן דאמר פטור הכא חייב ביצאת לאגם לפי שתלינן כל ריעותא דאיכא למיתלי כיון דפשע בה מתחלה ואם כן ניחא הא דשני כשנתנו הבעלים רשות דאי לאו הכי חייב כיון שפשע בה מתחלה משום האונס עצמו דהא אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר ואם כן אסיק אדעתיה שפיר שאינה משתמרת בבית השואל דשמא יפשע ואפילו הכי השאילה לו ואם כן פשע בה מתחלה משום האונס עצמו ויש לתלות כל ריעותא שנוכל לתלות

ולומר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה דהבלא דההוא בית קשה טפי מהבל בית שלו ואם כן כולה פשיעותא היא. אלא לדירך קשה דלית לך האי סברא. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: אמר ליה אביי לרבא לדידך דאמרת וכו'. הא דאותביה רבי אבא בר ממל לרבי אמי וכו' כלומר דהא שומר שפשע בבהמה ויצאת לאגם הרי הוא כשומר שפשע ומסר לשומר אחר וכיון שפשע בה קמה לה ברשותיה דשומר ואפילו לאונסין דכל שתחלתו בפשיעה אף על פי שסופו באונס חייב ואי הכי הא סברת דלאונסי מיתה לא קמה לה ברשותיה בשומר שמסר לשומר נמי אף על גב דתשבינן ליה פושע למיקם ברשותיה אפילו לאונסין באונסי מיתה מיהו הוה ליה למימר דלא קמה ברשותיה אלא מדלא משני הכי שמע מינה לא שניא ליה המיתה משאר אונסין. ופריק רבא לדידכו דאמריתו וכו' פירשו רש"י והראב"ד ז"ל לדלדכו איכא לאותובי ובודאי רבי אבא דאותבא ורבי אמי דפרקה כוותך סבירי להו אבל לדידי ליכא לאותובה ולא סבירא לי לא בתיובתיה ולא בפירוקיה. ואינו מחוור בעיני כלל דאם כן למה ליה לרבא לאורוכי כולי האי לימא ליה אין ודאי כוותך סבירא ליה ואנא לאסבירא לי כווותייהו. ועוד דאביי מדידהו קא מייתי ראיה ואכתי ראייתו במקומה עומדת. ועל כן נראה לי דרבא דיחויי קא דחי ליה לאביי דמהא לא תשמע וסבירא לי בהא כוותיה אלא דלאו דסבירא להו כטעמא דשומר שמסר לשומר על כרחך איצטריכו לאקשויי ולפרוקי הכין דלא דמי פשיעה דשומר שמסר לשומר לפשיעה זו. דאלו למאי דסבירא ליה דטעמא דהתם משום שאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר פושע גמור הוא ומדאפקא מרשותיה ומסרה לשומר אחר הוה ליה כגזלן או כגנב וקמה לה בהמה ברשותיה לגמרי ואפילו לאונסי מיתה ולמאן דאית ליה ההוא טעמא על כרחך ליכא לשנויי אלא כדשני רבי אמי בשנתנו לו בעלים רשות הא לאו הכי בהמה דידיה הוא דקטל מלאך המות ולא בהמת מפקיר וכדרך שחייבה תורה בשואל משום דאוקמה ברשותיה ומשום הכי לא שני ליה הכי רבי אמי אבל פשע בה ויצאת לאגם פשיעה בשמירה היא ולאו דידיה היא למיקם ברשותיה לכולהו אונסין אלא לאונסין שבאו מחמת אותה פשיעה אבל לא לאונס מיתה דמה לי הכא ומה לי התם ובהא אפשר דכוותיה סבירא ליה ואלו בההיא הוה סבירא ליה כטעמא דידי דאמינא את מהימנת לי בשבועה וכו' לא הוו מותבי מינה כלל ורבי אמי נמי אפשר דאפילו בההיא כרבא סבירא ליה אלא דבעי לפרוקה אליבא דמקשה דהוה סבירא ליה משום דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: לדידכו דמתניתו יש לפרש דהכי קאמר כיון דסבריתו דאין רצוני פשיעה היא הוה ליה דומיא דגנב וגולן כל זמן שברשותו אף על פי שמתה חייב דאי נמי

שבקה מלאך המות במשנה הוה קיימא ולא מיבעיא למאן דאמר כל המשנה מדעתו של בעל הבית נקרא גזלן דמכיון דשינה השוכר נתחייב באונסין אלא אפילו למאן דאמר לא נקרא גזלן הני מילי במשנה ברשותו אבל במפקיד אצל אחר משעה שנכנסה לרשותו יצאת מרשות ראשון והרי היא אבודה אצלו. והמפרשים אמרו לשון אחר כפשוטו לומר אתון מתניתו לה אבל לדידי לא היו דברים מעולם שהרי טעות אחר טעה השונה אותה כך. עד כאן.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: יפה פירש רש"י ז"ל דהכי קאמר דמאי דאותיב רבי אבא בר ממל לא הוה תיובתיה אלא לדידכו דסבירא לכו טעמא דאין רצוני ומאי דניחא ללה לרבי אמי שני ליה. אבל לדידי לא סבירא ליה לא אתקפתא ולא שינוייא דשני ליה דהא לדידי לית לי טעמא דאין רצוני וכו' וטעמא דידי משום דלא מהימן לי בשבועה ולפום ההוא טעמא ליכא לאותוביה כלל ממתניתין שהרי השוכר עצמו נשבע לו כדתנן ישבע השוכר שמתה כדרכה. עד כאן.

אי הכי אימא רישא עלתה לראשי צוקין וכו'. בשלמא אי איירי בשאינו יכול לתוקפה כשהיא בראש ההר נימא דעל העליה לאו פושע הוא דנשמטה ממנו ועלתה והוא לא היה יכול ליזהר מזה ועל הנפילה נמי לאו פושע הוא שאינו יכול לתוקפה אבל רישא דהעלה אותה בידים פשע בה בהעלאה. אבל השתא דאמרת שיכול לתוקפה כשהיתה בראש ההר נהי דלא פשע בהעלאה שנשמטה ממנו ועלתה מכל מקום כשבאת לראש ההר היה לו לתקפה. ולא מסתבר למימר שנפלה קודם שהיה יכול לתקפה ולרוץ אחריה שאינה נופלת כל כך במהרה אלא כשהיא הולכת ורועה והיא נוטה אחר העשבים למקום מדרון אז היא נופלת והיה לו לתוקפה. ומשני בשתקפתו ועלתה וירדה לשון עלתה משמע שאין ידו תקיפה עליה לא בעליה ולא בירידה. כן נראה לי. הרא"ש.

וזה לשון הראב"ד: אי הכי נפלה נמי יהא פטור שהנפילה כמו כן אונס הוא. אי אמרת בשלמא שהעליה הואי פשיעה גם הנפילה משם פשיעה היא אלא אי אמרת כי העליה ברשות הנפילה משם אונס הוא ומה היה לו לעשות כי אין משם שמירה אלא שלא תעלה וכיון שעלייתה ברשות אין שם עוד שמירה. ושני ליה אף על פי שעלייתה ברשות יש שם עוד שמירה שהיה לו לתוקפה שלא תפול. אי הכי כשעלתה מאליה נמי דהא חייב בנפילתה שהיה לו לתוקפה אי אמרת בשלמא דלא אמרינן היה לו לתוקפה וכי יאחזנה בזנבה תלך ומשום הכי רישא חייב בנפילתה דאיהו פשע בעלייתה ומשעלתה אין לה עוד שמירה וסיפא שעלתה מאליה פטור דלא אמרינן שיאחזנה בזנבה שלא תעלה. אלא השתא דאמרת דאמרינן שהיה לו לתוקפה אם כן סיפא נמי כשעלתה מאליה

ונפלה אף על פי שעלייתה אינה פשיעה שהוא מרעה שמן וטוב מכל מקום נפילתה הויא פשיעה. ושני שתקפתו ועלתה שתקפתו וירדה ודרך ירידתה נפלה. והא דאמרינן שתקפתו ועלתה לא הוה צריך שהרי מרעה שמן וטוב הוא וברשות הניחה לעלות ועוד בהעלה עצמו היה יכול לחלק בין שתקפתו ללא תקפתו וכן בעלתה מאליה. ויש לומר הכי נמי קאמר דכי עלתה מאליה על כרחו ונפלה פטור דכיון שתקפתו בעלייתה אין מחייבין אותו לעלות אחריה ולתקפה שלא תפול שהרי מקום סכנה הוא וכיון שהרגיש שהיא יכולה לתקפו מתיירא שלא הפילנו וכמי שתקפתו בנפילתה הוא. אבל רישא שהעלה אותה שם מדעתו בודאי היה לו לעמוד עמה שם עד שתאכל ויורידנה בנחת שהרי מסתמא האדם חזק מן הבהמה ויכול להתחכם לה שלא תפול. עד כאן.

לכאורה היה נראה דלא מיתוקמא מתניתין בתקפתו אלא דוקא לאביי אבל לרבא דקיימא לן כוותיה כולה מתניתין לפשטה וכן כתב הראב"ד.

והרי"ף כתב במקומה בפרק השוכר דמתניתין דוקא בשתקפתו ועלתה וכו'. כדאוקימנא לה הכא והראב"ד תפס עליו שם. ומסתברא לי כדברי הרי"ף דלכולי עלמא אין השומר פטור אלא בשתקפתו דלהכי יהבו ליה אגרא כי היכי דלינטר נטירותא מעלייתא וכדאמרינן התם בפרק השוכר בעובדא דאבא סבולא וכעובדא דההוא רעיא דהוה מעבר חיותא אגודא דנהר פפא והכא נמי כל שלא תקפתו פושע הוא והכא הכי פירושו אי הכי אימא רישא כלומר אי אמרת בשלמא כשאין שם מרעה שמן וטוב וכשהניחה לעלות שם הויא פשיעה ואפילו הכי כשמתה הרי זה אונס ופטור דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם כולה מתניתין מיתוקמא שפיר בחד גוונא והכי קאמר עלתה לראשי צוקין כלומר שעלתה על כרחו וכגון שתקפתו ועלתה ותקפתו וירדה הרי זה אונס אבל העלה כלומר שהניחה לעלות דהוה ליה כהעלה הוא דכיון שאין שם מרעה לא היה לו להניחה לעלות והיה לו לתוקפה אין זה אונס אבל לדידך דאמרת שיש שם מרעה שמן וטוב אם כן העלה דקתני שהעלה הוא ממש מרצונו לרעות שם ועלתה לראשי צוקין היינו שהניחה לעלות ואם כן אמאי פטור היה לו לתקפה. ופריק לדידי נמי רישא בשתקפתו מתוקמא. ונמצא לפי פירוש זה דלכולי עלמא לא מתוקמא מתניתין אלא בשתקפתו כדברי הרב. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: מתיב רמי בר חמא העלה לראשי צוקין ונפלה אין זה אונס פירוש דהא פשיעה היא שדרכה ליפול. הא מתה כדרכה בראש הצוק הרי זה אונס ופטור ואמאי לימא אוירא דהר קטלה פירוש דהא אף על גב דאוירא דהר לא שכיח דקטיל מכל מקום כיון שפשע בתחלתו פשיעה גמורה ניתלי בו כל ריעותא דאפשר ונימא דאוירא

דהר קטלה כיון דזימנין דקטיל. ופרקינן דהכא במאי עסקינן שהעלה למרעה שמן וטוב פירוש שדרך הרועים להעלות שם הבהמה. ופרכינן אי הכי נפלה נמי פירוש בשלמא לדידי בשלא היה שם מרעה וכיון שכן כשנפלה חייב ומתה פטור דאמרינן מלאך המות קטלה אבל לדידך דאמרת שהיה שם מרעה שמן וטוב שדרך הרועים להעלותם שם אפילו נפלה נמי ליפטר שהרי עשה כדרך השומרים ופרקינן דאפילו הכי הוה ליה לתקפה ולא תקפה פירוש ואף על גב שלא פשע מתחלה כשהעלה כדי לחייבו כשמתה וניתלי באוירא או באובצנא מכל מקום הרי פשע בשעת נפילה בשלא תקפה.

ופרכינן אי הכי אימא רישא עלתה לראשי הצוקין ונפלה הרי זה אונס ואמאי אימא איבעי ליה למתקפה. יש שפירשו בשלמא לדידי ליכא למימר איבעי ליה למתקפה שאין דרך לעשות כן אבל לדידך דסבירא לך דטענת היה לו לתקפה טענה היא רישא נמי הכי. ופרקינן שתקפתו ועלתה בעל כרחו שלא היה יכול לתקפה. ולפום האי פירושא דוקא לאביי הוא דבעי הכי אבל למאן דסבירא ליה כרבא אפילו לא תקפתו ועלתה פטור ולא אמרינן הוה ליה לתקפה. ואין זה דעת הרי"ף שפסק כרבא ואוקמא להא מתניתין בדוכתה בשתקפתו ועלתה דאלמא אפילו לרבא בעי האי טעמא. לכך יש לומר דלכולי עלמא יש לנו לומר הוה ליה לתטפה כל היכא דאפשר ליה והכא הכי פירושו בשלמא לדידי כולה רישא וסיפא בשלא היה שם מרעה שמן וטוב וכולה נמי בהר משופע או בבהמה חזקה שאי אפשר לו לתקפה וטעמא דסיפא כדאמינא לעיל ונפלה חייב לפי שפשע כשהעלה שם כיון שלא היה שם מרעה וכולה פשיעה הוא מתחלה ועד סוף ומתה פטור דהוה ליה תחילתו בפשיעה וסופו באונס ולא בא האונס מחמת הפשיעה דאמרינן מלאך המות קטלה ורישא כשעלתה על כרחו מאליה פטור לפי שלא היה יכול לתקפה וכשתקפתו ועלתה לה. אבל לדידך דאמרת ומיירי בענין שיכול לתקפה ולא תקפה רישא נמי בהכי מיירי ואמאי פטור. ופריק דלדידיה רישא בשלא היה יכול לתקפה אין זה דוחק שהלשון מוכיח כן דברישא שעלתה מאליה משמע שלא היה יכול לתקפה אבל סיפא שהעלה הוא משמע שהיה בידו לתקפה וכן פירשו בתוספות. עד כאן.

ומורנו הרב נר"ו כתב בתשובה סימן אלף רל"ג וזה לשונו: מתיב רמי בר חמא העלה לראשי צוקין וכו'. פירוש המקשה סלקא דעתיה דכל בהמה לא מצי רועה למתקפה שלא תעלה ולא תפול ומשום הכי הוה ניחא ליה רישא וסיפא רישא דעלתה מאליה ונפלה הרי זה אונס ופטור דאנוס הוא בין בעלייה בין בנפילה וסיפא דהעלה לראשי צוקין הוי תחלתו בפשיעה ואף על גב דסופו באונס הוי אונס דאתי מחמת הפשיעה דאם לא העלה לא היתה נופלת. ומותיב מינה לאביי הא מתה כדרכה הרי זה אונס

ופטור ודייק הכי מדקתני אין זה אונס וחייב הא מתה הוי אונס ופטור ובשלמא לרבא לא הוי אונס מחמת פשיעה דמלאך המות קטלה מה לי התם וכו' אלא לאביי אימא ליה אוירא דהר קטלה וכי תימא דאויר דהר נח טפי מכל מקום איכא למימר אובצנא דהר קטלה. ומשני שהעלה למרעה שמן וטוב דאף על גב דאיכא מרעה למטה כיון דשל הר שמן וטוב יותר ליכא פשיעותא כלל. אי הכי נפלה נמי בשלמא לרבא דאיכא פשיעה בתחלה משום הכי אם נפלה חייב דהוי אונס מחמת פשיעה אלא לאביי דאמר דליכא פשיעה כלל אמאי חייב אי בעלייה ליכא פשיעותא ואי משום נפילה קא סלקא דעתיה דמקשה דלא מצי למתקפה כלל. ודמי מי סברת דלא מצי למתקפה מצי למתקפה וכיון דלא תקפה פושע הוא אצל הנפילה אבל אצל המיתה אנוס הוא שהרי למרעה שמן וטוב העלה. אי הכי אימא רישא בשלמא אי לא מצי לתקפה כדקא סלקא דעתך היינו דסיפא פטור דאנוס הוא אלא השתא ואמרת דמצי למתקפה פושע הוא ואמאי פטור. ומשני לא צריכא שתקפתו ועלתה תקפתו וירדה כלומר סיפא איירי בסתם בהמות דמצי מתקפינהו ורישא איירי בבהמה חזקה שתקפתו ועלתה תקפתו וירדה שהוא אנוס מתחלה ועד סוף והיינו דברישא נקט עלתה ובסיפא העלה לאשמועינן דבסיפא איירי בסתם בהמה חלושה שאם לא העלה לא היתה עולה בעל כרחו והיינו דהוצרך לתרץ דהעלה למרעה שמן וטוב דנהי דלא הוי פשיעה לגבי נפילה שהרי יכול לשמרה מנפילה מכל מקום הוי פשיעה לגבי מיתה דאנן לאביי מתרצינן הכא דאמר הבלא דאגמא קטלה הכא נמי אוירא דהר קטלא ומלישנא דמתניתין משמע דאם מהה פטור ואף על גב דלא הוי פשיעה לגבי נפילה הוי פשיעה לגבי מיתה ומשום הכי איצטריך לתרוצי דהעלה למרעה שמן וטוב דליכא פשיעה כלל ומשום הכי אם מתה פטור ואם נפלה חייב דהוי ליה למתקפה ובהכי סלקא סוגיין שפיר. ודוק ותשכח. ולא פירשו התוספות כן ולפי שיטתם צריכים לומר דאפילו העלה לראשי צוקין כיון שהיה יכול לתקפה שלא תפול לא הויא פשיעה אף על גב ואפשר דקטיל לה אתרא או אובצנא דהר. וכן כתבו ז"ל שאם הוציאה הוא בידו לאגם ומתה שם פטור ומתחלה דהוה סלקא דעתין דלא מצי למתקפה שלא תפול הוצרך להעמידה כגון שהעלה למרעה שמן וטוב דאי לאו הכי הוי פשיעה אבל השתא דאסיקנא דיכול לתקפה שלא תפול לאו פושע הוא ואמאי צריך להעמידה שהעלה למרעה שמן וטוב ודוק. עד כאן.

שתקפה ועלתה וכו'. פירוש ולהכי נקיט עלתה דאי העלה כיון שהיא חזקה כל כך שתקפתו וירדה הוה ליה לאסוקי אדעתיה והויא פשיעה מעיקרא לענין נפילה והיה לו לשומרה ולתוקפה שלא תעלה דבקל יכול לעכבה מן העלייה יותר מן הירידה ואם לא

תקפה הוי פושע משעת עלייה. ומאי שהיה לו לתוקפה וכו' פירוש למנעה אפילו מן העלייה ואפשר דאפילו לענין מיתה מחייב וכדפירש רש"י. עד כאן משיטה.
ולענין פסק הלכה כתב הרמב"ן וזה לשונו: פסק רבינו הגדול כרבא דקיימא לן כוותיה לגבי דאביי בר מיע"ל קג"ם. וקשיא ליה הא דאמרינן בפרק הפועלים לא דעל בעידנא דלא עיילי אינשי וכו' ופריק ההיא סוגיא אביי גופיה הוא דקאמר לה וכו' וה"ר יצחק אלברגלוני הקשה על זה והא רבא משמיה דרבה קאמר והתם אביי לרבה גופיה אמרה וכיון דלא אהדר ליה רבה דכהאי גוונא לא מיקרי תחלתו בפשיעה וכו' דליחייב שמע מינה דרבה כאביי אמרה ולא כרבא ואין זו קושיא דההיא סוגיא אביי הוא דאמר הכי אמר רבה והכי אהדרי ליה ורבא אמר לך לא היו דברים מעולם וכדקאמר ליה נמי בשמעתיה דלא שמע מיניה חייב אלא פטור ומצינו הרבה בתלמוד כיוצא בה ומסקינן לא היו דברים מעולם ולא איתמר כלל. ועוד דאפשר דאמרה רבה והדר ביה ורבא היה בחזרה ולא אביי ומכל מקום ליכא למפסק כאביי במקום רבא אלא ביע"ל קג"ם כדברי רבינו ז"ל. עד כאן.
והראב"ד ז"ל תירץ דהתם נמי האונס בא מחמת הפשיעה וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף. אי נמי יש לומר דהאונס בא מחמת הפשיעה ואף על גב דאלו היה שם לא היה יכול להציל אולי לא היה צריך להציל אלו היה שם שלא כל החיות ולא בכל הזמנים נכנסים למקום שמרגישים שם בני אדם אשר מוראם עליהם בטבע וכמה פעמים ראינו זה. הר"ש דיוידש. ועיין בפרק הפועלים לקמן בדיבור המתחיל: אמר ליה אביי אלא מעתה גנא פורתא וכו' בלשון הראב"ד.

דף לז.

מודה היה רבי יוסי אף בראשונה שכבר אסר הריני משלם. נראה לר"י דהלכה כרבי יוחנן דאמר מודה היה רבי יוסי אף בראשונה ואם כן אם כבר אמר הנפקד הריני משלם ונמצא הגנב משלם כפל לנפקד. ועוד דהלכה כרב נחמן בדיני וסבירא ליה כרבי יוסי כדאמר לעיל דוקא משום דאטרחיה לבי דינא אבל אי לא אטרחיה מודה הוא שהכל שלו ואי לא היה מודה רבי יוסי בראשונה והלכה כמותו לעיל דקא מותיב ממתניתין דקאמר שילם ולא רצה לישבע אמאי לא משני חלוק היה רבי יוסי אף בראשונה והלכה כמותו אלא שמע מינה כדפרישנא. תלמיד הר"ף.
מתניתין: או אביו של אחד מכם הפקיד וכו'. האי דקאמר אביו של אחד מכם ולא קאמר אחד מכם הפקיד לי מנה משום דאורחא דמילתא נקט דדרך הוא דיתמי במילי דאבוהון

לא ידעי ולפיכך לא תבעי ליה מידי אבל כשהוא עצמו מפקיד לו לא שכיח דשכח ותבע ליה ה"ר יהונתן.

ועיין בתוספות לקמן דבור המתחיל: התם דקא תבעי ליה וכו'. כתוב בספר המאור נראה לי דמתניתין רבי טרפון היא וכו' עד ולא יוציא כלום כדאמרינן בספק הינוח. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם זה אי אפשר שהרי אמרו מניח גזלה ביניהן ומסתלק והוא אומר שיחזירנו ברשותו ואיך נסתלק ממנה ומה הועיל בהוצאתו מידו יום אחד או שנים אלא ודאי מניחה ביד בית דין עד שיודו וזהו שאמר רב ספרא ויניח. ואם תאמר אם כן ליתני נמי יהא מונח עד שיבא אליהו. לא היא התם קיימא מילתא ביד הנפקד עד שיבא אליהו אבל הכא ביד בית דין קיימא. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור משום דבהמה נפיש טירחה. וכתב הראב"ד אמר אברהם אטו משום דבהמה נפיש טירחה ורוצה להוציאה מתחת ידו משום הכי מיפטר מתשלומין ובהאי מילתא דרבא לשתי כריכות אם שניהם הפקידו כדסבר איהו אלא ודאי אחד משנים כמו שפירש אדוני הרב דאי שניהם הפקידו זה אחד וזה שנים רבא לא כתנא קמא ולא כרבי יוסי ועוד דקאמר זה אומר שנים שלי וזה אומר שנים שלי כדאיתא במתניתין אלמא לא הפקיד אלא אחד מן השנים וכל אחד אומר שלי הוא דהוה ליה כשתי כריכות. ויותר מזה כתוב אצלי. עד כאן.

שנים שהפקידו אצל אחר זה מנה וכו'. איכא למידק אדרבה הוה ליה למימר נותן לזה מאתים ולזה מאתים משום דהוה ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם דהא לכל חד וחד במנה מיהא מודה ליה והוה ליה כחמשין ידענא וחמשין לא ידענא. ותירץ הרמב"ן ז"ל דלא רמי רחמנא שבועה אלא לכופר ומעכב ממון חבירו לעצמו דלישתבע כי היכי דלודי ואלו אמר לכל חד מינייהו לית ליה גבאי אלא מנה הוה ליה מודה מקצת וכופר מקצת וחייב אבל האי הא קא מודה בכל חיובו והיכי רמית שבועה עליה. פירוש לפירושו דאלו אמר בברי מנה דהאי ומאתים דהאי מהימן השתא נמי וקאמר איני יודע מנה דמאן ומאתים דמאן אינו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע דהא לא רמיא שבועה עליה כלל. ואכתי אינו מחוור בעיני כל הצורך דהכא נמי כיון דדינא לרבנן השאר יהא מונח בידו עד שיבא אליהו ולרבי יוסי הכל איכא למיחש דילמא האי מתכוין הוא לגזול מהם מנה ואיערומי קא מערים סבר אי אמינא לכל חד וחד מינייהו לית לך גבאי אלא מנה בעינה אישתבעי לכל חד מיניה אמינא איני יודע ואיפטר. וכאותה שאמרו בריש מכילתין גבי סלעין דינרין אם איתא דלרבי עקיבא שתים חייב בשלשה היכי פטור האי איערומי קא מערים סבר אי אמינא שתים בעינה אשתבועי.

ומיהו בהא איכא למימר דהתם הוא משום דכיון דמדינא בשתים חייב אי איכא למיחש להערמה לא פטרינן ליה אבל הכא ומדינא כי אמר מנה דהאי ומאתים דהאי פטור כי אמר נמי איני יודע אף על גב דאיכא למיחש להערמה אי אפשר לחייבו שבועה שלא חייבתו תורה וכיון דפטור מן השבועה אף הוא פטור מן התשלומין.

אלא דאכתי לא ניחא לי דאי משום טעמיה ומר אפילו הפקידו לו בשתי כריכות יהא פטור דהא אינו מעכב לעצמו כלום דהא לתרווייהו שלש מאות קא מודה ובשתי כריכות הא אמרינן בגמרא דחייב ליתן לזה מאתים ולזה מאתים. אלא מסתברא דעיקר טעמא הכא משום דהוה ליה כמי שהפקידו לו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק כדאיתא בגמרא דמחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם היינו טעמא משום דכיון דעליה דידיה רמי למידע ולא ידע דחשבינן ליה פושע דכל לא ידענא פשיעותא הוא ומשלם. אבל הכא אומר להם מה שהנחתם טלו דכיון דלא הוה ליה למידק ואפילו לדברי שניהם לאו פשיעה היה ופטור. אלא דאכתי איכא למידק דאי טעמא דהכא משום דבכרך אחד לא הוה ליה למידק אם כן מאי האי דאמר ליה רבינא לרב אשי לקמן מי אמר רבא כל בשתי כריכות וכו' והא אמר רבא וכו' ופירש רש"י בשהפקידו אצל רועה זה טלה וזה שנים והוו להו כשתי כריכות וכמו שפירש רש"י ומאי קשיא ליה על הא דהכא אדרבה על ההיא הוה ליה לאקשויי היכי מצי רבא למימר מניח רועה ביניהם ומסתלק הא מחויב שבועה ואינו יכול לישבע הוא דהא הוה ליה למידק והלכך הוה ליה לשלומי לכל חד מינייהו.

אלא אם כן נפרש דמתניתין שמא ושמא היא וכדאוקמינן ליה בבא לצאת ידי שמים וההיא נמי דרועה בשמא ושמא היא ובא לצאת ידי שמים קא קשיא ליה ומאי שנא שנים שהפקידו אצל רועה אחד משנים וכמתניתין ובטלה אחד היא. וכן נמי משמע התם בדוכתא בבכורות וכן פירשה הרב אב בית דין והראב"ד. אי נמי יש לומר דהתם ודאי על ההיא דרועה הוה ליה לאקשויי וכדאמרן אלא דניחא ליה טפי מעיקרא לאקשויי מדרבא לרבא ובפירוקא דפריק איפריקא כולה מילתא. ובעיקר קושיין איכא מאן דמתרץ דפטור משום דהוה ליה הילך. ואינו מחוור דאם כן לותביה לרבי חייא דאמר הילך חייב מהא מתניתין דפטר. הרשב"א ז"ל.

עוד יש לומר דעיקר טענה וכפירה דהני בין המפקידים היא דנפקד הא מודה בחיובו ומה נפשך אי דינא מניח ביניהם ומסתלק הוא דהיינו חזרה דמחויב בה הא קא מודה בחיוביה ואי דינא משלם לכל אחד הוא לימא ליה מר שלים.

ולפי לשון זה אפילו למאן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דמספיקא מפקינן ממונא הכא אפשר דפטור דהא ברי הוא דלית להו בידיה אלא מאי דמודה ואינהו

כפרי אהדדי.
וכי דייקינן בכולה שמעתין אלמא מספיקא מפקינן ממונא בכהאי גוונא ואי הכא מפקינן כל שכן התם ואי נמי הכא לא מפקי התם מפקינן. הרמב"ן ז"ל.
ומתוך הגדול נותן דמי הקטן לשני. פירש רש"י ז"ל שוברו ונותן לשני דמי הקטן. ונראה שהזקיקו לרש"י ז"ל לפרש כן משום דאמרינן בגמרא וצריכא דאי אשמועינן הך קמייתא בההיא קאמרי רבנן משום דליכא פסידא דגדול אבל הכא דאיכא פסידא דגדול וכו' ומאי פסידא דגזול איכא אם אינו שוברו וכן פירש הוא ז"ל בגמרא. ואינו מחוור בעיני כלל דמתניתין איירי בכל כלים דהא איכא כלים דנפסדים לגמרי בשבירתן ואין להם דמים ככלי זכוכית ודומיהן ואפילו כלי נחושת לכשנשברים פעמים יפחתו דמיהם מן הכלי הקטן. אלא מוכרו ונותן לשני ממנו דמי הקטן ופסידא דקאמר בגמרא דאיכא בגדול לאו בכלי גדול ממש אלא לבעל הגדול קאמר שאינו חוזר לו בעיניה. הרשב"א ז"ל.
גמרא: אלמא מספיקא מפקינן ממונא. פירוש קושיא היא דקשיא ליה היכי אפשר לומר כן דהא קיימא לן כרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור. ומשום דאית לן לאותובי ממתניתין לא אמרו לימא תהוי תיובתא דרב נחמן ורבי יוחנן דאמרי פטור בפרק הגוזל זוטא ובפרק קמא דכתובות ומפרקינן מתניתין אהדדי וממילא אפריקו להו לרב נחמן ורבי יוחנן. הרמב"ן ז"ל.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: פירש רש"י ז"ל ולא אמרינן כשזה תובעו וזה אומר איני יודע אוקי ממונא. פירוש לפירושו ואפילו מספיקא מפקינן ממונא ולא אמרינן אוקי ממונא וכו' בשמא. וקשיא לן למאי דסלקא דעתין השתא אמאי לא אמרינן כדאמרינן בעלמא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב לימא תהוי תיובתיה דרב נחמן ולא עוד אלא דהא עדיפא דליכא ברי ושמא אלא שמא ושמא מדקאמר שהודה מפי עצמו ותיובתא דרב יהודה נמי הואי. ויש לומר דסיפא אריש עדיפא ליה למרמי. עד כאן.
פקדון אגזל רמית. קשיא לי ומנא ליה דמגזל דרישא בלחוד מקשה אדרבה מכולה רישא מקשה דהא סתמא נקטי ליה אלמא מספיקא מפקינן ממונא. ויש לומר דאין הכי נמי אלא הכא מקשינן מגזל נמי ומהדרינן דלא רמינן אלא מפקדון לחוד. אי נמי דסלקא דעתך דגבי גזל לית ליה לגזלן חזקה לומר אוקי ממונא בחזקת מאריה כיון שזה יודע דודאי גזל. הריטב"א.
גזל דעבד איסורא קנסוהו רבנן. אף על גב דגבי שבח גזילה המשתנית לא קנסוהו ועדיין נמי חשו לתקנת שבים גבי מריש הגזול שבנאו בבירה. דהתם הוא דליכא פסידא לנגזל מן הקרן אבל הכא בעי שישתלם הקרן לנגזל. ועוד נראה דלא גרסינן הכא קנסוהו דעל

כרחך איירי בבא לצאת ידי שמים כדמסיק מדקתני שהודה מפי עצמו ולא שייך קנס בבא לצאת ידי שמים. הרא"ש.

אמר רבא רישא נעשה כמי שהפקידו לו בשתי כריכות. ומדלא קאמר אלא אמר רבא משמע דטעמא דגזל כדקאי קאי משום דעבד איסורא קנסוהו רבנן הא לאו הכי מניח מנה ביניהם ומסתלק וטעמא משום דבגזל דילמא לא הוה ליה למידק אפילו בחד משום דמימר אמר השתא אתי נגזל ותבע לי ובשעה קלה לא משתלינא דומיא דלקח מאחד מא' מה' בני אדם אליבא דרבי שמעון בן אלעזר דאמר ביבמות בפרק האשה שלום דרבי טרפון ורבי עקיבא מודו בה דמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק ואף על גב דהוה ליה כשתי כריכות דהא חד הוא דמכר לו וטעמא משום דמוכר עביד דליתבע דמי מקחו לשוה ולא הוה ליה ללוקח למידק דמימר אמר לא חציף איניש אחרינא למתבע השתא דמי מקח אלא מוכר אבל פקדון ומלוה כיון דלזמן מרובה הוא הוה ליה למידק. ותדע לך דבגזל ליכא למימר הוה ליה למידק מדרמי בסמוך גזל אגזל ופריק רבא התם דקא תבעי ליה הכא בבא לצאת ידי שמים ואם איתא דבגזל נמי אמרינן הוה ליה למידק כי תבעו ליה נמי ליחייב דהא אף על פי שגזל אחד מחמשה הוה ליה נמי למידק דלגבי גזל לעולם כשתי כריכות הוא דליכא למימר ביה ההוא טעמא דאתון לא קפדיתו אנא אקפד דנגזל מאי הוה ליה למעבד דהא לאו מדעתיה גזליה ואנסיה גזלן ועוד דגזל אחד מחמשה כשתי כריכות הוא על כרחך שהנגזל אינו אלא אחד דהוי טעמא כדאמרן דאפילו בשתי כריכות לא הוה ליה למידק כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הרא"ש: פקדון אגזל קא רמית לא מוה מצי לשנויי משום דפקדון בכרך אחד לא הוה ליה למידק וגול בשתי כריכות הוה ליה למידק כדמשני בסמוך דגזלן שלא היה בדעתו להחזיר לא שייך למימר הוה ליה למידק. ואם תאמר ולאו כל שכן הוא דהא אית לן למימר ולא הוה ליה לנגזל כלל. ויש לומר דכיון שעושה תשובה אין לנו להחזיקו בפושע במה שלא דק מתחלה כשגזל. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: רישא נעשה כמי שהפקידו אצלו וכו'. ואם תאמר כיון דלא אמר בתירוציה אלא משמו דאינו חוזר מתירוץ הראשון דגזל עבד איסורא וכו' ולמה ליה לשנויי לעיל גזל דעבד איסורא תיפוק ליה דהוח ליה למידק דחד גברא הוא. יש לומר דאי לאו משום דעביד איסורא משום טעמא דהוה ליה למידק לא קנסינן ליה כיון דעבד תשובה דהא גזלן לא דאיק ולא דמי לנפקד שיש לו לדקדק כדי להחזיר וגבי גזלן על מה שעשה לא קנסינן ליה כיון שבא לעשות תשובה. עד כאן.

נעשה כמי שהפקידו אצלו בשתי כריכות. אין להקשות איך תולה את הפשט באינו פשוט דהא מתניתין שלא הפקיד אלא אחד הוה ליה למידק בשנים שהפקידו בשתי כריכות זה שלא בפני זה. גליון.

סיפא שהפקידו לו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק. כך היא גירסת הגאונים ופירשו שהפקידו לו ממש בצרורה אחת אלא שאמרו לו מנה שלי ומאתים של חברו ומשום הכי לא דק. אבל כשהפקיד לו זה מנה בכרך אתד וזה מאתים בכרך אחד אפילו היו שניהם עמו בבת אחת שתי כריכות הן והוה ליה למידק. אבל רש"י גרס סיפא נעשה כמי שהפקידו לו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק כלומר אף על פי שהפקיד לו כל אחד צרור כספו מיוחד בכרך אחד זה לעצמו וזה לעצמו אפילו הכי ככרך אחר הוא דכל שלא הקפיד זה להפקיד בפני חברו דבר שאינו ניכר היטב דבין כרך גדול לכרך קטן לא דייקי אינשי הימוניה מהימן ליה לחבריה דאי לא הוה ליה למימר לנפקד כתוב שמי על זה ושם חבירי על צרור שלו וכיון דלא אמר ליה הכי אף הנפקד לא דקדק ואין חושבין אותו כפושע בכך. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: רישא כשתי כריכות נינהו דחד הוא דאפקיד גביה והוה ליה למידק ואף על גב דאתו תרווייהו בשעת פקדון. אבל סיפא דוקא שהפקידו שניהם בכרך אחד. עד כאן.

סיפא שהפקידו לו בכרך אחד. מכאן נראה דכל שהפקידו לו בשתי כריכות זה מנה וזה מאתים ובשעת התביעה זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי נותן לזה מאתים ולזה מאתים. ותמיה לי אמאי והא הוה ליה הילך דפקדון כל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה ואפילו לא נקיט ליה בידיה וכדמוכח בשמעתין קמייתא דמכלתין בתא שמע ותני רמי בר חמא ארבעה שומרים צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת וקיימא לן כרב ששת דהילך פטור. ואפשר היה לומר דכולה שמעתין בבא לצאת ידי שמים וכדאוקימנא מתניתין בבא לצאת ידי שמים ומשמע דכולה רישא דמתניתין בבא לצאת ידי שמים ופקדון דרישא בשתי כריכות הוא ואפילו הכי דוקא בא לצאת ידי שמים הא לאו הכי פטור ומניח מנה ביניהם ומסתלק. אלא שאין אני רואה כן דעת הפוסקים דכל בשתי כריכות אפילו בדתבעי ליה חייב לזה מאתים ולזה מאתים. וכן כתב הרמב"ם ז"ל מפורש. ויש לומר דהילך דפטור דוקא באומר מנה יש לך ומנה אין לך דהא אומר הילך בכל חיובו ואי נמי באומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא ומשום דכל מה שהוא מחייב עצמו בו נתון בידו ליתן ואידך הוה ליה ככופר בכל ואם כן באומר בכל איני יודע דפטור. אבל כאן שהוא מודה שאחי מהם הפקיד בידו מאתים בכרך בפני עצמו הרי

חייב עצמו להחזיר מאתים לבעל המאתים דהוה ליה למידק וכל שאינו יודע עכשו למי פושע הוא וחייב. כן נראה לי. ואם תאמר אם כן פקדון דרישא דהוה ליה בשתי כריכות אפילו בדתבעי ליה נמי ליחייב ומתניתין דקתני שהודה מפי עצמו דמשמע דוקא בא לצאת ידי שמים. ויש לומר דמתניתין משום דלא תבעי ליה הא תבעי ליה חייב אפילו לא בא לצאת ידי שמים. ומתניתין דמערב פקדון בהדי גזל וגזל דוקא בבא לצאת ידי שמים לרבי טרפון הא תבעי ליה פטור. לא משוי להו לכל מילתייהו דנגזל ביתבעי ליה פטור לרבי טרפון משום דלא הוה ליה למידק וכדכתיבנא לעיל ופקדון אפילו בדתבעי ליה חייב אלא דבדלא תבעי ליה ובא לצאת ידי שמים שוה דינייהו להדדי דהכא והכא נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו הרשב"א ז"ל.

ורמי גזל אגזל קתני הכא אמר לשנים גזלתי וכו'. ורמינהי גזל אחד מחמשה וכו' והכא ודאי בשתי כריכות הוא כי הנגזל אחד הוא לבדו והוה ליה למידק. הראב"ד ז"ל.

ומתניתין דהכא ממאי דרבי טרפת וכו'. ואיכא למידק מדידע האי מקשה מה דתני עלה דההיא הוה ליה למבעי מאי שנא דהא משמע דעיקר מאי דמקשה הכא על ההיא דתני עלה קא סמיך. ויש לומר דמעיקרא לא משום ההיא קא מקשה הכא אלא משום דמשמע ליה דמדלא פליג רבי טרפון בהא מתניתין מסתמא כולי עלמא היא וכי אהדרינן ליה ממאי דהא מתניתין רבי טרפון היא רמי אנפשיה ואדכר מאי דתני עלה דההיא ואמר ליה הא תני עלה מודה רבי טרפון וכיון שכן אף מאי דתניא עלה דההיא נמי קשיא ליה ופריק מתניתין בבא לצאת ידי שמים ובהא אפריק נמי מאי דתני עלה דההיא נמי בבא לצאת ידי שמים. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל בהשמטה שבסוף המסכתא: ורמי גזל אגזל. רמינן גזל ופקדון אגזל מתניתין אברייתא דרבי טרפון דהכא קתני אפילו בפקדון נותן לזה מנה ולזה מנה ובברייתא קתני אפילו בגזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק. וממאי דמתניתין רבי טרפון וכו' משום דקתני סיפא דברייתא מודה רבי טרפון וכו' והכי אקשינן דמתניתין דהכא לא אפשר לאוקמה כרבי עקיבא דלרבי עקיבא מאי שנא מודה מעצמו אפילו עומד וצווח נמי מחייב אלא לאו רבי טרפון היא. והשתא קשיא לן אמאי לא תני פטורא גבי גזל בדתבעי ליה כדקתני פלוגתא לפטורא גבי פקדון כי היכי דתני ליה בברייתא לרבי טרפון אלמא איכא תנא לרבי טרפון דמספקא ליה בהכי ושני ליה התם בתבעי ליה הכא בבא לצאת ידי שמים פירוש התם אתא לאפלוגי בדתבעי ליה כלומר לחלק בין תבעי ליה לבא לצאת ידי שמים אבל הכא לא בא לחלק אלא בבא לצאת ידי שמים בין פקדון לפקדון בין שני כריכות לכרך אחד ותנא פקדון דשני כריכות דומיא דגזל דאף על גב

דאיסורא לא עביד כיון דפשיעותא עביד ובא לצאת ידי שמים מחייב בגזל. וסיפא כיון דלאו פשיעה עביד אפילו ידי שמים נמי ליכא ומשום פקדון תנא גזל אבל גזל בדתבעי ליה לא הוה צריך למתני הכא דהא תנא ליה התם ביבמות. עד כאן.

גזל מחמשה וכו'. כתוב בתוספות דיודע בודאי שהוא חייב לאחד מהם וכו' אין להקשות אם כן מאי פריך לקמן מנפל הבית אהך דרבי עקיבא לישני דשאני הכא דודאי חייב לאחר או יתרץ דשאני הכא דאיסורא הוא ומיהו אכתי הוה קשה מהך דלקח מחמשה. אך קשה דיתרץ דהכא דאיבעי ליה למידק. ויש לומר דפריך כיון דלא מהני חזקת ממון שמוציאן מיד המוחזק בו מספיקא אף על גב דודאי אינו חייב אלא לאחד אם כן התם דליכא חזקת ממון שאין שום אחד מוחזק אלא רק חזקת השבט אותה חזקה לא תועיל אלא הוה לן למימר יחלוקו כמו שחזקה זו אינה מועלת כלום אף על פי שטובה יותר כדפירשתי. גליון.

התם דקא תבעי ליה הכא בבא לצאת ידי שמים. פירוש וכיון דבא לצאת ידי שמים ועבד איסורא אי נמי בפקדון דהוי ליה למידק נותן לזא מנה ולזה מנה. אבל ליכא לפרושי דכיון דמוקמינן לה בבא לצאת ידי שמים לא צריכי להנהו פירוקי אלא כל איני יודע בבא לצאת ידי שמים חייב דליתא דהא תנן בהגוזל בתרא אבל איני יודע אם הפקדת אצלי ואם לא הפקדת פטור מלשלם ומוקמינן לה התם בגמרא בבא לצאת ידי שמים אלמא דאומר איני יודע בדלא תבעי ליה לא מחייב אפילו בבא לצאת ידי שמים אלא היכא דעבד איסורא אי נמי דהוה ליה למידק. אלא על כרחך השתא נמי אהנהו פירוקי סמכינן דכיון דעבד איסורא אי נמי הוה ליה למידק ובא לצאת ידי שמים חייב. ומיהו כי פטרינן ליה בסיפא ואמרינן דנותן לזה מנה וכו' והשאר יהא מונח משום דלא הוה ליה למידק דוקא בדיני אדם אבל בבא לצאת ידי שמים כיון דהוה ליה ברי ושמא אף על גב דלא הוה ליה למידק חייב. וראיה לדבר מדאמרינן בסוף הגוזל בתרא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים אלמא כל ברי ושמא בדיני שמים חייב הלכך על כרחך סיפא דשנים שהפקידו אצל אחד בדיני אדם מתוקמה ולא בדיני שמים. ולפי זה אי ההיא דשנים שהפקידו אצל אחד רבי טרפון היא לא צריכין בה לטעמא דלא הוה ליה למידק דכיון דעל כרחך בדיני אדם מתוקמה ולא בדיני שמים ואפילו היכא דהוה ליה למידק פטור לרבי טרפון דלא עדיף טעמא דהוה ליה למידק מטעמא דעבד איסורא וכיון דאשכחן ליה לרבי טרפון דפטור בדיני אדם היכא דעביד איסורא דהיינו פלוגתא דגזל אחד מחמשה בני אדם כל שכן דפטר ליה היכא דלא עביד איסורא אלא דהוה ליה למידק בלחוד הלכך אי מתניתין דשנים שהפקידו אצל אחד רבי טרפון היא כיון

דעל כרחך בדיני אדם בלחוד מתוקמה לא צריכין לטעמא דלא הוה ליה למידק. ומיהו אי אפילו כרבי עקיבא מתוקמא צריכין להוא טעמא דכיון דהוה ליה למידק חשיב לן כטעמא דעביד איסורא לגבי דיני שמים הוא הדין לגבי דיני אדם וכיון דחזינן לרבי עקיבא דהיכא דעביד איסורא מיחייב ליה רבי עקיבא אפילו בדיני אדם דהיינו פלוגתא דגזל אחד מחמשה בני אדם בשנים שהפקידו אצל אחד נמי אי לאו משום טעמא דלא הוה ליה למידק הוה מחייב לית רבי עקיבא אפילו בדיני שמים. ויש כאן דרך אחרת דכיון דאוקימנא רישא דמתניתין בבא לצאת ידי שמים סיפא נמי דשנים שהפקידו אצל אחד אף בבא לצאת ידי שמים מתוקמה ואפילו הכי כיון דלא הוה ליה למידק פטור. וכי תימא וכיון דתבעי ליה וברי ושמא הוא אמאי פטור בבא לצאת ידי שמים דהא אמרינן בהגוזל מנה לי בידך וכו' חייב בבא לצאת ידי שמים וכמו שכתבתי למעלה. לא קשיא דהתם הוא כיון שזה תובעו בברי ונתבע שמא ובא לצאת ידי שמים יש לו לחשוב שזה שטוענו ברי אומר אמת והוא שכח ויש לו לצאת מספק גזילה שלא יעכב ממון אחרים בידו אבל הכא שהוא יודע שאין בידו משל אחרים אלא שלש מאות והוא רוצה ליתן אותם אלא שאינו יודע למי יתנם כי תבעי ליה מאי הוי הא קים ליה בנפשיה דלא מעכב מדידהו כלום ולא פשע נמי בנפשיה כיון דלא הוה ליה למידק הלכך כי תבעי ליה נמי פטור ואפילו בבא לצאת ידי שמים דבין תבעי ובין לא תבעי ליה ידע דלא מעכב מדידהו מידי ובין כך ובין כך ספקו במקומו עומד ואין לחלק בענין זה בין תבעי ליה ולא תבעי כלל. ולפי זה צריכין לטעמא דלא הוה ליה למידק בשנים שהפקידו אצל אחד בין לרבי טרפון בין לרבי עקיבא למפטריה אפילו בדיני שמים. וראיה לדבר דכל כהאי גוונא שאינו מעכב משל אחרים כלום כל היכא דלא הוה ליה למידק אפילו בדיני שמים פטור אף על פי שהלה תובעו בברי והוא שמא מדאמרינן בהגוזל קמא מעשה בחסיד אחד שלקח מקח מן השוק וכו' ובודאי אותו חסיד בא לצאת ידי שמים הוה ומסתמא נמי תבעי ליה דסתם מקח תובעים יש לו דלפי שעה רוצים הדמים וקאמר רבי טרפון דמניח דמי מקח ביניהם וסגי בהכי ואפילו בדיני שמים. ולא תימא הני מילי לרבי טרפון אבל לרבי עקיבא מחייב בדיני שמים דהא לא פליגי רבי טרפון ורבי עקיבא אלא בבא לצאת ידי אדם אבל בבא לצאת ידי שמים לא פליגי אלא שמו מינה דכל כהאי גוונא אפילו בא לצאת ידי שמים פטור. וזה הדרך יותר עולה בחוור השמועה דסליק פירוקיה דרבא דהוה ליה למידק ולא הוה ליה למידק בין לרבי טרפון בין לרבי עקיבא וקמה ליה מתניתין כולה בתד גוונא. הר"ן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: והכא מיירי בבא לצאת ידי שמים. ואם תאמר מדלא קאמר אלא משמע דאכתי קאי לשינויי אחרינא דמפרש לעיל. וקשה דלמה ליה טעמא דהוה ליה למידק תיפוק ליה דחייב לצאת ידי שמים. ויש לומר דאי לאו האי טעמא דהוה ליה למידק דאז פשע בו מעיקרא משום דבא לצאת ידי שמים לא מחייבים ליה. אבל מכל מקום קשה דלמה ליה לפרושי טעמא דסיפא דמתניתין משום דלא הוה ליה למידק לוקמא שפיר משום דהוה ליה למידק ומכל מקום פטור משום דקא תבעי ליה בבית דין. ויש לומר דהא דאמרינן כי תבעי ליה פטור היינו דוקא אליבא דרבי טרפון אבל אליבא דרבי עקיבא מחייב אף כי תבעי ליה בבית דין וניחא ליה לאוקמי כרבי עקיבא משום דאמרינן וכלהו אליבא דרבי עקיבא ואם כן אי הוה ליה למידק חייב אפילו כי תבעי ליה ומשום הכי צריך לפרש טעמא דסיפא משום דלא הוה ליה למידק ולכך פטור דניחא אפילו לרבי עקיבא. ומכל מקום קשה דהא משמע בפרק הגוזל דלית ליה לרבי עקיבא סברא דפטור משום דלא הוה ליה למידק דאפילו לא הוה ליה למידק חייב דקאמר התם לקח מחמשה בני אדם ואינו יודע מאי זה מהם לקח אמר רבי עקיבא אין לו תקנה עד שישלם לכל אחד ואחד והתם לא הוה ליה למידק דהיינו זה בפני זה. ויש לומר דמאי טעמא אמרינן בשנים שהפקידו זה בפני זה דלא הוה ליה למידק משום דאמרינן אתון גופייכו לא דייקיתו ואנא אידוק דאי הוו דייקי לא הוו מפקדי זה בפני זה והתם בלוקח ליכא למימר הכי דמה הוה להו למוכרים למעבד כל המוכרים צריכין למכור בשוק זה בפני זה. ומכל מקום קשה דהיכי מצית למימר דאתיא אליבא דרבי עקיבא והא קתני שהודה מפי עצמו ודייקינן מינה דמיירי בבא לצאת ידי שמים הא תובעים אותו בדין לא מחייב והיינו דלא כרבי עקיבא דאי כרבי עקיבא כי תבעי ליה נמי מחייב לשלם לכל אחד ואחד. ויש לומר דאתיא אליבא דרבי עקיבא דרישא היינו שמא ושמא ואמרינן בסמוך דבשמא ושמא מודה רבי עקיבא עד כאן.

דיקא נמי דקתני שהודה מפי עצמו. קצת היה נראה דאין הלכה כרבי עקיבא מדייקא מתניתין דלא כוותיה דמשמע דלא מחייב אלא לצאת ידי שמים וכן סיפא דשנים שהפקידו דלא כרבי עקיבא דלרבי עקיבא חייב ליתן מאתים לכל אחד דלאו דוקא גזל לרבי עקיבא דהוא הדין מקח כדמוכח בהגוזל בתרא ומתניתין דהגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו מוקמינן לה בהגוזל קמא דלא כרבי עקיבא. ומיהו נראה דהלכה כרבי עקיבא דבמסקנא דהתם מיתוקמא שפיר בין כרבי עקיבא בין כרבי טרפון ומתניתין דהודה מפי עצמו נמי יש ליישבה כרבי עקיבא דמודה רבי עקיבא דלא מחייב אלא לצאת ידי שמים כיון דלא תבעי ליה דאפילו יש עדים שגזל לאחד משנים ואין יודעים לאיזה

מהם לא היה רבי עקיבא מחייב בדיני אדם לשלם לכל אחד אלא דוקא היכא דתבעי ליה דהוי ברי ושמא והך דשנים שהפקידו נמי לא דמיא למקח דמחייב רבי עקיבא דהתם אית ליה למידק כמו מפקיד בשתי כריכות שהמוכר צריך למכור חפציו בשוק וליכא למימר ביה אתון גופייכו לא קפדיתו דמאי הוה ליה למיעבד. ועוד דלמאי דסתם לן תנא בפרק האשה שהלכה דדוקא בגזל איפליגו רבי עקיבא ורבי טרפון ולא בלקח אתיא שפיר סיפא דמתניתין כרבי עקיבא אף על גב דלא מחייבה לשלם לכל אחד ואחד אלא יהא מונח עד שיבא אליהו משום דהפקידו אצלו בכרך אחד ולא הוה ליה למידק דאפילו רבי עקיבא מודה בהכי לרבי טרפון כי היכי דמודה ליה בלקח. תוספות שאנץ.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות וסיפא דקא תבעי ליה וכו'. נראה דאי הוה אמרינן הכי אז הוה ניחא דנקט רישא אביו משום דאורחא דמילתא דלא תבעי ליה שאינן יודעים אלא אם הוא בא לצאת ידי שמים וסיפא דהם עצמם מפקידים מסתמא תבעי ליה.

עוד כתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות וסיפא דקא תבעי ליה יהא מונח וכו'. לפי זה לא הויא מתניתין כרבי עקיבא דלרבי עקיבא אפילו תבעי ליה צריך ליתן לכל חד וחד ואפילו ליכא איסורא כההיא דלקח מחמשה בני אדם וכו' אי נמי יש לומר דלפי זה נימא דלרבי עקיבא היכא דליכא איסורא אפילו תבעי ליה לא מחייב אפילו לרבי עקיבא מדינא אלא לצאת ידי שמים אבל היה קשה מההיא דלקח כדפירשו תוספות לקמן. עד כאן.

וכתב מורנו הרב נר"ו בתשובה סימן אלף רל"ד וזה לשונו: התם דקא תבעי ליה. פירוש השתא לא אתינן לתרוצי אלא גזל אגזל אבל פקדון אפקדון נקטינן כתירוציה דרבא דרישא נעשה כמי שהפקידו אצלו בשני כריכות דהוה ליה למידק ומשום הכי חייב בדיני אדם אבל סיפא נעשה כמי שהפקידו אצלו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק ופטור אפילו בבא לצאת ידי שמים. וטעמא דמילתא דגזלה דעבד איסורא לא יצא ידי שמים אם לא תחזור הגזלה לבעלים ומשום הכי בעינן שיתן מנה לזה ומנה לזה אבל פקדון דלא עבד איסורא השאר יהא מונח. ואף על גב דדייקינן מתניתין בבא לצאת ידי שמים לצדדין קתני ואגזל קאי אבל פקדון טעמא אחרינא אית ביה משום דהוה ליה למידק ומשום דחד דינא לתרווייהו כלי להו בחדא בבא אף על גב דמתרי טעמי הוה ודכוותה טובא במשניות ובברייתות. והשתא ניחא דלא קאמר אלא דתירוצא קמא קאי לתרוצי פקדון אפקדון והכא לא מתרצינן אלא גזל אגזל והיינו דנקט ברישא וזו אביו של אחד מכם לאשמועינן דאפילו מה שהיה בזמן אביו איבעי ליה למידק ולא מצי למימר

אישתלאי ובסיפא נקט שנים שהפקידו אצל אחד לאשמועינן דאפילו בכהאי גוונא לא הוה ליה למידק והיינו דנקט ברישא דרישא גזלתי לאחד מכם ולא קתני גזלתי את אביו של אחד מכם לאשמועינן דלאו מחד טעמא נינהו וסיפא דרישא חדושא קמשמע לן כדכתיבנא. והיינו דקאמר ליה רבי טרפון להההוא חסידא הנח דמי מקח ביניהם דעד כאן לא קאמר רבי טרפון דבבא לצאת ידי שמים נותן גזלה לכל אחד מהם אלא משום דעבד איסורא אבל בפקדון לא אמר ועובדא דההוא לפקדון ולא הוה ליה למידק דמיא משום דלאלתר יבקש דמי מקחה ומשום הכי אמר שיניח דמי המקח ביניהם ויסתלקן דאפילו בבא לצאת ידי שמים לא מחייב. והשתא נמי ניחא ממה שהקשו התוספות מהך דהגוזל מחברו שוה פרוטה ונשבע דהך שקלא וטריא מקמי דידעי להך תירוצא דבבא לצאת ידי שמים חייב אבל מתניתין גופה לא קשיא דסמכינן אשינויי קמאי. אבל לפי שיטת התוספות דאפקדון נמי מתרצינן בבא לצאת ידי שמים אם כן מעיקרא ידעינן להאי תירוצא דאי לא תימא הכי תקשי מתניתין גופה רישא לסיפא והם דחקו לתרץ עיין שם. אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר טפי כן נראה לי. אבל במסקנא דסוגיין לא שני לן בין גזל לפקדון ואפילו בפקדון אם בא לצאת ידי שמים נותן מנה לכל אחד ואחד. עד כאן.

אמר מר דקא תבעי ליה והלה מה טוען לרבי טרפון קא בעי לה. רב יהודה אמר הלה שותק רב ששת אמר הלה צווח. כלומר איני מאמין לכם שארבעה מכם תובעין שקר. אבל שתיקה כהודאה דמיא. פירוש כאמינם האמין הראשון כשתבעה וכשתבעו השני הניח האחד והאמין לשני וכן כולם נמצאו כולם היו באמונה שהאמינם כבר נתחייב להם. ומאן דאמר אפילו שותק פטור האי שתיקה דהכא לא אמנה הוא אלא כדבר המסופק. הראב"ד.

דף לז:

שתיקה דהכא כהודאה דמיא דאמר האי דשתקי אמינא וכו'. מכאן נראה לפסוק גבי יין נסך דאם אמר אדם לישראל נתנסך יינך ושתיק אפילו אין בידו לנסך מהימן דשתיקה כהודאה דמיא. ומכאן נראה שאם יש לתלות שתיקתו לפי שמחשב בלבו מה יענה דלאו כהודאה דמיא. וכן כתוב בתוספות שאנץ וזה לשונו: שתיקה כהודאה דמיא. נראה דלכל דבר שיש לתלות שתיקתו לפי שמחשב בלבו מה יאמר לא אמרינן שתיקה כהודאה דמיא ואם לא כן היה כל אדם נתפס שאין יכול למהר ולענות. ואפילו בהך דהכא אם

טען ואמר מה ששתקתי לפי שהייתי מחשב בלבי להכירך אם אתה הוא אותו שגזלתי אם לאו הכי נמי דמהימן.

אבל אם לא טעין לא טענינן ליה. ואומר ה"ר יעקב מקינון דאם הוא מאמין בלבו שהוא אומר אמת דאין מועיל מה שמכחישו או מה שאומר איני יודע ועל זה נאמר ויראת מאלהיך. תלמיד הר"פ ז"ל.

ושקלינן ליה ואזלי. כלומר שיחלקו ביניהם והלא לא הניחה הוא אלא על דעת שתשוב הגזלה ליד הנגזל והרי לא שבה והאמר רבי אבא בר זבדא כל ספק הינוח וכו' ואף על פי שלענין אבדה נאמר להכא נמי גמרינן מינה כי מספק הניחה לכל אחד ואחד כי הוא לא הניחה אלא לאחד והשאר ספק ומספק אין להם ליטול כלום. אבל ודאי אם יודו כולם לאחד יטול אף על פי שמספק הניחה. אמר רב ספרא ויניח. פירוש כולם יניחוה ביד בית דין עד שיודו לאחד. והא דלא קאמר הכא יהא מונח עד שיבא אליהו כדקתני בזה מנה וזה מאתים ובשני כלים משום דהתם ביד הנפקד עצמו יהא מונח אבל הכא צריך שיוציא גזלה מתחת ידו. הראב"ד.

וזה לשונו בסוף המסכת בהשמטה: ושקלין ליה כולהו כלומר בלא שבועה חולקין אותה ביניהם מפני שהוא משיב אותו לכולם בשוה והא אמר רבי אבא וכו'. פירוש הא דרבי אבא לא אשכחן לה אלא גבי אבדה פרק אלו מציאות בענין גוזלות מקושרין אחר הגפה והן מדדין דאיכא למימר כיון דמקושרים בכנפיהן והם אחר הגפה שמא הונחו שם להצניע עד שיבא ויטלם ומשום הכי לא יטול דזה הקשר אינו סימן דכולי עלמא הכי קטרי ומקום נמי לא הוי סימן הואיל ומדדין ונמצאו אבודין לבעלים ואיהו כיון דספק הוא דדילמא לאו מעלמא אתו ומקומן הוא זה ואותו האיש היה סבור מוצנעים הם ואוחזם ואמצאם ולא נתייאש מהם אסורים לו ואם גזל לא יחזיר שמא כבר בא בעליו ולא מצאם ואם יחזירם שמא ירדו למקום אחר ויבא אחר ויטלם בהיתר אלא יהיו בידו שמא יתברר למי הם אלמא כל ספק ממונא באיסורא קאי וכל שכן הכא דאיכא רמאי טובא. אמר רב ספרא ויניח. פירוש ביד בית דין או לשליח בית דין. ונראה לי לעולם עד שיודו דהכא ודאי איכא רמאי טובא דלית להו בגויה ולא מידי ואי מסתבעי לשקרא משתבעי. ודאלים גבר נמי לא אמרינן אף על גב דאיכא למיקם עלה דמילתא דלמא מדכר האיך ויהיב ליה למאן דאית ליה ומשתבעי להנך בקושטא הא אמרינן דאי תפסיה לא מפקינן. עד כאן לשונו.

והא אמר רבי אבא בר זבדא וכו'. הא דלא פריך ממתניתין דאמר הכי נמי יהא מונח ולא אמרינן נפקינן ונישקלינהו כלהו. יש לומר דשאני מתניתין דבהיתרא אתא לידיה

וכן פירש רש"י ז"ל דהכא באיסורא אתא לידיה. והא דלא פריך אמילתיה דרבא דלקמן בשנים שהפקידו אצל רועה דאף על גב דבהיתרא אתא לידיה אמרינן מניח ביניהם ומסתלק. יש לומר דההוא כדמסיק שהפקידו בעדרו שלא מדעתו ואפילו למאי דסלקא דעתין איכא למימר דרבא נקט לישנא דמתניתין דברייתא דפליגי לומר אף על פי שחולקין בגזל אחד מחמשה מודו הכא. גליון.

אמר ליה אביי לרבא מי אמר רבי עקיבא וכו'. אלמא מספיקא מפקינן ממונא ורמינהו נפל הבית וכו' ואם תאמר אביי דקארי לה מאי קארי לה. יש לומר דאביי מתניתין דאמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה קא קשי ליה דשמא ושמא הוא כדקא פריש בסמוך ופירושא הוא דקא בעי היכי מתוקמן כולהו מתניתין. מדאקשי אביי ממתניתין דנפל ומדמשני ליה רבא הכא ברי ושמא התם שמא ושמא ולא שני ליה גזל אירושה קא רמית גזל דעבד איסורא קנסינן כדאמרינן לעיל בריש שמעתין משמע דסבירא ליה לאביי דרבי עקיבא דינא קתני והא דאמר לא זו הדרך מוציאתו מידי עבירה לדבריו דרבי טרפון קאמר כלומר בגזל מיהא דעבד איסורא אודי לי דאין זו הדרך מוציאתו וכו' והאי סוגיא אתיא כתנא קמא דרבי שמעון בן אלעזר דאמר התם ביבמות דאפילו בלקח פליגי ואליבא דידיה שקלינן וטרינן הכא בכולה סוגיין ואנן לא קיימא לן כוותיה אלא כרבי שמעון בן אלעזר ורב נחמן נמי דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור כרבי שמעון בן אלעזר אזלא. ואביי דשקיל וטרי הכא אליבא דתנא קמא דרבי שמעון בן אלעזר כוותיה סבירא ליה כדמוכח בפרק יש נוחלין גבי משנתנו דהאומר זה אחי אינו נאמן ונוטל עמו בחלקה דאיתמר לה בגמרא ואינך מאי קא אמרי ואוקימנא דאמרי אין אנו יודעים ואמר רבה זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ואמר ליה אביי לעולם חייב ושאני הכא דכמנה לאחר בידך דמי. הרשב"א.

וזה לשון הרא"ש: הקשה ר"מ אמאי לא משני כדמשני לעיל שאני גזל דעבד איסורא וגבי פקדון הוה ליה למידק. ואין לומר דמטעם הוה ליה למידק אין לחייב אלא בבא לצאת ידי שמים אפילו לרבי עקיבא ולהכי איצטריך לשנויי הא אוקים מתניתין בבא לצאת ידי שמים דאם כן מאי פריך לקמן מרועה לימא התם אינו בא לצאת ידי שמים אלא על כרחך היכא דהוה ליה למידק חייב לרבי עקיבא אפילו בדיני אדם. ויש לומר דלרבה לית ליה שנויא דרבא דלעיל דמפליג בין כרך אחד לשתי כריכות וקושיא דלעיל מתרץ רישא בבא לצאת ידי שמים. עד כאן לשונו.

מי אמר רבי עקיבא לא זו הדרך מוציאתו וכו'. פירוש ואוקימנא בתובעין ורבי עקיבא לישנא דעלמא נקט משום דאיירינן בדבר גזל שהוא דבר עבירה והוא הדין לכל עסק ולכולי עלמא פורע לכל אחד ואחד. כן נראה לי. משיטה.

אמר ליה אביי לרבה מי אמר רבי עקיבא וכו'. אמר ליה התם שמא ושמא. וקשיא לי אי הכי קשיא אדרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אלמא מספיקא לא מפקינן ממונא. וליכא למימר דכיון דגזל אחד מחמשה דמיא ליה לגזלתיך ואיני יודע אם החזרתי לך דהא לא דמיא כלל. ועוד דאי הכי היכי פליג עלה רבי טרפון. ואיכא למימר רב נחמן כרבי שמעון בן אלעזר סבירא ליה דאמר התם ביבמות לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלקח וכו' ורב הונא ורב יהודה סבירי להו כתנא קמא דרבי שמעון בן אלעזר דאמר אף בלקח וכו' כדתניא בהגוזל קמא במעשה בחסיד אחד. ואכתי תמיה לי אי הכי אמאי לא אוקימנא לדרב נחמן ורב הונא בתנאי ולא אדכרו לה בגמרא כלל. ואיכא למימר משום דרב נחמן אמר לך אנא דאמרי לתנא קמא נמי אפילו לרבי עקיבא משום דסבירא ליה אפילו בלקח קניס דהוי ליה למידק ובהא פליגי דרבי שמעון בן אלעזר לא קניס בלקח מקח והכי איתא בפרק הגוזל. ורבי עקיבא אף על גב דלא אשתבע קניס. הרמב"ן.

וזה לשון שיטה: ומודה אני בזה שהנכסים בחזקתן וכו'. קצת קשה ומאי קושיא דילמא שאני הכא דאיכא חזקת נכסים שהם בספק הילכך הוי כמי שלא נולד בהם ספק כלל והמוציא מחבירו עליו הראיה אבל הכא שנולד ספק בממון שביד זה ולית ליה חזקה בגוה הוה מחייב לאהדוריה לבעלים והוי כעין מנה לאביך בידי ואיני יודע אם פרעתיו אם לאו ועדיפא מיניה דהשתא בריר לן שיש בידו ממון של אחרים. ועוד דהתם איכא למימר יפרע לכל חד וחד ויצא מידי עבירה אבל הכא מאן פרע להו ומאן מחייב להו דליפרע לכל חד וחד לוקי דאינו דין כלל כיון דכוליה ודאי דחד מינייהו הוא והוה ליה למימר יהא מונח עד שיבא אליהו ועדיפא מינה אוקי ממונא בחזקתיה. ואפשר דאין הכי נמי אלא דעדיפא מינה תריץ לה. ואפשר לתרץ דכיון דאין הממון מסויים או שמשלם יותר מדידיה משלם מספק והרי הוא מוחזק בממון דידיה ואדידיה מחייבו לשלם מספק ולהוציא ממנו מחזקתו אם הוא ממון אחד דהיינו ממון הפקדון. עד כאן משיטה.

מודה אני בזה וכו'. פירש רש"י אף על פי שאני מתלמידי בית שמאי וכו'. ואי אפשר לומר כן דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבירו ואם היה מתלמידי בית שמאי לא היה הלכה כמותו כי היכי דאמרינן רבי אליעזר שמותי הוא ומפרש בירושלמי שמותי שהיה מתלמידי בית שמאי. ואף על גב דרבי עקיבא היח מתלמידי רבי אליעזר גם היה מתלמידי

רבי יהושע שהיה מתלמידי בית הלל ורבי אליעזר עצמו היה מתלמידי בית הלל דחשיב ליה במסכת אבות בהני חמשה תלמידים שהיו לו לרבי יוחנן בן זכאי ותני בסוף פרק הישן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן קטן שבכולם היה רבי יוחנן בן זכאי. והא דאמרינן רבי אליעזר שמותי הוא שהיה נוטה אחר בית שמאי לכל דבריהם. ואלו לרבי עקיבא אשכחן דקאי כבית הלל גבי צרת הבת. והא דאמרינן סתם מתניתין רבי מאיר היא וכולהו אליבא ורבי עקיבא ולקמן סוף פרק האומנין מתמה תלמודא אם כן הויא לה מתניתין דלא כרבי עקיבא מוכח דלא מתלמידי בית שמאי הוה דאם כן הוין כולהו דלא כהלכתא דבית שמאי במקום בית הלל אינה משנה. ונראה לפרש דדוקא בהך דהכא הוא דסבירא ליה לרבי עקיבא כבית שמאי. הרא"ש.

וזה לשון תלמיד הר"פ: ויש לומר דהכי פירושא מודה אני בזה אף על גב דמהך מילתא ונפילה אני תלמיד בית שמאי. ועוד יש לומר דהכי פירושא מודה אני בזה פירוש אומר אני בזה ומשום דמיירי בזה ובזה מודה נקט נמי מודה. עד כאן.

וממאי דרבי עקיבא היא דילמא רבי טרפון הוא. וקשה להשר מקוצי דמאי פריך אי איתא כרבי טרפון כל שכן דקשה לו דהא כיון דרבי טרפון מחייב כל שכן דרבי עקיבא מחייב דהא מחייב טפי מרבי טרפון. ונראה לי דהכי פירושו ממאי דרבי עקיבא היא ורצה לומר מן הדין דילמא רבי טרפון היא ובבא לצאת ידי שמים. ואם תאמר כיון דאסיק אדעתיה דבא לצאת ידי שמים לוקמא נמי כרבי עקיבא ומאי מחייב דקאמר משום דבא לצאת ידי שמים והכי נמי מוקי ליה במסקנא. ויש לומר דסלקא דעתין השתא דלרבי עקיבא מחייב דקאמר היינו מן הדין ואם אינו מחייב מן הדין אינו מחייב כלל אפילו בבא לצאת ידי שמים ומשום הכי משמע ליה השתא דלא אתי ליה כרבי עקיבא.

הא אוקימנא לה בבא לצאת ידי שמים ואפילו לרבי עקיבא. וקשה למה (בפ"ש) דמאי קא משני היא גופה קשיא דהא ודאי הוה ידע ליה שפיר דמתניתין מיירי בבא לצאת ידי שמים דהכי אוקים לעיל אלא הוה קשה ליה משום דמשמע ליה שפיר דהאי חיובא בבא לצאת ידי שמים לא הוי דלרבי עקיבא אינו חייב אלא מדינא והיכי מוכח ליה השתא טפי מדמעיקרא. ונראה לי לפרש דהכי פירושו הא אוקימנא פירוש מתוך מתניתין יש הוכחה דרבי עקיבא אית ליה בבא לצאת ידי שמים דהא קתני מודה רבי טרפון באומר לשנים וכו' ולמאן מודה לאו לרבי עקיבא בר פלוגתיה אם כן שמיע ליה לרבי עקיבא דאית ליה הך מילתא דאמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה וכו' והיכא שמיע ליה מסתמא שמיע ליה ממתניתין דקתני שהודה מפי עצמו כדאמרן לעיל דהא סתם מתניתין רבי

עקיבא היא אלא שמע מינה דיש הוכחה מתוך דבריו של רבי עקיבא דמדינא הוא פטור והא דחייב היינו משום דבא לצאת ידי שמים. תלמיד הר"פ.

כתוב בתוספות ומשני מדקאמר ומודה רבי טרפון למאן מודה לאו לרבי עקיבא וכו'. פירוש מדקאמר מודה לרבי עקיבא משמע דרבי עקיבא מחייב טפי ומחייב אפילו מדינא ואיהו מודה לצאת ידי שמים. ומשני דהכי קאמר כי היכי דאמרת בשמא ושמא דחייב לצאת ידי שמים משום דמחייבא מדינא בברי ושמא הכי נמי קא מודינא בברי ושמא אף על גב דלית ליה חיובא מדינא. ביאור תלמיד שלא יהא הן ולאו. עד כאן בגליון.

מי אמר רבה וכו'. הא אמר רבה הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה וכו' הא דרבה איתא בפרק הלוקח עובר פרתו בבכורות גבי רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים כאחד ומת אחד מהם שרבי טרפון אומר יחלוקו רבי עקיבא אומר המוציא מחברו עליו הראיה ואמרינן בגמרא משל דרבי טרפון למה הדבר דומה לשנים שהפקידו אצל רועה שמניח ביניהם ומסתלק. פירוש שנים שהפקידו אצל רועה שתי בהמות ומתה אחת מהן ובעל הבית וכהן כל אחד ואחד אומר החי שלי רועה פטור ומניח החי ברשותו עד שיעשו פשרה ביניהם ויחלוקו וכשיבאו לבית דין אומר להם לחלוק שלא יצא מרשות שומר עד שיחלוקו ועלה איתמר התם הא דרבה ופירושו כמו שכתבתי וכך פירשה רש"י במסכת בכורות. והא דקשיא לן הכא דהוה ליה למידק משום דכיון ששתי הבהמות שוות אין לומר אתון גופייכו לא קפדיתו אהדדי דלמאי הוה לן למקפד אבל לרועה הוה ליה למידק שאם תמות אחת מהן יתבע כל אחד ממך ומשמע דהא דרבה בשמא ושמא היא שהרי משל לרבי טרפון וההיא שמא ושמא היא. והכי קשיא ליה לרבינא מי אמר רבה דכל היכא דהוה ליה למידק ובא לצאת ידי שמים חייב והא אמר רבה הכל מודים וכו' ואי בשלא בא לצאת ידי שמים ובשמא ושמא פשיטא אלא ודאי בבא לצאת ידי שמים ואפילו הכי רועה פטור. ומפרקינן כגון שהפקידו בעדרו של רועה שלא מדעתו והיינו כמשל דרבי טרפון דלא ידיע הי מינייהו דמר והי מינייהו דמר. ואי קשיא לך לרבינא ליקשי מתניתין עליה דרבה דקתני חייב שהודה מפי עצמו. לא קשיא דרבינא סבר דמתניתין דוקא משום דלא אפקיד גביה אלא חד מינייהו אבל היכא דאפקידו גביה תרווייהו לא הוה ליה למידק דעביד איניש דמשתלי הי ניהו דמר והי ניהו דמר. ויש מי שפירש דהא דרבה בדתבעי לה תרווייהו בברי ולא בא לצאת ידי שמים. ומיהו אי הוה ליה למידק חייב דומיא דגזלתי אחד מכם דמחייב רבי עקיבא. ואם זה הפירוש אמת בכאן מפורש מה שחפשנו למעלה.

ורש"י גם כן פירשה בברי ושמא אלא שאינו משל דרבי טרפון. הרמב"ן.
וכתב תלמיד הר"פ וזה לשונו: והא אמר רבא הכל מודים פירש בקונטרס דאף על גב דהיינו שתי כריכות והקשה בקונטרס והלא פירשנו לעיל דזה בפני זה לא הוה ליה למידק והכא היינו זה בפני זה. ותירץ בקונטרס דהאי דבר הנראה הוא מי מביא אחד וכו' ועוד יש לומר דלא דמי דדוקא לעיל משום הכי אמרינן דזה בפני זה לא הוה ליה למידק משום דאמר אתון דלא קפדיתו ואנא אקפיד דאם איתא דמקפדי אהדדי אם כן היה להם להפקיד זה שלא בפני זה ויכולין להפקיד זה שלא בפני זה אבל הכא אין זה הוכחה משהפקידו זה בפני זה דלא קפדי אהדרי דכיון דמוסרים לו טלאים כל שעה אינם יכולים להזהר. עד כאן.
וזה לשון הראב"ד: והאמר רבא הכל מודים שנים שהפקידו אצל רועה וכו'. כלומר שנים היו בעת הפקדון אבל אחד היה שהפקיד הטלה לרועה וכל אחד אומר עכשו שלו הוא מניח הטלה ביניהם ומסתלק דאי אמרת שנים שהפקידו זה אחד וזה שנים קאמר אם כן הא דרבא לא כתנא קמא ולא כרבי יוסי. ועוד דהוה ליה למימר זה אחד וזה שנים כלישנא דמתניתין אלא ודאי אינו אלא טלה אחד דהוה כשתי כריכות והכל מודים כאן רבי טרפון ורבי עקיבא דכי מחייב רבי עקיבא לשלם לכל אחד ואחד הני מילי בגזלה וקידש בביאה דעבד איסורא אבל פקדון לא דאפילו בשתי כריכות לא חשבינן ליה לאיסורא אף על גב דלא דק. ואי אמרת אם כן היכי מתרצי מתניתין אהדדי אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה וכו' וסיפא קתני שנים שהפקידו וכו' התם הא קאמרי רישא בבא לצאת ידי שמים וסיפא דקתבעי ליה והכא נמי ברועה בדקתבעי ליה אבל בין כרך אחד לשתי כריכות לא מפלגינן כלל דהיכא דבא לצאת ידי שמים אפילו בכרך אחד נותן כל אחד ספקו ואי תבעי ליה לא צריך בפקדון לדברי הכל. והא דאקשינן דרבא אדרבא ממילתא דרועה משום דאפילו בבא לצאת ידי שמים קאמר דהא לא קתני כל אחד אומר אני הפקדתי אלמא אף על גב דלא תבעי ליה קאמר ואם תאמר אם כן מתניתין נמי קשיא ליה לרבא. אין הכי נמי ומדרבא אדרבא ניחא ליה לאקשויי טפי. ומשני התם שהפקידו בעדרו אצל רועה שלא מדעתו דלא הוה ליה למידק כלל. עד כאן.
וזה לשונו בהשמטה שבסוף המסכת: אמר ליה רבינא לרב אשי מי אמר רבא כל בשתי כריכות הוה ליה למידק וצריך לצאת ידי שמים והאמר רבא הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה וכו'. נראה לי דלא מתני הכא הכל מודים אבל משום מסקנא דמילתא נפל טעותא בספרים דבודאי במסקנא הכי הוא דבמסכת בכורות פרק הלוקח עובר פרתו הכי איתא. מיהו בתחלת הקושיא לא מהני ליה שפיר והכי פירושו שנים

שהפקידו אצל רועה שני טלאים אחד יפה ואחד כחוש זה אומר יפה שלי וזה אומר יפה שלי מניח רועה אותם ביניהם ומסתלק והכא שתי כריכות נינהו דבבהמה לא שייכא כרך וקסלקא דעתין דאפילו בא לצאת ידי שמים מדלא קתני תובעים אותו. ועוד אי בדתבעי ליה וכרבי טרפון לימא הלכה כרבי טרפון אלא לאו דבא לצאת ידי שמים והכי אקשינן כיון דאודי למתניתין כרבי טרפון ובבא לצאת ידי שמים ורבא מפליג אליבא דרבי טרפון בין שתי כריכות לכרך אחד אם כן הא מילתא דרבא אליבא דמאן. בשלמא אי הוה מוקים רבא לרישא דמתניתין אליבא דרבי עקיבא והאי דתנא שכבר הודה מפי עצמו משום פקדון הוא דתני ליה דאף על גב דלא עבד איסורא כיון דבא לצאת ידי שמים מחייב וסיפא רבי טרפון ואף על גב דבא לצאת ידי שמים כיון דלא עבד איסורא לא מחייב ליה הא מילתא דרבא אתיא כרבי טרפון ואשמועינן הא מילתא דאפילו בשתי כריכות ובא לצאת ידי שמים בפקדון לא מחייב. אלא השתא דרבא לא מוקים למתניתין בתנאי אלא דמפליג רישא מסיפא בין שתי כריכות לכרך אחד וכולה רבי טרפון כדאוקימנא דאפילו בפקדון בדאיכא פשיעה ובא לצאת ידי שמים מחייב אם כן הא דרבא דאמר גבי רועה מאן קתני לה. ותריץ ליה התם שהפקידו בעדרו של רועה שלא מדעתו דלא הוה ליה למידק. הכי הוא פירושא דהא שמעתא ופירושא נהירא הוא. ושמעתא דרבא לא מיפרשא בבכורות אלא בשנים שהפקידו שני טלאים אחד יפה ואחד כחוש כעין כהן ובעל הבית שנתערב הככור של כהן וחולין של בעל הבית בשעת לידה ושניהם בחצר והחצר כמו הרועה שהיא קנויה לשניהם לגבי בכורה ומת אחר מהם בחצר דלא הוה להו למידק וברועה כהן קא מיקים לה רבא וסבירא ליה כרבי טרפון (חסר כמו שורה אחת מהספר שהועתק ממנו) יחלוקו דהיינו מניח רועה ביניהם ומסתלק והם חולקים ביניהם כן החצר מסתלקת והרועה כהן ובעל הבית חולקים החי והמת. ורבי עקיבא סבר לא מקני ליה מקום בחצר הילכך הוה ליה רועה כהן כמפקיד אצל בעל הבית ואמר ליה טלה חי הפקדתי אצלך והלה אומר לו איני יודע שהוא פטור שהמוציא מחברו עליו הראיה ומכל מקום בשנים שהפקידו אצל רועה שניהם מודים שמניח ביניהם ומסתלק. ובשהפקירו בעדרו שלא מדעתו דהיינו כעין כהן ובעל הבית דלא הוה ליה למידק שבשעת לידה נתחלפו ואפילו בא לצאת ידי שמים הואיל וליכא לא איסורא ולא פשיעותא. ונראה דהלכה כרבי טרפון במאי דפליגי הכא חדא דסתם מתניתין הא אוקים כרבי טרפון דהכי מוכח מדלא קתני אלא שהודה מפי עצמו ואפילו תימא דברי הכל ובבא לצאת ידי שמים בלחוד הוא דמיירי משום פקדון כדפרישנא לעיל אפילו הכי סיפא דשמעתא כרבי טרפון כדאמרינן דקא תבעי ליה והלה מה טוען. ועוד דייקינן מניח

גזילה ביניהם ומסתלק ושקלי ליה וכו' והאי סוגיא כולה אליבא דרבי טרפון. והרב ר' יצחק וצ"ל לא פסק כן אלא כרבי עקיבא ואליבא דרבי שמעון בן אלעזר דסתם מתניתין דיבמות כוותיה דרבי שמעון בן אלעזר.

ואני תמה לפי מה שפירש הרב טעמיה דרבי עקיבא משום קנסא. והיינו דלא דמי למנה לי בידך והלה אומר איני יודע דקיימא לן כרבי נחמן דאמר פטור וכיון דאמר טעמא משום קנסא למאי הלכתא פסק כרבי עקיבא אטו דינא דקנסות דייניגן האידנא. ואי אמרת דאי תפס נהי דמהניא תפיסה לקנסא דאורייתא אי נמי עד כדי נזקו אבל הכא דקנסא דרבנן הוא ביותר מכדי נזקו כהאי גוונא לא מהניא תפיסה.

והא דאמרינן בפרק הגוזל רבה רבי עקיבא אף על גב דלא אשתבע קניס הוא שהצריכתו לרב לפרש הטעם משום קנס. ואית דמפרשי להההוא טעמא אמתניתין דקתני יוליכנו אחריו אפילו למדי דלאו קנסא יתירא הוא אבל בפלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא טעמא אחרינא איכא דכיון דקא מודה דגזל הוה ליה כאומר גזלתיך והלויתני ואיני יודע אם החזרתי ואם לאו דחייב דהוה ליה ודאי גזל וספק החזיר ואין ספק מוציא מידי ודאי והאי נמי להא דמיא. ולאו מילתא היא דלאו כגזלתיך הוי שהרי אינו יודע למי גזל וכספק חזרה כך ספק גזלה אלא דודאי משום קנסא הוא ולהוציאו מידי עבירה כדמפרש במילתא דרבי עקיבא ואי הוה דמי להלויתני ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו לא הוה צריך לפרושי לרבי עקיבא משום קנסא ופליג אמתניתין אלא לימא דרבי עקיבא לא פליג אמתניתין כלל ובמחלוקת דברייתא משום טעמא אחרינא הוא דפליג עד כאן.

ולענין פסק הלכה בפלוגתייהו דרבי עקיבא ורבי טרפון הלכה כרבי עקיבא דקיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחברו. ובפלוגתייהו דרבי שמעון בן אלעזר ותנא קמא דידיה אליבא דרבי עקיבא פסק הריא"ף כרבי שמעון בן אלעזר דכיון דאסיקנא דתנא קמא דרבי שמעון בן אלעזר סבירא ליה אליבא דרבי עקיבא דמדינא ברי ושמא ברי עדיף ומשום הכי מחוייב אפילו בלקח לא קיימא לן כותיה דהא קיימא לן בעלמא כרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אלא על כרחך כרבי שמעון בן אלעזר קיימא לן דאמר דלא מחייבינן בברי ושמא אלא היכא דאיכא למקנסיה כגון בגזל אבל בלקח לא. ולענין נפקד בשתי כריכות אי קניס ליה רבי עקיבא בדיני אדם משום דהוה ליה למידק או לא לא שמעינן לן בהדיא אלא מיהו כיון דחזינן דלענין דיני שמים מחייבים כל היכא דהוה ליה למידק כאלו עבר איסורא דאלמא שקולין הן בעיני אדם נמי לדידן דקיימא לן כרבי עקיבא קנסינן בנפקד כל היכא דהוה ליה למידק כל היכי דקנסיה בגזלן משום דעבד איסורא. וכן דעת הרמב"ם בפרק ה' מהלכות שאלה. ולקח ממנו היינו

טעמא דאמרינן דמודה ביה רבי עקיבא שמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק משום דלא הוה ליה למידק שהוא סבור לאלתר יבקש מוכר דמי מקחו.

נמצא פסקן של דברים. בשמא ושמא וברי ושמא בדיני שמים ובדיני אדם דכל היכא שיש לחוש שמא הוא מעכב ממון אחרים בידו והלה תובעו בברי אף על גב דלא הוה ליה למידק חייב וזו היא שאמרו בסוף פרק הגוזל בתרא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים אבל היכא שאין הלה תובעו ואף על פי שהוא מסופק שמא נשאר ממון אחרים בידו כיון דלא הוה ליה למידק פטור אפילו בדיני שמים וזו היא ששנינו בפרק הגוזל בתרא אבל איני יודע אם הפקדת אצלי אם לא הפקדת פטור מלשלם ואוקימנא לה התם בדיני שמים. ומיהו הני מילי היכא שהוא מסופק בעיקר חיובו אם נתחייב כלל אם לא אבל היכא שהוא יודע שנתחייב ואינו יודע אם נפטר מחיובו אם לאו בכהאי גוונא אפילו היכא דלא תבעי ליה חייב בבא לצאת ידי שמים והיינו דתנן התם הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי חייב לשלם ואוקים לה בגמרא בבא לצאת ידי שמים.

אבל היכא שאין לחוש שהוא מעכב ממון אחרים בידו כגון כל הני גווני דשמעתין שהוא יודע עיקר חיובו אלא שהוא מסופק למי נתחייב בכגון זה כל היכא דעבד איסורא כגון גזל אי נמי דהוה ליה למידק כגון נפקד בשתי כריכות אף על פי שאין הלה תובעו נותן לזה מנה ולזה מנה בבא לצאת ידי שמים והיינו רישא דמתניתין אמר לשנים גזלתי לאחד מכם או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה וכו'. אבל היכא דלא עבד איסור ולא הוה ליה למידק אף על פי שהלה תובעו בברי והוא אומר איני יודע פטור והיינו סיפא דמתניתין דשנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים שאפילו בא לצאת ידי שמים אינו נותן לו אלא מנה לזה ומנה לזה ואף על גב דקא תבעי ליה על פי הדרך שהכרחנו למעלה. אבל אחרים סוברים בזה דכיון דברי ושמא הוא דוקא בדיני אדם הוא דפטור אבל בדיני שמים חייב וכמו שכתבנו למעלה ואינו מחוור.

ולענין דיני אדם כל היכא דהוי שמא ושמא אי נמי ברי וברי לא שנא לא עבד איסורא ולא הוה ליה למידק ולא שנא עבד איסורא והוה ליה למידק פטור בדיני אדם ואין צריך לפנים. אבל היכא דהוה ליה ברי ושמא אי עבד איסורא כגון גזל אי נמי הוה ליה למידק כגון נפקד בשתי כריכות חייב לשלם לכל אחד ואחד מקנסא ולא מדינא. אבל היכא דלא עבד איסורא ולא הוה ליה למידק כגון נפקד בכרך אחד אי נמי לקח מחמשה בני אדם אף על גב דהוי ברי ושמא פטור כרבי שמעון בן אלעזר אליבא דרבי עקיבא וכבר כתבנו שאפשר לפטרו בזו אף בבא לצאת ידי שמים כיון שהוא יודע עיקר חיובו ואינו

מעכב ממון אחרים בידו ובכל הני גווני דמשלם לכל אחד ואחו מקנסא ולא מדינא דעת הרי"ף והרמב"ם בפרק ה' מהלכות שאלה שהנוטלין נשבעין שבועה כעין דאורייתא שכלל גדול הוא לכל הנוטלין שלא מן הדין שאינן נוטלין אלא בשבועה כעין דאורייתא כאותן ששנינו בפרק כל הנשבעין.
זהו דרך הראשונים ומה שהסכימו בו גדולי האחרונים אבל הראב"ד פסק בפרק הגוזל כרבי טרפון משום דטעמיה דרבי עקיבא משום קנסא הוא והאידנא לא דיינין דיני קנסות וכן פסק הר"ז הלוי כרבי טרפון. הר"ן.
אמר הכותב. איני כדאי להכניס ראשי בנקיקי הסלעים הגדולים אבל לכאורה נראה דהלכה כרבי עקיבא וככללין דהלכה כמותו מחברו. ומה שדחה בו הראב"ד הוא דבר תמוה בעיני וכי ראוי שנאמר שבעבור שאין דיני קנסות בבבל נעקור הדין ממקומו אם היה אומר הדין כן הוא אבל לא נגבה בו אלא על הדרך שמגבין דיני קנסות בבבל שמנדין אותו עד שיפייס לבעל דינו וכמו שמקובל אצלנו מן הגאונים היה מתקבל אבל שיאמר שבעבור שאנו בזמן שאין אנחנו יכולים לגבות הקנס כשאר ממון שיעקר דין הקנס ממקומו זה אינו דבר מתקבל כלל והתימה מהר"ן איך לא נתעורר לזה. הר"ש די וידש.
וכתב מורנו הרב נר"ו בתשובה וזה לשונו אחר שהביא לשון הר"ן הנזכר לעיל ומדבריהם למדתי שהבא לצאת ידי שמים אין שכנגדו צריך שבועה שהרי אומר לו מן הדין אין אתה חייב לי כלום ואם אתה רוצה להיות חסיד ולצאת ידי שמים תן לי בלא שבועה ואם לאו תעכב הממון בידך דבלאו הכי איני יכול לכופך וטעמא דמסתבר הוא. עד כאן.
אלף רל"ד.

דף לח.

ולא זו אף זו קתני וכו'. לפירוש התוספות לעיל הוה מצי למימר דנקט מעות דאף על גב דאיירי בכל ענין אפילו בהפקיד זה בשני כיסים והוה ליה למידק אפילו הכי אינו חייב מדינא. גליון.
מאי טעמא אמר רב כהנא רוצה אדם בקב שלו וכו'. תמיהא לי דמהכא משמע דרב כהנא לא חייש לשמא עשאן תרומה ומעשר על מקום אחר דאם איתא מאי איכא בין רב נחמן לרב כהנא וליתא דהא תניא לפיכך בעל הביה עושה אותם תרומה ומעשר על מקום אחר ולקמן נמי אקשינן מינה אדרבי חייא ואדרב כהנא דאמרי דביתר מכדי חסרונן דברי הכל מוכרן בבית דין ואקשינן והא תניא לפיכך וכו' וליחוש שמא עשאן בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר מקמי דנהוי יותר מכדי חסרונן ויש לומר דרב כהנא ורב

נחמן בעיקר תקנתא דתיקנו דלא יגע בהן הוא דפליגי דרב כהנא סבר עיקר תקנתא משום דאדם רוצה בקב שלו דאי לאו דחיישינן להא יכול הוא למוכרן ולא חיישינן לשמא עשאן תרומה ומעשר דבעלים גופייהו מיחש חיישי דילמא הוו להו כדי חסרונן דמשכח שכיח ונפקד מזבן זבינהו ואף הוא ממנע ולא סמיך עלייהו לעשותן תרומה ומעשר על מקום אחר אבל השתא דתקינו דלא יגע בהן לפיכך אף הוא אומר שלא נמכרו ועושה אותן תרומה. והיינו נמי דאמרינן בשלמא לרב כהנא היינו דקתני לפיכך והיינו טעמיה דרבי שמעון בן גמליאל דאינו חושש לתרומה ומעשר משום דכיון דכדי חסרונן שכיח לא סמיך עלייהו בעל הבית כלל ואף לרוצה אדם בקב שלו ליכא דלא סבירא ליה במקום דאיכא פסידא. ורב נחמן סבר פעמים שאין בעל הבית מסיק אדעתיה דתהוי מיד כדי חסרונן הראוי להגיע להם בשנה אחת והילכך אף הוא סומך עליהן ומשום הכי לא יגע בהן וכיון שאמרו שלא יגע בהן מפני שהבעלים סומכים עליהם לפעמים התירו להם חכמים לעשותן לכתחילה תרומה ומעשר על מקום אחר. הרשב"א.

חיישינן שמא עשאן תרומה וכו'. פירוש שמא עשאם אחר שהפקידם אצל זה. וכן פירש רש"י וכתב כתוב בספרים מפי הגאון מר רב יהודאי. ולפירוש זה טבלים הפקיד אצלו ואי אתי לזבונינהו חושש להן ומעשרן מהן ובהן כדין הספקות דקשיא להו וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ובמסכת גיטין אכתוב תשובת שאלה זו. אבל בכאן יש מפרשים שמא עשאן תרומה על מקום אחר קודם שהפקידן אצלו והשמועה פשוטה לפי דרך זו וכך גורסין לקמן מיתיבי לפיכך וכו' וליחוש דילמא הוו להו יתר מכדי חסרונן פירוש וזבין להו וכבר הוו להו תרומה ומעשר על מקום אחר ולא גרסינן וזבנינהו וקא אכיל טבלים ומפרקינן ואקשינן עלה והדר מפרקינן דכי מזבנינא להו לכהנים בדמי תרומה מזבנינן להו פירוש והשתא דאתינן להכי אדרב נחמן בר יצחק נמי לא פליגא הא דרבה בר בר חנה ור' יוחנן ומעיקרא לא קסלקא דעתין דלכהנים נזבין להו. וזה הפירוש היה נכון אלא שאין הלשון על מקום אחר אלא לשון תורם שלא מן המוקף שאם כן היה לו לומר חיישינן שמא תרומה ומעשר הן. אלא כפירוש ראשון עיקר שאין לחוש שמא עשאן קודם שהפקידן דודאי הוה מודע ליה ועוד שהוא למה משהן ומפקיד ממונו של כהן אצל אמר ואינו נותנו לו ודייקא נמי מדאמר לפיכך בעל הבית עושה אותן וכו' דאי כפירושא בתרא בלא האי טעמא עושה הוא אותן תרומה ומעשר אלא שצריך להודיעו ועוד דמשום האי לא הוה לן למימר שיעשה אותם תרומה ולא יודיעו שעדיין יש לו לחוש שמא יערב עם פירותיו. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: רב נחמן בר יצחק אמר חיישינן שמא עשאן בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר. ואם תאמר והיאך אפשר לעשות כן דהא אין תורמין שלא מן המוקף ואפילו תימא דהא בשאין המפקיר חבר לדקדק בכך מכל מקום היכי קתני לפיכך בעל הבית עושה אותם תרומה ומעשר על מקום אחר. יש שפירשו דכולה בשעושה אותם קודם שהפקידם. וליתא חדא דאם כן היאך מפקידם יתן ממונו לכהן וללוי ועוד מאי לפיכך דהא אפילו תימא מוכרן בבית דין יכול מפקיד לעשותן תרומה קודם שיפקידם ויודיע לנפקד אחר כך בשעת הפקדון. ועוד דהא לקמן אמרינן דחיישינן דילמא אכיל טבלים וכן הגירסא בכל הספרים לימא לאחר שהפקידם הוא עושה אותם תרומה ומעשר ומשום הכי אמרינן דאי מזבין להו נפקד דילמא עביד להו בתר הכי בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אתר וקאכיל טבלים ובתוספות פירשו דהכא במאי עסקינן כשעושה תרומה ומעשר על מקום אחר בערבי שבתות דמשום עונג שבת שרינן ליה לתרום שלא מן המוקף וכדאיתא ביבמות בעובדא דרבי ינאי דאייתי ליה אריסא צנא דפירא בערב שבת בין השמשות. ואם תאמר והא אמרינן במסכת גיטין ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לאביך בידי חוששין שמא עשאו תרומת מעשר על מקום אחר ופרכינן וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ולא משנינן שמא יעשה כן בערב שבת ויש לומר דכיון דהא מילתא דלא שכיחא הוא כל היכא דאפשר לשנויי באנפי אחרינא לא משנינן הכי. ויש גורסים שמא עשאן תרומת מעשר על מקום אחר וזו גירסת הרמב"ן ומורי הרב ופירשו הם ובתרומת מעשר תורמין שלא מן המוקף כל שהוא במקום המשתמר לדעתו ולאפוקי ההוא דמסכת גיטין שאביו הפקידו ולא היה משתמר לדעתו וכן שנינו פרק ב' דבכורים תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים ולתרומה בשני דרכים נטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף כבכורים ואסרת הגורן ויש לה שיעור כתרומה. ואם תאמר הא כי כתיב והרמותם ממנו דדרשינן מיניה ממנו מן המוקף בתרומת מעשר הוא דכתיב. ויש לומר דזו כבר פירשוה בירושלמי בפרק ב' דתרומהן דגרסינן התם תרומת מעשר למדה על תרומת הגורן שניטלת מן המוקף והיא עצמה ניטלת שלא מן המוקף מאי טעמא מכל מעשרותיכם תרימו. אפילו אחד בגליל ואחד ביהודה. עד כאן.

והקשה רבינו תם דהא לפום טעמא דרב נחמן אם הפירות האלו מתוקנים ליכא למיחש שמא עשאן תרומה על מקום אחר שהרי אין תורמין מן הפטור על החיוב ואלו במתניתין סתמא נקט לה ואפילו בפירות מעושרים. ותריץ דרב נחמן מורה הוא בטעמו של רב כהנא דשייך בכולהו פירי אלא שבא להוסיף עליו דאפילו היכא דליכא למיחש להההוא

טעמא כגון שתסרו יותר מכדי חסרונן לא (חסר) מכל מקום חיישינן בפירות טבלים שמא עשאן תרומה על מקום אחר ומעתה לרב נחמן אפילו ביותר מכדי חסרונן לא ימכרם. והביא ראיה רבינו לדבריו דאמר לקמן אדרב נחמן בר יצחק ודאי פליגא ואמאי פליגא דילמא לא פליגא ורב נחמן לא קאמר אלא בכדי חסרונן אבל ביותר מכדי חסרונן מודה שפיר דימכרם בבית דין ואל יקשה וליחוש שמא עשאן וכו' משום דיותר מכדי חסרונן לא שכיח כדאמרינן לקמן גבי מילתא דרבה בר בר חנה. אלא ודאי להכי אמרי דרב נחמן ודאי פליגי משום דרב נחמן להוסיף על רב כהנא בא ולומר דלא יגע בהן אפילו ביותר מכדי חסרונן. ואין זו ראיה דבשלטא גבי ורבה בר בר חנה יש לומר כי לפיכך בעל הבית עושה אותם תרומה ולא חיישׁ שלא חסרו יותר מכדי חסרונן משום דיותר מכדי חסרונם לא שכיח ותלינן שלא חסרו מן הסתם יותר מכדי חסרונם אבל בהא דרב נחמן שיודע הנפקד שחסרו יותר מכדי חסרונם אין לו למכור שמא עשאן בעל הבית תרומה כסבור שלא חסרו יותר מכדי חסרונם ולא מכרן זה ולהכי אמרינן דאדרב נחמן ודאי פליגי. וזה נראה לי. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: אדרב נחמן בר יצחק ודאי פליגא. ואם תאמר מנא לן דפליגי דילמא רב נחמן לא קאמר אלא בכדי חסרונם.

ואומר רבינו תם דעל כרחך רב נחמן אפילו ביתר מכדי חסרונם קאמר דהא יש להקשות קושיא לרב נחמן התינח הא דאמר לא יגע בהן משום דחיישינן שמא עשאן וכו'. היכא דהפירות טבלים אבל היכא דהפירות מתוקנים אמאי לא יגע בהן הא ליכא למיחש שמא עשאן תרומה דאם כן הוי תורם מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור אלא שמע מינה דסבר רב נחמן שינויא דרב כהנא דאדם רוצה וכו' ומשום הכי לא יגע בהם אפילו היו הפירות מתוקנים ואם כן קשה דלמה ליה למימר טעמא משום דחיישינן תיפוק ליה דאדם רוצה בקב וכו' אלא שמע מינה דרב נחמן בא להוסיף על רב כהנא ולומר דאפילו ביתר מכדי חסרונם לא יגע בהם שמא עשאן ואם כן לרב נחמן ודאי פליגא וזה לא הייתי יודע מלישנא דרב כהנא דאמר יותר מתשעה קבין של חברו דהיינו יותר מכדי חסרונן דנימא דגוזמא קאמר כדקאמר בתר הכי.

אבל קשה למורי ז"ל דמשמע דלא אסיק תלמודא אדעתיה להא סברא דגוזמא עד סוף הסוגיא וצריך עיון. עד כאן.

אדרב נחמן בר יצחק ודאי פליגא דאכתי לא מסיק אדעתיה דליזבנינהו לכהן בדמי תרומה ובמסקנא נמי יש תימה מנא ליה דפליגא. יש לומר משום דמשמע ליה דרב כהנא גוזמא ומודה ביתר מכדי חסרונן ומדנקט רב נחמן טעמא אחרינא שמע מינה

דאיכא בינייהו מידי ואתא רב נחמן למימר דבשום ענין לא ימכור שמא יעשם. ועוד אומר רבינו תם דידע תלמודא דרב נחמן אית ליה טעמא דרב כהנא דאי לאו הכי מאי טעמא דמתניתין בפירות מתוקנים והואיל וכן אנו מרויחין בטעמי אי לא פליגי בטעמא דרבה בר בר חנה. ומיהו אף על גב דלית הכא לרב נחמן הך מילתא דרבה בההוא עובדא דבפרק קמא דפסחים דרבי יוחנן חקוקאה דאפקידו גביה דיסקיא מליא חמץ ובא לפני רבי ואמר לו בשעה חמישית של ערב פסח צא ומוכרם בשוק דמסיק התם דההיא דרבי אפילו כרבנן דביתר מכדי חסרונן מודו כדרבה. התם הוה מודה רב נחמן דהתם לא שייך למיסר מטעמא דהכא דזמנין דקדים וזבין להו מקמי דעביד להו תרומה ומעשר על מקום אחר ולא ידע דמזבנא וקא אכל טבלים. וקצת תימה לרב יוסף דאמר כמאן אזלא הא שמעתתא דרבי כרבי שמעון בן גמליאל מאי טעמא דרבנן גבי חמץ ועוד לרבי שמעון בן גמליאל אמאי אמר לו רבי שעה ראשונה שנייה ושלישית המתן הא בפחות מכדי חסרונן נמי סבר דסובר מידי דמתחיל להתחסר מתחסר יותר ממה שרגיל. תוספות שאנץ.

רב נחמן בר יצחק אמר חיישינן שמא עשאן תרומה וכו'. נראה לי ועל כרחך רב נחמן בר יצחק עיקר חששיה משום שמא יעשה בעל הבית תרומה הוא דאי מזבנינן להו נמצא אוכל טבלים שאם לא תאמר כן משום חששא דשמא עשאן בלחוד אפילו בכדי חסרונן נזבנינהו לכהנים בדמי תרומה. וכי תימא לעולם לא חייש אלא לשמא עשאן והיינו טעמא דלא מזבנינן להו לכהנים בדמי תרומה שמפני שדמיה קלים נמצא בעל הבית נפסד ביותר. ליתא דמתניתין מילתא פסיקתא קתני הרי זה לא יגע בהן ואפילו מוצא בהן כפלים מכדי דמיהן דעל כרחך לרב כהנא הכי הוא ומדרב כהנא נשמע לרב נחמן. אלא על כרחך עיקר חששיה דרב נחמן משום חששא דשמא יעשם הוא אלא דמילתא דשכיח ליה נקט שאם בא למוכרן לזרים חיישינן שמא עשאן ונמצא מאכיל מעכשיו תרומה לזרים ומינה דאפילו למזבנינהו לכהנים בדמי תרומה אסור שמא יעשם ונמצא גורם שיאכל בעל הבית טבלים לכשיפריש על אלו ותמיה לי רב כהנא למה ליה למימר טעמא דאדם רוצה בקב שלו דהא איהו גופיה משמע דחייש לשמא יעשם תרומה דהכי משמע מלישנא דגאון הכתוב בנוסחאות בסוגיא זו דיהיב טעמא לקמן מאי דאמר רבה בר בר חנה דיתר מכדי חסרונן וכו' יש לומר דאין הכי נמי אלא דאתא לאשמועינן דאפילו בשנפקד זה יודע שפירות הללו מתוקנים דליכא למיחש בהו שמא יעשם תרומה שנמצא מפריש מן הפטור על החיוב אפילו הכי לא יגע בהן מטעמא דאדם רוצה בקב שלו. הר"ן.

ובגליון כתוב וזה לשונו: שמא עשאן תרומה וכו'. הוה ליה למימר שמא יעשם דהא מהאי טעמא אסורים למכור אפילו לכהנים אלא נקט שמא עשאן דדילמא שמא יעשם לאחר שפחתו יותר מכדי חסרונן לא שכיח כולי האי אפילו לרב נחמן בר יצחק ולא היינו חוששין לו כל כך. אך כיון דהוצרכנו למיחש בלא זה לשמא עשאן חשו נמי לשמא יעשם כיון דשכיח קצת. עד כאן.

בשלמא לרב כהנא היינו דקתני לפיכך. פירוש דלרב כהנא אי לאו משום דלא יגע בהן בעל הבית לא היה רשאי לעשותן תרומה שהיה לו לחוש שמא מכרן והיינו דקתני לפיכך. אלא לרב נחמן מאי לפיכך דכיון דקאמר חיישינן שמא עשאן אלמא סבירא ליה שאפילו היה רשאי נפקד למכרן בעל הבית אין לו לחוש לכך ורשאי לעשותן תרומה ואם כן מאי לפיכך דבלאו הכי נמי עושה אותן ואדרבה איסור מכירה דנפקד ברשאי בעל הבית לעשותם תרומה תליא. ומפרקינן דהכי קאמר לפיכך לכתחלה בעל הבית וכו' כלומר דנהי דאפילי היה רשאי נפקד למכרן בעל הבית היה עושה אותן תרומה הני מילי דוקא בשעת הדחק אבל שלא בשעת הדחק לא דשמא מכרן נפקד אבל השתא דאמרו רבנן דלא יגע בהן לכתחלה עושה כן. והני מילי לרב נחמן אבל לרב כהנא אי בעי אמך כוותיה דרב נחמן לכתחלה בעל הבית עושה אותן תרומה ואי בעי אמר עושה אותן בשעת הדחק דבהכי סגי ליה. והא מילתא תליא אי אמר רב כהנא ביתר מכדי חסרונן מוכרן בבית דין אי לא וכמו שיתפרש בסמוך בסייעתא דשמיא. אבל לרב נחמן לא סגי ליה ולא לימא דלכתחלה עושה אותן דאי לא מאי לפיכך וכיון שכן צריך הוא לומר דאפילו ביתר מכדי חסרונן אינו מוכרן וכמו שיתבאר בסמוך. הר"ן.

וזה לשון תלמיד הר"פ ותוספות חיצוניות: אלא לרב נחמן מאי לפיכך. פירוש הקונטרס היא. ומשני הכי קאמר השתא דאמור רבנן לא נזבון דחיישינן לפיכך בעל הבית עושה אותם תרומה וכו' וקשה דמאי קמשני היא היא כדפריך. ותירץ ה"ר יוסף דאורינ"ט דהכי קאמר השתא דאמור רבנן לא נזבון דחיישינן לבני אדם שאינן מהוגנים שלא ישמעו לנו ויעשו אותם תרומה ומעשר על מקום אחר ולכך צריך לתקן שלא יגע כדפירשתי לפיכך בעל הבית עושה אותם תרומה וכו' פירוש ולפיכך יורו חכמים לכל אדם אפילו לחבר דיכול לעשות אותם תרומה ומעשר על מקום אחר דליכא שום חששא כלל כיון דלא יגע. וקשה למורי שיחיה ז"ל דמאי חזית לומר דלא יגע בהם ומשום הכי הורו לבעל הבית דעושה אותם תרומה היה לתקן דאינו רשאי לעשותו תרומה ולהורות דשפיר יגע דליכא למיחש למידי כיון דאינו רשאי לעשותו תרומה. ונראה למורי ז"ל דהא לא אפשר לפי שיש בני אדם שאינם מהוגנים שלא ישמעו לנו להוראה זאת וגם בדבר זה לא ישאלו

לנו הוראה כלל אלא יעשה תבואתו תרומה על מקום אחר ואם כן תקנה זו אינה יכולה לעמוד. אבל תקנה דלא יגע בפקדון אפשר שפיר לתקן דאין לך שום אדם בעולם שימכור פקדון חברו בלא רשות בית דין ואם כן כשיבא לבית דין לשאול אם יגע בהם למוכרם יורו לו דלא יגע. והשתא ניחא דלא קשה נעבד תקנה איפכא כדפירשתי. עד כאן.

ובגליון תוספות כתוב השתא דאמור רבנן דלא נזבון וכו'. ואיפכא לא תקנו שלא ישמע לנו בעל הבית שלא יעשה אותם תרומה. ורבי שמעון בן גמליאל סבר דמשום השבת אבדה תקנו שימכור וניחא ליה לבעל הבית שלא יוכל לעשותם תרומה ומעשר. עד כאן.

מחלוקת בכדי חסרונם. הקשו בתוספות וכי פליגי במשהו. ולא קשה דכל מדת חכמים כך הוא בצמצום. וכהאי גוונא אמרינן לקמן גבי הונאה דבפחות משטות וכו'. וכן מקוה מ' סאה וכו'. הרא"ש.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות וכי פליגי במשהו פירוש ויהיו שלשה חילוקין בשלשה משהוין דבפחות מכדי חסרונן לכולי עלמא לא ימכור כי אין לומר דפליגי בכדי חסרונן והוא הדין בפחות והכי קאמר מחלוקת עד שיחסרו כדי חסרונן כמו שאנו צריכין לומר בלא זה לפי האמת של התוספות דאם כן אי זה שיעור תתן לרבי שמעון בן גמליאל דאטו אם נחסרו משהו מיד ימכרם. אבל לפי האמת שלהתוספות איירי פלוגתייהו בנחסרו בחדש אחד יותר מן הרגילות להתחסר באותו זמן ופליגי כל זמן שלא נחסרו כדי חסרונן לשנה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: מחלוקת בכדי חסרונן. פירש רש"י שחסרו כדרך שאי תבואות כמו שמפורש במשנתנו לחטים ולאורז וכו' ואיכא למידק אם כן מאי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל דאמר מוכרן בבית דין שאפילו היו בביתו של מפקיד היו חסרים כך. ויש לומר דמיירי שחסרו באמצע השנה בכדי תסרונן של כל השנה תנא קמא סבר לא יגע בהן שכבר חסרו כל מה שראוים לחסר. ורבי שמעון בן גמליאל סבר מוכרן בבית דין שמא כמו שחסרו בחצי שנה זו יחסרו בחצי שנה הנשארת. עד כאן.

אדרב כהנא מי לימא פליגא וכו'. אין להקשות אי פליגא ורב כהנא בעי למימר תשעה קבין דוקא אף על גב דהוי יותר מכדי חסרונם אם כן מאי איכא בין רב נחמן לרב כהנא דעל כרחך רב נחמן נמי אית ליה דרב כהנא כמו שהוכיחו התוספות לקמן דאם לא כן לא הוה מצי למימר ודאי פליגא. דיש לומר נהי דרב נחמן אית ליה דרב כהנא מכל מקום לית ליה סברא דרב כהנא ביותר מכדי חסרונן דאי אית ליה אפילו ביתר אם כן למה לי טעמא דשמא עשאן תרומה ומעשר אלא שמע מינה דוקא בפחות מכדי חסרונן אית ליה ואם כן איכא בינייהו פירות מתוקנין או פשתן ביתר מכדי חסרונן. ואף על גב דלרב

נחמן הוי מתניתין לצדדין דהא פחות מכדי חסרונן אפילו שאר פירי לא ימכור וביותר מכדי חסרונן דוקא פירות שאינם מתוקנים לא ימכור. בהא לא חיישינן דהא בלא זה לפי האמת של התוספות הוי לצדדין. גליון.

כי מזבנינן ליה לכהנים בדמי תרומה מזבנינן להו. פירוש ואף על גב דזיילי דמיהן הא עדיפא משיפסידו יותר אם לא נמכרם ואם תאמר וניחוש שמא יעשה אותם תרומה מכאן ואילך ונמצא אוכל טבלים. ויש לומר דאפילו אם לא נמכרם אם הוא עושה אותם תרומה מכאן ולהבא אי אפשר להיות תרומתו כראוי דהא סבור הוא שלא חסרו אלא בכדי חסרונן והוא תורם לפי החשבון ההוא דליותר מכדי חסרונן לא חייש דלא שכיח וכיון דהכי הוא וביותר מכדי חסרונן איכא הפסד ודאי וחשש זו ספק ולא שכיח מוטב שנמכרם ולא יאבדו.

כך הגירסא ברוב הנוסחאות וכן גורס אותה רש"י: ולרב נחמן בר יצחק נמי נזבנינהו לכהנים בדמי תרומה. ומשני בהא קא מיפלגי רבה בר בר חנה סבר יותר מכדי חסרונן לא שכיח וכי משתכח לקמיה הוא דהוי ואי עביד להו תרומה ומעשר מקמי דליהוי יותר מכדי תסרונם הוא דעביד להו ורב נחמן סבר יותר מכדי חסרונם שכיח ואי הויא לאלתר הויא ואי אמרת נזבנינהו זימנין דקדים ומזבין להו ועביד להו בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר וקאכיל טבלים. עד כאן.

וקשה מאד על גירסא זו מנא ליה לתלמודא לאוקמי פלוגתא בכדי בין אמוראי דהא כי אמרינן לעיל דרב נחמן בר יצחק ודאי פליגא היינו כדקא סלקא דעתין דמוכרן לישראל בדמי חולין אבל השתא דאסיקנא דליכא למיחש שמא עשאן תרומה דלכהנים הוא דמזבנינן להו אם כן אף לרב נחמן נאמר כן דמאי שנא. ועוד דקאמר דלרב נחמן יותר מכדי חסרונם משכח שכיח והוי לאלתר וזה אינו נכון. ועוד דקאמר דכי עביד להו תרומה ומעשר לאלתר הוא דעביד להו והא מנא ליה בשלמא במפקיד חבר ניחא אלא מפקיד עם הארץ מנא ליה דהא מתניתין בכל אדם מיירי ולעם הארץ הוא דחשו דילמא עשאן תרומה שלא כהוגן כדפרישית לעיל ולא עוד אלא דתנא סתמא קתני לפיכך בעל הבית עושה אותם תרומה ומשמע אפילו לזמן מרובה ומשום דיותר מכדי חסרונן לא שכיח כדאיתא לעיל. ומורי הרב היה אומר בשם רבותיו שזה לשון רב יהודאי גאון ולא גרסינן ליה כלל.

ונוסחי איכא דלא גרסינן ליה. ולמסקנא דרבי יוחנן לא פליגא אדרב נחמן דלכהנים הוא דמזבנינן להו ומפני שזה דבר פשוט לא הוצרך התלמוד לפרש כן ולומר השתא דאתית להכי לרב נחמן בר יצחק נמי לא פליגא. הילכך כל שהוא בכדי חסרונן לא ימכרם לרב

נחמן מטעמא דרב כהנא דאדם רוצה בקב שלו דאהא איהו נמי מודה לרב כהנא כדפירש רבינו תם אלא שהוסיף עליו דאפילו בפירות שלא היו משדהו דליתיה לטעמא דרב כהנא שמא עשאן תרומה על מקום אחר ואין אנו רוצים למכרם לכהנים בדמי תרומה כיון דאיכא פסידא וזיילי דמיהן. אבל יותר מכדי חסרונם ימכרם לכהנים בדמי תרומה כי היכי דלא לפסוד בעל הבית. וליכא בין רב כהנא לרב נחמן אלא בשחסרו בכדי חסרונם בלבד והוא שיודע שהפירות ההם לקחן מפקיד מן השוק וכיוצא בו דליכא טעמא דאדם רוצה וכו' ואיכא משום שמא עשאן בעל הבית תרומה ורב כהנא לא היה חושש לזה דעשיית תרומה על מקום אחר מפירות אלו לא שכיח כי חושש שמא אינן קיימין או שמא מכרן נפקד בשחסרו בכדי חסרונן אחר שלא היה משדה שלון וכן עיקר. ומכל מקום צריכין אנו לפרש לשון הכתוב בנוסחא ראשונה דקאמר דרבה בר בר חנה סבר יותר מכדי חסרונן לא שכיח ואי שכיח לקמיה הוא דהוי כלומר לאחר זמן מרובה. ולפום פשטא בחדא מינייהו סגיא או בטענה דלא שכיח או בטענה דלקמיה הוא דהוי אלא נקט תרווייהו לאלומי פיטורא לרווחא דמילתא.

ואפשר כי מעיינת בה טובא דתרווייהו צריכין ליה למימר דלא מצי לומר דלרבה בר בר חנה יותר מכדי חסרונן שכיח אלא דלקמיה הוא דהוי דאם כן דשכיח למה יתירו בית דין לבעל הבית לעשותן תרומה בכל עת שירצה כדקתני סתמא לפיכך עושה אותם וכו'. וניחוש ליותר מכדי חסרונן דשכיח ושמא חסרו ומכרן נפקד אלא ודאי דלא שכיח ולפיכך מתירין לו אפילו לזמן מרובה לעשותן תרומה. והא דאצטרכינן לומר דכי שכיח לקמיה הוא דהוי יש לומר דקושטא דמילתא נקיט ומאי דסליק בדעתיה. ועוד דאי אמרת דלאלתר הוא דהוי היכי שרינן לנפקד למכרן לאלתר דהא אפילו סבירא ליה השתא דבעל הבית לא הויא אורחיה דעביד להו תרומה לאחר זמן מרובה מכל מקום כי עביד להן קודם זמן מרובה אפשר דעביד להו לאחר שמכרן כיון דשכיח חסרונן לאלתר אבל כיון דיותר מכדי חסרונן לא שכיחן סבור הוא שעדיין לא חסרו ושלא מכרן. הריטב"א.

ותלמיד הר"פ כתב וזה לשונו: וכי משתכחי לקמיה הויא. וקשה כיון דיותר מכדי חסרונן לא שכיח אם כן אמאי צריך לומר לקמיה אפילו אי הוו לאלתר ניחא דיכול לעשותן תרומה ומעשר דאין לחוש שמא הנפקד מכרן שהן יתר מכדי חסרונן דאין לספק כיון דלא שכיח. ויש לומר דנהי דלגבי בעל הבית ליכא למיחש אם עושה תרומה ומעשר משום דליכא לספק מכל מקום לנפקד יש חששא שהנפקד יודע בטוב כשהן יותר מכדי חסרונן ואם כן יהא חששא לנפקד שיהא מאכיל לעם הארץ טבלים. עד כאן.

עוד כתב הריטב"א וזה לשונו: רב נחמן סבר יותר מכדי חסרונן משכח שכיח. והא דאיצטריך למנקט טעמא דיותר מכדי חסרונם משכח שכיח קשיא לן אמאי דהא יכול למימר דלא שכיח וכי הוי לאלתר וכו'. ויש לומר שזה דבר רחוק הוא שיהא דבר דלא שכיח בעלמא ויהא בכאן מצוי לאלתר. וזה הנכון לפי שיטת רבינו תם. ויש לומר עוד לפי פירוש רבינו תם דלרב נחמן כי קתני לא יגע בהן היינו ביותר מכדי חסרונן נמי כדפרשינן לעיל וקתני עלה לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה ומשמע דדוקא משום דאפילו ביותר מכדי חסרונן לא יגע בהן התירו לבעל הבית לעשותן תרומה על מקום אחר הא אלו היינו אומרים דיתר מכדי חסרונן מוכרן בבית דין היינו אומרים שלא יעשה אותם תרומה על מקום אחר ועל כרחך היינו משום דסבירא ליה דאפילו ביותר מכדי חסרונן שכיח דאי לא שכיח אפילו תימא דיותר מכדי חסרונן מוכרן בבית דין היה לנו לומר לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה דליותר מכדי חסרונן כיון דלא שכיח לא חיישינן וכדאיתא לעיל. כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: כי מזבנינן להו לכהנים בדמי תרומה מזבנינן להו. איכא דגרסי הכי ותו לא. ופירשו וכיון דאתינן להכי אף דרב נחמן לא פליגא דאפילו עשאן תרומה על מקום אחר ליכא למיחש דהא לכהנים מזבנינן להו. ואית דגרסי לרב נחמן בר יצחק נמי נזבנינו לכהנים בדמי תרומה ומשני בהא קמיפלגי רבה בר בר חנה סבר יתר מכדי חסרונן לא שכיח וכי משתכחנא לקמיה הוא דהויא ואי עביד להו תרומה ומעשר מקמי דנהוי יתר מכדי חסרונן הוא דעביד להה ורב נחמן בר יצחק סבר יתר מכדי חסרונן משכח שכיחי וכי הויא לאלתר הוי ואי אמרת נזבנינהו זמנין דקדים ומזבין להו ועביד להו בעל הבית תרומה ומעשר על מקום אחר וקאכיל טבלים. ואף רש"י נראה שגורס כן. ואיכא דמחו לה אמוחא דלאיזה צורך נטיל מחלוקת בין רב נחמן ורבי יוחנן בכדי דהא רב נחמן לא איירי כלל ביתר מכדי חסרונן. ועוד דמנא ליה לרבה בר בר חנה דלא עביד להו בעל הבית תרומה ומעשר אלא לאלתר והא ברייתא לפיכך בעל הבית וכו' קתני דמשמע עושה אותם לעולם ואפילו לאחר זמן וכענין ששנינו המניח פירות להיות מפריש עליהם תרומה ומעשר מפריש עליהם בחזקת שהם קיימים והילכך רבה בר בר חנה נמי ליחוש דילמא זימנין דמזבין לה ובתר דזבנינהו עושה אותם תרומה ומעשר וקאכיל טבלים. ועוד קשה לי מאי קאמר כי הוי יתר מכדי חסרונן לקמיה הוא דהוי והא אכתי איכא לאקשויי ואי משתכחי מאי כדאקשינן לעיל. ולי נראה להעמיד הגירסא דאדרבה אם איתא דהשתא דרב נחמן לא פליג תמה על עצמך מאי איכא בין רב נחמן לרב כהנא דבין למר בין למר עד כדי חסרונן לא יגע בהן וביתר מכדי חסרונם מוכרן

בבית דין ובין למר ובין למר כשהוא מוכרן מוכרן לכהנים בדמי תרומה. ועוד דאם איתא דלבסוף לא פליגא היכי אמרינן מעיקרא ודאי פליגא דהא משמע לכאורה למאן דאמר דרב נחמן פליגא דרב כהנא לא פליגא לישנא דגמרא הוא דבלאו גברי אמרוה ולדידהו אקשינן מדקתני בברייתא לפיכך בעל הבית עושה אותן תרומה ומעשר ואינהו מפרקי כי מזבנינן לכהנים מזבנינן להו אלמא מעיקרא כי אמרי דרב נחמן ודאי פליגא מידע ידעי להא ואפילו הכי קאמרי דודאי פליגא. ועוד דאם איתא דלרב נחמן נמי כי הוי יתר מכדי חסרונן מזבנינן להו לכהנים אם כן אפילו בכדי חסרונן נמי נזבנינהו דהא תלמודא סבר רב נחמן לית ליה טעמא דרוצה אדם בקב שלו מדאקשינן עליה לעיל מאי לפיכך ובשלמא לרב כהנא בכרי חסרונן לא יגע בהן משום דרוצה אדם בקב שלו אלא לרב נחמן דלית ליה אלא משום איסורא הא אפשר לתקוני בכדי חסרונן כדמתקנינן ביתר מכדי חסרונן וכיון דאתית להכי אף לזרים ימכור דכיון דבכדי חסרונן שכיח אף הוא יחוש דילמא זבנינהו ואינו עושה אותן תרומה ומעשר וכדרבי שמעון בן גמליאל וזו היא שהביאה לומר דרב נחמן ודאי פליגא. ועוד דאם איתא דרב נחמן לא פליגא כיון דמעיקרא אמרינן דודאי פליגא הוה להו למימר בהדיא השתא דאתית להכי דרב נחמן נמי לא פליגא. לפיכך נראה לי דגרסינן ליה שפיר ודרב נחמן ודאי פליגא כדאמרינן מעיקרא ומשום הכי איבעיא להו במאי פליגי. ודקשיא לך מנא ליה לרבה בר בר חנה דלאלתר עביד להו תרומה ומעשר ולא לקמיה משום דחזקה על חבר שאינו מניח פירותיו כשאינן מתוקנים לאלתר ועושה אותם תרומה ומעשר לקמיה אף על פי שהוא יכול לא חיישינן ודקשיא לך כי משתכחי לאלתר מאי. הא לא קשיא דחששא זו דשמא עשאן תרומה אינה חששא גמורה אלא טעמא דקאמרינן דלא יגע בהן דכיון דלא אמר לו מפקיד דאיכא למיחש חיישינן אפילו לחשש רחוק כזה. ולרב כהנא דוקא כל זמן דליכא הפסד מרובה דאפילו כי איכא הפסד מרובה ומזבנינן להו חיישינן ומתקנינן כל היכא דאיכא לתקוני ומזבנינן לכהנים אבל כי איכא הפסד מרובה ואי נמי ליכא לתקוני ולזבוני לכהנים עושה להן תקנה ומוכרן אפילו לזרים כדבש והדביש דמניחין את הספק וחוששין להפסד. זו היא דעתו של רב כהנא. אבל לרב נחמן אפילו במקום הפסד מרובה חיישינן לשמא עשאן תרומה ומעשר וטעמא משום דנפקד לאו עבידתיה גבי פירות שהופקדו אצלו. ובזה עלה לי תירוץ גם למה שהקשו קצת מרבותי לכולי עלמא מיהו היאך הוא יכול למכור דהא אף על גב דלא שכיח יתר מכדי חסרונן כי משתכחי לאלתר מיהא ומזבנינן להו ניחוש שמא יעשה אותם בעל הבית תרומה על מקום אחר ונמצא אוכל טבלים. ויש לי לומר דכיון דלא שכיח וסמיכת בעל הבית עליהם אינה אלא חששא בעלמא כי

הויא יותר מכדי חסרונן לרב כהנא ולרבה בר בר חנה הניחו את הספק ותפשו את הודאי וחשו להפסד מרובה במקום דליכא אלא חששא בעלמא דעיקרה אינה אלא משום שאין לנפקד עסק בהן ומוטב שנחוש לחששות ואל יגע נפקד במה שהופקד בידו. ותדע לך דאלו מניח מגורה מלאה פירות ומת מי אסרינן להו ליורש באכילה ומי מחייבינן ליה לזבוני לכהנים. ופירות אלו המופקדים אלו מת מפקיד ונפלו קמי יתמי מי לא אכלי להו יתמי ומחייבינן להו לזבוני לכהנים אלא ודאי חששא בעלמא הוא דחיישינן לגבי נפקד אבל בעלמא לא והכא נמי במקום פסידא מרובה לא חיישינן. כן נראה לי. אבל מצאתי לרמב"ן נ"ר שתירץ בהא דכיון דבבית דין מזבנינן להו הא טבא ליה דכל מה שיעשה בבית דין קול יוצא עליו וישמע וכל שכן בעל פקדון דודאי אינו תורם עליהם עד שהוא חוקר בפירותיו אם בחזקת קיימין הן וכשימכרם זה בבית דין אף הוא שומע ולא יסמוך עליהם ואדרבה תקנה גדולה היא לו שהרי אפילו אם לא ימכרם ישנה לחששא זו דבודאי יסמוך עליהם בכדי מה שהפקיד דליותר מכדי חסרונן לא יחוש ולא מסיק אדעתיה דבשלמא לכדי חסרונן חושש ואינו סומך עליהן אלא בכדי מה שהם פחות מכדי חסרונם משום דכדי חסרונם שכיח ואף הוא חושש להם אבל ליותר מכאן אינו חושש וסומך עליהן ונמצא אוכל טבלים ואפילו כשאינו מוכרן הילכך הא טבא ליה. ולפי תירוץ זה לא גרס לעיל וניחוש דילמא הוו להו יותר מכדי חסרונן וזבנינהו וקאכיל טבלים אלא הכי גרסינן וליחוש דילמא הוו להו יותר מכדי חסרונן וזבנינהו ותו לא. כלומר היאך הוא עושה תרומה לכתחלה יחוש שמא לאחר שיעשם הוא תרומה היו יותר מכדי חסרונם ומזבין להו נפקד לישראל ומאכיל תרומה לזרים ואין צריך למחוק הגירסא כמו שכתבתי. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: והלשון המוגה בספרים ולרב נחמן בר יצחק נמי נזבנינהו לכהנים וכו'. כמו שכתוב ברוב הנוסחאות החדשות אינו מחוור. וקשיא לי מנא לן דרב נחמן בר יצחק סבר דכי הוי יותר מכדי חסרונן לאלתר הוי משכח שכיח כי היכי דנימא דפליגא אדרבי יוחנן הא רב נחמן לא אמר מידי ביותר מכדי חסרונן אי שכיח אי לא שכיח והוה ליה למימר דאיהו נמי סבר דיא שכיח כי היכי דלא נוקי פלוגתא בגמרא בכדי. ואפשר מפני שרב נחמן אוקמה לברייתא דהכי קתני לפיכך לכתחלה עושה אותם תרומה ומעשר על מקום אחר ואלו זבנינן להו ביותר מכדי חסרונן אף על גב דלא שכיח לא הוה ליה למימר שיעשה לכתחלה דזימנין דאתי. וחיישינן למיעוטא בכהאי גוונא ולפיכך אמר דרב נחמן בר יצחק סבר לעולם לא מזבנינן להו אבל לרב כהנא לכתחלה

לא יעשה אותם ואף על גב דקתני עושה במקום הדחק כגון בערב שבת וכיוצא בו אבל בעלמא לא התירו לכתחלה דחיישינן לכדי חסרונן. וכל זה אינו מחוור כלל.

ומכל מקום קשה לי אי לרב כהנא אי לכולי עלמא היאך אמרינן אבל ביותר מכדי חסרונן מוכרן וכו'. ונראה לי שמעולם לא חששו לשמא יעשה אותם תרומה אחר מכירתם דכיון דמוכרן בבית דין קלא אית לה למכירה כדאמרינן בכולי תנויי דפירקין קמא דלא חיישינן במילתא דבי דינא דילמא לא שמע וכדפרישית התם וכל שכן בעל פקדון וכו'. ולא גרסינן וקאכיל טבלים כדכתיבנא. ועוד יש לי לומר דביותר מכדי חסרונן לית לן למיחש במכירה לשמא יעשם תרומה דכי לא מזבנינן להו נמי אם יעשה אותם תרומה טבלים קאכיל דאיהו מפריש עליהן כמדתן ואינהו חסרו טובא דבשלמא בכדי חסרונן ודאי מיחש חיישׁ דהא שכיח בכולהו פירות חסרון אלא ביותר מכדי חסרונן מי ידע כמה הוי ואי מפריש כמדתן מפריש והוו להו פירותיו טבלים ומשום הכי מוכרן בבית דין ואדרבה הא עדיפא כדפרישית. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: אדרב נחמן ודאי פליגא. פירוש דליכא למימר דרב נחמן מודה ביותר מכדי חסרונן דמוכרן מהאי טעמא דמפרש גאון לקמן לרבה בר בר חנה משום דכי משתכח לקמיה הוא דהויא וליכא למיחש לשמא יעשם תרומה. דאם איתא שיש שום צד שיהא רשאי נפקד למוכרן היכי אמרינן דבעל הבית עושה אותן תרומה ומעשר לכתחלה והלא היה לו לחוש לאותו צד אף על פי שהוא רחוק שלא להכניס עצמו לבית הספק כיון שאינו נפסד כלל. אלא ודאי מדקאמרינן דעושה אותן תרומה ומעשר לכתחלה אלמא סבירא ליה דאי אפשר בשום ענין שיהא רשאי נפקד למכרן הילכך ודאי פליגא. אבל אדרב כהנא מי לימא פליגא שהרי לרב כהנא אין לו הכרח לפרש האי עושה אותן לכתחלה אלא יכול הוא לפרש שעושה אותן תרומה בשעת הדחק וכיון שכן אפשר לו לומר דיותר מכדי חסרונן מוכרן ואפילו הכי בעל הבית בשעת הדחק עושה אותן תרומה דכיון דיותר מכדי חסרונן לא שכיח אין לו לבעל הבית לחוש בשעת הדחק למילתא דלא שכיח.

ואסיקנא דרב כהנא לא פליגא ~דרב נחמן ודאי פליגא. אבל מכל מקום עדיין יש כאן שאלה דנהי דמפרש רב נחמן דהאי עושה אותן אפילו לכתחלה הוא שמעינן דדינא הכי הוא דאין נפקד רשאי למכרן בשום ענין וכדכתיבנא אכתי איכא למיבעי מאי טעמא אמרינן הכי דאדרבה נימא איפכא דביתר מכדי חסרונן יהא רשאי נפקד למכרן משום הפסד בעל הבית ושבעל הבית לא יהא רשאי לעשות מהן תרומה לכתחילה אלא בשעת הדחק דוקא וכשיטתיה דרבה בר בר חנה ודרב כהנא. זו היא שאלתו של גאון הכתובה

בנוסחאות ולרב נחמן נמי נזבנינהו לכהנים בדמי תרומה בהא קמיפלגי וכו'. ומעתה לשונו של גאון והשמועה כולה פשוטה לפניך ואף על פי שראיתי מי שדחה לשונו של גאון הכתוב בנוסחאות ופירש שמועה זו על דרך אחרת לא נתישבה דעתי שאין לדחות בסברות שלנו דברי קבלה וכל שכן מאחר שרש"י פירשן בעיקר גמרא. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: ומקשינן לרבי יוחנן וניחוש דילמא הוה בהו חסרון יותר מכדי חסרונן ששנינו במשנתנו ומוכרן על פי בית דין מי שהיו מופקדים אצלו ולמה שנינו לפיכך בעל הבית עושה אותם תרומה וכו'. כיון שמכרן נמצא אוכל טבלים למפרע. ופרקינן כי מזבנינן להו להני פירי לכהנים מזבנינן להו בדמי תרומה שאם יבאו בעליהן ויאמרו כי תרומה הוה יחזרו דמיהן לכהן והדבר ידוע שאין בעליהן עושה אותם תרומה על מקום אחר אלא בקרוב זמן שדבר ברור הוא שאין בתוך הזמן עלה בהן יותר מכדי חסרונן דאמרינן ודאי חל עליהן שם תרומה ונפטרו הפירות שהפרישן עליהן. אבל אחר זמן מרובה דאיכא למיחש דילמא הוה בהו יותר מכדי חסרונן לא. ועל אורחא דא סוגיא דשמעתא דא. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: כי מזבנינן להו לכהנים וכו'. ואי קשיא לרב נחמן נמי נזבנינהו לכהנים בדמי תרומה. ויש לומר משום דדמי תרומה אינם אלא מחצה בדמים והוי יותר ויותר מכדי חסרונם ומוטב דליפסדו ממילא ולא לפסדינהו אנן בידים ושמא יבאו הבעלים קודם שיגיע לידי הפסד גדול כזה. ויש פירוש על זה מועתק בספרים שאינו על דרך זה ומוקים לדבר. רב נחמן לשמא יעשם תרומה ומעשר על מקום אחר והמבין יבין, עד כאן.

כתוב בתוספות לימא דביתר מכדי חסרונן מוכרן לדברי הכל וכו'. פירוש ופליגי רב נחמן ורב כהנא בפירות מתוקנים בפחות מכדי חסרונן. גליון.

ומוכרן בבית דין במומחין מיירי לא בהדיוטות יושבי קרנות כדפירשתי לעיל. תוספות שאנץ.

קתני מיהא פירות והרקיבו מאי לאו יותר מכדי חסרונם פירש רש"י אלמא איכא מאן דסבירא ליה דאפילו ביותר מכדי חסרונן לא יגע בהן וקשיא לרבי יוחנן דאמר דדברי הכל מוכרן בבית דין. ויפה פירש ז"ל דאף על גב דדברי הכל דקאמר רבי יוחנן היינו תנא קמא ורבי שמעון בן גמליאל דמתניתין מכל מקום בתורת טעמא קאמר ומה לי הנהו תנאי או תנאי אחרינא.

ואם תאמר ומנלן דביותר מכדי חסרונן מיירי מי עדיפא ממתניתין דאוקימנא בכדי חסרונן. ויש לומר דאסיפא סמיך דקתני יין והחמיץ וכדמפרש ואזיל אלא דהוה נקט רישא דמתניתין בידיה. הריטב"א.

שמן והבאיש דבש והדביש למאי חזי. פירש הקונטרס דפריך לרבנן דאמרי עושה להם תקנה ומוכרן ולי נראה מדמייתי מילתיה דרבנן בתר כן אלמא משמע דהשתא קאי אליבא דתנא קמא. לכך נראה דהכי פירושו מדהוצרך לומר דלא יגע בהם אלא משמע דחזו לשום מילתא ולמאי חזו. תלמידי הר"פ ז"ל.

דף לח:

במאי קמיפלגי. דהא הכא כיון שכבר נפסדו ולא חזו למידי ליתיה לטעמא דאדם רוצה בקב שלו וליכא נמי טעמא דשמא עשאן בעל הבית תרומה דאי לבתר שנתקלקלו עשאן תרומה הרי אין תרומתו תרומה דהוה ליה תורם מן החבית כסבור שהוא יין ונמצאת חומץ ואי לשמא עשאן תרומה קודם שנתקלקלו ויהבינן תרומה לזרים הא ליתא דהא לא חזו הני לאכילה ומאן דזבין להו להנאה זבין להו ותרומה אינה איסור הנאה מדאורייתא אלא מדרבנן היכא דכליא קרנא ובכי הא דלא שכיח שעשאן תרומה והוא ספק לא גזרו וכל שכן אי אמרת דזבנינהו לכהנים בדמי תרומה. ואם כן במאי פליגי. ופרישנא דפליגי בהפסד מועט דקנקנים אי חיישינן ליה דרבי מאיר סבר דלהפסד מועט לא חששו. וכיון דכן מוטב שלא יגע בהן ויחזיר פקדונו לבעלים כמו שהוא. ויש שפירשו דלא יגע בהן דקתני הכי פירושו אינו חייב ליגע וליטפל למכרן ומשום השבת אבדה לבעלים. ולא נהירא דהא לגבי פירות והרקיבו דאוקים בכדי חסרונן האי לא יגע בהן היינו שאסור ליגע בהן ומה שפירשתי הוא הנכון בעיני. הריטב"א.

וכן כתב הרשב"א וזה לשונו: מר סבר להפסד וכו'. כלומר להפסד הקנקנים שהוא הפסד מועט לא חששו. יש מפרשים לא חששו להטריח את הנפקד למכור ורבנן סברי אפילו להפסד מועט חששו. ובין למר ובין למר לא שייכא הא מילתא במתניתין כלל דהכא כיון דהבאישו ונפסדו ליכא למימר שיהא אדם רוצה בקב שלו בזה משאר פירות יפים והיינו דקא בעיא במאי קמיפלגי ולא ניחא לן בטעמא דאמר רב כהנא רוצה אדם בקב שלו. ואינו מחוור בעיני דאם אתה מפרש כן אף אתה צריך לפרש לא יגע בהן השנוי כאן בשני ענינים בפירות והרקיבו לא יגע בהן ואינו רשאי דהא אוקים בכדי חסרונן בשמן והבאיש דבש והדביש לא יגע בהן לא הטריחוהו ליגע בהן. ואינו אלא נראה לי לפרש לא יגע בהן אינו רשאי דכיון דאמרינן דקם קם הוה ליה כאלו הפקידו לו הבעלים שמן

באוש ודבש שהדביש שאינו רשאי ליגע בהן דמה תקנה הוא עושה להן. ומשום הכי קא בעיא בשמן והבאיש דבש והדביש במאי פליגי דאפילו רבי שמעון בן גמליאל דאמר במשנתנו מוכרן בבית דין מפני השבת אבדה לבעלים קאמר הא לאו הכי לא. ותדע לך דאי לא מאי קא בעי במאי פליגי דילמא בדרב נחמן אלא כדאמרן. ואסיקנא בהפסד קנקנים פליגי. כן נראה לי. ומשום כך פסק הרי"ף כרבנן דברייתא כדאיתא בהלכות אלא דקשיא לי דהא משמע דרבנן דברייתא היינו רבי שמעון בן גמליאל דמתניתין ולא חיישכלל לשמא עשאן תרומה ומעשר וכו' מדאמרינן שמן והבאיש וכו' למאי חזי ושניא שמן לגלדאי וכו' ואי חיישת לשמא עשאן תרומה שמן של תרומה היכי מזבנינן לגילדאי שהרי לא נתנה תרומה טהורה אלא לאכילה ולשתיה ולסיכת אדם שהיא כשוויה ותניא שמן של תרומה אין מסיקין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל וסנדל ולא יסוך את רגלו והוא בתוך המנעל או בתוך הסנדל. ומכל מקום עם מה שכתבתי למעלה דדילמא עשאן תרומה אינה לרב כהנא אלא חששא בעלמא כל זמן דאיכא לתקוני מתקנינן וכי ליכא לתקוני מניחין את הספק וחוששין לודאי וקיימא לן כרב כהנא ורבה בר בר חנה. ואף דברי הרי"ף עולין בזה כהוגן. ואלא מיהו בפירות והרקיבו נמי משמע דפליגי רבי מאיר ורבנן דברייתא לכאורה ובפירות ודאי קיימא לן כרבנן דמתניתין כדפסק רבא בסמוך ורבי מאיר דברייתא היינו תנא קמא דמתניתין והילכך קיימא לן כרבי מאיר בפירות אבל בקנקנים קיימא לן כחכמים דברייתא. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: במאי קא מיפלגי וכו'. ואם תאמר מאי קא מיבעיא ליה דכיון דאוקימנא לה בכדי חסרונן לימא קא מיפלגי בפלוגתייהו דרבנן ורבי שמעון בן גמליאל דמתניתין. לאו קושיא היא דהכא אליבא דרב כהנא שקלינן וטרינן דאמר דיתר מכדי חסרונם מוכרן וטעמיה דרב כהנא דאדם רוצה בקב וכו' לא שייך הכא דכיון דהבאיש שמנו והדביש דבשו אינו רוצה בקיומן כלל ומשום הכי אצטרכינן למימר דטעמא דרבי מאיר משום דלהפסד מועט לא חששו דכיון שאין הבעלים חוששים בהצלת הקנקן כלל אין הנפקד רשאי למכרן דהרי אלו כאלו הפקיד אצלו שמן שהבאיש וכו'

ולענין פסק הלכה בפלוגתייהו דרבנן ורבי שמעון בן גמליאל דמתניתין קיימא לן כרבנן ובפלוגתייהו דרב כהנא ורב נחמן קיימא לן כרב כהנא משום דשייכא במילתיה דרבי יוחנן דאמר דיתר מכדי חסרונן דברי הכל מוכרן בבית דין. ודרב נחמן בר יצחק ודאי פליג ונפקא מינה דאפילו בפירות שהן מתוקנים דליכא למיחש בהו שמא עשאן תרומה לא יגע בהן. אלא אם כן חסרו יותר מכדי חסרונם.

ולענין פלוגתייהו דרבי מאיר ורבנן בשמן והבאיש וכו'. קיימא לן כרבנן וכו'. וכן דעת הרמב"ם בדברים הללו בפרק ד' מהלכות שאלה ופקדון. עד כאן.

כתוב בספר המאור מה שפסק הרי"ף הילכך הילכתא נמי כרבנן ~ברייתא וכו'. עד ונדחו דברי חכמים דברייתא דאינו כרבי שמעון בן גמליאל דמתניתין ותו לא מידי.

וכתב הראב"ד עליו וזה לשונו: אמר אברהם קרוב זה הדבר אל הדעת כמו שאמרו הראשונים גם יש להעמיד דברי הרב כי בכדי חסרונם שהיה יודע בעל הבית דרכן של פירות להיות פוחתין בהן כדי חסרונם ולא צוה עליו למכרן רוצה היה בקב שלה ומשום הכי אמרי רבנן דמתניתין ורבי מאיר דברייתא לא ימכור.

ויין והחמיץ ושמן והבאיש הנך ודאי לאו אורחייהו אלא כיון דקנקנים לא מתוסף בהו פסידא אלא משום פסידא דקנקנים נגעו בה רבנן דברייתא והוא הפסד מועט ופלוגתא אחריתי היא דלא שייכא בפלוגתא דמתניתין כלל כמו שכתב הרב ודבריו קיימים באמת ומאן דלא ידע לפרושי היאך משוי נפשיה מכריע בין ראשי ההרים. עד כאן.

מדרבי שמעון בן גמליאל נשמע וכו'. תמיה לי כיון דאמרה רבי שמעון בן גמליאל לקמן בהדיא למה להו למידק מדברי רבי שמעון בן גמליאל דמורידים קרוב לנכסי שבוי ודייקינן עלה בגמרא דילמא לא היא. ושמא לא היו יודעים הברייתא. אי נמי דבעו למידק ממתניתין. הרשב"א. עיין תוספות דיבור המתחיל עד כאן לא קאמר.

וזה לשון הריטב"א: אסיקנא דהא מילתא תנאי היא דאשכחן דפליגי בה במתניתא רבנן ורבי שמעון בן גמליאל בהדיא דרבנן סברי אין מורידין ורבי שמעון בן גמליאל סבר מורידין ואף על גב דלעיל לא איפשיטא ממתניתין הכא איפשיטא מברייתא. ולעיל לא שמיע להו מתניתא או אפשר דשמיע להו אלא דבעו למידע אי חד טעמא הוא עם טעמא דמתניתין ואפילו למאי דאשכחינן השתא דפליגי בה אית לן למימר דאפילו הכי תרי טעמי נינהו וכדאמר לעיל הכי נמי מסתברא וכו'. עד כאן.

מדרבי שמעון בן גמליאל נשמע דמורידין קרוב וכו'. פירוש דלאו מי אמר רבי שמעון בן גמליאל מוכרן מפני השבת אבדה אלמא כיון דאיכא ודאי פסידא עושים להם תקנה ואף על פי שאפשר שיהא לו הפסד במכירה זו שמא יוקרו הפירות שאין מניחין את הודאי ותופסים את הספק הכי נמי גבי שבוי כיון דודאי אית ליה פסידא שיבורו שדותיו מורידין לתוכן קרוב אף על פי שאפשר דמפסיד להו ואם תאמר מי דמי התם לא אפשר בתקנתא אחריתי אבל הכא דאפשר באריס דליכא פסידא למה מורידין קרוב. יש לומר לפי שזה הקרוב הוא ראוי לירש אותו ואם היינו מורידין אריס אפשר שהיינו מפסידין את הקרוב דשמא מת השבוי וזה יורש את הכל הילכך אין לנו לעשות תקנה בנכסים

שיהא בה הפסד לשום אדם. ואף על גב דבעלמא לא חיישינן למיתה כדאמרינן נותנו לה בחזקת שהוא קיים שאני הכא שאין אנו שלוחין לשמור הנכסים אלא מעצמנו אנו עושים תקנה וכיון שאפשר שמת אין לנו לעשות תקנה שיהא אפשר שיהא קרוב זה נפסד בה ולפיכך אין מורידין אלא קרוב. והיינו נמי דאמרינן לקמן דילמא שכיבא סבתא וחיישינן נמי דילמא שכיבא ברתא דלא מזדקקינן למעבד תקנה לנכסים שיהא בהן שום חשש של הפסד. ומדרבנן נשמע דאין מורידין דקסלקא דעתין דטעמייהו דרבנן משום דסבירי להו דאף על גב דאיכא ודאי פסידא כיון דאפשר נמי דאיכא פסידא במכירתן מוטב שיפסדו מאליהן ולא יפסדו בתקנת בית דין הכי נמי אין מורידין מהאי טעמא גופיה. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

וזה לשון הריטב"א: מדרבי שמעון בן גמליאל נשמע וכו'. פירוש לאו שנשמע מדרבי שמעון בן גמליאל דמורידים קרוב טפי מרחוק דהא מהיכי תיתי. אלא מדרבי שמעון בן גמליאל נשמע שחייבים בית דין ליטפל בנכסיו להוריד להן אדם לעבדם כדי שלא יאבדו כי היכי דעבדו תקנה במתניתין וכיון דכן שמעינן מסברא דהעובד ההוא ראוי שיהיה קרוב דאלו רחוק לא אפשר דאי בתורת אפוטרופוס שעושה בחנם אפוטרופוס לדקנני לא מוקמינן ואי בתורת אריסות שיטול שכר כאחד מאריסי העיר קרוב עדיף טפי חדא דאית ליה שייכות בנכסים וראויין לו לירושה ואם ימות קרובו היום או מחר יעמוד בנכסיו ולא ליטרח בית דין תרי זימני ועוד דכיון שיש לו שייכות ותקוה בנכסים יעבדם יפה וישמרם יותר ומדרבנן נשמע דאין מורידין אפילו קרוב כי אולי הבעלים מקפידים בדבר ושמא יפסידם זה בידים ומוטב שיאבדו מאליהן הרבה ולא על ידינו מעט וכדתנן לא יגע בהן. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: מדרבנן נשמע דאין מורידין וכו'. דהא אמרינן אפילו הן אבודין לא יגע בהם והכא נמי אף על פי ששדותיו עומדות בורות וכרמיו עומדים בורות וחרבות אין אנו חוששים להם. ומדרבי שמעון בן גמליאל נשמע דמורידין דהא קאמר ימכרם. בבית דין אף על פי שיש הפסד במכירתו חוששין להפסד גדול ממנו הכא נמי חוששין שלא יהו שדותיו וכרמיו חרבין ויותר טוב לו שיעבוד אותם זה הקרוב ויאכל פירותיהם ולא יהו שדותיו בורות. וממאי דילמא עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן גמליאל וכו' ועד כאן לא קאמרי רבנן וכו' ואם תאמר נעמיד להם אפוטרופוס. הא אמרינן אפוטרופוס לדקנני לא מוקמינן שאין מטריחין על אדם לשמור ולטרוח על נכסי חברו ולהתעסק בהם כי אם על נכסי יתומים אבל לא על אדם אחר. עד כאן.

עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן גמליאל וכו'. כתוב בתוספות לוכח כן מרבי שמעון בן גמליאל גופיה וכו'. אין להקשות דנימא אי לאו דהכא הוה אמינא דנטושין דלקמן אין מורידין לכתחלה וכן לקמן כשהקשו תוספות לימא מר הלכה כרבי שמעון בן גמליאל ומר הלכה כתנא קמא הוה אמינא דוקא דיעבד. דיש לומר כיון דרב נחמן מסיק לקמן דהלכה כחכמים דלא ימכרם ואפילו הכי קאמר דמורידים כל שכן לדרבי שמעון בן גמליאל דאמר ימכרם דאית ליה מורידין. ואף על גב דהספר דוחה וקאמר עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן גמליאל וכו' מכל מקום אין האמת כן. אי נמי יש לומר כיון דתני לקמן על הך דנטושין שמין להם כארים שמע מינה דמורידים דאם לא כן הוי כיורד שלא ברשות ואין שמין לו כאריס. גליון.

לאו משום דחד טעמא הוא משום השגחת בית דין שצריכים להיות משגיחין על הפסד האדם בין להפסד גדול בין להפסד מועט. לא דתרי טעמי נינהו. כלומר אף על גב דתרי טעמי נינהו דהכא כליא קרנא והכא לא כליא אפילו הכי מורידין. הראב"ד.

לאו משום דחד טעמא נינהו. וליכא למימר תרתי למה לי. דהא חדא מגו חדא אמרה לומר דממתניתין נשמע הכי. הריטב"א.

איתמר שבוי שנשבה. תימה אמאי לא קאמר גופא. ועוד קשה אמאי לא מסיים בה וכן אמר רב נחמן מורידין קרוב לנכסיו ותו אמאי לא קאמר איתמר מורידין קרוב לנכסי שבוי כלישנא דסליק מיניה. ואפשר דהכא בקרוב שאין קרוב ממנו וכדפירש רש"י. גליון.

וכל קרוב האמור בשמועתנו הוא קרוב הראוי לירש בנכסים אלו. ואם הם מרובים מורידים לכולם בנכסים לעבדן. ואם אין כאן קרוב או שאינן רוצין לירד מורידין להן רחוק שיטפל בהן עד שיבאו הבעלים או עד שידעו ראיה ברורה שמת. ומסתברא דאם לא היה קרוב בעיר והורידו בית דין רחוק כל זמן שיבא הקרוב מורידין אותו לנכסים מכאן ולהבא וכן כשיגדיל הקטן וכן דעת מורי הרב. עד כאן.

שבוי שנשבה. פירוש שנשבה שלא לדעת שהלך לסחור ולשוב ולא שב ומסתברא דלאו דוקא נשבה אלא הוא הדין כל שנשתקע שם שלא היה יכול לחזור מחמת שום דבר אחר. ולא מפקינן מינה אלא רטושין שהניחו נכסיהם לדעת. רב אמר אין מורידין פירוש לא קרוב ולא רחוק דילמא מפסיד להו אפילו קרוב וכל שכן רחוק והיינו דמדמינן לעיל מאן דאמר אין מורידין למאן דקתני לא יגע בהן. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: רב אמר אין מורידין דילמא מפסיד להו מימר אמר השתא אתי ומפיק להו מינאי והיאך אני עמל לאחרים ~אינו מתעסק אלא לשמט ולאכול. והטעם הזה אינו דומה למה שאמרנו למעלה כי למעלה היינו אומרים מפני שאין אנו משגימין על נכסי

אדם גדול להשביחן כמו שאין אנו משגיחין על הפירות האובדים למוכרן והכא מפרש טעמא דרב דילמא מפסיד להו ואני תמה לדברי רב אם מניחין אותם חריבין הלא הם נפסדין יותר. ונראה כי לדעת רב מעמידין להם אריסין למחצה לשליש ולרביע אבל לשמואל דאמר מורידין קרוב ושמין לו כאריס כדי שלא יפסיד. ואני תמה לדעת רב למה אין מורידין קרוב ויהיה כשאר אריסין ורב הא אמר שאין מורידין קרוב כלל. ונראה כי מפני שהוא קרוב וראוי ליורשו אם נביא אותו לחשבון כאריס ונדקדק עליו מתקנא הוא בנו ויפסיד הנכסים. אי נמי כיון שהוא ראוי ליורשו קל הוא בעיניו להפסיד ולבזבז ואריס אחר מתירא ומשביחן כדי שלא יסלקוהו לפיכך לדעת רב אין מורידין אותו כלל ולדעת שמואל מורידין ושמין לו כאריס. עד כאן. והרמב"ן הביא דברי הראב"ד וכתב שאין זה דרך השמועה והיא פשוטה לפניך. עד כאן.

בששמעו בו שמת עיין תוספות פרק שני דייני גזרות. ועוד נראה לפרש דהכא לא מיירי בעד אחד דעד אחד ודאי לאו כלום הוא. וניחא השתא ההיא דיבמות וההיא דכתובות. והכא מיירי בקול כי ההיא דסוף גיטין דעדיף טפי מעד אחד. הרא"ש

והריטב"א כתב וזה לשונו: בששמעו בו שמת. פירוש אפילו שלא בעדות ברורה דאף על גב דאין יורשין יורדים לנחלה אלא בעדות ברורה הכא לאו בתורת ירושה נחית אלא שיעבוד אותן כאחד מאריסי העיר הילכך בשמיעה כל דהו סגי בעד אחד או קול דלא פסיק כיון דאפשר שהקול אמת והנכסים שלו ומתוך כך גם כן יעבדם ולא יפסידם כולי עלמא לא פליגי דמורידין אותו. עד כאן.

ושמואל אמר כיון דאמר מר שיימינן וכו'. פירוש לעולם שיימינן ולא הוי זריז נשכר ולא יהיה לו ריוח בהפסד ובזרעים יתר מדאי ולא נזק בשבח דעל הכל יבא לחשבון על העבר כמו על ההוה וכדפרשינן והיינו כרבי שמעון בן אלעזר דלקמן. וקצת קשה לפי זה מאי דאקשי לקמן השתא זריז ונשכר הוי מאי דאשבח מבעיא והרי לפי פירוש זה הפכיים הם דאי שמין כאריס על עבר בהוה לא הוה זריז ונשכר והכי הוה ליה לאקשויי והא אמרינן זריז ונשכר.

ואפשר שהפירוש משתנה כפי האוקמתות דאי מוקמינן ליה אשבויין ודאי לא קאי אלא על ההוה פירוש על מה שלא השביח אלא אכל אבל על העבר לא יבא לידי חשבון על מה שאכל אם אכל הרבה ועשה קימעא דהא אמרינן זריז ונשכר ואם יבא לידי חשבון על העבר היינו לפעולתו אם עשה הרבה ואכל קימעא דאף על גב דשמע שמת מכל מקום אפשר שלא יבטח כבעל בנכסי אשתו. אי נמי יש לומר דבשמע שמת לעולם הוי כבעל בנכסי אשתו ולא יבא לחשבון על העבר ומאי כאריס על ההוה אם לא אכל היינו

דאקשי השתא זריז ונשכר הוי וכו' אבל כשאנו מעמידין אותו אנטושין כדלקמן וכי הא דשמואל לעולם אימא לך שהחשבון על הכל וליכא זריז ונשכר כלל וכדרבי שמעון דנטושין כשבוין ולא כשבוין. ומכל מקום קשה הא דאמרינן לקמן מאי שנא מהא דתנן המוציא הוצאות על נכסי אשתו דשנא ושנא לא הוי אלא כיורד לנכסי חברו ברשות והתם כיורד לתוך שלו והכא לא רצו לומר מה שאכל אכל ולהפסיד הבעלים כיון שלא שמעו בהן שמתו ואפשר דהכי קאמר מה לי שמעו מה לי לא שמעו אלא משום דילמא מפסיד להו אי הכי בעל בנכסי אשתו נמי דהא לא שמע שמתה. ואהדר ליה דמכל מקום יותר הוא סומך בנכסי אשתו שאין בידה להפקיע ירושתו ולהוציאוה מידו כל ימי חייה מה שאין כן הכא ולא דמי אלא לבעל בנכסי אשתו קטנה דבידה להפקיע בחיי ובמותא.
אי נמי יש לומר דקאי אשמעו בה שמת דאמרינן זריו ונשכר ושמין נמי כאריס כדקאמר השתא זריז ונשכר הוי וכו' וזה דוחק. ויש לפרש לעולם אף בלא שמעו~ מה שאכל אכל ומאי שמין כאריס להווה ואין חלוק בין שבוי לנטוש אלא בשמעו שממשמשין ובאין מזה לבד עושה קל וחומר. והשתא אתי שפיר דפריך אנטושין מבעל בנכסי אשתו דכיון דאמרינן מה שאכל אכל אמאי לא אמרינן מה שהוציא הוציא אפילו הוציא ואפילו קימעא והיינו טעמא דפליג בממשמשין ובאין בין שבוי לנטוש דהתם הם שמעו והם שמעו ולא סמכינן אבל בנטוש שלא שמעו שמת יש לו להאמין בששמעו שממשמשין ובאין ואין דין להיות זריז אפילו זה שמין כאריס להוי על העבר אם לא באמר דבכולן כשאכלו קימעא ועשו הרבה שמין כאריס ושנאמר שאף אם שמעו שמת מכל מקום אינו בטוח כבעל בנכסי אשתו וכדפירש רש"י ובכולן כיון שאם השביחו אינם מפסידין אין אנו חושדין אותם שיפסידו אף על פי שנשכרים באכילה מרובה. וראשון נראה עיקר כפירוש רש"י. עד כאן משיטה.
היורד לנכסי שבוים. אפילו לכתחלה יכול לירד כדקתני הרי זה זריז ונשכר ואפילו שמע שממשמשין ובאין אוכל הפירות ואין לך לכתחלה גדול מזה. ועוד מה שייך לחלק בין לכתחלה ודיעבד לענין ממון אי חיישינן דילמא מפסיד להו אפילו ירד נמי יוציאו מתחת ידו אלא אגב וכו'. הרא"ש. אי נמי דלרבותא נקטיה הכא לומר שאף על פי שירד שלא ברשות בית דין ולא נמלך עמהן אפילו הכי אין מוציאין אותו מידו. כן נראה לי. הרשב"א.
הרי זה זריז ונשכר. פירש רש"י מפני שזה על דעת ירושה ירד. ואינו מספיק כל הצורך וכי מפני שהיה בדעתו ליטול את הכל יזכה בשל אחרים. אלא יש לומר שתקנת חכמים היא לפי שחששו שמא יפסידם דלא סמכא דעתיה אף על פי ששמעו בו שמות וחששו

כאן יותר מבנטושין לפי שאינו בוש כל כך מלהפסיד כיון ששמעו בהן שמתו אבל בנטושין הוא בוש מלהפסיד. הרשב"א והר"ן.

הרי שהיה אביו או אחיו וכו'. והלכו להן במדינת הים כלומר בשביה שאינו לדעת אין אלו שבויין ונטושין אלא כנטושין. כן פירש הראב"ד. ואינו מחוור בעיני דהיכי קרי להולך בשביה הולך למדינת הים. ונראה לי דהכי פירושו שהלכו מדעתן למדינת הים כלומר על דעת לסחור ולשוב ולפיכך לא חשש לצוות על נכסיו וכשהיה שם נשבה והרי זה כאלו יצא מנכסיו שלא לדעת. אבל רטושין שהיו כאן ויצאו ולא ידענו היכן הלכו אלא כמי שרוצה להרחיק עצמו וללכת על מנת שלא לשוב וכיון שיצא מנכסיו לדעת ויודע שיפסדו ואפילו הכי לא צוה הרי גילה שאינו רוצה שירדו להן אחרים. כן נראה לי. הרשב"א.

היורד לנכסי רטושין וכו'. יצאו לדעת קרי רטושין. ונראה דבששמעו בו שמת אין חילוק בין יצא לדעת ליצא שלא לדעת. הקשה ר"מ לעיל דפריך מבניהן מבקשין לירד לנכסי אביהן אמאי לא שני אפילו לירד ולאכול דומיא דשניהם וברטושין שאין ידוע להיכן הלכו ונהרגו דבהא מודו כולי עלמא דאין מורידין.

ויש לומר כיון דקרא מיותר הוא דמשמע שמאחר שנכתב והרגתי אתכם בחרב לא הוה צריך למכתב והיו נשיכם אלמנות וגו' אלא לדרשא לומר דאין מורידין קרוב כלל לאקושי בניכם לנשיכם מה התם כלל כלל לא אף בניכם כלל כלל לא אף על גב דמסברא הוה לן למימר אף על גב דלא שמעו בו שמת דמורידין כיון דנשבה לבין הגוים דבשבי כלהו איתנהו ביה והוי קרוב לודאי שיהרגוהו אצטריך קרא למימר אפילו הכי דאין מורידין. אבל ברטושין שלא שמעו בו שמת מאי אצטריך קרא למימר דאין מורידין פשיטא מאי ריעותא אתיליד דהוה לן למימר דמורידין. הרא"ש.

והגליון כתב וזה לשונו: ובניהן מבקשין לירד וכו'. לא בעי לאוקמי ברטושין. משום דאורחא דמילתא סתם רטושין כיון שיוצאין לדעת מצויין להורידם ולא תתקיים קללה זו. עד כאן.

דף לט.

וכולן שמין להם כאריס. פירש הקונטרס מן הפירות שבכל השנים קודם ביאת השבוי אינו נוטל אלא כאריס והשאר לבעלים. השתא זריז ונשכר הוי מאי דאשבח מיבעיא. פירוש פשיטא דנוטל כאריס. ולא נראה ומשמע דלא קשיא ליה אלא ממאי דקאמר מיבעיא ואדרבה היה לו להקשות פירכא דעדיפא מינה דלעיל אמרינן דקדם ותלש ואכל

הרי זה זריז ונשכר אלמא דתני אוכל כל הפירות קודם ביאת השבוי והכא אמרינן דאפילו קודם ביאת השבוי אינו נוטל אלא כאריס ואם כן קשיא אהדדי. ויש לומר דודאי קודם ביאת השבוי הוין כל הפירות שלו. והכי פירושו שמין להם כאריס לאחר שבא השבוי אם מצא פירות בעין כגון פירות שמחוברים בקרקע או שהשביח הקרקע מזה השבח הוא נוטל כאריס. ופריך השתא זריז ונשכר הוי בשקדם ותלש קודם ביאת השבוי אף על גב דשמע שהיו ממשמשין ובאין מאי דאשבח פירוש לאחר ביאת השבוי כשמוצא שבח בעין מיבעיא פשיטא דלכל הפחות נוטל כאריס. והשתא אין להקשות קושיין ממש אהדדי מאי שנא הכא דהוא אוכל ונוטל והכא אינו נוטל אלא כאריס שנא ושנא דלעיל מיירי שלא בא אלא שמע שבאין אבל הכא מיירי שכבר בא השבוי. ואם תאמר מאי פריך השתא זריז ונשכר הוי וכו' והלא לא דמו אהדדי כדפירשתי.

ויש לומר דהכי קאמר משום מאי סלקא דעתך לומר דלא שקיל ליה כאריס משום דחשבת ליה כיורד בתוך שדה חבירו שלא ברשות. וזה אינו דהשתא זריז ונשכר הוי קודם ביאת השבוי כי נמי שמע שהן ממשמשין ובאין אלמא דחשבת ליה כיורד ברשות דאי שלא ברשות חשבת אם כן לא הוה אמרינן דהשתא זריז ונשכר הוי מאי דאשבח מיבעיא. ולהכי פריך השתא זריז וכו' פירוש לאחר שבא השבוי ומצא שבה בעין לא כל שכן דחשבינן ליה כיורד ברשות לגבי האי דשקיל כאריס. תלמיד הר"ף.

וזה לשון הריטב"א: **תנא וכלן שמין להן כאריס**. פירש רש"י כי כשיבאו הבעלים וכו' אבל בתוספות פירשו דלא מיירי אלא לענין שבח שהשביחו בנכסים שהוא קיים שנוטלין בו כאריס כשיבאו הבעלים אבל בשכר עבודה שבכל שנה לא מיירי. והביאו ראיה לדבריהם מהא דפרכינן בסמוך אהייא אילימא אשבויין השתא זריז ונשכר וכו' ומשמע מהאי לישנא דלא סתרן אהדדי דהא במאי דאמרינן זריז ונשכר כל הפירות שהיו בכל השנים שעברו קודם שיבאו הבעלים הרי הן שלו ולא עוד אלא שאפילו שמע שממשמשין ובאין ושמט ואכל אין מוציאין מידו ואלו באידך קאמר ששמין לו כאריס ולא יטול אלא למחצה לשליש ולרביע. אלא ודאי דלא איירי תנא אלא לענין שבח שהשביחו והוא עומד קיים בקרקע כשבאו הבעלים כגון שנטעו כרמים וכיוצא בו. ואם תאמר ולפירוש התוספות נמי כיון דעניינים חלוקין הן דהא איירי בפירות והא איירי בשבח היכי אמרינן דלא מיבעיא לומר הא. ויש לומר דודאי מאן דבעי לומר שאין שמין להן כאריס היינו משום דלא דיינינן להו כיורד ברשות והיינו דאמרינן דפשיטא שנוטל כאריס וכיורד ברשות דכיון דלענין פירות זריז ונשכר פשיטא דכיורד ברשות דמי ועדיף מיניה. וכי תימא היא גופה נצרכא שיטול בשבח כאריס בלחוד ולא נאמר שיהיה נשכר

יותר ממחצה ויש לומר דכל שכן דפשיטא ליה דהא לא קתני שיהא נשכר אלא במה שהיה זריז ששמט ואכל ולא במה שהשביח בקרקע שהוא בקרקע ולא אכלו ודי לו שיטול בשבח בגופה של קרקע כאחד מאריסי העיר ושיהא ידו על העליונה ולישנא נמי דאיק הכי דאי לא הוה ליה למיתני אין שמין להן אלא כאריס. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: שמין להן כאריס. פירש הקונטרס שיטול בפירות ובשבח כמנהג אריסי העיר. ואם תאמר לעיל אמאי משני לירד ולמכור לשני וכו' כמו שהקשו בתוספות. ויש לומר. דמכל מקום לאלתר נוטל הכל עד שיבאו הבעלים ויחזור ואם כן יורד ואוכל הוא עתה.

ומיהו מדמדמה לה להוא דהמוציא וכו'. מכלל דהכא נמי מה שאכל אכל דאם לא כן מאי פריך דין הוא דהכא שיטול בשבח כאריס מאחר שאין הפירות שלו. הילכך נראה לפרש וכו' עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנץ: שמין להם כאריס. פירש הקונטרס אם יבאו הבעלים יטלו אלו בשבח קרקע ופירות וכו'. ואם תאמר לעיל דפריך לשמואל דאמר מורידין מברייתא דקתני ובניהם מבקשין לירד לנכסי אביהם ואין מניחין אותם אמאי דחק רבא לתרץ לירד ולמכור הא אפילו לירד ולאכול אין לו דאין נוטל כלל אלא בעדים וכך היה נוטל בשל אחרים. לאו פירכא דמכל מקום לאלתר נוטל לגמרי עד שיבאו הבעלים ויחזיר ובריית משמע דאין מניחין אותו לירד עכשו. ומיהו מדמדמי לה להיא דהמוציא הוצאות על נכסי אשתו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל נראה שהפירות אוכל בחנם ואין משלם כלום לשבוי כשבא ובמה שהשביח בקרקע נוטל כאריס. ועוד מדאמר שמואל לקמן שבוי שנשבה בית דין מעמידין אפוטרופוס לנכסיו וקוצר ובוצר ואחר כך מורידין קרוב לנכסיו ואם איתא שאינו נוטל אף בפירות אלא כאריס לוקמיה לקרוב מרישא.

והשתא לפי מה שפירשנו אין הורדה לנכסי שבוי שוה להורדה לנכסי קטן דלנכסי שבוי היינו לאכול הכל ולנכסי קטן הוי אפוטרופוס. ועוד חלוקים בזה דהורדת קרוב לנכסי שבוי דכולה שמעתא בראוי ליורשו ואף בנכסים שהיה הקרוב ראוי לירש עמו שנפלו ממורישיהם ובהני נכסים אמרינן להוריד קרוב לנכסי קטן כיון דאותו קרוב היורד היה ראוי לירש עמו באותן נכסים או אחים מן האם של קרוב היה ראוי לירש באותן נכסים עם הקטן והא דאמרינן לקמן לוקמינהו בידא דאחתא דילמא שכיבא סבתא ואין מורידין קרוב לנכסי קטן דמשמע דאי מורידין הוה מוקמינן כולהו בידא דאחתא כאלו הוה ידעינן בודאי דלא שכיבא. לא נוכל לומר כן אלא הכי קאמר לוקמינהו כולהו בידא דאחתא

לאכול הפירות לגמרי כשאר הורדת קרוב לנכסי שבוי דילמא שכיבא סבתא ואין להוריד קרוב לנכסי קטן אפילו לאפוטרופוס.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות וקשה דאמאי לעיל משני לירד ולמכור וכו'. ומיהו נוכל לומר דעת רש"י הוא שנוטל הכל ואם יבאו הבעלים יחזיר להם הכל וישאירו לו כדין אריס. אבל אין נראה לתוספות דכיון שלא שמעו בו שמת למה יניחוהו ליקח חלק בנכסי בעלים ודילמא כשיבאו לא ימצאו ליפרע ממנו. וגם לשון רש"י לא משמע כן שפירש ואם יבאו בעלים יטלו כמנהג אריסין.

עוד כתוב בתוספות מאי פריך מהמוציא הוצאות וכו'. אין להקשות דנימא דפריך אשבויין ששמעו בו שמת דקאמר שמין לו כאריס אף על גב דאדעתא דארעא נחית ואפילו הכי משני דכיון דלא סמכה דעתיה שירא שהקול שיצא אינו אמת לכך תקנו לו כאריס. דיש לומר אם כן היכי קאמר לעיל אילימא אשבויין השתא וכו' הא צריך לאשמועינן שלא נאמר כמו במוציא הוצאות על נכסי אשתו כדפריך בתר הכי מאי שנא.

עוד כתבו בתוספות דילמא מפסיד להו וכו'. ואיו להקשות לרב ולתנא קמא יתקנו שיתנו לו כאריס אם יבאו ולא יפסיד ויורידו ושמא יש לומר כיון שנוטל הכל אם לא יבאו לא היו יכולין לתקן אם יבאו שיתנו לו כאריס. כיון דאדעתא דארעא נחית כמו בהוציא הוצאות על נכסי אשתו. ועוד כשיבאו הבעלים מן הדין הוא שלהן מה שימצאו ולא יטול זה כלום ולא ראו להפקיע דינו. אבל אין לפרש דאפילו אם יטול כאריס עדיין יקלקל כך סברי רב ותנא קמא כי יקדים עצמו ליטול הכל וגם אחרי שלא יוכלו ליורשו (נוסחא אחרינא לגרשו) לא יטיח לעבדו בטוב אם כן בחנם פירשו תוספות לפי שירא שיבאו בעלים ולא יטול כלום.

השתא זריז ונשכר הוי מאי דאשבח מיבעיא. לפירוש רש"י הוא פשוט השתא אם לקח הכל הוי זריז ונשכר כל שכן אם מניחו ואינו תולש שיטול מן השבח כאריס וזה טוב לבעלים כדי שלא יקדים לתלוש הכל כשישמע שיבאו הבעלים. ולפירוש התוספות אך קשה דאדרבה אין נותנין לו כאריס יש לומר דהכי פירושו מיבעיא פירוש מה צריך ליתן לו כלום במאי דאשבח כיון שהדין כך שהוא זריז ונשכר לוקח הכל אם ירצה אם כן למה יתקנו לו ליטול כאריס אם לא קדם ותלש כדפירשו תוספות וטעמא משום דאדעתא דכולה ארעא נחית תחלה ולא חיישינן שמא יחטוף ויאכל כיון ששמע בו שמת ולכך לא תקנו לו שיטול כאריס אבל אם קדם ותלש הוי זריז ונשכר. עד כאן גליון.

וכתב ה"ר יהונתן וזה לשונו: וכולם שמין להם כאריס. כלומר אבורח מחמת מרדין קאי דקא אמרינן דמורידין קרוב לנכסיהן ושמא תאמר כי היכי דבנטושין היכא שלא

שמעו בו שמת דאמרינן אם קדם ותלש ואכל הרי זה זריז ונשכר נימא נמי בבורח מחמת מרדין קמשמע לן ברייתא זו דלא אמרינן כן אלא אם יבאו הבעלים התנו להם בכל שנה ושנה שעברה למחצה לשליש ולרביע ויחזיר להם המותר כפי שיודו הן מעצמו שיצא מן הקרקע או שמא על פי עדים שכך וכך הוציא הקרקע פירות בכל שנה ושנה אבל אינו זריז ונשכר כיון שלא צוה דפנאי היה לו אף על פי שהיה מתירא מה שאין כן בשאר שבוי שאין לו פנאי כלל. עד כאן.

ואסיקנא דשמין להן כאריס אנטושין. ושמין להן כשיבאו הבעלים ומחשבין עמהן ונשבעין כמה הוציאו וכמה אכלו ונוטל בכל כאריס בין בשבח בין בפירות. אבל מכל מקום אין בית דין מחשבין עמהן עד שיבאו הבעלים דבינתים בתורת בחזקת ידו שהנחת להו ונוטל הכל כיורש עד שיבאו הבעלים ויחשבו עמהן. כן דעת הרמב"ם והרמב"ן נ"ר. ומדברי רש"י נראה דבכל שנה ושנה מחשבין עמו ונוטל כאריס ומניח את השאר. ואינו מחוור דהא מחלוקתן של רב ושמואל בנטושין הוא וכדאמרינן בששמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי כי פליגי בשלא שמעו בו דהיינו נטושין ומפרשינן טעמא רב אמר אין מורידין דילמא מפסיד להו ושמואל אמר וכו' ואם איתא דשמואל נמי אפילו קודם שבאו בעלים לא אמר אלא ליטול כאריס מאי קאמר כיון דאמר מר וכו' לא הוה ליה למימר אלא כיון דנוטל כאריס דהא בהכין הוה מיירי עד השתא. ומיהו יש לומר דהא דאמרינן וכולן שמין להן כאריס היינו לאחר שבאו בעלים והכי קאמר שמואל מהשתא מורידים ונוטל כאריס ולא חיישינן דילמא מפסיד דהא אמר מר דכשיבאו בעלים שמין להם כאריס. ולי נראה דכל מה שאכל קודם ששמעו שהבעלים ממשמשים ובאים הרי אלו שלו דכיורש נחת ואכל ותדע לך שהרי אין בין שבוים לנטושים אלא שזה זריז ונשכר כלומר אף על פי ששמעו בהם שממשמשים ובאים וקדם ותלש ואכל את הכל הרי זה נשכר שכל מה שאכל אכל והיורד לנכסי נטושים אינו נשכר בהקדמתו וזריזותו אלא בא עם הבעלים לבית החשבון מכל מה שקדם ותלש ואכל משששמעו שממשמשים ובאים הא בשאר דינים הרי הוא כיורד לנכסי שבוים אלא שאין דעתי מכרעת הרשב"א ז"ל.

השתא זריז ונשכר וכו'. איכא למידק מאי קושיא והא המוציא הוצאות של נכסי אשתו שהוא זריז ונשכר ואפילו הכי לא יהבינן ליה מאי דאשבח אלא מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל יש לומר דהתם מדין מחילה נגעו ביה כיון שאינו מוציא אלא לרצונו ואין הנכסים הללו יוצאים מתחת ידו אלא מרצונה אף הוא אינו יורד בהם לדעת ליטול כאריס. ותדע לך דמשום מחילה הוא מדמפלגינן בין אכל ללא אכל ובין אכל דרך כבוד ללא אכל דרך כבוד. אבל הכא דמיחש חייש דילמא לא מית לדעת ליטול כאריס נחת

ואף על גב דשמעו בו שמת. הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל.
וזה לשון הרא"ש ז"ל: מאי דאשבח מיבעיא הקשה ר"מ אמאי לא שני דאיצטריך לאשמועינן דלא תימא מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל כמוציא הוצאות על נכסי אשתו. ותירץ משום דפשיטא ליה דלא דמי אלא למוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה ואף על פי שבעל התלמוד טעה באותה סברא לקמן ורצה לדמותו למוציא הוצאות על נכסי אשתו גדולה יש לומר דהני מילי בשלא שמעו בו שמת דזה היה ראוי לדמותו לאשתו גדולה לפי שגרם לעצמו שגרשה ולכך אמרינן מה שהוציא הוציא הכא נמי בשלא שמע שמת וירד לנכסיו והוציא הוצאות על הספק איהו דאפסיד אנפשיה שלא היה לו להוציא הוצאות על נכסי איש שלא שמע בו שמת. אבל היכא דשמו בו שמת כדין עשה כיון דראוי ליורשו ושמע בו שמת לא פשע במידי ודמי להוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה ומיאנה בו דלא פשע נמי במידי. עד כאן.
הא אמרת מוציאים אותם מידו. ואם תאמר מאי פריך מכל מקום קאמר הכי דאי איתרמי דלא הוציאוה בית דין מידו והשביחה ובא השבוי ומצא שבח בעין נוטל כאריס. ויש לומר דהכי קאמר הא אמרת מוציאים אותו מידו כיורד שלא ברשות ואפילו כי אריס נמי לא שקיל והא דקאמר אלו התם זריז ונשכר הכי פירושו אלו התם פירוש כששמעו בו שממשמשים ובאין וקדם ותלש ואכל דינו הוי כאלו לא שמע שממשמין ובאין ואלו הכא שמין להו כאריס כששמעו שממשמשים ובאין וקדם ואכל דהוי דינו כמו כבר באו ולא שקיל אלא כאריס. ואם תאמר מאי טעמא לא עבדינן כששמע שממשמשים ובאין כמו קודם שלא שמע כמו גבי שבוי. ותירץ מורינו שיחי' דלא דמי דדוקא גבי שבוי דהיינו שמעו בו שמת יש להשוות שמע שממשמשים ובאין לקודם שלא שמע דאין לו להאמין מה ששמע שהן ממשמשים ובאין שהרי שמע שמת אבל בנטושין לא שמע בו שמת ואם כן כששמע שבאין יש לו שפיר להאמין משום הכי עבדינן ממשמשים ובאין כמו שכבר בא. תלמידי הר"פ ז"ל.
ומאי שנא מהא דתנן המוציא הוצאות וכו'. פירוש דקסלקא דעתין דהכא נמי כיון דקרוב הוא ויש לו תקוה בנכסים שירשם שדינו כיורד לנכסי אשתו גדולה והיה לנו לומר כי מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. ופרקינן דהא לא דמיא אלא למוציא הוצאות בנכסי אשתו קטנה היכולה למאן דלא מחיל כיון דלא סמכא דעתיה ובדין הוא שיהא כיורד שלא ברשות אלא דתקינו ליה רבנן שיהא כאריס הכא נמי לא שנא. ואם תאמר הניחא נכסי רטושין אבל נכחי שבוים ששמעו בהם שמתו מאי איכא למימר דהא סמכא דעתיה. ויש לומר דכיון שאין כאן שמועה ברורה ואולי הוא בחיים לא סמכא דעתיה

שיהו נכסים נופלים לו בירושה ואף על גב דבעל בנכסי אשתו לא ידע מאן מאית ברישא מכל מקום הא שייך בנכסי אפילו מחיים וידו כידה או עדיפא מידה כדאיתא בדוכתה. הריטב"א ז"ל.

אמר שמואל שבוי שנשבה וכו'. כתוב בתוספות ויש לומר דהכי קאמר אף על גב דבשבוי מורידין וכו'. ואין להקשות ולימא הך דהכא ולא האי דלעיל. דיש לומר דההיא דלעיל אמר רב יהודה משמיה דשמואל והשתא קאמר רב נחמן משמו אף על גב דכבר אמר שמואל בשבוי מורידין מכל מקום קאמר דיצא לדעת אין מורידין. גליון.

לאיתויי הא דאמר רב נחמן וכו'. פירוש דאף על גב דברח מחמת מרדין ואיכא למימר לא יבאו לעולם ויבטח ולא יפסיד ויהיה כבעל בנכסי אשתו גדולה ולא יטול כאריס אפילו הכי לא פלוג. אי נמי דלעולם יש לחוש לביאה ולהפסד. עד כאן משיטה.

וברח מחמת מרדין. כלומר דהיינו משום שפיכות דמים הרי הוא כשבוי שאינו יכול לצוות מחמת שהוא בהול שמא יודע הדבר וימצאוהו בעיר ויעשו בו דין שופכי דמים ואף לאחר שברח רחוק עשרה ימים או עשרים יום איננו יכול לשלוח ולצוות על קרקעותיו לפי שבכל מקום שהוא בורח מחמת מרדין שמה יעשו בו משפט מות אם יודע להם שיש מתרעמין. ה"ר יהונתן ז"ל.

ולענין פסק הלכה קיימא לן כשמואל שאף על פי שלא שמעו בו שמת מורידין קרוב לנכסיו. ומיהו כתב הרשב"א ז"ל דדוקא כשאין אחד רוצה לפקח בהן בתורת אפטרופוס ומן הטעם שכתבנו וכן בית דין אין משתדלין להעמיד להן אפטרופוס שאפטרופוס לדקנני לא מוקמינן. אבל אלו רצה אחד לפקח בנכסים בתורת אפטרופוס מעמידין ביד אפטרופוס ואין מורידין בהן את הקרוב. וראיה לדבר מדאמרינן לקמן גבי שבוי שנשבה והניח קמה לקצור וכו' דפרכינן עלה ולוקי אפטרופא לעולם ומשני אפטרופא לדקנני לא מוקמינן כלומר משום דלא משכחינן שאין אדם רוצה לפקח על נכסי גדול בחנם טעמא משום דלא משכחינן הא אי משכחינן מוקמינן. וראיה לדבר עוד מדאמר רבא בעובדא דההיא סבתא דמגו דמוקמינן אפטרופא לפלגא דינוקא מוקמינן לאידך פלגא דאמתא אלמא כיון דמשכחינן אפטרופוס מוקמינן ליה ואין מורידין אחתא מדין קרוב לנכסי שבוי. ומיהו הני מילי כשלא שמעו בו שמת אבל שמעו בו שמת אף על גב דמשכחינן אפטרופא קרוב קודם דכיון דשמעו בו שמת בודאי יורש משוינן ליה להאי קרוב ומעמידין הנכסים בחזקתו. וראיה לדבר מדאמרינן בעובדא דסבתא לסוף שמעו דשכיבא סבתא אמר אבי תילתא יהבינן לאחתא ואידך תילתא יהבינן לינוקא ואידך תילתא דנקא יהבינן לאחתא ואידך דנקא וכו' אלמא דוקא בהך דנקא דמחמת אחתא

דאשתבאי שלא שמעו בה שמתה מוקמינן אפטרופא אבל תילתא דמחמת סבתא כיון דשמעו שמתה יהבינן לקטן עצמו ולא לאפטרופוס וכל שכן בגדול דאפילו משכחינן אפטרופא איהו עדיף דכיון ששמעו בו שמת בודאי יורש חשבינן ליה. ומיהו אפשר דהני מילי לענין מקרקעי דלא כליא קרנא אבל למטלטלי דכליא קרנא אף על פי ששמעו בו שמת מעמידין אפטרופוס ולא קרוב והיינו דאמרינן בענבים לבצור וזיתים למסוק דבית דין מעמידין להם אפטרופוס וסתמא קאמרינן אפילו כששמעו בו שמת דכיון דקלא בעלמא הוא לא הוי יורש ממש ולפיכך אין מורידין אותו אלא בקרקעות דלא כליא קרנא. ובקרקעות נמי לירד ולאכול אבל לא למכור זהו דעת הרשב"א בדברים הללו. אבל הרא"ה כתב דאפילו משכחי אפטרופא בקרקעות לא מוקמינן ליה כלל אלא מורידין קרוב ואף על פי שלא שמעו בו שמת דכיון שאין דרכם של בני אדם לטרוח בנכסי גדולים כל כך בחנם אף על פי שזה מקבל עליו לעשות כן אין סומכין עליו אלא חוששין לו שמא להפסיד הנכסים הוא רוצה והיינו דאמרינן לקמן אפטרופא לדיקנני לא מוקמינן כלומר דאפילו משכחינן לא מוקמינן משום דחיישינן דילמא מפסיד להו.

וההיא דאמר רבא דמיגו דמוקמינן אפטרופא לפלגא דינוקא מוקמינן נמי לפלגא דאחתא התם היינו טעמא דכיון דאיכא חולקא לקטן בגויה חמיר להו לאינשי וליכא למיחש שמא יפסיד. הר"ן.

והריטב"א כתב כדעת הרא"ה וזה לשונו לקמן: ונוקי אפוטרופא לעולם. פירוש דכיון דמוקמינן אפטרופא לאותה קמה מוקמינן לכולהו נכסי דכיון דטרח טרח. ופרקינן אפטרופא לדיקנני לא מוקמינן. פירש רש"י שלא נמצאהו נראה מדבריו דאי משכחינן ליה מוקמינן אבל מדקאמר לא מוקמינן מכלל דאפילו אשכחן לא מוקמינן דלא תקון רבנן אפטרופא לדיקנני שירדו חכמים לסוף דעתן שלא יטרחו בנכסים כראוי כיון שאינם של יתומים וכי מחתינן להו לא מחתינן אלא אריס. ותלמודא נמי מפשט הוה פשיטא ליה דבעלמא לא מוקמינן אפטרופא לדיקנני אלא דהשתא קא סלקא דעתיה דכיון דנחתי לפירי נחתי לכלהו. ופרקינן דאפטרופא לדיקנני לא מוקמינן כלל ואפילו בכי הא וכן עיקר. עד כאן.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: מסוגיא דגמרא משמע דוקא ביורד בנכסי שבוי הוא יהוי זריז ונשכר אבל אנטושין דבורח מחמת מרדין ודדמו ליה שמין להם כאריס הוא דדיינין בהו אפילו במאי דקדם ואכל מקמי דליתי. ונראה לפרש מילתא דרבי שמעון בן גמליאל שמעתי שהנטושים כשבוים כמו שבשבוים דין לא שמעו בהם שמתו כדין שמעו בו שמת ומורידין קרוב אין הכי נמי בנטושין בין שמעו שמתו בין לא שמעו מורידין קרוב

לנכסיהן. ואליבא דתנא קמא הויא מילתא בהפך דבשבוים הוא דאמר ברישא דברייתא בששמעו בהן שמתו מורידין קרוב והוא הדין בלא שמעו ובנטושין בלא שמעו מוציאין מידן והוא הדין אפילו שמעו שמתו דכיון דליכא סהדי מוציאין אותם מידן דחיישינן דילמא שמטי ואכלי ומפסדי לה לארעא ולא דמי נטושים לשבוים דנטושים ידע ביציאתו מן העיר ומדלא פקיד מאן ליחות לארעתיה לא שבקינן ליה לקרוב דליחות בהו וכל שכן לרחוק אבל שבוים שיצאו על מנת לחזור לאלתר ונשבו לא ידעו ביציאתן הילכך לא הוה לחו לפקודי אנכסייהו ומסתמא ניחא ליה דליחתו קריביה לנכסיה ולפלחו להו הילכך מורידין (חסר כמו ב' תיבות). דרבי שמעו בן גמליאל דאמר שמעתי שהנטושין כשבויין דמחמת מרדין נבהלו ונחפזו ולא צוו על נכסיהם מי יחזיק בהן והכי נמי פסק רבי נחמן משמיה דנפשיה דבורח מחמת מרדין הרי הוא כשבוי.

וכל הני דאמרינן דאין מוציאין מידן כגון נטושין ובורח מחמת מרדין אם חזר מורישן שמין להם כאריס במה שטרחו בפירות שהיו מחוברין בשעת חזרתו כדפרישית לעיל והיינו טעמא דלא מסלקינן להו לגמרי דאי אמרת מסלקינן להו מפסדי לה לארעא ואכיל מינה מאי דנפיק בה בלא טרחותא ובלא אפקותא.

והר"מ ז"ל כתב כשיבאו השבוי או הבורח מחמת סכנה שמין לאלו הקרובים שהורידו מה שעשו ומה שאכלו כמנהג האריסין של אותה העיר. עד כאן.

ועד כתב הר"מ ז"ל כשם שאין מורידין קרוב למטלטלים של שבוי ובורח מחמת מרדין כך אין מורידין קרוב לחצרותיו וחנויותיו וכו'. אלא בית דין מעמידין להם גבאי ויהא השכר מונח בבית דין עד שידעו בו שמת או עד שיבא ויטלנו. ואין מורידין הקרוב לשדות וגנות ופרדסים להיות כאריס למחצה או לשליש אלא שיעשה ויאכל כדי שלא יפסיד הקרקעות ולא יוביר אותן. עד כאן. והוא כתב למעלה שכשיבאו השבוי או הבורח שמין לאלו הקרובים שהורידו מה שעשו ומה שאכלו כמנהג האריסין וכאן כתב שאין מורידין קרוב בהן בתורת אריסות ואם תאמר שלא נודיעם מתחלה אין זה דין היכול להתקיים ואם קרוב אחד נתאנה בזה לא יתאנה אחר אחריו. וצריך עיון בדבריו אלה יד כאן. וטעות נזדמן לו בדברי הרמב"ם ז"ל ולפי הנוסחאות שלנו אין עליו ז"ל קושיא. גליון.

שבוי שנשבה והניח קמה לקצור וכו'. ומעמידין אפטרופוס. פירוש דכי אמרינן דאפטרופא לדקנני לא מוקמינן היינו כשצריך לטרוח בנכסים לעבוד אותם שהוא טורח גדול ואין אדם רוצה לטרוח בזה אלא בנכסי יתומים. וקוצר ובוצר פירוש והוצאה מגופן של נכסים.

ושמעינן מהכא שלא אמרו שמורידים קרוב לנכסי שבוי אלא דוקא בקרקעות אבל

למטלטלים אין מורידים אלא מניחים אותו בית דין ביד אפטרופוס נאמן ואפילו רחוק. הריטב"א ז"ל.

וליקו אפטרופא לעולם. מכאן ראיה לפירוש התוספות דאי לפירוש הקונטרס קשיא דפירש דאינו נוטל אלא כאריס קודם ביאת השבוי אם כן מאי פריך וליקו אפטרופוס לעולם מאי נפקא מינה דהאי אפטרופוס יותר מאם הוה מוקי ליה אריס אלא שמע מינה דנוטל כל הפירות שבכל שנה קודם ביאת השבוי ומשום הכי פריך אמאי מוקמינן ליה קרוב שיאכל הפירות לוקי אפטרופוס. תלמיד הר"פ ז"ל.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: שבוי שנשבה או בורח מחמת מרדין שברח והניח קמה לקצור בית דין יורדין לנכסיו ומעמידים אפטרופוס לקצור ומוכר הפירות ומניח דמיהם עם כל שאר המטלטלים בבית דין ואתר כך יורידו בית דין לנכסיו קרוב כדאמר לעיל אבל אין מעמידין אפוטרופוס על כל נכסיו לעולם דאפוטרופוס לדיקנני לא מוקמינן. אבל אם שמעו בהם שמתו וירדו הראוים ליורשן לתוך הנחלה כולה וחלקוה ביניהם אין מוציאין מידם. אבל יוצא לדעת ולא שמעו בו שמת אין מתעסקים בנכסיו כלל מפני שהוא כמאבדן לדעת ואם הניחם בורים יעמדו בורים עד שיבאו או עד שישמעו בו מפי עדים ברורים שמת. מיהו היכא דהניח קמה לקצור או כרם לבצור ולא הניחם ביד אדם בעולם וכן מטלטלים ופירות שהניח בביתו ומתקלקלים נראה לומר שבית דין מעמידים אפוטרופוס למכרן ויעמדו המעות בבית דין. עד כאן.

אין מורידין וכו'. אין הורדה לנכסי שבוי דומה להורדה לנכסי קטן דכל נכסי שבוי היינו לאכול הכל ולנכסי קטן היינו לאפוטרופוס. והא דאמרינן לקמן לוקמינהו לנכסא בידא דאחתא דילמא שכיבא סבתא וכו' דמשמע הא מורידין הוה מוקמי לכולהו בידא דאחתא כאלו הוה ידיע לן בודאי דלא שכיבא סבתא. אי אפשר לפרש כן אלא הכי קאמר לוקמינהו כולהו בידא דאחתא כשאר הורדת קרוב לנכסי שבוי לאכול הכל דילמא שכיבא סבתא ואין להוריד קרוב לנכסי קטן אפילו לאפטרופסות. הרא"ש ז"ל.

קטן לנכסי שבוי. פירוש קודם שיגדיל אבל כיון שהגדיל והגיע לכלל שנותיה מורידין. ולא בעינן שיהא בן עשרים דהא היינו סתם קטן שבכל מקום וכן מוכיח חברו דאמר ואין מויידין קרוב לנכסי קטן. ודוקא קטן אין מורידין לנכסי שבוי אף על פי שהוא קרוב אבל אשה מורידין וכדמוכח בהדיא מעובדא דסבתא דמוקמינן נכסיה בידא דאחתא. הריטב"א.

ולא קרוב לנכסי קטן ואפילו נשבה. ודוקא כשחלקו והקטן מתפרנס בפני עצמו משלו דילמא מחזיק בחלק הקטן ואמר לחלקי הגיע זה ולא אפילו קרוב מחמת קרוב בנכסי

קטן דהיינו אחיו מאמו שמא יאמר מחלק אחי היה זה ואני ירדתי בו מכחו והקטן לא ידע כלום ולא ימחה. הראב"ד.

ולא קרוב לנכסי קטן. נראה דדוקא במקרקעי דשייך למיחש לאחזוקי טפי בקרוב מברחוק. אבל במטלטלי מה לי קרוב מה לי רחוק. תוספות שאנץ.

באחי מאימא. פירש בקונטרס כגון קטן שיש לו אח מאב ואותו אח מאב יש לו אח מאם דאיש נכרי הוא לגבי קטן ואין מורידין אותו אח מאם לנכסי קטן מחמת קורבת אחיו של זה שהוא אח גם לקטן דאתי לאחזוקי בהו מחמת אחיו ויאמר נכסים הללו אני יורש מחמת אחי מאמי שנפלו לו מאביו ואלו לחלקו באו. וכתב ר"מ ואיני יודע כלל ליישבו דאח מאם אינו יורש דמשפחת אם אינה קרויה משפחה. ונראה שטעות סופר הוא בכל הפירושים וכל היכא דכתיב בהו אב יש להיותו אם. ואם במקום אב. והשתא ניחא כגון ראובן שיש לו חנוך מלאה ופלוא מרחל ומת ראובן ונשאת רחל לאיש אחר וילדה לו חצרון ומת בעלה ומתה גם היא וירשוה בנים פלוא וחצרון אין מורידין חנוך לנכסי חצרון שירש מאמו שמא ימות פלוא ואתא חנוך לאחזוקי בנכסי חצרון כי יאמר אחי פלוא וחצרון אחיו ירשו את אמן ואלו באו לחלק פלוא אחי ועכשיו שמת אני יורשו שאני אחיו מאביו. הרא"ש.

ובגליון כתוב וז"ל: ולא קרוב מחמת קרוב וכו'. פירוש אחי מאימא שיאמר אני מחזיק בו מכח אמי שהוא שלו מחמת אביו. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: באחי מאימא כגון ראובן ושמעון שהן אחיו מן האב ושמעון ולוי אחים מן האם ומתה אם שמעון ולוי וירשוה שניהם ואחר כך מת שמעון בלא בנים וירשו ראובן אחיו מאביו אין לבית דין להוריד לראובן לנכסי לוי הקטן שירש מאמו שהרי אפשר שיטעון ראובן כל זה הוא חלק שמעון אחי שירש מאמו כן נראה. מה שכתוב בהלכות רבינו הגדול דכיון דלא מחי דילמא אתי לאתזוקי בהו יש לעיין כיון דרבא דאיק ממילתיה דרב הונא דאין מחזיקין בנכסי קטן ומשום הכי קרוב הוא דאין מורידין הא אחר מורידין ולא חיישינן דילמא אתי לאחזוקי בהו דהא אין מחזיקין בנכסי קטן. הילכך מיחזי לפרושי דקרוב היינו טעמא דאין מורידין כי היכי דלא לטעון ממנתא דילי הוא כל מאי דתפיסנא דאי מטעם חזקה הבאה מחמת טענה לא חיישינן דלא מצי טעין מיניה דקטן זבינתה או יהבה ניהלי במתנה אלא ודאי מחשש טענת ירושה הוא דאמרינן דאין מורידים ובקרוב מחמת קרוב נמי חיישינן כדפרישית לעיל. ונוסחתו בענין זה דכיון דלא מחי אתי האי קרוב לאחזוקי בהו מחמת ירושה. מיהו אין הלשון מתיישב. ונוסחא זו יש ספרים שאינה כתובה בהם בגמרא ואפשר שהיא נוסחא עיקרית. וצריך עיון. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: ולא קרוב לנכסי קטן. כלומר ולא קרוב הראוי לירש את הקטן כגון אחיו לנכסי קטן לעשות וליטול למחצה לשליש ולרביע דכיון דקטן הוא דלא ידע למחויי אתי האי קרוב לאחזוקי בהו אי נמי לומר לחלק ירושתו באו וטוב להוריד להם איש רחוק דלא מצי טעין משום ירושה וליכא בהו אלא חדא חששא ובקרוב איכא תרי חששי. עד כאן.

שמע מיניה מדרב הונא מחזיקים וכו'. על מה שהקשו בתוספות ידקדק מכולי תלמודא וכו'. יש לומר דאי לאו רב הונא הוה אמינא דלאחזוקי לא חיישינן ומורידים בין קרוב בין רחוק אבל רב הונא דאסר קרוב משום דחייש לאחזוקי מכלל דברחוק ליכא למיחש. ותימה קרוב נמי לוקים ויהא צריך גם הוא להביא ראיה. ויש לומר דמתוך שהוא קרוב יהו סבורין העולם שנפלו לו בירושה ולא יתנו לב לגלות לקטן שהיו של אביו אבל בנכרי יגידו לו ויחקור הדבר ויצריכו להביא ראיה. ומיהו קשה לפירוש הקונטרס דהיכי דייק מדרב הונא דאין מחזיקים משיגדיל דילמא לעולם כשיגדיל מחזיקים דלכי יגדיל ידע למחויי וליכא למיחש למידי וכי תימא דפשיטא לן דלא ידע אם כן בלאו רב הונא ידעינן דאין מחזיקים כיון דלא ידע למחויי ויש לומר מדקאמר רב הונא אין מורידים קרוב לנכסי קטן שמע מינה דלא ידע למחויי הילכך אין מחזיקים. וליכא למימר לרב הונא אף על גב דידע למחויי אין מורידים דשמא לא ימצא ראיה שהיא שלו ולא תועיל מחאתו אבל נכרי יש לו חזקה כיון דידע למחויי דאם כן לנכסי שבוי אמאי מורידים הכי נמי ניחוש להכי כי מורידים קרוב לנכסי שבוי אף לנכסים שראוי לירש עמו אלא ודאי בשבוי לא חיישינן משום שיודע שהיה שלו אבל קטן לא ידע דהוה דידיה וכיון דהכי הוא ממילא ידענא דאין מחזיקים דלא מצי למחויי לעולם כיון דירד לתוכו כשהיה קטן ולא ידע שהיתה של אביו. הרא"ש.

כתוב בתוספות שאנ"ץ על זה חוזרני בי מכל דיוקים הללו דכולה שמעתא לירד ולאכול כדפירש הקונטרס ודוקא קרוב אבל אחר מורידים אפילו לעשות ולאכול דאלו אפטרופוס שאינו אוכל אפילו קרוב עושין אפוטרופוס דליכא למיחש לאחזוקי ואם תאמר ואמאי מורידים אחר לנכסי קטן לעשות ולאכול יעמידו אפוטרופוס. ויש לומר דזמנין דלא משכחי וטוב שיורידו אחר שיתקן ושמין לו כאריס. ועוד אומר מורי שיחיה דאין להוכיח מאפוטרופוס שהרי רגילות הוא דיתומים הם בבית האפוטרופוס ודבר ניכר דבתורת אפטרופסות ירד לנכסים ולא אתי לאחזוקי אבל מדרב הונא מוכיחין לפי שאין רגילות לירד בתורת אפטרופין לנכסים שהרי אין הקטן עמו דמיירי בקטן שבוי

דמיירי דומיא דאין מורידים קטן לנכסי שבוי ואפילו הכי קאמר דקרוב אין מורידים הא אחר מורידים שמע מינה דאין מחזיקים וכו' תלמיד הר"ף.

כתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות אבל מדאמר רב הונא אין מורידים קרוב לנכסי קטן אם כן חושש לרמאות וגם איתי ליה דלא ידע למחות וכו'. צריך עיון מה יישבו אכתי יקשה דילמא באדם אחר יש דעת למחות כמו שיש לו דעת לומר אייתי ראיה אבל בקרוב סבור לומר שהוא שלו כדמסיק בתוספות ואי פשיטא ליה שאין לו דעת למחות אם כן פשיטא דאין מחזיקים כדפירש לעיל. ויש לומר דאי לאו דרב הונא הוה אמינא דיש לו דעת למחות או לא, חיישינן לרמאות אבל מדאמר רב הונא אין מורידים קרוב שמע מינה דחיישינן לרמאות ולא ידע למחות ואי ידע למחות כל שנה בנכרי אם כן גם בקרובו ימחה דלענין מחאה דכל שנה אין חילוק בין קרוב לנכרי אלא על כרחך אין לו דעת למחות וכיון דאין לו דעת למחות אין חזקה מועלת ולכך שמע מינה דאין מחזיקים. אף בזה יש חילוק בין נכרי לקרוב דבקרוב לאחר שיגדיל ויגידו לו העולם שהיה של אביו יסיק אדעתיה לומר אייתי ראיה. עד כאן.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: אמר רבא שמע מינה אין מחזיקים בנכסי קטן ואפילו הגדילן מדקאמר אין מורידים קרוב לנכסי קטן הא אחר מורידים בחזקת אריס ואם איתא דמחזיקים בנכסי קטן לכשיגדיל אחר אמאי מורידים ליחוש דילמא מחזיק בהו משיגדיל ואמר לקחתיה ממנה ולעולם לא נעמיד אפוטרופוס לקטן אלא שמע מינה אין מחזיקים דאמרינן ליה דילמא קטן לא הוה ידע ואפילו משהגדיל כיון דחזא לך אכיל ואזיל סבר דידך הוא ולא מיחה אבל קרוב מנא ידעינן חלקו מימר אמר חלקי היה משום הכי אין מורידים קרוב לנכסי קטן שהוא חלוק ממנו. ולא מיבעיא אם חלקו והוא ניזון בפני עצמו אלא אפילו לא חלקו והקטן אינו מתפרנס עמה אינו רשאי לירד לחלק הקטן אלא יעמיד בית דין ויחלוק ויניח חלק הקטן לבית דין דכיון דאין הקטן ניזון עמה שמא יאמר חלקנו וזה חלקי או אבינו חלק לנו וזה חלקי. וזה למדנו ממעשה דמרי בר איסק שעדיין לא חלק עם אחיו ומפני שלא היה אחיו ניזון עמו אמר רב חסדא דלא נחת ברשות ועוד קטן הוה ואין מורידים קרוב לנכסי קטן. אבל בודאי כל זמן שלא חלקו מתפרנסים יחד מן האמצע בחזקת האחים השותפים. רשאים הגדולים לירש ולהשביח מיהו לאמצע השביחו דכיון דלא חסרו בה מדידהו מסתמא מחלי לגבייהו משום דקטנים נינהו. ואם השביחו מחמת עצמן השביחו לעצמם. ואם אמרו גדולים בבית דין הרי אנו עושים ואוכלים השביחו לעצמם אפילו שבחו נכסים כלומר שנוטלים מחצה בשל קטנים בשבח שהשביחו שמע מינה דנותנים להם בית דין רשות כל זמן שהם משותפים וניזונים מן האמצע. ומעשה

דסבתא ותלת בנתה שלא הורידו קרוב לנכסי קטן עדיין לא הוחזק השיתוף ביניהם לא לירושה ולא למזונות לפיכך חשו שלא להעמיד קרוב בנכסי קטן. עד כאן.

דף לט:

ולא שנא עביד בה עיטרא. דהיינו שטר חלוקה שמא תאמר ליכא למיחש מידי דכיון שיש בידו שטר שהגיע לחלק הקטן אלו השדות או הבתים מתירא להחזיק בהם זה הקרוב אפילו הכי לא מחתינן דחיישינן שמא יאבד שטר העיטרא ויטעון משום ירושה כלומר שבאו לחלקו בשעת ירושה. ה"ר יהונתן.

דילמא שכיבא סבתא. ואם תאמר והא קיימא לן במסכת גיטין דלמיתה לא חיישינן. תירצו בתוספות דמיירי שהגיעה סבתא לגבורות. אך קשה. דבסמוך אמרינן וכו' ככתוב בתוספות. יש לומר דלא אמרינן כיון דפלג פלג אלא בשהגיע למאה שנה ושמא עדיין לא הגיעה ~אם למאה שנה דיכול להיות דאף על גב דהבת הגיעה לגבורות האם לא הגיעה למאה שנה תלמיד הר"ף. והרמב"ן תירץ דשאני הכא דנכסי דיתמי כדשבויין נינהו שהם ביד בית דין וחיישינן כל מאי דאפשר למיחש ומתקנינן כל מאי דאפשר לתקוני טפי. הריטב"א.

נוקמינהו לנכסי בידא דינוקא דילמא לא שכיבא סבתא ואין מורידים קטן ואפילו הוא קרוב לנכסי שום שבוי אפילו הוא נטוש שלא שמעו בו שמת. ובודאי דאפילו שכיבא סבתא כל היכא דלא ידעינן אי שכיבא ברתא לא מוקמינן להו בידא דינוקא דהא איכא חולקא דההיא ברתא דהוו נכסי שבוי אלא דנקט הא דעדיפא דאיכא חששא דכולהו נכסי הוו נכסי שבוי. הריטב"א.

אלא אמר אביי פלגא יהבינן לאחתא. ואם תאמר ניתיב לה תרי תילתי חלקה וחלק האחות שנשבית שנעמידנה בחזקת קיימת וכי תימא שגם הבת הגיעה לגבורות אם כן היתה האם זקנה ביותר ולא ניחוש דילמא שכיבא דהא אמרינן התם כיון דפלג פלג. ויש לומר דאביי נמי אית ליה מיגו לענין הראוי לבא ליד הקטן. ואם תאמר והיכי מחתינן כלל נכסי בידא דינוקא אפילו על ידי אפוטרופוס דלמא לא שכיבא סבתא ואפילו על ידי אפוטרופוס אין מורידים קטן לנכסי שבוי דאי בלא אפוטרופוס צריכא למימר. ועוד דמשמע התם דאי הוה ידעינן דלא שכיבא סבתא הוה מוקמינן נכסי בידא דאחתא ולא בידא דינוקא אפילו על ידי אפוטרופוס. ויש לומר דכיון שהדבר עומד בספק דלא ידעינן אי שכיבא סבתא או לא והסבתא הגיעה לגבורות שאין לנו להעמידה בחזקת קיימת יותר מבחזקת מיתה טוב לחלוק הדבר לעשות אפוטרופוס לפלגא שלא יוריד קרוב על

נכסים שיש לחוש שמא הם של קטן דילמא אתי לאחזוקי בהו. ומיהו בסמוך קשה טפי דשמעו דסבתא שכיבא וקאמר אביי אותה תילתא דנקא יהבינן לאחתא ואידך דנקא מוקמינן ליה אפוטרופוס לינוקא התם מאי טעמיה דאביי היה לנו להעמיד דאחתא בחזקת קיימת דהא לא הגיעה לגבורות כדפירשתי ואין שייך שם מיגו דלא מוקמינן אפוטרופא אלא להאי דנקא. וזה דוחק לומר דכיון שהורידו אפוטרופוס לינוקא במקצת מחמת ירושה מוקמינן ליה אפוטרופא להאי דנקא נמי דמה טעם הוא זה בשביל שירש מקצת נעמיד לו אפוטרופוס למקצת יותר משאם לא ירש כלל. ועוד דתילתא יהבינן לינוקא לא משמע לאפוטרופוס שלו אלא אפילו לעצמו אם הוא קצת בר דעת ורוצה להתעסק בה על ידי עבדיו. ונראה לי דאף על גב דבעלמא מוקמינן גברא בחזקת קיים שאני הכא דחשו חכמים לתקנת היתומים טפי וכיון שיש לספק בשום ענין על הנך נכסים שמא הם של קטן לא נוריד בהם קרוב כי היכי דאמרינן לעיל דאף על גב דבבתי ידעי שיבבי ועיטרא קלא אית ליה אפילו הכי לא מחתינן. תוספות שאנ"ץ.

ומוקמינן ליה אפוטרופוס. כתוב בתוספות וזה טוב מלתת לאחתא וכו' זה פירוש דאם לא כן האפוטרופא לא היה משתדל דאפטרופא לדיקנני לא מוקמינן ולכך לא עבדינן הכי אם היה ודאי דלא שכיבא. גליון.

רבא אמר מיגו דמוקמינן אפטרופא וכו'. כלומר בתורת ינוקא דכיון דלא הוברר חלקו של קטן בכל חד וחד אפשר לאחותי בתורת קטן וליכא אפטרופא לדיקנני כלל. ולא דמיא להההיא דלעיל דמוקמי אפטרופא למטלטלים ואריס לקרקעות דהתם כל דבר ודבר מבורר וליכא למימר בהא מיגו כיון דכלהו נכסי דגדולים נינהו. שמעו דשכיבא סבתא. פירוש בעדות ברורה דאי לא היכי יהבינן מידי לינוקא דהא אין מורידים קרוב לנכסי שבוי ואף על פי ששמעו בו שמת אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א.

הא דאמר רבא מיגו דאוקמינן אפטרופא לדנקא מוקמינן אפטרופא לאידך דנקא. תמיהא לי לתילתא דינוקא נמי נוקי אפטרופא דהא בעלמא נמי אפטרופא מוקמינן לינוקי דבית דין אביהם של יתומים לחוש להפסד נכסיהם ולמנות עליהם אפטרופא הילכך לוקי אפטרופוס לתילתא דינוקא ולאידך תרי דנקי. יש לומר דתילתא וינוקא אי נחית ליה ינוקא עד דמוקמינן ליה אפטרופא לית לן בה אבל בהא לא נחית כלל אלא דוקא ביד אפטרופא מוקמינן ליה לינוקא לא יהבינן. אי נמי אפשר דהאי ינוקא לאו קטן ממש הוא אלא דעדיין קטן הוה שלא היה ראוי למנותו בשל אחרים. הרשב"א ז"ל.

אמר ליה לא ידענא לך וכו'. אמר ליה שפיר קאמר לך וכתיב וכו'. ואיכא למידק למה ליה לרב חסדא להאי טעמא הא ודאי דינא קאמר ליה דאי אמר דלא ידע ליה דליתי ראיה

דאחוה הוא ואפילו הניחו בחתימת זקן. ואיהו נמי מאי קא מתרעם מיניה קמיה דרב חסדא. ויש לומר משום דהוה מוחזק בגברא אלמא ושקרא הוה קביל מיניה קמיה ורב חסדא לומר דמחמת רמאותו הוה טעין כך ואהדר ליה רב חסדא דבטענה זו לא מינכר דרמאות קאמר דכיון דהניחו בלא חתימת זקן הא גרמא ליה כדכתיב והם לא הכירוהו. הרשב"א ז"ל.

ותלמיד הר"פ ז"ל כתב וזה לשונו: ויש לומר דיודאי לא הוה צריך מרי בר איסק להביא עדים דלא אחוה הוה בלא אותה סברא. אלא הכי פירושו אין לך תרעומות עליו לומר שהוא שקרן דיכול להיות שהוא אומר אמת דאינו מכירך משום דכשנפרד ממך בלא חתימת זקן היית ועכשו יש לך זקן. אי נמי יש לומר דאי לאו האי סברא דשפיר קאמי לך הוה אמינא דהוי ~אי נאמן לומר שהוא אחיו ויצטרך מרי להביא עדים דלאו אחיו הוא דמרי היה יודע בודאי שהיה לו אחא בי חוזאי ואם כן היה לו להכחישו בודאי אם אמת הדבר שאינו אחיו כיון שאין לו במה לטעות אלא שמו מינה דהוה ידע ביה והאי דקאמר לא ידענא ליה היינו משום שאין לו פנים להכחישו. עד כאן.

וה"ר יהונתן ז"ל כתב וזה לשונו: ולא הוצרך להביא זה הפסוק אלא לפתות לב התינוק הזה שבא ממדינת הים שלא יפחד מאחיו מרי בר איסק כי לא במרד ולא במעל הוא מכחיש אותך כי לכשיודו לו האמת יחלוק ברצון עמך ויאהב אותך והיו דברי רב חסדא כדברי תלמידי חכמים המרבים שלום בעולם ואף על פי שהיה יודע רב חסדא כי מרי בר איסק גבר אלמא הוא היה משבחו בפניו כדי שיהיה נשמע לבית דין ולא הועילו דברי שלומותיו עד שפירש לו בפירוש שגברא אלמא הוא. עד כאן.

ופירש רש"י ז"ל דמרי בר איסק הניחו להאי אחא בלא חתימת זקן ולומר דמיחזא חזא ליה בקטנותו ובלא חתימת זקן. ובודאי הכי משמע מדאמר ליה רב חסדא שפיר קאמר לך דכתיב ויכר יוסף את אחיו דאלמא איהו נמי משום דהניחו בלא חתימת זקן הוא. ועוד דאי לא ידע ליה כלל מאי קא קביל מיניה קמיה דרב חסדא.

אלא דקשה ליה מדאמר אביי בסמוך התם ידעי וקמחלי הכא מי ידע דניחול כלומר דלא ידע דאית ליה אחא מבי חוזאי כלל וכי תימא דשמעו בו שמת הוה ולא ידע ליה השתא קאמר לא היא דאם כן מאי קאמר רב חסדא ועוד קטן הוה ואין מורידין קרוב לנכסי קטן אטו קטן שנשבה ושמעו בו שמת אין מורידין קרוב לנכסיו הא ודאי כי היכי דאין מורידין קטן לנכסי שבוי וכי שמעו בו שמת מורידין הכי נמי מורידין קרוב לנכסי קטן כששמעו בו שמת אף על פי שאין מורידין כשלא שמעו. ושמא נאמר דלטענתו דמרי קאמר כלומר הא קאמר דלא ידע ליה לומר ששכח לאחר שנפרד משם. וכי תימא אם

כן היכי מהימנינן ליה דהא ודאי רמאי הוא. יש לומר דחזקה לא משקר בהא דאי ידע ליה לבי דינא הוה אזיל והוה מתנה בפני ביה דין לומר ראו מה שהניח לנו אבינו הרי אני עושה ואוכל דתנן התם בפרק מי שמת דהשביחו לעצמה ואינו מחוור עדיין בעיני דמילתא דלא שכיחא היא כלל דמי שיש לו אח במדינת הים וראהו שיהא שוכח לבסוף לגמרי שלא היה לו אח. ושמא מרי היה טוען שלא היה בי חוזאי מעולם ולא ידעו כלל וכי קאמר ליה רב חסדא להאי אחא שפיר קאמר לך דכתיב ויכר יוסף את אחיו לדבריו קאמר ליה אף לדבריך דאמרת דמידע ידע לך ואיהו הוה בי חוזאי אפילו הכי יוכל להיות דהשתא מיהא לא ידע לך משום דבאת בחתימת זקן. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: מרי בר איסק אתא ליה אחא מבי חוזאי. פירש רש"י ז"ל כי מרי הלך עם אביו וראה לאחיו זה וכשמת אביו חזר לעירו. והוצרך לפרש כן דהא מדמינן ליה להיא דויכר יוסף את אחיו אלמא כבר ראהו בלא חתימת זקן מיהת. והא דאמרינן לקמן התם ידעי ומחלי הכא מי ידע דמחיל הכי פירושו התם ידעו בודאי דאית להו אמא ומחלי אבל הכא מי ידע מרי בודאי דאית ליה אחא בשעה שהשביח דליתי וליתבעיניה סבור היה שאולי מת או שלא יבא לתובעו כלום. אבל יש שפירשו כי מרי אומר היה שלא ראהו מעולם ולא ידע ליה כלל וכדאמרינן לקמן דלא ידע ומחיל אלא שזה היה טוען שכבר בא לכאן בעודו קטן וראהו מרי והכירו. והא דאמרינן שפיר קאמר לך דכתיב ויכר יוסף וכו' איכא למידק דבלאו האי טעמא נמי כיון שטוען זה שאינו מכירו המוציא מחברו עליו הראיה. ויש לומר דאין הכי נמי אלא להפיס דעתו אמר כן שהיה טוען עליו שהוא מכירו כשאומר שאינו מכירו ולכך אמר ליה אפילו לדבריך אין כאן הוכחה לרמאות כיון שראה אותך בלא חתימת זקן ולפי פירוש רש"י פירשו בתוספות דכיון שכבר ראהו וידע שיש לו אח הוה ליה להודות או לכפור לגמרי ולומר אינך אחי ושקורי משקר אבל השתא דליכא טעמא דויכר יוסף יכול היה לומר איני מכירך ועל זה המוציא ממנו עליו הראיה שהוא אחיו. וגם זה נכון. עד כאן.

הכי גרסינן והכי איתא במקצת נוסחאות: אמר ליה זיל אייתינהו כלומר אייתינהו להנהו סהדי דקטעין האי דאית ליה ולא גרסינן זיל אייתי סהדי דאף על גב דגברא אלמא הוא לא מזדקקין ליה לאיתויי סהדי דלאו אחוה הוא דאם כן לא שבקת חיי לכל אלם. ולא נראה כן מדברי רש"י ז"ל. הרשב"א ז"ל. וכן כתב הריטב"א ז"ל. ורש"י כן גורס זיל אייתינהו אלא שהוא ז"ל פירש זיל אייתינהו או בקש עדים. ואין לשונו מחוור. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנץ: הכי דיינינא לך ולכל אלמי חברך. אין רוצה לומר דכל אדם התובע מן האלם ואומר אית לי סהדי ומסתפו מיניה שיהא נאמן עד שיביא האלם ראיה

דאינו חייב לו כלום דאם כן לא שבקת חיי לכל אלמי אלא הכא מיירי כגון שהיו בית דין שואלים מאותם עדים שהיה אומר דמסתפו מיניה ולא היו רוצים להתמצע בדבר ולומר לא הן ולא לאו דמוכחא מילתא דמסתפו מיניה. וכן מוכח בסמוך דבאותן עצמן קאמר תרתי לא עבדי חדא שלא יעידו האמת וגם שישקרו לומר אין אנו יודעים שהיה רב חסדא מזקיקו להביא עדים שיאמרו שאינו אחיו או אותם עדים מעצמן יעידו שאינו אחיו או יאמרו בפני בית דין אין אנו מכירין אותו. וכהאי גוונא קרי פרק ב' דכתובות גבי שפחה שגברתה מביאתה לעדות שהיא טהורה אם היתה שותקת הויא חדא שהיה לה לומר שהיא טמאה או לומר איני יודעת שלא היתה עמה כל שעה וכשהיא אומרת טהורה היא היינו תרתי.

סוף סוף אתו ומשקרי. פירש רש"י שיעידו שקר שאינו אחיו ופרקינן תרתי לא עבדי כלומר חדא עבדי שישתקו אבל תרתי לא עבדי שיעידו שקר. וקשה לי סוף סוף אתו ואמרי אין אנו יודעין ויכבשו עדותן. ומורנו פירש סוף סוף אתו ומשקרי שיאמרו אין אנו יודעין עדות זה דאלו להעיד שקר חס ושלום לא נחשדו ישראל וכל שכן בזה שהוא שלא לצורך דמסתייה למרי שיאמרו אין אנו יודעין. ואמרינן תרתי לא עבדי שלא יבאו מחמת יראה ואם יבאו שיכבשו עדותם וקיימי באם לא יגיד ונשא עונו דאיתיה אפילו בלא שמיעת אלה מדמוכח ברישׁ פרק הכונס וכדכתב שם ר"י. הריטב"א.

וזה לשון הרמ"ך: אי האי דתפיס בהו הוי גברא אלמא ומסתפו סהדי מיניה לאסהודי בהאיך דאחוה הוא אמרינן ליה לאידך דליתיה איהו הנהו סהדי גופייהו ולימא להו בבי דינא דליסהדו מאי דידעו בהאיך אי הוא אחוה או לא. מיהו אכתי איכא למיחש דילמא כיון דמסתפו מיניה אף על גב דלימא להו דליסהדו לא עבדי דאמרי כי ניפוק מבי דינא ליקום עלן וליזקן. ומצינן לפרושי דהכי אמרו ליה דליתי סהדי דלאו אחוה הוא ודלא אזל אבוה לבי חוזאי ולא נסב איתתא באתרא אחרינא ולישנא דגמרא הכי הוא זיל אייתי את סהדי דלאו אחוך הוא והכי נמי דיינינן לכל אלמא דליתי איהו סהדי על מאי דתבעי מיניה דלאו דינא קאמרי היכא דאית ליה סהדי לאידך דמסתפו מיניה לאסהודי בקושטא. מיהו צריכי דייני למידע אי קושטא הוא דסהדי אית ליה ולישיילוה להו לסהדי דלא באפי בעל דינא אף על גב דההוא סהדותא לא מהניא דאין מקבלין עדים אלא בפני בעל דין.

ותלמיד הר"ף כתב וזה לשונו: השתא נמי אתו ומשקרי. פירוש כי נמי יביא אותם דמסתפו מיניה כמו כן אתו ומשקרי ומהכא איכא למשמע שלא היה מזקיק אחרים אלא אותן עדים עצמן. ומשני תרתי לא עבדי פירוש דשתקי ועוד שישקרו. עד כאן.

שפיר קאמר לך דתנן וכו'. וכן אמר רבה השביחו לאמצע. כך הגירסא בכל הספרים. ורש"י הוקשה לו האיך יביא רב חסדא ראיה לדבריו מדברי רבה תלמידו והגיה הוא דגרסינן וכן אמר רב. ועדיין הוקשה לו מה צריך סיוע מדברי רב על משנתו. ותירץ משום דאיכא דמוקי מתניתין בשהשביחו נכסים מחמת נכסים ומרי לא השביחן אלא משל עצמו לכך הביא דברי רב דאמר דאפילו השביחו נכסים מחמת עצמן השביחו לאמצע. ואין זה נכון חדא דלא חזינן ליה לרב דפליג התם בפרק מי שמת. ועוד דאם כן היכי סתים רב חסדא לישניה דרב דאמר וכן אמר רב השביחו לאמצע הכי הוה ליה למימר ואמר רב אפילו השביחו מחמת עצמן. והתוספות פירשו דהכא קים להו דמרי לא היו לו נכסים אחרים וכל מה שהשביח לא השביח אלא מחמת נכסים והא דאמרינן וכן אמר רבה אינו דברי רב חסדא אלא התלמוד אומר שכן אמר רבה כדברי רב חסדא. ואמר ליה אביי לרבה מי דמי וכו' הכא מי ידע דמחיל. ולא מצאו תשובה לדברי אביי אלא שחזרו והקשו על רב חסדא למה לא אמר שיטול מרי מיהת בחלק אחיו כאריס כמי שיורד לנכסי שבוי דלא אמרינן דמחל וכל שכן דודאי לא ידע דמחיל כלל. הריטב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: ויש ספרים דלא גרסי האי וכן כלל. ורבינו תם הגיע דרבינו חננאל גריס ליה והכי פירושו וכן אמר רבה השביחו לאמצע בכי ההוא דינא דמרי בר איסק אורי ביה השביחו לאמצע ודן דינא הכי דלא תימא שתילת פרדסים השביחו נכסים מחמת עצמן הוא ולעצמו אלא שבחו נכסים מחמת נכסים ופליג ליה זיל את נמי ופליג. עד כאן לשונו. משמע שרוצה לומר דרב חסדא עצמו הביא דברי רבה לסיועי לנפשיה מדפירש זיל את נמי ופליג.

ויותר היה נראה לי שהתלמוד עצמו אומר דרמו שהורה רב חסדא כמו כן הורה רבה על דין זה או על כיוצא בו. ואביי שהיה תלמידו של רבה הקשה לו מי דמי למתניתין שאתה מדמהו. וגם נראה לי דלאפוקי מסברת אביי שמחלק בין דין זה למשנתנו הוצרך התלמוד להביא סייעתא לרב חסדא מדברי רבה.

וכן כתב הראב"ד וזה לשונו: שפיר קאמר לך דתנן השביחו גדולים וכו'. והאי מעשה דמרי השביחו נכסים מחמת נכסים הוה שהממון שהניח להם אביהן משותף היה ומן האמצע שכר פועלים ועשה הכל כדאיתא בבבא בתרא וכן אמר רבא השביח לאמצע. פירוש רבה על מעשה דמרי בר איסק אמר שהשביחו לאמצע כמו שאמר רב חסדא ולא חשש לקושיא דאביי שהקשה עליו מי דמי התם ידעו בעלים וקא מחלי אבל הכא מי ידע דניחול וקסבר אביי כיון דלא ידע דניחוש כמי שהתנה ואמר הריני עושה ואוכל דמי ואי משום דקטן הוה קסבר אביי כיון דלא חלקו והקרקעות משותפין היו ברשות

הוא יורד מפני חלקו ולית הילכתא כוותיה. גדולה מזו אמרו שמין להן כאריס ואפילו במה שלא נטע השתא דידיה נמי פירוש במה שנטע הוא לא כל שכן שיטול מחצה בשל אחיו. עד כאן.

וכתב הרשב"א ז"ל וזה לשונו: השביחו לאמצע וכו'. ואף על גב דאסיק התם בפרק מי שמת דדוקא שהשביחו נכסים וכו' מרי בי איסק נמי מוחזק הוה דלא הוה ליה נכסי אחריני אלא הני דשבק אבוה ומינייהו הוה אגר אגירי ומשבח להו לנכסים. והיינו דלא בעא מיניה אם מנכסי דידיה עבד או מנכסי דאבוה והילכך השביח לאמצע. אלא דאכתי לא ניחא לי דאם כן מאי קאמר אביי הוא לא ידע דניחול ואי אשבחו נכסי מחמת נכסי מדינא השביחו לאמצע ומה לנו למתילתו. אבל רש"י ז"ל כתב דרב חסדא לא סבירא ליה הכי אלא אפילו השביחו נכסים מחמת עצמן השביחו לאמצע. עד כו'.

והר"ן ז"ל כתב דליתא דהתם בפרק מי שמת סתמא איתמר וליכא מאן דפליג בה כלל. עד כאן.

ומה שפירש רש"י ז"ל מחמת עצמן מחמת טרחן של משביחין אינו נכון דאם כן שבח ששבחו נכסים מחמת נכסים הוא השביח ממילא כגון דיקלא ואלים ואי אפשר ובמקומו יתבאר אלא הכי פירושה שבח ששבחו נכסים כגון ששכר פועלים מפירות הנכסים ושתלי פרדסי ולא בהוצאתו משלו אבל שבח ששבחו נכסים מחמת עצמן כגון בעמלו ומזונו כלומר שהוציא שכר הוצאות ופועלים משלו והשביח השביחו לעצמו ורבה גרסינן וכו'. ואקשי ליה אביי דהוא תלמידיה ורגיל קמיה מי דמי וכו' וחשו בגמרא להך קושיא ושדרוה לקמיה דרבי אמי ואמר דשפיר קאמר אביי שהרי גדולה מזו אמרו וכו'. הרמב"ן.

וזה לשון ה"ר יהונתן ז"ל: אמר ליה אביי מי דמי התם על מנת כן טרחו הגדולים לתת חלק לקטנים מאותו שבח שהרי היו יודעים אותם שאם לא מחלו היו להם לחלק הקרקעות וישביחו חלקם ולא חלק הקטנים שמע מינה מדלא עשו כן דבודאי מחלו טרחם אבל הכא בהאי מעשה דמרי מי ידע דמחל הלא לא היה יודע עד עכשיו שהיה לו אח כלל במדינת הים ובודאי לא מחל ומאחר שכן דין הוא שיהיה כל השבח שנשתבחו הקרקעות מאחרי מות אביהן כולו למרי ולא יהיה לו חלק בהן לאותו קטן שבא ממדינת הים. זו היתה סברתו של אביי כנגד סברת רב חסדא שפסק שיטול האח הקטן החצי בכל השבח.

וכשנשאלה שאלה זו לפני רבי אמי שהיה בארץ ישראל פסק הדין כמו שפסק רב חסדא שיש לתינוק חלק בשבח שנשתבחו הנכסים שלא כדברי אביי אלא שחלק על רב חסדא

בהא שהיה אומר שיטול התינוק חצי השבח וקאמר רבי אמי דין הוא שיתן התינוק מחצי השבח שלו שליש או רביע כמנהג המדינה למרי שהיה טרח בעבודת הקרקע והיה לומד רבי אמי בקל וחומר מברייתא דבורח מחמת מרדין דאמרינן לקרוב שיד בנכסים ששמין לו כאריס כמנהג המדינה כשיבאו הבעלים ממדינת הים ויטלו שלהן דין הוא שלא יהא טרחו לריק אף על פי שאין לו שום זכות בכל גוף הקרקע אפילו טפח. הכא דיש חלק וזכות למרי באלו הקרקעות כל שכן שיתן לו שכר טרחו למרי כמנהג המדינה. וכששמע רב חסדא השיב שאינו דומה מעשה דמרי לדין היורד לנכסי בורח דהתם ברשות לא נחית כלומר ברשות בית דין דהא קיימא לן דמורידין קרוב לנכסי שבוי אבל הכא מרי לא בא ליטול עצה מבית דין ולא נמלך עליהן ומשום הכי דין הוא שיפסיד טרחו ולא יטול כי אם מחצית השבח ועוד שאפילו אם היה בא לימלך עמהן היו מוחין בידו דהא אחא קטן הוה ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. אהדרוה לקמיה דרבי אמי והודה לפסק של רב חסדא שלא יטול מרי כלום במחציתו של שבח המגיע לחלק הקטן ויטלו שניהם בשוה בשבח שהושבחו נכסים מחמת נכסים אחר פטירת אביהם. וקושיא דאביי שהקשה התם ידעי וקמחלי וכו' ליתא משום האי טעמא דקטן הוא ועבר על תקנת בית דין ומשום הכי קנסינן ליה אף על גב דלא ידע דימחול והשביח לאמצע ולא שקיל שליש או רביע במחצית של תינוק מהאי טעמא נמי דכיון דקטן הוא אבל אם היה גדול הוה קושית אביי קושיא ולא שקיל אותו אח הבא ממדינת הים כלל באותו שבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן כיון דלא ידעי ליה כלל דהא כברשות בית דין נחית דמי וכולה שבח שלו ובפירות הנמצאים מחוברים בשעת בואו ממדינת הים שמין כאריס כלומר אחר שחולקים הפירות באמצע נוטל במחצית שלו לשליש ולרביע כמנהג המדינה דלא גרע מיורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות דשמין אותו וידו על התחתונה בשדה שאינה עשויה ליטע ובשדה העשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה כל שכן דבזריעתו שזרעה דין הוא שיטול ממנה כמנהג המדינה. ואכתי צריך עיון גדול מה שכתוב בהלכות הרי"ף ובספר המאור. עד כאן.

דף מ.

התם ברשות נחית. פירש רש"י ז"ל ברשות בית דין ושלא ברשות בית דין. ואינו מחוור כל הצורך דהא היורד לנכסי שבוים אי נמי לנכסי נטושים שלא ברשות בית דין קנחתי ובדתניא היורד לנכסי שבוים אין מוציאין אותן מידו אלמא אף על פי שלא נמלך תחלה בבית דין לא הפסיד. ואף על גב דקאמר ועוד קטן הוה כלומר ואפילו תימא דאף על גב

דלא נמלך בבית דין לא הפסיד מכל מקום קטן הוה אכתי לא ניחא דרב חסדא היכי הוה סלקא דעתיה מעיקרא לאפלוגי בין נמלך ללא נמלך. ויש מי שפירש ברשות קא נחית כלומר ברשות של אחרים קא נחית ומשום הכי שקיל כאריס דעל דעת כן נחית אבל הכא לא ברשות אחרים הוה סביר למיחת אלא לרשותא דנפשיה ומאן דנחית לרשותא דנפשיה לאו אדעתא דאריסותא נחית. וגם זה אינו מחוור דקשיא לי דאדרבה מהאי טעמא הוא דקא מזכי ליה אביי למרי בר איסק משום דלא הוה ידע ליה ואי איכא למימר דטעמא דקמזכי ליה לדעת אביי היא הנותנת לחייבו לדעת רב תסדא ורבה אם כן הוה ליה לרבה לאהדורי לאביי אדרבה היא הנותנת ועוד דלשון ברשות קא נחית וברשות לא נחית לא משמע ברשות אחרים ושלא ברשות אחרים. ומצאתי לרב בעל ההלכות דלא גריס ועוד קטן הוה אלא הכי גריס הכא ברשות לא נחית דקטן הוה וחדא בלחוד קאמר והוא הנכון. הרשב"א.

והריטב"א כתב וזה לשונו: התם ברשות נחית וכו'. ועוד קטן הוה וכו'. כך הגירסא בכל הספרים וכן גריס רש"י ופירש התם ירד ברשות בית דין הכא שלא ברשות בית דין. ולא נהירא דאפילו שלא ירד ברשות בית דין לא הפסיד וכדקתני לעיל היורד לנכסי נטושין אין מוציאין מידו ועלה קתני וכולן שמין להן כאריס. לכך גרסינן הכא לאו ברשות נחית דקטן הוא ואין מורידין וכו' ואין צורך למחוק גירסת הספרים דדילמא כי קתני וכולן שמין להן כאריס לאו אנטושין דברייתא אלא אנטושין דעלמא דהורידוהו בית דין ואף על גב דסוגיין דלעיל פרישנא אפילו אברייתא סוגיא דתלמודא בעלמא הוא ואינה קושיא לרב חסדא ואף רב חסדא לא אמרה כאן בדוקא אלא בדרך חדא ועוד שיש בתלמיד שהועוד הוא עיקר ואינך סניפין והיינו דאמר שלא סיימוה קמי דרבי אמי דקטן הוה ולאידך טעמי לא חש רבי אמי וכן עיקר. מעתה לא היה רב מרי ראוי ליטול כאריס כיון דלאו ברשות בית דין נחת דאחוה קטן הוה וליכא למימר דידו ומחיל לגמרי וכדפריך אביי אלא נוטל בחלק אחיו כדין היורד לשדה חברו שלא ברשות וכן פסקו גדולי הפוסקים. עד כאן. ותלמיד הר"ף תירץ דהכי קאמר התם ברשות קא נחית דלא עבד שלא כדין כלל דהא כשירד הקרוב לנכסי שבוי לא ירד בהן בתורת שיהו שלו אלא כדי לשמרן אבל הכא מרי בר איסק לא ברשות קנחית דעבד שלא כדין דירד בנכסים בתורת שהן שלו ועוד אפילו פירש בהדיא דמרי בר איסק דירד לחלק אחיו בתורת אריס מכל מקום שלא כדין עבד דקטן הוה ואין מורידין קרוב לנכסי קטן.

וזה לשון הראב"ד: מי דמי התם ברשות בית דין נחית שהרי מורידין קרוב לנכסי שבוי אבל הכא כנכסי רטושין הוה שהרי מדעת עצמו יצא ולא ירד ברשות ואין שמין לו.

ועוד קטן הוה פירוש ואפילו תימא דקטן כשבוי דמי והאי כיון דקטן יצא מאי הוה ליה למעבד ואין לו דעת למנות לו אפוטרופוס אי הכי קטן הוא ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. הואיל ואינו מתפרנס עמה דכמי שחלקו דמי כדפרישנא וכן עיקר שהודה לו רבי אמי אבל משום דשלא ברשות נחית הוא לא אודי ליה דכל היכא דבית דין לא מורידין כי נחית איהו לא מפסיד. ומתחזי לי דרטושין עצמן אף על פי שמוציאין אותם מידו אם לא הספיקו בית דין להוציא מידו עד שהשביח שמין לו כאריס והאי מילתא לא מיחוורא שפיר אבל בנכסי קטן כלל וכלל לא אלא השבח לאמצע עד כאן.

ולענין פסק הלכה קטן בין ידע ליה בין לא ידע ליה השביח לאמצע דאי לא ידע ליה לא שקיל דהא אין מורידין קרוב לנכסי קטן ואי ידע ליה ומתפרנסים יחד אפילו הכי לא שקיל עד שיאמר ראו מה שהניח לנו אבינו הרי אני עושה ואוכל כדתנן בפרק מי שמת. גדול ולא ידע ליה השביח לעצמו כאתקפתיה דאביי ורבי אמי נמי דסבירא ליה הכי ורב חסדא נמי קבלה אלא משום דקטן הוה הוא דחייבוה הא גדול לא אבל גדול וידע ליה השביח לאמצע דהא אביי ורבי אמי הוה סליק אדעתייהו דגדול הוה משום דיא ידע ליה הוא דפליגו עליה דרב חסדא דרבי אמי נמי כקושיא דאביי סבירא ליה. זו היא שיטתו של הרי"ף ז"ל. ולדבריו מתניתין דקתני והניח בנים גדולים וקטנים לאו דוקא אלא דאורחא דמילתא נקט. ומדברי הראב"ד שכתב בפרק מי שמת נראה דמתניתין דוקא נקט גדולים וקטנים וטעמא דהשביחו לאמצע משום דקטנים נינהו ומצוה קא עבדי הא בגדולים לעולם השביחו לעצמן ואינם צריכין להתנות בפני בית דין והיינו טעמא דשותף שהוא כיורד ברשות. ואף על גב דמשמע הכא לכאורה דאביי ורבי אמי בחדא שיטתא קיימי רבי אמי הא קאמר לא סיימוה קמאי דקטן הוה ומסתמא אביי נמי לא סיימוה קמיה דקטן הוה ומשום הכי קאמר דאי ידע מחל אבל השתא דלא ידע ליה לא מחל ואי משום דאין מורידין קרוב לנכסי קטן קסבר אביי כיון דלא חלקו והקרקעות משותפים היו ברשות הוא יורד מפני חלקן ולית הילכתא כוותיה. כן כתב הרב ז"ל. ואין טעמו בהא דאביי מחוור בעיני דהא אביי גופיה הוא דקאמר במעשה דסבתא לוקמינהו לנכסי בידא דאחתא דילמא שכיבא סבתא ואין מורידין קרוב לנכסי קטן אלמא אף על גב דלא חלקו אין מורידין. ולי נראה דטעמא דאביי משום דמרי לא הוה ידו דאית ליה אמא כלל והילכך כיון שהיה לו שותף בנכסים ולא ידע ליה לאחוה כאלו נחת ברשות הוא ואף על גב דקטן הוה ורבי אמי מוסיף על דברי אביי הוה והיינו דקאמר גדולה מזו אמרו והכא קאמר לא יהא אלא שלא היה לרב מרי חלק בנכסים כלל מכל מקום הרי אחיו זה כשבוי שנשבה שהרי לא יצא לדעת שיצוה על נכסיו או שלא היה כאן או שלא היה

יודע בנכסי אביו וכיון שכן אף רב מרי נחת כיורד לנכסי שבוים ושמין לו כאריס. ובהא הוא דקמהדר רב חסדא הכא לאו ברשות נחת דקטן הוה. והדר ביה ר' אמי ואמר לא סיימוה קמאי. ומיהו טעמיה דאביי כדקאי קאי דאפילו בקטן כיון דלא ידע אי אית ליה שותפות בנכסים וירד להם ברשות מחמת חלקו מיהא אף על גב דאיתגלאי דאית ליה אחא זעירא יהבינן ליה כאריס וכשותף דעלמא כן נראה לי. ואתד היורד לנכסי רטושים ואחד קרוב לנכסי קטן אף על פי שמוציאין מידן אם לא הספיקו בית דין להוציא מידן שמין להם במה שהשביחו משלהן כיורד לשדה חברו ונטעה שלא ברשות ששמין להם וידן על התחתונה אם השבח יתר על ההוצאה וכו' הרשב"א.

וזה לשון הר"ן: וכל היכא דאמרינן השביח לאמצע דוקא בשלא הוציא בה או שלא טרח בה הא אלו הוציא בה או שטרח בה נוטל הוצאה ושכר טרחו בין דידע בין דלא ידע שאין לך יורד לנכסי חברו שלא יטול הוצאה שיעור שבח ואפילו יורד שלא כדין כגון קרוב לנכסי קטן ויורד לנכסי רטושין וכיוצא בה עד כאן לשונו. כתוב בספר המאור וזה לשונו: כתב הריא"ף אבל גדול ולא ידע דאיתיה גביה וכו' עד אבל קרוב לנכסי גדול שאינו שבוי אי ידע ליה השביח לאמצע. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אין לסמוך על זה הפסק דאי אחין שותפין נינהו והאחד השביח שלא בפני חברו לא השביח לאמצע ואפילו השביח מן האמצע דלא גרע משותף דאמר שמואל שותף כיורד ברשות דמי שנוטל בשבח המגיע לכתפים ובשדה שאינה עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע ומתניתין דקתני השביחו לאמצע טעמא אחרינא הוא משום דקטנים נינהו ואי לא מתזני בהדדי בחזקת אחין ושותפין כי אמרו בבית דין הרי אנו עושין ואוכלין לא שמעי להו בית דין דלא שבקי להו וכל שכן כשהשביחו מחמת עצמן שאנו אומרין השביחו לעצמן אין שומעין להן. ואי קרוב שאינו שותף הוא היינו נכסי נטושין ומוציאין אותן מידו ובכי הא לא אמר הרב. אבל אני אומר קרוב והוא שותף אפילו ידע דאיתיה שמין לו כאריס והיינו דשמואל שותף כיורד ברשות דמי וכדפרישנא. ושמואל לא קא מפליג בין דידע ליה בין דלא ידע ליה. וכן עיקר.

עוד כתוב בספר המאור וקרוב לנכסי קטן דאין מורידין קנסוהו רבנן אף על גב דלא ידע דניחול כמאן דידע דמי והשבח לאמצע. וכתב עליו הראב"ד ז"ל אמר אברהם אם אין מורידין מאי קנסא איכא ומה חטא שנקנוס אותו. עד כאן.

מתניתין: אמר רבי יוחנן בן נורי וכי מה איכפת להם לעכברים קסבר החסרין שנותנין לפירות בין הרקבון והעכברים הוא מחצה לזה ומחצה לזה וקסבר דמחצה של עכברים לא לכל כור וכור וכו'. הראב"ד ז"ל.

רבי יהודה אומר וכו'. פירש רש"י ז"ל שבימות הגורן כשמפקידין התטים יבשות ובימות הגשמים כשמחזירין נופחות. ולפי פירושו הא דהני תנא קמי דרב נחמן במה דברים אמורים וכו' דברי רבי יהודה הם שאמר לחכמים וכן מצאתיה שנויה בתוספתא אמר רבי יהודה במה דברים אמורים בזמן שמדד לו מתוך ביתו אבל מדד לו מתוך גרנו אין יוציא לו חסרונות מפני שהן מותירות. אמרו לו מפני שהן מתפזרות מפני שהן אובדות עד כאן בתוספתא. וכן נראה באמת מפני שהביאוה בגמרא לאחר דברי רבי יהודה ולא הביאוה בפיסקא דרבנן. ואם הדברים כן ההיא דתני תנא ליתא דהא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה לומר דאף על פי שהחזיר לו מתוך ביתו יוציא לו חסרונות מפני שהרבה אובדות והרבה מתפזרות ואין נראה כן מדברי הריא"ף ז"ל שהוא כתב ההיא דמדד לו מתוך גרנו בהלכותיו בפסק הלכה. ועוד קשה לי קצת אם טעמו של רבי יהודה משום דמותירות בימות הגשמים מאי שנא מדה מרובה מאי שנא מדה מועטת. ויש לומר שהנפח של מדה מרובה משלים לחסרונות וכן פירש רש"י ז"ל ודברי התוספות מכריעין.

והראב"ד ז"ל פירש דטעמיה דרבי יהודה במדה מרובה מפני שכשאדם מודד אינו מדקדק במדה כל כך פעמים מוחק פעמים אינו מוחק כל כך מפני שהמלאכה מרובה. ולדבריו ההיא דתני תנא רבנן היא והילכתא היא. וזה היה נכון אלו היתה התוספתא מודה לו אבל מה נעשה לדברי התוספתא ולגמרא שהביאו אותה בפיסקא דרבי יהודה ועוד צריך לעיין. הרשב"א.

אם היתה מדה מרובה לא יוציא לו חסרונות. אבל לכור אחד יוציא לו חסרונות שהרי אינו מותיר אלא כפי כור אחד ולעולם הוא מחסר חסרון דכור אחד דהיינו תשעה חצאי קבין. ופירש הקונטרס דרבי יהודה כרבי יוחנן סבירא ליה דחסרון שני כורין ועשרה כורין שוין ~אז ניחא דיתרון עשרה כורין ממלא שפיר החסרון אבל יתרון שני כורין לא ממלא החסרון. דאי רבי יהודה לאו כרבי יוחנן בן נורי סבירא ליה אם כן מאי איריא מדה מרובה אפילו כור אחד נמי הוה מצי למנקט דלא יוציא לו חסרונו דהא מותיר לפי חסרונו אלא שמע מינה דסבירא ליה כרבי יוחנן בן נורי דלעולם ליכא חסרון כי אם תשעה חצאי קבין והשתא קאמר רבי יהודה דאם היתה מרובה לא יוציא לו חסרונות מפני שהם מותירות אבל לכור אחד ודאי יוציא לו חסרונות כדפרישית. תלמיד הר"ף.

וזה לשון הרא"ש: לא בעי למימר דבעשרה כורין איכא נפחא ובציר מהכי ליכא נפחא כלל דמה סברא היא זו. אלא בעשרה כורין עולה הנפח לפי חשבון החסרונות ואם פחות לפי החשבון ור"מ פירש דאדרבי יוחנן בן נורי קאי וקאמר דבעשרה כורין עולה החסרון לכור אחד. עד כאן.

גמרא: **תנא וכן לכל כור וכור וכן לכל שנה ושנה**. ונראה לי לחצי שנה נותנים חצי השיעור ולשליש השנה שליש השיעור וכן לפי מה שהוא.
במסתפק מהן וכו'. אבל ידע כמה אסתפק נותנין לו מן החסרון חלק למה שנסתפק ולפי הזמן שעמד שם וכן למה שנשאר שם לשניהם לפי מה שיש לכל אחד ואחד בין שהחסרון מרובה בין שהוא מועט ואין הולכין אחר שיעור המשנה אלא לפי מה שימצא שם חסרון. הראב"ד.
הוה עובדא ופקע. פירוש מפני שלא היה שם איצצא והיינו דאמרינן ואיבעית אימא משום איצצא דכי איכא איצצא לא פקעי. הריטב"א ז"ל.
מתניתין: **יוציא לו שתות ליין**. היינו בין שמרים ובין בלע כדמוכח בגמרא גבי רב יהודא דקאמר דל תמניא לשתות דרצה לומר מכל החסרון שיוכל להיות בו בין מבלע בין משמרים.
ועוד אומר מורי רבי דיש להביא ראיה מדקאמר בתר כן לוג ומחצה שמרים לוג ומחצה בלע ואם כן הא דקאמר ביין שתות רצה לומר בלע ושמרים. תוספות חיצוניות והרא"ש.
ואמנם קשה אמאי לא חלק כאן כמה לשמרים וכמה לבלע כמו גבי שמן וכן בין קנקנים ישנים לחדשים ובין מזוקק לעכור. הרא"ש.
רבי יהודה אומר אף המוכר וכו'. כתב הראב"ד דלאו באומר לו מפורש שמן מזוקק אני מוכר לך דהתם ודאי מודה רבי יהודה דלא מקבל מיניה אלא כדאתני אלא לאו דוקא באומר לו שמן סתם והוא נתן לו מזוקק ונשארו בידו השמרים שהערה אותם מכלי אל כלי ולפיכך אומר לו אלו בעי לערובי לך וכו'.
וכן מצאתי בירושלמי כדבריו דגרסינן התם אמר רבי הושעיא בשלא אמר לו שמן מזוקק אני מעמיד לך כל השנה אבל אמר לו שמן מזוקק אני מעמיד לך חייב להעמיד לו שמן מזוקק. עד כאן גירסת ירושלמי. הרשב"א.
וזה לשון הראב"ד: **רבי יהודה אומר אף המוכר שמן מזוקק לחברו מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה**. אריסא קאי כי היכי דמפקיד מקבל שמרים לוקח נמי מקבל. נראה לי כי החנוני מריק אותו מכלי אל כלי ונשארו השמרים בכלי על דעת שמא יבא בעל הבית וישאל ממנו עשרה לוגים או עשרים שמן מזוקק לאכילה וימצאהו אצלו ועכשו בא אליו ושאל ממנו מאה לוגין שמן סתם ואין בידו כי אם זה המזוקק הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים. והטעם כמו שמפרש בגמרא. אבל אם שאל ממנו מאה לוגין שמן מזוקק אינו נותן לו שמרים שהרי פירש לו מזוקק. וטעמא דרבי יהודה בשמן סתם משום דקסבר מותר לערב שמרים דאמר ליה אלו בעי לערובי מי לא עריבי שהרי

לא שאלת ממני מזוקק ולא התניתי אותו לך השתא נמי קביל. עד כאן.
גמרא: ולא פליגי במקומו של תנא קמא היו מכסין פי הדנא בשעוה ולא היה מוצץ לפיכך מוציא לו שתות בחסרון. רבינו חננאל ז"ל.
באתריה דרב יהודה רמו ארבעין ותמני. פירוש בשעת הגתות ומוכרין אותם בעלי בתים לחנונים בשיתא זוזי. פריס בסוף השנה בין חדש לישן חלק להם לחנונים שימכרו אותם שיתא כוזי בזווי. הראב"ד.
וזה לשון רבינו חננאל: באתריה דרב יהודה רמו תמני וארבעין כוזי בדנא וכו'. פירוש במקומו של רב יהודה היו נותנים ארבעים ושמונה טפיחין של יין בחבית והיו קונין החבית והיין שבתוכה בששה זוזים וכאשר היה היין מתישן ושוקעין שמריו בתחתיתו היה מצוה רב יהודה לקונין למכור ששה טפיחין בזוז ששה ושלשים טפיחין בששה זוזין והם דמי כל החבית נשארו שנים עשר טפיחין יצא שמונה מהן שהן שתות לכל החבית בחסרונות כדתנן יוציא לו שתות ליין נשארו לו ארבעה טפיחין ריוח. ומקשינן והיכי עביד רב יהודה הכי והאמר שמואל לא ישתכר אדם יותר משתות ולא פחות משתות והשתות הוא זוז ועוד וזה לא נשתיירו לו אלא ארבעה טפיחין. עד כאן.
וכתב הריטב"א וזה לשונו: והאמר שמואל המשתכר אל ישתכר פחות משתות. רש"י לא גרס פחות משתות ואתיא כפשטא אבל יש לפרש שאינו חייב להשתכר פחות משתות ודכוותה הא דאמרינן בפרק כל כתבי נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה כלומר אסור לומר לו תכבה ואל תכבה ואין חייבין לומר לו אל תכבה הכא נמי אינו חייב להשתכר פחות משתות ואסור להשתכר יותר משתות. והא דפרכינן הכא מינה משום דכיון דשרי להשתכר עד שתות צורבא מרבנן אין לו לוותר בזה כי מוטב ישתכר כדינו ויאכל יגיע כפיו משיהא נצרך לבריות. כן נראה לי.
ולפי שיטת רבינו חננאל הכתובה לעיל אתי שפיר ופרקינן נשתייר החבית והשמרים שבתוכו ואינון גולפי ושמריא למלאת השתות. ומקשי אי הכי הני כולהו טפי משתות נינהו ופרקינה נשארו לו לקונה ליטול זולתי הריוח אגר טירחיה שמודד לקונה לכל אחד ואחד לזה עכשו ולחברו לממר ומבטל ממלאכתו והדמים שנותן למי שנוקב לו נקבים בחבית להוציא היין מן החבית וזה פירוש דמי ברזנייתיה פירוש ברזא נקב החבית כדגרסינן בעבודה זרה דעד ברזא נוטל אלו כולן בריוח שלו. עד כאן.

דף מ:

במזופתין שאני פירוש דלא בלעי ואף על גב דאמרינן לעיל באתריה דמר חפו בכופרא ופירש רש"י דכופרא בלע טפי. התם מיירי בחדשים והכא מיירי בישנים דבליעתם כולה בהתחלתם וכאידך דאמרינן דאפילו בכלים שאין מזופתין כיון דטעון טעון. הריטב"א ז"ל.

אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי יהודה מותר לערב שמרים. פירוש מותר לערב בחבית שמרים שצפו בשוליו אבל שמרים שפרשו מן החבית דכולי עלמא אסור לחזרן ולערבן שם שמפסידין השמן ושוב אינו מזדקק. והיינו דאמר~ ולימא אי איערבת ליה זבינתיה השתא מאי אעביד להו כלומר דהא כיון שפרשו לית לי רשותא לערובינהה דאי עבידנא הכי ומזבינא ליה הוי מכר בטעות ואי אמינא ללקוחות בפירוש שהוא כך לא בעו למזבן מנאי אלא בזול. ולדברי חכמים אסור לאדם שמכר שמן סתם לערב שמרים שבשוליו דקא מעכר ליה וכן נראה מפירוש רש"י. מרבי ז"ל. הריטב"א ז"ל.

לדברי חכמים אסור לערב. תימה אפילו יהא מותר לערב למה אין מפרש טעמא משום מחילה כרב פפא דבסמוך דהא לרבי יהודה נמי פריך לעיל מדלא ערבת אחולי אחלת ומשני רבי יהודה לטעמיה דלית ליה מחילה ורבנן אית להו מחילה. וכי תימא דמיירי שלא נתן לו השמן עדיין אלא הקנה לו בחליפין או במשיכה מאה לוגין בחבית אם כן מאי פריך לעיל ונימא ליה אי עריבתיה זבינתיה נקבליה ונערביה. ויש לומר דמשמע ליה מתניתין בכל ענין בין ישנו עדיין לשמן בעין ובין נתן לו השמן כבר הילכך לרבי יהודה פריך היכא שכבר נתן לו בלא שמרים אבל הקנה לו שמן בקנין בהא מודו רבנן לרבי יהודה דלא אחיל מידי אם כן אפילו הקנה לו מאה לוג בחבית. אמר ליה רב פפא מדלא פירש לו לערב כמו שהוא מזוקק הקנה לו והכי פירושו מדלא ערבת לי כלומר מדלא התנית לערב ולית ליה השתא לרב פפא הך סברא דפרשינן לעיל דבכהאי גוונא לא שייך מחילה. לדברי רבי יהודה אסור לערב אבל רבי יהודה לטעמיה לא ניחא ליה לרב פפא למימר דלית ליה הך סברא דלעיל דמדמינן הך דהכא והך דמודיעין אהדדי דשאני התם דאיכא הוכחה גדולה אף על פי שיכול לומר מה שלא ערבתי משום דהייתי סבור דניחא ליה בצילא ותרצה לקבל שמרים אין זו הוכחה גדולה כאותה של הוכחת דמים. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנץ: לדברי חכמים אסור לערב. תימה אפילו יהא מותר לערב למה אין מפרש טעמא משום מחילה כרב פפא דבסמוך דהא לרבי יהודה פרכינן השתא מדלא ערבת אחולי אחלת ומשני רבי יהודה לטעמיה דלית ליה מחילה ורבנן אית להו

מחילה. ועוד קשה הא דפריך בסמוך לרבי יהודה נמי ונימא ליה אי ערבת לי זבנתיה השתא נמי ניקבליה וניערביה אם לא מכרו עדיין דהא מותר לערב לרבי יהודה. ונראה לי דמשמע ליה מתניתין בכל ענין בין ישנו עדיין לשמן בעין בין אינו עדיין בעין ואפילו הקנה לו בחליפין ובמשיכה מאה לוג בחבית הילכך לא שייך למימר לרבנן השתא מדלא ערבת לי אחולי אחיל ליה ופריך נמי שפיר לרבי יהודה אי ערבת ליה זבנתיה דאינו בעין שמכרו כבר דרבי יהודה אומר הדמים מודיעין ואי סבירא ליה מחילה לא היה לו לומר הדמים מודיעין אלא מחילה איתנהו. לדברי חכמים מותר לערב והיינו טעמא דלא מקבל דאמר ליה מדלא ערבת אחולי אחלת כיון שמדד ונתן בלא שמרים אבל הקנה לו שמן בחבית במשיכה או בחליפין בהא מודו ליה רבנן לרבי יהודה דלא אמיל ליה מידי. אי נמי אפילו הקנה לו מאה לוג בחבית סבירא ליה לרב פפא דכמו שהוא מזוקק הקנה לו ולית ליה השתא לרב פפא הך סברא דפריך לעיל בכהאי גוונא לא שייך מחילה. לדברי רבי יהודה אסור לערב אבל רבי יהודה לטעמיה לא ניחא לרב פפא למימר דלית ליה סברא דלעיל דמדמינן הא דהכא והך דהדמים מודיעין אהדדי וסבירא ליה דלית ליה מחילה היכא דדמים מוכיחין ומודיעין שלא מחלי והיכא מיהא דליכא הוכחה כי התם יש לומר מדלא ערבת אחולי אחלת לו דאף על פי שיכול לומר מה שלא ערבתי לפי שהייתי סבור דניחא ליה בצילא ותתרצה לקבל עליך בכך שמרים אין הודעה זו גדולה כאותה כל הודעת הדמים.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ואם תאמר ודילמא סבירי להו לרבנן מותר לערב והא דלא מקבל משום דאמר ליה כיון ולא ערבת לי אחולי מחלת וכדקאמר רב פפא בסמוך. ותירצו בתוספות דליכא למיתלי במחילה אלא בשכבר מדד ונתן לו ומשנתנו מדברת בין בשכבר מדד לו מיהת דנימא מחל לו והשתא מיירינן לרבנן והיכא שהקנה לו בחליפין דליכא מחילה אבל רב פפא סבר דמתניתין לא מיירי אלא בשכבר מדד ונתן לו דאיכא טעמא דמחילה. ואין צורך לכך דאביי סובר דבשלמא מדרבי יהודה נשמע שפיר דלית ליה מחילה הכא. אבל מדרבנן אין כאן ראיה דדילמא שאני התם דכיון דרובא קרי לצמד צמד ודין תורה הוא למיזל בתר רובא דעל כן אית לן למיתלי במחילה שהרי אין הדעת טועה בזה מה שאין כן בשמעתין דאיכא למיתלי שפיר שלא מחל אלא שסבר דניחא ליה ללוקח בצילא. ורב פפא סבר דכיון דהתם דנחת לוקח לדעת מקחו והמחילה היא בדבר מרובה תלינן במחילה ולא תלינן דממיעוטא הוא ולדעת בקר ירד דינא הוא דהכא דהוי ממון מועט דניתלי במחילה ולא נימא דמשום דליהוי צילא ללוקח עבד והילכתא כרבנן ואליבא דרב פפא. עד כאן.

רבי יהודה לטעמיה דלית ליה מחילה ואף על גב דשהה בכדי שאין הדעת טועה כגון ששהה כדי שיראה לתגר או לקרובו ומשום הכי לרבנן הויא מחילה והא נמי להא דמיא שדמים מודיעים כי בודאי כשמקבל עליו לוג ומחצה שמרים בדמי שמן שאינו מזוקק הוא מוכר לו כי הדבר ידוע שאם שאל לו מאה לוגין שמן מזוקק היה מרבה עליו בדמים וכששאל ממנו שמן סתם חשב שיקבל לוג ומחצה שמרים ופוחת לו מן הדמים הילכך הדמים מודיעים. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: ולימא ליה מדלא ערבת לי אחולי אחלת. ופרקינן רבי יהודה לטעמיה דלית ליה מחילה דתנן מכר לו את הצמד ולא מכר לו את הבקר ואוקימנא בדוכתא באתרא דקרי לצמד צמד ולבקר בקר ואיכא מיעוטא דקרו לבקר צמד ולהכי קאמר רבי יהודה כי הדמים מודיעים אי האי גברא מרובא הוא אי ממיעוט הוא והתם פרכינן לרב וליהוי אונאה וביטול מקח ופרקינן בחד לישנא מאי אין הדמים ראיה דהוי ביטול מקח בכדי שהדעת טועה אבל בכדי שאין הדעת טועה הא ידע ומחיל ורבי יהודה לית ליה מחילה וקתני שהדמים מודיעין ואמרינן דממיעוטא הוא דקרי לבקר צמד ולא תלינן במחילה והיינו דאמרינן הכא דרבי יהודה תלי דלניחותא דלוקח עבד דליהוי ליה צילא ולא תלינן דמשום מתילה הוא דעבד. עד כאן.

אי בעית לערובי מי הוה שרי לך לאערובי. ואם תאמר מכל מקום הא מצי יהיב ליה שמן אחר שהוא מעורב בשמריו. יש לומר דמיירי בדקאמר ליה שמן זה. אי נמי אפילו במוכר שמן סתם ובדלית ליה אלא שמן מזוקק דמדידיה אית ליה למיתן ליה למזבן משוקא ומיתן ליה לא אלא דאי משעבדי פריק להו וכדאיתא בפרק המוכר גבי המוכר אילנות לחברו וכדכתיבנא התם. הריטב"א ז"ל.

לדברי רבי יהודה אסור לערב וכו'. כתוב בתוספות ונימא מותר וטעמא דמקבל וכו' לא רצה לומר להכי לא קאמר הכי משום דמשמע ליה ומתניתין איירי בכל ענין אפילו בלוקח תגר ולקח על יד דהוה אמר ליה אי ערבת לי זבינתה השתא מאי אעביד בהה לחודיה לא מזדבן. דיש לומר דמשמע להו דרב פפא קאי אסוגיא דאוקימנא בבעל הבית דניחא ליה בצילא כדקאמר אדרבה איפכא מסתברא זה קאי על מה שאמר כבר. גליון.

זבון וזבין תגרא איקרי. כי אתה לא שאלת שמן מזוקק ולא נתת לי דמי שמן מזוקק למאה לוגין ואם אתה מקבל השמרים הרי אני מפסיד דמי אלו השמרים.

אחד הלוקח ואחד המפקיד לפקטים פיריש שמן עכור הסמוך לשמרים, הראב"ד, והריטב"א כתב וזה לשונו: תנא אחד הלוקח ואחד המפקיד לפקטים. פירוש פסולת הזתים שהוא צף עם השמן. ואסיקנא דהכי קאמר כי היכי דמפקיד מקבל פקטים דאמר

ליה נפקד פקטך מאי עבידנא להו דלוקח נמי מקבל מיניה ~אפילו לרבי יהודה דסבר שמקבל ממנו שמרים דשאני שמרים שיש עליהן תורת שמן וחזו להדלקה. והא דכי פרכינן מאידך דרבי יהודה לא אוקימנא בפקטים שאינם בתוכו ולא פרקינן לה בפקטים שאינן בו והיינו משום דההיא פשיטא ולא אצטריכא למימר. ויש מפרשים בהפך דבפקטים שאינן בו הוא דאיירינן בשמעתין דאלו פקטים שבתוכו דכולי עלמא מקבל מיניה לעולם. והלשון הראשון נראה עיקר למרי. ע"כ.

והתניא רבי יהודה אומר לא אמרו שמן עכור אלא למוכר בלבד שהרי לוקח מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה לוגין של שמן מזוקק אבל מפקיד מקבל עכור אף על פי שמוציא לו חסרונות לוג ומחצה שמרים למאה אף על פי כן העכור הסמוך לשולי הכלי מקבל ממנו לפי חלקו וממה שעירב עמו. וקשה לי נימא ליה הא רבי יהודה הא רבנן לרבי יהודה כיון דמקבל לוקח לוג ומחצה שמרים אינו נותן לו עכור לרבנן דלא מקבל שמרים מקבל עכור ונראה לי דהא ברייתא דלעיל כרבי יהודה תנו לה ומקשה מדרבי יהודה אדרבי יהודה אי נמי מדמקיש להו לפקטים משמע דלענין שמרים נמי שוים הם ומני רבי יהודה היא. לא קשיא הא דיהיב ליה זוי בתשרי שהוא שעת הבדים ולוקחים אותו בזול ובמדה יתירה מכל מקום שמן עכור הוא והוא מקבל אותו בניסן שכבר נצללו השמרים ומקבל אותו במדה יתירה של תשרי הילכך מקבל אותו כשעת המקח שהיה עכור חוץ מן השמרים לוג ומחצה למאה. אבל אם נתן לו מעות בניסן בשער היוקר ומדה קטנה והשמנים צלולים אינו מקבל מן העכור כלום כי אם לוג ומחצה שמרים. ויש מפרשים האי דרבי יהודה לא אמרו שמן עכור אלא למוכר בלבד אבל תרומה נותנין שמן עכור. ולא ידעתי אם הוא מגמרא או מסברא כי אין לבי נכון עמו. הראב"ד.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: והתניא רבי יהודה אומר לא אמרו שמן עכור וכו'. פירש רש"י בלישנא בתרא לא אמרו הפסד שמן עכור שיש עמו פקטים אלא לפסידתו של מוכר בלבד שהרי לוקח מקבל לוג ומחצה שמרים ואינו מקבל פקטים כלל כי רבותינו שמרים הוכירו שיקבל הלוקח ולא הזכירו שיקבל פקטים. ובתוספות פירשו לא אמרו הפסד של שמן עכור בשמרים אלא לענין המוכר בלבד שהלוקח מקבל שהרי אמרו שהלוקח מקבל עליו לוג ומחצה. כלומר כי כשהמוכר מוכר שמן סתם ויש לו שמן עכור בשמרים יש לו ללוקח לקבל אותו שמן כמות שהוא מעורב בשמריו ופסידו של מוכר הוא על הלוקח דכיון שאלו נתן לו שמן מזוקק יש לו לקבלו לוג ומחצה שמרים למאה עכשו שהוא עכור בשמריו יש לו לקבלו כמות שהוא ודוקא בלא פקטים שאין דעתו של לוקח לקבל שמן שיש לו פקטים. ולפירוש התוספות הא דקתני אלא למוכר בלבד בא

לומר דבמקח וממכר הוא שהחמירו חכמים לחייב הלוקח שמן סתם לקבל שמן עכור או לקבל שמרים דאלו לענין פקדון ליכא פסידא כשמקבל עליו שמרים אם ערבן הנפקד עם פירותיו דהא כי מקבל שמרים או פקטים דידיה הוא דמקבל. ופירוש רש"י ז"ל יותר מחוור. ע"כ.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: לא אמרו שמן שכור אלא למוכר בלבד. פירש בקונטרס לא אמרו הפסד עכירת השמן אלא על המוכר שהרי לוקח מקבל עליו לפחות ממאה לוגין לוג ומקצה מחמת שמרים לפיכך צריך ליתן לו שמן מזוקק בלא פקטים. משמע מתוך לשונו דאותו לוג ומחצה שפוחת היינו מחמת שמרים ופקטים ודוחק דלא משתמיט בשום מקום דליתני אלא בשביל שמרים בלבד. ועוד דפירש דבלא פקטים דקתני כלומר לפיכך צריך ליתן לו שמן בלא פקטים ואין הלשון משמע כן. ונראה לפרש לא אמרו הפסד שמן עכור מעכירת פקטים אלא על המוכר שלא יקבל הלוקח ממנו שמן שיש בו פקטים ואף אם אמר לו המוכר קח שמן עכור משמרים ופקטים ותקח מאה לוגין שלמים ולא תפחות לוג ומחצה לא יקבל ממנו הלוקח שאותן לוג ומחצה אינן מחמת פקטים אלא מחמת שמרים והיינו דקתני שהרי לוקח מקבל עליו לוג ומחצה שמרים בלא פקטים דמפקטים אינו מקבל עליו כלום דכל שמן שיתן בין מזוקק בין אינו מזוקק צריך שלא יהיו בו פקטים. ועוד יש לומר דכולה מילתא בעכירת שמרים דלא שייך עכירות אלא בשמרים וכשהשמן עכור אז מפסיד המוכר שצריך ליתן מאה לוגין שלמים ואין פוחת כלום ואם היה מזוקק היה פוחת לוג ומחצה בשביל שמרים בלא פקטים פירוש גם בלא פקטים צריך ליתן לו שלא מנו חכמים פקטים באותן לוג ומחצה דסתם לוקח שמן אין דעתו על הפקטים והשתא האי בלא פקטים לאו לפרושי מילתיה נקט אלא אגב אורחיה קמשמע לן דאין לוקח מקבל פקטים. עד כאן.

הא דיהיב ליה זווי בניסן ושקיל מיניה במדה דניסן. ומסתברא דהוא הדין אי יהיב ליה זוזי בתשרי למשקל במדה דניסן דלא מקבל פקטים אלא דאורחיה דמילתא נקט. דלא עביד למיתן זוזי בתשרי למשקל במדה דניסן כמדה זוטרתי דניסן שהוא שעת היוקר וכן אי יהיב זווי בניסן במדה דניסן כי שקיל מיניה בתשרי לא מקבל מיניה פקטים דאנן סהדי דלהכי יהיב מעות בניסן דלשקול מיניה כדשקיל בניסן והא דנקטה כדשקיל בניסן משום דבתשרי לא שכיח שמן בלא פקטים. מרבי. הריטב"א ז"ל.

ולענין פסק כתב הרמ"ך ז"ל חה לשונו: הלוקח שמן בשאר ימות השנה כשער הזול של תשרי מקבל עליו פקטים שהוא שמן בשמריו לקחו כשער של ניסן אינו מקבל עליו פקטים. ודוקא היכא דמדד ליה במדת ניסן שהיא קטנה ושיעור פקטים למקח וממכר

זה כשיעורן בפקדון שאמרנו דינו למעלה לוג ומחצה שמרים למאה.
ונראה לומר שרשאי המוכר לנענע החבית ולערב שמרים עם שמנה יפה או יקבל עליו הלוקח כל פקטים שנעשו בו אפילו יותר מלוג ומחצה למאה כיון שהוא מוכרו לו כשער של תשרי וצריך עיון. עד כאן.
מתניתין: **המפקיד חבית וכו'**. כלומר חבית של יין או של שמן. ה"ר יהונתן ז"ל. וכן כתבו התוספות לקמן דבור המתחיל: שנטלה על מנת לשלוח בה יד.
גמרא: **מני רבי ישמעאל היא וכו'**. אין להקשות בלא רבי ישמעאל ורבי עקיבא יקשה מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. דיש לומר דהוה אמינא דבסיפא כיון דייחד לו מקום אז קפיד בעל החבית שלא יקחנה משם כלל ולכך חייב מיד שלקחו. גליון.
הגונב טלה מן העדר בהגוזל בתרא מוקי לה בגנב מרשותו דהיינו דומיא דמתניתין. תוספות שאנץ.

דף מא.

אי רבי ישמעאל מאי איריא וכו'. דהא התם מפרש טעמא דרבי ישמעאל משום דלא כלתה שמירתו ולרבי עקיבא כלתה הלכך לרבי ישמעאל אפילו לא יחדו נמי. הרא"ש.
תרגמה רבי יעקב וכו'. פירוש כל הני אמוראי לא אתו לסיומי אוקימתא דלעיל אלא כל חד מינייהו אתא למימר דכולה רבי ישמעאל וסיפא בשהניחה במקום שאינו מקומה וכדמסיימינן בסיפא אלא דקא מפלגי במה שנטלה לצרכו מאי לצרכו דמר מפרש שנטלה לגזלה ומר מפרש שנטלה לשלוח בה יד ומר מפרש לקמן שנטלה בתורת שואל שלא מדעת אלא שהתלמוד פירש טעט מחלוקתם קודם סיום האוקמתא דנימא וכולה רבי ישמעאל היא והכין אורחא דתלמודא. וכן פירש רש"י. ושלשה דברים הוזכרו כאן במאי דקתני מתניתין לצרכו או לגזלה או לשלוח בה יד או שהיה עליה שואל שלא מדעת וכל אחד מאלו חייב הוא באונסין וצריכה משיכה דבלא משיכה לא מחייבי כלל דברשותא דמריה קיימא וכדאמרינן לקמן והא לא משך. וגזלן ושואל שלא מדעת שייכי בכל אדם בין שומר בין איניש דעלמא אבל שולח יד ליתיה אלא בפקדון ושמו מוכיח עליה וכדאמר קרא גבי שומרים אם לא שלח ידו. והנוטל לגזול הוא והנוטל על דעת ליטלה כולה או מקצתה לעצמו או שיחסרנה ולא ישלם לבעלים והוא חייב באונסין מכיון שמשך לדעת כן ואף על פי שלא חסר. והשולח יד בפקדון דעתו ליטול ולמסר הכל או מקצת על דעת לשלם לבעלים. ובזה נחלקו אם צריך חסרון לחייבו באונסין אם לאו. ושואל שלא מדעת אין דעתו לחסר לבעלים כלום אלא שרוצה להשתמש בו ולהחזירו

למקומו ואם הוא תשמיש שראוי לשכר דעתו לתת שכר לבעלים. ומיהו בתשמיש שהוא עושה יש קלקול לממונם של בעלים ואף על פי שאינו מתחסר בתשמיש אפשר היה דאיידי דמטלטל לה תשבר או יארע בה נזק. דאלו בדבר שאי אפשר לבא לידי נזק בטלטולו ליכא למאן דאמר דשואל שלא מדעת גזלן הוי דהא לא עביד ולא מידי. וכל זה מיסודו של הרמב"ן. וכן נראה דעת רש"י לקמן. ולהוציא מדברי הרז"ה שכתב בספר המאור דשואל שלא מדעת ושליחות יד למאן דאמר אינה צריכה חסרון חדא מילתא היא והוצרך לדחוק עצמו מאד בשמעתא דילקה בחסר וביתר דלקמן. והפירוש שכתבנו מושכל ומובן לעצמו ואין להרהר אחריו והוא דעת רבותינו בעלי התוספות. הריטב"א. וכן כתב הרשב"א וכמו שכתוב לקמן.

במאי קמיפלגי בשליחות יד צריכה חסרון דאלו במשנתנו לא חסרה כלל וקתני שהוא חייב באונסיה הילכך מאן דסבירא ליה דשליחות יד צריכה חסרון מוקי לה בשנטלה על מנת לגזלה ומאן דסבר דשליחות יד אינה צריכה חסרון ניהא ליה טפי לאוקמה בשנטלה לשלוח בה יד או משום דכל דאפשר לאפוקי דלא ליהוי גזלן מפקינן ליה או משום דטלטלה קתני או משום דכל ישראל בחזקת כשרים או משום דבעי לאשמועינן דשליחות יד אינה צריכה חסרון או משום לאשמועינן בשליחות יד דדיניה כגזלן לענין שצריך דעת ושייך נמי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן ומחייב רבי ישמעאל בשלא החזירה למקומה. הריטב"א.

מתקיף לה רב ששת וכו'. עד וקסבר שואל שלא מדעת גזלן הוי. פירוש ובעי השבה מעליא ליד הבעלים או למקומה שלא פטר רבי ישמעאל אלא במחזיר במקום שגנב. דאלו למאן דאמר שואל הוי אף על גב דכולהו שומרים צריכין דעת כדכתיבנא בפרק אלו מציאות כיון דאמרת דשואל הוי דכולי עלמא לא כלתה שמירתו ואין צריך דעת בעלים ואפילו לא החזירה למקומה ממש פטור כיון שהיה שומר עליה מתחלה כגון משנתנו דכיון שלא נעשה עליו גזלן וחזרה לרשותו כחזרת ברשות הבעלים ממש חשיבא ולא בעי רבי ישמעאל שיחזיר למקום שגנב אלא בשומר שעשה גנב או גזלן ולהכי אוקמוה הכא דסבר גזלן הוי דאלו לענין חיוב אונסין אפילו למאן דאמר שואל הוי חייב הוא בכל אונסין ואפילו במתה מחמת מלאכה דלא שייך לומר בהא לאו לאוקמוה בכילתא שייליה. וזה ברור. הריטב"א.

וכן כתב הראב"ד וזה לשונו: ורב ששת אמר וכו'. וקסבר שואל שלא מדעת גזלן הוי. דאי שואל הוי אף על פי שחייב באונסין כגזלן בשכלתה שאלתו פטור אף על גב דלא החזירה למקומה דלא אמר רבי ישמעאל למקום שגנב יחזיר אלא או בגנב או בגזלן שלא

מדעת כזה אבל בשואל לא אמר. עד כאן.
וכתב תלמיד הר"ף וזה לשונו: רבי יעקב לא רצה לומר כגון שנטלה על מנת להביא גוזלות כדאמר רב ששת משום דקסבר שואל שלא מדעת שואל הוי ואף על גב דשואל נמי מחייב בהשבה מכל מקום כשכלתה השאלה הדר קאי בשמירתו כדלקמיה ולא כלתה לו שמירתה והוה ליה שומר חנם כדלקמן. עד כאן.
ורבי יוחנן מניחה במקומה משמע. וקשה דבמסכת קידושין קאמר דניחא ליה לרבי יוחנן לאוקמה בתרי תנאי וחד טעמא מלאוקמה בתרי טעמי וחד תנא ומוכח ליה מהכא והיכי מוכח לה שאני הכא דהניחה במקומה משמע. ויש לומר דהא דקאמר הכא הניחה במקומה משמע לאו היינו דוקא ממשמעותיה דהניחה אלא הכי קאמר הניחה במקומה משמע דומיא דרישא דאית ליה לאוקמה בחד טעמא ולא בתרי טעמי. תלמיד הר"ף ז"ל.
וכן פירש הריטב"א ז"ל וזה לשונו: לאו מלישנא דהניחה דאיק לה רבי יוחנן אלא מסברא ניחא ליה למימר הכי כי היכי דתיקום כולה סתמא בחד טעמא דהא רישא על כרחך הניחה במקומה היא דכיון דלא ייחדו לה הבעלים מקום כל מקום שהניחה שומר ברשותו מקומו היא ולהכי ניחא ליה לאוקמי סיפא דקתני יחדו לה הבעלים מקום שהניחה במקומה ממש. עד כאן.
תסתיים דרב הוא דאמר אינה צריכה חסרון. כך גירסת רש"י. והוה דאיק לה תלמודא משום דסבירא ליה דההיא כשהכישה במקל ולא חסרה והיינו דאמר והא לא חסרה אלמא אינה צריכה חסרון ודחינן ליה דלעולם סבירא ליה צריכה חסרון וכגון שהכישה. ויש גורסים תסתיים דרב הוא דאמר צריכה חסרון ודייקינן לה משום דהכחישה וכדקתני הכישה במקל ומאי דאמרינן והא לא חסרה היינו ממה דהוינן בה התם ופרקוה שם בשהכחישה ולא גרסי אלא לאו שמע מינה שליחות יד אינה צריכה חסרון. וגירסת רש"י ז"ל היא הנכונה. הריטב"א ז"ל.
משום דהניח מקלו ותרמילו עליה חייב הא שקלינהו ואי קשיא כי שקלינהו מצי הוי הא צריך דעת בעלים כרבי עקיבא וקיימא לן כוותיה כבר תירצה רש"י ז"ל בפירושיה משום דאוקימנא מתניתין כרבי ישמעאל דאמר אין צריך דעת בעלים מוקמינן נמי הא כוותיה דבעיא לאוקמה כדברי הכל. אבל הראב"ד ז"ל פירש משום דהניח מקלו ותרמילו עליה פעם אחת חייב והלא אין דרכן של בני אדם להקפיד בכך ואין שם חסרון ונזק כלל. ואוקמה שמואל בעודן עליו כלומר שהוא רגיל לעשות כן כל שעה ולהניחם עליו זמן מרובה וכגון זה הבעלים מקפידין בכך ושליחות יד הוא. וקשה לי קצת דאם אינה מכחשת מחמת כך כלל לעולם מה היא הקפדתן של בעלים יותר כשהוא עושה כך תדיר

משאינו עושה אלא פעם אחת. ודברי רש"י נראין לי עיקר. הרשב"א.
ותלמיד הר"פ כתב וזה לשונו: והא שקלינהו וכיון דהדר הוה ליה שומר כדמעיקרא ואף על גב דליכא דעת בעלים מכל מקום קיימינן כרבי ישמעאל דאמר לא בעינן דעת בעלים. וקשה דהא לקמן פסקינן כרבי עקיבא. ויש לומר דהך סוגיא אתיא אליבא דרב מדקמתרץ רב שהכישה במקל ורב סבירא ליה כרבי ישמעאל מדמוקי לה מתניתין כוותיה. עד כאן.
משום דהניח מקלו וכו'. פירוש משמע ליה מדקתני אם הניח ולא קתני היה מקלו ותרמילו מונחים עליה דבשקלינהו עסקינן אי נמי לאו דוקא הוא שקלינהו אלא הכי קאמר משום דהניח מקלו ותרמילו עליה חייב אי שקלינהו הא הדרא ליה. הרמב"ן ז"ל.
והא לא משך. פירוש דקסלקא דעתין דבעוד שהפרה עומדת במקומה הניח תרמילו עליה ולא משכה מעולם עול להשתמש בה ואם כן אמאי חייב שהרי תקנו משיכה בגזלנים כמו בלקוחות ופרקינן הכישה במקל ורצתה לפניו פירוש ועשה כן על דעת להשתמש בה דהא חשיבא משיכה כדאיתא בפרק קמא דקידושין. ובדין היא דהאי הוה ליה למפרק ולשנויי מעיקרא שזה עיקר חיובו אלא דלא חש ובעי לפרושי מאי דקתני הניח מקלו ותרמילו עליה אמאי מחייב ליה. הריטב"א ז"ל.
והא לא חסרה. קשיא ליה לרש"י ז"ל דילמא הא דחייב לאו משום דשליחות יד אינה צריכה חסרון אלא משום שהוא שואל שלא מדעת ואי שואל הוי מחייב ואי גזלן הוי מחייב ובין למאן דאמר שליחות יד צריכה חסרון ובין למאן דאמר אינה צריכה חסרון שואל שלא מדעת או שואל הוי או גזלן הוי במה ששאל. והוא ז"ל מפרק לה כמי שכתב ואין דבריו ברורים. אבל הרמב"ן תירץ דמשום שואל אי אפשר לחייבו שאינו נקרא שואל אלא כשהיא יוצאה בשעת שאלתה מרשות בעלים לגמרי ושאין בה הנאה לבעלים כלל אלא כל הנאה של שואל וזו אינה כן שאף בשעה שמקלו ותרמילו עליה הרי היא רועה באפר והולכת עם העדר במקום שדעת בעלים שתהא שם ולפיכך אין לחייבו מתורת שואל אלא מתורת שולח יד דכיון דשליחות יד אינה צריכה תסרון אף זה שולח יד בה שמשתמש במקצתה. וקשיא לי ואפילו למאן דאמר אינה צריכה חסרון היכי מחייב דאפילו למאן דאמר אינה צריכה חסרון הני מילי היכא שהגביהה על מנת לחסרה דהרי הוא כאלו חסרה אבל הכא דליכא חסרון כלל ואינו עתיד לבא נמצא שהוא מכישה במקל על דעת שלא לחסרה כלל ונמצא שאין כאן שליחות יד. ויש לי לומר הכא דודאי הכי קאמר ודאי הני אמוראי דפליגי בשליחות יד אי צריכה חסרון בהא קמיפלגי דמאן דאמר צריכה חסרון סבר שמה שחדש הכתוב לומר שמי שגוזל מקצת פקדון יהא חייב על כלו חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו בלבד הילכך דוקא כשחסר ממש עשה

מקצתו וכו' ככולו אבל מגביה על מנת לחסר ולא חסר לא עשה מקצתו ככולו ולפיכך אף על פי שמגביה על דעת לגזול כולו חייב מגביה על דעת לגזול מקצתו אינו מתחייב על כולו לפי שאינו אלא גזרת הכתוב ואין לך בו אלא חידושו. ולמאן דאמר אינה צריכה חסרון סבירא ליה דלא שנא ומשום הכי מוכיחים מהא דהניח מקלו ותרמילו דשליחות יד אינה צריכה חסרון שהרי שואל שלא מדעת כשמוציאה מרשות בעלים לגמרי כיון דגזלן הוי הרי הוא כגוזל את כולה והיכא שאינו אלא כמשתמש במקצתה הרי הוא כגוזל מקצתה כגון הא דהניח מקלו ותרמילו עליה שהרי בהמה זו מקצתה משמשת בעליה שהולכת באפר לדעתה ומקצתה משמשת רועה זה שלא מדעת בעליה שהרי מקלו ותרמילו שהניח עליה נמצא שרועה זה כיון שמשתמש במקצתה שלא מדעת הרי הוא כגוזל מקצתה דתשמיש שלא מדעת כגזלה היא והוי שולח יד במקצתה ואף על פי שאין בשליחות יד זה חסרון כלל מחייבין אותו על כולה אלמא דמאי דחדית רחמנא בשלוח יד לעשות מקצתו ככולו לא שנא יש בו חסרון ולא שנא אין בו חסרון הלכך מגביה חבית כדי ליטול ממנה רביעית אפילו לא נטל ממנה כלום חייב בכולה כאלו הגביהה לגזלה לגמרי כן נראה לי. הר"ן.

וכתב הרשב"א ונראה לי לפי פירוש רש"י יש שלשה חילוקי דינים בדבר: גזלן שואל שלא מדעת ושולח יד בפקדון. גזלן הוא שדעתו לגזול לגמרי ואין דעתו לשלם וזה אין צריך חסרון ומכיון דגזל קם ליה ברשותיה. ושולח יד בפקדון בין שדעתו ליטול ממנו קצת כגון נוטל רביעית מן החבית ודעתו לשלם בין שמשתמש שלא מדעת הבעלים בבעלי חיים שהופקדו אצלו לפי שמחמת מלאכתן הם מתחסרין וכחשין. ואיכא מאן דאמר אינו צריך חסרון כלומר דכיון שדעתו לחסרו אף על פי שנאנס קודם שחסרו חייב דקם ליה ברשותיה ואיכא מאן דאמר צריך חסרון לומר שאינו עומד ברשותו עד שיחסרהו. ושואל שלא מדעת הוא בדבר שאין מתחסר מחמת תשמישו כגון טלטל את החבית על מנת להביא עליה גוזלות ואף על פי כן כיון ששאלה שלא מדעת גזלן הוי וחייב באונסין אף על פי שלא חסרה כלל. והרז"ה כתב דשואל שלא מדעת ושליחות יד למאן דאמר אינה צריכה חסרון חד הוא וראיה לדבר הדין סוגיא דרועה. והוצרך לדחוק עצמו ביותר בשמעתא דילקה בחסר ויתר כדלקמן כדאיתא בספר המאור שלו. עד כאן.

על מה שתירץ רש"י הקשה הרא"ש וכי משום דבעלי חיים כחשי מחמת מלאכה גריעי משאר דברים דלא כחשי ואם אי אפשר לחייבם משום שליחות יד בלא חסרון לא נחייב משום שואל שלא מדעת אתמהה. ונראה לפרש דלא חשיב הכא שואל שלא מדעת בדבר מועט דלא קפדי אינשי בהנחת מקלו ותרמילו שיעשה שואל בכך ולא מחייב אלא מטעם

שליחות יד דגזרת הכתוב היא. עד כאן.
וזה לשון גליון תוספות: הא לא חסרה. הקשה בקונטרס דילמא משום שליחות יד וכו' ותירץ. אך תירוצו דחוק וקשה להבין בלב. ונראה לפרש דהיינו טעמא דלא חשיב הכא שואל משום דלא קפדי אינשי אדבר מועט כזה אהנחת מקלו ותרמילו שיעשה שואל בכך ולא מחייב אלא מטעם שליחות יד דאי הוה חשיב שואל הוה חייב אפילו בלא חסרון מקל וחומר דשואל מדעת כיון דשלח בה יד בהדיא וליכא למימר תו דילמא ממליך ולא יעשה איסור ועוד דלמאן דאמר שואל שלא מדעת גזלן הוי פשיטא דאין צריך חסרון. עד כאן.
וכתב הגליון וזה לשונו: אלא שמע מינה שליחות יד אינה צריכה חסרון. הקשה רש"י דילמא הא דחייב משום דהוי שואל שלא מדעת וכו'. ואין להקשות אי קסבר שואל שלא מדעת גזלן הוי אם כן היכי מצי למימר שליחות יד צריכה חסרון תיפוס ליה משום שואל שלא מדעת דיש לומר. כששואל לעשות מלאכה בכל הכלי או בכל הבהמה הוי כאלו גזלה כולה ואין לך חסרון גדול מזה אבל כששולח בו יד ליטול מקצתה ולחסרה כגון הגביה חבית ליטול מקצת לא מחייב אלא אם כן נטל מקצתו. ובזה מיושב לעיל דקאמר רב ששת ובשואל שלא מדעת קמיפלגי אבל לכולי עלמא צריכה חסרון ותירץ רש"י דלא שייך שאלה אלא בדבר שאינו חסר מחמת מלאכה וכו' וכתוב בגליון תוספות דתירוצו דחוק וקשה להבין ונראה דעתו דבדבר שאינו חסר מחמת מלאכה אחרי שאחר עשיית מלאכה אינו משתנה ואינו מתחסר אז מיד כשנוטלו למלאכה הוי כאלו גמר כוונתו אבל בדבר המתחסר הוי מחוסר מעשה כל זמן שלא גמר כוונתו ולכך לא מחייב אלא אם כן גמר כוונתו אי נמי יש לומר דעתו כדפירשו בגליון בתר הכי בדבר שאינו חסר מחמת מלאכה שייך בו שאלה כי אינו סבור שעושה בו עבירה ודאי כשנוטלו לשאלו לא יחזור בו אבל בדבר שחסר לא שייך בו שאלה דיודע שהבעלים לא ישאילו לו ולכך לא הוי שאלה. וכן כתב בגליון בשם רבינו אברהם לא שייך בו שאלה אלא שליחות יד דהוי כגזל ואולי יחזור בו ולא יעבור ולכך לא מחייב עד שיחסרנו.
כתוב בגליון תוספות מקל וחומר דשואל מדעת וכו'. פירוש דחייב באונסין אף על גב דעושה מדעת כל שכן זה שעושה שלא מדעת ולא שייך לומר דילמא ממליך כיון שכבר חתחיל במלאכה שהניח עליה מקלו ותרמילון וממילא יתחסר. ולא דמי למה שפירש לקמן בגליון תוספות אחר היכא שמשך לשלוח בו יד ועדיין לא התחיל במלאכה. דהתם שייך למימר דילמא ממליך ולא עביד. וסיום גליון תוספות ועוד דלמאן דאמר שואל מדעת גזלן הוי פשיטא דאין צריך חסרון. פירוש רצה לומר דכששולח בו יד ליטלו לא

גרע משואל שלא מדעת והיינו דלא כמו שחלקנו לפירוש רש"י וגם לא כגליון האחר. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: הקשה בקונטרס מנא לן דמחייב מטעמא דשליחות דילמא מטעם דשואל שלא מדעת וכו'. ותירץ דלא היא דהא דאמרינן בשואלין דשאלה שלא מדעת הוי גזלן היינו דוקא בדבר שאינו בעלי חיים ואינו מכחיש מחמת מלאכה וכו' וקשה דאי רצה לומר דשאלה לא שייכא בבעלי חיים הא ליתא דהא בכמה דוכתי בפרק השואל אמרינן דשאלה שייכא בבעלי חיים דקאמר התם השואל את הפרה כמה פעמים וכו'. אלא נראה דהכי רצה לומר הקונטרס תחילתו שליחות יד הוא גם שליחות יד איכא אבל ודאי כי נמי לא שייכא ביה שליחות יד מכל מקום שייכא בה שאלה שלא מדעת. והשתא קשה דהיכי מוכח דשליחות יד אינה צריכה חסרון לעולם דצריכה חסרון דהשתא אזיל שליחות יד כיון דלא חסרה ומכל מקום מחייב מטעם שאלה שלא מדעת. לכן נראה כפירוש התוספות דהא דמחייב משום שאלה היינו דוקא כשעשה מלאכה מרובה דיש לומר דקפדי בעלים אבל בדבר מועט כגון הנחת מקלו ותרמילו דלא קפדי בה בעלים ליכא לחיובי מטעם שאלה שלא מדעת. ואם תאמר אם כן היכי מתייבינן ליה מטעם שליחות יד. ונראה למורי שיחיה דיכול לבא לידי חסרון אם ישהה עליה זמן מרובה מקלו ותרמילו אם כן מהשתא הוי שליחות יד אי שליחות יד אינה צריכה חסרון. ואם תאמר אם כן מאי פריך והא לא חסרה אימא דמיירי שהניח מקלו ותרמילו עליה עד שחסרה. ויש לומר דמשמע לתלמודא דלא הניח מקלו ותרמילו עליה אלא כשיעור שהלך מעיר לעיר וחזר ובשיעור מועט כזה אין לנו לומר שחסרה כך נראה למורי שיחיה. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: והא לא חסרה. הקשה רש"י וכו'. ותירץ דלא שייך לדין שואל שלא מדעת אלא בדבר שמחמת מלאכתו לא שייך ביה כחש וחסרון כגון חבית וכיוצא בו ולשון שאלה משמע כן שהיא בדבר שחוזרת בעין ובלא חסרון אבל בעלי חיים שמכחישים ומתחסרים מחמת מלאכתן כי נשתמש בהן או שחשב להשתמש בהן בענין שראוי לחסרן אין זו שאלה אלא שליחות יד. ויפה כוון. ויש מתרצין דלא חשיב לחייבו מדין שואל שלא מדעת אלא בשעושה בו מלאכה מרובה וכו' ואין לשון זה מחוור דאי לא הוה בדעתיה להשתמש בו זמן מרובה כדי חסרון אף שליחות יד אין כאן ואם בשדעתו להשתמש בה זמן מרובה כדי חסרון הא איכא קפידא ושאלה שלא מדעת אי לאו טעמיה דרש"י שהוא הנכון. ואם תאמר ודילמא בשהניח מקלו ותרמילו לאחר שמשכה על דעת לגזלה דלכולי עלמא לא בעי חסרון. יש לומר דהא ליתא חדא דכל היכא דאפשר לאוקמה

בשליחות יד לא מוקמינן לה בגזלן כדאיתא בשמעתין לעיל. ותו דאם כן אפילו לא הניח מקלו עליה כלל חייב מכיון שהכישה ורצתה לפניו על דעת לגזלה. עד כאן.
והראב"ד כתב וזה לשונו: נראה לי כי שליחות יד אפילו אינו אלא במקצת אם נשברה חייב בכולה ולמאן דאמר צריכה חסרון עד שיטול ממנו מקצת שיהא בו שוה פרוטה כשיעור גזלה ומאן דאמר אינה צריכה חסרון משהגביה ליטול ממנה אף על פי שלא נטל ממנה כלום. עוד נראה לי כי שליחות יד אפילו לא נתכוון לגזול ויש בדעתו להשלים מה שיטול משם חייב באונסין מפני שהוא כגזלן. והא לא חסרה אלא שמע מינה אינה צריכה חסרון. וקשיא לי אי סבירא ליה דשואל שלא מדעת גזלן הוא למה ליה חסרון והלא זה שואל שלא מדעת הוא. ונראה לי דהא דאמרינן שואל שלא מדעת בפקדון גזלן הוא משום שליחות יד קאמר ורב ששת אוקמה למתניתין בשטלטלה להביא עליה גוזלות ושואל שלא מדעת גזלן הוא משום שליחות יד קאמר וקסבר אינה צריכה חסרון והא עדיפא מדכלהו דאפילו לא נתכוון במשיכתה או בהגבהתה ליטול ממנה כלום אלא להשתמש בה בלבד הרי היא שליחות יד. ואם אינו נפקד ונטל בהמת חברו שלא מדעתו ונשתמש בה זהו שואל שהוא גזלן אבל כשהוא נפקד הוא שולח יד בפקדון והוא גזלן. עד כאן.
ולענין פסק הלכה בענין שואל שלא מדעת נקטינן דגזלן הוי דרבא דהוא בתרא הכי סבירא ליה אליבא דרבנן תפרק המוכר את הספינה וכדאמרינן בסוף פירקין אלא הא דאמר רבא שואל שלא מדעת גזלן הוי נימא רבא דאמר כבית שמאי. כן דעת הריא"ף וכן פסק הרמב"ם פרק ג' מהלכות גזלה.
נמצא עכשיו שהשומר חייב באונסין באחד מג' דרכים. או שהגביה על מנת לגזלה. או שהגביה על דעת להחזירה וליטול ממנה קצתה שאף על פי שלא חסרה קמה ליה ברשותיה. או שהגביה על מנת להשתמש בה שאף על פי שלא נשתמש בה מההיא שעתא הוה ליה גזלן וחייב באונסין. ואם נתחייב באחד מדרכים הללו ורצה להחזיר לעולם אין חזרתו חזרה אלא אם כן הודיע לבעלים דקיימא לן כרבי עקיבא. וכבר כתבנו שכל זה אינו ענין אלא בשומר שגנב מרשות עצמו אבל בגונב מרשות בעלים ממש היינו מתניתין דהגונב טלה מן העדר וכו' וסוגיא דאיתאמרה עלה בסוף בבא קמא וכו' הר"ן. ועיין בסוף בבא קמא.
אימא שהכחישה. כלומר שהכחישה בהנחת מקלו ותרמילו עליה זמן מרובה דאיכא חסרון דייקא נמי דקתני שהכישה במקל. יש שפירשו מדנקט רב משיכה זו ולא קאמר משיכה אחריתי מכלל דעל ידי המקל משכה והכחישה בהנחתו עליה. ויש מפרשים

דדאיק ליה מדלא קאמר שהכישה לחוד וקאמר לישנא יתירה שהכישה במקל למימר דבהנחת המקל עליה הכישה והכחישה. ואם תאמר ותיפוק ליה משום הכחשת הכשה גופא בלא הנחת מקלו ותרמילו עליה דקתני תנא. ויש לומר דמה הנאה יש לו בחסרון זה וכל שאין לו בו הנאה אין כאן שליחות יד אלא מזיק בעלמא שאינו חייב באונסין אלא שהוא חייב לשלם מה שהזיק. הריטב"א.

וכן כתב הר"ן וזה לשונו: דייקא נמי דקתני שהכישה במקל. מכאן שאינו חייב משום שולח יד אלא כשהוא מחסרה להנאת עצמו אבל היכא שאינו נהנה באותו חסרון כגון ששפך רביעית יין מן החבית לאיבוד אינו חייב אלא במה שחסר מדין מזיק דהא הכא איכא חסרון שהכחישה ואפילו הכי בעינן הניח מקלו ותרמילו עליה דאית ליה הנאה מינה. עד כאן.

ויש מקשים וכיון שהכישה במקל והכחישה למה ליה לאוקמה לעיל בעודן עליו. ואין זו קושיא לפירוש רש"י שפירש לעיל דהא כי אין עודן עליו הא שקלינהו ועבד השבה אליבא דרבי ישמעאל ולאידך פירושא נמי הא דאמרינן שהכחישה היינו לפי שעודן עליו כלומר שהניחם שם זמן מרובה ועודן עליו לאו דוקא. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"פ: שהכישה במקל וכו'. וקשה למורי שיחיה אם כן למה לי עודן עליו. ותירץ דאי אין עודן עליו הוי כדמעיקרא אף על גב דנתן שקלינהו וכיון דהדר הדר כדפרישנא והשתא דעודן עליו אף על פי שהחסרון לא הוי אלא בשעה שהכישה במקל מכל מקום אכתי קאי אשליחות יד ואם כן עבד השתא. עד כאן.

הא דאמרינן דייקי נמי דקתני לא דייקי בלישנא דהא לאו לישנא דמתניתא הוא אלא לישנא דרב. ומדרב סבר שליחות יד צריכה חסרון נקטיה הכי לסיומי מאי דאתי למימר לעיל תסתיים וכו' דאלו הא דבעינן לשיולי מאי טעמא דלוי הכי נמי הוה לן לשיולי אליבא דרב אלא סבירא ליה צריכה חסרון וזה פשוט. מאי טעמא דלוי פירוש דהא מסתמא לא משמע לחייבו בלא חסרון ואם כן מאי טעמא דמאן דאמר אינה צריכה חסרון והכי רהטא כולה סוגיין דלמאן דאמר אינה צריכה בעי קרא וטעמא להכי ולא למאן דאמר צריכה חסרון. הריטב"א.

כתוב בספר המאור שהכישה במקל ורצתה לפניו והא לא חסרה אלא לאו שמע מינה שליחות יד אינה צריכה חסרון והוה ליה האי שואל שלא טדית גזלן וכו'. עד ורב לא בעי לאוקמה לברייתא דרועה שהיה רועה בפלוגתא ומשום הכי מוקי לה בשעודן עליה וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם זה דבר שאי אפשר והא איהו גופיה מוקי לה בפרק הגוזל דרב כרבי עקיבא והכא דחיק להא מתניתא בשעודן עליו לאוקמי

מילתא דרבי ישמעאל. ועוד בעל הגמרא היכי מקשי למתניתא כדעת רבי ישמעאל. ועוד כי הכחש החוזר שאמר שהוא חזרה לדעת רבי ישמעאל גם זה אינו. כי חזרה שהיא מאליה אינה חזרה כלל. והרוצה לעמוד על העיקר יעיין בפירושנו. ע"כ.

משונה שליחות יד האמורה בשומר חנם משליחות יד האמורה בשומר שכר. יש ספרים שהגירסא להפך וכך היא נכונה יותר וקורא אותה משונה לפי שנאמרה שלא לצורך ונשתנית מדינה כי לכאורה אין שליחות יד בלא חסרון. הרא"ש.

והראב"ד גריס משונה שליחות יד האמורה בשומר חנם וכו'. ופירוש משונה קלה. עד כאן. וכן כתב רבינו חננאל משונה שליחות יד האמורה בשומר חנם וכו' פירוש משונה שליחות יד האמורה בשומר חנם כלומר דין שומר חנם קל הוא משומר שכר ואם מי שדינו קל חייב בשליחות יד הוצרך לומר בחמור שחייב אין צריך יש בדין קל וחומר ללמד זה מזה למה נאמר עוד שליחות יד בשומר שכר אלא ללמד כי שליחות יד מכל מקום בין יש בה חסרון כיס בין אין בה חסרון כיס חייב. ורבי יוחנן דידיה אמר אני אומר אינה משונה כלומר אין זה יכול ללמוד מזה שאין שומר חנם קל משומר שכר שהרי וכו'. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: **הכי גרסינן משונה שליחות יד האמורה בשומר שכר משליחות יד האמורה בשומר חנם**. ויש גורסין בהפך משונה שליחות יד האמורה בשומר חנם וכו'. ואינו מחוור כי השינוי בפרשה שנייה הוא שנאמר שלא לצורך לשנות הדין שהיינו אומרים בפרשה ראשונה ודכולי עלמא אינו משונה ממש בעיקר הדין אלא משונה במשמעות לומר דמעיקרא היינו סבורים לומר שליחות יד צריכה חסרון וכשנאמרה פרשה שנייה למדתן דאינה צריכה חסרון לא בשומר חנם ולא בשומר שכר וכדאיתא בסמוך. וטעמא דמילתא כי כשלמד הכתוב בשומר שכר והוציאו מכלל שומר חנם שהיה למד ממנו לא ללמד על עצמו יצא מן הסתם אלא ללמד על כל שליחות יד האמור בפרשה ואף על גב דשומר שכר חמור יותר סברא הוא שלא חלקה תורה בדין שליחות יד. וכן נראה מפירוש רש"י והתוספות.

דף מא:

משום דאיכא למפרך מה לשומר חנם. ותימה ונילף גזרה שוה דנתינה נתינה כדאמרינן בהגוזל קמא גבי רמי בר חמא דמצריך בארבעה שומרים כפירה במקצת והודאה במקצת. ויש לומר דלאו גזרה שוה גמורה היא למילף כל מילי בפרשה אלא לתביעת

הנתינה וכפירתה שכמו שבזה אומר לו זה נתת בידי ולא אחר כמו כן בזה וכהאי גוונא אמרינן בריש בבא קמא גבי גזרה שוה דתחת נתינה ישלם כסף. הרא"ש.

מה לשומר חנם שכן משלם כפל וכו'. אין להקשות ונילף קל וחומר שליחות יד מגנבה ואבדה ונאמר ומה גנבה ואבדה וכו'. דאיכא למימר כפל יוכיח. ואין להקשות מה לכפל שאינו משלם על פי עצמו דאיכא למימר כפל שבאו עדים יוכיח. אבל אין לומר מה לגנבה שכן משלם עליה כפל דאיכא למימר דנילף קל וחומר מאבדה. גליון.

מה לשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל וכו'. פירוש שיש לו רבותא זו אבל לא שרצה לומר דעדיפא כפילא בשבועה מקרנא בלא שבועה דאם כן סוף סוף מיותר שומר חנם דאתי משומר שכר מקל וחומר אלא ודאי פשיטא דקרנא עדיפא או שהם שוים. ואם יש לומר על ידי הדחק דאיכא למפרך מה לשומר שכר שחייב באבדה. מכל מקום דרך התלמוד הוא שאף על פי שיש בלמד כמה חומרות גדולות שאין בתלמוד אם יש חומרא קטנה כל דהוא במלמד שאינה בלמד לא מצי למילף. ומאי דקאמר בסמוך קרנא בלא שבועה עדיפא וכו' פירושו דקסבר כיון שחומרא זו באה לן מצד קולא וקולא זו באה לחברו מצד חומרא והם תלויות זו בזו וזו באה בסבת זו אזלינן בתר דחמירא. עד כאן. משיטה.

קרנא בלא שבועה. על מה שתירץ רבינו שמואל בתוספות בדיבור זה כתבו הרמב"ן והרשב"א דאינו מחוור כל הצורך הואיל וטעם אחר אמרו בגמרא וזה הטעם לא הוזכר כלל. ועוד הקשה הרשב"א דאם איתא הוה להו למימר התם הניחא למאן דאמר קרנא בלא שבועה עדיף אלא למאן דאמר כפילא בשבועה עדיפא מנא ליה. וקיים הוא התירוץ השני אשר בתוספות.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: ואיכא למימר כולי עלמא סבירי להו דקרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה ומיהו אקל וחומר פרכינן פירכא כל דהו ומשום הכי פריך רבי יוחנן הכא דזימנין דאתי לידי חומרא אבל כולהו סבירי להו דפרשה ראשונה הקילה על השומר יותר מן השניה והראשונה בשומר חנם ופרשה שניה שהחמירה עליו בשומר שכר. וכן נמי התם גבי שואל אף על גב דאי פטרת ליה מגנבה ואבדה נמצא קולו חומרו שהרי משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב אפילו הכי קרנא עדיפא ואי פטרת ליה מקרנא קולא היא אלא דכי פרכינן כל דהו פרכינן ולהכי קאמר התם תאמר בשואל דלדבריך שאתה בא לחייבו בגנבה והוא חייב אף באונסין נמצא מתחייב בטענת ליסטים מזויין ופטור מכפלא ואף על גב דלא קמה ליה אכתי גנבה דליסטים מזויין דליכא בשואל פריך לדעתיה כמאן דעביד קל וחומר כלומר והלא לסברא שלך מצינו בשואל צד הקל

והיכי אתי בקל וחומר ומכל מקום עיקר פירכא בכל דהו הויא משום דמשכחת לה קולא כל דהוא בטוען טענת ליסטים מזויין ומשום הכי קסלקא דעתך לאיפטורי שואל מקרנא דגנבה ואבדה ולחיוביה בכפלא וקולא היא לגביה ואף על גב דכי פרכינן תשבינן ליה חומרא. כך מצאתיה לראשונים בתוספות פרק הכונס ואפשר הוא. ולי נראה בה לשון אחר מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל וכו' וכיון שמצינו בו חומרא זו כל דהוא בדין הוא דנחמיר עליו לחייבו באבדה שאין חומרו באבדה קולא שאין לחייבו כפל באבדה והוא הדין שיתחייב בגנבה שלא חלקה תורה בין גנבה לאבדה בקרן ודינן שוה וכיון שכן ודאי חמורה גנבה ואבדה יותר מכפל שבגנבה בלבד תאמר בשואל שנמצא בו קולא זו כל דהוא שאינו משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין דליכא למימר דמשלם ואפילו בשאתה אומר גנב הוא ושואל פטור בגנבה הני מילי בגנבה אחר שאפשר למטרח ואייתויה אבל גנבה בליסטים מזויין אי אפשר למטרח ואייתויה הילכך משבורה אתי ליסטים מזויין נמצא שאינו משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין וכיון שכן אף אנו נקל בו יותר ונפטור אותו מגנבה ואבדה ואף על פי שנמצא מתחייב בזה כפל בגנבה כלומר בטוען טענת גנב אין זו חומרא שהרי הוא פטור באבדה שאין בה לעולם כפל ומקרנא דגנבה בלא שבועה ועדיפי מכפילא דגנבה בשבועה. כן נראה לי. וקשה עלי לומר כלשון הראשון שאף על פי שהיא חומרא כל דהו ואמינא דבקל וחומר כל דהו פרכינן כיון דמחייב בכפל דגנבה דהיא דכוותה לאו פירכא היא כלל. ועוד ליסטים מזויין לא אתי משומר שכר בשואל ואף על פי שהוא חייב בשאר אונסים גנבה דליתא בשומר שכר כגון גנבת אונסין לא אתיא בפשיטות. ומיהו גנבה ואבדה בשואל לרבי יוחנן נפקא ליה משום דוא"ו מוסיף על ענין ראשון כדברי רבינו שמואל. ורש"י פירש כו בפרק השואל גמר תחתון מעליון. מה שומר שכר חייב בו גנבה ואבדה שלא בבעלים אף שואל כן. עד כאן.

לא תאמר שליחות יד לא בשומר חנם ולא בשומר שכר וכו'. ואם תאמר סוף סוף איצטריכו לחייבו אפילו במתה מחמת מלאכה מה שאין כן בשואל ולא תאמר דיו ויש לומר דבמתה מחמת מלאכה פשיטא דחייב אף בלא ילפותא כלל כיון ששנוי ושליחות ידו גרם אדרבה הוי כמזיק בידים דהא טעמא דמפטר שואל היינו מטעם דלאו לאוקמי בכלתא שאלתה וטעם זה אינו בשומר חנם ולא בשומר שכר כלל והוי כעין דון מינה ואוקי באתרא ועדיפא מינה דלהך מילתא לא בעינן ילפותא כלל וכדפירש רש"י ע"כ. משיטה.

רבא אמר לא תימא שליחות יד וכו'. כתבו בתוספות דהא בתר הכי פריך ולמאן דאמר צריכה חסרון תרתי למה לי ולדידיה לא ילפינן חד מחבריה וכו' אין להקשות מנא להם לתוספות זה דלמאן דאמר צריכה חסרון נמי אית ליה דשפיר ילפינן חד מחבריה ואפילו הכי סבר דצריכה חסרון דאין כאן ייתור לומר דאין צריכה חסרון דהא חד איצטריך לדיו וחד לגזרה שוה לשבועה. ואין לומר דעת התוספת דמקשה על הספר מה שואל למאן דאמר צריכה חסרון הני תרתי למה לי יתרץ דסבר חד מחבריה לא גמר ולכך צריכי תרווייהו לדיו שנאמר הספר רוצה ליישב אפילו אי אית ליה דחד מחבריה גמר. מיהו יש לומר אם כן לעיל קודם דברי רבא הוה ליה למימר הכי דפליגי בזה אי אתי אידך לגזרה שוה לבד אם לא או הוה ליה למימר הכי כלעיל דפליגי אי ילפינן חד מחבריה אי לא אלא ודאי יש לומר אי הוה ילפינן חד מחבריה בקל וחומר קודם שהיינו מעמידין אותו רק לגזרה שוה הא דאתי למימר נמי דשליחות יד אינה צריכה חסרון אף על גב דסוף סוף הוה ילפינן ליה משואל כדמסיק בתוספות ואפילו הכי לא מוקמי ליה לומר דאינה צריכה חסרון זה יש לומר היינו משום דכיון דמשואל לחודיה לא מצי למילף משמע דאיכא למימר דיו וגם משומר חנם לבד לא ילפינן דחד מחבריה לא גמר אלא מתרווייהו כדמסיק בתוספות ולכך לא הוי לימוד חשוב ולא הוה אמינא דכתביה רק לגזרה שוה.

עוד כתבו בתוספות גילוי מילתא בעלמא וכו'. מיהו לא דמי לגמרי למה שפירשנו לעיל כי לעיל רצה לומר בשנכתבו שניהם אז הוי חד שפיר גילוי על חברו אבל הכא מצי למימר אם לא נכתב רק אחד והשני ילפינן משואל. גליון.

ותיתי משואל. פירוש מדין שואל שחייב באונסין מפני שמשתמש בה ואפילו בלא שליחות יד דאלו שליחות יד לא כתיבא בשואל כלל וכן פירש רש"י. הריטב"א.

ורבינו חננאל כתב וזה לשונו: הא דאמר רבא לא תאמר שליחות יד לא בשומר חנם ולא בשומר שכר ותיתי משואל ובשואל אינו כתוב בו שליחות יד אלא אמרינן וכי ישאל וא"ו מוסיף על ענין ראשון ושליחות יד שכתוב למעלה כאלו בשואל כתיבא. עד כאן.

וכתוב עליו שם בגליון וזה לשונו: לשון הגאון מגומגם אצלי דאי לא כתוב שליחות יד למעלה היכי תיתי משואל והא בשואל לא כתיב שליחות יד אלא מוא"ו דגמר מדלעיל ואי לעיל לא כתיב מהיכא יליף שואל דליגמר לשומר חנם ושומר שכר דכתיבי לעיל. ונראה שדעתו לומר דמאי דלא כתיב שליחות יד בשואל אלא דגמר בוא"ו משומר שכר דינים המפורשים בפרשה שואל בלימוד וא"ו זו מצינא לאגמורי לשומר חנם ושומר שכר דין שליחות יד בתורת קל וחומר ומה שואל דלדעת בעלים שלח יד חייב באונסים שומר

חנם ושומר שכר דשלא לדעת הבעלים שולחים יד וכל הנאה שלהם כמו בשואל לא כל שכן דלחייבו באונסים. לא שיכתוב שליחות יד בשואל או שנחשבהו כאלו כתוב שליחות יד בו ומה שייך בשואל לכתוב שליחות יד הא שואל הוא ולשלוח בה יד שאלה. זה נראה לי דעת הגאון והוא מסכים עם פירוש רש"י עיין בפירושיו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: מה שואל דלדעת הבעלים קעביד מפני שהוא משתמש בה ברשות בעלים דהיינו בשליחות יד ומשום ההיא שליחות יד חייב באונסיו אלו שעושין שלא מדעת בעלים אינו דין שיהו חייבין באונסיו וזה סיוע למה שפירשנו בשואל שלא מדעת נפקד שהחיוב שלו משום שליחות יד בפקדון הוא. עד כאן.

ומה שואל וכו'. הכא לא שייך למפרך מידי מה לשואל דהכי קאמר כיון דשואל מדעת חייב באונסיו קל וחומר לוה ששלח בו יד והוא שואל שלא מדעת בעלים דתייב באונסיו. גליון.

על מה שהקשו בתוספות בדיבור המתחיל: חדא לומר וכו'. ואם תאמר נילף משואל וכו'. כתוב בתוספי הרא"ש: דשאני שולח יד משואל דגבי שולח יד שמא יחזור בה ולא ישלח בה יד דכיון דשלא כדין עביד אימלוכי מימלך הילכך כי שואל ליכא לחיוביה מקל וחומר. ומכל מקום אי לאו קל וחומר סתם שליחות יד בחסרון הילכך אהני הקל וחומר לאוקמי שליחות יד דקרא בלא חסרון. ע"כ.

וכן כתוב בגליון תוספות וזה לשונו: אי נמי שואל כיון דמשכה ודאי ישתמש בה אבל שלא לדעת איכא למימר דילמא ממליך ולא יעשה איסורא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: ויש לומר דהא ליכא למגמר משואל שאינה צריכה חסרון דאלו שואל כיון דלמלאכה שאיל לה על כל פנים להשתמש בה קאי ובההיא הנאה מחייב נפשיה וכל העומד להשתמש כנשתמש דמי מה שאין כן בשומר השולח יד בפקדון שלא כדין שאף על פי שחשב לעשות כן אין לחייבו על מחשבתו ומשיכתו כל זמן שלא חסר שאני אומר אולי ימלך שלא לעשות דבר שלא כדין ולא ישתמש בה כלל. כן תירצו בתוספות. עד כאן.

שלא תאמר דיו וכו'. פירוש קמשמע לן מיתורא דקרא דשומר חנם ושומר שכר בבעלים חייב על ידי שליחות ידן דאלו בלא שליחות יד הא קיימא לן דפטור כדאיתא בפרק השואל. ואידך לכדתניא ונקרב בעל הבית. ואם תאמר וכיון דאפיקתיה לחד קרא שלא לומר דיו היכי הדר דרשינן ליה לגזרה שוה דהא בעינן מופנה. ותו לרבא דדריש תרווייהו כדלעיל הא דרשא דגזרה שוה היכי אתיא ליה. ויש לומר דהאי גזרה שוה מקדבלת היא הכא וכל כי הא לא בעינן מופנה כלל וכדפרישנא בכמה דוכתי. הריטב"א.

דף מב.

מתניתין. צררן והפשילן לאחריו. כלומר צררן בסודר שבראשו העודף ממנו אחר ראשון נמצא שלא שמר כדרך השומרים שהיה לו להניח ראשי הסודר הקשורים בו המעות כלפי פניו שיוכל למשמש בהן דכתיב וצרת הכסף וכו' כדלקמן בגמרא ה"ר יהונתן.
ולא נעל בפניהם כראוי. פירש בקונטרס לעיל בפירקין שלא נעל בפני הקטנים כראוי. והא דקאמר בגמרא בשלמא כלהו שלא שמר כדרך השומרים אף על גב דליכא אלא חדא מסרן לבנו ולבתו איכא למימר דקרי ליה כולהו משום דאיכא תרתי נעילה קצת וגם שמירת הקטנים ואפילו עבד כל הני לא שמר כדרך השומרים. ותימה הא נעל בפניהם כראוי פטור ואמאי הא לא שמרן בקרקע. ויש לומר כיון שהם ביד הקטנים ליכא למיחש לגנבי כי יראים פן יצעקו. אבל הרי"ף גורס או עצל בפניהם וכו' ותרתי מילי נינהו. ואי קשיא נעל כראוי אמאי מיפטר הא לא שמרן בקרקע. איכא למימר דמיירי בערב שבת בין השמשות ולא היה לו פנאי. הרא"ש.
וזה לשון הריטב"א: **בשלמא כלהו שלא שמר כדרך השומרים**. איכא דמקשה לפירוש רש"י מאי כלהו דאמרינן הכא דהא ליכא אלא חדא. ויש לומר דלא דק תלמודא בלישנא והכי קאמר בשלמא כל הדברים שנזכרו במשנתנו דינא הוא דלא ליפטרו שהרי לא שמר כדרך השומרים. עד כאן.
וכתב הרשב"א ולישנא דבפניהם מסייע לפירוש רש"י דלא שייך לשון בפני אלא בבעלי חיים ולגירסא דגרסי או שנעל פירושו שנעל על הכספים ולומר דדוקא נעל שלא כראוי הא נעל כראוי פטור ואף על פי שלא קברן. וכן נראה מהירושלמי דגרסינן התם אימתי אמרו וכו'. והא דאמר שמואל בגמרא דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע היינו דוקא בדורות ההם שהיו גנבים מצויים וכי אמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע הכי קאמר השתא אין להם שמירה אלא בקרקע דאף כל אדם מצניעין את שלהם כל מה שהיו מקצים מהוצאה אבל במקום שאין מצניעין בשלהם אלא בתיבה שידה ומגדל אף בשל אחרים אינו חייב לקבור וכו' ובלבד שיהא ראוי לשמירה וכדאיתא התם בירושלמי דגרסינן התם נתנן במקום שנהג ליתן את שלה אם היה ראוי לשמירה פטור. דאף הרי"ף כתבו בהלכות. ואף לגירסת רש"י איכא למשמע נמי הכי ממתניתין דטעמא שלא נעל בפניהם כראוי אבל נעל בפניהם כראוי פטור ומשום נעילה כראוי בלבד הוא דפטור ולא משום שמירת הקטנים ושמירתן לא מעלה ולא מוריד וכן דעת הגאונים. ומכל מקום בזמן שהגנבים מצויין אין להם שמירה אלא בקרקע והיינו דשמואל. והיינו דכתבוה להא דשמואל כל המחברים בחיבוריהם.

ירושלמי. אמר רבי יוסי בר נש דיהב לחבריה פליטורין בשוקא מסרן לבנו ובתו הקטנים ונגנבו או שאבדו פטור מלשלם שאני אומר לא עלתה על דעתו לטעון פליטורין בשוקא. עד כאן. וכתב הריטב"א ודוקא בשומר חנם אבל בשומר שכר חייב דלהכי יהבו ליה אגרא דלטעון בשוקא או דלינטרינהו שפיר. עד כאן.

וגם הרמב"ן כתב דליכא למימר מתניתין בערב שבת דאם כן היכי אמר רבא ומודה שמואל וכו'. מתניתין היא אלא שמע מינה כדברי הר"י בר ראובן שלא אמרה שמואל אלא במקום שהגנבים מצויים אלא אם כן נאמר דמתניתין בשפירש לו שהוא צריך להם ולא יקברם וכן אפשר לפרש ענין הירושלמי ודעת המחברים כן שכתבוה לדשמואל סתם. דחזינן מאן דכתב מתניתין במעות הניתנין להוצאה כגון פרוטות וכיוצא בהן אבל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע כדשמואל ולא מסתברא מדאמרינן דילמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא וכולה סוגיא נמי בזוזי משמע דהיינו מעות ולא כספים. הרמב"ן.

אלא בדבר שאין העין שולטת. למעוטי מידי דנפיש נפחיה כגון המשתכר בקנקנים משום דשלטא ביה עינא בישא כדאיתא בפסחים פרק מקום שנהגו. הרא"ש.

וזה לשון תוספות שאנץ: אלא בדבר שהעין שולטת בו. למעוטי מידי דנפיש נפחיה כגון המשתכר בקנקנים כדאמר בפסחים פרק מקום שנהגו דשלטא בהו עינא בישא ודרש מדכתיב יצו אתך את הברכה בדבר שאתך.

התחיל למוד אומר וכו'. פירוש, ברכה שלמה בשם ומלכות, דאי לא, לאו ברכה היא, כדכתיבנא בפרק הרואה. ודעת הרמב"ן, שלא חייבו ברכה זו אלא בהולך להפריש תרומה ומעשרות, שהבטיח הקדוש ברוך הוא בברכתו עליהן שנאמר את כל המעשר וגו' והריקותי עליכם וגו', ועל כן תקנו בו ברכה זו, לומר, שהבטחתו של הקדוש ברוך הוא קיימת ואין זו ברכה לבטלה, הריטב"א.

כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, משום דמסרי גנבי נפשייהו עלייהו טפי, וגם אינם מתקלקלים בקרקע. ואולי שאר מטלטלים שמתקלקלים בקרקע, או כלי מתכות אף על פי שאינם מתקלקלים, כיון דלא מסרי גנבי נפשייהו עלייהו לא בעי שמירת הקרקע. הרא"ש.

כתוב בתוספות, ואי שומר אבדה שומר שכר הוי, קרנא בעי לשלומי וכו'. מיהו התם משני, וקסבר ליסטים מזויין גנב הוא. וקל להבין.

עוד כתוב בתוספות, וכן בתר הכי דמייתי, לא, אם אמרת וכו'. והתם משני, דהכי קאמר, לא, אם אמרת בשומר חנם שמשלם כפל בכל טענותיו. וקל להבין.

עוד כתוב בתוספות, דכי יליף גנבה ואבדה בשואל וכו'. ואין להקשות, כיון דחייב באונסים דשבורה ומתה כל שכן בגנבה ואבדה. דיש לומר, התם פריך לה בגמרא, ומשני, דגנבה ואבדה אפשר לבעלים למטרח בתרא ולאיתויי, מה שאין כן בנאנסה. עוד כתוב בתוספות, דדיו לבא מן הדין להיות כנדון. ואין להקשות, אם כן, מאי פריך מה לשומר שכר שכן משלם כפל בליסטים מזויין תאמר בשואל שמשלם קרן, מנא לן, גם התם נימא דיו. דיש לומר, כיון דשואל חייב בשבויה, דילפינן התם מן או, דכתיב ונשבר או מת, כיון דכתיב בשומר שכר ונשבר או נשבה, לכן מן או דשואל מרבינן שבויה, ובכלל שבויה הוי ליסטים מזויין. וכן פירשו תוספות בבבא קמא, אבל שאר אונס גנבה לא כתיב בשואל, והוה אמינא דיו, ופטור, וטעמא, דאי אפשר למטרח ואיתויי בליסטים מזויין כמו בשאר גנב, אף על גב דבשומר שכר לא מהני האי סברא למפטר, דהא חייב בגנבה ואבדה, מכל מקום בגנבת אונס דאיכא תרתי לטיבותא, שהשומר נאנס ואפשר לבעלים למטרח בתרה לכך פטור. ואין להקשות, מה הביאו תוספות לעיל ראיה מליסטים מזויין, נחלק כמו שאנו מחלקים כאן. דיש לומר, חילוק זה רחוק, דהא בלא זה כל גנבה קרובה לאונס, ולא אמרינן חילוק זה רק מכח דין. גליון.

יש מי שאומר, דכל שהטמינם בקרקע פטור, ואפילו שומר שכר, דגנבה כי האי אונס הוא. והוא הדין לכל נועל בפני בעלי חיים נעילה הראויה לעמוד בפני כל רוח, ומביאין ראיה מדאמרינן בשלהי ארבעה וחמשה, תנו רבנן, ארבעה נכנסו תחת הבעלים וכו' ואקשינן, היכי דמי, אי דנטרוה כולהו נמי ליפטרו וכו', ואוקימנא, הכא במאי עסקינן דנטרוה שמירה פחותה וכו', ושמירה פחותה היינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואינה יכולה לעמוד בפני כל רוח, וכדתניא בריש פרק הכונס, איזהו כראוי, דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה וכו' ואמרינן, מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה וכו' אלמא דלת העומדת בפני רוח מצויה זו היא שמירה פחותה ששומר חנם פטור עליה ושאר שומרים חייבין, הא יכולה לעמוד בפני כל רוח זו היא שמירה מעולה שאף שאר השומרים פטורים עליה. דאי לא תימא הכי, למה ליה למימר דנטרוה שמירה פחותה, הא אפילו נטרוה שמירה מעולה חייבים. ולאו ראיה היא, דממאי דמדשמירה פחותה שיכולה לעמוד ברוח מצויה שמירה מעולה היינו שיכולה לעמוד בפני כל רוח, לעולם אימא לך דמעולה היינו שיהא יושב ומשמר, והא דנקט התם שמירה פחותה דהיינו שיכולה לעמוד ברוח מצויה, משום שומר חנם נקט לה, דסגי ליה בהכי. אי נמי, אפילו תימא דשמירה מעולה היינו שיכולה לעמוד בפני כל רוח, לאו למימרא דאי נטריה שמירה מעולה לא מחייב להחזיר דמי שור לבעליו, אלא משום דקתני ומשלמין את

הכופר אוקמה בשמירה פחותה, דאי נטריה שמירה מעולה פטור לגבי נזק ואינו משלם כופר, דמה הוה ליה למעבד, הא לגבי נזק לאו שומר שכר דידיה הוא, אבל להחזיר דמי שור לבעליו לעולם אימא לך חייב אף על גב דנטריה שמירה מעולה, דלהכי יהבי ליה אגרא דלינטר נטירותא יתירתא, דהיינו שיהא יושב ומשמר. והכי נמי מסתברא דבשומר שמי יושב ומשמר בעינן דאי סלקא דעתך וכו' אם כן מצינו שומר שכר שמשלם תשלומי כפל וכו' ואמרינן נמי בפרק הפועלים עד מתי שומר שכר חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וגו' אלמא יושב ומשמר בעינן וכן כתב רב אחא משבחא וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הר"ן.

אמר הכותב בזה לבי נוקפי ואין הסברא מקבלת אותו כלל שכל שומר שכר יהא חייב עד שיהא יושב ומשמר ולפי זה לא תמצא לעולם מי שישמור דבר לחברו שיצטרך להיות קשור אליו כל היום. ויש לפרש הירושלמי וההיא דפרק הפועלים בבעלי חיים בלבד שצריכין שמירה תדיר ולשון מחיצה דירושלמי גם כן מורה על פירושי כי אינה אלא להבדיל בין בעלי חיים לא לשמור כלים והוא ביאור הפרשה עצמה של שומר שכר שנאמרה בבעלי חיים כי הראשונה בכסף או כלים נאמרה בשומר חנם והשניה בבעלי חיים בשומר שכר והיינו ההיא דהפועלים שהזכיר יעקב בשמירת צאן לבן. אבל מטלטלים אינם נשמרים במקום שיוכל להגיע לשומר חורב ביום וקרח בלילה. ועוד היאך יהיה המלוה על המשכון שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף. ומשום דבר מועט כזה משכר יתחייב להיות יושב ומשמר המשכון ואם כן נעילת דלת בפני לוין שלא יהיה אדם שירצה להלות מפני דין זה. ותימה גדול איך סתמו גאוני עולם דבריהם ולא פירשו בזה דבר. הר"ש די וידש. ועיין בפירוש החומש לרש"י בפרשה שניה שנאמרה בשומר שכר.

וזה לשון הרמב"ן: ולאו מילתא היא דהתם משום דאמרינן משלמין את הכופר קאמר שאם שמרו שמירה מעולה פטור מן הכופר וכי הדר אוקים כרבי אלעזר שאין לו שמירה אלא סכין אפילו כששמר שמירה מעולה מיתוקמא אף על פי שרש"י לא אמר כן. עד כאן לשונו.

ויש מי שאומר דלעולם אין שומר שכר פטור עד שיהא יושב ומשמר דאינו פטור אלא בליסטים מזויין דאי לא תימא הכי אם כן אין הפרש בין שומר חנם לשומר שכר בשמירת הכספים דכל דלא קבריהו הוי פושע ונשבע על הכל נושא שכר והשוכר משלמין את הגנבה ואת האבדה. והאי גנבה על כרחך בשנעל בפניה כראוי דאי לא נעל כראוי אף שומר חנם חייב אלא כשנעל כראוי היא ואפילו הכי חייב. ומיהו האי איכא לאוקמה

בשנעל בדלת היכולה לעמוד ברוח מצויה ואינה יכולה לעמוד בפני כל רוח ושומר חנם פטור ושומר שכר חייב. ומכל מקום הכי מסתברא דבשומר שכר יושב ומשמר בעינן דאי לא תימא הכי מצינו שומר שכר משלם כפל בטוען טענת גנב כגון שאומר שנעל בפניה כראוי וכו' ככתוב בתוספות. ואיכא מאן דסבר בשאר מילי חייב אבל גבי כספים שהטמינם בקרקע אין לך אונס גדול מזה ואף שומר שכר פטור. והא דקשיא ליה לרב יוסף הא דרבי יוחנן בפרק הכונס משום דבעי לאוקמי בכל מילי. וטעותא היא דאדרבה ניחא לן לאוקמי בהכי ולא לומר בליסטים מזויין וקסבר גנב הוא. ועוד בכל מילי נמי מצי לאוקמי ובשהטמין בקרקע שכל דבר יכול להטמין חוץ מבעלי חיים ולבעלי חיים עצמן אי אפשר שלא יהא להם שמירה מעולה כשמירת קרקע לכספים. ומכל מקום כשקפץ עליו חולי או שארעו אונס אחר בגופו ומחמת אותו חולי או אותו אונס לא מצי למיתב בהדה בהא פטור דאין לך אונסים גדולים מהני ולמה הדבר דומה למי ששבו אותו ליסטים ואחר כך נגנבה הבהמה דמסתברא שפטור עליה דבכלל אונסים הוא זה כיון שאינו יכול לשמור ולהציל. והא דלא משתכח דמשלם תשלומי כפל בטענת גנב ולא אוקמה בהכי. איכא למימר משום דמילתא דלא שכיחא היא. ואי נמי אפשר דאי טעין הכי לא משלם תשלומי כפל ואף על גב דקפטר נפשיה בהכי וטעמא דזה כטוען לא נעשיתי שומר עליה באותה שעה שלא חייבה תורה תשלומי כפל בטוען טענת גנב אלא בשומר שהוא חייב לשמור וטען ששמר כראוי אבל זה כיון שנאנס נפטר מן השמירה לגמרי באותה שעה.

וקשה לי קצת דאם כן גנא בעידנא דגנו אינשי ליפטר דשינה אנסתו ואין לך אונס גדול מזה שהרי הנודר שלא יישן שלשה ימים לוקה וישן ואם כן משכחת לה בטוען שנאנס באונס שינה והא ודאי שכיחא. ועוד דהתם אמרינן בהשוכר את הפועלים שהוא חייב. ושמא כל שלא בא האונס בפקדון ממש כגון שמתה הבהמה או שנטלה בליסטים מזויין חייב ואף על פי שאירע אונס את השומר שלא מחמת האבדה ממש שהרי לא נאנס הפקדון אלא הוא. ואונסין דשומר שכר כאונסין המפורשים בשואל דכתיב או נשבר או נשבה כלומר שמת הפקדון או שנשבר או שנשבה או נשברה רגלו של שומר ואינו יכול לשמור או שנשבה חייב. וצ"ת. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

וזה לשון הרמב"ן: מצאתי בשם הר"י בר ראובן אלברגלוני קבלנו מרבותינו דודאי הילכתא כשמואל. אבל אמרו שלא אמרה שמואל אלא במקום שהגנבים מצויים וכו' וכיון שקבלה היא נקבל בסבר פנים יפות שהדברים נראין כן שדרכן היה להטמין את שלהם מה שהוא מוקצה מהוצאה מההוא דאשלמינהו לאימיה ואמר כל שכן דאי אמינא

לה דדידי נינהו טפי מיזדהרה בהו ואי סלקא דעתך שלא היה דרכם לקבור את שלהם היאך יכולה להזדהר בהם הרי אין להם שמירה אלא בקרקע. ואין לומר מזדהרה בהו דנקטה להו בידה. שאי אפשר לה לעשות כן ולא עלה על דעת שתהא הולכת אמו כל היום וכל הלילה ומעות בידה. אלא הכי קאמר אמינא כיון דסברת דידי נינהו טפי מזדהרה למקברינהו במקום המוצנע ושמע מינה שדרכן היה לקבור ממונם שאם דרכן שלא לקבור את שלהם וגבי נפקד הוא ובעינן שמירה מעולה יותר משלו אף אמו ודאי לא תקבור אותם שהן חשובין לה כשלה. ואמרינן בירושלמי אימתי אמרו שומר חנם נשבו ויוצא וכו' אם נתנם במקום הרגיל ליתן את שלו וכו'. ורבינו הגדול כתבו בהלכותיו אלא שדלג בו ולא כתב אלא נתנן במקום הרגיל ליתן את שלו ולא ידעתי אי משום דדחי ליה מדשמואל דהא דירושלמי ודאי בכספים היא או שקצר כמנהגו. ומיהו מה שכתב ממנו ראיה לדברינו דאמר נתנם במקום הרגיל ליתן את שלו וכו' דאכספים קאי בירושלמי ואיהו נמי אמתניתין מייתי לה. ועוד לשון נתנם במעות משמע. אלמא במקום שרגיל כל אדם ליתן את שלו פטור שזה הוא ראוי לשמירה כדברי הרב אלברגלוני. עד כאן.

אמר הכותב: אף על פי שהדין הזה נראה שהוא דין אמת כי מן הבבלי ומן הסברא הוא מוכרח וכי לא די לו למפקיד שיהא פקדונו במקום ששם נכסי הנפקד וידוע הוא שלא על דעת שיעשה בשלו יותר מבשל עצמו הפקידן דאין מי שיעשה זה אלא אם כן פירש בפירוש. אבל מן הירושלמי אין ראיה כלל כי כמו שנאמר בירושלמי נאמר בתלמודנו בענין שמי ששמר כדרך השומרים מיד הוא נפטר שזהו ענין הירושלמי ואף על פי כן הוצרך שמואל לחדש דשאני שמירת כספים משאר נכסים הנפקדים. ואם רצוננו לפרש בהא דשמואל שאם שמרן כדרך מעותיו שנפטר היאך יצא לנו זה מן הירושלמי שלא ירדו לכספים אלא כדין כל דבר נפקד ולא ידענו מה דעתם בהא דשמואל כיון שלא דברו בה. אבל לא בא הירושלמי אלא להודיע חדוש שלא נאמר שהנפקד ששמר פקדונו כדרך ששמר נכסיו דבזה הוא נפטר מפשיעה דלא היא אלא דוקא אם שמר כדרך השומרים לא אם שמר כדרך שהוא רגיל לשמור כי אולי המפקיד לא היה יודע שדרכו בשמירה פתותה שאם היה יודע ואף על פי כן הפקיד אצלו אף על פי שלא שמר כדרך השומרים אלא כדרכו ומנהגו פטור עד שיתנה בפירוש שישמור לו שמירה מעולה אבל זה שהפקיד סתם אפילו שמרו כדרך שהוא רגיל לא נפטר אם אינו רגיל בשמירה ראויה וזהו שאמר אם הוא ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב. הר"ש די וידש.

וזה לשון ה"ר יהונתן: ירושלמי נתן במקום שנהג ליתן את שלו וכו'. צריך עיון זה הירושלמי אם הוא חולק עם גמרא דילן שהרי אומר כגון שנתנן וכו' ומשמע אפילו לא

קברן תחת הקרקע פטור כיון שאינו נוהג בשלו כן. ויש לומר דלא פליג דכיון שהמפקיד עצמו יודע שאינו רגיל בעל הבית לקבור כספו על מנת כן נמי מפקיד לו את כספו וכמי שהתנה עמו דמי ותנן מתנה שומר חנם וכו' אי נמי יש לומר דזה הירושלמי אינו מדבר בכספים אלא במטלטלים. עד כאן.

ומודה שמואל בערב שבת וכו'. כתב הרמ"ך וזה לשונו: ואי אפקיד גביה זוזי במעלי שבתא לא רמו עליה לאצנועינהו עד בתר שבתא. ואי האי מפקיד הוי צורבא מרבנן לא אטרחוהו רבנן לנפקד לאצנועינהו בקרקע עד לבתר שבתא למחר דמצי טעין סברית דילמא מיצטרכת זוזי לאבדלתא. ונראה לומר דאי מוכחא מילתא וידוע לדיינא דלאו למשקל מינייהו זוזי לאבדלתא אפקדינהו ניהליה אף על גב דזוזי נינהו אי נמי אי אפקיד גביה כספים וכיוצא בהן דלאו להוצאה זוטרתי כי האיך קיימי אף על גב דבמעלי שבתא אפקדינהו ניהליה אי אתאבידו באפוקי שבתא אפילו בליליא מחייבינן ליה דהא פשע דלא אטמנינהו בארעא במיפק שבתא לאלתר ולא מצא לאפטורי בטענה אף על גב דהוי מפקיד צורבא מרבנן. עד כאן.

גשושאי. פירוש שמגששין הקרקע ומגלין המטמונות. פרומאי מלשון בגדיו יהיו פרומים. ביני אורבי פירוש הטיט שבין לבנה ללבנה בעובי הכותל כדגרסינן בגמרא דהשותפין כותל כפיסים ד' טפחים אריח מכאן שהוא חצי לבנה של שלושה טפחים כדתנן בעירובין והאריח חצי לבנה של שלושה טפחים אריח מכאן ואריח מכנגדו מן הצד האחר הנה שלושה טפחים נשאר טפח ביניהם ממלאו באבנים קטנים וטיט ונקרא ביני אורבי. טפוחאי. פירוש שנוקשים בטפיחיהן ומכירין אם יש כספים או זולתם. רבינו חננאל.

לא ידענא היכא אותבתינהו. כלומר אינני זוכר באיזה מקום קברתים ואיני מוצא אותם עכשיו ואבקש אותם היום או מחר ואמצאם. ודן רבא שישלם לו מיד ולא ימתין אותו עד שיחפש אחריו דאין לך פשיעה גדולה מזו ואף על פי שהוא טוען שקברם כיון שהוא אומר שאינו זוכר באיזה מקום הוא דין שישלם אותם שאף על פי שלדבריו לא נגנבו אפילו הכי כאבודים דמו לצורך המפקיד כי מי יוכל לחפש כל הקרקע של בית או כל טפח הסמוך לקרקע או כל טפח הסמוך לקורה אם לא יפסיד כתליה ואף על פי שקברן ולא נודע לנו אם קברן אם לאו אין לו להפטר בשבועה שלא פשע שהרי אין לך פשיעה גדולה מזו. ה"ר יהונתן.

אותבינהו בקרטילא ואגנוב. נראה לי מקום הרגיל ליתן את שלו היה אבל לא היה מקום שמירה מעולה. מיהו קשה לי כיון דאיהו יהיב זוזיה בההיא קרטליתא היכי אמר כי

אמינא דידי נינהו כל שכן דמזדהרא בהו טפי. ותו קשיא לי שמואל דאמר כספים אין להם שמירה אלא בקרקע היכי משכחת לה. לא משכחת לה אלא במי שהוא קובר שלו כל הימים וההיא דקרטליתא זימנין קבר זימנין לא קבר. הראב"ד.

כל המפקיד וכו'. ככתוב בתוספות. וקצת תימה מריש הכונס גבי מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו דמפרש מסרה רועה לברזיליה ומשמע דשומר קמא איפטר ליה לגמרי דהיינו הרועה משום דאורחיה דרועה לממסר לברזיליה. ויש לומר דלאו ליפטר לגמרי קאמר אלא דלא חשיב שומר שמסר לשומר. תוספות שאנץ.

דף מב:

אמרה לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאקברינהו. מהכא משמע דאפילו בשלהן היו רגילין לקבור תחת הקרקע ואפילו בשומר חנם חייבין לעשות כן כדורות ההם וכדכתיבנא במתניתיה אמר רבא משתבע איהו דאשלמינהו לאימיה. פירוש דאף על גב דתשבע אימיה דאשלמינהו לה לא מהימנא ועדות ברורה צריך לזו או שישבע כדרך שהיה נשבע שהניחם במקום המשתמר שזו היא שבועת השומרים ותו לא מידי, הריטב"א.

וכתוב בגליון תוספות ישתבע איהו דאשלמינהו לאימיה היינו שבועת שומר שלא פשע בה וכן אימיה משתבעה דאותבתינהו בקרטליתא. אבל לא מחייב שבועה שלא אמר לה דלאו דידיה נינהו שאין המפקיד יכול לטעון ברי אלא שמא אמר לה והיא אומרת ודאי שלא אמר לה. עד כאן.

ההוא אפוטרופא דיתמי דזבן להו תורתא ליתמי. לא פשע בכך דהא אמרינן בהניזקין דאפילו למכור שדות ולמזבן תורי שרי. תוספות שאנץ.

נימא ליה לאפוטרופא זיל שלים אמר אנא לבקרא מסרתי. כלומר אין שמירת הבקר מוטלת עלי כי אם על הבקרא. שמעינן מהכא שאם לא היה שם בקרא שהשמירה מסורה לו להתחייב בה כשומר חנם או כשומר שכר. ומסתברא כשומר שכר דאמרינן במסכת גיטין אפוטרופוס שמינוהו בית דין ישבע מפני שהוא כנושא שכר. ואי קשיא לך הא דאמרינן מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וכן מה שאמר אם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להם בפני אפוטרופוס ומשוינן ליה מועד דכי הדר נגח ישלם מן העליה ומסקה כרבי יוסי בן חנינא דאמר מעליית אפוטרופוס וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי אלמא אפוטרופוס אינו כשומר שכר. לא היא דאפוטרופוס אינו רועה בקר ולא בקרא אבל שמירת נכסים עצמן הוא מקבל עליו

אבל שמירת נזקיהן שהן מזיקין לאחרים אינו מקבל עליו מן הסתם כי גנאי הוא לאפוטרופוס שיהא בקרא אלא שימסור אותו לבקרא אם ימצאנו. אבל תימה הוא על בית דין שמעמידין אפוטרופוס לדעתם לעשותו מועד ולמה לא ימסרו אותו לשומר חנם או לשומר שכר והוא יכנס תחתיהן לנזקיו. שאני אומר אין בית דין מוסרים מכשולות לבני אדם וכל שכן לאפוטרופין. הראב"ד.

מיכדי בקרא שומר שכר דיתמי וכו'. ואיכא למידק דמהכא משמע דאי הוה שומר חנם פטור. ואם כן היכי אמרינן לימא ליה לאפוטרופא זיל שלים ולא פטרינן ליה אלא משום דאמר אנא לבקרא מסרתיה. ויש לומר דאי לאו דמסריה אפוטרופא לבקרא ולא אוקמיה ביני תורי ושדא ליה אוכלא ולא אוכל פושע גמור הוא וחייב. ומכל מקום שמעינן מהכא דאפוטרופא חייב בפשיעה מיהא. ויש מי שפירשה לזו באפוטרופא שמנוהו בית דין דחשבי כשומר שכר. ובפרק הניזקין כתבתי בארוכה. הרשב"א.

תו איכא למידק האי אפוטרופא אמאי לא משלם נהי נמי דלא פשע בתר דזבניה מכל מקום בעידן דזבניה הוה ליה פושע דזבן תורא דלית ליה ככי דהוה ליה לעיוני. ואפשר משום דלא מינכר ביה ויש שאוכלים בהנהו ככי דהוו ליה וזה שלא אכל ומת איגלאי מילתא דמשום ככי דלא הוו ליה מת. או שהדבר צריך לבקיאים ורוב אינם בקיאים ואין כאן פשיעה. הרמב"ן.

ואיכא דמתרץ דתורא דלית ליה ככי מילתא דלא שכיח היא ולא הוה ליא לעיוני אלא בקרא כיון דחזא דלא אכל הוה ליה לעיוני. ואי נמי מסתמא הוה ליה לבקרא לעיוני אי אכיל או לא אכיל. ומסתברא לי דהיינו דאמרינן אנא לבקרא מסרתיה לומר דכיון דאיכא בקרא אבקרא רמיא מילתא לעיוני ומשום הכי לא עיין בהא אפוטרופא דהא ידע דבקרא מעיין ביה וכאלו אמר ליה אפוטרופא לבקרא הא תורא עיין ביה אי אית ליה ככי אי לא. הרשב"א.

דאשכחוה למריה דתורא. וכגון דזבין לרידיא דאי לאו הכי מצי למימר לשחיטה מכרתיו לך כדאמר שמואל בריש שור שנגח את הפרה ובריש המוכר פירות גבי מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן. אי נמי סתם יתמי דגברא דזבין לרידיא. אי נמי אפילו מוכרו לשחיטה בעינן שיוכל לחיות ארבעה או חמשה ימים עד יומא דשוקא וזה לא היה יכול לחיות כלל דלא הוה ליה ככי ושיני למיכל. תוספות שאנץ.

משתבע איהו דלא הוה ידע ומשלם בקרא וכו'. איכא דמקשי אמאי נאמן ספסירא לישבע וליטול והלא בקרא אומר לו איני יודע אם נתחייבתי לך אם לאו דקיימא לן דפטור. ולמתניתין דמיא דתנן זה אומר שאולה מתה בעידן שאלה מתה והלה אומר

איני יודע חייב. ואוקימנא דוקא בשיש עסק שבועה ביניהם הא לאו הכי פטור. ויש מרבוואתא דפירשו דכיון דלא שמר כראוי והרי חיובו של שומר בפנינו אף על פי שהוא טוען על הבעלים שהן עצמן פשעו בשלהן אינו נפטר בכך כיון דשמא הוא טוען ואין ספק שלו מוציא מידי ודאי כיון שאינו בא ליפטר אלא מחמת פשיעת הבעלים בשלהן. אבל במתניתין איני יודע אי נעשה עליה שואל בשעת מיתה אי לאו. וקשיא לי אם כן אפילו בגברא דלאו ספסירא ליחייב בקרא דהא פשיעת הבעלים בספק. ושמא גברא דלאו ספסירא חזקה מיחזא חזא ופושע הוה עכשו בשלו. והנכון מה שפירש רש"י. דכיון שכבר מתה קודם ששילמו הבעלים ליתומים כבר נתחייב בקרא ליתומים והם אינם עושים סחורה בפרתו של זה אלא בקרא חייב לאשתעויי דינא בהדי ספסירא כדבעי לאשתעויי דינא בהדי יתמי כדינא דמתניתין דהשוכר פרה מחברו והשאילה לאחר. ומיהו לא שקיל ספסירא בלא שבועה כיון דאפשר דהוא ידע ביה ופשע בשלו. והראב"ד פירש משום הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ואף על פי שהבקרא משלם משלו במקום היתומים הוא עומד שהיתומים כשומרי שכר לספסירא לפי שהם חייבין לשמור שהרי הוא עומד לחזור לבעליו וליטול את שלהם מהמוכר ובאחריותן הוא עד שיחזיר לבעליו מפני מעותיהן והבקרא שומר שכר ליתומים ונכנס תחתיהן לשמירה. וטעמו של הרב ז"ל צריך עיון. הרשב"א ז"ל.

כתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו: הקשה רש"י מה לו לספסירא עם הרועה שהרי לא שומר שלו הוא. ותירץ דכיון דפרה דבעלים היא ובקרא שומר שכר דיתמי הרי בעלים עומדים במקום היתומים וכההיא וקאמר רבי יוסי תחזור פרה לבעלים וכו' ואיכא למידק דהתם הוא שהראשון הוא היה שומר של בעלים ושלוחו חשוב לפני שומר שני אבל הכא כיון דמקח טעות הוה אין האפוטרופוס שומר של ספסירא כלל ולא שלוחו. והרי זה כאדם שאמר לרועה שמור פרה של פלוני שאין הרועה נעשה שומר כלל. ויש לומר דכל מקח טעות כיון דחייב הלוקח לתת סחורתו למוכר ולוקח נמי יכול לעכבו עד שיתן לו המוכר דמיה הרי נעשה לוקח שומר עליו וכאותה שאמרו שכל האומנין שומרי שכר אלא דהכא דיו שיהא כשומר חנם כיון דהוה כאן מקח טעות. ונתקיים תירוץ רש"י ז"ל יפה דאתיא הא כההיא דרבי יוסי. ע"כ.

וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל: ואם תאמר אמאי משלם בקרא למאריה דתורא לימא בקרא למריה דתורא לאו בעל דברים דידי את. ועוד קשה שהרי הבקרא שומר חנם לגבי מריה דתורא ואם כן יהא פטור דליכא למימר פושע הוא דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה כל כך להחשב פשיעה. ויש לומר כיון דשקיל זוזי יתמי ממריה דתורא אם כן הוי תורא

גבייהו פקדון והוו אינהו שומרי חנם דמריה תורא ובקרא שומר שכר דיתמי הוה והוה ליה כמו שומר שמסר לשומר ולכך הוא מחזיר למאריה דתורא דהוו הבעלים הראשונים וכרבי יוסי דאמר תחזור הפרה וכו' ואם תאמר והא איגלאי מילתא השתא דבקרא לאו שומר שכר דיתמי הוא דהא שקיל זוזי יתמי ממרי תורא ואם כן לאו דידיה הוא ויש לומר כיון דמכל מקום היה יכול לבא לידי פסידא דיתמי אי לאו דאשכחוה למאריה דתורא הוה הבקרא שפיר שומר שכר. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגש בתשובת שאלה: מועתקים מלשון ערבי. וששאלת לבאר לך המעשה שבא במציעא פרק המפקיד ההוא אפוטרופוס דיתמי דזבן להו תורא ליתמי וכו' פירושו פשוט אין צורך בו לביאור. והכלל העולה ממנו הוא שהבקרא שומר שכר דיתמי איבעיא ליה לציוני והואיל ולא עיין מתחייב לשלם. ואם היתומים לא היו מוצאים את בעל השור היה אז משלם אותו ליתומים וכיון שנמצא בעל השור נתחייב להחזיר להם המעות הואיל ואיגלאי מילתא שהמקח היה מעיקרו בטל להיותו מקח טעות. ואין לו על היתומים ולא על האפוטרופוס טענה לפי שמסרו אותו לבקרא הואיל והדבר ידוע שהם אינם מאותם ששומרים הם בעצמם השור ושאי אפשר להם שלא ישכרו מי שישמור אותו ועל זה מחוייב לקחת הדמים מהבעלים מבלי שנשים אותן בנתנן אותו לבקרא ויחזור להיות משפט המוכר עם הבקרא והואיל ואיגלאי מילתא שהמקח היה בטל חזר להיות הבקרא שומר שכר דמרי תורא. הגע עצמך אם עדיין השור חי והוא החזיר המעות ליתומים להיותו מקח טעות לפי שלא היה יכול לאכול ודאי הבעלים היו מתחייבים לפרוע לבקרא שכר שמירתו באותם הימים ששמרו ואם כן גם עתה הוא שומר שכר דמרי דתורא. ואם המוכר אותו לא ספסרא כי אם בעליו הראשונים והיה יודע כן שהוא בלתי אוכל אין על הבקרא לפרוע כלום להיות שבעליו היו יודעים טיבו ושהוא בלתי יכול לאכול ואז אין להם אלא תרעומת על הבקרא לפי שלא עיין בו לדעת אם הוא אוכל אם לאו. אבל כשהמוכר אותו הוא ספסרא דזבין מהכא ומזבין להכא ראוי שנאמר לבקרא איבעיא לך לעיוני אי אכיל אי לא אכיל להיות שחזר להיות שומר שכר דידיה כמו שאמרו והואיל ולא עיין פושע הוא ומחייב הוא לפרוע לו. אבל אינו חייב לפרוע לו דמי שור חילפי שאפילו אם עיין וראה שאינו אוכל והודיע הדברים לבעליו כל מה שהיה יכול לעשות הוא שהיה שוחט אותו ומוכר בשרו לפי שאינו ראוי שיניחנו חי ועכשו שלא עיין בו הפסידו דמי זה הבשר שהיה מוכרו אז וידוע שהבשר אם הוא ביד מי שאינו טבח אין יכול למוכרו מעט מעט והוא מוכרח למוכרו בפחות ממה שמוכרים הטבחים שאם היה השור חי היה יכול להמתין במכירתו ואם

לא מצא בו כרצונו היה יכול לעכב אותו אצלו לפעם אחרת אבל הואיל ונעשה בשר אי אפשר לעכב אותו אצלו עוד לפי שיפסיד ומוכרח הוא למוכרו לשעתו כאשר יוכל והיתה מכירתו כאיש דחוק הבא למכור שמוכר בזול ובמה שאפשר לו לקחת בדמיו. ואם עיין בו הבקרא והיה מודיע לבעליו שאינו אוכל אין בעליו יכולין למכרו בזול כמו המוכר כשבא למכור על כן מחוייב עתה שלא עיין בו שישלם מה שגרם לחברו שיפסיד שהוא דמי בשר בזול. אך אחר שישבע זה הספסרא שהוא לא ידע שהשור לא היה יכול לאכול ואז יתחייב הבקרא לפרוע לו לפי שלא עיין בו שאם נתברר לנו שהספסרא היה יודע באותו השור שאינו יכול לאכול אין על הבקרא עון במה שלא עיין בו ולא הודיע מצבו כמו שאמרנו. ולזה אמרו משתבע איהו דלא הוה ידע ומשלם בקרא דמי בשר בזול. וכן אם לא מצאו היתומים מאריה תורא והיה דין הבקרא עם היתומים לא היה פורע להם אלא דמי בשר בזול לפי שגם אם עיין בו והודיעם מצבו לא היו יכולין לעשות כי אם לשחטו ולמכור בשרו בזול כמו שאמרנו. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: ההוא אפוטרופוס ויתמי דזבן תורא מספסירא ולא הוו ליה ככי ושני ומסריה לבקרא ואותביה בהדי תורי אחריני ורמא קמיה תיבנא ומית ולא בדקוה לא אפוטרופוס ולא בקרא.

אסיקנא משתבע ספסירא דלא הוה ידע ליה ומשלם בקרא ליתמי דמי בשר בזול דהוה ליה לעיוני אי קאכיל כיון דהשתא זבנוה והסרסור נשבע היסת שלא ידע מום זה ופטור. וכן כתב הרמב"ם פרק ט"ז מהלכות מכירה המוכר שור לחברו שאין לו טוחנות והכניסו הלוקח עם הבקר שלו ומת ברעב מחזיר הנבלה למוכר ונוטל ממנו כל הדמים שנתן לו. ואם היה סרסור שלוקח מזה ומוכר לזה הסרסור נשבע היסת ופטורן מפני שהלוקח היה צריך לבדקו אם הוא אוכל כדי שיחזירנו לסרסור והסרסור היה מחזירו למוכר ואם לא עשה כן הוא הפסיד על עצמה עד כאן דברי הרמב"ם.

והמפרש ז"ל כתב הגירסא והפירוש בענין אחר ונראין דבריו. וכדי לברר דבריו אכתבם בדברים ברורים והכי פירש הוא אי דאיכא פסידא ליתמי הכי נמי דודאי בקרא משלם ליתמי דכית דשומר שכר הוא הוה ליה לעיוני וכיון דלא מצי לאשתלומי ממוכר כגון דאזל ליה לעלמא משתלמי יתמי מבקרא לגמרי כל דמי דההוא תורא. הכא במאי עסקינן דמספקא לן היכי לידיינוה דייני להאי דינא בדליכא פסידא ליתמי כגון דשקלו דמי מיניה דמוכר משום דמקח טעות הוה ואהדרו ליה נבלה דיליה. והדר וקא מקשה ואלא מאי קטעין כיון דיתמי שקלו דמי זבינא כלהו מיניה דמוכר ואהדרו ליה נבלתא מאן הוא דקטעין מידי עליה דחבריה דאיצטריך רמי בר חמא למשאל היכי לידיינו דייני להאי

דינא. ומשני מריה תורא הוא דקא טעין עליה דבקרא דלישלם ליה משום דלא אודעיה דלא הוה אכיל. ומקשה מאי הוה צריך לאודועיה והא איהו גופיה הוה ידע דלא אכיל כיון דלא הוו ליה ככי ושני. ומשני בספסירא דזבין מהאי ומזבין להאי ולא בדק אי הוו ליה ככי או לא הילכך הוה ליה לבקרא לאודועיה דלא אכיל. הילכך בקרא אף על גב דלית הוא שומר שכר לגבי מוכר מכל מקום לא גרע משומר חנם וכיון דפשע משלם מאי דהוה שוה טפי ההוא תורא לשחיטה ממאי דשוי השתא נבלתא. וספסרא הא פרישנא דשקלי יתמי דמי כלהו מיניה ולית להו למתבע מידי. עד כאן מיסוד המפרש ז"ל.

וכי תימא אמאי לא ליזיל נמי ספסרא וליהדר בדמי כלהו עליה דמוכר קמא דזבניה ניהליה אפשר למימר כגון דעביד ההוא ספסירא דזבין לשחיטה ולרדיא ומצי מוכר טעין לא לרידיא זבינתיה ניהלך והוה לך למשחטיה לאלתר או למזבניה לטבחא. כן נראה וצריך עיון. עד כאן.

דמי בשר בזול. פירש רש"י שזה מדרך פשרה וכו'. ואינו מחוור שאלו היה מן הדין לשלם דמי כולו האיך נטיל פשרה ביניהם שלא ברצון הבעלים. ורבינו תם פירש משום דלא מצי לשהויי ליומא דשוקא וכו'. הרשב"א.

וכתב הר"ן ואין דרך זה מחוור בעיני דאם כן מאי דאמרינן עד השתא נימא ליה לבקרא שלים אמר אנא בהדי תוראי אוקימתיה וכו'. אידחי ליה לגמרי למסקנא וזה אי אפשר דהא משום האי טענה אמר רמי בר חמא היכי נדייניה דייני להאי דינא ולא חזינן לתלמודא דדחי לה ואם כן היאך נאמר שנדחית בשתיקה. ולפיכך אי אפשר להעמיד שיטה זו אלא אם כן הם מפרשים הסוגיא בדרך אחרת ואין לי להאריך. עד כאן. והר"ז פירש משום שהבשר עצמו גרוע וכחוש כיון שלא היה אוכל. הרשב"א.

ואם תאמר והלא כשבא המעשה לפני רבא היינו שהספסרא תובע לאפטריה וכדפירש לעיל וקאמר דהיכי נדיינוה נימא ליה לבקרא זיל שלים אמר אנא אוכלא שדאי ליה והיכי הדר השתא וחייביה בדמי בשר בזול. ויש לומר דלפירוש רש"י הכי קאמר נימא ליה לשלם לגמרי כאלו הוא פושע גמור אמר אנא בהדי תוראי אוקמתיה וכו' הילכך אין לחייבו לגמרי ודי שיפסיד שני שלישים. ולפירוש רבינו תם יש לפרש דהכי קאמר נימא ליה לבקרא זיל שלים לגמרי כפושע גמור ובלא שבועת הספסר אמר אנא בהדי תורא אוקמתיה ואוכלא שדאי ליה ואפילו ידענא דלא הוו ליה ככי ושני לא הוה לי לאודועי. והשתא אמרינן דודאי כיון דשומר שכר דיתמי הוא הוה ליה לעיוני טפי ולאודועי ליתמי דלודעיה למוכר וכיון דלא עביד הכי משתבע ספסרא וגבי מיניה. כן נראה לי. הריטב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: ואלא מאן קא טעין מי תובעו כלום שהיה אומר רמי בר חמא

היכי נדיינוה דייני להאי דינא. דקא טעין מריה דתורא ותובע את האפוטרופוס והיה רמי בר חמא מפרש והולך דאין זו פשיעה. ומסיק דמכל מקום משלם בקרא דמי בשר בזול לפי שהוא שומר שכר של יתומים.

וזה לשון הרמב"ן: ומסתברא דהאי בזול לא חשבינן ליה לכל זוזא ארבעה דנקי כדפירשו קמאי בעלמא דלאו כולי האי מיתזיל בלא שוקא. והא רחקיה לרש"י משום דסבר דההיא מילתא דאשכח פרק מי שמת מעיקרי גמרא הוא. ולא היא דהגהת אחרונים הלא שהגיהו בנוסחאות מהלכות מר רב שמעון קיירא ולאו דוקא בכוליה תלמודא. והכא רואין אותו כמה הוזל מחמת שלא ימכור בשוק או פחות מאותו שיעור או יותר. ואי כרך הוא דבכל יומא מזדבן כמו יומא דשוקא יהיב ליה כמה דשוה לגמרי. עד כאן.

ונראה לי דאף לפירוש רבינו תם אי לא אשכחוה למרי דתורא משלם הבקרא דמי השור כו ליתמי משום דאמרי ליה אלו אודעתן תיכף הוה משכחנא למריה דתורא ושקילנא כל זוזי מיניה אבל ספסירא לית ליה לומר כן לפי שקונה מכמה בני אדם ואי אפשר לו לעמוד יפה ממי קנה דבר פלוני וממי קנה דבר פלוני עד כאן. שיטה.

אי דשהה שיעור איתויי ליה ולא אייתי וכו'. תמה אני דילמא למילתא אחריתי איעכב באורחא ומנא ידע. ואפשר שבשומר שכר בלבד נאמרו הדברים ומאחר שהוא שומר שכר היה לו לחוש ולשאול למה נתעכב. ושמע מיהא דכל כהאי גוונא בשומר שכר חייב. והא דאמר סרסיה לא אמר לי מהא רמי ומהא לא תרמי משמע לי דוקא בשליחא כי הא דסרסיה לאו שומר הוא על הכשות אבל בשומר שכר ודאי חייב שזו קרוב לפשיעה יותר ממה שאמרו גלי אדעתיה דמינח ניחא ליה. ואיכא לפרושי דהא דפטר בכהאי גוונא משום דנפקד הוה ליה למידק ולאפוקי לישניה מספיקא הילכך סבר סרסיה דלא קפיד ומראה מקום הוא ואפילו הכי כיון דאמר ליה מהא רמי פטור דשומר חנם הוא. ומיהו אי שהה שליח הוה ליה למרמי אנפשיה דילמא לישניה אתקיל ליה ואפילו בשומר חנם חייב דתרתי מילי גרמי ליה פשיעה. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: אמר הא אמרי ליה מהא רמי. פירוש וכיון דשומר חנם הוה לא חשיב פושע. נימא לסרסיה זיל שלים אמר לא אמר לי מהו רמי וכו'. פירוש דאף על גב דסרסיה שומר שכר הוא במלאכתו מכל מקום כיון שהוא לא היה שומר על הכרי אין שמירתו בענין אלא כשומר חנם ויכול למימר סבור הייתי דכי אמר לי מהאי רמי מראה מקום היה. הא אלו הוי חד מינייהו שומר שכר על הכרי איבעי ליה לעיוני טפי וכמו שנגנבה ואבדה דמי דחייב וכדאמרינן לעיל גבי בקרא. עד כאן.

לא אמר לי מהאי רמי מהאי לא תרמי פירוש ואני הייתי סבור דמראה מקום הוא לי וכו'. דהוה שכרא חלא פירוש ואף על גב דבדידיה נמי הוה חלא מכל מקום כיון שלא נהנה לא הוי אידך אלא כמבריח ארי. ורב אשי אהדר שהנזק בה מחמת רוע כשות הפקדון. ומאי משלם דמי כיסי פירוש מה שנהנה מהם ולא דמיהם ממש כמו ששוים לדבר אחר וזה דוחק. ויש לומר דהכי קאמר רב אשי בכיסי דברשות דבעל הבית הוי כיסי דהיינו דקאמר דמשלם דמי כיסי פירוש מאי דמפרשינן ליה ואף אם השביח יותר השכר היה אפשר לומר אני הייתי מסתפק בשלי ולא הייתי חושש בשבח זה. עד כאן. שיטה.

דף מג.

ומשלם ליה דמי כיסי. כלומר לפי שמשביח כשות רעה כזו ולא דמי כשות שמעורב בו כיסי קאמר שאם כן דמי כלו הוא משלם. אלא שהוא היה נמכר יותר לדברים אחרים או שהיו בוררין אותו ומנפין ממנו הקוצים והיה יפה להטילו לשכר אבל עכשו שהטילו עם קוציו לא השביח אלא קצת ואינו משלם אלא לפי מה שהשביח וכן נראה מפירושי רש"י. הרשב"א.

בכסי מעוכים. מענין הכוסס את החטה. הראב"ד.

מתניתין: וחנוני כבעל הבית. אף על פי שצריכים לו מעות הרבה לקנות מיני פירות ושמן ויין להעמיד בחנותו שלא יחסר שום דבר אף על פי כן דינו כדין בעל הבית שאפילו יניחם מותרים לא ישתמש בהן. ורבי יהודה פליג ואמר דדינו כדין השלחני שלא ישבע במה שבידו ואינו מספיק בשלו אלא אם כן לוה מאחרים. ה"ר יהונתן ז"ל.

גמרא בההיא הנאה וכו'. הוי עלייהו שומר שכר מכאן נראה באותם בני אדם שהן מוכרים כסות ויש להן דבר קצוב שיש לו פשוט מן הליטרא אם נגנבו המלבושים תחת ידו חייבים לשלם אף על גב דעדיין אין להם כלום מכל מקום כיון דלכי ימכרו יהיה להם שכר אם כן מהשתא הוי עלייהו שומר שכר. תלמיד הר"פ.

ואי אמרת אפילו נאנסו מאי איריא הוציא אפילו לא הוציא נמי. פירוש הואיל ועל דעת הוצאה יהבינהו ליה ואיהו אדעתא דהכי שקלינהו מיד הוו להו הלואה. ואף על גב דאקשינן בפרק הזהב נתנה לאסיטון מעל והא לא משך אלמא בעינן שיקנה אף על פי שבתורת הוצאה יהבינהו ליה. שאני התם דכיון דעל מנת לקנות בם פירות נתנם אם לא קנה אינו רוצה שיוציאנה הילכך לא מעל.

ואי קשיא לך הא דאמרינן פרק השואל המשאיל קרדום של הקדש הוא מעל לפי טובת הנאה שבה ואקשינן עלה בגמרא ואי לאו דקני אמאי הוא מעל לפי טובת הנאה שבו

והכא נמי הא יכול לחזור בו ולומר לו שלא ישתמש בהן ואפילו הכי אמרת דמעל. לא תיקשי לך דשאני התם שהכל חוזר בעינו ואין בו מעילה אלא כמה שאדם רוצה ליתן בטובת הנאת הבקוע ואם יכול לחזור בו מאי טובת הנאה איכא שימעול בו הרי אין אדם רוצה בשאלה כלום אלא אם כן כבר נשתמש בו מאחר שברשותו לחזור בו אבל הכא בתורת הלואה יהבינהו כיון שיכול להוציאם ואינם חוזרים בעין ואפילו מחזירם בעינם כמשלם הלואתו דמי. ואפשר שאם חזר בעל הבית ואמר לשלחני איני רוצה שתוציאם תנם לי בעינם נותן לו מעות אחרים ואין בזא איסור שעל מנת להוציאם נתנם לו ומלוה נינהו. ואם קדש בהם אשה אינה מקודשת דלאו ברשות בעלים קיימי לחזרה והוא הדין לאונסין כמלוה גמורה לדעתיה דרבה. הרמב"ן. ועיין בתוספות פרק ואלו מציאות.

אמר רבא האי מאן דגזל וכו'. מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה וכו'. דכיון דכי איתיה הדרא בעינה ושויא ליה ארבעה זוזי מעיקרא גזל מיניה חד זוזא והשתא קא גזיל תלתא זוזי יתירי הילכך כשעת הגזלה קרינא ביה. הראב"ד.

הא דאמרינן איתבר ממילא משלם זוזא משום דהשהא לא עביד ליה ולא מידי. אני תמה כיון דאמרינן דכי איתא הדרא למרה בעינה ורחמנא חייביה לגזלן באונסין אמאי לא מחייב באונסין דהשתא וכדאמרינן נמי בעלמא נהי דאוקמינהו רחמנא ברשותיה לענין אונסין לענין מיקנא מי אוקמינהו ברשותיה והילכך כי אייקר ודאי ברשותא דמריה אייקר ותברא דממילא נמי איהו מחייב עלה דהא חייב באונסין כשואל אטו שואל כהאי גוונא מי לא משלם ארבעה. ויש לומר דשאני שואל דמשעת משיכה מחייב במזונותיה ולא מחייב באונסין עד שעת שבורה ומתה וברשותא דמאריה היא למכירה וקל וחומר להקדש. אבל גזלה כיון ומשעת משיכה מחייב באונסיה ונפקא נמי מרשות בעלים להקדש, לא מחייבינן ליה באונסין אלא דשעת משיכה דגזלה כשעת שבורה ומתה דשאלה, וההיא שעתא חייל עלה חיוב. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: איתבר ממילא וכו'. ואם תאמר, וכיון דגזלן הוא וחייב באונסין, למה אינו משלם כשעת האונס, דשואל כשעת האונס הוא משלם, כדמוכח בשמעתין לקמן. ויש לומר, דשואל לא קנייה כלל, ולא אפקיה מרשות בעלים, כי הבעלים יכולים למכרה ולהקדישה, הילכך חיובו על שעת האונס. אבל גזלן, משעת גזלה אפקה מרשות בעלים למכירה והקדש, וכיון שכן, על ההיא שעתא בעינן לחיוביה כל היכא דלא עבד בה מעשה אחרינא. והא פשיטא, ולא אתא רבא לאשמועינן אלא דינה דתברה או שתיה, וכדמוכח לקמן. עד כאן.

ואי בחסר, מי איכא למאן דאמר, והתנן כל הגזלנים וכו'. הכי איתא בכלהו נוסחי. ואיכא דמחיק ליה, ואמר, דמתניתין לאו ביוקרא וזולא וכו'. כמו שכתוב בתוספות, וראיה לדבר, דגרסינן במרובה, אמר רב קרן כעין שגנב וכו', וכמו שכתוב בתוספות גם כן. וזה אינו, דלעולם מתניתין בין ביוקרא וזולא וכו', וכמו שתירצו בתוספות. ומגיהי ספרים הגיהו שם במרובה במיעוט הנוסחאות, פירוש קרן כעין שגנב, מאי טעמא דרב, וזו עבירה גמורה, ולייטי עלה רבנן כל מאן דמגיה ספרי מדעתא דנפשיה, יהא ויהא. הרמב"ן.

ויש ספרים דגרסי הכא, מי איכא מאן דאמר כל הגזלנים לאו כשעת הגזלה משלמין. ולפי אותה הגירסא מצינו למימר דממילתיה דרב פריך, אבל מתניתין איירי בשינוי. ומיהו בפרק כל שעה מוכח דמתניתין לענין יוקרא וזולא איירי וכו' הרא"ש.

והא תנן כל הגזלנים וכו'. לא מצי לאוקמי ביתר ובדאתבר ממילא, דאם כן היה בא להקל על הוזלו, ואם כן הוה ליה למימר אין משלמין אלא כשעת הגזלה. ולכך פירשו תוספות דפשטא דמתניתין איירי ביוקרא וזולא, דאי לענין שינוי היינו להקל עליו והוה ליה למימר כדפירשתי. גליון.

לימא רבא דאמר כבית שמאי. פירוש, כבית שמאי דוקא ולא כבית הלל, דאלו כבית שמאי, בלאו הא דהכא אשכחן לבית שמאי דסבירי להו דשליחות יד אינה צריכה חסרון, ואפילו הגבהה אינו צריך, אלא בדבור בעלמא, כדתנן החושב לשלוח יד בפקדון בית שמאי מחייבין. ומאי דאפליגו בעלמא אמוראי אם צריכה חסרון, אליבא דבית הלל הוא דאפליגו. הריטב"א.

דף מג:

לימא רבא דאמר כבית שמאי וכו'. איכא למידק, דדילמא מתניתין בדאתבר ממילא. ויש לומר, דפשיטא לן דלא פליגי בית שמאי אאתבר ממילא, דהא ליכא לחיוביה אלא אשעת גזלה, לרבא לאו הא אתא לאשמועינן, דפשיטא היא דלא משלם אלא זוזא וליכא מאן דפליג, אלא תברא קא משמע לן, סלקא דעתך אמינא כיון דאוקמה רחמנא לגזלה ברשות גזלן לענין אונסים, לענין מיקנא נמי קיימא ברשותיה, קא משמע לן, ואהא טרינן ושקלינן בגמרא, אבל איתבר ממילא פשיטא להו בגמרא, ולא מחזקינן לשום תנא דפליג עלה. הרמב"ן.

ביתר כולי עלמא לא פליגי וכו'. אין להקשות דנימא איפכא, דפליגי ביתר, וסברי בית שמאי צריכה חסרון, ולכך ילקה ביתר דברשות בעלים אייקר. ובית הלל סברי אין צריכה

חסרון וברשות דידיה אייקר, ורבה כבית הלל, והא דאמרינן לעיל תברה או שתיה משלם ארבעה, היינו משום דבאיסורא אתא לידיה, והכא במתניתין בהיתרא אתא לידיה ויש לומר, על כרחך בית שמאי סברי אין צריכה חסרון, דהא אמרי החושב לשלוח יד בפקדון חייב. אבל קשה, בסמוך כי קאמר ובשואל שלא מדעת פליגי, לימא דפליגי ביתר וסברי בית הלל דגזלן הוי וברשותיה אייקר ומשום דבהיתרא אתא לידיה, ומשלם כדמעיקרא, לכן יש לומר, דכי הוי גזלן, לא שנא מחמת שליחות יד ולא שנא מחמת שאלה, אז לא שייך לחלק בינו לגזלן גמור, אף על גב דבהיתרא אתא לידיה, ולא אהני הך סברא אלא כדמצינן למימר דלא הוי גזלן כמו הכא דאמרינן לבית הלל צריכה חסרון ולא הוי גזלן כיון דבהיתרא אתא לידיה. גליון.

על מה שהקשו בתוספות, בדבור המתחיל: בית שמאי סברי וכו'. , ואם תאמר, אם כן תרי בבי וכו' יש לומר דחישב דלקמן היינו דבור כמו שכתבו בתוספות הלכך ואי מסיפא הוה אמינא דבור עדיף מנטלה על מנת לשלוח בה יד כל זמן שלא חסר אף על פי שמחשב לחסר ואי מהך דהכא בדבור לא מחייבנא הלכך צריכי תרווייהו. הרא"ש.

וזה לשון תלמיד הר"פ: ויש לומר דתרווייהו צריכי שפיר דאי מהא דהשולח דוקא התם משום שעשה מעשה שנטלה על מנת לשלוח בה יד אבל בדבור בעלמא לא מיחייב קמשמע לן ההיא דהחושב. ואי תנא ההיא דהחושב ולא תנא השולח הוה אמינא דוקא היכא דאיכא דבור אבל היכא דליכא דבור אלא נטלה על מנת לשלוח בה יד הוה אמינא דכי ליכא חסרון לא מחייב כיון דליכא דבור קמשמע לן הך דהשולח דמחייב ולכך אצטריכו תרווייהו. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנץ: כי פליגי בחסר בית שמאי סברי שליחות יד אינה צריכה חסרון. ואם תאמר הא מילתא שמעינן לה מפלוגתא דהחושב לשלוח יד בפקדון דמחייבי בית שמאי אלמא לא בעי חסרון דאפילו חושב מחייביה. ויש לומר דההוא חושב היינו דבור דהא נפקא לן להו לקמן מעל כל דבר פשע הלכך אי מהתם מחייבנא הכא כשנטלה על מנת לשלוח יד כל כמה שלא חסר אף על פי שמחשב בלבו לחסר כיון שלא דיבר ולא חיסר. ואי מהך דהכא בדיבור בעלמא לא הוה מחייבנא משום הכי צריכי תרווייהו ואין לתמוה על האי דקרי ליה לדבור במחשבה דכהאי גוונא אשכחן במחשבת פגול דאף על גב דקרי ליה מחשבה וגמרינן לה בזבחים מלא יחשב אפילו הכי בעינן דיבור כדמוכח בסוף פרק ב' דזבחים דפריך אלא מעתה חישב שתאכלהו אש למחר דכתיב תאכלהו אש לא נופח הכי נמי דפגול ומשני אי דאפקיה בלשון אכילה הכי נמי הכא במאי עסקינן דאפקיה בלשון הקטרה ולשון אכילה לחוד ולשון הקטרה לחוד ואם היה

הדבר תלוי במחשבה מה שייך לחלק בין מחשב בלשון אכילה למחשב בלשון הקטרה. ועוד מדקאמר אי דאפקיה משמע דאיירי בדבור. ועוד ראיה מדאיתא במנחות דקאמר אי הכי שלמים נמי לשם שלמא בעלמא ואם היה הדבור תלוי במחשבה נישייליה אם חישב לשם שלמים או לשם שלמא אבל אם הדבר תלוי בדיבור ניחא. וכן בפרק ב' דמנחות השוחט את הכבש לאכול כזית מחברו מהו חברו כבש משמע או לחם משמע שבהדיא הוציא בפיו חברו שאם בלבו חשב זה הוא יודע אם חישב כבש או לחם. והכי נמי אשכחן בפרק תמיד נשחט כגון שגמר בלבו למולים ולערלים והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולים עד שנגמרה לשחיטה בערלים ואם לא היה צריך דבור מה לי הוציא בפיו מה לי לא הוציא כיון דאין צריך דיבור. ומחשבת פגול במחשבה שלא לשמן או לשם בעליו או לערלים דכולהו חד גוונא נינהו. ועוד אמרינן בהניזקין כהנים שפגלו מזידין חייבים ומייתי לה על חזקיה דאמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד חייב דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק ואי במחשבה בעלמא היכי מחייב והא העושה מלאכה במי חטאת פטור מדיני אדם אפילו לחזקיה אף על גב דאסח דעתיה דלא חשיב כהיזק שאינו ניכר דעלמא הואיל דליכא אלא במחשבה בעלמא. אבל ודאי צריך דיבור ובדיבור חשיב היזק גמור כיון דנפסל על ידי דיבורו. ומהא דאמרינן התם בהניזקין גבי כהן גדול ביום הכיפורים ודילמא דשמעניה דפגיל אין ראיה דאיכא למימר דדוקא ודילמא הא דמהימן כגון דשמעניה אבל קרבן שלו יכול לפגל אפילו לא שמעניה. ואין לדקדק מהא דלא מייתי שם ראיה מפגול דכל השנה דדילמא הא דנאמנין בכל מקום בפגולם במחשבה היינו בקרבן שלהם אבל בשל חברו לא היה נאמן אלא היכא דשמעניה. וכל הנך ראיות שהבאתי יש לדחות קצת שחישב לשון זה בלבד שתאכלהו האש למחר ובלשון לאכול מחברו. אי נמי בכל הנך מיירי שמוציא בפיו ולכך יש לילך אחר הלשון אף על פי שגם במחשבה בלבד הוי פגול. וההיא דלמולים ולערלים לא שחישב בלבו מתחלה שניהם אלא שחישב שיאמר כך וההיא דפגלו במקדש כיון שמתכוין בפירוש למפלו ולפוגלו חשיב היזק לא בדיבורייהו. בהכניסה לרבקה שתדוש ולא תינק ודוקא בתינק ותדוש פטור מדיני אדם אבל בתדוש לחודיה חייב בדיני אדם וכל זה דומה דוחק. וגם בפירוש הקונטרס בריש מנחות על הא דקאמר מחשבה דמינכרא פסל רחמנא דהיינו דבור והתם נמי משמע הכי דקרי חרבה לשם בלילה מחשבה דמינכרא שניכר שהוא משקר ואם לא היה מדבר במאי מינכרא כיון דאינו מחשב. ודוחק לומר כיון דאם היה מוציא בפיו היה ניכר קרי ליה מחשבה דמינכרא. ויש לתמוה מהא דאמרינן בפרק ב' דזבחים גמרא כיצד קירב המתיר אמר רבי יוחנן מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה

תלמוד לומר לא יחשב וכיון דכתיב בקרא לא יחשב דמשמע מחשבה מהיכא תיתי לך להצריך דיבור. ועוד דרישא דפריך התם רב אשי לרב מארי לאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין עליו אמר ליה רבי יהודה היא וכו' ומאי קושיא הא כי האי גוונא חשיב מעשה לרבי יוחנן כיון דאיכא דבור ובדבוריה מתעביד מעשה כדאשכחן בפרק קמא דתמורה דאמר ליה רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבוריה עושה מעשה. וכן חסמה בקול חשוב מעשה וטעמא משום דדיבוריה מתעביד מעשה אבל אם אין צריך דבור אלא מחשבה בלב ניחא. (וביתיר אי במחשבה בלא דיבור היכי לקיימי דע) שחישב (ממאי) במחשבה לבדה מיפסיל בלא דיבור ניחא כיון שלא הוצרך הדיבור אלא לפי שעל ידי כך אנו יודעין שפסלו במחשבה אבל הפסול לא נקבע על ידי דיבור אלא על ידי המחשבה. ומיהו ברוב ספרים בזבחים גרסינן רבי ינאי ומצי למימר דאף על פי שיכול לתרץ דהתם בדיבוריה מתעביד מעשה רוצה להעמיד רבי ינאי אף כריש לקיש דפטר חסמה בקול. והרב רבי חיים היה אומר דלא חשיב בדבורו מתעביד מעשה מה שנפסל במחשבתו דמתחלה כמו כן לא היה ראוי להקריבו לאכול עדיין עד שיקרבו מתירין אף על פי שמתחלה היה עומד ליקרב בבשר גמור ועתה נפסל על ידו ואף על גב דמחשבה דשליחות יד הוי כדבור כדפירשנו מחשבה דקדשים נמי איכא למימר דבדיבור. וגם כן איתא בריש מנחות מחשבה דתרומה מיהא שניטלת במחשבה הוי בלא דיבור כדמוכח בפרק שבועות שתים תנין ולא כמו שמשמע פירוש הקונטרס דפרק בתרא דבכורות דבעי למימר דתרומה נמי בדבורא. עד כאן.

אלא הא דאמר רבא שליחות יד אינה צריכה חסרון וכו'. הקשה ר"מ לימא דכולי עלמא אינה צריכה חסרון ופליגי בשלח בו יד ואהדרה בלא דעת בעלים בית שמאי סברי צריך דעת בעלים הלכך לאו חזרה היא וילקה בחסר ויתר. ובית הלל סברי אין צריך דעת בעלים והויא חזרה ואי איתבר בפשיעתו משלם כשעת הוצאתו מן העולם. ותירץ דעל כרחך לא מיתוקמא הכא דומיא דסיפא דקתני החושב לשלוח יד וכו' דקאמרי בית הלל אינו חייב עד שישלח בו יד הא שלח בו יד חייב באונסיה ואי אהדרה אף שלא לדעת בעלים פטור אמאי חייב כי שלח יד בה אלא על כרחך בדלא אהדרה ורישא נמי בדלא אהדרה דומיא דסיפא. ולמאי דפרישנא דהחושב לשלוח יד מירי בדיבור הקשה ר"מ אמאי לא קאמר דכולי עלמא אינה צריכה חסרון ובית הלל בעי תרתי דיבור ושליחות יד וברישא פליגי בשליחות יד בלא דבור דבית שמאי מחייבי ובית הלל פטרי כיון דליכא דבור ובסיפא פליגי היכא דדיבר לשלוח יד ולא שלח דבית שמאי מחייבי ובית הלל פטרי עד שישלח בו יד. ותירץ דאי בית הלל בעו תרתי אם כן לקמן בברייתא דקאמרי

בית הלל אם כן מה תלמוד לומר על כל דבר פשע אין לי אלא הוא וכו' אימא אצטריך לגופה דבעי נמי דבור עם שליחות יד. הרא"ש.

שואל שלא מדעת גזלן הוי. אף על פי שלא חשב ליטול ממנה כלום כי אם להשתמש בה בלבד גזלן הוי. פירוש שולח יד בפקדון הוי דהיינו גזלן ואינו צריך חסרון וכשהוזלה ברשותו הוזלה ומשלם כשעת הגזלה ביוקר. הראב"ד.

אלא הא דאמר רבה שואל שלא מדעת גזלן הוי. הא דרבה בפרק הספינה וכו' ורבה גרסינן כי הוא חבר לרבי זירא. הראב"ד.

אלא בשבח גזלה קמיפלגי. כלומר בשבח שהשביח לאחר גזלה כגון שנטענה או שנתעברה אצלו בין שגזזה וילדה קודם העמדה בדין בין בעודן עליה דבית שמאי סברי דנגזל הוי משום דקנסינן ליה לגזלן ובית הלל סברי לעולם דגזלן הוי דאינו משלם אלא כשעת הוצאתה מבית בעלים והכי אוקי רב פפא פלוגתייהו דרבי מאיר ורבי יהודה בפרק הגוזל קמא וקיימא לן כוותיה דהא תניא התם כוותיה. ורבי עקיבא סבר גזזה וילדה קודם העמדה בדין דגזלן הוי אבל שבח שעל גבה בשעת העמדה בדין דנגזל הוי משום דכתיב ביום אשמתו כלומר משלם כעת שהיה ביום אשמתו והרב רבינו זרחיהו הלוי פירש בהפך דלרבי עקיבא משלם גיזותיה וולדותיה דקודם העמדה בדין לפי שלא קנאה למיקם ברשותיה אלא משעת העמדה בדין ואילך אבל גיזות וולדות דלאחר העמדה כלומר שנטענה או שנתעברה אצלו אחר העמדה בדין הרי הן של גזלן דמההיא שעתא קמה לה ברשותיה והיינו דאמרינן מודה רבי עקיבא בשיש בה עדים כלומר שאם יש עדים בשעת גזילה עדים מוקמי לה ברשותיה דיום אשמתו קרינן ביה משום דלא על פיו הוא מתחייב אלא עדים מחייבי ליה. והרי"ף פירש מודה רבי עקיבא כשיש בה עדים שראו אותה בשעת גזלה דלא היתה טעונה ומעוברת שאף על פי שיש בה עכשו בשעת העמדה בדין שאינו משלם גזות וולדות שהיו עליה בשעת העמדה בדין ואסיקנא דליתא דבי דינא הוא דמחייבי לאשמה. הרשב"א.

וזה לשון גליון: ובית הלל סברי דגזלן הוי וכו'. היינו הפירוש אם הוקירו לאחר שנעשה שינוי שגזזה או ילדה והוקרו הגזות והוולדות אבל לא קודם כדפירשו תוספות בתר הכי דאפילו לבית הלל לא קני אלא על ידי שינוי. והא דקאמרי ביה הלל כשעת הוצאה יש לומר דהשינוי קרוי הוצאה מבית בעלים כיון דעל ידי שינוי קני להו ועל ידי שינוי מוציאו מרשות בעלים. גליון.

וזה לשון הראב"ד: אלא הכא בשבח גזלה קמיפלגי. כגון גזות וולדות. ומאי כשעת הוצאה הוצאה מבית בעלים. ושליחות יד אינה צריכה חסרון. ובית הלל סברי לה כרבי

יהודה דשבח גזלה בין שגזזה בין שעליה דגזלן הוי וזהו כשעת הוצאה מבית בעלים שלא היה עליה שבח והיינו כרבי יהודה דאמר גזלה חוזרת בעיניה כלומר כמו שגזלה והכי איתא בפרק הגוזל. וכן אם כחשה משלם כדמעיקרא בכחשה דלא הדר דקנייה בשינוי. ובית שמאי סברי שבח גזלה דנגזל הוי כרבי מאיר ואם כחשה משלם כדמעיקרא דקנייה בשינוי ובשבח גזלה קנסא הוא דקא קניס שלא יהא חוטא נשכר כרבי מאיר. דייקא נמי דקתני בחסר ויתר ולא קתני ביוקר וזול ולאביי דאמר בפרק הגוזל דבית שמאי סברי שינוי במקומו עומד הא בחסר וביתר לא מוקים ליה בשבח ובכחש אלא ביוקר וזול ודלא כרבא דאם כן אמאי לקי בחסר. עד כאן.

ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וזה לשונו שבח גזלה דגזלן הוי כגון שגזל רחל גזוזה ונטענה אצלו וגזזה דגזלה חוזרת בעינה ואף על פי שתבעו בדין בעוד שהיתה טעונה וקדם וגזזה אינו מחזיר לו הגיזה כיון דאיכא סהדי דגזוזה הות בעידן גזלה. ואי ליכא סהדי דגזוזה הות וקטעין נגזל דטעונה הות אי משתכחה טעונה בשעת תביעה שקיל לה נגזל ולגיזתה ובשבועה בגזרה כעין דאורייתא ואליבא דרבי עקיבא היא. ונראה לומר דבהא לא פליגי בית הלל עליה כיון דליכא סהדי אי טעונה הוה או גזוזה וצריך עיון. ואי תפסה נגזל מיניה דגזלן כמות שהיא טעונה אף על גב דנטענה גביה דגזלן נראה לומר דזכה בה נגזל ובולדה וגיזתה וצריך עיון. מיהו הר"מ ז"ל כתב אם עדיין לא גזזה גזלן שמין לו ונוטל השבח מן הנגזל ומחזיר הבהמה עצמה. עד כאן דברי הר"מ מיהו הכא דאיהו הוא דשקלה מיניה ואיהו לא הוה בעי לאהדורי ניהליה ואנסה נגזל מיניה ניחא למימר דאין בזה מפני תקנת השבין וראוי לומר דזכה נגזל בשבחה דלאו מחמת הוצאה. וצריך עיון. עד כאן.

כתוב בספר המאור אלא הכא בשבח גזלה קמיפלגי. פירוש וביתר קמיפלגי ובשבח גזלה שלא על גבי גזלה כגון טעונה וגזזה וכו' עד רבי יוחנן אמר חלוק היה רבי עקיבא וכו' עד לקנות שבחיה עד שעת תביעה. וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם באמת וברור פירוש הרב ז"ל הוא האמת כי העדים עומדים בשעת העמדה בדין ואי אפשר לומר שהעמדה בדין תעשה אותו גזלן לקנות שבחיה ואי לא זכה בהן תחלה איך יזכה בהן עתה והלא הם מחייבין אותו להחזיר הגזלה לבעלים והתורה אמרה יתננו לו ביום אשמתו. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור וכד מעיינת בההיא ברייתא וכו'. עד והכי אוקים בדוכתה. וכתב הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אביהם כל מה שכתב בזה אי אפשר כי לרבי מאיר אפילו נטענה אצלו וגזזה הכל לנגזל ומשום קנסא לרבי יהודה אליבא דרב פפא גזלה

חוזרת בעינה כשעת גזלה ואם נטענה אצלו בין גזזה בין לא גזזה כל השבח לגזלן ואם גזלה טעונה וגזזה משלם דמי רחל העומדת ליגזז והשאר לגזלן. עד כאן.
רבי עקיבא וכו'. כתוב בתוספות דרבי עקיבא פליג איוקרא וזולא וכו'. פירוש והשתא לא קשיא מאי קסבר רבי עקיבא כמו שהקשו בתחלה. דיש לומר כיון שאין הגזלה בעין אלא ממונא בעי לשלומי או ישלם כבשעת החיוב דהיינו שעת תביעה אבל לעיל בגזות וולדות שהם בעין לכך מקשי תוספות במאי קני להו. גליון.
כתוב בגליון תוספות וליכא למימר דפליגי ביתר. דבית שמאי סברי כשעת התביעה ובית הלל כשעת הוצאה ורבי עקיבא קאמר אף בחסר כשעת תביעה. דאם כן לא איירי פלוגתא דפליגי בית שמאי ובית הלל דאינהו פליגי ביתר. עד כאן.
וכתוב על זה בגליון ואין להקשות הא סוף סוף לא איירי בפלוגתייהו דאינהו פליגי בשינוי ואיהו איירי ביוקרא וזולא. דיש לומר מכל מקום נופל לשונו בטוב אפלוגתא דבית שמאי אומרים ילקה בחסר ויתר בכל ענין בין ביוקרא וזול בין בשינוי ובית הלל אומרים לא ילקה בחסר דהיינו גזות ולא ביתר דהיינו ולדות. ואמר רבי עקיבא בין חסר בין יתר דיוקרא וזולא בשעת תביעה אז איירי כלן בחסר ויתר. אך שהפירוש קצת משתנה בין בית הלל לרבי עקיבא. אבל הא לא מסתבר למימר דבית הלל איירי דוקא ביתר ורבי עקיבא בחסר. עד כאן.
וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל: רבי עקיבא אומר משעת תביעה. פירש הקונטרס משבח דהוי בשעת תביעה משלם אבל משבח דלאחר תביעה לא משלם. ולא נראה דמאי קסבר רבי עקיבא אי קסבר שינוי קונה וכו'. ועוד קשה דפירוש דחסר רצה לומר רחל שהיתה טעונה גיזה וגזזה וזה לא נראה דהא חסר ויתר לא הוו מדוגמא אחת. ויש לומר דלעולם הוי פלוגתייהו ביוקרא וזולא והכי קאמר אף בשבח גזלה קמיפלגי וחסר מיירי לענין זולא ובתברה או בשתיה דבשבח גזלה לא מצית משכחת לה חסר אבל יתר מיירי בכל ענין בין ביתר דיוקרא בין ביתר דשבח גזלה כגון רחל טעונה גיזה וגזזה או פרה מעוברת וילדה אידי ואידי יתר הוא דבית שמאי סברי שבח גזלה דנגזל הוי בין יתר דשבח גזלה דהא סברי שינוי אינו קונה ובית הלל סברי דגזלן הוי פירוש ביוקרא וזולא מודינא לך אבל בשבח גזלה פליגנא עליך דסבירא לי דשינוי קונה רבי עקיבא אומר משעת תביעה פירוש בשבח גזלה סבירא ליה כבית הלל דשינוי קונה אבל לענין יוקרא וזולא פליג עליה דסבירא ליה לענין יוקרא וזולא לא אזלינן בתר שליחות יד ולא בתר שתיה ושבירה אלא בתר תביעה משלם דהאי שעתא הוי חיוב. והאי דקאמר דייקא נמי הכי קאמר דייקא נמי דמיירי לענין שבח גזלה מדקתני חסר ויתר ולא קתני יוקרא וזולא דמשמע

חסר לי חסרון ויתר משמע כל יתרון ולא קשה מחסר דאגב יתר נקטיה דמדנקט לשון שבח ליתר נקט נמי לשון זה לחסר. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: ורבי עקיבא אזיל בתר שעת תביעה ואם גזזה וילדה קודם העמדה בדין קנאן בשינוי. אבל שבח דעל גבי גזלה בשעת העמדה בדין הוי דנגזל אפילו גזזה וילדה אחר כך דכתיב ביום אשמתו דמשמע שישלם כעין שהוא ביום אשמתו. וקשה דאי סבירא ליה שינוי קונה אמאי ישלם השבח שהוא עליה בשעת תביעה הא קנאו בשינוי ולא עדיף שעת תביעה משעת שגזלה מביתו טעונה וגזזה דקנאה בשינוי וקרא דביום אשמתו אתא למימר דכמו שהיא מושבחת בשעת תביעה יתננה הנגזל אם לא שנה אותה הגזלן. ואם תאמר להא לא אצטריך קרא אלא לאשמועינן דאפילו שינה אותה הגזלן אם כן נילף מהכא דשינוי אינו קונה ואפילו גזלה וילדה קודם תביעה נמי. ועוד דקאמר ומודה רבי עקיבא וכו' ועוד דבשבח שמשעת שליחות ידו עד שעת השינוי לא פליגי בית שמאי ובית הלל אלא לתרווייהו דנגזל הוי והיכא שייך למימר מודה רבי עקיבא היכא דאיכא עדים בשעת שליחות יד שישלם באותה שעה ומשמע דמודה להו לבית שמאי ולבית הלל הא אינהו מחייבי טפי דמחייבי לשלם השבח הבא משעת שליחות יד עד שעת השינוי. ונראה לפרש דרבי עקיבא לא קאי אניזות וולדות דפליגי בהו בית שמאי ובית הלל אלא בית שמאי תרי מילי קאמרי ופשטא דמתניתין איירי ביוקרא וזולא אלא דדייקינן מלישנא דנקט חסר ויתר דפליגי בגזות וולדות ואהא לא פליג רבי עקיבא אלא ביוקרא וזולא דמודו בית שמאי ובית הלל במילתיה דרבא דלעיל וכו' עד כאן.

ועל כן נראה דרבי עקיבא לא מהדר אניזות וולדות דאפליגי בית שמאי ובית הלל אלא בית שמאי תרי מילי אמרי והכי פירושו במילתייהו ילקה בחסר ויתר היכא דבשעת שליחות יד שויא חבית ארבעה ובשעת שתייה שויא זוזא משלם ארבעה כשעת גזילה ובהא בית הלל נמי מודו דילקה בחסר ואי בשעת שליחות יד שויא זוזא ובשעת שתיה ארבעה ילקה ביתר ומשלם ארבעה כדאמר רבא בשמעתין והא נמי מודו בית הלל לבית שמאי ומדנקט בית שמאי לישנא דחסר ויתר ולא נקט לישנא דיוקרא וזולא דייקינן דאיירי עד היכא דניתוסף הדבר יותר אמר שליחות יד שכל אותו המותר שניתוסף ונעשה יתר ממה שהיה בתחלה יהיה של נגזל אפילו יבא אותו השבח אחר שינוי והיינו שבח דגיזות וולדות ואהא לחודא פליגי בית הלל ואמרי בשעת הוצאה מרשות בעלים שיצתה מרשות בעלים קנאה נפקד דהיינו שינוי שאחר שליחות יד. והשתא. בין לבית שמאי בין לבית הלל אם בשעת שליחות יד שויא זוזא ובשעת תביעה שויא ארבעה ובתר הכי אתבר ממילא לא משלם אלא זוזא אי נמי אם הוזלה אתר שעת תביעה ועמדה על

זוז אתד אפילו שתייה אתר כך לא ישלם אלא זוזא דיוקר דשעת תביעה לא מהני מידי לשלומי. ורבי עקיבא סבר דיוקרא דשעת תביעה מהניא להו לחיובי ארבעה ואי הוו עדים בשעת שליחות יד בהא פליגי אמוראי אליבא דרבי עקיבא אי מהני יוקר בשעת תביעה. ועוד יש לומר דאפילו כי ליתא בשעת תביעה בעין ואם היתה בעין היתה שוה יותר מבשעת שליחות יד ובשעת שתיה גם בזו יחייב רבי עקיבא לשלם כמו שהיתה שוה בשעת התביעה אם היתה בעין. ואין להקשות היכי משמע ממלתייהו מאי שנא דלא אזלי בתר שעת תביעה לענין יוקרא וזולא. דיש לומר דכיון דקתני סתם ילקה בחסר ויתר משמע דאזלי בתר יוקרא וזולא דמעיקרא שהיה בשעת שליחות יד אם הוזל בתר שתייה ובתר יוקרא דלבסוף אם הוקר בשעת שתייה דכיון דלא מפרשי בית שמאי שעת תביעה מסברא אין לילך אלא אחר שליחות יד ושעת שתייה ולא לשון תביעה. לשון מורי. תוספות שאנץ.

וזה לשון הראב"ד: רבי עקיבא אומר כשעת התביעה פירוש בבית דין. ובחסר לא פליג דכדמעיקרא משלם דקניה בשינוי וכי פליג ביתר דקסבר שבח שעל גבי גזלה בשעת תביעה אפילו גזזה אחר מכאן דנגזל הוי ואם כבר גזולה דגזלן הוי. ואני תמה למה לא אמר בשעת העמדה בדין כמו שאמרו בכל מקום. ונראה לי כי שעת העמדה בדין האמורה בכל מקום הוא שעת גמר דין והכא משעת תביעה מדכתיב ביום אשמתו ולא כתב באשמתו שמע מינה להרחיב לו את הזמן. הא דאמרינן ומודה רבי עקיבא וכו' פירוש אם יש עדים בשליחות יד אותו שבח שעליה באותה שעה זכה בו הנגזל כאלו הוא עליה בשעת העמדה בדין דביום אשמתו קרינא ביה ואמר רחמנא יתננו לו באותו היום. ואם אין עליה שבח באותו יום ואחר כך היה עליה הכל של גזלן. ע"כ.

ומודה רבי עקיבא במקום שיש עדים. פירש רש"י מודה רבי עקיבא במקום שיש עדים שגזלה ממנו שמשלם כשעת הגזלה דמאי טעמא דרבי עקיבא דאמר כשעת התביעה דאמר קרא ביום אשמתו בדמים של אותו יום שהוא מתחייב לו וכיון שיש עדים שגזל אותה שעה שגזלה הוא אשם לו וזה הפירוש עולה כדברי הרז"ה שפירש דיום אשמתו אתי לאוקמיה ברשותו ומשלם כשעת הגזלה. אבל לפי הפירוש שפירשנו במשנתנו בדברי רבי עקיבא יש לפרש כאן מודה רבי עקיבא לבית שמאי דילקה בחסר וביתר במקום שיש עדים שגזל דההיא שעתא הוי יום אשמתו ומיום אשמתו חייבו הכתוב לגזלן ואוקמיה ברשותא דנגזל וכלהו גזות וולדות דלבתר הכי דנגזל נינהו. הריטב"א.

לאפוקי מדרבי ישמעאל וכו'. קשה דרבי יוחנן אית ליה בשלהי בבא קמא שלא לדעת אפילו מנין לא צריך והיינו כרבי ישמעאל דלא בעי דעת בעלים. וכי תימא דהכא מיירי

בגונב ברשותה ורבי ישמעאל לטעמיה דלא כלתה שמירתו ואיכא דעת בעלים ורבי עקיבא סבר כלתה שמירתו וליכא חזרה אלא בגונב מרשות בעלים בהא קאמר רבי יוחנן אפילו מנין לא צריך. הא ליתא חדא דאם כן לא הוה ליה למימר לאפוקי מרבי ישמעאל דאמר לא בעינן דעת בעלים דהא רבי ישמעאל נמי דעת בעלים בעי אלא דסבר לא כלתה שמירתו ואיכא דעת בעלים ועוד רבי יוחנן דמפרש מתניתין דהתם לדעת מנין פוטר שלא מדעת אפילו מנין לא צריך אמאן תרמייה לא כרבי ישמעאל ולא כרבי עקיבא. אלא ודאי הא דפליג התם בין גונב מרשותו ובין גונב מרשות הבעלים היינו אליבא דרב חסדא וכן גורס רש"י התם אלא אמר רב זביד משמיה דרבא הכא בשומר שגנבה מרשותו עסקינן ודכולי עלמא כרב חסדא אבל רבי יוחנן על כרחך מוקי פלוגתייהו בגונבו מרשות בעלים ומתניתין דהתם מוקי כרבי ישמעאל וכדקאמר התם ובטלה שלא מדעת ובפלוגתא דרבי יוחנן ורב חסדא קמיפלגי. ור"מ תירץ דרבי יוחנן דקאמר התם לאו משום דסבירא ליה הכי אלא רבי יוחנן לטעמיה דאמר לעיל גבי המפקיד חבית רישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא וכולה נזיקין חדא מסכת היא הילכך לא בעי לאוקמה מתניתין דהגוזל כרבי עקיבא דאם כן משוינן לר' הדרנא תרי זימני ובפרק המפקיד גבי חבית סתם לן כרבי ישמעאל ברישא והדר סתם לן בסיפא כרבי עקיבא הילכך דחיק לאוקמי לסתמא דהתם כרבי ישמעאל ובפרקין נמי ברישא סתם לן כרבי ישמעאל והדר סתם לן כרבי עקיבא דלא משוינן ליה לר' הדרנא אלא חדא זימנא ומשום הכי קאמר הלכה כרבי עקיבא דסתמא בתראה עדיף. הרא"ש.

מתניתין: **החושב לשלוח יד וכו'**. באומר הוא דכתיב דבר פשע ולא במחשבת הלב אלא כאדם שאומר אשלח יד בפקדון זה ולא עשה כן שדעתו לעשות ולא עשה ולפיכך נקרא חושב. וליכא למגמר מינה דשליחות יד אינה צריכה חסרון. דמתניתין בשחשב לחסר ולא חסר ובית שמאי משוו מחשבה כמעשה אבל שליחות יד בלא חסרון שלא חשב לחסר ולא חסר לעולם אימא לך פטור. ור"ש פירש בשאמר או שחשב ואף על גב דכתיב דבר מחשבה ודיבור שוין הן כל זמן שלא עשה מעשה. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: הא דתנן החושב לשלוח יד בפקדון בית שמאי מחייבין לאו למימרא וחייב במחשבה גרידתא דהא בגמרא נפקא להו לבית שמאי מדכתיב על כל דבר פשע אלמא דבור בעינן מיהת. והא דקרי לה מחשבה משום דלא צריך לומר כן בפני עדים אלא אפילו בינו לבינו ושמעו עדים מעצמן מאחרי הכותל או שהודה בדבר. ודמיא. למאי דאמרינן לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ולאו דוקא בלבו אלא שלא השמיע לאזניו וכדפרישנא בדוכתא. ומקצת רבותינו בעלי התוספות סוברים דמחשבה האמורה לענין

פיגול קדשים כך היא כזו דצריכה דיבור וכדכתיבנא בפרק הניזקין. ויש אומרים דלבית שמאי צריך שיאמר כן בפני עדים ואין זה נכון. עד כאן.
וכתוב בגליון תוספות וזה לשונו: מה שהקשה בתוספות רבינו שמשון אם מחשבה דפיגול היינו דיבור מנא ליה כיון דמלא יחשב מפיק לה. אומר הר"י בשם מורי ה"ר אהרן מרעגנשבורג ומשום דבספרי דריש מלא תזבח וכו' כל דבר רע ומחשב בקדשים לוקה מדאפקיה קרא בלשון דבור משמע דבעינן דבור. עד כאן.

דף מד.

גמרא. שיכול אין לי אלא הוא אמר לעבדו או לשלוחו ושלח בו יד במצותו מנין שהוא חייב דהא קיימא לן בעלמא שאין שליח לדבר עבירה לחייב השולח תלמוד לומר על כל דבר פשע לחייבו על עסקי דבורו דרבי רחמנא הכא שתהא שליחות לדבר עבירה וכן הלכה. הריטב"א.
אבל בהחמיצה חייב בהטייה בלבד מאי טעמא גירי דידיה אהנו בה כי הנדנוד גרם לי להחמיץ. הגביה ארנקי וכו' ועלה בתיקו מיהו כיון דקיימא לן דשליחות יד אינה צריכה חסרון לא שנא חבית ולא שני ארנקי וכן כל פקדון שהגביה לשלוח בו יד משעת הגבהה הוא חייב באונסיו. הראב"ד.
אמר שמואל לא נטל נטל ממש וכו'. פירוש והא דקתני סיפא נטל אגב רישא נקט ליה. ומהדרינן דשאני הכא דניחא ליה דתהוי האי חבית בסיס להאי רביעית. פירש רש"י דבעלמא שליחות יד צריכה חסרון דכל כמה שלא חסרה אמרינן שלא גמר בדעתו לגזול ומהדר הדר ביה אבל הכא אינה צריכה חסרון ומה שלא נטל אינו מפני שלא גמר בדעתו לגזול אלא לפי שהיין אינו משתמר אלא בכלי מלא הניחו שם וכיון דכן הוה ליה כאלו נטלו כבר וחזר והניחו שם להשתמר ונעשה עליו שואל וחייב על שאר החבית כדין שואל דבכהאי גוונא שואל שלא מדעת שואל הוי דהא ליכא בהאי קפידא שאלה לבעלים. נמצא דברביעית שחשב לשלוח יד חייב כדין גזלן מדין שליחות יד ובשאר החבית אינו חייב מדין שליחות יד כדין גזלן אלא כדין שואל. זה תורף פירוש רש"י ז"ל. ונראה מדבריו ז"ל שמגביה את הפקדון על דעת לשלוח יד במקצתו אי ששלח יד במקצתו אינו חייב אלא במה ששלח יד ולא בשאר הפקדון אף על פי שהוא גוף אחד אלא אם כן מתחייב עליו מדין שואל. והקשו עליו מהאי דרועה שנכנס לעיר ובא זאב וטרף שהוא חייב לפי שהניח מקלו ותרמילו עליה ומשום שליחות יד והתם לא משמע שנתכוון לשלוח יד בכל הפרה אלא שישתמש בה וחסר את קצתה בתשמישו. ותירצו

דשאני התם שהוא דבר שאינו ראוי ליחלק וכיון ששלח יד במקצתו נתחייב בכולו מה שאין כן בחבית ובארנקי שראוי ליחלק ומכל מקום עדיין קשה לפירוש רש"י ז"ל דכיון דאמר לא נטל נטל ממש משמע דכל שכן אם נטל ממנה רביעית שהוא חייב בדמי כולה ואמאי דהא לא משמע לישנא הכי. לכך פירשו דהכי קאמר ניחא ליה דתיהוי האי חבית בסיס להאי רביעית והוה ליה כאלו נטל וחסר דשליחות יד צריכה חסרון וכיון דשלח יד במקצתה נתחייב בכולה מדין שליחות יד. ודכוותה הא דבעי רב אשי גבי ארנקי. וכיון דקיימא לן דשליחות יד אינה צריכה חסרון אתיא דשמואל כפשטה דחייב בדמי כולה אף על פי שלא נטל ולא בעינן טעמא דניחא ליה דתיהוי חבית בסיס לרביעית. וכן פירשו בתוספות וכן עיקר. ויש למורי פירוש אחר כתבתיו במהדורא קמא. הריטב"א ז"ל. ועיין במיימון בפרק ג' מהלכות גזלה ואבדה.

סליק פרק שלישי

#20

הזהב קונה את הכסף פירוש לא שקונה ממש מדין מעות קונות דהא קיימא לן דמעות אינן קונות במטלטלין או מדאורייתא או מדרבנן. ולא שקונה מדין חליפין דאם כן אף כסף קונה את הזהב דכל שהוא מדין חליפין כיון שזכה זה זכה חברו ועוד דהא קיימא לן שאין מטבע נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין אלא האי קונה היינו בתורת דמים דכל שנתן זהב בכסף הזהב הוא הנקנה והכסף הוא הקונה והדמים וצריך שימשוך הדבר הנקנה. ומתניתין בזקנותו דרבי דדהבא פירא וכספא טיבעא הילכך משך הזהב קנה במשיכתו ונתחייב לתת לו את הכסף לא משך את הזהב אף על פי שזה נתן את הכסף לא קנה דמעות אינם קונות וקונה דקתני בכולה מתניתין אינו קונה ממש אלא רוצה לומר מחייב כדאיתא בגמרא. ואף על פי שאין לשון קנין גמור אלא בשקנה דבר מסוים נקט קונה לפי שאינו יכול לשנותו ממטבע למטבע ואפילו מארנקי ישנה וכו'.

הנחשת קונה את הכסף. פירוש משום דנחשת פירא וכספא טיבעא ואף על גב דלזקנותיה דרבי כל דחריף טפי הוי טיבעא ונחשת חריף טפי דמסגי בכל דוכתא. הא פירשו בגמרא דאפילו הכי כספא עיקר הוי טיבעא דלא משמשי בפריטי אלא בדברים דקים דלא אפשר בכספא דכל דאפשר בכספא לא משמשי אלא בכספא ושמעינן מהאי טעמא דדוקא לגבי כספא הוי נחשת פירא אבל לגבי דהבא נחשא טיבעא הוי דהא נחשא חריף ודהבא לא חריף כלל. ואם תאמר אם כן אמאי לא קתני הזהב קונה את הנחשת והנחשת אינו קונה את הזהב. ויש לומר דאי תנא הכי הוה אמינא דוקא נחשת דחריף טובא ומסגי בכל דוכתא להכי קתני דאפילו לגבי כספא דחשיב קצת ולא חריף כולי

האי בכל דוכתא הוי דהבא פירא לגבי דידיה וכל שכן לגבי נחשא דחריף טפי ומסגי בכל דוכתא. הריטב"א.

וכתב בגליון תוספות על מה שכתבו בתוספות האי אצטריך דאף על גב דבאתרא דמסגו וכו'. ולפי זה זהב ונחשת דהבא פירא ונחשא טיבעא כיון דאי לאו סיפא הוה אמינא אפילו גבי כספא הוי נחשת טיבעא כל שכן לגבי דהבא. ולמאי דשנה בילדותיה הוי דהבא טיבעא ונחשא פירא דהא אפילו לגבי כספא הוי דהבא טיבעא כל שכן לגבי נחשא דהא נחשא פירא אפילו לגבי כספא. עד כאן.

וכתב עליו הגליון וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות כיון דאי לאו סיפא הוה אמינא אפילו לגבי כספא וכו'. ואין לומר בתר דגלי לן סיפא דלא מהני סברא באתרא דסגיין חריפי טפי אז נאמר דהוי פירי אפילו לגבי דהבא. דיש לומר אם כן לימא סיפא הנחשת קונה הזהב וכל שכן ידעינן דקונה הכסף. עד כאן ולקמן האריכו הרמב"ן והרשב"א בזה אי דהבא הוי פירא לגבי נחשא אי לא. עיין שם. כתוב בתוספות אך תימה דאמאי אצטריך למתני דמעות הרעות וכו'. ולא מצי לתרוצי דנקטיה משום דבעי למיתני סיפא ומטלטלין קונים את המטבע דהוי פירושו אפילו מטבע דמעות הרעות שהזכיר כבר כדפירשו תוספות בסמוך. דיש לומר דלא שייך למימר לא זו אף זו אלא אם כן היו שנויות שני הבבות בשוה אבל הכא דתנא בבבא קמייתא והיפות אינן קונות הרעות ובשניה קונין זה את זה לא שייך למימר לא זו אף זו. גליון.

וזה לשון תלמיד הר"ף: כולה מתניתין לא זו אף זו קתני לא זו הזהב קונה הכסף דפשיטא משום דדהבא לא חריף הוי פירא אלא אפילו נחשת דאיכא אתרא דסגיאן טפי וסלקא דעתך אמינא דטיבעא הוי מכל מקום הוי פירא. ולא זו נחשת דפשיטא דפירא הוי כיון דאיכא אתרי דלא סגי כלל אלא אפילו מעות הרעות דבכל מקום יוצאין מיהא על ידי הדחק וסלקא דעתך אמינא דהוו טיבעא קמשמע לן דהוו פירא. ולא זו מעות הרעות דפשיטא דלאו מטבע נינהו אלא אפילו אסימון דאינו מחוסר אלא צורה וסלקא דעתך אמינא דהוי מטבע קמשמע לן דהוי פירא. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: הזהב קונה את הכסף וכו'. אשמועינן מתניתין כספא לגבי דהבא ונחשא משום חורפיה טיבעא הוי. הדר אשמועינן מעות הרעות לגבי יפות פירא הוי ואפילו שניהם כסף. הדר אשמועינן אסימון פירא הוי ואפילו לגבי מעות הרעות. הדר אמר מטלטלין קונין את המטבע יהיב טעמא לכולה מתניתין. אי נמי משום דקא בעי למיתני וכל המטלטלין קונין זה את זה בתורת חליפין. עד כאן.

עוד כתוב בתוספות ואסימון אצטריך לפירוש רש"י וכו'. ולרבינו תם וכו' צריך לומר שיוצאה בדוחק. ור"מ תירץ דמטבע דאסימון היינו אפילו מעות הרעות וחשיב מטבע לגבי אסימון. וטובא אשמועינן דמעות הרעות פירא נינהו לגבי היפות ולגבי אסימון טבעא הוי. הרא"ש ועיין לקמן בלשון הרשב"א בדבור המתחיל: אצטריך וכו'.

מעות הרעות. פירש בקונטרס שנפסלו. וקשה דמשמע הא דקתני המטבע אינו קונה את המטלטלין אכל הני דלעיל קאי ואשמועינן אף על גב דחשיבי פירא לגבי טבעא אחרינא לגבי מטלטלין חשיבי טבעא ובגמרא משמע דמעות שנפסלו קונות את המטלטלין דמוקמינן מתניתין דכל המטלטלין קונין וכו' אפילו כיס מלא מעות וכו'. ואין לומר דהיינו דוקא כיס מלא מעות בכיס מלא מעות אבל ארנקי לגבי שאר מטלטלים חשיב מטבע. דהא משמע בגמרא דלרבותא נקט כיס מלא מעות בכיס מלא מעות אף על גב דשאר מעות אין נקנין בחליפין וכל שכן כיס מלא מעות כגון ארנקי בשאר מטלטלים דמטלטלים נקנים בחליפין. ונראה לפרש דמעות הרעות היינו כגון מטבע שנסדק ויוצא על ידי הדחק וחשיב מטבע טפי ממטבע שנפסל. הרא"ש.

וזה לשון הרשב"א: פירש רש"י שנפסלו. ולדבריו אפילו את הזהב הן קונות דפירא גמור הוא וכדאמר ריש לקיש בגמרא אפילו כיס מלא מעות וכו' ואם כן מאי שנא קונות את היפות דחריפי טפי אפילו לגבי דהבא דלא חריף הוי פירא ורבותא טפי הוה משמע לן אי תנא מעות הרעות קונות את הזהב. ועוד וכו' אלא נראה שפירוש מעות הרעות דשיפי וסומקי דיוצאין הן אלא שאינן יוצאין להדיא וכו' עד כאן.

אסימון. הקשו בתוספות על פירוש רש"י מפרק במה אשה ורש"י נשמר ממנה שם ופירש אי משום צורתא ליעביד ליה פולסא וליעביד ביה צורתא ואינו מיושב. הרשב"א.

ורבינו תם תירץ דהיכא שהוא של נחשת קרי ליה פולסא לפי שאין לו צורה והתם שהוא של עץ קרי ליה פולסא אף על פי שיש עליו צורה דכפולסא דמי כי המטבע הוא של מתכת ושיהא עליו צורה וכשחסר אחד מהם נקרא פולסא. הריטב"א.

ויש מפרשים שהפולסא דבר שיש עליו צורה הוא' אלא שאין צורתו שלמה והוא מלשון שבירה כמו ופלסיה הסלע וכיון שנשברה או נסדקה צורתו שוב אינה חשובה ואין יוצאה למקח ולממכר אלא בשויה כלומר בשווי כסף שבו. ומיהו אין המלך ולא בני המדינה מקפידין בהוצאתו במדינה שהרי הוא ממטבע שלהם ואינו פסול אלא שנשברה או נסדקה צורתו ומפני שאין צורתו חשובה ואינו שוה אלא ככסף שאינו טבוע חשיב כפירות ואין מחללין וכו'. ופירוש לשון אסימון כסף שאינו טבוע שכן בלשון יון קורין לכל כלי כסף אסימי. ויש מפרשים פולסא משקל על שם שאינו שוה אלא משקלו כסף

או מפני שדרך לשקול בה בסלע שנפגם כדאמרינן לקמן והוא מלשון ושקל בפלס הרים שהוא כלי משקל והמשקל קרוי פליס בלשון מקרא. ובארמית עשרין שקל כסף עשרין פלס דכסף ויותר נכון מלשון שבירה. הרמב"ן.

גמרא: **מתני ליה רבי שמעון לבריה וכו'**. עד ותחזור ותשנה לנו בזקנותך הזהב קונה וכו' ואמרינן בזקנותו מאי סבר וכו'. פירוש דקים לן שלא החליף משנתנו מחמת שכחה שהרי לא חזר בו עכשו אדרבה עמד בדברי זקנותו ולא מסתברא דתהוי תנאי אלא שהיו שתי גרסאות ובתרי תנאי אליבא דרבי מאיר ובילדותו הכריע כגירסא זו ובזקנותו חזר בו והכריע כגירסא האחרת וכן נראה מפירוש רש"י. דוק ותשכח. הריטב"א.

בילדותיה סבר דהבא דחשיב וכו'. והטעם היינו משום דחשוב דמי למוות כנגד פירות שהמעות חשיבי מן הפירות. ובזקנותו סבר כספא דחריף טפי הוי טבעא דהבא דלא חריף וכו'. דדמי לפירות שאינם יוצאים בהוצאה. תוספות חיצוניות.

דף מד:

אמר רב אשי כילדותיה דרבי מסתברא. פירוש דסיפא דמתניתין מכרעת כגירסא דגריס בילדותיה מדקתני הנחשת וכו' פירוש דבנוסחא דסיפא לא היה מחלוקת וכולם גורסים כן. הריטב"א.

דאיהו חשיב מיניה ואיהו חריף מבעיא. כך הגירסא בספרים. ומדלא כתיב מיניה אחריף כמו אחשיב משמע דשניהם שוין בחריפות ומכח חשיבות עביד קל וחומר אף על גב דלא אזיל בתר חשיבות הני מילי כסף נגד זהב דכסף חריף וזהב לא חריף כלל הילכך עדיף חריפות מחשיבות אבל כסף ונחשת דשוין בחריפות וכסף חשיב עביד שפיר קל וחומר מחשיבות. ומשני אצטריך סלקא דעתך אמינא הני פריטי באתרא דסגי וכו'. כלומר בכל מקום הם שוין לכסף בחריפות ויש מקומות דחריפי טפי אימא טיבעא הוי מכל מקום משום דחריפות עריף ליה מחשיבות קמשמע לן. ונראה דנחשת הוי טיבעא לגבי דהבא מדהוה קא סלקא דעתין דאפילו לגבי כספא דחריף מדהבא הוי טיבעא. ומיהו לפי מה שהיה שונה בילדותו הכסף קונה את הזהב ואף על פי כן היה שונה הנחשת קונה את הכסף וכיון דלגבי כספא דהוי פירא כל שכן לגבי דהבא דהוי פירא. וכי תימא מאי ניחא ליה לרב אשי לילדותיה טפי מזקנותיה גם לילדותיה תיקשי ליה כיון דתנא בכסף אף על גב דאיהו חריף קונה את הזהב משום דחשוב כל שכן נחשת שיקנה הכסף דחשוב וחריף. ויש לומר לילדותיה ניחא דתנא גבי כסף דבר וחילופו הוא קונה את הזהב והנחשת קונהו ואשמועינן אף על גב דלגבי דהבא פירא הוי לגבי נחשת

טיבעא הוי ואף על גב דממילא ידענא ליה. אבל לזקנותו דלעולם כספא טיבעא הוי פריך שפיר אמאי תני סיפא. הרא"ש.

וזה לשון הראב"ד: הא דדאיק רב אשי ממתניתין כילדותיה מסתברא מדאצטריך למתני הנחשת וכו'. קשה לי כיון דבתר חשיבות אזלינן בילדותו אצטריך לאשמועינן דכספא תשיב מנחשת. ואיכא למימר אף על גב דלא הוה צריך למיתני כיון דחדא אורחא הוא דחשובים הוו טיבעא וזו למעלה מזו נינהו תנינהו אבל בזקנותו דבתר חורפא אזיל ושיטה דמתניתין מיחלפא ליה כיון דלא הוה צריך לא איבעי ליה למתנייה. עד כאן.

אצטריך סלקא דעתך אמינא הני פריטי באתרא דסגיין וכו'. הקשה רמב"ן מכל מקום מתניתין גופא קשיא למה ליה למתני תו המטלטלין קונין את המטבע וכו'. ותירץ דהאי מטבע לאו מטבע כסף בלחוד הוא אלא כללא הוא לכל המטבעות דמתניתין וכן הסכימו הריא"ף ורבינו חננאל דדהבא לגבי פירי טיבעא הוי. אבל הראב"ד כתב דהא דהדר ותנא מטלטלין קונין את המטבע משום דבעי למיהב טעמא לכולה מתניתין. אי נמי משום דקבעי למתני וכל המטלטלים קונין זה את זה בתורת חליפין. עד כאן. ואפשר נמי משום דאצטריך למיתני הזהב קונה את הכסף והנחשת קונה את הכסף איידי דתנא הני תנא הני נמי דאורחא דמתניתין הוא דאגב דתני הא תני הא. אבל מעיקרא כי הוה סביר לן דלזקנותיה דרבי לא הוה צריך למיתני אלא חדא קשיא ליה לרב אשי למאי אצטריך תו למיתני הנחשת קונה את הכסף אבל מכיון דאיצטריך למיתני תרתי תני כלהו דאילא תקשי לן נמי אסימון קונה את המטבע למאי אצטריך הא תנא ליה מעות הרעות קונה את היפות אלא שהראב"ד נשמר גם מזו ואמר דאסימון קונה את המעות הרעות קאמר וקמשמע לן דאסימון פירא הוי אפילו לגבי מעות הרעות. הרשב"א.

ובתוספתא תנא כוותייהו דרבינו חננאל והריא"ף דקתני כללו של דבר כל שנקנה קונה. פירוש כל שהוא נקנה ואינו דמים כגון המטלטלים שהן הנקנין קונה במשיכתו הדמים ולא הדמים שהם הקונים קונים אותו במשיכתן וזה כלל לכל מטבע שבעולם כנגד המטלטלים בין של זהב בין של נחשת. ועוד ראיתי בירושלמי זה הכלל כל הירוד מחברו קונה את חברו אמר רב בר אסי מאן תניתה ר"ש ברבי וכו'. פירוש דסבירא ליה דכסף קונה את הזהב ולמדנו שהמטלטלים קונין את הזהב ואת הכסף ואין הזהב והכסף קונה אותם ואפילו הנחשת קונה הזהב והכסף ואין אחד מהם קונה אותו ואם תאמר אם כן ליתני הנחשת קונה את הזהב ואין הזהב קונה את הנחשת וכל שכן כסף דחריף דהוי טיבעא. איכא למימר אי תנא הכי הוה אמינא נחשת קנה זהב משום דעדיף טובא מיניה ואף על גב דפריטי חריפי כיון דזהב עדיף כמה כפלי כפלים הוה ליה זהב טיבעא וגבי

כסף דעדיף אף על גב דלא עדיף כזהב הוה ליה זהב פירא כיון דכסף חריף אבל נחשת לגבי כסף כיון דנחשת חריף וכסף לא עדיף מיניה כולי האי אימא לך נחשת טיבעא להכי תנא נחשת קונה את הכסף וכו' ועוד ראיה לדבר כסף בילדותיה דרבי שהוא פירא וקני זהב ואף על פי כן אינו קונה את המטלטלים שאם כן מצינו מעות קונות במטלטלים ומתניתין קתני נתן לו מעות יכול לחזור בו. אף הזהב בזקנותו דרבי אף על פי שהוא פירא לגבי כספא טיבעא הוא לגבי מטלטלים. וכי תימא לא דמי כסף לזהב כדאמרינן לקמן בסמוך וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת ולא אמרינן מידי דהוה אכסף לבית הלל. לאו מילתא היא דכיון דמתניתין קתני בילדותיה הכסף קונה את הזהב בזקנותיה הזהב קונה את הכסף שמעינן ממילא דכי הדדי נינהו דבחד לישנא תנינהו וחד דינא אית להו. ועוד הביא רבינו ראיה מדתניא לקמן רבי שמעון אומר טלית קונה דינר זהב וכו'. ומה שדחו דרבי שמעון סבירא ליה כילדותיה דרבי ליתא דאי הכי דמהדרינן בתר דיוקיה לאשכוחי תנא דסבירא ליה כילדותיה לימא רבי שמעון דאמר הכי מפורש. ועוד דהא לא פליגי רבנן עליה כלל ולאו הא מילתא אתא לאשמועינן כי היכי דנימא פלוגתא היא אלא משום אבל אמרו נקט לה ואיהו אמר מכל מקום כך הלכה אלמא מילתא פשיטא היא וליכא מאן דפליג עלה. ותניא נמי הכי בתוספתא הזהב קונה את הכסף וכו' עד טלית קונה דינר זהב כל שכן כשאמרו טלית קונה דינר זהב מכל מקום וכו' ואם תאמר אי הכי תיקשי למאן דאמר אף בפירות על דינרין מחלוקת דאלמא פירא מיקרי לדידיה אפילו לגבי פירי. איכא למימר טעמיה דמאן דאמר הכי משום דלא מחללינן אלא על טבעא גמור דומיא דוצרת הכסף והיינו דקסלקא דעתין לאותובי מפריטי ופריק שאני פריטי דחריפי ודמו לכסף. ועוד הרי נחשת שהוא קונה כסף ואינו קונה מטלטלים דדמים נינהו וכדאמרינן לקמן נתנה לספר מעל ואקשינן והא בעי ממשך תספורת וכו'. אף הזהב אף על פי שהוא קונה כסף אינו בדין שיקנה מטלטלין וכל זה ראיה שאין דינר זהב קונה טלית ופירות ואין כאן בית מיחוש. אלא שהגאון רבינו האי חלוק בדבר ואומר שדינר זהב קונה טלית ונקנה בחליפין. ותמהני פה קדוש היאך יאמר דבר זה שיהא נקנה בחליפין ואפילו כשתמצא לומר פירא הוי לענין דמים במקח וממכר לענין חליפין לא מקני דדעתיה אצורתא וכל שכן שאינו נעשה חליפין. תדע. דאמרינן לקמן תנן הזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין פירוש ושמע מינה מטבע נעשה חליפין ואי סלקא דעתך לענין חליפין נמי פירא הוי היכא שמעת מינה דמטבע נעשה חליפין הא זהב פירא הוי לתנא דידן ונהי נמי דמטבע נקנה בחליפין שמעת מינה נעשה חליפין לא שמעת מינה. ומאי האי דאקשינן תרווייהו ליקנו אהדדי דילמא זהב קונה את הכסף

משום דפירא הוא ומטבע נקנה בחליפין כסף אינו קונה את הזהב משום דטיבעא הוא ואינו נעשה חליפין. אלא ודאי אפילו לגבי מאי דהוי פירא הני מילי לענין דמים במקח וממכר אבל לענין חליפין לא דהא דעתיה אצורתא. ובקשתי לי חבר ומצאתי כתוב בשם רבינו ברוך ליכא למיחש לגאון דאמר זהב נקנה בחליפין דדעתיה אצורתא ואף על גב דלענין מיקנא כפירא הוי. ונראה שרבינו הגדול סבור שמפני כך חשבו זהב כמטבע לענין חליפין אפילו לגבי כסף כשום דכיון דטיבעא לענין פירי חשיבא צורתא ודעתיה אצורתא אבל אם היה פירא לכל מילי כדמים הוה פירא נמי לענין חליפין דהא לאו מטבע הוא כלל וצורתא דאית ביה כמאן דליתא דמי ועביד חליפין כדברי הגאון ונמצא מסתייע אף מזה לומר שהוא טיבעא לענין פירי ולפיכך דעתיה אצורתא ולא עביד חליפין אפילו לגבי כספא וכן עיקר. הרמב"ן ז"ל.

ולענין פסק הלכה קיימא לן כזקנותיה דרבי וכסתמא דמתניתין ואף על גב דמתניתין דמעשר כילדותיה דרבי רהטא האי נמי כיון דאפיך רבי מתניתין האי נמי אפכה ואיהו נמי אפכה כי היכי דתיקום מתניתין כבית הלל אלא דמשנה לא זזה ממקומה. ופסקו רבינו חננאל והריא"ף וכו'. והביא הריא"ף ראיה ממתניתין דמעשר וכו' ומכאן ראיה דדהבא לגבי פירי טבעא הוי דאינהו לאו לענין מעשר דוקא פליגי אלא הוא הדין נמי לענין מקח וממכר. אבל מה שכתב רבינו בהלכה וכל שכן דבית שמאי במקום בית הלל אינו משנה אינו מחוור דהתם לאו בדהבא לגבי פירי פליגי אלא דבית הלל סברי טיבעא הוי אפילו לגבי כספא כילדותיה דרבי אבל לזקנותיה דרבי דילמא אף בית הלל הוו מודו דאפילו לגבי פירי ומטלטלי כפירא משוינן ליה. ועוד דלההוא לישנא ודאי דבית שמאי משנה דסתמא דמתניתין כוותיה וקיימא לן כסתם מתניתין דכזקנותו דרבי. וכן מה שכתב הוא ראיה מלישנא בתרא דלכולי עלמא מוקמינן טעמייהו דגזרינן שמא ישהה עליותיו דאלמא כספא ודהבא תרווייהו טיבעא נינהו וליכא חד מינייהו פירא לגבי חבריה וכל שכן לגבי פירי. איני רואה מכאן ראיה כלל חדא דמנא לן דלהאי לישנא סבירי להו לבית שמאי ולבית הלל כספא ודהבא טיבעא הוו דילמא טעמייהו משום דסבירא להו כילדותיה ודוקא סלעין אדינרין אבל דינרין אסלעין לא. ועוד דהא רבינו ז"ל סבור דנראין דבריו דכמחלקותם של בית שמאי ובית הלל לענין מעשר כך מחלקותם במקח וממכר ואם כן היאך אפשר לומר דתרווייהו הוו טיבעא הא לא כילדותיה דרבי ולא כזקנותיה. ואם דעת הרב לומר דלהאי לישנא בתרא מחלוקתם לגבי מעשר דוקא לומר דלענין מעשר דוקא הוו בין דהבא בין כספא טיבעא הא לענין מקח וממכר דהבא פירא וכספא טיבעא כזקנותיה דרבי אם כן אין ראיה מכאן לפירי ומטלטלי דעלמא.

וראיתי לרמב"ן נר"ו שטרח להעמיד ראייתו מכאן וכתב דכוונת הרב ז"ל בזה לומר דמכל מקום כיון דאיתרבי זהב אפילו לגבי כסף מכסף הכסף שמעינן דטיבעא הוי לגבי פירי לענין כל מילי דאי סלקא דעתך פירא הוה לכל מילי היכי איתרבי מכסף הכסף והא לא נקרא כסף כלל. עד כאן. ואין לשון ההלכות מוכיח כן ועוד דאכתי לאו ראיה היא דמנא לן דמרבינן מיניה כסף מיני כסף מכסף הכסף דילמא לא מרבינן מיניה אלא כסף שני וכי מחללינן כספא אדהבא משום דאית להו כילדותיה דרבי אבל לעולם אי סבירי להו כזקנותיה לא הוה סבירי להו דנחיל סלעים אדינרין אלא סלעין אסלעין אי נמי פריטי אסלעין משום כסף הכסף לרבות כסף שני. ועוד דודאי ליכא מאן דאמר דלא תיהוי דהבא טבעי חשיב קצת משום צורתיה דאי לא בכדי לא טרחי ביה ולא טבעי ליה והילכך כסף מיקרי משום דדמי למטבע דחשיב משום צורתיה והיינו דקיימא לן דאין דינרי זהב נעשין חליפין וכו' וזה שלא כדברי רבינו האי גאון וכו'. ומכל מקום כיון דיוקרא וזולא שייכי ביה תדיר שויוה כפירא לגמרי לכל מקח וממכר. וגם הרמב"ן ז"ל מביא ראיה מדתניא בתוספתא כללו של דבר וכו'. ולולי שאין דעתי מוכרח איני רואה מכאן ראיה שהרי זה כמתניתין דקתני המטלטלין קונה את המטבע בלא חסר ובלא יתר. והא דגרסינן נמי בירושלמי כל הירוד מחברו וכו' אין מכאן ראיה דאף על גב דמטלטלין ופירות ירודין מן הזהב אין מכאן ראיה דההיא כילדותיה דרבי אתיא כדאיתא התם בהדיא ולהאי סברא ודאי דהבא טיבעא גמור הוי ולא קתני מידי ולא שהוא ירוד כנחשת קונה את שהוא למעלה ממנו כגון את הכסף דבתר חשיבותא אזלינן לגמרי. אבל לזקנותיה דלא אזלינן בתר חשיבות מנא לן דדהבא טבעא אפילו לגבי פירי ומטלטלי ואי אמרת מכל מקום דהבא לזקנותיה דרבי ככספא לילדותיה לא היא דלא דמי דהבא לכספא אפילו לילדותיה דרבי כספא חריף הוא ובו קונין כל מילי וכתיב נמי ונתן הכסף וקם לה אלא דלגבי דהבא בלחוד משום דדהבא חשיב מיניה שויוה רבנן כפירא להשוות מדותיהן דירוד מחברו וכו' אבל לזקנותו דאזלינן בתר חריפות וכו' כתב הרב בעל העיטור יש לבעל הדין לחלוק דכילדותיה דרבי מסתברא וסתם מתניתין הכסף קונה את הזהב גרסינן וכן כתוב במשניות מדויקות שלנו עד כאן. ולכאורה ודאי כך היה נראה דהא רב אשי דהוא בתרא אמר כילדותיה דרבי מסתברא ואף על גב דדחינן לה דחויא היא. ועוד דהא מתניתין דמעשר ללישנא קמא וכו' וגרסינן נמי בירושלמי וכו'. הרשב"א.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: אפילו דינרי זהב ודינרי זהב אינן קונין זה את זה דכל לגבי נפשיה לעולם טיבעא הוי לענין מקח וממכר ולענין הלואה הוא שהחמירו שלא ללות דינרי זהב בדינרי זהב למאן דאמר דדהבא לגבי כספא פירי הוי כזקנותו של רבי וכדמוכח

בעובדא דרב ורבי חייא והא קיימא לן כזקנותו של רבי ואלו. ואלו הטרונישיש של כסף או הזהובים או הכפולות פירא נינהו דהא לא חריפי ואסור ללותם זה בזה כל היכא דלית ליה. אבל מטבע של מדינה זו והוא מתחלף במלכות אחרת כיון דלא קפדי עליה ובאתריה הוי טיבעא גמור אף באידך נמי טיבעא חשיב ואפילו לגבי הלואה ואין בו משום רבית וכן דעת קצת רבותינו. אבל יש חוששין בדבר זה. עד כאן.

אלא אי אמרת פירא הוי הוה ליה סאה בסאה ואסור לדעת רבינו חננאל והרי"ף. ואיכא למידק לימא ליה לעולם קסבר רבי יהודה דדהבא לגבי כספא פירא הוי אבל לגבי נפשיה טיבעא הוי וכו' ואלו היו דינרי זהב פירא לכל מילי כדעת מקצת הפוסקים לא היה קשה כלל משום דדהבא כיון דהוי פירא לכל מילי לגבי נפשיה לענין רבית נמי הוי פירא. אבל אי טיבעא הוי לגבי מטלטלי ופרי כל שכן דלגבי נפשיה הוי טיבעא. ויש לומר דהכא אמסקנא סמיך וכו' כמו שתירצו התוספות וכו'. ותמהני דאם כן נחשא נמי ליתסר דהא שויוה כפירא לגבי כספא והאי דלקמן לאו ראיה היא דאיכא למימר דהכי קאמר כיון דלענין מקח וממכר שויוה רבנן כפירא לגבי כספא ונחשא ואפילו לגבי פירא שויוה רבנן נמי כפירא לגבי הלואה. ותדע לך דאי לא לוקמה בדינר של כסף לבית הלל ואפילו לגבי נפשיה שויוה כפירא כיון דלמקצת מקח וממכר שויוה כפירא דבית הלל כילדותיה דרבי סבירי להון אלא דאיכא למימר דשאני דהבא דכיון דלגבי מקח וממכר דכל המטבעות בין דכספא בין דנחשא הוי כפירא לגבי הלואה נמי שויוה כפירא אפילו לגבי נפשיה אבל כספא אף על גב דהוי כפירא לבית הלל לגבי דהבא לגבי נחשא מיהא הוי טיבעא וכיון שכן לגבי נפשיה כל שכן דחשבינן ליה טיבעא ושרי והוא הדין לנחשא לזקנותיה דרבי דכיון דלגבי טיבעא דדהבא טיבעא הוי לענין הלואה נמי חשבינן ליה טיבעא כן נראה לי לדעת רבינו חננאל והריא"ף. הרשב"א.

כתוב בספר המאור מה שכתב הריא"ף בכללא דנקט שמעתתא דדהבא לגבי כספא פירא הוי כזקנותיה דרבי דסתם לן הזהב קונה את הכסף וכו'. עד ומאן דבעי למימר דלענין מקח וממכר הוי דהבא טיבעא לגבי פירא ומטלטלי צריך הוא להביא ראיה על כן וכו' וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם נראין דברי הרב רבינו חננאל וה"ר יצחק דגמרי טעמייהו ממילתא דרבי יוחנן דאמר אף על פי שאמרו אסור ללות דינר בדינר אבל מחללין עליו מעשר שני דהאי מילתא אליבא דבית שמאי אסירא כדאיתא בגמרא ובית שמאי לא דרשי כסף הכסף ולא אזלי בתר חשיבותא אלא בתר חורפא אם כן מאי שנא מקח וממכר והלואה מחילול דהא בהנך נמי בתר חורפא נמי אזלינן אלא לאו שמע מינה דא ודא אחת היא ודהבא לגבי כספא פירא הוי לכל מילי אבל לגבי

פירא טיבעא הוי לכל מילי ומדבית שמאי נשמע לבית הלל דכל דכן הוא. ואי איכא מאן דבעי למימר דרבי יוחנן אפילו לבית הלל אמר למילתיה והיכן אמרו אסור ללות דינר בדינר ממתניתין דהזהב דלגבי מקח וממכר הוי פירא לענין הלואה נמי פירא הוי דהא הלואה ופרעון כמקח וממכר הוי ולענין חלול טעמא אחרינא הוא דכסף הכסף ריבה. הא לאו מילתא היא כלל דאי לבית הלל מאי אצטריך למימר אבל מחללין עליו מעשר שני פשיטא ואפילו כספא נמי מחללין עליה אלא בעל כרחך לבית שמאי קאמר ומבית שמאי נשמע לבית הלל כדפרישנא ומתניתין דהכא אפילו לבית הלל היא דהבא לגבי כספא פירא הוא מיהו לענין מעשר משום דכסף הכסף ריבה דהא תרווייהו טיבעא הוי לגבי פירי הילכך כספא מיקרו דאי סבירי להו לבית הלל דלכל מילי לא הוו טיבעא לא למקח וממכר דפירות ולא להלואה ולא לחליפין היכי מתרבו לענין חילול מכסף הכסף והא לאו שמעת מיניה לגבי קניות פירי ולענין חליפין טיבעא הוו. הילכך לענין חילול אפילו לגבי סלעים נמי כספא הוו ומחללין זה על גב זה ואהאי טעמא סמכינן כי היכי דתיקום מתניתין דהכא כבית הלל. ומאן דמפרש טעמא דבית הלל לענין חילול משום חשיבותא לא נהירא דבית הלל מתירין קאמרי מחייבינן לא אמרי ואם בא לחלל דינר על סלעים נמי טפי עדיף משום דחריפי טפי. והא דרבי שמעון דאמר טלית קונה דינר זהב וכו' הלכה היא וליכא לדחויה ועוד מגופא דמתניתין איכא למלפא להאי מילתא דקתני בסיפא מטלטלין קונה את המטבע ואין המטבע קונה את המטלטלין מאי מטבע אי דכספא השתא לגבי דהבא חשיב טיבעא לגבי מטלטלין מיבעיא אלא לאו אפילו דדהבא קאמר ושמע מינה כדאמרי רבוותא שמע מינה מיהו לגבי הלואת דינר בדינר אסור הואיל ולגבי כספא פירא הוי דאמרינן הוא ניהו אייקר וזול וחומרא יתירא היא. והכי פסק הרב. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור והא דתנן כל המטלטלין קונין זה את זה וכו'. עד כל מילי דלאו נעל או כלי דומיא דנעל כפירות דמו וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו אמר אברהם אין בזה הספר שגגה גדולה מזאת כי כל דבר שאינו כלי עליו דין פירות וכל שכן בעלי חיים ונעל לאו דוקא דאם כן סודר נמי לא. אלא כל דבר שאינו אוכל הוי כנעל ואיך יעלה על לב איש שהמעות הנפסלות ליהוי פירות ושור וחמור חיים מטלטלים הם אבל הבשר הוא הפירות. וכבר ראינו בנוסחת מי שראוי לסמוך עליו. ופירות נמי עבדי חליפין כיצד בשר שור בפרה או חמור בבשר שור וכו' וכבר חברתי עליו חבור גדול והוא אצלי יפקח עיניו הרואה ויראה. וקצת מן הראיה לדברי תשובה לדבריו שהוא אומר כל דבר שאינו כלי פירות הוא. האי דאקשינן למאי דסליק אדעתין מעיקרא מטבע מאי כיצד ה"ק ופירי נמי

עבדי חליפין. ואם כדבריו מאי פירות נמי עבדי חליפין הוא ניהו מטבע הוא ניהו פירות דהא לאו נעל הוא. ועוד דפירות עדיפי ממטבע דהא דעתיה אצורתא ועבידא דבטלה ותרווייהו פירי נינהו. אלא שמע מינה דמעות וכל דדמי להו ככלים נינהו אי לאו דדעתיה אצורתא ולא מיקרו פירי אלא דבר הנאכל כמו שהוא. עד כאן.

נעשה כאומר לו עד וכו'. הקשו בתוספות דרב מאי קמיבעיא ליה. ותירצו דדילמא אסתפק ליה אי הלכה כהלל. ואם תאמר מעיקרא מאי סבר רב כי יזיף מינה. איכא למימר דמעיקרא הוה פשיטא ליה כתנא קמא ולבסוף אסתפקא ליה. כן נראה לי, הרשב"א ז"ל. והר"ן ז"ל תירץ כקושית התוספות דמתניתין הוא דאמר הכי בהדיא אבל הכא נעשה כאומר קאמרינן. עד כאן

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: ורבינו ז"ל היה אומר דרב קים ליה דהלכתא כרבנן אלא דהכא מיירי כשקבע לו זמן וסלקא דעתיה שלא התירו שם אלא בשלא קבע לו זמן וכדתנן הלויני עד שיבא וכו'. אבל אם קבע לו זמן אסור ואף על פי שיש לו וכדקתני רישא לא יאמר לו הלויני עד הגורן וכו' דכיון שיש לו אף על פי שקבע לו זמן מותר כיון שאינו אלא סאה בסאה וסבר דרישא דהתם שאמר שלא יאמר לחברו הלויני עד הגורן זמן קבע לה ואף על פי כן לא אסרו אלא לפי שאין לו. ולבסוף חזר בו רבינו ונראין הדברים בעיני בהפך דהא דמספקא ליה לרב היינו מפני שלוה סתם ולא קבע זמן גם לא אמר עד שיבא בני וקיימא לן דסתם הלואה שלשים יום ומיהו דעתו של רב לפרוע ואפילו תוך שלשים יום וגם יש בני אדם שפורעין תוך שלשים ואף על גב דמיעוטא נינהו וכדאיתא בפרק השותפין ומשום הכי מספקא ליה אם חשוב כקובע זמן או כאומר עד שיבא בני. אבל בקביעות זמן פשיטא דאסור דרישא דהתם אפילו בשיש לו מיירי כן נראה לי.

אחד משמנה באיסר. כתוב בתוספות ובפרק קמא דקדושין קאמר הא דאייקור איסרי וכו'. צריך עיון דמה מקשה דלעולם נימא דאיסר הוי טיבעא טפי מפרוטות אבל דינר הוי טיבעא טפי מאיסר ולכך קאמר הא דזול איסרי וקיימי ל"ב בדינר. וכן כלהו דמייתי דתלי חד בחבריה הוי אותו שנתלה בו מטבע טפי מן התלוי בו וכן פירשו תוספות לקמן גבי נפקא מינה למקח וממכר שאין יכול לומר הדינר הוא שהוקר והאיסרין עמדו במקומן. ובזה מיושב לקמן דפריך אי דהבא פירא לגבי כספא איך תולה דינר בדהבא ואולי יש לומר דזה בכלל תירוץ של התוספות. אך אין הלשון משמע כן וצריך עיון. גליון.

למקח וממכר. פירש בקונטרס אם מכר לו דינר ביותר מעשרים וארבעה וכו' ואף על גב דפרישית לעיל דפעמים נמכר ביותר הכי פירושו כשנותנין עשרים וחמשה בדינר זהב, הרא"ש.

וזה לשון רבינו חננאל: למקח וממכר. פירוש מי שמכר חפץ בכך וכך איסרים צריך ליתן לו איסרים שהן עשרים וארבעה בדינר של כסף והם רביע של סלע. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: למאי נפקא מינה למקח וממכר. פירש הקונטרס ואם מכר דינר ביותר מעשרים וארבעה איסרין ונתאנה הלוקח וכו'. ואם תאמר למה איצטריך לאשמועינן דאם נתאנה הלוקח יחזיר לו האונאה פשיטא. לכך נראה לי למקח וממכר דאם מכר לו חפץ בעשרים וארבעה איסרין כשהן הולכין עשרים וארבעה בדינר והמתין עד שהוקרו לא יאמר לו אתן עשרים וארבעה איסרין אלא יתן לו דינר. ע"כ.

והראב"ד פירש לענין הא דתנן כמה תהא הסלע חסרה ויהא בה אונאה רבי מאיר אומר ארבעה איסרות וכו'. כי האונאה אחד מעשרים וארבעה בדינר אבל פחות מכאן לא שאם הוזלו איסרין ועמדו שלשים בדינר אין שיעור האונאה כאיסר אלא באחד מעשרים וארבעה בדינר. עד כאן. ובספר אחד מספרי חידושי הראב"ד כתוב וזה לשונו: אי נמי שאם קנה ממנו איסרין צריך שיתן לו כמשקל השער הזה. וזה עיקר דלדעת כל התנאים קתני לה. עד כאן.

משער תנא במידי דאוקיר וזול. ואם תאמר ואלא מאי כספא פירא והא קמשער ביה תנא כדתניא פרוטה שאמרו אחד משמונה באיסר האיטלקי. יש לומר דלא משער ביה אלא נחשא. משום דנחשא לגבי כספא פירא הוי וכספא טיבעא לכולי עלמא ונפקא מינה דהיכא דקאי כספא בשיעוריה לגבי דהבא ולגבי נחשא יקיר וזול תלינן יוקרא וזולא בנחשא ובעינן לשעורי פרוטת קידושין בכסף זה. אבל כספא אי סלקא דעתך טיבעא הוי לגבי דהבא משער תנא כספא דהוי טיבעא בדהבא דאיהו פירא לגביה. הרשב"א ז"ל.

נפקא מינה לפדיון הבן. ותימה התורה אמרה חמשת שקלי כסף ולמה לא נשער בכסף אלא בזהב ויש לומר דמסתמא כשקצב המקום שיעור פדיון הבן תלה הקצבה במטבע החשוב והיינו דינר זהב וקבלה בידיהם דבימי משה היה נמכר דינר זהב בעשרים וחמשה דינרי כסף ומה שכתוב בתורה חמשה שקלים כסף משום דקרא נקט מילתא דפסיקא ולא רצה לכתוב ארבעה חומשי דינר זהב ומכל מקום חמשת שקלים כסף הוי כאלו נכתב ארבעה חומשי דינר זהב. הרא"ש.

וזה לשון גליון תוספות: נפקא מינה לפדיון הבן ואם תאמר מנא לן לשער בזהב והתורה לא אמרה אלא חמשה שקלים כסף. ושמא כן היה שיעור חמשה שקלי כסף בימי משה.

ואם תאמר ואמאי צריך ליתן חמשה שקלים של עכשו שהם גדולים דבימי משה לא היה שקל אלא עשרים גרה דהיינו עשרים כדמתרגמינן עשרין מעין שהם שלשה דינרים ושליש. ויש לומר דאמרינן בבכורות שאם יוסיפו על השקלים שצריך להוסיף ומפיק מיהיה השקל.

וכתב הגליון וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות ושמא כן היה בימי משה וכו'. פירוש שהשקל היה החומש מדינר זהב. ומה שהקשה שוב בגליון אמאי צריך ליתן חמשה שקלים של עכשו. אין לתרץ הא צריך ליתן ארבעה חומשי דינר זהב וכן הוא עתה. דיש לומר דפשיטא גם נתוספו על דינר זהב ממה שהיה בימי משה דלא מסתבר שהוקר הזהב יותר מכפלים ממה שהיה בימי משה שהיה תחלה סלע עשרים מעין והשתא ארבעה דינרין. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: פירש הקונטרס דפדיון הבן חמשה שקלים דהיינו עשרים דינרין והשקל הוי ארבעה דינרין ואם נתן לו ישראל לכהן דינר של זהב יחזיר לו הכהן חומש דבדינר של זהב יש חמשה ועשרים דינרין של כסף והוא אינו חייב אלא עשרים דהיינו ארבעה חומשים של דינר זהב. אי אמרת בשלמא טיבעא הוי משער תנא וכו' ולעולם ימסור לכהן ארבעה חומשים של דינר זהב בין היכא שהדינר שוה שלשים דינרים דהשתא הוי הארבעה חומשים ארבעה ועשרים דינרים ובין היכא שאינו שוה אלא חמשה עשר דינרים דהשתא הוי הארבעה חומשים שנים עשר דינרים. ואם תאמר והא בפדיון הבן כתיב חמשה שקלים והיינו עשרים דינרים משמע דלעולם הוי עשאים דינרים וזימנין אינו עולה כל כך. ואומר מורי ז"ל דנימא דקרא מיירי מהדינרין שהדינר הוי אחד מחמשה ועשרים בדינר של זהב וגם כשהדינר אינו שוה אלא חמשה עשר דינרים אז נתמעט הדינר כל כך שיהו שוין לפי חשבון הדינר של זהב. אכן צריך לומר דודאי גרה דכתיב בפסוק רצה לומר כדפרישית דחמשה גרה דהיינו דינר הוי לעולם אחד מחמשה ועשרים של דינר זהב כדמפרש דמסתמא מיירי בדבר קצוב. אבל מעין התרגום היינו לפי חשבון דחמשה ועשרים דינרין של כסף בדינר של זהב לא פחות ולא יותר ואונקלוס תירגם לפי חשבון שהיה בימיו חמשה ועשרים של כסף.

זימנין דמהדר ליה כהנא. פירש הקונטרס זימנין דמהדר טפי מן החומש כגון שהדינר של זהב שוה שלשים דינרים דהשתא מהדר ליה כהנא השליש ומעכב השני שלישים. וזימנין דמוסיף ליה לכהנא כגון שהדינר אינו שוה אלא חמשה עשר דינרין דעריין הוא חייב לכהן חמשה דינרים. וקשה למורי ז"ל דלישנא דקאמר זימנין דמהדר ליה כהנא משמע דמעיקרא לא מהדר ליה כלל ולפירוש הקונטרס דפירש שהישראל נותן לכהן

דינר של זהב לעולם הוא מחזיר הכהן חומש לישראל. לכך נראה למורי ז"ל דאינו נותן לו הדינר אלא תמיד הוא נותן לו ארבעה חומשים של דינר זהב ואם כן כשהדינר של זהב שוה עשרים וחמשה דינרין של כסף לא פחות ולא יותר אינו מחזיר לו כלום. והשתא ניחא דהכי פירושו זימנין דמהדר ליה כהנא פירוש כגון שהדינר של זהב שוה שלשים דינרים שהארבעה חומשים שנתן לו הישראל שוים עשרים וארבעה דינרים ואינו חייב לו אלא עשרים דינרים ואם כן יחזיר לו ארבעה דינרים וזימנין דמוסיף ליה איהו לכהנא כגון שהדינר של זהב אינו שוה אלא חמשה עשר דינרים דהשתא הארבעה חומשים שנתן לו אינם שוים מה שהוא חייב לו. עד כאן. וכן פירש הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: למאי נפקא מינה לפדיון הבן. פירש רש"י ואם נתן לו אבי הבן דינר זהב וכו' זימנין דמהדר ליה כהנא וזימנין דמוסיף איהו לכהנא. אין הלשון הזה מתישב יפה דמשמע מדקאמר זימנין דמהדר ליה כהנא דכל היכא דהוו עשרים וחמשה דינרים של כסף בדינר זהב לא מהדר ליה כהנא וזה אינו כי לעולם צריך להחזיר לו חמשה דינרים ואפילו היכא דהוי עשרים וחמשה בדינר ולא יקיר ולא זול. ויש לומר דהכי קאמר זימנין דמהדר ליה כהנא טפי מחמשה דינרין כששוה יותר מעשרים וחמשה דינרין ואין לשון הגמרא נח יפה לפירוש זה. לכך יש לומר דאנן הכי אמרינן נפקא מינה לפדיון הבן לכהן ארבעה חומשי דינר זהב ויהא פטור שהרי ארבעה חומשין אלו שוין חמשה שקלים דאורייתא שהן עשרים דינרי כסף וכדפירש רש"י והשתא פרכינן שפיר ראי אמרת בשלמא טיבעא הוי משער תנא במידי דקיץ דבין ששוה הדינר זהב יותר מעשיים וחמשה דינרי כסף או פחות מכאן מעות הוא דיקירי וזילי אבל דהבא כדקאי קאי ובדידיה משערינן הילכך נותן ארבעה חומשי דינר לעולם לא פחות ולא יותר. אלא אי אמרת דינר פירא הוי היאך משער תנא במידי דיקיר וזיל זימנין דכי יהיב ליה ארבעה חומשי דינרי זהב מהדר ליה כהנא וכו'. ואם תאמר ואפילו נימא דדהבא טיבעא הוי היכי משער ביה התנא שיתן לו לעולם ארבעה חומשי דינר זהב ויפטר ואפילו היכא שאינן שוין עשרים וחמש דינרי כסף והלא גזרת הכתוב שיתן חמשת שקלים כסף בפדיון הבן דאינון חמשה סלעי כסף של דבריהן דאינון עשרים דינרי כסף והיאך אפשר לפחות משיעור זה לעולם. ויש לומר דהתורה שיערה חמשת שקלים לפי אותו הזמן שהיה שוה דינר זהב עשרים וחמשה דינרי כסף אבל לעולם לא שיער הכתוב אלא בדהבא דקאיץ ולא יקיר וזיל שיהא השיעור שוה בכל זמן. דאי אמרת בכספא שיער כיון דכספא פירא ויקיר וזיל לא היה שיעור פדיון הבן קצוב בכל זמן. כללו של דבר כל היכא דאמרת דכספא פירא ודהבא טיבעא על כרחך שיער קרא בדהבא כלומר שיתן לו ארבעה חומשי

דינר זהב וחמשה שקלים לאו דוקא. וכל היכא דאמרת דכספא טיבעא ודהבא פירא בכספא הוא דשיער וחמשה שקלים דוקא. וכזקנותיה דרבי קיימא לן הילכך חמשה שקלים יהיב ליה לעולם. עד כאן.

לא יעשה אדם סלעין דינרין. תימה דאמרינן לקמן דמחללין כסף על נחשת מדוחק ואמאי והא לא מחללינן טיבעא אפירא ואף על גב דנחשת הוי טיבעא לגבי פירא הכי נמי הוי דהבא טיבעא לגבי פירא ואפילו הכי אין מחללין עלייהו סלעין. ויש לומר דהכא מדרבנן הוא דלא יעשה. גליון תוספות.

וכתב עליו הגליון וזה לשונו: כתוב בגליון תוספות תימה דאמרינן לקמן מחללין כסף על נחשת מדוחק וכו'. ואין לתרץ דהכא איירי שלא מדוחק. דיש לומר דמשמע ליה לגליון דמדתלי טעמא משום דדהבא פירא אז אפילו מדוחק אין מחללין. ואף על גב דבסמוך אמרינן דמחללין מעות אפילו על בהמה דשאני התם דלא אפשר דכיון דאין יוצאות בירושלם ליכא למימר ונתת הכסף בכל אשר תאוה. עד כאן.

מחלוקת בסלעין על דינרין דבית שמאי סברי וכו'. פירוש דבית שמאי סברי כזקנותיה דרבי ובית הלל כילדותיה. ופירא וטיבעא דקאמרינן הכא בין לענין מקח וממכר בין לענין מעשר קאמרינן וכן דעת רי"ף ז"ל. ולא לענין מעשר דוקא קאמרינן כדעת מקצת רבוותא ז"ל ויש לי ללמד חדא מדמייתי לה הכא לענין שמעתיה קמייתי לה ודבר הלמד מעניינו הוא דאי לענין מעשר דוקא מאי שייכא הכא. ועוד דאי לענין מעשר דוקא קאמר לומר דאם בא לחלל זה על זה משום חשיבותא דמעשר לא מחללינן חשיבא על גבי גריעא מיניה אם כן מאי קאמר מידי דהוה אכסף לבית הלל דהא כספא בין לבית שמאי בין לבית הלל טיבעא גמור הוי לענין מקח וממכר ולגבי דהבא דמעשר בלחוד הוא דפליגי. ואם כן מאי ראיה קמייתי מינה לדהבא דאפילו לגבי מקח וממכר הוי פירא אלא ודאי כדאמרן. כן נראה לי. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הר"ן ז"ל: אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין. כלומר אף על גב דסבירי להו לבית שמאי דדהבא לגבי כספא פירא הוי לגבי פירא טיבעא הוי וזה על הדרך שכתבנו במשנתנו דבית שמאי דהכא היינו כזקנותו דרבי ומיהו מאן דאמר אף בפירות על דינרין מחלוקת משמע לכאורה דפליג אהך סברא וסבירא ליה דדהבא אפילו לגבי פירא פירא הוי. ואפילו הכי לענין דינא לא קשיא כלל דהא אסיקנא דרבי יוחנן הוא דאמר מחללין וקיימא לן כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש. עוד כתב הרמב"ן ז"ל דאפילו מאן דאמר בפירות על דינרין מחלוקת דוקא לענין חלול הוא דאמרינן הכי משום דכיון שלבסוף הוא צריך לחלל דינרי זהב על כסף שאין אדם מוצא ליקח צרכיו בזהב אף מעכשו אנו רואין אותו

כפירא כיון שהוא עתיד להיות פירא לגבי כספא. אבל לענין מקח וממכר דהבא לגבי פירא טיבעא הוי. והיינו טעמא דלא מדמינן זהב לבית שמאי לכסף לבית הלל דהתם משום הכי מחללין פירות עליו ואף על גב דאינהו סברי דכספא לגבי דהבא פירא הוי משום דכיון דלגבי פירא טיבעא הוי ושוב אין אנו צריכין לחלל כסף על זהב מחללינן. אבל זהב לבית שמאי אף על גב דלגבי פירא טיבעא הוי כיון שסופו לעשות פירא לגבי כספא לא מחללינן. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: חד אומר מחלוקת בסילעין על דינרין דוקא וכו'. פירוש דבית שמאי סברי כזקנותיה דרבי ובית הלל כילדותיה. אבל בפירות על דינרין דברי הכל מחללין ואפילו לבית שמאי וכומפרש ואזיל. ולהאי לישנא בין לבית שמאי ובין לבית הלל אין בענין זה הפרש בין חילול מעשר למקח וממכר ומאי דהוי טיבעא או כספא למקה וממכר הוי טיבעא או כספא לענין חלול. וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. כלומר דאפילו בפירות על דינרין אמרי בית שמאי אין מחללין והשתא נמי בית שמאי כזקנותיה דרבי אלא דסבירי להו דלענין חלול מחמרינן וכיון דדהבא לגבי כספא וחמשא פירא הוי לענין מקח וממכר אף לגבי פירא חשבינן ליה פירא לענין חלול ואף על גב דלענין מקח וממכר הוי טיבעא ויש אומרים דלהאי לישנא בית הלל כדקיימי קיימי דסבירי להו כילדותיה דרבי ופליגי עם בית שמאי נמי דסבירי להו דלא שני לן בין חילול למקח וממכר. ויש מרבותינו הצרפתים שאומרים דלהאי לישנא לית לן לאפושי פלוגתא בכדי וכיון דסבירי להו לבית שמאי דאיכא הפרש בין חילול למקח וממכר הוא הדין לבית הלל ולכולי עלמא כזקנותיה דרבי סבירי להו והא דשרו בית הלל לחלל סלעין על דינרין היינו משום דסבירי להו לגבי חלול הקילו וכיון דלענין מקח וממכר דהבא לגבי פירא טיבעא הוה נקט לענין חלול שיהא טיבעא אפילו לגבי כספא כלי שיהא קל להוליכו לירושלם ונכון הוא. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: ובית הלל סברי דהבא טיבעא. ואם תאמר מתניתין דקתני הזהב קונה את הכסף נימא כבית שמאי ולא כבית הלל. ויש לומר דסגנון משנה זו לבית שמאי דדהבא פירא הוי ולבית הלל דהבא טיבעא נשנית בילדותו של רבי דהוה תני במתניתין הכסף קונה את הזהב אבל בזקנותיה דתני הזהב קונה את הכסף הכי נמי דניתני הך פלוגתא איפכא ובית הלל סברי דהבא פירא כמו במתניתין. תוספות חיצוניות ותלמיד הר"ף.

ובית הלל סברי כספא פירא. פירוש למאי דקסלקא דעתין השתא הוא הדין דהוה ליה למיתני לא יעשה אדם דינרי זהב סלעין דברי בית הלל ובית שמאי מתירין אלא רבותא

קמשמע לן דאפילו למיחל סלעין על דינרין שרו בית הלל דטיבעא הוי לגמרי וכחא דהיתרא לבית הלל עדיף ליה. הרמב"ן.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: ובדין הוא דלהאי לישנא מצי למיתני איפכא בית שמאי אומרים עושה אדם דינריו סלעין של כסף ובית הלל אוסרים אלא דניחא ליה למיתני כחא דהיתרא דבית הלל דהלכתא כוותייהו. דאף על גב דאנן כזקנותיה דרבי קיימא לן ובית הלל מוקמינן השתא כילדותיה. הא ודאי דהאי תנא סבירא ליה דהלכתא כילדותיה דלא הוה מוקים לבית הלל דלא כהלכתא. עד כאן.

וטיבעא אפירא לא מחללינן חוץ לירושלים דוקא אפירא כי האי לא מחללינן או בכל פירי שאינו ראוי לאכלו בירושלם. אבל דבר שראוי לאכלו בירושלם כגון בהמה טהורה מחללין וכדאיתא בקידושין פרק האומר. וכן פירשו בתוספות דהא דאמרינן בהגוזל מי שיש לו מעות ובין בהמה ומסיק לה לירושלם היינו כדי לאכלה בקדושתה כמו התם שיאכל הבהמה בירושלם ומה לו לקנותה בבבל או בירושלם. אבל היכא שיחלל עוד הדינר של זהב לקנות פירות הכי נמי כהאי גוונא לא מחללינן טיבעא אפירא. ודעת מורי דכי אמרינן דלא מחללינן טיבעא אפירא דדהבא או כסף חוץ מירושלם היינו דרבנן דאלו מדאורייתא לא אסיר אלא על פירות שיש בהן טורח להוליכן בדרך כדכתיב לא תוכל שאתו כי ירחק וגו' אלא דרבנן הוא דגזרו בכל מידי דמיקרי פירא אטו פירא ממש דיקירי ודוקא היכא דלא חזו למיכל בירושלם כדעת התוספות. הריטב"א ותלמיד הר"ף.

אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין. תימה וכי טעמא דבית שמאי אתא לאשמועינן דלא אשמועינן שום רבותא אלא אליבא דבית שמאי דאליבא דבית הלל פשיטא דהשתא לגבי כספא הוי טיבעא לגבי פירא מיבעיא. וכהאי גוונא פריך במסכת שבת בפרק רבי אליעזר דמילה. ויש לומר דהכא איצטריך למימר דמחללין פירות על דינרין משום דתנא דמתניתין סבר דפירא הוי וסלקא דעתך אמינא דאין מחללין משום דאין מחללין פירא אפירא קמשמע לן דלגבי פירא טיבעא הוי. ותימה אם כן אתיא מתמתין כבית שמאי. ויש לומר דסבירא ליה לתנא דמתניתין לפי מה ששנה בזקנותו לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה ולפי מה ששנה בילדותו נשנה מחלוקת זו. הרא"ש.

אי הכי אדמפלגי בסלעין על דינרין ליפלגו בפירות על דינרין. כלומר וליתני דלבית שמאי אין מחללין פירות על דינרין. ומהדרינן אי איפליגו בפירות וכו' כלומר להודיעך כחן דבית הלל דשרו אף בסלעין על דינרין נקט פלוגתייהו בהכי. וקשיא לי ודקארו לה וכו' וכי לא ידע דהא דקתני עדיפא דאשמועינן כחא דהיתרא וכחא דבית הלל דהילכתא כוותייהו במקום בית שמאי מאידך דהוי כחא דאיסורא ולבית שמאי. ויש אומרים דכיון

דמוקמינן לבית הלל כילדותיה דרבי ואנן קיימא לן כזקנותיה ניחא לן בכח איסור לבית שמאי מכח היתרא לבית הלל. וזה כפי הפירוש הראשון שאמרנו לעיל דאפילו להאי לישנא מוקמינן בית הלל כילדותיה ועדיין אינו מחוור דהא אנן לפום דעתא דתנא פרכינן ולדידיה הילכתא כילדותיה מדמוקים לבית הלל הכי. והנכון דהא דאמרינן אי הכי אדמפלגי בסלעין על דינרין וכו' לאו פירכא ממש היא אלא בירור הדבר בדרך קושיא ותירוץ. הריטב"א.

הוה אמינא הני מילי בפירות על דינרין וכו'. ותימה ונפלגו בתרווייהו כי היכי דפריך בפרק קמא דיום טוב ונפלגו בתרנגולת וביצתה להודיעך כחא דתרווייהו ויש לומר דהתם פריך שפיר משום דפלוגתייהו בביצה הויא רבותא דבית שמאי דאפילו בביצה שרו ומשום הכי פריך ונפלגו אפילו בתרנגולת לאשמועינן רבותא דבית הלל דאף בתרנגולת אסרי. אבל הכא דפלוגתייהו בסלעין על דינרין הוא רבותא דבית הלל לא פריך ונפלוג אף בפירות על דינרין לאשמועינן רבותא דבית שמאי. אבל מעיקרא פריך שפיר כיון דבלאו הכי פליגי בחדא אדמפלגי בסלעין ליפלגו בפירות אבל לאפלוגי בתרווייהו להודיעך כחא דבית שמאי ליכא לאקשויי. הרא"ש.

אבל סלעין על דינרין מודו בית הלל לבית שמאי דדהבא לגבי כספא פירא הוי לגבי חילול וכדין מקח וממכר לזקנותו דרבי קמשמע לן דאף על גב דלענין מקח וממכר פירא הוי לזקנותיה דרבי לגבי חילול מקילינן וחשבינן ליה טיבעא ומחללינן כספא עליה. ולעולם אף בית הלל כזקנותו דרבי סבירא להו לפום האי לישנא וכדכתיבנא לעיל. הריטב"א.

תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר וכו'. דאמר רבי יוחנן אסור ללות דינר בדינר. פירוש משום דחשיב סאה בסאה וכדמפרש ואזיל. ולפום פשטא דלישנא משמע דמשעת הלואה איכא איסורא ללות סאה בסאה דאף על גב דאפשר דלא הוי רביתא כיון דאפשר דיוקירו ואתי לידי אבק רבית אסור משעת הלואה אלא אם כן עשאו מעות מיד בשעת הלואה וכן נראה מפירוש רש"י. וקשיא לי מעובדא דרב דלעיל דיזיף דינרי מברתיה דרבי חייא ולא שאל לרבי חייא כלום אלא לבתר דאייקור דינרי. ולכך פירש מורנו בשם רבותיו דהכא הכי קאמר אסור ללות ולפרוע סאה בסאה קאמר אבל הלואה גרידתא שריא ונראה לי דהכא לישנא כפשטיהן וכשהתנה בפירוש שיפרע סאה ואפילו יוקירו וכדאמר אסור ללות דינר בדינר הא כל שלוה סתם מותר אלא שאם הוקירו הפירות אסור לתת לו אלא כפי מה שהיה שוה בשעת שלוה. ועובדא דרב מלוה סתם היתה כדמוכח מלישנא דלעיל. מכאן היה נראה לי קושיא על מה שהיה אומר מורנו דבשום

אבק רבית ליכא איסורא אלא גבי מלוה אלא שרבינו מתרץ דהכא אסור ללות ולגבות קאמר. הריטב"א.
וכתב הרמ"ך וזה לשונו: אסור ללוות דינר זהב בדינר זהב כדין סאה בסאה היכא דאין לו דינר זהב אחד ללוה. והיכא דאית ליה שרי. ונראה לומר דהני לא ידיע תרעייהו לעולם ועל פי מעברות סוחרין חלפיהן מתחלפין לפיכך לא אמרו בהן עד שיצא השער. עד כאן.

דף מה.

אילימא דינר של כסף בדינר של כסף לגבי נפשיה מי איכא למאן דאמר לאו טיבעא הוי. והלא אמרה תורה וצרת הכסף וקם שמחללין עליו כל דבר ובו שמין ההקדשות כדכתיב כסף כערכך וכל שכן לגבי נפשיה דהוי טיבעא. ועוד כתיב אם כסף תלוה את ומי לא תהיה לו כנושה וכו' מכלל דבלא רבית מצוה נמי איכא. ושמע מינה רבי יוחנן הוא דאמר אפילו פירות על דינרין אין מחללין דפירא הוי אפילו לגבי פירי. הראב"ד.
מאי דינר אילימא וכו'. פירוש מי איכא למאן דאמר הכי ואפילו ליילדותיה דרבי דחשיב ליה פירא לגבי דהבא. אלא פשיטא דינר של זהב וכו' אלא לאו לבית שמאי כלומר דסבירי להו פירא הוי ושמע מינה רבי יוחנן הוא דאמר לעיל דלבית שמאי אין מחללין פירות על דינרין. וקשיא לי טובא ומה ראיה מכאן דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין והלא אפילו למאן דאסר בפירות על דינרין דברי הכל מחללין דהבא לבית שמאי פירא הוי לגבי כספא מדקתני לא יעשה אדם סלעין דינרין וכדקאמר תלמודא לעיל בהדיא דטעמא דבית שמאי משום דדהבא פירא וכספא טיבעא. ויש לומר דהשתא קסלקא דעתין דאף על גב דלההוא לישנא אמרי בית שמאי דדהבא פירא הוא לגבי כספא מכל מקום הא עבדינן ליה טבעא לגבי פירות ואף לענין חילול וכיון שכן משום חומרא דהלואה לא מסקינן ליה תרי דרגי דלהוי פירא ואפילו לגבי נפשיה. אבל למאן דאמר דבפירות על דינרין לא מחללינן הא אסקוה חד דרגא לענין חילול דאפילו לגבי פירות הוי פירא מה שאין כן במקח וממכר וכיון דכן משום חומרא דרבית אסקוה דרגא אחריתא והוי פירא אפילו לגבי נפשיה. ואם כן שמע מינה דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין וסבירא ליה דהלכתא כבית שמאי בזו. ופרקינן דלעולם אימא לך דרבי יוחנן הוא דאמר לבית שמאי פירות על דינרין מחללין ושאני הלואה דמשום חומרא דרבית אחמור רבנן ואסקוה תרי דרגי דליהוי פירא אפילו לגבי נפשיה כיון דפירא הוא לגבי כספא ונחשא מיהת בין לענין מקח וממכר בין לענין חילול מה שאין כן לבית הלל דעבדי ליה טיבעא אף לגבי כספא לענין חלול מיהת ולדידהו מותר ללות דינר בדינר והיינו

דאוקים כבית שמאי או אפשר לומר דכי אמרינן שניא הלואה אף לבית הלל אוקים כיון דפירא הוא לגבי כספא לענין מקח וממכר. ומיהו לא אמרינן הכי אלא לגבי דהבא דלא חריף ובדידיה מחמרינן לענין הלואה אבל לגבי כספא ליכא למאן דאמר דלגבי נפשיה לא הוי טיבעא ואפילו לילדותיה דרבי וכדמתמהינן לעיל מי איכא למאן דאמר. כן נראה לי. הריטב"א.

וזה לשון הרמב"ן: לא לעולם רבי יוחנן הוא דאמר (אין) מחללין דלגבי פירי טיבעא הוי וכן לענין מקח וממכר ושניא הלואה הואיל ולענין מקח וממכר שויוה רבנן כפירא פירוש לגבי כספא אף על גב דלגבי שאר מילי טיבעא הוא כיון דאמור רבנן גבי כספא דאיהו יקיר וזיל ולא כספא אף לגבי נפשיה פירא הוי משום חומרא דרבית דהא כיון דאיכא מידי דשיימינן ביה עד כאן שקל מיניה יפה דינר כסף ושקיל שוה דינר וטריסית. ואף על גב דגבי חילול גופיה חשבי ליה בית שמאי פירא לגבי כספא מיהא ליכא למיגזר ביה דמשום מעשר לא מחזי להו לאינשי כפירא כיון דלאו פירא ממש הוא לגבי נפשיה אלא משום מקח וממכר אסרי ליה וכן פירש רבינו חננאל. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: ושאני הלואה כיון דלענין מקח וממכר שויוה רבנן כפירא כדתנן במתניתין הזהב קונה את הכסף לגבי הלואה נמי וכו'. אבל לא לענין חילול. וקשה דהא לעיל פירש דניפוך פלוגתייהו אלמא דמאן דאית ליה במקח וממכר פירא כמו כן יאמר גבי חילול לכך תירץ מהר"ף נר"ו דלעולם נימא דבית הלל אית להו דהבא טיבעא ונשנית בזקנותו ולא תקשי מהא דתנן במתניתין הזהב קונה את הכסף אלמא דהבא פירא דשאני גבי חילול דיש לנו למחשביה טיבעא משום שהוא קל לישא ולכך עושין זה כדי שישאו מעשרותיהם ולא ישאר כלום בבתיהם ולכך אנו עושין תקנה שיחלל כדי להקל ממשאו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: לא לעולם רבי יוחנן הוא דאמר פירות על דינרין דברי הכל מחללין. מיהו לגבי כספא אמרי בית שמאי פירא הוי והזהב קונה את הכסף והכסף אינו קונה אותו הילכך לונין הלואה נמי שויוה רבנן כפירא אליבא דבית שמאי. ואי קשיא לן מנא לן דלענין מקח וממכר סברי בית שמאי דהבא פירא הוי אי מחילול גמר לה והא אמרינן השתא דלא גמרינן מקח וממכר מחילול. ולא היא נהי דלהיתרא לא משוינן להו אבל לענין איסורא כיון דאמרי בית שמאי לא יעשה סילעין דינרי זהב דלגבי כספא פירא הוי מאי טעמא דהוא ניהו דאייקר וזיל טפי מכספא הילכך לענין קניה נמי פירא הוי לגבי כספא הלכך לענין הלואה כסאה בסאה דמי. אבל לענין לחלל עליו פירות אף על גב דאיהו מיקר וזיל אפילו הכי פירי זיילי ומוקרי טפי מיניה וטיבעא הוי לגבייהו. עד כאן.

לעולם אימא לך וכו'. ושאני הלואה וכו' ככתוב בתוספות עד ומיהו רבינו חננאל וכו' וזה לשון תוספות שאנץ: וגם רבינו חננאל פירש דכל הנהו דמשתמע דדהבא טיבעא הוי ליתנהו אלא דהבא פירא הוי. ומיהו היינו דוקא לגבי כספא אבל לגבי שאר מטלטלין חשיב טיבעא כדתניא לקמן דאין דינר זהב קונה טלית וגם אין נעשה חליפין למאן דאמר אין מטבע חליפין כדמוכח דפריך עלה ממתניתין דהזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין.

הכי נמי מסתברא דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן וכו'. והא דלא חשיב הכרחא משום דאיכא למימר דהא רבי יוחנן אליבא דבית הלל הוא דאמר לה והיינו דקאמר אף על פי שאמרו אסור ללות דינר בדינר היינו משום דהוי פירא לגבי כספא לענין מקח וממכר מיהת ואפילו לבית הלל אבל מכל מקום מחללין מעשר שני עליו כסברא דבית הלל. ומיהו סברא הוא דמשום דאיכא מאן דאמר דלבית שמאי אין מחללין טרח לומר דלכולי עלמא מחללין ואפילו לבית שמאי דלבית הלל לא צריך לומר והיינו דחשבינן ליה דהכי נמי מסתברא. ולהאי פירושא דפרישנא שמעתא רבי יוחנן כזקנותיה דרבי סבירא ליה לענין מקח וממכר מיהא ואף על גב דלמאן דאמר דברי הכל מחללין בית הלל כילדותיה דרבי הוא דאוקים לית לן בה דהאי מתניתא איתניא בילדותיה דרבי וכיון שחזר בו רבי בזקנותיה נתבטלו כל הברייתות שנשנו בילדותיה דרבי לא שנאה רבי חייא מניין לו. הריטב"א.

הפורט סלע של מעשר שני פירוש שיש בידו פרוטות של נחשת שחילל מעשרו עליהם. ודומה לאותה שאמרו גבאי צדקה פורטין לעצמן ואין פורטין לאחרים. אבל אידך דקתני לקמן הפורט סלע וכו' מיירי שהיו בידו סלעין של כסף ובא לפורטן בפרוטות של נחשת. הריטב"א ז"ל.

הפורט סלע ממעות מעשר שני וכו'. פירש רש"י ז"ל אם בא לפרטן כולן יפרוט ובית הלל אומרים לא יפרוט אלא חציין. ואינו מחוור דאם כן וכו' כמו שכתוב בתוספות. אלא הכי פירושו וכו' ככתוב בתוספות. ואף על גב דהפורט קתני דמשמע דרשות קתני. איכא למימר דאין הכי נמי דאלו לא רצה לפרוט כלל לא הטריחוהו חכמים לפרוט בסלעין דאם כן אף לכתחלה לא יחלל פירות על הפרוטות אלא שלא הטריחוהו לחזר על הסלעים לעולם אבל כל שטרח ובא לפרוט פורט את הכל לבית שמאי ולבית הלל חציין. והא דתנן נמי הפורט סלע של מעשר שני בירושלים וכו' בית שמאי לחומרא קאמרי ובית הלל לקולא. והכי קאמר על כרחך בכל הסלע יקח מעות כדי שיהו מצויות בידו יכול להוציאם בכל עת בירושלים שאלו לא יהיו מצויות כל כך חוששין שמא יותיר וישכח

ויוציאם מירושלים. ובתוספות פירשו כדי שלא יתן הכרע אחר כשיפרוט החצי השני. ובית הלל אומרים אינו חייב לפרוט הכל בפרוטות וחוששין שמא יעלו חלודה. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל. ובירושלמי משמע כפירוש רש"י ז"ל וכן משמע מתנאי דמתניתין דכלהו מחמרי לשייר יותר כסף. תוספי הרא"ש במסכת עדיות.

ותלמיד הר"פ ז"ל תירץ מה שהקשו בתוספות על פירוש רש"י ז"ל דאם כן ליתנייה גבי קולי בית שמאי וכו'. דיש לומר דלא תנא התם אלא מידי דאית ליה נפקותא בדיעבד כגון איסור והיתר. אבל הכא ליכא נפקותא כלל בדיעבד דהא לא קאמר אלא שאין לפרוט הכל ביחד לכתחלה אבל בדיעבד ליכא איסור ומשום הכי לא חשיב ליה התם. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: בית שמאי אומרים בכל הסלע וכו'. פירש רש"י וכו' והקשה עליו רבינו תם דאם כן ליתנייה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל. ולאו קושיא היא דכיון דהכא לאו מילתא דאיסורא והיתרא ממש הוא אלא תקנתא היכי עדיף טפי לפרוט ליכא למיחשביה התם בקולי וחומרי. ומיהו רבינו תם פירש בהפך דלבית שמאי בכל הסלע מעות דוקא מפני שהפרוטות מחלידות ואף על גב דהא דקתני הפורט לשון חיוב הוא כלומר הבא לפרוט. דלא סגי בלאו הכי יפרוט בכל סלע מעות. אי נמי שאם לא רצה לפרוט כלל לא יפרוט הכל כיון שבא לעשות תקנה ולפרוט כדי שלא יחלידו יש לו לפרוט הכל. ובית הלל אומרים שהרשות בידו לפרוט מחציתו בלבד. ואידך נמי דתניא לקמן הפורט סלע מעות של מעשר שני בירושלים וכו' פירש רש"י דבית שמאי לקולא וכו' ורבינו תם פירש איפכא לפי שיטתיה דבית שמאי לחומרא דכל סלע מעות דוקא שאם יחלפם שתי פעמים אם כן יהא צריך ליתן שני קלבונות תפסיד המעשר. ובית הלל סברי אם רצה יחליף מחציתה לבד ולא חיישינן להא. וקשה לפירוש רבינו תם יהא במשניות נחלקו על דברי בית הלל כמה יחלל בבת אחת רבי עקיבא אומר שלשה רבעים כסף ורביע מעות משמע כי דברי בית הלל לחומרא הם ודוקא קאמר שלא יחלל הכל בבת אחת וזו כפירוש רש"י. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: תא שמע הפורט סלע ממעות מעשר שני חוץ לירושלים הוא ויש בידו פרוטות של מעשר שני ורוצה להחליפם בסלע בית שמאי אומרים בכל סלע מעות מפני שהסלע יותר חשוב מן הפרוטות טוב הוא שיחליף את כולם בסלע ולא יעלה בידו פרוטות ובית הלל אומרים בשקל כסף וכו'. מאי טעמא כיון דכי מטי לירושלים מיד הוא צריך להחליפו במעות כדי להוציא מהן בהוצאות דקות הילכך יקיים בידו בשקל מעות כדי שלא יהא צריך לחזור ולהחליף והמחצית האחרת יחליף בשקל כי הוא דבר חשוב. וכן בירושלים המחצית במעות והמחצית בשקל. אבל בית שמאי סבירי להו

דבירושלים נמי מחליף את כולו במעות בבת אחת כדי שיהא הכל מזומן לו לאכילה ולא ישהה באכילתו שמא ישכח ויוציא משם הילכך השתא נמי הא עדיפא ליה דכי מחליף ליה כוליה התם דילמא מוזלי גביה בפרוטות. ועוד דהוא השיב טפי. ומשמירת הדרך ומשאו הוא יותר טוב כדתנן מצרפין שקלים לדרכונות מפני משאוי הדרך קתני מיהת ממעות מעשר שני וכו'. עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות שבכל פעם ישתכר השולחני וכו'. אבל בית הלל סברי כיון דאיכא צדדין לכאן ולכאן יעשה איך שירצה. עד כאן.

השתא לגבי פריטי מחללינן ואף על גב דהוו פירא לגבי דהבא מבעיא. פירוש דהא ודאי טפי עדיף דהבא לחלופי עליה והוי בכלל וצרת הכסף דלא חשיב והוא קל להעלותו לירושלים. ומהדרינן דאפילו הכי פריטי עדיפי וחריפי טפי וצריך אותם בירושלים. דבית שמאי סברי הכסף כסף ראשון וכו'. פירוש דכולי עלמא דרשי וצרת הכסף דמיותר לדרשא אלא דבית שמאי דרשי דלמיעוט בא ובית הלל דרשי דלרבות בא. הריטב"א ז"ל.

הכסף כסף ראשון. הכי קא דריש כדאמרינן העולה עולה ראשונה. ולעולם תרווייהו טיבעא הוו ופירות על דינרין דברי הכל מחללין. הראב"ד ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: דבית שמאי סברי הכסף כסף ראשון וכו'. פירוש בין לבית שמאי בין לבית הלל מחללין סלעין אדינרין דאלמא דדהבא לגבי כספא טיבעא הוי כילדותיה דרבי דעד כאן לא אסרי בית שמאי אלא משום כסף שני הא לאו הכי מחללין ואי אמרת דתרווייהו הוי טיבעא לגבי מעשר מחללין זה על גב זה. אבל לענין מקח וממכר כולהו סבירי להו כזקנותיה דרבי. הא מנלן ומאי שנא ממעשר ואי משום כסף כסף ריבה הא לא משמע הכין חדא דבית שמאי הא לית להו כסף כסף ריבה. ועוד דאפילו לבית הלל לא שמעינן אלא דמרבינן מיניה כסף שני אבל לרבות מה שאינו כסף בעלמא שיהא כאן כסף הא לא שמעינן. ומיהו לדעת רבינו חננאל והרי"ף דסבירי להו דדהבא בעלמא הוי טיבעא הא לא קשיא דכיון דבעלמא לגבי פירי טיבעא הוי ולגבי כספא ונחשא בלחוד הוא דחשיב פירא שפיר קא מרבינן ליה לגבי מעשר מלשון כסף. אלא דאכתי תיקשי לן דהא לא שמעינן לחו מיניה דמרבה מיניה כספים מכסף כסף אלא כספים שנים קא מרבו. כן נראה לי. ואם זה אמת להאי לישנא כולי עלמא אית להו כילדותיה אליבא דרבי יוחנן דהוא ניהו מוקי פלוגתייהו בהכין ופלוגתייהו דוקא בסלעים על דינרין אבל איפכא כלומר דינרין אסלעין כולי עלמא אית להו דאין מחללין דכספא לגבי דהבא פירא הוי ולהאי פירי לא תהא לנו ראיה מכאן כלל שיהא דהבא טיבעא לשאר מילי לזקנותיה

דרבי דהכא משום דתרווייהו אית להו דהבא טיבעא הוי כילדותיה דרבי היא דקאמרינן דמחללין סלעין אדינרין. עד כאן.

וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. פירוש כטעמא דאמרינן לעיל משום דלענין חילול דהבא לגבי פירות נמי הוי פירא וכן פירש רש"י. ובודאי דלהכי לא פריש תלמודא טעמיה משום דקאי כדלעיל. הריטב"א.

אי הכי אדמפלגי בסלעים על דינרין ליפלגו בדינרין על דינרין דכולה מילתא כדלעיל. ויש ספרים שכתוב בהם אי הכי אדמיפלגי בסלעים על דינרין ליפלגו בסלעים על סלעים משום כסף שני והאי קושיא הוי לאידך. והקושיא האחרת היא לשני. ושתי הגירסאות נכונות וזה יותר טוב כי הראשונה כבר הוקשית למעלה ואיפרקי לה וזאת היא חדוש כי אף למי שאמר דדוקא נחלקו בסלעים על דינרין יש להקשות יחלקו בסלעים על סלעים דהוי אולפנא יתיר ושני ליה אי אפליגו בסלעים על סלעים הוה אמינא בהא הוא דשרו בית הלל אבל בסלעים על דינרין אימא מודו לבית שמאי דדהבא פירא הוי ולא מחללינן קמשמע לן תרתי. הראב"ד.

וכתב הרא"ש וזה לשונו: נפלגו בסלעים על סלעים. ותימה דילמא אורחא דמילתא נקט דאין דרך לחלף סלעים על סלעים. ויש לומר דלפעמים שיש לו סלעים של בבל ורוצה לחללן על סלעים של ארץ ישראל דאף על גב דכל המעות יוצאות בירושלים מכל מקום אין יוצאות כל כך להדיא כמו אותן של ירושלים. ועוד דפעמים שהוא בירושלים ויש לו סלעים של מעשר בביתו ורוצה לחללן על מעות שבידו. עד כאן.

וכתוב בגליון וזה לשונו: ולמאן דאמר בסלעין על דינרין מחלוקת ליפלגו בסלעין על סלעין. אין להקשות הא למאן דאמר נמי בפירות על דינרין פליגי לדידיה קשה לו נמי ליפלגו בפירות על דינרין וכשינויי דמשנינן ליה גם מתורץ לאידך דנקטיה לרבותא דבית הלל ויש לומר דלמאן דאמר בפירות על דינרין נמי פליגי קל לתרץ שלא יקשה דליפלגו בפירות על דינרין דוקא פליגי משום כסף ראשון פריך שפיר טפי דליפלגו בסלעין על סלעין דזה לא היה לפרש פלוגתא אלא אי אמרת כסף ראשון ולא כסף שני אבל כי פליגי בסלעין על דינרין מצי למימר דלא פליגי בכסף ראשון אלא אי דהבא פירא הוא אם לאו. עד כאן.

כתוב בתוספות דהא דאמרינן לקמן ומייתי לה במסכת מעשר שני סלע של חולין ושל מעשר שני שנתערבו וכו'. ויש לומר דשאני התם שהם של מלך אחד אבל של שני מלכים יכול לחללם זה על זה אם השני חריף מן האחד. ומה שמביא התם בסלע מעות ואינו מביא סלע של מלך אחר דהוי יותר יפה ממעות משום דלא פסיקא ליה שפעמים אותן

שנתערבו חריפין ביותר ואינו יכול למצוא חריפין מהן אבל מעות פסיקא ליה. הרא"ש.
עוד כתוב בתוספות אי נמי אתיא כרבי מאיר. ואין להקשות דמאי פריך ליפלגו בסלעין על סלעין נימא דסבר כרבי מאיר דאמר אין מחללין. דיש לומר דלכך פירשו בתוספות דתנא בפלוגתייהו בתר בבא דהפורט סלע דמשמע ליה דהך בבא אתיא ככולי עלמא דעלה קיימי. גליון.
אי איפלגו בסלעין על סלעין וכו'. כלומר דאתא לאשמועינן סברא דבית שמאי אפילו בסלעין על דינרין שרי ולא אמרינן דהבא לגבי כספא פירא הוי אלא כלומר דהשתא אשמועינן כדכתיב תרתי חדא דלא אמרינן כסף ראשון ולא כסף שני ואידך דהבא לגבי כספא טבעא לענין מילול מיהת וכדפרישנא לעיל. הריטב"א ז"ל.
תא שמע הפורט סלע וכו'. אמר רבא ירושלים קאמרת וכו' תמיהא מילתא דהא האי קרא לא מיירי בחלוף כספים בפרוטות אלא בענין לקיחת דבר מאכל ולכלל ופרט וכלל בא לרבות פירי מפירי וגדולי קרקע כדאיתא בפרק ב' דעירובין ובכמה דוכתי. ויש לומר דאין הכי נמי והכא בתורת טעמא אתא רבא דכיון דרחמנא אמר ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך על כן צריך להחליף הכסף שהביא לירושלים בפרוטות דמסגי טובא והן צריכין לקנות דברים קלין שאי אפשר לקנותם בכסף ודקארי לה סבר דלענין כסף ראשון וכסף שני ירושלים ושאר מקומות שוין הן ואף על גב דקרא דונתת בכסף וצרת הכסף חוץ לירושלים כתיבי ואף על גב דאיכא מילי אחריני דשאני בין ירושלים ושאר מקומות כדקיימא לן שאין מחללין חוץ לירושלים כסף על נחשת אלא מדוחק ובירושלים מחללין. ולפום דעתיה דמקשה הא דקתני בירושלים מאי דלא קתני במתניתין דלעיל אורחא דמילתא נקט דאלו חוץ לירושלים דרך לחלל פרוטות על כסף להקל המשא ובירושלים מחללין כסף על פרוטות לצרכי הוצאה כן נראה לי. הריטב"א.
וזה לשון תלמיד הר"ף: ירושלים קאמרת וכו'. ואם תאמר ודקארי לה וכו' וכי לא ידע שיש חילוק בירושלים משאר המקומות דהא אמרינן דאין מחללין כסף על נחשת אלא מדוחק ובירושלים שפיר מחללינן אלמא דשאני ירושלים. ויש לומר דלעולם ידע שפיר דירושלים שאני לענין דאין מחללין וכו' דליכא איסור אלא מדרבנן אבל לענין האי דרשא דכסף ראשון ולא כסף שני דהוי דאורייתא הוה סלקא דעתיה דירושלים לא מהני ולא מידי. ומיהו קשה על הא דקאמר שם שאני ירושלים דכתיב כל אשר וכו' דהא לא מרבינן מההוא קרא אלא פירי דוקא והיכי מרבינן מיניה פרוטות של נחשת. ויש לומר דהני מילי לענין דרשא דכלל ופרט וכלל אבל לענין לחלל על הפרוטות מפשטא דקרא איכא

למשמע מינה דמותר דאם אינו מחלל על הפרוטות לא יוכל לקנות שום צרכי סעודה ולא יוכל לקיים בכל אשר תאוה נפשך. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: תא שמע הפורט סלע של מעשר שני בירושלים וכו'. השתא קא פריך לתרווייהו דמהכא שמעינן שמחללינן כסף ראשון אכסף שני ואפילו לבית שמאי וקשיא לרבי יוחנן דמוקי פלוגתייהו בהכי. וכן נמי שמעינן מינה שמחללין נמי פירי אדהבא דהשתא כספא לגבי נחשא מחללין אף על גב דנחשא לגבי כספא פירא הוי לכולי עלמא כל שכן דפירא אדהבא מחללין אף על גב דדהבא בעלמא הוי פירא לגבי כספא וגדולה מזו שמעינן מינה דאפילו טיבעא אפירא מחללין דהא כספא טיבעא ונחשא פירא ואפילו הכי מחללין אלא ודאי בית שמאי על כרחך טעמא אחרינא אית להו במעשר דלא כמר ודלא כמר. ומשני דמהא ליכא לאקשויי לא למר ולא למר דבירושלים אדרבה טיבעא אפירא מחללין ומשום הכי מחללין כספא אפרוטות. עד כאן. וכן כתב הראב"ד.

עוד כתב הרשב"א וזה לשונו: הא דמייתי מדכתיב בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן פירש הראב"ד ז"ל בבקר ובצאן כל דבר שהוא צורך האכילה והם הפרוטות שהם צריכות להוצאה.

ואיני מבין טעמו דאדרבה דרשינן ליה בכלל ופרט ואמרינן מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף וכו'. אלא נראה לי דלא מבקר וצאן קמרבינן הכא פרוטות אלא הכי פירושו שאני ירושלים דבירושלים מחללין טיבעא אפירות שעיקרן להוצאה הוליכן לירושלים ואפירא הוא דמחללינן להו דכתיב בבקר ובצאן והילכך אי משום דאין מחללין טיבעא אפירא בעלמא הכא לא איכפת לן ואי משום דרחמנא אמר בקר וצאן וגידולי קרקע בדוקא הני מילי מידי דהוצאה דלא מצי זבין ומפיק אלא לכעין הפרט אבל לא ליקח ממנו חלוק ולא סנדלים לרגלים אבל פרוטות לא לצורך עצמן קנאן אלא לצורך הוצאות מידי דכעין הפרט ולא אסרה כי הא. כן נראה לי. עד כאן.

כתוב בתוספות ולכך לא פריך מינה ללישנא קמא וכו'. פירוש דיקשי נהי דקסברי בית שמאי כספא טיבעא ודהבא פירא הא גם נחשבו פירא לגבי כספא כדתנא מתניתין ואפילו הכי קתני מחללין סלעים אפרוטות אם כן הוא הדין יחלל סלעין על דינרין אפילו לבית שמאי. וכן למאן דאמר בפירות אדינרין מחלוקת יקשה לו איך אמרי בית שמאי דאין מחללין פירות אדינרין הא פשיטא דדהבא הוי יותר מטבע לגבי פירות מפרוטות לגבי סלעין. גליון.

אלא דכולי עלמא הכסף ואפילו כסף שני שהכסף הכסף בפירוש ריבה וצרת הכסף ונתת הכסף. הראב"ד.

אלא אי איתמר הכי איתמר וכו'. פירוש וההיא לישנא לא איתמרא כלל וטעות הוא. אי נמי אפשר דאיתמר ומיהו הא דקאמר דלבית שמאי טעמא משום כסף ראשון ולא כסף שני לאו דוקא מדאורייתא אלא מדרבנן שמא ישהה עליותיו וקרא אסמכתא בעלמא ולא כדקא סלקא דעתין לעיל דמדאורייתא ממש קא אתו עלה. הריטב"א.

אלא דכולי עלמא הכסף כסף ריבה וכו'. ואי איתמר הכי איתמר וכו'. תמהני מי דחקו לומר כך לוקמה כאוקמתא קמייתא דבדהבא פירא או טבעא פליגי בילדותיה וזקנותיה דרבי ובפירות על דינרין נמי מחלוקת ושאני פריטי דחריפי טפי. ומכאן נראה לי גם כן דלכולי עלמא כילדותיה סבירי להו ומשום הכי לא בעי לאוקמא בהכי אלא בגזרינן ולא גזרינן. ואין נראה כן מדברי רי"ף ז"ל. אי נמי איכא למימר דלא בעי לאוקמא השתא כאוקמתא קמייתא משום דקשיא ליה יעשה ולא יעשה דהוי ליה למיתני מחללין ולא מחללין וכדאסיק בהדיא בגמרא וכו' וזה יותר נכון. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. פירוש דסבירא ליה כפירושא דלישנא קמא דלאו בגזרת שמא ישהה פליגי אלא בדהבא פירא וכספא טיבעא אי נמי סבירא ליה דפליגי בגזרת שמא ישהה וקאמר דאף בפירות חוששין בית שמאי שמא ישהה עליותיו ולהאי לישנא נמי יש לפרש דכולהו סבירי להו כזקנותיה דרבי בדהבא פירא וכספא טיבעא והא דפליגי בחששא דשמא ישהה משום דאי לאו האי טעמא מודו בית שמאי דיעשה סלעין דינרין דלגבי חילול הקילו כדי להקל המשא וכיון דלענין מקח וממכר דהבא לגבי פירא טיבעא הכא חשבינן ליה טיבעא אף לגבי כספא והיינו נמי טעמייהו דבית הלל ושרו דכיון דסוגיין ומסקנא דהכא אפשר לפרושי כזקנותיה דרבי קיימא לן הכי שהרי חזר בו רבי מילדותו ועובדא דרב ורבי חייא נמי הכי רהיט. ואף על גב דרב אשי הוה אמר כילדותיה מסתברא ממתניתין הוה סלקא דעתיה למידק הכי והא אידחיה ליה. וכן פסק הרי"ף ז"ל. עד כאן.

דף מה:

היינו דקתני יעשה ולא יעשה כלומר אף על פי שחילולו מן התורה אסור לעשות כן מדרבנן. אלא לאידך לישנא דאמר בדאורייתא פליגי מחללין ואין מחללין מיבעי ליה. פירש רש"י ז"ל איבעי ליה למיתני אין סלעין של מעשר שני מתחללין על דינרי זהב אי משום כסף שני אי משום וכו'. ונראה מדבריו דלישנא קמא דפליגי בדהבא פירא וכספא טיבעא איסורא דאורייתא הוא ועליה נמי אמרי הכא דאם כן מחללין ואין מחללין מיבעי ליה. ויש ספרים דמוכיחין כן דגרסי אלא לאידך לישני וכו'. אבל ברוב הנוסחאות גרסי

אלא לאידך לישנא ולא מקשה אלא ללישנא מציעא דדריש הכסף כסף ראשון דאלו ללישנא קמא לא קשה ולא מידי דההיא נמי מדרבנן היא שגזרו דהבא דמיקרי פירא לענין משא ומתן אטו פירא ממש דלא מחללין עליו חוץ לירושלים מדאורייתא מפני טורח הדרך וכדפריש מרן ז"ל. הריטב"א.

אין מטבע נעשה וכו'. כתוב בתוספות מידי דהוה אפירי לרב נחמן וכו'. פירוש דאי מטבע פירי הוה ליה למימר מידי דהוה אשאר פירי.

עוד כתוב בתוספות ואין נראה דלקמן משני בפרוטטות שנו וכו'. ואין לומר דכשיש בו צורה מיקרי כלי לפי שיוצא אבל כשאינו יוצא נקרא פירי כדקאמר דאידי ואידי פירי נינהו. דיש לומר אי הוי פירי באין בו צורה אם כן גם ביש בו צורה אפילו הוי כלי גם הוי פירי דלא גרע איהו נמי מכלי ואם כן הוה ליה לרב למימר מידי דהוה אשאר פירי. והא דקאמר בסמוך דאידי ואידי פירא הוא לאו דוקא אלא לאפוקי דלאו כלי הוא. גליון.

אמר רב פפא מאי טעמא דמאן דאמר וכו'. פירש רש"י מאי טעמא דמאן דאמר דהא ליכא למימר דאית ליה דרב נחמן וכו' נראה מדבריו דרב נחמן כלי ממש קאמר וכל מילי דלאו כלי ממש הוא הרי הוא כפירי לענין חליפין וכן כתב הוא בפירושיו בסמוך מפורש. ואינו מחוור דאם כן פליג ארב ולוי. ועוד דכל הני קושייתא דאקשינן הכא אמאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין הוא הדין דהוה ליה לאקשויינהו אדרב נחמן ודאקשי נמי לקמן רבי אבא לעולא אדרב נחמן הוה ליה לאקשויי. ועוד דאמרינן לקמן כל המטלטלים קונין זה את זה אמר ריש לקיש ואפילו כיס וכו' דאלמא כלי לאו דוקא ואף על גב דריש לקיש למאי דסביר לן מעיקרא כרב ששת סבירא ליה מכל מקום מעיקרא הוה מהדרינן לאוקמי כרב נחמן ואם איתא היאך אפשר והא איהו בהדיא אמר דכיס מלא מעות וכו' קונין זה את זה ועל כרחך לא מוקמינן ריש לקיש כרב ששת אלא משום דאמרינן משיכה מפורשת מדאורייתא הא לאו הכי מוקמי נמי ריש לקיש כרב נחמן.

עוד הקשה הרמב"ן נר"ו מדאמרינן לקמן במנא לאפוקי מדרב ששת ביה למעוטי מטבע וכו'. ותו דאמרינן לקמן ופירי נמי עבדי חליפין ואי מטבע פירי נינהו מאי קאמר תו ופירי נמי הא שמעינן לה מכל הנעשה דמים באחר דהא הא קסלקא דעתין דכל הנעשה דמים באחר היינו מטבע ומטבע היינו פירי. ואף על פי שרש"י רצה להשמר מקושיא זו ופירש וחדא קתני והכי קאמר כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע אם נתנם בתורת חליפין כיון שזכה נתחייב בחליפין וכיצד מחליפין. אכתי אינו מחוור דאין הלשון הולמו דאמרינן ופירי נמי ומאי נמי דקאמר. ותו דאכתי למה לי למינקט שור ופרה לימא כיצד החליף מטבע במטבע אלא שבזו אפשר דקמשמע לן דאפילו פירי ממש נעשין חליפין.

ומכל מקום אכתי קשיא לן כל הנך. אלא ודאי לא אפיק רב נחמן אלא פירות ממש שאין דומין כלל לנעל שאין משתמשים בהם ונרקבין ונפסדים אבל מטבע ראוי להשתמש בו וכו' כמו שפירשו בתוספות והיינו נמי דאמר רב נחמן לא שנו אלא בכלי אבל פירות לא ולא קאמר אבל מידי אחרינא לא. והא דאמרינן משום דדעתיה אצורתא וכו' פירש רש"י משום דהוה ליה כדבר שאינו מסויים. ואיכא למידק עליה דאם כן מה טעם אינו נקנה דאפילו דבר שאינו מסויים נקנה הוא בחליפין. ועוד היכי ממעטינן ליה מדכתיב ביה והוצרך רש"י לפרש ביה מיעוטא הוא בו ולא בדבר אחר. ואינו מחוור לי דאי משום בו ולא בדבר אחר לא אימעוט מיניה מטבע בפירוש כדאימעוט הנך מנא לאפוקי מדרב ששת וכן נמי אינך. ויש לפרש צורתא עבידא דבטלה והוה ליה כדבר שאין גופו ממון דומיא דאותיות ומשום הכי אין נעשה חליפין ואין נקנה בחליפין והאי טעמא לבתר דהדר ביה רב פפא איתמר. והשתא ממעטינן ליה שפיר מביה לומר בדבר שקונין ביה כלומר בדבר שגופו ממון. אבל מטבע לא קני ביה אלא בצורתיה דדעתא דאיניש אצורתא וצורתא כיון דעבידא דבטלה לית בה ממשא. הרשב"א.

אי הכי קונה מחייב מיבעי ליה למיתני כדתנן כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין. רבינו חננאל.

הכי נמי מסתברא וכו'. ואי בחליפין תרווייהו נקנו. וקשה שהרי מדקאמר הכי נמי מסתברא וכו' משמע שאין זו קושיא גמורה למאן דאמר דמתניתין דהזהב קונה את הכסף רצה לומר בחליפין ואמאי והלא קושיא גמורה היא דאי אמרת בחליפין כחליפין תרווייהו נקט ומאי קאמר הכי נמי מסתברא. ויש לומר דאין הכי נמי דלאו קושיא גמורה היא דמצי למימר דלעולם מטבע נעשה חליפין ומתניתין דהזהב קונה את הכסף בין בדמים בין בחליפין וסיפא דקאמר הכסף אינו קונה את הזהב רצה לומר דאינו קונה בדמים אבל בחליפין קונה אלא תיקשי דסיפא דרצה לומר בדמים אמאי לא קאמר אינו מחייב דאגב דתנא רישא קונה לא מצי למימר מחייב משום דרצה לומר בחליפין תנא נמי בסיפא אינו קונה ומשום הכי אינו יכול להקשות קושיא גמורה אבל מכל מקום הכי נמי מסתברא דאין סברא לומר דרישא איירי בין בחליפין בין בדמים וסיפא דאינו קונה מיירי בדמים דוקא דמשמע דקאמר אינו בסיפא ממה שאמר קונה ברישא. תלמיד הר"פ.

לא קנה עד שימשוך. תימה מאי פריך דילמא ברייתא בדמים איירי אבל בחליפין קנה ויש לומר דמדקדק מדקתני לא קנה עד שימשוך את הזהב משמע דבענין אחר אינו קונה. אי אמרת בשלמא בחליפין פירוש אף בחליפין כדפרישנא וסיפא איירי בדמים

ואינו חושש עתה במה שדקדקנו ומדקתני לא קנה דמשמע מינה דבשום ענין לא קנה עד שימשוך. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: ועוד תניא וכו'. קשיא לי מאי ועוד דהא ברייתא פירושא דמתניתין ומאי דשנינן ודחקינן במתניתין כדפרישנו דחקינן בברייתא. ויש לומר דאורחא דתנא ברא לפרושי ולברורי ואם איתא הוה ליה לתנא ברא לפרושי דכי קתני והכסף אינו קונה את הזהב דדוקא בתורת דמים אבל בחליפין קונה אותו אי אמרת בשלמא בחליפין וכו' פירוש אי אמרת בשלמא אף בחליפין היינו דקתני נקנה כסף בכל מקום שהוא דלענין חליפין מיהת נקנה לגמרי בכל מקום שהוא. אלא אי אמרת בדמים דוקא איירי מתניתין מאי נקנה כסף בכל מקום שהוא. עד כאן.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: אלא אי אמרת וכו'. איכא למידק ולמאי דקסלקא דעתין מעיקרא דרישא בחליפין היכי מתרצינן לה. ואיכא למימר קסלקא דעתין דמטבע דחריף דעתיה אצורתא ומשום הכי הכסף אינו קונה את הזהב ומטבע דלא חריף לאו דעתיה אצורתא וכלי הוא וקנה והשתא קאמרינן דמסתברא דכל מטבעות שוין דדעתיה אצורתא שהרי כל מטבע שוה יותר מדמי זהב שבו. עד כאן.

נתחייב גברא מיבעי ליה. אין שייך לתרץ כאן תני נתחייב כדמשני לעיל תני מחייב דהכא לא דייקינן מלשון נקנה אלא מכל מקום שהוא. תוספות שאנץ.

ליישנן בעינא להו פירוש וכל שכן שאינו יכול לשנותו ממטבע למטבע ואפילו ממטבע שאינו יוצא לעיר אחרת למטבע היוצא דאמר אידך מטבע צריך לי להוליכו לעיר אחרת. מרבי. ומכאן ראיה דבמכר סחורה אינו מורידו לשומא כלל אלא שנותן לו מעות כמו שהתנה ומאותה מטבע שהתנה וכדין פועל וכן בדין דאנן סהדי שאין זה מוכר מטלטליו וסחורתו על דעת שיקבל קרקע או סובין וכן היה אומר מורי הרב ומכאן נראה לי ראיה. הריטב"א.

הרי פירות הללו נתונים לך במתנה. ואם תאמר לרבי מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא אם כן אין יכול ליתנם במתנה. ויש לומר דיהיב ליה בטיבלייהו וכמאן דאמר דמתנות שלא הורמו לאר כהורמו דמיין והכי משמע בקידושין. תוספות שאנץ.

דף מו.

דלית ליה סודר. פירש ר"מ דלית להו סודר לא להאי ולא להאי דאי אית ליה סודר לאידך ליקני ליה ביה למאן דאמר בכליו של קונה ולמאן דאמר בכליו של מקנה ליתביה ליה להאי במתנה כיון דהיה אהובו ורצה לסייעו להפקיע מעשרו מחומש. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: וקשיא לי לפום סוגיין משמע משום דליכא סודר לבעל הפירות הוא הוו אית ליה סודר מיקני בחליפין והא קיימא לן דבעינן כליו של קונה. ויש לומר שהקונה לא היה רוצה לתת כלי שלו בהערמה זו אלא שיתן לו בעל הפירות סודר שיחזור ויקנה לו. כן תירץ לי מורינו. עד כאן.

ועוד הקשה הר"מ למאן דאמר פירי עבדי חליפין ניתיב ליה במתנה חד פירא וליקני ליה המעות בההוא פירא. ולמאן דאמר בכליו של מקנה יקנה לו המעות בפירות ותירץ דמצי לאוקמי כמאן דאמר בפרק שני דקידושין מעשר שני ממון גבוה הוא ולא מצי קני ביה כי היכי דאמרינן התם המקדש בו אינה מקודשת. הרא"ש.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: הא דלא קאמי ונקנינהו אגב פירות משום דרב פפא סבר פירי לא עבדי חליפין. ולרב ששת אין הכי נמי דמצי להקנות אגב פירות אלא דלרב נחמן נימא דאין מטבע נקנה בחליפין. ועוד נראה ליה דרוצה לעשות תקנה לכל הפירות בבת אחת. אבל דוחק הוא קצת דהא הדרי למרייהו אחר קנין כדין קנין סודר. עד כאן.

וכתב תלמיד הר"פ וזה לשונו: דלית ליה סודר. אינו רוצה לומר שאין לו סודר כלל אלא הכי פירושו דלית ליה סודר אלא שאול מכאן משמע דאין קונין בסודר שאול והיינו טעמא כדאמרינן לעיל האי דתפיס ביה כמאן דפסיק דמי וכיון שהוא שאול לא מהני כלום דאין בעליו רוצה שיפסקו סודרו ואם כן צריך ליזהר שלא לעשות קנין בסודר הכלה דשמא לפעמים שאול הוא אלא יעשו קנין בסודר העדים. עד כאן.

אבל הריטב"א כתב וזה לשונו: דליכא סודר. פירוש סודר כלל ואפילו מושאל דהיינו דאמרינן איכפל תנא לאשמועינן גברא ערטילאי ושמעית מינה שאלו הוה ליה סודר מושאל קונין בו וכשם שקונין אגב קרקע מושאל כדאיתא במסכת גיטין וטעמא דמילתא דכיון דסודר ואגב קני על מנה להקנות הוא בכל דהו סגי ואין קפידא למשאל בדבר זה. עד כאן.

וליקנינהו ניהליה אגב ארעא. פירש רש"י דלאו לרב פפא פרכינן אלא לגופה דמתניתין וכן נראין פשוטן של דברים. ומיהו קצת קשה דהא בתר הכי הדרי לאקשויי לרב פפא איכפל תנא וכו'. לכך פירשו בתוספות דהשתא נמי לרב פפא פרכינן וכו' כמו שכתוב בתוספות. ומאי דפרכינן והא עומד בגורן קתני פירכא דתלמודא הוא דלדידך נמי הכי הוה סביר לן דכגורן שאינו שלו הוא דלית ליה ארעא. מכאן דקדקו שאין ד' אמות של קבורה וארץ ישראל מועילות כלום וכו' והדין אמת כדאיתא בפרק חזקת וכדמוכח התם להדיא. אבל מכאן נראה לי שאינה ראיה שאפילו היו לו לזה כמה קרקעות בעלמא אין מועילות בזה כיון שאינן בכאן דבמאי מקנה ליה לקרקע למקני מטלטלין אגביה

דהא סודר ומעות אין כאן וכל שכן דלא אפשר בשטר חזקה. ואנן הכי פרכינן דליקנינהו ניהליה אגב קרקע שיש לו בכאן שיקנהו בחזקה וכן פירש רש"י יתן לו קרקע זה בחזקה ועמהם המעות. ומהדרינן דליכא קרקע כאן במקום שעומדים. כן נראה לי. ומסייע ליה מאי דגרסינן בעיקר נוסחי דליכא ארעא דליכא סודר. ולא גרסינן דלית ליה ודוק. הריטב"א.

דלית ליה קרקע. יש מפרשים דהא דכתבינן בשטרי מתנה ונתתי לך ד' אמות בחצרי ואגבן הקניתי וכו' אף על פי שאין לאותו אדם קרקע משום דאין לך אדם שאין לו ד' אמות קרקע לקברו או בארץ ישראל. ואי אפשר לומר כן מדמשני הכא דלית ליה קרקע.

אלא שמע מינה דאין מטבע נקנה בחליפין שמע מינה. תימה דפירות אמרינן לעיל דאפילו למאן דאמר לא עבדי חליפין אקנויי מיקנו בחליפין אם כן מטבע דאין נקנה בחליפין כל שכן דלא עביר חליפין ואמאי לא פריך מינה למאן דאמר נעשה חליפין. ויש לומר דלא דמי דפירות ממעטינן מדכתיב נעלו אבל אקנויי מיקנו בחליפין דמהיכא תיתי לן למעוטי ומטבע היינו טעמא דלא מקנה משום דדעת הקונה לקנותו בשביל צורתם וצורה הוא דבר שאין בה ממש דחשיבות הצורה אינו אלא על פי דבר המלך ואין קנין סודר נתפס בו כדפרישנא בריש בבא בתרא וכי קנו מאי הוי ליהדרו בהו ומשני בשקנו ברוחות אבל אם קנו לחלוק אין הקנין מועיל בדבר שאין בו ממש אבל מכל מקום נעשה חליפין דשפיר הוא דומיא דנעל דחשוב כלי כדפרישנא לעיל מתוך שראוי לנוקבן וכו'. הרא"ש.

ובתוספות שאנץ מסיים וזה לשונו: ומאן דממעט לה הכא משום דכיון דצורתא עבידא דבטלה שהמלך פוסלה וגוזר לצור צורה אחרת הוה ליה כדבר שאינו מסויים ושלם ממעטים דבר שאינו מסויים מדכתיב נעל.

נפק לאפיה עד תווך כי היכי ולא לגמרוה טענתא במתא לאחזוקי בהו לנפשיה וכתב רבינו חננאל כי היכי דלא ליחזיק בסיפא דביתיה הוא דנפק לאפיה דאמר רבא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי גבה מקרקעי גבי מטלטלי. עד כאן. הרמ"ך.

וקשה לפי זה אף על גב שלא החזיק אסיפא קנה על ידי שטר דקרקע נקנית בשטר ועל כרחך קודם שהלך לבי חוזאי קנה האסיפא דאי לאו הכי מאי עבד אם כן לא קנה מעות ולא עבד ולא כלום. ועוד למה יצא לקראתו בשביל כך יאמר בפני עדים שהוא חוזר בו עד שלא החזיק ועוד מה היה חושש אם יחזיק באסיפא הא פסקינן במרובה גבי אדרכתא והלכתא שליח שויא. תוספות שאנץ.

רב פפא הוה ליה תליסר אלפי זוזי בי חוזאי. לפי הספרים דגרסינן בבבא קמא הוה מסיק יש לתמוה היכי אקנינהו ניהליה ואנן נמי היכי כתבינן הרשאה אמלוה הא אמרינן בפרק מי שמת מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין ארכבה אתרי ריכשי הרי היא כמתנת שכיב מרע שאם אמר הלואתו לפלוני מכלל דבריא לא מצי אמר ואפילו בקנין דבקנין מיירי. ועוד אמרינן התם לעיל למימר דסבר רב נחמן מילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע והאמר רבא אמר רב נחמן שכיב מרע שאמר הלואתו לפלוני הלואתו לפלוני אף על גב דליתא בבריא. וכי תימא דהתם מיירי בהלוהו מטבע שאין נקנה בחליפין אבל בהלואת שאר דברים דמיקנו בחליפין מהניא הרשאה אגב קרקע והתם בקנין דוקא מיירי ואין מטבע נקנה בחליפין. אם כן אמאי איצטריך לשנויי דהואיל ויורש יורשה אי נמי במעמד שלשתן הוה ליה למימר איתא בבריא אגב קרקע. ועוד אי טעמא התם משום דאין מטבע נקנה בחליפין בחנם נקט הלואתו לפלוני דהוה ליה למימר מטבעותיו לפלוני. ואומר רבינו תם דכך תקנת חכמים שיוכל לעשות שליח לענין הרשאת מלוה אף על פי שאין יכול להקנות וסמך לדבר מהא דאמרי נהרדעי במרובה לא כתבינן אדרכתא למטלטלי דכפריה ומיירי במטלטלי דגזלי דהא מחתי עלה ההיא דרבי יוחנן דגזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדישו וטעמא דכפריה דמחזי כשיקרא הא לא כפריה כתבי והכי הלכתא כדמוכח בבכורות בפרק יש בכור ובשבועות פרק שבועת העדות אלמא דיכול להרשות אף על פי דאינו יכול להקנות כמו שאינו יכול להקדיש כדאמר רבי יוחנן אף על פי כן יש לחלק דאף על פי שאינו יכול להקדיש יכול להקנות כי ההיא דפרישית בפרק המוכר את הספינה גבי קני לך איהו וכל שעבודיה.

איתיביה רבי אבא לעולא הרי שהיו חמריו ופועליו וכו'. אי אמרת בשלמא בחליפין שפיר דבתורת חליפין יהב ליה הדינר ואקני ליה האיך דינר וטריסית וכעין מתנה היא אלא אי אמרת בדמים כיון שנתחייב זה להשלים לו דינר וטריסית ואחריותו עליו עד שיגיע לידו הויא ליה הלואה ואסור אבל בתורת חליפין אין אחריותו עליו שאם נגנב או אבד אחר החליפין אין לו עליו כלום. הראב"ד.

וזה לשון רבינו חננאל: איתיביה רבי אבא לעולא מהא דתני בתוספתא הרי שהיו חמריו ופועליו תובעים אותו לשוק וכו'. עד ואני אעלה לך יפה דינר טריסית ממעות שיש לי בבית יש לו מעות מותר אין לו אסור. פירוש דינר זולתי טריסית דתנינן בתוספתא אוכל פועל קשות ואפילו בדינר כותבת ואפילו בטריסית ואי סלקא דעתך אין מטבע נעשה חליפין הוה ליה הלואה ואסור ליטול ממנו טריסית בדינר יפה ששוה יתר מן

הדינר שנתן לו. ופרקינן בפרוטות שנינו. פירוש טריסית הן מעות דלית להו טיבעא שהן חשובין כפירות ודייקינן מדקתני יפה דינר טריסית כלומר תן לי ואני פורע לך פרוטות שהן טריסית ששוין דינר יפה ולא קתני אני פורע לך דינר יפה שמע מינה דמי דינר אמר לו ולא דינר ממש אלא פרוטות שקונין אלו ואלו. ובא רב אשי ופירק פירוק אחר לעולם מעות יפות נינהו וכיון דאית ליה מעות שרי ואף על פי ששוין בשעת הפריעה יתר כסאה בסאה דאם יש לו מותר. עד כאן.

בפרוטאות שנינן דליכא עלייהו טיבעא. פירש הקונטרס מעות נתשת שהן עדיין בלא צורה כעין אסימון של כסף. וקשה דאכתי היאך נעשה חליפין הא טעמא דאין מטבע נעשה חליפין משום צורתא דעבידא דבטלה וחשיב כדבר שאינו מסויים כדפירש הקונטרס לעיל דכיון דסוף הצורה ליבטל הוה ליה כמו שאין בו צורה וכל שכן היכא דאכתי לית ביה צורה כלל כגון אסימון דטפי הוה ליה דבר שאינו מסויים. ולכך נראה דאין להזכיר דבר שאינו מסויים ועיקר הטעם תלוי במאי דדעתיה אצורתא וצורתא לא חשיבא כיון דעבידא דבטלה. אבל היכא דלית בה צורה כלל דלאו דעתיה אצורתא ועשה חליפין דחשוב הוא כלי כיון דראוי לשקול בו או לנוקבו לתלותו בצואר דאף על פי שאין בו צורה ראויה היא לכך ואפילו לא יהא ראוי לתלות בלא צורה כיון דחסרון מועט הוא מה שחסר צורה לא חשיב חסרון לבטלו מתורת כלי. משאנץ.

דייקא נמי דקתני יפה דינר. תימה למורי הר"ר פרץ היכי מוכח דמיירי בפרוטטות דילמא לא מיירי אלא בפרוטות ומשום הכי לא קתני דינר יפה דאינו רוצה לומר דימסור לו דינר אלא רוצה לומר שימסור לו פרוטות שוה דינר וטריסית. ונראה לי דאם כן הוה ליה למימר ואני אעלה לך מעות בדינר יפה כדאמר גבי חנוני ומדקאמר ואני אעלה לך יפה דינר אלמא בפרוטטות עסקינן והכי קאמר ואני אעלה לך מידי דהוה כמו מטלטלים שוה דינר וטריסית. עד כאן תלמיד הר"פ.

והריטב"א תירץ וזה לשונו: ויש לומר דהא מסתמא פרוטות הוא מקבל מן השלחני והיינו דאמר לו תן לי בדינר מעות ואם כן אמאי איצטריך ליה למימר יפה דינר אלא ודאי משום דדידיה פרוטטות נינהו וקשיא לי ניחא דבעל הבית אבל מנא לן דמאי דנקיט משולחני הוי פרוטטות והא תן לי בדינר מעות קאמר ליה. ויש לומר דכיון דאיהו אמר ליה ואני אעלה לך יפה דינר דהיינו פרוטטות איהו נמי לא בעי למיתן ליה אלא פרוטטות. עד כאן.

ולא תני דינר יפה. כתוב בתוספות הא ממעות שיש לי בביתי קתני וכו' פירוש ומעות לאו היינו דינרים דשש מעות דינר ועל כרחך הא דאמר יפה דינר פירושו מעות שוות דינר. גליון.

רב אשי אמר לעולם בפרוטטות וכו'. ולאו משום כדאיירי מעיקרא שהשולחני נותן פרוטות והוא מחזיר לו פרוטות דהיינו רבית גמורה וכו' כמו שכתוב בפסקי הרא"ש ומייתי ראיה מהלוני כי היכי דשרינן סאה בסאה וכו' ומיהו קשה דהוה ליה לאיתויי מתניתין דפרק איזהו נשך דתנן היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש דאיירי במקח וממכר ומשמע דכיון דאית ליה מצי למיזל גביה. ויש לומר דבפוסק על הגדיש לא שרינן אלא למפסק עמו בשעת הלקוטות אכל לפסוק שוה שתא בחמשא לא כיון דאכתי לית ליה כי עדיין צריך תיקון ואי מוזיל גביה כולי האי מיחזי כי אגר נטר אבל בשיש לו בעין אלא שמחוסר ביאת בנו או הבאת מפתח מותר דרך מקח וממכר אפילו שוה חמשה בארבעה כמו סאה בסאה דרך הלואה. הרא"ש.

ובתוספות שאנץ מסיים וזה לשונו: ואפילו לרב נחמן אמר שמואל דאסר בסוף איזהו נשך דפסיק כהלל שאוסר בהלואה סאה בסאה אפילו בעד שיבא בני וכו'. או עד שאמצא מפתח דרך מקח וממכר היה מודה דשרי טפי. תדע דההיא אמרה רב נחמן גופיה והיכי קאמר נעשה כעי שיבא בני ושרי הכא במקח וממכר לכולי עלמא אפילו מוזיל לגביה מחמת הקדמת המעות כי היכי דשרי סאה בסאה לרבנן דהלל. ולמאי דפירש רשאי דלא שריא בפוסק עמו על הגדיש אלא דוקא כשער הלקוטות צריך לומר כי כל אותם המנויים שם כגון על הבצים של יוצר ועל הסיד משקעו בכבשן יש בהן ענינים דהוו כעין שער הלקוטות ובקונטרס פירש דודאי מיירי בפרוטטות כדקתני יפה דינר ומיהו טעמא לאו משום דנקנה בחליפין אלא מיירי שפיר בתורת דמים וכי תימא הוה ליה הלואה ואסור לא קשיא דכיון שיש לו בביתו מעות הוה ליה כאומר הלויני עד שיבא בני וכו' ולא נהירא דכי מותר להלות סאה בסאתים במקום שיש לו הא ודאי לא דכי מותר כי יש לו היינו דוקא סאה בסאה דלא הוי אלא מדרבנן אבל הכא דנקיט יותר ממה שהלוה לו הוי רבית דאורייתא. ועוד קשה דלמה נקט בברייתא בפרוטטות הא בלא פרוטטות נמי מותר לפירוש הקונטרס. לכך נראה דהכי פירושו דלעולם פרוטטות דוקא כלומר אותם של בעל הבית וכו' כמו שכתוב בפסקי הרא"ש. תלמיד הר"פ.

וזה לשון גליון: נעשה כאומר הלווני וכו'. ואין להקשות לפי זה מה צריך להעמיד בפרוטטות הא אפילו מעות גמורין היה הדין כך. דיש לומר דדוקא בפרוטטות שרי דהוא דרך מקח וממכר אבל מעות גמורים היו דרך הלואה ואסור דהוי סאה בסאתים. עד כאן.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: רב אשי אמר לעולם בדמים וכו'. יש בבני הדור שאומר שמותר להלות ברבית אם יש לו מעות בתוך ביתו וסומך דבריו על זה שאומר רב אשי. וכמה הוא טועה שלא מצינו זה ההיתר כי אם לסאה בסאה כדתנן לא יאמר אדם לחברו הלויני כור חטים וכו' אבל אומר הלויני עד שיבא בני וכו' ואמרו בגמרא יש לו סאה לוה עליה כמה סאין אבל לא ראינו לעולם שהתיר ללות ברבית במקום שיש לו בתוך ביתו והכא משום דדרך מקח וממכר הוא והאי דקאמר הוה ליה הלואה ואסור הוה ליה כהלואה קאמר ולאו הלואה ממש היא עד כאן.

שמעתא דכל הנשום

תא שמע כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. כך הגירסא בכל הספרים. והא דנקט נתחייב זה ולא נקט זכה זה אתא לאשמועינן דכיון שמשך אחד מהן קנה חברו ונתחייב בכל אונס שיארע בחליפיו למימר דבאחריותיה דידיה קאי ולא באחריות בעלים הראשונים וכן פירש רש"י. הריטב"א.

כתוב בתוספות ללך הוי פירוש מחליף פרה בהנאה וכו'. ואין להקשות ללוי איך יישב הא דאמר לעיל אמר לשולחני תן לי בדינר מעות וכו' דיש לומר דלוקמא כרב אשי דאוקמה בדמים ונעשה כאומר הלויני וכו'. גליון.

וכתב הרא"ש וזה לשונו: והא דתנן המחליף פרה וכו'. ככתוב בתוספות. ומיהו אין אנו צריכין לדוחק זה דפלוגתא דתנאי היא לקמן וגם לפירוש רבינו תם דמפרש לקמן דשוה בשוה קונה בכל דבר ניחא. עד כאן.

שמע מינה מטבע נעשה חליפין ובמה יש להכיר אם נתנו בתורת חליפין או בתורת וכו'. רש"י פירש בתחלת הסוגיא אף על גב דמעות אינם קונים הני מילי בשנתנן בתורת דמים כדרך מקח וממכר אבל נתנן בתורת חליפין וכו' משמע מתוך לשונו שפירש בתורת חליפין. ונראה דאפילו בסתמא כמו שכתבו התוספות. והריב"ם פירש דחליפין היינו כשאומר הלוקח כך וכך מעות אלו בחפץ זה ושניהם בעין ונותן לו המעות אז נקנה החפץ על ידם אבל כשאומר לו חפץ זה בכך וכך מעות ובשעת נתינת המעות לא הזכיר קנין החפץ אז הם דמים ולא חליפין והביא ראיה מדאמר רב הונא מכור לי באלו קנה משום דהוה חליפין ומסיק דחליפין מקפד קפדי אלמא אף על גב דקפיד בשיעור הדמים חשיב חליפין. ונראה דאין זה ראיה דאדרבה קשה לדבריו דהתם מחלק בין דמים לחליפין דכל חליפין מקפו קפדי וקנו אבל דמים דוקא דאמר באלו דאין מקפיד עלייהו אבל אם דקדק בחשבון המעות הוי כדמים בעלמא ולא קנו. הרא"ש.

כל הנשום דמים באחר. פירש רש"י כל שרגילין לשום אותו כשנותנים אותו דמים באחר דהיינו מטלטלין שאין דרך לתת אותם דמים באחר אלא בשומא. אבל רבינו חננאל פירש כל המטלטלין ששמו אותם כשנתנום דמים באחר כיון שזכה וכו' משום דכיון ששמו אותם סמכא דעתיה אבל אם לא שמאום בדמים לא סמכא דעתייהו ולא קנה ופסק הלכה כן. ואיכא למידק דאם כן היינו חליפין ומקפיד עליה. ויש לומר דחליפין ומקפיד עליהם היינו ששמו שזה שוה כזה אבל כאן שלא שיהא מקפיד בהשואת שניהם אלא בשומתו כמה שוה כדי שידע כמת שוה וכמה מוזיל ובכמה מחליף. ומכל מקום תמהני מדקאמרינן מכור לי באלו דהשתא לא ידו כמה נינהו כלל ואמרינן עלה דמים ואין מקפיד עליהם הא אמרינן דקני חליפין ומקפיד מאי משמע דחליפין ואין מקפיד עליהם כענין מכור לי באלו שאינו מקפיד כלל פשיטא ליה נמי דקני ולא מיבעיא אלא במקפיד וצ"ת, הרשב"א.

ותמהני על פירוש רבינו חננאל דהא אסיקנא בענין קדושי אשה דשיראי לא צריכי שומא ואף על גב דאשה לא בקיאה בשומא. ואיכא למימר דשאני אשה דניחא לה בכל דהו וכיון ששוין פרוטה מקודשת דהא גמרה ומקניא נפשה בגוף השיראין אבל בחליפין דרכן של בני אדם להקפיד הילכך יכול לטעון ולומר סבור הייתי ששוה יותר וכל זמן שלא שמאום לא סמכה דעתייהו. אבל עדיין לא נתברר לי דין זה ולא ידעתי מנין לו. ומצאתי בירושלמי במסכת קידושין דמתניתין כל הנעשה דמים וכו' תמן תנינן כל המטלטלין קונים זה את זה רבא בר הונא בשם רב ואפילו צבור בצבורין. אמר רבי אלעזר לא שנינו אלא כל הנעשה דמים באחר ובלבד דבר שהוא צריך לשום אתיא דרבא בר הונא כרבי יוחנן ורבי אלעזר כשיטתיה דתניא תמן האחין השותפין חייבין בקלבון פטורים ממעשר בהמה אמר רבי אלעזר והן שחלקו גדיים כנגד תיישים תיישים כנגד גדיים אבל אם חלקו וכו' אמר רבי יוחנן ואפילו חלקו גדיים כנגד גדיים וכו' ופירושו דתנן כל הנעשה דמים דהיינו הנשום והיינו כל המטלטלין ואתא רבי אבא בר הונא ופירש שאפילו צבור בצבור שהן שוין ודמיהן שוין צריך לעשות דמים ולשוממן ואם לאו לא קנה ורבי אלעזר סבר לא שנו אלא בדבר שהוא צריך לשום שהוא נעשה דמים אבל דבר שוה אינו צריך שומא שאינו נעשה דמים ואתיא דרב הונא כרבי יוחנן דאמר גבי אחין אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים לקוחות הן וכיון שכן צריך לשומם שהן דמים ורבי אלעזר לטעמיה דאמר הן חלקו משעה ראשונה שאין אלו נעשים דמים לאלו אף כאן אין צריך לשומא ומכאן סיוע לדברי רבנו חננאל. הרמב"ן.

דף מו:

מאי כיצד. פירוש דבשלמא לדידן אף על גב דמתניתין כללא הוא לכל הנשום בין קרקעות בין מטלטלין פריט בחד מינייהו והוא הדין לאידך אבל לדידך דמפרשת לה לרישא במטבע דוקא מאי כיצד. הכי קאמר ופירי נמי עבדי חליפין. כלומר כשם שמטבע נעשה חליפין ולא חיישינן לבטול צורתו כך פירי נמי עבדי חליפין ולא חיישינן דלא מקיימי דומיא דנעל כיצד החליף שור וכו', הריטב"א.

הכי קאמר ופירות נמי עבדי חליפין. פירש הקונטרס כל המטלטלין אף על פי שאינו כלי עבדי חליפין והכי מפרשינן לה כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע אם נתן בתורת חליפין כיון שזכה זה נתחייב זה בתליפין כיצד חליפין ומהו חליפין כגון המחליף שור בפרה ואשמעינן אגב אורחיה בסיפא דפירי נמי עבדי חליפין. ואף על פי שדחק בקונטרס ליישב הכיצד אפילו נאמר כל הנעשה כמשמעו דהיינו מטבע מכל מקום אין בטל דהגמרא משום דאתי בפשיטות טפי לפי מה שפירש רב יהודה כל הנשום. משאנץ.

כיצד החליף בשר שור בפרה וכו'. ונראה דשור ופרה חיים הוי כלי חשוב וכו' ככתוב בתוספות. והשתא הא דקאמר הכא הניחא לרב ששת וכו' אלא לרב נחמן וכו' כולה סוגיא קיימא למאי וסלקא דעתין מעיקרא אבל לרב יהודה דמפרש כל הנשום אתיא שפיר אפילו לרב נחמן כיון שנאמר החליף ממש שור בפרה ולא נאמר בשר דשור ופרה כנעל חשיבי כדפירש. ואם תאמר ולמה דוחק ליישב דברי רב נחמן ורוצה לומר למאי דסלקא דעתין מעיקרא הא קיימא לן דאין מטבע נעשה חליפין. ויש לומר משום דרב ולוי דפליגי לעיל במטבע אי נעשה חליפין או לא הם אמוראים קדמונים ולא מצינו שנחלקו רב ולוי בפירות ואם לתרץ חד מינייהו נצטרך לומר ופירי נמי עבדי חליפין אם כן יש ללמוד דפירי לא עבדי חליפין ולא מצינו שנחלק עליו בכך דלא אפשר לפרש כרב יהודה דאמר כל הנשום דכל הנשום משמע לאפוקי מטבע שאין צריך לשומו ואיהו סביר ליה דמטבע נעשה חליפין. וכשיטה זו פירשו גם רבינו חננאל ושערים דרבינו האי. עוד יש ליישב כולה סוגיא אפילו לפי המסקנא דתירצנו כל הנשום ואף דפשוטה דכל דקתני או כל הנעשה או כל הנשום אתא לרבויי שום דבר דאי כל הנעשה תנן אתא לרבויי שום מטבע גרוע שאין לו שום חשיבות שבעולם אלא חשיבות צורה וצורתא עביד דבטלה וא"ה נעשה חליפין או אתא לרבות שהוא טבעא יותר מכל השאר כדמשמע בריש פרקין ואי כל הנשום תנן אתא לרבויי פירי. ומיהו לפירוש זה לא נהירא אלא לרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין מאי כיצד דמכיצד לא דייק אלא מכל ונראה מאי איכא למימר וכן יש ברוב ספרים בפרק קמא דקידושין. ומיהו ברוב ספרים כתוב מאי כיצד. ויש לדחות

לפירוש זה דמשום הכי פריך מכיצד דמאחר שהוצרכנו להגיה בשר מלשון דכל הנעשה סברא הוא כמו כן להגיה בשר ללישנא. דכל הנשום אחרי שבא כל לרבות אפילו פירות שיהא השתא מפורש במשנה ריבוי של כל. ומיהו אכתי קשה לדידן דקיימא לן אין מטבע נעשה חליפין כדמוכח בסוף שמעתין וקיימא לן נמי דפירי לא עבדי חליפין היאך נפרש משנתנה ויש לומר דנפרש כל הנשום דרב יהודה וכל דקתני לא יבא לרבות פירות אלא לרבות שיש דמים שהן כחליפין כמו שמפרש והולך. ופירוש זה דחוק כמו שפרשתי תחלה כרבי. ורבינו תם מפרש שיש שלשה עניני קנין ונפקי מקרא דעל הגאולה דדרשינן לקמן גאולה זו מכירה תמורה זו חליפין לקיים כל דבר שלף איש נעלו מי נתן למי וכו' ומטעם זה אומר רבינו תם דלרב נחמן אתי שפיר לישנא דכל הנשום אף על גב דשור וחמור חשיבי פירי וכן המחליף פרה בחמור דהשואל דבחליפין שוה בשוה מיירי וכולהו פירכי דשמעתין למאי דסלקא דעתין מעיקרא ואם תאמר אפילו למאי דסלקא דעתין מעיקרא מאי קשיא לרב נחמן נוקמה שוה בשוה יש לומר דמשמע ליה ופירי נמי עבדי חליפין כעין חליפי מטבע דאיירי בהו דהוו בתורת נעל ואף על גב דלמאי דמשני יש דמים שהן כחליפין לא הוו בתורת נעל כמטבע דרישא אלא בתורת דמים מכל מקום בהא דמיא לרישא דאיירי בקנין מטבע. ואומר רבינו תם דאותו קנין של שוה בשוה נוהג בכל דבר לכולי עלמא במטבע ופירות והוי ככליו של קונה ואפילו ללוי דאמר חליפין בכליו של מקנה. ואם תאמר היכי דייק שמע מינה מטבע נעשה חליפין דילמא שוה בשוה קאמר שנעשה חליפין לכולי עלמא. וצריך לומר לפירוש רבינו תם דאין נעשה חליפין משום שהוא שוה בשוה אלא בכל כיוצא בו כגון מטבע במטבע ופירות בפירות אבל מטבע בטלית לא. ולשון כל הנעשה דמים באחר משמע ליה בחפץ אחר כגון פרה וטלית שהמטבע נעשה דמיו של זה. ולעיל בריש שמעתין דפריך למאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין ממתניתין ובריייתא דהזהב קונה את הכסף לא הוה מצי לשנויי בחליפי שוה בשוה דלא מהני מטבע ופירות אלא בכיוצא בו דוקא. ואם תאמר ולמאן דאמר דפירי ומטבע נעשה חליפין כדבעינן למימר הכא למה נכתבו אותן חליפין של שוה בשוה דלא צריכינן להו כלל. ויש לומר דאצטריך ללוי דאמר בכליו של מקנה אי נמי לדבר שאינו מסויים כגון חצי רמון וחצי אגוז דלא מהני בתורת נעל וכן למדו האי כיוצא בו. אי נמי לאקנויי בחליפין דאף על גב דאפילו למאן דאמר מטבע נעשה חליפין מכל מקום אינו נקנה בחליפין כדאמרינן לעיל בחליפין שוה בשוה מיהו נקנה. ומיהו לענין מטבע אי נראה שיוכל להתקיים פירש רבינו תם מדאצטריך לשנויי בסמוך בדינרא אניקא ואניגרא ולעיל בפרוטטות דלוקמה שוה בשוה. וגם קשה ולמה דוחק לישני דברי

ריש לקיש למאי דסלקא דעתין מעיקרא דקאמר על כרחך דרב ששת סבירא ליה לוקמה כדשני רב יהודא כל הנשום דלפירושו אין שייך לפרש כמו שפירשתי לעיל דלשון כל הנשום משמע למעוטי מטבע ודעל כרחך לאו למעוטי מטבע אתא כיון דאוקימנא שוה בשוה שגם במטבע שייך קנין זה. ומיהו יש לומר דשפיר ממעט מטבע שאין נעשה חליפין כשאין מטבע אחר כנגדו אלא מטלטלין כגון שור ופרה. עד כאן משאנץ.

אלא לרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין ומטבע נמי לא קני מאי כיצד. וקשה ולימא דמיירי כדאוקי לה רב יהודה דאמר כל הנשום דמים באחר ולא מיירי כלל מפירות וכי תימא דלישנא דכל הנשום נמי קשה לרב נחמן דכל הנשום משמע אפילו פירי. זה נוכל ליישב דאין למדין מן הכללות. ויש לומר להא דפירש ניחא דגרסינן שור ופרה דהוו פירי ואפילו אי הוה מיישב לה כדאמר רב יהודה דאמר כל הנשום מכל מקום יקשה לו מסיפא דהחליף שור בפרה דהיינו פירות כדפריך אלמא פירות עבדי חליפין אלמא קשה לרב נחמן. אבל קשה לרבינו תם דאם איתא דשור ופרה דבעלי חיים הוו פירי וכו' תלמיד הר"פ.

וזה לשון הראב"ד: אלא לרב נחמן דאמר כלי אין פירות לא ומטבע לא קני פירוש ומעות אינם קונות דבר תורה מאי כיצד כלומר שאם היו מעות קונות מן התורה היינו יכולין לתרץ ויש דמים שהן כחליפין כדמפרש לקמיה אבל אי סבר לה כריש לקיש דאמר מעות אינן קונות היכי מתרץ כיצד הכי קאמר כלומר כרבי יוחנן סבירא ליה וכולה כדמפרש ואזיל. עד כאן.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: אלא לרב נחמן דאמר פירי לא עבדי תליפין מאי כיצד. ותמהני על שיטת רש"י דהכא לאו אעיקר מימרא דרב נחמן קיימין כי היכי דנקשי ממתניתין לרב נחמן אטו משום דמייתי לה הכא למקשי מינה לרב ולוי איכפל גמרא למקשי מינה לכולי עלמא ואם תאמר משום דסוגיין איתא בקידושין אעיקרא נקט לה הכא אגררא אכתי קשיא כיון דמתניתין גופה קתני שור ופרה עבדי חליפין דהיינו פירי היכי אמרינן בגמרא הניחא לרב ששת אלא לרב נחמן וכו' הוה ליה למימר נימא תהוי תיובתיה דלא אמרינן בגמרא הניחא אלא בפירוקי דאמוראי שאם היו רוצים להקשות על אותו פירוק מדברי רב נחמן היו אומרים הניחא וכו' אלא לרב נחמן מאי איכא למימר כלומר אין פירוק זה כלום אבל מאחר שמשנתינו גופא קשיא עליה דרב נחמן לא הוה ליה למימר הניחא וכו' וזו הדרך פשוטה בתלמוד וקאמרי מאי כיצד והוה ליה למימר היאך שור ופרה עושין חליפין אלא ודאי משמע דלא קשיא ליה אלא לשון כיצד. ותו קשיא עליה הא דתביא לקמן היה תפוס פרה ועומד וכו' ודייקינן שמע מינה חליפין ומקפיד עליהן לא קנה ומאי

קושיא שאני התם משום דפירי נינהו ורבא נמי דפרקה משום דלא הוי משיכה מעלייתא למה ליה למימר הכי לימא משום דסבירא ליה כרביה דהוא רב נחמן בר יעקב ומאן דפריק דרבא נמי סבר פירי לא עבדי חליפין אלא הכא היינו טעמא דאוקמה כגון דלא הוי משיכה מעלייתא משום דכיון דאמר פרתך בכמה בכך וכך הוו להו דמים שהן כחליפין וקנו טעה דהא אמרינן השתא דחליפין ומקפיד עליהן חליפין נינהו דאטו חליפי דקרא בשופטני עסקינן דלא קפדי. וכי תימא מאי חליפין ומקפיד עליהן דאמר אם שוה זה כזה אבל לא אמר בכך וכך לא סלקא דעתך דהא מייתינן עלה תא שמע מברייתא דקתני בכך וכך ובר מינה דההיא דמעיקרא הכי איבעיא לן אי נימא חליפין ומקפיד עליהן חליפין נינהו וקני או דילמא הואיל והקפיד עליהן הוו להו מעות ואינן קונות עד שימשוך גם השני וכך פירש רש"י ושמע מינה דאי שוינהו דמים מטבע הוא ואינו קונה והא מילתא שכיחא היא וגזור בה רבנן ועוד מצאתי בירושלמי מפורש תמן תנינן כל הנעשה דמים וכו' אמר רבי יוחנן לא שנינו אלא שור בפרה או חמור בשור הא צבור בצבור לא קנה רב ירמיה בשם רב אמר אפילו צבור בצבור קנה פירוש צבור פירות ושמע מינה דשור ופרה וכל בעל חיים לענין חליפין מטלטלי נינהו וקנו. הילכך מחוורתא דשמעתא דאמאי דקסלקא דעתין מעיקרא רהטא כולה שמעתא וכו' כמו שפירשו בתוספות. ואקשינן לרב נחמן מאי איכא למימר כלומר והיכי מצינן לאוקמי מתניתין דלאו כהלכתא ולמקשי מינה לרב וללוי לדידן נמי קשיא ועוד תפשוט דרב נחמן סבר מטבע לא עביד חליפין דאי כל הנשום קתני מטלטלי בכלל ולא מטבע. ומפרקינן וכו' ואקשינן תו ולריש לקיש אי סבר לה כרב נחמן קשיא מתניתין והיכי לא אקשינן מינה לריש לקיש דאיהו ודאי כרב נחמן סבירא ליה. ואי קשיא לך למה ליה לאוקמי לריש לקיש כרב נחמן לימא כל הנשום נמי עבדי חליפין כיצד החליף שור בפרה דהיינו מטלטלי. לאו מילתא היא דהשתא מטבע קתני רישא ולא אמרינן דעתיה אצורתא כל שכן שאר מטלטלי ובעלי חיים דקנו. ויש מקשים היכי קסלקא דעתין לרב ששת דבשר עביד חליפין הא לאו דבר מסויים הוא. ולאו קושיא היא דכל שהוא בשלמותה דבר המסויים מקרי ולא אימעיט אלא חצי דבר. אי נמי קסלקא דעתין דרב ששת לא ממעט דבר שאינו מסויים דהא לא שמעינן ליה דאמר הכי. ויש לומר דהכי קאמר לרב ששת ופירי נמי עבדי חליפין דבעלי חיים פירי נינהו. ואי קשיא לרב נחמן מאי איכא למימר הא על כרחך לדידיה ליכא למימר דקסלקא דעתין דבעלי חיים הוו פירי דעל כרחך לא קנו. וכאן יש מקום להקשות ולימא דהכי קתני ובעלי חיים נמי עבדי חליפין. כיצד וכו' וקמשמע לן דלאו פירי נינהו. איכא

למימר תנא לא מספקא ליה מאי ניהו פירי ומאי ניהו מטלטלי ולא אצטריך לאשמועינן הכי. ועוד דהוה ליה למתני מקמי הכי דפירי לא עבדי חליפין. עד כאן.

כתב הגליון וזה לשונו: כתוב בתוספות וקשה דאם כן הכי נמי מסתברא לא קאי לפי המסקנא וכו'. מיהו רש"י יישבו לקמן דפירש יש דמים שהן כחליפין והכי קאמר כל הנשום דמים באחר כל המטלטלים שאדם שם לחברו וכו' ומיהו עדיין מקשים התוספות שפיר דנהי דלמאי דקאמר יש דמים כחליפין מתיישב שפיר כל הנשום מכל מקום גם כל הנעשה מתיישב בטוב והכי קאמר כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע כיון שזכה זה וכו' כיצד פירוש כיצד קונה אותו מטבע והזכרנו בכל הנעשה כגון החליף דמי שור בפרה ולא בנתן המטבע עצמו ואם כן לא יתיישב הכי נמי מסתברא דמשמע דצריך לומר כל הנשום דהא כל הנעשה מתיישב וכן משמע כפירוש רש"י בקדושין וכן משמע כאן בתוספות רשב"א ז"ל. ואין להקשות אם כן גם לפירוש התוספות לא קאי הכי נמי מסתברא כי נוכל לפרש כל הנעשה כרפירשנו דיש לומר לפירוש התוספות נוכל לומר דרב נחמן לא יאמר יש דמים אלא יאמר כדקא סלקא דעתין מעיקרא כל הנשום דוקא כגון כלים דהיינו כדמפרש כיצד החליף שור בפרה דאינהו הוו כלים ולמעוטי פירי ומטבע למאן דאמר מטבע אין נעשה חליפין ולא חשיב לקמן אלא שרב נחמן יוכל למצוא יישוב גם למאן דאמר מטבע נעשה חליפין שלא יצטרך לומר כל הנעשה כי כל הנשום משמע למעוטי מטבע כדפירשו תוספות ואם היה צריך לומר כל הנעשה אז היה צריך לומר ופירי נמי דאם לא כן יקשה סיפא ואם כן אידך לא הוה פליג בזה כדפירשו התוספות וכיון דאשכח ישוב אליביה כדמסיק יש דמים וכו' אז מצי סבר שפיר לפי האמת דמתניתין כפשטה כל הנשום כדפירש דהא קיימא לן אין מטבע נעשה חליפין כדמסיק לעיל ואם כן לרב נחמן קאי הכי נמי מסתברא לפי האמת ולא יאמר יש דמים אלא כפשטה וכמאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין כדפירש. אבל לפירוש רש"י לא מצי קאי לפי האמה כל הנשום לרב נחמן כפשטה דהא איהו פירש דשור ופרה פירי נינהו ולדידיה פירי לא עבדי חליפין וכיון דצריך לומר יש דמים וכו' אז יתיישב כמו כן בטוב כל הנעשה כדפירש כמו כל הנשום ואם כן לא קאי הכי נמי מסתברא.

עוד כתוב בתוספות ועוד דתניא לקמן פרתך בכמה בכך וכך תקשי לרב נחמן וכו'. פירוש דלא מצית למימר דהא דאמר לא קנה היינו משום דפירי לא עבדי חליפין דאם כן למה ליה למימר פרתך בכמה בכך וכך וכל אותו אריכות לימא המחליף פרה בחמור לא קנה אלא על כרחך נקטיה לדקדק דוקא בכהאי גוונא לא קנה או משום דמקפיד או כדמסיק בפרה וטלה הא החליף פרה בחמור בפשוט קנה.

עוד כתוב בתוספות דלא מצי מיירי בדמים. היכי הוה מצי למימר היכא דאמר ליה בחמור פרה וטלה ומשך הפרה דלא קנה בעל החמור את הפרה כדקאמר בברייתא בשלמא אי לא איירי בדמים ניחא דכיון דבעל הפרה לא קנה את החמור עד שימשוך גם הטלה דהא חמור בפרה וטלה אמר לו ולא מצי קני חצי החמור בפרה לחודה לכך גם הפרה אין נקנית לבעל התמור אבל אי איירי בדמים שמכר לו פרה וטלה בדמים בסכום אחד ובאותן דמים רוצה לקנות את התמור אם כן כשמשך בעל החמור את הפרה אז מיד קנה הפרה ונתחייב לזה דמיה דמי הפרה.

עוד כתבו בתוספות בדיבור המתחיל: ולרב נחמן. אלא ודאי קרא דמייתר לשוה בשוה לפירי אתא וכו' ואין להקשות אם כן למאן דאמר פירי עבדי חליפין אז לא יצטרך לפירי אם כן נימא דלמטבע אתא למאן דאמר אין מטבע נעשה חליפין ונימא דלדידיה שוה בשוה אהני אפילו במטבע ואם כן לקמן מריש לקיש דאמר אפילו כיס מלא מעות הא אסיקנא דריש לקיש כרב ששת סבירא ליה דאמר פירי עבדי חליפין אם כן לוקמה בשוה בשוה וכך משמע דלמאן דאמר פירי עבדי חליפין דאפילו אי אין מטבע נעשה חליפין מכל מקום שוה בשוה מהני חדא דמוכח כדפירש ועוד מאחר שהקשה תוספות למאן דאמר בין פירי בין מטבע עבדי חליפין קרא למאי אתא משמע אבל למאן דאמר מטבע לא עבדי חליפין ניחא. ועוד דסברא הוא דלא גרע מטבע שאינו מסויים דמרבינן שוה בשוה כדפירשו תוספות. ונראה דלכך לא אוקמיה בסמוך בשוה בשוה משום דקיימא לן כרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין וקיימא לן נמי אין מטבע נעשה חליפין ואילו אוקי מתניתין אפילו לריש לקיש כל הנשום כפשטה כגון שור בפרה דהוי כלו וכיון וסבירא ליה דפירי לא עבדי חליפין אם כן צריך קרא לשוה בשוה דפירי אבל מטבע אפילו שוה בשוה לא לכך צריך לאוקמי באניקא ואניגרא. והא דקאמר דריש לקיש על כרחך כרב ששת סבירא ליה היינו דוקא למאי דקסלקא דעתין כדפירשו תוספות. עד כאן.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: באתרא דלא סאגו בין דינרי זהב בין דינרי כסף בין פסלתו מלכות בין פסלתו מדינה כדין פירי דיינינן להו לכולהו ומקנו בחליפין והן נעשין חליפין דבר זה צריך עיון. וכן נראה כמ"ש לפי מה שכתב רבינו הגדול בתשובה דפירי דקאמר רב נחמן דלא עבדי חליפין אפירי דמתאכלי הוא דקאמר אבל לא קאמר הכי בפירי דלא מתאכלי ונראה שדעתו לומר דכל ממון מטלטל פירא מקרי הילכך מטבע פסול פירא דלא מתאכיל הוא ואפילו לרב נחמן נעשה חליפין. עד כאן.

וזה לשון התשובה הנזכרת: מה שאמרו פירי לא עבדי חליפין פירי אלו הן הנאכלין ואין הפרש בזה בין אם ינתנו במקום הקנין או להחליף אותם באחרים שאין האחד נקנה

במשיכת האחר והראיה שמה שאמרו פירי שלא כוונו בו אלא הפירות הנאכלין מה שאמרו בפירוש דבר זה כיצד החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור ומאמר רב ששת שאמר כמנעל מה מנעל דבר מסויים אף כל דבר מסויים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא. יורה אותך גם כן שהפירות שנחלק בהם עם רב נחמן הם הפירות הנאכלים. הנה נתברר לך ממה שהקדמנו שהפירות הנאכלים אין קונין בהם ואין נעשה חליפין מן הראיה שזכרנו החליף בשר שור בפרה וכו'. עד כאן. מכלל תשובות הריא"ף המועתקות מלשון ערבי.

ויש דמים שהן כחליפין כיצד וכו'. פירשו הגאונים הראשונים כגון שמכר לו שור בכך וכך מעות ומשך את השור ונתחייב לו המעות ואמר לו לוקח פרה יש לי שאני נותן לך באותן דמים שיש לך אצלי וכן כתב רבינו חננאל בפירוש ורבינו בהלכות. וקשיא לן עלה הא דגרסינן בקידושין המקדש במלוה וכו' אלמא לא מקניא ארעא במלוה וכל שכן מטלטלי וכל שכן דהכא לא בעינא היא דלא קנה כלל שאין כאן דמים. ויכולני לפרש דמים שהן כחליפין כגון שמכר לו פרה בדמים וזקפן עליו במלוה ולא משך את הפרה ואתר כך אמר תן לי מעותי ומשוך פרתך שאני רוצה ליקח בהן חמור אמר לו חמור יש לי שאני נותן לך בדמי הפרה משך את הפרה ואמר לו קנה חמור בכל מקום שהוא בדמי פרה זו קנה דהשתא פרה גופא דיהיב ליה דמים נינהו ולאו מלוה היא. ורש"י כתב כלשון הזה: שם לו השור בדמים על מנת שיתן לו זה פרה באותן מעות וכו' פירוש לפירושו מתחלה שם לו שור בדמים ממש ואחר כך נמלך ליתן לו פרה באותן מעות ואינו נכון. ואף בלשון רבותינו המפרשים שכבר משך ונתחייב בדמים. וכתב וכן ראיתי בנוסחא ראשונה בהלכות שהיה רבינו מפרש דמים שהן כחליפין כגון ששמו השור במאה זוז והפרה במאה זוז ואמר לו משוך אתה את השור במאה זוז ואמשוך אני את הפרה כיון שמשך בעל הפרה את השור נתחייב בעל השור בפרה וכו' הרי נתברר לך דפירי בפירי לא מיקנו אלא אם ישומו בכסף דלאו בתורת חליפין קנו להדדי אלא בתורת דמים כטעמא דרבי יוחנן וכו'. כל זה היה כתוב תחלה בהלכות. וחזר הרב ומחקו וחזר לדרך הפירוש שכתבנו למעלה. וכן בדין שזה הענין אינו דמים שהן כחליפין אלא חליפין גמורין ומקפיד עליהן הוא והרי מכל מקום עדיין לא נתחוורה שמועתינו וראינו לכתוב בכאן מה שמצינו בירושלמי בענין זה בקידושין ובפרקין דהזהב איתיה אבל משובש הוא. רבי בא רב המנונא רב אדא בר אהבה בשם רב מכר לו פרה בדמים דחקיה אמר ליה הב לי איליין פריטי. אמר ליה ומאי את בעי מנהון. אמר ליה ליקח לי בהם חמור. אמר ליה הרי חמור לפניך משך בעל הפרה את החמור לא נקנה הפרה. פירוש בשלא

משך בעל החמור את הפרה שאין כאן חליפין שהרי מתחלה לדמים נתכוונו ודמים קבל עליו ליתן. עד כאן.

חמור מהו שתקנה רבי בא אמר נקנית רבי יוסי אמר אינה נקנית. סבר רבי בא דאינון חליפין וליתינון חליפין. רבי מנא בשם רבי יוסי פעמים שתחלת מקח לזה ותחלת מקח לזה והיך עבידא מכר לו פרה בדמים סמכיה גבי טרפזיטא למחר אתא אשכחיה קיים תמן אמר ליה מאי את עבד הכא אמר ליה בעי אינון פריטי אמר ליה ומה את בעי מזבון מנהון אמר ליה ליקח לי בהן חמור אמר ליה הרי חמורי לפניך משך זה לא קנה זה משך זה לא קנה זה אלא זה קנה לעצמו וזה קנה לעצמו. נוסחא אחרינא כל אחד ואחד נקנה בגופו. פירוש סמכיה גבי טרפזיטא המחהו אצל השולחני. ובבראשית רבה פרשה י"א פעם אחת זמנני בדלוסקיא והביא לפנינו טרפיזין טעון בט"ז מוטות ופירש הערוך שלחן כך נקרא השלחני טרפזיטא. ושוב מצאתי במדבר סיני רבה בפרשה ד' שקורא השלחני טרפזיטא כפירושו ומכיון שסמכו אצל השלחני נתחייב לו באותן דמים מעתה ונעשית מלוה ואין זה חליפין ולא דמים שהן כחליפין אלא כל אחד ואחד נקנה במשיכתו. נראה עכשו מן הענין הזה שאם לא סמכו אצל השלתני אלא שזקפן על עצמו במלוה לא קנה לעילם אלא אם כן משך את הפרה ואף בעל הפרה שמשך החמור לא קנה החמור שלא הקנה לו חמורו אלא על דעת שיקנה לו הפרה שהוא סבור שהן חליפין ואינן חליפין וכשסמכו כל אחד ואחד נקנה במשיכת גופו אבל שיקנה באותן דמים של הלואה לא. ואף על פי כן לא נתברר דיננו שאין זו דומה לזו דהתם בירושלמי כיון שלא משך ממנו כלום אין כאן דמים אלא הלואה גרידא הוא ואפילו קנו מידו וכל שכן כשלא קנו שאין כאן לא הלואה ולא דמים וכשסמכו אצל שלחני אין אלו דמים אלא הלואה לפיכך הוא תחלת מקח לכל אחד. ומכל מקום אנו יכולין לקיים שטה דגמרא דילן בדמים שהן כחליפין במושך פרה והסמיכו אצל שלחני בדמים ולאחר זמן מכר לו חמורו באותן דמים וקבלן מיד השלחני דהוו בעין. וזה שלא האריכו בגמרא לפרש כן משום דמלוה להוצאה נתנה פלוגתא היא ומיפרשא בדוכתה להכי אמרינן סתם דקני בדמים דלא שכיחי כדקני כסף בקרקעות. ולפי מה שפירשו רש"י ורבינו יצחק ז"ל בקדשה בהנאת מלוה מקודשת שהוא באומר לה התקדשי לי בהנאה זו וכו' אף כאן אפשר לאוקמה באומר לו בהנאת אותה מלוה וכו' הרמב"ן.

ולדידי לא קשיא לי ואין צורך לזה אלא הכא במאי עסקינן כגון דאית ליה לשמעון ברשותיה הנהו חמשין זוזי שנתחייב לו מדמי השור ולא דמי למלוה דאית ליה רשות לאפוקה אבל הכא מעת שנתחייב לו דמי השור ואית ליה לא מצי לאפקינהו לא מחייב

למיפרעינהו ליה מיד הילכך הוו כפקדון גביה והוי כנתינת מעות בעין. כן נראה לי. שיטה.

וזה לשון הריטב"א: הכי קאמר יש דמים שהן כחליפין פירש רש"י מכר לו שור וכו'. ואינו מחוור דאם כן היכי קאמר דהא מילתא דלא שכיחא. ועוד דבירושלמי פירשו היך עבידא מכר לו פרה בדמים סמכיה וכו' כלומר המחהו אצל שולחני למחר אשכחיה תמן וכו' עד אמר ליה הרי חמורי לפניך. עד כאן. ומיהו בירושלמי פסקו דלא קנה ולא חשבי ליה להא מילתא דלא שכיחא אליבא דהלכתא וכן עיקר דהא לא עבדינן האי אוקמתא בגמרא דילן אלא למאי דסלקא דעתין מעיקרא ולהאי פירושא אתי שפיר מאי דקרי ליה מילתא דלא שכיחא. ע"כ.

רש"י פירש בתחלה שנתרצה ליתן לו הפרה אחר משיכת השור ואפילו הכי קנה כי הפרה נקנית לו בדמי שורו שהוא חייב לו אף על גב דהמעות בהלואה אצלו וכו'. כמו שכתבו בתוספות. ואחר כך פירש רש"י שנתרצה ליתן לו הפרה קודם משיכת השור ולא שיקנה הפרה במשיכת השור בחליפין דאין זה דמים שהן כחליפין אלא חליפין ממש אלא לעולם בדמי השור הוא קונה הפרה ולא פירש כן אלא ליישב הלשון כל הנשום דמים באחר כיון שזכה זה דמשמע דבשעת זכיית הראשון בשור נקנית הפרה לשני. הרא"ש. מה שפירש רש"י דרישא וסיפא חדא מילתא היא ואיירי הכל בדמים שהן כחליפין לא נראה לי שהרי בא ליישב גם למאי דקסלקא דעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין. לכך נראה יותר כפירוש בעל הלכות גדולות דבתרי עניני איירי רישא בקנין חליפין וסיפא בדמים שהן כחליפין. הרא"ש.

יש דמים שהן כחליפין בשערים דרבינו האי בשער י"ג פסק דהחליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור לא קנה משום דכולה סוגיא למאי דקסלקא דעתין מעיקרא ודברי רב יהודה עיקר כדקא דייקא נמי ופסק דהחליף שור בפרה או חמור בשור קני. משאנץ.

תנן כל המטלטלים קונין זה את זה ואמר ריש לקיש וכו'. אלמא מטבע נקנה בחליפין. אבל למטבע נעשה חליפין לא מצי לאקשויי דהא איכא כיס שהוא כלי ואי אמרת דהאי כיס מלא מעות דקאמר שיעורא הוא כאלו אמר צבור מעות בצבור מעות אם כן מלא למה לי וכיון דאמר קונין משמע בתורת חליפין. ועוד כיון דבעינן משיכה לפירות או מטלטלין אף על פי שמשך זה חמורו של זה אם האחר לא משך פרתו של זה אמאי קנה והלא הפרה גם היא מטלטלין ואם לא נמשכה במה תקנא הלא היא מחוסרת משיכה אלא ודאי כשהמטלטלים קונין זה את זה מפני שהן כחליפין שאין מקפיד על שווייהן ומשום הכי איבעיא לן לקמן חליפין ומקפיד עליהן בדמים מאי קנו או לא וקא פשיט רבא ואף על

גב דמקפיד עליהן קנו מתורת חליפין שכל אחד נעשה כאומר לחברו לקנותו. הראב"ד. הא דאמרינן מכור לי באלו כיון דלא קפיד כחליפין דמי לאו למימרא דמדין חליפין קני דדמים נינהו וכדאמרינן בסמוך דמים ואין מקפיד עליהן הא קאמרינן דקני ומדרבי יוחנן הוא דקנה כדאיתא במסקנא. וכן נמי לא דמו לחליפין לומר שחליפין לא קפיד בהו קאמר אלא משום דקיימא לן דחליפין קנו ודמים לא קנו אמרינן הכא דדמים כאלו קונין כמו שחליפין דעלמא קונין וכענין שאמרו לעיל יש דמים שהן כחליפין. הרשב"א.

ויש מביאין ראיה מכאן שאין אונאה בחליפין כי אולי הוא רוצה באותו חפץ ואף על פי שאינו שוה כשלו ואין זה טעם נכון דאטו בשופטני עסקינן דמחליפין ולא קפדי הא כל חליפין מקפד קפדי כדאיתא לקמן. וכי תימא דבמכר אמר רחמנא ולא בחליפין אם כן כל דבר שנקנה בסודר לא יהיה בו אונאה וזה לא אמרו אדם מעולם והכא הכי קאמר דאף על גב דאמר לו באלו דמשמע דחייתא דקטרי סבר וקביל יש לו עליו אונאה דהא מכור לי קאמר ועל דין מכירה ירד ולאפוקי מאידך דאמר שאין לו עליו אונאה משום דאמר לו באלו. מפי רבי. הריטב"א.

אבל הריא"ף כתב בתשובות שאלה מועתק מלשון ערבי: וששאלת אם יש בחליפין אונאה אם לא. מה שנראה מן התלמוד הוא שאין בהן אונאה וזה במה שאמרו מכור לי באלו קנה ומחזיר אונאה ואמרו קנה דבחליפין קנו ומחזיר אונאה דמכור לי באלו קאמר כלומר לפי שהיה בלשון מכירה מחוייב להיות בו אונאה והתורה גם כן מעידה על זה באמרה וכי תמכרו ממכר וגו' בממכר הוא דאזהר רחמנא בבל תונו אבל בחליפין לא אלא הדבר תלוי בהיותם מתרצים זה לזה ומה שנתרצו בו וקבלו אותו על עצמן נתקיים.

וכתב תלמידו ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו מועתק מלשון ערבי: מי שהחליף עם חברו סחורה בסחורה מבלי שישומו אותם בדמים כלל אין אחד מהם יכול לטעון על חברו טענת אונאה לפי שהעיקר בידינו חליפין אין בהן אונאה. עד כאן.

דף מז.

חליפין ומקפיד עליהן מהו. פירוש מי אמרינן כיון דקפיד עלייהו אין לו דין חליפין וכמעות נינהו ובעינן משיכה דהא לא הוי דומיא דקנין סודר דליכא קפידא או דילמא הא נמי כחליפין נינהו וכיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין אטו בשופטני עסקינן וכו'. פירוש נקט למימר דאפילו לקרקעות בקרקעות קפידא אית בהו מסתמא ואפילו הכי תניא בתוספתא שיש בהן דין חליפין דהכי תניא בתוספתא החליף קרקעות בקרקעות

מטלטלים במטלטלים או קרקעות במטלטלים מטלטלים בקרקעות כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו ומאן דקא בעי בעיין דהכא לא הוה ידע הא מתניתא אי נמי סבר דכולה בדליכא קפידא. ומהדרינן דלא מיבעיא במטלטלים דאית בהו קפידא אלא אפילו בקרקעות שאין להן אונאה איכא קפידא מסתמא ואי הכי קנו בחליפין. הריטב"א.

גרסינן בתלמוד ארץ ישראל. המחליף אמכורו קלון באמכורו קלון קנה. פירוש אמכורו קלון בלשון יון כריכות של יריעות של פשתים. רבינו חננאל.

בשופטני. פירוש עם נבל ולא חכם תרגם יונתן שפטאה ולא חכימא. ספרים אחרים בשוטים. ה"ר יהונתן.

כל חליפין מקפד קפדי. אף על גב דזימנין דלא קפדי שהרי הגואל הקנה לבועז כל ארץ מחלון וכליון בנעל, מכל מקום רוב פעמים קפדי. דאמר ליה חמור בפרה וטלה. ואם תאמר ליקני חמור במשיכת הפרה דהא קיימא לן כרבי יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה. ויש לומר דההם ערבון הכא דמים. וכן דעת רבינו חננאל בפרק האומנין דיש חילוק בין ערבון לדמים. אבל לדברי הגאונים הראשונים שאמרו שערבון הוא פריעה סתם מקצת ומי המקח וכו' וכמו שפירש רש"י לקמן איכא למידק עדיין הכא ליקני כולו דהא משך מקצת דהיינו הפרה ומיד נקנה החמור בכל מקום שהוא וכשמת מת ללוקח. ומיהו ההיא דעשר שדות לא קשה להו דהא תירצה הרז"ה בפרק השוכר דהיינו טעמא לפי שהן שדות מוחלקות אבל בשדה אחת קנה הכל בפריעת מקצת דמים סתם ומכל מקום הא דהכא קשה לי. ואולי נאמר דהכא בדעיילי ונפקי האי אחמור והאי אפרה וטלה היא וכיון שכן לא קנה בדבר הראוי ליחלק אלא כנגד מעותיו ובדבר שאיני ראוי ליחלק כחמור לא קנה כללן שלא עלתה בדעתם להיות שותפים במקח זה וכדאסיקנא התם בפרק השוכר בההוא דזבן חמרא מחבריה. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: הכא במאי עסקינן דאמר ליה חמור בפרה וטלה וכו'. ושמעינן מהכא שהקונה מטלטלים במקח אחד ומשך מקצתן לא קנה עד שימשוך כולם ודמיא למאי דאמרינן בפרק הספינה כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור ואפילו בסאה אחרונה אלא אם כן יש שנתות במדה דהוי לה כל שנתא ושנתא כמכר באפיה נפשה. ומיהו דוקא בשלא נתן מעות אבל משך ופרע דמים ראשון ראשון קנה דהא ערבון שקונה כנגדו במטלטלים למי שפרע אלמא אלו משך קנה לגמרי והא דשמעתין במי שלא פרע דמים שעדיין לא משך הלה את החמור ולא עוד אלא דכל כי הא אנן סהדי שאין דעתו של זה על החצי חמור ולהשתתף עם חברו ועד שיזכה בכל החמור לא גמר והקנה ואפילו פרע דמים בעלמא לא קנה כלל. וכבר כתבנוה בפרק הספינה. מפי רבי. עד כאן.

וכתב הרמ"ך חליפין ומקפיד עליהן לא קנה כלל וכגון דאמר ליה חמור בפרה וטלה וכו'. לא קנה אלא לענין מי שפרע עד כאן.

ולוי אמר בכליו של מקנה. ואם תאמר רב ולוי איפליגו במטבע נעשה חליפין ואי היינו לוי דאמר מטבע נעשה חליפין אם כן לעיל דמייתי סייעתא מאמר לשלחני תן לי בדינר מעות וכו' למאן דאמר נעשה חליפין אם כן הוה ליה סייעתא מחדא וקשיא מאידך דהא משמע מן הברייתא דקונין בכליו של קונה דקאמר השלחני קונה מעותיו של בעל הבית מחמת מעות שמסר לו אלמא דקונין בכליו של קונה והכא אמר לוי בכליו של מקנה. ויש לומר דאין לחוש להך קושיא דאשכחן שפיר תנאי לקמן כותיה. תוספות חיצוניות.

ולוי אמר בכליו של מקנה. ואם תאמר לעיל דפליגי רב ולוי במטבע אי נעשה חליפין אי לאו ולא מסיימי תפשוט מהכא דלוי סבר נעשה חליפין דמאי טעמא תיפוק ליה דאין נעשה חליפין אי משום דדעתיה אצורתא וצורתא ובידא דבטלה הא כיון דסבירא ליה בכליו של מקנה ומפרשינן בסמוך דבההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ומקני ליה אם כן לא שנא מטבע ולא שנא שאר דברים. ויש לומר דמכל מקום מודה לוי דבעינן דומיא דנעלו דקרא והא ממעט דבר שאינו מסויים וגם פירות לרב נחמן והוא הדין מטבע לפי טעם שפירש הקונטרס לעיל דהוי כדבר שאינו מסויים או לפי שעם אחר שפירשתי לעיל. משאנץ.

רב אמר בכליו של קונה דניחא ליה וכו'. שהלוקח יתן כלי למוכר שיקנה לו הקרקע שלו בכלי זה שמקבל ממנו יתר על הדמים שפסק לו משום דניחא ליה לקונה דהיינו הלוקח דליהוי המקנה דהיינו המוכר קונה זה הכלי יתר על שאר הדמים מיד כי היכי דליגמר וליקני ליה הקרקע שלו כדרך כל מקח וממכר. רבינו יהונתן.

וה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש כתב בתשובה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. מה שאמרו ניחא ליה לקונה דלהוי מקנה קונה פירושו שמן הידוע שהדבר שהוא ברשות בעליו והוא קנוי לו אינו נעתק מאצלו לרשות קונה אחר אלא אם כן הסכימו בעליו הראשונים לעקור קנייתם ממנו ולהקנותו אל זה הקונה השני וכשאמר שהקנין לא יהיה אלא בכליו של קונה ואנחנו אין אנו רואין דרך שנאמר שלסיבתו נתרצה הקונה להקנות אותו כלי למקנה ובמה שהקנה לו המקנה אותו החפץ השני תמורתו אין זה נראה לפי שכל קונה צריך הוא על כל פנים לפרוע למקנה דמי אותו הדבר שהקנה אותר ומכרו לו ולזה אמר התלמוד שהטעם שנתרצה הקונה להקנות אותו הכלי למקנה הוא כדי שיתרצה המקנה להקנות לו אותו הדבר שמכר לו קודם שיקבל דמיו. וזהו פירוש מה שאמרו נימא ליה לקונה דליהוי מקנה קונה כי היכי דליגמר וליקני. כלומר ניחא ליה לקונה

דליקני המקנה אותו כלי דיהיב ליה הקונה וגמר ומקני ליה ניהליה כי היכי דליגמר המקנה ומקנה ליה ההוא מידי דזבין ליה ואף על גב דאכתי לא שקלינהו לדמים מיניה. עד כאן.

פולסי דנורא. פירש הקונטרס דהוה מנגיד יתך. ודוחק הוא דהא לא משמע לישנא הכי. אלא צריך לומר דהכי פירושו הוה משיב לך תשובות כדקאמרינן בפרק ראשית הגז דנפקי זיקוקין דנורא מפומיה דרב לפומיה דרבי. תוספות חיצוניות. תוספי הרא"ש ז"ל. וכן פירש הריטב"א וזה לשונו: פולסי דנורא. פירש רש"י שהיה מנדה אותו שאומר עליו בוקי סריקי כי הני. ובתוספות הקשו עליו דמשום הא לא הוי בר נדוי לכך פירשו שהיה משיב וכו' ככתוב לעיל.

בההיא הנאה דמקבל מיניה. יש מפרשים דללוי דאמר בכליו של מקנה דכל שכן בכליו של קונה דכיון דגמר ומקנה בההיא הנאה דמקבל מיניה כל שכן דגמר ומקנה בההיא הנאה דאיהו נפשיה מקבל מיניה. ולא נהירא דהא מדנפיק להו לקמן מקרא דבכליו של קונה משפע דזה אינו ולא אזלינן בתר סברא והכי משמע לקמן דקאמר אליבא דמאן דאמר דקונין בפירות ממעטינן חצי רמון וחצי אגוז דלא אפילו אם היו מאה חצאי רמונים אין קונים ואי אזלינן בתר סברא אמאי לא חשיבי טפי מאחד שלם אלא שמע מינה דלא אזלינן בתר סברא אלא הכי דוקא קאמר. תוספות חיצוניות ותלמיד הר"פ.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: בההיא הנאה דקא מקבל מיניה וכו'. הקשו בתוספות דאם כן הוה ליה למימר דדוקא כשהקונה אדם חשוב כדאמרינן בפרק קמא דקידושין גבי קדושי אשה הילך מנה ואקדש אני לך מקודשת ואוקימנא באדם חשוב. ועוד דאם כן אמאי שני לן בחליפין בין כלי או פירות או מטבע. ועוד דאם כן ללוי כל שכן שקונין בכליו של קונה והא לא משמע בסוגיין. ותירצו דודאי עיקרא דמילתא גזירת הכתוב הוא בין לרב בין ללוי כדתניא בסמוך אלא דכל חד וחד יהיב טעמא קצת לקראי. ומיהו לא פליג קרא בין אדם חשוב לשאינו חשוב ובעינן נמי כלי. עד כאן.

וכן הוא אומר ואם לא יגאל ונמכר בערכך. ומדקדק מדכתיב מכירה במקום גאולה. וקשה לרבינו תם דאדרבה וכו' ככתוב בתוספות הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: הכי גרסינן גאולה וכן הוא אומר לא יגאל. פירוש דכתיב גבי מעשר בהמה לא יגאל ולא ימכר ובמסכת ערכין נמי דרשינן מיניה שאינו נמכר באיטליז. וכן פירש רבינו תם ז"ל ומאן דגריס אם לא יגאל ונמכר בערכך איני יודע מה הוא שח דההוא ודאי גאולה ממש היא. עד כאן.

וכן כתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו: וכן הוא אומר לא יגאל וגבי מעשר בהמה כתיב וילפינן

במסכת בכורות גאולה גאולה מחרמין דכתיב בהו לא יגאל ולא ימכר מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו לומר שלא יהא נמכר באטלז אלמא גאולה היינו מכירה. עד כאן. **תמורה זו חליפין**. פירוש חליפין ממש ואשמועינן קרא שאף במכירות היו עושין חליפי סודר שהם כמו חליפי ממש. הריטב"א ז"ל.

וכתב הר"פ ז"ל וזה לשונו: תמורה זו חליפין וכן הוא אומר וכו'. יש לומר דהך חליפין דמפיק מתמורה לאו היינו של סודר דבתר הכי קאמר לקיים כל דבר שלף איש נעלו משמע דלאו חדא מילתא היא אלא מיירי בחליפין דשוה בשוה דעדיפי מחליפין דקנין סודר דאותן חליפין לא הוו לא בפירות ולא בקרקעות ואותן חליפין דשוה בשוה ישנן בין בפירות בין בקרקעות בין בעבדים אבל לא ממטבע כדאמרינן לעיל משום דדעתיה אצורתא וכו' וקשה על זה ואין להאריך. עד כאן.

רבי יהודה אומר גואל נתן לבעז. כדמשמע פשטיה דקרא ויאמר הגואל לבעז קנה לך וישלוף נעלה משמע שהגואל שלף נעלו ואמר לבעז קנה לך בנעל זה, הרא"ש ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנץ: בעז נתן לגואל היינו מסברא כדאמר לעיל רבי יהודה אומר גואל נתן לבעז כדמשמע פשטיה דקרא דכתיב ויאמר הגואל לבעז קנה לך וישלוף נעלו משמע שהגואל שלף נעלו ואמר לו קנה לך בנעל זה.

קונין בכלי אף על פי שאין בו שוה פרוטה. וקשה דלעניין זר שאכל תרומה קאמר אבא שאול בפרק כל שעה דלא מחייב בפחות משוה פרוטה דכתיב ונתן וכו' ואין לחלק משום דלגבי גט ונעל לא איירי בנתינת ממון משום דאכתי תקשי לך מתרומה דחטה אחת פוטרת הכרי אף על גב דכתיב תתן לו. ואין לומר דחטה אתת לאו דוקא אלא שוה פרוטה בעינן דהא אפילו אין בכל הכרי שוה פרוטה יכול לתקנו. ועוד דאמרינן בירושלמי דפאה גבי אלו דברים שאין להם שיעור ופריך ליחשיב נמי תרומה ומשני נהי דאין לה שיעור למטה וכו' ואי בעינן שוה פרוטה אם כן יש לה שיעור למטה ויש לומר דדוקא נתינה דתשלומי תרומה הוי בשוה פרוטה דומיא דתשלומי מעילה דתרווייהו קדש מיקרו וכפרה נינהו וגמרי בחטא חטא מהדדי אבל נתינה דתרומה לאו תשלומי נינהו ולא שייך למגמר ממעילה. הרא"ש ז"ל.

כל דבר לאקנויי בנעל דסלקא דעתך דוקא שדה דכתיב בקרא. משאנץ.

לאפוקי חצי רמון וכו'. והא דלא קאמר חצי כלי משום דחצי כלי כיון דראוי לכלי ולעשוהו חשוב קונין בו שכן לפעמים עושין מן הגדול קטן ומן הקטן גדול מה שאין כן בחצי רמון. הריטב"א ז"ל.

כמאן כתבינן האידנא וכו'. ומיהו אף על גב דלא כתבינן הכי כיון דאמרינן וקנינו ממנו בהכי סגי דחזקה על העדים שעושים דבריהם בדין כדאיתא בסנהדרין גבי אוריתא דלא כתיב בה כתובו. למיקניא ביה ולא לאקנויי וכו'. פירוש אבל כלי של קונה ממש לאו דוקא דהוא הדין בסודר של עדים או איניש דעלמא כמו שאנו נוהגים היום. הריטב"א ז"ל.

וכן כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: וכן נמי קונין בכליו של אחר כגון עדים שמנהגן לקנות בכלי שלהם והרי זה כמי שהקנו סודרם לקונה היינו המלוה או הלוקח, עד כאן.

דף מז:

במרוקא. פירש רש"י ז"ל של צפיעי בקר. ולא נראה דההוא לא מאיס כולי האי. והנכון כמו שפירש הראב"ד ז"ל עביט של מימי רגלים. הריטב"א ז"ל. ורבינו יהונתן ז"ל פירש במוריקה כלי העשוי מצפיעי הבקר שאינו ראוי להשתמש בו בחמין אלא בצונן. נוסח אחר במרוקא. עד כאן.

איכא דאמרי ביה אמר רב פפא וכו'. תימה במאי משנה מילתיה ורב פפא דאהדרי באיכא דאמרי. גליון תוספות.

למקניא לאפוקי מדלוי. מכאן משמע דאין הלכה כלוי. אף על גב דאשכחן בפרק המגרש דאתקין רב בגיטין מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליה ורב גופיה פוסק הלכה כרבי יוסי בפרק יש נוחלין. התם לרווחא דמלתא תקון הכי שלא נצטרך לדרבי יוסי משום שופרא דשטרא ולאפוקי ידה אמר היינו לאפוקי דלא צריכינן לדרבי יוסי אבל הכא לאפוקי מדלוי על כרחך היינו דאין הלכה כמותה דמאן דאמר בכליו של מקנה היינו דוקא בשל מקנה ולא בשל קונה. ולא כמו שפירש הקונטרס דכל שכן בשל קונה דאם כן הוה ליה למימר אף בכליו של מקנה. ועוד דכיון דמשמע קרא דגואל נתן לבעז כדקאמר רב יהודה אין לנו לומר כל שכן מסברא דנפשין כי היכי דלא ילפי פירות ממנעל ולא אמרינן נעלו וכל שכן פירות אפילו שוים אלף זוז. והא דאשכחן בפרק ב' דכתובות גבי חדא ברייתא לאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר כתובה דאורייתא וקיימא לן כוותיה כדכתבינן בכל כתובות כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא. וכן בראש השנה אמרינן גבי חדא ברייתא לאפוקי מדרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן ואשכחן בפרק קמא דעבודה זרה דרבה סביר ליה כוותיה גבי האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע. לא דמי להכא דהאי דקאמר התם לאפוקי היינו לפי שאותם ברייתות סוברות כמותם. ובפרק השולח בגיטין נמי משמע דאין הלכה כלוי

גבי ההוא עובדא דאמתא דשקיל כומתא שדא בה ואמר לה קני הא וקני נפשך. ובנדרים בפרק השותפין נמי אמרינן דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא. משאנץ.

דבר תורה מעות קונות. פירשו רבינו חננאל והריא"ף קל ותומר אם גופו קונה ממונו לא כל שכן וקל וחומר זה מפורש הוא במסכת בכורות בגמרא בפרק ב' אבל לא לענין דבריהם שאם כן יהיו המטלטלים נקנין בשטר מקל וחומר. ויש לומר מטלטלי כמאן דלאו בני שטרי נינהו שאין אדם יכול לסיימן ואין דרך קנייתם בשטר אף על פי שסיים לא קנה. ומכל מקום איכא למיפרך גוי מישראל יוכיח דגופו בכסף כדאיתא בקידושין מדכתיב מכסף מקנתו וממונו לא קני אליבא דרבי יוחנן אלא במשיכה ובגמרא בבכורות איפריך ליה ההוא קל וחומר דגופו קונה בכסף ממונו לא כל שכן בכהאי גוונא. ורש"י פירש למעלה בשמעתא דכל הנעשה דמים באחר דדייק לה רבי יוחנן מהקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו. ואינו מחוור דמהקדש לא גמרינן הדיוט. ועוד דאימעיט ליה הקדש מהכא שהרי אינו בתורת אונאה. אלא מסברא קאמר לפי שרוב הקנינים נעשים בכסף והיינו דלא אמרינן הכא מאי טעמא דרבי יוחנן כדאמרי מאי טעמא דריש לקיש משום דרבי יוחנן לא קל וחומר ולא קרא דריש אלא סתם קנין במעות קאמר. הרמב"ן והרשב"א והר"ן. וכן כתב הריטב"א דאין לומר דילפינן מהקדש דההיא לטיבותא דהקדש היא כדאיתא בפרק קמא דקידושין ולא ילפינן הדיוט מהקדש. ע"כ.

והרא"ש פירש כפירוש רש"י וזה לשונו: דבי תורה מעות קונות כדאשכחן גבי קונה מן ההקדש שאמרה תורה ונתן הכסף וקם לו וריש לקיש אמר משיכה מפורשת מן התורה ולא מעות דקסבר דמהקדש לא ילפינן משום דלא שייכא ביה משיכה דבמשיכתו לא מפיק ליה מרשות גבוה דכל היכא דאיתיה בגזא דרחמנא איתיה הילכך אין בו קנין אלא כסף אבל הדיוט דשייכא ביה משיכה משיכה קונה ולא כסף. ומיהו קשה ונילף מהקדש שיקנה גם כסף בהדיוט. ויש לומר משום דתרתי לא מצי למיקני בהדיוט משום דאמרינן בבכורות פרק הלוקח דדרשינן לרבי יוחנן או קנה מיד עמיתך בכסף הא לגוי במשיכה ולריש לקיש מיד עמיתך במשיכה הא לגוי בכסף ואם הדיוט קונה במשיכה וכסף אם כן לגוי במאי וכי תימא הא לגוי בכסף דמיעוטא דעמיתך קאי אקנין דאירי ביה קרא הא אמרינן התם מדגוי בחדא ישראל נמי בחדא. ועוד יש לומר דהיינו טעמא דדבר תורה מעות קונות משום דסתם קנין דקרא בכסף אירי כדכתיב אוכל בכסף תשבירני נתתי כסף השדה קח ממני שדות בכסף יקנו ואף על גב דכתיב נמי ואקח את ספר המקנה מכל מקום רוב קנינין בכסף והאי מוכיח שהוא כסף דכתיב אל תונו ואין אונאה אלא בכסף. הרא"ש.

וקשיא לי לרבי יוחנן מתנת מטלטלין דליכא מעות במה יקנה תירצו בתוספות דמודה רבי יוחנן במתנה כיון דליכא מעות דקונה במשיכה. והרמב"ן אומר דאף מתנה אינה נקנית אלא בחליפין או בחצרו או באגב כדכתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות עם ערים בצורות וגו'. הריטב"א.

ומה טעם אמרו משיכה קונה וכו'. ואם תאמר למה עקרו לגמרי קנין כסף דהוי באורייתא וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דמשום תקנת השוק עשו כך שלא להצריך תרתי משיכה ומעות כדי שיגמר המקח ולא יחזרו בהם. וריב"ן תירץ וכו' ככתוב בתוספות. ואם תאמר אם כן יאמר המוכר נשרפו מעותיך כמו שהקשו בתוספות בפרק קמא דקידושין בסוגיא כל הנישום ולעיל בפרק המפקיד. ויש לומר דלא שייך לומר במעות לא טרח ומציל שאין טורח להצילם. ועוד יש לומר דבמעות אין שייך לומר נשרפו דאפילו הוי עלייהו שומר חנם הא אמרינן לעיל כספים אין להם שמירה וכו' וכמו שתירצו התוספות שם. ותימה לפי תירוץ ריב"ן היכי חיישינן שמא יאמר נשרפו חטיך בעלייה בשמשך ולא נתן מעות דנהי דלא קני במשיכה לחודה מכל מקום הוי עלייהו שומר שכר ואם אינו מציל משלם מהא דאמרינן לקמן ההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי לסוף אייקור שומשמי והדר ביה ואמר ליה שקול זוזך ולא שקלינהו ואגנוב אתו לקמיה דרבא אמר כל כי האי גוונא לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי אלא אפילו שומר חנם לא הוי ומדקאמר הכי משמע דאי לאו דקאמר ליה שקול זוזך הוי שומר שכר וכי היכי דהוי שומר שכר לגבי זוזי הוא הדין נמי לגבי חטין. וקצת יש לחלק בין מעות לפירות דמעות שהמוכר יכול להשתמש בהן כי אדעתא דזביני יהבינהו לוקח שיוציאם אם ירצה ואף אם לא יגמר המקח כך הוא חפץ במעות אחרים כמו בשלו הילכך בשכר שימוש הוי עלייהו שומר שכר כרב נחמן דלעיל בפרק המפקיד אבל פירות אין דעת המוכר שיוציאם עד שיגמר המקח שמא לא ישלם לו פירות אחרים כאלו שאין כל הפירות שוין הילכך לא הוי עלייהו שומר שכר ולקמן נדקדק בו. הרא"ש.

ובתוספות שאנץ מסיים ואף על גב דבמפקיד מעות אצל בעל הבית תנן בפרק המפקיד דלא ישתמש בהן גבי מוכר יכול להשתמש אף על גב דלא קנה עד שימשך דאדעתא דהכי יהיב לוקח למוכר שיוציאם אם ירצה. אבל פירות לא קני להו אלא במשיכה לא היה יכול להוציאם דאי אפשר לשלם תחתיהן אחרים כמותן דאין כל הפירות שוות. ומיהו יש לומר דמאי דחשיב להו שומר שכר במעות כההוא עובדא דשומשמי לאו משום דיכול להוציאם דלקמן בסוף שמעתין משמע דאין יכול להוציאם כל זמן דלא נגמר הקנין דמייתי סייעתא לריש לקיש דאמר משיכה מפורשת מן התורה מהא דתנן

נתן לבלן מעל ואמר רב דוקא בלן דלא מחסרא משיכה אבל ספר דמחסרא משיכה לא מעל עד דמשיך ואי מעות קונות היה לו למעול מיד אבל אם אין קונות ניחא דאינו מועיל ואם היה לו רשות להשתמש שהיה לו למעול אף על גב דלא קנאם כדמוכח בפרק המפקיד דדייק מותרין ישתמש בהן לפיכך אם הוציא מעל גזבר ואי אמרת אפילו נאנסו מאי איריא הוציא אפילו לא הוציא נמי. ומיהו מצי למימר דריש לקיש יסבור כרב נחמן דלא חשיב ליה שואל במה שיכול להשתמש אלא שומר שכר ומשום הכי לא מעל עד שמשך. אבל יש עוד לדקדק דרב הונא סבירא ליה דרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות כדאמר לעיל ורב הונא גופיה הוא דחשיב ליה שואל במאי דשרי להשתמש ואם בן אמאי לא מעל ספר עד שמשיך על כרחך הוה מוקי לה בספר גוי אלמא ספר גוי שקנינו במשיכה אין יכול להוציא המעות עד אחר משיכה ואם כן הוא הדין לרבי יוחנן כשבטל קנין המעות לא יוציא. ונראה לי דלעולם לא הוי שומר שכר והא דקאמר בההוא עובדא דשומשמי כל כי האי גוונא לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי הכי פירושו לא מיבעיא היכא דנתן לו שכר ואמר לו שקול זוזך דסליק נפשיה מחיוב שומר שכר אלא אפילו שומר חנם לא הוי וכהאי גוונא לא צריך לפרש על כרחך באידך עובדא דהתם דאמר ליה ליהוו הנך זוזי פקדון גבך דחשבה לי אמר ליה הא ביתא קמך ואסיק ולה לא מיבעיא שומר שכר לא הוי והיינו על כרחך בנותן לו שכר קאמר. ועוד יש לומר דאף על גב דלריש לקיש בשלא קנה המעות אין יכול להוציאם לרבי יוחנן אף על גב דלא קני אלא במשיכה כיון דדבר תורה מעות קונות אלים הוא טפי שיכול להוציא המעות אף על גב דתקון רבנן דלא ליקני אלא במשיכה. והא דנקט לא מיבעיא שומר שכר לא הוי לאו דוקא נקט לישנא דשומר שכר דאי לא אמר ליה שקול זוזך אפילו שואל הוי וחייב באונסין כיון שיכול להוציאם אלא משום דלענין גנבה איירי נקט שומר שכר. ומיהו כלוה ממש לא חשיב דכל זמן שהיו בעין ולא הוציאם יכול לפטור עצמו במה שאומר שקול זוזך ואם היה לוה ממש לא היה יכול לפטור עצמו בכך עד שיביא המעות לידי מלוה דבגיטין בריש הזורק גבי זרוק לי חובי ותפטר דאמר קרוב למלוה זכה מלוה אבל קרוב ללוה לא זכה מלוה ואיכא מאן דאמר דאי לא אמר ליה והפטר אפילו קרוב למלוה לא זכה מלוה ואפילו היכא דנתן לו בעל כרחו איכא למאן דאמר בפרק מי שאחזו דנתינה בעל כרחו לא שמה נתינה גבי ההיא דבראשונה היה נטמן. ומיהו נראה דבפרע חוב אם נתן לו בחיקו בעל כרחו דודאי הוי נתינה ופטור כדתנן בהגוזל בתרא לוה הימנו בישוב לא יחזיר לו במדבר אבל בישוב מחזיר לו או אם אמר לוה במדבר מחזיר במדבר בעל כרחו ובנתינה בעל כרחו בעי למימר התם דלא הוי כנתינה משום דמיירי כגון שיש לו לנותן

לזכית נגד המקובל בשום דבר על ידי אותה נתינה דומיא דגאולת בתי ערי חומה ונתינת מאתים זוז לאשה כדי שיהא הגט גט ולא מיירי התם מידי ברוצה לפרוע וחברו אינו רוצה לקבל אלא כשיפרע לידו על כרחו או זיכה לו דבר שיש לו לקבל כדי שיזכה הנותן נגדו בדבר אחר. ולהכי לא שייכא הכא מידי וכההיא גוונא דמיירי התם דהיינו שנתן לידו בעל כרחו. מיפטר הלוה בפריעת חוב דעלמא שאין לו זכות לשום דבר שכנגדו של מלוה בנתינה זו ואם זיכה לו על ידי אחר לא מיפטר בהכי מחובו אפילו אם נתינה בעל כרחו חשובה שם נתינה והוא הדין אם זיכה לו על ידי אחר כדמשמע התם דהתם נמי אם זיכה לו על ידי אחר בעל כרחו לא תחשב נתינה רק לענין שיזכה גואל הבית בבית והאשה תהא מגורשת אבל באחריות המעות יהא הגואל חייב כשמזכה לו שלא בפניו בלא רשותו ומאתים זוז של אשה כיון שגירשה על מנת שתתן לו מאתים זוז קבל עליו שיהא הגט בנתינת המאתים זוז כאלו הוא חייב לקבלם אם תתן לו. ובמה שפירשתי אם יכול להוציא המעות אף על גב שלא נגמר הקנין לא נפקא מינה מידי לדידן לפי מה שפוסק רבינו תם דאנן חשובים כשלחני דתנן בפרק המפקיד מותרין ישתמש בהן, עד כאן מתוספות שאנץ.

והרמב"ן והרשב"א כתבו כתירוץ ריב"ן שבתוספות. ועוד כתבו שהוא בכלל דברי רבי יוחנן והכי קאמר מה טעם אמרו משיכה קונה בלא מעות גזרה שמא יאמר אחד מהם לחברו נשרפו חטיך בעליה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ותלמיד הר"פ: ואם תאמר אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם שאמרו משיכה קונה אם כן יאמר המוכר נשרפו מעותיך בעליה ובשלמא אי לאו האי תיקונא שפיר אמרינן דאין לחוש לכך וכיון דאין מעות קונות אין דרך למסור המפות אם לא ימשוך הפירות אבל כיון דפרישנא דאי הוה אמרינן אין משיכה קונה בלא מעות יאמר הלוקח נשרפו חטיך בעליה כי משך ולא נתן מעות לא אמרינן כי אחרי שאין משיכה קונה לא יניח המוכר למשוך הפירות עד שיתן הלוקח מעות אם כן הדרא קושיא לדוכתיה. ויש מתרצים דבמעות שומר שכר הוא לכל הפחות דהא אית ליה רשותא להנפוקינהו כל כמה דלא הדר ביה דהא מסתמא לא בעי למהדר ביה ולקבולי מי שפרע. ואתרים פירשו דלית ליה רשות להנפוקינון עד שיתקיים המקח לגמרי ואינו עליהם אלא כשומר חנם ומיהו לגבי מעות בשמירת שומר חנם סגי להו ולא שכיחא בהו גנבה ואבדה ולא אונס כל שנעל עליהם כראוי או שנתנם תחת הקרקע בזמן שהגנבים מצויין כדין שומר חנם ולקמן נבאר יותר בסייעתא דשמיא. ואם תאמר בחליפין אמאי סגי במשיכה דחד מינייהו וכדאמרינן כיון שזכה זה וכו' ניחוש שמא יאמר לו נשרפו חטיך.

לאו קושיא היא דאי אמרת לא קנה עד שימשכו שניהם אף אותו שמשך יאמר לחברו נשרפו חטיך שמשכתי בעלייה. ואם תאמר בקנין סודר דליכא למימר הכי ליתקון ולא ליקני גזרה שמא יאמר לו נשרפו חטיך. יש לומר דכיון דחליפין שוין ליכא לתקוני מידי וכדכתיבנא לא פלוג רבנן בחליפין. אי נמי יש לומר כמו שתירצו התוספות לעיל דיבור המתחיל: מטבע נעשה תליפין. הרמב"ן והרשב"א והר"ן. ושכירות מקום שקונה אפילו בחצר שהמוכר דר בה משום דלא פלוג רבנן בחצרות וסתם חצרו הוא דר בה ולא מוכר ואין לחוש שמא יאמר לו נשרפו חטיך. הרמב"ן.

גזרה שמא יאמר לו נשרפו חטיך וכו'. וקסלקא דעתין ונשרפו חטיך בפשיעה קאמר ולהכי פרכינן ולאו שלומי בעי דהא לא סגיא שלא יהא בהם מוכר כשומר חנם כיון דברשותו הם ולקחו ממנו. ומהדרינן שמא יאמר לו נשרפו חטיך באונס ולאו אונס ממש אלא כעין אונס דהיינו גנבה ואבדה וכלפי שהיו סבורין דנפטר בפשיעה נקט הכא אונס והכין אורחא דתלמודא למנקט דבר והפוכו. הריטב"א.

שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה. ואם תאמר וליעבדו רבנן תקנתא דלוקח מצי הדר ביה ולא מוכר ובהכי סגי דאפילו אם נפלה דליקה באונס מוכר טרח ומציל על כרחו דהא יכול לוקח למהדר ביה ואי לא טרח ומציל יחזור בו הלוקח ונמצא מוכר מפסיד. יש להשיב דזימנין דלא נפלה דליקה אלא במקצת החטין והחטים שישארו יתיקרו וישוו כנגד כל הדמים שנתן בהם הלוקח ואם המוכר לא יוכל לחזור בו לא טרח ומציל דמימר אמר אפילו יחזור בו הלוקח לא איכפת לי הואיל וחטים הנשארים שוים כשיעור הדמים שנתן לי. אבל כי אמרינן דאפילו מוכר יכול לחזור בו טרח ומציל דמימר אמר המוכר שמא יתייקרו החטים ואחזור בהם ויהיה הכל לעצמי. רבינו יהונתן. והרמב"ן תירצה לקמן בענין אחר בדבור המתחיל: בשלמא לריש לקיש. עיין שם.

דאי מוקמת ליה ברשותיה טרח ומציל. פירש רש"י אי מוקמת ליה ברשות מוכר לחורה טרח ומציל מפני שאם יוקירו יחזור בו ויהיה הריוח שלו וכו' כמו שכתוב למעלה בפירושי רש"י בשמעתא דכל הנשום. והוצרך לפרש כן שאם אומר דכי מוקמת ליה ברשותיה לאונסין טרח ומציל אם כן לא יוכל לחזור בו אחד מהם מחמת יוקרא וזולא ויהא חייב מוכר באחריות אונסין אלא ודאי כל כמה דאוקמת להו ברשותיה אף לחזרה טרח ומציל טפי. ותימה למה פרט רש"י אי מוקמת ליה ברשות מוכר דהכי נמי מצי לומר אי מוקמת להו ברשות לוקח לחזרה טרח ומציל שאם לא יציל יחזור בו הלוקח. ויש לומר דלקמן אוקימנא לרבי יוחנן כרבי שמעון דמתניתין שאמר מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח דאף על גב דרבי יוחנן אף לרבנן אמרה ובהן הוא דפליג על ריש לקיש

מכל מקום מכלל כייל בה לרבי שמעון לכך נקטה רש"י במאי דמודו כולי עלמא ואף רבי שמעון. כן נראה לי. הריטב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: ומיהו על כרחך אנו צריכין לטעם הקונטרס ומשום דרב חסדא דקאמר וכשם שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות ואם עיקר התקנה בשביל טובת הלוקח מאי קאמר כשם משמע מתוך הלשון דמועלת חזרת מוכר לענין שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה ומתוך כך טרח ומציל. משאנץ.

רבי שמעון בן לקיש אמר משיכה מפורשת מן התורה. ואם תאמר מאי נפקא מינה אי הוי מן התורה או מתקנת חכמים הא מכל מקום לא קנו מעות אלא משיכה. ויש לומר דנפקא מינה לענין מילתא דלא שכיחא דלא גזרו בה רבנן ואי משיכה מפורשת מן התורה אם כן במילתא דלא שכיחא נמי לא קנו מעות. אי נמי יש נפקותא לענין מעילה כדלקמן גבי נתנה לבלן דאי מעות קונות מן התורה אם כן מעל ואי משיכה מפורשת מן התורה לא מעל עד דמשך. תוספות חיצוניות.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: ורש"י פירש לקמן דנפקא מינה לענין קידושין דלרבי יוחנן כיון דמעות קונות מן התורה אם קדש בהן את האשה מקודשת וכו'. ואינו מחוור דכיון דמדרבנן אינן קונות הפקר בית דין הפקר. ואף לרבי יוחנן אינה מקודשת למאן דאמר דלית ליה למוכר רשותא להנפוקינון. עד כאן.

מאי טעמא דריש לקיש. לא נאמר לשון זה בדקדוק והכי הוה ליה למימר מנא הני מילי אי נמי היכא מפורש או היכן כתיבא ודוק. תרתי שמע מינה. פירוש אונאת מוכר ומשיכה דאי לא אשמועינן אלא למעוטי קרקע ואונאת מוכר הוה ליה למכתב וכי תמכרו ממכר מיד עמיתך או קנה אל תונו דמינה שמעינן תרתי מקנה אל תונו משמע אונאת לוקח מיד עמיתך נשמע למעוטי קרקע אלא מדסמך מיד ללשון קנין ולא ללשון ממכר שמע מינה דאתא לומר דאין קנין אלא במשיכה וכדפירש רש"י. הריטב"א.

תנן רבי שמעון אומר וכו'. עד מוכר הוא שיכול לחזור בו ולא לוקח. שאם נאמר גם הלוקח אם כספו בידו ופירות לא משך הוא יכול לחזור בו ולא המוכר הלוקח הנה לא משך פירות ודמים לא נתן במה קנה פירותיו של חברו אלא על המוכר לבדו אמר רבי שמעון בן לקיש שהכסף בידו וכו'. רבינו חננאל.

בשלמא לריש לקיש היינו דאיכא בין רבי שמעון ורבנן. כלומר היינו דאיכא בינייהו בטעמא דמילתייהו דידעינן טעמא דכל חד וחד. אלא לרבי יוחנן דאמר וכו' מאי בינייהו כלומר מאי בינייהו בעיקר טעמא ומאי טעמייהו דרבנן. ומהדרינן אי נמי דרב חסדא וכו' תמיה מילתא דהא מהכא לא ידעינן טעמא דפלוגתייהו ומקמי הכי הוה ידעינן דרבנן

סבירי להו כרב חסדא ורבי שמעון לית ליה דרב חסדא דהא לרבי שמעון אין לוקח יכול לחזור בו. ונראה כי רש"י מפרש דרב חסדא הכי קאמר כדרך שהוצרכה תקנת משיכה במוכרין כי היכי דליטרח וליצול הוצרכה תקנת משיכה בלקוחות דכל שכן דמוכר טרח ומציל כיון דידע דלוקח נמי מצי הדר ביה דאלו ליוקרא בלחוד אפשר דלא הוה חייש מוכר כולי האי וכיון שיש בחזרתו של לוקח תקנה לגזרה זו לא רצו חכמים להורע כחו ותקנו לו משיכה. ורבי שמעון לית ליה דרב חסדא דמסתיין לגזרה זו בתקנת משיכה למוכרין. ורבינו תם פירש כדרך שתקנו וכו' דהא שורת הדין היה לנו לומר שיהא צריך מעות ומשיכה ותקנו משיכה לבדה מפני שלא יאמר לוקח למוכר נשרפו חטיך כדכתבינן לעיל ומשום הא היה לנו לומר כן בלוקח לבדו אבל לענין מוכר היה לנו לומר שיכול לחזור בו עד שיהא שם מעות ומשיכה ואפילו הכי לא עשו כן אלא תקנו משיכה לבדה במוכרין כמו בלקוחות שאף ללוקח לא יקנו מעות כיון שאינן קונות למוכר ואף על גב דסגי לן בתקנתא דנימא למוכר לחוד מעות אינן קונות. ואינו מחוור לי דאיפכא הוה ליה למימר כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה במוכרים ודוק. הריטב"א.

וזה לשון הרמב"ן: בשלמא לריש לקיש היינו דאיכא בין רבי שמעון לרבנן. פירוש בטעמייהו דרבי שמעון סבר מן התורה מעות קונות ומפני שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה הוא דאמור רבנן דלא ליקנו הילכך ללוקח קנו ואינו יכול לחזור בו אבל מוכר יכול לחזור בו וכיון שיכול לחזור בו ודאי טרח ומציל שאם יתייקרו יחזור בו ואם הוזלו אין הלוקח יכול לחזור בו. ורבנן סברי מעות מן התורה אינן קונות הילכך שניהם יכולין לחזור בהם. אלא לרבי יוחנן מאי איכא בין רבי שמעון לרבנן כלומר במאי פליגי ומה טעם מתני חכמים לדבריהם. ומפרקינן איכא בינייהו דרב חסדא דאמר כדרך שתקנו משיכה במוכרים כלומר שאף רבי שמעון מודה שמוכרים יכולים לחזור בהם כדי שלא יאמרו נשרפו חטיך בעלייה כך תקנו משיכה בלקוחות כלומר שהשוו חכמים מדותיהם שלא תהא יד אחד מהן על העליונה וכל שכן דכי אמרת דלוקת יכול לחזור בו דמסר מוכר נפשיה וטרח ומציל כדי שלא יחזור בו אם נשרפו. ומי ששאל למה לא אמרו חכמים שיהא לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר אין מקום לשאלתו יציבא בארעא וכו' שהמוכר שהכסף ופירות בידו אינו יכול לחזור בו והלוקח יכול לחזור בו אלא אדרבה עיקר חזרה במוכר נתקנה ולוקח אינו יכול לחזור בה אלא מפני שרצו חכמים להשוות מדותיהם וזו היא השאלה ששאלו בגמרא וזו היא טענת רבי שמעון על חבריה כמו שפירשתי. ויש לפרש כשם שתקנו משיכה לצורך תקנת המוכרים כלומר שאם משך אינו יכול

לחזור בה כדי שלא יאמר לוקח למוכר נשרפו חטיך בעלייה ולא אמרינן לוקח ליהדר ביה ולא מוכר ותו לא אמר ליה נשרפו חטיך בעלייה אלא שניהם יכולים לחזור בהם ואין יד אחד מהם על העליונה כך תקנו משיכה בלקוחות כלומר לצורך תקנת לקוחות שכל זמן שלא משך יכול לחזור בו כדי שלא יאמר נשרפו חטיך בעלייה ולא אמרינן מוכר יהא יכול לחזור בו ולא לוקח ובכהאי גוונא אמר כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים פירוש תקנו שכיון שמשך אינו יכול לחזור בו ואף כאן זו היא עיקר התקנה. ומצאתי בשם בעל מתיבות הכי פירש רב מתתיה גאון ראובן משך זבינתא משמעון ולא יהיב ליה זוזיה ואייקר זבינתא לא יכול שמעת למהדר ביה הוא הדין נמי בדיהיב זוזי ולא משך זבינתא וזל זבינתא לא יכול ראובן למהדר. מצאתי. אבל טעות סופר הוא. ופירוש רב מתתיה עולה לדברי אבל לא בדקדוק יכול ראובן למהדר ביה. ורב עמרם גאון פליג עליה ופירש הכי כשם שהמוכר בדשקיל זוזי ולא משך לוקח ואייקר זבינתא יכול מוכר למהדר ביה הוא הדין נמי ביזל זבינתא לוקח יכול למהדר ביה ותרווייהו אמרין דהלכתא כרב חסדא וזה שמצאתי בשם רב מתתיה עולה כפירוש האחרון ואינו נכון.

והסכימו כל בעלי הוראה שכל זמן שלא משך לוקח למקחו ונאנס שנאנס למוכר והנח שנינו משנה שלימה בחולין בארבעה פרקים וכו'. כמו שכתוב בנמוקי יוסף. ואל תטעה במה שתראה בפירוש רש"י שהוא אומר תקינו רבנן דליהדר כי היכי דליטרח וליצול משום דאם הוקרו ברשותו הוקרו שהוא לא אמר כן אלא מפני שעיקר החזרה למוכר תקנוה ובהכי סגי לן אלא שאגב מוכר תקנו ללוקח אבל באמת שאם נאנס נאנס למוכר נאנס. וכן כתב מפורש במסכת קידושין ואף כאן כתבה ואין ספק בדבר ואי קשיא לך הא דאמרינן פרק הניזקין יהבי זוזי יתמי אפירי זול לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש אייקור סבור מיניה הייינו דרב חנילאי אמר ליה רב אשי הא בישא הוא לדידהו דאתי למימר להו נשרפו חטיך בעלייה ולא מצו יתמי למימר לאידך נשרפה שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש משום דכיון דאוקמינהו רבנן ברשותייהו לענין חזרה אף אם נשרפו ודאי ברשותייהו נשרפו. וכך פירש רש"י התם וכן עיקר וכל אימת דלא הדרי בהו קונים הם בכסף. ורבינו חננאל ז"ל פירש דבין לרבי שמעון בין לרבנן היכא דאתניסו למוכר אתניסו אלא בהא פליגי רבי שמעון סבר מוכר הוא דמצי הדר ביה משום יוקרא דיכול למימר הואיל ואי מיתנסי פירי לדידי מתנסי אכתי דידי אינון ולא זכה לוקח אבל לוקח לא מצי הדר ביה משום זילא דמאי אית ליה למימר הא קנו לו מעותיו ומשום תקנתא דיליה הוא דאוקמינהו רבנן ברשות מוכר דליחייב ביה באונסין עד שעת משיכה.

ורבנן סברי כשם שתקנו משיכה במוכרין שיכולים לחזור בהן משום יוקרא כך תקנו משיכה בלקוחות שכל שלא משך יכולין לחזור בהן אף על פי שלא נאנסו אבל נאנסו ודאי לכולי עלמא לוקח חוזר דאי לאו הכי לא טרח ומציל ויפה פירש. עד כאן.

והר"ן כתב בדרך שתקנו וכו'. פירש רש"י וכל שכן דכי מוקמת חזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה מוכר וטרח ומציל שאם ישרפו יאמר לו חוזרני בי. וכן כתב הריא"ף בהלכות דכל כמה דלא משכיה לוקח לזביני ואיתנוס דלמוכר איתנוס וכו' שלא כדברי הרז"ה וכו'. עד כאן.

אבל הרא"ש כתב וזה לשונו: פירש בקונטרס דכל שכן דכי מוקמת חזרה לגבי לוקח מסר נפשיה המוכר וטרח ומציל שאם ישרפו יאמר חזרתי בי. ומדנקט חזרתי בי משמע מתוך לשונו שאחר שנשרפו אין יכול לחזור בו אלא כשיראה הדליקה יחזור בו. ואומר רבינו תם דאפילו לאחר שנשרפו יכול לחזור בה דאפילו מי שפרע ליכא כשחוזר בו ולא שייך מי שפרע אלא כשחוזר בו מפני יוקרא וזולא דאי איכא מי שפרע אם כן לא הועילו חכמים בתקנתן אלא לרשעים שאינן חוששין במי שפרע דצדיקים לא יחזרו בהם אף על גב דאיכא למימר משום צדיקים לא הוצרכו לתקן דחסים על ממון חבריהם וטרחי ומצלי מכל מקום היכא דהמוכר רשע והלוקח צדיק לא הועילו בתקנתן. ועוד אמר רבינו תם דאפילו לרבי שמעון יכול לחזור בו אם נשרפו דאי לאו לרבי שמעון אתא רב חסדא לאשמועינן לרבנן פשיטא ששניהם יכולים לחזור בהם. והשתא לפי מה שפירש לא צריכין למה שפירש רש"י לעיל דכי מוקמת להו ברשות מוכר לחזרה טרח ומציל שאם יתייקרו יוכל לחזור אלא להכי טרח ומציל שאם ישרפו יחזור בו הלוקח ויצטרך להחזיר מעותיו. ופירוש הקונטרס תמוה שיטרח על הספק אם יתייקרו ויחזור בו וא"א לחזור אלא באיסור ויעמוד במי שפרע. ומיהו על כרחך אנו צריכין לטעם רש"י משום דרב חסדא דאמר כשם שתקנו משיכה וכו' ואם עיקר הטעם משום חזרת הלוקח מאי כשם דקאמר ומשמע מתוך הלשון שמועלת חזרת המוכר לענין שלא יאמר נשרפו חטיך ומתוך כך טרח ומציל. עד כאן

וזה לשון תלמיר הר"פ: לפירוש רבינו תם דפירש דלוקח מצי הדר ביה גם לרבי שמעון כי נשרפו אם כן אשכחן שפיר חזרה גבי לוקח היכא דנשרפו. ואם כן קשה דהוה ליה למימר דגם כי הוו בעין דמצי לוקח למיהדר כי היכי דאמר דמוכר מצי למיהדר ביה. וכי תימא דהא בלוקח יכול לחזור בו כי נשרפו היינו משום דאוקמיה ברשות מוכר לגמרי בין לענין פסידא בין לענין יוקרא מכל מקום קשה דמה סברא היא לומר דלא יוכל הלוקח לחזור בו כשהם בעין סוף סוף כיון דאוקמת ליה ברשותו דמוכר לכל דבר בין

לענין יוקרא בין לענין פסירא אם כן אין ללוקח בהם שום קנייה ואמאי לא יוכל לחזור גם כשהם בעין. ונראה למורי הר"ף שיחיה דלא קשה מידי דענין קנין כך הוא הלוקח נותן המעות ביד המוכר לקנות הפירות כדי שלא יוכל לחזור בו המוכר והמוכר בא לקנות המעות כדי שלא יוכל הלוקח לחזור בו וכיון דמעות קונות מן התורה אם כן בדין יש לומר דהמכר נגמר לגמרי והלוקח קונה הפירות והמוכר קונה המעות אבל תקנו חכמים שיוכל המוכר לחזור בו כדי שעל ידי כך יהיה המוכר טורח ומציל כשתפול עליהם דליקה ואם כן הוו להו פירות ברשותיה דמוכר לגמרי אבל לענין קניית המעות שביו המוכר לא הוצרכו לתקן ואם כן כשהלוקח תובע מעותיו ורוצה לחזור בו ודאי לא יוכל לחזור בו כיון שהם ביד המוכר והוא רוצה שפיר לקיים לו מקחו דהמכר נגמר לגמרי לגבי דבר זה. אלא אי אמרת מעות אינן קונות ואם כן אין המכר נגמר לגמרי לא לגבי מעות ולא לגבי פירות אם כן לוקח אמאי לא מצי למהדר ביה גם כי הפירות הם בעין. אמר לך ריש לקיש אליבא דרבי שמעון לא קאמינא וכו' בשלמא לריש לקיש היינו דאיכא בין דרבי שמעון לרבנן. פירוש דלדידיה איכא שפיר טעמא במאי דהוי מחלוקת תלוי וכו' אלא לרבי יוחנן דסבירא ליה מעות קונות גם לרבנן מאי איכא בין רבי שמעון וכו' פירוש מאי טעמייהו דרבנן וכו' איכא בינייהו דרב חסדא דאמר כדרך שתקנו וכו' רבנן אית להו דרב חסדא דאמר כדרך שתקנו משיכה במוכרים שיכולים לחזור כל זמן שלא משך שזהו תקנה וריוח גדול למוכרים שאם יוקירו יחזור בו ומשום הכי תקנו משיכה במוכרים וכמו שתקנו משיכת מטעם דאז טרח ומציל תקנו משיכה בלקוחות שיוכל הלוקח לחזור בו בשביל אותה תקנה עצמה דכל שכן כי מוקמינן החזרה ברשותיה דלוקח מסר המוכר נפשיה וטרח ומציל שאם יראה הלוקח שנשרפו יאמר חוזרני בי. אבל קשה לפירוש רבינו תם דפירש דאי מוקמת ליה ברשותיה טרח ומציל האי נמי לחזרת הלוקח שאם יראה הלוקח שנשרפו יחזור בו ויפטר מן המוכר ומשום הכי טרח ומציל אם כן מאי קאמר כדרך שתקנו משיכה במוכרין וכו' אדרבה עיקר תקנתא כשתקנוה היתה משום לקוחות ומשום מוכרין כדפרישנא לעיל לפירוש רבינו תם. ואומר רבינו תם דעיקר תקנתא דאמרינן לעיל שהלוקח יכול לחזור בו היינו כשאינו בעין כדהוצרכנו לפרש לעיל מתוך קושיתנו דרבי שמעון והכא מיירי כשהן בעין והכי קאמר כדרך שתקנו משיכה במוכרים דהמוכר יכול לחזור בו כשהפירות הוו בעין והלוקח אינו קונה אותם דהוצרכו חכמים לתקן כך כדפירש לעיל משום דעל ידי כך יהיה המוכר טורח ומציל כך תקנו משיכה בלוקחין שיוכל הלוקח לחזור גם כי הוי בעין ולא יהא מוכר קונה המעות ואף על גב דלגבי קניית המעות למוכר לא הוצרכו לתקן כלל

שלא יהא הקנין חל ואם כן הוה ליה למימר דלא יוכל הלוקח לחזור בו כיון דהמעות הוו ביד המוכר והוא רוצה שפיר לקיים מקחו מכל מקום השוו חכמים מדותיהם ואמרו כי היכי דלוקח אינו קונה פירות המוכר ויכול לחזור בו המוכר הכי נמי המוכר לא יקנה מעות הלוקח ויכול הלוקח לחזור בו. עד כאן.

והר"ן הסכים לדעת מי שסובר דכל שלא משך נאנסו למוכר ולוקח אפילו מי שפרע לא מקבל. ולא תקשי לך ההיא דאמרינן לקמן בההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי ואגנוב זוזי ואתי מוכר למהדר ביה ואמרינן דמקבל עליה מי שפרע. דהתם מוכר הוא דבעי למהדר ביה משום דאגנוב זוזי ואיהו ודאי דינא הוא דיקבל מי שפרע דהא יהבינהו ניהליה לוקח והוא אינו מעמיד לו מקח אבל היכא דאמר לו מוכר ללוקח נשרפו חטיך בעלייה לא מקבל לוקח מי שפרע דהא לא יהיב ליה מוכר ולא מידי. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: והיכא דאיתניס ההוא זבינזא ואמר לו מוכר ללוקח אנא משלימנא לך כי ההוא זבינא ואמר לו לוקח לא בעינא ליה כיון דההוא דזבנית מינך איתניס אהדר לי זוזי. נראה לומר דבהא לאו בר קבולי מי שפרע הוא כיון דליתיה להההוא זבינא בעין. עד כאן.

מהא דאמרינן אי אמרת בשלמא מעות קונות משום הכי קאי באבל אמרו משמע שאין מוסרין אותו למי שפרע אלא בשקנה דבר תורה אבל כל היכא דמדינא לא קנה אפילו למי שפרע אין מוסרין אותו. והא דאהדרינן דברים ומעות קאי באבל לריש לקיש הוא דאמרינן הכין אבל לרבי יוחנן לא הוי טעמא אלא משום מעות דקונות ואנן כרבי יוחנן סבירא לן והכי נמי משמע מהירושלמי וכו'. וכן נראה מדברי הרי"ף וכו' כמו שכתוב בנמוקי יוסף. ומיהו איכא למידק מהא דאמרינן בפרק איזהו נשך האי סיתומתא קניא למאי הילכתא רב חביבא אמר וכו' ורבנן אמרי וכו' אלמא אף על גב דמדינא לא קנה מוסרין אותו למי שפרע ואמרינן נמי בההוא פירקא ההוא גברא דיהב זוזי אנדוניא דבי חמוה כלומר נתן מעות לשליח למזבן ליה בגדים הצריכים לנדונייתו לסוף זול נדוניא אתא לקמיה דרב פפא וכו' ואסיק רב פפא דמשלח זה אי לא פסק כשער הגבוה שקיל כדמעיקרא ואי לא מקבל עליו מי שפרע אף על פי שלא היתה נדוניא לשליח זה באותה שעה ולא קנו לו למשלח מעותיו. ואולי בזו נוכל לומר דנדוניא דבר המצוי הוא הרבה כל ימות השנה ופוסקין עליון שאף על פי שאין לזה יש לזה והרי זה כמי שיש לו. וכענין שאמרו בזבל שפוסקים עמו על זה הזבל כל ימות השנה ועל ההוא מתניתין הוא דאייתי ליה עובדא דנדוניא והיינו נמי דאקשו ליה רבנן לרב פפא ואי לא פסק כשער הגבוה מקבל כדמעיקרא מעות נינהו ומעות לא קנו ואי אין פוסקים עליו לפי שאין לו

דעדיפא מינה הוו להו לאקשויי והא דבר שלא בא לעולם הוא. אלא דבהא איכא לדחויי דדילמא לרבותא קאמרי ליה הכין דאפילו בדאית ליה לא קני דמעות אינן קונות. ואף על גב דאמרינן מה שתעלה מצודתי מכורה לך לא קנה התם אין הדגים מצויים ליצוד כל כך כמו שהנדוניא מצויה תדיר בשוק. ומכל מקום ההיא דסיתומתא קשיא וצריך עיון. הרשב"א ז"ל.

וה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש ז"ל כתב בתשובות שאלה מועתקים מלשון ערבי. וזה לשון השאלה: אמרה המשנה נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות יכול לחזור בו אבל אמרו מי שפרע וכו' ואמר רבי יוחנן דבר תורה וכו' והיה נראה לי מכאן שאין חייב במי שפרע אלא בדבר שנתקיים בו המקח מן התורה שצודק בו גזרה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה וקיימא לן דאין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם ולא דבר שאינו ברשותו. וראיתי בפרק איזהו נשך שאמרו רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו האי מאן דיהיב זוזי אתרעא צריך לאתחזויי בבי דרי והעמידום לקבולי מי שפרע. ואמרתי אפשר להעמיד זה המאמר במי שיש לו תבואה נמצאת ברשותו ולזה חייבו בו מי שפרע. וכשעמדתי על מה שאמרו ההוא דיהב זוזי לנדוניא דבי חמוה זל נדוניא וכו' שרצו להעמידה לקבולי מי שפרע וידוע שענין זה הוא במה שקונה התגר אחר שנותנין לו הדמים ממה שאמרו ותיפוק ליה דשליחא שוייה והיה נראה לי בה פירוש לא ידעתי אם הוא אמת שאמרתי שזוזים אלו שנתן לתגר לא נתן אותם לו כדי שיקנה לו הסחורה באופן שהם בתורת דמים אצלו ואינו קונה בהם כלום לפי שהסחורה ההיא בלתי נמצאת אצלו אלא נתן לו דמים אלו כדי שיתחייב לתת לו הסחורה שהסכימו עליה כשיקנה אותה ומעת שקנה התגר אותה סחורה אז זכה בה הקונה בדמים שהניח אצל התגר ונחשוב שהדמים הונחו אצלו על דרך זה ועל כן נפל הויכוח אם נחייב אותו מי שפרע. יבאר לנו אדוננו אמיתת ענין זה ושכרו כפול מן השמים.

תשובה. מה שעלה על דעתך שאין חיוב מי שפרע חל אלא בדבר שהוא נקנה מן התורה במעות ומשום גזרה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה הוא דלא קנה אבל דבר שלא נתקיים בו המקח מן התורה במעות כמו מי שמכר דבר שאינו ברשותו וקבל בו המעות שאין חייב בו במי שפרע. אין הדבר כמו שעלה בדעתך אלא חיוב מי שפרע חל ואפילו בדבר שאינו נקנה מן התורה. הלא תראה מה שאמרו בדרך קושיא על מי שאמר מעות אינן קונות תנן אבל אמרו מי שפרע וכו' ואי אמרת מעות אינן קונות אמאי קאי באבל אמרו משום דברים וכו' עד דברים בלא מעות אין רוח חכמים נוחה הימנו דברים ומעות קאי באבל אמרו. הנך רואה כי אפילו מאן דסבירא ליה מעות אינן קונות אית ליה דחייב

במי שפרע דכוותה נמי לדברי האומר מעות קונות אין לנו להרחיב הדבר עד שנאמר שאין חייב במי שפרע אלא בדבר שהמקח קיים בו מן התורה במעות אלא נחייב אותו ואפילו במה שאינו נקנה במעות לפי שלה שחייבנו אותו במי שפרע הוא מטעם שקבל המעות עם הדברים לא שנא היה הדבר ההוא ברשותו שאז קנו לו מעותיו מן התורה לא שנא לא היה ברשותו שלא קנו לו מעותיו מן התורה אלא שלא נחייב מי שפרע למי שמכר מה שאינו ברשותו מטעם שקבל המעות אלא אם קנה אחר כך אותו הדבר שמכר אותו ובא לרשותו שאז יכול הוא להשלים דברו אם ירצה שאז נחייב אותו במי שפרע לפי שמכיון שקנה הדבר ההוא ובא לרשותו חל עליו מדרך האמונה וצידוק הדיבור להשלים דיבורו ולתת הדבר ההוא להקונה ואם לא עמד בדיבורו נחייב אותו במי שפרע. אבל אם לא קנה הדבר ההוא ולא בא לרשותו מן הנמנע הוא לחייב אותו במי שפרע אלא למי שבא אותו דבר לרשותו והיה אפשר לו לעמוד בדבורו ולמסרו לקונה. ולזה חייבו מי שפרע למי שקבל מעות בעד הנדוניא לפי ששנה בדיבורו בשכבר קנה אותה והיתה ברשותו והיה אפשר לו לתתה לבעל המעות עם היות שבעת שקבל המעות עדיין לא היתה ברשותו. זהו עיקר העיקר שראוי לסמוך עליו בענין זה.

אמנם רבינו נסים ז"ל דאיהו סובר שכל זה הוא במי שמכר לחברו סחורה שאינה מצויה אצלו אבל אם נמצאת בשוק שהוא מחויב לקנות אותו לו ויכול להכריח אותו על כך והביא ראיה לדבריו מהתוספתא. איך עלה בדעתו דבר זה והוא דבר שלא בא לעולם. ואם דעתו שלפי שהוא נמצא בשוק דבר שבא לעולם הוא תיפוק ליה שהרי לא משך. השתא מוכר דבר שיש לו ברשותו אמרת דלא קנה עד שימשוך מוכר דבר שאינו ברשותו קנה יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא וסברא זו בלי ספק שהיא סברא בלתי נכונה. והתוספתא שהביא ראיה אין לסמוך עליה שכל דבר שלא הובא בתלמוד ומצאנו התלמוד חולק עליו הנכון הוא שלא לסמוך עליו. וכבר אמרו על קצת מן הברייתא מאן לימא לן דמתרצתא הוא דילמא משבשתא היא וכן הדברים שהביאם מן הירושלמי אין לנו לסמוך עליהם הואיל והבבלי חולק עליה ומה שאמרו האי סיתומתא קניא לקבולי מי שפרע אינו קונה בה קנין גמור מן התורה אלא לקבולי מי שפרע לדברינו שאמרנו שחייב במי שפרע במה שאין קונה קנין גמור מן התורה. עד כאן.

וזה לשון הר"ן ז"ל: וכתב הריא"ף ז"ל בהלכות דאפילו דברים ומשכון לא קאי באבל אמרו והביא ראיה מדאמרינן בפרק קמא דקידושין בני רב הונא זבין אמתא בפריטי אותיבו נסכא עלויה לסוף אייקור אמתא אתא לקמיה דרב אמי אמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן ולא אמר להו דליקבלו מי שפרע. ואין זו ראיה דהתם דינא קאמר ליה

דיכול לחזור בו אבל לעולם מקבל עליה מי שפרע דהא לקמן נמי בההוא גברא דיהיב זוזי אחמרא והדר ביה משום דבעי מנסביה ולא אדכרו בה בגמרא מי שפרע כלל ואף על פי כן אמרו הגאונים דמקבל ליה. ועוד דהתם בקידושין אמתא הואי וכמקרקעי דמיא ואפשר דליכא מי שפרע במקרקעי. עד כאן.

ובירושלמי אמר רבי יוסא שמע מינה בר נש דיהב לחבריה עשרה דינרין ואמר ליה על מנת תיקום לי בהון מאה גרבין כיון ששלח ידו בהן צריך להעמיד לו מקחו. פירוש אף על פי שאין לו ואם אינו מעמיד לו מקבל עליו מי שפרע. ועוד דהא סיתומתא וכו' ואפילו הכי קאי עלה באבל אמרו כדאיתא בפרק איזהו נשך וטעמא משום דסמכא דעתייהו ומיהו יש סיוע לדברי רבינו הגדול ממקום אחר דגרסינן בירושלמי במסכת שביעית רבי זעירא אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן הנותן ערבון טבעת לחברו ורוצה לחזור בו חוזר ואינו מקבל מי שפרע. רבי זעירא בעי קומי רבי אבהו זהוב אמר ליה טבעת אמר ליה מה בין זהוב לטבעת אמר ליה זהוב דרכו להשתנות טבעת בעינה היא. פירוש שאם נתן לו זהוב ערבון בדרך משכון כיון שדרכו להשתנות ולתתו בתורת דמים קנה דכמעות דמי אבל משכון מטלטלי לא והוא הדין לנסכא ולכל מילי דלאו טבעת דלא קאי באבל אמרו וזו ראיה מפורשת כדברי רבינו. הרמב"ן והר"ן.

כתוב בספר המאור כתב הריא"ף דכל כמה דלא משכיה לוקח לזביניה ואיתניס למוכר איתניס וכו'. עד אדרבה עיקר המשיכה למוכר היתה. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם מתחלה כך כתבתי והבאתי ראיה מההוא דזבן חמרא ושמע דקא בעי למינסיב וכו' אבל חזרתי וחזקתי דברי הרב מדאמרו דאי מוקמת להו ברשותיה טרח ומציל אלמא ברשותיה קאי כל זמן שלא משך. ואי מעשה דההוא דזבן חמרא דהדר ביה קודם האונס דילמא מסתפי הוה דילמא לא מהדרי ליה זוזי בתר אונסא. וההיא מילתא דחולין דאקשיה והא לא משך נמי מסייע ליה דקתני בהדיא אם מת מת למוכר ולא קתני אם בא לחזור חוזר משמו מיד המכר בטל. וההיא דאייקור פירי לא מעלה ולא מוריד. והאי דקשיא לי אם כדברי הרב הא עיקר תקנתא ללקוחות הוא ודאי תקנתא איכא ללקוחות שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה ואיכא נמי תקנתא למוכרים אי מתיקרי. מיהו כיון דמוכר פירותיו בידו די לנו תקנה בחזרתו ולמה תקינו חזרה ללוקח והלא שניהם מתוקנים בחורת המוכר והיינו טעמא דרבי שמעון. ורבנן סברי אפילו הכי משוינן להו ויתר מזה אני אומר שאם נשרפו או אבדו שיכול הלוקח לחזור בו ואין עליו מי שפרע משום דאמר ליה הב לי פירותי או תן לי מעותי. והשתא בתרי תרצי שני ליה רבי שמעון לענין חזרה הכא דאיכא אונסא לא כל שכן לענין מי שפרע. ומעשה דההוא

חמרא נמי הכי מוכח דכי אתא לקמיה דרב חסדא ושרא ליה למהדר ולא אדכר ליה מי שפרע כלל ומשום חששא דאונסא בלחוד וכל שכן בתר אונסא וכן ההיא דמסכת חולין דקתני להדיא אם מת מת למוכר הכי משמע דלאלתר הוי מכר בטל דלא קתני לפיכך אם חזר בו ומת מת למוכר וכן עיקר. עד כאן.

וזה לשונו בחידושיו: כתב ה"ר יצחק בענין שאמרו זימנין שנפלה באונס דאי מוקמת ליה ברשותיה טרח ומציל שמעינן מהכא דכמה דלא משכיה לוקח לזביני ואיתניס דלמוכר איתניס. ואני איני רואה שמועה זו מכאן והא דאמרינן טרח ומציל להנאתו הוא מציל כי יש תקוה עליהם אולי יתייקרו או יצטרך לאותן הפירות ויקחם אבל לא מפני שהוא חייב באונסיהם כי כל זמן שלא חזר בו של לוקח הן שהרי המעות קונות ואם נאנסו ללוקח נאנסו ואם חזר בו האחר אחר האונס לא הועיל כלום שהמוכר אומר לו החזר לי פירותי ואחזיר לך מעותיך. ומההוא מעשה דההוא גברא דיהיב זוזי אחמרא ושמע דקבעו מנסביה לבי פרזק רופילא ואמר להו הבו לי זוזאי דלא בעינא חמרא טעמא דהדר ביה הא לא הדר ביה אי איתניס לדידיה איתניס ואי כדכתב הרב למה ליה למהדר ביה ולקבולי מי שפרע לשתוק ליה דאי מיתניס למוכר מיתניס. ואולי הלשון שאמרו בגמרא דאי מוקמת ליה ברשותיה טרח ומציל הביאו לומר כך דאלמא מסתמא ברשותיה קיימי אפילו קודם חזרה ואין מכאן מוכח שאם יכול לחזור בו זהו רשותו שיש לו עליהן. חזרתי בי ודברי הרב עיקר מההיא דאמרינן בחולין אבל בשאר ימות השנה אינו כן לפיכך אם מת מת למוכר משמע אפילו בלא חזרה מדלא קתני לפיכך אם חזר בו ומת מת למוכר קודם חזרה נמי מת למוכר וכיון דלמוכר מת זה בא ונוטל מעותיו ואין עליו מי שפרע ולא עוד אלא אפילו במקום שיש חשש אונס כי ההוא מעשה דפרזק רופילא אפילו קודם האונס יכול לחזור ואין עליו מי שפרע דכי אתא לקמיה דרב חסדא שרא ליה למהדר לאלתר ולא חייביה מי שפרע כלל. כן נראה לי. ומה שכתב רבינו האיי בההוא מעשה דההוא גברא דיהב זוזי אשומשמי והדרו ביה ואמרו ליה שקול זוזך דליכא שומשמי ולא שקלינהו ואגנוב ואמר רבא לא הוי עלייהו לא שומר שכר ולא שומר חנם והדר אמרו בגמרא דלאו הכי הוה עובדא אלא בענין אחר. וכתב הגאון דכיון דאמרו לאו הכי הוה עובדא מכלל דהא ההוא עובדא לא הוה דאין רבא כי האי דינא אלא דמלוה אינון גביה וחייב באונסין כל כמה דלא קביל עליה מי שפרע וה"ר יצחק שבח זה הטעם וחזק אותו בדברים. ואני איני (רואה) כדאי לחלוק אבל דעתי היה שכיון שאמר לו שקול זוזך דליכא שימשמי והוא לא רצה לקחת אותם ועל כרחו של זה הניחם בביתו ואם היה מביאו למי שפרע היה מקבל אם לא הביאו והניחם שם על כרחו מה יעשה לו אטו מלוה גופיה

אי אמר ליה לוה שקול זוזך והוא מקום שהמלוה משתלמת בו אם לא רצה ליטול אותם על כרחו יעמידם באחריותה וקבלת מי שפרע לא מעלה ולא מוריד לענין אחריות. אבל מצוה לקבל דברי חכמים שכיון שהמעות קונות דבר תורה וזה אינו רשאי לחזור מפני האיסור כי המעות ברשותו עד שיקבל מי שפרע. עד כאן.

אמר הכותב נראה לכאורה דאי קושיא דמר קושיא פירוקיה לאו פירוקא דמה לנו בקניית המעות דבר תורה כיון שלא קנו לענין דינא משום שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה וכי תקנו חכמים דתקנה משיכה ולא מעות באיסורא כלומר שאם יחזור בו מי שלא משכו פירותיו דנימא דקאי באיסור אם כן התקנה תקלה וזה דבר שאי אפשר.

אבל עיקר הקושיא ליתא ונראין דברי הגאון והריא"ף שקלסון דכיון שעדיין לא נתברר אם נתקיים המקח אם לא לאו כל כמיניה דמוכר דלימא ללוקח טול את שלך לענין שלא יתחייב מכאן ואילך באונס המעות. חדא דכלהו אינשי לאו דינא גמירי וסבר לוקח עד שאעמידנו בדין. ועוד דדילמא מוכר גופיה לאו דעתיה למהדר אי יקבל עליה מי שפרע וכיון שיכריחהו הלוקח לקבל יאמר יתקיים המקח ואיני רוצה לקבל ונמצא אם כן למפרע המעות ברשות המוכר נמצא שלא נודע ברשות מי הן אלא באמצעות קבלת מי שפרע הילכך ברשותו הם עד שיקבל ובלבד שלא יאחר בזה הלוקח אבל אם איחר ונאנסו המוכר פטור כדברי הראב"ד וזאת היא הפשרה שלא הזכירוה אחד משניהם שעיקר הדין תלוי בה כלומר לחלק בין אם נאנסו מיד או לאחר זמן. הר"ש די וידש.

דף מח.

מכל מקום כך הלכה וכו'. פירש הקונטרס דהכי פירושו מכל מקום כלומר אף על פי שיש פורענות בחזרה כן הלכה דאינו קונה. ולא נהירא דהא קאמר בתר כן בהדיא אבל אמרו חכמים מי שפרע וכו' אלמא דמכל מקום אינו רוצה לומר כן. תוספות חיצוניות.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ויש לומר לדעת רש"י דמעיקרא איכא פורענות מיהו לא לייטינן ולא מודיעין כלל אלא דליקום מופשט בפורענות אבל אמרו דלייטינן ליה אי נמי מודעין ליה לשוויי מיד בפורענות. כן נראה לי לפי פירוש רש"י. ופירשו בתוספות דהאי מכל מקום בא לרבות דאפילו לגבי לוקח כך הלכה שהוא יכול לחזור בו ואתיא לרבי שמעון נמי בשחוזר בו מחמת דליקה וכדכתוב לעיל דרבי שמעון בן אלעזר כרבנן סבירא ליה ואי נמי בשינוי תרעא ופוסק ליטול לאחר זמן והכי איתא בהדיא בסוף פרק איזהו נשך עד כאן.

מי שפרע מדור המבול. שהיו מלאים חמס ולא היו עומדין בדיבוריהם. ודור הפלגה נקט אגב דור המבול. ומצרים לא עמדו בדיבוריהם שבכל שעה היו אומרים לשלח את ישראל וחזרו בהם. הרא"ש.

אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. איצטריכא ליה לרבא לאשמועינן שלא תאמר כיון שאין רוח חכמים נוחה הימנו מוסרין אותו ללוטא קצת קמשמע לן שאין בו אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו בלבד לפי שהוא ממחוסרי אמנה. הרשב"א.

אי נמי רבא לא הוה ידע להך ברייתא אלא אמתניתין דשביעית אמרה למילתיה דתנן בסוף מסכת שביעית והמקיים דיבורו רוח חכמים נוחה הימנו ועלה קאמר רבא דלא תימא אם אין עומד בדיבורו איכא מי שפרע אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו. הרא"ש.

כגון שיחד לו כלי לעשקו וכו'. פירוש ייחד לו בלא משיכה. פירש רש"י דדוקא ייחד לה דהוי דומיא דפקדון וכו' והקשו בתוספות מהא דתנן אנסת פיתית את בתי וכו' עד שאין משלם קנס על פי עצמה הא אלו הוי ממון חייב ואמאי דהא ליכא ייחד כלי אלא תביעת ממון גרידא יש שתירצה דהתם נמי בשטוען שייחד לו כלי. ולא נראה. ועוד דאנן קיימא לן דכפירת דברים פטור כפירת ממון חייב והא כפירת מלוה ושכירות וכיוצא בו כפירת ממון הוא ופטור לפי שלא ייחד לו כלי. והנכון דהכא הכי קאמרן דקרא אשמועינן דאפילו בכפירה לבד ולא כפר במלוה ולא בשכירות שהם עיקרי החוב אפילו הכי חשיבא כפירה לחייבו קרבן כל היכא שזכה בשעבוד הכלי במעות או במשיכה דלא ליהוי כפירת דברים. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: תשומת יד אמר רב חסדא וכו'. קשיא לי מנא ליה לרב חסדא הא ואמאי איצטריך למימר הכי. ואיכא למימר דומיא דפקדון וגזל שבא מרשותו של זה לרשותו של זה והוא בעין אבל הלואה להוצאה נתנה ואינה בעין עושק לא בא מרשותו של זה לרשותו של זה כי העושק הוא בשכר שכיר. קשיא לי אפילו רבי יוחנן דאמר מעות קונות והלא אין הלואה כדין מעות לא לקניית קרקע ולא לקדושי אשה משום דלהוצאה ניתנה ותו קשה לי כי כפר נמי ביחוד הכלי מאי הוה והלא מודה בעיקר הוא שהרי אינו כופר בהלואה וכן בשעת השכירות. ואיכא למימר דאמר לו לא יהא לך פרעון אלא מזו וכשתבעו ממנו אמר לו נאנסו ונשבע לו דלרבי יוחנן ממונא קא כפר ליה שהרי אבדו מעותיו אבל לריש לקיש לא אבדו מעותיו דלא קנה הכלי. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: כגון שייחד לו כלי להלואתו או לעשקו. פירש רש"י ז"ל ואי לא לא מחייב קרבן שבועה אכפירת הלואה גרידתא ואכפירת שכר שכיר דלא מייחד באנפי נפשיה כפקדון וגזלה. וקשיא לי הא דתנן אנסת ופתית בתי והוא אומר לא אנסתי

משביעך אני ואמר אמן חייב רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו אף על פי שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם בשת ופגם על פי עצמו אלמא אף על גב דלא מייחד באנפי נפשיה בפקדון חייב קרבן שבועה. וגרסינן נמי בפרק נערה שנתפתתה בעא מיניה אביי מרבה אנסת ופתית את בתי והעמדתיך בדין ונתחייבת לי ממון והלה כופר מאי כיון שעמד בדין ממון הוי או דילמא קנסא הוי ואמר ליה ממון הוי ומחייב עליה קרבן שבועה וכולה סוגיא דהתם נמי מפרשא דמחייב קרבן שבועה אף על פי שאינו בעין דומיא דפקדון. ויש לומר אם תבעו מלוה וכפר בה חייב אלא כיון שתבעו כלי ולא קנאו הוי כפירת דברים בעלמא דהא לית ליה כלי גביה. והא דמוקי להו רב חסדא בהכי ולא מוקי בהלואה ושכירות ממש משום דלא אהדריה קרא ללמד על מעות שאינן קונות כדמפרש רבא ואזיל. עוד נראה לי לפרש דקרבן שבועה לעולם חייב והכא להכי אוקמה רב חסדא כגון שייחד לו כלי להלואתו ולעשקו משום דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל או את העושק אשר עשק דמשמע הידוע לומר שנתייחד והדר בעיניה דאי בהלואה גרידתא ובשכר שכיר גרידא הא לא משלם המלוה ממש שהלוהו דלהוצאה נתנה אלא ודאי כגון שייחד לו כלי לעשקו ולהלואתו והיינו דקאמרינן ואלו תשומת יד שיירה לאו משום דכיון דלא משך לא קנה הכלי שייחד לו להלואתו ולא קרינא ביה והשיב את הגזלה וגו'. וזו מדברי רבינו חננאל ז"ל למדתיה שכתב מדחזינן דאזהר רחמנא להשיב הגזל והעושק והפקדון שנאמר והשיב וגו' ותשומת יד לא אזהר רחמנא לאהדורה שמע מינה דכיון דלא משך להההוא כלי לא קנאו ולפיכך לא חייבתו התורה להחזירו למלוה והיינו דקאמרינן לרבות תשומת יד להשבון ולא אמרינן לאשם. ואם תאמר אכתי מאי קדייק מהכא דלא קני דילמא התם הוא משום ואין המעות בעין דליקנו אלא מעות הלואה ומעות הלואה אינם קונות כדאיתא התם בקידושין ושוין במכר וכו' ויש לומר דמיירי כגון שייחדו לו בשעת הלואה קודם מתן מעות וכן ייחד לו כלי לשכיר קודם גמר שכירותו וקסבר אינה לשכירות אלא לבסוף דבההוא שעתא ודאי קני כאלו היה בעין כדאמרינן בקידושין גבי עשה לי שירים ונזמים ואקדש לך אני דלמאן דאמר אינה לשכירות אלא לבסוף מקודשת. אי נמי הכי קאמר רב פפא ודילמא מעשק הוא דאהדריה דכיון שהחזיר הכתוב עשוק ואי אפשר לומר שקנה שהרי אין כאן מעות שיקנה בהם ולא החזירו להשבה בעינה אלא לתשלומין אף תשומת יד נמי בשאין שם דמים שיקנה בהם הוא ואינו מחויב להשיב אלא לשלם וכיון שהחזיר עשק לתשלומין ממילא הוחזר תשומת יד לתשלומין ואמר ליה כולן להשבון בעין השיבן ולא לתשלומין ולמה לא החזיר תשומת יד ללמדך שאינו חייב בהשבון שלא קנאו לכלי אלא משלם

הלואתו. והר"מ הספרדי ז"ל כתב שמלוה קונה בקרקעות ככסף וכמטלטלים מוסרין אותו למי שפרע וכן רבינו לא כתב בקידושין ושוין במכר וכו' אלא שאני אומר סמך לו על דין קידושין שאין הנקנין בכסף נקנין במלוה. ולא ידעתי על מה סמך הרב אם על סוגיות הללו שמתקשות עלינו אין ראוי לדחות סוגיא מפורשת במקום עיקר מפני דברים סתומים שאפשר להעמידן כהלכה. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

ובתוספות חיצוניות תירצו דמיירי שאומר לו הלוה למלוה הריני מייחד לך כלי זה בהנאת מחילת מלוה דבכהאי גוונא קני שפיר. עד כאן. ושמעינן מהכא שהאומר לחברו עשה לי מלאכה פלונית ואתן לך כלי פלוני אם לא משך הכלי לא זכה בו כיון דבעינן משיכה מדרבנן מיהת ואף לרבי יוחנן והכי מוכח בפרק השוכר דעבודה זרה גבי נתן טלה באתננה וכדכתיבנא התם. הריטב"א.

בהדיא מיהא לא אהדריה. פירוש ואהני הא לאשמועינן דזימנין דלא מחייב לאהדורי והיינו בשלא משך והיינו סיעתא דאיכא לריש לקיש מקרא. ומיהו לא קשיא לרבי יוחנן דאיהו סבירא ליה דמה לי אהדריה בהדיא או דאהדריה בכללא כיון דאצטריך האי כלל לרבות כל דבר שיש בו כפירת דמים.

הכי גרסינן דתנן נתנה לבלן וכו'. ומשני במסכת מעילה בלן הוא דלא מחסרא משיכה. פירוש רש"י שנותנו בשכירות רחיצה ואינו מחוסר משיכה דשכרו הוא. ולפירושו יש לפרש דלאחר רחיצה הוא שנותנו דאי קודם רחיצה הלא זכה בו שאינה לשכירות אלא או לסוף או מתחלה ועד סוף. אבל הנכון דהכא הוה ליה שכירות המרחץ דהוה ליה שכירות הקרקע ושכירות קרקע נקנה בכסף אבל מידי אחריתי דשכירות מטלטלין דליחסרה משיכה לא מעל עד דמשיך אלמא אין מעות קונות מן התורה לחייבו מעילה שהוא מן התורה. מכאן היה נראה דכל היכא דאמרינן מעות אינן קונות אין המוכר זוכה בהן שיוכל להוציאם דאי סלקא דעתך שיש לו רשות להוציאם אמאי לא מעל דהא גבי הנותן מעות לשולחני וכו' כמו שכתבו בתוספות לעיל בפרק המפקיד וכי תימא דהא דהכא אליבא דרב נחמן דאמר התם דדוקא הוציא אבל לא הוציא לא מעל ואף על גב דאית ליה רשותא לאנפוקינן והא רב הונא תלמידיה דרב הוא ומסתמא כרב סבירא ליה דהכי פרכינן בפרק הגוזל מכדי רב הונא תלמידיה ורב הוא. ויש לדחות דלעולם כל שנתן מעות למוכר יש לו רשות להוציאם ואפילו הכי לא מעל הגזבר דכי אמרינן התם גבי שלחני דלרב הונא מעל אף על גב דלא הוציא התם הוא דבהדיא נתן לו רשות להשתמש בהם כיון שנתנם לו מותרין ובתורת ממון של מפקיד הוא משתמש וכיון שכן בההיא הנאה נעשה עליהם לוה מיד וחייב עליהם באונסין ואם קדש בהם את האשה מקודשת

זו מטעם זה. עוד יש לומר שאלו בא המפקיד ורצה השולחני לתת לו מעות אחרים הרשות בידו מה שאין כן בזה שלא נתנם לו אלא על דעת מקחו וכשזה משתמש בהן מדין זכותו סבור להשתמש כמשתמש בשלו על דעת שיתקיים המקח ולא חשיב ליה נהנה מדחבריה כי היכי דליהוי ליה ואלו חזר בו לוקח ומצא מעותיו בעין נוטלם ואין הלה יכול ליתן לו מעות אחרים וכיון שכן לא נעשה עליה זה כלי הגמור כמו שימעול הגזבר וכן תירץ מורנו בשם רבו הרמב"ן. הריטב"א.

נתנה לבלן מעל ואמר רב בלן דוקא. כלומר משום דאינו מחוסר משיכה. והא דלא מוקי לה בכל בעלי אומניות ובבלן גוי משום דרישא דמתניתא בישראל מיירי וכו' ככתוב בתוספות ואם תאמר כיון דתקינו רבנן משיכה ואמרו מעות אינן קונות מאי קשיא ליה לרבי יוחנן דמדינא לא מעל כיון דלא קנה והפקר בית דין הפקר והם עשו מעות אלו כמי שאינן שלו לענין קנייה. יש לומר דלענין מעילה דאורייתא לא תקינו. הרשב"א.

לא מעל עד דמשיך ואי מעות קונות דבר תורה היה לו למעול דבמעילה דאורייתא לא תקון רבנן משיכה אבל אין קונות ניחא דאינו מועל. ויש לדקדק מכאן דכל זמן שלא גמר הקנין אין יכול להוציא המעות כדפירשתי לעיל.

והא בעי לממשך תספורת. מכאן הביא רבינו תם ראיה שהשוכר את הסופר או מלמד תינוקות וכו' ור"י בעל התוספות השיב עליו ואמר דלא גרע מעבד עברי שמגרע מפדיונו ויוצא. ואף על פי שיש לחלק דהתם משום דכתיב עבדי הם אבל בקבלן שאינו לא שכיר יום ולא שכיר שעות אינו עבד אלא קבלן אפילו הכי מהכא לא שמעינן מינה אלא שהוא יכול לעכב המספרים עד שיספרנו והוא הדין לסופר שהקולמוס קנוי לו אבל הסופר עצמו יכול לחזור בו. הר"ן.

אמר הכותב נראה שאין תשובה על רבינו תם שהוא לא ירד לדון דין החזרה אלא אם נגמר ענין השכירות במשיכת כלים אלו אם לאו והאי דקאמר אינו יכול לחזור בו סירכיה הוא דנקט ואינו אלא לומר שאינו יכול לומר שלא נגמר ענין השכירות כיון שלא התחיל עדיין אלא כיון שמשך את הכלים נגמר ענין השכירות בין לשיוכל לעכבם כדברי הר"ן או לשיקרא עובר על דברו או במקום שיש להם תקנה שמי שיתחיל במלאכות כאלו לא יוכל לחזור בו או שאם יחזור ישכור עליו או מטעהו מכל אלו נפקא מינה כהאי דינא דרבינו תם. הר"ש די וידש.

וז"ל הריטב"א: והקשו עליו דהאי הילכתא בלא טעמא כי היאך זכה זה באומן שלא יחזור בו במשיכת כלי אומנותו וגדולה מזו אמרו פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום והיאך לא יחזור בו מפני משיכה שעשו בכליו זה אין הדעת סובלו וכן נראה לי ראיה

ברורה ממתניתין קמייתא דפרק השוכר את האומנין שחזרו בהן שמוכח בגמרא דמיירי אפילו בשבאת חבילה לידו דוק ותשכח.

והא דאמרינן הכא וקא בעי למשך תספורת היינו לענין שכירות התספורת עצמה דשכירות מטלטלין כמקחן וכמו משיכה. ואלו משך לתספורת קניא למלאכתו ומעל. מפי רבי. ע"כ.

אלא שמע מינה כאן בספר גוי כאן בספר ישראל. ואם תאמר למה ליה לאיתויי מתניתא דנתנו לבלן מהנך ברייתות דקשיין אהדדי סגי. ויש לומר דאי לאו מתניתא הוה מתרצינן להנך ברייתות איפכא כרבי יוחנן דהוה אמינא דהאי דקאמר לא מעל עד שימשוך מיירי בספר גוי משום דמעות קונות בישראל כרבי יוחנן ואם כן לגוי במשיכה ולישראל בכסף ואידך ברייתא מיירי בספר ישראל ולכך איצטריך מתניתא דנותנו לבלן דבעל כרחך מיירי בבלן ישראל דומיא דרישא וכו' וגם ממתניתא דנתנו לבלן לא סגי בלאו הני ברייתות. תלמיד הר"ף.

והא דאקשינן ספר ומוקי לה בגוי תירוציה דרבא הוא דמתרץ מתניתא לריש לקיש ורבי יוחנן איפכא מוקים מעל בישראל לא מעל בגוי. והא דאמרינן בדקה לוי למתניתא נתנה לסיטון מעל כרבי יוחנן ולא מוקי לה בגוי משום דלוי במתניתא דישראל תני לה והכי קאמר דלוי בדק ברייתות שלו למידק הך פלוגתא כמאן ואשכח מתניתא דקתני בישראל סיטון מעל ואמר שמע מינה כרבי יוחנן שמע מינה כן נראה לי. ומקצת נוסחי מסיימי עלה אלא קשיא לריש לקיש הא מני רבי שמעון היא. וליתא בנוסחי דוקני. הרמב"ן.

ובתוספות תירצו משום דסיטון מוכר בלח וכו'. ואינו נכון שיצטרך להעמיד מתניתיה דלוי בזמן שהיה השמן אסור. ועוד דאפילו מעיקרא לא נאסר בהנאה והרבה לוקחין אותו לדברים אחרים. ועוד שהסיטון אינו מי שמוכר בלח בלבד אלא המוכר הגדול שמוכר לחנונים הוא שנקרא סיטון ואמרו כי אדרבה על שם שמוכרין תבואה נקראים כן שהחטים בלשון יון נקראין סיטון. ויש לומר ומכל מקום כיון דנקט סיטון ולא נקט שאר בעלי אומנות כגון ספר וספן משמע ליה ישראל. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: בדקה לוי במתניתא נתנה לסיטון וכו'. הקשו בתוספות דהא מצי לאוקמי בסיטון גוי. ותירצו דסתם גוי מוכר דבר לח וכו'. ויש אומרים כי סיטון הוא מוכר לבעלי בתים כי בלשון יוני תבואה נקרא סיטון. והכא הכי קאמר דבדקה לוי במתניתא נתנה לסיטון ישראל מעל כרבי יוחנן. ונראה לי שאין צורך לכך שהתלמוד מעיד לך דלוי מידע ידע ולהכי אמרינן דבדקה במתניתא וזה ברור. עד כאן.

דף מח:

בעושה מעשה עמך. ולאו למימר דאביי לא דריש בעושה מעשה עמך דהא כולי עלמא היא בכולי תלמודא אלא דאביי סבר דכיון דמחמת יוקרא וזולא או דלא צריכא ליה הוא דהדר ביה לא יצא מכלל שארית ישראל וכו'. הריטב"א.
ונשיא בעמך. בסוף ד' מיתות גמר חבירו מנשיא וחרש. רבי חייא בר יוסף אודועי בעי. פירש ר"מ וניחא ליה לרבא אי לייטינן ליה כי רב חייא סמך על זה שהלוקח ימחול לו ולא יניח לקללו ומיהו פריך שפיר רב חייא אתא לקבולי עליה לטותא דרבנן כי גנאי הוא לו שיבא לקבל עליו אם אותו לא ימחול לו. הרא"ש ז"ל.

שמעתא דערבוני יקון

הוא סבר ערבון כנגדו בלבד הוא קונה. פירוש וליכא מי שפרע אלא כנגדו. ואם תאמר והא בשאר איכא משום מחוסרי אמנה ואף על גב דליכא מעות. יש לומר דאיהו כרב סבירא ליה דאמר דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה. אי נמי והוא הנכון דאפילו רבי יוחנן מודה דכיון דאייקור פירי ליכא משום מחוסרי אמנה ולא אמר רבי יוחנן אלא כשלא נשתנה השער וכן עיקר. הריטב"א.
ערבון רב אמר כנגדו הוא קונה. פירש רש"י בין בקרקעות וכו'. ולא נראה דהא בסמוך משמע דמודה בקרקעות דלא פריך ליה אלא ממטלטלים. לכך נראה דאין הכי נמי דלא מיירי אלא כמטלטלין תוספות חיצוניות. וכן כתב הריטב"א דלא דק מרן ז"ל במאי דקאמר במכירת קרקעות וכו' דהא בסמוך מוכח בהדיא דמודה רב בקרקעות וכו'.
ומורנו הרב נר"ו כתב בתשובה סימן אל"ף רכ"ז וזה לשונו: קראו תגר על רש"י דהא למטה מסקינן דכסף בקרקע קונה לגמרי וכן כתב הוא בהדיא למטה. ור"י ב"ש ז"ל סימן רע"ה תירץ דזהו לפום מאי דקסלקא דעתין אבל לפי המסקנא כסף קונה בקרקע לגמרי. ואם זו היא הקושיא יפה תירץ. אלא עיקר קושיא היא מי דחקו לרש"י לפרש כן בתחלת הסוגיא כיון דעובדא דרב חייא בר יוסף במטלטלי הוא קרקע מאן דכר שמיה ולפרושי ביה דלא כהלכתא דכנגדו הוא קונה. ומהר"י קולון תירץ דלשון קונה דחקה אותו דבשלמא אי איירי נמי בקרקע שייך לשון קונה אבל לענין מי שפרע לחודיה לא שייך לשון קונה. וגם זה אינו נוח לי דהא לפי המסקנא לא איירי אלא לענין מטלטלים ולענין מי שפרע ואפילו הכי לא קשיא לן לשון קונה. ותו דלשון קונה שייך שפיר לענין מי שפרע לשארית ישראל אשר לא וגו' והרב הנזכר דחק עצמו לתרץ לפי המסקנא לשון קונה עיין בשורש קס"ד. ולפי הספרים שלהם שכתוב כן בדברי רש"י ז"ל נראה לי לפרש

דטעמא יהיב למלתיה מאי טעמא דמאן דסבירא ליה כנגדו הוא קונה משום דאפילו בקרקע אינו קונה אלא כנגדו ורבי יוחנן סבירא ליה דקרקע קונה כנגד כולו ומשום הכי במטלטלים נמי כנגד כולו הוא קונה לקבל מי שפרע דלא אסיק אדעתיה מאי דמתרצינן בסוף הסוגיא דכסף דקני לכוליה וכו' אלא קסלקא דעתין דקנין דקרקע וקנין מטלטלים שוין זה לקנות כנגדו קנין גמור וזה כנגדו לענין מי שפרע דאכתי לא ידעינן אי רבי שמעון בן גמליאל קאי לפרושי דברי תנאי קמאי במה דברים אמורים וכו' דמשמע דכולי עלמא מודו דכסף דקנה קרקע לכוליה קני לגמרי. כל זה כתבתי ליישב לשון רש"י לפי הספרים שלהם שכתב קונה כנגדו קנין גמור. אבל לספרים שלנו כתוב קונה קנין גמור כלומר כולו קנין גמור ואי מכירת מטלטלין קונה כנגדו ויתחייב מי שפרע וזהו ממש לפי המסקנא דכוונתו ז"ל לומר לא תטעה לומר שנחלקו הני אמוראי לענין קנין קרקע אלא מר סבירא ליה בשלמא קרקע דין הוא שיקנה קנין גמור בכולו אבל במטלטלין שאינו קנין גמור דיו שיקנה כנגד ערבונא ורבי יוחנן לית ליה האי טעמא אלא כי היכי דבקרקע קונה בכולו קנין גמור במטלטלים קונה בכולו לקבל מי שפרע. עד כאן.

מיתיבי הנותן ערבון וכו'. כתב רש"י ז"ל לא דמי להההיא דלעיל דזה אינו פריעת מקצת מעות וכו'. והקשו עליו מנא ליה הא דילמא היינו ההוא דלעיל ובין לרבי יוסי ובין לרבי יהודה אלא כנגדו מדינא ועל השאר פליגי אי אסמכתא קניא או לא ולא פלוג בין סתמא ליקון ואתא רבי שמעון בן גמליאל לאפלוגי בין סתמא ליקון. וכי תימא משום דמקשה תלמודא לרב מדרבי שמעון בן גמליאל ומצי למימר אנא דאמרי כתנאי קמאי אכתי קשיא על בעל התלמוד אמאי לא סבר הכי ויאמר לימא כתנאי. ותירץ ריב"ש דמשמע ליה לתלמודא דהאי ערבון דפליגי רבי יוסי ורבי יהודה לאו בערבון הניתן סתם בתורת פרעון משום דאי הכי לא הוה ליה למימר לרבי שמעון בן גמליאל אלא במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקון אבל לא אמר לו ערבוני יקון קנה ומחזיר את השאר אבל מדקאמר מכר לו שדה וכו' משמע דעד השתא לא איירי תנאי קמאי בהאי גוונא. את זה כתב לתרץ לפי שיטת רש"י אבל הוא כתב שיטה אחרת רחוקה מאד עיין שם.

אבל רש"י והתוספות ובעלי החידושין משמע להו בפשיטות דרבי שמעון בן גמליאל לפרושי אתי ולא לאפלוגי אתי ורבי שמעון בן גמליאל מודה להו היכא דאמר ערבוני יקון למר הכל דאסמכתא קניא ולמר כנגדו ותנאי קמאי מודו לרבי שמעון בן גמליאל היכא דנתן לו בתורת תחלת פרעון ומשום הכי מותיב לרב מכולהו תנאי משום דהכי משמע פשטה דלישנא דרבי שמעון בן גמליאל אמר רבי שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים וכו'. ונהי שהיה יכול לדחות מי סברת תנאי לא פליגי לעולם אימא לך דפליגי

ואנא דאמרי כתנאי קמאי ואי הוה דחי הכי הוה ניחא ליה נמי היאך דהמלוה על המשכון דודאי תנאי היא דרבי יוחנן כדרבי שמעון בן גמליאל בתרווייהו ורב כתנאי קמאי וכרבי יהודה הנשיא. והדוחה אומר לעולם לאו תיובתא ולא תנאי כדמפרש ואזיל ודוק כי בזה תירצנו מה שהקשה מהרי"ק בשורש קס"ד. מורנו הרב נר"ו שם.

נתקיימו התנאים. תמהני אפילו אמר מעכשו נמי במאי קנה לוקח שיכפול לו. ונראה שלא אמרו כן אלא בשקנו מידו ובתוספתא קתני והלה כותב וכו'. ועוד יש לפרש אכפול לך ערבון שתקנה בקרקע שלי כפלים במעותיך והיינו ערבון. הרמב"ן.

רבי יוסי לטעמיה וכו'. ואם תאמר מאי סבירא ליה לתלמודא שהכניס בתוך הברייתא טעמיה דרבי יוסי. ויש לומר להודיענו דהאי ערבון דמיפלגו ביה רבי יוסי ורבי יהודה לא איירי בשנתנו בתורת תחלת הפרעון כדכתב רש"י דאי אמרת בשלמא בתורת קנס ליכא טעמא למימר דקנה כנגד כולו אלא מטעם דאסמכתא קניא אלא אי אמרת בשנתנו בתורת תחלת פרעון לא שייך טעמא דאסמכתא אלא ודאי הא ערבון דאפליגו ביה רבי יוסי ורבי יהודה היינו שנתנו בתורת קנס כפירוש רש"י. מ"ה נר"ו שם.

דיו שיקנה כנגד מעותיו. פירש רש"י לא זה יכפול ולא זה ימחול. משמע דאסמכתא שייכא אפילו במחילה. וקשיא לי מי עדיף לישנא דמעכשו דמבטל האסמכתא ממה שהוא תופס בשלו. ויש לומר דלשון מעכשיו משמע דמעתה רוצה להשתמש בין יתקיים התנאים או לא יתקיים ונתבטלה האסמכתא אבל המוחל אינו סומך לגמרי אף על פי שחברו תופס. מורנו הרב נר"ו שם.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: דיו שיקנה וכו'. פירש רש"י לא זה ימחול וכו' נראה מפירושו שאפילו הנותן ערבון יש בו משום אסמכתא וכן עיקר. ושלא כדברי הרמב"ם שכתב דכל שנתן ממונו ביד חברו בלשון אסמכתא גמר והקנה ואין בו משום אסמכתא. ולדבריו הכא הכי קאמר רבי יהודה אומר אם חזר בו המוכר דיו ללוקח שיקנה כנגד ערבונו וכבר הארכתי בזה במסכת בבא בתרא ומיהו נראה לי דשניא האי דכיון דשניהם קנסו עצמן אנן סהדי שלא קנס עצמו הלוקח אלא על דעת שיהא קנס המוכר קיים לכפול וכל שלא נתקיים אלא המוכר משום אסמכתא אף אצל הלוקח אינו דין שיתקיים ודוק. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: דיו שיקנה כנגד מעותיו. פירש רש"י לא זה יכפול וכו' ויש מי שחולק ואומר שמי שמחל מחילתו מחילה וכו' כמו שכתוב בנמוקי יוסף. ואי קשיא לך הא דתנן הלוהו על שדהו ואמר לו אם לא נתתי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלך הרי היא שלו ואוקימנא בגמרא בדאמר לו מעכשו אלמא אי לא אמר מעכשו לא קנה. לאו מילתא היא חדא דהתם מוכר אוכל פירות. ועוד דשאני ארעא דבחזקת מרה קיימא ואינו

נראה כמזכה מעכשו אלא במטלטלים. ומצאתי בתוספתא שנים שנתעצמו זה בזה ואמר אחד מהן לחברו אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני יהא לך כך וכך תבע פירוש הגיע זמן ולא בא יתקיים התנאי דברי רבי יוסי. ורבי יהודה אומר היאך זוכה זה הדבר שלא בא לידו אלא יתנחנו. משכן לו בית משכן לו שדה ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום הגיע זמן ולא נתן יתקיים התנאי דברי רבי יוסי אמר רבי יהודה וכו' אף הנותן ערבון לחברו על הבית ועל השדה ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום והלה כותב לו אם אחזור בך הריני כופל לך ערבונך והגיע זמן ולא נתן יתקיים התנאי דברי רבי יוסי אמר רבי יהודה היאך זוכה זה בדבר שאינו שלו אלא נותן לו ערבון שלו. קתני הגיע זמן ולא נתן שהלוקח שאמר אם לא נתתי לך לא השלים תנאו וקאמר רבי יהודה שאינו מכור אלא נותן לו ערבון שלו וקתני נמי היאך זה זוכה בדבר שאינו שלו אלמא אינו זוכה בערבון שתחת ידו. שאלו למוכר שחזר היה לו לומר היאך זה זוכה בדבר שלא בא לתוך ידה כדקתני רישא אלא שמע מינה שלא זה ימחול ולא זה יכפול. וזו הברייתא היא השנויה בכאן אלא ששינו את לשונה במקצת שכן דרך בעלי הגמרא לשנות לשון הברייתות כדי להוסיף בהן פירוש או לקצר ואפילו במשניות זרעים וטהרות תמצא כן וכמדומה לי ששמע השומע חילוק אחר בין מטלטלין לקרקעות וזה ששנו בתוספתא המלוה את חברו על המשכון וכו' ולא חלק בה רבי יהודה. ונראה מפני שבעל חוב קונה משכון מטלטלין מעכשו כדרבי יצחק כל תנאים שהתנה עליו קיימין שהרי מנה מעכשו ובהכי שייכה שמעתא דפסחים פרק כל שעה וכו' וכמו שכתוב בנמוקי יוסף. ומיהו קשיא למאן דסבר דהא דרבי יצחק לא אמרה במשכנו בשעת הלואתו והכא מדקתני המלוה שמע מינה משכנו בשעת הלואתו הוא אלא הטעם מפני שהוא כמוכרו לו מעכשה וזה הדין אינו בקרקעות שאינו במוכר שאדם עשוי שלא למכור קרקעותיו ולפיכך אינו נראה כמזכה מעכשו וכדתניא משכן לו בית וכו' ותנן נמי הלוהו על שדהו וזהו החילוק ששמע השומע בין מטלטלין לקרקעות. והוי יודע דהני מילי כשאמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך ולא לך עלי אבל אמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי משכוני שלך ואני אשלם מעותיך והם עליו במלוה שלויתי ממך אפילו משכון לא קנה דהיכא ששעבוד המלוה על המשכון אינו אלא כמוכרו לו מעכשו אם לא נתן לאותו היום אבל הכא כיון שעדיין חיוב ההלואה עליו לא קנה משכון שהרי סלק שעבוד המלוה מן המשכון והטילה על הלוה וכיון שלא מחמת מעותיו הללו קנאו הוה ליה כאומר ערבוני מחול לך שאינו

מחול והיינו דקתני הגיעו משכון בין רע בין יפה כלומר שאם רע הוא אבד מעותיו ואם יפה הוא זכה במשכונו. עד כאן.

במה דברים אמורים שאינו קונה אלא כנגד ערבונו בזמן שאמר ערבוני יקון שלא נתנו לו בתחלת פרעון וכו'. אבל מכר לו וכו' ונתן לו מהם חמש מאות זוז לשם תחלת פרעון או סתם קנה כפירש בקונטרס. וקשה לפירושו דנראה דיותר ראוי לקנות כשמפרש בהדיא שנותן לו לקנות הכל וכו' ככתוב בתוספות. והיינו יכולין לפרש דהכי קאמר במה דברים אמורים שקונה כנגד ערבונו בזמן שאמר ערבוני יקון דמשמע יקון כנגדו. אבל אכתי קשה דבכי האי גוונא לא איירי רבי יהודה ורבי יוסי אלא בנותן ערבון שמתנין זה עם זה שמי שיחזור בו יפסיד ובמה דברים אמורים משמע דקאי על מה שדברו הראשונים. וגם זה קשה לפירוש הקונטרס. ונראה לפרש דרבי שמעון בן גמליאל לא בא לומר אלא אותו שאמר בתחלה דערבוני מחול לך ואכפול לך ערבונך צריך להוציאו בלשון קניה כגון שאמר ערבוני יקון כלומר אם אני חוזר בי יהא קנוי לך ולהכי אפקיה בלשון יקון דמשמע נמי לשון יקנה כלומר שתכפול לי ערבוני. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אמר רבי שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקון. פירש רש"י ז"ל. במה דברים אמורים שלא קנה אלא כנגד מעותיו בזמן שאמר לו ערבוני יקנה לא נתנו בתורת תחלת פרעון וכו' והקשו עליו בתוספות דהא רבי שמעון בן גמליאל אריש קאי ומתניתא לא איירי בשנתנו בתורת שערבון זה יקנה הכל אלא בתורת משכון בעלמא וכדפריש איהו ז"ל לעיל. ועוד דהשתא וכו' לכך פירשו במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקנה אז מהמכר אם אחזור בי ובהא אמר רבי יהודה כי דיו שיקנה כנגד ערבונו. ואם תאמר ואם בתורת משכון נתנו למה יקנה ואפילו כנגד ערבונו. יש לומר אף על פי שקנה עצמו בו מכל מקום דעתו הוא שיקנה בו ולפיכך אמר רבי שמעון בן גמליאל כי הרבה אנו אומרים אם נאמר שיקנה כנגד ערבונו כי אולי אין לו לקנות כלל. עד כאן.

ואחרים פירשו דהכי קאמר במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקו כלומר שלא פסקו דמי השדה אלא שהקדים לו קצת מעות ואמר לו ערבוני יקון ובכהאי גוונא לא סמכא דעתיה דמוכר אבל היכא שפסק עמו לתת לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז קנה הכל. דבכהאי גוונא סמכא דעתייהו. הר"ן ז"ל.

וזה הפירוש נכון אלא שהעיקר חסר מן הספר דמדקתני או שדה באלף זוז משמע דעיקר הטעם משום דפסק דאי לאו הכי הוה ליה למתני אבל מכר לו בית או שדה ונתן לו מקצת דמים וכו'. ומכח קושיא שהקשו על רש"י בתוספות דחק עצמו ריב"ש כמה

בתשובתו אבל אני בעניי איני רואה תמיה כלל דבשלמא כשנתן לו בתורת פרעון ראוי הוא שיקנה הכל דהא קרקע נקנה בכסף אפילו בפרוטה אבל כשנתן לו דינר בתורת פירמנס"א בלע"ז לקיים הקנין אז אין ראוי שיקנה הכל דדמי לנותן טבעת לסימן המקח והעלו בירושלמי דלא קנה כלל אפילו לקבל מי שפרע. ואם תאמר דינר נמי לא יקנה כנגדו אפילו לקבל מי שפרע. הא תירצו לה דינר עשוי להשתנות שדרך הוא ליתנו בתורת דמים טבעת בעינה הדרא. ומדרצו לדמותה משמע דלא הוי בתחלת פרעון הילכך מסקינן לדינר דרגא דטבעת אינה קונה אף לענין מי שפרע ודינר זהב כיון שנתן אותו בתורת טבעת שהוא כעין קנס לחוזר לא קני לכל המקח ומשום דדרכו ליתנו בתורת דמים קונה כנגדו לקבל מי שפרע והרי זה ברור ונכון. מ"ה נר"ו שם.

וזה לשון ה"ר יוסף טוב עלם בתשובה שאלה: אמר רבי שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים שערבונו קונה כנגדו ואידך אסמכתא היא בזמן שאמר לו ערבון יקון כלומר הוא יקון שאר מקנה אי יהיבנא לאלתר אקני ואי לא לא אקני. אבל אם סתם נתן לו מקצת דמים כגון שמכר לו בית או שדה באלף זוז ופרע לו מהם חמש מאות זוז קנה ומחזיר לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים וכיון דמסתמא פרעיה מקצת נמצאת דעתו על כל המקנה וזוכה בה מיד שמע מינה דערבון בסתמא דלא אמר יקון כנגד כולו הוא קונה מאי לאו הוא הדין למטלטלין וקשה לרב ומתרצין וכו'. ושכתב מר לא בא רבי שמעון בן גמליאל אלא לפרש דבריו של רבי יהודה ליכא למימר הכי דקיימא לן כרבי יוחנן דאמר אימתי לפרש ובמה לחלוק. ועוד מדמותיב מיניה אדרב דהוא אמר קני ורבן שמעון בן גמליאל הא קאמר כנגד כולו דאי מרבי יהודה הא אמר דיו אלא לעולם כך היא הצעה ואפילו הכי הלכה למעשה כרבי יוחנן דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש בליקוטיו: רבי יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו דסבירא ליה דאסמכתא לא קניא ומשום הכי לא זה יכפול ולא זה ימחול כמו שפירש רש"י אבל מכל מקום קונה הוא כנגד ערבונו ואף על פי שלא נתן בתורת פרעון ולא בתורה קנין אלא בתורת קנס כדי לקיים המקח אפילו הכי קונה הוא כנגדו. ורבי שמעון בן גמליאל סבירא ליה דכיון דלא נתן בתורת קנין ולא בתורת פרעון אלא בתורת קנס לא קנה כלל אלא אם כן אמר לו ערבוני יקון שפירש לו שגם בתורת קנין האי נותנו ואז קונה כנגדו. אבל מכר לו בית או שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז קנה ומחזיר את השאר אפילו לאחר כמה שנים דכיון שנתנו בתורת פרעון הרי התחיל לפרוע כנגד כל הקרקע וכנגד כולו הוא קונה כיון שלא נתן בתורת קנס אלא בתורת פרעון. והך סיפא דאבל מכר לו בית וכו' דברי הכל היא ואפילו רבי יהודה מודה דלא קאמר רבי יהודה דין וכו' אלא

כשלא נתן בתורת פרעון אלא בתורת קנס דאי לא הוה מודה בה רבי יהודה אדמקשי ליה לרב מדרבי שמעון בן גמליאל ליסייעיה מדרבי יהודה. עד כאן. ועיין בתשובותיו סימן ער"ה.

ומאי שנא קרקע דכספא וכו'. ואם תאמר ומאי קושיא דילמא רב כריש לקיש סבירא ליה דמשיכה מפורשת מן התורה הילכך שנא ושנא קרקע דנקנה מן התורה בכסף קני ליה לכוליה מטלטלי דלא קני ליה מן התורה כלל לא קני ליה לכוליה. ויש לומר דקושיא זו תירץ לה רש"י דכתב ומשנינן קרקע דיפה כח וכו' כלומר אנן דקיימא לן כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות מהדרינן לשנויי שיסבור רב נמי כוותיה ודוק ותשכח. מ"ה נר"ו שם.

לרבי יוחנן ודאי תנאי היא. פירוש דליכא למימר מאי אינו משמט דקאמר תנא קמא כלל וכלל וכדרבי יוחנן ומאי משמט דקאמר רבי יהודה הנשיא אפילו כנגדו משום דלזכרון דברים בעלמא תפיס ליה וכדאמרינן לרב דכיון דקאמר רבי יוחנן כנגד כולו הוא קונה דאלמא אדם נותן ערבון על מה ששוה יותר מן הערבון עצמו גבי משכון הוה לן למימר דשקל ההוא משכון אכולו אבל לרב דאמר שאין אדם נוטל ערבון אלא כנגדו גבי משכון איכא למימר כנגדו נמי לא דכיון דפלגא אוזפיה בלא משכון שהרי משכונו אינו אלא כנגדו אידך פלגא נמי לאו אמשכון אוזפיה דמאי שנא דבפלגא בעי משכון ובפלגא לא בעי משכון אלא הכל לא על המשכון הלוהו ולזכרון דברים בעלמא תפיס ליה. הרמב"ן.

וכתב מורנו הרב נר"ו וזה לשונו: לימא כתנאי וכו'. עד זכרון דברים בעלמא. קשיא לי עלה דכיון לפי הקסלקא דעתין דרבי יוחנן תנאי היא וכן איכא נוסחי דגרסי בהדיא דרבי יוחנן תנאי היא. ולפי המסקנא אתי דרבי יוחנן דלא כרבי שמעון בן גמליאל דאלו רבי שמעון בן גמליאל סבר פלגא משמט ורבי יוחנן סבירא ליה כנגד כולו הוא קונה ואם כן קשה הלכתא אהלכתא דקיימא לן כרבי שמעון בן גמליאל דלא משמט אלא פלגא וקיימא לן כרבי יוחנן דאמר כנגד כולו קונה וכן פסקו כל הפוסקים. וכי תימא דאנן מתרצי הכי כי היכי דלא תקשי לרב אבל רבי יוחנן יאמר לך כפי הסלקא דעתין ואנא דאמרי כרבי שמעון בן גמליאל הא ודאי ליתא דאם כן היכי פסקינן כנגד פלגא הוא משמט דהא לפי הסלקא דעתין רבי שמעון בן גמליאל אינו משמט כלל סבירא ליה ובשלמא לפי הספרים שלנו דלא גרסי דרבי יוחנן תנאי היא איכא למימר דהא דמתרצינן לזכרון דברים בעלמא לכולי עלמא מתרצינן הכי כלומר לא דמי מקח וממכר למשכון מטעמא דפירשו בתוספות הילכך לגבי מקח וממכר יאמר רבי יוחנן כולי עלמא כוותיה דכנגד כולו הוא קונה אבל משכון לאו בתורת קנין יהבי ניהליה ופליגי בה תנאי רבי

שמעון בן גמליאל סבר סוף סוף כיון דיהבי ניהליה בתורת משכון משמט כנגדו ורבי יהודה הנשיא סבר לא יהביה ניהליה אלא לזכרון דברים כיון שאינו שוה כנגד החוב ומשום הכי משמט כל החוב. אבל לפי גירסת הראשונים דגרסי דרבי יוחנן תנאי ופסקו הם כרבי יוחנן כנגד כולו הוא קונה ופסקו כרבי שמעון בן גמליאל בשמטה דאינו משמט אלא כנגד המשכון צריך נגר ובר נגר ועל צד הדוחק אני אומר דקושטא הוא דלא דמי מקח וממכר למשכון דשמטה וכדכתבינן אלא מאן דאמר בבי מדרשא לימא כתנאי הוה סבירא ליה דדמו אהדדי ונהי דהוה מצי לתרוצי דלא דמי מעות דמקח וממכר למשכון תדע דאם נתן מקצת מעות לכולי עלמא מקבל מי שפרע והנותן משכון אינו מקבל מי שפרע וכן העלו הראשונים אלא לפי שיטתו של המקשה דמדמה להו אהדדי שקיל וטרי תלמודא ומסיק דרבי יוחנן תנאי היא אבל קושטא לאו הכי הוא ועדיין צריך לי עיון. עד כאן.

דף מט.

רבי שמעון בן גמליאל סבר כנגד כולו הוא קונה. רש"י פירש טעם במלוה על המשכון אינו משמט משום דלא קרינן ביה לא יגוש אך לא יתיישב הכא דקאמר רבי שמעון בן גמליאל סבר כנגד כולו הוא קונה דמה בכך מכל מקום קרינא לא יגוש באידך פלגא. ויש לומר דמלוה על המשכון אינו משמט כדדריש בספרי את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך בידך מכאן למלוה על המשכון שאין שביעית משמטתו. ורבי שמעון בן גמליאל דסבר כנגד כולו הוא קונה במלוה על המשכון נמי ואינו שוה אלא פלגא חשוב כשל אחיך בידך. ואם תאמר ומנא ליה לתלמודא לדמויי מלוה על המשכון שאינו שוה אלא פלגא לערבון של מטלטלין דילמא מלוה על המשכון ואינו שוה אלא פלגא דאינו משמט אף שלא כנגד המשכון משום דמדמה ליה לערבון דקרקע דקונה הכל אבל בערבון דמטלטלין לכולי עלמא כנגדו הוא קונה. ויש לומר דלא דמי למכר קרקע דקרקע שוה אלף זוז נקנית בקנין שוה פרוטה ולכך כי פרע חצי דמיה על מנת להשלים הפרעון קנה הכל ולהכי אין לדמות לזה מלוה על המשכון. ועוד דמלוה על המשכון לא קני ליה בשעת הלואתו ואפילו שלא בשעת הלואתו דקני ליה מדרבי יצחק יכול לפדותו כשירצה ואין לדמותו למכר קרקע דקנה הכל לגמרי אלא לערבון של מטלטלין דלא קנה אפילו כנגדו אלא לגבי מי שפרע. ובפרק השולח מוקי טעמא דאינו משמט משום דקני למשכון כדרבי יצחק. וקשיא דאימר דאמר רבי יצחק שלא בשעת הלואתו כדאמרינן בסוף האומנין והכא משכנו בשעת הלואה מדקתני המלוה על המשכון דכהאי גוונא אמרינן בסוף והא

הלוהו על המשכון קתני וגם מדקאמר לזכרון דברים בעלמא ושלא בשעת הלואה הכל שקיל לגוביינא. ויש לומר דהכי פירושו התם כיון דקני משכון כדרבי יצחק שלא בשעת הלואה אם כן גם בשעת הלואה מקרי של אחיך בידך. מצאתי בתוספות מכתיבת יד. לימא כתנאי המלוה על המשכון וכו' השתא מדמה ערבון דמקח וממכר למשכון דלגבי מלוה דכי היכי דערבון שאינו שוה אלא חציה קונה כנגד כולו משכון נמי שאינו שוה אלא פלגא קונה כנגד כל החוב דדרשינן בספרי את אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך בידך מכאן למלוה על המשכון שאין שביעית משמטתה דהיינו של אחיך בידך ומפרש בפרק השולח דאין שביעית משמטתו משום דבעל חוב קונה משכון פירוש כשמשכנו שלא בשעת הלואתו ולכך אפילו משכנו בשעת הלואתו אלים שעבוד המשכון ליחשב של אחיך בידך ולהכי חשיב ליה למשכון כמו ערבון של ענין מקח וממכר שקונה החוב הנשאר על ידי המשכון ואף על פי שאינו שוה כנגד כל החוב. ומיהו יש תימה היאך מדמה אותם התלמור דכיון דמלוה על המשכון אינו קונה אותו כשמשכנו בשעת הלואתו ואין לו עליו אלא שעבוד בעלמא אין לומר בו כנגד כולו הוא קונה כמו בקרקע אלא כמו במטלטלין לענין מי שפרע דאמרינן לעיל דלא קני ואפילו משכנו שלא בשעת הלואתו שהוא קונה משכון כיון שאינו קונה לגמרי שהרי יכול לדמותו אין לדמותו לכנגד כולו דמכר קרקע. ועוד דאפילו היה קונה לגמרי ולא היה לוה יכול לפדותו אלא מדעת מלוה אין ראוי לומר בו כנגד כולו הוא קונה לענין שמטה כמו במכר קרקע שהרי במכר קרקע בדין הוא שיהא קונה במקצת המעות כל הקרקע שהרי אם היה מקנה לו קרקע שוה אלף זוז בפרוטה ואינו עתיד ליתן לו יותר פשיטא שהיה קונה ומטעם זה יקנה גם כשעתיד לאחר הזמן ליתן המותר שבמה שנותן לאלתר מקנה לו הכל אבל לענין שמטת מלוה שעל המשכון ליכא כי האי טעמא. משאנץ.

רב כהנא יהבו ליה זוזי אכתנא וכו'. אמר ליה במאי דתפיסת זיל הב להו. פירוש או קבל מי שפרע ומשום דרב כהנא לא מקבל לטותא דרבנן אמר ליה להדיא זיל הב ליה ואידך דברים הוא וכו'. יש מפרשים דאליבא דנפשיה אמר ליה דאלו לרבי יוחנן יש בהם משום מחוסרי אמנה אף על גב דאייקר והיינו דאמרינן עלה דאיתמר וכו' דאלמא בכי הא פליגי ורב לטעמיה קאמר. ואחרים פירשו דכל בתרי תרעי מודה רבי יוחנן וכעובדא דרב חייא בר יוסף דלעיל והכא רב לכולי עלמא אמר ליה ואפילו לרבי יוחנן. והא דאמרינן עלה דאיתמר וכו' נסחי איכא דגרסי איתמר וזה דעת רבינו אבל מדברי רש"י נראה דדוקא כשנשתנה השער אמר רב שאין בהם משום מחוסרי אמנה אבל בשלא נשתנה השער יש בהם משום מחוסרי אמנה דכי אותביה לרב מדרבי יוסי בר יהודה ופריק אביי אליבא

דרב ההיא שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב. פירש רש"י בשעה שאומר הדיבור לא יהא בדעתו לשנות אבל נשתנה השער אחר כך והוא חוזר בו לפי שינוי השער אין כאן חסרון אמנה עד כאן לשונו. וקשיא לי דאם כן כי אותביה ליה לרב מברייתא דרבי שמעון אמאי איתותב מינה ואמרינן תנאי היא לימא דההיא בשחזר בו בלא שינוי השער. ויש לומר משום דרישא מיירי אפילו בנשתנה השער לגבי מי שפרע וכדמוכח בעובדא דרבי חייא בר יוסף ודכותיה סיפא אף על פי שנשתנה השער. כן נראה לי. תו קשיא לי אמאי אצטריך אביי לומר שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב לוקמיה אפילו בשהיה פיו ולבו שוין בשעת אמירה וחוזר בו אחר כך בלא שינוי השער ויש לומר דקושטא דמילתא בעי לשנויי ליה והנכון דרב אפילו בשחוזר בו בחדא תרעא קאמר שאין בו משום מחוסרי אמנה. הריטב"א ז"ל. ולקמן אכתוב בזה בסייעתא דשמיא.

מיתיבי רבי יוסי בר יהודה אומר. הוה מצי לאקשויי ממתניתין דשביעית דתנן והמקיים דבורו רוח חכמים נוחה הימנו דמשמע הא שאינו מקיים אין רוח חכמים נוחה הימנו אלא ניחא ליה להקשות מדרבי יוסי ברבי יהודה משום קרא ומההיא דטלית קונה דינר זהב נמי פריך משום דקתני בהדיא והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו. הרא"ש ז"ל.

הא דמותביה לרב מדרבי יוסי ברבי יהודה איכא למידק דההיא אפילו לרבי יוחנן קשיא דאלו לרבי יוחנן דברים אין בהם לכל היותר אלא משום מחוסרי אמנה אבל עשה לא ואלו לרבי יוסי ברבי יהודה קאי נמי בעשה. תירץ הראב"ד ז"ל דהכי קמותבינן בשלמא לרבי יוחנן איכא למימר דאפילו בעשה נמי קאי כרבי יוסי והא דקאמר יש בהם משום מחוסרי אמנה לדבריו דרב קאמר אבל לרב ודאי קשיא דאפילו עשה נמי אית בה ופרקה אביי דלכולי עלמא לא קאי בעשה דההיא דרבי יוסי שלא ידבר אחת בפה וכו' והיינו דכתב הרי"ף טעמיה דאביי בהלכות לומר דפירושיה דאביי בין לרב בין לרבי יוחנן איתיה. הרשב"א ז"ל.

וכתב הר"ן ז"ל דאפשר דמעיקרא נמי לתרווייהו פרכינן. עד כאן.

והלא הין בכלל איפה. פירוש וכיון דכתב רחמנא איפה למה לי דכתב הין כיון דבאיפה שהוא שיעור גדול חשש הכתוב לחסרון כל דהו כל שכן להין שהוא שיעור מועט. ואי סלקא דעתך דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה וכו' קשיא לי מה ראיה היא דשאני הכא שאינו יכול לעמוד בדיבורו כיון דצריך לעשות להם כסעודת שלמה בשעתו והא עדיפא מנשתנה השער ולא עוד אלא שלא על דעת כן פסק ואין בזה משום מחוסרי אמנה. ויש לומר דכיון שאף הפועלים לא עלה על דעתם לסעודת שלמה והיו מתרצים בסעודת כל אדם כדרך פועלים מוטב שיתן להם כך ולא שיחזור בו אם לא ירצו פת

וקטניות. כן נראה לי. שאני התם דפועלים גופייהו וכו' לישבה אליבא דרבי יוחנן אומר הכי. משאנץ.

אי הכי אפילו התחילו נמי. פירוש דבשלמא לדידי כיון שהתחילו הרי יש כאן יותר מדברים בעלמא ויש בו משום מחוסרי אמנה. והאמר רבי יוחנן וכו'. קסלקא דעתין דבכל מתנה קאמר ואפילו במתנה מועטת שאסור לחזור בו וכל שחוזר בו משום שינוי השער כמתנה מועטת דמיא. הריטב"א ז"ל.

מודה רבי יוחנן במתנה מועטת. לאו למימרא דבמכר לית ביה משום מחוסרי אמנה אלא לרבותא בעלמא נקט לה רב פפא מתנה לומר דאפילו במתנה דפירש רבי יוחנן בהדיא דיכול לחזור בו מודה הוא בה דאינו מותר לחזור אם היא מתנה מועטת אבל במכר ודאי אית ביה משום מחוסרי אמנה בין בממכר מועט בין בממכר רב. כן נראה לי. ובתוספות פירשו דהכי קאמר מודה רבי יוחנן במתנה מועטת וכל מכר כמתנה מועטת הוא. הרשב"א.

ויש מי שאומר דכיון דלא אמר רבי יוחנן אלא במתנה מועטת במכר נמי לא אמרינן אלא בשלא נשתנה השער אבל בנשתנה השער הרי זו כמתנה מרובה ולא סמכא דעתיה. ולפי זה הא דאמר ליה רב לרב כהנא אידך הוה ליה דברים ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה לאו בשמעתיה בלחוד אודי ליה. והא דאמרינן עלה דאיתמר ומייתי פלוגתא דרב ורבי יוחנן לאו למימרא דבהא פליגי אלא משום דדמיא למה דאיתא לפלוגתייהו וכן דעת הרז"ה. הר"ן.

והביא הרז"ה ראיה מדרבי שמעון דאמר מי שהכסף בידו ידו על העליונה כלומר מוכר ולא לוקח ואפילו הכי אסיקנא בשילהי איזהו נשך דמודה רבי שמעון בתרי תרעי דאפילו לוקח יכול לחזור בו ומדרבי שמעון נשמע לרבנן דמאחר שנשתנה השער קלש ליה איסורא. ואינה ראיה דהתם כיון דתקון רבנן חזרה אצל המוכר בין בחד תרעא בין בתרי תרעי דינא הוא דלתקון נמי אצל הלקוחות היכא דאית להו פסידא מיהא דהיינו בתרי תרעי אבל הכא מאי שנא חד תרעא מאי שנא תרי תרעי כל שאינו עומד בדבורו הרי הוא ממחוסרי אמנה דמאן דזבין ומזבין סמכא דעתייהו דלוקמי מקח זה לזה ותדע לך דהתם נמי בין לרבי שמעון בין לרבנן אפילו בתרי תרעי קבולי מקבל מי שפרע אלמא חייב הוא להעמיד דיבורו אפילו בתרי תרעי. כן נראה לי. עוד הביא הרב ראיה מעובדא דבני רב הונא וכו' דזבין אמתא ואותיבו נסכא וכו' אתו לקמיה דרבי אמי ואמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן ואם איתא דבתרי תרעי אית בהו משום מחוסרי אמנה היאך אמר להו הכי מי גריעי דברים ומשכון מדברים לחודייהו. וזאת הטענה חלושה מאד בעיני

דאטו אינהו הוו הדרו בהו דלימא להו שיש בדבר משום מחוסרי אמנה אדרבה אינהו בעו לקיים מקח דמוכר הוא דבעי למהדר ביה משום דאייקור אמתא ובני רב הונא הוו בעו מיניה דרבי אמי אי מצי הדר ביה מוכר אם לאו ואמר להו אין ואלו לא היה מוכר יכול לחזור בו בלא קבלת מי שפרע ודאי הוה אמר להו כדי שיזהרו להעמיד את המוכר למי שפרע וזו היא שדקדק ממנה הרי"ף דדברים ומשכון אינו מקבל מי שפרע. אבל עכשו שאין המוכר צריך לקבל עליו כלום אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו למה ליה לרבי אמי למימר להו שהמוכר החוזר בו אין רוח חכמים נומה הימנו ואלו היה המוכר עכשו בפנינו שמא היה אומר לו כדי שלא יחזור בו אלא מסתברא דבין בחד תרעא בין בתרי תרעי אית ביה משום מחוסרי אמנה וכן דעת הראב"ד.

במתנה מועטת דסמכא דעתייהו. ולכך במילתיה דרבי יוחנן היינו כמו מתנה מועטת שהרי מסר לו מקצת ואם כן סמכא דעתיה של לוקח שיקיים מקחו ומשום הכי קאמר דיש בהם משום מחוסרי אמנה. תוספות חיצונות.

הכי נמי מסתברא וכו'. עד משכחת לה דאכיל טבלים. פירוש אלא ודאי לא מצי הדר ביה משום מחוסרי אמנה והיא כמתנה מועטת חשיבא. שהרי אין לו בזה אלא טובת הנאה שיכול ליתנו לכל אדם שירצה. וקשיא לי מה הכי נמי מסתברא הכרחא הוא. ויש לומר דדילמא שאני הכא שחייב לתת לו על כל פנים ואינו נותן משלו כלום הילכך מפני בן לוי אחר אין לו לשנות דבורו שיהא חוטא ולא לו מה שאין כן במתנה מועטת שיש לו לתת לו משלו ואפילו הכי אמרי הכי נמי מסתברא דמתנה מועטת לית בה קפידא וכטובת הנאה דהתם חשיבא הריטב"א.

רשאי בן לוי לעשותה וכו'. כתב ר"מ אף על פי שלא קנאו בן לוי לא במשיכה ולא בהגבהה איירי במכירי לויה דחשיב כאלו בא לידו כדאיתא בגיטין פרק כל הגט אי נמי לא גרע מנותן רשות לחברו שיתרום מכריו על תבואה שלו. הרא"ש ז"ל.

שנטלו ממנו וחזר והפקידו וכו'. הוה מצי למפרך אם כן מאי למימרא וכו' כמו שכתבו בתוספות דליכא למימר דאתא לאשמועינן דשרי שלא מן המוקף דאם כן למה ליה למנקט בן לוי. הרא"ש.

אלא שמע מינה בדלא נטלו שמע מינה. ואם תאמר היכי סלקא דעתיה לעיל דמיירי בנטלו ושרבי יוחנן אינו מודה במתנה מועטת אם כן תיקשי ליה אהא דלעיל קאמר רבי יוחנן דדברים יש בהן משום מחוסרי אמנה דהיינו כמו מתנה מועטת כדפירשתי לעיל. ויש לומר דהוה סלקא דעתיה דאינו מודה במתנה ומשום הכי סבירא ליה למקשה דאפילו במתנה מועטת לא סמכא דעתיה טפי מגבי מתנה מרובה והא דקאמר לעיל דיש

בהם משום מחוסרי אמנה היינו מפני שהרי לקחן ונתן לו מקצת הדמים ואינו נותן לו שום דבר ומשום הכי קאמר דיש בהם משום מחוסר אמנה אבל במתנה מועטת הוה סלקא דעתיה דמקשה דאינו מודה רבי יוחנן דודאי אין בהם משום מחוסרי אמנה דלא סמכא דעתיה דמקבל כל כך. ומשני דעל כרחך מודה רבי יוחנן במתנה מועטת וההיא דלעיל במילתיה דרבי יוחנן היינו כמו מתנה מועטת ומהאי טעמא ניחא מאי דקאמר מודה רבי יוחנן במתנה מועטת דאיפכא הוה ליה למימר מודה רבי יוחנן במתנה מרובה דהכי הוה ניחא טפי למימר דרבי יוחנן דאמר לעיל דדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה מודה הכא במתנה אני נותן לך דהיינו מתנה מרובה דמותר לחזור בו ואין בדברים משום מחוסרי אמנה ואמאי הזכיר מתנה מועטת כלל אלא שמע מינה דלהכי נקט ליה להשמיענו דמילתא דרבי יוחנן דלעיל היינו כמו מתנה מועטת. תוספות חיצוניות.

והלכתא כרבי יוחנן דדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה ומתנה מועטת אסור לתזור בו ולא אתפריש כמה היא מתנה מועטת והכל לפי מה שהוא. ואמרינן בירושלמי דאפילו במתנה מרובה שיכול לחזור בו דוקא שהמקבל עשיר וכו'. וכל מי שאומר לשום אגני או עניה שיעזור לו בצורך נשואין חייב לקיים משום נדר וכן כל כיוצא בזה. הריטב"א.

כתב הריא"ף ז"ל בהלכות ירושלמי אמר ליתן וכו'. וכתב ה"ר יהונתן ירושלמי אמר ליתן וכו' כלומר במתנה מרובה מיירי ואמרינן מעולם לא נתכוון בדעת גמורה לקיים מה שאמר. אבל במתנה מועטת אינו יכול לחזור בו ובלבד שבשעה שאמרה נתכוון לגמור הדבר כמו שאמר ולא שנתכוון לדחותו מעליו לפי שעה ואזלינן לאומדן דעתא דבמתנה מרובה לעולם לא נתכוון אלא לדחות ובמתנה מועטת נתכוון לגמור מסתמא אלא אם כן ניכר לכל שלא אמר אלא לדחות. ובהאי פירושא לא קשה ירושלמי עם תלמוד בבלי. עוד כתב הריא"ף ז"ל ורב דהוה מפקיד לשמשיה וכו' אפילו במתנה מועטת דהיינו במתנה למסכן גילה דעתו מעיקרא שלא נתכוון לו לדחות מעליו שיהא מטריחו יותר מדאי אי נמי יש לפרש דבמתנת מסכן שהיא מועטת היה גומר בלבו לקיים ובמתנה לעשיר שהיא מרובה הודיע דעתו לשמש שלו שאינו גומר בלבו כל פעם ופעם שיאמר לכל עשיר ועשיר על כן הצריכו שישאלנו פעם שנית. עד כאן.

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: ונראה לומר דלגבי מקבל מתנה שהוא עני אפילו במתנה מרובה יש בה משום מחוסרי אמנה כדאמרינן בפיך זו צדקה ולהכי אמר רב לשמעיה אי עתיר הוא האי גברא דאמינא לך למיתן ליה מתנה אימלך בי תניינות ואי במתנה מועטת לא הוי בעי רב דלימליך ביה שליח דלא ניחא דלהוי עלה מחוסר אמנה אלא במתנה מרובה מיירי. וצריך עיון על שיטת הירושלמי ודלמא לא אמר אם מסכן הוא הב

ליה מיד אלא במתנה מועטת וכי היכי דלא ליקום עליה בבל תאחר אמר ליה אם מסכן הוא הב ליה לאלתר דהא קיימא לן דצדקה מחייב עלה לאלתר. וצריך עיון. עד כאן.
כתוב בספר המאור פסק הריא"ף הלכה כרבי יוחנן וכו'. עד אבל בתרי תרעי לית בהו משום מחוסרי אמנה וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם הדעת מורה כך אבל אין פני ההלכה נראין כן ואין מוציאין פני ההלכה ממראיתה בשביל הסברא. ועוד כי דברי רבי יוחנן הם אפילו במתנה ובמתנה מועטת וכיון דבמתנה היא הוה ליה כתרי תרעי ומי יימר דילמא מעיקרא חזא רווחא בעיסקא דהוה ליה ריוח והשתא לא חזא ואיקצר רווחיה דהוה ליה כתרי תרעי הילכך לא פליגי בהא מילתא. ע"כ.
עוד כתוב בספר המאור ומה שכתב הריא"ף ז"ל בהאי עניינא דמחוסרי אמנה תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר וכו'. צד תמיה לי מילתא וכו' עד ולסיועיה לרב וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם נראה לי דהא דרבי יוסי ברבי יהודה עדיפא ממחוסרי אמנה אלא רשע נמי מיקרי דקא עבר על עשה ולרבי יוחנן לא הוה מקשה מיניה דאפשר דאיידי דאמר רב אין בהן משום מחוסרי אמנה אמר איהו נמי מחוסרי אמנה ואפשר דאפילו מצות עשה נמי אית בהו ועל כן אמר אביי להיא דשלא ידבר אחת בפה וכו' אבל אם אמר בדעת גמורה משום מחוסרי אמנה איכא רשע לא מיקרי במתנה מרובה הוא דהוי מחוסר אמנה לרבי יוחנן. עד כאן.
כיון דאמר לך שקול זוזך לא מיבעי וכו'. מכאן נראה דקודם לכן שומר שכר היה על אותן המעות. ואם תאמר אם כן השתא נמי ליהוי שומר חנם ומאי שנא מאומנים שהם שומרי שכר וקיימא לן דכולן שאמרו טול את שלך וכו' דאלמא כיון דמעיקרא הוי שומר שכר כי אמר טול את שלך נחית חד דרגא והוי שומר חנם. יש לומר דשאני התם שיש לאומן לקבל שכרו וכיון דכן לא סגיא דלא להוי עליה שומר חנם כיון דתפיס ליה אאגריה ואף על גב דאמר לו טול את שלך. אמרו לו רבנן לרבא וליקביל עליה מי שפרע אמר להו אין הכי נמי. האי לישנא מוכח בהדיא דכיון שקבל עליו מי שפרע פטור מגנבת המעות ואף על גב דהאי שעתא דאמר ליה שקול זוזך עדיין לא קיבל מי שפרע ואינו יכול לחזור בו בלא מי שפרע אפילו הכי כלתה שמירתו מן המעות מכיון דאמר ליה שקול זוזך. דאי לאו הכי הוה ליה למימר והא בעי לקבולי מי שפרע ועוד מאי אין הכי נמי וזה דקדוק ברור ושלא כדברי קצת חכמים שאמרו שחייב הוא באחריותן עד שיקבל מי שפרע. ואף רש"י כן פירש אין הכי נמי או משלם השומשמין או יקבל מי שפרע. ואף על פי שפירש רבינו והא בעי לקבולי מי שפרע ודילמא לא הוה מקבל וזוזי דידיה הוו הכי פירושו שהם היו סבורים שפטרו כבר והלך לו בלא שיקבל מי שפרע. ולכך הקשו לו

היאך פטרתו בלא מי שפרע דדילמא לא הוה מקבל ואמר להו אין הכי נמי או משלם או מקבל מי שפרע. כן נראה לי. הריטב"א.

אמר רב פפא אמר לי רבינא דאמר ליה ההוא מרבנן וכו'. כלומר דלאו הכי הוה עובדא אלא כדמפרש ואזיל. וכתב הריא"ף בהלכות דלא פליגי אדינא דלישנא קמא קאתי ולומר דבההיא גוונא לא הוה אמר רבא דאפילו שומר חנם לא הוי וכו' אבל בתוספות כתבו דלאו לאפלוגי אדינא דלעיל קאתי אלא מעשה שהיה קאמר לאשמועינן דכי אמר ליה הא ביתא קמך אפילו שומר חנם לא הוי אבל לעולם הני זוזי פקדון נינהו בידא דמוכר ולא מחייב באונסין גמורין דידהו הלכך מכי אמר ליה תא שקול זוזך פטור וכו' וראיה לדבר דלא מחייב באונסין מדפרכינן לעיל גבי נתנה לספר מעל והא בעי מימשך תספורת ואי סלקא דעתך מחייב באונסין וכו' כדאמרינן בפרק המפקיד לדידך דאמרת אפילו נאנסו מאי איריא הוציא וכו' כמו שהקשו בתוספות לעיל פרק המפקיד. הר"ן.

וכתב הרמב"ן ולי נראה כדעת הרי"ף. ולא דמי למפקיד מעות לשלחני שאין שולחני רוצה בהם בשאלה עד דמתרמי ליה זבינתא ויצטרך לאלו. ומיהו לענין מעילה בנותן דמים למאן דאמר משיכה מפורשת מן התורה כיון דיכול לוקח לחזור בו ומכיון שחזר בו אסור הלה להשתמש בהם שעל דעת המקח הותר בהם מתחלה והרי חזר בו הילכך לא מעל עד שיוציא כי ההיא דפרק השואל ואי לאו דקנה אמאי מעל לפי טובת הנאה שבה אבל מפקיד מעות מותרין לשלחני לרב הונא מתחלה הלואה הם וכשהוא רוצה אותם ממנו נותן לו אחרים וקיימי הני ברשות שלחני לחזרה והוא הדין לאונסין כדפרישית בפרק המפקיד ומכל מקום נותן דמים כיון שהוא מותר להשתמש בהם ונתחייב באונסין אף על פי שחזר בו לא כלתה שמירתו עד שיקבל עליו. עוד יש לומר וכו' כמו שתירצו התוספות לעיל פרק המפקיד. עד כאן.

משמע מדברי הריא"ף דאי קבל עליה מי שפרע ואמר ליה תא שקול זוזך ואיתניסו פטור. ואין דבר זה ברור אצלי דכיון דאמרינן דהני זוזי אתי לידיה כדין מלוה הרי במלוה ודאי אם אמר לו לוה למלוה הרי מעותיך מזומנים לך תא שקול זוזך לא מיפטר בכך עד שיתנם לידו וכשנתנם לידו או לרשותו נמי ומלוה לא רצה לקבלם איפלגו בה מפרשים אי נתינה בפניו אפילו בעל כרחו הוי נתינה דאיכא מאן דאמר לא הוי נתינה אלא מדעתו כאתקפתא דרב פפא פרק מי שאחזו מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי דילמא אפילו בפניו מדעתו אין שלא מדעתו לא. אבל רבינו האי גאון כתב בתשובה דהלכתא כרב דאמר אבל בפניו נתינה אפילו בעל כרחו הוי נתינה ולא מידחיא משום ההיא אתקפתא דרב פפא. וכן כתב הרמב"ן דשמעינן מיניה דבהלואה יכול לומר לו הילך מעותיך ואם

לא רצה הלה לקבלם זורק לתוך ידו או לתוך חיקו או לתוך חצרו בפניו ופטור. אבל מכל מקום בטול את שלך ליכא מאן דאמר בהלואה דפטור. ואפשר לדחוקי ולפרש כיון דהני זוזי לא אפקינון וכבר קבל עליה מי שפרע הרי בטל מכאן תורת מקח ולית ליה רשות לאפוקינון מכאן ואילך אלא כפקדון הוו גביה דבעי למהדרינהו למאריה ובפקדון ודאי כיון דאמר ליה טול את שלך ודאי פטור דשומר מצי לאפוקי נפשיה משמירה בדיבורא. וכן כתב הרמב"ן והביא ראיה מהא דגרסינן לקמן בפרק האומנין טול את שלך אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא אפילו שומר חנם לא הוי קמשמע לן כלומר סלקא דעתך אמינא דאיני שומר מכאן ואילך קאמר ליה קמשמע לן דלא מפיק נפשיה משומר אלא איני תופסו על שכרי קאמר ליה. וכך פירש רש"י התם ושמע מינה שאם אמר לו בפירוש איני שומר מעתה טול את שלך אף על גב דהלה לא רצה ולא קבל דבריו פטור ואפילו שומר חנם לא הוי מכאן ואילך והכא נמי בהנהו זוזי דמקח ושמעתין כיון דלא אפקינון וקיבל עליה מי שפרע דינא דפקדון אית ליה כדפרישנא כנ"ל לדעת ריא"ף. שיטה.

דף מט:

כל הא ביתא קמך לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי וכו'. ואם תאמר מאי הוה סלקא דעתיה דהוי שומר שכר איזה שכר היה לו ממה שהניחם בביתו. ויש לומר דהכי קאמר לא מיבעיא שומר שכר לא הוי אפילו אם שכר לו מקום ביתו. תלמיד הר"ף.

עיין בתוספות פרק הפרה דיבור המתחיל: ואפילו נשברו. כספו בידו כספו ביד מוכר הוא האמת מקשה אבל לא משום דהוה ניחא ליה אם כן היה ללוקח כספו בידו דאטו בשביל שלא נתן מעות יש לו למקח להתקיים יותר. משאנץ.

כגון שהיתה עלייתו של לוקח מושכרת למוכר. פירוש והפירות בעלייה ההיא והלוקח שהוא המשכיר דר שם בחצר והיינו דנקט עלייתו של לוקח לומר שהלוקח דר בבית ופירות של מוכר בעלייה של בעל הבית. והיינו דאמרינן דכי נפלה דליקה טרח ומציל הלוקח ואף על גב דהא אליבא דרבי שמעון איתאמרא הלכה היא דהא אתיא שפיר כטעמא דרבי יוחנן דהלכתא כוותיה. הריטב"א.

איתמר רב כהנא אמר שתות מקח שנינו. פירוש שתות מקח דוקא כדקתני במתניתין מעשרים וארבעה לסלע שתות למקח וקרא נמי הכי כתיב וכי תמכרו ממכר אל תונו האונאה תלויה במקח. וקשיא לי דסוגיא דשמעתין שתות מלגאו לרב כהנא והא גבי חומש פשיטא דחומש מלבר ובבבא בתרא בענין מוסיפין על המדות אמרינן שתות מלבר. הראב"ד.

שוו שיתא בחמשא וכולי עלמא לא פליגי דבתר מקח אזלינן דהכי משמע במתניתין דקני שתות למקח וגם סברא הוא דבדבר שהאונאה תלוי בה יש לנו לתלות השתות והאונאה תלויה במקח שטוען בני אדם בשויו אבל במעות אין טעות. הרא"ש ז"ל.

הכי גרסינן וביטול מקח היכא דאיכא יותר משתות משני צדדין והיכי דמי כגון דזבין שוה ד' בה' או שוה ה' בד' אבל היכא דאיכא שתות מצד אחד אונאה היא ורש"י גורס אבל היכא דאיכא שתות משני צדדין ופירש הוא דאיכא שתות באחד משני צדדין והכל דין אחד. והזהר בפירושו דאלו אידך דאמרינן הלכא דאיכא יתר משתות משני צדדין דוקא וכדמפרש ואזיל שוה ד' בה' וכו' ופשוט הוא וטועין בו רבים. הריטב"א.

כי אמרינן מחילה וביטול מקח היכא דליכא שתות משני צדדין וכו'. ומיבעיא ליה להשר מקוצי אי איכא יתר משתות מקח ופחות משתות מעות כגון שמכר לו שוה הן דינר בה' דינרים וי"א פשוטים למאי חשבינן ליה. ואמר רבינו יהודה דחשבינן ליה אונאה דכיון דלא הוי מחילה ולא ביטול מקח אם כן חשבינן ליה אונאה והכי פירושו כי אמרינן מחילה וביטול מקח היכא דליכא שתות משני צדדים. פירוש או אידי ואידי הוי פחות משתות או אידי ואידי הוי יותר משתות. עד כאן תוספות חיצוניות. ועיין בתוספות דיבור המתחיל שתות מעות. ובמרדכי חולק עיין שם.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ורבי יהודה אומר דחשבינן וכו'. ואין זה מחוור דהיכי עבדינן אונאה וליכא שתות משום צד והיאך אנו מטילין פשרה בין שני הצדדין. והנכון יותר דאזלינן בתר מקח דהא בין לרב בין לשמואל אונאת מקח הוא עיקר ובאונאת מעות הוא דאפליגו. ועדיין הדבר צריך עיון. עד כאן.

לא דזבין שוי כ"ד בכ' מי נתאנה וכו'. משמע אבל לשמואל דאמר שתות מעות ניחא שפיר ואמאי לשמואל נמי קשה דהא שמואל שתות מעות קאמר וכל שכן שתות מקח כגון דזבין שוה כ"ד בכ'. ואם כן קשה מי נתאנה מוכר וכו' ויש לומר דלשמואל לא קשיא מידי דאף על גב דמתניתין מיירי משתות מקח ומשתות מעות מכל מקום יכול להיות דסיפא דקאמר עד מתי מותר לחזור בו לא קאמר רק משתות מעות כגון דזבין שוה כ' בכ"ד ומי נתאנה לוקח אבל לרב דקאמר דמתניתין לא מיירי רק משתות מקח קשה שפיר. תלמיד הר"פ.

תניא כוותיה דשמואל וכו'. ואף על גב דלית הלכתא כי האי מתניתא דמשויא ידו של מתאנה על העליונה וכרבי נתן קיימא לן דאמר קנה ומחזיר אונאה. מכל מקום שמע מינה דבין שתות מעות ובין שתות מקח הוי אונאה. הריטב"א.

שמעתא דתגרי לוד

ראיתי להקדים לסוגיא זו קצת הקדמות **הקדמה ראשונה** כי בעיא זו לא נפשטה אבל קיימא לן דלאלתר הוי מחילה. **ב**' דלגבי מוכר נמי איכא למיבעי כי האי גוונא. **ג**' דלרבי טרפון נמי איכא למיבעי בין למאי דסברוה בין לפי הדחיה. **ד**' דמחילה לאלתר ניחא להו לתגרי לוד אף על גב דאיכא כנגדה תרתי. **ה**' דקנה ומחזיר אונאה עדיפא להו מביטול מקח **ו**' דזמן הקצר ניחא להו. **ז**' דשתות עצמה ובטול מקח שקולים הם דכל חדא איה בה חדא לטיבותא וחדא לריעותא שתות עצמה שכיח אלא דהוי שיעורו מצומצם בטול מקח לא הוי מצומצם ולא שכיח לפעמים הא עדיף ולפעמים הא עדיף טפי כפי הסברות. **ח**' כי לדעת רש"י מאן דבעי הא בעי הא ובעי לה בין אי בטל מקח לעולם חוזר או עד שיראה וכו' ולדעת התוספות מאן דבעי בתרייתא לא בעי קמייתא דפשיטא ליה דעד שיראה לתגר ולקרובו לא הוי מחילה. **ט**' דבין חזרה לעולם או כל היום הנאה פורתא איכא ואם יהיה כנגדה הנאה אחרת לא חיישינן לה. **י**' שאין שמחה שלא יהיה בה קצת עצב ולא חזרה שלא יהיה בה קצת תועלת כדרבי טרפון. ואחר כל זה אבאר הסוגיא בעזר השם.

דף נ.

איבעיא להו פחות משתות וכו'. ואם תאמר והיכי בעי דלא כהלכתא דהא קיימא לן כרבא דאמר בסוף הסוגיא שתות קנה ומחזיר אונאה וכתב עלה רש"י ואין אחד מהם יכול לחזור בו ואי בכדי שיראה לתגר מאי איכא בין שתות לפחות משתות אלא מאי אית לך למימר דלאלתר הוי מחילה יש לתרץ דממה נפשך קא בעי אם תאמר דלאלתר הוי מחילה אם כן ידעי בודאי דהאי מתניתין דקתני מי שהוטל עליו ידו על העליונה לאו הלכתא היא ואם תמצא לומר הלכתא היא הא איכא בינייהו שפיר ואם כן איכא למימר דעד שיראה לתגר וכמסקנא דאית לן דרב וליכא האי בינייהו ידעינן ודאי דלאלתר הוי מחילה דאי לא תימא הכי מאי איכא וכו' מורנו הרב נר"ו.

וזה לשון תלמיד הר"פ והרא"ש: **איבעיא להו פחות משתות לאלתר הוי מחילה**. ואם תאמר על כרחך הא בעיא לא הוי רק אליבא דרבי יהודה דפליג אדרבי נתן דאי לרבי נתן פשיטא דהוי מחילה לאלתר דאם לא כן מאי איכא בין שתות לפחות משתות דהא לית ליה לרבי נתן ידו על העליונה אלא ודאי לרבי יהודה הנשיא מיבעיא ליה ומאי בעיא ליה תפשוט ליה דלאלתר הוי מחילה כמו לרבי נתן דהא בזה לא פליגי רבי יהודה ורבי נתן. ויש לומר דשמא מהך סברא איכא למיפשט איפכא כי היכי דלרבי נתן פחות משתות

ושתות אינם חלוקים אלא בדבר אחד. דפחות משתות הוי מחילה לאלתר ושתות בכדי שיראה וכו' דבקיום המקח אינם חלוקים דבתרווייהו נקט מקח הכי נמי לרבי יהודה אינם חלוקים אלא בדבר אחד מקיום המקח דשתות קנה אם ירצה ובפחות משתות קנה בעל כרחו ומחזיר אונאה. אבל תרווייהו הם בכדי שיראה וכו'. או נאמר איפכא כדפירש ולכך מיבעיא ליה. עד כאן.

פחות משתות לרבנן לאלתר וכו'. ואם תאמר אמאי קאמר תלמודא לרבנן כיון דשייכא אפילו לרבי טרפון ועדיפא דלרבי טרפון שייכא בין למאי דסברוה בין לפי הדחיה דלפי מאי דסברוה איכא למיבעי כל פחות משליש דהוי מחילה לרבי טרפון לאלתר הוי מחילה אי כל היום ולפי דחיית מי סברת תהיה הבעיא לרבי טרפון כמו לרבנן. וליכא לתרוצי משום דהלכתא ברבנן בעי לה אליבא דרבנן דבסתמא נמי הוי בעיין נמי אליבא דרבנן. ויש לומר דהאי לרבנן מדברי התלמוד הוא משום דאי לרבנן פשיט שפיר מדסברוה ודחי שפיר מי סברת אבל אי בעיין לרבי טרפון נמי לא משני מידי דלעולם איכא למיבעי ודוחק. והנכון דאתי לתרוצי מה שהקשה לו בתחלה דבעי לה דלא כהלכתא דבשלמא לרבי טרפון ליכא בעיא דלית ליה הך סתם מתניתין דקתני מי שהוטל עליו וכו' אבל לרבנן איכא למיבעי דהא סתם מתניתין היא וכוותייהו אזלא. ולגבי מוכר נמי איכא למיבעיא דהא כולי עלמא לאו תגרי לוד נינהו דלא טעו אלא משום דלא פסיקא להו אי לעולם חוזר או כדי שיראה חפץ נמכר כחפצו לא בעי לה במוכר דהוי מחלוקת פוסקים. ותו דעלה דמתניתין בעי לה ובמתניתין בקונה איירי כדקתני עד שיראה לתגר.

תא שמע חזרו. כתב רש"י גבי תגרי לוד במתניתין. כתב הכי משום דאורחיה דתלמודא לבאר ענין פשיטותו מה היה תחלה ולמה חזרו כתב דאין צורך להאריך בזה דמתניתין הלא ועלה קא בעי לה ומינה קא פשיט.

סברוה פחות משליש וכו'. ואם תאמר אמאי סברוה הכי לאפושי פלוגתא. ויש לומר דממתניתין הוו דייקי הכי מדלא קתני הורה רבי טרפון בלוד עד שמונה כסף ומדקתני האונאה שמונה כסף משמע דהוי כי אונאה דתנא קמא ממש ואם תאמר לפשוט ממתניתין לאידך גיסא מדקתני האונאה ולא איירי בפחות משתות ועלה קאי עד שיראה וכו' מכלל דפחות משתות דין אחר יש לו דהיינו לאלתר. ויש לומר דאיכא סברא אחרת כנגדה דבשלמא אי האי עד שיראה קאי נמי אפחות משתות היינו דידעינן זמן החזרה לפחות משתות אלא אי אמרת דוקא בשתות אם כן לא ידעינן כמה זמן החזרה בפחות

דהא לא תני לה בשום דוכתא. והדיוק אינו מוכרח ואדרבא עלה דמתניתין קא בעי לה. מורנו הרב נר"ו.

משום הכי חזרו. פירוש לישנא קלילא נקט והכי קאמר דאתיא כולה מתניתין שפיר בין ששמחו מעיקרא בין מה שחזרו ומשום דבעיא לומר אלא אי אמרת לאלתר הוי מחילה אמאי חזרו נקטיה השתא משום הכי חזרו. הריטב"א.

וזה לשון מורנו הרב נר"ו: והא דלא קאמר משום הכי שמחו מעיקרא ואחר כך חזרו משום דאין פשיטותו אלא מחזרו. אלא אנן צריכים לברורי למה שמחו מעיקרא משום דפרכינן לקמן אי הכי במאי שמחו משמע דמעיקרא אתי לן שפיר אמאי שמחה לפי שהיה מתקיים המקח שבזה היו חפצים. מה שכתב רש"י וחשיב ליה איהו מחילה ומחזיר אונאה היינו כפי הקסלקא דעתין אבל לפי המסקנא הוי מחילה גמורה וקרי לה מחילה אף על גב דמחזיר האונאה כיון שהמקח מתקיים הרי הוא אצלם כמחילה. הא למדת דבקיום המקח היו חפצים אף על פי שמחזירים האונאה והטעם שהיו בקיאים וקונים סחורה אחרת בזול באותם המעות וכי אמר להו כל היום חזרו לפי שהאריך להם הזמן אף על פי שהיו מרויחים ממקום אחר כדפי' ר"ש. ואם תאמר דבכולה סוגיין משמע דבכדי שיראה לתגר או לקרובו הוא זמן קצר והא מנא להו מי לא עסקינן שמכר לו סמוך לחשכה וכי תימא דכ"ד שעות קאמר לישנא דכל היום לא משמע הכי מדלא קאמר כ"ד שעות. ויש לומר דסתם משא ומתן שלהם היה בבקר ואיכא שהות טובא ומשום הכי חזרו. ואם תאמר אמאי חזרו הרי יש להם ריוח בדרבי טרפון בשני דברים והפסד בדבר אחד ואי אמרת בטול מקח לעולם חוזר איכא תלת ואמאי חזרו. התוספות תירצו קושיא זו. אבל לפי מעוט דעתי לא היתה כוונת רש"י בתירוץ קושיא זו אלא כך כי אותו הפסד שגרם להם רבי טרפון שאמר כל היום מתפשט בכל הרווחים שהרויח להם רבי טרפון דלגבי פחות משתות אפילו תימא דבכדי שיראה הרי רבי טרפון אומר כל היום. וכן בשתות וביתר משתות נמי אי איתא דסבירי להו לרבנן בכדי שיראה הרי האריך להם הזמן ואי לעולם חוזר כל הנמלכין באותו יום נמלכין כאשר כתבו הם דלית לן לשקול הריוח וההפסד אלא כשזה לעצמו וזה לעצמו אבל בזמן שההפסד מתפשט בכל החלוקות שיש בהם הריוח אין זו טובה ומשום הכי חזרו וטעמו של דבר כי לעולם היו חפצים שיתקיים המקח ודילמא לא מתרמי תגר ולא קרוב ויתקיים המקח. וכן דקדקתי בלשון רש"י מדלא פירש הטעם כדפירשו התוספות אלא כתב סתם נוח להם שתהא חזרה בתוך כדי שיראה וכו' ואם כוונת רש"י היתה למה שכתבו התוספות מכל מקום מה שכתבתי הוא נכון לתרץ הקושיא. עד כאן.

וכתבו בתוספות חיצוניות אי אמרת בשלמא פחות משתות לרבנן בכדי שיראה וכו'. משום הכי חזרו דניחא להו בדרבנן טפי דאמרי פחות משתות ושתות ויתר משתות הוי מחילה לאחר כדי שיראה וכו' ומיהו אי ביטול מקח לרבנן לעולם חוזר לא חזרו אלא משום פחות משתות ושתות אף על גב דביותר על שתות ניחא להו בדרבי טרפון טפי דקנה בעל כרחו ולאחר כל היום ולרבנן לעולם חוזר מכל מקום ברווחה דפחות משתות ושתות ניחא להו טפי דבטול מקת לא שכיח כן פירשו בתוספות לפי שיטת רש"י. וקשה למאן דאמר דהשתא לא צריכין להאי טעמא דמשמע דלא ידע האי טעמא דביטול מקח לא שכיח עד לקמן לכך נראה למאן דאמר דבלאו האי טעמא דביטול מקח לא שכיח ניחא שפיר דהא יש ריוח מפרוטה עד שתות מכל הצדדין כמו משתות והיו מרויחין טפי לרבנן מלרבי טרפון בפחות משתות ושתות דיותר הוא הריוח שהוא מכדי שיראה עד היום כולו מריוח של כל היום אלעולם משום דרוב הנמלכים בו ביום נמלכים. ואף על גב דבסמוך משמע דצריך שפיר להאי טעמא דבטול מקח לא שכיח היינו דוקא משום דלא מצי למשכח חזרו אלא מצד דשתות עצמו דבפחות משתות לא פליגי רבי טרפון ורבנן ומשום הכי צריך לפרש דבטול מקח לא שכיח דאי שכיח אם כן היה חביב להם טפי אותו ריוח דיתר משתות משום שיש הרבה צדדין משתות עד שליש יותר מריוח דשתות עצמו שאין בו אלא צד אחד דריוח אבל הכא דאשכחן שפיר חזרו מפחות משתות ושתות כדפרישנא אם כן אפילו דשכיח ביטול מקח מכל מקום ניחא שפיר. עד כאן.

אלא אי אמרת וכו'. ולרבי טרפון נמי וכו' זה הלשון הוי מיותר לכאורה דהא אמרינן לעיל סברוה פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן. ויש לומר דאי לא אמר תלמודא הכי הוה אמינא דלא פשיט מידי דנהי דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן הני מילי לענין כמו שזה מחילה גם זה מחילה אבל לעולם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לרבנן דלא משוו מחילה אלא פחות משתות לאלתר הוי מחילה לרבי טרפון דמשוי פחות משליש מחילה ראוי שנאמר שלא תהיה מחילה אלא אחר כל היום ולאפוקי מהאי הוצרך התלמוד לומר ולרבי טרפון נמי לאלתר הוי מחילה דאין סברא לומר דפליגי בהא נמי מן הקצה אל הקצה דלרבנן ליהוי מחילה לאלתר ולרבי טרפון כל היום. ותו דאין סברא דפליגי אלא בשיעור האונאה ובזמנה אבל בדבר שהוא מחילה לא פליגי שאין לנו לחדש מחלוקת. מורנו הרב נר"ו.

הקשה ה"ר משה פאלאק נימא דשמחו בשלא היו יכולין למכור היו מטעין עצמן ביתר משתות כדי שיהא ידם על העליונה לתבוע האונאה בכדי שיראה ויהא המקח קיים ועל ידי כן ימכרו ואף על גב דלרבנן נמי הוי ידם על העליונה בשתות מצומצם בדרבי

טרפון ניחא להו טפי שיהיו יראים לרבנן שלא יפחתו משתות ויהיה מחילה או יהיה יתר משתות ויהיה המקח בטל וכי אמר להו כל היום חזרו דלטעותא לא היה נפקותא כיון דבמזיד היו עושין עצמן כטועין היו תובעין אונאתן לאלתר ולכך חזרו משום טעות אחרים דשכיח טפי וניחא להו בדרבנן שאמרו מחילה בכדי שיראה. ונראה דהרבה נמצאים קונין לקנות בשווי המקח ולא היו צריכין כלל להטעות עצמן כדי למכור. ולקמן גבי ורשכי אדרבה הוצרך להטעות כדי לקנות בשוה כי המוכר לא רצה ליתן בשוויה אבל בשוויה היו מוצאים קונים הרבה. גליון תוספות.

כתוב בתוספות ותגרי לוד לא היו חפצים שיתבטל המקח וכו'. אפילו לפי הגליון תוספות שפירש שלא היו מחשיבין זה ריוח כי היו מוצאין קונים הרבה בשוויו הני מילי לענין זה שלא היו חפצים הם לטעות כי אולי ימכרו בשויו כי הרבה ימצאו קונים בשויו שלא היו צריכין עבור כן להטעות עצמן ואולי ישכחו ולא יתבעו האונאה ויפסידו אבל כשהן מטעין אחרים ויתקיים המקח זה היו מחשיבין ריוח. גליון.

דף נ:

מי סברת וכו'. דחי תלמודא בתמיהא כפי הכלל המסור בידינו דאפושי פלוגתא לא מפשינן. מורנו הרב נר"ה.

לא משתות ועד שליש לרבי טרפון. פירוש ושתות עצמו כשתות דרבנן דהוי אונאה. ואם תאמר והא אמר במתניתין לרבי טרפון האונאה שליש אלמא בפחות משליש הוי אונאה מחילה. ויש לומר דהכי קאמר רבי טרפון לרבנן האונאה שאתם אומרים שהתחלתה משתות נמשכת היא עד שליש. תלמיד הר"פ.

אי הכי במאי שמחו. בשלמא אי פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן משום הכי שמחו דמאי דהוי חזרה לרבנן הוי מחילה לרבי טרפון ואף על גב דפשטינן דמחילה נמי עד כדי שיראה לתגר מכל מקום שמחה איכא אף על גב דמחזיר אונאה בקיום המקח שבזה היו חפצים. אלא אי אמרת דמשתות ועד שליש לרבי טרפון כשתות עצמה לרבנן אמאי שמחו אדרבה בדרבנן ניחא להו טפי דלדרבנן הוי ביטול מקח ושניהם חוזרים ולרבי טרפון הוי אונאה ויד הלוקח על העליונה אלא אם כן תפשוט דבטול מקח לעולם חוזר. כי אמר להו כל היום חזרו. קשה לי אמאי חזרו סוף סוף הנאה יש להם בדרבי טרפון שאין יכול לחזור אלא כל היום ולרבנן לעולם. ונראה לי דלתרץ קושיא זו כתב רש"י כי זו אינה הנאה כלל משני טעמים חדא דבין לעולם חוזר או כל היום הנאה פורתא היא ועוד אונאה יתר על שתות לא שכיח לפיכך אין זו הנאה כלל כנגד מה שמפסיד

בשתות עצמו אף על פי שהוא דבר מצומצם. ואכתי קשיא לי דאוקי הפסד דשתות שהוא מצומצם כנגד מה שהרויח להם ביתר משתות דלרבי טרפון כל היום ולרבנן לעולם שכן כתב הוא למטה וזה לשונו: כי הדר אמר להו כל היום אכתי שמחה איכא דלרבנן לעולם ולרבי טרפון כל היום ותו לא ואי משום שתות וכו' והרי זה הלשון הוא הפך ממה שכתוב למעלה ויש לומר לפי שיטתו דאזיל הכא ושקיל וטרי לפי סברת דשתות עצמו לא חשיב משום דהוי מצומצם. ובעיקר קושיא איכא לתרוצי דאף על גב שהדבר שקול דאוקי הפסד דשתות עצמה כנגד מה שהרויח להם ביתר משתות מכל מקום שפיר חזרו דבדרבנן ניחא להו דלרבנן שניהם חוזרים ותגרי לוד יש להם בחירה ולרבי טרפון אין להם בחירה ואף על גב דתגרי לוד לא עבידי דטעו מכל מקום כיון שהדברים שקולים בדרבנן עדיף להו ומשום הכי חזרו. דאי סלקא דעתך דבטול מקח וכו' במאי שמחו. פירוש אדרבה רעה להם היא דביטול מקח שניהם חוזרים לרבנן ולרבי טרפון יד הלוקח על העליונה. ואם תאמר אמאי כתב רש"י אין זו טובה להם הרי רעה כדכתיבנא. ויש לומר דרש"י אזיל לשיטתיה דסבירא ליה דאין זו רעה כלל דתגרי לוד לא עבידי דטעו. מורנו הרב נר"ו.

דאי סלקא דעתך בכדי שיראה לתגר במאי שמחו. אין להקשות דאמאי לא אמר אם תמצא לומר לאלתר הוי מחילה אז נאמר ביטול מקח לעולם חוזר ואם תמצא לומר לפשוט דבטול מקח לעולם חוזר אז לא נאמר דפחות משתות לאלתר הוי מחילה אלא נימא דהוו בכדי שיראה ונימא כדסלקא דעתין מעיקרא דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן וזיל הכא מדחי לה. דיש לומר דסברא הוא כי אמר לאלתר הוי מחילה בפחות משתות אז סברא הוא למאי דסלקא דעתין השתא דבטול מקח בכדי שיראה להכי פריך דאי אמרת בטול מקח לעולם חוזר אם כן איכא ג' חילוקים בג' משהוין דשתות עצמו בכדי שיראה וכל שהוא פחות לאלתר הוי מחילה וכל שהוא יותר לעולם חוזר לכך מסתברא דאמרינן דבטול מקח נמי בכדי שיראה. ואין להעשות אכתי איכא ג' חילוקים בג' משהויין כי שתות עצמו ידו על העליונה ופחות משתות נקנה מקח ומשהו יותר שניהם חוזרים. הא לא מקרי ג' חילוקים דשתות עצמו דומה קצת ליתר משתות שהמקח בטל אם ירצה המתאנה ודומה קצת לפחות משתות שהמקח קיים אם ירצה המתאנה וכן משמע לקמן בדרבא דאמר זה וזה בכדי שיראה פירוש שתות ויתר משתות. לפירוש רש"י לקמן דקאמר אלא אי אמרת בטול מקח לעולם חוזר אמאי חזרו התם הוה מצי למימר זיל הכא מדחי לה. מיהו לפירוש תוספות ניחא דהך פשיטותא היא למאי דסלקא דעתין דפחות משליש כפחות משתות ופחות משתות בכדי שיראה

דסברא הוא כיון דאמרינן דמסתברא אי אמר לאלתר הוי מחילה דאז סברא לומר דביטול מקח בכדי שיראה כדפירש אם כן גם מאי דקאמר לעולם חוזר זה צריך להיות לפי הצד האחר דפחות משתות בכדי שיראה כדפי' ולפירוש רש"י אינו אלא חוזר המשא ומתן דלעיל. גליון.

שמחו בשתות עצמו. כתב רש"י דהא דאמרינן משתות ועד שליש וכו' הקשו עליו כיון דהדרינן השתא ממאי דהוה סלקא דעתין דשתות בכלל אמאי לא אמר תלמודא מי סברת שתות בכלל לא שתות לא הוי בכלל. ויש לומר דתלמודא ידע דאיכא מאן דבעי בעיא אחריתי ואנו צריכין לחזור לאוקמתא קמייתא דשתות בכלל ולא מצי תלמודא לומר מי סברת וכו' ואם תאמר מעיקרא מאי סבר תלמודא ולבסוף שהוא מתהפך מאי סבר תלמודא. רש"י תירץ דהיכא דלא הוה לן שמחה אחרת דחקינן נפשין דשמחו בשתות עצמה אבל איכא טעמא למה שמחו הדרינן למאי דאמרינן מעיקרא. ובעיקר קושיא נראה לומר דלא הוצרך התלמוד לפרש מי סברת דכיון דביאר התלמוד לעיל דליכא שמחה כי מתרץ שמחו בשתות עצמה הוי כאלו פירש שתות לא הוי בכלל ושמחו בו ודוק. ואכתי איכא למידק מה נפשך אי הוי מחילה לאלתר אם כן תפשוט בעיין דהא פחות משתות לרבנן כשתות עצמה לרבי טרפון ואי לא הוי מחילה עד שיראה לתגר אין זו שמחה דהכי נמי אית להו לרבנן בשתות עצמה עד שיראה וכל שכן אי הוי כל היום דרעה היא להם. ויש לומר דלעולם מחילה לאלתר הוי לרבי טרפון והיינו דשמחו והכי סבר המתרץ דשתות לא הוי כפחות משתות לגמרי דלרבנן איכא למיבעי אי לאלתר או כדי שיראה לתגר אבל שתות לרבי טרפון הוי מחילה לאלתר ולא דמי לשתות לרבנן דאלו שתות לרבנן הוי אונאה וידו על העליונה ושתות לרבי טרפון הוי מחילה. ואם תאמר מנלן למתרץ לעשות סברא שלישית בשתות לרבי טרפון דלא דמיא לא לפחות משתות ולא כשתות עצמה לרבנן. ויש לומר דבשלמא לרבנן דמחמירין לעשות יותר משתות בטול מקח בדין הוא דפחות משתות עד שיראה לתגר לפי צד הבעיא אבל לרבי טרפון דמיקל במקח לעשות יותר משתות אונאה בדין הוא דשתות עצמו תהיה מחילה לאלתר. ואכתי איכא למידק מי דחק אותם לפרש דשתות עצמה הוי מחילה לאלתר לרבי טרפון אימא לא הוי מחילה עד כדי שיראה וכי תימא אם כן במאי שמחה איכא למימר משום דלרבי טרפון קנה ומחזיר אונאה ולרבנן ידו על העליונה והם היו חפצים שיתקיים המקח על כל פנים. ויש לומר דכיון דשתות עצמו הוא דבר מצומצם בשלמא אי הוי מחילה לאלתר היינו דאיכא שמחה אלא אי אמרת עד כדי שיראה לא חשיבא שמחה משום דאית בה תרתי לגריעותא חדא דהוי דבר מצומצם ותו דבין קנה ומחזיר

לידו על העליונה הנאה פורתא היא. עוד יש לומר דאין לנו לחדש זמן לרבי טרפון אלא או לאלתר או כל היום ועד שלא אמר להם כל היום שמחו ואחר כך חזרו. מורנו הרב נר"ו.

וזה לשון הריטב"א: שמחו בשתות עצמו. פירוש אם תמצא לומר דפחות משתות לרבנן מחילה לאלתר הוי ולרבי טרפון משתות ועד שליש אונאה ולרבנן בטל מקח ואינו חוזר אלא עד כדי שיראה לתגר ודקאמרת אם כן במאי שמחו בשתות עצמו דלאו כדקסלקא דעתין דשתות עצמה לרבי טרפון היא כיתר משתות אלא שתות עצמה כפחות משתות ובזה שמחו דלרבנן שתות עצמה אונאה עד כדי שיראה לתגר ולרבי טרפון מחילה לאלתר. ואם תאמר אם כן כי אמר להו כל היום אמאי חזרו דהא לא אמר רבי טרפון כל היום אלא במאי דאמר מעיקרא בכדי שיראה לתגר דאלו בשתות עצמה שהיא כפחות משתות והוי מחילה בדוכתא קאי ולא אמר כל היום אלא ביותר משתות. ויש לומר משום הכי חזרו שהפסידו מיותר משתות ועד שליש דלרבנן בטול מקח שאינו חוזר אלא כדי שיראה לתגר למאי דסבירא לן השתא ולרבי טרפון כל היום והא חמירא טפי מהרווחה דשתות עצמה דאף על גב דאמרינן לעיל דהרווחה דיותר משתות לא חשיבא היינו כשהיא בין כל היום או לעולם. אבל זו דלרבנן בכדי שיראה ולרבי טרפון כל היום הא ודאי עדיפא ועדיפא מהרווחה דרבי טרפון שאינה אלא בשתות מצומצם. אשתכח השתא דאיכא בסוגיא עד השתא ג' סברות. הסברא הא' מאי דאתינן לומר דבפחות משתות לרבנן כדי שיראה לתגר וכן כל פחות משליש לרבי טרפון ולהאי סברא אתפרש דאתיא כולה מתניתין שפיר בין מה ששמחו ובין מה שחזרו בין שנאמר בטול מקח לרבנן לעולם חוזר ובין שאינו חוזר אלא בכדי שיראה לתגר. והסברא הב' דפחות משתות לרבנן מחילה לאלתר ובטול מקח לרבנן בכדי שיראה לתגר ומשתות ועד שליש לרבי טרפון אונאה אלא שהשתות כפחות משתות והוי מחילה ולהאי סברא נמי אתיא מתניתין שפיר מה ששמחו ומה שחזרו. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: שמחו בשתות עצמו. דלא תימא משתות ועד שליש ושתות בכלל וכו' ולהכי שמחו וכו' וחזרו משום יתר משתות דלרבנן הוי מחילה לאחר כדי שיראה וכו' ועדיף להו האי רווחא מריוח דשתות עצמו דהוי לרבי טרפון מחילה לאלתר משום דשתות הוי דבר מצומצם. ואם תאמר אכתי אמאי חזרו וכי שכיח הא דפרישנא לעיל דבטול מקח לא שכיח ועד השתא עדיף להו ריוח דשתות עצמו משום דשכיח טפי מריוח דיתר משתות משום דלא שכיח. ויש לומר דהיינו דוקא משום דסבירא לן עד השתא דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר דאז הוי ריוח דיתר משתות מכל היום עד לעולם ומשום הכי אמר דעדיף להו טפי ריוח דשתות עצמו דהוי כדי שיראה עד כל היום דאף על גב

דריוח דשתות הוי מצומצם מכל מקום כיון דהוי מכל היום עד לעולם ליכא ריוח בדבר דכל היום בו ביום נמלך. אבל השתא דאסקינן דביטול מקח לרבנן הוי כדי שיראה ואם כן ריוח דיתר משתות הוי מכדי שיראה עד כל היום ואיתא ריוח גדול ביתר משתות שיש בו הרבה צדדין מריוח דשתות עצמו שהוא מצומצם אלא אי אמרת בטול מקח לרבנן לעולם חוזר אמאי חזרו בדרבי טרפון ניחא להו טפי דקא משוי ליה אונאה כל היום ותו לא ואם תאמר תיפוק ליה בלאו הך קשיא נמי קשיא אמאי חזרו הא ניחא להו בדרבי טרפון בשתות עצמו דלרבי טרפון מחילה לאלתר ולרבנן אונאה. ויש לומר דליכא למפרך הכין משום דהשתא נאמר דשתות עצמו כלמעלה ואם כן שתות עצמו משוי להו רבי טרפון אונאה כרבנן דעד כאן לא אמרינן לעיל דשתות עצמו לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן אלא משום דהוה אמרינן דבטול מקח בכדי שיראה ולא מצינו לאשכוחי שמחו אלא משתות עצמו אבל השתא דאמרינן לאוקמי דבטל מקח לרבנן לעולם חוזר אם כן ודאי כי נמי אמרינן דשתות כלמעלה מכל מקום מצינו שפיר לאשכוחי שמחו ביתר משתות ומשום הכי לא קשיא ליה הך קושיא אבל מכל מקום פריך אמאי חזרו בדרבי טרפון ניחא להו דקא משוו להו אונאה כל היום ע"כ. ולפי שיטת רש"י גרסינן דאיבעיא להו וכן כתבו בתוספות. ואפילו אי גרסינן איבעיא להו אתי שפיר למה סדר אותה התלמוד אחר הבעיא הראשונה והדחיה לאשמועינן כי לפי הבעיא הראשונה והפשיטות דהיינו סברוה מתפרשת המשנה שמחו וחזרו בין אם תאמר בטול מקח לעולם חוזר או בכדי שיראה וכו'. אבל לפי סברת מאן דדחי מי סברת אין המשנה מתפרשת אלא אם כן תאמר דבטול מקח לעולם חוזר. מ"ה נר"ו.

אבל התוספות פירשו דלעולם סובר דשתות לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן והכי קאמר תפשוט דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר ולכך שמחו וכי אמר להו כל היום חזרו אף על גב דלדידיה אכתי נימא טפי ביתר משתות וכו'. אפילו הכי בדרבנן ניחא להו דביתר משתות לרבנן שניהם חוזרים וכו' ואף על גב דתגרי לוד לא שכיח דטעו מכל מקום הא עדיף להו שאם ירצה הלוקח לכופם לקיים המקח ולהחזיר האונאה מצו למיהדר אינהו מן המקח לגמרי ופעמים שהלוקח חפץ במקח ויוותר האונאה קורם שיחזור בו המוכר וכו' שמחו בשתות עצמה ומעיקרא לא אסיק אדעתיה דאיכא שמחה בשתות עצמו משום דהוי דבר מצומצם וכו'. ובעיא שניה לא קא מיבעיא ליה להאי למאי דמסיקנא דמשתות ועד שליש לרבי טרפון כשתות עצמו לרבנן דאם כן מאי מייתי עלה ממתניתין והלא פירשנו המשנה כבר בכל ענין בין אם תמצא לומר בטול מקח לרבנן לעולם וכו' וקושיא זו דחק בקונטרס לפרש דמעיקרא דקאמר משתות ועד שליש

לרבי טרפון כשתות עצמה לרבנן היינו משתות ושתות בכלל ולא כמו שסובר לבסוף כדי שתתיישב בעיא זו לפי מה דאסיקנא שמחו בשתות עצמה ושתות לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן. ולפי סברא זו לא פירשנו המשנה אלא אם כן תמצא לומר בטול מקח בכדי שיראה אבל לא דקדקנו לישבה אם נאמר לעולם חוזר. ומה שפירש בקונטרס בתר הכי גבי אלא אי אמרת בטול מקח לעולם חוזר אמאי חזרו וכו'. ופירש נהי נמי דשתות עצמה משוי ליה אונאה כרבנן דהאי דאמרינן וכו' לא פירש כן לומר שתהא הבעיא לפי סברא ראשונה דוקא אלא הכי קאמר בדרבי טרפון ניחא להו לפי סברא אחרונה ואפילו אם תמצא לומר כסברא ראשונה אכתי תיקשי לך בדרבי טרפון ניחא להו. ומשני בטול מקח לא שכיח כלומר לפי סברא ראשונה דשתות כיתר משתות איכא לתרוצי החזרה אי אמרת בטול מקח לעולם חוזר. אבל לפי סברא אחרונה ליכא לתרוצי כלל. ומכל מקום מעיקרא מיבעיא ליה אי מצי לתרוצי מתניתין לסברא אחרונה אי בטול מקח לעולם חוזר. וכל זה דוחק. ונראה דהאי בעיא יש ליישבה למאי דסברוה דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן ולא הוצרך לפרש זה כי דבר פשוט הוא ואפשר לפרשה בענין אחר ומה שלא הקדים בעיא זו לפי שרצה להקדים פחות משתות ליתר משתות וקאמר תא שמע חזרו לדברי חכמים אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה וכו' אלא אי אמרת לעולם חוזר אמאי חזרו בדרבי טרפון ניחא להו אף על גב דהוו מפסדי בדרבי טרפון בשתות ופחות משתות דלרבי טרפון כל היום ולרבנן בכדי שיראה הרי היו מרויחין ביתר משתות וטוב להם בכך ואף על גב דלעיל אמרנו שמחו בשתות עצמו דאפילו בריוח דשתות לחודא ניחא להו בדרבי טרפון שאני התם דלאלתר הוי מחילה. הרא"ש.

וזה לשון הגירסא: כתוב בתוספות ודוחק דלעיל כי אמר דבטול מקח לעולם חוזר הוה ניחא ליה שמחו וחזרו וכו'. ונראה לי דעת רש"י דלעיל דהוה ניחא ליה היינו משום דאכתי לא מסיק אדעתיה האי סברא למימר דשתות הוי דבר מצומצם אבל בתר דאסיק שתירץ לו שמחו בשתות עצמה וחזרו משום דהוי דבר מצומצם פריך הכא אם כן אם תמצא לומר לעולם חוזרו אמאי חזרו בשביל לשתות עצמה אחרי שהוא דבר מצומצם. שמחו בשתות עצמה. אין להקשות לפירוש התוספות הוי קושיא מהן ולאו דפריך אמאי שמחו הלא הריוח דשתות עצמו הוי דבר מצומצם ומשני דשמחו בשתות עצמו אף כי הוא מצומצם. דיש לומר דלכך מסיק בתירוץ דלרבי טרפון מחילה ולרבנן אונאה פירוש אף על גב דשתות הוי דבר מצומצם כיון ולרבנן איכא להו תרתי לריעותא חדא שאין המקח קיים והוי מחילה כמו לרבי טרפון. ועוד דלרבנן הוי אונאה וידו על העליונה ולא

שניהם חוזרים לכך שמחו והמקשה לא אסיק הא בדעתיה. אך קשה לפירוש התוספות דלפי מה שאמר בטול מקח לעולם חוזר אז צריך לומר דחזרו משום דביתר משתות לרבנן שניהם חוזרים ולרבי טרפון ידו על העליונה והא ניחא להו מריוח דשתות עצמו אף על גב דגם לרבנן לעולם חוזר ולרבי טרפון כל היום וכי בטול מקח בכדי שיראה מסיק דשמחו משום שתות עצמו דאותו ריוח הוה ניחא להו אף על גב דמפסידים ביתר משתות דלרבנן שניהם חוזרין ולרבי טרפון ידו על העליונה והיינו איפכא סברא הפוכה מזה לזה. וגם קשה דלמה לא פירשו תוספות דבתר דמסיק דהך ריוח דשתות עדיף פריך בתר הכי אי אמרת בטול מקח לעולם חוזר אמאי חזרו כיון דהאי ריוח עדיף טפי משתות עצמו. ונראה לי דהא דאמר שמחו בשתות עצמו דהאי ריוח דשתות עצמו עדיף מן ההפסד דביתר משתות ידו על העליונה לרבי טרפון היינו משום דאין ידו על העליונה אלא רק עד כדי שיראה דבאותו זמן קצר אין בו כל כך נפקותא בין שניהם חוזרים לידו על העליונה והריוח דשתות עצמו עדיף אבל חזרו בו כשאמר להם רבי טרפון כל היום משום דזה הפסד גדול הנפקותא שבין ידם על העליונה כל היום ובין שניהם חוזרים כל היום וזה עדיף הרבה מריוח דשתות עצמו שהוא דבר מצומצם. כתוב בתוספות ומשום קושיא דחק הקונטרס לפרש דמעיקרא וכו'. פירוש דאי מתחלה רצה לומר דשתות לרבי טרפון כפחות משתות אם כן כבר אמר לעיל דאי בטול מקח לעולם חוזר דהוה ניחא ליה שמחו וחזרו ואם כן מאי הדר פריך הכא אלא יש לומר כי אמר לעיל תפשוט דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר רצה לומר דשתות לרבי טרפון כשתות לרבנן ולכך הוה ניחא ליה אבל כי שני שמחו בשתות עצמה חזר וסבר דשתות כפחות משתות ולכך פריך למאן דאמר לעולם חוזר אמאי חזרו. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: תא שמע דתנן חזרו לדברי חכמים אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה וכו'. תמיה מילתא מאי האי דדייקינן שהרי אין לנו במשנתנו אלא הג' סברות שכתבנו לעיל ואלו לסברא הראשונה שפירש חזרו בין דנימא בטול מקח לרבנן לעולם חוזר ובין דנימא בכדי שיראה וכדפרישנא לעיל בריש שמעתא ואי לסברא השניה הרי אמרו בשמועתנו בהדיא לעיל ותפשוט מיניה על כרחך דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר ואתיא מתניתין שפיר אמאי שמחו ואמאי חזרו ואלו הכא דייקינן אמאי חזרו דברבי טרפון ניחא להו ואי לסברא השלישית דאסקינן לעיל דבטול מקח לרבנן בכדי שיראה תקשי לה דהא להההיא סברא שתות כפחות משתות וניתן למחילה ואם כן מאי האי דפרקינן הכא בטול מקח לא שכיח דהא אפילו תימא דרווחא דיותר משתות לא חשיבא להו משום ובטול מקח לא שכיח הא איכא רוחא בשתות עצמו

דשכיח וניתן למחילה לרבי טרפון ואלו לרבנן אונאה הוא והדרא ואם כן הדרא קושיא לדוכתא אמאי חזרו. ויש לומר דמאי דאמרינן השתא אמרי לה להכריע בין הסברא השניה והסברא השלישית שנאמרו לעיל שנאמרו שתיהן אליבא דמאן דאמר דפחות משתות ניתן למחילה לאלתר ולרבי טרפון משתות ועד שליש אונאה אלא לסברא הב' שתות כלמעלה ולסברא הג' שתות כלמטה ולפי הסברא הב' בטול מקח לרבנן לעולם חוזר ולסברא הג' אינו חוזר אלא בכדי שיראה ולעיל נאמרו שתיהן סתם ולא הוכרעה אחת מהן והשתא בעיא למעבד הכרעה בסברא הג' דהוי מסקנא ולומר דשינויא דשניין שינויא הוא וסברא נמי הוי דלרבי טרפון כל מאי דאפשר להקל יותר בפחות משליש מקלינן ואתיא למפרך הסברא הב' ואמרי אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה וכסברא הג' ולרבי טרפון שתות כלמטה אתי שפיר מאי דשמחו מעיקרא ומאי דחזרו לבסוף דמעיקרא שמחו בשתות עצמה ולבסוף חזרו מפני שההפסד שהפסידו ביתר משתות ועד שליש מרובה מן ההרוחה של שתות עצמה וכדפרישנא לעיל אלא אי אמרת כסברא הב' דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר ולרבי טרפון שתות כלמעלה משתות ניחא ליה מה ששמחו מפני שהרויחו ביותר משתות ועד שליש כדאיתא לעיל אבל כשחזר ואמר להם כל היים אמאי חזרו דהא אכתי בדרבי טרפון ניחא להו שאפילו לאחר דברי רבי טרפון האחרונים הרויחו ביותר משתות ועד שליש דלרבנן חוזר לעולם ולרבי טרפון אינו חוזר אלא כל היום ואף על פי שהפסידו בשתות עצמה דאלו לרבנן אונאה בכדי שיראה לתגר ולרבי טרפון כל היום רווחא דיותר משתות ועד שליש הוי טפי כי הפסדא בשתות לבדו מצומצם והריוח משתות ולמעלה ועד שליש דקסלקא דעתין השתא דכיון שהרויח בשיעור מרובה וההפסד בשיעור מועט דהיינו שתות גרידא דרווחא עדיפא. ופרקינן דבטול מקח לא שכיח כלומר בטול מקח לא שכיח וכי שכיח בו ביום הדרי בהו הלכך לא חשיבא רווחא בהא בין שיהיה כל היום או שיחזור לעולם ופסדא דשתות גרידא חמורה מאידך רווחא דההיא שכיח טפי בכדי שיראה לתגר יהא מחילה ולא יהא לו זמן כל היום כרבי טרפון והיינו דאמרינן לעיל בסברא הב' משום הכי חזרו דעל האי פירוקא הוה סמכינן וכדפרישנא עלה לעיל אלא דתלמודא לא פריש לה לעיל והשתא אתפרש והיינו דאיתינן לעיל בתר הסברא הב' והסברא הג' איבעיא להו בטול מקח לרבנן לעולם חוזר כאלו אנו באים להכריע בין שתיהם ולפרש אותם וזו שיטת רש"י למי שמבין אותה כדרכה וכן הצעתי לפני רבותי וזו שיטת התוספות אלא שלא פירש כל כך.

וראיתי מי שפירש דשקלא וטריא דהכא כפי הסברא הג' דשתות עצמה כלמטה ולרבנן

בטול מקח בכדי שיראה וכדאמרינן לה לעיל ואתינן השתא לאכרוחי דעל כרחך להא סברא לא סגיא דלא נימא כדאמרינן לעיל דבטול מקח לרבבן בכדי שיראה לתגר דאי סלקא דעתך לעולם חוזר אמאי חזרו בדרבי טרפון ניחא להו ופרקינה דבטול מקח לא שכיח וכי הדר אמר רבי טרפון כל היום חזר בו מן השתות ואמר כרבנן דשתות אונאה כי לא היה רוצה לעשות להם שתי הרווחות הרווחה במחילת שתות והרווחה באריכות זמן ליותר משתות כל היום וחזר ואמר דשתות עצמו ויתר משתות שיהא כל היום ותגרי לוד לא רצו בתקנה זו מטעמא דפרישנא דבטול מקח לא שכיח ופסידא דשתות עצמה חמורה והפירוש הזה היה טוב ומפולפל אלא שלשון משנתנו בדברי רבי טרפון אינו נראה ששינה כלום בדבריו האחרונים מן הראשונים אלא שאמר שיהא זמן לאונאה שאמר להם כל היום. עד כאן.

וכתב מהר"י בי רב וזה לשונו: איבעיא להו בטול מקח וכו'. קשיא לי דהאי דבעי בעיא שניה מאי סבר בדברי רבי טרפון אי סבר מאי דסברוה דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן אם כן תפשוט דפחות משתות בכדי שיראה ואי סבר דשתות ויתר על שתות הוי אונאה לרבי טרפון אם כן תפשוט דבטול מקח לרבנן לעולם כדפריך תלמודא. ואי סבר דבשתות עצמה שמחו כדמשני אם כן תפשוט דבטול מקח לרבנן בכדי שיראה דאי אמרת בשלמא בכדי שיראה בין אי פחות משתות לרבנן בכדי שיראה בין אי לאלתר הוי מחילה אתי שפיר מעיקרא שמחו דפחות משתות בין אי לרבנן בכדי שיראה בין אי לאלתר בפחות משתות רבנן ורבי טרפון שוין הן ובשתות עצמה שמחו דלרבנן הוי אונאה ולרבי טרפון הוי או קנה בעל כרחו אי לרבנן פחות משתות בכדי שיראה או הוי שתות לרבי טרפון מחילה לאלתר אי פחות משתות לרבנן לאלתר וכו' וביתר על שתות כולי עלמא לא פליגי ומשום הכי שמחו וכי קאמר להו כל היום חזרו דאפילו תמצא לומר פחות משתות לרבנן מחילה לאלתר ולרבי טרפון שתות נמי הוי מחילה שפיר חזרו דמשתות ועד שליש לרבנן בכדי שיראה ולרבי טרפון כל היום ואף על גב דבשתות מרויחים לרבי טרפון אפילו הכי יותר גדול הוא הפסד של רבי טרפון ביותר על שתות ממה שהשביח בשתות דשתות מצומצם לא שכיח ולא יתר לא שכיח כולי האי ועוד שאין כל כך זמן בין לאלתר ובין בכדי שיראה כמו שיש בין בכדי שיראה לכל היום ונמצא שהפסידם בכל מה שיש בשתות ולמעלה וכל שכן אם תלמוד לומר דפחות משתות לרבנן בכדי שיראה ולרבי טרפון כל היום דמפסיד להו טובא ומשום הכי חזרו. אלא אי אמרת לעולם חוזר אמאי חזרו ניחא אי פחות משתות לרבנן בכוי שיראה ולרבי טרפון כל היום אפשר משום פסידא דפחות משתות ושתות דאי משום

דלרבנן לעולם ולרבי טרפון כל היום לאו רבותא היא כמו שפירש רש"י ואף על גב נמי דשתות לרבנן אונאה ולרבי טרפון קנה בעל כרחו כבר פירש רש"י דהאי נמי לאו רבותא היא אבל אי פחות משתות לרבנן הוי מחילה אמאי חזרו כיון דבפחות משתות לא פליגי ושתות לרבנן אונאה ולרבי טרפון מחילה לאלתר ויתר משתות נמי לרבנן ולרבי טרפון לאחר כל היום הוי מחילה ואם כן אמאי חזרו. עוד יש להקשות דהאי פושט קשה דידיה אדידיה דמעיקרא כי קאמר אי הכי במאי שמחו וכו' משמע דסבירא ליה דאף על גב דבטול מקח לרבנן לעולם ולרבי טרפון כל היום לאו רבותא היא משום דלא שכיח בטול מקח והכי פירש רש"י ולבסוף בתר בעיא שניה משמע דסבירא ליה דשכיח בטול מקח והוי רבותא כפירוש רש"י. וכי תימא השתא קיימינן אהא דקאמר שמחו בשתות עצמה אפילו הכי אי פחות משתות ושתות לרבי טרפון הוי מחילה לאלתר קשיא כשאומר אי אמרת בשלמא אמאי חזרו כדפירש וכשאומר אלא אי אמרת אמאי חזרו וכו'. וקשה להפך דשפיר חזרו אי פחות משתות לרבנן בכדי שיראה. עוד קשה לפירוש רש"י שבאי אמרת בשלמא פירשו והוליכו עם מה שתירץ שמחו בשתות עצמה וביציאה שאמר אלא אי אמרת חזר רש"י להוליכו ולפרשו עם מאי דקאמר מעיקרא דשתות לרבי טרפון הוי אונאה. ויש ליישב זאת ההלכה באופן זה דודאי זה ששואל הבעיא שניה סבירא ליה לפי המסקנא דמשתות ועד שליש לרבי טרפון כשתות עצמה לרבנן אלא דמספקא ליה אי בטול מקח לרבנן לעולם חוזר הלכך שתות עצמה לרבי טרפון הוי אונאה וניחא שמחו וחזרו כדפרישית וכדקאמר בגמרא. כלל העולה כי היכי דמספקא ליה בבטול מקח אליבא דרבנן מספקא ליה נמי אי שתות עצמה לרבי טרפון הוי אונאה או לא דהא בהא תליא אי אמרת שתות עצמה לרבי טרפון אונאה על כרחך בטול מקח לרבנן לעולם ואי אמרת שתות עצמה לרבי טרפון לאו אונאה על כרחך בטול מקח לרבנן בכדי שיראה. ובזה תירצנו הקושיא הראשונה ולפי דרך זה נוכל לתרץ גם שאר הקושיות שזה הפושט מתחילה סבר דפשיטא לבעל הבעיא דשתות עצמה לרבי טרפון הוי אונאה וסבר הפושט דבעל הבעיא לא יזוז מזאת האוקמתא לפיכך הקשה אי הכי תפשוט ואף על גב דהאי פושט סבירא ליה דבטול מקח שכיח ואי לרבנן לעולם ולרבי טרפון כל היום הוי רווחא כדמפרש רש"י ואמאי חזרו אי הכי כיון דהשתא סביר לך דשתות עצמה לרבי טרפון הוי אונאה אי בטול מקח לרבנן לעולם מצית לדחוק ולתרוצי בין שמחו ובין חזרו אבל אי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ודאי דניחא טפי חזרו אבל שמחו לא מצית לתרוצי כלל ואם כן תפשוט. ולבסוף ששמע מבעל הבעיא דאפשר דלרבי טרפון שתות עצמה לאו אונאה ומשום הכי שמחו והאי הוא דמספקא ליה נמי כדפירש השתא אתי למפשט

תרווייהו דבטול מקח לרבנן בכדי שיראה ושתות עצמה לרבי טרפון לאו אונאה וכו' והכי קאמר אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ושתות עצמה לרבי טרפון הוי כפחות משתות בין אי פחות משתות לרבנן בכדי שיראה בין אי הוי מחילה אתי שפיר שמחו בשתות עצמה וכי קאמר כל היום חזרו אי פחות משתות לרבנן בכדי שיראה מפסיד להו רבי טרפון טובא דכי קאמר כל היום קאי מפרוטה ועד שליש ואפילו אם תמצא לומר פחות משתות לרבנן מחילה לאלתר ולרבי טרפון שתות עצמה הוי מחילה שפיר חזרו כדפרישית לעיל בלי שום דוחק. אלא אי אמרת לעולם ושתות לרבי טרפון הוי אונאה אמאי חזרו ואף על גב דמצי למידחי ולתרוצי כדתריץ לעיל וכדמשני השתא אפילו הכי סבר האי פושט דאי בטול מקח בכדי שיראה ושתות עצמו לרבי טרפון לאו אונאה. אתי שפיר חזרו ולא צריכנא לדחוק ולתרוצי אמאי חזרו כמו שצריך לדחוק ולתרץ אמאי חזרו אי בטול מקח לרבנן לעולם ומשני דבטול מקח ודאי לא שכיח ואין זה שום דוחק. עד כאן.

וכתב עליו מורנו הרב נר"ו וזה לשונו: ראיתי כתוב בשם רב אחד דקשיא ליה דמאי סבר מאן דבעי להאי אי סבר כפי מאי דסברוה הנך דאתו למפשט קמייתא אם כן תפשוט קמייתא וכו'. וזה המה נפשך לא שייך לפי שיטת רש"י דבעיין קאי אמסקנא דאוקימנא משתות ועד שליש לרבי טרפון כשתות עצמה לרבנן ושתות עצמה כפחות משתות וכו' משמע מדבריהם שהבעיא היא על סברת מי סברת אם מה שדחו דלא תפשוט דשמחו בשתות עצמו ושתות כפחות משתות. וקא מיבעיא ליה דשמא בשתות עצמה שינויא דחיקא הוא כדכתב רש"י דדבר מצומצם הוא ולא שמחו בשבילו ואם כן תפשוט דבטול מקח לעולם חוזר לרבנן דהשתא משכחת לה שפיר שמחה וחזרה או דילמא שינויא הוא דסוף סוף הנאה איכא אף על גב דפורתא היא ואכתי איכא למיבעי דממתניתין ליכא הוכחה ופשיט ליה דאדרבה ממתניתין איכא למידק איפכא דבכדי שיראה הוא אפילו תימא דשתות עצמה משוי ליה אונאה כרבנן וכן נראה בהדיא מדברי רש"י שכתב אלא אי אמרת לעולם חוזר נהי נמי וכו'. ובזה נתיישב לי ענין אחר דכיון דידעינן דמתניתין איכא לפרושי אי בטול מקח לעולם חוזר כפי סברת מאן דפריך אי הכי ואיכא לפרושי נמי אי בכדי שיראה לפי סברת הדוחה דאמר שמחו בשתות עצמה אם כן לא נפקא מינה למיבעי האי בעיא עלה דמתניתין דהא איכא לפרושי בתרי גווני אלא במה שכתבתי ניחא דלא הוה ניחא ליה לבעל הבעיא לפרש כי שמחת תגרי לוד היה מפני שתות עצמה והפושט אומר דאדרבה איכא למיפשט לאידך גיסא מדחזרו ודוחה דבטול מקח לא שכיח.

עוד כתבו בשם הרב ואי סבר דבשתות עצמה שמחו כדמשני אם כן תפשוט ליה דבטול מקח לרבנן בכדי שיראה וכו'. עד ואם כן אמאי חזר וכוונת קושייתו דמה נפשך תפשוט חדא מהני תרתי בעיא אי סבירא ליה דפחות משתות לרבנן בכדי שיראה איכא למיבעי אי בטול מקח לעולם חוזר או כדי שיראה ואם מיבעיא ליה בטול מקח אי לעולם חוזר או בכדי שיראה תפשוט ליה דפחות משתות לאלתר הוי מחילה. ואחר בקשת המחילה אני אומר דאפילו לפי שיטתו אין זו קושיא כלל דאורחיה דתלמודא למיבעי באם תמצא לומר והכי קא בעי לה אם תמצא לומר דפחות משתות לרבנן הוי מחילה לאלתר פשיטא דבטול מקח כדי שיראה לתגר ואם תמצא לומר פתות משתות לרבנן כדי שיראה מיבעיא אי בטול מקח לעולם או לא. אבל קושטא דמילתא לעניות דעתי דאפילו אם תמצא לומר בפחות משתות לרבנן הוי מחילה לאלתר קא מיבעיא ליה שפיר דבפחות משתות ודאי לא פליגי ובטול מקח לא שכיח כדמסיק לבסוף והשמחה והחזרה הוא בשתות עצמה וכשאמר להם כי השתות הוי מחילה וקנה בעל כרחו ומחזיר אונאה ולרבנן הוי אונאה וידו על העליונה והם חשבו דחזרה עד שיראה ותו לא שמחו כשאמר להם כל היום חזרו משום דהא דקאמר להו כל היום אשתות עצמה נמי קאי דאף על גב דמחילה הוי לענין דקנה ומחזיר אונאה מכל מקום יש לו שהות כל היום וטעמא משום דהקל עליו בתחלה דשתות עצמה הוי מחילה החמיר עליו בסופה לתת לו זמן כל היום בחזרה. תדע דהא פחות משתות לרבנן הוי מחילה ואפילו הכי איבעיא אי לאלתר או לאחר שיראה ומה שכתבו המפרשים דלרבי טרפון לאלתר הוי מחילה הני מילי לפי הבעיא הראשונה ולפי מה שפשטו הבעיא השניה אבל לפי דעת בעל הבעיא היה סובר דמה שאמר רבי טרפון כל היום אפילו אשתות עצמה קאי. וכל זה לפי שיטת הרב בעל הקושיא אבל לפי מה שכתבנו למעלה לא קשה כלל דמשום דשמחה משום שתות עצמה שינויא דחיקא הוא כדפירש רש"י ובעי לה למידע אי סמכינן אהאי תירוצא או לא ומסיק דלא סמכינן עלה ומשתות ועד שליש ושתות בכלל כשתות עצמה לרבנן דמי ואפילו הכי לא תפשוט אי בטול מקח לעולם חוזר או בכדי שיראה. והרב הנזכר העלה בתירוץ קושייתו דתרתי קא מיבעיא ליה וזה לשונו: כלל העולה כי היכי דמספקא ליה בבטול מקח וכו' עד ובזה תירצנו הקושיא וכו' וזה הפירוש אשר בדה מפלפולו אין התוספות ולא רש"י מסכימין בו ולא הגמרא סובלת אותו חדא דאם איתא דהא בהא תליין אמאי נדי מבעיא קמייתא לימא שתות לרבי טרפון הוי אונאה או הוי מחילה. ותו דהא ברירנא לעיל דלדעת מי סברת שתות עצמה הוי אונאה ולמסקנא שתות הוי מחילה מדשמחו בשתות עצמה ואם

כן מאי קא מיבעיא ליה פלוגתא היא ותו דספק זה לא הוזכר בבעיא כלל לא בפשיטות ולא בדחיה.

תא שמע חזרו וכו'. קשיא לי דכיון דסתמא דתלמודא פשיט אם כן קשה מדידיה אדידיה דלעיל פשיט אי הכי תפשוט דבטול מקח לעולם חוזר והשתא פושט מכדי שיראה. והרב הנזכר הקשה קושיא זו בסגנון אחר דמעיקרא סבר אי הכי במאי שמחו וכו' משמע דסבירא ליה דאף על גב דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר וכו' עד והוי רבותא כדפירש רש"י והיא קושית התוספות והוא תירץ קושייתו לפי שיטת פירושו שכתבנו למעלה אבל אני סובר דפשיט באי אמרת בשלמא כדאמרינן לעיל סברוה פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן ותפשוט בעייא דלעיל דפחות משתות עד כדי שיראה אם כן שפיר איכא למיבעי הא דהכא אלא אי אמרת משתות ועד שליש לרבי טרפון כשתות עצמה לרבנן תפשוט בעיא זו ממה נפשך אי שתות עצמה בכלל מדשמחו תפשוט דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר ואי שתות עצמה לא הוי בכלל ושמחו בשתות עצמה אם כן תפשוט דבטול מקח בכדי שיראה וכו'. ומשני בטול מקח לא שכיח ולא תפשוט והשתא הדרינן למימר דשתות לרבי טרפון הוי אונאה כמו לרבנן. והקשו התוספות על רש"י היכי סתים לה כולי האי כיון שחוזר עתה ממה שאמר דשתות לא הוי כלמעלה ומתוך כך העלו דפירוש רש"י דחוק. ולעניות דעתי אין זה דוחקה דבשלמא היכא דתלמודא שקיל וטרי בענין אחד וחוזר בו ממה שפירש בתחלה דרכו לפרש אבל הכא הם שתי בעיות ואזיל הכא ודחי ואזיל הכא ודחי בבעיא הראשונה דחי דלא תפשוט דאיכא למימר שמחו בשתות עצמה דהוי מחילה לאלתר ובבעיא השניה דחי דלא תפשוט דאיכא למימר דשתות הוי אונאה לרבי טרפון ובטול מקח לא שכיח וממילא משמע דשתות לרבי טרפון הוי אונאה דאי לא תימא הכי לא משכחת לה שמחה וחזרה וכל זה כבר הוא מפורש בבעיא הראשונה ואדרבה פירוש התוספות הוא דחוק אצלי חדא דהפושט והדוחה אין להם סברא אלא מהן ללאו ואין זה דרך התלמוד ותו דצריכים לומר דבעל הבעיא השניה היה פשוט לו הבעיא הא'. עוד יש לפרש הבעיא השניה בדרך אחרת דלפי מה שיפשטו לו בעיא זו יתברר כמאן הלכתא משתי אוקמתות דאי כפי האוקמתא הראשונה דשתות כלמעלה משתות בטול מקח לעולם חוזר ואי כפי האוקמתא השניה דשתות כלמטה משתות בטול מקח בכדי שיראה וגם זה על דרך הפירוש אשר כתבנו למעלה בשם הרב הנזכר וכל מה שהקשינו למעלה שייך גם לפי שיטה זו. ובמה שכתבנו למעלה לפי שיטת רש"י אתא סוגיין שפיר טפי. עד כאן לשון מורנו הרב נר"ו בתשובת שאלה סימן אלף ר"נ.

וזה לשון מהר"י אבוהב: ראיתי להקדים לפי זאת ההלכה אלו השרשים השורש האחד דלפי סוגיא דשמעתא נראה דאם יש להם ריוח בפחות משתות כסברת רבי טרפון או חכמים אף על פי שימשך להם הפסד מזאת הסברא בשתות או יותר משתות ריוח שבפחות משתות חביב להם ויעשו כסברת מי שירויח להם בזה ואפילו שיהיה להם הפסד בשתות ויתר משתות. השורש השני הוא שכשיצטרפו שתות ולמעלה משתות זה לתועלת וזה להפסד שיותר משתות חביב להם משתות לפי שיש בו שיעורים רבים מה שאין כן בשתות שאינו אלא נקודה אחת וזהו כשנאמר דאונאת יותר משתות שכיח אבל אם נאמר דלא שכיח אז יש מקום לומר ששתות חביב ממעלה משתות השורש השלישי הוא שהנה יקרה לתגרי לוד תועלת והפסד כשיתקיים המקח לזה ויתבטל לזה עם היות שבמעות אינן מרויחים כלל השורש הרביעי שהנה בטול מקח חביב להם מאונאה מצד שהם בעלי בחירה מה שאין כן באונאה וזה סברת התוספות אבל לדעת רש"י כל היכא שזמנם שוה אין בכאן לא שמחה ולא חזרה לתגרי לוד השורש החמישי שבין חזרה לעולם ובין חזרה כל היום הנאה פורתא היא שמי שיש לו שהות לחזור כל היום הרי הוא כמו שיש לו לחזור לעולם וכשיהיה בכאן תועלת אחרת ממקום אחר אף על פי שיהיה קטן הערך יחשב לתועלת בערך זה וישגיחו לו ולא לזה אבל אם לא יהיה בכאן אלא הוא אף על פי שהוא קטן ישגיחו בו לדעת רש"י ולדעת בעל המאור אפילו שיהיה זה בפני עצמו לא ישגיחו לו לא לתועלת ולא להפסד. והנה אחר ההצעה הזאת פירושא דשמעתתא הוא כך הנה באוקמתא הראשונה אנו אומרים שהשמחה היא מצד קיום המקח עם היות שהזמן הוא שוה לכל בכדי שיראה ולבסוף חזרו שהנה טוב להם סברת רבנן מסברת רבי טרפון ויהיה סברת רבנן בבטול מקח בכדי שיראה או לעולם הנה דבר מבואר שהם מרויחים בדרבנן יותר לפי שביטול מקח לא שכיח ולפי זה נתבאר בכאן השורש הראשון שפחות משתות חביב מיותר משתות שהרי מצד שיש להם הפסד בו עם היות שהיו מרויחים ביותר משתות חזרו שהנה אין מקום לומר שמצד שהיה להם ריוח בחכמים בשתות ופחות משתות חזרו אבל אם היה באחד מהם לא יחזרו שיותר משתות חביב להם על הכל כשיהיה אחד לאחד עם היות דלא שכיח שהרי לקמן נתבאר שיותר משתות אם היה שכיח היה חביב להם משתות ואם לא שכיח שתות עדיף ומבואר הוא דפחות משתות הוא יותר מצוי להם משתות שאינה אלא נקודה אחת. ואם כן מבואר שהוא חביב להם יותר משתות עצמה ואם היה שוה יותר מזה כל שכן שהוא שוה יותר מיתר על שתות ואפילו כשיהיה תועלת מיתר משתות ובשתות והפסד בפחות משתות או בהפך יש לומר שזה חביב להם אלא שלא נתבאר זה

בפירוש. ומצאתי בתוספות ישנים דהשתא לא צריכינן לבטול מקח לא שכיח שאפילו נודה דשכיח ונאמר דבטול מקח לרבנן לעולם חוזר עם כל זה דרבנן חביבא להו שהרי מרויחים בפחות משתות ושתות מצד הזמן דלרבנן בכדי שיראה ולרבי טרפון כל היום וזה חביב להם יותר מיתר משתות שיש הפרש בין כל היום עד לעולם שזה אינו חשוב כל כך. ואף על גב דלקמן אמרינן להאי טעמא דבטול מקח לא שכיח היינו משום דלא מצי למשכח פגם אלא משתות עצמה ומשום הכי אצטריך לומר דבטול מקח לא שכיח דאי שכיח היה חביב להם טפי אותו ריוח של יותר משתות לפי שיש בו צדדים רבים יותי מנקודת שתות עצמה שאין בו אלא צד אחד ריוח. ואשכחן שפיר חזרו משום נקודת שתות ופחות משתות כדפירש רש"י והנה סברת רש"י יראה שהיא זאת שהנה אי אפשר לומר שרש"י בנה סברתו על שיהיה סברת רבנן בכדי שיראה דוקא אבל בענין אחר לא דאם כן תפשוט ביתר משתות דבכדי שיראה אבל רש"י אמר שיהיה סברת רבנן מה שיהיה הנה טוב להם הזמן קצר מצד קיום המקח. ומה שפירש רש"י בשמחו לרבנן בכדי שיראה להודיענו שאפילו שיהיה בכדי שיראה יהיה בכאן שמחה ולא אמר כן בחזרו מי סברת וכו' שהיא סברא רחוקה מצד הכלל הנודע לנו בתלמוד שכל עוד שאפשר למעט המחלוקת בין התנאים נמעט ולזה אמר הנה לסברתך אתה מרבה להם מחלוקת שאתה אומר שהם חולקין משליש ולמטה עד שתות ושתות בכלל שמה שעשו רבנן אונאה ובטול מקח עשה רבי טרפון מחילה והוא מבריח מן הקצה אל הקצה אלא משתות ועד שליש וכו'. ומזה הצד חשב בעל הגמרא דשתות דרבי טרפון כלמעלה משתות ולא היה בכאן מחלוקת אלא ביתר משתות אם הוא בטול מקח או לא. ועל זה הקשה אי הכי במאי שמחו שהנה אין כאן ריוח בכל הצדדים אלא שמה שרבנן אומרים שהוא בטול מקח עשה הוא אונאה. והנה אם הזמן שוה אין בכאן שמחה אבל אדרבה יש הפסד כדברי התוספות דניחא להו לתגרי לוד להיות בעלי בחירה אבל רש"י אינו סובר כך שהנה בזה אין להם לא ריוח ולא הפסד מאחד שהם לעולם מתאנים. והנה אמר תפשוט וכו' והנה שמחו מעיקרא בשאמר להם אונאה והיו סבורים בכדי שיראה שמחו ביתר משתות שקצר להם הזמן ובזה יש שמחה לכולי עלמא וכי אמר להו כל היום חזרו לפי שהיו מפסידים בשתות עצמה דלרבנן בכדי שיראה ולרבי טרפון כל היום ועם היות שיתר משתות חביב להם משתות כמו שפירש ביסוד הראשון אם לא יהיה בכאן הבדל אלא בין היום ובין לעולם הנאה פורתא היא ומעט תועלת שיהיה להם מצד אחר יהיה שקול מזה. וכן פירש רש"י שהנה החזרה בכאן היינו מצד שבין לעולם ובין כל היום הנאה פורתא. ועוד דאונאת יתר משתות לא שכיח. והנה יראה שרש"י לא עשה בכאן עיקר מבטול

מקח לא שכיח כמו שעשה הגמרא להלן לזה הדעת ועם היות שרש"י להלן צירף עם לא שכיח וכי מקרי והוי הרי נתן לו שהות כל היום וכו' עם כל זה אינו דומה לכאן שהעיקר הוא מה שאמר חדא דבין כל היום ובין לעולם הנאה פורתא היא. הנה עשה זה הטעם מספיק בפני עצמו ולטעם לא שכיח צירף עמו וקא מפסיד להו בשתות עצמה הנה שאין זה הטעם מספיק בפני עצמו והנה נראה שנזהר בזה לפי שעכשו אי אפשר שנאמר שאנו סומכין על טעמא דלא שכיח מכל וכל שהנה לפי זה כשהקשו בגמרא על זה ואמרו בסוף שמעתין אי בטול מקח לרבנן לעולם חוזר אמאי חזרו הרי הוא מקשה על סברת דחזרה שאנו אומרים עכשו ואם כן מה השיבו לו בטול מקח לא שכיח הרי על זה הוא מקשה אלא שבהכרח יש לנו לומר שסברת החזרה שאנו אומרים עכשו הוא מצד שבין היום ובין לעולם איכא הנאה פורתא. ועל זה הקשה המקשה למטה דהנאה פורתא שבין היום לעולם הוא שקול יותר מהנאה דשתות שהוא שיעור מצומצם ולפיכך השיב לו אז ואמר בטול מקח לא שכיח כלומר העיקר הוא מצד לא שכיח. והנה בכאן רש"י צירף ואמר כי מיקרי והוי משום שאם נאמר שזה הטעם לבד הוא מספיק ושיהיה לא שכיח כלל אם כן אמאי שמחו. ועוד יש הכרח שהכריחו לרש"י לפרש בכאן דלא הוי בטול מקח לא שכיח עיקר הטעם דאם כן כי מהדרינן דשתות עצמה כלמטה וחזרו לדברי חכמים שום היות שהם מרויחים יותר עם רבי טרפון בשתות עצמה עם כל זה יש להם פסידא ביתר משתות לסברת רבי טרפון והרי לפי זה נתבאר היסוד שאמרתי למעלה דיתר משתות חביב לתגרי לוד משתות עצמה היאך נאמר עכשו דשתות לא שכיח כלל לכך פירש רש"י דהשתא לא אמרינן זה לעיקר טעמא אלא הטעם כמו שפירשנו אבל על כל פנים יש לנו סברא דלמעלה משתות אם יש להם ריוח ניכר בסברת מי שיהיה אז חביב להם יותר משתות עצמו אבל אם לא יהיה בכאן ריוח ניכר יהיה מצד דלא שכיח או מטעם אחר אז חביב להם שתות מיתר משתות. והנה כפי זה אין סתירה בגמרא כשפעם אחת שתות חביב ופעם אחרת נאמר יותר משתות חביב שהכל הולך אל מקום אחד. וכבר ראיתי בעל המאור שפירש דמאי דאמרינן בטול מקח לא שכיח כלומר לא שכיח ששמחו רצה בזה לתת מקום למאי דאמרינן עכשו שחזרו לרבנן משום ריוח דיתר משתות דנראה דשכיח אבל שימצא בכאן שמחה מצד דלרבי טרפון כל היום ולרבנן לעולם הוא דבר דלא שכיח שמחתו. והנה רש"י כפי פירוש שפירש בגמרא יש בכאן שתי אוקמתות אוקמתא ראשונה שהיו סוברים דשתות כלמעלה משתות ואוקמתא שניה דשתות כלמטה ואמרו בתוספות שהכריחו לפירוש זה מצד מה שראה בגמרא הבעיא בטול מקח לרבנן אם הוא לעולם או בכדי שיראה ואם לא יהיה בכאן אלא אוקמתא אחת שהשתות הוא כלמטה

אין מקום לזאת הבעיא שהרי כבר פירשנו שבין שיהיה בטול מקח לעולם או בכדי שיראה יש מקום לפרש שמחה וחזרה לכך בא רש"י ותפס לו זה הדרך שהנה לפי דרכו כשאמרנו שהשתות הוא כלמטה לא נתבאר עדיין בלמעלה משתות אם הוא לעולם או בכדי שיראה. והנה יראה בזה דוחק שהרי יראה שהמבואר עד כאן הוכרח דאוקמתא שאמרו בגמרא דשתות כלמטה משתות יראה שהוא מוכרח שיהיה סברא לרבנן בבטול מקח בכדי שיראה שאם יהיה לעולם אין בכאן חזרה. ומה שאמרו בתוספות דרש"י פירש הבעיא לפי האוקמתא האחרונה אלא שצירף בזה כשהשיבו בגמרא תא שמע נאמרו אלא אי אמרת רצו לפשוט אפילו לפי האוקמתא הראשונה וזה דוחק גדול. נראה לומר דלסברת רש"י מה ששואל בגמרא איבעיא להו הוא מצד מה שראה בכאן שתי אוקמתות ורצו לפשוט לענין הלכתא אי זה מהם נאמר שאם יהיה כאוקמתא אחרונה הנה תפשוט בדרבנן בכדי שיראה ואם יהיה כאוקמתא ראשונה תפשוט לעולם והנה למי ששאל היה נראה שזאת האוקמתא הראשונה יש לה יותר מקום מן השניה לפי שבזאת לא אמרינן דפליגי רבי טרפון ורבנן בתרי גווני אלא בחדא גוונא אבל לאוקמתא השניה פליגי בתרי בשתות ובלמעלה משתות וזה דוחק כמו שפירשתי ומטעם זה לא השיבו בגמרא מי סברת דשתות כלמעלה משתות כמו שהקשו בתוספות דלפירוש רש"י היה לו לומר כן שהנה האוקמתא הראשונה היא יותר מרווחת. ומה שהשיב עכשו הוא כאומר לא תפשוט מזה שאני אומר לך שהשתות הוא כלמטה ולפי זה אין מקום לומר מי סברת. והנה מצד כל זה בעל הגמרא לא היה יודע אי זה מאלו האוקמתות הוא בוחר לענין דינא לפיכך שאל מבטול מקח מה דינו שמזה יתבאר זה ולפיכך השיבו כפי האוקמתא הראשונה שבכאן היא הבעיא ואמרו לו אי אמרת בשלמא בטול מקח לרבנן בכדי שיראה כפי האוקמתא השניה ניחא אלא אי אמרת בטול מקח לעולם חוזר כפי האוקמתא הראשונה שזאת האוקמתא היא מרווחת כפי פירוש רש"י שלא נאמר שהשתות הוא כלמטה משתות שזהו שינויא דחיקא אם כן תיקשי לך אמאי חזרו כמו שפירש רש"י ומפרקינן בטול מקח לא שכיח כפי מה שפירשו שבאומרו לעולם יש מקום לאוקמתא הראשונה על זה היסוד. והנה לפירוש התוספות שפירשו בתחלת הסוגיא דקסלקא דעתין מעיקרא בטול מקח לא שכיח ומזה הצד אתי שפיר חזרו בין שיהיה בטול מקח לרבנן בכדי שיראה בין שיהיה לעולם צריך לומר שאחר שהשיבו על זאת הבעיא בטול מקח לא שכיח שאלו בפחות מה דינו וכסידור הגמרא רצו להקדים פחות משתות ליתר משתות. עד כאן לשון ה"ר יצחק אבוהב.

כתוב בספר המאור ויש מי שאומר הא דאמרינן הכא בטול מקח שניהם חוזרים לאו דסמכא הוא אלא דמייתא דלא אמרינן הכי אלא משום דאכתי לא קיימא אי בטול מקח לעולם חוזר וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם מי שאמר כך אין ראוי לסמוך עליו. ומבין ריסי עיניו ניכר שאינו יודע דברי רב חסדא בענין מכר לו שוה חמש בשש וכבר פירשתי יפה יפה ולא כדברי הרי"ף. עד כאן.

אמר רבא הלכתא פחות משתות נקנה מקח פירוש נקנה לאלתר והיינו דלא פריש ביה שום אונאה כדפריש בדשתות קנה ומחזיר אונאה ואפשר דפסק הכי משום דלרבי נתן הכי הוי כדפריך לעיל או משום דמשמע ליה דהכין מסקנא דבעיין לעיל לרבנן לפי הסברא השניה והשלישית דסוגיא דבעיא דבטול מקח בדידהו רהטא. הריטב"א.

שתות קנה ומחזיר אונאה. יש מפרשים קנה אם רצה אותו שנתאנה קאמר וגרסינן לקמן אמר רבא לעולם רבי נתן היא ותני בברייתא רצה וליתא דהשתא ברייתא גופה קשיא לן ומשמע לן דבין רצה בין לא רצה היא וכי מתרצי לה אצטריך רבא למימר דמחסרא איהו דהוא אמורא מסתם לישניה ומחסר ליה ולא תני רצה אלא רבא מקח קיים קאמר וקנה לגמרי אלא דמחזיר אונאה ולקמן רבה גרסינן דהוא רביה דאביי והכא גרסינן רבא. ולי נראה להביא עוד ראיה מדאמרינן בפרק הספינה אין מוסיפין על המדות יתר על שתות ואמרינן עלה מאי טעמא אילימא כי היכי דלא ליהוי בטול מקח והאמר רבא כל דבר שבמדה ושבמנין ושבמשקל אפילו פחות מכדי אונאה חוזר ואלו היה אפילו שתות בטל מקח אלו רצה המתאנה מאי נפקא לן מינה אפילו בשתות יבטל המקח אותו שנתאנה. ואם תאמר פעמים שיתאנה מוכר ורוצה בקיום ממכרו ובלבר שיחזיר לו לוקח אונאה ואלו היה מקח בטל היה לוקח חוזר בו לגמרי קודם שיחזיר אונאה. סתמא דמילתא מוכר אינו מתאנה דאינהו בקיאי בתרעא וכענין שאמרו בתגרי לוד ותגרי לוד לאו דוקא. הרשב"א.

ועוד דהא דייק רב אשי לקמן דמתניתין רבי יהודה הנשיא ואשתכח דמאי קנה דקתני בברייתא קנה ממש קאמר ולא רצה ואף רבא נמי קנה על כרחו קאמר ולא רצה ואין צורך לכתוב זה שקבלת הגאונים מכריע שהם הסכימו בדבר זה דקנה. עד כאן קאמר. הרמב"ן.

כתוב בתוספות ועוד דרבא גופיה מוקי מתניתין כרבי יהודה וכו'. אין להקשות היכי הוה מצי לאוקמה כרבי נתן כיון דבמתניתין קתני רצה ועל כן צריך לאוקמה כרבי יהודה דיש לומר אי סבירא ליה כרבי נתן כדפירש רש"י אם כן לא הוה ליה לפלוגי ארבה והוה ליה לומר כרבה תני בברייתא רצה ופליגי במוכר ולוקח כדי לאוקמי מתניתין כרבי נתן גליון.

והריטב"א כתב לקמן וזה לשונו: יש מקשים כיון דאוקי רבא סתם מתניתין כרבי יהודה היאך פסק הלכה כרבי נתן דקאמר שתות קנה ומחזיר אונאה דהא סתם מתניתין ומחלוקת דברייתא הלכה כסתם מתניתין. וזו אינה קושיא שאין למדין מן הכללות אף על פי שנאמר בהן חוץ והרבה פעמים פוסקים האמוראים הלכה כדברי היחיד. ואף על גב דיחיד ורבים הלכה כרבים וכן פוסקים לפעמים הלכה דלא כסתם מתניתין חוץ מר"י שהוא סובר כי לעולם הלכה כסתם משנה אבל רבינו תם פירש מכח קושיא זו דהא דאמר רבא שתות קנה רצה קנה קאמר ולאו מילתא היא דהא לא ניחא ליה לרבא הכא לפרושי דקנה דברייתא רצה הוא ומשום הכי נדי מאוקמתא דרבי נתן והיכי הוה אמר איהו קנה במקום רצה הא ודאי אין דרך האמוראים לסתום אלא לפרש. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: פחות משתות פירש רש"י והוי מחילה לאלתר שתות קנה פירוש קנה בעל כרחו. וקשה לפירושו דהא בפרק המוכר את הספינה משמע דסבר ליה לרב חסדא דמי שהוטל עליו ידו על העליונה ורב חסדא היה רבו של רבא והיכי פליג רבא על רביה. לכך נראה לרבינו תם דהכי פריך שתות קנה אם רצה והא דקאמר פחות משתות נקנה מקח רצה לומר והוי מחילה לאלתר. עד כאן.

אבל ליכא לפרושי האי נקנה מקח אבל לא הוי מחילה עד כדי שיראה לתגר דאם כן מאי איכא בין פחות משתות לשתות דשתות נמי נקנה מקח והיינו לפירוש הקונטרס דפירש קנה מקח בעל כרחו אבל לפירוש רבינו תם דפירש דשתות קנה אם ירצה ואם רצה חוזר בו אם כן איכא הרבה בין שתות לפחות משתות דפחות משתות נקנה מקח ובשתות רצה קונה רצה חוזר אבל מכל מקום לפרש כדפירש נקנה מקח והוי מחילה לאלתר דהכי משמע לקמן גבי ההוא דנקט ורשכי וכו'. דאי איתא דפחות משתות לא הוי מחילה עד כדי שיראה אם כן ליתיב ליה חמשא ופלגא דהיינו פחות משתות וליתבעיה לדינא בתוך שיעור כדי שיראה לתגר. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: פחות משתות נקנה מקח. מוכח לקמן מההוא ורשכי דהוי מחילה לאלתר דאמר אי יהבינא חמשא ופלגא הוי מחילה אתן שיתא ואתבעיה לדינא ועל כרחך מתי יתבענו לדין בכדי שיראה ואפילו הכי חמשא ופלגא הוי מחילה. ומה שלא אמר רבא הלכה כרבי נתן משום דבעי לסיומי למילתיה זה וזה בכדי שיראה לתגר. עד כאן.

יתר על שתות בטול מקח. פירוש ושניהם חוזרים והוי יודע שאם נשתמש הלוקח במקח יש לו ג' דינים. אם התשמיש היה קודם שהכיר באונאתו מחזירו כמות שהוא דהא ברשות עבד. ואם נשתמש בו אחר שהכיר באונאה קודם שיודיע למוכר מחל אונאתו שאם לא כן לא הוה ליה להשתמש בו כיון דהוי בטול מקח. ואם הכיר אונאתו והודיעו

ואחר כך נשתמש בו לא מחל אונאתו אלא שחייב לשלם למוכר מה שנשתמש או מה שהפסיד בתשמישו אם רצה המתאנה לבטל המקח לתבוע אונאה. ויש דין רביעי דהיכא דהוי אונאה של שתות אף על גב דהכיר האונאה ונשתמש בו לא הפסיד דהא על כרחו קנה והוה ליה להשתמש בו כפי פירוש רש"י הנכון וכן דעת הרמב"ם בדינים הללו. הריטב"א.

תניא כוותיה וכו'. ואף על גב דלגבי שתות דרבא תנאי היא אפילו הכי כיון דרבי נתן דיינא הוא אמרינן דתניא כוותיה כיון דרבי נתן קאי כוותיה בשתות ובאידך דינא תניא כוותיה אפילו לרבי יהודה. הריטב"א.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מי שנתאנה בשתות הוא דחוזר ותובע אונאתו ולא המאנה אף על גב דאייקר זבינא בתר הכי. מיהו לא מצי הדר ביה חד מינייהו היכא דקא בעי אידך לשלומי ליה אוניתיה. וכתב הרמב"ם דאם נתאנה בשתות ולא הספיק להראותו לתגר עד שהוקר הרבה חייב המאנה להחזיר לו האונאה דכי אייקר ברשות דלוקה אייקר. והיכא דנתאנה יתר משתות שהוא בטול מקח והוקר לאלתר כיון דברשותיה דמי שנתאנה היה למחול כי הוקר נמי לדידיה אייקר. מיהו מיחזי למימר דלא מצי למתבעיה במאי דהוה ביה אונאה מקמי הכי כיון שלא היה באותו המקח דין קיום המקח שהרי האונאה ביתא משתות ומילתא נמי צריכא עיונא דמסוגיא דגמרא משמע דאי אייקר מצי מוכר נמי הדר ביה היכא דנתאנה לוקח מעיקרא יתר על שתות דיתר על שתות שניהם חוזרים והא לאו מילתא היא דדוקא כי קתבע אוניתיה הוא דמצי מאונה אמר ליה לבטל מקח אבל אי לא תבע ליה לא מצי מאונה הדי ביה והכי אמרינן בבבא בתרא בפרק הספינה יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור ולא מוכר. וצריך עיון. וכתב הרמב"ם פרק י"ב מהלכות מכירה היתה אונאה יתר משתות מי שנתאנה הוא שיכול לבטל המקח אבל המאנה אינו יכול לחזור אם רצה זה לקבל אף על פי שמן הדין היה בטל המקח. ונראה מלשונו שדעתו לומר שאינו יכול לתבוע אונאתו וצריך עיון. ובודאי מחזי למימר דלא גרע יתר על שתות משתות וכיון דשתות קנה ומחזיר אונאה כל שכן ביתר על שתות שמחזיר אונאה דאי לא תימא הכי אין לך חוטא נשכר גדול מזה כיון דלא אייקר זבינא והיכא דאייקר הוא דמחזי למימר דלא מצי לוקח למתבע אוניתיה כיון דהשתא מיהא ליכא פסידא ומעיקרא נמי לאו בתורת חזרת אונאה אתא לידיה כיון דנתאנה מיתר משתות הלכך איבעי למיקם בזבינא משום דאייקר לא מחייב מוכר לאהדורי ליה אוניתיה. כן נראה. וצריך עיון. עד כאן.

אבל מוכר לעולם חוזר. והא דאמרינן אבל מוכר לעולם חוזר טעמא דהא כתוב ברוב הנוסחאות מלשון רב יהודאי גאון דבשלמא לוקח נקט ליה זביניה כל היכא דאזיל מחוי ליה וכו' ואין הגירסא הזאת בפירוש רש"י אבל הוא עצמו פירש הטעם הזה. הריטב"א. כתב הריא"ף אבל מוכר לעולם חוזר עד דמתברר דאיתרמי ליה בזבינתיה וידע דטעה ולא הדר ביה והיינו דקאמר לעולם חוזר שאין לו זמן קבוע אבל לוקח שמקחו בידו קבעו לו זמן לחזרתו שיעור שיוכל להראותו בלי עירוב אונס ואם לא הראהו איהו דאפסיר אנפשיה. ואושפיזכניה דרמי בר חמא דידע דטעה ושהה בכדי שיראה ואמר ליה רמי בר חמא לחזור כבר שהה בכדי שיראה קודם שנודע לו שנתאנה ולכך היה סבור שלא יוכל לחזור בו אבל לא מחל על אונאתו. אבל אי איתרמי ליה כזבינתיה וידע שטעה מדלא חזר אצל המאנה להחזיר לו אונאתו ודאי מחל. הרא"ש ולקמן נאריך עוד בזה בסייעתא דשמיא.

וכתב הרמ"ך והיכא דקא טעין לוקח דודאי איתרמי ליה כי ההוא זבינא וידע טעותא ומחל נראה לומר דמשתבע מוכר ושקיל וכן לפי מה שכתב רבינו חננאל דליכא מחילה באונאה בהדי מוכר ולא מצי אמר ליה לוקח למוכר ידעת ומחלת. עד כאן. מיהו נראה לי דמשתבע היסת. עד כאן.

אי אמרת בשלמא מוכר לעולם חוזר משום הכי חזרו. שמחו מעיקרא משתות עצמה ולבסוף חזרו מיתר על שתות שהיו מפסידים בדרבי טרפון כשהם מאונים דלרבי טרפון יכול לחזור בו כל היום ולרבנן הלוקח אינו יכול לחזור אלא כדי שיראה. וכי תימא מכל מקום היו מרויחים בדרבי טרפון כשהיו מתאנים דלרבי טרפון יכולין לחזור כל היום ולרבנן כדי שיראה. יש לומר דמזה לא נפקא להו בדרבי טרפון דהא לרבנן לעולם חוזר המוכר. ואם תאמר כשהם לוקחים והם מתאונים מפסידים בדרבנן ומרויחים בדרבי טרפון ולרבי טרפון יכולין לחזור כל היום ולרבנן אינן יכולין לחזור אלא כדי שיראה. ויש לומר דלא היו לוקחים תדיר אלא קונים הרבה סחורה בבת אחת ובאותו הפעם יכולין ליזהר שלא יתאנו אבל כשמוכרים מוכרים תמיד ומסתמא הם מתאנים. תלמיד הר"פ.

דף נא.

אלא אי אמרת מוכר נמי כלוקח דמי מאי נפקא להו מינה. ואם תאמר ולמאי דסלקא דעתין השתא דתגרי לוד נמי שכיחי דטעו במאי שמחו מעיקרא. ויש לומר דאין הכי נמי דקשיא ליה אמאי שמחו אלא חד מינייהו נקט והכי פירושו אמאי חזרו ושמחו ועוד אומר מורי רבי דהא דפריך אמאי חזרו היינו משום דמצי למפרך לכולהו לישני אבל

קושיא דאמאי שמחו לא מצי למפרך ללישנא דאמר דפחות משתות לרבנן בכדי שיראה דהא פירשנו לעיל דשמחה הוי בשתות ויותר משתות והנפקותא הוי בתוך שיעור דכדי שיראה דלרבנן דסברי אונאה הוי אם כן רצה קנה רצה חוזר ולרבי טרפון דמחילה הוי אם כן קנה ומחזיר אונאה והשתא ניחא שפיר דאי פרכת אמאי שמחו הא כשהיו מאונים היו מפסידים בדרבי טרפון דאינם יכולין לחזור זה לא קשה מידי דמזה ההפסד לא חוששים כלל דאדרבה ניחא להו לעולם שיהא מכרם קיים כיון שמחזירים להם האונאה ואם כן להך לישנא לא שייך למפרך כלל אבל פירכא דאמאי חזרו שייך שפיר לכלהו לישני דלשום לישנא לא הוי חזרה משום קיום מקח אלא הוי משום השיעורים דזמן ומזה היו מרויחים טפי לרבי טרפון מלרבנן כשהיו מאונים ואמאי חזרו. תוספות חיצוניות.

וזה לשון גרסות תוספות: אלא אי אמרת מוכר כלוקח דמי וכו'. כמו כן היה יכול להקשות אמאי שמחו מעיקרא. ובתוספות רבינו שמשון נראה דלא היה יכול להקשות אמאי שמחו למאי דאמרינן לעיל דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן דשמחו ברבי טרפון משום דניחא להו שיקיים המקח. עד כאן וכתב עליו הגליון וזה לשונו: בגליון תוספות נראה דלא היה יכול להקשות אמאי שמחו למאי דאמר לעיל דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן פירוש ופחות משתות בכדי שיראה וכן פחות משליש כדפירשו תוספות לעיל ולכך שמחו שאם יחזרו בכדי שיראה יתקיים המקח. וכן אם הם יתאנו וידעו בכדי שיראה יחזירו להם האונאה ויתקיים המקח דאי הוי מחילה לאלתר אז לא היו שמחים כלל למאי דסלקא דעתין כיון שאין המקח מתקיים אלא בכך שלא יחזירו גם האונאה אם יש להם לדאוג שגם הם יתאנו ויפסידו ומאי ירויחו. ובזה ניחא דלא תיקשי אמאי לא תימא דקסבר בטול מקח לוולם חוזר ומעיקרא שמחו דהיו סבורים דהוי לרבי טרפון רק בכדי שיראה ואז יתקיים המקח וכי אמר להם כל היום חזרו משום שתות עצמו דהוי לרבנן לאחר כדי שיראה קיום מקח. אלא יש לומר דלא מצי למימר שמחו בשביל שיתקיים המקח לאחר כדי שיראה שאם יתקיים אז צריך להיות שגם האונאה תהיה מחול אם כן יחושו שגם הם יתאנו כדפירשתי אלא רק שמחו כי אמרינן שיכולים לתבוע אונאתן אם יתאנו ואף על פי כן יתקיים המקח כדפירשתי. ואין להקשות למה הוצרך הגליון תוספות לומר דפחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן אפילו אי הוה פחות משליש לרבי טרפון כשתות לרבנן אכתי נימא דיתיישב שפיר שמחו דנימא דפחות משתות מכדי שיראה ומעיקרא שמחו בשביל שתות עצמו דהוי לרבי טרפון המקח קיים ולרבנן ידו על העליונה. ויש לומר דהא פשיטא כיון דשתות הוי דבר מצומצם ואין בו שום ריוח אלא שהמקח קיים זה לא היה

חשוב ריוח ויותר היו מפסידים ביתר משתות שלרבי טרפון יד המתאנה על העליונה. ולרבנן שניהם חוזרים שתגרי לוד היו קונים ומוכרים כל פעם וזימנין איתרמי להו זבינא ולא היה להם מעות ולא היו יכולים לחזור. עד כאן.

אמר ליה לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר מאי טעמא וכו'. כתב הריא"ף דאי איכא סהדי דאיתרמי ליה זבינתא כזבינתיה וידע דטעה ולא הדר ביה תו לא מצי למיהדר דאחולי אחיל. ותימה הוא בעיני דאם כן היאך אמר רב נחמן אבל מוכר לעולם חוזר לא הוה ליה למיסתם לישניה אלא לפרושי עד דמיתרמי ליה זבינתא כזבינתיה. ועוד אושפזיכניה דרמי בר חמא הא ידע דטעה ועציב דהוא סבר דאינו יכול לחזור בו ונתייאש מחזרת אונאתו ואפילו הכי קאמר ליה רב נחמן דיכול לחזור בו ואי משום דלוקח לא הוה ידע מי יהבי ליה רבנן עצה למיהדר במאי דאי ידע לוקח הוה טעין וטענתיה טענה ואלמלא שאמרה הרב הייתי אומר דמוכר לעולם חוזר דכיון דלא ידע אי טעה אי לא טעה עד דמיתרמי ליה זבינתא כזבינתיה ולא מצו רבנן למיהב שיעורא אמרו דלעולם חוזר כדי שלא תחלוק בשיעורין. הרשב"א.

וכבר תירץ הרא"ש קושיות אלו ככתוב לעיל. עוד כתב הרשב"א והרמב"ם כתב שאם היה המקח דבר שאין במינו שינוי והוא כולו שוה כגון פלפלין וכיוצא בהן הרי זה אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק וגם זה אינו מחוור בעיני דאם אתה אומר כן כי אקשינן לעיל עליה דרב דאמר שתות מקח שנינו ממתניתין דהאונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח מאי לאו דזבין שוה עשרים בעשרים וארבעה ודחי לא דזבין שוה עשרים וארבעה בעשרים ואקשינן אי הכי מי נתאנה מוכר אי הכי אימא סיפא עד מתי יכול לחזור עד כדי שיראה לתגר או לקרובו והאמר רב נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר ואם איתא מאי קושיא דילמא מיירי בזביני דליכא במינייהו שינוי. ועוד דהא בכסף וסלעים שנינה ובכרכין הרי שלחנים מצוים ועד כדי שיראה לשלחני דוקא ולא יותר ובכפרים עד ערבי שבתות וכדתנן נמי בסלע שנמצאת חסרה אלא משמע דלא קבעי זמן למוכרים בשום דבר הואיל ואי אפשר לקבוע זמן בכל דלא פלוג רבנן בתקנותיהם. כן נראה לי. עד כאן.

ורש"י כתב לעולם חוזר אם לא נתייקרו טליתות בנתיים. ונראה שרצונו לומר שאם עכשיו טליתות נתייקרו יותר משעת המכר שאינו יכול לחזור בו שאי אפשר לומר עד עכשיו לא הכיר באונאתו ועכשיו ראה טלית אחרת שכמותה נמכרת בדמים יקרים והכיר באונאתו שהרי נתייקרו טליתות אלא בשעת הזול ראה והכיר ושתק עד עכשיו וכבר מחל. הרמב"ן.

ואין דין זה מחוור אצלי כלל שאפשר שלא ידע ביוקר אי נמי ידע ושאל היוקר מכמה נתייקרו ואף לפי היוקר ראה שנתאנה ואין לומר בשביל כן שמחל כלל. ודעתו של רש"י מעולם לא היה כמו שאמר רמב"ן אלא דעתו לומר שיכול לחזור בו כל זמן שראה טלית כמותו שנמכר בדמים יקרים שלא מחמת שנתייקרו טליתות אלא מחמת שטעה ונתאנה. וזה דבר ברור בלי ספק. כן נראה לי. שיטה.

ההוא גברא דהוה נקיט ורשכי. פירוש מרגליות קרי שתא וכו'. מהא שמעינן דאף על גב דידע הקונה דאיתא במנא אונאה וקנאו דיש לו מן הדין לחזור על המוכר וליטול ממנו האונאה ואינו יכול לומר לו ידעת ומחלת. אלא אם יפרש לו שחפץ זה אינו שוה הדמים הללו ורצה וקבל אין לו לחזור עליו וכן דין המוכר דינם שוה. רבינו חננאל.

אבל בלוקח מבעל הבית מסתברא דדוקא שתות וכו'. ויראה לי וכו' עד צריך שידו הקונה שהמוכר הוא בעל הבית עד על ידי סרסור יש לו אונאה כמו שכתוב בפוסקים. והנהו עובדי דכיפי ורשכי אף על גב דהלוקח לא מחל על אונאתו כיון דמבעל הבית לקח לא פלוג רבנן דאם לא כן יש חילוק בין לוקח עם הארץ או תלמיד חכם אלא חכמים השוו מדותיהם דכל היכא שהלוקח ידע שהמוכר בעל הבית אין לו אונאה. הרא"ש.

אבל הרשב"א והר"ן כתבו דלוקח מבעל הבית אפילו בטול מקח אין לו דאי לאו דיהבי ליה דמי יתירי לא מזבין מאניה. עד כאן.

מאן הדיוט לאו בעל הבית. ותימה מאי קושיא דילמא איירי בבעל הבית הקונה מאחרים או במוכר והוא נתאנה. ויש לומר מדתלא תגר בהדיוט מכלל דהדיוט יש לו אונאה בכל ענין. הרא"ש.

ועוד דכשם שאונאה להדיוט אמאי דתני לעיל מינה קאי דתניא אחד הלוקח ואחד המוכר יש להם אונאה. הרשב"א.

בצרדייתא. פירוש קלעי החצר מתרגמינן צרדי דרתא כלומר שבעל הבית ימכור בגד צמר שטוה מצאנו או בגדי פשתנו שיצא משדותיו שקורין בלע"ז קנבצין. ה"ר יהונתן. כתב תלמיד הר"פ מכאן יש לפסוק דאותם בני אדם שהם מוכרים יין בחנות דאין להם להשתכר יתר משתות וכיון דעומדים לימכר הוי כצרדייתא. עד כאן.

וכתב הרמ"ך לוקח מבעל הבית כלי תשמישו אף על גב דזבין ליה שוה חמשא בשתא או בז' אין לו אונאה ללוקח. ונראה לי דהוא הדין דאי נתאנה המוכר לא מצי הדר ביה דכיון דלאו אורחא דבעל הבית לאוזולי ואוזיל ודאי מחילה היא ולא מצי למיהדר ביה אף על גב דנתאנה ביתר משתות וכל שכן אי נתאנה בשתות דלא מהדרי ליה אונאה. עד כאן.

וכן כתב ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. מה שאמרו הלוקח מבעל הבית אין לו אונאה הוא בכל כלי תשמישו לפי שבעל הבית אינו מוכרח אלא להכרח או להחליף אותם במה שטוב מהן. ואם נתאנה בעל הבית נאמר שנתרצה בזה כדי לדחות היזקו או כדי להחליף אותם במה שטוב מהם. ואם נתאנה לוקח נאמר גם כן שהקונה כבר ידע שחפצים אלו אינם מצויין למכור והוסיף בדמיהם כדי שבעליהן ימכרו אותן. עד כאן.

אבל הריטב"א כתב דכל שכן אם נתאנה הבעל הבית דאית ליה אונאה וכן כתוב בנמוקי יוסף (דף פח א'). עוד כתב הרמ"ך ובצרדייתא דכתנא דעבידי בעלי בתים לזבוני בהנהו אית להו אונאה אף ללוקח. ונראה לומר דהוא הדין בבעל הבית העשוי למכור את כליו בשאר כליו. עד כאן.

אבל מוכר דאמרי אינשי זבין אוביר אימא לא קמשמע לן. הקשה הראב"ד על כרחך קרא לאו במאני תשמישתיה דבעל הבית דהוא לית ליה אונאה אלא בתגר ואטו תגר דמזבין מי מוביר אדרבה מרווח וסלקא ליה בקושיא. ולי נראה דהאי צריכותא בכל דהו סגי לן ולאו טעמא רבה הוא ומשום דאיכא מוכר דמוביר כבעל הבית במאני תשמישתיה ואי נמי בקרקעותיו הוה אמינא דליכא אונאה לשום מוכר דלא חלקה תורה ומשום הכי אצטריך. הרשב"א. והרא"ש תירץ דאיכא למימר בבעל הבית שמכר על ידי סרסור כדפרישנא לעיל. עד כאן.

רב אשי אמר מאי אין לתגר וכו'. משום דזבן וזבין תגרא איקרי ורווחא בעי למיתבה ליה וכל שכן כי איכא פסידא. הראב"ד.

אונאה זו איני יודע מי שנאה. פירוש כי דעת שלישי היא ולא ידעינן מנו רבא אמר לעולם רבי נתן היא ותני נמי בברייתא בדרבי נתן רצה. ואם תאמר אם כן מאי איכא בין רבי נתן לרבי יהודה. זו כבר פירשה רש"י דבמוכר ולוקח פליגי. פירוש לפירושו דלרבי נתן לא שני ליה בין לוקח ומוכר אבל לרבי יהודה הנשיא דוקא נתאנה מוכר ידו על העליונה. אבל אין לפרש דלרבי נתן לוקח דוקא ולא מוכר דאם כן ברייתא דלעיל דתניא כוותיה דשמואל מני דההוא בין בלוקח ובין במוכר היא אלא ודאי כדאמרן ומתניתין דקתני לוקח חד מינייהו נקט. הריטב"א.

וזה לשון הריצב"ש: רבה אמר לעולם רבי נתן היא ותני בברייתא נמי רצה. על כרחך אי בברייתא קתני רצה רבי יהודה הנשיא ורבי נתן במוכר ולוקח פליגי דלרבי נתן יד לוקח דוקא על העליונה ולרבי יהודה הנשיא יד מוכר דוקא על העליונה וטעמייהו משום דרבי נתן אזיל בתר לוקח משום דלא קים ליה בזבינתיה ורבי יהודה הנשיא אזיל בתר מוכר

משום טעמא דזבין אוביר. וליכא למימר דלרבי נתן בין לוקח ובין מוכר יד מי שנתאנה על העליונה ולרבי יהודה הנשיא מוכר ולא לוקח דאם כן מתניתין דקתני לוקח ולא מוכר דלא כמאן וכי תימא מתניתין נמי לוקח והוא הדין מוכר דאכתי לא סלקא דעתין הכי דרב אשי הוא דאמר הכי משום דקתני סתמא מי שהוטל עליו. ואם תאמר אם כן כיון דלרבי נתן יד לוקח על העליונה ולא מוכר אם כן למה ליה למימר תני בברייתא רצה ובלוקח מיירי ולחסורי ברייתא לימא כי קתני ברייתא קנה ומחזיר אונאה במוכר אבל בלוקח ידו על העליונה כמתניתין ורבי נתן היא. הא ליכא למימר דרבי נתן איירי במוכר דוקא דאם כן לא הוה ליה למימר לרבי יהודה יד מוכר על העליונה אלא ידו על העליונה כיון דבדידיה מיירי רבי נתן. עד כאן.

הרי זו מקודשת ותנאו בטל וכו'. וצריך לומר דאיירי בדכפליה לתנאיה. וקשה כיון דפירש בהדיא אם יש לך עלי אין את מקודשת לי היאך תהיה מקודשת כמו שהקשו בתוספות בריש פרק אף על פי עיין שם ופירש רבינו תם משום דכל המתנה על מה שכתוב בתורה לא היה בדעתו שיתקיים התנאי אלא דרך ליצנות אמר ונתכוון להפליגה בדברים כההיא דגיטין הרי זה גיטך על מנת שתעלי לרקיע וכו' אינו אלא כמפליגה בדברים וכשר. ואפילו מאן דפליג התם הכא מודה שאין דעתו כלל להתנות על מה שכתוב בתורה אבל התם אימר נתכוון לדחותה בדברים. הרא"ש. ועיין בירושלמי סוף פרק השוכר את הפועלים.

בדבר שבממון תנאו קיים. פירש רש"י כגון שאר וכסות ולאפוקי עונה דצער הגוף וכן פירש הרמב"ם ז"ל. ואינו נכון דצער הגוף נמי ניתן לימחל כדאיתא בפרק החובל ועוד כי בירושלמי אמרו ועונה לאו דבר שבממון הוא הי ניהו דבר שאינו של ממון על מנת שלא תצטרכי גט שלא תהיה זקוקה ליבם. הריטב"א.

דף נא:

אמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל על מנת שאין בו אונאה. פירש רש"י דעל מנת שאין בו אונאה קאמר וכו'. ולא נראה דאם כן מאי רבותא אתא רב ענן לאשמועינן. ועוד דאם כן כל שפירש ואמר שלא יהא בו דין אונאה תנאו קיים לשמואל והא ליתא דדוקא באומר על מנת שאין לך עלי כלישנא דשמואל ולישנא דברייתא דפליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה וכדמוכח במסכת מכות והנכון כמו שפירשו בתוספות וכו'. הריטב"א.

אמר רב ענן לדידי מפרשא לי וכו'. כתב הרמב"ן דלהאי לישנא דרב ענן שמואל דאמר כרבי יהודה ולא מצי אמר אנא דאמרי אפילו לרבי מאיר דאי טעמיה דשמואל משום מי יימר דעקר אם כן אפילו על מנת שאין בו אונאה לימא דאין בו אונאה דמי יימר דקעקר אלא על כרחך שמואל כרבי יהודה ולא כרבי מאיר דכל היכא דקעקר לא שני לן בין ספק לודאי. והיינו דאמר אביי בסמוך מחוורתא רב כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודה דנהי דאצטריך ליה למימר רב כרבי מאיר לפרוקי לקושיין אכתי הוה מצי אמר דשמואל ככולי עלמא וכדקא סלקא דעתין מעיקרא אלא דמהא דרב ענן דמפרשא מיניה דמר שמואל הוא דקאמר הכי וכדכתיבנא. הר"ן.

הנושא והנותן באמנה. פירש הקונטרס שאומר לחברו מכור במה שתוכל וכו' וקשה לפי זה שאם קבל עליו השליח אחריות החפץ אמאי יהא הריוח של משלח הוה ליה קרוב לשכר ורחוק להפסד ואפילו נותן לו שכר טרחו אסור משום רבית כדאמרינן בפרק הרבית. ומיהו כיון דיוקרא וזולא על המשלח קרוב לזה ולזה הוא כדאיתא שם. ואם לא קבל עליו אחריות אינו אלא שליח בעלמא למכור ומילתא דפשיטא הוא דבין ריוח ובין הפסד על המשלח. ונראה וכו'. וכי האי גוונא פירש רבינו חננאל בברייתא דבסמוך. תוספות שאנץ. לשיטת רש"י קשה אמאי נקט באמנה ואפילו יתן לו המעות מיד כך הוא הדין. הרא"ש.

וכתב הרמב"ן ז"ל אלא הכי פירושו מי שנתן מעות לחברו ואמר לו לך למקום הזול וקח בהם פירות ואני אעלה לך דינר לכור בשכרך אין לו עליו אונאה אם לקחם הוא שם יותר ממה ששוים במקום היוקר או אם לקחם בשווייהם וכשהוא מעלה לו אותו דינר בשכרו נמצא שנתאנה אין לו עליו אונאה וחייב להעלות לו שכר. ומדברי רבינו חננאל ז"ל אף על פי שלא נתן כלום אלא הוא מעצמו הביא סחורתו ומצאו חברו ואמר אני מאמינך כמה נתת בו וכו' ככתוב בתוספות. ע"כ.

כתוב בתוספות והשתא שייך שפיר אין לו עליו אונאה. פירוש דאף על גב דנתאנה לוקח ראשון צריך ליתן לו שני כאשר קנה הראשון שלכך היה דעתו כשמשכו וסמך עליו אפילו אינו שוה. תוספות שאנץ וגליון תוספות.

רבא אמר כאן בסתם כאן במפרש. וכן הלכה. ואף על גב דרב ושמואל הלכה כשמואל בדיני יש מי שאומר דהא איסורא הוא דעיקר מחלוקתם באונאה היא והלכה כרב באיסורי. וכן כתב הר"א אב ב"ד. ואי איתא להא בהא איפריקא לה מאי דמקשו רבוותא מאי דוחקיה דרבא דמשמע דמוקי פלוגתייהו דרב ושמואל בסתם לפרוקי קמייתא לרב ותיקשי הך לשמואל אדרבה ניחא טפי דאביי דקמייתא לרב לא קשיא דהא מני רבי

יהודה היא. ואלו לדברי הר"א אב ב"ד ניחא ליה טפי לאוקמי רב כרבי יהודה דהלכתא כוותיה אבל הרמב"ן ז"ל תירץ דרבא לאו בפלוגתא דידהו מעייל נפשיה אלא הכי קאמר ליה לאביי דקאמרת לרבי יהודה לעולם אין לו אונאה לאו כללא הוא אלא כאן בסתם כאן במפרש והלכך אי רב דאמר אפילו לרבי יהודה פלוגתייהו בסתם היא ואי שמואל דאמר כרבי יהודה במפרש היא. ואלמלא שבכל מקום נקיט לה רב כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודה בפרק הכותב וגבי שלא תשמטנו בשביעית הייתי אומר דעל כרחך פלוגתייהו בסתם היא ורב דאמר אפילו לרבי יהודה משום דעל מנת שאין לך עלי אונאה קאמרי ואי במפרש אמוראי לא סתמי לישנייהו והוה להו לפרושי יודע אני שיש בו אונאה על מנת שאין לך עלי אונאה אלא שדברי הרמב"ן ז"ל נראין עיקר משום דסוגיין בעלמא רב כרבי מאיר ושמואל דאמר כרבי יהודה ולאו איסורא הוא אלא ממונא דאין לך ולי קאמר הרשב"א.

ושוב ראיתי בנמוקי חכמי הצרפתים שהם מתרצים ברייתא בתרייתא לשמואל והכי קתני במה דברים אמורים בשמכר לו סתם ולא התנה כלום אבל במפרש על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה ולאו דוקא יודע אני כמו שפירשו בתוספות. וזה שבוש סוגיא שנפרש אנו ענין אחר במשמעות הברייתא אלא מה שהגמרא מפרשת בו בפשיטות ואלו היה אפשר לומר כן היו אומרים בגמרא ולשמואל קשיא הך והיו מתרצים אמר לך שמואל מאי סתם דלא אתני וכו'. ועוד בר מן דין תנא דברייתא היכי תנא יודע אני לישמעינן סתמא וכל שכן יודע אני. ועוד דסוגיין בעלמא רב כרבי מאיר דשקלינן וטרינן בה בפרק הכותב ובכולהו לישני מיתוקם רב כרבי מאיר וליכא למימר דסוגיא דהתם כאביי דכיון דקשיא ההיא דרב ושקלי וטרו בה טובא הוו מתרצה לה כדרבא וכדשמואל נמי סוגיין בעלמא כרבי יהודה ולא כרבי מאיר דקאמר על מנת שלא ישמטנו בשביעית וההיא ודאי קא עקר דהא ידעי דאיכא שביעית ומתנו ואף על גב דלא ידעי אי מפרע קודם שביעית אי לא אלא כמו שפירשתי עיקר. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: איכא למידק דלרבא כיון דמימרא דרב בסתם שמואל נמי בסתם קאמר דתנאו קיים ואם כן לשמואל הא דקתני במה דברים אמורים בסתם וכו'. מני לא רבי מאיר ולא רבי יהודה דאי רבי מאיר אפילו במפרש תנאו בטל דהא שאר כסות ועונה במפורש הוא ואי רבי יהודה אפילו בסתם תנאו קיים דאי לא שמואל דאמר כמאן והא לכל הפחות שמואל דאמר כרבי יהודה. ויש מפרשים דרבא לא ידע להאי מתניתא ולא שמיע ליה ההיא דרב ענן אבל אנן דשמיע לן מתניתא אית לן למימר דבסתם דכולי

עלמא תנאו בטל ובמפרש הוא דפליגי. וממוורתא רב דאמר כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודה והא ברייתא דבמה דברים אמורים רבי יהודה היא והלכתא כשמואל בדיני.

הלכך לענין פסק הלכה קיימא לן כרבי יהודה וכשמואל דקאי כוותיה דקיימא לן כשמואל בדינא. הלכך על מנת שאין לך עלי אונאה אי מפרש הוא דאמר יודע אני וכו' אין לו עליו אונאה אבל בסתם יש לו אונאה. והני מילי בעל מנת שאין לך עלי אבל על מנת שאין בו בין בסתם בין במפרש יש לו אונאה וכדמפרשא ליה לרב ענן מיניה דמר שמואל וכן פסק הריא"ף והרמב"ם בפרק י"ג מהלכות מכירה וזה שלא כדברי הראב"ד. הר"ן.

הנושא ונותן באמנה. פירש הקונטרס כגון שהיו לו ב' חביות למכור אחת יפה ואחת רעה והרעה שוה ל"ה דינרין למכור בבת אחת ואם ימכרנה בחנות יוציא ממנה מ' דינרין או יותר והיפה שוה בטוב למכרה בבת אחת מ' דינרין ולמכרה בחנות שוה מ"ה דינרים ועל זה קאמר דלא יאמר לו מכור לי הרעה בחנות והרי לך היפה בשוויה בארבעים דינרין ולאחר שימכרו השנים תן לי מעות שניהם דהרי זה כרבית דבשכר ההמתנה שממתין לו מדמי היפה עד לאחר המכירה הוא טורח למכור הרעה. אלא או זה וזה באמנה פירוש הרעה בארבעים דינרין כאשר היא שוה למכור בחנות והיפה בארבעים וחמשה דינרין כי כן היא שוה למכרה בחנות ונותן לו שכר טרחו או זה וזה בשווייה בשלושים וחמשה דינרין הרעה כאשר היא שוה למכור בבת אחת והיפה בשווייה דהיינו ארבעים דאז אינו נותן לו שכר טרחו כלום דאז הוא טורח לעצמו. ונותן לו שכר כתף גמל אם נתנם לו באמנה כשיבאו לחשבון יגבה לו שכר כתף המוליכו לחנות ואם הוא צריך לגמלים נותן לו שכר גמל. ושכר עצמו אינו נוטל שכבר נתן לו שכרו משלם פירוש בשעה שנתנה לו באמנה נתן לו שכר טרחו כדפירשתי. היכי יהיב ליה בצרדויי וכו' כדפירש הקונטרס. ולא נהירא דאם כן מאי קמשמע לן דאינו נותן לו שכר עצמו פשיטא דשתי פעמים לא יפרע לו שכרו. תוספות חיצוניות.

ועוד דלשון או זה וזה באמנה לא אתי שפיר. הריטב"א ז"ל. ועוד קשה לפירוש הקונטרס דאמאי סדר רב אשי ברייתא זו בכאן בפרק הרבית מיבעי ליה וכי תימא אגב נושא ונותן באמנה מייתי לה הכא מיהו קשה דבתוספתא מיתניא לענין אונאה. ונראה כמו שפירש רבינו חננאל וכו' ככתוב בתוספות. אלא או כולם בשוויים או כולם באמנה כמו שקנאן כאחת ואם יחשבם לו באמנה מעלה לו הריוח שפסק לו וגם מעלה לו שכר כתף וכו' וכוללם בדמי הקניה כי אלו כדמי הסחורה הם חשובין. אבל שכר עצמו אינו מעלה לו שכבר נותן לו שכר בעל הסחורה פירוש התגרים המוכרים אלו הבגדים הנקראים

צרדייתא מביאין אותם למוכרם בשוק ונותנים מכל מאה ארבעה זוזים לבעל החנות למכרן השתא קבל ארבעה זוזים מן התגר הראשון בשביל טרחו שטרח למכרן לכאן ולכאן כך היה מנהגן וניחא עתה שכבר נתן יותר מלפי הקונטרס. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון ה"ר יהונתן: הנושא והנותן באמנה. כגון אדם שהביא כרך אחד שיש בו מאה ראשי פשתני ובא אחד ואמר ליה מכל ראש וראש אתן לך שלשה פשיטין לריוח והילך מאה דינרים מן הדמים ובא זה בעל הכרך ובירר עשרה מן הפחותים והגרועים אמר ליה הרי לך עשרה ראשים תקח ממני בעשרה דינרים ותתן לי ריוח עשרה פשיטים מכל ראש וראש כי אני הודעתיך הדמים שנתתי בכל הכרך ועולה לכל ראש וראש עשרה דינרים אבל החשובים שנשארו לי לא אמכרם אלא בשומא שהם שוים היום כי כשאמרתי לך שאקח ריוח עשרה פשיטים מכל ראש על הגרועים אמרתי. וקמשמע לן ברייתא זו דלא מצי למימר הכי כי זה שנתן לו מקצת הדמים דהיינו מאה דינרין על הכרך כולו אמר לו ויש לו ללוקח על המוכר שבועה מדרבנן שיאמר לו באמת כמה נתן בכל הכרך והוא יתן לו בכל ראש וראש בין מן החשובין ובין מן הגרועים עשרה פשיטים ריוח. ואם מודה לו המוכר שכך היה התנאי ורוצה עתה לחזור בו יש עליו מי שפרע. ואם אין מודה לו קמשמע לן ברייתא זו שאין על הלוקח לומר לו תן מה שאוניתני באלו הראשים הרעים שאינם שוים כל כך ויש בהם ביטול מקח דכיון שהודיע מתחלה דמיהם שלא היו שוים אין לו עליו דין אונאה ומשום הכי קורא לו באמנה שהוא מאמין בו שקנאם באלו הדמים ויש באלו הראשונים היפים אונאה למוכר וקמשמע לן משנה זו דאין עליו אונאה כיון שהודיעו וידע ומחיל.

בצרדויי דיהבי וכו'. ומיהו באתרא דלא יהבי ארבעה למאה נותן לו זה הלוקח האחרון שכר טרחו. הריטב"א.

דף נב.

שנים פונדיון לדינר. האי דלא נקט רבי שמעון ארבעה מעות מעה לדינר כי היכי דנקט רבי מאיר ארבעה איסרין ורבי יהודה ארבעה פונדיונות. משום דפונדיון היה מטבע הרגיל בימיהם כדאמרינן בפרק הספינה השולח בנו אצל חנוני להביא לו באיסר שמן ומדד לו וכו' ולא פירשו במשנה מה מטבע נתן לבן להוליך לחנוני אלא שלא הוצרך לפרש כי המטבע הרגיל ליתן בהוצאה בימיהם היה פונדיון שהוא ב' איסרין. הרא"ש.

על מה שהקשו בתוספות תיקשי לרב וכו'. ותירצו דמיירי שמכר לו טלית וכו'. ואם תאמר והא הוי נתאנה מוכר שמכר הטלית שהיה שוה סלע יפה והלוקח נתן לו סלע

חסר ואמרינן לעיל דמוכר לעולם חוזר ואם כן קשיא דהא קאמר בהך משנה דאין לו שהות לחזור בו אלא כדי שיראה. ויש לומר מאי טעמא אמרינן מוכר לעולם חוזר משום דלא נקיט המקח בידיה שאינו יכול להראות אם נתאנה והכא האונאה הוא מן הסלע והוא בידו ויכול להראותו למי שירצה. תלמיד הר"ף. ולעיקר קושיית התוספות תירץ הרא"ש דאי נמי מיירי בשחייב לחברו סלע או דינר ונתן לו את זה שחסר בתורת יפה ואפילו נתן מחמת טלית או חפץ אחר שקנה ממנה אין לנו לשער אלא בדינר זה או בסלע זה שנתן לו שהרי התנה לתת לו סלע סתם או דינר סתם ונתן לו את זה בתורת יפה ונפקא מינה אם היה בטלית אונאה פחות משתות ואם תחשוב אונאת הפרעון נגד הטלית נמצא מציל שאין אנו משערים אלא כנגד הסלע שהוא חייב לו והוי אונאה. עד כאן.

ותנא ברא קחשיב מלמעלה למטה. בחנם דחק לומר כן דברייתא מפרשה שפיר כפשטא ולא מלמטה למעלה ולא מלמעלה למטה. ואפילו גרסינן במשנה ובברייתא עד מפרשא שפיר ברייתא כמתניתין ממטה למעלה עד כמה תחסר הסלע ויהא בה אונאה עד ארבעה איסרים ועד ועד בכלל אבל בפחות מכאן לא הגיע עדיין לכלל אונאה אלא ניחא ליה לפרושי ברייתא כעין מתניתין וכענין זה בפרק הכונס גבי עברה גדר גבוה ארבע אמות. תוספות שאנץ. בין גרסינן בהו עד בין לא גרסינן בהו עד כמו דמפרשה מתניתין עד כמה תחסר ולא יהא בה אונאה כמו ברייתא עד כמה תחסר ועדיין יש בה אונאה. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: נראה לי דהכי גרסינן רבי מאיר אומר עד ארבעה איסרות וכו'. רבי יהודה אומר עד ארבעה פונדיונות וכו' וממטה למעלה קחשיב עד ארבעה ולא ארבעה בכלל דארבעה איסרים אונאה הוו וכן תנא דברייתא עוד עד קתני ומלמעלה למטה קא חשיב ועד ועד בכלל דוק ותשכח. עד כאן.

ואם תאמר אימא איפכא לתנא דידן קאמר עד ועד בכלל דארבעה נמי אין בהם אונאה ותנא ברא קאמר עד ולא עד בכלל עד ארבעה ולמעלה יהא בה אונאה אבל ארבעה גופיה אין בה אונאה. ויש לומר דלא מצינו למימר עד ועד בכלל וארבעה לא הוי אונאה דהא מתניתין דקאמר רבי שמעון שמונה פונדיונות היינו שתות ושתות סבר רבי שמעון דהוי אונאה ואם כן מרבי שמעון נשמע לרבי יהודה. תלמיר הר"ף.

אמר רבא מאן תנא טלית וכו'. הקשה ר"מ היאך פסק רבא לעיל דפחות משתות מחילה והא סתם לן מעיקרא כרבי שמעון גבי טלית ואחר כך מחלוקת גבי סלע וסתם ואמר כך מחלוקת אין הלכה כסתם דהדר ביה רבי ואף על גב דהכא נראה דגרסינן רבה שהוא מוזכר קודם אביי מכל מקום לא מצינו בשום מקום בתלמוד שחלק שום אמורא בין טלית

לסלע. ותירץ דהוי ליה סתם ומחלוקת ואחר כך סתם דתנן לקמן האונאה ארבעה כסף. וליכא למימר דילמא ארבעה כסף קאמר לשני סלעים וסתמא כרבי יהודה. דמסתמא היינו ארבעה כסף לכסף שמוזכר ברישא. ואם תאמר אם כן מאי פריך לקמן תנינא חדא זימנא האונאה ד' כסף לישני דהדר איצטריך למסתם לן כרבי שמעון ויש לומר דלקמן פריך אליבא דאביי דהכא. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: איכא דקשיא ליה כיון דרבא סובר דמתניתין דלעיל רבי שמעון היא היאך פסק הלכה לעיל וכו'. ולאו קושיא היא דהא פרישנא לעיל דאין סומכין על הכללות ופעמים שהאמוראים פוסקים בהפך הכללות. עד כאן.

אמר רבא מאן תנא טלית רבי שמעון. ואם תאמר אם כן תיקשי לרב וכו' ככתוב בתוספות. ועוד קשה יותר דהכא אמרינן ב' פונדיונין לדינר הוי אונאה פחות מכאן לא ודינר שלא חסר בן פונדיונין לגמרי אלא עדיין יש בו עשרה פונדיונין ומשהו אם קנאו בשנים עשר פונדיונין לא הוי אונאה וכו' והלא זהו יותר משתות וקרוב לחומש. ויש לומר דהכא מיירי בשחייב לחבירו סלע אחד או דינר אחד ונתן לו את זה שחסר בתורת יפה ואפילו חייב לו מחמת טלית או חפץ אחר שקנה ממנו אין לנו לשער אלא או בדינר זה או סלע זה שנותן לו שהרי התנה לתת לו סלע סתם או דינר סתם ונתן לו את זה בתורת יפה. שאנץ.

דאמרי אינשי עשיק וכו'. ואם תאמר תינח טלית פירי מאי איכא למימר. ויש לומר דלא פלוג דלא יוכלו חכמים לקבוע לכל מקח ומקח שיעור אונאה לבד. ועוד דלכריסיה נמי זימנין דזבין איניש ביוקר. ואם תאמר תינח לוקח מוכר מאי איכא למימר. ויש לומר דניחא ליה למוכר שישערו בלוקח משום דלוקח עביד דטעי טפי דמוכר קים ליה בזביניה. ואף על גב דאמרינן לעיל תגרי לוד לא שכיחי דטעו ומשמע הא שאר תגרין שכיחי דטעו. תגרי לוד בקיאי טוב שאר תגרין לא בקיאי כולי האי מכל מקום בקיאי קצת ויותר שכיח טעות בלוקח מבמוכר. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: דאמרי אינשי וכו'. הקשו בתוספות ניחא נתאנה לוקח נתאנה מוכר מאי איכא למימר וכו'. ניחא טלית וכיוצא בו דמחיל עד שתות משום דעשיק לגביה אלא פירות מידי ובר אכילה מאי איכא למימר דהא אתרי אינשי ושוי לכרסיך. ותירצו דלא פלוג רבנן. ואין זה מתחוור כל הצורך. אבל יש לומר דרבנן לא סמכי לגמרי כלל מאי דאמרי אינשי דהא איכא אינשי טובא דעשקי לכרסייהו ושוו לגבייהו ואין עיקר הטעם אלא משום דלא דמי סלע לשאר דברים דאלו שאר דברים אף על פי שיש בהם אונאה ראוים הם לצרכו ומסתגי ליה ופעמים שהמוכר או הלוקח דחוק במקח זה ולפיכך

מוחלין עד שתות אבל סלע דלא מסתגי ליה כוליה מפני חסרון זה לא מחלי ואפשר דלזה כוונו בתוספות. עד כאן.

והתוספות תירצו בתירוץ שני דעיקר הטעם הוי סלעים כיון דלא סגי וכו'. והא דנקט האי דאמרי אינשי עשיק לגביך משום דמטלית פרכינן נקט ליה אבל הוא הדין לכל מילי דהא חזו לגופייהו.

ולענין פסק הלכה פסק הריא"ף כרבי שמעון וכו'. ויש מי שחולק בזה ואומר דהכא רבה גרסינן וכו' כמו שכתב הרא"ש בפסקים הלכך נקטינן כאוקמתא דאביי דהוא בתרא וסתם מתניתין דטלית כולי עלמא היא. אבל בסלע קיימא לן כרבי יהודה דהלכה כמותו לגבי רבי מאיר ורבי שמעון וכדאיתא בהדיא פרק מי שהוציאוהו ולזה מטין גדולים מאחרונים. הר"ן.

סלע עד שקל ומיד שנפחת עד פחות משקל אסור לקיימו דילמא אתי לאפוקיה בשקל אף על פי שלא נפחת עדיין עד כדי אונאה פחות משקל וכן פירש רש"י בסמוך. ונראה לי משום דבלאו הכי לאו נטבע לשם שקל ולפעמים נוכל לרמות מי שאינו בקי חשו חכמים טפי. הרא"ש.

אבל הרשב"א כתב דעד שקל ואונאתו קאמר דמאי שנא שקל הבא מסלע ודינר הבא משקל משקל ודינר מעיקרן דמותר לקיימן ולהוציאן ביפין עד כדי אונאתן. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש: עד מתי תפחת ויהא רשאי לקיימן בסלע עד שקל. כתוב בשם הרשב"א דעד שקל ואונאתו קאמר אבל אם פחתה משקל פחות מכדי אונאה מותר לקיימן שהרי מותר להוציאם בשקל כיון שלא נפחתה משקל שיעור אונאה כדאמרינן בסלע עצמה דאם נפחתה פחות מכדי אונאה שמותר להוציאה ביפה ומי שלא יקבלנה ביפה מיקרי נפש רעה. ולי נראה דעד שקל דוקא קאמר אבל נפחתה משקל פחות מכדי אונאה אסור לקיימה דכיון שבאה מסלע שהוא מטבע גדול אתי להוציאה בשקל ואף על פי שאינה חסרה משקל שיעור אונאה אסור לרמות בה את הבריות דעד כאן לא שרינן להוציא מטבע חסר פחות בכדי אונאה אלא כשלא נפחת מתחלתו כי אם פחות מכדי אונאה לפי שדרך המטבעות ליפחת וליחסר ומי שלא יקבלנו מיקרי נפש רעה אבל זה שהיה סלע ונחסר עד שקל אין לו לקבלו כי אם בשוויו ואם נחסר משקל אפילו מעט אין לקבלו בשקל כי אם בשוויו ואסור להוציאה כי אם בשוויו וכיון שבא מסלע שהוא מטבע רחב ולא יכירו שהוא חסר אסור לקיימו. עד כאן.

דיקא נמי דקתני עד רובע ולא קתני עד רבעו. ותימה דילמא נקט רובע משום שהוא שם מטבע כדקתני בסלע עד שקל ולא קתני עד חציו אף על גב דשקל הוא חצי סלע ורובע

נמי שם מטבע כדקתני בפרק קמא דכריתות ועמדו קנים בו ביום ברבעתים ומוכח התם בפרק ב' דהיינו רובע דינר ואמרינן נמי בפרק ארבעה מחוסרי כפרה גר שנתגייר צריך שיפריש רובע לקנו ומשמע שהוא שם מטבע מדקתני רובע סתם ולא קתני רובע דינר. ויש לומר מכל מקום כיון דקאי הכא אדינר דקתני בדינר עד רובע היה לו לשנות עד רבעו מאחר שלא היה צריך להאריך. הרא"ש.

דאיכא דינר דאתי משקל ונראה דלאו אההוא דינר קאי דאי משקל קאתי אסור לקיימו עד רובע אלא מדתלא חסרון דינר בשקל אגב אורחיה קמשמע לן ששקל שחסר עד דינר מותר לקיימו.

מאי קאמר. פירש רש"י דקשיא לן דאי אמציעתא דקתני בסלע עד שקל היכי קתני השתא שאם פחתה יותר מכאן איסר אחד אסור לקיימה דמשמע בפחות מכאן מותר לקיימה דהא כיון דקתני עד כמה תפחת ויהא רשאי לקיימה ויהיב שיעורא בסלע עד שקל מכלל דכל שפחתה יותר מכאן אפילו משהו אסור לקיימה. ויש מפרשים ושיילינן מאי קאמר משום דלא ידעי האי פחות מכאן אי אריסא קאי או אמציעתא דסליק מינה קאי ולא ידעינן נמי אמאי תלי שיעורא באיסר ומשום הכי שיילינן מאי קאמר. ומהדרינן אמר אבייי הכי קאמר פחתה יותר מכדי אונאה איסר אסור. ופירש רש"י דאריסא קאי והכי קאמר פחתה יותר מכדי אונאה לרבי מאיר אסור להוציאה ביפה כלומר דאיסר דקתני לא בשפחתה איסר יותר מן החסרון הראשון אלא הכי קאמר שאם פחתה יותר מאיסר לדינר שהוא שיעור אונאה אליבא דרבי מאיר אסור להוציאה ביפה אבל מותר לקיימה דכל שיש בה פחת יותר מכדי אונאה ניכר הוא והא דקתני יתר על כן מוכרה בשווייה היינו שאם היא יתירה בחסרון מותר לקיימה כדי למוכרה בשווייה דליכא איסורא אלא שלא ימכרנה ביפה. ומכל מקום עדיין אין פירושו נכון דקאמר מרן ז"ל אסור להוציאה ביפה דמשמע דבכדי אונאתה מותר להוציאה ביפה מפני שחושב אותן נפש רעה ולא נהירא דהא ודאי כל שיש בו כדי אונאה קפידא רבה איכא ודכולי עלמא אסור להוציאה ביפה. וכן פירש רש"י בדחזקיה. אלא הכי קאמר דאפילו יתר מכדי אונאה דמנכר טפי אסור לקיימה וכל שכן בכדי אונאה דלא מנכר. ובתוספות הקשו עוד על פירושו דהשתא לא משמע דאבייי מוקי לה כרבי מאיר אלא רבא הוא דקאמר הכי לפום פשטא דלישנא דגמרא. ועוד לפירוש זה לא גורסים הא דגרסי בסמוך ואשכחן נמי ברובי נוסחאי אי ביותר מכדי אונאה מאי איריא איסר אפילו משהו נמי. ומיהו איכא מיעוטא דנסחי דלא גרסי ליה אלא דגרסי הכי רבא אמר פחתה איסר לדינר וכו' ובתוספות פירשו דאפילו אבייי הכי קאמר פחות מכאן איסר אסור לאו אמצעיתא דסליק מינה קאי דקתני עד

כמה תפחת בסלע עד שקל אלא אריש קאי וקתני שאם פחתה סלע יותר מכדי אונאה ויש בפחת זה איסר יתר מכדי אונאה אסור לקיימה כי כשפחתה לגמרי עד שקל מותר לקיימה למוכרה בשקל שלא יוכל לרמות בה למוכרה בסלע וגם אם פחתה כדי אונאה מותר לקיימה כי לא יוכל לרמות בה כי כל העולם יודעים שדרך סלע לחסר כדי אונאה ולא יקבלנה אלא בכך אבל כשחסרה יותר מכדי אונאה איסר או יותר ולכלל שקל לא בא אסור לקיימה כי שמא ימכרנה בסלע שלא חסרה אלא כדי אונאה. ומכל מקום לית לן למיחש בה אלא במה שפחתה יותר מכדי אונאה דאלו כדי אונאה ידוע הוא ולפירושו אין לנו לדון אלא על העודף עד כדי אונאה ובאיסר הוא דאיכא קפידא לעלמא אבל פחות מכאן ליכא קפידא ולאביי הא דקתני יתר על כן מוכרה בשווייה יש לומר דלדידיה יתירה בחסרון שיש בה יותר מכדי אונאה פחות מאיסר אי נמי דהכי קאמר דאפילו יתירה במשקל ואין בה כדי אונאה מוכרה בשוויה כיון שיש בהנפש רעה ואין לו למוכרה ביפה. אי נמי שאפילו בפחות מכדי אונאה יש דין תביעת אונאה ואין לו למוכר אלא כשוויה. הריטב"א.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: אמר אביי פחתה סלע יותר מכדי אונאה איסר אסור להוציאה. פירש רש"י ביפה. והקשו בתוספות דפשיטא יכו'. ותירצו לפירושו. והדבר צריך עיון אם מותר לאנות כשדעתו להחזיר כי לפירוש הקונטרס אי אפשר לפרשה בענין אחר. ונראה לי דאפילו בשוויה קאמר אביי דאסור להוציאה דאין לקיימה כיון שפחתה יותר מכדי אונאה איסר ולדידיה ניחא דקאי עלה אלא נוקבה ותולה בצואר בתו או ימכרנה לאחר לנקבה ולתלותה בצואר בתו אבל לחרם ולהרג אסור למוכרה אפילו אם יאמר לתלותה בצואר בתו כמו שכתבו בתוספות ומיהו בקונטרס פירשו דקאי אבסלע עד שקל ובדינר עד רובע וכן צריך לומר אליבא דרבא וטעמא דאביי דאסר בפחות איסר מכדי אונאתה ובפחות משקו שרי דקסבר אביי דלהפסד מרובה חששו וסבר אביי כרב הונא דאמר יתר על כן יקוץ היכא דפחתה איסר יתר מכדי אונאתה ויתר על כן מוכרה בשוויה יפרש כרב הונא דאכתי לא פחתה בכדי אונאתה ואפילו יפרש כדעת המקשה מאי לאו פחתה יתר מכדי אונאתה מוכרה בשוויה ניחא ליה לאביי וכגון דאכתי לא פחתה איסר יותר מכדי אונאתה ומה שלא תירץ כן אליבא דרב הונא דשמא סבירא ליה כרבא דאמר אפילו משהו נמי ורבא סבר כרב הונא וסבר דאפילו להפסד מיעט חששו אי נמי רבא סבר כמאן דאמר יתר על כן יקיים והא דמקשה ליה רבא אפילו משהו נמי לדבריו דאביי קאמר. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: פירש רש"י ז"ל אסור להוציאה ביפה ולא מחוור דמאי איריא יתר וכו'. אלא ודאי אסור לקיימה קאמר דסבירא ליה לאביי כרב הונא ככתוב בתוספות. ומיהו קסבר אביי דכדי אונאתה כיון דלא הוי בטול מקח מותר לקיימה ואפילו פחתה מכדי אונאתה משהו אלא אם כן פחתה איסר דנהי דאסור להוציאה ובטול מקח נמי איכא וכו'. ואמר ליה רבא והא פחות מכאן קתני כלומר דאפילו כל שהוא משמע. אלא אמר רבא וכו' מסתברא דהאי אסור דקאמר רבא אסור לקיימה קאמר וכשיטתיה דאביי ואליבא דרב הונא. ומיהו לרבי אמי דאמר יתר על כן יקיים מפרש לה לברייתא דאם פחתה איסר לדינר אסור להוציאה קאמר הילכך כיון דאביי ורבא שייכי כוותיה דרב הונא קיימא לן כוותיה דפחות מכאן ויתר על כן אפילו בכדי אונאתה יקוץ וכן פסק הרי"ף ז"ל. עד כאן.
וזה לשון הראב"ד ז"ל: לדעתיה דאביי הא יתר על כן מוכרה בשוויה שלא הגיע לאיסר יותר על כדי אונאתה ורבא אמר פחתה איסר לדינר אסור לקיימה וסתמא כרבי מאיר. רבא סבר דבכדי אונאה נמי אסור לקיימה ומאי יתר על כן מוכרה בשוויה דאכתי לא פחתה כדי אונאתה. אי נמי איכא למימר דלא מימר רבא הכי אלא בדינר הבא משקל דכיון דפחתה עד כדי אונאה דהיינו איסר ועביו וצורתו בעובי השקל וצורתו שכיח טעותו בשקל אבל דינר מעיקרו או שקל מעיקרו וכן סלע מעיקרו בכדי אונאתן אינו אסור לקיימן. מיהו רב הונא סבר דאפילו בכדי אונאה אסור לקיימן דהא מוקים להאי יתר על כן מוכרה בשוויה דאכתי לא פחתה כדי אונאה מכלל דאי פחתה אסור למוכרה אפילו בשוויה. עוד יש לומר דבין לאביי בין לרבא בכדי אונאה אסור לקיימה דאכתי לא מנכר אבל יותר מותר לקיימה עד שקל דמינכר והיינו דרבי אמי ורבי אמי הכי סבירא ליה דבכדי אונאה אסור לקיימה וכל שכן רב הונא וביתר מכאן פליגי דמר סבר אתי למטעי ורבי אמי סבר לא אתי למטעי והיינו דלא אקשי לאביי ורבא מגופא דמתניתין משום דאיכא למימר כדאמרן. והא דאמרינן הא קמשמע לן דאיכא דינר דאתי משקל וכו' כלומר אבל לא הבא מסלע דמשום הכי לא תנא בשקל עד דינר כי היכי דלא תיטעי בשקל הבא מסלע עד דינר שיהא מותר לקיימה עד דינר. עד כאן.
מאי איריא איסר אפילו משהו נמי. פירוש דמאי דאמר אביי דבכדי אונאה לא יוכל לדחות כי העולם כבר יודעים שכן דרכם לחסר ואין אונאה אלא בפחת העודף על כדי אונאה שלא יהא בו שיעור איסר הא לא מסתבר דכל סלע שחסרה אפילו משהו יותר מכדי אונאתה ונראה ליה לכולי עלמא שיהא אסור לקיימה ואפילו תימא דבכדי אונאה מותר לקיימה.

אלא אמר רבא הכי קאמר פחתה איסר לדינר אסור וסתמא כרבי מאיר. פירוש דסבירא ליה לרבא דהא דקתני פחות מכאן איסר אסור אמציעתא דסליק מינה קאי דקתני בסלע שנפחת עד שקל מותר לקיימו ולא עוד אלא אפילו פחתה יותר מכאן מותר לקיימו עד שיפחות יותר משיעור אונאה דהיינו איסר לדינר אליבא דרבי מאיר וכשפיחת כשיעור זה דינו כשקל דעלמא שחסר כדי אונאה שאסור לקיימו. והא דקתני מעיקרא עד שקל היינו למעוטי שאם הוא יותר משקל אסור לקיימו שמא יתננו בסלע וקתני רישא יתר על כן מוכרה בשווייה היינו שהיא יתירה במשקל שאין בה כדי אונאה וקתני מותר לו לקיימה כדי שימכרנה בשווייה שאם מוכרה ביפה יכול הלוקח לתבוע עד כדי שיראה לשולחני כדפריש במתניתין. הריטב"א.

תנן התם במסכת כלים כלי שנפסלה. פירוש שנפגמה והתקינה וכו'. עד כמה תפחת ויהא רשאי לקיימה שני דינרין פחות מכאן יקוץ. כלומר אם נשבר בה פחות מב' דינרין יקוץ. ונראה לי דעד שני דינרין גרסינן במתניתין דאי לא רבי אמי היכי מצי למימר יתר על כן יקיים. ואפילו הכי לא מחוור. והכא אפילו בכדי אונאה או אפילו פחות מכדי אונאה משום דהוי שקל הבא מסלע ובכדי אונאת ופחות מכאן נמי שכיח טעותיה כדפרישנא לעיל וליכא למיקם עליה אלא אדם בקי הרבה. הראב"ד ז"ל.

יתר על כן מאי. ניחא ליה לאפלוגי על המשנה טפי מעל הברייתא. תלמיד הר"פ ז"ל.

אמר רב הונא פחות מכאן יקוץ יתר על כן יקוץ פירוש דסבירא ליה דפחות מכאן דקתני תרתי קאמר או שהיתה חסרה יותר ויש בה פחות משני דינרים או שהחסרון הוא פחות מכאן שיש בה יותר משני דינרין כי שמא יבא לתת אותה בסלע. ורבי אמי סבר דפחות מכאן כפשטא אבל יותר מכאן שיש בו יותר משקל מותר לקיימו שלא יוכל ליתנו בסלע דמנכרא מילתא. ודכולי עלמא הא דקתני פחות מכאן אסור היינו כשפיחת מן השקל כדי אונאה שאם פחות מכדי אונאה הרי הוא כשקל דעלמא דמותר לקיימו דמאי שנא האי משקל דעלמא והויא הא כי האי דאמר רבא לעיל פחות מכאן איסר אסור. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: רב הונא אומר פחות מכאן יקוץ יתר על כן יקוץ. פירוש אם יתירה היא על שני דינרין יקוץ דאתי למיטעי ביה בסלע אלא אם כן עמדה על מחצה. רבי אמי אמר פחות מכאן יקוץ כדאמרן משום דשכיח טעותא אבל יתר על כן יקיים ולא אתי למיטעי ביה בסלע. ולא ידעינן אי סבירא ליה לרבי אמי כאביי דיותר מכדי אונאה מותר לקיימה עד שיגיע ליותר מכדי אונאה איסר או כרבא דאמר דבכדי אונאה נמי אסור לקיימה. ודוקא בדינר הבא משקל כדפרישנא אבל סלע ושקל שחסרו אפילו יתר מכדי אונאה קמא מותר לקיימו.

מיתיבי יתר על כן מוכרה בשווייה מאי לאו פיחתה יתי מכוי אונאה מוכרה בשווייה ופחות מכאן איסר אסור כאביי. ואביי גופיה בדינר הבא משקל קאמר דוקא כדפרישנא לרבא וקשיא לרב הונא דאמר דכל יתר מכאן יקוץ. לא יתר מכאן יתירה על כן קאמר דאכתי לא פחתה כדי אונאה ופחות מכאן איסר אסור כרבא ובכולהו נמי קאמר בין בסלע בין בשקל בין בדינר שחסרו מתחלתן כדי אונאה. בסלע עד שקל מאי לאו דפחתה פורתא פורתא ועד שקל הוא דרשאי לקיימה אבל פחות משקל אסור משום דשכיח טעותיה בשקל משום דאתי מסלע וקשיא לרב הונא. ואי קשיא לך לותיב ממתניתין דכלים גופה דהא עד שני דינרין גרסינן בה. איכא למימר כיון דאותביה מעיקרא מרישא דהאי מתניתא משום הכי אותביה נמי מסיפא. או ישחוק או יחתוך גרסינן. עד כאן.
אבל הרשב"א כתב דמשום הכי לא אקשי מגופה דברייתא משום דבברייתא לא קתני עד ומשמע דפחתה בחד זימנא אבל בברייתא דקתני עד משמע ליה דפחתה פורתא פורתא עד דקמה לשקל. עד כאן.

דף נב:

מאי לאו פחתה יתר מכדי אונאתה מוכרה בשווייה. פירוש בדמיה ולא ביפה. והוא הדין בכדי אונאתה והאי דנקט יותר דאפילו יותר יכול לקיים. ולפירוש הקונטרס ניחא דבכדי אונאתה ואפילו ביפה מותר היכא שדעתו להחזירה אם יחזור המתאנה בכדי שיראה. הרא"ש.
וזה לשון תוספות שאנץ: מאי לאו פחתה יתר מכדי אונאה מוכרה בשווייה פירוש בדמיה ולא ביפה. והוא הדין כדי אונאה והאי דנקט יתר לאשמועינן דאפילו ביותר יקיים. ולפי מה שפירשתי לעיל לקיים פירוש הקונטרס דשרי טפי כשעשה לדעת החזרה מצינו לפרש דדוקא ביתר מוכרה בשוייה ולא ביפה אפילו עושה לדעת החזרה אם יתבענו בתוך כדי שיראה אבל בכדי אונאתה יכול להוציאה ביפה אדעתא דהחזרה דאכתי לא פחתה מכדי אונאתה. מכרה בשוייה פירוש ביפה אבל לפי מה שהיה רוצה לומר ופחתה יתר מכדי אונאתה היה שוויה שוויה ממש. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: מאי לאו פחתה יותר מכדי אונאה וקתני מוכרה בשווייה. פירוש דמשמע ליה דהא דקתני יתר על כן היינו יתירה בחסרון שיש בה חסרון יותר מכדי אונאה ואפילו הכי מותר לקיימה דידיע פחתה ולא יוכל ליתנה בסלע ומכל מקום קשיא לרב הונא דקאמר דסלע שחסרה ולא הגיע החסרון לשקל אסור לקיימה ואלו הכא קתני דכל שחסרה יתר מכדי אונאה מותר לקיימה. ופרקיה מאי יתירה דאכתי לא פחתה כדי

אונאתה כלומר דיתירה על כן היינו יתירה במשקלה שאין בחסרונה כדי אונאה ובהא קתני דמותר לקיימה למוכרה בשווייה אבל כשפחתה כדי אונאתה וכל שכן ביותר מכדי אונאה אסור לקיימה שמא יתננה בסלע. עד כאן.

מדת חסידית שנו כאן. פירש מורנו דהא קמשמע לן דאף על גב דהא מיירי בפחות מכדי אונאה וזה שלא רצה לקבלה נפש רעה היא לו אפילו הכי יש לבו לקבלה ממנו ממדת חסידות. הריטב"א.

אין לו עליו אלא תרעומת. כתב רבינו האיי גאון דהוא הדין בשאר מטלטלין אף על פי שהיה לו ללוקח פנאי להראותן לתגרים אם מכירין אפילו לאחר י"ב חדש יש לו עליו תרעומת אם לא יחזיר אונאה. הרמ"ך.

תרעומת למאן אי לחסיד לא קבולי לקבלה ולא תרעומת ליהוי ליה. פירוש דלא שייך תרעומת במה שאדם עושה מעצמו. ומכאן דקדק בעל העיטור דהא דאמרינן לקמן בפרק השוכר האי מאן דיזיף מאה זוזי מחבריה ופרעיה זוזא זוזא פרעון הוי תרעומת הוא דאיכא עליה שכופה אותו הלוה שיקבלם זוזא זוזא דאי בשרוצה לקבלם מעצמו קאמר אם כן מאי תרעומת לא נקבליה ולא תרעומת ליהוי אלא ודאי כדאמרן והכי נמי דייק לישנא דקאמר פרעון הוי וכן עיקר. הריטב"א ז"ל.

ונותנה למעשר שני ואינו חושש. פירש ה"ר יוסף ן' ה"ר יום טוב דאסלע שחסרה בכדי אונאתה קאי אמאי דסליק מיניה עד מתי מותר להחזיר וקמשמע לן דאינו חושש משום אסימון דמטבע הוא שאינה אלא נפש רעה למי שאינו רוצה לקבלה בשווייה בתורת מטבע וכו' וזהו הפירוש הראשון שכתוב בתוספות. ולא כפירוש ריב"ן כמו שדחו אותו בתוספות. אבל הכא ודאי קרי נפש רעה מי שאינו מקבלה בשווייה אבל יתר מכדי אונאתה הא אמר רב הונא לעיל יתר על כן יקוץ ואביי ורבא סברי כוותיה. ויש מפרשים דאיירי בסלע שחסרה פחות מכדי אונאתה וקאי אדלעיל עד כמה תהא הסלע חסרה ולא יהא בה אונאה הכי קאמר אף על פי שכשבא לפורטה פורטה בשווייה כשהוא מחללה מחללה ביפה פירוש מחלל עליה ואגב דאמר לפורטה אמר נמי מחללה. ולפירוש ה"ר יוסף הכי פירושה אף על פי שאינו יכול לפורטה אלא בשווייה ולא ביפה אף על פי כן תורת מטבע עליה ומחלל עליה כאלו היתה מטבע יפה ולעולם בשווייה. ולפירוש אחרון הכי פירושו אף על פי שכשבא לפורטה בירושלם להחליפה בפרוטות השלחני לא יחליפנה אלא כפי משקלה אף על פי כן מחלל עליה בתורת יפה כי אם ירצה לקנות בה מאכל ומשתה בירושלם המוכר יקחנה בתורת יפה וחילול מעשר שני למקח וממכר מדמינן ליה ואהא קאמר מתניתין מסייע ליה לחזקיה דפירושא דמתניתין הכי משמע

ונותנה למעשר שני ביפה שלא יפסיד מעשי שני כלומר שאינו אלא נפש רעה מי שלא יקבל ממנו בירושלם ביפה כשיבא לקנות צרכי סעודה בכולה ופריך למימר דסבר חזקיה מזלזלים גבי מעשר. לפירוש אחרון היינו זלזול שמחללים עליה יותר מערך השלחני. ולפירוש ה"ר יוסף מה שמחללין עליה בשווייה מיקרי זלזול דכיון דאינה יוצאה ביפה לא יוכל למוכרה לשלחני אלא בפחות ממשקלה. ומשני מאי ביפה בתורת יפה. לפירוש אחרון הכי פירושו לפי שאין מחללין מעשר שני אלא על המטבע ולא על אסימון וסלע זו אף על פי שלא פחתה כדי אונאתה אינה עוברת לסוחר כי השלחני לא יחליפנה אלא כפי משקלה בכסף שאינו טבוע סלקא דעתך אמינא אין שם מטבע עליה קמשמע לן חזקיה ששם מטבע עליה ומחלל עליה בשווייה ולא ביפה דתרי זולי לא מזלזלינן שתהא עליה שם מטבע וגם שיחללוה ביפה. ולפירוש ה"ר יוסף הכי פירושו בתורת יפה בתורת דמים ודאים שלה לפי הזול שכל אדם יתן עבורה. ולפי המסקנא לא קאי הא דמסייע ליה לחזקיה דמאי סייעתא אי משום דקתני שמחללין עליה מעשר שני ואין עליה תורת אסימון על כרחך אין זה חדושו של חזקיה דמתניתין היא. ויש לתמוה לפי המסקנא מה בא חזקיה להשמיענו אם בא לומר בתורת יפה כשם שמוותרין על היפה כדקאמר לפי שאי אפשר לאדם לצמצם מעותיו כמו כן מוותרין על זו פשיטא ומאי שנא. ואם בא להשמיענו דבשווייה מחללין ולא ביפה לא הוה ליה למינקט במילתיה ביפה דאדרבה ביפה משמע ביפה ממש. ועוד דמאידך דחזקיה שמעינן ליה כדפריך תלמודא. ולפירוש אחרון יש לומר דקמשמע לן דמוותרין עליה דסלקא דעתך אמינא דכיון דמחלל עליה בשווייה אין ויתור גדול מזה שהרי יוצאה היא בהוצאה ביפה קמשמע לן חזקיה דבתורת יפה מחללים עליה כמו שעל היפה מוותרין גם על זו מוותרין. ומכל מקום לא מצינו לזה סיוע ממתניתין דאדרבה לשון המשנה משמע דאפילו ביפה גמורה מחללים. ולפירוש ה"ר יוסף בא להשמיענו חזקיה שצריך לוותר עליה דסלקא דעתך אמינא כיון שהיא יוצאה בהוצאה בשווייה בתורת מטבע דאי לאו הכי לא מצי לחלל עליה ולפעמים אדם לוקח אותה יותר מכדי שווייה שטועה בה שאינה נראית כל כך חסרה נימא דהיינו ויתור שלה קמשמע לן חזקיה שצריך לוותר עליה ומיתוקמא השתא סייעתא לחזקיה ממתניתין דקתני שאינו אלא נפש רעה מי שאינו רוצה לקבלה בשווייה אלמא יש אדם שאינו רוצה לקבלה אפילו בשווייה כל שכן דשמעינן שהיא גרועה וצריך לוותר ואי לאו דחזקיה הוה אמינא כסברא ראשונה ולא יהא צריך לוותר. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל: מאי ביפה בתורת יפה. פירש הקונטרס כשבא לחלל עליה מחלל עליה בדמים ודאים לכל אף זו סלע חסרה לא יחלל עליה אלא בדמים ודאים

ושוים לכל והיינו י"ט איסרין ואף על גב דשוה עשרים איסרין מכל מקום יש מזלזלים ואין נותנים בה אלא י"ט וכו'. ומעתה לא נאמר אף על פי כדלעיל אלא נאמר כשם שבא לפורטה פורטה בשווייה כמו שיתנו בני אדם דהיינו י"ט איסרין משום דהם מזלזלים כך כשבא לחללה מחללה ביפה פירוש בתורת יפה דהיינו י"ט איסרין כדפירשתי. ולא נהירא דאם כן כיון דאהדר ממה שהיה אומר עד השתא הוה ליה למימוש אלא כשם שבא לפורטה ועוד קשה דאם כן כיון דשווייה ויפה תרווייהו י"ט איסרין הוו אם כן הוה ליה למימר חד לישנא ואמאי שינה הלשון דבבא לפורטה אמר פורטה בשווייה ובבא לחללה אמר מחללה ביפה. ועוד קשה דאם כן מאי קמשמע לן חזקיה מתניתין היא דקאמר ונותנה למעשר שני ומה היינו יכולים לומר פחות מי"ט. לכך נראה להשר מקוצי מאי ביפה בתורת יפה מה יפה כשבא לחלל עליה כ"ד איסרין אף סלע שחסרה מחלל עליה בשווייה דהיינו כן איסרין אבל לא יחלל ליה ביפה ממש דהיינו כ"ד איסרין דתרי זילי לא מזלזלי ביה דהא מחללין עליה בשווייה דהיינו כ' איסרים דמן הדין לא היה לו לחלל עליה אלא י"ט איסרין דהא יש בני אדם שמזלזלין ואין נותנים כי אם י"ט ועוד לחלל עליה בתורת יפה דהיינו כ"ד איסרים אם כן היינו תרי זילי והכי קאמר אף על פי דכשבא לפורטה פורטה בשווייה כמו שיתנו בה בני אדם דהיינו י"ט מכל מקום כשבא לחללה מחללה ביפה פירוש בתורת יפה דהיינו עשרים והשתא ניחא דאי ממתניתין הוה אמינא דהא דקאמר במתניתין נותנה במעשר שני רצה לומר י"ט להכי אשמועינן חזקיה דרצה לומר בשווי ממש דהיינו כ'. עד כאן.

וכתב הריטב"א ונותנה למעשר שני. הפירוש הנכון דהכא בשלא חסרה כדי אונאה שמותר לקיימה ולהוציאה ביפה אם ימצא מי שיקחנה שאינו אלא נפש רעה. והשתא דאתינן להכי רישא דקתני עד מתי מותר להחזיר היינו אפילו כשאין בה כדי אונאה ואף על גב דבעלמא פחות משתות ניתן למחילה שאני מטבע דכיון דלא מסתגי ובני אדם יש להם עליה נפש רעה לא מחיל כלל ומאי דקתני ברישא כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה היינו לענין שיהא מותר לקיימה וסיפא אלא יהא בה אונאה דקתני רישא קאי. מפי רבי.

מאי ביפה בתורת יפה וכו'. פירש רש"י בתורת יפה בדמים ודאים שבה כגון שיש בה כן איסרין והשלחני ובני אדם אינם רוצים לקבלם אלא בי"ט ואנן לא מקבלין להו אלא בכ' ומסתיין דחשבינן לה מטבע גמורה ליטלה כמה שהיא שוה בשוק ואף על גב דבני אדם קפדי עלה ודמיא למעות הרעות מקבלין לה כל כך ומזלזלין בהקדש תרי זילי דאינון קפדי עלה דלא לקבולה וכי מקבלי לה לא מקבלי לה אלא בי"ט וכו'. זה תורף

פירוש רש"י בבירור למי שמדקדק בלשונו. והקשו עליו בתוספות דכיון דהקדש אינו מקבלה אלא בדמים ודאים כהדיוט אמאי שני חזקיה בלישניה בהדיוט קאמר בשוייה ובהקדש אמר ביפה. וכי תימא דנקט ביפה לומר דחשיבה מטבע ולא חשיבי אסימון ומעות הרעות הא לא אתא חזקיה לומר דהא מתניתין היא מדקתני נותנה למעשר. לכך פירשו בתוספות דהקדש מקבלה בכ' איסרין ואף על פי שהדיוט אינו מקבלה אלא בי"ט איסרין והכי קאמר אף על פי כשבא לפורטה בירושלם ליקח צרכיו לא יפרטנה אלא כמה ששוה להדיוט דהיינו י"ט איסרין כשבא לחללה מחללה בתורת יפה דהיינו כ' אבל ביותר מכ' וכאלו היא שלימה לא יחללנה ואף על פי שהחסרון פחות מכדי אונאה דתרי זילי ותרי דרגי לא מוזלינן ומחתינן וכן עיקר. ובירושלמי גרסי בא לצרפה בירושלים היה מצרפה ברעה. בא לצרפה בגבולין כלומר כשמחלל עליה מעשרו מצרפה ביפה. ואתי שפיר לפי דפרישנא במסקנא דגמרא דילן דאלו לרש"י ז"ל לא אתיא כמסקנא דהכא דלפירוש דמסקנא דהכא אין חילוק בין ירושלים לגבולים. עד כאן.

וכתב הרמב"ן ז"ל וזה לשונו: ירושלמי בפירקין חזקיה אמר בא לצרפה בירושלים היה מצרפה ביפה בא לצרפה בגבולין היה מחללה ברעה. פירוש בגבולין כשמחלל עליה מעשר שני ברעה היינו בתורת יפה. עד כאן.

והא תנינן בורר את היפה שבהם ומחללו עליה ויברור את הרעה ויעשה אותה ביפה. פירוש שיחלל עליה כפי דמים ודאים שבה. אימר שניא היא הכא שכבר הוכיח כאן מעשר שני כלומר שהרי סלע נתערב לו וכיון שהיה לו כבר סלע אין מחללין מעות של מעשר על סלע רעה אבל פירות מחללין כפי דמים ודאים שבה. עד כאן.

וזה לשון הר"ן ז"ל: ונותנה למעשר שני וכו'. פירוש אריש קאי דקתני עד כמה תהיה חסרה ולא יהיה בה אונאה וכו' ככתוב לעיל בשטת לשון אחרון דכתב הרא"ש ז"ל אבל ליכא לפרושי בסלע שחסרה כדי אונאתה וכמו שנראה מדברי רש"י ז"ל בגמרא וכמו שהקשו בתוספות על פירוש ריב"ן. אמר רב פפא שמע מינה האי מאן דמוקי אזוזא וכו' פירוש אתא לאשמועינן רב פפא דמאן דמוקי אזוזא שחסרה פחות מכדי אונאתה שלא לקבלה בשלמה לגמרי מיתקרי נפש רעה דאי ממתניתין הוה אמינא דלא קרי נפש רעה אלא למי שאינו מקבלה כלל אפילו בדמים ודאים אבל בשלמה אין לו לקבלה קמשמע לן דרב פפא דכל מאן דמוקי עלה שלא לקבלה בשלמה גמורה נפש רעה מיקרי ודאיק לה ממתניתין דאי לאו דחשיבה כשלמה גמורה לא היינו מתירין לחלל מעשר שני עליה. מסייע ליה לחזקיה. פירש רש"י ז"ל דמתניתין גופה מסייעא לחזקיה. ותימה הוא דאם כן אדרבה תיקשי וכי חזקיה מתניתין אתא לאשמועינן. אלא הכי פירושו דמתניתין בהדי

פירושא דרב פפא מסייעא ליה לחזקיה דהא אשמועינן רב פפא ממתניתין דסלע שלא חסרה כדי אונאה כשלמה גמורה היא והיינו כחזקיה דאמר דמחלל עליה ביפה ממש ללישנא קמא או שפורטה בשווייה דהיינו ביפה ממש ללישנא בתרא וכמו שנפרש בסייעתא דשמיא. ואמרינן מאי קאמר. פירוש דמשמע ליה דכי קאמר פורטה בשווייה בדמים ודאים שבה קאמר ולא ביפה ממש ומשום הכי קשיא לן מאי קאמר דכיון שלא חסרה כדי אונאתה יכול הוא לפורטה ביפה. ומשני דהכי קאמר אף על פי שכשבא לפורטה בירושלים אצל השלחני פורטה בשווייה על כרחו שאף על פי שיש לו רשות לפורטה ביפה מכל מקום שלחנים לא יקבלו אותו ממנו אלא בשווייה ואפילו הכי כיון שלא חסרה כדי אונאה מחללה ביפה ואקשיה למימרא וכו' ואסיקנא מאי ביפה וכו'. ולמסקנא חזקיה הכי קאמר אף על פי שכשהוא בא לפורטה פורטה בשווייה כלומר בכל שווייה דהיינו ביפה שכיון שלא חסרה כדי אונאה ליכא דמוקי עלה אלא נפש רעה אפילו הכי אין מחללין בה מעשר שני אלא ביפה כלומר בדמים יפים ודאים שבה. ולהאי לישנא סייעתא דחזקיה ממתניתין וממאי דקאמר רב פפא היינו אמאי דקאמר חזקיה כשהוא פורטה בשווייה כלומר בשלמה גמורה ולפי זה הא דתנן ונותנה למעשר שני בדמים ודאים שבה קאמר והא דדאיק רב פפא ממתניתין דמאן דמוקי אזוזא שלא לקבלו כשלט לגמרי מקרי נפש רעה הכי קדייק דאם איתא דלעלמא אין מקבלים אותם בשלם לגמרי לגבי מעשר לא מחללינן עליה כלל. נמצא עכשו שאין פחות מכדי אונאה של סלע דומה לפחות מכדי אונאה שבטלית דבטלית אין לו לקבל ובסלע אם אינו מקבל נפש רעה הוא דמיקרי אבל מיכפא לא כייפינן ליה. עד כאן:

וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל: בא לפורטה פורטה בשווייה וכו'. מאי קאמר. סבור היה שהכל לענין חלול כמו הפורט סלע של מעות מעשר שני ואם כן מאי כשהוא מחללה ושני ליה לפורטה לשלחני קאמר. למימרא דסבר חזקיה וכו' פירוש שאינו תופס פדיון בתחלה אז הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות וכו' אלמא מותירין על פדיונו ולא גורעים. מאי ביפה בתורת יפה. פירוש שמחלל עליה כל שווייה ואף על פי שאם בא לפורטה לשלחני פורטה בשווייה כלומר בתורת פגומה שאין נותנים בה כל שוויה אלא לענין חילול מתללין עליה כל שווייה דתרי זילי לא מזלזלינן ביה דכשמחללין עליה כל שווייה הוי חד זילא ואי מחללינן בה טפי משווייה הוו תרי זילי וכולי האי לא עבדינן ביה ומתניתין דקתני ונותנה למעשר שני ואינו חושש עד כדי שווייה קאמר כחזקיה והיינו דקאמר שאינו אלא נפש רעה כי מי שמקפיד עליה ואינו רוצה לפורטה כדי שווייה נפש

רעה היא ומדת קפדנות היא ואף על פי שמחלל עליה כל שווייה אי אפשר לצמצם שלא יהא בה מותר פחות משוה פרוטה שוה דרך יפה שלא לצמצם לענין פדיון.

וזה לשון רבינו חננאל: ונותנה למעשר שני וכו'. דכיון שיוצאה על ידי הדחק אף על פי שהיא כעורה אין חוששין לה שכל מי שעומד בה אינו אלא נפש רעה. מאי ביפה בתורת יפה. כלומר מה היפה מחלל בה בשוויה כך זו מחלל בה בשוויה ואינו נמנע מלחלל בה לגמרי שאם מחלל בה ביפה ד' סאין בסלע והיא אינה שוה אלא ד' סאין פחות רובע ועוד כשתפרוט אותה אינך יכול לפורטה אלא בי"ג איסר שזו שומתה והיפה שומתה כ"ד איסרין הרי זלזל במעשר שני תרי זלזולי לא מחלל בה יפה שמותיר ומכריע במשקל ומיקל במדת הפירות של מעשר שני. עד כאן.

בא לחללה. הוה ליה למימר הבא לחלל עליה אלא איידי דנקט בא לפורטה נקט נמי בא לחללה. משאנץ.

הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות כדדרשינן לקמן וכי יגאל איש ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שוה פרוטה. תימה מנין לנו חילוק זה דמתחלל על מעות הראשונות דפשט הפשוט משמע שהדבר תלוי במעשר אם יש במעשר שוה פרוטה מתחלל ואם לאו אינו מתחלל ואם יש בו שוה פרוטה ומחצה מתחלל על שתי פרוטות כיון דיש במעשר שוה פריטה ויותר ובכולה שמעתין משמע שהדבר תלוי בכסף אם הוא סלע או איסר וכבר נתפס מקצתו בקדושת מעשר יכול לחלל עליו פחות משוה פרוטה ואם בא לחלל שוה פרוטה ומחצה על שתי פרוטות אמרינן לקמן דחצי פרוטה לא תפסה מנא לן זה החילוק. ויש לומר דהכי משמע ליה דרשא דקרא אם גאל יגאל איש ממעשרו כלומר פעמים כשגואל ממעשרו שמקצתו נגאל ולא כולו והיכי דמי כגון שחילל מעשר שוה פרוטה ומחצה על שתי פרוטות דפרוטה תפסה פרוטה וחצי פרוטה לא תפסה וזה מוכיח שהכל תלוי בכסף שאם היה תלוי במעשר הרי חילל שוה פרוטה ויותר בבת אחת והיו נתפסים שתי הפרוטות בקדושת מעשר אלא שמע מינה הכל תלוי בכסף דשום מטבע לא יהא נתפס בקדושת מעשר אם לא יתקדש ממנו פרוטה אחת אבל אם כבר קדוש מקצתו יכול לחלל עליו אפילו פחות משוה פרוטה. הרא"ש.

גופא אמר חזקיה מעשר שני וכו'. לפי שאין אדם מצמצם מעותיו. פירוש ומסתמא לעולם מעדיף במעות לתת יותר ודעתו על העודף ההוא שאם יצטרך לחלל עליו שום מעשר יחלל ואם לאו שיהא נתפס בחילול הראשון. ובודאי דהא דחזקיה מדרבנן היא ולאו משום דאמרינן לקמן דאורייתא ודרבנן לא מצרפין דההיא לפי שמעורבת בתרי דבטל מדאורייתא קרי ליה מדרבנן. אלא מוכחא הא מדאמרינן לקמן לא מיבעיא יש

בו דאורייתא אלא אפילו אין בו דרבנן וההיא נמי לקמן פרט למעשר שני שאין בו שוה פרוטה אין לו פדיון כדתניא לקמן בהדיא. ויש שפירש וכן פירש רש"י לקמן על ההיא מתניתא ומדאורייתא אין שוה פרוטה תופס פדיון כלל. ולא נראה דאי מדאורייתא אין לו פדיון ולא נפיק לחולין היכי מתקני רבנן לאפוקי לחולין מי איכא מידי דמדאורייתא קדש ורבנן משוו ליה חולין אלא ודאי הא דחזקיה דאורייתא וסבירא ליה ודאי מתניתא דלקמן. ומיהו כי אמר רחמנא דאין לו פדיון היינו בפני עצמו אבל על מעות הראשונות יש לו פדיון ויצא לחולין. ומיחו אפילו בהא אינו חייב לעשות כן מן התורה כשם שאינו חייב להעלותו לירושלם אלא מדאורייתא ומניחו עד שירקב או שיזדמן לו שיוכל להעלותו לירושלים בהרווחה ורבנן אמרו שיהא חייב לחללו על מעות הראשונות מלהת והיינו דקרי לה בסוף שמעתא חילול דרבנן מפני שחיובו מדרבנן. הריטב"א.

דף נג.

ואסורין לזרים. פירש רש"י משום מעשר קתני לה. וחייבין עליה מיתה וחומש איצטריך לאשמועינן דבתרומה וביכורים איכא מיתה וחומש. ועוד תנא מיתה משום כהן טמא האוכלה במיתה. ועוד איצטריך לאשמועינן דאפילו במקום שמעשר אסור באכילה כגון חוץ לחומה ליכא מיתה וחומש ובירושלמי מפרש דאיצטריך לאשמועינן ואסורים לזרים משום פחות מכשיעור. ומכל מקום מה שאין כן במעשר דאפילו בשיעור שרי. ותימה מה חידוש בא להשמיענו כאן מאי שנא מכל איסורים שבתורה דחצי שיעור אסור לרבי יוחנן כדאיתא ליה ולריש לקיש וכו'. ויש לומר דאיצטריך משום דמרבינן חצי שיעור מכל חלב וסלקא דעתך אמינא דומיא דחלב דאיסורו שוה בכל ולריש לקיש נמי סלקא דעתך אמינא הכא לא החמירו כיון דשרי לכהנים קמשמע לן הך מתניתין דאין חילוק. הרמב"ן.

והם נכסי כהן. פירש הקונטרס לקדש בו אשה מה שאין כן במעשר וסתם משנה כרבי מאיר. ונראה לי דאתיא ככולי עלמא והכי פירושו נכסי כהן ליקח בהם עבדים וקרקעות וכו'. הרא"ש.

מה שאין כן במעשר דבטל ברוב. פירש רש"י דלא בעינן אחד ומאה. נראה מדבריו דששים מיהא בעינן ומאי ברוב ברבית ששים כשאר איסורין. והרשב"א הקשה דאם כן הוה ליה למימר מה שאין כן במעשר דבטל בששים דאלו ברוב כלומר ברבית שיעור אף תרומה וביכורים בטלין ברוב כלומר ברבית אחד ומאה לפיכך פירש דברוב קאמר

ממש כלומר חד בתרי. ומכאן הכריח כדברי האומרים דיבש ביבש חד בתרי בטיל ושם בפרק גיד הנשה יתבאר בסייעתא דשמיא. הר"ן.

ועולין באחד ומאה וכו'. ככתוב בתוספות. ויש להביא ראיה מההיא דאמר בפרק יוצא דופן אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה מדרבנן. וגם יש לדחותו דדילמא מה שחשבוהו חכמים בתרומה ליפטר מן החלה אף על פי שיש בחולין כדי חיוב חלה על התרומה פירוש ולהכי אמרינן חלה זו מדרבנן אבל הא דאסיר ליה באכילה ולא מבטל ברובא הוי מדאורייתא. ומיהו מדאמר בסוף הערל והוא שרבו חולין על התרומה פירוש ולהכי אמרינן שאני אומר שאר מותר מן התורה משמע דבו ממש ואין לחוש במאי דחשיב הכא מעלה דרבנן דהכי נמי קתני וטעונין רחיצת ידים שהוא מדרבנן. משאנץ.

ואם איתא דחזקיה הוה ליה דבר שיש לו מתירין כלומר על ידי פדיון. וכל דבר שיש לו מתירין לא בטיל. פירוש במין במינו דאלו בשאינו מינו בטל בששים כדאיתא בנדרים ובתוספתא ובירושלמי וכדברי רבי בפרק בתרא דעבודה זרה ואם תאמר ולוקמה להא בשנתערב בשאינו מינו. יש לומר דהא ליתא דאם כן תרומה נמי עולה בששים כדאיתא בפרק כל הבשר. ואם תאמר והא פלוגתא דרבבן ורבי שמעון היא בדבר שיש לו מתירין ודילמא הא מתניתין רבנן היא דסבירי להו דאפילו דבר שיש לו מתירין בטל. יש לומר דהא ליתא מדקתני עלה באיזה מעשר אמרו במעשר שאין בו שוה פרוטה שנכנס לירושלם כלומר לפי שאין לו פדיון ואינו בר אכילה ואין לו מתירין אלמא האי תנא רבי שמעון היא. הריטב"א.

והרא"ש בתוספותיו הקשה וזה לשונו: והרי טבל דיש לו מתירין ואמרינן שלהי עבודה זרה טבל ויין נסך במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם. ויש לומר כיון שנתערב שלא במינו וליכא נותן טעם אין שמו עליו ובטל אף על פי שיש לו מתירין וראייה מהירושלמי דמסכת שביעית פרק ג' ארצות דקתני התם שהיה רבי שמעון משום רבי יהושע אומר כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו חכמים בהם שיעור במינם במשהו שלא במינם בנותן טעם. מיהו על כרחך יש בירושלמי טעות סופר דקתני בתר הכי וכל שאין לו מתירין כגון תרומה וחלה וערלה וכלאי הכרם נתנו להם חכמים שיעור מין במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם. ואם באנו להגיה נוכל להגיה בין במינו בין שלא במינו בכל שהוא. ומיהו מתוך גמרא הירושלמי מוכיח דרישא דווקא ובסיפא יש טעות סופר וצריך להגיה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם דפריך והרי שביעית שאין לו מתירין ולא נתנו חכמים שיעור פירוש דתנן התם סוף פרק כלל גדול שהשביעית אוסרת כל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם עד כאן לשונו.

וזה לשון תוספות שאנץ: וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. ואם תאמר הרי טבל דיש לו מתירין אמר בסוף עבודה זרה הטבל ויין נסך במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם. ויש לומר דכיון שנתערב שלא במינו וליכא נותן טעם אין שמו עליו ובטל אף על גב דיש לו מתירין וכן אשכחן בפרק הנודר מן המבושל גבי קונמות דתנן קונם יין זה שאני טועם ונתן לתבשיל אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור. הא ליכא נותן טעם מותר אף על גב דקונמות חשיב דבר שיש לו מתירין בסוף הנודר מן הירק. ומיהו יש לדחות דילמא שאני קונם דאין דעתו של אדם לאסור אלא בנותן טעם כדקתני רישא התם הנודר מן היין מותר בתבשיל שיש בו טעם יין והיינו טעם לפי שלא היה דעתו אלא על היין שהוא בעין ונהי דכי אמר יין אסור טפי דנותן טעם מיהא אסור לפי שדעתו על נתינת טעם אבל בלא טעם אין דעתו כלל. ואין ללמוד מכאן שאר דברים שיש להם מתירים. ומיהו יש להביא ראיה מן הירושלמי דמסכת שביעית פרק שלש ארצות דקתני התם שהיה רבי שמעון אומר משום רבי יהושע כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו חכמים שיעור מין במינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם. ומיהו על כרחך יש בירושלמי טעות סופר דקתני בתרה וכל שאין לו מתירין כגון תרומה חלה וערלה וכלאי הכרם נתנו לו חכמים שיעור מין במינו כל שהוא שלא במינו בנותן טעם. ואם באנו להגיה הירושלמי נוכל להגיה ברישא בין במינו בין שלא במינו בכל שהוא. מיהו גמרת הירושלמי מוכיח דרישא דווקא ובסיפא יש טעות סופר ויש להגיה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם דפריך התם התיבון הרי שביעית שאין לה מתירין ולא נתנו חכמים שיעור פירוש דתנן התם בסוף פרק כלל גדול אמר בשביעית כל שהוא שביעית אוסרה כל שהו במינה ושלא במינה בנותן טעם. ומיהו עדיין קשה הא דמפרש התם בעבודה זרה טעם דטבל במשהו במינו משום דכהיתרו כך איסורו תיפוק לי משום שיש לו מתירין. ותירץ רבינו תם דאיצטריך היכא דאין יכול למצוא טבל אחר עד שיהו הפירות מרקיבין דאף על פי שאם היה מוצא היה חשוב יש לו מתירין עכשו שאינו מוצא הוי כדבר שאין לו מתירין כדמשני הכא דלית ליה מעות הראשונות והתם בטורח יכול למצוא פירות שיהיו ראוים לעשר על זה שנתערב כדאשכחן בהקומץ רבה גבי רבי שמעון שזורי שנתערב לו טבל וחולין ואמר לו רבי טרפון לך וקח מן השוק ועשר עליו או לך קח מן הגוי דמטבל גמור אינו יכול לעשר דחייב מדאורייתא וזה שנתערב פטור והוה מן החיוב על הפטור. עד כאן.

ובאיזה מעשר אמרו. כלומר בין פחות משוה פרוטה שהיה מעיקרו פחות משוה פרוטה בין שבא ממעשר הרבה דהשתא מיהא דנתערב ברוב בטל מדאורייתא ואין לו דין מעשר כלל אלא מדרבנן. הרשב"א ז"ל.

ואם איתא לדחזקיה הוה ליה דבר שיש לו מתירין. פירש רש"י ז"ל בשלמא לדידן משכחת לה בשאין בו שוה פרוטה דלאו בר פדייה הוא וכשנטמא דלאו בר אסוקי ומיכליה בירושלים הוא אלא לחזקיה קשיא. ואינו מחוור דאכתי לא הוה משמע לן דאיירי כשנטמא דלקמן הוא דמוקמינן לה בהכי. לפיכך פירש רבינו תם דלעולם כשלא נטמא וכי תימא אם כן ליסקיה וליכליה והוה ליה דבר שיש לו מתירין ליתא דלא מיקרי מתירין אלא כשהוא יכול להתירו בלא טורח גדול אבל כאן שיש טורח להעלותו פעם תערובתו לאו מתירין מיקרי ונפקא מינה לקערה שנאסרה מחמת בלע שנתערבה בין הקערות דלא קרינן לה דבר שיש לו מתירין אף על פי שיש לו היתר בהגעלה. והא דאקשינן לקמן ונהדר וניעייליה בירושלם דאלמא כל היכא דאפשר למיסק דבר שיש לו מתירין הוא. לא קשיא דהתם משום הכי מקשיה דמדקתני שנכנס לירושלם ויצא משמע דאפילו לא יצא אלא פסיעה אחת ובכהאי גוונא מקשיה ליהדר וליעייליה שהרי אין טורח בהעלאתו. אי נמי יש לומר דמשום הכי לא חשבינן ליה יש לו מתירין מפני שיכול להעלותו משום דלא מיקרי דבר שיש לו מתירין במידי דמחוסר מעשה אלא במידי דקאי להכי אבל מעשר שני לא קאי להעלותו בירושלים בעינו אלא לפדותו ולהעלות דמיו וכי אקשיה בסמוך ליהדר וליעייליה התם הוא כיון שנכנס שם פעם אחת שוב אין לו פדיון ועל כרחך לאסוקי קאי. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: ואם תאמר בלאו דחזקיה נמי היכי ניחא לדידן דהא אית ליה מתירין לאכלו בירושלם וכי תימא דאיירי בשנטמא וכדפירש רש"י והא מדכתב הא לקמן מכלל דהשתא סבירא ליה דבטהור עסקינן. ורבינו תם תירץ דכיון דאיכא טורח להעלותו לירושלם לא חשיבא דבר שיש לו מתירין וכו' והביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן במסכת שביעית דטבל במינו במשהו ופירשו טעמא משום דכהיתרו כך איסורו ותיפוק לי דהוה ליה דבר שיש לו מתירין אלא ודאי משום דזימנין שאין לו טבל אחר שם כדי לתקנו ויש לו טורח לקנות או להביאו ממקום אחר ולא חשיב דבר שיש לו מתירין. ואין ראיה זו מחוורת דהתם נקט טעמא דכהיתרו כך איסורו כי היכי דתיתי אפילו לרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון דסברי דדבר שיש לו מתירין בטיל וכדפריש התם ברוכתא. אבל יש לדון כדברי רבינו תם דכיון דמעשר שאין בו שוה פרוטה אינו תייב להעלותו לירושלם ולא חשיב דבר שיש לו מתירים כיון דאית ביה טורח ולאו להכי קאי. עד כאן.

וניתי מעשר דאית ליה ונצרפינהו. משמע דהך קושיא לאו לחזקיה מקשה לה דלכולי עלמא נמי קשיא ולכולי עלמא פרכינן אעיקר ברייתא. ולי נראה דחזקיה מילי טובא קמשמע לן שאין דרך אדם לצמצם מעותיו ושאותו מותר שבמעות אין דעתו של אדם להתפיסו במעשר אלא חולין הוא בידו ויכול לחלל עליו ושבמעשר חצי פרוטה מצטרף אפילו על מה שנתחלל אבל אנן סהדי שכל מעשר שאין בו שוה פרוטה בשעת הפרשה אינו מתחלל לעולם אי נמי עד שיהא ראוי לבילה ולצרוף ממש וקושיין לחזקיה בלחוד היא. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: וליתי מעשר דאית ליה ובצרף. פירוש ויפדה הכל ביחד אותו מעשר שיש לו בעין עם זה שנתערבה בחולין. ואם תאמר ולדידן נמי תיקשי הכי. ויש לומר דלדידן מעשר שאין בו שוה פרוטה אינו בר פדיון כלל ואפילו על ידי צירוף אבל לחזקיה דאמר שיש לו פדיון וחייב לעשות כן על מעות הראשונות כל שכן שיש לו לפדותו בצירוף מעשרותיו והוה ליה דבר שיש לו מתירין. עד כאן.

מהא דאקשיה וניתי מעשר דאית ליה ונצרף משמע דאית ליה מעשר דצריך לפדות. ותמיהא לי דאם כן כי אקשי וניחליה על מעות הראשונות ודחי דלית ליה דלא פריק מיד הוה ליה לאקשויי וניתי השתא וניפרוק והדר ניחליה להאי אמעות הראשונות. ונראה דאלימא ליה לאקשויי צירוף ולומר דאפילו לית ליה אלא פורתא נייתי ונצרף ולבסוף אקשי ליה נייתי מעשר בפרוטה ומחצה והיינו דומיא דחזקיה וכי דחינן דחצי פרוטה לא תפסה מידי ואיסר נמי לא דילמא אתי לאיתויי פרוטות כיון דעשייה ממש בכוונה לחלל עליו תו ליכא לאקשויי ונייתי מעשר טובא וניחליה אפרוטות או על איסרין דכל דמכוון לעשר איכא למיחש. הריטב"א.

דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי. פירוש מעשר שני שאין בו שוה פרוטה מן התורה אינו צריך פדיון ויכול לאכול חוץ לחומה לפי שאין לו כסף וכתיב וצרת הכסף. יש מפרשים משום דמעורב ברוב קרי ליה דרבנן ואם כן אפילו יש בו שוה פרוטה נמי ולקמן קרי ליה דאורייתא. הדר הוה ליה דאורייתא ודרבנן כי זה פחות משוה פרוטה הנשאר כיון שהיה בתחלת הפרשתו שוה פרוטה דאורייתא הוא וזה שלא היה מתחלתו כי אם פחות משוה פרוטה הוא דרבנן וכי מייתי ההיא פחות משוה פרוטה לצרופי בהדי האיך דמערב ומפקריה הוא סבור שהכל מחולל ואוכל אותו שהוא דאורייתא חוץ לחומה קשיא לן דגרסינן במכות פרק אלו הן הלוקין כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואמר תרומתה בעוקצה מעשר ראשון בדרומה מעשר שני בצפונה והיא שנת מעשר שני בירושלם. אכלה לוקה אחת. זר שאכלה לוקה שתים. טעמא דבירושלם הא בגבולין לוקה שלוש

כלומר משום זר שאכל תרומה ומשום מעשר ראשון טבל ומשום מעשר שני חוץ לחומה והא הכא דתאנה קאמר והיאך אפשר למעשר של תאנה אחת שיהא בו שוה פרוטה וקאמר שלוקה עליו. ויש לומר שאותה תאנה נמי ממקום חיוב באה שיש לשם טבלים הרבה. והא דלא אקשי הכא ונסקיה לירושלם וניכליה ואמאי בטל בריב משום דכיון דמדאורייתא לאו בר עלייה הוא לא מטרחינן ליה ולקמן דפריך משום דכבר העלהו הכניסו ויצא ולהכי לא אקשי ליה ניהדריה ויכליניה. הראב"ד.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי. פירש רש"י שזה המעורב כבר נתבטל מן התורה חד בתרי וכחולין גמורין הן מן התורה. ובדין הוא דמצי תלמודא לשנויי דמיירי דלית ליה מעשר אחרינא אלא דניתא ליה לתרוצי דאפילו אית ליה דאורייתא ודרבנן לא מצרפי. עד כאן.

וניתי איסר דילמא אתי וכו'. ואם תאמר אם כן בעלמא היאך מחללין על איסר נגזור דילמא אתי לאיתויי פרוטות. יש לומר דלאו גזרה הוא אלא הכי קאמר כיון דזימנין דאתי לאיתויי פרוטות ניחא להו לרבנן דליבטיל ולא נחמיר עליה כדין דבר שיש לו מתירין כיון דזימנין דנפיק מינה חורבא אבל ודאי לכתחלה מחללין על איסרין ולא גזרינן וכן נראין דברי רש"י. ומכל מקום איכא למידק דהכא משמע דאין מחללין בפרוטות דהא אמרינן דחצי פרוטה לא תפסה וכיון שכן אי היה מחלל אפרוטות דילמא מייתר במעשרו חצי פרוטה ולא תפסה כיון דאי אפשר לצמצם ונמצא אותו חצי פרוטה נאכל במוץ בלא פדיון ואלו ברלש פרקין משמע בהדיא דמחללין מעשר שני על הפרוטות. ותירץ הרמב"ן ז"ל דהתם הוא שמכוון להתפיס כל הפרוטות כלומר שיהו כולן נתפסות בקדושת מעשר ובכהאי גוונא תפיס כוליה שאין אונאה בחילול אבל כל שהוא מכוון להתפיס חצי פרוטה ושתהא חציה חולין בכהאי גוונא הוא דאמרינן דלא תפסיה. הר"ן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: דילמא אתי לאיתויי פרוטות. ואם תאמר אמאי לא גזרינן דילמא אתי לאיתויי פרוטות וכו'. ויש לומר דהקונטרס דקדק בזה דפ"ה דהכי פירושו דילמא אתי לאיתויי פרוטות ומעשר בפרוטה ומחצה ונמצא שוה חצי פריטה נאכל בלא חלול וטוב לנו שיבטל ברוב אבל היכא דלא אפשר למעבד הכי ודאי עבדינה כדפירשתי דמייתי איסר. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: הקשו בתוספות אם כן היאך מחללין על פרוטות כדאמרינן בריש פירקין וכו'. ואם תאמר שאין גזירה זו אלא במי שיש לו מעשר בפרוטה ומחצה שבא לכוון בפדיון אותה מחצה אבל במי שיש לו מעשר הרבה לא אי הכי תיקשי ליה בגמרא וליתי מעשר בשתי פרוטות ומחצה אי נמי בשתי פרוטות וניתי איסר וניחיל עליה

ונשאר להם הדבר בקושיא. אבל הרמב"ן נ"ר תירץ שאין כאן גזרה כלל דלא קאמרינן בגמרא גזרה דילמא אלא דילמא אתי לאיתויי והכי קאמר מעשר זה מבטלים אותו ברוב לפי שאין חכמים מצווים עליו לצרף ולחללו עכשו שמא יבא לידי איסור וכל שאין עומד להתירו לאו דבר שיש לו מתירין מיקרי כדאיתא בפרק הנודר ומיהו לכתחלה נמי מחללין על איסר וסלעים בכל ענין וכן על פרוטות לבדן מחללין לכתחלה אלא שאם היה במעשר שוה פרוטה ומחצה צריך שיכוון להתפיס כל הפרוטות באותו מעשר דבכהאי גוונא שרי דאוזולי במקח וממכר הוא וכולן נתפסות דלא דייקי בגמרא אלא במכוון שתהא פרוטות חציה נתפסה וחציה חולין להתפיס עליה וכדחזקיה דקאמר מחללין על מעות הראשונות דאלמא המותר חולין בידו ולא אתפסיה במעשר הא במתפיס שתי פרוטות למעשר שוה פרוטה ומחצה לדעת שיהיו כולן מעשר כולן נתפסות שאין אונאה בחילול. עד כאן לשון הרב נ"ר. ולא ירדתי לסוף פירושו דאכתי לחזקיה מאי איכא למימר ואליבא דידיה הוא דשקלינן וטרינן ולדידיה מאי איכא למימר ואי איהו לא סבירא ליה הכי אלא מחללין אפילו לחצי פרוטות אמאי בטל ברוב. ועוד דחצי פרוטה לא תפסה מידי דקאמר מדינא קאמר משמע ולא משום דמשייר חציה לחולין. וצריך עיון לענין הא דחזקיה. תמיה לי אמאי לא תסייעיה ממתניתין דקא מייתי לקמן בסמוך דקתני מעשר שני שאין בו שוה פרוטה דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונים. עד כאן לשון הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: ואם תאמר והא אשכחן בעלמא דאדם מחלל מעשרותיו על פרוטות כדתנן הפורט וכו'. ויש לומר שאם יש לו מעשר במאה פרוטות ותצי פרוטה יביא צ"ט פרוטות ואיסר ואותה פרוטה וחצי מתפסי בחדא על האיסר. וכי תימא דנגזור דילמא אתי לאתויי פרוטות יש לומר דכי גזרינן הני מילי במעשר זה המעורב שאין פדיונו אלא מדרבנן ואין אנו רוצים להחמיר בדינו לעשותו דבר שיש לו מתירין כיון דאית ליה שום גזירה אבל במעשרות דעלמא שפדיונן מדאורייתא וזימנין דלא מזדמני ליה איסרין לפדותו עליהם לא גזרינן פרוטות לחוד כן תירצו בתוספות ונכון הוא והא ודאי כיון שטורח להביא איסר עם הפרוטות היא המוכחת דלא אתי לאחלופי לחלל עם פרוטות לחוד. ורבינו הגדול הרמב"ן כתב דקושיא מעיקרא ליתא דאנן לא אמרינן הכא דחצי פרוטה לא תפסה בפרוטה אלא מפני שבא להתפיסה בחציה בלבד כדי שיהא העודף לפדות עליו מעשר המעורב אליבא דחזקיה אבל בעלמא שבא להתפיס חצי שוה פרוטה העודף במעשרותיו על פרוטה הא ודאי שפיר תפסה כיון שהמעשר שהוא מביא לפדות

דרך כלל יש בו שוה פרוטה מה שאין כן במעשר שאין בו שוה פרוטה בתחלתו דההוא ודאי אפילו לחזקיה לא תפיס בתחלה לא באיסר ולא בפרוטה ולא בשום מטבע. עד כאן.
וזה לשון הרא"ש: ותימא מתניתין דמייתי לעיל הפורט סלע וכו'. היאך חלל מתחלה על הפרוטות הא אמרינן לעיל לפי שאי אפשר לו לאדם לצמצם וכו' ככתוב בתוספות. מיהו אהך גזרה דבסמוך יש לתמוה היכי דמי אי גזרינן שלא יחלל מעשר שוה פרוטה ומחצה על איסר דילמא אתי לאיתויי פרוטות אם כן לא יהיה לו עוד פדיון למעשר שני דלעולם נגזור הכי וכי תימא דלא גזרינן אלא היכא דבא לעשות תקנה למעשר זה שנתערב מה טעם יהיה לדבר זה. ונראה לי דאינו כן דהא דאמרינן לעיל לפי שאי אפשר לאדם לצמצם את מעותיו לאו שלא יוכל לצמצם כלל קאמר אלא אי אפשר לצמצם לשער ערך הכרי של מעשר בצמצום בלא טורח ואין אדם רוצה לטרוח ומשער מאומד ומוסיף מעות אבל היכא שהוא מחלל על הפרוטות הוא יכול לשער שיהא המעשר כשיעור הפרוטות ודי בשיעורו כי לא נתנה תורה למלאכי השרת. וה"ר שלמה מטריו"ש תירץ דבמילי דרבנן אמרינן כל שעתא לקולא בפרק הקומץ רבה לא חיישינן דילמא אתי לאיתויי ודאי כי היכי דתיהוי ליה תקנתא אבל הכא חיישינן דילמא אתי לאיתויי ודאי כי היכי דלא להוי דבר שיש לו מתירין וליבטל ברוב ולהכי נמי קאמר בשלהי עבודה זרה טעמא דטבל לא בטיל משום דכהיתרו כך איסורו דלא סגי ליה בטעמא דפריש בנדרים משום דיש לו מתירים דיכול ליקח מן השוק דמהאי טעמא לא הוי דבר שיש לו מתירין וחיישינן דילמא אתי לאיתויי ודאי ולא צריכינן לכל שינויי דחיקי שפירש רבינו תם לשנויי אמאי לא צריכינן לטעמא דכהיתרו כך איסורו. וניחא נמי הכא מה שגמגמו בתוספות אמאי גזרינן הכא דילמא מייתי פרוטות מעלמא דאיכא למימר דדוקא הכא גזרינן כדי שלא יהיה לו מתירין וליבטיל ברובא וכן ניחא לקמן דהכא לא פליג בין נפלו מחיצות ללא נפלו. ובסוף פרק חלק מסיק אמילתא אחריתי כי גזרו רבנן היכא דאיתנהו למחיצות וכו' דהכא דוקא אמרינן לא פלוג כי היכי דלא להוי דבר שיש לו מתירין.
וזה לשון תוספות שאנץ: ומיהו אהך גזרה דבסמוך גופה יש לתמוה היכי דמי דגזרינן ושלא יחלל מעשר בשוה פרוטה ומחצה על איסר דילמא אתא לאיתויי פרוטות אם כן לא יהא עוד פדיון למעשר שני דלעולם נגזור לזה וכי תימא הכי נמי דווקא בשיש מעשר שוה מאה פרוטות ומחצה אין יכול לחללו על סלעים ואיסרים דילמא אתי לאיתויי פרוטות אם כן לא יהא עוד פדיון למעשר שני דלעולם נגזור ולא יתחלל אותו שוה חצי פרוטה העודף דחצי פרוטה לא תפסה ונמצא אוכל שוה חצי פרוטה של מעשר חוץ לירושלים בלא פדיון אלא מה יעשה יחלל השוה מאה פרוטות על סלעים ואיסרים ויוותר דמי

שרגילים לעשות שאין אדם מצמצם מעותיו ואחר כך יחלל אותו חצי פרוטה היתרה על מעות הראשונות הללו כדקאמר חזקיה מעשר שני שאין שוה פרוטה אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות זו היא תימה גדול לומר כן דמה לי בענין זה מה לי מחל בתחילתו הכל בבת אחת אלא ודאי לא גזרינן דאם כן אין תקנה עוד למעשר בפדיון ואם כן הרי גזרינן נמי הכא. וכי תימא דשייך לגזור טפי בשבא לחלל מעשר בפרוטה ומחצה דאדם שיש לו רוב מעשר אין לחשב חצי פרוטה העודף בשביל כך והוא הדין לענין חילול ואפילו מייתי פרוטות אין לחוש לאיסור דאורייתא אכתי תיקשי ליה הכא דנייתי מעשר בשתי פרוטות ונחיל על איסר דאפילו מייתי פרוטות אין כאן למעשר דאורייתא וכי תימא דילמא אתי לאיתויי מעשר בפרוטה ומחצה ויחלל על פרוטות חדא דזה דומה גזרה לגזרה ועוד אין גזרה זו מפורשת בתלמוד. ומיהו מצינו למימר דכולה חדא גזרה היא ולא חשש להאריך לפרש כל זה. אבל אכתי קשה דאם כן מעשר שוה ב' פרוטות או ג' לא יהיה לו עוד תקנה להתחלל מטעם זה אם לא נאמר דאין שייך לגזור בו אלא דווקא היכא דבא לעשות מעשר זה שנתערב ומח טעם יהיה בדבר. עד כאן.

בשנטמא. הוה מצי למפרך מאי איריא יצא אלא דאידך פירכא עדיפא ליה. ולקמן דאוקמא כרבי יהודה ולא הוה ליה שום פירכא הדר פריך מאי איריא יצא שנאמר כי לא תוכל שאתו. ואם תאמר והא קרא חוץ לירושלים כתיב כי ירחק ממך המקום. הריטב"א.

דנפיל מחיצות. ואם תאמר והא אמרינן בפרק שני דשבועות דאוכלין קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה וכו' וכן משמע נמי בפרק אלו הן הלוקין דלמאן דאמר קדשה מעלה אדם בזמן הזה במעשר שני ואוכלן בירושלים. ויש לומר דהכא כמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא ואף על גב דכל זמן שבית המקדש קיים דמסתבר דכל הקדשות קיימות אפילו למאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא כמו למאן דאמר קדשה לאחר חורבן יש לפרש דנפיל מחיצה כגון דחרב הבית. אלא אההיא דחלק קשה טפי דמסיק לה גבי מעשר שני של עיר הנדחת ואי דחרב הבית הא אין דנין דיני נפשות אם לא נגמר מקמי הכי. עד כאן משאנץ.

דף נג:

הא דאמרינן הכא לא פלוג רבנן במחיצות קשיא עלה מהא דגרסינן בפרק חלק וכו'. וככתוב בתוספות ואיכא למימר מאי יצא דקתני לא שיצא ממש אלא שנפלו מחיצות וכל זמן שהוא בתוך העיר לא פלוג רבנן אפילו נפול נמי אינו נפדה כדי שלא יאמרו ראינו מעשר נפדה בירושלים והתם בשיצא חוץ לירושלים וכיון דנפלו מחיצות והוא

חוץ לירושלים לא גזור. ואם תאמר הכא ניפקיה ונפרקיה דהוה ליה חוץ לירושלים ונפלו מחיצות. איכא למימר כיון דאין עליו להוציאו ולפדותו אין זה דבר שיש לו מתירין כי היכי דלא מיקרי דבר שיש לו מתירין משום שמהרה תבנה העיר ומחיצותיה ובכהאי גוונא אמרינן בנדרים אמאי דאקשינן וליהדר וליעייליה מפני שסופו לעשות כך שהרי לכך הוא עומד שיעלה ויאכל בירושלים וכך כתב רש"י מאי יצא דקאמר שנפלה חומת ירושלים. ולי נראה דהתם כגון דנפלו מחיצות קודם שהכניסו שם ולא גזרו רבנן שהרי הוא כמו שלא נכנס והכא כגון דנפלו מחיצות לאחר שהכניסו וגזור בהו רבנן והיינו דקתני שנכנס לירושלים במחיצות ויצא משנפלו והיינו דגרסינן במקצת נסחי לא פלוג רבנן במחיצות כיון דקלוט קלוט. הרמב"ן.

לא פלוג רבנן. תימה דבסוף חלק אמרינן בהדיא דפלוג וכך הוא שם המסקנא גבי עיסה של מעשר שני דרבי מאיר פוטר מן החלה וחכמים מחייבין ואמר רב חסדא מחלוקת במעשר שני בירושלים אבל בגבולין דברי הכל פטורה ופריך מהא דקתני גבי עיר הנדחת מעשר שני וכתבי הקודש יגנזו דהיכי דמי אי דאסקוה לירושלים הא קלטו מחיצות פירוש ואפילו באכילה שרי אלא לאו בגבולין וקתני יגנזו פירוש אלמא לאו ממון גבוה הוא ואפילו שרפה היה טעון אלא משום זילותא לא הוה בשרפה כדקאמר התם גבי תרומה תרקב אף על גב דממון כהן הוא. ומסיק לעולם דאסקוה לירושלים וכגון דנפלו מחיצות וכדרבא דאמר רבא מחיצה לאכול דאורייתא מחיצה לקלוט דרבנן וכי גזרו רבנן כי איתנהו למחיצות כי ליתנהו למחיצות לא. ובלא הך שמעתין קשה פשט ההלכה שלשם. והנה אפרשנה כולה דקשיא ליה מעיקרא אי דאסקוה לגוה פירוש לירושלים הא קלטוה מחיצות אליבא דמאן פריך אי לרבי מאיר דפטר מן החלה משום דממון גבוה הוא ואין זה עריסותיכם אלא הוי כגלגול הקדש דפוטר כדאמרינן במנחות פרק רבי ישמעאל מה צריך להזכיר קליטת מחיצות בפשיטות היה יכול להקשות האמר רבי מאיר ממון גבוה הוא אפילו בירושלים כל שכן בגבולין ובאכילה נמי שרי דאין זה שללה אלא שלל שמים כי היכי דלא קרינן ביה עריסותיכם. ואי פריך אליבא דרבנן דמחייבין בחלה משום דמעשר ממון הדיוט הוא וקרינן ביה עריסותיכם אם כן מאי קשה ליה הא קלטוה מחיצות מכל מקום שללה קרינן ביה כי היכא דקרינן ביה עריסותיכם ולכך קתני יגנז דאפילו שרפה היה טעון אי לאו משום זילותא כדמפרש. ונראה לי דאף על גב דחשיב ממון בעלים כיון דקלטוה מחיצות אסור להוציאה חוץ לירושלים כדתנן במסכת מעשר שני פרק ג' מעות הנכנסות לירושלים יוצאות ופירות הנכנסין אינן יוצאין. ואמרינן התם לעיל ואת כל שללה תקבוץ לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה. אמר רב

חסדא ובנקבצין לתוכה פירוש שהם בתוך מהלך יום שיכול לקבצם לתוך העיר באותו יום עצמו שקובצין שלל העיר לרחוב לשורפו והשתא האי מעשר דקלטוה מחיצות אפילו אותה העיר קרובה לירושלים אין זה נקבצים לתוכה שהרי אסור להוציאו ולא חייל עליה איסור עיר הנדחת אלא לאו בגבולים וקשיא לרב חסדא. ומשני לעולם דעיר הנדחת אחרת ואסקוה לגוה והכא במאי עסקינן שנטמא פירוש ולכך יגנזו כיון דנטמא דמעשר טמא אסור באכילה דכתיב לא בערתי ממנו בטמא בין שאני טהור והוא טמא ומיד היה יכול להקשות מאי איריא עיר הנדחת אפילו דעלמא נמי כמו שמקשה לבסוף אלא האמת מקשה מתחלה אמאי יגנוז ליפרקוה דאף על גב דאחר פדייה מותר להוציאו חוץ לירושלים כדתנן במסכת מעשר שני פרק ג' מעשר שני שנכנס לירושלים ונטמא בין שנטמא באב הטומאה בין שנטמא בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ בית הלל אומרים הכל יפדה ויאכל בחוץ חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. מכל מקום לא חשיב שללה כיון דעדיין לא נפדה מידי דהוה אמעשר בגבולים. ומשני בלקוח וכרבי יהודה דאמר יקבר ופריך אי הכי מאי איריא עיר הנדחת אפילו בעלמא נמי אלא לעולם בטהור וכגון דנפלו מחיצות וכדרבא כו' דהשתא קשה למה ליה למימר דנפלו מחיצות הא כיון דאמר רבא מחיצה לקלוט דרבנן אם כן חייל עליה איסור עיר הנדחת שפיר דחשוב מן הנקבצין לתוכה וכי תימא כל זמן שהמחיצות קיימות ועדיין המעשר בתוכה קליטתו מדאורייתא והאי דמחיצה לקלוט דרבנן היינו דחזר המעשר ויצא חוץ לירושלים ועל זה אתמר מילתא דרבא בפרק אלו הן הלוקין גבי פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלים. אין לומר כן חדא דמשמע דרבא אמתניתין דמסכתא מעשר שני קאי דקתני פירות הנכנסין אינן יוצאין ועלה קאי רבא ואמר דמה ששנינו דמחיצה לקלוט היינו מדרבנן. ועוד קשה למה ליה לאסוקי כי גזור רבנן כי איתנהו למחיצות כי ליתנהו למחיצות לא והלא בכך מתרץ הכל מיד כשאמר דנפלו מחיצות דכיון דמחיצה לקלוט דרבנן ומדאורייתא הן נקבצים לתוכה חייל עלייהו איסור עיר הנדחת ולכך יגנזו. ונראה לומר דאף על גב דמחיצה לקלוט דרבנן לא קרינן ביה נקבצים לתוכה כיון שאסרו לו חכמים להוציא כדאשכחן בריש כל שעה דהמקדש אשה בחמץ בשעה דרבנן אין חוששין לקדושיו והילכך אי לא נפלו מחיצות לא חל עליו איסור עיר הנדחת לכך צריך להעמידה דנפלו מחיצות וכי גזור רבנן שיהא אסור להוציאו היינו היכא דאיתנהו למחיצות אבל כי ליתנהו למחיצות לא קרינן ביה נקבצים לתוכה. והא דאמרינן בשמעתין דלא פלוג היינו לענין פדייה דבשום ענין אינו נפדה דגזרו רבנן שלא יפקיע קדושתו כיון דקלטו מחיצות ואם היה פודהו הרי הוא מפקיע קדושתה אבל לענין להוציאו חוץ מירושלים היכא

דמחיצות קיימות אמור מפני שמפקיע קדושתו אבל נפלו מחיצות אין כאן הפקע במה שמביאו. ולא היה יכול לתרץ בלא נפלו מחיצות וכגון שנכנס לירושלים ויצא. דכיון שהוא זקוק לחזור ולהעלותו בירושלים על כרחך אין זה נקבצים לתוכה אבל היכא דנפלו מחיצות נקבצים לתוכה קרינן ביה דאינו מחוייב בשביל כך לבנות חומות ירושלים. וזה אין להקשות מאי שנא נפלו מחיצות מהיכא דלא נכנס מעולם דחשיב ליה רב חסדא ממון גבוה לכולי עלמא כיון דאסור באכילה דהא נמי הרי הוא עכשיו אסור באכילה. דלא דמי דכיון דנכנס והותר מיד באכילה ונעשה ממון הדיוט שוב לא יעשה ממון גבוה וחומש מעכב אפילו יהיה יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה כמו בהקדש מכל מקום צריך להזכיר את החומש ויאמר הוא וחומשו מחולל על הפרוטה. עד כאן משאנץ.

לא מבעיא יש בו דקלטר מחיצות דאווייתא קלטו ליה מחיצות אבל אין בו דרבנן וכו'. משמע בשאין בו שוה פרוטה אין לו פדייה אלא מדרבנן וחזקיה מדרבנן קאמר. ואף על גב לפי מאי דפרישנא לעיל דהכל תלוי בכסף אפשר לפרש דמדאורייתא אית ליה פדייה על מעות הראשונים מכל מקום פשטיה דקרא משמע ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שאין בו שוה פרוטה שאינו בר פדייה אלא שלפי שיטת התלמוד דקאמר דפרוטה ומחצה לא תפסה שתי פרוטות אנו צריכים לפרש תלוי בכסף כדפרשינן לעיל מכל מקום גם צריכים לומר דפחות משוה פרוטה לאו בר פדייה הוא מדאורייתא דאי איתיה בפדייה לא מסתבר להחמיר בכסף שלא יהא נתפס אם לא שתקדש בו פרוטה מאחר שהמעשר עצמו מתחלל בפחות משוה פרוטה וגם אין מקרא יוצא מידי פשוטו. והא דקאמר לעיל דאורייתא בדרבנן לא מצטרפי לחצי פרוטה שאינה מעורבת קרי דאורייתא לפי שראויה להצטרף עם שאר מעשר. כן נראה לי. הרא"ש ז"ל.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שוה פרוטה שאינו צריך פדיון ואם יפדה אותו אין לו חומש מן התורה אבל מדרבנן יפדה ויש לו חומש. ע"כ.

הבעלים אומרים בעשרים וקשה דהכא משמע שהבעלים פודין אותו בשוויו ואמאי והא בקרא כתיב בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ויש לומר דמיירי בכור הקדש דשדה אחוזה בזמן שאין היובל נוהג. ואם תאמר כיון דמיירי בזמן הזה אם כן אמאי פודהו בשוויו הא בזמן הזה יכול לפדותו אפילו בפחות משוה פרוטה וכו'. ויש לומר דמיירי בזמן שבית המקדש קיים ואין היובל נוהג כגון בבית שני וכו'. תוספות חיצוניות. עיין תוספות ערכין ריש פרק המקדיש את שדהו.

דף נד.

איבעיא להו חומשא מעכב או וכו'. ואם האמר ותפשוט ליה מהא דתנן בכמה דוכתי מעשר שני והקדש שנפדו ואוקימנא בשנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקמשמע לן שאין החומש מעכב. יש לומר דההיא לאו מהכרחא דמתניתין מוקמינן לה בהכי אלא דסמכינן אמסקנא דהכא דאלו ממתניתין הוה אמינא שנפדו לגמרי שנתן קרן וחומש ודקאמרת פשיטא איירי דקתני רישא שלא נפדו לרבותא דמפרש התם נקט סיפא שנפדו. הריטב"א.

דמר סבר חומש מעכב ורבי סבירא ליה חומש לא מעכב אלא דבחול חייש לפשיעותא. והא דקאמר נראין דברי רבי יהושע בחול לאו מטעמיה דטעמא דרבי יהושע משום דחומש מעכב וטעמא דרבי משום דחייש לפשיעותא וחומש לא מעכב. עד כאן משאנץ. **והכא בחיישינן לפשיעותא קמיפלגי**. ואם תאמר מעיקרא דקאמר דפליגי בחומש מעכב או לא אם כן קשה דמאי טעמיה דרבי דקאמר נראין דברי רבי אליעזר בשבת וכו' אי קסבר חומש מעכב אם כן אפילו בשבת נמי אמאי יאכל ואי קסבר חומש לא מעכב אם כן בחול נמי יאכל. ויש לומר דהוא ידע שפיר דרבי קסבר דחומש לא מעכב אלא דבחול חייש לפשיעותא דאי סבירא ליה חומש מעכב לא הוה מפליג והא דקאמר נראין דברי רבי יהושע בחול לאו מטעמיה דטעמא דרבי יהושע משום דחומש מעכב וטעמא דרבי משום דחייש לפשיעותא. וקשה לי כיון דידע טעמא דפשיעותא היאך סלקא דעתיה לאיתויי תנאי לימא דבחייש לפשיעותא פליגי. ונראה לי דלא מסתבר ליה למימר דמשום פשיעותא יחמיר רבי יהושע לאסור אפילו בשבת. ומשני דבפשיעותא פליגי והכי קאמר נראין דברי רבי אליעזר לרבי יהושע בשבת שדברי רבי יהושע לא היו אלא בחול אבל בשבת מודה הרא"ש.

והא תניא נתן לו את הקרן. נראה דלא גרסינן לו מדאיצטריך למידק דפליגי בהקדש מדקאמר נראין דברי חכמים במעשר דהוה ליה למידק מדקתני לו דמשמע נתן לו לגזבר. ומיהו נראה דגרסינן לו מדלא תירץ דהאי דקאמר וכו' ככתוב בתוספות. אבל אי גרסינן לו ניחא ואף על גב דמדקדק מדקאמר נראין דברי חכמים במעשר אלו קסמיך. הרא"ש **הכל מודים בשבת וכו'**. פירוש והני הוו חדא ועוד דצריכי אהדדי דתרווייהו טעמא בעינן כחדא דאי משום טעם שבת לחוד אפילו במעשר נמי ואי משום טעם גזברים תובעים אפילו בחול נמי אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א.

ונתן הכסף וקם לו. ואם תאמר אי כסף דוקא וכו' ככתוב בתוספות ואיכא מאן דפריש דבגזרה שוה נפק לן מפדיון הבן שאינו נפדה אלא במטלטלין חומש הקדש מהו שיתחלל

על הקרקע. תימה דהא בהאי קרא חמישה כסף ערכך כתיב ואם כן דרשא דדרשינן על החומש הוא גם כן. ויש מתרצים בתוספות דאנן לא דרשינן אלא מכסף ערכך דהיינו קרן. הריטב"א.

וזה לשון הרא"ש: והא דמיבעיא ליה חומש מהו שיתחלל על הקרקע אף על גב דבהאי קרא דכסף כתוב חומש מכל מקום כסף משמע דאערכך דוקא קאי ויש לפרשו דהכי קאמר קרא ויסף חמישית מכל דבר על כסף ערכך. הרא"ש.

הקדש אין מתחלל על הקרקע הא דאמרינן לקמן בונין בחול ואחר כך מקדישין שהיו חוזרין ומחללין על הבנין מעות של הקדש ואפילו למאן דאמר בפרק קמא דחולין דתלוש ולבסוף חברו הוי כמחובר לענין הכשר זרעים והוא הדין נמי לענין הקדש ואם כן היאך מחללין עליו. ויש לומר שהיה הבנין עומד ליעקר אם לא מתחלל עליו ההקדש כי צריך לבנותו משל הקדש אם כן חשוב הוא כתלוש.

ותלמיד הר"ף כתב וזה לשונו: ויש לומר דתלוש ולבסוף חברו הוי תלוש לענין מעילה. עד כאן.

תרומה אינה משתלמת אלא מן החולין. ולא מן הלקט ולא מן השכחה והפאה וההפקר ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש שלא נפדו משום דכתיב ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש כלומר דבר שהיה ראוי להיות ממנו תרומה. הראב"ד.

דף נד:

משלם חומש על חומש. על כרחך צריך לאוקמא בשנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו דאי אמלוה לא משלם חומש דבעינן דומיא דפקדון כדאמרינן לעיל ומכל מקום איצטריך קרא דסלקא דעתך אמינא כיון שעל ידי תשלומי חומש קאתי וכו' ככתוב בתוספות כדאשכחן גבי תרומה דאיצטריך לאשמועינן דמשלם חומש על חומש אף על גב דכתיב ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש וחלה עליו קדושת תרומה סלקא דעתך אמינא דאין משלם חומש על חומש כיון דמחמת חומש קאתי. ועוד יש לומר דאפילו בלא נטלו ממנו מיחייב הכא חומש כיון דתחלתו בא על ידי פקדון הוה ליה כפקדון. הרא"ש.

אחד הסך פירש רש"י דסיכה בכלל שתיה כדנפקא לן במסכת יומא מדכתיב ותבא כמים בקרבו וגו' והקשה רבינו תם דהא פרישנא התם דההוא קרא אסמכתא בעלמא הוא וכן מוכיח בפרק רבי עקיבא. ופירש רבינו תם דבסיפרי דריש ליה מדכתיב וגם לרבות הסך. הריטב"א. הא דאיבעיא לן בהקדש אי מוסיף חומש על חומש לא קא מיבעיא לן אלא

בהקדש קרקע אבל במטלטלין הא כתיב בהו ואם גאול יגאל ויסף חמישיתו על ערכך ואי שדית וא"ו דויסף אחמישיתו הוה ליה חמישיות כדרך שאמרו בתרומה. הרמב"ן והרשב"א והר"ן ותוספות לקמן בסמוך. כתב רש"י דלא גרסינן הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה וכו'. אבל רבינו חננאל גריס לה וזה לשונו: שאלתו של רבא בהקדש הוא שכתוב בו ויסף חמישית כסף ערכך עליו ותנן הנהנה שוה פרוטה מוסיף חומש אבל חומש על חומשה לא תנן ובזאת שאל רבא אם נתן את הקרן ולא נתן את החומש היש עליו לתת חומש על חומש כאשר יש עליו בגזל ובתרומה ופרט את ספיקו ואמר טעמא מאי גבי תרומה כתיב ויסף חמישיתו וחייב חומש על חומש או דילמא בתרומה כתיב חמישיתו שדית ליה וי"ו דויסף הואיל ומופנה הוה ליה חמישיתיו אבל בקודש חמישית כסף ערכך כתיב ומי שדית ליה לוא"ו דויסף הוא וטרם תאמר התשובה הוספנו לשאול ותיפוק לי דהוה ליה הקדש שני ואין מוסיף חומש כרבי יהושע בן לוי ונדחה זו האמרונה דאמר ליה רב פפא הכי אמר רבא חומש וכו' ואחך כך באת התשובה דאמר רב טביומי משמיה דרבא תניא ויסף חמישית כסף ערכך וכו' עד כאן.

אף על גב דכי שקלת לוא"ו וכו'. רש"י כתב דאין גורעין ומוסיפין להפסיק את התיבה ולא נראה דהא אמרינן פרק ז' דבכורות גבי מרוח אשך דגורעין ומוסיפין ודורשין אפילו באמצע התיבה דשקלינן לאלף דאשך. ושדינן בין ריש ובין וא"ו דמרוח והחית שדינן בהדי שך והוה ליה או מראו חשך. לכך נראה דהיינו טעמא דהכא משום דחמשיות אין זה תיבה בשום מקום. תוספות חיצוניות. ועיין בפירוש רש"י שם.

והריטב"א כתב וזה לשונו: יש לומר דהתם גבי מרוח אשך לא מוספינן ולא מחדשינן שום דינא בהדי דרשא אלא גלוי פירושא דקרא בעלמא אבל הכא דדרשינן דין מחודש להוסיף חמישיות איתא לפירוש רש"י. ובתוספות פירשו דלא דרשינן חמשיות כיון שאין זה מקרא בשום מקום. עד כאן.

אף על גב דכי שקלת לוי"ו דויסף וכו'. ואף על גב דגבי הקדש נמי כתיב חמשיתו יוסיף עליו גבי בהמה טמאה לא ילפינן מינה בית. משאנץ.

מקיש חומשו לכסף ערכו. ואם תאמר למה ליה לעיל האי קרא דעליו לאשמועינן דחומש אינו אלא ממטלטלים תיפוק ליה מהך היקשא דאין היקש למחצה. ויש לומר דהך היקשא לא הויא אלא גבי מקדיש בית ושדהו ובהו כתיבא וליכא למיגזר מינה לתרומה ומעשר. תוספות חיצוניות.

שהיא תחלת הקדש וכולה לשמים. שהיא של בדק הבית דלא משתעי קרא בפסולי המוקדשין אלא בבהמה טמאה ממש כדדרישנא בתורת כהנים. משאנץ.

אלא תחלת הקדש למעוטי מאי. הוה מצי למיפרך דעל כרחך ליכא לאוקומיה במעילה דהא קרא במעילה לא משתעי אלא פריך ליה מיניה וביה דאפילו מילתיה נמי לא מתוקמא לענין מעילה. תוספות חיצוניות.

דילמא לענין חומש קאמר. פירש רש"י הך מעילה לאו מעילה ממש קאמר וכו' ואיכא למידק אמאי קתני כולה לשמים אי למעוטי קדשים קלים מחומש ליתא דהיכי דמי אי בתמימי דכוותה נמי בקדשי קדשים שכולן לשמים לא שייך בהו חומש דלית בהו פדיון. ואי בשהוממו אפילו קדשים קלים אית בהו חומש בפדיונם כדאמרינן בפרק התודה. ואיכא למימר כרוך ואימא תרווייהו והכי קאמר מה בהמה טמאה מיוחדת שהיא תחלת הקדש וכולה לשמים ומועלין בה ומוסיפין חומש בפדיונה אף כל שהוא תחלת הקדש וכולה לשמים מועלין בה ומוסיפין חומש. אינה תחלת הקדש אף על פי שכולה לשמים ומועלים בהנאתה אין מוסיפין חומש בפדיונה. אינה כולה לשמים אף על פי שהיא תחלת הקדש אין מועלין ונקט לשון מעילה למעילה ממש ולפדיון משום רביה נמי מוסיף חומש ולישנא דשוה לתרווייהו נקט דאלו לפדיון לחודיה לא משני בדיבוריה למקרייה מעילה. ובשם רבינו תם אמרו דאתי למעוטי שדה מקנה שאינו מוסיף חומש דאי לאו קרא הוה אמינא מה מצינו בשדה אחוזה שמוסיף חומש אף בשדה מקנה כן ואף על גב דהוו להו שדה אחוזה ומעשר שני כתובים הבאים כאחד סבירא ליה מלמדין והשתא הוו להו שלשה ואין מלמדין והכי אמרינן במסכת ערכין פרק יש נערכין משום דהוי מעשר ושדה אחוזה ובהמה טמאה שלשה כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. הרמב"ן.

וקשה לפירוש רבינו תם דהאי קרא בבהמה טמאה כתיב ולא בקרקעות. ועוד בפרק יש בערכין נפקא לן מקרא אחרינא דאין מוסיף חומש בשדה מקנה. הרא"ש.

ור"י תירץ דאין הכי נמי דהשתא הוה סלקא דעתיה למעוטי מכולה לשמים קדשים קלים ואפילו חטאות ואשמות דלאו כולן לשמים נינהו כיון דאית להו לבעלים כפרה בגווייהו והוה סלקא דעתיה למעוטינהו מחומש בפדיונם אם הוממו. ומיהו לא קאי במסקנא אלא שקלא וטריא דתנא הוא דאי לאו דאיתרבו מקרא אחרינא הוה ממעטינן להו מחומש מקרא דבבהמה הטמאה דהכי איתא בתורת כהנים הך ברייתא מה טמאה מיוחדת שהיא תחילת הקדש וכולה לשמים ומועלין בה אף אני איני מרבה אלא כיוצא בה וכי מה יש לנו לרבות פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים. ומנין לרבות קדשי קדשים וקדשים קלים בין של יחיד בין של צבור תלמוד לומר ואם כל בהמה וזו היא הברייתא שהביאו מקצתה כאן. הר"ן. ובזה הפירוש הסכימו כל המפרשים.

וזה לשון הריטב"א: הקשו בתוספות על פירוש רש"י דאם כן דמועלין דקתני הייינו תוספת חומש מאי האי דקתני וכולה לשמים למעוטי קדשים קלים וכו'. ותירצו דהאי ברייתא יכול קאמר לומר דמהאי דרשא דבהמה ממעטינן קדשים קלים מחומש אבל התם במסקנא נפקא מדכתיב ואם וכו'. ומיהו עדיין קשה אמאי נקט תנא לשון מעילה משום חומש ליתני בהדיא מוסיפין חומש. ועוד דלמאי דקא סלקא דעתין מעיקרא דמעילה ממש קאמר תיקשי לן דהא האי קרא דדרשינן בחומש מיירי ולא במעילה לכך הנכון כדפירש רבינו תם דהא מועלין תרתי קתני מעילה ממש ותוספת חומש דומיא דמעילה ונקט לישנא קלילא ומעיקרא סלקא דעתיה דממעט קדשים קלים וסוף הקדש מתרווייהו בין ממעילה ובין מחומש והדר אמר ליה דדילמא לא ממעט לסוף הקדש אלא מחומש לחוד וכרבי יהושע בן לוי והכי קאמר דתחילת הקדש וכולה לשמים איכא תרתי מעילה וחומש למעוטי סוף הקדש דאית ביה מעילה ולית ביה חומש ולמעוטי קדשים קלים דאית בהו חומש ולית בהו מעילה. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: ומה שפירש הקונטרס דקרי ליה לחומש מעילה משום דבמעילה נמי שייך חומש אינו מחוור דאמאי תלי חומש במעילה דאטו לא כתיב חומש אלא במעילה. ואומר רבינו תם דמועלים בה אחד מן הצדדים הוא והכי פירושא דברייתא מה בהמה טמאה מיוחדת שהיא תחלת הקדש וכולה לשמים ומועלים בה מוסיף חומש אף כל שהוא תחלת הקדש וכולה לשמים ומועלים בה מוסיפים חומש ובתרווייהו גרסינן ומועלין בוא"ו ובתורת כהנים מוכיח כן דקתני ברישא ומועלין בה והדר קתני וכולה לשמים.

והרא"ש כתב וזה לשונו: ואין לחוש מה שלא הזכיר חומש בברייתא משום שלא היה צריך כי בענין חומש איירי. וקשה לפירוש רבינו תם דלמאי הילכתא קתני ומועלין בה הא שלמים מוסיף חומש אף על פי שאין מועלין בהם. ואין לומר דאיצטריך למעוטי גדולי הקדש וכמאן דאמר דאין מעילה בגידולין וממעטינן להו טפי משלמים משום דקדשים קלים חשיבי בני מעילה משום דמועלים באימורין אחר זריקת דמים. דהא למאן דאמר אין מעילה בגידולין אפילו בהנאה לא אסירי מדאורייתא כדמוכח בפרק לא יחפור גבי שרשי אילן הקדש ובפרק קמא דסנהדרין ובגיטין פרק השולח גבי המקדיש עבדו אין מועלין בשערו ובעבודה זרה ובמעילה גבי קן שבראש אילן של הקדש ובפרק מקום שנהגו שהיו מתירין אנשי יריחו אפילו מדרבנן. ור"מ תירץ דאתא למעוטי דישון מזבח הפנימי והחיצון והמנורה דאסירי בהנאה מדאורייתא וכולם לשמים ואין מועלים בהם כדתנן במעילה פרק ולד חטאת דישון מזבח הפנימי והחיצון לא נהנין ולא מועלין וקאמר

בגמרא בשלמא מזבח החיצון דכתיב ושמו ובירושלמי דיומא פרק ב' משמע דאסירי בהנאה מדאורייתא ועוד איכא חלב המוקדשין וביצי תורים דתנן פרק ולד חטאת לא נהנין ולא מועלין ומוכח התם דאסירי בהנאה מדאורייתא. עד כאן.

דף נה.

מה סוף הקדש אין מוסיף חומש. פירש רש"י דלסוף הקדש לא איצטריך קרא דכיון דלית ביה פדיון היכי שייך ביה חומש אלא קרא לאמצע הקדש אתא שאם אינו ענין לסוף הקדש וכו'. ואינו מחוור דאם כן מאי פרכינן מאי חזית דמדמית ליה לסוף הקדש נדמייה לתחלת הקדש דהא על כרחך קרא לאמצע הקדש אתא ואם אינו ענין וכדכתיבנא. אלא עיקרן של דברים כמו שפירשו בתוספות דקרא ודאי למעוטי סוף הקדש מפדיון אתא ואשכחינן סוף הקדש שהוא בר פדיון כגון עצים ואבנים המיוחדין לבדק הבית שאם מצא נאין מהן פודן ואינו מוסיף חומש בפדיונן ואנן הוא דגמרינן אמצע הקדש מסוף הקדש ומשום הכי פריך מאי חזית. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: פירשו בתוספות דאשכחן סוף הקדש דשייך ביה פדיון כגון שהקדיש קורות ואבנים הראוים לבנין בדק הבית וכו'. והשתא אתיא כולה סוגיין שפיר דמוקמי קרא בסוף הקדש ודאי לפי שאי אפשר לומר דבאמצע אין חומש ולבסוף יש חומש וכי מספקא לן היינו אי מוקמינן קרא בסוף הקדש בלחוד או גם באמצע הקדש. כן נראה לי. עד כאן.

והרמב"ן פירש דמשמע דליכא הכא קרא מיותר כלל דהשתא לא סלקא דעתין דרריש אלא מילתא בעלמא קאמר שאין מועלין אלא בדמי לבהמה טמאה שהיא כולה לשמים ותחלת הקדש כלומר שיש הקדש אחריו שאין לנו אלא מה שתפסה תורה ואין למדין קל מחמור להחמיר עליו. עד כאן לשונו.

וזה לשון הרא"ש: ויש לומר דהכי פריך מנא לך דהך בהמה טמאה איירי שהיא תחלת הקדש דילמא באמצע הקדש איירי ואף על גב דבסוף דמרבה בסיפא דברייתא אפילו שלמים לא משכחת מידי דתיתי בהמה טמאה למעוטי אם לא אמצע הקדש לפירוש הקונטרס וגם לפירוש רבינו תם לפי שלא מצא רבינו שמשון ומועלין בה למעוטי מאי מכל מקום מתחלת הברייתא דילמא כל כמה דלא מייתר לן קרא דאיכא לאוקמי למעוטי אין כולה לשמים לא הוה ליה למנקט תחלת הקדש. ועוד הוה לן לאוקמי ריבויי דקרא ואם כל בהמה טמאה לרבות אמצע הקדש דלא אימעוט ממשמעות דבהמה טמאה מלרבות קדשי קדשים וקדשים קלים. הרא"ש.

שכן נתפס בדבר קדוש מנתפס בדבר קדוש. פירוש שכל סוף הקדש הוא עצמו דבר קדוש וראוי לעמוד בקדושתו וכן אמצע הקדש על הרוב שאין מחללין תחלת הקדש מסתמא אלא בהקדש שני שראוי להיות קדוש מה שאין כן בדבר הנקרא תחלת הקדש כגון בית ושדה וכיוצא בו דהוו דבר שאינו קדוש לעולם וסופו להתחלל דאי במידי דחזי לקדושת עולם סוף הקדש נקרא ויש פירושים אחרים וזה נכון. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: בשמועה זו הקשינו אטו בהמה בתחלת הקדש איתא באמצע הקדש ליתא ולמה קרא אותה תחלת הקדש. והשיב לא קרא אותה תחלה אלא לפי שאינה בסוף הקדש שאין סוף הקדש אלא כלי הצריך לבדק הבית או קורה יכול הוא לפדות אם ירצה אבל אינו מצוה לפדותו ויכול להיות סוף הקדש מה שאין כן בבהמה טמאה שאינה יכולה להיות סוף הקדש לעולם וצריך לפדותה וכלי והדומה לו כשיבא לפדותם אם הקדש שניהם אינו מוסיף חומש לפי שאין דומים לבהמה טמאה שהיא אינה יכולה להיות סוף הקדש. ואם תאמר מעתה אפילו היה הכלי תחלת הקדש נמי לא יהיה לו חומש. יש לומר ההוא תחלת הקדש מיהא הוי בבהמה טמאה. חזר והקשה לו מאחר שבבהמה טמאה יכולה להיות באמצע הקדש נאמר שיוסיף עליו חומש שאם הקדיש תחלה חמור והכניס תחתיו פרה בדמים קצובים אם יפדה הפרה ויוציא תחתיו סוס בדמים קצובין או כלי הצריך לבדק הבית מוסיף עליו חומש אף על פי שהוא הקדש שני והשיב לא כן אלא נשוה אותו לסוף הקדש שנכנס תחתיו והוא הכלי ולא אמרתי בדוקא שנכנס כלי תחתיו אלא להבין השמועה אלא בין שנכנס בין שלא נכנס אחד הן ונשוה אמצע הקדש שהוא הפרה לכלי שהוא יכול להיות סוף הקדש ואינו משלם חומש כמותו מפני שדומה לו במקצת שהרי אינו תחלת הקדש. ומה ראית להשוותו לכלי שאחריו השווהו לחמור שלפניו הואיל ואינו יכול להיות סוף הקדש כמותו מסתברא לכלי של אחריו היה לנו לדמותו שכן נתפס מנתפס. אדרבה לחמור שלפניו היה לנו לדמותו הוא דבר שיש אחריו קדושה וכו' כלומר שצריך לפדותו מה שאין כן בכלי שהוא נשאר בהקדש. חזר ואמר שהברייתא העידה בפירוש שלא נשוה אותו אלא לבהמה הראשונה בלבד וממנה נלמוד לכל הקדש. ודוגמת זו הברייתא יש בתורת כהנים ואין אותו המדרש על זה הפסוק רק על הפסוק האחר שבתחלת הפרשה ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה וגו' ולא על חומש אלא פדיון שאם הוממו שיהא להם פדיון. והרבה פנים יש לחיצוניות. עד כאן.

פרה זו תחת פרה של הקדש אין הקדשו פדוי. כך היא גירסת הראב"ד ופירש דאף על פי שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף ופרה זו נתפסת בקדושה הקדישו אינו פדוי שאין פדיון אלא בדבר הנישום ונערך כדכתיב ופדה בערכך. הר"ן.

עוד כתב הראב"ד וזה לשונו: יד הקדש על העליונה. אף על פי שאין הקדש פדוי שאם ישוה הנתפס יותר יתפיס אותו הגזבר ויחלל הקדש עליו בהערכת הכסף. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: גירסת רש"י פרה זו תחת פרה של הקדש טלית זו תחת טלית של הקדש הקדישו פדוי ויד הקדש על העליונה. ופירש הוא לדהקדישו פדוי מדשמואל ומיהו יד הקדש על העליונה שאם שוה הקדש יותר שישלם לו. ויש מקשים דכיון דמחולל מדשמואל למה ישלם. ויש לומר דהא תשלומין מדרבנן משום פסידא דהקדש. ואיכא דלא גרסי ברישא יד הקדש על העליונה אלא הכי גרסי הקדישו אינו פדוי דליתא לדשמואל אלא בשחילל על דמים קצובין ובסיפא גרסי בפרה של בדק הבית שהיא בעלת מום דאי בקדשי מזבח אפילו בעלי מום הרי הוא ותמורתו קודש וכן בקדשי בדק הבית שהם תמימים דכל שראוי למזבח אין יוצא מידי מזבח אלא ודאי הכא בהקדש בדק הבית שקדם מומן להקדישן וכן פירשו בתוספות. עד כאן.

טלית זו בחמש סלעים וכו'. הקדשו פדוי. פירוש בקונטרס והוא ישלים. וקשה דלא קתני בהו ויד הקדש על העליונה כמו ברישא. ועוד לערבינהו וליתנינהו. ונראה לי דברישא דוקא יד הקדש על העליונה כמו שפירשו בתוספות אבל סיפא שאמר בחמש סלעים וכו' והוה ליה הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל אף על פי שעדיין לא הוסיף דמים. ומיהו קשה למאן דלית ליה הך סברא לקמן. ור"מ תירץ דלא מצי למיתני בסיפא יד הקדש על העליונה דנהי דאם שוה פחות מן ההקדש צריך להוסיף מכל מקום אם שוה יותר מחמש סלעים לא הוי מצי למפסק ולמיתני הקדשו פדוי דמצי למהדר ביה דהוי כהקדש טעות וקיימא לן כבית הלל דאמרינן בנזיר פרק בית שמאי דהקדש טעות אינו הקדש ואף על גב דמשמע התם דלענין תמורה מודו כולי עלמא דהקדש טעות הקדש דגמרינן לה מיהיה לרבות שוגג כמזיד הני מילי היכא דבשעת הקדש לא אמר מידי אלא כדאמר התם שור שיצא מביתי יהא הקדש ואמר כסבור הייתי שיצא שחור ויצא לבן אבל הכא שפירש בהדיא בחמש סלעים הוה ליה כאלו פירש אם שוה חמש סלעים יהא פדוי ואם יותר לא יהא פדוי אבל ברישא שלא פירש כלום אפילו אם שוה יותר יד הקדש על העליונה ולא מצי למהדר והקדשו פדוי בעל כרחו ואפילו הוי הקדש טעות הא קיימא לן דהקדש טעות הקדש גבי תמורה והתפסה. הרא"ש.

האונאה ארבעה כסף. תמהני מאי שיעורא והלא פחות מכאן ויתר על כן נמי אונאה הויא אטו מפני שהיא אונאה לסלע איכפל תנא למיתני שיעורא דאונאת סלע יותר מכל שאר אונאות ואין שיעור זה דומה לשיעור הטענה שתי כסף שאינה בפחות מכאן ולא לשאר שיעורין השנויין כאן ויש לפרש שלא בא תנא זה אלא למנות שיעורים שנתנו חכמים במעין של כסף ואינו מחוור. הרמב"ן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: הא דתנן האונאה ארבעה כסף לסלע דהיינו שתות בדין הוא דליתני האונאה שתות דהוי כללא דוקא לכל מילי אלא דבאשגרת לישן נקט לישנא דקתני לעיל. עד כאן.

סיפא איצטריכא ליה חמש פרוטות הן. נראה לי דהאי דתני לה הכא לאשמועינן דחמש פרוטות הן ולא שש ולמעוטי פרוטה מאונאה ומשום הכי תני לה בפירקין דהזהב והכי קיימא לן דאין אונאה לפרוטות. וכתב רש"י אלא אם כן הוא בכאיסר. אבל הרמב"ם כתב בפרק י"ב מהלכות מכירה שכל שהוא יותר מפרוטה חייב להחזיר. הר"ן.

וזה לשון הריצב"ש: הא דאמר רב כהנא אין אונאה לפרוטות פסקו המפרשים דהילכתא היא. ודעת הרא"ה דבעינן שתהא האונאה כאיסר. ואין נראה כן דעת רש"י אלא שיהא המקח כאיסר וכן נראה מלשון אין אונאה לפרוטות שפירש אין אונאה למקח פרוטות עד שיהא המקח כאיסר. עד כאן.

זאת אומרת אין אונאה לפרוטות. יש מפרשים שאפילו אונאה פחות משוה פרוטה מחזיר אונאה. וקשיא להאי פירושא הא דגרסינן לקמן מכאן אמרו המוכר שטרותיו לבסם יש לו אונאה פשיטא לאפוקי מדרב כהנא דאמר אין אונאה לפרוטות קמשמע לן וההיא לא מסתגי אהאי פירושא כלל ואית דמפרשי אין אונאה לפרוטות עד שיהא בו איסר כפשטא דמתניתין דלעיל אבל פחות מאיסר לא ואהאי פירושא מסתגי ההוא ענייא דשטרות לבסם דבר מועט הם וקאמר דיש להם אונאה אף על פי שאין באונאתם כדי איסר. הראב"ד.

אין אונאה לפרוטות. כלומר אם לא שוה המקח אלא שוה פרוטה אף על פי שנתאנה בו יותר משתות לא יתבטל המקח בעבור זה דפחות משוה פרוטה אתיהיב למחילה. רבינו יהונתן.

ותנא דידן מאי טעמא לא תני וכו'. כתוב בתוספות וכי משני על לוי וכו'. וכתב הגליון תוספות או שמא אית ליה דשוה פרוטה בעינן אפילו סוף דין וישיבת הדיינין פירוש אפילו לגמר ישיבתן. עד כאן.

הא תנא ליה גזל. פירוש וכיון דאשמועינן דשוה פרוטה ממון הוא לגבי גזל הוא הדין לגבי ישיבת הדיינים. וכל הני דמתניתין חדושייהו הוי דלא בעינן טפי מפרוטה דומיא דהאשה מתקדשת דאשמועינן דלא בעינן שוה דינר כדסבירי להו לבית שמאי אבל לאשמועינן דפחות משוה פרוטה לאו ממון הוא להא לא איצטריך דפשיטא דלאו כלום הוא. ובסוף הוי. חסר שאר הלשון. הריצב"ש.

הנך איצטריכא ליה גזל הגוזל וכו'. פירוש אי תנא ישיבת הדיינים לא שמעינן הני דאף על גב דשמעינן דפרוטה ממון הוא לא שמעינן דיוליך אחריו אפילו למדי כגזלה וכאבדה אף על גב דזל ביני וביני אבל השתא דתנא גזל דיוליך אחריו ואפילו למדי וכל שכן דשמעינן מניה דהוי ממונא לגבי ישיבת הדיינים ואבדה איצטריכא לאשמועינן אף על גב דזל ביני וביני ומשום הכי תנא הני ולא תנא ישיבת הדיינים ולשבוק חד מינייהו ולא תיקשי אמאי לא תנא ישיבת הדיינים לאשמועינן דפחות משוה פרוטה אין בית דין נזקקים לו דהא לא שמעינן מהני דאיכא למימר דלגבי גזל להוליך אפילו למדי בעינן פרוטה אי נמי לאבדה אף על גב דזל אבל לגבי ישיבת הדיינים איכא למימר אפילו פחות משוה פרוטה ואם כן הוה ליה למיתנייה לישיבת הדיינים. הא ליכא למימר דלתנא דמתניתין פשיטא לן דפחות משוה פרוטה לאו כלום הוא ולהא לא איצטריך וכל הני חמש פרוטות דאשמועינן במתניתין חדושייהו הוו דלא בעינן מטבע כסף אלא בפרוטה סגי דומיא דקידושי אשה דהוי לאפוקי מדבית שמאי דסבירי להו דאינם קידושין דאין אשה מתקדשת בפחות מדינר אבל ללוי אמרינן דישיבת הדיינים איצטריכא ליה אף על גב דתני גזל לאשמועינן דדוקא בפרוטה. אבל לא בפחות ולאפוקי מדרב קטינא דאמר בית דין נזקקין אפילו לפחות משוה פרוטה כלומר בגמר דין כדמפרשינן בסמוך אבל לתנא דמתניתין לא משמע ליה דאיצטריך לאשמועינן הא. הריצב"ש.

ולוי מאי טעמא לא תנא אבדה בפרוטה הא תנא ליה גזל. ולאשמועינן אף על גב דזל ביני ביני לא תנא ליה דלוי אפשר דסבירא ליה דבעינן שוה פרוטה אפילו בשעת הכרזה. הריצב"ש.

דף נה:

לרבות פחות משוה פרוטה לקדש. פירוש לשלם את הקרן אבל חומש ואשם לא מחייב בפחות משוה פרוטה הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה וכו' גבי הנהנה וגזל תנא שיעורא טפי מאחריני גבי תרומה תנא האוכל ואין אכילה בפחות מכזית ולא הוצרך לפרש.

ופודה נטע רבעי ומעשר והקדש כל מה שהוא פודה מוסיף חומש אבל הני פעמים שהוא נהנה ופעמים שגוזל ולא מחייב כגון בפחות משוה פרוטה. הרא"ש.

ואם הוזקקו בית דין לשוה פרוטה גומרין אפילו בפחות משוה פרוטה. פירש רש"י שאם הוזקקו לראובן שתובע לשמעון שוה פרוטה וחזר שמעון ותבעו פחות משוה פרוטה באותו מעמד נזקקים לו. ולא דייק להאי פירושא לישנא דגומרין ולישנא דגמר דין דאמרינן בסמוך. והנכון שאם הוזקקו בית דין לתביעה של פרוטה אף על פי שנמצא בסוף שהתביעה אין בה פרוטה גומרין דינו וכן הילכתא. וכתבו רבותינו ז"ל דהא דאין נזקקין לפחות משוה פרוטה הני מילי כשתובע דבר של תשלומין אבל כשתבעו דבר שהוא בעין אפילו על פחות משוה פרוטה נזקקין. והא דפסיקא דישיבת הדיינין בפרוטה משום דהא פסיקא ליה דאיתא בכל מידי ואפילו בדבר שאינו בעין. הריטב"א.

מתניתין: **חמשה חומשין וכו'**. והא דקתני בכל חד וחד מהני מילי הרי זה מוסיף חומש ולא מסתגי ליה דלתנינהו כלהו וליתני בתר כלהו הרי אלו מוסיפין חומש איצטריך למכתב הכי לפרושי לן דבכל הני תרומות דמני לא חשיב להו אלא כחד ולהכי קתני בכל חד מאידך נמי חומש באפי נפשיה. הריטב"א.

הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה מוסיף חומש. הגוזל את חבירו וכו'. נקט גבי נהנה וגזלנות שיעור טפי מאחריני דגבי תרומה קתני האוכל מוסיף חומש דהיינו כל האוכל ופשוט דלא מיקרי אוכל בפחות מכזית ולא הוצרך לפרש. גבי פודה נטע רבעי ומעשר שני בכל מקום שפודה מוסיף חומש אבל פעמים שנהנה פעמים שגוזל דלא מחייב כגון בפחות משוה פרוטה. משאנץ.

גמרא: **וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה.** פירוש שתקנו חומש באכילת תרומה של דמאי כמו של תורה. ואף על גב דאיכא כמה מלים שעשו חכמים וכו' קשיא ליה הא מפני שהיו גזירות הרבה לפנים משורת הדין דהא רוב עמי הארץ מעשרין הם והיינו דמייתי לה מאידך דרבי מאיר דהמביא גט דהיא נמי גזירה קלושה ואפילו הכי עשה בה רבי מאיר חיזוק כשל תורה להיות הולד ממזר מדבריהם כאלו היה גט פסול מן התורה דאיכא ממזר מן התורה. כן נראה לי. אבל בתוספות פירשו וכי עשו חכמים חזוק לדבריהם לענין חומש כשל תורה והא אשכחן מילי אחריני דמדרבנן שלא חייבו בהם חומש כעין של תורה דהא שיירי חטאות הפנימיות והחיצוניות שמועלין בהם מדרבנן כנהנה מן ההקדש דאורייתא ואפילו הכי לא חייבו בהם חומש כעין דאורייתא. ופרקי דהא מני רבי מאיר היא שמפריז מאד בשל בריהם לעשותו כעין של תורה. ולא נראה דאי האי קושיא בשיירי חטאות תליא הוה ליה לתלמודא לאיתויי הכא. לכן נראה

כפירוש הראשון. ולפי שיטת התוספות היה ראוי לפרש דסמיך תלמודא בקושיא על מתניתין דמייתי לעיל הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור ומשום דמרגלא בפומין לענין חומש לא מייתי לה. ופרקינן הא מני רבי מאיר היא כלומר ומתניתין דלעיל רבנן דפליגי עליה דרבי מאיר והיינו דלא אקשינן מההיא מתניתין בכולה סוגיין משום דקושיין קמייתא עליה סמיכה. כן נראה לי. הריטב"א.

הא מני רבי מאיר היא. נראה דאפילו רבי מאיר מודה בהאי דלעיל דהדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור דלא אשכחן דפליג וגם ההיא משנה דלקמן מחללין אותו כסף על כסף היא סיפא דמתניתין הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור וכולה בבא אחת היא וקתני בה דברי רבי מאיר. ועוד דמתניתין לא קתני מעשר שני ומעשר שני של דמאי כדקתני תרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי והיינו טעמא דלא מחמיר רבי מאיר אלא היכא דעביד איסורא כגון באוכל תרומה ובנשאת כשלא אמר בפני נכתב אבל בפדיון מעשר ליכא איסורא ולא מחמיר. הרא"ש ז"ל.

כיצד יעשה יטלנה ממנה וכו'. אדרבנן קאי כלומר כיצד יעשה שתנשא לכתחלה בגט זה אי נמי אם נשאת לא תצא אי נמי קאי ארבי מאיר כמו שכתבו בתוספות. ואית ספרים דגרסי אלא כיצד יעשה ולפי גירסא זו קאי אדרבי מאיר אלא כיצד יעשה שלא יהא ממזר אם נשאת. אי נמי יש לומר דקאי ארבנן אבל אם לא היה עושה כן אפילו רבנן מודו דהוי כממזר והא דפריך ולרבי מאיר משום דלא אמרו וכו' דוקא לרבי מאיר מתמה דכי לא אמר מתחלתו שוב אין לו תקנה. הרא"ש.

ויחזור ויתננו לה. ואם תאמר אמאי צריך ליטלו וכו' כמו שהקשו בתוספות. ויש לומר כמו שתירצו בתוספות אי נמי מירי שכבר הלכו להם עדי נתינה ואם כן צריך עדים אחרים שיאמר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם ואגב דצריך עדים חדשים לומר זה אמר דיטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר וכו'. תוספות חיצוניות.

ויחזור ויפדה. פירש רש"י כן צריך לעשות וכו' כמו שכתוב בתוספות וקשה דמוכח במסכת מעשר שני דזו היא קולא מה שחוזר ופודה הפירות דהא בשל ודאי אסרינן לחזור ולפדותו אלא צריך להעלותו לירושלם דתנן לא אם אמרת במעשר עצמו שכן נפדה טהור ברחוק מקום וכו' כמו שכתוב בתוספות. ועוד תנן במסכת מעשר שני הלוקח פירות שוגג יחזרו דמים למקומן מזיד יעלו ויאכלום במקום ואם אין מקדש ירקבו לכך נראה כפירוש התוספות ומה שכתוב בתוספתא ובמשניות בהך מילתא דרבי מאיר ובלבד שיחזור ויפדה הפירות לא גרסינן ליה וברוב ספרים ליתיה ואי גרסינן ליה יש לפרש דכל הני חילולין כסף על כסף וכסף על נחשת הוא מחללו בשביל שצריך לכסף להשתמש בו

ולא בשביל לקיים כן אלא כשירצה יחזור ויחלל פעם שנית ונחשת על הפירות נמי אם תרצה לפרשו דומיא דאחריני שאם ירצה שיחזור ויחלל הפירות על דבר אחר היינו דוקא ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות כלומר מתחלה כשחלל נחשת על הפירות היה בדעתו לחזור ולפדות הפירות שאם היה בדעתו על מנת להעלותן בירושלים לא היה יכול לחזור ולפדותו אפילו בדמאי מידי דהוה אודאי שאינו נפדה טהור בריחוק מקום. הרא"ש.

וחכמים אומרים יעלו פירות ויאכלו בירושלם. פירש הקונטרס לא הזקיקוהו לחזור ולחללו ואם רצה מעלה פירות עצמן דהקילו בו. משמע מתוך פירושו דרבי מאיר מחמיר דלא שרי לחלל נחשת על פירות אלא אם כן חוזר ופודה את הפירות ומעלה את הכסף לירושלם. וקשה לפירוש זה דכל עיקר קושיא דרב ששת אינה אלא מזה דרבי מאיר מיקל טפי מחכמים כמו שאפרש ועוד מוכח במסכת מעשר שני שזו היא קולא מה שחוזר ופודה את הפירות דהא בשל ודאי אסרינן לחזור ולפדותו אלא צריך להעלותו לירושלם דתנן לא אם אמרתם במעשר עצמו שכן נפדה טהור ברחוק מקום תאמרו בלקוח שאינו נפדה טהור ברחוק מקום וכן מוכח בפרק איזהו מקומן לפי גירסת הספרים דהתם גבי כלים מצינו טפל חמור מן העיקר דפריך התם ולא והרי מעשר דהוא נפדה ואלו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה דתנן הלקוח וכו' וכתיב כסף נטמא אין לא נטמא לא. פירוש נטמא נפדה לרבנן לא נטמא אינו נפדה אף על פי שמעשר עצמו נפדה וזהו חוץ לירושלם דבירושלם אין מעשר נפדה אלמא אסור לפדותו וצריך להעלותו. ובקונטרס לא גרס שם נטמא אין אלא מדרבי יהודה מייתי ראיה דטפל חמור מן העיקר דבלקוח שנטמא יקבר ואלו מעשר עצמו שנטמא יפדה כדפרכי רבנן לרבי יהודה במתניתין ומעשר שני ופירושו נראה עיקר והכי איתא התם הלקוח בכסף וכו' עד אמרו לו תחמיר בטפלה יותר מן העיקר אמר להם מצינו שהתמורה טפלה חמורה מן העיקר. ועל גירסת הספרים שקוראים טפל חמור מן העיקר הא דלקוח טהור אינו נפדה ומעשר עצמו נפדה קשה אם כן אדפרכי רבנן לרבי יהודה תחמיר וכו' תיקשי לדידהו. אבל לפירוש הקונטרס ניחא דאיכא למימר דהאי לא מיקרי טפל חמור מן העיקר דמעשר עצמו נפדה טהור ברחוק מקום כדי לקנות בדמים בירושלם בקר וצאן יין ושכר כדכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך ולכך אם לקח בו פירות חוץ לירושלם כדי לאכלם בירושלם לא יפדם כמו שלא היה פודה מה שהיה לוקח בירושלם.

ועוד יש להביא ראיה דיעלו ויאכלום בירושלים דקאמרי רבנן היינו דוקא ולא שיפדו מדקתני בריש מסכת מעשר שני הלוקח פירות שוגג יחזרו דמים למקומן מזיד יעלו ויאכלו במקום ואם אין מקדש ירקבו ועוד קתני הלוקח בהמה שוגג וכו'. ואם אין מקדש

תקבר על גב עורה ובתוספתא קתני בזמן הזה תמות שמע מינה אין לקוח נפדה חוץ לירושלם. ואין לדחות משום דבזמן הזה אין לו כח ליתפס על מעות כדאמר בירושלמי הרוצה לחלל מעות על הפירות בזמן הזה בין אלו בין אלו קדשו כדברי בית שמאי ובית הלל אומרים מעות כמו שהן ופירות כמו שהן ופריך עלה מההיא דאם אין מקדש ירקבו ומשני תפתר שהקדישו בשעת המקדש וחרב המקדש. דהא לאו מלתא היא דדוקא מעות קאמר דאין מחללין על הפירות בזמן הזה משום דהוה להו כבהמה טמאה עבדים וקרקעות הואיל ואין ראויין ליאכל בירושלם בזמן הזה או משום דלא קדשה לעתיד לבא או משום דאין מזבח כדאמרינן במסכת זבחים ותמורה אבל פירות מעשר שני מתחללין כמו שמצינו שמתחלל על מעות בזמן הזה במסכת ערכין ומעשים בכל יום שאנו מחללין נטע רבעי שלנו על מעות וגם בשאלתות דרב אחאי כתוב חלול על כרם רבעי בחוצה לארץ ועל נטע רבעי בארץ ישראל. ועוד יש להביא ראיה דהעלאת הפירות עדיפא מדתנן במסכת מעשר שני מעות בירושלם ופירות במדינה אומר מעות הללו מחוללין על פירות ההם ובלבד שיעלו פירות ויאכלו בירושלים אלמא שרי אפילו בודאי וכל שכן בדמאי. ומיהו יש לדחות דשאני התם שהמעות בירושלם וכשנתחללו על הפירות הוו הפירות כאלו היו בירושלים ולכך אסור לפדותם. ועוד ראיה מהא דאמר בהגוזל קמא דמעות של בבל והן בבבל למאי חזו דזבין בהמה ומסיק להתם. ומיהו יש לומר משום דהתם לא אפשר בענין אחר. אבל בפרק לולב הגזול משמע דלרבי מאיר גופיה דשמעתין שרי לקנות בהמה ופירות חוץ לירושלם ולהעלותו אפילו במעשר שני ודאי דתניא התם אחד שביעית ואחד מעשר שני מחללין על בהמה וחיה ועוף בין חיים בין שחוטין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על שחוטין מתחללים על חיים אין מתחללים שמא יגדל בהם עדרים עדרים והתם חוץ לירושלם מיירי דאי בירושלם על בהמה חיה ועוף אמאי לא והא עיקר מצות מעשר באכילת שלמים. ומיהו איכא לאוקמא בבעלת מום והכי קאמר בהדיא בתוספתא דשביעית פרק ד' אין מחללין אחד שביעית ואחד מעשר שני על בהמה חיה ועוף ועל בהמה בעלת מום בין חיים בין שחוטין וחכמים אומרים לא אמרו אלא בזמן שהן שחוטים אבל מדדייק התם אי מעשר מעשר ממש הכתיב וצרת הכסף בידך והיאך מחלל על בהמה וחיה ועוף אלא מאי מעשר דמי מעשר משמע בהדיא דמיירי חוץ לירושלים. מעות על פירות אפילו להעלותן ומוקי פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דסוכה בדמאי מכלל דאיירי חוץ לירושלם ואפילו לכתחלה שרי רבי מאיר לחלל כדקתני בהדיא בתוספתא דשביעית מחללין דמחללין משמע לכתחלה והא דנקט בסוכה מתחללין דמשמע דיעבד כדאמרן בריש פרקין מתחללין ואין מתחללין מיבעי ליה אגב רבנן נקט

מתחללין דלרבנן אפילו דיעבד אין מתחללין על חיים לפי שהיא בעלת מום כדפירש והכי תניא בתוספתא דמעשר שני פרק קמא גבי ההיא דהלוקח בהמה שוגג שהבאתי למעלה אם היתה בהמה בעלת מום בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומן והיינו כרבנן ורבי יהודה קתני לה ומה שכתבתי בתוספתא ובמשניות בהך מילתא דרבי מאיר דשמעתין דהשתא על הפירות ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות ולא גרסינן ובלבד וברוב ספרים ליתיה בשמעתין ואי גרסינן ליה יש לפרש דכל הני חלולין דקתני כסף על כסף נחשת על נחשת נחשת על הפירות אף על גב דאינו עושה אלא בשביל שצריך לכסף של מעשר שני זה להשתמש בו ורוצה לחללו על דברים אחרים ולא בשביל שיקיים כך שיחזור ויחלל אותם דברים אחרים על כסף או נחשת ועלה קאי האי ובלבד כלומר האי נחשת על הפירות לא מיתוקם שיהא דומיא דאחריני שחוזר ומחלל אותו כסף שני דומיא דהכי שחוזר ומחלל הפירות אלא ובלבד כשמתחלה כשחלל נחשת על הפירות היה בדעתו לחזור ולפדות את הפירות שאם היה בדעתו על מנת להעלותו לירושלם לא היה יכול לחזור ולפדותו אפילו בדמאי מידי דהוי אודאי שאינו נפדה טהור ברחוק מקום. עד כאן משאנץ.

וזה לשון הריטב"א: מתיב רב ששת מחללין אותו כסף על כסף וכו'. ויחזור ויפדה את הפירות דברי רבי מאיר. פירש רש"י דרבי מאיר סבר דחייב לפדות הפירות דכיון שאינן פירות מעשר ממש אלא פירות שבאו מחילול מעשר טפי עדיף שיפדם משיעלו הם עצמם לירושלם וחכמים לא הזקיקוהו לפדותם. ולפי פירושו פדיון הפירות עדיף מעליית הפירות עצמן. והקשו בתוספות מהא דאמרינן במסכת בכורות גבי מעשר מי שהיו לו מעות בירושלם ופירות במדינה אומר הרי מעות הללו מחוללין על הפירות ובלבד שיעלו הפירות עצמן בירושלם דאלמא עליית הפירות עצמן עדיפא ויש לומר דשאני התם דכיון שכבר היו המעות בירושלם מזומנין לחללן על הפירות שיצטרך לקנות בירושלם והוא בא לחללן על פירות שבמדינה דעדיפי ליה דינא הוא שלא יחזור לפדות כדי להעלות מעות דמחזי כחוכא וכאפוכי מטרתא מה שאין כן בזה שהמעות והפירות כולם במדינה דדילמא הולכת המעות עדיפא מפני משאוי הדרך. כן נראה לי לפי שיטת רש"י. אבל בתוספות פירשו בהפך דלכולי עלמא עליית הפירות עצמן עדיפא כיון שבאו מחילול מעות ורבי מאיר סבר יחזור ויפדה את הפירות אם ירצה וכו'. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: מחללין אותו כסף על כסף נחשת על נחשת וכו'. בדמאי קאמר וחוץ לירושלם קאי. וכסף על כסף ונחשת על נחשת דקאמר בשני מטבעות קאמר אבל סלע על סלע ואיסר על איסר ופרוטה על פרוטה לא משום דהוי מחלל הקדש שלא לצורך

ויחזור ויפדה את הפירות דברי רבי מאיר פירוש אם יצטרך עוד לאותם הפירות יפדה אותם ויאכלם ואף על פי ששנינו הלקוח בכסף מעשר אינו נפדה בטהור בריחוק מקום הנה כיון דדמאי הוא נפדא. וחכמים אומרים יעלו הפירות וכו' שאין מקילין בו כל כך. ולא ידעתי מאין אמרו שהלקות בכסף מעשר שאין נפדה בריחוק מקום אי משום קנס לפי שאין מחללין כסף על פירות חוץ לירושלם וכיון שעבר וחלל שוב אינו פודה ואם מזה הטעם הדמאי שהתירו חכמים לפדותו נחשת על הפירות חוץ לירושלים למה קנסו עליו שיעלנו ויאכלנו בירושלם שהרי לא נחלקו אלא אם יכול עוד לפדותם אם לא אבל בחילול נחשת על הפירות לא נחלקו. ושמא מפני שנעשה בהם מעשה ירושלם ויאמרו דאיהו מעשר שני שיצא מירושלם ונאכל בחוץ אי נמי כי לא תוכל שאתו ונתת בכסף אמר רחמנא פעם אחת הוא נפדה ואינו נפדה שתי פעמים. ואף על גב דאמרינן הכסף ואפילו כסף שני משום דכסף כסף ריבה אבל מעשר פעם אחת הוא נפדה ואינו נפדה שתי פעמים. עד כאן.

דף נו.

מדוחק אין שלא מדוחק לא. פירש הקונטרס דהכי פריך דבודאי מחללין כסף על נחשת מדוחק אבל שלא מדוחק לא וגבי דמאי מחללין אפילו שלא מדוחק אלמא לרבי מאיר לא עשו בו חיזוק כשל תורה. וקשה לפירושו דמתוך משנתנו עצמה היה יכול להוכיח זה שלא החמירו במעשר שני של דמאי כמו בודאי וכו' ככתוב בתוספות או ליתי מתניתין דדמאי דמתיר לעיל דקתני בהדיא הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור והיא רישא דהך משנה דמחללין כסף על נחושת ואמאי שבק לרישא ונקט סיפא. ועוד דמרישא היה יכול להקשות בפשיטות אבל מסיפא אינו יכול להקשות עד שמביא משנה אחרת. ועוד שהיה מקשה מחומש על חומש. ועוד אמאי לא פריך מכסף על כסף דשרי בדמאי ואסור בודאי אפילו מדוחק. ומיהו יש לומר דדילמא בדמאי נמי לא שרי אלא מטבע זה של כסף על מטבע אמר של כסף אבל סלע על סלע אסור. ועוד קשה מאי משני רב יוסף אף על פי שמיקל רבי מאיר בפדיונו מחמיר הוא באכילתו דתניא לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון אכתי והא אינו מחמיר בו כמו בודאי דודאי לא שרי אפילו לסיטון. תוספות שאנץ.

הילכך נראה דממה שאין רבי מאיר מחמיר בדמאי כמו בודאי אין שייך להקשות כמו שפירשתי לעיל דלא עשו חיזוק כשל תורה אלא בדבר הנעשה באיסור אלא פריך ממה שמיקל רבי מאיר יותר מחכמים כדפירשתי לעיל ומזה מדקדק רב ששת דרבי מאיר לא

עביד חיזוק בדמאי כשל תורה אפילו היכא דעבד איסורא טפי משאר תנאי דעלמא דהא אשכחן הכא דמיקל טפי ממכמים. ומה שצריך עדיין להביא ההיא דסלע של מעשר שני ושל חולין משום דאי מקמייתא הוה אמינא שגם בודאי יקל רבי מאיר כמו כן וכו' ככתוב בתוספות והכי קאמר ומי מחללים כסף על נחשת בודאי אלא מדוחק וכל שכן שלא היה לנו להתיר בדמאי לחלל נחשת על הפירות אדעתא דלחזור ולפדות את הפירות אם ירצה. ואין לומר דהאי דכסף על נחשת מדוחק אתיא כחכמים ולא כרבי מאיר דלא אשכחן דפליג עלה רבי מאיר וככולי עלמא אתיא. ותימה כיון דלא מייתי ההיא דכסף על נחשת מדוחק אלא לדקדק שאותה הקולא שמיקל רבי מאיר בדמאי לא היה מיקל בודאי היה לו להביא מההיא דלקוח בכסף מעשר שני שאינה נפדה טהור בריחוק מקום וכן כמה משניות שמוכיחות כן. ויש לומר דכל הני איכא לאוקמי דדוקא שלקחום מתחלה לכך שיעלה אותן לירושלם. ומשני אף על פי שמיקל רבי מאיר בפדיונו יותר מרבנן בר פלוגתייהו מחמיר הוא באכילתו יותר מרבנן. הרא"ש.

ובתוספות שאנץ מסיים ואם תאמר ואמאי קאמר אביי לקמן דרב ששת לאו שפיר קמותיב הא כיון דרבי מאיר מיקל יותר מחכמים גבי לאו דמעשר אם כן במיתה נמי לא יחמיר יותר מחכמים. ויש לומר דמכל מקום סבר אביי דשמא זהו כללו של רבי מאיר שבכל מקום שיש מיתה יחמיר יותר מחכמים. ואם תאמר ואדניחא ליה לאביי מדרבי מאיר תיקשי ליה מחכמים דבלאו מחמירים יותר מרבי מאיר ובמיתה מקילים ויש לומר דרבנן משוים מדותיהם בין באכילה בין בפדיון בין בלאו בין במיתה ואין מקילים ואין מחמירים בשום מקום יותר מדאי אבל רבי מאיר שמחמיר בתרומת מעשר של דמאי יותר מדמאי שמחייב בה חומש שהיא חומרא יתירא דקא מתמה עלה רבי אלעזר וכי חכמים עשו וכו' אין סברא שיקל בשום מקום יותר מרבנן להכי לא פרכינן אלא מדרבי מאיר אדרבי מאיר. ע"כ.

וזה לשון הריטב"א: מדוחק אין וכו'. ואם תאמר וליקשי ליה דהא מדטרח לחללה על המעות ואינו מחללה על חברתה מכלל שאין מחללים כסף על כסף אפילו מדוחק. ויש לומר דהכי נמי דאפשר דמכולה פריך דמצי למפרך הכי אלא דניחא ליה למפרך מגופא דמתניתין דקתני בהדיא מחללין כסף על נחשת מדוחק מלמפרך מדוקיא דכסף על נחשת אין סלע על סלע לא. אלא לאו כאן בודאי כאן בדמאי. פירש רש"י מכל מקום שמעינן מהכא דרבי מאיר מיקל בדמאי טפי מבודאי. וקשה למאי דאוקמינן לעיל דלרבי מאיר עשו חיזוק בדמאי כעין של תורה ואדפריך ליה מהא לקשי ליה מדתניא לעיל הדמאי אין לו חומש. ויש לומר דהא לא קשיא דדילמא ההיא רבנן היא שאין עושין חזוק לדבריהם

בדמאי. ובתוספות פירשו דלא מקשי רב ששת על אוקמתא דלעיל דההיא שפיר מתרצתא דהא רבי מאיר והא רבנן דבהכי מתרצא מתניתין דקתני הדמאי אין לו חומש דלא תקשי אמתניתין ורב ששת לא אתי אלא למרמי סברות הפוכות דאלו לעיל באכילת דמאי אכרחינא דרבי מאיר לחומרא ורבנן לקולא ואלו בהא מתניתא אשכחן איפכא דלענין דמאי רבי מאיר לקולא דאם רצה לפדות פודה הפירות ולרבנן חייב להעלות הפירות והיינו לחומרא. ואם תאמר אם כן למה הוצרך התלמוד להביא אידך ברייתא דסלע של מעשר שני. יש לומר דבעי לאוכוחא מינה דאידך קמייתא בדמאי היא שנויה. ואם תאמר ולמה לא הביא הברייתא של מסכת בכורות דקתני ובלבד שיעלה הפירות עצמן לירושלם ולקשי מינה לאידך דקתני בדרבי מאיר שיחזור ויפדה את הפירות אלמא מיקל רבי מאיר בדמאי טפי מן הודאי. ויש לומר משום דאיכא למימר דדילמא ההיא דבכורות רבנן היא ורבי מאיר פליג עלה ועל הדרך הזה כל הסוגיא היא להקשות מסברות הפוכות. ומתרץ רב יוסף הכי פירושא אף על פי שמיקל רבי מאיר בפדיונו של דמאי טפי מרבנן דידיה מחמיר הוא באכילתו טפי מרבנן וכדתניא לא התירו למכור וכו' דהתם רבי מאיר לחומרא דאמר בעל הבית בין כך ובין כך צריך לעשר ורבנן לקולא דאמרין דאחד סיטון ואחד בעל הבית מותר למכור. הדר אותיב רבינא גם כן מסברות הפוכות דתניא הלוקח מן הנחתום תורם מן החמה וכו' דברי רבי מאיר ובברייתא קתני עלה בתוספתא ורבי יהודה אוסר דאלמא רבי מאיר מיקל באכילתו ורבנן דידיה דהיינו רבי יהודה מחמיר. ואמרינן לקמן אדמותיב רבינא נחתום לסייעיה פלטר דתנן הלוקח מן הפלטר מעשר וכו' דברי רבי מאיר ואלו בתוספתא קתני רבי יהודה אומר אינו צריך דאלמא רבי מאיר מחמיר באכילתו ורבנן מקילין. זו שיטת התוספות. והיא דחוקה קצת דכל כי האי גוונא דרמי דרבי מאיר אדרבי מאיר ורבנן אדרבנן אורחא בתלמודא הוא דכי אייתי מתניתין דנחתום ופלטר הוה ליה לאיתויי בכל חדא מינייהו דברי רבי יהודה ובכל נסחי לא מייתי אלא דברי רבי מאיר בלחוד ולא מדכר תלמודא בכל הסוגיא אלא לרבי מאיר אף על פי שרבי מאיר מיקל בפדיונו מחמיר הוא באכילתו דשיטת רש"י היא נכונה יותר בעיני, וכן שיטת רבותי. עד כאן.

וכתב תלמיד הר"פ וזה לשונו: ולפירוש התוספות ניחא דמייתי ראיה מהא דתניא לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון וכו'. דאלמא דרבי מאיר מחמיר באכילתו טפי מרבנן דידיה. אבל לפירוש הקונטרס קשה דלפירושו צריך להביא ראיה דבאכילה מחמיר רבי מאיר ועביד דמאי כודאי והיכי מייתי ראיה ממכירת דמאי הא אינו מחמיר בדמאי כמו

בודאי דדמאי לכל הפחות שרי סיטון למכור טבל ודמאי אבל בודאי אפילו סיטון אסור למכור. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: הא דתניא לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון וכו'. לפי שיטת רש"י קושיין מדרבי מאיר לחודיה דחזינא בהא שהוא מחמיר באכילתו של דמאי שאוסר לאכלו בלא עישור לבעל הבית דחייש דילמא אכלי ליה על ידו בלא עישור אלמא מחמיר הוא באכילתו ואף על גב דחזינן ליה דמקיל בסיטון הא לא חשיבא קולא דסיטון מידע ידיע דפירות עם הארץ הם וליכא למיחש למידי. עד כאן.

לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד. פירוש מפני שהכל יודעים שהסיטון לוקח מכאן ומכאן ואינם פירות של ארצו. וקשיא לי ואפילו יודעים דמעם הארץ לקח מאי הוי והא אפילו באומר להם דמאי הם אסור למכור שמא לא יעשרו ונמצא מכשילן וכדאמרינן בפרק הספינה הלוקח ירק וכו' ככתוב בתוספות. הרשב"א.

ואחד בעל הבית מוכר. האי בעל הבית לא שהיו פירות אלו משדותיו דהנהו ודאי צריך לעשר שהרי ודאי הם אלא בעל הבית שלקח מעם הארץ אלא שאין אומנותו לקנות ולמכור. הראב"ד.

לא התיר למכור וכו'. ועוד יש לפרש דאפילו לעם הארץ כמו שהקילו להאכיל וכו' ככתוב בתוספות. ומיהו לא משמע כן מדלא התירו לחנוני אלא דוקא לפי עין לפי שמשפיע במדה גסה כדתנן בפרק קמא דדמאי החנונים אינם רשאים למכור את הדמאי כל המשפיעים במדה גסה רשאין למכור את הדמאי. אלו הם המשפיעים שמכור במדה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה. משמע דוקא לפי שיודעים שלקחם מאחרים ואינם פירות ארצו ולא עישרם ולכך אסר רבי מאיר בבעל הבית לפי שסבורים שגדלים בארצו ועישרם וחכמים שרו אפילו בבעל הבית הבא למכור במדה גסה כדרך המשפיעים וכיון שהטעם תלוי בכך אין להתיר אלא דוקא במוכר לחבר. עד כאן.

בשלמא מן הצוננת על החמה כדרבי אלעאי. ואף על גב דההיא דרבי אלעאי בדיעבד והכא שריא אפילו לכתחלה. הא לא קשיא דכיון דבדאורייתא שריא בדיעבד דין הוא שנתיר בדמאי אפילו לכתחלה כיון דרוב עמי הארץ מעשרים הם. הריטב"א.

ומותיב רב ששת לאו בעלמא. מאי קשיא ליה לאביי הא כיון דרבי מאיר מיקל יותר מחכמים גבי לאו דמעשר הוא הדין גבי מיתה לא יחמיר יותר מחכמים. ויש לומר דאביי סבר דשמא זה הוא כללו של רבי מאיר שבכל מקום שיש מיתה מחמיר יותר מחכמים.

אלא רבינא אדמותיב מנחתום לסייע מפלטר. אין זה סתם רבינא שבתלמוד שהיה סוף הוראה תלמידו של רב אשי כדמשמע בריש הדר עם הנכרי ולא מסתבר שהיה אביי

מדקדק אי שפיר מותיב אי לאו דהא רבא האריך ימים אחר אביי כדמוכח בכתובות שפסק שיראי לחומה דביתהו דאביי ואמרינן בפרק בתרא דקידושין יום שמת רבא נולד רב אשי. אלא רבינא אחר שהיה בימי רב יוסף כדאשכחן בפרק אלו טרפות ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה אמר רבינא והוא וכו' ואמר ליה רב יוסף לרבינא ואי לאו וכו' וכן בפרק ב' דיום טוב אמר רב יוסף הילכתא כוותיה דרבי וכדמתרץ רבינא. ובריש הדר אשכחן עוד רבינא אחר דאיקלע למחוזא ושדר סכינא לקמיה דרבא דאין זה ההוא דהכא ודחולין וביצה שהיה חברו של רב יוסף ולא אותו שהיה תלמידו של רב אשי. הרא"ש.

לסייע ליה מפלטר. פירש הקונטרס פלטר הוא לענין ככרות כסיטון לענין תבואה לוקח ככרות הרבה ומוכרם לנחתומין וקשה לפירושו דכיון דהנחתום לוקח מן הפלטר אם כן היכי שרי רבי מאיר בנחתום מטפוסים הרבה החומרא דהיה בפלטר הוה לן למימר בנחתום וכי משום שבא ליד הנחתום עדיף טפי. ועוד קשה דהיכי מצינו למימר דהנחתום אינו אופה הפת הא כתיב שר האופים ומתרגמינן רב נחתומי לכן נראה איפכא דהנחתום לוקח התבואה מן השוק ומוכר לפלטרין הפת אפוי. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הרא"ש: נחתום הוא האופה את הפת כדכתיב שר האופים ומתרגמינן וכו'. ותנן במסכת חלה דנחתום מפריש חלק אחד מארבעים ושמונה. והא דאמרינן דמחד גברא זבין לא שקונה הלחם אלא שקונה התבואה או הקמח מחד גברא. וחא דקאמר ואפילו מטפוסים הרבה כשהוא קונה תבואה עושה לכל תבואה ותבואה דפוס בפני עצמו כדי שיכיר איזה כרי תבואה הוא טוב ויקנה ממנו. עד כאן.

עוד כתב ותימה כל שכן שיקשה לרבי יהודה דבנחתום מחמיר לעשר מכל אחד ואחד אף על גב דמחד גברא זבין ובפלטר מיקל לעשר מאחד על הכל אף על גב דמב' או ג' גברי זבין ויש לומר הא דמיקל רבי יהודה בפלטר היינו מן החמה על החמה וכו'. ככתוב בתוספות. ובירושלמי מפרש טעמייהו. רבי מאיר אומר נחתום עושה טפוס אחד ופלטר משתמש בכמה נחתומין. האי טפוס לאו לשון דפוס אלא כמו טופס של שטר העתקה של שטר כלומר כל עיקר קנייתו והעתקתו הכל אצל אדם אחד הילכך מעשר מדפוס על דפוס הלוקח ממנו אבל פלטר קונה מכמה נחתומין ורבי יהודה אומר נחתום עושה בכמה טפוסים ופלטר משתמש בנחתום אחד פירוש אפילו נחתום שרגיל לקנות מאדם אחד מן החמה על הצוננת אני חושש שמא עשה בשני טפוסים כלומר קנה משני בני אדם. פלטר אף על פי שרגיל לקנות משנים ומשלשה בני אדם בששתיהם חמות או צוננות אני תולה שנשתמש בנחתום אחד. עד כאן.

מתניתין: **העבדים והקרקעות**. ואף על גב דעבדים מקרקעות הוא דנפקינן כדאיתא בגמרא אקדמינהו ותנא משום דאתו מדרשא. ועוד דאף על גב דניידי כמטלטלים ונמסרין מיד ליד אין בהם אונאה. הריטב"א.

שומר חנם אינו נשבע. וכתבו רבנן דכשם שאין נשבעין עליהם שבועה דרבנן ואפילו היסת ודוקא על דיני שומרין אבל על כפירתן נשבעין היסת וכדמשמע בפרק הכותב גבי הפוגמת כתובתה. ומיהו על השטרות היה אומר מרי הרב שאין נשבעין אפילו היסת כיון שאין גופן ממון. ואין זה דעת הרמב"ם. וההקדשות דאמרינן במתניתין היינו דגבוה דאלו הקדש לעניים הרי הוא כשאר ממון של בני אדם לאונאה ולכל דברי משנתינו וכדבעינן למימר בגמרא בסייעתא דשמיא. הריטב"א ז"ל.

דף נו:

רבי יהודה אומר אף המוכר ספר תורה וכו'. פירוש אין אונאה (למוכר) ללוקח לפי שאין קץ לדמיו ואין הלוקח יכול לתובעו. אבל אם נתאנה המוכר יכול לתבוע מהלוקח וכן הא דרבי יהודה בן בתירא בגמרא. הראב"ד.

גמרא: **יצאו שטרות וכו'**. עייו בהר"ן שעל ההלכות בכתובות פרק הכותב דף תקט"ו ע"ב.

וכל ידו לאי ידו ממש הוא והתניא אם המצא תמצא וכו'. ואסיקנא כל ידו ידו ממש הוא ושאני הכא דליכא למימר גבי גנב וגבי אשה אלא ברשותו. רבינו חננאל.

שכירות יש לו אונאה. כלומר אם אדם משכיר לחברו בית אחד יותר משתות שראוי לשוכרה מי מתבטל השכירות מן הדין כדין מטלטלים או דילמא דין מכר יש לה ובמכר הא אמרינן דאין לקרקע אונאה. אי נמי יש לומר בשכירות מטלטלים אם הזהירה עליו תורה שלא ירמה או לא וזה הפירוש האחרון עיקר. רבינו יהונתן.

וזה לשון הריטב"א: **בעי רבי זירא שכירות וכו'**. פירוש שכירות מטלטלין קא מיבעיא ליה דאלו שכירות קרקע פשיטא דהא אפילו נימא שכירות מכירה ליומיה היא הרי אין אונאה לקרקעות. ואסיקנא דשכירות מטלטלים יש לו אונאה דמכירה ליומה היא ואלו בקבלת מלאכה ושכירות פועל פשיטא שאין בו אונאה דממכר אמר רחמנא והכא ליכא מכירה כלל. ויש סעד לדבר מהא דאמרינן בפרק הגוזל טול דינר והעבירני פטור דיכול לומר משטה אני בך הא לאו הכי חייב ולא הוי אונאה. וליכא למימר דההיא בכדי שאין הדעת טועה קאמר דידע ומחל דהוי כמי שאמר יודע אני שיש בו אונאה שאין בו אונאה כדאיתא בפרק המוכר דהא ההיא דפרק הגוזל סתמא איתמר ואפילו בכדי שאין הדעת טועה. עד כאן.

וליומיה מכירה היא. והא דאמר בפרק קמא דעבודה זרה וכו' ככתוב בתוספות. היינו לענין דאינו קרוי ביתו של שוכר ולא קנין כספו אבל מכל מקום קניא להשתמש כל ימי השכירות.

חטים שזרען בקרקע. ליכא לפרושי במי שקבל עליו לזרוע שדה חברו דהתם מאי אונאה שייכה פעולה הוא דקביל עליה ואי לא זרע כדבעי לה דיניה כאריס ודינם מפורשים לקמן בפרק המקבל. אלא הכא במוכר לחברו חטים שהיו זרועין לו בשדהו ומכרן לו בחליפין דבין דליהוו כקרקע או כמטלטלין נקנין הם בחליפין. וקא מבעיא ליה אם יש בהם אונאה אם לאו וכן פירש רש"י. ואמרינן היכי דמי אילימא דאמר ליה בשמכרן לו שדאי בה שיתא סאין ואשתכח דלא הוו ביה אלא חמשא הא אמר רבא כל דבר שבמדה וכו' משום דהויא מקח טעות הוא הילכך אפילו בקרקעות איתא והכי נמי משמע בפרק ב' דקידושין מיהו אפילו כשתמצא לומר דההיא ליתא אלא במטלטלים מכל מקום שפיר פרכינן הכא דכהאי גוונא לא הוה לן למיבעי אם יש בו אונאה אם לאו דהא לאו אונאה היא אלא מקח טעות והוה לן למיבעי יש בהם משום מקח טעות או לא. הריטב"א.

וכתב הרמ"ך כל דבר שבמדה וכו'. מחוי למימר דאין בזה דין ביטול מקח כלל כשם שאין בו דין מחילה. וצריך עיון.

אלא דאמר איהו שדאי בה כדבעי לה וכו'. פירש רש"י דכהאי גוונא אונאה מיקרי ולא דבר שבמדה דכיון דמילתא דאומדנא היא ושכיח דטעו בה אינשי כאונאה דיוקרא וזולא דמי דשכיח דטעו בה ולאו כדבר שבמדה. ואינו מחוור דכיון שהוא אמר לו כן בפירוש ולוקח על דעת כן לקחה אין זה אונאה אלא מקח טעות בדבר שבמדה ולא דמי ליוקרא וזולא כלל. ומדברי הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות מכירה נראה שהוא מפרשה בשוכר את הפועל שיזרע שדהו כדבעי לה ואיגלאי מילתא דלא זרעה כל צרכה וכן פירש הראב"ד וזה לשונו: כגון שקבל עליו לזרוע את שדהו של זה בכך וכך בענין שהוא ראוי לאותה שדה ואמר כן זרעתי כמו שראוי לה וסאה היה ראוי לה וסאה זרעתי ואמרו בקיאין שאין די לאותה שדה בסאה ועדיין צריך חצי סאה לזרעה מי אמרינן אותו הזרוע אף על פי שלא השריש כקרקע הוא ואין לו אונאה או לא. וקשיא לי וליהוי נמי כקרקע ליהדר תו ליזרע עד כדי שראוי לה כי עדיין לא נגמרה מלאכתו. ונראה מפני שאי אפשר לזריעה בלא פיתוח ושידוד כדכתיב פתח וישדד אדמתה והזורע מעודר הרגבים בשוורים וזורע דרך חרישתו והוא לא קבל עליו אלא לפתח פעם אחת ולזרוע וכבר פתח וזרע והיה סבור שזרע בה כל הצורך כבר נגמרה מלאכת הזריעה ההיא ואין עוד עליו לחרוש בבקרים ולזרוע. ואני סובר עוד שאין תקנה דתוספת הזרע עם חרישה אחרת כי שמא

יפול התוספת וכו' כמו שכתב הרב המגיד בפרק הנזכר. ואינו מחוור שאם כן מכל מקום הרי הפסידה והוביר מקצתה והרי הוא חייב לשלם וכו' כנזכר בהרב המגיד שם.
ובתוספות הקשו מפני מה מחזר להעמידה בהני אנפי לוקמה ביוקרא וזולא וכו'. וניחא להו דבכי הא פשיטא ליה דאינו אלא כמוכר חטים שניכר. ואין התירוץ מוציא מידי קושיא דהיא היא דאיבעיא לן בנשבעים ובעומר ובודאי כך היה יותר ראוי להעמידה בשנתאנה בדמיהם. ורבינו חננאל לא גריס וכו' ככתוב בהרב המגיד שם. הרשב"א והר"ן ז"ל.
וזה לשון הריטב"א: גירסת הקונטרס והיא גירסת רש"י ז"ל אלא דאמר שדאי בה כדבעי לה ואיגלאי מילתא דלא שדי בה כדבעי לה ופירש דבהא שכיח אינש דטעי באומדן דעתא דסבור דהוה בה כדבעי לה ואין כאן אונאה ולא דק בה מרן דמכל מקום היינו קמייתא דהא נמי דבר שבמדה הוא דהא כי אמרת דלא הוה ליה למטעי באומדן דעת אמאי דטעה שבמדה הוא וליכא למקרייה אונאה כלל והוה ליה למבעי יש בו מקח טעות או לא. ויש גורסים ואיגלאי מילתא דשדאי בה כדבעי לה. ורבינו חננאל גריס אלא דאמר שדאי בה כדבעי לה ותו לא גריס והיא הנכונה יותר והכי פירושו בדשדא בה כדבעי לה אלא שמכרן לו במנה ולא היו שוים אלא נ' וכיוצא בו בכדי אונאה או ביטול מקח והא דלא פריש לה בהדיא משום דפשיטא דכל היכא דשדי בה כדבעי לה תו ליכא בהו אונאה אלא בדמים שמכרן לו ביותר מדבריהם. עד כאן.
וזה לשון הרמ"ך: שכרו לזרוע שדהו חטים וזרעו ואמר זרעתי בה כדבעי לה ואשתכח דלא עביד הכי שלא עשתה השדה כמו שעשאה השדה הסמוכה לה שהיא כמותה הא מילתא בעיא ולא איפשיטא היא ולקולא לנתבע עד כאן.
נשבעין עליהן או אין נשבעין עליהם. פירש הקונטרס אם הודה במקצת כגון שטוענו פסקת לזרוע שש שמסרתי לך וזרעת חמש והוא אומר זרעתי חמש ומחצה. וקשה דמה שייך כאן בטול אגב ארעא והרי דבר תלוש שואל הימנו והרי הוא כתובעו שש והוא אומר פרעתיך חמש ומחצה. ונראה דאיירי בעד אחד שמעיד שחטין הללו הזרועים בקרקע הם של תובע. תוספי הרא"ש.
והר"ן פירש דהכא במאי עסקינן דאמר ליה זריעת שש סאין מסרתי לך מתבואה שלא השרישה והלה אומר לא מסרת לי אלא חמש. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: הנכון כגון שאמר לו מסרתי לך לשמור חמש סאין זרועין והוא אומר לא מסרת אלא ארבע ופשעתי בהם ולא שמרתים דלא הוי הילך. עד כאן.
והראב"ד פירש כגון שהפקיד לו שדהו זרועה לשומרה מן המים היוצאים ושוטפים

הזריעות והוא טוען עליו פשעת בה בשטיפתה שהרי היה לך לסגור בפניהם וזה אומר לא פשעתי כי אונס היה אם נשבע עליו או לא.

לא צריכא דחצדינהו וזרעינהו קודם לעומר ואתא עומרא וחליף עלייהו ועדיין לא השרישו מהו למנקט ולמיכל מינייהו. דכי תנן אסורין עד שיבא עומר הבא בשהשרישו לאחר העומר אבל אלו שעדיין לא השרישה כמאן דשדא בברא דמיא או דילמא אף עומר של שנה אחרת נמי לא התירן שהרי נזרעו ונקצרו אחר אותו העומר ואלו היה מעשה כן שלקח חטים של שנה שעברה והתירה העומר ההוא שעבר וזרע אותם עתה סמוך לעומר הזה ועדיין לא השרישו אף על פי שלא ראו זה העומר עדיין כבר הם מותרים מן העומר ההוא שעבר שראו אותו כשהן זרועין ונשרשין ולא יצאו מהיתרן הראשון אף על פי שנזרעו הואיל שלא השרישו עדיין. אבל באלו שנזרעו ונקצרו בין שני העמרים והעומר השני לא מצא אותם לא נשרשין ולא תלושין אלא נזרעין אם יכול להתירן כאילו הן תלושין או לא. הראב"ד.

דף נז.

אונאה אין להם ביטול מקח יש להם. אמרו בירושלמי כשהוא דבר מופלג ופירשו בו שהאונאה חצי דמיה. אבל בירושלמי דכתובות משמע דכשהאונאה שליש קורא דבר מופלג. ואיכא דמקשה דהכא אמר רבי יוחנן ביטול מקח יש להם ולקמן בפרק המקבל גבי דינא דבר מצרא זבן במאתן ושוה מנה אמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות. תירץ רבינו תם לפי שיטת הירושלמי דביטול מקח יש להם דקאמר הכא היינו כשהאונאה בחצי דמים והתם לאו דוקא נקט זבן במאתן ושוה מנה אלא דשוה מנה ודינר. ולא נראה כלל חדא דאפילו מאן דפריש דבר מופלג דירושלמי שהאונאה מחצה הוא גמרא דילן לית ליה הכי אלא כל ביטול מקח קאמר שהוא יותר משתות והיינו דנקטו לה סתמא והכי נמי משמע לקמן בסוגיא כדפרכינן מהא לרבי יוחנן דלקמן ולא אמרינן דההוא בפחות מחצי. ועוד דהוה ליה לפרושי בהדיא התם ושוה מנה ודינר כיון דמשום ההוא דינר לית בהו אונאה. אלא הנכון דהא דהכא רב נחמן משמיה דרב חסא אמר רבי אסי וליה לא סבירא ליה. הריטב"א.

כתוב בספר המאור ואונאה לקרקעות. נראה כמו שפסק רבינו חננאל כדברי הירושלמי וכו' עד דאמר אמימר על פיסקא דרבי יהודה אומר וכמה עד כדי דמיהן וכו'. וכתב עליו הראב"ד ז"ל אמר אברהם אמת הוא שרבינו חננאל כתב כך לפי הירושלמי אבל הגמרא שלנו אין צורתה כן שלא פירש אמימר את השיעור אלא לדברי רבי יהודה ולדברי רבי

יהודה בן בתירא פירוש אפילו יותר מכדי דמיהן אבל למשנתנו אין שיעור דקרא סתמא כתיב וכי תמכרו או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה וקרא קא פליג בין שתות ליותר משתות ואמרינן שוה כסף דבר השוה לכל כסף ומאי ניהו קרקע. עד כאן.

אמר רב נחמן הדר אמר רב חסא פשיט רבי אמי אונאה אין להם ביטול מקח יש להם.

משמע דרב נחמן לא פליג אחסא וכן משמע בריש האיש מקדש דאמר רבא אמר רב נחמן האחין שחלקו הרי הן כלקוחות. פחות משתות נקנה מקח וכו' אמר רבא הא ואמרת שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות. והא דקאמר יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג בשומא דבי דינא אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא מכרן קיים דתנן שום הדיינין שפחתו שתות או הותירו מכרן בטל רבי שמעון בן גמליאל אומר מכרו קיים משמע דביותר משתות לא היה יכול לחלק בין מקרקעי למטלטלי דאפילו מקרקעי יש אונאה ביתר משתות. ותימה דבפרק המקבל מסיק רב נחמן בהדיא דאפילו זבין במאתים ושוי מאה אין אונאה לקרקעות. ובלאו הכי קשה אותה גירסא דקידושין דמייתי ראיה מדרבן שמעון בן גמליאל דביתר משתות מכרו קיים כי אמר נפלוג בשומא דבי דינא הא לא אשכחן דלמא אמר רבי שמעון בן גמליאל מכרו קיים אלא בשתות אבל ביתר משתות לא קאמר. ומיהו בזה יש לומר דבהדיא קתני בברייתא בכתובות בפרק אלמנה ניזונית דאפילו מכרו שוה מאה במאתים או שוה מאתים במאה מכרן קיים. אבל קשה לרבינו תם דהא רב נחמן קאמר בההיא שמעתא דקידושין הלכה כדברי חכמים והיכי מייתי ראיה מרבי שמעון בן גמליאל ומיהו פירש הקונטרס שם דכולה הא מלתא קאמו לה רבא מסברא דנפשיה ולא אליבא דרב נחמן ולית ליה לרבא הא דאמר רב נחמן התם הלכה כדברי חכמים. ודוחק הוא. ונראה לרבינו תם כגירסת רבינו חננאל והוא גורס (שטרא) איפכא הא דאמרת שתות קנה וכו' לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג בשומא דבי דינא אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא לא דתנן שום הדיינין וכו' ומייתי ראיה מדברי חכמים דאמרי מכרן בטל והא דאמרת יתר משתות נקנה מקח לא אמר אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות דאפילו יתר משתות אין אונאה להם כדפירש.

והא דאמר רב נחמן בשמעתין דאונאה אין להם ביטול מקח יש להם לאו ביתר משתות אלא בפלגא כגון שוה מנה במאתים. והא דקאמר רב נחמן בפרק המקבל דזבין במאתים ושוין במנה אין אונאה לקרקעות לאו דוקא קאמר אלא כלומר פחות מעט ממאתים דזבן אי נמי דשויא מאה ומעט יותר. והוה מצינן לפרושי דדוקא קאמר ובכך הוא דלא הוי ביטול מקח וכי קאמר רב נחמן משמיה דחסא דביטול מקח יש להם היינו ביתר

מפלגא. אבל בירושלמי מוכיח כמו שפירשתי בפרק אלמנה ניזונית גבי אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה דאמרינן עלה בירושלמי ניחא שוה מנה במאתים או שוה מאתים במאה מכל מקום היכי הפסידו היתומים מנה שוה מנה במאתים ואין סופו לחזור עליהם משום מקח טעות פירוש בתמיה ולמה (לא) נתקבלה כתובתה. והא דנקט בתחלת הסוגיא ניחא שוה מנה במאתים לשון המשנה קמסיק ולא קאי אותו ניחא אלא אשוה מאתים במנה דנתקבלה כתובתה היכא דאפסידא את היתומים במנה כגון סיפא. אלא שוה מאתים במנה קשה אמאי נתקבלה כיון דסופן לחזור עליה משום מקח טעות. ומשני תפתר שהוקיר המקח. אמר רבי אבון הדא מסייע לריש לקיש דאמר אין למקח הונייה. אמר רבי יוחנן אם היה דבר מופלג יש לו הונייה. מתניתין פליגא על רבי יוחנן אלו דברים שאין להם הונייה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות פתר ולבד דבר שאינו מופלג אלמא דלרבי יוחנן הוי ביטול מקח שוה מנה במאתים מדמוקי לה שהוקיר המקח. ואין לומר דרב נחמן סבר לה כריש לקיש דפליגי עליה דרבי יוחנן ולריש לקיש בפלגא לא הוי אונאה ביתר מפלגא הוי אונאה. דאם כן הוו פליגי רבי יוחנן וריש לקיש במשהו דבפחות מפלגא לכולי עלמא לא הוי אונאה וביתר לכולי עלמא הוי אונאה ובפלגא מצומצם פליגי אין זו סברא. אלא משמע דאפילו ביתר מפלגא אין אונאה לריש לקיש דלעולם אין למקח הונייה קאמר. ועוד מדקאמר מתניתין פליגי על רבי יוחנן וכו' דאי בפלגא מצומצם פליגי במאי קשיא לרבי יוחנן טפי מלריש לקיש. ומיהו עד פלגא דגבי שום הדיינין בפרק אלמנה ניזונית לא הוי כי האי גבי הא דתנן רבי שמעון בן גמליאל אומר מכרן קיים ואמרינן נמי בגמרא עד כמה אמר רב ששת עד פלגא היינו פלגא ופלגא בכלל כדקתני בברייתא דמייתי תניא נמי הכי רבי שמעון בן גמליאל אומר בית דין שמכרו שוה מנה במאתים שוה מאתים במנה מכרן קיים. ודבר תימא הוא דלרבי שמעון בן גמליאל חלקו חכמים דיינין מבעל הבית לענין קרקעות בשביל משהו אחד. ואם תאמר הא דדייק בפרק אלמנה ניזונת מאי שנא שוה מאתים במנה דאמרינן לה את אפסדת שוה מנה במאתים תימא אנא ארווחי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כאן שנה רבי הכל לבעל המעות. לפי מה שפירש דלרב נחמן בדבר מופלג יש אונאה כמו לרבי יוחנן ומתניתין בשהוקיר המקח היכי אמרה אנא ארווחי כיון דבשעת המכר לא נתקיים עד שעה שהוקיר. ויש לומר משום שיש לנו לחשוב דגבוי בידה משעת מסירה וברשותה הוקיר כמו שמכרה שוה מאתים במנה דאף על פי שהוזל אמרינן לה את אפסדה שנחשבת הקרקע כגבויה בידה משעת מכירה. משאנץ.

וריש לקיש אמר אף צריך לעשות לו דמים דבר תורה. פירש רש"י דאפילו לריש לקיש יצא לחולין ובזה פליגי דלרבי יוחנן אינו חייב לשלם כלום מן התורה אלא מדרבנן צריך לעשות להם דמים ושישלם מה שהיתה שוה יותר בהמת קדשים על בהמת חולין. ולריש לקיש אף מן התורה חייב לשלם. ואיברא דפשטה דשמעתא הכין משמע דהא במתניתין בהדיא קתני יצא לחולין. והקשו בתוספות דהא מאן דאמר צריך לעשות לו דמים דבר תורה אוקמינן לקמן כי אמרינן איפוך כמאן דאמר אהקדשות ביטול מקח יש להם ואם כן היאך יצא לחולין דבר תורה דהא כל היכא דאיכא בטול בעלמא המקח בטל לגמרי ולא שיהא המקח קיים ויתבע אונאה ותירץ ר"י בשלמא גבי הדיוט ביטול מקח דלא בעי מתאנה שיהא צריך לתבוע אונאה בבית דין דדילמא לא מצי לה לאפוקי מיניה אבל גבי הקדש כיון דבעל כרחו ישלם וגם שלא ירצה לעמוד בחטא ניחא ליה להקדש שיהא החילול קיים. ומיהו קשה על פירוש רש"י מהא דאמרינן לקמן דמאן דאמר צריך לעשות לו דמים דבר תורה לית ליה דשמואל וכיון דלית ליה דשמואל היאך יצא לחולין. ותירצו בתוספות דלהאי סברא הא דקתני יצא לחולין היינו שיצא לחולין כנגד הפדיון. ולא נהירא דהאי יצא לחולין לגמרי משמע. לפיכך הנכון כמו שפירש ר"י ז"ל דלמאן דאמר צריך לעשות לו דמים דבר תורה לא יצא לחולין כלל וכמאן דאמר ביטול מקח יש להם והיינו דאמרינן דלית ליה דשמואל ומתניתין דקתני יצא לחולין הכי פירושו יצא לחולין ובלבד שיעשה לו דמים כראוי שלא יהא בו טעות ולאפוקי מרישא דקדש תמים שאפילו שעשה להם דמים לא אמר כלום. ואם תאמר ולמאן דאמר שיצא לחולין דבר תורה תיקשי ממתניתין דתניא לעיל פרה זו תחת פרה של הקדש וכו' אין הקדשו פדוי לפי גרסת הראב"ד ז"ל דגריס הכי. יש לומר דהתם בשלא עשה דמים לא לבהמת חולין ולא לבהמת קדשים דבעינן כסף ערכך וליכא אבל הכא כששם בהמה של חולין אלא שלא שם בהמת קדשים אם היו שוות בדמים אם לאו. ולישנא דאף צריך לעשות לו דמים דבר תורה הכי פירושו אף דבר תורה צריך לעשות לו דמים כמו מדרבנן וכמו לשון מסורת הוא. הריטב"א.

במאי עסקינן אילימא בכדי אונאה בהא אמר ריש לקיש צריך לעשות וכו'. ואם תאמר הא דאמרינן פרה זו תחת פרה של הקדש וכו' הקדשו פדוי ויד הקדש על העליונה במאי אי באונאה אין אונאה להקדשות ואי בביטול מקח אמאי יד הקדש על העליונה כשנתאנה הדיוט כיון שיש ביטול מקח אמאי יקנה ההקדש אפילו במסירה עם האמירה ודאמרינן בירושלמי ביש נוחלין לא תשמייה את דאמירתי לגבוה כמסירתי להדיוט מסתברא דהיינו באונאה. ויש לומר ולעולם באונאה ונהי דאין אונאה בהקדשות מדרבנן

מיהא יד הקדש על העליונה תדע דלא פריך אלא לריש לקיש אבל לרבי יוחנן דאמר צריך לעשות דמים מדבריהם ניחא דאף על גב דאין אונאה להקדשות מדרבנן צריך להחזיר האונאה.

אי נמי אפילו בביטול מקח והקדשו פדוי דקתני. היינו כנגד המעות וצריך להשלים דבר תורה כמו שאפרש לקמן יצא לחולין וצריך לעשות לו דמים. הרא"ש.

אלא בביטול מקח וכו'. ככתוב בתוספות. והשתא הא דפריך הכא בהא לימא רבי יוחנן מדבריהם והאמר רבי יוחנן ביטול מקח יש להם לא הוה מצי לשנויי דהא דאמר רבי יוחנן ביטול מקח יש להם היינו מדרבנן דכיון דאין בטול מקח של הקדש אלא לענין שצריך להוסיף דמים ולא שיהא החלול בטל אם כן מאי קאמר אונאה אין להם הא באונאה נמי צריך להוסיף דמים מדרבנן כדמשמע במאי דפריך אי באונאה בהא לימא ריש לקיש דבר תורה דמשמע דמדבריהם כרבי יוחנן אתי ליה שפיר בכדי אונאה ומיהו בלאו הכי אתי שפיר אפילו אם תמצא לומר דבטול מקח דהקדש לגמרי דבהדיוט דלא מצי לשנויי דביטול מקח יש להם דקאמר רבי יוחנן מדבריהם דאכתי מדרבנן הוי ביטול מקח היאך יאמר על ביטול מקח צריך לעשות דמים מדבריהם והלא המקח בטל מדבריהם לגמרי ומה דמים צריך להוסיף. משאנץ.

בביטול מקח וכו'. והא דלא אוקי פלוגתייהו אם יש ביטול מקח בהקדשות או לא משום דמשמע ליה דאם כן ליפלגו בהא להדיא ואמאי נקט פלוגתייהו על פירושא דמתניתין בתמורה. הריטב"א.

במאי קמפלגי בדשמואל אמר רבי יוחנן וריש לקיש. האי דתמורה משמע דארבי ירמיה ורבי יונה קאי דקאמר התם רבי יונה לית ליה דשמואל. אבל מכל מקום גם ארבי יוחנן וריש לקיש קאי הכא דאי לאו הכי למה היה לו להפסיק כאן באמצע הסוגיא שמפרש והולך במאי פליגי רבי יוחנן וריש לקיש מר אית ליה דשמואל דכשמתכוון לחלל שוה מנה על שוה פרוטה מחולל ואין צריך לעשות דמים הילכך הכא שנתכוון שוה בשוה אין לעשות דמים אלא מדבריהם ומר לית ליה דשמואל ולכך צריך לעשות דמים דבר תורה ומכל מקום ביטול מקח לא הוי שיהא החלול בטל לגמרי כדפרישנא דמר סבר דעתו לכך שאפילו אינו שוה בשוה שיצא לחולין כנגדו. עד כאן. משאנץ.

מר אית ליה דשמואל דכשהוא מחלל שוה מנה על שוה פרוטה מחולל ואין צריך לעשות דמים הכא שנתכוון לחלל שוה בשוה אין צריך לעשות דמים אלא מדבריהם ומר לית ליה דשמואל ולכך צריך לעשות דמים דבר תורה ומכל מקום ביטול מקח לא הוי שיהא החילול בטל לגמרי כדפרישנא.

מר סבר שחללו אין וכו'. והא דאמרינן בבכורות סוף פרק הלוקח גבי פרה שיש בה שתי שערות דלא מצי למעבד כשמואל לקלל שוה מנה על פרוטה משום דכי אמר שמואל שחללו דוקא דיעבד. וכן בערכין בפרק המקדיש גבי ההוא גברא דאתרמינהו לנכסיה. היינו דוקא בזמן שבית המקדש קיים דאיכא פסידא להקדש אבל בזמן הזה דליכא פסידא להקדש אפילו לכתחלה מותר. וכל הנהו איכא לאוקומי אליבא דכל הני אמוראי דשמעתין דלכתחלה דשמעתין לאו היינו שיהא מותר לחלל שוה מנה על פרוטה אלא הכא קאי על זה שנתכוון לחלל שוה בשוה וכו' וכמו שפירשו בתוספות. ורש"י פירש שחללו אין דהא אימעוט מאונאה לא שנא גדולה לא שנא קטנה. לכתחלה לא דבר תורה דערכך שוויו משמע. ומר סבר אפילו לכתחלה דערכך כל דהו משמע וכו'. וצריך פירוש לפירושו דהא מתניתין דתמורה בדיעבד מיירי. וצריך לומר דהכי קאמר שחללו אין דהא אמעוט מאונאה לא שנא גדולה לא שנא קטנה הילכך הקדשו פדוי דלא שייך בהקדש ביטול מקח. לכתחלה לא דערכך שוויו משמע ואם חללו בדיעבד נהי דיצא לחולין צריך לעשות דמים דבר תורה דגזרת הכתוב הוא שצריך ליתן להקדש כדי שוויו. ומר סבר אפילו לכתחלה ערכך כל דהו משמע. הרא"ש.

מר סבר דיעבד וכו'. ככתוב בתוספות. ואם תאמר ובזמן הזה היאך יכול לחללו דקאמר התם בערכין דבזמן הזה יכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה והתניא אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזמן הזה ואם הקדיש והעריך והחרים בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו ואומר רבינו תם דהכי נמי במטלטלין שיכול לכלותם ולא אתי לידי תקלה אבל עובדא דערכין במקרקעי שהארץ לעולם עומדת ואי לא פריק לה אלא אמרינן תבור אתי ליה תקלה שדורות הבאים לא ידעו שהיא של הקדש ויהנו בה. והא דפריך במסקנא והא עובדא דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה דמשמע דהוה נמי במטלטלי. לא משום שהיה יכול לפדות מטלטלין אלא הכי פירושו במקרקעי נמי הוה שכל נכסיו החרים מטלטלין וקרקעות שאם לא החרים אלא מטלטלין לא היה מתיר רב יהודה לפדותם ועלה קאמר עולא אי הואי התם הוה יהיבנא כלהו לכהנים אלמא קסבר עולא דחרמים נותנים לכהנים בזמן הזה במקרקעי. ויש להביא ראיה עדיין מהא דתנן התם בריש פרק המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג אומר לו פתח אתה ראשון לפל שהבעלים מוסיפין חומש אלמא בקרקעות פודין אותה ולא אמרינן תבור והיינו בזמן הזה אבל בבית שני נהג יובל כמו שמפרש רבינו תם בפרק השולח. ומיהו על כרחך צריך לאוקמה בזמן בית המקדש קיים דאי בזמן הזה אמאי אומר לו פתח אתה ראשון הא ליכא פסידא

להקדש ויכול לחלל שוה מנה על שוה פרוטה. וצריך לאוקומה בבית ראשון לאחר שגלו שבט ראובן ושבט גד שבטלו יובלות כדאמרן בסוף ערכין. עד כאן משאנץ.

וזה לשון הרשב"א: מר סבר שחללו אין לכתחלה לא. ולהאי אוקימתא מסתברא לי דלא צריך לעשות לו דמים לאחר מכאן קאמר אלא שצריך לעשות לו דמים בשעת החלול קאמר והכי קאמר יצא לחולין ובלבד שיכוון דמיו בשעת החלול הא לאו הכי לא יצא לחולין דבערכך כתיב ומר סבר יצא לחולין דבר תורה אלא שצריך לעשות לו דמים לכתחלה מדבריהם דערכך כל דהו משמע. ואם תאמר והא לשמואל אין צריך לעשות דמים כלל כדעת ריש לקיש דהא שוה מנה על שוה פרוטה ואפילו לכתחלה קאמר ואפילו מדבריהם אינו מצריך לעשות לו דמים. יש לומר דההיא דשמואל במתכוון לחלל שוה מנה על שוה פרוטה ובכי הא אפילו לכתחלה נמי אבל בבא לחלל שוה בשוה צריך לדקדק ולעשות דמים מכוונים מדבריהם. ומיהו בדיעבד אינו צריך לשלם דיצא לחולין לגמרי. אי נמי יש לפרש דצריך לעשות לו דמים דבר תורה לשלם דבר תורה קאמר. והא דקאמרינן מר סבר שמואל אפילו לכתחלה הכי קאמר כיון דשמואל סבר דבמתכוין לחלל שוה מנה על שוה פרוטה מחולל ואינו נמנע אף זה שחלל וסבור שחלל שוה בשוה אף על פי שנמצא בו שיעור ביטול מקח יצא לחולין דבר תורה אלא שצריך לשלם דמים מדבריהם הואיל והיה בדעתו לחלל שוה בשוה. אבל לרבי יוחנן דאמר ביטול מקח יש להם במתכוון לחלל שוה בשוה ונמצא בו יותר מכדי אונאה צריך לשלם מדאורייתא ולא יצא לחולין אלא מה שהוא כנגד חילולו דאף שמואל לא אמר במתכוון לחלל שוה מנה על שוה פרוטה ובדיעבד דוקא. ואם תאמר למאן דאמר דשמואל אפילו לכתחלה והא בערכך כתיב ועשרה כהנים כתיבי בפרשה דאלמא לכתחלה מיהא צריך לדקדק וליתן דמים מכוונים יש מתרצים דקראי דהקדש ביד גזבר שמכרו לאחר בכדי דמים אבל הא דשמואל בהקדש ברשות בעלים שעושה דרך חילול עוד יש לומר דאיצטריך להא דאמרינן לעיל פרה זו תחת פרה זו של הקדש הקדשו אינו פדוי וטעמא משום שלא הזכיר דמים כלל ורחמנא אמר בערכך דאלמא צריך להזכיר בו ערך וכשהכהן מוכרו צריך לדקדק בדמים אבל הקדש ביד בעלים אפילו בכל שהוא לשמואל דאמר אפילו לכתחלה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: ומר סבר אפילו לכתחלה. תמיה מילתא איך אפשר למישרי למעבד הכי לכתחלה וכו' תירץ ה"ר אלחנן דהתם בהקדש שבא כבר ליד גזבר ורצו בעלים לפדותו והא דהכא בהקדש שהוא עדיין ברשות בעלים ובאים בעלים לחללו. ותדע דקיימא לן דהקדש שבא ליד גזבר אין בו שאלה ואלו הקדש שלא בא ליד גזבר יש בו

שאלה להוציאו לחולין וכדאיתא בהדיא במסכת ערכין ומיהו עדיין קשה היכי אמרינן דתרווייהו אית להו דשמואל דהא שמואל לא אמר אלא שחללו בדיעבד. ותו דהתם בדוכתא במסכת תמורה איתא לסוגיין דהכא ולא אמרינן האי פירוקא בהאי לישנא והכי לישנא דהתם איבעית אימא דכולי עלמא אית להו דשמואל ואי דקא מכוון לאחולי הכי נמי ושאני התם דלא מכוון לאחולי מר סבר כי לא מכוון נמי ומר סבר היכא דלא מכוון לא יצא. ועוד דהא מתניתין דתמורה דאפליגו בפירוש רבי יוחנן וריש לקיש יצא לחולין קתני דהיינו בדיעבד ומנא ליה לרבי יוחנן למשרי אפילו לכתחלה. והנכון דהכא לאו לכתחלה ממש דהא ודאי ליכא מאן דשרי אלא משום דהוה בטעות ודעתו היה שנותן להקדש דמים קרי ליה לכתחלה מפני שלפי דעתו הרי לא נגמר החלול עדיין והוא בא לימלך אם יש לו לשלם להקדש וכשבית דין אומרים לו שאין לו לשלם הרי הוא נפטר עכשו לכתחלה והכי פירושו מר סבר שחללו מדעתו על פחות משוה פרוטה אין אבל בשנתכוון לתת דמים גמורים וטעה שנפטור אותו עכשו לכתחלה לא ומר סבר דאפילו זה שטעה נאמר לו שיצא לחולין דבר תורה ואתא לישנא דהכא כלישנא דסוגיין דערכין. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל מר אית ליה דשמואל. פירוש ריש לקיש דאמר צריך וכו' היינו דשמואל ורבי יוחנן לית ליה דשמואל. וקשיא לי והלא יצא לחולין קתני אלמא אפילו בביטול מקח יצא לחולין והיינו כשמואל. אלא דקסלקא דעתיה דשמואל לא בעיא לעשות דמים מן התורה מדלא קאמר אלא שצריך לעשות לו דמים. ריש לקיש אית ליה דשמואל רבי יוחנן לית ליה דשמואל. וקשיא לי פשיטא מה צורך היה לזה וכי טעם אנו למדין מדברי שמואל. וכמדומה אני שלא הביא אלא לגלות שאפילו שוה מנה על שוה פרוטה קאמר ריש לקיש. אי נמי קסלקא דעתיה דרבי יוחנן דשמר צריך לעשות לו דמים מדברי תורה שלא יצא לחולין עד שיעשו לו דמים ויהיה הדבר נודע שלא יהא בו ביטול מקח קאמר ושמואל ודאי לית ליה האי סברא דהא מחולל קאמר ובא זה לגלות דרבי יוחנן לית ליה דשמואל דעשיית הדמים מעכבת החילול לדעת רבי יוחנן ודלא כשמואל וריש לקיש אית ליה דשמואל.

הדר אמר דכולי עלמא אית להו דשמואל דלענין חלול עשיית הדמים לא מעכבא מידי ואף על פי שהדמים מדבר תורה מיהו מר סבר הני מילי דיעבד אבל לכתחלה אינו רשאי לחללו עד שיעשה לו דמים מפני שדמי דבר תורה כביטול מקח והיינו דרבי יוחנן וריש לקיש סבר אפילו לכתחלה רשאי. והשתא להאי תירוצא אתיא מתניתין דתמורה כפשטה יצא לחולין לאלתר וצריך לעשות לו דמים אחר כך למר כדאית ליה ולמר

כדאית ליה. והא דאמרינן לעיל פרה זו תחת פרה של הקדש אין הקדשו פדוי והכא קתני זו מחוללת על זו יצא לחולין בלא עשיית דמים מעיקרא. התם בקדשי בדק הבית דכתיב בהו כסף ערכך אבל הכא בקדשי מזבח דלא כתיב בהו כסף ערכך לא בעי עשיית דמים מעיקרא. מיהו גבי קדשי בדק הבית אף על גב דבעינן שום כסף אם אינו שוה מה ששמוהו מחולל עליו לפי שאין לו אונאה. ואני תמה מאד למאן דאמר אפילו ביטול מקח אין להם ואפילו לכתחלה יכול לחללו על שוה פרוטה למה אינן בתורה אונאה. אני תמה מאד מאין אמרו רבותינו אונאה אין להם ביטול מקח יש להם בין בקרקעות בין בהקדשות וביטול מקח ששניהם חוזרים היכן הזהירתו תורה והלא הכל בכלל לא תונו. ואם נאמר שמו רבותינו דעת המוכרים והקונים דאשתות מחיל אינישׁ טפי לא מתחלה לא חל עליו שם מכר והא אידי ואידי אם שהה כדי שיראה לתגר מחילה הוי ואם לא חל עליו מתחלה שם מכר היאך מתקיים המכר אחר זה השיעור אלא לעולם שם מכר חל עליו מיהו אומדן דעתא הוא עד שתות אינו ניכר לרוב בני אדם ואין המתאנה מתבייש עליו אבל יותר משתות ניכר הוא הטעות לרוב בני אדם ובושת גדול הוא לו שיאמרו נסתמא פלוני בזה המקח או נשתטה גם על המוכר יאמרו כמה עסקו רע כי הוא רמאי וגונב דעת הבריות שהונה את פלוני באונאה גדולה כזו ומפני כך טוב לשניהם שיבטל המקח כדי שלא תזכר האונאה ההיא עליו. ומיהו אם שהו כשיעור שיראה כבר מחלו ולא חשו על השם הרע ולא על הבושת. ומסקנא דמילתא שאין ביטול מקח לא לקרקעות ולא להקדשות ואפילו עד מחצה וכך כתב הר"ב ז"ל.

ירושלמי לית הוא דעיקר דיאמרו פלוני אגחך עד כאן לשונו.

וזה לשון הר"ן: מר לית ליה דשמואל. הא דשמואל לאו בדרך אונאה היא. אלא דמתכוון בפירוש לחלל שוה מנה על שוה פרוטה והכי איתא בהדיא במסכת תמורה ואפילו הכי הכא הכי קאמרינן דמאן דאמר אפילו ביטול מקח אין להם תלי טעמיה בדשמואל דכיון דאמר שמואל דמתכוון לחלל שוה מנה על שוה פרוטה מחולל אלמא לא הקפידה תורה בפדיון ההקדשות וכיון שכן אפילו בדרך אונאה אין להם ביטול מקח ומאן דאמר ביטול מקח יש להם לית ליה דשמואל. ובתר הכי אמרינן ואיבעית אימא דכולי עלמא אית להו דשמואל והכא בהא קמיפלגי מר סבר שחללו אין לכתחלה לא ומר סבר אפילו לכתחלה כלומר דמאן דאמר ביטול מקח יש להם סבירא ליה דבמתכוון כדשמואל לכתחלה אסור הילכך דרך אונאה אפילו דיעבד צריך להחזיר דאנן סהדי דלאו אדעתא שיהא הקדש מתאנה פרקיה ומאן דאמר אין להם סבירא ליה דשמואל אפילו לכתחלה נמי קאמר וכיון דאפילו לכתחלה דרך אונאה נמי מה שעשה עשוי. עד כאן.

וכתב רבינו חננאל ומסתברא דרבי יוחנן וריש לקיש בכדי אונאה פליגי דגרסינן התם בתמורה וצריך לעשותו דמים אמר עולא לא שנו אלא בשלא נשום הקדש בשלשה אבל נשום בשלשה אין חוזר והא אמר רב ספרא אפילו למאן דאמר מאה כתרי ותרי כמאה הני מילי לענין עדות אבל לענין אומדנא דברי הכל בתר דעות אזלינן עולא סבר לה כרבי יוחנן דאמר צריך לעשותו דמים מדבריהם וספקא דרבנן לקולא. עד כאן.

אינו בתורת אונאה דאפילו משהו חוזר. דסבירא ליה גבי הקדש לא בא אחיו להקל אלא להחמיר ורעהו דגבי שומר חנם וגבי שומר שכר דדרשינן להקל ולא להחמיר לחייב שומר חנם בהקדש אפילו בגנבה ואבדה ושומר שכר אפילו באונסין דלית לן למידרש המיעוט אלא על מה שכתוב בפרשה בהדיא דבפרשת שומר שכר גבי חיוב דגנבה ואבדה כתיב אבל פטור באונסין לא כתיב ביה הילכך אית לן למימר דאתא קרא למפטריה מגנבה ואבדה. ואין לתמוה על האי דממעטינן גבי אונאת קרקע להקל והקדש להחמיר שזה תלוי במברא כי היכי דבמסכת בבא קמא ממעטינן מרעהו להקל בנכרי ולהחמיר בהקדש. אי נמי איכא למימר דהיינו טעמא דהקדש אינו בתורת אונאה אפילו משהו משלם דלא שייך ביה מחילה אבל הדיוט דשייך ביה מחילה פחות מכדי אונאה מחילה הויא. והשתא לא קשה מידי מכל הנך דלקמן דדרשינן רעהו להקל דהתם לא שייך מחילה. הרא"ש.

וזה לשון הראב"ד: דאפילו פחות מכדי אונאה חוזר. והני מילי בהקדשות מפני שהתורה הקפידה עליהם בהערכה. עד כאן.

דף נז:

בשלמא זה חומר בהדיוט וכו'. אי גרסינן ותו לא יש לומר דהחומרא דאונאה שכיח אבל חומרא דכפלא וארבעה וחמשה ושבועת שומר חנם ותשלומי שומר שכר לא שכיח והכי קאמר בשלמא זה חומרא בהדיוט מבהקדש ותו לא פירוש תו ליכא חומרא דשכיח בהדיוט מבהקדש. אלא הקדש זה חומר ותו לא פירוש האי חומרא דשכיח איכא ותו לא אכתי איכא טובא דשכיחי. הרא"ש.

ובתוספות שאנץ מסיים ומיהו בכמה דוכתי אשכחן זה חומר אף על גב דאכתי איכא טובא בזבחים בפרק דם חטאת דקתני זה חומר בחטאת מבקדשי קדשים וקאמר בגמרא דחדא מתרי תלת חומרי נקיט ובערכין בפרק האומר משקלי דקתני זה חומר בנדרים מבערכין ובגמרא חשיב טפי מברייתא.

האי רבית דהקדש היכי דמי וכרי פירוש שהגזבר הלוה להדיוט. דליכא למימר שהדיוט הלוה להקדש דבהא לא לימא אין רבית להקדש דהא לא אפשר שהקדש יפרע יותר ממה שלוה דעל מה יתחלל ההקדש אלא על כרחך בשהקדש המלוה עסקינן. והא דאמרינן זה חומר בהדיוט מבהקדש רצה לומר שבעלמא אנו מחמירין לגבוה יותר מבהדיוט כגון מוקצה ונעבד ודומיהן וכאן אנו מתירין לגבוה דבר איסור דהיינו רבית שהוא אסור להדיוט וזהו חומר בהדיוט מבהקדש. הריצב"ש.

הכא במאי עסקינן שקבל עליו לספק סלתות מארבע. פירש הקונטרס קבל מעות הלשכה מן הגזבר לספק סלתות כל השנה למנחות של צבור וכו' וקשה דאם כן מועל הגזבר כיון שמוציא מעות של הקדש לחולין קודם שיכניס תחתיהן כלום אף על פי שמתכוון לטובתו של הקדש דהכי נמי לעיל מלוה מעות הקדש ברבית נתכוון להרויח להקדש ואפילו הכי אומרים דמעל הגזבר והכא נמי מאי שנא. ואין לפרש שאין הגזבר נותן כאן מעות עד אחר פיסוק דאם כן איזה רבית יש כאן. וכי תימא דמיירי באחד שאמר לחבירו קבל מאה זוז לספק מהן סלתות להקדש ולא מיירי במעות הקדש אם כן כהאי גוונא לוקמה בהלואה שהלוה לחבירו מאה זוז לשלם להקדש מאה ועשרים. ויש לומר דהכא לב בית דין מתנה על מעות הלשכה שלא יקדשו מה שיתנו בסלתות כדי שיוכלו לקנות מהם סלתות כענין זה שהדבר זה הוא צורך להקדש כדי שיהו סלתות מצויין להקדש כל השנה. ומיהו מכח זה לא מצי לאוקמה אפילו בהלואה שמלוה לצורך מאה במאה וכי היכי דשרינן באבני בנין מאה במאה ועשרים דדרך הלואה אין לב בית דין מתנה כדי שיהא מותר להלוותן ברבית אבל דרך משא ומתן לב בית דין מתנה לפי שיש בדבר צורך הקדש. וקשה דהאי רבית דרך משא ומתן אינו אלא דרבנן ואנן רבית דאורייתא קאמרינן דמהכא ממעטים הקדש מרבית. ויש לומר דתלמודא לא קאמר אלא דבר ההוה שהיו רגילים לקנות סלתות ומיהו כי איצטריך קרא כגון שהתנדב ליתן מאה סלעין להקדש ותבען ממנו הגזבר ולא היו בידו המעות והרויח לו הגזבר זמן כדי ליתן לו מאה ועשרים. הרא"ש.

וזה לשון הר"ן: פירש רש"י דאלו בהדיוט וכו'. ואם תאמר היכי דמי אי בשיש לו אפילו גבי הדיוט פוסקים אף על פי שלא יצא השער ואי בשאין לו הדרא קושיין לדוכתא והלא מעל גזבר שנתן לו מעות הקדש ולא חללן על שום דבר. ויש לומר דמשכחת לה כגון שיש לו מקצת מן הסלתות שיכול לחלל מעות של הקדש עליהם ואפילו הכי גבי הדיוט כיון שאין לו כל מה שפסק עמו אסור. ולדעת מי שאומר דכהאי גוונא אפילו בהדיוט שרי כגון שיש לו מקצת דומיא דאמרינן בסוף פרק איזהו נשך יש לו טפה לוה עליה כמה

טיפין ולפי זה הדרא קושיא לדוכתא מאי איריא הקדש אפילו הדיוט כהאי גוונא שרי. איכא למימר דלעולם כשיש לו כל מה שפסק ואפילו הכי משכחת לה דבהדיוט אסור כהאי גוונא דאמרינן לקמן פוסק עמו על הגדיש דאמר רב מחוסר שלשה אינו פוסק. אי נמי לשמואל דאמר כל בידי שמים אפילו לאחת אינו פוסק. ומכל מקום איכא למידק דכל כהאי גוונא אינו אלא רבית דרבנן וכו'. איכא למימר דרב אושעיא כגון קאמר וכיון דאשכח הך ברייתא דהמקבל עליו שהיא רבית דרבנן מפרש לה בההוא גוונא וממילא שמעינן דקרא דאיצטריך למעוטי הקדש מירי במי שקבל עליו לספק סאה לסלתות וכדי שירויח לו הגזבר זמנו קבל עליו ליתן שני סאין שזו רבית גמורה היא אלא שהתורה התירה. ע"כ.

וכתב הרמב"ן ז"ל ויש מפרשים שהברייתא עצמה דהמקבל כך פירושה מי שקבל עליו נדבה לספק סלתות בסלע והיו ארבע סאין בסלע ועמדו משלש מספק מארבע ובכהאי גוונא משכחת רבית דאורייתא וכדפרישית אבל מפני שהברייתא שנויה בענין זה לא חשש לשנות. ע"כ.

וזה לשון הריטב"א: והראב"ד ז"ל פירש כי משכון היו מקבלין ממנו וכן אמרו בירושלמי שאין נותנין לו מעות עד שיתרצה המזבח כלומר שיתרצה במשכון. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: הכא במאי עסקינן שקבל עליו לספק סלתות משלש ועמדו מארבע וכו'. ובשביל הקדמת המעות אין נוטלים ממנו זו היא הרבית שלא יצא השער עדיין לארבע סאין בסלע ובסוף נתייקרו ועמדו משלש. והא דתנן בשקלים בההוא פירקא ואינו מקבל המעות עד שיהיה המזבח מתרצה לאו מתרצה בסלתות קאמר אלא מתרצה במשכון שנוטלין ממנו משכון ונותנים לו את המעות. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: כגון שקבל לספק סלתות משלש סאין בסלע וכן השער וקבל המעות והוזלה הסלת ועמדו ארבע סאין בסלע אף על גב דבהדיוט אסור משום רבית בהקדש שרי דתניא המקבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש יספק מארבע וכו'. עד כאן.

משלש ועמדו מארבע מספק מארבע. וקשה מהא דאמרינן בקידושין פרק קמא פדאו במנה ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים מה שפדה פדוי ואינו נותן אלא מנה ומפרש התם דבהא לא אמרינן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש כיון דבהדיוט נמי במי שפרע קאי אם כן הכא נמי הוה לן למיזל בתר נתינת המעות~ ויש לומר דלא דמי דהתם בנתינת המעות מתחלל הקדש על המעות וקנה מיד דבר תורה אבל הכא אין

הסלתות בעין שיתחללו המעות עליהן בשעת נתינתן אלא מקבל עליו לספק משלש כל שעה שיצטרך הקדש. הרא"ש.

משלש ועמדו מארבע. ואם תאמר ומה יפוי כח איכא בהקדש הא מילתא אפילו בהדיוט איתא כדאמרינן בפרק איזהו נשך אף על פי שלא פסק עמו כשער הגבוה יכול הלוקח לומר תן לי מעותי או תן לי כזה. ויש לומר דלא דמי דהתם המוכר נמי יכול לחזור בו אלא צריך ליתן כשער הגבוה. תלמיד הר"ף.

כסף או כלים וכו'. ואם תאמר משמע דהכא ממעטינן שטרות משום דבעינן דומיא דפרט שגופו ממון יצאו שטרות שאין גופן ממון הא אמרינן בשבועות יצאו כלים למשהו שאם טענו שני מחטין והודה לו באחת מהן חייב שבועה אפילו דליכא שוה פרוטה. ויש לומר דמה שיש בהן חשיבות כלי מחשיבין כגופן ממון ועוד פירשתי בפרק קמא דקידושין דמיירי בשוח פרוטה ועוד לא דמי לשטרות דאין עומדין אלא לראיה.

ושומר חנם אינו נשבע ורמינהו וכו'. אין לחוש במה שפירש תחלה שומר שכר מנא לן דאינו משלם ואחר כך מקשה על שומר חנם וכי האי גוונא בפרק המוכר את הבית. ע"כ משאנץ.

שומר חנם אינו נשבע. איכא דאמרי דאינו נשבע אבל אם הודה או שבאו עדים שפשע חייב לשלם דמזיק הוא וזו היא דעת הרמב"ם ז"ל הספרדי. וקרובים דברי רש"י לדעת זו שכתב אינו נשבע שלא פשע שלא הזקיקתו התורה לישבע עליהם. ואחרים אמרו שאם פשע נמי פטור וכו' וזהו הראוי לסמוך עליו ואף על גב דדייניגן השתא דינא דגרמי הני מילי במזיק אבל שומר שלא שמר אפילו כדרך השומרים כלומר שפשע בשמירתו לא מחייב שהתורה פטרתו. הרמב"ן.

ורמינהו בני העיר ששלחו את שקליהן וכו'. פירש רש"י. משנתרמה תרומה נודע לבעלים פסידא דהקדש הוא דהא קיימא לן שתורמין על האבוד ולפיכך נשבעין לגזברין. והקשו עליו בתוספות חדא דלישנא דמשנתרמה תרומה לא משמע דקאי אידיעת בעלים אלא על הגנבה ואבדה עצמה. ועוד דכל היכא שנגנבו או שאבדו בדרך קודם תרומת הלשכה לבעלים אבד ואין תורמין עליו והא דתנן תורמין על האבוד היינו על האבוד שהגיע ליד הגזבר ותדע דהא קתני שתורמים על הגבוי ואם איתא דעל האבוד שאבד בדרך תורמין למה ליה למיתני על הגבוי. אלא ודאי כדאמרן והכא הכי פירושו שאם משנתרמה תרומה נגנבו או אבדו פסידא דהקדש הוא דכיון שהיה קיים בדרך בשעת תרומת הלשכה כבר נפטרו הבעלים דקיימא לן תורמין על הגבוי ואם לא נגנבו או אבדו אלא קודם תרומת הלשכה פסידא לבני העיר. הריטב"א.

ונראה לי על האבוד שבא ללשכה ואבדן ועל הגבוי ביד שליח אף על פי שלא בא עדיין ללשכה ובגורן דלא אבד בשעת התרומה דאם אבד קודם שנתרמה התרומה חייבין בעלים באחריותו והיינו דמפליג בין אבד קודם שנתרמה התרומה לאבד לאחר כך. ועל העתיד לגבות כגון שנגנבה לבסוף. והא דאמר בנדרים ובפרק בתרא דכתובות גבי מודר הנאה מחברו דשוקל לו שקלו משום דמצוה קעביד ולא מהני ליה מידי כההיא דתנן תורמין על האבוד ועל הגבוי. היינו כגון ששקל לו שקלו אחר שבא ללשכה ואבד קודם התרומה או שהיה גבוי ביד שליח ואבוד לאחר התרומה דבהנך תרי גווני לא מחייבי בעלים באחריות. משאנץ.

דף נח.

וחכמים אומרים נהי דשלומי לא בעי אגרייהו וכו'. פירוש דהא להכי יהבו להו אגרא דליטרינהו מגנבה ואבדה וכיון דלא נטרינהו מגנבה ואבדה לית להו אגרא ואפילו קבלוהו כבר יש להם להחזירו וכל שכן שאין נותנים להם שכר עכשיו. הריטב"א.

משנתרמה תרומה וקדשים שאין חייב באחריותן נינהו. האמת מקשה אבל לא מקשה בשביל שהיה מתיישב אם היה חייב באחריותן דאז הוה מקשה אמאי נשבעין לגזברין לבני העיר מיבעי ליה ואין שייך לתרץ כאן דנשבעין לבני העיר במעמד גזברין דהא אין הקדש מפסיד כלום שהבעלים חייבים באחריות. הרא"ש.

שבועה זו תקנת חכמים וכו'. ושמעית מינה דבעבדים וקרקעות ושטרות לא תקנו בו שבועה ואפילו מדרבנן. הריטב"א ז"ל.

ורמינהו השוכר את הפועל לשמור את הפרה. פירש רש"י ז"ל דכולה ברייתא בהקדש היא ולהקדשות פריך. ולא מחוור שבתוספתא היא שנויה עם דיני השומרים ולא גבי הקדש כלל. אלא כלהו בשל חול נינהו ומזרעים קפריך דזרעים שהשרישו משמע דהיינו קרקעות ולקרקעות פריך כן פירש רבינו חננאל ז"ל. הר"ן ז"ל.

וכתב הרמב"ן ז"ל וליכא למימר דילמא בדלא אשרוש חדא דלשמור זרעים היינו כשצמחו ושמרם שמא ירעו בהם בהמות אחרים. ועוד דההיא נמי לא איפשיטא ודילמא כקרקע דמו. עד כאן.

על מה שהקשו בתוספות בדיבור המתחיל: לשמור הזרעים תירצו בתוספות שאנץ שלא היו שומרים אלא מחיות ועופות אבל לא מאדם. ע"כ.

לפיכך אחריות שבת עליו. פירוש אלמא שומר שכר חייב עליהן. ומכאן מביאין ראיה דשומרים אפילו מפשיעה פטורים בקרקעות וחבריהן דאי לא מאי קושיא דמקשינן הכא

לוקמא כגון שפשע דמחייב באחריות. ונראה לי שזו אינה ראיה כלל דכיון דקתני הכא נותן לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו מכלל דבאחריות שגורם להם שכרם מיירי דהיינו גנבה ואבדה דאלו על הפשיעה אפילו שומר חנם חייב עליו. הריטב"א ז"ל.

אמר רבי יוחנן בשקנו מידו. ואם תאמר דבפרק הפועלים תנא וכו' ככתוב בתוספות ויש לומר שאני גבי הדיוט שדרך אדם לשמור ממונו בעצמו ואין רגיל לסמוך על אחר נמצא כיון שמאמינו מכבדו. אבל הקדש כך יש להאמין זה כמו זה שאינו של זה ולא של זה. ועוד דבהקדש בדילי מיניה אינשי וראוי להאמינו לכל אדם. הרא"ש.

ויש מתרצין דהכא לרווחא דמילתא משנינן בשקנו מידה ולאו דוקא דהא בדברים בעלמא סגי. והגאונים כולם פסקו דהכא בשקנו מידו דוקא. הריטב"א ז"ל. ועיין בסוף פרק הפועלים להלן בלשון תלמיד הר"פ ז"ל בדבור המתחיל: ורבי יוחנן אמר וכו'.

דף נח:

כלפי לייא איפכא מסתברא. פירש רש"י ז"ל כל הדברים נראה בהפך דהא קדשים שאינו חייב באחריותן נינהו ואם באת לחייבו בעל הקדש ולפוטרו בשל הדיוט איפכא הוה לן למימר דבשאינו חייב באחריותן חייב ושחייב באחריותן פטור. ועוד דבשל הדיוט איכא לחיובי דאלו בהקדש פטור. עד כאן.

והא דקאמר מרן ז"ל ואם באת לחייבו בשל הקדש ולפטרו בשל הדיוט היינו משום דכיון דתלי טעמא דחיובי משום דכתיב בה' וכחש וטעמא דפטור משום דכתיב בעמיתו מכלל שדעתו דבהקדש ראוי לחייב ובשל הדיוט להפטר ואם כן אף לפי טענתו זאת לשונו משובש דבמקום דבעי למיתני שחייב באחריותן קתני אינו חייב ובמקום דבעי למיתני שאינו חייב קתני שחייב דאימעט מבעמיתו וכחש פירוש והא דקתני פטור שאני קורא בהם בעמיתו וכחש הכי פירושה כי לפיכך פטור שהרי אני קורא בהם בעמיתו וכחש וליכא. הריטב"א ז"ל.

ועד כמה אמר אמימר עד כדי דמיהן. איכא מאן דאמר מדפרש הכא שיעורא עד כמה ובקרקעות ועבדים לא קיהיב שיעורא מכלל דהנהו אפילו חד בתלתא נמי לא הוי בהו אונאה. ואיכא מאן דאמר דהנהו נמי טפי מכדי דמיהן נמי אית בהו אונאה והאי דלא קיהיב בהו שיעורא משום דאיכא פלוגתא דאמוראי. ואיכא מאן דאמר אונאה אין להם ביטול מקח יש להם משום הכי לא פסיקא להו מילתא. ומסתברא דאפילו יותר מכדי דמיהם נמי לית בהו אונאה דהא כתיב או קנה מיד עמיתך פרט לקרקעות וקרא לא

מפליג ביה כלל בין אונאה גדולה לקטנה. ובריש בבא קמא נמי אמרינן שוה כסף דבר השוה כל כסף ומאי ניהו קרקעות וכן כתב הרב רבי יצחק ומסתברא כוותיה. הראב"ד.
תניא רבי יהודה בן בתירא אומר אף המוכר סוס וכו'. איכא מאן דפסק כרבי יהודה דאמר דאין להם אונאה ללוקח ורבינו האיי פסק דכל הני אית להו אונאה. מיהו נראה לומר דסייף וחטיטום וסוס במלחמה לית דינא ולא דיינא דלית להו אונאה כרבי יהודה בן בתירא דליכא מאן דפליג עליה בברייתא. ומצינן למימר לאידך גיסא דאפילו במלחמה יש להם אונאה הא לא דמי אלא למי שהגיע לעבור בנהר ולא רצו לעוברו בפחות מדינר ופסק עמהם בדינר והעבירוהו דאמר אין להם אלא שכרן הראוי להן. וצריך עיון. הרמ"ך.
לא יתלה עיניו על המקח וכו'. פירוש מפני שמשביח דעתו של מוכר. הראב"ד.
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן גמליאל גדולה אונאת דברים מאונאת ממון שאונאת דברים צער הגוף ועוד ממון ניתן להשבון אבל אונאת דברים לא ניתנה להשבון אף על פי שאחר כך מרצהו בדברים מה שהיה היה.
דאזיל סומקא ואתי חיוורא. פירוש כיון שמקפידו מת הדם שבלבו ולפיכך הולך האדמימות מעל פניו כי הדם הוא המאדים את הפנים וכיון שנעתק מלבין הפנים כגון גוון המת. רבינו חננאל.
כל היורדין עולין חוץ משלשה. ואם תאמר והלא איכא מינין ומסורות וחבריהם שאמרו בפרק קמא דראש השנה שנדונין בגיהנם לדורי דורות. ויש לומר דהכא לא איירי אלא באותן הקלים שאין דינם בגיהנם אלא שנים עשר חדש ובהא קתני שכולן עולין לסוף שנים עשר חדש חוץ משלשה שנדונין בו זמן הרבה יותר.
והמלבין פני חבירו והבא על אשת איש. ואם תאמר והיכי משוה אותן בכאן דהא לקמן אמרינן הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא והמלבין פני חברו אין לו חלק לעולם הבא. תירץ רבינו תם דהא דהכא בשעשה פירות שהוליד בן ממזר. ועוד יש לומר דלקמן מיירי בשנדון מיתת בית דין ומיתתו כפרתו. הריטב"א.

דף נט.

עם שאתך בתורה ובמצות. כלומר או במצות אף על פי שאינו חכם אל תונהו כיון דמבני ישראל הוא. רבינו יהונתן ז"ל. והריטב"א פירש עם שאתך אל תונה פירוש אשתך. עד כאן.
הכל על ידי שליח וכו'. כלומר שאין הנקמה נעשית אלא על ידי שליח וכיון שנעשית על ידי שליח פעמים שהשליח הוא רחוק ואינו יכול להנקם מיד כדאמרינן במסכת ברכות

שיש מלאך שאינו יכול לילך כל העולם אלא בשלש או בארבע טיסות ועומד לפוש בין כל אחת ואחת כדאמרינן אליהו בד' וכו'. אי נמי פעמים שהוא שליח להנקם מהרבה בני אדם וזה בסוף העולם והוא הולך ומקדים מי שנאמר לו ראשון ראשון כלומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ובין כך פורענות שוהה לבא אבל בשערי אונאה הקדוש ברוך הוא דן בכבודו ובעצמו הפורענות ממהרת לבא לפי שברגע אחד הוא דן כל העולם. ה"ר יהונתן.

חתכו חוליות. הכי גרס רש"י פירוש תנור העשוי חוליות חוליות ומצרפו בכבשן כמשפט כלי חרם ואחר כך צירף החוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר מטהר שאין זה כעין כלי חרס אלא כעין כלי גללים וחכמים מטמאין דאזלינן בהר חוליות שהם מחרס. ולא נהירא דהא בכל הספרים גרסינן חתכו והכי נמי איתא בירושלמי. לכך נראה דגרסינן חתכו חוליות והכי פירושו כשהיו רוצים לטהרן כשנטמאו היו חותכין אותן חתיכות פחותות מד' טפחים וקאמר הכא דאם חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא וכו'. תלמיד הר"ף.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: הא דתנן במסכת כלים פרק הן תנור שחתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא פירש רבינו חננאל חוליות לרחבו ונתן חול בין כל חוליא וחוליא ואילו לא נתן חול בין חוליא לחוליא היה טמא לפי שהכובד הוא מדביק כל חוליא לשל מטה ממנה ואם הוסק טמא אבל החול שהוא ביניהם אינו מניחו להדבק ומשום הכי רבי אליעזר מטהר. ותכמים סברי אף על פי כן הוא נדבק יפה והחול נכנס בתוך הטיט שבתוך החוליא ונדבקות זו בזו ומשום הכי מטמאין. וקתני רישא תנור שהוא מחותך מבית האומן ועשה לו לימודין נתנן עליו והוא טהור. נטמא סלק את הלמודין טהור. החזירן לו טהור. מרחן בטיט מקבל טומאה ואינו צריך להסיקו שכבר הוסק. חתכו חוליות וכו' פירוש תנור שהוא מחותך לארכו מלמעלה למטה ועשה לו למודיו של טיט סביב שמקיפין אותו ואינם מניחין אותו להתפרד אם נתנם עליו כשהוא טהור כלומר שעדיין לא הוסק שאינו מקבל טומאה והלמודין מחברין אותו לקבל טומאה לכשיסיקנו אם נטמא אמר כך נסתלקו הלימודין טהור כמו שנשבר שהלמודין משוין אותו כלי. החזירן לו טהור שמאחר שהוסק ונתפרד זה מזה שוב אין הלמודין יכולין לחברו אלא אם כן מרחו בטיט לתנור ועמודין. ואם חתכו חוליות לרחבו כלומר שאין ללימודין עסק בו רבי אליעזר מטהר מפני הטעם האמור למעלה. כך פירש הראב"ד.

וזה לשון ה"ר ניסים גאון בספר מפתח התלמוד שחיבר. הועתק מלשון ורבי חתכו חוליות ונתן חול וכו'. אפרש ענין זה בקוצר כפי כמה שלמדתי מדברי רבינו האי.

המחלוקת שנפלה בין רבי אליעזר וחביריו הוא בתנור שנעשה מחוליות טיט בעיקר עשייתו אחר כך נתחברו אותם חוליות קצתם אל קצתם באופן שעשו בין כל חוליא וחוליא חול ואחר כך נגמרה מלאכת התנור כראוי והיה סובר רבי אליעזר שהתנור זה להיות שהיה חול בין חוליותיו וכשרצה לפרקו ולהסיר הרכבתו ולהחזירו כאשר היה בתחלה יעלה בידו זה לפי שהחול מונע החוליות מלהדבק קצתם אל קצתם ואם יפורסו החוליות חזרו לעיקרן שהדין הנוהג בהם עתה בדינם הקודם שהם חוליות בלתי מורכבות ואם נכנס שרץ באויר תנור זה לא יטמא כדין התנור שחוליותיו מדובקות קצתן אל קצתן שאמר בו הכתוב תנור וכירים יותץ אבל לא יקרא אצלו תנור ולא נדון בו כדין כלי שמקבל טומאה שהוא אצלו כאלו הוא מתפרק החלקים לסבת החול המבדיל בין חוליותיו ואפילו שנפל השרץ באוירו טהור. וחכמים אין הפרש אצלם בין אם נחברו חוליותיו בחול ובין אם נתחברו בזולת החול הכל אצלם טמא כדין כלי חרס שמטמא מאוירו. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: בכל הספרים כאן ובמקומו במשנת מסכת כלים פרק ה' גרסינן חתכו חוליות והתם משמע דלא מיירי אלא בתנור שהיה שלם מתחלתו ונטמא ובא בעל הבית וחתך כולו חוליות לרחבו חזר וצרף החוליות ומפני הפגימות שנפגמו נתן חול בין חוליא לחוליא. רבי אליעזר מטהר דחתוכו זהו טהרתו דהוה ליה כאלו נתוץ רובו כיון שאי אפשר להשתמש בו אלא כשנתן חול בין חוליא לחוליא. ותכמים מטמאין כיון שאפשר להשתמש בו כהאי גוונא ולא חשוב חתוך זה נתיצה. וכל היכא שלא הוצרך לתת חול בין חוליא לחוליא לכולי עלמא טמא וכל שחתכו לארכו דברי הכל טהור. ומתניתין הכי איתא בפרק ה' דכלים תנור שבא מחותך מבית האומן חוליות חוליות לארכו וכו' חתכו חוליות ונתן חול וכו'. ורישא איירי כשהיה מחותך מבית האומן שסלוק הלמודין הוא טהרתו. והשתא איירי כשהיה שלם מבית האומן ונטמא וחתכו בעל הבית כדי לטהרו וכן פירשו בתוספות. עד כאן.

דף נט:

וזהו תנור של עכנאי. ובירושלמי נמי יש חכנא ושמא בעל התנור היה שמו חכינאי כדתנן נמי וזהו תנורו של בן דינאי והוא שם אדם כדאשכחן בסוטה משבא בן דינאה בטלה עגלה ערופה. הרא"ש ז"ל.

אמר להם אם הלכה כמותי חרוב וכו'. זה הענין המפורש בשמועה זו כגון אמת המים תוכיח וכיוצא בה שהם כמו אותות ומופתים. ויש מי שאומר כי הקדוש ברוך הוא מראה

כגון אלו הדברים על ידי הצדיקים בדרך תפלה ובקשה ולפי שאינן נביאים. ואין זה רחוק מן הדעת ויש אומרים כי חכם מחכמי מדרש נתנמנם במדיש וראה בחלום שהיו חולקים החכמים על רבי אליעזר ואמר להם רבי אליעזר למה אתם חולקים עלי אמת המים תוכיח וכל הענין וכי רבי יהושע מתריס כנגדו וכי נתנה בת קול מן השמים ואמר רבי יהושע לא בשמים היא. ומפני מה לא פירש כי דברי חלומות הם מפני שהיו בידם החלומות קרובים לנבואה אבל יסמכו בזה הענין והחלומות שוא ידברו וקיימו אחרי רבים להטות. רבינו חננאל.

וזה לשון ה"ר ניסים גאון ז"ל שם: ואירע שנעזר רבי אליעזר מנסים ומופתים ולא נתאמתו אצל חכמים שכבר קרה בכדומה לזה ועל זה אמרו אין מביאין ראיה מן החרוב וכו'. רצו לומר שאין בזה דבר יוצא ממנהג הטבע. ואמנם מה שאמרו יצתה בת קול וכו' ראיתי בו שתי תשובות. האחת שבת קול לא אמרה הלכה כמותו בדבר זה אמנם בא הקול סתום ואפשר שכוון בכל מקום זולת זה וכדומה לו שאין הלכה כמותו ויהיו דברי בת קול אמתיים בזה. והשנית שהכונה בזה לנסות את החכמים אם זה הקול יעתיקם ממה שמקובל בידם או לאו וכמו שאמר כי מנסה ה' אלהיכם אתכם וגו' והורה בזה אמיתות קבלתם ואמר רבי יהושע לא בשמים היא לפי שתורת השם תמימה וכבר נתנה לנו בסיני והודיענו שלא ישונה ממנה דבר ולא נשאר בתורתנו לא דבר סותר זה את זה ולא שום ספק כדי שנצטרך בו למופת מן השמים. וכל מקום שתמצא בתלמוד ורבי יהושע הוא דאמר אין משגיחין בבת קול זהו עיקרן. עד כאן.

נצחוני בני וכו'. פירוש נצחוני כגון ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניה והוא מלשון למנצח מזמור לדוד. רבינו חננאל.

וברכוהו. פירוש הוא כינוי לחרם וכו' כמו שכתוב בנמוקי יוסף. ולדברי רש"י ז"ל שהוא מפרש בכל מקום שאמרו רבי אליעזר שמותי הוא מלשון שמתא אף הוא חרם שמצינו לשון שמתא בחרם במסכת מועד קטן וברוב המקומות אלא שהפירוש הנכון שהוא מתלמידי שמאי וכן מפורש בירושלמי במסכת ביצה. הרמב"ן ז"ל.

עוד הוכיח הריצב"ש ז"ל שנדוי היה מדאמרינן בפרק מי שמתו גבי בעשרים וארבעה מקומות בית דין מנדין וכו'. ככתוב בתשובותיו סימן קע"ג. ועוד כתב וזה לשונו בליקוטיו: ועוד שאם כן רבי עקיבא לא היה לו לומר כמדומה לי שחבריך בדילין ממך דלא משמע מיניה אלא נדין והיה לו לפרש לו החרם להפרישו מדברים שהמוחרם אסור בהן יותר על המנודה אלא ודאי נדוי לבד היה. עד כאן לשון הריצב"ש.

וראיה עוד לפירושו שאין מן הראוי להתחיל בגדול הדור בחרם אלא אם יקל בנדוים

מחרימין אותו כפי ראות עיניהם ומזה נראה בודאי כי נדוי היה אבל מה שהוכיח ממה שלא פירש רבי עקיבא שהוא חרם אינה הוכחה דאפשר שמפני כבודו אחר שאמר לו חביריו בדילין ממנו הודיע לו הענין דרך כבוד. הר"ש די וידש.

בצק ביד אשה תפח. לא החמיץ כדרכו אלא תפח כאלו בלא שאור נלוש כדגרסינן במצה בפסח תפח תלטוש בצונן. רבינו חננאל.

לא שבקת ליה למיפל על אנפיה. תמיהא מילתא היאך אפשר שלא תזוז ממנו כל היום. ומכאן מביא ראיה רבינו שאסור להפסיק בשיחה ובדברים אחרים שאינם של תפלה בין תפלה לנפילת אפים. ההוא יומא ריש ירחא הוה. מכאן נלמוד שאין נופלין על פניהם בראש חודש ובשבת וביום טוב. והא דאמרינן שאין אדם רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע רבי אליעזר אדם חשוב הוה. ומיהו כבר פירשנוה במקומה. הריטב"א.

המאנה את הגר. באונאת דברים קאמר וההוא דריש עניינא דכתיב וכי תמכרו ממכר אל תונו איש את אחיו ההוא באונאת ממון. הלוחצו בשנים כתיבי בגר עצמו בסדר ואלה המשפטים. ואקשי ליה הלוחצו נמי בשלשה. ולא ידענא היכא כתיב אלא מדכתיב בעבד עברי לא תרדה בו בפרך דהיינו לחיצה וכל שכן גר דבן חורין הוא. וקשה לי גר ארבעה הוי דכתיב בכי תצא לא תסגיר עבד וגו' וכתיב עמך ישב וגו' בטוב לו לא תוננו ואפשר דההוא נמי באונאת ממון הוא דהא כתיב בטוב לו. הראב"ד.

ואמרי לה במ"ו. ואם תאמר היכא אשכחן הנהו מ"ו מקומות הא לעיל לא מצינא לאשכוחי אלא שלשה לאוין. ויש לומר דחשיב כל המקומות שהוזכרו בגר כמו גרים הייתם וכמו ואהבת את הגר וכיוצא בו. תלמיד הר"פ ז"ל.

וכתב הראב"ד ז"ל וזה לשונה נראה לי דכל היכא דכתיב בהם בגר או כגר וכאזרח וכיוצא בו קרי ליה הזהרה. אבל כמדומה לי שאין החשבון מכוון לא לל"ו ולא למ"ו והמחלוקת שיש בין החשבונות הללו מפני שזה מחשב כל המקומות שנזכר בו הגר וזה אינו מחשב אותם המקומות שנזכר בהם בתורה עני ויתום ואלמנה. עד כאן.

מתניתין: אין מערבין פירות בפירות. פירש רש"י בבעל הבית שפסק פירות שדה זו אני מוכר. לך לא יערב בהן פירות שדה אחר. והזקיקו לרב לפרש כן ולא פירשה קודם פסק שלא יערב פירות בפירות משום דאי בפירות שדותיו ודאי קודם פסק מותר לערב פירות שדה זו בפירות שדה זו. ואי שלא יקח פירות מאחר ויערבם בפירותיו דזה אסור כדקתני סיפא דמתניתין התגר נוטל מחמש גרנות וכו' דאלמא תגר דוקא הוא דמותר משום שידוע שלוקח מזה ומזה אבל בעל הבית אסור לפי שיחשבו הקונים שהן פירות שדותיו. אפילו הכי הך רישא לא מיירי בהכי דההיא מההיא דהתגר שמעינן ליה דמשמע דוקא

תגר אבל בעל הבית לא משום הכי פירש רש"י לאחר שפסק שאסר לערב אפילו פירות שדותיו. הריצב"ש.

אין מערבין פירות בפירות. פירוש יפין עם שאינן יפין ליפותם. ואפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים. פירוש חדשים יפים עם ישנים שאינם יפים מפני שמשביח את הישנים שתי מעלות שמוכר אותם במקום חדשים ושמיפה אותם עם החדשים היפים מהם.

תנו רבנן אין צריך לומר חדשים משלש סאין בסלע וישנים מארבע שאין מערבין מפני שמשביח את הישנים שתי מעלות כמו שאמרנו אלא אפילו חדשים מארבע וישנים משלש שאין הישנים משתבחין ביופי עם החדשים אפילו הכי אין מערבין מפני שאדם רוצה לישנן והנה שמשביחן שמוכרם בחזקת חדשים והלוקח סובר שיכול לישנן. ואם תאמר תיפוק ליה מפני שמשביח החדשים עם הישנים שהם יפין מן החדשים. אין הכי נמי אלא שלא תאמר יצא השבח של החדשים שהם ראוים לישנן כנגד היופי של הישנים ולא יהא שם איסור אונאה לכך אמר מפני שאדם רוצה לישנן והנה גם שבח הישון רעה הוא אצל הישנים שמישן אלו עם אלו בחזקת שכולן חדשים והנה הישנים מרקיבין. הראב"ד.

כל באמת הלכה. הואיל שבאמת נשבע שכן הוא להודיענו בא שהלכה כמותו ואין לגמגם בדבר. ה"ר יהונתן.

ובין הגתות שאני. מפני שהיינות מתוקים והשבח מתקיים אבל בשאר ימות השנה אינו משביח אלא לפי שעה וזה מוכרו בשעת שבחו ולבסוף הוא חוזר לקלקולו ביד הלוקח.

אמר רב פפא דידעי וקמחלי. מנהג ידוע הוא אי נמי דמודעי להו. רב אחא בריה דרב איקא אמר הא מני רבי אחא היא וכו' ואף על גב דלא מודעי להו הא טעמי ליה ואפשר להו למידע. והא אמרת רישא אין מערבין. קשיא לי לימא ליה מאי אבל נותן לו שמריו בפני עצמן שלא על ידי תערובת. ואיכא למימר הכי קשיא ליה כיון דאמרת רישא אין מערבין אפילו בפני עצמן נמי לא ליתיב ליה דילמא איהו מערב להו ומזבין. אי נמי הכי אקשינן דאי ללוקח קאמר שנותן לו את השמרים היה לו לומר אבל מקבל הוא שמרים כדאמר לענין שמן אלא נותנין ליין את שמריו קאמר ומאי ניהו לערבן. ולישנא דתוספתא נמי הכי משמע דקתני חיה שופה יין לחמריו נותנין לו שמרי אותו יין נותנין משמע על החמרין ואינו משמע על היין וזה עיקר. ותירץ ליה הכי קאמר אין מערבין שמרים של אמש ביין שהורק היום אבל מערבין שמרים של היום ביין שהורק היום ולעולם מותר

לערב שמרים ורבנן היא כדעת רב פפא פרק המפקיד ולדעת אביי הא מני רבי יהודה היא. אי נמי דשאני שמרים של יין משמרים של שמן דשמן קא פגום טפי מיין. הראב"ד.

דף ס.

אין מערבין של אמש בשל יום. פירש רש"י דאמש ויום לאו דוקא אלא שלא יערב מחבית זו לחבית זו ונקט אורחא דמילתא. והנכון דאפילו באותה חבית אין לו לערב שמרים של אמש בשל יום שמקלקלות אותן וכן פירשו בתוספות. הריטב"א.

וזה לשון הריצב"ש: אמר רב יהודה הכי קתני וכו'. פירש רש"י דשל אמש בשל יום לאו דוקא וכו'. ובתוספות מצאתי שאפילו שמרים של אותו יין עצמו לא יתנם כי אם ביום עצמו אבל למחר לא יערבם והטעם לפי שהשמרים כיון שעמדו מיום ליום בלא יין כשחוזר ומערבן ביין מקלקלין אותו וכן היא שנויה שם אין מערבין שמרי יין ביין אבל נותנין לו שמריו כיצד היה שופה יין לחמריו נותנין לו שמרי אותו יין אבל לא שמרי יין אחר אף כשאמרו נותן לו שמריו נותן של היום היום ושל למחר למחר אבל לא של היום למחר ולא של מחר להבא. עד כאן.

למחצה לשליש ולרביע. פירוש אם נהגו ובין הגתות שנו שכן היה המנהג ואם לא ערב בין הגתות שוב אינו יכול לערב מפני שמפסידין אותו לאחר זמן מועט והוא מוכרו עתה עד שלא יבא ההפסד והחנוני משהא אותו והוא נפסד בידו.

דף ס:

תומי לסרבלא. תומי כמו תאומי והוא ששוזרין אותם השללים היוצאים בסוף הבגד ומחברים אותם שנים שנים או שלש שלש כדי שלא תסתר האריגה. לכסכוסי קרמי. ידוע הוא ואלו וכיוצא בהם מותרין מפני שהן שבח לבגד כנגד היפוי. ודוקא בחדתי אבל בעתיקי אין השבח כנגד היפוי והוא מעלה אותו בדמים יותר מכדי שבחו שהוא מוכרו בתורת חדש. הראב"ד.

אמר ליה זבנן. שכירות היתה לשנה או לשתים אבל מכר בעבד עברי לא לפי שאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. מכירה לשנה הויא מכירה כמו מכירה לשש שהיא מכירה. הראב"ד. ואינו מחוור בעיני דאם כן מאי קאמר ליה רבא ויהיו עניים בני ביתך אין לך עני גדול מזה שהוצרך למכור עצמו ורש"י פירש דכנעני היה. גם זה אינו מחוור בעיני דכנעני זה אם לא נשתחרר היאך יכול למכור את עצמו דאדון הוא. ואם נשתחרר הרי זה כישראל גמור. ושמא בעבד כנעני שהפקירו רבו דעדיין צריך גט

שחרור. ומסתברא דערל ממש הוה ומכירה ממש הואי. הרשב"א ז"ל.
סליק פרק רביעי הזהב
פרק חמישי
איזהו נשך. מפרש בגמרא דנשך ותרבית חדא מילתא היא ולא משכחת לזה בלא זה ועל שנושך ומחסר ממון חברו קרוי נשך ועל שם שמתרבה שלו קרוי רבית ותנא הכי קאמר איזהו נשך של תורה ואיזהו רבית של דבריהם. ולפי שהרבית של תורה היא קצוצה ונראית חסרונה לעין קרי ליה נשך. אבל רבית דרבנן שאינו נושך בתחלתו ואינו חסרון ניכר אלא שהוא מתרבה מאיליו כגון סאה בסאה וכגון פוסק על הפירות כפי שער שבשוק וכיוצא בו דליכא רבית קצוצה קרי ליה תרבית. וסיפא דמתניתין מפרש בגמרא. הריטב"א.
וכן השער. ירושלמי אמר רבי אבא בר זבונא והוא השער היפה לעולם. פחות מכאן ווי לזבונא. יתר מכאן ווי למזבנא. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל.
לקח הימנו חטים מדינר זהב הכור וכן השער. ואף על פי שעכשיו אין לו חטים מותר כדתנן לקמן יצא השער פוסקין אף על פי שאין לזה יש לזה. ודוקא בשער של עכשיו אבל לאוזולי גביה טפי אסור דלהכי קתני וכן השער ולא קתני ויצא השער דהא מפרשינן לקמן טעמא דפוסקים על שער שבשוק אף על פי שאין לו משום דאמר ליה שקילא טיבותיך ושדי אחיזרי הי חיטי בהיני והי חיטי בשילי והכא מפרש מה לי דמיהן מה לי הן והני טעמי לא שייכי אלא בפוסק כפי השער וכן משמע בכמה דוכתי בכוליה פרקין. אבל היכא דיש לו אפילו לאוזולי גביה שריא כדאמר האי מאן דיהב זוזי לקיראה וקאולי ד' ד' בזוזא ואמר ליה יהיבנא לך ה' ה' בזוזא איתנהו שרי ליתנהו אסור. משאנ"ץ.
מדשבקיה תנא לרבית דאורייתא ונקט רבית דרבנן. פירש הקונטרס דמדאורייתא לא הוי אלא דרך הלואה כדכתיב במשלי מלוה הונו בנשך ובתרבית לחונן דלים יקבצנו אלמא לא איקרי רבית אלא דרך הלואה. וקשה דהא בכתובים מדוייקים לא כתיב הכי אלא כתיב מרבה הונו ולא כתיב מלוה. לכך נראה לי דנפקא לן מדכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ודומיא דהא דקאמר את כספך לא תתן לו בנשך רצה לומר דרך הלואה הכי נמי הא דקאמר ובמרבית לא תתן אכלך רצה לומר דרך הלואה כן נראה לי. ממורי שיחיה. תלמיד הר"פ.
וזה לשון הריטב"א: **מדשבקיה תנא לרבית דאורייתא**. פירוש שאלו היה כאן רבית של תורה שאינו נשך היאך דילג לפרש רבית דרבנן ולא פירש של תורה אלא ודאי שמע מינה דבכלל נשך שפיר יש רבית וכל אחד בכלל חברו לעולם. והא דאמרינן דנקט רבית

דרבנן דלוקח פירש רש"י דמדאורייתא לא הוי רבית אלא בדרך הלואה כדכתיב מלוה הונו. ותימה דבכלהו נסחי כתוב מרבה הונו. והנכון דכיון דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך משמע שלא אסרה תורה אלא כל שיש בו נשך ברור משעת נתינה וכדכתיב נמי לא תשימון עליו נשך. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: מכדי תנא אקרא דכתיב את כספך לא תתן לו וגו' ותנא איזהו נשך וכו'. ומפרש הכסף והאוכל בנשך ושבקיה למרבית דאורייתא והדר מפרש רבית דרך קיחה שהוא מדרבנן מכלל דנשך ומרבית דכתיבי באורייתא חדא מלתא היא והכי תינוייא דמתניתין איזהו נשך והוא הדין למרבית של תורה סלע בחמשה דינרין וסאתים חטין בשלשה ואיזהו תרבית דרבנן המרבה בפירות כיצד לקח ממנו וכו'. ומתמהינן ותסברא מי איכא נשך בלא תרבית וכו'. ופשטינן דלא אפשר זה בלא זה בזמן אחד. ואסיקנא אמר רבא אינו מוצא נשך בלא תרבית וכו'. עד כאן.

והא קרא כתיב נשך כסף ורבית אוכל. פירש רש"י ומדחלקן הכתוב לשני לאוין תרתי נינהו. ונראה פירוש לפירושו דלאו למימרא דלא יהא עובר משום לאו דתרבית בהלואת כסף ומשום דגבי כסף לא כתיב קרא רבית אלא נשך דהא תניא לקמן דחייב משום נשך ומשום רבית בין בכסף בין באוכל אלא נשך משמע ליה שנושך ומחסר ממון הלוה ותרבית משמע ליה שמתרבה המלוה באותה הלואה ממון והיינו דחלקן הכתוב בשני קראי ועד שיהא באותה הלואה נשיכת ממון אצל הלוה וריבוי ממון אצל המלוה לא יהא עובר. ואלו במתניתין דפרטן והדר ערבן לשניהם באיזהו נשך כדקתני איזהו נשך וכו' הדר תני רבית בלוקח דהיינו רבית דרבנן ולא תני רבית דאורייתא שמע מינה דכל שהוא נושך את חברו אף על פי שאין ממונו מתרבה בכך חייב וכן כל שהוא מרבה ממונו בהלואה זו אף על פי שאינו נושך ומחסר ממון חברו חייב והיינו דמקשה ואזיל נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך היכי משכחת לה כלומר אי אפשר לעולם להיות זה בלא זה כדמפרש ואזיל אי בתר בסוף אזלינן או בתר מעיקרא אזלינן וסוגייתו פשוטה. אבל הרב אב ב"ד והראב"ד נראה דמפרשי דהא דקפריך והא קראי כתיבא נשך כסף ורבית אוכל דוקא קפריך שלא יהא עובר עד שיהא בו נשיכת כסף ורבית באוכל. והא דקאמרינן מעיקרא קמו להו מאה בדנקא פירשו מאה פרוטות בשתות הכור. ואין נכון שאין משערין הפרוטות בפירות שהנחשת טיבעא ופירא הוא דזל ויקיר ולא הפרוטות ואין הסוגיא הולמת הפירוש כלל. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: מדשבק תנא רבית דאוכל דאורייתא דהיינו סאתים חטים בשלש ופריש ביה בתרבית רבית דרבנן דרך מקח שהוא מדרבנן שמע מינה נשך ותרבית חדא

מילתא היא דבשלמא לשון נשך איתיה בין בכסף בין באוכל כדקתני במתניתין וקרא נמי הכי כתיב נשך כסף נשך אוכל אלא לשון תרבית הא לא משכחת ליה אלא באוכל כדכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ואף על גב דילפינן להו מהדדי לקמן אפילו הכי כיון דחלקן הכתוב הוה ליה למיתני ואיזהו תרבית זה המלוה סאתים חטים בשלש ומדלא תני הכי אלמא חדא מילתא נינהו דלא משכחת להו האי בלא האי. ותסברא נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך מי איכא והא אי אפשר שירבה באחד מהם שלא יתרבה בשניהם. נשך בלא תרבית היכי משכחת לה אילימא דאוזפיה מאה איסרין במאה ועשרים בשעת הלואה אזלון מאה איסרין בשתות הכור. ולחשבון סאה בדינר קרוב זה השער לפי שהסלע צ"ו איסרין ושתות הכור חמש סאין ובשעת פרעון אזלין מאה ועשרים איסרין בדנקא והכא נשך כסף איכא עשרים איסרין ורבית אוכל ליכא דשתות כור יזיף ושתות כור שקיל. סוף סוף אי בתר הלואה אזלת הרי נשך והרי תרבית שהרי קביל עליו דמי חומשה שהם מאה ועשרים איסרין שהיו שוים חומשה כור ואי בתר פרעון אזלת לא נשך איכא וכו' פירוש כי בידוע שהפירות הן חיי נפש וכשהפירות מתרבים הכסף מתייקר מפני שהאוספים את הפירות רבים בשעת הזול וצריכים מעות הרבה להוצאה וכשהפירות מעטים גם האוספים מעטים ובמעט די להם והכסף מזדלזל וכשעמדו בסוף מאה ועשרים איסרין בדנקא האיסרין הוזלו שנתמעטו הפירות והרי הוא נותן לו מאה ועשרים איסרין פחותים שאינם שוים כי אם מאה מאותם שהלוהו ואינו לא נשך כסף ולא רבית אוכל אלא ודאי בתר מעיקרא אזלית וחייב שני לאוין. ותו תרבית בלא נשך היכי משכחת לה אילימא דמעיקרא אוזפיה מאה במאה (ועשרים) מעיקרא אזלי מאה בדנקא ולבסוף אזלי מאה בחומשא סוף סוף אי בתר שומא אזלת לא נשך ולא תרבית איכא ואי בתר בסוף אזלת הרי נשך והרי תרבית שהרי הוקרו האיסרין בריבוי הפירות והרי הוא נותן לו מאה איסרין שוין מאה ועשרים מאותן שהלוהו. ועוד יש חיזוק לדברי כי כל הדברים שבעולם תמצא בהן כל מין ומין מעלה זה על זה מחשיבות גופם בטעם או בריח או במראה או שהוא מתקיים זולתי המטבע שאין צרכו אלא בדמיו במקנתו ואם אין מה תועלת יש בריבויו או מיעוטו בגסותו ובדקותו משום הכי אי בתר בסוף אזלת לא נשך ולא תרבית איכא אלא ודאי בתר מעיקרא אזלינן ומותר. ואי קשיא לך תרבית בלא נשך הוה ליה למימר אוזפיה סאתים חטים בשלש מעיקרא סאתים בשני דינרים ובסוף שלש בשני דינרים תרבית דאוכל איכא. נשך דכסף ליכא. ההוא ודאי בין דאזלת בתר בסוף נשך ותרבית איכא מעיקרא ודאי אין ספק דתרווייהו איתנהו בתר בסוף נמי הרי נותן לו שני דינרים חשובים

ויפים כשלשה מאותן שהלוהו כמו שפירשנו למעלה. ובכלהו ודאי בתר מעיקרא אזלינן כדכתיב לא תתן לו בנשך וכתיב לא תשימון עליו נשך. אלא אמר רבא ודאי לא משכחת להו זה בלא זה ולמה חלקן הכתוב לשני שמות כדי לעבור עליו בשניהם ואם יזהירו עליו על כסף או על אוכל משום נשך ומשום תרבית יהא עובר בשניהם על כסף ובשניהם על אוכל כדתניא בסמוך ששני השמות נכתבו על כסף ושניהם נכתבו על אוכל הילכך בהלואה אחת עובר בארבעה לאוין משום נשך ותרבית על הכסף ומשום נשך ותרבית על האוכל דהא לא משכחת להו זה בלא זה. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: וראיתי מי שפירש בדנקא כשתות הכור. ואי בתר בסוף אזלת לא נשך איכא ולא תרבית דלאו בתר מעות אזלינן אלא בתר פירות וכן אם לוה סאתים בשלש ובשעת פרעון אין השלש שוות אלא כמו ששוו הסאתים בשעת הלואה רבית ונשך איכא כי האוכל הוא העיקר דכתיב כל עמל אדם לפיהו. וזה הפירוש אינו כלום דכי אוזפיה מאה פרוטות במאה ועשרים אף על פי שהוזלו לענין פירות ואזלת בתר בסוף איכא נשך ואיכא תרבית דאמרינן פירא הוא דיקיר וזיל ולא טיבעא ואי אוזפיה מאה במאה (עשרים) אפילו אזלת בתר בסוף ליכא נשך ולא תרבית דטיבעא הוא לגבי פירי ואין כאן עסק למה שאמר הכתוב כל עמל אדם לפיהו. ולשון הגמרא מוכיח שאמר מאה בדנקא. ואלו היה שתות הכור היו אומרים דנקא במאה שהפרוטות קונות והפירות נקנים. עד כאן.

מאה בדנקא. פירש רש"י מאה פרוטות במעה כסף שהוא שתות הדינר. ואף על פי שאין הדינר שוה אלא קצ"ב פרוטות ומאה פרוטות לעולם שוות יותר מחצי דינר לא הקפידה ההלכה בכאן שאין עכשיו עיקר דיננו בחשבון הפרוטות והדינרין ולפיכך אמרו דנקא שהוא מעה כסף שהיו רגילין בו מפני שהוא מטבע גדול שבכסף למטה מן הדינר. הרמב"ן. ואינו מחוור שהרי אין המעה שוה כי אם שלשים ושתים פרוטות ואף על פי שאין זה מקום דקדוק בחשבון הפרוטות והכסף מכל מקום אין שיטת התלמוד לרחק כל כך החשבון שהמעה שאינו שוה כי אם שלשים ושתים ואיהו נסיב ליה מאה ומאה ועשרים. הרשב"א. לכך פירשתי דדנקא האמור כאן הוא שתות הסלע דהיינו ארבעה כסף שהם שני שלישי הדינר ויש בהן מאה ועשרים ושמונה פרוטות ואף על פי שאף חשבון זה אינו מכוון למה שאמור בגמרא מכל מקום אינו רחוק כל כך דהא אמרינן ולבסוף קמו להו מאה ועשרים בדנקא נמצא שאין הדנקא יותר עליו לפי החשבון המכוון אלא שמונה פרוטות וכל כיוצא בזה דרך התלמוד לתפוס אותו שלא בדקדוק לפי שאין עיקר דיננו עכשיו בחשבון הפרוטות והדינרין. הר"ן.

וזה לשון הריצב"ש: היכי דמי כגון דאוזיף מאה במאה ועשרים מעיקרא מאה בדנקא וכו'. רש"י פירש מאה פרוטות בשתות הדינר. ואחרים פירשו מאה פרוטות בשתות הסלע. ובתוספות פירשו מאה איסרין בשתות דינר זהב והיא שיעור מכוון כי דינר זהב שוה שש מאות איסרין. ולפירושם קשה היכי אמרינן אי בתר בסוף אזלינן לא נשך איכא ולא תרבית איכא דהא אלו משערים באיסרין שהן של כסף נשך ותרבית איכא ובודאי באיסרין משערים שהן של כסף ולא בדינר זהב דדהבא לגבי כספא פירא הוי ובכספא דהוה טיבעא משערינן. ואין לומר דאית להו לגמרא כילדותו דרבי דדהבא לגבי כספא טיבעא הוי דהא לא קיימא לן אלא כזקנותו. וצריך לומר לדבריהם דאיסרין אינו מטבע של כסף לבד אבל הוא כסף סיגים כי הקטן שבמטבע כסף צרוף הוא מעה ולכן הטענה שתי כסף רצה לומר שתי מעין דהבא לגבי איסרין שאינו מטבע כסף צרוף טיבעא הוי כמו שהוא טיבעא לגבי נחשת לפי שהוא חריף ממנו ויוצא בכל מקום כסברת הרמב"ן לעיל בפרק הזהב. עד כאן.

נשך איכא דקא נכית ליה. פירוש דקסלקא דעתין דבנשך אזלינן בתר מעיקרא שמשעה שמתחייב לוה לפרוע יותר ממה שלוה הרי הוא נשוך אבל תרבית אינו נקט אלא על שם סופו שממונו של מלוה אינו מתרבה אלא בשעת פרעון. ואסיקנא דליתא דהיכא דאוזיף מאה במאה ועשרים אי בתר מעיקרא אזלינן הא איכא נשך והא איכא תרבית שאין הלוה נשוך אלא מחמת שמתחסר ממון וכיון שאתה אומר שנתחסר ממונו של לוה על כרחך ממונו של מלוה מתרבה ואיכא נשך ואיכא תרבית. ואי בתר בסוף אזלת ומשום הכי אמרת דליכא תרבית שלא נתרבה ממונו של מלוה אף לוה לא נתחסר וכי היכי דליכא תרבית נשך נמי ליכא הילכך לא משכחת לה נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך.

ולענין דינא קיימא לן דבתר מעיקרא אזלינן. הילכך היכא דאוזפיה מאה במאה ועשרים אף על גב דזול פרוטות וקמו מאה ועשרים בדנקא אפילו הכי איכא נשך ותרבית מדאורייתא דאזלינן בתר מעיקרא. וכן סאתים חטים בשלש אף על פי שהוזלו שלש ועמדו בדמי סאתים. והיכא דאוזפיה מאה במאה (ועשרים) אף על גב דאייקור בתר הכי מדאורייתא שרי והיינו טעמא דהלואת סאה בסאה אף על פי שהוקרו חטין אינה אלא רבית דרבנן וכדאמרינן דבתר מעיקרא אזלינן. הר"ן.

אי אתה מוצא נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך וכו'. פירוש שאסרו הכתוב מפני שממונו של זה מתרבה וממונו של זה מתחסר ומפני זה קראו בשני שמות הללו. הריצב"ש.

לעבור עליו בשני לאוין. והא דקמשני קרא בדיבוריה ולא כתיב תרי זימני נשך או תרי זימני תרבית אורחיה דקרא הכי. אי נמי לשום דרשא שני קרא בדיבוריה. הרא"ש.
לעבור עליו בשני לאוין וכו'. פירוש ולא דקדקת בנושאין ומכל מקום הברייתא דקדקה בנושאין. וקצת קשה דפשיטא דכיון דאין נשך בלא תרבית ותרבית בלא נשך פשיטא דלעבור בשני לאוין כתבה ולא דקדקו בנושאין ומאי האי דקאמר בברייתא אין לי וכו' ואפשר שכל זה הוא כעין יגדיל תורה ויאדיר וכדאמר לבסוף אלו לא נאמר קאמר. אי נמי אפשר דקאמר להוציא מלב הטועין שיש רבית בלא נשך ויש נשך בלא רבית. ועוד דאפשר לומר על ידי הדחק דלעולם ק"ק בנושאין ולא משום דאיכא חלוק בין שם נשך ושם רבית שלא נמצא זה בלא זה ומכל מקום כתבינהו תרווייהו שכשיתן כסף ואוכל בבת אחת ברבית שיעבור בשני לאוין. ומה שפירש רש"י בעיקר הברייתא באומרו דאייתור תרווייהו נשך כסף ונשך אוכל והוא כחוזר בה ממה שנאמר בתחלה היינו מפני קריאת השם די בלא תשיך וכל דבר אשר ישוך וניחא דמאי קאמר ואין לי אלא בלוה וכו' דקריאת השם גלוי בעלמא הוא ודי לכולן באחד ללוה ולמלוה ואפילו הכי מאם אינו ענין כיון דלהודיע קריאת השם בא. ומכל מקום קצת קשה דאם לחייבו בלאו שלא נאמר אלא במלוה היאך אפשר דלהוי יציבא בארעא וכו'. ועוד שכל עצמו אינו נראה שהוא חייב אלא משום שמעביר למלוה והיינו לשון תשיך וכעין ולפני עור. ועוד דגריעא מינה דאם לא נאמר אלא על אוכל ובדוקא היכי מחייב לוה עליו בכסף כלל מכל ייתורין שבעולם ואם במקומן אין לו ענין כלל לדבר זה אי זה לאו בא על הלוה ואם לאו בלא תשיך הוא וכל ייתורו אינם אלא אחד כלל וזה לא נתן ליכתב ולפי שפירשנו למעלה שבאה הברייתא להבדילנו מן הטועים ואומר דרבית ונשך תרתי מילי נינהו היינו לית לון לפרש הברייתא כענין זה דנשך אוכל איצטריך לגופיה וריבו אפילו למלוה אבל נשך כסף אתא לחייב הלוה על הרבית שאינו נשך על הכסף ומשום לאו דלא תשיך שעשאו הכתוב ככולל באם אינו ענין והיינו דקאמר אין לי אלא לוה דהא ברבית בכסף לאו קריאת השם איכא אלא חיובא בלוה מגזרת הכתוב מאם אינו ענין. ואין להקשות בנשך באוכל לא איצטריך כיון דכתיב כל דבר אשר ישך. דאפשר דכיון שיצא מן הכלל במלוה הוצרך להכניסה בכלל בפירוש אפילו בלוה ולגלות על המלוה גם כן דהא כל דבר חוץ מאוכל. וצריך עיון. עד כאן משיטה.
תנו רבנן את כספך לא תתן וכו'. אין לי אלא נשך בכסף וכו'. דקסלקא דעתין דכל חד באנפי נפשיה קאי מדקאמר קרא אם כסף תלוה וכו' לא תשימון עליו נשך ומדנשך בכסף רבית באוכל ויש לכתוב הכרח מקרא אחרינא. נשך באוכל מנין וכו'. הקשו בתוספות

דתתלה הוה ליה למדרש רבית בכסף דמסיק מקרא דנשך כסף הכתוב ברישא. ותירצו משום דנשך אוכל כתיב בהדיא ורבית כסף לא מפיק אלא באם אינו ענין. וקשיא לי דארחין לתרוצי בכמה דוכתי איידי דחביבא ליה דאתיא מדרשא אקדמה והכא נמי הוה ליה לאקדומה חדא דאתיא מאם אינו ענין ותו דהוי מרישיה דקרא ויש לומר לפי שטתם דאין זה חדוש כל כך ולא חביבא ליה כולי האי וכיון דלא משכחת נשך בלא רבית ורבית בלא נשך מסתברא דמחייב אתרווייהו בין באוכל בין בכסף. ונראה לי לתרץ דסידרא דקרא קמא נקיט ואזיל את כספך לא תתן לו בנשך מנין שיהיה הנשך נוהג גם באוכל תלמוד לומר נשך אוכל. והרי זה נכון וברור. מורנו הרב נר"ו סימן אלף רפ"ב.

וזה לשון הריטב"א: **הכי גרסינן תנו רבנן את כספך וכו'**. נשך מנין וכו'. עיקר הפרוש דהאי נשך נשך מיותר הוא דכיון דכתיב לא תשיך בעיקר קרא אלא נשך אוכל בא לתת נשך באוכל שלא אמר במקום אחר אלא מרבית וגם נשך כסף כיון דמיותר תנהו לדרשה לעבור עליו שני לאוין משום נשך ומשום מרבית. וכי תימא לשתוק קרא מנשך אוכל דהא סוף סוף נפקא מלא תשיך. זו ליתא דכיון דכתיב נשך כסף לדרשא צריך היה לכתוב גם כן נשך באוכל שאם לא כן הייתי אומר להכי כתביה בכסף ולא כתביה באוכל לומר לך שאין באוכל משום נשך כלל ושנה עליו הכתוב לעכב וזהו פירוש רש"י בביאור.

וזה לשון הראב"ד: **תלמוד לומר נשך אוכל**. פירוש שהוא כתוב בלוה ולא תשיך לאחיך והוה ליה למכתב לא תשיך לאחיך כסף נשך אוכל תנהו ענין לרבות כסף נמצא עכשו בלוה נשך בין בכסף בין באוכל ורבית בכסף ויש עוד ללמוד דרבית דאוכל נמי כתיב מדהוה ליה למכתב לא תשיך לאחיך כסף ואוכל דקאי לשון נשך אתרווייהו נשך נשך למה לי חד לרבית דכסף וחד לרבית דאוכל ועל כן למדנו למלוה מן הלוה לכל דבר ונשך יתירה נמי דדרשינן ליה לגזרה שוה מדכתיב בלוה נשך כל דבר אשר ישך וכתיב נמי במלוה אל תקח מאתו נשך ותרבית. אלא גזרה שוה למה לי. כלומר נשך יתירה דדרשינן ליה בגזרה שוה למה לי לכל דבר דכתיב ביה בלוה. והשתא דאתיא בגזרה שוה קרא דמלוה למה לי את כספך לא תתן לו וגו' מילתא דאתיא בגזרה שוה טרח וכתב לה קרא. זו היא הצעת הגירסא בלא שיבוש ובלא חסרון ויתרון. עד כאן.

ומורנו הרב נר"ו כתב וזה לשונו: **תלמוד לומר נשך אוכל**. פירש רש"י ומקרא זה בלוה נאמר וכו'. ומיהו שמע מינה דשייך נשך באוכל. וקשה דאם כן לא צריך גזרה שוה דהא ילפינן בלוה רבית בכסף באם אינו ענין וכיון דשייך רבית בכסף הוא הדין במלוה וגזרה שוה למה לי. ויש לומר דכיון דלא ילפינן רבית בכסף בלוה אלא באם אינו ענין לא שייך קרינא ביה ואינו מלמד למלוה. אי נמי איצטריך גזרה שוה ללמד למלוה נשך ורבית

לכל דבר. אלא דאכתי קשיא לי דהא במסקנא האי נשך אוכל באם אינו ענין נמי דרשינן ליה דהא כתיב ברישא דקרא לא תשיך לאחיך ובסוף נאמר כל דבר ואייתרו תרווייהו נשך כסף ונשך אוכל לחייב את הלוה אלא דרבית אתרווייהו כדפירש רש"י ואם כן היכי דריש הכא מגופיה דקרא לומר דשייך לשון נשך באוכל. ויש לומר דתרתי ילפינן מהאי קרא מפשטיה ילפינן דשייך נשך באוכל לגלויי עליה דמלוה דשייך ביה נמי נשך באוכל ומדאייתר קרא דהא כתיב לא תשיך לאחיך ילפינן באם אינו ענין לרבית אוכל דאינו כתוב בלוה וכל כמה דמצי יליף מגופיה דקרא לא יליף מגזרה שוה ולא באם אינו ענין תנהו ענין. ויש מפרשים דהכא אגזרה שוה דלקמן סמיך. ולא משמע לי הכי מלשון הברייתא דקא בעי נשך באוכל במלוה מנין ומשיב לו תלמוד לומר נשך אוכל בלוה ולפי זה לא היה צריך זה כלל דפשיטא דיש נשך באוכל בלוה אלא הכי הוה ליה למימר נשך באוכל ורבית בכסף מנין תלמוד לומר נשך כסף אם אינו ענין וכו' אין לי אלא בלוה במלוה מנין וכו' אלא מדקתני הכי משמע דלימוד שלם הוא האי דקאמר תלמוד לומר נשך אוכל ואף על גב דקושטא הוא דמגזרה שוה נפקא הא נמי כל מאי דמצי למדרש מגופיה דקרא דריש. ולפי אותה שיטה צריך לומר דהכי פירושו דהא דהדר מקשה אין לי אלא בלוה וכו' לאו למימרא דמעיקרא לא ידע תנא דאיכא למילף למלוה מלוה אלא פרושי קא מפרש והכי קאמר והא הני קראי דמייתי למילף מינייהון גבי לוה כתיבי והיכי פשטינן מינייהו למלוה ופשיט דילפי מהדדי בגזרה שוה. וכן צריך לפרש לפי גירסת רבינו חננאל דגריס רבינו בכסף מנין תלמוד לומר נשך כסף אם אינו ענין לנשך כסף שכבר אמור את כספך לא תתן לו בנשך. ויליף לזה ממלוה ומלוה מלוה ולא יליף כולא מילתא מלוה ואמסקנא דגזרה שוה סמיך. ומיהו לישנא דברייתא לא משמע הכי מדקתני מה לוה לא חלקת בו בין בכסף בין באוכל בין בנשך בין בתרבית משמע דמגופיה דקרא דלוה שמעינן כל זה. עד כאן.

וכתוב בגירסת תוספות וזה לשונם: נראה דאף על גב דיליף בגזרה שוה מלוה למלוה מכל מקום איצטריך לכתוב במלוה שני לאוין חד בנשך וחד במרבית דמיתורא דנשך דכתיב בלוה לא הוה מוקמינן בלאו האי אי לאו דגלי לן בהדיא במלוה דאיכא תרי לאוין בנשך ובמרבית. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: נשך אוכל מנין. פירוש שיהא המלוה עובר בהלואת פירות משום לאו דנשך תלמוד לומר לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל מקרא זה בלוה נאמר ומיהו שמע מינה מהא דשייך לשון נשך באוכל אף על גב דלא כתיב במלוה אלא בלוה. וקשה דאם כן לפי המסקנא אמאי צריך גזרה שוה ללמוד רבית כסף במלוה בלא גזרה שוה

נמי כיון דאשכחן דשייך לשון רבית בכסף בלוה נימא הוא הדין במלוה כדאמרינן גבי נשך אוכל. ונראה לפרש דברישא נמי אגזרה שוה דנשך נשך סמיך דקתני בסיפא וכן משמע מלשון הקונטרס בסוף דבריו. ועוד יש לומר דלא דמי דלא אשכחן בלוה דכתיב ביה רבית כסף אלא דילפינן באם אינו ענין הילכך אי לאו גזרה שוה לא ילפינן מלוה מיניה אבל נשך דכתיב בהדיא באוכל אף על גב דגבי לוה כתיב ילפינן מיניה דכי כתב רחמנא במלוה ובמרבית לא תתן אכלך הוא הדין דקאי עליה נמי לאו דנשך דכתיב ביה בההוא קרא כיון דאשכחן בלוה דשייך לשון נשך באוכל. רבינו חננאל ז"ל גריס אם אינו ענין לנשך כסף שהרי כבר נאמר את כספך לא תתן לו בנשך תנהו ענין לרבית כסף ולפיכך סמיך אגזרה שוה דלבסוף דילפי מהדדי. ואין משמע כן שעדיין לא הזכיר הגזרה שוה. ועוד משמע מה נשך האמור בלוה לא חלקת בו בין בכסף בין באוכל בין בנשך בין בתרבית דמגופיה דקרא דלוה שמעינן כל זה. מנין לרבות כל דבר וכו'. אף על גב דמלוה כל דבר בקרקע לא מיחייב משום רבית אם היה מלוה קרקע כגון שהלוהו עשרה גפנים טעונות באחד עשר מדאמרינן בפרק נערה המוציא שם רע וכו'. ותימה כיון דכתיב כל דבר מהיכא תיתי לן למעוטי קרקע. ויש לומר דדרשי קרא בכלל ופרט וכלל וכו' ותימה מנא לן שעובר שתים בכסף ואוכל כיון דלא אייתר דאיצטריך לכלל ופרט וכלל ויש לומר דמנשך דמייתר דריש דהוה מצי לכתב לא תשיך לאחיך כסף אוכל וכל דבר אשר ישך וכתיב נשך דכל חד וחד ובכל דבר נמי עובר שתים דהא מייתר ביה נשך. ומיהו איכא חד נשך דמייתר כיון דבכל דבר עובר שתים דתלתא נשך כתיבי חד לאתויי רבית לכל דבר וחד לגזרה שוה ואידך לא ידעינן למאי אתא. עד כאן.

ומיהו אפשר לי לומר דאין ראיה מההיא דפרק נערה דהתם לאו מרבית ממש קא ילפי לה אלא מההוא קרא דוקא דכתיב ביה שימה גבי רבית ובההוא קרא כסף כתיב ביה. ויש לנו כיוצא בזה לפי דעתי בקידושין דגמרי עריות בדבר דבר מממון ומינה אמרינן דאפילו קדשה בעד אחד ושניהם מודים אינה מקודשת דילפינן דבר דבר מממון כתיב הכא כי מצא בה ערות דבר וכתיב התם על פי ששנים עדים או שלשה עדים יקום דבר ואלו עריות מענין ממון גמרינן בששניהם מרדים אמאי אינה מקודשת דהא גבי ממון הודאת בעל דין כמאה עדים דמי אלא דהתם לא ילפינן עריות מענין ממון אלא ממקום שנאמר בממון דבר דהיינו על פי שנים עדים והתם במקום הכחשה היא ומההוא דוכתא דוקא הוא דילפינן מה התם על פי עדים אף עריות דוקא על פי עדים כממון במקום הכחשה. אלא שאם כן קשה דהוה להו בפרק נערה למיבעי שכרן בכל דבר חוץ מכסף מהו ומאי שנא קרקע דנקט. והראשון נראה עיקר וכמו שכתבו בתוספות. הרשב"א.

וזה לשון מורנו הרב נר"ו: הכי גריס רש"י אם אינו ענין לנשך כסף שהרי כבר נאמר לא תשיך לאחיך ואסיפיה דקרא סמך דכתיב נשך כל דבר אשר ישך ולא הוה צריך לא נשך כסף ולא נשך אוכל אלא אם אינו ענין תנם ענין נשך כסף לאשמועינן רבית כסף נשך אוכל לאשמועינן רבית אוכל ואגב דאיצטריך למיכתב נשך נשך לא סגי דלא כתיב כסף אוכל והשתא לא הוו כלל ופרט וכלל ואפשר דלא נתמעטו קרקעות מרבית. ואיכא רבוותא דסבירא להו הכי. נמצא לפי שיטה זו של רש"י ז"ל דתלתא נשך יתירא כתיבי תרתי לאשמועינן רבית כסף ורבית אוכל בלוה ואחד לגזרה שוה ללמד למלוה נשך אוכל ומרבית כסף דאלו נשך כסף ורבית אוכל בגופיה כתיבי. ואם תאמר התינח אם אין להשיב אבל אם יש להשיב משיבין כיון שאינה מופנה אלא מצד אחד ואיכא לאותובי מה ללוה דבדין הוא שיעבור על ארבעה לאוין שכן הוא מרגיל בעבירה שהולך אצל המלוה שילונו תאמר במלוה שאין דרכו ללכת אצל הלוה שילוה ממנו. ומתוך כך הוצרכו התוספות לומר שהוא מופנה משני צדדין. אבל מדברי רש"י משמע לי דלא בעינן מופנה משני צדדין דאין להשיב דאדרבה יש חומרא אחרת במלוה שממונו מתרבה ושל לוה חסר. אי נמי איכא למימר דאכתי מופנה משני צדדין ההוא דהא כתיב כל דבר אשר ישך ואיכא חמשה נשך בקרא חד לגופיה ותרתי לאם אינו ענין ותרתי לאפנויי דשדי חד מינייהו במלוה ודכוותה בתלמודא טובא הא למדת כי כפי הקסלקא דעתין דילפי לה מהגזרה שוה לא שייך לאקשויי כיון דסופו לרבות כל דבר כסף אוכל למה לי כיון דצריך לכתוב נשך נשך לאם אינו ענין לא סגי דלא כתיב כסף ואוכל לאשמועינן דאיכא רבית בכסף ואוכל. אבל לפי המסקנא דאלו לא נאמר קאמר ואנן מגופיה דקרא ילפינן כדקאמר רבינא איכא לאקשויי כסף אוכל למה לי ובשלמא אי הוי כלל ופרט וכלל ויצאו קרקעות ניחא כדכתבו התוספות אבל אי לא הוי כלל ופרט וכלל כסף אוכל למה לי. ויש לומר דאתי לחלק לאשמועינן דאי עבר אכסף ואוכל בהדי הדדי דמחייב תרתי. אי נמי אין זה כלל ופרט וכלל לדונו כעין הפרט דבשלמא היכא דליכא לרבויי מכלל בתרא מידי דיינינן ליה בכעין הפרט כגון אי הוה כתיב נשך כל אשר ישך אבל השתא דכתיב כל דבר אשר ישך ואתי לרבויי רבית דברים לא דיינינן ליה כעין הפרט אלא אתי לרבויי כל מילי ואפילו קרקעות. כך צריך לתרץ לדעת האומרים יש רבית בקרקעות. אבל בעלי השטה האחרת יתרצו דשפיר דיינינן ליה בכלל ופרט וכלל כעין הפרט דדבר לא אתי לרבויי מידי דרבית דדבריהם הוא ואסמכוה אהאי קרא. ומתוך לשון התוספות משמע לי שהן מקשים הקושיא אפילו למאי דקסלקא דעתין דאי לא תימא הכי מה שייכא קושיא זו בזה הדיבור ואם כן קשיא טובא דהא לדידהו על כרחך הוה צריך למכתב לא

תשיך לאחיך נשך כסף אוכל ללמוד באם אינו ענין רבית כסף ואוכל. ומתוך הדוחק אני אומר דהכי קא קשיא להו דלכתוב לא תשיך לאחיך נשך כל דבר אשר ישך ותו לא ואי כתיב לא תשיך כל דבר ידעינן דבכל דבר איכא נשך ומדכתיב נשך כל דבר אם אינו ענין לנשך כל דבר שכבר אמור תנהו ענין לרבות כל דבר ואייתר לן לגזרה שוה ישך ליתן את האמור בלוה למלוה. ואף על גב דהכא נשך והכא ישך לא קשיא דמצינו גדולה מזו ובא הכהן ושב הכהן לגזרה שוה וכל שכן הכא דהכל ענין נשך ואף על גב דלא הוי מופנה אין להשיב וכדכתיבנא ואם כן כסף אוכל למה לי. ובשלמא לפירוש רש"י דלא דרשינן נשך בלא כסף ולא נשך בלא אוכל ניחא דהא לא מייתרי כסף אוכל אבל לדברי התוספות דדרשי כסף ואוכל בלחודייהו נדרוש נמי נשך לחודיה וכסף אוכל למה לי. ואם תאמר למאן דלא דריש כלל ופרט וכלל ולא ממעט קרקעות הא אמרינן בפרק נערה בעי רבי ירמיה שכרן בקרקע מהו דמשמע דאין רבית בקרקעות כמו שכתבו התוספות. הא תריצו ליה דהתם לאו משום דאין רבית בקרקעות אלא משום דלא שייך דאם אמר הא לך ארבע אמות על מנת שתתן לי חמש אין זו רבית אלא חליפין ומותר וכיון דהלואה לא שייכא בקרקע קמיבעיא ליה לרבי ירמיה דבעי עוד שישכור עדים שכרן בקרקע מהו כיון דגבי רבית לא שייכא שימה הבאה על ידי קרקע הכא נמי פטור או דילמא כיון דגבי שכירות שייכא חייב, כך תירץ הרמ"ה. והוי יודע דאף על פי שתרצתי מה שקשה על התוספות לבי אומר לי שלא תפול קושיא זו שהקשו בתוספות כסף ואוכל למה לי אלא אמסקנא דרבינא והקשו אותה בדיבור זה לאשמועינן דאף על גב דכסף ואוכל צריכי לפרטי מכל מקום הוי אפשר לאקשויי נשך נשך למה לי ומשום הכי מקדימינן דנשך נשך כלהו איצטריכו. והרא"ש הקשה דחד מינייהו לא איצטריך כלל משמע דסבירא ליה דאין להשיב דאי יש להשיב הא צריך לאפנויי. ואפשר לומר דאף על גב דאין להשיב אורחיה דקרא לכתוב גזרה שוה מופנה דאף על גב דאמרינן אם אינה מופנה למידין ומשיבין לא יתחייב מזה שאם אין להשיב שלא יכתוב גזרה שוה מופנה דדילמא קרא הוה ידע דיש להשיב ואנן לא ידעינן להשיב. ואם תאמר כיון דאיכא נשך יתירי וגזרה שוה ופרט וכלל קרא למה לי. הא תריצו לה בתוספות דאין שום אריכות בפסוק אלא שסמך נשך ותרבית זה לזה. וקשיא לי על גופא דברייתא אמאי דריש לה כהאי גוונא דצריך אם אינו ענין בנשך כסף ונשך אוכל וגזרה שוה נילף הכי נאמר נשך במלוה ונאמר נשך בלוה מה נשך האמור במלוה רבית עמו אף נשך האמור בלוה רבית עמו ומה נשך ורבית האמור בלוה בכל דבר אף נשך ותרבית האמור במלוה בכל דבר. ויש לומר כיון דרבית בלוה למד ממלוה אינו חוזר ומלמד למלוה שיהיה בכל דבר. אי נמי קרא קשיא

ליה דאיכא כמה נשך יתירי ולא כתיבי אלא לאם אינו ענין תנהו ענין.
ולענין פלוגתא אם יש רבית בקרקעות מסתברא לי דאם אמר לו בלשון הלואה הלוני חמש אמות ואתן לך שש בין שהחזיר לו החמש אמות שלו ואמה אחרת בין שהחזיר לו שש אמות ממקום אחר שיש לחוש לדברי האוסרים. אבל אם אמר לו הילך חמש אמות מקרקעי על מנת שתתן לי שש מקרקעך אין כאן בית מיחוש דחליפין נינהו ומותר אף על גב דשוין השש יותר מהחמש. ואם תאמר לפי המסקנא דאיכא בקרא דמלוה נשך ורבית באוכל נשך כסף ונשך אוכל למה לי דהא לא צריכינן השתא לאם אינו ענין דמלוה יליף מלוה כל דבר ולוה יליף ממלוה רבית בכסף ואוכל ובשלמא כסף ואוכל צריכי לכלל ופרט וכלל אבל נשך נשך למה לי לכתוב לא תשיך לאחיך כסף אוכל נשך כל דבר וגו' יש לומר כמו שתירצו לפי בעלי השיטה האחרת דכסף אוכל לחלק הכי נמי לשיטת התוספות נשך נשך לחלק דאי לא כתיב הכי הוה אמינא אי עביד תרתי לא מיחייב אלא חדא וקרא דמלוה נמי הכי משמע את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית בנשך ובמרבית לא תתן אכלך כיון דליכא או לחלק להכי כתיב נשך נשך לחלק. והוי יודע דאף על גב דפליגי אם יש רבית בקרקע הני מילי בהלואת קרקע אבל בהלואת כסף אם נתן לו רבית קרקע אסור ולא ראיתי בזה חולק והכי אמרינן בהדיא במתניתין במכר לו את השדה. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: והאי גזרה שוה יש אומרים גזרה שוה ממש ולא בעינן מופנה כיון שאין בה להשיב כלום ולמאן דסבר דאפילו היכא שאין להשיב בעינן מופנה מצד אחד יש לומר דהכא נמי מופנה והרבה נשך כתיבי. אי נמי הנכון דלמה מצינו קרינן גזרה שוה הכא ויש כיוצא בזו בתלמוד שאין זה אלא כעין ילמוד סתום מן המפורש. ולפי זה הא דפרכינן גזרה שוה למה לי אתנא דמתניתין פרכינן אמאי מייתי לן גזרה שוה דלא צריכא לן ופריק דכיון דצריכא לן לכל דבר אשר ישך נקט לה אף לענין נשך ותרבית ומילתא דאתיא בגזרה שוה טרח וכתב לה קרא כיון שאין בזה ייתור לשון אלא סדר מקרא בלבד. והא דאמרינן תלמוד לומר כל דבר אשר ישך כתבו בתוספות דאפילו הכי איצטריך נשך כסף נשך אוכל חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי פחות משוה פרוטה שאין בהם שום רבית דאמרינן בכתובות המוציא שם רע אינו חייב עד שישכור עדים כתיב הכא ושם לה וגו' וכתיב התם לא תשימון ובעי שכרן בקרקע וכו' מהו ואי איכא בהני רבית מאי קא מיבעיא ליה גמרינן שימה שימה. ורבינו חולק בזה בשם רבותיו דאם כן היכי לא מפרש לה תלמודא הכא בהאי פירקא וכדפירש לעיל דברים שאינם בקרקעות בעבדים ושטרות וגבי חמש פרוטות נמי נימני פרוטה דרבית. אלא ודאי דהא

ליתא והתם מסברא הוא דקבעי דכיון דקפיד רחמנא שישכור עדים אי בעינן דוקא בסתם שכירות שהוא במטלטלים ובשוה פרוטה או דילמא אפילו בקרקעות ופחות משוה פרוטה דומיא דרבית דאיתיה בכל דבר וכן עיקר. ע"כ.

דף סא.

רבינא אמר לא נשך באוכל ולא רבית בכסף צריכי קראי. פירוש לא צריכי ללמוד מן הלוה למלוה דהא במלוה גופיה כתיב את כספך לא תתן לו וגו'. פירוש דלהכי רמא רחמנא נשך ותרבית ביחד בין כסף ואוכל כדי שיהא נדרש על שניהם ודכוותיה דרשינן גבי מפני שיבה תקום וכן גבי לא תאכלו כל נבלה לגר וגו' דנתינה ומכירה קיימי בין לגר בין לנכרי ומאן דפליג התם היינו משום דמשמע ליה דאו מכור בא לחלק ומאן דפליג בההוא דקימה והידור לא פליג אלא משום דסבירא ליה דלישנא דמפני משמע אקימה דוקא ולישנא דפני משמע אהידור דוקא. ואם תאמר וכיון שכן מה חידש לנו רבינא בכאן והיכי סלקא דעתיה דתלמודא למפליג עליה דרבינא. יש לומר כיון דבקראי אחריני חילק הכתוב בין נשך לרבית סברינן דהכא נמי כל חד וחד קאי אחבריה קמשמע לן רבינא דהכא נמי דרשינן כדדרשינן בעלמא מכיון דגבי לוה גם כן לא חלק בהם הכתוב. הריטב"א.

דאי כתב רחמנא את כספך לא תתן לו בנשך ואכלך לא תתן במרבית כדקאמרת. ואף על גב דעדיין הוה מוקמינן תרי לאוי באוכל דאי ליכא אלא חד לכתוב את כספך לא תתן לו בנשך ואכלך ולשתוק. מכל מקום לאו דרבית לא הוה מצי למימר דקאי נמי אכספך. עד כאן משאנץ.

הא דאמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית וכו'. הוה מצי למימר בכלהו לעבור עליהם בשמות חלוקים כדאמרינן ברבית דכסף ורבית דאוכל וכל שכן הנך שהן ענינים חלוקים לגמרי. אלא דאשכחן בהו פלוגתא בינייהו ומצריך צריכי הילכך כי מזהרי האי לאו אאידך לא מחייב עליה דלא דמו להדדי ולא ילפי מהדדי. אבל לאו דגזל כיון דאתי מבינייהו אוקמיה לעבור עליו בשני שמות לכובש שכר שכיר ולאו משום דמייתר שהרי לגזל עצמו לעבור עליו בשם גזל הוא. צריך אלא משום דבעניינא דשכיר כתיב ודבר הלמוד מענינו הוא. ובפרק המקבל נמי אמרינן כובש שכר שכיר עובר בחמשה שמות ולא תגזול חד מינייהו ואמרינן התם איזהו עשק ואיזהו גזל וקא מפליג להו מהדדי בלישנא בעלמא מיהו בכל ענין עובר עליו בשני שמות הללו. הא דאמרינן וצריכא דאי אשמועינן ברבית משום דחידוש וכו' ואי כתב רחמנא אונאה משום דלא ידע דניחול.

פירוש פעמים אינו יכול לבא לידי מחילה שאם לא ידע לעולם לא יהיה לו מחילה ועון האונאה במקומה אבל גול ורבית יכולין לבא לידי ממילה. וכל הנך לאוי לאו מלקיות נינהו דהא איכא תשלומין ובני תשלומין נינהו ולאו בני מלקיות אלא איסורא דלאוין קאמרינן. הראב"ד ז"ל.

שכן חדוש הוא דאפילו ללוה אסריה רחמנא. פירוש וזה היה לנו לראיה שאין איסור זה למלוה מחמת שהוא מחבוב ממון דאם כן היאך אסריה על הלוה אלא ודאי גזרת הכתוב היא. מה להנך שכן שלא מדעתו. פירוש תאמר ברבית שהוא מדעתו קמשמע לן דאף על גב דמדעתו הוא וידע ומחיל אסור. ומכאן נראה דלא מהניא מחילה ברבית קודם פרעון דאלו מהניא אין לך רבית שאינו נמחל כדאמרינן הכא דידע ומחיל. ומיהו אם מחלו לאחר שגבאו ממנו המלוה אין ראיה מכאן דהשתא מחילה מדעת שלמה היא שמחל לו תביעת ממון שהיה לו אצלו מה שאין כן במחילה דקודם פרעון דחשבה רחמנא כמחילה באונס. וכן כתב הרמב"ם ז"ל דמחילה דלאחר פרעון מהניא ובשם הגאונים ז"ל כתב דלא מהניא וכן דעת הראב"ד ז"ל. ודעת מרי ז"ל כדעת הגאונים וטעם הדברים אומר מרי דתביעת רבית לא הויא כשאר תביעות בגזל ואונאה וכיוצא בהן דאית ליה על חבריה שיעבוד ממון אלא חיוב הוא שחייב הכתוב להחזיר איסור שבלע תדע דהא רבי יוחנן סבר דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין וגם לדברי הכל אם מת בניו פטורין אלא בדבר המסויים מפני כבוד אביהן בלבד ואלו בגזל ואונאה בניו חייבים כשהניח אחריות נכסים ובודאי דטעמא כדאמרן דחיובא דרמא עליה רחמנא הוא ובענין חוב למאן דאמר פריעת בעל חוב מצוה ושעבודא לאו דאורייתא אלא דהתם איכא דין ממון לחברו ומהניא מחילה אבל הכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל לו מחילת חברו וכן עיקר. והוי יודע שאף לדברי הרמב"ם דוקא מחילה ברצון אבל מחילה באונס לא מהניא ולפיכך אלו שמשביעין את הלוה בשעת הלואה שיעשו להם מחילה לאחר הפרעון כי עבדי לה נמי לא מהני דמחמת אונס השבועה הוא דעבדי לה אלא אם כן מודים על עצמם שמוחלין בלב שלם ואפילו שלא מחמת שבועה. וכן הנשבע לתת מתנה לחברו ובשעת המתנה מוסר מודעא כי מפני חיוב השבועה הוא שעושה קרוב הדבר שאין מתנתו כלום שזה כמסירת מודעה וגלויי דעתא שנותן באונס ואין צריך לומר דבגט כיוצא פסול. הריטב"א.

כתוב בתוספות בדיבור המתחיל: אלא לאו דגזל למה לי וכו'. ואם תאמר ולוקמיה בגזל גופיה ובגזל עבדים וכו'. ואם נאמר שיש לאו בגזל קרקע לאו דמשיג גבול אתי שפיר דלית לן לאוקמא לגזל קרקע ועבדים ולשני לאוין כיון דלא לקי דהוי ניתק לעשה. גירסת תוספות.

לעבור עליו בשני לאוין. פירוש משום לא תעשוק ומשום לא תגזול וכל שכן גזלן דעלמא שהוא בכלל. והכי גרסינן ולוקמיה אגזל. פירוש כפשטו של מקרא. ומאן דגריס ולוקמיה ארבית ואונאה טועה הוא דהא ודאי שייך טפי גזל בעושק מאידך. הריטב"א.

ומורנו הרב נר"ו כתב בתשובה סימן אלף שי"ט וזה לשונו: שאלת ממני אבאר לך דיבור התוספות פרק איזהו נשך המתחיל לעבור עליו בשני לאוין ואם תאמר לוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו וכו'. עד לקי שפיר. וקשיא לי וכי מהדר קרא לאפושי מלקיות ויש לומר דלעולם מהדרינן לאוקמיה קרא בחדוש ואי הוה מוקמינן ליה אלאו דלא תגזול אין בו חדוש כלל אלא לעבור עליו בשני לאוין אבל השתא דמוקי ליה אכובש שכר שכיר אשמועינן חדושא דלקי תרתי חדא משום לא תגזול ומשום לא תעשוק דאכתי קשה דכל לאו של ממון כיון דאפשר בתשלומין אמאי לקי עליה אף על גב דלא נתקו הכתוב לעשה בהדיא מכל מקום הרי ניתן לתשלומין ומצי למימר הריני פורע מה שעשקתי ואיני לוקה ואפילו אם אינו יכול לפרוע השתא מצי למימר למחר ולמחרתו אפרע ואמאי לקי וכן הסכימו רוב המפרשים דלא לקי. ובעיקר קושיין דאמאי לא אוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין איכא לתרוצי דמשום דכתיב רעך סמוך ללא תעשוק וללא תגזול ואתי למעוטי גוי ואי הוה מוקמינן ליה בגזל גופיה לא איצטרכינן ליה דמהיכא תיסק אדעתין דגזלה של גוי אסור דהוצרך הכתוב להתירו ומשום הכי מוקמינן ליה בעושק שכר שכיר דסלקא דעתך אמינא כיון דטרח הגוי יהיה אסור לעשוק שכירותו קמשמע לן רעך ולא גוי וחד רעך קאי אתרווייהו. והשתא הך צריכותא דפרק המקבל לא הוה צריכינן לה דפשיטא דגזל הגוי מותר אלא הכי קאמר אפילו אי הוה כתיב קרא בגזל בהדיא למעט גוי איכא צריכותא אבל קושטא הוא דליכא קרא בגזל אלא תרווייהו בעושק דלמעט גזל הגוי לא צריך קרא. והתוספות לא ניחא להו בהכי משום דסבירי להו דאיכא מלקות בעושק שכר שכיר ומוקמינן קרא בחידושא כדכתיבנא לעיל. והראב"ד פירש וזה לשונו: אבל לאו דגזל כיון דאתי מעניינא אוקמיה לעבור עליו בשני שמות לכובש שכר שכיר ולאו משום דמייתר שהרי לגזל עצמו לעבור עליו משום גזל הוא צריך אלא משום דבעניינא דשכיר כתיב ודבר למד מעניינו ובפרק המקבל נמי אמרינן דכובש שכר שכיר עובר בחמשה שמות ולא תגזול חד מינייהו. וכל הנך לאו למלקות דהא איכא תשלומין ובני תשלומין נינהו ולאו בני מלקיות אלא איסור לאוי קאמרינן. עד כאן לשונו. משמע מדבריו דהך לאו דלא תגזול דרשינן ליה לגופיה ממש לעבור עליו משום גזל ומדכתביה גבי עשק דרשינן ליה נמי לכובש שכר שכיר והך צריכותא דעביד תלמודא בפרק המקבל מלאו דגזל ממש דכתיב לגופיה אלא דקשה מהיכא תיסק אדעתין דגזל הגוי אסור וצריך

לתרץ כמו שמתרצים התוספות והנראה לעניות דעתי כתבתי. ע"כ.
כתוב בתוספות ואם תאמר ולוקמיה בגזל גופיה. ויש לומר משום דלא לקי וכו' אבל כי מוקמת לה בכובש וכו' לקי. נראה דאף על גב דיליף בגזרה שוה מלוה מלוה מכל מקום איצטריך לכתוב במלוה שני לאוין חד בנשך וחד במרבית דמייתורא דנשך נשך דכתיב בלוה לא הוה מוקמינן בלאוי יתירי אי לאו דגלי לן בהדיא דאיכא תרי לאוי בנשך ובמרבית. גליון.
כתוב בתוספות ואם תאמר והיכי סלקא דעתך למימר דגזל הגוי אסור וכו'. ויש לומר דהוי אסרינן גזל הגוי וכו' והרא"ש תירץ להלן בפרק המקבל דאי לא שרייה קרא לגזל הגוי הוה מוקמינן לא תגזול בגזל הגוי ולא בישראל ללאוי יתירי. עד כאן.

דף סא:

לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי. כתב רש"י דמרבית ואונאה מצי למילף. וקשה לי למה כתב כן דהא מאונאה לחוד שמעינן ליה דהא ליכא למפרך מה לאונאה שכן לא ידע דניחול דגנבה נמי הכי הוא ואפשר שכתב כן למאן דאמר ליסטים מזויין גנב הוא משום דמטמר מאינשי ובההוא איכא למפרך מה לאונאה שכן לא ידע דניחול אבל מרבית ואונאה שמעינן לה שפיר. הריצב"ש ז"ל.
לא תגנובו למה לי וכו'. דהא אתיא. והוה ליה למימר כדי לעבור עליו בשם גנבה אלא דאשכח ביה אצרכתא בגופה. וכן לאו דמשקלות נמי לטומן משקלותיו במלח. הראב"ד ז"ל.
על מנת למקט. יש מפרשים דמיירי שהוא אינו רוצה לעכב הגנבה בידו אלא הוא גונב כדי לצערו. ולא נראה דהא מעשים בכל יום שעושים כך. לכך יש מפרשים דודאי בדעתו לעכב הגנבה בידו אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו.
שלא יטמין משקלותיו במלח. פירש הקונטרס כדי להכבידם. וכתב רבינו תם דבמוכר מיירי דומיא דמשורה דשלא ירתיח. ואומר רבינו תם לפי שהמלך מיקל המשקולת וכו' ככתוב בהגהת מימונית פרק ח' מהלכות גנבה. ומשורה שלא ירתיח קל וחומר ומה משורה וכו'. ואם תאמר היכי דמי אי דליכא שוה פרוטה מאי איסורא איכא ואי איכא שוה פרוטה וכו' כדכתבו בתוספות פרק הספינה (בבא בתרא דף פט:). שלא ימדוד לזה בימות החמה וכו'. פירש רש"י ז"ל לפי שחבל המדה וכו' ולדבריו דוקא במודד בחבל ואם כן הוה ליה למימר שלא ימדוד בחבל לזה בימות החמה וכו'. ושמא מפני שדרך הראשונים היה למדוד בחבל. ורבינו תם ז"ל פירש שהקרקע מתבקע וכו' כמו שכתב

רשב"ם שם ודבר של תימה הוא. שלא ירתיח פירש רש"י ז"ל שהמרותחת עולה וכו'. ורבינו חננאל פירש שמכח מהירות שפיכתו נעשית המדה גדושה ונתאנה מוכר לוקח. והראשון נראה עיקר. דפשטיה דקרא אזהרה למוכר הוא. הרשב"א ז"ל.

ומצאתי בשטה בשם רבינו תם שלא ירתיח פירוש שלא יחמם וימכור בלח אלא ימכרנו צונן לפי שכשהוא חם הוא מוסיף במדה. עד כאן.

ומה משורה שהיא אחת מל"ח בלוג וכו'. כתב הרב אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל בספר די העובדים שחבר בלשון ערב"י וזה לשונו מועתק. שיעור המשורה היא רובע שמינית ושמינית חצי רביעית והיא מדה תכיל שלשה דראה"ם ורביע מהדראה"ם של מצרים בקירוב. עד כאן.

שתולה מעותיו בעכו"ם וכו'. הקשו בתוספות והלא אפילו יהא אמת וכו'. ותלמיד הר"פ ז"ל תירץ וזה לשונו: הא דמשמע הכא דאם היה אומר אמת דשל נכרי הוא היה מותר להלוותן לישראל היינו דוקא היכא שהם פקדון בידו מן הנכרי ואין לו רשות להוציאם אלא להלואה בשביל גוי ברבית והימניה הגוי לישראל וכל האחריות על הגוי ואין הגוי חושש להכיר הלוה שסומך שיאמר לו הישראל ובכהאי גוונא מותר. והכי אמרינן בירושלמי ישראל שמינהו גוי סנטר או אפטרופוס אסור ללות ממנו ברבית זה הכלל כל שהוא ברשות ישראל אסור ברשות גוי מותר. עד כאן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: אסור לישראל להפקיד מעותיו לגוי כדי שילוה אותם לישראל ברבית. נראה לומר שאין איסור זה אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול כיון שלא העמידו הגוי הנפקד אצל ישראל המפקיד וצריך עיון כיון דאינהו לא מיפקדי דהא כתיב לנכרי תשיך משום ולפני עור נמי ליכא דהא שרי ליה לאוזופיה לישראל ברביתא ומשום שליחות נמי ליכא איסורא דהא אין שליחות לגוי דכתיב גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית וצריך עיון ודבר זה נמצא בהגהה בהלכות ישנות מספרד מוגהות מדברי גאונים והר"מ נראה שהלך בדעת זה וכתב אסור לאדם לתלות מעותיו ביד גוי כדי להלוותם לישראל ברבית. נראה לומר שהיה דעתו לפרש ההיא מימרא דהתולה מעותיו בגוי ביד גוי שילוה אותם לישראל ברבית וכן נראה שפירוש זה עיקר דאי סלקא דעתך דבישראל שאומר שהוא מלוה של גוי והם של עצמו קמיירי מאי איריא תולה מעותיו בגוי והם של עצמו ואומר של גוי הם שהוא אסור אפילו מעותיו של גוי נמי שהפקידם אצל ישראל להלוותם ברבית אסור לו להלוותם דהא אין הגוי עושה שליח ואינו נעשה שליח ואף על גב דלא קרינן ביה כספך המיוחד לך כיון שאין הגוי באמצע בשעת ההלואה אסור הוא משום אל תקח מאתו נשך ומשום לא תשימון עליו

נשך ומשום ולפני עור וכמאן דמוזיף מדיליה דמי והא משנה שלמה היא מלוה מעותיו של נכרי מדעת הנכרי אבל לא מדעת ישראל ובודאי צריך שיהא אחריותן על הגוי ויעמוד שם בשעת ההלואה והישראל כמו סרסור הוא עומד ביניהם ובכהאי גוונא שרי ואי לא אסיר דהכי קמפרש לה לקמן בגמרא כיצד ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית ובקש להחזירם לו וכו' וכן מפורש בירושלמי מעות גוי שביד ישראל אסור להלוותן ברבית כל שהוא באחריות ישראל אסור ואם הוא באחריות הגוי מותר. עד כאן.

שתולה קלא אילן בבגדו וכו'. ומחזיק עצמו כחסיד וגם מאנה ומרמה אחרים שמוכר להם קלא אילן שרואין שגם הוא עושה ממנו ציצית. ה"ר יהונתן.

ומי נפיש אגרייהו טפי ממשקלות. פירוש כי המעלה היא מפני שנותן להם הבורא יתברך שכר גדול. ומהדרינן דנהי שאין שכרן גדול יותר מאידך מעלה גדולה היא לנו כשאנו פרושין מלאכול שרצים דמאיסי. הריטב"א.

עד כאן יכין רשע וצדיק ילבש. בעל הגמרא הוא דמסדר ליה ועל מילתייהו דהנך אמוראי קמוסיף ליה. הראב"ד.

אלא אפילו עד כאן יכין רשע וצדיק ילבש. פירוש אבל מכאן ואילך כלומר באבק רבית אפילו רשע עצמו ילבש דלכולי עלמא אבק רבית אינה יוצאה בדיינים. וכן פירש הראב"ד. הר"ן.

אלא דאפילו (**יכין וצדיק ילבש**) **יכין רשע וצדיק ילבש**. ואפילו למאן דאמר רשות יורש לאו כרשות לוקח שאני הכא דאמר קרא וחי אחיך עמך לדידיה אזהיר ליה רחמנא ולא לבריה כדמפרש ליה בהגוזל בתרא. ואפילו הניח להן אביהן אחריות נכסים אפשר דלא מחייבי להחזיר לענין רבית אף על גב דבגזל מיחייבי דפקע שעבוד הקרקע מן היורשין באותו רבית הואיל ופטרינהו רחמנא ולא מיחייבי אלא בדבר המסוים ובשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת כדלקמן משאנ"ץ.

רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים. איכא מאן דאמר דלאו דוקא בדיינים אלא אפילו בא לצאת ידי שמים אינו בהשבון כלל דאיסורא דעבד עבד ולית ליה תקנתא בחזרה ודיינים דנקט משום דרבי אלעזר דאמר דאפילו בדיינים יוצאה. וראיה לדבר מדאקשי עליה דרבי יוחנן מדתניא הניח להם אביהם מעות של רבית וכו' ואם איתא מאי קושיא לישני ליה דאינהו אינם חייבים להחזיר כלל הא אביהם חייב בבא לצאת ידי שמים. ועוד ראיה מדאקשינן עליה דרבי יוחנן הגזלנין ומלוי ברבית וכו' ואם איתא מאי קושיא לימא מאי מחזירין בבא לצאת ידי שמים. וכן נמי כי אמרינן תנאי היא וכו' לאו דאמרינן להו קומו אהדרו מכלל דתנא קמא סבר וכו' כלומר וכרבי יוחנן ואם

איתא דרבי יוחנן מודה דבבא לצאת ידי שמים מחייב לאהדורי תנא קמא דרבי נחמיה דמוקמיה כוותיה אמאי מחייב את המלוה ואת הערב הא בני אהדורי נינהו בבאין לצאת ידי שמים. אלא מכל הני משמע דלרבי יוחנן אפילו בא לצאת ידי שמים פטור ולאו בהשבון הוא כלל והיינו דדרשינן למיתה ניתן ולא להשבון ואמרינן נמי מה שופכי דמים לא נתנו להשבון אף מלוה ברבית לא נתנו להשבון דאלמא מלוי רביות לאו בני השבון נינהו כלל כשופכי דמים. ואם תאמר אם כן מאי האי דמקשה אי בשעשה תשובה מאי בעי גביה הא אמרינן דלרבי יוחנן אפילו בבא לצאת ידי שמים פטור. לאו קושיא היא דאדבר המסויים הוא דמתמהינן מאי בעו גביה דנהי דמדינא לא מחייב אם איתא דעשה תשובה היכי לא מהדר ליה והא זילא ביה מילתא ואי איהו לא חייש ליקריה אמאי חיישי בניה טפי מיניה דקא מחייבת להו להחזיר מפני כבוד אביהם ואיכא מאן דאמר דרבי יוחנן לא פליג אלא באינה יוצאה בדיינים אבל בידי שמים ודאי חייב וכדאקשינן בהדיא אי בשעשה תשובה מאי בעי גביה. והא דלא שני ליה הא אביהן חייב להחזיר בבא לצאת ידי שמים משום דסתם חייב בדיני אדם משמע. והא דלא משני ליה נמי באידך דגזלנין ומלוי ברבית דמחזירין בידי שמים קאמר משום דכיון דקרינהו גזלנין משמע ליה שכשם שהגזלנים מחזירים בדיינים אף מלוי רביות כן. וכן נמי היינו טעמא דמחייב תנא קמא הגזלנין ומלוי רביות משום דקסבר לאו בני אהדורי נינהו משום שאף על פי דבבאין לצאת ידי שמים חייבים לאו משום עשה דוחי אחיך הוא דאם כן אפילו בדיינים יוצאה וכמו שכתבנו למעלה הילכך אין זה לאו שנתק לעשה אבל לעולם בבא לצאת ידי שמים חייב והכי מוכח בתוספתא דתניא התם המלוה את חברו ברבית ועשה תשובה חייב להחזיר והא על כרחך כרבי יוחנן דאי לרבי אלעזר אפילו לא עשה תשובה נמי חייב אלא שמע מינה דאפילו ר' יוחנן מודה דכל שעשה תשובה חייב להחזיר. ואפשר דהאי ברייתא לא מיתניא בי רבי חייא מדלא אקשינן מינה בגמרין לא לרבי יוחנן ולא לרבי אלעזר. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: והא דלא מותבינן ליה מן התוספתא או משום דלא מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא או משום דמוקמינן ליה כרבי נחמיה וכדאוקימנא ברייתא דהגזלנין. עד כאן.

וכתב הרשב"א דלענין הלכה לא נפקא לן מידי מהאי פלוגתא דכרבי אלעזר קיימא לן. ואני אומר דאף על גב דלגבי רבית קצוצה לא נפקא לן מידי לגבי אבק רבית נפקא לן דאבק רבית לרבי אלעזר כרבית קצוצה לרבי יוחנן הילכך אי רבית קצוצה לרבי יוחנן אינו מחזיר אפילו בא לצאת ידי שמים הכי נמי באבק רבית לדידן. הר"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: ונראה דאבק רבית בדבר מסויים חייב להחזיר בבא לצאת ידי שמים אם עשה תשובה ושמעינן לה מרבית קצוצה לרבי יוחנן שאינה יוצאה בדיינים ואפילו בידי שמים והוא מודה שחייב הוא ובניו להחזיר בדבר מסוים בשעשה תשובה והוא הדין לאבק רבית מדרבנן. ויש לומר דבאבק רבית דרבנן לא החמירו כל כך. והראשון יותר נכון. עד כאן.

רבא אמר מגופיה דקרא. תימא דמשמע הכא דרבא סבירא ליה כרבי יוחנן דרבית קצוצה וכו' ובריש הגוזל בתרא דריש רבא וחי אחיך עמך כדדריש ליה הכא רב נחמן בר יצחק אליבא דרבי אלעזר. ועוד דאמר לקמן אמר אביי מאן דמסיק זוזא דרביתא וכו' רבא אמר מפקינן מיניה אלמא סבירא ליה לרבא רבית קצוצה יוצאה בדיינין. ויש לומר דהכא אליבא דרבי יוחנן קאמר אבל איהו סבירא ליה כרבי אלעזר וכו' מגופיה דקרא שמעת ליה. דרשא דרבי יצחק דדריש מדיוקא דלמיתה ניתן ולא להשבון לא חשיב מגופיה דקרא דולא להשבון לא כתיב בקרא אבל השתא דדריש מהיקישא היינו מגופיה דקרא דהוי כאלו כתיב בהדיא. הרא"ש.

דף סב.

ורבי יוחנן האי וחי אחיך מאי עביד ליה. פירוש שזהו מקרא של תורה ומיותר לדרשא אבל בקראי דרבי יוחנן שאינה אלא דרשא בעלמא וכעין אסמכתא מדברי תורה לא פרכינן לרבי אלעזר מאי עביד להו. הריטב"א.

שנים שהיו מהלכין בדרך וכו'. חייך קודמין לחיי חברך ואותו אדם שהמים בידו שותה ומציל נפשו דחייו קודמין להציל את עצמו חטפן אחד מהם מחברו ושתה וחברו מת על ידו חייב בדיני שמים כן נראה דמאי חזית דדמיה סומק טפי, הרמ"ך.

חייך קודמין וכו'. ואם תאמר ורבי אלעזר מנא ליה הך דרשא דרבי עקיבא ויש לומר דנפקא ליה מדכתיב עמך. ואם תאמר ודילמא כוליה להכי הוא דאתא ומנא לך הך דרשא דאהדר ליה כי היכי דניחי אחיך בהדך. ויש לומר דנפקא ליה מדסמכיה ארבית. תלמיד הר"ף.

כדאמר רב פנחס בתחלת הגוזל קמא בשעשה תשובה ולא הספיק להחזירה עד שמת. רבינו חננאל ז"ל.

בשעשה תשובה. כגון דחזיוה לאבוהון דיתמי דאהדר זוזי דרביתא לאחריני והוה מזדהר דלא לישקול רביתא ושמעו נמי דאמר ליהדר הני פירי ושאר מטלטלי ולא הספיק להחזיר עד שמת והיינו תשובה דעביד. הרמ"ך.

מאי אף על פי שגבו איכא. פירוש אתא לתקוני גופה דברייתא דלא תימא משבשתא היא ולא תפרוך מינה. אבל אין לומר שנשמר שלא תאמר גבו קאי אגזלן אבל מלוי ברבית שלא גבו ומאי מחזירין שטרא כדלקמן שזה דוחק גדול ולא ניתן ליאמר דהא מחזירין ואף על גב שגבו קאי אכלהו.

לא מאי קום עשה לקרועי שטרא. פירוש דלעולם לכולי עלמא בעי לאהדורי אבל החורה לא מקרי קום עשה אחר שגבו והכא בשלא גבו ומאי קום עשה קריעת השטר וכדפרשינן. ואהדר ליה מאי קסבר כגבוי דמי הא עבוד לאיסורייהו והא אמרת דחזרה דבתר גבייה לאו כלום הוא אי לאו כגבוי דמי עבוד ולא כלום פירוש ולמה לי טעמא דקום עשה דקריעה. ואהדר ליה דשומא היא אי לאו משום קום עשה דקריעה והכי קאמר כשם שהגבייה אינה מתקנת בחזרת המעות כך השומא אינה מתקנת קריעה. וזה נראה לי בפשט הגמרא ושכל אלו הקושיות על דברי רבי נחמיה וחבריו לא כן נראה מפרשים. ולפירוש רש"י הוי מצי למימר דבהא פליגי דלרבי נחמיה הוי תקון בחזרה ואף על פי שהוא כגבוי ובקריעה שהוא מקום חזרה ולתנא קמא אפשר דלא הוי כגבוי ומחויב השומא גרידתא ואפשר דהיינו מה שפרשינן למסקנא אלא דהשתא לא אסיק אדעתיה דמקשה דשומא לחודה להוי מילתא אי לאו כגבוי דמי ומכל מקום הוה מצי למימר דלתנא קמא נמי כגבוי דמי אלא דקסבר דחזרה לאו מילתא היא דמאי דעבד עבד וכדתריץ בסמוך. אלא שנראה לבעל הגמרא דבכי האי גוונא ליכא למימר דפליגי דאי לא תימא הכי אמאי נהדר מקום עשה דפריעה לקום עשה דקריעה אי מצו לאוקמי פלוגתייהו בהכי הילכך לא שאני ליה הכי אפילו לפירוש רש"י.

וליכא למימר דתנא קמא סבר דלא מחייבי לקרועי שטרא שזה לא ניתן ליכתב. ועוד דהא סוף סוף לפי סברא זו אפילו לאחר הגבייה יהיה לו תקון וכאלו לא נעשה שם דבר כלל. וכמעט שפירש רש"י כפי פירוש זה שכתבתי ופירושו עולה כפירושי שהכל הולך אחר שורש אחד שאין ביניהם מחלוקת בחזרת מעות אי הוי תקון או לא וכדפרישית. שוב דקדקתי בפירוש רש"י ונראה שפירושו מסכים לפירושי ממש ואין ביניהם כחוט השערה דוק ותשכח, עד כאן משיטה.

מאי קום עשה לאו דאמרינן קומו אהדרו וחי אחיך עמך היינו עשה. מכלל דתנא קמא סבר ילקו דלית להו תקנתא ולית בהו תשלומין. הראב"ד.

לאו משום דאמרינן להו קומו אהדורו ליה והוה ליה לאו שניתק לעשה והכי קאמר לא תקח ואם תקח החזר. ואם תאמר ומאי חזרה שייכא בערב הא אין הרבית שלו. ויש לומר דמשכחת לה כגון שהמלוה משכן הערב והערב משכן הלוה, תלמיד הר"ף.

תנאי היא דתניא רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שהם בקום עשה. כך הגירסא בכל הספרים ובודאי שזה דבר תימה גבי ערב מאי קום עשה איכא ואיכא מרבנן דמחקי להו ומסייעי להו דבתוספתא לא גריס. ויש לפרש כי פעמים שהוא נעשה ערב קבלן ומתחייב לו הלוה בשטר על הערבות שנכנס בשבילו שזה כמלוה גמור הוא ואם פרע למלוה הרבית וחזר וגבאו מן הלוה חייב הוא להחזיר לו וזה ודאי בכלל מלוה הוא אלא דנקיט אגב ריהטא. ועם כל זה אין רבי נחמיה ורבי אליעזר פוטרין את הערב מפני שיש בו קום עשה אלא מן הצד הזה אבל עדיין חיוב שני עליו מדין ערב סתם שעבר עליו על לא תשימון אלא שאם קיים לו הלוה ערבותו היו עליו שני חיובין והוא פטור מן המלקות על אחת מהן לפי שהוא בקום עשה. הריטב"א.

מאי קום עשה לקרועי שטרא. פירש הקונטרס דכולי עלמא אם גבו אין מחזירין וכרבי יוחנן והכא פלוגתייהו בשלא גבו וכי תימא מאי איסורא איכא בשלא גבו יש לומר דאיכא איסורא דלאו דלא תשימון עליו נשך ששמו עליו נשך על ידי תנאים ובהא פליגי דתנא קמא מחייב מלוה וערב מלקות משום לאו דלא תשימון ורבי נחמיה ורבי אליעזר פוטרין אותו מלאו משום דסברי דכל כמה דלא גבו איכא קום עשה לקרועי שטרא. והשתא הא דקאמר מפני שיש בה קום עשה אינו רצה לומר כדסלקא דעתין מעיקרא דניתק לעשה אלא רצה לומר מפני שיש בה קום עשה כלומר שיש בו תקנה לקרועי שטרא. ואם תאמר היכי שייך האי תקנה דקרועי שטרא לגבי הערב והלא אין השטר בידו. ויש לומר דמשכחת לה כגון שפרע הערב בשביל הלוה ונתן לו המלוה השטר. ופריך מאי קסבר וכו' ואי לאו כגבוי דמי הא לא עבדי ולא כלום. פירוש ואם כן מאי טעמא דתנא קמא כן פירש הקונטרס. ולא נהירא חדא דזה חסר מן הספר מאי טעמא דתנא קמא. ועוד קשה דאין זה סוגית התלמוד וכו' כמו שכתבו בתוספות. לכך נראה דהכי פירושו מאי קום עשה לקרועי לשטרא פירוש דכולי עלמא אם גבו מחזירין דלא כרבי יוחנן וכו' אלא פליגי בלאו דלא תשימון וכו' דניתק דוחי אחיך עמך לא קאי אלא אלאו דלא תקח אלא כי פליגי בשלא גבו תנא קמא סבר וכו'. ופריך מאי קסבר אי קסבר שטר העומד לגבות כגבוי דמי הא עבדו ליה איסורייהו פירוש אם כן נגמר הלאו דלא תשימון ואם כן מאי טעמא דפוטרין דבשגבו בלאו דלא תשימון ליכא תקנה בהשבה דתיקון דחי אחיך לא קאי אלא תשימון ואי סבר לאו כגבוי דמי הא לא עבד ולא כלום דאם כן מאי פוטרין שייך לומר הא אין כאן איסור דלא תשימון כל עיקר. ומשני לעולם לאו כגבוי דמי וקמשמע לן דשימה מילתא היא. לפירוש הקונטרס קאי אתנא קמא ולפירוש התוספות קאי שפיר ארבי נחמיה ורבי אליעזר והכי פירושו לעולם לאו כגבוי דמי ודקשיא לך מאי פוטרין

שייך הא קמשמע לן דשימה מילתא היא ורבי נחמיה ורבי אליעזר סברי דמיתלא תלי וקאי לאו דשימה מתחלת הפיסוק ועד שעת גבייה ואי קרע השטר פקע ליה איסורא ומשום הכי פוטרין דיש לו תקנה על ידי קריעה ותנא קמא סבר דמיד שנכתב השטר נגמרה השימה ולא מיתקנא בקריעת השטר. תלמיד הר"ף.

ועוד קשה לפירוש הקונטרס דאי הכי ברייתא דקתני מחזירין אמאן תרמיה. הרמב"ן. וזה לשון הרשב"א: לא מאי קום עשה קרועי שטרא פירש רש"י דכולי עלמא בשגבה אינו מתוקן בחזרה והכא בשלא גבה. ואינו מחוור וכו' כדכתבו בתוספות. והרמב"ן פירש להעמיד דברי רש"י דמ"ד לא מאי קום עשה קרועי שטרא לאו למימרא דלאו בני אהדורי נינהו בשגבה אלא דמעיקרא קסלקא דעתין דלמאן דאמר חייב להחזיר אם החזיר תיקן לאויה דלא תקח מאתו נשך ותרבית והילכך תנא קמא דחייב על כרחך אית ליה כרבי יוחנן דאינו בקום עשה והשתא קדחי דלכולי עלמא אם גבה אף על גב דבני אהדורי נינהו אפילו הכי לא תיקן לאויה דאיסורא דעבד עבד שעל נתינת הרבית הקפידה תורה אף על פי שהחזיר הממון ותדע לך שהרי חייב גם הלוה אלא דמצוה באנפי נפשה רמיא אמלוה מדכתיב וחי אחיך עמך והכא בשלא גבה הוא דפליגי ובקרועי שטרא ובלאו דלא תשימון פליגי רבי אליעזר ורבי נחמיה סברי דלא תשימון לאו מילתא גמורה באנפי נפשה היא אלא שלא ישים ויגבה קאמר והילכך בקרועי שטרא איתקין ליה ותנא קמא סבר לא תשימון מילתא גמורה היא ומשעת שימה עבד ליה לאיסורא דהא עדים נמי קעברי ואינהו לאו בני גובייני נינהו. ואין זה מתחוור דאם כן אף אנו נאמר בכל לאוין הניתקין לעשה איסורא דעבד עבד ומצד אחר הוא דחייב הכתוב לתקן. ואף על פי שיש בזה קצת טענה מדחייב אפילו הלוה. ויש מפרשים בני אהדורי נינהו ובדאהדר תיקן לאויה דלא תקח מאתו ולא תתן לו ולא תהיה לו כנשה אבל הכא בלאו דלא תשימון פליגי דרבי נחמיה ורבי אליעזר סברי אפשר בקריעת השטר הילכך פוטרין שיש בהן קום עשה בשלא גבה כיון ששימה זו לא באה לידי גבוי פטור עליה בקריעה כדי שלא תבא לידי גבוי והא דקאמר פוטרין את המלוה ואת הערב לאפוקי עדים דכיון דאין בידם לקרעו חייבין בלאו דלא תשימון דאלו לוה לא עבר עליה כדלקמן. ותנא קמא סבר עבר עבד שימה ואיתעבידא איסורא ואי אפשר להחזירה. עד כאן לשונו. ועיין חידושי הרמב"ן.

וכתב בגליון תוספות ואף על גב דפירש בתר הכי רש"י אי כגבוי דמי עבדו ליה איסורייהו ואי גבו נמי הוו מחייבי לאהדורי והיינו דלא כרבי יוחנן אין רש"י סותר דבריו דהכי רוצה לפרש עבדי ליה איסורייהו ומחשבת ניתק לעשה משום קרועי שטרא אף על גב

דכגבוי דמי אם כן על כרחך היינו דלא כרבי יוחנן ואם כן כי גבו נמי מחייבי לאהדורי ועדיין אתוקמא דרבי יוחנן כתנאי. שיטת רבינו שמעון בן אברהם ז"ל. ע"כ.

וזה לשון הריטב"א: לא מאי קום עשה לקרועי שטרא. יש שפירשו דהכי קאמר דכולי עלמא דרבי יוחנן דגבאום לאו בני אהדורי נינהו והכא קודם שגבו קמיפלגי אי הוי קום עשה בקרוע שטרא אם לאו אבל זה לא נהירא חדא דאם כן מתניתין דלעיל דאזלא כרבי אלעזר מני. ועוד כיון דמעיקרא אותביה לרבי יוחנן לדחויי לגמרי ואוקמוה לן בתנאי היכי אהדרי השתא למדתי לדרבי אלעזר ולקיומה לדרבי יוחנן לדברי הכל. ועוד היכי מפקי לרבי אלעזר דלא כהלכתא וקיימא לן כותיה דהא מסקנא לאו דרך דחייה איתאמרא דהא אמרינן עלה הכי נמי מסתברא. לכך פירש רש"י דאדרבה דכולי עלמא כרבי אלעזר ובני אהדורי נינהו ומיהו כל שגבו כבר לדברי הכל לא מתקן לאויה בחזרה כלל אלא שהכתוב רוצה שיקיא מה שאכל. וכי פליגי קודם שגבה אי מתקן לאויה בקרועי שטרא דלתנא קמא לא מיתקין ולרבי אלעזר ורבי נחמיה מיתקין. ושיילינן במאי פליגי אי פליגי בהא אי סברי דשטר העומד לגבות כגבוי דמי הא עבדו ליה איסורייהו וכו' כדפירש רש"י ז"ל עד מילתא היא. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: לא דאמרינן להו קרעו שטרייכו. אבל לקבלת הרבית אין תקנה כדכתיב ותרבית לקח לא יחיה דמיו בו מיהו דלאו דשימה לא כתב רחמנא ורבנן דאמרי דלשימה נמי ליכא תקנתא משום דליכא עשה דריש להו כדאמרינן לעיל. ושימה מילתא היא. פירוש לא תשימון עליו נשך מעשה גמור הוא וכי פטרי ליה מלאו דלא תשימון פטר ליה דאיכא תקנתא בקריעת השטר ואינהו דרשי האי וחי אחיך עמך לקריעת השטר כלומר קרע שטרך כי היכי דניחי אחיך בהדך. ותנא קמא דריש ליה לכדאמרן לעיל אבל לרבית לית ליה תקנתא. תדע דשימה מעשה גמור הוא ולאו משום דהוי כגבוי דתנן וכו' והעדים לאו משום גובייגא הוא דהא לא גבו מידי אלמא שימה מעשה גמור הוא. עד כאן.

כתוב בגליון תוספות הכי נמי מסתברא דתנן ואלו עוברין. קצת קשה מאי ראיה היא מעדים דרבי נחמיה ורבי אליעזר מודים בהו משום דהוי כגבוי שגמרו מעשה שלהם ואינו תלוי בקריעת השטר כמו מלוה וערב שיכול לקרוע השטר ולבטל שימה שעשו. ונראה לי דהכי פירושו הכי נמי מסתברא דשימה מילתא היא ומחייב שפיר תנא קמא אפילו בלא גבו אף על גב דלאו כגבוי דמי דאי כדקסלקא דעתין מעיקרא דוקא בגבו איירי אבל בלא גבו פשיטא דלא פליג תנא קמא משום דלאו כגבוי דמי ולאו כלום עד בשלמא מלוה וערב עבוד מעשה אלא עדים מאי עבוד והלא עדים לא עשו הגבייה ואם

יש לחייבם בגבו כך יש לחייבם אפילו בלא גבו וכיון דעדים חייבין בלא גבו אף על גב דלא כגבוי דמי משום דשימה מלתא היא הכי נמי איכא למימר דמחייב תנא קמא אפילו בשימה בעלמא. אבל לרבי נחמיה ודאי פליגי ופטרי מלוה וערב משום דמצי לקרוע שטר אף על גב דעדים מחייבו ומיהו למאי דסלקא דעתין מעיקרא דדוקא בגבו פליגי הוה סלקא דעתין דכגבוי דמי ולכך מחייבי עדים דחתימה הויא כגבוי והרי נגמרה השימה על ידי חתימתם.

וזה לשון הרא"ש: **אלא עדים מאי עבוד**. ומעיקרא סלקא דעתין לחלק בין עדים משום דכבר נגמרה שימה שלהם אבל שימה של מלוה ושל ערב לא נגמרה כיון דבידם לקרוע השטר אם לא נאמר שטר העומד לגבות כגבוי דמי. עד כאן לשון הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: **הכי נמי מסתברא מדקא וכו'**. ואם תאמר ואמאי לא הוי הכריחא. יש לומר דאיכא למידחי דגבי עדים דלית להו למעבד טפי הוי שימה מילתא אבל לוה ומלוה דמחסרי עדיין פרעון לא הוי שימה מילתא. תדע דהא רבי נחמיה ורבי אליעזר מודו בעדים ופוטרין במלוה וערב להכי אמרי דסברא הוא דלרבנן כי היכי דשימה דעדים מילתא הכי נמי למלוה כיון שעל ידו הוא שמתחייבין. עד כאן.

הכי נמי מסתברא דתנן וכו'. נראה לכאורה מפירוש רש"י דלתנא קמא הויא סייעתא ותיובתא לרבי נחמיה וחבריו. ואפשר לומר דלעולם לא הוי תיובתא דרבי נחמיה דאינהו נמי לא מחייבי אגבייה אלא אשימה אלא דבעו שימה שבאה לכלל גבייה. ואף על גב דעדים לא עבדו רק שימה גרידתא והגבייה לא באה על ידיהן מכל מקום מעשיהם תלוי ועומד ואם בא לידי גבייה אפילו על ידי אחרים מחייבי אינהו אשימה. תדע דהא לוה לא עביד גבייה דבעל כרחו משלם ואין בידו לעכב ולקרוע השטר ומשום הכי לא פטרוהו ואפילו הכי מחייב אשימה לבד לרבי נחמיה וחביריו והוא הדין עדים. ואפשר לומר עוד דעדים ולוה כיון שאין ביניהם לקרוע השטר וליכא בהו קום עשה דאפילו בשימה גרידתא ואם לא באה לידי גבייה מחייב וזה דוחק וצריך עיון. עד כאן משיטה.

אמר רב ספרא כל שבדיניהם וכו'. פירוש ובימי חכמי התלמוד בדיניהם היו גובין רבית קצוצה. הריטב"א.

אמר ליה רבינא לרב אשי והא משכנתא בלא נכייתא וכו'. הקשה הראב"ד והא אמרינן לקמן דרבינא גופיה חשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא. ותירץ דהכא באתרא דלא מסלקי והתם באתרא דמסלקי ורבינא מיקל באתרא דלא מסלקי דבנכייתא שרי לכתחלה ואיהו נמי אכיל כדאיתא לקמן בפירקין. ובלא נכייתא איכא אבק רבית ובדיעבד אין מוציאין ממלוה ללוה ובאתרא דמסלקי מחמיר דבלא נכייתא רבית קצוצה

ומוציאין ממלוה ללוה. ומה שכתב הרב דלרבינא באתרא דמסלקי אפילו בנכייתא אבק רבית הוא אינו מחוור דכל בנכייתא משרא שרי רבינא ואיהו נמי אכיל דאיהו משדה אחוזה גמיר כדאיתא לקמן בשמעתא ושם נכתוב יותר בסייעתא דשמיא.
ולעיקר קושיתנו אף רש"י נשמר ממנה ופירש את זו במשכונת הכרם לפי שהכרמים פעמים לוקין ואין עושין פירות ולפיכך אין בהן רבית קצוצה וההיא דלקמן במשכונת בתים. וזה כתב במקומות רבים בפרק זה. ואין כן דעת רוב המפרשים. ולקמן נאריך בה טפי במשנת לא ישכור ממנו בפחות. הרשב"א.
והא דפרכינן ממשכנתא ולא פרכינן מסיפא דמתניתין דמרבה בפירות משום דההיא פשיטא לן דבתורת זביני אתי ליה אבל משכנתא סלקא דעתין דבתורת רבית אתי ליה כיון דעל ידי הלואה היא. ופרקינן דאפילו ההיא בתורת זביני אתי ליה.
רבית מוקדמת ורבית מאוחרת. דבדיננו אין מוציאין כלל וליכא אלא איסורא לכתחלה כשנותן לשם כך כי אם אינו מתכוון לשם רבית אפילו לאחר שלוה וקודם שפרע יכול ליתנם לו מתנות חנם שאם לא כן נמצא המלוה מודר הנאה מן הלוה. הריטב"א.

דף סב:

וכי אין לו יין מאי הוי. פירוש דקסלקא דעתין דכולה מתניתין בשיצא השער ואפילו ליין דאי לא יצא השער אפילו רישא משכחת לה שאסור ומאי שנא דנקט ליה איסור בפסק היין לינקוט אפילו בפסק החטים דבא לו באיסרו. הרשב"א.
ועוד דהא קתני לה לקמן אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער. הר"ן.
כתבו בתוספות איכא דגרסי והתניא וכו'. עד ולספרים דגרסי הכא והתנן גרסי במתניתין יצא השער פוסקין ולא גרסי לקמן הא. וכתב הרא"ש ומיהו יש כענין זה בכמה מקומות בתלמוד דדאיק מרישא מילתא דקתני בסיפא בהדיא עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: והא תניא אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער ותו לא. ויש גורסים תנן ואומרים דהכי גרסינן הא יצא השער פוסקין. ואין זה כלום דבמתניתא גרסינן לה בהדיא. ומיהו ההיא מתניתא פירושא דמתניתין ולהכי אמרי עלה והא תנן והרבה בתלמוד כיוצא בו והאחר בריש שמעתא קמייתא דבבא בתרא. עד כאן.
בבא לחוב בדמיהן. פירש רש"י שלא נתן לו זה המוכר לזה הלוקח דמי חטים שחייב לו ויחזור ויקבלם ממנו בשביל היין אלא בא לעשות עליו דמי החטים חוב ולפסוק על היין. ונהי דמעיקרא נמי הכי סבירא ליה דפשטה דמתניתין הכי משמע אפילו הכי משום דסבירא ליה למקשן דלא שני כלל בין פוסק בחובו לפוסק בהלואתו קאמר דמתניתין

בבא לחוב בדמיהן בלחוד עסקינן דאי באיסרו בא לידו אפילו אין לו שרי. ורבא דמתרץ מתניתין לקמן בברייתא דרבי אושעיא כדאוקמתא דרבה שייכא ואיתרצא ליה קושיא דאביי דמאי אין לו אפילו יש לו נמי דהא תנא דבי רבי אושעיא מפליג להו. וכי תימא אי רישא בלוקח בדמים עסקינן מאי קמשמע לן רישא הן תנן לה לקמן אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער הא יצא השער פוסקין ולא הוה ליה למיתני אלא סיפא דיין ובלקח בהלואתו כברייתא דרבי אושעיא. יש לומר דקמשמע לן דאף על פי שמתחלה באיסרו בא לידו כיון שאחר כך הוא פוסק מפירות לפירות כפוסק במלוה ויש לו מותר אין לו אסור, זו היא שיטת רש"י. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: אמר רבא מתניתין בבא לחוב בדמיהן. פירוש דמתניתין בשלא נתן לו המוכר ללוקח דמי החטים שחייב לו שיחזור ויקבלם ממנו אלא שבא המלוה לעשות חוב על הלוה מיין בדמי החטים שהיה חייב לו וכן פירש רש"י. ומיהו קשיא לי מאי קשיא לן מעיקרא ומה חדש רבא עכשו דהא ודאי הכי פשטא דמתניתין ומקשה נמי הכי סבר לה אלא שהיה סבור שאין הפרש בין הפוסק במעות בעין או הפוסק במעות שהיה חייב לו מקודם לכן. וכפי מה שכתב רש"י בסמוך נראה שהמקשה היה סבור כי זה הלוקח קבל חטיו מן הלוה שלו או מעות חטיו וחזר ונתנם לו על היין ואפילו הכי אסור לפי שאין לו יין ואתינן לפרוקי דלאו כדקסלקא דעתין אלא שבא לעשות פסק על החוב. כך נראה מדברי רבינו דוק ותשכח היאך נשמר קצת מן הקושיא הזאת וכן פירשו בתוספות בשם רש"י. אלא שיש לשאול במה ראה המקשן דמיירי מתניתין כדקסלקא דעתין עד דליקשי הכי. ונראה דמשום דקתני מתניתין ויין אין לו הוה משמע ליה דדוקא יין אין לו עכשו אבל חטים ומעות יש לו ורוצה היה הלוה לפרוע לו חטיו כך ואמר לו אם תרצה קבל חטים שלך או אם תרצה עשה עלי עליהם יין כשער של עכשו ולהכי הוה מקשה דאם כן הרי זה כאלו נותן לו מעות ממש דהא שפיר קרינא ביה אף על פי שאין לזה יש לזה. ופרקינן שלא היה לו חטים ללוה ולא אמר לו שיקבל חטים אלא מיד בא לו להתחייב ביין בדמי חוב החטים. ובהכי מיתרצא לי נמי קושיא אחריתי דהוה קשיא היכי סלקא דעתיה דמקשה לדמויי מתניתין שבא לקיים על חוב מוקדם להיא שבא במעותיו דהא טעמא דהתם משום דאף על פי שאין לזה יש לזה וההוא טעמא לא שייך גבי זה שלא הביא מעות כלל. ובמאי דפרישנא מיתרצא נמי הא. ואם תאמר אדמקשה ליה ממתניתין אמאי לא פריך ליה מתניתין גופה רישא אסיפא מאי שנא דגבי חטים מותר וגבי יין אסור. ויש לומר דדילמא רישא לפי שיש לו חטים ובדין הוא דלא צריך למתני וכן השער כיון דיש לו אלא דמשום סיפא נקטיה דכיון דיין אין לו אף על

פי שיצא השער אין פוסקין. עד כאן.
וזה לשון הרמב"ן: ויש שפירשו כך בבא לחוב בדמיהן שהיה לו מלוה עליו ולקח בה חטים בדינר זהב הכור וכן השער ויש לו חטים ואלו היה לו יין היה מותר אף על פי שמעיקרא לאו באיסרו בא לידו ואם אין לו יין אסור הואיל ומעיקרא לאו באיסרו בא לידו ואלו בא באיסרו כיון שיש לו חטים וקנה אותם מותר להעמידם עכשו על היין אף על פי שאין לו שהוא כמעמיד חטין על יינו של חברו שזה דרך מקח וממכר הוא ולא גזור רבנן. ואותביה אביי אי לאו באיסרו בא לידו מאי איריא אין לו אפילו יש לו אסור ואמאי קתני רישא בחטים מותר הואיל ומה לקח לקח בהלואתו. וסיפא נמי היכי קתני ויין אין לו ואמסקנא אוקמא רבא כדקסלקא דעתין מעיקרא וכשלקח בהלואתו וקמשמע לן שמעמידין מלוה על גבי פירות שיש לו דהיינו חטים שלקח תחלה ואין מעמידין אותן חטים על פירות אחרים שאין לו ואלו בא באיסרו בידו ויש לו חטים מותר להעמידן על היין אף על פי שאין לו. ואין לשון בא לחוב בדמיהן מחוור. אלא יש לומר דהכי קאמר מתניתין בשבא לחוב בדמי החטין וזקפן עליו במלוה עסקינן דמכיון דזקפן במלוה איתסר ליה להעמידן על גבי פירות ואפילו יש לו ורבא דשרי ביש לו פירות לא בעי לאוקמא בזוקף דמי החטים אלא בשבא מתחלה במלוה ומאי לקח לקח בהלואתו וקתני רישא ביש לו מותר וסיפא באין לו אסור ובהכי ניחא ליה לרבא טפי מלאוקמה סיפא במלוה ורישא במעות ממש. ומיהו הכל מודים מפירות לפירות דמותר כשבא מתחילה באיסרו בידו ופוסק מפירות לפירות וזה הדרך יותר נכונה לדעתי בפירוש השמועה כפי זו הסברא. אבל הדעת נוטה לומר שזה לעולם אסור שעכשו מלוה היא ולא קנה חטים כדי שנאמר שיעמידו אותם על יין כפירוש רש"י אבל הוא דחקיה למימר מאי לקח לקח בהלואתו דאי באיסרו בא לידו מתחלה רישא פשיטא דמותר דהא קתני לה לקמן יצא השער אף על פי שאין לזה יש לזה ואי משום סיפא ליתני מי שהיה נושה בחבירו מנה ואמר לו תן מעותי שאני לוקח בהם חטים ואמר לו חטים יש לי שאני נותן לך צא ועשם עלי כשער של עכשו יש לו מותר אין לו אסור וכל שכן במתניתין שכבר הוקרו החטים שאסור להעמידן על יין שאין לו ומדקתני לקח שמע מינה הכי קתני לקח במעות מעות ממש הוא דשרי אבל במלוה אסור אף על פי שיש לו ואלו לרבי אושעיא שרי ופריק מאי לקח לקח בהלואתו וקמשמע לן רישא דמעמידין מלוה על גבי פירות שיו לו וסיפא קמשמע לן שאף על פי שנתייקרו החטים מעמידין אותן על פירות שיש לו ואין מעמידין על פירות שאין לו לא מלוה ולא חטים שאף על פי שהיו לו חטים ואם רצה ליטלם נוטל אין מעמידין אותם על פירות שאין לו ואין זה כמחליף פירות בפירות מאחר שלא קנה

אותם חטים לא שנא באיסרו בא לידו ולא שנא קנאם במלוה אבל מצאתי לרבינו האיי בספר המקח שהתיר בשלקח במעות כלשון האחר שכתבתי ולא כדברי רש"י וקבלת הגאון תכריע. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: יש מפרשים דאפילו רישא נמי בבא לחוב בדמיהן מוקי לה רבא דאי באיסרו בא לידו בפסק הראשון כבר קנו לו מעותיו דבר תורה החטים דהא ביש לו עסקינן וכיון שכן אפילו לא משכם ובא לחוב בהם ביין מותר כאלו בא באיסרו בידו דכל דרך מקח וממכר אבק רבית הוא והקילו בו ואוקמתא דהכא ואוקמתא דלקמן דאוקמא בדרבי אושעיא חדא היא אלא דמעיקרא היה סבור להעמידה כאידך ברייתא אקשי ליה אביי דלאותה ברייתא כל שלא בא באיסרו אפילו יש לו אסור דהא עמד לו על גרנו קתני והדר אוקמה כרבי אושעיא דתני בכולן אם יש לו מותר ואף על גב דלא בא באיסרו ולפיכך הקשו לו והא לקח קתני ופריק מאי לקח לקח בהלואתו, וזו היא דעתו של רב האיי גאון.

והרב רבי אברהם אב ב"ד הקשה אם כן מאי לחייב בדמיהן דקאמר דלשון בדמיהן משמע דקאי אחטים דאלו על הדינר דקתני בפסק החטים הוה ליה למימר בבא לחוב על דמיו. ולפיכך פירש הוא בבא לחוב בדמיהן שאין לו למוכר אותן חטים שאילו היו לו הרי הן בדמיהן וכאלו באיסרו בא לידו. ומסתברא ועיקר קושיא דדמיהם ליתא משום דאנן על פסק היין קא מותבינן וכי אין לו יין מאי הוי. איהו הוא דפרקיה ואוקמא בבא לחוב בדמי החטים ומינה דכולה נמי בבא לחוב בחוב וכאלו אמר כולה מתניתין בבא לחוב בדמיהן ודרבי אושעיא פירושא הוא למתניתין ואיהו הא תני הרי שהיה נושה בחברו מנה דאלמא טעמא דהיה נושה בו מעיקרא מנה הא אלו בא באיסרו מעיקרו אם יצא השער אפילו אין לו שרי כן נראה לי כדי להעמיד דברי הגאון שכל דבריהם דברי קבלה ועליהם ראוי לסמוך. אלא שקשה לי דאם כן אף רישא על כרחך בדאית ליה חטים ואם איתא עיקר החטים בדאית ליה תלי ולא ביציאת השער וכיון שכן היכי שבקיה לעיקר ותנא הטפל והוה ליה למיתני מדינר זהב הכור ויש לו החטים דיציאת השער לא מעלה ולא מוריד אלא כולה מילתא ביש לו ואין לו תליא וצריך לי עיון בזה בדברי הגאון עד כאן לשונו.

ועוד קשה לפירוש הקונטרס אמאי צריך לאקשויי ממשנה דלקמן הוה ליה לאקשויי מרישא דמתניתין וכו'. ויש לומר דהוה מצי לדחויי ויין אין לו דקתני בסיפא קאי נמי ארישא כמו שכתבו בתוספות. וכי תימא תרתי למה לי ברישא אשמועינן אף על גב דאיסרו בא לידו כי אין לו אסור ובסיפא אשמועינן אף על גב דדרך הלואה הוא אם יש

לו מותר. והא דקתני רישא וכן השער דמשמע דשרי לפי שאין מזלזל אצלו כדפירשתי במתניתין. לא נאמר כן אלא נקט וכן השער לאשמועינן דאף על פי שאינו מזלזל אצלו אם אין לו אסור. ומאחר שירדנו לסברא זה אם כן בחנם פירש הקונטרס דרישא להיתירא נקטיה אלא לאיסורא נקטיה כדפרישנא דאין לו דסיפא אכולה מתניתין קאי וכו' כמו שכתבו בתוספות. והא דקתני בבא לחוב בדמיהן ולא קתני בבא לחוב בדמיו משום דכולה רישא וסיפא באחד. והשתא ניחא הא דגרסינן לקמן בכל הספרים מאי לקח בהלואתו וכו' ואין לחוש אמאי קתני תרתי דהכי נמי אשכחן לרבי אושעיא בסמוך דקתני טובא. ועוד יש לומר דרישא איצטריך לאשמועינן דאסור אף על פי שהוא קצת מקח וממכר וסיפא אשמועינן אף על פי שהרויח שתי פעמים ודאי טפי לרבית וגם לא דמי כל כך למקח וממכר כמו רישא אפילו הכי יש לו מותר. הרא"ש.

וזה לשון רבינו חננאל: ואוקמה רבא למשנתנו בבא לחוב בדמיהן. פירוש כגון ראובן שחייב לשמעון אמר לו תן לי מעותי שאני רוצה ליקח חטים אמר לו יש לי חטים שאני נותן לך אסור דלאו באיסרו בא לידו פירוש דלא באיסרו בא לידו בשעה שאומר הלוה למלוה יש לי חטים שאתן לך במה יקנה המלוה חטים אותה העת לא נתן ללוה איסר שיאמר מעותי קנו לי והחטים עוד לא משך לפיכך לא קנה פירוש עתה השער ארבע סאין בסלע ועכשו אינו נותן לו מעות שיקנו לו מעותיו אלא במלוה וכשנוטל הפירות שוין שלש סאין בסלע נמצא יתרון סאה בכל סלע וזהו רבית. ומקשינן אי הכי אפילו יש לו חטין אסור דהא מעות נושה בו וכשאומר לו חטין אני נותן לך במלוה שעליו אינו קונה דהא אינו נותן לו עתה מעות למה שנינו ויין אין לו שאם יש לו מותר ונדחו דברי רבא. עד כאן.

אמר ליה אביי אי הכי מאי איריא דקתני ויין אין לו. קשיא לי היכי סלקא דעתיה דרבה לאישתעויי מהא מתניתא דהא בהדיא פליגא אמתניתין כדמקשה אביי. ויש לומר לא הביא רבה הברייתא אלא לדמיון בעלמא דמתניתין מיירי בשלא בא באיסרו בידו כלל וכעין הא מתניתא ואביי מקשה דכיון דפליגא מתניתין אברייתא לית לן למימר כלל דמתניתין מיירי להערים תדע דהא אתינן לאוקמי בהכי מתניתין דמיירי באבק רבית וכן מפרש הרמב"ן. הריטב"א.

אמר ליה אביי אי לאו כאיסרו בא לידו מאי איריא אין לו אפילו יש לו נמי. לפי מה שפירש רש"י טעם איסור פיסוק על הפירות בשאין לו אף על פי שיצא השער בשלא בא באיסרו בידו לפי שאז אין לומר אף על פי שאין לזה יש לזה שהרי כיון שאין זה נותן לו מעות זה לא ימצא לקנות בהלואה קשה מה טעם ברייתא זו לאסור אפילו ביש לו שהרי

כיון שאינו צריך לקנות מה לי איסרו בא בידו מה לי קונה בהלואה וצריך לומר לדעת ברייתא זו לאסור מטעם אחר שכיון שהיה נושה בו מתחלה מיחזי כרבית כשיקח פירות בפחות משוויים אפילו ביש לו אבל כשלא היה נושה בו מתחלה אלא שבא באיסרו בידו דרך מקח וממכר הוא. אי נמי דסבירא ליה דבהלואה לא קני אפילו למי שפרע הילכך אפילו ביש לו אסור אבל בכסף כיון דקני למי שפרע הרי הוא כאלו קנאם לגמרי כיון שיש לו וליכא משום רבית כמו שכתב רש"י בשמעתין. הריצב"ש.

ואוקמה אביי כדתני רב ספרא בהלכות רבית ששנאום דבי רבי חייא והן יש דברים שמותרין אבל הן אסורין משום הערמת רבית וכו'. רבינו חננאל.

וחזר ולקחן ממנו בעשרים וארבעה סלע וכו'. פירוש כיון שלא התנו כן מתחלה רבית קצוצה היא וזה ברור. הריטב"א.

כדתני רב ספרא ברבית דבי רבי חייא. הרמב"ן הכריע לאיסור. וכתב דאבק רבית דרבנן הוא ולא מפקינן לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה דהא במתניתין תרבית דרבנן קנסיב וכו' ככתוב בפיסקי הרא"ש. ואפשר לי לומר דלאביי ודאי הכי נמי כיון דלא אשכח פיתרי למתניתין אלא בהכי אבל השתא דאיתותב אביי ולא מתוקמה מתניתין כי הא דרב ספרא ליכא ראיה ממתניתין כלל להא דרב ספרא דהא לא דמיין וכיון שכן אהדרינן לפרושי לישנא דרב ספרא דתני בי רבי חייא אסור לעשות כן מפני הערמת רבית והאי לישנא לא מיתני ליה ברבית דרבנן בשום דוכתא ועוד מאי שנא הא דנקט ולישנא נמי דייקא דתני יש דברים המותרים ולא תני הכי בשום דוכתא באבק רבית דרבנן. ועוד דאם כן לימא אסורים מפני הערמת רבית ומאי אסור לעשות כן דקתני כן נראה לי. הרשב"א.

והא דאוקמה אביי למתניתין בהכי כגון דקאמר ליה הלויני שלשים דינרין וכו'. הכי מפרש לה למתניתין לקח ממנו חטים בדינר זהב הכור שעמדו עליו בשלשים דינר כלומר שקבלם ממנו בהלואה בשלשים דינר אמר לו המלוה תן לי חטי כלומר דמי חטי ואמר לו דמי חטיך שעשיתם עלי בשלשים דינר אתן לך בהם יין ויין אין לו אסור ואלו היה לו יין מותר דכיון דפירא יהיב בשוה ופירא שקיל מיניה לא מיחזי כרבית וקל הוא שהקילו חכמים בדבר מפני שאין זה רבית אלא מפני הערמה ודחינן בגמרא האי פירוקא דאביי משום דקתני וכן השער ואם השער בדינר זהב היאך העמידם עליו בתחלה בשלשים דינר הרי הוא רבית ואסור ואפילו לא חזר ולקחם ממנו ואם כשהוזלו אחר שלקחם ממנו בשלשים ועמדו בדינר זהב מותר הוא ואין כאן שום הערמה ואיסור. וחזינן מקצת רבנן דבי רב דאמרי דאף על גב דאידחי ליה פירוקיה דאביי לומר דמתניתין לא מתוקמא בהכי אבל מכל מקום כך הלכה שאם לוה ממנו פירות בשלשים דינר וכן השער וחזר

ומכרן לו בדינר זהב ונתן לו דינרו וזה נתן פירות בשלשים דינר על שער שבשוק פירא יהיב ופירא שקיל ושרי ומסתברא כוותייהו משום דלאו רבית אלא משום הערמה אסור ולקולא ואף על פי שאף בזו יש לחוש להערמה לא גזור רבנן ואנן לא פלגינן עליה דאביי בלא ראיה שכל המחמיר בזה עליו הראיה הילכך מעמידין אותם שלשים דינר על פירות על שער שבשוק והוא דיש לו כדין שאר מלוה. ודוקא שלא התנו מתחלה ליתן לו בפחות שאם על דעת כן משך מתחלה הרי זו כמו רבית גמורה. הרמב"ן.

ואי איתי ליה חמרא. פירוש והוא הדין לכל מקח אחר בר מזוזי דלא אסרינן אלא היכא דיהיב ליה זוזי דכיון דחזינן דשקל עשרים וחמשה ויהיב שלשים מיחזי כרבית והיינו דתנן ויין אין לו ומתניתין לא מיירי בפוסק על הפירות כלל והא עמדו קתני. פירוש דמשמע דלאחר כן עמדו בשלשים דינרין ואלו לפי דבריך שלשים היו שוין מעיקרא ופריק תני העומדים עלי כלומר דהכי קאמר וכבר עמדו חטים בשלשים וכאלו קתני וכן השער שעמדו בשלשים דינר. אי הכי שאני מוכרן שמכרתם לי מיבעי ליה. פירוש דכיון דמעות הוא תובעו היכי שייך לומר שרוצה למכרן תני שמכרתם לי. כלומר מתניתין הכי קאמר תן לי דמי אותן חטין שמכרתם לי שאני מוכרן עכשיו. ופרכינן הרי הן עשויות עלי בשלשים דינרין מעיקרא הכי נמי אוקמינהו עליה. פירוש שהרי הן עשויות עלי משמע הרי הן עלי עשויות עכשיו. ופרקינן תני שעשיתם עלי כלומר הרי הן עשויות עלי מקודם לכן בעי למימר. הריטב"א ז"ל.

והא בדינר זהב וכן השער ולדבריך השער בשלשים. ועוד מה לנו בשער בכמה שירצה יכול לחזור וליקח ממנו. ועוד היה יכול להקשות עמדו חטים בשלשים דינרים והלא מתחלה נמי כך היו. ושמא היה יכול לתרץ עומדות היו חטים. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: והא בדינר זהב הכור וכן השער קתני. פירש רש"י ז"ל הא אמרת כי מיד נתנהו לו בשלשים דינרין וחזר ולקחו ממנו בעשרים וחמשה ואם כן אין זה דומה להההיא דבי רבי חייא דהא מתניתין קתני שהיה השער בדינר זהב ולא היו שוין החטין אלה עשרים וחמשה לבד ואם כן כשנתנם לו בשלשים דינרין הרי זה רבית שנתן לו חטים שלא היו שוין אלא עשרים וחמשה בשלשים בשביל המתנת מעותיו ואין לך אגר נטר לי גדול מזה. עד כאן.

דף סג.

שמע מינה מדרבי אושעיא תלת. שמע מינה מעמידים מלוה על גבי פירות ולא אמרינן שלא כאיסרו בא לידו דהא אפילו בבא לחוב בדמיהן קשרי. ושמע מינה והוא דיש לו

וכדקתני בכולן אם יש לו מותר והא דלא כברייתא דלעיל דקתני שאפילו עמד לו על גרנו אם לא כאיסרו בא לידו אסור ולכולי עלמא אם אין לו ובא לחוב בדמיהן אפילו יצא השער אסור וכדקתני בכולן אם יש לו מותר ואם לאו אסור. וכתב הרמב"ן דכל שיש לו מותר ואפילו לא יצא השער והא דקתני רבי אושעיא יעשם עלי כשער של עכשיו אינו אלא ללמדך שאף על פי שיצא השער אם אין לו אסור שאין העמדת מלוה כלוקח במעות ממש דכל שיצא השער מותר אף על פי שאין לו דאף על פי שאין לזה יש לזה והיינו דאמרינן ושמע מינה והוא שיש לו ונראין דבריו באמת דהא טעמא דיציאת השער אינו אלא משום דאי אין לזה יש לזה וכל שאין לו ובא להעמיד מלוה עליהם אין אומרים אם אין לזה יש לזה דבמה יקנה אבל ביש לו הרי יש לו ואוזולי קמוזיל גביה בין בא באיסרו בין בא לחוב בדמיהן. והרמב"ם כתב והוא שיש לו כדי כל מה שפסק על עצמו ולא אמרינן בכי הא יש לו טיפה לוה עליה כמה טיפין רואה כאלו לוה טפה כנגד טפה ואחר כך לוה שתי טיפות כנגד שתים וכן לעולם מה שאין לומר כן במוכר וטעם נכון הוא. וכתב רש"י דכל שיש לו מותר ואף על גב דלא משיך כי מוקיר ברשותיה מוקיר ולא הוי רבית הואיל ואם בא לחזור קאי עליה במי שפרע. הרשב"א.

ושמע מינה והוא שיש לו, הני תרי שמע מינה היה לו לחשוב באחד שהיה יכול לומר שמע מינה מעמידין מלוה על גבי פירות ולא אמרינן שלא בא באיסרו בידו אם יש לו. אבל מכל מקום אנו למדין מכאן שלשה היתרות דכי יש לו אפילו להעמיד מלוה על הפירות מותר. ובאיו לו מלוה אסור. אבל באיסרו בא לידו מותר. הרא"ש.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ושמע מינה והוא שיש לו. קשיא לי דהא חדא היא בהדי קמייתא והיכי עביד מינה תרתי. ויש לומר דהכי קאמר ודוקא בשיש לו אבל כל שאין לו כיון דשלא באיסרו בא לידו אלא בחובו לא שרינן ואף על פי שיצא השער. אי נמי דהכי קאמר והוא שיש לו כדי כל מה שפסק וכן נראה מדברי הרמב"ם. ע"כ.

ושמע מינה איתא לדרבי ינאי וכו'. קצת קשה דדילמא שאני הכא דיש לו וסוף סוף פירי יהיב ופירי שקל מה שאין כן בדרבי ינאי. ואפשר דהכי דייק דאי כי שקיל דמי לא אמרינן מה לי הן מה לי דמיהן אי הכי באין לו אפילו באיסרו אסור דמשמע ליה דמאי אין לו אפילו עכשיו בשעת פרעון. ויש לומר דכיון דכל שעתא ושעתא הוי כלוקח מעות ואפילו ביש לו בשעת הפיסוק ואפילו בחבירו הוי איסור ולא אזלינן בתר לבסוף אלא בתר כל שעתא ושעתא וכן פירש רש"י. ולא בעי לאוקמה בשמשך ולא אפילו בייחד לו קרן זוית כדלקמן. שיטה.

אמר רב עושין אמנה בפירות פירוש אמנה קרי לפוסק בדמים על הפירות משום דאזיל

באמנה שאם רצה לחזור בו חוזר ואפילו מי שפרע ליכא דליכא מי שפרע אלא בלוקח דבר מסויים העומד בעין כדלקמן אבל נותן מעות על פירות שאינם בעין ליכא מי שפרע. ואשמועינן השתא רב דהנותן מעות לחבירו בניסן על הפירות בשער של ניסן ויתנם לו בתשרי בשער היוקר מותר כיון שיצא השער בניסן ובלבד שיקבל ממנו בתשרי אותם פירות עצמן שפסק דהא ליכא אבק רבית כלל כדאמר לקמן דהא איכא חטי בהיני ושילי אבל אין לו לקבל בתשרי במקומן שום דבר אחר לא פירות אחרים ולא מעות. אבל רש"י פירש ואין עושין אמנה בדמים דכיון דזוזי יהיב וזוזי שקיל דאית בהו טופיינא מיחזי כרבית ומסתברא דמאי דנקט מרן זוזי לאו דוקא דהוא הדין כי נקיט פירות אחרים פירוש בדמיהן כיון דשוו טפי מזוזי דיהב מיחזי כרבית דאי לא תימא הכי תיקשי על מרן הא דאקשינן לרב ממתניתין דרב הושעיא דלא מקבל זוזי אלא פירות אחרים מכלל דרב כל היכא דלא שקיל לפירי גופייהו דפסיק אסור דלא הוי אורח מקח וממכר בהכי. והא דנקט מרן דכיון דזוזי יהב וכו' לרבותא נקט דלא מיבעיא פירות אחרים דאסור שאין זה דרך מקח וממכר ומשום רבית הוא דעבד אלא אפילו מינקט זוזי דמחזי כאלו אינו צריך לחטים ותוזר ומוכרם לו אסור דכיון דזוזי יהב וזוזי שקיל מיחזי כרבית. ותדע דהא ממתניתין דלעיל שמעינן דאיתא לדרבי ינאי דאמר מה לי הן מה לי דמיהן ואלו לרבי ינאי אפילו ליקח מעות שרי לדעת רש"י כדבעינן לפרושי בסמוך ואלו במתניתין לא איירי אלא בפירי אחריני ואם כן היכי שמעינן מינה דרבי ינאי דשרי אפילו בזוזי אלא ודאי כדאמרן דכל מאן דשרי בפירות אחרים שרי בזוזי והכי רהיט כוליה פירקין. הריטב"א. **וכתב רבינו חננאל וזה לשונו: איתמר רב אמר אין עושין אמנה בפירות.** פירוש המוכר כשעומד באמונתו ונותן לקונה חטים אף על פי ששוה עכשיו יותר מותר אבל אם נותן לו מעות כמה ששוה עכשיו לא יטול מפני מראית העין וזהו אין עושין אמנה בדמים. ורבי ינאי אמר מה לי הן מה לי דמיהן. פירוש כשם שאם הפירות עדיין הם מצויין בידו מותר לו ליקחם שכבר זכה בהם משעה שאמר לו הרי הן עלי כך אם היו בידו ומכרן מותר לו ליקח הדמים שנמכרו בהם. אבל רב סבר אי איתנהו לפירי שרי ואי ליתנהו ודמיהן אתי למשקל כיון דיהיב מאה ושקיל מאה ועשרים מיחזי כרבית ואסור. וגרסינן בהגוזל קמא רב כהנא יהיב זוזי אכילתנא וכו' רב לטעמיה דאמר עושין אמנה וכו'. וחזינן פירוש גאון דאמר עושין אמנה בפירות אם יאמר המוכר יש לי פירות הללו נאמן ואין צריך להביא ראיה שיש לו ואין מאמין אותו בדמים. ורבי ינאי אמר מאמינים אותו גם בדמים ואין מצריכין אותו להביא ראיה. ומסתברא כוותן דמעשה דרב כהנא מוכח כדפירשנו. עד כאן.

מיתיבי וכולם אם יש לו מותר. פירוש והא התם דשקיל פירי בפירי. וקשיא לרב דאסר. ופריק רב הונא דמתניתין בשמשך. פירש רש"י שמשך בשעה שפסק עליהם מקמי דאייקור. ותימה אמאי לא סגי ליה כשמשך אפילו עכשיו בשעת היוקר דהא דיריה נינהו לגמרי וכי שקיל אחריני תותיליהו חליפין גמורין הן. ונראה דלא פירשה רבינו בהכי אלא משום מאי דבעי למימר דמשך לאו דוקא אלא שייחד לו קרן זוית ומשום דקמשמע לן דיחוד מילתא היא דהוי ייחוד מקמי דמייקר. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: אמר רב הונא אמר רב בשמשך. פירוש בשמשך החטים שהיו ראשונים וכן כל פרי ופרי כשהוא מחליפו מושכו מושך הראשון בשעת החלוף ומושך גם כן השני שנכנס תחתיו דכי אמרינן אין עושין אמנה בדמים דוקא כשהוא נותן מעות תחלה על פירות ואם יקבל ממנו מעות או פירות אחרים יותר ממה שלקח מחזי כרבית אבל בשמשך הפירות בשעת המקח או בשעת החילוף והחליפם לו בפירות אחרים ומושכו או שקבל ממנו מעות יותר ממה שנתן מותר שהרי פירותיו מכר כשער היוצא ופירות בפירות או מעות מותר. עד כאן.

בשמשך. ואף על גב דאחר המשיכה אכלן המוכר ומשלם כשער היוקר לא מתסר בלוה סאה בסאה דבתורת מכר יהיב ליה ואף על גב דדומה קצת לסאה בסאה פריך עלה אי בשמשך צריכה למימר דפשיטא ליה דשרי כיון דבתורת מכר משלם לו. לשון הרא"ש. הא דאקשינן אי בשמשך צריכה למימר בדין הוא דליקשי אי בשמשך אפילו אין לו נמי דהא איסרו בידו אלא משום דלרב אקשינן ואיהו שני ליה בין הן לדמיהן דילמא שני ליה נמי בשעת הפסק בהכי. והכי נמי משמע לקמן במאי דבעינן לפרושי. ונראה שיש לר"ש גירסא מוחלפת בזה. הרמב"ן.

אלא שייחד להם קרן זוית ורב כהנא דהגוזל קמא בשלא ייחד לו תוספות שאנץ.

הא מני רבי יהודה היא וכו'. פירוש שלוקח פירות שכר עצמו ולא הוי כההוא דהתם שלוקח מעות ממש מכל מקום כיון שכשמשלם לו מעותיו אין כאן מכר כלל ואפילו הכי מותר אף על גב דפירות שאכל ודאי רבית גמור הם משום דהוי צד אחד ברבית כל שכן הוא הכא שדמי חטיו או דמי יינו לוקח דאפילו אינו אלא משום דמחזי כרבית לולקח דמים מותר כיון שאינו אלא צד אחד ברבית. שיטה.

ושמואל אמר הא מני רבי יהודה היא דאמר צד אחד ברבית מותר. פירש רש"י רבית שאינה על ידי הלואה אלא על ידי מכר. ולפירוש רבינו מתורץ מאי דמקשו בתוספות דהא סאה בסאה אי מוקיר אסור לדברי הכל. ובתוספות הקשו על תירוץ רש"י דלקמן אמרינן לה לרבי יהודה גבי משכן לו בית דהוי הלואה. והם תירצו דלא אמר רבי יהודה

אלא בצד אחד ברבית שהוא בידו ולא גבי סאה בסאה שהוא בידי שמים. ורבנן פליגי עליה דרבי יהודה אפילו בדרך מכר. ואם תאמר אם כן פוסק על הפירות היאך מותר לרבנן. ויש לומר פוסק על הפירות אין בו צד רבית כלל דלא חשיב צד רבית אלא במידי שאין דרך הלוקחין בכך כגון הא דעושה שדהו מכר שאין דרך לוקחין קרקע בכך דמיחזי כהלואה וכן בפוסק על הפירות ומקבל מעות או דמים אחרים אבל בפוסק על הפירות ונוטלן דרך מקח וממכר הוא ולהכי משני שמואל דהא דרב אתיא כרבנן ומתניתין דלעיל דשרי כרבי יהודה. ומיהו רבי ינאי אמר לך דהכא אפילו רבנן מודו שזה גם כן דרך מקח וממכר הוא ועבידי תגרי דעבדי הכי תדע דהא קיימא לן כרבי ינאי וקיימא לן כרבנן וקיימא לן כמתניתא דלעיל. דתניא הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר פירוש בשוויו מכירה גמורה מעכשיו על מנת שיחזירנו לו כשיתן לו מעותיו לזמן ידוע כל זמן שהמוכר אוכל פירות בינתים מותר והוא הדין שאם משלשין את הפירות מותר כדאיתא לקמן בפירקין ולא נקט מוכר אלא משום דבעי נקיט בסיפא לוקח. אמר רבי יהודה מעשה וכו' אמרו לו משם ראיה מוכר אוכל פירות היה. נראין דברים שאין חכמים ורבי יהודה מכחישין זה לזה אלא רבי יהודה שמע שנעשה המכר ולא שמע שיהא מוכר אוכל פירות וכיון שכן סתמא דמילתא לוקח אוכל פירות היה ואמרו לו חכמים כי באמת הם יודעים שהמוכר אוכל פירות ולאו למימרא שיודעים בבירור שלא התיר רבי אלעזר בכך דאם כן לא סגי דלא סיימוה קמיה דרבי יהודה מסתמא ואפשר כי לפנים משורת הדין היה וכן נראה מלשונם של חכמים. ולרבנן לא מייתו ראיה לדבריהם אלא דהכי קאמר דמכל מקום כיון דמוכר אוכל פירות הוא אין ראיה מכאן לדברי רבי יהודה. והאי משם ראיה. דרך אתמהה הוא. הריטב"א.

צד אחד ברבית איכא בינייהו. והיינו צד אחד ברבית אם נותן לו פירות הוי מכר ואין כאן רבית ואם יתן לו דמים הוי רבית וכן ברייתא דרבי אושעיא דלעיל אם יוקירו וישלם דמים יש כאן רבית ואם לא ישלם דמים אלא פירות שפסק עמו אין כאן רבית והיינו צד אחד ברבית דאף על גב דהוקירו תלוי בלוה לבטל שלא יהא רבית. אבל אין לפרש דהיינו צד אחד ברבית דשמא יוקירו ושמא לא יוקירו. דאם כן אפילו סאה בסאה נמי וכו' כמו שכתבו בתוספות. והוא הדין נמי אם תלוי במלוה לבטל שלא יהא רבית מותר כי ההיא דתנן לקמן מכר לו שדהו ונתן לו מקצת דמים וכו' אסור ואמרינן בגמרא תני רבי חייא פעמים ששניהם אסורין וכו' ודלא כרבי יהודה ואי כרבי יהודה הא אמר צד אחד ברבית מותר וצד זה תלוי בלוקח לבטל ובתר הכי קאמר מכר לו בית וכו' ואמר לו לכשיהיו לי מעות החזירם לי אסור ולרבי יהודה מותר וצד זה תלוי במוכר לבטל

הרבית. הרא"ש.

ואמרינן בגמרא דתני רבי חייא דפעמים ששניהם אסורים לאכול הפירות המוכר והלוקח דאמר ליה לכי מייתית קני מעכשיו ודלא כרבי יהודה דאי רבי יהודה האמר צד אחד ברבית מותר והיינו צד אחד דאם מוכר אכלם לא גמר לוקח מקחו אין כאן רבית ואם גמר יש כאן רבית ואם לוקח אכלם גמר אין כאן רבית לא גמר יש כאן רבית. וכן מכר לו בית מכר לו שדה ואמר לו לכשיהיו לי מעות החזירם לי אסור ולרבי יהודה מותר משום דהוי צד אחד ברבית דאם לא ירצה מוכר לא יתן לו מעות והבית בתורת מכר בא לידו ומותר לאכול פירותן ואף על פי שכל עיקר אותו מכר אינו אלא משכנתא שהרי יכול לפדות ממנה ולא דמי לגמרי למשכנתא בלא נכייתא דהתם פירות שאוכל לעולם הם בתורת רבית בשכר המתנת המלוה אבל הכא אם לא יפדה אין זה מלוה אלא מכר דמלוה לעולם יכולין לפדות או הוא או יורשיו אבל כאן הוא יכול לפדות יורשין אין יכולין לפדות. תוספות שאנץ. והראב"ד פירש צד אחד ברבית מותר דוקא בדאיכא צד מכר. ואף רש"י כן פירש וזה לשונו: צד אחד ברבית רבית שאינה על ידי הלואה אלא על ידי מכר. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: צד אחד ברבית מותר. אפשר שיהיה בו רבית או לא יהיה שמא לא יפדה אותו ויהיה מכר ודוקא דאיכא צד מכר. והא מעשה דביתוס בן זונין דברייתא היא מעשה דביתוס דמתניתין וההוא אוקמה בגמרא דאמר ליה מעכשיו נמצא אכילת הפירות שנחלקו בו רבי יהודה וחכמים על פירות שבתוך הזמן נחלקו והוא תימה בדברי רבי יהודה לוקח אמאי מותר. אבל נאמר אם המוכר אינו מקפיד ונותן לו מהם מותר כי מספק מקחו הוא נותן לו אבל לא שיטול הוא מעצמו כי גזל הוא בידו אם יפדה. עד כאן.

צד אחד ברבית וכו'. והכא אפילו נותן לו מעות לעולם ואפילו פסק לתת לו מעות ממש כמו שיהיו שוים אז החטים היה אפשר לי לומר דהוי צד אחד ברבית כיון דאפשר שיזולו החטים או לפחות שלא יוקירו. ורש"י לרבותא קאמר דאפילו יוקרו אפשר דלא הוי רבית כשנותן הפירות ממש. ולרמב"ן הוקשה לו סאה בסאה ותירץ דבדבי שאינו בידו לא מיקרי צד אחד ברבית ובהכי מתרצה נמי הכא ואתיא כפירוש רש"י. שיטה.

רב אמר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו פירוש לדידיה לא מוקמיה ההיא דלעיל כרבי יהודה אלא כרבי ינאי וכדאמר איהו גופיה לעיל שמע מינה איתא לדרבי ינאי. ולרבי ינאי לאו מטעמא דצד אחד ברבית קא שרי לה דאפשר דסבירא ליה צד אחד ברבית אסור והתם הוה אמר אסור או דמוקי לה כדרבא בעל מנת להחזיר. אלא טעמא דידיה ודרבי אושעיא נמי אליבא דרבא משום דלא אזלינן בתר מיחזי ומה לי הן ומה

לי דמיהן אמרינן ולא נראה צד ברבית כלל דדמי חטיו ויינו לוקח לעולם וכדפרישית שיטה. עד כאן.

רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו. פירש רש"י אף על פי שהתנה הלוקח שאם לא יהיה מכר יחזיר פירות שאכל אפילו הכי קאסר תנא קמא משום דבשעת אכילה קאכיל ועבדיה לאיסורא. ותימה הוא דכל שהתנה שאם לא יהיה מכר יחזיר הפירות נמצא שלא אכל רבית ולא עבד איסורא שבתנאי אכלן. ובתוספות פירשו שאם התנה שאם לא יהיה לו מכר ינכה לו מן הדמים לכולי עלמא שרי אלא הכא בשהתנה שאם יפרע לו כל מעותיו תוך הזמן יחזיר לו הוא כשיעור מה שאכל. ואם תאמר למה להם להפוכי מטרתא ולהתנות בכך. יש לומר מפני שהלוקח רוצה לסבב שלא יהו מעות מצויות אצל המוכר ופעמים שלא ימצא לפרוע לו כל מעותיו ואלו היה מנכה לו מן המעות כשיעור מה שאכל יקל עליו למצוא מעות כנגד מה שנשאר. הרשב"א.

על מנת להחזיר איכא בינייהו. פירש הקונטרס דכולי עלמא מודו דצד אחד ברבית אסור ואיכא בינייהו רבית על מנת להחזיר. וקשה דהא אמרינן בערכין המוכר בית בבתי ערי חומה וכו' ככתוב בתוספות. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הראב"ד: **ורבא אמר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו**. דלרבי יהודה נמי צד אחד ברבית אסור אלא אם כן יחזיר ולרבנן אפילו על מנת להחזיר לכתחלה לא יטול. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: **ורבא אמר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו**. פירוש רבא חולק על אביי ואומר דבכי האי גוונא אפילו רבי יהודה מודה כיון דלמפרע הדרא הלואה גמורה וגרע נמי מסאה בסאה דמודה רבי יהודה והכי מוכח במסכת מגילה דרבא פליגא אדאביי. ורבנן ורבי יהודה ברבית על מנת להחזיר פליגי. פירש רש"י שהתנו ביניהם שאם יתן לו מעותיו לזמנו שיחזיר לו הלוקח גם את הפירות שאכל ולהכי שרי רבי יהודה ורבנן אסרי דמכל מקום מעיקרא בתורת רבית אכיל להו. וזה תימה גדול דמאי רבית איכא הכא שהרי ממה נפשך בתורת מקח גמור אוכל לוקח פירות דאי לא מהדר ליה מוכר זוזי הרי הגוף והפירות שלו הם לגמרי ואם יחזיר לו מעותיו הרי הוא פורע לו דמי פירות וכאלו לקחם ממנו ובתוספות תירצו פירושו של רש"י שאלו התנה שינכה לו לזמן דמי פירות שיאכל וישלים עליהם המוכר למעות שיש לו לתת הכי נמי דבמקח גמור הוא אוכלם מעכשיו אבל הכא במאי עסקינן שהיה התנאי שיביא המוכר כל מעותיו שלמים לזמנו ואחר כך ישלם לו הלוקח פירות שאכל רבי יהודה סבר הא נמי מקח הוא וכמנכה דמי דליכא אלא אפוכי מטרתא ורבנן סברי דכיון דאינו מנכה דמי הפירות

מאלו המעות נראה שלא אכלם עד עכשיו בתורת מקח אלא בתורת הלואה אלא שחוזר ומחזיר לו פירות רבית שאכל ויפה תירצו לפי פירושו. ומיהו אינו נכון דהא בערכין מדמינן לה למוכר בית בבתי ערי חומה שחוזרת תוך שנה לבעלים והתם ודאי ארעא בלחוד הדרא ולא פירי דהכי אמרינן התם המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש הרי זה כמין רבית ואינו רבית והתניא הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתה ופרקינן הא רבי יהודה הא רבנן דתניא היה נושה בחבירו ומייתינן הא מתניתא ופלוגתא דאביי ורבא ומפרשינן לה אליבא דרבא דמתניתין דקתני אינה רבית כרבי יהודה ובריייתא דקתני רבית גמורה כרבנן אלמא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן כעין המוכר בית בבתי ערי חומה הוא דהדרא ארעא ולא הדרי פירי והנכון לפרש אמר רבא הכא במכר שמכר על מנת להחזיר איכא בינייהו פירוש שלא היה התנאי שאם יביא מעותיו תתבטל מכירה זו למפרע והדרי זוזי מלוה דאם כן לדברי הכל הוי רבית גמורה אלא שיהא המכר קיים עד אותה שעה ויחזור הלוקח וימכרנה למוכר באותן דמים דרבי יהודה סבר הא ממה נפשך פירי דאכיל לוקח בנתיים דידיה נינהו ורבנן סברי דכיון דאין דרך לוקח קרקע לעשות כן ירדה תורה לסוף דעתם דלהלואה גמורה נושה ולפיכך אמר הכתוב את כספך לא תתן לו בנשך ולא אמר לא תלוה בנשך לרבות מכר כיוצא בזה שיהא דינו כמלוה. והשתא אתי שפיר מאי דאמרינן התם דבית בבתי ערי חומה להא דמיא ומאן דתני שאינה רבית כרבי יהודה דשרי הכא לגמרי ומאן דתני הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה התירתה כרבנן דהכא ושמעינן מינה דהא לרבנן רבית גמורה מן התורה היא והדרי פירי. ומיהו התם בבתי ערי חומה רחמנא שרייה לגמרי ואין המוכר צריך לחזור ולקנותה מן הלוקח דרחמנא אפקעינן ויהבינן ניהליה כדכתיב כי לי הארץ. ומסתברא דכי אמר שמואל דמתניתין דלעיל כרבי יהודה לסברא דאביי דאלו לסברא דרבא לא דמיא כלל לדרבי יהודה ואפילו צד אחד ברבית ליכא במכר על מנת להחזיר והא דאייתינן הכא מימרא דרבא היינו משום דהלכתא כוותיה וקיימא לן כרבנן ואליבא דרבא דאפילו מכר גמור על מנת להחזיר הקרקע הוו הפירות רבית קצוצה הילכך משלשין את הפירות וכן אם התנו שיחזיר לו הלוקח פירות שאכל או שינכה אותם מן המעות שיש למוכר לתת לו הרי זה מותר לפי שיטתנו. עד כאן.

השתא דאמר רבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן. כך פירושו נותן אדם לחברו כור חטים על שער שבשוק או בשוויו אף על פי שלא יצא השער לחטים ופוסק עמו לתת לו באותם חטים יין ואף על פי שאין לו יין דמה לי דמי החטים מה לי חטים עצמן כיון שיצא השער שלא תעלה על דעתך לומר כי אמור רבנן פוסקים הני מילי בשנותן לו מעות שהוא יכול

ליקח בהן פירות אבל כאן שנתן לו חטים לא אי נמי משום דלא יצא השער לחטים אף על פי שהן שוין בכדי דמי היין שהוא שוה בשוק אימא אסור קמשמע לן דכיון שיצא השער וזה נותן לו פירות כמי שנותן לו דמים דמי. והיינו דאקשינן אין לו אסור ואף על פי שכבר נתחייב ליתן לו חטין אלמא פירות בפירות אסור. ומפרקינן התם הלואה והכא זביני. ורש"י ז"ל פירש מה לי דמיהן של מעות שהם הפירות מה לי הן עצמן כיון שיצא השער כמי שיש לו פירות הוא שלא תאמר טעמא מאי אמור רבנן יצא השער פוסקים משום דמסתמא לא יתייקרו עד שיפרע זה מה שלקח הלה ממנו ולא משכחת לה אלא באכלבאי וארבי דמשך תרעייהו קמשמע לן דטעמא משום דכיון שיצא השער כמי שיש לו פירות הוא הילכך אפילו על שער שבשוק פוסקין. ומיהו על שוק של עיירות כיון דלא קביע כלל אין פוסקין דליכא למימר אי בעי זבין דאדאזיל ואתי איחלף ליה תרעא שאין אדם טורח ליקח מיד. זהו תורף פירוש רש"י ז"ל וגם נכון הוא. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אמר רבא השתא דאמר רבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן וכו'.

פירש רש"י ז"ל דקמשמע לן דקיימא לן כמתניתין אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער הא יצא השער פוסקים ואיצטריך לאשמועינן הכא משום דהא איכא מאן דפליג עלה לקמן. והכי פריך מה לי שיהא למוכר ההוא פירות בביתו שהוא מותר לדברי הכל לפסוק עליהם כיון שיש לו ומה לי שאין לו פירות ונותן לו זה הלוקח דמיהן דהיינו מעות. ובמימרא דרבי ינאי קרי הן לפירות וקרי דמיהן למעות ובאידך קרי הן למעות וקרי דמיהן לפירות משום דהכא דאיירינן בשעת המקח הוו פירות ודאי דמי המעות אבל בשעת הפרעון דרבי ינאי שהיה למוכר לתת פירות הוו הפירות הן והמעות שנותן תחתם הוו דמיהן. וטרח רבינו ז"ל לפרש כן משום דמשמע ליה דההוא דשרי טפי נקטינן מעיקרא ובדרבי ינאי ליקח הפירות עצמן הוא מותר יותר ועלה אמרינן שכשם שנוטל הפירות מותר ליטול מעות ובאידך מקדמינן הפירות שהוא מותר יותר דהא לדברי הכל מותר לפסוק על הפירות בשיש לו וממנו אנו רוצים ללמוד שיהא מותר גם כן לפסוק במעות אף על פי שאין לו פירות בעין. ומכל מקום אין פירושו מחוור דהא מתניתין דאין פוסקים על הפירות פשיטא דהלכתא היא ועלה שקלינן וטרינן לעיל. ועוד דלא נראה להפך פירוש מה לי הן מה לי דמיהן שיהא פירושו של זה להפך של זה. והנכון דרבא הא קמשמע לן דלרבי ינאי כשם שפוסקים במעות על הפירות אף על פי שאין למוכר פירות כדתנן במתניתין כך פוסקים בפירות על פירות אחרים ואף על פי שאין לו דמה לי שיתן לו הן דהיינו מעות ממש ומה לי שיתן לו בדמיהן עכשיו פירות אחרים כיון שנתן אלו עתה בשוויין על שער שבשוק. והשתא אתי שפיר מאי דאותביה לרבא

ממתניתין דלעיל שהוא פוסק בפירות על שער שבשוק ואפילו הכי קתני דאם יש לו מותר לגמרי אבל אין לו אסור לגמרי וקסלקא דעתין דמאי דקתני אין לה אסור לעולם קאמר אפילו בא באיסרו בידו והלכתא כרבא ויש מקשים על פירוש רש"י ז"ל אמאי לא מתרץ רבא דהא מתניתין ליתא ואתיא כמאן דפליג על מתניתין דאין פוסקים על הפירות ולאו קושיא היא כלל דהאי מתניתא דרבי אושעיא רבא פירשה לעיל ופריש מתניתין בדידה והיכי מתרץ הכא דפליג עלה ולא הויא הלכתא הא ודאי ליתא. עד כאן.

דף סג:

והא בעי למיתב זוזא לספסירא. פירוש אמתניתין קפריך היאך פוסקים על שער שבשוק ולא יתן לו יותר והלא אם היה קונה בשוק על ידי ספסר היה קונה ובעי למיתב ליה זוזא ונראה כי הקונה נותן זוז לספסר ולא המוכר. רב אשי אמר זוזי דאינישי אינון עבדי ספסרותיה. כלומר הרבה בני אדם קונים בשוק בלא ספסר ומי שיש לו מעות ימצא פירות שלא על ידי ספסר. הראב"ד.

כתב הרא"ש. מדבריהם למדנו שאין ללוקח להשתכר כלום בקניה זו לפיכך נראה לי שמנכה לו החסרונות שהיתה התבואה חסרה אם היתה בביתו בשעת פסיקה עד שעת פרעון לפי הזמן לפי המדה כדתנן לעיל פרק המפקיד עד כאן. ודבר תימה הוא אם איתא כדבריו איך לא הוזכר דבר זה בתלמוד. ואפשר לי לומר דדבר זה לא מינכר לפיכך לא גזרו בו רבנן. עוד אפשר לומר דבמידי דלא פסיד מוכר לא גזור ובזוזי דספסירא פסיד מוכר דאפשר להזדמן אדם שיבקש לו פירותיו בלא ספסירא ויתן לו יותר מדמי שוויין תחת דמי הספסירא שאינו נותן אבל בחסרונות לא פסיד מידי שהרי אוכלן עתה ואף על גב דפסיד היוקר כנגד החסרונות דבר זה ודאי לא מנכר ולא גזרו ביה רבנן. שיטה.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: ואקשינן והא קא בעי למיהב זוזא לספסירא. פירוש ונמצא משתכר הזוז הזה. ושמעינן מהכא דכל שהמלוה מרויח בסבתו של לוה במעותיו אף על פי שאינו מחסרו כלום כיון שעל ידו הוא בא לו אסור דהכא אין המוכר מחסר כלום אלא שהלוקח מרויח אותו. הילכך האומר לחברו הריני מלוה לך מנה ודבר עלי לשלטון והמלוה משתכר בדיבור זה אסור ורבית קצוצה הוא אם הוא דבר שנוטלין עליו שכר אבל אם הוא דבר שאפילו לאדם אחר עושה כן ואינו קוצץ שעושה כן מפני הלואה זו מ?תר שאין המלוה מודר הנאה מן הלוה. וזה ברור עד כאן.

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא צריך לאיתחזויי בבי דרי וכו'. נראה מכאן דלגבי פוסקים על הפירות בשיצא השער אי נמי בשיש לו

הני מילי כי קני להו קנין מיהא לגבי מי שפרע דאי לאו הכי מאי שייכא הכא בפירקין דרבית האי מילתא. ולפיכך פירש רש"י לעיל בדרבי אושעיא בכולן אם יש לו מותר משום דקני להו לענין מי שפרע והיינו כדברי הרמב"ם שכתב דמלוה קונה בקרקע קנין גמור ובמטלטלין מוסרין אותו למי שפרע בנתינת מעות בעין. ומיהו מהכא אין ראיה דיכולני לומר ואגב דנקט רבה ורב יוסף תרווייהו ולאו משום רבית כלל נקט לה כדנקט בסמוך בשמעתין ואמר רב נחמן האי מאן דיזיף פשיטי מחבריה וכו' ואף על גב דלא שייכא הכא לענין רבית. כן נראה לי. שיטה.

וזה לשון תלמיד הר"פ: צריך לאיתחזויי אבי דרי. פירש הקונטרס הפוסק על מעות עד שלא יצא השער הברור על שער הראשון שסמוך לקציר שהלקוטות מוכרין בזול ועל זה השער אין פוסקין אלא אם כן יש לו גורן דאינו שער ברור צריך לאיתחזויי אבי דרי של מוכר כשהוא דש וזורה תבואתו בגורן. ופריך למאי בעי לאיתחזויי דאין זה משום רבית דהא קאמר לקמן פוסק עמו על הגדיש ולא קאמר שיהא צריך לאיתחזויי אחר מכאן אבי דרי ואם כן אמאי צריך לאיתחזויי. עד כאן.

אי לקבולי עליה מי שפרע. אם חוזר בו. אבל הפוסק על שער שבשוק כשאין לו וחוזר בו אין עליו מי שפרע ואפילו הכי כשפוסק על הפירות עד שלא יצא השער אסור משום רבית כשהוקרו הפירות ואף על פי שהיה יכול לחזור בו מתנאו דכל שאומר ועושה בדבר שיש בו רבית או אבק רבית אסור. מפי רבי. הריטב"א.

כל אגר נטר לי אסור. כתב הראב"ד נראה לי דהכי אתא לאשמועינן רב נחמן דאפילו על שער שבשוק או יש לו שהוא מותר אם הזכיר לו שכר השימור אסור דהוה ליה כרבית מאוחרת. עד כאן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: כל אגר נטר לי, פירוש לא מיבעיא אגר נטר הלואה שהרויח לו עליה זמן אלא אפילו אוזולי במכר משום הרוחת זמן אסור והיינו דנקט כל. עד כאן. לא צריכא דאית ליה אשראי במתא סלקא דעתך אמינא דליהוי כמי שיש לו קמשמע לן דכיון דמחסרי גובייניא כמאן דליתנהו. ואומר מורי הרב דכיון דנקיט טעמא משום דמחוסר גובייניא אפילו קיימים לו בשבועה ואפילו יש בידו משכון אסור. הריטב"א.

מהו דתימא נהוי כמו עד שיבא בני וכו'. ואם תאמר היכי סלקא דעתין לדמויי הכא להתם התם לא מוזיל גביה והכא מוזיל גביה דיהיב ליה חמשא ולא אזלן אלא ארבע. ויש לומר דהכי הוה סלקא דעתין לדמויי כי היכי דבהלואה שרי כי לא מוזיל גביה מיהא אם כן יש לנו לומר דבמקח וממכר שרי ביש לו אשראי במתא אפילו מוזיל גביה. תלמיד הר"פ.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: האי מאן דיהב זוזי אקירא ואזלן ארבע אוקיות בזוזא ואמר ליה מוזילנא גבך ויהיבנא לך חמשא מאשראי דאית לי במתא אסור דכמאן דליתיה לקירא ברשותיה דמי כיון דמחוסר גוביינא. ואי איתיה ברשותיה שרי דאוזלי הוא דמוזיל גביה כמאן דאמר ליה עד שיבא בני וכו' והוא בדהוה גביה קירא כשיעור זוזי דשקל מיניה דלוקח דאי לאו הכי לא יהיב לה ניהליה אלא בשיעור מאי דהוה גביה. ולא אמרינן הכא הא יש לו סאה לוה וליה כמה סאין דלוין איתמרן מוכרין לא איתמר ואין אדם מוכר יותר על מה שבידו על שער השוק דהא חיטי בהיני ובשילי. אבל האי משום זוזי דאקדים ליה אוזיל גביה ואסור משום רבית אף על פי שיש לו מקצת השעוה. ובקמייתא איכא למידק מאי איכא בין הא מילתא למאן דמזבין חוביה בבציר ממאי דהוי בשטריה דההוא נמי מחוסר גוביינא הוא ובין במלוה בשטר ובין במלוה על פה שרי הכא נמי אשראי דאית ליה במתא חוב הוא דאית ליה גבייהו ושרי ליה לזבוניה בפחות ממה שהוא. ונראה לומר דלא דמיין אהדדי דהתם לא מקבל עליה אחריות מהנהו חובות ואי מיעט הנהו לוים פסיד לוקה אבל הכא איהו הוה מקבל עליה אחריותא דקירא הילכך אפילו במוכר חובו בעלמא אסור היכא דמקבל עליה אחריות ואין צריך לומר היכא דהוי שטר שכתוב בו רבית על הגוי ומכרו לישראל באחריות בעלמא כגון עניות הלוה שהוא אסור משום רבית דכמאן דאוזפיה לדידיה גופיה דמי. כן נראה. עד כאן.

אי בכדי שהדעת טועה חייב לאהדורי ואי לא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. איכא דאמרי אתיא הא מילתא כי הא דאמרינן בפרק הספינה ואיבעית אימא כי אמרינן ביטול מקח בכדי שהדעת טועה אבל בכדי שאין הדעת טועה מתנה היא ושמע מינה מהא דרב נחמן דהכי הלכתא וליתא למאי דמפרקינן התם מאי אין הדמים ראיה נמי ביטול מקח. ואיברא הכי הוא דקיימא לן כי ההיא לישנא דאמרינן ואיבעית אימא וקיימא לן הלכתא כפירוקא בתרא וזה תלמוד ערוך בידי ומפי רבותינו הגאונים אלא מיהו זו אינה ראיה דהתם במקח וממכר איכא למיתלא שמא טעה אי נמי סבר יהיבנא ליה טפי משום דצריך ליצמד השתא ותבענא ליה בדינא כעובדא דכיפי ורשכי אבל הכא ליכא למיתלא. ומיהו קשיא לי כיון דאמרת דבכדי שאין הדעת טועה לא אמרינן ביטול מקח אלא מחילה הויא מאי דאמרינן פרק הזהב ועד כמה עד כדי דמיהן כלומר דלרבי יהודה אין להם ביטול מקח עד כדי דמיהן ולרבנן דאמרי יש להם אונאה משתות ועד כדי דמיהן ביטול מקח והא בכדי שאין הדעת טועה היא. וזו אינה קושיא כלל שיש לומר לרבי יהודה אין לו אונאה עד כדי דמיהן וביותר יש להם אונאה דלית ליה לרבי יהודה מחילה ולרבנן משתות עד כדי שהדעת טועה יש להם אונאה וביטול מקח אבל יתר

מכאן הויא מחילה ומיהו ודאי אין אומרים בדברים אלו זו דומה לזון דאיכא אינשי דלא פקיעי ואיכא מילי נמי דלא פקיעי בהו כלהו אינשי ואיכא זימני נמי דלא פקיעי אינשי במידי כגון שהיו ביוקר ועכשיו הוזלו וזה אינו יודע והכל לפי מראית עיני הדיינים. הילכך אפילו בכדי דמיהן משכחת לה לרבנן ביטול כגון דאיכא למיתלי בטעותא והדבר ניתן לשיעורין ונמסר לחכמים. הרמב"ן.

ואי לאו מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. מיהו אי אתא מלוה וקתבע מחייב לאהדורינהו ניהליה וכן נראה דליכא עליה דמלוה שבועתא כלל כיון דקא מודה לוה דטופיי?לנא אשכח. הרמ"ך.

דף סד.

והבליע לי בחשבון יצא. פירוש דכל שנתן בידו אף על פי שנתן שלא לדעתו השבת גזלה גמורה היא. הריטב"א. איתנהו שרי. פירש רש"י ז"ל איתנהו בני גרמידא. ורבינו פירש דכיון דאיתנהו ברשותיה בני זרתא שרו דהא אי בעי מזבין לאחריני השתא בני זרתא וכיון דכן מאי דמוסיף להאי אין כאן אגר נטר לי אלא מתנה הוא דבעי למיתן ליה ולאוזולי גביה. והוא הדין למי שאומר לחברו תן לי עשרים דינרין ואתן לך כוריים לזמן פלוני ויש בידו כור שהוא נמכר עכשיו בעשרים שזה מותר דהא ליכא אגר נטר לי אלא מתנה בעלמא בעי למיתן ליה כיון ששעבד עצמו ליתן לו אותו כור עצמו שיש לו בביתו ולהוסיף עליו כור שני. הריטב"א.

מה שעזי חולבות מכור לך מותר. פירוש ואפילו היה החלב שוה כפלי כפלים שהרי הוא קרוב גם כן להפסד שאם לא יהא שם חלב יפסיד. והקשו בתוספות ומאי שנא מפרדיסא. ותירצו דהתם מסתמא מזמן מרובה הוא פוסק ומוזיל גביה טובא ולא שכיחא שלא ישוו הפירות בדמים שקבל והדבר רגיל שישוו הפירות הרבה מן הדמים ההם אבל הכא אין הקדמת מעות אלא יום או יומים ומסתמא פורתא הוא דמוזיל גביה ואפשר שלא יהא החלב שוה דמים שקבל ואין זה מחוור דהא דהכא וההיא דהתם סתמא איתמר. והנכון דפרדיסא דלקמן מיירי בשקבל עליו אם שיהיו שם פירות בין מרובין בין מועטים שיהיו שלו ואם לא יהיו שם פירות כלל שיחזיר לו מעותיו מה שאין כן בזו שאפילו אין שם חלב כלל פטור. ועוד דהתם אין הפירות שהוא מוכר בעולם ומיחזי כהלואה אבל הכא החלב שהוא מוכר כבר הוא בעולם כולו. הריטב"א ז"ל.

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: שרי ליה לאיניש למימר לחבריה מה שעזי חולבות כמה שהוא הן רב או מעט מכור לך בכך וכך מעות דהאי קרוב לשכר ולהפסד הוא ואף על

גב דכל מה דמתאחרן מלמחלב להו קא רבי בהו חלבא כיון דממילא קא רבי ולא הוי מידי דידיע אי אית להו האידנא טובא או פורתא שרי. אבל אי אמר ליה מה שעזי יהיו חולבות כך וכך חלב מכור לך בכך וכך ואוזיל גביה אסור דשכר הקדמת מעותיו הוא נוטל. מיהו היכא דלא מוזיל גביה ולאו דבר שלא בא לעולם הוא וקנה שהרי החלב כנוס בדדיה והרי הוא כמי שמכר לו פירות אילן שהשביחו שליש דקנה ואף על גב דלא נגמר החלב עדיין כולו עד לערב לא קרינן ליה דבר שלא בא לעולם וקרוב לומר דהאי דקאמר מה שעיזי חולבות מכור לך מותר לא אתא למפסק הלכתא דקנה אלא משום רבית הוא דקאמר דלית ביה איסורא כלל כיון דאפשר דלשקול לוקח בציר ממאי דחזי ליה אי חלבא פורתא. ומיחזי נמי דאי בעי חד מינייהו למהדר לאו בר קבולי מי שפרע הוא דלא עדיף ממאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא דצריך לאיתחזויי ליה בבי דרי הכא נמי אי לא אתחזי ליה בשעה שחלב או גזז מצי הדרי בהו דלא סמכא דעתייהו לגמרי. עד כאן.

הילך ארבעה זוזי אחביתא דחמרא. פירש רש"י שיש בירך. ואקשי רב שרביא האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא דאי תקפה לא מקבל לה דתניא בפירקין קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע וכו' דכיון דאינו מקבל עליו אחריות המקח נמצא שאין זה מכר ומעות הלואה הם אצל זה וקרובות לשכר רבית הוא. ותימה הוא דהא היינו פוסקין על הפירות במקום שיש לו שאם נפסדים נפסדים למוכר וכענין ששנו בתוספתא למה זה דומה לנותן מעות לתבירו ליתן לו פירות בגורן ונגנבו או אבדו חייב באחריותן אם פחתו או הותירו חייב להעמיד לו ומאי קשיא ליה לרב שרביא ונראה דהא חביתא דחמרא איתא בעין ואמר ליה הילך ארבעה זוזי אהך חביתא ואי תקפה ברשותך ותחזיר לי מעותי הוה ליה נוטל שכר מעותיו. ואמר ליה אביי כיון דקא מקבל עליה זילא לא רחוק להפסד הוא דהא אפשר דפסיד וזו גירסת הגאון בספר המקח. ובנוסחי כתיב יוקרא וזולא והכי קאמר ליה כיון דמקבל עליה יוקרא וזולי זביני נינהו ולא הלואה ושרי ולשון קרוב לזה ולזה לאו דוקא אלא לומר לך כיון שאם הוזלה מפסיד והוא מקבל עליו הכל אין זה שכר מעותיו ונכון הוא. ואחרים פירשו כגון דיהב ליה זוזי אחביתא דחמרא על מנת ליתנה לו מכאן ועד שנים עשר חדש ואמר ליה אי תקפה לאחר שתבא לידי עד שאמכרנה בחנות מהדרנא לה ניהליך ואפילו בקנקנים דלוקח ושהה טובא ומטא יומא דשוקא ולא זבנה ושני בברזא אפילו הכי מקבל עליה מוכר אחריות החומץ. ואמר ליה רב שרביא האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא כלומר מפני הקדמת המעות מקבל עליו אחריות המקח לאחר שבא ליד לוקח ועסק אסור הוא ולישנא בעלמא נקט ואמר ליה אביי כיון דמקבל

עליה זילא לאו רחוק להפסד הוא ואי מקבל עליה אחריות החומץ אוזולי כמקח וממכר הוא ושרי. הרמב"ן.

וזה לשון הראב"ד: אמר אביי שרי ליה לאיניש וכו'. אי תקפה ברשותא וכו' פירוש תתן לי יין חשוב ואפילו בקנקנים דלוקח שאינו חייב באחריות חומץ ואיהו מחייב נפשיה מותר ולא אמרינן משום הקדמת מעות מיחזי כאגר נטר לי. אי נמי כפשטא דמילתא בקנקן דמוכר וכיון דמקח טעות הוא דהא לשהויי בגויה זבניה דהא ליום פלוני קאמר ליה וכי החמיץ מקח טעות הוא ואין כאן מקח כלל והנהו זוזי כי הלואה נינהו וכי יהיב ליה בסוף חביות של יין דשויה כמאן דשקיל מיניה הוי רבית האי קרוב לשכר וכו' הוא לישנא בעלמא נקט כלומר עסק אסור הוא זה דמשום הקדמת המעות הוא מקבל עליו אחריות החומץ ואסור אמר ליה כיון דמקבל עליו זילא שהיה יכול לפסוק עמו כשער הגבוה ולא פסק אלא הזול יהיה עליו ובמקום הזול יהיה אחריות החומץ מותר. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: מאן דיהיב אחביתא דחמרא. פירש רש"י שהיה היין ברשות מוכר כשהוא פוסק עליו. ולא נהירא דאם כן זה מכר גמור הוא וכל אחריות שמקבל עליו אינו אלא כמקבל אחריות על פקדון של חברו ומתנה הוא דבעי למיתן ליה כיון שהיין שוה עכשיו בדמים שקבל ממנו. ובתוספות פירשו בזה פירוש נכון והוא לקמן בסוף פירקין. ורבינו פירש כדברי הראב"ד שפירש דמיירי בפוסק על היין שאין לו על שער שבשוק ומקבל עליו דאי תקפה לעולם ואפילו לאחר שתבא ליד לוקח שיהא חייב לשלם לו ואי יוקרא או זילא מכאן ואילך שתהא ברשות לוקח. ואקשי ליה רב שרביא האי קרוב לשכר וכו' כלומר ואין דרך מקח וממכר לקבל עליו אחריות גדולה כזו וכיון שאין דרך מקח וממכר בכך הרי זה כעין הלואה ובשכר הקדמת המעות הוא שמקבל עליו אחריות גדולה כזו. ואמר ליה אביי כיון דמקבל עליו יוקרא וזולא קרוב לזה ולזה הוא כלומר שאין כאן גוזמא ואף דרך זה מקח וממכר ומשום דלוקח מחייב כזולא מהשתא ואילך מיחייב ליה מוכר בתוקפא דלעולם ומסתמא מזדהר מוכר דלא ליתן ליה אלא חמרא דידע דלא תקיף וכן הלכה. והא דאיצטריך מוכר לקבולי עליה אחריות דתוקפא היינו היכא שעירה אותו לוקח בקנקניו אי נמי דשהייה טובא דאלו כל היכא דלא שהייה טובא ואיתיה בקנקנים דמוכר בלאו הכי נמי מחייב מוכר באחריות כדאיתא בפרק המוכר פירות. ובתוספות פירשו דתקפה דהכא לאו אחריות חומץ הוא אלא שנתקלקל היין מצד אחר דאלו משום חומץ בלאו הכי נמי יכול למימר הא חמרא והא קנקנך ואין צריך לפרש זה. ויש למדין מהא דאביי דהא דאמרינן בירושלמי יש דברים שהן כמין רבית ומותרין כיצד לוקח אדם שטרותיו של חברו בפחות ואינו חושש משום רבית. שאם מכר אדם לחברו חוב שיש לו

על הגוי ומכרו לו בפחות מותר לו לקבל עליו אפילו אחריות כל החוב ואין כאן משום רבית שאין כאן אלא מתנה באחריות ואף על פי שמכרו באחריות אוזולי הוא דמוזיל גביה כאלו מכר לו חבית של יין בפחות מדמיהם וכאלו מכר לו קרקע בפחות וקבל עליו אחריות. ויש חולקים בדבר וכן דעת רבי בשם רבותיו דלא שרי אחריות אלא במכר מטלטלין וקרקע אבל לא אחריות מעות וכיון דזוזי שקל ומקבל עליה אחריות זוזי הרי זו כהלואה גמורה כרבית קצוצה ואפילו לא קבל עליו אחריות אלא על הקרן לבדו שקבל ממנו האי הלואה גמורה היא ומאי דשקיל האי מן הריוח רבית היא ויוצאה בדיינים ומסתברא כלישנא קמא. ומיהו אף ללישנא בתרא כל שלא קבל עליו אלא אחריות הקרן בלבד אין כאן רבית דהא לא הדר עליה אלא על מה שנתן לו וכשלא יוכל לגבות מן הגוי הילכך כי הדר עליה מאה אוזפיה ומאה גבי מניה ואין כאן רבית. עד כאן. ולהלן תמצא דעת הרמ"ך בזה.

דף סד:

מתניתין. המלוה את חברו לא ידור וכו' אסיקנא בגמרא אליבא דהלכתא אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר. ואיכא למידק דאם כן דאפילו בכהאי גוונא שזה אינו נהנה וזה אינו חסר אסור ליהנות המלוה מן הלוה כל שכן שהוא אסור להשאיל לו שום כלי או לתת לו שום מתנה ויהא המלוה מודר הנאה מן הלוה ומעשים בכל יום שהוא שואל ולוה ממנה ויש לומר דשאני חצר דאף על גב דלא קיימא לאגרא אין דרך בני אדם להשאיל חצרם זה לזה בחנם מה שאין כן בשאלת כלים וכיוצא בו שבני אדם נוהגים לשאול ולהשאיל ולתת וכל מידי דבלאו הלואה זו לא היו מקפידים הלוה עם המלוה הרי זה מותר לכתחלה וכן כתבו בתוספות. הריטב"א.

אמר רב נחמן אף על פי שאמרו וכו'. לאו אסוגית התלמוד דכיצד הרגל קאי אלא משום דרב נמי אמר התם הכי. ובסוף סוגיא דהתם גבי קילקלתא דיתמי דבעי למימר דקסבר רב נחמן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר הוה מצי למימר אם כן קשיא דרב נחמן אדרב נחמן מהכא אלא לא קאי התם הכי. ועוד דהכא מיירי בחצר דלא קיימא לאגרא עבד (אלא עביד) והאי למיגר דהוי זה נהנה וזה אינו חסר כדמסיק. תוספות שאנ"ץ.

אבל חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר וכו'. קצת קשה אמאי הוצרך לכל זה החדוש כיון דמצינא לאוקומי מתניתין בדעביד למיגר ולאגורי בחדא בלחוד איכא חדושא ועוד מנא ליה הא דילמא לא קאמר רב נחמן אלא כגון ההיא שאמר דצריך

להעלות לו שכר דזה נהנה וזה לא חסר הך הוי כעין ויתור וגריעא מינה דפליגי בה לענין מודר הנאה. ויש לומר דלעולם לא היה צריך לזה אלא דקושטא קאמר דכיון דלא הוי מדינא אלא משום דמחזי ואין כל אדם בקי במאן הוא דעביד למיגר ולאוגורי אלא דמי לויתור דהוי שוה בכל וידוע הילכך הכא אפילו בזה אינו נהנה וזה אינו חסר אמרה רב נחמן. ומאי דקאמר אף על פי שאמרו לומר דלא מדינא קאמרינן אלא משום דמחזי וממילא נדע דהוא הדין והוא הטעם בזה לא נהנה וזה לא חסר דליכא לאפלוגי בינייהו. אי נמי יש לומר דאמאי וגברא או גברא דהאי עביד או האי עביד לחוד ליכא למשמע ממתניתין אלא תרווייהו עבדינן קמשמע לן דאפילו חד לא עביד וזה דוחק וראשון עיקר. שיטה.

גמרא: **הלויני ודור בחצרי צריך להעלות לו שכר**. והכא נמי בחצר דלא קיימא לאגרא היא וכדאמרינן אף על פי שאמרו וההיא דהדר בחצר חברו שלא מדעתו בחצר דלא קיימא לאגרא היא והיינו דאיצטריך רב נחמן לאשמועינן דאי בחצר דקיימא לאגרא פשיטא. ועוד דאי בחצר דקיימא לאגרא אפילו הלוהו ודרך בחצרו צריך להעלות לו שכר ואפילו לא הלוהו וכל שכן בהלוהו דאיכא איסורא ואם כן היכי אמרינן מאן דאמר הלויני אבל הלוהו לא ודבר ברור הוא זה. הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ם: והוי יודע דהני מילי בהלוהו ודר בחצרו מדעתו אבל דר שלא מדעתו והוא דקיימא לאגרא חייב ומפקינן מיניה אטו מפני שהלוהו פטור וזה לא ניתן ליכתב. אבל מפני שראיתי להרב רבינו אפרים שכתב ואם חצר דקיימא לאגרא הוא דחסריה ממונא כיון דבעלמא בלא הלוהו חייב להעלות לו שכר קל וחומר היכא שהלוהו דאיכא איסורא דמחייב ומסלקינן ליה בלא זוזי. וזה הלשון אינו נכון דבעלמא כהאי גוונא פטור דאנן כשדר בה מדעתו קאמרינן דבלא דעתו מפקינן מיניה ואפילו פרעיה. עד כאן. וכתב הר"מ ז"ל דאף בהלויני אם עבר ודר אין צריך להעלות לו שכר דלאו מידי חסריה ולאו מידי שקל מיניה ומסתברא כוותיה דאף זה על כרחך לאו רבית קצוצה היא ואף על גב דאדעתא דהכי אוזפיה מעיקרא דאם איתא צריכה ליה לרב נחמן למימר ואי לאשמועינן דאפילו בכי הא הוי רבית קצוצה הוה ליה לפרושי בהדיא דהאי הוי חדושא טפי. ועוד דאם כן מאי קאמר מאן דאמר הלוהו כל שכן הלויני וכי צריכא למימר. ועוד דלית להו חד אנפא דזה רבית קצוצה וזה אפילו אבק רבית לית ביה ומאי כל שכן אחר דליתנהו בחד אנפא. ועוד דאמאי דקאמרינן ומאן דאמר הלוהו כל שכן הלויני מוכח בהדיא הכי דכהאי גוונא דמחייב בהלוהו מחייב בהלויני וכל שכן אבל מטפי מהלוהו לא והיכן צריך להעלות בהלוהו בשדר בה עכשו אבל דר כבר לא וכדאמרן ובהלויני נמי דוקא בדר

עכשו אבל בשעבר ודר פטור וזה נראה לי ברור. ומה שכתב הריא"ף בהלכות דבהלויני ודור מפקינן מיניה לאו בחצר דשמעתין קאמר דהוא חצר דלא קיימא לאגרא אלא בחצר דקיימא לאגרא קאמר. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר. פירש רבינו בשם רבו צריך להעלות לו שכר מכאן ולהבא דאלו בדיעבד ליכא למימר דכיון דחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר הוא הא ודאי אין כאן אפילו אבק רבית וכל שכן רבית קצוצה שהיא יוצאת בדיינים אלא ודאי כדאמרן והכי פירושו הלוהו והוא דר בחצרו צריך להעלות לו שכר כלומר אסור לו לדור בו אלא בשכר בין מדעת חברו בין שלא מדעתו והיינו דמסייעין ליה ממתניתין דקתני לא ידור בחצרו ואם איתא דרב נחמן אתי לחיובי בדיעבד מנא ליה דמתניתין נמי מחייב בדיעבד. ומיהו בזו יש לומר דכיון דקתני מפני שהוא רבית משמע שיש כאן רבית קצוצה שהיא יוצאה בדיינים אבל הטעם הראשון טעם כעיקר. איכא דאמרי וכו' ולפום האי לישנא אם אמר לו הלויני ודור בחצרי צריך להעלות לו שכר מכאן ולהבא דאלו בדיעבד אפילו בהא פטור כיון דחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר והלוהו ודר בחצרו אין צריך להעלות לו שכר אפילו מכאן ולהבא ומתניתין דקתני לא ידור בחצרו חנם בחצר דקיימא לאגרא דבהא אפשר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר ואפילו לשעבר בין שדר בה מדעתו בין שדר בה שלא מדעתו דלא עדיף איהו מאיניש דעלמא הדר בחצר חברו שלא מדעתו שצריך להעלות לו שכר בחצר דקיימא לאגרא הכא נמי חייב ולא מדין רבית אלא מדין גזל ואפילו יורשיו חייבים לפרוע השכר אם הניח להן אחריות נכסים וכן אם דר בה מדעתו אם התנה בפירוש שידור בה חנם הא ודאי שכר מעותיו עומד ונוטל ורבית קצוצה היא ואף על פי שלא קצץ (שלא) בשעת הלואה ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דכל שלא קצץ בשעת הלואה אינו רבית קצוצה וזה אינו דמה לי בשעת הלואה ומה לי אחר כך כיון דשכר מעותיו נוטל משום אגר נטר לי. ומיהו בדליכא אגר נטר לי ולא האריך לו זמן כלל אלא שהלוהו ודר בחצרו מדעתו בחנם עד הזמן שקבע לפרעו זה ודאי אינו אלא אבק או פחות מאבק רבית. והיכא דהלוהו ודר בחצרו מדעתו שאמר לו סתם דור בחצרי ולא פירש לו אם בשכר אם בחנם נראין דברים שזה כאלו פירש שידור בה בשכר בחצר דקיימא לאגרא דהא אפילו אם תמצא לומר דבאיניש דעלמא כיון שהרשהו סתם בתורת חנם משמע שאני הכא דאי עביד בחנם איכא איסורא דרבית ומסתמא לא עביד איסורא ודעתו שידור בה בשכר. וכן נראה בירושלמי שאמר חד בר נש אשאיל לחבריה דינרין אשריתיה ביתא אמר ליה הב לי אגר ביתאי אמר ליה הב לי

דינראי אתיא עובדא קמי רבי אבא בר ביזני ומריקיז ליה מאי דהוה חמי ליה למשרייה. עד כאן. אלמא כל שהלוהו ואחר כך אמר לו סתם שידור בחצרו חייב להעלות לו שכר על שעבר דהא הכא אשריתיה גו ביתיה סתם קאמר ועל זה חולקים כי המלוה היה סבור דכיון דסתם אשרייה בחנם משמע ואפילו היא חצר דקיימא לאגרא אין כאן אלא אבק רבית כיון דלבתר הלואה הוה ולא פירש כלום ורבי אבא דן ומחייב למפרע אגריה ממה נפשך ואף על פי שלא נתפרש יפה בירושלמי זה אם חייב מדין רבית או משום דדעתו היה שידור בשכר ונפקא מינה להוציא מיורשיו ונראין דברים דמשום דסתמו כפירשו שעל דעת שכר הורידו לשם מן הסתם דהא ודאי כיון שלא קצץ בפירוש. ועוד שאפילו קצץ לא הרויח לו זמן מחמת כן אין כאן רבית קצוצה לסלוקי. והא דאמר ליה יקיז ליה מאי דחמי למשרייה משום דאפוכי מטרתא למה לי לפרוע לו חובו ולחזור ולגבות ממנו שכירות ולפי זה אין מן הירושלמי הזה קושיא להרמב"ם לומר דרבית דלבתר הלואה הוי רבית קצוצה. וכל שאמר לו דור בחצרי חנם בתורת מתנה ושלא בשכר מעותיך כלל ולא הרויח לו זמן מפני כך לא מיבעיא דלא הוי רבית קצוצה אלא אפילו אבק רבית לא הוי אלא הוה ליה כרבית מאוחרת ואסור לעשות כן. אבל אם משעת הלואה אמר דור בחצרי חנם בתורת מתנה ולא בשכר מעותיך נראין דברים דהערמה בעלמא הוא דעביד ורבית קצוצה היא בחצר דקיימא לאגרא או בגברא דעביד למיגר. אבל מורי היה אומר שאינו אלא אבק רבית. עד כאן.

כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. ומה שאמרת איך יסכים אמרם הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר עם מה שאמרו אבק רבית אינה יוצאה בדיינים. תשובתך אין מה שאמרו צריך להעלות לו שכר להוציאו בדיינים אבל צריך להעלות לו שכר כדי לצאת ידי שמים ולא בדיינים. עד כאן.

וכתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: הלוהו סתם ודר בחצרו אבק רבית הוא ואסור מדבריהם אף על גב דלא קץ ליה דלידור ואינה יוצאה בדיינים הילכך לא מנכה ליה שעור אגריה מחוביה דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מניה הוא והא קיימא לן דאינו יוצא בדיינים ואי מסלק ליה בפחות מכדי מה שהלוהו נמצא שהוא מוציא עכשו מידו ואפילו היכא דתבע ליה מקמי דליפרעיה לא מנכה ליה. מיהו צריך עיון כיון דקיימא לן דעביד איניש דינא לנפשיה נמי נהי דאינה יוצאה בדיינים היכא דפרעיה אבל האי דקא תפיס אמאי לא מנכה ליה. ונראה לומר דהיכא דאסתלק מלוה מההוא ביתא דדר ביה אין הכי נמי דמצי נכויי מחוביה שיעור אגריה כיון דאיהו קא תפיס והאיך לא תפיס מיניה מידי ועוד דלישנא דאינה יוצאה בדיינים הכי משמע בדיינים הוא דאינה יוצאה אבל אי תפיס לא

מפקינן מיניה ורב אשי נמי לא אמר אלא כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אבל אי איסתלק ואתי וקא תבע בהא לא איירי כלל. וצריך עיון:

רבינו אפרים כתב דוקא היכא דלא תבע ליה בפירי דאכל כד פרעיה אבל היכא דתבעיה מקמי דליפרעיה מחשבינן ליה כל מאי דאכל במשכנתא כהאי גוונא בלא נכייתא ובמשכנתא בנכייתא לא. עד כאן דברי הרב.

אמר לו הלויני ודור בחצרי בחנם רבית קצוצה היא. ואי מנכה ליה מקרנא דיליה בכל שתא ושתא פורתא אסור מדרבנן. ובכרם ושדה הוא דשרי למיכל בנכייתא ואפילו לכתחלה שהוצאתן מרובה וזימנין דלא עבדי שיעור אפקותיה אבל בית וגן אילנות וחצר ואשפות וכיוצא בהן דודאי עבדי ואיהו לא מפיק בהו הני ודאי אפילו בנכייתא אסירי דאבק רבית הוא ועל דעת זו הלך הר"מ. ויש מקילין והמתמיר משובח. אבל משכונת ספרים ושאר דברים שאין דרך להשכירן וכשמשכירין אותם שכרם מועט בהני ודאי איכא למימר דבנכייתא כל דהו שרי ואף על גב דודאי עבדי. וצריך עיון.

בתשובה. מי שהלוה על השדה לזמן ידוע ולא התנו לאכול פירות כל זמן שתמשך המשכונה בידו כיון שהגיע זמן המעות להפרע הרי הן בתורת מלוה לא בתורת משכונה ואסור למלוה לאכול פירותיה דאבק רבית הוא. עד כאן.

וזה לשון ה"ר גרשום מאור הגולה בתשובת שאלה סימן ל"ז וששאלת ראובן משכן לשמעון ספרים וכשבא לפדותם מצאם ישנים ולא היו שוים כעת שמשכן אותם וראובן טוען ספרים חדשים היו ולמדת בהם והשאלתם לאחרים ונתתם בעשן והרי נפתתו בדמיהן ענה שמעון על תנאי זה הלויתיך עליהם ללמוד וללמד בהם ולהשאיל לאחרים ענה ראובן אם כן אין לך רבית גדולה מזו. כך דנינו אם כשהלוה שמעון המעות לראובן הרשהו ללמוד בספריו ולהשאילם לאחרים הוה ליה שואל עלייהו ומה שעשה עשוי ואין לחוש משום רבית. ואף על גב דתנן המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם וכו' הני מילי חצר או בית דעבידי אינשי לאוגורי אבל ספרים לא עבדי אינשי לאגורי ועבדי לאושולי דמכווני לשום מצוה דכתיב הון ועושר וגו' רב הונא ורב חסדא חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וחד אומר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים הילכך ליכא למיחש משום רבית ואי נמי איכא דחייש לכי הדא מילתא משום רבית הוה ליה אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים. ואי אמר ראובן ליבצר ליה מן זוזי במשכנתא דלאו אפוקי מיניה הוא דהא לוה נקיט להו ליכא למימר הכי דאמר רב אשי השתא דאמרת אכל טפי לא מפקינן מיניה אכל שיעור זוזיה נמי לא מסלקינן ליה בלא זוזי כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אבל ודאי האי דטעין ראובן כשמשכנתי לו הספרים היו חדשים ועתה

הם מיושנים ומעושנים אם מחמת מלאכת הספרים נתעשנו ונתיישנו הוה ליה כמתות מחמת מלאכה ואם מדבר אחר פחתו הספרים והושחתו ישלם לו הפחת על פי דיינין הבקיאין בשומא ואם לא נתן לו רשות ללמוד בהן ולהשאילן לאחרים ישלם לו כל מה שנפחתו בין מחמת מלאכה ובין שלא מחמת מלאכה. עד כאן.

וכתב הרמב"ן ז"ל וזה לשונו: כתב רבינו הגדול אפילו קא תבע ליה באגר ביתיה מקמי דליפרעיה וכו'. והרב רבינו אפרים ז"ל חלק עליו ואמר דלא אמר רב אשי כל סלוקי בלא זוזי וכו' כמו שכתוב בפסקי הרא"ש ז"ל. ורבי הכריע כדבריו מפני שמצינו חד בר נש אשאיל לחבריה דינרין אשריתיה גו ביתיה אמר ליה הב לי אגר ביתי אמר ליה הב לי דינראי אתא עובדא קומי רבי אבא בר ביזנא ומריקיז ליה מאי דהוה חמי למשרייה וזו ההכרעה אינה מכרעת שיש לפרשה כגון דהלוהו ואחר כך אמר לו אדור בחצרך ואמר ליה דור בחצרי לא אמר לא בחנם ולא בשכר ולבסוף תבעו ליתן לו שכר ביתו ואמר ליה אף אתה תן לי מעותי כלומר בשכר מעותי שהיו בטלות אצלך דרתי בה ולא אעלה לך שכר ודן רבי אבא דמנכה ליה שכר ביתו הואיל ולא התנה עמו בפירוש שידור בה בחנם ולישנא דייקא הכי דקאמר ליה הב לי אגר ביתי ואלו התנה עמו בפירוש שידור בה בחנם אם תבעו אחר כך מפני איסור רבית הוה לן למימר תבעיה באגר ביתיה ולא הוה ליה למימר הב לי אגר ביתי והלה נמי הוה ליה למימר מחלת לי ולא הוה ליה למימר הב לי דינראי. ובר מן דין מאן לימא לן דרבי אבא לאו כמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא סבירא ליה וכו' ככתוב בפסקי הרא"ש. וזה הירושלמי כתוב היה מתחלה בנוסח ראשון שבהלכות וחזר רבינו ומחקו. ואין דברי הרב רבינו אפרים קרובים אל הדעת שהמלוה את חברו מנה אם נתן לו לוה כלום במתנה סתם אינו בדין שנחשב לו להלואתו ולא דמי כלל למשכנתא דהוי הלויני ואכול פירות כל זמן שמעותיך אצלי וכל שכן חצר דלא קיימא לאגרא בין דדר בה מנפשיה בין מדעתו דלוה סתם. ואיכא דמותבי אשמעתין היכי תנן ולא ישכור ממנו בפחות והא רבינא אכל משכנתא בנכייתא. ורש"י ז"ל פירש דההיא במשכנתא דשדות וכו' ובעל הלכות נמי כתב ומאן דמוזיף זוזי לחבריה ושקיל מיניה ביתא במשכנתא ויהיב ליה אגר ביתא בפחות אסור דתנן המלוה את חבירו וכו' וזה נראה כדברי רש"י ז"ל אף על פי שהוא אמר במקום אחר ואי מנכה ליה שרי אפשר דשיעור אגריה כוליה קאמר אף על פי שזה לא הוצרך ליכתב ויש מפרשים ולא ישכור ממנו בפחות שלא יאמר לו דור בחצרי במחצית שכר. ולאו מילתא היא דהא פשיטא. ועוד דאם כן הוה ליה למיתני ולא יאמר לו דור בה בפחות ותניא בתוספתא היה חייב לו מעות והשכיר לו בית מדינר לחוש והיה יפה סלע בחדש אסור. והתירוץ הנכון

דמשכנתא כיון דמפיק דמי עלה כזביני דמיא שהרי מעותיו על אותה משכונא הם ובין נעשה פירות ובין אינה נעשה מנכה לו וכל חובו כלה באותו נכייתא דמי למה ששדי עושה מכור לך דמותר אבל בהלוהו ודר בחצרו הקרן שלו קיים בחובו והוא משכיר לו חצרו בפחות ופרע מכיסו ואין מעותיו כלין כאן. ויש מפרשים הטעם משום דמשכנתא שכונה גביה וגופא של קרקע קנוי לו בזביני מה שאין כן בהלוהו ודר בחצרו שלא על אותה חצר הלוהו אלא על אמונתו הלוהו ואינו נכון. והרב אב בית דין כתב כך ותירצה הגאון רבי יצחק בתשובותיו בחוב שקדם שהמשכונה אסורה בחוב שקדם כדתנן ולא ישכור ממנו בפחות דנהי כדאמר ליה בשעת מתן מעות הריני אוכל פירות קרקע זו בנכייתא פשוט מאלו המעות בכל שנה הוה ליה לוקח ואוזולי אוזיל גביה אבל בחוב שקדם אף על גב דקא מנכה ליה מכל מקום לא יהיב ליה מידי במאי קני להו להנך פירי ואף על גב דקמנכה ליה מיחזי כרבית. ותמה אני בזה הטעם אם אמר רבינו הגדול דכיון דממשכן ליה שדהו באותה מלוה ואמר לו לך חזק וקנה מי לא קנה וכי אין זה דרך מקח וממכר והלא הקרקע נקנה בשטר וחזקה ושכירות קרקע נמי נקנה בשטר ובחזקה והיכי מיחזי טפי כרבית אדרבה כל בשעת הלואה מיחזי טפי כרבית. ואני לא מצאתי דבר זה מפורש בתשובותיו. וזה נוסח תשובת רבינו הגדול ושתי תשובות השיב בענין זה והילך המפורשת יותר.

שאלת לענין משכונה שלא התנו ביניהם שכל זמן שתמשך משכונה זו וכו'. כיון שנשלם זמן אותו משכונה אסור לאותו שהיא ממושכנת בידו שיאכל מפירותיה כלום משום שכשנשלם הזמן נעשו המעות אצל הלוה בתורת הלואה ובה אמרו המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו פחות מפני שהוא אבק רבית שהמלוה אם קדמה לזמן המשכונה נעשה כאגר נטר לי והוא אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים. ואיני רואה בכאן אותו תירוץ שאמרו בשמו ודבריו ברורים שאמר שכיון שנשלם זמן המשכונה ואינה ממושכנת לו אצלו עוד אסור לאכול פירות ואפילו בנכייתא שעל זה שנינו המלוה את חברו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא אבק רבית כיון שאין זו משכונה אלא הלואה בעלמא. ואם תאמר בלא שכירות למה אינה רבית קצוצה כיון שקדמה המלוה למשכונה או לשכירות ולאו אדעתא דהכי אוזפיה. אינו רבית קצוצה אלא שנעשה כאגר נטר לי ואינו יוצא בדיינים ואלו אמר הלויני ודור בחצרי חנם בין בתורת משכונה בין בשכירות רבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים. זהו פשט דבריו ופירושן ולמדנו התירוץ הראשון שכתבנו וכן דעתו באמת. עד כאן.

דף סה.

ארבעה מפקינן מיניה. פירוש או זוזא אם ירצה אחד מהם שהמקח קיים. ורבא אמר חמשא או זוזא וחומש זוזא תדו דגבי גלימא טעמא מאי אמר רבא גלימא מפקינן מיניה משום דאמרי אינשי מכסי וקאי בגלימא דרביתא והאי טעמא ליתיה אלא בדבר המסויים אבל בדבר שאינו מסויים נתקיים המקח וכדאמרינן סברת וקבילת והאי דלא אמרינן דמהדר ליה זוזא בלחוד משום דאם כן הוי מתהני ברביתא והוא צריך לעשות השבה מעלייתא לפיכך מהדר או זוזא אבל המקח קיים הוא וכו'. הרמב"ן ז"ל. ועיין בנמוקי יוסף ופסקי הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: דלא לימרו קא מיכסי גלימא דרביתא. הקשו בתוספות למה לי האי טעמא תיפוק לי מטעמא דאמר רבא גופיה לעיל דברבית אתא לידיה. ותירצו דהכא מיירי שלא היתה שוה הגלימא אלא כפי מה שנתן לו. עד כאן.

ובגליון תוספות כתוב וזה לשונו: ויהיב ליה גלימא לא גרסינן דשויא טפי דכבר אשמועינן רישא היכא דשויא טפי. עד כאן.

עוד כתב הריטב"א וזה לשונו: ורבינו פירשו בשם הרמב"ן דהא דאמרינן לעיל חמשא מפקינן מיניה משום דברבית אתא לידיה לאו הנהו חמשא ממש אלא דמי וכפי דמיהם של עכשו בין שהוזלו בין שהוקרו אבל אינהו גופייהו לא מהדר דהא קננהו במשיכה דהא תלמוד ממון של רבית ממון גמור הוא וקני ליה מאי דשקיל ליה שהרי אין יורשיו חייבין להחזיר אלא דרחמנא רמא עליה לשלם הילכך קנייה אלא דהוא חוב עליו לשלמו ואלו קדש בו את האשה מקודשת ואם אסר נכסיו סתם אף זה בכלל. ומצינו בתשובה לרבינו האיי שהמוכר לחברו פירות ביותר מדמיהן משום אגר נטר לי וקנה אותם באחד מדרכי ההקנאות ובא אחד מהם לחזור בו אין המקח מתבטל וכו'. עד כאן.

מתניתין: מרבין על השכר דאמר ליה אם מעכשו אתה נותן שכרה הרי היא שכורה לך בעשרה דינרים לשנה ואם אתה פורע שכר של כל חדש בחדש הרי היא בדינר לחדש וכן הוא שכרו הרגיל ליטול והוי כמוכר חובו בפחות דשרי ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. ודוקא בשהחזיק במה ששכר על מנת ליתן שנים עשר דינר לחדש שכבר נתחייב בהן ואחר כך מחל לו שני דינרים בענין זה. מיהו אף על גב דלא החזיק כיון דאוגריה ניהליה להוא ביתא בשנים עשר ואקנייה ניהליה בחליפין אי בעי בתר הכי מצי אמר ליה אם תפרעני עכשו לא תתן לי אלא עשרה שהרי גם זה חובו הוא שמוכר בפחות ומותר וצריך עיון. הרמ"ך.

גמרא: **אמר רב נחמן טרשא שרי**. פירש רש"י למכור סחורה ביותר מדמיה בהמתנת מעות ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשו בכך ואם לזמן פלוני בכך עד כאן. ולשון טרשא היה אומר מרי שפירושו רבית חרש וכו' ויש מקשים מדרב נחמן אדרב נחמן דהכא קאמר דכיון דלא קץ ליה לומר אם מעכשו בכך ואם לזמן פלוני בכך שרי ואלו לעיל אמר רב נחמן גופיה האי מאן דיהיב זוזי לקיראי ואזלי ארבעה ויהיב להו חמשה וליתנהו גביה דאסור ואף על גב דלא קץ ליה לוקח לומר אם עכשו ארבעה ואם לקמן חמשה. תירצו בתוספות דהתם כיון דאזלי להדיא ארבעה הא מנכרא מילתא וכו' ככתוב בתוספות לעיל ונכון הוא. עוד אומר רבינו דהתם כיון דמוכר שקיל זוזי ולא יהיב ליה מידי ללוקח השתא וליתנהו לקריה ברשותיה נמי אלא שפוסק לתת לו לא מיחזי מכירה ברורה וכי יהיב ליה טפי ממאן דמזדבן בשוקא מיחזי כאגר נטר לי אבל הכא שהמוכר הזה נותן סחורתו ללוקח ואינו פוסק שום דבר אם יפרע לא מיחזי כאגר נטר לי אלא שמוכר סחורתו לזמן והרבה מוכרים אפילו בשווייהם ונותנים זמן. וגם זה נכון.

ויש מקשים עוד מאי שנא מהא דתניא המוליך חבילה ממקום הזול למקום היוקר מצאו חברו ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שמעלים במקום פלוני באחריות לוקח אסור עד כאן. והא התם דלא קץ ליה ואפילו הכי אסור כשהוא באחריות לוקח כי הכא. ותירצו דהתם כיון שהסחורה בכאן והוא אומר הריני מעלה לך כדרך שמעלין במקום פלוני הרי הוא כאלו פירש אם מעכשו בכך ואם לזמן פלוני בכך. ורבינו האי פוסק כרב נחמן דהא לקמן וכו'. ולא נהירא דהא טרשא דרב פפא עדיפא מדרב נחמן וכדבעינן לפרושי בסייעתא דשמיא. ואומר מורי דאפילו למאן דפסק כרב נחמן לא התיר רב נחמן אלא במי שמוכר לחנוני או לתגרים למכור ולהרויח בדבר והם מוכרים מעט מעט ומרויחים על הרוב וכעין ההוא דרב פפא דלקמן אבל אלו שנוהגין ליקח טרשות ביוקר למכרם לאלתר בפחות דכולי עלמא אסור. אמר רב פפא טרשי דידי ודאי שרי מאי טעמא שכראי לא פסיד. פירוש דסבר רב פפא דכיון שהשכר שלו היה שוה לאותו זמן שהוא קובע לפרעון כפי הדמים שמכרם עכשו והוא היה דעתו להניח עד אותו זמן והשכר היה טוב שלא יפסד ולא יתקלקל והלקוחות שהוא מוכר להן משתכרין בו ועל הרוב פורעין אותו מדמי השכר עצמו שמוכרין שאין כאן אגר נטר לי אדרבה עביד מילתא דרווח לתגרים אלו ועדיפא מדרב נחמן דאלו דרב נחמן הויא בשאר סחורות שאין דרך להניחם עד הזמן שקבע לפרעון ואולי המוכר הזה היה צריך למכרו קודם לכן בזול מה שאין כן בדרב פפא ואפילו הכי אמרו ליה דמאי חזית דאזלת בתר דעתיה ליזיל בתר לוקח דאלו הוו ליה זוזי הוה משכח אחרינא דמזבני ליה שכרא כי האי בזול ולפי זה הא דרב פפא עדיפא מדרב

נחמן וכן נראה לפי הפשט. אבל יש דוחין דדילמא דרב נחמן עדיפא דאלו שכרא דרב פפא בשום מקום לא היה שוה עכשו בדמים שהוא מוכרה מה שאין כן בשאר סחורות כי אף על פי שהן בזול בכאן הרי הן יוקר בכמה מקומות ואפשר להוליכם לשם ולא יתקלקלו והראשון יותר נכון והיא דעת רבינו ורבו ז"ל. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: אמר רב נחמן טרשא שרי. פירש רש"י ז"ל למכור סחורה בהמתנת מעות ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשו הרי הוא בפחות אלא ימכור סתם בכך וכך ליום פלוני והיינו התם קיץ ליה הכא לא קיץ ליה. ורבינו חננאל ז"ל פירש נותן לו הפירות במרחשון ומתנה לפרעו בדמים באייר כשער של אייר שהוא ביוקר ופירש לא קיץ ליה אלא אמר ליה תן לי כמו ששוין פירותי בעת שתפרעני דמיהן ולא קץ כמה אלא בין יוקר ובין זול גם כן כתב ר"י אלברגלוני ז"ל. וטרשא דרב פפא כולם ז"ל מפרשים דהכי הוא שנותן לו כשער של אייר בין יוקר בין זול ואמרינן עלה זיל בתר דעתא דידהו. ומדאקשינן עליה ממתניתין דקתני אם מעכשו אתה נותן לי וכו' משמע כפשטה לדברי הגאונים דהא דרב נחמן נמי בדאמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי כשער של עכשיו ומשמע דאי אמר לו סתם באייר תתן לי כשער של אייר מותר משום דאמר ליה חטי הוא דקדחו באכלבאי והכא זבוני הוא ושרי וטרשא דרב פפא נמי הכי הוה שהיה אומר להם אם מעכשיו כשער של עכשיו ואם לאייר כשער של אייר שהוא שער היוקר והיינו דקאמר אנא הוא דקא עבידנא מילתא גבי לוקח כלומר כשאני נותן כשער של עכשיו מעכשיו. ולית הילכתא כרב פפא ולא כרב נחמן כדעת רבינו הגדול. ורש"י ז"ל מפרש בדרב פפא שהיה אומר סתם לניסן כשער של ניסן שהוא ביוקר לשכר ואף על פי כן אסור. וזו קשה לדברי רש"י ז"ל שפירש דרב נחמן בשקצץ לגורן בכך וכך שזה אף על פי שלא אמר לו אם מעכשיו בפחות אסור כדתניא במוליך חבילה ממקום למקום לקמן. ועחי דהא ודאי אגר נטר לי הוא ואסור אף על פי שלא פירש כדאשכחן בפוסק על הפירות ואף על גב דמתניתין קתני אם מעכשיו קרקע שאני שאם לא אמר לו מעכשיו מותר דלא מחזי כאגר נטר לי שאין לו שער ואין דמיו קצובין. ואחרים אמרו דאיידי דתנא רישא אם מעכשיו תנא סיפא אם מעכשיו. ומצאתי שנוי בתוספתא אמר לו הלויני כור אחד של חטים ואני נותן לך כשער שאתה מוכר בו מותר ועכשיו זו קשה לדברי ר"ש ולמי שפוסק שאין הלכה כרב נחמן במוכר סתם לאייר כשער של אייר. ושמא כשאינו קוצץ לו זמן שהוא שעת היוקר ברוב השנים אלא אומר סתם כשער שאתה מוכר בו מותר שאין זה רבית שמא ימכור עכשיו קודם היוקר ודרך מקח הוא. ושוב מצאתי בירושלמי רבי חייא רוכא הוה ליה כיתאן אתון חמרייא למיזבן מיניה אמר לון לית בדעתי מזבנתיה

כדון אלא בפיריא אמרו ליה זבניה לן כמה דאת עתיד למזבנתיה בפוריא אתא ושאיל לרב ואסר ליה נפק וקבעא מתניתא ותני כן היה חייב לו מעות ובא ליטול ממנו פירות לגורן אמר לו עשה עלי כשער הנמכר בשוק ואני נותן לך מכאן ועד שנים עשר חדש הרי זו רבית שלא באיסרו בא. אמר רב מודה רבי חייא רוכא חביבי דאלו יהבין אגרא וקנה מן כבר שרי אגרא מן כבר וקנה מן בתר כן שרי קנה מן כבר ואגרא מן בתר כן אסור עד כאן בירושלמי. ולא ידעתי היאך הביאו ראיה מן הברייתא דקתני היה חייב לו מעות וכו' לטרשא דכיתנא דאסר ליה רב לרבי חייא ומה ענין לה עד שמצאתי בתוספתא דתנאי התם היה חייב לו מעות ובא ליטול ממנו פירות וכו' וקתני סיפא אמר לו הלויני כור אחד של חטים ואני נותן לך כשער שאתה מוכר בו מותר ועכשיו למדתי שהוא טעות הסופרים ואסור גרסינן בתוספתא ומזו הביאו ראיה בירושלמי שרבי חייא קבעה לאיסור טרשא זו במתניתא דידיה ופירש מה שאמר רב מודה רבי חייא חביבי דאלו יהבין אגרא וקנה מן כבר שלקח ממנו פירות שהם כבר ברשות מוכר ואוזיל גביה שרי וכן אם הוזיל אצלו והקדים לו מעות ואינו מושך הפירות לקנותן עד לאחר זמן נמי מותר ליקח ממנו פירות כשער שיצא דהיינו פוסק כשער הגבוה אבל מושך פירות מיד וממתין המעות והוא נותן לו הריוח בסוף כגון טרשא דכיתנא אסור זהו פירוש מסוגיא הזו הירושלמית ואף על פי שיש סמך בזה לדברינו כיון שלא הקשו בגמרא מן הברייתא הזו לרב נחמן דשרי טרשא ליכא למסמך עלה ולא מותבינן אנן מברייתא דלא מותבי מינה בגמרא כלל. והוי יודע שלדברי רש"י לא התיר רב נחמן לומר לזמן פלוני בכך וכך אלא בששער אותו זמן הוא ביוקר והתנאי שהוא מתנה עמו הוא השער של אותו זמן ברוב השנים ולפיכך לא מחזי כאגר נטר לי. וכתבתי זה מפני ששמעתי אומרים שהלכה כרב נחמן כפי הפירוש שפירש רש"י ודרב פפא בדקק ליה ואמר אם מעכשיו ואין הלכה כמותו ועל כן נהגו ליתן פירות בכפלי וכפלי כפלים מכדי דמיהם לזמן ואומרים דכיון דלא פסק אם מעכשיו שרי ודבר זה איסור גמור לדברי כולם כיון שלא פסק עמו בכעין השער שיצא ומדרב פפא תלמוד דקאמר שכראי לא פסיד זוזי לא צריכנא אלמא כעין אותו השער הוא מתנה ומתניתין דקתני ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור מפני שאמר אם מעכשיו ואם לא אמר אם מעכשיו מותר משום דבגורן יקרא ושויא שנים עשר מנה ברוב השנים כדאמרינן בבבא קמא דבניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זילי. ולשון טרשא מצינו לו חבר בילמדנו בסוף אם בחקותי אמר רבי לוי מהולתך טרשא אקיש עלה ופירש רב נתן בעל הערוך הנפה נתחרשה ואין הקמח יורד אקיש עלה והוא מלשון ישמעאל שקורין לחרש אטרוש וכאן נמי פירוש טרשא רבית חרש שאינו נשמע מפני שלא פסק ואמר

לגרן בכך וכך אלא אמר באותו השער ואומר שמא לא ייקר השער והוא רבית שלעולם מתייקר ואינו נשמע בפירוש אם הוא רבית. עד כאן. והראב"ד פירש טרשא לשון גובה כמו הסלעים הגבוהים שנקראים טרשים כלומר מותר למכור חפץ לזמן פלוני יותר ממה ששוה עכשיו הואיל ולאותו זמן ישוה כך. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: **אמר רב נחמן טרשא שרי**. פירש רש"י למכור סחורה בהמתנה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשיו בפחות אלא ימכור סתם בכך וכך ליום פלוני. מלשון הרב שאפילו קצץ לו דמים ואמר לו לגורן במנה והוא שלא קצץ דמים לו אם מעכשיו בכך וכך והיינו דכי אקשי ליה ממתניתין דאם לגורן בשנים עשר מנה אסור פריק התם קץ ליה הכא לא קץ ליה כלומר במתניתין קץ בין בתחלה בין בסוף דהא אם מעכשיו באלף זוז קאמר אבל היכא דלא קץ בתחלה אלא בסוף שרי. ודרב פפא דאמר טרשא דידי שריא פירשה הוא ז"ל במוכר לו בזמן הזול בתשרי בשער של ניסן וממתין לו עד ניסן. ונראה פירוש לפירושו דבתשרי יוצא השער בזול ובניסן מתייקר בכל שנה ושנה והוה ליה כקץ בין בתחלה בין בסוף דכל שיצא השער הרי הוא כקץ בתחלה ואפילו הכי הוה שרי רב פפא משום דשכריה לא פסיד וכו' ומתניתין נמי סבר דלא קשיא ליה ואף על גב דקרקע נמי לא פסיד משום דהתם קץ בפירוש אם מעכשיו כך וכך אבל הוא לא קץ למימר ליה אם מעכשיו בכך דזוזי לא צריך ומשום הכי אקשינן עליה מאי חזית דאזיל מר גבי דידיה זיל בתר לוקח וכל שיצא השער הרי הוא כקציצה דהא אי הוו ליה זוזי ודאי שקיל כשער של עכשיו דהא איכא שכרא בהיני ולפיכך אמרינן לקמן דלית הילכתא כטרשי פפונאי וכו' ודרב נחמן טפי שריא מדידיה וכו'. עד כאן.

וזה לשון הריצב"ש: **אמר רב נחמן טרשא שרי**. פירש רש"י טרשא למכור סחורה לפרוע המעות לזמן ידוע ליותר משוויה ופירש התם קץ ליה וכו' דבמתניתין אמר אם מעכשיו בפחות אם כן הרי מפרש לו שמוכר לו ביותר בעד המתנת המעות אבל בדרב נחמן לא פירש אם מעכשיו אלא סתם מכר לו. וצריך לומר לפירושו דאם יצא השער אפילו בסתם אסור דהרי הוא כאלו אמר אם מעכשיו דאי לא קשה לרב נחמן מההיא ברייתא דהמוליך חבילה ממקום למקום וכו' (שבדף ע"ב ב' בסופו) אלא דההיא בדיצא השער ודרב נחמן דלא יצא השער. וכן ההוא עובדא דבירושלמי רבי חייא רוכא הוה ליה כיתאן וכו' עד קומי רבי ואסר ליה גם זה כיצא השער לרב נחמן ומשום הכי אסר ליה אפילו בסתם. וצריך לומר דלפירוש רש"י ליכא לאיפלוגי בין אמר לו לזמן פלוני תתן לי ממנה כך וכך בין לא קצץ לו סך ידוע אלא שאמר לו בשער שישוה באותו זמן והוא זמן היוקר דאם אמר אם מעכשיו או יצא השער אסור אפילו באמר אם לגרן כשער הגרן דהא הך

ברייתא דקתני אם ברשות לוקח אסור לא פירש סך ידוע וכן ההיא דרבי חייא די היה לו שיתנו לו כשער של פורים ואפילו הכי אסר ליה רבי. והא דאמר רב פפא טרשא דידי ודאי שרי מאי טעמא וכו' הבינו המפרשים מפירוש רש"י שהיה מוכר בזמן הזול כשעת היוקר בסתם כלומר שלא היה מפרש סך קצוב ונדחקו בזה. אבל נראה לי מפירוש רש"י שהיה מוכר רב פפא בזמן הזול בשער היוקר רצה לומר בסך קצוב הרגיל להיות באותו זמן והיתה טרשא זו אסורה לרב נחמן לפי שיצא השער עתה והוה ליה כאלו אמר אם מעכשיו ואמר רב פפא דאף על פי שאסורה לשאר בני אדם לדידי ודאי שריא משום דשכראי לא פסיד וזוזי לא צריך ולפי זה אפשר דאף על גב דלא קיימא לן כרב פפא היינו דלא שריא לדידיה טפי מאינש אחרינא משום טעמא דאמר ליה רב שישא מאי חזית וכו' אבל טרשא דרב נחמן בלא אמר אם מעכשיו ולא יצא השער מותרת לפי המסקנא דודאי טרשא דרב פפא ביצא השער הוא מדאמרינן דאי הוו להו זוזי שקלי כדהשתא משמע דיצא השער וימצאו הרבה ליקח והא דקאמר רב פפא טרשא דידי ודאי שריא הוי דומיא דמאי דאמר רב חמא טרשא דידי ודאי שריא והיא טרשא אסורה לאחרים אבל לדידיה משום דנקטי להו שוקא ושבקינן להו מיכסא לכבודו שריא. כן נראה לי. עד כאן נמצא מליקוטי הריצב"ש.

כתוב בספר המאור וטרשא שריא כרב נחמן והני מילי בדלא קץ כלומר וכו'. וטרשא דרב פפא אסירא בדקץ ליה. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם ואפילו בדלא קץ כדברי הרב דאם איתא דאיכא היתר בלא קיצותא למה ליה לרב פפא למיקץ דאיכא חשש איסור. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: אין מרבים על המכר בשכר המתנת מעותיו שימכור לו ביוקר דאמר לו אם מעכשיו אתה פורע הרי היא שלך במאה ואם לשנים עשר חדש הרי היא שלך במאה ועשרים. לרבינו הגדול זק"ל בתשובה מכירת קרקעות בסתם אף על פי שהרויח זמן והוקיר והרבה בדמים סתם אין בה משום אגר נטר אלא אם כן פירש אם מעכשיו בכך וכך ואם לזמן פלוני בכך וכך. עד כאן. נמצא גם במכר אם נתרצה אחר כך להניח לו מקצת הדמים כדי שיפרענו עכשיו הרשות בידו. ורש"י התיר למכור סתם בענין זה אפילו במטלטלין וקאמר דהיינו טרשא דרב נחמן דשריא שהיה מוכר ביוקר סתם וממתין המעות ואין ידוע דאגר נטר לי הוא דהא לא קאמר להו אם מעכשיו בכך וכך פחות ממה שפסק עליהם מכל מקום הא לא משכחת בה רווחא למוכר אלא פחות משתות למקח שהוא מחילה וקמשמע לן דלא עבד בהא משום אל תונו אבל אי נתאנה בשתות קנה ומנכה לו שיעור אונאתו מדמי מקחו ואינו יכול לבטל המקח כיון שמשך

הלוקח והוא הדין שאינו יכול לכופו לפרעו עד הזמן שפסק עמו מתחלה כן נראה. וצריך עיון.

והר"מ ז"ל כתב שאסור הוא כיון שעכשיו אינו שוה כל כך, עד כאן. ונראין דברי הר"מ ז"ל במידי דקיצי דמיה כגון חטים ושעורים או פלפלים שיש להם שער ידוע תמיד וכן כל כיוצא בהן. ואי זבין ליה סתם בשנים עשר דינרין והתנה עמו להמתינו שנה אחת ואחר כך אמר לו אם אתה פורע לי עכשיו הריני נוטל עשרה הרי זה מותר דאוזולי מוזל גביה בההוא חוב דאית ליה עליה וקיימא לן מוכר אדם חובו בפחות ואף על גב דמיחזי כרביתא. ודוקא היכא דלא מקבל עליה מוכר אחריות אלא אחריות דנפשיה דלא לימחול חוביה ללוה אבל היכא דקביל עליה אחריות דעלמא כגון עוני הלוה דאי ליעני דליהדר לוקח עליה דמוכר כהאי גוונא ודאי אסור, עד כאן. ולעיל תמצא דעת הריטב"א ז"ל ורבותיו בענין קיבול האחריות על מימרת האי מאן דיהיב זוזי אחביתא דחמרא וכו' עיין שם.

וכתב ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. מי שלקח מחברו סחורה בהמתנה והוסיף עליה בדמיה לסיבת ההמתנה אם היתה הסחורה בעינה קיימת ורצה בעלה לחזור ולקחתה יש לו לחזור וליקח אותה שיכול לומר לו אני מכרתי אותה לך בשעת השער. ודוקא אם אותו תוספת הוא יותר מן השתות שבטל בו המקח אבל אם היה שתות בלבד וכל שכן בציר משתות כמו שאין המקח בטל אם בא לו מטענת אונאה אלא המקח קיים ויחזיר האונאה כן אם בא לו מצד רבית אין המקח בטל אלא יתקיים המקח ויפרע לו דמים עד כדי שוויו ואין הפרש לענין רבית בין שתות לפחות משתות הויא מחילה חייב שלא יחזור עליו בכך אבל לענין המכירה בהמתנה שהיא רבית ולא תועיל בה מחילה הנה נתחייב שאפילו היה התוספת פחות משתות אסור הוא וראוי להחזיר לו עד הסך שהיתה סחורתו נמכרת במדודים. ומה שאמרנו שאם היה התוספת יותר משתות שיש לבטל המקח ויחזיר לקחת סחורתו אין זה אלא אם היתה הסחורה נמצאת בעין אבל אם לא היתה נמצאת בעין אין לו כי אם דמיה ולא יהיה אלא שעבר ומכר נכסי חברו ודאי לא היה מתחייב כי אם כמה ששוים כן הדין כאן אם הוציאה ואינה בידו אינו חייב לשלם לו אלא שווייה וכן מה שאמר לו תן לי מה שקבלת בה אינה טענה לפי שאם קבל בה יותר על שויה השתדלותו וחריצותו היו סבה בזה ואין לנו לחייב אותו שיתן לו מה שבא לו ריוח מצד זריזותו והשתדלותו לפי שאינו משרתו לא יתן לו סחורתו בלי תוספת. עד כאן.

עוד כתב הרמ"ך וזה לשונו: מכר לו פירות בתשרי על מנת שיפרענו באייר כשער של

אייר הן זול הן יוקר. כתב רבינו שרירא ורבינו חננאל ורבינו נסים ז"ל דהיינו טרשא דרב נחמן דשריא והתם גבי שכרא דטרשא דרב פפא היינו טעמא משום דודאי הוא מתיקר בתמוז ואי הוי אינהו מעכבי ליה בידייהו עד תמוז בהא לא הוה מטי להו לא רווחא ולא פסידא אלא אינהו הוי מזבני ההוא שכרא בניסן בזול ומתעסקי בדמי הילכך אפשר דמטי להו פסידא טובא אף על גב דלא קא רווח איהו בההוא טרשא מידי דהא לא הוה צריך ליה זוזי ושיכריה לא פסיד אבל הכא דינא היא דלישתרי כיון דאפשר דמוזיל עד אייר ואיכא רווחא ללוקח ועוד דהא אי בעי מעכב להו ברשותיה עד אייר והוי נמי יוקרא וזולא לדידיה הילכך ליכא איסורא כלל וכן נמי אי אמר ליה לחנוני תהא חביתא ברשותך עד אייר ויהיבנא לך דמי כשער שיצא באייר. עד כאן.

טרשא דרב חמא. פיוש רש"י שהיה מוכר במקום הזול כמקום היוקר ואחריות הליכה עליו ושם מוכרים לצורך רב חמא כיוקר דהתם וקונים לעצמם סחורה שם באותן מעות והריוח לעצמן ואחריות החזרה עליהם. והרז"ה הקשה עליו שאם כן למה לן טעמא דנקטי להו שוקא וכו' בלאו הכי נמי שריא דהא תניא לקמן המוליך חבילה ממקום למקום וכו'. על כן פירשה הוא שאף בהליכה היתה הסחורה ברשות הלוקחים ואפילו הכי מותר משום דנקטי להו שוקא ונכון הוא. אבל אפשר להעמיד דברי רש"י דההיא דלקמן כשהיא לגמרי ברשות מוכר ולומר שהוא מעלה להם שכר מן עמלם בהליכה והא דרב חמא בשאינו מעלה להם שכר עמלם והיינו דאיצטריך להאי טעמא דנקטי להו שוקא וכו'. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: הא דרב חמא נראה שהלה מוכר להם במקום הזול כמקום היוקר לזמן שישובו משם ומוליכין אותו שם והיו מרויחים במה שקונים שם באותן מעות ואף על פי שהיין באחריותן מותר מפני שהן נעשין שלוחיו ובכל מה שקונים שם אומרים שלוחיו אנחנו למכור ולקנות ונקטי להו שוקא במכירתם ולא שקלי מנייהו מכסא בקנייתם. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף: אמר רב חמא טרשא דידי שרי. פירוש הקונטרס דרב חמא היה מוכר בפרקמטיא והיה מוכר במקום הזול כשער שהיה נמכר ביוקר והוא היה מקבל עליו אחריות דרך ההליכה והלוקחים משתכרים בפרקמטיא שהיו לוקחים מן המעות סחורה ומביאים לכאן ואחריות מזה עליהם. וקשה דכיון דאחריות ההליכה היתה על רב חמא אם כן למה ליה טעמא משום דניחא להו וכו' פשיטא דאין זה רבית שהרי היו כמו שלוחין ממש. לכך נראה לפרש דגם אחריות ההליכה היתה עליהם והשתא ניחא שפיר דהמכר היה נגמר מיד ומן הדין לא היה לו ליטול אלא כמו שהיתה שוה

לשם במקומו והוא שקיל טפי ולהכי איצטריך טעמא דניחא להו וכו' שהיו מרויחים באותן המעות. ואם תאמר וכי מותר להלות לחבירו ברבית מהאי טעמא שירויח באותן המעות. ויש לומר דשאני הכא דהריוח בא מחמת בעל המעות. ועוד יש ליישב פירוש הקונטרס דלעולם אחריות ההליכה על רב חמא ומכל מקום איצטריך האי טעמא דניחא להו משום דהוה אמינא כיון דבתר דזבנוה התם במקום היוקר הוא מלוה להם המעות שיסחרו באם לתועלתם כי טרחי בהליכה להוליכה לשם ולמכור אותה לו הוה ליה כרבית מוקדמת ומשום הכי איצטריך לומר דאין כאן רבית מוקדמת דהא עביד להו מילתא דשויא באותו טורח שטרחו בשבילו דכל היכא דאזלי בהליכה ובחזרה שבקי להו מיכסא ונקטי להו שוקא בכל סחורות שמוליכין ומביאין מפני שיוצא עליהם שם שהם מוליכין סחורתו של רב חמא. עד כאן.

וכן כתוב בתוספות חיצוניות וזה לשונו. יש ליישב פירוש הקונטרס דאחריות ההליכה על רב חמא וכי תימא אם כן הוי שלוחו ממש. יש לומר דמכל מקום היה להם טורח ההליכה ומזה הטורח לא היה נותן להם כלום אלא מחמת אותו הטורח היו מרויחין שבחזרה היו המעות מלוה גבייהו ומרויחין בהם שהיו לוקחין באותן מעות סחורה שהיא שם בזול ומביאין אותה לכאן ומוכרין אותה ביוקר ואם כן אותו טורח היה רבית מוקדמת ולהכי איצטריך טעמא דניחא להו וכו'. עד כאן. וכן כתב הריטב"א בשם התוספות.

עוד כתב הריטב"א וזה לשונו: והם ז"ל פירשו דהכא האחריות היה על הלקוחות אף בהליכה ומשום דתניא המוליך חבילה ממקום למקום וכו'. דבאחריות לוקח אסור הוצרך לומר טעם דשאני הכא דניחא להו דליקום ברשותיה כלומר שיקרא שמו עליה כי הם יודעים כי רב חמא מכרה להם והם עתידים לפרוע עדיין מדמי הסחורה לא שיהא כן התנאי אלא שכן המנהג על הרוב ומפני כן נקטי להו שוקא ושבקי להו מיכסא כדי שירצו התגרים לסחור עמו וגם שיפרעוהו בעין יפה ויותר הוא טוב להם כשלא פרעוהו מיד ונתן להם זמן עד החזרה דמשום הכי זבני לה לזמן ההוא ביוקר ולאו משום אגר נטר לי וכיון דליכא אגר נטר לי שרי. אי נמי יש לפרש דכיון דכל היכא דקאי ברשותיה דרב חמא שבקי להו מיכסא ונקטי להו שוקא הרי האחריות שקבלו על ההליכה אינו בחנם ומשום אגר נטר לי אלא כאלו נתקבל שכר על האחריות ההוא וכהאי גוונא אפילו באחריות לוקח מותר וכן פירש מורנו. עד כאן.

והלכתא כטרשא דרב חמא וכו'. ככתוב בתוספות. וכן פסק רבינו האי בשער מ"ב דהלכתא כטרשא דרב נחמן מיהו לא פירש טרשא דרב נחמן כמו שאנו מפרשים אלא

פירש דהיינו אדם שנותן לחבירו חמשה דינרים ואינו מרויח בהקדמת מעות אלא שבטוח במקחו שלו. ולפי זה הפירוש צריך לפרש מתניתין דקתני אם לגורן בשנים עשר מנה אסור כגון שאז הוא שוה כך דאז אין המוכר מרויח אלא שהוא בטוח במכר שלו ואפילו הכי אסור משום דקץ ליה ומיהו אין נראה לרבינו תם פירושו בזה דמתניתין משמע דמיירי כגון שמייחד לו החפץ בשכר המתנת המעות. ועוד דמתניתין בהקדמת החפץ ואיהו מוקי עיקר מילתיה דרב נחמן בטרשא בהקדמת המעות. תוספות שאנץ.

דף סה:

מתניתין. מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וכו'. יש מפרשים שהלוקח אמר לו למוכר. קשיא לי מאי טעמא איירי מתניתין בשנתן לו מקצת דמים ואם נתן לו כל הדמים ואמר לו כך כמו כן היה הלוקח אסור מפני שהוא כמלוה ולא כמקח. ונראה לי דרבותא אשמועינן שהלוקח אסור והמוכר מותר וכדאמר ליה לכי מייתית קני כדמוקמינן לה לקמן וסלקא דעתך אמינא כיון דאכתי מחייב ליה לוקח מעות מוכר נמי ליתסר דמיחזי דבשביל שכר מעותיו הוא אוכל קמשמע לן. והעיקר שהמוכר אמר ללוקח וכך היא הסוגיא באמת ואין עוד קושיא. והפירוש הראשון אינו כי אם בלשון אחר נאמר בגמרא לכשיהיו לי מעות אחזירם לך וכו' הא דאמרינן שלוקח מותר ומוכר אסור דאמר ליה ארעא קני מעכשיו וזוזי ליהוו גבך הלואה הכי קאמר דלא ליזול וליפוק אזוזי אלא שימתין אותו כאדם שממתין לחבירו בהלואה דכהאי גוונא האי ארעא מיקניא במקצת דמים. הראב"ד.

משכן לו בית משכן לו שדה. כתב ר"מ מסתברא דסיומא דברייתא דרבי חייא דאייתי לעיל פעמים ששניהם מותרים היא מדלא קאמר תניא. הרא"ש.

צד אחד ברבית לרבי יהודה שכיון שאמר ליה לכי מייתית לזמן פלוני קני מעכשיו ואפשר שיביא לאותו זמן הילכך לרבי יהודה לוקח מותר בו בדמים הללו נמי אפשר שישוה יותר ואפשר שלא ישוה אי נמי אפשר שירצה למכרו ואפשר שלא ירצה וכשירצה הדבר תלוי בדעת עצמו וכמוזיל גביה מדעתיה דנפשיה דמי וזה עיקר. וזה הענין כגון שנתרצה למכרו לסוף שנה או שתים למשכונה וזה מחזיק בו בתורת מכר יסבור לאכול משם ואילך בלא נכייתא אומרים לו אסור אתה מפני שלא נתקיים זה המכר בידך בתורת היתר כי מחמת הלואתך אוזיל גבך ועכשיו שוה יותר ואם תרצה לאכול בתורת משכונה בנכייתא כמו שהיית אוכל מותר אבל בלא נכייתא אסור. הראב"ד.

לא תמכרם אלא לי בדמים הללו. הקשו בתוספות אמאי אסרינן הכא והא תנן לקמן הלוהו על שדהו ואמר לו אם אין אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים וכו' והראב"ד ז"ל פירש דהכא שאני שהדבר תלוי ברצונו של מוכר אם ירצה למכור אבל התם תנאי מכירה היא אם לא יפרענו ליום פלוני הילכך בשעת מתן המעות קנה הכל או בדאמר ליה מעכשיו או באסמכתא כרבי יוסי מפני שאין אונאה לקרקעות ותנאי מכירה היא. אי נמי קנה אמרינן אבל איסור רבית איכא. ומיהו אבק רבית הוא דכל על ידי מכירה אבק רבית הוא ולא מסלקינן ליה כן כתב הרב. ואינו מחוור בעיני כלל דעל כרחך אין התם איסור רבית כלל שהרי שנינו וכן היה ביתוס בן זונין עושה על פי חכמים. ועוד שאם היה בו איסור רבית ולא שנו כאן אלא לענין דינא כיון ששנאוה הכא גבי איסור רבית לא היה שונה סתם הרי היא שלו אלא היה לו לשנות ואסור לעשות כן מפני איסור רבית וכיוצא בלשון זה. אלא ודאי אין כאן עסק לאיסור רבית דכללא דרביתא כל אגר נטר לי אסור הא כל שאין בו אגר נטירה מותר ובריית דהכא שהלוהו על תנאי שכל זמן שימכרנה ואפילו לאחר שיפרענו לא ימכרנה אלא לו ובסך ידוע ואפילו תשוה יותר הרי יש כאן אגר נטר לי ואסור. אבל במתניתין ליכא אגר נטר לי כלל לא קודם הזמן שקבע לו ולא לאחריו ולא נתכוון זה אלא שיפרענו בזמנו ואם לא שיסתלק ממנו לגמרי ונמצא שאם פרעו בזמנו קרקע חוזר לבעליו ואין כאן שכר המתנה ואם לאו הרי השדה מכורה לו מיד ואין כאן המתנה וגדולה מזו אמרו במעות ממש שההעלאה נכרת בהם יותר ומיחזי טפי כרבית שכן שנינו בפרק גט פשוט מי שפרע מקצת חובו והשליש וכו' רבי יוסי אומר יחזיר וכו' ופלוגתייהו באסמכתא קניא או לא קניא הא לאו הכי כלהו מודו דיחזיר ולא חיישינן בה משום רבית אלא שהטעם כמו שכתבתי לפי שאין שם אגר נטר לי כלל לא בתחלה ולא בסוף. ונראה שכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל בפרק גט פשוט וזה נכון וברור. ומכל מקום אפשר שאין הדבר מותר לכתחלה לעשות כן ולא גרע מרבית מאוחרת שנותן לו לאחר הפרעון שכל שמקבל מיד הלוה יותר ממה שנתן לו אסור משום מראית העין ואלא מיהו קיל טפי מאבק רבית ועל כן שנאוה סתם במשנתנו להתיר ובמשנת גט פשוט וכללן כולן רבן גמליאל במשנתנו ברבית מוקדמת ורבית מאוחרת ורבי שמעון שאמר יש רבית דברים. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: משכן לו בית משכן לו שדה ואמר לו לכשתרצה ותמכרם לא תמכרם אלא לי בדמים הללו אסור פירוש אסור לעשות ולקיים כן והוה ליה רבית קצוצה ומשום שכר מעותיו מוזיל גביה ואף על גב דכהאי גוונא יכול הממשכן לחזור בו ויכול הוא למכרה למי שירצה כדאיתא בהדיא בפרקא בתרא דעבודה זרה ואפילו קנו מידו

דאמרינן זוזי אנסוהו. אפילו הכי כיון שהתנה כן עם המלוה וקיים דברו אסור לעשות כן דכל שאומר ועושה בענין רבית אסור ואף על פי שהיה יכול לחזור בו שהרי הפוסק על הפירות שאין לו יכול לחזור בו ואפילו בלא מי שפרע ואפילו הכי אסור כשלא יצא השער או כשלא בא באיסרו לידו. ואם תאמר ומאי שנא מהא דתנן לקמן הלוהו על שדהו ואמר לו אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו ומיירי התם אף על גב דקא מוזיל גביה ואיכא מאן דמוקי לה בגמרא בדלא אמר ליה מעכשיו ומאן דבעי מעכשיו אינו מטעם רבית אלא משום דלא תיהוי אסמכתא. ויש לומר דשאני התם דאי בעי מצי לזבוני למאן דבעי ולא עקר תנאיה דמעיקרא אבל הכא דלפום תנאיה לית ליה לזבוני לאחריני כלל וללוקח הזה לית ליה לזבוני אלא בדמים הללו הרי זו רבית קצוצה כן תירצו בתוספות. עד כאן.

סיפא דאמר ליה מדעתיה. נראה לי כגון שאמר לו אם יהיה לי זה הדעת באותה שעה והדבר אצלו בספק אולי לא יהיה שאם אמר לו אם ארצה פשיטא שאין זה תנאי אלא שאמר לו עכשיו אני רוצה ואם ארצה באותה שעה אקבל אותם ממך מותר שגם זה אינו תנאי. הראב"ד ז"ל.

דף סו.

נעשה כמאן דאמר ליה מדעתיה איתמר. כתב הראב"ד משמן של ראשונים דאין עיקר הטעם בזה מפני שהתנה הלוקח ולא המוכר אלא רישא שהתנה בשעת המכר ולא שנא התנה מוכר ולא שנה התנה לוקח שעל ידי כן נגמר המכר אבל סיפא כשהתנה לאחר שנגמר המקח ולא שנא התנה לוקח ולא שנא התנה מוכר דכל שנגמר המקח כשהוא מתרצה להחזיר לו הרי זה כמוכרו לו לכתחלה וביטול מקח אין כאן וזוזי לא הוו הלואה. ולפי דבריהם כל שהוא קודם גמר המקח קרי תנאי של מוכר לפי שהדבר תלוי בו ולא במוכר. ואינו מחוור דאם כן היאך עלה על דעת רב אשי לומר שיועיל התנאי שאומר הלוקח לאחר גמר המקח ובזה זכה בו מוכר וכן לוקח בתנאי האחריות. ועוד בעובדא דההוא דיהב גיטא כי אתני אפילו איהו מאי הוה ומאי קאמר מהו דתימא הוא גופיה אדעתא דידיה קגמיר ויהיב והאי כבר איגרשא ולאחר גירושין תנאי דידיה מאי מהני. אלא הנכון מה שפירש הוא דהכא בשהתנו לאחר שהתחיל ועדיין לא נגמר כגון דנתן מעות ולא נכתב השטר וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: פירשו הראשונים וכו'. ואמת הוא זה אבל כמה הוא רחוק זה הפירוש ואיך זה נסתם זה הדין ולא הוזכר בברייתא לא בלוקח ולא במוכר ואם היה נזכר באחד

מהם הייתי למד השני ממנו והייתי אומר יגיד עליו רעו תנא בלוקח והוא הדין למוכר או בהפך או בשלא הוזכר כלל מי יגיד. ועוד אני תמה על רב אשי איך היה סבור תנאי שלא הוזכר בשעת מעשה במה יתקיים כי אם בקנין. לכן נראה לי כי אם מעשה דאמימר בשעת מעשה היה שהחזיק בשדה אלא שלא נתן לו דמימן או שנתן ולא נכתב השטר ובמקום שכותבין היה והתנאי לא כתבו בשטר אחר כל הפטום ובתחלה פירש לו שלא באחריות ואמר אמימר אף על פי שעדיין לא נגמר המכר כיון שהמוכר אמר לא תבע הלוקח ממנו אלא שהיה עומד בעצבונו והיה לו להחליט ממנו הדבר ולחזק אותו גם לכותבו בשטר ולא עשה מפני שלא בטח בדבריו ולא אמר לו אלא לפטומי ועל זה הקשה לו רב אשי מדרבא דאמר סיפא דאמר ליה מדעתה ורישא וסיפא ודאי בשעת מעשה הוא דאתני וסיפא אף על גב דלא אתני מאי דהוה עליה לאתנויי כיון דאידך שתיק ליה אי לאו דאמר ליה מדעתי הוי תנאיה תנאה ותריץ ליה כמו שאמר ליה מדעתי איתמר והטעם מפני שלא התנה מה שיש עליו להתנות והאחר לא החזיק ממנו הדברים בחיזוק הראוי לו. ואי קשיא לך הא איכא במעשה דאמימר דזבין ליה ארעא שלא באחריות אלמא אחר מעשה הוה לאו קושיא היא שהרי במעשה דההוא גיטא נמי איכא דיהב ליה גיטא לדביתהו ואם כפשוטו קשיא וכו' כמו שכתב לעיל הרשב"א. ונראה לי דכל הני מילי בדאתנו אחר שנעשה הקנין בסוף המקח ועדיין עסוקים באותו ענין לפיכך כי התנה מוכר תנאי גמור היא דמצי למיהדר ביה כל זמן שעסוקים באותו ענין אבל כי התנה לוקח ועיקר המקח לא היה על תנאי זה פטומי מילי בעלמא הוא. אנל אי בתחלת המקח אמר לוקח מכור לי שדה זו וכל זמן שיהיו לך מעות אחזירנו לך וגמרו המקח ברצון המוכר אף על גב דלוקח הוא דאתני ולא מוכר ודאי תנאי גמור הוא בלי ספק. שיטה.

וזה לשון הריטב"א: סיפא דאמר ליה מדעתי. ולקמן פרישנא דהכי קאמר סיפא נעשה כמאן דאמר ליה מדעתי והטעם משום דאף על גב דהתנה בשעת מתן מעות כיון שלא התנה מי שהיה לו להתנות וזה שהתנה לא אמר בלשון על מנת פטומי מילי הוא ולא סמכא דעתיה דאף על גב דאמרינן לעיל דכל שאומר ועושה אסור ואף על פי שיכול לחזור בו התם הוא כשהיו פיו ולבו שוין בשעת תנאו מה שאין כן בזו שאין פיו ולבו שוין לא אמר אלא כדי להפיס דעתו של חברו הא אלו אמר זה בלשון על מנת או שהתנה מי שעליו להתנות אף על פי שלא אמר על מנת תנאו קיים כיון שהתנו בשעת גמר מעשה בעוד שעסוקים באותו ענין ולאפוקי כל שהתנה לאחר גמר מעשה שאין תנאם כלום ואפילו התנה מי שעליו להתנות ובלשון על מנת ולא מהני תנאה אלא בשקנה מידו כראוי ובהכי רהטא כולה שמעתין דוק ותשכח וכדאמרינן. ההוא גברא דזבין ארעא

לחבריה שלא באחריות חזייה מוכר ללוקח דהוה עציב אמר ליה פירוש בעוד שעסוקים באותו ענין אמאי עציבת דאי טרפי לה מינך מגבינא לך וכו' פירוש והלוקח שתק ולא קיים דבריו וגם לא אמר המוכר בלשון על מנת. ואמר אמימר דכיון דהכי הוא פטומי מילי בעלמא הוא. וכן עובדא דההוא שכיב מרע בכהאי גוונא הוא כי לאחר שנתן הגט בידה בעוד שעסוקים באותו ענין אמרה האשה אמאי מיתנחת דאי קיימת דידך אנא ואמרינן דלא חשיב תנאה לפי שלא התנה הבעל וגם לא אמרה האשה בלשון על מנת וכיון שכן ודאי לא סמכא דעתיה דבעל והוו גירושין גמורין בלא שום תנאי. והרבה פירושים אחרים יש בשמועה זה אבל זה הנכון והיא שיטת רבינו בשם רבותיו וכן פירשו בתוספות. והריא"ף פירש בתשובה דרישא בשהתנה כן בשעת מעשה ובין שהתנה מוכר או לוקח והא דנקט רישא בשהתנה לוקח וסיפא בשהתנה מוכר לאו דוקא. ואין זה פירוש נכון. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הרב ר' פרץ: פטומי מילי בעלמא הוא. פירוש משום דלוקח בעי אתנויי ואם תאמר וכי תעלה על דעתך לומר דאם המוכר אמר שום תנאי קודם שאמרו הלוקח שלא יהא מקנה והא כמה מעשים בכל יום שהמוכר מתנה כמה תנאים ללוקח ויש לומר דכשהתנאי היה בתחלת הקנין אז לא אמרינן פטומי מילי אלא הוי תנאי גמור אפילו התנהו המוכר אבל הכא שמתחלת הקנין פסק עמו שלא באחריות והא דקאמר מוכר בתר הכי אי טרפי לה וכו' לאו היינו אלא פטומי מילי דודאי אם אמר הלוקח בתר התנאי הראשון קודם שנגמר המקח אי טרפו מינאי מגבית לי הוה מועיל שפיר דהוי נמי כמו שאמר חוזר אני מן התנאי דהיה בלא אחריות ורוצה אני באחריות אבל עכשיו שלא התנה לו הלוקח אלא המוכר ומתחלה פסק לו שלא באחריות פטומי מילי בעלמא הוא. עד כאן.

לוקח בעי לאתנויי וכו'. קצת קשה והא הכא אתנו שלא באחריות מפורש וטעמא משום דדברים לא מרע שטרא ואפילו אתני לוקח בעל פה אפשר דלא הוי תנאי לאורועי תנאי שבשטר דאי בחזרה הוי אם כן אפילו אי אתני מוכר להוי כמחילת תנאי שבשטר והוי כלוקח סתם שלא בתנאי כלל ויש בו אחריות. ויש לומר דכיון דבשטר אתנו בלא אחריות בעי תנאי גמור להשתעבד באחריות גמורה דהא מאי דאמרינן דסתם איכא אחריות היינו משום דלא שדי איניש זוזי בכדי והוי כמאן דאתני אבל הכא דשדא זוזי בכדי מעיקרא בעינן תנאי גמור דלוקח לאחריות הילכך דברי מוכר אינם אלא פטומי מילי דלא שייך הכא מחילת תנאי אלא תנאי גמור חדש בעינן וליכא וכדפרישית. שיטה.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מכר לו השדה ונתן לו מעותיו וקנאו בלא שום תנאי

ושיור ואחר כך אמר לוקח מעצמו כשתביא מעות אחזיר לך שדך מדעתי שאעשה עמך חסד הרי זה מותר ולוקח הוא יאכל פירות שהרי שלו הוא לרבינו חננאל ז"ל נגמרה המכירה ונתנדב הלוקח להחזירה למוכר כשיביא לו מעותיו מותר והוא דקנו מיניה בהא. ומאי דמקשה רב אשי לאמימר לכשיהיו לו מעות אחזירם לך מותר הכי פירושו הא הכא דמוכר הוה ליה לאתנויי ואתני לוקח ואמרינן תנאה מעליא הוא. ופרקינן סיפא נעשה כמאן דאמר ליה מדעתו כלומר כיון שנגמרה המכירה בלא שום תנאי ושיור אחר שזכה בה אמר המוכר שיחזירה לו כשיהיו לו מעות נעשה כאלו הלוקח אמר למוכר מדעתו לכשיהיו לך מעות אחזירנו לך ואלו היה רוצה היה אומר לו לאו שהרי נגמרה המכירה וכבר זכה בה אלא כיון שנתרצה וקנו מידו עדים בכך תנאו קיים ומותר ללוקח לאכול הפירות כיון שלא היה התנאי קודם קיום המכירה ואין לחוש כי כשידע המוכר שיחזור קרקעו אליו לא גמר והקנה שהרי הקנהו לגמרי קודם התנאי הילכך כל היכא דמוכר בעי לאתנויי ואתני לוקח אי נמי היכא דלוקח בעי לאתנויי כגון קיבול אחריות וכיוצא בו ואתני מוכר ולא קנו מיניה אמרינן פטומי מילי בעלמא הוא כההוא שכיב מרע דכתב גיטא לדביתהו ואיתנח וכו' ואסיקנא נעשה כאומרת לו אי קיימת ובעינא מדעתאי בההיא שעתא איהוי לך לאינתו. כללא דמילתא כל מילתא דמקבל איניש מדעתיה והוה ליה לאידך למיקנא מיניה ולא קנה מיניה בקנין מצי אמר דפטומי מילי הוא דמצינן למימר אלו הוו שיילי מיניה דליקנו מיניה הוה אמר להו לא בעינא עד כאן. מיסוד רבינו חננאל ז"ל. והוא הדין אף על פי שבשעת המכירה אמר לוקח כן רשאי הוא לאכול הפירות כיון שתלה החזרה בדעת עצמו ולא בדעת המוכר הילכך אי בעי לוקח מצי הדר ביה ומצי אמר ליה לפטומך במילי אמרית לך כי היכי דלא תצטער על דזבנת ארעא אבל לא הוה בדעתי לאהדורה ניהלך. והוא הדין דאפילו מחוסר אמנה לא הוי כדאמרינן לעיל בפירקין דלעיל גבי דברים בלא מעות דהתם לא שייך פטומי מילי ולאו טעמא קאמר כדהדר ביה אבל הכא טעמא קאמר דמעיקרא נמי לא הוה גמר בדעתיה לאהדוריה ניהליה. והוא הדין נמי אי זבין ארעא בלא אחריות ובתר הכי אמר ליה ללוקח כד חזייה דעציב אי טרפי לה מינך משלימנא לך שופרא וכו' דכיון דלא קנו מיניה מצי הדר ואמר לפטומי במילי אמרי לך הכי והכי אמרינן גבי ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדביתהו ולא אתני בהדה מידי גם בשעת כתיבת הגט לא כתב אם לא מתי וכו' ואיתנח ואמרה ליה לא תצטער דדעתי הוא דאי קיימת דידך אנא בכל כי הני אמרינן דפטומי מילי בעלמא הוא כיון דבשעת נתינת הגט לא נתנו לה על תנאי וגם בשעה שצוה לכתבו לא אמר דמצוה מחמת מיתה הוא דאי אמר הכי הא קיימא לן גט כמתנתו וכו'

ומצי הדר ביה ואפילו מחוסר אמנה לא הוי דהא לא סמכא דעתא דחד מינייהו על הנהו מילי וכן כתב הרב רבינו חננאל. עד כאן.

מהו דתימא הוא גופיה אדעתא דידה קא גמר ויהיב קמשמע לן. פירוש ואפילו גלויי דעת כלל ליכא דלאו אדעתא דידה גמר ויהיב ועדיפא ממאי דאמרינן בעלמא פטומי ולא אמרינן אדידה קא סמיך. עד כאן. שיטה.

אי קיימת דידך אנא אמר רב זביד פטומי מילי השתא משמע הכא דשכיב מרע המגרש אשה סתם אם עמד אינו חוזר בגט וכן נמי במי שאחזו הוצרך שמואל לתקן בגיטא דשכיב מרע אם מתי יהא גט ואם לאו לא יהא גט ומקשה מכאן רבינו תם לפירוש הקונטרס דמי שאחזו דתנן התם זה גיטיך אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט ואם לאו אינו גט ואמר רב הונא בגמרא גיטו כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר ופירש שם בקונטרס וגם רבינו חננאל כמו כן דאסתם גט דשכיב מרע קאי דכשנותנין גט סתם אף בלא תנאי אם עמד חוזר כמו במתנה שלא היה בדעתו אלא לפי שסבור למות וכשעמד בטל גט ממילא והאי אם עמד חוזר פירש כמו חוזר כלומר שבטל הגט ממילא אף על פי שלא חוזר בו בפירוש ואם פירש שחוזר בה מאי איריא עמד אף על פי שלא עמד נמי כמו במתנה דאמרינן בפרק מי שמת כל שאם עמד חוזר במתנתו וסוגיא דהתם נמי מוכחא דכשעמד בטל הגט מאליו דפריך עלה ממתניתין דקתני אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט ואם אמרת אם עמד חוזר למה לי אומדנא הרי עמד אלמא משמע דלרב הונא בטל הגט מאיליו בשעמד אף על פי שלא פירש שהוא חוזר בו ורבינו תם רגיל לפרש טעם גבי מתנה משום דמן הדין מתנת שכיב מרע בלא קנין אינה מועלת אלא כדי שלא תטרף דעתו עליו וכיון דעמד אזיל ליה האי טעמא דטירוף וטעם זה לא יתכן גבי גט לפירוש הקונטרס גבי מתנה נמי לא יתכן היכא דאיכא קנין ולא מצינו חילוק במתנת שכיב מרע בין אית בה קנין ללית בה קנין דבקנין נמי אם עמד חוזר דתנן במי שמת שכיב מרע שכתב נכסיו לאחרים שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה והתם בקנין מיירי דומיא דשייר קרקע כל שהוא. ונראה לי טעם משום דאנן סהדי שאין דעתו שתחול כלל מתנתו אם יעמוד הילכך ממילא בטל המתנה כשעמד ויתכן טעם זה לגט לפירוש הקונטרס. אלא קשה לרבינו תם מהך דשמעתין ומההוא דשמואל דמשמע דוקא היכא דאתני הא בסתמא הרי זה גט אפילו עמד ואין יכול לחזור בו ונראה דלא קשה מידי דדילמא הך דהכא ודשמואל פליגא אדרב הונא כדאשכחן נמי התם דרבה ורבא לא סבירי להו להא דרב הונא גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה פירוש דאם נשוה גט למתנה דבלא

תנאי נמי אם עמד חוזר יבא לומר דכמו שאין המתנה חלה עד לאחר מיתה כך אין הגט חל עד לאחר מיתה ולכך בטל כשעמד. ועוד קשה לפירוש הקונטרס הא דפריך התם לרב הונא ממתניתין דאומדים אותו אם מחמת חולי הראשון מת דקאמר ואם אמרת אם עמד חוזר למה לי אומדנא הרי עמד מאי קושיא שאני מתניתין דבפירוש התנה אם מת מחולי זה והרי מת מחולי זה ומה ענין זה לשכיב מרע הנותן גט סתם. ומיהו לפי הטעם שכתבתי לא הורע כחו בשביל שהתנה אם לא התנה. ועוד מקשה רבינו תם כל תנאים שבמשנה דהתם מהיום אם מתי למה הוצרך לעשות שום תנאי דבסתם נמי בטל הגט. וזהו דוחק לומר השכיב מרע לא היה צריך להתנות אלא התנא שנאם לאשמועינן דיני הלשונות כל אחד כמו שהוא. ועוד מקשה רבינו תם כיון דרב הונא לא קאי אמתניתין מאי קאמר גיטו כמתנתה אהיכא קאי דלא הזכיר שכיב מרע כלל הכי הוה ליה למימר שכיב מרע גיטו כמתנתו. ונראה לרבינו תם דודאי כל סתם גט דשכיב מרע אם עמד אינו חוזר כיון שלא התנה דלא דמי למתנה דשאני מתנת שכיב מרע דכל עיקרה אינה חלה עד לאחר מיתה אבל גט דאינו לאחר מיתה כשנותנו סתם דעתו שיחול מיד ולא יכול לחזור ורב הונא אמתניתין דהתם קאי דמיירי כשהתנה אם ימות מחולי זה ואם הוא גט דמתניתין קאמר רב הונא דהוי כמתנת שכיב מרע כסתם דאם עמד חוזר פירוש חוזר. כדפירשתי לפירוש הקונטרס ובטל הגט ממילא אף על פי שמת מאותו חולי כמו מתנתו והכי פירושו גיטו דמתניתין כמתנתו מה מתנתו אם עמד חוזר אם מת לבסוף מאותו חולי דבמתנתו פשיטא לן דחוזר דאמר בפרק מי שמת כל שאלו עמד חוזר במתנתו דמשמע אפילו שמת לבסוף מאותו חולי והשתא פריך התם בפשיטות ממתניתין לרב הונא. ומיהו קשה לפירוש רבינו תם דקאמר התם דרבא ורבה לא סבירי להו הא דרב הונא גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה הא דרב הונא קאי אמתניתין דמיירי במפרש זה גיטיך מהיום אם מתי מחולי זה וכיון דפריש בהדיא מהתם לא שייך לגזור לשמא יאמרו יש גט לאחר מיתה שהרי גט חל מחיים. ויש לומר דלהכי גזרינן שמא יאמרו לפי שהם סבורים שאין אנו הולכין אחר תנאו שהוא פירש אם מתי מחולי זה יהא גט ואנו אומרים שאף על פי שמת מאותו חולי אינו גט כיון דעמד והלך בלא משענתו אם כן במה שפירש מהיום נמי אין אנו הולכים אחר תנאו דתנאו כמאן דליתא ואם כן אין הגט חל עד לאחר מיתה הילכך יש לנו לומר דהוי גט אף על פי שעמד כיון דלבסוף מת מאותו חולי. ויש לומר דהך גזירה הוי כעין פירכא דפרק האומר התקבל דאמרינה מתקיף לה רבי אבא אי מה מתנה ישנה לאחר מיתה אף גט ישנו לאחר מיתה וכו' ומיהו לא דמי לגמרי להההיא דרבי אבא לא שם להקשות על רב הונא אלא על פסק דין של עובדא דרבי

אבינא וקאמר רבי זירא מה גיטו אף על פי דלא פריש כיון דאמר כתבו אף על גב דלא אמר תנו אף מתנתו וכו' ובא רבי אבא לסתור אותו הדין. תוספות שאנץ.

מתניתין: **הלוהו על שדהו וכו'**. הרי היא שלו. פירוש ואפילו היתה שוה כפלי כפלים. ואוקמוה בגמרא בדאמר ליה קני מעכשיו דליכא משום אסמכתא. ומיהו אין הלוקח אוכל פירות בינתים דהא עד אותו זמן הלואה גמורה היא הילכך הלוה אוכל פירות למאן דמוקים בגמרא מתניתין בלא מעכשיו ולמאן דאמר דמתניתין בדאמר ליה מעכשיו משלשין את הפירות. ואגב ארחין שמעינן מהכא דכל שלוה מעות מחבירו וקנס עצמו בקנין מעכשיו שאם לא אפרעהו לזמן שקבע שישלם לו כפלים שאין בו שום רבית והכי נמי מוכח בפרק גט פשוט מההיא דמי שפרע מקצת חובו וכדכתיבנא התם הריטב"א ז"ל. ועיין לקמן בלשונו ז"ל בדיבור המתחיל: וזה לשון הריטב"א ז"ל אמר רב הונא אין לוין על שער שבשוק. ועיין בתשובת הרשב"א ז"ל סימן תרנ"א ובתשובת הריצב"ש סימן של"ה. והא דקתני אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלו יש שפירש שאם מת אחד מהם שוב אינו יכול לקיים תנאו וזכה הלוקח בקרקע דאתה ולא יורשיך לי ולא ליורשי משמע כדאמרינן בנותן גט לאשתו על מנת שתתני לי מאתים זוז וכן כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל ואין זה נכון חדא שלא נאמרו דברים הללו אלא בנותן גט או נותן מתנה דמדעתיה יהיב ומגרש דילמא קפיד בלשון תנאו שאינו רוצה לגרש ולא לתת מתנה אלא באותו לשון אבל בכאן שהיה דרך מכר וכמו שקונס את עצמו אנן סהדי דליכא קנסא אלא כשלא באו המעות לידו או ליד יורשיו וכל שפרע המוכר או יורשיו ללוקח או ליורשיו זכה. ולא עוד אלא דהא קיימא לן דיש טענת אונס בממון דבגיטין הוא שאין טענת אונס משום צנועות ומשום פרוצות כדאיתא בריש כתובות אבל בממון יש אונס והתם מוכח דמיתה אונס הוא הילכך כשמת אחד מהם ואינו יכול לקיים כלשון תנאו אונסא הוא ופטור וכן דעת רבותי. הריטב"א ז"ל.

גמרא: **אמר רב הונא בשעת מתן מעות קנה הכל**. איכא למידק דהכא משמע דרב הונא סבר אסמכתא קניא ובפרק ד' נדרים וכו' ככתוב בתוספות. ואיכא למימר דילמא רב הונא נמי הדר ביה כדהדר ביה רב נחמן בשמעתין ובפרק גט פשוט נמי אמר רב נממן הלכה כרבי יוסי דאמר אסמכתא קניא והתם בנדרים אמר אין הלכה כרבי יוסי וההיא בתר דהדר ביה דמניומי אהדריה ואמר ליה משמיה דרבה בר אבהו דהלכה והיינו דאמר רב נחמן השתא דאמור רבנן אסמכתא קניא אלמא מעיקרא לא היה סבור שאמרו רבותינו כך. הרמב"ן והרשב"א.

בשעת מתן מעות קנה הכל. פירוש דסבירא ליה אסמכתא קניא וקונה לזמן שקבע בלא מעכשיו בכסף שנתן עכשיו על תנאי זה ואף על פי שנתאכלו המעות וכדמוכח בפרק קמא דקידושין שהאומר לאשה הרי את מקודשת לי בכסף זה לאחר שלשים יום אף על פי שלא אמר מעכשיו אם לא חזרו בהם בינתים הרי היא מקודשת בכסף זה לאחר שלשים יום ואף על פי שנתאכלו המעות. לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו. ואם תאמר כיון דסביר לן דלאחר מתן מעות לא גמר והקנה אפילו כנגד מעותיו נמי היאך קנה או יקנה לגמרי או לא יקנה כלל כי תנאו היה על כל השדה יש לומר כדפרישנא דהכי קאמר לאחר מתן מעות לא קנה אלא כשהתנה שיקנה כנגד מעותיו בלבד דליכא גוזמא הא אלו התנה על הכל לא קנה כלל. ואם תאמר ולאחר מתן מעות במה זכה בשהתנה כנגד מעותיו דאי בכסף ראשון כבר נעשה מלוה ואינו קונה. ויש לומר כגון דמוכר יהיב ליה השתא שוה פרוטה והתנה שיקנה בכסף זה. אי נמי כשהקנה לו בשטר שיקנה בו לאותו זמן כשלא יקיים תנאו. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: אמר רב הונא בשעת מתן מעות וכו'. קשיא לן כיון דשויא טפי אפילו בשעת מתן מעות אמאי קנה הכל והא אמרינן לעיל משכן לו בית או שדה ואמר לו כשתרצה למכרן לא תמכרם אלא לי בדמים הללו אסור. ולא היא התם כשתרצה למכרם קאמר הדבר תלוי בדעתי אם ארצה למכור אבל הכא תנאי מכירה הוא אם לא יפרענו ליום פלוני הילכך בשעת מתן מעות קנה הכל או בדאמר ליה מעכשיו או באסמכתא כרבי יוסי מפני שאין אונאה לקרקעות ותנאי מכירה הוא. אי נמי קנה אמרינן אבל איסור רבית איכא. מיהו אבק רבית הוא דעל ידי מכירה אבק רבית הוא ולא מסלקינן ליה. עד כאן.

אמר הכותב זהו פירוש קנה כלומר הדבר קיים ולא הוי רבית קצוצה שיוצאה בדיינים דאי לא תימא הכי דין קנייה גרידא מאי שייכי הכא אצל דיני איסור רבית. הר"ש די וידש.

עוד כתב הראב"ד אבל לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו. ואי קשיא לך כנגד מעותיו במה קנה והא מלוה היא וקיימא לן דאין קרקע נקנה בכסף הלואה ואין אשה מתקדשת במלוה משום דלהוצאה ניתנה. לא קשיא דכי אמרינן דאין קרקע נקנה בכסף הלואה הני מילי במלוה שלא על ידי משכונא אבל הכא מלוה שעל ידי משכונא היא ומשכנתא למכירה דמיא מאי משכנתא דשכונה גביה דמכירה לשנה היא או לזמן שפוסק עמו והרי הוא כמי שמוכר שדהו לשנה ולוקחו ממנו לאחר זמן באותן הדמים עצמן ומשום הכי קנה כנגד מעותיו. עד כאן.

לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו. קצת קשה דהא מלוה להוצאה נתנה ובמאי קני ואי תימא קני אמאי לא קני כולה ואפשר דחשיב לה כעין אפותיקי וכדלקמן. שיטה. **ולית הלכתא כרב נחמן וכל שלא אמר מעכשיו אסמכתא היא ולא קניא**. והיכא שהתנה בלשון מעכשיו שיקנה כנגד מעותיו בלבד קנה לאותו זמן מעכשיו כדין המוכר חצי שדהו לחברו שהלוקח נוטל כחוש ולית בה דינא דגוד או איגוד כיון שנשתתפו לדעת וכדכתיבנא בפרק השותפין. הריטב"א.

אנא אמינא אסמכתא קניא ומניומי וכו'. כלומר והחזירני מדברי. ותימה דהא בלאו הכי נמי אהדריה מהאי סברא רבה בר אבוה דהא אמרינן בפרק גט פשוט אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכה כרבי יוסי וקשיא דרב נחמן אדרב נחמן דהכא. הכי פירושו אנא אמינא משמיה דרבה בר אבוה אמר רב אסמכתא קני ומניומי משמיה דרבה בר אבוה אמר רב אסמכתא לא קניא וההיא דנדרים קודם חזרה ובפרק גט פשוט לאחר חזרה. כן פירש רבינו הגדול. הריטב"א.

ומטעם זה דעדיפא הך אסמכתא משאר אסמכתות כדפירש וכו'. ככתוב בתוספות וכמו שפירש דאסמכתא דהכא קניא במעכשיו פסק כמו כן רבינו חננאל בשם גאון אבל פירש דבלשון מעכשיו לא קניא אפילו קנו מיניה בבית דין חשוב ולא מהני בית דין חשוב אלא בההיא דוקא דנדרים דאתפסינהו דכוותיה אבל אי לא אתפסינהו בבי דינא לא הוה קני אפילו בבית דין חשוב. תוספות שאנץ.

ולמניומי קשיא מתניתין. פירש רש"י דהא נמי אסמכתא היא הבטחה בעלמא לסמוך שאם לא ימלא את דבריו יתן לו שדה שוה מאתים במנה. אקשיתיה לפרושי הכי מאי דאמרינן בגמרא פרק המקבל התם לא קאמר מילתא יתירתא אלמא כל היכא דליכא מילתא יתירתא לאו אסמכתא היא. וקשיא לי הא דאמרינן לקמן בסמוך ואי אמר ליה קני לגובייגא מי קני אסמכתא היא ופירש רש"י אפותיקי הויא למיגבא מיניה כנגד מעותיה ואפילו הכי אמרינן עלה דאסמכתא היא. וכן נמי קשיא הא דאמרינן גבי מהאי חמרא משמע כנגד מעותיו והויא אסמכתא. ורש"י ז"ל נזהר בזה ופירש שפסק לו דמים ולבסוף אייקר שהרי אמרו לווין על שער שבשוק ומפרש רש"י ז"ל לווין מעות על מנת שאם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני טול פירות כשער של עכשיו וכן הוא יכול לפרש האי דאמרינן אפותיקי הויא למיגבא מיניה שיעור זוזיה כדשויא בשעת מתן מעות והוא שער הזול משום הכי קשיא לן דאפילו אמר קני לגובייגא כדשויה השתא והוקרה לא קני. ועדיין אין דעתי נוחה דכיון דבשעת התנאי אינה שוה יותר אין זו אסמכתא אף על פי שהוקרה כשתמצי לומר שאין אסמכתא אם לא הוקרה לפיכך נראה דכל האומר אם לא

באתי מכאן ועד יום פלוני הרי שדי מכורה לך בשווייה שלא קנה לפי שאין אדם רוצה למכור נכסיו ואפילו ביתר מכדי דמיהן כדאמרינן לענין אונאה אבל בלוקח מבעל הבית אין לו אונאה והאי דקא בעי התם מילתא יתירא לענין שלומי זוזי הוא שאם לא אמר מילתא יתירתא משלם דדינא הוא דפושע ישלם היזק שלו אבל זבוני נכסיה אפילו ביותר מכדי דמיהם אסמכתא היא והיינו דקסלקא דעתיה דרב פפא דחמרא כיון דלזבוני קאי כזוזי דמי דלאו אסמכתא היא שהוא רוצה למוכרו ואפילו הכי אסקינן דלא קני דהא קחזינן דמתנה עליה ולא בעי לזבוניה. ופירש מאי אפותיקי דקאמר רב פפא דאמר לו לא יהא לך פרעון לומר שאם משכן לו שדהו ואמר לו אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי היא שלך ולא הביא לו אף על פי שלא קנה ולכשיביא לו מעותיו חוזרת לו אם בא לסלקו בשומא אינו מסלקו אלא בקרקע זו שעל קרקע זו הוציא מעותיו ולא יהיה לו פרעון בשומא אלא ממנו כדין אפותיקי מפורש שאינו מגבה לו משאר נכסים. ומיהו אם רצה לפרוע לו מעות מסלקו שכן הדין בכל אפותיקי שבעולם ולא פירש רש"י כן. הרמב"ן ז"ל.

דף סו:

ואלא אפותיקי דאמר רב פפא מאי היא. פירוש דהא ליכא למימר דבטעותא אמרה רב פפא ומהדרינן דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה. פירוש שאם אינו מסלקו בדמים הרשות ביד המלוה לגבות מקרקע זה ולא יסלקנו בקרקע אחר שכן דין אפותיקי דעלמא והכא נמי כך דינו כשהתנה כן בפירוש אם לא תפרעני עד זמן פלוני שאגבה מן הקרקע כדין אפותיקי ובהא אף על גב דלא אמר מעכשיו תנאו קיים וליכא משום אסמכתא דכיון דהרשות בידו עדיין לסלקו במעות אין כאן מילתא יתירתא. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: אלא היכי דמי אפותיקי דמשעבדא ליה דלא מצי לדחוייה מיניה כגון דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזו ואף על גב דהכא נמי דאי הוא דהא קיימא לן דמצי לסלוקיה בזוזי אלא כיון דאיהו לא מצי למתבעיה זוזי וכבר מחל כל שעבודו חוץ מקרקע זה כמאן דנחית מעיקרא אדעתא דארעא הוא ומתניתין דאמרינן דלא קני ליה אף על גב דאדעתא דארעא נחית ליה התם לשם מכר הוה ובתנאי מכירה לא קני ליה דאסמכתא היא וכיון דלמכירה לא קיימא לפרעון נמי לא קני ליה ואי בעי לשנויי לארעא אחריתי משנה אבל הכא לפרעון אקנייה ניהליה וטעמא מעליא הוה דהיכי מצי לשנויי לארעא אחריתי והוא מחל לשעבודיה שאר ארעתיה ואפילו זוזי לא בעי למתבעיה ואי

מהאי לא פרע ליה דהוו שעבודיה שאר נכסי הא לא משתעבדי ליה הילכך אף על גב דלא אמר ליה מעכשיו קני ליה למגבה מיניה ובסוף לא קנייה. עד כאן.

ולענין פסק הלכה יש שפוסק כרב פפא בהני תרי בקפיד אארעא ובאפותיקי למגבה מיניה. ויש מי שאומר דלית הלכתא כוותיה לא בהא ולא בהא דכללא קאמרינן משמיה דרבא כל דאי לא קני וכן כתב רבינו חננאל. וגם הריא"ף לא כתבם בהלכותיו. ומסתברא כפסקא קמא דהא לבתר דאקשינן ואי אמר קני למיגבה מיקני והא אסמכתא היא אמרינן אלא הא דאמר רב פפא אפותיקי הויא למיגבה מיניה היכי משכחת לה ואוקימנא דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה ותו לא מידי אלמא ליכא מאן דפליג עליה בהא. ובאידך נמי דקפיד אארעא לא אשכחן מאן דפליג עליה הילכך מסתברא דהני תרתי הלכתא נינהו. הרשב"א.

ההוא גברא דאתא וכו'. אתא בדקא ושקליה לעדי עדית. עיקר הפירוש כדפריש החכם רבי פינחס הלוי דלאו דשקליה לגמרי דאם כן אמאי לא גבי מן העדית דהא בין בשעת הלואה ובין בשעת גוביינא עדית היא. אלא הכא דשטפא בידקא ושויא זבורית דהשתא עדית ועדית דמעיקרא הדרא לה עדי עדית מר סבר בתר הלואה אזלינן דהוה עדית ומר סבר בתר השתא אזלינן ולא גבי אלא מבינונית דהוא השתא עדית וכן הלכתא. וכן כל כיוצא בזה. הריטב"א.

גבי מהאי חמרא. פירוש והתנה שלא יוכל לסלקו אפילו בדמים והיינו דקאמרינן דכי אמרינן דכהאי גוונא לא קני הני מילי בארעא דלא לזבוני קיימא דהכי אמרינן לעיל דאסמכתא היא ולא קניא ולא שרי לה רב פפא אלא שאמר לא יהא לך פרעון אלא מזה כי הוא יכול לסלקו במעות. כל דאי אסמכתא היא ולא קניא פירוש בדאיכא קנסא ומילתא יתירתא והכא נמי מילתא יתירתא היא דאפשר דבעי לה לחמרא למשתייה או לזבוניה בשעת היוקר וכן הלכתא. הריטב"א.

הא דאמר רב נחמן השתא דאמור רבנן אסמכתא לא קניא הדרא ארעא אמתניתין קאי הלוהו על שדהו וכו'. שאם הגיע הזמן ולא פרעו וירד זה ואכל בחזקת מכר מחזיר את הכל משום דמחילה בטעות הואי שזה ששותק לו סבור שהוא שלו וכשנודע לו שלא קנה מחזיר לו את הכל משום דהלואה היא. אבל במכר מחילה בטעות הויא מחילה וכל שכן שלא בטעות שיודע שלא קנה ומניחו אוכל פירותיו. ולא תימא דסבר רב נחמן רבית קצוצה יוצאה בדיינים דכל היכא דמדעתיה יהב ליה תו לא מפיק אבל הכא בטעות יהב ליה משום הכי הדרי פירי. ומעשה דרבה בר רב הונא לאו בטעות הוה אכיל דמידע ידע דזביני הדר ושביק ליה למיכל בשכר מעותיו ולא פליג אדרב נחמן. אי נמי דחשיב ליה

כזביני. מיהו אם מיחה בו ואכל מוציאין ממנו שלא אמרו אבק רבית אינו יוצא בדיינים אלא בזמן שזה נותן לו מדעתו אבל במקום מחאה ודאי גזל הוא יוצא בדיינים ואפילו במכר. הראב"ד ז"ל

אמר רב נחמן מודינא דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה. פירש ר"י דלאו דוקא שמיט האכיל אלא כיון שהגביהן או שנתנם בכליו וכדאמרינן לקמן דאי אגבהינהו בסימני קננהו ודקדק רבינו תם מכאן שהמוכר או הנותן שטר חוב וכל שיעבודו לחברו ולא עשה לו כתיבה ומסירה או אגב כראוי וקדם לוקח או מקבל מתנה וגבאו קודם שמיחה בו הלה זכה במה שגבה דמחילה בטעות הויא מחילה וכדאמרינן הכא. ואומר רבינו שאין הפרש בזה בין גבה מעות בין גבה קרקע כיון שזכה באותו קרקע כראוי. ומיהו אי לא אמר ליה קנה לך האי שטרא וכל שעבודו ניירא בעלמא יהיב או זבין ליה ומה שגבה לא גבה. הריטב"א.

התם זביני הכא הלואה פירוש דלעולם מחילה בטעות הויא מחילה מיהו כי מהניא מחילה התם הוא גבי זביני דמעיקרא ועד סוף בתורת זביני נחת ליה לוקח ובתורת זביני אכיל ומחיל ליה מוכר ואין בזה משום רבית אבל הכא במתניתין שעיקרו היה הלואה כיון שאמרת דתנאה דזביני אסמכתא היא ולא גמר לוה לאקנויי לא היה דעתו מעולם אלא על הלואה ותנאה דזביני כמאן דליתא דמי וכאלו אין כאן אלא הלואה גרידתא אית לן למחשביה ופירי דאכיל רבית קצוצה הם ואפילו למאן דאמר דברבית מהניא מחילה הני מילי מחילה גמורה אבל הכא ליכא מחילה הילכך הדרי להו פירי כדין רבית קצוצה. ואם תאמר הכא משמע דסבירא ליה לרב נחמן דמחילה בטעות הויא מחילה ואלו בפרק חזקת הבתים אמרינן דלא הויא מחילה בההוא עובדא דרב ענן דשקל בידקא וכו' ויש לומר דלא דמי דכי אמר רב נחמן דהוי מחילה כשיודע מה שחברו נוטל מממונו אלא שהוא סבור שזכה בו מן הדין כגון הא דמוכר פירות דקל לחברו וכגון המוכר באסמכתא אבל היכא שזה אינו יודע שחברו נוטל כלום מממונו כי ההיא דהתם הא ודאי לא הויא מחילה וכדאמרינן הכא דאונאה לא הויא מחילה משום דלא ידע ומחיל כי כסבור הוא שאין אונאה כלל. ואילונית הוה סלקא דעתין דהויא מחילה בטעות דהתם הא ידעה דבעלה אכיל פירי אלא שהיא מוחלת לו על דעת אישות. ופרקינן דאילונית טעמא אחרינא הוא ומחילה מדעת היא דכל כמה דיתבא גביה מחלה ליה משום שמה דאישות ואפילו ידעה דבעיא למיפק למחר וליומא אחרינא מתותיה. כל זה מיסודו של רבינו הרמב"ן והוא הנכון והיא שיטתו של רש"י. הריטב"א.

וזה לשון הרשב"א: התם זביני הכא הלואה. פירש רש"י הכא הלואה ומיחזי כרבית וכו' וכן פירש הוא בדרבא דאמר דמשכנתא נמי כזביני ואין פירות חוזרין משום דלא קץ דההיא פליגא אדרב נחמן. ואינו מחוור דהא אמר ליה רבינא לרב אשי והא משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדיננו אין מחזירין אלמא כולי עלמא מודו דאיכא משכנתא דלא הוי רבית קצוצה. אלא הכא הכי פירושו הכא הלואה ואנן סהדי דלא ניחא להו לאינשי וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. אבל בזביני דאת ונוולא דידע דכל אימת דבעי מצי לסלוקי מדעתא דנפשיה מחיל. וכן הדין במשכנתא דהא מדעתא דנפשיה אחתיה וידע דאיכא אבק רבית ואפילו הכי שביק ליה לאכול פירי ממילה מדעת היא והילכך אין מחזירין מלוה למלוה למאן דאית ליה דאבק רבית הוי. עד כאן.

דף סז.

אמר רבא הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן ובעאי לאותוביה אונאה ואודיק חזיתן אילונית. פירוש אמר רבא היינו יושבין לפני רב נחמן כי אמר זביני מחילה בטעות הויא מחילה ובקשתי להשיבו שהרי אונאה מחילה בטעות הוי ולא הויא מחילה דאמר רבא אונאה יתר על שתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה וכיון דמחזיר אונאה לא הויא מחילה אלא הבטתי וראיתי שאילונית מסייע לרב נחמן שכן הנושא אילונית ולא הכיר בה אין לאותה אילונית לא כתובה ולא מזונות לא פירות וכו' דאילונית מחילה בטעות הויא למחר ולפיכך שתקתי ולא השבתי לו תשובה. ומאי משמע דהאי אודיק כאדם שמביט ממעלה למטה דהנך שבוייתא דאתיין לנהרדעא אותבינהו בי רב עמרם חסידא אודיק חדא מינייהו מפומא דאגרא ונפל נהורא כולה שמעתא בעשרה יוחסין. ובאלו טריפות ההוא גדיא דהוה בי רבינא דאודיק שעוי מפומא דאגרא מארובה של גג. ה"ר צמח בר פלטוי גאון ז"ל בתשובותיו סימן ש"מ.

ההיא איתתא דאמרה להההוא גברא זיל זבין ארעא מקריבאי אזל זבן לה אמר ליה מוכר פירוש בשעת מכר אי מתרמו לי זוזי מהדרנא לי נהלי לארעא אמר ליה את ונוולא אחי. אתא לקמיה דרבה בר רב הונא אמר כל את ונוולא אחי סמכא דעתיה דמוכר ולא גמר ומקני אלא בהאי תנאה כלומר ותנאו קיים. ובודאי שאלו אמר המוכר כן בניחותא פשיטא דמהני ואף על גב דלא אמר על מנת כיון דהוה בשעת מכר וכדכתיבנא לעיל אבל משום דאמר באתמהא וכאלו אינו רוצה אלא ברצונו של שליח ובהודאתו איצטריך למימר דאת ונוולא אחי הודאה היא וכתנאי גמור. ואם תאמר והא אסמכתא היא והיכי מהני ליה תנאי למוכר. ויש לומר דהא ליתא חדא שאין לשון אסמכתא אלא באומר אם

לא עשיתי דקניס נפשיה אבל באומר אם עשיתי ליכא אסמכתא. ועוד והוא הנכון בכאן דכל לגבי הכא לזכות באסמכתא הוא דלא קני אבל במשייר לעצמו בהקנאתו ליכא אסמכתא אלא נותן על תנאי הוא דלא קני וזה ברור. הריטב"א ז"ל.

הר"מ במז"ל כתב שהרי לא סמכא דעתו של קרוב זה על דברי השליח שהשליח לא השיבו תשובה ברורה ונמצא שלא גמר והקנה. הרמ"ך ז"ל. וימצאנו בספרים מדויקים מספרי הרמב"ם ז"ל שהרי סמכא דעתו וכו'.

את ונוולא אחי וכו'. כתב ה"ר צמח בר פלטוי גאון בתשובת שאלה וזה לשונו: וששאלת מה פירוש את ונוולא אחי אמר לה קרוב הוא שלך את ונוולא את והוא כך אומר בפרק המפלת ותניא משום רבותינו העידו על הסנדל שצריך צורת פנים ואמר רב ביבי אמר רבי יוחנן מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו אמר רבי זירא זכה בה רב ביבי בשמעתיה אנא ונוולא הוה יתיבנא קמיה דרבי יוחנן כי אמרה להאי שמעתתא קדים אף הוא אמרה וזכה בה ונוולא אני והוא בלבד. וכן בפרק מי שאחזו יומא חד הוה יתיב איהו ונוולא בביתא ושלמה לאשמדאי בלבד ואמר ליה שלמה לאשמדאי כתיב כתועפות ראם לו ואמרינן כתועפות אלו מלאכי השרת וכו' עד כאן בסימן של"ט.

ארעא הדרא פירי מאי. סוגיא זו דחקתו לרש"י לפרש לעיל טעמיה דרב נחמן דאמר הדרא ארעא והדרי פירי משום דהוי רבית קצוצה דמשמע הכא דפירי אי הדרי הדרי מטעם זה אבל על כרחך אי אפשר לומר כן וכו' כמו שכתבו התוספות. הרא"ש.

ארעא הדרא לכי מהדר ליה זוזי פירי דאכל לוקח בינתים מאי. פירוש קמיבעיא משום דבתחלתו מכר גמור כמעכשיו היה על מנת שתחזור ותקנהו לו כשיתן לו דמים וכמתנה על מנת להחזיר וכדפרישנא לעיל אליבא דרבא וקמיבעיא לן אליבא דרבנן דפליגי בהדי רבי יהודה במכר על מנת להחזיר. ואם תאמר ולמאן קא בעינן אי לרבי יהודה משרי שרי. ואי לרבנן אסור הוא וכרבית גמורה כדכתיבנא לעיל. יש לומר דלעולם לרבנן והיינו דמיבעיא לן דדילמא לא אמרי רבנן אלא בבית שפירותיה ודאין ודומיא דבית בבתי ערי חומה אבל בשדה שפירותיו ספק מיסתייה דליהוי אבק רבית וכיון דאכלינהו לא הדרי דאבק רבית אינה יוצאה בדיינים ורבה בר רב הונא ורבא אמרי דבשדה אבק רבית בלחוד הוא ולא הדרי ובעא מיניה אביי מרבא משכנתא בלא נכייתא מאי פירוש דשדה דאי דבית פשיטא דרבית קצוצה היא. הריטב"א.

וזה לשון הרשב"א: **אמר ליה אביי לרבא משכנתא מאי**. כלומר משכנתא באתרא דמסלקי ובלא נכייתא דומיא דזביני דאת ונוולא. ואהדר ליה דמשכנתא כי האי נמי אינה רבית קצוצה ואינה יוצאה בדיינים. עד כאן.

הכא נמי לא קץ ליה. פירש רש"י ז"ל לא קצץ לו בפירות שיאכל הפירות בשכר מעותיו אלא שמשכן לו סתם והוא אוכל פירות והקרן קיים הרי זה כקוצץ בפירוש וסתמו כפירושו. והנכון לפרש דבמכר טעמא מאי משום דלא יהיב ליה דבר קצוב דאפשר דלא הוה ליה רווחא ושיהא ההוצאה יתירה על השבח והכא נמי משכנתא דשדה וכרם אין שבחו קצוב דאפשר דלא עבדא כלל או דלא עבדא טפי מן ההוצאה. או דילמא התם זביני והכא הלואה. פירוש דבזביני הוא דשריא היכא דלא קץ ליה דאיכא תרתי למעליותא אבל הכא דבהלואה היא אף על גב דלא קץ ליה והוו הפירות בספק מכל מקום כל היכא דאיתנהו רבית גמורה נינהו והדרי. ואמר ליה דהכא נמי כיון דלא קץ ליה אבק רבית בלחוד הוא. וכתב רש"י דפליגא אדרב נחמן דאמר הדרא ארעא והדרי פירי. ויש לומר דלא פליגא דהתם הלואה בלא משכנתא היא וכיון דאסמכתא לא קניא פירי לאו דידיה נינהו וגזל הוא דבהלואה מחילה בטעות לא הויא מחילה. הריטב"א.

אמר רב פפי עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק פירי. פירוש דמכר על מנת להחזיר צוה להחזיר הפירות משום רבית קצוצה דלא כרבה בר רב הונא דקסבר דרבנן לא שני להו בין מכר על מנת להחזיר דבית או דשדה וכיון דבמכר עבד הכי כל שכן במשכנתא בלא נכייתא דהויא לה רבית קצוצה אפילו בכרם והילכתא כוותיה דבתרא הוא. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: הא דאמר רב פפי חשיב רבינא ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא. פירשה הראב"ד ז"ל במשכנתא אבל בזביני כעובדא דאת ונוולא מודה הוא דאינה רבית קצוצה דכל בזביני ליכא רבית קצוצה ובמתניתין דנסיב אבק רבית באכילת פירות. והביא עוד ראיה דהא צד אחד ברבית הוא ולרבי יהודה מותר אפילו לכתחלה ואי אפשר לומר כן שיהא לרבי יהודה מותר גמור ולרבנן רבית גמורה דאי אפשר שיהא הפרש גדול כל כך ביניהם. ואין דבריו מחוורים כאן חדא דקא אמרינן חשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא ורבה בר רב הונא גופיה לא אמר כלום במשכנתא אלא בזביני ולא הוה ליה למימר אלא דלא כרבא דהא מודה הוא בעיקר מה שאמר רבה בר רב הונא דהיינו זביני. אלא דאפשר לדחוק ולדחות בזו דכיון דרבא תלי להו בחד טעמא ותלי לה בדרבה בר רב הונא משום הכי אמר דלא כרבה בר רב הונא. ומיהו אכתא קשיא ואם איתא מאי קמיבעי להו פירי מאי רבית קצוצה היא או לא פשיטא דאינה רבית קצוצה ומדרבי יהודה נשמע לרבנן ואם תאמר דמספקא להו טעמא דרבי יהודה דדילמא אף לדידיה רבית קצוצה היא דלא פליג אלא ברבית על מנת להחזיר וכרבה דאוקי פלוגתייהו בהכי אם כן אף אנו אין לנו ראיה מכאן דרבינא לא אמרה בזביני דדילמא אף רבינא אית להו

כרבה. ועוד דבהדיא אשכחן תנא בערכין דאמר בבית בבתי ערי חומה רבית גמורה היא אלא שהתורה התירתה וגרסינן בירושלמי כאן התירתה ולא במקום אחר. והרב זרחיהו הלוי פירשה בהפך וכתב דדוקא בזביני הוא דחשיב ואפיק ודלא כרבה בר רב הונא אבל משכנתא אפילו באתרא דמסלקי לרבינא ליכא משום רבית קצוצה מדאמרינן בריש פירקין והא משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדיננו אין מחזירין ממלוה ללוה וסתמא קאמר אלמא לדידיה משום משכנתא ואפילו בלא נכייתא אין מחזירין. וגם זה אינו מחוור דאם כן מאי קבעיא מיניה אביי מרבה משכנתא מאי דכיון דאפילו בזביני ליכא משום רבית קצוצה כל שכן במשכנתא אלא ודאי משמע דלכולי עלמא טפי חמירא משכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי מזביני וכן בדין. ודוחק הוא לומר דרבינא בלחוד הוא דאית ליה הכי ואנן לרבינא הוא דקאמרינה דהא האי דריש פירקין לרב אשי הוא דקאמר ליה ובדרך פשיטותא הוא דקאמר ליה והא משכנתא בלא נכייתא דבדיננו אין מחזירין דמשמע דליכא מאן דפליג דאי לא מאי קושיא דילמא רב ספרא דקאמר ליה להאי לא סבירא ליה הכי אלא ודאי משכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקי לא קילא מזביני דאת ונוולא ואפילו לרבינא והאי דלעיל באתרא דלא מסלקינן היא וכדכתיבנא לעיל בדוכתא משמו של הראב"ד ועיקר והנכון שבזו דרבינא בין בזביני כי הני בין במשכנתא באתרא דמסלקי ובלא נכייתא קאמר ובין בהא ובין בהא חשיב ואפיק פירי וכן דעת הריא"ף ועיקר. עד כאן.

והריא"ף כתב בתשובה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבית. מה שאמרו עביד רב פפי עובדא וחשיב ואפיק פירי וכו' אין זה במכירה בהמתנה אלא במוכר על מנת שתחזור לו לפי שהמכירה בתנאי החזרה תחזור להיות כדין הלואה לפי שממונו הוא חוזר אליו ונמצא אוכל הפירות בחנם ואין זה המכר שאמרנו בו שהוא אבק רבית לא אמרנו כן אלא במכר שתהיה בו התוספת לסיבת ההמתנה. ומשכנתא בנכייתא אינה מותרת לכתחלה אלא אליבא דרבינא דהוה אכיל בנכייתא ולא אצל זולתו הלא תראה שרב אשי הוא בתרא כרבינא ודעתו בה שהיא אבק רבית באמרו כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא מאי טעמא אבק רבית הוא וכו' והואיל והדבר כן כל מה שתראה בתלמוד נוטה להיתר אינו אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא הלא תראה שרב אשי שאמר שהיא אבק רבית היא עצמו האומר סתם משכנתא שתא וכו' להודיע שאנחנו נמנע ממנה לכתחלה אבל דיעבד מה שעשה עשוי ולא נוציאנו ממנו זהו מה שנראה לי אחר העיון. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: ונראה לי דהא דחשיב רבינא ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא לאו אזביני קאי אלא אמשכנתא דאביי דאיבעיא ליה משכנתא מאי אליבא דרבה בר רב

הונא איבעיא ליה והוא הוה מאריה דעובדא. ופשטו ליה דבמשכנתא נמי הכי סבירא ליה משום דלא קץ ליה דלא קאמר לו הלויני ואכול פירות בשכר מעותיך אלא משכונה סתם היא. ואפשר דמנכה ליה מה שיאכל ואפילו משכנתא בלא נכייתא נמי אבק רבית הוא לדעת רבה בר רב הונא ולדעת רבה דסבר לה כוותיה ורבינא לא סבירא ליה הכי אלא משכנתא בלא נכייתא רבית קצוצה היא. מיהו דוקא באתרא דמסלקי כדכתיבנא בריש פירקין אבל באתרא דלא מסלקי כמכר הויא ואבק רבית הוא. ובנכייתא שרי למיכל לכתחלה דרבינא גופיה קא אכיל וכן כל הנהו שמותתא דלעיל פעמים ששניהם אסורים. ומשכן לו בית ומכר לו בית כולם כיון דעל ידי מכירה הן אבק רבית הוו דמי איכא מידי דלרבי יהודה מותר לכתחלה ולרבנן מוציאין בדיינים. וכן נראה לי בהלוהו ודר בחצרו אבק רבית הוא ולא עוד אלא הלויני ודור בחצרי בחצר דלא קיימא לאגרא לאו רבית קצוצה היא דמאי קיץ ליה והא לא חסריה ולא מידי ואי בחצר דקיימא לאגרא כי אמר הלויני ודור בחצרי רבית קצוצה היא ולא עוד אלא דחמיר נמי ממשכנתא דאלו התם איכא דוכתא דשריא בנכייתא ואלו הכא לא ישכור הימנו בפחות קאמרינן וטעמא דמילתא משום דמשכנתא אית ליה אחריות על אותו קרקע וכזביני דמי דהא מיניה קא גבי זוזי ולא מצי לדחויי לארעא אחריתי מה שאין כן בהלויני ודור בחצרי שלא בדרך משכונא. דבהלוהו ודר בחצרו נמי דאמרינן דאבק רבית הוא דוקא בחצר דלא קיימא לאגרא אי נמי דקיימא לאגרא ובתר הלואה אמר ליה דור בחצרי חנם אבל אי קיימא לאגרא ודר בה שלא מדעתו אפוקי נמי מפקינן ולאו משום רבית אלא משום גזל דכיון דלאו מדעתיה דר ביה גזל הוא כן נראה לי בכל אלה. וה"ר יצחק ז"ל כתב בהלכותיו כך דהלוהו ודר בחצר אבק רבית הוא וכיון דאבק רבית הוא פרע ליה כל מאי דאוזפיה דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא ולא חלק בדבר. ואני איני אומר כן דכי אמרינן הני מילי במשכנתא דאדעתא דארעא נחית וברשותא דמרה נחית ליה וכי מסלקינן ליה בלא זוזי או מנכינן ליה מאי דאכל אפוקי מיניה הוא אבל הכא מאן אחתיה לגוה והוא מנפשיה נחית ולאו אדעתא דמשכנתא הילכך אי לא פרעיה מנכה ליה מאגריה ואי פרעיה ודאי תו לא מפיק מיניה. ודוקא בחצר דלא קיימא לאגרא אי נמי בדקיימא לאגרא ואמר ליה דור בחצרי דמדעתיה דר ביה כדכתבינן. גם יש לומר שאין בית דין כופין למלוה לנכות גם לא ללוה לפרוע ואם רצה המלוה לעמוד בחצר עד שיפרענו אין כופין אותו לצאת וכן הסכים ה"ר אפרים. ואני אומר נראין הדברים בשאמר לו דור בחצרי חנם כל ימי שהלואתך אצלי דהיינו סלוקיה אבל אם אמר לו דור בה שנה או שתים אינו רשאי להחזיק בה צד שיפרענו ואם עשה כן הרי זו גזלה ומוציאין ממנו שכר. ומשכנתא

בנכייתא באתרא דלא מסלקי קיימא לן כרבינא דאכיל ואף על גב דרב כהנא ורב פפי ורב אשי לא אכלי בנכייתא אינהו דמחמרי אנפשייהו ורבינא דעבד עובדא בנפשיה מיניה גמרינן למעשה ולא כדברי הרב שכתב דלית הילכתא כרבינא משום דהנך פליגי עליה והוי יחיד אצל רבים ולאו מילתא היא ואם אמרו רב כהנא ורב אשי אמרי לא ניכול איניש בנכייתא היה כדבריו אלא לא אמרו אלא דלא אכלי בנכייתא אחמורי הוא דמחמרי אנפשייהו והכי איתא בשמעתא לקמן האי משכנתא באתרא דלא מסלקי לא ניכול אלא בנכייתא ואי צורבא מרבנן הוא בנכייתא נמי לא ניכול אלמא חומרא בעלמא הוא ולצורבא מרבנן דמחמיר אנפשיה כרב כהנא ורב אשי והשתא נהוג עלמא למיכל בנכייתא באתרא דמסלקי הוא דכלהו משכנתא פסקי להו זמן דלא מצי פריק ליה עד זמן ידוע ופוק חזי מה עמא דבר. עד כאן.

וזה לשון הרמ"ך: משקלא וטריא דלעיל בפירקין דאמר ליה רבינא לרב אשי הרי משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדיננו אין מחזירין וכו'. משמע מהכא דמשכנתא אפילו בלא נכייתא לא מפקינן פירי מיניה דמלוה בדיינין ורבינא דהוא בתרא קאמר לה והכא אמרינן דחשיב רבינא ואפיק פירי במשכנתא בלא נכייתא. ומצינן למימר דבהלוהו ודר בחצרו הוא דקאמר דאין מוציאין. ולא נהירא דהא אהדר ליה רב אשי אינהו בתורת זביני אתו לה אלמא בהלויני ודור בחצרי נמי קאמר הכי דאין מוציאין. ותמיהא לן הא דקאמר מר בריה דרב יוסף האי משכנתא באתרא דמסלקי כל אימת דמייתי לוה זוזי מאי איריא מסלקי ליה אפילו בלאו הכי נמי אבק רבית הוא למר כדעתיה ולמר כדעתיה. לכך נראה לומר דבמשכנתא בלא נכייתא קמיירי ואפילו הכי כיון דמצי מסלק ליה כל אימת דבעי להו רבית קצוצה היא אפילו במשכונת בית וכיוצא בה דהא אפשר דלא אכיל בה כלל להרמב"ם. ועוד הורו רבותי שמשכונא שדה אפילו בשעת ההלואה ואפילו בלא נכייתא אבק רבית היא ואינה יוצאה בדיינים כיון שאין פירותיו מצויין בשדה בשעת ההלואה. עד כאן. נראה מדבריהם דאי משכן גביה שדה אילן או שדה לבן בקמתה שרבית קצוצה היא ואותם פירות יוצאין בדיינין. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"ף ז"ל: ואם תאמר קשה דרבינא אדרבינא דלעיל אמר רבינא הרי משכנתא בלא נכייתא וכו'. ויש מתרצים דתרי רבינא הוו אחד בימי רב יוסף והיינו הך דהכא ואחד בימי רב אשי והיינו האי דלעיל והכי משמע בפרק אלו טרפות גבי סביך בבשרא. ועור נראה לרבינו תם לפרש דלעיל דבהלואה ודאי אין מחזירין והכא מיירי בעובדא דרבה בר רב הונא דהאי דאת ונוולא אחי דהיינו מכר ומשום הכי אפיק פירי דמשום מאי אית לך למימר דלא הדרי פירי אי משום אבק רבית הרי לא אכלם בתורת

רבית אלא בתורת מכר ואי משום מחילה היינו מחילה בטעות דלא הויא מחילה. ואם תאמר והא פירשנו לעיל כיון דבתורת מכר באו לידו מתחלה דהויא שפיר מחילה. ויש לומר דשאני התם משום דפירש לו בהדיא בשעת המכר שהיה מוכר לו הפירות אבל הכא מוכר לו הקרקע סתמא ולעולם היה בדעתו שתחזור לו הקרקע כשיביאו לו המעות ואם כן היינו מחילה בטעות. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: ולי אני זעירא דמן תלמידייא חזי דרבינא פליג בזביני וכל שכן במשכנתא דהלואה גמורה היא ולית הלכתא כוותיה לא בזביני ולא במשכנתא דהאי רבינא לאו רבינא דסוף הוראה הוא שהרי רב פפא תלמידו של רבא הוה ורב כהנא שהיה תלמידיה של רבא רבו של רב אשי הוה כדאמרינן בעלמא אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא ולא יתכן שרב פפא יביא עובדא דרבינא דהוה תלמיד חבר לרב אשי. ואל תתמה דודאי תרי רבינא הוו והכין אמרו בתוספות פרק אלו טרפות גבי אמר רבינא והוא דסביך בבשרא. וכתב רב שלום גאון דלית הלכתא כוותיה משום דלאו רבינא דסוף הוראה הוא מדאשכחן רב יוסף דפליג עליה. וכן לעיל פרק אלו מציאות אמר רבינא שמע מינה גלימא מכריז רבא אמר אפילו תימא וכו' אלמא דאיכא רבינא דהוה קשיש מרבא. לפיכך אני אומר הלכתא כרב אשי במשכנתא בלא נכייתא דאבק רבית הויא וכמו שאמר רבה לעיל כיון דלא קץ לא וכל שכן בזביני כרבה בר רב הונא וכרבא. ע"כ.

הא דאמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא האי משכנתא באתרא דמסלקי אכל שיעור זוזי מסלקינן ליה אכל טפי לא מפקינן מיניה. לומר דאבק רבית הוא על כרחך בלא נכייתא קאמר ותדע דהא כולה שמעתין בתר עובדא דאת ונוולא ובתר משכנתא דבעא מיניה אביי מרבא גרירא והנהו בלא נכייתא נינהו. ועוד דהא פשיט ליה רבא לאביי דמשכנתא בלא נכייתא כיון דלא קץ ליה אבק רבית בלחוד הוא וכן פירשה הרב בהלכות בלישנא בתרא. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא האי משכנתא באתרא דמסלקי וכו'. פירש הריא"ף דהאי משכנתא דאיירי הכא דחשבינן לה אבק רבית בלחוד כדמפרש ואזיל משכנתא בנכייתא היא דאלו בלא נכייתא הא אמר רבינא דרבית קצוצה היא. וליתא שהדבר למד מעניינו הכתוב למעלה דבמשכנתא בלא נכייתא איירינן מדלא מפרש לה וכן פירש רש"י. ומאי וקשה ליה מדרבינא לא קשיא כלל דהא משמיה דרבא אמרינן לה ורבא אמר לעיל משכנתא דכרם בלא נכייתא אבק רבית משום דלא קץ ליה והכא במשכנתא דכרם איירינן כהנהו דלעיל ואם איתא לפירוש דמרן אית לן למימר דהא מיירי במשכנתא דבית דההוא ודאי אפילו בנכייתא אבק רבית היא לכל הפחות

כדברי רש"י והרמב"ם דאלו משכנתא דכרם בנכייתא שריא לגמרי ורבא גופיה שרי לה לקמן בנכייתא דקאמר לא ליכול איניש אלא בנכייתא ולא אפליגו עלה אלא לצורבא מרבנן. והנכון דבמשכנתא דכרם בלא נכייתא קמיירי ואליבא דרבא דסבר דהוי אבק רבית ונפקא מינה לדידן למשכנתא דבית לדעת הרמב"ם ורש"י שסוברים שהיא אבק רבית בנכייתא. ומיהו קשיא לי האי נכייתא אי מהניא לגמרי מהניא ואי לא הא מאי דאכיל רבית קצוצה בהלואה היא. ונראה דמשכנתא דבית אפילו בנכייתא רבית קצוצה אבל בקיצותא הויא אבק רבית. עד כאן.

באתרא דמסלקי. פירש רש"י דאלו באתרא דלא מסלקי הכל מודים דשריא לגמרי. ואינו מחוור דאדרבה טפי קץ ליה באתרא דלא מסלקי. ולקמן גורס רש"י באתרא דמסלקי לא ליכול אלא בנכייתא ופירש דטעמא דאלו באתרא דלא מסלקי הוי כמכורה אצלו ובלא נכייתא נמי אכיל. וליתא אלא נקט אתרא דמסלקי לרבותא דאפילו ההיא לא אכיל אלא בנכייתא. ואיכא נוסחי דגרסי התם אתרא דלא מסלקי והיא נכונה יותר כדמוכח לקמן וקשיא על רש"י. ולההיא נוסחא נקטיה לרבותא דאפילו ההיא בנכייתא מיהת אכיל בכרם. ונראה דלא אמר רבינו אלא בכרם דאלו בבית משכנתא בלא נכייתא אסירא אפילו באתרא דמסלקי. הריטב"א. ולקמן נאריך עוד בזה בסייעתא דשמיא.

ולא מחשבינן משטרא לשטרא. פירוש אם היו לו שתי משכונות מאדם אחד וממשכונא אחת אכל יותר ממעותיו ומן האחרת לא אכל כדי מעותיו אין מחשבין מותר של זו כנגד חסרון של זה ומסלק אותו משתיהם שהרי אכל שיעור זוזיה משתיהם אלא זו שלא השלים כדי מעותיו אוכל והולך עד שישלם. הראב"ד ז"ל.

כתב הריטב"א וזה לשונו: ולא מחשבינן משטרא לשטרא. קשיא לי ומאי שנא דמחשבינן מההוא שטרא גופיה וכי אין שעבוד הקרן של שטר זה קיים כשעבוד של שטר אחר. והנכון כדכתיבנא בחידושין דרבא דכיון דאכל סתם אנן מתשבינן כל מאי דאכל מקרנא מה שאין לומר כן על שטר חוב אחר שיש לו דודאי לאו מההוא אכל ורב אשי השיב דודאי אפילו בהא נמי אנן סהדי דפירא אכל וכיון דכן לא מכפינן ליה מידי אפילו מקרנא דהאי שטר והלכה כמותו. וכיון דכן אליבא דרב אשי משכנתא דאית בה אבק רבית יכול למחות בו הלוה שלא יאכל פירות באיסור כיון דאי אכיל לא מצי מפיק מיניה ואף על גב שקבע זמן לא מועיל לו כלום ובית דין חייבין למחות בידו ואם אכל בתר כן משלם מדין גזל וממשבינן ליה אפילו בשטרא אחרינא. ומכל מקום כופין אותו לפרוע מיד שלא קבע זמן אלא על דעת שיאכל פירות. ונראה דלהכי נקט הכא רב יוסף אתרא דמסלקי משום דלדידיה אתרא דלא מסלקי בלא נכייתא רבית קצוצה היא ולא

אמר לעיל דהוי אבק רבית אלא באתרא דמסלקין דומיא דזביני בתנאי ואפשר דהיינו דקרינן ליה לעיל דלא קץ מפני שיכול לסלקו כל זמן שירצה. עד כאן.

אמר רב אשי השתא דאמרת אכל טפי לא מפקינן מיניה וכו'. יש מי שפירש לא מסלקינן ליה בלא זוזי כלל ולומר דדוקא אכל שיעור זוזיה הא פחות מכאן קצת מחשבין ליה דהא לא מסלקינן ליה השתא לגמרי בלא זוזי ולא עוד אלא אפילו אכל שיעור זוזי לא מסלקינן ליה לגמרי בלא זוזי כלל וכלל אלא בית דין מנכין לו לפי ראות עיניהם והשאר נותנים לו ומסלקינן אותו וכן כתב הרמב"ם ואין דברים אלו מתקבלין על הלב דכל שאתה מסלקו בלא כל זוזיה ואפילו מנכה זוז אחד אתה מוציא ממנו אותו זוז שאתה מגרע מחובו ומסלקו בלא אותו זוז וכן פירש רש"י. וכן עיקר.

עבד רב אשי עובדא ביתומים קטנים כגדולים. ואיכא למידק דהא רבינא מחמיר טפי מרבא דאלו לרבא משכנתא בלא נכייתא באתרא דמסלקין אבק רבית הואיל ולא קץ וכדאהדר ליה לאביי ולרבינא רבית קצוצה דהא חשיב ואפיק פירי ורב אשי מחמיר טפי מרבינא דאלו רבינא גופיה אכיל בנכייתא ואפילו באתרא דמסלקי כדאיתא לקמן ורב אשי אסר ואם כן היאך אפשר דבאתרא דמסלקי בלא נכייתא אפילו לרבינא רבית קצוצה ולרב אשי דמחמיר טפי אבק רבית. ויש מפרשים דרב אשי לאו אההיא משכנתא קא מהדר ולאו בדידה עבד עובדא אלא אדינא דקאמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא קא מהדר והכי קאמר לדידי רבית קצוצה היא ואפילו אכל טפי מפקינן מיניה אבל לדידך דחשבת ליה אבק רבית אפילו אכל שיעור זוזי לא מסלקינן ליה דסלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא ועבד רב אשי עובדא באבק רבית דעלמא אפילו ביתומים קטנים כגדולים. ואינו מחוור דמדקאמר הכא סתם עבד רב אשי עובדא בודאי בהאי עובדא משמע כלומר במשכנתא דאיירי בה. ולי נראה דרב אשי מחמיר טפי מרבינא בחד צד ומיקל טפי מיניה בחד צד ואלו לרבינא כל בנכייתא משרא שרי ואפילו לצורבא מרבנן ואיהו גופיה נמי אכיל ואלו לרב אשי צורבא מרבנן אסיר בכלהו ואפשר דאפילו לכולי עלמא נמי אסור דאבק רבית הוא לדידיה. ומיקל מרבינא בחד צד דאלו לרבינא באתרא דמסלקי בלא נכייתא רבית קצוצה ולרב אשי אין לך משכונא וזביני קרקע אסורים דבר תורה אלא כולן אבק רבית נינהו הואיל ולא קץ וכרבא וכרבה בר רב הונא. ורבא נמי על כרחך מחמיר טפי בחד צד מרבינא ומקיל טפי מיניה בחד צד דאלו לרבא באתרא דמסלקי אפילו בלא נכייתא אבק רבית ולרבינא רבית קצוצה ואלו בנכייתא לרבא אסור לצורבא מרבנן ורבינא גופיה אכיל בנכייתא אלמא בין לרבא בין לרב אשי אין לך במכר קרקע ובמשכונא רבית קצוצה ושמא יצא להם זה מבית בבתי ערי חומה וכתנא

דמתניתין דערכין פרק המוכר שדהו בשעת היובל דקתני בית בבתי ערי חומה הרי זה כמין רבית ואינה רבית ואף על גב דאוקים לה כרבי יהודה דאמר צד אחד ברבית מותר סבירא ליה דהלכתא כוותיה הואיל וסתם מתניתין דהתם כוותיה ואף על גב דפליגי עליה רבנן בברייתא הוה ליה סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם מתניתין אלא דמחמרי בה שלא לעשות כן לכתחלה כל שהוא אוכל בלא תנאי נכייתא לחוש לדברי חכמים דפליגי עליה בברייתא ואמרי רבית גמורה היא אלא שהתורה התירתה וכאן התירתה ולא במקום אחר כדאיתא בירושלמי. ואף על גב דרבא אוקי פלוגתייהו בפירקין דהכא והתם בערכין ברבית על מנת להחזיר דמשמע לכאורה דצד אחד ברבית לדידיה אסור לכולי עלמא ולא פליגי ביה כלל אלא לכלהו אסור ובחד גוונא ועל כרחך לתנא דברייתא צד אחד ברבית אסור דבר תורה דהא אפילו בעל מנת להחזיר רבית גמורה היא להם אלא שהתורה התירתה כאן וכל שכן באוכל בלא תנאי וכיון שכן אפילו לרבי יהודה רבית גמורה היא. לא היא דעל כרחך לרבא אי אפשר לומר כן דהא משמע לעיל דכרבה בר רב הונא סבירא ליה דאמר דאבק רבית הוא ואפילו במשכנתא בלא נכייתא ובאתרא דמסלקי אהדר ליה לאביי דאבק רבית הוא אלא לעולם לרבי יהודה צד אחד ברבית אבק רבית הוא ועל מנת להחזיר מותר ולרבנן אפילו על מנת להחזיר רבית גמורה אלא שהתורה התירה בבית בבתי ערי הומה הא בעלמא אסור וכל שכן צד אחד ברבית שאוכל בלא תנאי. וכי איצטריך רבא לאוקומי פלוגתייהו ברבית על מנת להחזיר לאו לאשמועינן בדרבי יהודה מידי בדבר תורה דלרבי יהודה דבר תורה אפילו צד אחר ברבית משרא שרי אלא לאשמועינן דלרבנן אפילו רבית על מנת להחזיר אסור דבר תורה ולרבי יהודה נמי בצד אחד ברבית אסור מדרבנן ולא התיר רבי יהודה בצד אחד לכתחלה וביתוס בן זונין לא עשה מעשה על פי חכמים אלא ברבית על מנת להחזיר. ואפשר דרבה בר רב הונא ורב אשי כאוקימתא דרבא סבירי להו דרבי יהודה ברבית על מנת להחזיר בלחוד שרי לגמרי הא בצד אחד ברבית מודה דאבק רבית הוא והלכך רבא ורב אשי דאסרי בלא נכייתא לכולי עלמא משום אבק רבית כולה כרבי יהודה אמרי לה אלא דרב אשי מחמיר טפי דלא אכיל אפילו בנכייתא. כן נראה לי. ומיהו אפילו ברבית על מנת להחזיר אסרי נמי וכדתניא לעיל במדות דרבית דרבי חייא דפעמים שניהם אסורים ועני רבא בתריה וכו' ולא אשכחן התם היתרא אלא במשלשין את הפירות וכמו שכתבתי שם ואביי דמוקי פלוגתייהו בצד אחד ברבית משמע נמי דכרבי יהודה סבירא ליה מדבעא מיניה מרבה משכנתא מהו ואמר ליה דמשכנתא נמי אבק רבית וקבל מיניה. ומיהו אבק רבית מיהא הוי ליה ודלא כרבי יהודה דאלו לרבי

יהודה מותר אפילו לכתחלה שהרי אמר שכן היה עושה ביתוס בן זונין על פי חכמים וטעמא דאביי משום דמחמיר בה לחוש לדברי חכמים כדמחמרי בה רבה ורבא ורב אשי ברבית על מנת להחזיר וכדכתיבנא ורבינא סבר דצד אחד ברבית רבית קצוצה היא לכולי עלמא וברבית על מנת להחזיר פליגי ולפיכך חשיב ואפיק פירי וכלהו כרבי יהודה סבירא להו אלא דברבית על מנת להחזיר משמע דכלהו מחמרי בה. כן נראה לי הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן: הא דאמרינן האי משכנתא באתרא דמסלקי אכל שיעור זוזי וכו'. מוקי לה רבינו הגדול בהלכות בנכייתא. ואינו במשמע. ועוד דלגירסת הספרים מותרת היא נכייתא למר בריה דרב יוסף. אלא יש לומר דמר בריה דרב יוסף משמיה דרבה אמרה ורבה לטעמיה וקמשמע לן בשמעתין דאפילו באתרא דמסלקי אכל טפי לא מפקינן מיניה ורב אשי לא אודי ליה בהא אלא קאמר השתא דאמרת לומר לך דכל משכנתא דבטפי לא מפקינן כשיעור זוזי לא מסלקינן הילכך בנכייתא אי נמי באתרא דלא מסלקי ומטא זימנא לא מסלקינן בלא זוזי. ואפשר שזו היא כוונתו של רבינו דמשכנתא דרב אשי בלחוד מוקי בנכייתא ואי נמי סבר רב אשי כרבה והלכתא כרבינא דהוא בתרא. עד כאן.

הכי גריס רש"י האי משכנתא באתרא דמסלקי לא ניכול אלא בנכייתא. ופירש הוא דדוקא באתרא דמסלקי אבל באתרא דלא מסלקי וכו' ויש מקשים לפירושו דאם כן כי קאמר רבא בצורבא מרבנן אפילו בנכייתא לא ניכול ואקשינן עליה במאי אכיל ולא אשכח ליה היתרא אלא במשכנתא דסורא בלחוד לימא אכיל באתרא דלא מסלקי ולפיכך אמרו דבאתרא דלא מסלקי גרסינן ולומר דאפילו באתרא דלא מסלקי לא ניכול אלא בנכייתא וצורבא מרבנן לא משכחת ליה דאכיל אלא במשכנתא דסורא. ומסתברא כגירסת הרב וכפירושו דאי לא למה ליה למר בריה דרב יוסף למימר באידך האי משכנתא באתרא דמסלקי אכל שיעור זוזי מסלקינן ליה דהא לדידיה אפילו באתרא דלא מסלקינן נמי כן דכל בלא נכייתא אבק רבית הוא אלא משמע דדוקא באתרא דמסלקי הא באתרא דלא מסלקי לדידיה אפילו בלא נכייתא ניכול והא דלא משכח לצורבא מרבנן דניכול אלא במשכנתא דסורא הדין נותן דאלו לדידיה אף על גב דבנכייתא משרא שרי ואפילו לכתחלה ואפילו הכי לצורבא מרבנן אסור כל שאינו מנכה כשיעור מאי דאכל היכא דאכל בלא נכייתא כל שכן ואפילו באתרא דלא מסלקי ובנכייתא נמי מהאי טעמא נמי אסיר ליה כל שהוא אוכל פירות בפחות וחוזר וגובה כל חובו ולפיכך לא אשכח אלא במסתלק בלא זוזי דמנכה והולך עד דכלה הקרן ואתו למשרי בקציצה ולא קם

כל שהוא אוכל מקצת זמן בנכייתא לחודיה. ואם תאמר אם כן מאי קאמר גבי קיצותא איכא דאמרי כל בלא נכייתא כולי עלמא לא פליגי דאסור דהא ודאי לכאורה קיצותא אתרא דלא מסלקי הוא עד דאכיל שיעור זוזיה ומסתליק דאי לא מאן שרי בקמייתא דהא אפשר דמסלק ליה תוך חמש שנים דאכיל בלא נכייתא ואשתכח דאכל באיסור אבק רבית ולרבינא רבית קצוצה אלא אתרא דלא מסלקי הוא ואפילו הכי אמרינן דלכולי עלמא בלא נכייתא אסור. יש לומר דכולי עלמא דקאמר לאו כולי עלמא ממש קאמר אלא רב אחא ורפרם דפליגי בה קאמר ויש לנו כיוצא בזה הרבה בתלמוד חדא ביבמות פרק ג' גבי יש תנאי בחליצה ואחרת ביומא פרק בתרא גבי כולי עלמא לא פליגי דמנעל הוא דהרבה כיוצא באלו. והכי קאמר כיון דרבא אסר לצורבא מרבנן מאי דשרי לעלמא אף בקיצותא ליתסר כיון דאיכא מאן דאסר. כן נראה לי. הרשב"א.

והרמב"ן ז"ל חולק וכתב דאפשר דאפילו מאן דגריס באתרא דמסלקי הוא הדין לאתרא דלא מסלקי דלא ניכול אלא בנכייתא וצורבא מרבנן אפילו בנכייתא לא ליכול אלא להכי נקט אתרא דמסלקי לאשמועינן דבנכייתא מיהא אכיל כרבינא. ולא קיימא לן כוותיה אלא כמאן דאסר אפילו בקיצותא. עד כאן.

דף סז:

האי משכנתא באתרא דמסלקי וכו'. פירש רש"י דאי באתרא דלא מסלקי שרי בלא נכייתא דהוי כמכר ולא ירדתי לסוף דעתו דסוף סוף כיון שהוא חוזר אותה לו לסוף השנים שפסקו שלא יסלקנו הרי אין כאן מכר כלל ולא אפילו ליומיה והרי הוא מחזיר לו כל מעותיו במה שקנה שדה או פירות כל אותם שנים ועוד הוקשה לי במה שאמרו סתם באתרא דלא מסלקי דמשמע דלא מסלקי בשום זמן. לכך נראה לי דהכי פירושו שאינם מסלקין אותו לעולם במעות אלא בשומת קרקע והוי כעין אפותיקי מפורש ועדיפא מיניה שהוא ברשות הילכך כשלוקח לבסוף וגובה ממנה הוי כאלו גבאה מעיקרא. ומכל מקום קשה פירות מה ששוה יותר מכנגד חובו במה אכלם. וזו אינה קושיא דכיון דמתוך השדה הוא נפרע הא ליכא הכא אגר נטר לי כלל. ויש לומר על ידי הדחק דלעולם בסוף הזמן חוזר המעות כולם ומכל מקום הוי כמוכר וחוזר ולוקח וזה דוחק. וצריך עיון אלא במאי ניכול וכו'. ומאי קושיא לא ניכול בדאתני דלא לסלוקי דהוה ליה כאתרא דלא מסלקי. ועוד מאי היתרא דקיצותא אי מסלקי בגו קיצותא. לכך נראה לי שכל אלו כעין שאלות לברר הדין הם וקיצותא כגון דאתני דלא ליסלק בגו ההוא זימנא ומחזי כמכר וכדפירש רש"י לעיל ושרי שכל אלו הדברים הם דרבנן הם אמרו והם אמרו ואין לדקדק

עליהם כל כך שלא חשו אלא שלא יראה ממש כרבית ואידך לישנא כיון דמסלקי בסוף קיצותא ושקיל זוזיה לא שרי כלל וכדפרשינן לעיל. שיטה.
הכי גרסינן קיצותא פליגי בה רב אחא ורפרם ולא גרסינן ורבינא דהא רבינא אפילו בנכייתא אכיל איהו גופיה וכל שכן דשרי בקיצותא ואם כן הוה ליה למימר תסתיים דאיהו דשרי הכא.
עד חמש שנין אכילנא בלא נכייתא מכאן ואילך שיימנא לך כלהו פירי. ואם תאמר ומאי רבותא דהא ממשכנתא בנכייתא אדרבה גריעא טפי יש לומר שזה דרך אריסין הוא שזה אוכל חמשא וזה אוכל חמשא ומינה דלא שרינן אלא באתרא דלא מסלקי דהתם הוא דדמי לאריס ושמע מינה דאפילו באתרא דלא מסלקי בעינן נכייתא או קיצותא ולא כדברי רש"י.
איכא דאמרי כל בלא נכייתא כולי עלמא לא פליגי דאסור. פירוש ואפילו לאיניש דעלמא יהא מעיקרא אכיל בלא נכייתא ונוטל הודאי מפני השומא דלקמן דאפשר דלא אתי. כי פליגי דאמר ליה עד חמש שנים אכילנא בנכייתא. ופירש דהאי שרי אפילו לצורבא מרבנן. ויש למדין מכאן להתיר משכנתא רבית בקיצותא כי האי ואינו מחוור דשאני הכא דמדינא בנכייתא לחוד שריא אבל התם דבנכייתא אסירא הוה ליה כקיצותא דלעיל דאסירא דחמש שנין דאכל בנכייתא באיסורא אכל וכן עיקר. במשכנתא דסורא פירוש דהוי להו כזביני ודעת מרי דהא נמי באתרא דלא מסלקי אי נמי נראים דברים דאפילו באתרא דמסלקי ומחשבין לפי חשבון וגובה השאר דהא בידו של לוה הוא שלא לסלקו אם ירצה. הריטב"א.
והלכתא קיצותא אסירי לא גרסינן ליה ואינו ברוב הספרים. הרשב"א.
האי משכנתא באתרא דמסלקי. פירוש משכנתא בנכייתא. ואף על גב דלקמן אמרינן דרב פפא לא אכיל בנכייתא. התם משום מדת חסידות לצורבא מרבנן אבל לעלמא שריא בכרם מיהת. אי נמי משכחת לה להא במשכנתא דסורא אפילו לצורבא מרבנן ומיהו לדעת מרי לא אתיא במשכנתא בנכייתא לעלמא דלדידיה משכנתא דסורא לא שריא לצורבא מרבנן באתרא דמסלקי.
יש מרבותינו שאמרו שמשכונות בנכייתא שאנו נוהגין לנכות בכל שנה דינם כמשכנתא דסורא ואוזולי הוא דמוזיל גביה ולא אמרו בתלמוד משכנתא בנכייתא אלא שמנכה דבר קצוב לכל זמן המשכונא אבל הני דידן הא אפשר שיכלה החוב בזה ותיפוק בלא כסף. וליתא חדא דהא מדמינן לה לקמן להקדש שמנכה סלע לכל שנה. ועוד דכיון שאנו קובעים זמן לפרעון עד זמן שלא יכלה אפילו אחד ממאה מן החוב האיך נדון בו דנפקא

בלא כסף. הריטב"א.

הא דאמרי רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע האי משכנתא באתרא דמסלקי אין הבכור נוטל בה פי שנים צריך אתה לידע דלאו אגופה דמלוה קאמרי דהא אפילו לרב פפא דסבירא ליה דשעבודא לאו דאורייתא היכא דעבדיה ניהליה אפותיקי בשטר הא קא מודה דמשעבדא וכל שכן לרב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה דשעבודא דאורייתא כדאיתא סוף בבא בתרא הילכך איבעי לן למימר דלאו אמלוה גופה קאמרי אלא אפירי דקא אכלי מהאי משכנתא בנכייתא דאי אמר להו הבו לי מנתאי מהאי משכנתא ואיכול פירי מינה אמרי ליה לא יהבינן דהשתא לא גבינן למלוה ושבחא הוא דקאכלית ואין לך פי שנים בשבח נכסים וכי אתי מלוה כי שקלת פי שנים בקרנא למאן דאית ליה מלוה מוחזק הוא אבל השתא מיהת לא שקלת בכורה דשבח הוא דאכלית. אבל באתרא דלא מסלקי אי אמר הבו לי מנתאי במשכנתא כיון דמקנה להו ארעא לפירי כמאן דקניא להו גופא דארעא דמי ויהבי ליה מיניה פי שנים ואכיל פירי. ולענין בעל חוב באתרא דמסלקי אפילו במלוה גופיה נמי לא שקיל דמטלטלי נינהו ולא משתעבדי ליה. הראב"ד.

הא דאמרינן האי משכנתא באתרא דמסלקי השביעית משמטת וכו'. איני יכול להולמה יפה דהיכי דמי אי בגו זימניה אף על גב דלוה מצי מסלק למלוה מכל מקום המלוה אינו רשאי לכוף את הלוה לפרעו גו זימניה ואם כן הוה ליה כמלוה את חברו לעשר שנים שאין השביעית משמטתה כדאיתא במכות ואף על גב דמצי לוה למפרעיה גו זימניה דמכל מקום אינו בכלל לא יגוש. ואי לאחר זימניה אפילו באתרא דלא מסלקינן נמי דכל לבתר זימניה אתרא דמסלקי הוא. ואפשר לומר דכל אתרא דלא מסלקי הרי הוא כמכר עד דפרע ליה זוזיה והילכך אפילו לאחר זימניה אין השביעית משמטתו ואם הדין הזה אמת כל שלא נהגו לסלק ואפילו תוך שנה אין השביעית משמטתה ואף על פי שנהגי לסלק אחר שנה מכל מקום תוך שנה ראשונה אין מסלקין ולפיכך כל בסתם מקומות אין השביעית משמטתה דהא אמר רב אשי אמרו לי סבי דפומבדיתא סתם משכנתא שתא ומאי אתרא דמסלקי שאמרו שהשביעית משמטתה באתרא שנהגו לסלק אפילו גו שתא. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א. ואין השביעית משמטתה. קשיא לי אפילו ליכא משכנתא כלל כיון שלא הגיע זמנו לגבות דהויא אתרא דלא מסלקי היאך משמטת הא קיימא לן המלוה את חברו לעשר שנים אינו משמט. יש לומר דאין הכי נמי דלא איצטריך ואגב דלעיל נקטה. אבל רש"י כתב דטעמא דכולה משום דכמכר היא אצלו. ולדבריו יש לומר דהכא במאי עסקינן דהוי אתרא דלא מסלקי לוה למלוה אבל אם היה רוצה המלוה לתבוע חובו היה

רשאי וכגון שהתנו כן בפירוש דאי לא כל שקבעו זמן באתרא דלא מסלקי בין שיקבענו הלוה או המלוה על דעת כן הוא שלא יוכל זה לתבוע קודם זמנו ולא זה לסלקו. עד כאן. הא דאמר מר זוטרא משמיה דרב פפא באתרא דמסלקי מסלקי ליה מתמרי דעל בודיא מסתברא דבלא נכייתא היא דאפילו בלא נכייתא אבק רבית הוא וכמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דכולה שמעתין בהכי רהטא. ותדע לך עוד דאי בנכייתא משרא שרי דהוה ליה כמכר ואוזולי אוזיל גביה ואפילו פירי דמחברי שיימינן ליה כדשיימינן ליה באתרא דלא מסלקי כי משלם זימניה ומסתלק דמאי שנא והא דלא כרבינא דחשיב ליה רבית קצוצה. ואפשר לפרש דבנכייתא קאמר ולדידיה אפילו בנכייתא חשיב ליה אבק רבית באתרא דמסלקי והא נמי דלא כרבינא דאיהו אכיל בלא נכייתא. כן נראה לי. הרשב"א. **ואי אגבהינהו בסיסני קננהו**. והוא הדין אם לקטן בידו וכדאיתא בפרק הניזקין גבי עני הנוקף בראש הזית. ואם תאמר ולמה לי הגבהה יקנה לו חצר למלוה כיון שממושכנת אצלו דהא קונין בקרקע מושאל או מושכר. ואין לומר דשאני הכא דהוי אתרא דמסלקי דסוף סוף מקמי דמסלקי זכה לו ולא גרע מקרקע מושכר או מושאל סתם. והנכון דלגבי איניש דעלמא הוא דקני ליה אבל לגבי בעלים גופייהו לא קני ליה לחובתן של בעלים ובעל כרחן. ומכאן היה נראה לכאורה כי באתרא דלא מסלקי אם הגיע זמנו בתשרי מסלקינן ליה אפילו מפירות דעל בודיא וכל שכן מן המחוברין לגמרי אלא שנוטל הוצאתו בלבד דכיון שהגיע זמנו באתרא דמסלקי. ונראין דברים ושאני אתרא דמסלקי שהוא כמו שהתנה כן בפירוש ועל דעת זה יורד אבל באתרא דלא מסלקי משכנתא דשכונה גביה היא לגמרי וכמכר היא אצלו כדפירש רש"י לענין דליהוי כלוקח לפירות דקיימא לן בבבא בתרא שמין את המחובר ללוקח. וצריך עיון.

ושמעינן דאף על גב דבחוב דעלמא אם זרק הלוה חובו למלוה בידו או בחצר המשתמרת לדעתו בפניו נפטר מחובו וכדמוכח בגיטין ודוכתי אחריני שאם עשה כן במשכונא באתרא ולא מסלקי לא הפסיד המלוה פירותיו עד זמנו דאי לא תימא הכי הויא להו כולהו אתרא דמסלקי שיזרוק בו בעל כרחו. ונראין דברים דמשכנתא בזמנה נגאלת לחצאין ויוצאת לחצאין וצריך להתנות שיאכל כל הפירות עד שיפרע מכל חובו לגמרי וידוע הוא כי המלוה יש לו (אבר) לעבד המשכונא ואי לא לא אכיל פירי ומיהו אם ראה שההוצאה יתירה על השבח הרשות בידו שלא לעבד ושלא לאכול. ונראין דברים שיכול למשכנה לאחרים או להחכירה או להשכירה תוך זמנו ולא אסרינן לקמן אלא חכירי נרשאי שהוא לגופן של לווים וכן דעת מורי. הריטב"א.

כתב הרמ"ך ואי אגבהינהו בסיסני קננהו אף על פי שאינם מבושלים כל צרכן וצריכי לבודיא צריך עיון. עד כאן.

הא דאמרינן באתר דמסלקי ואמר לא מסתליקנא הא קאמר לא מסתליקנא פירש רש"י שהתנה בשעת מתן מעות ועל מנת כן נתן מעותיו ושכירות קרקע נקנית בכסף. ומיהו תמהני באתרא דלא מסלקי ואמר מסתליקנא אמאי צריך למקנא מיניה שהרי לא קנו מעותיו אלא על מנת כן. אלא משמע דהאי תנאה לאחר מתן מעות הוא כגון דאשכחיה אחר שהלוהו באתרא דמסלקי ואמר ליה לא מסתלקנא עד זמני ואודי אידך ואמר לא תסתלק דכיון דארעא ברשות מלוה היא ואיהו קאי בגווה לוה בדיבורא בעלמא מצי מחיל ליה זכותיה. אבל באתרא דלא מסלקינן ואמר מסתלקנא כיון דמלוה הוא דמתני ללוה ואיהו לא תפיס מידק במאי קני מיניה דליסתלק. ועוד דודאי כל שמשכן שדה לחברו בנכייתא או בקיצותא נעשה כאומר לו תיקני לך שדי לפירותיה עד זמן פלוני ומנהגא דנהוג דאי מייתי ליה בגו זימניה ליסתלק ואפילו אתני בהדיה בדיבורא בעלמא מצי לבטוליה דקא מחיל ליה ומבטל לתנאיה אבל באתרא דלא מסלקי ואמר מסתלקנא כיון דקנה קרקע עד זמנה היאך זה קונה בדיבורך לסלקו. הילכך צריך למיקני מיניה ומאן דאמר לא צריך כיון דעיקרה מלוה היא ומצי מחיל מה לי ממילה במקצת מה לי בכולו. והילכתא צריך למיקני מיניה כדאמרן. הרמב"ן.

באתרא דלא מסלקי ואמר מסתלקנא. פירוש בדבור לחוד ואפילו אמרו בשעת משכונה דלא אתי דבור ומרע לשטרא אבל טפויי אשטרא שפיר דמי. הילכך באתרא דמסלקי ואמר לא מסתלקנא ועל מנת כן נתן המעות מהני. אי נמי יש לומר דלעולם בשעת מתן מעות אפילו באתרא דלא מסלק ואמר לא מסתלקנא מהני והכא בדאמר שלא מדעת בשעת מתן מעות אלא לאחר זמן ומכל מקום כיון דאיכא משכנתא והסילוק הוי כעין מחילת תנאי ועוד שהשדה ברשות זה ומחזיק בו כל שעה קני דאם לא קנה בשעת מתן מעות במעות יקנה עתה בתזקה אבל אידך במאי קני ורב פפא במאי סבר לא שנא דהכל הוי כעין מחילת תנאי. והלכתא לא אכיל וכו' פירוש ובלבד שלא היה בדרך תחבולה אלא שיתנו לו בית דין זמן להביא. כן נראה לי. שיטה.

וזה לשון תלמיד הר"פ: היינו טעמא דצריך למקני מיניה משום שלוה הימנו סתם ולאחר זה התנה לו התנאי ואם כן אי לא אקני מיניה דיבורא בעלמא הוא ויכול לומר לא אשנה מן המנהג אבל לעיל מיירי באתרא דמסלקי ואמר לא מסתלקנא בתחלת ההלואה, הסגנון כך הוא דכיון דהוי באתרא דמסלקי וכל זמן שיש ללוח מעות יכול לסלק למלוה כמו כן המלוה יכול לתבוע מעותיו ללוה כל זמן שירצה והשתא דהתנה עמו שלא יסלקנו

עד כך וכך שנים כמו כן התנה עמו דבעבור שלא יסלקנו עד אותו הזמן לא יתבע מעותיו עד אותו זמן ואותה הנאה דהארכת הזמן שוה פרוטה ובהאי הנאה קונה דהיינו כמו אם נתן פרוטה לקנות הימנו. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: **פשיטא באתרא דמסלקי ואמר לא מסתלקנא הא אמר לא מסתלקנא**. פירש רש"י שאמר כן בשעת מתן מעות ולפיכך תנאו קיים כיון שהתנה לזכותו ואין צריך קנין. אבל באתרא דלא מסלקי ואמר מסתלקנא שהתנאי הוא לחובתו והיה על הלוה להתנות דמי לפטומי מילי בעלמא וכיון דאמר בדרך סיפור ולא אמר על מנת איבעי לן אם צריך למיקני מיניה או לא. ואינו מחוור בעיני רבינו דאי חיישינן לפטומי מילי למה לן קנין בעל מנת סגי או שיקיים הלוה דבריו. לכך נראה דכולה לאחר מתן מעות שכבר ירד המלוה לתוכה ואפילו הכי אם מצא את הלוה ואמר לא מסתלקנא והודה לו זכה כיון שהוא בתוך הקרקע ומחזיק בו בכל שעה והוה ליה כאלו אמר לו לך חזק וקני וקרקע נקנה בחזקה. אבל באתרא דלא מסלקי ואמר ללוה מסתליקנא בהאי מיבעיא לן אם צריך קנין מי אמרינן זה כעין מחילה היא ובדברים בעלמא סגי או דילמא כיון שאינו מוחל כלום בגוף החוב אלא מן הזכות שיש לו בגופה של שדה צריך הקנאה אחרת. ואסיקנא דצריך קנין ובקנין סגי ליה דאמרינן מגופה של קרקע קנו מידו כההיא דאמרינן בכתובות פרק הכותב. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: **פשיטא האי משכנתא באתרא דמסלקי וכו'**. נראה לי כי הכל בשעת המשכונא וכיון דמלוה קא מתנה בהדיה ושתקי ליה הוי תנאיה תנאה דעליה דידיה רמי לאיתנויי והנאה דידיה הוא ולא צריך למקני מיניה. אלא באתרא דלא מסלקי ואמר בשעת המשכונא מסתליקנא ואינהו לא קבעו מיניה אלא מדעתא דנפשיה הוא דאמר צריך למיקני מיניה או לא. רב פפא אמר לא צריך למיקני מיניה סבר לה כרב אשי דאמר כל בשעת מעשה תנאו קיים כל מי שיתנה והשני שותק. ורב שישא בריה ורב אידי אמר צריך למקני מיניה דעליה דידהו רמיא מילתא לאתנויי דהנאה דידהו היא והיינו דאמימר ואמר לעיל כיון דמאן דעליה רמי לאתנויי לא אתני והאי דלא רמי עליה אתני ואידך שתיק ליה פטומי מילי הוא ולא סמיך על ההוא תנאה כדפרישית לעיל והילכתא צריך למקני מיניה. עד כאן.

אמר איזיל ואייתי זוזי לא אכיל מסתברא לי דאי אפשר להעמידה באתרא דלא מסלקי וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף. ובאתרא דלא מסלקי ובלא נכייתא נמי אי אבק רבית הוא היכי אכיל רבינא ואי שרי דמכירה ליומיה היא אמאי לא אכיל מר זוטרא. ואפשר דאבק רבית היא ואי אמר ליה לא בעינא דתיכול לכולי עלמא לא אכיל ואי אכיל גזל הוא

מהשתא ומפקינן מיניה אבל השתא דאמר ליה אטרח ואייתי סבר רבינא דלאו כמאן דאמר ליה לא תיכול ומר זוטרא בריה דרב מרי סבר דהרי זה כאומר לו לא תיכול ולא אכיל. ואינו מחוור דכל שיש בו איסור אבק רבית היכי קאמר רבינא אכיל ולא הוה להו לאפלוגי אלא בשעבר ואכל לאחר מכאן אי מפקינן מיניה או לא. על כן נראה דאי אפשר להעמידה אלא באתרא דמסלקי ובנכייתא וכו' כמו שכתוב בנמוקי יוסף. הרשב"א.

רב פפא ורב כהנא ורב אשי לא אכלי. יש לפרש לא אכלי משום דאסור לדידהו לכולי עלמא וכן דעת הריא"ף. והיינו דאמרינן בסמוך ומאן דאסר אמר לך שדה אחוזה הקדש הוא דאלמא הני רבנן דלא אכלי מיסר אסרי. אבל הראב"ד כתב מדאמרינן לא אכלי ולא אמרינן אסרי שמע מינה דלא אסרי אלא אחמורי מחמרי אנפשייהו ולא אכלי. ויש לי ליישב לפי דבריו הא דאמרינן ומאן דאסר דלא אסר לכולי עלמא קאמר אלא דאסרי לנפשייהו ולכל צורבא מרבנן כוותייהו. ויש ספרים דלא גרסי מאן דאסר אלא ומאן ולא אכיל וכן נראית באמת הגירסא הנכונה מדקאמר מאן דאכיל גמיר משדה אחוזה דאי לא הוה להו למימר מאן דשרי כדאמרינן מאן דאסיר. אלא דקשיא לי דאי משום חומרא ולצורבא מרבנן אמאי לא עריב ומני רבא בהדייהו דהא אמר רבא וצורבא מרבנן לא ניכול ופרישנא לא ניכול אלא במשכנתא דסורא. וזו קצת ראיה לדברי הריא"ף לדעתי וצריך לי עיון. ומהא דאמרינן מאן דאכיל גמר משדה אחוזה שמעינן דמאן דשרי אפילו באתרא דמסלקי שרי ובנכייתא ורבינא דאכיל אפילו באתרא דמסלקי אכיל וזה שלא כדברי הראב"ד שכתב בריש פירקין גבי הא דאמר רבינא לרב אשי והא משכנתא בלא נכייתא דבדיניהם מוציאין וכו' דרבינא אסיר באתרא דמסלקי ואפילו בנכייתא ואין דברי הרב מחוורין כאן כמו שכתבנו.

הא דאמרינן ומאן דאסר אמר לך שדה אחוזה הקדש הוא. קשיא לי ולמה הוצרכו לחזר אחר טעם זה וכי מאן דאסר רבית קצוצה היא והא אף לדידהו אבק רבית הוא ורב אשי הא עבד עובדא ביתומים קטנים כגדולים. ומר זוטרא משמיה דרב פפא דלא אכיל אמר לעיל באתרא דמסלקי מסלקינן ליה אפילו מתמרי דעל בודיא ואי אגבהינהו בסיסני קני ותו קשיא לן מאן דאכיל נמי מאי קמייתי משדה אחוזה למשכנתא בנכייתא למגמר מינה דלא הוי אבק רבית. ונראה לי משום ולרבינא בלא נכייתא רבית קצוצה איצטריך למגמר מהתם דבנכייתא כל דהו לישתרי וכיון דשרי רחמנא בהדיא משרי שרי לה לגמרי דכיון דמנכה ליה מחוביה לא מחזי כרבית אלא כמוזיל גביה ובודאי כל מאי דשרא רחמנא בהדיא ואמרו דלעבדו הכין וכדאמרינן בשדה אחוזה דלפרקו בסלע ופונדיון בשנה שמע מינה מילתא והיתרא גמור הוא וליכא למיחש בה למידי

לפיכך הני דלא אכלי נמי איצטריכו למיהב בה טעמא ולמימר דשאני התם דהקדש הוא ורחמנא אוקמיה אפדיון ובפדיון כל דהו סגי ליה. כן נראה לי. עוד קשה לי ונגמר מבית בבתי ערי חומה לכולי עלמא שרי למיכל ואפילו בלא נכייתא ובאתרא דמסלקי ואלו לרבינא מכר כי הא אפילו רבית קצוצה היא. ויש לומר דרבינא מוקי לה ברבית על מנת להחזיר כדמוקי לה רבא בערכין פרק המוכר שדהו הא כל שלא התנה רבית קצוצה היא לדידיה ודלא כרבא ורב אשי ורבה בר רב הונא. ואי נמי לרבנן דברייתא דקאמרי רבית גמורה אלא שהתורה התירתה וכאן התיר ולא במקום אחר וכדאמרינן בירושלמי ולומר דאי אפשר למיגמר מינה דכיון דמסלקינן לאו מכירה היא אלא כהלואה ומן הדין בעלמא רבית קצוצה היא דכבר אסרה תורה מלוה ברבית אלא על כרחנו רבית גמורה היא שהתירה כאן התורה ולא במקום אחר ולא גמרינן מינה. אלא דאכתי קשיא לי לרבה בר רב הונא ורבא ורב אשי דאמרי דאפילו באתר דמסלקי ובלשון נכייתא מישרא שרי דבר תורה וכמו שכתבתי למעלה ובבית בבתי ערי חומה התירה התורה בהדיא מפני מה אינה מותרת להם לכתחלה ואפילו מדרבנן ולמה מחמירין בה ורבינא לא החמיר במה שהתירה התורה בהדיא ומשמע דכלהו נמי לא הוו מחמרי בה אלו אשכחו דהתירה התורה זביני כי הני אלא דשאני שדה אחוזה דהקדש הוא ורחמנא אוקמיה אפדיון. ויש לי לומר דעד כאן לא קשרינן אלא בנכייתא דמיחזי כעין אכילת פירות וכמוזיל גביה אבל בלא נכייתא מיחזי כרבית וחיישינן דלא ליתי ליגע בשל תורה ברבית דעלמא. כן נראה לי.

ולענין פסק הלכה בעניני המשכונות כבר כתבנו למעלה שאין הפרש בין משכונת שדה וכרם למשכונת בתים ושכן הסכימו רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים ואף על פי שרש"י חלק ביניהם ואפילו במנכה. והריא"ף פסק במשכנתא באתרא דמסלקי ובלא נכייתא וכן בזביני דתנאי דכשיהיו לי המעות תמזיר לי המכר דהוי רבית קצוצה ואף על פי שלא קצץ לו כרבינא דחשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא. ובנכייתא באתרא דמסלקי ואפילו באתרא דלא מסלקי אבק רבית ואף על גב דרבינא אכיל ורבא נמי שרי ואמר לא ניכול אלא בנכייתא דאלמא בנכייתא שרי הא איכא רב פפא ורב כהנא ורב אשי דלא אכלי בנכייתא דסבירי להו דאסירא והתם בשדה אחוזה הקדש הוא אבל הכא הלואה היא ומיחזי כרבית הילכך אליבא דידהו אבק רבית הוא ואינה יוצאה בדיינים. וליתא לדרבינא בהא ואלא במאי ניכול במשכנתא דסורא. והראב"ד כתב דאפילו בהא קיימא לן כרבינא דאכיל בנכייתא ורב כהנא ורב פפא ורב אשי דלא אכלי אחמורי הוא דמחמרי אנפשייהו והיינו דאמרינן לא אכלי ולא אמרינן אסרי. והשתא נהוג עלמא למיכל

בנכייתא ואתרא דלא מסלקי הוא דכלהו משכנתא פסקי להו זמן דלא מצי פריק לה עד זמן ידוע ופוק חזי מה עמא דבר זה לשון הרב. וזה בשטתו שכתב למעלה דאפילו לרבינא באתרא דמסלקי אבק רבית ואפילו בנכייתא. וכבר כתבנו שאין דבריו מחוורין בזה דהא רבינא משדה אחוזה גמיר ואיהו בהכי אכיל ושדה אחוזה כל היכא דבעי לסלוקי פריק וממלק את ההקדש ועוד כתב הראב"ד דההיא דאיזיל ואייתי זוזי במשכנתא בנכייתא היא ובדשלם זימניה דאי לא שלים לאו כל כמיניה למפרקה מיניה. ומיהו אף על גב דשלים כל מאי דממשכא משכנתא בידיה משכנתא היא ואכיל עד דפריק לה או עד דמחי בידיה ואמר איזיל ואייתי זוזי או אטרח ואייתי זוזי מיהו מאי דתלש מיהא אכיל. עד כאן.

ומכלל דבריו למדנו דבאתרא דלא מסלקי אפילו לבתר דשלים זמניה שרי ובנכייתא אי כתיב ליה מיהא אכול בנכייתא כך וכך כל זמן שתמשך משכונא בידך. אלא שאני תמה למה הוצרך הרב להראות שעכשיו נהגו שלא לסלק דבכולהו משכנתא פסקי להו זמן דהא בלאו הכי כל סתם מקומות אתרא דלא מסלקי נינהו דהא קיימא לן דסתם משכנתא שתא ואין הפרש בין קובע זמן בפירוש לקובע סתם דהיינו שתא וכן אין הפרש בין זמן מרובה לזמן מועט. ואני תמה גם בדברי הריא"ף ז"ל שפסק אפילו באתרא דלא מסלקי ובנכייתא אבק רבית הוא ומדאמרינן רב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלי דדילמא כולהו נמי אכלי באתרא דלא מסלקי ובנכייתא דהא לאו פרושי קא מפרש במאי ומדאתינן למהדר בתר טעמא דמאן דשרי ומאן דאסר ואמרינן דמאן דשרי יליף משדה אחוזה דהוא באתרא דמסלקי ובנכייתא ואמרינן ומאן דאסר התם הקדש הוא אם כן סתמא דמילתא דאינהו נמי באתרא דמסלקי הוא דלא אכלי הא באתרא דלא מסלקי לא אשכחן להו דאסרי. ויש לומר דכיון דאמרי סתם בתר כל הני שמעתתא רבינא אכיל ורב כהנא ורב פפא ורב אשי לא אכלי שמע מינה דבכלהו לא אכלי. ומכל מקום מסתברא דאפילו לענין משכנתא בנכייתא בין באתרא דלא מסלקי בין באתרא דמסלקי כל בנכייתא שרי כרבינא ורבינא בכלהו אכיל וכמו שכתבתי דמשדה אחוזה גמיר וכיון דאיהו אכיל מעשה רב. ורבא נמי משרא שרי כל בנכייתא אלא דבצורבא מרבנן אמר דלא ניכול אלא במשכנתא דסורא. ועוד דהא אמרינן פשיטא באתרא דמסלקי ואמר לא מסתליקנא כלומר ולא מסלקינן ליה ואפילו אמר לא בעינא דתיכול לא שמע ליה ואכיל וכל שכן דאי אכיל לבתר דמחי ביה לא מפקינן מיניה דכל מסתלק ולא מסתלק מאכילת פירי משמע ובאתרא דלא מסלקי ואמר מסתליקנא אמר רב ששת בר אידי דצריך למיקני מיניה ורב פפא אמר לא צריך מבל מקום מודה רב פפא דאי לא אמר מיהא אכיל ואינו

חושש ואיפסיק הלכתא בהדיא בגמרא כרב ששת בר אידי דאמר צריך למקני מיניה דאלמא באתרא דלא מסלקי מיהא שרי ורב פפא דאמר דלא אכיל איהו הוא דמודה בהא או דאיהו נמי אכיל או דאיהו לא אכיל ומחמיר אנפשיה ושרי לעלמא. ובאיטרח ואייתי זוזי אמר מר זוטרא דלא אכיל הא כל שלא אמר אכיל ואיפסיק בהדיא בגמרא הלכתא והלכתא לא אכיל הא לא אמר אכיל ולא בלאפוקי מיניה בלחוד פליגי ולומר דלמאן דאמר לא אכיל מפקינן מיניה דאי הא אתא לאשמועינן הוה ליה לפרושי הכין בהדיא איזיל ואטרח ואייתי זוזי ואכיל רבינא אמר לא מפקינן מיניה ומר זוטרא אמר מפקינן ומדאמר אכיל ולא אכיל שמע מינה לכתחלה אכיל לכולי עלמא עד דאמר ליה אטרח ואייתי זוזי. וכבר כתבנו למעלה שזו אי אפשר לפרשה במשכנתא דסורא ועוד דאמרינן לקמן ולית הלכתא כחכירי דנרשאי וההיא ודאי לא במשכנתא דסורא מיירי דבמשכנתא דסורא מכירת פירות גמורה היא ואפילו חכיר לה מארי ארעא משרי שרי דלא מיחזי כלל כרבית אלא במשכנתא דעלמא דאלמא כי חכיר לה למארי ארעא אסירן הא לעלמא משרא שרי.

ועוד נראה לי ראיה גמורה מדאמרינן לקמן בפרק האומנין גבי יבש האילן או נקצץ אלא הכא במאי עסקינן בזמן שאין היובל נוהג הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך בזמן שהיובל נוהג נמי כליא קרנא נצלחיה לציבי ופרקינן אי משום הא לא קשיא זימנין דשלמו שני משכנתא מקמי יובל אי נמי מטו זוזי לידיה ופריק ליה ארבע וחמש שנין מקמי יובל וההיא ודאי לאו במשכנתא דסורא היא דמשכנתא דסורא לא מצי פריק לה אלא במשכנתא דעלמא אלמא משרא שרי. ורפרם ורב אחא דפליגי בקיצותא דילמא לצורבא מרבנן הוא דפליגי דעלה קמיתינן לה לפלוגתייהו ואפילו פליגי ואסרי לכולי עלמא לא דחינן כל הני דאמרן מקמי דידהו. ואני תמה אפילו באתרא דמסלקי ובלא נכייתא ובזביני דאסמכתא כזביני דאת ונוולא למה פסק הרב כרבינא דהא פליגא דידיה ארבה בר רב הונא ורבא. ואביי נמי דמשמע דקבלה מרבא במשכנתא וכל שכן בזביני ואינהו רבים נינהו. ועוד דרב אשי נמי משמע דכוותייהו סבירא ליה וכמו שכתבתי למעלה שאין לו בזביני ומשכנתא רבית קצוצה אלא שהרב פירשה לההיא דעבד בה רב אשי עובדא במשכנתא בנכייתא וכבר הורה זקן. אבל (אלמא) במשכנתא בנכייתא אפילו באתרא דמסלקי שריא וכן בכל משכנתא שכתב לו כל זמן שתמשך משכונה זו בידך ובאתרא דלא מסלקי ובנכייתא לזמן שקצץ לו אף על פי שלא כתב לו כל זמן שתמשך משכונה זו בידך מסתברא דאי אכיל ומנכה ליה שרי כל שלא מוחה בידו או שאמר לו איזיל ואייתי זוזי או שאמר לו אטרח ואייתי זוזי אבל אי לא אמר ליה ואכיל

גזל הוא בידו ואפוקי נמי מפקינן מיניה שהראב"ד כתב בכל אבק רבית. אבל לאחר שמיחה בידו גזל הוא וחוזר. הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן: הילכך ליכא משכנתא דשריא אלא משכנתא דסורא דמאן דאסר לכולי עלמא אסר ולא לצורבא מרבנן בלחוד וליתא לדמר בריה דרב יוסף ואיהו נמי מיחש חייש לה ואמר צורבא מרבנן לא ניכול ולעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם ולפיכך השמיט רבינו הגדול הכל וכו'. ואי קשיא לך הא דאמרינן בשמעתא האי משכנתא באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה הימנו וכולה שמעתין אלמא שריא בנכייתא ואפילו באתרא דמסלקי. פריק רבינו הגדול לאו למימרא דשרי אלא דאי מתרמי מילתא דייניגן להו כי הני שמעתתא דאבק רבית הוא ואינו יוצא בדיינים ואיפשר דמשום דלא מזדהרי בהו אינשי איצטריכו רבנן למידן בהו דאי לא תימא הכי הא דרב פפא גופיה אסר ואיהו הוא מרא דהא שמעתתא ואיכא למימר דמשכחת ליה בהיתרא כגון דשאים ליה פירי כולהו בשעת הלואה כגון דאמר לו כל זמן שתמשך משכונה זו בידך תהא אוכל פירות ומנכה מחובו כך וכך והוא שיעור בינוני למוכר פירות שדה כגון זו קודם שבאו לעולם בין עשתה פירות בין לא עשתה דליכא שכר מעותיו ועכשיו רוצה לפרעו ולסלקו ממשכונה זו אי נמי שאים ליה כולהו פירי למחצה לשליש ולרביע והוא עובד ואוכל כשאר אריסי העיר והשתא בעי לסלוקיה ולא ניחא ליה תו באריסות דידיה ולא בעי דניכול חלק דהאי במעותיו שהוא בא לפרעו עכשיו. ע"כ.

וזה לשון הר"ן: ואיכא מאן דאמר דמשכנתא דסורא אתרא דלא מסלקי היא דכי היכי דמלוה לא יכיל למכפייה ללוה למפרע ליה מידי איא נקים לארעא עד משלם שניה הכי נמי לוה לא יכיל למכפייה למלוה למפרע ליה חוביה ולאפוקי ארעא מיניה עד משלם שניה ומשום הכי שרי דלאו הלואה היא כלל אלא מוכר שדהו לפירותיה. אבל אלו יכול לוה לסלוקי למלוה בגו זימניה בנכייתא אף על גב דמלוה לא יכול למכפייה ללוה אסיר במשכנתא בנכייתא באתרא דמסלקי. ואחרים אומרים דמשכנתא דסורא אפילו אם מצי לסלק ליה לוה למלוה שריא דכיון דמלוה לא יכול למכפייה ללוה למפרע ליה חוביה זביני נינהו ולא הלואה ולא דמי לאתרא דלא מסלקי דהתם הלואה היא שהרי לסוף זמנו מלוה נפרע מן הלוה וכן דעת הרמב"ם. ולפי זה נראה לי דאתי שפיר הא דאמרינן רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאמרי תרווייהו האי משכנתא באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה ממנה דאלמא משכחת לה למשכנתא דשריא באתרא דמסלקי והיינו משכנתא דסורא וכדכתיבנא דאם איתא דליכא משכנתא באתרא דמסלקי דשריא היכי שקלינן וטרינן במאי דאסיר אטו ברשיעי עסקינן אלא כדכתיבנא. ולא נתחוורו דברי

הרי"ף שכתב בהלכות דלאו למימר דשרי אלא דאי איתרמי מילתא דיינינן הכי. עד כאן לשונו.

וכתב הרמב"ן ומסתברא דבאתרא דמסלקי אי עבר ומשכן ובתר זמן אתי מארי ארעא דהוא לוה לבי דינא ואמר לא בעינא דליכול תו לארעאי וכי הוו לי זוזא פרענא ליה מסלקינן ליה מפירי ולא אכיל תו הואיל וזה צועק עליו בבית דין שלא יאכל רבית אין נותנים לו רשות לאכלו ומסדרין לו בית דין ומוציאין מלוה למלוה חובו כדין כל בעל חוב. ובאתרא דלא מסלקי נמי מסלקינן ליה מלמיכל פירי בתורת רביתא ולסלוקי לגמרי אי אפשר דהא מיקניא ליה הילכך אכיל ליה פירי בשומא ומנכה ליה דמי כלהו פירי כמה דשיימי להו בי דינא. והא דאמרינן בגמרא איזיל איטרח ואייתי זוזי מאי במשכנתא באתרא דמסלקי מינה אמירא למאן דשרי לה ולא קיימא לן הכי ורבינא גופיה דאמרה אכיל בנכייתא ולא משכחת לה אליבא דהלכתא וזהו שלא כתבה רבינו הגדול בהלכות ולמדנו שדעתו לומר דבאתרא דמסלקי מיהא אי אתי ואמר לא ליכול אף על גב דאמר לא אייתי ליה זוזי אלא כי מזדמנו לי ליזמני לא אכיל כמו שכתבנו אנו דאי לאו הכי לכתוב לן מרן ולוקמה בדיעבד כדכתב בשארא אלא שמע מינה כדאמרן. וקשה עלי הדבר שהרי פסקו בגמרא הלכתא לא אכיל וליכא לאוקומי לפסקא דגמרא דלא כהלכתא. לפיכך יש לנו להעמידה להא בדשאיים ליה כלהו פירי כדפרישנא לעיל על דרך אריסות והוא רוצה לשום לו כמי שהגיע זמנו להסתלק. וקרוב אני לומר שאם אמר אין רצוני שתאכל עוד פירותי ואפרע לך חובך כשיזדמן לי או אדון עמך בבית דין ואכלן אחר כך שהוא משלם לו הואיל ושלא ברצונו אכלן גזלה היא בידו ומוציאין ממנו שכיון שהעסק אסור כיון שמיחה בו שלא יאכל עוד והדין עמו אין לזה רשות לאכול ואם אכל משלם. ואם תשאל לדברינו יתמי דלאו בני מחילה נינהו ליהוי כמאן דאמר ליה לא בעינא דתיכול לארעאי ונפיק מיניה. יכולני לומר דההיא בשאכל בחיי אביהן ויכולני לומר דכיון דמשכן ליה אבוהון אינהו נמי בתנאה דאבוהון קיימי. ואם תמצא לומר אינו משלם יכול אתה לפרש הא דאמרינן איזיל איטרח ואייתי זוזי לא אכיל לומר שאם אכל משלם כיון דאמר אייתי זוזי ונכון הוא. עד כאן לשון הרמב"ן.

וזהו לדברי הריא"ף אבל לדברי המתירין בנכייתא אין צורך לומר כן אלא דההיא דאיזיל ואיטרח משכנתא בנכייתא היא דשריא ומיהו יראה שהדין אמת שאם אכל משלם דקאי אהא דאמר מר זוטרא בריה דרב פפא האי משכנתא באתרא דמסלקי וכו'. ואי אגבהינהו בסיסני קני כלומר דאי אתא ואייתי ליה זוזי ואשכחיה דקא גדיר תמרי מדיקליה הממושכן אצלו אפילו אותם תמרים שכבר נתלשו ונפלו על המחצלת

השטוחה תחת הדקל דלוה אינון ואף על גב דמחצלת של מלוה כדקיימא לן דכליו של לוקח לא קני. אבל אם כבר נתנם בסל מקמי דאתא לוה ואייתי ליה זוזי כבר קנאם מלוה בהגבהה כשנטלם מעל בודיא ונתנם בסל והכא לענין קנין גמור איירינן הכי נמי הא דאיזיל ואייתי זוזי בהא סוגיא ובהא דינא אזלא. שיטה.

עוד כתב הרמב"ן ומצאתי בהלכות גדולות היכי דמי אבק רבית כגון דמשכן ליה דקלי ואכיל פירייהו אי נמי דיתיב בביתיה ואי מנכה ליה שרי ואי לא מפקינן ליה מההוא ביתא. רבנן דבבל לא מפקין רבנן דבי חוזאה מפקין. ואף על פי שאין דבריו בדין משכנתא מסכימין למה שאמרנו אנו מסתייעין ממה שאמר שאף על פי שהוא אבק רבית מפקינן ליה מההוא ביתא וכן עיקר. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: ומסתברא דבאתרא דמסלקי אי עבר ומשכן ובתר הכי אתא לוה לבי דינא ואמר לא בעינא דליכול תו לארעאי וכו'. ולא עוד אלא אפילו אכלן לאחר מכאן משלם לו וכו'. ואם תאמר אם כן היכי שקלינן וטרינן בגמרא באיזיל ואטרח ואייתי זוזי תיפיק ליה דאפילו לא אמר איזיל אטרח אלא שמיחה בו שלא יאכל פירותיו ברבית לא אכיל ואם אכל מוציאין ממנו לפי מה שכתבנו למעלה. אף בזו יש לי לומר כמו שתירצתי למעלה דמשכחת לה במשכנתא דסורא באתרא דמסלקי על הדרך שכתבתי. עד כאן.

עוד כתב הרמב"ן וראיתי להראב"ד שכתב נראה לי דאבק רבית שאינו יוצא בדיינים אי תפיס ליה לוה מיניה דמלוה בתר הכי לא מהדרינן ליה ומאי דתפס תפס. והני מילי במשכנתא אי נמי בזביני דאסמכתא דמנפשיה קא אכיל להו לפירי אבל רבית מוקדמת ורבית מאוחרת דמדעתיה קא יהיב ליה לא ואף על גב דאסור מאי דיהב יהב ואי תפס מיניה בתר הכי מהדרינן ליה אלו דברי הרב. ואי איתא להך סברא היכי אמרינן דלא מחשבינן משטרא לשטרא כלומר שאם היה חייב לו מעות בשטר אחר אין המותר שאכל פרעון לאותו השטר האחר והא תפיס לוה ולא מפקינן מיניה ומי עדיף ממאן יתפס מיניה בעל כרחו ואי משום שטרא הא קיימא לן שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי ואי אמרת בשטרי משכונות קאמרינן ומשום דמשכנתא קני לה מלוה לאו מילתא היא דהשתא קסלקא דעתין דסלוקי בלא זוזי לאו אפוקי מיניה הוא דאלמא משכנתא לא מיקניא ליה ועוד שאין רבינו הגדול מודה בסברא זו כמו שכתבנו למעלה ובירושלמי בריש פירקין גרסינן אמר רבי ינאי ע"כ רבית שיוצאה בדיינין בעון קומי רבי יוחנן רבית מהו שתצא בדיינים אם מזו אין מניחין לגדולי ארץ ישראל כלום. פירוש כדאמר רבי יוחנן גופיה בגמרא דילן דאין רבית קצוצה יוצאה בדיינים. מודה רבי יוחנן שאין שטר

זקוק לחברו כלומר דלא מחשבינן משטרא לשטרא ומודה רבי יוחנן שאם השטר היה קיים דו מקיז ליה. למדנו מכאן דאפילו בשטרי דלאו משכנתא אין מוציאין ממנו ולא מחשבין משטר לשטר הילכך אי בתר דפרעיה לוה למלוה מדעתא דנפשיה תפיס מיניה מפקינן מיניה ומהדרינן למלוה. הרמב"ן.

וכתב הר"ן וזה לשונו: וכתב הראב"ד דבכל אבק רבית אי תפס לוה לא מפקינן מיניה. ולא מחוור דהא אמרינן ודלא מחשבינן משטרא לשטרא וכו'. אלא ודאי אפילו תפס מפקינן מיניה כיון שכן הדבר ברור שאינו חייב להחזיר אפילו בבא לצאת ידי שמים כיון דמפקינן מאידך אי תפיס. עד כאן.

עוד כתב הרמב"ן וזה לשונו: ושוב ראיתי בין תשובות הגאונים והיכא דתפס לוה כשיעור ההוא אבק רבית דאכל מלוה מלוה ובאו לחשבון ואמר ליה לוה למלוה נכי לי רבית דאכילת לך מינאי כי ההיא גונא ודאי לאו כל כמיניה מאי טעמא דכי אפוקי מיניה דמלוה דמי ואין יוצא בדיינים דאמר רב אשי השתא דאמרת. ומיהו כל אבק רבית דאיכתיב בשטר וזקפיה אקרנא מנכי ליה מיניה ולא מגבינן ליה דקיימא לן שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי וכל שכן האי דאיסורא הוא ולא ניתן לגבות וכזה הורה רבינו הגדול בתשובה ואין צריך לפנים. ופירוש נכייתא שאמרו שינכה לו מחובו בכל שנה זו או פחות או יותר כל אימת דלא שיים ליה כולהו פירי וכך פירש רש"י וכל הגאונים. ונהוג עלמא האידנא למיכל בנכייתא ובעל הלכות נמי אמר והאידנא מעשים בכל יום וקא אכלי בנכייתא וראשונים הוו מגבי ארבע זוזי או תרין זוזי או כל דהו ורבנן דהשתא איפליגו בהאי שמעתא דתקינו ליה רבנן דיהיב טסקא וכארי בריא ומר אמר מאן דיליה ומר אמר מאן פירי דארעא אמור רבנן מאן דאכיל בנכייתא ליתן טפי קליל כי היכי דנפיק מספקא. ושוב מצאתי לבעל מתיבות משמיה דרב יעקב גאון גברא דמשכן חצר או כרם ומנכה מהלואתו עד רביע מותר פחות מכאן אסור אלו דברי הראשונים. ואיו אנו יורדין לסוף דעתם שלא מצינו לרבותינו בעלי גמרא הפרש בין נכייתא מרובה למועטת. אלא שיש לומר כדברי בעל הלכות דאי כארי איהו ארעא ופלח לה בכל צרכיה מדנפשיה ומנכה שיעור רביע מותר לפי שזה דרך לוקחי שדות באריסות הוא דעבדי ואכלי דהא אי הוה בה תיוהא מקבל ליה. ומצאתי בשם הנשיא הגדול רבי משה בן הנשיא רבי טודרוס שחדש ואמר דנכייתא דאמרו רבנן הוא דמנכה ליה סלע או דינר כשבא לפרעו ונפקא משכנתא מתותי ידיה ומשום הכי אסירא אבל נכייתא דנהגו עלמא לנכויי שמינית זוז בכל שנה ושנה שריא דדמי למשכנתא דסורא שהרי אפשר דכלי כוליה חוביה בהך נכייתא פורתא פורתא. וזו שעת הוראה היא דמשכנתא דסורא לא מסלקי מינה עד

משלם ההוא יומא ונפקא בלא כסף ואין כאן הלואה כלל אלא שכירות בעלמא היא וכן דעת רבינו שלא העמיד שמועות הללו במשכנתא באתרא דמסלקי אליבא דהלכתא ובמשכנתא דסורא וכן פירש רבינו חננאל דשכירות היא ולית בה הלואה כלל. ורב יצחק אל ברגלוני כתב כך ורבינו חננאל לא היה מפרש דברי מר בריה דרב יוסף אלא אליבא דמאן דשרי בקיצותא. ונראין דבריו דלשני הדעות הללו בלבד הוא דאלו לדעת משכנתא דסורא היאך יהא מקום שיסלקו אותו כל אימת דבעי והוא עשוי קציצות בתורת שכירות. ומיהו אפשר לפרשה כגון דאמר ליה במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף ואי בעינא לסלוקך מקמי הכי דלישום ליה אלא שאין אחריות המלוה עליו שטפה נהר נמי אינו נוטל כלום אלא פירות שהיה עושה ואינו יכול לכופו לפרוע לו חובו לא מזו ולא משאר נכסי מה שאין כן במשכנתא סתם שהאחריות עליו ואם רצה תובע חובו ממנו ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים. ועוד שאין כאן לשון מלוה אלא לשון מקח דומיא דלוקח פירות כיון שקצב. ולפי זה מתוקמן שמעתתא דאתרא דמסלקי במשכנתא וסורא. והר"מ הספרדי כך הוא אומר דמשכנתא דסורא אפילו באתרא דמסלקינן היא. מכל מקום לדברי הכל משכנתא דנכייתא האמורה בכל מקום היא שמנכה לו בכל שנה ושנה והרי הרב ז"ל אומר כן ובגמרא נמי מפורש דנכייתא דרבנן דומיא דשדה אחוזה היא סלע ופונדיון לשנה ואפילו הכי אסרי כדאמרינן התם לאו הלואה הכא הלואה וכדאמרינן נמי עד חמש שנים אכילנא בנכייתא מדקאמרינן נכייתא נכייתא תרי זימני שמע מינה דבכל שתא ושתא מנכה ליה לפום מאי דאתני או זוז או דינר ואפילו הכי אסרוה.

לא הביא רבינו בהלכות הא דגרסינן בספרים עבד רב אשי עובדא ביתומים קטנים כגדולים. ואפשר סומך לו דכל היכא דאכל טפי לא מפקינן אכל שיעור זוזי לא מסלקינן והוא גורס ביתמי נמי אכל טפי לא מפקינן מיניה. ורבינו חננאל גורס בו איכא דאמרי. אבל הר"מ הספרדי כתב ביתמי מסלקינן. עד כאן.

הילכך נקיטיה לפום מנהגא דילן דבנכייתא בכל דוכתא שרי. ובלא נכייתא באתרא דמסלקי רבית קצוצה ואפילו בשדות וכרמים דהא בעובדא דטולה דאמרה ליה להההוא גברא זבין לי ארעא מסקינן דרבית קצוצה היא. ובאתרא דלא מסלקי הוי אבק רבית. הר"ן.

דף סח.

סתם משכנתא שתא. פירוש באתרא דלא מסלקי אם משכן לו קרקע סתם אינו יכול לסלקו תוך שנה. אבל באתרא דמסלקי לעולם מסלקו כמנהגם ואפילו קבע לו זמן ושלא

כפירוש רש"י שפירש אפילו באתרא דמסלקי ודין אתרא דמסלקי אינו אלא בעיר ישנה שהתנו כן בני העיר במעמד אנשי העיר. הריטב"א.

וזה לשון הרמ"ך: ובאתרא דליכא מנהג קבוע סתם משכנתא שתא דלא מצי לוה לסלוקיה מקמי הכי וכל שכן דלא מצי מלוה למתבעיה מקמי הכי. וצריך עיון אי מצי מלוה למתבעיה משתא חדא ואילך במשכנתא סתם באתרא דליכא מנהגא. ונראה לומר דכי אמור רבנן סתם משכנתא שתא תקנתא דמלוה היא דלא ליסלקיה מקמי הכי אבל תקנתא אחרינא דליכפייה איהו ללוה דליפרעיה כיון דלא אתני ומנהגא נמי ליכא לא מיחזי למימר דמצי כאיף ליה מדינא אי נמי מצינו למימר דמצי אמר מלוה אי איפשי בתקנת חכמים כגון זאת ופירות משכנותו איני רוצה לאכול או יפרעני או ימכרנה לי עכשיו וצריך עיון. ע"כ.

דשכונה גביה. פירוש שדירתו חשובה שכונה גמורה שאין לך שכן כמוהו. למאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא. עיקר הפירוש דשכונה כולה גביה שאם קנה הוא אותו קרקע אין שום מצרן יכול לסלקו משם ואפילו באו ביחד עמו ואף על גב דאמרינן בעלמא דאי אתו בני מצרא בהדדי פלגי לה הכא איהו עדיף מכלהו ולא עוד אלא דאי קדים חד מבני מצרא וזבין לאו זביניה זביני ואתי איהו מפיק מיניה וכדאמרינן בפרק המקבל דמשכנתא לית ביה דינא דבר מצרא כלל כלומר לבני מצרא דלאו בני מצרא דמפיק מאיניש דעלמא וטעמא דמילתא דכיון דאיהו קאי בגווה ושכונה כולה גביה הרי הוא כמצרן מארבע רוחות. אבל רש"י כתב אין שכן טוב ממנו לקנותה. עד כאן ולפיכך אם קדם מצרן וזבין זביניה זביני. הריטב"א.

וזה לשון שיטה: למאי נפקא מינה משום דינא דבר מצרא. פירש רש"י אין לך שכן קרוב ממנו ואם בא הלוה למכרה אין בבעלי מצרים שכן טוב לקנותה כזה. נראה מדבריו שאם מכרה לאחד מן המצרנים בעל המשכונא מסלקו ולא ניחא לי דהא אמרן לעיל משכן לו בית וכו' בשווייה מותר ואם איתא הכי מאי נפקא ליה מינה בתנאי זה אפילו שימכרנה למצרן יכול לסלקו כל שכן לאחר. לכך נראה לפרש שאין המצרן יכול לסלקו אם מכרה לו או אם מכרה לאחר שאינו מצרן בעל המשכונא מסלקו. ואפשר שזה הוא דעת רש"י. עד כאן. ובמה שכתב הרשב"א לעיל דהתם היינו שהלוהו על תנאי שכל זמן שימכרנה ואפילו לאחר שיפרענו וכו' יתורץ זה. עד כאן.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: נראה לומר כיון דבסוף משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא בתחלת משכנתא אית בה דינא דבר מצרא ולית ליה למשכנה אלא לבר מצרא. ולקמן

בפרק המקבל דחינן להך סברא דכיון דמילתא דלא שכיחא היא דלמשכן איניש ברישא כי היכי דליזבין בתר הכי לא עבוד בה רבנן תקנתא. עד כאן. עיין בפסקי הרא"ש.

דזקפי רווחא אקרנא. פירוש שהנותן עסק לחבירו חושב כמה ריוח ראוי לצאת לכל הפחות וזקפי ליה עם הקרן ומקיים לו המתעסק בתורת חוב ואפילו הכי אסור דמי יימר דהוי רווחא דילמא ליכא רווחא כלל. ואסיקנא דאפילו היה תנאי ביניהם דאי לא הוי רווחא לא יהיב ליה מידי אסור דילמא נפל שטרא קמי יתמי וכו'. ומסתברא דאי מנחי שטרא ביד שליש תו ליכא למיחש למידי ושרי. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: שטרי מחוזנאה דזקפי וכתבי ליה בשטרא. כך היו כותבין קבלתי מפלוני מנה למחצה שכר וקניתי ממנו חצי הריוח עשרים דינרין לשנה ולא אשבע והרי אני חייב מאה ועשרים לסוף שנה ואם יאמר הפסדתי בעסק ואשבע לא היו מאמינים בו אומר כבר קנית השבועה וחייבת את עצמך מאה ועשרים דינר ולא היה זה מן הדין. ואמימר היה כותב והיה מאמין והכתיבה היתה מועלת לו שהיה המקבל מתפחד והיה סובל ההפסד. אי נמי פירש שהיה מכזב והיה מפסידו בכך שטרו ואמר לו רב אשי ואיך לא היה אביו מתפחד אם ימות הוא יפול השטר ביד בניו ולא ידע את הדין במותו ויגבו את הכל שלא כדין. עד כאן.

אימת קנייה דליקנייה ניהליה בחכירותא פירוש לאו אימת ממש קנייה קאמר דהא קרקע נקנית בכסף ובשטר וכיון שמשכנה לו וקבל כספו וכתב לו את השטר קנאה. אלא כנגד הרואים קאמר כלומר הרואה יאמר אימת קנאה זה וירד בה שהקנה אותה לבעלים אין זה אלא נוטל שכר מעותיו והיינו דקאמרו והאידנא דכתבי הכי וקנינא מיניה ושהינא כמה עידנין והדר חכרה ניהליה שפיר דמי ואי למקני ממש מאי שהינא כמה עידנין אלא שהה כמה עידנין דמיחזי דירד בה וקנאה לפירותיה והדר חוכרה ליה להאי. ואסלקנא דלאו מילתא היא ופירש רש"י דרבית גמורה היא. והוא מן התימה. ונראין דברי הרמב"ם שאינה אלא הערמת רבית וכדתניא ברבית דרב חייא. ואפשר שדעת רש"י לומר דכיון שחוזרים הבעלים וחוכרין ממנו איגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עבדו וכאלו כן הוה והרי זה רבית קצוצה ויש לזה פנים. כן נראה לי לפי דברי הרב והרשב"א.

וזה לשון הרא"ש: אימת קנייה האי. אימת לאו דוקא דכיון דמשכן לו השדה קנאה בתורת משכון בכסף או בשטר וכו' אלא כיון שלא קנאה להיותה שלו אלא בתורת משכנתא ושם הלוה נקרא על הקרקע החכירות שנותן למלוה בכל שנה נראית כרבית. וגם מה שפירש רש"י והוי רבית קצוצה לאו דוקא אלא נראית כהערמת רבית ולאחר פשיטא שמותר למכרה אף על פי שאין כאן ספק שאף אם לא תעשה פירות צריך ליתן

לו חכורו אבל ללוה אסור שנראה כרבית. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: והאידנא דכתבי הכי פירוש לאו דכתבי ולא עבדי דאם כן מאי מהני כתיבה דכתב בשיקרא אלא פירוש דעבדי הכי וכתבי ליה בשטרא ואפילו הכי אסיקנא דלאו מילתא היא פירש רש"י דמאן דעביד הכי רבית קצוצה היא כיון שאין לו ספק בפירותיו. ואחרים כתבו דלא הוי אלא אבק רבית דרבנן. ודעת הרמב"ם דליכא אלא משום הערמת רבית בלחוד וגובה אותו ולשון אמצעי משובח. ומסתברא דאי חכרה המלוה לאיניש דעלמא וההוא גברא חכרה ללוה שרי ואפילו לא נחת המלוה לתוך המשכונא כלל וכן קבלתי ממורי הרב. עד כאן.
ולאו מילתא היא. דמכל מקום מחזי כרבית מה שהלוה נותן לו כור בשביל חכירות דאף על גב דהמלוה מנכה לו מן החוב כנגד החוב שהלוה נותן לו מחכירות מכל מקום מיחזי כרבית ואינו מנכה לו אלא מעט בכל שנה והכור שהלוה נותן לו בשביל חכירות שנה. ואף על גב דכהאי גוונא היה מותר אם היה הקרקע בידו מכל מקום שאני הכא דכמו כן יש ספק דשמא ישתדוף ולא יטול כלום ולעולם ינכה לו מחובו כמו אם תעשה פירות אבל עתה שהיא ביד הלוה בחכירות לעולם ולוה נותן לו חכירתו כור לשנה יותר ממה שהמלוה מנכה לו ואם כן מיחזי כרבית. תלמיד הר"פ.
וזה לשון ה"ר יהונתן: אימת קנייה האי מלוה להך שדה ואקנייה לבעלים בתורת חכירות הלא לא ראו בני העולם שזרעה הוא מעולם ויחשבו שקנאה ממנו והדר חכרה לו אלא ודאי אמרי רבית קצוצה הוא נוטל שהרי אין טורח בו המלוה ואף אם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלום. והאידנא דקא כתבי הכי וקנינא מיניה ושהינא כמה עידנין וכו' כלומר שהה זה הקרקע כמה עידנין ביד המלוה ועבדה הוא בעצמו ואכל בנכייתא והדר חכרה זה הלוה בעל הקרקע מיניה שפיר דמי כדי שלא תנעול דלת בפני לוין דכיון דשהה גביה ואכלה כמה שני הכל יודעין דשל זה המלוה היא ומה לי עבד בה איהו דשרי בנכייתא ומה לי חכרה לו ובנכייתא. ולאו מילתא היא. וקאמר תלמודא אין לסמוך על זה דאפילו הכי אסור דהואיל ויתן לו כור חטים בין עבדה בין לא עבדה ואין גוף הקרקע קנוי לו לגמרי כשחוכרה הלוה עצמו מיניה מיחזי רבית קצוצה ואי עביד הכי הוה יוצאה בדיינים כל החכירות שנתן לו. והוא הדין נמי לקבלנות שהוא למחצה ולשליש ולרביע דאסור ואפשר לומר דלא הוה מיקרי רבית קצוצה קבלנות דהאי אי עבדה יהיב ליה ואי לא עבדה לא יהיב וכיון דבנכייתא אכיל לה מה לי אם עמדה ביד המלוה דאין יוצאה בדיינים כיון דאכיל בנכייתא ומה לי אם עמדה ביד הבעלים ונוטלין הן בשכר טרחן מחצה או שליש או רביע. ואכתי צריך עיון. אבל לכתחלה אסור למעבדה בנכייתא

בין בחכירות בין בקבלנות דלא משתרי בשום ענין משכנתא אלא כעין משכנתא דסורא דכתבי במשלם שניא אילין וכו'. עד כאן.

מתניתין: **אין מושיבין חנוני למחצית שכר**. פירוש לתת לו עסק להתעסק בו ושיחלקו הריוח וההפסד. והטעם משום דסתם עסק פלגא מלוה ופלגא פקדון ונמצא שטורח להתעסק לו במחצה שהוא פקדון בשביל אגר נטר לי דמחצה שהיא מלוה והוי אבק רבית ולפיכך צריך שיתן לו שכרו כפועל בטל על מה שטורח או שיעדיף למתעסק כלום מן הריוח או שלא יטול כמותו בהפסד אלא אי נקיט בעל העסק פלגא באגר נקיט תרי תילתי בהפסד ואי פלגא בהפסד נקיט תילתא באגר כדאיתא בגמרא. והוי יודע שאין דין זה אלא בסתם עיסקא אבל אם כל העסק קבל המתעסק אחריותו בתורת מלוה אסור לקבל ממנו מן הריוח כלום ורבית קצוצה היא. וכן אם העסק כולו אצלו בתורת פקדון גמור אפילו יקיים לו כל ריוח שבעולם אין כאן רבית אלא מתנה הוא דיהיב ליה שאין רבית אלא במלוה וזה ברור אבל אין להערים בדבר זה. והיכא נמי דליכא אלא שותף כי שניהם מתעסקים בדבר והטילו לכיס ומחלקים בשכר ובהפסד מעותיהם אין כאן צד רבית ולא בעי למיתן חד לחבריה שכר עמלו ואפילו הוא טורח יותר ממנה לפי שאין כאן מלוה אלא פקדון. הריטב"א.

אין מושיבין תרנגולים וכו'. ואין שמין עגלים וכו'. תרנגולים ועגלים תרווייהו על ידי שומא נינהו דאסירי. והאי דקאמר בתרנגולים מושיבין לישנא בעלמא נקט כדתנן מושיבין שובכין לתרנגולים. אי נמי שמוסר לו תרנגולת ואפרוחיה שיגדל אותם עם אמן עד שלא יהו צריכין לה ואחר כך תחזור האם לבעליה והוא יגדל אותם למחצה ואחריות על שניהם ועושה אותו שומא שאם ימותו ימותו לשניהם. הראב"ד.

אבל מקבלים עגלים וסייחין למחצה. פירוש שיטול מחצה גם במה שהם שוים עכשיו וזה שכר עמלו ומזונו ועושה אותו שומא שאם ימותו ימותו לשניהם וישלם לו מחצה שהרי שניהן שותפין בגופן מיד. הראב"ד.

עד שיהיו משולשין. פירוש שיתחייב אותו שקבל עגלים וסייחין לגדל אותן עד שישלם להם שלוש שנים. הריא"ף בתשובה מועתק מלשון ערבי.

גמרא: **כפועל בטל של אותה מלאכה וכו'**. פירש רבינו חננאל בכל מקום שנוטל כשיעור מה שהוא מוזיל ועושה בשעה שאינו מוצא מלאכה מרובה שכל המלאכות יש להם זמן שאדם מוצא לעשות הרבה ואז מתייקר שכר האומנין וכשאינם מוצאין מלאכה דים מוזילים ומשתכרים בפחות וכן פירש גם הראב"ד. אלא שקשה לי קצת הא דאמרינן בסמוך גבי ברייתא דאין שמין לא את העזים ולא את הרחלות תנא קמא סבר לה כרבי

שמעון בן יוחאי ואם איתא דרבי מאיר דברייתא כסתם מתניתין אמאי לא אמרינן תנא קמא סבר לה כרבי מאיר דטפי הוי עדיף לאוקומי תנא קמא כהלכתא וצריך לי עיון. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה. פירש רבינו חננאל בפי שהיה מרויח במלאכתו באותה שעה שהוא עומד בטל ממנה שאין לפועלים אלא מלאכה מועטת. והלשון מסייעו קצת אבל אינו נכון דהא אמאי כיון דהשתא רווח טובא ודאי כל מה דמחסריה ליה הוי אבק רבית ואפילו תימא דהכא בכל דהו סגי וכעין מאי דאמרינן לקמן אפילו לא טבל עמו אלא בציר זהו שכרו משום הכי תיקשי ההיא דפרק אלו מציאות כדכתיבנא התם. והנכון כדפירש רש"י שאם מלאכתו הראשונה כבדה ומלאכה זו קלה אומדין כמה אדם רוצה להרויח יותר במלאכה קלה זו מהמלאכה האחרת שהיתה כבדה וכן מוכח בפרק השוכר את הפועלים. והא דאמרינן בסמוך אבל מעות דנפיש טרחייהו אימא לא סגי ליה כפועל בטל פירוש שאין הבטלה נכרת בין מלאכתו הראשונה למלאכה זו כל כך עד שינכה לו כלום ממה שראוי לו להרויח במלאכתו. עד כאן. ועיין לקמן בתשובת הריא"ף גבי בני רב עיליש.

וזה לשון ה"ר ברוך בספר החכמה סימן קל"ו: ושכרו כפועל לאו דוקא אלא אפילו דבר מועט רק שלשם שכר יתן לו ומותר דתניא כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי רבי מאיר וכו'. בין רבי מאיר ורבי יהודה אין ביניהם אלא לשם שכר רבי מאיר בעי לשם שכר רבי שמעון בן יוחאי אומר וכו'. דכיון דקיימי רבי מאיר ורבי יהודה בחדא שיטתא שלא להצריך שכר שלם הוה ליה רבי שמעון בן יוחאי יחיד במקום רבים ולית הילכתא כוותיה. כן קבלתי ממורי קרובי זצ"ל. עד כאן.

ולפירוש רש"י קשה דלא אתיא מתניתין כרבי מאיר וסתם מתניתין רבי מאיר היא. ולפירוש התוספות דאתיא כרבי מאיר אין לומר דנותן לו שכרו משלם דקאמר רבי שמעון משלם ממש קאמר דהא בתוספתא אמר רבי שמעון אינו דומה יושב בחמה ליושב בצל אלמא דאינו רוצה לומר משלם ממש. לכך נראה דרוצה לומר כפועל בטל רשמין כמה הוא רוצה ליטול ויבטל ממלאכה כבדה וכו' ככתוב בתוספות. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הראב"ד: תנו רבנן כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי רבי מאיר. פירוש לפי מה שהוא אומנותו והיינו כסתם מתניתין דקתני נותן לו שכרו כפועל בטל ומפרשינן כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה פירוש בשיש לאומן ריבוי מלאכה נוטל בשכרו ששה פשיטים על הבגד וכשהמלאכה מועטת עושה בארבעה וזה מפני שאין לו טורח כעסק זה כטורח אותה מלאכה. אי נמי כשהאומן בוטח על מלאכתו

שלא תפסוק ממנו עושה אותה בפחות לפי שמלאכתו ארוכה עמו וכן המקבל העסק הגדול יודע שלא יפסוק עד זמן מרובה ממנו עושה עמו בפחות הילכך אפילו יטרח בעסק בטורח האומנות אינו נוטל בשכר האומנות אלא כשיעור שעת בטלתו ממנה והרב פירש בה כל צרכו. אלא דקשיא לי לרבי שמעון דאמר נותן לו משלם מאי טעמא. ועוד דאמרינן בשמעתין דתנא קמא דרבי יוסי ברבי יהודה סבר לה כרבי שמעון ואמאי איצטריך ליה למימר כרבי שמעון לימא כרבי מאיר דהילכתא כוותיה. ואית דמפרשי בה פירושא אחרינא דרבי דאמר במתניתין שכר בטלה ורבי מאיר סבר מילתא פסיקתא בין לעסק מרובה בין לעסק מועט בין לזמן ארוך בין לזמן קצר והיינו פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד וזהו סתם כל עסק ורבי שמעון סבר סתם כל עסק שיהא הכל למחצה ויתן לו שכר בטלה של כל יום ויום והוא כסתם מתניתין. עד כאן.

דף סח:

בנסיובי דחלבא והיינו חולבות. תו תרי הצמר שנושר מהם בשעה ששוטפים אותו בנהר שנמרט מהם עם תלישת הקוצים הנאחזים בהם וכן מה שנמרט מהם עם נקיות הרעי שנדבק בהם. תותרי תותי רעי. הראב"ד.

וזה לשון רבינו חננאל: תותרי הוא הצמר שעל הירכים שגללי הצאן מסתבכין בו בשעת שיוצא הרעי מן החלחולת והרועים תמיד גוזזין אותו הצמר כדי שלא יהו הגללים נתלין בו. עד כאן.

ורבי יוסי ברבי יהודה סבר לה כאבוה וכו'. פירוש ואפילו לא התנה בהכי. ועוד דמסתמא לא מדקדקי בהכי ואפילו רועה אחד או שותף נוטלן לעצמו ואין מביאין לידי חשבון דבעלים לא קפדי בהכי והוי כעין טובל עמו בציר וכדפירש רש"י דהוי כעין ויתור. שיטה.

משכרת אשה לחברתה תרנגולת בשני אפרוחין לשנה שלא תאמר אינו דומה למשכיר בהמתו שהבהמה מכחשת במשאה וברכיבתה ומה שנוטל עליה שכר שכר כחשה הוא נוטל ועוד כי האונסים מצויין שם בדרכים והם על בעל אבל זו אין בה טורח ואין האונסין מצויין בה וכיון שזו מתחייבת לה בגנבה ואבדה כדין שוכר וזו נוטלת עליה שכר מיחזי כרבית וליתסר קמשמע לן. ומותרת אשה שתאמר לחברתה תרנגולת שלי ובצים שלך ונחלוק באפרוחים דברי רבי יוסי ברבי יהודה. אף על פי שאחריות של תרנגולת ובצים על שניהם אם תמות או תאבד. ואף על פי שבעלת הבצים היא נפחתת דמי הבצים ובעלת תרנגולת לא תפחת כלום חולקות למחצה מפני שהתרנגולת גם היא מכחשת

בגדול האפרוחים ומתבטלת מלהטיל בצים כל ימי גידוליהם ויצא זה כנגד זה ויצא הריוח והשכר לאמצע ורבי שמעון אוסר משום דקא בעיא למיפק לה שכר עמלה ומזונה באפרוחין בתרנגולת. ורבי יוסי ברבי יהודה סבר הא איכא בצים מוזרות שהן שלה. ונראה לי דוקא שבעלת התרנגולת מגדלת אותן ושומרת תרנגולת שלה ואפרוחיה ואף על פי שהבצים אינם משלה היא נוטלת המוזרות בשכר עמלה ומזונה אבל אם היתה בעלת הבצים מגדלת אותן אין כאן חשש לפי שהתרנגולת חוזרת בעיניה בכחשא ואפילו היתה אחריותה על שתיהן משלה יתנו לה בשכר כחשה ושכר בטלה תטול כענין השם פרה מחברו וכו' הואיל ולא עשאה דמים מחיים. הראב"ד.

תנו רבנן מקום שנהגו לעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין לעלות ולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין. פירוש דרך התגרים והחנונים לשכור כתפים להביא פירותיהם מביתו של מוכר לחנות וכן כל סחורה שהם קונין ואינו מנהג שיביאו הם על כתפם. וכן לעגלים וסייחין קטנים כשהם צריכים להוליכן ממקום למקום או מן המרעה לעדר ואותו שכר מחשבין אותו בחשבון הקרן והמקבל שהוא מוציא את השכר ההוא נוטלו משם תחלה והריוח שיהיה מאותו יום ולמעלה יחלקו אותו עם בעל העסק ולא יאמר לו בעל העסק אותו השכר יהיה משלך שכבר נתתי לך שכר עמלך ומזונך והיה לך להביא על כתפך אלא נוטלו משם כי שכר עמלו הוא שעמל בו בתוך ביתו ובתוך חנותו במכירת הסחורה ובסדורה וכן בבהמה אבל שיתבזה ויהיה נושא בכתף בפרהסיא לא. וכן מקום שנהגו לעלות אחת או שתים מן הולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין ולא יאמר לו מעות תטול בשכרך רבי שמעון בן גמליאל אומר שמין עגל עם אמו וכו' ואפילו במקום שנהגו לעלות שכר כתף למעות ולבהמה ואין צריך לעלות לו שכר עמלו ומזונו של סיח ושל עגל מאי טעמא משום דאיכא גללים של סיח ושל עגל ושלה. והאי דקאמר ואפילו במקום שנהגו וכו' כלומר אף על פי שמחמירין על בעל העסק לתת לו שכר כתף חוץ מעמלו הני מילי בעגלים וסייחים בפני עצמן אבל עם אמותיהן אין מעלין אפילו שכר עמלו ומזונו וכל שכן שכר כתף מפני שהאם מעלה מזונות לה ולבנה והעמל יוצא ממנה ומגלליה וגללי הסיח. הראב"ד.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות ולבהמה ולפירות מעלין. פירוש לא שנהגו כן בעסק דאם כן פשיטא. אלא הכי קאמר שאם נהגו לעשות כן בשותפין בעלמא או בעסק שכולו פקדון נוהגין כן בסתם עסק דלא מיחזי כאגר נטר לי. ורבי שמעון בן גמליאל סבר שמין העגל עם אמו שלא לתת על העגל שכר עמלו ומזונו אף על פי שנהגו כן בעסק דפקדון ולית הילכתא כוותיה. עד כאן.

וזה לשון הרמ"ך: מקום שנהגו להעלות למתעסק יותר על מחצה בריוח שכר כתף ושכר חמר או גמל בין למעות שקבל בתורת עסקא ליקח בהן פירות בין לבהמה ששם ממנו בהמה למחצית שבחא ואף על פי שעושה ואוכל נהגו בני המדינה לפסוק שכר למקבל עליו לטרוח בה להוליכה אצל מרעה שמן במקום רחוק ושם אותה עליו בסתם יטול המקבל בה שכר כפי המנהג ואף על פי שעושה ואוכלת. וכן אם נהגו להעלות כל הולדות למקבל בשכר עמלו ומזונו יתר על מחצה בשבח מעלה לו כפי המנהג ואף על פי שלא פסק עמו מתחלה. ורבינו חננאל פירש מקום שנהגו ליתן שכר כתף למעות כגון שהיו הפירות בבית המקבל אותם בתורת עסקא ומעלה הפירות עליו כשער שבשוק מעלה עליהם שכר כתף שהיה מביא מבית בעל המעות לבית המקבל כדתניא היו פירותיו מופקדין אצלו ואמר לו הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע מוציא לו שכר בית שכר כתף ומעלה לו במעות. עד כאן דברי רבינו חננאל.

מיהו לבהמה לא מתפרש בהאי צניינא דלא שייך אגרא כולי האי בהולכתה מבית השם לבית המקבל הילכך אית לן לפרושי כפירושא קמא וכן פירש המפרש של ההלכות רבינו יהונתן ז"ל. ואפשר לפרש מקום שנהגו בני המדינה שמעלה לו בעל הממון למקבל שכרו במעות אינו רשאי לשנותו להעלות שכרו בבהמה וולדות. ובמקום שנהגו להעלות בבהמה או בולדות אינו רשאי להעלותו במעות אבל העלאת השכר מן האמצע אי אפשר בלא חשש רבית אלא אם כן התנה עמו שיטול דינר או סלע יתר על חלקו בשביל אותן הוצאות ואם עשה כן הן יתר הן חסר מותר והר"מ במז"ל כתב מקום שנהגו לעלות שכר כתף למצות העסק מעלין ויהיה כל השכר שנוטל המתעסק בשכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעות וכן אם דרכן וכו'. עד כאן לשונו.

בני רב עיליש וכו'. קשיא ליה לרב אב ב"ד מאי אהני לרב עיליש משום דהוא גברא רבה אי נמי הוה איניש אחרינא לא גבי פלגא באגר כיון דאית ליה פלגא בהפסד. ומוקים לה בכגון דיהיב ליה מנה פלגא באגר ובהפסד ואפסיד מעיקרא ושקיל מארי עסקא פלגא בהפסד. ובתר הכי רווח ויהיב ליה פלגא רווחא ואתא עובדא קמיה דרבא דתבע מארי עסקא קרנא מיתמי. ואמר אלו הוה איניש אחרינא אמינא פלגא רווחא יהב ליה וכיון דשקל לא מפקינן מיניה ולא מסלקינן ליה מקרנא דשטריה בלא זוזי דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אלא כיון דגברא רבה הוא על כרחך הכי כתיב בשטרא תרי תלתי באגר הילכך מאי דשקל פלגא ברווחא תילתא דממונא הוי רווחא ואינך קרנא הוא דשקל. והך סברא לאו מיחוורא גבן דאי מאי דיהב ליה רווחא בסתם יהב ליה אי נמי לאו גברא רבה הוה מצי אמר מאי דיהבי לך קרנא הוה ורווחא לא יהבי לך מיניה

כלום וגבי מיניה בדיניה ולא פלגא וליכא סלוקי בלא זוזי וכיון דמצי למימר הכי טוענין ליורש בכל מקום כל שכן במקום איסור ואי לשם רווחא יהב ליה באפי סהדי אף רב עיליש דגברא רבה הוא פלגא באגר ופלגא בהפסד שקל ושבקיה לחסירותיה דהא איכא סהדי. ואני תמה עליו ז"ל שלפי סברתו היה לו להעמיד כגון דיהב ליה מנה בתורת עסקא וכתב ליה שטרא במנה וקביל עליה בשטרא פלגא בהפסד ורווח עשרים ויהב ליה עשרה בתורת רווחא מפורש ובתר הכי אפסיד ובעי למשקל פלגא בהפסד ואלו הוה גברא אחרינא שקיל דלא מסלקינן ליה משטרא בלא זוזי והשתא דגברא רבה הוה אמר רבא הכי כתיב בשטרא דאי פלגא באגר תרי תלתי בהפסד וכיון דשקל פלגא באגר שקיל בהפסד תרי תילתי. ויש מבעלי סברת הרב ר' אפרים שאומר דלא אמרינן סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא אלא במשכנתא שפירש להא מילתא דרב עיליש הכי דמטי רווחא בעיסקא ויהב ליה פלגא רווחא בתורת רווחא מפורש ובתר הכי מטא ביה פסידא ונח נפשיה דרב עיליש ואתא ההוא גברא ושקיל ממוניה מבני רב עיליש ולא שקל אלא פלגא בהפסד ואתו בני רב עיליש בתר הכי לקמיה דרבא ואהדר להו משום דאבוהון גברא רבה הוה. וזה הפירוש אינו נכון ולישנא דגמרא לא דאיק כוותיה דקאמר נפק עלייהו ההוא שטרא אתו לקמיה דרבא אלמא לאיפטורי אתו לקמיה ובתר דעבדין לא מתמלכין ומדלא מפרשי לה בגמרא דכבר גבי ואהדר להו רבא שמע מינה דלאו הכי הוה. ועוד דאף על גב דרב עיליש גברא רבה הוה אי כבר שקל מרי עיסקא לא מפקינן מיניה דאי טעין ואמר כבר נתתי לו שכרו כפועל מהימן ואי נמי לא טעין שמא התנה עמו ליתן מן הריוח יותר על חציו אחד ממאה שבו והיינו דכתיב בשטרא אי פלגא באגר אי פלגא בהפסד כמו שהתנינו ואי נמי אמרינן לא כך היה המעשה וכו' אלא פלגא באגר ופלגא בהפסד התניתי עמו בלא שכר טרחו כלל אכתי לא מפקינן מיניה כלום שהרי רבא בתורת דלמא נחית לה ולאו לאפוקי ממאריה דממונא והפירוש שכתבתי למעלה עולה יפה אבל עיקר הדין לא נראה לי כן אלא כך הוא שאלו היה אדם אחר היה נוטל פלגא בהפסד שכך קבל עליו וכיון דאידך פלגא פקדון הוא על כרחך חייב ליתן לו מה שרווח מאי איכא דטרח ליה וטרחיה הוי רבית ליתן ליה אגר טרחיה וההוא כפועל בטל ועכשיו מפני שהוא גברא רבה אמר רבא הכי לתיב ביה אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד וכו' והרשות נתונה לרב עיליש דהכי אתנו מעיקרא. ומיהו אי לאו משום תנאה דינא פלגא בהפסד ותילתא באגר הוא למאן דיהיב עיסקא לחבריה למשקל אגרא ופסידא מיניה וביה דהיינו תקנתא דרבנן דאמור פלגא מלוה ופלגא פקדון ואלו בתרי תלתי בהפסד לאו פלגא דמלוה הוא. הרמב"ן.

וזה לשון הרשב"א: וכתב הראב"ד דמעיקרא מטא ביה רווחא ושקל מרי עיסקא פלגא ובתר כן מטא ביה הפסד ושקל מארי עיסקא בתר דשכיב רב עיליש מיתמי עד דמטא ליתמי פלגא בהפסד ואלו איניש אחרינא הוה מאי דשקל שקל דהוה אמינא דכך התנו ואף על גב דאיכא אבק רבית מכל מקום מאי דשקל שקל דאבק רבית הוא אבל השתא כיון דרב עיליש גברא רבה הוא אמרינן דאיהו לא ספי איסורא לאינשי ולא אתני באיסורא והכי קאמר פלגא באגר ובהפסד כדיניה והא פלגא לא קאי אהפסד אלא אבאגר ואף על גב דקדם מארי עיסקא ושקיל מפקינן מיניה דודאי רב עיליש לא אתני באיסורא. וקשה לפירושו מה שאמרו מה נפשך אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ואל פלגא בהפסד תרי תילתי באגר דלפי פירושו על כרחך פלגא באגר ותרי תלתי בהפסד קאמר ואין אומרים בזה מה נפשך. ושמא דברי רבא היו לבעל העסק והכי קאמר ליה רב עיליש גברא רבה הוא ולא מתני באיסורא ולפי לשון השטר תנאי של איסור הוא דכל עיסקא אי אפשר אלא בחד מהני תרי גווני או פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד או בהפך. ולי נראה דהכי קאמר אי איניש אחרינא הוא הוה אמינא שטרא דוקא ותנאי של איסור הוא ושטרא פסולא הוא אלא מהדרינן ליה אעיקר דינא דעיסקא דהיינו פלגא מלוה ופלגא פקדון ואי מטא בה הפסד לא שקיל מארי עיסקא אלא פלגא אבל השתא דרב עיליש גברא רבה הוא אמרינן האי שטרא דוקא ותנאי של היתר הוא שכך התנו פלגא באגר ובהפסד כלומר איזה שאבחר אני או פלגא באגר ופלגא בהפסד ואי פלגא באגר תרי תלתי בהפסד ואי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר. כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: מה נפשך אי פלגא באגר וכו'. פירש רש"י כיון דקיימא לן דרב עיליש לא יהיב אבק רבית דיינינן לישנא דשטרי דהאי דכתיב ביה ובהפסד או בהפסד בעי למימר והכי קוץ בינייהו שיקבל בעל העסק או פלגא באגר או בהפסד ושיהא הרשות ביד המתעסק וכך הוא דינו או פלגא באגר ותרי תלתי בהפסד או פלגא בהפסד ותילתא באגר שכך דין חכמים כדי שישתכר המתעסק בזה שכר עמלו ומזונו. והוי יודע דכי מחשבת בהא תשכח דיהיב ליה למתעסק בשכר עמלו שליש ריוח הפקדון הא כיצד לעולם דיינינן עיסקא מסתמא פלגא מלוה ופלגא פקדון הילכך כי דיינינן דנקיט פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד הא ודאי כי היכי דנקיט פלגא באגר הוה ליה למנקט נמי פלגא בהפסד בלחוד דהא פלגא פקדון הוא וכשם שאלו הרויחו ששים דינרין נוטל שלשים כך כשהפסידו ששים לא יפסיד אלא שלשים בלבד ואלו אנן דיינינן עליה תרי תלתי בהפסד דהיינו ארבעים אשתכח דדרי עשרה טפי מדיניה ואינון עשרה אינן שליש ריוח הפקדון. וכן לאידך גיסא דפלגא בהפסד שהוא שלשים כך הוה ליה ליטול פלגא בריוח שלשים

וכיון שאינו נוטל אלא שליש הריוח שהוא עשרים נמצא נותן לזה עשרה דינרין שהוא שליש ריוח הפקדון שהוא כנגד עמלו שהיה לו לתת כפועל בטל. וקשיא להו לרבנן מאי אהניא לרב עיליש משום דהוה גברא רבה לפרושי הכי בלישנא דשטרא והלא בכל אדם נמי כיון דאבק רבית הוא כפי פשוטו של שטר או דיינינן לישנא כדאמרינן השתא או יהיב ליה שכר עמלו. ותירצו דהכא מיירי כי בחיי רב עיליש הרויחו ונתן להם פלגא ברווחא ועכשיו מצאו הפסד והמלוה היה אומר דלא דארי אלא פלגא בלחוד דעסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון דאף על גב דאבק רבית הוא כיון דקא שקל ליה מחיים שוב אינה יוצאה בדיינים אבל השתא דרב עיליש גברא רבה אנו דנין השטר כאלו כתיב ביה בפירוש פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד. ועוד הקשו בלאו הכי נמי נימא דרב עיליש היה נוטל שכרו כפועל. ותירצו דקים להו דלא שקיל וגם המלוה מודה ותלמודא הוא דפריך דלא סגי שלא טבל עמו בציר. ואין זה נכון. ונראה לומר דהני תרי פירכי חדא מתרצא בחברתה דאלו באיניש דעלמא הוה דיינינן לישנא דשטרא כפשטיה פלגא באגר והפסד וטענינן ליתמי מאי דמצי טעין אבוהון דשכר עמלו הוה יהיב ליה אבל השתא משום דרב עיליש גברא רבה הוה קים לן דחס ליה למעבד שטרא בתורת אבק רבית שהיא לזות שפתים ולקבל שכר עמלו בעל פה ואלו איתא מיכתב הוה כתיב לה בשטרא. ובשם אחד מהגדולים קבלתי דהא דאמר רבא לאו מדינא קאמר לה אלא כעין שודא שקבלו עליהם. ונכון היה אלא שאין לשון הגמרא משמע כן דאתי לקמיה דרבא לדינא משמע. עד כאן.

והאי דינא דאמר רבא אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ואי פלגא בהפסד תלתא באגר אין השיעורין שוין דמאן דמתני פלגא באגר נוטל בשכר עמלו רביע בריוח כיצד הרי שנתן לו מנה והתנה עמו מתחלה פלגא באגר וריוח ששה סלעים כיון שאם הפסידו ששה היה מפסיד בעל הבית ארבע היה לו ליטול מן הריוח ארבע ומתעסק שני סלעים והוא נוטל שלש נמצא זה המתעסק נוטל רביע ריוח הפקדון בשכר עמלו ומי שהתנה שיטול בעל הבית מחצה בהפסד וריוח ששה היה לו ליטול גם כן שלש בשכר והוא נוטל שני סלעים ומתעסק ארבע נמצא נוטל שליש ריוח הפקדון בשכר עמלו אבל לכך דנו חכמים כן מפני שדין העסק הוא פלגא באגר ופלגא בהפסד ושיתן לו שכר עמלו וזה כיון שהתנה שיטול המתעסק מחצה בשכר והיה מן הדין שיטול המתעסק מחצה בהפסד והוא אינו נוטל אלא שליש נמצא בעל הבית מפסיד שליש מן הראוי לו מן הדין והוא שליש הפקדון שהיה ראוי למתעסק ליתן לו והוא בשכר עמלו וגם כן כשהתנה עמו שיטול פלגא בהפסד היה מן הדין שיטול בעל הבית פלגא באגר והוא מפסיד

שליש ונוטלו הלה בשכר עמלו והנה למדנו לפי דרך זו שליש הפקדון הוא נוטל בשכר עמלו של זה או שהוא פוחת שלא ישלם ההפסד בכנגד שליש הפקדון. ויש אומרים שעל זה הדרך הוא הדין לעולם שאם התנה עמו לתת לו רביע השכר כגון שנתן לו מנה בתורת עסק והפסיד שמונה דינרין אינו משלם כלום לפי שהחלק שיש לו בשכר הוא בתורת מלוה ולא יותר שאלו היה שם מלוה יותר היה נוטל יותר שכר שכל שכר המלוה שלון כך אמר רבינו הגדול בתשובותיו שאם לא רצה ליתן מן הריוח שליש או רביע לא יהיה בתורת מלוה אלא שליש הממון או רביעיתו והשאר בתורת פקדון נמצא שלשה חלקים פקדון וזה נוטל שליש ריוח הפקדון בשכר עמלו שאינו משלם כנגדו הפסד והרי הפסד הפקדון ששה והשליש הוא שני דינרין שהיה ראוי זה לשלם נמצא פטור לגמרי. וכל שכן אם התנו שיטול המתעסק שמינית הריוח אם הפסיד אינו משלם כלום וראוי ליטול לפי החשבון אבל אין לו שלא אמרו שישלם המפקיד שליש משלו אלא שפטור המתעסק מתשלומי ההפסד בכדי שליש מה שהפסיד בחלק הפקדון והנשאר בפקדון קיים לבעלים לעולם אלא מה שהפסיד הפסיד. וכן אם התנו על ההפסד שיפסיד המתעסק רביע והפחיתו משלם רביע ואם הותירו נוטל מחצה בכל הריוח רביע מדין מלוה ושליש בפקדון בשכר עמלו הרי מחצה כך הורו מקצה בעלי הוראה. ואין זו הדרך ישרה ולא ראוי לסמוך בכך שאי אפשר שיפסיד בעל העסק והמתעסק יאכל וחדי ויפה כיון הר"מ הספרדי שאמר שאין הדעת סובלת כן. והדרך שנראה לו שכל מה שירויח המתעסק אם יהיה שם הפסד יפסיד שני שלישי החלק שיהיה מרויח וכן אם התנו על ההפסד והרויחו יטול כפי אותו החלק שיהיה מפסיד בתוספת שליש חלק חברו. נמצאת למד לפי מדה זו שאם התנו שיטול המתעסק רביע השכר והפסיד הרי זה משלם שתות ואם התנו שיפסיד רביע והריוח נוטל מחצה. גם זה דרך רחוקה בעיני שאין השיעורין שוין ואין דברי הגמרא שוין. לפיכך נראה לי כלשון ראשון שפירשתי תחלה שנחשב בסך הממון כלומר הפסד כנגד שכר ושכר כנגד הפסד התנו על הריוח יפסיד שני שלישי התנאי כדברי הרב התנו על ההפסד יטול בריוח כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שלישו (לא מחלק חברו שליש) נמצאו השיעורין שוין בראש הממון נמצינו אומרים שאם התנו על ההפסד ברביע והרויחו שמונה נוטל שני דינרין וארבע מעין שהן שליש ואילו לדברי הר"מ נוטל ארבעה דינרין הפריז על המדות. אבל אם התנה שיטול המתעסק שלשה חלקים בשכר או יותר אינו נוטל מן ההפסד אלא מחצה דסתם עסקא פלגא מלוה היא לעולם דהכי תקון כדאמרינן בפרק המקבל ובמקום שהתנה עמו ליטול בשכר פחות ממחצה היה ראוי שיטול מחצה בהפסד דסתם עיסקא

פלגא מלוה אבל לפיכך תלו חכמים ההפסד בשכר ואמרו שיהא לו בהפסד כנגד השכר שאלו היה נוטל בהפסד יותר מחלק השכר נמצא רבית ששכר כל ההלואה שהלוהו שלו הוא ומשום רבית הוא נותנו לבעל המעות וכשהתנה עמו על ההפסד במועט אין כאן פלגא מלוה הילכך אין לו בריוח אלא כדי שיעור שיצאו מתורת רבית. אבל כשהתנה עמו שיטול שלשה חלקים בשכר אינו נוטל בהפסד אלא מחצה מתקנת חכמים שאמרו פלגא מלוה ואי לאו משום תקנתא כיון שלא קבל עליו לשלם היה פטור לגמרי זהו דעתי בדבר זה. וכל מה שאמרנו למעלה אנו דנין אותו הדין בעצמה אם הפסידו הכל שישלם מקבל כפי הראוי לו לפי מה שכתבנו ויפסיד בעל הבית בדינו שאם אי אתה אומר כן אף על פי שהפסיד בעל הבית הכל כיון שמשלם המקבל מלוה שלו נמצא שטרו בפקדון ברבית ההלואה ואף על פי שהפסיד בעל הבית מכל מקום הוא עשה שליחותו ומלאכתו וכל מה שהפסיד בעל הבית מאותו העסק הוא מפסיד משכר חלק הפקדון אבל לשלם מכיסו כלום לא ואין זה צריך לפנים ויש לרב הנזכר דעת אחרת בזה ומה שהתירו חכמים לומר פלגא בהפסד ובריוח תרי תילתי ומאי דשקיל מההוא פקדון הוה ליה בשכר טרחו ועמלו ודיו בכך ואף על גב דלא מטי ליה מיניה בכל יום כפועל בטל כיון דאלו הוה ביה רווחא טובא מטי ליה כפועל בטל לא הקפידו חכמים בדבר אבל לומר מותר שליש בשכרך לא שמא לא יהא שם מותר שליש ויהיה ריוח שם עד שליש אבל כאן אי אפשר שיהיה שם ריוח ולא יטול לחלקו בשכרו וזו ששנויה בתוספתא במושיב חנוני אבל אם אמר לו בשליש אתה שותף לי והשליש עשוי עליך הדבר בבטלה מותר הכי נמי קאמר בשליש שתטול שתהא שותף לי שאטול אני שליש ואתה שליש בכל הריוח והשליש האחר בשכרך והיינו פלגא בהפסד ותלתא באגר ואפילו לחנוני מותר. הרמב"ן.

וכתבו בתוספות אי נמי רבא היה תמה על לשון השטר וכו'. ולא ניחא ליה לרבא לומר דטובל עמו בציר הוה דאם כן הוה ליה לפרושי בשטר. דלא ליפוק מיניה חורבא משום דרב עיליש גברא רבה הוה וילמדו ממנו להתיר אף על פי שלא יטביל עמו בציר. ורבינו חננאל גורס נפיק עלייהו שטרא דכתיב ביה פלגא באגר ובהפסד פירוש שטר אחד שכתוב בו פלגא באגר ופלגא בהפסד ושתי סחורות מסר לו בשטר אחד וכך היו רגילים כדאמר לקמן תרי עיסקי וחד שטרא פסידא דמלוה כו' ועל זה אמר רבא אותה שהיה פלגא באגר לנותן תרי תילתי בהפסד ואותה שהיה פלגא בהפסד לנותן אין לו כי אם תילתא באגר והכי גריס אי פלגא בהפסד תלתא באגר וניחא דקאי אחד גברא. ורבינו משולם פירש כגירסת רבינו חננאל ומפרש דחד עיסקא הואי וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.

כתב הריא"ף בתשובותיו מועתק מלשון ערבי ראיתי הפרש בענין שכירות המתעסק וחלוקת הריוח וההפסד וזה ההפרש נפל מחלוף הוראת החכמים לפי שמצאתי שמועה זו כוללת פרטים אלו ראיתי לכתוב ביאורה. אמרה המשנה אין מושיבין חנוני למחצית שכר אלא אם כן נותן לו שכרו כפועל וביארה התוספתא זה ואמרה כפועל בטל והוסיף התלמוד ביאור ואמר מאי כפועל בטל אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מיניה. ופירוש זה הוא שיראו המלאכה שהיה עושה זה המתעסק קודם העסק דרך משל היה חייט והיה משתכר בכל יום זוז אחד כשמוצא מה לתפור אז נאמר לו כמה הוא הפחות שבשיעורים שהיית מתרצה לקחת אותו יום אם היית יושב ובטל ואם לא תמצא מה לעשות תשב בטל ולא תעשה שום דבר במה שהיית מתרצה לנפשך כמו אותו הסך הראוי לתת שכר בכל יום כל ימי העסק ואינו דבר שנוכל לתת לו גבול ידוע לפי שזה יתחלף כפי המלאכה ולפי המתעסק לפי שקצת מן האנשים יתרצו לקחת דבר מועט ולא ישב בטל ויש מי שירצה לישב בטל מלעשות שום דבר ועל כן מצאנו לרבי מאיר שהוא סתם מתניתין רצה לומר מי שאמר כפועל בטל ביאר דבריו בכוונה זו שזכרנו והוא אמרם כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר אפילו לא טבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרה רבי שמעון אומר נותן לו שכרו משלם. ואמרו בין מרובה בין מועט ולא נתן לו גבול ידוע הורה על מה שאמרנו בפירושנו זה. ואמנם פסקנו שסתם משנה זו רצה לומר אין מושיבין חנוני למחצית שכר שהוא רבי מאיר לשלש סבות האחד שידוע שסתם מתניתין רבי מאיר ואפילו אם אינו אומר בה דברי רבי מאיר. ועוד שהתוספתא כבר ביארה זה ואמרה המושיב את חברו בחנות למחצית שכר הרי זה נותן לו שכרו כפועל בטל דברי רבי מאיר. ועוד שהתלמוד החליט זה באמרו תנא כפועל בטל ואם לא שהיה סתם משנתנו זאת רבי מאיר לא היה יכול התלמוד להוסיף בה מלת בטל מהתוספתא הואיל ואפשר להיות זה מחלוקת בין התנאים מהם מי שאומר כפועל בטל ומהם מי שאומר כפועל שאינו בטל. והואיל שנתברר לנו שסתם משנתנו זאת רבי מאיר ומצאנו רבי מאיר שאומר בין מרובה ובין מועט כפי תנאי המתעסק עם בעל הממון וכפי מה שביארנו במה שקדם. ואין לומר שדברי רבי מאיר בסתם משנה הם שלא כדברי הברייתא שאמרה בין מרובה בין מועט שאם כן היה לו להתלמוד לומר קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר ולהשיב תרי תנאי ואליבא דרבי מאיר או מה שהיה נראה לו מן התירוצים וכיון שלא אמר כן מורה שהמשנה והברייתא אינם חולקים.

והלכה כרבי מאיר משום דקיימא לן סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין גם ראינו בעל התלמוד שקיל וטרי אליבא דרבי מאיר ומפרש דבריו באמרו מאי כפועל בטל אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה וצריכא דאי אשמועינן וכו'. שנראה שהלכה כרבי מאיר עוד ראינו סוגיא דשמעתא אזלא אליבא דרבי מאיר נראה שהלכה כמותו ומה שהצרכנו לראיות אלו הוא להוציא דברי רבי שמעון מהלכה אבל דברי רבי יהודה כבר העמיד אותם התלמוד בשיטה וההפרש שיש בין דברי רבי מאיר ורבי יהודה הוא שרבי מאיר מפסיק לפסוק השכירות ושיתנה המתעסק עם בעל הממון על שכירות ידועה היא מה שיהיה ורבי יהודה אינו מצריך דבר מזה אלא אפילו לא טבל עמו אלא בציר וכו' זה אצלו במקום השכירות וגם שלא כוונו לזה ולא התנו עליו. ודע שזה שחוייבנו לפסוק לו שכירות ידועה לכל יום אינו אלא במושיב את חבירו בחנות וכיוצא בו בלבד רצוני לומר כל שמבטל אותו בעל הממון ממלאכתו ולא יהיה העסק אלא בממונו בלבד כענין החנוני הלא תראה מאמר התלמוד שאמר מאי (לאו) כפועל בטל אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה. ואמרה התוספתא עוד המושיב את חברו בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנתו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנתו ואמרה עוד המושיב את חברו בחנות במחצית שכר לא יהא לוקח ומוכר דברים אחרים ואם לקח ומכר השכר לאמצע ולסיבה זו ראוי לפסוק לו שכירות לכל יום לפי שהוא מבטל אותו בכל יום ממלאכתו ומה שאמר התלמוד בני רב עילישׁ נפק עלייהו ההוא שטרא דהוה כתיב ביה פלגא באגר ובהפסד אתו לקמיה דרבא אמר רבא רב עילישׁ גברא רבה הוה ולא הוי ספי איסורא לאינשי והכי קאמר אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד אי פלגא בהפסד תרי תלתי באגר. כן הלכה ובזה דנין וזה שרבותינו התירו זה לפי שהיה אצלם מסכים לסתם משנה וזה שאם חלקנו זה הסך הנותר למתעסק על שיעור הממון לחלקים על מספר ימי העסק אז יפול מהם חלק לכל יום כמו שזכרנו ואם נתרצו שניהם בזה מותר. ואם תאמר ואיך דן רבא בזה השטר מה שלא מצא כתוב בו. יש לומר שלא דן זה אלא מהלשון הכתוב בו וזה לפי שכך היה כתוב בו פלגא באגר ובהפסד ולא היה כתוב בו פלגא באגר פלגא בהפסד. הנה מהיותנו אומרים את בעל השטר שהוא גברא רבה פירשנו בו כך פלגא באגר ובהפסד כי דיניה שהוא השליש וכן אם היה כתוב בו פלגא בהפסד היה הפירוש בו כך פלגא בהפסד ובאגר כי דיניה והוא תרי תילתי. וצריך אתה עוד לדעת שמה שאמרה המשנה למחצית שכר באמרה אין מושיבין חנוני למחצית שכר ולא יתן לו מעות ליקח בהם פירות למחצית שכר ומה שאמרה התוספתא המושיב את

חברו בחנות למחצית שכר אין כוונתם בו באמרם מחצית החצי בשוה אבל כוונתם אי זה חלק שיהיה רצה לומר למחצה לשליש ורביע לפי שהשותפות או העסק אם היה בתנאי זה מותר וכבר מצאנו דומה למלה זו במקרא יכרו עליו חברים יחצוהו בין כנענים. ואם תאמר אם העסקא מותרת לשליש ולרביע למה אמרו ז"ל אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עבדו רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה. יש לומר שלא רצו בזה שהעיסקא לא תהיה אלא פלגא מלוה ופלגא פקדון בלבו אבל רצו להודיענו שהשיעור שיקח המתעסק בו השכר הוא מה שיהיה בתורת מלוה והשאר יהיה בתורת פקדון ואם הסכימו על חצי בריוח אז יהיה החצי בתורת מלוה החצי האחר בתורת פקדון ומי שאינו רוצה לתת מהריוח כי אם השליש או הרביע אין לו בתורת מלוה אלא שליש הקרן או הרביע והשליש בתורת פקדון ולא יעלה על הדעת לומר שיש בזה רבית שהשכירות שהיא מסלקת הרבית מן פלגא פקדון היא המסלקת אותו מתרי תלתי או תלתא רבעי אין בזה הפרש אם התנו בכך. ומצאתי לזה ראיה מן התוספתא שאמרו הנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות למחצית שכר לא יאמר לו הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע פירוש בלא שכירות אלא מחשב עמו שכר בטלה. היו פירותיו מופקדין אצלו ואמר לו הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע הרי זה מחשב עמו שכר בית ושכר בטלה מעכשו, מכאן נראה שאם נתן לו שכר בטלה מותר שיאמר לו הרי הן עשויות עליך למחצה לשליש ולרביע וכן התלמוד התיר זה במה שאמרו אמר רב מותר שליש בשכרך מותר רצה לומר שאם נתן אדם לחברו מאה דינרין לקנות בהם סחורה והתנו ביניהם שכל שיבא בהם ריוח עד כדי הקרן יקח בעל המעות שני שלישים והמתעסק שליש ומה שיוסיף על זה השיעור יקח אותו המתעסק בשכרו הרי זה מותר רצה לומר שיקח בעל המעות שני שלישים והמתעסק שליש וזה מוסכם אצל בעלי התלמוד בכללם ועל כן לא נחלקו רב ושמואל אלא בשכירות בלבד שרב מתיר כשנותן בשכירותו דבר מסופק אם יבא או לא יבא ושמואל אינו מתיר זה כמו שאמר לא מצא מותר שליש ילך לביתו ריקן אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר. אלא שראוי לדעת שרב אינו מתיר זה בשכירות אלא כשיש למתעסק מלאכה כיוצא בה להתעסק בה לעצמו באופן יתעסק בשניהם יחד בעת אחת כמו שהקשו ואמרו ורב לית ליה האי סברא רצה לומר קוצץ לו דינר והאמר רב עיליש עגלא לפטמא מאי לאו דאמר ליה מותר שליש ומפרקינן לא אי מותר שליש אי ריש עגלא ולא סמכינן אהאי פירוקא אלא הדרינן ומפרקינן פירוקא אחרינא אי בעית אימא כי קאמר רב מותר שליש בשכרך כגון דאית ליה תורא לדיליה דאמרי אינשי גביל לתורך גביל לתורי והלכה בזה כרב דקיימא לן

הלכה כרב באיסורי. עלה בידינו שרב ושמואל לא נחלקו אלא אם כן היה העסק באופן זה כגון דאית ליה תורא לדיליה ואם לא היה באופן זה שניהם מסכימים שקוצץ לו דינר וזה השכירות הוא בנושא שבזולת החנוני וכיוצא בו כפי הנראה מפשטן של דברים לפי שאינו לוקח שכירות אלא כפי שיעור בטלתו בקצת עתים לפי שאינו יושב ומתעכב לעסקא זו כמו החנוני ועל כן יספיק לו שכירות דינר בכל זמן עסקתו ולא אמרו דינר דוקא מבלי תוספת ומגרעת והדינר הוא דינר כסף חלק מכ"ה בדינר זהב. הנה נתבאר בתכלית הביאור מה שכבר הקדמנו שאין חייב לקצוב שכירות לכל יום אלא לחנוני וכיוצא בו בלבד. גם נתבאר שהעסקא לשליש ולרביע מותרת ואין הפרש בזה בין החנוני וזולתו שהחנוני הוא לוקח שכירות כשיעור עכבתו כמו שלוקח זולתו והחנוני וזולתו ראוי להם ליקח שכירות אם אין להם קרן בכלל העסקא אבל אם יש להם קרן בכלל העסקא ואפילו דבר מועט אין חייב לתת להם שכירות כמו שאמרו רבי אלעזר מהגרוניא הוה ליה ההוא אריסא דהוה יהיב ליה זוזי דזבין דיכרי וכו' ואמרו עוד במקום אחר אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע ואין בזה שכירות. זהו מה שמצינו לבארו מענין שכירות המתעסק ודי בזה לאנשי לבב ובעלי תבונה. עד כאן. וזה לשון הראב"ד בדיני העסק שחבר: כך דעתנו נוטה דההוא מקבל עיסקא דקביל עליה נפשיה דיהיב פלגא רווחא וכולהו פסידיה דיליה וכתב ליה שטרא על נפשיה בהכי לאו שפיר עבד ועבר אדרבנן וכל ההוא מארי עסקא דמיקרי רש"י עבריין וקא מיקרי גזלן דרבנן ולא מיבעיא דלא גבי ההוא רווחא לכתחלה אלא אפילו יהיב ליה שיעורא פלגא קרנא בתורת רווחא מחשבינן ליה כקרנא ומשלם ליה פלגא אחרינא וקרעינן ליה לשטריה ולא אמרינן בהכי כל סלוק בלא זוזי אפוקי מיניה הוא דלא איתמר אלא גבי משכנתא דקיימא תותי ידיה וארעא היכא דקיימא תיקום ואי משום שטרא שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי דבית הלל הכי סבירי להו ואפילו למאן דאמר כגבוי דמי הני מילי שטרי דהיתרא אבל האי כיון דמדרבנן לא גוביינא הוא היכא דמטי ביה פסידא לא אמרינן כגבוי דמי דמי יימר דאית בה פסידא. זאת היא הסברא התקועה בידי מכמה שנים והשכל מורה עליה ואי נפלה לידי עבידנא בה עובדא.

וההוא שטרא דרב עיליש דהוה פתיב ביה פלגא באגר ופלגא בהפסד הכי הוה עובדא דרב עיליש יהיב ליה למריה עיסקא פלגא רווחא ושכיב ובתר דשכיב אתא מריה עיסקא ואפיק שטרא על יתמי וקא תבע להו בקרנא ופרעוה לסוף אמרין ליה הב לן שכרן כפועל בטל מההוא יומא דקביל אבונא האי עסקא ואמר להו מרי עיסקא לא יהיבנא לכו ולא מידי דכבר יהב אבוכון פלגא רווחא ולא חשיב בהדאי ההוא אגרא והוי אבק רבית ואינו

יוצא בדיינין. אמרי ליה רב עיליש גברא רבה הוה ולא ספי איסור לאינשי דדינא דעיסקא אי פלגא באגר תרי תלתי בהפסד וכו' ואיהו דאתני בהדך פלגא באגר ופלגא בהפסד בודאי אדעתא דיהבת ליה שכרו כפועל בטל אתני כדינא דמתניתין ואנן סהדי דלא אחיל אגריה גבך והא דלא חשיב אגריה בההיא שעתא דיהב לך פלגא רווחא סבר אכתי קרנא גבאי וגבינא גביה הילכך ליכא למימר הכא אבק רבית אינו יוצא בדיינין דלא יהביה נהלך כלל לא בתורת רבית ולא בתורת אבק רבית. אבל איניש אחרינא כיון דיהיב פלגא רווחא ולא חשיב אגריה בהדיה והשתא אתא כוליה ממונא לידיה דמריה רווחא וקרנא לא מפקינן מיניח מידי כיון דלא גמיר דינא ולא קפיד אאיסורא זוטא אפשר דאחיל גביה מעיקרא וכי כתב ליה פלגא באגר ופלגא בהפסד ולא אדכר ליה מידי אחרינא אחולי אחיל גביה והוה ליה אבק רבית ואינו יוצא בדיינין. הכי נקטינן פירושא דהא מילתא מן כמה שני ולית לן מיניה לסברא קמא דכתבינן לעיל לא תיובתא ולא סייעתא.

ותשובת הריא"ף ז"ל שראיתי בה הלכה היא ורבותינו התירו דבר זה מפני שהוא שוה לסתם מתניתין וכו'. הכי קאמר אף על גב דתנן במתניתין שצריך ליתן לו שכרו כפועל בטל כבר התירו רבותינו את העסק בלא שכר בלבד שיהא המקבל קרוב לשכר ורחוק להפסד או פלגא באגר תרי תילתי בהפסד וכו' אף על פי שפעמים לא יארע בו כלל הפסד באותו עסק ונמצא זה מפסיד שכר טרחו כיון דאי הוה מטי ביה פסידא הוה שקיל האי בגויה תרי תילתי שרי. ודין זה שוה הוא לדינא דמתניתין. אי נמי גמרינן מהאי עובדא דאי בעי מריה עיסקא לשנויי הדין עיסקא משאר עיסקי לטפויי רווחא לנפשיה או לבצורי כל היכא דמטפי בפסידא או מבצר נמי כל קבל רווחא שרי ובלבד שיהא קרוב להפסד ורחוק לשכר כלומר שיהא חלקו בהפסד גדול משל מקבל. גם אם רוצה להתנות עם המקבל שיטול הוא שני חלקי הריוח ושלש חלקים בהפסד הרשות בידו לפי שאין קצבה לתנאי השכר וההפסד רק שיהא חלק ההפסד לבעל העסק גדול מחלק השכר. וכן הדין בזמן שהוא מתנה עמו מחצה שכר ומחצה הפסד אם רצה לפסוק דינר בשכר עמלו פוסק ואף על פי שבטלתו גדולה מזו וזה שאמרו כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט כלומר הכל לפי מה שיפסוק עמון ומשנתנו שאמרה שכרו כפועל בסתם קאמר מכל מקום בעינן דבר קצוב כדאמרינן בגמרא אמר רב ריש עיגלא לפטומא וכן אמר שמואל קוצץ לו דינר והכי איתא בירושלמי דחד בר נש אפקיד זוזי לחבריה אמר ליה הב לי תרין דינרין אגרי ומאי דאבידין דידי ודידך והכין פסיק בעל הלכות גדולות והכי מסתברא טפי מההוא טעמא דכתב הריא"ף יקאמר הלכה כרבי מאיר דאמר בין מרובה בין מועט דסתם מתניתין כוותיה מיהו לא לכלהו יומי דשותפותא קאמר אלא לכל יומא

ויומא קאמר וכו' זהו טופס דבריו.
ולפי דבריו בין מרובה בין מועט דקאמר לפי אומנותו בין גדול בין קטן ודאי מילתא דריש עגלא לפטומיה קשיא ליה ובריייתא הכי פירושה דרבי מאיר סבר היכא דאתני נמי בהדיה בשכרו הכל לפי מה שהתנה בין מרובה בין מועט ורבי יהודה סבר אינו צריך להתנות אלא אפילו בסתם ולא טבל עמו אלא בציר זהו שכרו. ורבי שמעון דאמר נותן לו שכרו משלם בסתם קאמר. ונראה לי דהיינו בסתם מתניתין דקתני כפועל בטל דקא מסייע עליה בתוספתא ואינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל והיינו כפועל בטל והאי סיומא דתוספתא נמי קשיא על פירוש הגאון. דוק ותשכח.
והיכא דאמר ליה איניש לחבריה הילך מעות למחצית שכר ולא פריש ליה טפי מהני לא בהפסד ולא בשכר עמלו אי איכא מנהגא בההוא דוכתא דידיע לאינשי אזלי בתר מנהגא ובלבד שלא יהא איסור באותו מנהג. ואי ליכא מנהגא מסתברא לן דיד בעל המעות על העליונה שאם יש ריוח בשעת החלוקה אינו נותן לו אלא שכר עמלו שהוא אומר לו אלו היה שם הפסד הייתי מקבל עלי שני החלקים ואם יש שם הפסד ורואה כי שני חלקי ההפסד גדולים מחצי שכרו אומר לו שכרך אתה נוטל וטול חצי ההפסד כן נראה לי מפני שהעסק בחזקת בעלים ויתרון חלק ההפסד שהוא נוטל משום שכר המקבל הוא ואם בא השכיר להוציא שכר מרובה מן השוכר עליו להביא ראיה. ועוד שהרי הרשות ביד בעל המעות להתנות בכל תנאי שירצה למחצה לשליש ולרביע לשני שלישי הפסד או לשכר עמלו וכיון שהרשות ביד בעל המעות להתנות בכל תנאי שירצה עכשו שלא התנה מתחלה מתנה בסוף וכן הדין. ומה שראיתי בתשובת הרב ז"ל שכתב ישבע שמעון שלא נשכר בסחורה וכל מה שנתן ראש ממון נתן ויפטר ואין לו שכר שלא עשה מה שיהיה ראוי ליטול שכר וכו'. דע כי זה הדין אינו אלא כשהיה ביניהם תנאי ברחוק לשכר וקרוב להפסד ועכשו שלא היה שם לא שכר ולא הפסד והיה זה תובע שכר עמלו לומר היאך טרחתי בממונך לשוא והלה אומר תנאי היה לי ביני ובינך ואלו היה שם הפסד הייתי נושא בו שני חלקים וזהו שכרך. אבל אם היה תנאי ביניהם ומחצה שכר ומחצה הפסד הוא צריך ליתן לו שכרו כפועל בטל בין שפסק עמו שכר בין שלא פסק עמו חייב ליתן לו. עד כאן.

דף סט.

לאו הלכה אתמר אלא שיטה איתמר. כלומר כי מה שאמר הלכה כפלוני והלכה כפלוני אינו פוסק הלכה אלא לומר שהלכה של זה תלויה בהלכה של זה דכלהו אזלי בחדא שיטתא ולמימר דשיטה נינהו ולית הילכתא כחד מינייהו. הריטב"א ז"ל.

אמר רב מותר שליש בשכרך. תימה והא צד אחד ברבית וכו' ככתוב בתוספות ויש לומר דהכא הקילו טפי שאינו נותן לו יותר ממה שלקח אלא שהוא טורח בשבילו. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ותירצו בתוספות דהכא גבי מה שנותנים למתעסק בשכר טרחה אף על גב דכי לא יהיב איכא אבק רבית ורבנן לא החמירו בו חכמים כולי האי דהא אמרינן לעיל דסגי בטבל עמו בציר ואפילו למאן דאמר דצריך לתת לו שכרו כפועל בטל הקילו גם כן כיון שעל הרוב איכא מותר שליש. עד כאן.

ושמואל אמר לא מצא מותר שליש ילך לביתו ריקן אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר. פירוש לאו למימרא דסגי ליה בקציצת דינר לחוד דאם כן שמואל דאמר כמאן דהא ליכא ככלהו תנאי דלעיל דקאמר אלא או כפועל בטל או שכרו משלם או שיטבל עמו בציר אלא הכי פירושו שצריך לקוץ עמו שאם לא יהא שם מותר שליש שיתן לו דינר בשכר פעולתו כדי שלא ילך לביתו ריקן.

ומי אמר רב הכי והאמר רב ריש עגלא לפטומא פירוש בשכר עמלו. מאי לאו דאמר ליה מותר שליש. דאלו ריש עגלא לחוד ליכא למימר דאם כן רב דאמר כמאן. ומהדרינן דהכי קאמר או מותר שליש או ריש עגלא. פירוש דסבירא ליה לרב דבעסק של עגל דיו בריש עגלא לשכרו כפועל בטל כי בעסק מועט כזה הקילו. ואיבעית אימא דלעולם במילי דעלמא לא סגי במותר שליש וכי קאמר רב דמותר שליש לבדו מותר כגון דאית ליה למתעסק בהמות לדידיה שצריך לטרוח בהן ואמרי אינשי גביל לתורא גביל לתורי כלומר שאין טרחו נוסף כל כך בשביל עגל אחד ולפיכך דיו במותר שליש או בריש עגלא. ואם תאמר ואפילו לית ליה בהמה לדידיה. נימא דכיון דהעגל הזה פלגא מלוה ופלגא פקדון והוא צריך לטרוח בחלקו אין טורח נוסף לו כל כך בשביל חלקו של חברו דאמרינן ליה גביל לפלגא גביל לכולא וליסגי ליה בריש עגלא. ויש לומר דלא דמי דכי אית ליה בהמות לדידיה בלא עסק זה שייך לומר גביל לתורי אנל הכא דבלא עסק זה לא הוה ליה לטרוח לא היה זה מקבל זה העגל לטרוח בכולו אלמלא פלגא של מלוה והוה ליה אבק רבית אם אינו נותן לו שכר טרחו. ויש שפירשו דהשתא דאתינן להכי אפשר דרב ושמואל לא פליגי ודשמואל בדלית ליה בהמות דידיה. ואינו נראה כן לפי לשון

הגמרא. ומכל מקום הלכתא כרב באיסורי. ומיהו לא התיר רב אלא מותר שליש דשכיח אבל אם התנה על יותר ממותר שליש כגון מותר מחצה וכיוצא בה אסור. הריטב"א.
וכתב הראב"ד וזה לשונו: הא דאמר רב ריש עגלא לפטומא ושמואל דאמר קוצץ לו דינר כאדם בטל. אי נמי כי אמרינן שכרו כפועל הני מילי בסתם אבל במפרש אפילו בפחות מכאן ורב מילתא כי אורחא אשמועינן וכן שמואל. ע"כ.
גביל לתורא גביל לתורי מסתברא לי דלא אמר רב אלא בשכר עמלו אבל מזונו בחלקו יהיב ליה דהא לא שייך למימר גביל לתורי במזון. שיטה.
רבי אלעזר מהגרוניא זבן בהמה יהב ליה לאריסיה לפטומי פירוש למחצית שכר. ויהיב ליה רישא באגר טרחיה ויהיב ליה פלגא רווחא. והא דיהיב ליה רישא בלחוד באגר טרחיה אפשר דהוו ליה בהמות לדידיה אי נמי דאריסא למארי ארעא משתעבד סגי ליה בריש עגלא. אמרה ליה דביתהו אלו משתתפת בהדיה יהיב לך באליתא. כך גורס רש"י. ואליה לאו דוקא אלא לומר שהיה נוטל מחצית כל הבשר ואפילו חצי האליה שהוא נתח טוב. ואית דגרסי יהיב לך דאלוותא כלומר בכל החתיכות. השתא שותפי אנן. פירוש ובשותפות ליכא משום רבית דהא אין כאן מלוה אלא חצי הקרן שלך וחצי הקרן שלי הוא פקדון גמור מאי אמרת קא טרחנא טפי פורתא כלומר ואין לי ליטול טרחך בחנם הא אמרי אינשי אריסי למרי ארעא משתעבד וכדי הוא האריס לטרוח גופו בכיוצא בזה בשביל בעל הקרקע. הריטב"א.
באתונות שמונה עשר חדש בסתם. אם שם לו אתונות למחצה שכר אינו רשאי להסתלק מקבלנותו עד שמונה עשר חדש שתהא ראויה להרגילה למשאוי. ובשמסרן לו כשהן קטנות הוא דמיחזי לפרושי דאי לאו הכי למה ליה להטפל בהן שמונה עשר חדש. ומיחזי נמי דכדין אתונות כן דין פרדות ופרדין וחמורים אבל שאר מיני בהמה טמאה כגון סוס וגמל דין גודרות דיינינן להו דתייב ליטפל בהן עשרים וארבעה חדש שטפולן וטרחן מרובה עד זמן שתי שנים ואפשר לומר דאי קבלינהו להנהו בהמות והן משנה אחת שאינו חייב ליטפל בהן אלא עד תשלום שמונה עשר חודש לאתונות וכיוצא בהן ועד תשלום עשרים וארבעה חדש לכל שאר גודרות דאמרינן בהם ובגודרות שהם בהמה גסה ודקה עשרים וארבעה חדש. הרמ"ך.
וזה לשון הרשב"א. הגודרות עשרים וארבעה חדש. פירש רש"י גודרות צאן. והראב"ד גריס גודדיות והם סוסיאות או פרדות. ונראין דבריו דבתוספתא שני לה הכין השם בהמה טמאה לחברו עד מתי חייב ליטפל בה סומכוס אומר באתונות שמונה עשר חדש

ובגודדיות עשרים וארבעה חדש אלמא כולה בבהמה טמאה מיירי. ונראה שהרב גורס בגמרין השם בהמה טמאה וכן כתוב בפירושיו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: תנו רבנן השם בהמה טמאה לחברו וכו'. גודרות סוסיות ופרדות. ומתניתא דקתני עד שיהיו משולשין ובחמורה עד שתהא טוענת ההיא במקבל העגלים והסייחין עצמן לגדלן עד שיהיו בני עושי שכר לבעלים. עד כאן.

ואם בא לחלוק בתוך זמנו חברו מעכב עליו. ומדקתני חייב ליטפל בה משמע דלהחמיר על המתעסק בא התנא והכי קאמר שאם בא המתעסק לחלוק בתוך זמן זה חברו בעל העסק מעכב עליו מטעמא דמפרש ואזיל שאין דומה טפולה של שנה זו לטפולה של שנה אחרת כי מזונות השנה השנית מרובין יותר מן השנה הראשונה. וכן פירש רש"י.

ורבינו פירש ואם בא לחלוק אחד מהם בתוך זמנו חברו מעכב עליו ולא מיבעיא שמעכב בעל העסק דהא פשיטא דהא קתני חייב ליטפל בה אלא אפילו המתעסק יכול לעכב לפי שאינו דומה טיפולה וכו'. כלומר שיכול המתעסק לומר כי בשנה השניה הטרחא מועט להכניס ולהוציא ושבחה מרובה.

מכאן ואילך נוטל מחצה בשלו וחצי מחצה בשל חברו. פירוש כגון שהיו הולדות שהן שבח שוין עשרין דינרין העשרה שנופלין לו בחלקו הרי הוא שלו לגמרי והעשרה של חברו נעשין קרן וכיון שכן יש לו ליטול במה שישביחו הוולדות דאלו מכאן ואילך חצי הריוח לגמרי בשביל חלקו שהוא שלו וחצי מחצית הריוח שכופל לחברו כדין עסק דעלמא ואפשר דבלאו הכי בעי למשקל שכר עמלו ומזונו ולא חש התנא לפרש דהא פשיטא. אבל רש"י פירש דאין לו ליטול כלום לשכר עמלו דכיון דכבר הוא שותף בולדות וחצי הקרן שלהם שלו ויש לו לטרוח בחלקו כי קא טרח משום דידיה קא טרח ולא מיחזי כרבית. ולא נהירא. ומיהו במותר שליש סגי ליה מטעמא דאמרינן גביל לתורא וכו'. הריטב"א.

הנהו תרי כותאי דעבדו עסקא וכו'. חלק וכו' וזמן החלוקה היא. לשנה אחריתי עבד אידך הכי בחמרא אמר רבא מאן פלג לך. ואף על גב דזמן חלוקה היא צריכי תלתא למשמייה לאשווייה חלקיה ואי לאו לאו חלוקה היא. הראב"ד.

מאן פלג לך. פירש רש"י מי שם לך שמא לא נישומה יפה. פירוש לפירושו שמא שוה היתה יותר ממה ששמתה אותה ליטול בשבח אחר כן וכיון שהשומא בטלה לא תטול כלום דהיה לך להתנות בבית דין כענין ששנינו ראו מה שהניח לי אבא וכו' וכיון דליתא לשומא לא מצי לאתנויי ועוד נהגו לגדל הוה ואין לך ותרי טעמי לאפטורי לאידך לגמרי קאמר וכן כתב ה"ר משה שאם לא שם והתנה בשלשה אין לו בשכר כלום וכו' הרמב"ן.

אבל בתוספות אומרים דטעמא קמא דמאן פלג לך לא סגי אלא לבטולי חלוקה אבל ודאי חצי מחצה שקיל בשל חברו אף על פי שלא התנה וכדתניא בברייתא סתמא מכאן ואילך נוטל וכו'. הילכך הני תרי טעמי צריכי להדדי נינהו דקמא מבטל חלוקה ובתרא פטר ליה לבעל הבית לגמרי וטעמא דמילתא כיון דעסקא הוא מעיקרא לא בעי לאתנויי עלה דלמחצית שכר איתיהב ולא דמי לאחין השותפין. ומכל מקום הני מילי במידי דצריך שומא אבל בזוזי דכמאן דפליגי מצי למפלג מנפשיה ושקיל מחצה בשלו וחצי מחצה בשל חברו ובירושלמי ראיתי כן יתר מכאן חלקו של בעל הבית והשום עליו הכל כמנהג המדינה פירוש דהיינו דקתני בגמרא דילן מכאן ואילך נוטל והכל כמנהג המדינה דקתני שאם נהגו לגדל ולהתעסק יותר יגדלו ויתעסק ובעי התם מהו חלקו של בעל הבית והשום עליו בר נש יהב לחבריה מאה דינרין עבדין עשרין דינרין אהין נסיב פלגא ואהין נסיב פלגא של בעל הבית אית עבדין עלון קרן בר נש לא עבדין אלא נסבין ויהבין נסבין ויהבין ובסופה אינון פלגין משמע מהאי לישנא דמנפשייהו נעשין קרן בלא תנאי כלל לא בפני שנים במעות ולא בפני שלשה בדברים הצריכים שומא אלא שבני אדם אין נוהגין לחוש לכך אלא נושאין ונותנים עד שחולקין הכל בתורת ריוח. הרמב"ן והר"ן.

וזה לשון הריטב"א: מאן פלג לך ועוד מקום שנהגו לגדל. יש שפירש דדוקא בהא דאיכא הני טעמי אבל זוזי דלא בעו שומא כיון דלמחצית שכר אתיהיב ליה כל היכא דאיכא רווחא יכיל למשקל פלגא דידיה ולארווחא לנפשיה ובאידך שקיל פלגא כדין עסק במה שירויח מכאן ואילך וכן בכל פעם ופעם שיהא שם ריוח ואין לו להמתין עד סוף הזמן שיטול חצי הריוח ביחד דאם כן פסיד טובא וכיון דלמחצית שכר אתיהיב ליה ולא פירשו כלום בכל שכר ושכר שיעשו דינרי וארווחו עשרין דינרין שקיל לגרמיה עשרה דינרין ואידך איתעביד עלווי קרן כלומר המאה ועשר נעשין קרן שיטול כמה שירויחו מכאן ואילך כדין המתעסק ברם בר נש לא עבדין הכי נסבין ויהבין ולבסוף אינון פלגין כלומר הדין כמו שאמרנו אבל המתעסקים (אין) נוהגים אלא שנושאין ונותנין בעסק ואין חולקין בריוח אלא בסוף והוא הדין בעסק דבעי שומא אלא דכי בעי למשקל אגריה בעי למפלג בפני שלשה שמאין ואין צריך להתנות ולומר שהוא מרויח לעצמו במה שנוטל לחלקו דאף על גב דגבי יתומים גדולים וקטנים שרצו להשביח הנכסין לעצמן צריכין תנאי בבית דין כדאיתא בפרק מי שמת התם בנכסי ירושה דאחין מחלו אהדדי אבל בזה שקבל עסק ממחצית שכר אינו צריך תנאי בית דין ואפילו קבעו זמן לעסק וכל שכן בשלא קבעו לו זמן וכן פירשו מקצת רבותינו בעלי התוספות וכן דעת רבינו. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: היכא דנשתתפו לזמן ידוע לא מצי חד מינייהו לאערומי ולמפלג בגו זימניה היכא דאתני איהו מעיקרא לאיעסוקי בכוליה ממונא ואי פלג לאו מידי עבד אף על גב דפלג בבית דין מומחין וכן כתב הר"מ במז"ל בהלכות שלוחין. וכן נמי אי הוו פירי דהאידנא זילי ולקמיה מתייקרי אף על גב דלא אתנו ולא קבעו זימנא לא מצי חד מיניה פליג בלא דעתא דחבריה ואפילו בבי דינא. מיהו היכא דאתנו לאיעסוקי בההוא ממונא תרווייהו ואזל חד מינייהו למדינתא אחריתי ושבק עיסקא בידא דחבריה אף על גב דקבעו זימנא מעיקרא מצי פליג בבי דינא ואיעסוקי במנתא דיליה ושביק מנתא דחבריה בבי דינא. עד כאן.

בספר החכמה לה"ר ברוך ז"ל סימן קס"ט ובפירוש רבינו חננאל מצאתי דיצא הוא דמעכב עד דמטי זמן מכירתה כגון הא דגרסינן בגיטין בפרק כל הגט בשלשה פרקים בשנה מוכרין את התבואה וכו'. עד למאי הילכתא אמר רבא ואיתימא רב פפא לשותפי. עד כאן.

ורב עמרם גאון ז"ל כתב הני בי תרי דעבדו עיסקא בהדי הדדי ועדיין לא פלוג עסקיהון ורווח טובא מה שאין כן באחרים דינא הוא דמעכב דאמרינן כיון דחזא ליה דרווח טפי ידע ליה דהאי מזלא דחד מנהון הוא. ומנא לן דאמרינן הכי דאמרינן בעלמא הוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו ואמרינן למאי הילכתא אמר רב פפא לא למזבן מיניה ולא לזבוני ליה אלא לאשתתופי בהדיה אלמא איכא למיחש להכי. עד כאן מהספר הנזכר.

דף סט:

אמר רב פפא כגון דא ודאי צריך לאודועיה. איכא מאן דיליף מהכא דהא דאמרינן בפרק זה בורר דאם אמר כתבו לי וכו' כותבין ונותנין לו דוקא במי שכפאוהו וכו' ככתוב בתוספות והיינו דקאמר רב פפא כגון דא וכו' משמע דאי ליכא חשדא אין שומעין לו. ואין זה ראיה דאפילו תמצא לומר בעלמא כותבין הני מילי אלו היה אומר כתבו לי אבל זה לא היה אומר כן אלא שהיה מלגלג על דינו של רב פפא וכל כי האי גוונא אי לאו כגון דא דאיכא חשדא לא מודעינן ליה אדרבה משמתינן ליה בגברא דמפקר בבי דינא. ועוד דכשכותבין לו אין כותבין לו מטעם פלוני ומראיה פלוני כמו שעשה רב פפא אלא כותבין פלוני טען כך ופלוני השיב כך ומתוך דבריהם נזדכה פלוני ובית דין שבבית הוועד הם ידעו טעמו של דבר ורב פפא הוא דאמר בכגון דא ודאי צריך לאודועי טעם הדבר אף על גב דבעלמא אין כותבין אלא טענותיהן הילכך אי מהא לא אירא. אבל מכל מקום הדין דין אמת שאין כותבין אלא בשכפאוהו לדון בעירו והיינו דלא נקיט לה

התם אלא בכהאי גוונא וכן דעת רבינו תם והראב"ד ז"ל. הרמב"ן והר"ן ז"ל.
וזה לשון הריטב"א: ועוד אומר רבינו הרמב"ן דאפילו בההוא שכפאוהו לדון בעירו לא אמרו שיהיו חייבין לכתוב לו טעמו של דין אלא שיכתבו לו הטענות שטענו עליהן חייבוהו והם טעם הדין כי מה צריך לכתוב ראיות הדין שלהן להוליך לבית הוועד והלא הם יראו מעצמן אם הדין כראוי אם לאו הילכך כל שלא כפאוהו לדון לפניהם אינם חייבין לכתוב לו כלום ואם כפאוהו לדון לפניהם כותבין לו הטענות והדין שפסקו עליהן בלבד וכיוצא במעשה דהכא שיש לזות שפתים יש לו לדיין להודיעם בעל פה טעמו של דין וכן עיקר וכן כתבו משמו של רבינו תם. ויש שפירשו כגון דא דבעי שומא ודאי צריך השותף לאודועיה לחבריה ושלא יחלוק שלא בפניו אלא אם כן אינו רוצה לבא לחלוק עמו שיש לו לחלוק בפני שלשה. ואין לשון הגמרא הולם פירוש זה דהכי הוה ליה לתלמודא למימר אמר ליה כגון דא ודאי צריך לאודועיה דחמרא כולי עלמא ידעי וכו'. עד כאן.
רב חמא הוה מוגר זוזי בפשיטי ליומא. פירש רש"י ז"ל שהיה אומר בלשון שכירות. ואם תאמר וכי הלשון גורם אם כן בטלה תורת רבית. לפיכך כתבו בתוספות שלא היה מחוייב המשכיר באונסין כלומר שכל זמן שלא הוציאם היו בידו כדין שוכר ופטור מן האונסין ועל אותה שעה היה נוטל שכרו. הר"ן.
הכי גריס רש"י מרא הדרא בעינא וידיע פחתא זוזי לא הדרי בעינייהו ואי נמי הדרי בעינייהו לא ידיע פחתייהו. פירוש מרא שכירות הוא כיון שחוזרת בעיניה ועוד ששכר הפחת הוא נוטל אבל זוזי הלואה היא דלא הדרי בעינייהו ואפילו הדרי בעינייהו אכתי לא מחזי כשכירותא דלא ידיע פחתייהו. ואינו מחוור דכל שחוזר בעינו לאו הלואה היא אלא שכירות ואפילו מעין שכן שנו בתוספתא וכו' ככתוב בתוספות. אלא הכי גרסינן מרא הדרא בעינא וידיע פחתה זוזי לא הדרי בעינייהו ולא ידיע פחתייהו. פירוש מרא שכירות היא דאיכא תרתי לטיבותא חדא דהדרא בעיניה וכל דהדר בעיניה לאו הלואה היא אלא שכירות. ועוד בר מן דין דהא ידיע פחתה ומחמת פחתה שקיל אגרא אבל זוזי ליכא חד מהני דהא לא הדרי בעינייהו ולא ידיע פחתייהו ואלו הדרי בעינייהו שכירות הוי ושרי והיינו תוספתא דשרי להשכיר מעות לשלחני וכו' ואי אפילו לא הדרי בעינייהו אי הוה ידיע פחתייהו הוה שרי דלא הוי כאגר נטר לי אלא אגר פחתייהו אלא כיון דליכא חדא מהני אנפי הלואה היא ואסור. הרשב"א.
וזה לשון הריטב"א: זוזי לא הדרי בעינייהו ולא ידיע פחתייהו פירש רש"י זוזי לא הדרי בעינייהו דוקא שהרי אחריותן על השוכרים לגמרי והוה ליה הלואה ועוד דאפילו הדרי

בעינייהו ולא קבלו אחריות מכל מקום לא ידיע פחתייהו אף על גב דלא מקבלי עלייהו אחריות והדרי בעינייהו אסור להשכירן משום רבית. והקשו עליו בתוספות דאם כן יהא אסור להשכיר כוס של כסף ושל זהב וכיוצא בו אפילו בלא אחריות דהא לא ידיע פחתיה ומעשים בכל יום דעבדי הכי וליכא מאן דאסר. ועוד שהרי אמרו בתוספתא משכיר אדם מעותיו לשלחני וכו' לפיכך פירשו דהכי קאמר זוזי כיון דלא הדרי בעינייהו שמקבלים עליהם השוכרים אחריות ולא ידיע פחתייהו וכיון דאיכא הני תרתי לגריעותא אסור דשכר מעותיו הוא נוטל אבל כל היכא דליכא אלא חדא מהני מותר ואף על גב דבמרא איכא תרתי למעליותא היינו מאי דאמרינן דלא דמי למרא דאלו הכא ליכא חדא למעליותא ואלו דמרא איכא תרתי למעליותא והוה סגי ליה בחדא מינייהו. ומיהו איכא למידק רב חמא היכי טעי בהא והיכי מדמה לה למרא אם כן לרב חמא יהא מותר ללות ברבית ובלבד שלא יזכיר לשון הלואה אלא לשון שכירות. תירץ מורנו בשם ה"ר פינחס אחין כי רב חמא מתנה היה עמהן שאם לא ישתמשו בהן אלא להתעטר בעלמא שלא יהו חייבין באחריות אלא כדין שוכר כלי ואם ישתמשו בהן כלום שיהו חייבין באחריות והיה תולה כי השכירות שהיה מקבל היה לאותו זמן שאין משתמשין בהן דאכתי לא הוו מלוה ותלמודא קאמר דלא דמי למרא דאלו במרא אפילו בשנשתמשו בה הדרא בעינא וידיע פחתה מה שאין כן באלו וכיון שעל דעת להוציאם ולהשתמש בהן מקבלין אותם זה הלואה גמורה היא ורבית קצוצה. ובתוספות תירצו בענין אחר שהיה רב חמא מקבל עליו שאם יאבדו נכסי השוכרין שיהיו פטורין מן החוב ולא נהירא. ע"כ.

שרי ליה לאיניש למיתב ארבע זוזי וכו'. פירש הראב"ד. והוא שלא דבר הלוה עם המלוה בשום רבית אבל אם דבר עמו ואמר לו אני לא אתן לך אבל פלוני אוהבי יתן לך משלו לאהבתי אסור מפני שנעשה כשלוחו וכל שכן אם יפייס אותו שיתן. ואין הרמב"ן מודה לו בדבר זה דכיון דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה ולוה זה אינו נותן משלו כלום מפני מה אסור. ויש מי שהתיר לומר כל הנותן אינו מפסיד שהרי התירו גבי מדיר את אשתו וכו' וליתא ככתוב בנמוקי יוסף. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: אמר רבא שרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך ארבע זוזי ואוזפיה לפלוני מאה זוזי לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה פירוש לאו דוקא דהוא הדין לרבית הבאה משלוחו של לוה לשלוחו של מלוה. וטעמא דהכא משום דהאי דיהיב הכא ארבע זוזי מדידיה יהיב ומנפשיה ואפילו פייסו הלוה שיתן למלוה משלו כדי שילוה לו אין בכך כלום ואפילו חזר הלוה ונתן לזה מה שנתן משלו למלוה דהא מדינא לא היה חייב הלוה לשלם לזה כלום ומאי דיהיב ליה שכר טרחו יהיב ליה

מנפשיה. ומיהו אם אמר הלוה קודם לכן מי שיתן משלו אפילו כדי שילוה לי מעות אינו מפסיד בזה נחלקו הראשונים יש אומרים שגם זו מותר דלא שליחות הוא ואי בעי לוה לא יהיב ליה ולא מידי ואשכחן שהתירו כן במי שהיה חברו מודר מנכסיו לומר כל הזן אינו מפסיד וחוזר הזן וגובה ממנו אם ירצה הלה לפרוע לו שכר אותם מזונות וכדאיתא בכתובות בפרק המדיר ובמסכת נדרים. והא דאמרינן בפרק כל כתבי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד ואמרינן התם בדליקה למעוטי שאר איסורי שבת דוקא איסורי שבת דחמירי טובא דנפישי מילייהו ואתו להקל בדליקת שבת והוא הדין לכל איסורין שבתורה ולא התירו במודר הנאה אלא מפני הדחק שלא היה לו מה יאכל כדאיתא התם וכן באשתו מפני שמזונותיה עליו ולא תתבזה וכן עיקר. ומיהו אפילו בהא לכתחלה הוא דאסור מפבי מראית העין אבל בדיעבד אפילו אבק רבית אין כאן ואין מנכין למלוה מחובו כלום. והיכא דאמר ליה מלוה ללוה תן עשרה דינרים לפלוני ואלוה לך מנה ונתן על פיו רבית קצוצה היא דאף על גב דלא אתו זוזי לידיה דמלוה ולא לשלוחו ולא פרע בהן חובו מכל מקום מה שנתן זה על פיו הוא נותן ואפילו אמר ליה זרוק דינר לים ואלוה לך מנה הרי הוא כאלו הגיע לידו וחזר וזרקו לים כיון שזה על פיו זרק וכן פירש רבינו בשם רבו הרמב"ן ז"ל. עד כאן.

וה"ר יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגש כתב בתשובה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. וששאלת אם נתן ראובן לשמעון עשרה דינרים ואמר לו קח ממני דינרין אלו והלוה את לוי מאה דינרים לזמן פלוני אם זה מותר אם לא. תשובה אם דינרים אלו אינם מממון לוי אלא משל ראובן ואינו מקוה להכניס אותם בחשבון לוי לעולם ולא יתבע ממנו שישלם לו כנגדם הרי זה מותר כמו שאמרו שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה הילך ארבע זוזי ואוזפיה לפלניא מנה מאי טעמא לא אסרה תורה וכו'. עד כאן.

ואמר רבא שרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך ארבע זוזי ואימא לפלוני דלוזפן זוזי מאי טעמא שכר אמירה וכו'. תמיהא מילתא טובא למה ליה האי טעמא תיפוק ליה דמאן דשקיל ארבע זוזי לא מוזיף ליה כלום ואין כאן רבית הבאה מלוה למלוה ויש לומר דהא קמשמע לן דאף על גב דההוא מלוה לא בעי לאוזפינהו אלא להההוא גברא ההוא הדר דמוזיף להו ללוה אין כאן רבית ואפילו רבית מוקדמת אין כאן כי לא נתן לו על דעת שילוה לו אלא על שכר אמירה בעלמא ושכירות בעלמא הוא. ודוקא דקדים ויהיב ליה זוזי מעיקרא דאם לא כן כיון דמדידיה שקיל השתא זוזי הלואה מיחזי כנוטל על שכר מעותיו. אי נמי הא קמשמע לן כי אף על פי שלא נתרצה המלוה לאיש ההוא עד

שנתן לו אותם ארבע זוזי אין בכך כלום דמאי דיהיב ליה לוה להוא גברא שכר אמירה בעלמא הוא ולאו אדעתא דליזבינהו למלוה ומאי דיהיב איהו למלוה מדידיה יהיב.

כל כי האי רביתא ניכול. ויש אומרים דדוקא בנו שאינו סמוך על שלחנו אבל בנו הסמוך על שלחנו אסור. ונראין הדברים כן בבנו הקטן שהוא מריץ אצל אביו וכמו שאמרו לקמן גבי סירוס דבנו קטן כגופו וחיישינן להערמה ואף באשתו יש לחוש גם כן ואין צריך לומר בעבדו ושפחתו הכנענים שידן כידו אבל לא בעבדו העברי ולא בשכירו ולקיטו בין גוי בין ישראל דבהני ודאי שרי וכן דעת רבינו. הריטב"א.

מתניתין: **שמין פרה וחמור וכו'**. כלומר שכך הן שוין וכל מה שישוו יותר בשביל הגדלות שיהיה גדל אצלך ובשביל הפטום נחלק לאמצע אפילו יהיה מקבל עליו מחצית האחריות ואף על גב דאיכא פלגא מלוה ולא יהיב ליה שכר עמלו ומזונו שרי לפי שכיון האי דבר שדרכו לעשות ולאכול פעמים שיחרוש קרקעו באותה פרה וחמור או יטעיננה משוי או ימשכו בקרון שלו ולא יקפיד בעל הבהמה בזה אם לא יעשה תדיר שאם יעשה תדיר יכחישנה והוא לא נתנה לו אלא לגדלה ולפטמה אבל למעלה שאסרנו בעגלים וסייחים לשום אותם התם לפי שהם קטנים אין ראוים לחרישה כלל ולא לשום מלאכה ומשום הכי צריך ליתן שכר עמלו ומזונו.

ומפריז על שדהו וכו'. הכי פירושו אם השכיר לחברו שדה בעשרה כורים בשנה בין יצאו בין לא יצאו דהיינו חכירות ואמר לו הלויני מאתים זוז ואוציאם לזבל ולחרוש ולפרנסה כלומר שאשביח אותה ואני אעלה לך י"ב כורים לשנה כלומר שאוסיף ב' כורים יותר ואחזיר לך המאתים זוז שלך שלמים אלא דמי הוצאה שהיא עומדת הרבה שנים כגון גדרים ובורות אותה לבדה תחזיר לי אפילו הכי מותר. ומכל מקום כשיפרע לו המאתים דינרים יקח מהן ההוצאה באותה שדה על מנת להשביחו. ה"ר יהונתן.

גמרא: **אמר רב אגרא ופגרא**. כלומר מותר לשכרה ולתת לו מיד שכרה ועל מנת שאם תשכר ישלם אותה כמו שהיתה שוה בשעת השכירות. והקשו אי אגרא לאו פגרא. כלומר כיון שנוטל שכר מאותן מאה פרסאות שמוליך בה סחורתו למה כשנשברה נותן כמה שהיתה שוה בשעת שכירות הלא על מנת כן שכרה לו שתפחת מדמיה הראשונים שאי אפשר שלא תנקב מחמת המים ושלא תתרועע מחמת הדריסה שבני הספינה דורסים אותה בסחורה שלהן בכניסה וביציאה אבל לא מקשי משום דהוי מתה מחמת מלאכה דהא תנן מתנה שומר חנם להיות כשואל ומתנה שואל להיות משלם את הכל ואפילו מתה מחמת מלאכה והכא הא איירינן שהתנה לו בפירוש שישלם לו אם תשבר. ואי פגרא לא אגרא. כלומר מאחר שהוא רוצה שישלמנה לו כפי שהיתה שוה בשעת

שכירות יחזיר לו שכרו שנתן לו. ויש מפרשים אי פגרא לא אגרא מאחר שאם תשבר ישלם דמיה הוה ליה מלוה גביה והוי שכרה רבית. שתיק רב שלא היה יודע להשיב. ורב סבירא ליה כיון שעל כל פנים לא קבל עליו דמי הספינה אלא אם כן נשברה לא מיקרי מלוה עד שתשבר. ה"ר יהונתן.

ושתיק רב. כלומר שתיק רב מפני שלא מצא תשובה. והכין מוכח מהא דאמרינן אמר רב ששת מאי טעמא שתיק רב לא שמיע ליה הא דתניא וכו' דאלמא לא שתק רב מפני שלא חשש לדבריהם אלא מפני שלא מצא תשובה והכין מתפרש האי לישנא בכל דוכתא מסתמא וכדכתיבנא בפרק קמא דסוכה. הריטב"א.

לא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה. פירוש שלא קבל עליו אלא אחריות אונסין אבל כל היכא דאיתא בעינה הדרא כדאיתא ואפילו הוזלה דיוקרא וזולא לא קביל עליה וכיון דכן הא שכירות בעלמא היא ואין כאן רבית והוא הדין לספינתא דרב דהא אגרא דשקל היינו על שעה שהיא בעין דלאחר שבירה שחזרה כמלוה אין כאן שכירות. הריטב"א.

אמר רב פפא ספינה אגרא ופגרא אגרא בשעת משיכה. כלומר כיון דאגרא נתחייב תיכף שמשכה להוליך ספינתו אל עבר הים. אינו מתחייב מפגרא כלומר אם תשבר אינו מתחייב בתשלומיה אלא כמה שהיתה שוה שעה אחת סמוך לשבירתה שנפחתה הרבה מדמיה וכן נהגו בני כופרא ואף על פי שלא הזכירו בשעת שכירות זה התנאי כמי שהזכירו דמי לפי שכך מנהגם. ומשמע שלא היו בעלי הספינה הולכים עם השוכר ומאשימין אותו וחושדין אותו שוכר שמא נשברה בפשיעה אבל אם הלכו בעלי הספינה עם השוכר ליכא מ"ד דהא בעליו עמו. ועוד שראה שלא פשע בה ולא משלם ליה כלל אלא שכרה בלבד. ה"ר יהונתן.

דף ע.

אמר רב פפא הילכתא ספינתא אגרא ופגרא ונהגו בני כופרא אגרא בשעת מכירה ופגרא בשעת שבירה כך הגירסא הנכונה. כלומר שאין מקבלין אחריות כדאיתא בעינה והא אחריות שמקבלין כדפגרא אינו בדמים של עכשיו אלא בדמים שהיא שוה בשעת השבירה. ורש"י גורס אגרא בשעת משיכה ופגרא בשעת שבירה ופירש שפורעין השכר מיד ולכשתשבר פורעין דמיה. והגירסא הראשונה היא הנכונה. ואיתא בנסחי דוקני ופרכינן אטו במנהגא תליא מילתא ומהדרינן משום דמתניתא איפכא תניא. כן גירסת כל הספרים שלא הגיה רש"י ז"ל. אבל הוא ז"ל גורס דמתניתא מנהגא תניא ופירש שאין טעם

פסק זה של רב פפא מפני מנהג בני כופרא אלא משום דמתניתא דלעיל תניא כמנהגא דכיון שלא עשאן דמים מחיים אלא לאחר מיתה מותר וכדפריש רב ששת. ולפירוש זה עדיין קשה אמאי קאמר רב פפא נהגו בני כופרא. וגירסת הספרים היא הנכונה והכי פירושו דהא דתלי רב פפא טעמא דידיה במנהג בני כופרא שהן בעלי הספינות משום דמתניתא דאייתי רב ששת איפכא תניא ולא כמו שהיה שונה רב ששת ומתניתא דייקא הכי קתני אין מקבלין צאן ברזל מישראל כיצד ישראל השם פרה מחברו ואמר לו פרתך עשויה עלי בשלשים דינרין ואני אעלה לך סלע בחדש אסור לפי שעשאה דמים ומיהו לא פליגא אדרב פפא דרב פפא מיירי בשלא עשאה דמים מעכשיו כלל אלא כמנהג בני כופרא שהיו מקבלין השוכרין אחריות דלאחר שבירה כשעת שבירה כדאמר רב פפא פגרא בשעת שבירה והיינו וקאמר ספינתא אגרא ופגרא כעין שנהגו בני כופרא וכו' ואפשר דרב דשתיק לעיל ולא השיב מן הברייתא מפני שהיה מסופק בגירסת הברייתא אם כלשונו של רב ששת או כלשון שגורס רב פפא מעתה.

לענין פסק הלכה כל שקבל אחריות ואפילו דיוקרא וזולא רבית קצוצה. קבל אחריות דלאחר מיתה בלחוד ועשאה דמים כשעת משיכה אבק רבית. לא עשאה דמים מחיים ולא קבל אחריות אלא בשעת שבירה מותר. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: והילכתא ספינה אגרא ופגרא נהגו בני כופרא אגרא בשעת משיכה פגרא כמו ששוה בשעת שבירה דלא כמתניתא. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: בני כופרא פירוש בני הכפרים. אגרא בשעת משיכה. כלומר מה שהתנו בשעת המשיכה פגרא בשעת שבירה. ואית דגרסי כשעת שבירה ותרווייהו חד טעמא נינהו. אטו במנהגא תליא מילתא דינא הכי הוא ומשום דמתניתא לא תניא איכא מנהגא כלומר שלא פירש במתניתא דרב ששת אי זו שומא יתן אם אותה ששוה בשעת שבירה או אותה ששוה בשעת שכירה. ומתחזי דהאי שומא כשעת משיכה היא שהרי השם בהמה לחברו ואמר לו הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר קתני והאי שומא בשעת משיכה היא והם לא נהגו כן אלא כשעת שבירה מפני שהיו אומרים כיון דאלו היתה קיימת חוזרת בעיניה בפחתה אינו משלם אלא כמי שהיתה שוה סמוך לשבירתה וההוא דודא דבני מר עוקבא דהוה שמואל תקיל ויהיב תקיל ושקיל וכל כמה שהיה פוחת מן המשקל היה נוטל מן השוכר ונוטל עוד שכרו והלא זה מחיים אפילו עושה אותו בדמים שהרי אינו חוזר בעין בפחתו שהרי משלם לו דמי פחתו ואיך היה נוטל שכרו. אלא משום חוסכא דנחשא הוא דמקבל עליה שאפילו במה שנשאר ממשקל הדוד נפחתו דמיו משום דמיקלי בנורא דהיינו ככחש בהמה. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: לפי שלא עשאה דמים מחיים אבל עשאה דמים לאחר מיתה. יש מפרשים שאם מתה ישלם כשעת משיכה ואף על פי שהוזלה או כחשה בין שעת משיכה לשעת מיתה וכן בספינה משלם כשעת משיכה ולא כשעת שבירה אם הוזלה או פחתה בינתים. ויש מפרשים דאם הוזלה או כחשה בינתים לא משלם כלום ואם מתה לאחר שכחשה או לאחר שהוזלה אינו משלם אלא בדמים שהיתה שוה בשעת מיתה וכן בספינה פגרא בדמים שהיא שוה בשעת שבירה ונמצא אגרא על פגמה כדאמרינן לעיל גבי מרא. ולשון הברייתא מוכחת לפי דעתי כדברי הפירוש הראשון דהא קתני הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינרין אלמא מהשתא קוצץ לה דמים ואף על פי שמשלם לו בשעת משיכה כיון שאינו חייב בתשלומין אלא אם מתה או נשברה ועומדת היא לחזור בעינה וכל זמן שחוזרת בעינה מחזירה לבעלים כמות שהיא אין זה כמלוה אלא שכירות אלא שמתנה לשלם לו אם תמות הבהמה או תשבר הספינה ואף על פי ששאר שוכרין אינן חייבין בכך הרי אמרו מתנה שומר חנם להיות כשואל. ודודא דמר שמואל משום דחוזרת בעינה ואפילו הכי תקיל ויהיב תקיל ושקיל הוא דהוה קשיא ליה לרב ענן. ולשון רש"י ז"ל נראה שדעתו כן שכן כתב לפי שלא עשאה דמים מחיים שאם יוזלו פרות בשוק ויעמדו דמיה על עשרים לא ישלם לו אלא לאחר מיתה אם תמות או תשבר. עד כאן.

ועל כן נהגו בני כופרא להחמיר שלא ליטול פגרא אלא כשעת שבירה ומשום דברייתא תניא איפכא דאינהו נהגו שלא ליטול כשעת משיכה אלא כשעת שבירה. וגירסאות יש דגורסים כן משום דמתניתא איפכא תניא. גם הראב"ד ז"ל שמפרש כן. ואף על פי שהוא גורס בבני כופרי משום דברייתא לא תניא תנא מנהגא כלומר מפני שהברייתא לא נתבארה היטב אם משלם כשעת משיכה או כשעת שבירה ואף על פי שנראה שהיו קוצצין בדמים שהיא שוה עכשיו מדקתני הרי היא עשויה עלי בשלשים דינרין אפילו כן היו מחמירין שלא לשלם אלא כשעת שבירה ולפי דברי מי שאומר דאינו משלם אלא דמי מה שהיא שוה בשעת מיתה אני אומר שיש לדחוק שעכשיו הוא ששמין לאחר מלאכה זו שהוא שוכרה לה כמה תפחת ובכמה תעמוד ושמאוה עכשיו באומד לשלשים דינרין ואפשר שהיא שוה עכשיו בשעת משיכה ארבעים זה נראה לי ליישב הברייתא לפי דבריהם. עד כאן.

והרמב"ן ז"ל כתב כפירוש שני. והיינו דאמרינן בסמוך דהא מקבל עליה חוסכא דנחשא הא לאו הכי אסור אף על פי שאינו נוטל בדמי הפחת אלא כשעת שבירה דיוקרא וזולא איתמי רמיא ואינו עושה אותה דמים. ומשמע דאי לא מקבל עליה חוסכא דנחשא רבית

קצוצה הוי דאי לא היכי סלקא דעתך למימר ביתומים והא כל של דבריהם לא גזרו בהן דומיא דקרוב לשכר ורחוק להפסד וכן דעת המפרשים דלאו דוקא קרוב לשכר וכו' אלא כל רבית דדבריהם מותר ביתומים אלא דודא דשמואל רבית קצוצה היא. ויש לי לפרש עוד דמעיקרא קסלקא דעתיה דרב ענן דאי אסור אפילו ברבית דרבנן הן אסורין ורב נחמן הוה מצי למימר ליה התם רבית דדבריהם ושרי אלא קושטא קאמר ליה דאפילו בדקנני מותר ושמואל דקא מקבל עליה חוסכא דנחשא לאו משום איסורא אלא משום שאין השוכרין עושין לקבל עליהן חוסכא דבר שאינו קצוב וצריך אומד כל היום.

וזה לשון הרשב"א: מעות של יתומים מותר להלותן ברבית. נראה דרב ענן היה סבור שמותר להלוותן אפילו ברבית קצוצה לפי שהאפטרופוס אינו נוטל רבית והיתומים אינן חייבין במצות גם הם בעצמן אינם מלוים כדי שנאמר בית דין מצווין להפרישן אפילו לדברי האומר קטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו וכן אין זה בכלל מה שאמרו לא תאכלום קרי ביה לא תאכילום לפי שהם אין עושין בידים האיסור ואינו דומה למה שאמרו מניחו תולש מניחו זורק אבל לא יאמר לו הבא לי חותם הב לי מפתח דהתם הא קעביד בידים דבר האסור לו לכשיגדיל. ורב נחמן נמי לא אמר לו שעובר האפטרופס על דאורייתא אלא שהיתום המתגדל בממון של ישראל שאינו שלו יענש מיתה ומהא משמע דהאי עובדא דדודא אי לאו דמקבל מרי דודא חוסכא דנחשא רבית קצוצה היא ואפילו לרב נחמן דאי לא לימא ליה הא אפילו למאי דסביר לך אבק רבית הוא ומעות של יתומים מותר להלותן באבק רבית וכדאמרינן בסמוך מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד ולאו דוקא אלא הוא הדין לכל שאר רבית דרבנן וכן הסכימו הגאונים. וליתא דהא ודאי נראה לי דלאו רבית קצוצה היא והוא הדין דהוה מצי רב נחמן למימר ליה הכין אלא קושטא דמילתא קאמר ליה דבכי הא דמר שמואל אפילו בדקנני שרי הואיל ומקבל עליה חוסכא דנחשא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: אמר רב ענן אמר שמואל מעות של יתומים וכו'. לפום פשטא משמע דאפילו ברבית דאורייתא שרי וטעמא משום דיתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו וגם אנו אין אנו מוזהרין על ממונם דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה וכל היכא דאזהר רחמנא למלוה אזהר ללוה ולערב ולעדים אבל היכא דליכא איסורא לגבי מלוה ליכא איסורא לערב ולעדים ולסרסור ואף על גב דקטן אוכל נבלות בית דין מצווין להפרישו הא בשר שחוטות נינהו וכיון דיתמי נינהו ושרי להו מדאורייתא לית לן למיסר מדרבנן כי היכי דליהוי להו רווחא ולא יכלו נכסיהם. ואמר ליה רב נחמן משום דיתמי נינהו ספינן להו זוזי דרביתא דליהוי להו רווחא יתמי דאכלי לאו דידהו

וכו' כלומר מוטב שימותו ברעב ולא יאכלו על ידינו זוזי דרביתא דליתו למיסרך בה לכי גדלי. והאי לישנא דרב נחמן מוכח דמודה רב נחמן שאין לנו שום איסור בזה אלא משום דלא ניספי להו כעין איסורא דאי לאו הכי הוה ליה למימר ומשום דיתמי נינהו עברינן אנן אדאורייתא או אדרבנן ומדלא קאמר הכי שמעינן שהמלוה מעות של יתומים ברבית אין בו משום איסור תורה לא משום לא תשימון עליו נשך ולא משום לא תשיך ולא אסור מלוה ברבית מדרבנן ונפקא מינה דלא מפסיל בהכי לא מדאורייתא ולא מדרבנן וזה ברור וכן דעת רבותי.

אמר ליה אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה. אמר ליה דההוא דודא דבני רב עוקבא וכו' עד מה נפשך אי אגרא לא פחתא אי פחתא לאו אגרא. כלומר דאלו שוכר לא מחייב בפחתא דהא להכי יהיב אגרא והני כיון דיהבי פחתא אגרא דיהיב רבית הוה. ומיהו אינו אלא אבק רבית דרבנן ולאו רבית דאורייתא כיון שלא עשאוה דמים לגמרי ואינן חייבין באונסיה אלא בפחתא בעלמא והא דמייתי מינה רב ענן ראיה דסבירא ליה לשמואל דמעות של יתומים מותר להלוותן אפילו ברבית דאורייתא ואף על גב דאינהו לא מפקדי בהכי ואנן לא מפקדינן נמי מדאורייתא ממון של יתומים אפילו הכי לא שרו רבנן בהכי דמיחזי כאן דמוזיף ברבית דאורייתא אבל אבק רבית דרבנן שרי והיינו דמייתי ראיה מהאי עובדא דדודא דבני רב עוקבא דקסלקא דעתיה דהוה ביה רבית דרבנן. אמר ליה בהא אפילו בדיקנני שרי דהא קא מקבלי עלייהו חוסכא דנחשא. פירוש שהנחשת הנשאר שם מתקלקל ונפחתין דמיו ועליה הוא דיהבי אגרא דאינהו לא משלמי אלא פחתא בלחוד אבל חוסכא דנחשא ליתמי הוא דמפסיד והוה ליה כספינתא דאגרא ופגרא כמנהגא דבני כופרא והא נמי עדיפא מההיא טובא דאלו התם מקבלי עלייהו פגרא דכולה משעת שבירה מיהת והכא לא מקבלי אלא פחת שנפחת מחמת תשמיש ואפילו משלמי ליה בדמים דשעת משיכה אין בכך כלום וכן הלכה. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ליתומים ורחוק להפסד ונראה לומר דהוא הדין במעות הקדש נמי וצריך עיון. מיהו נהי נמי דליכא איסורא משום רביתא אבל מכל מקום היכא דקיימי הנהו זוזי לחלוק לעניים שבויים או להשיא יתום ויתומה אסור להתעסק בהן כלל כדגרסינן אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים דילמא מיצטרכו ליה זוזי וליכא דיהיב להו כך כתב רבינו האיי גאון בספר מקח וממכר שער ס'. עד כאן.

הא דאמרינן מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד כבר נתפרש בירושלמי דאמר ליה פסידא עליך רווחא דידי ודידך וכן פירשו הגאונים. ותמהני והלא

רבית קצוצה היא כיון דקביל עליה כולי ממונא במלוה כי יהיב ליה כלום באגריה הוה ליה רבית קצוצה דומיא דמשכנתא דאמרן לעיל ויש לומר כיון דלא יהיב ליה אלא מנייהו בהו לאו רבית דאורייתא הוא. אי נמי זוזי פקדון נינהו בעסק ואחריותייהו כשומר שכר שמתנה כשואל הוא בשכר מחצה ואי יהיב ליה מעלמא ודאי רבית דאורייתא הוא אלא מינייהו בהו דמי לפקדון שקבלו עליו צאן ברזל ומדרבנן הוא וביתמי לא גזור. הרמב"ן. וזה לשון הריטב"א: אמר רב ששת מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד פירש רש"י לתת אותן למתעסק ושיטלו היתומים פלגא באגר ולא יטלו בהפסד כלל אלא דליקבל עליה מתעסק כולא פסידא דכיון דכי ליתא רווחא ליכא ליה למתעסק למיתן להו ולא מידי ורווחא דיהיב להו מיניה וביה הוא אין זה אלא אבק רבית דרבנן ואבק רבית דרבנן שרי בדיתמי דלא גזרו בהן רבנן וכן נראה בירושלמי שאמרו שם קרוב לשכר ורחוק להפסד דאמר ליה פסידא עלך ורווחא דידי ודידך ואין זה נכון חדא דאם כן אמאי נקט האי לישנא לימא מותר להלוותן ברבית של דבריהם. ועוד דהא בהאי גוונא רבית קצוצה היא דכיון דמתעסק מקבל עליה כולה פסידא ואחריות כל העסק עליו זו מלאכה גמורה היא וכל מאי דיהיב אפילו מיניה וביה רבית קצוצה היא. ועוד מאי האי דקתני לקמן קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע פשיטא דמאן דיזיף ברבית דרבנן רשע הוא וכל שכן הא דהוי רבית דאורייתא. ועוד דכיון דקרוב לשכר ורחוק להפסד היינו מאן דשקיל באגר ולא שקיל בהפסד אם כן קרוב להפסד ורחוק לשכר היינו דשקיל בהפסד ולא שקיל באגר והיכי קרי ליה חסיד הא ודאי זה חסיד שוטה הוא ועוד דאם כן קרוב לזה ולזה היינו מאן דשקיל פלגא באגר ופלגא בהפסד והיכי קרי ליה מדת כל אדם דהא איכא אבק רבית דרבנן כדתנן אין מושיבין חנוני למחצית שכר. לכך הנכון לפרש בזה דמשום דאמור רבנן דבדיקנני דינא דעיסקא דשרו רבנן היינו דלישקלו בעלים או תילתא באגר ופלגא בהפסד או פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד וכדאיתא לעיל בעובדא דרב עיליש וכל דשקלי בעלים פלגא בהפסד וטפי מתילתא באגר ולא מטי לפלגא באגר זהו קרוב לשכר ורחוק להפסד וזהו מה שהתירו חכמים במעות של יתומים שאין בזה אבק רבית כיון דלא שקל פלגא באגרא אלא שהוא ממעט מן השיעור שקצצו חכמים מפני עמלו וטרחו ובעלמא מאן דעביד הכי נקרא רשע ומאן דלא בעי למשקל תילתא באגר אלא פחות מכאן ושקיל פלגא בהפסד זהו חסיד שהוא קרוב להפסד ורחוק לשכר וכשעושה כשיעור דאמור רבנן זהו קרוב לזה ולזה משום דרבנן אמרו תרי דיני חדא תילתא באגר ופלגא בהפסד וזהו הנקרא רחוק לזה ולזה רחוק לשכר שאינו נוטל מחצה כשיעור מעות הפקדון ורחוק להפסד דפסידא לא שכיח. וכי הוי פלגא באגר ותרי תילתי

בהפסד זהו קרוב לזה ולזה קרוב לשכר דשקיל פלגא דידיה דנפיל בחולקיה וקרוב להפסד דדרי עליה תרי תילתי. ולפירוש זה אין הירושלמי הולך כשיטת הגמרא דילן. אי נמי דהכי פירושו כי המתעסק אומר לבעל העסק רובא דפסידא עלך דתשקול תרי תילתי ורווחא דידי ובאידך דתשקול ביה פלגא. מפי רבי. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: תנו רבנן אדם המקבל עסק מחברו קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע שעובר על דברי חכמים שהוא נוטל פלגא באגר ואינו נוטל כלל בהפסד נמצא דהאי עיסקא כולה היא מלוה ונותן לו שכר מעותיו ורבנן תקינו דליהוי פלגא מלוה ופלגא פקדון. ולא ישקול אלא פלגא באגר ודארי תרי תילתי בהפסד ואי לא דארי בהפסד אלא פלגא לא לשקול באגר אלא תילתא וזהו קרוב לזה ולזה קרוב להפסד שאם יפסיד בסחורה יהיה הכל למלוה ולא ללוה ואם ירויח יהיה לו קצת בשכר מחצה או שליש או רביע. חסיד שאינו חושב הלוה אלא כאלו הוא שליח. קרוב לזה ולזה מפורש דהיינו או פלגא באגר תרי תילתי בהפסד. ורחוק לזה ולזה. ואמר שני לשונות משום דאי בעי שקיל תילתא באגר ופלגא בהפסד שהם שני עניינים. אי נמי יש מפרשים רחוק לזה ולזה דשקיל תילתא באגר ותילתא בהפסד. ולאו מילתא היא דהא קא עבר על תקנת חכמים שבמצא שהוא טורח בשליש העסק שהוא פקדון בחנם לפי שהוא מלוה לו שני שלישי העסק. עד כאן.

אבל דבר מסוים לא. ואם תאמר והלא עשו בו תקנת השוק ובו'. ויש מתרצים שלא עשו תקנת השוק דנפקד אלא בגנב וגזלן. וליתא דכיון דשלח בה יד הוה ליה גזלן וזה שהלוה עליו גם כן אינו יודע שאחר הפקידו אצלו. הרשב"א.

וה"ר יהונתן תירץ דאפילו הכי איבעי להו לבי דינא למעבד מילתא שלא יבא על ידם פסידא לאינשי דהיינו בעל הפקדון. אי נמי הא אמרינן בתקנת השוק דישבע זה כמה הוציא ויטול והכא לא מצי משתבעי שהרי יתומים קטנים הם ואין אנו יודעין כמה היה להם על זה ושמא לא יהיה בית דין קיים דלישתבעי אינהו ואם יכתבו בית דין שטר על זה שכך וכך דינר מסרו בית דין על משכונות אלו אכתי איכא למיחש דילמא מרכס שטרא ופסדי יתמי הילכך דבר מסויים לא נקטינן מיניה. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אבל דבר מסויים לא. וקשה והא קיימא לן עשו תקנת השוק בגנב וגזלן אם אינו מפורסם וכו'. ויש מי שתירץ קושיא זו מפני שהיתומים צריכים שבועה כמה הוציאו עליו ויתמי לאו בני שבועה נינהו. ואי אמרת ישבעו בית דין דילמא לא הוו בההיא שעתא. וכמה שגגות יש בזה התירוץ חדא דקאמר לאו בני אשתבועי נינהו ואי הכי ליקום חפצא בידייהו עד דיהוי בני אשתבועי ודקאמר ישבעו בית דין דילמא לא

הוו בההיא שעתא ולעביד להו שטרא בסהדי וליקיימו חתימות ידייהו דתו לא צריכי שבועה כלל. ולישתבעי בית דין נמי דקאמר טעותא הוא אטו אי הוו בית דין דמסהדי מי איכא שבועה כלל. אלא תירוצא דמילתא משום דלא הוי לא כמכר ולא כמשכון אלא אחריותא בעלמא הוא משום דעיקר שעבודא דיתמי אעיקרא דעיסקא הוא דההוא גברא לא שרי ליה למישתי ביה שכרא ולא ליחודי עסקא לנפשיה אלא רווחא לתרווייהו ואם מת אינו נעשה מטלטלין אצל בניו ואלו היה מכר או משכון אין בו אחד מכל אלו הילכך אין דנין בו תקנת השוק. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ויש הקשה ואפילו איכא עידי פקדון וראה מאי הוי כיון דהא דאפקדיה גבן לא הוה דידיה כי משכניה גבן הוה ליה שולח יד בפקדון ונקרא גזלן ובגזלן עשו תקנת השוק ואפילו במשכנתא ואפילו שוה מנה במנה כדאיתא בפרק הגוזל. והנכון בזה דאפילו תימא בשולח יד בפקדון כי האי דלא עבד ביה חסרון גזלן הוא לא עשו תקנת השוק אלא בגנב וגזלן גמור אבל לא בכיוצא בזה וכל שכן הא דלא חשוב גזלן אלא כשומר שמסר לשומר שהרי דעתו לפדותו שאינו אלא להבטיחנו על העסק שהוא מקבל ומעיסקא גופיה פריק ליה דפסידא דעיסקא לא שכיחא. והרמב"ן פירש דבמשכנתא כי האי שאין כל סמיכתנו על המשכון אלא על העסק שנתנו לא עשו בו תקנת השוק וכמדומה לי שאין צורך. עד כאן.

וכי אתי מרי דפקדונא ויהיב סימנא והאי לא טעין ולא מידי. אי נמי דהאי לא אמיד משתבע האיך דלא זבניה ניהליה ושקיל ליה. הראב"ד ז"ל.

דילמא פקדון נינהו ואתא מאריה יהיב סימניה ושקיל ליה. שמע מינה דבסימנא מפקינן ואפילו מיתמי ועיקרו בכתובות בפרק הכותב. בשקלים בתלמוד ארץ ישראל רב אדא בר זבינא איתפקד גביה מדלא דיתמי אתא שאיל לרבי מני אמר ליה איבעית דליהוי פסידא עלך ורווחא ליתמי ולך שרי. רבי חייא בר אבא אתפקד גביה מדלא דיתמי ועבד כן אגרא ביניה ובין יתמי והפסידא עליה דיתמי.

תוספתא הנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות ובאחרונה אמר לא קניתי אין לו עליו אלא תרעומת. ואם יש עדים שקנה ומכר נותן לו בעל כרחו. (המבטל) המקבל שדה מחברו חייב לשפות לו. (המבטל) המקבל ספינת חברו וחנותו עלו בתיקו. וקיימא לן תיקו דממונא לקולא וחולקין. ויש אומרים פטור. רבינו חננאל.

ולא מקבל שמתא דרבנן עליה. כגון מי שנתחייב בבית דין והוא מסרב ומשמתין ליה בבית דין וכגון הנושא ונותן במעות ולא משך וחזר בו וקבל מי שפרע אלו וכיוצא בהן.

אבל הטוען על חברו ונתחייב שבועה בבית דין ונשבע לו לא אמור רבנן. רבינו חננאל. וכן כתב ה"ר יהונתן.

דף ע:

מתניתין. אין מקבלין צאן ברזל מישראל. פירש רש"י דמשנה יתירה היא ומשום דקא בעי למיתנא אבל מקבלין צאן ברזל מגוי תנא הכי. והא נמי יתירה היא דאפילו ברבית קצוצה מותר כדקתני ואין צריך לומר צאן ברזל. ויש לומר אורחא דתנא הוא אבל מקבלין מן הגוים שאפילו ברבית גמורה מותר ואפשר דהכי קתני אין שמין עגלים למחצה אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו אבל צאן ברזל איו מקבלין לעולם אפילו נותן לו שכר עמלו ומזונו. ולי נראה דמשנה צריכה היא דאפשר למשרא צאן ברזל טפי ממחצית שכר וחנוני דהתם מחצה מלוה גמורה היא מעות שלוקח ומוכר בהם לעצמו אבל כאן כיון דלא להוצאה נתני אלא צאן שלו מחזיר אף על פי שקבל אחריותן שומר שכר שמתנה להיות כשואל הוא ואיצטריך. והא דאוקים אביי למתניתין דבכורות בדקביל עליה נותן אונסא וזולא הכי קאמר שהנותן קבל עליו אם נאנסו בליסטים מזויין או הוזל כל זמן שהן קיימין אבל מתו או הוקרו ברשות מקבל הן ומשום הכי קרי להו צאן ברזל ואפילו הכי אקשי רבא דלא מיקרו צאן ברזל אלא היכא דקביל עליה מקבל כלהו דאי לא תימא הכי ליפלוג וליתני בדידה דכהאי גוונא דלא קביל מקבל אונסא וזולא מחיים שרי כדאיתמר לעיל שלא עשה דמים מחיים אלא לאחר מיתה מדלא פליג ותני בדידה שמע מינה דלא הוי צאן ברזל עד דקביל עליה הכל וכן כתב רבינו הגדול בפרק אלמנה במסכתא יבמות. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: אין מקבלין צאן ברזל מישראל. פירש רש"י מנכסי צאן ברזל היינו שכל האחריות על המקבל ששם אותם במעות ומן הריוח שיהא בהן יחלקו ביניהן. וזה אינו אלא רבית דרבנן כיון דרווחא דשקיל היינו מיניה וביה ואפשר דלא הוי רווחא אבל מכל מקום הוי רבית דרבנן שהרי הנותן קרוב לשכר ורחוק להפסד. ומשנה יתירה היא דהא ממתניתין דאין מושיבין חנוני שמעינן לה בכל דכן דהתם דלא מקבל אחריות אלא דפלגא אסור וכל שכן הכא דמקבל אחריות דכוליה אלא נקטיה הכא משום סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים והקשה עליו רבינו תם חדא דסיפא גופא פשיטא טפי דלא הוה צריך אלא דינא דגר תושב בלחוד. ועוד דמאי שנא דהכא קתני מפני שהוא רבית ולא קתני ליה במתניתין דאין מושיבין חנוני אלא דהכא ודאי רבית דאורייתא. ופירש רבינו תם בכאן דצאן ברזל פעמים דיהיב רווחא מיניה וביה ופעמים דכוליה רווחא דמקבל

אלא דיהיב ליה דבר ידוע בכל חדש וכדתניא בברייתא דלעיל אין מקבלים צאן ברזל מישראל אבל השם פרה מחברו אומר לו הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר ואני אעלה לך דינר בחדש דאלמא כך דין צאן ברזל ששם הבהמה בדמים ומקבל עליו בדמים לגמרי ואפילו מחיים ועליו לתת מכיסו דבר ידוע בחדש ובין הכי ובין הכי רבית דאורייתא קתני והא קמשמע לן דאף על גב דריוח דשקיל מיניה וביה כיון דכל האחריות קביל עליה רבית דאורייתא הוא ועוד דדילמא הוה סלקא דעתין דכיון דאינו יכול להוציא העסק בשאר דברים אלא להתעסק בו דלא חשיב מלוה דתיהוי רבית דאורייתא קמשמע לן דכיון דקביל עליה אחריות הכל מלוה גמורה חשיבה ורבית דאורייתא היא. עד כאן. **וזה לשון הראב"ד ז"ל: אין מקבלין צאן ברזל מישראל וכו'**. פירוש כגון שמקבל מאה צאן במאה סלעים ואם מתו מתו לו ואם כחשו כחשו לו וקונה את הפירות במנה לשנה והכי איתא בתוספתא אפילו יתן לו שכר עמלו ומזונו אסור מפני שנתחייב לו בכל הדמים שלהן ואין לו ליטול עוד ריוח מהם. ואין זה דומה לשומת עגלים וסייחים שאמרנו ששם שניהם קבלו על עצמן אחריות הקרן ששוים עכשיו ואין שם איסור אלא בעמלו ומזונו וזו ואין צריך לומר זו קאמר. אי נמי דההיא שומא כיון דשקיל מקבל בגוף הבהמה הוה ליה שותף והעמל והמזונות לשניהם ואם לא יתן זה את חלקו הוה ליה רבית אבל צאן ברזל בעינייהו הדרי וכשוכר דמי ואפילו הכי אסור הואיל וקביל עליה כחשא ומתה. אי נמי דההיא שומא אפילו כחשו משלם פלגא בכחשא אבל בקבלנות דהכא אם כחשו או הוזלו הדרי בעיניהן. ואקשינן עלה בגמרא למימרא דברשותא דמקבל קיימא והתנן בבכורות המקבל צאן ברזל מן הגוים ולדות פטורין מן הבכורה אלמא כיון דאם לא מתו ולא הותירו הדרי בעינייהו ברשותא דגוי קיימי הכא נמי ליקיימי ברשותא דבעל בהמה ויטול מחצה בפירות אף על גב דקביל עליה היאך אחריות דמיהן וכו' ושני ליה רבא לעולם ברשותא דהמקבל קיימי וגבי בכורה היינו טעמא כיון דאי לא יהיב ליה זוזי אתי גוי ותפיס להו לולדות אמר ולד בהמתו הוא הוה ליה יד גוי באמצע. ואביי דמתרץ לה למתניתין דבכורות דקביל עליה בעל הבהמה אונסא וזולא ומקבל קביל מתו או כחשו ומתניתין דהכא על המקבל. ולא דמיא להההיא דתניא ששם פרה מחברו ואמר הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר ואני מעלה לך סלע בחדש מותר שלא עשאה דמים מחיים אלא לאחר מיתה דכיון דמחיים הדר בעינה ואפילו כחשה או פחתה מן הדמים ואם השביחה כמו כן לבעלים השביחה לאו צאן ברזל היא. ואי קשיא לך נוקי למתניתין דבכורות שקבל עליו ישראל במאה סלע והפירות למחצה דהוה ליה גוי משותף בולדות משום הכי פטורים. לא היא דקתני סיפא ולדות פטורים ולדי ולדות חייבין ואם איתא

דהכי הוא אפילו כמה דורות פטורין שהרי שותפות גוי הוא אלא על כרחך שאין לגוי בולדות כלום ואפילו הכי פטורין ומתניתין דהכא נמי דקתני אסור בכל ענין קאמר מדלא מפליג אלא בין גוים לישראל. ואי אמרת לרבא גופיה תיקשי ליה ליפלוג בישראל גופיה בין קביל עליה ללא קביל ליה אונסא וזולא. לאו מילתא היא דלרבא היכא דלא קביל עליה בעל בהמה לאו צאן ברזל הוא ובצאן ברזל בעי לאיפלוגי ואשמועינן דבגוי מותר ולא חיישינן לאיקרובי דעתא בהדי גוי ולא לתפיסת גוי בולדות דהוה ליה כמוכר בהמה גסה לגוי והולדות של ישראל הן. עד כאן.

כתוב בתוספות ולפירושו ז"ל לא הוי רבית זה אלא דרבנן. פירוש דדמיא למשכנתא בלא נכייתא שמקבל הנכסים נתחייב המעות והנכסים כמו משכון שאין לו למקבל להוציאן אלא יהיו בעין לאחריות עד שיפרע המקבל המעות ונוטל הנותן הוולדות רק שהמקבל נוטל מחצה בשכר עמלם ומזונם כדרך מקבלי בהמות למחצה. הרא"ש ז"ל.

עוד כתבו בתוספות והכא קמשמע לן דהאי רבית דאורייתא הוא. פירוש דסלקא דעתך אמינא כיון שאינם ברשות המקבל להוציאם כשאר מלוה וכל כמה שהם יכול להחזירם לו ולהוציא ממנו המעות דלאו היינו מלוה קמשמע לן דמכל מקום כיון דכל האחריות על המקבל היינו מלוה. תלמיד הר"פ ז"ל.

למימרא דברשותא דמקבל קיימא ורמינהי המקבל צאן ברזל וכו'. פירש רש"י ז"ל לא מיבעיא אמהות וכו' ולפי דעתי הוצרך ז"ל לפרש כן מפני שהוא פירש צאן ברזל שמקבלן במעות כלומר שקנאן בשומא של מעות וכל זמן שלא נתן מעות חולקים בשכר ומכר גמור הוא אלא שחולקים בולדות ובכל השבח עד שיפרענו וכיון שכן על כרחנו עד שלא חלקו כל הולדות פטורים ולא הוצרכו לפטור אלא אותן שהגיעו לחלקו של ישראל. ותמיהא לי דאם כן מקשה גופיה מי ניחא דאפילו אם תמצא לומר דברשותא דנותן קיימי מכל מקום ולדות שהגיעו לחלקו של ישראל שלו הן גמורין וברשותו ודאי קיימי ואם כן אמאי פטורין מן הבכורה ואי משום דכי לא משכח גוי בהמה אתי תפיס בולד ואומר בן בהמתי הוא אכתי לא ידעי להוא טעמא. ונראה דנותן אינו נוטל בשבח גופן כלום אלא ולדן וחלבן וגיזתן של מקבל הוא וכדגרסינן בירושלמי איזהו צאן ברזל וכו' עד ואתה מעלה לי שכר על כל חדש וחדש משלך באחרונה אסור עד כאן בירושלמי. ומשמע להו הכין מדפליג במתניתין בין מקבל מישראל למקבל מן הנכרי ולא מפליג בישראל גופיה דאלמא צאן ברזל לא מיקרי אלא במקבל עליה לגמרי ועושה אותם דמים אפילו מחיים וכדמשמע נמי בברייתא לעיל והילכך כל שמעלה לו ריוח משלו רבית גמורה היא והיינו דקא קשיא ליה אלמא ברשותא דמקבל קיימי לגמרי ואם כן ולדות כולן דמקבל נינהו

ואמאי פטורין מן הבכורה. ואם תאמר אם כן מאי שנא ולדות דקא קשיא ליה אפילו היא גופה דתתחייב בבכורה. יש לומר דאין הכי נמי דכולה מילתא קא קשיא ליה ואי נמי היא גופה לא קשיא ליה דכל שלא כחשה ולא הוזלה מחזירה לו בעינה וכיון שכן כדידיה דמיא. ועוד דלא גרע משותף באזנה דקיימא לן דפטורה מן הבכורה. ופרקה אביי בדקביל עליה נותן אונסא וזולא. ואם תאמר וכי קבל עליה מאי הוי דכיון שהולדות כולן למקבל ולדות אמאי פטורין מן הבכורה דהא כלהו דישראל נינהו. יש לומר דהא בהא תליא כל צאן שהמקבל אינו מקבלו על עצמו לגמרי אף הנותן נוטל בשבחן בולדן וגיזתן וחלבן דלאו כמכר הוא וכל שהכל עומד ברשות מקבל אף הוא נוטל כל שבחן דכמכר הוא אלא שנותן שכר מכיסו לנותן וכך נהגו. וכן נראה לי מן הירושלמי ששם הקשו מההיא דבכורות נמי כמו שהקשו כאן בגמרין ובלשון הזה הקשו ממנו שם. רבי ירמיה בעי תמן את אמר צאן ברזל לראשון והכא את אמר צאן ברזל לשני. אמר רבי יוסה תמן על ידי שעיקרן מן הראשון ולדן לראשון ברם הכא עיקרן לשני וולדן לשני עד כאן. ונראה לי פירושן תמן את אמר צאן ברזל לראשון דהיינו מתניתין דבכורות דפטר ולדות מן הבכורה אלמא ברשות הראשון הן דהיינו גוי והכא את אמר במשנתנו צאן ברזל לשני כלומר דברשותא דמקבל קיימי ותרצה רבי יוסה כדתרצה אביי הכא בגמרין ואמר תמן בבכורות על ידי שעיקרן מן הראשון שקבל על עצמו קצת מהפסדן באונסא וזולא וכיוצא בזה ולדן לראשון שאף נוטל בולדות ושאר שבחים שהם עושין ברם הכא שעיקרן לשני שקבל הכל באחריותו ולפיכך ולדן לשני. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: למימרא דברשותיה דמקבל קיימא פירוש דאלו קיימא ברשות נותן פקדון בעלמא הוא ואין כאן רבית ואפילו דרבנן. ורמינהי המקבל צאן ברזל מן הגוים ולדות פטורין מן הבכורה פירוש אפילו הולדות שנפלו בחלקו של ישראל פטורין מן הבכורה והבכורות שיולידו אותן ולדות אינן לכהן וכדפירש רש"י וטעמא משום דאפילו בולדות יש זכות לגוי וכל שיד גוי באמצע פטורה מן הבכורה. ואם איתא דברשות מקבל קיימי אמאי פטורות מן הבכורה ואפילו האמהות. ואם תאמר ודילמא מפני שהן אצל הגוי באפותיקי מפורש שאינו יכול לסלקו מהן במטלטלים אחרים שכן דינו של צאן ברזל. יש לומר דהשתא קסלקא דעתין דאפילו הכי לית בה דהא קיימא לן דמשום דלוה ישראל מעות מן הגוי ועשה לו עדרו אפותיקי אינם פטורין מן הבכורה דכיון דאין לגוי עליהם אלא שעבוד לא חשיבא יד גוי באמצע וכדפרישנא בפרק קמא דפסחים אמר אביי לא קשיא. גירסת רש"י הא דקביל עליה אונסא וכו'. אמר ליה רבא ואי דקביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה. ופירש הוא דקביל עליה בעל הבהמות אונסא וזולא

ומתניתין דהתם בדקביל ומתניתין דהכא בדלא קביל עליה. ולא נהירא חדא דלישנא דקביל עליה לא משמע הכי ועוד היכי סלקא דעתיה דאביי דקרי צאן ברזל להנהו דקיימי ברשות בעלים לזולא ולאונסא. והנכון כדפירש רבינו תם מתניתין דהכא דקביל עליה המקבל אונסא וזולא ומתניתין דהתם דלא קביל עליה המקבל אונסא וזולא אלא אונסא בלחוד וסלקא דעתיה דאביי דמשום דקביל עליה אונסא מיהת קרי להו צאן ברזל ואתקיף ליה רבא דהא ליכא כל כמה דלא קביל עליה מקבל אחריות זולא נמי לא הוו צאן ברזל. והכי גרסינן אמר ליה רבא ואי דלא קביל עליה אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה. אלא אמר רבא אידי ואידי דקביל עליה אונסא וזולא. גירסת רש"י וגבי בכורה היינו טעמא כיון דלא יהיב ליה זוזי אתי גוי תפיס לבהמה ואי לא משכח בהמה תפיס ולדות הוה ליה יד גוי באמצע. ופירש הוא כיון דאי אתי גוי ותבע זוזי דשומת הבהמה שקבל עליו ולא יהיב ליה תפיס לבהמה גופה דצאן ברזל ואי לא משכח בהמה תפיס בזוזיה אפילו הולדות שנפלו בחלקו של ישראל הוה ליה יד גוי באמצע ולפיכך פטורין מן הבכורות אפילו הולדות וכל שכן האמהות ולפי דברי רבינו אף על פי דאיתא לבהמה גופה מצי מסלק ליה מקבל בזוזי השומא שקבל עליו אבל במטלטלים אחרים אינו יכול לסלקו ולא מן הבהמה עצמה ולא אפילו מחלקו של וולדות וכאפותיקי הם אצלו לענין זה ואשמועינן רבא דאף על גב דמשום אפותיקי בעלמא דאיכא לגוי לעדרו של ישראל אינו נפטר מן הבכורה ואף על גב דשעבודן נמי על שאר נכסיו. וקשיא ליה לתוספות היכי קאמר דכי אתא גוי תבע זוזי שומת הבהמה בתחלה דאדרבה כל היכא דאיכא לבהמה גופה איהי גופה תבע דסתם צאן ברזל כל היכא דאיתנהו בעין הדרי למרייהו אלא שאם פחתו פחתו למקבל ואפילו תימא שיכול לסלקם במעות דבנכסי צאן ברזל של אשה אפילו למאן דאמר שנוטלת כליה היינו משום שבח בית אביה והכא ליכא למימר הכי מכל מקום אין דרך הבעלים לתבוע בתחלה אלא בהמה שלהן ובדידהו ניחא להו טפי עד שיאמר הלה שרוצה לסלקם במעות. ובתוספות תירצו לפירוש רש"י ז"ל בשם ה"ר שמואל מאיוורא דלא קשה מידי דרגילות הוא שהנותן אומר למקבל דרך כלל תן לי מעותי או תן לי בהמותי כי הוא סבור שאין בהמתו בעין או שירצה יותר המקבל לסלקו במעות והמקבל אומר לו אין לי מעות מצויין אז אומר לו אם כן תן לי בהמות והוא תופס בבהמה. והם ז"ל פירשו דעדיף טפי לפרושי דהני זוזי אינם זוזי שומת הבהמה אלא זוזי דרווחא שפסק לו לתת לו בכל חדש וחדש הן מיניה וביה הן מכיסו כפירוש רבינו תם דלעיל ואף על גב דזימנין דלא יהיב ליה רווחא אלא מיניה וביה להההוא רווחא קרו זוזי משום דזימנין דיהיב ליה זוזי וקאמר דבההוא רווחא משועבדין הבהמה והולדות דתפיס

בהו בתורת אפותיקי ומשום הכי הוי יד גוי באמצע. ועם כל זה עדיין קצת קשה דהא ודאי משום זוזי דרווחא טפי הוה ליה למתפס מעיקרא בולדות כי לא משכח למתפס לבהמה גופא. ויש גירסא אחרת בספרים הישנים והיא המתחוורת וכך הם גורסים וגבי בכור היינו טעמא כיון דאי אתי גוי בעי ממון ולא משכח תפיס בהמה בעי בהמה ולא משכח תפיס ולדות הוה ליה יד גוי באמצע. והכי פירושו דשתי תביעות יש לגוי על ישראל תביעת הבהמה עצמה או שומת דמיהם ותביעת הריוח ובכל חדא וחדא משועבד הבהמה והולדות כולם בתורת אפותיקי והיינו דקאמר דאי אתי גוי בעי ממון הריוח ולא משכח תפיס בולדות הא ודאי יד גוי באמצע אפילו בולדות ולפיכך פטורין מן הבכורה וכן הנכון. מפי רבי. עד כאן.

ניפלוג בדידה. לאביי הוא דשייך לאקשויי הכי דכיון דאמרת הכי קביל עליה אונסא וזולא קרית ליה בבכורות צאן ברזל ומתניתין דקתני אין מקבלין צאן ברזל אם כן שפיר הוה צריך לאשמועינן באיזה צאן ברזל איירי כי היכי דלא ניטעי למיגזר האי אטו האי. אבל לרבא לא צריך לאקשויי הכי. משאנץ.

כגון שבור מלכא. פירש רש"י מלך פרס. ואנא חזינא דשמואל הוא כדאמרינן שלהי מכלתין אמריתה קמיה דשבור מלכא והוא שמואל שהיה מלך בדינים. שיטה.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: כגון שבור מלכא. פירוש מלך פרס היה ונוטל ממון של ישראל וחונן בהם גוים שהם דלים מן המצות וכן פירש במדרש ירושלמי וכי שבור מלכא חונן דלים הוא. הכא אמרי גופה לחזורי ומחלקה לחזורי פירוש חזורי ישראל שנמשלו לתפוחים. עד כאן.

מאי לאו תשוך. פירש רש"י מותר אתה ליקח ממנו נשך. פירוש לפירושו שהוצרך הכתוב להתיר רבית דגוי אף על פי שגזלו אסור למאן דאסר או שהוצרך הכתוב להתיר כדרך שהוציך להתיר באונאתה. הרשב"א.

מאי לאו תשוך. כלומר הוא הדין לתשוך. לא תשיך דוקא. הראב"ד.

תשיך לא סגיא דלאו הכי וכי בא הכתוב וכו'. כן פירש רש"י. והראב"ד פירש לא סגיא דלאו הכי וכי נחשא רמי בהו דמיצטריך ישראל למיזף מגוי אלא הוא הדין לתשוך ואיידי דקאי בתשיך דישראל נקט ליה תשיך בגוי. הרשב"א ז"ל.

לעבור עליו בעשה ולא תעשה. כלומר לנכרי תשיך ולא לישראל ולאו הבא מכלל עשה עשה וזו היא שאמרו בסיפרי לנכרי תשיך זו מצות עשה לומר מצות עשה שלא להשיך לישראל ולא כמו שפירש הרמב"ם שהיא מצות עשה להלוות לנכרי ברבית ולמאן דאמר נמי מאי לאו תשוך לאו למימרא שיזהיר הכתוב להלוות לנכרי אלא להתיר להלוות לו

ברבית וכמו שפירש רש"י. הרשב"א. וכיוצא בה בסיפרי כל צפור טהורה תאכלו מצות עשה כל שרץ העוף טמא הוא מצות לא תעשה. הרמב"ן.
ולי נראה כדברי הרמב"ם דכיון דמסקנא דשמעתין דרבית דגוי מדאורייתא שרי הדרינן למאי דסלקא דעתיה דרבא מאי לאו תשוך ואם איתא דקרא להתיר רבית איצטריך כדברי רש"י מדחיא ברייתא דסיפרי לגמרי דמנא לן דללאו הבא מכלל עשה אתא דילמא למשרי איצטריך אלא על כרחך כי סביר לן דרבית דגוי שרי נקטי לנכרי תשיך כפשטיה דלמצוה הוא דאתא כדתניא בסיפרי וכיון דמסקנא דסוגיין דרבית דגוי מדאורייתא שרי נקטינן על כרחיך ברייתא דסיפרי כפשטה. הר"ן ז"ל.
מדאותביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי לאו תשוך משמע דלרב נחמן אסור להלוות לנכרי ברבית דבר תורה והלכה למשה מסיני דאי לא מאי קא מותביה מלנכרי תשיך ואי נמי דרבא טעי בדרב נחמן וסבר דדבר תורה קאמר ומאי דתריץ ליה רב נחמן לטעמיה קמשני ליה. ואפשר נמי דרב נחמן קושטא דמילתא קמתרץ ליה דתשיך דוקא ולמיקום עליה ברבית דישראל בעשה ולא תעשה וכדתניא בסיפרי וכו' ולאו למימרא דאיסור רבית דגוי אסור דבר תורה אפילו לרב נחמן. הרשב"א.
וזה לשון הריטב"א: איתיביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי לאו תשוך. כלומר להלוות להן. ואם תאמר מאי קושיא דמודה רב נחמן דמדאורייתא שרי ולא קאמר אלא מדרבנן. ובתוספות דהכי פריך הואיל והתירו הכתוב אין להם לאסרו. והלשון הוה סתום דהא איכא כמה מילי שהתורה התירה ואמרו חכמים לעשות סייג לתורה. לפיכך יש לומר דודאי לישנא מוכח דדרשא דקרא בעלמא נסיב שזה דבר שאינו הגון ואדם מתמוטט בו ולאו דליהוי איסורא דרבנן ממש דגזרו ביה משום טעמא אחרינא כמו שאסרו כמה דברים שהתירה תורה ומשום הכי קשיא לן שאם זה דבר שאינו הגון והאדם מתמוטט בו מאי אמר הכתוב לנכרי תשיך ואי לאשמועינן שמותר להלותן ברבית פשיטא ממילא ידעינן לה מדכתיב לא תשיך לאחיך וליכא למימר דליקבע ביה עשה אתא ולא עוד אלא דאי איתא כל שכן בתוספות שהוא דבר הגון וראוי בתורה להלותם ברבית ולמוטטן כיון שקבעו הכתוב במצות עשה. עד כאן.

דף עא.

יש גורסים: מאי טעמא אסרו רבנן דילמא אתי למיסרך בתר ישראל. ורש"י כתב דלא גרסינן ליה וטעמא דמילתא דודאי משום דשרינן רבית גוי לא אתי למסרך להלוות לישראל דמהיכא תיתי ליה דהא זיל קרי בי רב הוא דהא אסר רחמנא והא שרי. אלא

הכי גרסינן מאי טעמא אמור רבנן שמא ילמוד ממעשיו. וכן הגירסא בכל הספרים שלנו. ויש ליישב הגירסא דהכי פירושו דלא אתי למסרך גוי בתר ישראל וילמדנו ממעשיו. הריטב"א.

איכא דמתני לה וכו'. איכא למאן דאמר דלפום האי לישנא אידחי ליה כל מאי דאמרינן לעיל דאסרי רבית דגוי דלהאי לישנא בתרא לא היו דברים מעולם וקיימא לן כהאי לישנא דבתרא הוא. ולא משמע הכי דודאי משום הך לישנא לא אידמי כל מאי דאמרינן לעיל דהא רבא אותביה לרב נחמן ורב חייא ורבינא נמי שקלי וטרי בה. אלא ודאי משמו דהכא לא משנינן כהאי לישנא אלא דהא דאמר רב נחמן אמר לי הונא לאו אהא אמרה אלא ודאי רב נחמן אמרה או משמה דנפשיה או משמה דאחריני. הראן.

ולענין פסק הלכה אפשר דהילכתא כי האי לישנא. אבל להלוות לגוי ברבית מותר ואפילו עם הארץ ואפילו יותר מכדי חייו דלא אשכחן להאי לישנא דגזור רבנן בהאי מילתא כלל.

אבל הרב בעל ההלכות כתב אוקמתא דרב חייא דאמר לא נצרכה אלא כדי חייו ואף רבינו חננאל פסק כוותיה ועוד הוסיף בה דברים ואמרן והני מילין בתלמיד חכם דלא גמר ממעשיו. וזה תימה דאי כרב חייא אפילו לעם הארץ שרי בכדי חייו ואלו לרבינא דאוקי בצוורבא מרבנן דאינו למד ממעשיה אפילו טובא נמי ודוחק הוא לומר שיסבור הרב דרבינא מוסיף על דברי רב חייא ולומר ובכדי חייו לא נצרכה אלא בצורבא מרבנן. ומכל מקום נראה שהם כולם נסכמין בדבר זה שאסור לעם הארץ להלוות לנכרי ביתר מכדי חייו והוא מה שאמרו במסכת מכות כספו לא נתן בנשך אפילו רבית דגוי אלמא מיסר אסיר וכלישנא קמא דרב נחמן. והרמב"ן כתב נקטינן כתרי לישני דרב חייא ורבינא לקולא ובכדי חייו מותר לכל אדם ותלמידי חכמים מותרים אפילו להעשיר דלית לן למימר דפליגי וכל כהאי גוונא איסורא דרבנן הוא ולקולא נקטינן וכל המחמיר עליו הראיה. עד כאן.

ועכשו עשו כל אדם כתלמיד חכם ושמעתי משם רש"י ז"ל מפני שרבו מסים וארנוניות ואין שיעור לכדי חייו. הרשב"א.

וראיתי נוסחא ראשונה שבהלכות והיה כתוב שם תלמיד חכם מותר להלוות לנכרי ברבית דלא גמר ממעשה גוי אבל עם הארץ אינו מותר אלא בכדי חייו זו היתה הנוסחא הראשונה ומחק רבינו והגיה שתי הלשונות שבגמרא והוא הדעה הזו בעצמה. הרמב"ן.

רשע יורד עמו עד לחייו. יש מפרשים רשאי לירד בתוך אומנותו ולמעט במזונותיו מדה כנגד מדה דכיון שקראו רשע גרם לו שאין בני עירו מרחמין עליו שחושדין אותו בעבירות

גדולות כמו שהוא מעיד עליון כמו כן ירד גם לאומנותו אף על פי שממעט הרוחתו של חברו ה"ר יהונתן.
גר צדק האמור לענין מכירה איני יודע מהו לאו למימר דקשו ליה מתניתא כדלקמן ולא ידע הא דפריקו אמוראי בה דהא לא אפשר. אלא הכי פירושו שלא נתיישב לו הטעם ההוא דאמרינן לקמן דקונה בגוי ואינו קונה בישראל מה טעם הוא כך או יקנה בישראל או לא יקנה בישראל כלל ותלמודא מותיב מתנייתא אהדדי ומשני להו לפרשי לן מאי דקשיא ליה לרבי ודכוותה אידך דגר תושב האמור לענין רבית קשיא ליה לרבי הא דדרשינן לקמן דכתיב אל תקח מאתו על ישראל בלחוד קאי. מפי רבי. הריטב"א.
אין הגר נקנה בעבד עברי. הקשה ה"ר יהודה דהא במכילתא איתא כי תקנה עבד עברי לרבות את הגר אלמא דנקנה בעבד עברי. ויש לומר דהתם מיירי דאמו מישראל אבל הכא מיירי דאינו כלל מישראל ומשום הכי אינו נקנה בעבד עברי. תוספות חיצוניות והריטב"א.

דף עא:

אלא ערב לגוי. כלומר בשלוה ישראל מגוי וישראל נעשה לו ערב. ואקשי סוף סוף כיון דגוי בתר ערבא אזיל אשתכח דישראל קא מוזיף ברביתא. כלומר כיון שהן יכולין לתבוע הערב תחלה אף על פי שהוא מוצא נכסים אצל הלוה נמצא דישראל הערב כשפורע לגוי המלוה וחוזר וגובה הרבית מישראל הלוה הרי הוא כאלו הוא הלווה לישראל חבירו ברבית. ואוקימנא כגון שקבל עליו גוי המלוה לדון בדיני ישראל שלא לתבוע את הערב עד שיתבע את הלוה תחלה בדיננו כן פירש רש"י. וכן פירשוה המפרשים שראיתי.
ועכשיו דיניהם של גוים ללכת אחר מי שירצה ואפילו הכי לא נמנעו ישראל בכל מקומות אלו מהיות ישראל לוה מגוי וישראל חברו נעשה לו ערב ואף על פי שאינו מקבל הגוי לדון בדיני ישראל ולא ראיתי לאחד מן הגדולים שמיחה בדבר.
ועוד קשיא לי דאם כדברי המפרשים היכי קאמר אשתכח דישראל קא מוזיף ברביתא דלא הוה ליה למימר אלא ישראל קא שקיל רביתא דאלו אזל גוי מנפשיה ואתפרע מן הלוה נמצא דישראל הערב לא עבד ולא מידי אלא דאלו פרע לגוי המלוה והדר שקיל מישראל הלוה קובר מהשתא משום דהשתא שקיל רביתא.
ומיהו מצאתי בקצת נוסחאות דכתיב בהו אשתכח דישראל קא שקיל רביתא. ומכל מקום לא ניחא לי דאם כן אף כשקבל לדון בדיני ישראל אמאי שרי דהא אי לא משכח לאתפרעא מלוה חוזר הוא על הערב וחוזר הערב ונוטל מן הלוה נמצא דישראל קשקיל

רביתא מאי קאמרת סוף סוף לאו על הערב נתרבה אלא על הלוה וכשהערב פורע וחוזר וגובה מן הלוה אינו כנוטל ממנו רבית אלא מה שנתרבה עליו ופרע מחמתו לגוי המלוה והילכך בקבלן נמי לא על הקבלן מתרבה אלא על הלוה אלא שיש לו רשות לגבות בין מזה בין מזה וכשגובה מקבלן וחוזר קבלן וגובה מן הלוה מה שנתרבה עליו ופרע מחמתו הוא שחוזר וגובה מן הלוה.

ועוד דאם כן קבלן עובר בכל הלאוין כמלוה ואין לך עובר בכולן חוץ ממנו ואם איתא אביי דמחלק לאוין לכלהו בשלהי פרקין ואמר מלוה עובר בכולן כלומר חוץ מבל תשיך ולוה עובר משום בל תשיך ערב ועדים אינם עוברים אלא משום לא תשימון עליו נשך אם כן לימא וערב קבלן עובר בכולן ואף אלאו דאל תשיך ולאחיך לא תשיך אלא ודאי משמע דאין לך ערב שעובר אלא על לא תשימון עליו נשך.

ואף על גב דמשמע לכאורה בריש פרקין בברייתא דרבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרים את המלוה ואת הערב דאף הערב עובר משום בל תקח מאתו נשך ותרבית מדאתינן לאוקמי הא דרבי יוחנן דאמר אפילו רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים כתנאי דתניא רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהם קום עשה מאי קום עשה לאו דאמרינן להו קומו אהדורו אלמא אף ערב לדידיה בקום אהדר ומאי ערב ערב קבלן דאלו ערב דעלמא אינו כנוטל רבית ולא עבר אלא אלאו דשימה. לא קשיא דדילמא מאן דסבירא ליה כרבי יוחנן הוא דסבר לה הכין אבל אנן הא דחינן ליה התם לאו מאי קום עשה קרועי שטרא וקמשמע לן דשימה מילתא היא וכדאיתא התם. אלא מסתברא לי דאין ערב ואפילו ערב קבלן עוברין בכלום אלא בלאו דשימה לפי שאין הרבית מתרבה עליו אלא על הלוה. וערב דגוי ערב דשלוף דוץ הוא ויכול הלוה לדחות את המלוה אצל הערב ואומר לו כלום הלויתני אלא על הערב הרי הערב לפניך והרי הוא כערב שלנו שנשא ונתן ביד דנפטר לוה מיניה דמלוה והכין משמע בשלהי גט פשוט דערב דידהו ערב דשלוף דוץ הוא דתנן התם המלוה את חברו על ידי ערב לא יפרע מן הערב וקסלקא דעתין דלא יפרע מן הערב כלל קאמר ואיבעיא להו בגמרא מאי טעמא ואמרינן רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו גברא אשלמת לי גברא אשלמא לך ואתקיף עלה רב נחמן האי דינא דפרסאי הוא ואקשינן אדרבה דינא דפרסאי בתר ערבא אזלי כלומר בהפך הדין שאמרת שלא יפרע מן הלוה כלל אלא בתר ירבא קאזלי דאמר ליה גברא אשלמית לך ולפיכך אשתכח דישראל קא מוזיף ברביתא דהוא ניהו לוה מזה ומלוה לזה והילכך עד שיקבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל אסור. ואם תאמר אם כן כל שישראל לוה מן הגוי וישראל חברו נעשה לו ערב מאי קאמר שקבל

עליו הגוי לדון בדיני ישראל דמשמע שהגוי מוותר על דינו אדרבה הא טבא ליה דאי בעי אזיל בתר לוה ואי בעי אזיל ליה בתר ערבא ובשקבל עליו ישראל הלוה קיימא מילתא. לא היא דאף על גב דקבל עליו ישראל הלוה שלא לדחותו אצל הערב אם לא קבל עליו הגוי דינו הוא שחוזר על הערב בלחוד ואפילו בא לוה לפרעו אין מקבל ממנו אם ירצה ונפקא ליה מינה אם יש עדית לערב ואין ללוה אלא זיבורית דבדיננו אם רצה לוה לפרעו זבורית שלו אינו יכול לחזור על הערב ואפילו בערב קבלן כדמוכח בהדיא בגיטין ריש פרק הנזקין וכמו שכתבתי שם ואלו בדיניהם אינו חוזר אלא על עדית דערב דאמר ליה ללוה אין לי עסק אלא עם הערב ועכשו ויתר על דינו כשקבל לדון בדיני ישראל גם מדברי הראב"ד נראה כן דערב שלהם ערב שלוף דוץ הוא וזה לשונו שכתב כאן. אבל אתה נעשה לו ערב. אוקימנא בשנעשה לו ערב לגוי ובשקבל עליו הגוי לדון בדיני ישראל שלא ילך אחר הערב עד שיתבע את ישראל הלוה וכל שכן אם המלוה ישראל שהלוה לגוי ברבית שאין ישראל אחר רשאי להיות לו ערב אלא אם כן התנה הגוי שלא ידחה אותו אצל הערב כל זמן שיש בידו לפרוע. עד כאן לשון הרב.

ואף על פי שהרב נראה שסובר דכל שיכול ללכת אחר הערב כקבלן אסור כמו שנכתוב בסמוך.

תוספתא ישראל שלוה מגוי וגוי שלוה מישראל וכו'. מכאן מוכח דישראל המלוה לגוי ברבית מותר לישראל ליעשות ערב מחמת הגוי וכן משמע מדגרסינן בירושלמי דכתובות פרק הכותב וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. וכן כתב הראב"ד וכמו שכתבתי למעלה בסמוך והוא שקבל עליו הגוי הלוה שלא לדמותו אצל הערב. וכתב עוד הרב ואף על גב דמחזיא מילתא דהכא אף על גב דקביל עליה הכי אסור משום דכי לית ליה לגוי סוף בתר ערבא אזיל וקא שקיל מניה רבית אפילו הכי אי קביל עליה מותר דהכי אשכחן בתוספתא. והאידנא קא חזינן דדינא דגוים נמי הכי דכי משתכח ליה ללוה לאיפרועי מיניה לא שקלי מערבא הילכך כמו שמקבל עליו לדון בדיני ישראל ומותר עד כאן לשון הרב. ומכאן נראה שהוא מפרש דכל שיכול ללכת אחר הערב תחלה כקבלן אסור וכמו שכתבתי למעלה. וכבר כתבתי מה שנראה לי. וכן הורגלו במקומות האלו לעשות ערב לגוי מחמת ישראל הלוה אף על פי שהגוים הללו גובין ממי שירצו תחלה ומפרשין כן בשטרותיהן ליפרע ממי שירצה תחלה. הרשב"א.

אמר רב ששת שקבל עליו גוי לדון בדיני ישראל. וקסלקא דעתין דבעי לומר שקבל עליו לדון ביניהם בדין ישראל כישראל חברו ולהכי פרכינן דאם כן רבית נמי לא לישקול. ופרקינן שקבל עליו לזו ולא לזו כלומר דלענין גוביינא דערב קבל עליו לדון בדיני ישראל

דלא ליזיל בתר ערבא אבל לענין הרבית לא קיבל עליו אלא שיהיה דינו כגוי בישראל. ובין לדיננו ובין לדיניהם גובה הגוי רבית מישראל. כן פירש רבינו.

דליכא למימר שאם קבל עליו סתם לדון בדיננו לענין הרבית דדייניגן ליה דלא לשקול רבית. שזה אינו דהא מהיכא תיתי אין לנו אלא מה שאמרו בפרק הגוזל אם אתה יכול לזכותו בדין ישראל זכהו בדיני גוים זכהו. אשתכח השתא דישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית ונעשה לו ישראל ערב דאי בתר ערבא אזיל אסור ואי לא שרי. הריטב"א.

ואני אעלה לך. אעלה לך לאו דוקא אלא אפילו אמר ואני אעלה לו אסור אלא ואני אעלה לך אעלה תחתך קאמר. אי נמי משום סיפא דקתני ואני אעלה לך תנא נמי הכא אעלה לך. הרשב"א.

וכתב הריטב"א ז"ל ומיהו ישראל שהיה חייב אלף זוז לגוי לזמן ואמר לו ישראל אחר תן לי חמש מאות מאותו חוב ואני אשעבד עצמי ונכסי לך שאסלק הגוי מעליך קודם זמנו הורה רבינו הגדול בתשובת שאלה שזה מותר שאין זה הישראל נוטל כלום מן הישראל בתורת מלוה אלא בתורת שכירות ובשכר עמלו וטרחו ואף על פי שקונס עצמו שאם לא יסלקהו שיפרע לו אלף דינרין או יותר זה קנס הוא ואינו רבית ודומה זה למה שאמרו בפרק בתרא דעבודה זרה לא יאמר אדם לגוי פול תחתי לאוצר אבל אומר לו מלטני מן האוצר דכי אמר ליה פול תחתי שליחא שוייה וכי יהיב ליה לאוצר יין נסך במקום ישראל יהיב וישראל פורע חובו ביין נסך אבל כשאומר לו מלטני מן האוצר קבלנות הוא דקביל ליה ומאי דיהיב גוי לאוצר מדידיה יהיב הכא נמי לא שנא וכן הביא ראיה מן התוספתא. ע"כ.

בשלמא סיפא לחומרא. קשיא לי סיפא מאי חומרא מדינא נמי אסור דכיון שהעמידו אצל ישראל ואמר לו ישראל לגוי תנם לישראל חברי או שאמר ישראל לישראל חברו קבלם לי זכה לו ישראל חברו דאף על גב דאין שליחות לגוי מי גרע ממגביה מציאה לחברו למאן דאמר קנה חברו והכא לכולי עלמא זכה לו כיון דאיכא דעת אחרת מקנה. ולא היא כיון דגוי אינו בתורת שליחות אינו בתורת זכייה כלל דאין אדם זוכה לו ולא זוכה לאחרים בשלו והילכך ישראל שני לא זכה לראשון כלל דכשהוא נותן לו אפילו קרן מתנה בעלמא הוא דקא יהיב ליה והילכך אפילו העמידו אצל ישראל אינו אלא לחומרא בעלמא אבל רישא מדינא אסור דהא לא זכה לו ישראל לגוי ונמצאו מעות אלו עדיין דישראל ראשון ואלו רצה ישראל ראשון חוזר ונוטלן מישראל שני והילכך אסור דשכר מעותיו של ישראל עומד ונותן. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא כיון דאין שליחות לגוי הוא וכו'. פירוש שורת הדין דסיפא מותר כיון ראין שליחות לגוי כשנתן הגוי מעות של ישראל המלוה לישראל הלוה אינו נעשה שלוחו של ישראל המלוה ועדיין המעות באחריותו של גוי כבתחלה כי אף על פי שנתנה לישראל זה לא נפטר הגוי מן הישראל המלוה ואין דעתו של גוי לתת כלום לישראל זה אלא על דעת שיהיה פטור מישראל המלוה שלו וכיון דאינו נפטר ממנו הוו להו מעות שנתן לישראל ברשותו של עצמו והגוי חייב לישראל כבתחלה וישראל זה חייב לתת מעותיו לגוי ואינו חייב לישראל כלום ומיהו אמרו רבנן שיהא שליחות לגוי לחומרא והמעות שנתן גוי לישראל שיהא בזכות ישראל הראשון וכאלו ישראל זה האחרון לוה אותם מישראל הראשון וחומרא זו אמר רבינו דחומרא בטעמא הוא פירוש חששו חכמים שזמנין שהגוי יתן לישראל זה האחרון שיזכה בהם לגמרי בשביל ישראל הראשון לא מפני שליחותו בלבד שאמר לו תנם לי אלא אפילו בלאו הכי נמי שפורע לבעל חובו וסומך ובוטח על ישראל המלוה שיקבל בפרעונו ולא ילך עמו בעקיפין ובודאי דגוי שזיכה מעות לישראל על יד ישראל זכה בהן אותו ישראל דכי אמרינן דגוי לית ליה זכייה היינו שאין לו יד לזכות הוא בשביל ישראל או שאין ישראל זוכה לגוי אבל ודאי מזכה הוא לישראל על יד ישראל ומשום דזימנין דהוי הכי ונמצא ישראל זה זוכה לישראל הראשון שהלוה לו מעות של גוי כשיקבלם והוה ישראל לוה מישראל ברבית אסרו חכמים בכל ענין ואפילו כשהגוי נותנם לישראל בשליחותו של ישראל ראשון ועל דעת להפטר והיינו דאמרינן בשלמא סיפא לחומרא אלא רישא אמאי מותר דהא כיון דאין שליחות לגוי מאי דיהיב ישראל לישראל אינו אלא כאלו נתן מעצמו ומשלו ואינו נפטר מחיובו של גוי ומה שישראל זה מקבל ממנו אינו זוכה לגוי אלא לישראל הנותן הוא מתחייב. ע"כ.

כגון דאמר לו הניחם על גבי קרקע והפטר. ואם תאמר למה לי הניחם על גבי קרקע אפילו כי אמר לו נמי תנם לישראל חברך והפטר דהא אסתלק ליה מיניה. יש אומרים דאין הכי נמי אלא אורחא דמילתא נקט. ואינו דארבה אורחא דמילתא טפי למימרא תנם לו והפטר. ועוד דשייך טפי אלישנא דברייתא דקתני ואם העמידו אצל גוי דמשמע העמידו אצלו ואמר לו תנם לו.

והרמב"ן כתב דדוקא נקטיה דאלו נתנם לו להפטר הא לא פטרו אלא לאחר שיתנם לישראל שני ובתורת הלואה ונמצאת הלואה קודמת לפיטור והילכך אסור אבל כשאמר לו הניחם על גבי קרקע והפטר כבר קדם פיטורו להלואתו והילכך שרי. ולדידי קשיא לי דאי משום הא משרא שרי שהרי פיטורו והלואתו באים כאחד דאי לא תימא הכי תיקשי

לן לרבינא דאוקמה משום דזכייה מדרבנן אית ליה ואם איתא אימת זכי ליה בעידן הלואה ועם הלואתו זכה ליה ואסור אלא דזכייתו והלואתו באים לו כאחד והכא נמי מאי שנא. אלא שהרב הרגיש בקושיא זו ואמר דלא משכחת לדרבינא אלא בדאמר לו גוי זכה בשבילי במעות הללו ולוה ממני. ואין דברים אלו מחוורים כלל שאם כן היה לו לפרש. אלא מסתברא דטעמא דמילתא כדאמרן לעיל דאינו בתורת זכייה כלל וכיון שכן כי אמר לו תנם לישראל חברך והפטר נהי דישראל ראשון איפטר מיניה מיהו ישראל שני לא זכה ליה וזוזי דישראל נינהו ואי בעי הדר שקיל להו מישראל שני דלדעת שיזכה לגוי נתנם וכל שלא זכה מחמת גוי אף הוא חוזר ונוטלם ואפשר דבכי הא רבית קצוצה ליכא דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה ואיסורא מיהא איכא משום דמיחזי כנותן רבית מחמת מעותיו של ישראל. ואי נמי כיון דזוזי דישראל נינהו ובתורת הלואת רבית שקלינהו הוה ליה כמלוה מעותיו ליתן אגר לאחר דאסור דבי תורה דמחמתיה יהיב כן נראה לי. ולהאי אוקימתא סיפא משום חומרא נמי היא דאי אמר לו ישראל לגוי הניחם על גבי קרקע והפטר והניחם איהו אסתלק ליה אבל ישראל לא זכי בהו וכי הדר שקלינהו ישראל שני מן ההפקר זכה בהו והילכך כי יהיב ליה בין קרן בין רבית מדינא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. הרשב"א.

וזה לשון הר"ן: ואם תאמר למה ליה למינקט הניחם על גבי קרקע וכו'. יש לומר אפילו הכי כיון דלא מיפטר ישראל ראשון אלא בהלואת רבית של חברו אסור ולהכי נקט הניחם על גבי קרקע. אי נמי נשא ונתן ביד דאפסקה למילתא. ואם תאמר והא לפי דיוקא דרבינא דאמר דזכייה מדרבנן מיהא אית ליה לא מפסיק ולא מידי אלמא אפילו בכהאי גוונא שרי יש לומר דלרבינא משכחת לה כגון דאמר לו גוי תנם לישראל חברך שיזכה בהם בשבילי והפטר ואחר כך יהיו הלואה אצלו ובכהאי גוונא דוקא הוא דשרי ובכהאי גוונא נמי הוה מצי רב הונא לפרוקה הכא כגון דאמר לו תנם בתורת פקדון והפטר ואחר כך יהיו הלואה אצלו אלא דלאו אורחא דמילתא בהכי. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: הניחם על גבי קרקע והפטר. כלומר שתהא אתה פטור יטלם הישראל בשבילי משם. ויש שפירש דדוקא נקט תנם על גבי קרקע והפטר אבל אם אמר לו תנם לי והפטר אסור דכיון שבאותה נתינה שנותן ישראל שהוא נפטר בה מן הגוי בה ישראל זה מתחייב לגוי הרי זה פוטר עצמו מן הגוי ברביתו של חברו ונראה כאלו הוא מלוה לישראל זה שיפרע מכאן ואילך לגוי בשבילו ומשום הכי בעינן דליפסקה למילתא שיתנם על גבי קרקע ויפטר ואחר כך יטלם. ואין זה מחוור דהא מעיקרא שנתנם ישראל לישראל ממש בשליחותו של גוי אלמלא טעמא דאין שליחות לגוי ואין ישראל הנותן

נפטר מן הגוי שפיר ניחא לן דשרי והיכי מוספינן השתא באיסורא דלא משתרי אלא כשיניחם על גבי קרקע ויפטר. לכך הנכון כדברי מי שפירש דלאו דוקא נקטינן תנם על גבי קרקע אלא הכי קאמר בשאמר לו והפטר ויהא נתינתך בידו כנותן על גבי קרקע. אי נמי דכלפי דמעיקרא סלקא דעתין דמיירי בשהעמידו אצל גוי בלבד ואמר לו גוי תנם לו בשבילי נקטינן השתא לגזומי מילתא דאדרבה אמר לו גוי לישראל לישנא יתירתא תנם על גבי קרקע והפטר והכין אורחא דתלמודא וכדפרישנא בפרק אלו מציאות. וכן דעת רבינו. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ: דאמר לו הניחם על גבי קרקע והפטר דהשתא אסתלק ליה ראשון מהכא. ואם תאמר למה ליה לאוקומי באומר הניחם על גבי קרקע לוקמה דאמר לו תנם והפטר דהשתא אסתלק ליה ישראל הראשון מיד שנתנה לישראל שני אם כן פרעון דרבית אינו בשביל ישראל ראשון. ויש לומר כיון דמכל מקום כיון דלא איסתלק ליה עד שיבאו ליד ישראל שני אם כן הוא עובר משום לאו דשימה ושימה דרבית הויא משעת מסירה ובההיא שעתא אכתי היה ברשות הישראל הראשון אם כן שומת הרבית שהיתה בשעת מסירה היה כדי לפטור ישראל ראשון ונמצא שהוא משלם עליו רבית. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: הניחם על גבי קרקע והפטר ונטלן משם. ואפילו הושיטם לו ישראל מותר. עד כאן.

אי הכי מאי למימרא. ואם תאמר לימא ליה דילמא משום סיפא. לא היא דאם איתא ברייתא איתרצא אבל מתניתין דלא תנא דינא דהאי סיפא מאי איכא למימר. הרמב"ן והרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: אי הכי מאי למימרא. פירוש בין ברישא בין בסיפא כי ההושטה לאו כלום היא. עד כאן.

אלא אמר רב פפא כשנטל ונתן ביד. ופרכינן ואכתי מאי למימרא. ופרקינן כגון דאמר ליה סמוך עלי מהו דתימא גוי גופיה אדעתא דישראל יהיב קמשמע לן. כך הגירסא במקצת הספרים והכי פירושו דאמר ישראל לגוי סמוך עלי מהו דתימא דגוי אדעתא דישראל קיהיב דהא דאמר לו סמוך עלי ערב נעשה לו וגוי בתר ערבא אזיל קמשמע לן דמשום אמירה זו לא סמיך עליה לקיבולי בתורת ערב אלא מילתא בעלמא קאמר ליה עלי ועל צוארי. ולפי גירסא זו אנו למדים שהמלוה מעות לחברו ואמר לו אחר בשעת מתן מעות סמוך עלי אינו נעשה אפילו ערב סתם. ומיהו רש"י אינו גורס כן וכן גירסתו ואכתי מאי למימרא מהו דתימא גוי גופיה אדעתא דישראל גמר ויהיב קמשמע לן. וכן

הגירסא ברוב הספרים. ופירש רש"י מהו דתימא אדעתא דישראל יהיב שהרי הוא הביאו אצלו והוי גוי שלוחו וכו'. ואגב ארחין קמשמע לן מלשון רש"י דרישא הא דאוקימנא בשנשא ונתן ביד אבל סיפא אף על פי שלא נשא ונתן ביד אסור דאמרינן יש שליחות לגוי לחומרא. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: אלא אמר רב פפא כגון שנשא ונתן ביד אף על פי שלא פטרו ואכתי מאי למימרא לא צריכא דאמר ליה הב ליה וסמוך עלי מהו דתימא גוי גופיה אדעתא דישראל וכו'. דגוי שליחות דישראל קא עביד וליתסר לחומרא קמשמע לן רישא מותר סיפא אסור דאינו נעשה שליח ואינו עושה שליח. עד כאן.

כגון שנשא ונתן ביד. אומר רבינו תם דהשתא תו לא אמרינן סיפא לחומרא וכו' ורבינו חננאל כתב סיפא אף שלא נשא ונתן ביד אסור לחומרא וכדקיימא קיימא ומדברי רבינו הגדול תלמוד כן. ורש"י כתב אהא דאמרינן מהו דתימא גופיה אדעתא דידיה קגמר ויהיב שהוא הביאו אצלו והרי הגוי שלוחו ונחמיר מדרבנן כדמחמרינן בסיפא. נראה מדבריו דאי לאו משום דמחמרינן לומר יש שליחות אפילו תמצא לומר דאדעתא דישראל קגמר ויהיב שרי כיון דאין שליחות לגוי. ואיכא למידק דאפילו תמצא לומר דאין שליחות לגוי היכי שרי והא מכל מקום אי אדעתא דישראל קגמר ויהיב הני זוזי דישראל נינהו ואסיר למשקל רביתא מינייהו. אלא הכי פירושו מהו דתימא גוי גופיה אדעתא דישראל קא עביד ואף על פי שישראל לא על דעת כן נתנם לו אלא על דעת פרעון סלקא דעתך אמינא למיסר כאלו נתנם לו ישראל על דעת כן שאסור בין שתמצא לומר יש שליחות או אין שליחות כיון דזוזי דישראל נינהו. מכל מקום ממה שכתב כדמחמרינן בסיפא אתה למד שדעתו לומר דסיפא בשלא נטל ונתן ביד ולא למימרא דבנטל ונתן ביד הוא דאמרינן דהוי משום חומרא דבכהאי גוונא רבית קצוצה היא אלא לומר דנחמיר כדנחמיר בסיפא בשלא נטל ונתן ביד ואין אדם רשאי לזוז מדבריהם וסוגיין נמי כדרב אשי דסיפא לחומרא ואף על גב דאיפריך וכן ללישנא דהניחם על גבי קרקע סיפא לחומרא הוא כדפרישנא. ועוד דאי סיפא בשנטל ונתן בידן פשיטא שהרי חדוש הוא דרישא הויא משום דסלקא דעתין דאסור משום דגוי אדעתא דישראל גמר ויהיב ואם איתא חידושיה דסיפא היינו דסלקא דעתין דישראל אדעתא דגוי גמר ויהיב מאי למימרא ותו דליכא למימר בישראל הוא גופיה אדעתא דגוי קגמר ויהיב דגוי בישראל לא מפרש דסתמיה אניס ליה אבל ישראל בגוי פירושי הוה מפרש אדעתא דידך יהיבנא דלא מצי אניס ליה. ועוד דגוי לא קים ליה במקנה ואקנויי אבל ישראל כי שקיל ביד חובו ודאי אדעתא דפרעון שקליה. וליכא למימר איידי דתנא רישא תנא סיפא דהוה ליה לפרושי הכי בגמרא. אבל מה

אעשה שבירושלמי משמע מפורש כדברי רבינו תם להקל והכי איתא התם מלוה ישראל מעותיו של נכרי וכו' ואם העמידו אצל גוי מותר אמר רבי יוסה והוא שהעמידו עם הגוי פירוש שנשא הגוי ונתן מידו ליד ישראל שני. וכן גוי שלוה מעות מישראל וכו' ואם העמידו אצל ישראל אסור אמר רבי יוסה והוא שהעמידו עם ישראל כלומר שנשא ונתן ביד מיד ישראל ליד ישראל משמע כדברי רבינו תם להקל. ודילמא לא סביר להו לבני מערבא דיש שליחות לגוי לחומרא כדקאמרינן בגמרין ובעל נפש יחוש לעצמו. ומיהו אפילו למאן דסבר הכין דיש שליחות לגוי לחומרא דוקא בלכתחלה הוא דלא מפקינן רבית מישראל לישראל אבל להוציא ממנו משגבה ודאי לא דלא עדיף מאבק רבית. והר"מ הספרדי כתב שהוא רבית קצוצה. ונראה מדבריו שהיא יוצאה בדיינים. ולא ידעתי טעמו דהא בגמרא לחומרא קאמר. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

וזה לשון הריטב"א: רבינו תם פירש דכיון דאוקי השתא רישא בשנשא ונתן ביד הוא הדין לסיפא דתיהוי כולה ברייתא בחד גוונא ולא אמרינן יש שליחות לגוי לא לקולא ולא לחומרא וכן הוא בירושלמי. ואם תאמר אם כן סיפא כולה מאי קמשמע לן דהתם ליכא למימר דלא אמרינן דישראל אדעתא דגוי יהיב דהא סתם גוי אנס הוא והיאך יתן זה על דעתו מפני שהביאו אצלו או שיאמר לו סמוך עלי הא ודאי אם דעתו בכך הוא שוטה ורשע דעביד איסורא ובריישא הוא דסלקא דעתין הכי דגוי סמיך אישראל הראשון נמי דידע דיכול לאפוקי מיניה בדינא. ויש לומר דאין הכי נמי דבסיפא לא אשמועינן חדושא ואפילו הכי קתני לה אגב רישא. אי נמי דהאי תנא כל שנשא ונתן ביד קרי ליה שהעמידו אצלה ואשמועינן בסיפא דדוקא בשנשא ונתן ביד אסור הא לאו הכי מותר ואין שליחות לגוי לחומרא. אבל רבינו חננאל וכל הגאונים כולם פירשו כפירוש רש"י דסיפא בשלא נשא ונתן בידן ובתוספות גם כן כתבו ראיה לדבר דאי סלקא דעתך דסיפא בשנשא ונתן ביד הא לאו הכי אין שליחות לגוי לחומרא אם כן היכי סלקא דעתך ברישא לומר דנימא דגוי אדעתא דישראל עביר ונחמור בה מדרבנן לומר דיש שליחות לגוי לחומרא דהא בסיפא שהמעות של ישראל לא אמרינן הכי וכל שכן בזו וזו ראיה לפי גירסת רש"י ופירושה אבל לא לפי הגירסא האחרת שגורסין כגון דאמר לו סמוך עלי. ואפילו הכי כיון שכל הגאונים הסכימו לפירוש רש"י אנן הכי דיינינן ליה לחומרא. ומיהו מסתברא דכיון דלא הוי אלא חומרא דרבנן שאין זה אלא כאבק רבית. ויש לרבנא משה בן ה"ר טדרוס בשמועה זו דברים שאינם מחוורים ולהכי לא כתיבנא להו. וכל שמועתנו זאת אינה אלא בהלואה שלוה גוי מישראל או ישראל מגוי כדקתני בהדיא ובהא שייך לומר שליחות ואין שליחות דכיון דאיכא חיוב מלוה כל היכא דליכא למימר שליחות לא

מיפטר הנותן מחובו וקיימי מעות ברשותו כדמעיקרא. אבל בפקדון שהפקיד גוי ביד ישראל או שהפקיד ישראל ביד גוי ואמר המפקיד ליתנו לישראל שילוה אותם לו כל שנתנו המפקיר על פיו נפטר ממנו דבפקדון כל היכא דאיתיה ברשותא דמאריה איתיה ולפיכך בכל כיוצא בזה כל שהחוב באחריות גוי מותר וכל שבאחריות ישראל לישראל אסור וכן אמרו בירושלמי ישראל שמנה את הגוי אפטרופוס או סנטר על מעותיו מותר ללות ממנו ברבית. מעותיו של ישראל המופקדין אצל הגוי מותר ללות ממנו ברבית מעותיו של גוי המופקדין אצל ישראל אסור ללות ממנו ברבית עד כאן. והירושלמי הזה מיירי בשאחריות המפקיד על הנפקד ואחריות הנפקד על הלוה אבל היכא דאחריות המפקיד על הלוה ואין הנפקד אלא אמצעי בעלמא יהיו הדינים בהפך. והיינו דבתוספתא תנן לה איפכא דרישא אסור וסיפא מותר וקתני עלה זה הכלל כל שבאחריות ישראל אסור באחריות גוי מותר. וזה כלל גדול לכל מלוה דישראל לוה או מלוה ויד גוי באמצע. ובסוף הפרק נכתבם בסייעתא דשמיא. עד כאן.

הא דרב אשי בדותא היא. פירוש לא אמרה רב אשי מעולם אלא אחד מתלמידיו אמרה מעצמו או דשמעה מכללא וטעה וקראוה על שמו וכן הלשון מתפרש בכמה מקומות. הריטב"א.

הכי גרסינן אנן לדידהו נמי בני ברית בעינן. כלומר שאין שליחות אלא היכא שהמשלח ישראל והשליח ישראל. וכתב רש"י ז"ל ולא גרסינן אנן לדידהו בעינן שלוחכם בני ברית ופשוט הוא דהא כי הוינן אנן שלוחים לדידהו הא איכא שליח בני ברית. ואיכא דגרסי אנן לדידהו בעינן אף שלוחכם בני ברית. וגם זה אינו נכון דמאי אף אדרבה עיקר בני ברית כי כתיב במשלח כתיב ומדכתיב גם אתם דרשינן גם לרבות השליח שיהא בן ברית כמו המשלח. הריטב"א.

רבינא אמר נהי דשליחות לגוי לית ליה זכיה מדרבנן אית ליה. פירוש הילכך רישא מיירי שאמר הגוי לישראל בפירוש שיזכה במעות ההם מן הישראל ויחזור ויזכה לעצמו והפקר בית דין הפקר וכיון דגוי זוכה על ידו מדרבנן הוו להו מעות של גוי וכי יזיף האי מגוי יזיף. וסיפא נמי מדין זכייה. אי נמי דסיפא כדקיימא מעיקרא שיש שליחות לגוי לחומרא דבהא לא מפרקינן מידי בשיטת רש"י. הרשב"א.

ז"ל הריטב"א נהי דשליחות לגוי לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה מידי דהוה אקטן קטן לאו אף על גב דשליחות לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה. הקשה הרמב"ן ואי מדרבנן אמאי מותר דהא רבית דאורייתא. והוא תירץ דכיון דזוזי לגוי הוא ויפרע להו והאי רבית נמי לכיסו של גוי הוא נופל דילמא לא אסור מדאורייתא אלא מדרבנן ואתי דרבנן ומפקע

דרבנן. ואין תירוצו של רבינו ז"ל מחוור. ומסתברא דכל דבר שבממון משום הפקר בית דין נגעי בה ומתנין בו לעקור דבר מן התורה כדאמרינן ביבמות בפרק האשה רבה.

עוד הקשה הרב דקטן זכייה אית ליה אף מדאורייתא כדאמרינן ריש פרק האיש מקדש מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר נשיא אחר נשיא אחד ואקשינן ותסברא שליחות היא והא קטנים נינהו ואין שליחות לקטן אלא כדרבה בר רב הונא דאמר מנין לאדם שזכין לו שלא בפניו שנאמר נשיא אחד נשיא אחד וכו'. אלמא זכייה לקטן מדאורייתא אית ליה ותירץ הוא ז"ל דכיון דאקשינן עלה התם ותסברא הא זכות הוא חובה הוא דאיכא דניחא ליה בהר וכו' ואוקימנא כרב דאמר מנין ליתומים שבאו לחלוק וכו' לא תפשוט שזכין לאדם שלא בפניו בדבר שאינו שלו דהתם שלהם היתה וחלוקתם גלויי מילתא בעלמא הוא ובית דין מעמידים אפטרופוס לכך אבל זכיה לקטן מדאורייתא לית ליה כי היכי דלית ליה שליחות אף על גב דזכיה לאו מטעם שליחות היא כדאיתא התם בקידושין. והא דאמרינן בכתובות גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין שזכין לאדם שלא בפניו ומשמע דגר גמור הוא מדאורייתא. איכא למימר זכות גרות שאני אבל בעסקי ממון אין לו זכייה אלא מדרבנן. ואין דבריו מחוורין בעיני דבכוליה תלמודא משמע דאית ליה זכיה דהא אית ליה חצר אפילו במציאה כרבי יוחנן בפרק קמא דמכלתין וחצר מדין זכיה הוא כידה וכדאמר רבי יוסי בר חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ואמרינן זכתה לי חצרי זכתה לו חצרו. ואמרינן חצר משום ידה איתרבאי ולא גרע משליחות גבי גט דחוב הוא לה אין חבין לאדם שלא בפניו גבי מתנה דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו ורש"י פירש שם בקידושין דאמסקנא נמי תפשוט שזכין לקטן ואפילו לחוב על מנת לזכות. והראב"ד נראה דגריס זכיה מדאורייתא אית ליה מידי דהוה אקטן ומשום הכי רישא מותר דישראל זכי ליה דאמר לו גוי לישראל הב ליה וישראל זכי ליה לגוי מן התורה ומשום הכי מותר וסיפא דאמר לו לגוי הב ליה . ואף על גב דלא מזכי ליה לישראל מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא זכיה ומשום הכי אסור עד כאן. ואף זה אינו מחוור שאין הנסחאות מודות לו אבל משמע דגוי לית ליה זכיה אפילו לרבינא אלא מדרבנן אבל קטן אית ליה זכיה מדאורייתא והכי קאמר גוי אף על גב דלית ליה שליחות אפילו מדרבנן זכיה מדרבנן מיהא אית ליה מידי דהוה אקטן דאף על גב דלית ליה שליחות מדאורייתא אית ליה זכיה מדאורייתא ולאו לדמויינהו לגמרי אתי אלא לומר דכי היכי דקטן אית ליה זכיה אף על גב דלית ליה שליחות גוי נמי אית ליה זכיה אף על גב דלית ליה שליחות. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: רב אשי כלישנא בתרא הכי מוקים לה רישא דאמר לו ישראל לגוי

הב ליה וסמוך עלי וגוי אינו נעשה שליח ומשום הכי מותר. וסיפא דאמר לו לגוי הב ליה וכו' וישראל עושה שליח ואפילו הכי אסור משום דאתיא הלואה מיד ישראל ליד ישראל. ורבינא לא מוקים לה הכי אלא רישא דאמר לו גוי לישראל הב ליה וישראל זכי ליה לגוי מן התורה משום הכי מותר וסיפא דאמר לו ישראל לגוי הב ליה אף על גב דגוי לא זכי ליה לישראל מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא זכי ומשום הכי אסור. עד כאן.

ואני תמה מנין לנו שאין זכיה לגוי מדאורייתא ואי דהכא אימעוט משום דילפינן לה משליחות והא זכיה לא מדין שליחות היא כדמוכח התם בקידושין וכי תימא כל דלא אשכח דאית ליה זכיה ממילא לית ליה והא שליחות גופיה אי לאו דכתיב אתם גם אתם מה אתם בני ברית וכו'. דמיעטיה קרא בהדיא הוה אמרינן דיש שליחות אפילו לגוי. וניחא ליה דודאי כל דלא רבייה רחמנא בהדיא לזכייה לית ליה ותדע לך דהא אפילו בישראל נמי דהא אמרינן התם בקידושין מנין שזוכין לאדם שלא בפניו שנאמר נשיא אחד נשיא אחד וגו' אלמא אי לאו דגלי קרא הוה אמינא דאין זוכין לו לאדם ואפילו לישראל והדין נותן דאיזה זכות או שעבוד יש לו לאדם על חברו שיזכה על ידו אלא דרבייה רחמנא וכיון דגוי לא אשכחן דרבייה רחמנא לזכייה שמע מינה לישראל דרבי קרא אית ליה גוי דלא רבייה לית ליה. ואם תאמר אם כן למה הוצרך הכתוב למעטו משליחות. יש לומר דכיון דרבי בהדיא בתרומה להיות שלוחו כמותו מיעט גוי אבל בזכייה דלא רבייה בהדיא דליצטריך למעוטי גוי אלא גלויי מילתא בעלמא דגלי קרא דאית ליה זכייה לישראל מדכתיב נשיא אחד והיכא דגלי גלי דהיינו בישראל ממש כחלוקת הארץ בעלמא לא גלי אלא אדרבה מכיון דאשכחן בשליחות דחלק הכתוב בין ישראל לנכרי אף בזכייה כן נראה לי. הרשב"א.

תוספתא. ישראל שאמר לגוי הילך שכרך ובא והלוה מעותי ברבית אסור וגוי שאמר לישראל הילך שכרך והלוה מעותי ברבית מותר אבל אסור מפני מראית העין. פירוש לנקות עצמו מן הדומה לכיעור ומן החשד והיינו דאמרינן בריש פירקין אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בגוי כלומר שהוא אומר של גוי הם והרי הם שלו כך פירש רש"י אלמא שרי. ורבינו הגדול כתב תולה מעותיו ביד גוי ותרווייהו איתנהו. מעותיו של ישראל מופקדות אצל הגוי מותר ללות ממנו ברבית ושל גוי המופקדות אצל ישראל אסור להלוותן ברבית. זה הכלל כל שבאחריות ישראל אסור שבאחריות גוי מותר. כך היא הגירסא הכתובה בנסחאות וטעותא היא. ואיפכא גרסינן מעותיו של ישראל מופקדות אצל גוי אסור וכו' תולה מעותיו ביד גוי וכללא דקתני דוקא הוא כל שבאחריות ישראל אסור והיינו מעותיו של ישראל אצל הגוי שאם הותירו הותירו לו.

סיפא דברייתא ישראל שנעשה לו לגוי אפטרופוס או סנטר אסור ללות ממנו ברבית לגוי שנעשה אפטרופוס לישראל או סנטר אסור ללות ממנו ברבית וכך מצאנוה בנסחאות ודוקא היא וממילא שמעינן מינה דהכי גרסינן לרישא כדכתב והך סיפא קמשמע לן שאף מפני מראית העין אינו אסור דכולי עלמא ידעי דמעות דגוי הם הואיל ונעשה אפוטרופוס או סנטר שלו. ורבינו חננאל כתב לשון דתוספתא כמו שכתובה בנסחאות וכתב בסיפא (ישראל שמינה גוי) גוי שמינה ישראל אפוטרופוס אסור ללות ממנו ברבית ובאמת שנמצא כן במיעוט נסחאות משובשות מן הירושלמי וגרסינן נמי ישראל שמינה את הגוי אפוטרופוס או סנטר מותר ללות ממנו ברבית וזה אי אפשר. ובתוספתא הכי תני לה כדכתיבנא הילכך נקטינן לקולא כדכתבינן לעיל. והוי יודע כי רבינו חננאל מפרש לה כגון שקבל עליו אחריות שאם פחתו פחתו לנפקד ואם הותירו הותירו לנפקד ובין שאמרו כך בין אנו שאמרנו כך לדבר אחר נתכוונו. ואי קשיא לך להאי גירסא דידן מעותיו של גוי המופקדות אצל ישראל אמאי מותר כיון דאין שליחות לגוי. לא קשיא כי אמרינן אינן שליחות לגוי היכא שהלוה גוי לישראל ונתחייב באחריותן ואחר כך אמר לו תנם לישראל חברך משום דמדינא לא נעשה אותו ישראל שלוחו של גוי והמקבל אינו זוכה בהם לגוי ומעות של ישראל הם והוא אומר לו ליתן רבית לגוי אשתכח דאיהו שקיל רביתא ואפילו אמר לו תנם לו והפטר אסור כדפרישנא לעיל דכיון דלא מפטר מיניה אלא משום דמחייב ליה האי שני וגוי לא קננהו למעות ולא נתחייב לו זה בדיננו אסור ויש אומרים דאם אמר לו תנם לו והפטר מותר והניחם על גבי קרקע לאו דוקא אבל הכא אף על גב דאין שליחות לגוי זוזי לא קני מאי עבד מעות דגוי נינהו ורבית דגוי הוא הילכך מותר. הרמב"ן.

אבל הרשב"א כתב וזה לשונו: מעותיו של ישראל מופקדות אצל הגוי מותר וכו'. זה הכלל וכו' כך הגירסא בכל הנסחאות וכך היא גם בפירושי רבינו חננאל וכבר כתבתיה בריש פירקין גבי תולה מעותיו בגוי וכבר כתבתי שם מה שנראה לי בפירושה דהכי קאמר מעות של ישראל המופקדות ביד גוי שלא להלוותם אלא מופקדות בידו סתם אין הגוי רשאי ליגע בהן ולא להלוותם ולפיכך אם בא הגוי לשלוח בהם יד להלוותם ברבית הרי המעות באחריותו של גוי וכדידיה דמו ולפיכך מותר ללותם ברבית ואף על פי שהוא נותן הרבית לישראל המפקיד מתנה בעלמא הוא דקיהיב ליה. ואיפכא במעות של גוי המופקדות ביד ישראל וכלפי מה ששנה ברישא ישראל שאמר לגוי הילך שכרך ובא והלוהו מעותי ברבית אסור תנא הכא שאם לא אמר לו להלוותם ברבית מותר כן נראה לי פירושה. ומקצת מרבותיו שבשו גירסת התוספתא ואמרו דמשובשת היא

בנסחאות ואיפכא גרסינן ואינה אלא כמו שכתבתי ואין למחוק ולהפך הנסחאות וכל שכן שכתבה רבינו חננאל. עד כאן לשונו. והא דקתני רישא דתוספתא גוי שאמר לו לישראל הילך שכרך ובא והלוה מעותי ברבית מותר. יש מי שאומר דוקא בשקצץ ליתן לו דינר בין הרויח בין הפסיד אבל אם אמר לו פליגנא לך ברווחא אסור ואף על גב דלית ליה בהפסד כלום לפי שהוא מרויח ברבית דישראל. ויש מתירין הואיל ולא משום בספו בא לו ועמלו קא שקיל וכן דעת הרמב"ן מסכמת. הרשב"א.

דף עב.

תנו רבנן ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר אם משנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית יש למדין מכאן דהוא הדין גוי שיש לו שטר חוב על ישראל ויש בו רבית מפורש ועד שלא זקפו במלוה מכר הגוי או נתן אותו שטר חוב לישראל דאסור אותו ישראל לגבות הרבית כגוי עצמו שנתגייר וכן היה אומר מורי. ואין הראיה מחוורת דשאני הכא שהגוי הזה הוא עצמו הלוה מעות אלו וכשגובה אותן עכשיו נראה רבית הבאה מלוה ישראל למלוה ישראל ואף על פי שבשעת הלואה גוי היה השתא בשעת גוביינא ישראל הוא מה שאין כן בגוי שמכר חובו לישראל שהישראל הגובה אותו לא לוה כלום ואין כאן רבית מן הלוה למלוה. הריטב"א.

רבי יוסי אומר בין כך ובין כך גובה את הקרן וגובה את הרבית. כלומר בגוי שלוה מעות מישראל ונתגייר בין זקפן ואחר כך נתגייר ובין נתגייר ואחר כך זקפן וכדמפרש טעמא דרבי יוסי בגמרא שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה. אבל בישראל שלוה מעות מגוי מודה הוא רבי יוסי לרבנן דאם קודם שנתגייר זקפן במלוה גובה ואם לאחר שנתגייר אינו גובה את הרבית. ואמר רבא וכו' הלכה כרבי יוסי.

ובירושלמי פליג בר קפרא אפילו בישראל שלוה מגוי דגרסינן התם רבי יוסי אומר ישראל שלוה מן הגוי ונתגייר זקפן עליו עד שלא נתגייר גובה את הקרן ואת הרבית ואם זקפן משנתגייר גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית. תני בר קפרא גובה את הקרן ואת הרבית אמר רבי יעקב בר אחא טעמא דבר קפרא מכיון שאת מבריחו מן הרבית אף הוא נעשה גר שקר. עד כאן. אבל אנן לא קיימא לן כבר קפרא דבירושלמי דיחיד הוא אצל רבי יוסי ורבנן. ובגוי שלוה מעות מישראל דאמר רבי יוסי דבין כך ובין כך גובה את הרבית יש מי שאומר דוקא שזקפן אבל לא זקפן לא. ויש מי שאומר אפילו לא זקפן וזה נראה לי יותר דכיון שלא זקפן עד שלא נתגייר מה לי זקפן מה לי לא זקפן דהא טעמא אינו אלא משום דבהיתר נתרבה עליו ואין זה כאבק רבית דנימא זקיפן בפרעון ולא מסלקינן

ליה בלא זוזי דהכא אפילו אבק רבית ליכא וטעמא דכדי שלא יאמרו דבשביל מעותיו נתגייר זה איתא אפילו בשלא זקפן הילכך לעולם גובה את הקרן ואת הרבית. ועוד דאם איתא הוה להו לאיפלוגי בדידיה במה דברים אמורים בשזקפן עליו במלוה אבל לא זקפן גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית אלא משמע כדאמרן כן נראה לי. הרשב"א.

שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה. יש מפרשים ואף על גב דאיסורא דאורייתא יש כח ביד חכמים להפקיר ממונו וליתן לזה ולי נראה דאיסורא דרבנן בלחוד הוא כיון דחיוב הרבית הוא מזמן גיותו שיטה.

וזה לשון הריטב"א: וטעמא דרבי יוסי כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה. פירוש וכיון שאינו אלא מדרבנן ומפני מראית העין בעלמא יש לנו להתיר מהאי טעמא דרבי יוסי וכן הלכה. עד כאן.

שטר שיש בו רבית. פירש רש"י שכתוב בו רבית מפורש פלוני לוה מפלוני רבית לזמן פלוני. והקשו עליו דאם כן היכי אמרי רבנן שגובה את הקרן והלא עדים פסולין הן שעברו על לא תשימון עליו נשך. ויש שתירצו דלא מיפסלי בהכי מן הסתם דהא לא משמע להו לעדים לא תשימון אלא על המלוה וכתביה רחמנא בלשון רבים. אי נמי דקרא על בית דין קאי דמזהר להו רחמנא שלא יניחו לעשות הלואה זו או שלא יגבו אותה וכדאמרינן בעלמא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ולא מיפסלי עדים אלא כשהתרו בהם קודם לכן וכן דעת הרמב"ם ויש ראיה לדבריו דהתם בסנהדרין לא אישתמיט תנא למיתני פסולה אלא בלוה ומלוה ולא בערב ועדים. אבל רבינו הגדול הרמב"ן סובר שהעדים פסולין דלא תשימון דמיירי בלשון רבים אשימה דשטרא דעבדי עדים משמע להו לאינשי ואפילו לפי דעת הרמב"ם אין פירוש רש"י מחוור דהא ודאי לאו בשופטני וברשיעי עסקינן דיכתבו רבית מפורש בשטר שלהם ויחתמו עדים שכפרו באלהי ישראל וכי נפיק לבית דין או קרעי ליה לדרבי מאיר או מרעי ליה לרבית לדעת חכמים ועוד מדלא קתני שטר שכתוב בו רבית. לפיכך הנכון כפירוש ר"י שיש בו רבית סתום שזקפוהו קרן ונודע על פי ידים אחרים שהעידו כן ולא ידעו עדי השטר בדבר ואפילו על פי עדי השטר עצמו משכחת נמי שאומרים שלא הרגישו ברבית אלא לאחר שמסרו השטר לידם והא פרישנא לה בבבא קמא בסייעתא ושמיא. הריטב"א.

וחכמים אומרים גובה את הקרן. יש מפרשים דגבי אפילו ממשעבדי. ואי קשיא לרבנן אמאי גבו ממשעבדי נימא לא ניתן ליכתב וכי תימא נהי דלא ניתן ליכתב רבית קרן ניתן ליכתב ליקשי לה בגמרא וליפרוק כדאקשי אלא הא דאמר רבי יוחנן וכו'. לאו קושיא היא דהכא כיון דכתיב ביה בפירוש פלוני לוה מפלוני מנה אף על פי שחזר וכתב מרבית

כך וכך זה עומד בעצמו וזה עומד בעצמו ואף על פי שזה לא ניתן ליכתב זה ניתן ליכתב אבל גבי שטרי חוב המוקדמין זמן הכתוב בשטר לא ביתן ליכתב כלל. אי נמי דרבי יוחנן מפרשא ליה טפי. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: וחכמים אומרים גובה את הקרן פירוש ואפילו מנכסים משועבדים כדמשמע מסוגיין להדיא והיינו דאמרינן דרבנן לא קנסי היתרא. והא דתני בתוספתא שטר שיש בו רבית שבא לבית דין יקרעוהו רבי מאיר היא אי נמי רבנן וכשהרבית מפורש בו ולדעת הרמב"ן דמשוי להו עדים פסולים. עד כאן. ויש מפרשים דגובה ואינו גובה מבני חורין קאמר וראייתם מדתניא בתוספתא המוצא שטר שיש בו רבית יקרענו וכו'. והרמב"ן כתב דאינה ראיה דאף על פי שגובין קרן על ידי שטר זה כיון שהבעלים עצמן מצווין לקרעו אף בית דין קורעין אותו אבל אם הוציא פלוה שטרו בבית דין גובה את הקרן על פי שטר זה. וכן מסתברא לי דאלו לבני חרי למה להו למינקט פלוגתייהו בשטר שכתוב בו רבית לימא מלוה שיש בה רבית רבי מאיר אומר אינו גובה וכו' וכי תימא דלרבותא נקטיה לומר דאפילו בשטר דמילתא אלימתא לרבי מאיר אינו גובה אפילו קרן ולרבנן גובה קרן לבדן ומבני חרי ולא ממשעבדי. לא היא דלרבי מאיר כיון דטעמיה משום קנסא מה לי בשטר מה לי בעל פה ולרבנן הא לא מפרשא בהדיא דלא ליגבי קרן ממשעבדי ואם איתא הוה ליה לפרושי בהדיא וחכמים אומרים גובה את הקרן מבני חורין ואינו גובה את הרבית כיון שעיקר חדושן בשטר היינו דאינו גובה אלא מבני חורין. ועוד דדבר הלמד מעניינו הוא דכיון שהביאה עם שטרי חוב המוקדמין דפסולין ולדמוייה לה וההיא דוקא פסולים לגבי משעבדי ולא בני חורין דלכולי עלמא מבני חורין גבי דאלמא אף לרבי מאיר לא קנסיה ליה להפסיד לגמרי הכא נמי לא להפסיד לגמרי אלא שלא לגבות ממשעבדי אבל מבני חורין גבי ולרבנן קרן אפילו ממשעבדי כשטרי חוב המוקדמין אליבא דריש לקיש דגבי לרבנן ממשעבדי מזמן שני. הרשב"א.

והא דתנן שטרי חוב המוקדמין פסולין. פירושה בין שכתבו בניסן והקדימו זמנן מתשרי שלפניו בין שכתבו בניסן ולא לוה עד תשרי או שקדמה כתיבת השטר לחתימתה פסולין. פירש רש"י שאינו טורף ממשועבדים מכלל דמבני חורין גבי. ועיקר מדאמרינן אלא הא דאמר רבי יוחנן וכו' נימא לא ניתן ליכתב ומשום לא ניתן ליכתב ודאי לא פסלינן ליה לגמרי אלא ממשעבדי לא גבי אבל מבני חורין גבי דומיא דמעשה דפרדיסא דפשיט לן כמלוה על פה דמי. ומאן דאוקמה בשחייב מודה אבל משום האי טעמא דלא ניתן ליכתב מפסיל שטרא לגמרי לא דק דהאי טעמא דלא ניתן ליכתב לא גזרה הוא אלא טעמא לאפסולי שטרא דלא גבי ממשעבדי שאין שעבוד הכתוב בו שעבוד מאחר שלא

ניתן ליכתב. ועוד דהוה לן למימר בגמרא זביני לא הוי זביני שטרא כשר וגובה מנכסים משועבדים או פסול מדקאמרינן כמלוה על פה דמו משמע דכמלוה על פה הוא מחמת שטר זה שאם שטר זה פסול לא למלוה על פה הוא אלא מלוה בלא עדים הוא אלא ודאי לא ממעטינן משום האי טעמא אלא שאינו גובה מנכסים משועבדין. הרמב"ן.

והמאוחרין כשרים דאחולי אחליה לשעבודא קמא. ובשטרי מקח וממכר בין מוקדמין בין מאוחרים פסולים. ויש שטרי חוב מאוחרין פסוליה היכא דלא שיעבד ליה אלא נכסי דקנה עד ההוא יומא ולא שיעבד ליה נכסי דעתיד למיקני ואי מאחרי ליה לשטרא דילמא זבין לוה ארעתא בין זמן ההלואה לזמן הכתוב בשטר והוי משתעבדי ליה למלוה על ההוא שטרא שלא כדין לפיכך צריך לאיזדהורי בשטר מכר לכתוב יום המכירה בפירוש בכמה בחדש דאי כתיב בניסן סתמא דילמא הדר זבניה ניהליה בסוף ניסן ואיהו קטעין אין זבנתיה ניהלי בחד בניסן ואנא זבינתיה ניהלך בעשרה בניסן והדרית וזבנתיה מינך בעשרים בניסן והאי שטרא דאיתא בידי בר עשרים בניסן הוא.

ירושלמי. ולא הביאו רבינו זק"ל. עדים החתומים על השטר יכולין לאסהודי על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו. עד כאן. הרמ"ך. וכתב הרמב"ן דהכי פירושו הידים מודיעין בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר וכו' ככתוב בנמוקי יוסף, הר"ן. אמר הכותב אי בשאין כתב וכו' אפילו לעקור כל השטר נאמנין וכדאיתא בריש פרק ב' דכתובות ואם כן היכי אמרי בירושלמי דאין נאמנין אלא על קצת ענין השטר אבל הנכון דאפילו ביוצא הן נאמנים וכבר הארכתי בזה בקונטרסים עשיתי על זה הענין הלכה למעשה באושק"א והסכמתי בזה בראיות ברורות וכך הם דברי בעל העיטור והרז"ה ורבינו האי גאון. וראיה ברורה מפרק גט פשוט דהא רבה גברא רבה הוא וכתב ידו יוצא מכמה דוכתי ומכמה עדים ואפילו הכי אמרינן דחוזר ומגיד בדבר שאפשר לטעות בו. וסוד זה הענין ואשר הביא אל הרמב"ן והתופסים דרכו לאוקמה בשאין כתב וכו' הנה הוא שחשבו שהנאמנות היה ביותר מן השיעור שהסכימו בו הני רבנן שאמנם הוא בדבר שאפשר לטעות בו אבל כשישערו מתוך מה שנזכר בגט פשוט בעובדא דההיא איתתא דקאמרה לאו אנא הואי וכו' שלא האמינו העדים אלא בדבר שאפשר לטעות בו בלבד לא יהיה קשה בעיניהם לאוקמה אפילו ביוצא. וכבר כתבתי כי בשאין כתב ידן יוצא מאי איריא על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו אפילו לעקור את הכל נאמנים ותו לא מידי. הר"ש די וידש.

וזה לשון הרמ"ך: נראה לומר אף על פי שכתב ידן יוצא ממקום אחר אם יש בשטר לשון מסופק ואין ידוע בבירור אם נשמע מלשון השטר שהעידו העדים על אותו דבר המסופק

אם לא בהא הוא דמצו אינהו לאסהודי ואין בזה משום כיון שהגיד דלאו הגדה היא וכן כתבו הגאונים אף על גב דהוי כתב ידן יוצא ממקום אחר. ע"כ.
גזרה שמא יגבה מזמן ראשון פירוש שילך לבית דין אחר שלא ידעו שהשטר הזה מוקדם והלקוחות לא ידעו גם כן בדבר ויגבה מהם מזמן ראשון הכתוב בשטר שלא כדין מה שאין כן בשטר שיש בו רבית דאפילו גבי לוה כוליה קרנא מיהת בהיתרא גבי ליה אליבא דרבנן. הריטב"א ז"ל.
ההוא גברא דמשכן ליה פרדיסא לחבריה אכלה תלת שנין וכו'. ואי לא כבישנא לה לשטר משכנתא וכו'. פירוש ולא היו עידי המשכונא קיימין גם לא היו שם עדים שיעידו שירד בה בתורת משכנתא שאם כן כל יורד ברשות אין לו חזקה כדאיתא בפרק חזקת הבתים. אזל אקנייה לבנו הקטן והדר זבניה ניהליה. ואמרינן זביני ודאי לא הוי זביני לפום פשטא נראה דלא הוי זביני מפני שמתנת הקטן קדמה והוא זכה בקרקע מחמת מתנה זו ואף על פי שלא נתנה לו אביו אלא כדי להבריחה מן הלוקח כדי שלא יזכה במקחו מכל מקום כיון שנתנה סתם לבנו זכה בה בנו דאי לא זכה בנו מאי אהנו ליה מעשיו ולא עוד אלא דלהכי אקנייה לבנו קטן משום דקונה ואינו מקנה. אבל יש שפירשו דקטן עצמו לא זכה כל שנודע לנו בעדים כי מפני הברחה זו נתנה ואף על פי שלא פירש כלום בשעת המתנה דהא אנן סהדי דמחמת אונסא הוא דאקנייה ולהברחה בעלמא ולגבי מתנה בגילוי דעתא סגי והיינו רבותא דאמרינן הכא דאף על גב דקטן גופיה לא קנה זביניה לא הוי זביני דמתנת קטן הויא ליה מודעה דמחמת אונסא זבין ואף על גב דמודעה דזביני לא מהניא עד דאמר אשתמודענא ביה באונסיה והכא ליכא עדים דידעי דהאי לוקח הוה מפחיד ליה בהכי דאם כן לא הוה צריך לו למעבד הברחה אפילו הכי מאי דמסר מודעא מעיקרא דמחמת אונס זבין מתנת קטן חשיבא כאלו אשתמודענא באונסיה ובדין הוא דמצי לאקנויי לבנו גדול דהא לא מצי איהו לאקנויי לאחריני אלא דמעשה שהיה כך היה וכן דרך הוא המבריחים להקנות לקטן וזה דעת רבינו. הריטב"א.
וזה לשון הרמ"ך: ההוא גברא דמשכן פרדיסא לחבריה לעשר שנין אכלה תלת שנין אמר ליה מלוה ללוה אי זבנתה ניהלי מוטב ואי לא כבישנא וכו'. קם אקנייה לבנו קטן. בין דיהבה ניהליה במתנתא גליא ומפרסמא בין מתנתא טמירתא מודעה מיהא הויא לזביני דאידך ואף על גב דקטן לא קני לה לגמרי במתנתא טמירתא הילכך אף על גב דהדר זבנה למלוה אין לך מודעה גדולה מזו הילכך זביני ודאי הדרי. ואפשר לפרושי דמשום הכי אקנייה לבנו קטן קנין גמור כי היכי דלא תיפוק מתותי ידיה וליקום איהו בארעא עד דלהוי בריה גדול. ויש מי שאמר מעשה שהיה כך היה ולאו דוקא לבנו

קטן לענין דינא דידן קטן וגדול לענין מסירת מודעה הכל שוה. ואפשר לומר דיהבא לבנו קטן במתנה סתם בלא זמן בכתב ידו בלא עדים אי נמי בלא זמן בסהדי ואפילו אי הוה מיגליא מילתא למלוה דהוה תפיס לה למשכנתא דמיהב יהבה לבריה לא הוה מצי מלוה לערעורי עליה דקטן דכמאן דליתיה דמי. ודחוק דאפשר דכיון דלא חתימי עליה סהדי לא מוקמינן לה בידיה דקטן לאפוקי מיניה דמלוה דאחזיק בה ואי בסהדי נמי ואיתנהו נשיילינהו לסהדי דמתנתא אימת כתבוה ואית לן ליהמונינהו כיון דלא כתיב ביה זמן בשטרא ולא עדיף מקטן שתקף בעבדיו וירד לשדה חברו שמוציאין אותו ממנה. ופירושא קמא מיחזי עיקר דכי היכי דלא ליחזק בה בריה לאלתר הוא דאקנייה לבנו קטן קנין גמור לגמרי. ואי הוה מקני לה לבנו גדול אפשר דהוה מחזיק בה לאלתר והוה מפיק לאבוה מינה וצריך עיון על כל דברים אלו.

הא דאמר רבי אסי מודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משועבדים לא אשכחן עיקרה היכן אמרה וקשיא לן ניחוש לקנוניא כדאמרינן בפרק קמא וקיימא לן בכתובות דהודאת בעל דין לגבי לקוחות לאו הודאה היא. ומשמע דממה ששעבד אחר הודאה קאמר וקמשמע לן דלא אמרינן כיון דלאו סהדי מפקי לקלא לא יטרוף אלא אמרינן כיון דאיהו מודה איהו משוי ליה לשטרא למגבה נמי ממשעבדי הכא נמי אף על גב דשטרא לאו כדין הוא כיון דמודה ביה הוי שטרא וגבי ממשעבדי. אי נמי בשאומר לויתי ופרעתי קאמר וסבירא ליה מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו ואפילו לגבות ממשעבדי שאחר כך וכן פירש רבינו חננאל. לאו היינו דרב אסי דאמר לוה שמודה בשטר שכתבו אין מלוה צריך לקיימו. ואף על פי שטוען פרעתי אינו נאמן וגבי המלוה ממשעבדי גם זה כן כיון שמודה בשטר זה אף על פי שטוען מכירה בטלה היא יגבה אפילו ממשעבדי. עד כאן. ורבינו הגדול לא כתבה משום דקיימא לן מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. הרמב"ן.

וזה לשון הרשב"א: לא גרסינן מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו דהא קיימא לן כמאן דאמר צריך לקיימו. אלא גובה מנכסים משועבדים גרסינן. עד כאן לשונו.

וזה לשון הראב"ד: לאו היינו דרב אסי דאמר מודה בשטר שכתבו אינו וכו'. הא מילתא דרב אסי לא ידענא היכא. ונראה לי דלאו רב אסי היא אלא רב הונא הוא דשמעינן ליה הכי בכתובות פרק ב' והכי קאמר כיון דשמענא ליה דאמר מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו וגובה מנכסים משועבדים אלמא נתבע גופיה קא משוי ליה שטרא הכא נמי הא קא מודה ואמאי לא הוי שטרא. אמר ליה רבא הכי השתא כי אמר רב הונא הכי במידי דניתן ליכתב אלא שטוען עליו טענת פרוע או תנאי או מודעא או כל מידי דנתבע גופיה מודה ביה דניתן ליכתב ואפילו אם אין הנתבע מודה כגון אנוסים היינו

קטנים היינו כיון שלא נודע שהוא כדבריהם לאו כל כמינהו דפסלי לשטרא אבל הכא כבר נודע שאין המכר כלום ולא ניתן ליכתב הילכך הודאתו בכתיבת השטר לאו כלום הוא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: מעות מאי כמלוה בשטר דמו וגובה ממשעבדי או כמלוה על פה דמו ואינו גובה אלא מבני חורין אמר אביי לאו היינו דרב אסי דאמר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. כך הגירסא במקצת הספרים וכן גירסת רש"י. ואיתא דגרסי לאו היינו דרב אסי דאמר מודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משועבדים והכל דרך אחד דמימרא דרב אסי איתא בכתובות כלשון הגירסא הראשונה אלא דהכא מפרש תלמודא דלרב אסי כיון שאין צריך לקיימו גובה בו מנכסים משועבדים ודרך התלמוד לשנות הלשון או להוסיף פירוש כדי לבאר ענינו ולכלהו נסחי קשיא לי מה ענין זה אצל זה דהתם טעמא דרב אסי משום דקיום שטרות דרבנן ואף על פי שהיה יכול לומר מזויף הוא מדרבנן כיון שהודה בו שהוא שטר כשר שוב אינו נאמן לפסלו ולומר שהוא פרוע והרי הוא לגבי משעבדי בכחו כשהודו בו גם כן הלקוחות שאינו מזויף דליכא למיחש לקנוניא דלוה אבל הכא בשטר מכר זה אין לנו דבר מכל זה אלא לענין אחר הוא לגמרי שהשטר מקויים בבית דין אלא שנתבטל כחו לענין המכר וקא מיבעיא לן אם נתבטל כחו לענין האחריות או לא. ויוד דהא לית הילכתא כרב אסי ומה ראיה מביא אביי מדבריו. ויש אומרים דקים לן שאם רצה המוכר לומר שפרע האחריות ההוא נאמן ולענין זה דמי כמלוה על פה ומיבעיא לן כשהוא מודה שלא פרעו אם יהיה בכחו לגבי נכסים משועבדים ואף על פי שאין לקוחות יודעים אם פרעו או לא. ומייתינן דומיא מדרב אסי דסבירא ליה דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ואלו רצה לפסלו לומר שהוא מזויף הרשות בידו ואפילו הכי כשהודה בו שאינו מזויף שוב אינו נאמן לפסלו לומר שפרעו וגובים בו מנכסים משועבדים ומהניא הודאתו שגובין בו מנכסים משועבדים הכא נמי בשטר זה אף על פי שאין בו תועלת אלא על פיו שאלו רצה היה יכול לומר פרעתי כיון שהוא מודה שלא פרעו גובין בו מנכסים משועבדים. ואין פירוש זה נכון דהא ודאי אם תמצא לומר שיכול לומר פרעתי פשיטא שאינו גובה מנכסים משועבדים דקיימא לן טוענין ללוקח ואין הודאתו של זה כלום במקום שחב לאחרים ופירש רב אסי נמי אינו גובה מנכסים משועבדים אלא כשהודו הם שאינו מזוייף ולא נתפרע. ועוד דאדרבה כיון דתלמודא לא בעי הכא אלא לענין אם גובה מבני חורין כמלוה על פה או מנכסים משועבדים כמלוה בשטר מכלל דקים ליה דלגבי פרעון דיניה כמלוה בשטר שאינו יכול לומר פרעתי דאי לאו הכי הוה ליה למיבעי מעיקרא אם טוען חבירו פרעתי מהו לגבי בני חורין כמלוה

על פה דמי ונאמן או כמלוה בשטר דמי ואינו נאמן ואם תמצא לומר שאינו נאמן לומר פרעתי מהו לענין משעבדי. אלא ודאי דתלמודא השתא דלית ליה טעמא דלא ניתן ליכתב קים ליה שאינו יכול לומר פרעתי דאמרינן ליה אי פרעתיה שטרך בידיה מאי בעי ומספקא ליה כיון שאינו יכול לומר פרעתי אם עומד בכחו לענין משעבדי ואף על פי שנתבטל כחו ואינו עושה כלום לענין המכר אף לענין האחריות אינו עושה מעשה שטר לגבות ממשעבדי והיינו דאמר ליה לאו היינו דרב אסי דאמר דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו וגובה בו מנכסים משועבדים דאלמא אף על פי שהשטר מעצמו אינו כלום כיון שהודה בו שהוא מקויים ואינו נאמן לומר פרעתי גובין בו מנכסים משועבדים הכא נמי אף על פי שהשטר בטל עיקר כחו לענין המכר שהיה עיקרו של שטר כיון שאינו נאמן לומר פרעתי על האחריות אף הוא בכחו לענין שיגבה בו ממשעבדי. ואמר ליה מי דמי התם ניתן ליכתב כיון שהודה בו שאינו מזויף דין הוא שיעמוד בכל כחו מה שאין כן בזו שלא ניתן ליכתב לענין המכר שהוא עיקר השטר וכיון שלא ניתן ליכתב כמאן דליתיה דמי אף לפרעון ולכל דבר והיינו דאותביה מדתניא לשבח קרקעות דקתני שגובה את הקרן מנכסים משועבדים מפני האחריות שבו אלמא אף על גב דמכר מעיקרו בטל דמכר שדה שאינה שלו השטר עומד בכחו לאחריות שבו לנכסים משועבדים כיון שאינו נאמן לומר פרעתי דודאי היינו טעמא דהתם וזו לראיה דהכא נמי לא היה יכול לומר פרעתי דאי לא מאי קושיא אלא ודאי כדאמרן. והרבה פירושים נאמרו בשמועה זה אבל זהו הנראה לי נכון. והילכתא דכמלוה על פה דמי כיון שלא ניתן ליכתב. עד כאן.
וכתב הרמ"ך וזה לשונו: וזוזי גבי מוכר כמלוה על פה דמי ולא גבי להו ממשעבדי דהא לא ניתן ליכתב ההוא שטרא אלא להצילו מאונסו שלא יחזיק בה בתורת שהיא שלו משום הכי צריך כל איניש לאיזדהורי כדמשכן ארעא או מידי לחבריה לטפי מתלת שנין דלימחי ביה כל תלת שנין או דלכתוב ליה מלוה שטר הודאה שאינו יורד בה בתורת מקח אלא בתורת משכונא ולעולם לא אהא נאמן לומר לקוחה היא בתורת תזקה בידי כל זמן ששטר הודאה זה בידך. עד כאן.

דף עב:

מתניתין. אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער. פירוש כשאין לו. היה הוא תחלה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש פירוש על כל הני דקתני מתניתין חשובין כאלו יש לו ממש ולפיכך פוסק עליהם ואף על פי שלא יצא השער. הריטב"א.

כתב הריא"ף בתשובה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. מה שאמרת מה היא הסיבה באמרם פוסק עמו על הגדיש בתנאי שיהא תחלה לקוצרים אין זה תנאי אבל אצלנו אסור לתת מעות על פירות חדשים בשער קצוב לפי שעתיד לצאת השער ביוקר יותר מזה ויהיה מה שלקח אותו בזול מפני קדימת המעות והוא אסור. ואם היה אותו שלוקח המעות מוקדמין תחלה לקוצרים אם היה מה שקצר כבר גדיש מותר לפסוק עמו השער לפי שמי שהיה קצירו גדיש הוא כמי שיש לו חטים ואם מכר מה שיש לו בזול אין בזה איסור לפי שאין בו רבית. וכן מה שאמרת אם נמשך זה אל שאר חלקי המשנה רצוני לומר ועל העביט של ענבים ועל המעטן של זתים ועל הבצים של יוצר ועל הסיד וכו' ופוסק עמו על הזבל וכו' או נאמר שאינו אלא בחלוקה הראשונה ורצוני לומר פוסק עמו על הגדיש כבר אמרתי לך שתחלה לקוצרים אינו תנאי ובמה שאמרתי לך שאר חלקי המשנה הדין בהם שוה.

ומה שאמרת מה הפרש יש בין היותו תחלה לקוצרים או היותו סוף לקוצרים. ההפרש בזה הוא שאם היה תחלה לקוצרים והיה קציר גדיש היה מותר לפסוק עמו לבדו לא עם זולתו לפי שהחטים שלו הם מצויין והחטים של זולתו אינם מצויין. ואם היה סוף הקוצרים הנה החטים מצויין אצל זולתו ואין מדקדקים אם היה אצלו או לא היה שאף על פי שאין לזה יש לזה. עד כאן.

והא דקתני ופוסק עמו כשער הגבוה אכולה מתניתין קאי בין בפוסק על שיש לו בין בפוסק על שער שבשוק שצריך להתנות בפירוש שיתן לו כשער הזול דהשתא או דלקמן כי אם לא פסק כן אין לו ליתן לו אלא כשער דהשתא ואם חזר בו לוקח קאי באבל אמרו כדאיתא בגמרא בהדיא וכן הלכה. הריטב"א.

גמרא: דורמוס. פירוש רחבה גדולה והיא בלשון יון. פירוש אכלבי אוצרות. פירוש ארבי ספינות. מפני כשפותחין למכור פירותיהן בעלי האוצרות ובעלי הספינות שפירותיהן מרובין אינם מסיימין מהרה למכור פירותיהן אלא מושך השער שלהן עד זמן רב. רבינו חננאל.

כתב הריא"ף בתשובה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי פירוש קביע תרעייהו הוא התמדת השער ואין זו ההתמדה לעולם אלא שיתמיד שני חדשים ושלשה ואחר כך ישתנה ואין העיירות כן. עד כאן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: באכלבי וארבי דמשיך תרעייהו. והיינו למאי דסלקא דעתין מעיקרא אבל אליבא דהלכתא הוא הדין שפוסקין על שער שבשוק דעיירות גדולות דקביע. ומרי רבינו היה אומר בשם אחד מן הגדולים דלא חשיב בזמן הזה יצא השער

אלא כשהסיעו בני העיר על קיצותן שלא למכור אלא כפי השער ההוא אבל כל שאין שם קיצותא של אגרדמים והרשות ביד כל אדם למכור כמו שירצה אף על פי שכולן מוכרין בשער אחד איו פוסקין עליו. ואין זה נראה משמעתין דהכא אלא כל שהשער קבוע ומשוך פוסקין עליו. עד כאן.

היו חדשות מארבע וישנות משלש. הכוונה בזה שאם היה המנהג כשהיו נמכרות המדשות ארבעה בסך ידוע היו נמכרות הישנות הרביע פחות משיעור המדה בחדשות אין סומכין על זה השער לפסוק עליו אבל לא נתיר לפסוק על שום דבר עד שיצא השער שלו בין שהיה חדש או ישן הריא"ף ז"ל בתשובה מועתק מלשון ערבי.

ופירש הראב"ד ז"ל וזה לשונו: היו חדשות מארבע וישנות משלש אין פוסקין על הישנות מארבע בשביל שער החדשות עד שיצא השער מארבע לישנות. וכן בלוקט ובעל הבית אין פוסקין על שער הזול של זה לזה אבל פוסקין עם כל אחר לפי השער שלו דכי לית ליה יזיף מחבריה דהואיל ויצא השער שלו לא ימנענו מהלותו. וקשיא לי הא דאמרי רבה ורב יוסף מאי טעמא אמור רבנן פוסקים על שער שבשוק וכו' והשתא יהיב טעמא אחרינא לומר דכי יש לו דמי הואיל ומוצא ללוות. עד כאן.

לקוטות. פירוש לקוטות עני המלקט לקט שכחה ופאה נקרא לקוטי כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכי לא זכה בפירות הללו אלא בלקיטה בלבד. תלמוד ארץ ישראל. רבי יוחנן אמר כל העיירות הסמוכות לטבריה כיון שיצא השער בטבריה פוסקין. רבינו חננאל ז"ל.

עד שיצא השער ללקוטות וכו'. שיהא אדם נותן מכל חטים ארבע סאין בסלע לפי דתבואה של לקוטות בעבור שהם בזול נמכרים ביום אחדו וכשיתבעם הלוקח מבעל הבית לא ימצא מהן ויצטרך בעל הבית ליתן לו הפירות יפין ומיחזי כאגר נטר לי. ה"ר יהונתן ז"ל.

בעל הבית זילא ביה מילתא דיזיף מלוקט. איכא למידק דהא אמרינן טעמא בריש פרקין משום דאמר ליה הא חיטי בהיני הא חיטי בשילי. ונראה לי דתרי טעמי בעינן ואיתיה להאי ואיתיה להאי דאי לאו טעמא דכי לית ליה אזיל ויזיף מחבריה לא שרינן משום טעמא דהא חיטי בהיני ומיטי בשילי משום דמאן דשקיל זוזי אפירי אנן סהדי דלאו ארעתא למזבן בהיני ושילי מיד ולמיתן להאי שקלינהו אלא מימר אמרינן כיון דאיכא חיטי בהיני ושילי ויצא השער רבים מלוים לחבריהם והילכך אמרינן דילמא מזבן זבין האי מהשתא באיסרי דמייתי בידיה ואי לא אזיל ויזיף מחבריה אבל כל היכא דליתיה להאי טעמא אסור ומאי דלא פריש התם פריש הכא. ואפשר דלטעמא בתרא דאמרינן

איבעית אימא מאן דיהיב זוזי לבעל הבית אפירי שפירי יהיב הדרינן מההוא טעמא קמא ולא בעינן אלא חד טעמא וכל דיהיב ליה לבעל הבית בפירוש לפירי דלאו שפירי פוסקים אפילו לבעל הבית משער הלקוטות. כן נראה לי. הרשב"א.

אין לווין על שער שבשוק. ואסיקנא דמעיקרא אמר אין לווין וכיון דשמעה להא דאמר רב שמואל בר חייא אחר כך לווין אמר איהו נמי לווין ופירשו הגאונים לווין סאה בסאה על שער שבשוק דכיון שיצא השער כמי שיש לו דמי וכן כתב הריא"ף בהלכות. והא דאמרינן בריש פרקין פוסקין על שער שבשוק אף על פי שאין לו דמצי אמר ליה שקילא טיבותיה דההוא גברא ושדי אחזרי וכו' ואמר ליה אביי לרב יוסף אלא מעתה מותר ללות סאה בסאה וכו' ואמר ליה התם הלואה והכא זביני דמשמע דאפילו על שער שבשוק הלואת סאה בסאה אסירא. ולא היא דהתם לאו הלואת סאה בסאה על שער שבשוק קאמר אלא אטעמא דשקילא טיבותיה דההוא גברא קא קשיא ליה דאם כן אפילו סאה בסאה שלא על שער שבשוק תשתרי דהתם נמי הא מצי אמר ליה שקילא טיבותיה דההוא גברא דלא אהני ליה ולא מידי דקדחו באכלבאי. הרשב"א

וזה לשון הריטב"א: **אמר רב הונא אין לווין על שער שבשוק**. פירש רש"י משמועה אין לווין מעות בדרך הלואה על מנת שאם לא יפרענו עד יום פלוני שיתן לו פירות כשער של עכשיו דאף על גב דדרך מקח וממכר שרי דרך הלואה אסור עד כאן. ואינו נכון דהא כעין קנס הוא ואף על פי שלא יצא השער מותר ואפילו במעות ממש יוכל לומר אם לא פרעתיך המנה הזה עד יום פלוני שאפרע לך מאתים וכדכתיבנא לעיל ממתניתין דמי שפרע מקצת חובו וממתניתין דהלוהו על שדהו. לכך הנכון כמו שפירש רש"י בשם הגאונים אין לווין פירות סאה בסאה על סמך שער שבשוק דנימא הואיל ואיכא חיטי בהיני ושילי ליהוי כעד שיבא בני וכו' עד כאן. כלומר דאף על גב דהיכא דיש לו מותר ללות סאה בסאה כשאין לו אין לווין על שער שבשוק שיהא חשוב כאלו יש לו ונימא הא חטי בהיני דאף על גב דבפוסק על הפירות דרך מקח וממכר חשבינן שער שבשוק כאלו יש לו וכן פירש רבנו הגדול. ונראין דברי הראב"ד שלא הוצרך לומר כן אלא כשיש ללוה מעות שיכול ליקח מן השוק כשיצא השער ובהא הוא דאסיקנא דלווין על שער שבשוק דכיון דמעותיו בידו וכבר יצא השער חשבינן ליה כאלו יש לו דמה לי שיש לו בביתו או שיש פירות בשוק ליקח. אבל כל שאין ללוה מעות ליקח מן השוק כי יצא השער מאי הוי ולמה יוכל ללות עליהן הא ודאי לכולי עלמא אסור. והא דפרכינן מבני רב דיזפי בתשרי ופרעי בטבת הכי פירושו דיזפי פירות בתשרי ופרעי להו בטבת ואף על גב דלא הוו להו פירות בתשרי אלא שיצא השער והיו להם מעות. ואם תאמר וכיון

שהיו להם מעות שיוכלו ליקח מן השוק כפי מה שנמכרים שם והרי הוא מקבל עכשו סאה מחברו למה לי שיצא השער דהא ודאי מאי דשקיל בלחוד הוא דיהיב וידוע הוא כי הסאה שהלוה לו שוה כאותה סאה שפורע לו הא לא בעינן שער אלא בפוסק מעות וכיוצא בו דבעינן למידע כמה פירות ראויין ליקח במעותיו באותה שעה שנותנם. ויש לומר דאפילו הכי כיון דדרך הלואה היא ולא התירו חכמים אלא בשיש לו עד שיבא בנו או עד שימצא מפתח אין לנו שיהו פירות שבשוק חשובים כאלו יש לו ללות עליהן אלא כשהשער קבוע שכל אדם מוצא פירות כשיקבל זמן שירצה דכי ליכא שער קבוע אין הפירות מצויין לכל אדם ליקח וזו שיטת הרמב"ם ז"ל. אבל מרי הרב פירש דלהכי קאמר על שער שבשוק מפני שבא לומר שאף על פי שלוה סאה שעשאה דמים עליו כשער שבשוק אפילו הכי אסור כיון דדרך הלואה הוא וכי אסיקנא דלווין על שער שבשוק כשאין לו דוקא בשעשאה דמים הא לאו הכי אסור והיינו דיזפי בתשרי ופרעי בטבת בכהאי גוונא שהיו עושין בתשרי הפירות שמקבלים דמים כשער שבשוק. ואם תאמר אי עשאן דמים מאי טעמא דרב הונא דאמר אין לווין שזה פוסק על הפירות הוא כשיוצא השער שהוא מותר לדברי הכל בין שיפסוק במעות או בפירות דמה לי הן ומה לי דמיהן יש לומר דאפילו הכי כיון שהוא פוסק ממון על ממון והוא עושה בדרך הלואה לא מיחזי כמקח וממכר ולפיכך היה אוסר. עד כאן.

תנו רבנן המוליך חבילה ממקום למקום ברשות מוכר מותר. פירש רש"י אם קבל עליו מוכר אחריות הדרך וכו' ויש אומרים בתוספות דוקא שנתן המוכר ללוקח שכר טרחו על ההולכה או שהלך שלוחו של מוכר עם סחורתו עד שנמכרה הא לאו הכי אסור לעשות כן לכתחלה דהוה ליה רבית מוקדמת כי הלוקח טורח בה בהולכתה מפני מה שעתיד להלוות לו אותן מעות עד חזרתו. ודקתני ברשות מוכר מותר בכהאי גוונא מיירי דהוי ברשות מוכר לגמרי. והא ודאי כיון דהכי הוא פשיטא דמותר ולא קתני ליה אלא משום סיפא דקתני ברשות לוקח אסור ואף על גב דדרך מקח וממכר בכך והוא אינו מקבל אלא במה שנמכרה סחורתו במקום היוקר ונתן ללוקח שכר טרחו בדרך אפילו הכי אסור כיון שהולכה באחריות לוקח כן פירשו בתוספות. אבל מרי הרב פירש דמתניתין כפשוטה דכל שבאחריות מוכר מותר ואף על פי שלא נתן ללוקח שכר טרחו דהליכה ומשום רבית מוקדמת לית לן למיחש בכהאי גוונא שהוא דרך מקח וממכר כי הלוקח זה אפילו פרע לו מעותיו בכאן עכשו או שהיתה שלו לגמרי רוצה הוא לטרוח להוליכה למקום היוקר למכרה שם ושיהא ניכר בסוחר וכי הא טרח השתא בדידיה טרח ומפני מה שעתיד להרויח בה הוא טרח בה ולא משום אגר הלואת מעותיו של זה. ברשות

לוקח אסור. פירוש דכיון דאחריות על הלוקח מעכשו הרי המעות הלואה אצלו מעכשו ומאי דיהיב ליה טפי ממה שהיה שוה בכאן אגר נטר לי הוא. ומסתברא דאבק רבית בלחוד הוא כיון דעיקרא דמילתא זביני הוא. הריטב"א.

דף עג.

ברשות מוכר מותר. וכגון דנותן לו שכר עמלו ומזונו וכי תימא אם כן מאי קמשמע לן סלקא דעתך אמינא חיישינן דילמא אתי לאוזולי גביה לעניו שכר עמלו ומזונו בשביל ההלואה. משאנץ.

וכן המוליך פירות ממקום למקום מצאו חברו ואמר לו תנם לי בכאן במקום היוקר אף על פי שקבל על עצמו אחריות הדרך ומעלה לו במקום הזול כמקום היוקר מותר הואיל ויש לו באותו מקום היוקר. הראב"ד.

החמרין מעלין במקום היוקר כבמקום הזול פירוש החמרין מקבלים מעות מבעלי בתים במקום היוקר כשער מקום הזול והולכין למקום הזול ולוקחין בהם פירות ומעמידין לבעלי בתים כשער הזול שלקחו בו ובעלי בתים נותנין להם שכר טרחן ועמלן אלא שהם מקבלין עליהם אחריות הדרך וכיון שהם נוטלים שכר טרחם שלוחי של בעל הבית הם ושומרי חנם הם והתנו להיות כשואל וקבלו עליהם אחריות הדרך ולא משום שהמעות הלואה והיינו דאמרינן מאי טעמא הלא משקבלו עליהם אחריות המעות היו הלואה ועוד דצריכי להו הני זוזי ומפקין להו הכא למזבן בהו מידי ולהוליך לאותו מקום ולפיכך הם מעלין להם בחזרתן כשער הזול ושכר הלואה שקלי. ופרקינן דלאו שכר הלואה הוא אלא שלוחי בעלי בתים הם ואף על פי שנשתמשו במעות כאן הרי הן דשולחני שהפקידו לו ושם הוא פורען ולוקח בהן פירות בזול בשליחותו של בעל הבית והאי דעבדי הכי לאו משום שכר מעות אלא ניחא להו לאיתויי להו פירות באחריות משום דמגלו להו תרעי אי נמי דמוזלי גבייהו. וזה הפירוש הנכון ואלו היה כפירוש רש"י שלא נתנו להם שכר כלל היה אסור דהא דמי לרבית גמורה ואף על פי שמרויחין. ויש לומר כיון שאם הוזלו חטים במקום היוקר יותר ממקום הזול על כרחו של בעל הבית מקבל מהם משעה שלקחו פירות במקום הזול נעשו שלו וטרחי ומייתי ליה משום דאינהו נמי ובדי להו מילתא בגלויי תרעי ולהכי נמי מקבלי עלייהו אונסא דחזרה.

ובירושלמי חמרים המקבלים מבעלי בתים מעמידים להם ממקום היוקר כשער הזול רבי יהודה בר פזי בשם רבי פזי עד מקום שדרכו לילך ולבא בו ביום פירוש שאינו נראה כשכר המלוה. עד כאן רבי חונא אומר נעשה שלוחו. מתיבין לרב חונא שליח שנאנס

חייב על האונסין אבל וה שנאנס פטור על האונסין. ולא פעמים שהוא מתנה שומר חנם להיות כשואל פירוש רב חונא פליג אדרבי יהודה ומתיר אפילו למקום רחוק כמה שנים מפני שנעשה שלוחו מאחר שנותן לו שכר עמלו אי נמי שמקבל עליו בעל הבית שער מקום הזול ואפילו הוזל כאן יותר ואקשו ליה וכי שליח שנאנס חייב על האונסין ומפרקינן שפעמים שמתנה שומר חנם להיות כשואל. ולפירושנו הא דאקשיה עליה דרב ולשקול שיתא ולא אקשיה נמי למה לי לקבולי עליה אונסא דאורחא משום דרב לאו שכר עמלם וטרחם יהיב להו הילכך אי מקבלי עלייהו אונסא אסור. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: החמרין מעלין במקום היוקר כמקום הזול. פירוש החמרין קונים תבואה במקום הזול ומביאין אותה למקום היוקר ומוכרין אותה ואם רצו להעלות תבואה במקום הזול למי שמוציא להם מעות וירויחו במה שיוליכו מכאן לשם אי נמי שיקנו לעצמן במקצת המעות ובמקצתן יקנו לצורך בעל המעות אף על פי שילכו הפירות באחריות החמרין מותר.

וזה לשון הריטב"א: החמרין מעלין במקום היוקר כמקום הזול פירש רש"י חמרין משתכרין בתבואה ומביאין ממקום הזול למקום היוקר מותר להם ליקח מעות מבעלי בתים עשירים שבמקום היוקר בתורת הלואה גמורה על מנת שיפרעו בהם בחזרתם באותם מעות פירות כשער הזול ואין חוששין שיהא רבית שכר המתנת המעות כדמפרש ואזיל טעמא דניחא להו דמגלי להו תרעי או דמוזלי גבייהו. והקשו בתוספות שנראה מדברי רש"י דמירי אפילו כשהחמרין מקבלין עליהם אחריות ההליכה והחזרה דהוה ליה מלוה גמורה מהשתא ועד שעת פרעון ואם כן זאת רבית קצוצה היא והיכי שרי לה משום הני טעמי דמפרש בגמרא. ועוד דהא בסמוך בעובדא דרבי חנינא דמקבל אונסא דאורחא ושקל חמשא פרכינן כיון דקביל עליה אונסא לשקול שיתא ואמאי לא פרכינן דאף על גב דלא מקבל אונסא מצי שקיל שיתא. ומיהו מזו כבר נשמר רש"י דהכי פרכינן וכיון דעבד לפנים משורת הדין וקביל אונסא אמאי לא שקיל שיתא דהא מכיון דקביל אונסא אין בדבר שום נדנוד וחשש מראית העין ומהדרינן דאדם חשוב שאני ויש לו לעשות לפנים משורת הדין כן נראה ממה שפירש רש"י לקמן מכל מקום הקושיא הראשונה איתא. לכך פירשו בתוספות כי החמרין היו מקבלין אחריות המעות בהליכה אבל אחריות הפירות בחזרה על בעלי בתים הוא וכאלו לוה מעות במקום הזול לפרעם לו במקום היוקר ולקנות לו בהם פירות ולהביאם באחריות המלוה ואין בזה אלא משום רבית מאוחרת כי בשכר מה שהלוה לו הוא טורח בגופו להביאם לו וקאמר תלמודא דהא שרי כיון דאיכא הני טעמי דמפרש ואזיל וכן עיקר.

ומכל מקום מצינו בירושלמי שהתירו אפילו כשאחריות של החזרה על החמרין והוא שנתן להם שכר טרחן ועמלן דכיון שכן נעשו כשלוחין וכשומר חנם שהתנה להיות כשואל ומה שקבל עליו להיות כשואל לא דיינינן ליה דעביד מפני שכר מעותיו של זה אלא משום הנאה דאית להו ומגלו להו תרעא ומוזלי גנייהו.

וזה לשון הירושלמי: חמרין המקבלים מבעלי בתים מעמידין להם ממקום היוקר כשער הזול רבי יהודה בשם רבי פזי עד מקום שדרכו ללילך ולבא בו ביום רבי נחוניא אמר נעשה שלוחו כלומר כיון שנוטל שכר טרחו ואפילו למקום רחוק. התיבון לרבי נחוניא שליח שנאנס חייב הוא על האונסין פירוש בתמיה. ופריק ולא פעמים שהוא מתנה שומר חנם להיות כשואל עד כאן. ואין זו שיטת הגמרא שלנו. עד כאן.

וזה לשון הרמ"ך: מותר להלוות מעות לחמרין המוליכין תבואה ומתנה המלוה עמהן שיהיו מעלין לו סאה או סאתים ממקום הזול למקום היוקר כשער מקום הזול ואין חוששין משום רבית דניחא להו למיהוי שלוחין דידיה בההיא פורתא כי היכי דניזלו התם למזבן חיטי טובא וניגלי להו תרעי דמקומות הזול וימכרו להם באשראי ועוד דניחא להו נמי לחמרין כי היכי דמוזלי גבייהו אינשי מקום הזול כל כמה דמפשי ומייתו זוזי וזבני. וצריך עיון פירוש זה.

להרמב"ם ז"ל החמרין שנכנסו לעיר והרי החטים ארבע סאין בסלע והוזילו ומכרו למוכריהן או לספסריהן חמש בסלע במעות שנתנו להן תחלה כשנכנסו לעיר עד שיפתחו שקיהן וימכרו לכל אדם הרי זה מותר שאין אלו מוכרין להם בזול מפני שנתנו המעות עתה ולא יקחו אלא לאחר זמן אלא מפני שמודיעין להן השער ומשערין אותו עד כאן. נראה שדעתו לפרש ניחא להו דמוזלי גבייהו שאותם פונדקים מוזילים להם כמה שהם צריכין ליקח צרכי סעודותיהן ומספא ותבן לבהמה ולפיכך הן מוכרים להן בזול במה שהלוו להם. וניחא להו דמגלו להו תרעי נמי דעתו לפרש שאותן בעלי פונדק מגלין להן שערי העיר של היוקר לפיכך הם מוזילין להם במקצת ושכר אותה הנאה הן נוטלין ולא שכר מעותיהן. עד כאן.

מאי טעמא רב פפא אמר משום דמגלו להו תרעי. אלו החנונים הקונים מהם מודיעין להם במה נוכלו להרויח הסחורות שבכאן והם לפי מה שהם קונים רואים ומוכרים ומרויחין. הראב"ד ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: דמגלו להו תרעי פירש רש"י ז"ל שעל ידי מעותיו של זה הם ניכרין בסוחרין ומכירין אותם בעלי בתים של מקום הזול ונותנים להם בהקפה ומשתכרין עמהם. והקשו בתוספות דלא משמע הכי לישנא דמגלו להו תרעי. ועוד שאם

הוא תגר ישן וניכר ליתיה להאי טעמא ואם כן כי אמרינן בסמוך תגרא חדתא איכא בינייהו הכא נמי הוה להו למימר דאיכא בינייהו תגר ישן דלישנא דמגלו להו תרעי ליכא וללישנא דמוזלי גבייהו איכא. לכך פירשו דמגלי להו תרעי כי כשמשתנה השער של מקום היוקר מודיעין להם בעלי בתים של מקום היוקר שפעמים ששוהין זמן מרובה עד שמשתנין השערים של התבואות והסחורות שיש להם להביא לכאן ונמצאו בעלי בתים מועילין להם הרבה כשמודיעים להם השערים והאי טעמיה איתיה בין בתגרא חדתא ובין בתגרא עתיקא. עד כאן.

רב אחא בריה דרב איקא אמר משום דמוזלי גבייהו פירוש מפני שמרבים לקנות שם במקום הזול אותם בעלי בתים שמוכרים להם מוזלי גבייהו. ויש מפרשים כי אלו החנונים שבכאן שקונים מן החמרין בשביל הנאה זו שמביאין להם פירות בזול גם הם מוזלי גבייהו בדברים אחרים שקונים מהם. ואיכא בינייהו תגרא חדתא פירוש אם החנוני שבכאן שקונה מן החמרין הוא תגר חדש שעדיין אינו בקי בשערי הסחורות שבכאן למאן דאמר דמגלי להו תרעי זה אינו יודע לגלות. למאן דאמר משום דמוזיל גבייהו האי נמי מוזיל גבייהו. ולפירושא קמא נמי במקום הזול בעלי בתים נמי מוזלי גבייהו. ודוקא בפירות אבל בגרוטאות אל כלי פשתן אסור להעלות במקום היוקר כמקום הזול משום דחריפי וכזוזי דמו. ואיכא למימר דסבירא ליה כמאן דאמר משום דמוזלי גבייהו והני אפילו זבני טובא לא מוזלי גבייהו טפי והיינו כפירושא קמא. הראב"ד ז"ל. וזה לשון הריטב"א ז"ל: איכא בינייהו תגרא חדתא. פירש רש"י ז"ל ובתוספות שהחמר הזה תגרא חדתא משום גלויי תרעא איכא משום אוזולי גביה ליכא שהרי אינם מאמינים בו שיחזור ויקח מהם פעמים אחרות דליזול גביה מהשתא. ויש שפירש שאותו תגר שמוכר להם במקום היוקר הוא תגרא חדתא כלומר תגר חדש שאינו מן העיר דלא מוזיל גבייהו דחמרים. בקש לעשות בגרוטאות ולא הניחוהו. פירוש משום דלא שייך בהו טעמי דלעיל דטעמא דמגלו להו תרעי ליכאן שאין רגילות ליקח כסף תמיד מסוחר אחד אלא פעמים יקח מזה ופעמים מזה וגם אינה סחורה תדירה לילך ולחזור פעמים רבות דלוזלי גביה כדי להרגילו אצלם. עד כאן.

פרדיסא רב אסר ושמואל שרי. פירש רש"י כי כשהכרמים הם בוסר או סמדר מוכר היין שיהא בהן השנה הזאת בדמים פחותים והלוקח מקבל עליו תיוהא אם יהיה בקרן שום קלקול שיהא ההפסד שלו. רב אסר דמשום הקדמת מעות עד זמן בציר מוזיל גביה והוי אגר נטר לי ושמואל שרי דכיון דמקבל לוקח תיוהא מכירה מעכשיו היא ואוזלי מוזיל גביה ולא דמי להא דתניא מה שעיזי חולבות מכור לך שמותר מטעמי דפרישנא.

ואם תאמר ולרב מאי שנא הא ממשכנתא בנכייתא דשריא משום דחשבינן ליה כמוכר פירותיו בדמים פחותים. תירצו בתוספות דהתם גופה של קרקע קנוי לו מעכשיו לפירות כל זמן המשכונא ולאוקמי ביה חיותא ולמשטח ביה פירי אבל האי פרדיסא אינו מוכרו לו אלא בשביל היין שבו בלבד ומכירת פירות בעלמא היא. ועדיין אין הפירוש מחוור מאי אגר נטר לי יש במי שלא לוה ואינו חייב באחריות מעות כלל. ועוד דבתוספתא קתני בהדיא הילך מאתים זוז על מה ששדך עושה ובלבד שלא יאמר לו מארבע בסלע ומסאתים בסלע ולא משמע שיהא חילוק בזה בין המוכר פירות כרם ושדה קודם שיהא בו שום דבר למוכר אותה לאחר שהם בוסר או סמדר וכיוצא בו דסוף סוף הכל הוא מכר מעכשיו בלא שום אגר נטר לי. ורבינו פירש דפלוגתא דרב ושמואל בשקבל עליו המוכר שאם יאבדו פירות הקרקע לגמרי שיחזיר לו מעותיו דרב אסר דכיון דאיכא תורת הלואה כלל אסור ושמואל סבר דכיון דכי איכא פירי כלל פטור וכי ליכא פירי כלל אין לו ליתן לו אלא מעות שקבל בלבד אין כאן שום אגר נטר לי ומותר. ומודה רב בתורי דנפיש פסידייהו. פירוש ומודה רב דשרי במקום שנהגו שבוצרים הכרמים ומביאלן הפירות בעגלה דאיכא פסידא דתורי שמתקלקלים רגליהן בין שורות הכרמים ומפני כן נמכרין שם הפירות בזול כן פירש רש"י ז"ל. והלכתא כרב באיסורי. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: פרדיסא רב אסר ושמואל שרי. פירש רש"י ז"ל לקנות פירות הפרדס בכך וכו' בשנה ואסר רב דכיון דלקמיה שויא טפי הוה ליה כאגר נטר לי ושמואל שרי דכיון דכי אית ביה תיוהא דפעמים לוקה הפרדס בברד או שמחמיץ היין ואפילו הכי מקבל עליה הלוקח לא מחזי כאגר נטר לי. ומודי רב בתורי מקום שבוצרים וכו' עד שההפסד רב. ואיכא למידק דהא תניא בברייתא לעיל מה שעזי חולבות מכור לך מה שרחלי גוזזות מכור לך וכו' הרי זה מותר ולא עוד אלא אפילו אמר לו כך וכך בכך וכך מכור לך מותר כל היכא דקרבו מיניה בדלועים ופירות דכי פסקת להו לא אתו אחריני בפסקייהו וכדאיתא לעיל. ותניא נמי גבי שדה אומר אדם לחבירו הילך מאתים זוז על מה ששדך עושה ובלבד שלא יאמר לו מארבע סאין בסלע מסאתים בסלע. ויש לומר דכל היכא דאיתנהו לפירות גמורין ראויין ללקיטה כההיא דכוורת ועזים שרי דהא יש לו וכל יש לו שרי והיכא דליתנהו כלל נמי שרי והיינו מה ששדך עושה. אבל היכא דצמחו ולא נגמרו אי נמי דהוי סמדר ולא נגמר ללקיטה הוה ליה כאגר נטר לו וכל זה איננו שוה והראב"ד ז"ל פירש גם כן שמוכר לו פירות שנה והקשה לו ויהיה זה כמשכנתא דסורא או כמשכנתא בנכייתא. ותירץ דלא דמי דהתם המלוה עובד אותה והיא כלוקח את הקרקע לשנה או כאריס אבל זה המוכר עובד אותו ולא מכר לו כי אם הפירות.

ומודי רב בתורי דנפיש פסידייהו אם יחרוש אותו בשוורים של קונה מותר מפני שמצוי בהם ההפסד ויצא הזול כנגד ההפסד. גם זה אינו מחוור דקשיא ברייתא דמה שכוורתי רודה מכור לך. ועוד אם האיסור מחמת שהמוכר עובד אדמתו וההיתר לרב כשעובד אותה עם שוורים של לוקח הוה ליה לפרושי ומודה רב בתורי של לוקח. והרמב"ן ז"ל שפירש בשפירש כור בכך וכך גם זה אינו מתיישב דאין זה בכלל לשון פרדיסא שהכל תלוי בקציצה אם קצץ כך וכך בכך וכך והוה ליה לפרושי. ועדיין צריך תירוץ. עד כאן. וזה לשון הרמב"ן ז"ל: דהכא בשאמר לו מה שפרדסי עושה מכור לך מסאה לדינר אלא מקבל עליו זה לשכור פועלים ולבצור ואם היה חומץ כגון ענבי דאקרום או קלקול אחר שיקבל אותו ובלבד שיתן לו סאה בדינר. ורב אסר כיון דקצץ ושמואל סבר כיון דמקבל עליה תיוהא שרי וההיא דקתני מסאה בסלע אסור בשלא קבל עליו תיוהא כלל. אי נמי בשאר פירי מודה שמואל דלא שכיח בהו תיוהא. ומודה רב בתורי וכו'. רבינו חננאל פירש מודה רב שמותר ליקח עגל מן הבקר בדינר זהב אף על פי שלקמיה כי שקיל ליה שוה טפי משום דנפיש פסידא שאפשר שימות. ומקשים בלאו הכי נמי שרי כיון שיש לו וממילא קא רבי. איכא למימר לאו ממילא קרבי אלא במזונותיו של מוכר ובטרחו ועמלו וטרחו והוצאתו נפישי לפיכך אם מקבל עליו אחריותו אסור. ואין כל זה מספיק דהא היכי ליתסר כלל הרי הוא מכור מעכשיו. עד כאן לשונו.

דמשבשי שיבשי. פירש רבנו חננאל המקדימים לבעלי הכרמים דמים בזמורות בכך וכך המשוי ובעת שזומרים הכרם שוה המשוי יותר הלכך כי ליתנהו אסור דהכא ליכא תיוהא. ואני תמיהא כי מהפכי בארעא מאי הוי וכי מותר לעשות כך בשדה. ויש לומר אין מותר לעשות כן אלא בפירות אילן דמיחזי כקונה אילן לפירותיו אף על פי שאמר לו מכך וכך אבל אסור לעשות כן בשדה. ומדברי הר"מ הספרדי דהנך שיבשי איתנהו אלא שפוסקין קודם זמן הזמיר ועדיין הן קטנות אלא כיון דלא ידיע אי זו זמורה תיבש ותזמר ואי זו תשאר אסור לפסוק עליהן. ועוד דבשאר פירות אי בעו ליקח קונה ולוקח מעכשיו. אבל הזמורות כיון שאין בעל השדה רוצה שיקח אותם אלא בזמנן אסור דלא מיקני ליה מעכשיו עד דמהפך בהו. ולי נראה דהני משבשי שבשי קונין היו הזמורות בדליתנהו על מנת שיהו הם עצמם מזמרים אותם בזמנם ואמר להו רבא דליהפכו בארעא לעדר ולנכש מעט תחת הגפנים כדי שיהיו אריסים בכרם מתחלה ובסוף דנמצאו נוטלים את הזמורות בתורת אריסות נמי וכי נחתי להכי נחתי והיינו דקאמר משבשי שבשי ולא קאמר מזבני ולא אמר נמי החזיקו בארעא אלא הפוכו והוא לשון חורש אחר חורש כענין ששנינו בכלאים לא יאמר אזרע ואחר כך אהפוך אלא מופך ואחר כך אזרע. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אמר להו רב להנהו דמשבשי שיבשי. פירש רש"י ז"ל בעלי בתים המלוים תבואה לאריסיהם לזרע והן משלמים להן לגרן תבואה חדשה דהוה ליה סאה בסאה כשאין לו ואסור ומשום הכי אמר להו לבעלי בתים סייעו בגופא דארעא בחריש ובקציר דמיחזי כמאן דקני להו גופא דארעא עד כאן. ומיירי כשהלוה לו חטים לאריס לאחר שירד בקרקע דלא מצי מסלק ליה דאי קודם שירד האריס לקרקע הא תנן מלוה אדם את אריסיו חטין בחטין לזרע אלא ודאי כשיורד ואפילו הכי על ידי חזקה שמחזיק בעל הבית בגופא דארעא הקנה לו האריס בקרקע שיעור זרע שהלוה לו יותר על חכירותו כן פירשו בתוספות לפי פירוש רש"י ז"ל. ועם כל זה הקשו עליו דלישנא דמשבשי שיבשי לא אשכחן בענין זה. לכך פירשו דשיבשי הן זמורות כדמתרגמינן שלשה שריגין תלת שיבשין. והכי פירושו כי בעלי הכרמים היו מוכרין זמורות הכרמים של אותה שנה בתמוז או בסיון והיו מוכרין אותם בדמים פחותים מפני שאין להם לזמור אותם אלא בתשרי או מרחשון והזמורות אלו גדלות תוך זמן זה ומוסיפים ענפים אחרים ואף על גב דממילא רבו מכל מקום כיון שהשבח הוא גדול והענפים החדשים שמתחדשים לא היו בעולם היה נראה כרבית ומשום אגר נטר לי ולא דמי לפרדיסא דשרי שמואל לעילק דהתם שכיח תיוהא בפירות לפעמים והלוקח קרוב לשכר ולהפסד מה שאין כן באלו דלא שכיח תיוהא ומשום הכי קאמר להו דליהפכו בארעא קצת דהוי כמאן דאקני להו גופא דארעא מהשתא להכי ובהפוך כל דהו דיתקנו בקרקע סגי להו ולא בעי חזקה גמורה שאין זה אלא משום דלא ליחזי כרבית. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אמר להו שמואל להנהו דשבשי שבשי. פירוש בעלי הכרמים נותנין הזמורות לזומרים ולעודרים והם מוכרים אותם קודם הזימור לבעלי מעות ומזלזלין בהן בדמיהן ואמר שמואל לקונים אותם עזרו לעודרים בעדור הכרמים כדי שתהיו שותפים בעבודת הכרמים ומה שזלזלו לכם העודרים לא יבא לכם מאצלם אלא מאצל בעלי הכרמים כי גם אתם תהיו כעודרים וכשומרים שלהם. ויש מפרשים שמקדימין מעות לבעלי הכרמים וקונין מהן הזמורות בזול. הפוכו בארעא בשעת הזימור לעדור תחת עיקרי הגפנים כמו שעושין עכשיו שמגלים עקריהן וחותכין הקיסמין והזרדין שבהן שיונקין אותן והוא תועלת לגפנים משום דמתחזי כמאן דאית להו שותפותא בארעא וכי מוזלי גבייהו לא מיחזי כרבית ולא מחוור. ע"כ.

אמרי ליה רבנן לרבא קא אכיל מר רביתא כולי עלמא שקלי מגינאי ארבעה זוזי שקונין הפירות לשנה ומסלקין להו מניסן לניסן והיה להן מנהג שמסלקין אותן מן המחובר והיה נשאר לבעלי הגנה ולוקט אותו בזמנו ואחר כך מוסר אותו לאריס בדמים ידועים

ארבעה זוזים עד ניסן לפי מה שהיה הגנה ומשום הכי כשהאריס שלו דחוק ולא יוכל לפרעו בניסן מוסיף ליה טפי חד ירחא ושקיל מיניה שיתא זוזי ובחד ירחא ליכא רווחא לגינאי תלתא ומיחזי כאגר נטר לי דמשום דקא נטר ליה מר בניסן לאייר שקיל מיניה כל ההוא טופיאנא. ואף על גב דאמר רבא להנהו דמנטרי בגי סייעו בהדייהו בבי דרי כי היכי דלא תשלים שכירות דידכו עד ההיא שעתא וכו' והאי גינאה נמי כיון דקאי בגנתא עד אייר לא משלמא חכירותו עד התם ומאי אגר נטר לי איכא הכא. לא דמי התם אוזולי בפירי הוא דקא מוזלי גבייהו וכיון דמסייעי וההיא שעתא הוא דקא שלמה שכירותייהו ובההיא אגרא מוזלי גבייהון ליכא רבית אבל הכא מכר הוא וכיון דכולי עלמא מניסן לניסן קא שקלי דמי ואיהו נמי מעיקרא הכי אתני בהדיה ולבסוף אתפשר בהדיה דלא לסלקיה עד אייר ויהיב ליה שית זוזי אוסופי זוזי הוא משום דנטר ליה עד אייר. ואמר ליה רבא אדרבה אנא מרווחנא ליה טובא דשוי ההוא ירחא טפי מכל ירחי שתא ואתון שלא כדין עבדיתו דסתם גנתא לאריס משתעבדא פירוש הפירות הנשארים בקרקע משועבדים הן לאריס שנטע אותו ועבד בהן ואם אינו יכול לפרוע ממה שהוציא מן הגנה תוך זמנו דין הוא שיקח מה שנשאר ויעזור בו לפרוע חובו ויוסיף דמים ואם תאמרו שאני נוטל ממנו יותר מכדי דמיהן אינו כן כי יותר הן שוין הראב"ד ז"ל.

דף עג:

רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא גוי ביתא וכו'. פירוש משכונא סתם בלא קביעות זמן. הדר גוי זבנה לרבא וכו'. פירוש אגר ביתא דשנה שנייה כדמפרש ואזיל. והא דאקדים ליה אגר שנה שנייה מתחלת השנה לאו מדינא דהא קיימא לן דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף אלא הוא רוצה להקדים לו שכירותו קודם זמנו שלא יחשדוהו שהוא דר בו על דעת שלא לתת לו שכר. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"ף: לשנה שקל אגר ביתא. ומשמע בתחלת שנה שנייה וקשה דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. ויש לומר דשמא לחדשים השכירה לו. אי נמי לשנה רצה לומר לסוף שנה. השתא נשקול מר אגר ביתא דאם לא הייתי נותן שכירות של שנה זו הייתי עושה שלא כדין. ולא נראה דלא משמע דלא יהא הטעם משום הכי אלא משום רבית לכך נראה נשקול מר אגר ביתא פירוש משום דחשיב כאלו היתה הבית ממושכנת אצלו מרבא. הקשו בתוספות מכח דינא דבר מצרא היה לו לרב מרי וכו' ויש לומר דרבא מגוי זבנה ואמרינן לקמן זבנה מגוי לית בה משום דבר מצרא ואפילו לא

שייך הכא טעמא דלקמן מכל מקום לא פלוג רבנן. אי נמי לפירוש רבינו תם אתי שפיר דפירש לקמן בפרק המקבל דבתים לית בהו דבר מצרא והכא הוי בית. ע"כ.

אמר ליה אי הוה ידענא דהוא ממשכן ליה למר לא הוה זביננה ליה. פירוש דהוה ליה כעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע. ואם תאמר ואי ניחא ליה לרב מרי בההיא ארעא השתא נמי לישקלה משום דבר מצרא דהא משכנתא עדיפא מבר מצרא לפום חד פירושא דפרישנא לעיל ואף על גב דקיימא לן זבן מגוי לית בה משום דבר מצראי התם משום דיכול למימר ליה אריא חברתי לך והכא דהא ממשכנא לרב מרי ליתיה להאי טעמא. ותירצו בתוספות דלא פלוג רבנן בכל מאן דזבן מגוי. אי נמי כדפירש רבינו תם שאין בבתים משום דבר מצרא. והנכון כי רב מרי לא היה רוצה לקנותה אלא שתהא אצלו במשכונה בלבד שיאכל פירותיה ורבא הוא שהיה חושש שהיה רוצה רב מרי לקנותה. הריטב"א.

השתא כדיניהם עבידנא בהדך כל אימת דלא מסלקי לך בזוזי לא שקילנא אגר ביתי מינך. פירש רש"י לא שקילנא אגרא מינך עד שאכוף הגוי לשלם לך ואין זו רבית דהא רבא לא מחייב ליה מידי אלא גוי. משמע שאלו היה לו לרבא לפרוע לו המעות אסור. והראב"ד פירש כדיניהם עבידנא בהדך דישראל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי ואינהו במשכנתא מחמת זביני אתו ליה וכל היכא דלא יהבי לך זוזי כזביני הוא גבך. עד כאן. ולומר שאפילו היה החוב מוטל על רבא לפרעו מותר דכזביני הוא בידיה דרב מרי וכי שקיל זוזי מרבא הרי הוא כמוכרה לו. הרשב"א.

וזה לשון רבינו חננאל: גוי משכן בית לרב מרי בר רחל והדר זבניה לרבא ואמר ליה רבא לא שקילנא מינך אגר האי ביתא עד דפרעה לך זוזי דילך כדייהו דגוים דלא הוו זבינייהו זביני במידי דממושכן עד דפרקי למשכנתא כדגרסינן בתחלת הפרק דגוים דמפקי מלוה למלוה אגר משכנתא משום דבדיניהם בתורת זביני אתו ליה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: השתא כדיניהם עבידנא לך דכמה דלא מסלקי לך בזוזי לא שקילנא אגר. פירוש כדיניהם של גוים אפילו במשכונא סתם אינו יכול לסלקו מאכילת פירות עד שיפרענו והבא מחמת גוי דינו כגוי וכשם שהגוי המוכר לא היה יכול לסלקו כך ישראל הבא מכחו אינו יכול לסלקו. וכתב רש"י דרב מרי לא היה חושש בכל זה משום רבית אלא שלא יהא דר בחצרו שלא מדעתו בלא שכר דאלו משום רבית ליכא בהא שהרי הוא לא הלוה כלום לרבא ורבא אינו חייב כלום ואף על פי שעל מנת כן לקח רבא הקרקע שיפדה המשכונא לעצמו מכל מקום לא נשתעבד לרב מרי בשום דבר ונכון הוא. אבל בתוספות הוקשה להם דכיון דמייתי לה הכא להאי עובדא מכלל דמטעם רבית הוא

לכך פירשו כי רב מרי היה חושש דכיון שהיה יכול רבא לסלקו מן הקרקע והתוב היה מוטל על רבא לפרעו כי מה שהיה מניחו רבא בבית אינו אלא מפני המתנת מעות החוב ונראה לו כאלו נוטל שכר מעותיו מרבא ואיכא איסורא דרבנן ובכהאי גוונא למלוה אזהרו רבנן ולא ללוה. ורבא אמר לו שזה אינו דכדיניהם אית ליה למעבד וכל מאי דאכל בזכות משכנתא דידיה אכיל. וכן הלכתא. ואגב אורחין שמעינן מהכא דישראל שמשכן קרקע לחברו וחזרו ומכרו אם היתה משכונא סתם אינו יכול לסלקו עד תשלום שנה ראשונה וכן אם היתה משכונא לזמן ידוע באתרא דלא מסלקי אין הלוקח יכול לסלקו למלוה עד שיעבור כל זמנו ומכאן ואילך רשאי לסלקו ואם הניחו שם חייב להעלות לו שכר אם הוא חצר דקיימא לאגרא ולפירוש התוספות אי לא יהיב ליה אגרא איכא נמי משום אבק רבית.

ושמעינן נמי מהכא דגוי ששעבד שום דבר מקרקע שלו לישראל או שהקנה לו בו שום זכות וחזר גוי ומכרו לישראל אחר דין הלוקח עם הישראל הראשון כדין גוי שהוא בא מחמתו וכדיניהם דייניהם ליה ונפקא מינה לענין החלונות שכתבו בפרק חזקת הבתים ולכל דכוותה. מפי רבי. עד כאן.

אמר ליה רבא מברניש לרב אשי חזי מר רבנן דאכלי רביתא יהבי זוזי אחמרא בתשרי ומבחרי ליה בטבת פירש רש"י ז"ל שמקדימין מעות על היין בתשרי כשער של תשרי דלקבלוה בטבת ובטבת שקלי מינייהו חמרא מעליא שאלו קבלו יינם בתשרי אולי היה מחמיץ ואשתכח דמשום דאקדימו מעות בתשרי ועדיין לא יצא השער קבל עליו המוכר אחריות ואף על פי שאדם פוסק על החטים בשיש לו ומקבל מוכר כל אחריות ואף על פי שלא יצא השער התם הוא בתבואה ופירות שאינן רגילין להתקלקל אבל חמרא דרגיל דמחמיץ אסור והיינו דלא אתי עלה משום דמקבלי עלייהו מוכרים יוקרא וזולא אלא משום דמקבלי עלייהו תוקפה דשכיח. זו היא שיטת רש"י ז"ל. והקשו בתוספות דהא סתמא תנן שפוסק על הפירות ואפילו יין בכלל וקתני נמי פוסקים על העביט של ענבים משום דהוי כיש לו. ותו דקתני בריש פירקין ויין אין לו הא יש לו יין או שבא איסרו לידו מותר. לכך פירשו בתוספות שאין זה דומה לשאר פוסקי פירות דעלמא דהתם כל שקובע לו זמן לתת לו אותן פירות הזמן הוא לטובתו של מוכר ואלו רצה לוקח המוכר לתת לו תוך הזמן הרשות בידו והלה חייב לקבלם ואם כן המכר נגמר מיד בשעת נתינת המעות בין בשיש לו למוכר או כשאין לו ויצא השער וכי אייקר ברשותיה דלוקח חשיבא דאייקר אבל האי עובדא מיירי שהתנו הלוקחים עם המוכרים שלא יוכלו לתת להם יין עד טבת דמבחר נפשיה וכיון שכן אין המכר נגמר עד טבת והמעות היו הלואה אצל

מוכר וכי אייקר ברשותיה אייקר ואשתכח דמוזיל גביה בטבת משום שכר הקדמת מעות דאלו זבני חמרא בתשרי אולי היה מחמיץ. ואמר ליה רב אשי דהא ליתא שאף בתנאי זה שהתנו אלו נתנו לו יין טוב שאינו ראוי להחמיץ עד טבת היה להם לקבלו תוך זמנו ומה שאין מקבלין אותו תוך זמנו משום דאינהו כי יהבי זוזי אחמרא יהבו ולא אחלא ולא מתידע דהוי חמרא עד טבת דמבחר נפשיה ואי נמי קבילו הלקוחות היין קודם טבת והיה חומץ בטבת היה להם להחזירו דאיגלאי מילתא דמעיקרא חלא הוה ואם כן ניחא להו טפי למוכרים וללקוחות דלא מקבלי ליה עד טבת. והיינו נמי דאמר רבא לעיל בפירקין שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול זוזי אחביתא דחמרא אי תקפה ברשותך ואי יקרא וזולא ברשותאי ומיירי אפילו בדהוה ליה חמרא למוכר כדפירש רש"י התם. והא דבעינן דליקביל לוקח יוקרא וזולא מפני שהתנה שלא יתחייב לוקח לקבלו עד הזמן שקבע וכיון שכן אלו הוי אחריות יוקרא עליה דמוכר אסור אף על פי שיש לו מטעמא דאמרן והכא לא חשו ליוקרא וזולא דמקבל עליה מוכר משום דמתשרי ועד טבת לא שכיח יוקרא אבל התם דהוה שכיח חשו ליוקרא ולא חשו לתקפה. ואם תאמר התם אמאי לא חשו לתקפה דהתם ליכא טעמא דאמרינן הכא דבטבת מבחר נפשיה. ויש לומר דכל דמקבל לוקח יוקרא במידי דשכיח יוקרא ליכא למיחש לתקפה משום רבית דלית כאן מלוה ממש. ועוד דהתם לא התנה לתת לו יין על כל פנים אי תקפה האי אלא דאי תקפה ההוא תקפה ליה ומהדר ליה זוזי. כל זה משיטת התוספות ודברים נכונים הם. הריטב"א.

וכן כתב תלמיד הר"ף וזה לשונו: ואם תאמר מאי שנא הכא דחייש לחששא דתקפא ולא חייש לחששא דיוקרא ולעיל הוי איפכא דחייש לחששא דיוקרא ולא חייש לחששא דתקפא. ויש לומר דשנא ושנא דהכא דוקא יש לחוש משום תקפא ולא משום יוקרא דאין רגילות שיתייקרו בין תשרי לטבת בזמן מועט כזה ולשם לא שייכא חששא דתקפא דאם יחמיץ היין לא יתן לו יין אחר והכי קאמר ליה אי תקפא ברשותך ולא יהיה המכר חל אבל לא ישלם לו יין אבל הכא מבחרי ליה בטבת דצריך הוא ליתן יין אחר חשוב. ואם תאמר לפי סברת המקשה תקשי ליה מכל פוסקי פירות דבכהאי גוונא הוא שנותן לו מעות עכשיו בשביל יין ואחר מכאן נותן לו יין חשוב. אמנם פירוש הקונטרס דפוסקי פירות דתנן במתניתין אינו רוצה לומר מיין אלא מתבואה וכיוצא בה דאינם רגילים להתקלקל אבל ביין לא דרגיל הוא להחמיץ. ולא נראה דהא במתניתין קתני פירות סתם דמשמע אפילו יין. ועוד דבהדיא תנן פוסק עמו על העביט של הענבים. ועוד קשה דלעיל חייש משום יוקרא ואמאי כיון שיש לו יין כשפסק מותר דכל פוסקי פירות הכי הוו.

ועוד קשה דמשני כיון דמקבל עליה וכו' משמע הא אי לא הוה מקבל זולא אסור משום יוקרא ואם כן קשה הא דאמרה במתניתין פוסק עמו כשער הגבוה. ויש לומר דלא דמי הך דהכא דמבחרי ליה בטבת לדלעיל לפוסקי פירות דמתניתין דשאר פוסקי פירות דמתניתין אם לא היו לו הפירות למוכר מיד כשיהיו בידו יוכל לפרעם ללוקח והלוקח יקבל בעל כרחו והשתא ניחא הכל דלא תיקשי לך הא מכל פוסקי פירות דשאני פוסקי פירות באם ירצה המוכר יכול למכור הפירות ללוקח מיד כשיהיו לו הפירות אבל הכא אין המוכר יכול לסלק עצמו כשירצה דמיירי שהלוקחים התנו שלא יקבלו היין עד טבת ואז מבחרי ונמצא שאין המכר נגמר עד טבת ומעות הלואה הוו גבי מוכר ומקבל עליו אחריות בשביל הקדמת המעות וגם ניחא קושיא דפרכינן דהיכי חייש לעיל איוקרא הא כל פוסקי פירות וכו' דשאני פוסקי פירות שהמוכר יכול לסלק עצמו מיד שיהיו הפירות בידו למסרם ללוקח ואם כן נגמר המכר מיד בשעת נתינת המעות וכי אייקר ברשותיה דלוקח אייקר ולכך אין לחוש משום יוקרא אבל לעיל אינו יכול לסלק עצמו מן המכר מעכשיו דמיירי שהתנה עמו הלוקח שלא יקבלנו ממנו עד שעת היוקר הילכך אין המכר נגמר עד שעת היוקר וכי אייקור ברשותיה דמוכר אייקור ואם כן המעות מלוה גביה עד אותו הזמן ונמצא שמוזיל גביה כשער היוקר בשביל הקדמת המעות ומשום הכי קאמר דאי לאו משום דמקבל עליה זולא הוי רבית משום יוקרא כדפירשתי והשתא ניחא הכל. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: אמר ליה רבא מברניש לרב אשי חזי מר דקא אכלי רבנן רביתא דיהבי זוזי אחמרא בתשרי ולא שקלי ליה עד טבת ואמרי להו בטבת אבחר לנו. פירוש תנו לנו מן המובחר שבאוצר. הענין שהיו קונים עשר חביות של יין בעשרה דינרין ולא היו אומרים לא למקפא ולא שום דבר אלא סתם עשר חביות של יין יהיה להם לקבל לחשבון עשר קוסאות למאה אי נמי דאמרי להו עשר חביות במרתף של יין ולא אמרו למקפא שהיה בדין שיתן לו המוכר יין הנמכר בחנות אי נמי דאמרי להו עשר חביות במרתף זה של יין ואמרי להו למקפא והיה להם לקבל עשר קוסאות למאה והן היו מבקשים יין שכולו מובחר בשביל הקדמת מעותיהן. אמר ליה רב אשי אין באוצר רבית מפני שהן קונין אותו בתשרי והן יין קונין ולא חומץ דאלו היה ניכר באותה שעה היו נוטלין אותו מיד ומשם ואילך היה באחריותן אלא שאינו מתברר עד טבת ובטבת הוא דמבחר נפשיה ומה שאנו אומרים שמקבל עליו עשר קוסאות או שנותן לו יין הנמכר בחנות כמי שקונה אותו בשאר ימות השנה שכבר נתברר אם לטוב אם לרע והיה לו לברר מה שהוא קונה או בטעימה או בריח וכיון שלא בירר הלך אחר לשונו אבל אלו

לא היה להן לברר מה שהן קונין ובודאי יין הן קונין ולא חומץ ולא קוסס ומשום הכי נותן מן המובחר שבאוצר. עוד צריך לפרש למה הוצרך לומר אחמרא יהב אחלא לא יהב ומעיקרא אי חמרא חמרא והלא הקונה מרתף של יין נמי כל הטענות הללו יש בו ולא היה צריך לומר אלא דבטבת הוא דמבחר נפשיה ולא בשעת המקח כי כל ההפרש אינו אלא שאינו ניכר עכשיו ולא היה לו לברר. עתה אפרש כי אלו התלמידים מכריחין את המוכרים ליתן להם יין חשוב בטבת בדמים שקנו אותו בתשרי או יקבלו מי שפרע ולולי אלו הטעמים שאמר להן רב אשי לא היה מספיק להם דקא מבחר נפשיה בטבת מפני שהיו יכולין לומר מקח טעות הוא אצלכם טלו מעותיכם כדאמרינן בבתרא דבקנקנים דמוכר מצי למימר ליה הא חמרך והא קנקנך אבל מהני טעמי מצי למכפינהו למיתן להו חמרא מעליא אומרים להן יין מכרתם לנו ולא היה לנו לברר עד עכשיו ורבית אין שם מכל מקום אפילו יחדו להם החביות כי ההיא דהילך ארבעה זוזי אחביתא דחמרא אי יקרא או זילא ברשותי ואי תקפה ברשותך. ונראה לי שאם מצא כולו חומץ אין מקבלים אותו לפי שאינו יין כלל אבל אם מצא כולו קוסס או נמכר בחנות כית שהוא יין מקבלים אותו והוא שבררו להם אוצר אחד בשעת המקח אבל אם אמרו לו עשר חביות במרתף של יין והיה להם אוצר אחד טוב מזה נותן להם את הכל מן הטוב. עד כאן.

רבינא יהב להו זוזי לבני אקרא דשוניתא. פירש רש"י שהיה רבינא מקדים להם מעות על היין ולפיכך כששופכין לו יותר קופיתא היה חושש משום רבית. ואמר ליה רב אשי דכיון ולאחר הפרעון היו נותנין לו סתם מותר הוא דאוזולי הוא דמוזלי גביה דאפילו משום רבית מאוחרת ליכא כיון דיהבי ליה סתם ולא אמרי ליה בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלנו מתנה בעלמא היא דיהבי ליה וחזר רבינא ותשש לחשש אחר דאפילו עיקר המקח באיסור שהקרקע אינה שלהם ומה שלוקח מהם גזל הוא. ואמר ליה דלאו גזל הוא דארעא לטסקא משתעבד. וקצת קשה בעיני דכיון דאמר ליה והא ארעא דלאו דידהו היא משמע דעדיין הוא חוזר לחשש הראשון ולומר דטעמא דאוזולי לא מפיק ליה מחששות ומסתברא דהכי קאמר ליה מעיקרא שמא רבית הוא ואמר ליה דלא דאוזולי מוזיל גביה. ואהדר ליה ואי מוזלי היאך אפשר להם בכך והא ארעא לאו דידהו ואי אפשר להם לזלזל במה שאינו שלהם ואהדר ליה דפירות שנה זו שלהם הם דמלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא. והראב"ד ז"ל פירש כן אלא שהוא ז"ל נראה שמפרש דמעיקרא נמי רבינא לא מחשש רבית היה שואל אלא מחשש גזל אלא שרב אשי לא הבין כוונתו וכשאומר לו אוזולי מוזלי גבך בירר רבינא דמשום חשש גזל היה שואל הואיל והקרקע אינה שלהם ואהדר ליה דפירות שנה שלהם הם ומלכא אמר כל מאן דיהיב

טסקא ליכול ארעא. ואף הרמב"ן ז"ל על דרך פירוש זה הוא מפרש אלא שהוא מפרש דרבינא לא היה מקדים מעות אלא בשעת המקח היה נוטל פירות ונכון הוא. אלא שקשה לי קצת דלא הוה ליה למימר רבינא יהב להו זוזי דמשמע שהיה מקדים להם מעות ואם כדבריו לא היה לו לומר אלא רבינא זבן חמרא מבני אקרא דשוניתא. ועוד דדבר הלמד מעניינו הוא דכולה שמעתין בחשש רבית בהקדמת מעות סגיא. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: רבינא יהב זוזי לבני אקרא דשוניתא. פירוש בני אקרא דשוניתא היו להן כרמים ושדות שנותנין למלך טסקא וברחו הבעלים ובאו אחרים וקבלו אותם מן הגזברים של מלך לטסקא ואותן שקבלו אותם מכרו מן הפירות לרבינא ונותנין לו יותר ממה שהתנו לו והיה רבינא ירא שלא יהיה שם איסור מפני שהכרמים לא היו שלהם והיו סבור שאינו אלא כמו הלואה או פקדון גבייהו ולא היה להם לזלזלו בפירותיהן שאם יבאו הבעלים ויתנו הטסקא יטלו כל מה שיצא מהן. פשיט ליה רב אשי דלאו הכי הוא אלא מדידהו קא מוזלי דמלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא והני כיון דאינהו יהבי ליה לטסקא כלהו פירי לדידהו הוו. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: פירש רש"י שהקדים להם מעות וכו'. וקשה עלי הדבר כיון שבשעת פרעון מוסיפין לו רבית הוא שלא הזכירו במשנתנו בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלי אלא ברבית מאוחרת לאחר פרעון כדקתני והחזיר לו מעותיו אבל הלוהו מנה והחזיר לו מנה ופרס מדעתו חס ושלום שיהא מותר. ועוד הלוהו ודר בחצרו יוכיח שלא התנו ואסור ולא ישכור ממנו בפחות אינו בתנאי רבית ומה לי קודם פרעון ומה לי בשעת פרעון אדרבה בשעת פרעון מחזי כרבית. ושמא נאמר שהיו פורעין לרבינא פירותיו ואחר כך היו אומרים לו קח לך הרי עוד אלו דכיון שנסתלק מהם רבית מאוחרת היא וכיון דלא אמר בשכר מעותיך שרי דלאחר פרעון מתנה הוא דקודם פרעון כדי שירויח לו זמן הוא עושה שאפילו שאלת שלום רבית אבל לאחר פרעון ומדעתו מותר בכל ענין ובסתם כל זמן שלא יאמר בשכר מעותיך דמה לי בסמוך מה לי לאחר זמן ואינו מחוור. ושמא לא אמרו כן אלא במכר שפסק סתם כשער שיצא ולא פירשו כמה דזה מוזיל הוא אצלו לתת לו יותר ושער של זול הוא אצלו. ולי נראה שלא הוזכר כאן משום רבית ועובדי דחשש איסורין קא מנו הכא ורבינא לא היה מקדים לתת להם מעות אלא קונה מהם פירות מיד ליד ולפי שהיו מעדיפין במדות היה חושש משום גזל כדמפרש ואזיל והא ארעא לאו דידהו היא ומעיקרא דקאמרינן סתם אתא לקמיה דרב אשי היה חושש שמא בטעות מוסיפין לו ואמר לו כיון שאין הדעת טועה בכך וכל שעה עושין מחילה היא והדר אקשי והא ארעא לאו דידהו היא וכו'. אי נמי מעיקרא משום דארעא לאו דידהו

היא בעא מיניה וגלויי בעלמא הוא דמגלי טעמיה דרך קושיא כלומר והאיך אדם מוחל בדבר שאינו שלו ואמר ליה שלו היא דארעא לטסקא משתעבדא. עד כאן.
ובשיטה כתוב שדברי רש"י עיקר כדאמר רב נחמן לעיל האי מאן דיזיף פשיטי מחבריה וכי אהדר ליה אשכח בהו טופיינא בכדי שאין הדעת טועה מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה והתם ודאי בעת הפרעון הוא ושרי. ומה שהביא הרמב"ן ראיה מהלוהו ודר בחצרו היינו מפני שהוא דר בזמן הלואה שעדיין מעותיו של זה בידו. כן נראה לי. עד כאן.
וזה לשון תלמיד הר"ף: אוזולי הוא דקא מוזלי גבך משום רבית מאוחרת ליכא הכא דאין רבית מאוחרת אלא אם כן פירש לו בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלי. וקשה דהא לא קאמר במתניתין בשביל מעותיך אלא קתני והיה משלח לו ואומר בשביל מעותיו משמע שאינו אומר כך אלא בלבו הוא מחשב. ועוד קשה דלמה לי למימר אוזולי אוזיל גבך. לימא ליה הרי לא אמר לך בשביל מעותיך שהיו בטלות. ונראה לומר דשמא יש חילוק בין הלואה למקח וממכר דבמקח וממכר שייך למימר אוזולי אוזיל כדקאמר. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: אוזולי הוא דמוזלי גבך. פירש רש"י הואיל ולא פסקת עמהם ומדעתם הם נותנים לך ואין מזכירין לומר בשכר מעותיך שהיו בטלין אצלנו מתנה בעלמא הוא דיהבי לך עד כאן לשונו.
ויש שפירש טעם דבריו משום דהא רבית מאוחרת היא ואין רבית מאוחרת אסור אלא בשאומר טול זה בשכר מעותיך וכדתנן לקמן לוה הימנו והחזיר לו מעותיו והיה משלח לו ואומר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלי זו היא רבית מאוחרת. ואין זה נכון דהתם לא בעינן שיאמר לו בפירוש כן דאם כן הוה ליה למימר ואומר בשביל מעותיך ומדקתני בשביל מעותיו נראה כי בלבו הוא שאומר כן. ועוד דהתם הוא לאחר שפרעו והחזיר לו מעותיו חוזר אחר כך ונותן לו אבל כל שנותן לו תוספת בשעת פרעון זו רבית גמורה היא ואף על פי שלא התנה בתחלה והרי זה כהלוהו ודר בחצרו שהוא אסור. אבל הנכון הכא דהיינו טעמא דשרי מפני שדרך מוכרי פירות להוסיף ולתת במדה גרועה ללוקחין אלא שבכאן היו חוששין כי אולי מפני הקדמת המעות היו עושין כן ולא מפני עין יפה דמכר בעלמא ואמר לו כיון דלא פסקת עמהן וגם לא הזכירו שהוא בשביל הקדמת מעותיך מתנה בעלמא הוא דיהבי לך משום עין יפה. ולזה נראה שכיון רש"י. עד כאן.
אמר ליה רב פפא לרבא חזי מר הני דבי פפא בר אדא דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשעבדי בהו טפי. ענין זה על כסף הגלגלת שהיו נותנין למלך והיו שם עניים שלא היו יכולין לפרוע והמלך מוכר אותם לעבודה לכל מי שיוציא הכרגא בשבילם והיה מזלזל בעבודתם אם היו ראויים ליטול שש פשיטים ביום בשכרם לא היה מחשב להם כי אם

ארבע והיו בני פפא בר אדא פורעין הכרגא למלך בשבילם ונפרעים מהם בזו העבודה וחשש רב פפא שמא זו הלואה היא הוצאת הכרגא בשבילם שהם חייביו לתתה מיד למלך וכשמזלזל המלך בשכר עבודתם והם נוטלים אותו הזול מהם הוא רבית כי אין רשות למלך לזלול בעבודתם ומאחיהם הם נוטלים הרבית. והשיב לו רב אשי כי יש לו רשות למלך למכור אותם לעבודה עד שיפרע מהם שכך הוא משפט המלכים שקבלו אותו מן המלכים הראשונים והמשפט כך הוא דמאן דלא יהיב כרגא לישתעבד למאן דיהיב כרגא הילכך אותו הזול משל מלך הם נוטלים אותו ולא משלהם. וכי נפקי נמי צריכי גיטא דחירותא כדאיתא בגיטין. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: חזי מר הני דבי פפא בר אדא דיהבי זוזי דכרגא אאינשי ומשתעבדי בהו עיקר הפירוש כדפירש רש"י דישראלים היו והיינו דקאמר אאינשי וכדפרישנא בפרק החולץ והיינו דאייתי ליה הכא גבי רבית דהוה סלקא דעתיה דכי פרעי עלייהו כרגא דמלכא נעשה הכרגא חוב על האנשים ההם כאלו הלוום להם וכי משתעבדי בהו הוו שכר מעותיהן. והא דגרסינן בנסחי דוקני ומשתעבדי בהו טפי יש לומר דקסלקא דעתיה דתרי איסורי עבדי חדא משום רבית וחדא שמשתעבדין בהם עבודת עבד אי נמי שהיו זנים אותם אלא שמלאכתם מרובה ממזונותיהם וההיא טופיינא הויא רבית. ואמר ליה מוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דיהיב כרגא משתעבד במאן דלא יהיב כרגא כלומר כי כשיפרעו הכרגא של אלו למלך קנאום באותו כרגא כקונה עבד עד שיפרעום ואין המעות חוב והמלך יכל הוא למוכרם שכן זכה בהן ברעש הארץ וגוי קונה ישראל במלחמה כדאיתא בפרק השולח והמלך מוכר זכותו לבי פפא כגון שמכר עבדו לישראל והרי הוא קנוי לו בקנין הגוף והבא מחמת הגוי הרי הוא כגוי והיינו דאמרינן בפרק החולץ דלכי נפקי צריכי גיטא דחירותא וכדפרישנא התם שפיר ולא שייך בהא אין עבד עברי נוהג בזמן הזה שאין היובל נוהג שאין זה מותר בשפחה ואין דיני עבד עברי נוהגין בו כלל וכדפרשינן בפרק השולח. ע"כ.

ומעייל להו בגוהרקא דרבא. להוליך את רבא שהיה ראש ישיבה בכסא של עץ ומוליכין אותו על כתפיהן מפני רוב העם הבאין לשמוע הדרשא לא היה יכול לעבור עליהן אלא בענין זה שאין דרך אדם חשוב לרכוב על סוס בפני רבים. ה"ר יהונתן.

האי מאן דיהיב זוזי לחבריה וכו'. עד אפרוותא דבלשפט. יש שפירשו כי בבלשפט היין נמכר ביוקר. אבל בפרק הספינה משמע לכאורה כי בבלשפט היה נמכר בזול והכא הכי קאמר שיתן לו במעותיו יין כפי שער הזול שנמכר בבלשפט. ולכולהו פירושי קשיא לי למה חייב לשלם לו כלום ומאי שנא ממבטל כיסו של חברו שהוא פטור מפני שאין

היזקו אלא גרמא וכן אם הוביר שדהו אינו חייב לשלם לו אלא כשקבל עליו כן בפירוש. ותירץ ר"י דהכא נמי כשהתנה כן בפירוש שאם לא יקח לו שישלם לו פסידא שלו ולא הזכיר התלמוד כן מפני דהא פשיטא דבלאו הכי לא מחייב ולא הוצרך אלא לפרש כיצד ישלם לו ולאי זה חשבון ישלם לו. ומורי הרב תירץ דהכא אף על פי שלא קבל עליו תשלומין כלל כיון שנתן לו מעותיו ליקח לו סחורתו ואלמלא הוא לוקח על ידי עצמו או על ידי אחרים אלא שזה הבטיחו שיקח לו וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת כן הרי הוא חייב לשלם לו מה שהפסיד בהבטחתו דבההיא הנאה דסמיך עליה ונותן לו ממונו משתעבד ליה מדין ערב וזה ענין שכירות פועלים דפירקין דלקמן שחייבין לשלם לבעל הבית מה שמפסיד כשחזרו בהן או שבעל הבית חייב לשלם להם מה שמפסידין דכיון שסמכו זה על זה נתחייבו זה לזה במה שיפסיד על פיו וזה דין גדול. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד: האי דאמר רב חמא האי מאן דיהב זוזי לחבריה למזבן ליה חמרא וכו'. פירוש שנתן לו מעות לעסקא ואומר לו שיקח בהן יין ויוליכנה לבלשפט ביום השוק כי שם הוא ביוקר וזה לא עשה כן ובטל כיסו של חברו משלם לו כפי מה שהוא נמכר שם והוא כעין המשנה המקבל שדה מחברו וכו' והובירה. ולית הלכתא כוותיה משום דקניית היין אסמכתא אבל אם נתן לו יין להוליך ולא הוליך נראה שחייב לשלם מה שהפסיד באותו יום השוק שאותו יום אין לו תשלומין ביום שוק אחר. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן ז"ל: למזבן ליה חמרא לקנות לו יין בימות הבציר משלם לו יין כפי הדמים הקלים שקונים אותו אפרוותא דבלשפט שם מקום ידוע שהיין נמכר ונקח שם לרוב הלוקחים יין בימות הבציר ולפיכך הקדמתי לך מעותי זמן מרובה שתקנה לי יין באותו מקום הזול ולהביא לי כאן למקום היוקר ומשום אגר נטר לי ליכא כדאמרינן משום דמוזלי גבייהו אי נמי משום דמגלו להו תרעא אי נמי אחריות הדרך היה על הלוקח שהוא בעל המעות ולא על בעל החמרא והפסידו בזה שסמך עליו ולא שלח לשם ביד אחר. והני מילי ביין סתם דבודאי סמכה דעתיה דבעל המעות שימצא שם יין הרבה למכור שהרי אינו מקפיד בין יין ליין בין אדום ללבן אבל ביין זה כלומר ביין כזה שהוא יין לבן וחשוב ומרוקח ולא אחר לא משלם ליה לפי שלא היה לו לסמוך עליו שהיה לו לחשוב שמא לא ימצא כזה והיה לו הוא בעצמו לילך לשם ולקנות אותו יין ואם לא ימצא ממנו יקנה מאחר. אי נמי הוה ליה למימר לשליח שיקבל מעותיו ואם לא ימצא כזה יקנה לו יין אחר. ורבא אמר אפילו ביין סתם לא משלם ליה כלל משום דאסמכתא היא כלומר אפילו הבטיחו ואמר לו אם אין אני קונה לך אפרע משלי אין זו אלא אסמכתא הואיל ולא קנו מידו. עד כאן.

האי דאקשינן ומאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא לאו למימרא דמדינא משלם התם דהתם נמי אסמכתא היא אלא שאין מנהג הדיוטות הוא וכדאמרינן עלה בפרק המקבל. אלא הכי קאמר מאי שנא דלא תקנו בהא כדתקנו בההיא. ואהדר ליה דהתם תקנו משום דבידו ובהא לא תקינו משום דלאו בידו. וכי הא נמי הוא דאקשיה התם בפרק המקבל גבי ההוא דאמר אי מובירנא לה משלמנא אלפא זוזי ואמרינן אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ומאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במטבא כלומר מפני מה לא תקנו בהא כדתקינו בההיא ואהדר ליה משום דגזים ובדגזים לא תקינו כן פירש רב האי גאון ז"ל. הרשב"א ז"ל.

דף עד.

התם בידו ופושע הוא הכא לאו בידו ולא סמכה דעתיה איכא דמקשו הכא גבי אסמכתא בעלמא נמי כגון דאמר ליה אם לא אתן לך מכאן ועד יום פלוני שדה זו שלך דאמרינן אם לא אמר מעכשו לא קני ולא אפילו אפותיקי נמי לא הויא היכא דידעינן דיכול לפרוע לאותו היום ולא פרעו נימא כוון דבידו הוא קני. והא לאו שאלה היא דאף על גב דחזינן ליה מעות מנא ידעינן שהם שלו דילמא פקדון נינהו אי נמי שלוה אותם או שהוא חייב למקום אחר יותר נחוץ מזה והיה לו בו הפסד גדול אם לא יפרענה והלב יודע מרת נפשו. ועוד שאין דנים זה הדין אלא במקום נזק כגון זה שבטל את מעותיו בפשיעה אבל בענין אחר שאין שם הפסד בפשיעתו או בחלוף דברו דנין. הראב"ד.

אמר רבא הני תלתא דיהבו זוזי לחד למזבן להו מידי וזבן לחד מונייהו זבן לכלהו פירש רבינו בשם רבו הרמב"ן דלאו דזבן לחד מינייהו בפירוש דאם כן הא ודאי נעשה שלוחו וזכה לו אלא דזבן מדמי דחד מינייהו סתם קאמר דזבן לכלהו דכיון דבמעמד אחד נחנו לו כולם ולא הקפידו נעשו כשותפין. אבל בדצר וחתים כל חד מינייהו זוזי דידיה גלו אדעתייהו דלא משתתפי כלל ולמאן דזבן בלחוד אפילו בסתמא זבן וכל שכן אם נתנו לו זה שלא בפני זה ואם נתן במקח ממעות כולם ולקח סתם זוכה כל אחד לפי מעותיו. הריטב"א.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד למזבן להו מידי היכא דיהבי ליה כולהו זוזי ציירי בחד סודרא דלא ברירה ואזל וזבן אף על גב דאמר לא הוה בדותאי אלא למזבן כל האי זבונא לראובן דהוא חד מהנהו תלתא לאו כל כמיניה ולכלהו זבן. ואי יהבו ליה כל חד מינייהו זוזי באנפי נפשייהו וזבן ואמר לפלניא לחודיה זבנית רשאי.

ואף על גב דאמרי ליה אלא כשיעור זוזי דחד מינייהו. נראה לומר אף על גב דאיהו ערבינהו לזוזי באפייהו וצריך עיון. עד כאן.

האי סיטומתא קניא. פירש רש"י רושם שעושין לקוחות על הסחורה כשלוקחים אותה ומניחין בבית המוכר ותמיהא מילתא מאי טעמא דמאן דאמר דקני בה לגמרי ואפילו באתרא דלא נהיגי והרי לא עשה משיכה והנכון בזה מה שאמר מורנו בשם ה"ר פינחס אחיו דסיטומתא הוא כעין מטבע שאין עליו צורה והתגרין נותנין אותו לסימן כשלוקחין דבר אחד ולא ידיע אי בתורת דמים יהבי ליה ובאומר ערבוני יקנה הכל וליכא אלא מי שפרע או בתורת חליפין יהבי ליה דקני לגמרי דכיון שאין עליו צורה נעשה חליפין ובהא הוא דפליגי אמוראי. ואמרינן דבאתרא דנהיגי קני דודאי על דעת חליפין יהבי ליה. ולא בעי בהאי מנהג תנאי בני העיר אלא מנהג בעלמא שאין מנהג זה מבטל הלכה. הריטב"א.

והראב"ד פירש וזה לשונו: סיטומתא סיתומא חותם כגון שמכר לו חבית של יין או שק מלא פירות ולא נתן מעות ולא משך אלא שסגר את חביתו וקשר את שקו ועשה זה חותמו. עד כאן.

ולשמואל דאמר בידי שמים אפילו אחת אינו פוסק הא מידרי דבידי שמים הוא דבעי רוח להפיץ את התבן מן הגרן. ודאי אפשר להסיר את התבן בכברה ובנפואתא. ואקשיה תוב והא עביט ענבים דמחוסר מיכמר כגון כמישה וריכוך שיהא נח לידרך. ופרקינן בכומר של ענבים כלומר מכומר הוא כבר מלשון מכמר כדגרסינן בפסחים מיכמר בישרא פירוש עביט כגון עריבה גדולה מעטן כלי שנותנין בו הזתים מלשון עטיניו מלאו חלב. וקיימא לן כרב דסוגיא דשמעתא כוותיה וכל מאי דאקשו ליה פירקיה. ותוב רבית אימורא הווי וקיימא לן כרב באיסורי. רבינו חננאל ז"ל.

אימא בשראוי לשקעו בכבשן תימה לשמואל אמאי קתני במתניתין על הגדיש ועל העביט ועל המעטן אפילו על הקמה ועל הענבים ועל הזתים נמי דאינם מחוסרים אלא מלאכת אדם. ויש לומר דאין הכי נמי אלא דלא פסיקא ליה דהוה צריך למיתני ובלבד שלא יהיו צריכים עוד לקרקע. הרא"ש ז"ל.

אין פוסקין על הביצים של יוצר עד שיעשה דברי רבי מאיר. יש שגורסים ביצים (בחיריק) מלשון היגאה גמא בלא ביצה והוא כמו בארות חמר שהיוצר לוקח משם ועושה מלאכתו עוד שיעשו הביצית וההמר אין פוסקין אם לא יצא השער לקדרות ולמלאכת היוצר לפי שאין חושבין אותם כמי שיש לו ואף על פי שיש לו העפר מתוקן ויש שגורסים ביצים שעושין מן הטיט כמו ביצים עגולים ומניחין אותם על האבנים ועושין מהם המלאכה. הראב"ד ז"ל.

תימה לשמואל אמאי בעינן שיעשו משיש לו העפר בביתו נמי שרי. ואין לומר דחשיב נמי מחוסרי בידי שמים מה שצריך ליבש דהא באויר העולם יכול ליבשם דהא אמימר יהיב זוזי מכי עיילי עפרא. ופירש ריב"ן הואיל ואין לו אלא עפר לא קרינן ביה יש לו כמו בזבל בימות הגשמים לדברי חכמים הואיל ואינו נשיף כמאן דלית ליה דמי. הרא"ש ז"ל. במה דברים אמורים בעפר לבן פירש רש"י ז"ל שאינו מצוי ולא חשיב שיש לו. ואם תאמר מכל מקום כיון שיש לו עפר לבן יפסוק עליו עד שלא נעשה ביצים. ויש לומר כיון דדמיו יקרים לא סמיך לוקח עד שיראנו ביצים מימר אמר שמא ימכרנו ביצים בדמים יקרים. הריטב"א.

אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בעפר לבן וכו'. אף על פי שאין לזה יש לזה. פירוש ואין מקפידין זה על זה מלהלוות עפר זה לזה מפני שמצוי הרבה. באתריה דאמימר הוה עשיק עפרא פירוש לא היה מצוי כל כך. והא דאמר רבי יוסי אף על פי שאין לזה וכו' לא אמר אלא בעפר שיש ממנו רב ולא היו מקפידין מלהלות זה לזה אבל בפירות ושאר דברים לא אמר אלא אם כן יש לו או שיצא השער לפי שמקפידין זה על זה בהלואתם. ימות הגשמים איכא בינייהו שהם שעת הוצאת זבלים ורבנן בתראי לא שרו אלא בימות הגשמים דשכיחי זבלים ותנא קמא שרי כל ימות השנה. הראב"ד ז"ל.

והריטב"א ז"ל פירש וזה לשונו: ימות הגשמים איכא בינייהו. פירוש דתנא קמא שרי לפסוק עליו ואפילו בימות הגשמים דלא שכיח וכדקתני בהדיא ופוסק עליו כל ימות השנה ורבנן בתראי לא שרו לפסוק עליו אלא בימות החמה בלבד דשכיח ואדרבי יוסי קיימי דאסר אפילו בימות החמה כיון שאין לו זבל באשפה שלו ולטפויי על דרבי יוסי קאתו ולא לטפויי על תנא קמא. עד כאן. וכן פירש רש"י.

וכפר סיחין וחברותיהן אף על פי שאין לזה יש לזה. לפי מה שפירשתי בריש הזהב גבי בפרוטות בדמים דכל הני פסקי דשמעתין יש בהן ענינים דהוי כעין שער הלקוטות וכיוצא בה הכי הוי פירושו אף על פי שאין לזה ביצים יש לזה. משאנץ.

אי מעיילא עפרא סמכא דעתיה. פירוש ולא משום רבית נגעו בה אלא שלא היה רוצה ליתן מעותיו בכדי ולפי מה שפירשתי למעלה דאף לרבי יוסי אפשר דבעי עד שיעשו יש לפרש דלעולם סומך שיתן משלו ויעשנו ביצים ומכל מקום ליכא משום רבית כיון דאיכא למימר אף על פי שאין לזה דלא גרע ממי שאין לו כלל. ועוד שעשוי אדם להחליף עפר בביצים ולתת לו שכר טירחו ואף על זה הוא סומך. שיטה.

דף עד:

דיהב זוזי לנדוניא דבי חמוה. פירש רש"י שעשאו חמיו שליח לפסוק עמהם. והא דאמרינן לקמן ותיפוק לי דשליח שויה פירוש שאין כאן מי שפרע וכו' כדכתיב בפירושיו ותימה הוא אי לא אודועי שליח למוכר דלצורך חמיו הוא לוקח אמאי לא מקבל שליח מי שפרע הא מוכר לדידיה זבין ולא לחמיו ומה עסקו עם חמיו וזה ודאי כיון שלא הודיעו אין עליו תורת שליח עם המוכר ואי קסלקא דעתך דהכא בשהודיעו עסקינן לוקמא בשלא הודיעו ולא היה צריך לאוקמוה בתגרי ויש לומר אם ידוע בעדים שלקח במעותיו של חמיו על כרחך שלמוכר יחזירה כיון שלא עשה שליחותו עוד נראה מלשון רש"י דלעולם אין מי שפרע בשליח וכו' ויפה כוון ורבינו הגדול כתב בהלכות והני מילי בתגרא וכו' אבל אי יהיב זוזי לבעל הבית דאדעתא דמארי זוזי הוא דזבין שליחא שויה ומאי דזבן זבן ומחייב לקבוליה מיניה בתרעא דזבין ליה. ואין הדבר הזה ברור אצלנו עד שראינו בפסקי הגאונים ז"ל שפירשו שהוא נתן לחמיו מעות ליקח לו תכשיטין וקנאם ולבסוף זל נדוניא והחתן אינו רוצה ליקח אלא כשער של עכשיו וחמיו אינו רוצה ליתן אלא כשער היוקר שבו קבל המעות ודן רב פפא שיקבל עליו החתן מי שפרע ואקשינן ליה אמאי מקבל מי שפרע וכו'. ובתר הכי אקשינן ותיפוק ליה דשליחא שויה ועל כרחך דחתן יקבל כשער שקנה לו חמיו שהוא שלוחו ואוקימנא בתגרא. ונתבררו דברי רבינו הגדול ז"ל ומיהו לישנא דגמרא דקאמר יהב זוזי לנדוניא דבי חמוה לא דייקא הכי. ואפשר לפרש דחמיו נתן מעות לחתן זה ליקח לו נדוניא ועכשיו אין חמיו רוצה לקבלם ולפיכך הקשו והרי יש לו לקבלם על כרחו כמי שקנה לו שלוחו ולאו כל כמיניה דלימא לשלוחיה קביל וליך מי שפרע ואהדר בך במכר. וגם זה כפי פירושי הגאונים והכל עולה לטעם אחד. הרמב"ן ז"ל.

וכן כתב הרמ"ך וזה לשונו: רבינו חננאל כתב דחתנא הוא דשדריה לחמוה למזבן ליה נדוניא ויהב ליה זוזי השתא למזבנה וזבנת השתא ביוקרא ובתר הכי כי יהבה לחתנא זל נדוניא ואמר ליה מתנא לא מקבילנא לה אלא בדמי דשיה השתא. ואסיקנא דאי חמוה תגרא הוא דעביד דזבין מהאי ומזבין להאי אמרינן דהכי נמי כי זבין הך נדוניא לאו אדעתא דחתנא זבנה אלא אדעתא דנפשיה הוא דזבנה והוה בדעתיה דאי משכח ביה רווחא דליזבנה לאיניש אחרינא הילכך אי זל ברשותיה דחמוה זל ולית ליה לחתנא למשקלה. ואף על גב דלא פסק חתנא בהדי חמוה מעיקרא דליזבין ליה כשער הגבוה שהוא שער הזול לא לישקלה להוהוא נדוניא מיניה כשער היוקר שעבר אלא כשער הזול של עכשו והיינו הוא דאקשי רב אחא בריה דרבא לרב אשי ותיפוק ליה דשליחא שוייה

כלומר החתן לחמיו וכי קנה חמוה בשליחותיה דחתניה כמאן דקנה איהו גופיה דמי וכיון דלא פסק איהו בהדיא דלפסוק כשער הגבוה לאו פשיעה דשליח הוא ולשקול משלח כשער של מעיקרא או לקביל מי שפרע משלח אבל שליח לית ליה דלקבליה ומשני בתגרא דזבין ומזבין כדפרישית. אבל היכא דלאו תגרא הוא אמרינן שלייחא שוייה ומאי דזבן זבן ומיחייב חתנא לקבולי ההיא נדוניא מיניה בהנהו דמי דזבנה איהו מיניה דמוכר ולא מצי הדר ביה ואי בעי למהדר בעי לקבולי מי שפרע דכיון דלאו תגרא הוא שליח הוא דשוייה ומאי דזבן זבן וכמאן דקנה איהו גופיה דמי כיון דלא שני בשליחותיה כלל ואי אתני בהדיה דליזבון כשער הגבוה שהוא שער הזול בהא ודאי אית לן למימר דהכל לפי תנאו ולא מקבל ליה מיניה אלא כשער הזול אף על גב דלא שני בשליחותיה ואי אמרת דאיהו פסק בהדי חמוה דלפסוק בהדיה דמוכר כשער הזול ולא עבר הכי לא משכחת שני בשליחותיה טפי מהאי ואית לן למימר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ובכהאי גוונא בכל שליחא נמי הכי דייניגן דינא. ואיכא מאן דפריש לה לשמעתא הכי ההוא גברא דיהב זוזי לנדוניא דבי חמוה. פירוש ההוא חתנא דשדריה חמוה למזבן נדוניא לברתיה ויהב זוזי אנדוניא לסוף זל נדוניא. הכי דינא אי האי חתנא תגרא הוא דעביד דזבין אדעתא דנפשיה לית ליה לחמוה לקבולי ההוא זבונא כשער היוקר בין אודעיה ההוא חתנא למוכר דשליחא הוא בין לא אודעיה ואף על גב דלא אתני חמוה בהדיה למפסק כשער הגבוה שקיל חתנא מיניה דמוכר כמה דאתני איהו בהדי מוכר אף על גב דאודעיה דלחמוה הוא דזבין וחמוה לא שקיל מיניה מידי דכיון דתגרא הוא אדעתא דנפשיה קא זבין ולאו אדעתא דחמוה זבין והא דאמר ליה הכי לזרוזיה הוא דקאמר ולאו תנאה הוא וצריך עיון כיון דאתני בהדיה אמאי לא ליפסיד מתנא. ואי לאו תגרא דעביד למזבן אדעתא דנפשיה הוא שליחא הוא דשוויה חמוה הילכך אי לא שני בשליחותיה מחייב נמי לקבולי חמוה מיניה בתרעא דזבן איהו ולא מצי חמוה למימר ליה היה לך לפסוק כשער הגבוה כיון דלא אתני איהו בהדיה הכי. ואי בשליחותיה דחמוה שני אמר ליה דלפסוק כשער הגבוה ולא אתני ואודעיה איהו למוכר דשליחא דחמוה הוא ואדעתא דחמוה הוא דקא זבן אף על גב דלא זל אלא פורתא אפילו פחות משתות ואפילו בכל שהוא נמי מצי הדר ביה. ואי לא אודעיה חתנא למוכר דשליחא הוא ושני בשליחותיה דלא פסק כשער הגבוה שני לנפשיה ושקיל איהו מיניה כשער היוקר ויהיב איהו לחמוה כשער הזול כמה דפסיקה בהדיה דמצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. והכל עולה לענין אחד. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: ותיפוק ליה דהאי חתן שליח שווייה לחמיו וקנה לו וברשות החתן הם. ומפרקינן חמיו זה אינו בעל הבית שיכול לומר לחתן כל תכשיטין שקניתי לך קניתים אלא תגר הוא שקונה ומוכר לומר עכשיו כי בעת שקנה אדעתא שאם יבא מי שיתן לו בהן ריוח הוא ימכרם לו ולאו אדעתא דחתן קנאם לפיכך דן רב פפא עליו כך. וקיימא לן כוותיה דהא רב אשי דהוא בתרא מתרץ כוותיה. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: ומקשה ואמאי איכא מי שפרע על השליח דהיינו החתן דהא מצי למימר בעל המעות דזהו חמיו לתקוני וכו'. ומשום הכי מוקי לה בתגרא דזבין ומזבין לנפשיה כלומר זה החתן לאו שליח הוא מן חמיו. אלא בעל דבר הוא שכבר פסק עם חמיו ונתפשר חמיו עמו במעות וחתנו פסק עם אחרים ועתה מתחרט על כן אי לא פסק כשער הגבוה ורוצה לחזור בו ראוי לקבל עליו מי שפרע דאי הוה שליח ליכא עליו ולא על משלחו כלל מי שפרע ומשום הכי אין על מי ששלחו דהיינו חמיו לקבל מי שפרע דמצי למימר ליה הוה לך לפסוק כשער הגבוה ולתקוני שדרתיך וכו' ועל השליח נמי מה בידו לעשות שבית דין מקללין אותו שהרי הודיעו זה השליח שלא לצורך עצמו היה קונה זו הנדוניא אלא בשליחות חמיו. אבל אם זה השליח קנה מן החנוני ולא הודיעו שלצורך אחר הוא קונה ולא נתזלזל השער שאין להאשימו על דבר מיחייב לקבולי עליה בעל הבית ששלחו בתרעא דזבין ליה ואי בעי למהדר מקבל עליו מי שפרע כיון דלא שני בשליחותיה. אבל היכא דשני בשליחותיה או פשע שלא התנה מה שראוי להתנות ואי קרקע הוה ולא התנה עמו שיכתוב לו אחריות מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך וכו' והוא דידע המוכר שלצורך אחר קונה אותו ואם לא ידע יתקיים המקח ביד השליח וישלם השליח לשולחו מה שהפסידו או יחזיר לו מעותיו. ע"כ.

וזה לשון הראב"ד: ההוא גברא דיהיב זויי לנדוניא דבי חמוה. פירוש אמר ליה חמיו קנה לנו בגדים לנדוניא לבתי או שנתן לו חמיו מעות או שאמר לו קנה לך משלך ואני אפרע לך והלך זה החתן ונתן המעות לתגר וקנה הבגדים שיקת אותם בשעת נישואין ובין כך ובין כך הוזלו הבגדים והיה רוצה זה לחזור בו אם לא יתנו לו כשער הזול לפי שלא היה חמיו גם כן רוצה לקבל כי אם בשער הזול ועל כן אמר לו רב פפא לא אתה ולא חמיך אם לא פסקתם כשער הגבוה אין אתם יכולים לחזור בלא קבלת מי שפרע ואמר ליה רב פפא אם פסק זה עמהם שיתנו לו כשער הגבוה ואם אינם רוצים לתת ורוצים לחזור מן המכר יקבלו עליהם מי שפרע ואם לא פסק והוא רוצה לתזור בה יקבל מי שפרע וכן חמיך עמך. והקשו עליו ומאי דעתא כתנא קמא דרבי יהודה דאמר צריך שיפסוק כשער הגבוה וממאי דתנא קמא דרבי יהודה רבנן היא דאמרי לוקח נמי יכול לחזור בו כמו

המוכר ואפילו הכי צריך לפסוק כשער הגבוה ודילמא לעולם לדעת רבנן כיון דאיהו נמי מצי הדר ביה בנתינת מעות אינו צריך לפסוק שאף על פי שלא פסק כמי שפסק דמי ואם לא יתנו לו וחוזר בו אפילו מי שפרע ליכא. אלא מאן תנא קמא דרבי יהודה רבי שמעון דאמר לוקח אינו יכול לחזור בו דלא סבירא ליה כשם שתקנו משיכה במוכרים כך תקנו משיכה בלקוחות וכיון דלגבי לוקח המקח קיים אם פסק כשער הגבוה שקיל כדהשתא ואי לא שקיל כדמעיקרא בעל כרחו שהרי אצלו המקח קיים וחזק כאלו משך. זהו לדעת רבי שמעון ואין הלכה כרבי שמעון. הילכך אי בעי הלוקח למהדר ביה מצי הדר ביה ואין לו מי שפרע ולא עוד אם הם לא יתנו וחוזרין בהם עליהם לקבל מי שפרע דדעתיה דאיניש אתרעא זילא ולפיכך הוא ממתין בלקיחת המקח ואינו מקבלה מיד. והשיב רב פפא וליהוי נמי תנא קמא דרבי יהודה רבי שמעון הלא בתרי תרעי שוה הוא לרבנן שיוכל גם הלוקח לחזור בו ואפילו הכי קתני שצריך לפסוק כשער הגבוה דאי לא תימא הכי וכו'. ותיפוק ליה דשליח שוייה וכל מה שעשה על דעת שלהם עשה דאם לא שינה בשליחותו עליהם לקבל כל מה שעשה ואם כן אין עליו מי שפרע כי אם עליהם ודבורו הוא דבורם והחתן לא היה חוזר אלולי כי חמיו לא היה רוצה לקבל כמעיקרא ואם כן עליהם לקבל מי שפרע. ויש עוד לומר שאף עליהם אין מי שפרע שיכולין הן לומר סבורים היינו שיפסוק כשער הגבוה דרך פקח לתקן שליחותו ושני ליה כי זה החתן תגרא הוא ואדעתא דנפשיה זבן ומזבין הילכך איכא עליה מי שפרע לגבי מוכר ולחמיו נמי מי שפרע עם החתן זהו דרך ה"ר יצחק. ואין דעתי נוחה כי לפי דעתי פושע היה כשלא פסק עמהם כשער הגבוה ולתקוני שדריה ולא לעוותי כההוא עובדא דההיא איתתא דאמרה ליה להוא גברא זבן לי ארעא אזל זבן לה שלא באחריות וחייביה רב נחמן למזבניה ולזבוני לה באחריות. ואיכא למימר דהתם ודאי פשיעה הוי דאתני בהדי מוכר שלא באחריות דאי בסתם הוה זבין הא אמרינן אחריות טעות סופר הוא אבל הכא כי זבן סתם ולא פסק כשער הגבוה לאו עוותי הוא. עוד אני מוסיף לבאר כי כל מקום שהשליח משנה בשליחותו השליח משלם והמעשה קיים וזה דבר ברור הוא מכמה מקומות ולא עוד אלא כל דבר שהוא קרוב לשינוי מעשה כגון מעשה דאבימי בריה דרבי אבהו כיון דאמרי ליה שקול מינייהו שטרא כיון דפשע ולא שקל שטרא מקמי דליתב להו זוזי פושע הוי ומשלם אבל היכא דלא שני ולא קרוב לשינוי מעשיו בטלים לגמרי וראיה לדבר אלמנה שמכרה שוה מאה ודינר במאה שמכרה בטל ושליח כאלמנה ומההיא מילתא דקידושין אמר רבא האחין שחלקו הרי הם כלקוחות פחות משתות נקנה מקח ולא אמרן וכו' אבל שוו שליח לא דאמר ליה לתקוני שדרתיך וכו'

כלומר שאילו נקנה המקח אלמא מעשיו בטלים. מעתה מה שהקשה בכאן ותיפוק ליה דשליח שוייה רצה לומר שיהיו מעשיו בטלים לגמרי ואין לו על החתן ולא על חמיו מי שפרע לפי שאין מעשיו כלום שהרי לא שינה בשליחותו ושני ליה בתגרא וכו' ויש על החתן מי שפרע כנגד המוכר ועל חמיו מי שפרע כנגדו וזהו עיקר עד כאן ובנוסחא אחרת מחידושי הראב"ד נמצא כתוב ועל חמיו מי שפרע כנגדו. ועם כל זה הפירוש הראשון עיקר לפי שאין כאן טעות לשליח כדי לבטל מעשיו לגמרי ואינו דומה לכל אלה. עד כאן.

אבל רבנן בין פסק בין לא פסק שקיל כי זולא דהשתא. כלומר ואם חזר בו אין עליו מי שפרע דדעתיה דאיניש אתרעא זילא. ואם תאמר והלא מוכח בפרק הזהב גבי מילתא דרב כהנא דאף על גב דנשתנה השער איכא מי שפרע. יש לומר דהתם בלוקח לקבל מקחו לאלתר אבל מקדים מעות לקבל המקח לאחר זמן דעתיה אתרעא זילא וכן פירש רש"י ז"ל. ואם תאמר מאי שנא דסבירא ליה דלרבנן איכא הפרישא בשינוי תרעא ולא לרבי שמעון. ויש לומר דלרבי שמעון כיון דמעות דהשתא סבירא ליה דמעות קונות לגבי לוקח שאינו יכול לחזור בו מיד נגמר המכר ולית לן למיחש לשינוי תרעא וכי זל ברשותיה דלוקח זל אבל לרבנן שאין מעות קונות אלא לענין מי שפרע סברא הוא כי לכך לא קנה לאלתר משום דדעתיה אתרעא זילא ומשום האי טעמא היה מסתגר ליה לרבינא לאפוקי מתניתין מדרבנן ולאוקומה כרבי שמעון דלית הילכתא כוותיה ובתוספות כתבו עוד טעם אחר למאי דמוקי לה כרבי שמעון משום דבמתניתין לא קתני אלא תרי פלוגתי ואי מוקמינן מתניתין כרבנן שלש מחלוקות בדבר דאלו לרבי שמעון קנה לוקח לגמרי ואינו יכול לחזור בו כלל ולרבנן חייב לקבל מי שפרע ולרבי יהודה יכול לחזור בו בלא מי שפרע הילכך מוקמינן לתנא קמא כרבי שמעון ואמרינן דרבי יהודה דפליג במתניתין היינו רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון דסבירא ליה דבתרי תרעי כהאי גוונא ליכא מי שפרע. ומהדרינן דלרבי שמעון נמי כל היכא דאיכא שינוי תרעא כהאי גוונא דעתיה אתרעא זילא ואין מעות קונות אפילו ללוקח אלא לענין מי שפרע בלבד. ומעתה לית לן לאוקומי מתניתין כרבי שמעון אלא כרבנן דהלכתא כוותייהו דהא אין כאן אלא שתי מחלוקות בדבר זה דרבי שמעון ורבנן דידיה סברי כתנא קמא דהכא דבהא לא נחלקו רבי שמעון ורבנן דידיה כלל ורבי יהודה פליג אתרווייהו וסבירא ליה דבשינוי תרעא כזה אפילו מי שפרע ליכא וכיון דכן הכי עדיף לאוקומה אף כרבנן מלאוקומה כרבי שמעון דוקא דלית הילכתא כוותיה. דאי לא תימא הכי פירוש לא דאזלת בתר סברא דלעיל דלרבי שמעון כיון דמעות קונות אפילו בשינוי תרעא גומר ומקנה. דעתיה דאיניש

אתרעא זילא וכו'. פירוש דכיון דידע דמעות אינם קונות לא גמר ויהיב כפי שער של עכשיו בין יזולו בין לא יזולו אלא אתרעא זילא יהיב דמים. אי נמי יש לומר דלעולם אפילו אי אמרת קנו יהיב אתרעא זילא אלא דלאו כל כמיניה כיון שלא פירש וקנו לו מעותיו אבל הכא כיון דידעינן דדעתיה בהכי די לפוטרו ממי שפרע דהא לפי סברתו לא משנה בדיבוריה. בתרי תרעי לא אמר וכו' פירוש וטעמא דרבי שמעון דכיון דתקינו רבנן למוכר ומוכר פשיטא דחוזר אם ישתנה השער אף על זה תקנו כיון שדעתו מעיקרא אתרעא זולא ומכל מקום לא הקילו עליו ואף על גב דדעתיה אתרעא זילא ליפטר ממי שפרע יותר ממכרה. שיטה.

ותיפוק ליה דשליח שוויה עיקר הפירוש למה ליה למפטריה ממי שפרע משום דאיכא שינוי תרעא ומאן דמחייב ליה מי שפרע היכי הוה אפשר לחיוביה כלל דהא שליחא הוא וכל שליח שחוזר בו מפני שאין משלחו מתרצה במקח ההוא אין לנו לחייבו מי שפרע ולקללו שהרי אין הדבר בידו ולמשלח נמי אין לחייבו מי שפרע כיון דהוא עצמו לא לקח וכל שכן בזה שטוען שפשע שלוחו בשלא פסק כשער הגבוה. ולא מיבעיא אם הודיע השליח למוכר שהוא שליח אלא אפילו לא הודיעו כן כיון שנתברר לנו שהוא שליח ואינו חוזר בו מדעתו אין לנו לחייבו מי שפרע כלל ולא שיקחנו לעצמו כההוא עובדא דגברא דזבן ארעא שלא באחריות דפרק מי שמת שלא החמירו כל זה לענין מי שפרע. ומהדרי דאין הכי נמי הכא האי חתנא לנפשיה זבן וכספסירא דזבן ומזבין וכן הלכתא. הריטב"א.

וזה לשון שיטה: ותיפוק ליה דשליח שוויה. מבין ריסי עיני רש"י משמע דהכי נמי הוה פריך אפילו אי מעות קונות דלא קני דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולעשות שלית לא עשאו. ויש לפרש דלעולם אי קנו קני ולא יכול למהדר ביה שום אחר מהם כיון שלא פירש בפירוש ושאני הכא דלא יפטור ממי שפרע כי די בכל דהו. ופירוש ותיפוק ליה כלומר אפילו תימא רבנן היא מכל מקום הכא פטור ממי שפרע כיון דשליח הוא וזה נראה לי עיקר וצ"ת. שיטה.

כתוב בספר המאור ההוא גברא דיהב זוזי לנדוניא וכו'. ומה שדן רב פפא עליו להחמיר לא נפסד חמיו וכו' עד לפרש הדין ולומר כן וכו' וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם השם הוא יודע כי לא אבין את דבריו דמאחר שאין הפרש בדבר לא לגבי חתן ולא לגבי חמיו כי חתן לעולם מקבל מי שפרע אם יחזור בה וחמיו לעולם אינו חוזר נפסד אם כן למאי הילכתא אקשי ליה תיפוק ליה דשליח שוויה ולמאי הלכתא שני ליה בתגרא וכו'. ואני כבר פירשתי על דרך הרב ז"ל.

ולענין מי שפרע לשליח שאם היה שליח אין עליו מי שפרע כי לא שנה בשליחותו אלא אם כן הזכיר לו שער הגבוה והוא שכחו. והרוצה לעמוד על העיקר יעיין בפירושנו. עד כאן.

כתוב בספר המאור תנו רבנן מלוה אדם את אריסיו וכו'. איכא דקשיא ליה ברייתא דמפליג בין ירד ללא ירד להא דתנן מפריז על שדהו ואין חוששין משום אבק רבית וכו' וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם דרמא האי לא חש לקימחיה דהא קתני התם ואפרנסה דבשבח השדה קא מפיק להו. ועוד דהתם המוכר הוא מטריח על בעל השדה להלוות לו אבל הכא בעל השדה הטריח על האריס ליתן הזרע שלא כמנהג המקום ואם הלוהו לא די לו שמפחיתו על הזרע אלא שיטול ממנו כשיעור היוקר בסוף והטעם הזה מסעד הוא. עד כאן.

מאי שנא תנא דידן דלא מפליג בין ירד ללא ירד ומאי שנא תנא דברא דקא מפליג לאו קושיא הוא ממש דהא אפשר דתנא ברא לפרושי מתניתין אתא ומאי דלא פריש במתניתין פירש בברייתא אלא דכיון דידעינן דטעמי דפליגן נינהו ומתניתין לחוד ומתניתא לחוד בעי לפרושינהו. הריטב"א.

אריסא יהיב ביזרא. ואפילו ירד לשדה סתם על דעת שיתן הזרע יורד לפי המנהג הילכך כל זמן שלא נתן הזרע יכול לסלקו וכשפורע אותו אז הוא זוכה ומה שמפסיד ביוקר החטים שפורע אינו רבית אלא אייקורי הוא דמייקר בחכירות וכאלו מתנה עמו תהיה אריס על מנת שתתן לי סאה אחת יתירה על חלקי או כאלו אומר תהיה אריס בשדה שלי על מנת שתתן לי עתה דינר אבל באתריה דתנא ברא מריה ארעא יהיב ביזרא וזה התעצם והתנה עמו שיתן האריס הזרע והוא מלוה אותו לאריס. אם התנה עמו עד שלא ירד מותר שהרי הוא במקום שהאריס נותן הזרע וכל זמן שלא נתן יכול לסלקו ואינו זוכה בשדה אלא על מנת כן ולפחות ממנה הוא יורד. אבל אם התנה עמו משירד אסור שכבר זכה בו ואינו יכול עוד לסלקו הילכך כשהוא מתנה עמו אף על פי שהוא קונה ממנו בקנין על התנאי ההוא מכל מקום ההלואה אסורה שאין זה כמתנה לפחות מן האריסות שכבר זכה בו ונראה לי דהא דאמרינן כי קא נחית לבציר מפלגא קא נחית דוקא שלא זקפן עליו במלוה אלא שהוא נוטל מן הגורן אבל זקפן עליו במלוה וקבע לו זמן בפרעון או לגורן אסיר אם הוקרו שהרי חוב הם עליו ואינו יכול לסלקו מן האריסות. ולאו מילתא היא דמכל מקום אייקורי בארעא הוא כדאמרן. הראב"ד ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: כי נחית לבציר מהכי נחית. פירוש הרי הוא כאלו מחכירו עכשיו שיטול פחות משאר אריסין משום דלא יהיב ביזרא. עד כאן.

דף עה.

הכי קאמר ואם לא קצץ הוזלו נוטל חטיו פירוש דמתניתא תרתי קתני שאם קצץ דמים בשער שבשוק שיתן לו דמים כאותו שער ואפילו יוזלו רשאי ליטול דמים שקצץ כיון שפסק כן. אבל אם לא קצץ והוזלו אינו נוטל אלא חטיו והכי קאמר שאם לא קצץ הוזלו נוטל חטיו ואינו רשאי ליטול דמים כשעת הלואה ואם הוקרו נותן לו דמיהן בלבד שהיו שוין באותה שעה ולא יותר וידו על התחתונה וכן הלכתא. הריטב"א ז"ל.

וז"ל הראב"ד ז"ל: תנו רבנן המלוה את חברו כור חטים וקצץ לו דמים. פירוש כאחד או כשנים שבשוק אף על פי שלא יצא השער לכל הוזלו נותן לו חטים וכו'. אוקמה רב ששת דהכי קאמר קוצץ לו דמים נותן לו חטיו הוקרו נותן לו דמיהן שהיו שוין באותה שעה. ואם הלוהו על שער שבשוק בין הוזלו בין הוקרו נותן לו חטיו ואפילו לא הזכיר לו שם דמים. ואם הזכיר דמים הרי זה קצץ והיינו טעמא משום דהוה ליה כמי שיש לו מפני שמוצא ללות. עד כאן.

מתניתין: **לא יאמר אדם לחברו הלויני כור חטים וכו'**. דעת הגאונים ז"ל והרמב"ם ז"ל דכולה מתניתין בשיש לו ואפילו הכי קתני רישא דאסור ללות סאה בסאה לזמן קבוע ולא התירו אלא בדאיכא תרתי שיש לו ובלא קביעות זמן אי נמי שאין לו ויצא השער ובלא קביעות זמן והיינו דלא אשכח היתרא בסיפא אלא באומר עד שיבא בני או וכו' ואפילו בשיש לו ובלא קביעות זמן דדוקא סאה בסאה אבל סאה ויותר מסאה אסור לעולם. ודוקא בתורת הלואה אבל בתורת זביני מותר לפסוק אפילו בקביעות זמן כשיש לו או כשאין לו ויצא השער ויכול למכור שוה מאתים במנה כשיש לו ואפילו בקביעות זמן. כל זה שיטת הגאונים והרמב"ם וכן דעת רש"י והתוספות. אבל מרי היה אומר דרישא דמתניתין כשאין לו אבל כשיש לו מותר ללות סאה פירות בסאה אפילו בקביעות זמן והא דקתני סיפא הלויני עד שיבא בני לאו משום דליכא קביעות זמן הוא דקתני לה אלא למימר דהא חשיב יש לו ממש ללות עליו ואף על פי שלא היה יכול ליתנו עכשיו ולא הבנתי דברי רבינו. וזה לשון שיטה: אלא אומר לו הלויני עד שיבא בני וכו'. נראה לי דלעולם כשיש לו מותר אפילו יאמר בפירוש לזמן פלוני והכא עיקר טעמא דהיתרא דקא מפרשינן ומשום דנעשה כמי שאומר לו הלויני עד שיבא בני והיינו דאמרינן בכל מקום נעשה כאומר לו ולא אמרינן הכא במאי עסקינן באומר ולפי זה קשיא לישנא דרישא דמשמע דבכל ענין כשאומר לו לגורן אסור. ואפשר לפרש דאין הכי נמי דכיון דמפרש לגורן הרי הוא כאומר לו מפירות חדשים שיבואו אתן לך ובכהאי גוונא לא מצי למימר נעשה דהא פירש ליתן מן החדשים וצריך עיון. ודכולי עלמא כל שיש לו

פקדון ביד אחרים אלא שאינם בעיר הפירות או הנפקדין יש לו חשיב והיינו דומיא עד שיבא בני. וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה לחברתה ככר. פירוש וכן היה הלל מחמיר לאסור לאשה שתלוה ככר לחברתה שמא יוקרו החטים ואף על פי שזה דבר מועט שאין בו קפידא והוא לוה סתם בלא קביעות זמן. ומיהו מסתברא שלא החמיר בזו אלא בשאין לו ולית הלכתא כוותיה ואפילו כשאין לו שרי דכהאי גוונא לא גזרו רבנן כלל. הריטב"א ז"ל.

גמרא: **אין לו אלא סאה לוה עליה כמה סאין**. יש מפרשים שצריך לומר לו קנה כל סאה וסאה זו אחר זו ונראה שאין צריך לומר אלא אפילו בסתם נמי רואין את הסאה שיש לו כאלו היא תחת כל סאה וסאה וכהאי גוונא אמרינן בגיטין המלוה מעות את הכהן ואת הלוי מפריש עליהם ואם מתו והניחו יורשים שירשו קרקע מפריש עליהם ואפילו לא הניח אלא מלא מחט גובה מלא קרדום ואותו מלא מחט נתפש על כל מה שמפריש. הרא"ש.

לוה עליה כמה סאין פירוש ואפילו בבת אחת ומכל מקום מאי דשרי משום דחשבינן להו כבזה אחר זה ואם כן למה לי טעמא משום דמלוה לא קני מה שבידה וכדפירש רש"י תיפוק ליה שיכול ללות לסמך מה שלקח השתא ואפשר דהיינו טעמא משום דודאי לא אסמך דההיא לוה אותה דהא עכשיו לוה שתיהם בבת אחת. ועוד דכיון דבעיין היא ליכא למימר עלה נעשה ולאו עלה התירו ללוותו. ולפי זה הייתי יכול לומר דעלמא שיש לו בעין אין לוין מטעם זה ואם לא מצינו חלוק זה מפורש. ואפשר דלא פלוג בין בעין ללא בעין אלא הכא דמוכחא מילתא. וצ"ת. שיטה.

טפת יין אין לו וכו'. ברישא דמתניתין דלעיל הוה תני הכי אמר לו הרי חטיך עשויות עלי בשלשים דינרין והרי לי אצלך בהם יין וטפת יין אין לו שמע מינה דהא יש לו טפת יין לוה עליה כמה טיפין. ה"ר יהונתן.

אבל חכמים אומרים לוין סתם ופורעין סתם. פירשו הגאונים לוין סאה בסאה על שער שבשוק. והאי דקאמר לוין סתם נראה לי דלא בעי קציצה ולאפוקי מדהלל דאמר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשנה דמים. ויש מפרשים סתם שלא קבע לו זמן הפרעון מפני שיכול הוא לפרוע בכל עת שירצה אבל אם קבע לו זמן פרעון אסור שכל שקבע לו זמן אינו יכול לפרוע תוך זמן וחוששים שמא ישתנה השער בינתים ואין דינם מחוור שקביעות זמן פרעון לתועלת הלוה הוא שאין המלוה יכול לכופו בינתים אבל אלו בא לוה לפרוע בינתים פורע דאין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו אמרו אין אדם רשאי לפרוע תוך זמנו לא אמרו. הרשב"א.

וכתב רבינו האיי גאון בתשובה בשאלת ככר דדבר מועט הוא וכו'. וכן כתב הראב"ד וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. והביא הראב"ד ראייה מדקאמר הכא וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה לחברתה ככרות מאי וכן היינו רישא אלא ודאי לאפוקי מדרבנן דשרו אף על פי שאין לו. ע"כ.

לוין סתם ופורעין סתם. פירש רש"י דאהלואת ככר קאי שאף על פי שלא עשתה דמים שרי דאין דרכם של בני אדם להקפיד בדבר מועט כזה. אבל הגאונים פירשו דאכולה מתניתין קאי וכו' כמו שכתוב בנמוקי יוסף. והכי משמע וכו' כמו שכתוב בנמוקי יוסף. הר"ן ז"ל.

ולפיכך כתב רבינו הגדול ודוקא על שער שבשוק וכתב לעיל לוין על שער שבשוק סאה בסאה וכן הילכתא דלוין סתם ופורעין סתם על שער שבשוק. ומצאתי בתשובה לרבינו האיי גאון ככל דברי רבינו שכתב במקום זה אבל בשאלת ככר דבר מועט לא בעינן שער שבשוק וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הרמב"ן.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: עוד נראה לי דהא דאמרינן לעיל לוין סאה בסאה על שער שבשוק ואף על פי שאין לו דוקא בשיש לו הדמים שיכול לקנות בהן מן השוק והוה ליה כמי שיש לו אבל אין לו אסור ואף על פי שיצא השער לאותו המין דהא מפרש טעמא הא חיטי בהיני והא חיטי בשילי אי בעו זביני ופרעי ואי לית להו דמי במאי זביני ופרעי והכא הלואה היא ובעינן יש לו או הן או דמיהן מה לי הן ומה לי דמיהן אמרינן גבי סאה בסאה ולא בהלואה אחריתי וטעמא דמילתא משום דאיכא הכא טעמא אחרינא להיתרא דאמר ליה חטי קדחו באכלבאי כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: **אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי הלל**. כלומר שהיה מחמיר מאד. אבל חכמים אומרים לוין סתם ופורעין סתם. כלומר אבל חכמים הולכין להקל דאפילו בדבר שאין לו ואפילו בדבר מרובה מותר ללות סאה בסאה בלא קציצת דמים כלל ובלבד כשיצא השער ובלבד כשיש לו מעות וכדפרישנא לעיל כן פירשו כל המפרשים. אבל מרי ז"ל מחמיר בזה דסאה בסאה אסור ללות סתם כשאין לו עד שיעשנה דמים כשער שבשוק והכא אסיפא קאי לענין הלואת ככרות שהוא מותר בלא קציצה אף על פי שאין לו. ואין זה מחוור בעיני דאם כן מאי אשמועינן שמואל דכיון דקתני מתניתין וכן היה הלל אומר מכלל דהלל אזלא לטעמיה דרישא ורבנן פליגי עליה כדפליגי ברישא. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל: אבל חכמים אומרים לוין סתם ופורעין סתם. ודוקא דבר מועט ואם תאמר אסור ללות סאה בסאה. ויש לומר דהיינו דוקא סאה בסאה שהוא דבר

גדול אבל בדבר מועט כגון בככרות לא דקדקו חכמים לאסור אפילו הוא מקפיד. ועוד יש לומר דבדבר מועט אין רגילות שיקפיד. ועוד יש לומר דדוקא סאה בסאה החמירו משום דרגילות הוא להשתנות בתוך כך אבל ככרות אין רגילות שישתנה השער שלהן בתוך כך. עד כאן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מלוה אדם כור חטים לחברו וקוצץ לו דמים עליו כשער של עכשיו ובין הוקרו ובין הוזלו נותן לו דמים כמה שקצץ עמו עכשיו. ונראה לומר שקבע לו זמן לפרעון ואפילו הכי שרי כיון דהשתא שוו כמה דפסקו בהדיא וזימנא הוא דמרווח ליה מנפשיה ולא דמי לסאה בסאה דאסור בקביעת זמן וצריך עיון. ואם לא קצץ עמו הוקרו נותן דמים שהיו שוים בשעת ההלואה הוזלו נותן חטים סאה בסאה והוא שלא יצא השער בשעת הלואה שאם יצא השער הא אמרינן לוין סתם ופורעין סתם סאה בסאה בלא קביעת זמן. מותר ללות סאה בסאה עד שיבא בנו או עד שימצא מפתח האוצר אף על פי שלא יצא השער ואינו חושש שמא יוקרו כיון שיש לו מאותו המין אף על פי שאינו יכול ליטול עכשיו ממנו ואם יש לו סאה לוה עליה כמה סאין אף על פי שלא יצא השער. וכן מותר ללות דינרי זהב בדינרי זהב אף על פי שהן מתיקרין ומוזילים תמיד והוא שיש לו דינר אחד או יותר כדין פירות ואי לית ליה אסור דפירי נינהו ולא ידיע תרעייהו ולא קביע ובאתר דסגו במתא בכל מידי דזבני ומזבני טיבעא נינהו ואף על גב דאייקור אין בהם משום רבית דפירי ושאר זבוני הוא דאייקור וטיבעא כדקאי קאי כדין שאר מטבעות הילכך בין אית ליה בשעת הלואה בין לית ליה מותר ואפילו בקביעות זמן כיון דלא אשתנו טיבעא ולא אתוסף בהו חומשא וצריך עיון. וכן הדין בככרות של בעלי בתים דלא ידיע תרעייהו ואין משקלן כמשקל לחמי הנחתומין הילכך היכא דלית ללוה נהמא כי האי דיזיף והוקרו החטים אינו פורע לו אלא כשער הזול הן מעות הן פת אם הוקרו נותן דמיו ואם הוזלו נותן הפת כמשקלו שלוה ממנו. ודוקא במקפידין כדאמרינן בני חבורה המקפידין זה על זה וכו' ומשום רבית נמי כעין שכתבנו. עד כאן.

כתוב בספר המאור וחכמים אומרים לוין סתם ופורעין סתם. כתב הריא"ף ודוקא על שער שבשוק וכו' ואינו נראה כן וכו' עד ועוד כי הוא מצוי תדיר. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם גם אני כך כתבתי דלא בעינן ככר וסמכתי דברי מפרק השואל ונראין דבריו דשער שבשוק נמי לא בעינן ומי יוכל לשער שער שבשוק לככר אחד ופוק חזי מאי עמא דבר. עד כאן. ועיין בספר המלחמות להרמב"ן.

בני חבורה המקפידין זה על זה וכו'. פירוש בני אדם שעשו סיבולת והוליא כל אחד דינר וקנו ממנו מאכל ואוכלין ביחד אם מדקדקין זה על זה שלא יאכל ולא ישתה ולא יטול אחד יותר על חברו ואם יטול אחד מהן מנה גדולה היום אומר האחר אני אטול עוד גדולה למחר כיוצא בה עוברין משום מדות במדות הכוסות של יין ומשום משקל בפת ובשר ודגים ומשום מנין בבצים ואגוזים וכיוצא בהן משום לוין ופורעין ביום טוב שאומר אתה אכלת אתמול כך וכך פתין ושתית כך וכך כוסות אני אוכל ואשתה היום כנגדם. וכדברי בית הלל עוברין אף משום רבית שהככר שאכל זה אתמול היה שוה איסר וככר היום שוה איסר וחצי וזה רבית. וזו השמועה בשבת בפרק שואל.

ירושלמי. אבא בר זימנא יהב דינר לקפילא מינסב מיניה אמר להן לית בדעתאי לזבוני אלא בפוריא אמרו ליה זבניה כדון כדבפוריא שאל לרבי אמר ליה אסור קבעה במתניתיה ותני כן היה חייב לו מעות בא ליטלן ממנו בגרן אמר לו עשם עלי כשער שבשוק ואני אעלה לך כל שנים עשר חדש אסור דלא כאיסרו בא לידו. רבינו חננאל ז"ל.

משום מנין. כתוב בתוספות פירש ר"י אם היו אגוזים וכו' ונראה דדוקא כשנותנים מאה אגוזים בפשוט אז אסור דאי חשבון של מאה לא שייך למנין דמים אין נראה שיהא אסור. גליון תוספות.

ומשום לוין ופורעין ביום טוב. פירש רש"י ז"ל דיום טוב אלוין ופורעין בלחוד קאי דאלו באידך אפילו בחול עוברים עליהם שהן אינן משלמין במדה ובמשקל ומנין שקבלו והמלוין אינם מוותרין להם כלל ואף על פי שאין מדקדקין עליהן ועוברין משום לא תעשו עול במדה ויש אומרים דכולה ביום טוב שאינם לוקחין אלא במדה או במשקל או במנין וכל זה אסור ביום טוב דאסור לומר לו מלא מדה זו ואסור להשגיח בכף מאזנים ואסור להזכיר סכום מנין כדאיתא התם. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: בני חבורה המקפידין זה על זה עוברים משום מדה ומשום משקל ומשום מנין אם פוחתין זה לזה מאחד מאלו וצריכין הם לדקדק במדותם ובמשקלותם ובמניינם משום לא תעשו עול ומשום לוין ופורעין ביום טוב שצריך שלא יאמר לו הלויני כך וכך ואם יפרענו לא יאמר לו קבל את חובך גם זה לא יאמר לו פרעני. עד כאן.

ומשום לוין ופורעין ביום טוב דאסור לאדם לומר לחברו הלויני אלא אומר לו השאילני ובלעז אין חילוק בין לשון הלואה ללשון שאלה וצריך לומר מסור אותה. תלמיד הר"פ.

וכדברי הלל אף משום רבית. ותימה מאי רבית איכא והלא השני כשהוא פורע מתוך קפדנותו הוא מדקדק שלא יתן לו יותר ולא יבואו לידי רבית. ויש לומר דמכל מקום

פעמים שהוא בוש להראות שהוא מקפיד ומוותר קצת ואף על פי כן הוא מקפיד בלבו הילכך הוי רבית. הרא"ש.

וזה לשון הראב"ד: וכדברי הלל אף משום רבית. ואף על פי שיש לו בשיתוף עם חביריו שכיון שלא חלק עמהם והם מקפידים שלא יטול אחד דמי אבל אם לא היו מקפידין לא נחשב אותם לוין זה מזה. אלא כנוטלים משלהם ואף להלל מותרין ולדעת חכמים אף על פי שמקפידין אין בהם משום רבית שאין מחמירין על הרבית כהלל שאם יש לו לוה עליו סאה בסאה. אי נמי מה שנוטלים משלהם הוא. עוד נראה לי דלענין ככרות אשה מחברתה רבנן שרו ואף על פי שאין לה משום דמילתא זוטרתי היא ושכיח לאוזופי חדא מחברתה אי נמי משום דלא קפדי שכנים אהדדי בהאי מילתא והלל אוסר והיינו דקאמר הכא וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה לחברתה ככרות מאי וכן היינו רישא אלא ודאי לאפוקי מדרבנן דשרו אף על פי שאין לו. ומתניתין בפרק שואל אדם מחברו הכי משמע דאמרינן בגמרא בשבת הוא דאסור למימר אשה לחברתה הלויני ככרות הא בחול שפיר דמי לימא מתניתין דלא כהלל וכו'. ומתרץ לה הכא באתרא דקיץ דמייהו הוא והא הכא פשטא דמילתא דלית לה היא וקאמר מתניתין דלא כהלל מכלל דרבנן שרו ואף על גב דלית לה. עד כאן.

תלמידי חכמים מותרין ללות זה מזה ברבית. פירוש ללוות בעסקי סעודה וכששניהם תלמידי חכמים שלוין פירות במדה לאכול ופורעים יותר דדומיא דאידך דשמואל קאמרינן מאי טעמא דהוה ליה כבני חבורה שאין מקפידין וכו' והא קמשמע לן דכיון דתרווייהו תלמידי חכמים אף על פי שהוא בידוע שיש בו יותר לא קפדי ומחלי דכלהו כבני חבורה נינהו להדדי וכיון דידעי דרבית אסורה לא יהבי אלא משום דאינן מקפידין ובשלא קצץ לו מתחלה אלא על דרך ויתור בלא הקפדה והיינו דקאמרינן ללוות ולא קאמרי להלוות זה לזה. ואלו אחר דלאו תלמיד חכם אסור דלא ידעי לאקנויי ולשם רבית הוא נותן. ואפילו תלמיד חכם דבר מרובה אסור דלא גמר ומקני מדעתו דרבית הוא והיינו דקאמר ליה שמואל ואריך כלומר שזה ענין מותר לי לפי שאיני מקפיד למנות הפלפלין וכשאני פורע שאלתי בהרוחה אני פורע הילכך אפילו הוספתי לדעת עד חומש מותר שזהו דרך כבודי והכי פסק רב עמרם בתשובה. הרמב"ן.

וזה לשון הרמ"ך: תלמידי חכמים מלוין זה לזה ברבית דמידע ידעי דרביתא אסירא ומתנה הוא דקא יהבי אהדדי. ואיניש אחרינא דיהיב רביתא לא מהניא ליה מחילה דכל רבית נמי עיקרו מחילה היא. מיהו לאו בכל תלמיד חכם שייך למימר הכי אלא כתלמיד חכם שהוא שונא מתנות ולא אתי לאימשוכי בהכי והיאך נמי מההוא שעתא

דיזיף מיניה יהיב ליה הני זוזי דרביתא. ויש שפירש את זה ברבית מאוחרת דאבק רבית הוא ובתלמידי חכמים כי האי לא גזרו רבנן אבל בשאר תלמידי חכמים לא שרו רבנן למיזף ולאוזופי ברביתא כלל. בשם החכם הגדול ר' נתן בה"ר מאיר מצאתי כתוב ונראה מלשון הר"מ שלא אמרו כך אלא ברבית דדבריהם שהוא כתב תלמידי חכמים שהלוו זה את זה ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו הרי זה מותר אלמא דבדלא פסק בהדיא מעיקרא מיירי. מיהו מדאמר ליה שמואל לאבוה בר איהי משמע אפילו רבית קצוצה דהיינו מאה במאה ועשרים. ואמר ליה ואריך כלומר דבר הגון ומותר לשון וערות מלכא לא אריך לנא למיחזי. ויש מי שאמר ואריך והאריך לי זמן. ויש מי שאמר ואריך ואתן לך פלפל ארוך שחשוב יותר ממה שהלויתני. עד כאן.

וה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש כתב בתשובת שאלה וזה לשונו: ומה שאמרו תלמיד חכם מותר ללוות זה מזה ברבית וכו'. הלכה היא אבל אין לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים שבהם לא זולתם. ע"כ. מועתק מלשון ערבי.

מותר לאדם להלוות לבניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית. פירוש מיירי בסמוכין על שלחנו דכל מאי דמוזפי ליה מדידיה הוא דלית ביה משום רבית ולהכי הוה שרינן ליה כדי להטעימן טעם מרירות של רבית ושלא ינהגו בו. ואסיקנא דאסור דילמא אתי למסרך. והוי יודע שאם היה לו אצל חברו גזל או חוב שאינו בטוח מותר להלוות לו על מנת שיפרע לו אותו גזל או חוב שאין כאן רבית כלל דמאי דאוסיף ליה לוה מדידיה הוא דיהיב ליה. הריטב"א ז"ל.

כדי להטעימן טעם רבית. לפי שאם טעמו טעם ונמנעו ממנו היה שכרם יותר. ואמרו לית הילכתא הכי דילמא אתו למסרך הריא"ף בתשובה מועתק מלשון ערבי.

ורבינו חננאל כתב וזה לשונו: כדי להטעימן טעם הנאה. עד כאן.

מתניתין: לא יאמר לו נכש עמי ואעדור עמך. פירוש נכש עמי היום ואעדור עמך למחר מפני שיש פעמים שהעדור קשה מן הניכוש ואינם עומדים בשער אחד ואפילו בזמן אחד. והחרישה קשה ברביעה יותר מן הגריד מפני שרגלי הפרה משתקעים. ויש מפרשים מפני שהפרה חורשת תלמים הרבה ברביעה יותר מן הגריד ואותו התוספת הוי רבית. ולמדנו מן המשנה שלא ילוה אדם לחברו סאה שעורים בסאה דוחן אף על פי שהם בשער אחד ואף על פי שיש לו הדוחן שהרי ניכוש ועידור כמי שיש לו הן והם בשער אחד ואפילו הכי כיון שהם שתי מלאכות ופעמים שאינם שוות אם תתיקר המלאכה ביום השני לפועל האחרון אסור הראב"ד. ובנוסחא אחרת מחידושי הראב"ד מצאתי כתוב לפועל האחרון אסור ולא מחוור. עד כאן.

דף עה:

לא יאמר לו דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני פירוש לא יאמר מלוה ללוה. ואף על פי שיש לו דרך שם ואינו עושה בשבילו כי אם הדיבור ששואל בגלל אותו האיש שאומר לו. פירוש אחר לא יאמר הלוה לשלוחו לך ודע אם בא המלוה כדי לדרוש בשלומו. והרמב"ם פירש לא יאמר המלוה ללוה דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני כדי שתשקהו ותאכילהו ותכבדהו וכיוצא בזה. שיטה.

וזה לשון ה"ר יהונתן: רבי שמעון אומר יש רבית דברים לא יאמר אדם לחברו לך ודע אם בא איש פלוני ממקום פלוני. כלומר שיאמר המלוה ללוה לך בשליחותי עד חנות פלוני אם בא שם בעל החנות מאותו כפר פלוני שהלך לשם שהוא צריך לי אמור לו שיבא אלי ואף על פי שלא טרח בעבורו שהיה לו ללוה לעבור באותו דרך שאותו חנות שם אפילו הכי אסור משום דמיחזי כרבית דבשכר מעותיו הוא שולח אותו ממקום למקום. עד כאן.

וזה לשון הרמ"ך: וכן לא יאמר לו דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני והוא לא היה רגיל מתחלה לעשות שליחותו. וכתב הר"מ כלומר שתכבדהו ותאכילהו ותשקהו כראוי וכן כל כיוצא בזה עד כאן וזה פשוט הוא שהוא אסור כמי שאומר ללוה תן לי הקרן ותן הרבית לפלוני. עד כאן.

הא דקתני במתניתין אלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב וכו'. לא שכולן עוברין בכל אלה הלאוין אלא המלוה בלבד עובר בכולן והאחרים יש עובר בזה ואינו עובר בזה כדמפרש להו אביי בגמרא ואל תתמה בשלא הזכיר במשנה לא תשיך ולאחיך לא תשיך ולפי שלא רצה לשנות אלא אותם שכולם במלוה והא דאמר אביי מלוה עובר בכולן בכל השנויים במשנתינו קאמר. הראב"ד.

גמרא: ערב ועדים אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך ולא משום ולפני עור לא תתן מכשול כיון דאפשר זולתם. הריטב"א.

ניתי מר סהדי ולכתוב כתבא. ואם תאמר ולמה לי סהדי ושטרא יכתוב לו בכתב ידו. יש למדין מכאן שאם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו נאמן לומר פרעתי כדברי הגאונים והרמב"ם. ואיכא דאמרי אף זה אסור דילמא משתלי ואמר פרעתי. ואין זו ראיה דדילמא לא היה לו פנאי לכתוב עכשיו אלא דסהדי חזו השתא וכתבי שטרא במוצאי שבת וליומא אחרי. הריטב"א.

ומי שאשתו מושלת עליו. פירוש קבל לה על עצמו ממון. רבינו חננאל ז"ל.

התולה מעותיו בגוי. פירוש שאומר על מעותיו שהם של גוי כדי להעני את עצמו והיום או מחר יבא הגוי ויתבענו ואינו מקבל ממנו שיאמר לו שלא להשביע את עצמי אמרתי וכן פירש רש"י. ויש שפירש התולה מעותיו ביד גוי שנותן אותם לגוי כדי להבריחם ואולי הגוי יכפור לו בהן וזה יותר נכון בכאן. הריטב"א ז"ל.

והרמ"ך ז"ל פירש וזה לשונו: והתולה נכסיו ביד גוי כדי שיתעסק בהן הגוי בחזקת שהן של גוי והוא פותח לו פתח שיטעון שהכל שלו. וכן מי שכותב נכסיו לבנו בחייו בלא שיור מזונות ופרנסה. ואי נמי מאן דביש ליה במאתיה ולא אזיל למאתא אחריתי דקיימא לן דשינוי השם ושינוי מעשה ושינוי מקום מקרעין גזר דין. עד כאן.

איכא דאמרי דביש ליה בהאי מתא ולא אזיל למתא אחריתי. ושמעינן מהא שרוצה לומר ואינם נענים בבית דין של מעלה לפי שהם פשעו בעצמם. אבל רש"י ז"ל פירש ואינם נענים בבית דין של מטה ולא דאיק לן. שיטה.

סליק פרק חמישי איזהו נשך

פרק ששי

השוכר את האומנים והטעו זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומת. פירוש נקט אומנים למכלל בין פועלים שהם שכירי יום ובין קבלנים. ופריש בגמרא דהא דקתני והטעו זה את זה היינו שחזר בעל הבית בפועלים או פועלים בבעל הבית ואפילו הכי קתני שאין להם זה על זה אלא תרעומת. ומיירי בדליכא דבר האבד דאי בדאיכא דבר האבד הא קתני מציעתא שהוא שוכר עליהם או מטען. ומיירי נמי בשלא התחילו במלאכה עצמה שאם התחילו במלאכה הא קתני סיפא שאם חזרו בהם ידם על התתתונה. וסיפא בשהתחילו במלאכה היא ובדליכא דבר האבד וכדמוכח בגמרא בפלוגתא דרבי דוסא ורבנן דמיירי בהכי. והאי סיפא כרבי דוסא אוקימנא בגמרא מכלל דדכוותה היא. ומשכתת לה לרישא דליכא דבר האבד לבעל הבית בחזרת פועלים בתלתא אנפי או כשמוצא פועלים לשכור בשכרן של אלו לאלתר או שיכול להמתין במלאכה זו עד שימצא פועלים או כשלא היה בעל הבית מוצא פועלים אחרים כששכר את אלו ומצא אחר כך. ומשכחת לה דליכא פסידא לפועלים בחזרת בעל הבית בתרי אנפי או כשמוצאים פועלים להשכיר את עצמן בשכר זה או כשלא היו מוצאין לשכור את עצמן משכרן בעל הבית ועכשיו מצאו. ואף על גב דברישא ליכא דבר האבד אפילו הכי איכא תרעומת או משום דמיחזי כחוכא או משום דקפדי על שינוי דעתא בנשכרים לאחרים כדאמרינן בגמרא גבי ספינה או משום לזות שפתים שסבורין העולם דעילה מצאו זה בזה. הריטב"א.

השוכר את החמר ואת הקדר. כלומר בעל הקרון להביא פרייפרין וחלילין לכלה ולמת ואת הפועלים להעלות פשתנו מן המשרה. וכל דבר שהוא אבד. פירוש בהאי בבא איירי תנא בדאיכא דבר האבד בתרי גווני או שיש דבר האבד בממון ממש דומיא דלהעלות פשתנו מן המשרה או בדאיכא הפסד רצונו שלא נעשה כוונתו ומתאחרין מעשיו כגון ההיא דמת וכלה וקתני דבתרווייהו שוכר עליהן או מטען. ומיהו כל שלא שכר עליהן או הטען בסיפא דאיכא הפסד ממון משתלם מהן כדי שכרן או כדי החבילה שבאת לידו אבל באידך דליכא אלא הפסד רצון אין לדבר תשלומין. ובודאי דהוא הדין אם חזר בעל הבית ואיכא פסידא דפועלין דחייב בעל הבית בפסידתן וחדא מינייהו נקט תנא משום דבעי למתני דינא דשוכר עליהן עד כדי כפל שכרן דלא שייך אלא בפסידא דבעל הבית דאלו פסידא דפועלים דבר קצוב הוא שאינו אלא שכרן ונוטל להם כפועל בטל כדאיתא בגמרא. והא דקתני שחזרו בהן שחזרו מדעתן דאלו חזרו מחמת האונס פטורין דאונסא לא קבילו עלייהו. והטעם בתשלומין אלו ממה שאמרנו למעלה דכל שהבטיח לחברו וסמך חברו עליו ואלמלא הבטחתו לא היה בא לו שום הפסד חייב לשלם לו אם פשע בדבר דאלו כשנאנס פטור הוא. ואם תאמר אם כן למה אינו שוכר עליהם אלא כדי כפל שכרן בלבד או כדי חבילה. יש לומר דמסתמא היינו דאסיקו אדעתייהו שאם לא יוכלו לעשות שימצא לעולם פועלים בכפל שכרן ועל זה בלבד הבטיחוהו אלא אם כן נתנו לו חבילה שלהן להתחייב לו עד כדי דמיה וכדבעינן לפרושי בגמרא. ודעת מורי הרב שאין כל דיני משנתנו וגמרא דעלה אלא במי ששכר פועלים באמירה בלא קנין שאם נתחייבו פועלים בקנין הרי המלאכה מוטלת עליהן ואפילו אם נאנסו חייבין להשלימה על ידן או על ידי אחרים או לשלם מה שהפסיד בעל הבית והוא הדין כשקבלו כבר כל שכרן. וכבר ארוחנא בהא בחידושין הארוכין שכתבתי לפני רבינו. הריטב"א.

דף עו.

אבל אם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה. דאם יוקירו יתן להם כנגד מה שעשו לפי מה שפסק עמהם ואם הוזלו ידו על התחתונה וצריך ליתן כל מה שפסק רק שיעביר מה שצריך להוציא בהשלמתה. ודוחק הוא לומר דיתן יותר ממה שפסק עמהם וגם יותר ממה ששוין עכשיו. לכן נראה לר"י דכשהוזלו אין נותן להם אלא כפי מה שפסק דהיינו החצי ומזה לא הוי החדוש אלא מדהוקירו כדפירשתי. ואם תאמר משום מאי יחזור הבעל הבית כשהוקירו. ויש לומר דאף על גב דלא שכיח הוא מתנינן לה לאשמועינן אם אירע כך והכי משכחת לה בפרק הספינה דקאמר מכר לו שוה חמש בשש והוקר

ועמד על שמונה לוקח יכול לחזור ואמאי קתני הא לא שכיח שיחזור הלוקח אם יוקירו אלא שמע מינה דאורחיה למתני הכי לאשמועינן אם אירע כך. תלמיד הר"פ.

אם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה. מה שפירש הקונטרס דאם הוזלה והוא חוזר בו יתן להם כל שכרן רק מה שיצטרך לשכור פועלים בזול להשלים המלאכה אינו נראה דמדקאמר בגמרא לא צריכא דזל עיבידתא ואמריה בעל הבית ופייסוה פועלים כו' מוכח בהדיא שיש לו כח לחזור בהוזלה הפעולה ואם היה צריך ליתן כל שכרם כשעת היוקר למה חוזר בו מחמת הזול מה מרויח בדבר. ועוד למה הוצרכו הפועלים לפייסו לא למיבצר מדמי ולא למעבד עבידתא שפירתא כיון שלא יפסידו כלום בחזרתו ואם תאמר ההיא סוגיא כרבי דוסא מה בכך והלא גם משנתינו זו גם היא כרבי דוסא. אלא נראה לרבינו דהיכא דאייקר עבידתא הוא דידו על התחתונה אם חוזר בו וצריך ליתן להם על מה שעשו כשעת היוקר דעכשיו כיון שחוזר בו. וכן אם פועלים חוזרים בהן כשהוקרה הפעולה ידו על התחתונה שמין להם מה שעתידה ליעשות ותרווייהו בהוקרה מיירי חזרה דפועלים ודבעל הבית. ואל תתמה לומר וכי רגיל בעל הבית לחזור בו כשהוקרו פועלים דפעמים שחוזר בו לפי ששונאם או אינו חפץ במלאכתם או יניח פעולה זו עכשיו וקמשמע לן תנא דאם חוזר בו ידו על התחתונה. ונראה להביא ראיה דכי האי גוונא אשכחן בהמוכר את הספינה אמר רב חסדא מכר שוה חמש בשש והוקרו ועמדו על שמונה לוקח יכול לחזור וזה אינו רגילות שיחזור בו עתה כיון ששוין עתה שמונה וגם אין רגילות שיעכב המוכר החזרה ללוקח שהרי מרויח בחזרה ולוקח יכול לחזור בו משמע בעל כרחו של מוכר אפילו רוצה לעכבו שאפילו בדבר שאינו רגילות יש להשמיענו הדין. ומיהו קשה לי כשהוקרה הפעולה ובעל הבית חוזר בו למה יתן במה שעשו כיוקרא דהשתא כיון דהשתא אייקר עבידתא אחר שעשו חצי מלאכה. על כן נראה כפירוש הקונטרס ומה שהקשינו עליו אינה קושיא שאם הקשה עליו אמאי מימרי בעל הבית ואמאי איצטריכו פועלים לפייסיה כלל שקשה לפירושו כי אייקר עבידתא אמאי חוזר בו בעל הבית ואמאי איצטריכו לפועלים לפייסיה ואי אליבא דידן נאמר כדפרשינן שחוזר בו בעל הבית מחמת שנאה אף על פי שהוא מפסיד במה שחוזר בו וגם הפועלים מפייסין אותו אף על פי שמפסידין במה שמתעכבים אצלו כי המלאכה נתייקרה והם עושין עמו בזול כבתחלה כל שכן לפירושו שאינו לא מפסיד ולא מרויח בכך שיש לומר שחוזר בו מחמת שנאה והפועלים שלא יפסידו כלום בהתעכבם אצלו מפייסין אותו שלא יצטרכו לבקש היכן ישתכרו כי פעמים שאינם מוצאים מקום מזומן להשתכר. ובלא שום קושיא אחרת קשה יותר לפירושנו למה חוזר בו בעל הבית ולמה

פועלים צריכין לפייסו ממה שהוא קשה לפירוש הקונטרס כי לפירוש הקונטרס שניהם מפסידין בין בעל הבית שחוזר בין פועלין שמפייסין אותו אבל לפירוש רבינו אינם לא מרויחין ולא מפסידין. תוספי שאנ"ץ.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ואם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה. פירש רש"י שאם קבלו בגד בשני סלעים דהיינו שמונה דינרין וארגו חציו וחזר בו בעל הבית ידן על העליונה שאם הוקרו פועלים נותן להם סלע על מה שעשו כפי קציצתן ואף על פי שהחצי הנשאר לא יעשוהו לו אלא בששה דינרין או יותר. וכן אם הוזלו פועלים ויעשו לו החצי הנשאר בשני דינרין ידו על התחתונה ונותן לפועלים ששה דינרין על מה שעשו. והקשו בתוספות כי למה יתן להם ששה דינרין שהוא יותר ממה שפסק עמהן ויותר ממה ששוה עכשיו מה שעשו. לכן פירש ר"י דכל היכא שהוזלו פועלים אינו נותן להם אלא סלע כפי קצבתן והא דקתני ידו על התחתונה אינו אלא משום הוקרו שנותן להם סלע על מה שעשו ואף על פי שסופו לתת בחצי הנשאר יותר מסלע. וכי תימא והלא אינו מצוי שיחזור בו בעל הבית כשהוקרו פועלים והיכי קתני מתניתין משום מילתא דלא שכיחא. ויש לומר דאגב רישא נקט ליה והכי אורחא דתנא והיינו דבמתניתא בפלוגתא דרבי דוסא ורבנן לא הוזכר אלא חזרת פועלים ולא חזרת בעל הבית בפועלים ויותר נראין דברי רש"י דכולה האי בבא בחדא גוונא היא וכשם שיד פועלים על התחתונה בין בהוקרו בין בהוזלו כן יד בעל הבית על התחתונה ודקשיא לך למה נותן להם יותר על מה שפסק ויותר על מה ששוה פעולתם הא לא קשיא דטעמא מפני שהוא דבר האבד לפועלים שהרי כיון שהוזלו פועלים אם באו עכשיו להשכיר עצמן לאחרים לעשות כדי הנשאר בכאן לא יתנו להם אלא שקל דהיינו שני דינרין ובכל שיש דבר האבד אפילו רבנן דפליגי עליה דרבי דוסא מודו שחייב לשלם וכדקתני מתניתא בהדיא במה דברים אמורים בשאין שם דבר האבד ומשום דאם בעל הבית חוזר בו והוזלו פועלים דיד בעל הבית על התחתונה הוי דבר האבד דמודו ביה רבנן לרבי דוסא לא הוזכר בגמרא במחלוקת רבי דוסא ורבנן מפי רבי. עד כאן.

גמרא: חזרו לא קתני אלא הטעו דאטעו פועלים אהדדי. ולא אמרו שהפועלים הטעו את בעל הבית ובעל הבית הטעה אותם כענין שפירש זה לפועלים דאטעו אהדדי. ובירושלמי הכי מפרש לה בעל הבית הטעה אותם שאמר להם תבואו עמי כדרך שבאו חברכם אמרו ובכמה באו אמר להם בחמשה חמשה רובם ואשתכח בסוף עשר עשר רובם וכן בפועלים שהטעו את בעל הבית על דרך זה עד כאן. ונשאר לו ז"ל הענין מגומגם. ואני תמה אם הדין אמת לולי שאמרו הרב כי מאחר שהטעו זה את זה בענין זה ולא נתרצו

זה לזה אלא על מה שאמרו שרובן נשכרין כן נמצא שלא סמכא דעתם אלא על כך והרי אלו טוענין וחוזרין ובשלמא פועלים אין להם על בעל הבית אלא תרעומת שאף על פי שלא גמרו לעשות עמו על דעת שהוזלה המלאכה שהרוב נשכרין בחמשה חמשה מה נפשך אם גמרו בדעתם לעשות בחמשה שפיר ואם לאו ונתבטל תנאי שכירותם הרי אלו כפועלים שעשו אצל בעל הבית בלא קציצה שאין בעל הבית נותן להם אלא כסך מועט שנשכרין בו קצת הפועלים שבעיר וכדאמרינן בסמוך דאיכא דמתגר בארבעה ואיכא דמתגר בתלתא ואפילו הכי אין נוטלין מבעל הבית אלא תלתא ואף על פי שלא נכנסו במלאכתו אלא על דעת ארבעה דאמר להו פועל. אבל פועלים שהטעו את בעל הבית ואמר שרובן נשכרין בארבע ארבע ונמצא לבסוף שאינם נשכרין אלא בתלתא תלתא היאך מוציאין ממנו ארבעה שלא על דעת כן נתרצה להם שהרי שאלם בכמה רובם אלמא לא נתרצה להם בכך אלא מפני שחשב שהוא כן והטעוהו והשכירות בטעות היתה וכל שבטעות חוזר. ועל כן נראה לי דאפשר שהיה להם לבעלי הגמרא להעמידה בכך ולא העמידוה שאין נראה להם דעת הירושלמי. הרשב"א.

אבל הריטב"א כתב וזה לשונו: חזרו זה בזה לא קתני אלא הטעו זה את זה דהטעו פועלים בהדדי. מסתברא דהכי נמי הוה מצי למימר שהטעה בעל הבית לפועלים או שהטעו פועלים לבעל הבית וכן אמרו בירושלמי אמר לון עמי אתון עבדין היך חברכון עבדין רובן מן עשר אשכחן רובן עבדין מן חמש. למלאכה עמך אנן עבדין היך חברין עבדין רובן עבדין מן חמש אשכחון רובן עבדין מן עשר למלאכה. עד כאן.

ורישא בהטעת פועלים לבעל הבית וסיפא הטעת בעל הבית לפועלים. והא דלא פירשו הכי בגמרא דילן משום דלישנא דהטעו זה את זה משמע טפי שהטעו פועלים אהדדי ואף על גב דכי אוקימנא לקמן דהטעו זה את זה בעי למימר שחזרו זה בזה מיירי בין פועלים ובעל הבית התם משום דלא שייכא חזרה בפועלים אהדדי וכן דעת רבינו בשם רבותיו. עד כאן.

וזה לשון ה"ר שמואל די וידש ז"ל: כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי למה הוצרך וכו'. אמר הכותב כבר הוזכר בגמרא למה פירש כן דאמרו חזרו זה בזה לא קתני וכו' מכלל דכבר ראו דרך זה ודחאוהו מההוא טעמא. עוד נראה להעמיד דרך תלמודנו ופירושם במשנה דאם כפירוש הירושלמי מהו זה את זה את אלו מיבעי ליה דהיינו בעל שבית לפועלים ולפי הבבלי ניחא פועל לפועל היינו זה את זה אלא שסוף סוף אי אפשר אלא דרך הירושלמי אף על פי שנדחוק בפירוש המשנה ונאמר כי פירוש פועלים פועלים דעלמא והוא הדין אם היה דבר בעל הבית עם פועל אחד אלא אורחא דמילתא נקט פועלים

כי על הרוב אדם שוכר פועלים הרבה למהר מלאכתו ולא פועל אחד אבל הוא הדין והיינו זה את זה שאם כפירוש הבבלי לא ידענא השוכר מאי שייכיה הכא שהרי הוא אינו מטעה ולא מוטעה ודינא בהטעאת פועלים אהדדי לא תלי בהיותם שכורים אצל בעל הבית והכי הוה ליה למימר הפועלים שהטעו זה את זה ולתלמוד הירושלמי נימא דהשוכר הוא המטעה או מוטעה וזה לשונו נראה לי ברור.

דאמר ליה בעל הבית זיל אוגר לי פועלים. פירוש שאמר כן לאחד מן הפועלים שעשאו שליח לשכור לו פועלים עמו. דאמר להו שכרכם על בעל הבית פירוש שהודיעם שהוא שליח. וליחזו פועלים היכי מתגרי. פירוש דכיון דשליח שינה בשליחותו לגריעותא אין בקציצתו כלום והרי אלו כפועלים שעשו מלאכה שלא בקציצה ששמין כמה ראויין ליטול. לא צריכא דאיכא דמתגרי בתלתא ואיכא דמתגרי בארבעה פירוש וכיון דכן ידם על התחתונה ולית להו אלא תלתא ואפילו רובא בארבעה ומיעוטא בתלתא שאין הולכין בממון אחר הרוב והוא הדין היכא דאיכא דמיתגר משלשה מארבעה מחמשה ואף על גב דאמרינן באידך פירקא השוכר את הפועל כאחד וכשנים מבני העיר שמשמנין ביניהם היינו משום דאמר כאחד וכשנים מבני העיר אבל בשוכר סתם או כשעושה מלאכה שלא בקציצה אין לו אלא כפחות שבפועלים. כן נראה לי. הריטב"א.

לית לך אל תמנע טוב מבעליו. פירוש דליכא למימר דלגבי בעל הבית נמי איכא משום אל תמנע טוב מבעליו אם היה משכיר הוא בארבעה ומוצא בתלתא דכיון דבעל הבית אמר לו בפירוש בארבעה ולא אמר לו שישכור כפי מה שיוכל גלי אדעתיה דניחא ליה דליתן להו ארבעה. הריטב"א.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: כללא דנקטיה בהאי שמעתא היכא דאמר ליה לשלוחיה זיל ואוגר לי אגירי בארבעה ארבעה ואזל ואמר להו בתלתא תלתא לית להו אלא תלתא ואף על גב דשויא עבידתייהו ארבעה ואית להו עליה תרעומת על דעבר על בל תמנע טוב מבעליו היכא דשויא עבידתייהו ארבעה. והיכא דאמר ליה לשלוחיה אוגר לי בתלתא תלתא ואזל ואמר להו בארבעה ארבעה אי גמר להו שכרכם עלי יהיב להו ארבעה ושקיל תלתא מבעל הבית כדין השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חברו דאמרינן שהוא נותן לו משלו כל מה שפסק עמו וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שהתנה עמו או מה שראוי לפחות שבשכירות. ואי אמר להו שכרכם על בעל הבית אי מתגרי רובא דפועלים בארבעה במתא שקלי ארבעה אף על גב דלא אמר לו בעל הבית דלוגר אלא בתלתא דכיון דשני עקריה לשליחותיה מנפשיה וכמאן דאנחתינהו שלא ברשות דמי שנוטל מה שהתנהו. ואי מתגרי פועלים במתא בתלתא שקלי תלתא

אף על גב דאיכא אגירי במתא דמתגרי בארבעה תילתא או פלגא דאגירי מתא דדעתיה דאיניש אתרעא זילא והוה ליה כמאן דעבוד הני פועלים בהדיה מנפשייהו דשקלי מיניה אגרא בתרעא זילא. מיהו הני מילי היכא דלא שויא עבידתייהו אלא תלתא או דלא ידיע כגון ריפקא דמלי מיא אבל היכא דשויא עבידתייהו ארבעה שקלי ארבעה כיון דאיכא אגירי דמתגרי בארבעה. ונראה לומר דהוא הדין נמי אף על גב דליכא דמתגרי בארבעה כיון דטרחו טפי מאחריני דלישקלו ארבעה. והיכא דלא ידיע עבידתייהו כגון ריפקא דמלי מיא ואמרי אינהו ארבעה טרחנא הב לן ארבעה דהכי אמר לן שליחא ואיהו אמר לא ידענא אי טרחיתו טפי או לא לית להו אלא תלתא כיון דרובא דאגירי מתא מתגרי בתלתא ואית להו תרעומת עליה דשליחא דהא אי לא אמר להו ארבעה לא הוו טרחי אלא כדחזי לתלתא. אמר ליה בעל הבית לתלתא ואזל ואמר להו בארבעה אמר לי בעל הבית ואמרו ליה כמו שאמר בעל הבית אי טרחו ארבעה שקלי ארבעה דאדעתא דהכי טרחו טובא ולא אמרינן דאוזילו הוא דאוזילו גביה דבעל הבית. עד כאן.

פשיטא אמר ליה בעל הבית בתלתא ואזל ואמר להו בארבעה ואמר להו שכרכם עלי אי נמי דאמר להו שכרכם על בעל הבית ושויא עבידתייהו ארבעה אף על גב דאמרי ליה כמו שאמר בעל הבית דעתייהו אעילוייא ושקלי ארבעה משום דפועלים ידעי אהדדי היכי מתגרי וכי שמעי מיניה ארבעה לא שבקי עילוייא דשמעי ונחתי אדעתא דפחתא דלא שמעי. אלא אמר להו בעל הבית בארבעה ואמר להו איהו בתלתא ואמרי ליה כמה שאמר בעל הבית מאי אדיבורא דידיה קא סמכי והכי אמרי ליה מהימנת לן דהכי אמר בעל הבית וסבור וקבול בתלתא ולא אמרינן דעתייהו אעילויא דהא לא שמעי ההוא עילויא ולא סמכי עליה או דילמא כדאמר בעל הבית כיון דאמרי כמה שאמר בעל הבית גלויי דעתם הוא דלאו עליה דידיה קא סמכי מאי. תא שמע האשה שאמרה הבא לי גיטי והשליח אמר אשתך אמרה התקבל לי גיטי והוא אומר הילך כמה שאמרה אמר רב נחמן וכו' אפילו הגיע הגט לידה אינה מגורשת אלמא אדיבורא דידיה קסמיך וסבר שליח לקבלה הוא ותתגרש לאלתר והיא לא מגרשא לאלתר וכי ממטי ליה לידה נמי לאו כלום הוא דלאו שלוחיה הוא כלל והכא ליכא עילויא לא בקבלה ולא בהולכה ושמעינן מינה דבהאי לישנא דאדיבורא דידה קסמיך. הראב"ד.

דעתייהו אעילויא. פירוש ודאי לאו דעתייהו לגריעותא ובודאי האמינו שטען בעל הבית כך אלא או שחשבו שמא נותן יותר או שהאמינו ממש ולרש"י משמע שהאמינו ממש ואם כן קשיא לישנא דגמרא דקאמר דעתייהו אעילויא וכן מה ששאל בסמוך אי אמרינן אדיבוריה קא סמיך או אבעל הבית. ואפשר לומר דמאי דקאמר רש"י שהאמינוהו היינו

לומר דלפחות האמינוהו לארבעה ואין לומר שחשבו שמא אמר בעל הבית פחות דמה להם לצרה הזאת לומר כמו שאמר בעל הבית ולגרועי ושליח נמי לא וביד כלומר ולומר שכרכם עלי. אי נמי יש לומר דהכא מיירי בדאוקמי לה בדאזיל בתלתא או ארבעה הילכך כי קאמר להו בארבעה כיון דליכא דאזיל טפי אמרינן ודאי אדעתייהו בעילויא פירוש אהנהו ארבעה דקאמר להו ולא אעילויא טפי דליכא להו לאסוקי אדעתייהו בהכי הילכך אמרינן האמינוהו. ומכל מקום ודאי לגריעותא לא אמרינן. דכיון דמקבל עליו לשלם מביתו פשיטא דעליה קא סמכי שלא לגרוע והיינו דקאמר רש"י דהאמינוהו בארבעה אבל כי אמר להו בתלתא כיון דאיכא דאזלי בארבעה יש לומר שמא חשדוהו ולהכי איכא למימר שלא האמינוהו להכי דקדקו בלשונם ואמרו כמו שאמר בעל הבית והיינו בעיא דבסמוך. זה הכלל דלעולם לגרוע ממה שאמר שליח לא מכוונו כלל דלא בשופטני עסקינן דאמרינן טופות דלישנא לגריעותא. ובההיא דגט בסמוך איכא דניחא ליה לפוטרה מיד משום שנאה שביניהם והיינו עדיפותיה ואיכא דניחא ליה בהמתנה כדי שיוכל להמלך הילכך מצי למילף מיניה מכל שני הפנים בין שאמר שליח הבא דאפשר דניחא ליה לבעל טפי בקבלו ודמיא לבעיא דידן דאמר להו בתלתא וניחא להו בארבעה ואפשר שחשב השליח בשוכח או שהוא איש טוב ורוצה שיהיה לו פנאי להמלך או שמא לא פרעיה לו שכרו ורוצה שלא תתגרש עד שיגיע לידה כדי שיהיה למשכון בידה. אלא שזה דוחק דאם כן הכא נמי נימא עקריה שליח לשליחותיה ובין אם אמר שליח קבלה דאפשר דניחא ליה לבעל טפי בהולך ואף על גב דלא דמיא ממש דהתם פשיטא דניחא להו בארבעה והכא ספקא הוי במאי ניחא מכל מקום כיון שאנו רואין לישנא דטופיאתא לית לך למימר דלבטלה קאמר ליה הילכך יכילנא למימר דבבעיין לא האמינוהו ולעילויא קאמרי ליה הכא נמי אמרינן לא האמינוהו ולעילויא דידיה קאמר ליה דהיינו עילוייה. זה נראה לי לפרש על ידי הדחק וצריך עיון.

שוב מצאתי בקצת נוסחאות דכתיב הכי בשלמא אי איתמר איפכא התקבלי לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי והוא אמר הילך כאו שאמרה ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב משיגיע גט לידו מגורשת דאדיבורא דידה קא סמיך אלא התם משום דעקרה לשליחותיה לגמרי וכו'. וכן ביש פירושים לא הגדילו לפרש ומכאן היה יכול להביא ראיה בין אמר רב נחמן לידו בין לידה אלא פירשו כפשטא דהך נוסחא ולפי נוסחא זו נוכל לומר דלעולם פשיטא לן דסתם בעל ניחא ליה בהולכה מקבלה וכדרך כל התלמוד כדי שיוכל להמלך ולחזור בו וגם אינו חושד לשליח שמשכירה מקבלה להולכה כלל אלא איפכא ולפיכך אי אמר משיגיע לידיה פשיטא דשמעינן מינה

דאדיבורא דידה קא סמיך והיינו עילוייא דניחא ליה טפי בקבלה ואם זה משונה משאר בני אדם כיון דאמר טופיאתא סבירא ליה לרב נחמן דאמרינן האי בהכי ניחא ליה והיינו עלוייה. אבל אי אמר איפכא לא שמעינן מינה מלתא דדילמא היינו משום דלא הויא קבלה עילויה דידיה ואפילו היה לו לחשוד השליח או שהעמיס עליו המשא אבל בבעיין דפשיטא כד הוי צלויה דידהו דילמא אדיבורא דבעל הבית סמכי. אבל כי אמר שליח התקבל ואמר בעל כמו שאמרה ואמר רב נחמן אפילו הגיע גט לידה התם ודאי לאו משום דלאו עלויה דידיה הוא בהולכה דכיון דאמר טופיאתא ועוד שדרך העולם בהכי ודאי אמרינן דעלויה דידיה הוא בהולכה ועוד שיש לחשוד השליח ולא יהיה גט כלל ואפילו הכי אמר רב נחמן דלאו אדיבורא דידה קא סמיך ולא חשיב ליה כלל איכא למילף מינה לבעיין אף על גב דודאי דהוי עלויה דידהו בארבעה הילכך לא אקשי ליה אלא מטעמא דעקריה שליח לשליחותיה. אי נמי יש לומר דלעולם בבעל מספקא לן בעלויה מאי הוי והוי מצי פריך ליה מהאי טעמא דדילמא מאי דאמר רב נחמן דלא סמיך אדידה היינו משום דדילמא לאו עלויה דידיה בהולכה אלא דעדיפא מינה פריך ליה וצריך עיון. שיטה.

מאי אדיבורא דידיה קסמכי. ואם תאמר מאי קמיבעיא ליה הא פשיטא ליה דדעתייהו אעילויא ואם כן כי אמר להו שליח בתלתא ליכא למימר דמהימני ליה דהא דעתייהו אעילויא. ונראה דלא קשה מידי דלעולם מספקא ליה אי אמרינן דהכי קאמרי מהימנת לן כבעל הבית אפילו תימא פחות ממה שאמר בעל הבית דהשתא אי מהימני ליה לא שייך תו למימר דעתייהו אעילויא. אבל בפשיטות קאמר דהיכא דאמר שליח טפי מבעל הבית דממה נפשך שקלי משליח כמו שאמר דאי אמרינן דמהימני ליה כל שכן דניחא טפי ואי נמי אמרי דלא מהימני ליה ולהכי אמרי כמו שאמר בעל הבית לומר דסמכי אדיבוריה דבעל הבית מכל מקום אין דעתם לפחות מדברי השליח אלא דעתייהו אעילויא כגון היכא דבעל הבית אומר יותר משליח כדמפרש בבעיא. אבל היכא שהשליח אומר יותר מבעל הבית ודאי אין דעתם לפחות מדבריו. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הריטב"א: פשיטא אמר בעל הבית וכו'. מאי אדיבורא דידיה סמכי והכי אמרי ליה מהימנת לן דהכי אמר בעל הבית או דילמא אדיבורא דבעל הבית סמכי. ואם תאמר הכא נמי מאי קמיבעיא ליה הא אמרת דדעתייהו אעלויא. ויש לומר דכל היכא דאמרת דאדיבורא דבעל הבית קסמכי ולא סמכי על השליח ושבקי הודאי מפני הספק בהא אמרינן דדעתייהו אעילויא אבל היכא דאמרת דאדיבורא דשליח סמכי לגמרי סמכי בין

לעילויא בין לגריעותא ולעיל הכי אמרינן דממה נפשך אי סמכי על שליח ניחא דהא אמר בארבעה ואי אמרת דסמכי על בעל הבית הא ודאי דעתייהו אעילויא. עד כאן.

דאי סלקא דעתך דאדיבורא דידה קסמיך מכי מטי גיטא לידה מיהא תתגרש. ואם תאמר מאי קאמר עד כאן לא מיבעיא ליה לעיל או דילמא אדיבורא דבעל הבית קסמיך אלא משום דדעתייהו אעילויא דאמר בעל הבית אבל הכא גבי גט ליכא עלויא. ונראה דאף היכא דליכא עלויא שייך שפיר למיבעי אי אדיבורא דמשלח קא סמיך רק שלא יהיה להם פסידא וכן נראה דהא הוי טעמא דלא מהימן ליה שליח כדמוכח בבעיא ודעתו לעשות כדברי המשלח ומשום הכל קאמר כמו שאמר בעל הבית ואם כן אף היכא דליכא עילויא שאינו מרויח בדבר המשלחו ומשום הכי שייך שפיר למימר האי טעמא שחפץ לעשות דבר המשלח כיון דליכא פסידא לעשותה והשתא ניחא דמייתי שפיר מגיטין אף על גב דהתם לא שייך טעמא דעילויא כדפירשתי. והא דקאמר בפשיטא דעתיה אעילויא לאו משום שתהא הבעיא תלויה בכך אלא בא להשמיענו דליכא לספוקי אי אדיבורא דבעל הבית קסמכי היכא דאיכא פסידא כדפרישנא אבל ודאי היכא דליכא פסידא בדבורו דמשלח אפילו ליכא עילויא בדבריו כיון שאמר כמו שאמר בעל הבית שייך שפיר למיבעי דשמא הוא חפץ לעשות כדברי המשלח כדפרישנא. כן נראה למורי שיחיה ז"ל. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הריטב"א: ואם תאמר ומה ראיה מביא מכאן דהא אמרינן לעיל דלא סמכי אדיבורא דמשלח אלא היכא דהוי לעילויא ואלו הכא גריעותא הוא שיהא שליח הולכה כמו שאמרה ואיכא עיכוב בגירושין עד שיגיע גט לידה ובשליחות קבלה ניחא טפי דמיגרשא לאלתר מכיון שהגיע גט ליד שליח. וכי תימא דבעל בעיכוב גירושין ניחא ליה טפי כדי שיוכל להמלך. הא ליתא מדאמרינן בסמוך בשלמא אי איתמר וכו' ואמר רב כיון שהגיע גט לידה מגורשת משום דשליח קבלה שויתיה הוא שמעינן דאדיבורא דידיה קסמיך דאלמא שליחות קבלה לאו גריעותא הוא דאם כן היכי אמרינן דסמיך עלה. תירצו בתוספות דלגבי בעל ליכא גריעותא ועילויא בהא מילתא ולא שני ליה בין שליחות הולכה לשליחות קבלה וכי אמרינן לעיל דעתייהו אעילויא לאו דוקא אלא לומר דדעתייהו דלא להוי גריעותא ומשום דלעיל איכא למימר עילויא נקיט ליה ונכון הוא. ועוד נראה לומר דהכא ודאי ניחא ליה לבעל בשליחות קבלה למהר הגירושין כיון שעיניו נתו לגרשה והיינו סוגיין דבסמוך אבל הכא אי אמרינן דדעתיה אעילויא דשליח ונימא דקא סמיך בעל דליהוי שליח קבלה גריעותא הוא שלא תתגרש כלל כיון שלא

עשתו האשה שליח ובשליחות הולכה איכא עילויא טפי דלכי מטי גיטא לידה מיהא מגרשא. עד כאן.

דף עו:

בשלמא אי איתמר איפכא אשתך אמרה. פירוש דהתם משנה השליח דבורא להחמיר על עצמו ולא עקר לשליחותא אדרבה יש בכלל שליחות הולכה שליחות קבלה. אלא הכא טעמא משום דעקר שליח לשליחותיה דאמר שליח לקבלה הוינא שליח להולכה לא הוינא. פירש רש"י דבעל ודאי אדיבורא דידה קסמיך ודעתו לשליחות הולכה כמו שאמרה ומיהו זה ברצון השליח תלוי והשליח עקר לשליחותו ואינו רוצה להיות אלא שליח קבלה שאין בו טורח ואף על גב דחזינן דאמטייה ניהליה בתר הכי אמלוכי הוא דאמליך.

ובתוספות פירשו אלא הכא טעמא משום דעקר וכו'. כלומר לעולם אימא לך דבעלמא אדיבורא דמשלח סמיך והא דסמיך הכא אדיבורא דשליח משום דאמר בעל בנפשיה אם איתא דאיתתא לא אמרה אלא הבא לי והוא אומר התקבל לי עוקר הוא שליחותו שאינו רוצה להיות שלית הולכה ואם כן מה אעשנו שליח הולכה מוטב שאסמוך על דיבורו כי אולי אומר אמת וגם זה נכון. ובעיין לא איפשיטא והוה ליה חומרא לתובע וקולא לנתבע ולית להו אלא תלתא ואית פסידא לא נפקי מינייהו. הריטב"א.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: אמר ליה בעל הבית בארבע ואמר להו שליחא בתלתא ואמרו ליה כמה שאמר בעל הבית הא איבעיא אי אמילי דשליחא סמכי ואף על גב דעבדי מאי דשוה ארבעה לא שקלי אלא תלתא או דילמא הכי אמרי ליה כדקאמר בעל הבית מתגרינן ולא כדקאמרת את ולהכי טרחו שוה ארבעה כי היכי דלשקלו ארבעה ולא איפשיטא ולקולא לנתבע ולא שקלי אלא תלתא. ואי תפסו ארבעה מבעל הבית נראה לומר דלא מפקינן מינייהו. והיכא דאמר ליה בעל הבית בתלתא ואזל ואמר להו בתלתא ואמרו ליה כמה שאמר בעל הבית נראה לומר דאף על גב דטרחו שוה ארבעה כיון דרובא דאגירי דמתא מתגרי בתלתא לית להו אלא תלתא ואף על גב דשקלו טפי מפקינן מינייהו וצריך עיון. עד כאן.

ואי בעית אימא חזרו נמי הטעו קרי ליה. תמיה לי אם כן למה שנו חזרה דרישא בלשון הטעו ובבבא דסיפא שנו חזרה כדתנן השוכר את האומנין וחזרו בהם ידו על התחתונה. ואפשר כי מפני שחזרה דרישא היא נתלית בטעות שחשב בעל הבית שהשדה ראויה ליעדר ומצאה לחה או שהיתה לו תבואה להביא ולא מצא לפיכך שנו אותם בלשון

טעות שהוא הגורם בחזרה. הרשב"א.
אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה ופועלים ומצאו שדה לחה נותן להם שכרם ודוקא הלכו הם בעצמם לפי שמכיון שהתחילו במלאכתם נתקיים ביניהם שכירות ונשתעבד להם בעל הבית שכשם שהקרקע נקנה בחזקה ומטלטלים במשיכה וכן שכירות קרקע או מטלטלים כך שכירות פועלים בהתחלת מלאכה והליכת פועלים למלאכתם היא היא התחלת מלאכתם. אבל כל שלא הלכו הם בעצמם אף על פי שהלך שליח ומצא שדה לחה אין זו התחלה ואין להם על בעל הבית אלא תרעומת. הרשב"א.
והרמב"ן כתב וזה לשונו: יש מפרשים דהוא הדין אם לא הלכו הם אלא ששלח בעל הבית שלוחו ומצא שדה לחה כיון שעכבן עד שעה שאין הפועלים נשכרים נותן להם שכרם כפי מה שקבל עליו. וה"ר יצחק אלברגלוני פירש כך ואלו דבריו במה דברים אמורים שחזר בהם קודם שיספיקו לילך לשדה ואמר להם השכירו עצמכם אבל הלכו נותן שכרם משלם שהרי נתבטלו משכירות היום על ידו. ואין זה מחוור דאם כן למה ליה לאפלוגי בין הלכו ללא הלכו. ועוד קשה דאי משכחי לאוגורי ודינא הוא אמאי איכא עליה תרעומת כדמקשינן לקמן בגמרא גבי ספינה ואני מודה לו בדין זה שאם היו יכולין להשכיר עצמן וכו' ככתוב בנמוקי יוסף.
ורש"י כתב ברישא אין להם זה על זה אלא תרעומת דאמר להם השכירו עצמכם לאחרים ומיהו תרעומת איכא שיהיו צריכין לחזר אחר שוכרין ותביעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא נינהו. פירוש לפירושו השכירו עצמכם אם תמצאו שלא נתחייבתי לכם דכיון דדברים בעלמא נינהו שלא התחילו במלאכה לא נתחייבו זה לזה הא אם התחילו במלאכה קנו. עד כאן.
מדקתני חמרים דומיא דפועלים משמע דהך תבואה דקתני בחמרים מן הגורן לעיר או מן הכפר לעיר היא כגון שהיתה תבואתו בגורן או בכפר הסמוך לעיר ושכר את החמרים להביאה ואם לא הלכו חמרים ופועלים למקום המלאכה וגם הוא לא קרא אותם דומה דלא סמכא דעתייהו שהדדי ומשום הכי אין להם זה פל זה אלא תרעומת.
אבל אם הלכו לגורן או לכפר הויא התחלה גבייהו ואי משכחי לאיתגורי בההוא אגרא דהוה יהיב להו הא ליכא פסידא גבייהה ולא יהיב להו מידי דחזינא כאלו מתגרי ליה כוליה יומא ואי בציר מאגרייהו מידי בההוא בטלה משלם להו לחמרים בשכר חזרה כפועל בטל ולפועלים שכר הליכתם ואי לא משכחי לאתגורי וכו' וכבר יצאנו בפירוש זה מדעת המפרשים שפירשו חמרים ולא מצאו תבואה כגון ששכר חמרים לקנות לו תבואה במקום הזול ולהביאם אליו וההליכה והחזרה הם שכירי יום שנתן להם שכר

הדרך כבאים ריקם ולא כבאים טעונים. ואם כפירוש הזה הנה בעל הבית הוא אבוס הוא וכמאן דסיירוה לארעא מאורתא דמי דלא מצו למימר ליה הב לן תבואה אחריתי ואמאי יהיב להו כפועל בטל כלל וכדאמר רבא לקמן האי מאן דאגר אגירי לרפקא ואתא מטרא בפלגא ליליא ומלא ארעא מייא פסידא דפועלים. אלא הכא בששכרן להביא לו תבואה שיש לו מן הגורן לעיר והלך ולא מצא דזו פשיעה היא אצל בעל הבית דהוה ליה כדלא סייריה לארעא מאורתא. הראב"ד והרשב"א.

וכתב הר"ש די וידש וזה לשונו: ולכאורה נראה דקשה לפירוש המפרשים לישנא דמתניתא דקרי להו חמרים בלחוד ולפירושם שלוחין נמי הן. ולפירוש הראב"ד קשה ולא מצאו תבואה דהתבואה היה לו לומר. אבל זה נקל לתרץ ונראה בעיני פירושו. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: במה דברים אמורים שלא הלכו פועלים וכו'. ונקט התנא פועלים כחמרים לאשמועינן דהאי דינא איתיה בין בפועל בין בקבלן. ואיכא למידק היכי דמי אי בשמוצאין פועלים להשכיר לעצמן אמאי נותן להם כלום לימא להו השכירו עצמכם וכדאשכחן בסיפא דאמרי פועלים לבעל הבית שכור מאלו ואי בשאין מוצאין פועלים להשכיר עצמן אפילו לא הלכו נמי יתן להם שכרן דהא דבר האבד הוא. ותירצו בתוספות דמיירי בשאין פועלים מוצאין להשכיר עצמן ותנא אורחא דמילתא נקט דמסתמא כל היכא שלא הלכו בעל הבית מיד הוא חוזר קודם שיעבור זמן שכירות הפועלים אבל כשהלכו וחזרו מסתמא כבר עבר זמן שכירותם ולא ימצאו מי שישכירם וכן פירש רבינו. והוא הדין אם הלכו ומצאו שדה כשהיא לחה וחזרו בבקר בעוד שבני אדם מבקשים פועלים לא היה נותן שכרן לפי שיאמר להם שעדיין יכולין להשתכר אצל אדם אחר. וגם לא הלכו לשדה והוא חזר בו אמרי שיעכבם עד שעה שאין בני אדם שוכרין עוד פועלים לפי שנמלך מלעשות מלאכתו היום נותן להם שכרן. משאנץ.

אבל הרמב"ן פירש דמשכחת לה אפילו כשהלכו דוקא כשאין מוצאין להשכיר את עצמן וכגון דאינהו נמי בלאו הכי לא היו מוצאין תחלה מי שישכיר ונמצא שלא הפסידו כלום מפני הבטחתו של בעל הבית ולפיכך פטור כשלא הלכו אבל הלכו כיון שהתחילו במלאכת שכירותם בהליכה בעלמא נתחייב להם בשכרם שכשם ששאר דברים נקנין בקנין כך שכירות פועלים נקנה בתחלת מלאכה. והא דפועל חוזר בו בחצי היום גזרת הכתוב הוא משום כי לי בני ישראל עבדים הילכך כיון שאין מוצאין עצמן לשכור חייב בעל הבית בשכרן. ואין מוסיפין על פירוש רבינו דסיפא לאו משום דהתחלת מלאכה

עבדא קנין אלא משום דיכלי למימר ליה אף על גב דמעיקרא לא הוינא משכחין לאיתגורי הוה טרחינן ומשכחינן בעוד שהלכנו למלאכתיך. והפירוש הראשון יותר נכון.

ואם תאמר והא בעל הבית אנוס הוא במה שמצאו שדה לחה או שלא מצאו תבואה. ויש לומר כדפירש הראב"ד דמתניתא לאו בשכר חמרים לקנות לו תבואה מן השוק ולהביאה לו והלכו ולא מצאו דכל כהאי גוונא כיון דבעל הבית לא הוה ליה למידע טפי מפועלים פסידא דפועלים הוא והוה ליה דומיא דפסק נהרא ואתא מיטרא דאמרינן לקמן דהוי פסידא דפועלים והכא במאי עסקינן שהשכירן להביא תבואה שלו שהיה לו במקום פלוני דהשתא איהו הוה ליה למידע אם ישנה שם אם לאו ופשיעה דבעל הבית הוא בלחוד והוה ליה כי ההיא דאמרינן לקמן בפועלים דלאו בני מתא והיינו דקתני לה דומיא דההיא שמצאו שדה שהיא לחה דהויא פשיעה דבעל הבית כיון דלא סיירוה פועלים לארעא מאורתא. עד כאן.

במה דברים אמורים שלא התחילו במלאכה וכו'. בתחלה פירש חזרה דבעל הבית בהתחלה עתה מפרש חזרה דפועלים אם חזרו בהם מה יהיה ענשן. ולתנא קמא יד פועל על העליונה ויד קבלן נמי על העליונה ונותן להם שכרם כפי מה שעשו. ולרבי דוסא ידן על התחתונה ונותן להם כדי שלא יפסיד כלום בחזרתן שאם תתיקר המלאכה אותו היוקר הם מפסידים כדמפרש ואזיל. והתחלה גבי פועלים לא שייכא דלתנא קמא דאמר נותנין להם מה שעשו הכא לא עשו ולא כלום ומה יתן להם ולרבי דוסא נמי דאמר שמין מה שעתיד להעשות ואם תתיקר המלאכה פוחתין להם אותו היוקר ממה שעשו הני מילי במה שעשו שאין מוציאין מיד בעל הבית אלא לפי היוקר כדי שלא יפסיד בחזרה כלום ומאי דתפיס תפיס אבל אם לא עשו כלום אף על פי שהלכו והויא התחלה אין מפסידין אלא טרחן בהליכה ובחזרה שהן גרמו לעצמן ולא הועילו לבעל הבית כלום אבל ביוקר המלאכה אין ממשכנין אותן לגבות מהן אותו היוקר. חוץ מדבר האבד שאפילו לא התחילו כלל ששוכר עליהן או מטען ודבר זה למדנו אותו ממשנתנו דתנן השוכר את האומנין והטעו זה את זה דהיינו חזרו אין להן זה על זה אלא תרעומת והא ודאי בשלא הלכו ועלה קתני שכר את החמר ואת הקדר להביא וכו' וכל דבר שהוא אבד שוכר עליהן או מטען שמע מינה אפילו לא הלכו בדבר האבד שוכר עליהן או מטען. הראב"ד.

וכתב הר"ש די וידש וזה לשונו: צריך עיון על מה שכתב הרב ודבר זה למדנו אותו ממשנתנו וכו'. עד דהיינו חזרו דבגמרא אמרינן חזרו זה בזה לא קתני אלא הטעו. עד כאן.

במה דברים אמורים בשלא התחילו במלאכה. פירוש במה דברים אמורים דכיון דליכא דבר האבד ליכא אלא תרעומת לדברי הכל כשלא התחילו במלאכה אבל התחילו במלאכה פלוגתא דרבנן ורבי דוסא דלרבי דוסא ידן על התחתונה מיהת ואף על גב דליכא דבר האבד דאלו איכא דבר האבד אפילו רבנן מודה כדקתני סיפא דברייתא בהדיא והא דנקט במה דברים אמורים משום רבי דוסא הוא דאיהו מפליג בין שהתחילו ללא התחילו דאלו לרבנן לא שני לן בינייהו ואפילו רבי דוסא נמי דוקא בשהתחילו בגופה של מלאכה עצמה ממש כדקתני בהדיא דהוה ליה מעין דבר האבד שאין אדם רוצה שתהא מלאכתו מותחלת אף על פי שהוא יכול להמתין ומיירי בשאין מוצא עכשיו פועלים להשלימה כדקתני סיפא בהדיא. והא פרישנא במתניתין דבחזרת בעל הבית בפועלים אפילו רבנן מודו משום דהוה ליה דבר האבד. והא דקתני בגד לארוג בשני סלעים וארגו חציו מיירי בשלא משכו צמר אלא כדי חציו שאלו קבלו כל הצמר מיד נתחייבו במלאכה דאומן שמשך כלי שנתנו לו לעשות מיד זכה בשעבודו לשכרו ואין בעל הבית יכול לחזור בו ובההיא הנאה נמי נשתעבד אומן לעשותו ואינו יכול לחזור בו שהרי תקנו בשומרים משיכה מפי רבי. הריטב"א.

וכמה שוכר עליהם עד ארבעים וחמשים זוז. ואוקימנא לקמן בשבאת חבילה לידו דמשעה שמסר חבילתו לבעל הבית קנאה לשכור עליה עד כדי מה שדרך בני אדם להתייקר במלאכתה כדי שלא תאבד. אבל כשלא באה חבילה לידו אסיקנא לקמן שאינו שוכר עליהם אלא עד כדי שכרן ואני תמה מה שיעור ארבעים וחמשים שלא כל המלאכות שוות ולא כל המקומות שוין ויש מלאכה שהפסידה מרובה ואדם מתייקר בה הרבה כדי שלא תאבד ויש מלאכה ששכרה יותר מחמשים זוז ואם כן פעמים שהחבילה לגרע שבלא חבילה שוכר עליהם עד כדי שכרן שהוא כפל מה שהתנה להן בשכרן. ועוד אני תמה מהו עד ארבעים וחמשים אם חמשים ארבעים צריכא למימר ובכל מקום מקשים כן וכאן לא הקשו. עוד אני תמה אם בא חבילה לידו מאי שנא מלאכת האבד אפילו בדבר שאינו אבד שהרי קנה החבילה במשיכה וכדאמרינן בפרק הזהב גבי נתנה לספר דמשמע דמכי משך תספורת קנה תספורת ואם חזר בו ספר תספורת קנויה לו להשתלם ממנה וכל שכן לדעת רבינו תם ז"ל שאמר דאין פועל יכול לחזור בו מכי משך בעל הבית כלי אומנותו ולומר שאפילו אין כלי אומנות שוין פלג שכירתו נשתעבד לו למלאכה זו ושוכר עליו וכמו שכתבתי שם וסבור הייתי לומר דאפילו בדבר שאינו אבד כל שבאת חבילה לידו משתלם ממנה עד כדי שכירות של אותה שעה ואפילו נתייקרה בין שכירות לחזרה או אפילו אוזילו פועלים גביה מעיקרא ואמור פועלים שוכר עליהם

ומשתלם מדמי החבילה. ובלבד שלא יתייקר בה אלא יטרח וישכור כדרך שנשכרים רוב הפועלים לפי שאינו צריך למהר ולשכור שהרי אין מלאכתו נאבדת מה שאין כן בדבר האבד שאי אפשר לו להמתין עד שיטרח וישכור אלא שוכר מיד ואף על פי שמחמת ניחוצו צריך להתייקר וכן נראה גם מדברי הרמב"ן ז"ל. אלא שעדיין קשה לי דבברייתא זו משמע דבדבר שאינו אבד כלל כלל לא דהא ברייתא דעד ארבעים וחמשים זוז כשבאת חבילה לידו מתוקמא כדאיתא לקמן וקתני דבדבר שאינו אבד לרבנן קצר חציה והניח חציה ומה שעתיד ליעשות יפה ששה דינרים נותן להם סלע שהוא שכר חציה ולרבי דוסא נמי אין משלמים מכיסם כלום אלא שמעכב בידו ממה שעשו כמה ששוה מה שעתיד לעשות כדי שלא יפסיד בחזרתה אבל מכיסם כלל כלל לא ואפילו לרבי דוסא אלמא אינו משתלם מן החבילה כלום. ויש לומר דברייתא זו פיסקי פיסקי קתני והכי קאמר בדבר שאינו אבד קצר חציה והניח חציה פלוגתא דרבי דוסא ורבנן אבל בדבר האבד שוכר עליהם או מטען ואפילו לא באה החבילה לידו ופעמים ששוכרין עליו אפילו עד ארבעים וחמשים זוז והיינו כשבאה חבילה לידו. הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: ואם באת חבילה לידו שוכר עליהם מדמי החבילה אפילו עד ארבעים וחמשים זוז דקנה אותה להשתלם ממנה שכירותו. ומיהו אם שכרן במנה אינו משתלם ממנה שאין זו שכירות אבל עד ארבעים וחמשים דרך בעלי בתים לשכור כן בדבר האבד. עד כאן לשונו.

והר"ן ז"ל כתב אבל ביותר מארבעים וחמשים לא שאין זו שכירות. עד כאן.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: אבל דבר האבד שוכר עליהן או מטען. פירוש והא דברי הכל היא ואפילו כשלא התחילו במלאכה. ועד כמה שוכר עליהם עד ארבעים וחמשים. אוקימנא לקמן כשבאת חבילה של פועלים לידו וארבעים וחמשים לאו דוקא אלא עד כדי חבילה בין רב למעט. והיינו דלא פרכינן כדפריך בעלמא חמשים אמרת חייבים ארבעים מיבעיא משום דכל היכא דמניינא לאו דוקא ליכא למיפרך הכי כדאיתא בפרק מפנין. ושלא כדברי מי שפירש דדוקא נקט ארבעים וחמשים שעד כאן דרך בעלי בתים להשכיר פועלים והא כהלכתא בלא טעמא היא וליתא. עד כאן.

וזה לשון שיטה: מקום שאין שם אדם שוכר עליהן או מטען. נראה לי והוא שהיה שם אדם לכתחלה ואף על גב דלא הוי אלא כעין גרמא ואין מחייבין אותן לשלם הפסד ומכל מקום יכול לעשות על ידי הטענה או לשכור עליהן ובלבד כנגד מה שעשו ולא לפרוע מבתיהם כלל ורבותא דהא דשוכר עליהן בכמה שימצא הן רב הן מעט. אבל כשאינו דבר האבד כי ההיא דבסמוך אינו משכיר עליהם ובכל מה שימצא אפילו למאן דאמר

ידן על התחתונה אלא שישומו כפי הנהוג והיינו טעמא דכיון דלאו דבר האבד הוא אם לא ימצא עכשיו ימצא למחר. ולרש"י בדבר האבד משלם פועל מביתו וכן משמע מההיא ברייתא דלקמן דקאמר עד כמה משכיר עליהם עד ארבעים וחמשים זוז ומשמע דלאו דוקא דהכי קאמר יותר ויותר ובלשון גוזמא ודכוותה נקטיה ולא כאומר דוקא אפילו והוא הדין יותר אלא שדבר בהוה ובלבד כשחבילתו בידו וכדלקמן ואם כן למה לי שוכר עליהן או מטען נימא חייבין לשלם כל מה שיפסיד בעל הבית באותו דבר האבד דהוו כעין מזיקין. ויש לפרש על פי דרכו דאין הכי נמי אלא שבא להודיענו שאם היה יכול להטעותן או לשכור עליהם ולא עשה דאפשר דפטירי מהפסד הנאבד כיון דאיהו גרם לנפשיה. וצריך לי תלמוד. עד כאן.

נותן להם שכרן משלם אבל אינו דומה וכו'. פירוש כגון שאין מוצאין עכשיו להשכיר עצמן אבל אם יכולים להשכיר עצמן אמר שחזרו מן השדה אומר להם השכירו עצמכם דומיא דפועלים שחוזרים בדבר האבד שאם יש שם פועלים לשכור אין לו עליהם אלא תרעומת הכא נמי אף על פי שהתחילו במלאכה כל שיכולים לשכור עצמן לא יהיב להו. וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בפירקין גבי השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. ומתניתין נמי דייקא דקתני אם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה ופירש רש"י שאם קבל הפועל לעשות מלאכתו במנה ועשה חציה וראוי ליטול חמשים וחזר בו בעל הבית מפני שהוזלה מלאכה ידו על התחתונה ויטול פועל כל מה שפסק לו בעל הבית חוץ ממה שצריך בעל הבית להוציא בהשלמתה ובודאי דבמתניתין בעל הבית נתחייב בכל שכרם שהרי נותן להם יותר ממה שעשו וכיון שכן למה אינו נותן לו משלם. אלא על כרחך טעמא דמילתא לפי שמוצא הפועל מלאכה אחרת שהוא יכול להשתכר בה אלא שמחמת שהוזלה מלאכה לא ירויח בה כל כך ולפיכך נוטל מבעל הבית כמה שפחת משכרו מחמת הזול ודיה והילכך הא דאמרינן לקמן בהאי דשלים עבידתא בפלגא דיומא דאי לית ליה מלאכה דכוותה נותן להם שכרם משלם כגון שאינו מוצא להשתכר הוא. הר"ן.

אומרין לו צא ושכור מאלו. ומדנקט האי לישנא משמע שעליהם להראות ולברר דאיכא פועלים לשכור ואי איכא טענה וכפירה בזה בין בעל הבית לפועלים על הפועלים להביא ראיה. הריטב"א ז"ל.

ולא קשיא הא דסיירוה פועלים לארעא מאורתא וכו'. ואם תאמר וכיון דלא פליגא דחביבי מתניתא מאי קא מתמה רב אההוא תנא. ויש לומר דקשיא ליה משום דפסיק

ותני לה ולא מפליג בין סיירוה לארעא להיכא דלא סיירוה והוה ליה למיתני בהא במה דברים אמורים כדקתני בכולהו אידך דלעיל. הריטב"א.

במה דברים אמורים בשאין שם פועלים לשכור וכו'. במה דברים אמורים דקאמר רבי דוסא שאם בא פועל לחזור דליהוי עלייהו פסידא בשאין שם פועלים לשכור אבל אם יש שם פועלים לשכור מצו אמרו לבעל הבית צא ושכור מאלו ואין לו עליהם אלא תרעומת דשינוי דעתם שהייתי רגיל עמכם והיתה דעתי נוחה מכם ועתה אשכור אחרים ואיני יודע אם תהיה דעתי נוחה מהם. רבינו יהונתן.

במה דברים אמורים שאין שם פועלים לשכור אבל יש שם וכו'. נראה לי דהא קמשמע לן דאפילו הוקרו פועלים או הם נשכרו עמו בתחלה בזול שאין לו עליהם חיוב כלום על מה שהוסיף לאלו אם לא יהיה כנגד מה שעשו אם התחילו ובדבר שאינו אבד וכדלעיל אבל לשלם מביתם אפילו בדבר האבד כיון שמוצא פועלים בהדיא והם הם שהוזלו נגדו או שנתייקרו ואחר כך אין להם לשלם דהויא לה כמי שאינו אבד כיון שמוצא פועלים אבל כשאינו מוצא פועלים בהדיא ואפילו כפי היוקר אלא שצריך להשכיר בעלי בתים או כדומה להם ביותר מן הראוי והוא אינו יכול להמתין עד שימצא פועלים כראוי ואף כפי היוקר מפני שהוא דבר האבד אז יש להם לשלם אפילו מביתם והיינו דאמרינן דבמלאכה שאינו דבר האבד ויכול להמתין אין לו עליהם לשלם מביתם אלא ימתין ואף אם יוקרו אחר כך אין בכך כלום כיון שיכול להמתין עד שימצא פועלים כפי הראוי ואף אם יהיה כפי היוקר כן נראה לי. שיטה. עד כאן.

כללא דנקטינן מהאי שמעתא: השוכר את הפועלים וחזר בו בעל הבית אם ברצונו חזר בו ולא התחילו במלאכה אין להם על בעל הבית אלא תרעומת והיינו רישא דמתניתין דקתני והטעו זה את זה אין להם וכו'. וקתני בברייתא בשלא הלכו. והני מילי בשלא היו יכולים פועלים להשכיר את עצמן אמש כששכרן אבל אם היו יכולים להשכיר את עצמן ועכשיו אינן מוצאין בסך שפסק להם זה ושהיו יכולים להשכיר עצמן בו משלם להם ונותן להם כפועל בטל דדבר האבד הוא להם שכירות יום זה ובכל דבר האבד אפילו לא התחילו כמי שהתחילו והיינו סיפא דמתניתין דקתני וכל דבר האבד מקום שאין שם אדם שוכר עליהן או מטען. ובמה דברים אמורים בשאינם מוצאים עכשיו להשתכר באותו סך אבל אם יש שם שוכרין אומר להם צאו והשכירו עצמיכם לאלו ואם פחתו להם ממה שפסק להם זה משלם להם אותו פחת וכדקתני בברייתא דלקמן השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך נותן לו שכר חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת ואיקימנא דמשכח לאוגורה ומאי תרעומת משום שינוי דעתא. ואם התחילו במלאכה ואפילו

התחלת הליכה בין כך ובין כך משלם להם על הדרך שאמרנו כשאין שם מי שישכירו עצמן לו עכשיו באותו סך וכדקתני בברייתא אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה פועלים ומצאו שדה לחה נותן להם שכרם משלמן אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן. ואם חזר בו בעל הבית מתוך האונס בין כך ובין כך אינו נותן להם כלום ואפילו התחילו במלאכה וכדאמר רבא בסמוך האי מאן דאגר אגירי לדוולא ופסק נהרא בפלגא דיומא אי לא הוה רגיל דפסיק פסידא דפועלים ובריייתא נמי דקתני הלכו ומצאו שדה לחה הא אוקימנא בדלא סיירה לארעא מאורתא הא סיירה פסידא דפועליט. ובשחזרו פועלים בבעל הבית אם דבר שאינו אבד הוא ולא באה חבילם לידו אין לו עליהם אלא תרעומת ואפילו אין שם פועלים לשכור דיד פועל על העליונה בשכירות וחוזר אפילו בחצי היום דאמר רב פועל יכול לחזור בו ואפילו בחצי היום ואם דבר האבד הוא שוכר עליהן או מטען ועד כמה שוכר עליהן עד כדי שכרן דהיינו כפלים בשכרן שפסק להם. ומסתברא לי דוקא בשהיה מוצא פועלים אחרים לשכור בשעה ששכר את אלו שהרי הפסידוהו אבל אם לא היה מוצא לשכור אחרים אין לו עליהם אלא תרעומת דמאי הפסידוהו. ואם באה חבילה לידו אם דבר האבד הוא שוכר עליהם ואפילו עד ארבעים וחמשים זוז ואפילו לא נתייקרה המלאכה ואם ימתין ויטרח מוצא בפחות מתייקר ושוכר ואינו ממתין כדי שלא תפסד מלאכתו עליו ואם דבר שאינו אבד הוא שוכר עליהם כדי שכר של עכשיו ואפילו נתייקרה המלאכה או שהוזילו אלו אצלו מעיקרא אבל לשכור ביוקר ביותר ממה שאין פועלים מתייקרים באותו יום לא אלא ממתין ושוכר שאין מלאכתו אבודה אצלו. ובמה דברים אמורים בשכירות אבל בקבלנות כגון ששכר פועלים לקצור לו קמה בשני סלעים או בגד לארוג בשני סלעים קצרו חציה והניחו חציה ולא באה חבילה לידו ושוה מה שעשו ששה דינרים אינו נותן להם אלא שקל ששמין מה שעתיד לעשות כדי שלא יפסיד בעל הבית בחזרתן דקיימא לן כרבי דוסא וכדפסק רב לקמן. ודוקא שפוחת להם משכר מה שעשו אבל לשלם מכיסם כלום בדבר שאינו אבד כלל כלל לא. ודוקא בשלא נאנסו אבל נאנסו כגון שאמרו לו שמת לו מת או שאחזתו חמה בין בשכירות א בקבלנות נותן להם שכרן וקבלנותם ואפילו באה חבילה לידו וכדתניא לקמן השוכר את הפועל ולחצי היום שמע שמת לו מת או שאחזתו חמה אם שכיר הוא נותן לו שכרו ואם פועל הוא נותן לו קבלנותו. הרשב"א.

אמר רבא האי מאן דאגר אגירי לדוולא אתא מטרא פסידא דפועלים אתא נהרא פסידא דבעל הבית. קשיא מאי שנא נהר מאי שנא מטר שהרי אין הנהר מתרבה אלא מן הגשמים וכדאמרינן מטרא במערבא סהדא רבה פרת. ועוד מאי שנא דכדפסיק נהרא

שני ליה בין פועלים דבני מתא לפועלים דלאו בני מתא והכא לא שני ליה בין בני מתא למדינתא אחריתי ובין שכיני אותה שדה לשאינם שכנים. ונראה דנהרא לא עלה על שדהו ולא השקה אותה דאלו כן הרי הוא כמטר ולא איצטריך כלל אלא בשעלה ונתקרב אל השדה ובמעט שיפתחו ראשי תלמים יכנסו המים וישקו את השדה. וכן נראה מדברי הראב"ד שכן כתב וזה לשונו: הכא לא מפלגינן בין בני מתא לבני מתא אחריתא משום דפועלים עדיין לא פסקו עבידתייהו דמנהרא משקו ליה בהמשכה אלא שהוקלה עליהם המלאכה וכמאן דשלים עבידתייהו בפלגא יומא דמי דיהיב להו עבידתא דניחא מינה ואי לא יהיב להו כפועל בטל עד כאן. עוד כתב הרב לא גרסינן הכא בפלגא דליליא דהתם אפילו תרעומת ליכא דליכא התחלה ואפילו הלכו אינו כלום ומה להם לילך והוא אינו צריך לדוולא עד כאן. למדנו מדבריו שאף על פי שלא נגמרה מלאכה שהרי עדיין צריך לפתוח פתחים בראשי תלמים כל שהוקלה כל כך עד שאינו צריך אלא מלאכה מועטת הרי זה כאילו אינו צריך להם כלל ואפילו הלכו עד שלא חזר בהם אינו נותן להם כלום. הרשב"א.

הא דאמר רבא דקשיא מינה לא מפקיד להו האי דינא ליתיה אלא היכא דאגר אגירי בפירוש להאי עבידתא וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף. והכי תניא בתוספתא רשאי בעל הבית לשנותו למלאכה קלה אבל לא למלאכה חמורה הא כיצד שכרו לנכש בשדהו וגמר את שדהו אומר לו מדעתו בא ועדור תחת שני גפנים פירוש ולא בעל כרחו. שכרו לעדור וגמר את שדהו אומר לו בעל כרחו בא ונכש שני גפנים אלמא דדוקא שכרו לנכש אבל שכרו סתם נותן לו כל מלאכה שירצה ואין זה לי ראייה. הרמב"ן.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: דקשיא מינה לא עבדי ליה. ונותן להם שכרן על פלגא דיומא משלם ועל פלגא אחרינא כפועל בטל ואף על גב דאמר להו מטפינא לכו אגרא ושלימו יומא בהאי עבידתא דקשיא מקמייתא ידן על העליונה אי בעו עבדי ואי לא בעו לא כייפינן להו כן נראה. וצריך עיון. ואי אכלשי נינהו הני אגירי ולא עבדי חלשי נותן להם שכרם משלם. וצריך עיון אי מצי כייף לאכלושי למעבד בעבידתא דקשה מקמייתא היכא דליטפי להו אגרא פורתא כיון דאינהו רגילי בעבידתא דקשיא טפי. ע"כ.

דף עז.

פייסינהו. פירוש אמר להטיב להם והכי משמע דקאמר אדעתא דטרחנא לכו וכו' וכן בסמוך דקאמר ואזלו פועלים ופייסוהו לבעל הבית פירוש אמרו להטיב לו. תלמיד הר"פ.

ואימור פועלים. לא שיכולים לחזור בהם אם נתייקרה המלאכה אלא לא היו עושין מלאכתם בפנים יפות ופייסינהו בעל הבית ואמר להטיב להם וכן אימור בעל הבית דלקמן. הרא"ש.

דאמר להו אדעתא דטפאי לכו באכילה ושתייה. ומינה דאי קצץ להו בפירוש בטפי יהיב להו כל מאי דקצץ שאין כאן דרך להטעאה שהרי יכולין הן לחזור בהם אלא הכא בשפייסן סתם ואמר להם אני אוסיף לכם. ויש אומרים דדוקא בשלא פירשו לו דמשום שנתייקרה המלאכה כך הם חוזרים בהם אבל פירשו ואמרו אין אנו עושים עמך אלא בכך וכך וזה בא ופייסם על דעת תוספת שאמרו פייסם. וכדתניא בתוספתא וכן המוכר חפץ לחבירו זה אומר במנה וזה אומר במאתים וכו' עד יעשו דברי הלוקח. ויש אומרים דשאני הכא דכיון דמעיקרא אגרינהו וכי הדרי בהו אית ליה תרעומת עלייהו כי פייסינהו ואיפייסו אדעתא דתנאה קמא איפייסו ולטפויי פורתא דאכילה ושתייה. כן כתב הרמב"ן וזה נראה עיקר. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: **אדעתא דטפינא לכו באכילה ובשתיה**. פירש רבינו דדוקא דמעיקרא אמרו סתם ואמרו לא נעשה עמך בתנאי דפסקת ומנו ואיהו פייסינהו סתמא. אבל אי היכא דאמרו לו בפירוש איו אנו עושין עמך אלא בכך וכך ופייסינהו בעל הבית סתם ואיפייסו על דעת הפסק שאמרו לו נתפייסו. וכדתניא בתוספתא המוכר חפץ לחברו זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה אם המוכר תבע את הלוקח יעשו דברי הלוקח ואם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי המוכר. עד כאן.

וכן הא דלקמן דאימור בעל הבית הכי מיירי דאימרו סתמא ופייסום סתמא אבל אי היכא דאימור אמר לא בעינא למיתן לכו אלא כך וכך ופייסוהו סתם על דעת תנאו ירדו. ואין זה דעת התוספות. עד כאן.

כי טפאי לכו משום דלא קים לי בגווייכו. בלאו האי טעמא נמי יכול למימר להו באגרא קמא טפאי לכו ובהא לא בעינן לטפויי לכו אלא דניחא ליה למיתן טעמא למילתיה דמעיקרא סבר דכפי לטפויי להו טפי משאר פועלים והשתא קים ליה בגווייהו דלית להו לקבולי אלא כשאר פועלים. ורש"י פירש בענין אחר. הריטב"א. (כתוב בהלכות).

תוספתא: השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום ההלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם דהא אונס היה בדבר שלא רצו לתת לו. ומיירי שלא היה שליחות שישא משא על כתפו דלא שייך למימר בהא אינו דומה הבא טעון לבא ריקן. טול מה שהבאת

בשכרך כלומר אף על פי ששוה שכרו שלא שכר עצמו על מנת שיטרח למכור. ה"ר יהונתן.

אם שכיר הוא נותן לו שכרו. פירוש כפי מה שעשה. אבל אין לפרש כל שכרו דאם כן מאי פריך אילימא רבנן מאי איריא אחזתו דאניס אפילו לא אניס הא לא סברי דכי לא אניס שיטול כל שכרו אלא דוקא כפי מה שעשה לכך נראה כדפרישית תלמיד הר"פ. ואף על גב דאמרינן בפרק קמא דקידושין גבי עבד עברי חלה שלש אינו חייב להשלים ויוצא בשש. שאני התם דגלי קרא מדכתיב ובשביעית יצא וגזירת הכתוב למפטריה כיון דאניס אחר שעברו שלש וכי היכי דגלי קרא דאפילו חלה שש פטור אם היה עושה מעשה מחט דבעבודה כל דהו פטריה רחמנא שהרי לא נשכר למלאכה ידועה. אבל השוכר את הפועל למלאכה ידועה אין לו לקבל שכר על מה שלא עשה ואף על גב דאניס ולא מצי פטר נפשיה דלעביד ליה מלאכה אחרת דלא צריכא ליה ואפילו כבדה כראשונה וכל שכן במעשה מחט וזה ברור. הריטב"א.

כתוב בספר המאור אבל בקבלנות אם חזרו זה בזה עד שלא התחילו במלאכה דינו כמו שפירשנו בשכירות וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם ואיך אפשר זה להיות בקבלנות כמו בשכירות והלא בשכירות אם מצאו שדה כשהיא לחה נותן להם שכרם משלם בדלא סייריה לארעא מאורתא דאמרי ליה הב לן ארעא אחריתי דכיון דבטלינהו עד שותא דתו לא מתגרי פועלים יהיב להו כפועל בטל אבל בקבלנות מי איכא למימר להו הכי והלא קבלנות מלאכה ידועה היא. ועוד אם עכשיו היא לחה יעשו אותה ביום אחר כי לא לזה היום שכר אותם. עד כאן.

דף עז:

אי בעית אימא כל החוזר בו ידו על התחתונה וכו'. ומאן דקרי לה לא ידי לה להאי מתניתא. הריטב"א.

בזמן שהלוקח חוזר בו יד המוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך או הילך קרקע כנגד מעותיך פירוש שאם הלוקח היא רוצה לקיים המקח כנגד מעותיו בלבד וחוזר בו מן השאר ולא רצה מוכר יכול לומר לו איני רוצה אלא שיתבטל המכר לגמרי ותטול מעותיך שנתת לי או אם ירצה מוכר מקיים המקח כנגד מעותיו ואפילו על כרחו של לוקח שהיה חוזר בו מן הכל וטעמא דמילתא דאף על גב דעייל ונפיק אזוזי מכל מקום דין הוא שיקנה כנגד מעותיו מיהת בדבר הראוי ליחלק אלא דרבנן קנסו על החוזר בו שיהיה יד חברו על העליונה הן לקיים המקח כנגד המעות או לבטלו לגמרי. והיינו

טעמא נמי לאידך דבזמן שהמוכר חוזר בו שיד הלוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי המעות ויתבטל כל המקח או תן לי קרקע כנגד המעות ואקנה כדיני. הריטב"א ז"ל.

מהיכן מגבהו מן העדית. פירוש אתן לי מעות בלחוד קאי דאלו אתן לי קרקע כיון שהוא רוצה כנגד מעותיו כדינו למה יטול מן העדית הרי דינו כדין לוקח חצי שדה דמשמנין ביניהם ונוטל כחוש אלא אמעות קאי. וכן נראה מפירוש רש"י שכתב ומהיכן מגבהו חובו. הרמב"ן והר"ן. וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: הכא מיירי בשאומר לו תן מעותי והמוכר אין לו מעות ועושה גוביינא בנכסיו שנותן לו מן העדית והכי דייק לישנא דקתני מהיכן מגבהו. והיינו מאי דפרכינן לקמן לא יהא אלא בעל חוב וכו' אלא בגוביינא דבי דינא קיימינן. עד כאן.

מלמדין אותן שלא יחזרו בהן. כלומר שלא יוכלו לחזור בהן. כיצד כותבין אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלונית לפלוני באלף זוז ונתן לי מהם מאתים זוז והריני נושה בו שמונה מאות זוז. פירוש דכיון דזקפן במלוה הרי הוא כאלו קבלם וחזר והלוום לו ובדין הוא דאפילו לא נתן לו כלום אלא שזקף כל האלף זוז במלוה היה קונה מדין כסף דאף על גב דמלוה אינה קונה בקרקעות כדאיתא בירושלמי דקידושין התם הוא במלוה שעמו מקודם לכן אבל זה שזוקף עליו הכסף במלוה ואומר הריני כאלו התקבלתי זה כפירעון גמור חשוב. והא דקתני נתן לי מהם מאתים זוז סרכא דרישא דברייתא נקט דקתני הכי מפי רבי. ומכאן הביא ראיה הראב"ד שהמוכר לפרוע לזמן בלא זקיפת מלוה וכשהגיע הזמן עיייל ונפיק אזוזי לא קנה אידך דהא הכא כשאומר הריני נושה בו שמונה מאות זוז זימנא מרווח ליה ואפילו הכי דוקא שזקפן במלוה הא לאו הכי לא קנה כיון דעייל ונפיק אזוזי לכי מטי זימניה דמתניתא בדעייל ונפיק אזוזי היא כדאיתא לקמן. הריטב"א ז"ל.

לא יהא אלא כבעל חוב ובעל חוב דיניה בבינונית. פירוש יכילנא לומר שלא יגבה אלא מן הזיבורית שלא תקנו בינונית אלא לבעל חוב משום נעילת דלת הריטב"א. הוה ליה מזיק. פירש רש"י משום שהלוקח ניזוק בנכסיו למכור אותם בזול כדי שיפרע למוכר דמי השדה עד כאן. ומיהו לאו דלהוי האי מזיק ממש דהא אין זה אלא גרמא בניזקין דפטור אלא דרבנן קנסוה ושויה כמזיק ממש מטעמא דכתב רש"י. הריטב"א. והראב"ד כתב וזה לשונו: משום דהוה ליה מזיק. נראה לי דהאי מזיק דקאמר דינא דגרמי. ע"כ.

לא קשיא הא דעייל ונפיק אזוזי הא דלא עייל ונפיק אזוזי. פירש רבינו חננאל דשתי הברייתות בנותן ערבון והלכך בדעייל ונפיק אזוזי קנה כנגד מעותיו כברייתא קמייתא ואי לא עייל ונפיק אזוזי קנה הכל כרבי יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה. אבל

פורע מקצת דמים סתם בדעיילֿ ונפיק אזוזי לא קנה כלום ובדלא עייל ונפיק אזוזי קנה הכל ומחזיר לו את השאר לאחר כמה שנים דארעא קניא ליה מעכשיו וזוזי הוו ליה הלואה גביה. והזקיקו לרב לומר כן מדאמר רבא עייל ונפיק אזוזי לא קנה אלמא לא קנה כלום ומשמע ליה לרב דהא דרבא מילתא פסיקתא היא ואפילו נתן מקצת דמים. וזה מן התימה דאי בנותן ערבון היכי סתים תנא לישניה ותני ונתן לו מהם מאתים זוז. ועוד מדקתני קנה באלף ונתן לו מהם בודאי תחלת פרעון משמע ולא ערבון ועוד אי בתורת ערבון היאך אחד מהם יכול לחזור בו ואיך אחד מהם יכול לומר תן לי מעותי או הילך מעותיך והלא אמר לו ערבוני יקון וכבר גמרו זה לקנות וזה להקנות כנגד ערבונו ועל כרחנו קנה זה כנגד מעותיו ומשמנין ביניהם. ועוד קשיא דהא על כרחך ברייתא בתרייתא לא בתורת ערבון היא דהא בהדיא קתני אמר רבן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקון אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז קנה ומחזיר לו את השאר ואפילו לאחר כמה שנים אלמא הא דרבן גמליאל בתחלת פרעון ולא בערבון ומאן דמקשה להו אהדדי ודאי ברייתא קמייתא נמי משמע ליה פרעון ולא בערבון ואפילו תמצי לומר דמאן דמתרץ הוא דחדית ליה ומוקי לה בערבון היכי מסתם לישניה והיכי משמע מגו פרוקיה דמהפך מפרעון לערבון דאטו האי דינא דעייל ונפיק אזוזי בערבון איתיה בפרעון ליתיה אדרבה רבא אפרעון אמרה ועל כרחך הוה ליה למימר מי סברת בפרעון לא בערבון. ועוד דאי להאי דרבא מדמה לה אף על גב דהאי ערבון והאי פרעון אם כן אף בערבון נאמר לא קנה כלום לפי מה שהרב סבור דבתחלת פרעון לא קנה כלל. אלא נראה כמו שפירשו שאר הגאונים דאדרבה שתי הברייתות בתחלת פרעון ולא בתורת ערבון דאלו בערבון כלומר דאמר לו ערבוני יקון קנה כנגד מעותיו ולא יותר שכך אמרו דיו שיקנה כנגד ערבונו ואם חזרו בהם בשטר משמנין ביניהם כמו ששנינו חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהם ולוקח נוטל כחוש אבל הכא בפורע סתם מקצת דמים הוא ולפיכך בדעיילֿ ונפיק אזוזי לא קנה אלא כנגד מעותיו וכנגד מעותיו מיהא קנה ודאמר רבא עייל ונפיק אזוזי כשלא נתן לו מעות כלל הוא אלא במוכר לו שדה באלף זוז וירד זה לתוך שדה והחזיק בה בפני מוכר או שמשך מטלטלים ודאמר רבא לא קנה היינו כנגד מה שלא נתן דמים וכללא קאמר שאם לא נתן דמים כלל לא קנה כלום ואם לא נתן כנגד המקצת לא קנה אותו מקצת אבל כנגד מעותיו קנה. ואם תאמר מכל מקום כיון שהוא קונה כנגד מעותיו מיהא אפילו בדעיילֿ ונפיק אזוזי למה יד לוקח על העליונה ואמר לו תן לי מעותי והרי קנה כנגדן והרי זה כערבוני יקון. לא היא דכשאמר ערבוני יקון כבר גלו בדעתם שהמקח קיים ביניהם כבגד הערבון

אבל בפורע סתם אם חזר בו מוכר יכול לוקח לומר לא היה בדעתי לקחת חצי שדה וכן כשחזר בו לוקח יכול המוכר לומר איני רוצה למכור חצי שדה או שלא אמצא מי שיקנה חציו או שאיני רוצה לאפושי שטרי. ודאמרינן בפרק קמא דקידושין מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולם ואמרינן עלה לא שנו אלא שנתן דמי כולן אבל לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו. ההיא בדלא עייל ונפיק אזוזי ומאי כנגד מעותיו כנגד אותה שדה שנתן עליה מעות קאמר ואפילו לא נתן אלא מקצת דמים ואף על פי שבשדה אחת קנה כולה הכא דשדות מוחלקות עד שיתן דמי כולן או מקצת דמים על כל אחת ואחת. ותדע דבלא עייל ונפיק אזוזי היא מדקאמר אבל לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו אלמא חדושו הוא בשלא קנה כולם אף על פי שהן שדות מוחלקות ואלו בדעייל ונפיק אזוזי מאי שנא עשר שדות אפילו באחת נמי ואדרבה עיקר צריכותא הוא כשקונה כולם כל שהוא נכנס ויוצא על המעות וכן דעת הראב"ד. ואני תמה כיון דאפילו בתחלת פרעון כל דלא עייל ונפיק אזוזי קנה הכל כי עייל ונפיק אזוזי היאך לוקח יכול לחזור בו דהא חזרה זו לא נתנה אלא בסיבת מוכר ואלו רצה מוכר לומר ביאתי ויציאתי אינה לדוחק מעות אלא שאיני מאמינך במעותי או שאני מוכרה מפני רעתה או כיוצא בו הדין עמו ואם כן אם בא לוקח לחזור בו ומוכר אינו רוצה היאך סבתו של מוכר שנתנה ללב מבטלת אצל לוקח. ושמא נאמר בשגילה המוכר דעתו ואמר בכניסתו ויציאתו לא מכרתי אלא מדוחק מעות וזה מבטל המקח אצל שניהם ואינו מחוור. ויש לומר שאין הלוקח יכול לחזור בו שלא מדעת המוכר אלא שהמוכר נותן לו רשות לחזור בו מחמת שהוא מסבב חזרתו שאומר לו לך ושוב לך ושוב ואינו פורע אבל אם היה המוכר נכנס ויוצא קודם שחזר בה וזה אומר עכשיו אפרע והוא חוזר בו ואומר כיון שלא פרעתני הריני חוזר בי זו היא חזרתו של מוכר. וכן נראה לי מדברי הראב"ד וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הרשב"א.

וזה לשון הריא"ף בתשובה: מועתקת מלשון ערבי. ראיתי הפרש נפל בין החכמים בהלכה הנזכרת בבבא מציעא פרק כל האומנים והיא כל החוזר בו ידו על התחתונה כיצד הרי שמכר שדה לחברו באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז וכו' והנה ראיתי מי שסובר שתורת ערבון אינו תורת דמים ועשה ביניהם הפרש לענין הדין. ויש מי שאינו סובר כן אלא שלא פירש ההלכה על נכון. והסבה אצלי שנתלה בה זה האומר שתורת ערבון הוא דבר זולת תורת דמים והאל היודע הוא מאמר שמצא בתלמוד ארץ ישראל וזה נוסחו. חד בר נש יהיב דינרין למזבן מטיסקא חזר ביה אתא עובדא קומי רבי חייא בר יוסף ורבי יוחנן רבי חייא בר יוסף אמר תן לו כנגד ערבונו או ימסור לו מי שפרע

ורבי יוחנן אמר יתן לו כל מקחו או ימסור לו מי שפרע. רבי אילא אמר ערבון הוא רבי זירא אמר מקצת דמים נתן לו כנראה שמצא לו ראיה מכאן שתורת ערבון הוא דבר זולת תורת דמים מהמחלוקת שמצא בין רבי אילא ורבי זירא. ולי נראה שזה המאמר בלתי ברור לפי שלא מצאנו שום מאמר לחכמי ישראל שיבדילו בו בין תורת ערבון ובין נתינת מקצת דמים עד שנאמר שהאמוראים הללו נחלקו בזה והואיל והדבר כן אין לנו לומר שבזה הם חולקים אלא בראיה וגם כי נודה לו בזה שבזה הם חולקים אין בידינו לגזור על אחד מהם שהוא יותר חזק מחברו וגם שנודה לו בזה לומר שתורת ערבון הוא יותר חזק מתורת דמים כסברתו. אין להעמיד למשפטי שמועה זו הנזכרת בענין זה אלא בראיה והוא לא מצא ראיה לדבר מזה והקרוב אצלי במחלוקת רבי אילא עם רבי זירא הוא אם היה הערבון הנזכר דינרים לא כספים ואמר רבי אילא שהדין בהן כדין הערבון לקבל מי שפרע שאולי יחליפם למוכר ויתן לו תמורתם כספים ואמר רבי זירא אין אתה צריך לזה אבל הדינרים עצמן ככספים לפי שהם מטבע והעולם נושאים ונותנים בהם והחזיק סברתם אחר זה רבי יעקב בר אידי רבי אבהו בשם רבי יוחנן טבעא אין בה משום ערבון. ירצו שמי שקנה דבר מחברו ונתן לו טבעתו משכון במקום ערבון אין בזה משום ערבון לקבולי מי שפרע לפי שאינו מטבע. והסיבה שהכריחתו עוד להעמיד קצת שמעתא זו בתורת ערבון וקצתה בתורת דמים עם היותו סובר שיש הפרש ביניהם לענין הדין הוא עומק השמועה ודיניה קצתם עם קצתם כאלו נראה לו בה דברים סותרים זה את זה וזה שהוא כשראה מה שאמרה ההלכה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי שנראה שקנה כנגד מעותיה וראה בעלי התלמוד שהעמידוה בדנפיק ועייל אזוזי עוד ראה אמרם אמר רבא האי מאי דמזבין ליה מידי לחבריה קא עייל ונפיק אזוזי לא קני הוקשה לו הדבר וראה להעמיד דברי רבא שאמר לא קנה ולא כלום כשהיה המקצת שנתן למוכר בתורת דמים ולהעמיד דברי הברייתא שאמרה תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי כשנתן המקצת ההוא בתורת ערבון שתורת ערבון אצלו יותר חזק ולכן הוא קונה כנגד מעותיה והלך בכל השמועה על זה הדרך עד שנתבלבל עליו הפירוש ויצא מזה אל זולת האמת. ואנחנו בעזה"י נגלה זה הספק ונברר האמת והדרך הנכון וה' אלהים יעזר לי.

אמרה הברייתא הנותן ערבון לחברו על הבית ועל השדה כל המשנה וכל החוזר בו ידו על התחתונה כיצד הרי שמכר שדה לחברו באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז בזמן שהמוכר חוזר יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי מהיכן מגבהו מן העדית ובזמן שהלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה רצה אומר

לו הילך מעותיך או הילך קרקע כנגד מעותיך ומהיכן מגבהו מן הזיבורית. רבן שמעון בן גמליאל אומר מלמדין אותם שלא יחזורו כיצד כותב לו אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלוני ופלוני באלף זוז ונתן לי מהם מאתים זוז והריני נושה לו שמונה מאות זוז זהו נוסח הברייתא וראוי לחזור עליה ולבארה. וראיתי להשיב קודם על דברי מי שאמר שהערבון הנזכר פה כוונתה הוא דבר חוץ מענין נתינת מקצת דמים. ואומר שכל העולם מודים שמה שאמר כיצד הרי שמכר שדה לחברו באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז שהוא פירוש הנותן ערבון לחברו על הבית ועל השדה והואיל והיה הענין כן ולא זכר בפירוש אלא ונתן לו מהם מאתים זוז ולא צרפו אל המאמר לומר בתורת ערבון רצוני לומר שלא אמרו כיצד הרי שמכר שדה לחברו באלף זוז ונתן לו מהם במאתים זוז בתורת ערבון ידענו שנתינת מאתים זוז סתם מכלל האלף זוז היא הנקראת אצלם ערבון וזה דומה למה שאמרו במסכת שבת תנא הכנסה הוצאה קרי לה דייקא נמי דקתני יציאות וקא מפרש הכנסות לאלתר שמע מינה. ואמרו עוד בפרק הזהב איתמר רב אמר ערבון כנגדו הוא קונה ורבי יוחנן אמר כנגד כולו הוא קונה. ומותבינן עליה דרב מהא דתניא הנותן ערבון לחברו ואמר לו אם אני חוזר בך ערבוני מחול לך וכו' עד אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקנה אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז קנה ומחזיר לו את השאר אפילו אחר כמה שנים מאי לאו הוא הדין למטלטלין דבסתמא קני לה כולה לא במטלטלין בסתמא לא קני ומאי שנא קרקע דבכספא קני לה ממש קני לה כולה מטלטלא לא קנה ערבון אלא לקבולי מי שפרע. ולא יעלה משום אדם שמאתים זוז אלו הנזכרים כאן שהם מקצת דמים והנה כבר קראה התלמוד ערבון ואין שום אדם יכול לומר שמאתים זוז אלו נתנם לו בתורת ערבון לפי שאמרו מאי לאו הוא הדין למטלטלא דבסתמא קני לה כולה ואמרה בסתמא מודה שהם נתינת מקצת דמים ושיפול בזה תנאי לומר ערבוני יקנה והנה זכר בלשון המאמר קנה ומחזיר לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים. וזו תשובה נצחת על מי שסובר שענין מקצת דמים אינו ענין תורת ערבון בפרט שמצאנו בברייתא זו שהעמידה בתורת ערבון בביאורה. והואיל וביארנו שמקצת דמים הוא הנקרא ערבון ובטלנו דברי מי שאמר בהפך מזה ראוי מעתה לחזור ולפרש שמועה זו. ונאמר שאם קנה אדם מחברו שדה באלף זוז דרך משל ונתן לו מהם מאתים והיה המוכר דוחק לקבל שאר הדמים אחר כך כשבא הקונה והביא שאר הדמים אמר לו המוכר לא אקבל אותם ממך לפי שחזרתי בי מלמכור שדי והקונה אומר הא לך שארית מעותי שאיני רוצה לחזור הנה הבחירה ביד הקונה במה שכבר קבל ממנו המוכר מדמי המקח אם ירצה לחזור לקחת אותה או יקח מעדית שבאותה שדה

כשיעורא זהו משפט המוכר כשירצה לחזור בו וזהו אמרם בזמן שהמוכר וכו' אמנם אם הלוקח הוא שרוצה לחזור בו ופסקו דרך משל דמי השדה אלף זוז כמו שהקדמנו ונתן מהם למוכר מאתים והיה המוכר גם כן דוחק לקבל שאר המעות והקונה מסכים לדבריו אחר כך חזר בו ואמר לא אפרע דבר וחזרתי בי מלקנות שדה זו החזר לי מה שפרעתי לך מדמיה יד המוכר על העליונה במה שתחת ידו מהדמים רצה מחזירם לו לא רצה אומר לו הילך קרקע כשיעורם מזיבורית שבה וזהו מה שאמרו בזמן שהלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה וכו'. ואמנם אם שום אחד מהם אינו רוצה לחזור בו והמוכר קבל מקצת הדמים והוא דוחק לקבל השאר והקונה אומר אני רוצה שימתין לי בשאר המעות עד שיזדמנו לי לא נגמר המקח לקונה לא בכולה ולא במקצתה אלא בפריעת שארית הדמים או שיקבל על עצמו המוכר להחליט לו עתה המכר ויזקוף עליו השאר חוב ויהיה זה או בשטר שבו נגמר קנין הקרקעות כמו שאמרו בכסף בשטר ובחזקה או נקנין כמו שאמרו כל מילי מיקנו בחליפין בר ממטבע ואשה ואין התנאי שמתנים ביניהם מספיק בזה מבלי כתיבה וקנין אלא על כל פנים צריך אחד משני דברים אלו שהזכרנו. הלא תראה שאמרה ההלכה כותב לו אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלוני ופלוני ואמר התלמוד טעמא דכתב ליה אבל לא כתב ליה לא קנה ורמינהי הנותן ערבון לחברו וכו' ומפרקינן לא קשיא הא דקא עייל ונפיק אזוזי הא דלא קא עייל ונפיק אזוזי. הנה נתבאר לך דאי הוה עייל ונפיק אזוזי שאי אפשר לו מבלתי הכתיבה ולא יספיק בהיותם מתרצים בזה בפירוש והלא אנו רואים שאמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקנה אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז קנה ומחזיר לו את השאר לאחר כמה שנים שהספיק לו כמה שקבל קצת הדמים לפי שהוא ממתין ואינו דוחק על שאר המעות ולא הצריך שיכתוב גם לא הצריך לפרש שיהיה השאר עליו חוב ואם כן מה שזכרה אותה ההלכה הראשונה שהוא כשהמוכר דוחק לקבל המעות ראוי שנצריך שיתרצה בפירוש להניח שאר המעות אצל הקונה בתורת חוב ולא נצריך עם זה שיכתוב זו ודאי קושיא היא. ושמע תשובתה כי כשהיה המוכר הוה בעת שקבל קצת הדמים ממתין על השאר ואינו דוחק הנה הורה שנתרצה למכור לו השדה במה שקבל ממנו אותו המקצת והניח עליו השאר חוב וכבר ידעת שהקרקעות נקנים בקבלת הדמים כמו שאמרו בכסף בשטר ובחזקה ואפילו בקבלת קצת הדמים כמו שמתבאר מדברי רבן שמעון בן גמליאל כשהיה המוכר בלתי דוחק וממתין לקבל השאר אבל כשהיה המוכר בעת שקבל קצת הדמים עייל ונפיק אזוזי ודוחק לקבל השאר זה יורה שלא גמר להקנותו לו בעת שקבל אותו המקצת אבל קבל אותו המקצת כדי שישלים עליו השאר ואז יגמר

המכר וכשלא השלים היה אותו המקצת שקבל מהדמים אצל המוכר כדין מלוה שהוא מחוייב להחזיר אותה לבעלים וכשנתרצו אחר זה לגמור המקח ושיהיה הנשאר מהדמים חוב לא יספיק להם בזה במה שקבל מהדמים קודם לפי שהיה אצלו כדין המלוה לפי שלא קבל אותם ממנו על דרך שיקנה בהם וכבר ידעת שהמלוה אינה קונה הקרקעות כמו שאמרו אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מלוה להוצאה נתנה לימא כתנאי המקדש במלוה אינה מקודשת ויש אומרים מקודשת מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מלוה להוצאה נתנה ומר סבר לאו להוצאה נתנה ותסברא אימא סיפא ושוין במכר דקנה אמר רב נחמן הונא חברין מוקי לה במלתא אחריתא הכא במאי עסקינן כגון שאמר לאשה התקדשי לי במנה ונמצא מנה חסר דינר דמר סבר כסיפא לה מילתא למתבעיה ומר סבר לא כסיפא לה מילתא למתבעיה ושוין במכר שזה קנה דמכר ודאי לא כסיפא ליה מילתא למתבעיה. ולפי שהיתה המלוה בלתי קונה במכר הנה נסתלק הדרך האחד מהשלשה דרכים שנקנים באחד מהם הקרקעות והם כסף ושטר וחזקה כמו שזכרנו והואיל ונסתלק הכסף להיותו מלוה הוצרכנו אל השטר שיהיה תמורת הכסף הניתן לגמור המקח והוא אמרם מלמדים אותם שלא יחזורו כיצד כותב לו אני פלוני וכו'. ואם תאמר איך תדמה זה הענין למלוה והמלוה בדין הוא שלא תקנה בשום אופן להיותה להוצאה ניתנה ואפשר שכבר הוציאה ואין המקח נקנה בשום דבר שאינו נמצא בעין אבל מעות אלו מצוים הם אצלו וראוי שיגמור בהן המקח בלא כתיבה. יש לומר אין אתה מודה שהמקח אינו נגמר במלוה ואפילו שלא הוציאה להיות שאפשר להוציאה כן הענין בכאן לא יגמר המקח במעות הללו ואפילו היו קיימין הואיל ואפשר שכבר הוציאם כיון שבידו להוציאם. ומה שאמרו בהלכה השנית אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בזמן שאמר לו ערבוני יקנה אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז קנה ומחזיר לו את השאר לאחר כמה שנים הוא דוקא בדלא עייל ונפיק אזוזי שאם קבל המוכר קצת הדמים ולא יקפיד בעת קבלת הקצת ההוא על קבלת השאר אבל ויתר על זה והעביר הנה הודה זה שהוא גמר להקנותו מהעת ההיא ורצה להמתין לו בשאר עד שיזדמן לו ואם עלה בדעת אחד מהם לבטל המקח לא יעלה בידו דבר מזה לא בטלה ממנו ולא בכולו אלא אם כן גמרו ביניהם שיקנה מן המקח כנגד מה שקבל שאם היה הענין כן לא קנה מן השדה אלא בכדי מה שפרע מדמיה ולא יעלה ביד שום אחד מהם בזה ביטול מקח וזהו מה שאמרו הנותן ערבון לחברו ואמר לו אם אני חוזר בך אכפול לך ערבונך נתקיימו הדברים דברי רבי יוסי רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא רבי יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים

אמורים וכו'. זהו מה שרצינו לבאר בשמועה זו וההודאה לאל יתברך. יצחק בר יעקב.
עד כאן.
#20
ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: והיכא דלא עייל ונפיק אזוזי קנה כל הקרקע ואין אחד מהם יכול לחזור בו אלא מדעת חברו דקיימא לן ערבון כנגד כולו הוא קונה. ואף על גב דעייל ונפיק אזוזי אי זקפן עליו במלוה לא מצי חד מינייהו למהדר ביה וכן נמי במוכר שדהו מפני רעתה אף על פי שלא זקפן עליו במלוה ואף על גב דעייל ונפיק אזוזי לא מצי חד מינייהו למהדר ביה דהא דקא עייל ונפיק אזוזי לאו משום דלא גמר ומקני ליה הוא אלא כי היכי דלא ניהדר ביה לוקח הוא דקא עביד וכל אינשי לא דינא גמירי דלא ליהוי יכיל לוקח למהדר ביה משום הכי עייל ונפיק הילכך בין איכא רווחא בין איכא פסידא לא מצי חד מינייהו למיהדר ביה וקנייה לגמרי. וכן הדין היכא דמכר לו מטלטלין אף על גב דמשך היכא דעייל ונפיק אזוזי לא קנה לגמרי ויד החוזר על התחתונה ואי לא עייל ונפיק אזוזי קנה הכל. ולענין מי שפרע היכא דלא משך אלא דיהיב ליה מקצת דמים בסתם. מיהו מלישנא דגמרא דאמרי דאפילו לא פש גביה אלא חד זוזא וקא עייל ונפיק אההוא זוזא לא קנה משמע לא קנה כלל. וצריך עיון אי מצי מוכר הדר ביה במוכר שדהו מפני רעתה ועייל ונפיק אזוזי ומצי טעין לא סמכא דעתי לזבוני כל היכא דלא יהבת לי מידי וכן נראה. יש מן הגאונים שאמרו דהיכא דיהבינון ניהליה בתורת ערבון ועייל ונפיק אזוזי הוא דאמרינן דקנה כנגד ערבונו ויד החוזר על התחתונה אבל היכא דיהבינון ניהליה סתם בתורת דמים ועייל ונפיק אזוזי לא קנה כלל ויכול המוכר לחזור בו אבל לוקח אינו יכול לחזור בו אף על גב דקא עייל מוכר ונפק אזוזי והיכא דאמר ליה ערבוני יקנה בהא אמר רבן שמעון בן גמליאל דלא. קנה אלא כנגד ערבונו אף על גב דלא עייל ונפיק אווזי. וליתא דהא קיימא לן כרבי יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו קונה היכא דלא עייל ונפיק אזוזי. מכר לו עשר שדות בעשר מדינות אי בחזקה אמר ליה דליקנינהו אי נמי דיהבינהו ניהליה במתנה בהא ודאי כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולם כהאי גוונא אבל היכא דאמר ליה למקנינהו בכספא ובחזקה אי נתן לו דמי כולן כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולם ואם לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו כיון דליתנהו בחדא מדינתא אף על גב דיהיב ליה מקצת דמי סתמא דאמרינן לעיל דהיכא דלא עייל ונפיק אזוזי קנה הכא לא קנה אלא כנגד מעותיו אף על גב דלא עייל ונפיק אזוזי דלא סמכא דעתייהו לאקנויי ולמיקני וכל חד מינייהו מצי הדר ביה במאי דלא יהיב דמי מיהו החוזר בו נראה לומר דידו על התחתונה. והא לא

דמיא להנך דלעיל דאמרינן דלא מצי לוקח למהדר ביה לעולם אלא מוכר דהתם קנייה לגמרי לוקח מן דינא הילכך היכא דקאמר מוכר האי דעיילנא ונפיקנא אזוזי לאו משום דהדרנא בי הוא אלא משום דצריכנא לזוזי הוא מהימן ולא מצי לוקח הדר ביה אבל הכא משום דלא גמר ומקנה ומשום דלא סמכא דעתיה דחד מינייהו הוא דמצו הדרו בהו כן נראה. וצריך עיון היכא דהוו עשר שדות בעשר בקעות במדינה אחת והן מרוחקין זה מזה אי דיינינן כהאי דינא כיון דלא אחזיק בכלהו או דילמא דכיון דבחד מתא הוו כלהו והוה מצי לאחזוקי אי הוה בעי אף על גב דלא אחזיק אלא בחדא מינייהו קננהו לכלהו וכן נראה וצריך עיון. מיהו בעשר מדינות נמי נראה לומר דהיכא דאמר ליה מוכר הריני מוכר לך עשר שדות אלו באלף זוז וקני בכספא ובחזקה ואחזיק וזכי בחד מינייהו וקנינהו כלהו ויהיב מקצת דמי על הדין תנאה קמא בסתם דלא אמר ליה דליהוי אינך זוזי הלואה גביה ואזל ואחזיק בחד מינייהו קמיה דמוכר לאחזוקי ככלהו אי נמי שלא בפניו היכא דאמר ליה איהו מעיקרא לך חזק וקנה נראה לומר דקננהו כלהו ונראה שעל דרך זה הלך רבינו האיי גאון זצ"ל בשער י"ג בספר מקח וממכר לרבינו האיי גאון. איכא מאן דאמר דשטר מכר בקנין סתם דלא אמר ליה על מנת שתתן לי את הדמים קנה בשטרא בלחוד וזוזי הלואה גבי לוקח ומיבעי ליה למפרעיה לאלתר בלא קביעת זימנא כלל. ואיכא מאן דאמר דלא שני לן בת שטר מכר בעדים בלא קנין לשטר מכר בקנין ולא קנה בסתם עד שיתן דמים עד דאמר בשטרא לחודא קנינא ומילתא צריך עיון רבה. עד כאן. עד כאן לשון הרמ"ך.

עוד כתב הראב"ד דהא דאמרינן דבדעייל ונפיק אזוזי יכול לומר תן לי קרקע כנגד מעותין והילך קרקע כנגד מעותיך הני מילי קרקע אי נמי מטלטלים הראוים ליחלק כגון תבואה או יין ושמן אבל דבר מסויים כגון חפץ וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף והר"ן בפרק קמא דקידושין וכן כתב גם הרמב"ן. הרשב"א.

וזו הסברא למדנוה ממה שמצינו בירושלמי בנותן ערבון לחברו חד בר נש יהב דינרין למטכסא חזר ביה אהין אתא עובדא קמי רבי חייא בר יוסף ורבי יוחנן רבי חייא בר יוסף אמר יתן לו כל ערבונו או ימסור אותו למי שפרע פירוש קסבר כנגדו הוא קונה כדאמר רב בפרק הזהב. רבי יוחנן אמר יתן לו כל מקחו או ימסור אותו למי שפרע. רבי אילא אמר ערבון היה פירוש ערבוני יקון אמר לו ואפילו הכי אמר רבי יוחנן קנה הכל לענין מי שפרע ופליגא אגמרא דילן. אי נמי הכי קאמר ולא נחלק רבי יוחנן בדבר. עד כאן. רבי זעירא אמר מקצת דמים נתן ומודה רבי חייא בר יוסי לרבי יוחנן במקח שאין דרכו לקנות חציים כגון פרה וטלית פירוש שקנה כנגד כלו הואיל ונתן לו מקצת דמים ולא

עייל ונפיק אזוזי שכיון שנתן מקצת קנה הכל שלא על מנת להיות שותפים נתן זה וקבל זה ואף אנו נאמר במקום דעייל ונפיק אזוזי כיון שאי אפשר שיקנה הכל דהא משום זוזי זבין לא קנה כלום. והיינו דאמרינן בההוא גברא דזבין חמרא לחבריה ופש ליה חד זוזא כהאי גוונא מאי כלומר מי אמרינן דקנה כנגד מעותיו דומיא דשדה או לא ופשטיה דלא קנה כלום.

ויש מי שסובר דבמקח שאין דרכו לקנות חציים קנה הכל אף על גב דעייל ונפיק אזוזי כסברא דבני מערבא בערבון וגרס בההוא עובדא חמרא פירושו יין ולא קנה הכל אלא כנגד מעותיו ופירש כהאי גוונא מאי משום דחד זוזא בלחוד אשתייר ולא מבטל איניש זבינהו משום חד זוזי. ואין זה נכון דלעולם לא קנה אלא כנגד מעותיו דהא גלי אדעתיה דלא מקנה ליה כיון דקא עייל ונפיק אזוזי. ועוד דלא הוה לן למימר לא קנה סתם משום חד זוזא. ואף רש"י פירש חמרא חמור ולא ידעתי למה הוצרך לפרש כך אם לא רמז הסברא שכתבנו. ובמיעוט הנסחאות ובהלכות רבינו הגדול כתוב חמארא באלף. הרמב"ן.

ופירוש עייל ונפיק אזוזי פירש הראב"ד אפילו קבע לו זמן וכו'. ככתוב בפסקי הרא"ש ובנמוקי יוסף. וכתב לפי פירוש זה לא עייל ונפיק אזוזי לא משכחת לה אלא באומר לו לכשיהיו לך מעות תפרעני לאט לך. וזה דבר של תימה שאם כן רוב הקניות אפשר להתבטל ואם יתחרט מוכר ורוצה לחזור בו יעשה עצמו לאחר זמן בדחוק למעות ואפילו לאחר כמה. אלא נראה שהוא דוחק מיד ותקנת רבן גמליאל הוא הדין במאריך לו זמן וממתין אלא דאורחא דמילתא נקט דרוב הממתינים כותבין שטר כדי להתחייב לו בשטר לשעבוד נכסים ושיגבה מן הלקוחות ורבינו חננאל וכו' ככתוב בהר"ן בפרק קמא דקידושין ובנמוקי יוסף כאן ובפסקי הרא"ש כאן ובמגיד משנה עד ואפילו היכא דעייל ונפיק אזוזי קנה עד כאן. וזה נכון. הרשב"א.

מהא דאמר רבן גמליאל מלמדים אותם שלא יחזרו בהם. יש שלמד ממנה דבלאו הכי לעולם אי אפשר בשום קנייה שלא יוכל לחזור בו בדעייל ונפיק אווזי ואפילו קנו ממנו או שהחזיקו בקרקע ואמר לו לך חזק וקנה. ואין לי מכאן ראייה דרבן גמליאל להרחיב קניות בא ולא לקצר וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. וכן דעת הראב"ד. הרשב"א.

וכתב הרמב"ן וזה לשונו: והא דאמרינן בקרקע שהוא קונה כנגד מעותיו היינו במקום שאין כותבין את השטר וכו'. ככתוב בהר"ן פרק קמא דקידושין ובנמוקי יוסף כאן.

ואין דבר זה ברור בעיני דאפשר לומר דכיון שכתב לו שטר מכל השדה כנגד מאי דיהב ליה זוזי גמר ומקנה ליה דסמכא דעתיה. ועוד דהא אפשר לומר בחזקה שאין צריך שטר

וכן כתב רשב"ם פרק חזקת. מיהו הרמב"ן לטעמיה אזיל שכתב פרק קמא דקידושין דאף בחזקה לא קנה עד דכתב ליה שטרא. שיטה.

וכתב רבינו חננאל וזה לשונו: ופרקינה לא קשיא הא דקתני אי זקפן במלוה וכתב ליה הכי דלא מצו הדרי הא לא כתב ליה הכי מצי הדר ביה בדעייל ונפיק אזוזי וכדרבא דאמר מאן דזבן מידי לחבריה ועייל ונפיק אזוזי לא קנה ואם נתרצה וזקף עליו הדמים קנה מיד ומחזיר הדמים שזקף עליו במלוה אפילו לאחר כמה והא דתניא קנה אף על גב דלא כתב ליה הכי ולא זקפן עליו במלוה בדלא עייל ונפיק אזוזי אין יכולין לחזור בהן כלל דכיון דאחזוק בה קנאה ולא מצו הדרי בהו ומהדר להו לדמי בתר הכי. שמע מינה דהני תרתי מתניאתא ערבון נינהו מדמדמינן דא על דא ומפרקינן הא דעייל ונפיק אזוזי לא קנה ואי לא עייל ונפיק אזוזי קנה כרבי יוסי דאמר ערבון כנגד כלו הוא קונה. אבל הקונה קרקע ופרע מקצת מן הדמים ולאו בתורת ערבון יהיב ליה ועייל ונפיק אזוזי לא קנה הני מילי בשדה אחת אבל בשתי שדות קנה כנגד מעותיו כדתניא מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באמת מהן קנה כולם במה דברים אמורים בזמן שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו וכן אמר רבא בקידושין פרק א'.

וראינו רבותינו הגאונים שאמרו כי אפילו הנותן מקצת בתורת דמים וחזר בו המוכר קנה הלוקח בקרקע כנגד מעותיו כפשוטה דהא מתניאתא ולא עמדנו על אלו הדברים היטב שיש עליהם כמה תשובות וצריכין לפנים ולפני ולפנים כדי שיתבררו לעשות בהן מעשה.

והא דאמר רבא מאן דזבין מידי ועייל ונפיק אזוזי לא קנה בדגלי בדעתיה דלא מזבין האי מידי אלא דצריך לדמי השתא בדוחקא אבל אי מזבין לאשתלומי דמי למחר וליומא אחרא בלא נחיצותא מעידנא דאחזיק קנה וזוזי מקבל להו בתר הכי דנעשר עליו כמלוה ואפילו דעייל ונפיק אזוזי קנה. הא דאמור רבנן זבין ולא אצטריכו ליה זוזי הדרי זביני לא מוכחא אלא במקרקעי אבל במטלטלי ספק הוא וקיימא לן ספק ממונא קולא לנתבע והלוקח הוא הנתבע וזה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה וכיון שאין שם ראיה אין מוציאין מיד הלוקח.

ההוא גברא דזבין ליה חמארא לחבריה. פירש רש"י ז"ל שמכר לו חמור. והוצרך רבינו לפרש כן דלא תימא דגרסינן חמרא דהיינו יין דאלו ביין וכיוצא בו שהוא ראוי ליחלק ודאי קנה כנגד מעות שנתן ואף על גב דעייל ונפיק אשאר זוזי אבל בחמור וכיוצא בו שאינו ראוי ליחלק כיון שלא קנה לגמרי לא קנה כלל שלא עלה של דעתם שיהיו

שותפים בו. וכיוצא בזה אמרו בירושלמי במה שאמר רב דערבון כנגדו הוא קונה שאם הוא דבר שאינו ראוי ליחלק מודה הוא שקונה כנגד כולו שלא על מנת להיות שותפים קנה זה ומכר זה והבא כיון שאי אפשר לומר שקנה הכל דהא עייל ונפיק אשאר זוזי יש לנו לומר שלא קנה כלל וכן פירשתי לפני מרי ז"ל כי האי מאי. פירש רש"י דמספקא ליה משום חדא זוזא ככלהו זוזי דמי דלא קני כלל הריטב"א ז"ל. וכבר האריך לעיל בסמוך בזה הרמב"ן ז"ל עיין שם.

כתוב בספר המאור וכל קנה דאמרינן בהא שמעתא במטלטלי לענין מי שפרע הוא דאמרינן הכי דבזוזי בלא משיכה עסקינן דאי במשיכה ליכא ספקא דבודאי לגמרי קנה הכל לא שנא וייל ונפיק וכו'.

וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם חס ושלום שאמר רב חננאל ז"ל דבר כאשר תלה אותם בעל החיבור הזה בו אלא אפילו משך וקא עייל ונפק אזוזי לא קנה ולא כלום ואם אמר לו ערבוני יקון דהאי לא עייל ונפיק אזוזי מיהו לא קנה אלא כנגד מעותיו במכר של קרקע הראוי לשנים וכבר אמרו במכר קרקע אבל בשאר מכר לא קנה עד שיתן לו דמים ואף על פי שהחזיק בו וכתב לו שטר מכר הילכך במכר מטלטלין נמי אפילו משך דהוי כחזקה לקרקעות כיון דעייל ונפיק אזוזי הוה ליה כמי שלא נתן לו דמים ומכל מקום משיכה קונה או במתנה או במכר שממתין לו על הדמים ודבר זה ערוך בפינו מפי רבותינו. וכן מה שאמרו שיכול הלוקח לומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי וכן כשהלוקח חוזר בו שהמוכר אומר לו הילך מעותיך או קרקע כנגד מעותיך כל אלו דברים כפשטן דוקא בקרקע אי בדבר שראוי ליחלק כמו שהוא באותה שעה אבל בהמה או כלי אחד נותן לו מעותיו או דבר שהוא מיוחד לו שאין תועלת בשותפין ואפילו אחים שהן שותפין באהבה בענין זה מעלין זה לזה בדמים וכל שכן אלו. וזהו הדרך האמת. עד כאן.

כתוב עוד בספר המאור ואם אמר לו ערבוני יקון לא קנה אלא כנגד מעותיו בין קרקע בין מטלטלין האי כדיניה והאי כדיניה. וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם בהאי מילתא ליכא לאפלוגי דכיון דאמר ערבוני יקון ודאי משמע דלא עייל ונפיק אזוזי ואפילו הכי מקצת מעות דיהיב ליה בעינן ליקנו ליה טפי לא בין שמשך במטלטלין בין שלא משך בין שהחזיק בקרקע בין שלא החזיק דהוה ליה כמאן דפריש בכספא אקנה ובשיעור בכספא דקנה ובשיעור האי כספא אלא בקרקע קנה לגמרי כנגד מעותיו ובמטלטלין אם לא משך לא קנה אלא למי שפרע.

כתוב עוד בספר המאור ורב נחמן בר יצחק דאמר מעדית שבה ורב חייא דאמר מעדית שבנכסים לא פליגי וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אני אומר כיון דלא פליגי אלא רב נחמן מוקי לה במכירה מועטת ומאי עדית עדית שבה ורב חייא מוקי לה במכירה מרובה דהוה ליה מזיק הילכך מעדית דנכסים מגבה ליה. עד כאן.

כתוב עוד בספר המאור ואי לא עייל ונפיק נמי כיון דבשדות חלוקות זו מזו הם לא אמרינן קנה הכל עד שיתן לו דמי כולן. וכתב עליו הראב"ד ז"ל וזה לשונו: אמר אברהם אומר אנן שאם ייחד לו דמי שדה אחת כיון דלא עייל ונפיק אזוזי אפילו במקצת דמים קנה אותה שדה. ואם נתן לו מקצת דמים על כולן בכלל הרי נתן מקצת דמים וכל אחד ואחד בסתם וקנה את כולן הילכך הא דקתני לא קנה אלא כנגד מעותיו לאו דוקא כנגד אלא הכי קאמר לא קנה אלא אותה שדה שנתן מעות כנגדה. ואי עייל ונפיק אזוזי אי יהיב ליה דמי שדה מיוחד קנה אותה לבדה ואם לא נתן לו כל דמיו אף אותה שדה לא קנה כלל דבהדיא אמר רבא האי מאן דזבין מידי לחבריה ועייל ונפיק אזוזי לא קני לא עייל ונפיק אזוזי קני לא שנא מטלטלין ולא שנא קרקע לא שנא משך והחזיק לא שנא לא משך ולא החזיק. הילכך הא דתניא אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו לא מתוקמא שפיר אלא בדלא עייל ונפיק אזוזי אף על גב דאיכא דוחקא פורתא אבל בדעייל ונפיק לא מתוקמא שפיר דאי לא יהיב דמי שדה אחת אפילו באותה שדה לא קנה כלום ואי יהיב ליה דמי שדה אחת כולה הכין איבעי ליה למימר אותה שדה קנה דלשאר שדות לא הוה צריך למימר דלא קנה דהא אפילו בשדה אחת מקצת דמים לא קנו ולא מידי. עד כאן.

דף עח.

פשיטא בעא לזבוני להאי ארעא במאתן ולא אשכח לזבוני להאי במאתן ולבסוף אזדמן ליה וזבין במאתן ועייל ונפיק אזווי לא קני אף על גב דמעיקרא לא הוה משכח אלא בעא לזבוני להאי ארעא במאה ולא אשכח ואי טרח הוה משכח פירוש אם שלח לשכני השדה שהן בעיר אחרת ולבסוף אזדמן ליה בעירו וזבין במאתן ועייל ונפיק אזוזי מי הוי כמוכר שדהו מפני רעתה לפי שאינו בוטח שיתקיים המכר הזה מפני שבתחלה אפילו מאה לא היה מוצא בו אלא מטורח גדול ועכשיו שזמנו לו מן השמים זה המכר הגדול לא יבטח בו עד שיהיו מעותיו בידו ומשום הכי עייל ונפיק קני או לא תיקו. ומסתברא דקני שהרי קונסים אותו בחזרתו כדאמרינן לעיל וכיון דאיכא מקצת מעות וחזקה קנה דבחזקתו דהאיך קאי. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אלא בעא לזבוני במאה ולא אשכח. פירוש ולא אשכח לאלתר ואי טרח הוה משכח ולא טרח וזבין במאתן וקא עייל ונפיק אזוזי מאי ולא איפשיטא.
וכתב הראב"ד ז"ל דקני שהרי קניינו של זה ברור כי כבר החזיק בה או קנה בחליפין וחזרתו של זה ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. ומיהו כל שאין כאן שום קנין אחר אלא כסף זה כיון דעייל ונפיק אזוזי סתמו בחזקת שאינו קונה ועל הלוקח להביא ראיה דאי לא קרקע בחזקת בעליה עומדת. עד כאן.
וזה לשון הרמ"ך ז"ל: בעא מוכר לזבוני במאה ולא אשכח וזבין במאתים וקעייל ונפיק אזוזי לא קנה עד שיתן כל המעות. ואי כד הוה טרח מעיקרא נמי הוה משכח מאן דהוה זבין מיניה במאה ולא טרח אלא דאירצי וזבין במאתים בעיא ולא איפשטא היא אי כמוכר שדהו מפני רעתה דמי וקנה לוקח לגמרי במקצת דמים דפרע כיון דמדעתיה זבין במנה שני או לא. לרבינו ז"ל הילכך אי בעי חד מינייהו למהדר מצי הדר כל כמה דלא יהב כלהו זוזי עד כאן מיסוד הרב רבינו האיי זצ"ל. עד כאן.
עד כדי שכרן. פירש הקונטרס אם עשו קצת מלאכה ולא קבלו עדיין כלום שוכר עליהם עד כדי שחייב להם. ואם תאמר לפירוש זה מאי איכא בין דבר האבד לדבר שאינו אבד דדבר שאינו אבד נמי קאמר רבי דוסא לעיל דיד פועל על התחתונה. ויש לומר בדבר שאינו אבד אם הוקרו פועלים אפילו אינו מוצא לשכור פועלים מידע מכל מקום אינו שוכר עליהם אלא ימתין עד שימצא פועלים בזול אבל בדבר האבד לא ימתין כלל אלא מיד שיחזור יוסיף לפועלים אחרים עד כדי שכרן והכי משמע לעיל דבדבר שאינו אבד בשלא הוקירו פועלים אינו שוכר עליהם אלא ימתין וכו' כדפרישית דקאמר ואם סלע נותן להם סלע ומשמע אפילו כשאינו מוצא פועלים לשכור מיד. ורבינו תם פירש עד כדי שכרן פי שנים מכדי שכרן. תלמיד הר"פ ז"ל.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: עד כדי שכרן. פירש רש"י ז"ל אם עשו קצת המלאכה ולא קבלו כלום שוכר עליהם וכל מה שהוא חייב לתת לאלו יוסיף לאחרים שיגמרו. ולא נראה חדא דלישנא דשוכר עליהם עד כדי שכרן משמע שלעולם שוכר עליהם ועל ממונם כדי כל שכרם ואפילו לא התחילו במלאכה כלל. ועוד כשעשו קצת מלאכה אפילו בדבר שאינו אבד נמי אמר רבי דוסא יד פועל על התחתונה אם הוקרו פועלים לתת משכרן שעשו להשלים על מה שעתיד לעשות ותנא דידן כרבי דוסא סבירא ליה ולעיל בברייתא משמע דלכולי עלמא איכא הפרש בין דבר האבד לדבר שאינו אבד. והנכון כמו שפירש רבינו תם ששוכר עליהם לתת לאחרים כדי שכרן של אלו תוספת על שכרן ואם כבר פרע לאלו גובה מהם הכפל לתת לפועלים אחרים אם אינו מוצא פועלים בפחות מכפל שכרן

של אלו והאי ממון גמור הוא ולא קנס כדפרישנא במתניתין ואם מתו גובה מיורשיהם אם אניח להם אחריות נכסים. עד כאן.
וכן פירש הראב"ד ז"ל וזה לשונו: עד כדי שכרן. פירוש כפלים בשכרן כדאמרינן בעלמא גבי אונאה עד כדי דמיהן שהוא כפלים בדמיהן. עד כאן.
כשבאת חבילה לידו. כתוב בתוספות ואם תאמר אם כן פשיטא וכו'. אי נמי וכו' וזה לשון הרא"ש: אי נמי סלקא דעתך אמינא לא נתנו לו לשכור אלא כדרך הפועלים אבל לא על המשכון. עד כאן.
כשבאת חבילה לידו. פירוש משכון בא לידה שנתנו לו פועלים. ואם תאמר אמאי לא אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן כדאמרינן בקידושין המקדש במשכון אינה מקודשת דמנה אין כאן משכון אין כאן. ויש לומר דשאני הכא שהפסידוהו במה שחזרו. ועוד יש לומר דמיירי הכא שהפועלים הקנו לו בגוף החבילה נסכא אחת של מנה הוי כלשון חוב. ומכאן יש להזהר בשדוכין כשנותנין משכון שצריך להקנות בגוף המשכון דאם לא כן אינם מועילים כלום דמנה אין כאן משכון אין כאן. תלמיד הר"ף. ועיין בפרק קמא בדיבור המתחיל: והילך חייב בלשון הרשב"ץ הכתוב שם.
וזה לשון הריטב"א: כשבאת חבילה לידו. פירוש דכי יהבו ניהליה מסתמא אדעתא דהכי יהבו ניהליה שתהא משועבדת וקנויה לו עד כנגדה לתשלומי הפסדו דמשום אסמכתא ליתא דהוה ליה אם אוביר ולא אעבד אשלם במיטבא דהא בידם הוא ולא אמרי מילתא יתירתא. וליכא למימר בהאי חבילה מאי דאמרינן בפרק קמא דקידושין מנה אין כאן משכון אין כאן דהתם הוא שלא נתחייבו במנה קודם נתינת המשכון ואין משכון משתעבד אלא בחיוב קודם אבל הכא משעת שכירות נתחייבו בתשלומי הפסדו מדינא וההוא חיובא משתעבד המשכון. ועוד דהכא לאו בתורת משכון יהבי ליה אלא שהקנו לו בגופה של חבילה כדי דמיה מעכשו אם יחזרו בהם בדבר האבד ועל דעת כן משך בעל הבית את החבילה ואף על פי שלא פירש כמי שפירש דמי דמילתא ידיעא היא דסתם נותני חבילה להכי הוא דיהבי ליה יש בדברים אלו פירושים אחרים וזה הנכון וכן כתבו בתוספות. וכן דעת הרמב"ן.
כתוב בתוספות כיון דקיימא לן כרב דאמר פועל יכול לחזור בו ואפילו בחצי היום. נראה מכאן דמלמד יכול לחוור בו ואפילו בחצי זמנו דהאי כפועל הוא ויטול מה שעשה. ודוקא כשבעל הבית מוצא מלמד ואם לאו שוכר עליו או מטעהו. ואם חזר בו המלמד מחמת חולי או אונס נותן לו שכרו על מה שעבר ואפילו אינו מוצא מלמד ועל הזמן העתיד אינו נוטל כלום. במה דברים אמורים בשלא למד כלל מתחלה אבל אם למד קצת

יטול ולא יפסיד כלום. ואם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה שאם המלמד מוצא עצמו להשכיר ישכיר ואם לאו נותן לו בעל הבית שכרו משלם ולא כפועל בטל דהא כאכלושי דמחוזא הוי דהא נח לו לאדם לעשות מלאכת שמים מליבטל הימנה וגם יותר טוב הוא לו שילמוד שם אחרים משילמוד לעצמו דכשהוא מלמד לאחרים עושה מצות לימוד וחכמתו מתקיימת יותר כדאיתא במסכת מכות גבי ומי אוהב בהמון לו תבואה. ואם בעל הבית חוזר בו מחמת האונס כגון שחלה בנו אם אינו רגיל להיות חולה פסידא דמלמד וגם אם רגיל להיות חולה והמלמד הוא מן העיר פסידא דמלמד אבל אם אינו מן העיר והבן רגיל להיות חולה פסידא דבעל הבית ונותן לו כל שכרו כשאינו מוצא לשכור עצמו כדאמרינן לעיל גבי היכא דפסק נהרא. עד כאן מנמוקי התוספות.

ורבינו אומר בשם הרמב"ן שאין דברים אלו אמורים אלא בשנשכר המלמד באמירה בעלמא אבל אם נתחייב בקנין כראוי ללמד בן חברו ונתחייב לו בעל הבית בשכרו שוב אין אחד מהם יכול לחזור בה ואם חזר בו יפסיד ואף על פי שחלה המלמד פסידא דמלמד על מה שיש לו לעשות וכן אם חלה הבן פסידא דבעל הבית לגמרי כשאין זה מוצא לשכור עצמו בין שרגיל לחלות או שאינו רגיל ואף כשאין המלמד מן העיר דההיא דפסק נהרא בשכירות פועלים דוקא הוא. ואפילו כשנשכר המלמד בדברים וחלה המלמד אף על פי שהוא למד קצת אין לו שכרו משלם אלא נוטל כפי מה שהוא למד לפי חשבו שלא נאמר הדין ההוא אלא בעבד עברי דכל שעושה מעשה מחט פטור וקולא הוא דאקול רחמנא בעבד עברי כדאקיל עליה כשחלה שלש כדכתיבנא לעיל. גם מה שאמרו לענין המלמד כי נח לו שילמוד לאחרים משיהיה בטל ושילמוד לעצמו הכל כפי מה שהוא התלמיד וכפי ראות הדיין. עד כאן.

וזה לשון גליון תוספות: שמעינן מהאי שמעתתא דכשחוזר בעל הבית בלא אונס בין בשכיר בין בקבלן אם מוצא להשתכר אין לו עליו אלא תרעומת ולא יתן לו אלא מה שטרח ואם אינו מוצא יתן לו כפועל בטל ואפילו מוצא אם נזדלזלו פועלים יד בעל הבית על התחתונה ונותן לו כל שכרו ולא ינכה לו רק שיעור מה ששוה להשלים לפי הזול. וקבלן כשחוזר בו ידו על התחתונה אלא יתן מה שטרח. ואי איכא פסידא דבעל הבית שוכר עליו או מטעהו בין לשכיר בין לקבלן. והיכא דנראה אונס אף קבלן יכול לחזור אפילו איכא פסידא ויקח מה שטרח. ואם נאנס בעל הבית באונס שלא היה לו לידו יותר מפועלים הוי פסידא דפועלים. ולפי זה חלה הבן או מת אינו חייב ליתן למלמד אלא מה שטרח אם לא שהבן היה חולני והיה רגיל לחלות דאז משלם הכל ולא דמי לספינה סתם ויין זה דאמרינן לקמן דנותן משום דאמר ליה אייתי חמרא זה כמו

שהתנית כמו שמפרש לקמן. ובתשובה אחרת מצאתי כי יש מחייבין ליתן לו כל שכרו כמו בספינה סתם ויין זה וכל שכרו יתן ולא כפועל בטל דהוי כאכלושי דמחוזא. ועוד דבנדרים משמע שאין המלמד יכול ליקח שכירות כי אם שכר שימור ובהא לא שייך כפועל בטל ומביאין ראיה מפירוש רבינו חננאל ז"ל דפירש גבי אגר אגירי לרפקא ואתא מטרא אי סיירה הוי פסידא דפועלים דיכול בעל הבית לומר לפועלים לכו חפרו. ולא סיירוה יכול הפועל לומר תן לי שדה אחרת ואחפור. וכן השוכר פועל להשקות שדה ויבש הנהר ולא היה מנהג הנהר ליבש פסידא דפועלים שבעל הבית יכול לומר הביאו מן הנהר האחר. משמו לפירושו דפסידא דפועלים הוי טעמא כי היכי דאמרינן ביין סתם וספינה זו הא חמרא והא ספינתא הכי נמי מצי למימר הך ארעא לכו חפרו לכו והביאו מן הנהר אאחר. ואם תאמר גבי דוולא ואתא מטרא התם לימרו פועלים הא קיימינן. ויש לומר דפועלים אפסדו אנפשייהו דבלילא נחת מטרא ומאי בעי התם. כל זה בתשובה. וגם צריך לדקדק דכשמוצא נמי להשתכר דהיינו דוקא בדניחא ליה מיניה או דכוותה אבל קשה מיניה לא כדאמר רבא גבי שלים עבידתא בפלגא דיומא. ומיהו אם נתן כל השכירות למלמד אפילו לפי שיטת התוספות שפוטרין את בעל הבית כשהוא אנוס אין צריך להחזיר דנתרצה לתת לו מעותיו רק שלא ישאר בו. עד כאן.

מתניתין: **השוכר את החמור להוליכה וכו'**. הא דקרי לחמור בלשון נקבה משום דהכי כתיב כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארכב עליה וכן נמי כתיב גמלים מיניקות. ה"ר יהונתן ז"ל.

אפילו זו עשרה מילין. והרי אם אותה הדרך שהלך בה השוכר היתה קצרה יותר אלא לא הוצרך לומר כל זה דכיון דידעינן דטעמא דחייב אינו משום שדרך להוליכה רחוק יותר פשיטא דאין שום חלוק בין אם דרך שהלך השוכר לדרך שהתבה בפני המשכיר בין אם דרך שהלך בה השוכר קצרה יותר. משאנץ.

ומתה חייב. אומר מרי דוקא כשהתנה כן בפירוש אבל אם שכרה סתם ללכת למקום פלוני יכול לילך בה בין בהר בין בבקעה בין בארוכה בין בקצרה ועל בעל הבהמה להתנות ואפילו זו עשרה מילין וזו עשרה מילין. והוא הדין שהדרך שהלך בה היא תשעה מילין או פחות לפום טעמי דאיתאמור בגמרא והא לא דק ונקט סתם מהלך בינוני שביום. והא דקתני ומתה חייב פירש מרי חייב באונסיה ופטור משכרה דכיון דשינה בטלה קציצתו ושכירותו והוה ליה כתוקף בספינתו של חברו ועשה בה מלאכה דאמרינן בפרק הגוזל רצה פחתה נוטל רצה שכרה נוטל אי קיימא לאגרא הכא נמי לא שנא בין שמתה בין שהוזקה. ויש מרבותי שאומרים דלא דמי לתוקף שמשתמש שלא לדעת כלל

אבל זה שירד לשכירות ובתורת שכירות נשתמש בה קודם שנאנסה ואין חיוב אונסין על שעת משיכה אלא על שעת האונס חייב הוא בשכרו ואגרא ופגרא אגרא על שעת תשמיש ופגרא על שעת אונסין. ומכל מקום אינו נותן שכר כפי מה שקצץ אלא כפי מה שנהנה שכבר בטלה קציצה ולזה דעתי נוטה. הריטב"א.

ואם מחמת המעלה חייב. כגון שניכר שמחמת המעלה הוחמה כגון שבטורח מועט הוחמה כגון שלא נתיגעה כל כך במלאכה ואף על פי כן הוחמה וניכר שהמעלה גרם לה. והריטב"א כתב וזה לשונו: ואם מחמת המעלה חייב. פירוש בשיש טורח במעלה שאפשר לתלות בה עד כאן. הרא"ש.

אם הוחמה חייב. פירוש שאלו הלך בהר לא הוחמה מפני שיש אויר בהר. ואם הוחלקה פטור וליכא למימר תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב דכיון דכל שכן שאירע האונס אם לא שנה ופשוט הוא זה.

אבל איכא למידק דממתניתין משמע דאלו מתה כדרכה פטור מדלא קתני חיובא אלא בהוחלקה בהר או אם הוחמה בבקעה הא אם מתה פטור ומאי שנא מפשע בה ויצאת לאגם ומתה שהוא חייב לאביי דאמרינן בפרק המפקיד דכל כהאי גוונא אומרים אוירא דהר קטלה אובצנא קטלה הכא נמי נימא הכי. ויש לומר דעד כאן לא אמר אביי התם אלא בשתחלתו בפשיעה גמורה כיון דפשע בה ויצאת לאגם או שהעלה לראשי צוקין הוא דהא תלינן בכל מאי דאפשר לתלות ולא אמרינן מלאך המות קטלה אבל כל שלא פשע בה בתחלתו פשיעה גמורה לא אמר הכי וכדפרישנא התם והכא מפני ששנה מהר לגבעה ומגבעה להר אין זו פשיעה גמורה כי דרך כל בהמה לילך בהר ובבקעה אלא זה כעין גנבה ואבדה וכל שתחלתו בגנבה ואבדה וסופו באונס שלא בא האונס מחמת הפשיעה לדברי הכל פטור. הריטב"א.

השוכר את החמור והבריקה. מפרש בגמרא אבזקת. כלומר נולד לה תולעת בין עור לבשר ואינה יכולה לילך אלא בצער ובמתון. נהוריתא כלומר שהוכתה בסנורים ובטורח יכול ליישר אותה בדרך ולהצילה מן הפחתים. אומר לו הרי שלך לפניך. לפי שהרי יכול להשתמש בה על ידי הדחק וכן באנגריא והכי מוקמינא לה בגמרא כאנגריא החוזרת הילכך לאחר שיחזרוה לו מבית המלך יכול לעשות ממנה צרכו דמזלו של שוכר גרם לו כשבאה תחת ידו פגע בו מה שלא הורגלה בכך הילכך ימתין לה עד שתשוב מעבודת המלך וכן גבי הבריקה ילך בנחת ולא ירצנה וכשנתעוורה בסנוורים יישרנה בדרך ויוליכנה. אבל אם מתה או נשברה שאינו יכול להשתמש בה לעולם חייב להעמיד לו חמור אחר כלומר שישכור לו חמור אחר בדמי הנבלה שהרי חמור זה שעבד לו או יחזיר

לו שכרו כפי מה שצריך לו לשכור אחרת להשלים לו כל אותו הדרך שנתרצה לילך בו. ה"ר יהונתן.

אומר לו הרי שלך לפניך. פרשה הראב"ד ז"ל בחמור סתם. וכתב הוא ז"ל נראה לי דלענין תביעת השוכר על המשכיר בלבד קאמר שאף על פי שהשכיר לו חמור סתם אינו יכול לתבוע שיעמיד לו חמור אחר שהוא אומר לו חמורי קיים וראוי למלאכתך ואם על ידי הדחק אבל לענין השכר נראה לי שלא יטול אותה מפני שאינו יכול להשתמש בו כראוי. ועוד אנגריא שאינה חוזרת לשמואל והוא שיש למלך מלאכה ארוכה שאינה חוזרת לכמה שנים איך יתבע ממנו שכר והוא אינו יכול להשתמש בה. עד כאן. ואף על פי שהיה באפשר לומר שיכול לומר לו בעל החמור ממך לקחוה ומזלך גרם. מה שכתב הרב נראה לי עיקר דאם כן אפילו מתה אמאי חייב להעמיד לו חמור לימא ליה מזלך גרם.

עוד כתב הרב דמדקתני מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור משמע דבחמור סתם קמיירי. והקשה הוא במה נתחייב להעמיד לו חמור. וכן המשכיר בית לחברו סתם שאם נפל חייב להעמיד לו בית במה נתחייב לו אם לא בקנין או שנתן לו שכרו. ולענין בית מתחייב חיוב גמור בקבלת השכר אבל בשכירות החמור אין בחזרתו כי אם מי שפרע וכיון שמת לא שייך ביה מי שפרע כלל. הילכך לא משכחנא ביה חיובא אלא בקנין עד כאן. ואני תמה אם בקנין היאך סתם תנא לישניה ותני חייב להעמיד לו חמור וסתם שכירות חמור אינו בקנין והוה ליה למיתני אם קנו מידו חייב להעמיד לו חמור. ועוד דאפילו בקנין אם אין לו מה הועיל קניינו ואם במחייב עצמו בקנין להעמיד לו חמור כל שכן שהיה לו לתנא לפרש ובגמרא משמע דאפילו בדלית ליה חייב להעמיד לו חמור דאמרינן לקמן אמר רבה בר רב הונא אמר רב השוכר את החמור ומתה לו בחצי הדרך נותן לו שכרו של חצי הדרך ואמרינן עלה אי דאמר ליה חמור סתם לוגר ליה חמור אחר ומדקאמר לוגר ליה ולא קאמר נותן ליה חמור אחר משמע דהכי קאמר ישכור חמור אחר ויתן לו. ומשמע נמי מהתם לכאורה דאפילו בלא קנין נמי קאמר דאי לא היכי מקשה הכי להדיא לוגר ליה חמור אחר וממאי דהא דרבה בר רב הונא בשקנו מידו. אלא שבזה אפשר לתרץ דאיהו כעין שוכר את החמור דמתניתין קאמר ואי ההוא דמתניתין בשוכר בקנין אף איהו דאמר בקנין ואפשר היה להעמיד משנתנו בחמור זה וכן פירש רש"י ז"ל וחייב להעמיד לו חמור מדמי נבלה קאמר אם יש בדמיה ליקח או לשכיר לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה. אלא שאף זה אינו מחוור בעיני דכיון דהכל תלוי בנבלה אם יש בדמיה ליקח או לשכור ואם אותה ששטפה נהר או שאכלה ארי שאי אפשר לו ליקח

בדמיה ולא לשכור אינו חייב להעמיד לו חמור אחר היאך שנה סתם בלא שום תנאי חייב להעמיד לו חמור וכן אי אפשר לפרש חייב להעמיד לו חמור אם רצה בעל החמור ליטול שכר דאם כן היה לו לחלק בין שמתה בחצי הדרך או קודם שהלך דאלו מתה בחצי הדרך נותן לו שכר חצי הדרך ואפילו לא משתרש ליה כדאיתא בגמרא. ועוד דאם כן כשנשאת באנגריא חייב ליתן לו שכרו ואף על פי שאינו מעמיד לו חמור אחר וזה ממה שלא נראה לי וכמו שפירש הראב"ד ז"ל וכמו שכתבתי למעלה. על כן נראה לי דמתניתין ודאי בחמור סתם ואלו חזר בו קודם מסירה אינו עומד אלא למי שפרע אבל לאחר שמסר לו חמור אחר כבר נתקיים מעשה ביניהם במסירתו של זה ואלא מיהו כיון דאמר לו חמור סתם ומסר לו זה הרי זה כאלו נשתעבד בכך מחמת אחריות להעמיד לו חמור אחר וכדרך שהוא משעבד לו הנבלה בחמור זה כך משעבד עצמו בחמור סתם באחריות על כל נכסיו ולפיכך אם הבריקה או נעשית אנגריא אומר לו הרי היא עדיין ראויה למלאכה שהשכרתיה לך ולא בכך שעבד עצמו באחריותה אבל מתה או נשברה אי נמי הבריקה ושכרה בפירוש לרכוב עליה או לכלי זכוכית שאינה רצויה לאותה מלאכה כלל חייב להעמיד לו חמור מדין האחריות. וזה כללו של דבר בחמור זה אחריות עליו אף על פי שהוא בעצמו אינו ראוי למלאכה כגון שמת או נשבר והרי הוא כאפותיקי מפורש. ובחמור סתם כאפותיקי סתם ומעתה הוא הדין לבית סתם שחייב להעמיד לו בית מדין האחריות כן נראה לי. הרשב"א ז"ל. וזה לשון הראב"ד: השוכר את החמור והבריקה או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך. פירוש המשכיר אומר לשוכר הרי שלך לפניך. מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור אחר. אלמא בחמור סתם קא מיירי והבריקה טעמא מאי משום דחזיא ליה לטעינה או לרכיבה על ידי הדחק. נעשית אנגריה נמי והוא שתפסוה לבית המלך לעשות מלאכתם שכך הוא המס על בעלי בתים להזמין בהמות למלאכת המלך וכיון שהיא ראויה למלאכה ראשונה אומר לו הרי שלך לפניך. ונראה לה דלענין תביעת השוכר על המשכיר בלבד קאמר וכו' ככתוב בלשון הרשב"א ז"ל הכתוב לעיל.

והרמ"ך ז"ל כתב לענין פסק וזה לשונו: השוכר את החמור והבריקה מרוב אור השמש ואינה רואה כלל או נשאת באנגריא לעבודת המלך בדרך הליכתה אין המשכיר חייב להעמיד לו חמור אחר ונותן לו השוכר שכרו עד אותו מקום.

הר"מ ז"ל כתב שכרו משלם. ויש להעמיד דבריו כיון דאמרינן בסמוך ובתוספתא השוכר את הפועל ונאחז באנגריא לא יאמר לו הפועל הריני לפניך ומאחר שאני אנוס תן לי כל שכרי של יום זה אלא נותן לו שכרו הראוי עד אותה שעה שנאחז אלמא דלישנא דהריני

לפניך הוא למתבע מיניה כוליה אגריה. ולפום מאי דכתיבנא דשכרו עד אותו מקום הוא דליתן ליה לבעל הבהמה נראה לומר כן ומלישנא דהרי שלך לפניך הכי משמע הרי שלך שהבאתי לך עד כאן לפניך הילכך תן לי שכרי שהיית נותן למי שיביאנו עד הנה וכן היא סברתו של רב בשוכר חמור ומתה בחצי הדרך דנותן שכרו עד אותו מקום וכן נראה. וצריך עיון.

מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור. רש"י פירשה בחמור זה. ופירש שחייב המשכיר למכור העור והנבלה ולהוסיף מעות ולהעמיד לו חמור דכי אמרינן בגמרא אם אין בדמיה ליקח אינו חייב לשכור לו חמור דאלמא אין מחייבים אותו להוסיף דמים. התם כשאין בעל החמור עמו אבל הכא כגון שבעליו עמו הילכך מוסיף דמים וקונה חמור דלא כליא קרנא. ואין זה מחוור דבשלמא בשיש בדמיה ליקח מחייבין אותו ליקח כגון דקאמר ליה זה אבל להוסיף מביתו במה נשתעבד. אלא ודאי מתניתין בחמור זה דוקא כגון שיש בדמיו ליקח אליבא דרב או לשכור אליבא דשמואל וכדאיתא בגמרא הא לאו הכי אפילו בעליו עמו פטור. ומיהו לא נהירא דכיון דתנן סתמא חייב להעמיד לו חמור משמע דלעולם חייב להעמידו. אלא מחוורתא דמתניתין בחמור סתם וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף. הרמב"ן והר"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור. פירוש אם בשוכר חמור סתם מתניתין כפשטה. ואם בששכר חמור זה אינו חייב אלא כשיש בדמיה ליקח או לשכור כדאיתא בגמרא ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור פסידא דשוכר הוא. ואם תאמר אם כששכר חמור סתם למה חייב להעמיד לו חמור אחר ובמה זכה השוכר בחמור האחר שלא יוכל המשכיר לחזור בו. ויש מתרצין דהכי קאמרינן שחייב להעמיד לו או שיתן לו שכרו ומיהו אם רצה להחזיר לו שכרו ולחזור בו הרשות בידו. והנכון דכיון שמשך חמור ראשון וקנאו במשיכה למלאכתו ונתחייב למשכיר בשכרו דשוב אינו יכול לחזור בו באותה הנאה נתחייב לו משכיר להעמיד לו חמור כאלו קנו מידו. ומכל מקום כל זמן שלא נתן לו שום חמור כל אחד מהם יכול לחזור בו וכן דעת רבינו ז"ל. עד כאן.

גמרא: מאי שנא דקא מפליג בחיובא ופטורא דהר ובקעה דהאי כחימום והאי בהוחלקה ומאי שנא דלא מפליג בין חיובא דהר לדבקעה אלא בענין אחד הם בין מיתה דהר למיתה דבקעה ואפילו הכי חייב מאיזה מהם שיש לה. מפי רבי. משאנ"ץ.

מאי שנא רישא דלא מפליג אמרי דבי רבי ינאי שמתה מחמת אויר. פירש רש"י ז"ל רישא אשמועינן דכל שלא הוחמה ולא הוחלקה ומתה יכול למימר שמתה מחמת אויר שלא היתה למודה ללכת לאויר דהר אלא לבקעה אי נמי איפכא שהאויר ההוא קשה לה

וכן מחמת אובצנא יכול לומר כשהוליכה בהר אלו הולכתיה בבקעה לא היתה מתיגעת כך מחמת משאה ואם בבקעה גם כן הוליכה יכול לומר אלו לא הולכתה בבקעה אויר שבהר שולט בה ונותן לה כח ולא תתיגע תחת משאה ואף על פי שאנו יודעים שלא הוחמה שהרי לא ראינו אותה שתהא מזעת מכל מקום חייב. זו שיטת רש"י ז"ל כי אף על פי שאין אנו מכירין שמתה מחמת אויר או מחמת אובצנא אנו תולין בדבר כדי לחייב זה שפשע ואף על פי שלא ראינו אלא שמתה כדרכה. ואין זה הפירוש נכון חדא דהניחא לאביי דאמר הכי גבי פשע בה ויצאת לאגם אלא לרבא דאמר מלאך המות קטלה מאי איכא למימר. ועוד דאפילו לאביי ליכא למימר הכי אלא בפשע גמור בתחלתו וכדפרישית לעיל וסיפא דמתניתין דייקא דפטר כשמתה כדרכה ולא פרכינן מינה לאביי בפרק המפקיד. ועוד דלישנא דתלמודא דאמר שמתה מחמת אויר לא משמע הכי. לפיכך הנכון דהכא בשניכר בה שמתה מחמת אויר ודאי או מחמת אובצנא ואז יכול לומר אויר דהר קשה לה או אובצנא דהר קשה לה או איפכא. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: הא דאמרינן מאי שנא רישא דלא מפליג וכו'. ומתרצינן כגון שמתה מחמת אויר ואובצנא והכישה נחש דמשמע דאם מתה כדרכה פטור. יש מפרשים כולה סוגיא כרבא דאמר מלאך המות קטלה מה לי הכא מה לי התם וכי פשע בה ושינה אותה מהר לבקעה והכישה נחש חייב דתחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא ואונסו בא לו מחמת פשיעתו הא אם שנה אותה מבקעה לבקעה אף על פי שהכישה נחש פטור דלא פשע בה דתחלתו וסופו באונס. אבל לאביי דאמר במתה כדרכה חייב משום תחלתו בפשיעה וסופו באונס הכא נמי חייב אפילו מתה כדרכה דהא פשע בשינוי דהר ובקעה. וסיפא דמתניתין דקמפליג אם הוחלקה פטור דוקא בהוחלקה דכל שכן דשכיח בהר תלקה אבל מתה כדרכה חייב ודקתני הוחמה חייב לאשמועינן פשיעותא דשינוי דמשום חמום היא ומהך פשיעותא מחייב נמי במתה כדרכה. ואין זה מכוון אצלי כלל דטעמא דאביי החמו משום דכל שתחלתו בפשיעה משעה שפשע בה נעשית ברשותו להתחייב עליה בכל ענין ואפילו במתה כדרכה וכל שכן בהוחלקה שחלקה של בקעה ושל הר שני דברים הם ושמא לא יארע לה חלקה בהר אף על פי שמצוי בה יותר. אבל הטעם הנכון במשנתנו שאין השנוי מהר לבקעה פשיעה לפי שהיזקה מצוי בזה כמו בזה ומיהו אינה שמירה למה שאמר משכיר הילכך אם הוחמה בהר חייב שאמר לו לשמרה מחמום ולא שמרה וכן כשיארע לה מיתת אויר שנשבה הרוח בהר באותו היום ומתה בו או נחש הכישה חייב שאם שמר כמו שאמר בעל הבית לא יארע לה מיתה זו דכל כהאי גוונא אינה פשיעה ואינה שמירה הילכך אם סופו באונס פטור ואם סופו

מחמת אותו שינוי חייב. כן נראה לי. ומיהו בקעה ובקעה לאו שינוי הוא ופטור דכי אמר לי בקעה פלונית הוא הדין לבקעה אחרת קאמר. ויש לומר אפילו פירש ולא תלך בבקעה פלונית אינו שינוי דבחזקת שמורה היא בבקעה זו כמו באותה בקעה שאמר משכיר והילכך לעולם פטור. עד כאן.

הא מני רבי מאיר היא. והוא הדין אם אמר לו הוליכה בבקעה פלונית והוליכה בבקעה אחרת דגזלן הוי וחייב אלא דאורחא דמילתא נקט שאדם קפיד ומתנה מהר לבקעה ומבקעה להר. שיטה.

כל המעביר על דעתו וכו'. פירוש ואפילו במידי דליכא קפידא גמורה ולא פשיעה גמורה. הריטב"א.

כל המעביר על דעתו של בעל הבית נקרא גזלן להתחייב באונסיה ומייתי מדרבי מאיר דאמר נותן לו דמי צמרו אלמא קנו ליה ומשמע דאי לא קני כשהעביר על דעתו של בעל הבית להתחייב באונסיה משום שינוי לא קני דשינוי אינו קונה בדבר שאינו שלו. ומשני דהתם היינו טעמא דשינוי קונה אפילו בדבר שאינו שלו. תלמיד הר"ף.

דף עח:

דילמא שאני התם דקנייה בשינוי. קשיא לי ואי לאו גזלן הוא היכי קני בשינוי וכי כל מי שאינו גזלן קונה בשינוי. לפיכך צריך לפרש דילמא שאני התם דכיון ששינה אותו ועשה בו מעשה שהגזלן קונה בה מתכוון הוא לגזול ולכך שינהו כדי שיקנה אותו ולאו מעביר על דעת מיקרי אלא גזלן גמור מקרי. וכן הא דאמרינן אדעתא דמידי אחרינא לא יהבי ליה הכי פירושו דאינהו לקיים שמחת ימי פורים נתנו וכיון שלא נתקיים לא גמרו ומקנו וגזל הוא בידו של עני. אבל בשוכר בהמתו להר והוליכה בבקעה כיון שלא מתה מחמת אויר מאי איכפת לו לבעל הבית אין כאן אלא שינוי דעת בלבד. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: ודילמא שאני התם דקנייה בשינוי. תמיהא מילתא מאי קאמר דהא ודאי להכי קנייה בשינוי משום דחשבינן ליה גזלן וגזלן קונה בשינוי ואם כן היא הנותנת דמעביר על דעת בעלים נקרא גזלן לרבי מאיר כדאמרינן מעיקרא. ויש לומר דהכי קאמר דשאני התם שעשה שינוי גמור הראוי לקנות לו כגזלן גמור המכוון לגזול ובכי הא חשיב ליה רבי מאיר כגזלן ואף על פי שלא נתכוון לגזול מכיון שהעביר על דעת בעלים אבל בכאן שלא עשה שינוי הראוי לקנות בגזלן גמור לא עביד ליה רבי מאיר גזלן מפני שהעביר על דעת בעלים. עד כאן.

מגבת פורים. כלומר שעושין הגבאין לצורך פורים לפורים כלומר יתנוהו לצדקה של פורים ולא לצדקה אחרת. ואין מדקדקין בדבר לדעת אם יצטרך כל הגבוי לעניים ולא נתן להם כל הגבוי אלא דיים בכך והשאר יהיה לצדקה אחרת אלא הואיל וגבוהו לצדקה של פורים ינתן כל הגבוי לעניים לאכול ולשתות בפורים ואין העני רשאי לעשות מהן רצועה לסנדלו אלא אם כן התנה במעמד טובי העיר שאם יקנה מהם דבר שאינו צורך סעודתו נמצא מעביר על דעת הגבאין ונקרא גזלן ורבן גמליאל מיקל דיכול לעשות בהן העני רצונו וקיימא לן כוותיה דנהי דאסור לשנות מדעת בעל הבית אבל אי עביד לא מקרי גזלן אלא אמרו ידו על התחתונה דסתם לן תנא כל המשנה וכו'. ה"ר יהונתן.

ואין מדקדקין בדבר. כלומר אין מדקדקין אחריו אם יעשה כן אם לא אלא שמלמדין אותו שלא יקח בהם חלוק אלא שיקיים בהם שמחת פורים. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: ואין מדקדקין בדבר. פירש רש"י אין מדקדקין בדבר לומר דיים בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה אבל לוקמין עגלים לרוב בכל המעות ואחר שיפסיקו לאכול בפורים המותר ימכר ויפול לכיס של צדקה עד כאן. וכן אמרו בתוספתא אין מדקדקין במעות פורים אלא לוקחים את העגלים לרוב ושוחטין אותן ואוכלין והמותר יפול לכיס של צדקה. אבל בירושלמי בפרק קמא דמגילה אמרינן אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט את ידו ליטול נותנין לו כלומר שאין מדקדקין בדבר לומר אם הוא עני וראוי ליתן לו אם לאו אלא נותנים לכל אדם שיבא ויתבע שאין יום זה מדין צדקה בלבד אלא מדין שמחה ומנות שהרי אף בעשירים כתיב ומשלוח מנות איש לרעהו. ואומרים רבותי ז"ל כי מטעם זה נהגו ליתן מעות פורים אף לגוי דכיון שאנו נוהגין ליתן לכל אדם אם לא נתן לגוי איכא איבה וקיימא לן מפרנסין ענייי גוים עם ענייי ישראל מפני דרכי שלום. הילכך בין מה שאמרו בתוספתא ובין מה שאמרו בירושלמי הכל אמת ויציב והרי הוא בכלל לשון אין מדקדקין בדבר. עד כאן.

ודילמא שאני התם דאדעתא דפורים יהבו ליה וכו'. פירוש דהתם כיון דמצות היום היא קפידא רבה איכא לנותנים שאינם רוצים לשנותו וכאלו נתנום בפירוש על מנת שאם ישנו אותם עניים בדברים אחרים שלא יהו נתונים מה שאין במשנתנו דכיון דליכא שינוי השתא מהר לבקעה ולא מחמת שום שינוי אין לדון אותו בגזלן. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ודילמא שאני התם דאדעתא דפורים הוא דיהבי ליה וכו'. פירוש העם כשנותנים המעות ליד הגבאי לא נתנו אלא לשמחת פורים לקיים מהם משתה שמחה ויום טוב ואין מעבירין על המצות. עד כאן.

אלא רבי מאיר דחלוק הנותן דינר לעני ליקח בו חלוק לא יקח בו טלית וכו'. והכא ודאי לצדקה איכוון ולצורך העני ומאי טעמא אסור לשנות שמע מינה משום דגזלן הוי וכו'. הראב"ד.

ודילמא שאני התם דאתו למחשדיה. פירש רש"י ז"ל דאתו למחשדיה לבעל הבית בנודר ואינו מקיים שאמר ליקח טלית לפלוני עני ולא קנה לו. עד כאן ומיירי בשראינוהו לבעל הבית שנדר לפנינו ולא ראינוהו שנתן. ואחרים פירשו דאתו למחשדיה לעני שבזה אותם מעות והפסידם בידים ויהיה סיבה לנעילת דלת בפני עניים ומפני זה תקנו שלא יהא רשאי העני לשנותם וכאלו קבלם בפירוש על תנאי זה. ופרכינן אם כן ליתני מפני החשד פירוש דאפילו תימא דהא דקתני מפני שמעביר על דעתו של בעל הבית טעמא דהא מפני החשד מכל מקום אמאי לא תני עיקר טעמא דהוי מפני החשד דבכמה דוכתי תנינן לה להאי טעמא ומאי שנא הכא דלא תני לה אלא ודאי טעמא כדקתני מפני שמעביר על דעת בעל הבית לרבי מאיר קפידא הוי ואפילו בהא דצדקה דלצורך עני הוא דיהב ולדידיה לא משתרש מידי וכיון דכן היא הנותנת דלגבי דינא דמתניתין חשיב לה קפידא למהוי עלה כגזלן ואף על פי שבודאי לא נתכוון לגזול. ונראין דברי האומרים דכיון דאכרח תלמודא להאי סברא דרבי מאיר מהכא דהוא הדין בהנהו דלעיל דטעמא דרבי מאיר משום דמעביר על דעת בעל הבית נקרא גזלן וכל הני שינוין דשנינן לעיל בלשון דילמא אמרינהו תלמודא משום דלא הוה משכח הכרחה דהאי סברא דרבי מאיר אבל השתא דאשכחינן ליה להאי טעמא קמו להו מתניתין כלהו כפשטייהו. וכיון דכן לית הלכתא כרבי מאיר בחד מינייהו דהא סוגיין דעלמא דלית הלכתא כי הא דרבי מאיר ובההיא דנתן צמר לצבע הא אפסיקא הילכתא כרבי יהודה בבבא קמא ובמסכת עבודה זרה ותנא דפירקין תני לה גבי הילכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכן נראה דעת הריא"ף כמו שכתבנו וכן דעת רבינו בשם רבו הרמב"ן. הריטב"א.

נהוריתא. פירש רש"י דבר היוצא בשחור של עין. ומסתברא דמיירי בענין שלא נסתמית לגמרי דאם כן הרי היא כנשברה שאינה ראויה למלאכה אלא שנסתמית קצת ועדיין ראויה למלאכה קצת והיינו דתני לה לקמן בהדי נשתטית והוא הדין למאן דאמר אבזקת שפירושו התליעו רגליה והוא אותו החולי שנקרא בלעז ראסא מכל מקום מיירי שעדיין היא ראויה למלאכה על ידי הדחק. ואומר מרי דאפילו בהא דוקא שהבריקה אחר כו' אבל מתחלה אין לו ליתן לו חמור כזו דמסתמא אין דעת השוכר על כיוצא בזה. וכן עיקר. הריטב"א וכן פירש ה"ר יהונתן עיין בלשונו הכתוב לעיל במשנה.

והראב"ד פירש נהוריתא שכהו עיניה ואינה יכולה להביט אל האור אבזקת כמו תבלול

שעלו לה טיפין טיפין לבנים בשחור וכיהה מאורה ומשורש בזק. ההוא דאמר להו אבזקת במילתא דמלכא עלו טפין טפין חלודה בבגדי משי של המלך בכסף ובזהב הארוג בהם ושאלו אותו בבגדים שאריגתם בחוטי כסף או זהב. בטלי פירוש בטל הוא. אמר להו בטלי כסף וקטלוהו מפני שפשע בהם שהכסף מעלה חלודה תמיד אם לא ינערו אותו כראוי והיה צריך לנערם ולשטחם תמיד. איכא דאמרי בטלי זהב ושבקוהו שאונס היה שאין דרך הזהב לעלות בו חלודה וכן שנינו במשנה אלו מציאות. ויש אומרים בטלי כמו בכלי וגורסים במלת דמלכא כלומר בסגולת המלך. הראב"ד.

וזה לשון רבינו חננאל: בטלי כסף. כלומר בטלית שיש בה חוטי כסף או בטלית שיש בה חוטי זהב. עד כאן.

אבזקת. פירוש תולעים שהתליעו ברגליה. מכאן ראיה למאי דפרישית לעיל דכשהמלמד לומד קצתן כשחלה אף על גב שאינו לומד כל צרכו מכל מקום נותן לו כל שכרו דהא קאמר הכא דהמשכיר אומר לו הרי שלך לפניך. אף על פי שאינו יכול לעשות מלאכה חשובה כיון דמכל מקום היא מלאכה קצת. תלמיד הר"ף.

לא שנו אלא אנגריא פירוש דיכול לומר לו המתן עד שתחזור ככתוב בתוספות. ונראה להר"ם דהיינו דוקא כששכרה עד מקום אחד לקבולת דמצי אמר ליה המתן עד שימוירוה אכל אם שכרה מידי יום יום ודאי בכל הימים שיעכבוה לא יתן שכירות. תלמיד הר"ף.

וכן כתב הריטב"א וזה לשונו: לא שנו אלא אנגריא חוזרת. פירש רבינו אנגריא חוזרת בתוך ימי שכירותה דכיון דכן מיחזי דמזלו של שוכר גרם דהא משכיר לא מפסיד מידי. אבל אנגריא שאינה חוזרת בתוך ימי שכירותה מזלו של משכיר הוא ופירשו בתוספות הטעם דהא קבלנות היא וכיון שחוזרת לו לעשות מלאכתו אף על פי שמתאחרת מלאכתו ויכול לומר לו שימתין עד שיחזרוה דומיא דהבריקה שמלאכתו מתאחרת דבשביל איחור אינו חייב להעמיד לו חמור. ודוקא בקבלנות אבל בשכירות יום יום אין לו לתת לו שכר על הימים שעכבוה כן פירש בשם הרמב"ן. ודוקא בשהשכיר לו חמור סתם אבל אם השכיר לו חמור זה לא עדיף הא מבית דכיון דנפל אינו חייב לתת לו אחר כל שכן כשאין בדמיה ליקח ולא לשכור. עד כאן.

והרמב"ן כתב וזה לשונו: פירוש אנגריא חוזרת כדברי הירושלמי דגרסינן התם אית תניי תני אנגריא כמתה ואית תניי תני אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך. מן דמר אנגריא כמתה שאינו יכול לפשר. ומן דמר אומר לו הרי שלך לפניך כשהוא יכול לפשר עד כאן. ושמואל אמר וכו' אם בדרך הליכתה נטלה. פירש רש"י שהאנגריא מוליכתה בדרך שהיה זה רוצה להלך. ורבינו חננאל פירש אם פגעו בה דרך הליכתה ואלו לא פגעו בה

לא היו מחפשין אחריה וכו' ככתוב בתוספות.
ומצאתי בירושלמי כדברי שניהם והכי איתא התם תני רבי שמעון בן אלעזר אומר אם כדרך הליכתה אינו חייב להעמיד לו חמור שלא כדרך הליכתה חייב להעמיד לו חמור. רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא בקפנדריא אינו חייב להעמיד לו חמור בסילקי חייב להעמיד לו חמור. אמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא אגרה מיניה ללוד ואינסבת אנגריא ללוד אינו חייב להעמיד לו חמור אחר מכאן ללוד ואנסיבת אנגריא לצור חייב להעמיד לו חמור אחר. משמע דתרי לישני נינהו דאמר רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא ותרווייהו לפרושי לדרבי שמעון בן אלעזר ולישנא בתרא מפורש כפירוש רש"י ולישנא קמא כדברי רבינו חננאל. וכך פירושה אם המלך היה תופס לאנגריא אלו הבהמות שהוא מוצא בקפנדריא כלומר בשדות וכרמים אינו חייב וכו'. בסילקי כלומר בבית כדתנן התם אין בונין עמהן בסילקי כלומר שהיה המלך מחפש אחריה אפילו בבית חייב המשכיר להעמיד לו חמור.
ואף על פי שיש לי לפרשה בלשון אחרת לומר שאם שכרה לצור והוליכה בדרך קפנדריא ומצאה המלך ותפשה אין המשכיר חייב להעמיד לו חמור דשוכר גרם לעצמו. ואם הלך בסלקי כלומר בדרך צור שהיא דרך אשור ואשור זה סליק חייב להעמיד לו. אבל מאחר שראינו לרבנן אמוראי דפליגי בה ולרבנן דבתר הוראה דפרישו בה תרין פירושי מוקמי לפירושייהו כפלוגתא דאמוראי. וכתב רש"י טעם לפירושו שדרך האנגריא נוטל חמורו של זה ומהלך בעליו אחריו וכל חמור שיפגע תחלה נוטלו ומחזיר את שלו הילכך אומר לו אף מזלך גרם שכור חמור אחר עד שתפגע בחמור אחר. נראה מזה שהוא אינו מפרש אנגריא שאינה חוזרת שאין המלך מחזירה לעולם אלא שאין המלך מחזירה לשנים ושלשה ימים עד שיפגע בחמור אחר. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א: ושמואל אמר בין אנגריא חוזרת ובין אנגריא שאינה חוזרת אם בדרך הליכתה נטלה אומר לו משכיר הרי שלך לפניך. פירש רש"י שהאנגריא מוליכה בדרך שזה הולך ודרך אנגריה שנוטלים חמורו של אדם והולך בעליה אחריה עד שפוגעים בחמור אחר ונוטלים אותו ומניחין לראשון הילכך אומר לו משכיר לשוכר כיון שבאותו הדרך שנטלוהו ממך אתה הולך כיון שמזלך גרם שכור חמור ולך אחריו עד שיפגעו חמור אחר. והקשו עליו וכו' ככתוב בתוספות. ולפי דעתי אין זו קושיא שהרי רש"י לא תלה טענה אלא על מה שאומר לו כיון שמזלך גרם דוקא. אבל בתוספות פירשו שהנכון כפירוש רבינו חננאל כי פעמים שהפקידים אינם מחפשים בבתים. עד כאן.

אם דרך הליכתה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך. פירש רבינו חננאל אם אותה אנגריא היתה בזה הענין שלא היו מחפשין בבתים אלא כשפוגעין בדרך וזו נמי בדרך הליכתה ניטלה אומר לו הרי שלך לפניך דמצי אמר ליה מזלך גרם שגזר המלך על עוברי דרכים שחרי אם היתה בביתי לא היתה ניטלת ואפילו אינה חוזרת דלא דמיא למתה דהכא מוכח דמזלא דידיה גרים מחמת מהלך הדרך נעשה האונס שעל עוברי דרכים נגזרה. אבל אם היתה גזרת המלך לחפש את הבתים חייב להעמיד לו חמור אחרת דהשתא מזלא דבעל הבית גרים שהרי אפילו היתה בביתו היתה ניטלת זה פירש רבינו חננאל והעתקתי אותו מתוספת הר"י.

ונראה דלא דק בלישניא באשר פירש שגור המלך על עוברי דרכים כי בלא שום גזרת המלך יתכן הדבר כי פעמים שדרך הפקידים ועוסקים בעבודת המלך ליטול חמורים של בני אדם שפוגעין בהם בדרך כשהן צריכין להם בלא שום גזרת המלך ואינן נוטלין אלא מאותן שפוגעין בהן דרך הליכתן ופעמים שמחפשין ולוקחין אותן בכל מקום שימצאו שם בין בבתים בין בשאר מקומות אף על פי שאין פוגעין בהן בדרכן. משאנץ.

ותלמיד הר"ף כתב וזה לשונו: אם בדרך הליכתה. פירש הקונטרס וכו'. ועוד יש לומר דהכי פירושו אם בדרך הליכתה נטלה כשהיה השוכר מוליכה מביתו של משכיר לביתו דאז יכול לומר לו מזלך גרם. ואם לאו פירוש אם נטלה בביתו של משכיר חייב להעמיד לו חמור. ומכאן נראה דאם אדם שכר סוס לחבירו אפילו קודם שיתחיל במלאכה אינו יכול לחזור בו דאם לא כן אמאי קאמר הכא חייב להעמיד לו חמור יחזור בו ויפטר אלא ודאי אינו יכול לחזור בו כשאינו מוצא לשכור אחר. עד כאן.

והראב"ד פירש וזה לשונו: אם בדרך הליכתה לפי תומם פגעו בו ונטלוה. שלא בדרך הליכתה שהיו עומדין לו במארב מפני שהיה מבריח מהן המס הזה וארבו לו ולקחוה. וענין זה ודאי מקח טעות הוא שהיית יודע שנבאשת בעיניהם ומאיימין אותך ושכרת אותה לי וכמי שלא נתן לו חמור מתחלה הוא. אבל בדרך הליכתה אומר מקרה היה לך. וחמורי ראויה למלאכתך. עד כאן.

דף עט.

וכלי זכוכית וכו'. פירוש אם שכרה לטעון עליה כלי זכוכית כלרכוב דמי וחייב להעמיד לו חמור. הכין סוגיא דשמעתא זו אליבא דשמואל וקיימא לן כל היכא דפליגי רב ושמואל בממון ולא איפסיקא הילכתא כחד מינייהו הלכה כשמואל בממון. רבינו חננאל.

כתוב בהלכות תוספתא השוכר את הפועל ונאחז באנגריא וכו'. פירוש השוכר את הפועל ונאחז באנגריא לא יאמר הפועל לבעל הבית הריני לפניך כלומר מידך לקחני המלך לעבודתו והואיל וכן הוא תן לי כל שכרי אלא אומר לו בעל הבית אין דינך אלא כדין פועל החוזר בחצי היום שנוטל שכר מה שעשה ותו לא. ויש לפרש לא יאמר לו בעל הבית הריני לפניך השלם מלאכתך וטול שכרך ואם לא תשלים שתהא ידך על תחתונה כדין כל פועל החוזר משכירותו אלא לפי מה שפסק עמו מתחלה נותן לו שכרו על מה שעשה עמו כיון שנאנס אף על גב דזל או אייקר עבידתא ליתיב ליה פלגא דאגרא. עד כאן. הרמ"ך ז"ל.

לא לעולם דלא משתרשי ליה ומשום דאמר ליה אלו בעית למיתי עד הכא לאו אגרא בעית למיתב קשיא לי כיון דלא קא משתרשי ליה כלל מה טענה היא לומר אלו בעית למיתי עד הכא יכול לומר לו אני לא הייתי עכשיו צריך לבא בכאן ומה הרווחתי שאבא עד כאן ואחזור בי. תירצו בתוספות דאנן הכי מפרשינן היכי דמי אי דמשתרשי ליה שיכול למכור סחורתו בכאן בריוח קצת אמאי אית ליה תרעומת כיון דאידך אניס. ואי דלא משתרשי ליה שאם ימכרנה בכאן לא ירויח בה כלל אגרא אמאי יהיב ליה כלל כיון שלא ההנהו. ומהדרינן לעולם דלא משתרשי ליה למכרה בכאן ומכל מקום יכול למצוא בכאן בהמה לשכור להגיע עד המקום שהיה רוצה ללכת אלא שמתעכב וכיון דכן אמר לו בעל החמור אלו בעית למיתי עד הכא לאו אגרא יהבת כיון שתוכל למצוא בהמה מכאן ועד מקומך. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: הא דאמרינן אף על גב דלא משתרשי ליה דאמר ליה אי בעית למיתי עד הכא לאו אגרא בעית למיתב. תמיה לי הגע עצמך שמתה בדרך במדבר מקום גדודי ליסטים וחיות מי אמר ליה אלו בעית למיתי עד הכא ואם כן גבי ספינה נמי שטבע בחצי הדרך נימא ליה נמי הכי ואף על פי שאמרו לגבי ספינה שטבעה הכל בים אי אפשר לומר אי בעית למיתי עד הכא אפילו הכי לא ניחא לי שאין טעם זה מספיק. ומסתברא לי דלאו דלא משתרש ליה כלל קאמר אלא דלא משתרש ליה למה שהיה בדעתו קאמר וכגון זה שהיה בדעתו להוליך משאו לפרוותא וליומא דשוקא ומתה לו בחצי הדרך במלון במקום המשתמר והכי קאמר היכי דמי אי דקא משתרש ליה כלומר שמוצא במקום ההוא חמור אחר שיוליכנו ליום השוק ובאותו שכר מאי תרעומת דאי משום שינוי דעתא זה אינו מרצונו ומה היה לו לעשות וכבר חמורו מת. ואי דלא משתרש ליה שלא ימצא חמור אחר כאן ונמצא בטל משוקו או שצריך לשכור חמור אחר בכדי כל שכרו של ראשון אמאי נותן לו שכר חצי הדרך. ואסיקנא לעולם דלא משתרש ליה

ונותן לו שכר הצי הדרך שאם לא ימצא היום חמור להוליכו ימתין עד יום אחר וימצא וילך ליום השוק אחר דהרבה מביאים כאן ומצניעין כדי להקל עליהם המהלך וגם אתה אלו רצית לבא ולקרב מלאכתך כאן ללכת ליום השוק אחר הלא היית צריך ליתן שכר. והכלל שאף על פי שאינו משתרש לו עכשיו משתרש לו למחר מה שאין כן בספינה שטבעה בחצי הדרך. הקשה הראב"ד כיון שמתה מאי תרעומת אית ליה עילויה. ותירץ תרעומת על שיש בדמיה לשכור ואינו שוכר דרב אמרה וקסבר דלא מכלינן קרנא. ואני אומר דתרעומת בכי הא לא אשכחן על שאינו מכלה הקרן שלו במה שלא פשע ונותן לחבירו. אלא נראה לי דתרעומת על שמסר לו חמור רעוע כזה ולומר שהוא שהיה בעליו היה מרגיש בו שאינו בריא ומסרו לו. עד כאן.

כתוב בתוספות ואין צריך לפחות המשכיר משכרו וכו'. וכתוב בגליון דהכי נמי אמר לעיל גבי אחזתו חמה דאפילו איכא פסידא לבעל הבית נוטל חצי שכרו. עד כאן.

הא דאמרינן אי דאמר לו חמור סתם נוגר ליה חמור אחרינא. פירוש ואי לא לא יהיב ליה כלום. מיהו אל אמר לא בעינא אגרא לא מחייב למיגר ליה דבמאי קני דליחייב ליה. ואי דאמר לו חמור זה אם יש בדמיה ליקח או לשכור ישכור. פירוש דשעבודי משתעבד ליה חמור זה ואפילו אמר משכיר לא בעינא אגרא דחצי הדרך כלל אפילו הכי מחייב דהא קנייה משעת משיכה. ומיהו שוכר חייב ליטפל בנבלה ולמכור ולשכור ולא משכיר. הרמב"ן.

הא דאמרינן הכא דאמר חמור זה ואקשינן אם יש בדמיה ליקח יקח אם יש בדמיה לשכור ישכור ולגבי בית זה אמרינן בהשואל אי דאמר לו בית זה נפל אזדא ובפרק הבית והעלייה נמי אמרינן אי דאמר לו עלייה זו אני משכיר לך ונפל אזדא. לא קשיא דהכא לגבי חמור זה הא קביל עליה לאוגוריה להוא אורחא שהיה לו להוליכו דרך ידוע כאדם שאומר בכמה תוליכני מכאן ועד מקום פלוני. ודייקא נמי דקתני ומתה לו בחצי הדרך ולא קאמר בחצי היום. אבל לענין שכירות בית ועלייה אין קצבה אלא כל שנה ושנה יתן לו. דוק ותשכח כי הוא ענין המשנה פרק השואל, הראב"ד. ועוד דהכא חמור זה קאמר ובין חי ובין מת חמור מיקרי דשעבודי משעבד ליה אבל בית זה כיון דנפל לאו בית מיקרי ולא משעבד ליה כלל. הר"ן. וכן כתב הרמב"ן בפרק השואל.

ותירץ ריב"ן דבתים אין מצויין כל כך להשכיר ולמכור ולרבי לאו אדעתא דהכי השכיר לו שיצטרך לקנות אחר או לשכור אם יפול זה. תוספות שאנץ בפרק הבית והעלייה.

רב לטעמיה דאמר לא מכלינן קרנא. פירש רש"י וכי תנן במתניתין וכו' ובחנם דחק דהכא בחמור זה אבל בחמור סתם מודה רב דמכלינן קרנא כדמוכחא סוגיא דשמעתין

ומתניתין בחמור סתם דאי בחמור זה היכי אמר רב לעיל אבל באנגריא שאינה חוזרת חייב להעמיד לו חמור אחר מאי שנא מבית זה ונפל בסוף פרק השואל דאמרינן בית זה אזדא ליה דלא שייך כאן לחלק כמו שחלקנו לעיל גבי מתה לו בחצי הדרך. הרא"ש.

וכן כתב הרמב"ן וזה לשונו: ומפרקינן קסבר רב לא מכלינן קרנא. כתב רש"י וכי תנן במתניתין וכו'. ולא נהירא לי שכיון שאין בדמי החמור ליקח אינו חייב להוסיף מעות דחמור זה אמר לו ולא נשתעבדו נכסיו והכא אפילו בשבעלים מחמרים אחריו וסקינן. אלא מתניתין כשיש בדמיה ליקח וקמשמע לן שאין אומר לו הרי שלך לפניך ולא תמכור אלא תייב להעמיד לו תמור מדמיה של זו ומוכר ולוקח. אי נמי מתניתין בחמור סתם וקמשמע לן שאם אינו מעמיד לו חמור אינו חייב ליתן שכר כלל שאינו דומה לאנגריא שאומר לו הרי שלך לפניך ותן לי שכרי. עד כאן.

ומותבינן עליה דרב מהא דתני בתוספתא בסוף ערכין המוכר שדהו בשעת היובל וכו'. אילן שנכמש או יבש שניהם אסורין בו הקונה והמוכר כיצד יעשה ימכר וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות והא הכא דכד מטא יובל הדר קרקע זה שנקנה בדמי האילן למריה וקא כליא קרנא דאילן. ופריק כגון דזבניה להאי קרקע לששים שנה. ודמינן להאי פירוקא הכי סוף סוף כי מטו שנין הדר קרקע זה לבעליו. ומשני רב הכא במאי עסקינן בזמן שאין היובל נוהג ואשינויי לא סמכינן. רבינו חננאל.

יבש האילן או נקצץ. פירש רש"י מי שמשכן לחברו במשכנתא דסורא ויבש או נקצץ תוך הזמן שניהם אסורין לבקע עצים ולשרוף דאי שריף ליה לוה כליא קרנא דמלוה ואי שריף ליה מלוה כליא קרנא דלוה. עד כאן. והאי דפירשה במשכנתא דסורא משום דבמשכנתא בנכייתא פשיטא דשניהם אסורין בו וגם אין לנו למכרם וליקח לו קרקע כיון שהקרן שלו קיים וגם אינו גובה חובו עד הזמן שפסק אף על פי שנפלה המשכונא אם לא התנה כן בפירוש וכן ראיתי למרי ז"ל עושה מעשה הריטב"א. והרשב"א חולק כמו שתמצא להלן כתובה סברתו בסייעתא דשמיא גבי הא דאמרינן אי נמי דמטו ליה זווי וכו'

הכא במאי עסקינן בזמן שאין היובל נוהג. ונראה לי דהוא הדין דהוה מצי לאוקמא בחוץ לארץ שאין היובל נוהג בה לעולם אלא משום דתנא בארץ ישראל קאי אינו בדין שנעמיד דבריו דוקא בחוץ לארץ ולא בארץ. ואני תמה מפני מה לא העמידה אף בזמן שהיובל נוהג ובמתנה שלא יחזיר ביובל כדרך שהוא מתנה בשמטה. אלא מכאן נראה לי דלכולי עלמא אין תנאי מועיל ביובל שאין אדם מתנה על מה שאינו שלו שכן כתוב ביובל והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ וכבר דנתי עליה לפני הרמב"ן ז"ל ודחה

דהא לרב קאמרינן ורב כרבי מאיר סבירא ליה במתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל ואפילו במתנה שלא ישמטנו בשביעית. ואמרתי שאין לבעלי הגמרא פשוט כן שהרי אמרו בפלוגתא דרב ושמואל באונאה על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה ושמואל אמר אין לו עליו אונאה ואמרינן לימא רב דאמר כרבי מאיר ושמואל דאמר כרבי יהודה ודחינן לא אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה אלמא לא איפשיטא להו ואם כן אכתי לא דחי במתנה שלא יחזיר ביובל. הרשב"א.

וכן כתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו: בזמן שאין היובל נוהג. יש למדין מכאן שאין תנאי מועיל ביובל לומר על מנת שלא אחזירנה ביובל מדלא אוקי בהכי וטעמא משום דיובל אפקעתא דמלכא היא משום כי לי הארץ. והדין אמת והטעם נכון. אבל אינה ראיה מכאן דהכא לרבא אמרינן דסבירא ליה דאפילו בשביעית לא מהני תנאה ולית הלכתא כוותיה וכן דחאה הרמב"ן ז"ל. אבל יש לזה ראיה בסוף פרק השולח כדכתיבא התם. עד כאן.

אי נמי דמטו ליה זוזי ופריק ליה ארבע או חמש שנין מקמי דלימטי יובל. כלומר במשכנתא בנכייתא וכן פירשה גם הראב"ד ז"ל. דאי במשכנתא דסורא זוזי מאי עבידתייהו והיכי מצי פריק ליה. וזו היא שאמרתם פרק איזהו נשך דמכאן יש לנו ללמוד דמשכנתא בנכייתא שריא. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: יבש האילן או נקצץ שניהם אסורין בו. במשכנתא דסורא או במשכנתא בנכייתא למאן דשרי לה הממשכן אסור בו מפני שהוא משכונתו של זה ומי שהמשכונא בידו אסור בו משום דכליא קרנא לאלתר ואפשר בעניינא אמרינא דלא כליא לאלתר כדמפרש ואזיל דזמנין דשלמו שני משכנתא דסורא מקמי יובל ואכיל בעל המשכונא להאי ארעא דזבן בדמי האילן ולא כליא ליה קרנא כולי האי. אי נמי דמתרמו ליה זוזי במשכנתא בנכייתא ופריק ליה מקמי יובל ארבע או חמש שנין ואכיל להההוא ארעא ואי הוו צלחי ליה לציבי לאלתר הויא כליא קרנא. עד כאן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: אי נמי דמטו ליה זוזי ופריק ליה. פירש רבינו דפריק ליה ברצון המלוה דאלו בעל כרחו אי אפשר תוך זמן באתרא דלא מסלקי ואפילו במשכנתא בנכייתא דשרי וכל שכן במשכנתא דסורא אפילו רבית והכא הכי קאמר דכל דאפשר למעבד דלא מכליא קרנא עבדינן ואפילו מכלוי קרנא לכלויי קרנא. עד כאן.

רבי נתן אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. פירש רש"י אם נתן השכר ואפילו כולו לא יטול וכן פירש לקמן הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינתא ואמאי לא יתן כל השכר. ואומרים בתוספות שנראה דעת רש"י דלא איירי רבי נתן אלא לענין שכר חצי הדרך הנשאר דאלו בשכר חצי הדרך שכבר הלך פשיטא שנותן לו. ואולי טעם רש"י

מההיא דאמרינן בפרק הגוזל דעבד שליח שליחותיה ונותן לו שכרו אף על גב דלא אשתריש להאי שמת החולה או שהבריא אי נמי מההיא דאמרינן לעיל אלו בעית למיתי עד הכא לאו אגרא בעית למיתן ליה. והקשו בתוספות דאמאי פשיטא לנו שיפרענו על מה שעבר כיון דלא משתרש ליה ולא מידי דאלו לעיל לא נחסרה סחורתו והנאה יש לו בביאתו לכאן כדפירש לעיל וגם בההיא דפרק הגוזל כל שליחותו עשה השליח אבל כאן מה עשה שהביאו עד חצי הנהר וטבעה ועוד היאך אמר רבי נתן שאם נתן לו שכרו של חצי הדרך הנשאר לא יטול והלא אונס זה שוה הוא בבעל הבית ובבעל הספינה דלא הוה ליה לחד מינייהו טפי מחבריה וכהאי גוונא פסידא דפועלים הוא ואף על גב דאניס כדאיתא לעיל. לכך פירשו דרבי נתן פשיטא ליה שאפילו נתן יטול ממשכיר שכר הדרך הנשאר ובחצי הדרך שעבר הוא דקאמר דזוזי היכא דקיימי לוקמי ואין מוציאין מזה לזה ובהא נמי פריך תלמודא היכי דמי אילימא בספינה זו ויין סתם אם נתן אמאי לא יטול ממנו אף החצי שהלך לימא ליה אנא מייתינא חמרא וכל האונס שלך הוא ולא הועלתני כלום דאתן לך אגרא עד הכא ואי בספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן שכר מה שהלך מיהת לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינתא דאף על גב דכששניהם אנוסים פסידא דפועלים הני מילי לענין שכר היום הנשאר אבל נוטלין שכרן על מה שעשו וכל שכן בזו שיש לו לבעל הספינה טענה חזקה שהיה יכול להשלים תנאו ונהי דמפטר בעל הבית על העתיד משום דאניס ולא הוה ליה למידע אמאי מפטר לשעבר אי משום דלא אהנייה הא אמר ליה דקאים לאהנוייה ולמעבד תנאיה. אמר רב פפא לא משכחת לה להא דרבי נתן אלא בספינה זו ויין זה שכל אחד מהן יש לו טענה על חברו דאונסא אתא מחמתיה אבל ביין סתם וספינה סתם חולקין שכר כל הדרך בין שנתן כבר ובין שלא נתן כיון שכל אחד מהן היה יכול לקיים תנאו ולא עוד אלא שאלו בא אחד מהם לקיים תנאו אז יפסיד לגמרי וכיון שכן דין הוא שיתן לו שכר מה שהלך ואף על פי שעדיין לא נתן לו כלום ואם כבר נתן לו כל השכר יטול ממנו החצי אבל ליכא לפרושי חולקין חצי הנשאר כיון דכספינה סתם הוא. וזה ברור.

ועדיין לא היתה דעת מרי נוחה בפירוש זה דכיון דסתמא קתני לה רבי נתן משמע דאכוליה אגרא קאי. ועוד דכיון דפרכינן לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינתא לא משמע דאמרינן האי טענה אלא משום השכר העתיד. לכך פירש הוא אם נתן אפילו כל השכר לא יטול ממנו כלום ואם לא נתן לו כלום לא יתן לו כלום ומיירי כשאין זו שכירות הספינה בשוכר את החמור אלא שנתחייב לו להוליך יינו עד מקום פלוני הן בספינה זו הן בספינה סתם וכעין קבלנות היא שמוטלת עליו לעשות ואין אחד מהם

יכול לחזור בו כלל שכן דרך הספנין מוליכי הסחורות על הרוב והיינו דקאמר היכי דמי אילימא דאמר ליה בספינה זו ויין סתם אמאי יהיב ליה כלום שהרי אינו יכול לקיים קבלנותו והמלאכה שהיתה מוטלת עליו לעשות וכיון שלא הועילו מעשיו אין לו לתת לו כלום ואפילו על מה שעבר ואי דאמר ליה ספינה סתם ויין זה אם לא נתן אמאי לא יתן ואפילו כל שכרו שהרי מזומן הוא להשלים תנאו וקבלנותו וכיון שאין העכבה מצדו חייב לו בכל שכרו דכי אמרינן פסידא דפועלים דוקא פועל או קבלן דעלמא שלא נשכר אלא בדיבור בעלמא אבל קבלן שנתחייב לגמרי להוליך דבר ידוע או לעשותו ומשך הדבר ודאי כל שאין העכבה מצדו ואירע בו שום אונס אין להפסיד משכרו כלום. ומהדרינן לא משכחת לה אלא בספינה זו ויין זה אבל בספינה סתם ויין סתם חולקין כל השכירות כיון דכל חד וחד יכול לומר אנא הא קאימנא. הריטב"א.

וזה לשון תוספות שאנץ: ולימא ליה הב ספינתך ואנא מייתינא חמרא נראה דמטעם זה קתבע ליה שיחזור כל שכרו אפילו של חצי הדרך שעבר כבר דלא דמי למת החמור בחצי הדרך דנותן לו שכרו של חצי הדרך ולא מצי אמר ליה הא קאימנא וחמורך מתה משום דמתה התם נהנה שבא עד כאן כדאמרן לעיל אבל כאן לא נהנה שהרי אבד יינו. ובספינה סתם ויין זה דפריך לא נתן לא יתן אמאי לימא ליה הב לי ספינתא אייתי חמרא. נראה דלענין שכר תצי הדרך שעבר קאמר דמכח זה לא מצי תבע שכר חצי הדרך העתיד כדמוכח לעיל גבי האי מאן דאגר אגירי לדוולא ופסק נהרא בפלגיה דיומא נהרא דלא עביד לאסתכורי פסידא דפועלים דלא משלם בעל הבית כל שכרן אף על גב דקיימין פועלים מאחר דאניס בעל הבית. מפי רבי.

כתוב בתוספות ונתן לו החצי הדרך שלא הלך כפועל בטל. וכתוב בגיליון ולפי זה הא דקאמר אם לא נתן לא יטול היינו לא יטול אלא יניח לו לגמרי שכר חצי הדרך שהלך ושכר חצי הדרך שלא הלך יניח לו כפועל בטל והמותר יקח. כתוב בתוספות וריב"ם פירש הא דפריך בספינה סתם וכו' וכתוב בגיליון על זה למאי דפירש לריב"ם נמי דאם נתן לא יטול כלל לפי שהוא מוחזק ומזומן לקיים תנאו לא יתיישב שינויא דמשני בספינה זו ויין זה דאם נתן אמאי לא יטול כלל והלא נהי שמוחזק מכל מקום אין יכול לקיים תנאו וכי בשביל שהוא מוחזק יטול שלא כדין אם לא שנתרץ לפירושו כמו שפירש לפירוש הקונטרס. אבל מלשון ריב"ם שהיה בפני היה משמע שרוצה לפרש אם נתן לא יטול שכר חצי הדרך שכבר הלך דוקא ואז אתיא שינויא בפשיטות דחצי שכר שכבר הלך תלוי במוחזק אבל חצי האחר לעולם יחזיר.

דף עט:

היכי דמי אי דמשכח בעל הספינה לאגורי ולית ליה פסידא אמאי אית ליה תרעומת דאף על גב דבפועל איכא תרעומת כשחוזר בו בעל הבית ואף על גב דליכא פסידא וכדאיתא לעיל הני מילי כי הדר ביה בלא טענה אבל הכא בטענה רבה חוזר בו.

משום רפסתא דספינתא. פירוש שהספינה מתנועעת על ידי הוצאת סחורה זו והכנסת סחורה אחרת והוא מלשון מוחו של תינוק רופס ופרכינן אי הכי טענה מעלייתא איכא לבעל הספינה אין לו לפרוק אם לא ישלם שכר רפסתא. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: דפרקה בגוזה. כגון שמכר סחורתו לאדם אחר והוא מוליכה עד מקום הראשון והתרעומת משום אשלא יתירה שצריך להוציא הספינה לחוף הנהר כדי שיכניס בו התגר השני ואם הוא בתוך הספינה עצמה עדיין יש לו תרעומת משום שינוי דעתא אומר לו אתה בדוק לי בעסק יפה וזה אינו בדוק לי אם יפרעני בלא מחלוקת.

וזה לשון תלמיד הר"פ: משום שנוי דעתא. פירש הקונטרס שהייתי סבור ללכת מהר ולחזור. לאושלא יתירה צריך אני לקנות חבלים משום דכשהספינה מכבדת וכו'. ולא נהירא דכיון דהתנה עמו מתמלה מאי תרעומת איכא עליה. ועוד קשה דלשון דפרקה לא משמע הכי. לכך נראה לי דפרקה לטעוניה בגווה כגון שמכר הסחורה שיש בספינה לאדם אחר והשתא ניחא האי דקאמר נפקא מינה לשינוי דעתא פירוש לשינוי בעלים דיכול לומר איני מכיר אותו כמו שהייתי מכיר אותך. אי נמי לאושלא יתירה. פירוש להראות הסחורה ללוקח ואם היה הולך עד הנמל לא היה צריך כי אם למעט חבל ולשון פרקה הוי כמו פדייה שהוא פודה הסחורה שלוקח הדמים ממנה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: לא צריכא דפרקה בגויה. פירש רש"י לאו כדקא סלקא דעתין שמוציא סחורתו משם אלא שקנה סחורה אחרת ורוצה להוליכה בספינה זו ולפרוע לו עליה חצי הדרך הנשאר. ופרכינן אלא מאי תרעומת איכא. ופרקינן משום שינוי דעת שהיה סבור למהר דרכו ולחזור. ואינו נכון שאם לא התנה כן ודאי הרשות בידו שלא להוליך לו משא אחר ואפילו יתן לו שכר גדול ואם מתרצה לו לעשות כן מאי תרעומת איכא לא קבולי ניקבליה ולא תרעומת ליהוי ליה. והנכון כמו שפירשו רבינו חננאל והריא"ף לא צריכא דפרקה בגוה. פירוש שמכרה לאחרים ואותם אחרים רוצים להוליכה בספינה זו ולפרוע שכרו לבעל הספינה. ופרכינן ואלא מאי תרעומת איכא. ומהדרינן משום שינוי דעתא שמשנה חברתו ואינו מכיר דעתו של זה השני. אי נמי שיטרח בה לאושלי יתירה להוציא הסוחר הראשון ליבשה ולהכניס אליה השני. ולשון פרקה יש שפירש לשון פדיון כמו מכירה. ואין צורך אלא כל מי שמוכר סחורתו ונותן משאו על

אחרים נראה כאלו פרקה מעליו. ומכאן מביא ראיה הרמב"ם ז"ל שהשוכר בית מחברו יכול להשכירה לאחר שאנשי ביתו כמנין אנשי ביתו דליכא משום אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר דהכא השוכר הראשון השכיר ספינה זו לאחרים ומפני שהפועלים שם ואין בו משום אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר היה הרשות בידו הכא נמי לא שנא. ואין מכאן ראיה של כלום כי בכאן בעל הספינה חזר והשכירה לשני. ודינו של רבינו אמת כשהאנשים שוים שאין כל דירות בני אדם בבתים שוים. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: אי נמי לאושלא יתירה עד שיצא זה ויכנס זה צריך להוסיף חבל בקשר הספינה. עד כאן.

כתוב בהלכות הריא"ף אוקימנא דפרקה וכו'. אי נמי משום דבעיא אושלא יתירה וכו'. ופירש ה"ר יהונתן וזה לשונו: כלומר שנצטרך להוליך הספינה לשפת הים כדי שיכנס שם אותו אדם אחר שקנה כל הסחורה. אבל היכא שמכר סחורתו לאיש אחר ואותו לוקח הוציאה משם ואין לו מי שיוליך ספינתו למקום שהתנה חייב לתת לו כל שכרו של כל אותו הדרך דמצי אמר ליה הא קאימנא ואעמוד אני וספינתי בטל חדש ימים או שני חדשים ודומה דין ספינה לדין אכלושי דמחוזא שאמרנו דאי לא עבדי חלשי ומשום הכי לא שייך למימר אינו דומה הבא טעון לבא ריקן. ואי נמי משכח לאוגורא לאיניש אחרינא בדוכתיה שמשלם לו שכר חצי הדרך הנשאר מן הראשון אפילו הכי חייב למיתן ליה אגר רפסתא דספינתא כלומר דריסת הרגל מלשון ושארה ברגלה רפסה כי כשפורק אותה ומוציא ממנה סחורתו ונכנס אחר ומכניס בתורת משוי מפסיד הספינה והוא ממונא מעליא כדין כל מזיק ואפילו הכי כלומר ועם כל זה שמשלם לו מה שמפסיד בספינתו אפילו הכי יש לו עליו תרעומת משום שינוי דעתא ומשום אושלא יתירה. עד כאן.

מניח עליו כסותו. הכי יש ברוב הספרים. ולא נהירא דלמה לא יניח עליו כסותו פשיטא דמצי מניח עליו כסותו. לכך גריס רבינו חננאל כסתו וכו' ככתוב בתוספות. תלמיד הר"פ ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: גירסת כל הספרים שלנו שוכר מניח עליה כסותו כלומר נסות שצריך ללבוש בעיר שהולך שם דאלו כסות הדרך פשיטא. וגירסת רבינו תם כסתו מלשון כר וכסת. ואינו נכון כי מה ענין שיוליך עמו כסת למקום שהולך הא סתם בני אדם במקום שהולכין יש להן כר וכסת. עד כאן.

מכאן ואילך כלומר כשרוצה להניח עליו מזונותיו של חורתו החמר מעכב עליו ואף על פי שהמזונות בעירו הם יותר בזול משל אותו מקום יוכל לעכב עליו החמר.

מכאן ואילך שוכר מעכב עליו. אף על פי שיצטרך לקנות ביוקר כל מה שצריך לו ולבהמתו לפי שיכול השוכר לומר אין לך להטעינה יותר מדאי שלא תוכל לילך במהרה כשארצה למהר אותה. ה"ר יהונתן.

שוכר לאו דרכיה למטרח. ומיהו אי גברא דדרכיה למטרח הוי דינו כחמר. הריטב"א.

אשה בין גדולה בין קטנה. ואיש בין גדול בין קטן. והא דלא קתני וכו' ככתוב בתוספות. ועוד אומר מורי רבי דלהכי לא נקט איש אלא אשה משום דבעי למתני אפילו מעוברת והיא מניקה דחדוש זה לא שייך למיתני אלא באשה. תלמיד הר"פ ז"ל.

גירסת רש"י. השתא מניקה אמרת אין מעוברת מיבעיא. ופירש מניקה דתרי גופי נינהו אין מעוברת דחד גופא בלחוד מבעיא אמר רב פפא וכו'. והקשו עליו בתוספות דאם כן מאי קא מתמה תלמודא דהא להכי קתני ואפילו מניקה לרבותה דאף על גב דתרי גופי היא ולא זו אף זו קתני וארחא דתנא למיתני ואפילו זה. גם מה שפירש רש"י שמע מינה בניתא אכרסא תקלא דכיון דקתני אפילו מעוברת דמשמע שהמעוברת כבדה מן הריקנית שמע מינה שהדג שכרסו גדול יותר גדול משקלו זה פשיטא ומאי דייקותא בעי. לפיכך פירש שהנכון כגירסת רבינו תם דגריס השתא מעוברת אמרת אין מניקה מיבעיא כלומר אפילו מניקה דהא מעוברת הויא רבותא טפי כי היא כבדה יותר מן המניקה שעוברה בידה על החמור לפי שהחי נושא את עצמו וכו'. ואוקימנא במעוברת והיא מניקה ואמר רב פפא שמע מינה בניתא וכו' כלומרן שבני מעיו כבדין יותר כשהן בתוך הדג מכשהן בחוץ כשם שהמעוברת כבדה מן המניקה ונפקא מינה למקח וממכר שלא ישקול אותו הלוקח בעוד שבני מעיו לתוכו אלא יוציא בני מעיו מתוכו וישקול הכל ולא ישקול כך כי הבני מעים מכבידים במשקל גופו של דג ומיירי כששוקלו כשהוא חי והאי דאמרינן שמע מינה היינו מקושיא דאקשינן מעוברת אמרת מניקה מיבעיא. ואין זה מחוור כל הצורך. לכך פירש ה"ר פנחס דרב פפא הכי קאמר אפילו היא מעוברת וגם כן אפילו מניקה ואתא הוא לאשמועינן נמי דדוקא מעוברת שהיא מניקה שעדיין לא נעכר החלב שבה בתחלת ימי עיבורה שאין איבריה כבדין עליה אבל מעוברת שאינה מניקה כלומר שאינה ראויה להניק שהעיבור ניכר לא תרכב אפילו לבדה כי היא כבדה יותר מן המניקה כי בנה בידה כדפירש ר"י והשתא דייקינן מדרב פפא נמי דבניתא אכרסא תקלא כדפרישנו. והשתא איצטריך תנא למיתני מעוברת שאינה מניקה. מפי רבי.

וזה לשון רבינו חננאל: דייק אביי מדקתני ואפילו מעוברת ולא קתני ואפילו היא שמנה שמע מינה כובד שלה בבטנה הוא ושמע מינה בניתא אכרסה תקלא. עד כאן.

והר"ן פירש וזה לשונו: שמע מינה בניתא אכרסה תקלא. פירוש מדאיצטריך למימר אפילו מעוברת שמע מינה דכרסה תקלא יותר משאר איברים ואפילו לפי כמותם לפי ששאר איברים חיים ונושאים את עצמן וכרסה של אשה עוברה מתוך שאין בו חיות כל כך מכביד ביותר שאם לא תאמר כן מאי רבותא דמעוברת שאף על פי שכרסה מרובה איבריה מתנונות מחמת עבורה אלא שמע מינה דאכרסה תקלא יותר משאר אבריה. עד כאן.

דף פ.

מתניתין. השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה ונשבר הקנקן פטור. לחרוש בבקעה וחרש בהר ונשבר הקנקן חייב. פירש בערוך קנקן הוא המנא שנזכה בגמרא והוא את כדכתיב איש את מחרשתו ואת אתו ואת קרדומו. ואת מחרשתו דומה כי הוא הברזל שחורשין בו מחרשתו הכתוב בתחלת הפסוק הוא מכלי החרש של עצים ומחרשתו האמור בסוף הפסוק הוא מחרישת הקרקע. וממה שכתוב במקום אחר וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ידעתי כי האת היוצא מאתים הוא מברזל וגם מזה הפסוק עצמו שכתוב בו וירדו אל פלשתים ללטוש איש את מחרשתו ואת אתו ואת קרדומו ואת מחרשתו ללטוש אינו אלא במעשה המתכות. ואיני יודע שני כלים של מתכת בצורך המחרישה ואם את הוא הקנקן כמו שפירש בעל הערוך מה יהיה מחרשתו האמור עוד בפסוק. רק נראה כי אתו הוא מן הסכינים הגדולים שקוצצים בהם ענפי האילנות והוא במקום מזמרות לגפנים ואינו קנקן רק הקנקן הוא של עץ והוא המקבל המחרישה של ברזל ושוכב עליו ואיני יודע למה נקרא קנקן אם מפני שהוא מקבל כל עצי הצמד הצריכים לחרישה ועליו מתחברים ונתקעים או שמא קנקן הוא העץ הגס העקום העשוי כמין ברך שבו מתחברים כל עצי הצמד ונקרא קנקן על שם קנוקנות וכן קנקן הנגרר הנזכר בעירובין הוא יתד המחרישה שתוקעין בו את הדלת כשהם מעבירין אותו מן המחרישה ונקרא קנקן כי הוא אחד מן הקנוקנות שבה וכל העצים כשהם מחוברים עם הברזל נקראים צמד כגון ויצמד ישראל. ושיילינן בגמרא היכא דלא שני מאן משלם. פירוש היכא דלא שני מבקעה להר אלא שאירעה הפשיעה בחרישתם כגון שנשמטה הפרה וברחה לה ושברה את העצים ושאלנו מי פושע בבריחתה ובשמיטתה. רב פפא אמר דנקיט פרשא משלם. פרשא משורש כצפעוני יפריש פוני"ר בלעז והוא העץ הארוך ובראשו כמו מתג לנחץ בו השוורים והוא הנקרא מלמד הנקר ונקרא מרדע והוא הפושע בהם בשמיטתם ובריחתם כי הכה אותם יותר מדאי. ורב שישא בריה דרב אידי

אמר דנקיט מנא משלם והוא התופס כלי מחרשה בידו וחורש. והוא עץ אחד עקום מעט שנכנס בתוך הברך העקום הרבה ואינו עבה כמו הברך והוא מדריך את הבקר לתלמים וחורשים. והלכתא כרב שישא בריה דרב אידי כי פעמים שאינו נזהרו ובהפיכתם מתלם לתלם כשמגביה את הצמד מכה בעקב הפרה בחודה של מחרישה ומסתבכת בה ובו הפשיעות מצויות מן האחר. וארעא דמחזקא בגרונדי תרווייהו משלמי. גרונדי כמו גריד והוא קרקע שמצויים בו סלעים קטנים שמעכבים המחרישה וצריכים שניהם להזהר בה מפני שתקלה מצויה שם. הראב"ד.

וזה לשון ה"ר יהונתן: פרשא לשון תרגום של מלמד הבקר דמתרגמינן בפרישא דתורא ומלשון וכצפעוני יפריש ופירושו נוקב העור. עד כאן.

כתוב בתוספות וכיון דליכא קלא ליכא למיחש להכי וכו'. וכתוב בתוספות שאנץ ומכל מקום אם ימצא שישנו מוכתב למלכות וליסטים מזויין אומר לו הרי שלך לפניך כדתניא בהדיא בריש המוכר פירות והכי משמע לישנא דקאמר עלה בקידושין פרק קמא מאי אמרת ליסטים מזויין כו' סמפון בעבדים ליכא דנמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו.

מאי אמרת. פירוש הי סמפון מצית למימר דהוה לן למימר ליה משום דלא הגיעו ליסטים מזויין או מוכתב למלכות דבהנהו תניא אומר לו הרי שלך לפניך הנהו קלא אית להו ולא שכיח דזבני להו לפי שממון ידוע לכל. אבל לפירוש הקונטרס קשה למה אמר מאי אמרת על אלו יותר מעל הראשונים מפי רבי. עד כאן.

היה בו מום אחד וסנפו בין המומין האלו. פירוש שלא הזכירו הרי זה מקח טעות שלא תאמר הואיל וקבל עליו מומים גדולים שהזכיר לו אפילו הזכיר לו המום האחר כמו כן היה מקבלו אלא הואיל ולא הוכירו מקח טעות אף על פי שלא פרשו. ושאלנו אם היו בה כל המומין הללו שהזכיר לו והוא יודע כן ואף על פי כן קבל עליו אם היה בו מום אחר ולא הזכירו יהיה מקח טעות או לא דכי אמרינן רישא דהוי מקח טעות הני מילי בשאינו רואה בה אותן המומין שהזכיר דסברן כשם שאין בה מומין הללו כך אין בה עוד שום מום ואם היה אומר לו שיש בה מום אחר לא היה קונה אותם אבל אם הוא יודע שיש בה מומין ואף על פי כן קבל עליו כשלא הזכיר לו שיש בה מום אחר מי הוי מקח טעות או לא. ופשט ליה שאם היו בה מומין הללו והוא יודע כן אין זה מקח טעות וכל שכן אם אמר לו מום זה ומום אחר. וה"ר יצחק פירש בענין אחר והמבין יבין. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: פרה זו נגחנית רבצנית היא. פירוש ולא היה בה אחד מן המומין האלו. אבל אם היה לה מום אחר פירוש שאינו ניכר וסנפו בין המומין הרי זה מקח טעות שיכול לומר הייתי סבור כי להשביח מקחו אומר ששוה הדמים אפילו היו בה

כל המומין ההם והייתי סבור כי כמו ששקר באידך מומין שקר גם בזה. מום זה ומום אחר. כלומר שאם הראה לו מום אחר ניכר וסנפו למום אמר בין המומין אין זה מקח טעות כי היה לו לחוש שאומר אמת בזה כשם שאמר אמת באותה שהראה לו והוא הדין אם הכיר הוא מעצמו באחד מן המומין שהיו בה. היו בה כל המומין הללו מהו פירוש אם היו בה כל המומין אבל אם לא היה אחד מהן ניכר מהו מי אמרינן הוה ליה ללוקח לחוש שאומר אמת או דילמא סבור הוא דלהשביח מקחו הוא אומר כיון דמפריז במומין כולי האי אמר ליה אין זה מקח טעות. וכבר כתבתי בפרק הזהב מה שהרמב"ם דקדק בענין אונאה. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: המוכר פרה לחברו ואמר לו פרה זו נשכנית היא נגחנית היא רבצנית היא ולא היו בה מכל אלו המומין כלום והיה בה מום אחר בודאי וסנפו והזכירו עמהן עם אלו המומין שלא היו בה כלל אבל לא הכירו שהיה בה זה המום בשעה שמכרה לו ואחר כך היה ניכר הרי זה מקח טעות ואף על פי שהזכיר לו זה המום לפי שסבור זה הלוקח כי היכי דהני ליתנהו בה הכי נמי האי מומא לית בה ולפיכך הוה זבין לה. אבל אם אמר לו פרה זו מום זה יש לה ואותו מום היה ניכר ונראה לעינים וגם היה בה עוד מום שלא היה ניכר לעין והזכירו לו כיון שקבל עליו את כולם אין זה מקח טעות כלומר שמא יאמר הלוקח אותו מום שהכרתי קבלתי אבל זה שלא היה ניכר אם הייתי יודע שהיה בה לא הייתי מקבל אותו עלין אך הייתי סבור כיון שלא היה ניכר שלא היה בה כללו להוציא אותך מכל תרעומת הזכרת אותו קמשמע לן כיון שהזכיר אותו לו היה לו להעלות בלבו כי היכי דהאי מום יש בה כמו כן נמי יש בה האי מום. בעי רב אשי וכו' היו בה כל המומין האלו שהזכיר לו בשעת מכירה שאמת היה שנשכנית ונגחנית ורבצנית היא אך זה הלוקח לא הכירם מי אמרינן הואיל ולא הכירם מקח טעות הוא דמשום דלא הכירם כסבור היה הלוקח שלא יהיו בה אלו המומין או דלמא אמרינן הואיל ולא הכירם הרי לא הטעהו שהרי לא הזכיר לו אלא אותם המומין שהיו בה ואינו מקח טעות דסבר וקביל. ויש מפרשים שכל אלו נשכנית ונגחנית ורבצנית הזכיר לו וקבלם עליו בפירוש והיה בה מום אחר שלא הזכיר לו בפירוש ולא בסתם ועכשיו רוצה הלוקח לחזור בשביל אותו מום שלא הזכיר לו מהו מי אמרינן מצי טעין מוכר כיון שראיתיך שלא היית מקפיד על מומין לא רציתי להזכיר זה המום האחר או דילמא מצי למטען לוקח זה המום הוא כבד עליו מכל מום שבעולם. ופסקינן דאין זה מקח טעות דמי שאינו מקפיד בהני כמה מומין גדולים אינו מקפיד בשום מום שבעולם ומפני הזול שהוא מוזיל לו מן הפרה הוא נכנס ליקח אותה. עד כאן.

לרבינו האיי גאון. וכן נמי אם לא הזכיר לו שום מום כלל אלא שאמר לו מומין יש בה אין זה מקח טעות עד כאן. הרמ"ך.

כתוב בתוספות היו בה כל המומין הללו מהו ברייתא דקתני וכו'. וכתוב בגליון והיה בה מום אחד וסנפו בין המומין היינו היה מום אחד שזה מקפיד עליו וסנפו בין מומין אחרים שאינו מקפיד ולעולם כולן נמצאו בה. עד כאן.

מתניתין: **להביא חטים והביא שעורים תבואה והביא תבן חייב מפני שהנפח קשה כמשאוי**. פירוש זה הענין בגדוש לפי שכל סאה של שעורים מקבל גודש הרבה יותר מן החטים ובשהוסיף על המדות קא מיירי כדמפרש בסיפא דמתניתין וסיפא לפרושי רישא דהא דאמרינן ברישא להביא עליה חטים והביא עליה שעורים חייב כגון שהוסיף במדתו הוא אבל מדה במדה כגון לתך בלא תוספת שלשה קבין לחמור פטור אף על פי שהנפה יותר גדול מפני הגודש לפי שאין תוספת משאו די לגודש שישלים המשא ואפילו לאביי דאמר נפח כתיקלא. הראב"ד.

וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב וכו'. ודוקא נקט על משאו כלומר על הראוי לו שאלו שכר חמור שראוי להוליך לתך על מנת שיוציא בו מצי לתך והוציא בו לתך ומת פטור כי בודאי לא מת מחמת תוספת זו והכי מוכח בגמרא. והוא הדין נמי במי ששכר סוס לילך בו חמשה מילין והוא ראוי לעשרה מילין והלך בו עשרה מילין שהוא פטור אם מת אלא שחייב לפרוע לו שכר על מה שהוסיף. מפי רבי. הריטב"א.

וזה לשון הרמב"ן: השוכר את החמור להביא עליה חטין והביא עליה שעורין חייב פירוש שכרו להביא עליה לתך חטים שהוא כדי משאו של חמור והוא הביא עליה לתך שעורים והוסיף על משאו חייב אבל אם שכרו להביא עליה מצי לתך חטין והביא עליה יותר שעורים או חטים עד כדי משאוי של חמור כיוצא בו אף על פי שאין לו לעשות כן כדאמרינן לרכוב עליה איש לא תרכב עליה אשה מיהו אם עבר ועשה אינו חייב לשלם שמאחר שדרך כל חמור לישא לתך אינו יכול לומר להצי לתך שכרתי לך ובשביל התוספת מתה שהרי דרך כל חמור לישא כך. וכן אם הוסיף על הדרך כגון ששכרה לחמשה מילין והלך עשרה מילין כיון שדרך כל חמור ללילך עשרה מילין אם מתה פטור. ואי קשיא הא דתנן שמתה מחמת אויר. התם הכי פירושו כגון שידוע הוא שחמור זה אינו רגיל ללילך בבקעה ומשום הכי אפשר שמחמת אוירא מתה הואיל ולהוליכה בהר שכרה לו וכן פירש רש"י יכול לומר לו מחמת אויר מתה שלא היתה למודה לגדל בהר. אי נמי התם כגון שמתה ודאי מחמת אויר שנצטננה ומתה שכיון שודאי אויר המית אותה ואלו לא בא באויר דרך זו לא מתה עכשיו אף על פי שדרכה בכך פשיעותה גרמה

אבל מתה סתם אין תולין בדבר שאינו ממית כדאקשי ליה אביי בפרק המפקיד ואמאי לימא אויר דהר קטלה אי נמי אובצנא אימא לרבא לא אמרינן הכי הילכך בתוספת משאוי הואיל ואנו רואין חמור זה שדרכו לישא משאוי זה או שכל כיוצא בו נושאין משאוי כיוצא בו אף זה השוכר פטור אלא אם כן מתה ודאי מחמת המשאוי כן נראה לי. דאי לא תימא הכי למה לי תקלא כתקלא ונפחא לתוספת אפילו בתוספת כל דהו ליחייב. עוד ראיה לדבר הא דאמרינן בגמרא תא שמע להביא לתך חטין והביא לתך שעורין חייב הא שלשה קבין פטור קשיא לאביי ואמאי לא אוקימנא בגמל דתוספת שלו סאה אלא שמע מינה דגמל אם הוסיף סאה אלתך פטור שדרך כל גמל לישא יותר מלתך ואם הוסיף עליו פטור עד שיוסיף כדי משאו וזו גירסתו של רש"י. אבל רבינו חננאל גורס דהביא שש עשרה שעורים פטור וקשיא לאביי. פירוש דלרבא אפשר דסאה נמי לא הוי תוספת דליכא תקלא כתקלא ודאמרן לא סאה לישנא דגמרא הוא אי נמי לאו דוקא אלא לאפוקי משלשה קבין. ומאן דמפרש לרבא לא קשיא דמוקי לה בגמל אבל לאביי קשיא דלדידיה סאה לגמל דקתני מתניתין מחטין ושעורין קתני ואמאי פטור לא דק ומה הועיל בפירושו דאכתי צריך לומר דסאה לא הוי תקלא כתקלא והדר ביה ממאי דאמרינן לא סאה. והך ברייתא בחמור היא שנויה בתוספתא דתני בה השוכר את החמור להביא לתך חטין והביא שש עשרה שעורים פטור. עד כאן.

גמרא: **אביי אמר קשה כמשאוי תנן נפחא כתקלא**. תימה הוא לאביי היכי אפשר דנפחא כתקלא והלא גלוי וידוע לכל שהחמור מוליך כפלי כפלים תבן מהתבואה. והרב רבי אברהם בר רבי דוד פירש דאביי בגדושות מוקים לה ומשום הכי חייב מפני שהשעורים גודש שלהם גדול מגודש החטים ובתוספת שלשה קבים ונפחא חייב והיינו דאמרינן תרגמא במחיקתא. ואף על פי שתקן מעט חטין ושעורין לא תקן תבואה והביא תבן אלא משמע דלאביי כל המשנה ידו על התחתונה ותולין לו בדברים שאין דרכן בכך ואזדא לטעמיה דאמר בפשע בה ומתה כדרכה חייב ולית הלכתא כוותיה. הרמב"ן. והרשב"א כתב וכל זה אינו מספיק. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: **אביי אמר קשה כמשאוי תנן נפחא כתיקלא**. ואי מוסיף שלשה קבין לחמור חייב. והיינו כפשטה דמתניתין דקתני סיפא דלתך בלתך בתוספת שלשה קבין לחמור חייב ואף על פי שצריך סאה יותר להשואת המשקל. ורבא אמר קשה למשאוי תנן תקלא כתקלא ונפחא הוי תוספת למשאוי במקום שלשה קבין הילכך בעינן תוספת סאה לחמור להשלים השואת המשאוי והנפח יהיה תוספת במקום שלשה קבין שהן תוספת לחטים בחטים ולשעורים בשעורים כדמפרש רבא לקמן. ורישא הכי

קאמר להביא עליה חטים והביא עליה שעורים משקל במשקל חייב שהנפח הוי תוספת בשלשה קבין לחמור אבל לתך בלתך פטור שלא הושוה משקל משאו בנפחו ולדעת רבא לא פרשה המשנה כמה יהא התוספת לתך בלתך. עוד קשה לי לדעת רבא אם הוסיף על משאו דקתני חייב מאי היא והלא עדיין משאו לא הושוה. ואולי יאמר דאחטים בחטים קאי כסיפא. תא שמע להביא. לתך חטים והביא שש עשרה שעורים בגמל פטור אף על פי שיש תוספת סאה תיובתא דאביי. לרבא ודאי ניחא הא דקתני במתניתין דסאה לגמל הוי תוספת הא אוקמה רבא דלחטים בחטים ולשעורים בשעורים קאי אבל לחטים בשעורים בעינן סאה יותר תוספת לחמור וסאתים לגמל כפלים בחמור כמו שהוא נושא משא כפלים בו כי משא החמור לתך ותוספתו שלשה קבין אחד משלשים חטין בחטין ומשא הגמל כור ותוספתו סאה חטים בחטים אבל חטים בשעורים בעינן טפי מסאה לחמור וסאתים לגמל ואם לא הביא אלא שש עשרה פטור. ואף על גב דאמר רבא לעיל לא סאה דאלמא בתוספת סאה הושוה משקל לתך בלתך ונפחא הוי תוספת. לא דק דבעי טפי. מיהו קשה לי מתניתין דקתני לתך בלתך פטור הוה ליה למימר אפילו שש עשרה פטור. ומשום האי קושיא מפכינן לה למתניתא וגרסינן חייב ודייקי הכי הא שלשה קבין פטור וקשיא לאביי והוא עיקר. תרגמה אביי במחיקתא שאין שם נפח יותר הילכך בעינן סאה תוספת ופטור. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: להביא לתך חטין והביא שש עשרה שעורים חייב. כך גירסת רש"י וקשיא לאביי. ורבינו תם גריס והביא שש עשרה שעורים פטור. ולפי גירסא זו יש אומרים דלתרווייהו מקשה דאפילו רבא מודה במוסיף סאה שהוא חייב וכדאמרינן לעיל דאקשינן ליה ממתניתין דקתני ואם הוסיף על משאו חייב מאי לאו שלשה קבין ופריק לא סאה אלמא מודה הוא בסאה דחייב. ויש מפרשים דלרבא לא קשיא דאפילו סאה של שעורים אינו משוה את המשקל ללתך חטין וסאה דקאמר לעיל לאל דוקא אלן בכדי משקלו קאמר. ונראה לי לפי פירוש זה דלפי ששנו במשנתנו שתי מדות בתוספת שלשה לוגין וסאה והקשו עליו מאי לאו שלשה לוגין אמר איהו לא השיעור הגדול שהוא במשנתנו דהיינו סאה ולאו דוקא. הרשב"א ז"ל.

דף פ:

תרגמה אביי. פירשו בתוספות דיש ליישב פירוש ראשון ומה שהקשה בקונטרס לא קשיא דכיון שהתלייעו והם גרועות כל כך כהאי גוונא לא יאמר אביי נפח כמשאוי וכו'

ככתוב בתוספות. ואי משום תבן דמתניתין יש לומר דמיירי בתבואה במוץ שלה דדמי קצת לתבואה. תוספות חיצוניות.

וזה לשון הריטב"א: תרגמה אביי במחיקתא. יש שפירשו שעורים שהתליעו. והקשה רש"י מה לי התליעו מה לי לא התליעו הרי יש כאן נפח של לתך ושלשה קבין וקתני פטור ולאביי נפח כמשאוי דהא כי לא התליעו נמי השעורים קלים הם ומחייב ליה אביי. ויש מתרצים דלא בכל דבר קל אמר אביי שהנפח כמשאוי שהרי שק של נוצה אינו כשק של חטים ולא אמר אביי אלא בין חטים לשעורים או בין תבואה קלה לתבן שדומה קצת לתבואה הילכך כשהתליעו והם קלים הרבה לא אמר אביי ונכון הוא זה הטעם. ומיהו לשון מחיקתא נראה כפירוש רש"י שהשש עשרה סאין הללו לא היו אלא מחוקות שאינם עולות אלא חמש עשרה ושלשה קבין טפופות. ויש שפירש שנדחקו השעורים יפה עד שאין בהן נפח יותר מחטין אלא מעט כי בתוספת סאה אינו חשוב אלא כמשקל לתך ושלשה קבין. עד כאן.

אי דלא מצי ביה לישדייה. כלומר וכי לא שדייה מחל ואיהו אזיק אנפשיה. אמר אביי כשחבסו לאלתר דהוו ליה גיריה. רבא אמר לאגרא יתירא. פירוש דלעולם כשלא חבסו ואנזקו פטור וכי קתני קב לכתף להתחייב לו בשכר התוספת דבפחות מכאן פטור. ומכאן אתה דן שכשם שכל השיעורים הללו לחיוב אונסים כך הם לחיוב שכר דבפחות מכאן פטור. מפי רבי. הריטב"א.

הא דאמרינן בקב לכתף כסבור חולשא הוא דנקיט ליה דמשמע דחייב משכיר בנזקיו תמהני וכי שומר הוא על גופו שישלם לו ואי בשוכר עבד מחברו אף הוא פטור אפילו מפשיעה ואם נאמר שנזקי אדם הם תימה הוא דהא לאו מכחו אתי ליה נזק ואפילו הטעינו הוא. הרמב"ן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: רב אשי אמר כטבר חולשא הוא דנקיט ליה. פירוש ולהכי לא שדייה. ואם תאמר מכל מקום הוא הטעה את עצמו ולא יהא חייב זה עליו. יש לומר מפני שהוא גרם לו הטעות שהיה סבור שאמר לו אמת וכיון שעל פיו ועל סמך שלו ניזוק הרי זה גיריה כמראה דינר לשלחני ואמר לו שהוא יפה ונמצא שאינו יפה וכן כל כיוצא בזה. עד כאן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: השוכר את החמור להביא עליה לתך חטים והביא עליה לתך שעורים ושלשה קבין עוד שהם אחד משלשים בלתך פטור שהרי לא הביא עליה משקל לתך חטין. הביא עליה לתך וסאה שעורים שהרי משקלן כמשקל לתך חטים ונפחן יתר חייב דנפחא קשה למשאוי ותיקלא כתיקלא ונפחא הוי תוספת. שכרה

להביא לתך שעורים והביא עליה לתך חטים אפילו פחות ממנו שלשה קבין חייב שהרי משקלו גדול ממשקל לתך שלם של שעורים. ואף על גב דלעיל לא מחייב אלא אם כן הביא עליה מן השעורים כמשקל החטים או קרוב להן הכא מיחייב אף על גב דנפחא זוטר טפי כיון דתיקלא טפי חלק אחד משלשים דתיקלא קשי טפי ממאי דמקבל נפחא וצריך עיון הביא עליה לתך חטים פחות סאה פטור שמשקלו שוה ללתך שעורים. שכרו להביא חטים או שעורים והוסיף על משאו הראוי לו אחד משלשים במשאוי בין באדם בין בבהמה חייב וכן לספינה. וסתם משא ספינה בינונית שלשים כור וסתם בורני גדולה תשעים כור. אדריב הוא חצי לתך מדינה. נפקא מינה למקח וממכר ומשוי. שכר את הכתף והוסיף קב אחד על משאו שהוא בסתם שלשים קבין אם הזיקו לאלתר שחבסו חייב המשכיר בנזקיו וכן אם הזיקו לאחר זמן נמי מחייב לטפויי ליה אגרא ומשלם ליה נזקיה כרב אסי דאמר קסבר חולשא הוא דאלמא דאף על גב דלא סר טעוניה ואיחבס ואיתזק בסוף יומא לא אמרינן בר דעת הוא לישבקיה. ונראה לומר דהוא הדין אף על גב דלא אזקיה כיון דאוסיף על משאו מחייב לטפויי אגריה בין לאדם בין לבהמה בין לספינה אף על גב דלא איחבס ולא איתזק כיון דלא ידע ולא מחל ואליבא דרבא הוא דלא מחייב לטפויי ליה אגרא משיעורא דחד לתלתין וצריך עיון. ע"כ.

כתב רבינו בהלכות והלכתא כרב אשי וכן כתב רבינו חננאל וקיימא לן כרב אשי דהוא בתרא. ונראה לי דלאו לאפוקי פירוקי אחריני מהלכתא אמרה דרב אשי נמי לא פליג בהו אלא משום דאביי ורבא לית להו דרב אשי מדלא מפרקי הכי שהוא הפשט קאמר רבינו דהלכתא כרב אשי. שיטה.

כתוב בתוספות וקשה לריב"ם דבפרק מי שהחשיך אמר רב ירמיה מדפתי וכו'. ולא ידעינן מאי קושיא וכו' עד ואמנם משונה היה בין באכילה וכו' ככתוב בתוספות. וכולן שאמרו טול שלך והבא מעות שומר חנם. תימה דאפילו שומר חנם לא להוי כדאמרן בהזהב גבי אמרו ליה לית לן שומשמי תא ושקול זוזך. ויש לחלק דשאני הכא הואיל ונהנה מהנה מפי רבי. עד כאן.

מתניתין: הנח לפני שומר חנם איכא דמקשו כי אמר לו הנח לפני נמי אמאי חייב והא לא משך ואמרינן בפרק מרובה שתקנו משיכה בשומרים. ולאו קושיא היא דכי אמר לו הנח לפני כמי שאמר לו הכישה במקל והיא תבא דהויא משיכה ובסימטא עסקינן דמקום משיכה הוא וכי מייתי לה קמיה בשליחותא דידיה כמי שמשכה הוא דמי. אי נמי ד' אמות דידיה בסמטא כחצרו דמיא לכל דבר. הראב"ד.

גמרא: **לימא מתניתין דלא כרבי מאיר דאמר שוכר כשומר חנם**. ואומן כשוכר דמי שהוא עושה מלאכה בגוף החפץ כשוכר. הראב"ד. ואם תאמר והיכי מדמי שוכר לאומן שאני שוכר דלהכי לא חשבינן ליה שומר שכר משום דקיהיב שכר מלאכתו אבל אומן נותנין לו שכר. ויש לומר דשפיר מדמה דאומן נמי מה שנוטל שכר היינו על ידי טרחו שהוא מתקנו. תלמיד הר"פ.

הא דאקשינן הא גמרתיו שומר שכר משמע ודאי דאליבא דפירוקא בתרא דאמרינן כדמחליף רבה בר אבוה דוקא הוא אבל ללישנא קמא אף על גב שאמר גמרתיו שומר שכר ודאי הוא מן הדין דהא תפיס ליה אאגריה מה שאין כן שהחזירה לאחר ימי שאילתוה. הרמב"ן. והרא"ש תירץ דחשיב ליה קצת דלא תפיס ליה אאגריה כיון דלא אמר לו הבא מעות וטול את שלך דגמרתיו משמע קצת דאינו מעכבו על שכרו. ע"כ.

וזה לשון הראב"ד: **הא דאקשינן בגמרא הא גמרתיו שומר שכר**. קשיא דמדמי ליה לשואל אחר ימי שאלתו והא לא דמי דהא מכל מקום אאגריה תפיס ליה אפילו אחר גמרו אבל שואל עוד אינו רשאי להשתמש בה. ואולי נאמר דהאי תפיס ליה אאגריה דקאמר שהוא רשאי להתכבד בו קאמר כדין שוכר כל ימי אומנותו טפי לא שהוא כפקדון בידו ואפילו הכי הוי עליה שומר שכר בתחלתו ושואל נמי נימא הכי. אי נמי אנן אמסקנא סמכינן דרבי מאיר תני לה והיינו טעמא לאומן ושוכר דהוו שומרי שכר משום דאומן קא רוח במלאכתו באותו הכלי ושוכר נמי שהוא עושה בה צרכו והני מילי בימי המלאכה אבל לאחר המלאכה לא ואם כן גמרתיו אמאי הוי שומר שכר. אלא אין הפרש בזה בין ימי שאילתה לאחר ימי שאילתה. עד כאן.

דף פא.

הא גמרתיו שומר שכר. תימה לאמימר דאמר לקמן דפטור משואל וחייב בשומר שכר אם כן מאי פריך הא גמרתיו שומר שכר הכי נמי דהוי שומר שכר. ויש לומר דהכי פריך כי היכי דאמרינן הכא הא גמרתיו שומר שכר אלמא דעדיין הוא עומד כבראשונה היא נמי הוה לן למימר בשואל דלאחר ימי שאלתה אף על גב דידעו בעלים דכלו ימי שאלתה מכל מקום שואל הוא כבראשונה. תלמיד הר"פ.

סלקא דעתך אמינא שומר חנם לא הוי קמשמע לן. פירש רש"י סלקא דעתך אמינא שומר חנם לא הוי דהכי אמר לו טול את שלך איני רוצה לשמרו קאמר קמשמע לן דהוי שומר חנם דהכי קאמר לו טול את שלך דאיני תופסו על השכר. עד כאן. ושמע מינה דאלו אמר לו בפירוש טול את שלך איני רוצה לשמרו והניחו ולא נטלה שוב אינו עליו

אפילו שומר חנם ואף על פי שהיה עליו שומר שכר מתחלה וזה בין בפקדון שאין בו זמן או שיש בו זמן ועבר זמנו דאלו תוך זמנו לא כל הימנו לחזור בו ולפטור עצמו מן השמירה שקבל עליו חוץ משואל שאם רצה להחזיר השאלה קורם זמן שאלתו הרשות בידו כי הזמן הקבוע לא היה אלא לתועלתו שלא יוכל לתבעו המשאיל דומיא דקביעות זמן של חוב. הריטב"א.

או דילמא שומר שכר נמי לא הוי. פירוש אבל שומר חנם פשיטא דהוי דהא לא סגיא בלאו הכי כיון שחייב להחזירה לרשות הבעלים מדעתם. ואסיקנא דשומר שכר הוי דהואיל ונהנה מהנה. ומסתברא דפקדון בעלמא שיש בו זמן והגיע זמנו שומר שכר הוי עליו עד שיאמר לבעלים טול את שלך שאיני רוצה לשמרו וכדאמרינן גבי אומן שאומר גמרתיו. הריטב"א.

תניא כוותיה דאמימר הלוקח כלים מבית האומן לשגרם לבית חמיו ואמר אם מקבלים אותם ממני מוטב ואם לאו וכו'. פירש רש"י דהואיל וקצץ דמיהם ומשכם לשם לקיחה הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינם לקוחים. והכי אמרינן בפרק הספינה אמר שמואל הלוקח כלי מבית האומן לבקרו ונאנס בידו חייב והוא דקיצי דמיה עד כאן לשונו ז"ל. נראה מדברי רבינו שאם לא קצץ דמיהן או שלא היו דמיהן קצובין פטור מן האונסין וכן עיקר. ודוקא בזבינא מציעאה או דרמי על אנפיה אבל בזבינא חריפא חייב באונסים אף על פי שלא קצץ דמיהן דהא במסכת נדרים אייתי תלמודא ההיא דשמואל ואוקמא תלמודא בזבינא חריפא דהנאת לוקח הוא והתם לא אדכר תלמודא דקיצי דמייהו. ובודאי דתרתי מימרי דשמואל לא פליגן מדלא רמו להו בגמרא אלא תרווייהו איתנהו דכל היכא דקצץ דמים הוי ליה לוקח כל זמן שלא אמר לאו שלא גלה דעתו שאינו רוצה בו וכיון דלוקח הוא ברשותיה קאי לאונסין ולא בעינן בהא זבינא חריפאן אבל היכא דלא קיצי דמיה אין כאן מקח כלל דמשיכה בלא פסיקת דמים לא קניא כדאיתא בפרק הספינה ובפרק בתרא דעבודה זרה וכיון שכן אין לחייבו לוה אלא מטעם שנעשה עליו כשואל הואיל וכל הנאה שלו ולא חשיב כל הנאה שלו אלא היכא דהוי זבינא חריפא. והשתא דהכין היא עדיפא לן לאוקומי סוגיין בדקייצי דמיה ומכיון דלא אדכרו דבעינן זבינא חריפא וכדמשמע מעובדא דחמרא דמייתינן ליה סתם ואף על גב דלא אדכרו נמי דקץ דמים סתם זביני שקציצי דמים הם. ומיהו איכא למידק קצת דבנדרים אייתי תלמודא לסייעתא דשמואל ברייתא דהכא ולא אייתו לה בפרק הספינה והוה משמע דמתניתא בדלא קיצי דמיה ובזבינא חריפא כסוגיא דנדרים. ויש לומר דלא חש תלמודא בהכי וכיון דאייתי לה הכא לענין מילי דקיצי דמייהו לא הוצרך להביא בפרק הספינה ואייתי

לה במסכת נדרים לומר דאפילו בדלא קיצי דמייהו נמי הכי דינא כל היכא דהוי זבינא חריפא. ואפשר עוד דבהא מתניתא אף על גב דקיצי דמיה לא מחייב מדין לוקח מדברי רש"י שלא אמר כן אלא בדשמואל שלקחו לגמרי בתורת מקח אלא שיש לבקרו אם יש בו מום וכל שאין בו מום נתקיים המקח על כרחך מעכשיו אבל בלוקח כלים על תנאי אם ירצו בהם אחרים והוא יכול לחזור בו כל זמן שלא רצו בהם אותם אחרים אין כאן מקח אלא שהוא נעשה שואל ומיהו כיון דקיצי דמיה לא בעינא זבינא חריפא וכיון דכל הנאה שלו נעשה עליו כשואל והיינו דמייתי לה בנדרים מפני שחיובו במתניתין מטעם שואל הוא כההיא דנדרים ולא מטעם לוקח כההיא דפרק הספינה. הילכך האי מתניתא אייתי לדינא בין בדקיצי דמייהו ואפילו זבינא דלא חריפא ובין בדלא קיצי ובזבינא חריפא. וזה הלשון האחרון הוא דעת רבינו. הריטב"א.

וזה לשון רבינו חננאל: וקיימא לן כאמימר דגרסינן בנדרים משמיה דשמואל כהאי גוונא אמר שמואל הלוקח כלי מבית האומן לבקרו ונאנס בידו חייב. ואסיקנא הני מילי בזבינא חריפא אבל בזבינא דרמי על אפיה לא משום דהנאת מוכר הוא ולא של לוקח. עד כאן.

בחזרה פטור מפני שהוא כנושא שכר. ואם תאמר היכי תניא כוותיה דאמימר הכא הא טעמא רבה איכא שהוא שוכר גמור שנותן לו טובת הנאה. הא לא קשיא שהרי בחזרתה כלו ימי שכירותה שכבר נתחייב כל טובת הנאה שיתן לו ואפילו הוי כנושא שכר מעיקרא משום דשוכר כשומר שכר אלא מאי שמע מינה הואיל ונהנה מהנה. מפי רבי. תוספות שאנץ.

דאמר ליה שמור לי היום ואשמור לך מחר. הקשו בתוספות דאכתי שמירה בבעלים דכיון שאומר לו עכשיו שישמור לו למחר באמירה זו נעשה לו שואל מעכשיו וכדאמרינן בריש פרק השואל בעלים באמירה ופרה במשיכה. ותירצו דהני מילי שנעשין בעלים שומרים באמירה כשאמרו לעשות מלאכתו לאלתר בלא הפסקת מלאכה אחרת אבל אם אמרו לעשות מלאכתו לאחר שעה או שהפסיקו במלאכה אחרת בין אמירה למעשה אינם נעשים שואלים אלא משעה שיתחילו במלאכה. הריטב"א.

אמאי שמירה בבעלים היא. אריש פריך דהיינו שמור לי ואשמור לך ששניהם זה במלאכתו של זה אבל השאילני ואשאילך שמשאיל כליו זה לזה אין זה נקרא שמירה בבעלים שהרי אין גוף הבעלים נשאלים זה לזה אלא חפציהם. ה"ר יהונתן.

דף פא:

איגלאי מילתא דההיא שעתא שכרא הוה שתי. פירש רש"י שלא הלך לאפות מיד אלא שהלך להשתכר. ואף על פי שהיה במלאכתו בשעת גנבה חייב דלאו שאלה בבעלים דקיימא לן היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך שיהא עמו בשעת שאלה. אבל אלו הלך לאפות הפת מיד הרי היה עמהם בשעת שאלה ואף על פי שבשעת גנבה היה משתכר שאלה בבעלים היא דקיימא לן היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה. ומיהו אפילו הלך לאפות מיד לא הוה חשיבא שאלה בבעלים אלא משום דמשעת אמירה נעשה שואל כיון שהלך לעשות מלאכתם מיד בלא הפסקת מלאכה אחרת וכדכתיבנא לעיל. הריטב"א.

וכתב ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: וששאלתם על מה שאמרו בפרק האומנים הנהו אהלויי דכל יומא הוה אפי חד מינייהו וכו'. עד לסוף איגלאי מילתא דההיא שעתא שכרא הוה שתי.

תשובה. אין ספק שמה שאמרו ההיא שעתא. אין הכוונה בו ההיא שעתא דאיגנב ביה גלימא לפי שאמרו היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה. אבל הכוונה בההיא שעתא דמשכוה לגלימא למנטרה וזה שאין אנחנו יכולין לומר שכשאמר להם נטורו לי גלימאי שמסר אותה להם באותה העת שאם היה הענין כן לא היתה שמירה בבעלים לפי שאותה העת שמסר אותה להם עדיין לא היה מתעסק באפייה כדי שתהא שמירה בבעלים אבל ההכרח מחייב אותנו לומר שכשאמר להם נטורו לי גלימאי לא מסר אותה להם באותה העת אבל היתה מופקדת באיזה מקום ואמר להם קחו אותה ושמרו אותה לי והלך הוא לאפייה ואחר זמן לקחו הם הגלימא למנטרה שאינם מתחייבים בשמירתה עד שעה שימשכו אותה וכמו שאמרו כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים וטען הטוען דפשיעה בבעלים היא שבשעה שמשכו הגלימא למנטרה כבר התחילו בעליה באפייה שאז היא שמירה בבעלים ואחר כך איגלאי מילתא למפרע דבעידנא דמשכוה לגלימא למנטרה שהוא עת חיובם בשמירתה לא התחיל בעל הגלימא באפייה אבל שכרא הוה שתי. עד כאן.

עוד כתב בתשובת שאלה אחרת וזה לשונו: שאלת ראובן נשתתף עם שמעון ושם כל אחד מהם סך ידוע בתורת קרן והיה לכל אחד מהם פרדה ושם כל אחד פרדתו בסך ידוע והכניס אותה בכלל השותפות אלא שהתנו ביניהם שכל מי שתשאר פרדתו מהם קיימת יקחנה בסך ששם אותה בשותפות ונתפשרו להתעסק שניהם במיני הסחורות וישתמשו בבהמות הנזכרות ואחרי עבור זמן לקח ראובן פרדת שמעון ושלחה לריחים

עם נער והיא טעונה חטים שלו לבדו ואין לשותפו בהם דבר ונאבדה הפרדה ותבעו שמעון בכל דמי הפרדה באמרו שעבר במה שנשתמש בה לעצמו בלא רשות ונעשה עליה כשואל שלא מדעת ואמר לו ראובן הלא מנהגנו יחד להשתמש בשתי הפרדות בכל מה שנצטרך ולוקח כל אחד ממנו בהמת חברו ומשתמש בה בכל הצריך לו ואין חברו מקפיד עליו ואנחנו בזה שותפים ובשותפים נאמר שאלה בבעלים פטור להיותנו מתעסקים יחד בשותפות בעת אחת. יורנו אדוננו שורת הדין בזה ואם יש בזה הפרש גם שלא שמו הבהמות על עצמן לפי שהעיקר בידינו הוא שישאיל עצמו לו או ישכרנו בשעת שאלה או בשעת שכירותן ואם היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה ונחשוב אותה שמירה בבעלים ואם כן היאך אמרו איגלאי מילתא דההיא שותא הוי שתי שיכרא והיא שעת שבורה ומתה והלא כבר היתה בתחלה שאלה בבעלים. יבאר לנו זה והשם יתברך יכפיל שכרו.

תשובה. אם האמת כמו שטען ראובן שהיה מנהגם להשתמש כל אחד מהם באותה בהמה במה שהוא צריך לשותפות ובמה שהוא מיוחד להשתמש לעצמו זולת שותפו וזולת השותפות ולא היה מקפיד עליו שותפו בזה אינו שואל שלא מדעת ואם נתברר ששמעון היה מתעסק בדבר מענייני השותפות בין בשעת שאלה בין בשעת שבורה ומתה ראובן פטור מלשלם להיותה שמירה בבעלים. ומה שהקשית על מה שאמרו במעשה דהנהו אהלויי וכו' לסוף איגלאי מילתא דההיא שעתא שכרא הוי שתי מאמרם היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה ואמרת מה הועיל היות ההיא שעתא דאיגניב גלימא דהוה שתי שיכרא וכבר היה בעיקר המעשה שמירה בבעלים. מאד תמהתי מקושייתך זו איך עלתה בדעתך לפי שלא היה צודק שיהיה כאן מתחלה שמירה בבעלים ואין לנו להשגיח על מה שהיה בעידנא דאיגניב גלימא דהוה שתי שיכרא אלא אם היה בעת שנתן להם הגלימא כבר התחיל באפייה אבל הואיל ובעת שנתן להם הגלימא עדיין לא התחיל באפייה אלא שנתן להם הגלימא והלך להתוסק באפייה בעת שנאבדה בה הגלימא ולא היה באותה העת התעסק באפייה אלא שיכרא הוה שתי הנה לא היתה שם שמירה בבעלים כלל לא בעת שלקחו הגלימא לשמירה ולא בעת שנאבדה לפי שבעת שקבלו הגלימא לשמירה עדיין לא התחיל באפייה וגם בעת שנאבדה לא היה מתעסק באפייה אבל שכרא הוי שתי וקושיא זו שהקשית אינה קושיא ואין במאמר דבר שיתקשה במה שביארנו. עד כאן מתשובותיו המועתקות מלשון ערבי.

וזה לשון הראב"ד: לסוף איגלאי מילתא דההיא שעתא שכרא הוה שתי. ואלו היה הולך לאפות הרי הוא כמי שהתחילה שמירתו שההולך לעשות מלאכה כמי שמתחיל בה

הוא אבל זה לא התחיל לא במלאכה ולא בדרך לעשותה רק בצרכו היה מתעסק לפיכך אלו שומרי הגנבה שפשעו בה חייבים.

אלא ההוא יומא דלאו דידיה הוא ואמרו ליה זיל אפי לן ואמר להו באגרא דאפינא לכו נטורו לי גלימאי נמצאו הם שומרי שכר כי בתחלה היו סבורים כי יומיה הוה והם שומרי חנם היו בשמירת הגלימא כי בלא שמירת הגלימא היה עליו לאפות נמצא שאינם חייבים על הגלימא אלא מן הפשיעה בלבד על כן היינו צריכים לומר פשעו בה ואגנוב. ולא היה כן אלא שכירים היו על שמירתה והיו חייבים עליה אף באונס גנבה וכיון שמסרה להם מיד נעשו עליה שומרי שכר אף על פי שלא התחיל הוא במלאכת האפייה בענין שמור לי היום ואשמור לך למחר שניהם שומרי שכר זה לזה זה ביומו וזה ביומו מיהו כל זמן שלא התחיל האופה במלאכת האפייה הוא אינו נחשב עדיין השכיר שלהן כדי שנחשוב שמירתן בגלימא שמירה בבעלים לפי שלא היה שכיר יום כי אם באפייה בלבד וכל זמן הרי הוא כמחר שהראשון חייב מיד ביומו והשני אינו חייב עד למחר. ומתחלה שהיו סבורים כי מיד התחיל גם הוא באפייה הקשו לו לרב פפא והא גנבה בבעלים הוא ופטורים בגנבת הגלימא ואיכסיף עד שנודע הדבר שלא היה עוסק באפייה והם היו לו שומרי שכר מיד בשביל החוב שהיה עליו. עד כאן.

דבלא דעתיה שקל ובלא דעתיה יהיב ליה סרבליה נעשה לו שומר על הסדין ואין כאן שאלה בבעלים. וזה ברור. הריטב"א ז"ל.

אמר רבא מה לי לשקר אי בעי אמר באורחא דנרש אזלי אמר ליה אביי מה לי לשקר במקום עדים. כלומר שאין אדם נאמן במיגו במקום שיש עדים כנגד טענתו שהוא טוען והכא מיגו במקום עדים הוא דאיהו אמר דלית תמן מיא ואנן סהדי שאין אותו מקום בלא מים. ותמיהא מילתא היכי אמר רבא שיהא נאמן להכחיש עדים בטענת מיגו. והנכון דודאי לעולם איכא מיא התם וסלקא דעתיה דרבה דכיון דאית ליה מיגו מתרצינן לישניה דהא דקאמר דליכא מיא לאו דליכא מיא אלא שלא מת מחמת מיא וכמאן דליכא מיא דמי ואביי אמר שאין לנו לתפוס אלא לשונו כפשוטו. ודכוותה ההיא דזה אומר של אבותי דפרק חזקת הבתים וכדכתיבנא התם והכא רבה גרסינן בה"א דאי גרסינן רבא קשיא דהתם אמרינן אביי ורבא אמרי תרווייהו מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן ויש גורסים הכא רבא ומפרשי דההיא דהתם בתר דאהדריה אביי הכא וכן כתבו בתוספות ואין צורך. הריטב"א.

וזה לשון ה"ר יהונתן ז"ל: ומיהו ליכא מיא. כלומר באותה שעה שעברתי שם. נהרא דפסיק הוה והרבה ימים בשנה אין שם מים. אמר רבא עלינו להאמינו משום מיגו דאי

בעי הוה יכיל למימר באורחא דנרש אזלי שהרי אין עדים בעולם שיוכלו להכחישו ומיפטר דהא מתה מחמת מלאכה כיון שלא שינה בו. ואמר ליה אביי מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן כלומר מיירי שבאו עדים שבאותו היום היו בו מים וקמשמע לן אביי כיון שיש לנו עדים שבבקר היו שם מים לא אמרינן שמא בחצי היום שעבר זה לשם לא היה שם מים ואין להאמינו על זה ורבא הוה סבירא ליה כיון דנהרא דפסיק הוה יש להאמינו מטעם מיגו אף על פי ששינה ממה שצוה לו. והלכתא כוותיה דאביי דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן ואף רבא הדר ביה והכי אמרינן בפרק חזקת הבתים אביי ורבא דאמרי תרווייהו מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן. עד כאן.

וכתב עליו הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: מפרש ההלכות ז"ל כתב דהוו סהדי התם דההוא יומא דמית חמרא בצפרא הוו ביה מיא הילכך לית לן להימוניה דפלגא דיומא פסקו מיא עד כאן. ואפשר לפרש במקום עדים דודאי ההיא אורחא שכיחי ביה רבים והוה ליה מקום שיש רואין וקיימא לן כוותיה דבמקום שיש רואין או יביא ראיה דלא הוו ביה מיא או ישלם כן נראה. וצריך עיון. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: פירוש מה לי לשקר במקום עדים כלומר אלו רצה לשקר היה אומר באורחא דנרש אזלי שאין מי שמעיד עליו דבאורחא דבהר פקוד אזול וכן כי אמר באורחא דבהר פקוד אזלי וליכא מיא מהימן. אמר ליה באתרא דאיכא סהדי דאמרי איכא מיא באורחא דנהר פקוד לא מבטלינן סהדותא במה לי לשקר. וכן הוא מפרש בבכורות פרק כל פסולי המוקדשין. עד כאן.

אימא דרב הונא הנח לפניך אינו לא שומר שכר ולא שומר חנם הא סתמא שומר חנם אלא מהא ליכא למשמע מינה. ואיכא למידק כיון דממתניתין שמעינן לה מאי איכפת לן דרב הונא הא על כרחך ממתניתין שמעינן לה. ויש לומר דרב הונא אמתניתין קאי ואי ממתניתין שמעינן דסתמא אפילו שומר חנם נמי לא הוי רב הונא בהכין הוה נקיט ולא נקיט הנח לפניך אלא שמע מינה דקים ליה דמתניתין לא נחתא להכי ולא שמעינן מינה מידי. ובעיין לא איפשיטא הילכך אפילו שומר חנם נמי לא הוי דהמוציא מחברו עליו הראיה. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: ואימא מדרב הונא פירוש דרב הונא ידע במתניתין טפי מינן ודילמא סבירא ליה דמתניתין דקתני הנח לפני אינו אלא למעוטי הנח לפניך או אפשר נמי דאיהו סבר דממעט נמי הנח סתמא וכיון דכן מהא ליכא למשמע מינה. עד כאן.

אלא מהא ליכא למשמע מינה. ורב הונא הנח לפניך דוקא סתמא קרי. אי נמי מתניתין הנח לפני סתמא קרי ליה. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון תוספות שאנץ: לא מהא ליכא למשמע מינה ורב הונא סתמא הנח לפניך קרי ליה והכי קאמר שמור לי ושמר לו כמו שהיה אומר הנח לפניך דהיינו סתמא אי נמי מתניתין סתמא כהנח לפני דמי. עד כאן.

מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי בסתמא קביל עליה נטירותא. פירוש והיינו כבעיין דהנח סתמא שומר חנם דסתמא קביל עליה נטירותא. ואם תאמר והא התם איבעיא לן בדכוותה לרבנן אי נטירותא דנפשיה בלחוד קביל עליה שלא יזיקנו הוא וממונו או נטירותא דעלמא נמי קביל עליה ולא איפשיטא והכא אם תמצא לומר דהנח סתמא שומר חנם נטירותא דעלמא קביל עליה אם נגנב או נאבד בפשיעה. ויש לומר דכל שהוא בפשיעתו הרי זה בנזקיו ובכלל נטירותא דנפשיה הוא וכדאמרינן התם שמירת קדרות קבל עליו ואפילו נשברו כלומר בפשיעתו וכדפרישנא התם. הריטב"א.

מתניתין: **הלוהו על המשכון שומר שכר**. בגמרא מפרש טעמא. ואיכא מאן דסבר לאוקמה למתניתין דקתני הכא דטעמא מדרבי יצחק דאמר בעל חוב קונה משכון ושמע מינה דאפילו לרבי יצחק אינו אלא שומר שכר ואינו חייב באונסין כדפרישנא בגמרא וטעמא דמילתא דלא קני ליה לגמרי שיהא עליו כלוקח להתחייב באונסין שאינו אלא שקונה אותו לעניו שלא ישמט בשביעית ושאינו נעשה מטלטלין אצל בניו של לוה כדאיתא לקמן במכלתין ושיכול לקדש בו את האשה בזכות שיש לו בו ומשום הא אינו נעשה לוקח ולא שואל להתחייב באונסין ומצינו שהאומן קונה בשבח כלי ואפילו הכי אינו אלא שומר שכר שאין קנינו עושה אותו לוקח כלל ואף על גב דקנין דהכא עדיף מכל מקום כל שלא קנאו לגמרי או כההיא ברייתא דלעיל דתניא כוותיה דאמימר אינו מתחייב באונסין. הריטב"א.

רבי יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות שומר שכר. ירושלמי אמר רבי יוחנן רוצה הוא ליתן כמה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו על ידי משכון. הרשב"א.

גמרא: **ישבע הלה ויטול מעותיו**. פירש הקונטרס ישבע שלא פשע דקסבר רבי אליעזר דלאו לגוביינא נקיט ליה אלא לזכרון דברים בעלמא ורבי עקיבא סבר דלגוביינא נקיט ליה הילכך הוי עליו שומר שכר. אבל הלוהו בשטר והניח משכון דברי הכל אבד משכון אבדו מעותיו. פירוש אפילו רבי אליעזר אמר דלגוביינא נקיט ליה דליכא למימר דלזכרון דברים נקיט ליה דלמה ליה משכון הא קאי שטרא. ולא נהירא חדא דלרבי אליעזר הואיל ולאו לגוביינא נקיט ליה למשכון אם כן מאי טעמא דמלוה על המשכון אינו משמט ולא מצינו בשום מקום דפליג רבי אליעזר על דין זה. ועוד דמה סברא הוא לומר משום דלגוביינא נקיט ליה הוי עליה שומר שכר. ועוד קשה דהא תלמודא שקיל וטרי

מאי טעמא דרבי עקיבא ואמאי לא בעי למימר דטעמא דרבי עקיבא הוי משום דקסבר דלגוביינא נקיט ליה אלא שמע מינה. דטעמא דלגוביינא לא הוי לענין דחשבינן ליה שומר שכר משום מאי טעמא. לכך נראה לרבי יצחק דרבי אליעזר נמי סבר דלגוביינא נקיט ליה ומשום הכי אינו משמט ומכל מקום משום הכי לא הוי שומר שכר ומשום הכי קאמר רבי אליעזר דהוי שומר חנם. ורבי עקיבא דאמר שומר שכר הוא לאו היינו משום דלגוביינא נקיט ליה אלא היינו טעמא משום דמפרש לקמן או משום דשמואל או משום דרבי יצחק. אבל הלוהו אלף זוז בשטר וכו' בפירוש התוספות. תלמיד הר"פ.

והריטב"א כתב וזה לשונו: לימא מתניתין דלא כרבי אליעזר דתניא המלוה את חברו על המשכון ואבד המשכון ישבע הלה שאבד ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר. פירש רש"י ישבע שלא פשע דשומר חנם עליו דקסבר רבי אליעזר דלאו לגוביינא תפיס ליה אלא לזכרון דברים בעלמא ורבי עקיבא סבר דהוי שומר שכר דלגוביינא תפיס ליה. אבל הלוהו אלף זוז בשטר והניח לו משכון עליהם דברי הכל אבדו מעותיו ואפילו רבי אליעזר מודה דשומר שכר הוא דליכא למימר דלזכרון דברים תפיס ליה כיון דבלאו הכי איכא שטרא. עד כאן.

והקשו בתוספות דאם איתא דרבי אליעזר סבר דלזכרון דברים הוה ליה למימר שהוא משמט בשביעית כדמוכח בפרק הזהב ואלו אנן קיימא לן דמלוה על המשכון אינו משמט ולא אשכחן לרבי אליעזר דפליג בהא. ועוד דמשום דתפיס ליה לגוביינא אמאי לימא רבי עקיבא דהוי עליה שומר שכר שהרי תחת המשכון שהוא תופס נתן הוא מעותיו. ועוד דהא לקמן בסוגיין פירשו טעמא דרבי עקיבא משום דשמואל או דרבי יצחק או דרב יוסף ולא אדכרו האי טעמא דמרן. ואין שתי תשובות אלו האחרונות עולות כל כך דלעולם אימא לך דטעמא דרבי עקיבא משום דלגוביינא תפיס ליה ולא דמי לאומן שאמר גמרתיו דהתם גלי אדעתיה דלא תפיס ליה אזוזי אבל הכא שלא רצה להלוות לו אלא על המשכון גלי אדעתיה דתפיס ליה אזוזי וכאלו אינו סומך אלא על המשכון הזה ונעשה עליו שומר שכר והא דאדכרו לקמן בדרבי עקיבא טעמי אחריני ולא אדכרו האי טעמא אדרבה זו ראיה לרש"י דהשתא בסוגיין לית לן חד מהנהו טעמי אלא טעמא דרש"י ז"ל ולבתר דאמרינן מחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר אתינן למידק אי פליגי במידי אחרינא ובטעמא אחרינא. ומיהו קושיא קמייתא קשיא. וטעמא דרבי אליעזר היינו משום דסבירא ליה דלא תפיס ליה מלוה אלא לכוף לבו לפרעו ולעולם סמך שלו על נכסי הלוה הוא ואינו נעשה עליו שומר שכר. אי נמי סבירא ליה דאף על גב דלגוביינא תפיס ליה אינו נעשה עליו שומר שכר כיון שאין לו הנאה אחרת בגופו של

משכון ולא בהלואה זו ואינו דומה לאומן דנהנה בכלי זה להרויח בו שכר מלאכתו ורבי עקיבא סבר דכיון דלגוביינא תפיס ליה נעשה עליו שומר שכר. ומיהו מודה רבי עקיבא דבאונסים פטור ואם טוען שנאנס ישבע ויטול מעותיה דנאנס לרבי עקיבא דומיא דאבד לרבי אליעזר וכן הלכתא וכן כתב הרמב"ם. עד כאן.

דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו. וטעמא משום דבעל חוב קונה משכון. ומכל מקום אם נאנסו אינו יכול לומר אבד המשכון אבדו מעותיו דלא קני בעל חוב למשכון כולי האי דשיהא חייב באונסיה מפי רבי. תוספות שאנץ.

אפילו תימא רבי אליעזר ולא קשיא כאן שבשעת הלואתו משכנו וכאן שמשכנו שלא בשעת הלואתו. פירוש דמתניתין כשמשכנו שלא בשעת הלואתו ולפיכך נעשה עליו שומר שכר. יש שפירש דטעמא משום דרבי יצחק דאמר בעל חוב קונה משכון ודוקא בשמשכנו שלא בשעת הלואתו כדאמרינן לקמן. ולא נראה מדלא אדכרו בהדיא כדלקמן. והנכון כדפירש רש"י דמתניתין שמשכנו שלא בשעת הלואתו וסבירא לן דהשתא לגוביינא דלכולי עלמא תפיס ליה ועליה בלבד הוא סומך כיון שלא פרעו הלוה בזמנו והוצרך למשכנו ונעשה עליו שומר שכר ובריית במשכנו בשעת הלואתו.

ואם תאמר אדקתני סיפא דמודה רבי אליעזר בשהלוהו בשטר לפלוג וליתני בדידה דמודה בשמשכנו שלא בשעת הלואתו. ויש לומר דהא עדיפא ליה לאשמועינן דאפילו הלוהו על המשכון כיון דאיכא שטרא כמשכנו שלא בשעת הלואתו חשיב. הריטב"א ז"ל.

דף פב.

והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני. השתא משמע דהמלוה על המשכון וכו' ככתוב בתוספות. ומפרש רבינו תם דהלוהו על המשכון משמע דוקא בשעת הלואה אבל המלוה על המשכון משמע הכי ומשמע הכי. והא דקאמר דברייתא איירי בשעת הלואה לא מלישנא דמלוה קדייק אלא המתרץ פירשה כך כדי לתרץ ומגופה נמי דאיק דאיירי בשעת הלואה מדקאמר כלום הלויתני אלא על המשכון. ומיהו אי אפשר לאוקמי מתניתין דגיטין דוקא שלא בשעת הלואה דהא מוקמינן מתניתא דהכא בשעת הלואה ובעו לאוקמי מתניתא דבדשמואל קא מפלגי ורבי עקיבא כשמואל והכי מתוקמה אליבא דהלכתא לפי המסקנא ואם כן ההיא דשמואל איירי נמי בשעת הלואה. ובפרק שבועת הדיינים מפרש הא דתני המלוה את חברו על המשכון אף על פי שאינו שוה אלא פלג חובו אינו משמט דבדשמואל קמיפלגי דמאן דאמר אינו משמט אית ליה דשמואל אלמא

אפילו בשעת הלואתו אינו משמט. וכן לעיל בפרק הזהב מפרש טעמא דמאן דאמר משמט משום דלזכרון דברים בעלמא נקטיה אם כן משמע דאיירי בשעת הלואתו דאי שלא בשעת הלואתו אין רגילין ליקח לזכרון אלא מה שמוצא הן רב הן מעט נוטלו בתורת פרעון ולכשימצא יותר יטול. הילכך על כרחך האי דגיטין אף בשעת הלואתו ותלמודא דמפרש טעמא בגיטין משום דקני ליה בדרבי יצחק אף על גב דרבי יצחק לא איירי אלא שלא בשעת הלואתה תלמודא קא סמיך אדרשא דספרי את אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא את אחיך בידך מכאן אמרו המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין והכי קאמר כיון דבלא בשעת הלואתו קנו קנין גמור מדרבי יצחק בשעת הלואתו וכו' ככתוב בתוספות ועיין בתוספות גיטין פרק השולח. הרא"ש.

ומסיים בתוספות שאנץ ואגב אורחיה אפרש דהלוהו ודר בחצרו דקאמר התם בגיטין בהלוהו על חצרו מיירי שמשכן לו חצרו ואפילו הכי משמט דאי לא תימא הכי אלא תפרש ודר בחצרו בתורת שאלה תיקשי דעדיפא מיניה הוה ליה למנקט דהוה ליה למימר הלוהו על חצרו ודר בה הכי נמי דלא משמט והא קיימא לן דתפיסת קרקע אפילו במשכון לא מהניא מידי לענין שמטה כדאמרינן פרק איזהו נשך משכנתא באתרא דמסלקי אין שביעית משמטתה והיינו טעמא דמשכון דמטלטלי משום דקני ליה שלא בשעת הלואה ליחשב של אחיך בידך. ודוקא במטלטלי דאשכחן בהו דמהני תפיסה דידהו שלא בשעת הלואה לקנות משכון מדרבי יצחק אלים שעבוד דידיה בשעת הלואה משום דשייכא תפיסה גמורה דמצי לעיולינהו ברשותיה וליכא למילף מינייהו קרקע. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני. ובדין הוא דמצי למפרך והא הלוהו על המשכון קתני דמשמי בשעת הלואתו וכדאמרינן לקמן בשמעתין בהדיא. אלא דהכא לאלומי פירכיה נקט דהא אידי ואידי חד לישנא הוא ואין לחלק ביניהם בדבר זה. עד כאן.

אלא לא קשיא כאן שהלוהו מעות כאן שהלוהו פירות. פירוש מתניתין שהלוהו פירות ובריית שהלוהו מעות. ולפי זה בדין הוא דהוה מצי למיתני בסיפא דברייתא אבל הלוהו פירות דברי הכל וכו' אלא דעדיפא ליה למתני דאפילו בהלוהו מעות משכחת לה דמודה רבי אליעזר. הריטב"א.

אם כן הויא ליה מתניתין כרבי עקיבא. פירוש וכל דאפשר לאוקומה כרבי עקיבא עדיף טפי ואפילו בשינויא דחיקא כיון דכלהו סתמי אליבא דרבי עקיבא וכל שכן הכא דכי

אוקימנא כרבי אליעזר הויא שינויא דחיקא ולא כרבי עקיבא אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר. הריטב"א.

לימא בדלא שוה שיעור זוזי קמיפלגי. ורבי עקיבא סבר לגוביינא דכולי ממונא תפיס ליה דכי פרע ליה שיעור מאי דשויא הדר תפיס ליה אשארא כקטינא דאביי בכתובות. אי נמי צריך לאיחזויי דאיניש מהימנא הוא ופרענא הוא. הראב"ד.

על מה שתירצו בתוספות ומיהו יש לומר דלא מצי לאוקומי מתניתין בדשוה וככולי עלמא דאין סברא שיחלוק רבי יהודה על רבו אליעזר ורבי עקיבא. קשה לי קצת דלעיל דקאמר כאן בשעת הלואה ומתניתין שלא בשעת הלואה אם כן הוי רבי יהודה דלא כמאן ורבי יצחק כתנאי. גליון.

לימא בדלא שוה שיעור וכו'. פירש רש"י בדלא שוה פליגי דאי בשוה הכל מודים דלגוביינא שקליה וכו' ואינו מחוור דאם כן מתניתין אפשר דכולי עלמא היא ובדשוה ואנן הא אמרינן מחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר ומינה סלקינן ואפילו תאמר דעלה קמהדר כלומר ולמה דחיתו לרבי אליעזר ממתניתין לימא דבדלא שוה פליגי אבל בשוה כולי עלמא מודו ומתניתין בשוה. לא היא דאם כן הכי הוה ליה למימר ודילמא בדלא שוה פליגי ואי נמי הוה ליה למימר ואימא. ועוד דכל דדחי ליה מהאי סברא כטעמיה הוה ליה לדחוייה ואנן לאו כטעמיה דמינן אלא מימר אמרינן לא בדלא שוה כולי עלמא לא פליגי. אלא ודאי בעיא בעלמא הוא דקא בעי במאי פליגי ופשיט ליה דבדלא שוה לא פליגי דלית להו דשמואל ובדשוה פליגי. כן נראה לי. ומיהו תמיהא לי מאי טעמא לא מוקמינן פלוגתייהו בדשמואל כי היכי דתיקום מתניתין ככולי עלמא. ויש לומר משום דדשמואל לא סבירא להו לבעלי הגמרא ולא בעו לאוקומי לדרבי עקיבא דהלכתא כותיה כדשמואל. ואי נמי משום דברייתא קשיתיה דקתני אבל הלוהו אלף זוז בשטר והניח לו משכון עליהם דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו ואם איתא ליפלוג וליתני בדידיה במה דברים אמורים בשאינו שוה אלא פלג חובו אבל שוה בכולו דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו דבכל מקום כל היכא דאיכא לאפלוגי בדידיה פליג ולא פליג באחריתי. כן נראה לי. הרשב"א.

והרא"ש כתב וזה לשונו: ומיהו יש ליישב מה שהקשו התוספות על פירוש רש"י שאפילו נאמר דבשוה מודה רבי אליעזר או משום דרבי יצחק או משום דרב יוסף ליכא לאוקומי מתניתין בשוה וכדברי הכל דאם כן מאי טעמא דרבי והודה דמתניתין דפטר מאותו טעם שמחייב רבי אליעזר יחייב גם רבי יהודה ואם רבי יהודה לא יחייב משום דלית ליה דרבי יצחק ודרב יוסף אם כן אמאי פשיטא לן דרבי אליעזר אית ליה חיובא בשום

טפי מרבי יהודה שנעמיד מתניתין כוותיה ויהיו שלש מחלוקות בדבר. אלא ודאי בדלא שוה איירי מתניתין ופליגי רבי יהודה ורבנן בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא ומיהו קשה למסקנא דמוקמינן פלוגתייהו דתנאי אליבא דרבה ודשמואל אז אנו צריכים לפרש דאפילו בדשוה פליג רבי אליעזר כיון דליכא לשוויי בשומר שכר לא מדרבי יצחק ולא מדרב יוסף והואיל וכן גם בתחלת הסוגיא כשאמר לימא בדשמואל קמיפלגי למה יש לו לחשוב לבעל התלמוד דבשוה לודי רבי אליעזר אית לית ליה דשמואל מאחר דקיימא לן כרבה פרק אלו מציאות. ויש ספרים שכתוב בהם בשבועות היכי דמי אי בדשוי שיעור זוזי מאי טעמא דרבי אליעזר פירוש הא ודאי חייב באבדת משכון מזה היה נראה קצת לדקדק דהלכה כרב יוסף ולהכי פריך סתמא דתלמודא מאי טעמא דרבי אליעזר דפשיטא ליה שיחייב רבי אליעזר בדשוה מטעמיה דרב יוסף. ולא נהירא אותה גירסא דאפילו אם הלכה כרב יוסף למה יש לו לבעל התלמוד להעמיד בשביל זה ממלוקת התנאים בדשמואל שלא מצינו בדבריו שום מחלוקת יותר מדרבה ורב יוסף שמצינו בהדיא שנחלקו בכך. ועוד קשה על אותה גירסא אי בדשוה שיעור זוזי סובר התלמוד שיש לו לרבי אליעזר לחייב מדרב יוסף אם כן בדלא שוה נמי יחייב כנגד המשכון מדרב יוסף והואיל וכן לענין מה ישבע אם ליטול העודף על המשכון ישבע שלא פשע במשכון הא כיון דלית ליה דשמואל אפילו אם פשע לא יפסיד העודף על המשכון ואם ליטול המעות שכנגד המשכון הא אפילו אבד בלא פשיעה חייב. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן והר"ן: פירש רש"י אבל בשוה כולי עלמא מודו דלגוביינא שקליה. ולא מחוור דאם כן כי דחינן ואמרי בדלא שוה כולי עלמא לא פליגי דלית להו דשמואל והכא בדשוה קמיפלגי למה לן לאוקמי פלוגתייהו בדרבי יצחק לימא דבהא קמיפלגי דרבי עקיבא סבר כיון דשוה לגוביינא שקליה וכסלקא דעתין מעיקרא אליבא דכולי עלמא ורבי אליעזר סבר לזכרון דברים בעלמא שקליה. אלא הכי פירושו דכי קסלקא דעתן דבדלא שוה פליגי הוה סביר לן דבדשוה לכולי עלמא חייב מדרבי יצחק אי נמי מדרב יוסף והכא נמי בכנגד משכון דכולי עלמא לא פליגי דחייב מהני טעמי אלא דבמותר בלחוד הוא דפליגי ובדשמואל והיינו דכי דחינן ואמרינן דכולי עלמא לא פליגי דלית להו דשמואל מוקמי לפלוגתייהו בדרבי יצחק אי נמי בדרבה ורב יוסף ולמאי דסלקא דעתין השתא מתניתין דברי הכל היא ודחינן דכולי עלמא לית להו דשמואל והכא בדשוה וכו'. עד כאן.

והריטב"א כתב וזה לשונו: נימא דלא שוי משכון שיעור זוזי ובדשמואל קמיפלגי דאמר שמואל האי מאן דאוזפיה לחבריה וכו'. פירש רש"י לימא רבי אליעזר ורבי עקיבא בדלא

שוי משכון שיעור זוזי פליגי ובדשמואל פליגי דאי בדשוה מודה רבי אליעזר דלגוביינא שקליה ושומר שכר הוי דבדלא שוי פליגי דרבי אליעזר לית ליה דשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבוד אלפא זוזי דסבור וקביל לגוביינא והא לית ליה לרבי אליעזר אלא דכיון דלא שוי לזכרון דברים בעלמא תפיס ליה ושומר חנם הוי ורבי עקיבא אית ליה דשמואל ואמרינן סבר וקביל בתורת משכון דכל כמה דלא מהדר ליה לא גבי עד כאן לשונו. והקשו בתוספות דהא דאמר מרן לימא בדלא שוי פליגי דאי בדשוי אף רבי אליעזר מודה דלגוביבא שקליה ושומר שכר הוי דהא ליתא דכיון דלית ליה דשמואל לית לן שום סברא השתא אליבא דרבי אליעזר לאחשוביה עליה שומר שכר וכדאסיקנא לעיל דמחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר ופירש ר"י ז"ל דהכי קאמר לומר דאף בדלא שוי משכון שיעור זוזי פליגי ובדשמואל והוא הדין דפליגי בדשוה והא דנקט בדלא שוי משום רבותא דרבי עקיבא נקטיה דאפילו בדלא שוי אמר רבי עקיבא דהוי עליו שומר שכר עד כאן. והפירוש הזה דחוק בלשון הגמרא. והנכון כפירוש רש"י ואף על גב דאסיקנא לעיל מחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר ולא אשכחן טעמא לומר דמודה רבי אליעזר דמלוה על המשכון שומר שכר הא לא קשיא דאף על גב דקמאי אסקוה הכין לשמעתין דלעיל אתו בתראי למשקל ולמטרי בה ולברורה ואמרו לימא בדשמואל בלחוד פליגי אבל בדשוי מודה רבי אליעזר ותהוי מתניתין דברי הכל כדשיילינן מעיקרא ושקלינן וטרינן עלה ולא אשכחן דרכא אחריתי והדרינן למסקנא דלעיל ואשתכח דקושטא אסיקו קמאי. ותדע דכל האי סוגיא דמייתי תלמודא מכאן ואילך כולה היא במסכת שבועות על מימרא דשמואל דאמרינן לימא כתנאי דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד וכו' דכולי עלמא לית להו דשמואל וכו' עד סיפא ומשמע דסוגיא דלעיל בתר דידעו סוגיא דהתם אתאמרא דלא אשכחו התם אנפי דקושטא במאי פליגי רבי אליעזר ורבי עקיבא ומשום הכי איצטרכינן למימר הכא מחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר ותדע שהוא כן דאי לא קשיא מסקנא דהתם אמאי דאסיקו לעיל דמתניתין דלא כרבי אליעזר אלא ודאי כולה חדא היא ולברורי מילתא אייתי תלמודא סוגיא דהתם בתר מסקנא דלעיל. מפי רבי.

ודקא מקשו על רש"י דאי רבי אליעזר לית ליה דשמואל בדלא שוי ליכא שום טעמא השתא דמודה רבי אליעזר דבדשוי הוי שומר שכר. הא ליתא כלל דאלו שמואל לא איירי השתא בדין מלוה על המשכון אם הוא שומר שכר או שומר חנם אלא דקאמר דמשכון דלא שוי דינו כמשכון דשוי לענין אחריות דכל היכא שבשוה חייב באחריות הוא הדין בדלא שוי והכי קאמר אבד קתא דמגלא בענין דמחייב עליו מלוה או בפשיעה דשומר

חנם או שלא בפשיעה כשומר שכר אבד אלפא זוזי ואם כן אפשר דמודה רבי אליעזר דמלוה על המשכון שומר שכר הוי היכא דשוי שיעור זוזי דלגוביינא תפיס ליה ויש לו בו הנאה דדילמא קני ליה בזוזי אבל בדלא שוה אינו חייב באחריות אלא כנגדו בלבד וגובה שאר מעותיו דהאי טעמא לחוד והאי טעמא לחוד וזה ברור.

ומה שכתב רש"י בטעמו של שמואל דכיון דלא שוי שיעור זוזי וקבליה מסתמא סבר וקביל דכל כמה דלא מהדר ליה לא גבי כלום. על זה הקשו בתוספות שאין סברא לומר כן דכיון דלא פירש הכי בהדיא מאי זה טעם נתלה לומר דסבר וקביל הכי גוזמא כולי האי. ולפי פירוש רבינו תם דשמואל מיירי בשפירש כן שהוא מקבלו על מנת כן שאם לא יחזיר לו משכונו שיאבד כל מעותיו. והא דגרסינן בפרק שבועת הדיינין כי אמר שמואל בסתם. רבינו תם גורס כגירסת רבינו חננאל דגריס התם כי אמר שמואל במפרש. ואם תאמר אם כן כשפירש כן מאי טעמא דרבי אליעזר דלית ליה דשמואל. יש לומר משום דסבירא ליה דהא אסמכתא היא ואף על גב דבידו הוא כיון דגזים ואמר מילתא יתירתא אסמכתא היא כדאמרינן גבי אם אוביר ולא אעבד משלמנא אלפא זוזי ושמואל סבר ורבי עקיבא נמי דלאו אסמכתא היא כיון שזה בדרך אחריות שמקבל עליו וכשומר חנם שהוא מתנה להיות כשואל דמי וכן יש לך לדעת לפירוש רש"י. ובמסכת שבועות כתבתי יותר מזה עיין שם. עד כאן.

אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי. פירש הקונטרס דנעשה כאומר לו דלא יחזיר לו מעותיו אם לא יחזיר המשכון. ולא נהירא כיון דלא פירש הכי אם כן אמאי לא סגי שיחזיר לו קתא אחרת. לכך נראה לרבינו תם דשמואל מיירי שפירש ככתוב בתוספות. תלמיד הר"פ.

הא דאמרינן בדלא שוה כולי עלמא לית להו דשמואל אפשר לפרש דלית להו דשמואל כלל דאפילו רבי עקיבא מודה בה דגובה כל חובו ואפילו כנגד משכונו לא הפסיד דלזכרון בעלמא נקטיה ופשטה דמילתא הכין משמע לי מדאמרינן אלא בדשוה שיעור זוזי פליגי ואם איתא דרבי עקיבא אפילו בדלא שוה הפסיד כנגד חובו אם כן למה ליה למימר דבשוה פליגי אדרבה בין בזה ובין בזה פליגי ולימא כולי עלמא לית להו דשמואל וכנגד משכונו פליגי. ומסתברא דלרבי עקיבא אפילו בדלא שוה אבד מעותיו כנגד המשכון דאי לא מתניתין דהלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דלא כרבי עקיבא. אי נמי דאצטריכינן לדחוקי ולאוקמה בדפריש ואמר שיהא עליו כשומר שכר בכנגד המשכון וכענין דאיצטריך שמואל לדחוקי ולאוקמה בדפריש

שלא יהא חייב אלא כנגד משכונו ואם כן מאי קמקשינן מינה בשבועות לשמואל כיון דלדידן נמי איצטריכינן לאוקמה בדפריש וכי היכי דלדידן דוקא בדפריש דליחייב כנגדו לשמואל בדפריש דלא יתחייב אלא בכנגדו. על כן נראה לי דהכא הכי קאמר בדלא שוה לית להו דשמואל דאמר אבד אלפא זוזי ואלא מיהו לרבי עקיבא אבד כנגד משכונו אלא אפילו בדשוה פליגי כלומר אפילו בהא פליג רבי אליעזר ובמאי פליגי בדרבי יצחק. כן נראה לי.

וכתב הרמב"ן ונראה לי דהוא הדין דמצי למימר דכולי עלמא אית להו דשמואל ופלוגתייהו בין בשוה בין בדלא שוה בדרבי יצחק היא דודאי שמואל לא קאמר אלא דנטירותא דאלפא זוזי קביל עליה וכל היכא דמפסיד אלפא זוזי בשוה מפסיד להו בקתא דמגלא ולא קאמר דלגוביינא ממש שקליה ולחיובי באונסין מדלא מקשינן עליה ממתניתין דמלוה על המשכון שומר שכר הילכך מצינא לאוקמי לשמואל כדברי הכל ואף על גב דקאמר אבד קתא דמגלא לאו דוקא אבד דשומר שכר אלא לרבי אליעזר כדאית ליה אבד בפשיעה ולרבי עקיבא כדאית ליה דלא קאמר שמואל אלא קתא דמגלא כמשכון דשוה ואפילו תאמר אבד דוקא קאמר וקסבר שמואל מלוה על המשכון שומר שכר הוי אנן דין קתא דמגלא אי הוי כמשכון דשוה אתינן לאוקמי כתנאי בכולא תנויי הכא ובפרק כל הנשבעין ומצינא לתרוצה כדברי הכל. אלא גמרא למדחייה לדשמואל אתי דלא סביר לן כוותיה ומשום הכי מסיק בתנאי דכולי עלמא לית להו דשמואל ולפיכך הסכימו הגאונים ורבינו הגדול דאין הלכה כשמואל. ובתוספות הקשו על הדעת הזה מדאמר רבי יוחנן לעיל בפירקין דהזהב ערבון כנגד כולו הוא קונה ומוקמינן ליה כתנא קמא דשמטה דאמר המלוה את חבירו על המשכון אף על פי שאינו שוה אלא פלג חובו אינו משמט ובפרק כל הנשבעין מוקמינן להו דשמואל כתנא קמא דשמטה אלמא משמע דדא ודא אחת הן ומאן דאית ליה הא אית ליה הא דחד טעמא נינהו והגאונים פוסקים הלכה כרבי יוחנן ואם כן אין דוחין דברי שמואל. והרמב"ן כתב להעמיד דברי הגאונים דשמואל ודאי אית ליה דרבי יוחנן ודתנא קמא דשמטה וכל שכן דאי משכון קונה כנגד כולו ואם אבד אבדו כל מעותיו דודאי לדידיה מקצת קונה כנגד הכל וכן אינו משמט דהרי הוא כאלו גבה את הכל ומיהו רבי יוחנן אית ליה כתנא קמא דשמטה דכשם שאדם נותן ערבון מועט וקונה כנגד הכל ותוזר ומשלם השאר לאחר כמה שנים כך אדם לוקח משכון מועט וקונה אותו כנגד כל חובו ולא קרינן לא יגוש דאינו מחזירו לו עד שיפרענו כולו אי נמי דגובה בו כולו כקטינא דאביי ומכל מקום חייב הוא להשלים לו את השאר בשאבד המשכון כשם שהוא משלים את השאר בעירבון וטעמא דתנא

קמא דשמטה הכין הוא וכלהו לית להו דשמואל ואנן קיימא לן כרבי יוחנן וכתנא קמא דשמטה משום דבשעת נתינה דעתן היה שיהיה קנינו כנגד כלו ובלבד שישלים את המותר לאחר מכאן וכמו שאמרנו אבל שיהא פושט כנגד כל החוב שאם אבד אבדו כל מעותיו כשמואל לא ומיהו אפילו לשמואל אינו תייב באונסין דלאו לגובייא גמורה נקטיה דאם איתא לותבי לשמואל ממתניתין דקתני המלוה על המשכון שומר שכר וכל שכן דאי איתיה למשכון לא מצי לדחויה בעל המשכון ולמימר כלום הלויתני אלא על המשכון הגיעך המשכון בין טוב בין רע שאם כן אמאי נקט אבד המשכון אפילו לא אבד נמי. ועוד דאם כן אפילו נאנס ואנן שומר שכר תנן. הרמב"ן והרשב"א.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: דכולי עלמא לית להו דשמואל. יש שפירשו דהא דלא אמרינן דכולי עלמא אית להו דשמואל משום דהא לא אפשר דאי בדלא שוה שיעור זוזי אמר שהוא שומר שכר עליו ואם אבד אבדו כל מעותיו כל שכן שיש לנו לומר כן בדשוי והיכי אמרינן דהכא בדשוי קמיפלגי. ואין זה כך כפי מה שפירשנו לעיל דהא אפשר לומר דבמלוה על המשכון שומר חנם ואפילו הכי אית לן דשמואל דכשאינו שוה אבד קתא אבדו כל מעותיו כשאבד כדינו והיינו בפשיעה שהמלוה חייב באחריות וזה ברור. הילכך נראין דברי האומר דהא דאמר דכולי עלמא לית להו דשמואל משום דסביר לן דלית הלכתא כוותיה וכמו שפסקו הגאונים וכיון שכן לא בעינן לאוקומי כלהו כוותיה דלא כהלכתא. אי נמי משום דהא במסכת שבועות איתאמרא על מימרא דשמואל לימא כתנאי והוי אתינן לאיתויי סייעתא לשמואל דאיכא תנא דסבר כוותיה ואף על גב דאמי מילתא דתמיהא דכל כהאי גוונא דמייתי תלמודא תנאי לסייעתא אורחא למדחי ולעולם לאו תנאי היא וליכא מאן דמסייע להוא מימרא הילכך נקטינן הכא סירכא דהתם דהכא סוגיא דהתם הוא דמייתי כדפירשתי לעיל. אפילו הכי נראין דברי הגאונים שאמרו דלית הלכתא כשמואל ואף על פי שר"י פוסק כמותו וכבר כתבתי דבריהם במסכת שבועות. וכן פסק מרי בשם רבו כדברי הרמב"ם והגאונים. עד כאן.

כתוב בתוספות ויש לומר דסבר תלמודא דאי בדפריש וכו'. ועוד דאם כן רבי יהודה היכי הוה מצי פליג אמתניתין כיון דאפילו רבי אליעזר מודה בדפריש כדשמואל ומשנתנו אף כרבי אליעזר ובדפריש. מיהו בהא הוה מצי לדחויי דהכי ליפלגו רבי יהודה ותנא קמא דמתניתין או מודה רבי אליעזר כדפריש או לא מפי רבי. תוספות שאנץ.

והכא בדשוה ובדרבי יצחק פליגי. פירש רש"י דלרבי יצחק קנאו ואפילו להתחייב באונסיו. וכן כתב הראב"ד לקמן בפרק המקבל גבי לא ימשכננו יותר על חובו שכן כתב לו תשלומתא דנא כל קבל דיכי. והקשה עליו הרמב"ן דאי הכי מתניתין דקתני שומר

שכר מני דהא השתא במשכנו בשעת הלואתו מתוקמה דרבי יצחק דומיא דמתניתין ואם תאמר דרבי אליעזר היא ומאי אבד דפטר רבי אליעזר בשאבד באונס לא דאיק דקמה לה מתניתין דלא כרבי עקיבא ואנן השתא לאוקמה כרבי עקיבא מהדרינן וכל שכן דקמה לה דלא כרבי עקיבא ודלא כרבי יצחק. ועוד דהוה ליה לאקשויי בהדיא ולפרוקי בגמרא בהדיא אבדו שטבעה ספינתו כדמקשה ומתרץ בשאר דוכתי. ותו הא דאמרינן לעיל כאן במשכנו בשעת הלואתו כאן במשכנו שלא בשעת הלואתו משמע דמשום הכי עדיף שלא בשעת הלואתו משעת הלואתה משום דרבי יצחק ואפילו הכי תנן שומר שכר ואי סלקא דעתך לרבי יצחק חייב הוא באונסיו היכי מוקמינן מתניתין ומתניתא דלא כוותיה הא אנן בגמרא אפילו כתנאי לא בעינן לאוקומה בעלמא והוה ליה לאקשויי אי במשכנו שלא בשעת הלואתו קשיא דרבי יצחק. ורבינו האיי גאון ורבינו חננאל וריא"ף כולם פירשו דאפילו משכנו שלא בשעת הלואתו שומר שכר הוי אף על גב דקני ליה כדרבי יצחק. ואם תאמר והלא קונה משכון לגמרי משמע וכדאמרינן שאין שביעית משמטתו ואינו נעשה מטלטלין אצל בניו ומקדשין בו את האשה כדאמרינן בקידושין אלמא לגמרי קנה ואמאי לא יתחייב באונסין. ואיכא למימר נהי נמי דקני ליה לגוביינא כיון שהוא חייב להחזיר ואינו נוטלו אלא כדי שלא נעשה מטלטלין אצל בניו כדאמרינן פרק המקבל אינו חייב באונסין שהרי אין כל הנאה שלו שאינו יכול להשתמש בו והוא חייב להחזירו לו ואף הלוה יש לו בו הנאה גדולה לפיכך לא נתחייב זה באונסין ומיהו כיון שהוא קונה שאינו נעשה מטלטלין אצל בניו ואין שביעית משמטת חובו כדרבי יצחק דאמר קונה משכון לגוביינא ולא לזכרון דברים בעלמא נהנה הוא והוי עליה שומר שכר. ורא"ה לדבר דגרסינן בריש פרק שור שנגח ארבעה וחמשה חדא בשתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו שומר שכר לנזקיו והתם משכנו שלא בשעת הלואתו הוא וקאמר שומר שכר ואף על גב דהתם בשומר שכר סגי לן לשמירת נזקיו מכל מקום אי לאו שומר שכר הוא הוה לן למימר ונתחייב בנזקיו מדקאמרינן שומר שכר משמע שומר שכר הוא ואינו חייב באונסין להחזיר שור לבעליו וכן כתב שם רבינו חננאל. ואני אומר כי אפשר לומר כדברי רש"י בעיקר דינו של רבי יצחק למסקנא דאסיקנא הכא דרבי יצחק לא אמר אלא במשכנו שלא בשעת הלואתו דדילמא במשכנו בשעת הלואתו לרבי יצחק שומר שכר ומתניתין רבי עקיבא ורבי יצחק היא ובשלא בשעת הלואתו קנאו אפילו להתחייב באונסיו. אלא דודאי למאי דסביר לן מעיקרא דרבי יצחק אפילו בשעת הלואתו קאמר וכרבי עקיבא על כרחך רבי יצחק לא לאונסין קאמר וכדברי הרמב"ם וכן למאן דאוקי לה למתניתין מעיקרא כרבי אליעזר ובמשכנו שלא בשעת הלואתו אבל להאי מסקנא

דהכא איפטר. ואלא מיהו קושטא דמילתא דרבי יצחק מאונסין פטר ליה כדבעינן למימר קמן דרבי יצחק בין בשעת הלואתו בין שלא בשעת הלואתו קאמר שקונה וכדכתיבנא בסמוך. הרמב"ן והרשב"א.

אם אינו קונה משכון צדקה מנין. פירוש משום דלא חשיב צדקה אלא מה שנותן לאחרים משלו שאם זה אינו קונה משכון אף על פי שעושה הטוב והישר להניח לבעלים שישתמשו בו ואולי לא יכוף הלוה לפרעו כולי האי מכל מקום אין זה נקרא צדקה. ולא עוד אלא כי אולי השבת המשכון הנאה למלוה שיתבייש הלוה ממנו ויפרענו מהרה יותר ואפילו כשהלוה הוא עז פנים כל שכן שהכתוב קורא צדקה אפילו כשהלוה חסיד ועניו שיכוף לבו לפרעו. הריטב"א.

הכא שמשכנו בשעת הלואתו מי אמר. קשיא להו לרבנן קשישי הא דאמרינן במסכת גיטין המלוה את חברו על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמטין ואמרינן עלה שאני משכון דקני ליה כדרבי יצחק והתם משכנו בשעת הלואתו הוא כדקתני המלוה את חברו על המשכון. ואיכא מאן דניחא ליה התם בשהלוהו בשטר והניח לו משכון עליהם דהתם לגוביינא אותביה וקני. ולא דאיק חדא דלא פריש בברייתא או בגמרא. ועוד דהמלוה על המשכון לא משמע אלא שעל המשכון הלוהו בלא שטר. ועוד מאי כדרבי יצחק ואפילו תימא ליתא לדרבי יצחק מלוה בשטר והניח משכון עליו לגוביינא אותביה וליתיה בלא יגוש וכשתמצי לומר דכיון דברשותיה דמריה קאי קרינא ביה לא יגוש כי איתיה לדרבי יצחק נמי נימא הכי דהא רבי יצחק לא אמרה אלא בשמשכנו שלא בשעת הלואתו דגוביינא דבי דינא הוא. והר"ז הלוי ז"ל תירץ שם דהכי קאמר הואיל ואיכא אנפי דקני כרבי יצחק דהיינו שלא בשעת הלואתו אפילו בשעת הלואה נמי לא משמט. ואינו מחוור בעיני דאם כן אף אנו נאמרן משכונא באתרא דמסלקי למה משמטת נימא הואיל ואיכא אנפי דאינה משמטת כגון באתרא דלא מסלקי דחשבינן ליה כמכר כדאיתא לעיל פרק איזהו נשך אף באתרא דמסלקי אינה משמטת וכבר הארכתי שם בפרק השולח בסייעתא דשמיא. אלא מחוורתא דשמעתא וקושטא דמילתא דרבי יצחק אפילו בשעת הלואתו קאמר ותדע לך מדאמרינן בפרק קמא דקידושין המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדרבי יוסי ברבי יהודה דאמר באמה העבריה דכסף ראשון לא לקידושין נתנו ואף על גב דההיא במשכון דבשעת הלואה היא והתם מדרבי יצחק היא שהוא קונה משכון ובמשכון הקנוי לו קדשה. ומיהו ההיא אפשר לי לדחותה דשאני התם דכיון דזכתה לו תורה משעה ראשונה שאם רצה לקדשה באותו ממון מקדשה הוה ליה כמשכון שהגבו לו בית דין לגבות ממנו. ועוד דלגוביינא ודאי

נקטה שאלו רצתה לצאת מגרעת מפדיונה ויוצאה. ועוד שהיא כמשכנתא דסורא שהרי יוצאה בבגרות ואפילו בנערות. ומיהו ראיה יש מדאמרינן בפסחים ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה משום דקני ליה כדרבי יצחק וההיא בשעת הלואה היא מדאמרינן שהלוה על חמצו והא דאמרינן הכא מי אמר לאו למימר דלאו אפשר למימר הכי אלא הכי קאמר מי שמעת ליה האי מילתא בהדיא. ומיהו אם הוצרכנו לתרץ כן אמרינן דבכל ענין אמרה ואף על גב דקרא במשכנו שלא בשעת הלואתו כתיב גמרינן מיניה דמלוה קונה משכון ואפילו בשעת הלואתו לפיכך כשהוצרכו לומר כן בפרק השולח לענין שמטה ובפסחים לענין חמץ נמנו וגמרו דאיתא לדרבי יצחק אפילו במשכנו בשעת הלואתו. ויש בתלמוד כיוצא בזו שהוא מקשה קושיא על דרך הספק בכמה דוכתי. בסדר נשים הניחא לרבי ישבב אי לאפוקי מטעמא דרבי סימאי קא אתי שפיר אלא אי טעמא דנפשיה קאמר וכו' ולא מפרקינן לאפוקי מדרבי סימאי קא אתי ואי איצטריך להכי אפשר היה לו לומר כן. והכי נמי אקשינן בכמה דוכתי אימר דשמעת ליה לרבי מאיר לדבר שבא לעולם לדבר שלא בא לעולם מי שמעת ליה ואפילו הכי אשכחן לרב נחמן דאמר בקידושין לכשתלד קנה ומדרבי מאיר אמרה אלמא הך קושיא לאו דוקא היא אלא משום דלא שמעינן ליה דאמר בה לא לאו ולא הן ואפשר לומר דגמרינן מינה והך דרבי יצחק נמי כיוצא בהן. ולפי מה שפירש רש"י דשלא בשעת הלואתו קנאו להתחייב באונסין בשעת הלואתו אפשר דהוי שומר שכר לרבי יצחק ורבי יצחק כרבי עקיבא לגמרי ומתניתין רבי עקיבא ורבי יצחק היא. ולפי דעת הגאונים דשלא בשעת הלואה הוי שומר שכר לרבי יצחק אם כן בשעת הלואה אינו אלא שומר חנם ומתניתין דלא כרבי יצחק ולית הילכתא כוותיה בהא והיינו דקא פריש משכנו שלא בשעת הלואתו דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק ולא קאמר סתם אלא דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק. ומיהו למאי דפרישנא דרבי יצחק בין בשעת הלואתו בין שלא בשעת הלואתו קאמר מתניתין נמי דרבי יצחק היא. הרמב"ן והרשב"א.

כתוב בתוספות ולפירושו הא דקאמר בפרק קמא דפסחים דחייב לבער. וכתוב בגליון והא דאמר בפרק ב' דפסחים בעירו חמירא דבני חילא כיון דאלו מיגניב או איתבר מיחייביתו לשלומי כדידכו דמי. היינו מיגניב ומיתביר באונס. עד כאן.

כתוב בתוספות ויש לומר דמשום חיוב דשומר שכר לא מיקרי וכו'. וכתוב בגליון אף על גב דאין חייב באונסין הא קני ליה מכל מקום והוי שלו אבל שומר שכר לא מיחייב לבער כיון דלא קני ליה אלא אם כן קבל עליו גם אונסין וההיא דפרק קמא דפסחים צריך

לפרש מיגניב ומיתביר באונס כדפרישנא. ובהלכות גדולות בהלכות פסח כתב דחייב לבער אפילו לא קיבל עליו אונסין. עד כאן.

דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק והכא בשומר אבדה קמיפלגי. פירוש והכא במשכנו בשעת הלואתו דלא איירי ביה רבי יצחק פליגי ובדין שומר אבדה פליגי דאתמר שומר אבדה רבה אמר כשומר חנם דמי ורב יוסף אמר כשומר שכר דמי פירוש ופליגי משום דמשתכר השומר דלא בעי למיתן פרוטה לעני. ורבה סבר דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא וכדאיתא במסכת נדרים. ומאי דאייתינן לדמויי השתא מלוה על המשכון לשומר אבדה היינו כדפירש רש"י דהכי נמי סבר רבי עקיבא דהמלוה על המשכון שומר שכר מפני שהוא עוסק במצוה ופטור מן המצוה אי דלא בעי לא יהיב פרוטה לעני. ואם תאמר הא ודאי משום מצות הלואתו לעני לא מיפטר מליתן פרוטה לעני שלא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשהוא טרוד באחת ואי אפשר לו לקיים את שתיהן וכדפרישנא וכדברירנא בכמה דוכתי. וטעמא דמצוה דהכא היינו כטעמא דפירש ר"י בשומר אבדה כי כשהוא מטפל לנערה וכיוצא בו מיפטר מלמיתב פרוטה לעני והיינו דאמרינן התם בנדרים דפרוטה דרב יוסף לא שכיח. ואם תאמר מאי איריא מלוה על המשכון אפילו שומר פקדון יהא שומר שכר עליו מן הסתם דהא מחייב לנערו ומשתכר בפרוטה דרב יוסף. ויש לומר דגבי שומר כיון דמיד בעלים בא לו וכל עיקרו לא נחת אלא לשמירה דעלמא וקבלו סתם אנן סהדי דלא נחת אלא להיות שומר חנם ואף על פי שלא פירש כמי שפירש דמי אבל באבדה שבאה לו שלא לדעת הבעלים ולא באה לו משום שמירה אלא משום מצוה וכן במלוה על המשכון שלא בא לו אלא משום מצוה אני אומר דדעתו להיות שומר שכר בפרוטה דרב יוסף. אי נמי שתנאי בית דין הוא שיהא בכך. הריטב"א.

דכולי עלמא אית להו דרב יוסף. פירוש דלא מצי לומר דכולי עלמא אית להו דרבה כיון דבעינן לאוקומי פלוגתייהו השתא במלוה צריך למשכון אי מצוה קעביד או לא. וזה פשוט.

והכא במלוה צריך למשכון קמיפלגי מר סבר מצוה עביד. פירש רש"י במלוה צריך למשכון להשתמש בו ולפסוק עליו להיות פוחת מן החוב והולך דרבי עקיבא סבר אפילו הכי מצוה עבידן עד כאן. ולפי הפירוש הנכון שפירשנו למעלה מצוה דעביד אליבא דרבי עקיבא למיהוי עליה שומר שכר לאו מצות הלואה היא כדמשמע לכאורה דהא ליתא דמצות לאו ליהנות נתנו ובשומר אבדה לא עשאוהו שומר שכר מאותו הטעם. אלא מצוה דהכא היינו כדפרישית לעיל דבעי למטרח במשכון לנערו ולא מיבעי ליה למיתן פרוטה לעני מר סבר כיון דמשתמש בה כי מנערו ומקשטו לא חשיבא מצוה

למפטריה מפרוטה דעני שאין זה אלא כמנער כסות שלו הילכך שומר חנם הוא ורבי עקיבא סבר דאפילו הכי מצוה עביד בניעורו כיון דהחוב פוחת והולך במשתמש בו ובזה נתיישב פירוש רש"י ז"ל. ורבינו חננאל ז"ל פירש במלוה צריך למשכון קמיפלגי שהלוה ירוד ועני ומי שהיה מלוה לו שלא במשכון היה אובד מעותיו ונמצא שהמלוה הזה צריך למשכון שאם לא יגבה מכאן יאבדו מעותיו מר סבר מצוה עביד דמכל מקום הלואהו ומר סבר לא מצוה עביד כיון שלא הלוה לו אלא במשכון. ואינו נכון דהא ודאי אף על גב דצריך למשכון מצוה עביד כי יזיף לעני וליכא מאן דאמר בהא דלא חשיבא מצוה. ואי איתיה להאי פירושא יש לפרש כדפירשתי לעיל מר סבר מצוה עביד בניעורו דכשהוא מנערו לצורך העני מנערו ומר סבר לא מצוה עביד בניעורו שלצורך עצמו מנערו מפני שיודע שסופו לגבות ממנו כן נראה לי. ויש שהקשו על פירוש זה משום דהוה ליה למימר מלוה צריכה משכון. ואין זו קושיא כלום לפי מה שפירשנו. ולכלהו פירושי הא דאמרינן דחייה בעלמא היא ורבה אמר לך דכולי עלמא אית להו דרבה ופליגי במלוה על המשכון אי תפיס ליה לגובייניא. ומחוורתא דמתניתין דלא כרבי אליעזר כדאסיקנא לעיל וכדפרישית לעיל. הריטב"א.

והריא"ף כתב בתשובה וזה לשונו: במלוה צריך למשכון קמיפלגי מר סבר מצוה קעביד ומר סבר לאו מצוה קעביד. פירוש דלא דמי משכון לכל פקדונות דפקדונות דעלמא אי בעי שומר למיזף עליהון ולמשכן אותם לא שרי ליה אבל משכון אי מצטרך מלוה לזוזי ולית ליה ללוה למפרע ליה ולא יכול לזבוניה למשכון אית ליה למלוה למיזף עליה זוזי. וקאמר רבי עקיבא דהא הנאה דסמיכא דעתיה דמלוה בהכין הוה בה שומר שכר על ההוא משכון ולא מצוה בעולם הוא דקעביד ורבי אליעזר סבר אפילו הכי מצוה קעביד ולא הוה שומר שכר בההיא הנאה וסליקא שמעתא בהכין. ומכל מקום ליכא דחייביה למלוה בשמירת משכון טפי מן מאי דאית על שומר שכר והיכא דאישתבי בליסטים מזויין פטור בין בשעת הלואה ובין לבתר כן ואם נגנב ואבד חייב בין משכנו בשעת הלואתו ובין משכנו לבתר הכין ולא שייכא דרבי יצחק בהני מילי כל עיקר. אלא כי פליגי בההיא הנאה דבה הוי שומר שכר או בהנאה אחריתי פליגי ואי בהא הנאה הוה פליגי לא הוה משתניא מילתא אלא למר שומר שכר הוא ולמר שומר חנם הוא אבל שבויה לא למר ולא למר וכל שכן דאיתברר ליה דבהנאה אחרת פליגי השתא שבוק כל עיוני וסברי בהא שמעתא לבר מן הדין עיונא והדין סברא דקא נהרין לך שבילא. עד כאן לשונו בסוף תשובה שלא נמצא תהלתה.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: והכא במלוה צריך למשכון קמיפלגי. פירש רש"י להיות משתמש

בו ולפסוק עליו להיות פוחת מן החוב. ואיכא למידק דאם כן תיפוק ליה דהוי כשומר שכר דשוכר כנושא שכר. ויש לומר דהכא כשכלו ימי שכירותו ואמר גמרתיו כך תירץ הרב אב ב"ד והראב"ד ז"ל. ומיהו אכתי לא ניחא דאם כן אפשר למשנתנו אפילו כרבי אליעזר בשאינו צריך למשכון. ומסתברא דאי משום הא לא קשיא דאיכא למימר דאין הכי נמי וכי אמרינן לעיל אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר לפום ?פני פירוקי קאמרינן דהא אידחו כלהו ואי פלוגתייהו במלוה מעות ומתניתין בפירות וכולה רבי יהודה היא מתניתין דלא כרבי עקיבא ולא ניחא לן בהכי משום דכלהו סתמי כרבי עקיבא אבל השתא דאיכא לאוקומי ככלהו תנאי מוקמינן. אלא דקשה קצת דאם כן כיון דלעיל אמרינן ומחוורתא מתניתין דלא כרבי אליעזר וכולה שמעתין בתר ההיא מסקנא גרירא אם איתא דהשתא אפשר דאתיא ככולי עלמא הוה ליה לאסוקי והשתא דאתית להכי אפילו תימא מתניתין רבי אליעזר ובשאינו צריך למשכון. ולדידי קשיא לי תו דהא מדמוקמי פלוגתייהו במלוה צריך למשכון אלמא לכלהו מותר להשתמש בו וכאבא שאול דאי לא גזלן הוי וחייב אפילו באונסיו ואלו לתנא קמא דמתניתין אסור להשתמש בו ואתיא מתניתין דלא כרבי עקיבא ודלא כרבי אליעזר. ואפשר דמוקמינן למתניתין בדפריש והתנה עם הלוה שישתמש בו כדי שיהא פוחת והולך מן החוב. ורבינו חננאל פירש מלוה צריך למשכון שעליו סומך להלות מעותיו שאילולי כן לא היה מלוה לו וכיון שכן משכון זה עיקר המצוה ולפיכך נעשה שומר שכר עליו שהוא הגורם ופוטרו מלתת פרוטה לעני. ורבי אליעזר סבר המלוה על המשכון לאו מצוה קעביד אלא עיקר המצוה במלוה תלויה אבל לא במשכון והמשכון איבו פוטרו אלא המלוה ולפיכך אינו נעשה עליו שומר שכר.

והראב"ד ז"ל פירש במלוה צריך למשכון הואיל ונוטל עליה משכון אם יש עליה מצוה אם לאו. ואינו מחוור בעיני דלא הוה ליה למימר בצריך למשכון קמיפלגי אלא הכי הוה ליה למימר ובמלוה על המשכון בהא פליגי מר סבר מצוה קעביד ומר סבר לאו מצוה קעביד. והנכון כדברי רבינו חננאל. והקשה הראב"ד אשמעתין למה ליה למימר משום מצוה תיפוק ליה משום דתפיס ליה על חוביה כדאמרינן באומן דתפיס ליה אאגריה. ותירץ דטעמא דאומן משום דנהנה בו שהרויח בו אבל כאן לא הרויח כלום בהלואת המעות. עוד הקשה אי בשכר מצוה הוי שומר שכר אפילו בדלא שוה שיעור זוזי נמי. נשאר לו בקושיא. ואני תמה דודאי לרבי עקיבא אפללו בדלא שוה שיעור זוזי הוי שומר שכר עליו להתחייב בכנגדה והוא הדין לרבי אליעזר אלא שהוא נחלק מצד אחר ואמר דלאו מצוה קעביד כל שהוא צריך למשכון. ושמא הרב ז"ל מפרש הא דאמרינן לעיל

בדלא שוה שיעור זוזי כולי עלמא לית להו דשמואל ופטור מכלום וכפי הפירוש הראשון שכתבתי אני שם. אבל הנכון דלית להו דשמואל דוקא קאמר כלומר דלא אבד כל מעותיו אלא כנגד משכונו ונמצאת קושית הרב שעלה לה תירוץ. כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: במלוה צריך למשכון קמיפלגי. הואיל ונוטל עליה משכון אם יש עליה מצוה או לא. קשה לי למה ליה למימר משום מצוה תיפוק ליה משום דתפיס לי על חוביה כדאמרינן באומן מדלא אמר הכי שמע מינה איתיה להההוא פירושא דפרישנא לעיל גבי אומן דלא שייך למימר גבי משכון שאינו רשאי להתכבד בו כלל. אי נמי שאינו מרויח בו כלום כלישנא בתרא. מיהו קשיא לי אי בשכר מצוה הוי שומר שכר אפילו בדלא שוי שיעור זוזי נמי. ועוד שמירת משכון מאי דמיא לשמירת אבדה והלא מצוה משעת הלואה נעשית. ואיכא לתרוצי מפני שממתין עליו ואינו מוכרו ליפרע ממנו. ע"כ.

כתוב בספר המאור ומה שכתב הריא"ף בהלכותיו בהלוהו על המשכון וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם יש לי ראיות על משכנו בין בשעת הלואתו בין שלא בשעת הלואה ביו שנתן לו מדעתו בין שלא מדעתו שהוא חייב באונסין משום דפרעון הוי ואין אנו צריכין לפרוטה דרב יוסף בזה. עד כאן.

דף פב:

אבא שאול אומר מותר לאדם להשכיר משכונו של עני להיות פוחת והולך. ואוקימנא במאי דנפיש אגריה וזוטר פחתיה והלכה כמותו. ומיהו דוקא להשכירו לאחרים אבל לעצמו אינו משכירו אלא מדעתו של לוה כדאמרינן גבי גבאי צדקה שמוכרים לאחרים ולא לעצמן וכעין שאמרו בשומר אבדה בפרק אלו מציאות ואם הוא מדעתו של לוה או שהתנה כן בשעת הלואה מותר. וליטול מטלטלין בנכייתא שאלתי מרבנו והיה מגמגם בדבר. הריטב"א.

למימרא דסבר רבי מאיר נתקל לאו פושע הוא לאו בדוקא נקט האי לישנא דלרבי מאיר לא סגיא דסבירא ליה דנתקל לאו פושע הוא. אלא אפילו אנוס נמי חשיב ליה למאי דסביר לן השתא דהא אפילו שומר שכר פטר ליה רבי מאיר אלא משום דבעי למפרך מברייתא דשמעינן מינה דנתקל פושע הוא נקט האי לישנא. הרשב"א והר"ן.

תברא התנא ששנא המשנה אליבא דרבי מאיר אינו הוא התנא ששנה הברייתא אלא תרי תנאי נינהו אליבא דרבי מאיר. פירוש תברא בשבועה כדגרסינן במשקין בענין שמתא תברי ברתי. כלומר אמר רבי אלעזר בשבועה תרי תנאי נינהו. רבינו חננאל.

ואתא רבי יהודה למימר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם האי כדיניה והאי כדיניה ולא תקנו בו כלום ודין הנתקל כדין הגנבה ואבדה אינו דומה לא לאונס ולא לפשיעה ושומר שכר כל זמן שלא נאנס חייב ושומר חנם כל זמן שלא פשע פטור ומיהו גבי נזקין פטר רבי יהודה דאנוס קרי ליה לענין נזקין שהתורה הקלה בנזקין ולא מיבעיא לאחר נפילה דהוה ליה בורו והתורה מיעטה בשמירתה בכסוי בלחוד כעין שמירה פחותה של שומר חנם אלא אפילו הזיק דרך נפילתו דהוה ליה כאשו נמי פטור דאף בדידיה מיעטה תורה בשמירתה ומכי נטר כדנטרי אינשי פטור בנזקיו ולא בעי שמירה מעולה כשמירת שומר שכר ובריתא דקתני פטור מדיני אדם וכו'. כבר פירשתיה בארוכה בספר המלחמות יפה. ומצאתי בתוספות בבבא קמא שמפרשין אותה משום אדם המזיק ואם כן למה פטרוהו לדברי האומר אנוס הוא והלא אדם מועד לעולם בין באונס בין ברצון והם השיבו שאינו חייב באונסין גדולים וסמכו אותה מן הירושלמי שאמרו בישן ובא חבירו וישן אצלו הוא המועד. ואי אפשר להעמידה דהתם משום דשני פשע בעצמו וכן מה שאמרו באם היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון וכולה מתניתין וכן מה שאמרו לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים כולם כשהם אדם המזיק משום פשיעה דניזק פטרו בהם או שהן בור כגון שהלה נתקל בו ואין לי להאריך כאן. ועוד הביאו טבח אומן שקלקל דפטור בחנם ואמאי אדם מזיק הוא וכי נמי סבירא לן אנוס הוא לחייב וזה ודאי קשה עליהם דכיון דמחייב בשכר אלמא כעין גנבה ואבדה הוא ולאו אונס גדול ולאו אונס קטן הוא ופטרוהו בחנם אלא שאין באומן הטועה במלאכתו משום מזיק. וסוף דבר כיון שהזכירו חכמים באונס נזיקין אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם ונפל מן הגג ברוח שאינו מצויה הרי הזכירו סוף האונסין כולם דרוח שאינה מצויה אפילו כאותה של אליהו במשמע דרוח מצויה הזכירו לענין שומר חנם אבל רוח שאינה מצויה לא הוזכרה בתלמוד אלא לענין אונס דהוא מן האונסין הגדולים שבעולם ואין כאן מקום להאריך בזה יותר מדאי. הרמב"ן ז"ל.

דף פג.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא עכשו בא רבי יוחנן לחלוק על רבי אלעזר דאמר תברה ואוקמינהו תרווייהו בחד תנא ונתקל לרבי מאיר פושע הוא והילכך לענין נזקין חייב אלא שבנושא המשאוי הקלו למטרו אפילו מן הפשיעה ומשום התקנה. ופריש רבא היכי משתבע דהא אי אפשר לו לישבע שלא פשע דהא נתקל לרבי מאיר פושע הוא אלא משתבע שלא בכוונה שברתיה. הרמב"ן.

שבועה זו תקנת חכמים היא ואתא רבי יהודה למימר שומר חנם ישבו. פירוש דאית ליה דנתקל לאו פושע הוא אבל מכל מקום לאו אנוס הוא ולא הוי כמו גנבה ואבדה ומשום הכי שומר חנם ישבע שומר שכר משלם. ואם תאמר והא בפרק המניח משמע דרבי יהודה סבר נתקל פושע הוא. ויש לומר דתברה מי ששנה זו לא שנה זו. ועוד יש לומר דודאי דרבי יהודה סבר דפושע הוא ושבועה זו דשומר חנם תקנת חכמים היא דאם לא כן אין לך אדם וכו' כדמשני לרבי מאיר ולא רבי מאיר לגמרי דאלו רבי מאיר אפילו שומר שכר מיפטר מהאי תקנה ורבי יהודה סבר דוקא בשומר חנם הקלו מפני התקנה אבל בשומר שכר לא הקלו דבשביל זה לא יהא נמנע מלהביא חבית כיון דבשכר הוא עושה. תלמיד הר"ף.

ואתא רבי אליעזר למימר גמרא כרבי מאיר ומיהו תמהני אם יכולין לישבע. רש"י פירש כדלעיל דרבי אליעזר סבר כרבי יהודה דנתקל כגנבה ואבדה הוא. ותמיהא מילתא כיון דהשתא סבירא ליה לרבי מאיר דשבועה זו תקנת חכמים היא מה יש לו עוד לתמוה על רבותיו דגמיר מינייהו גמרא כרבי מאיר ולמה ישבש דברי רבותיו לומר דלית להו תקנה בזו וטעו בעיקר דינא אין זה אלא מן המתמיהין. לפיכך הנכון דאף רבי אליעזר סבירא ליה דאיכא הכא תקנת חכמים ומשום דסבירא ליה בעיקר דין נתקל כרבי יהודה היה תמה ואומר שאף לפי התקנה יש לתמוה היאך נאמר זה וזה ישבע כרבי מאיר שהרי תקנת חכמים היתה בנתקל ונתקל לאו פושע הוא וכיון שכן לא עשו חכמים תקנה לפושע אלא לאותם שהם כעין גנבה ואבדה ולא התיר בה תקנה לשומר חנם שלא פשע דהא כיון דנתקל סתם לאו פושע הוא מדינא נפטר ואינו צריך תקנה ולשומר שכר הוא שהוצרכה תקנה לפטרו ודוקא כשלא פשע אבל אם פשעו בין שומר חנם בין שומר שכר חייבים בדינם שלא עשו תקנה אלא בסתם נתקל שאינו פושע וזו היא תמיהתו של רבי אליעזר היאך נאמר כי לעולם זה וזה ישבע ויפטר דהתינח במקום מדרון דנתקל לאו פושע אבל במקום שאינו מדרון נתקל פושע הוא ושניהם חייבים ואפילו כמקום מדרון שנפטרים בשבועה שלא פשעו הניחא היכא דליכא רואים. אבל איכא רואים צריך הוא להביא ראיה כאיסי. והא דאמרינן היכי משתבע אמר רבא שבועה שלא בכונה שברתיה היינו אליבא דרבי מאיר דלדידיה אפילו פשע פטור ואינו משלם אלא כשעשה בכוונה אבל לרבי אליעזר דסבר דנתקל לאו פושע ולא עשו תקנה לפושעים משתבע שלא פשע. הריטב"א.

ולענין פסק הלכה איכא מאן דפסק כרבי מאיר ואמר דסתם מתניתין כוותיה. ולכאורה ודאי הכין משמע ורבא נמי דהוא בתרא אמר דמשתבע שלא בכוונה שברתיה אלמא

לא מיחייב אלא בששכר בכוונה אבל בפשיעה פטור כרבי מאיר דאפילו בשומר חנם תקנו. והריא"ף ז"ל כתב דאין הלכה כרבי מאיר אלא נתקל לאו פושע הוא ונפק ליה מתורת פושע ולכלל אונס לא בא אלא דינו כדין גנבה ואבדה וכרבי יהודה דאמר שומר חנם נשבע דלאו פושע הוא. ומיהו אין הלכה כרבי יהודה דאמר שומר שכר משלם דסתם מתניתין דלא כוותיה ומתניתין לא רבי מאיר דעושה אותו פושע ולא רבי יהודה דאמר שומר שכר משלם דלית ליה תקנת מעביר חבית אלא כחכמים דאית להו תקנה. ומיהו כשתקנה דוקא בשומר שכר שבו הוצרכו התקנה שאילולי כן אין לך מעביר חבית ממקום למקום שבשביל שכר מועט של העברה ישלם דמי כל החבית אבל בשומר חנם לא הוצרכו לתקן דלאו פושע הוא ופטור והא דקאמר רבא דמשתבע שלא בכוונה שברתיה לטעמיה דרבי מאיר קאמר וכו' ככתוב בהלכות. ועוד יש ראיה לדברי הרב מדאתקין רב יוסף בסיקרא הני דדרו באגרא משלם פלגא נפיש לחד וזוטר לתרי דמי לאונס ודמי לפשיעה ואלו לרבי מאיר אפילו פושע פטור הואיל ושלא בכוונה נשברה. ועוד דהאי דדמי לאונס משום דנתקל אנוס הוא ודמי לפשיעה מפני שנשא יותר על משאו ולא אונס ממש אלא דלא הוי פושע כדפרישית. ומיהו פטרינן ליה הכא אפילו בנושא שכר דהני דתקין לאו בשכר היו עושים בודאי. ואינו יכול לפרש דמי לאונס מפני שנשא יותר על משאו ודרך מקצת בני אדם לישא כן ומפני שהוא משאוי כבד יותר מדאי נתקל ודמי לפשיעה משום שאף זה הוה ליה לעיוני ונתקל פושע הוא דכל מה שהוא יותר על משאו פשיעה היא ולא חלק רבי מאיר בין משאוי מרובה למשאוי מועט בענין נזקים אלמא בכולם פושע הוא. מילכך שמע מינה דלית הילכתא כרבי מאיר. ומצינו רבי יוחנן גופיה דאמר בפרק המניח לא תימא מתניתין רבי מאיר דאמר נתקל פושע אלמא מהדר לאוקומי מתניתין דלא כרבי מאיר משום דלית הילכתא כוותיה. ובפרק הגוזל בענין טבח אומן שקלקל פליגי רבי יוחנן ושמואל דשמואל סבר בין שומר חנם בין שומר שכר חייב לשלם כרבי מאיר דאמר הוה ליה לעיוני ורבי יוחנן אמר שומר חנם פטור ומשמע דלית ליה דרבי מאיר וקיימא לן כרבי יוחנן. וכן נמי הנהו שקולאי דתברו חביתא דרבה בר בר חנה ושקל גלימייהו והנהו ודאי לאו בכוונה שברוה דאם כן לא הוה אמר ליה רב דליהדר גלימייהו וליתן להו אגרייהו ואפילו הכי מדינא הוה להו לשלומי דשמא בפשיעה נשברה ושקל גלימייהו עד שיביאו ראיה. שלא פשעו בה ואי כרבי מאיר אפילו פשעו פטורין ואפילו במקום דאיכא ראיה ישבעו ויפטרו אלא ודאי דלא כרבי מאיר ורבינו חננאל פסק כרבי מאיר ותקנת חכמים היא. הרמב"ן והרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן: אבל רבינו הגדול אוקמה כרבנן דאמרי בעלמא נתקל לאו פושע הוא כרבי יהודה וכו'. אבל בשומר חנם לא תקנו כלום לדברי חכמים שאומרים נתקל לאו פושע הוא שהרי אינו מתחייב אלא בפשיעה גמורה והיה לו ליזהר מפשיעה כגון זה ואף רבי מאיר לא אמר שתקנו בשומר חנם אלא משום דקסבר כל נתקל פושע הוא דאיבעי ליה לעיוני ומיזל ואין דרכן של בני אדם ליזהר כל כך ולא יקבלו עליהם להעביר חבית ממקום למקום והיינו גמריה דרבי אליעזר דאמר זה וזה ישבע אלא שלא היה יודע דשומר שכר לא מן הדין הוא נפטר אלא מתקנת חכמים ומתניתין לא רבי מאיר בלחוד היא אלא אף רבנן וקיימא לן כסתם מתניתין וליתא לדרבי אליעזר דמפליג בין מקום מדרון לשלא במקום מדרון דלא שמעינן להו לרבנן דהכא ודהתם דמפלגי בהכי ודרבי יהודה ליתא דסתם מתניתין דלאו כוותיה אף על גב דבענין נזקין קיימא לן כוותיה הכא לאו משום תקנתא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: וכיון דקיימא לן בבבא קמא דנתקל לאו פושע הוא לית הלכתא כרבי מאיר וכרבי יהודה נמי אין הלכה בכאן דאיהו סבר שלא עשו תקנה בכאן והוה ליה יחידאה דהא רבי מאיר ורבי אליעזר פליגי עליה בהא הילכך הלכתא כרבי אליעזר דסבר בעלמא נתקל לאו פושע הוא כדקיימא לן בעלמא וכסברת רבי יהודה וסבר דאיכא תקנה בכאן במעבירי חבית וסתם נתקל לאו פושע הילכך במקום שאינו מדרון חייבין דפושע הוא שם ובמקום מדרון ישבע זה וזה שלא פשע ופטור אלא שאם הוא במקום רואים צריך להביא ראיה כאיסי דסוגיין כוותיה וכן פסק הריא"ף כדכתיבנא אליבא דרבי אליעזר. ויש פירושים אחרים בשמועה זו ומה שכתבנו הוא הנכון בעיני הרמב"ן. מפי רבי.

ויש ראיה לפסק זה מעובדא דבסמוך דרסתקא דמחוזא דאמר ליה רבא זיל אייתי ראיה שלא פשעת והיינו כרבי אליעזר ודלא כרבי מאיר דלדידיה אין לו להביא ראיה אלא שלא שברה בכוונה דעל הפשיעה פטור הוא. ואפילו לנוסחי דגרסי זיל אייתי ראיה דלא שנית בה לא משמע לישנא אלא שלא שינה משאר מעבירין אלמא כל ששינה חייב משום דהוה ליה פושע ואף על גב דלא שבר בכוונה. ובתוספות אמרו דלהאי לישנא דרבי יוחנן אף לרבי יהודה עשו תקנה בכאן והוא סובר נמי דנתקל פושע הוא ומיהו לא עשו תקנה בכאן אלא לשומר חנם בלחוד. והוצרכו לפרש כן מפני שנראה להם דבבבא קמא סובר רבי יהודה דנתקל פושע הוא. והא ליתא כדבירנא התם. כך הגירסא בכל הספרים אין כאיסי וסבירא לן כוותיה. ויש גורסים דסבירא לן כוותיה וליתא בנוסחי דוקאני והנוסחא הראשונה עיקר והכי פירושא אין כאיסי וסבירא לן כוותיה אפילו

בשבועות דעלמא דילפינן משבועות השומרים דכתיב ביה אין רואה וכדאמרינן נמי באידך עובדא דחלא. עד כאן.

כתוב בהלכות דקיימא לן סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא וכו'. פירוש הלכה כסתם מתניתין שאינו מזכיר שם רבי מאיר אף על גב דבברייתא קתני בהדיא דרבי מאיר קתני לה אפילו הכי סתמא מיקרי והוי סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין. ה"ר יהונתן.

תברה מי ששנה זו לא שנה זו דהאי תנא דהכא דאמר זה וזה ישבע סבר נתקל אנוס הוא מיהו לאו אונס גמור אלא כאונס גנבה ואבדה ואפילו הכי שומר שכר נמי ישבע. מיהו רבי אליעזר לא סבירא ליה הכי אלא כרבי יהודה סבירא ליה בנתקל והיינו דמתמה עליה רבי אליעזר שומר שכר מאי משתבע. ואי קשיא לך לרב דאמר בבבא קמא בענין הוחלק אחד במים שאם הוזק הוא עצמו במים פטור מאי טעמא קרקע עולם הזיקתהו הכי נמי בשנתקל ושבר את החבית מאי טעמא נושא שכר ישלם כל החבית לימא קרקע עולם הזיקתהו ולא ישלם אלא המחצה. ולא היא התם לאו שומר הוא כלל אלא מזיק באונס הוא אבל הכא שומר הוא ומחייב בגנבה ואבדה ובכל דמי ליה. ואפילו שומר חנם נמי תינח במקום מדרון נשבע שלא פשע דכהאי גוונא אמרינן נתקל אנוס אבל שלא במקום מדרון ודאי פושע הוא ובמקום שיש רואה לא מיפטר בשבועה עד שיביא ראיה שלא פשע כלל כאיסי. ומסקנא כדדריש רבי יוחנן ופליג אדרבי אלעזר דאמר אלא. ומסקנא דלרבי מאיר כל נתקל פושע הוא ואפילו הכי מעביר חבית ממקום למקום נשבע ופטור שאפילו במקום פשיעה ואפילו נתכוון להורידה מכתפו ונפלה מידו שהיא פשיעה גמורה נשבע שלא בכוונה שברתיה ופטור מתקנת חכמים ואפילו במקום שיש רואה דלא כאיסי. מיהו אנן לא סבירא לן הכי דבמקום שאינו מקום פשיעה כגון מקום מדרון נשבע שנתקל ופטור וכגון שנשברה בזיז היוצא שהיה יכול להזהר בו ולא נזהר נשבע שלא פשע בה כלומר שדחפוהו בני אדם ופטור כי ההוא דריסתקא דמחוזא דאמר ליה רבא אייתי ראיה שלא פשעת בה ואפטר ולא אמר ליה אייתי ראיה דלאו בכוונה איתבר שמע מינה דהיכא דמתרמי כהאי גוונא שלא במקום פשיעה וליתיה מקום ראיה דמשתבע שבועה שלא פשע בה ולא משתבע שלא בכוונה נשברה ואם אינו יכול לישבע משלם דלא כרבי מאיר. וההיא תקנתא נמי דתקין רבי חייא בר יוסף בסיכרא בהני דדרו אגדא והוא המוט הנשא בשנים לשלם פלגא דדמי לאונס ודמי לפשיעה נראה לי דלא כרבי מאיר ורבי אלעזר היא דהא דאמרינן דאפילו שלא במקום מדרון דהוי מקום פשיעה משתבע דשלא בכוונה נשברה ופטור ואם כן אף על גב דדמי לפשיעה אמאי

משלמי ישתבעו שלא בכוונה שברוה ויפטרו אלא מחוורתא דלא כרבי מאיר ורבי אלעזר ודלא כרבי יהודה נמי דלרבי יהודה נושא שכר משלם לעולם ואיהו תקין בין לנושא שכר בין לנושא חנם מיהו בחד דדרי אכתפיה ותברה פטור ואפילו לרבנן מיהו בשבועה שלא פשע בה. אלא שאני תמה הני רבנן מאן נינהו ותקנתא דסכרא כמאן אתקין דלרבי יהודה כל נושא שכר ישלם דלאו אונס גמור הוא אלא כאונס גנבה ואבדה ולרבי מאיר ורבי אלעזר כולן פטורין ואפילו בפשיעה חוץ מכוונה בלבד ואפילו במקום שיש רואה והכל מתקנת חכמים במעביר חבית בלבד מפני שהתקלה מצויה בו. ואנן במקום שיש רואה לא סבירא ליה כוותיה ובמקום שאין רואה נמי אם אינו יכול לישבע שלא פשע משלם ולא ידענא כמאן. ואולי נאמר דכרבי יהודה סבירא ליה בנתקל דלאו פושע הוא וכרבי מאיר דאפילו בשומר שכר עבדינן תקנאא בנתקל הואיל ואנוס הוא הילכך הני דדרו אגדא ונתקלו ושברו כיון דדמי לפשיעה משלמי פלגא דלא מצו לאשתבועי דלא פשעו ופטורין מפלגא משום דדמי לאונס ומשתבעי שנתקלו ובהכי פטירי מפלגא אלא דתמיהא לי טובא בגוף המעשה אטו נתקל דפליגי ביה רבי מאיר ורבי יהודה מי מפלגינן ביה בין נושא משא על כתפו לשאינו נושא ובין נושא משא גדול לנושא משא מועט. ונראה מכאן דלרבי יהודה מיהת מפלגינן בין מקום פשיעה לשאינו מקום פשיעה כגון מדרון שהוא מקום אונס דנתקל שם פטור ואם אינו מקום מדרון חייב כסוגיא דרבי אלעזר ובמקום מדרון נמי אם אינו נושא משא או שהוא נושא משא קלה ונתקל חייב והני דדרו באגדא אפילו במקום מדרון ונתקלו משלמין מחצה משום דזוטר לתרי ודמיא לפשיעה. מעתה בכל מקום שתמצא בו נתקל אנוס לרבי יהודה צריך אתה לפרש שהוא מקום אונס ומקום שהתקלה מצויה שם ושחיטת בהמה אחת מהן דוק ותשכח. והנהו שקולאי דתברי ליה חביתא לרבה בר בר חנה ושקליה לגלימייהו דמדינא מחייבי לשלומי ליה תרי דדרו אגדא הוו ופלגא מיהת משלמי. אי נמי במקום שיש רואה הוה ולא מצו להביא ראיה שנתקלו. הראב"ד.

וזה לשון הרמב"ן: מדקאמר בהנהו שקולאי דתברו חביתא דחמרא משמע דתרי שקולאי חברו חד חביתא ודרו באגדא הוו רש"י. אי נמי במקום שיש רואה הוי רבינו חננאל. ומדלא פירשו בגמרא לא נראה לי כדבריהם. ועוד ראיתי שהוזכר בירושלמי מעשה כזה ולא הוזכר שם בכל אותה גמרא דין אגדא ומקום רואה. אלא הכי פירושו שקל גלימייהו שלא יברחו ואתא קמיה דרבה בהדייהו לדינא אי פשעו אי שברו בכוונה אי במקום רואה ישלמו ואם לאו ישבעו כמתניתין. ואמר ליה רבא מיד הב להו גלימייהו ואמר ליה דינא הכי דלא יודו ולא ישבעו כלל ואמר ליה בסוף דליהב להו גלימייהו

ואגרייהו ולא מן הדין אלא משום שנאמר למען תלך בדרך טובים ואורחת צדיקים תשמור. עד כאן.

וההוא מעשה דארבע מאה דני חסרא דתקיפו ואמר ליה רבא אייתי ראיה דחמרא הוה בעידנא דזבנת ליה ותקפו ותפטר בדלא אמר ליה למקפה ואמר ליה מרתף זו של יין דכהאי גוונא אפילו בקנקנים דמוכר לא מחייב באחריותיה משום דאמר ליה לא מיבעי לך לשהווייה. ואית דמפרשי שליחא הוה ואמר ליה אנא שליחותיה עבדי ואיתקף בתר הכי דלית לך דינא בהדאי ואמר ליה רבא ארבע מאה דני חמרא כי תקפי לחד גברא קלא אית להו פירוש קול צווחה ויללה שאדם צווח ומודיע צערו לרבים ואי לא צווחת אלמא מתחלתו חומץ היה ואתה חומץ קנית ואם תביא ראיה שצעקת במצאך אותו חומץ תפטר ונראה כי היה זמן הרבה בין הקנייה ויום שנגלה לו שהחמיץ ואם לא תביא ראיה על זה הקול אין דין הלוקח כי אם עמך ואתה תדון עם המוכר. הראב"ד ז"ל.

וזה לשון הרמ"ך: ההוא דאמר ליה לחבריה זבון לי ארבעה מאה דני חמרא וליהוו גבך זבין ליה ותקיפו והוו חלא. אסיקנא דארבעה מאה דני חמרא כי תקפי קלא אית לה למילתא ואמרינן ליה זיל אייתי ראיה דחמרא זבנת לי כל ארבעה מאה דני ותיפטר ואי לא מייתית ראיה שלים דבמקום שיש רואין הוא ולא מהימן בשבועה. נראה לפרש ארבעה מאה דני חמרא כי תקפי קלא אית לה למילתא דלצדדין קתני והכי פירושא ארבעה מאה דני חמרא כי תקפי מילתא דלא שכיחא הוא הילכך לית לן להימונך בהא במקום שיש רואין דכיון דכי זבין איניש חמרא כי האי שיעורא קלא אית לה למילתא וחזו כולי עלמא הנהו שקולאי דממטו ליה מבית מוכר לביתו של לוקח וידעי אי הוי חמרא אי חלא הילכך אייתי ראיה דחמרא הוה כוליה ותפטר ואי לא שלים דלית לן להימונך בשבועה. מיהו לית לן להימוניה למוכר אפילו בעד אחד דאית לן למיחש דילמא קנוניא עבדו תרווייהו כן נראה. וצריך עיון. וה"ר יהונתן ז"ל מפרש ההלכות כתב כי תקפי קלא אית לה למילתא שמנהג בעל היין לצעוק ולהודיע צערו וכיון דההוא גברא לא עבד הכי אית ליה לאיתויי ראיה דחמרא זבן או ליתי ראיה דצוח ואודיע לרבים. ואיכא לאתמוהי אהאי פירושא דהא אין לך מקום לקנוניא גדול מזה דלצווח ולצווח כי היכי דליהמנוהו ואיהו אפשר דחלא זבן. ואפשר לפרש קלא אית לה למילתא דכי תקפי ארבע מאה דני חמרא דחד גברא אי אפשר דלא ליתקיף מחמרא דשאר אינשי דודאי הענבים הם שנתקלקלו בכרם וההוא גברא דאמר דתקיפו ליה לא הוה אידך במתא דתקף ליה חמריה בהאי עניינא הילכך לית לן להימוניה אלא בראיה דחמרא זבן וצריך עיון. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ההוא גברא דאמר ליה לחבריה זבין לי ארבעה מאה דני דחמרא.

פירש רבינו דהאי עובדא מיירי בשעשאו שליח בעדים למזבן ליה חמרא בין מממונו דשליח ולמהדר לאשתלומי מיניה ובין דיהיב ליה בעל הבית זוזי לאלתר למזבן ליה ואי לאו דאיכא קלא להאי מילתא והוה ליה במקום רואין הוה משתבע דתקף שלא בפשיעה ומפטר דכיון דליכא כפירה בשליחות ושליח אמר עבדי שליחותאי וטעין הכי בברי ומשלח לא ידע משתבע אהן דידע ומפטר וכן כל כיוצא בזה. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: זיל זבון ארבעה מאה דני דחמרא. זבון גרסינן ושליח שוייה. והא דאמר ליה רבא ארבעה מאה דני חמרא כי תקפן קלא אית להו הכי קאמר ליה היה לך לצעוק ולהודיע לרבים ואי לא יש לחוש שמא חומץ קנית בזול ואינך נאמן בשבועה. עד כאן לשונו.

זבנית לך ותקיפו להו. כלומר החמיצו אחר מכאן שבשעה שלקחתיו היה יין משובח וטובן ובעל הבית שעשאו שליח היה חושד אותו שפשע בלקיחתן שכבר החמיצו קודם שלקחן. אי נמי היה חושדו שמא החליפם בחביות של חומץ שהיו לו ונוטל היין הטוב שקנה לעצמו. ה"ר יהונתן.

זיל אייתי ראיה דמעיקרא חמרא מעליא הוא. מהא שמעינן דלאו בדוקא בשבועת השומרים אמרה אלא אפילו בעלמא כי הכא אי אתרא דשכיחי ביה סהדי הוא לא מיפטר בשבועה אלא בעדים. הר"ן.

אתקין רב חייא בר יוסף וכו'. פירש רש"י דאגדא הוא מוט כפוף באמצעו ונותן על כתפו וכו' עד באותו מוט ונשבר משלם פלגא מאי טעמא נפיש לחד וכו'. ומרי פירש דלא כשנשבר המוט מיירי דבהא לא עביד תקנה אלא כשנתקל ונשברה החבית דומיא דכולה סוגיין דלעיל ואלו היה פושע היה חייב כדברי רבי אליעזר ואם הוא קרוב לאונס הוא פטור מפני התקנה ולא עוד אלא דכיון דספיקא הוא אם פשע אי אפשר לחייבו על הספק כי המוציא מחברו עליו הראיה והילכך איצטריכא תקנתא דלישלם פלגא. הריטב"א.

רבה בר בר חנה חברו ליה שקולאי חביתא דחמרא. פירש רש"י חברוה שלא במקום מדרון ובפשיעה אי נמי בריגלא ונכון הוא. ובירושלמי פירש כי בענין הוה דבשבועה היו פטורין אלא שעשה כן כדי להביאן לבית השבועה. הריטב"א.

וזה לשון הרמ"ך: הנהו שקולאי דתברו חביתא דחמרא במקום שיש רואין ואמרי אינהו דנתקלו באונס ושקלי מרי חביתא לגלימייהו. ואסיקנא דהכי דינא דלישלמו או ליתו ראיה דלא פשעו ובשבועה לא להימנו כלל כיון דהוה במקום שיש רואין ולמען תלך בדרך טובים הוא דאמר ליה רב לרבה בר בר חנה דהוה מרי חביתא דליהדר להו גלימייהו ולישלם להו אגרייהו מיהו שבועה לא רמי עלייהו מן דינא. ומצינו למימר

דמצי אמר מרי חביתא נהי נמי דלית לי להימונך בשבועה אי לא בעינא אבל השתא כיון דאנא בעינא למיעבד טיבותא בהדך להימונך אשתבע ותיפטר. כן נראה. עד כאן.
סליק פרק ששי האומנין
השוכר את הפועלים למלאכתו סתם וריבה בשכרן יותר ממנהג שאר פועלי המדינה בסתם ואחר ששכרן אמר להם להשכים ולהעריב יותר ממנהג שאר פועלי העיר אינו יכול לכופן על כך. ונראה לומר דאף על גב דאודו ליה ועבדו הכי חד יומא מצו הדרי בהו למחר כפי המנהג. ואם התנה עמהן תחלה על כך אפילו במקום שלא נהגו תנאי ממון הוא ונראה לומר דיכול לכופן על כך וצריך עיון. הרמ"ך.
מקום שנהגו שלא להשכים וכו'. להשכים קודם זריחת השמש להעריב אחר שקיעת החמה. הראב"ד.
גמרא: **פשיטא כיון דתני הכל כמנהג המדינה אנא ידענא דאינו יכול לכופן**. הראב"ד.

דף פג:

פועל בכניסתו משלו. יש מפרשים אם נכנס במלאכתו קודם זריחת השמש משלו הוא נותן לבעל הבית וביציאתו ממלאכתו עם הערב משל בעל הבית הוא שכן משפטו ויש מפרשים בכניסתו לערב לבית בשעות שלו הוא צריך ליכנס כלומר לאחר הערב לפי שהמהלך מן השדה לעיר אינו משתדל לבעל הבית אבל ביציאתו לעבודתו אינו יוצא ללכת אלא משהתחילו לו שעות של בעל הבית דהיינו משיזרח השמש לפי שאף כשהפועל הולך מן העיר לשדה בעבודת בעל הבית הוא מתעסק והיינו דכתיב תזרח השמש יצא אדם לפעלו ויעבוד בעבודתו עדי ערב וזה נכון. וכן נראה לי מן הירושלמי דגרסינן התם ערבי שבתות בין ההשכמה בין הערבה משל בעל הבית עד איכן כדי למלאת לו חבית של מים ולצלות לו דג ולהדליק לו את הנר. הרשב"א.
וזה לשון הריטב"א: **פועל בכניסתו משלו וכו'**. פירש רש"י פועל בכניסתו בערב לעיר צריך לוותר משלו אצל בעל הבית להחשיך אצלו וביציאתו למלאכתו לבקר משל בעל הבית שאינו צריך להקדים אלא שילך עם הנץ החמה. ובדרך אחר פירשו בתוספות לפי שטה זו פועל בכניסתו בערב משלו צריך לתת בחירתו שלא יכנס אלא לאחר צאת הכוכבים כי חורתו לצורך עצמו היא ואין לו לבא ביומו של בעל הבית אבל ביציאתו בבקר הליכתו לצורך בעל הבית היא וכיון שכן הולך לאחר הנץ החמה שהוא יומו של בעל הבית ואין לו להקדים קודם לכה ואחרים פירשו פועל בכניסתו למלאכה בבקר צריך לתת משלו שיקדים ללכת קודם הנץ החמה שיתחיל מלאכתו בשדה בשתנץ החמה

וביציאתו מן המלאכה יטול משל בעל הבית שיצא מן השדה קודם צאת הכוכבים ויהיה בביתו כשיצאו הכוכבים ותקנו כן כדי שלא יכנס אחר צאת הכוכבים שיש סכנה ומכל מקום נלמוד מדבריו כי בבקר נוטל משלו וביציאתו נוטל מבעל הבית דאלמא זמן פועל הוא מהנץ החמה עד צאת הכוכבים וזה פירוש נכון וכן משמע במדרש תהלים ולעבודתו עדי ערב מכאן אמרו חז"ל שתהא היציאה של בעל הבית והכניסה של פועל. וצריך הפועל שתזרח לו השמש בשדה למלאכתו ושיהא בעל הבית משפיע את הפועל בעיר. עד כאן וכן אמרו בירושלמי. עד כאן.

וליחזי מהיכא אתו. פירוש דכיון דליכא מנהג הכא אית לן למיזל בתר אחרא דאתו מינה. ושמעינן מהכא שההולך ממקום למקום ופוסק שם על שום דבר סתם אם יש שם מנהג הולך אחר המנהג ואם אין שם מנהג הולך אחר מנהג מקומו. הריטב"א ז"ל.

בעיר חדשה. כתב. הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: לענין פסק בני העיר שנתיישבו מחדש קובעים מנהגותם כמנהגות העיר שיצאו משם. ואי לקוטאי נינהו הולכין אחר מנהג העיר החשובה הקרובה להם לא רצו אינם יכולים לכוף זה את זה אלא הולכין על דין תורה. מיהו נראה לומר דהיכא דאמרי מעיקרא נקבע לנו מנהג כדי שלא נהיה אגודות אגודות ואיכא אדם חשוב בהדייהו ומסכים בקביעת מנהגם עמהן יכולין הן לכוף זה את זה כדין ולהסיע על קיצתם שבני העיר כופין זה את זה וצריך עיון. עד כאן.

אמר להם תפסוהו. והא דדאין בלא עדים והתראה ושלא בזמן סנהדרין שאני הכא דשליחא דמלכא הוא ומדיני המלכות להרוג בלא עדים והתראה לייסר העולם כמו שראינו בדוד שהרג גר עמלקי ושלוחו של מלך כמותו. ומכל מקום במקום שאין כך למלך לעשות כן מחוקי המלכות אף הממונה שלו אינו רשאי ואם אמר לו המלך לעשות כן יהרג ואל יעבור. הריטב"א ז"ל.

אל ירע בעיניך הוא ובנו בעלו נערה המאורסה. ואם תאמר והלא דינם בסקילה ואמרינן בעלמא אף על פי שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו. יש לומר שלא בטלו שימות במיתה חמורה יותר אבל פעמים שהוא מת במיתה קלה יותר כשם שפעמים שימות על משכבו והכא להקל נשתנה דינו דתליה מענין חנק שהיא יותר קלה מסקילה לדברי הכל ויש אומרים דאתיא כמאן דאמר כל הנסקלין נתלין ואין צורך. הריטב"א ז"ל.

דף פד.

איבריה דרבי ישמעאל. יש מפרשים דאיבריה רצה לומר אכילתו תלמיד הר"פ. והריטב"א כתב איבריה וכו' הוא מקום הקיבורת של הזרוע או הירך שהוא עגול ושם בודקין האדם שהוא שמן ועב ופירוש רש"י אינו נכון. עד כאן.
יתיב אשערי טבילה. והא דאמרינן בפסחים האי מאן דפגע באתתא בעדנא דסלקא מטבילה אחזתו וכו' הני מילי באיניש דעלמא ולא ברבי יוחנן שיצרו בידו ודמיין עליו כקאקי חיוורין וזה פשוט. הריטב"א.
יהיבנא לך אחתאי לקמן מוכח שנשאה ולא חש לומר לשמא יאמרו בשביל זו חזר זה ולפי מה שפירשתי שמתחלה היה אדם גדול ניחא. הרא"ש.

דף פה:

כי מטא ההיא שעתא לא מצאי כו'. אומר רבינו שבחלום הראהו ונראין דבריו. תוספות שאנן.
אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה. מה שפירש לנו זוג הוא שהנמנע מלעלות לספר תורה הוא אסור והיו תלמידי חכמים רובם קשה עליהם התנועה לעלות לספר תורה והיו נמנעין מלעלות. והנראה לי בפירוש דבר זה הוא בהפך והוא שהדבר האסור הוא היות איש תלמיד חכם נמצא שם ועולה לפניו כהן עם הארץ או מי שהוא גרוע ממנו בחכמה וקורא תחלה ולהיות שהם מיעטו כבוד תורה ואין קורין תחלה בתורה אלא קורא אחר פחות מהן לקו רובם שאין תורה יוצאה מבניהם לפי שמה שאמרנו כהן ראשון וכו' אין כל זה אלא בשויה וממה שיסייע את הפירוש הזה הוא היות בעל המאמר הוה רב ובפירוש אמרו רב קרא בכהני לפני שמואל. הרמב"ם בתשובת שאלה מועתק מלשון ערבי.
אדמוקימנא ליה לאברהם. תימה והלא בכל יום היה עושה כך. הרא"ש.
על מה שכתבו בתוספות שאין הקב"ה מחיה את המתים אלא על ידי טל. וכתב הרמב"ן וזה לשונו: כדאמרינן בכמה דוכתי באגדות שעתיד הקב"ה להוריד טל ובו מחיה את המתים וקרא כתיב ימיו מתיך וגו' כי טל אורות וגו'. ואמרינן נמי באגדה כשנתן הקב"ה תורה לישראל בדיבור ראשון יצאה נשמתן והחיה אותן בגשם ועליהם אמר הכתוב גשם נדבות וגו'. ואי קשיא וכי רבי חייא ובניו לא היו מתפללין שמונה עשרה ברכות ומאי שנא האידנא. לא קשיא יחיד על הצבור שאני ותענית צבור שאני שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר וגו' והכי נמי אמרינן התם בתעניות ולשמואל

שליח צבור דמיעני היכי משכחת לה כגון דאמר משיב הרוח נשב זיקא אמר מוריד הגשם אתא מיטרא. ע"כ.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: כי מטא לתחיית המתים רגש עלמא. ואף על גב דמקמי הכי אדכר תחיית המתים בראש הברכה אתה גבור וכו' מחיה המתים. ההיא אינה אלא להחיות מתים שהגיעו לשערי המות אבל תחית מתים העתידה היא של סוף הברכה וכדאמרינן באגדה שאין הקב"ה מחיה מתים לעתיד אלא על ידי הטל דכתיב יחיו מתיך וגו'. אמר מוריד הגשם אתא מיטרא. פירוש וזמן ימות הגשמים היה שאלמלא כן לא היו אומרים אלא מוריד הטל ואף על פי שצריכים לגשמים. וכי תימא וכי רבי חייא ובניו לא היו מתפללים שמונה עשרה כל יום ויום ומאי שנא האידנא. לאו מילתא היא דשאני דתענית צבור ושאני יחיד המתפלל על הצבור כי תפלתו מקובלת יותר. עד כאן.

דף פו.

והדר פרצופיה לאחוריה. והא דאמרינן בפרק ערבי פסחים אורח אין בו משום זוגות היינו טעמא התם משום דהוי כנמלך שאינו יודע כמה יתנו לו לשתיה אבל הכא כמו בעל הבית היה כי כל צרכו יתנו לו לשתות. הרא"ש.
שמע דפליגי במתיבתא דרקיעא אם בהרת קודמת לשער לבן וכו'. ספק הקב"ה אומר טהור וכלהו אמרי טמא. פירוש נראה לו כעין חלום ששתי כתות של צדיקים ברקיע חולקות והכת הקרובה לזו השכינה היתה אומרת טהור וכל שאר הכתות אומרות טמא ואמרו מי יוכיח ונתרצו ברבה בר נחמני הראו לו בחלום הדברים הללו כדי שיצא מן העולם בישוב נחת רוח. רבינו חננאל ז"ל.
למה נקוד על איו שבאליו בבראשית רבה אל"ף יו"ד וא"ו נקוד למ"ד אינו נקוד אמר רבי שמעון בן אלעזר כל מקום שאתה מוצא כתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב וכאן שהנקודה רבה וכו'. ככתוב בתוספות. וכתוב בגליון תוספות ועל זה יש שום טעם למה לא נקד על למ"ד והיינו דורשים הכתב. עד כאן.

דף פז.

פת קטנית תנן או פת וקטנית תנן. פירוש דנפקא מינה לענין דאי אמרת פת וקטנית תנן (אין) מערבין בה דלא איקרי פת. הריטב"א.
הא דאמרי רבנן בשוכר את הפועל כאחד וכשנים מבני העיר משמנין ביניהם שמעינן מינה דכל כהאי גוונא לא אמרינן המוציא מחברו עליו הראיה אלא כל היכא דתרווייהו

היה להם לפרש אי נמי תרווייהו לא היה להם לפרש משמנים ביניהם וכן במוכר כדשיימי בי תלתא וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף. הרמב"ן ז"ל.

לאתויי הא דתנו רבנן השוכר את הפועל והיינו דקאמרי במתניתין הכל כמנהג המדינה כלומר לוקחים השני מנהגים והולכים אחר המנהג הגדול ואחר המנהג הקטן וזה פירוש הירושלמי שהביא הריא"ף מנהג מבטל הלכה אף על פי שהלכה רווחת היא המוציא מחברו עליו הראיה וכן השוכר טוען בפחות שבשכירות רצית לומר הבינותי מדבריך והפועל אומר לא נתכוונתי אלא על הגדול שבשכירות היה לנו לומר המוציא מחברו עליו הראיה ולא יתן לו אלא כפי הפחות לפיכך בא המנהג שבדרך בעלי בתים לפעמים לשכור ביוקר ועל כן היה לו לבעל הבית לפרש דבריו ולא עשה יפסיד חצי טענתו וכל פועל שמנהגו לפרקים להשכיר עצמו בפחות משאר פועלים ולא פירש דבריו יפסיד הוא חצי טענתו כיון ששניהם היו יודעים המנהג. אי נמי יש לפרש זה הירושלמי על משנתנו שאומרת מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב כלומר שאין יוצאין הפועלים למלאכתן אלא עד אמר חצי שעה לזריחת השמש ושיוצאין ממלאכתן קודם שעה אחת לשקיעת החמה עושין ואף על פי שפועל הכתוב בתורה הוא מזריחת השמש עד שקיעת החמה דמנהג מבטל הלכה. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הרמ"ך: ירושלמי זאת אומרת מנהג מבטל הלכה שבכל מקום המוציא מחברו עליו הראיה חוץ מזו שמשמנים ביניהם מפני המנהג ולא אמרינן דדעתו דבעל הבית אתרעא זילא אף על גב דאמר להו הרי אני שוכר אתכם כשנים ושלשה מפועלי העיר ואין הכי נמי אי תפסו טפי מממונו דבעל הבית אית לאהדורי ניהליה ההוא טופיאנא וצריך עיון. עד כאן.

וחכמים אומרים משמנין ביניהם. פירוש מחשבין הגדול שבשכירות והפחות שבשכירות וכולל זה עם זה ונותן לו חציו של שניהם וזהו בינוני. רבינו חננאל ז"ל.

והריטב"א פירש בענין אחר וזה לשונו: משמנין ביניהם כלומר שנותן שכר הבינונים ואי איכא תרי בינונים או תלתא נותן מן האמצע. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: משמנים ביניהם. כלומר מן הבינונים ולא מן היתרים ולא מן הפחותים וזהו הכל כמנהג המדינה כלומר שתופסין המנהג השוה שבמדינה. עד כאן.

וכתב הרא"ש די וידש וזה לשונו: כן נראה מסברא שאם נוהגים במדינה קצתם בבינונים וקצתם למעלה או למטה שראוי לידבק בצד השוה שבהם אבל אין זה הוראת לשון הכל כמנהג אבל מצד שעוזב אותו למנהג יש לנו להתנהג על דרך זה במקום שיהיה המנהג על דרכים שונים. עד כאן. ויש מפרשים שמין ביניהם את המלאכה אי שויא ביותר

שבשכירות. הראב"ד.
בירושלמי אמרו לענין הפוסק על הפירות הנותן מעות לחבירו ליתן לגורן חייב להעמיד לו שער בינוני איזהו שער בינוני היו לו פירות משמונה מתשעה מעשרה נותן לו מתשעה. עד כאן. ודוקא בהא אבל המוכר שור או בית סתם ויש לו שוורים ובתים הרבה מראהו גרוע שבהם וכדאמר התם בית בביתי אני מוכר לך שור בשוורי אני מוכר לך מראהו מת מראהו נפול ולאו דוקא באומר בית בביתי ושור בשוורי אלא אפילו באומר שור או בית סתם וכדמשמע במסכת נדרים. ומיהו הא דאמרינן פרדס אני מוכר לך אף על מי שאין בו רמונים הגיעו ההיא משום דקאי בגווה כדאיתא בפרק המקבל. ובשכירות פועלים נמי דוקא לפי שאמר כאחד וכשנים הא לאו הכי אין לו לתת לו כפחות שבהן כדכתיבנא בריש פירקין. הריטב"א.
מתניתין: אלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה פירוש בשעת לקיטת הפירות שהוא נותן לכליו של בעל הבית ולאפוקי עודר ומנכש וכל שאר המלאכות שהם קודם לקיטת הפירות. והעושה בתלוש בדבר שלא נגמרה מלאכתו. כלומר שלא נגמרה מלאכתו לקבעו לתרומה ומעשר דלבתר הכי לא זכי ליה רחמנא וטעמא מוכח בגמרא וזו לא נצרכה אלא היכא שהיה רוצה לעשר ולאכול או בזמן שאין המעשר נוהג דאי לא פשיטא דאפילו בעל הבית אינו אוכל עד שיעשר. הריטב"א.
כתוב בתוספות משום דאיירי מעיקרא בפועלים וכו'. ומיהו בסוף פרקין משמע דנקט הכא מן התורה משום דקתני סיפא שומרי גנות ופרדסין אוכלין מהלכות מדינה אבל לא מן התורה גיליון תוספות.

דף פז:

גמרא. מה לכרם שכן חייב בעוללות מה לקמה שכן חייבת בחלה. פירוש לאו למימרא דהא קולא היא דאדרבה חומרי נינהו אלא בתורת טעמא אתא מה להני שכן יש בהן קולא לממונא של בעל הבית שחייבו הכתוב לתת לאחרים חלה ועוללות וכשם שזיכה לאחרים בכך זיכה בו לפועל. הריטב"א ז"ל.
וכן כתב רבינו חננאל ז"ל וזה לשונו: מה לכרם שכן חייב בעוללות שנאמר וכרמך לא תעולל וכשם שנתחייב בעל הכרם להניח עוללות לעניים כך חייב להניח הפועל לאכול מן הענבים אבל שאר הדברים שאין בהם לעניים כלום מנין. עד כאן.

אתיא קמה קמה וכו'. קשיא וכי אדם דן גזרה שוה מעצמו. ועוד דהא לא קיימא הך גזרה שוה. ואיכא למימר מפני שיד פועל על התחתונה גמרינן להך קמה מההיא בבנין אב אלא דגלי רחמנא בדוכתא אחרינא דבכל קמה אוכל. הראב"ד ולהלן תמצא עוד בזה.

ואם תאמר ונילף מקמה דניזקין דכתיב ונאכל גדיש או הקמה ודרשינן בהכונס לרבות כל בעלי קומה. ויש לומר דמסתברא למדרש בקמת מבקמת ולא מהקמה. אי נמי ילפינן קמה האמורה אצל חרמש מקמה האמורה אצל חרמש. מה להצד השוה שכן יש בהם צד מזבח. אף על גב דכוסמין ושבולת שועל ושיפון אין בהם צד מזבח מכל מקום צד דגן מקרו. ואתי נמי זית במה הצד. תימה אמאי לא קאמר מה להצד השוה שבהם שיש בהם פרט ולקט מה שאין כן בזית כדאיתא פרק הזרוע. ויש לומר דניחא ליה לעשות הצד השוה בצד מזבח שהוא שוה בזה כמו בזה אבל פרט ולקט אינם שוים בשמם. ועוד יש לומר דאהני קרא דכרם זית לרבותא דפועל אוכל בו במה הצד שיש בו צד מזבח אבל אי לא כרם זית הוה אמינא אותו צד דפרט ולקט למעוטי זית. הרא"ש ז"ל. ועיין בתוספות ריש פרק כיצד מברכין.

וחרמש לרבות כל בעלי חרמש. פירוש דהאי קרא יתירה הוא ואתא לדרשא. ואם תאמר והא איצטריך לגופיה שלא יקטוף ויאכל בכליו ואף על גב דהא כתיב וקטפת מלילות בידך איצטריך וחרמש לעבור עליו בלא תעשה. יש לומר דאם כן לימא קרא וכלי לא תניף אי נמי לא תאכל אלא בקטיפה. ועוד דכל היכא דאיכא למדרשה לא מוקמינן בלאו כיון דאיכא עשה בר מהכי. והראשון יותר נכון. הריטב"א ז"ל.

אימא דבר חרמש אבל וכו'. ואם תאמר אמאי לא נילף מחרמש וכו'. ויש לומר דלהכי לא ילפינן מחרמש משום דהוי להו שני כתובין וכו' ככתוב בתוספות. וכתוב בגיליון תוספות אך קשה דטפי הוה לן למידרש מהלכותיו מלשני כתובים הבאין כאחד וכן בשיטת רבינו ברוך. עד כאן.

ואכתי מיבעי ליה דבר חרמש אכול דלאו בר חרמש לא. כלומר דבר שנלקט ביד לא תיכול. ואין לשון מיבעי ליה האמור כאן נאמר בדקדוק דהא קיימא לן דאפילו מוסק וגודר ביד אוכל והכי הוה ליה למימר ודילמא הכי קאמר קרא דבר חרמש אכול וכו' והכי פירושו אלא לא תילף מחרמש בלחוד נילף מחרמש ומקמה תרווייהו שבא זה ולימד על זה וכדמפרש ואזיל. ומאן דלא גריס אלא הכי נמי פירושה. הריטב"א.

וזה לשון הרשב"א: ההוא מיבעי ליה בשעת חרמש אכול דקרא הכי קאמר כי תבא בקמת רעך למלאכה וקטפת מלילות בידך לאכול אבל חרמש שהוא בידך לקצור לצורך בעל הבית לא תניפנו אפילו על המלילות שאתה נוטל לאכול. ואם תאמר אמאי דרשי ליה

הכי לימא ללאו הוא דאתא ולא לשעת חרמש. ויש לומר דנפקא לן מדכתיב וחרמש לא תניף דמשמע וחרמש שהוא בידך לא תניפנו על קמת רעך לצרכך ואי ללאו בלחוד הוה ליה למימר וקטפת מלילות בידך ולא תניף חרמש על קמת רעך. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: הא דאמרינן ההוא מיבעי ליה בשעת חרמש וכו'. הכי משתמע קרא וקטפת מלילות בידך לאכול ולא תהא קוצר במגל לצורך אכילה שאם נתו דעתו על המלילות האלו לאכלן אינו רשאי לקצרן במגל אלא קוטפן בידו וכן אם קצרן במגל לצורך בעל הבית שוב אינו רשאי לאכלן דהוה ליה תלוש והוא עושה במחובר והעושה במחובר אינו אוכל בתלוש ומדלא כתב רחמנא ולא תקצור בחרמש משמע ליה וחרמש שאתה קוצר בו לא תניף לצורך עצמך על קמת רעך והכי נמי מדריש ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית ממיעוט דכליך. אי נמי משום דתרווייהו קראי יתירי נינהו דמרישא דקרא משמע ואכלת ולא שתוליך בידך וקטפת ולא שתקצור במגל אף על גב דמיבעי לן לעבור בלאו כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמי ללאו בלחוד והיינו דתניא בסיפרי כי תבא בקמת רעך יכול לעולם תלמוד לומר וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעל הבית מכלל שנאמר רעך פרט לאחרים רעך פרט לגבוה. וקטפת בידך שלא תהא קוצר במגל. וחרמש בשעה שאתה מניף חרמש אכול שלא בשעת חרמש לא תאכל והיינו רישא דברייתא דקתני יכול לעולם תלמוד לומר וכו'. והכי נמי תניא אידך התם כי תבא יכול לעולם תלמוד לומר ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית והדר דריש כוליה ומהדר ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית כלומר אותה שעה אתה אוכל ולא בשעה שאין אתה נותן כדאמרן בגמרין לאפוקי שאינו גמר מלאכו דהיינו עודר ומקשקש או מנכש בעשבים והוצרכתי לפרש זה מפני שראיתי לר"ם הספרדי שאמר העושה במחובר אינו אוכל אלא כשיגמור עבודתו והמבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר וחרמש לא תניף מפי השמועה למדו שכל זמן שהוא עוסק בקצירה לא יניף חרמש לאכילתו. וכמדומה לי שטעה בפירוש ברייתא זו שבספרי אלא קרא למאי דכתבינך אתא ואכילת פועל במחובר באכילתו בתלוש אוכל בשעה שהוא עושה ודומיא דבהמה דאוכלת בשעת מעשה דקרא כתיב לא תחסום שור בדישו. אלא דאשכחן בתוספתא העושה בכל גופו אוכל בכל שעה שירצה רבי יהודה אומר אינו אוכל אלא בשעה שפורק ובשעה שטוען מפני גזל מלאכתו של בעל הבית ופירושה העושה בכל גופו בין בידיו בין ברגליו אפילו בכתפו אוכל בכל שעה שירצה ורבי יהודה פליג שאינו אוכל אלא בשעה שאינו מתבטל ממלאכתו דהיינו בשעה שפורק וטוען דקסבר רבי

יהודה תקנת חכמים היא שלא לאכול בזמן מלאכה כל זמן שאפשר לו לאכול שלא בביטול מלאכה כגון פורק וטוען ובהשבת אבדה דמתניתין פליגי דרבי יהודה סבר תקנו שיאכל בשעה שחוזרין מן הגת ולא יאכלו בשעת מלאכה ורבנן סברי. תקנו שיאכלו כן כדי שלא יאכלו בשעת מלאכוע ולא שאסרו עליהם כלום והלכתא כרבנן. ובנוטת משנתנו של רבינו ז"ל גרסינן וכולם לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה כגון פורק וטוען כלומר בשעת מלאכה שהיא גמר אבל לא קודם מלאכה ולאחר גמר מלאכה ממש אבל מפני השבת אבדה לבעליה אמרו אוכלין בהליכתם מאומן לאומן אף על פי שהוא קודם מלאכה ובחזרתן מן הגת אף על פי שהוא לאחר גמר מלאכה. ובשאר כל הנוסחאות גרסינן וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה ודא ודא אחת היא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: ומצינו להר"ם במז"ל שכתב העושה במחובר אינו אוכל עד שיגמר מלאכתו והמבטל ואוכל בשעת מלאכה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר וחרמש לא תניף מפי השמועה שמענו שכל זמן שהוא עוסק בקצירה לא יאכל. עד כאן. ויש אומרים דנפקא ליה הא מילתא למרן ז"ל מדתניא בסיפרי כי תבא יכול לעולם תלמוד לומר ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית והדר דריש כוליה קרא ומסיק ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית ומשמע ליה למרן ז"ל דכיון דדריש ליה מעיקרא ודריש ליה לבסוף דתרתי קתני ומעיקרא דריש ליה שלא יאכל פועל במחובר אלא כשהוא גמר מלאכה ולבסוף דריש ליה שלא יאכל אלא אחר שיגמור מלאכתו והכי נמי תניא התם כי תבא יכול לעולם תלמוד לומר וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעל הבית עד כאן. ומפרש לה מרן ז"ל שלא יניף לאכילתו בשעה שהוא עוסק במלאכתו. וזה תימה גדול דבכוליה פרקין מוכח דפועל אוכל בשעה שעוסק במלאכתו ומפני השבת אבדה לבעלים אמרו ז"ל שיאכל פועל כשהולך מאומן לאומן ובכוליה פרקין לא דרשינן הני קראי אלא למעוטי העושה במחובר בשעה שאינו גמר מלאכה והני מתנייתא דספרי הכי נמי מתפרשי ותרתי דרשי דחרמש לא תניף חדא מילתא היא והתם אורחין הוא לפרושי מעיקרא ולמהדר לפרושי לבסוף ובהדיא גרסינן בתוספתא העושה בכל גופו אוכל וכו'. והילכתא כרבנן ואפילו רבי יהודה לא קאמר אלא מדרבנן מפני השבת אבדה לבעלים עד כאן. עיין לקמן בדבור המתחיל וכולן לא אמרו וכו' בלשון הר"ן.

ההוא מואל כליך נפקא. תימה מנין לן בקמה דבעינן גמר מלאכה דמכרם לא ילפינן שכן פטור מחלה וחייב בעוללות. ויש לומר דמסתבר לדמויי כל האכילות יחד שיהיו דוקא בשעת גמר מלאכה. הרא"ש ז"ל.

והא אמרת קמה קמה לגזרה שוה. ואם תאמר והא אין אדם דן גזרה שוה מעצמו אלא אם כן קבלה מרבו עד הלכה למשה מסיני וכיון דלא קיימא היכי הוו דרשי לה מעיקרא. יש לומר דלא היו דנין לה בגזרה שוה ממש אלא כעין מה מצינו דכיון שמצינו קמה דמחייבת בחלה אף אני אומר דלא זכתה לו תורה לפועל אלא כעין אותה קמה ויד פועל על התחתונה. ורש"י כתב שהמקשה אומר גזרה שוה זו כדי להקשות ולומר דגזרה שוה דקמה קמה ודאי מקובלת היתה בידם מסיני אלא דלא ידיע להו למאי אי להא אי למילתא אחריתי שכל הגזרות שוות כך נמסרו לנו ממשה רבינו עליו השלום קמה קמה לגזרה שוה אבל אינו ידוע לנו בפירוש מאי זו מהם נאמרה ועל כן נחלקו בהם בתלמוד בכמה מקומות ואלו היו כן מקובלות מסיני בפירוש לא תפול בהם המחלוקת. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

וזה לשון הריטב"א: **אתיא קמה קמה**. פירוש אפשר דהאי מקשה גמרא גמיר לה להאי גזירה שוה ולהכי פריך בה להדיא דאי לא אין אדם דן גזרה שוה מעצמו. אי נמי דלאו גזרה שוה קפריך אלא בילמד סתום מן המפורש. עד כאן.

אמר רבא להלכותיהן. תימה דמכל מקום למה נכתב כרם וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר כיון דבעי למכתב ענבים לדרשא אורחיה למכתב כרם תחלה. ותימה קמה נמי דכתיב וקטפת מלילות אורחיה למכתב קמה. ויש לומר הא כתיב חרמש ועליה שייך למכתב מלילות. הרא"ש.

הניחא למאן דאמר גזל גוי אסור. פירוש איכא למימר דהכא נמי לא יאכל דאחשביה רחמנא כגזל כיון דאיהו לאו בר מצוה הוא אלא למאן דאמר גזלו מותר מאי איכא למימר. הריטב"א.

כתוב בתוספות תימה למאן דאמר גזל הגוי מותר מאי עביד ליה לקרא דוחשב עם קונהו וכו'. ואפילו תאמר שלא ידרוש ידקדק עם קונהו מכל מקום מפשטיה דקרא תיקשי ליה שאין העבד יכול להפקיע עצמו מתחת ידי הגוי עד שיגיע היובל ועל כרחך איירי כשידינו תקיפה וכו' ויש לומר דאפילו למאן דאמר גזל הגוי מותר היינו דוקא היכא דליכא חילול השם כגון מחשב עמו בלא דקדוק או כגון שציערו הגוי או פועל שנותן לכליו אבל היכא דאיכא חילול השם אסור דאי לא תימא הכי בזמן שהיתה יד ישראל תקיפה על אומות היאך היה נשאר ביד גוי פרוטה הילכך כיון שהגוי בתן מעות לישראל וקנאו לעבד והאמין בו שיעבדנו וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.

רעך ולא הקדש. כלומר שיצטרך הגזבר לפדות קצת מן הענבים כדי שיאכל הפועל כדי שבעו להכי בא רעך למעט הקדש דלא זכתה לו תורה. ה"ר יהונתן ז"ל.

אבל הריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: רעך ולא הקדש. ואם תאמר הקדש למה לי קרא למיסריה והלא יש בו מעילה מן התורה כיון שתלשו. יש לומר דאתיא אפילו כשהתנה שלא יחול עליו הקדש אלא בדמיו וכההיא שאמרו בונין בחול ואחר כך מקדישין. ולמאן דאמר גזל גוי אסור תרתי שמעת מינה רעך ולא של גוי ושל הקדש דלאו רעך הוא. עד כאן.

על מה שהקשו בתוספות דלמה לי רעך למעוטי הקדש תיפוק ליה מדישו, כתב הרא"ש ושמא לא הוה דרשי דישו הראוי לו אי לאו דאשכחן רעך למעוטי הקדש. ור"מ תירץ דאלו לא כתיב אלא דישו לא הוה מוקמינן ליה אלא במידי דמאכל אדם דבמידי דאדם אכיל בהמה נמי אכיל אבל פרה הדשה בכרשינין אימא לא אכלה וכל שכן אי לא כתיב אלא כרם רעך והוה אמינא דוקא במאכל אדם להכי אייתר דישו למימר דאף במידי דלאו מאכל אדם עובר בבל תחסום. עד כאן.

ואכלת ולא מוצץ. כלומר אסור לפועל שיאכל הענבים בשעה שאינו תאב להם שאינו יכול לאכול החרצנים והזג אלא מוצץ היין מן הענבים וזורק הקליפה החיצונה דבודאי הוא אוכל אותה באכילה גסה ואין זה כנפשך שבעך לפי שיותר משבעך הוא. אי נמי יש לפרש שאף על פי שהוא תאב להם אסרה עליו תורה משום שלא יפסיד יותר מן הענבים לבעל הכרם ועל כרחך צוהו שיאכל הכל גם הקליפה. ה"ר יהונתן.

כנפשך כן נפשו של פועל. קשיא לי והלא בפועל עצמו הכתוב מדבר. ואיכא למימר רעך כנפשך קא דריש וכיון דרעך כנפשך אף נפשך כרעך דלמאי הלכתא איתקש רעך לנפשך אלא ודאי לאקושי נפשך לרעך. הראב"ד.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ויש מקשין היכי דרשינן כנפשך גבי בעל הבית גופיה דהא קרא בנפש פועל מיירי. ולא קשיא דאנן הכי דרשינן ואכלת ענבים בכאן כאלו היו משל נפשך. ע"כ.

שבעך ולא אכילה גסה המזקת לך כדאמרינן בעלמא כי יאכל קדש בשגגה ודרשינן כי יאכל פרט למזיק שכל אכילה שהיא יותר על כדי שבעו מזקת לו לאדם. ה"ר יהונתן ז"ל.

דף פח.

אמר רבי ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית. ובסוגיין מוכח להדיא דלא ממעט ראיית חצר בלחוד אלא כל דבר ממעט ואפילו מקח ומירוח וכיוצא בו. ובמסקנא אמרינן דמודה רבי ינאי בחטים ושעורים דבני גרן נינהו שמתחייבין בגרן ובמירוח. ולמאי דסלקא דעתין השתא דלרבי ינאי מירוח אינו קובע קשיין כמה מתניתין

דמודו דמירוח קובע. יש לומר דמוקי להו רבי ינאי דרבנן. אי נמי דהתם בשהכניסן לבית במוץ שלהן שאין ראיית פני הבית קובע אלא בפירות מדוגנים וחזר ועשה מהם גרן בביתו שהוא קובע. ורבי יוחנן אמר אפילו חצר קובעת ואם תאמר והיאך אפשר דלרבי ינאי חצר אינה קובעת והלא משנה מפורשת היא במסכת נדה אי זו היא חצר שקובעת למעשר כל שהכלים נשמרים לתוכה. ויש לומר דמוקי לה רבי ינאי דההיא דרבנן. ואם תאמר אם כן ניחוש דילמא מפריש מהן על פירות שבבית או מפירות שבבית עליהן וקא מפריש מן הפטור על החיוב או מחיוב על הפטור דהכי פרכינן בפרק קמא דיומא דגרסינן התם הכל שוין בבית שאינה עשויה לימות הגשמים דלא שמיה בית ופרכינן סוכת החג בחג רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרים וקתני עלה רבי יהודה מחייב במזוזה ובעירוב ובמעשר וכי תימא מדרבנן ניחא עירוב ומזוזה אלא מעשר אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. תירץ רבינו תם דהתם בית בבית מיחלף ומפריש מזה על זה אבל חצר בבית לא מימלף ולא אתי לאפרושי מזה על זה. הריטב"א.

וזה לשון הרשב"א: ורבי ינאי הא כתיב בשעריך ההוא מיבעי ליה דמעייל ליה דרך שער ורבי יוחנן דילמא תרתי שמע מינה ואם תאמר לרבי ינאי קשיא מתניתין דפרק ג' דמעשרות וכו'. ככתוב בתוספות. יש לומר דההיא מדרבנן שגזרו עליו כדי שלא יגע בשל בית והכין איתא עלה דההיא בירושלמי דגרסינן התם רבי שמואל בשם רבי יוחנן כלהון מן הבית למדו. ועוד אמרו שם רבי יוחנן אמר מקח חצר ושבת אינה תורה אלמא כלהו מודו דחצר קובעת מיהא מדרבנן אלא שהחליפו שם בירושלמי והעמידו רבי יוחנן בשיטתיה דרבי ינאי. עד כאן.

אבל לוקח חייב כלומר דמדאיצטריך רחמנא למפטר אלמא לוקח חייב שהמקח קובע ואפילו בשדה דומיא דשעל. ופריק רב פפא בתאנה העומדת בגנה ונופה נוטה לחצר. ואי קשיא והא אינו חייב אלא דרך שער והא לאו דרך שער הוא. ויש מי שפירש בשהנוף נכנס דרך שער ולא דרך גגות. והראב"ד דחה דשאינו כן דאי משום הא אפילו דרך חצר לא דהא נכנס במוץ שלו. אלא אמרו דרך שער ולא דרך גגות אלא במה שגדל בחוץ אבל תאנה זו שהנוף גדל בחצר ופירות נלקטין בחצר אין לך ראיית פני הבית גדול מזה. ועוד כתב הרב ואם כן למה ליה דנקט עומדת בגנה לוקמה בעומדת כולה בחצר. ותירץ דאין הכי נמי אלא משום דבעי למימר וכו' ככתוב בתוספות. ואיכא למידק כיון דאנן בדאווייתא איירינן דאילו מדרבנן כולהו מודו דאפילו חצר קובעת וכדאמרן אם כן מאי קאמר רב פפא בתאנה הנוטה לחצר והא תאנה אינה תורה דדגן תירוש ויצהר כתיב ואף על פי ששנינו כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל ונשמר וכו' ומייתי לה בסיפרי מדכתיב

ראשית דגנך וגו' מה אלו מיוחדין אוכל וגדולו מן הארץ וכו' הני מדרבנן קאמרי וקרא אסמכתא בעלמא וטובא איכא דכוותה בסיפרי דמייתי להו מקרא ולאסמכתא בעלמא ותדע לך דהא תנן בנדרים פרק הנודר מן הירק הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי וכו' ואקשי בגמרא לתנא קמא למימרא דדגן כל דמידגן משמע מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר וכו' ואמר אביי לאיתויי פירות האילן וירק אלמא מילתא פשיטא דפירות האילן וירק אינן תורה. ובריש פרק קמא דביצה אמרינן גבי ליטרא קציעות שנדרסה על פי החבית דאפילו בדרבנן כל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. אלא יש לומר דהכא לדוגמא נקטיה דהשתא לא נחתינן למילתא במינין המחוייבין מדרבנן או מדאורייתא אלא בדין המקומות הקובעים מדאורייתא וכי אתי לדקדוקי במינין שחייבין מדאורייתא אוקמה בדלית העומדת בגנה ונוטה לחצר. ואני תמה מי גרם לו לרב פפא למנקט לה בתאנה וכי אינו מצוי כן בדלית כמו בתאנה אדרבה יותר מצוי הוא בדלית לימא בדלית. ועוד קשה דהא משמע דרב חנניה דמותיב מכנפשך כך נפשו של פועל ורב פפא דמתרץ ליה תרווייהו טעו וסברי דלוקח דאורייתא וטעו בהא דהא אנן השתא בדאורייתא איירינן ופלוגתייהו דרבי ינאי ורבי יוחנן בדאורייתא היא כדאמרן והיאך אפשר דרבנן כי הני טעו בהא. על כן נראה לי דכלהו ודאי מידע ידעי דלוקח מדרבנן הוא אלא הכי קמותיב אי אמרת בשלמא מדאורייתא לא בעינן בית או חצר אלא אפילו גורן בשדה קובע משום הכי החמירו חכמים חדא חומרא בלוקח ועשו את שאינו חייב כחייב אלא אי אמרת דשדה מדאורייתא אין לה קביעות אם כן היאך החמירו שתי חומרות בלוקח לעשות שאינו חייב כחייב ומקום שאינו קובע כקובע. והיינו דקא מקשה נמי לקמן מקשואין ודלועין דכולי עלמא מעשרותיהם מדרבנן ולא קמשני התם מדרבנן וטעמא כדאמרן ורב פפא נמי דמוקי לה בתאנה בדווקא נקיט לה ולומר דתאנה דרבנן כשנופה נוטה לחצר או לבית ליכא אלא חדא חומרא לעשות את שאינו חייב כחייב הואיל ובמקום קביעות הוא והא דאמרינן ולוקח מדאורייתא מי מחייב לאו קושיא היא דאקשיה לרב חנניה חוזאה ולרב פפא דאינהו נמי לא טעו בה וכמו שאמרתי אלא לברורי מאי דתניא בברייתא כנפשך כך נפשו של פועל דמינה משמע לכאורה דלוקח אסור דלאו דרשא גמורה היא דאסמכתא בעלמא היא ולוקח (חסר) לפי שאין המקח קובע דבר תורה דאדרבה פוטר דלא חייבה תורה אלא מאי דאית ליה לבעל הבית שלא מכרו שנאמר עשר תעשר ואכלת ולא מוכר וכנפשך כך נפשו של פועל לחסימה הוא דאתא ודרך הגמרא לברר דרך קושיא ותירוץ כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן: איכא מאן דפריק דרב פפא אמסקנא סמיך דאסיקנא דמדרבנן קאמר

ומיהו הוה קשיא ליה לוקח אמאי חייב הואיל והוא בשדה ולא ראה פני הבית דהא כל היכא דלא ראה פני הבית כשם שהוא פטור מן התורה כך הוא פטור מדבריהם דלא תקון ביה רבנן מידי דכל דתקון כעין דאורייתא הוא. ופריק רב פפא בתאנה העומדת בגנה וכו' אבל בשדה פטור לגמרי אף מדבריהם כל זמן שלא ראה פני הבית ולא פני חצר. תדע דאקשינן מהנך מתנייאתא בסמוך ולא מפרקינן בחדא מינייהו דמדרבנן קאמר וקישואין ודלועין דרבנן הוא. וכי אקשינן ולוקח מדאורייתא מי מחייב לאו אדרב פפא אלא אעיקר ברייתא דסלקא דעתין מדאורייתא קאמר ומתוקמא לרבי ינאי בענבים כגון דלית העומדת בגנה ונופה נוטה לחצר וכיוצא בה ודומיא דרב פפא אבל עיקר תירוציה אמסקנא סמיך. ואין זה נכון דבמסכת מעשרות בפרק ב' משמע שהמקח קובע ואף על פי שלא ראה פני הבית ולא פני חצר וכן בדין שהרי קודם שגמר מלאכתן וקביעותן של מעשרות אסורין הן באכילת קבע מדבריהן ובמקח מתורת קבע גזרו עליו אבל נחלקו שם במסכת מעשרות אם מקח קובע קודם גמר מלאכתם או אינו קובע אלא לאחר גמר מלאכתם וקודם שהוקבעו למעשרות אבל עיקר הטעם בשאלה זו דרב פפא השתא לא איכפת ליה בתאנה אם מעשר שלה הוא מדאורייתא אי לא דאיהו לתרוצי לברייתא נתכוון ולא ללמד על החייבים במעשרות בא כאן ואי דייקת בה כולי האי ואמרת והא תאנה לאו דאורייתא לוקמה בגפן ואיהו לאו דוקא תאנה נקיט אלא ללמוד ממנה לכיוצא בה לדבר שחייב במעשר מן התורה תדע דהא אמר ולמאן דאמר לבית ואי מדרבנן לכולי עלמא לחצר כדכתיבנא. וכיוצא בזה יש בתלמוד הרבה שלא שנאן לעצמו אלא ללמוד בהן בכיוצא בזה. עד כאן לשונו.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: הכא בתאנה העומדת בשדה עסקינן וכו'. פירוש לאו דוקא נקט תאנה בהדיא במסכת בכורות ובפרק קמא דיום טוב אמרינן גבי ליטרא קציעות שתרומתן דרבנן ואף על גב דבסיפרי מייתי פירות אילו מן המקרא אינו אלא אסמכתא בעלמא ואלו הכא בדאורייתא עסקינן אלא ודאי לא דק ולדוגמא נקט תאנה כלומר גפן תרומה לתאנה שהוא עומד לאכילה דאלו העומד למשקה בתירוש וביקב תלה רחמנא וקודם לכן אינו מתחייב במעשר מן התורה אלא ודאי כדאמרן. והא דאמרינן ונופה נוטה לחצר או לבית פירוש שהנוף סמוך לפתח הבית או לחצר וכאשר מלקטו מבפנים ומכניסו איכא ראיית פני הבית או פני החצר דאלו כשנוטה מלמעלה דרך ראשי הכותל אין כאן כניסה אלא דרך גגות דלא שמה כניסה ואינה קובעת אלא ודאי כדאמרן. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: הא דאמרינן ונופו נוטה לחצר או לבית היינו מפרשים בשנכנסה דרך הפתח שאם אתה אומר מעל הכותל היינו דרך גגות. ולא היא שאפילו נכנסה דרך

הפתח הרי היא כתבואה שהכניסה במוץ שלה מיהו גבי לוקח כיון דאיכא שם מקח דקבע מדרבנן ואיכא שם חצר דאית ביה קביעות בכדרכה מן התורה אהני גבי לוקח דלא אכיל כלל אפילו אחת אחת משום דעיניו במקחו וכמי שהכניסה בתוך הבית כדרכה דמי. אבל גבי בעל תאנה ופועל לא קבע לגמרי אלא אחת אחת אוכל משום דעיניו בתאנתו ואם צירף שתים שתים חייב ואם היתה כולה בחוץ בעל הבית אוכל כדרכו ופטור והכי איתא במסכת מעשרות סוף פרק ג'. מיהו קשיא לי למה ליה למימר בתאנה העומדת בגנה והלא אפילו עומדת כולה בחצר כך דינה כדאיתא התם ובתרווייהו אחת אחת אוכל שתים שתים לא יאכל דבתר נופה אזלינן ואהני בהו שם חצר אף על גב דלא נכנסו דרך הפתח דשתים שתים לא יאכל ואם תאמר רבותא קאמר דאפילו עומדת בגנה גבי לוקח חצר קבעה לה מכל מקום הא דאמרינן בעל הבית עיניו בתאנתו קשיא דהא כי קיימא בחצר נמי הכי דינא. ואיכא למימר היכא דאיכא לוקח ודאי לגבי בעל תאנה חד דינא אית להו מיהו כיון דאיכא לוקח אי קיימא תאנה בחצר וליכא לאיפלוגי בין בעל תאנה ללוקח כי היכי דקבע לגבי לוקח קבע נמי גבי בעל תאנה ואפילו אחת אחת לא יאכל. אי נמי כי קיימא בחצר נמי עיניו בתאנתו והוא עיקר אצלו ולקיטתו בחצר אינה אצלו ראיה בחצר ולא ראיית פני הבית והא דאוקמה בעומד בגנה משום דבעי למימר לבית לבית וזה עיקר אבל גבי לוקח כיון שעומדת לגנה ונופה נוטה לחצר בין שעומדת כולה בחצר אחר לקיטתו הוא הולך והרי מקחו בחצר או בבית באיזה ענין שנכנס בהן ואפילו מעל גבי הכותל הילכך אפילו אחת אחת לא יאכל. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: ומדלא אוקמה בתאנה העומדת בחצר יש למדים דחצר אינה קובעת לפרי שהיה בתוכה במחובר ואפילו לאחר שנתלש כיון שלא נכנס שם תלוש מבחוץ דאי לא לוקמה בתאנה העומדת כולה בחצר. ויש דוחין בתוספות דודאי במחובר לא קבעה אבל כשתלשה חצר קובעת לאלתר ומשום דבעי למימר ולמאן דאמר בית בית ואין דרך תאנה להיות בבית לא נקטה נמי כשעומדת בחצר. עד כאן.

מתיב רב חנינא חוזאי מאי לאו בשדה. אלמא מקח נמי קובע למעשר ואת אמרת דאין מתחייב בראיית פני הבית והחצר. אבל פירוש רש"י לא נהירא שפירש מאי לאו בשדה ומקח לא עדיף מגמר מלאכה. ולפירות חשיב להו לא נגמרה מלאכתם מדקא מפרש מקח לא עדיף מגמר מלאכה ואם כן מאי פריך בסמוך אי הכי בעל הבית נמי לחייב והלא לא נגמרה מלאכתו ולוקח הוא דחייב משום דהמקח חשוב כגמר מלאכה אבל בעל הבית למה יתחייב בראיית פני הבית בלא גמר מלאכה הא מוכח בכוליה תלמודא דמכניס תבואתו לבית במוץ שלה לא נקבעה למעשר אף על גב דלאיבעית אימא לקמן

בשמעתין פירש רש"י דלית ליה דרבי אושעיא השתא מיהא אית ליה כי למה יחלוק עליו. ועוד קשה דהא אמרינן בביצה בסוף פרק המביא כדי יין דשבת וחצר ומקח אינן קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתן ואם כן הכא נמי לא קבע מקח תאנה אלא היכא דאיכא גמר מלאכה אלא הכא פירושו כדפירשתי. ואף על גב דאיכא תנא דאמר התם בהמביא כדי יין שקובעין מקח וחצר אפילו שלא נגמרה מלאכתו מכל מקום אמוראי דהתם לא מחייבי אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ולא פליגי אמוראי אלא בשבת ומשמע נמי התם דלא פליגי תנאי אלא בהכי אי מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו דאיכא דאמר דלא קבע אלא אם כן נגמרה מלאכתו אבל בגמר מלאכה לא פליגי דליכא מאן דאמר דקבע בלא מקח וחצר ושבת אלא משמע דבמקח ושבת ודדמי להו דחשיב התם פליגי אבל בגמר מלאכה לחודה לא קאמר אי דפליגי תלמודא. ועוד כי פריך לקמן מאי לאו שפיקסו בשדה ומאי לאו מלאכת הכנסת בשדה ומאי קושיא לוקמה כמאן דאמר בהמביא כדי יין דמקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתה דלדידיה כל שכן גמר מלאכה דקבע לדברי רש"י מפי רבי. מיהו בזה הועוד יש לדחות ולומר דניחא ליה טפי לאוקמה אליבא דהלכתא אי נמי לאוקמה ככולי עלמא. והקשו לרבינו והא תנן בפירקין נתפרקו עיגולין הרי אלו לא יאכלו ומוכח בגמרא דאם לא נעשו העיגולין כלל עדיין היו אוכלין דהוי דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר. התם מיירי כגון שמתחלה דעתו לעשות עיגולין. תוספות שאנץ.

אי הכי בעל הבית נמי. נראה לי דלא מתפרש באי אמרת בשלמא דאף למאי דסבירי לן דשדה מקום קביעות למעשרות הוא איכא נמי למפרך כי האי נמי בעל הבית ליחייב ואף על פי שיש לפרשו באי אמרת בשלמא בקושיא. הרשב"א.

ותלמיד הר"פ כתב וזה לשונו: בעל הבית עיניו בתאנתו. ואם תאמר והא אמרינן במסכת מעשרות דשנינן בכהאי גוונא העומדת בגנה ונופה נוטה לחצר אפילו בעל הבית נמי ויש לומר דהתם מיירי שאין דעתו של בעל הבית ללקט עכשיו כלום. ומכל מקום קשה דמשמע דעד השתא דהוה סלקא דעתיה דמיירי בשדה לא הוה ידע האי חילוק דבעל הבית עיניו בתאנתו ולוקח עיניו וכו' ואם כן תיקשי ליה מאי שנא בעל הבית מלוקח. ויש לומר דאז ודאי דאיכא לשנויי דבעל הבית עיניו בתאנתו דכיון שהוא שדה ודאי לא יניחנה שם אבל השתא דמיירי בתאנה העומדת בגנה הוה סלקא דעתיה דהוי שפיר גמר מלאכה ומשום הכי פריך שפיר אי הכי בעל הבית נמי ומשני דמכל מקום בעל הבית עיניו בתאנתו ולא הוי גמר מלאכה. ואם תאמר אמאי לא תנא תאנה עומדת בחצר. ופירש הקונטרס דלא הוה מצי למנקט הכי דאם כן בעל הבית נמי חייב דהא השתא

הוא רואה פני הבית. ולא נהירא דהא לא אשכחן בשום דוכתא שתהא ראיית פני הבית במחובר מועלת לקבוע מעשר. לכך נראה דודאי הוה מצי למימר הכי אלא נקט בכהאי גוונא דיכול להיות תאנה בבית אבל אי הוה נקט תאנה עומדת בחצר לא היה יכול לומר כמו כן תאנה עומדת בבית דאין רגילות להיות תאנה בבית אבל השתא דנקט תאנה עומדת בגנה ונוטה נופה לחצר מצי שפיר לומר כן ונופה נוטה לבית. עד כאן.

ולוקח מדאורייתא מחייב. כלומר וכי מקח קובע מן התורה דאיצטריך קרא למפטר פועל דלא ליקבע כלוקח אדרבה לוקח לא מיחייב במעשר כלל דתניא עשר תעשר ואכלת וכו'. והקשה רבינו תם מהא דאמרינן בבכורות מנין ללוקח תבלין מן הגוי שפטור במעשר שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר לוקח מישראל חייב לוקח מגוי פטור והתם מדאורייתא קאמר ולא מדרבנן ותירץ דהכא בשנתמרחו כבר ברשות מוכר וכיון דמוכר פטור לוקח נמי פטור והתם בשמרחן לוקח הילכך לוקח מישראל חייב ולוקח מגוי פטור. ואם תאמר אם כן מאי פריך הכא לוקמה להההיא דלעיל דלוקח חייב שלקחן קודם גמר מלאכה ואלו לוקח ודאי אינו חייב אלא כשלקחן קודם מירוח ומרחן דהכי אוקימנא ההיא דבכורות בדמרחינהו לוקח והא דאמרינן תבואת זרעך ולא מוכר לומר שהמוכר אף על פי שמרח פירותיו או שראו פני הבית פטור לעשר. והרמב"ן פירש דדוקא בשמרחן על דעת למכור דבאותו מירוח לא נתחייבו וקרינא ביה ואכלת ולא מוכר ולוקח לא מיחייב כיון שכבר נפטרו בשעת מירוח שהיה עונתן אבל מרחן המוכר על דעת לאכול חל עליהם חובת מעשר לאלתר ואף על פי שנמלך למכרן חייב והלוקח ממנו חייב לעשר ויפה כיון. ותדע שהרי גזרו חכמים על הלוקח דמאי של עם הארץ ואמאי דהא. כיון דמוכר לא מיחייב לעשורי אין כאן חיוב תורה וכיון דרוב עמי הארץ מעשרים למה גזרו עליהם משום חיוב מעשר דרבנן אלא ודאי כדאמרן. ומיהו ליכא לפרושי ההיא דבכורות בלוקח פירות ממורחין מבעל הבית שמרחן לאכילה דההיא בשמרחן לוקח כדפירש רש"י התם וכדכתיבנא לעיל נמצאת למד דהלוקח מחייב בשמרחן הוא או כשמרחן מוכר לאכילה. והאי דאמרינן עשר תעשר ואכלת משמע דהאי ואכלת באכילת שאר פירות קאי וקשה דהא קרא לא מיירי אלא באכילת מעשר בירושלים כדכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך. ויש לומר דהתם בספרא דריש מדסמיך ואכלת דקרא לעשר תעשר דהאי ואכלת אכולה תבואה קאי עשר תעשר ואכלת בביתך מעשר שני בירושלים ושאר תבואה המתוקנת בכל מקום. הריטב"א.

וזה לשון הרשב"א: ולוקח מדאורייתא מי מחייב והתניא וכו'. תבואת זרעך ולא לוקח. פירש רבינו תם דהכא איירי בלוקח אחר מירוח וכו' והיינו דתניא בפרק קמא דבכורות

מנין ללוקח טבלים ממורחים מן הגוי שפטור מתרומת מעשר שנאמר ואל הלוים תדבר תקחו את המעשר מאת בני ישראל טבלים שאתה לוקח מישראל אתה מפריש מהן תרומה ומעשר וכו' אלמא לוקח מישראל חייב והיינו בשמרחן ישראל הלוקח דומיא דלוקח מן הנכרי וההיא ודאי בשמרחן ישראל הלוקח דאי בשמרחן הגוי למה לי קרא דואל הלוים תדבר תיפוק ליה משום דגון גוי אלא טבלים ממורחין שהם ממורחין עכשיו קאמר שמרחן ישראל לאחר לקיחה וכאידך דאיתמר הלוקח טבלים ממורחין מן הנכרי מעשרם והם שלו וכו' ככתוב בתוספות. ואם תאמר והא אמרינן בעירובין בפרק בכל מערבין גבי אם בא חכם למזרח עירובי למזרח דקסבר רבי יהודה יש ברירה ואקשינן מדתנן הלוקח יין מבין הכותים ערב שבת עם חשכה וכו' ופרקינן כי לית ליה ברירה בדאורייתא אלמא אפילו לוקת יין חייב דבר תורה. ליתא דהכי קאמר בדבר שעיקרו דאורייתא לית ליה ברירה כן תירץ רבינו תם. ויש מקשין לדבריו דאם כן למה גזרו על הדמאי והלא לדבריו אפילו לא עשרן עם הארץ המוכר אינם חייבין מדאורייתא והילכך הוה ליה ספק בדרבנן ולקולא וכל שכן דרובן מעשרים הן. ויש לומר דשאני התם משום דאיכא למיגזר משום דזימנין דאוכלים על שלחנו ועוד דפעמים שהוא מוכר טבלים במוץ שלהם ואומר שהקדים מעשרותם בשבולין לפיכך גזרו אפילו על הממורחים שהוא מוכר. עוד יש לומר דכשהוא ממרח לאכול בביתו בין מוכר בין לוקח חייבין שכבר נתחייבו במעשר משעת גמר מלאכתם ומעתה מיפטרו ולוקח ומוכר שפטרם התורה הוא שמרח להוליכן לשוק וכן דעת הרמב"ם ועם זה עלה לנו תירוץ אף לאותה של לוקח יין מבין הכותים. והרמב"ן הקשה וזה לשונו: אם כן לוקח דומיא דפועל שלקח פירות מחוברין ותלשן ליחייב מדאורייתא והיכי אקשינן מדאורייתא מי מחייב הא לוקח תאנים בתאנה חיובי מחייב מדאורייתא. ויש לומר דפועל שאינו אוכל אלא בזכות תורה אינו זוכה עד שיאכל ומכיון שלקט תאנה בבית בגמרה מלאכתה נמצא בלוקח לאחר גמר מלאכה ובעל הבית על מנת שיאכל הפועל ממה שירצה שכרו הרי שפירות הללו נגמרה מלאכתן למכור ואחר כך מכר ומן הדין פטורין עד כאן. ואין דרך תירוץ זה מחוור בעיני כל הצורך לפי שאין פועל אוכל ממה שלקט לבעל הבית אלא ממה שהוא קוטף בידו לאכול ואם כן הרי הוא נוטל מן השבולין וכנגדו בלוקח אסור דבר תורה. ומסתברא לי שעיקר קושיא זו אינה לפי שלא התירו לא לפועל ולא לבעל הבית לאכול לאחר שנמרחו ונגמרה מלאכתם למעשר וקודם לכן הוא שבעל הבית ופועל אוכל בו ומעיקרא מסבר סברו דלוקח בכעין זה חייב שהמקח קובע ולפיכך חזרו ואמרו שהמקח לבדו אינו קובע עד שימרח או שילקט דבר שחייב מדאורייתא בחצר כגון דלית שנוטה לחצר

אינו חייב דבר תורה שאין מקח קובע ואדרבה פוטר. ואס כן פועל מותר בשלקט לו בעל הבית ונותן לו דכשלוחו הוא ודכוותה בלוקח דאורייתא פטור שהרי לא לקחם אלא לאחר שנתלשו. כן נראה לי. עד כאן.

כתוב בתוספות אבל לוקח קודם מירוח כי התם וכו'. וממורחין דקאמר התם היינו שהן ממורחין עתה. גליון תוספות ועיין שם בבכורות בתוספות.

אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. פירוש אלא קאמרי דלאו כדמשנינן לעיל דלעולם לוקח נמי פטור מדאורייתא וכל שכן פועל דמאי דדרשינן דפועל פטור ולוקח חייב אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. הריטב"א ז"ל.

דף פח:

מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אם חסמת פטור. פירש רש"י אם קצצת דמים שלא יאכל פטור מלאו דלא תחסום ולא תילף לחייבו בקל וחומר דבהמה כדלקמן ע"כ. ונראה מדבריו דבבהמה לא מהניא בה קציצה והכי איתא במתניתין שאינו קוצץ על ידי בהמתו וכן הלכה. ויש לפרש עוד אם חסמת פטור אף על פי שלא קצץ ולומר שהוא פטור ממלקות אלא שחייב לשלם מה שהיה אוכל וכדאמרינן בחוסם את הפרה שמשלם ארבעה קבין והכא דכולי עלמא חייב לשלם בדיני אדם כיון שאינו לוקה. הריטב"א.

מאי לאו משיפקסו אפילו בשדה פירוש אלמא מצינו חיוב מעשר בשדה כיון דאיכא גמר מלאכה. ואם תאמר מאי קושיא דהא רבי ינאי מדאורייתא קאמר והא דפיקוס מדרבנן הוא שהרי אין חיוב תרומה בקישואין ודלועין מן התורה. ויש לומר דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואם אין מירוח קובע מן התורה בדגן הא ודאי אינו קובע מדרבנן מהקישואין ודלועין. הריטב"א.

לא משיפקסו בבית. תימה כיון דהכניסן לבית קודם גמר וכו' מאי שנא ממכניס תבואה במוץ שלה וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דודאי חטים ושעורים שדרכן למרחן בשדה וכו' ככתוב בתוספות מידי דהוה אתאנה העומדת בחצר דאסור לאכול ממנה שתים לפי שעומדה בחצר ורגיל להיות גרן שלה בחצרו. הרא"ש.

ותלמיד הר"ף תירץ דהתם ליכא ראיית פני הבית כלל שהיא בתוך המוץ אבל הכא כי לא פקסו נמי איכא שפיר ראיית פני הבית דאין הפקס מכסה הקישואין והדלועין אלא הוא סביב להם. עד כאן. עיין בפרק קמא דמעשרות בפירוש ה"ר שמשון.

ורבינו חננאל פירש וזה לשונו: פירוש משיפקסו השער הצומח בקישואין ובדלועין כמו נוצה כשהן קטנים וכשמתגדלין נושר ואותה הנשירה נקרא פיקוס. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: לא משיפקסו בבית. פירוש דכיון שנכנסו בפיקוס שלהן לא נתחייבו בראיית פני הבית דהוה ליה כמכניס תבואתו במוץ שלה. ואם תאמר אם כן היאך יתחייבו בבית והאמר רבי אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניס אותה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר והא ודאי קיימא לן דפטורה לגמרי ואפילו לאדם ואפילו חור ודיגנו למאכלו וכדפירש רש"י ז"ל וגם בתוספות. ולית לן למימר דלית לן דרבי אושעיא כדפירש רש"י ז"ל בסמוך דהא דרבי אושעיא הלכה פסוקה היא לדברי הכל כדאיתא פרק אין עומדין להתפלל. ויש מתרצין בתוספות דהתם לפי שנכנסה במוץ שלה אבל בזו שלא נכנסה בפיקוס בעלמא נהי דליכא ראיית פני הבית מכל מקום לא נפטרה לגמרי וכשעשה פיקוס חייב לעשר וכן פירשו בתוספות. ומסיים בתוספות שאנץ ודמיא להההיא דקתני במשנה תאנה העומדת בחצר אם צירף שתים חייב אף על גב שלא ראה פני הבית לפי שלעולם גדל בחצר ורגיל חיוב גורן שלו לעשות שם בחצר הכא נמי כיון שדרך להביאם בבית קודם תיקון חייבים במעשר שאין צריך ראיית הבית אלא בדרך רגילותו. מפי רבי. עד כאן.

אבל מרי בשם הרמב"ן פירש דההיא דרבי אושעיא בשהכניס תבואתו בשבלים וחזר ודיגן ולא העמיד כרי ולא מרח שאלו חזר ומרח מיחייב שכן אמרו בירושלמי מירחן בעינן ואפילו בראש גגו. עד כאן.

ואם תאמר והא אמרינן בעבודה זרה פרק רבי ישמעאל קולט מן הגת העליונה ושותה כמו שכתבו בתוספות שם. ואם תאמר אמאי לא מייתי מההיא דביצה דמאכילין לחיה ולעופות עד שימריחו ולפרוך מאי לאו בשדה כדפריך מההיא דמייתי. ויש לומר דודאי הוה ידו שפיר דאיכא לשנויי לא בבית דהכי משמע עד שימרח אבל מההיא דמייתי סלקא דעתיה דליכא לשנויי הכי מדקתני משיפקסו כדפריך בתר כן. ואם תאמר היכי מצי למימר משיפקסו בבית והא קתני סיפא במה דברים אמורים במוליך לשוק אבל מוליך לביתו אוכל מהם אכילת עראי קודם שיגיע לביתו אלמא דשלא בבית קתני רישא. ויש לומר דלעולם מירי בבית וכגון שהיה לו מגורה בשדה והכניסם שם וקאמר ברישא דפיקוס קובע למעשר וגם איתא ראיית בית ועל זה קאמר במה דברים אמורים במוליך לשוק פירוש כשדעתו להוליכם למכרם ואם כן אינם עומדים להיות להם ראיה אחרת כי אם דהאי גרן ועוד דשמא ימצא לוקחים במקומם הילכך קבען בעל הבית אבל אם היה בדעתו להוליכן לביתו אם כן אין נשארים שם בהאי גרן הילכך ראיית פני הבית לא חשיבא לקבעו למעשר אלא אם כן עומדים לישאר שם באותו בית והכי נמי איתא במסכת מעשרות פרק ב' המעלה פירות מגליל ליהודה אוכל מהם עד שמגיע למקום

שהולך ואף על פי שראו פני הבית כבר בכמה מקומות כיון דאינם עומדים לישאר שם וגם לפי מאי דסלקא דעתיה מעיקרא צריך לומר דסבירא ליה הכי כדפרישנא דאם לא כן תיקשי ליה הכא הא דקאמר התם אבל במוליך לביתו אוכל מהם אכילת ארעי עד שמגיע לביתו אלא שמע מינה דסבירא ליה דהכי פירושו במה דברים אמורים במוליך לשוק ולהכי חשיב הדש בשדה לקבעם אבל במוליך לביתו שאין עומדין לישאר בשדה אז לא חשבינן דש בשדה לקבעם. תלמיד הר"ף.

כי קאמר רבי ינאי בתאנים וענבים. יש ספרים דגרסי הכי. ואיכא למידק היכי עריב תאנים עם ענבים ורבי ינאי ורבי יוחנן בדאורייתא קמיירי ומעשר תאנים אינו תורה וכמו שכתבנו למעלה. ויש לומר דתאנים בגרירא דענבים נקטינהו לפי שהם רגילין להזכירם יחד הביאו לפניו תאנים וענבים שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שאיני אוכל תאנים וענבים ועל כן לא נמנעו מלהזכירם יחד אפילו במקום שדברו בו לדבר תורה. ודכוותה גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ורש"י גורס זתים וענבים והיא הנכונה וכן היא בנסחאות הישנות. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: ונראה לי דכל שבעת המינים שהם חייבים בבכורים חייבים בתרומה ומעשרות דגמר ראשית ראשית מראשית כל פרי האדמה וראשית דגנך תירושך ויצהרך. מיהו ענבים דאמרינן הכא שיטפא בעלמא היא איידי דאמר תאנים נקט ענבים כי אחים הם ולא היא תאנים מדרבנן וענבים מדאורייתא. ובענבים דקיימי לאכילה חצר קבעה מדאורייתא ויקב נמי קבע ובתאנים חצר קבע מדרבנן וחטים ושעורים נמי אי נמרחו שלא בגרן חצר קבעה להו. עד כאן.

פירש רש"י כי קאמר רבי ינאי דבית קובע בזתים וענבים העומדין לאכילה ואף הם בכלל תבואה ומעשר שלהם מן התורה וכו'. דחקיה לרש"י לפרושי דבעומדים לאכילה מיירי דאם עומדים למשקים אף הם ביקב תלנהו רחמנא ומכל מקום מה שכתב וטעמא משום דבכלל תבואה הם קשה דהא אמרינן בפרק הנודר מן הירק אין תבואה אלא חמשת המינים וכמו שכתבנו למעלה דשאר פירות האילן וירק מדרבנן הם חייבין במעשר. ויש לומר זתים וענבים תירוש ויצהר שמעשר שלהם דאורייתא ואינם חייבים אלא בראיית פני הבית מדכתיב בערתי הקדש מן הבית ואף על גב דתלנהו רחמנא ביקב ביקב שבבית תלאן כלומר שאינם חייבין במעשר אלא אם עשאן יקב בבית דכבר ראה פני הבית דומיא דתאנה הנוטה לחצר או אם עשאן יקב בחוץ משיראה פני הבית אבל דגן בגרן תלייה רחמנא ואין גרן אלא בשדות ולא בבית הילכך אין תלוים בבית כלל דהא כתיב מגרנך ומיקבך אלמא משעת גרן חייבין במעשר וזהו בשדה ואינו נכון. ואפשר דאפילו זתים

וענבים שחשבן לאכילה חייב במעשר דבר תורה אלא מיהו לא מפני שהם בכלל תבואה אלא דכיון דתירוש ויצהר חייב אף הן חייבין שהרי לתירוש ויצהר הם עומדים ואף על פי שחשב עליהם לא נפטרו מן המעשר ועל זה אמרו בתרומות משקין היוצאין מהן כמותן ולוקין עליהם ביין ושמן כדאיתא פרק העור והרוטב וליכא לפרושי כשהפריש יין ושמן דמאי משקין היוצאין מהן עיקר תרומה הוא דתירוש ויצהר כתיב אלא כשהפריש ענבים ועשה מהם יין והכי פרישנא לה בדוכתה ושמע מינה דתרומת ענבים דאורייתא היא שהרי אמרו משקין היוצאין מהן כמותן ולוקים עליהם. וליכא למימר נמי דהתם כשדעתו לעשות מהן יין והקדים תרומתן בענבים כדרך שמקדימין תרומת דגן בשבולים דההיא נמי עיקר תרומה לתירוש ויצהר היא ולא מיקרו משקין היוצאין מהן. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: איבעית אימא כי קאמר רבי ינאי בזתים וענבים דלאו בגרן נינהו. ויש גורסים בזתים ותאנים. ולאותה גירסא לאו דוקא תאנים אלא לומר בזתים דומיא דתאנים שעומדין לאכילה ולא למשקה וכדפרישית לעיל ואם תאמר ומנא לן דמחייבי כלן מדאורייתא ואפילו (מדאורייתא) בראיית פני הבית כיון דלא קיימי למשקה והא קרא לא איירי בזתים וענבים אלא בתירוש ויצהר. ויש לומר כיון דהאי קרא דבערתי הקדש ליכא לאוקומה בחטים ושעורים ותבואה דבני גורן וליכא לאוקומה בתירוש ויצהר על כרחך אתא לזתים וענבים שאינם באים לידי תירוש ויצהר שיהא חייב במעשר בבית והיינו דאמרינן בפרק העור והרוטב זתים וענבים של תרומה שזבו משקה היוצא מהן כמותן משמע דכל שכן שלוקה אם אכל מן הענבים והזתים עצמן אלמא הוקבעו לתרומה קודם שיהו תירוש ויצהר והיינו כשעומדין לאכילה. וליכא למימר כשעומדין למשקה עיקר חיובם מן התורה בתירוש ויצהר אלא שהקדימו בענבים כמי שמקדים תרומה בשבולים. דאם כן היכי עביד מן הענבים והזתים בעינייהו עיקר לומר משקה היוצא מהן כמותן אלא ודאי כדאמרינן. וכן פירש רש"י בזתים וענבים שעומדים לאכילה שגם הם בכלל תרומה ומעשר שלהן מן התורה וכיון דלאו בני גרן נינהו כניסתם לבית קובעתם שאין להם גרן אחר וזה מבואר כדברינו וליכא למנדא מינה. עד כאן.

ועוד כתב רש"י ודאמרינן בעלמא חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות מעיקרא אימור דלא טביל כרבי אושעיא דאמר מערים אדם על תבואתו לית ליה האי תירוצא וכו'. ותמיהא לי אי הכי היכי אמרינן בפרק אין עומדין דהא דרבי אושעיא הלכה פסוקה היא מפני שאין בה מחלוקת והאי לישנא דוקא ומסקנא כוותיה ולא סבירא ליה דרבי אושעיא וליכא למימר דרבי אושעיא בשלא מרחן דאם כן מאי מערים ומכניס וליכא למימר שאין גרן אלא בשדה דהא תנן התבואה משימרח ואם אינו ממרח משיעמיד

ערמה ואיתמר בירושלמי גבי צמוקין תני משיעמיד ערמה בראש גגו והוינן בה רבי יונה בעי בשדה לא בתמיהא אמר רבי חנינא דרובה אתי לממרי לך אפילו משיעמיד ערמה בראש גגו למדנו שאף בבית יש להם קביעות למעשרות. אלא כך יש לומר דבגרן תלנהו רחמנא אם עשאן גרן דהיינו שדש וזרה ומרח פניו של כרי שזהו מירוח המוזכר בכל מקום כמו שפירשו בירושלמי ואם אין דעתו למרח והעמיד ערמה חייב שזהו גרנן לא מרח ולא העמיד ערמה אלא דדש וזרה מעט מעט אין כאן קביעות ואף על פי כן אם הכניס לבית הוקבע בראיית פני הבית הילכך אם הכניסה במוץ שלה וזרה ולא מרח ולא העמיד ערמה פטור לעולם והיינו דרבי אושעיא ואף על פי שהוציאן והכניסן אין מתחייבין שכבר נפטרו כן נראה לי. וכך נראין דברי הר"ם הספרדי אלא שהוא לא קבע כי האי לישנא בתרא דחטין ושעורין בגרן תלנהו רחמנא. הרמב"ן.

וזה לשון הר"ן: הכי איכא למימר דכל שעשה בה מירוח לאחר שהכניסה במוץ בין בבית בין בשדה חייבת והיינו הא דאמרינן הכא דבחטים ושעורים דבגרן תלנהו רחמנא. ומיהו הא דרבי אושעיא מהניא שאלו דש וזרה והכניסה לבית נקבעה אף על פי שלא עשה לה מירוח שראיית פני הבית קובעת כאלו נתמרח אבל כל שהכניסה במוץ ודש וזרה בבית ולא עשה לה מירוח פטורה לעולם ואף על פי שנמלך לאחר מכאן ועשה לה מירוח פטורה שאינו נקרא מירוח אלא לאלתר לאחר שדש וזרה שהמירוח היינו שימרח פניו של כרי והוא נעשה לאלתר לאחר שורה וכל שהכניסו במוץ אפילו דש וזרה כל שלא נתמרח לאלתר פטור ואלו דש וזרה בשדה והכניסו לבית אפילו לא נתמרח חייב והיינו דרבי אושעיא עד כאן.

וה"ר שמואל פירש שאפילו הוציאן במוץ שלהן ומרחן והכניסן פטורין שכבר נפטרו מראיית פני הבית שראו במוץ שלהם. ולדבריו לא אתיא הא דרבי אושעיא אליבא דהא לישנא אלא אם כן אתה אומר דבבית הם תלוים כל זמן שלא עשאן גרן אלא שהם תלוים אף בגרן אם לא מרחן קודם שיראו פני הבית כלל ואין דבריו מחוורים. הרמב"ן.

ויש לרבינו אפרים דרך אחרת בזה שכל שהכניסה במוץ שלה לעולם פטורין אלא אם כן יוציאם ויזרם בחוץ ויעמיד ערמה בראש גגו וימרחם שם וכבר כתבתי יותר מזה בנדה בסייעתא דשמיא וכן בתשובות השאלות. הרשב"א.

ומה שור שאינו אוכל במחובר. לאו דוקא דהא ודאי אוכל אלא הכי פירושו שור שאינו מפורש בהדיא שיהא אוכל במחובר מפורש בו שאוכל בתלוש וכן פירש רש"י. ודכוותה הא דאמרינן לקמן אדם שאינו אוכל בתלוש הכי פירושו שאינו מפורש בהדיא שיאכל בתלוש דסתם כרם וקמה דאיירי בה קרא מחובר הוא. הריטב"א.

אינו דין שאתה מצווה על חסימתו. וליכא למפרך מה לשור שכן אוכל בתלוש דאם כן היה חוזר הדין לומר ויהא אדם אוכל בתלוש. הרא"ש.

אתיא קמה קמה. לאו דוקא אלא לומר דתרי קמה כתיבי חד למחובר וחד לתלוש. קמה קמה אם אינו ענין למחובר וכו'. פירוש הוא הדין דהוה יכול למימר דלאו להכי אתא אלא לאם אינו ענין לאדם במחובר תנהו ענין לשור במחובר אלא דניחא ליה לאיתויי לאדם משום טעמא דאתה מצווה להחיותו שהוא העיקר והיותר מסתבר דאלו חסימה גזרת הכתוב הוא. עד כאן. שיטה.

מי לא עסקינן ששכרו לכתף. ושמעינן מהכא להדיא דפועל השכור לכתף בעלמא אוכל ואף על גב דרבינא עבד לקמן דרשא אחריתי מכל מקום האי דינא לא מידחי דלהדיא אמרה תלמודא והכי איתא במתניתין דתנן היה עושה בידיו וכו' ואפילו על כתפו הרי זה יאכל וכדתניא בתוספתא העושה בכל גופו אוכל בכל שעה שירצה. הריטב"א.

ומה אדם שאינו אוכל בתלוש וכו'. פירש רש"י דלא כתיב בהדיא. פירוש והיינו לתירוצא דקמה קמה דלתירוצא דרבי אמי כיון שכולל הוא בין לבצור בין לכתף אף על גב דרובא ופשטא דקרא בלבצור מיירי מכל מקום מאי דכתיב ביה בהדיא כתיב ולא מרבויא או מדרשא והייתי יכול לומר דהכי קאמר מדאצטריך קמה לאדם בתלוש אינו אוכל וממילא מקל וחומר תיפוק לן דשור במחובר אכיל וכי אתא קמה לרבויי אדם אתא ולא למעוטי שורו דאדרבה אף לרבויי שור במחובר הוא מצי למילף מיניה וכדפרשינן לעיל ומה ראית אי נמי יש לומר דלא קאי כלל אשום תירוצא ואף על גב דאמר אשכחנא אלא דמהדר אקושיא קמייתא דאקשי אדם בתלוש ושור במחובר מנא לן אהדר ליה דלשור במחובר לא צריך קרא דמקל וחומר הוה אתי אם אדם בתלוש לא אכיל וזהו דרך התלמוד שעושה ילפותא זה מכחיש בזו וזה מכחיש בזו ולמסקנא ניחא הכל. שיטה.

ויהא שור מצווה להחיותו מקל וחומר. הקשה ר"מ לפרוך מה לאדם שכן אסור לשחטו תאמר בשור דכתיב ביה וזבחת וכל שכן שאינו מצווה להחיותו. ותירץ דפריך משור שאסור לשחטו כגון בכור שור שנתערב בשור הנסקל דלית ליה תקנתא דרעייה דבכור לאו בר פדייה הוא. וליכא לפרוכי מה לאדם שכן מינו אסור בשחיטה דחדא מחדא לא פרכינן כל דהו. וליכא למפרך מה לאדם שחייב במצות דלאו פירכא היא לסתור הקל וחומר דזה עצמו נכנס בקל וחומר ומה אדם אף על פי שחייב במצות אי אתה מצווה על חסימתו ומצוה להחיותו וכן אתה צריך לומר בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה גבי לא אם אמרת באיש ואשה שכן חייבים במצות. הרא"ש.

דף פט.

לאקושי חוסם לנחסם. פירוש לאקושי שילמדו זה מזה לענין תלוש ומחובר דאלו לענין שאם חסם לא מקשינן דאלו בבהמה אם חסם חייב וגבי אדם אם חסם פטור כדתניא לעיל בהדיא. הריטב"א.

וכתב ה"ר יהונתן וזה לשונו: לאקושי חוסם לנחסם מה חוסם אוכל במחובר כשהוא שכור בתוכו דכתיב כי תבא בכרם רעך אף נחסם שנצטוית עליו שלא לחסמו כשהוא עוסק בדבר מחובר ודוקא בדבר שנגמר הפרי דומיא דחוסם דדיו לבא מן הדין להיות כנדון. ומה נחסם אוכל בתלוש דכתיב בדישו אף חוסם בתלוש שנשכר להיות עוסק בה ודוקא שלא הוקבע למעשר דומיא דדיש שהרי עדיין אינו ממורח. עד כאן.

יצא החולב והמחבץ שנותן לתוך החלב דבר שמעמיד את החלב ומתברר הפסולת מן הטוהר והזך. והמגבן שלש אותו החלב שנדבק ובונה ממנו בכלי עיגול אחד דכיון דאינו גידולי קרקע אין פועל אוכל בו. ה"ר יהונתן ז"ל.

וגידולי קרקע דבר שהוא גדל מן הקרקע וצומח ממנה. אבל בעלי חיים לא קרינן גידולי קרקע דמפיק החולב והמגבן שהוא מבעלי חיים ואין להקשות להההיא דבכל מערבין דדרשינן בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן ביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל פרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע דקרי לבהמה גידולי קרקע ואפילו הכי ממעטי לה הכא. ובפרק כיצד מברכין נמי אמרינן דכל דבר שאין גידולו מן הארץ כגון דגים ובשר מברכין עליו שהכל דהתם לא קרי לבהמה גידולו מן הארץ וכן בפרק קמא דסוכה קרי לחגיגה דבר שגידולו מן הארץ כי ההוא דעירובין. ובפרק קמא דקידושין דאמרינן גבי הענקה אי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין גידולי קרקע לא כתב רחמנא גרן דלא דמי כלל דבכל מקום דומיא דמילתא דכתיבא בקרא מרבי אינך וכעין גדולי קרקע דרשינן דהיינו שצומח מן הארץ. מרבי. תוספות שאנץ.

לירבי נמי אידך. כלומר דנדרוש קמה מלשון העמדה. למה לי מאל כליך נפקא. פירוש דקסלקא דעתין דמיירי בשמנכש העשבים בלבד שאינו נותן כלום לכליו של בעל הבית. ופרקינן לא צריכא דמשליף קטיני מגו אלימי פירוש שמסיר הבצלים הקטנים שמפסידים את הגדולים ואשתכח שהוא נותן לכליו של בעל הבית ואשמועינן תנא הכא דאפילו הכי כיון שאין זה גמר מלאכה שהרי כל מלאכתו לתיקון הגדולים שאינו גומר מלאכתן עכשו. הריטב"א.

המנכש בשומים. כלומר שתולש העשבים הרעים מביניהם בשעה שאינם נגמרין עדיין השומים והבצלים שאינו רשאי לאכול מהן ואף על פי שנותן לכליו של בעל הבית מן השומים הקטנים שנתלשין עם העשבים הרעים אפילו הכי אין זה נתינה דלא מיקרי נתינה אלא מדבר שנגמר פריו. ה"ר יהונתן.

יצא המנכש בבעלים. נראה דאי לאו ואל כליך לא הוה דרשינן מדיש אלא מה דיש מיוחד שלא נגמרה מלאכתו למעשר אבל לשעת גמר מלאכה שאין צריך לקרקע לא הוה דרשינן ליה אבל השתא דכתיב ואל כליך למדרש בשעת גמר מלאכה דרשינן נמי מדיש להכי. גליון תוספות.

הבודל בתמרים ובגרוגרות שנתעפשו בחבורם והוא מבדיל אותם שנגמרה מלאכתם למעשר. כי תניא ההיא בתוחלני כמו מתחלי פירות שאינם מבושלים ואינן ראוים לאכילה עד שיתבשלו לשמש ואז הוא גמר מלאכתן למעשר והבודל בהן קודם שנתבשלו אוכל. הראב"ד.

יצא הלש והמקטף. תימה לר"י דבשלמא אופה איצטריך ככתוב בתוספות. ויש לומר כיון שהוצרך לשנות לש ואופה סדורא דפת נקט. הרא"ש.

ותיפוק ליה משום מעשר. קשיא לי לימא בשלא ראה פני הבית ואפילו למאי דאמרינן דבגרן תלנהו רחמנא דילמא בשהכניסה במוץ שלה כדרבי אושעיא אי נמי בשעשר ויש לומר דהכא לאו משום איסור מעשר קאמר אלא משום דכבר נגמרה מלאכתו למעשר ותניא דיש מה דיש שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו והיינו דפריק רבינא כרוך ותני מה דיש מיוחד שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה פועל אוכל בו. הרשב"א.

ובספרים שלנו גרסינן בהדיא והלא נגמרה מלאכתו למעשר וכמו שפירש הרב.

בשבע שכבשו. פירוש אלא קאמר דלעולם אפילו בארץ ישראל ובשבע שכבשו ושבע שחלקו שנתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר. וליכא למימר מאי דהוה הוה דאנן קרא קא דרשינן. הריטב"א.

כרוך ותני. פירוש שאלו תננהו חדא חדא משמע טפי דדוקא קאמר משהגיעו לעונת המעשרות אינו אוכל אף על פי שלא נתחייבו עדיין בחלה אלא כיון דמערבינן להו משמע דהראוי למעשרות ולא לחלה כגון פירות האילן משהגיע לעונת המעשרות אינו אוכל אבל הראוי לחלה כגון תבואה אוכל עד שיגיע לחיוב חלה ויצא המקטף שנגמרה מלאכתו למאוחר שבו זהו תורף פירוש רש"י. וקשיא לי הא דאמרינן לקמן פירות המרכסות בתבואה אינו עובר משום בל תחסום ופירש רש"י משום דנגמרה מלאכתן למעשר ואמאי הרי לא הגיעו לחלה ונראה שהוא ז"ל רוצה לומר כגון שמירח והוקבעו

למעשרות והרי הוא טבל גמור מן התורה ואסור להאכיל לבהמה ואם תאמר יעשר רחמנא אמר בדישו הראוי לו ולא האסור ודומיא דתרומה ומעשר נקט דמשום איסורא הוא וכן נראה לי עיקר. הרמב"ן.

ולבי מגמגם בתירוץ זה דאדרבה הוה ליה למימר בטבל ובתרומה ובמעשר. הרשב"א. ועוד יש מפרשים דההיא משום דלא מיקרי דיש ואינו עובר משום בל תחסום אלא בדיש בלבד וכן פירש בעל הערוך. ומיהו אוכל הוא בכל דבר דהא ילפינן שור אפילו במחובר וכולה סוגיין הכי רהטא דמה דיש מיוחד ותנן נמי חמור ופרה אוכלין ממשאוי וכו' אלמא אוכל הוא בכל דבר כפועל. והר"י אלברגלוני פירש שמחמת שאוכלות מן התבואה הן מוציאות רעי ומפסידות את התבואה. ויש לפרש לפי דרך פירוש רש"י דבדבר שאינו ראוי לחלה כגון בורר חטים ופירות המרכסות משנגמרה מלאכתן למעשר אינו אוכל לפי שכבר נגמרה מלאכתו למאוחר שבו אבל מאחר שעשו חטין קמח והן ראוין לחלה פועל אוכל בהם עד שיגיעו לחיוב החלה שהוא משתגלגל העיסה ואף על פי שכבר הגיעו לעונת המעשרות כשהם חטין שפנים חדשות באו לכאן. וזה אינו נכון. והר"ם הספרדי פירש מרכסות בתבואה שמהלכות עליה לפי שירט להם הדרך והוא מלשון והרכסים לבקעה והוא סובר שכל שבהמה עושה בין בדיש בין בשאר דברים שאוכלת עובר עליה משום לא תחסום. ואף על גב דמהיקשא נפיק לה שור במחובר לכללו הביאתו היקשא זו וכל שכן עושה בתלוש שאף על פי שאינו דש עובר משום בל תחסום דגמר מדיש והכי תניא בסיפרי וזה שלא כדברי בעל הערוך. וביושלמי בפרק ט' דתרומות תניא בדישו ולא בדרכו רבי אליעזר בן יעקב אומר אפילו בדרכו. ונראה שזהו מרכסות שבכאן והיינו דרכו כדברי הר"ם. ובנוסח ההלכות כתוב המרכס בתבואה וכן הוא בתוספתא והוא נראה כלשון הזה. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: אלא אמר רבינא כרוך ותני. פירש רש"י דמידי דאית ביה חובת מעשר ולא חובת חלה תלה רחמנא אכילת פועל בזמן גמר מלאכה למעשר אבל מידי דאית ביה חובת חלה לעולם פועל אוכל עד שתגמר מלאכתו לחלה. והקשו בתוספות מהא דתניא לקמן פרות המרכסות בתבואה אינו עובר משום לא תחסום ופירש רש"י מפני שהיתה תבואה מדוגמת שנגמרה מלאכתה למעשר ואין פועל אוכל בו עד שיגמר לחלה. ותירצו דהתם בתבואה שאינה עומדת אלא לקליות או לשתיה של קליות דלא אתי לידי חיוב חלה. ואינו מחוור עדיין חדא דמידי חיוב חלה אמר רחמנא מידי דחזי לחיה אמר רחמנא. ועוד למה לי כרוך ותני נימא כאן במידי דחזי לחלה כאן במידי דלא חזי לחלה. והנכון דהכי קאמר דכל שראוי למעשר וגם ראוי לחלה יש לו שני דינים

לאכילת פועל דבעד שעומד למעשר בלחוד תלי דיניה במעשר ושוב אין פועל אוכל בעוד שלא נטחן אבל מכיון שנטחן פנים חדשות באו לכאן ועומד הוא לדבר הראוי לחלה וכפרי אחר דמי ופועל אוכל בו אם הוא מעשר עד שתגמר מלאכתו לחלה והשתא אצטריך רבינא למימר כרוך ותני. וכן פירשו מקצת בעלי תוספות וכן פירש רבינו הגדול הרמב"ן. ע"כ.

וזה לשון ה"ר יהונתן: צריך עיון אפילו אליבא דגמרא למאי אצטריך למתני חלה דהא אי אפשר שתקבע לחלה אם לא הוקבע למעשר דהא אידגן. ויש לומר שהפקירו תחלה קודם דאידגן ואידגן ואחר כך זכה בו וטחנו ושכר פועלים ללוש אותו וקמשמע לן דפועל אינו אוכל בו כיון דנגמרה מלאכתו לחלה. עד כאן.

ונראה שהולך בשטת הראב"ד. אבל רש"י והרמב"ם חולקין כמו שכתב שם בעל מגיד משנה בפרק י"ב מהלכות שכירות. עיין שם.

מה דיש מיוחד בלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה כו'. פירוש דמסברא אמרינן דכל אחד מהם מעכב דמה לי חדא מה לי תרתי ומה לי הא ומה לי הא הא לא נגמרה מלאכתו מקרי ודיש לאו דוקא אלא שדבר הכתוב בהוה דהוא הדין הטומן והמרקד ולא ממעטינן אלא מי שנגמרה מלאכתו מכל. כל זה נראה לי לפרש על ידי הדחק. שיטה.

איבעיא להו פועל מהו שיהבהב וכו'. התם נמי משום ביטול מלאכה. פירוש ומיהו כי מפריך על יד ליכא ביטול מלאכה. הכי נמי מסתברא פירוש השואל הוא דמחזיק דברי המתרץ דודאי טעמא דהתם משום ביטול מלאכה. ויש מקשים דאם כן מאי קא מיבעיא ליה תיפוק ליה מהכא דדוקא משום ביטול מלאכה הא לאו הכי מותר להבהב. ויש לומר דבדין הוא דמצי תלמודא למפרך הכי אלא דניחא מאי דאמרינן דאפשר דממתקי פורתא. ועוד יש לומר דכי בעי בעיא לא הוה ידע הא מתניתא וכי אייתוה ניהליה ידע לה ופשיט בגויה. אבל רבינו תם פירש דהא דאיבעיא לן מהו שיהבהב דוקא בפירות שאינם נאכלים בלא הבהוב אלא על ידי הדחק דהבהוב מכשיר פירי לגמרי ומפיש באכילה והוה ליה כענבים ודבר אחר דמפיש באכילה אבל בנאכלין להדיא בלא הבהוב אלא שאינם מוטעמים כל כך פשיטא דשרי והא דאוקימנא הכא משום ביטול מלאכה הכי קאמר דהכא בהבהוב דשרי דמתאכיל בלאו הכי ולא מתסר אלא משום בטול מלאכה והא הוא דפשיטא ליה לתנא דאלו בהבהוב דבעיין לא איירי תנא ולא אשמועינן מאי דיניה. הריטב"א.

מהו שיהבהב. לפירוש רבינו תם קשה אמאי לא שני הא דקתני וסופת במלח בענבים הראוין לאכילה. הרא"ש.

התם נמי משום ביטול מלאכה. ואם תאמר אי משום ביטול מלאכה נמי מה לי על יד מה לי על סלע ויש לומר דעל יד אינו מתבטל ממלאכתו אבל בשעה שעוסק במלאכתו יכול לפרך אבל גבי סלע כשהולך לסלע וכופף עצמו לפרך בסלע מתבטל ממלאכתו. תלמיד הר"פ ז"ל.

פועלים שהיו ארים בתאנים גרסינן מלשון אריתי מורי. הראב"ד.

#20

דף פט:

ובפתן לא יאכלו אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית. ולא יספות במלח ויאכל. כלומר ואפילו נטלו רשות משום מעשר קאמר דספיתה קובעת למעשר. וכתב הראב"ד וכי ספיתה יותר היא קובעת מאכילתן עם הפת ואין קביעות מעשר קובע אותו. ופירש דהכי קאמר בפתן לא יאכלו אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית משום ענבים ודבר אחר אבל בשנטלו רשות מעשרין ואוכלין דהואיל ונטלו רשות שלהן הן ומעשרין ואוכלין ודקאמר ולא יספות במלח ויאכל עד שיטול רשות ויעשר קאמר. ואני תמה אם אכילה בפת קובעת למעשר למה לי למעט ענבים ודבר אחר תיפוק ליה שהוקבע למעשר וכבר נתמעט מדיש כל שנגמרה מלאכתו למעשר. ויש לומר דקביעותא זה אינו תורה דבעינן כעין מקח. ועוד יש לומר שאפילו היתה אכילתו בפת קובעת למעשר אי לאו דמיעט הכתוב מענבים ולא ענבים ודבר אחר היה מותר לעשר ולאכול דדיש לא ממעט אלא כל שנגמרה מלאכת בעל הבית למעשר קודם אכילת פועל וזה נראה לי עיקר דספיתה נראה שקובעת אפילו דאורייתא כן נראה לי. הרשב"א.

קצץ אחת אחת אוכל. פירשה רש"י אשכרו למסוק שכרו ללקט דסליק מינה ואף על פי שזכתה לו תורה לאכול כיון שקצץ והתנה בהדיא לאכול נראה כמקח ואסור מדרבנן. ורבינו תם השיב עליו וכי קציצה מגרעת זכות שזכתה לו תורה. לפיכך פירש הוא בספר הישר דאירשא קאי והיינו ששכרו לעקור ולקשקש תחת התאנים שאין דינו מן התורה לאכול והרי זה מקח גמור ואסור לאכול שתים שתים. הרשב"א.

ואני אומר מתניתין היא דתנן בפרק ב' ממסכת מעשרות השוכר את הפועל לקצוץ תאנים אמר לו על מנת לאכול תאנים הוא אוכל ופטור על מנת שאוכל אני ובני או שיאכל בני בשכרי הוא אוכל ופטור ובנו אוכל וחייב כו'. זה הכלל האוכל מן התורה פטור שאינו אוכל מן התורה חייב. משמע שהאוכל מן התורה לא נשתנה דינו מפני הקציצה. ותנן נמי השוכר את הפועל לעשות בזתים אמר לו על מנת לאכול בזתים

אוכל אחת אחת ופטור ואם צירף חייב. לנכש בבעלים וכו'. ומקשו לה בירושלמי מה אנן קיימין אי בששכרו לעשות עמו בזתים כולל עלמא מודו שאוכל כדרכו ופטור אי בששכרו לעשות בגוף הזתים כולי עלמא מודו דהאוכל אחת אחת פטור ואם צירף חייב. ופשיט כן אנן קיימין בששכרו לנכש תחת הזתים מן דבתרא לנכש בבעלים. אמר לו על מנת לאכול ירק וכו' שמע מינה בהדיא שהשוכר את הפועל לעדור תחת הזתים ולנכש בבעלים שאינו אוכל מן התורה הוא שאינו מצרף ואם צירף חייב הא למסוק בזתים מצרף פטור. ותמהני היאך אמרו כאן שתים שתים לא יאכל יעשר ויאכל שהוא לא על מנת שיאכל בדין תורה נשכר אלא על מנת שיאכל בזתים ואם תאמר לא נתן לו רשות לעשר פירותיו יעשר עליהם מפירות שיש לו. ולא קשיא דהכי קאמר לא יאכל אלא אם כן נתעשרו והיינו דקתני מתניתין חייב ולא קתני צירף לא יאכל. הרמב"ן.

והרשב"א תמה עליו במאי דפירש דלא יאכל עד שיעשר קאמר דהא שתים שתים לא יאכל קתני. אלא שהוא לא נתן לו רשות לאכול אלא כדרך שהוא רשאי לאכול מהם דהיינו אחד אחד דאלו שתים שתים אסור משום חיוב המעשרות כיון שקצץ ולעשר משלו לא התנה ואינו במשמע קציצתו. עד כאן לשונו.

ורבינו חננאל פירש שקצץ עמו לאכול כך וכך זתים ולא יותר והיינו דאמרינן כל היכא דבעי ליכול למה יעכב עליו בעל הבית ספיתה דקסלקא דעתין שאין ספיתה קובעת למעשר וכיון שקצץ לו ולא יאכל משום דילמא פוחת מאלו אין לו למנוע ספיתתו שהרי קצץ אלא לאו אריאשא והא דקתני אחד אחד אוכל בלא מעשר שתים שתים לא יאכל אפילו עישר שאין לו לאכול אותם שקצץ אלא כדין שזכתה לו תורה שמזונות מיעטה לו קציצתו ולא רבתה לו לאכול במה שלא היה דינו לאכול כלל אלא מאותה אכילה שזכתה לו קצצו לאכול כך וכך. וגם זה אינו נכון כמו שנתברר למעלה שאין קציצה בדבר שראוי לאכול בו מעכבת עליו כלום ולא שנא קוצץ לאכול ולא שנא קוצץ שלא לאכול שניהם דין אחד הוא. הרמב"ן.

וזה לשון הרא"ש: אריאשא קאי אשכרו לעדור דאי אסיפא שכרו לבצור אטו בשופטני עסקינן שמתנה לאכול והלא מן התורה הוא אוכל ומהו צריך לתנאי זה ואפילו אם תאמר שלא ידע שיש לו לאכול מן התורה ולכך התנה מכל מקום אינו מפסיד בתנאו ואוכל שתים שתים כאלו לא התנה כדתנן פרק ב' דמעשרות השוכר את הפועל לקצוץ בתאנים וכו'. זה הכלל האוכל מן התורה וכו'. ורבינו חננאל פירש דאסיפא קאי וכו' ולישנא כיון שקצץ כל מה דבעי ליכול לא משמע כפירושו דמשמע שהתנאי למעליותא. וגם נראה לי שהתנאי זה לא משוה ליה מקח לחייבו במעשר כיון דבלא תנאי היה אוכל

יותר. עד כאן. ונראה שהראב"ד פירש כפירושו של רש"י וזה לשונו: אהייא אילימא אסיפא פשיטא כיון דקצץ עמו שיאכל כל היכי דבעי אחד אחד ליכול שהרי נטל רשות מבעל הבית ומשום מקח ליכא דקציצה לאו מקח גמור הוא דאי מקח ממש הוא אפילו אחד אחד ובלא ספיתה נמי לא יאכל. ומדאמר דקציצה לאו מקח גמור הוא על כרחך לאו אשכרו לקשקש ולעדור קאמר דהתם ודאי מקח גמור הוא דמה לי לוקח במעות מה לי לוקח בשכר מלאכתו. ואני תמה בדברי הרב שאמר דאי מקח ממש הוא אפילו אחד אחד ובלא ספיתה נמי לא יאכל והלא שנינו האומר לחבירו הילך איסר זה ותן לי ה' תאנים לא יאכל עד שיעשר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר אוכל אחד אחד פטור אם צירף חייב אמר רבי יהודה מעשה בגינת ורדים שהיתה בירושלים והיו תאנים נמכרות משלשה ומארבעה וכו' אלמא אפילו לוקח אחד אחד אוכל ופטור דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. ועוד דמעשה רב. ועוד דאף רבי מאיר לא נחלק אלא כשהמוכר מלקט ונותן לו אבל כשהלוקח מלקט ואוכל פטור וכן מפורש שם בירושלמי. ושמא הוא מפרש לזו בתאנה העומדת בגנה כרב פפא דלעיל וכיון דאיכא חצר דקובע מדאורייתא ואיכא מקח שקובע מדרבנן אהני גבי לוקח דלא אכיל כלל ופלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה בתאנה העומדת כולה בגנה. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: אהייא אילימא אסיפא פשיטא כיון שקצץ עמו שיאכל כל היכא דבעי ליכול שהרי נטל רשות מבעל הבית ומשום מקח ליכא דקציצה לאו מקח גמור הוא דאי מקח הוי ממש אפילו אחד אחד ובלא ספיתה נמי לא יאכל. קשיא לי להאי גירסא מאי פשיטא איכא הכא ודילמא אשמועינן דקציצה וספיתה באחד אחד לא קבעי דהא במסקנא הכי אמרינן. ומשום הכי מתחזי לי דלא גרסינן פשיטא אלא אתמוהי קמתמה וכי משום דקצץ וליכא משום קפידא דבעל הבית כל היכא דבעי ליכול ולא חיישינן לקביעות מעשר עם קציצה וספיתה אלא לאו אירשא בלא קציצה דהתם לא קבעה ושמע מינה דליכא משום ענבים ודבר אחר וכל שכן מהבהב וקשה הך דלעיל. כאן בארץ כאן בחוץ לארץ הא דתניא לא יספות משום קביעות מעשר הוא ולא משום דבר אחר ואינו אלא בארץ. אפילו אחד אחד ספיתה קבעה ואפילו בלא קציצה. ואי קשיא לך הא דתנן במעשרות ריש פרק ד' הכובש השולק המולח חייב המטבל בשדה פטור. איכא למימר ספיתה טפי מטבול. עד כאן.

ואוקימנא אחת סופת במלח ואוכל שתים לא יספות ואף על גב דנטל רשות. פירוש והכי קתני בברייתא ובפת לא יאכלו אלא אם כן נטל רשות ולא יספות במלח אף על פי שנטל רשות ובשתים משום דהוקבעו לטעשר אבל בלא ספיתה יאכל אפילו שתים

שאין זו קציצה אלא בשקצץ בשעת שכירות דדמי למקח. ובעיין לא איפשיטא דבלא נטל רשות אפילו אחד אינו סופת דספיתה ודאי כענבים ודבר אחר דמי תדע מדאמרינן שתים שתים לא יספות במלח ואוכל אף על גב דנטל רשות מבעל הבית ואי סלקא דעתך ספיתה שריא במקום שאינה קובעת למעשר למה לי למימר אף על פי שנטל רשות הא בלא רשות נמי אוכל שתים שתים דלא דמי לקוצץ אלא שמע מינה ספיתה ודאי אסורה בשלא נתן רשות ובעיין דהבהוב לא איפשיטא וכן כתבו רבינו חננאל ורבינו הגדול. והוי יודע דהא דאוקמה רבא לברייתא דקתני לא יספות בשתים ומשום מעשר הוא הדין דהוה ליה לאוקומא בשלא נטל רשות ובאחת אלא דמשמע ליה דאנטל רשות קאי. אי נמי רבא סברא דנפשיה קאמר אבל ברייתא משום ענבים ודבר אחר הוא דאסר ובשלא נטל רשות ובאחת לפיכך כתב רבינו הגדול משום דהוה ליה ענבים ודבר אחר. ולמאי דאקשינן מעיקרא ולא יספות במלח דקסלקא דעתך דספיתה אינה קובעת למעשר ואינה אוסרת משום ענבים ודבר אחר בדין הוא דהוה לן לאיתויי למפשט מינה בעיין דהואיל וספיתה שריא כל שכן הבהוב אלא הואיל וקשיא ליה אאידך ברייתא קושיא אלימא ליה מלמפשט מינה בעיין. ועוד דלא תפשוט מינה אלא תנאי. הרמב"ן.

וזה לשון הראב"ד: אלא אמר רבא בין בארץ בין בחוץ לארץ. הילכך הא דקתני לא יספות בשתים שתים. והא דקתני סופת באחת אחת. ודקאמרת פשיטא כיון דקצץ כל מידי דבעי ליכול. הא קמשמע לן דאף על גב דקצץ ודמי ללוקח דהא שתים שתים לא יאכל משום דקצץ ואף על פי שלא ספת אימא אפילו אחד אחד נמי לא ליכול קמשמע לן אוכל. ולפירוש בתרא דלא גרסי פשיטא מסתגי נמי שפיר ורבא כפשטה דברייתא מתרץ לה קצץ אחד אחד אוכל בין ספת בין לא ספת שתים שתים לא יאכל ואפילו בלא ספת משום דקצץ וסופת במלח קאי אריש דסיפא ואאחד אחד. והשתא בין לתירוצא דרבא בין לתירוצא דאביי בעיין איפשיטא דלדעת רבא כיון דלא קבעה ספיתה אוכל אחת אחת ולדעת אביי בחוץ לארץ מיהא אוכל בספיתה ולית ביה משום ענבים ודבר אחר וכל שכן מהבהב באור. וה"ר יצחק כתב בעיין דלא איפשיטא ואנן הא חזינן דאיפשיטא. עד כאן.

הא דאמרינן אהייא. הכי קאמר אילימא אריש דהיינו קצץ אחד אחד אוכל אמאי לא יספות כיון דקצץ אפילו הוי כענבים ודבר אחר מכל מקום הרי קצץ וכל שלא הוקבע למעשר פשיטא שיאכל אחת אחת ואפילו בספיתה דהא חדא לא קבעה ספיתה ואף על גב דפועל לא זכתה לו תורה לאכול ענבים ודבר אחר זה לא התנה שיאכל כדרך שזכתה התורה לפועל. אלא לאו אסיפא דהיינו שכרו למסוק שכרו לגדור אלמא פועל אוכל אחת

אחת בספיתה וקשיא אאידך ברייתא דקתני ולא יספות במלח ויאכל ופריק אביי דודאי פועל אוכל אחת אחת בספיתה דגריעא ספיתה מאוכל בפת ולאו ענבים ודבר אחר הוא אלא משום חיוב המעשרות קאמר דכל שסופת קובע והני מילי בארץ אבל בחוץ לארץ אין ספיתה קובעת והיינו ברייתא דקתני סופת במלח ואוכל. ואני תמה כיון דעד השתא משום איסור ענבים ודבר אחר הוה משמע לן היאך דחה אביי דרך סתם דלאו מחמת כן אלא מחמת איסור המעשרות הוה ליה למימר בהדיא הכא משום חיוב המעשרות ואינו דכיון דאמר בארץ קבעה ספיתה למעשר הרי ביאר הענין ונקט לשון קצר אחר שעל כרחך הוא מבואר הכונה. ואסקה רבא בין בארץ בין בחוץ לארץ ומתניאתא לא קשיא דחדא לא קבעה והילכך אפילו ספת אין כאן חיוב מעשר ואוכל ואף על פי שקצץ אבל שתים שתים לא יאכל ואפילו בלא ספיתה דקציצה קובעת בשתים בספיתה אבל לא קצץ אחת אחת אם נטל רשות מבעל הבית אוכל ואפילו בספיתה ובלא ספיתה אפילו שתים אוכל כדינו שזכתה לו תורה אבל ספת אפילו נטל רשות מבעל הבית לאכול בספיתה שתים שתים לא יאכל מאי טעמא דאיטבול להו למעשר עם הספיתה. ונראה לי דהא דקאמר ואף על גב דנטלו רשות מבעל הבית לאו בשנטלו רשות לאכול אפילו שתים שתים בספיתה קאמר דהתם ודאי מעשרין ויאכלו דלא קבעה ספיתה טפי מאכילה בפת ואפילו הכי קתני ובפתן לא לאכלו אלא אם כן נטלו רשות מבעל הבית הא בנטילת רשות יאכלו ומעשרין והכי נמי מאי שנא כיון שנתן להם רשות יעשרו ויאכלו אלא שלא נטלו רשות כאן אלא לאכיל בספיתה וכיון שכן אוכל הוא בספיתה אחת אחת שכנגד שלא זכתה לו תורה לאכול בספיתה התירה לו זה ואפשר לו בלא מעשר. אבל בנותן רשות לאכול בפת על כרחך יודע הוא שאכילה בפת ואפילו אחת אחת אכילת קבע היא ואי אפשר לו עד שיעשר ויאכל והילכך כשנתן לו רשות סתם כאלו בתן לו רשות בפירוש לעשר ולאכול כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: אהייא אילימא אסיפא כיון דקצץ כל היכי דבעי ליכול. פירוש אילימא אסיפא דקתני קצץ דאף על גב דלפירוש רבינו תם ההיא פירושא דרישא היא מכל מקום היא גופה בסיפא דמתניתא איתניא וסיפא היא. אלא לאו ארישא פירוש ארישא דסיפא דהיינו מציעתא דאלו ברישא ממש אין דינו לאכול כלל בשלא קצץ והשתא לא הוה מסיק אדעתיה דאיכא למיחש לספיתה לענין קביעות מעשר אלא סבירא ליה דספיתה לא קבעה ואין לדון בספיתה לאו משום גזלו של בעל הבית אם יש לו רשות לפועל בכך אם לאו. אמר אביי לא קשיא כאן בארץ כאן בחוץ לארץ. פירוש לאו כדקסלקא דעתין שדיגנו בספיתה מפני גזלו של בעל הבית דבהא לא איירי תנא אלא

כולה משום קביעות מעשר היא וקמייתא דקתני לא יספות בפירות ארץ ישראל דמחייבי במעשר מדאורייתא ובדידהו אחמור רבנן דתקבע ספיתה ואידך ברייתא בפירות חוץ לארץ דהתם אקילו דלא תקבע ספיתה ופריך רבא דודאי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא וכיון דאמרו רבנן דקבעא ספיתה בארץ הוא הדין דגזור בחוץ לארץ דכולה חדא גזרה היא. אלא אמר רבא בין בארץ בין בחוץ לארץ חדא לא קבעא וכו'. פירוש ולרבא נמי תרווייהו מתניאתא לא נחתי אלא לדין קביעות ספיתה וכדמוכח לישנא דרבא. ואם תאמר מכל מקום בין לאביי בין לרבא תפשוט דספיתה במלח שריא לפועל כל היכא דליכא משום מעשר ואין בעל הבית מעכב עליו דהא תנא דקמייתא שרי לספות במלח ואידך לא אסר אלא מטעם מעשר וכיון דספיתה במלח שריא ואפילו שתים שתים כל שכן הבהוב דהא ספיתה חמירא וכדאמרינן לעיל ספיתה ודאי כענבים ודבר אחר דמי. ויש לומר דמהא ליכא למשמע מידי דדילמא פועל לא יהבהב ולא יספות כלל אם לא קצץ והא דקתני ברייתא סופת דהשתא כל היכי דליכא משום מעשר דכולי עלמא יספות כדאמרינן לעיל כיון דקצץ כל היכא דבעי ליכול והא דקתני קמייתא ולא יספות במלח מיירי בשלא קצץ וארישא קאי ולא אסיפא שנטלו רשות מבעל הבית. וכן פירש רש"י בדברי אביי דהא דקתני לא יספות אסיפא קאי שקצץ ודקאמרת כל היכי דבעי ליכול לאו משום ענבים ודבר אחר הוא אלא משום דבארץ ספיתה קבעה למעשר הילכך קצץ בין ספת בין לא ספת אחד אחד אוכל שתים לא יאכל פירוש אחד אחד אוכל מכיון שקצץ ואפילו שתים לא יאכל ואף על פי שלא ספת מכיון דקצץ דתרתי חשיבי למקבע בקציצה לא קצץ ולא ספת אפילו שנים שנים אוכל ספת ולא קצץ אחד אחד יאכל שנים שנים לא יאכל אשתכח דאחד אחד לעולם שריא שנים שנים לעולם אסור אלא אם כן כשלא קצץ ולא ספת הילכך הא דקתני וסופת במלח מיירי שסופת אחד אחד ואידך דקתני לא יספות מיירי שלא יספות שנים שנים ובעיין דהבהוב אבל לא מפקי מיניה כיון דספיקא הוא ודילמא בדין אכל ולא מנכינן נמי מאגריה דכל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא. וכן פירש ר"י. מפי רבי.

וכן כתב הרמ"ך וזה לשונו: פועל אינו רשאי להבהב. ולא יהבהבו לו אשתו ובניו אף על גב דלא בטיל מעבידתיה דבעיא ולא איפשיטא היא. ואם הבהבו ליה ואכל נראה לומר דלא מפיק מיניה מאי דאכל. עד כאן.

בהלכות והיא תוספתא: תניא אין הפועל רשאי לעשות בלילה וכו'. ורשאי בעל הפרה להרעיב פרתו ולסגפה כדי שתאכל הרבה בשעה שדשה כלומר ביום שהיא דשה אבל לא קאמר שבלילה ירעיבנה שדעתו לשכרה לדישה למחר דהא ודאי אסור אלא בא

לומר שאף על פי שדרך בעלי בתים ששוכרים בעל הבהמה עם בהמתו ונותנין לבהמה אספסתא לשעה ולשליש שעה או פקיעי עמיר ואם בעל הפרה רוצה להרעיבה עד שליש היום שדעתו לדוש בה תטים ושעורים ותאכל מהם כרצונה רשאי לעשות. חמור וגמל אוכלין ממשוי שעל גבן בדרך הליכתן ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם. וכל שכן שאוכלים בשעה שאדם טוען אותם מן החטים ומן השעורים ואינו רשאי לחסמם אלא קמשמע לן שאפילו בשעה שאין מונחין לפניו אלא על גביו כיון שרואה אותן קצת שהרי אינם מונחין בשק. ה"ר יהונתן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: נראה לומר דהאי דחמור וגמל אוכלין ממשוי שעל גבן דוקא בדבר שלא נגמר למעשר דאי לאו הכי לא הוי דומיא דדיש וכתיב לא תחסום שור בדישו וצריך עיון. עד כאן. ועיין להלן בדיבור המתחיל: ובלבד שלא יטול וכו'.

בארץ קבעה ספיתה. פירש רש"י ואסיפא דקצץ קאי. ולא רצה לפרש דקאי אשכרו לבצור ולמסוק דאם כן תפשוט דהבהוב שרי. הרא"ש.

לא קצץ כגון פועל דאורייתא שאוכל בלא קציצה ולא הוי כמקח כיון שלא ספת אוכל שתים שתים ואין לחוש משום מעשר דאינו חשוב לוקח שהתורה זכתה לו. מרבי.

והא דתנן במסכת מעשרות דאפילו לבעל הבית אסור שתים שתים בתאנה העומדת בחצר היינו משום דחצר קובעת במקח וקציצה. תוספות שאנץ.

דכתיב כי קבצם כעמיר גרנה. פירוש עמיר כמו עומר הנה שתים וקבצם עוד לדבר אחר והיינו ספיתתם במלח הנה עשאן גרן. הראב"ד.

תנו רבנן פרות המרכסות בתבואה וכו'. פירש רש"י שנוטלין שעורים ושורין אותם במים ומייבשין וכו' וכן פירש הראב"ד. ואינו עובר משום בל תחסום לפי שכבר נתמרחה התבואה ונגמרה למעשר וכבר פירשנוה לעיל לפי שטה זו וכן פירשו בתוספות. ויש שפירש מלשון והרכסים לבקעה שלא נתנום לדוש אלא שהם עקמו דרכם והלכו אל התבואה ובכי הא רשאי לחסום דשור בדישו אמר רחמנא וכן אמרו בירושלמי בפרק ט' דתרומות בדישו ולא בדרכו רבי אליעזר אומר אפילו בדרכו עד כאן. והאי מתניתא כרבנן והלכתא כותייהו. ומסתברא שאף לפירוש הראשון כל כי האי גוונא אין בו משום לא תחסום שאין לא תחסום אלא כשהבהמה עושה בו מלאכה והכי רהיט כוליה פירקין וכדאמרינן נמי דאיתקש נחסם לחוסם ופועל אין לו לאכול אלא בדבר שהוא עושה בו מלאכה. וזה פשוט. הריטב"א.

דף צ.

הדשות בתרומה ומעשר. פירוש ומשכחת לה כגון שהקדימו בשבלים וכדאיתא לקמן. והא דקתני שאינו עובר בזה משום לא תחסום פירש רש"י משום דלאו היינו דיש דאישתעי ביה קרא דתרומה ומעשר בשבלים לא שכיחי וסתם המקרא אינו מדבר אלא בדיש שהוא טבל. והקשו עליו בתוספות דאם כן מאי איריא דשות בתרומה ומעשר הוא הדין הדשות בחולין שהן מעושרין בשבולים דלאו היינו דיש דמשתעי ביה קרא. ויש שפירש דטעמא משום דכתיב בדישו דמשמע המיוחד לו מה שאין כן בזה שאינו מיוחד לו וכגון שלא בא עדיין ליד כהן. וזהו מה שפירש רש"י לקמן הא כרבי מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא ולא קרינא ביה בדישו. ואין מחוור דהא ודאי כי כתיב בדישו אשור קאי שלא ידוש בחסימה. והנכון דטעמא דהכא משום דתרומה אסור להאכילה לבהמה מן התורה ואף על פי שאמרו ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה התם הוא בכרשינין שעומדים למאכל בהמה וכיון דאסור להאכילה חוסם דהיתרא זכי לה רחמנא ולא איסורא ואפילו תימא דמתניתא מיירי בשדשות בכרשינין וכיוצא בו שהוא מאכל בהמה מכל מקום לפרה של ישראל אסור להאכילה וכדתניא כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה וכיון דבפרה של ישראל לא זכי רחמנא מסתמא לא פלוג ואפילו לפרה של כהן נמי לא זכי רחמנא וכן פירשו רבותי וכן מצאתיה בתוספות. הריטב"א.

והדשות במעשר ובתרומה וכו'. ככתוב בתוספות. וזה לשון תוספות שאנץ: ואי טעמא משום דכתיב לא תחסום שור בדישו דמשמע דישו הראוי לו לשור וזה איו ראוי לו שהמעשר ממון גבוה הוא. והתרומה ביד ישראל אי נמי אפילו ביד כהן ומיירי בחטין של תרומה שאסור להאכילם לבהמה משום הפסד תרומה כי דווקא כרשיני תרומה וכיוצא בהן שהם מאכל בהמה וליכא הפסד תרומה הוא שיכול כהן להאכיל לבהמתו ולא חטין אם כן אמאי איצטריך לעיל רעך למעוטי הקדש תיפוק ליה דישו ובלאו הכי קשה תיפוק ליה מדישו הראוי לו כדאיתא במעילה מפי רבי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: והדשות בתרומה אינו עובר משום בל תחסום דכתיב הם יאכלו בלחמו הם יאכלו ואין הבהמה אוכלת יכול אף בכרשינין תלמוד לומר בלחמו והכי איתא בתורת כהנים. עד כאן.

אבל מפני מראית העין מביא בעל מאותו המין ותולה לה. שמעינן מהכא שכל שתלה לבהמה שיעור אכילתה בטרסקלין דהיינו ארבעה קבין לפרה ושלשה קבין לחמור ליכא משום לא תחסום ומשום הכי סגי ליה באגרוף בטרסקלין דליכא תו מראית העין. רבי

שמעון בן יוחאי אומר מביא כרשינין ותולה לה. אומר רבינו דרבי שמעון בן יוחאי לפרושי בא דאף על גב דמין אחר לא יתלה כרשינין תולה שהן יפות לה תדע דלקמן איבעיא לן אי משום דמעלי לה אמר רחמנא או משום דמצטערה ואמרינן תניתוה רבי שמעון בן יוחאי אומר ואלו הוו פליגי עליה רבנן היכי פשיט מדרבי שמעון בן יוחאי דהוי יחידאה הוה ליה למימר תנאי היא אלא ודאי כדאמרן. הריטב"א.

יפות לה מן הכל. אפילו מן החטים כדאמרינן במסכת ברכות בפרק אין עומדין מי גרם ליך שתבעטי בי לאו כרשינין שהאכלתיך. ה"ר יהונתן. וישראל הדש בפרתו של גוי עובר משום בל תחסום. דסביר לן דצער בעלי חיים דאורייתא. ה"ר יהונתן.

כאן בתרומה כאן בגידולי תרומה. פירוש דבתרומה ממש אינו עובר כי מדאורייתא לא חזיא למיכל כדפרישנא לעיל והא דקתני עובר בגדולי תרומה דמדאורייתא חולין גמורין הן אלא דרבנן גזרו שיהו גדולי תרומה תרומה מדרבנן וגבי לא תחסום לא תקנו רבנן לעקור דבר מן התורה בקום עשה הילכך נהי שלא יניחנה לאכול כיון דתרומה דרבנן היא ואסור להאכילה לבהמה מכל מקום יש לו לתלות לה בטרסקלין ארבעה קבין לפרה ושלשה לחמור. הריטב"א.

בשלמא גדולי תרומה תרומה. פירוש ואיצטריך לאשמועינן דאף על גב דהיא תרומה עובר משום לא תחסום אלא גדולי מעשר חולין מעליא נינהו פירוש ופשיטא שעובר עליהם ורשאי להאכילה לגמרי והיכי ערבינהו בהדי תרומה שצריך טרסקל ובכלל קושיין נמי פרכינן אלישנא דמתניתא דקרי להו מעשר. הריטב"א.

אלא לא קשיא כאן במעשר ראשון כאן במעשר שני. פירוש במעשר ראשון אינו עובר משום לא תחסום דמדאורייתא לא חזי לה כיון דטבול לתרומת מעשר ובמעשר שני אינו עובר וכגון שהוא לפנים מחומת ירושלים דהיינו תוך בית פגי כדאמרינן לקמן הילכך מדאורייתא חזי לה. ומיהו מדרבנן לא יניחנה לאכול אלא שיהא תולה לה בטרסקלין. הריטב"א ז"ל.

כתוב בגיליון אידי ואידי רבי יהודה הא בירושלים הא בגבולין. הוה מצי למימר אידי ואידי במעשר ראשון הא כמאן דאמר מותר לזרים והא כמאן דאמר אסור דפלוגתא היא בפרק יש מותרות. עד כאן.

ואי בעית אימא הא והא במעשר שני ולא קשיא קמייתא רבי יהודה דאמר מעשר ממון גבוה הוא וכיון שכן אפילו תימא דלא בעינן דישו המיוחד לו סברא הוא דכיון דשל גבוה הוא אסור להאכילו לבהמתו מן התורה אבל לרבי מאיר דאמר ממון הדיוט הוא

מותר להאכילו לבהמה מן התורה כשהוא בשבולין מיהת דלא חזי השתא למאכל אדם ומדרבנן הוא דמיתסר הילכך תולה לה בטרסקלין שבפיה. הריטב"א.

הא רבי יהודה והא רבי מאיר וכו'. פירוש וכל שהוא ממונו מקרי דישו אף אם דרכו לקדמו בשבולים ודלא כדסלקא דעתין מעיקרא ואם תאמר תרומה הא נכסי כהן היא. פירש רש"י בפרת ישראל וכו'. שיטה.

דאמר מעשר ממון גבוה הוא. ופירש הקונטרס כיון דשל גבוה הוא אסור דכתיב דישו דמשמע שלו. ויש להקשות אם כן אמאי איצטרך לעיל רעך למעוטי הקדש תיפוק ליה מדישו אדם משור ושור מאדם. והיה נראה לפרש כן הא דרבי מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוי ורעך משמע ולא של גבוה כדדרשינן לעיל רעך ולא של הקדש. מיהו במסכת מעילה תנן לא יאכלו בהקדש וכן פרה לא תאכל כרשיני הקדש ומפרש טעמא בגמרא משום לא תחסום שור בדישו דישו ולא דיש של הקדש ויש לתמוה הא מפקינן לה לעיל מרעך מפי רבי.

והא בעי חומה. תימה לרבי מאיר קפריך הא לעיל נמי דרשינן רעך למעוטי הקדש משמע דאי לאו רעך הוה אמינא דאכיל כמו של רעך דאף על גב דהוה לן למיסר משום גזל שרייה קרא הכי נמי הכא לית לן למימר דמותר לאכול חוץ לחומה. מרבי ז"ל. ושמא אדרשא דדישו הראוי לו דמסכת מעילה סמיך לרבי ולקמן נמי דקאמר לא זכי ליה רחמנא גבי מעשר אמאי הא לא אסר ליה קרא בהדיא. ואפשר למימר דאפילו הכי כיון דכתיב רעך ממעט ממעשר דלא הוה קרי ביה רעך אף על גב דמעשר שני ממון הדיוט משום דכתיב ראשית עריסותיכם כדאמרינן בחלה בסופו וכי תימא חוץ לירושלים הוי ממון גבוה לדברי הכל לפי שאין יכול להוציאו ולאוכלו לא מצית אמרת הכי דבקדושין פרק האומר מוכיח דלמאן דאמר מעשר שני הוי ממון הדיוט אפילו חוץ לירושלים מפי רבי. תוספות שאנץ.

היתה אוכלת ומתרזת. פירוש מתרזת כגון שדוחקות הרוחות בבטנה ומשלחת הזמורה. רבינו חננאל.

מהו. אפילו למאן דלא דריש טעמא דקרא לקמן בפרק המקבל דאמר אלמנה בין עניה בין עשירה וכו' היינו משום דפשטיה דקרא משמע בין עניה בין עשירה אבל הכא פשיטא דרחמנא לא אזהר אלא לטובתה של בהמה אי משום דמעלי לה אי משום דלא תצטער. הרא"ש.

אמר להו תניתוה רבי שמעון בן יוחאי אומר. ואם תאמר אדמייתי ראיה מרבי שמעון בן יוחאי דמשום דמעלי לה הוא ליתי איפכא מדרבנן דאמרי מביא בעל מאותו המין

ואפילו אוכלת ומתרזת. ותירץ לית לן למימר דפליגי בין רבנן בין רבי שמעון אלא במאי דמוכח בהדיא דפליגי כיון דרבי שמעון בן יוחאי מפרש בהדיא טעמא משום דמעלי ובריית לא מוכחא דרבנן פליגי עליה דרבי שמעון בהאי דמפרש טעמא משום דמעלי לה מפי רבי. תוספות שאנץ.

מהו שיאמר אדם לגוי חסום פי פרתי ודוש בה. פירש רש"י דישה שלך. והזקיקו לומר כן דאי דישה שלי קאמר למה ליה למימר פי פרתי לימא פי פרתך דהא ישראל הדש בפרתו של גוי עובר משום בל תחסום וכדתניא בסמוך וכהאי גוונא איכא למיבעי במהו שיאמר לגוי אלא ודאי מדנקט פי פרתי שמע מינה דדוש בה דישה שלך קאמר. ואם תאמר וכהאי גוונא מי איכא משום אמירה לגוי הרי אפילו בשבת ליכא משום שבות אלא באמירה לגוי במלאכה דישראל אבל במלאכה דגוי לא דהכי תניא במכילתא בהדיא כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה הגוי מלאכתך כלומר דאסמכוה אמירה לגוי אקרא. או לא יעשה הגוי מלאכתו כלומר באמירה דידך תלמוד לומר ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה הגוי מלאכתו אלמא דבמלאכת הגוי ליכא משום אמירה לגוי. יש לומר לא דמי דהתם אינו עושה בשל ישראל כלום אבל זה שאומר לו חסום פי פרתי הרי אומר לו שיעשה מלאכת איסור בפרתו. הר"ן.

אבל הרשב"א כתב וזה לשונו: הכי קאמר חסום פרתי ודוש בה דישתי וכן פירש הראב"ד וזה עיקר. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: גוי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום כגון שאמר לו ישראל חסום פרתי ודוש בה תבואתי. ואינו עובר הישראל דגוי אדעתא דנפשיה קא עביד ולא שליחותיה עביד. וישראל נמי דאמר לו לגוי חסום פרתי ודוש בה תבואתי עובר בלא תחסום דאיהו קעביד איסורא שלא אמרה תורה לא תחסום שורך בדישו. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: אבל רבינו הגדול הרמב"ן אומר שלא אמרו אמירה לגוי שבות אפילו במה שאין ישראל עושה אלא כשאומר לו לעשות לצורך ישראל ולא באומר לו לעשות לצורך גוי עצמו שהרי מותר הרופא וכל אדם לומר לגוי שיבשל או שיעשה סם פלוני לעצמו בשבת וכן המנהג פשוט בכל ישראל לרופאים והכא הכי קאמר מהו לומר לגוי חסום פרתי ודוש בה תבואה שלי. עד כאן.

חסום פרתי ודוש בה וכו'. ככתוב בתוספות. ומההיא דמחזיקים ידי גוים בשביעית נראה לרבי שיש חילוק בין אכילת גוי נבלה וכיוצא בו לשאר עבירות דקאמר לא הוה צריך

שמחזיקין ידי גוים האוכלים גיעולי גוים לומר להם כעין חזקו בדבר ששואלים בשלום האוכלים. תוספות שאנץ.

אבל חסימה דאיסור לאו לא. ואם תאמר והא יום טוב דאיסור לאו ויש בו משום שבות וכדתנן כל שהוא משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה וכו' וכל אלו ביום טוב אמרו קל וחומר בשבת ואף על גב דהתם שבות דנפשיה קא מפרש כל שבות בכלל ואפילו אמירה דגוי. ואמרינן נמי גוי שהביא דורון וכו'. ותירצו בתוספות דיום טוב משום שבת גזרו עליו וחדא גזרה היא וכדאמרינן פרק במה אשה יוצאה גבי סנדל המסומר אפילו לרבי חנניה בן עקביא דאמר לא אסרו אלא בירדן וספינה וכמעשה שהיה אבל יום טוב ושבת כי הדדי נינהו תדע דתנן אין בין יום טוב לשבת וכו' ואפילו בחולו של מועד גזרו דיום טוב הוא. וכדאמרינן התם זה הכלל כל שהוא עושה אומר לגוי ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה. ומיהו פעמים שהקילו בשבות יום טוב במילתא דלא שכיחא ובמקום צערא דגופא וכדאמרינן ביבמות סוף פרק חרש אבא שאול אומר נוהגין היינו יונקין מבהמה טהורה ביום טוב ואוקימנא דאיכא צערא ויונק מפרה כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו יום טוב דאיסור לאו לא גזרו. הרשב"א.

או דילמא לא שנא. פירוש דבהא נמי גזרו משום אמירה לגוי שבות דלגבי שבת אפילו כשאמר לו מערב שבת שהוא שעת היתרא דהכא קודם דישה אמר לו שהיא שעת היתרא וכן בדין דהא אפילו בלא אמירה כלל כל שעושה גוי מעצמו לצורך ישראל אסור בין בשבת בין ביום טוב כדאיתא בכמה מקומות. הריטב"א. ועיין בפסקי הרא"ש.

בני מערבא סברי וכו'. והוא הדין אבוה דשמואל אם לא שנאמר שהחמיר להם על פי דרכם משום ואל תטוש או גזרה דלפני שור דאיסורא אחרינא שיטה.

דף צ:

פשיטא בנו גדול כאחר דמי. כלומר ומותר למכרו לו. בנו קטן מאי. פירוש ולא גדול ממש או קטן ממש אלא כל שאינו סמוך על שולחנו זהו גדול והסמוך על שולחנו זהו קטן. ויש שפירשו דבגדול ממש וקטן ממש תליא מילתא וכן דעת הגאונים. הריטב"א.

פשוט מיהא חדא. פירוש בתרייתא דפירש קטבליא דתניא רשאי בעל הבית להתיר פקיעי עמיר וכו' וקסלקא דעתין דקתני שמתיר פקיעין על הדישה עצמה לנסותה דהא הוה ליה כקטבליא של עור. ומהדרינן שאני התם דקא אכלה פירוש דזימנין דאכלה אפילו מן הדישה ומאן דקארי לה סבר דאפילו הכי כיון שמונעה מלאכול בו כל צרכה אם איתא דקטבליא אסור הא נמי אסור דסוף סוף חסימה איכא אלא שהוא נותן לה שום

דבר לאכול שיעלה למזונותיה. ובעיין לא איפשיטא ואיסורא דאורייתא הוא ולחומרא. ומיהו שינויא דעבדינן לברייתא הלכתא היא שרשאי להתיר פקיפי עמיר מעיקרא והכי מוכח לקמן בפירקין ובכלהו אסור לכתחלה ומיהו לענין תשלומין בדיעבד פטור מלשלם שהמוציא מחברו עליו הראיה. ומסתברא דבעל הפרה שחסם פרתו ודש בה מחל ואין לו עוד לבעלים כלום כשלא התנה ואינו יכול לומר שעשה על דעת להשתלם. הריטב"א.

החוסם את הפרה והמזווג בכלאים פטור. פירוש פטור ממלקות אבל איסורא דרבנן איכא. הריטב"א.

איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול. פירוש כשהיתה רוצה לשחות ראשה כדי לאכול מן הדישה היה מפחידה ומבהלה בקולו. אי נמי זיווג פרה וחמור שנתן העול בצואריהם והיה הקמה והדיש מזומן לדוש לפניהם וכשצעק להם נכנסו בגרן ודשו מי מחייב אף על גב דלא קעבד מעשה או לא. ה"ר יהונתן.

איתמר חסמה בקול. הוה ליה למנקט דש כשעת חסימה בקול אלא שם המצוה נקט דהיינו שם המצוה דכתיב לא תחסום. תוספות שאנץ.

רבי יוחנן אמר חייב וכו'. קשיא לי והא אפשר לקול בלא עקימת פיו וכיון דאפשר לקול בלא עקימת פיו לא הוי מעשה אף על גב דאיכא נמי עקימת פיו כדאמרינן לענין מגדף הואיל וישנו בלב ולענין עדים זוממים הואיל וישנן בראיה אלמא כיון דאפשר בלא עקימת שפתים אף על גב דאיכא עקימת שפתים לא חשיב מעשה והכא נמי הואיל ואפשר בקול בלא עקימת פיו אמאי חשיב ליה מעשה. ואיכא למימר כיון דאמרינן בעלמא נזהא דתורא הן הן נזהא דגמלא דא דא אי אפשר לחסימה דתורא בלא עקימת פה דנזהא דגמלא לא מיחסם תורא וכן כל בהמה יש לה נזהא ידועה וכולן יש בהם עקימת פה. ואי קשיא לך מאי דאמרינן התם בסנהדרין שאני עדים זוממים הואיל וישנן בקול כלומר צריכים הם לקול ואקשינן עלה וקול לרבי יוחנן לא הוי מעשה והא איתמר חסמה בקול רבי יוחנן אמר חייב אלמא קול הוי מעשה והכא אמרינן משום דאיכא עקימת שפתים. לא קשה מידי דהכי נמי קאמר ועקיצת שפתים שהיא צריכה לקול לרבי יוחנן לא הוי מעשה והא איתמר חסמה בקול וכו' אלמא כיון שהקול צריך לעקימת פה חייב והכי נמי גבי עדים זוממין הא איכא קול וצריך לעקימת שפתים ושני ליה דגבי עדים זוממין לא צריך עקימת שפתים כלל הואיל וישנן בראיה שהן אותיות הגרון. הראב"ד ז"ל.

אבל הרמב"ן ועל כתב וזה לשונו: והוי יודע שאי אפשר לחסימה ולהנהגה בלא עקימת פה שאלו היה אפשר אף על פי שעקם פטור כדאמרינן התם שאני עדים זוממין שישנו

בראיה זה פירוש הראב"ד ז"ל. ואין פירושו נכון כלל אלא שיש לומר דכי אמרינן הואיל דוקא לענין קרבן דכתיבא עשייה ועשה מאחת מהנה להוציא דיבור שאין בו מעשה לעולם דכיון דעיקרו אדבור הוא דמחייבינן ליה מיעט הכתוב דבור שיש בו הקצת שפתים כדבור שאין בו הקצת שפתים דבעינן תורה אחת לעושה בשגגה אבל חסימה בקול לענין מלקות כל היכא דאיכא הקצת שפתים חייב ולא עשו בו דיבור שיש בו מעשה זוטא כדבור שאין בו מעשה כלל דחיוביה דהאי לאו אדבוריה הוא לעולם ובכהאי גוונא לא מיעט רחמנא ממלקות כן נראה לי. עכ"ל.

עוד כתב הראב"ד ואי קשיא לך הא דאותביה רבי יוחנן לריש לקיש ממימר ולימא ליה שאני מימר הואיל ובדיבורו עשה מעשה כדאיתא במכות. לא קשיא דכיון דחסמה בקול הרי בקולו עשה מעשה כי התם. וקשיא לי לריש לקיש דאמר עקימת שפתים לא הוי מעשה והא איהו לא בעי מעשה כדאיתא במכות לענין בטלו ולא בטלו בשבועה שאוכל ככר זה היום ולא אכלה. ואיכא למימר דהכא לדעת רבנן קאמר דבעו מעשה ואיהו כרבי יהודה סבירא ליה כדאיתא התם אלא הא קשיא לי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם וכיון דאמר רבי יוחנן עקיצת שפתיו הוי מעשה נשבע ומימר נמי הרי יש בהן עקימת שפתים. ויש לומר דההיא משום רבי יוסי הגלילי הוא דאמר לה רבי יוחנן דסבירא ליה דעקיצת שפתים לא הוי מעשה אבל לרבי יוחנן גופיה הנך נמי לאו שיש בו מעשה נינהו. עד כאן.

וכתב הרשב"א דאין תירוצו מחוור דאם כן אמאי אמר ליה לתנא לא תתני מימר הוה ליה למימר לא תתני חדא מהני דהא אית בהו מעשה דעקימת פה ואם אפילו לרבי יוסי קאמר אם כן מאי שנא מימר ואי משום דמימר דאתי מיניה מעשה וכמו שכתבו בתוספות אם כן אין קושיא לרבי יוחנן מהנך דרבי יוחנן עקימת פה דאית ביה מעשה קאמר כחסימה והנהגה וכל בעקימת פה דאתי מיניה מעשה כמימר וחוסם ומנהיג קאמר מה שאין כן בשנשבע ומקלל וכמו שכתבו בתוספות. ומעתה מה שאמרו במסכת שבועות בגמרא דבבי מערבא בענין המקלל את עצמו ואת חבירו בכולן עובר בלא תעשה הא ללקות אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה כך הלכה דכל לאו שאין בו מעשה ואין מעשה בא ממנו אין לוקין עליו. והראב"ד הלך בזו לשטתו וכתב דלרבי יוחנן דאמר דעקימת שפתים חשיב מעשה אף ללקות לוקה ואינו מחוור וכמו שכתבנו. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: מעתה מה שאמרו בירושלמי במסכת שבועות בענין המקלל עצמו

וחבירו בכלן עובר בלא תעשה הא ללקות אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה הנה לרבי יוחנן לאו שיש בו מעשה הוא ואפילו בכנויין נמי לוקה. עד כאן.
רבי יוחנן אמר עקימת שפתים הוי מעשה וכו'. ככתוב בתוספות. ואתיא שפיר השתא גירסת הספרים הישנים דגרסי התם כדפריש אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול. ולא צריך לגרוס כגירסת רש"י דגריס שאני עדים זוממין הואיל וישנן בקול משום דסלקא דעת רש"י דהאי דפריך מחסמה למגדף נמי קא פריך וקשיא ליה כדמשני בתר האי פרכא אלא אמר רבא שאני עדים זוממים הואיל וישנן בקול הוה ליה למימר ומגדף ישנו בלב דמעיקרא כיון דלא מצינן לשנויי ביה הואיל וישנו בראיה דהשתא לא קא מיירי דהא לא אקשינן מחסמה בקול אלא בעדים זוממין כדפירשתי וכי משני הואיל וישנן בראיה בעדים זוממין דוקא הוא דמשני אבל מגדף ישנו בקול כדאוקימנא ליה. ולפירוש הקונטרס דהתם קשה דכי משני שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה המגדף ישנו בלב כדאוקימנא ליה תינח מגדף ועדים זוממין אתי שפיר כדקא משני להו אלא מקלל אביו ואמו ומסית ומדיח דחשיב בתורת כהנים בהדי עדים זוממין היכי משני להן הא לא שייך למימר הואיל וישנן בלב והואיל וישנן בראיה דליכא לשנויי בהו הואיל וישנן בקול דהא קול לרבי יוחנן מעשה הוא אפילו היכא דבדיבוריה לא מתעביד מעשה לפירוש הקונטרס דהתם אבל לפירוש ר"י אתי שפיר דאיכא למימר טעמא הואיל וישנן בקול דקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא אלא היכא דבדבוריה מתעביד מעשה כדפירשתי.
ויש תימה לפירוש רש"י (ר"י) מה אנו צריכין לטעם דישנו בלב הא בלאו הכי לא חשיב מעשה כיון דבדיבוריה לא מתעביד מעשה הא לא חשיב רבי יוחנן לקול מעשה אלא היכא דבדיבוריה מתעביד מעשה כמו שהוכחנו בתחלת תמורה ופירש דלהכי פריך בשמעתין ממימר על ריש לקיש דבחסמה בקול נמי בדבוריה מתעביד מעשה והואיל וכן מה אנו צריכין לטעם דישנו בלב וכן במקלל אביו ואמו ומסית ומדיח דחשיב להו בהדי עדים זוממין אפילו מצינן למימר בהו טעם דישנן בלב מה אנו צריכין לו ואף על גב דבפרק קמא דכריתות כי משני מעיקרא שאני מגדף הואיל וישנו בלב ופריך לה מברייתא דקתני בה על מסית ומדיח ומקלל אביו ואמו ועדים יצאו אלו שאין בהן מעשה לא משני כההיא סוגיא כלל הואיל וישנן בקול אלא משני עלה שאני עדים זוממים הואיל וישנן בראייה ומשמע נמי לכאורה שתירוץ דישנו בלב שתירץ על מגדף איתיה נמי בכולהו בר מעדים זוממים אין לפרש כן שהרי לפי האמת אין אנו צריכים לטעם דישנו בלב לא במגדף ולא בשאר כדפירשתי. אלא יש לומר דסוגיא דכריתות לא חששה להאריך וסמכה לקצר על מה שמפורש בסנהדרין. אי נמי יש לגרוס לכולה

מלתא בכריתות כמו ששנה בסנהדרין ממש תירוץ לרבי ופירש הואיל וישנו בלב דהתם לא ידע רבי מהן דאי הוי כפירוש הקונטרס דפריש התם הואיל וישנו בלב שמתחייב בלבו שיכול לחשב בלבו דבר שלא יתחייב כשהוא מגדף כגון דמסיק (לאבן) שם וקאמר יכה יוסה את יוסה אם כן השתחוה לעבודה זרה נמי הויא לה בלב שאם נתכוון לשמים פטור. מפי רבי.

צריך ליתן טעם למה לא מנה מוציא שם רע ועדים זוממים בהדי נשבע ומקלל חברו בשם. ויש לומר דלהכי לא חשיב דדיבורא דאית ביה מעשה הוא כדאמרינן בבבא קמא בתחלתו דלא מיחייב אלא לאחר בעילה לרבי אליעזר בן יעקב. ועוד דרבי יהודה גופיה דהכא לא מיחייב ליה בפרק נערה שנתפתתה עד שישכיר עדים דהיינו מעשה ולהכי לא חשיב ליה אף על גב דבהוצאת שם רע גופיה לית ביה מעשה וגם רבי יהודה גופיה חשיב ליה לאו שאין בו מעשה בפרק קמא דמכות ועדים זוממים רחמנא קרייה מעשה כדאמרינן בבבא קמא. ועוד דכדיבוריה מעשה כדפירשתי לעיל ולא חשיב אין בו מעשה אלא משום דישנו בראייה. ועוד יש לומר בלא שום טעם לא קשה מידי דהאמר רבי יוחנן בבכל מערבין אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ ואף על פי שיש שמותיב בתמורה עלה דההיא דחוץ מנשבע אף המקדים תרומה לבכורים ואף על פי שיש בו מעשה כגון במימר שאין לשנותו בחוץ מנשבע וכו' משום דבדיבוריה מתעביד מעשה אפילו הכי אין לוקין משום דהוי ניתק לעשה אבל על נשבע ומקלל לא בא להוסיף מקדים תרומה כו' כי גם תנא קמא שייר במוץ שהוא אומר ומודה הוא שעוד יש להוסיף מוציא שם רע ועדים זוממים. תוס' שאנץ.

וכן בגליון תוספות וזה לשונו: והא דלא מפיק בהדי נשבע ומקלל מוציא שם רע ועדים זוממין דהוו לאו שאין בו מעשה ולקי דהא מנייהו יליף רבי יהודה בפרק קמא דמכות דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ואף על גב דעדים זוממין רחמנא קרייה מעשה ובדיבוריה אתעביד מעשה מכל מקום חשיב לאו שאין בו מעשה הואיל וישנו בראיה כדאמרינן בסנהדרין ומוציא שם רע נמי אף על גב דאינו חייב אלא כשבעל או עד שישכיר עדים לא חשיב ליה מעשה גמור ושמא משום הכי לא חשיב לפי שיש בהם מעשה קצת כדפירשתי ולא מני אלא הנהו דלית בהו שום מעשה בעולם. אי נמי לא מנה להו לפי שמלקות מפורש בהם ויסרו אותו והיה אם בן הכות אי נמי אין למדין מן הכללות אף על פי שנאמר בהם חוץ. עד כאן.

איתיביה רבי יוחנן וכו'. אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים. ואם תאמר תיקשי ליה לרבי יוחנן גופיה דהא פירש לעיל דרבי יוחנן גופיה לא אמר דעקימת פיו הויא

מעשה אלא היכא דבדיבוריה איתעביד מעשה ובמימר מאי מעשה איכא. ויש לומר דאיכא שפיר ביה מעשה דעל ידי דבורו הויא הקדושה נתפסה על הבהמה. תלמיד הר"פ.

דף צא.

הא מני רבי יהודה היא. כבר פירשתי בפרק קמא דחולין דהא דלא לקי שמונים משום לא יחליפנו ומשום לא ימיר שכבר פירש במסכת תמורה דהני תרי לאוי לאו כי הדדי נינהו אלא חד בשלו וחד בשל חבירו וכגון שנתן לו חבירו רשות להמיר. תלמיד הר"פ. והריטב"א.

ומשלם ארבעה קבין לפרה. ואם תאמר אמאי משלם והא אי בעי הוה מיתב קמה פקיעי עמיר ואם כן בכך הוה סגי. ויש לומר דודאי אם לא חסמה הוי סגי בכל אבל השתא דחסמה קנסוהו ומשלם כמו שאם היתה אוכלת מן הדישה. תלמיד הר"ש.

ארבעה קבין לפרה. דשיערו חכמים דשיעור זה היא אוכלת ביום אחד כשאין איש מונע ממנה. ה"ר יהונתן.

הא מני רבי מאיר היא. איכא דקשיא ליה דהא לא אמר רבי מאיר לוקה ומשלם בכהאי גוונא דתנן מעידים אנו באיש פלוני וכו' שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין והכא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין שלא נתחייב בתשלומין אלא משום לא תחסום. ולי נראה דהכא נמי שני שמות הם שאינו משלם אלא משום והשיב את הגזלה אשר גזל שאף על פי שאלו לא נכתב לא תחסום לא היה כאן תשלומין מכל מקום כשנכתב נמי אין כאן תשלומין אלא משום והשיב את הגזלה אשר גזל הילכך לא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין. הרמב"ן. עיין שם בתוספות פרק קמא דמכות דף ד' ע"א.

והריטב"א כתב וזה לשונו: ואחרים תירצו דהכי קאמר התם שלא השם המביאן לידי מלקות דהיינו לא תענה מביאן לידי תשלומין כלומר דלא כתיב ועשיתם לו כאשר זמם גבי לא תענה שיהא חשוב לאו שניתק לעשה שאין לוקין עליו. ואין זה נכון. ויש לנו בזה פירוש נכון במקומו בסייעתא דשמיא. עד כאן.

הא מני רבי מאיר היא דאמר לוקה ומשלם ככתוב בתוספות ומסיים בתוספות שאנץ וזה לשונו: וכמו שיש להקשות כאן ולתרץ מההיא דמכות על זו שבכאן כמו כן יש להקשות על ההיא דאמר רבא בכתובות פרק אלו נערות דרבי מאיר לוקה ומשלם אית ליה ומת ומשלם לית ליה וחדוש הוא שחדשה תורה בקנס ולכך סובר דבקנס מת ומשלם אלמא

משמע דבלא קנס שאינו מת ומשלם אפילו הכי לוקה ומשלם. ועוד משמע שם שגם בלא קנס לוקה ומשלם לרבי מאיר מדלא מצי לאוקומי כדי רשעתו לרבי מאיר אלא במלקות ומיתה אבל לא במלקות וממון. מומיהו לר'.

בבא לצאת ידי שמים. ואם תאמר דאמרינן פרק בן סורר ומורה רבא איגניבו ליה וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דהתם גרס רבה והכא רבא. הרא"ש.

אתנן אסרה חורה ואפילו בא על אמו. יש מפרשים דבא על אמו ואתיא לקמן לא אמרינן ליה זיל הב לה דהא קים ליה בדרבה מיניה ואפילו הכי אי יהיב לה מנכסיה אסור משום אתנן אלמא אף על גב דבדינא לא מחייבינן ליה שם אתנן חל עליה והכי נמי לאו חייב לשלם בבית דין קאמר אלא חייב לשלם דאי שלים תשלומין נינהו ונפקא מינה דאי יהיב ליה וכסבור שהוא חייב בתשלומיו והלך זה וקדש בהם את האשה מקודשת ולומר שאלו לא היה חייב בתשלומין וטעה ושלם אינו ממונו של בעל הפרה והרי זה כמקדש בגזל דאחרים שאינה מקודשת. ויש מפרשים דבדינא נמי מחייבי ליה לשלומי וטעמא משום דאיהו אתני אנפשיה למיתן לה ואמרינן ליה זיל הב לה מאי דאתנית. והראב"ד הקשה לפירוש זה דאם איתא היא גופה מנא ליה לרבא דאמרינן ליה זיל הב לה ואי מסברא דנפשיה למה ליה לאותובי מאתנן. ורשא והראב"ד פירשי דכל היכא דאמרינן אינו לוקה ומשלם היינו דוקא דלא אמרינן ליה מן הדין זיל הב ליה לאכפויי ליה ומיחת לא נחתינן לנכסיה ומיהו אמרינן ליה אין אתה יוצא מידי עבירה עד שתתן ואפילו בא על אמו והכא נמי לאו לחיוביה בדינא קאמרינן אלא דאמרי ליה אינך יוצא מידי עבירה עד שתשלם לו. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: רבא אמר אתנן זונה אסרה תורה ואפילו בא על אמו. יש מפרשים אתנן אי אתיא אימיה לקמן מי אמרינן ליה זיל הב לה ואפילו הכי אי יהיב לה הוי עליה תורת אתנן הכא נמי דקתני ומשלם ארבעה קבין לפרה לאו דמחייבינן ליה בבי דינא אלא אי יהיב ליה בתשלומין איכא צליה תורת תשלומין לקדש בהן את האשה ולכל דכר וכי האי נוסחא איכא בפרק מרובה. ואיכא דמחקי מההיא נוסחא כל ההוא לישנא ולא גרסי בה טפי מדאיכא הכא ומפרשי דבא על אמו אף על גב דקם ליה בדרבה מיניה אמרינן ליה זיל הב לה מאי טעמא משום דאיהו אתני אנפשיה למיתן לה אתנן ובי דינא לא מחייבי ליה אלא מאי דחייב איהו נפשיה הילכך כי אמר לו עקוץ תאנתי בשבת ותקנה לך גנבתי קנו בעקיצת התאנה דהא איהו קביל על נפשיה הכי ואף על גב דקם ליה האיך בדרבה מיניה הוי מכירה. והאי פירושא לא מסחאגי ליה הכא לגבי תשלומי הפרה והחמור דהא איהו לא אתני בהדיה ולא מידי. ועוד אי דינא הוא דכל מאי דמתני

איניש בהדי חבריה אף על גב דקם ליה בדרבה מיניה מחייבי ליה בי דינא למה ליה לאיתויי ראיה ומשל מאתנן אמו והיא גופה מנלן דמחייבי ליה בי דינא. אלא דההיא קושיא איכא לתרוצה דהכי אמר רבא כיון דחזינן דאסרה תורה אתנן אפילו בא על אמו אי לאו דבי דינא קא מחייבי ליה לא הוה עליה תורת אתנן ואפילו יהיב לה מנפשיה דאמרינן מתנה בעלמא הוא דיהיב לה. מיהו ומשלם קשיא דהא הכא לא אתני ליה ולא מידי וקא מחייבינן ליה. ונראה לי דכל היכא דאמרינן אינו לוקה ומת אינו לוקה ומשלם נהי דלא מגבינן מיניה בבי דינא ולא נחתינן לנכסיה אלא חובה עליו לשלם ואנן זיל הב ליה אמרינן ליה לצאת ידי חובתך ואינו יוצא מידי עבירה עד שישלם ומשום הכי קתני משלם ארבעה קבין וכו' ומאתנן ילפינן לה כיון דאסרה תורה אתנן אפילו בא על אמו שיש עליו חובה לתת ואינו יוצא ידי עבירה עד שיתן שאם אתה אומר אין עליו חובה כי יהיב לה מנפשיה אמאי אסרה ליה תורה והא מתנה הוא דקא יהיב לה. ובהאי פירושא מסתגי שפיר ההיא נוסחא דבבבא קמא ודהכא והא דאמרינן התם אתנן אי תבעה ליה לדינא קמן מי אמרינן ליה זיל הב לה הכי קאמר מי מכרחינן ליה על כרחיה דניתב לה אבל זיל הב לה בודאי אמרינן ליה. עד כאן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: רבא אמר אתנן זונה אסרה תורה ואפילו בא על אמו. הכא נמי הכי קאמר לוקה בידי שמים ומשלם בידי שמים ואף על גב דאמרינן בפרק הזרוע דכי קתני ישלם בבית דין משמע שאני הכא דנקט אשגרת לישן דעלמא לוקה ומשלם וכי היכי דתיתי נמי כרבי מאיר. עד כאן.

רב פפא אמר משעת משיכה איחייב לה במזונותיה. וכיון שאינו חיוב המלקות והממון באין כאחד חייב בשתיהן. ויש מקשין נהי דאיחייב במזונותיה למה ישלם ארבעה קבין לפרה ושלשה לחמור שאין זה שיעור מזונות אלא שיעור מה שאוכלת כל היום כשהיא דשה בלא חסימה וכדתניא לעיל מביא בעל מאותו המין דאלמא בהכי סגי לה למזונות. ולאו קושיא היא דהכא כיון ששכרה לדוש בדבר שראויה לאכול משעת משיכה נתחייב לה באכילה ההיא שהיה לה לאכול בדישה כל היום כשם שנתחייב בשכרה וכיון שחסמה משלם הכל שאין המלקות והתשלומין באין כאחת מה שאין כן בההיא דלעיל שלא היה לה לאכול בשעת דישה. הריטב"א.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: החוסם ודש משלם ארבעה קבים לפרה ושלשה קבים לחמור ולוקה אף על פי שמשלם שמשעת משיכת הפרה איחייב ליה במזונותיה ולא איחייב למלקי עד שחסמה ודש בה הילכך לאו שתי רשעיות בהדדי נינהו. מיהו

היכא דלא משכה בעל התבואה לפרה ולחמור אלא שהנהיגה לו בעליה עד הגרן בתוך התבואה נראה לומר דמלקות וחיוב מזונות באין כאחד ואינו משלם אלא לוקה. עד כאן.
וחדא דלא כהלכתא. פירוש שנתכוין להורות להם דלא כהלכתא להחמיר. הריטב"א.
אין טשין את התנור וכו'. עד שיוסק התנור. והוא הדין דסגי בקינוח יפה דאי משום בליעה שבתנור שחוזר ופולטו בפת הוה ליה נותן טעם בר נותן טעם שהוא מותר כדאיתא בפרק כל הבשר גבי דגים שעלו בקערה. אלא הכא דניחא ליה טפי נקט דהיסק התנור קיל טפי וכבר פירשתי במקומו. הריטב"א.
ופשיטא להו לאיסורא דלא כהלכתא דאמר שמואל וכו'. ואף על גב דשמואל לא איירי אלא מדאורייתא וכו' ככתוב בתוספות. מכל מקום כיון דמדאורייתא בעינן כמכחול בשפופרת די לנו אם נגזור מדרבנן לאסור אחיזה אבל להכניס מין ושאינו מינו לדיר לא. הרא"ש.
במנאפים שחייבה עליו תורה מיתה משיראו כמנאפים כלומר שיעמוד האיש על כרסה של אשה אף על פי שאין העדים רואים אם מערה בערותה אם לאו שכיון שכל כך פרץ פרצה כזו על אשת חבירו אי אפשר שלא גמר תאותו. ה"ר יהונתן.

דף צא:

ומין במינו נמי אחיזה אין הכנסה לא. פירוש דהא כל עיקר לא אתא אלא לאשמועינן היתרא דמין ומינו ואם כן הוה ליה למיתני דאפילו הכנסה שרי.
מאי אחיזה הכנסה. ואף על גב דרב אקשיה האי קושיא לשמואל ותריץ ליה מאי אחיזה הכנסה הדר פריך מינה לרב למיחזי אי אית ליה שינויא אחרינא ואפשר דבחדא שעתא פריק לתרווייהו אלא דרב אשי פלגינהו. והא כתיבנא דכוותה בפרק השוכר דעבודה זרה גבי ההוא חביתא דנפל עליה חביתא דיין נסך. הריטב"א.
מתניתין: **או אפילו על כתפו**. כלומר שמוצא הענבים מזומנים בכלים בכרם והוא מוליכן בכתפיו לגת הרי זה אוכל. ורבי יוסי ברבי יהודה פליג ואמר דבעינן שיעשה בידיו וברגליו דומיא דדיש לבהמה שאסור לחסמה שהיא עושה בידיה וברגליה ומקיש חוסם לנחסם ותנא קמא לא יליף אפשר משאי אפשר וכי כתיב כי תבא בכרם רעך אפילו בשכרו לכתף מיירי. ה"ר יהונתן.
גמרא: **מאי טעמא כי תבא ביאה כל דהו**. ולשון רביבו חננאל: דומיא דשור אף על גב דדריש ליה רבינא לעיל לאקושי חוסם לנחסם. איכא למימר שקולים הם ויבאו שניהם. הרא"ש.

הא דבעי רבה בר רב הונא לרבי יוסי הגלילי דש באזוזים ותרנגולים מהו. הקשה הראב"ד אי יליף שור שור משבת אפילו אזוזים ותרנגולים נמי וכדתנן בפרק שור שנגח את הפרה אחד השור ואחד כל בהמה לנפילת הבור לפריקה ולחסימה וכן חיה ועוף כיוצא בהן ואי לא יליף שאר בהמה מנא ליה. ונשאר לו הענין בקושיא. ונראה לי דרבי יוסי ודאי יליף שור שור משבת ומיהו מדלא כתיב לא תדוש בחסימה אשמעינן דלאו לגמרי אלא לאקושי כלהו עושי מלאכה לשור מה שור בכל כחו אף כל כן דאי לא שור למאי אתא. וכי תימא לאקושי חוסם לנחסם דאי לא שור במחובר ואדם בתלוש מנלן דאתיא אדם בתלוש מקמה קמה אם אינו ענין במחובר תנהו ענין בתלוש. אי נמי מכי תבא בקמת רעך מי לא עסקינן דשכרו לכתף ושור במחובר בקל וחומר דאדם. אי נמי מרעך רעך וכדאיתא. כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: ויש לומר דלעולם גמר שור שור משבת ומיהו מספקא לן דדילמא סביר לן דלא גמרינן אלא כמה שהוא דומיא דשור אבל לא עופות או דילמא עופות נמי דומיא דשור הוא כיון דאיכא כל כחו. עד כאן.

והרא"ש כתב וזה לשונו: ויש לומר דשאני הכא מדהוה ליה למכתב לא תדוש בחסימה וכתיב שור אתא לאשמועינן אף על פי דילפינן שור שור משבת בעינן דומיא דשור שיעשה בידיו וברגליו ומתניתין דשור שנגח כתנא קמא דהכא. עד כאן.

אמר רב נחמן פועלים עד שלא הלכו שתי וערב בגת ועדיין לא התחיל היין להמשך אין שותין ממנו כי עדיין בחזקת אוכל הוא ולא משקה אבל הלכו בו שתי וערב כלומר לארכו ולרחבו של גת ונמשך היין לבור נעשה בו תורת אוכל ותורת משקה ומותר לאכול מן הענבים ולשתות מן היין. רבינו חננאל ז"ל.

מתניתין: **היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים**. פירוש ששכרו לארות תאנים ולבצור ענבים ואפילו הכי כל שהוא מלקט תאנים לא יאכל ענבים כי ממין שאינו נותן עכשיו לכליו של בעל הבית עכשיו אינו אוכל דאלו לא שכרו ללקט ענבים פשיטא דאינו אוכל בענבים וכן מוכח בגמרא. הרשב"א.

וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה אבל מפני וכו'. פירוש שאין דינו של פועל לאכול מן התורה אלא בשעת מלאכה אבל בהליכתו מאומן לאומן לא אי משום דמהלך לאו כעושה מעשה דמי אי משום דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר וכדאיתא בגמרא אבל מפני תקנתו של בעל הבית התירו לו לפועל שיאכל בהליכתו מאומן לאומן כדי שלא יצטרך לאכול בשעה שיעסוק במלאכתו של בעל הבית ויתבטל. אבל ודאי אלו רצה לאכול אף בשעה שהוא עוסק במלאכתו של בעל הבית אפילו לאחר תקנה הרשות

בידו אלא שתקנו שלא יצטרך לבא לידי כך. ועוד דמסתמא כיון שאכל בהליכתו מאומן לאומן לא יאכל לאחר מכאן שלא יראה כרעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו.

מכל מקום למדנו מפורש ממשנתנו שעיקר אכילתו של פועל מן התורה היא בשעה שהוא עוסק במלאכתו של בעל הבית וזה שלא כדברי הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות שכירות העושה במחובר אינו אוכל וכו'. והמבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה הרי זה עובר בלא תעשה וכו' עד לא יניף חרמש באכילתו. ולא מחוור כדכתיבנא. וכבר השיג עליו הראב"ד. ובסיפרי דרשה וקטפת מלילות בידך שלא יהא קוצר במגל ואוכל. וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף וכו' ולא מפני ביטול מלאכה אלא שלא יעשה אכילתו קבע כעין מלאכתו עד כאן. ואף על פי שהריא"ף גורס בנוסה משנתינו וכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה לאו למימרא שלא יאכל בשעה שמתעסק במלאכתו אלא הכי קאמר וכולן לא אמרו אלא עד שעת גמר מלאכה ולאפוקי לאחר שנגמרה מלאכתו אתא וכדקתני סיפא ובחמור כשתהא פורקת ולאו למימרא דבעוד שהמשאוי על גבה לא תאכל אלא הכי קאמר עד שתהא פורקת אוכלת אבל לאחר פריקה לא. הר"ן. וכן כתב הרמב"ן למעלה דיבור המתחיל ההוא מבעי ליה בשעת חרמש וכו'.

מאומן לאומן. משורה לשורה והן אצייתא כדגרסינן בהשותפין תלת אצייתא בני תריסר תריסר גופני כדרפיק גברא ביומא. רבינו חננאל.

גמרא: **תא שמע שור במחובר**. פירש רש"י הרי במלאכת השור במחובר אי אפשר לו לאכול מגפן שהוא עושה בה שהוא קשור לצמד לפני העגלה והבוצרים עושים בגפן אצל העגלה ונותנים בה. ויש מקשים לפירושו שאם כן אין השור עושה במחובר אלא בתלוש ואף על פי שבוצרים מן המחובר ונותנין בעגלה מכל מקום הוא אינו עושה אלא בתלוש. ורש"י עצמו פירש למעלה גבי אדם בתלוש מי לא עסקינן ששכרו לכתף לשאת ענבים וחביריו בוצרין דהויא מלאכתו בתלוש. ופירשו שור במחובר כגון ששכרו לדוש קטנית ותבואה במחובר. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: **שור במחובר היכי אכיל**. פירש רש"י שהרי השור עומד בין העגלה כשבאין לטעון זה והוא עומד ואוכל מגפן שלפניו והם טוענין אותו מן הגפנים שלפניהם. ואין זה נכון חדא דשפיר משכחת לה שטוענין אותו מן הגפנים שלפניו. ועוד דאם כן אפילו מאותו גפן עצמו שטוענין אותו אין לו לאכול שהרי מלאכת השור בתלוש הוא להוליך פירות ממקום למקומן והעושה בתלוש אינו אוכל במחובר. לפיכך הנכון דמיירי בשור ששכרוהו לעקור קטניות שהוא מושך את הברזל בדרך הליכתו ועוקר את הקטניות שלאחריו והוא אוכל מה שלפניו והוה ליה כעושה בגפן זה ואוכל בגפן זה

ושניהם במחובר. ופרקינן בשרכא. כלומר שעלי הזמורות לפירוש רש"י או עלי הקטניות לאידך פירושא הן ארוכות ומגיעות מלאחריו עד מלפניו ואוכל מאותן שהוא עושה בהן ממש. עד כאן. ורבינו חננאל פירש כפירוש רש"י וזה לשונו: ופשטינן בשרכא. פירוש שרכא עלין וזמורות משוכים מכרם זה למקום שהשור דש בו שהם הם. עד כאן.

תא שמע היה עושה בענבים וכו'. ופרקינן דהכא במאי עסקינן בשמודלית זו על גבי זו והוה ליה כדבר אחר הילכך במין אחד אוכל בשני מינים לא יאכל. ומדלא אוקמה באילן המורכב שנושא שני פירות משמע דבהא דכולי עלמא כאילן אחד דמי ואוכל בשניהם ואפשר דלא בעי למנקט אלא מילתא דשכיחא. ועוד דתאנים וענבים אינם מקבלים הרכבה זה עם זה. הריטב"א.

כי קא מבעיא ליה דאיכא אשתו ובניו. ואם תאמר דמשמע לעיל דדייקינן הא תאנים ותאנים דומיא דתאנים וענבים אוכל ולא צריכינן לאוקומי מתניתין במודלית אם איתא דעושה בגפן זה אוכל בגפן אחר ואם כן מתניתין איירי בדאיכא אשתו ובניו דאי בדליכא היכי אכיל הא איכא בטול מלאכה ואם כן אמאי קתני אבל מונע עצמו עד שמגיע אצל יפות ליזלו אשתו בניו ולייתי ליה. ויש לומר דעד שיגיע אצל יפות איירי נמי בשני מינים כגון תאנים וענבים דטעמיה דהני רעות והני יפות. מפי רבי. תוספות שאנץ.

במודלת וכו'. פירוש וקצת עסק למינו ולא לשאינו מינו כיון שאינו נותן משניהם וכדפירש רש"י. והיה אפשר לומר דכשהן סמוכות לא קמיבעיא ליה כלל דודאי שרי והיינו דקאמר בסמוך היכא דאיכא אשתו ובניו דמשמע דלא קא מיבעיא אלא כשאינן סמוכות. שיטה.

סברוה מהלך כעושה מעשה דמי פירוש מהלך לבצור כבוצר דמי. מיהו בעושה מעשה במקומו הוא ולא בעושה במה שלפניו ומפני השבת אבדה לבעלים יש להם תשלומין למה שלא אכלו בשעת מלאכתם אבל מדאורייתא לא אכלי ושמע מינה עושה במקום זה אינו אוכל בגפן אחר. איכא דאמרי סברוה מהלך לאו כעושה מעשה דמי. פירוש מדלא קתני בהשתנותם ממקום למקום וקאמר בהליכתן ובחזירתן אלמא בשעת הליכה הוא התשלומין שלא היו ראוין לאכול משום דמהלך לאו כעושה מעשה דמי אבל מפני שאינו עושה עדיין בגפן שלפניו לאו הוי תשלומין כי מן הדין הוא אוכל והיינו טעמא דמדאורייתא לא אכלי מאומן לאומן משום דלאו כעושה מעשה דמי אבל לא מפני שאינו עושה עדיין. הראב"ד.

וכתב הריטב"א איכא דאמרי סברוה דכולי עלמא מהלך לאו כעושה מעשה דמי והיינו טעמא דלא אכיל מדאורייתא הא לאו הכי אכיל ושמע מינה עושה בגפן זה אוכל בגפן

אחר. תמיהא מילתא הא מנא ליה דדילמא מתרווייהו טעמי לא אכיל מדאורייתא משום דלאו כעושה מעשה ומשום דעדשה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר וכי דינא דאורייתא לא הוה ליה לעולם אלא חד טעמא לעולם. ויש לומר דתלמודא משמע ליה דאלו אית ביה מדאורייתא תרי איסורי לא הוו עקרי רבנן תרווייהו איסורי מפני השבת אבדה לבעלים ואף על גב דבמידי דממונא כי הכא בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה ואפילו במקום עשה כי הכא חדא עקרי תרתי לא עקרי. ובעיין לא איפשיטא הילכך לא יאכל ואם אכל אינו משלם. עד כאן.

דף צב.

ובחמור כשתהא פורקת. ואקשינן כשתהא פורקת סלקא דעתך. פירש רש"י ז"ל כשתהא פורקת מאין היא אוכלת והלא בפעם אחת היא פורקת לגת והולכין להם. והראב"ד פירש כשהיא פורקת כבר גמרה מלאכתה במשאוי זה ולאחר גמר מלאכה אינה אוכלת. ופריק אוכלת מן המשאוי עד שתהא פורקת אבל משפרקה לא. והקשה הוא ז"ל אפילו כשפרקה אמאי אינה אוכלת ומאי שנא מפועל שאוכל בחזירתו מן הגת ותירץ דפועל כשאוכל בחזירתו מן הגת לא ממה שפורק לגת שאותן כבר נעשית מלאכתן ובדישו אמר רחמנא ולא אחר דישו אלא מן הגפנים שהוא פוגע בהם בחזירתו מן הגת שאף על פי שאין עושין עדיין בהם כיון שעתידין לבצור אותם אוכלין מהם אפילו קודם בצירה ומשום התקנה. ואני תמה כי בודאי הא דקתני במתניתין ובחמור כשתהא פורקת מן התקנה קאמר ולא מדבר תורה מדקתני לה בהדי תקנת השבים של פועל ואדרבה בשלמא אי כשתהא פורקת ממש קאמר היינו דאיכא תקנה אבל כשהיא אוכלת ממשאוי שעל גבה מדינא היא אוכלת דבר תורה. ועל כן נראה לי שלא אמרו בעושה בתלוש שהן אוכלין אלא בשעת דישה או בשעה שהפירות תלושין לפניהם כדי להטעינן ולהוליכם לגת אבל ממשאוי שכבר טענו להוליך לגת הרי היא כאלו פרקוהו לגת דחלק בעלים הוא וממה שטענו לצורך בעלים אינם אוכלים והיינו דקתני אוכלים בשעה שהם חוזרים מן הגת ולא קתני ממשאוי שעל גביהם ומפני שהחמור אינו יכול לאכול מן הגפנים המחוברים לפי שאין מלאכתו במחובר אלא בתלוש לפיכך תקנו לו לאכול מן המשאוי שהוא נושא עדיין עליו לגת של בעל הבית ומן התקנה הוא אוכל ולא מדבר תורה כן נראה לי. אף על פי שראיתי לרבותי ז"ל שפירשו דמן המשאוי שעל גביו אוכל דבר תורה מה שנראה לי כתבתי. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: כשתהא פורקת סלקא דעתך לאחר מלאכה הוא ובשעת מלאכה

היא אוכלת לאחר גמר מלאכה לא אימא עד שתהא פורקת כלומר בעוד שהמשאוי על גבה עד שתפרק אותו אבל משפרקה לא. וקשיא לק כשפרקה אמאי אינה אוכלת ותהא כפועל שאוכל בחזירתו מן הגת ואם לא השלימה המלאכה הרי הוא כפועל שחוזר מן הגת להביא ענבים הנבצרים בכרם אל הגת. ונראה לי דהכי קא מתמה בשתהא פורקת סלקא דעתך מאי השב אבדה לבעלים איכא הרי יש בה ביטול מלאכה. אלא עד שתהא פורקת המשאוי שעל גבה שאין בה ביטול מלאכה. אי נמי בפירוקא קמא וכי אמרינן אוכלין בחזירתן מן הגת לא שיטלו ענבים מן הגת דהנהו כבר נעשית מלאכתה בדישו אמר רחמנא ולא אמר דישו אלא מן הגפנים שפוגעין בחזירתן מן הגת אף על פי שאין עושין עדיין בהן אוכלין בהן מכל מקום עליהם לבצור אותן ולבצור אותן הן שכורין. ועל כן שאלו בחמור כשתהא פורקת סלקא דעתך כי אחר שפרקה גמר מלאכה הוא למה שפרקה וכשתהא פורקת משמע ממה שהיא פורקת תנינא להא דתנו רבנן חמור וגמל אוכלין ממשאוי שעל גביהן וכו' אהאי פירוקא דפרקינן מתניתין קאי דברייתא קאמר ממשאוי שעל גביהן אוכלין אבל משפרקו אינם אוכלין ולא אתינן לסיועי ברייתא ממתניתין אלא לסיועי להההוא פירוקא דמתניתין דעד שתהא פורקת קתני והכי תנינן לה במתניתין כדפרקינן כדאמרינן בעלמא תנינא כשינויין. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: וכי תימא לישני ליה דהכא בחמור ששכרו למשאות רבות עסקינן ומשום הכי קתני דאוכלת לאחר פירוקה בין משאוי למשאוי דומיא דפועלים שאוכלים מן התקנה בהליכתם מאומן לאומן. ליכא למימר הכי דבשלמא גבי פועל איכא תקנתו של בעל הבית דכיון שאכל בהליכתו מאומן לאומן יתבייש מלאכול בשעת מלאכה אבל גבי חמור מי איכא למימר הכי. ומתרצינן אימא עד שתהא פורקת כלומר עד שתגמור לפרוק משאה לגמרי. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: כשתהא פורקת סלקא דעתך. פירש רש"י מהיכן תהא אוכלת כי כל משאה פורקין בבת אחת והולכין. ואינו מחוור. אלא הכי פירושו דהיכי אכלה כשתהא פורקת דהא לאו שעת מלאכה היא דבשלמא בפועל תקנו שיאכל בחזירתו מן הגת ובהליכתו מאומן לאומן כדי שלא יתבטל בשעת מלאכה ובבהמה ליכא לתקוני הכי דבדידה ליכא ביטול מלאכה. ופרקינן אימא צד שתהא פורקת ואפילו שתטול ממשאוי שלו ותאכל. כן פירש רבינו הגדול. ע"כ.

ובלבד שלא יטול וכו'. ובלבד שלא יטול בעל החמור ביד ויאכילנה לפי שתאכל יותר מדאי ואינו מוטל חובה על השוכר אותה להשביעה אלא שלא לחסום אותה. וכמו כן

בעוד שטוענין אותה אם אוכלת ממה שלפניה שאסור לחסום אותה. ה"ר יהונתן ז"ל במשנה.

ועיין למעלה בדבור המתחיל בהלכות והיא תוספתא: תניא אין הפועל רשאי וכו'.

מתניתין: אוכל פועל קישות ואפילו בדינר וכו'. כלומר בין בפירות האדמה בין בכותבות שהן פירות האילן שיש להן חשיבות ויקרים הרבה רשאי הוא לאכול אפילו שוה דינר ואף על פי שהוא יותר על שכרו שאינו נשכר אלא בשליש דינר. והוא הדין ליותר מדינר אם יצטרך לשובע נפשו יותר מדינר דהא כתיב כנפשך שבעך. ורבי אלעזר חסמא אומר לא יאכל יותר על שכרו דבודאי אינו משכיר עצמו במעות שהן פחות שיוכל לשבוע בהן ולא דברה תורה על מי שהוא יוצא מטבע העולם וחכמים מתירין דעל כל אדם רעבתן נמי דברה תורה. אבל מלמדין אותו אוהביו ורעיו שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח בפניו. כלומר שלא ימצא אדם שישכור אותו. ואליבא דתנא קמא אסור ללמד אותו אפילו בדרך עצה שאין לנו לעקור מה שנצטוינו מן התורה והתורה זכתה לו. ה"ר יהונתן.

גמרא: אי בעית אימא דרב אסי איכא בינייהו. פירש רש"י ז"ל דתנא קמא אית ליה דרב אסי דסתמא קתני פועל אוכל קישות ואפילו מדינר ואפילו אין שם אלא הוא ואתא רבי אלעזר חסמא למימר שאינו אוכל יותר משכרו אפילו יש שם הרבה ואתו רבנן לטפויי על דרבי אלעזר שאוכל פועל יותר על שכרו ומיהו דוקא כשיש שם הרבה ולית ליה דרב אסי ואף על גב דתנא בתרא לטפויי קאתי הכא רבנן אדרבי אלעזר קיימי והא מיטפו עליה. ואחרים פירשו בהפך דתנא קמא לית ליה דרב אסי דמדלא קתני אלא שאוכל קישות אפילו בדינר מכלל דלית ליה רבותא אחריתי אלא הא דאוכל אפילו בדינר דאי לא כי היכי דקתני האי אפילו הוה ליה למתני אידך אפילו דרב אסי אלא ודאי לית ליה. ורבי אלעזר פליג ואמר דאפילו יש שם לא יאכל אלא כדי שכרו. וחכמים מתירים אפילו כדרב אסי ואפילו יותר על שכרו וזה יותר נכון. ולכלהו פירושי מסתברא דהלכתא כרב אסי כיון דליכא אמורא דפליג עליה בין דקאי כתנא קמא ובין דקאי כרבנן. ותמה על הריא"ף שדחה דברי רב אסי. ויש אומרים לפי דבריו דכיון דרב אסי עבדא מימרא ולא נקטה לדברי חכמים או לדברי תנא קמא מכלל דאיהו סבירא ליה דהא דברי הכל היא וכיון דתלמודא סבר דפליגי בה תנאי ואוקמוה דלא כסתם מתניתין לפום פירושא בתרא מכלל דסבירי להו דליתא לדרב אסי ואין כל זה מספיק. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: איכא בינייהו דרב אסי וכו'. ורבנן בתראי לית להו דרב אסי מדקאמר אבל מלמדין אלמא מדוחק הן מתירין. עד כאן.

ורבינו חננאל פירש כפירוש רש"י וזה לשונו: תנא קמא אית ליה דרב אסי אבל חכמים נהי דמתירין לותר משכרו אבל הכל לא. עד כאן לשונו.

איבעית אימא איכא בינייהו הא דרב דאמר מצאתי מגלת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה איסי בן יהודה אומר וכו'. בביאת כל אדם הכתוב מדבר. ואוקימנא בפועלים העושין בסעודתן תנא קמא דתני פועל סתם איכא למימר דאית ליה הא דאיסי בן יהודה דפועלין בסעודתן נמי מיקרי. אבל חכמים דבהדיא תנו דאוכל פועל יתר משכרו הני מילי פועל בשכר אבל פועל בלא שכר לא. רבינו חננאל. ועיין בפסקי הרא"ש.

וזה לשון הראב"ד: איכא בינייהו דרב דאמר משמיה דאיסי בביאת כל אדם הכתוב מדבר ורבנן בתראי לית להו דאיסי מהאי טעמא דפרישנא. עד כאן. ושניהם פירשו שלא כפירוש רש"י.

אבל תלמיד הר"ף כתב כפירוש רש"י וזה לשונו: דרב איכא בינייהו שתנא קמא שמזכיר פועל לית ליה דרב דלהכי מזכיר פועל במילתיה לאשמועינן דדוקא פועל אבל אחרים לא. ואף על גב דאיסי מיירי בשעושין בסעודתן מכל מקום כיון דאינם פועלים מדעת בעלים אלא מדעת עצמן שלא מדעת בעל הבית עושין ואוכלין לא קרי להו פועלים. לרבנן בתראי דלא מדכרי פועל במילתייהו אית להו דאיסי והכי קאמר וחכמים מתירין לאכול יותר מכדי שכרן דהא אפילו לאו שכיר נמי אכיל. עד כאן.

איבעיא להו משלו הוא אוכל וכו'. פירוש לאו לרב אסי קא בעי לה דהא לדידיה פשיטא דמשל שמים הוא אוכל מדקאמר אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד אוכל ומוקמינן לה דאכיל ליה כוליה וליכא למימר למיתן לכליו של בעל הבית והא ליכא משלו כלל דלעצמו בצר ולא לבעל הבית. וליכא למימר דשכרו אף לדבר אחר ואיכא משלו דהא כל אכילתו לאו משום ששכירות דבר אחר הוא דהא אפילו ממין לשאינו מינו לא אכיל ואפשר לומר דלא דמי דהתם לא שכרו למין זה כלל אבל הכא ששכרו למין זה ולמין אחר כולה חדא שכירות היא ואף על גב דכשעוסק במין זה אינו אוכל ממין אחר ומכל מקום כולה חדא שכירות היא ומקרי משלו וצריך עיון. עד כאן. שיטה.

אי אמרת משלו הוא אוכל יהבינן להו. דכיון שהוא קונה משעה ששכרו בעל הבית הרי הוא כאלו התנה עם בעל הבית ויהבינן להו. ואי משל שמים הוא אוכל לא יהבינן להו שלא זכתה לו תורה אלא מה שהוא אוכל ואין לו כח ליתן להם כלום. תלמיד הר"ף.

אגיר בדנקא אכיל בזוזא וכו'. פירוש אפילו לאינך לישני דלא אמרינן איכא בינייהו דרב אסי דלההוא לישנא קושיא יותר חזקה היה יכול להקשות ועוד דמכאן משמע דבעיא לאו לרב אסי קא בעי לה וכדפרשינן ולא מוקמינן למתניתין באגרוהו למין אמר נמי ואכיל

מחמת הכל דאם כן מאי קאמר אגיר בדנקא אכיל בזוזא אלא שיש לומר דלעולם אפילו אגריה למין אמר. או שיש שם קושיא הרבה מכל מקום אקשי שפיר דודאי מסתמא לא הוי אגריה זוזא. שיטה.

דכולי עלמא משל שמים הוא אוכל והכא בכנפשך פליגי. והוא הדין דהוה מצי למימר דכולי עלמא משלו הוא אוכל ובכנפשך פליגי אלא משום דניחא ליה טפי משום דסברת הגמרא דאין מן הראוי לומר דאגיר בדנקא ואכול זוזא. ויש ספרים דגרסי לעולם משלו הוא אוכל כלומר איבעית אימא משלו הוא אוכל כלומר דבין משל שמים בין משלו כדדחיה רחמנא זכי ליה ליכא ראיה כלל דבכנפשך פליגי. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: מאי לאו בהא קמיפלגי דרבי אלעזר חסמא סבר משלו הוא אוכל ומשום הכי לא יאכל יותר. כנפשך כדבר המוסר נפשו עליו דאגיר בדנקא ואכיל בזוזא לא. ורבנן דשרו סברי דמשל שמים הוא אוכל. לא דכולי עלמא משל שמים הוא אוכל ואי אמרת רבי אלעזר חסמא אמאי לא יאכל יותר על שכרו משום דכתיב כנפשך כדבר המוסר נפשו עליו דהיינו שכרו. נוסחא אחרת: לאן דכולי עלמא משלו אוכל כלומר דבין משלו בין משל שמים ליכא ראיה אמאי לא יאכל יותר על שכרו אלא בכנפשך קמיפלגי וכו'. והראשון עיקר. עד כאן.

הא דאמרינן ומר סבר כנפשך כך נפשו של פועל כנפשך שאתה אוכל ופטור אף על גב דהאי דרשא לא קיימא דהא אסיקנא דלוקח מדאורייתא לא מחייב אלא מה נפשך אם חסמת פטור כדאיתא לעיל אפילו הכי שיטה דתלמודא למנקט דרשא דרגילא טפי או דניחא למשמעותא דקרא ולא משגחינן בלישנא דוקא דהלכתא והרבה כיוצא בזו בתלמוד. הרמב"ן והרשב"א והר"ן ז"ל.

והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו: דכולי עלמא משלו הוא אוכל ובהא קמיפלגי מר סבר כנפשך בדבר המוסר עצמו עליו דהיינו שכרו דכתיב ואליו הוא נושא את נפשו וכאלו אמר רחמנא ואכלת ענבים בשכרך. ומר סבר מה נפשך אתה אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור. קשיא לי דהאי דרשא לא מידרשא לעיל אלא לענין שאוכל פועל בלא מעשר ואין דינו כמקח והיינו דקתני אף פועל אוכל ופטור כלומר פטור מן המעשר ולא אתא לומר שיאכל אפילו יותר על שכרו. ועוד דהא אמרינן דהאי דרשא מדרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא ולא אתא קרא אלא לומר שאם חסם פטור ויש לומר דהכא הכי קאמר ומר סבר דהאי קרא לאידך דרשא איצטריך וליכא למדרש מיניה מאי דדריש רבי אלעזר ובדין הוא דהוה ליה למימר ומר סבר מה נפשך אם חסמת פטור ולית הילכתא כוותיה. ויש מפרשים דהא דאמרינן מה נפשך אתה אוכל ופטור שאין זו הדרשא שאמרנו לעיל

בלשון הזה אלא דרשא אחריתי והכי קאמר מה נפשך אתה אוכל ברצונך ופטור מלשלם אף פועל אוכל כחפצו ואפילו יותר על שכרו ופטור מלשלם והוא מן הלשונות שבתלמוד שפירושם מתחלף. ולא נהירא דאם כן אף לרבנן לית להו דרשא דאם חסמת פטור והיא הילכתא היא ולא מוקמיה לכלהו תנאי דלא כוותיה ולישנא דאתה אוכל ופטור נמי לא אתי שפיר דלא הוה צריך לומר ופטור דלגבי בעלים לא שייך לומר ופטור. ע"כ.

כתבו בתוספות בדיבור המתחיל: ואי אמרת משלו הוא אוכל ויש לומר דאורחא דמילתא נקט שהנזיר רגיל וכו'. ואמתניתא אחריתי דקתני פועל קסמיך. הרשב"א ז"ל. **וזה לשון הראב"ד ז"ל: תא שמע נזיר שאמר וכו'**. ואי קשיא לך אדרבה לאידך גיסא נזיר הוא דאין שומעין לו משום דאיהו גופיה לא אכיל הא אחר שומעין לו. והוא סבר אורחא דמילתא קתני דנזיר הוא שדרכו לתת לאשתו ולבניו ואמתניתא אחריתי דפועל הוא דסמיך. ע"כ.

דף צב:

על מנת שיאכל בני בשכרי פירוש אבל אני לא אוכל הרי זה אוכל ופטור זה קאי אעל מנת שאוכל אני ובני. ואם תאמר. והא היינו קצץ דאמרינן קצץ שתים לא יאכל. והיכי קאמר הוא אוכל ופטור דמשמע אפילו קצץ ויש לומר דלמאי דפרישית לעיל ניחא דהאי דקאמר שתים לא יאכל לא קאי אהיכא דאוכל מן הדין בלא קציצה דהתם ודאי לא מהניא קציצת שום דבר אלא קאי אהיכא דאינו אוכל בלא קציצה ועלה קאמר דכי קצץ לא יאכל שתים והשתא נימא דלהכי קאמר הרי זה אוכל ופטור דקציצה לא מהניא מידי לחייב דהא בלא קציצה נמי היה אוכל. תלמיד הר"ף.

על מנת שיאכל בני בשכרי. פירוש תחתי הוא אוכל ואני לא אוכל. ואם תאמר למאי דפריך רבינו תם לעיל גבי קצץ אוכל אחת אחת שתים שתים לא יאכל דעל כרחך אירישא דאי אסיפא אטו בשופטני עסקינן שקוצצין ומותרין לאכול מן התורה. ועוד אמאי מהני קציצה שלה כיון שמן התורה אכיל בלא קציצה דידהו הא הכא קתני דאפילו היכא שאוכל מן התורה מהני קציצה דידהו ואם בנו אוכל חייב אלא ודאי כיון דטעה וקצץ מהני קציצה. תריץ מכאן אין להוכיח דלאו מילתא היא דאיכא לפרושי דהכא מיירי שקצץ לו שיאכל בנו כמה שירצה הבן ושמא יאכל יותר מן האב ולהכי קצץ דלאו בשופטני עסקינן והיינו טעמא נמי דמהניא קציצה. והא דפריך הכא אי אמרת משלו הוא אוכל אמא חייב היינו אמאי חייב בכל מה שאכל לא היד לנו לחייבו אלא במה שיאכל יותר מן האב. מפי רבי. תוספות שאנץ.

בנו אוכל וחייב. ואם תאמר והיכי מחייב בנו והא אין מקח קובע בדבר שלא נגמר מלאכתו למעשר והכא לא נגמרה מלאכתו למעשר דהיינו לקצוץ. ויש לומר דמיירי בשתים שתים ובשתים מקח קובע למעשר שפיר אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו כדפרישית לעיל. תלמיד הר"ף והריטב"א.

ואי אמרת משלו הוא אוכל בנו אמאי חייב. פירוש על מנת שיאכל בני בשכרי קשיא ליה כלומר שלא יאכל הוא ויאכל בנו במקומו ואי סלקא דעתך דינא הוא אמאי חייב כיון שאם לא קצץ נמי היה יכול ליתן לו מה שיאכל בשקצץ נמי פטור כדכתיבנא לעיל אלא ודאי משל שמים הוא אוכל דאינו יכול ליתן אלא אם כן התנה עמו בשעה ששכרו הילכך מקח הוא וחייב במעשר. ואוקימנא משום דמיחזי כלוקח כיון שקצץ על בנו שאף על פי שהקוצץ על עצמו מכיון שדינו לאכול מן התורה פטור הקוצץ על בנו חייב מפני שנראה כלוקח הואיל ואינו עושה ואוכל בקציצה ופירוש רש"י אינו מחוור בכאן. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: על מנת שאוכל אני ובני על מנת שיאכל בני בשכרי הוא אוכל ופטור ובנו אוכל וחייב ואי אמרת משלו הוא אוכל בנו אמאי חייב. פירש רש"י ז"ל על מנת שיאכל בני בשכר שקצצת לי ואי אמרת משלו הוא אוכל ושכרי הוא ורחמנא פטריה מכנפשך דדרשינן מה נפשך וכו' אמאי חייב הא בשכר אביו הוא אוכל כאביו עד כאן לשונו. ומשמע ליה למרן ז"ל דלא פריך תלמודא מדקתני על מנת שאוכל אני ובני דההיא כיון דתרווייהו אכלי פשיטא דאכילת בנו תוספת שכר הוא דאיהו גופיה הא אכיל מאי דזכי ליה רחמנא ואכילת בנו מקח גמור הוא אבל הא קמשמע לן על מנת שיאכל בני בשכרי כלומר בזכות שזכתה לי תורה תוספת בשכר ולא בשכרו ממש קאמר דאם כן זה מקח גמור הוא אלא במקומי קאמר ולהכי פריך דאי אמרת בשלמא משל שמים הוא אוכל ואינו יכול לומר תנו במקומי לאשתי ובני אם כן הוה ליה אכילת בנו כקציצה וכתנאי ולפיכך הוה ליה מקח וחייב לעשר אלא אי אמרת משלו הוא אוכל ויוכל ליתן אכילתו לבנו שיאכל במקומו הא בנו במקומו הוא עומד לאכול זכותו וכי היכי דלדידיה זכי רחמנא בלא מעשר הוא הדין לבנו הבא מכחו. כן פירוש דברי רבינו ז"ל בבירור וכן פירש השמועה הרמב"ן ז"ל. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: ואי אמרת משלו הוא אוכל כשאמר לו על מנת שיאכל בני בשכרי בנו אמאי חייב. משום דמיחזי כלוקח הואיל והתנה ואם לא היה מתנה ואמר תנו לבני היה אוכל ופטור. עד כאן.

ואם לא הודיען פודה ומאכילן. פירוש דמקח טעות הוא שאלו הודיען לא היו נשכרין אצלו. ואי אמרת משל שמים הוא אוכל אמאי פודה. דהא איסורא לא זכי להו רחמנא.

כלומר דהא בתורת צדקה ומתנות עניים הוא דאכלי ואי משכחי היתרא ליכלו ואי לא לא ליכלו. ומהדרינן דאפילו הכי מיחזי כמקח טעות שהרי היו סבורין שימצאו שם מה שיאכלו בתורת צדקה ועל דעת כן נשכרו לו מן הסתם. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד: ואי אמרת משל שמים הוא אוכל ודאי מקח טעות הוא כמי שהתנה לו ארבעה ואינו נותן לו אלא שלשה אבל משל שמים אינו מן התנאים שלו אלא חסד שמים הוא ואינו בכאן. ושני ליה אפילו הכי משום דמיחזי כמקח טעות הוא. עד כאן.

אמאי פודה ומאכילן איסורא לא זכי ליה רחמנא. ואם תאמר הא לעיל צריך קרא למעוטי הקדש הא לאו קרא הוה אכיל אף על גב דלאחר איכא מעילה והכא ליכא מיעוטא. ויש לומר דהכא נמי ממעט מרעך אפילו למאן דאמר ממון הדיוט הוא כי היכי דמעשר שני פטור מן החלה חוץ לירושלים אפילו למאן דאמר ממון הדיוט הוא משום דכתיב ראשית עריסותיכם כדמוכח בסוף חלה. ורבינו חננאל פירש אמאי פודה ומאכילן כלומר יאכלו בלא פדייה ככתוב בתוספות.

תא שמע נתפרסו עגוליו וכו'. ואי אמרת משל שמים הוא אוכל אמאי מעשר ומאכילן. אבל אי אמרת משלו הוא אוכל ניחא אף על גב דלא זכתה לו תורה בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר מכל מקום אכילתן בכלל שכרן הוא והם סבורים שלא נגמרו מלאכתן למעשר והוי כאלו התנור לאכול ועל בעל הבית מוטל להודיעם ומדלג הודיעם הסכים לדעתם שיעשר ויאכילם. אלא אי אמרת משל שמים הוא אוכל אז לא הוי כאלו התנו לאכול דאינו בכלל שכרן אלא גמילות חסדים שזכתה להם תורה בדבר שלא נגמרה מלאכתם לגמרי וכאן שנגמרה מלאכתן לא זכתה להן תורה. והאי דנקט איסורא לא זכי ליה רחמנא לאו דוקא אלא אגב לעיל נקטיה הכא. הרא"ש ז"ל.

בשלמא נתפרסו עגוליו. פירוש אגופא דמתניתין פרכינן בין למאי דקסלקא דעתין מעיקרא או לבסוף מאי מקח טעות איכא בנתפתחו חביותיו דכיון ששכרן לגוף החביות הוה להו למידע דאיטביל להו למעשר ואפילו הויא זו תחילת מגופתם. הריטב"א ז"ל.

בשלמא נתפתחו עיגולין כשום דמחזי כמקח טעות. לאו משום שינויא דמחזי כמקח טעות פריך דבלאו הכי מצי לאקשויי אמאי פודה ומאכילן אלא לשון מקח טעות נקט משום שנויא דאמרן דמחזי כמקח טעות. מפי רבי. תוספות שאנץ.

כרבי עקיבא דאמר משיקפה. פירש רש"י. שיקפאו החרצנים על פי הבור כשהתחיל להיות תוסס ונוטלין הזגין ומשליכין. והראב"ד פירש שהשמרים יורדין למטה והיין שב למעלה כשהוא צלול מלשון הקופאים על שמריהם. ואין זה מחוור דהא לא שכיח זה בבור. הריטב"א

וזה לשון הראב"ד: כרבי עקיבא דאמר משיקפה. והוא משרש הקופאים על שמריהם והוא שמסירין החרצנים והזגין שצפין עליו ומשוקעים לתוכו ונסוק אדעתייהו דילמא מקפי כי הם אינם יכולין לראות מה שבבור וכיון שמתחיל לקפות מיד נקבע. באתרא דההוא דנגיד ההוא מקפה מי שמוציאו מן הבור לחביות הוא קופה אותו ומסיר כל הפסולת שבו וכיון שרואין אותו בבור סבורין הן שעדיין לא נקפה. משישלה בחביות כמו אין שולין את הכרשינין וכמו השולה דג מן הים והוא שמריקין אותו מחבית לחבית אחר ששהה שם יום או יומים וכך עושין כדי שיהיה צלול מן הפסולות ומן השמרים העבים ונסקו אדעתייהו כשרואין אותו בחביות פתוחות שכבר נשלה מחבית לחבית ונקבע ומאי מקח טעות איכא הכא. באתרא דההוא דשריק הוא משלה. פירוש מיד שהוא נושל מחבית לחבית שורקין פי החבית כדי שלא יפוג טעמו וכיון שרואין החביות פתוחות סבורין הם שלא נשלה. עד כאן.

הא דאמרינן והשתא דתני רב זביד בדבי רבי אושעיא יין משירד לבור ויקפה וכו'. קשיא לי לימא מתניתין ככולי עלמא ולעולם שנפתחו חביותיו לבור דכל היכא דאיכא לאוקומי מתניתין ככולי עלמא טפי עדיף. וניחא לי דטפי עדיף לאוקומי מתניתין כפשטה דנתפתחו חביותיו לא משמע מסתמא שנתפתחו לבור אלא שנתפתחו הם ממש ואי מוקמינן מתניתין כרבי עקיבא בלחוד לא איכפת לן דהא קיימא לן דכלהו סתמי כרבי עקיבא כן נראה לי. הרשב"א ז"ל.

וכיון דמוקמי הכא סתמא דמתניתין כרבי עקיבא משמע דהלכתא כותיה ואליבא דרב זביד ומסקנא דסוגיין כוותיה. והא דלא בעי ראיית פני הבית בין לדברי הכל דהא סתם גתותיהן בשדות היו כדתנן המוכר את השדה לא מכר את הגת. פירשו בתוספות דיין כיון דבתירוש תלייה רחמנא לא בעי ראיית פני הבית ואפילו לרבי ינאי וכדאסיקנא לעיל דמודה רבי ינאי בחטים ושעורים דבגרן תלנהו רחמנא ולמאי דהוה סלקא דעתין התם מוקים הני מתניתין לרבי ינאי מדרבנן. הריטב"א ז"ל.

תא שמע קוצץ על ידי עצמו. פירש רש"י ז"ל עם בעל הבית שיטול מעות ולא יאכל בשביל עצמו. או בשביל בניו ועבדיו הגדולים. והא דקתני על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדיו ושפחותיו הגדולים לאו בחדא גוונא היא דאלו בבנו ובבתו הגדולים אפילו הן סמוכין על שלחנו אין מעשיהם שלו וכיון דכן לעולם אינו קוצץ אלא מדעתם ואפילו תימא דפועל משלו הוא אוכל אבל גבי עבדיו ושפחותיו כל היכא דמעלה להן מזונות כיון דמעשה ידיהן שלו קוצץ עליהן בעל כרחן אי אמרת משלו הוא אוכל אבל אי אמרת משל שמים הוא אוכל לא שייך ביה זכות קרב ואינו קוצץ אלא מדעתם ואין צריך לימר

אם אינו מעלה להן מזונות למאן דאמר אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך שאינו קוצץ אלא מדעתם ואפילו תימא משלו הוא אוכל וזה ברור בעצמו. אבל אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהם דעת אבניו ועבדיו קאי דאלו בהמתו גזרת הכתוב היא שלא יחסם אפילו בהמה שלו ובדישה שלו. ויש לפרש דקאי אפילו אבהמה וטעמא דקרא קאמר דמשום דאין בה דעת למחול על צערה קפיד רחמנא על חסימתה לעולם. אי אמרת בשלמא משל שמים הוא אוכל שפיר אלא אי אמרת משלו הוא אוכל קטנים נמי ליקוץ. פירש רש"י ז"ל ליקוץ להו אף על פי שאין בהן דעת דכי היכי דאגרייהו דידיה אכילתן נמי דידיה דקסלקא דעתך דמיירי בשמעלה להן מזונות. ותמיהא מילתא דהא ניחא עבדיו ושפחותיו אגרייהו דידיה שהרי מעשה ידיהם שלו וכן בתו הקטנה אבל בנו קטן אפילו סמוך על שלחנו אין מעשה ידיו שלו ולא תקנו לו אלא מציאתו דאתיא ליה מעלמא ומעשה בתו הקטנה דזכי ליה רחמנא מדכתיב את בתו לאמה. ויש לומר דקושיין דהכא מבתו ועבדיו ושפחותיו. ועוד יש לומר דקושיין אפילו מבנו מדנקטיה ליה סתמא ואף על פי שאין שכרו לאביו מכל מקום כיון שסמוך על שלחנו לא גרע האב לפקח בעסקיו מיתומים שסמכו אצל בעל הבית שיכול לקוץ עליהם כהאי גוונא. וכן פירש רבינו ז"ל.
וכן היה דן בשם רבו ז"ל דאבי הקטנים הסמוכין על שלחנו דינו בממונם כדין יתומים שסמכו אצל בעל הבית המפורש בפרק השולח. ולמאן דאמר משל שמים הוא אוכל ניחא לן מתניתין משום שאין כאן זכייה של ממון קודם שיבא לידי פועל שיכול הרב לפסוק על עבדיו אף על פי ששכרן שלו ולא שיוכל האב לפסוק על בנו מדין אפוטרופוס. ופרקינן הכא במאי עסקינן שאין מעלה להם מזונות וכיון דכן אין לרב בשכרן כלום ואין לאב דין אפוטרופוס. הריטב"א.
וזה לשון הראב"ד: אי אמרת בשלמא משל שמים הוא אוכל משום הכי אינו קוצץ על ידי עבדו ושפחתו הקטנים אף על פי שמעלה להם מזונות דרחמנא זכי להו חוץ משכרן וגדולים מיהא חוצץ לכתחלה משום דבני מתנה נינהו וזכו אינהו ויהבו לאדון מפני שמרבה לו בעל הבית בשכרו בשביל הקציצה וכל הקטנים זוכין לעצמן ואינן מזכין. אלא אי אמרת משלו הוא אוכל ומכלל שכרן הוא עבדים קטנים נמי ניקוץ לה שהרי כל שכרן שלו הוא הואיל ומעלה להן מזונות. ותריץ לה בשאין מעלה להם מזונות. עד כאן.
אי הכי גדולים נמי. קשיא לי ומאי קושיא דהא על כרחך אפילו לדידיה כי קתני בניו הגדולים מדעתן קאמר וכדפרישית לעיל ואם כן הוא הדין למאי דשנינן השתא דמיירי מדעתן בין בבניו ובין בעבדיו. תירצו בתוספות דהכי פירושו בשלמא לדידי דמוקמינן

לה בשמעלה להם מזונות סגי ליה שקוצץ מדעתם בלא שום שליחות אחרת דמסתמא מתרצים להם בלב שלם על מה שקצץ כיון שהודיעו כלל אבל לדידך דאוקימתא כשאין מעלה להם מזונות היאך קוצץ מדעתם בלחוד דהא ודאי אינם מתרצים לו אלא מיראה ואנוסים הם. וכי תימא דלוקמה בשנתנו לו רשות בפירוש אם כן היינו על ידי עצמו דשלוחו של אדם כמותו. ומרי הרב היה אומר דהאי אי הכין לא אי אמרת בשלמא הוא אלא תלמודא בעי לדברי הכל.

וזה לשון שיטה: גדולים ידעי וקא מחלי וכו'. פירוש דהמקשה סבר דבמעלמא מיירי. וכיון דמעלמא מסתמא גדולים מחלי כל זכות שתבא לידן בין משלהן בין משל שמים ואפילו שלא מדעתן יכול לקצוץ אבל קטנים אי משל שמים הוא לא מצי לקוץ עליהם דלא מחלי כלל לא מתחלה ולא בשעת קציצה אף אם עשה מדעתן דלאו בני מחילה נינהו אבל אי בשאין מעלה להם מזונות אפילו לגדולים לא יקוץ פירוש שלא מדעתן. ומשני גדולים לא ידעו וקא מחלי פירוש וכגון דקצץ מדעתן דהוי כאלו קצצו הם עצמן. שיטה.

וזה לשון הראב"ד: אי הכי גדולים נמי לא ליקוץ לכתחלה. דקסלקא דעתך אינו יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך. אפילו הכי כיון דידעי ומחלי דהא לא מיחו שרי. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: הא דאקשינן אי הכי גדולים נמי ומפרקינן גדולים ידעי וקמחלי. איכא למידק והא למאי דמוקי לה איהו נמי במעלה להם מזונות ומשל שמים הוא אוכל על כרחך טעמא דגדולים משום דידעי וקמחלי וכדקתני טעמא מפני שיש בהם דעת. ויש לומר דהכי קאמר בשלמא אי מעלה להם מזונות וגדולים נינהו סתמא דמילתא ידעי ומחלי אלא כשאין מעלה להם מזונות למה. ופריק דאפילו הכי כיון דגדולים נינהו וידעי דקצץ אביהן ושתקי סתמא ידעי ומחלי. אלא דתמיה לי מאי קוצץ דקאמר הא אי מחו קציצתו לא מהניא ואי שתקי ולא אכלי פשיטא דאין בעל הבית חייב לשלם שהרי לא מנעם הוא מלאכול שהם שמשכו ידיהם מלאכול ומאי ידעי ומחלי דקאמר. ואפשר דמשום סיפא נקטה דקטנים שאין בהם דעת אינו קוצץ עליהם לכתחלה שמחמת קציצתו אם נמנעים מלאכול סבורים שהאב רשאי לקוץ עליהם ומשום כך נמנעים ואפילו הודיעם אינם בני מחילה. עד כאן.

במאי אוקימתא לברייתא במעלה להם מזונות אי הכי קטנים נמי. קשה לי מאי אי הכי דקאמר דהא איהו נמי אוקי ברייתא במעלה להם מזונות וכו'. ויש לומר דהאי אי הכי לא אתמר באי אמרת בשלמא וכיוצא בו יש בריש מכילתין אי הכי נקני רכוב במוסרה וכן בפרקין גבי תאנה העומדת בגנה ונופה נוטה לחצר אי הכי בעל הבית נמי דלא מתפרש לפי דעתי באי אמרת בשלמא ואי נמי יש לומר דמאן דאקשי השתא אי הכי לא מוקי להו

הא והא במעלה להם מזונות אלא לישנא דגמרא הוא דמקשה בין להאי אוקמתא בין לאוקמתא קמייתא. צערייהו דבנו ובתו הקטנים לא זכי להו רחמנא אבל לצערא דעבדו ושפחתו לא חיישי ואפילו כשאין מעלה להם מזונות נמי למאן דאמר יכול הרב לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך כדמשמע בסמוך. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: צערייהו לא זכי ליה. כשתקנו חכמים מעשה ידיהם ושכרן תחת מזונות הצער לא הקנו לו ואלו רואין ואינן אוכלין ומצטערים. פירוש אחר לא תקנו חכמים תמת מזונותיו אלא מציאתו דלא מצטער עליו אבל טרחא שיטול הוא שכרם לא תקנו לו דהוה ליה כעין חבלה דלא זכו ליה רבנן אף על גב דסמוכין על שלחנו כדאיתא בהחובל. אלא אידי ואידי כשאין מעלה להם מזונות ומשלו הוא אוכל ובהא קמיפלגי מר סבר יכול ומר סבר אינו יכול. וכי תימא גדולים ידעי ומחלי כדאמרינן לעיל היינו דקאמר ותו לרבי יוחנן דאמר יכול שביק מתניתין ועביד כברייתא אלא דכולי עלמא משל שמים הוא אוכל ולא מצי קיץ ומאי קוצץ דקאמר רבי אושעיא מזונות קוצץ עם בעל מלאכה שיתן להם מזונות אחרים כדי שלא יצטרכו לאכול מן הענבים אי נמי גבי בהמתו נמי ניקוץ לה תבן או עמיר כדי שלא תאכל מן הדישה. והוא הדין דמצי לאקשויי ליה מבנו ובתו הקטנים אלא דעדיפא מיניה אקשו ליה דלא מיבעיא אדם שאין אתה מצווה על חסימתו על ידי קציצה שיכול לפסוק עמהן מזונות אחרים כדי שלא יאכלו מן הענבים אלא אפילו בהמתו שהוא מצווה על חסימתה נמי ניקוץ לה. וקשיא ליה למימר ליה כהאי גוונא אמאי אצטריך קציצה בלא קציצה נמי יכול למיעבד הכי אלא דעדיפא מינה אקשי ליה. ויש מפרשים קוצץ להם מזונות כלומר אני אזון תחת אכילתן מן הדישה כדי שתרבה לי בשכרם. ומסקנא דתנא דידן סבר משל שמים הוא אוכל ומשום הכי בקטנים אינו קוצץ לא בבנים ולא בעבדים בין מעלה להם מזונות בין אינו מעלה להם מזונות וקיימא לן כתנא דידן. עד כאן.

וכתב הריטב"א ז"ל וזה לשונו: הגירסא בכל הספרים בדרבי אושעיא וקוצץ על ידי בנו ובתו ועבדו ושפחתו בין גדולים בין קטנים. הניחא למאן דאמר אין יכול וכו'. פלוגתא היא בפרק קמא דגיטין גבי עבד כנעני דאלו בעבד עברי טוב לו עמך אמר רחמנא כדאיתא בקידושין. צערייהו לא זכי ליה רחמנא. פירוש ואפילו בבתה נהי דזכי בצער חבלות בדיעבד לא זכה לו שיקוץ לצערם לכתחלה. מאי קוצץ דאמר רבי אושעיא מזונות פירש רש"י ז"ל קוצץ שיתן להם הרבה מעיקרא שלא יוכלו לאכול ענבים דבהא הדבר בידו ואפילו בבניו ועבדיו הקטנים ופרכינן גבי בהמתו נמי ליקוץ. פירוש דהא תניא לעיל רשאי בעל הבית להתיר פקיעי עמיר וכו'. ואוקימנא לעיל להדיא שיתן להם פקיעי עמיר

מעיקרא ומשום דההיא אוקימתא סבירא לן דהלכתא היא ודאי בעיקר דינא פרכינן מינה הכא להדיא. ויש גורסים בדרבי אושעיא אלא על ידי בנו ובתו הקטנים. ולההיא נוסחא קשיא אמאי לא פרכינן מבניו הקטנים. ויש מתרצים דהשתא נמי צערא איכא וצעריהם לא זכה לו רחמנא אלא בהא קמיפלגי תנא דמתניתין סבר משל שמים היא אוכל וכן הילכתא. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: ולענין פסק הלכה אסיקנא דמשל שמים הוא אוכל והילכך אם אמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו. וקשיא לי דאם כן היכי קתני בברייתא לעיל החוסם את הפרה ודש בה משלם ארבעה קבים לפרה ושלשה קבים לחמור דהא לגבי פרה וחמור מאי דהוה הוה דכי זכי להו רחמנא לאכול אינהו בשעת מלאכה וכיון דלא אכלי איסורא דעבד עבד ואמאי משלם לבעלים דהא לא גזל משל בעלים כלום וליתא דודאי בדכוותה בעבדו ושפתתו אם חסמן בעל כרחם משלם הוא להם וכל שמשלם הוא להם תשלומין דבעלים נינהו ואפילו למאן דאמר משל שמים הוא אוכל שהרי לא אכל והוא הדין והוא הטעם בבהמתו.

דף צג.

מתניתין. ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים. כלומר העבדים כנענים או שטבלו לשם עבדות דשייכי במצות או אפילו כנענים ממש דהא תנא דמתניתין סבירא ליה דמשל שמים הוא אוכל ואף על גב דיכול הרב לומר לעבדו עשה עמי ואיני זנך הכא התורה זכתה לו אפילו לעבד הכנעני לגמרי וכיון דקטנים הם לא מחלי. ה"ר יהונתן ז"ל.

גמרא: **וערמות אוכלין מן התורה**. פירוש שהרי מלאכתן בתלוש קודם גמר מלאכה למעשר. והא דלא נקטה בשומרי פירות גנות בצורים כדנקט רישא גנות ופרדסים. אורחא דמילתא נקט דבגתות וערמות נותנין שומרים דאלו באידך לא צריך שומרים שהבוצרים שומרים אותם. הריטב"א.

ושמואל אמר לא שנו אלא שומרי גתות. ואם תאמר כיון שמשמר לאו כעושה מעשה מאי שנא גתות דאוכל ומאי שנא גנות דאינו אוכל יש לומר גתות וערמות שנו שאם עושה ממש בהם שלא בשעת גמר מלאכה אוכל מן התורה תקנו לאכול במשמר אבל שומרי גנות שאפילו עושה מעשה שלא בשעת גמר מלאכה כעודר ומקשקש תחת התאנים אינו אוכל מן התורה במשמר לא תקנו כלל ולא אפילו בעודר ממש וכדדייקא מתניתין כדאמרינן בסמוך. הרשב"א.

קסבר משמר לאו כעושה מעשה דמי. ואף על פי שהוא משלהן וכו'. פירוש מדאוקי הלכות מדינה כמשמר בתלוש אבל ממאי דקאמר שומרי גנות ופרדסים לאו מהאי טעמא נחית להו וכדלקמן אלא כיון דמחובר הוא אפילו עושה ואפילו מהלכות מדינה לא אכלי כההיא דמתניתין דמייתי רב אשי לסייעתיה. והוא הדין דהוה מצי למימר אבל גנות ופרדסים אפילו עושה בהן מלאכה לא אכיל אפילו מהלכות מדינה דהוי רבותא טפי אלא דלפרושי שומרי דמתניתין קא אתי ולמסבר פירושא דרב. שיטה.

אמר רבא כוותיה דשמואל מסתבר וכו'. מכלל דאיכא דלא אכיל מן התורה אלא מהלכות מדינה ומאי נינהו עושה במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה לדעת רב. אימא סיפא ואלו שאינם אוכלים העושה במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה מאי אינן אוכלין אילימא שאינן אוכלים מן התורה אבל מהלכות מדינה אוכלין מרישא שמעינן מינה דמדאורייתא בשעת גמר מלאכה בעינן ולדוקיא נמי אינה צריכה דכולה מילתא נמי מרישא שמעינן לה דמדרבנן אוכלין אלא שמע מינה דאינן אוכלין כלל קאמר וכל שכן שומר במחובר בשעה שאינה גמר מלאכה. וכי תימא מן התורה דקתני ברישא מאי ממעט אמציעתא קאי ובתלוש מן הקרקע בדבר שלא נגמרה מלאכתו והכי קאמר זה אוכל מן התורה מפני שעושה מעשה אבל שומר אינו אוכל מן התורה אלא מהלכות מדינה דהיינו שומרי גתות וערמות. ואני תמה מה ראו חכמים לומר בשומרי גתות וערמות אוכל ואף על פי שאינו עושה מעשה ולא אמרו בעושה מעשה בשעה שאינה גמר מלאכה לא יאכל כלל. ואיכא למימר משום דשומר פעמים שהוא צריך לעשות בהם מעשה. ואי קשיא לך לשמואל למה ליה למימר לא שנו אלא גתות וערמות דהיינו תלוש לימא נמי בגנות ובפרדסים ובשעת גמר מלאכה שהעושה אוכל מן התורה והשומר אוכל מהלכות מדינה. ולאו מילתא היא דמחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה מאי קא עביד התם והלא הבוצרים והקוצרים שם הם ואם תאמר שומרי המשואות והעמרים שלא יגנבו מהן הבוצרים והקוצרים

הנה הוא כשומר גתות וערמות שהן בתלוש. הראב"ד ז"ל.

מתניתין: **שומר חנם נשבע על הכל**. פירש רש"י ז"ל על כל המאורעות הכתובות בשאר שומרים לחיוב הוא נשבע שכך היה ופטור עד כאן. כלומר לאפוקי פשיעה שהוא חייב בה. הריטב"א.

גמרא: ההוא רעיא דהוה רעי חיותא אגודא דנהר פפא שריג חדא מינייהו ונפיל למיא כמו ישתרגו נשתרגו רגליה זה בזה ונפלה. אתא לקמיה דרבה ופטריה מאי הוה ליה למעבד הא נטר כדרך דמנטרי אינשי וכי יאחזנה בזנבה וילך. הראב"ד ז"ל.

ההוא רעיא וכו'. וסתם רועה שומר שכר וכדמוכח לקמן בשמעתין והיינו דפליג בה אביי. אתא לקמיה דרבה פטריה. פירוש דכיון דעבד כדעבדי אינשי. ואם תאמר ולרבא ליכא חומרא בשמירת שכר טפי משומר חנם והא היכי אפשר. יש לומר דחמיר היכא דעל וגני בעידנא דלא עיילי וגנו אינשי דאלו שומר חנם פטור כשנעל בפניה כראוי ושומר שכר חייב אף על פי שהקיפו חומה של ברזל כדברי הירושלמי שכתבנו בפרק המפקיד והכין רהטא שמעתא. הריטב"א ז"ל.

דף צג:

אמר ליה אביי אלא מעתה גני פורתא בעידנא דגנו אינשי הכי נמי דפטור אמר ליה אין. קשיא לי לאביי דאקשי ליה מעידנא דגנו אינשי שומרי בהמות לא גנו ואי בשאר רועים קאמר אם דרך הרועים לישן ביום מעט והבהמות רועות על ידיהן למה לא יהיה זה פטור ומאי תימה איכא הכא. ואיכא למימר דאפילו רוב הרועים מנהגם לעשות כך מכל מקום חייב שומר שכר אם שומרי חנם עושין כן שומרי שכר לא היה להן לעשות כן לדעת אביי ולא שהוא פושע אלא שהוא כעין גנבה ואבדה דשומרי שכר חייבין ורבה סבר הני נמי פטירי. ואקשי ליה אביי נמי מהא מתניתא רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר וכו' מאי לאו דעל בעידנא דעיילי אינשי ואפילו הכי אם יכול להציל חייב. ושני ליה לא דעל בעידנא דלא עיילי אינשי ואף על גב דמחייבנא ליה מכל מקום לאו פשיעה היא אלא לדידך פשיעה ממש היא. דשמע קל אריה ועל. אי הכי אמאי חייב אנוס הוא ואף על גב דיכול להציל מי ששומע קול אריה ואינו רואה אותו הוא מתפחד ממנו סבור הוא ארי גדול הוא ולא אוכל לו. אמר לו היה לו לקדם ברועים ובמקלות ולא היה לו ליכנס בעיר. אי הכי מאי איריא שומר שכר אפילו שומר חנם נמי דהא מר הוא דאמר שומר חנם דהיה לו לקדם ברועים ובמקלות ולא קדם חייב אלמא פשיעה היא אם כן אפילו אינו יכול להציל נמי חייב דתחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא. אלא שמע מינה דעל בעידנא דעיילי אינשי ולאו פשיעה ממש הוא אלא קרוב לאונס הוא ואם שומר שכר הוא אם היה יכול להציל חייב ואם לאו פטור. ושני ליה כי אמרינן בשומר חנם אם היה יכול לקדם ברועים ובמקלות ולא קדם חייב כגון שהיה מוצא בחנם ולא קדם דהא ודאי פשיעה היא אבל שומר שכר שהוא חייב לקדם אפילו בשכר אם לא קדם לאו פשיעה ממש היא כי פעמים שאדם מתעצל להתנות על אחר שאינו בטוח שיוכל להוציאו מבעל הבית או שאינו מזומן השכר אצלו לפרעו עד שיטול אותו מן הבעלים ומשום הכי אם לא היה יכול להציל פטור. אמר ליה אביי והיכן מצינו שומר שכר שחייב

באונסין שהיה אביי סבור שהשכר שאמרנו עד כדי דמיהן שיתן אותו השומר משלו אם כן שומר שכר חייב באונסין. דהדר שקיל ליה מבעל הבית ומאי נפקא ליה לבעל הבית לאצולינהו עד כדי דמיהן נפקא מינה לכושרא דחיותא אולי לא ימצא אחרות יפות כמותן. אי נמי כדי שלא יהיה לו טורח לקנות אחרות כמותן. ואני תמה על ה"ר יצחק שכתב בפרק המפקיד על זאת הברייתא דבין דעל בעידנא דעיילי אינשי בין בעידנא דלא עיילי אינשי ולא שמע קול אריה אם היה יכול להציל אפילו על ידי רועים ומקלות חייב ואם לאו פטור ולא אמרינן תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא דקיימא לן כרבא דאמר מלאך המות מה לי הכא מה לי התם והאי נמי כיון דאלו היה שם לא היה יכול להציל להא דמיא ופטור. ואיך דמה אותה הרב למיתה דמיתה ודאי לא מצי לאצולה מיד מלאך המות וליכא אנפי דפשיעותא לגבי מיתה אבל הכא כיון דעל בעידנא דלא עיילי אינשי ושבקינהו בודאי איכא צד פשיעותא לגבה אריה דמצי למימר ליה אלו הוית התם דילמא אריה הוה מסתפי מיניה ולא נגע בהו כדכתיב ומוראכם וחתכם וגו' כי פעמים הרבה שאפילו תינוק אחד מונע לזאב שלא יבא על הבהמות. ועוד כיון דעל בעידנא דלא עיילי אינשי ושבקי לבעירייהו בשדה דלא שני בהו ממנהגא לאו פשיעה היא דהא נטר כדנטרי אינשי. אבל היכא דשני ממנהגא לא נפיק מכלל פשיעותא אף על פי שלא היה יכול להציל דאיבעי ליה לעיולינהו בהדיה למקום שמירה ותו לא מידי. הילכך על בעידנא דלא עיילי אינשי ובלא שמע דתחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא. אי נמי כולה פשיעותא היא כדאמרן כן נראה לי. הראב"ד.

וכתב הרשב"א וזה לשונו: אמר ליה אביי אלא מעתה עאל למתא וכו'. אמר ליה אין ולא חייבה התורה שומר שכר בגנבה ואבדה אלא בשלא שמר בזמן שדרך בני אדם שומרים אבל אם שמר כדרך השומרים פטור שלא קבל על עצמו לשמור אלא כדרך השומרים שלא יכנס לעיר ולא יישן בזמן שאין בני אדם עושין כן ולנהוג אותם כדרך שבני אדם עושין לנהוג אותם. ומיהו אף על גב דאמר רבה מאי הוה ליה למעבד דוקא בכי הני גווני אבל אם עאל בעידנא דלא עיילי אינשי פושע הוא אפילו לרבה ואפילו הקיפן חומה של ברזל וכמו שכתבתי למעלה בפרק המפקיד גבי כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. וקשיא לי לרבה דפטור שומר שכר בדעאל או גני בעידנא דעיילי או גנו אינשי אם כן מצינו שומר שכר שמשלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב וכו' וכמו שכתבו בתוספות פרק הכונס בקמה ובפרק המפקיד. ויש לומר דלא חייבה תורה טוען טענת גנב אלא בשומרים וזה טוען שנגנבה בשעה שהיה ישן ושלא היה שומר באותה שעה שלא קבל עליו שמירה בשעה שדרך בני אדם לישן וליכנס לעיר. עוד קשה לי כי אקשה ליה אביי

מאלו הן אונסין ששומר שכר פטור כגון ותפול שבא ותקחם ואיצטריך רבה לאוקמה דוקא בחזני מתא לוקמה בכלהו שומרים ובשעה שהוא יושב ומשמר דאלו בשעה שאינו יושב ומשמר כגון שנכנס או שישן כשאר בני אדם אינו שומר ופטור מהכל ואפילו נגנבה או נאבדה דמאי הוה ליה למעבד. ויש לומר דרבה מדין אנוסין פטרינהו לאלו שישנים בשעה שדרך בני אדם לישן או שנכנסין לאכול ולשאר צרכין בשעה שדרך בני אדם ליכנס וכן בשקפצה אחת ונפלה למים ולפיכך הקשה לו אביי מהא ברייתא שאין לה אונסין אלא בכעין ותפול שבא ותקחם ולא אונס שינה וכניסה לעיר וקפיצה למים שהיה לו להעבירם אחת אחת ולתקפן שלא יפלו כן נראה לי. עד כאן.

ובא זאב וטרף. כתבו בתוספות בשעת משלחת זאבים וכו'. אי נמי והוא הנכון דלאו דוקא זאב אחד אלא שבאו זאבים הרבה ובא זאב וטרף. הריטב"א. וכן בתוספות תלמיד הר"ף. אי הכי אמאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו באונס. ואם תאמר לאביי נמי וכו'. ויש לומר וכו' כמו שתירצו בתוספות. וכן תירץ הרמב"ן. והביא ראיה ממה שאמרו בפרק המפקיד דאפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם פטור שהרי מסרם לבן דעת ואמאי והרי המוסר לשומר חנם לא מסר אלא על מנת לשמור שמירה פחותה כדינו של שומר חנם והוה ליה כאלו נעל בפניה בדית שיכולה לעמוד ברוח מצויה דלא הויה נטירותא לגבי שומר שכר ואפילו הכי כל שבאנסה בידו של שומר חנם בענין ששומר שכר פטור עליה אף הוא פטור ולא מחייבינן למה משום תחלתו בפשיעה וסופו באונס דנהי דכשמסר לשומר חנם לא נטר כדבעי ליה אפילו הכי כל שסופו באונס לא מחייב אלא אם כן היה תחלתו פשיעה גמורה ואף על גב דלענין שומר שמסר לשומר קיימא לן לעיל דחייב התם היינו טעמא משום דמצי אמר האיך לא מהימן לי בשבועה הא איכא סהדי דאיתניס או דהוה מפקיד גביה כל יומא מן הטעם שאמרנו. עד כאן. והתוספות דחו ראיה זו.

עוד הביא הרמב"ן ראיה ממה שאמרו בפרק ארבעה וחמשה ומשלמין את הכופר וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם. ואוקימנא לרבי אלעזר דאמר אין לו שמירה אלא סכין והא הכא דלא שמרה כראוי לענין נזיקין והוה ליה לחיוביה משום תחלתו בפשיעה וכל שכן הוא דהא בהך פשיעה אזיק. אלא כיון דלאו פשיעה ממש היא דהא עביד שמירה פחותה דשומר חנם לא מחייבינן ליה משום דלא שמר כראוי לנזיקין וכל שכן למילי אחריני דאירע בהן אונס עד כאן לשונו. וכן דעת הרשב"א והר"י דהא דאמרינן תחלתו בפשיעה וכו' חייב דוקא בשפשע פשיעה גמורה ואין בין שומר חנם לשומר שכר בתחלתו בפשיעה ולא כלום דכל מה שזה פטור זה פטור וכל מה שזה חייב זה חייב. עד כאן.

וכתב הרשב"א דלאביי לעולם שומר שכר חייב באונסין עד שיהיו אונסין שמגיע לגוף הפקדון כגון ותפול שבא ותקחם דאם אין אתה אומר כן אין לך אונס גדול משינה דהנשבע שלא ישן ג' למים לוקה וישן לאלתר ואפילו הכי מחייב אביי וזהו שהקשה לו לרבה מותפול שבא ותקחם לומר שאונס שינה וכניסה לצרכיו לעיר אונס שאינו בגופו של פקדון אלא בגופו של שומר ואינו פטור עליו דקרא באונסי הפקדון בלבד הוא שפטר דכתיב ומת או נשבר או נשבה. וכי פריק ליה רבה הכא דעל בעידנא דלא עיילי אינשי ושמע קל אריא ואהדר ליה אביי אי הכי אומדין אותו מאי הוה ליה למעבד נראה לי דלטעמיה דרבה קאמר ליה כלומר לדידי אפילו על בעידנא דעיילי איבשי ואפילו שמע קול אריא ועל אומדין אותו אם לכול להציל חייב ואפילו אמדנוהו שאינו יכול להציל מפני הארי אם לא דרסה הארי אלא שבא גנב באותה שעה וגנבה חייב דאף על פי שהוא לא פשע ואנוס הוא בכניסתו מכל מקום לא הגיע האונס לפקדון אבל לדידך דאמרת מאי הוה ליה למעבד בכניסתו ופטרת ליה אפילו באונס גופו הכא נמי למה צריך אומדנא דמאי הוה ליה למעבד בכניסתו הא על כרחו נכנס ואפילו נגנבה לדידך פטור. כן נראה לי.

תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב. ואם תאמר והא אפילו למאן דאמר חייב היינו דוקא כשהאונס בא מחמת הפשיעה והרי אין האונס בא מחמת הפשיעה הכא. ויש לומר דשפיר בא מחמת הפשיעה הכא דמחמת שהלך לו דהיינו פשיעה אירע האונס דהיינו מה שלא היה יכול להציל דאלו לא הלך לו היה יכול לאסוף עמו רועים לסייע לו להצילה. תלמיד הר"פ.

דשמע קול אריה ועל. פירוש ואריה שאג מי לא יירא הא אפילו לעיילינהו בהדיה לא מצי. אי הכי מאי איריא וכו'. פירוש בשלמא לדידי לא צריכנא לאוקמי בדשמע קול אריה וכן כל אי הכי האמור כאן כך פירושו. הריטב"א ז"ל.

אי הכי מאי איריא שומר שכר אפילו שומר חנם נמי ואם תאמר ומאן לימא לן דדוקא בשומר שכר מיתניא. פירש הראב"ד דהא מתניתא גבי הנך מתנייתא דלעיל תניא דמיירו בשומר שכר. ואי נמי מדידה קמקשה ליה והכי קשיא ליה אי הכי אפילו שומר חנם נמי דהא מר הוא דאמר שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ומקלות ולא קדם חייב אלמא פשיעה היא ואם כן אפילו אין יכול להציל נמי ליחייב דתחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא. הרשב"א ז"ל.

שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ומקלות וכו'. כתב הרמ"ך ז"ל לענין פסק וזה לשונו רוצה שבאו זאבים או אריות או ליסטים לעדרו והיה לו לקדם לפניהם ולהציל מידם

ברועים ובמקלות ובכלי זיין ולא קדם הרי זה פושע ומשלם ואף על פי שהוא שומר שכר היה לו לקדם ברועים ובמקלות בחנם ואם לא מצא בחנם אינו חייב לקדם בשכר. ושומר שכר יש לו לקדם ברועים ובמקלות בשכר אם לא מצא מצילים בחנם. ונראה לומר שיכול להשביעו שלא מצא בחנם ויש לו רשות להרבות שכרן אפילו עד כדי דמי הבהמות אם לא מצא בפחות ונשבע על כל זה ונוטל מבעל הבית ומחזיר לו בהמותיו עצמן. ונפקא מינה לבעל הבית דלא מיבעי ליה למטרח ולמזבן בהמות אחרות. ואי נמי מרווח בכישרא דחיותא שהן מורגלות אצלו. מיהו שומר חנם נמי שאינו חייב לקדם אלא בחנם היכא דקדם ברועים ומקלות בשכר נראה לומר שגם הוא נשבע ונוטל כשומר שכר שהרי גם הוא היה יכול לומר נטרפו והיה נאמן בשבועתו ובזה אין לחלק בין שומר חנם לשומר שכר שדבר ידוע ומוסכם מחכמים גדולים הוא שכל המציל את חברו או ממון חברו מן האונסים שיש לו ליטול שכרו ממנו כפי מה שההנהו כדאמרינן גבי ההוא דאוגר אגירי ואוקמינהו בארעא דחבריה דקיימא לן שהוא נוטל מבעל הבית מה שההנהו אותו במלאכתן. ואף על גב דלא אתני בהדיה מעיקרא כמאן דאתני דמי ושקיל מיניה דבעל הבית כל מאי דיהיב לרועים באגרייהו והכי נמי אמרינן גבי שטף נהר חמורו וחמור חבירו והניח את שלו והציל את של חבירו דנוטל מבעל החמור שכרו הראוי לו כדי להציל מן הנהר השוטף את חמורו וכל שכן הכא דאית ליה למשקל האי אגרא מיניה היכא דלא טפי להו אגרא לרועים טפי ממאי דחזי להו וטיבותא אית ליה לאחזוקי ליה על דשעבד נפשיה בנטירותא כי האי כשומר שכר. ונראה לומר דאף על גב דטפי באגרייהו דפועלים טפי דשקיל כל ההוא אגרא ובשבועתא דמשתבע דלא הוו בעו לאצולי בבציר מהכי ואף על גב דלא אתני בהדי בעל הבהמות לא פסיד ולא דמיא להההיא דשטף נהר חמורו וכו' דאין לו אלא שכרו דהתם כיון דבעל החמור הוה תמן הוה ליה לאתנויי בהדיה אבל הכא לא מצי אזיל אתנויי בהדיה דבין הכי והכי דאזיל הוו מיטרפן חיותא והאי כיון דלא אשכח לאוגורי בבציר מהכי טיבותא הוא דעבד בהדיה דאציל מאה או מאתן חיותא בדמי תרתי או תלת דיהיב לרועים באגרייהו. מיהו אף על גב דמטפי להו טפי ממאי דחזי להו באגרייהו אית ליה למפרע להו כל ההוא אגרא דפסק בהדייהו דמצי אמרי אנן שבקינא חיואתא דילן בסכנת חיות הילכך כל ההוא אגרא חזי לן הילכך לא דמיא להההיא דהגיע לנהר ולא רצה הספן להעבירו דאמרינן דאף על גב דפסק בהדיא טפי ממאי דחזי ליה דלא יהיב ליה אלא אגרא דחזי ליה דהתם לא הוה אפשר ליה לאפסודי מידי באעבוריה כן נראה וצריך עיון. עד כאן.

דהדר שקיל דמיהן מבעל הבית. ולא חשיב מבריח ארי מנכסי חברו שהוא פטור כיון דברי היזקא כדעת ר"י. אי נמי דבשומר דעביד מפני תנאו ולא מרצון נפשו ליכא למימר הכי וכדפרישנא בפרק המפקיד. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"ף: ויש לומר דלא אמרינן מבריח ארי אלא היכא דאין ההיזק ברור כגון התם דשמא מפייס ליה לבעל חוב אבל הכא ההיזק ברור משנכנס הארי לעדר ודאי יטרוף ומהאי טעמא נמי שקיל בלא תנאי בית דין דהוי כמו התנה דידוע שרצון בעל הבהמה בכך ומתוך כך נוטל וכן יש לדון בשבו שפדאוהו בני אדם שלא מדעתו שלא היו יכולין לדבר עמו שנפרעים ממנו בעל כרחו כמו הכא בשומר דכל שכן אבדת גופו. עד כאן.

אי הכי מאי אהני ליה מינה. פירוש בשלמא אי לא שקיל דמי מבעל הבית ומאי עד כדי דמיהן לומר שאינו יכול להפטר אלא בתשלומי כל דמיהן דהא היה לו לקדם ולהוציא מביתו עד כדי דמיהן ניחא אבל אי שקיל מבעל הבית עד כדי דמיהן למה לי דמשמע דאי לא קדם עד כדי דמיהן מחייב. ומשני לכושרא. ואפשר דמכל מקום לא משלם אלא דמי כושרא או טרחא יתירא. אי נמי יש לומר דכיון שלא שמר כדינו מחייב בכל ואף על גב דמשתרשי ליה בעלים דמי רועים ומקלות דהוי כעין מבריח ארי וצ"ת. שיטה.

לכושרא דחיותא. כלומר אף על פי שמוצא בעל הבית לקנות באלו הדמים צאן זולתם ניחא ליה בהני משום דאינון מובחרין. אי נמי ניחא ליה לאשתיורי ליה הני ולא בעי לילך לשוקים וליגע ולקנות אחריני. ולית הילכתא בהא כרבה דהא רב חסדא ורבה בר רב הונא פליגי עליה ואמרי יכול למימר ליה להכי יהבי לך אגרא לנטורי להו נטירותא יתירתא ורב פפא נמי עביד עובדא כוותייהו וחייביה לרב אדא סבולאה בבהמה דדחיתה לחברתה ושדיתה במיא וחייביה לשלומה ואמר ליה הוה לך לעבורינהו חדא חדא. רבינו חננאל.

איבעי לך לעבורי חדא חדא. פירוש כיון דשקיל אגרא אבל בשומר חנם פטור וכדמוכח סוגיין. ואם תאמר והא בפרק הכונס אמר רב כהנא דחפתה חברתה והזיקתה חייב לשלם מה שהזיקה ואף על גב ששמירת נזיקים כשמירת שומר חנם כדאיתא התם ואם כן קשיא הלכתא אהלכתא דהתם פסק הריא"ף הלכה כרב כהנא. תירץ רבינו הגדול הרמב"ן דכי אמרינן דשמירת נזקים כשמירת שומר חנם הני מילי לענין דסגי ליה כשנעל בפני בהמתו כראוי אבל לענין זה כיון דשכיח שדוחפות זו לזו חייבין בעלים לשמרן מזה כדי שלא יזיקו וזה בכלל שמירה פחותה היא אלא דבשומר חנם בלחוד הוא שהקלו בשמירתו

שלא לחייבו כיון דנטר כדנטרי אינשי ותדע דהא על בעידנא דעיילי אינשי פטור בשומר חנם לדברי הכל ואלו יצא באותה שעה שורו והזיק חייב עליו ודאי. הריטב"א.

שבו. פירש רש"י דלסטים מזויין הוה. ולא ידעתי מי הכניסו בזה דהא סתם אפקיד בחנם משמע. ואי משום מאי דאקשי עלה בסמוך מגנבה באונס אי משום הא לא אריא חדא דכיון דמפטר ומחייבי ליה לאהדורי בתרה כשהשוכר מזויין ושאינו מזויין שוה הוא לגבי דידיה כיון דמדינא פטור בתרווייהו ואי בהוכר חייב בכולן. ועוד דההיא דנגנבה באונס פירושו שלא בפשיעה דודאי לאו לסטים מזויין הוא משמע דאי הכי שומר שכר אמאי עושה עמו דין הא מדינא בלסטים מזויין פטור הוא אפילו למאן דאמר ליסטים מזויין גנב הוא. ומיהו יש לומר דסבירא ליה דלעולם מזויין הוא דלא מקרי באונס אלא בהכי ומכל מקום כשהוכר שבו כמי שאין מזויין הוא ואף על גב דשומר חנם כיון דנפטר אפטר כיון דלא פשע דסוף סוף גנב הוא מכל מקום בשומר שכר מחייב וחוזר וניעור כיון שנסתלק אונסת הזדיינו וצריך עיון. שיטה.

לימא פליגא דרב הונא בר אבין. איכא למידק ומאי קושיא דהא בפרק הגוזל קמא אסיקנא דכל שהוכר הגנב קודם שנשבע בין שומר שכר בין שומר חנם עושה עמו דין ואינו נשבע וכי שלח רב הונא בר אבין בשומר חנם דרצה נשבע דוקא בשנשבע כבר קודם שהוכר הגנב וכי קאמר רצה נשבע רצה עומד בשבועתו קאמר. יש לומר דמשום דאביי סבר התם דאפילו הוכר הגנב קודם שנשבע רצה נשבע פריך מינה לתרוצי לכולי עלמא. אי נמי יש לומר דהכא נמי אפשר דהכי הוה שמתחלה נשבע ולבסוף הוכר הגנב ואפילו הכי חייביה רב נחמן לשלומי ומשום הכי אמרי לימא פליגא. הר"ן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: אם כן דכיון דאיכא אביי דאמר התם אפילו הוכר הגנב תחלה רצה נשבע ונפטר מקשי מינה סתמא למידע אי משום דרב נחמן כרבא סבירא ליה או איכא טעמא אחרינא. והא דפרקינן אמר רבא גברי דפרמוסקא הוה וכו' יש גורסים אמר רב פפא אבל בעיקר נוסחי גרסי אמר רבא ורבא בדין הוא דמצי לשנויי ליה דהוכר הגנב מעיקרא אלא דקושטא דמילתא בעי לשנויי דהא לא קשיא כלל. ואפילו לסברא דאביי דהתם דשאני הכא דגברי דפרמוסקא הוו התם דאי רמא קלא הוו מצלי ודכוותה בתלמודא טובא. עד כאן.

נגנבה באונס כגון ליסטים מזויין ואחר כך הוכר הגנב אם שומר חנם רצה נשבע שנשבית בליסטים מזויין ושלא פשע בה ופטור משום דאין עליו לטרוח או אם רצה ישלם למפקידן והוא יעשה דין עם הגנב ויוציא מן הגנב ויהיה הכפל מן השומר. אבל אם שומר שכר הוא עושה עמו דין כלומר עם הגנב שיתבע ממנו וישלם למפקיד. ויש

מפרשים עושה עמו דין כלומר עם המפקיד עושה דין של פשיעה ומשלם לו בלא טורח לפי דכיון דשקיל אגרא עליו ליטרח עד שיוציא מן הגנב. ה"ר יהונתן ז"ל.

גברי דפרמוסקא הוו תמן. פירוש אנשים חזקים גבורים היו שם מצוין באותה שעה ואלו היה צועק אליהם היו באין ומצילין וכיון שלא עשה כך פשע וקיימא לן כל מי שהיה לו לצעוק ולקבץ אנשים כדי להציל אם הוא שומר שכר בשכר ואם הוא שומר חנם בחנם ולא עשה הרי זה פושע וחייב לשלם. רבינו חננאל ז"ל.

דאי רמא קלא הוו מצלי ליה. השתא לא צריכינן למימר דהוכר הגנב דפשיעה היא אלא הספר ספר המעשה כמו שהיה ובזה טעו התלמידים והיו סבורים שבהוכר הגנב היה תלוי החיוב. הרא"ש ז"ל.

דאי רמא קלא הוו מצלין ליה. והשתא לא הוה צריך לתלמודא למימר הוכר הגנב כיון דבלא הוכר הגנב הלה חייב כיון דפשע אלא דבעי למימר עליה (למימר) פליגא כו' שהיו התלמידים סבורים שבשביל שהוכר הגנב חייב נקט הוכר הגנב. תוספות שאנץ.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: ושני ליה האי לאו נגנבה באונס הות אלא פשיעה דגברי דפרמוסקא הוו התם ואי הוה רמי קלא הוו אתו ומצילין ליה בחנם והא אמרינן שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות ולא קדם חייב ואגב גררא דהא מילתא כתבוה להאי מעשה הכא. ע"כ.

מתניתין: **מרוח אחת אינו אונס**. דכיון שהכלבים מתפחדים כל כך שאינם רוצים להפרד זה מזה בודאי יכול להציל עצמו מהן ולא היה לו לברוח ולהניח צאנו לפניהם ופשיעה מקריא. אבל כשבאים משתי רוחות לא שכל כך לבם חזק שמתפרדים זה מזה וניכר וגלוי לכל שלא יוכל להצילם שאינו יכול לעשות מלחמה לפניו ולאחריו. ה"ר יהונתן.

הארי והדוב. כלומר אלו החמשה כחן מרובה וארס שלהן הוא דבר מסוכן. ה"ר יהונתן.

סגפה ומתה אינו אונס. כלומר אם יש לתלות מיתתה לפי שסגפה ברעב או שהעמידה בקיץ בחמה ובחרף בצנה חייב בכלן. לענות נפש מתרגמינן וכו'. לפי שאינו יכול לישבע שמתה שלא בפשיעה כיון שעינה אותה יום אחד אף על פי שלא מתה באותו יום עד לאחר שני ימים או שלשה והיתה אוכלת ושותה כדרכה אפילו הכי עליו לשלם לפי שאינו יכול לישבע שמתה שלא בפשיעתו דשמא אותו יום שעינה אותה ברעב או בשמש או בצנה נולד במוחה או בריאתה חולי שממנה היא מתה לאחר שמונה ימים או חדש או שנה. ה"ר יהונתן.

עלתה לראשי צוקין וכו'. כתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: תקפתו בעל כרחו ועלתה לראשי צוקין ותקפתו ונפלה ומתה הרי זה אונס. ואם הניחה לעלות והיה בידו לעכבה

אין זה אונס ונראה לומר דפושע הוא ואפילו שומר חנם חייב. ואם טען שתקפתו נשבע על כך. ע"כ.
גמרא: בליסטים מזויין פירוש בליסטים שהוא מזויין בחרב ובחנית ובמקל יד וברומח והרועה אין בידו כל כך כי אין דרך הרועים בכך לפי שמסיעין עצמן ממקום מרעה אל מקום מרעה פעמים ביום. ועוד שהוא רץ ורודף אחריהם כל היום והיו אלו הכלים כבדים עליו ואין לך אונס גדול מזה שיהרגהו ברגע אחד ואחר כך ישבה כל עדרו. ה"ר יהונתן.
איבעיא להו ליסטים מזויין וכו'. פירוש דאף על גב דשמירה מליסטים מזויין לא קביל עליה מכל מקום כל נטירותא דיכול למעבד קביל עליה ואפילו בשומר חנם אפשר שנאמר הכי דכיון דקרה מקרה שהיה יכול להציל על ידי עצמו באשר הוא שם ולא הציל מחייב וצ"ת. שיטה.

דף צד.

מתניתין. מתנה שומר חנם להיות פטור מן השבועה. כלומר אם תגנב או תאבד או תשבר או תשבה או שתמות על ידי מלאך המות שהצריכתו תורה לישבע עליהן ולא האמינה אותו תורה אלא בשבועה ואם התנה עתה עם בעל הבהמה שיאמינהו בדיבורו הקל כשאירעו לבהמתו אונסין כאלו תנאו תנאי אבל לא קתני להיות פטור מתשלומין כמו דתני בשואל לפי שאין שטות כזה עולה על דעת אדם שיתנה שיהיה פטור מפשיעה שאם כן לא נקרא שומר אלא מזיק ולא מסרה לו כי אם לשמרה אלא עלה על דעתו שיפטרנו מדבר שבא לו על ידי אונסין. וכן נמי שואל אינו רוצה שיפטרוהו מפשיעה אלא מאונסין שהוא חייב יותר משומר חנם שלא היה נאמן אפילו בשבועה ורוצה עתה ומתנה עמו שיהיה נאמן בדיבורו הקל. וכן נושא שכר והשוכר נמי לפטרו אפילו משבועה בגנבה ואבדה שיהיה נאמן בדיבורו הקל ומשבורה ושבויה ומתה שלא יהא נאמן אלא בשבועה לפטור עצמו והוא מתנה עתה שיהא נאמן בדיבורו ויפטר מאונסין כאלו כיון שאינם באין בפשיעתו אבל אי פשע בהן אין אחד מכל אלו ארבעה שומרים שיתנה לפטור עצמו. ה"ר יהונתן.
אבל בהגה"ת אשר"י כתוב בשם ה"ר ברוך מרינגנשפורק מדלא נקט גבי שומר חנם להיות פטור מתשלומין כדקתני גבי שומר שכר משמע דלא מיפטר אם פשע אפילו התנה מא"ז. ע"כ.
כל תנאי וכו'. זה ששנינו כל תנאי שהוא מעשה מתחלתו תנאו בטל אף על גב דלא אשכחן לה אלא לרבי מאיר דאמר תנאי קודם למעשה תנאו קיים מעשה קודם לתנאי

תנאו בטל הלכתא בהא כרבי מאיר משום דתני לה גבי הלכתא דהא מתניתין סתמא היא וכלהו הלכתא נינהו. רבינו חננאל ז"ל.

גמרא: **אתאן לרבי מאיר דתניא אבא חלפתא אומר משום רבי מאיר וכו'**. ואם תאמר ומאי קושיא ודילמא כולה רבי יהודה היא ומודה רבי יהודה לרבי מאיר דבעינן תנאי קודם למעשה דהא לא אשכחן בשום דוכתא דפליג עליה. ותירצו בתוספות דבפרק השולח דתנן המוציא את אשתו משום איילונית רבי יהודה אומר יחזיר וחכמים אומרים לא יחזיר אמרינן עלה בגמרא מאן חכמים רבי מאיר היא דאמר בעינן תנאי כפול ומשום דלא כפליה לתנאיה ורבי יהודה דפליג עליה סבר דלא בעינן תנאי כפול ומסתמא כי היכי דפליג רבי יהודה בתנאי כפול דלא גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן הכי נמי פליג בתנאי קודם למעשה דהא רבי מאיר תרווייהו מבני גד ובני ראובן גמר להו. ועוד דכיון דקתני בברייתא אבא חלפתא אומר משום רבי מאיר מכלל דרבנן פליגי עליה ומסתמא היינו רבי יהודה בר פלוגתיה. ובודאי דהא לאו קושיא גמורה היא דפריך תלמודא דהא אפשר דהאי תנא סבר לה כרבי יהודה בחדא ופליג עליה בחדא אלא כל היכא דאפשר לאוקמה אליבא דחד תנא טפי עדיף. הריטב"א.

אפילו תימא רבי מאיר שאני הכא דמעיקרא לא שעבד נפשיה. פירש רש"י דרישא לאו מתנה על מה שכתוב בתורה הוא אלא שאמר אי אפשי להיות שומר שלך וכו' ואינו מחוור חדא דמתניתין דקתני מתנה שומר חנם סתמא קתני ואפילו כשהתנה בשעה שמשך ומתניתין דהרי את מקודשת לי אפילו כשהתנה קודם הקידושין וקדש על התנאי ההוא ועל כרחך נמי הכי הוו דהא רבי מאיר תנאי כפול בעי והכי אמר לה אם יהיה ליך עלי שאר כסות ועונה לא תהיי מקודשת ואם לאו תהיי מקודשת. ומאי דקאמר אין אישות לחצאין הא אפשר שתהא כאן אישות ולא יהיה חייב שאר וכסות ואם תאמר גזרת הכתוב שאין אישות בלא שאר וכסות הכא נמי נימא גזרת הכתוב שלא יהיה שומר שלא יתחייב בדיני שומרים. והפירוש הנכון בזה בעיני דהא דשומרים לא דמי לאידך דאיתמר בהו מתנה על מה שכתוב בתורה דבכלהו אידך אזהר רחמנא בהדיא דבאונאה כתיב אל תונו ובשביעית כתיב לא תגוש ובשאר וכסות כתיב לא יגרע ובאלו רחמנא קפיד בהו הילכך כל שמתנה כנגד זה מתנה על מה שהקפידה תורה אבל בדיני שומרים לא גלי קרא קפידא ולא אזהר עליה שלא יפטר מדיני שומרים אלא שגזר הכתוב על השומרים שמקבלים שמירה סתם מה יהא דינם אבל כל שפירש לגרוע מחיובו ולא נחית להכי לא קפיד רחמנא כלל וכשמתנה לגרוע מחיובו או להוסיף אינו מתנה על

דין תורה. ולפירושו קשה מאי דמעיקרא לא שעבד נפשיה דקאמר. ועיין בכתובות פרק אף על פי בתוספות (דף נ"ו ע"ב).

וזה לשון רבינו חננאל ז"ל: ודחינן לה ואוקימנא ואפילו לרבי מאיר ומודה רבי מאיר במתנה שומר חנם להיות פטור וכו'. ומתניתין דברי הכל היא דמעיקרא לא שעבידו נפשייהו. פירוש כיון שהתנה שומר חנם להיות פטור משבועה והשואל מלשלם וכו' דלא ירדו לה בשמירה של תורה ולא שעבדו עצמן ואינם חשובין מן השומרים של תורה וכגון הנח ותיב נטר דמי ואינו דומה למקדש את האשה שתלו עליו קידושין וכשמתנה שלא תזון ושלא לכסות בא לבטל הכתוב לפיכך תנאו בטל. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: אלא כולה רבי מאיר היא ושאני הכא דמעיקרא לא שעבד נפשיה אבל גבי קידושין כיון דאמר לה הרי את מקודשת לי מיד אשתעבד לה בשאר כסות ועונה לפי שאין אשה לחצאין וכיון שהיא אשתו לכל דבר גם הוא משועבד לה בכל דברי אישות וכי אמר לה על מנת לאו כלום קאמר לה אבל לענין שמירה הרי השמירות חלוקות זו מזו הילכך הכל לפי תנאו. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן ז"ל: אפילו תימא רבי מאיר שאני הכא דמעיקרא לא שעבד נפשיה. פירוש לא נעשה שומר שכר שלו ולא שואל אלא הפקיד אצלו ולא קבל זה עליו להיות שומר כאלו אמר הנח לפני ואני שומר שלך ולא על כרחו הוא חייב לשמור מה שאין כן גבי הרי את מקודשת על מנת שאין לך עלי שאר וכסות ועונה שאם היא מקודשת אי אפשר לו שלא יתחייב בשאר כסות ועונה וכן נמי על מנת שאין לך עלי אונאה לרבי מאיר יש לו עליו אונאה הואיל ולקח ממנו וכן בעל מנת שלא תשמטנו שביעית כדאיתא בפרק קמא דמכות. ורש"י ז"ל כתב הכא דשומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה וכו'. ואינו ברור לי שהתנאי האמור בקידושין כך אמר לה מעיקרא על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי את מקודשת לי שאם לא כן הוה מעשה קודם לתנאי. אלא דהכא לא קפיד אלישניה דלאו ההוא דינא אתא לאשמועינן. ועוד מאי שנא אישות הא רבי מאיר בכל המתנין על מה שכתוב בתורה אמרה כגון אונאה ושביעית וכדכתיבנא. ואפשר דהכי נמי קאמר שאי אפשר לקדש אשה שלא יתחייב לה בשאר כסות ועונה שהתורה חייבתו ולאו דוקא אישות אלא שאין לך דבר בתורה שאפשר לעשותו לחצאין בתנאי הבא לבטל מקצת ולקיים מקצת וכדכתיבנא. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הרא"ש: מעיקרא לא שעבד נפשיה. והתורה לא חייבה השומרים אלא כל אחד לפי הנאתו ודעתו ולא דמי לכל דוכתא דחשבינן מתנה על מה שכתוב בתורה היינו

היכא דחייבתו תורה על ידי דבר אחר לא מחמת שהעלה בדעתו ליתן כגון שאר כסות ועונה דחייבה תורה לכל מקדש אשה בסתם. עד כאן.

אמר שמואל בשקנו מידו. ואם תאמר על מה חל הקנין קנין דברים בעלמא הוא. ויש לומר דחל הקנין על גופו דגופו משועבד להיות כשואל. תלמיד הר"פ ז"ל.

הקשה הראב"ד ז"ל כיון שתנאי בשעת משיכה הוא למה לי קניה והא כל תנאי שהוא בשעת מעשה מתקיים בלא קנין. ונשאר לו ז"ל בקושיא. ונראה לי שאין כאן קושיא שלא מצינו שיתחייב אדם אלא מחמת שנהנה מחבירו בהלואה או שנעשה לו שומר שכר או שואל שהנאה שלו וכיוצא בזה או שהתנה לאחר על פיו כקבלן וערב דבשעת מתן מעות ואי נמי בקנין שהוא כחליפין אליבא דהלכתא דבעינן כליו של קונה ואדרבה יש לתמוה שומר חנם שחייבה תורה בפשיעה אלא שכיון שקבל על עצמו וזה נשען על שמירתו ונאבד בפשיעתה הרי זה קרוב למזיק אבל להתחייב באונסין. במה יתחייב. והילכך לשמואל עד שיקנו מידו ולרבי יוחנן משום דחשיב כמקבל הנאה להתחייב על ידה והוא שיוצא עליו שם אדם נאמן כן נראה לי. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד בסוף הפרק בהשמטה: בשקנו מידו. קשיא ליה כיון דתנאי בשעת מעשה הוא למה לי קנין והלא כל תנאי שהוא בשעת מעשה מתקיים בלא קנין. ולאו קושיא היא דכל תנאי שהוא בשעת מעשה תנאו קיים ואם לא יתקיים תנאו תהיה השמירה בטלה ומשיכתה לשומר בטלה וכל שכן שיהיה פטור לפיכך צריך קנין. עד כאן.

ורבי יוחנן אמר אפילו תימא בשלא קנו מידו בההיא הנאה וכו'. ואם תאמר והא לעיל אמר רבי יוחנן דאינו בא בהקדש לכלל חיוב אלא אם כן קנו מידו אבל בדברים לא ואמאי לא אמרינן בההיא הנאה וכו'. ויש לומר דדוקא הכא קאמרינן הכי משום דמעיקרא היה שומר חנם והיה חייב בפשיעה משום הכי אמרינן שפיר בההיא הנאה וכו' לאחשובי ליה שואל אבל לעיל דמן הדין אינו בא לכלל זה כלל אלא אם כן קנו מידו לפיכך אינו יכול לבא לכלל חיוב אלא אם כן קנו מידו. ועוד יש לומר דבהדיוט שייך למימר בההיא הנאה וכו' דכולי עלמא לא מהימני ליה אבל גבי הקדש מבדל בדילי אינשי מיניה ולא שייך ביה הימנותא תלמיד הר"ף. ועיין בפרק הזהב (דף נ"ח א').

אמר רב נחמן הלכה כרבי יהודה בן תימא. ולא קשה מאי דקיימא לן בעלמא דלית הלכתא כרבי מאיר דאמר בעינן תנאי כפול והן קודם ללאו כדכתיבנא בדוכתי אחריני. שאין כל דקדוקי תנאי שוין דבתנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה אפשר דלא קיימא לן כרבי מאיר ובהא דבעינן תנאי שאפשר לקיימו קיימא לן כוותיה דהא

לאו משום דגמרי לה מתנאי בני גד אלא משום דמשמע לן טעמא דמסתבר דכל תנאי שאי אפשר לקיימו אינו חשוב תנאי אלא כמפליג בדברים בעלמא. ותדע דהא מודו רבנן דבעינן תנאי דאפשר לקיים המעשה על ידי שליח ואי לאו אינו תנאי ומזה הטעם אין תנאי בחליצה כדאיתא ביבמות וכן בפרק המדיר. ואמרינן דבעינן דומיא דתנאי בני גד דאפשר לקיים המעשה על ידי שליח משום דמשמע לן טעמא דמסתבר דכל היכא שהמעשה אלים כולי האי שאי אפשר לקיימו על ידי שליח כי חייל לגמרי חייל ואין כח בתנאי לבטלו ותדע כי מה שהתנה משה בתנאי בני גד שיהא תנאי שאפשר לקיימו ושיהא המעשה על ידי שליח בעל כרחו היה צריך לאמרו דהא אי אפשר התנאי אלא בהעברת הירדן ואי אפשר לעשות מעשה אלא בנתינה להם ארץ הגלעד דבשלמא בתנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה נראה שאינו קפידא ולפיכך אמר רבי מאיר דגמרינן מינייהו לעלמא ורבנן סברי דאף אותם דקדוקים צריך היה לאמרם על כל פנים ולא גמרינן מינייהו אבל בתנאי שאפשר לקיימו ומעשה שאינו על ידי שליח צריך היה לומר כן על כל פנים ואם כן מאן דגמר מהתם אינו אלא מסברא דמשמע ליה דהוי טעמא דמסתבר או דגמיר לה הילכך אף על גב דלית הלכתא כרבי מאיר בתנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה אפשר שיהא הלכה לענין תנאי שאפשר לקיימו על ידי שליח. הריטב"א.

אמר רב נחמן בר יצחק מתניתין נמי דייקא. ואם תאמר והא כבר אמרה רב טבלא בשם רב מדקאמר זו דברי רבי יהודה בן תימא. ויש לומר דרב נחמן בר יצחק לא אמרה על דברי רב טבלא אלא על הברייתא ומה שפסק רב הלכה כרבי יהודה אלא שהתלמוד הביאה כשהביא הברייתא לסיוע דברי רבינו בלא שם רב. ואם תאמר מכל מקום מאי אשמועינן רב נחמן בר יצחק דהא פשיטא וזיל קרי ביה רב הוא דהכי דייקא מתניתין. ויש לומר דדילמא הוה אמינא דהא דקתני מתניתין תנאו בטל לאו למימרא דהתנאי בטל והמעשה קיים אלא שניהם בטלים ממש והא קמשמע לן דתנאו בטל לאלתר ואף על פי שקבע זמן להשלים תנאו דאנן סהדי שאי אפשר לקיימו וכיון שכן הרי הוא כאלו נאמר לענין שהוא בטל מעכשיו ושיהא גם כן המעשה בטל קמשמע לן רב נחמן בר יצחק דכיון דלא קתני תנא אלא שתנאו בטל לישנא דאיק שהתנאי לבדו בטל אבל המעשה קיים. וקרוב לזה תירץ הראב"ד. מפי רבי. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: אמר רב נחמן בר יצחק מתניתין נמי דייקא וכו'. הא אי אפשר תנאי בטל. ואי איתא דאורחא דמילתא קאמר לפי שאין דרך בני אדם להתנות על הדברים המופלגים אם כן לא ליתנייה כלל אם כן ליתני כל תנאי שהתנה עליו מתחלתו תנאו

קיים דהא ודאי הוה מפיק מדרבי יהודה בן תימא אלא ודאי מדיוקיה נקט לה ורבי יהודה בן תימא וסתם לן כוותיה. עד כאן.

אמר רב נחמן בר יצחק מתניתין נמי דייקא וכו'. אפשר אין לא אפשר לא וכו' ככתוב בתוספות. ורבינו שמואל היה מפרש דרב נחמן בר יצחק קאי אדרב טבלא אמר רב זו דברי רבי יהודה בן תימא וקאמר ליה את אמרת זו דברי רבי יהודה בן תימא ומשמע מדבריך דפשטא דמתניתין אתיא כרבי יהודה בן תימא אדרבה משמע לפום ריהטא דאתיא כרבנן דאי כרבי יהודה בן תימא הוה ליה למתני סיפא בכי האי גוונא דקתני דהנך דקא נקיט בהו תנאו בטל הכא נמי הוה ליה למימר כל תנאי שאי אפשר לקיימו בסופו תנאו בטל ומדלא נקט הכי שמע מינה רבנן היא ולדידהו לא הוה מצי למתני תנאו בטל דסבירא להו תנאו קיים. והא דלא תנא במתניתין כל תנאי שאי אפשר לקיימו תנאו קיים והוה שמעינן מינה דכל שכן דתנאו קיים היכא דאפשר לקיימו בסופו טפי מהיכא דאי אפשר משום דכי לא אפשר הוה ליה כמפליגו בדברים. מכל מקום סבירא להו לרבנן דטפי אית לן למימר תנאו קיים היכא דלא אפשר מהיכא דאפשר דהיכא דאפשר אינו חושש אם לא יקיים שהתנה עמו דבר שיכול לעשות אבל היכא דלא אפשר קפיד אתנאו ואינו רוצה לעשות מעשה אם לא יתקיים התנאי שלכך התנה עמו תנאי שלא יוכל לעשות כיון שלא יתקיים המעשה. אלא מכל מקום איכא למידק דאתיא כרבי יהודה בן תימא מדקתני כל שאי אפשר לו לקיימו בסופו וקתני בתריה והתנה עליו מתחלתו הא תו למה לי הא תנא ליה רישא וכל תנאי שיש בו מעשה בתחלתו תנאו בטל דמינה שמעינן שצריך תנאי קודם למעשה אלא על ההיא רישא קא מהדר דמשמע מינה הא תנאי קודם למעשה תנאו קיים ועלה קאמר הא דאמרת תנאי קודם למעשה תנאו קיים היינו היכא דאפשר לקיימו בסופו אבל אי אפשר תנאי קודם למעשה תנאו בטל אלמא רבי יהודה בן תימא היא דאלו רבנן בין אפשר בין אי אפשר תנאו קיים. והשתא אין להקשות אמאי לא תנא בסיפא תנאו בטל בשיטה דהנך דהא לפרושי רישא אתא והשתא ליכא למימר רבנן היא. והכי מפרש לה לרישא הא דאמרת תנאי קודם למעשה תנאו קיים היינו בין אפשר לקיימו בסופו בין אי אפשר לקיימו בסופו והוא כל שאפשר וכל שכן אי אפשר תנאו קיים כדפירשתי דכיון דפסק וקתני כמו שהוכחנו דאתא לפרושי רישא ולומר דכל תנאו שקיים היינו בין אפשר לקיימו בין אי אפשר לקיימו הוה ליה לפרושי בהדיא תרווייהו אפשר ולא אפשר. ואין נראה לרבי כלל חדא דלישנא דמתניתין נמי דקא משמע דאתו לסיועי לגמרי. ועוד מאי קאמר דאפילו אתיא כרבי יהודה בן תימא לא קשיא מידי הא דלא קתני תנאו בטל בסיפא בשיטה דרישא כיון

דלפרושי רישא אתא. מכל מקום תיקשי אמאי איצטריך לפרושי רישא ליתני בבא בפני עצמה כל תנאי שאי אפשר לקיימו בסופו תנאו בטל. ועוד דבגיטין פרק בתרא מוכח דלא קאי רב נחמן בר יצחק אדרב טבלא אלא אדרב נחמן אמר רב הלכה דמייתי התם עלה להההיא דרב נחמן בר יצחק ולא מיירי התם בההיא דרב טבלא כלל. תוספות שאנץ. **כתוב בתוספות אבל קשה דהוה ליה למיתני כל שאי אפשר לו לקיים וכו'**. ונראה לומר דרב נחמן הוה ידע וכו'. וקשה שעדיין לא תירצו בכל זה קושית האבל קשה שאמרו. ולבי אומר לי דעל כרחך פשטא דמתניתין בדוכתיה קאי דדבר והפכו תנינן דאי מילתא תליתאה באנפי נפשה קתני הוה ליה למנקט סירכא דרישא לומר וכל שאי אפשר לו לקיימו וכו' תנאו בטל דמאי שנא דבאינך תני ביטול ובהאי תני איפכא אלא דתנא מילתא אגב אורחיה קמשמע לן מדתני כל דלאו דוקא שאי אפשר לקיימו מצד הפך הדת תנאו בטל דהוא הדין נמי היכא שאי אפשר לו לקיימו מצד הדבר במציאותו דהיינו פלוגתא דרבנן ורבי יהודה בן תימא והיינו לישנא דאיק שאינו בפירוש המשנה אלא מייתורא דכל דייקינן דאי סיומא דרישא בלחוד הוא לא הוה ליה למתני כל אלא ואם אפשר לו לקיימו. והיינו נמי מאי דאתא לאשמועינן רב נחמן דאתא לפרושי מנא ליה לרב דמתניתין כוותיה דרבי יהודה בן תימא דהא איכא למימר דמתניתין ככולי עלמא וכו'. **ואם תאמר מה הוצרך התנא לדבר והפכו והא מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן אתה שומע לאו**. יש לומר דטעמא הוא דקיהיב מאי טעמא המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דאדרבה אית לן למימר שהמעשה בטל כיון שהתנה תנאי שאי אפשר להתקיים מצד הדת אם כן המעשה שהיה באותו התנאי נתבטל מאליו משום הכי קאמר תנא דליתא אלא דכל תנאי שהוא אפשר להתקיים הוא תנאי ומה שאינו אפשר להתקיים אינו תנאי וכמאן דליתיה דמי ואגב זה תנא נמי והתנה בתחלתו ואף על גב דלא יהיב ביה טעמא אלא שצריך שיהא התנאי בתחלת המעשה. ואי קשיא בלאו דיוקא דכל נמי אלא שנאמר דסיומא דרישא הוא שמעינן דמתניתין כרבי יהודה בן תימא מדיהיב טעמא למתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל משום דבעינן תנאי שהיה אפשר להתקיים בסופו מינה דעל מנת שתעלי לרקיע דאי אפשר להתקיים כלל דלאו תנאי הוא כל שכן דהוא יותר אי אפשר להתקיים מצד הענין עצמו ממה שאפשר להתקיים מצד עצמו אלא שמצד הדת אי אפשר להתקיים. יש לומר דכשהתנה על מה שכתוב בתורה הא נחית לקיים המעשה אם יתקיים אותו תנאי כיון דאפשר להתקיים אם ירצה לעבור על דברי תורה וכיון דכן אף על פי שלא יתקיים התנאי יהיה קיים המעשה דאנן תנאי שיהיה אפשר להתקיים מצד הדת בעינן והוא נמי מעיקרא נחית לקיום מעשה מיהת

כדפירשתי ובהא אפילו רבנן דרבי יהודה בן תימא מודו. אבל כשהתנה תנאי שאי אפשר להתקיים בסופו כלל מצד הענין בעצמו לא סליק אדעתיה דהאי קיום מעשה כלל דהא אי אפשר לעלות לרקיע וממילא לא שיער במחשבתו שבשום צד יהיה קיום אל המעשה ואם כן לא נתכוון אלא לצחק בה מה שאין כן במתנה על מה שכתוב בתורה דסליק אדעתיה שתעבור היא על מה שכתוב בתורה כדי שיתקיים המעשה וכיון דמעיקרא סליק אדעתיה קיום המעשה אמרינן אנן אף על פי שלא יתקיים התנאי יהיה המעשה קיים שאינו חוץ מדעתו לגמרי וליה הוצרך התנא ליתן טעם לדבר. באומר דאנן בעינן תנאי שיהא יכול להתקיים על פי התורה דלאו כל כמיניה דהאי גברא לעקור דבר תורה ושתאמר שאם כן לא יתקיים המעשה אי אפשר דהוא לקיום מעשה נחית וכדפירשתי אלא שהיה רוצה שתעבור זו על דבר תורה ולא שמעינן ליה. כן נראה לי.

עוד כתבו בתוספות אם כן ודאי אתא למידק וכו'. והכא ליכא למפרך ליתני כל שאי אפשר לו לקיים תנאו בטל כי אינך דרישא משום דהוה אמינא דיהיב טעמא לרישא כדאמרינן לעיל ואתיא ככולי עלמא ומדתנא כל שאפשר לו לקיימו וכו' ולא תנא כל שאי אפשר לו לקיימו וכו' הא ודאי מילתא באנפי נפשה היא ולמידק דאתיא כרבי יהודה בן תימא דאי יהיב טעמא ואתיא ככולי עלמא ליתני כל שאי אפשך לו לקיימו כאינך דרישא או ליתני ואם אפשר לו לקיימו תנאו קיים והוה אמינא הא אי אפשר לקיימו מדאורייתא תנאו בטל ויהיב טעמא לרישא ומדלא תנא הכי שמע מינה לדיוקא אתא ואתיא כרבי יהודה. וליכא למפרך דלימא נמי ואם אי אפשר לקיימו תנאו בטל אי הוה יהיב טעמא ומדקאמר כל שאי אפשר לקיימו אתיא כרבי יהודה בן תימא והדרא קושיא לדוכתין דלא מצית לתת טעם בלשון ואם שהוא הפך מלשון כל דמתניתין אם כן אי הוה יהיב טעמא הוה ליה למימר כל שאי אפשר לו לקיים תנאו בטל ומדלא קאמר הכי ולא קאמר נמי ואם אפשר לו לקיים תנאו שמע מינה כדאמרן. עד כאן. גליון. נראה שהוא מיסוד מורנו הרב ר"י קארו נ"ר.

ירושלמי. זה הכלל שהיה רבי יהודה בן תימא אומר כל דבר שאי אפשר להתקיים כגון על מנת שתעלי לרקיע וכו' וכיוצא בהן והתנה עמה לא נתכוון אלא להפליגה בדברים והגט כשר בין התנה בפה בין בכתב. כל המתקיים בפה מתקיים בכתב. רבינו חננאל ז"ל.

סליק פרק שביעי השוכר

פרק שמיני

דף צד:

מדקתני סיפא ואחר כך מכלל דרישא עמה ממש היכי משכחת לה בעלים באמירה ופרה במשיכה ואם תאמר לוקמה בשלא התחילו הבעלים במלאכתו של שואל לאלתר אלא שהלכו לענין אחר דבכהאי גוונא אין הבעלים באמירה כדפרישנא בפירקין דלעיל. ויש לומר דאם כן קדמה שאלת פרה לשאלת בעלים דפרה במשיכה ובעלים בהתחלת מלאכה הוי עמה ממש. נראה דלא הוי עמה ממש. הריטב"א.

עמה ממש מי משכחת לה פרה במשיכה ובעלים באמירה. האי אמירה לאו אמירה בלחוד היא דהא בעיא התחלה במלאכה או בהליכה למלאכה אלא כיון שאמר לו השאילני פרתך ותשאל לי עמה כיון שהתחיל ללכת עם פרתו אף על פי שעדיין לא יצא מביתו כבר התחיל בשאלתו. אי נמי הא דבעינן התחילו או הלכו הני מילי לאחיובי ממונא אבל תרעומת מיהא אית להו משום דשלא כדין עבדי. אלמא כל היכא דלא הדרי בהו באמירה בעלמא שאולין נינהו אבל הפרה אינה נשאלת עד שתצא מרשותו לסימטא ואז היא נקנית לו במשיכה לימי שאלתה ולהתחייב באונסיה ומזונותיה. ואף על פי שבעל הפרה יכול לחזור בו משאלת גופו שאפילו בחצי היום יכול לחזור בו מכל מקום כל זמן שלא חזר בו אם מתעסק בשמשו עם פרתו נשאל הוי. הראב"ד.

תנן התם. פירוש לעיל בפרק השוכר. וגדולה מזו בפרק קמא דפסחים תנן התם רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש והוא בפרק עצמו. הריטב"א.

אדרבה ראשונה בשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת גנב. האי לישנא לא איתמר אליבא דהלכתא דהא קיימא לן דשומר שכר אינו משלם כפל בטוען טענת גנב שהרי הוא חייב לשלם את הקרן כשטען כך. אלא הכי פירושו שאם אתה אומר כן ראשונה בשומר שכר היה דינו כך להפטר מן הקרן ושהיה חייב בכפל כדכתיב בפרשה ראשונה וקסלקא דעתין דכפל בשבועה עדיף מקרנא בלא שבועה. ופרקינן דאפילו הכי קרנא עדיפא מכפילא. ואם תאמרן ולמאן דאמר בפרק המפקיד וגם בבבא קמא דכפילא בשבועה עדיפא מנא ליה דפרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם וכו' ככתוב בתוספות שם. ואחרים פירשו דמאן דסבר כפילא עדיפא מקרנא נפקא ליה דפרשה ראשונה בשומר חנם וכו' מסברא דכיון דכתב רחמנא שואל שהוא חמור מכולם בבתרייתא מסתמא ראשון ראשון הוא קל ביותר. אי נמי דפרשה ראשונה דמיירי בכלים וכו'. והאי דלא אהדר תלמודא הני טעמי משום דבעי לאיתויי מהכרחא אחרינא דקראי גופייהו. ומשום דידע תלמודא דאיכא למימר אינך טעמי לא פריך למאן דאמר כפילא עדיפא מאי איכא למימר הריטב"א ז"ל.

דהא שואל כל הנאה שלו ואינו משלם אלא קרן. פירוש סמיך אההוא פירוקא דמפרקינן לקמן קסבר האי תנא ליסטים מזויין גזלן הוא דאי אההוא פירוקא קמא דאמרי קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה לאו ראיה היא שאם אין אתה אומר קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה אף השואל משלם כפל בטוען טענת גנב שהרי הוא פוטר עצמו בגנבה. והא דאמרינן לקמן מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין. הכי פירושו מה לשומר שכר שמצינו בו חומר זה שהוא משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין דאונס הוא לגביה כדאמרינן לעיל באידך פרקין דאף על גב דודאי קרנא בלא שבועה חמירא מכפילא בשבועה מכל מקום כיון דאתי בשום צד לידי חומרא פירכא היא הילכך דין הוא שנחמיר עליו לחייבו בגנבה ואבדה ואף על פי שנקל עליו לפטרו בתשלומי כפל בגנב שאינו מזויין דהא חמירא פירוש דקרנא עדיפא תאמר בשואל שמצינו בו צד קולא זו שאינו משלם כפל בטוען טענת ליסטים מזויין מפני שהוא מתחייב בקרן ואפילו כשתמצא לומר שהוא פטור בשאר גנבה משום דהא דמיא לשבורה ומתה דלא אפשר למטרח ולאיתוייה הלאיל וליסטים הוא ואינו בא לעיר והואיל ומצינו בו צד דאתי לידי קולא יש להקל עליו ולפטרו מטענת גנבה עצמה ומאבדה ואף על פי שנמצאת מחמיר עליו שמשלם כפל בטוען טענת גנב שאינו מזויין יותר אתה מקיל עליו במה שאתה פוטרו בגנבה ממה שאתה מחייבו בתשלומי כפל. גם זה הלשון נכון הוא. וכבר פירשנו בו אף לשון אמר שצד החומרא בגנבה עצמה מכפל הוא מפני שאבדה עמה אף על פי שיש לדקדק עליו שהרי הכל תלוי בגנבה עצמה והואיל ואבדה מקל וחומר אתיא לא הוה לן למידן בהא פירכא אלא גנבה בלחוד ואבדה אתיא או לא אתיא דממילא הוי מכל מקום פירכא היא נימא הכי. אי נמי אליבא דמאן דדריש לה מגנב יגנב שלא חלקן הכתוב. והא דאמרינן לעיל אדרבה פרשה ראשונה בשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל אף על פי שיותר אתה מקיל עליו כיון שאתה מחמיר עליו מצד אחר חומרא כל דהו מקשינן מינה שאלו באחד מהן יש כמה חומרות חמורות ובאחת חומרא אחת פחותה דרך התלמוד לשאול כן. ומיהו מאן דלא סבר קרנא בלא שבועה עדיפא סבר שנייה בשומר שכר שהחומרות יתרות בה ומיהו לגבי קל וחומר פרכינן כל דהו ומאן דמתרץ הכא קרנא עדיפא סברא דאפילו כל דהו נמי לא הוי. הרמב"ן ז"ל. ועיין בפרק המפקיד.

וזה לשון הרשב"א ז"ל: תדע דקרנא עדיפא דהא שואל כל הנאה שלו ואינו משלם אלא קרן. איכא למידק שואל גופיה דאינו משלם אלא קרן בטוען טענת גנב מנלן והא לא קמה לן לקמן דשואל חייב בגנבה ואבדה אלא מהאי טעמא גופיה דקרנא בלא שבועה עדיפא

מכפילא בשבועה ולכשתמצי לומר דכפילא בשבועה עדיפא אף אנו נאמר דשואל פטור בגנבה ואבדה ובטוען טענת גנב משלם את הכפל וכדאמרינן לקמן גנבה ואבדה בשואל מנלן אמרת קל וחומר ומה שומר שכר שפטור בשבורה ומתה חייב בגנבה ואבדה שואל שחייב בשבורה ומתה אינו דין שחייב בגנבה ואבדה וזהו קל וחומר שאין עליו תשובה ואמרינן מאי אין עליו תשובה וכי תימא איכא למיפרך מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין כלומר ואף על פי שהוא גנב בגנבה כזו לא חייבתו תורה דאנוס הוא וכדאמרינן בפירקין דלעיל תאמר בשואל שפטור מן הכפל שהרי מחייב עצמו בתשלומין דשואל חייב באונסין איבעית אימא קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה אלמא לכשתמצא לומר דכפילא עדיפא לא אשכחן דשואל חייב בגנבה ואבדה דאיפריך ליה קל וחומר אם כן מאי קא מייתי הכא ראיה משואל היא גופיה בהא תלי. ויש לומר דהכא אאידך פירוקא סמיך דאמרינן ואיבעית אימא ליסטים מזויין גזלן הוא וטוען טענת ליסטים מזויין ונמצא שהוא גנבה אינו משלם אלא קרן דלא חייבה תורה כפילא אלא בשומר שטוען טענת גנב והא לאו גנבה היא הילכך בהאי טעמא קם ליה קל וחומר ושואל חייב בגנבה ומעתה שואל הטוען טענת גנב אינו משלם כפל אלמא קרנא בלא שבועה עדיפא. ע"כ.

אלא למאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם מאי איכא למימר. פירוש דקושיא למאן דאמר הכי ואפילו היכא דאיכא למדרש כי הכא. הריטב"א.

ומה גנבה דקרובה לאונס משלם. פירוש דגנבה קרובה לאונס משום דהוה על ידי אחרים מה שאין כן באבדה דהויא ממילא. הריטב"א.

וזה לשון רבינו חננאל: גנבה קרובה לאונס. פירוש שיתכן שאנסתו שינה וכיוצא בה אבל אבדה אם היא דבר שיש בו רוח חיים ויצא והלך ואבדה לו אוכלים וכיוצא בהן ונפלו מתוך חיקו ואבדו או שהניחן במקום שאינו בר שמירה ואבדו הרי זה קרוב לפשיעה. עד כאן.

וכתבו בגליון הקשה הרב ר' שניאור ולמאן דיליף אבדה בשומר שכר בקל וחומר מנא ליה אבדה בבעלים דאי משום דאתיא בקל וחומר מגנבה שהיא כתובה בפרשה שנייה הכי נמי ידעינן פשיעה בקל וחומר מגנבה. ונראה לי דמחמת קל וחומר דרשינן לכולי עלמא אבדה מגנבה ולא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם כיון דמסתבר לחייב אגנבה מקל וחומר ומכל מקום קאמר שפיר לעיל ואידך מלתא דאתיא בקל וחומר וכו' דלמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם אין צריך לומר מלתא דאתיא בקל וחומר דודאי לא בחנם נכתב נאמר דברה תורה כו'.

בשלמא שבורה ומתה וכו'. ואיצטריך למכתב תרווייהו דאי מחייבינן בשבורה לפי שההפסד רגיל לבא ויכול לשמור שלא לבא אבל מתה שאינו יכול לשמור אימא לא ואי מחייבין במתה מפני שהפסידה לגמרי אבל שבורה שלא הפסידה לגמרי אימא לא. אלא שבועה בשואל מנא לן. ואם תאמר אמאי לא ילפינן שבויה לחיוב מדכתביה בשומר שכר לפטורא דאי גם בשואל פטור לכתביה לפטורא גבי שואל וכל שכן שומר שכר. ויש לומר דהא לאו פירכא היא דהכי נמי איכא למפרך לא לכתוב שבורה ומתה בשואל ובלאו הכי ידעינן דחייב דאי פטור למה לי למכתבינהו בשומר שכר לפטור לכתבינהו בשואל לפטורא וכל שכן בשומר שכר אלא אורחיה דקרא בהכי והוה ילפי מהדדי לפטורא ולא היינו יודעים סברות הללו. ואם תאמר למה כתב שבויה בשומר שכר תיתי משבורה ומתה שהוא אונס גדול מהם. ויש לומר דלגלות על חיובא דשואל אתא דאי לא כתיב לא הוי דרשינן או לרבות השבויה. אי נמי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. הרא"ש.

וכתב בגיליון שבויה בשואל מנא לן. וליכא למימר מדאיצטריך למיכתב שבויה בשומר שכר לפטור שמע מינה דבשואל חייב. דמזה אין לדקדק דלפטור ודאי לא איצטריך למכתב שום אונס דמהי תיתי לחייב אלא נכתב משום שליחות יד דאם שלח יד חייב בכל אונסין. ולמאן דדריש וי"ו מוסיף על ענין ראשון אצטריך למכתב כולהו ודאי דלא נילף משואל לחיוב. צ"כ.

מה לשומר שכר שכן לפטור. פירוש ולגבי פיטור דין הוא שיהא שבויה כשבורה ומתה. ואם תאמר מכל מקום לא לכתוב רחמנא שבויה בשומר שכר ותיתי בקל וחומר לפטורא משבורה ומתה. ויש לומר דכיון שהן אונסין חלוקים רצה הכתוב לפרוט הפטור בכולן שלא תאמר בשבורה ומתה הוא דפטור שאי אפשר להחזירם כמו שהיו והדבר בא לידי תשלומין אבל שבויה שהיא קיימת ביד שבאי הייתי אומר שיטרח השומר ויחזירנה לו קמשמע לן. הריטב"א. והרא"ש תירץ לעיל בענין אחר.

והאי או מיבעי ליה לחלוק דסלקא דעתך אמינא עד דמתברה ומתה לא מיחייב. פירוש לאו למימר דסלקא דעתך אמינא דבמתה לחודה לא מיחייב דהא ליכא למימר כלל אלא דהוה סלקא דעתך דלא מחייב בשבורה לחוד. ואם תאמר והא נמי היכי אפשר למימר דאם כן לא לכתוב רחמנא שבורה כלל וממילא ידענא דדוקא במתה דכתיב קרא חייב אבל בשבורה פטור דמהיכא תיתי חיובא. וכי תימא דהוה אמינא מה לי קטלה פלגא השתא לא הוה ידעינן ההוא טעמא עד מסקנא. ויש לומר דלעולם הוה אמינא דבמתה

חייב ובשבורה פטור ובדין הוי דלא בעי למכתב אלא מתה אלא כיון דאדכר קרא שבורה ומתה בפטורא דשומר שכר אדכרינהו נמי בחיובא דשואל. כן תירץ מורנו. הריטב"א.

עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט בכלאים. פירוש בכלאי בהמה דכתיב לא תחרוש וגו' דלהכי כתב רחמנא יחדו כדי שלא תאמר לא תחרוש לא בשור ולא בחמור כל אחד בפני עצמו. אבל לא מכלאי בגדים אמרינן דהתם ודאי אפילו לא כתב רחמנא יחדו לא הייתי אומר שאסר הכתוב צמר לבדו ופשתים לבדו דהא כלאים ושעטנז כתיב ביה אלא ודאי כדאמרן וכן פירש רש"י. ונוסחי איכא דגרסי בהדיא כדרך שפרט בכלאים לא תחרוש בשור ובחמור יחדו והקשו בתוספות בהא נמי למה לי יחדו דהא לא סלקא דעתך שיהא אסור לחרוש בשור לבדו דאם כן למען ינוח שורך בשבת למה לי דסתם מלאכת שור היינו חרישה או הנהגה ואפילו בחול אסור. ויש מתרצין דלא איצטריך למען ינוח שורך אלא שלא יחרוש בשבת אפילו על ידי גוי גר תושב. ועוד יש לומר דאנא הכי הוה אמינא דרחמנא אמר שלא יחרוש האדם עם השור או עם החמור שיהא אדם אסור עם מין אחר אבל שור לבדו שלא נזדווג לו האדם ודאי מותר קמשמע לן יחדיו שלא אסר הכתוב אלא שני מיני בהמה אבל האדם מותר עם כולן. כן נראה לי.

ואם תאמר לרבי יאשיה יחדו למה לי תירצו בתוספות דאיצטריך לאשמועינן שאינו חייב עד שיהיו מזווגין וקשורין יחדיו. ולרבי יונתן תרתי שמע מינה מדכתיב יחדיו ולא כתיב שניהם. ועוד דהא לכולי עלמא איצטריך למימר דבעינן חבור ולאפוקי התוכף תכיפה אחת ומינה שמעינן בהמה דבעינן אסור. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"פ: ואם תאמר לרבי יאשיה למאי איצטריך יחדיו. ויש לומר דמיבעי ליה פרט לקושר אחורי הקרון מין אחר דלא מיחייב. ואם תאמר והא אמרינן בירושלמי אין קושרין הפרה אחורי הקרון. ויש לומר דהיינו מדרבנן אבל מלקות ליכא. ורבי יונתן הא מסברא נפקא ליה. עד כאן.

ולענין פסק כתב הריטב"א ז"ל והלכתא כרבי יונתן דהא רבא דהוא בתרא סבר לה כוותיה כדאיתא לקמן. עד כאן.

וכן כתב הר"ן וזה לשונו להלן: ולענין פסק הלכה בפלוגתייהו דרבי יאשיה ורבי יונתן קיימא לן כרבי יונתן דמשמע שניהם כאחד ומשמע אחד אחד בפני עצמה דכיון דפליגי אביי ורבא בפלוגתייהו ורבא סבר לה ומתרץ לקראי כרבי יונתן נקטינן כוותיה דכל אביי ורבא הילכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם. וכך ראיתי לרשב"א בתשובה. ומתניתין נמי כרבי יונתן דייקא דהא נקיט אם בעליו עמו לא ישלם לפיטורא בעליו אין עמו שלם ישלם לחיובא. עד כאן. וכן כתב רבינו חננאל להלן וזה לשונו: וקיימא לן כרבי יונתן דהא רבא

קאי כוותיה עד כאן.
עוד כתב הריטב"א וזה לשונו: וקבלנו מרבינו בשם ה"ר פינחס הלוי אחיו שלא אמר רבי יונתן אלא בדבר שיש בו מניעה כגון לא תחרוש ולא תקלל וכיוצא בו אבל באומר שיעשה לפלוני או יתן ודאי שיעשה לשניהם משמע ולא מיפטר בחד מינייהו וכבר כתבתיה במקומות אחרים. עד כאן.

דף צה.

אפילו תימא רבי יאשיה לחלק לא צריך קרא מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא. לכאורה נראה דאף על גב דכתב רחמנא ונשבר ומת סברא הוא דנשבר או מת קאמר דמה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא. אבל אינו נכון דאף על גב דסברא הוא דכיון דכתיב ונשבר או מת בכל התורה כולה לא משמע אלא שניהם הכא נמי הוה דרשינן ליה וגלי קרא דלא נימא סברא. לכך פירש רבינו דהכי קאמר דלא איצטריך רחמנא למכתב אלא ומת לחוד לחיובא והוה אמינא דהוא הדין דנשבר חייב דמה לי קטלה כולה וכו' ומיתורא דכתיב ונשבר או מת היינו לרבות את השבויה דהוה סלקא דעתך שיהא פטור משום דהוי אונסא דלא סליק אדעתא. וכי תימא אם כן לכתוב או ולא לכתוב ונשבר. הא ליכא למימר דלאו אורחא דקרא למכתב או עד דכתב מידי קודם לכן. הריטב"א.
וכי תימא איכא למפרך מה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת ליסטים מזויין. פירוש דקסבר ליסטים מזויין גנב הוא. ומיהו אין שומר שכר משלם עליו את הקרן כיון דגנבה באונס הוא הילכך בנשבע שהוא כן פטור מן הקרן ואם נמצא שהוא ברשותו משלם כפל דבכל טענת גנבה שאדם נפטר מן הקרן בשבועה איכא כפל כשנמצא ברשותו בין שתהא גנבה שלא באונס או גנבה באונס. הריטב"א.
תאמר בשואל שמשלם את הקרן אינו משלם כפל. ואם תאמר ומנלן דשואל חייב בגנבה זו דכיון דאמרת ליסטים מזויין גנב הוא דהא עד השתא לא קים לן שיהא שואל חייב בגנבה ואבדה. ויש לומר דהני מילי בגנבה דעלמא דאפשר לבעלים למטרח בתרה אבל בגנבה שעל ידי ליסטים מזויין דלא אפשר למטרח בתרה קים לן שהשואל חייב בה כשם שהוא חייב על השבויה וכדפרישנא. הריטב"א. וכן כתב הר"ן.
וזה לשון תלמיד הר"פ: תאמר בשואל שאינו משלם תשלומי כפל בטוען טענת ליסטים מזויין דהא מחייב קרן. ואם תאמר מאי קאמר והא רוצה לדחות עתה דלא ידעינן גננה ואבדה בשואל ואם כן מנא ליה דשואל חייב בטוען טענת ליסטים מזויין והא גנבה היא על כרחך מדקאמר רחמנא דשומר שכר חייב כפל בטוען טענת ליסטים מזויין

דאי אונס הוא לא הוה שומר שכר מחייב כפל בטענתו דאינו משלם כפל אלא בטוען טענת גנב. ויש לומר דאף על גב דגנבה היא מכל מקום ידעינן שפיר דשואל חייב בהאי גנבה דילפינן לה שפיר משבורה ומתה דעד כאן לא שבקינן למילף גנבה ואבדה דשואל משבורה ומתה אלא משום דלאו היינו דומיא דשבורה ומתה דשבורה ומתה לא אפשר למטרח ולאתוייה וגנבה ואבדה אפשר למטרח ולאתוייה ודוקא סתם גנבה הוא דהוי הכי אבל גנבה דליסטים מזויין הוי שפיר דומיא דשבורה ומתה דלא אפשר למטרח ולאתוייה. ומשני אפילו הכי קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה ואפילו פירכא לא שייך למפרך כלל דאדרבה כפל דשומר שכר משלם היינו משום דקל הוא אבל שואל חומרתו גרמה לו דאינו משלם כפל. עד כאן.

ואם תאמר השתא משמע דסבירא לן כפילא ודיפא מקרנא ואם כן לפום מאי דאמרינן חומרו של שומר שכר מביאו לידי קולא וקולא של שואל מביאו לידי חומרא דהא משום דשומר שכר חמור לשלם את הכפל החמור בטוען טענת ליסטים מזויין אתה מיקל עליו שישלם את הקרן הקל בגנבה דעלמא ושואל שהוא קל שמשלם את הקרן הקל בטענת ליסטים מזויין שיהא חמור לשלם את הכפל החמור בגנבה דעלמא. יש מתרצין בתוספות דהכא מאבדה פרכינן דלית בה כפילא והכי פרכינן מה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת ליסטים מזויין הילכך ישלם את הקרן באבדה מכיון דלית בה כפילא תאמר בשואל שמשלם את הקרן שהוא קל בטענת ליסטים מזויין שפוטרו מן הכפל הא ודאי כשם שהוא קל לענין שמשלם קרן כך הוא קל לענין אבדה שיהא פטור אף מן הקרן וכיון דפטור מן האבדה פטור מגנבה דהא איתקש בשומר שכר ואין פירוש זה מחוור לפי לשון הגמרא. והנכון בעיני דכי אמרינן השתא דכפילא חמירא מקרנא היינו טוען טענת ליסטים מזויין דודאי קלא איתי לה למילתא וכי טעין הכי בשקרא קרוב הדבר שיתברר שקר שלו ויבא לידי כפל אבל בגנבה דעלמא דלית לה קלא ולא ידיעא מילתא לא מיבריר שקרא דידיה כולי האי וסבירא לו קרנא עדיפא מכפילא. ומהדרינן איבעית אימא דאפילו כליסטים מזויין קרנא עדיפא מכפילא ואיבעית אימא ליסטים מזויין גזלן הוא. פירוש ואין כפל אלא בטוען טענת גנבה. הריטב"א.

וזה לשון הרשב"א: הא דפרכינן מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל אף על גב דבשואל איכא חומרי טפי טובא דחייב בשבורה ומתה ובשבויה מה שאין כן בשומר שכר. הא לאו למימרא שיהא שומר שכר חמור משואל קאמר אלא משום דבקל וחומר משומר שכר קאתי השתא לחיובי שואל בגנבה ואבדה דמדחייב בכאן בקל קל וחומר בחמור אתי למפרך ואמאי אף על גב דאשכחן חומרי טפי בשואל משומר שכר אפילו

הכי אפשר דכשם שהחמיר וחייב לענין כפל בשומר שכר טפי משואל הכי נמי איכא למימר דאף על גב דהחמיר בגנבה ואבדה דעלמא בשומר שכר לחייבו בהם לא החמיר בשואל לחייבו אלא לפוטרו. עד כאן.

ואיבעית אימא ליסטים מזויין גזלן הוא. ואם תאמר מכל מקום נהי דלא משכחת כפל בטוען טענת ליסטים מזויין מכל מקום משלם ליה בטוען טענת נגנבה באונס. הא דהכא לא קשה מידי דכל כמה דלא מוכחא לן אכתי גנבה ואבדה בשואל יכול להיות בשואל כפל בטוען טענת גנבת אונס ולהכי לא הוה מצי למפרך מינה מידי. אבל בהכונס צאן לדיר משמע דלא משכחינן גנבה באונס בשומר שכר אלא בליסטים מזויין ודבר תימה הוא. תוספות שאנץ.

איתמר פשיעה בבעלים וכו'. כתוב בתוספות ועוד דאפשר למאן דאמר מקרא נדרש לפניו או אין בדרש לא אמרינן כן בכל מקום וכו' דהכל לפי הענין. וכן מוכח בפרק קמא דראש השנה גבי יובל ובזבחים גבי ונתת באצבעך. הרא"ש.

בהנך חיובי דכתיב בה ובהדיא הוא דכתיב. קצת קשה אם כן שבויה בשואל תתחייב כבעלים. ויש לומר כמאן דכתיב דמי וכמאן דמדמי לה לשבורה ומתה. ועוד דמקל וחומר אתי לה דהשתא הנהו חיובי דסלקא דעתיה פטור בבעלים שבויה דלא סלק דעתיה לא כל שכן שיפטור. ועוד דאתא מגנבה ואבדה דפטירי בין בשומר שכר בין בשואל בבעלים. ולאידך דאמר מקרא נדרש לפני פניו פשיט בשואל ושומר שכר פטור מטעם דיו. ועוד דכיון דלא אשכחן דמחייבת בשום מקום בבעלים לא סלקי. ועוד דילמד תחתון מעליון וכולהו ילפי לה משומר חנם או בבת אחת או בזה אחר זה. שיטה.

וליטעמיך שומר שכר מי קתני פירוש דאף על גב דקתני שכרן היינו שהמשאיל היה שוכר לשואל. אבל לגבי השומר את הפרה לא קתני תנא אלא שואל ולא קתני לא שומר שכר ולא שומר חנם וזה שאמר רש"י דלא גרסינן השוכר גבי פרה אלא גבי בעלים דאלו גרסינן שוכר גבי פרה הא קתני על כרחיך שומר חנם או שומר שכר. הריטב"א ז"ל.

דף צה:

ואי בעית אימא כדמחליף רבה בר אבוה. שיטפא דתלמודא הוא משום דאמרינן הכי עלה דמתניתין לאוקמה כרבי מאיר אמר נמי אמתניתא הכי אף על גב דלא צריך להכי דסתם מתניתא לאו רבי מאיר היא. ובבא קמא נמי בפרק הכונס צאן יש כיוצא בה. הרמב"ן.

וזה לשון הרא"ש: **ואי בעית אימא כדמחליף**. אגב דבשאר דוכתי קאמר הכי להעמיד סתם משנה כרבי מאיר נקטיה נמי הכא. עד כאן.

סברוה הא מני רבי יהודה היא וכו'. פירוש מדקא סבר סתם ברייתא רבי יהודה היא. אי נמי שהיה מקובל דברייתא זו אתיא כרבי יהודה ולא משום דהלכתא הכי דשוכר כשומר שכר דמי דאי לאו הכי מאי אהדר ליה איבעית אימא כדמחליף הא לכולי עלמא הלכתא כשומר שכר דמי ומאי אהני ליה חלופא דרבה בר אבוה.

מאי מקום אחר דקא מרפי ואזיל וכו'. קצת קשה אמאי לא אקשינן ליה השתא ומאי רבותא כדלקמן. ויש לומר דהכא לא קשיא דנקט לישנא רויחא. אבל כשדקדק ברישא ובסיפא ושאני הא מהא לאשמועינן רבותא ודאי רבותא רבה אתא לאשמועינן והיינו דאקשי ליה לקמן בסמוך מאי רבותא.

ותניא אידך. פירש רש"י דתרי תנאי נינהו ומר דריש הכי ומר הכי. פירוש דמשמעות דורשין איכא בינייהו ולא מתנו בהדדי. והייתי יכול לפרש דחד תנא הוא וסבירא ליה דאי כתיב אם בעליו עמו לבדו הייתי אומר גם בעליו עמו בשום זמן או בשעת שאלה או בשעת שבורה לעולם פטור אתא אם בעליו אין עמו לחייב כשאינן אלא בשעת שבורה ולא ילפינן מיניה אלא היותר מסתבר. ואי כתיב אם בעליו אין עמו לבדו הייתי אומר אם בעליו אין בשום זמן בשעת שאלה או בשעת שבורה לעולם מחייב אתא אם בעליו עמו לא לפטור אלא כשישנו בשעת שאלה לבד דהיינו היותר מסתבר. אחרי כתבי זה עיינתי בגמרא בסמוך ומצאתיהו מפורש בסברת רבא דמתקן קראי אליבא דרבי יוחנן. ואולי לזו ברח רש"י מפירוש זה מעיקרא. שיטה.

ועוד תניא ממשמע שנאמר וכו'. פירש הקונטרס ועוד תניא תיובתא לרב המנונא אסיפא דמילתיה דאמר דצריך להיות עמו משעת שאלה עד שעת שבורה ומתה. משמע מתוך פירושו דקושיא זו לא קשיא אכל מילתיה דרב המנונא אלא אסיפה דמילתיה. ודוחק הוא דאם כן לא הוי האי ועוד תניא כמו כל ועוד תניא דבכל דוכתא ועוד תניא משמע בכל דוכתא הכי אם תמצא לומר דקושיא זו לא קשיא מכל מקום ועוד תניא. לכך פירש מורי הר"פ (שיחיה) ז"ל דהכי פירושו ועוד תניא פירוש אפילו דרישא וסיפא דהך ברייתא מיירי באותה מלאכה ושפיר איכא רבותא כדפריש מכל מקום ועוד תניא דלא בכולה מילתא דרב המנונא דאמר בעינן פרה וחורש בה וכו' ושיהיו הבעלים משעת שאלה עד שעת שבורה ומתה דהא קאמר הכא בהדיא דלא בעינן בעלים עמו אלא בשעת שאלה לחוד ולא בשעת שבורה ומתה ואם כן האי ברייתא מוכחא דלא בעינן פרה וחורש בה דהא בשעת שאלה לית בה מלאכה כלל ורב המנונא נמי דהוה קאמר דבעינן פרה וחורש

בה לא הוה אמר כך אלא משום דסבר דבעינן שיהו בעליו עמו בשעת שבורה ומתה דהיינו בשעת מלאכה ואם כן כי מייתי מהך ברייתא דלא בעינן בשעת שבורה ומתה דהיינו שעת מלאכה אלא שעת שאלה לחוד מוכח שפיר דלא בעיבן פרה וחורש בה כדפרישנא. תלמיד הר"פ.

וזה לשון שיטה עוד: פירש רש"י דהני תרתי ברייתות אחרונות לא באו אלא להקשות על אידך דקאמר רב המנונא דבעי מתחלה ועד סוף. ולישנא דועוד לא משמע הכי. לכך נראה לי דאף לחזק קושייתו ראשונה בא הן מסברא הן מלשון הברייתא דכיון דלא חששה התורה אלא אשעת שאלה היינו שעת קנייה ולא שעת שבירה ולא אפילו שעת מלאכה וכיון שכן מה לי נשאל בעלים לאותה מלאכה או למלאכה אחרת וכן משמע ליה מלשון השתי ברייתות ובפרט מן השניה דקאמר כיון שיצאתה מרשות ונשאל שעה אחת בבעלים פירוש ומאי יצתה היינו שעת קניה. שיטה.

ועוד תניא ממשמע שנאמר וכו'. כתב הראב"ד וזה לשונו: הנך מתנייתא דאם בעליו עמו ובעליו אין עמו דחדא מתניתא נפקא ליה עיקר הפטור מאם בעליו עמו ואידך נפקא ליה מבעליו אין עמו הא פירשו להו אביי ורבא דחדא מתניתא רבי אושעיא וחדא רבי יונתן וליכא פלוגתא אחריתי בינייהו ופשוטות הן. ע"כ.

וכן כתב הרמב"ן וזה לשונו: איכא נוסחא עתיקי דכתיב בהו ותניא אידך וכו'. ורש"י ז"ל מעביר עליה קולמוס ואמר דטעותא דגירסני היא דסברי דמתניתא קמייתא כרבי יאשיה כדכתב בפירושיו. ולדידן הכי נמי משמע לן דקמייתא כרבי יאשיה מדקתני איני יודע שבעליו אין עמו שלם ישלם לומר לך היו בעלים בשעת שאלה אין צריך להיות בשעת שבורה כלומר להכי כתב רחמנא בעליו אין עמו לא ישלם לפטור היו בעלים בשעת שאלה בלבד והיינו אליבא דרבי יאשיה דמשמע טעמא דליתיה בתרווייהו הא איתיה כחדא וליתיה בחדא פטור. ובתרייתא אליבא דרבי יונתן מדקתני איני יודע שאם בעליו עמו לא ישלם לומר לך כלומר להכי כתב רחמנא אם בעליו עמו לא ישלם. לומר לך כיון שיצתה מרשות משאיל שעה אחת בבעלים ומתה פטור דמשמע נמי מיניה דכי איתיה בחדא וליתא בחדא פטור ואלו לרבי יאשיה חיובא הוא דמשתמע מהאי קרא דאם בעליו עמה דמשמע דאיתיה בתרווייהו הא איתיה בחדא וליתיה בחדא חייב. ואף על גב דאיכא לדחוקי לברייתא קמייתא כרבי יונתן ואסיפא קאי קרא והכי קתני לומר לך היו הבעלים בשעת שבירה צריך להיות בשעת שאלה. לא משמע להו אלא כפשטה ואליבא דרבי יאשיה. והיינו דאפיך מיפך באידך ברייתא דאתיא כרבי יונתן ומתניתין

דקתני פטור מאם בעליו עמו. וחייב מבעליו אין עמו לרבי יונתן אתיא. ואי נמי לרבי יאשיה נקט פטור מלא ישלם וחיובא משלם ישלם ולאו דוקא. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: ממשמע שנאמר אם בעליו עמו וגו' ותניא אידך ממשמע שנאמר וכו'. רש"י פירש דהני מתנייתא תרווייהו בין כרבי יונתן בין כרבי יאשיה ולא פליגי כלל אלא דמר דריש הכין ומר דריש הכין. ורבינו פירש בשם רבו הרמב"ן דקמייתא כרבי יאשיה ובתרייתא כרבי יונתן ולהכי פרכינן מתרווייהו לרב המנונא לומר דקשיא עליה בין לרבי יונתן בין לרבי יאשיה ופירושא דמילתא דברייתא קמייתא נקיט ליתורא דאתיא לדרשא קרא דחיובא דהיינו בעליו אין עמו שלם ישלם ומינה נפקא ליה פטורא דכל שהיה עמו בשעת שאלה אין צריך שיהא עמו בשעת שבורה ומתה והא ליכא למימר אלא לרבי יאשיה דסבירא ליה משמע שניהם כאחד. ודריש הכי בעליו אין עמו דליתיה בתרווייהו הא איתיה בחדא וליתיה בחדא פטור והכי דרשינן ליה לקמן אליבא דרבי יאשיה דאלו אליבא דרבי יונתן חיובא נפקא מהאי קרא דקרא הכי מדריש בעליו אין עמו או בתרווייהו או בחדא מינייהו ישלם וברייתא בתרייתא דנסיב ייתורא ולדרשא קרא דאם בעליו עמו לא ישלם אתיא כרבי יונתן דדריש הכי אם בעליו עמו בין בתרווייהו בין בחדא מינייהו לא ישלם ומהכא נפקא לן פטורא דאלו מקרא דבעליו אין עמו חיובא הוא דנפקא ליה דאף על גב שהיה עמו בשעת שבורה ומתה חייב. ולרבי יאשיה קרא דאם בעליו עמו לא ישלם לפשוטיה לחיובא הוא דהכי קאמר קרא דאם איתיה בתרווייהו לא ישלם הא איתיה בחדא וליתיה בחדא חייב ומוקי ליה להיכא שהיה בשעת שבורה ומתה ולא היה בשעת שאלה. נמצאת למד דרבי יונתן מקרא דפטורא דייק פטורא ומקרא דחיובא דייק חיובא ורבי יאשיה עביד איפכא דמקרא דפטורא דייק חיובא ומקרא דחיובא דייק פטורא ודוק לקמן בדברי אביי ורבא ותשכח. הילכך קמייתא דדריש פטורא מבעליו אין עמו שלם ישלם היינו כרבי יאשיה ואידך דדריש פטורא מבעליו עמו לא ישלם היינו כרבי יונתן. מפי רבי.

אביי סבר לה כרבי יאשיה. כולה פשוטה היא וקראי בעלמא דרשינן כדפירש רש"י ולא מתניאתא ואם תאמר ולאביי אליבא דרבי יאשיה דמפיק קרא דפטורא לחיובא וקרא דחיובא לפטורא אם כן מתניתין דלא כרבי יונתן דאלו תנא דמתניתין מקרא דפטורא נקיט לפטורא ומקרא דחיובא לחיובא. יש לומר לא קשיא דאמר לך אביי דתנא לא דק ונקיט קראי כפשטייהו ואורחא דתנא הוא דלא למידק בהכי כדכתיבנא בכל מקום. עד כאן.

אביי סבר לה כרבי יאשיה וכו'. מלשון הברייתות היה משמע דברייתא קמייתא אתיא למעוטי לאיתויי חיובא דבשעת שבורה מבעליו אין עמו והיינו דקאמרה אי לחיובי כשאינו כולל עמו די לי דיוקא מאם בעליו עמו דלפחות בלמד זה מהדיוק בעליו אין עמו למה בא להורות חיוב זה דשעת שבורה לבד והיינו דנקט תרווייהו ופירושו היו בעלים בשעת שאלה אינו צריך להיות בשעת שבורה היו בעלים בשעת שבורה ומתה צריך להיות בשעת שאלה דמשמע דמבעליו עמו לבדו הוה אמרינן ששום אחד מהם פירוש שאלה ושבורה אינם לחיובא ובכל אחד מהם לבדו פטור והיינו כרבי יונתן וכדפירש רש"י לעיל ובריייתא בתרייתא משמע דאתיא לאורויי פטורא דהיה עמו בשעת שאלה והיינו דקאמרה כיון שיצתה שעה אחת כו' ולא פירש חיוב דשעת שבורה כלל דמשמע דמבעליו אין עמו לבד היינו אומרים דחייב בכל ענין והיינו דק אמרה בתחלתה דמדיוקא בעליו אין עמו ידעינן פטורא דבעליו עמו פירוש בשישנו מתחלה ועד סוף דלפחות נלמוד זה מהדיוק בעליו עמו למה בא לפטור אפילו בשעת שאלה לבדו והיינו נמי כרבי יונתן וכדפרשתי לעיל תרווייהו אליבא דרבי יונתן. אבל לרבי יאשיה קשה בראשונה שסיים בהו בשעת שבורה לבד שאינו מן הצורך ובשניה שלא ביאר אלא הפטור לבד דשעת שאלה והיא לא באה אלא להורות החיוב דשעת שבורה לבד והעיקר חסר מן הספר. ולפי הגירסא שהביא רש"י נראה שהם סוברים דמסתמא לא היינו מחלקים ולא היינו לומדים אלא הפחות שנוכל פירוש דבעליו עמו לא ישלם חדושא הוא ואין לדון בו אלא חדושו ולא יהיה פטור אלא לשישנו בשניהם פירוש מתחלה ועד סוף ופשטה דקרא הכי משמע עמו במלאכתו ועם הבהמה וכדרב המנונא בין אי כתיב אם בעליו ממש בין אם אתי מדיוק דבעליו אין עמו הילכך תרווייהו אתי לאשמועינן פטורא דשעת שאלה ראשונה מאם בעליו וכרבי יאשיה ושניה מבעליו וכרבי יונתן ולפי זה שבורה שנקט בראשונה לאו לחדושא אתא אלא באומר בשעת שאלה פטור שהוא העיקר ואין החיוב אלא בשבורה לבד ואם הוא דחוק קצת. אבל לרש"י דקאמר דתרווייהו אתיא כרבי יאשיה קשיא ראשונה ושניה וכדפירש רש"י ובפרט השניה שלא הזכירה חיוב השבירה שהיא החדוש והעיקר חסר מן הספר וכדפירש רש"י. שיטה.

וזה לשון הר"ן: אביי סבר לה כרבי יאשיה ומתרץ להו לקראי כרבי יאשיה בעליו אין עמו וכו'. טעמא דליתיה בתרווייהו וכו'. אם בעליו עמו וכו' טעמא דאיתיה בתרווייהו הכי גרסינן ולא גרסינן דתניא ותניא אידך אלא אביי קראי קדריש ומשמע ליה בעליו אין עמו לפטורא ואם בעליו עמו לחיובא וכרבי יאשיה. ורבא משמע ליה איפכא בעליו עמו לפטורא ובעליו אין עמו לחיובא וכרבי יונתן. ומשמע דהנך ברייתא דלעיל ועוד

תניא ותניא אידך בהא פלוגתא גופיה פליגי דברייתא בתרייתא דקא דריש לפטורא אם בעליו עמו לא ישלם על כרחך כרבי יונתן אתיא ובריית קמייתא דמשמע לכאורה דקרא דאין בעליו עמו דרשינן לפטורא כרבי יאשיה אתיא ואף על גב דאיכא למימר דברייתא קמייתא נמי בעליו אין עמו שלם ישלם לחיובא קדריש ליה אסיפא דמילתא דברייתא קאי היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאלה וכרבי יונתן פשטה דברייתא כרבי יאשיה אתיא דקתני איני יודע שאם בעליו אין עמו שלם ישלם לומר לך היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה אלמא לפטורא קא דריש ליה וכרבי יאשיה והך ברייתא אחריתי דתניא אידך כרבי יונתן ובהא קמיפלגי וזה שלא כדברי רש"י שכתב ותניא אידך היא היא אלא מר דריש מהאי משמעותא ומר דריש מהאי משמעותא. עד כאן.

כתוב בהלכות ושואל חייב במזונותיה של שאולה כל ימי שאלתה עד כאן. דסלקא דעתך אמינא דלא נקרא שואל כל הנאה שלו אלא אם כן היו הבעלים מפרנסים בהמה שלהן כל ימי שאלתה והתם הוא דליחייב בכל אונסין אבל היכא דשואל נותן לה מזונות אימא להוי דינו כדין שוכר שהרי נהנין הבעלים במזונות קמשמע לן דכל הנאה שלו מקרי ומשום הכי חייב בכל אונסין שבעולם חוץ ממתה מחמת מלאכה דפטור. ה"ר יהונתן.

דף צו.

שאלה לרבעה מהו. פירוש כל הני בעיא קמייתא עד שאל מן השותפין לענין חיוב אונסין הוא וכדפירש רש"י דדילמא בכל הני לא חייבה רחמנא באונסין לשואל ואין דינו אלא כשומר שכר בעלמא דאלו הוה פשיטא ליה דשאלה שלא בבעלים חייב באונסיה פשיטא ליה דבבעלים פטור וכיון דלא איפשיטא הוי חומרא לתובע וקולא לנתבע והשואל פטור בכולם וזה שלא כדברי הרמב"ם. הריטב"א.

שאל מן השותפין. כלומר פרה אחת שהיא של שני שותפין ונשאל לו אחד מן השותפין מספקא לן אי מפטר באותו פלגא דידיה מי אמרינן כולה בעלים בעינן והא ליכא או דילמא מההוא פלגא מיהא ליפטר אבל בחלק חברו ליכא ספיקא דמחייב. השותפין ששאלו פרה אחת לחרוש בה קרקע שקנו בשותפות ונשאל בעל הפרה לאחד מהן לעשות מלאכה שאינה של שותפות מספקא לן אי מיפטר מלשלם פלגא דידיה או לא מי אמרינן כוליה שואל בעינן דליתשיל ליה והא ליכא או דילמא בההוא פלגא דשייליה

מיהא ליפטר אבל בפלגא דחבריה ליכא מאן דאמר דליפטר אלא ודאי חייב. ולא איפשיטא והמוצא מחברו עליו הראיה ואי תפיס לא מפקינן מיניה. ה"ר יהונתן.

שותפין ששאלו. פירש רש"י לחרוש בה קרקע שותפות. פירוש לפירושו דאלו שותפות בעסק וכיוצא בו אי נמי שני אנשים בעלמא שאין להם קרקע בשותפות ששאלו פרה לחרוש בה חדש אחד יש במשמע שתהא לזה שאולה לשלו ט"ו יום ולזה ט"ו יום וכאלו כל אחד ואחד שואל בפני עצמו וכוליה שואל הוי בכל חד וחד מפי רבי. הריטב"א.

שאל מן האשה ונשאל לו בעלה מהו. פירוש אם תמצא לומר שאל מן השותפין ונשאל לו אחד מהן בההוא פלגא מיהת מיפטר בעל בנכסי אשתו מי הוי כשותף או לא. וכן האשה ששאלה פרה לחרוש בה שדה מלוג ונשאל לבעלה מהו. ופשט ליה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דלריש לקיש לא הוי שותף. וקשיא לי והא לא דמי קנין פירות דבעל לקנין פירות דעלמא כדאיתא בהחובל דקנין פירות דידיה כקנין הגוף הוא. ואיכא למימר דאלמוה רבנן שעבודא דבעל כי היכי דלא תפקע שעבודא דבעל כדפריש בירושלמי שלא תהא אשה מברחת נכסיה מבעלה וכן שלא תהא אוסרת עליו מעשה ידיה אבל לכל מילי אחריני כקנין פירות דעלמא הוי. הראב"ד.

שאל מן האשה. תימה מה השואל צריך לאשה בנכסי מלוג הלא הפירות הם של הבעל והוא יכול להשאילם ולא האשה. ויש לומר דאין הבעל וכו' ככתוב בתוספות. אי נמי הכי קאמר שאל מנכסי האשה ולעולם מן הבעל שאל ומכל מקום מספקא ליה כיון שאין הגוף שלו אי מקריא שאלה בבעלים. הרא"ש.

שאל מן האשה וכו'. ונשאל האשה או נשאל לאשה לנכסים שיש לה שאין לבעלה רשות בהן לא בעי דפשיטא ליה דכיון דגוף שלה הויא שאלה גמורה. וזה דוחק דסוף סוף אי אין קנין פירות כקנין הגוף דמי איכא שתי גופין ואפילו תימא הוי כשותפין בגוף הא בעיא ולא אפשיטא הוא דאפשר לומר דהא בהא תליא ובעי חדא ומילתא דשכיחא שהאנשים נשאלים ויש להם נכסים גמורים לבד מנכסי מלוג והוא הדין לאידך. אי נמי יש לומר דאשה פשיטא דלא הויא שאלה דאפילו תימא קנין פירות לאו כקנין הגוף הוא כיון שהפירות של בעל פשיטא דאין האשה המהנה ולא הנהנית ולא שייך בה שואלת ולא משאילה וצריך עיון. שיטה.

האשה ששאלה. פירוש ששאלה פרה לחרוש בה קרקע של נכסי מלוג כדפירש רש"י. ונשאל לבעלה מהו קנין פירות כקנין הגוף דמי או לא ונראין דברים דלא אתיא. נראה דהא אתיא בין כשתמצא לומר גבי שותפין דבעינן כוליה שואל או דסגי לן בפלגא שואל והכי מיבעיא לן קנין פירות כקנין הגוף דמי וכששאל לבעלה או נשאל לו בעלה הרי כאן

כוליה שואל וכולה בעלים או דילמא לאו כקנין הגוף דמי ואין כאן אפילו חצי שואל וחצי בעלים. ויש שפירשו דהא קיימא לכשתמצא לומר דלא בעינן אלא פלגא דשואל ופלגא דבעלים קנין פירות כקנין הגוף דמי והרי הבעל כשותף ואיכא פלגא מיהת או דילמא לאו כקנין הגוף דמי וליכא אפילו פלגא דשואל ולא פלגא דבעלים. והראשון יותר נכון מפי רבי. הריטב"א.

בעל פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש. פירוש ורמי בר חמא דלא פשיט לה מהכא לאו משום דלא ידע לה להאי פלוגתא דהאי פלוגתא רווחת היא בכוליה תלמודא אלא דאיהו סבירא ליה דדילמא שאני הכא לענין שאלה בבעלים דלא סגי לן אלא כשיש לו זכות גמור בגוף ולא משום קנין פירות ואף על גב דהוי כקנין הגוף למילי דילמא. אי נמי איפכא דאפילו למאן דאמר בעלמא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי לענין הא בקנין פירות הוי כקנין הגוף דמי כיון דעיקר שאלת פרה אינו אלא לפירותיה. ואתא רב אחא בריה דרב אויא ואמר דהא דהכא ומי כפלוגתא דעלמא הוא ולא שני לן בינייהו מפי רבי. הריטב"א.

ובמה שכתב הראב"ד למעלה מתורץ זה דשאני קנין פירות דבעל מקנין פירות דעלמא עיין שם. הא דאיפליגו תנאי בשליח לשאלה בבעלים ולהפרה. יש מפרשים מפני ששנה בהם הכתוב לעכב אישה ואישה בעליו אין עמו בעליו עמו. ומאן דאמר שלוחו כמותו לא מצי למעוטי ביה שליח ומייתר ליה. אי נמי דרש ליה במכילתא אחריתי. הרמב"ן ז"ל.

כקנין הגוף דמי וכו'. מטעם פירות אתי לה ולא מטעם לוקח ראשון דירושתה דכיון דתלויה ועומדת לאו קנין ממש הוא. שיטה.

אמר לעבדו צא והשאל לו עם פרתי וכו'. אבל עבד דלאו בר מצות הוא לא. פירש רש"י משום דשליחות נפקא לן מאתם גם אתם. וקשיא לי וכי עבד לאו בר שליחות הוא הואיל ושייך במצות והא אמרינן בהדיא בגיטין פרק המביא תניין אמרי דבי רבי ינאי מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ולרבות את העבד שהוא בן ברית ולא אמרינן מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל להוציא את העבד והיכי קמיבעיא לן למאן דאמר שלוחו של אדם כמותו ועוד דפשיט ליה יד עבד כיד רבו דמי ומינה שאם השאיל עבדו לחבירו ואמר לו השואל צא והשאל עם פרתי שאינו נעשה שליח והתם אמרינן אמר רבי חייא בר אבא נראין הדברים שהעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירת אלמא אפילו לאחרים נעשה שליח וטעמא כדאמרי דבי רבי ינאי.

ומשמע לי דרב אשי הכל פשט ליה עבדו ודאי הוי שאלה בבעלים דיד עבד כיד רבו דמי אבל לאחר לא ולא פשיט ליה כלום בטעמא אי משום דבעינן בר מצות אי משום

שאין שלוחו של אדם בכאן כמותו ואנן כיון דקיימא לן עבד משנו בתורת שליחות בכל התורה כולה על כרחך מאי דפשט ליה דלא הוי שליח אלא משום דכיד רבו דמי ולרבו דוקא משום דסבר כמאן דאמר שאין שליחו של אדם בכאן כמותו. ואף על גב דבעיא דרב עיליש אכתי קשיא איכא למימר דאיהו קסלקא דעתיה כרבי אלעזר דאקשי נמי התם לימא מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל ולהוציא את העבד. ומיהו מאי דפשט ליה רבא אית לן לאוקמה אליבא דההיא סוגיא דגיטין דאסיקנא לדברי הכל עבד נעשה שליח הילכך אי איתא להך סברא משמע דהלכתא כרבי יאשיה דאמר לא אמרינן בכי הא שלוחו של אדם כמותו. ואפשר דהייני דכתב רבינו הגדול בהלכות מדחזינן לרב עיליש דבעא מיניה דרבא וכו' ואמר למה יד עבד כיד רבו דמי מכלל דאינש אחרינא לא הויא שאלה בבעלים. והך מילתא לכאורה לא מחוורת דאיהו בעא מיניה אפילו למאן דאמר לא אמרינן שלוחי של אדם כמותו ופשט ליה לפום בעיא וכך השיב הראב"ד ומיהו לפום פירושא דפרשינן לעיל להך סברא בלחוד פשט ליה ומאי דבעא מיניה. ולמאן דאמר אמרינן שלוחו של אדם כמותו דאפילו לאחר הוי שליח אכתי לא איפשיטא ליה מפשטיה דרבא. ומשום הכי סמך ליה רבינו אדרבא. ואינו מחוור. אבל הדברים מראים שגרסתו מוחלפת כאן וצריך עיון. ורבינו חננאל נמי פסק כרבי יאשיה משום דקראי דייקי כוותיה ואי משום הא לא תפשוט. ויש לפרש הא דאמרינן אבל עבד דלאו בר מצות הוא לא דדוקא בהאי דוכתא מיבעיא ליה מי אמרינן אפילו למאן דאמר דוקיא דבעליו לא מפיק שליח עבד מהו מי אמרינן דומיא דבעליו מיהת בעינן דבר כלהו מצות הוא או דילמא בעליו לאו דוקא אלא אדרבה אפילו למאן דאמר אין שלוחו של אדם כמותו גבי עבדו מהני. ומשום דעבדו מבעיא ליה לתרווייהו נקט ליה ואלו עבד דאחר לא מיבעיא ליה אלא למאן דאמר שלוחו של אדם כמותו ומאי דבעא מיניה פשט ליה. הרמב"ן.

וזה לשון הרשב"א: והראב"ד תירץ דשאני הכא משום דליתיה בתורת שאלה כלל דאיהו לית ליה ממונא לאושולי ואי שאיל איהו נמי לא מחייב בתשלומין וכיון דליתיה בהנך מצות לא הוי שליח כדאמרינן לגבי גט דלא הוי שליח לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין. עד כאן. ואינו מחוור בעיני דעבד ודאי בתורת שאלה איתיה ואי שאיל חייב בתשלומין אלא דהשתא לית ליה וכדאמרינן בפרק קמא דמכלתין גמרא ראה את המציאה ונפל לו עליה אמר רבינא היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דשליח בר חיובא הוא אבל חצר דלאו בר חיובא הוא מחייב שולחו ואקשינן אלא מעתה האומר לאשה ולעבד צאו גנבו לי דלאו בר חיובא נינהו הכי נמי דליחייב שולחן ופריק אשה ועבד בני חיובא נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי דתנן נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבים לשלם

ואינו דומה לגט וקידושין דאינם בני הכי כלל. והנכון מה שתירץ הרמב"ן דהכי קאמר דאפילו למאן דאמר שלוחו של אדם כמותו וכו'. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: אבל עבד דלאו בר מצות הוא לא. פירש רש"י דשליחות נפקא לן מאתם גם אתם לרבות שלוחכם ובעינן דומיא דמשלח שיהו אלו הדינים נוהגים בו וזה אין דין שואל ומשאיל נוהגים בו שאין לו כלום. עד כאן. ואין פירושו מחוור דאם כן אמאי נקט תלמודא שליח דבר מצוה הוא הא לא שייך בענין המצות אלא למי שדיני שואל נוהגים בו. ועוד דהא ודאי דינים אלו נוהגים הם בעבד אם נתנו לו ממון על מנת שאין לרבות רשות בו דהא אפשר בהכי כדאיתא בפרק קמא דקדושין. ועוד קשיא לי אשמעתין דהא במסכת גיטין אסיקנא דלא בעינן שליח בר מצות כלהון אלא מה אתם בני ברית אף שלוחכם וכו' לרבות את העבד שנעשה שליח לכל התורה ואפילו לקבלת גט וכדאמרינן נראין הדברים שהעבד מקבל גט לחברו מיד רבו של חברו אבל לא מיד רבו שלו. ואפשר כי מפני כן פירש רש"י דבר מצות לאו דוקא אלא לומר שדיני שואל ומשאיל נוהגים בו. אבל לשון הגמרא אינו הולם פירושו וכדאמרן. והנכון דמשום דהכא אמר רחמנא בעליו תרי זימני דמשמו קפידא דבעלים ממש בעינן עד דאיכא מאן דאמר דשלוחו אינו כמותו משום הכי אמרינן דאפשר דאפילו למאן דאמר דהכא במי שלוחו כמותו דילמא הני מילי שליח ישראל דשייך בכל המצות דהשתא קרינן ביה בעלים ממש אבל עבד אינו ראוי לשליחות זה ואינו ממלא מקום ישראל או דילמא אדרבה דעבד כנעני עדיף שידו כיד רבו וקרינא ביה בעלים ממש. אמר ליה מסתברא דיד עבד כיד רבו ממש. עד כאן.

אמר הכותב נראה דמיעטיה קרא משאלה בכי ישאל איש מעם רעהו דעבד לאו רעהו הוא לגמרי וכמו שדרשו רבותינו ז"ל ברעך רשע כמותך מכלל דדרשינן רעך להשואה. עד כאן. הר"ש די וידש.

או דילמא אפילו למאן דאמר לא אמרינן שלוחו וכו'. פירוש ואפילו תימא דעבד ראוי להיות שליח דלא אמרינן אלא מה אתם בני ברית מכל מקום אין שלוחו כמותו אפילו הכי אמרינן יד עבד כיד רבו פירוש וכיון דלאו מתורת שליחות היא ועדיף מחצר למאן דאמר חצר משום שליחות איתרבאי הילכך אף על פי שאינו בר מצוה סגי. והיינו דאהדר ליה רבא מטעם דיד עבד כיד רבו אבל אם עשאו אחר שליח אפשר דאפילו למאן דאמר שלוחו של אדם כמותו לא סגי דלאו בר מצות הוא. שיטה.

כתב ה"ר יצחק בהלכות מדקאמר ליה יד עבד כיד רבו דמיא מכלל דשליח אחר לא הוי בבעלים וכרבי יאשיה דאמר לא אמרינן שלוחו כמותו שמע מינה דהלכה כמותו

לענין נדרים. ואני אומר אין ראיה זו כלום דרבא אפילו לרבי יונתן פשט ליה דאף על גב דאיכא למימר הואיל וליתיה בלל המצות כישראל לא ליהוי כמותו ולענין נדרים לא הוי כמותו אפילו הכי לענין ממונא יד עבד כיד רבו דמיא אבל שליח ישראל אימא לך בין לענין שאלה בין לענין נדרים שלוחו כמותו הואיל ואיתיה בדיני ממונות ובתורת נדרים ובכל מילי דאפילו מאן דדריש במסכת גיטין מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל האי ישראל הוא. הראב"ד.

האי דקא מיבעיא ליה אי שואל הוי ומחייב במתה כדרכה. קשיא לי והא תנן ביבמות אלו הן נכסי מלוג אם מתו מתו לה. ואיכא למימר דהיינו דקאמר ליה רבא דשואל בבעלים הוא ופטור דמשום הכי פטר ליה במתניתין. הראב"ד.

הא דאמרינן אי שואל הוי שאלה בבעלים היא. ואי שוכר הוי שכירות בבעלים היא. קשיא לי ודילמא בפרה שנפלה לה בשעה שהיתה ישנה או בשעה שאינה ראויה למלאכה שבאותה שעה אינה עמו במלאכתו וכדאמרינן לקמן אמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא ספר מתא כולן בעידן עבידתייהו כשאלה בבעלים דמו כלומר בשעה שהן ראוין לעשות מלאכת בני העיר ולהוציא שעה שאינן ראוין לעשות מלאכה. וכן פירש הראב"ד וזה לשונו: בעידן עבידתייהו בזמן הראוי למלאכה קאמר אף על פי שאינו עוסק בה לפי שאינם רשאים להשמט מן המלאכה ההיא עד כאן. ונראה לי שאשה אין לה שעה שאינה חייבת להיות עם הבעל נמלאכתו מה שאין כן באומנין שיש להם שעות פנויות שאינם חייבים לעשות בצרכי בני המדינה. ומסתברא ליה שהאשה היא שהיא במלאכת הבעל לעולם אבל הבעל אינו עם האשה במלאכתה אלא בעתים שהוא מתעסק ממש בצרכיה וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הרשב"א ז"ל.

דף צו:

אתיא שאלה בבעלים ומפקעת שכירות שלא בבעלים. פירוש דמכי נסבה חשיב כאלו החזיר לה פרתה וחזר ושאלה ממנה. הריטב"א.

אי שוכר נמי הוי תיתי שכירות בבעלים ותפקע שכירות שלא בבעלים ואפילו נשאת בתוך ימי השכירות דהאי שכירות אחרת היא שהראשונה היתה לה קצבה והשניה אין לה קצבה. ועוד כי בשעה ששכרה מתחלה עדיין לא דברו בשכירות שניה כי אחר זמן נזדמנה לו ונשאה. הראב"ד.

בעל לא שואל הוי ולא שוכר הוי. מיהו נראה דשומר חנם הוי וחייב בפשיעה. וגבי בעל בנכסי אשתו לא נפקא מינה מידי דפשיעה בבעלים פטור אלא נפקא מינה ללוקח

בהמה לשלשים יום וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.
ואם תאמר מנא לן דהוי לוקח נימא דהוי יורש דהאי מילי דשויה רבנן דירש כיורש כדאמרינן ביש נוחלין ונפקא מינה שאלה האשה חייב בגנבה ואבדה כדאמר הכי באלו נערות יתומין שהניח להן אביהן פרה שאולה ומתה בתוך ימי שאלתה ונאנסה אין חייבין באונסין דמשמע דבאונסין הוא דאינן חייבין הא בגנבה ואבדה חייבין בשלמא הכא דאינה אלא שוכרת אינו חייב בגנבה ואבדה והתם דחייבין בגנבה ואבדה היינו דוקא בשואל דהואיל ונהנה מהנה הוי אבל שוכר לא שאינו נהנה בחנם כשואל אלא בשאלה מיהא חייב בגנבה ואבדה דאשכחן יורשין דחייבין בגנבה ואבדה כדפירש. יש לומר דלא שויוה רבנן יורש וכו' ככתוב בתוספות. עד כאן. תוספות שאנץ.
הא דמסקינן דבעל בנכסי אשתו לא שואל הוי ולא שוכר הוי אלא לוקח ראשון הוי.
נקט ליה לוקח ראשון משום דרבי יוסי בר חנינא אי נמי משום שיטפא דשאר דוכתי דהכא בלוקח סתם סגי לן ופירוש הענין לומר שהוא אינו שומר כלל אלא האשה ששכרה חייבת לשמור כל ימי שכירותה ובעל שלקח זכותה משתמש בפרה כל אותם הימים והרי זו כאותה שאמרו בהניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה דאמרי אבי אני יורש שמירתו אין אני שומר דלא שעבד נכסים בשמירה אלא שישמור הוא עצמו הילכך פטורים אפילו פשעו. ובתוספות משתבשים בה לומר מתה אין מחייבין באונסיה אבל חייבין בגנבה ואבדה ביורשים וכאן בבעל שהוא לוקח פוטרין אפילו מגנבה ואבדה. וליתא כלל. ועוד שבשו בכאן ואמרו דבעל נמי אף על גב דלוקח הוי חייב בפשיעה למה זה דומה ללוקח פרה לשלשים יום ופשע בה ומתה דחייב. וגם זה אינו דהכא זכותה של אשה לקח ממנה והיא חייבת בשמירה ואם נגנבה או שאבדה היא משלמת לאחר זמן וכן כתב הרמב"ם ובלוקח לשלשים יום דפרה מסתברא שומר שכר הוי כדין השוכר. הרמב"ן.
וזה לשון הריטב"א: אלא לוקח הוי פירוש כאלו לקח ממנה זכות שיש לה בפרה ההיא ואין לבעלים עליו כלום אם נגנבה או נאנסה אלא על האשה ואפילו מן האשה אינם גובין בעודה תחת בעלה שכבר זכה הבעל בכל נכסיה משעת נשואין וקיימא לן דשואל לא מחייב אלא משעת האונס ואילך והוה ליה כאלו הלוה לאשה בעודה תחת בעלה. ומיהו אם מתה האשה הרי הבעל משתמש בה כל ימי שאלתה ואינו חייב באונסיה אבל בגנבה ואבדה חייב כמו שאמרו גבי בנים שהניח להם אביהם פרה שאולה וכדפרישנא בפרק הגוזל. עד כאן.
וכתב ה"ר יהונתן ז"ל וזה לשונו: וכיון שמצינו שנקרא הבעל לוקח אין עליו לשלם כלום

שהרי הוא קנה אותה פרה מיד האשה אבל האשה מתחייבת לשלם כשלא החזירה לבעלים הראשונים ששכרוה לה קודם שישאנה הבעל והני מילי אם נגנבה או אבדה אבל אם מתה כדרכה דהיינו אונסין ונפטרה האשה אינה נקרית גזלן לפי שמכרה לבעלה וליחייבא בכלהו אונסין משום דמצית אמרה אלו היה ברצונו לא היה הבעל שליט בכל ממונו אלא חכמים הפקירו לו והפקר בית דין הפקר והאי טעמא כתוב בגמרא גבי בעיא בעל בנכסי אשתו מי מעל וקאמר נמעול איהי מצית אמרה דהיתרא נמי לא ניחא לי דליקני. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: אלא לוקח הוי ואיהו לא מיחייב ולא מידי לבעלים הראשונים. הא דאמרינן לוקה הוי לוקח לפירות קאמרינן דאי בלוקח הגוף הוי לא הוה מחייב בנזקי ממונה וקיימא לן שאם חפר בה בורות שיחין ומערות חייב בפרק חזקת הבתים. ואסתברא לי דאף על גב דלוקח הוי אם נגנבה או אבדה שהוא חייב לבעלים שלא לקח אלא השכירות שיש לה וכמי ששכרה ממנה הוא והוא נכנס תחתיה לבעלים. עד כאן.

בעל בנכסי אשתו מי מעל. פירש רש"י כגון שנפלו לה נכסים מאביה משנשאה ויש בהן מעות וכו' עד מי מעל בהוצאה זו. למעול בעל בהיתרא ניחא ליה דליקני ואין דעתו לזכות בשל הקדש כלל. והקשו בתוספות היכי דמי אי בשלא הגביהן פשיטא דלא מעל דאין מעילה אלא בהגבהה ואי בשהגביהן פשיטא דמעל דהא נתכוון לקנותם. ותירצו דמיירי בשהגביה ואפילו הכי לא מעל שאינו מתכוון בהגבהה זו להוציאה מרשות שהן בתחלה דקסבר הוא שהן שלו והוה ליה כגזבר שנתן אבן או קורה של הקדש שלא מעל. עד כאן. הריטב"א.

ולא דמי לגנב הקדש בשוגג דמעל דהתם אף על גב דשוגג הוא אצל הקדש מכל מקום מתכוון הוא להוציאם מרשות מי שהן. תלמיד הר"פ ז"ל.

ומסתברא דאפילו בלא הגבהה נמי מיירי דכיון דאקנו ליה בית דין בזכות אשתו בכל מקום שהן הם קנויים לו כאלו הגביהן. והא דאמרינן למעול בעל אף על פי שהוא כמו קונה ולא מצינו מעילה בלוקח ואלו איתא באשה הוא דאיכא למימר שתמעול. פירש רש"י הטעם מפני שיש לומר לחד גיטא שהאשה אינה כמוכרתן לו אלא מאליהן הם נקנין לו ממיתת אביה וכאלו הוא נוטלן ומוציאן מזכותה בעל כרחה וכתוקף בממון של אחרים בעל כרחם שהוא מועל בהקדש ולבתר הכי אמרינן לאידך גיסא דאי אמרינן תמעול איהי כלומר דנימא כי מדעתה מוכרתן לו וכנותן ממון של הקדש לחברו שהוא מועל וחברו לא מעל. ומהדרינן דהיתרא ניחא ליה דליקני וכו' כלומר דאפילו תימא

דמקניא ליה מדעתה הני מילי מידי דהיתרא דלא תמעול בנתינתם אבל דאיסורא לא הוי דעתה לאקנויי ליה כלל. הריטב"א ז"ל.

אלא אמר רבא בעל מעל לכשיוציאם. פירש רש"י דבעודן צרורין ומונחין לא מעל בהן אחד מכל אלו ולא יצאו לחולין ולכשיוציאם הבעל אז ימעול בהן עד כאן. ומשום דשייכא בעיא דרמי בר חמא בהכי לא אמרינן עלה לפום חורפא שבשתא כדאמרן לעיל. הריטב"א.

איבעיא להו כחש בשר מחמת מלאכה וכו'. פירוש דמיתה הוי אונסין גדולים. ועוד דבבעלי חיים איכא לספוקי אי מחמת מלאכה או מעצמה מתה. ועוד דלא אסיק אדעתיה דמשאיל להכי דלא שכיח אבל כחש דשכיח ופשיטא דמחמת מלאכה הוי ואסיק אדעתיה איכא למימר דפטור דבעלים סבר וקביל ואדעתא דהכי אושליה. ואהדר ליה דאפילו במיתה פטור מטעמא דלאו לאותובי וכו'. שיטה.

כחש בשר מחמת מלאכה מהו. ואם תאמר מי גרע מגזלן הא בגזלן מצי למימר בכחש הרי שלך לפניך. ויש לומר דמיירי שהכחישה בידים. תלמיד הר"פ.

הא דאמרינן במתה מחמת מלאכה לאו לאוקמה בכילתה שאילתה קשיא לי וכי מגרע גרע כיון דכי מתה מחמת עצמה חייב אף על גב דמלאך המות הוא דקטלה ומה לי הכא ומה לי התם כי מתה מחמת מלאכה דשואל דמכל מקום איהו גרם לה היכי מפטר בשלמא למפטר בה שאר שומרין בהך טענה דלאו לאוקמה בכילתה שאילתה טענה מעלייתא היא לומר דלאו פשיעה דידהו היא אלא שואל מי יכלת למימר בה טפי מאונס. ויש לומר דשואל ודאי חייב באונסין אבל לא בפשיעה דמשאיל וכאן משאיל פשע בה שהשאילה למלאכה והיא אינה יכולה לסבול אותה מלאכה וכגון שמתה מחמת אובצנא דמלאכה. וראיתי בספר הר"מ ז"ל מתה בשעת מלאכה וטעות הוא. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: ואם תאמר מה טעם הוא זה לפטרו לימא ליה איברא דלאו לאוקמה בכילתא שאלתיה ומיהו לפי שאתה משתמש בה וכל הבאה שלך קבלת עליך אחריותה השתא ומה אחריות דלא אתא מחמתך אלא דמלאך המות קטלה דיכלת למימר מה לי הכא מה לי התם קבלת עליך אחריות פסידא דאתי מחמת תשמישך לא כל שכן. ותירץ רבינו הגדול הרמב"ן דשואל קביל עליו אחריות כל אונסין דלא אתו מחמת פשיעה דמשאיל אבל לא מה דאתי מחמת פשיעה דמשאיל והכא משאיל פשע בה דמידע ידע דלמלאכה בעי לה ולאו לאוקמה בכילתא. והוה ליה לעיוני אם היא בת מלאכה אם לאו וכיון דלא עיין ואושלה איהו דאפסיד אנפשיה. והשתא דאתינן להכי דוקא שלא הכביד שואל במלאכתה אבל אם הכביד במלאכתה חייב השואל. וכן אם חלתה אחר שאלה

ועשה בה מלאכה ומתה חייב לאפוקי אם היתה חולה בשעת שאלה. והא דאמרינן דשואל פטור במתה מחמת מלאכה לא שנא שמתה בשעת מלאכה ולא שנא לאחר מכאן ושלא כדברי הרמב"ם שכתב דדוקא שמתה בשעת מלאכה ואינו נכון וכדדייק לישנא דגמרא וכל שכן לפום טעמא דכתיבנא לעיל. עד כאן.

אבל הרשב"א כתב וזה לשונו: נראה לי דהיינו עיקר טעמיה דרבא דודאי מאן דמשאיל פרה לחברו למלאכה מידע ידע דעבידא לאכחושי בבשרא דלאו לאוקמה בכילתא שאלה ואפילו הכי לא שם ליה מעיקרא בכחשא וכיון דלאו בכחש קפיד אף במתה מחמת מלאכה נמי לא קפיד דמה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא. ופירוש מתה מחמת מלאכה היינו שמתה מחמת אובצנא ולא שמתה בעודה עושה מלאכה דאנן מתה מחמת מלאכה אמרינן מתה במלאכתו לא אמרינן. והרמב"ם שכתב מתה בשעת מלאכה אינו מחוור. עד כאן.

ההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה ואיתבר. פירוש בשעת מלאכה. אמר ליה זיל אייתי ראיה דלא שנית ביה. כלומר שלא פשעת בו ושלא שנית להכביד במלאכתו ואיפטר ולפום פשטא היה נראה דלהכי אמר ליה זיל אייתי ראיה משום דשואל כיון דחייב בכל אונסין ואינו נפטר אלא באונס שמחמת מלאכה דכל דטעין דמחמת מלאכה הוא אינו נאמן בשבועה כשאר שומרים במה שהן נפטרין אלא צריך להביא ראיה. אבל סברא דרבוותא דהא ליתא דלא גרע שואל משאר שומרין במה שהן פטורין שנאמנים בשבועה והא דאמר ליה זיל אייתי ראיה לא רצה לפתוח לו בשבועה אי נמי דבמקום רואין הוה כאיסי בן יהודה. ואמרינן אי ליכא סהדי מאי כלומר כיצד דינו לשלם. הריטב"א.

וכן כתב הראב"ד מסתברא דבמקום שיש רואה הוה דלאו בר שבועה הוה. עד כאן.

וכן כתוב בתוספות שאנץ וזה לשונו. זיל אייתי סהדי שלא שנית בה ואפטר. תימה למה לי סהדי להימניה בשבועה כדאמרינן בסמוך דמשתבע דכדרכה מתה. ונראה מתוך כך שכל דברים המתקלקלים בשעת מלאכה לא מיפטר אלא בסהדי שלא שינה והוא הדין במתה מחמון מלאכה דצריך עדים שלא שינה משום דאין שום דבר רגיל להתקלקל מחמת מלאכה אלא אם כן מכביד במלאכה יותר מן הראוי וקפשע בה. אבל אי אפשר לומר כן כדמוכח לעיל בפרק המפקיד דשואל נקני ליה כפילא משום דאי בעי פטר נפשיה במתה מחמת מלאכה אלמא נאמן בשבועה. ועוד מוכח כן גבי ההיא דפעמים ששניהם בחטאת. וצריך לדחות דהנך עובדי הוו בדוכתא דשכיחי אינשי וכאיסי כמו דבוקתא דממוזא דסוף השוכר את האומנין. מפי רבי.

וזה לשון ה"ר יהונתן: ואיתבר בשעה שהיה חוטב בה עצים. דלא פשעת בה כלומר שלא היית חוטב עצים על גבי אבנים שמא נדחה ידו בגרזן לכרות העץ ונגע באבנים ומשום הכי נשבר ואין לך פשיעה גדולה מזו. ואי לא מייתי סהדי מאי. כלומר שהיה במקום שבני רשות הרבים הרבה היו עוברין שם שאם היה כדבריו הרבה עדים יש בדבר וכיון שאין מוצא ראיה אין להאמינו על שבועתו כאיסי בן יהודה ואם לא יוכל להביא ראיה ישלם שאם היה אמת כדבריו היה לו למצוא עדים הרבה. אי נמי יש לפרש ואי ליכא עדים מאי. כלומר אלא שהוא מודה שפשע בה מאי משלם מי אמרינן משלם השואל נרגא מעליא כמי שהיתה שוה אותה ששאל ואותן השברים יהיו לשואל אי דילמא יחשבו השברים כמה הם שוין ויוסיף השואל עליהם דמים עד שישלים כמה היו שוין מתחלה כדאשכחן בשאר נזיקין דאמרינן והמת יהיה לו לניזק. כלומר שהבעלים מטפלים בנבלה. עד כאן.

זיל שלים ליה נרגא מעליא איכא מאן דאמר דנפקא מינה פלוגתייהו דרב ורב כהנא ורב אסי וכו'. כמו שכתבו התוספות בשם ריב"א. ויש אומרים דנפקא מינה דאי שמין לשואל שברים דידיה הוו ואי אמר ליה לאחר ימי שאלה טול את שלך ונאנסו פטור ואי אין שמין חייב עד שישלימם לו בבית דין בשומן וכל זה בכלל פחת נבלה ואת על פי שאמרו בנזקין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו וכן בשואל ושומרים אמרו יביא ארורה לבית דין. אפילו הכי אינו חייב באחריותן אלא כמו שחייב בשאלה דמעיקרא והיינו דבעי התם אילימא דבדברא שויא זוזא ובמתא ארבעה כי טרח בדידיה טרח ודחינן לה כגון כשורא דבמתא זוזא ובדברא זוזא ולא מתרצינן דנפקא מינה דבאחריות מזיק היא עד שיחזירנה לרשותו אלמא אחריות נבלה בכלל פחת נבלה ועל הניזק היא וכן בשומרים לפי דינם. הרמב"ן.

דף צז.

ההוא גברא דשאיל דוולא מחבריה ואיבזע. כלומר של עור היה ונקרע מחמת מלאכה. דלא שנית כלום שמא הוכה בכותל הבור ואין לך פשיעה גדולה מזו. ה"ר יהונתן.

דשאיל שונרא מחבריה חבור עליה עכברי וקטלוה. ומיבעיא להו אי האי לאונס דמי והשואל חייב באונסין או מתה מחמת מלאכה הוא ופטור. ופשיט רבא גברא דנשי קטלוהו כלומר העכברים כמו נשים במלחמה לפני אנשים הן חשובין שאין דרכן לעמוד כנגד השונרים וזו כחושה וכחה היה תשוש לפיכך פטור השואל דאינו אונס אלא מחמת מלאכה היא. ולגבי דהאי לישנא אבל עכברי איחבל ומת בא זה המשל שאמר רב מרדכי

כגון אדם שיש לו שפחות הרבה ושכר עבד מרבו לבא עליהן לתת להן הריון ומרוב ביאות עליהן כחש גופו ומת. וכך זה המשל גברא דביאת נשים הרגוהו פטור ולא דינא ליה עלייהו שלא היה לו להריק את עצמו בביאות כל זה ואיהו הוא דקטיל נפשיה כך זה השונרא לא היה לה לאכול הרבה עד שמתה. ושאלת אדם שונרא על שני דרכים היא להרוג בעכברים ולאכלם. רבינו חננאל ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: גברא דנשי קטלוהו לית דינא ולית דיינא. כלומר נשים משלו בו ולא היה לו לשואל להעלות על לב שיהרגוהו וכיון דלא פשע פטור דמתה מחמת מלאכה הוא. ואיכא דאמרי אכיל עכברי טובא ואיחבל ומת כך הגירסא במקצת הספרים ופירש רש"י ז"ל שנתחמם. ויש גורסין ואיחכן ופירשו בו מלשון יוני הוא מלשון נפיחה. ואמרינן כהאי גוונא מאי ומהדרינן גברא דנשי קטלוהו כלומר שנתן לנשים חילו לית דינא ולית דיינא כלומר דמתה מחמת מלאכה שלא בפשיעה הוא ופטור. עד כאן.

נימא ליה אשקיין מיא. כלומר באותו כלי עצמו ואומר לו תשאל לי עם הכלי וכיון דהוי בשעת שאלה לא צריך למהוי בשעת שבורה ומתה. ואם כלי שאין דרך לשתות בו כגון מרא או פסל וקרדום אומר לו השאל לי עם קרדומך שתוליכהו לביתי. ואי פקח אידך לימא ליה משוך זה הכלי תחלה ואחר כך אעשה רצונך להשקותך בו או להוליכו לביתך ותו לא מקריא שאלה בבעלים כדתנן היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך שיהיה עמו בשעת שאלה. ה"ר יהונתן ז"ל ובשיטה כתוב אשקיין מיא ובעודו הולך להשקותו משיך ליה לפרה דהוה ליה שאלה בבעלים. ואי פקח אידך נימא ליה משוך והדר תשתה. עד כאן.

האי שתלא וכו'. כולהו בעידן עבידתא שאלה בבעלים הוו והשואל מהן פטור מלשלם והטעם מפני שכל אלו נוטלין שכרן מבני העיר כאחת והרי הן במלאכה אצל כל בני העיר ואפילו כשעושין מלאכה לאחד מהן כאלו עושין לכולן כי לכולן הן בשכרין והוו להו כאחד מן השותפין ששאל ובשעת שאלה נשאל לכולן שהוא פטור לדברי הכל. כך פירש רבינו הגדול.

אבל מדברי רש"י נראה דלא חשיב שאלה בבעלים אלא לאותו שהיה במלאכתו שאם שאל ממנו בהמה באותה שעה פטור ולא נהירא דאם כן מאי קמשמע לן רבא. והאי ספר מתא היינו כותב השטרות אבל רש"י פירש לשון תספורת שמספר אנשי העיר בתספורת. ובעיקר הדין שניהם שוין. הריטב"א.

וכן כתוב בשיטה וזו לשונה: מדברי רש"י נראה שרצה לומר דלמאן דעסיק בעבידתיה בלחוד הוא דהוי שאלה בבעלים. ותמיהא לי אי הכי מאי למימרא פשיטא. ומסתבר

לי דבעודו עוסק במלאכת אחד מבני העיר נשאל הוא לכל בני העיר דכולן שותפין הן בשכירותו וכי עסיק במלאכת חד מינייהו כעוסק במלאכת כלהו דמי והיינו דאתא רבא לאשמועינן. עד כאן.

וכן כתב הרמ"ך וזה לשונו: מלשון רש"י ומדברי הרמב"ם נראה דלא מפטרי הני בהאי טעמא אלא הנהו בלחוד דקא עסיק האידנא בעבידתייהו בשעת שאלה ששאלו ממנו.

וזה לשון הרמב"ם פרק ב' מהלכוה שאלה: כל אחד מאלו וכיוצא בהן וכו'. עד חייב שאינם שאולין לו עד כאן דברי הרמב"ם. נראה מדבריו כיון שאין מלאכת כולן נעשית בשיתוף כאחת לענין שאלה ושכירות בבעלים נמי לאו כשותפין בינהו. מיהו כיון דאצטריך רבא לאשמועינן דכל הני דאמרינן אם שאלו בני מתא מינייהו שאלה בבעלים היא ופטורין נראה לומר דכיון דמתגר להו כוליה שתא כמאן דקא עביד עבידתייהו בהדי הדדי דמו דהא כולה שתא משתעבד להו וכל שעתא דקא טריד בעבידתא דחד מינייהו משתרשא ההיא שעתא לחבריה דליהוי ליה שהותא למטרח בעבידתיה בתר הכי דאי לא תימא הכי מאי אתא רבא לאשמועינן הא ודאי פשיטא לן דלמאן דקעביד השתא עבידתא שאלה בבעלים הוא ופטור השואל ממנו כיון שהוא עוסק בשעת שאלה במלאכת השואל. עד כאן ד"ת.

ודאי דכל הני דאמרינן לעיל בדאגרי להו בני מתא למעבד עבידתא כל שעתא דליבעי חד מינייהו ויהבו להו אגרייהו משל צבור כמנהג שאר החזנים והשמשים. כך כתב רבינו חננאל. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל. אמר רבא מיקרי דרדקי וכו'. פירוש אלו כולן שכורין הן בזמן קצוב לכל המדינה וכל השואל מהן שאלה בבעלים היא כי הללו כולן כשכורין הן בעתות שדרכן להתעסק בצרכי צבור. עד כאן.

מיקרי דרדקי וכו'. פירוש ואפילו הכי נוטלין שכר מן הצבור בכלל עם כל זה בשעת מלאכתן הן כנשכרין או נשאלין לאותן שהם מתעסקין אז במלאכתן ולא לאחרים ולא לשום אחד מהצבור בעוד שאינו עוסק אף על פי שהוא מחויב בכל עת שיבואו אליו ללמוד ולהתעסק במלאכת כל אחד מהן. שיטה.

איגלאי מילתא דלמיסר טועניה. איגלאי מילתא דלא נפק לדלויי בהדיה אלא לפקוד בהמתו לראות כמה יטענהו שלא יטעינוהו הרבה. ושקל המשא ודלאו לראות כמה משקלו אם כבד הוא הרבה ולהנאתו עשה ולא לסייע להשוכר ואשתכח דליתא פשיעה בבעלים ושפיר חייבינהו רבא לשלומי. פירוש למיסר כגון מאן דסייר נכסיה והוא כל שפוקד נכסיו בכל יום והנה תרגום פוקד מסער. רבינו חננאל.

דלמיסר טועניה נפק. כלומר לראות אם יטענו אותם יותר מכדי משאן ולא נשאל להם כלל לסייעם בשליחות אלא מאליו בלא שום דיבור בעולם שאם היה רוצה לא היה מסייעם ולא מיקרי שאלה בבעלים אלא כשהתנה עמהן וכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה וגו' אבל אם לא התנה לא מיקרי נשאל כלל. ה"ר יהונתן.

הניחא למאן דאמר פשיעה בבעלים וכו'. אף על גב דקיימא לן כמאן דאמר פטור. יש לומר דמשום דרב אחא ורבינא דאיפלגו בה הוו בתראי קשיא לן דאם איתא דעבד עובדא רבא דפשיעה בבעלים פטור מאי טעמא דמאן דמחייב ודכוותה בתלמודא. הריטב"א. וכן כתב תלמיד הר"פ.

כתב הרמ"ך דוקא הלואה אמרינן בה סתם הלואה שלשים יום אבל שאלה לא מושיל איניש לכל כי האי זימנא והכא נמי אמרינן במסכת חגיגה מנא לשבעה לא מושלי אינשי. והכי נמי גבי שבת שרינן שאלה ואסרינן הלואה גזרה שמא יכתוב דשאלה דלחד יומא הוא לא אתי למכתב הלואה דלזמן מרובה הוא אתי למכתב אלמא סתם שאלה יום או יומים אלא אם כן פירש. ויש מי שאמר דאפילו סתם שאלה שלשים יום ומייתי ראיה מהא דאמרינן טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית. ודחיק טפי דאפשר דשבקה גביה כי האי שיעורא מדעתיה ומשום דלא ידע שואל כמה לישבקה גביה הוא דאמרינן דעד שלושים יום פטורה דלא דמי לכסותך אבל בתר שלושים יום ככסותך דמי וצריך עיון. עד כאן.

עיין להלן בלשונו ז"ל בדיבור המתחיל: כך תיקנו משיכה בשומרין וכו'. ועיין בפרק א' מהלכות שאלה ופקדון במגיד משנה בהג"ה.

מתניתין: השואל את הפרה שכויה חצי היום. הא דקתני השואל את הפרה ובתר הכי קתני שאלה חצי היום ושכרה חצי היום לאו שתי שאלות הוו אלא תני והדר מפרש ועביד כללא מן השואל משום דעיקר פירקין בדיני שואל ובכלהו בבי קרי תנא לבעל הפרה משאיל מפני שבא בתביעת שאלה וקרי לאידך שוכר משום דקרי איהו נפשיה שוכר שפוטר עצמו בטענת שכירות. והא דנקט תלת גווני שאלה חצי היום ושכרה חצי היום ושאלה היום ושכרה למחר שאל אחת ושכר אחת. קא בעי לאשמועינן דלא שני לן בין לחיובא ובין לפטורא בין שחלוקתן על פרה שהוחזקה היא עצמה בשאלה או שחלוקתן על שתי פרות בפרה שלא הוחזקה ודאי בשאלה ובדין הוא דבתרי בבי בתראי סגי והא דנקט בבא קמא היינו משום רישא דקתני חייב דמשום דאמר איני יודע חייב לשלם וקמשמע לן דאף על גב דשאלה חצי היום ושכרה חצי היום בדיני שאלה ושכירות

טובא ולא הוה ליה למידק ולמידע אי זה חצי היום היתה שאלה או שכירות דאפילו הכי חייב לשלם. כך פירש רבינו ז"ל. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון הרשב"א: השואל את הפרה שאלה חצי היום וכו'. כתב הראב"ד דכל הני תלת בבי מצרך צריכי דלא תימא דוקא בשאלה חצי היום שהמשאיל ברי ושואל שמא חייב משום דהך פרה הוחזקה בשאלה אותו היום עצמו אלא אפילו לא הוחזקה באותו היום אלא ששאלה היום ושכרה למחר. ועדיין אני אומר משום דאותה פרה הוחזקה בשאלה מיהת ליום ראשון אבל שתי פרות ומתה אחת מהן דהך דמתה לא הוחזקה לשאלה כלל אימא לא ליחייב קמשמע לן. עד כאן. הרשב"א.

ביום שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב. כתוב בתוספות בגמרא מוקי לה רב נחמן וכו'. וכתוב בגליון ומיהו לקמן יצטרך לפרש דלא קאי יחלוקו אשאלה היום ושכרה למחר. עד כאן.

דף צז:

ביום שהיתה שאולה וכו'. כתוב בתוספות ויש לומר דאין זה מיגו דאיו אדם עושה עצמו ברצון מסופק וכו'. ועוד שהוא סובר אם היה טוען איני יודע אם יתפוס התובע משלו לא יהא יכול להוציא מידו בטענת ספק. הרא"ש.

שוכר אומר שכורה מתה. איכא למידק לשתבע על ידי גלגול כמו שכתוב בתוספות. וכי תימא אין הכי נמי אלא דמתניתין פטור משבועה דבפשיה קאמר ולא איירי בשבועה דגלגול כלל תינח לרב נחמן דמוקי לה למתניתין בשיש עסק שבועה ביניהם וישבע דסיפא מדינא הוא ולא על ידי גלגול אלא לרב יהודה דמוקי עולא אליביה סיפא דזה אומר שכורה וזה אומר שאולה ישבע על ידי גלגול הכא נמי לשתבע בגלגול. הר"ן ז"ל.

ותלמיד הר"פ תירץ דאין הכי נמי והא דקאמר פטור רצה לומר מתשלומין ומשום דנקט ברישא ברי ושמא לענין תשלומין לא חש לפרוש הדין לענין שבועה. עד כאן.

אבל הרמב"ן והרשב"א כתבו דמדקתני הכא פטור ובזה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר אלמא פטור דקאמר פטור אפילו משבועה וכמו שכתוב בנמוקי יוסף.

ואיכא למימר כי מגלגלין שמא הני מילי בכגון שביעת השותפין אבל משנתנו כיון שאינו יודע אם הפקיד לי אם לאו שאינו יודע אם נתחייב לו בשאלה אם לאו אין מגלגלין דלאו טענה היא כלל שהאומר לחברו איני יודע אם הלויתיך או הפקדתי אצלך אם לאו אינה תביעה כלל ואינו נשבע אפילו על ידי גלגול שלא אמרו גלגול שמא אלא כגון שהפקיד לו ואינו יודע אם החזיר לו אם לאו וכגון שבועת השותפין. ולא מיבעיא היכא דאמר ליה

איני יודע אם יום זה שאולה או שכורה דריע טענתיה אלא אפילה היכא דאמר ליה איני יודע באיזה יום מתר אם ביום ראשון שהיא שכורה אם ביום שני שהיא שאולה דלא ריע טענתיה כיון דבעיקר חיובו אינו יודע פטור. וסוטה כיון שנסתרה תביעתו תביעה אף משומרת יבם וכנוסה ומגלגלין עליה הכל. והראב"ד ז"ל כתב טעמא דמילתא משום דריע טענתיה כיון שיכול לדעת האמת והוא אומר איני יודע פטור. והאי טעמא ליתיה אלא היכא דאמר איני יודע אם ביום זה שאולה או שכורה שיכול לידע האמת. ואחרים אמרו דלא מגלגילין שמא לעולם אלא בשותפין בלבד וגמרי לה ממתניתין וליתא כלל ודעתי בפירוש משנתינו זו אכתוב בגמרא בע"ה. הרמב"ן.

וזה לשון הראב"ד: זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה ישבע השוכר ששכורה מתה. כתבתי זו המשנה כולה מפני שצריכה לפנים דקתני השוכר אומר שכורה מתה והלה אומר איני יודע פטור. ויש כאן שאלה למה לא ישבע אף על פי שהתובע שמא והלה ברי כל שבועת השומרים תביעת שמא הוא. ועוד על ידי גלגול למה אינו נשבע שהרי אפילו שבועת שמא מגלגלין שהוי שבועת סוטה ארוסה ונשואה שמא על שמא היא ושבועת השותפין והאפטרופין שמא הוא ומגלגלין עליהן ואפילו שבועת שמא כגון חלקו השותפין והאריסין שאינו יכול להשביען ואם נתגלגלה לו שבועת שתוף ממקום אמר מגלגלין עליו את הכל ומנלן דעל שבועת השתוף מגלגלין זו השבועה של שתוף הראשון שבועת התורה מדקתני אם נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו (אלא שבועה נראה) אלמא שבועה סתם קאמר בהנך שבועות דמתניתין ואף על גב דהוו שבועת שמא מגלגלין עליו שבועת שמא ואפילו מדרבנן והכא נמי ישבע השוכר אף על פי שהיא שבועת שמא או מדין שבועת השומרים שהיא שמא או מגלגול שבועה שהרי צריך לישבע לו שמתה כדרכה כדאיתא בגמרא.

ותשובת השאלה שאף על פי שכל שבדעת השומרים מטענת שמא היא אינה דומה לזה השמא כי השומר יודע האמת ובעל הבהמה לא יוכל לדעת ויכול זה לכפור במה שירצה ולא יתבייש ממנו לפיכך חייבתו התורה שבועה כדי שלא יכפור בו ויפסיד ממונו של זה והתורה עושתו כברי ומשביעין אותו ומגלגלין עליו את השבועה ועל כיוצא בה ואף על פי שהוא שמא על שמא וכן שבועת השותפין והאפטרופין כיון שראו חכמים שמורה אנפשיה הטילו עליו שבועה בטענת שמא והוא כעין שבועת השומרים שזה יודע וזה לא יוכל לדעת ויכול לרמותו תמיד ועשאוהו כטענת ברי להשביעו ולגלגל השבועה ולכיוצא בה כאשר אמרנו דכל טענה שהיא בת שבועה היא בת גלגול לגלגל עליה ולגלגלה על כיוצא בה. אבל השמא האמור במשנתנו אינו דומה לזה כי שניהם יכולין לדעת האמת

ואם יכזב האחד השני יכול להכחישו ואין אדם מעיז פניו וכו' הילכך אין ההפסד מצוי בו כמו שמצוי בשומר ובשותפין. ועוד כיון שיכול לדעת האמת והוא אומר איני יודע ריעא טענתיה טובא ואין משביעין את הנתבע שהוא ברי על טענת שמא רעועה כזו וכמו שאין משביעין אותו על אותה תביעה כך אין מגלגלין אותה תביעה לא על ברי ולא על שמא. זה הדרך לכל משנתנו והוא דרך ישר ודברים ברורים ונכונים. וכשהקשו בגמרא על רב נחמן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור מהא מתניתין דקתני המשאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב ושני ליה כגון שיש עסק שבועה ביניהן ורישא בשתי פרות סיפא בשלש ולא שני ליה כגון דאיכא עליה גלגול שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם. אלא אף על גב דאיכא עליה גלגול שבועה בהאי שמא אם יכול לישבע ישבע ואם אינו יכול לישבע פטור שאין כח הגלגול חזק לחייבו ממון כשאינו יכול לישבע ומכאן למדנו דבר זה ואין לנו עוד ראיה ממקום אחר. לפיכך כל מי שנתחייב שבועה ורואה שמגלגלין עליו גלגולין אם פקח הוא יאמר על הגלגולין איני יודע ונפטר משבועה חמורה ומכל מקום לא יוכל להנצל מחרם סתם שמחרימין בפניו כל מי שיודע זכות לפלוני זה בכך וכך אם לא יודה. אחר כך עיינתי בשמועה זו ומצאתי בגלגול שבועה שאם אינו יכול לישבע על הגלגול שמשלם והוא מדתני רמי בר חמא ששבועת השכורה מתה גלגול הוא ומפני שאינו יכול לישבע אותה משלם כתירוציה דרב נחמן בשלוש פרות ובארבע פרות. ועוד בענין שני עבדים ושתי שדות תמצא כמו כן. אבל נאמר כי הגלגול שהוא על טענת ברי אם אינו יכול לישבע עליו משלם כעין ברייתא דרמי בר חמא וכענין שני עבדים אבל גלגול שבויה דשכורה מתה על טענת שמא הוא ואין בה כח לחייבו ממון אם אינו יכול לישבע אותה. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: דהשוכר אומר שכורה מתה וכו'. והלה אומר איני יודע פטור. ואם תאמר ולמאן דמפרש בגמרא דרישא חייב משום דברי ושמא ברי עדיף למה לי למתני אידך בבא השתא לאפוקי ממונא אמרינן ברי עדיף ולא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מאריה לאוקומי ממונא כי הכא מבעיא. יש לומר דאמר לך אין הכי נמי דלא איצטריכא האי בבא אלא דתנא בעי למיתני כוליה דיניה דאפשר חיוב ופיטור ונשבע וחלוקה. ואם תאמר נהי דפטור מממון למה פטור משבועה דאי משום דאין נשבעין בטענת שמא אלא אותם השנויין בפרק שבועת הדיינים שנשבעין שלא בטענה כתקנתא דרבנן אי נמי בשבועת השומרין כשנשבע על שמירתו שנגנבה או נאבדה או נאנסה והא לאו שבועת השומרין היא אלא שהן חולקין על עיקר חיובו שזה טוען שוכר אני לך וזה אומר שומר היית לי מכל מקום הרי הוא חייב לישבע שבועת השומרים שמתה כדרכה ואם כן לגלגל

עליו ששכורה מתה דהא קיימא לן בפרק קמא דקידושין שמגלגלין שמא על שמא. ויש מתרצין בתוספות דאין הכי נמי ולא קתני אלא שהוא פטור מממון ולא חש לפרושי לענין שבועה. ואין פירוש זה נכון דכיון דקתני באידך בבא שנשבע והכא קתני פטור ודאי פטור לגמרי קתני בין מממון בין משבועה דהאי תנא כלהו דיני דאפשר קתני או שחייב לגמרי בתשלומין או שפטור לגמרי ואפילו משבועה או שפטור מממון וחייב שבועה או שחולקין.

כתוב בתוספות שאנץ ותירץ הריב"ן בהך סיפא דאין מגלגלין שבועה בטענת ספק אלא שבועה מדרבנן ובשבועה שאינו חייב אלא מדרבנן לא אמרינן מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם כדאמר בפרק קמא גבי ההוא רעיא שחייב שבועת היסת ולא היה יכול לישבע שלא היה משלם לפי שלא היה חייב שבועה אלא מדרבנן ותקנתא לתקנתא לא עבדי. ואינו דהא בקידושין פרק קמא גבי וזוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהם דרשינן בברייתא מקרא דמגלגלין על הספק דגמרינן מסוטה. ועוד דמכל מקום קשה רישא דהתם דקתני המשאיל טען ברי ששאולה מתה. ואין נראה לרבינו לתרץ דלא אמרינן מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא היכא דטענת תובע דומה קצת אמת כגון בנסכא דרבי אבא שעד אחד היה מסייע לתובע וכגון ההיא דגמרא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים וחמשים איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם שהנתבע מודה לו חמשים מטענה זו שטוען שנתן מנה בידו ועל כן נראה טענתו אמת יותר ולפיכך כשאינו יכול לישבע משלם אבל היכא שאינו מודה לו מטענה זו שטוען שאולה מתה וגם אין עד מסייעו לא אמרינן מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם לר' דהא בגמרא דהכא מחייב לשלם ברישא דמתניתין משום דמודה בחדא פרה דחייב לשלם משום דמתה בפשיעה ובאידך פרה לא ידיע אי מתה בשעת שאלו: או בשעת שכירות אלמא במה שאומר המשאיל בשעת שאלה מתה ושואל אומר איני יודע אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם בשחלה עליו שבועה על כך בלא גלגול והואיל וכן כי מחייב נמי על ידי גלגול נאמר כמו כן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ועוד שהטעם דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם זהו לפי שכיון שחייב שבועה לפטור עצמו כמו שאם יכול לישבע ולא היה נשבע חייב לשלם שאינו יכול ליפטר מלשלם אלא בשבועתו שהטילה עליו תורה ליפטר על ידה הוא הדין שאינו יכול לישבע לא יפטר בלא תשלומין כי התורה חייבתו לשלם אם לא ישבע. אלא כך נראה לי הטעם וכו' ככתוב בתוספות ובכאן עד כאן. והנכון בתירוץ קושייתנו דהאי בבא מיירי בשיש עדים שמתה כדרכה ואף על גב דאידך בבא דבתרה מיירי בדליכא עדים דמתה כדרכה

וכדמוכח בגמרא הא לא קשיא דאיידי דבעי תנא למיתני הכי ארבעה דינים דאמרן נקט כל חד וחד כדמשכח ליה דליתיה דינא עליה. אי נמי והוא הנכון דכולה מתניתין דליכא עדים והא דקתני פטור מיירי במאמינו שמתה כדרכה ואידך דקתני ישבע מיירי בשאינו מאמינו. ותנא תרי דיני קתני כדאמרן והכי קאמר אם מאמינו פטור לגמרי ואם אינו מאמינו ישבע. ולא עוד אלא דקתני פטור כיון דהתובע טוען שמא ואינו רואה בנתבע שום הכחשה ושום שקר והוא רואה שהפרה מתה מלפניו ופשיעה ושליחות יד בפקדון לא שכיחי מאמינו שמתה כדרכה. אבל אידך בבא כי שניהן באין בטענת ברי ונראה לו למשאיל שהשואל מכחישו בשקר כשאומר שכורה מתה מחזיקו בשקרן ואינו מאמינך שמתה שלא בפשיעה.

זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו. ואוקימנא בגמרא כסומכוס דאלו לרבנן המוציא מחברו עליו הראיה. והאי דסתם לן תנא כסומכוס ואף דלית הילכתא כוותיה משום דהאי תנא בעא למיתבי היכי משכחת בה כלהו ארבעה דיני ולא משכח בה חלוקה אלא אליבא דסומכוס. והקשו בתוספות למה יחלוקו דהא בין לרבנן בין לסומכוס חייב הוא לשלם דאמר ליה אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומגלגל עליו דלשתבע דשכורה מתה וכיון דאמר איני יודע הוה ליה מחויב שבועה דאורייתא שאינו יכול לישבע ומשלם דשבועת גלגול דאורייתא היא. ותירצו שאין אומרים במחויב שבועה על ידי גלגול מחייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם. והרמב"ן הוסיף על זה דגלגול שהוא בא בטענת ברי אומרים בו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע. משלם אבל לא כשהגלגול ההוא בא בטענת שמא כי הכא אלא נשבע שאינו יודע ופטור ובדין הוא למתני הכא שנשבע אלא דניחא ליה טפי למיתני דינא דחלוקה. ואין זה נכון בעיני רבינו דכיון שהכלל בידינו דכל מחויב שבועה דאורייתא שאינו יכול לישבע משלם וחיוב גלגול שבועה אפילו בשמא דאורייתא היא למה אין אומרים בו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע בטענת שמא כמו בטענת ברי שישלם יותר היה לו לומר כפי השיטה הראשונה דאפילו גלגול הבא בטענת ברי אין דין תורה אלא שישבע בטענתו כפי מה שטען אותה ואם טען איני יודע שישבע שאינו יודע ותו לא. והנכון דהך סיפא מיירי בדאיכא עדים אי נמי במאמינו וכל שהנתבע בא בטענת שמא ולא מצא בו התובע הכחשה ושקרא מוקי לה תנא במאמינו כי היכי דליתני כולהו דיני וכדאמרן. הריטב"א ז"ל.

גמרא: **שמעת מינה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב לימא תהוי תיובתא דרב נחמן**. ואם תאמר ומאי קושיא דהא לא דמיא אלא לאומר הפקדתני ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו דחייב לכולי עלמא כדאיתא בפרק הגוזל דהא הכא מודה הוא

ששאלה חצי היום אף על פי ששכרה לאחר מכאן והוא אינו יודע אם מתה לאחר עבור זמן השאלה או שמא עדיין לא עבר זמן השאלה ואם כן אחר שנעשה שומר עליה ואינו יודע אם עבר הזמן הרי זה כאומר איני יודע אם החזרתיה אם לאו. ויש לומר דסיפא דמתניתין מיהא הויא תיובתיה דאפילו בשכר אחת ושאל אחת ומתה אחת מהן שאינו יודע אם נעשה שואל עליה ואפילו הכי קתני חייב וזו ודאי דלא כרב נחמן. עוד יש לומר דאפילו מרישא דשאלה חצי היום קמותיב ליה כששאלה חצי היום לאו חצי היום ביום ראשון קאמר דהיא גופה מספקא ליה אם החצי ראשון של יום היתה שאולה או החצי האחרון או היום הראשון בשאלה או היום השני דהוה ליה כולה מתניתין באיני יודע אם הפקדת אצלי אם לאו. ואלא מיהו לישנא דמתניתין טפי מכרעת כלישנא קמא מדקתני שאלה היום ושכרה למחר דאלמא אין ספק ביום השאלה וביום השכירות ושאולה ביום ראשון היתה אלא דמשאל אחד ושכר אחד קמותיב ליה אבל ברישא אפילו כרב נחמן אתיא כדאמרן.

והרמב"ן כתב דאפילו כשאינו יודע אם מתה ביום ראשון שהיתה שאולה נמי פטור לדעת רב נחמן דכל שמסופק אם היתה שאולה בשעת שבורה ומתה אם לאו הוה ליה כמי שאומר איני יודע אם הפקדת אצלי אם לאו וכדעת רב פפא דאמר משעת משיכה איחייב לה במזונותיה ואלבו חייב באונסיה אלא משעת שבורה ומתה והך סוגיא דמקשה ממתניתין סתם לרב נחמן ומשמע דמכולה מתניתין קמקשה ליה אפשר דאליבא דרב פפא היא ואף על גב דפלוגתא דאמוראי היא בפרק הגוזל בתרא ובפרק אלו נערות דגרסינן התם הניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה טבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים ואמרינן התם איכא דמתני לה כלומר להא דהניח להם אביהם אחריות נכסים חייבים לשלם ארישא כלומר שאם מתה חייבים לשלם מנכסי אביהם ולומר דמשעה משיכה איחייב באונסיה ופליגא דרב פפא ואיכא דמתני לה אסיפא אבל ארישא פטורים והיינו דרב פפא. אפשר דהלכה כרב פפא בהדא דכל שאנו יכולין להעמיד ברייתא דלא תקשי לרב פפא טפי עדיף. ועוד דלישנא בתרא כרב פפא אלו דברי הרב. ועוד יש להביא ראיה דלעיל משמע דנקטי לה כרב פפא דאמרינן מסתברא שבורה ומתה עדיפא שכן חייב באונסיה ואי לאו שאלה שבורה מאי עביד מסתברא שאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה דאלמא דאינו חייב משעת שאלה אלא במזונותיה ולא באונסיה עד שעת שבורה ומתה וזה נראה לי עיקר. והרמב"ם ז"ל שפסק כמאן דמתני לה ארישא ופליגא דרב פפא לא נתחוורו לי דבריו. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: שמע מינה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב. פירוש כשאומר איני יודע אם לויתי או נתחייבתי לך דאלו באומר נתחייבתי לך ואיני יודע אם פרעתי אם נפטרתי מצד אחר כולי עלמא לא פליגי דחייב והכא נמי שאינו יודע אם שאולה מתה ונתחייב לשלם או שכורה מתה ולא נתחייב לשלם הרי זה כאומר איני יודע אם הלויתני ולא מיבעיא להההוא לישנא דאמרינן בפרק הגוזל דחיוב שואל משעת אונסיה אלא אפילו להההוא לישנא דאמרינן דחיוב שואל משעת משיכה ולא מצי למימר דכיון שיודע ששאלה ונתחייב בה ואינו יודע כיצד מתה הוה ליה כאומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך דהא ליתא דאפילו למאן דאמר התם דשואל מחייב משעת משיכה לאו דמיחייב חיוב גמור לאלתר דהא ודאי כל כמה שהיא בחיים כל היכא דאיתא ברשותא דמרה איתא וליכא על השואל שום חיוב אלא לומר דלכי נגנבה או נאנסה ואיתא חיובא עליה משתעבדי נכסיה למפרע משעת משיכה ונפקא מינה למי שמכר נכסיו בינתיים או לענין דההיא דהניח להן אביהן פרה שאולה כדאיתא בפרק הגוזל. מכל מקום כל שאומר איני יודע אם שאולה אם שכורה מתה הרי הוא כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך ונשתעבדו לך נכסי או לא נתחייבתי לך ונכסי לא נשתעבדו לך כלל. וזה ברור הוא אלא שמקצת הגאונים ז"ל נשתבשו בה קצת. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ויש כאן עוד שאלה שצריכה לפנים לפי ששנינו במשנת הגוזל זוטא אמר לו גזלתיך והלויתני והפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו חייב ואפילו לרב נחמן דאמר פטור מסייע ליה סיפא דמתניתין כדאיתא התם מכל מקום הכא מודה דחייב משום דהוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי ואף על גב דאיכא חזקה דממונא. והא נמי להא דמיא דהא קא מודה ששכר פרתו של זה והוא כמו הפקדת אצלי וכשאמר איני יודע אם שכורה מתה או שאולה מתה הרי הוא כמי שאמר איני יודע אם החזרתי לך אם לאו אין זה הספק של חזרה מוציא מידי ודאי שנתחייב בחזרה בתחלה. אבל משנתנו אינה כן שאף על פי שמודה בשכירות לא חייב עצמו במתה כדרכה כי השוכר אינו חייב בה מעתה אין כאן ודאי ונחזור על החזקה ואוקי ממונא בחזקת מריה. עד כאן. (נראה שחסר מעט מהתירוץ).

וזה לשון הרא"ש ז"ל: והלה אומר איני יודע. דוקא שאומר איני יודע אם הלויתני וכו' ככתוב בתוספות. ואפילו הכי פריך שפיר לרב נחמן ממתניתין דאף על גב דמודה שמסר לו שתי פרות כיון שהחזיר לו האחת ועל האחרת מסתפקין בדבר הראוי להסתפק לא דמי לאיני יודע אם החזרתי לך כי היה לו לידע אם החזיר אם לא החזיר אלא דמי לאיני יודע אם השאלתני. עד כאן.

רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף. תימה דבריש שור שנגח את הפרה אמר רב יהודה וכו' ככתוב בתוספות. וכתוב בגליון ואין סברא לומר דהתם רב יהודה אליבא דשמואל וליה לא סבירא ליה. עד כאן. ויש לומר וכו' ככתוב בתוספות. והך קושיא שפריך דרב יהודה אדרב יהודה יש להקשות ממשנה דבבא קמא בסוף המניח דהיו שניהם רודפים אחר אחד כו' ומוקי לה במסקנא דהתם בניזק ברי ומזיק שמא וקתני המוציא מחבירו עליו הראיה ולא כסומכוס הכי מוכח התם ולא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף. ויש לתרץ כדפירשתי. מפי רבי.

דאוקימנא מתניתין בדאיכא עסק שבועה שמודה לו בפרה אחת אפילו הכי במציעתא שהוא טוען ברי ומשאיל שמא פטור השוכר משבועה שאין המשאיל יכול להשביעו מספק אף על פי שמודה לו במקצת. מפי רבי. תוספות שאנץ.

דף צח.

רישא בתרתי וסיפא בתלת. איכא למידק והא אנן לא תנן אלא השוכר פרה דמשמע חדא וכן בסיפא תניא שאל אחת ושכר אחת ואם כן היאך אפשר לאוקמי רישא בתרתי וסיפא בתלת. ויש לומר דלא אדכר במתניתין ההוא דלא אפליגו עלה אלא הנך דפליגו עלייהו. ואכתי איכא למידק סיפא מי הזקיקו להוסיף בה השלישית דהא בתרתי נמי משכחת לה וכגון דאמר ליה שתי פרות מסרתי לך חדא בשאלה וחדא בשכירות ובעינן דתהדרינהו תרווייהו ניהלי ואמר ליה הלה אין חדא באגם היא ובעינא דאהדרה ואידך מתה ולא ידענא אי דשאלה אי דשכירות. לא היא דכל כי הא הילך הוא ואפילו קיימא באגם דפקדון כל היכא דאיתיה ברשותיה דמאריה איתיה והיינו דלעולם נסיב ליה בכוליה תלמודין אידך מתה ובעינא שלומי ולקמן עבדא דקטעה לידיה. ואם תאמר אכתי לימא כגון דאמר ליה אין חדא נגנבה ובעינא שלומי לך דלאו הילך הוא. יש לומר דאין הכי נמי ומיהו כיון דבמתניתין נקט ברישא פרה אחת ובסיפא נקט תרתי אחת שאולה ואחת שכורה ואצטריכינן לאוקמי רישא בתרתי לפיכך אמרינן דסיפא דקתני בה חדא טפי מרישא בתלת היא. ומיהו בעיקר גירסא ליכא תרתי ותלת אלא עיקר גירסא הכין היכי דמי עסק שבועה כדרבא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע חייב ותו לא וממנה אנו דנים לרישא וסיפא. בתרתי או בתלת. וכן כל מה שכתוב בספרים ולרמי בר חמא דאמר וכו' משכחת לה רישא בתלת וסיפא בארבעה אינו עיקר כמו שנכתוב בסמוך. הרשב"א.

והר"ן תירץ וזה לשונו: דמדתני להו למתניתין תרווייהו דשאלה ושכירות ולא איירי אלא בשאולה משמע דשכורה כדקיימא קיימא. ומשום הכי אצטריך לאוקמי בתלת. עד כאן.

כתוב בתוספות ועוד אומר רבינו תם דרב יהודה נמי מוקי מתניתין בתרתי כמו רב נחמן וכו'. וכתוב בגליון והא דקאמר לעיל ורב נחמן מוקי לה בתרתי הוא הדין דרב יהודה מוקי לה הכל אלא משום שצריך לו לפרש היכי הוי מחויב שבועה. עד כאן.

ולרמי בר חמא דאמר ארבעה שומרים צריכין כפירה וכו'. הוי יודע דלמאן דאמר עירוב פרשיות כתיב כאן ארבעה שומרים חייביו שבועה מן התורה בפרה אחת אם טוען בה נאנסה ולרמי בר חמא דדריש כי הוא זה אארבעה שומרים אינו חייב שבועת השומרים עד שתהא שם הודאה במקצת שהיא מחייבתו שבועה בפני עצמה ושבועת השומרים וזה אי אפשר אלא בתלת פרות שיודה באחת ולא באחרת ויטעון בשלישית שנאנסה. ומיהו מודה רמי בר חמא במודה במקצת וכופר במקצת בלבד שחייב בלא שבועת השומרים וכמו ששנינו בפרק שבועת הדיינים והכי נמי אמר איהו גופיה בפרק הכותב. ורבא דאמר מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע חייב סבירא ליה שאין עיקר שבועת מודה במקצת וכופר במקצת באה אלא על שהודה במקצת לפיכך כשמודה במקצת אף על פי שאומר בשאר איני יודע שאין זו כפירה כיון שלא הודה אלא במקצת נתחייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם. ולמאן דאמר אין עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אשומרים נמי כתיב אין השומרים חייבין שבועה עד שיודה במקצת ויטעון במקצת נאנסו שהיא שבועת השומרים ואף על פי שלא כפר במקצת כפירה גמורה תייב ואף על פי שהוא יכול להעיז בו פניו ולכפור בכל לומר נאנסו. מאן דאמר עירוב פרשיות כתוב כאן לית ליה הך סברא כדאיתא בפרק הגוזל עצים. אבל רמי בר חמא שאמר צריכים כפירה במקצת ולא אמר הודאה במקצת בלחוד משמע דסבירא ליה שאין חיוב מודה מקצת דעלמא במודה מקצת בלבד עד שיכפור במקצת כפירה גמורה ואפילו טענת נאנסו לאו כפירה היא לחייבו שבועה מדין מודה מקצת דלא משמע ליה כי הוא זה בלא כפירה גמורה כלומר זה אמת וזה לא היו דברים מעולם והילכך לדבריו מי שמודה במקצת ואומר בשאר איני יודע פטור לפי שאין זה מחויב שבועה עד שיכפור במקצת כפירה גמורה ואיני יודע לאו כפירה גמורה היא ושמע מינה דלית ליה לרבא אלא בשאמר חמשין אית לך בידי ועשרין לית לך והשאר איני יודע הילכך מתניתין לא משכחת לה אלא רישא בתלת וסיפא בארבעה. כך פירשה רש"י בקצרה כמנהגו ודברי פיו חן. ויש שמוסיפין דרך אחרת בשמועה זו לומר שלא הוסיפו

פרה אחת לרמי בר חמא מפני עסק שבועה דמודה מקצת אלא משום דמתניתין כולה לרמי בר חמא בדשייכי בה שבועת השומרים עסקי דומיא דסיפא דקתני ישבע דלמאי דסלקא דעתין מעיקרא דמתניתין כדרב יהודה סיפא משום גלגול דשבועת השומרים היא וכדעולא ולא משכחת לרמי שבועת השומרים בלא שלוש פרות לפום הכי מוקי לה השתא לרב נחמן בשלוש וארבע אליבא דרמי בר חמא כי היכי דתיקום מתניתין בשיש ביה שבועת השומרים לכולי עלמא. ואף על גב דחייב ופטור וישבע משום דמודה מקצת הוא מיהו בדין השומרים קיימינן ובגוונא דשבועת השומרים תנן. הרמב"ן.

השיב הרז"ה תשובה להראב"ד

וזה לשונו: הסיוע שהבאתי לדברי לא דייך שדחיתו אלא שהפכתו עלינו באמרך שאין בכל השמועה ההיא שבועת השומרים דטענת זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה אין זו שבועת השומרים ואני איני אומר שזו היא עיקר שבועת השומרים אבל היא קשורה בה ותלויה ועליה היא מיוסדת מה אם ירצה הלה לומר אשתבע לי אי זו מיהת דכדרכה מתה ועל זה הדרך אנו מזכירין אותה בכל דברינו בשם שבועת השומרים מפני שהיא נטפלת לה באותה פרה עצמה ולפי שזו הפרה עצמה שהוא אומר שכורה מתה בשמא היא עיקר שבועת השומרים לכך הוצרך רמי לשתי פרות חוץ ממנה אחת של כפירה ואחת של הודאה כי היא אינה נחשבת לא לכפירה ולא להודאה מפני שהיא הפרה העומדת בעינה אינה נמשכת לא לכאן ולא לכאן מפני שהוא הילך. ולדבריך שאתה אומר שאין בכל שמועה זו ענין לעיקר שבועת השומרים מאי שינויא דרמי בר חמא ומי הכריחו לעשות לו רבקה של פרות הלא אמרת שאין בשמועה זו שבועת השומרים אלא דין מודה מקצת ומודה מקצת רמי לא חלק כמו שמצינו בענין פוגמת כתובתה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא קטעין לה וקא מודה לה במאה הא למדנו שלא חלק רמי בדין מודה מקצת על רבנן. ואנו כבר העמדנו תחלת השמועה לרבנן על דרך מודה מקצת בשיש עסק שבועה ביניהם ואמרינן משכחת לה רישא בתרי וכו' ומה לנו ולרמי בר חמא ולרבות הפרות הרקות והרעות הלא די היה לנו. בתירוץ שתירצנו בתחלת השמועה לדברי הכל לולא שיש כאן דין עיקר שבועת השומרים שעליה חלקו רמי בר חמא ורבנן. עוד כתבת קסבר רמי בר חמא עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אכלהו כתיב וכיון שכן כפירה דמהניא ליה גבי מלוה הויא כפירה לגבי שומרים דהיינו לא היו דברים מעולם אבל כפירות אונס אי נמי שכורה מתה דלא מהניא ליה גבי מלוה לגבי שומר נמי לא מהניא כפירה. יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. אם מלוה שאין כי הוא זה מפורש בה ולא שמעינן ליה לרמי בהדיא דאית ליה עירוב

פרשיות ואפילו הכי בנה לו אב ממלוה ונעשית מלוה בנין אב לכל השומרים כל שכן וכל שכן לרבנן דסבירי להו עירוב פרשיות וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב ואנן הא קא חזינן דאוקימנא לרבנן רישא בשתים וסיפא בשלש וכו' עד ואמר ליה מדא אין דשאלה מתה אידך לא ידענא אי דשאלה מתה והך דקיימא דשכורות היא וכו' אשתכח השתא דטענת שכורה מתה כפירה הויא לרבנן מכח השאולה שמחסר כנגדה לתובע דלא סגיא בלאי הכי כדי דתהוי לן כפירה במקצת והודאה במקצת כי היכי דנימא מתוך שאינו יכול לישבע משלם וכיון שכן כי היכי דלרבנן הוי כפירה ולא חיישי להך בנין אב דידך לרמי נמי אמאי לא הויא ליה כפירה ומנא ליה לבעל התלמוד דאית ליה לרמי האי בנין אב דידך עד שהוצרך לתרץ לו תירוץ בפני עצמו ולהוסיף בו פרה אחת. ועוד שנולדה לנו מחלוקת חדשה בין רבנן ובין רמי בר חמא בדין מודה מקצת ואין כאן זכר לדין שבועת השומרים ואבו לא שמענו קול דברי מחלוקת רמי בר חמא אלא בשבועת השומרים לבד כי האי דתני רמי ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת וכו'. ודבריך ומדרשך בבנין אב שבנית לרמי ולא לרבנן אינן אלא דברי נביאות וכמה עקם עליך וגרם לך שברחת מלומר כי שבועה זו בנויה ומיוסדת על עיקר שבועת השומרים ולא נתרוקנה ממנה תורת שבועת השומרים ולפיכך הוצרכנו לומר לרמי בר חמא כפירה והודאה חוץ מאותה פרה העומדת לעיקר דין שבועה השומרים ואלו אמרת כן לא הוצרכת לדרוש מדרש חדש ודרך בנין אב ולא קשיא ולא מידי. עד כאן.

והראב"ד ז"ל חזר והשיב על דבריו וזה לשונו: ואשר כתבת כי לדברי שאני אומר שאין בשמועה זו שבועת השומרים מי הכריחו להרבה פרות וכו'. אני רואה אותם והנה כולם תהו ובהו ואלו היתה טענת אונס כפירה לרמי למה הוצרכו בפרק שנים אוחזין להעמיד דבריו בשלש פרות ונהי שהוצרכו להוסיף לו פרה תהוי האי פרה דקטעין עלה טענת אונס כפירה וישבע עליה שבועת השומרים מחמת ההודאה שהודה בשנית שהרי יש כאן כפירה והודאה. אלא על כרחך שלא בטובתך הוא מן הטעם שפירשתי דכיון דסבר רמי בר חמא ארבעה שומרים צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת ואינם נשבעים על טענת אונס בלבד אלמא כמלוה עביד להו וערוב פרשיות אית ליה. ומינה מה מלוה אין בה כפירה אלא כפירת העיקר שהרי אינו יכול לפטור את עצמו בשום אונס אף שומר נמי אין כפירתו כפירה עד שיכפור בעיקר ורבנן נמי עריב פרשיות אית להו כדאמרינן בפרק הגוזל ופליגא דרבי חייא בר יוסף וכו' ומאי שנא מלוה כדרבה וכו' וכמדומה שאין בכחך זה לפרש זאת המלה דאמר ערוב פרשיות כתוב כאן ובתר הכי אמרי וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב ומי ראה ערוב כזה שהוא חלוק מהם. ותו דאמרינן מאי

שנא מלוה כדרבה אי זה טעם פירשבו בחלוק המלוה משאר השומרים אלא הכי פירושי דרננן נמי ערוב פרשיות אית להו ואהניא להו שאף על פי שלא טענו טענת אונס אלא שכפרו במקצת והודו במקצת נשבעין בלא כפירה והודאה אחרת כפשטיה וכי כתיב כי הוא זה כלומר וכי צריך כי הוא זה אמלוה בלחוד הוא צריך שאין יכול לפטור את עצמו מטענת אונס ומאי שנא מלוה כלומר מאי שנא מלוה דכי קא כפר בכולה מילתא פטור משבועה ושומרים אף על פי שפטרו את עצמן מן הכל בטענת אונס ישבעו כדרבה וכו'. והשתא רבנן ורמי בהא פליגי רבנן סברי שומר נשבע בטענת אונס בלבד כפשטיה דקרא ואף על פי שאין בה כפירת ממון ואין בה שום הודאה ונשבע כמו כן על כפירה והודאה דהא כתיב כי הוא זה אכלהו כתיב וכיון דאשכחן בשומר דנשבע על כפירתו אף על פי שאינה בעיקר כפירה אלא על כפירה שיכפור במקצת ויודה במקצת ישבע דשבועת שומר משבועת שומר ילפינן כגון זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה דלאו כפירת עיקר ולא כפירת אונס שאפשר שהמשאיל יודה לו או שמאמין בו שמתה כדרכה אלא שבא עליו בטענה שהיתה שאולה וחייב באונסיה. ורמי בר חמא סבר אין השומר נשבע עד שיכפור ויודה כעין מלוה הילכך בעינן כפירת העיקר כעין מלוה ומשום הכי אצטריכינן לרמי בסיפא לשלוש פרות חוץ מהשכורה שהיא תביעה בפני עצמה כדי שתהא כפירה והודאה בשאולות עצמן לפי שאין השכורה מצטרפת לכפירה והודאה עם השאולות כאשר אמרתי. עד כאן.

וכן פירש הרשב"א וזה לשונו: לרמי בר חמא דאמר וכו'. פירוש למאן דאמר ערוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה בפרשת שומרים דממנו למדנו דין מודה מקצת לאו בטוען טענת פקדון הוא דהיינו נגנב ונאבד או נאנס או מתה מחמת מלאכה אלא אטענת מלוה הוא דכתיב דהיינו לא הפקדת אצלי או החזרתי או לא הפקדת אלא מחצה או החזרתי מחצה דכל אלו טענות מלוה נינהו ולמאן דסבירא ליה הכין אפילו לא הפקיד אלא פרה אחת וטען בה נגנבה או נאנסה חייב שבועת השומרים. ומאן דסבירא ליה דלא אמריבן עירוב פרשיות כתוב כאן אף בשבועת השומרים בעינן הודאה במקצת דאכולה מילתא כתיב כל הוא זה. מיהו בין בזה ובין בזה בהודאה במקצת מתחייב ואף על גב דליכא כפירה גמורה והיינו דרבא. ולרמי בר חמא סבירא ליה דבעלמא במי אינו מחויב שבועה עד שתהא בו כפירה גמורה במקצת וכו' והילכך בטוען איני יודע אינו חייב שבועה אלא אם כן תהא בו מצד אחר כפירה וכו' לפיכך לרמי לא משכחת לעולם שבועת השומרים בפחות משלוש פרות שיאמר באחת לא היו דברים מעולם שהיא כפירה גמורה ובאחת מתה בפשיעה ובעינא שלומי לך ואידך נאנסה או איני

יודע אם נאנסה דנאנסה דאיני יודע אינה כפירה גמורה. ומיהו מודה רמי בר חמא ודאי בטוען שתים מסרתי לך והלה טוען אחת לא היו דברים מעולם ואחת מתה בפשיעה ובעינא שלומי לך שהוא חייב שהרי יש כאן הודאה גמורה וכפירה גמורה והיינו כוליה פירקין דשבועת הדיינים. ולפי זה נמצא רמי בר חמא חולק בשני עניינים האחת דסבירא ליה דכי כתיב כי הוא זה אשומרין כתיב ולא אמרינן ערוב פרשיות כתוב כאן. והשנית דאפילו בעלמא בעינן הודאה גמורה וכפירה גמורה ופליג אדרבא דאמר חמשין אית לך וחמשין לא ידענא חייב דבר תורה דאין העיקר הולך אלא אחר ההודאה ואלו לרמי אינו חייב לעולם עד שיודה במקצת ויכפור כפירה גמורה בשאר. עד כאן.

והרז"ה ז"ל השיב להראב"ד וזה לשונו: אמרת כי על כרחי ושלא בטובתי יש לי לפרש בדברי רמי כפירושך ובדרך בנין אב שלך. ואני ברצונך ומטובתך אינני מפרש כן וכבר רמזתי לך פירושי בכתבי השני ועתה הנני מוסיף לך פירוש ואם אין מפרשים לחכם. השלוש פרות לרמי בר חמא הם: וגונב מבית האיש אחת. כי הוא שתים. זה שלישית. וסבירא ליה לרמי כל היכא דין גנב או בכל שומר ושומר כדינו בין שהמפקיד תובעו בעיקר השמירה לומר אם היתה כדרך השומרים בין שאינו תובעו בכך אלא כגון זה אומר שאולה וזה אומר שכורה לעולם לא תהא שם שבועה מבלתי שלש הפרות האחרות שהן כנגד כי הוא זה לחייבו שבועת התורה והן אינן צריכות לה כי אי אפשר לומר שחלק רמי בדין מודה מקצת דעלמא כל זמן שלא יהא שם אחד מדיני האונסין כל שומר ושומר כדינו. הרי הפירוש בקצרה והנה אמת נכון. עד כאן דבריו.

והראב"ד ז"ל חזר והשיב וזה לשונו: חשבת לרמי בר חמא שלש פרות האחת וגונב מבית האיש. השנית אשר יאמר. השלישית זה. חשבת בי מלת הוא לכפירה ומלת זה להודאה. והרי עמך שם בראש פרק שנים אוחזין ורבי חייא חד להודאה מקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה. וכן בפרק שנים אוחזין בין לרב בין לשמואל הכי מוקמי להו והכי משמע קרא דכי הוא יאמר ולא כי אינו ומאחר ששניהם הודאה כפירה היכן נזכרת בפרשה אלא בטענת הגנבה או האבדה. ואם כן לרמי שלש פרות מנא ליה וכפירת העיקר מנא ליה ואם תאמר דרמי לית ליה ממין הטענה אם כן כבר העברת עליו את הדרך והמשנה ידו על התחתונה. ועל כל זה דכי הוא לא משמע כפירה כלל כדפרישנא. עד כאן דבריו.

והרז"ה ז"ל השיב וזה לשונו: הקשית על פירושי בדברי רמי בר חמא מרב ושמואל ורבי חייא שדורשים כי הוא זה מדרש אחר. גבורתא למרמי גברי אהדדי ורבותא למחשב גברי. הא רבן גמליאל נשיא והא אבוה דרבי אפטוריקי לית להו האי דרשא ומי יימר

דילמא רמי נמי לית ליה הוא הדין נמי מיהו לאו מטעמייהו אלא כל חד וחד מטעמיה. ואם רצונך לומר משכוני גברי לגברא ואית ליה לרמי דרב ושמואל ורבי חייא אימא ולרמי תרתי שמע מינה כדאשכחן בכמה דוכתי וכתיב הלא כה דברי כאש מקרא אחד יוצא לכמה טעמים. עוד אני מוסיף ביאור בדברי רמי בר חמא שתסור קושיא זו מעלינו ותחלת דברי אפרש כי גם הקושיא שהקשית עלינו למה אמר הכתוב כי הוא ולא אמר כי אינו גם זאת אינה קושיא כי אינו איננו מלמד על כפירת העיקר כמו שכתוב הילד איננו יוסף איננו. ואתה חשבת כי הוא קיום ענין ולא כן הוא הלא ידעת אם לא שמעת גדר אנשי האמת והחכמה גדרו האמת בשני הואים וכן אמרו גדר האמת הוא הוא ואתה חשבת לגדרה בהוא אחד. והנני מראה טעם נכון לתלמודיה דרמי. ידוע כי הקרוב קודם לרחוק קדימה טבעית על כן תמצא בכל לשוננו מרגלא: זה הוא. זו היא. כי מלת זה מורה על קרוב ומלת הוא מלמדת על רחוק לכן לא תמצא בכל התורה הוא זה אלא במקום הזה בלבד בדין השומרים. על כן נראה לי לפרש לרמי בכי הוא זה כי שתי המלות הללו הוא זה אינן קשורות ומחוברות זו עם זו אך כל אחת מהן חלוקה ומופרשת מחברתה וכאלו אמר הכתוב אשר יאמר הוא אמירתו ועל זה אמירתו וכשתחלק מלת הוא מן וגונב שלפניו ומן זה שאחריו לא נשארה לך אמירה על הוא אלא כפירות העיקר וכן מצינו מלת הוא על כפירת עיקר ובעיקר. כחשו בה' ויאמרו לא הוא. ואף על פי שיש בכאן מלת לא וכאן אין מלת לא הענין מלמד עליה כמו שאמרנו והחוקר על טעם זה ימצאנה נכון וישר. וכמה מדרשים מקובלים בידינו שהם רחוקים מזה. ודי לנו בזה לרמי בר חמא שאין הלכה כמותו והלא טוב לנו לפרש כל זה מלומר התהפוכה הגדולה שאמרת לרמי בר חמא נשבע על שאמר שכורה מתה מעיקרא דדינא ועל שמתה כדרכה נשבע בגלגול ואנו רואים זה בהפך הגמרא אמר עולא על ידי גלגול עד מיגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה ואף על פי שתוכל לדחותו לומר פלוגתא נינהו אתה מעביר הדרך על רמי בדבר שאין הדעת מקבלת אותו. עד כאן.

ורבינו חננאל פירש כדברי שפירש כלשון הזה: התורה אמרה כי הוא זה. פירוש כי הוא שאתה טוען אינו אמת כולו אלא זה הנה הכפירה וההודאה וכל שאינו בענין הזה לרמי אינו חייב שבועת התורה משבועת אונסים של שומרים. ומי לנו גדול מן הרב הזה בצחות לשונו וטעם מליצתו והגיונו. עד כאן.

הוי יודע שזה הלשון כולו: משכחת לה רישא בתרתי וכו'. לרמי בר חמא עד סיפא פירושא הוא דנקיטי ספרי ממר יהודאי גאון ז"ל ואינו עיקר גמרא ואף על פי כן כדאי הוא לעמוד עליו ולפרשו כראוי. ומכל מקום כיון שאינו עיקר גמרא מקום הניחו לנו

לפרש כל המשנה בשתי פרות כעין מילתיה דרבא דלא מחוורא סברא דגאון ז"ל ולא מכרעא בהאי דוכתא ולא אשכחן לרמי דלפלוג עליה דרבא כלל. והא דרבא גופיה לאו למימר דמיתאמרא בהדיא היא אלא מאוקימתא דשבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים הוא דאיתמר ואי לאו מילתא פשיטא היא מצינו לאוקמיה קרא בעסק שבועה דחמשין אית ליה ועשרין לית ליה ושלשים לא ידענא. וכן הלשון השני שכתבנו למעלה אינו מתחוור ועולה. והאמת יראה דרכו. הרמב"ן ז"ל. וגם הר"ן כתב דהאי לישנא לאו מעיקר גמרא.

ואיכא למידק עלה ממאי דסבירא ליה לרמי בר חמא דלא אמרינן ערוב פרשיות כתוב כאן אלא כי הוא זה דהיינו מודה מקצת אשומרין הוא דכתיב מנא ליה לגאון דלפלוג רמי בר חמא אדרבא בשבועת מודה מקצת כלל דילמא כי היכי דסבירא ליה לרבא דחמשין ידענא וחמשין לא ידענא מחייב שבועה דמודה מקצת הכי נמי לרמי בר חמא ואנן השתא לא איירינן בדינא דשומרין כלל אלא בשבועה דמודה מקצת ומתרצא מתניתין לרמי כי היכי דמתרצא לרבא. ואף על גב דמשמע דגאון מלישניה דרמי קדייק דמדקאמר וכפירה במקצת שמע מינה כי היכי דבעי הודאה גמורה הכי נמי בעי כפירה גמורה דלא סגי באיני יודע. לא מחוור דכיון דלא אשכחן דלפלוג רמי בשום דוכתא בשבועה דמודה מקצת אלא בשומרים אית לן למימר דכי קאמר וכפירה במקצת לאו דוקא כפירה גמורה דהוא הדין לאיני יודע ולא אתא לאשמועינן אלא דבעינן מודה מקצת בשומרין ולא אמרינן ערוב פרשיות כתיב כאן אבל לעולם לענין מודה מקצת אי אמר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא מיחייב הילכך מתוקמא שפיר מתניתין אליבא דרמי כי היכי דמתוקמא לרבא. עד כאן.

ועוד הקשה הרשב"א על דברי הגאון וזה לשונו: ועוד נראה לי שממקומו הוא מוכרע דאם כן למה לי דכתב רחמנא כי הוא זה גבי שבועת השומרים לכתוב רחמנא כי הוא זה גבי אם כסף תלוה את עמי ואנא ידענא ודאי דבטוען בשלש פרות חדא לא היו דברים מעולם וחדא בעינא שלומי לך ואידך נאנסה שנשבע על השלישית בגלגול ואפילו שמא על שמא דאורייתא הוא וכדנפקא לן מאמן אמן. עד כאן.

והראב"ד תירץ דאיכא למימר דאי לא כתביה רחמנא הוה אמינא כיון דספק תביעה היא לא לישתבע עילויה ואפילו על ידי גלגול קמשמע לן אי נמי אפילו היכא דמחיל לה להה"א דכפר עליה מצי לאשבועיה על אידך דאמר באונס מתה דהא כפירה והודאה הוו התם ואיחייב ליה שבועה אתרווייהו.

והרשב"א הקשה על זה דהא שלישית אינו מתחייב בה לרמי לפי גירסא זו אלא מדין

גלגול וכמו שכתבנו ואם כן כי מדלית אותה של כפירה הוה ליה כמי שלא כפר בה ואין כאן שבועה וכל שאין כאן עיקר תביעה שמביאתו לידי שבועה אין כאן גלגול אלא אם כן תדחוק ותאמר דאיצטריך להיכא דטוען בשלישית איני יודע אם נאנסה אם לאו ואי לא כתב רחמנא שבועת השומרים הייתי אומר דהיכא דאינו יכול לישבע פטור אף מן התשלומין כתב רחמנא ולקח בעליו שבועתו ולא ישלם הא לאו הכי ישלם. ומכל מקום העיקר הוא דהכא לא גרסינן כלל בעיקר הגירסא כל הא דרמי בר חמא דאף לרמי בר חמא משכחת לה מתניתין בתרתי ולא פליג אדרבא במודה מקצת דעלמא ובשבועת השומרים נמי לדידיה דאמר לא אמרינן ערוב פרשיות כתוב כאן באומר חדא לא היו דברים מעולם וחדא נאנסה אי נמי איני יודע אם נאנסה חייב. אלא דקשיא לי דבכוליה תלמודין אמרינן בדרמי בר חמא ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת אלמא כפירה גמורה בעי. ועוד דבריש פרק קמא דמכלתין אמרינן גבי הילך תא שמע דתני רמי בר חמא ארבעה שומרים וכו' היכי דמי לאו דאמר ליה הילך לא דאמר ליה שלש פרות מסרתי לך וכו'. ושמא נאמר דהא דקאמר צריכין כפירה במקצת לאו כפירה גמורה קאמר אלא כפירה כל דהו ואפילו אמר בשנייה איני יודע אם נאנסה אם לאו ואין עיקר דבריו אלא איני יודע לומר דבעינן מודה מקצת בשומרים כמו במלוה ודנקט לה בשלש פרות אפשר דאף הוא לא מעיקר הגמרא אלא הכי קאמר לה כגון דאמר חדא מתה בפשיעה דבעינא שלומי לך. ואי נמי גרסינן ליה התם לאו דוקא אלא לציור בעלמא כדי להודיע שהן צריכין כפירה והודאה והוא הדין לשתים ובאומר באחת נאנסה ובאמת בעינא שלומי לך. כן נראה לי. עד כאן.

והר"ן תירץ דלא דמי דנהי דאיני יודע מהני בכפירה נאנסה לא מהני שאף על פי שהוא פוטר עצמו מאחת מהן בטענת נאנסה לאו כפירה היא שהרי הוא מודה בכל מה שחברו תובעו אלא שהוא פוטר עצמו מצד אחר. עד כאן.

וזה לשון הריטב"א: יש בכל הנוסחאות רישא משכחת לה בתרתי. וזה הלשון מגומגם בעיני רבינו חדא אמאי לא קתני כלהו הני פרות כיון דצריכי בעיקר דינא והוה טענה וכפירה בכולהו ועל ידי כולם הוא שבא זה לידי חיוב ממון. ועוד דקאמר דלרמי בר חמא בעינן פרה יתירה שיהא בה כפירה גמורה לומר לא היו דברים מעולם דההיא דאמר איני יודע לא חשיב לה כפירה ואם כן לרמי בר חמא לא אתי ההיא דרבא דלעיל אלא באומר מנה לי בידך והלה אומר חמשין ידענא ועשרים לא היו דברים מעולם ושלשים לא ידענא וכן פירש רש"י והא קשיא טובא דלא אשכחן לרמי בר חמא סברא דהאי פלוגתא בשום דוכתא וכל עיקר דלא מצינו לרמי בר חמא אלא שהוא סובר שעירוב פרשיות כתוב כאן

וכי כתיב כי הוא זה אטענת פקדון נמי כתיב ואין שבועת השומרים אלא בדאיכא מודה מקצת ורבנן פליגי עליה וסברי דאפילו כשאומר כולם נאנסו חייב שבועת השומרים ומנא לן לאפושי פלוגתא אחריתי דרמי בר חמא בעי בדין מודה במקצת גמורה ושאינו נדון במחוייב שבועה מודה במקצת בטענת איני יודע עד שיאמר במקצת. לכך אומר רבינו בשם רבותיו שאין זה לשון הגמרא אלא לשון רב יהודאי גאון.

ובמקצת נוסחאות ישנות מצינו שהיה כתוב בהן פירוש רישא משכחת לה וכו'. ועסק שבועה האמור כאן למאן דאמר דבגלגול שבועה אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם משכחת לה על ידי גלגול דאמר לו אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומיגו דמשתבע דכדרכה מתה מגלגל עליו דמשתבע דשכורה מתה וכיון שאינו יכול לישבע משלם. ואף על גב דההיא דרבא דאייתינן עלה הוה עסק שבועה על ידי הודאה במקצת אין בכך כלום דכל דאיכא חיוב שבועה דאורייתא קרינן הכא עסק שבועה על ידי הודאה במקצת כגון שהפרה שמתה אבדו עורה ונבלתה או שאכלה השוכר ובזה תובע ממנו פרתו אומר לו העור והנבלה אני חייב לך ודאי אבל השאר איני יודע אם שאולה ואני תייב בו אם לאו והוה ליה חמשין ידענא וחמשין לא ידענא וכמימרא דרבא ממש. עד כאן.

ואיכא דמותיב אשמעתין למה ליה לאוקמה בתרתי ובתלתא ובארבעה לימא משום דאמר ליה אשתבע לי מיהא דכדרכה מתה ומגו דמשתבע דכדרכה מתה אית ליה לאשתבועי דשכורה מתה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. ומפרקי בה מקצת רבנן דלא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אלא בשבועת מודה מקצת אבל בשבועת גלגול לא אמרינן דלא אלימא לחיובי ממונא במי שאינו יודע ואף על פי שגלגול שבועה דאורייתא הוא. והראב"ד מן הכת המפרשים כן והוסיף עוד וכתב לפיכך כל מי שנתחייב שבועה ורואה שמגלגלין עליו יאמר על הגלגולין איני יודע ויפטר משבועה חמורה מכל מקום מחרימין בפניו סתם שאם לא יודה יהא ויהא. והא מילתא לאו מטיבותיה דמר היא שאפילו כשתמצא לומר שזה הפירוש נכון דלא אמרינן בגלגול מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם מכל מקום חייב שבועה חמורה שאינו יודע שהאומר לחברו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם נתגלגלה לו שבועה של תורה ממקום אחר מגלגלין עליו ונשבע שבועה חמורה שאינו יודע וזו אינה צריכה לפנים ולא ניתן ליכתב. אבל בעיקר זה התירוץ אני תמה שהרי במקום הזה לדעתם שהם תופסים הלשון הכתוב בספרים בעיקר נראה כמפורש דאפילו בגלגול אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם דקמוקים רמי בר חמא למתניתין רישא בשלש פרות דאמר ליה שלש פרות נתתי לך

ומתו שלש כלהו בעידן שאלה ואמר ליה חדא לא היו דברים מעולם היינו כפירה וחדא אין בעידן שאלה מתה היינו הודאה ומעתה הוא מחויב שבועת מודה מקצת לדברי הכל ואפילו לא תבעו אלא שתים אלו וכי אמר ליה חדא לא ידענא אין זו מחייבתו שבועה מעצמה שאפילו לא טענו בה היה חייב ואפילו טענו בה ואמר זה איני יודע לא היה חייב שבועה אלא אם כן טענו אחרת וכפר בה לגמרי. נמצא שאין עיקר שבועה זו אלא משום אותן שתי פרות שכפר באחת דבשלמא לרבא דאמר עיקר חיובו משום מודה מקצת הוא שהצריכתו תורה לישבע שאין לו בידו אלא מה שהודה כי אמר איני יודע מחויב שבועה הוא על זה ואינו יכול לישבע. אלא לרמי דבעי כפירה גמורה ועל אותה כפירה הוא שחייבתו תורה לישבע זה שאומר איני יודע אינו מחוייב עליה שבועה לא מדין מודה מקצת שלא חייבתו תורה שבועה אלא על כפירה וזו אינה כפירה ולא מדין שבועת השומרים שנטפלה למודה מקצת וכופר מקצת שאין אותה שבועה אלא בטענת נאנסו. ועכשיו ראיתי לרב הנזכר ז"ל שכתב בתשובת שאלה שכיון שיש כפירה והודאה בטענותיו נשבע הוא על הכל מן הדין ולא מן תורת גלגול למדנו אלא מדין שבועת השומרים למדנו לדברי רמי. ואלו דברי תימה דודאי שבועה דקרא ליתא אלא בטענת נאנסו דכתיב על כל דבר פשע וכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו וכי היכי דלדידן היכא דליכא אלא חדא לא משמע לן קראי בשבועה אחריתי כגון שכורה מתה אלא בטענת אונס הכי נמי לרמי לא משמע אלא בטענת אונס ובדידיה הוא דמשלם כפל הא בשאר כל הטענות אין לך בהם אלא גלגול. ולמדנו שאף על זו השלישית שטוען שכורה מתה שאינו נשבע עליה אלא מדין גלגול אמרינן בה מתוך שאינו יכול לישבע משלם. אלא שלפי הפירוש שכתבנו למעלה שאין שלש פרות הללו אמורות כאן אלא זכר לשבועת השומרים אין ראייתנו ראיה דלרמי גופיה עיקר חיובו משום חדא דהודאה ואידך דלא ידענא הוא דאתי וכדרבא. הרמב"ן.

והרשב"א ז"ל כתב דאף הראב"ד ז"ל חור בו מטעם זה עד כאן. וראיה לדבר מדתנן בפירקין שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכו' לוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע זכה בגדול והא ודאי לרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור. מתניתין בשיש עסק שבועה ביניהם איירי וכדרבא. והיכי משכחת לה עסק שבועה אעבדים גופייהו לא אפשר דהא אין נשבעים עליהם אלא על כרחך כגון שטענו עבד בכסותו ושדה בעמרים כדאוקי רב אושעיא בבא דסיפא לקמן וכיון דמודה ליה בחד עבד וחד כסות אלא דלא ידע אי קטן או גדול מחייב שבועה אכסות ואעבד נמי על ידי גלגול ומתוך שאינו יכול לישבע וכו'. ומה שדחה הרב בעל המאור ז"ל דמאי זכה בגדול בכסות

גדול דכיון דמודה ליה בכסות קטן ואמר איני יודע אכסות גדול הוה ליה בעיקר תביעה מחויב שבועה ואלנו יכול לישבע אבל בעבד לא זכה כלל. ליתא דמידי כסות קתני עבד קתני ואדרבה לא זכה אלא הפסיד שאין לו עבד כלל והיכי קתני הכא זכה משום כסות לחודיה דאדרבה בסיפא דקתני אין לו אלא קטן זוכה ביותר שיש לו עבד קטן. אלא על כרחך ברישא אף בעבד גדול הוא זוכה. ושמע מינה דאפילו בגלגולין אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. הר"ן ז"ל.

ומיהו דוקא כשעיקר הטענה המחייבתו שבועה היא טענת ברי כמנה לי בידך והלה מודה מקצת וכיוצא בה כל גלגול הבא על אותה שבועה אם אינו יכול להשבע על הגלגול לחייב אבל גלגול הבא על שבועה דכדרכה מתה שהיא טענת שמא אין בה כח לחייבו ממון אם אינו יכול לישבע אותה וכן כתב גם הראב"ד ז"ל לבסוף. וכן מוכח נמי בהדיא דמתניתין דקתני זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו ואפילו לעולא דמוקי תרי בבי דסיפא בטוען אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה אפילו הכי קתני יחלוקו ולא אמרינן בה מתוך שאינו יכול לישבע משלם. וכן פירש רש"י ז"ל. ואפשר דהיינו נמי דלא מוקמינן טעמא דמתניתין בעסק שבועה דכדרכה מתה וחייב מדין הגלגול לרב נחמן. והילכך כל שחייב שבועה בדין מודה מקצת או בעד אחד ומגלגלין עליו אף על פי שהוא טוען על הגלגולין איני יודע או ישבע או ישלם כל מה שמגלגלין עליו כדמשמע נמי בירושלמי דגרסינן התם בפרק כל הנשבעין חד בר נש אזל למדון קומי רבי זירא וחייבו שבועה על תרין דינרין אמר ליה ולא תרין דינרין אנא חייב לך הא טריפין לך אמר ליה ומלת פלן ופלן אמר ליה רבי זירא או הב כל דתבע לך וכו' ואף על פי שיש לדחות בזו שהוא לא טען איני יודע על הגלגולין אלא שאמר שאין לו לישבע אחר שהוא משלם עיקר התביעה שהיא מחייבתו שבועה וכן אפילו תבע התובע הגלגולין בשמא כל שעיקר התביעה שמחייבתו שבועה היא טענת ברי או ישבע על הגלגולין או ישלם לפי גירסת הספרים דגרסי הכא בדרמי בר חמא דלא משכח שבועת השומרים אלא בשלש פרות והשלישית מדין גלגול ובשמא. אלא שאין גירסא זו נכונה כמו שכתבנו.

ואם עיקר הטענה שהיא מחייבתו שבועה אינה טענה הודאית אלא בשמא אין הגלגול שבא עליה חזק לחייבו תשלומין בשאומר על אגלגולין איני יודע והיינו מתניתין לפי מה שכתבנו. אבל אם אמר איני נשבע כופין אותו לישבע או לפרוע. וכן כתב הרמב"ן.

עוד כתב הרב משמן של מקצת בעלי הוראה שאין אומרים הב ליה כל מה שמגלגל עלך אלא מטענות הודאות אבל מטענות של שמא משלם עיקר תביעתו ופטור והדעת נוטה לדבריהם ע"כ. ומכל מקום כל מי שטוען אף על הגלגולין איני יודע אם רצה התובע

להחרים סתם בפניו כל מי שיודע. זכות זה לפלוני בכך וכך אם לא יודה רשאי ואין הלה יכול לפטור עצמו מזה וכן כתב הראב"ד. הרשב"א.
ולעיקר קושיין תירץ הרמב"ן כדכתיבנא לעיל במשנה וכמו הפירוש שכתוב בתוספות במשנה וזה לשונו: פירוש משנתנו כך היא שזה שאל שתי פרות חצי היום ושכרן חצי היום ומתה אחת מהן באונס בעדים או שזה המשאיל ראה ונתפייס. והכי גרסינן השואל אה הפרה וכו' שאל אחת ושכר אחת ומתה המשאיל אומר וכו'. וכך כתובה בהלכות רבינו הגדול. ופירושו שהדבר ידוע שמתה והיינו דקתני השוכר אומר שכורה מתה ביום שהיתה שכורה מתה בשעה שהיתה שכורה מתה והלה אומר איני ידוע פטור דליכא שבועת השומרים שהרי ידוע שמתה באונס לפיכך פטור שאלו היה חייב לישבע שמתה כדרכה לא היה פטור אלא היו מגלגלין עליו ששכורה מתה אף על פי שהוא שמא ולא כאותן טעמים של הבל שכתבנו במשנתנו והיינו דדחקיה לרב נחמן לפרושי רישא בשמתה כדרכה בידוע דלא יכול למימר ליה אשתבע לי דכדרכה מתה מדקתני סיפא פטור כדפרישית ולפיכך אוקמה בשיש ביניהם עסק שבועה של מודה מקצת וסיפא נמי דקתני ישבו לרב נחמן משום מודה מקצת הוא נשבע ולא על ידי גלגול וסיפא דסיפא דקתני זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו בדאיכא עדים נמי שמתה כדרכה דומיא דרישא וליכא נמי מודה מקצת כיון דאינו יודע קאמר. ואם תאמר לרמי דמוקי לה בתלת וארבעה שוכר אומר שכורה מתה ביום שהיתה שכורה והלה אומר איני יודע אמאי פטור הא טענו שלש פרות מסרתי לך ומתו תרתי מינייהו בעידן שאלה וחדא איני יודע ואמר ליה אידך חדא לא היו דברים מעולם ואידך אין בעידן שאלה מתה ואידך בשעת שכורה מתה ואיכא שבועה דמודה מקצת ולגלגל עליו שמא דשלישית. לאו מילתא היא דהני תלת בחדא טענה טעין להו רישא תלת כולהו בעידן שאלה וסיפא תלת כולהו איני יודע דקאמר ליה שלש פרות מסרתי לך ומתו ואיני יודע אי בעידן שכירות דליכא מודה מקצת טענה. ורב הונא ורב יהודה דמוקי לה עולא אליבייהו על ידי גלגול מוקמי תרי בבי דרישא בחד טעמא בשמתה כדרכה בידוע ותרי בבא דסיפא בחד טעמא והאי דנקט תנא הכי משום דכולהו דיני קתני חייב ופטור ישבע ויחלוקו דומיא דמתניתין דשני עבדים דבסמוך. והאי יחלוקו דקתני ולא אמרינן ישבע על ידי גלגול. משום דליכא למימר בגלגול הבא בשמא מתוך שאינו יכול לישבע משלם כדפרישית ואי מגלגל עליו לישבע אמרינן היכא דאיכא שבועה דאורייתא איהו מהימן הילכך לא מגלגל עליו ויחלוקו. ורב יהודה טפי ניחא ליה לאוקמה בהכי ולא לאוקמה כדרב נחמן מדלא קתני רישא שתי פרות וסיפא תלת. אי נמי דרב יהודה סבר לה כשמואל דאמר

חזרה שבועה לסיני וליכא תנא דלימא מתוך שאינו יכול לישבע משלם ולית ליה דרבא. זהו מה שנראה לי בשמועה זו שלא כדברי כת אחת מחכמי הדור שלפנינו והאמת יורה דרכו. עד כאן.

דף צח:

ואמאי מה שטענו לא הודה לו כלומר טענו חטים והודה לו בשעורים הוא ואף על גב דאוקימנא לרישא בשתי פרות וכו'. יש לומר נהי דרישא הוצרכו לאוקמה בתרי ותלת אבל סיפא דסיפא לא הוצרכנו לפרש אלא בשתים ואם כן ליכא הודאה ממה שתבעו. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הריטב"א: והא דתנן זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר ששכורא מתה אמרינן עלה אמאי נשבע מה שטענו לא הודה לו וכו'. האי לישנא לא נקיט ליה תלמודא משום רישא דהויא פרה אחת דהתם כשאומר שכורה מתה לא הודה לו בשום דבר אלא משום סיפא דשתי פרות נקט לה דזה תובע לו תשלומי הפרה שמתה לפי ששאולה היתה לפי דבריו והלה אומר לו שהוא אינו חייב בפרה ההיא שמתה לפי ששכורה היתה אבל הפרה האחרת שלא מתה יש לו לתת לו כי היא היתה שאולה והיינו מה שטענו לא הודא לו ומה שהודה לו לא טענו כי המשאיל לא טענו כלום אלא בפרה שמתה ובאידך לא תבע כלום או מפני שהוא בעין או מפני שהוא דבר ידוע שאכלה וחייב לשלם שאלו תבע לו את הפרה האחרת שלא היתה בעין כגון שנגנבה או שאכלה הרי יש כאן מודה במקצת גמור שזה תובע לו שתי פרות אחת שאולה ואחת שכורה והלה מודה באחת מהן דאפילו תימא דשאולה ושכורה שני מינין הן כחטים ושעורים מכל מקום טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב אלא ודאי כדאמרן שוה לא טענו כלום אלא על הפרה שמתה וכן לשון המשנה מוכיח מכל מקום סברא הוא שאף על פי שזה לא טענה כשוה בא לפטור עצמו מן המתה נעשה לו תשובה שאין לו עליו אלא הפרה האחרת שלא מתה. ועם כל זה אין הלשון הזה נאמר כאן על הדרך שהוא נאמר בשאר מקומות דאלו בעלמא אמרינן האי לישנא על מי שטענו חטים בלבד והלה הודה לו בשעורים דאמרינן שהוא פטור משניהם כי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו כי התובע מודה שאין לו שעורים כלל ואלו הכא אף התובע יודע שיש לו אצלו פרה אחרת אלא שאינו תובעה. וזה מן הלשונות שבתלמוד שהן שוין בשני מקומות ופירושן מתחלף ואין הכוונה בקושית התלמוד כאן אלא דמתניתין כופר בכל שהוא בין ברישא בין בסיפא כי הוא תובע לו פרה שאולה שמתה והוא חייב בה והרי זה

כופר בכל כי אף על פי שיאמר השוכר שיש לו פרה אחרת אצלו אין זה מודה במקצת ואפילו היכא דליכא הילך כיון שאין המשאיל טוענו כלום וזה ברור. אלא שהראב"ד לא דקדק כאן כל הצורך וכבר השיב עליו תשובות גמורות הרמב"ן והן כתובות במהדורא קמא דידן. עד כאן.

ואמאי מה שטענו לא הודה לו וכו'. לא ירדתי לסוף דעתו דהא אין כאן הודאה כלל ואף מה שמודה הילך הוא. וכי תימא דהכי קאמר כיון שזה טענו שהמתה היתה שאולה או שמתה בשעת שאלה הרי הוא כאלו מודה שלא היתה שכורה כלל כמו בטענו חטים שהוא כמודה דלא מתחייב לו בשעורים ואף על פי שהלה מודה בשעורים פטור זה גם כן אף על פי שמודה בקצת הטענה ואומר לא שאולה היתה זאת המתה אלא שכורה ויהיה פטור אפילו מדין שוכר ואף אם נגנבה או אבדה. דאי הכי מאי האי דאהדר עולא על ידי גלגול הוא הא אפילו שבועה שמתה כדרכה אין עליו ולא חיוב כלל מחמת שכירות לפי דרך זה. אלא ודאי משמע דכיון דאומר לו שאולה היתה ונתחייב בכל אונסיה והוא מודה בשכירות אין אומרים בזה מה שטענו לא הודה לו אדרבה הודה בקצת חיובו ובכלל מאתים מנה ובכלל חיוב שאלה נכנס חיוב שכירות כעין דלקמן הילכך חייב כדין שוכר ומחייב לישבע שמתה אם אין הלה מודה לן ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה מאי האי דקאמר מה שטענו לא הודה לו על הודאת השכירות וחיובו ולזה נקרא מודה מקצת הודאה גמורה היא מה שתבעו דבכלל חיוב שאלה הוי חיוב שכירות וכדפרשינן. אלא ודאי נראה לי לפרש דלאו מטעם הודאת מקצת נגעו בה דהכא בשומר עסקינן ודלא כרמי בר חמא אלא הכי קאמר היאך הוא חייב לישבע שכורה מתה דבשלמא בעלמא שמודה לו שהיתה שאולה (שלא) יש לו לישבע שהחזירה לו או שנפטר כדינו וכן כל שומר כדינו אבל הכא עיקר השאלה הוא מכחיש שאף על גב שמודה לו שאלת פרה אחת או זמן אחד כיון שלא על אותו זמן או אותה פרה הוא תובעו אלא על זמן המיתה או על הפרה המתה והוא מכחיש ואומר שבאותו זמן ובאותה פרה לא היה שואל מעולם אין כאן שבועת שומרים כלל דאף על גב דמודה לו שהחיה נשאלה או בזמן שהיתה בחיים נשאלה זה אינו מביאו לידי שבועה כלל שלא על זה הם דנים כלל. והיינו פירוש מה שטענו לא הודה לו כלומר ואין עליו דין שומר כלל לישבע שהפרה ששאלה לו מתה בידו ולא נתחייב עלה מחמת מיתה וכיון שאינו מודה על עיקר שמירה ושאלה זו שתובעו רצה לומר כשאר תביעות דעלמא שמכחיש ואומר לא באתה לידי בתורת שמירה דהאי כופר בכל ופטור מן התורה אפילו בלא שבועה כלל. ואהדר ליה עולא דכהאי גוונא לא מחויב מעיקר דינא שבועה דשכורה מתה אלא דמכל מקום כיון שמודה ששכורה

היתה והוא בכלל תביעות שאלה כדפרשינן מחייב לישבע דמתה כדרכה ובגלגול נשבע ששכורה מתה והשאלה היא בחיים. זה נראה לי לפרש. והאמת יורה דרכו. שיטה.

וזה לשון הרשב"א: מה שטענו לא הודה לו וכו'. ופירושא דהא שמעתא הכי למה ישבע השוכר כלל והלא אין בכל אותן שלשה ששנינו במשנתנו דהיינו שאלה חצי היום ושאלה היום ושאל אחת שום דבר שמחייבו שבועה דלא מיבעיא בשאל חצי היום או שאלה היום שהוא טוען בשעה שהיתה שכורה מתה וביום שהיתה שכורה מתה שהוא פטור לגמרי שהרי כופר בכל הוא אלא אפילו בשתי פרות שהוא מודה באחת פטור שהרי אותה של שאלה הוא תובע אבל אותה שהיא קיימת אינו תובע והלה אומר אותה שמתה ושאתה תובע לא השאולה היתה אלא השכורה והקיימת היא השאולה ובמה שטענו לא הודה כלום ואמר עולא שנשבע עליה בגלגול דהא משתבע דכדרכה מתה ומגלגל עליו ששכורה מתה. ואם תאמר ולמה לא העמידה בשהשואל תובע ממנו השתים והלה אומר השמורה מתה והשאולה באגם ומהדרנא לה. לא היא דאם כן הילך הוא ואפילו עומדת באגם וכמו שכתבתי למעלה. ואם תאמר עוד לוקמה כגון דאמר ליה שתי פרות מסרתי לך חדא בשאלה וחדא בשכירות ומתו להו תרווייהו דשכירות בפשיעה ושאלה כדרכה ואמר ליה אידך אין תרווייהו מתו דשאלה בפשיעה ובעינא שלומי לך ואותה שמתה כדרכה דשכירות היתה. יש לומר דלא בעי לאוקמה בשמתו שתיהן דהא לא משמע במתניתין דמתה אלא האחת ועוד דאנחת לן סיפא אבל רישא לא איתרצא כלל. ואכתי איכא לאקשויי אמאי והלא כופר בכל הוא. עד כאן.

וכן תירץ הר"ן ז"ל דכיון דמתניתין קתני בשאולה מתה ולא קתני בשכורה ולא מידי משמע דשכורה כדקיימא קיימא. ולפרש שיטה זו אם תבעו שתיהן וזה הודה לו בשכורה שמתה בפשיעה מחייב מדין מודה מקצת בלא טענת גלגול. אבל הראב"ד ז"ל כתב דאפילו תבעו שתיהן ואודי בחדא וכפר באידך פטור כיון דאפיך ליה מיפך ואמר דהך דמתה שכורה ואידך שאולה שאלה ושכירות תרתי מילי נינהו ולא מצטרפי וראיה לדבר מדאוקימנא לעיל סיפא דמתניתין בתלת ואם איתא דשאלה ושכירות מצטרפי לוקמה בתרתי חדא דשאלה וחדא דשכירות וקא מודה ליה בהך דשכירות דמחייב לשלמה כגון שנגנבה או שאבדה דלא הוי הילך ואידך מתה כדרכה ולא ידענא אי דשאלה אי דשכירות והוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע אלא שמע מינה דכהאי גוונא לא הוי מודה מקצת משום דשאלה ושכירות תרתי מילי נינהו ולא מצטרפי. וכתב הוא ז"ל דהוא הדין למלוה ופקדון דלא מצטרפי שאם טענו שתיהן והודה לו באחת מהן פטור דאף על גב דקיימא לן דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב שאני התם שאף על פי

שהמינין חלוקין מכל מקום שניהם תביעה אחת אבל הכא שהן תביעות חלוקות מלוה ופקדון אי נמי שאלה ושכירות אין מצטרפין.
והרז"ה הקשה אם כן דשאלה ושכירות הן חלוקים יותר מחטים ושעורים האומר לחבירו פרה שאולה יש לי בידך והלה אומר אינה אלא שכורה פטור אפילו ממה שהודה לו כדקיימא לן דטוענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים דכל דכן הוא השתא חטים ושעורים שהן מצטרפין בתביעה אחת בשתבעו אחד מהן והודה באחד פטור כל שכן שאלה ושכירות שאין מצטרפין אפילו בתביעה אחת דכי תבעי ליה חד ואודי ליה באידך שהוא פטור וכי תימא הכי נמי אם כן היכי אמרינן בגמרא אמר עולא על ידי גלגול דאמר ליה אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה ואמאי והרי הוא פטור עליה כיון שטענו שאולה והודה לו בשכורה הוה ליה טענו חטים והודה לו בשעורים. עד כאן לשונו.
והראב"ד ז"ל סובר דאי קיימא באגם לאו הילך הוא ולכן קשיא ליה דלוקמה כגון שאמר שתי פרות וכו'. וכמו שהקשו המפרשים ז"ל ככתוב לעיל. וליכא למימר דפשיטא ליה דשכורה קמייהו הוה קיימא דהוה ליה הילך דאמאי פשיטא ליה דשכורה קמייהו הוה קיימא דלא חשבוה כהודאת מקצת. עוד הקשה הראב"ד ז"ל דאדמקשה ליה מה שטענו לא הודה לו וכו' הוה ליה לאקשויי ואמאי הילך הוא כדמקשה ליה לקמיה בשדה גדולה וקטנה. אלא שמע מינה דלא שנא איתא קמייהו לא שנא ליתא קמייהו כיון דלדברי התובע הך דקיימא דשכירות היא אינה נחשבת להודאת מקצת טענתו של תובע. עד כאן.
והרז"ה ז"ל השיב דאי קיימא באגם נמי הוה ליה הילך מדאמרינן בפרק שנים אוחזין תא שמע דתני רמי בר חמא ארבעה שומרים צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת מאי לאו דאמר ליה הילך לא דאמר ליה שלש פרות מסרתי לך ואמר ליה אידך חדא לא היו דברים מעולם וחדא מתה כדרכה וחדא מתה לה בפשיעה ובעינא לשלומי לך דלאו הילך הוא.
והראב"ד ז"ל חזר והשיב וזה לשונו: עזרתך הבל שהבאת מהתא שמע שבפרק שנים אוחזין מפני שאומר שמה וחדא מתה בפשיעה ובעינא לשלומי לך דלאו הילך הוא אתה רוצה לדקדק שאם לא מתה בכל מקום שהיא הילך הוא וכן אתה אומר בכל פקדון שהוא בעין דהילך הוא. השכחת תרדא כי תניא ההיא דאמר ליה הילך כי קאמינא אנא דקיימא באגם אלמא קיימא באגם לאו הילך הוא. עוד שכחת בית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור ואת האמור עליה בגמרא שכחת את

העמודים האלה ותפסת במוץ אשר תדפנו רוח. המבלי לב תעשה לך מלחמה. והריני נזקק להשיב אל הסובין הקל ששבמת לך לאוהב נאמן מההיא דפרק שנים אוחזין שלשם מפני שהתובע תובע את שלשתן בענין אחד עם האחת הנזכר במקרא והוא האחת שמתה בפשיעה כדברי התובע השיב לו הנתבע כאותה () אין חדא מתה בפשיעה כמו שאמרת ובעינא שלומי לך והוא הדין דכי קיימא באגם נמי לאו הילך הוא.

והרז"ה ז"ל השיב וזה לשונו: כתבת השכחת תרדא כי תניא ההיא דקאמר הילך וכו'. וחי נפשי לא שכחתיו אך זכרתיו וזכרתיך עמו ולא עלה בלבי שתכשל בו כי רחוק הוא הענין מענין מודה במקצת ועל טעמיה דרבא קיימינן התם דאמר רבא שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך וכו' עד אלמא. ואף על גב דהא קאי כיון דאדיהיב ליה מיגניב ממונא קא כפר ליה השתא נמי ממונא כפר ליה וכל היכא דקאי ואינו משיבו לאלתר מיד ליד איתיה להאי טעמא ולפום הכי שני ליה רבא לרב עמרם על תיובתא דאותביה מברייתא בוכחש בה ואמר כי תניא ההיא דאמר ליה הילך כלומר שמשיבו מיד ליד דליכא למימר דילמא אדיהיב ליה מיגניב כי קאמינא אנא כגון דקאי באגם ואגם דנקט לאו דוקא רק לרווחא דמילתא נקטיה כלומר שאין משיבו לאלתר ומה ראיה זה להילך דרב ששת גבי מודה מקצת וטעמיה דרב ששת כיון דאמר ליה הילך כמאן דתפיס ליה דמי ובפקדון קאמרינן כל היכא דאיתיה ברשות דמריה איתיה הילכך אין ללמד הילך שכולל הודאה כגון זה דרב ששת מהילך שיש בו כפירה כגון מימריה דרבא בשורי גנבת בפרק הגוזל קמא. והריא"ף ז"ל כתב בהלכות בפרק שנים אוחזין איתמר משמיה דגאון ז"ל דהיכא דאית ליה לאיניש פקדון גבי חבריה דכי תבע ליה מיניה יהיב ליה ניהליה כמקרקעי דמי דקיימא לן פקדון כל היכא דאיתיה ברשותא דמאריה הוא. וזה ראיה לדברינו דקיימא לן נמי דכל קרקע הילך הוא. ופירוש דקיימא באגם חלוק בתלמוד לכמה ענייניים כל מקום ומקום כפי ענייננו יש שהוא מצוי אצלו ואצל כל אדם כי ההיא דאמרינן בפירקין ושואל כל הנאה שלו הא בעיא מזוני דקיימא באגם. וכההוא דאמרינן בהמפקיד מאי בינייהו איכא בינייהו קושיא דרבי זירא אי נמי דקיימא באגם. ויש שאינה מצויה לא לו ולא לכל אדם כי האי דאמרינן גבי כפירת הפקדון הכא במאי עסקינן דקיימא באגם סבר אשתמיטנא עד דבחישנא ומשכחנא ומייתינא ליה וכההיא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן האומר לחברו משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר שלושים יום קנה ואפילו עומדת באגם ואוקימנא בדאמר ליה מעכשיו ומנא תימרא דכי אמר ליה מעיקרא מעכשיו אף על גב דהשתא לא שכיחא קנה כההוא דאמרינן בפרק המפקיד אמר רבא נעשה כאומר לו לכשתגנב וכו'. ויש שמצויה לו ואינה מצויה לכל אדם כי

ההיא גבי שאלו בחזקת תם ונמצא מועד גבי שור שהמית עד שלא נגמר דינו ונימא ליה אי תם הוה מערקנא ליה לאגמא ולענין מודה מקצת שאנחנו מדברים בו אי קאי באגם. זה כללו של דבר אי שכיחא ליה הא שכיחא ליה והוה ליה הילך ואי לא שכיחא ליה הרי הוא כדין האבדה. ובית מלא פירות שכתבת לך לראיה איני יודע מה היא ראייתך משם כי איני רואה שם דרך לקיימא באגם ולא לקטעה ידה דמשמשת עליהם בכתבך ואם בפירות שהרקיבו ויין שהחמיץ ושמן והבאיש בפשיעה אני מעמידה מה ראייה יש. ואמרת כי שכחתי שני העמודים האלה. ואולי עמודי עשן היו וכבר נצח בהם הרוח. ואשר כתבת אדמוקי לה לסיפא בשלש פרות וארבע לוקמה בלא הילך ונמצא משתכר פרה אחת אי בדקיימא באגם קאמרת כבר השיבונוך על ענין דקיימא באגם ואי דקטעה לידה דפרה קאמרת ידוע הוא הכלל שבידינו מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא. ואשר אמרת אמאי פשיטא ליה דבאיתה לפרה שכורה קמן עסקינן. פשוטן של דברים כך הוא נראה ממשנתנו שאין טענתם אלא במתה זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ואתה מבקש לך גדולות ועקלקלות כי אין אנו אומרים בתלמוד דקיימא באגם ולא דקטעה לידה דפרה אלא מתוך הדחק והפירוק שפירקנו על ידי גלגול מרווח ונכון ולא יצאה המשנה מפשוטה שאין על הפרה העומדת בעינה לא דין ולא דברים ובזה אנו מעמידין גירסת מה שהודה לו לא טענו כלל הפרה העומדת בעין שהוא מודה בה אין הטענה באה עליה כלל אי משום שאינו תובעה אלא שהוא מניחה עדיין ברשות השומר אי משום דהויא לה הילך מכל מקום אין זו הודאה מקצת הטענה. והדברים מוכיחים דהאי שקלא וטריא אליבא דרב הונא ורב יהודה היא ולדידהו כולה מתניתין כפשוטה מתוקמה הילכך לית לן לאהדורי בה אפירכי ושינויי דחיקי. ואשר אמרת הוה ליה לאקשויי ואמאי הילך הוא כדאקשי ליה לקמן בשדה גדולה וקטנה. ידוע הוא שאין זו הקושיא באה לעולם אלא במקום שיש צד או דרך למודה מקצת דהא תלמוד גבי עבד קטן וגדול ושדה גדולה וקטנה לבתר דאוקמה כדרבן גמליאל שמחייב בטענו חטים והודה לו שעורים אקשיה עליה ואכתי הילך הוא ולפיכך הקדים בתחלה השמועה להקשות שתי הקושיות אמאי מה שטענו לא הודה לו וכו' ועוד הילך הוא אבל בכאן לדברינו שאנו אומרים שאין כאן הודאה כלל ואין דין ודברים על הפרה העומדת בעינה לא יתכן לומר ועוד הילך הוא וזה הטעם מספיק לכל מודה על האמת.

והראב"ד ז"ל חזר והשיב וזה לשונו: עוד אתה מחזיק לומר כי כל פקדון מאחר שמודה בה הילך הוא ואפילו עומד באגם. ותגא דמלכא דלא מעיקר סברא אמרת לה ולא עבדת ביה עובדא כלל דהא רב ששת דאמר הילך פטור מפרש טעמיה כיון דאמר ליה הילך

כמאן דתפיס ליה דמי ומאי דקטעין ליה לא קא מודה ביה ואיני רואה בענין התרדא שכל זמן שהיא עומדת באגם אף על פי שמודה נחשבת ככפירה הואיל דאיפשר דמיגנבא מהתם ולא כתפיס ליה דמיא וגם הכא לענין מודה מקצת כי קאי באגם אמאי חשבינן ליה כמאן דתפיס ליה והא אפשר דמיגניב מהתם או מת ביד השומר עד דלא אתי לידיה וזו היא ראייתנו לעין כל רואה. והראיה השנית מבית מלא וכיס מלא מסרתי לך וכו' ואמר אביי לא שנו אלא דאמר ליה בית סתם אבל אמר ליה בית זה ידיע טענתיה ומחייב שבועה ולדבריך הלא הילך הוא שהרי הוא אומר לו מה שהנחת אתה נוטל ואם פירות שהרקיבו ויין שהחמיץ הוא אינו חייב הנפקד לשלם. ועוד כיס מלא מי איכא למימר הרקיבו המעות. ועוד כי מה שהנחת אתה נוטל קאמר ואם נשתנו הפירות הרי מה שהניח איני נוטל ומעתה הפרה השכורה איך לא נחשבה להודאה ומנין לנו שהיא עומדת בבית דין והוא אומר הילך. ואשר אמרת כי לא יצאה המשנה מפשוטה כי אין בפרה העומדת בעינה לא דין ולא דברים. מדבריך ניכר שחזרת בך מדין הילך וברחת אל דרך אחרת הקדמונית. ועור איך תוכל לומר דבר זה והלא התובע תובעה והנתבע משיב עליה כדאמרינן בגמרא סיפא דאמר ליה ארבע פרות מסרתי לך שלש דשאלה וחדא דשכירות ומתו הנך דשאלה הנה התובע תובעה עם פרותיו והנתבע אומר לו חדא דשאלה לא היו דברים מעולם וחדא דשאלה מתה וכו' הנה הנתבע משיב עליה ואיך יתכן לומר שאין עליה דין ודברים וכי מפני שאינו כופר בה אתה אומר שאין בה דין ודברים. עד כאן.

והרז"ה השיב וזה לשונו: עוד קפצת ונשבעת שאין תורת הילך בדקיימא באגם וראייתך מן התרדא בענין הראשון. ואיני יודע מה אשיבך על זה חוץ ממה שהשיבותיך כבר כי הנדון דומה לראייה כי בראייתך מן התרדא בענין שורי גנבת וכו' אי קאי באגם ומיגניב ומיתביד מהתם דלא אתא לידיה לאו ממונא קכפר ליה שהרי הוא מודה בדין השמירה שהוא שומר בה והטעם הזה נראה לעין כל רואה ואם הייתי חוזר עליו כל היום הייתי דומה לצנורא דדשא ובוצינא דרחיא אך שמע נא אפילו אתה מרבה כל היום תגא דמלכא ומריה דאברהם אין אנו שומעים לך שהרי הרב רבי שלמה כתב בפירושיו בפרק שנים אוחזין היכי דמיא פרה של הודאה לאו דקיימא קמן ואמר ליה קחנה בכל מקום שהיא דהיינו הילך כל מקום שהיא לאיתויי מאי לאו לאיתויי דקיימא באגם עוד כתב בפירקיה ולהכי נקט ומתו תרווייהו דאי בדמתה חדא ואמר ליה חדא שקלה וחדא לא ידענא הויא ליה האי דמודה בה הילך ואיכא מאן דאמר הילך פטור. ונראה לנו מדבריו שעל היסוד הזה נבנו השמועות ההם. ואפילו אתה עומד וצווח ככרוכיא תרדא וקיימא באגם

אין אנו שומעים ולא משגיחין עליך לעזוב בזה דברי הרב הנזכר. ומראיה השנית מבית מלא וכיס מלא אמרת אם בפירות שהרקיבו אין הנפקד חייב לשלם. ואבי זכור שכתבתי בכתבי שהרקיבו בפשיעה ואתה פחזת ופסעת על המלה הזאת וסנפתה בין המומין לברוא לך קושיא ואם יקשה הפשיעה בעיניך אמור אפילו באונס על דרך מתנה שומר חנם להיות כשואל או שמא היה הוא בעצמו שואל עליהם ולא הוצרך להם. וכיס מלא נמי אמרינן עליו דשתיך או פחתי באיסתרי דצניתא. ועוד שנינו כמה תהא הסלע חסרה. בחר לך ושים בו מהם הטוב בעיניך כי ידוע הוא לכל בעלי החכמה כי אין בעולם השפל דבר נמלט מן ההפסד והוא הנקרא עולם ההויה וההפסד. ואם כל זה קשה בעיניך שוב לדעתך ושים הבית באגם והכיס בקרקע הים. והקשית במה שהנחת אתה נוטל כי אם נשתנו הרי מה שהניח אינו נוטל. אי דייקינן כולי האי לא מקרא קרינן ולא מיתנא תנינן קשו קראי וקשיין מתנייתא כתיב מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש וכתיב כי ברא ה' חדשה והחכם אמר אין מערכת מן המערכות העליונות שוה לחברתה ברבבות אלפי שנה ועוד שנינו משלמת מה שנהנית ומשלמת מה שהזיקה ואין התשלומין מה שהוזק ומה שנהנית ממנו בעצמה אלא הדבר המושב תחתם כאותה ששנינו אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורין וכן במה שכתוב מכה נפש בהמה ישלמנה פירוש נפש תחת נפש כמו שכתוב שלם ישלם שור תחת השור והרבה מהדברים הנקראים בשם הגורם להם כמו החטאת והאשם וכמו שכתוב הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו כלומר שכר פעולתו אתו וכמו ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו לדעת דברי המדקדקים וכמה דברים אמורים על פנים הללו דרך הקירוב והדמיון כמו בקדרה שבשלו בה נתבשלו בה שזה יאור מצרים וזה ים סוף וכן אם נפרש מה שהנחת אתה נוטל על המושב תחתיו בערכו ובשויו לא היה הדבר רחוק ובדין גזלן מצינו בפירות שהרקיבו מקצתן אומר לו הרי שלך לפניך ואף על פי שנשתנו וגזלן קונה בשינוי. אף בזה אין תימה אם נשתנו והוא אומר לו מה שהנחת אתה נוטל. וגדולה מכל אלו כי הדבר המונח הוא בעצמו מן התשלומין כדקיימא לן לכל שמין חוץ מגנב וגזלן ונמצא נוטל מה שהניח ואם הוא נוטל יותר עד כדי תשלום ההפסד אין מה שהניח יוצא מן הכלל ויש המעט בכלל המרובה ודי לנו בכל מה שהזכרנו אבל בית מלא וכיס מלא מעות באגם לא ראיתי מעולם. נסתלקה קושייתך וראיה וסיוע לא יהיה לך בביתך ולא יהיה לך בכיסך. עוד כתבת כי כשאמרתי שאין על הפרה העומדת בעינה דין ודברים הכרת שהחזרתי כי אשריך על ההכרה הגדולה הזאת כי איני מכיר בעצמי חזרה זו וכן אני בכל דין הילך לדברי הפוטר משום דכמאן דתפיס ליה בידיה דמין מעתה אין בו

שום דין ודברים. ואם הוספתי טעם על טעם וראיה על ראיה אין לדון אלי מזה דין חזרה. עוד הקשית והלא התובע תובעה והנתבע משיב עליה כדאמרינן בגמרא וכו'. ואני אומר כי כל האמור עד ומתו להו הנך תלת דשאלה הכל הקדמה והצעה הוא לפרש הענין אבל שורש התביעה אינה אלא ומתו הנך תלת דשאלה בלבד ולאו דחויי קא מדחינא לך אלא תלמוד ערוך ועמוד ברזל משנתנו היא תוכיח שאין במשנתנו זכר לשכורה כלל בטענת התובע שכך שנינו זה אומר שאולה וזה אומר איני יודע זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר ששכורה מתה והשאולה האמורה במשנתנו בטענת התובע בזה אומר שאולה וזה אומר איני יודע היא רמז לכל השאולות המפורשות לרבין ולרמי בר חמא ודמיא קצת למאי דאמרינן התם בשבועות בפרק שבועת הדיינים חטה בכלל חטין שעורה בכלל שעורין ומן הטעם הזה נדחית ראייתך שכתבת בסוף כתבך הראשון מדלא אוקמה כגון דאמר ליה ארבע פרות מסרתי לך תרתי דשאלה ותרתי דשכירות אנהרנא מיניה דלא מצטרפי כלל ואנו כבר ביררנו שלא היה נכון זה מפני שאין זכר במשנה לתביעת השכורה. עד כאן.

ועל מה שכתוב לעיל שכתב הר"ן בשם הראב"ד דהוא הדין למלוה ופקדון דלא מצטרפי וכו'. ומה שהקשה עליו הרז"ה כתב הרב בתשובה הנזכר וזה לשונו: ולענין שאלה דשאילו קדמנא הא פרישנא בקדמיתא דלא הויא ראיה תביעה לשתי תביעות ואף על גב דאתיא בקל וחומר דאלו מלוה ופקדון כיון דבעיקר המנה הם שוים ובתשלומי פשיעה הם שוים הכחשת הזמן והכחשת תשלומי אונסין לאו הכחשה היא לפטרו מעיקר הממון אבל מי שתובע את חברו מלוה ופקדון והודה לו באחד מהן אף על פי שגוף הממון משוה אותם לתביעה מכל מקום חיוביהן ופיטוריהן חלוקין ומחלקין אותם לשתי טענות לפי שהמלוה טענת התובע באה עליהם בכל ענין בין שהיא בעין בין שאינה בעין בין שאבדה בפשיעה בין שאבדה באונס והפקדון אין טענת התובע באה עליו אלא בזמן שהוא בעין או שאבד בפשלעה נמצא שאינה בטענה אחת גם הודאת הנתבע וכפירתו בשני עניינים הם שאין יכול לפטור את עצמו מטענת המלוה אלא בכפירת העיקר ומן טענת הפקדון יכול לפטור את עצמו בכפירת אונס הילכך אם הודה באחת מן הטענות הודה ומה שכפר בטענה אחרת כפר. זהו מכח השכל והכרח הדעת חוץ מן הראיות הברורות אשר בידנו כאשר כתבנו. עד כאן.

והרז"ה ז"ל השיב דהא קיימא לן האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ומקבלי העסק נשבעין מדין השותפין בכפירת טענה שתי כסף כרב והודאה שוה פרוטה ככל הנשבעים שלא בטענה השנויים במשנתנו כולן כעין שבועת התורה יורו להן ואם כן שהמלוה

והפקדון אינם מצטרפין זה לזה חסרה לה כפירת טענה וחסרה לה הודאה שהכפירה מתחלקת כסף אחד לכאן וכסף אחד לכאן וכן פרוטת ההודאה חציה לכאן וחציה לכאן ואינו צריכין לארבעה כסף ושתי פרוטות וזה לא עלה על לב איש מעולם. וראיותנו הראשונות יותר ברורות וחזקות מזו אלא שהנהגנו על דרך משל הצייד משכח רברבי שקיל משכח זוטרי שקיל. עד כאן.

וכתב הר"ן ז"ל אבל הרמב"ן כתב דשאלה ושכירות חדא מילתא היא ובין שתבעו שתיהן והודה לו באחד מהן בין שתבעו אחד מהן והודה לו באחד חייב דחדא מילתא ממש היא ולא פליגי במידי תובע ונתבע אלא שהתובע אומר שקבל עליו שמירה מעולה בפרה זו להתחייב עליה באונסין ונתבע אומר שלא קבל עליו שמירה אלא מגנבה ואבדה. אבל מלוה ופקדון תביעות חלוקות הן לענין שאם תבעו אחד מהם והודה לו בחבירו פטור דומיא דחטים ושעורים. ומיהו כשתבעו שניהם והודה לו באחד מהן חייב בחטים ושעורים דכי אמרינן טענו חטים ושעורים הודה לו באחד מהן חייב לאו דוקא חטים ושעורים דהוא הדין לכל שתי תביעות חלוקות. וראיה לדבר דמלוה ופקדון חלוקין הן וכי תבע בחד מינייהו וחבריה מודה ליה באידך פטור. מדתנן בפרק המניח את הכד היו הניזוקין שנים והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן ניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן הזיק את הקטן ומזיק אומר לא כי אלא גדול הזיק את הקטן וקטן את הגדול המוציא מחברו עליו הראיה ואמרינן עלה הא לא מייתי ראיה שקול כדקאמר מזיק לימא תיהוי תיובתא דרבה בן נתן דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור והא הכא שהניזק תובעו ואומר מנה לי בשורך הגדול שהזיק שור גדול שלי והלה אומר אין לך בו אלא חמשים שלא הזיק אלא את הקטן ואפילו הכי אף על פי שזה תובע מנה וזה מודה בחמשלם כיון שאינם מודים בתביעה אחת אלא תובע מחמת נזקו של גדול וזה מודה בנזקו של קטן לא חשבינן ליה מודה מקצת מלוה ופקדון נמי אף על פי שזה תובע מנה וזה מודה בחמשים כיון שהתביעות חלוקות הוה ליה כטוענו חטים והודה לו בשעורים. וראיה לדבר עוד מדתניא בספרא שבועה שאיני יודע לך עדות שיש לך ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבדה חייב על כל אחד ואחד יכול מפנל שהן ארבעה מיני תביעות מנין אפילו אמר לו בא והעידני שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וכוסמין שבועה שאיני יודע לך עדות וכו' אלמא שיותר הן חלוקות מיני תביעות של מלוה ופקדון מתביעת חטים ושעורים. ומיהו תבעו שניהם והודה לו באחד מהם חייב. ומכל מקום שאלה ושכירות חדא מילתא היא וכדכתיבנא לעיל שאם לא כן היכי אמרינן אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה והרי הוא פטור עליה כטוענו חטים והודה לו בשעורים אלא על כרחך כדאמרן.

זהו דעת הרמב"ן.
אבל הרשב"א כתב דשאלה ושכירות הרי הן כמלוה ופקדון וכל שתבעו אחד מהן והודה לו בחברו פטור כטענו חטים והודה לו בשעורים. וכי תימא אם כן היכי אמרינן גבי זה אומר שאולה וזה אומר שכורה אישתבע לי מיהת דכדרכה מתה והא לא מחייב בה כלל כטוענו חטים והודה לו בשעורים. תירץ הוא ז"ל דהכא בטוענין על פרה מסויימת עסקינן שהמשאיל אומר פרה זו שמתה שאולה היתה בידך ואתה חייב באונסיה והלה אומר לא כי אלא פרה זו שכורה היתה בידי דבכהאי גוונא כיון שהן טוענין על פרה זו מסויימת הרי הודה במה שתבעו ובכהאי גוונא ליכא מאן דפליג ואפילו במלוה ופקדון כגון שטוענו מנה זה הלויתיך והלה אומר אין מנה שלך הוא ולא הלויתו לי אלא פקדון הוא שהפקדת בידי דבכהאי גוונא ודאי הודאה גמורה היא ואי קשיא לך והא ההיא דהיו הניזוקין שנים שטוענין על שור מסויים שזה טוען בו במנה וזה מודה בחמשים וחשבינן ליה טענו חטים והודה לו בשעורים. לא דמי דהתם אינו תובע השור ממש שהרי לא נתחייב לו בדין עדיין ואינו תובע אלא ההיזק שהוא אומר שהזיק את הגדול והלה אומר לא כי אלא את הקטן ולפיכך הוה ליה כטענו חטים והודה לו בשעורים. זהו דעת הרשב"א. אבל הרמב"ם סובר שאפילו טענו מלוה והודה לו בפקדון חייב שכך כתב מנה לי אצלך הלואה לא היו דברים מעולם ולא לויתי ממך אלא חמשים דינרין יש לך בידי פקדון או משום נזק וכיוצא בו הורו רבותי שזה מודה במקצת וישבע ולזה דעתי נוטה. אלו דברי הרב.
וזה לשון הריטב"א: ומיהו לענין התובע לחברו שיש לו אצלו פרה שאולה והוא אומר שאין לו אצלו אלא פרה שכורה הרי הוא חייב לתת לו השכורה ואין זה חטים ושעורים דחטים ושעורים הן שני מינין בגופן אבל שאלה ושכירות אינם שני מינים ממש כי אפשר לשאולה להיות שכורה או בהפך ואין זה אלא כאומר מנה של מלוה יש לי והוא אומר אינו אלא מנה של פקדון וכיוצא בו שהרי הוא חייב במה שהודה ואם יש כאן מודה במקצת כגון שאומר אינם אלא חמשים של פקדון חייב שבועה וכן אמר לו פרה שלי שוה מאה דינרין שאלת והוא אומר לא כי אלא פרה של חמשים דינרים השכרת לי כי כחושה היתה הרי זה מודה במקצת גמור והדבר הזה נראה מבואר בעצמו ואם הוא שלא כדברי הראב"ד ואין לי להאריך בכאן יותר. והדרינן לפרושי שמעתין דאקשינן אמאי נשבע דהא מה שטענו לא הודה לו. ואם תאמר והלא אוקימנא מתניתין לעיל כשיש עסק שבועה ביניהם ואידך בבא נמי בהכין מתוקמה שפיר אלא דעל מה דקאמר בבא דלעיל איני יודע אמר השתא ודאי שכורה מתה. ויש לומר שכבר נשמר רש"י ז"ל מזה שפירש

דלרב נחמן הוא דאוקימנא לעיל בשיש עסק שבועה ביניהם והשתא פרכינן אליבא דרב הונא ורב יהודה היכי מתפרשא להו הך סיפא. עד כאן.

אמר עולא על ידי גלגול שבועה דאמר ליה אישתבע לי. ובדין הוא דמצי לאוקמה בהודאה במקצת אלא דניחא ליה לאוקמה בפרה אחת ובשעור והנבלה בעין דהוה ליה הילך ואין כאן מודה במקצת. הריטב"א ז"ל.

זה אומר איני יודע וזה וכו'. יחלוקו. שאין כאן גלגול שבועה כלל מפני שהתובע אומר שמא כדפרישית לעיל. ומני סומכוס היא דקסבר כל היכא שטענותיהן שוות ויש להן צד חזקה אף על פי שיש חזקת ממונא מצד אחר חולקים והכא איכא נמי צד חזקה לתובע כי שתי פרות מסר לו ובחזקתו קיימי תרווייהו והאי בעי למפטר נפשיה מחדא בטענת מתה וקא טעין דשכורה היא משום הכי יחלוקו. ואי קשיא לך אי סומכוס היא אמאי ישבע שוכר יחלוקו. הא אמרינן לקמן דמודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא והכא כיון דבעי לאשתבועי דמתה כדרכה ובלא שבועה לא מפטר כלל כיון שמשתבע פטרינן ליה מכוליה ממונא דתרתי לא עבדינן ביה דמשלם ומשתבע אלא נשבע ואינו משלם כלום הראב"ד ז"ל.

הא דבעי רבי אבא בר ממל שאלה בבעלים וכו'. מהו מי אמרינן שאלה לחודא קיימא וכו'. ולעיל אמרינן בבעיא דרמי בעל שואל הוי או שוכר הוי כגון דאגר מינה פרה והדר נסבה ואמרינן עלה דאי שוכר נמי הוי אתיא שכירות בבעלים ומפקי שכירות שלא בבעלים אלמא אפילו שכירות ושכירות תרתי מילי נינהו והאי לחודה קיימא והאי לחודה קיימא ולא אמרינן דחדא שכירות היא והרי יצאה מרשות משכיר שעה אחת שלא בבעלים ויהא חייב אלא תרתי שכירות נינהו והאי דשלא בבעלים אי הוה מגנבה בהמה בההיא הוה מחייב בה וכי מגנבת בהך דבבעלים פטור וכל שכן שאלה ושכירות דתרתי מילי נינהו דהאי לחודיה קיימא והאי לחודיה קיימא. לא קשיא מידי דההיא בעיא כל שכירות ושכירות באנפי נפשייהו הוו דלבתי דאוגר מינה איתרמי ליה דנסבה והוה שוכר עליה והא ודאי לחודה קיימא והא דאיבעיא לן הכא כגון דאמר ליה השאילני פרתך חצי היום והשאל לי עמה והשכירה לי לאחר חצי היום שלא עמך ומשך אותה לשאלה ולשכירות ולענין אונסין אף על גב דחדא משיכה לתרווייהו בשעת שאלה חייב בשעת שכירות פטור כמתניתין דמתניתין ודאי כהאי גוונא הוא ודוק ותשכח. מיהו לענין בעלים ושלא בבעלים איבעי לן אי הוו חדא מילתא הואיל ושייכי בהדדי וחזינן כאלו בשעה אחת שיצאה מיד משאיל בבעלים ופטור והא נמי להא דמיא או דילמא לחודייהו קיימי אפילו לענין שאלה בבעלים. ומהאי טעמא אייתי לה להך בעיא הכא

ולא אתמרא לעיל בפסקא קמייתא דקא מיירי בשאלה בבעלים משום דבחדא שעתא קני לה לשאלה ולשכירות כמתניתין דהכא בין ותדע. הראב"ד.
והרמב"ן ז"ל תירץ דמרובה מדת פטור ממדת חיוב דודאי לאו מדא מילתא היא לגמרי דאפקה משכירות ראשונה ועיילה לשכירות אחרונה ובבעלים היא משעת שאלה זו אבל הכא הכי קמיבעיא לן כיון דשאלה ראשונה היתה בבעלים ושאלה אחרונה היתה בביתו של שואל ובתוך ימי שאלתו הוא שמור ושאלה על חיוב משיכה ראשונה שאלה כיון דשייכי חיובי בהדי הדדי. ודחה פירושו של הראב"ד ז"ל וזה לשונו תמהני אם הפירוש אמת דמשמע דאי הכי לא דינא ולא דיינא דפטור. ורש"י ז"ל לא כך פירשה אלא בששאל ולאחר זמן חזר ושאל או שכר קודם השלמת ימי שאלה ראשונה. עד כאן.
וזה לשון הרא"ש ז"ל: ויש לומר דגזרת הכתוב היא להקל על השומרים וכמו שתירצו בתוספות. ופשיטא לה לבעל התלמוד כשהראשון והאחרון בענין אחד אי זה מהם שהוא בבעלים שניהם פטורים ומיבעיא ליה כשהם בשני ענינים. עד כאן.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: בעי רבי אבא בר ממל שאלה בבעלים ושכרה שלא בבעלים מהו. פירש רש"י ז"ל שאלה בבעלים וקודם שהחזירה חזר ושכרה ממנו שלא בבעלים ונגנבה או שאבדה בימי שכירות מי אמרינן שכירות מילתא אמריתי הוא וכיון דליכא בבעלים אגרא חייב או דילמא שכירות בשאלה מישך שייכא דכל חיובי שוכר ישנן בשואל והואיל דמחמת משיכה ראשונה באה לו וההיא הות בבעלים פטור. עד כאן תורף דבריו. וברם צריך את למידע דמיירי כשחזר ושכרה תוך ימי שאלתה דהשתא איכא לספוקי דדילמא שכירות בתר שאלה גרירא שאלו כלו ימי השאלה כבר הרי היא כאלו חזרה לבעלים וכי הדר אגרה מילתא אחריתי הוא. ויש מקשים דהא לעיל משמע דפשיטא לן דכהאי גוונא בתר בתרייתא אזלינן דאמרינן כגון דאגר מינה פרה ואינסיבא דאי שואל הוי אתיא שאלה בבעלים ומפקעת שכירות שלא בבעלים. ותירצו דהתם מפני שבאחרונה היה לפטור ובראשונה לחיוב דאנן סהדי דכי הדר שיילה או אגרה בבתרייתא שהיא בבעלים לפטור מחיובו הראשון בא אבל הכא שמתחלה היתה בפטור ובאחרונה היתה בחיוב מספקא לן דדילמא אין דעתו לעקור פטור שלה אלא שתהא זו האחרונה על תנאי הראשונה שתהא נפטר כבתחלה וכאלו כולה חדא היא. ובעיין לא איפשיטא והוה ליה קולא לשואל ופטור. עד כאן.
שאלה בבעלים ושכרה שלא בבעלים וכו'. פירש רש"י דבשכרה לבתר וכן שאלה. ומשמע שאם שאלה שתי פעמים לשני זמנים זה אחר זה או שכרה שתי פעמים דפשיטא דמקרי בבעלים. וזה נראה לי דוחק דכיון דשלמו ימי שאלה הא הדרה למרה בכל מקום

שהיא ואינו חייב עליה כשואל וכן בשכירות ואי משום משיכה קמייתא הא אפסקה. ואפשר דאין הכי נמי דאי שלמו ימי שאלה ראשונה או שכירות ראשון אף על פי שעודה בביתו ואחר כך שאלה פעם אחרת שלא בבעלים פשיטא דחייב דלא עדיף מדלקמן דבעי אי מפסקא שכירות או שאלה אבל הכא מיירי בשעודה שאולה שאלה פעם אחרת בענין שלא יצאתה מעולם מרשותו מחמת שאלה ראשונה עד שנכנס בחיוב שני ובהכי הוא דפשיטא ליה דהויא כשאלתא אריכתא או כשכירות אריכתא. ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר דכל זה מיירי בתוך הימים הראשונים ולימים הראשונים לבד אלא ששינה אותן בתוך אותן הימים ולאותן הימים דוקא ולא יותר והיינו דקאמר דילמא שכירות בשאלה מישך שייכא כלומר לא היה שנוי זה אלא כמוחל חיובו אבל מה שנשאר במקומו נשאר והרי הוא כחצי שאולה מתוך שאלה קמייתא וכן אידך דהוי כמוסיף על חיובו אבל עיקר פרה במקומה עומדת. וגם אפשר לומר לפי דרך זה דכי בעי שאלה בתר שכירות לאו לחיובי דשוכר בעי לה דפשיטא דלא אמר כל המוסיף גורע ולא שאל אלא על החיוב הנוסף. אלא שזה אי אפשר דאם כן מאי האי דקא בעי שכרה ושאלה ושכרה הא חיוב שכירות לעולם במקומו עומד. הילכך ודאי משמע דלהתחייב בכל קא בעי לה דפנים חדשות באו לכאן וכל המוסיף גורע. ומכל מקום לעולם שאלה ושכירות אלו בתוך הימים הראשונים ואף אם נאמר כפי הפירוש הראשון שנעשה לימים אמרים אבל משכלתה שאלה מכל וכל אף על פי שהיא עודה בביתו פשיטא דכיון דאיפסיק איפסיק ועדיפא מההיא דלקמן ואם יש מקום לבעל הדין לחלוק ולומר דלעולם כשעודה בביתו ולא שנתה עוד רשות לא אמרינן דאפסיקה שאלה או שכירות ראשונים אבל כשנתחדש עליה עסק שמירה אחרת ממון אחר שלא בבעלים אז איכא למימר דהוי הפסק לגמרי וצריך עיון. שיטה.

ירושלמי. השואל את הפרה שאלה היום ושכרה למחר. לילה שבינתיים מהו. אמר רבי יצחק אית לן אמרין שדרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו על ידי שהיתה שכורה אצלו לא לנה כשאולה היא אצלו והוא חייב ואית לן אמרין שאין דרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו כשכורה היא אצלו והוא פטור עד כאן. ונראה לי שיש טעוה בנוסחאות הירושלמי והפך הוא ומדעתי שכך הגירסא אית לן אמרינן שדרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו על ידי שהיתה שכורה אצלו לא לנה כשכורה היא אצלו ופטור. ואם אין דרך הפרות ללון אצל בעליהן וזו מפני שהיתה שאולה אצלו לא לנה כשאולה היא וחייב. הרשב"א.

אם תמצא לומר כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי שאלה ושכרה וחזר ושאלה מהו הדר אתיא שאלה לדוכתה או דילמא אפסקא שכירותה ביני וביני. כך כתוב

בספרים. ורש"י לא גרס לה משום דקשיא ליה כיון דשכירות בשאלה מישך שייכא וגם אמרינן כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה דמי למה תחשב שכירות הפסק אבל אי אמרינן שליכא במקצת לאו כמאן דשייכא בכולה ניחא דשאלה בשכירות לא שייכא ומיבעיא ליה אי הדר אתיא לה שאלה לדוכתה. וקשה לגירסתו דאם כן מאי קא מיבעיא ליה וחזר ושכרה מהו כיון דשאלה באמצע לא חשיבא בבעלים היאך תחשב שכירות שאחריה בבעלים כיון דכבר פסקו בעלים בשאלה זו אינה סברא כלל. ואין לומר דבעיא אחרונה אינה לפי אם תמצא לומר שאמרנו אלא אם תמצא לומר שייכא במקצת שייכא בכולה ומספקא ליה אי הדרא שכירות לדוכתיה ואף על גב דהוו תרי שייכי ולא מסתבר לומר תרי שייכי מכל מקום שכירות הראשונה מושכת השניה אצלה ואין השאלה מפסקת כיון שגם היא היתה בבעלים או דילמא איפסקא לה שאלה ותרי שייכי לא אמרינן. חדא דאין זו סוגיית התלמוד לומר בעיא על אם תמצא לומר אחר אם לא יפרש. ועוד אחרי שירדנו לסברא זו דאפילו אם תמצא לומר שייכי במקצת כמאן דשייכא בכולה ומספקא לן אי אמרינן תרי שייכי מעתה נוכל לקיים גירסת הספרים. אם תמצא לומר שייכא במקצת כמאן דשייכא בכולה ופשיטא אי לא אמרינן שייכא לא הדרא שאלה לדוכתיה כיון שאינה ראויה להתחבר עם השכירות שלפניה אפילו אם היא עצמה היתה בבעלים אבל השתא דאמרינן שייכא וראויה השאלה להתחבר עם השכירות אם היא עצמה היתה בבעלים השתא נמי שאינה בבעלים אלא על ידי שייכות ולא מסתבר לומר תרי שייכי מכל מקום שאלה הראשונה מושכת השניה כיון שלא היה הפסק בעלים באמצע או דילמא איפסיקא לה שכירות ותרי שייכי לא אמרינן וכן פירושה של בעיא אחרונה ואף באם תמצא לומר יש לפרשה דאם תמצא לומר דשכירות לא הויא הפסק היינו משום דשייכא בשאלה אבל שאלה דלא שייכא בשכירות אלא במקצת דילמא הוי הפסק. הרא"ש.

וזה לשון תוספות שאנץ: ואם נרצה להוליך גם הרביעית באם המצא לומר נאמר כך ואם תמצא לומר בבעיא שלישית דלא אפסקא שכירות היינו משום דשכירות דבאמצע משך שייך לגמרי בשאלה דלקמיה ושאלה בתרייתא נמי מהני בה טעמא כיון דשייכא במקצת כי אף על פי שאינו טעם גדול כל כך יועיל לפי שטעם חזרה לדוכתה ישנו עמו ולכך תחזור שאלה לדוכתה אבל בבעיא רביעית כשישנו לטעם דכיון דשייכא כו'. דהיינו בתחלת שאלה שבאמצע שאז מועיל טעם כיון דשייכא ליחשב גם השאלה בבעלים אין עם הטעם הזה באותה שעה שום טעם אחר המסייעו והואיל וכן שהטעם הזה אינו טעם גדול ואין עמו עכשיו שום דבר שיסייענו להחשיבו יותר ולא ימנע השאלה

שבאמצע מליחשב הפסק לבטל חזרות השכירות לדוכתה. ומיהו אין צריך לדחוק לכך אלא בלאו אם תמצא לומר תהא הבעיא הרביעית וניחא בהכי טפי לרבינו.

שכרה ושאלה וכו'. פירוש אם תמצא לומר שכירות לא מפסקא היינו משום דהיא גופה יש לה דין בבעלים כיון דשייכא כולה בשאלה אבל אינך דשאלה אינה בתוך שכירות מי אמרינן איפסיקא לה שכירות לגמרי. עד כאן. שיטה.

מתניתין: **השואל את הפרה ושלחה לו המשאיל ביד בנו וכו'**. עד או ביד שלוחו ומתה פטור. כתב רש"י הא דאמרינן ביד שלוחו של שואל פטור בפרק הגוזל נחלקו בה רב חסדא ורבה דרב חסדא אוקמה בשכירו ולקיטו של שואל דוקא אבל שליח שעשאו בעדים לא הוי שליח והלכתא כרב חסדא. ופירוש שליח שעשאו בעדים שאמר לו בפני עדים לך והבא לי פרה פלונית מפלוני. ויש שפירש דכל כהאי גוונא דכולי עלמא הוי שליח ואף על פי שלא הודיע למשאיל שישלח על ידו לא נחלקו אלא בשעשאו שליח בעדים סתם ואתר כך אמר לו לך והבא לי פרה פלונית. ובמקומה פירשתי. הריטב"א.

השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו וביד עבדו של שואל ומתה עד שלא הגיעה לרשות שואל אף על פי שאמר להם המשאיל זכו בה לפלוני פטור. והאי שלוחו של שואל דאמרינן הכא פטור לאו דשוייה שליח לאיתויי אלא כגון שכירו ולקיטו כדאוקמה רב חסדא בפרק מרובה דהלכתא כוותיה והטעם לכל אלה דפטור לפי שאין חבין לאדם אלא מדעתו ואין המשאיל יכול לזכות לשואל על ידי אחד מאלו כדי שיתחייב באונסין אלא מדעתו. אבל אם אמר לו השואל שלחה לי ביד בני וכו' ושלחה ומתה בידם אף על פי שלא נכנסה לרשות שואל חייב לפי שעשאם הוא עצמו שלוחים והן בשקבלו על עצמן להביא אצלו נעשו שלוחיו. ואקשינן בגמרא אסיפא דקתני שאם אמר לו שלחה לי ביד עבדך ומתה ביד העבד חייב ואמאי והלא יד עבד כיד רבו ועדיין לא יצאה מתחת יד משאיל כלל והיאך יכול לזכות לו המשאיל ביד עבדו עד שיוציאנה מידו וזו לא יצאה מידו כלל. ואמר שמואל בעבד עברי דלא קני ליה גופיה ויש לו יד כדי לזכות לאחרים מיד רבו כדאיתא בעירובין. רב אמר אפילו תימא בעבד כנעני נעשה כאומר לו הכישה במקל והיא תבא ואני מקבל עלי אחריותה מיד כשתתחיל לבא ועל זה התנאי שאלה ממנו ושמענו שמתנה שומר חנם להיות כשואל ואף זה כמוהו. ואקשינן עליה דרב מברייתא דקתני ביד עבדו פטור וכו' ושני ליה לא תימא נעשה דהא ודאי לא אמרינן דבעינן מיהא שתצא מרשותו וכל זמן שהיא ביד עבדו לא יצאה מרשותו אלא אימא מתניתין באומר לו הכישה במקל והיא תבא ביד עבדך ואם הכישה העבד כיון שיצאה מרשות משאיל ומתה חייב שכך קבל על עצמו שאפילו אמר לבעלים עצמן כך ומתה

חייב. ובריית דקתני פטור שלא אמר לו כך אלא שלחה לי ביד עבדך שאפילו זיכה לו על ידו לאו כלום הוא שאין שום זכוי קונה עד שיוציא מידו ליד אמר ויד עבדו כנעני כיד עצמו הוא והרי הוא כמי שמזכה מימינו לשמאלו. עוד צריך אני לדבר על זו המשנה כי היא צריכה לפנים כי כשאמר לו שלחה לי ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך והמשאיל אמר לבנו או לשלוחו תוליך זו הפרה לפלוני היאך נעשו שלוחיו של שואל והלא השואל לא דבר עמהם והמשאיל הוא שמצוה עליהם להוליכה אצלו והלא הם שלוחיו של משאיל ולא של שואל. ועל כן אני אומר כי הוא על ידי זכוי שיאמר להם המשאיל זכו בפרה זו לפלוני לשאלה כי כן רצה שתזכו לו והם כיון שקבלו אותה לשום זכוי כבר נעשו שלוחי השואל וידם כידו הואיל ומדעתו היו ואף על פי שיש לו בזה הזכוי ענין צד חובה להתחייב באונסיה ובמזונותיה מיד לפי שחבין לו לאדם שלא בפניו מדעתו. ועוד אני אומר אפילו תימא שלא על ידי זכוי אלא שאמר לו שלחה לי ביד בנך או ביד עבדך כלומר אמור לו בשמי שיביאנה לי ואמר לו והוא קבל על עצמו להביאה ולמסרה לידו נמצא שהוא שלוחו של שואל שעשאו שליח על ידי בעל הפרה. מכל מקום עבד כנעני הקשה עליו יד עבד כיד רבו דמיא ואף על פי שנעשה שלוחו של שואל עדיין לא יצאה מרשות משאיל. ותירץ רב שאפילו אמר לעצמו היה שלוחי להכישה במקל והיא תבא כיון שיצאה לסימטא נתחייב השואל בה במשיכה זו לסימטא. והתלמיד הצרפתי שהקשה על משנה זו ואמר כשיאמר לבנו או לשליחו הולך פרה זו לפלוני אף על פי שאמר לו השואל שלח למה יהיה חייב במיתתה ואפילו אם הגיע לרשות השואל והלא שאלה בבעלים היא שהרי אמר לשלוחו השאל עם פרתי להוליכה לו שמע מינה אמר לשלוחו צא והשאל עם פרתי שאלה שלא בבעלים היא ותפשוט ליה מהא זו היא קושית הצרפתי. ודברים של בלבול הם אבל אינם דברים של עיקר לפי כי המזכה לחברו על ידי בנו או שלוחו אינו אומר לו היה במקומי אבל אומר לו היה במקום פלוני וזכה לו בחפץ זה. אבל אמר לשלוחו השאל לי עם פרתי השואל עצמו מושך פרתו ובקש מן המשאיל שיעזור לו במלאכתו ואמר לו אני לא אוכל לעזור אותך אבל שלוחי יעזור אותך במקומי נמצא כשאמר לשלוחו השאל עם פרתי לעזרו היה במקומי אמר לו וזאת היתה שאלתנו אם יהיה השליח במקום המשאיל לפטרו כאלו היה הוא עצמו נשאל לו וזה אינו דומה למשנתנו ואף אם נאמר כי משנתנו שלא על ידי זיכוי היא אלא בפשיטא שאומר לו תוליך פרה זו לפלוני מכל מקום צריך לפרש שלא משליחות המשאיל הם מוליכים אותה אלא שהוא שואל אותם תרצו להוליך פרה זו לפלוני כי צוה עלי לאמר אליכם שתביאו אותה לו והם כיון שקבלו על עצמם להוליכה משבאה לידם נעשו שלוחי

השואל ויצאו משליחות המשאיל כי הם מדעתם מוליכים אותה ולא בעל כרחו ושלוחי השואל הם ולא שלוחי המשאיל וקושית הצרפתי הלכה לרוח. הראב"ד.
וזה לשון הר"ן: שלחה לי ביד בנך ביד עבדך וכו'. ואם תאמר במה נתחייב דאפילו למאן דאמר שליח שעשאו בעדים הוי שליח הני מילי בעדים כדקאמרינן להכי טרח ואוקמיה בסהדי כי היכי דלוקמוה ברשותיה והכא ליכא סהדי אלא דאמר למשאיל לשדורי ליה ביידייהו וכי תימא כיון דאמר ליה למשאיל כשליח שעשאו בעדים דמי תינח לרב חסדא דאמר הוי שליח. אלא לרבה דאמר לא הוי שליח מאי איכא למימר. ויש לומר דהכא לאו מדין שליחות הוא אלא מדין ערב שכיון שאמר לו להוציא פרתו מרשותו ולשלחה ביד עבדו נתחייב מדין ערב דכל מוציא ממון מרשותו על פי חברו נתחייב לו חברו כדין ערב והכי מוכח בפרק קמא דקידושין. ואם תאמר אמר לו משאיל הריני משלחה ביד עבדי ביד שלוחי אמאי חייב דהא שאלה בבעלים היא דמכיון שהוא ביד העבד קמה לה ברשות שואל וכשהוא מחמר אחריה בביתו של שואל הוה ליה עבד זה במלאכתו של שואל בשלימותו של משאיל ואם כן רבינא דבעא מרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל עם פרתי וכו' תפשוט ליה מהכא. ויש לומר דהא פרישנא דשואל זה כשהוא מתחייב עליה כשהיא ברשות העבד לא מדין שואל גמור הוא אלא מדין ערב הילכך ליכא שאלה בבעלים דכי מטיא לידו והוי עלה שואל גמור לאו עמו במלאכתו הוא. עד כאן.
וכן בשעה שמחזירה. פירוש שאם אמר לו המשאיל שלח לי על ידי פלוני ושלחה לו פטור. והוא הדין אם אמר מלוה ללוה בפיו או בכתבו מנה שיש לי בידך שלחהו לי עם הבא ראשון ושלחו לו שהוא פטור. מפי רבי. הריטב"א.
ביד עבדו חייב יד עבד כיד רבו וכו'. פירוש היינו לומר שלא יצאתה מרשותו ובעיא קנייה בשומרין להתחייב באונסין אבל איפכא לא אמרינן דעבד שואל להוי כידו להתחייב כיון שלא אמר לו שלח בידי דבכי האי גוונא ליכא למימר יד עבד כיד רבו כלל. שיטה.

דף צט.

גמרא באומר לו הכישה במקל והיא תבא. פירוש דאליבא דרב מחייב בהא נמי מדין ערב דהוה ליה כאומר לחברו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך דחייב מדין ערב והכי מוכח בפרק קמא דקידושין. הר"ן
וזה לשון הריטב"א: רב אמר אפילו תימא בעבד כנעני נעשה כאומר לו הכישה במקל והיא תבא. תמיהא מילתא כי אמר לו הכישה במקל והיא תבא במה זכה בו השואל

והרי לא משך ולא באת לרשותו כלל. ויש מתרצין דמיירי שאמר לו הכישה במקל ותבא לסימטא או לצידי רשות הרבים שהמשיכה קונה. ותמיהא מילתא דהא כל זמן שהוא לא משך או לא קראה שתבא אין כאן משיכה ומדין חצר לא משמע דקני ליה סימטא או צידי רשות הרבים בשום דוכתא ואפילו הוא עומד בצדן אלא אם כן הוא מדין ארבע אמות שתקנו חכמים וכשאומר דליקנו ליה ארבע אמות דידיה והנכון כדפירש רש"י דטעמא דהכא דאמר ליה הכישה במקל והיא תבא שיעבד נפשיה מהשתא עד כאן. פירוש לפירושו דהכא לא מדין שאלה נתחייב בה אלא שכל שאומר לחברו שיוציא ממונו על פיו למקום שאינו משתמר או שיזרקנה לים וכיוצא בו ויתחייב בו מיד שעשה כן על פיו נשתעבד לו בההיא הנאה כאלו קבלו ממש ממנו ואב לכולן ערב וכדפירש רש"י בפרק קמא דקידושין. וכל שאמר כן בפירוש הכישה במקל והיא תבא ואתחייב אני לך דלכולי עלמא חייב דהוה ליה כאומר זרוק מנה לים ואתחייב אני לך שהוא חייב וכיוצא בו באשה שהיא מקודשת. אבל הכא אף על פי שלא אמר לו ואתחייב אני לך אמר רב שהוא חייב דכיון דלהנאתו הוא אומר לו לשלחם מסתמא כאלו פירש ואתחייב אני לך דמי מה שאין כן באומר זרוק מנה לים דכל היכא דלא אמר ליה ואתחייב אני לך לא מחייב כיון שאין הזריקה לתועלתו של זה. והשתא אתי שפיר מאי דאמרינן שהאומר שלח לי ביד עבד כנעני כיון דרוב עבדים רשעים ואין להם ממון לשלם הרי זה כאומר להכישה לרשות הרבים או למקום איבוד. ומאן דמותיב לה בסמוך סבר דכיון דעבד בן דעת ואימת רבו עליו מקום המשתמר הוא חשוב וכיון שלא אמר לו ואתחייב אני לך פטור. ואמרינן לא תימא נעשה כאומר כלומר דהתם ודאי פטור דמקום המשתמר הוא אלא באומר לו בפירוש אמור לעבדך שיכישנה ותבא. עד כאן.

ולענין פסק הלכה. הריא"ף לא הביאה משמע דסבירא ליה דליתא וכו'. וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' מהלכות שאלה דאמר לו הכישה במקל פטור וכי תימא אמאי ליחייב מדין ערב כאינך דמתניתין לא דמי דהני כיון דאזלי בהדי פרה סמכא דעתיה דעבד ושליח מנטרו לה ומחייב מדין ערב אבל אמר לו הכישה במקל לא סמכא דעתיה. ואף על גב דהתם בפרק קמא דקידושין מוכח דהאומר לחברו זרוק מנה לים וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הר"ן.

והרמ"ך כתב לענין פסק וזה לשונו: השואל את הפרה ושלחה לו המשאיל ביד עבדו העברי או הכנעני של משאיל או ביד בנו או עבדו העברי או שלוחו של שואל כיון שלא צוה לו השואל לשלחה בידו אם מתה פטור והוא הדין אף על גב דאמר ליה שלחה לי ביד עבדך הכנעני ושלחה לו ביד עבדו הכנעני של משאיל ומתה ביד העבד שהשואל

פטור דיד עבד כיד רבו דמי ולא נפקא מרשותיה דמשאיל והוה ליה כמאן דאמר ליה את אייתי לה ניהלי דהא ודאי באחריותיה דמשאיל היא כל כמה דלא מטת לידיה דשואל לר"מ. אמר לו השואל הכישה וכו' עד פטור עד כאן פרק ג'. ובגמרא דאם היתה חצרו של שואל לפנים מחצרו של משאיל ואמר לו השואל הכישה במקל והיא תבא והכישה כיון שיצאת מרשות משאיל כלל קמה לה ברשות שואל לגמרי דהא סמכא דעתיה דודאי התם אזלא כי לכיש לה ואף על גב דאיכא גויאתא דאינון דרכים עקומים כמו רחבות שאחורי בתים בין ביתו של משאיל לביתו של שואל. ונראה לומר דבדליתנהו דחד מינייהו קמיירי והיינו דאתא רב אשי לאשמועינן דחייב כיון דנפקא מרשות משאיל וצריך עיון.

וצריך עיון דשלחה לו ביד עבד כנעני של שואל שלא מדעת השואל אי אמרינן דכמאן דמטת לידא דשואל דמי דיד עבד כיד רבו או דילמא כיון דלא פקדיה איהו לא מחייב באחריותה עד דמטי לידיה או עד דלידע דבידא דעבדיה היא וליהוי ניחא ליה. וכן נראה מלשון המשנה דקתני עבדו סתם ואפילו כנעני בכלל. אמר לו שלחה לי ביד עבדך העברי או ביד עבדי העברי או הכנעני או ביד בנך או שלוחך או בני או שלוחי ושלחה ומתה קודם שהגיעה לידו חייב דכיון דנפקא מרשות משאיל כמאן דאתת לידיה דשואל דמי ובאחריותיה קיימא. וכן בשעה שמחזירה אם החזירה לו בתוך ימי שאלתה על ידי בנו או עבדו הכנעני או העברי של שואל או על ידי עבדו העברי של משאיל או על ידי בנו או שלוחו הרגיל לעשות שליחותיו תמיד כיון דלא אמר ליה משאיל אכתי לא נפקא מרשותיה ובאחריותיה קיימא. וכל האי שקלא ליתיה בגמרא בהאי פירקא ובפרק השוכר את האומנין איתיה בגמרא דמשנת כל האומנין וכו'.

וצריך עיון נמי הכא היכא דשדריה ניהליה בתוך זמנו ביד עבדו הכנעני של משאיל אי אמרינן דכמאן דמטת לידיה דמשאיל דמי או לא כיון דלא פקדיה איהו לשדורה ליה בידיה דההוא עבדא באחריותיה דשואל קיימא עד דתימטיה לידיה או עד דלידע דבידא דעבדא היא וליפייס בהכי וכן נראה. אמר לו המשאיל שלחה לי ביד אלו ושלחה לו ומתה ביד המביא פטור השואל והמביא. והיכא דשדרה ליה בידא דעבדיה הכנעני של שואל נראה לומר דדיינינן ביה כדינא דלעיל דכיון דיד עבד כנעני כיד רבו דמי הכא נמי לא שנא וכמאן דאמר ליה את גופך אהדרה ניהלי דמי וכל כמה דלא מטת לידיה דמשאיל לא מיפטר שואל מאונסיה ואם מתה משלם כן נראה וכן כתב הר"מ. ואם החזירה לו לאחר ימי שאלתה על ידי אחד מאלו אף על גב דלא אמר ליה משאיל לשדורה ליה בידיה פטור השואל אם מתה בדרך דנפק ליה מתורת שואל ודמיא להיא דאמרינן גבי אומן

דהיכא דאמר ליה טול את שלך והבא מעות או אמר ליה גמרתיו בלחוד דהוי שומר חנם ונפק ליה מדין שומר שכר. והאי נמי כמאן דאמר ליה גמרתי דמי כיון דשלים זימניה והוה ליה למשאיל לאסוקי אדעתיה דהשתא ניהדרה ניהליה ואי לא הוי בעי דלישדרה ניהליה על ידא דבריה או עבדיה הוה ליה למימר ליה ולאודועיה ומדלא אמר ליה איהו אפסיד אנפשיה הילכך פטור. ובכל הני דאמרינן גבי שואל דפטור דוקא מדין שואל הוא דפטור אבל חייב הוא בדיני חיוב שומר שכר בפשיעה ובגנבה ואבדה. עד כאן.

כגון שהיתה חצרו של שואל לפנים מחצרו של משאיל וכשהכישה כלפי פנים ויצאה מרשותו כבר היא בחצרו של שואל ואקשינן הא פשיטא. ושנינן דאיכא בין החצרות גזייתא כמו אנדרונא חולקת בין החצרות מהו דתימא לא סמכא דעתיה דשואל דאזלא גביה דילמא קיימא לה התם הילכך לאו שלוחו הוא במשיכה זו קמשמע לן דסמכא דעתיה. ונראה לי דלהכי אמר שהיתה חצרו של שואל לפנים מחצרו של המשאיל שאלו אמר בהפך כיון שדרך המשאיל לעבור דרך חצרו של שואל ויש לו עליו דרך אפילו נכנסה בחצרו ממש עדיין לא יצאה מרשות המשאיל. וכיון דרב אשי דחייה להההוא סייעתא ושמואל נמי לא קא משני למתניתין כוותיה דרב ואוקמה בעבד עברי דאלו בעבד כנעני לא אשכח ביה חיובא כלל אלמא לא סבירי להו כוותיה בהא הילכך לית הלכתא כוותיה אלא אמרינן בכהאי גוונא דבהני תנאה קביל עילויה שואל משום דבעי משיכה או זיכוי. הראב"ד. וכן כתב הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: לימא מסייע ליה וכו'. אמר רב אשי הכא במאי עסקינן כגון שהיתה חצרו של שואל וכו' דכי מחי לה להתם אזלא. פירוש וכיון דכן סמכא דעתיה דשואל ומשתעבד ליה אבל אם היתה רשות הרבים בינתים כיון דלא סמכא דעתיה ורחוק הוא שיהא לו תועלת באותה הכישה לא משתעבד והוה ליה כאומר זרוק מנה לים ולא אמר לו ואתחייב אני לך שאינו חייב. והא דלא אוקמה למתניתין בשיש רשות הרבים בינתים וכשאמר לו בפירוש ואתחייב אני לך משום דמשמע ליה דאם כן פשיטא אבל באידך אשמועינן רבותא כדמפרש ואזיל.

לא צריכא דאיכא גוויתא. הכי גרסינן בכל הספרים. ורש"י גורס גזייתא ופירש הוא שיש בחצרו של משאיל זויות מוקצים לסור שם לשון כי גז חיש, עד כאן. ועל הדרך הזה יש לפרש גוויתא. ומיהו מה שפירש רש"י שהם ברשותו של משאיל אינו מחוור דהא ודאי כל כהאי גוונא לא מחייב כלל שהרי לא יצאת מרשותו של משאיל כלל וכשאינה נכנסת לאותן גוויתא הרי היא נכנסת לחצרו של שואל ופשיטא שנתחייב בה ולכך פירשו דהני גוויתא הן בין חצרו של שואל לחצרו של משאיל והם של אנשים

אחרים מהו דתימא לא סמכא דעתיה דשואל ועד דאמר ואתחייב אני לך לא מחייב קמשמע לן דסמכא דעתיה ומכיון שיצאת מרשות משאיל חייב באונסים אבל אם היתה רשות הרבים מפסקת בינתים לעולם אימא לך דלא סמכא דעתיה ועד שיאמר בפירוש ואתחייב אני לך לא מחייב. ע"כ.

אמר רב הונא השואל קרדום מחברו וכו'. ופרכינן למאי אי לאונסין מאי שנא פרה דמשעת שאלה הוא מחייב. פירוש דהא כיון ששלחו ביד בנו של שואל מדעתו דאמר לו שלח (אי) חייב באונסיה כדלעיל ואף על פי שלא נשתמש בה. ולמאי דקסלקא דעתין השתא דלענין אונסין קאמר משמע דסביר לן דבשאלה דוקא הוא דאמרה רב הונא שאין בו קנין גמור ומסתמא לא חייבו הכתוב עד שיתחיל ליהנות בו אבל קודם לכן דיו שיהא כשומר שכר להתחייב בגנבה ואבדה ולהכי לא פרכינן עלה מסברא ופרכינן עלה מפרה דמאי שנא פרה שהוא חייב באונסיה משעת משיכה הוא מתחייב כשם שמתחייב שומר שכר בגנבה ואבדה ולא מטעם משיכה דהא סבירא ליה השתא דאין משיכה קונה בשומרים וכשם שאינה קונה לחזרה כך אינה קונה להתחייב באונסיה דמאי שנא אלא טעמא משום דאדם משעבד עצמו בכסף ובההיא הנאה דאושלה ניהליה ואפקה מרשותיה לרשות שואל גמר ומשעבד ליה נפשיה באחריות כאלו קבל ממנו שכר לשמור ולהתחייב באונסיה. ומיהו אם רצה המשאיל לחזור בו יכול לחזור בו כל זמן שלא התחיל השואל להשתמש בו וטעמא דמלתא הוא משום דסבירא ליה דמשיכה אינה במטלטלין מדאורייתא ורבנן הוא דתקון וכי תקון דוקא במכר או מתנה שהוא קנין הגוף אבל בשאלה דלית בה לשואל אלא קנין פירות לא תקנו לה משיכה ואף על פי שאדם קונה בחזקה דקל לפירות שאני התם שגופו של דקל נותן פירות. ותו לא פלוג רבנן בין דקל לפירות או בית לדור בו דהא מכל מקום קרקע הוא שראוי לפירות אבל כלי שאינו ראוי להשתמש אין משיכה מועלת בו לחזרה ויכול המשאיל לחזור בו כל זמן שלא התחיל במלאכה. והנכון דשאני שכירות דמכירה ליומא היא והרי הוא בכלל משיכה שתקנו בלקוחות. ואם תאמר וכיון דמשיכה לא קניא לחזרה מאי טעמא קני בהתחלת מלאכה ומה קנין הוא זה. ויש לומר דהא תקנתא דרבנן היא מפני תיקון העולם שלא יהא אדם משאיל או משכיר כליו לחברו ואחר שיתחיל במלאכתו שיחזור בו ויניח מלאכתו מותחלת. ולית הלכתא כרב הונא אלא כרבי אלעזר דתניא כוותיה שכשם שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו בשומרים. הריטב"א.

ופליגא דרבי אמי דאמר רבי אמי המשאיל קרדום של הקדש לחברו הוא מעל לפי טובת הנאה שבו. פירוש שמשלם להקדש מה שנהנה בשאלתו דהיינו כפי טובת הנאה

שהיתה להקדש בכדי השאלה ההיא. וחברו מותר לבקע בו לכתחלה. פירוש דכיון שנותן המשאיל להקדש דמי אותה הנאה יצאה אותה הנאה לחולין. ויש שפירש דכיון דקאמר שחברו מותר לבקע בו לכתחלה מכלל דבשאלה שהשאילו לבקע בו יצא כולו לחולין ולא כדי דמי ההנאה בלבד שאם לא יצא כולו לחולין ונשאר בו צד הקדש. היאך מותר לבקע בו אלא ודאי שכולו יצא לחולין מפני אותה שאלה כיון שכל הכלי היה צריך לאותה שאלה וכיון שכן כל אדם יכול לחזור ולבקע בו.

וקשיא להו הא דתניא בתוספתא נטל קרדום של הקדש ובקע בו מעל חזר ובקע בו מעל בא חברו ובקע בו כולם מעלו נתנו לחברו הוא מעל וחברו לא מעל. מכל מקום שמעינן מרישא דמשום הנאת ביקוע בעלמא אף על פי שמעל באותו ביקוע חייב לתת להקדש דמי ביקוע דהיינו מעילתו ואינו חוזר ומבקע בו. ותירצו בתוספות דהתם מיירי בשכל אחד סבור לבקע בקרדום שלו ואין כאן שינוי רשות כדי שיצא לחולין אלא שמשלם להקדש כפי מה שנהנה דומיא דגזבר שנשתמש בשל הקדש בעודו ברשותו שהוא מועל לשלם מה שנהנה ואינו יוצא לחולין אבל הכא שהשאילו לחברו להשתמש בו הוא עבד שינוי רשות ובאותו שינוי רשות יצא לחולין ולפיכך חברו מבקע בו וכן שאר כל אדם ודמיא למאי דאמרינן התם בסיפא נתנה לחברו הוא מעל וחברו מותר לבקע בו לכתחלה.

ובתוספות שאנץ כתוב וחברו מותר לבקע בו לכתחלה. והא דתניא בתוספתא בקע בקרדום של הקדש ובא חברו ובקע בו בא חברו ובקע בו כולן מעלו בכלי שרת מיירי ששוחטין בה שאין יוצאין לחולין כשעושין בו מלאכה כדאמרינן במעילה אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת בלבד. ויש תימה כי לא מצינו בשום מקום קרדום לשחיטה אלא בסכין. ושמא קרדום שמשפין בו את הגזרין קרוי כלי שרת בליקוטין מפורש היטב ובקרדום שאינו כלי שרת כדמוכח בסיפא דברייתא בתוספתא. מפי רבי. וככתוב בתוספות.

ואחרים פירשו דהשואל רשאי לבקע בו לכתחלה בהשאלתו אבל מיד שכלתה שאלתו הדרא לקדושתו והמבקע בו מעל דבשלמא אם נתכוון לגזלו או ליתנו לזה לגמרי יצא כולו לחולין עד לעולם אבל עכשיו שלא השאילו אלא לבקוע ידוע נהי שיצא כלו לחולין לצורך אותו ביקוע הרי מכל מקום לא יצא כולו לחולין לגמרי. והא דאמרינן שאין מועל אחר מועל במוקדשין היינו כשנתכוון בפעם הראשון להוציאו כולו לרשות אחרים כגון שנתנו כולו לחברו הא לאו הכי אמרינן יש מועל אחר מועל ואתיא תוספתא דלעיל אפילו כשהמבקע סבור שאינו שלו ומתכוון להשתמש בו וליהנות באותו ביקוע בלחוד

ואי לאו דקני אמאי מעל לפי טובת הנאה ואמאי מבקע בו לכתחלה. ניהדריה לא ליקני ולא למעול. כלומר כיון דלא קנה במשיכתו הרי לא יצא מרשות הקדש כלל וכל זמן שלא בקע אין בו מעילה והא דאמרינן ליהדריה ולא ליקני ולא למעול לאו דוקא נקטינן דליהדריה דכי לא אהדריה נמי כל היכא דאיתיה בי גזא דהקדש איתיה אלא לרווחא דמילתא נקטינן ליה דכיון דאסור לאיתהנויי ביה מסתמא לית ליה לעכוביה גביה ואיכא דקשיא ליה דמשמע הכא דכל כמה דלא אשתמש בדבר של הקדש ויכול חברו לחזור בו אין כאן מעילה ומאי שנא מהמפקיד מעות מותרין אצל שלחני שמעל לאלתר ואף על פי שעדיין לא נשתמש השלחני בהם והתם אלו בעי מפקיד ליטול מעותיו יכול לחזור בו. ותירצו דהתם כיון שנתנם מותרין לשלחני ודאי בהלואה הם אצלו ואלו רצה שלחני ליטלם לעצמו ולתת לו מעות אחרים כשבא המפקיד ליטול מעותיו הרשות בידו וכיון דקננהו לענין זה איכא מעילה קודם תשמיש מה שאין כן בזו דלרב הונא כי הדר ביה משאיל הדר ליה כוליה בעיניה. ואם תאמר ולדידן דסבירא לן דמשיכה קונה בשואל היכי מעל דהא משיכה זו אינה אלא מדרבנן שתקנו משיכה בשומרים. ויש לומר דאפילו הכי אינה מעילה דהפקר בית דין הפקר וקנין דרבנן כקנין דאורייתא חשיב לענין זה. הריטב"א.

כך תקנו משיכה בשומרים. לא להתחייב באונסין קאמר וכו' ככתוב בתוספות עד סוף הדיבור ושלש מחלוקות בדבר דרבי אמי סבר משיכה קונה בשומרים דבר תורה הילכך מעל. ורבי אלעזר סבר תקנו משיכה מדרבנן. ורב הונא סבר דאף מדרבנן אין משיכה קונה. הרא"ש.

וכתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: כדרך שתקנו משיכה במוכרים ובלקוחות כך תקנו בשומרים ובשואלים הילכך לא מצי חד מינייהו למהדר ביה שלא מדעת חברו עד דלישלם זימנא דקבע ליה. מיהו היכא דשאיל מיניה מידי ולא אמר ליה להכי והכי קא שאילנא ליה מינך מצי תבע ליה ביומיה או למחר כל אימת דבעי דלא אמרינן סתם שאלה שלשים יום. א"ז מ"ר. עד כאן. וכן כתב לעיל עיין שם קודם משנת השואל את הפרה שכרה חצי היום וכו' סמוך לה.

דף צט:

שכירות מאי עבידתיה. פירש רש"י לקנות בלא משיכה ומאי חזקה בלא משיכה נמי משכמת ביה. ומשמע שאין שכירות נקנה בכסף. ותמהני לרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות מה טעם אין שכירות נקנה בכסף דהכא לא שייך למימר גזרה שמא יאמר לו

נשרפו חטיך בעלייה דהא לנפשיה טרח ומציל. ואיכא למימר דהואיל ותקון רבנן שלא יהיו המטלטלין נקנין בכסף במכירה לא פלוג בשכירות דהוא נמי מכירה ליומא היא ואף על גב דאיכא זביני נמי דמקנו בכסף כגון מילתא דלא שכיחא התם משום דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן אבל שכירות שכיחא ואי אמרת מקני אתי למימר הכי בזביני גופייהו. והאי תירוצא לא ניחא לי דגבי מילתא דלא שכיחא אף על גב דאיכא למימר נשרפו חטיך בעלייה לא גזור רבנן אבל היכא דליכא למיחש לעולם לא גזור כדאמרינן גבי עליה של לוקח מושכרת למוכר. ובפרק מרובה גרסינן עלה הכי שכירות דמאי אילימא שכירות דמטלטלי מטלטלי בני שטרא נינהו. אלא שרש"י כתב שם דכסף במי אינו קונה אלא לענין מי שפרע ואין לשון הגמרא מחוור בכך. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: שכירות מאי עבידתה פירש רש"י מאי עבידתה לקנות עד שימשוך ומאי חזקה בלא משיכה משכחת ביה. ואין לשון זה מחוור דדילמא מאי חזקה דקאמר משיכה כי המשיכה היא חזקתן של מטלטלין. והנכון בעיני דעיקר קושיין לאו משום כסף וחזקה דהא אפשר לומר כדאמרן דלמשיכה קרי חזקה וכסף נמי אפשר שהוא קונה בשכירות מטלטלין דהא מדאורייתא כסף קונה במקחן ורבנן הוא דתקון משיכה כדי שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה וההוא טעמא לא שייך בשכירות שהרי אם נשרף נשרף למשכיר וכיון דשכירות מכירה ליומה היא הרי הוא נקנה בכסף כדין תורה. אלא עיקר קושיין משטר משום דמטלטלין לאו בני שטרא נינהו כדאיתא בבבא קמא ונקטינן קושיא סתמא משום דמשמע לן דשוכר כשאר שומרים הוא שתקנו משיכה בו. כן פירש רבינו ז"ל. עד כאן.

האי מאן דגזל חביצא דתמרי מחבריה והוא כמו אשכול ואית בה חמשין תמרי דבהדי הדדי מזדבני בחמשין פריטי נכי חדא ואי מזבני להו חד חד הוו מזדבני כל חד וחד בפרוטה לא משלם גזלן אלא חמשין פריטי נכי חדא. ונראה לומר שהוא מנכה מהן שכרו הראוי לו על מכירתן וכן במזיק ממון חברו אינו משלם לו אלא כמה שהיה נמכר כל אותו ממון יחד דהכי תנן גבי שן ורגל שמין בית סאה באותה שדה של ששים סאין כמה שוה ומשלם לו לפי אותה שומא מה שפחתה בית סאה זו בשלוח בהמתו. הרמ"ך.

כי יאכל פרט למזיק. אית ספרים דגרסי דלא משלם חומשא. וליתא דמדאורייתא פטור לגמרי וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.

וזה לשון הריטב"א: דאמר מר כי יאכל פרט למזיק. פירוש דגבי תרומה כתיב כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו ואמר מר פרט למזיק תרומה שאין מוסיף חומשא.

והקשו בתוספות דהא ההוא קרא גבי תרומה כתיב ומה ראיה ממנו להקדש. ותירצו דהתם במסכת מעילה עבדינן גזרה שוה דילפינן חטא חטא מתרומה לכמה מילי. **עוד הקשו דהא מזיק הקדש פטור אפילו מן הקרן וכדמוכח בבבא קמא**. ותירצו דודאי מדאורייתא אפילו מן הקרן פטור אבל מדרבנן חייב בקרן ופטור מהחומש אפילו מדרבנן. ואם תאמר והא קרא דכי יאכל קדש מיירי. ויש לומר דקים לן דקרא הכי קאמר כי לאכל משלם אפילו חומש פרט למזיק אפילו מן הקרן. עוד יש לומר דזימנין דמשכחת דמשלם הקרן בתרומה כגון בתרומה שבא לידי כהן דלא גרע משאר ממונו של כהן שחייב מן התורה לשלם קרן ואפילו הכי אמר רחמנא פטור מן החומש. עד כאן.

כתוב בתוספות ונראה לר"י דשמין בית סאה היינו בית סאה הנאכל וכו'. ככתוב בגליון ולפי שמחובר לקרקע קרי ליה בית סאה כתוב עוד ואין להקשות לפירוש ר"י האי בית סאה וכו' עד סוף הדבור. ומה שמקשה שם הא ולא בית כור ולא כור מיבעי ליה אין להקשות למה קשה לו מבית כור אדרבה מקב קשה יותר שקורא לבית קב קב כי יש לומר דהא אתי ליה שפיר דקרי לבית קב הנאכל קב על שם הפירות לבית כור הנאכל נמי היה לקרותו כור על שם כור הפירות אלא ודאי כמו שלא הוזכר בית בקב הנאכל לא יזכיר בית בכור הנאכל אלא ודאי שמע מינה דבית כור דקאמר לא בנאכל מיירי כדמתרץ ואזיל. לרבי. שמין בית סאה באותה שדה תנן. אפילו לא תנן אלא שמין בית סאה בפני עצמה או שמין הפירות שאכלה בפני עצמן הוה מייתי ראיה שפיר דאם כן הכא נמי לית לן למימר דישלם חמשין ולא מצי למימר כל חד וחד זביננא לך אלא מייתי השתא ראיה טפי דאפילו הך קולא אמרינן דשמין בית סאה באותה שדה. ואם תאמר אדרבה השתא לאו ראיה היא דהא בעל כרחך לא דמי מקרקעי למטלטלי. יש לומר דהכא מייתי ראיה כיון דמקילינן כולי האי במקרקעי יש לנו להקל במטלטלי לענין שלא יוכל לומר כל חדא וחדא זביננא לך. לרבי. אי נמי אפילו במקרקעי יש לומר ששמין כמו בחביצא שאם אין לו אלא ערוגה אחת והפסידה כולה שמין אותה בפני עצמה לרבי. תוספות שאנץ.

למימרא דסבר שמואל דין הדיוט קיל מדין גבוה והאמר שמואל בענין נטל אבן או קורה של הקדש דקתני בנאה בתוך ביתו עד שידור תחתיה בשוה פרוטה. ואוקמה במעילה כגון שהניחה על גבי ארובה דלא שקעה בבנין ולא תסרה מידי ואפילו הכי אם דר תחתיה ונהנה בהנחתה שוה פרוטה מעל והא הכא דלא קיימא לאגרא ואם כן היכי משכחינן בה שידור תחתיה בשוה פרוטה אלא שמע מינה דלהדיוט נמי צריך להעלות לו שכר כהאי גוונא אלמא לשמואל הקדש ודין הדיוט שוין הן מדיליף הדיוט מהקדש לחיוב

השכר. הדר ביה שמואל מההיא מטעמא דרבה דאמר הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת שכר דמי שהתורה חייבה עליו. הראב"ד ז"ל.

בנאה בתוך ביתו הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה. פירוש דאף על גב דקבעה במסמרים ליכא שינוי הגוף דהוה ליה שינוי החוזר לברייתו דלא הוי שינוי. הריטב"א ז"ל.

מההיא הדר ביה מדרבה דאמר רבה הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת הוי. פירש רש"י שההקדש מונח למעול לכל הבא ואין מוחה בידו ורחמנא אמר מאן דמתהני למעול ורחמנא ידע. עד כאן.

וקיימא לן כיון דלא הדר ביה מההיא אלא משום דהקדש חשיב מדעת והדיוט הדר בחצר חברו שלא מדעת מכל מקום שמעינן מינה שאלו היו שוין בטעם היו שוין בדין. ויש לומר דאנן הכי קאמרינן דכיון דמחדא מינייהו הוא דהדר או מהא דהכא או מההיא דקתני ואית לן למימר דעל כרחך הדר ביה מההיא דהתם משום טעמא דרבה תו לא דמינן הא דהכא דמחמיר בתקנתא טפי מהדיוט. הריטב"א.

כהדיוט מדעת דמי. פירש רש"י דקמי שמיא גליא. וקשה דשלא מדעתו לאו דוקא דכל שכן אי ידע ולא מיחה בו דאמרינן אחולי קא מחיל ליה וניחא ליה אלא הכי פירושו כהדיוט מדעת דמי כלומר שידע ומיחה בה דרחמנא הזהיר דכל שנהנה מן ההקדש מעל. הרא"ש.

הא דאמר רבא הני שקולאי דתברא חביתא דחמרא לחנותא וכו'. אהדרוה ליה ביומא דשוקא מהדרי ליה חביתא דחמרא בשאר יומי מהדרי ליה חמשא זוזי. נראה לי ששברוה ביומא דשוקא דהויא שויה חמשה וכי מהדרי ליה ביומא דשוקא די להם בחזרת חביתא דחמרא והוא טרח וימכור אותה שהרי יכול למכרה בחמשה זוזי כדהות שויא. ואיהו לית ליה חמרא אחרינא לזבוני אבל אית ליה חמרא אחרינא לזבוני לא דאמר להו אנא בההוא יומא דשוקא דתבריתו לה הוה מזבינא לה והשתא אית ליה חמרא אחרינא לזבוני והאי חביתא דמהדריתו ליה לא מזביננא הילכך יהבי ליה חמשא זוזי וכל שכן בשאר יומי דאי יהבי ליה חביתא דחמרא קא מפסיד בה חד זוזא ואי מהדרי ליה בשאר יומי יהבו ליה חמשה זוזי. מיהו כי יהבו ליה מנכה להו טרחיה ודמי ברזנייתא והוא טורח נקיבת החבית וטורח המכירה אבל אי שברוה בשאר ימי השבוע לא משלמי ליה אלא ארבעה זוזי בלחוד כשעת הנזק. ויש נוסחא שכתוב בה אהדרוה ליה בשאר יומי מהדרי ליה ארבעה זוזי והיא נוסחת ההלכות ואיני יכול לישבה. גם יש בנוסחא שכתבתי אבל הוה ליה חמרא לזבוני איבעי ליה לזבוני. גם זאת אינה מיושבת לדעתי ודומה לזו הנוסחא

שיכולין אותן שקולאי לומר לחנוני כשישלמו לו בשאר יומי השבוע חמשה זוזי כמו שהיתה שוה ביומא דשוקא דאי הוה ליה בההוא יומי חמרא לזבוני לא משלמי ליה אלא ארבעה זוזי דאמרינן ליה איבעי לך לזבוני חמרא דאית לך ולא מצי איהו למימר להו אי לאו דתבריתו לה ביומא דשוקא הוה מזביננא לה חמשה זוזי משום דאמרינן ליה הא הוה לך חמרא ולא זבינתיה כוליה ועל כרחך הוה משתיירא האיך חביתא לשאר יומי דלא שויא אלא ארבעה זוזי. ואף על פי כן זה הטעם אינו מספיק שהרי היה שוה חמשה זוזי ומצי למימר ליומא דשוקא אחרינא הוה מזבינא ליה. והגירסא הנכונה כאשר כתבתי. הראב"ד.

דף ק.

מתניתין. המחליף פרה בחמור וכו'. ה"ר יהונתן מפרש ההלכות כתב המחליף פרה מעוברת בחמור וכיון שמשך הפרה קנה החמור בכל מקום שהיתה וטען בעל הפרה לא קנית כי אם הפרה כי לא נתכוונתי להחליף לך פרה וולדה בחמור כי הייתי יודע שלפרקה היתה עומדת ותלד קודם שתמשכנה והלוקח אומר הכל מכרת לי בחליפין אלו וכשמשכת החמור היתה הפרה מעוברת וזכיתי בה ובעוברה. ובדקיימי פרה וולדה בסימטא קמיירי או ברשות הרבים ולהכי נקט מחליף ולא נקט מוכר דהא לא קני לוקח אלא במשיכת הפרה. ע"כ דברי הרב.

ולפום האי פירושא טענתא דמוכר לאו כלום היא כיון דקא מודה דההיא פרה מעוברתא זבין ליה. הילכך ודאי מיחזי לאוקומה לטענתא דמוכר בכהאי גוונא דקטעין מוכר אין הכי נמי פרה מעוברת זבינית לך ולא הוה ידענא אי האי פרה ילדה או לא ולבסוף איגלאי לי דודאי ילדה מקמי דזבינתה ניהלך והשתא אי בעית יהיבנא לך פרה אחריתי מעוברתא ואי לא בעית ליבטיל המקח. ואידך קא טעין האי פרה ודאי מעברתא הות בעידן זביני וולדה דילידת דילי הוא וברשותא דידי ילדה ולא שקילנא מינך פרה אחריתי מעברתא דלא שוה העובר במעי אמו כמה דשוה כדמיתיליד. אבל היכא דאמר ליה פרה סתמא בההיא לית דינא ולית דיינא דלא קנה ולד כלל. ואפשר נמי לפרש המחליף פרה בחמור בדאמר ליה פרה שלי הידועה כמו שהיא עכשיו אני מחליף לך בחמורך וקטעין מוכר שבאותה שעה שמשך החמור כבר ילדה הפרה ומשום גכי נתרצה הוא באותן חליפין בלא תוספת דמים ואידך קא טעין כי בשעתא דאמשיך ליה חמור אכתי פרה מעברתא הות. וכן נראה לפרש וצריך עיון. הרמ"ך.

יש לדקדק למה אמרה המשנה מחליף בפרה ומוכר בשפחה ולא אמר מוכר בשתיהן. ויש לומר מפני שהשפחה נקנית בכסף ובחזקה והפרה אינה נקנית אלא במשיכה הילכך השפחה אף על פי שהיא ברשות המוכר יכול הלוקח לומר משלקחתיה ילדה כלומר משנתתי לך כספה ילדה ושלי הוא אבל הפרה שאינה נקנית בכסף אם היא ברשות המוכר היאך יכול הלוקח לומר משלקחתי ילדה ובמה קנאה אם לא בחליפין אלא כשהוא מחליף פרה בחמור ומשך בעל הפרה את החמור מיד הפרה נקנית ויכול הלוקח לומר משמשכת אתה את החמור ילדה הפרה והרי הולד שלי הוא ומשום הכי נקט מחליף בפרה משום דבמשיכת החמור נקנית הפרה ויכול לומר ברשותי ילדה ואף על פי שהפרה עדיין ברשות בעליה. והאי דמוקמינן בגמרא דקיימא באגם שפחה דקיימא בסימטא איבעית אימא בילוד קאמר ואפילו תימא בפרה ושפחה קאמר הכי קאמר השתא קיימי באגם וסימטא מיהו אורחא דמילתא נקט לפום טענתהון דמעיקרא נמי משלמי הכי זה אומר ברשותי ילדה ולא משכחת להו אלא במחליף בפרה ומוכר בשפחה. הראב"ד ז"ל.

המחליף פרה בחמור. פירוש שזה מוכר החמור ומחמת אותה משיכה בעל החמור קונה את הפרה. ואם תאמר אם כן הויא לה בכליו של קונה שבעל החמור מוכר חמורו דהיינו כליו כדי לקנות הפרה ואם כן תקשי ללוי דאמר בכליו של מקנה. ויש לומר דהכי פירושו המחליף פרה בחמור פירוש בהנאת. קבלת החמור דמיירי שהפרה והחמור הם של אחד ורוצה להקנות פרתו לאדם אחד ומוסר חמורו תחת סודרו כדי להקנות לו פרתו. והא דקאמר המחליף דמשמע שהאחד נותן לו שום דבר הכי פירושו המחליף פרה בהנאת קבלת החמור ובההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ומקני ליה. אי נמי לעולם כפירוש הראשון ולא קשיא למאן דאמר בכליו של מקנה דתנאי היא. ועוד יש לומר דהכא מיירי בחליפין דשוה בשוה וכולי עלמא מודו כדפירשתי לעיל. תלמיד הר"פ.

היו לו שני עבדים וכו'. וכתב ר"מ דאצטריכו כל הני בבי משום חידוש זה אומר איני יודע וכו' דאי משום רישא הוה אמינא התם הוא דיחלוקו ונפיק לפלגא דממונא מחזקיה משום דשואל יש לו לידע טפי ממשאיל אם שאולה מתה או שכורה מתה אבל בהמחליף פרה בחמור לרבא דמוקי לה בשמא ושמא סלקא דעתך אמינא כיון דלא היה להם לידע לא נפיק ממונא מחזקת מרא קמא. וסיפא דהיו לו שני עבדים איצטריך דאי מתרי בבי קמאי הוה אמינא התם הוא דמפקינן ממונא מחזקת מרא קמא בטענת שמא משום דלא היה לו לתובע לידע אבל בסיפא כיון דהיה לו ללוקח לידע נהי נמי דמוכר נמי היה לו לידע מכל מקום לא נפיק ממונא מחזקיה כיון דתובע יש לו לידע ולא ידע. ועוד דלוקח

יש לו לידע טפי ממוכר שהמוכר הוא רגיל למכור ביום אחד לכמה לוקחין ואינו יכול לזכור הכל. הרא"ש.

המחליף פרה בחמור. צריך ליתן טעם למה הוצרכו כל הבבות הללו מפרה ושפחה ועבד ושדה מרבי. תוספות שאנץ.

ואם ישאל שואל למה לא הקשו לרב נחמן מהא מתניתין דשני עבדים ושתי שדות כמו שהקשו לו למעלה כשהלוקח אמר גדול לקחתי והמוכר אומר איני יודע אמאי זכה בגדול נימא אף על גב דברי ושמא הוא אוקים ממונא בחזקת מריה ומאן ניהו מוכר. איבעית אימא הא אוקימנא בעומדת באגם ובסימטא ואף על גב דאיכא למימר אוקמינהו אחזקת דמרא קמא כיון דברי ושמא נינהו לא אמרינן ובין לרבא ובין לסומכוס לברי יהבינן ליה ולא לשמא. איבעית אימא סיפא הא איכא עסק שבועה ביניהם למאן דאמר עבד בכסותו ושדה בעומרים קא טעין ליה הא קא מודה ליה במקצת ועל אידך מקצת אמר איני יודע וכל שכן למאן דאמר דמי עבד גדול ודמי שדה גדולה קא טעין ליה דמודה מקצת ממש הוא ולמאן דמוקים לה נמי כרבי מאיר וסבר לה כרבן גמליאל נמי הא איכא עסק שבועה ביניהם דהא קא מודה ליה בקטן ובגדול אומר איני יודע. ובענין שפחה וולדה ופרה וולדה נמי הא איכא עסק שבועה דאיהו קטעין ליה פרה וולד שפחה וולד ואיהו לא מודה אלא בפרה ושפחה ובוולדות אמר איני יודע דהיינו עסק שבועה ומתניתין בשפחה ופרה דליכא עסק שבועה כגון דתפיס מרה לשפחה ופרה ולא קא תבע אלא לולד ומשום הכי יחלוקו לסומכוס. הראב"ד.

וזה לשון תלמיד הר"פ. ואם תאמר תיקשי לרב נחמן מהכא. ויש לומר דרב נחמן מוקי לה בשיש עסק שבועה כגון שהמוכר אומר יודע אני שדמי עבד קטן אני חייב לך אבל מן היתרון שאתה אומר איני יודע דהשתא הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע דאמר איני יודע ומשלם ומוקי לה כהנך אמוראי דמוקמי להאי טענה במטלטלין לבד דאי כרבי אושעיא דמוקי לה גם בטענת קרקעות אם כן לענין קרקעות הוי עסק שבועה דגלגול והא פרישנא לעיל דבעסק שבועה דגלגול לא משלם כי אינו יכול לישבע. עד כאן.

גמרא: **וליחזי ברשותא דמאן קיימא**. פירוש ואם איתא ברשותא דחד מינייהו ואפילו דלוקח לוקמה בחזקתיה וליהוי מוכר מוציא מחברו ועליו הראיה אף על גב דקיימא לן בפרק חזקת הגודרות אין להם חזקה הני מילי היכא דידעינן ודאי דהוו לראובן דאף על גב דהשתא ברשות שמעון נינהו אין לו בהם חזקה אבל הכא דודאי האי קנויה ללוקח ולד נמי אפשר דדידיה הוי כיון דברשותיה נינהו דינא הוא דלוקמינהו בחזקתיה. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: וליחזי ברשותא דמאן קיימא וכו'. ולישנא משמע שאם נולד ברשות לוקח על המוכר להביא ראיה ואם תאמר והא קיימא לן הגודרות אין להם חזקה וכן העבדים. יש לומר דהכא עבד קטן המוטל בעריסה הוא שיש לו חזקה ופרה באתרא דמסירן לרועה שיש להם חזקה כדאיתא התם. אי נמי דהתם הוא דליכא אלא טענת חזקה בלחוד אבל הכא דאיכא מכר ודאי דפרה ושפחה גופייהו מהניא חזקה לגבי הולדות לענין זה. עד כאן.

כתוב בתוספות אבל מוכר הוא מוחזק מועיל אפילו הוא טוען שמא וכו'. וזה לשון תוספות שאנץ: ומיהו לגבי מוכר אם הולד ברשותו אפשר שיש לומר דבההיא דבכורות שתועיל לו חזקה שהוחזק בודאי ויכול להקשות נחזי ברשות דמאן קיימא אפילו בשמא ושמא דנחזי הולד אם הוא ברשות מוכר ונימא כיון שהוחזק המוכר בולד זה בעוד הפרה מעוברת קודם מכירה ועדיין עומד ברשותו תועיל לו חזקתו אפילו אחר שהוטל בספק כבההיא דבכורות אף על גב דלא הוי הכא לגמרי ממש כי התם דהתם הוחזק בעל הבית מתחלה בטלה חי שהוא שלו והכא לא הוחזק המוכר בודאי בולד אלא בעובר ואף על פי כן צריכין אנו לטעם שפירשתי דמשום שהוטל בספק וכל אחד טוען ברי לי פריך שפיר וניחזי ברשותא דמאן קיימא בין אי קיימא ברשות מוכר בין אי קיימת ברשות לוקח דאף ארשות לוקח קא קשיא ליה כדמשמע במאי דמשני דקיימא באגם ולא משני דקיימא ברשות לוקח. עד כאן.

ואם תאמר וכי נמי הוי הולד ברשות. לוקת וכו' ככתוב בתוספות עד סוף הדיבור. ולא דמי לתקפו כהן דמוציאין מידו דהתם כהן טוען שמא והכא טוען ברי המוחזק. הרא"ש.

הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. כך הלא גירסת הספרים ולא גרסי אלא. ומסקנא דאמר סומכוס אפילו ברי וברי. ואיכא מאן דדייק מדלא אמרינן אלא דאתירוצא קמא סמכינן דקיימא באגם ובסימטא הא אי קיימא ברשותא דחד מינייהו אפילו סומכוס מודה דהוי אידך המוציא מחברו עליו הראיה. ואם תאמר הא לעיל גבי מתניתין דשאולה מוקמינן הך בבא דזה אומר איני יודע כסומכוס דאמר חולקין והא התם ממונא ברשותא דשואל הוא ויש לומר דהתם כיון שהוא שמא ושמא אפילו מאן דתפיס ריע חזקתיה אבל בברי וברי דלא ריע לא אמר סומכוס אלא דקיימא באגם דוקא. ואיכא נוסחי דגרסי אלא ואמרי דהשתא דאוקימנא לה כסומכוס לא צריכי לאוקמה כלל באגם או בסימטא אלא אפילו ברשותא דחד ואפילו בברי חולקין ומייתי ראיה מדפרכינן בסמוך לרבה בר רב הונא מסיפא דקתני זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע מוכר ולרבה דאמר אמר סומכוס אפילו בברי וברי אמאי ישבע מוכר יחלוקו ואם איתא

דמודה סומכוס דהיכא דאיתיה ברשותא דחד מינייהו דלא אמרינן יחלוקו מאי קושיא לוקמה למתניתין בהכי דקיימא ברשות דחד ומשום הכי ישבע. אלא ודאי לסומכוס אפילו איתיה ברשותא דחד מינייהו ואפילו ברי וברי יחלוקו. זה דעת הרשב"א. ואי מהא לא איריא דהא דלא דחי ליה למתניתין בהכי משום דמשמע להו דבכולהו גווני קתני ישבע ואפילו קיימא באגם דומיא דסיפא דזה אומר איני יודע דמוקמה כסומכוס ומתוקמה בכלהו גווני בין דקיימא באגם בין ברשותא דחד מינייהו דהא שמא ושמא הוא. ומיהו כי אמר סומכוס חולקין אף בברי ושמא הני מילי היכא דאיכא דרא דממונא אבל היכא דליכא לא כדאיתא בריש מכלתין. הר"ן.

וזה לשון הריטב"א: כך הגירסא בכל הספרים הא מני סומכוס היא. ומדלא קאמר אלא הא מני סומכוס היא מכלל דלסומכוס נמי בעינן דקיימא בסימטא. ואם תאמר והא לעיל גבי השואל את הפרה דאוקימנא כסומכוס ליכא למימר סימטא דהא בתשלומי פרה המתה הוא דפליגי וכן גבי שור שנגח את הפרה בבבא קמא ויש לומר דהתם כיון דהנתבע טוען שמא לא בעינן סימטא אבל בברי וברי בעינן סימטא וכן תירץ ר"י ז"ל. אבל יש שפירש דהכא אלא קאמרינן ולסומכוס לא בעינן סימטא כלל. והרבה יש בתלמוד דהוה צריך לומר אלא ולא אמר. עד כאן.

אלא לרבה בר רב הונא וכו'. אמאי ישבע מוכר יחלוקו. פירוש דמשמע לן דכיון דרישא סומכוס לא הויא סיפא דלא כסומכוס. ופרקינן מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא לא אפשר דלא לישתבע וכיון דמשתבע ליכא חלוקה שוה שזה יטול מחצה בלא שבועה וחברו יטול בשבועה הריטב"א.

מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא. דמודה מקצת הוא כדבעינן למימר קמן בטוענו עבד בכסותו ושדה בעמרים למאן דמוקי לה בזוקקין ולמאן דמתרץ לה בתירוצא אחרינא מוקי לה עבדא דקטע לידיה דלאו הילך הוא וכיון דאיכא שבועה דאורייתא דאפילו מודה מקצת נמי לא שבקינן ליה אלא בשבועה כיון דבעי אשתבועי שקיל לכוליה בשבועה דתרתי לא עבדינן ביה דמשתבע ומפסיד מחצה אלא נשבע ונוטל הכל כלומר שאינו משלם כלום ומשום הכי ישבע המוכר ופטור או נוטל הכל מן האגם או מן הסימטא. הראב"ד.

מה שטענו לא הודה לו וכו'. פירוש דהא גדול וקטן חטין ושעורים נמי הוא ולמה נשבע. ובודאי דרישא נמי דקתני זכה בגדול קשיא דהא למאן דאמר חטים ושעורים פטור הוא הדין שאם אמר איני יודע פטור כדאיתא בבבא קמא. אלא הכא ניחא ליה טפי למפרך

מאידך בבא משום דבעי לאפושי פירכי דהוה ליה הילך ושאין נשבעין על העבדים כי מתרצא הא מיתרצא ממילא רישא דמיירי בשיש עסק שבועה וכדרבא. הריטב"א.

בטוענו דמים דמי עבד גדול ודמי עבד קטן. ואם תאמר וכיון שטוענו דמים מכלל שכבר פרע לו דמים ועבד כנעני נקנה בכסף ואם כן למה תובעו דמים. ותירץ רש"י דמתניתין מוקמינן לה השתא באדם שתובע לחברו נתתי לך דמים הראויין שתקנה לי עבד גדול והלה אומר לא לקחתי אלא דמי עבד קטן ולא נראה דמתניתין במוכר ולוקח איירי. אלא הכא במאי עסקינן כגון שלקח על תנאי ולא נתקיים התנאי וחייב מוכר להחזיר לו מעותיו. אי נמי במקום שכותבין את השטר שלא קנה עד שיכתוב לו את השטר. וכן פירש ר"י. הריטב"א

וזה לשון תלמיד הר"פ: בטוענו דמים. פירש הקונטרס דהכי פירושו שאומר לו מסרתי לך דמים וכו'. וקשה דאם כן הוה ליה למתני במתניתין שולח ומשלח. לכך נראה כמשמעו שהלוקח אומר למוכר מסרתי לך דמים בשביל גדול שמכרת לי והלה אומר דמי עבד קטן יש לך בידי שמכרתי לך עבד קטן. ואם תאמר אם כן הוי כל טענותיהן בגוף העבד כיון שהלוקח מסר לו דמים בשביל העבד שהוא מוכר לו אם כן קנה מיד העבד ועבד נקנה בכסף והא קיימא לן דאין נשבעין על העבדים. ויש לומר דנהי דמסר לו למוכר הדמים מכל מקום לא קנה העבד דמיירי במקום שכותבים את השטר ועדיין לא כתב את השטר וחוזר בו אתד מהן ותובע הלוקח למוכר הדמים שנתן לו. עד כאן.

ולהאי אוקימתא רישא דקתני זכה בגדול לרב נחמן מיירי מפני שיש עסק שבועה ביניהם ואינו יכול לישבע שזה תובעו שנתן לו מנה לדמי עבד גדול והמוכר אומר שאיני יודע אם מנה אם חמשים של דמי עבד קטן הילכך זכה לוקח בדמי הגדול ואפילו בלא שבועה כלל וכדברירנא בפרק חזקת הבתים. הריטב"א.

ושמואל אמר בטוענו כסות. פירוש לא ניחא ליה לשמואל לאוקומי מתניתין בדמים כיון דקתני עבד גדול ועבד קטן וטפי ניחא ליה לאוקמה בכסות שהוא טפל לעבד. ואפילו הכי פרכה רבי אושעיא דמידי כסות קתני. הריטב"א.

דף ק:

כסות מה שטענו לא הודה לו וכו'. פירוש דהא כסות של גדול וכסות של קטן כחטין ושעורין נינהו ופרקינן בדיילפי שתובע לו שלש אמות של בגד הראויין לעבד גדול והלה אומר לא היו אלא שנים הראוי לעבד קטן דהשתא הוה ליה מודה במקצת גמור וכאומר יש לי בידך מנה של מלוה והלה אומר אינם אלא חמשים של נזקין דמלוה ונזקין אין

התביעה תלויה בהם אלא להראות מקום בעלמא וכל שאין עיקר ההודאה והטענה תלוי בו אלא שבא להראות מקום אינו מעכב כלום בדין מודה מקצת.
והא דאמרינן עמרי שדה גדולה ועמרי שדה קטנה מהאי טעמא נמי חשבינן ליה מודה מקצת גמור שאין הקפידא בכפירה וטענה זו על השדה אלא על ריבוי העמרים ומיעוטן ולקיים מקום או להזכירו והלה טוען שלא היה לו לתת מעמריה אלא שיעור עמרי שדה קטן וכן פירשו בתוספות. אבל אין צורך ועיין במהדורא קמא ותשכח. הריטב"א.
וזה לשון תלמיד הר"פ: כסות מה שטענו לא הודה לו. דבשלמא בשדה איכא למימר כדקאמרת עמרי שדה גדולה דאורחא דמילתא הוא שהיה לו שדה גדולה ואמר לו המוכר ללוקח משדה זו מכרתי לך עומרי שדה קטנה והלוקח אומר שמכר לו מאותה שדה עומרי שדה גדולה אבל כסות משמע שמכרו כשהיה עשוי כבר ולא בדיילפי ולהכי פריך דכסות הוי כמו טענו חטים וכו'. עד כאן.
בטוענו עבד בכסותו. פירוש שטוענו עבד גדול ובגד לכסותו והלה אומר שאין לו בידו אלא עבד קטן ושיעור בגד לכסותו דלגבי כסות הוה ליה מודה במקצת וחייב שבועה וכיון שכן מגלגלין עליו שבועה על העבד. ואם תאמר אם כן רישא דקתני אם אמר איני יודע זכה בגדול לרב נחמן מיירי על ידי גלגול וקשה לפירוש התוספות והראב"ד שאמרו שבשבועת גלגול לא אמרינן מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם. יש לומר דהתם כשהשבועה באה בגלגול שמא כההיא דהשואל את הפרה אבל הכא שבא בטענת ברי כשאינו יודע ואינו יכול לישבע משלם אי נמי דלרב נחמן מוקי מתניתין בדמי עבד או בכסות עבד וכאוקימתא דרב ושמואל ולית ליה פירכא דרבי אושעיא. הריטב"א.
עבד בכסותו ושדה בעמרים וקמשמע לן זוקקין בדיילפי. כגון שאמר לו מכרת לי העבד הגדול ונתחייבת לי לתת לו כסות מן הבגד הזה וזה אומר לא מכרתי לך אלא העבד הקטן ולתת לו כסות מן הבגד הזה. וכן העמרים בשנתערבו עמרי השדות זה אומר השדה הגדולה מכרת לי ועמריה כמה השדה הגדולה ראויה לעשות לפי העמרים שיש כאן וזה אומר שדה קטנה מכרתי לך ועמריה שהוא מודה מקצת בעמרים ובכסות וזוקקין השדות והעבד עם הכסות לישבע עליהן ועל העמרים. הראב"ד.
מידי זוקקים אתא לאשמועינן וכו'. תמיה לי מאי קושיא והלא האי דזוקקין גופה לאו עיקר דהא תניא בשבועות הודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות אלא דההיא דזוקקין אגב גררא נסבה התם בקידושין וכדאמרינן בריש פרק קמא דמכילתין ואם כן הכא מאי קושיא נימא דהכא נמי אגב גררא נסבה. וצריך עיון.

הא מני רבי מאיר היא דאמר עבדא כמטלטלי דמי. קשיא לי מאי קאמר רבי מאיר היא דאמר והיכן אמרה אדרבה איפכא שמעינן ליה כדמקשה ואזיל מהא דאמר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. ויש לומר דסמיך אמאי דמחליף רב ותנא משלם כשעת הגזלה דברי רבי מאיר. ואם תאמר אי מהאי מאי דוחקיה דאוקמה כרבי מאיר וכדמחליף רב לוקמה כתנא קמא דרבי מאיר וכדתניא בהדיא. יש לומר דניחא ליה לאוקומה כרבי מאיר משום דסתם מתניתין כרבי מאיר.

ומיהו אכתי קשיא לי דאי מההיא וקסבר דמההיא איכא למשמע דלכל מילי עבדא כמטלטלי אם כן אכתי תיקשי לן מתניתין דהכא דהא התם מודה הוא רבי מאיר בקרקע אלמא הפרש יש בין קרקע לעבדים ואלו במתניתין דהכא תנינא שדה גדולה ושדה קטנה וכי אוקי לה כרבי מאיר אנח לן חדא ואכתי תיקשי לן חדא בשדה גדולה ושדה קטנה. ולישנא נמי דקאמרינן קשיא לי דמדקאמר עבדא כמטלטלי דמי ומשמע דמטלטלי דוקא הוא דנשבעים עליהם ולא על הקרקעות ואלו במתניתין עבדים וקרקעות תניא. וכי תימא דהשתא לא רמי אנפשיה אשדה גדולה ושדה קטנה ולקמן מקשינן ליה מיניה וכדמקשי ואזיל אלא ממאי דסבר רבי מאיר מקשינן קרקע לעבד. לא היא דאדרבה מההוא משמע דרב ששת אף הקרקעות קאמר ונשבעים לרבי מאיר. ועוד דהא אמרינן בהדיא עבדא דקטע לידיה שדה שחפר בו בורות שיחין ומערות אלמא רב ששת אף על השדה קאמר דנשבעים לרבי מאיר ואם כן מאי עבדא כמטלטלי דקאמר. ויש לומר דהכי קאמר עבדא אף על גב דאיתקוש לקרקע אפילו הכי נשבעים עליו כמטלטלים שאין הפרש לענין שבועה בין מטלטלין לקרקעות ונשבעים על אלו ועל אלו דרבי מאיר דריש ליה לקרא ברבויי ומיעוטי כרבי עקיבא רביה ומאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות דאין גופן ממון ואף קרקע נמי נגזלת ומשלם כשעת הגזלה דקרקע הוקש הוא לעבד ועבד כקרקע והילכך למאי דמחליף רב רבי מאיר אף בקרקע קאמר ומינה שמיע ליה לרב ששת דלרבי מאיר עבדא ושדה כמטלטלי דמי. ואם תאמר אם כן היכי מקשינן וממאי דסבר רבי מאיר מקשינן קרקע לעבד דילמא אעבד נשבעים אבל אקרקע לא דהא אי דרשינן קרא בכללי ופרטי אין נשבעים אפילו על העבדים ואי דרשינן ליה בריבויי ומיעוטי אפילו על הקרקעות נשבעים. יש לומר דהכי קאמר ממאי דרבי מאיר כי קאמר עבדים והזקינו משלם כשעת הגזלה לאו דוקא עבדים אלא הוא הדין לקרקע משום דמקשינן קרקע לעבד לכל דבר ומשום דדריש ליה ברבויי ומיעוטי דילמא אינם מוקשים לגמרי ודילמא אעבדים נשבעים ולא על הקרקעות וכמו שנחלק ביניהם לפעמים בשאר דברים שהרי לענין אונאה שנינו אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והקרקעות

ואפילו הכי אסיקנא בבבא בתרא דאין גובין מן העבדים ודייניין להו כמטלטלי. ואמר לו לא סלקא דעתך ולאו אההיא דגזל עבדים סמכינן למימר הכי אלא אברייתא דהמחליף פרה בחמור וילדה ומדקאמרי ליה רבנן לרבי מאיר אין נשבעים לא על העבדים ולא על הקרקעות שמעינן מינה מכלל דרבי מאיר סבר דנשבעים אף על הקרקעות. ודחינא אין משום הא לא איריא דכי היכי דאודית לן בקרקעות אודי לן אף בעבדים משום דהוקשו לקרקעות קאמרי ליה כן נראה לי פירוש סוגיא זו. הרשב"א.

והרא"ש תירץ על הקושיא האחרונה שהקשה הרשב"א דיש לומר דדריש כללי ופרטי והא דממעטינן בכולה תלמודא עבדים מהיקש דקרקעות היינו למאן דאמר כללא קמא דוקא וממעטא כל דלא דמי ליה בשני צדדים ועבדים לא דמו למטלטלים אלא בצד אחד ואף של פי שהן מטלטלים וגופן ממון זה אינו כי אם מצד אחד והוקשו לקרקעות לקנייה ולכמה דברים. ומאן דאית ליה כללא בתרא דוקא מרבי כל דדמי ליה מחד צד ורבי מאיר סבר כללא בתרא דוקא. עד כאן.

והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה וכו'. ואם תאמר ומאי קושיא אי לא אתיא מתניתין כרבי מאיר אתיא כתנא קמא דידיה. יש לומר דשינויא דחיקא הוא לומר דתנא דמתניתין אמר תרתי דלא כהלכתא חדא דנשבעין על העבדים וחדא דהלכה כרבן גמליאל הילכך אי אתיא כרבי מאיר ניחא כיון דסתם מתניתין כרבי מאיר אבל אי לא אתיא כרבי מאיר לית לן לדחוקי כולי האי ואוקימתא דרב ושמואל עדיפי טפי. הריטב"א.

תדע דתנן רבי מאיר אומר יש דברים וכו'. ואם תאמר כיון דאיתא להאי מתניתין בהדיא היכי סלקא דעתיה לעיל לומר דרבי מאיר סבירא ליה דנשבעין על הקרקעות. ויש לומר דממתניתין ליכא הכרחא כולי האי דדילמא רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו אודו לי מיהא בהא דכבצורות דמיין והוו להו מטלטלין אלא דהשתא מייתינן ראיה מדרבי יוסי בר חנינא דאמר בהדיא דפליגי ממש רבי מאיר ורבנן דוקא מפני שהיו עומדות ליבצר. הריטב"א.

בענבים העומדות ליבצר פליגי. כבר פירשתי בכמה מקומות דמיירי בדצריכי לארעא ולא צריכי דאי בדצריכי לגמרי דכולי עלמא כקרקע דמי ואי דלא צריכי כלל דכולי עלמא כתלושין דמי וכדאמרינן בפרק נערה שנתפתתה סוף סוף כל העומד לגדור כגדור דמי והתם אליבא דרבנן פרכינן לה דהלכתא כוותייהו. הריטב"א.

זה אומר איני יודע וכוי הא מני סומכוס היא. ואם תאמר והיכי מצי אתיא מתניתין כסומכוס והא לא אמר סומכוס אלא דוקא היכא דכי דל טענתייהו מהכא מכל מקום יש להסתפק כמו בשור שנגח אבל היכא דאין להסתפק אלא על פי טענותם מודה סומכוס

והכא אין לנו להסתפק כי אם על פי טענותם דמנין לנו שמכר לו את הגדול כי אם על פי טענותם. ויש לומר דהא דמודה סומכוס היינו דוקא היכא שאין אנו יודעים אם מכר אם לאו והתם דוקא מודה כיון שאין לנו להסתפק אלא על פי טענותם אבל הכא שאנו יודעים בודאי דמכר לו עבד או שדה אבל בולד ספק במכר ממון המוטל בספק הוא ויש לנו להסתפק בלאו טענתייהו היאך היה המכר. תלמיד הר"פ.

מודה סומכוס היכא דאיכא שבועה דאורייתא דקטע לידיה כדרבא. אני תמה למה אמרו דקטע לידיה כדרבא והלא המסקנא כדרבי אושעיא דזוקקין קאמר ובההוא תירוצא לא הוה צריך לומר דקטע לידיה. ונראה לי משום דברייתא לא מתרצא אלא בהכי דנהי דלענין מתניתין מצי למימר בטוענו עבד בכסותו וזוקקין אבל ברייתא ליכא למימר הכי דאי בטוענו שפחה בכסותה קאמר וזוקקין אם כן רבנן אמאי אמרי אין נשבעין לא על העבדים ולא על הקרקעות אטו רבנן לית להו זוקקין. ועוד פרה מאי זוקקין איכא והילך היא לגבייהו אלא ודאי רבי מאיר דאמר נשבעין בלא זקיקה קאמר ואם כן קשיא לן הילך הוא ומשום הכי אצטריך למימר דקטע לידה דשפחה וכן פרה וולד דקטע לידה דפרה ואיהו קא תבע מיניה פרה וולדה שפחה וולדה והוא לא מודה ליה אלא בפרה ושפחה ופרה ושפחה נמי דקא מודה בהו לאו הילך נינהו דקטע לידייהו ומודה ליה דמחייב בהו דלאו הילך הוא. הראב"ד.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: המחליף פרה בחמור וילדה זה אומר קודם שמכרתי ילדה ולא נכנס הולד בכלל המכר וזה אומר משלקחתי ילדה והולד בכלל המכר אף על גב דקיימא באגם או בסימטא שהן רשויות שאינן של שניהם המוציא מחברו עליו הראיה ומוקמינן ליה לולד בחזקתה דמאריה. ואם הולד עם אמו ברשות הלוקח הוי המוכר מוציא מחברו ועליו הראיה. ואם לא הביא ראיה המוציא נשבע מי שהולד בידו שכמו שהוא טוען היה.

זה אומר איני יודע אם ברשותי ילדה או ברשותך וחברו אומר כמוהו בהא נמי מוקמינן לה בחזקת מרה אף על גב דהוה קיימא באגמא או בסימטא ואתיא כרבנן. אבל אליבא דרבי מאיר וסומכוס בזו חולקין דממון המוטל בספק הוא. וצריך עיון היכא דהויא הולד ברשות הלוקח וקא טעין מוכר ודאי ברשותי ילדה ולוקח קא טעין שמא ברשותי ילדה אי אמרינן בהא נמי דהמוציא מחברו עליו הראיה דכיון דמשכה לוקח נפקא לה מחזקתיה דמוכר לגמרי אפילו הפרה כל שכן הולד דהא לא אתחזק ביה מוכר מעולם הילכך היכא דקאי ליקום ולישתבע לוקח היסת דאינו יודע ונפטר כן נראה. וצריך עיון אי אמרינן דילמא דאתי ודאי ומפיק מידי שמא דמפקינן לה מיניה בשבועה דמשתבע

מוכר דברשותו ילדה כיון דלא קיימא בחזקתיה דלוקח עד השתא דלא שייך למימר אוקי ממונא בחזקת מאריה אלא במאי דאתחזק בידיה לגמרי דבר תורה וצריך עיון. זה אומר ברשותי ילדה והלה שותק זכה מי שטוען ברשותי ילדה דשתיקה כהודאה דמיא. וצריך עיון היכא דאי שתיק מוכר ולבסוף צווח ואמר כל כמה דלא הוה מפיק לה מרשותי לא צווחנא דאמאי אצווח והשתא דקא בעי ליה לולד לא יהיבנא ליה ניהליה דהא ברשותי ילדה. נראה לומר דמצי טעין הכי ולא זכה לוקח בשתיקתו של מוכר. אכל מוכר הוא זוכה מיד בשתיקתו של לוקח היכא דאמר מוכר ברשותי ילדה ושתק הלוקח ואף על גב דהדר צווח לא מהני ליה מידי. כן נראה. וצריך עיון.

וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי וזה אומר משלקחתי המוציא מחברו עליו הראיה. ואי לא מייתי לוקח ראיה פסיד ולא משתבע מוכר דעד שלא מכרה ילדה דאין נשבעין על העבדים אבל היסת משביעו. ובכל שאר הדינים הן שוין דיני ולד בהמה עם דיני ולד השפחה חוץ מן השבועה במקום הודאת מקצת וצריך עיון כיון דאמרינן בעלמא עבד קטן כמטלטלין דמי הכא נמי לישתבע. והכי נמי נראה לומר היכא דהוה התם הודאת מקצת אבל הכא כופר בכל הוא בההוא ולד הילכך היסת הוא דרמי עליה דאין כאן הודאת מקצת אלא הודה בקרקע וכפר בכלים הוא. וכן נראה. ואפשר לומר דדוקא לענין קנייה הוא דעבד קטן כמטלטלין אבל לענין שבועה כמקרקעי הוא וכן כתב הר"מ עבד קטן שאינו יכול להלך על רגליו מפני קטנותו הרי הוא כשאר המטלטלין וכל מי שהיה בידו הרי הוא ברשותו והמוציא מחברו עליו הראיה. בפרק י' מהלכות טוען. ועוד כתב בפרק ב' מהלכות מכירה עבד קטן הרי הוא כבהמה וכו'.

היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן או שתי שדות אחת גדולה ואחת קטנה ושתיהן בעמריהן ויש לו חתיכת בגד הראוי למלבושי העבדים ואמר לו מוכר עבד קטן ובגד כדי מלבושו מכרתי לך בדמים אלו ולוקח אומר לא כי אלא עבד גדול ומן הבגד כדי מלבושו של גדול מכרת לי בדמים אלו הוי מודה מקצת בההוא בגד ומשתבע נמי אעבד על ידי גלגול כדתנן וזוקקין וכו'. אבל היכא דלא טענו עבד וכסותו אלא בעבד גדול והודה לו קטן לא משתבע על מאי דכפר דאין נשבעין על העבדים. וכן הדין בשדה גדולה או קטנה בעמריה מגו דמשתבע אמאי דכפר בעמרים משתבע נמי אשדה על ידי גלגול ואי לא טעניה עמרים אלא שדה לא משתבע על מאי דכפר דהא מה שטענו לא הודה לו ותו דאין נשבעין על הקרקעות מיהו אי אתחייב ליה שבועתא דמטלטלי ממקום אחר מגלגל עליו נמי דלא זבין ליה שדה גדולה דטעין עליה. מיהו השתא נמי מצי לאשבועי עליה היסת. ומתניתין דקתני הלוקח אומר גדולה לקחתי והלה אומר איני יודע זכה בגדול הלכתא

היא אפילו אליבא דרבנן. ואית לן לאוקמה בשיש עסק שבועה ביניהן כגון דאמר לו שדה גדולה ועמרי גדולה לקחתי ממך והלה אומר גדולה לקחת כמו שאתה טוען וחצי עמרים אבל החצי האחר איני יודע אם מכרתיו לך אם לאו והוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם הילכך זכה לוקח ואף על גב דאיתנהו לעמרים ברשותיה דמוכר. אי נמי מצינן לאוקמה בדהוו עמרים בסימטא וטען לוקח שכולן לקח וטען מוכר שאינו יודע אם מכרן לו כולן או מקצתן וכיון דהנהו עמרים לא הוו ברשות מוכר ולא הוו נמי מידי דידע ליה למוכר לא שייך למימר בהו המוציא מחברו עליו הראיה כן נראה. וצריך עיון.

מתניתין: **המוכר זתיו לעצים**. פירוש כגון שהניחם הקונה ולא קצצן וטענו פירות אם הקרקע שהם עומדים בו בית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה עשו זתים פחות מרובע הקב הרי הם לבעל הזתים אבל אם עשו רביעית לסאה יחלוקו בעל הקרקע ובעל הזתים. רבינו חננאל. וכן פירש ה"ר יהונתן.

וכתב הריטב"א וזה לשונו: הא דתנן המוכר זתיו וכו'. יש שפירשו שהזתים היו גרועין שאין הסאה שבהם עושה רביעית שמן. ולא נראה דהא מילתא דלא שכיחא היא שלא תעשה סאה רביעית שמן. ולכך פירשו שהאילן שהיה ראוי לעשות סאה זתים בעורו בתקפו עכשיו עושה פחות מרביעית שמן. וכן פירש מר"י. עד כאן.

שטף נהר זיתיו וכו'. יחלוקו. ומדלא יהיב שיעורא מכלל דמתניתין אפילו פחות לסאה. וכולה מיירי בשרצה בעל השדה לקיימם שם שאלו רצה היה אומר לו עקור אילנך בין בתוך שלש בין לאחר שלש כי במה זכה בעל האילן לקיימן בשדה חברו ובהכין מתפרש כולה שמעתא. וזה ברור. הריטב"א.

גמרא: **היכי דמי אי דאמר ליה קוץ לאלתר אפילו פחות מרביעית נמי לבעל הקרקע**. ונראה לי דלאו הכל לבעל הקרקע קאמר דהא אמר ליה לוקח זיתי גדלו אלא לבעל הקרקע מחציתן קאמר כדינא דמתניתין ביתר מרביעית. והיינו דקאמר פחות מרביעית נמי לבעל הקרקע ומאי נמי דקאמר אלא פחות נמי ברביעית ויתר מרביעית. והרמב"ם כתב וזה לשונו: המוכר זתיו לעצים אם פסק עמו לקוץ כל הפירות שיעשו הרי הן לבעל הקרקע. עד כאן. והוא בפרק ד' מהלכות שכנים. ואינו מחוור בעיני. הרשב"א.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: המוכר זיתים לעצים בסתם דלא אמר ליה קוץ לאלתר ולא אמר ליה נמי כל אימת דבעית קוץ אלא דאמר ליה זיתי אני מוכר לך לקוץ אותן לעצים אם עשו פחות מרביעית קב שמן לכל הזיתים שהן עשרה אילנות חדשים בכל בית סאה קרקע שהוא חמשים על חמשים יתר על ההוצאה שהוציא בעל הזיתים בעבודת האילנות ובמסיקת הזיתים ועשיית השמן הרי הן ללוקח שהוא בעל הזיתים

דאפחות מרביעית קב לבית סאה לא קפדי אינשי. ואם עשו יותר מרביעית או רביעית שלם חולקין אותו בעל הקרקע ובעל הזיתים דארצו של זה וזיתיו של זה גדלו לפיכך חולקין השמן. ואי אמר ליה בעידן זביני לאלתר קוץ אפילו עשו פחות מרביעית כמה שהוא הרי הוא לבעל הקרקע ונותן לו ההוצאה מתוכו של שמן או מביתו אם רצה לסלקו במעות. ואי בעידן זביני אמר ליה כל אימת דבעית קוץ אפילו עשו יותר מרביעית או כמה שהוא הכל לבעל הזיתים ואין בעל הקרקע יכול לכופו לקוץ עד שיקוץ מעצמו. ומתניתין לא מתוקמא אלא בסתם. עד כאן.

דף קא.

הא דקאמר ריש לקיש לא שנו אלא שנעקרו בגושיהון. קשיא לי אי נעקרו בגושיהן אמאי קאמר הלה ארצי גדלה. וניחא לי דאף על פי שנעקרו בגושיהן ויכולין לחיות בהן ומצילין אותם מן הערלה מכל מקום אינם יכולין לגדל פירות מחמת הגושין לבד ואף אם יגדלו לא יגדלו אלא פירות מועטין. הרשב"א.

האי דקאמר שנעקרו בגושיהן משום בתוך שלש נקט ליה דאמרינן הכל לבעל הזיתים ואם לא נעקרו בגושיהן מאי אית בהו לבעל הזיתים הלא ערלה הם. ויש עוד לומר דמשום לאחר שלש נמי אצטריך דלא מצי בעל הזיתים לומר זיתי גדלו אלא אם כן נעקרו בגושיהן ועכשיו שנעקרו בגושיהן ויכולין לחיות בלא השדה של זה טענתו טענה לומר זיתי גדלו ואין קרקעך צריך לי אלא שזה אומר לו זיתיך בטלו השדה שלי. הראב"ד ז"ל.

דאמר ליה אי נטעת בתוך שלש מי הוה אכלת. ואם תאמר מכל מקום למה יכחישו קרקע שלו בחנם. ויש לומר דלאו בחנם הוא שהרי עתיד לחלוק בפירות לאחר שלש שאלו רצה בעל האילנות לעקרן אין שומעין לו כדתניא לקמן. הריטב"א.

ולימא ליה אי אנא נטעי לאחר שלש הוה אכילנא. ואם תאמר מה טענה היא זאת ודאי אם אתה נטעת דין הוא שתאכל הכל אחר שלש אבל אלו הנטיעות שלי הם הילכך אוכל עמך אחר שלש ואתה לא תאכל עמי תוך שלש כי אלו נטעתם לא היית אוכל תוך שלש. ויש לומר מפני שיכול לומר לו נטיעות קטנות הייתי יכול ליטע ביציאה מועטת ולא היו מכחישין כל כך הקרקע והייתי זורע תחתיהם ולאחר שלש היו נעשות גדולות וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.

אלא כי אתא רבין אמר ריש לקיש לא שנא אלא תוך שלש אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע מאי טעמא משום דאמר ליה קא מבטלת לה לארעאי. ואי אמרת הרי היורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות אם עשויה ליטע אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו

לנטעם כדין שתלא והא נמי הרי היא עשויה ליטע ונטעה. לא היא דהתם טרח בגווה בכל עבודת הקרקע אבל הכא לא טרח ולא מידי הילכך אין לו אלא דמי הנטיעות. הראב"ד.
הוו קטיני וזרענא תותייהו. פירוש והוא הדין דהוה יכול למימר אי אנא נטעי נטענא אילני אמריני עדיפי מהני. אלא מהאי טענה דנקט עדיפא ליה. הריטב"א.
משום יישוב ארץ ישראל. פירוש ודוקא אחר שהשרישו בקרקע. כגון דא צריכא רבה. פירוש שאלמלא אמרה רבי יוחנן הוה אמינא דטעמא משום דאכחשו בארעיה ואפילו בחוץ לארץ נמי. הריטב"א.
ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: שטף נהר זיתיו בגושיהן ונטען בתוך שדה חברו כל שלש שנים הראשונות חולקין בפירות בעל הקרקע ובעל האילנות ואינן אסורין משום ערלה לאחר שלש הכל לבעל השדה. ונראה לומר דאפילו הכי נותן לו דמי עצים שהיו שוים בשעה שנעקרו אף על פי שאכל עמו פירות של שלש שנים וצריך עיון. נעקרו בלא גושיהן נותן לו דמי עצים מיד ואסורים הן משום ערלה שלש שנים. ואם אמר בעל הזיתים זיתי אני נוטל בארץ ישראל אין שומעין לו ובחוץ לארץ נמי נראה דאין שומעין לו כיון שישראל קונים שם שדות וכרמים כדכתיב ודרשו את שלום העיר. ודילמא בבבל דוקא הוא דמצי עכובי עליה דלא ליקוץ וצריך עיון. עד כאן.
תנן התם רבי יהודה אומר המקבל שדה אבותיו מן העכו"ם מעשר ונותן לו. פירוש מתניתין היא במסכת דמאי וכן לשונה: החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו רבי יהודה אומר אף המקבל וכו' ותלמודא לא מייתי אלא דברי רבי יהודה משום סוגיא דעלה ודבעי למימר עלה אמר רבי ירמיה כגון דא וכו' לא מייתי דברי תנא קמא וכן דרך התלמוד להביא לפעמים משניות שלא כלשונן כדכתיבנא בפרק הספינה. סברוה מאי שדה אבותיו וכו' וקסבר רבי יהודה אין קנין לעכו"ם וכו' ומקבל כחוכר דמי וכו'. ואם תאמר למה לן למימר דסבר רבי יהודה אין קנין דילמא סבירא ליה יש קנין ואפילו הכי חוכר חייב לעשר מדרבנן דהא איכא מאן דסבר הכי במסכת מנחות וכיון דכן אף המקבל דמקבל כחוכר דמי. ויש לומר דשורת הדין מקבל לאו כחוכר כי למה לו לעשר חלקו של גוי אלא דכל היכא דחוכר חייב לעשר מה שנותן לגוי דבר תורה שלא יהא כפורע חובו בטבל מדאורייתא עושה רבי יהודה מקבל כחוכר אבל כל היכא דאמרת יש קנין לגוי אין חיוב החיכר אלא מדרבנן דכולי עלמא לא עשו מקבל כחוכר. ותנא קמא דאמר חוכר דוקא ולא מקבל אינו משום דסבירא ליה יש קנין אי נמי אפילו תימא דסבירא ליה אין קנין וחוכר מדאורייתא חייב לעשר סבירא ליה דליכא למגזר מקבל אטו חוכר. הריטב"א.

אלא הא דתניא רבי יהודה אומר המקבל שדה אבותיו ממציק גוי מעשר ונותן לו. פירוש וכיון דהגוי היה אנס קרקע עולם אינה נגזלת ובהא דכולי עלמא אין קנין לגוי להפקיעה מיד מעשר והיינו דאמרינן מאי איריא מציק דקרקע ברשות בעליה עומדת אפילו גוי שאינו מציק נמי פירוש דהא אמרת דאין קנין לגוי. ואם תאמר ומאי קושיא דמציק חייב לעשר מן התורה וכשאינו מציק אינו חייב אלא מדרבנן. יש לומר דהא ליתא דכל היכא דחוכר מדרבנן הוא דמחייב דיש קנין לגוי מקבל פטור מלעשר לדברי הכל כדפרישית לעיל. כך הגירסא בספרים ישנים: אלא דכולי עלמא יש קנין לגוי וכו' ומקבל לאו כחוכר דמי. ופירש רש"י דכולי עלמא יש קנין לגוי ואפילו חוכר פטור אי נמי אין קנין ואף על פי שחוכר חייב מקבל פטור דמקבל לאו כחוכר דמי. והקשו בתוספות חדא דלישנא דגמרא לא משמע הכי דאם כן הוה ליה למימר אי נמי מקבל לאו כחוכר דמי. ועוד דאפילו תימא דיש קנין אפשר לומר דחוכר חייב לעשר מדרבנן מיהת. לכך פירשו דברים כפשטן דכולי עלמא יש קנין ומדאורייתא אפילו חוכר פטור מלעשר ומדרבנן הוא דמחייב וכיון דכן מקבל פטור דמקבל לאו כמוכר דמי ומאי שדה אבותיו שדה אבותיו ממש ולדידיה הוא דקנסו רבנן איירי דחביבה ליה טפי אזיל ומקבל ליה פירוש דאלו בישראל דעלמא כיון שאינה נחלת אבותיו אם אתה מחייבו לעשר מימנע ולא מקבל לה מן הגוי ויפקע זכות השבט לגמרי אבל איהו גופיה לא מימנע ולפיכך אמרו שאפילו המקבל חייב לעשר מדרבנן. הריטב"א.

וזה לשון תלמיד הר"פ: כדי שתהא בורה וכו'. פירוש ברורה ומוחזקת דמתוך שיקשה עליו המעשר שיראה שאינו מרויח כלום יותר משאם היתה שלו מתוך כך יטרח ויקנה אותה ויסלק הגוי ממנה ובהא פליגי דתנא קמא סבר דוקא מוכר חייב מדרבנן אבל מקבל פטור כל מקבל אפילו מקבל שדה אבותיו משום דיש קנין ואם כן חוכר נמי אינו חייב אלא מדרבנן ואם כן אין להחמיר ולגזור מקבל אטו חוכר ואי משום קנסא דקאמר רבי יהודה דלדידיה קנסוהו רבנן וכו' לית ליה האי טעמא. ואתא רבי יהודה למימר אף המקבל פירוש במקבל שדה בעלמא מן הגוי ודאי מודינא לך דפטור מן המעשר דיש קנין ואם כן חוכר אינו חייב אלא מדרבנן וכיון דאינו חייב אלא מדרבנן לא גזרינן מקבל אטו חוכר אבל מקבל שדה אבותיו מן המציק חייב לעשר דקנסוהו רבנן לדידיה. והאי דקאמר אף המקבל אמקבל שדה אבותיו מן המציק קאי והכי קאמר אף המקבל שדה אבותיו חייב כמו חוכר מטעם קנס כדפירשתי. ובקונטרס פירש דהכי פירושו אלא יש קנין ומקבל לאו כחוכר פירוש יש קנין וחוכר פטור ומקבל לאו דוקא אי נמי אין קנין דהשתא חוכר מחייב מכל מקום מקבל פטור דלאו כחוכר דמי. ולא נהירא חדא דאם כן

חסר מן הספר. ועוד קשה דהא כי נמי אמרינן דיש קנין מכל מקום מחייב חוכר מדרבנן כמו לוקח. לכך נראה כדפירשתי עד כאן.

ואמרו ולדידיה מאי טעמא קנסוהו. ופרקינן כדי שתהא ברורה בידו שיטרח ליקח אותה מן הגוי כשרואה שהוא מפסיד בקבלנותה. ויש שפירש דההיא דמציק נמי משום קנסא הוא ובשדה אבותיו ממש ואידך נמי במציק דוקא והביא ראיה מן הירושלמי שאמרו וליה אמר רבי יוחנן כל המציקין שנו מתוך שאתה אומר לו כן אף הוא דוחק עצמו ופודה אותה עד כאן.

ולא נהירא מדקתני הכא סתם מן הגוי ולא קתני מציק כדאיתא בברייתא ולא פירש בגמרא דילן שיהא נמי במציק. והנכון דההיא דמציק בכל אדם היא ומאי שדה אבותיו שדה אברהם יצחק ויעקב דכולי עלמא אין קנין וחוכר חייב מן התורה וגזרו במקבל אטו חוכר אבל אידך דלאו מציק יש קנין וחוכר חייב מדרבנן בכל אדם ומקבל חייב גם כן כשהיא שדה אבותיו וכדמפרש תלמודא ואזיל ולא תימא אפילו בשדה אבותיו ממש לא קנסו במקבל כלום אבל חוכר חייב אפילו באיניש דעלמא. ואם תאמר כיון דאכרחינן הכא דלרבי יהודה יש קנין אמאי לא מייתינן לה לראיה בפרק השולח דפליגי אמוראי יש קנין או לא ומייתי התם כמה מתניאתא. ויש לומר דהא איכא למידק דלרבי יהודה אין קנין והא במציק הא באידך ברייתא וכדברי הירושלמי וכיון דמצי למידחי הכי לא בעי לאיתויי ראיה מינה ומדרבנן נמי לא מייתי דיש קנין או אין קנין דדילמא סבירי להו אין קנין ואפילו הכי לא גזרו ולא קנסו במקבל כלום ואף על פי שחוכר חייב מדאורייתא אי נמי סבירי להו לעולם יש קניה ולפיכך לא גזרו במקבל כלום. הריטב"א.

וזה לשון הרמב"ן: וקסבר אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעו מיד מעשר. פירוש ולפיכך חלקו של ישראל חייב. ואם תאמר חלקו של גוי לא לעשר. מקבל כחוכר דמי וחוכר ודאי חייב הואיל וסבירא לן אין קנין לגוי ואפילו חלק שנותן לגוי משום דכפורע חובתו דמי וקיימא לן פורע חובו חייב לעשר כדאמרינן בגיטין פרק השולח הרי שאנסו בית המלך את גרנו אם בחובו חייב לעשר. ורישא דמתניתין קתני המקבל שדה מישראל מן הנכרי ומן הכותי חולק לפניהם. החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו רבי יהודה אומר אף המקבל וכו'. ובהא קמיפלגי רבנן סברי מקבל לאו כחוכר דמי לפיכך חוכר חייב שאין קנין לגוי להפקיע ומקבל פטור. ורבי יהודה סבר מקבל כחוכר לפיכך אף המקבל מעשר ונותן לו מאחר דסבירא ליה אין קנין. ומיהו למאן דסבירא ליה יש קנין לגוי אפילו חוכר פטור והיינו דאמרינן במסכת גיטין פרק השולח האריסין והחכירין ואריסי בתי אבות וכו' פטורין מן המעשר משום דסבירא ליה להוא תנא יש קנין כדקתני

נמי וגוי שמשכן שדהו לישראל פטור ואלו מאן דסבירא ליה אין קנין ודאי חייבת והכי מוכח בהדיא פרק השולח אלא ודאי קסבר האי תנא יש קנין ולפיכך פטור חכירו אי נמי מתוקמא ההוא בסוריא שיש קנין ורישא בתוספתא בסוריא מתניא. ואסיקנא אלא לעולם יש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ואפילו חוכר נמי פטור ומקבל לאו כחוכר דמי שאלו היה כחוכר כל מקבל שדה ממציק היה חייב לעשר שהרי קרקע אינה נגזלת ולא קנאה הגזלן בין ישראל בין גוי כדאמרינן במסכת סוכה וכיון שלא קנאה גוי מציק חוכר ממנו חייב והכא פטר רבי יהודה כל מקבל שדה ממציק בר ממקבל שדה אבותיו שמע מינה משום דמקבל לאו כחוכר דמי ומתניתין נמי במציק והיינו שדה אבותיו כלומר שדה שהיא של אבותיו וזה אנסה מהם כן פירש רבנו תם. ובדין הוא דמצי למימר מקבל כחוכר דמי ומאי שדה אבותיו שדה אברהם ולא משום קנסא אלא מדינא והאי דלא אמר הכי משום דדייקינן לישנא טפי למימר מאי שדה אבותיו אבותיו ממש והיינו מציק כדפרישית דאלו שדה אברהם הוה ליה לפרושי במציק דממאי משמע דבמציק קאמר ולפיכך הוצרך לומר מקבל לאו כחוכר דמי. ואפשר עוד לומר דכי קסלקא דעתין למימר אין קנין לגוי בארץ ישראל קרי ליה שדה אבותיו למימר אף על פי שהיא ברשות אחרים ירושה היא לו מאבותיו אבל השתא דאמרינן יש קנין לגוי אימר לא שייך למימר שדה אבותיו אלא בשדה אבותיו ממש. ואי קשיא נמי לימא לעולם אין קנין לגוי ומקבל לאו כחוכר דמי הילכך כל מקבל פטור בר ממקבל ממציק דקנסוהו רבנן אבל בגוי. דלאו מציק אף על פי שאין לו קנין לא קנסוהו. ואיכא למימר קנסא לאו לגוי מציק הוא משום שגזלה אלא לישראל כדי שתהא בורה בידו כלומר שתהא ברורה ומוחזקת בידו ויחזור ויקננה מתוך שיקשה עליו המעשר יטרח ויוסיף דמים ויסלק הגוי ממנה ואפילו בגוי דלאו מציק קנסינן ליה לישראל בכך מאחר שאין קנין בה כענין ששנינו המוכר שדהו לנכרי לוקח מביא בכורים מפני תיקון העולם ההיינו דלא לשתקען בידי גוים. אי נמי הכא דדחויי מדחה ליד מסברא קמא והכי קאמר לא לעולם יש קנין ומקבל לאו כחוכר דמי והוא הדין דאית לך לאוקמה בהנך תרי גווני דאמרן לעיל וכן עיקר. והשתא דאמרינן דרבי יהודה סבר דיש קנין מתניתין דקתני החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו רבי יהודה אומר אף המקבל שדה מאבותיו וכו' איכא למימר דרבי יהודה מפלג פליג והכי קאמר להו לרבנן בגוי דלאו מציק אינו חייב לעשר דיש קנין ואי שמיע לכו מעשר ונותן לו במציק שמיע לכו ואף במקבל שדה מאבותיו ממש שמיע לכו. אי נמי רבנן נמי במציק מיירי ובהא קמיפלגי רבנן סברי חוכר חייב מן הדין במציק מפני שאין לו בה קנין אבל לא מקבל לעולם ורבי יהודה קמהדר אף מקבל נמי בשדה גזולה אם של אבותיו

היא חייב לעשרו וכולה במציק. ובירושלמי נחלקו בה לתנא קמא אם ממדת הדין אי משום קנס ומקשה מאן דאמר תפסת מדת הדין בחוכר מגוי ניחא מאן דאמר קנס בידו אמר רבי יוחנן מן המציקין שבו מוכרו שאתה אומר לו כן אף הוא דוחק עצמו ופודה אותה ורש"י מפרש דהכי קאמר דכולי עלמא יש קנין ואי נמי אין קנין מקבל לאו כחוכר דמי. ולאו ראיה דאפילו כשתמצא לומר יש קנין מציק אין לו קנין דהא גזלן הוא כדפירש רש"י עצמו וקיימא לן דקרקע אינה נגזלת וכיון שכן אם תמצא לומר מקבל כחוכר כל מקבל ממנו חייב מן הדין ואפילו מקבל שדה אברהם והיאך תאמר יש קנין ומקבל כחוכר ומאי שדה אבותיו אבותיו ממש ומשום קנסא אי נמי אין קנין ומקבל לאו כחוכר. ואפשר דהכי קאמר דכולי עלמא או אין קנין או יש קנין ומתניתין היינו טעמא משום דמקבל לאו כחוכר ולא תפשוט מינה לא אין קנין ולא יש קנין דטעמא דמתניתין משום דמקבל לאו כחוכר דמי הילכך חלק גוי פטור מן הדין אלא בשדה אבותיו ממש קנסא הוא דקנסוהו רבנן ולישנא דגמרא הכי קאמר לא לעולם יש קנין בעלמא וכל שכן אי אין קנין והכא טעמא דקנסא משום דמקבל לאו כחוכר והאי טעמא בתרא הוא תירוצא דמילתא וזהו דעת ר"ש. עד כאן.

כתוב בספר המאור אלא לעולם יש קנין לגוי ומקבל לאו כחוכר דמי. פירוש אי נמי אין קנין מקבל לאו כחוכר ולאו עליה רמי לעשורי מנתיה דגוי דלא פרע וכו' עד ועבוד רבנן תקנתא כדי שתהא בורה בידו וימכרנה לישראל ולעולם איכא למימר דיש קנין וכו'.

וכתב עליו הראב"ד ז"ל אמר אברהם: מי שמע כזאת כי הגוי שעשה טובה לישראל שהזמין לו מעותיו בשעת דחקו ולקחה ממנו מדעתו נקנוס את הגוי שתהא בורה בידו ומה חטא ואלו אמר לדידיה קנסוהו רבנן מפני שמכרה לגוי היה אפשר ואף על פי שאינו מספיק שאם אבותיו חטאו הוא מה חטא או שמא אף אבותיו לא חטאו כי מפני הדוחק מכרוהו ולא מצאו לישראל שיקחנה אבל הגוי לא חטא שיהא ראוי לקנסו ואם תאמר דבשגזלה הגוי מישראל מיירי הא לא אפשר דלא אמרינן יש קנין או אין קנין אלא בזמן שקנה שדה בדמים מיד בעליו ישראל אבל בגזלה ואונס דברי הכל אין קנין דהא קיימא לן דקרקע אינה בגזלת והלוקח מסקריקון אפילו חזר ולקחה מבעליה ישראל לא קנסוהו כל שכן שהסקריקון עצמו לא קנאה והלוקחה מן הלוקח אפילו עד מאה גם הוא לא קנאה ואפילו הוא ישראל אלא מתקנתו של רבי האחרונה ואף על גב דקיימא לן דגוי קונה מישראל בחזקה מדכתיב וישב ממנו שבי כדאמרינן בפרק השולח. הני מילי לענין מעשה ידיו אבל לא לענין הגוף וכן קרקע לא קני לה לגופה כלל וכל פירותיו נחשבין כגזלה כדאמרינן גבי הדס של לולב במסכת סוכה דאמר רבא להנהו אוונכרי

ליגזזו אינהו דקיימא לן קרקע אינה בגזלת הילכך ליגזזו אינהו כי היכי דליהוי יאוש ברשותא דידהו ושינוי רשות בידא דידן. ותו לא מידי בין תבין. וכבר אמרו במסכת גיטין דרך אחרת במוכר שדהו לנכרי שעשו לו תקנה אחרת שלא תשתקע השדה ביד גוי ולא על דרך קנס הגוי. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור וטעמא דמקבל ליה ממציק דלית ליה קנין בגויה ומקבל כחוכר דמי ובעי עשורי ומיתן ליה וכו'. וכתב עליו הראב"ד ז"ל אמר אברהם: אין הספרים המדוייקים כן אלא ומקבל לאו כחוכר דמי. ובאמת וברור בעבור יראת הקושיא שקשה חכירות של כאן עם החכירות של מסכת גיטין ואינה מתפרקת כי אם נעמיד אותה של גיטין בסוריא ואני הוא המעמיד ומצאתי אותה בפירוש והראיתי אוחה לרב אדוני חמי ושמח עליה. גם מה שכתב וחלק את הלשונות כאן שדה אבותיו ממש וכאן שדה אברהם יצחק ויעקב ורבי יהודה הוא דתני להו לתרווייהו ורישא דהא מתניתין דהכא החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו ומוקי לה במסקנא דיש קניה ואפילו הכי בחוכר חייב ואפילו בלא שדה אבותיו אלמא חוכר כדידיה דמי וקשיא בהדי ההיא דגיטין אלא על כרחך ההיא בסוריא והא בארץ ישראל כדפרישנא. גם כל מה שחלק בין מציק לקונה גם אני כתבתי אותו זה כמה שנים בחבור המצות הנוהגת עתה בארץ לותיק רבי אשר בר שאול כאשר הייתי בנרבונא. עד כאן.

עוד כתוב בספר המאור ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא אין קנין לגוי ומקבל לאו כחוכר דמי וכו'. אמר אברהם: זהו שבוש הגמרא כי מתחלה מקבל כחוכר דמי אמרו. עד כאן.

היורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות אמר רב שמין וידו על התחתונה. פירשו רוב המפרשים ידו על התחתונה אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו ההוצאה ואם ההוצאה יתירה על השבח נותן לו הוצאה שיעור שבח. ושמואל אמר שמין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה היינו שנותן לו כשתלי העיר ומשמע אפילו יתר על ההוצאה. והוא מן התימה היאך יתן לו זה יתר על מה שההנהו. עוד אבי תמה והלא בעל חוב נוטל את השבח ואינו נותן לו אלא הוצאה בלבד ואף על פי שנכנס לשדה זו ברשות ולקחו מבעלים והיאך יהא יפה כח בעל חוב מבעל הקרקע. והריא"ף הפליג יותר ואמר שנותן לו הבנין עד גמירא והיינו דאמר ליה רב להההוא גברא זיל שם ליה וידו על העליונה. ויש לומר שדין הלוקח במקום בעל חוב גרוע יותר לפי שהוא הפסיד על עצמו שלקח שדה המשועבד לאחר וכן כתב גם הריא"ף. והר"ז הלוי פירש ידו על העליונה במעולה שבשכירות כאדם שאומר לחברו בנה לי קרקע או נטע לי שדה זו שלא אצטרך אני לטרוח בה דהא ודאי מהני ליה הנאה מעליא ופירש ידו על התחתונה

בפחות שבשכירות כמו שמזלזלים הפועלים הפחותים. ורבי האיי גאון פירש במו"מ בשער ז' ידו על התחתונה בפחות שישימו אותו שמאים בקיאים. הרשב"א.

וזה לשון הריטב"א: איתמר היורד לשדה חברו ונטעה שלא ברשות אמר רב שמין לו וידו על התחתונה. פירוש ששמין השבח וההוצאה ונוטל הפחות שבהן וכן פירש רש"י וכן מפורש בתוספות בכתובות. וכתב הרז"ה פירוש כשנוטל הוצאה אף על פי שהוא שכר פועלים ביוקר אין נותנים לו אלא בפחות שהיו נוטלין פועלים באותה שעה וכן אם עשה המלאכה על ידי עצמו ואם עשה על ידי פועלים בזול אין נותנים לו אלא כפי מה שהוציא ומיהו שקיל אגר טרחיה בזול. וכשנוטל הוצאה ואי אפשר לנו לדעת אם הוזילו לו אינו נוטל אלא בשבועה. ושמואל אמר כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה. פירש רש"י שנותנים לו כשאר שתלי העיר כפי מנהג המדינה וכדאוקימנא בשדה שהיא עשויה ליטע והיינו דאמרינן בעובדא דבסמוך אמר ליה זיל שם ליה וידו על העליונה דכיון דגלי דעתיה דניחא ליה במאי דעבד חבריה הוה ליה לדידיה שדה העשויה ליטע ששמין לו וידו על העליונה ומעיקרא דאמר ליה סתמא זיל שם ליה משום דלא הוה ידע אם עשויה ליטע אם לאו כיון דאמר ליה לא בעינא אמר ליה אם כן דשדה שאינה עשויה ליטע זיל שם ליה וידו על התתתונה. וקשה למרי דאפילו בשדה העשויה ליטע למה תהא ידו על העליונה כשבא ליטול כשתלי העיר כיון דשלא מדעת בעלים ירד בה. ויש לומר דכיון דשדה העשויה ליטע וידעו הבעלים ושתקו ודאי נימא להו במאי דעבד וכאלו ירד מדעתם דמי. אבל הרז"ה פירש דאפילו בזו אין לו בשבח שהוא יתר על ההוצאה כלום אלא שאומדים כמה אדם רוצה ליתן למי שיקבל על עצמו מלאכה אחת לעשותה ולא יצטרכו בעלים לטרוח בה להכניס ולהוציא פועלים כי בודאי אדם נותן בכך הוצאה מרווחת בעין יפה. ומיהו אף בזו אם עשאה על ידי פועלים ישבע כמה הוציא ואם הוציא יותר מן הראוי אין שומעין לו אלא ששמין כמה ראוי להוציא במלאכה זו ומוסיפין לו שכר טרחו ומה שהיה נותן בעל הבית שמצא מלאכה עשויה וכן פירש רבינו הגדול הרמב"ן. עד כאן.

וכתב הראב"ד וזה לשונו: שמין לו וידו על התחתונה אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו ההוצאה ואם ההוצאה יתירה וכו'. ושמואל אמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה ונותן לו את ההוצאה. וזהו ידו על התחתונה דקאמר להו רב בשמעתין. והרב ז"ל פירש ידו על העליונה שנותן לו דמי הבנין עד גמירא. ולי נראה דהא דשמואל דאמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן וכו' כעין שתלא קאמר שנותנין לו כמנהג השתלים שבמדינה אבל בבנין אין לו אלא ההוצאה כמו שפירש הרב וזהו דמי הבנין עד גמירא.

גם יש עוד לומר שנותן לו שכר ביטולו וטרחו אם טרח בו וזהו כענין שכתב שתלא וכל זה נכנס בכלל דמי הבנין שכתב הרב. ומה שכתב הרב בשם הגאון במי שאמר טול עציך ואבניך שומעין לו ואמר נראין דבריו. אני בעניותי איני רואה את דבריו כי כל חרבות נתנו ליבנות וזה מזיק הוא ואין שומעין לו אבל יושב בו צד שיתן לו יציאותיו. עד כאן.

והא דרב פפא לאו בפירוש איתמר וכו'. פירוש הא דאמר רב פפא דלא פליג רב מכלל מעשה שבא ליד רב אמרה דההוא דאתא לקמיה דרב וכו' שבתחלה אמר לו שום ליה וידו על התחתונה וכד חזייה דקגדר ומנטר ליה אמר ליה שום ליה וידו על העליונה וסבר רב פפא דשדה העשויה ליטע כמאן דגדר לה ומנטר לה הוא דכיון דלנטיעה קיימא מינח ניחא ליה. ויש נוסחא אחרת דגרסי הכי והא דרב לאו בפירוש איתמר וכו' ותרווייהו חד טעמא נינהו הא דרב שאמרנו שמודה לשמואל בשדה העשויה ליטע לא שמעו ממנו בפירוש אלא מכללא ממה שאמר לו בסוף כדחזייה דמנטר להו וכו' כדפרישנא. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: והא דרב לאו בפירוש וכו'. פירוש מכללא איתמר דאמר ליה זיל שם ליה וידו על התחתונה ומשום דהוה ליה שדה שאינה עשויה ליטע. והוא הדין נמי דמצי למשמע מכללא דבשדה העשויה ליטע כשמואל סבירא ליה דהא בסופו אמר ליה גלית אדעתיך דניחא לך זיל שום ליה וידו על העליונה אלא דאנן לא אתינן השתא אלא לומר דמימרא גופה דרב מכללא איתמר. ואפשר נמי דלישנא קלילא נקטיה והכי קאמר הא דרב ופירושא דפריש ולה רב פפא מכללא איתמר והיינו דלא אמרינן עלה ואי מכללא מאי כדאמרינן בשאר דוכתי דהא בדרב פפא לא שייך למפרך הכי. וקשיא לי כי אמר ליה זיל שום ליה וידו על התחתונה ואמר לא בעינא למה שתק לו רב. ויש לומר משום דסבירא ליה דיכול בעל הקרקע לומר טול עציך ואבניך ולא אמרו ששמין לו וידו על התחתונה אלא כשלא אמר כן. ומיהו בשדה העשויה ליטע אינו יכול לומר טול עציך ואבניך לדברי הכל. וכן דעת רבינו הגדול הרמב"ן.

וה"ר פינחס הלוי פירש דכי אמר ליה זיל שום ליה עד שיראה מה שיטעון אמר ליה לא בעינא כלומר לא בעינא אלא שיטול אילניו ואמר ליה כעושה פשרה זיל שום ליה וידו על התחתונה מיהת אמר ליה הא נמי לא בעינא בתר דגדר אמר ליה גלית אדעתך זיל שום ליה וידו על העליונה או לעקור אילני או שתשום לו כדינו ואלו מעיקרא קודם שאמרת לו לא בעינא היתה ידך על העליונה לתת לו הוצאה או לומר לו עקור אילניך אבל עכשיו אבדת דינך כי כשאמרת לו לא בעינא נתת לו רשות בבית דין לעקור ואינך יכול לחזור בך שזה כאומר לחברו בבית דין רצונך השבע וטול וכשחזרת וגדרת וגלית

דעתך דניחא לך נתחייבת לתת לו שומת מלאכתו הילכך ידו על העליונה. וזה הפירוש נכון דאתי שפיר לישנא דידו על העליונה והיינו נמי דלא גמרינן מהכא מידי לפירושא דרב פפא והיינו דאמרינן מכללא איתמר משום דכי אמר ליה רב זיל שום ליה וידו על התחתונה לא אמר אלא כמפשר ושמא אין הדין כך וקמשמע לן תלמודא לעיל דבדוקא קאמר ליה מפני שכן הדין לכל הפחות כל היכא דלא אמר ליה עקור אילנך. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: הא דאמר ליה רב להההוא זיל שום ליה סתמא קאמר ליה לא ידו על העליונה ולא ידו על התחתונה כדי לידע אם היתה לו שדה העשויה ליטע אם לאו ואמר ליה ההוא גברא לא בעינא כלומר אני לא הייתי נוטעה ואמר ליה שום ליה וידו על התחתונה ואמר ליה לא בעינא נראה לי דהכי קאמר ליה לא בעינא יטול עציו ונטיעותיו וילך לו ואשתיק רב עד דחזייה דקא גדר לה דדינא קאמר ליה כיון דלא בעי נטיעות שאם רצונו בשדה לבן אינך רשאי לכופו ליקח נטיעותי של זה וכיון דחזייה לבסוף דגדרה אמר ליה גלית דעתך דניחא לך ודעתך לנוטעה ושום ליה וידו על העליונה שאם אין דעתך לנטעה ובשדה לבן אתה רוצה אמאי מנטרת לה הרי יש עליו ליטול עציו ונטיעותיו.

ומכאן למדנו שאם אמר בעל השדה או בעל העצים יטול עציו ואבניו שומעין לו שאם אתה אומר אין שומצין לו למה אישתיק רב עד דחזייה דגדרה וכי גדרה נמי מנא לן דניחא ליה דילמא לא ניחא ליה כיון שעל כרחך אתה מחייבו לשום לו וידו על התחתונה גדר ומנטר לה וכי ישום לזה ויחזור ויעקור אלא ודאי כי אמר לא בעינא יטול עציו ורב שתיק ולא חייביה משום דדינא קאמר ליה לא הוה ליה לנטורה וכיון דמנטר לה גלי אדעתיה דניחא ליה. וכן דעת רבינו הגדול דלמאריה ארעא שומעין לו אם אמר טול עציך ונטיצותיך ואבניך בין בבית בין בשדה דליכא למיחש לכחשא דארעא ולא ליישוב ארץ ישראל שאם בא לקוץ אין מוחין בידו לפיכך שומעין לו בכולם. ומיהו בשדה העשויה ליטע אין שומעין לו דכמאן דגדרה ומנטר לה דמי ועדיף מינה. ע"כ.

וכי מסקינן נמי בגמרא דכי אמר עצי ואבני אני נוטל שבבית שומעים לו איכא מאן דאמר הני מילי בחורבה שאינה עשויה ליבנות אבל בחורבה העשויה ליבנות אין שומעין לו דמיד זכה בעל הקרקע בבנין שמתחלה על דעת כן בנה אבל בחורבה שאינה עשויה ליבנות דשמין לו וידו על התחתונה הוא שיכול לחזור בו שיכול לומר שמתחלה כשבנה על דעת ליטול כל הוצאתו נתכוון. כן כתב הרא"ה.

אבל מדברי הרשב"א נראה דאפילו בחורבה העשויה ליבנות יכול לומר עצי ואבני אני נוטל כל זמן שלא קדם בעל הקרקע ואמר דמיהם אני נותן דבכהאי גוונא כיון שעל דעת ליטול מבעל הבית בנה וכו'. הר"ן.

וזה לשון הרשב"א: נראה לי דדוקא שקדם ואמר עצי ואבני אני נוטל קודם שיאמר הלה דמיהם אני נותן אבל קדם בעל השדה או בעל החצר ואמר ניחא לי במה שעשה מיד קנתה לו חצרו שהרי כשבנה זה או נטע על דעת שיקנה הלה אם ירצה בנה ונטע והרי זה כאלו נתן מטלטלים בחצר חברו ואמר לו לכשתרצה לקנות מטלטלין אלו הרי קנויים לך בכך וכך ואמר הלה תקנה לי חצרי או שגלה בדעתו דניחא ליה דתיקני לו חצרו קנה ואין חברו יכול לחזור בו והוה ליה כאותה ששנינו בפרק קמא דבבא בתרא כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות למעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנותו בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן סמך לו כותל אחר מגלגלין עליו את הכל בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן אלמא מכיון שסמך לו כותל וגילה בדעתו דניחא ליה קנתה לו חצרו ושוב אין חברו יכול לחזור בו שאם אין אתה אומר כן למה בחזקת שנתן והלא יכול לומר עצי ואבני אני נוטל ואי אפשי למכור ואי זו חזקה יש לזה שהוא נאמן לומר קניתי אלא ודאי אין חברו יכול לחזור בו אחר שגלה בדעתו דניחא ליה דתקנה לו חצרו ומעתה חזרו עליו דמי ההוצאה במלוה על פה ונאמן לומר פרעתי. כן נראה לי. ובשדה העשויה ליטע אם אמר בעל השדה טול נטיעותיך אין שומעין לו דכמאן דגדרה ומנטר לה דמי ועדיף מינה דהא רב אמר ליה להההוא גברא דקגדרה ומנטר לה דישום לו וידו על העליונה משום דגלי אדעתיה דניחא ליה לנטעה. ואפשר היה לי לפרש האי דרב משום דכיון דגדרה וגלי דעתיה דניחא ליה הוה ליה כאלו אמר תקנה לי חצרי וכאותה שאמרו בסמך לו כותל אחר. אלא דלא משמע הכי מדקאמרינן דמודה רב לשמואל בשדה העשויה ליטע ושמעינן לה מכללא דההוא עובדא דאלמא משום דגלי אדעתיה בלבד דעשויה ליטע היא ולא משום דקניא ליה חצרו דאי לא היכי דייקי מינה דלא פליג אדשמואל בשעשאוה ליטע וכן כתב הראב"ד. עד כאן.

וכתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: היורד לתוך שדה חברו בשדה שאינה עשויה ליטע וכן בתשובה היורד לתוך ביתו שאינו צריך עכשיו לבנות בה ונטע או בנה שלא ברשות שמין לו וידו על התחתונה. ובשדה העשויה ליטע אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה כגון זו ליטע אותה באילנות אלו ונותן לו. ואי אמר ליה בעל השדה עקור אילנך שקול וזיל אפילו בשדה העשויה ליטע דינא קאמר ליה. ואי הדר גדר להו ומנטר להו להנהו אילנות אחר שהניחה זה ונתרשל בעקירתה גלי אדעתיה דניחא ליה על דנטעינהו ושמין לו כשדה העשויה ליטע בין בשדה שלא היתה עשויה ליטע בין שהיתה עשויה ליטע וידו של נוטע על העליונה ליטול עציו או ליטול שכרו ואפילו בשדה נמי דאמרינן בסמוך דלא מצי בעל אילנות למימר אילני אני נוטל משום כחשא דארעא הכא כיון דאיהו הוה

בעי מעיקרא לאערומי עליה דנוטע אי בעי נוטע השתא למעקרינהו לא מצי עכובי עליו דהא אמר ליה רב זיל שום ליה וידו על העליונה וצריך עיון.
היורד לתוך חורבתו של חברו ובנאה שלא ברשות שמין לו וידו על התחתונה ליטול השבח או ההוצאה בתשובה לגאון ואין כאן מקום לשבועה. ואי אמר עצי ואבני אני נוטל בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו משום כחשא דארעא כלישנא בתרא ואפילו בחוץ לארץ מצי בעל השדה עכובי עליה. ואי אמר ליה בעל הבית לבעל בנין טול עציך ואבניך שדרו ממתיבתא וכו'. ואי שביק ליה בעל הבנין ונתרשל בסתירת הבנין למחזי מאי כולי עביד בעל הקרקע הבנוי ואתא בתר הכי וגדריה ונטר ליה גלי אדעתיה דניחא ליה ומחייבינן ליה למיתב ליה כל דמי הבנין עד גמירא כי היכי דאמרינן בההיא דלעיל.

דף קא:

אבל בשדה אין שומעין לו משום כחשא דארעא. ושמע מינה דדוקא לאחר שהשרישו דאיכא כחשא ומינה למאן דאמר משום ישוב ארץ ישראל בהכי מיירי דהא אמרינן דליכא בינייהו אלא חוץ לארץ ומיהא שמעינן לארץ ישראל האמור לעיל דמיירי בשהשרישו כדפירשתי לעיל. הריטב"א ז"ל.
בהלכות שדרו ממתיבתא וכו'. ויש לנו ללמוד מדברי המחברים האלו דבנטיעות אם אומר לו בעל הקרקע טול נטיעותיך משדה שלי דלא בעינא נטיעות כלל דיכול למימר דהשתא בבנין אבנים דלית ליה למימר שום טענה גלויה ומפורסמת שיטול עציו ואבניו אפילו הכי שמעינן ליה קל וחומר בנטיעות דיכול להטעים דבריו משום דיותר שוין לו זריעות השדה מפירות אילנותיו דשומעין לו ויש סיוע ממעשה דרב דכי אמר ליה נמי זיל שום ליה וידו על התחתונה אפילו הכי אהדר ליה לא בעינא ויטול נטיעותיו ויצא ושתיק ליה רב שמע מינה דדינא קאמר ליה. וצריך עיון איך למדו מן המתיבתא מטענה של בונה שמוחל ברצונו טרחו ועמלו והוצאתו טענה של בעל הקרקע שאומר לו טול עציך ואבניך להכעיסו ולהפסידו טרחו ועמלו דלא דמי לנטיעות דהתם בא לו מחמת טענה. ה"ר יהונתן.
כתוב בספר המאור מה שהשיב הריא"ף ז"ל על מה שכתב רבינו האיי ז"ל בספר המקח וכו'. עד דלעולם שמין לו כרב דאמר ליה להוא גברא זיל שום ליה וידו על התחתונה ואף על גב דאמר ליה לא בעינא ואין לחלוק בדין בין בית לשדה וכו'. וכתב עליו הראב"ד זשל וזה לשונו: אמר אברהם תמה אני מה ראיה יש לו מכאן שהרי אף על פי שאמר לא בעינא הרי אמרו בשדה אין שומעין לו משום הכי בין שאמר הוא זיתי אני נוטל

בין שאמר לו הלה טול זיתיך שמין לו וידו על התחתונה מעתה אין הפרש בין בית לשדה אלא מה שהפרישו בגמרא דבבית שומעין לזה ולזה ובשדה אין שומעין לזה ולזה ולדבריו הרי יש ביניהן שני הפרשין דבשדה אין שומעין לו ובבית שומעין לזה אבל לא לזה והנה הוא הפך מדבריו ויפה עשה הגאון שחזר בו.

עוד כתוב בספר המאור ופירוש ידו על התחתונה בפחות שבשכירות. אמר אברהם: זה הפירוש לא בא לכלל מעולם שלא מצינו הפרש בין האומנין והפועלים בין טובים לרעים. עד כאן.

מאי שנא בימות הגשמים וכו'. פירש רש"י דקסלקא דעתין דטעמא מפני ששכר לימות הגשמים וקמשמע לן דסתם ימות הגשמים עד הפסח ולהכי פרכינן דאם כן סתם ימות החמה נמי עד החג. אלא לעולם כשהשכיר סתם לחדשים ובימות הגשמים היינו טעמא משום דלא שכיח ביתא למיגר. הריטב"א.

להודיעו קתני. והכי פירושו המשכיר בית לחברו סתם כלומר שאמר לו בכל חדש וחדש תתן לי כך וכך אך לא פסקו זה עם זה כמה חדשים ידור בביתו אין יכול להוציאו בימות הגשמים מן החג ועד הפסח אלא אם כן הודיעו שלשים יום בימות החמה כלומר צריך להודיעו בי"ג באלול שהוא חדש חסר ובששה עשר ימים שנשתיירו מאלול ובארבעה עשר ימים מתשרי לפני החג שהן בין הכל שלשים יום באלו הימים יבקש בית הראויה לו לדור בה. וממילא שמעינן שאם כלו ימי השכירות אפילו בימות החמה אין יכול להוציאו אלא עד שלשים יום משעה שהודיעו משום דזמן מועט כזה יצטרך לבקש ולחזור אחר בית דירה. אבל זה החילוק יש בין בימות החמה לימות הגשמים דבימות הגשמים אין יכול להוציאו אלא אם כן הודיעו שלשים יום בימות החמה ואם לא הודיעו קודם לכן שלשים יום בימות החמה אין יכול להוציאו מן החג ועד הפסח ולא סגי ליה בהודעת שלשים יום אלא אם כן הודיעו בימות החמה אבל בימות החמה כל זמן שיודיענו שלשים יום קודם שיוציאנו יכול להוציאו ואפילו באמצע ימות החמה. והוא הדין נמי כי קתני שנים עשר חדש בכרכין להודעה קתני שצריך להודיעו שנים עשר חדש מעיקרא. וכן נמי כי קתני שלש שנים להודעה קתנק שצריך להודיעו קודם שיוציאנו. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הרמב"ן: אמר רב יהודה צריך להודיעו קתני והכי קאמר. פירש רש"י שאם שכר מחברו בית וכלו ימי השכירות בימות הגשמים צריך להודיעו קודם לכן שלשים יום והיינו ט"ו באלול. וממילא שמעינן דאם כלו ימי שכירות בימות החמה אינו יכול להוציאו עד שלשים יום משהודיעו. ויש מפרשים בימות החמה נמי צריך הוא להודיעו קודם הפסח שלשים יום ואם לא הודיעו אינו יכול להציאו עד החג שאין אדם מוצא

לשכור אלא בפרוס הפסח או בפרוס החג. ולאו מילתא היא דהא במתניתין ימות הגשמים תנן ודוקא תנן מדקתני סיפא בין בימות החמה בין בימות הגשמים ורב אסי נמי ימות הגשמים קאמר ואי סלקא דעתך ימות החמה נמי לישמעינן ימות החמה וכל שכן ימות הגשמים אלא שמו מינה כפירוש רש"י עיקר.

והראב"ד כתב דבימות החמה יכול להוציאו מיד בסוף החדש אף על פי שלא הודיעו מתחלה משום דשכיחי בתי וזה לשונו: אמר רב יהודה להודיעו קתני והכי קאמר המשכיר בית לחברו סתם פירוש לחדשים ולא אמר לו לשנה זו ולא עד יום פלוני אינו יכול להוציאו מן החג וכו'. פירוש כך היא פשוטה של משנה זו המשכיר בית לחברו משנכנס בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח אלא אם כן הודיעו בימות החמה מעיקרא שלשים יום אבל בימות החמה יכול להוציאו בסוף החדש אף על פי שלא הודיעו מתחלה משום דשכיחי בתי. ובכרכים צריך להודיעו מתחלה שנים עשר חדש ואם הודיעו ולא נזהר אף על פי שנכנס בימות הגשמים מוציאו דאיהו פשע אנפשיה. עד כאן.

ונראה לי דברי הראב"ד ז"ל עיקר כל שהוא קודם חצי אלול דשכיחי בתי אבל מט"ו באלול ואילך לא דהיינו טעמא דימות הגשמים שכולן מקדימין ושוכרין שלשים יום קודם החג יצורך ימות הגשמים ולפיכך אף אם כלה החדש קודם זמן זה הרבה ימצא לשכור אבל מאותו ומן ואילך לא ימצא ולפיכך צריך הוא להודיעו קודם חצי אלול יום או יומים. כן נראה לי. הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: להודיעו קתני. פירש רש"י ז"ל דשלשים יום ושנים עשר חדש דקתני להודעה הוא והכי קאמר המשכיר בית לחברו וכלו ימי השכירות וכו' אלא אם כן הודיעו שלשים יום בימות החמה שיחפש אחר בית וצריך להודיעו באלול שלא ירחיב לו זמן ושיחפש לו בית וממילא שמעינן שאם כלו ימי השכירות בתוך ימי החמה שצריך להודיעו שלשים יום קודם לכן כדי שיטרח אחר בית ומיהו בשלשים יום סגי כיון דימות החמה הוא והדר קתני דבכרכים צריך להודיעו שנים עשר חדש קודם יציאתו. עד כאן תורף דברי רבינו ז"ל. והוא הנכון. אלא כי מה שנראה מלשונו דמיירי מתניתין אפילו בקובע זמן לשכירות זה אינו דהתם לא צריך הודעה וכדברירנא. ויש שפירש שאף בימות החמה אינו יכול להוציאו בימות הגשמים ולא בימות החמה אלא אם כן הודיעו שלשים יום קודם כניסת ימות החמה או קודם כניסת ימות הגשמים. ואינו נראה כן מלשון רב יהודה. ופירוש רש"י י"ל הוא יותר נכון בזה. עד כאן.

אמר רב אסי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים אינו יכול וכו'. והא אנן שלשים יום תנן. פירוש דדייקינן מדרב אסי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים הוא דאינו יכול להוציאו הא לא נכנס יכול להוציאו והלא אמרנו שצריך להודיעו שלשים יום מתחלה. ושני ליה הכי נמי קאמר אם נכנס מהני שלשים יום אפילו יום אחד בימות הגשמים אין יכול להוציאו עד הפסח. הראב"ד.

וקשה לי רב אסי מאי קמשמע לן מתניתין היא וכדפרקה רב יהודה ואי פירושא דמתניתין קמשמע לן לימא לה אמתניתין כדאמר רב יהודה ולמה ליה למימרה שמעתא באנפי נפשה. ולא קשיא לעולם פירושא דמתניתין קמשמע לן וטובא איכא בתלמודא כהאי גוונא וחדא מינייהו בפרק האשה שנתאלמנה רב הונא דוקיא דמתניתין קמשמע לן ואף על גב דמימרא באנפי נפשה אמרה דאמר אין מחזיקין בנכסי קטן בפרק המפקיד אבל זה שכתב רש"י שכלו ימי השכירות בימות הגשמים ומשמע ששכרו ממנו לזמן ידוע אינו עיקר אלא כדברי רבינו חננאל ורבינו שכתבו שאפילו הגיע זמנו בימות הגשמים הגיע מאי טעמא כיון דידע דזמנו בטבת או בשבט הוא כמאן דהודיעו דמין ומתניתין כגון ששכרו בדינר זהב לכל חדש וחדש סתם והיינו דאמרינן בגמרא הכי קאמר המשכיר בית לחברו סתם אין יכול להוציאו וכו' אלמא שכרו לזמן כיון שהגיע זמנו מוציאו ואינו צריך להמתין. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: אמר רב אסי אם נכנס יום אחד מימות הגשמים אינו יכול להוציאו. והוה משמע דכל שהודיעו קודם שנכנסו ימות הגשמים בהכי סגי ולהכי פרכינן דהא הנך שלשים יום להודעה תנן וכדפריש רב יהודה ומתניתא דתניא כוותיה. ופרקינן דהכי קאמר אם נכנס יום אחד פירוש וקמשמע לן רב אסי דשלשים יום גמורים בעינן ולא סגי לן ברוב שלשים יום דנימא דשלשים יום דתנן רוב שלשים קאמר. אי נמי דרב אסי דיוקא דמתניתין קמשמע לן וכדרב יהודה ואיהו אמתניתין אמרה ולא אדרב יהודה.

וכשם שהמשכיר צריך להודיעו בזמנים אלו הנזכרים זמנים חלוקים זה מזה כן השוכר צריך להודיעו למשכיר וכו'. וזמן ההודעה צריך עית אי בעינא לחנות של צבעים ושל נחתומין שלש שנים להודיע למשכיר או לא מי אמרינן מצי למימר משכיר אלו אודעתן שלש שנים הייתי טורח בביתי להכניס נחתומין וצבעים ששוכרים ביוקר ושוכרים הבית לזמן מרובה מה שאין כן בשאר בעלי אומניות ואף על גב דשאר בני אדם סגי להו בהודעה של שלשים יום לחנונים ולצבעים לא סגי להו בהני לפי שהם צריכים בתים רחבות הרבה ולא ימצאו בחדש ימים אלא בשלש שנים. ה"ר יהונתן.

לא צריכא דאיקור בתי. פירש רש"י דכל דאיקור בתי מרבה הוא לו בדמים לכל ימות הגשמים וכן דעת כל המפרשים. אבל מרי לא ניחא ליה דהא כיון שלא הודיעו הרי הוא כאלו השכירו לו עד הפסח ולמה ירבה לו בשכרו. לכך פירש דהכא בשהודיעו מיירי שהוא מניחו שם שלשים יום לחפש לו בית דכיון שכן. ואיקור בתי יש לו גם כן להרבות בדמים כי למה ידור בביתו בזול בעל כרחו שלא פשע מלהודיעו וכן פירש הא דאמרינן דכי נפל ביתא דמשכיר או דכלליה לבריה דמפיק ליה תוך שלשים יום של הודעה כשהודיעו כדאמרו רבנן. אבל רש"י ושאר המפרשים כתבו דאפילו בימות הגשמים מוציאו ואף על פי שלא הודיעו ונראין דברי רבינו. הריטב"א.

זבניה משכיר לביתיה או יהביה במתנה אמר ליה שוכר להההוא לוקח או מקבל מתנה לא עדיפת וכו'. קשיא לי מאי קמשמע לן פשיטא. ויש לומר דהא נמי אפשיטא דאמרינן מעיקרא קאי. עוד יש לומר דקמשמע לן אף על גב דזבניה לצורך מזונותיו כאלו יהביה או אורתיה. ומיהו בירושלמי נחלקו בזה דרבי אמי אמר לא עלה על דעת וכו' ולפום גמרא דילן הלכה כרבי אילא ורבי זעירא וכן בדין אף לפי הירושלמי דהא רבי אמי יחיד לגבי רבים הוא וכן פסק בספר העיטור. הריטב"א.

כלליה לבריה. פירוש המשכיר תיקן את ביתו הדר בו להשיא בו אשה לבנו והוא צריך לבית אחר לדור בו. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: כלליה לבריה. פירוש שצריך המשכיר לעשותו בית חתונה לבנו. חזינה אי הוה אפשר ליה לאודועיה הוה ליה לאודועיה ואי לא כלומר שנעשה החופה פתאום שאין אבי הכלה רוצה לאחר תופת בתה אמר ליה לא עדיפת מנאי. ודוקא בשוכר סתם וכדכתיבנא לעיל. עד כאן.

ואי לא אמר ליה לא עדיפת מינאי. ומיהו הני מילי בשלא שכרו לזמן ידוע אלא ששכרו סתם ולא הודיעו ובא להוציאו אבל שכרו לזמן ידוע לאו כל כמיניה לאפוקיה בגו זימניה ואפילו לצורך עצמו דשכירות ליומיה מכירה היא והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם המשכיר בית לחברו ובקש למכרו רבי אמי אמר לא עלה על דעת שימות זה ברעב רבי זירא ורבי אילא תרויהון אמרין מכל מקום מכור הוא לו אלא דו אמר ליה שבקיה עד דימלי אטולסוס דיליה כלומר הזמן שלו. אתא עובדא קומי רבי נסא ולא קביל. מה ופליג. פירוש בתמיה והא מסתבר טעמייהו דרבי זירא ורבי אילא והיכי פליג עליהון. ומשני לא אלא ברתיה הוה ממשכנתא גבי חד רומאי ולא הוה ליה למפרקה ובגין כן אורי כרבי אמי. עד כאן.

ומשמע דקיימא לן כרבי זעירא ורבי אילא חדא דרבים נינהו. ועוד דמתמהינן אמר רבי נסא דסלקא דעתך דפליג עלייהו. הר"ן.

בהלכות ירושלמי תני ללינה אין פחות מיום. כלומר מי ששוכר בית לחברו סתם אלא זה הלשון אמר לו ללינה אין פחות מיום אחד אף על פי שיש לומר זה הלשון אין משמעו אלא ללינה אחת אפילו הכי אמרינן לילה ויום רצה לומר דכיון ששכרה לצורך לילה זכה בכל אותו היום דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. לשביתה להוסיף יום אחד בא על לינה שהיה יכול לומר ללינה וזהו עניינו לשביתה לתקן סעודה ליום שבת ואי אפשר זה בפחות משני ימים כגון ערב שבת ושבת. לנישואין אין פחות משלשים יום דכל נישואין לא פחיתי שמחה דידהו משלשים יום כדקאמרינן בכתובות כל שלשים יומין בין אמר מחמת הילולא וכו' ואמרינן ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום. ה"ר יהונתן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: המשכיר בית סתם לחברו ולא קבע זמן עמו לכמה שנים הוא משכירה לו אלא דאמר לו בכך וכך לשנה כל כמה דתיקום בגווה מוגרנא לה גבך אינו יכול להוציאו בימות הגשמים אלא אם כן הודיעו שלשים יום קודם החג וכו'. והמשכיר בית בסתם כרכים אינו יכול להוציאו לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אלא אם כן הודיעו שנה תמימה קודם לכן. ונראה לומר דבין אודעיה באמצע ימות החמה או באמצע ימות הגשמים או בתחלתן כי שלים שתא מיהא מצי לאפוקיה לאלתר ולא מצי עכוביה עליה אפילו חד יומא. וצריך עיון.

חנות של נחתומין ושל צבעין צריך להודיע זה לזה שלש שנים קודם מפני שהיקיפן מרובה כרבי שמעון בן גמליאל דכיון דיהיב בגמרא טעמא למילתיה מיחזי דהלכתא כוותיה והשוכר גם הוא צריך להודיע למשכיר שלש שנים מקודם כדי שיטרח וימצא נחתום או צבע שירצה להניח חנותו שהוא עומד בו ויבא ויעמוד בזה לפיכך צריך הוא לזמן ארוך כזה לפי שגם הנחתום והצבע שיכנס בחנות זה יצטרך לאותו זמן ארוך כדי לתבוע הקפותיו ולהודיע למכיריו שדעתו לצאת מחנות זה. ורבינו הגדול זק"ל לא פסק הלכה כדברי מי ומסוגיא דשמעתא לא מצינא למידע פסקא דדינא דליכא בגמרא מידי אחרינא אלא תנא מפני שהיקיפן מרובה והרמב"ם לא זכר דין חנות נחתומין וצבעין כלל. וצריך עיון.

ואפשר לומר דכיון דבמתניתין לא יהיב רבי שמעון בן גמליאל טעמא למילתיה לית לן למסמך אכלל דכל מקום ששנה רבי שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו חוץ

וכו'. דלא אמרינן הכי אלא היכא דיהיב טעמא למילתיה. וכן כתב רבינו הגדול זק"ל בבתרא וצריך עיון.

ירושלמי ולא כתבו רבינו הגדול המשכיר בית לחברו ורצה המשכיר למכרו אמר רבי אמי לא עלה על דעת וכו'. אבן גיאת.

היכא דמית משכיר ברעב אי לית ליה מידי אחרינא לזבוני וכן נמי היכא דנשבה הוא או בניו וצריך למכור בית זה לפדיונו ולא מצא מי שיתן מעותיו באותו בית עד שיצא השוכר מתוכו מצי לאפוקיה לאלתר ומוריד בו הלוקח מיד. עד כאן דברי הרב.

תוספתא: **השואל חלוק מחברו לילך לבית האבל או לבית המשתה כל אותו היום.** לבית האבל ובית המשתה שלו אין פחות משבעה ימים רבי שטעון בן אלעזר אומר אין פחות משני שבתות מפני שבית חמיו באין אצלו לשבת שניה. גת כל שעת הגת. בד כל שעת הבד. ובית היוצר אין פחות משנים עשר חדש. אמר רבי נחמיה במה דברים אמורים בעפר שחור אבל לבן צובר גרנו ומסתלק. עד כאן.

האי מעשה דההוא גברא דזבן ארבא דחמרא וכו'. אייתי ליה הכא משום דההיא איתתא אפיקתיה לחמרא לאלתר ולא אודעתיה כלל ואף על גב דאמרינן בכרכים צריך להודיעו שנים עשר חדש מעיקרא או בכל מקום בימות הגשמים שלשים יום ושואל כשוכר דמי אי נמי בעל לא גרע משוכר. הכא כיון דשלא כדין עבד וברמאות אושלא ליה ביתא כאשר עשה כן יעשה לו. הראב"ד. אפיקתיה ואותיבתיה להההוא חמרא בשוקא ואשתפיך חמרא ופטרוה דייני להההיא איתתא דכאשר עשה כן יעשה לו וכו'. הרמ"ך ז"ל.

מתניתין: **המשכיר חייב בדלת.** לפי שאפילו לא ישכרנו לאחר צריך הוא שיסגרנה שלא יהיה מערת פריצים ושלא תהא אשפה ליפנות שם. אבל דבר שאינו מעשה אומן נמצא שאינו צורך הבית אלא למי שהוא דר שם משום הכי עליו לתקנו. ה"ר יהונתן ז"ל.

אבל דבר שאינו מעשה אומן אלא שכל אדם רגיל לעשות אותם מלאכות בביתו הכל על השוכר לעשות ואינו מחשב כלום למשכיר לפחות משכרו אף על פי ששכר פועלים לעשות מלאכות אלו וכיוצא בהן. הרמ"ך ז"ל.

גמרא: **לפתוח לו חלונות כשהיו שם חלונות ונסתמו ולא נפרצו פצימיהן או שהיה בית אפל וצריך לאורה.** הראב"ד ז"ל.

להעמיד לו סולם וכו'. ואף על פי שיש מקצת מאלו שצריך מעשה אומן אפילו הכי השוכר עושהו שאם ירצה להשתמש בגג כדי שלא יפול ממנו יעשה לו מעקה שאם לא היה אדם דר בו לא היה צריך למעקה. ה"ר יהונתן ז"ל.

הא אמר רב מזוזה חובת הדר היא. כלומר על השוכר לעשותה לפי שהיא עשויה לשמירה מי שהוא עומד בבית כדאמרינן באגדה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם עבדיו משמרין אותו וכו'. אבל ליכא לפרושי חובת הדר לפי שאין בית חייב במזוזה אלא אם כן דר בה דהא קיימא לן אפילו יש לו עשרה בתים שאינו דר בהן דירה קבועה אלא שנכנס בהן פעם אחת בשנה חייבות כולן במזוזה חוץ מבית העצים שהנשים נאותות בהן ומאי ניהו רוחצות וכו'. ה"ר יהונתן ז"ל.

חובת הדר היא. אין לפרש דמדאורייתא הדר בו חייב במזוזה אפילו אין הבית שלו דהא תניא בפרק התכלת השוכר בית בחוץ לארץ כל שלשים יום פטור מן המזוזה מכאן ואילך חייב והיינו מדרבנן משום דנראה כאלו הוא שלו כטלית שאולה דכל שלשים יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייבת והיינו מדרבנן דמן התורה טלית שאולה פטורה דכסותך כתיב והכא נמי ביתך כתיב ולא בית אחרים. ואף על גב דאמרו בפרק ראשית הגז אלא ביתך למה לי כדרבא ביתך דרך ביאתך וכי עקר איניש וכו' תרי ביתך כתיבי והכי פירושו חובת הדר היא כלומר אדם שיש לו בתים ואינו דר בהם אינו חייב לקבוע בהן מזוזה הילכך זה השוכר אם ירצה יעשה מזוזה. הרא"ש ז"ל. ועיין בתוספות פרק קמא דעבודה זרה (דף כ"א ע"א).

וזה לשון הריטב"א ז"ל: חובת הדר היא. פירש ר"י דמדאורייתא תרתי בעינן שיהא הבית שלו ושידור בו ומדרבנן חובה לכל הדר בו ואף על פי שאינו ביתו והביאו ראיה מפרק רבי אליעזר דמילה שאמרו שם שאני טלית ומזוזה הואיל ובידו להפקירן וכבר כתבתיה שם. עד כאן.

אפשר בגובתא דקניא. כתב רש"י ז"ל ותולה אותה. ולא מחוור דהא אמרינן בפרק הקומץ רבה תלאה במקל סכנה ואין בה מצוה. אלא הכי קאמר אפשר בגובתא דקניא וקבע לה בסיכי. הר"ן ז"ל.

ותלמיד הר"פ ז"ל תירץ וזה לשונו דהתם מיירי שנותנה מבחוץ והכא מיירי כשנותנה בתוך חלל הקנה ותולה הקנה דהשתא אינה נראית מבחוץ. ועוד יש לומר דהכא לא יתלה הקנה אלא יהא קנה קבוע ולא יהא זז ממקומו. עד כאן.

דף קב.

לא יטלנא בידו ויצא. כלומר אלא ימכרנה לו בדמים שהיא שוה וכן כתב רב אחא משבחא ז"ל בשאלתות שלו. ה"ר יהונתן ז"ל.

וזה לשון הריטב"א ז"ל: לא יטלנה בידו ויצא. פירוש סתמא קאמר אפילו בשצריך אותה

לבית אחר. ומיהו אפשר שחייב בעל הבית לפרוע דמיה עד כאן. וכן כתוב בספר ארחות חיים עיין שם.

ובגוי אם נכנס אחריו מצוה ליטלה שמא יטלנה הגוי וינהוג בה מנהג בזיון. אי נמי שמא האורח שיראה שם מזוזה יכנס שם שיהיה סבור שישראל דר שם ויהרגוהו או יעלילו עליו עלילות. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הריטב"א: ובגוי נוטלה. לא נצרכה אלא אפילו בבית שרגיל גוי להשכירו לישראלים.

וזה לשון הרמ"ך: וכשהוא מוצא מן הבית אם הוא של ישראל ועתיד ישראל עכשיו לדור בה אסור לו להוציא המזוזה מן הפתח ואם אינה של ישראל או אין ישראל עתיד ליכנס ולדור בה עכשיו אלא גוי אף על פי שהיא של ישראל מותר לו להוציאם משם. עד כאן.

אי לימא בחצר דאגירא לשוכר ותורי דשוכר. פירוש או תורי דשוכר. והוא הדין לשוורים דעלמא דשוכר הוא דזכי בהו כיון דאגירא ליה. והוא הדין בחצר דמשכיר ותורי דשוכר דכיון שהוא לבני ביתו ודאי לא מפקר ליה למשכיר והיינו דלא אשכחן אוקימתא אלא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא. הריטב"א.

לא צריכא בחצר דמשכיר. כלומר שאינה שכורה לשוכר אלא ליציאה וביאה ולא להעמיד לתוכה שוורים. הראב"ד.

וזה לשון ה"ר יהונתן: אלא בחצר של משכיר. כלומר שלא שכר לשוכר החצר כלל לעשות בה חפציו אלא ליכנס בה לביתו. ותורי דאתו מעלמא וקיימי בהאי חצר נמצא דזבל שלהן הוי הפקר והוה סלקא דעתין שאם קדם השוכר יזכה בו ליהוי שלו קמשמע לן דלא הויא זכייתו זכייה שכבר קדם אויר חצרו של משכיר וזכה בו תחלה ואף על פי שאינו עומד בצד ביתו ובצד חצרו קניא ליה חצרו כיון דחצר המשתמרת היא. עד כאן.

ואין כן דעת הרמב"ם ז"ל עיין בפרק ו' מהלכות שכירות.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: השכיר לו את הבתים שבחצר ולא השכיר לו את החצר לכל תשמישיה אלא ליציאה וביאה בלבד הרי בעל החצר זוכה בכל הזבל שבחצר היכא דאתו תורי מעלמא ודרו בגווה. והיכא דהוו תורי דשוכר וחצר דמשכיר ואגירא ליה לשוכר למיעל ומיפק נראה לומר דזבלה דשוכר מדלא שני בגמרא בחצר דמשכיר ותורי סתמא אלמא דלתוריה מיהא משתעבדא ליה מסתמא אף על גב דאי בעי משכיר מצי מעייל בה תורי אחריני דידיה או דעלמא. ונראה שעל דרך זה הלך הר"מ ז"ל פרק ו'. והיכא דאגירא ליה חצר לשוכר לכל תשמישיה אף על גב דדיירו בה וזבלוה תורי דמשכיר הכל לשוכר לפיכך הוא מטפל בהוצאת זבלים כשיצא אפילו בעל כרחו אף

על גב דשוו בציר מאפקותא דמפיק בהו אזמ"ר. עד כאן. וכן דעת הריטב"א ז"ל ככתוב לעיל דיבור המתחיל אילימא וכו'.

מסייע ליה לרבי יוסי בר חנינא. ואם תאמר והא אפילו רבי יוסי בר חנינא לא אמר אלא בחצר המשתמרת לדעת בעלים ותצר זה אינה משתמרת לדעת הבעלים אלא לדעת אשוכר. ויש לומר דמיירי שהמשכיר אמר ליה לשוכר תשים עינך בחצר זה דהשתא היינו שפיר לדעת בעלים שנעשה שלוחו לשמרו. תלמיד הר"פ ז"ל והריטב"א ז"ל.

וקני ליה חצרו כדרבי יוסי בר חנינא. ואם תאמר למאי דאומר בפרק קמא גבי וכי רבי יהושע ורבי עקיבא בצד שדהו של רבן גמליאל היו עומדין דלא הוי ביתו של רבן גמליאל משתמר לגבייהו לפי שבני ביתו של רבן גמליאל שולטין שם שאין מחיצה בינתים אם כן גם בכאן אין חצר המשכיר משתמרת שהרי שוכר נכנס ויוצא דרך חצר ואין הפסק מחיצה בין דרכו של שוכר לשאר החצר מקום שהזבל בו. יש לומר דמיירי כגון שהמשכיר דר באחד מן הבתים שבחצר ומשתמרת החצר על ידי בני ביתו שמשתמשין בה תדיר הוי בהכי כעומד בצד שדהו לרבי. תוספות שאנץ.

ואם איתא לדרבי יוסי בר חנינא אמאי לא אמר כלום ואפילו לא אמר נמי. הראב"ד ז"ל.

אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר. פירוש אי אמרת בשלמא בחצר המשתמרת עסקינן וליתא לדרבי יוסי בר חנינא משום הכי ברישא לא אמר כלום מפני שאין כאן דעתו ואין חצרו זוכה לו שלא מדעתו וסיפא כיון שיצא לו שם מציאה בעיר כמאן דאיכא דעתו דמי ומשום הכי דבריו קיימין אלא לדידך דמוקמת לה בשאינה משתמרת כי יצא לו שם מציאה בעיר מאי הוי. הריטב"א והר"ן ז"ל ותלמיד הר"פ.

וזה לשון הרא"ש ז"ל: אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר וכו'. פירש רבינו מאיר אי אמרת בשלמא ליתא לדרבי יוסי בר חנינא ובחצר המשתמרת סיפא איכא למימר דהיינו טעמא דכיון שיצא לו שם מציאה שאפילו אחרים יודעים שנכנס צבי לחצרו מסתמא כל שכן דאיהו גופיה ידע וכיון דגלי דעתיה דניחא ליה דליקני דאמר מעיקרא כל מציאות שיבאו וכו' אם כן חצרו קונה לו מדעתו. עד כאן.

כיון שיצא לו שם מציאה בדילי אינשי מינה. ומתיראין להכנס בתוכה שמא יאמר להן השלטון אתם שנכנסתם בחצר לקחתם המציאה לפיכך הויא לה כחצר המשתמרת רבינו חננאל ז"ל.

מבדל בדילי אינשי מיניא. ואם תאמר בית דהויא בחצר המשתמרת למה לי אמר אפילו לא אמר נמי. ויש לומר דמשום רבותא דרישא נקטיה. אי נמי כיון דאינה משתמרת ממש בעינן אמר. הרא"ש ז"ל.

ואי איתא לדרבי יוסי בר חנינא קולט מן האויר אמאי שלו. ואם תאמר ואי ליתא תיקשי ליה סיפא שברפת ושבחצר אמאי של בעל הבית. ויש לומר דהשתא מפרשינן שברפת שבחצר היינו רפת ממש שלא השכירו לבעל החצר אבל מה שבחצר של השוכר. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון הריטב"א: ואם איתא לדרבי יוסי בר חנינא קולט וכו'. פירוש בשלמא לדידי כל שנכנס לחצר שלא מדעתו קולט מן האויר קרי ליה וסיפא דברפת הוא של משכיר משום דכל שברפת דעתו עליו אלא לדידך קשיא רישא דאפילו תימא דקולט מן האויר דוקא הוא אמאי לא זכה לו אויר חצרו שלא מדעתו ע"כ.

השואל

והקולט מן האויר הרי אלו שלו ואם איתא לדרבי יוסי בר חנינא וכו'. ואיכא למידק אלא מאי אין חצרו קונה לו אם כן מאי שנא קולט מן האויר אפילו לוקט מן החצר הרי אלו שלו. פירש הראב"ד ז"ל דמדקאמר רבי יוסי קונה לו שלא מדעתו משמע קונה לו לגמרי וכאלו היא מדעתה ואלו מדעתו הא קיימא לן דאויר חצר כחצר דמי כדאמרינן לגבי גט הוא למעלה והיא למטה וזרקו לה כיון שיצא מרשות הגג מגורשת ואם כן קולט מאויר אמאי שלו אלמא שלא מדעתו לא קניא לגמרי. ואינו מחוור בעיני דמנין זו שיהא במשמע דברי רבי יוסי שהחצר קונה לו יותר ממה שיראה מהברייתא דילמא חצר דוקא ולא אוירה. ובנמוקי הרמב"ן ז"ל בשלמא אי ליתא לדרבי יוסי חצרו לא קניא אלא מפני דרכי שלום וכל זמן שלא הגיע לחצר אינו קונה כלל ומגיע לקרקע קונה אלא אי אמרת קונה קנין גמור שלא מדעתו אפילו אויר נמי ליקנייה גם זה אינו מחוור דדילמא אף רבי יוסי לא אמר אלא מפני דרכי שלום ואם תאמר אם כן היה לי לפרש קונה לו מפני דרכי שלום אם כן אף ברייתא תיקשי לן דהא קתני שברפת ושבחצר הרי אלו של בעל הבית ולא קתני בה מפני דרכי שלום. ועוד דאם איתא דאיכא בשנפל לחצר ממש מפני דרכי שלום. אפילו בקולט מן האויר אמאי אין בו מפני דרכי שלום דמכי עייל באויר חצרו דעתיה עילויה וכדאמרינן בסמוך גבי יוני שובך ויוני עלייה אסורות משום גזל מפני דרכי שלום ואוקמינן דנפקא לה רובא ואכתי לא נפלה לחצרו ואקשינן אי הכי אמאי אסורות משום גזל ופריק מדנפקא לה רובא דעתיה עלויה. ועוד דהא מאן דמקשה אדרבי יוסי משמע דסבירא ליה דאין חצרו קונה לו לעולם שלא מדעתו מדאקשי ליה מן האומר כל מציאות שיבאו לחצרי היום תקנה לי חצרי לא אמר כלום וקסלקא דעתך דאפילו בחצר המשתמרת היא מתניתא אלמא למאן דסבירא ליה דלא כרבי יוסי אפילו חצרו ממש לא קנתה לו. אלא שבזו יש לומר דמאן דמקשה השתא מיהא דמן הקולט

מן האויר אחרינא הוא ומסבר סבר דחצרו ממש קונה לו וההיא דהאומר כל מציאות שיבאו לחצר בחצר שאינה משתמרת. ועדיין צריך לי עיון. הרשב"א.

וזה לשון תלמיד הר"ף: ואי איתא להא דרבי יוסי בר חנינא קולט מאויר וכו'. אי אמרת בשלמא דליתיה לדרבי יוסי ובעינן דעת ניחא דלהכי אמר דהקולט מן האויר הרי הוא שלו דעל מה שבאויר אין דעתו ומכל מקום ברפת הרי הוא של בעל הבית משום דהוי על זה שפיר דעתו דרגילות הוא לבא שוורים דעלמא ברפת. ומכל מקום קאמר שפיר לעיל דמתניתין מסייעא ליה לרבי יוסי מדאקני ליה חצרו דהיה שלא לדעתו דאין רגילות שיבאו שוורים דמעלמא בחצר. ואם תאמר אכתי היכי מייתי ליה סייעתא ממתניתין אימא דמתניתין איירי ברפת דהיינו שפיר לדעתו. ויש לומר דמדקאמר במתניתין הזבל של בעל הבית ואין לו לשוכר אלא היוצא מן תנור ומן הכירים לבד ומשמע דכל השאר הוי דבעל הבית אפילו אותו שבחצר. עד כאן.

רבא אמר אפילו תימא בשאין מדביק אלא כשהוא רואה שמטילה גללים מביא כלי ומקבלן ואויר שאין סופו לנוח כגון זה שהרי מפסיק לו כלי לאו כמונח דמי כדמפרש לה הראב"ד. אבל רבינו חננאל כתב וזה לשונו: אויר שאין סופו לנוח כגון דבר שהרוח מפריחתו מחצר לחצר לאו כמונח דמי. עד כאן.

זאת אומרת המשכיר חצרו סתם לא השכיר רפת שבה. כתב רבינו סעדיה גאון בדרכי התלמוד שלו שחבר בלשון ערבי כל זאת אומרת הלכה היא. אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל האם. אמר רב ששת זאת אומרת הכחשה תחלת הזמה עד כאן. והתימה מהרמב"ם שלא הביאה בחבורו ובפרט כיון שהריא"ף הביאה. אמר אביי הכי קאמר ושברפת שבחצר וכו' כלומר אם השכיר לו החצר סתם ובאותו חצר איכא רפת לא השכיר לו הרפת ומילתא אחריתי קאמר ולא איירי בזבל כלל. ה"ר יהונתן.

ושברפת שבחצר. כלומר חדא קתני ובחצר שהיא שכורה אף לשוכר לשוורים הא שברפת מכל מקום אינו שכור לו ושל בעל הבית הוא. אמר רב אשי זאת אומרת המשכיר חצרו סתם וכו'. דלהכי איצטריך לאשמועינן דאי בששיירו לעצמו בפירוש לישמעינן בחצר שאינה שכורה לי וכל שכן ברפת אלא שמע מינה בסתם קאמר והא קמשמע לן דמסתמא לא השכיר לו רפת שבה. הראב"ד.

וזה לשון הריטב"א: אמר אביי הכי קאמר שברפת שבחצר הרי אלו של בעל הבית. פירוש וקמשמע לן מאי דדייק רב אשי בסמוך אף על פי שהחצר שכורה לשוכר כיון שלא השכיר הרפת בפירוש הרי הוא ברשות משכיר והוא זוכה למשכיר בזבל דעלמא. עד כאן.

קרי כאן כי יקרא. והבצים כבר הם מזומנות לו שזכתה לו חצרו והוה ליה כמי שנטל את הבצים והחזירן לקן וחזרה האם עליהם שפטור מלשלח לפי שהבצים מזומנים הם בשביל שזכה חצרו בהם ואמאי אסורות משום גזל מפני דרכי שלום ותו לא. הראב"ד.
וזה לשון הריטב"א: והא דלא פרכינן מסיפא אמאי לא הוי גזל מעליא משום דסיפא איכא למידחי כי על ידי שהולכין לחוץ ופעמים שאינם חוזרין כל היכא דנפקי מתיאשי בעלים מהן קצת הילכך עדיף לן למפרך מרישא. עד כאן.
ביצה ביציאת רובה חייבת האם בשילוח ומקני לא קניא לה חצרו עד דנפלה לה. כלומר עד שתצא כולה שיראה כל האויר וכי קתני חייבות בשילוח מקמי דתפול כולה לאויר חצרו. הראב"ד.
אי הכי אמאי אסורות משום גזל. פירש רש"י אי סלקא דעתך אלתא לדרבי יוסי בר חנינא והכא בדאדיקא בגופה עסקינן אמאי יש בהן משום גזל כלל הא פרחא ואזלא לה וכי היכי דאמן אין בהם משום גזל הכי נמי בבצים. ופריק אמן כלומר אפילו אמן. ואיבעית אימא אמן לא דלא סמכא דעתיה דפרחא ואזלא אבל אביצה סמכא דעתיה כיון דנפקא ליה רובא סבר הכא שדיא ליה ודעתיה עלויה זהו תורף פירוש רש"י.
ותמיהא לי ומי איכא למאן דאמר אמן ליכא מפני דרכי שלום והא תנן יוני שובך ויוני עלייה יש בהם גזל מפני דרכי שלום. לפיכך נראין דברי המפרש דמעיקרא נמי קים לן דאמן יש בהם גזל מפני דרכי שלום אלא דקסלקא דעתין דאכלהו קאמר אבצים ואמן משום דדעתו עלייהו וחצרו של אדם אינו קונה לו ולהכי אקשינן בשלמא אמן יש בהן גזל מפני דרכי שלום דהדרי לכלובן אלא אבצים דילמא פרחא ושדיא לה בדוכתא אחריתי ואי איהו הדר ביצה לא הדרא. ומפרקינן אמן בלחוד משום דהדרא לכלובה לערב. ואיבעית אימא לעולם אף אביצה דסמכא דעתיה סבר כיון דנפקא רובא הכא שדי ליה ולעולם אמן יש בהן גזל מפני דרכי שלום שחוזרין לכלובן וסמכא דעתיה. וכן עיקר. ולמאי דסלקא דעתין דאסורות מפני דרכי שלום אבצים נמי מעיקרא הוה ליה למפרך מינה אדרבי יוסי בר חנינא אלא מרישא בעי לפרוכי ואלימא ליה. והא דאקשינן בלישנא בתרא דשלח גזל מעליא הוא וכו' בדין הוא דלימא דאמן קאי ומילתא באנפי נפשה קתני לה ולאו ברובצת עליהן אלא ניחא ליה לאוקומי רישא וסיפא בחד דינא. הרמב"ן ז"ל.
וזה לשון הריטב"א ז"ל: אי הכי אמאי אסורין משום גזל. פירש רש"י דקסלקא דעתין דלפום אוקימתא דהשתא כי קתני ואסורין משום גזל אבצים קאי דאלו אמן אפילו מפני דרכי שלום ליכא דאיאושי מיאשי בעלים מינייהו לגמרי ולהכי פרכינן כיון דבאמהות

ליכא משום גזל מאי שנא מביציהן דהא ודאי כשם שמתיאש מן האמהות יש לו להתיאש מן הבצים כיון שעדיין לא יצאו ממעיהן לגמרי. ופרקינן אאמן כלומר דכי קתני אסורים משום גזל דרבנן אפילו אאמן קאמר כיון שלא נתיאש מן האמהות לא נתיאש מבצים שבגופן. ואיבעית אימא אבצים דוקא וכו' זו שיטת רש"י ז"ל. ואינה נכונה חדא דלישנא דפרקינן אאמן דוקא משמע. ועוד מנלן דכל שאמן אסורות משום גזל דהוא הדין לביצים דלמא שאני אמהות דעל הרוב חוזרין לכלובן לערב ולא מייאש מינייהו לגמרי אבל בצים שיצאו מקצתן הא ודאי איאושי מייאש לגמרי דנפלי לברא ולא דרו הכא ועוד מי איכא למאן דאמר דבאמן ליכא משום דרכי שלום והא מפריחי יונים דפסולין לעדות בבבא קמא איכא מאן דאמר התם דהיינו ארא ומפסיל משום דאיכא גזל מפני דרכי שלום וההיא על כרחך ביוני שובך דאי בהורדסיות גזל מעליא הוא. והנכון כמו שפירש רבינו תם ז"ל דהכי פרכינן אי הכי אמאי אסורות משום גזל דקסלקא דעתין דכי קתני אסורות אפילו אבצים קאמר ולהכי פרכינן דניחא אמן דהדרי לכלובן לערב אבל מן הביצים איאושי מיאש דלא הדרי. ופרקינן דכי קתני אסורות אאמן דוקא. אי בעית אימא אבצים וכי נפקא רובא דעתיה עלה שתפול בכאן ולא תצא לחוץ. עד כאן.

אאמן. כתוב בתוספות פירוש ולא אבצים וכו' עד ויש לומר כי ליכא בצים תחתיה. ואשמועינן חדוש דאף על גב דאסורות משום גזל מפני דרכי שלום ודמי קצת למזומן אפילו הכי כי איכא בצים חייב בשילוח. הרא"ש ז"ל.

וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל: אי הכי אמאי אסורים משום גזל. אי אמרת בשלמא דליתא לדרבי יוסי ניחא דהוה מוקמינן לה דנפלו ממש בחצרו ולהכי קאמר חייבין בשלוח משום דהיינו שפיר כי יקרא דהא היינו שלא לדעתו ומכל מקום אסורין מפני דרכי שלום שאם יקחם איכא קטטה משום דהם על גבי קרקע חצרו אבל השתא דאיתא לדרבי יוסי ומשום הכי אוקימתא ליה בדלא נפול בחצרו אם כן קשה אמאי אסורין משום דרכי שלום הא לא הוי דעתיה עילויה כלל וליכא משום קטטה. ואם תאמר מאי פריך מי גריעי מאמן והא אמן אסורין משום דרכי שלום. ויש לומר דסלקא דעתיה דמקשה דבאמן ליכא אפילו משום דרכי שלום כיון דיכולה להפריח לא הוי דעתיה עלויה כלל ומשום הכי פריך כיון שהבצים הוו אגידי באם אם כן הוה לן למימר דהוו כמו האם. ומשני אאמן פירוש מטעם אמן איכא דרכי שלום בבצים דאף באמן איכא דרכי שלום כדפרישית. עד כאן.

חצרו נמי לא זכיא ליה. פירוש ואפילו מדעתו ורצונו ובגנבה בלחוד הוא דרבי רחמנא שיתחייב כפל על ידי חצרו מדכתיב אם המצא תמצא ויש שפירש דהכא לא זכיא שלא

מדעתו קאמרינן והראשון יותר נכון. הריטב"א ז"ל.
אי דלא שלחה הא בעי שלוחה קודם שיזכה בבצים ואדתני אסורה בגזל שאינו אלא מפני דרכי שלום לימא איסורא דאית בהו מדאורייתא שאסור לזכות בבצים כל זמן שהאם רובצת עליהם. הראב"ד ז"ל.
לא צריכא בקטן. פירוש שזה שנטלם בעוד שהאם רובצת עליהן קטן הוא דלאו בר שלוח הוא. ופרכינן אי הכי קטן בר דרכי שלום הוא כלומר הרי אין על הקטן שום חיוב חזרה לבעלים ואפילו מפני דרכי שלום ופרקינן דהכי קאמר ואביו של קטן חייב להחזיר לבעלים מפני דרכי שלום. הריטב"א ז"ל.
מתניתין: **נתעברה לשוכר**. כתב הריא"ף ז"ל בתשובת שאלה וזה לשונו: השאלה והתשובה מועתקים מלשון ערבי.
וששאלת ראובן השכיר ביתו לשמעון בחשבו שהשנה היתה מי"ב חדש ונמצאת השנה מעוברת ולא ידע מזה ראובן. יורנו אם יש לו לתביע שכירות החדש הנוסף אם לאו.
תשובה היודע והבלתי יודע שוין בזה הלא תראה מה שאמרה המשנה המשכיר בית לחברו ונתעברה השנה נתעברה לשוכר והנה שהעיבור לא נתחדש אלא אחר שנעשה שטר השכירות ואמרו נתעברה לשוכר. וכן הדין. עד כאן.
כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. מה שזכר התלמיד דיינכם משם רבינו הגדול בענין המשכיר בית לחברו במרחשון ונתעברה השנה ואמר משמו שהורה שנתעבר למשכיר ושהוא ז"ל פירש משנתנו שאמרה נתעברה לשוכר דוקא אם היתה תחלת השכירות תשרי. שקר דבר שזה מדבר מעולם לא אמרו הרב ועלתה בדעתי סברא זו וכן היה דעתי זמן רב וחזרתי בי זה ימים וזה העני הדעת היה נמצא לפני בכלל התלמידים הלומדים אצלי בזמן שהייתי סובר סברא זו ולא נמצא בעת שחזרתי בי ממנה. ומה שחייב אותי אז לומר סברא זו לפי שראיתי לומר אז שסיבת אמרם נתעברה לשוכר הוא לפי שהיה השכירות לשנה סתם ונתנו לשוכר השנה כאשר היא כמה שנכלל בה מהתוספות ואמרתי אז שזה לא יהיה אלא אם היתה תחלת שנתו תשרי שאז שנתו היא שנת העולם שבתוכה יוכלל החדש הנוסף אבל אם היתה תחלת שנתו שאר החדשים ששנתו או אינה שנת העולם אין לו אלא שנים עשר חדש לפי שאין כוונת האדם בזכרו שנה שיהיה תחלתה שאר חדשי השנה אלא שנה שהיא י"ב תדש שהיא סתם השנים. כך היה דעתי וכן הוריתי.
ומה שפורש זה לפני בכלל שאך התלמידים וכשפירשתי להם בבא מציעא פירשתי להם המשנה הנזכר בזה הפירוש ונתפשטה משמי הוראה זו בכל המדינות אצל בני אדם והיה

הדבר אצלם כמו יסוד מוסד עד שהיו הרבה מהם תמיהים כשרואים אותי עתה מורה בהפך מזה וטוענים עלי במה שקדם מהוראתי שקדם זכרה והייתי מודיע אותם שחזרתי מאותה סברא. ומה שהכריחני לחזור מאותה סברא הוא לפי שאמרתי שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא נקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט בתלמוד שאם היה חלוק זה אמתי וראוי לחלק אותו לא לישתמיט חד תנא או חד אמורא או חד מרבוותא לזכור זה החילוק או לרמוז אותו. בפרט הרב שהיה רבי ומארי והוא מעולם לא אמר סברא זו ולא עלתה בדעתו אלא לעולם הייתי רואה אותו מורה במשנה הנזכר לכל העולם ולא היה מחלק בין מי שהיתה שנתו תחלת תשרי או שאר החדשים. עוד נראה לי שיותר הוא ראוי לומר שמי שזוכר שנה שתחלתה שאר החדשים שאין הכוונה בזה חדשים במספר לפי שיכול האומר לומר שאין הכוונה בו אלא מאותו העת עד עת אחר באותו העת מהשנה הבאה לא מספר חדשים אבל כוונתו בזה מאותו החדש עד כמו אותו חדש עצמו מהשנה הקודמת ונכלל החודש הנוסף זו היא סברתו עתה והיא הסברא הנכונה עד כאן. ועיין במה שכתב הרב בעל מגיד משנה בזה בשם הרשב"א ועיין בתשובות הריב"ש.

דף קב:

ובא מעשה לפני רבי יוסי וכו'. ככתוב בתוספות אבל בתמורה שאינם סותרין זה את זה וכו'. פירוש ואפשר לקיים את שניהם כגון שירעה עד שיסתאב ויביא בדמיה חציה עולה וחציה שלמים. הרא"ש.

גמרא: **הא דאקשינן מעשה לסתור לאו דוקא לסתור שהרי הדבר מפורש במשנתנו דלא דמיא רישא לסיפא**. אלא דלעולם לא תני תנא מעשה אלא בדתני מעיקרא דינא ומדלא תנא דינה דיחלוקו אלא או כולו לשוכר או כולו למשכיר ותנא מעשה דיחלוקו מעשה דלסתור הוא. כן פירש רש"י. וכיוצא בו במסכת נדרים פרק השותפין המודר הנאה מחברו ואין לו מה יאכל נותנו לאחר לשום מתנה והלה מותר בה. ומעשה בבית חורון באחד שהיה אביו מודר הנאה ממנו והיה משיא את בנו אמר לחברו הרי החצר והסעודה וכו' ואקשינן מעשה לסתור והאי ודאי לא דמי רישא למעשה דבמעשה קתני ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו או שהוכיח סופו על תחלתו כדאיתא התם אלא הכי מתפרש כדכתיבנא. ויש לפרש האי מעשה לסתור דהכא הכי דקסלקא דעתין דאפילו ברישא סברי רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי יחלוקו דאי רישא למשכיר או לשוכר הכא הוה להו למימר תפוס לשון אחרון כדברי בן ננס שאמר כן בפרק בית כור

ולא חלקו עליו שם במשנתנו ואי סבירי להו דספיקא הוא הוה להו למימר קרקע בחזקת בעליה עומדת משום הכי הוה משמע דמעשה לסתור הוא מדלא קתני דינא. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: מעשה לסתור. יש לפרש דלאו דוקא לסתור דהא ליכא ברישא מידי דפליגא האי מעשה אלא דלא איירי בה כלל. ויש לפרש דברים כפשטן דכיון דתנא נחית למתני דיני דהא השכיר לו לחדשים ונתעברה השנה נתעברה למשכיר פשיטא אלא דתנא דינין קתני וכיון דנחית למתני דינין ולא קתני הא מכלל דסבירי ליה דלית דין חלוקה בהא אלא או כוליה למשכיר או כוליה לשוכר. עד כאן.

ומאי קמשמע לן תפוס לשון אחרון. ופלוגתא דתנאי היא בפרק בית כור דסבר רב כמאן דאמר תפוס לשון אחרון. הרא"ש.

ואם תאמר מנא לן דכי אמר רב אי הואי התם הוה יהיבנא כוליה למשכיר דטעמא דידיה משום תפוס לשון אחרון דילמא טעמא דידיה כדרב נחמן. ויש לומר דכיון דקאמר או הואי התם משמו דדוקא בעובדא דהתם אמרה ולא בדאפיך מיפך. הריטב"א ז"ל.

ושמואל אמר בבא באמצע החדש עסקיבן. פירוש שמואל פליג עליה דרב דאלו רב סבר תפוס לשון אחרון כבן ננס דפרק בית כור ופליג אתנא דמתניתין דמרחץ ושמואל סבר כתנא דמתניתין וסבירא ליה דטעמא דתנא דמתניתין משום דכל כהאי גוונא ספיקא הוי אי תפסינן לשון ראשון או לשון אחרון וכיון דכן אוקי ממונא בחזקת מריה ואי תפס לא מפקינן מיניה וסבירא ליה לשמואל דתפיסה מהניא בענין שכירות קרקע והיינו דקאמר תנא דמתניתין דאמר יחלוקו איירי בבא באמצע החדש אלא מתניתין רבנן דפליגי עליה דסומכוס דאמר המוציא מחברו עליו הראיה. ואקשינן ומי אית ליה לשמואל דלא אמרינן תפוס לשון אחרון והאמר שמואל כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה פירוש דכיון דכוליה כור חד מקח הוא לא קנה עד שימשוך כולו ומיירי בשלא נתן דמים דאי לא ראשון ראשון קנה וקסלקא דעתין דטעמא דשמואל משום תפוס לשון אחרון. ופרקינן דהתם משום דתפס פירוש דהתם לאו משום תפוס לשון אחרון ואף על פי שבא הלוקח לחזור בו אלא ההיא כשבא המוכר לחזור בו והלוקח רוצה לעמוד במקחו דכיון דתפס לא מפקינן מיניה דכיון דספיקא הוא מאן דתפס לא מפקינן מיניה. ואם תאמר ובמידי דספיקא היכי מהניא תפיסה דהא קיימא לן תקפו כהן אין מוציאין אותו מידו וכי תימא דהכא כשתפס שלא בעדים ומשום מגו הא לא מהניא מגו על טענת ספק. ויש לומר דהתם בתוקף שתפס שלא מדעת חברו מה שאין כן בזה שתפס לדעת חברו וברצונו. ויש ספרים שגורסים כאן התם טעמא מאי משום דתפיס הכא נמי הא תפיס. ולא נהירא דכיון דאמרינן התם טעמא מאי משמע דמקשה גופיה מודה דהיינו

טעמא דהתם וליתא דלדידיה לא הוה סבר דליהוי טעמא אלא משום תפוס לשון אחרון. וגירסא זו כך היה לנו לפרש התם גבי מרחץ טעמא מאי אמר שמואל משום דתפס הכי נמי גבי כור בשלשים משום דתפס. ומיהו לישנא דהתם והכא לא אתי שפיר ואיפכא מיבעי ליה הכא טעמא מאי משום דתפיס הכא נמי הא תפיס אלא משום דבפרק בית כור אמרינן לה בהאי לישנא נקט לה הכא בהאי לישנא דהתם. הריטב"א ז"ל.

וזה לשון רבינו חננאל: ומקשינן ולית ליה לשמואל תפוס לשון אחרון והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו כור בשלשים סלעים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה דלא הויא משיכה עד דמשיך כוליה כמה דאמר לו כור בשלשים סלעים סאה בסלע אני מוכר לך ראשון ראשון קנה לאו משום דאמרינן תפוס לשון אחרון. ופרקינן טעמא דשמואל בכל כהאי גוונא כל דתפיס זכה. עד כאן.

וזה לשון תלמיד הר"פ ז"ל: התם טעמא מאי משום דתפיס. ואם תאמר והא אמרינן לעיל דתפיסה הבאה אחר טענת ספק אינה מועלת כלום מההיא דתקפו כהן אין מוציאין אותו מידו. ויש לומר דאימת הוי ספק כשבא לדון לפנינו וכבר הוה תפוס. והשתא ראשון ראשון קנה לא הוי לרב כמו לשמואל דלרב דוקא כי אמר כור בשלשים סאה בסלע הוא דאמר ראשון ראשון קנה אבל אי אפיך מיפך דאמר סאה בסלע כור בשלשים אמרינן דיכול לחזור בו אפילו בסאה אחרונה משום דתפוס לשון אחרון ולשמואל אפילו אפיך מיפך אמרינן ראשון ראשון קנה משום דמספקא ליה. עד כאן.

בבא באמצע החדש עסקינן אבל בא בתחלת החדש כלו למשכיר. כלומר דכיון דמספקא לן אי תפסינן לשון אחרון או ראשון בא בתחלת החודש לא מפקינן ממשכיר הילכך יהבינן ליה כוליה. ואם תאמר והיכי פסיק ואמר כולו למשכיר דמשמע אפילו בשלא פרע השכירות ואמאי דהא כי היכי דמשכיר מוחזק בקרקע שלו שוכר נמי מוחזק בשכירות והיכי מפקינן מיניה. יש לומר משום דלא דמי חיובו של שוכר לחיובו של משכיר דשוכר חיובו ברור שהוא חייב ליתן לו שנים עשר זהובים לשנה שאפילו תמצא לומר דחדש העיבור דשוכר הוי מכל מקום אם ירצה משכיר שידור בתוכו שנים עשר תדש אי אפשר לו שיפטר מחיובו דהיינו שנים עשר זהובים הילכך עיקר חיובו של שוכר ברור הוא מה שאין כן בחיובו של משכיר שהרי יש ספק בעיקר חיובו דשמא אין חדש העיבור בכלל הילכך כיון דבא בתחלת החדש מחייבין את השוכר לפרוע שחובו ברור ולא מפקינן ארעא מחזקת משכיר מספק. ואם תאמר והני אמוראי רב ורב נחמן היכי פליגי אמתניתין דמתניתין תנן יחלוקו ואינהו אמרי כוליה למשכיר לרב משום טעמא דתפוס לשון אחרון ולרב נחמן משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת בשלמא לשמואל

אמר לך אנא דאמרי כתנא דמתניתין דלתנא דמתניתין גופיה מספקא ליה אי תפסינן לשון ראשון או לשון אחרון ובבא באמצע החדש עסקינן אבל לרב ולרב נחמן קשיא. ויש לומר רב אמר לך אנא דאמרי כבן ננס דסבירא ליה בפרק בית כור תפוס לשון אחרון ורב נחמן אמר לך אנא דאמרי כתנא דמתניתין דמספקא ליה אי תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון מיהו מתניתין מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקי ואנא דאמרי כרבנן דאמרי אוקי ממונא בחזקת מריה.

ולענין פסק הלכה לא קיימא לן כרב דאמר תפוס לשון אחרון אלא כשמואל ורב נחמן דאמרי דספיקא הוי מיהו בקרקעות קיימא לן כרב נחמן הילכך במטלטלין בא בתחלת החדש כולו למשכיר בא בסוף החדש כולו לשוכר באמצע החדש חולקין אבל בקרקעות אפילו בא בסוף החדש כולו למשכיר דקרקע בחזקת בעלים עומדת. והני מילי במלתא דלא עבידא לאיגלויי אבל במילתא דעבידא לאיגלויי לא דאטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן וכדאיתא לקמן בפרק המקבל. הר"ן.

רב נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה. הילכך על כרחך רב נחמן סבר לה כשמואל בחדא דכל תרתי לישני הסמוכין זה לזה וסתרי אהדדי ספיקא הוי אי תפסינן לשון אחרון או לא וכיון דכן אוקי ממונא בחזקת מריה ולי תפיס לא מפקינן מיניה ופליג עליה דשמואל בחדא דאלו לשמואל אפילו בשכירות קרקע מהניא תפיסה לשוכר ורב נחמן סבר דלא מהניא ליה תפיסה דכיון דספיקא הוא אם היה לשוכר לדור בו אם לאו מוקמינן ארעא בחזקת מריה ואמרינן שלא היה לו לדור וכל מאי דדר שלא כדין דר הילכך אפילו בא בסוף החדש כוליה למשכיר ואף על גב דאפיך מיפך. ולרב נחמן תנא דמתניתין דאמר יחלוקו סומכוס היא דסבירא ליה ממון המוטל בספק חולקין ובין שבא בסוף החדש ובין שבא בתחלת החדש אבל לרבנן הוו להו כשאר ספיקי דרבנן דאוקי ממונא בחזקת מריה ומאן דתפס לא מפקינן מיניה אלא דבקרקע ושכירותו לא מהניא תפיסה. והלכתא כרב נחמן דבתרא הוא. הריטב"א.

וכתב הרמ"ך לענין פסק הלכה וזה לשונו: המשכיר בית לחברו לשנה נתעברה שנה נתעברה לשוכר. השכיר לו לחדשים וכו'. ואי אמר לו י"ב דינרין לשנה דינר לחדש אי נמי דאמר לו מדינר לחדש בשנים עשר לשנה לא אמרינן תפוס לשון אחרון אלא נתעברה למשכיר דקיימא לן כרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה עומדת ואפילו אתא ותבעיה אגר ההוא ירחא בסוף ירחא מפקינן ליה מיניה דשוכר כיון דמילתא דלא עבידא לאיגלויי היא. ונראה לומר דהוא הדין אם השכיר לו מטלטליו הידועים לו אמרינן נמי דמוקמינן להו אחזקתיה. ובמטלטלי כהאי גוונא כגון דאמר ליה אסתירא מאה מעי או

מאה מעי אסתירא אמרינן הלך אחר פחות שבלשונות ויהיב ליה אסתירא דמספקא לן אי אמרינן בכהאי גוונא תפוס לשון אחרון הילכך אף על גב דאמר אסתירא מאה מעי לית ליה אלא איסתירא דהמוציא מחברו עליו הראיה. מיהו היכא דתפס תובע מאה מעי היכא דאמר ליה איסתירא מאה מעי לא מפקינן מינלה עד דמייתי היאך ראיה דלא אמרינן בהא תפוס לשון אחרון דהמוציא מחברו עליו הראיה והאי הוא דאתי השתא לאפוקי מיניה מאי דתפס. אבל היכא דאמר ליה מאה מעי איסתירא ותפס מיניה מאה מעי בהא מפקינן מיניה ההוא טופיאנא דארבעה פריטי דהא ודאי פשיטא להו דלא אמרינן תפוס לשון ראשון היכא דהוי הוא המרובה אלא ודאי תפוס לשון אחרון אית לן למימר כיון דהוא מועט מן הראשון. וצריך עיון.

ואף על גב דאמרינן בבבא בתרא ספל מלמעלה קפל מלמטה או איפכא דאמרינן תפוס לשון אחרון בין מרובה כגון ספל מלמטה בין מועט כגון קפל מלמטה דמשמע קב ופלגא. דהתם הוא דהוו תרי לישני דלא דמו להדדי ומיהדר הוא דהדר ביה מקמא דהא לא שייך חד לישנא באידך אבל הכא מאה מעי ואיסתירא איכא למימר דפרושי קמפרש אסתירא דהוא מאה מעי ולא דק בחושבנא וכן נמי במאה מעי איסתירא. ועוד דהכא תרי לישני דסמיכי אהדדי נינהו הילכך מספיקא אזלינן בתר פחות שבלשונות כל היכא דלא תפס תובע מיניה ואי תפס לא מפקינן מיניה. עד כאן.

בעו מיניה מרבי ינאי שוכר אומר נתתי וכו'. היכי דמי אי בתוך זמנו תנינא וכו'. לא צריכא ביומא דמשלם זימניה וכו'. ופשיט ליה רבי יוחנן דעבד איניש דפרע ביומא דמשלם זימניה. למדנו מזה כי הקובע זמן לחברו ובא לו בזמנו מיד ואמר הלה פרעתיך מבעוד יום נאמן מדתנן שכיר בזמנו נשבע ונוטל ואי לא עביד איניש דפרע ביומא דמשלם זימניה נמצא כל אדם נוטל בלא שבועה ואם כן שכיר למה ישבע. אלא שמע מינה כל אדם אין נוטלים כלום אפילו בשבועה והשכיר תקנו לו שיטול בשבועה מפני חייו. קשיא לי הכא וכי ענין השכיר יומא דמשלם זימניה הוא והלא אחר השלמת זמנו הוא שחייב לפרעו אבל יומא דמשלם זימניה אינו חייב לפרוע עד הלילה והם לא שאלו אלא מאותו יום שהוא השלמת הזמן מי עביד איניש דפרע אף על פי שאינו חייב עד הלילה ומה ראיה איכא משכיר בזמנו. וזה צריך לפנים. וכן הראונו מן השמים כיון שאמרו שכיר בזמנו נשבע ונוטל כל זמנו משמע הוא ואפילו תבעו סמוך לשקיעת החמה שאין שהות לבעל הבית לפרוע אלא אם כן פרעו מבעוד יום ואמרה המשנה שצריך שבועה והלא בעל הבית אינו יכול לטעון טענת פרעון אלא שפרעו מבעוד יום והוא יומא דמשלם זימניא אלמא עביד אינש דפרע בההוא יומא ואינו רוצה להמתין עד הלילה כי נפש

רעה היא מי שממתין עד הלילה ומצמצם הזמן לבעל חונו. הנה פשט רבי יוחנן דעביד דפרע ביומא דמשלם זימניה. ולמדנו מזה כי הקובע זמן לחברו ובא לו בזמנו מיד ואמר הלה פרעתיך מבעוד יום נאמן. מיהו מסתפקא לי אם מת הלוה או השוכר ביום השלמת זמנו אי טוענין ליורש או לא דהא אי הוה אבוה קיים מצי טעין או דילמא כיון דמילתא דלא שכיחא היא דעביד איניש דפרע ביומיה אמרינן חזקה לא אמרינן הילכך לא טענינן ליה. ויש דמות ראיה דלא טענינן מדאמר ריש לקיש ולואי שיפרע בזמנו בזמנו קאמר הוא וקאמר ולואי אלמא מילתא רחיקא היא טובא דיפרע מקמי דנשלם זימניה הילכך לא טענינן ליורש אבל אי טעין אבוהון נאמן. הראב"ד ז"ל.

כתוב בתוספות בחזקת שלא נפדה. ואם תאמר לאביי דאמר וכו'. ויש לומר דהתם הוי טעמא כי היכי דלא ליטרדן והא לא שייך בפדיון הבן וכו'. וכתוב בגליון ונראה דגבי פדיון שייך נמי האי טעמא משום מצוה אף על גב דאין לו תובעין.

לא צריכא ביומא דמשלם זימניה. יש אומרים שהוא יום אחרון של שכירות ומן הדין חייב לפרעו שכבר הגיע זמנו והיינו דמדמינן לה להיא דשכיר בזמנו נשבע ונוטל. ויש אומרים דיומא דמשלם זימניה ממש אינו יכול לכופו לפרעו אלא דאפשר דרגילין למפרע דלא ליתי וליטרדיה למחר ותדע דהא דרשינן כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת אלמא אין זמן הפרעון עד שתתמלא השנה ותתחיל השנה האחרת. והראשון יותר נכון מדקא מדמה ליה לשכיר בזמנו ומשום דלא מפרעא שכירות אלא בסוף יום אחרון אמרינן שאינה משתלמת בבית דין אלא בשנה האחרת כי מסתמא לא יעמידנו בדין עד שתכנס השנה האחרת. הריטב"א ז"ל.

ולענין פסק כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: שוכר אומר נתתי ומשכיר אומר לא נטלתי וקא תבע ליה אי תבעיה בגו זימניה משכיר מהימן דהא לא עביד איניש דפרע גו זימניה ואי תבעי בתר זימני שוכר מהימן דעביד איניש דפרע בזימניה. והוא הדין היכא דתבעיה ביומא דמשלם זימניה דשוכר מהימן. מיהו כל הני דמהימני למשקל בשבועה כעין דאורייתא בנקיטת חפץ ביד הוא דמהימני ולמפטר משתבע היסת כדין בעל הבית עם הפועל אחר זמנו. והיכא דתבעיה ביומא דשלים זימניה נמי משום הכי מהימנינן ליה לשוכר בשבועה ולא למשכיר משום דמספקא לן אי עביד איניש דפרע ביומא דמשלם זימניה או לא הילכך הוי אידך מוציא מחברו ועליו הראיה ואי לא מייתי ראיה משתבע היסת האיך מפטר. ולענין בכור פטר רחם נמי הוא הדין היכא דמית אבוה בסוף שלשים יום דלא מחייב למפרק נפשיה אלא אם כן אסהידו ביה דלא פרקיה אבוה משום

דמספקא אי עביד אינש דפרע ביומא דמשלם זימניה או לא הילכך המוציא מחברו עליו הראיה ויומא דחוי למפרקיה הוא יום תלתין דיליה, אמור"י. עד כאן.

דף קג.

אמר רבא האי מאן דאגיר ביתא לחבריה לעשר שנים ואמר ליה נקיטת חמש שנין. פירש רש"י ז"ל שעשה המשכיר לשוכר שטר שהשכיר לו ביתו לעשר שנין אלא שלא כתבו זמן בשטר לדעת התחלת השנים האלו אימת היו ואחר כך אמר ליה המשכיר לשוכר דרת בו חמש שנין נאמן. ואמרינן אלא מעתה אוזפיה מאה זוזי ואמר ליה לוה פרענא פלגא הכי נמי דמהימן. ומהדרינן דלא דמי דהתם שטרא לגוביינא קאי הוה ליה למכתב תברא אבל הכא אמר ליה משכיר להכי כתבתי לך שטרא כי היכי דלא תיחזיק עלאי בארעאי לומר דזבנתיה מינאי ואכלתה שני חזקה. והקשו בתוספות דאי משום חשש חזקה עביד שטרא היכי יהביה לשוכר דהא מצי כביש ליה ומימר מינך זבנתה. ועוד למה לו האי טעמא למשכיר תיפוק ליה דקרקע בחזקת בעליה עומדת ועל השוכר להביא ראיה שיש לו לדור בו עדיין. ועוד דלישנא דנקיטת חמש שנין לא אתי שפיר. לכך פירשו כי השוכר כתב למשכיר שנתחייב לו בשכירות ביתו של עשר שנים וכשעברו החמש שנים אמר ליה למשכיר כבר קבלת שכרך לשעבר ואף על גב דלהדיא אמרינן לעיל דלאחר זמנו נאמן אשמועינן דהכא נמי נאמן אף על גב דאיכא שטר בידו דמשכיר שהוא כעין שטר חוב. ומשום הכי פרכינן אמאי מהימן במקום שטרא ואי משום דכיון דלא טעין דפרע ליה לא מצינו לומר ליה שטרך בידא דמשכיר מאי בעי אלא מעתה אוזפיה מאה זוזי בשטרא ואמר פרענא פלגא הכי נמי דמהימן והא ודאי קיימא לן דלא מהימן. ומהדרינן דלא דמי שטרא דא לשטר חוב דעלמא דהתם לגוביינא בלחוד קאי וכי היכי דכי פרע כוליה איבעי ליה למקרעיה הכי נמי כי פרע מקצתיה איבעי ליה למכתב תברא עליה או על גביה אבל הלא אפילו כי פרעיה כוליה לא יכול למקרעיה דהא בעי ליה משכיר ההוא שטרא למהוי ראיה דנחת שוכר להיהיא ארעא בתורת שכירות ולא ליחזק עליה. וזה פירוש נכון. ולפי הפירוש הזה הני גרסינן אבל הכא להני כתבית האי שטרא כי היכי דלא אחזיק עלך אי נמי להכי כתבית שטרא דאמר ליה דלא תחזיק עלי. ומאן דלא גרס דאמר ליה הכי נמי פירושה. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: הא דאמר רב נחמן האי מאן דאוגר ליה ביתא לחבריה לעשר שנין וכו'. לא שהמשכיר כתב לשוכר אלא שוכר כתב למשכיר כאדם שכותב לחברו שטר על עצמו שנתחייב לו בשכר ביתו מעשר שנים אלא שזמן הפרעון משנה לשנה ואם

הגיע לסוף חמש שנים ואמר השוכר פרעתי שכר חמש שנים נאמן ולא נאמר היה לו לכתוב שובר או לכתוב בתוכו שהוא פרוע כמו שכותבין בכל שטרי חובות לפי שאין עיקר שטר זה לגוביינא אלא כי היכי דלא ליחזיק עילויה הוא. ונראה לי כי המשכיר בית לחברו לעשר שנים כל אחד כותב לחברו שטר על אותו השכירות המשכיר כותב לשוכר כדי שלא יוכל להוציאו עד עשר שנין והשוכר כותב למשכיר כמו כן כדי שלא יוכל לצאת עד עשר שנים. ועוד שתקנה גדולה למשכיר בשטר זה שלא יוכל להחזיק בו כי שמא יכבוש השטר שכתב לו המשכיר ויאמר לקוח הוא בידי. זהו הפירוש הנכון.

אמר רב נחמן שואל אדם כלי בטובו לעולם פירש רש"י אם ראה אדם כלי לחברו וכו'.

עד והאי לאו טוב הוא ולפי פירוש זה רבותא דאשמועינן רב נחמן הייני דכיון דאמר השאילני כלי זה בטובו שנדרוש לשון הדיוט דהאי לישנא משמע שישתמש בו לעולם שכן משמעות הלשון בין בני אדם. ומאי דקאמר מרן דלהכי בעינן דקנה מיניה דמשאיל דאי לאו מכי אהדריה שואל כלתה קניות משיכה זה אינו מחוור דודאי כיון דמשך על דעת שיהיה שאול לו לעולם באותה משיכה היא קונה לאותה שעה ולכל השעות שהוא צריך לו שהרי זכה בו במשיכה זו מעכשיו להיות מושאל לו תמיד ואין זה דומה לאומר לחברו משוך בהמה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום. ויש שפירש דהכא הכי קאמר כי השואל כלי מחברו לעולם כגון שאמר לו לחברו השאילני קרדום זה לעולם ומשמעותו שישתמש בו לעולם כל זמן שהוא צריך לו והוה סלקא דעתך דאף על גב דנאבד או נאנס ברשות שואל שיהיה השואל פטור חדא דהא כעין מתנה הוא ועוד דהא כי איתבר ואיתניס לשואל הוא דאיתניס נמי דהא הוה ליה לאשתמושי ביה ולא הוה ליה לשלם אלא דמי טובת הנאה שיש בו לבעלים קמשמע לן רב נחמן דכיון דבלשון שאלה קבלו הרי עליו שואל גמור להתחייב באונסין כשואל בולמא והוא דקנו מיניה דשואל דודאי על האחריות קנו מיניה אבל אי לא קנו מיניה מתנה היא ואין עליו אחריות. אמר רב אשי ומהדר ליה קתיה כלומר דכיון דנשבר מחזיר לו שבריו ואפילו מחמת מלאכה יש לו להחזיר הקתא לבעלים כמו שמחזיר להם גופו של כלי דקתא בתר כלי גריר ואין השואל יכול לעכבו לשום לו ברזל אחר להשתמש בו. וכן פירש מורנו.

ואפשר לפרש שאם שאל אדם מחברו כלי מפני שמחזיק לו טובה קודם לכן ואמר השאילני כלי שעשיתי עמך טובה הרי הוא עליו שואל להתחייב באונסין ולא חשבינן ליה כשוכר. ונקט לעולם דאפילו החזיק לו קודם לכן טובת הנאה כדי השכירות הראוי לאותה מלאכה ואפילו סמוך לשאלה הבאה אחריה אפילו הכי שואל הוי ולא שוכר. והוא דקנו מיניה דשואל הא לאו הכי אף על פי שבלשון שאלה נטלו אין זה כשואל

דעלמא שכל הנאה שלו שיהא חייב באונסין אלא דינו כשוכר. אמר רב אשי ומהדר ליה קתיה כלומר אם נשבר בידו קודם שיעשה מלאכה הראויה לאותה טובה שעשה לו מחזיר לו שבריו מיד מה שאין כן בשוכר דעלמא שאם יש בדמיו ליקח או לשכור יקח וישכור כדאמרינן במי ששכר חמור ומתה וטעמא משום דהכא אף לענין זה דין שואל יש לו כיון דקנו מיניה. כן נראה לי להלכה אבל לא למעשה. הריטב"א.

וזה לשון הראב"ד: הא דאמר רב נחמן שואל אדם בטובו ועולם והוא דקנו מיניה. יש מפרשים אפילו בסתם שיאמר לו בטובתך שהיתה גדולה עלי השאילני קרדומך ולא אמר לו ליום אחד ולא לשנים אלא בסתם ותופס אותה כל הימים שהיא צריכה לו אפילו שנה ואפילו שנתים כי מאחר שקנה ממנו על זה ודאי על זמן ארוך קנה מידו. ואני צריך לידע אם יוכל המשאיל לקחת אותה שלא בשעת מלאכתו של שואל אם יאמר לו המשאיל לא השאלתיה לך אלא למלאכתך אבל להצניע בבית לא ועכשיו שאינה צריכה לך וצריכה לי אקחנה וכשתצטרך לה תקח אותה או שמא יאמר לו השואל שמא תשבר במלאכתך. ויש מפרשים במפרש ואומר השאילני קרדומך לכל מלאכתי תופס אותה לעולם שלא יאמר למלאכה אחת אלא לכל מלאכותיו עד שתשבר. וגם לזה אני שואל השאלה אם יוכל לקחת אותה שלא בשעת מלאכה. אמר רב אשי ומהדר ליה קתיה. יש מפרשים השברים כשתשבר מחזירם לו. ויש מפרשים שאפילו נשברה מתקנה ועושה בה או עושה בשברה המלאכה שהם ראוין לה עד שלא ישאר אלא יד הקרדום בלבד וכשתשתלם כולה מחזירה לו כי איננו עוד בשם קרדום ולא בשברי קרדום וקתא דמגלא האמור במקום אחר מסייע לזה הפירוש כי הוא בית יד ולא שברים. עד כאן.

וזה לשון הרשב"א: פירש רש"י בשאמר לו בלשון זה השאילני קרדומך בטובו דמשמע כל שהוא טוב ולפיכך נראה שפירש הוא ומהדר ליה קתיה שבריו כלומר יחזירנו לו כשישבר. אבל הראב"ד פירש שאומר לו השאילני בטובתך שהיא גדולה עלי ולפיכך משתמש בו והולך לעולם ואפילו נשבר מתקנו ומשתמש בו ואינו מחזיר לו לעולם אלא הקתא שהוא הבית יד כדאמרינן קתא דמגלא. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: אמר רב נחמן שואל בטובו לעולם אמר רב מרי והוא דקנו מיניה אמר רב מרי ומהדר ליה קתיה. פירוש יש לשואל להשתמש בכלי ששאלו לעולם בטובה שהחזיק למשאיל כשהשאילו והני מילי בתשמיש שאינו מכלה אותו הכלי. ואסיקנא והוא דקנו מן המשאיל שהשאילו כי ישתמש בו בכל מלאכה שיחפוץ יש לו להשתמש בו בכל מלאכה ואף על פי שהוא חסר וכלה ואם לא נשאר ממנו אלא ידו של אותו

הכלי ובלה וחסר הכלי מחמת מלאכה שהיה משתמש בו מחזיר לו אותו היד ופטור וזהו שאמר רב אשי ומהדר ליה קתיה. עד כאן.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: שואל אדם בטובו לעולם וכו'. וצריך עיון בקרקע היכא דאושליה ביתיה בהאי לישנא ואחזיק ביה כי היכי דליקום ביה אי אמרינן דקנייה לגמרי ולא מצי אפוקי מיניה לעולם כל ימי חייה כיון דקנו מיניה דמשאיל ליה בטובו וכן נראה או דילמא סתם שכירות בית או קרקע שנים עשר חדש וחנות של נחתומין או של צבעים שלש שנים וכי שלים האי זימנא מצי לאפוקיה או דילמא לא שנא קרקע ממטלטלי. ואם תמצא לומר לא שנא אכתי מיבעיא לן אי מצי לזבוניה האי משאיל להההוא ביתא או לא כדין משכיר וכן נראה לומר דלא מצי לזבוניה האי משאיל. מיהו פשיטא דשואל לא מצי לזבוניה דלגופיה הוא דאושליה אבל לזבוניה לא אושליה מידי ואשתכח דזבין דלאו דיליה ואתי איהו ומפיק ליה מיניה דלוקח בין בקרקע בין במטלטלין וצריך עיון. וכל הני דקנו ליה להההוא מידי בשאלה צריכי למקנא מיניה דמשאיל. עד כאן.

הכי גרסינן: פרדסאי רפיק ואזיל כל פרדיסי דאית ליה אבל היכא דאמר ליה פרדיסי לא רפיק ביה אלא תרי פרדיסי וכדמשמע בפרק המוכר את הבית. ויש ספרים דגרסי הכא הכי בהדיא: פרדיסי רפיק ביה תרי פרדיסי. פרדיסאי רפיק ואזיל כל פרדיסי דאית ליה. הרשב"א ז"ל.

האי מאן דאמר ליה לחבריה אושלן גרגותא וכו'. עד והוא דקנו מיניה. פירש רש"י ז"ל דאי לא קנו מיניה דיבורא הוא בעלמא ומצי למהדר ביה. ואין פירוש זה מחוור דהא פשוט דשאלת קרקע אינו אלא בחזקה ובשטר. ויש לומר דאסיפא בלחוד קאי דכי אמר ליה בי גרגותא דבעי למזכי בכולה ארעא למעבד בה כמה גרגותי עד דמתרמי ליה בעינן דקנו מיניה דהשתא על כל גופא של קרקע קנו מידו שיהא מושאל לכך דאי לא אף על גב דכי חפר חד גרגותא חזקה היא והקרקע נקנה בחזקה לא מהניא ההיא חזקה מן הסתם אלא להההיא גרגותא בלחוד ולאו למזכי בכולה ארעא למעבד בה גרגותא. ומיהו קנין לאו דוקא דהוא הדין אם החזיק בפירוש בגרגותא חדא למזכי בכל השדה עד דמתרמי ליה גרגותא כן פירש רבינו ואפשר שלזה נתכוון רש"י. הריטב"א.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: והכא נמי מיחזי לומר דלא מצי מחויי בידיה לעלם דלא לידלי מההוא גרגותא אי אמר ליה אושלן בטובך כפי נדבתך וצריך עיון. עד כאן.

אי דאמר בית זה נפל אזדא ליה. פירוש ונותן לו שכירות ימים שדר בו ואין להם זה על זה כלום. איכא דקשיא ליה הא דאמרן לעיל בפרק האומנין אי דאמר ליה חמור זה אם יש בדמיה ליקח יקח לשכור ישכור הכא נמי ימכור וישכור או יקח ויבנה. לאו קושיא

היא דלא דמי שכירות חמור לשכירות בית חדא שלא עלה על דעת למכור ביתו דלא עבידי אינשי דזבני דירתייהו מפני שכרו של זה אבל התם לזבוני קאי ואיהו נמי זבוני מזבין ליה. ועוד דהתם חמור זה קאמר בין חי ובין מת חמור הוא ומשתעבד ליה אבל היא בית זה אמר לו ואין כאן אותו בית שהרי נפל ולאו בית הוא כן נראה לי. הרמב"ן.

וזה לשון הריטב"א: היכי דמי אי דאמר ליה בית זה וכו'. דעת רבינו הא דאמרינן נפל אזדא לגביה אמרינן וחייב השוכר לפרוע השכירות ואף על פי שעדיין לא נתן הרי זה כלוקח קרקע בית ונפל קודם שיפרע דמיו. אבל הרמב"ן כתב דנפל אזדא שאין חייב להעמיד לו בית אבל ודאי איו לו לפרוע שכר אלא על מה שדר בו ואפילו נתן כבר מהדרינן ליה ודוקא נפל אזדא שנפל לאחר שירד לתוכו אבל אם נפל קודם לכן וקודם שנתקיים השכירות לא מצי יהיב ליה בית נפול דאדעתא דבני ליה הוא דאגר וכשם שנתחייב להעמיד בו דלתות וכו' ככתוב בנמוקי יוסף וכן דעת רבינו. עד כאן. ועיין לקמן בפרק המקבל דבור המתחיל ואמאי לימא ליה שמא בעלמא. הריטב"א.

וכתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: אמר ליה בית זה אני משכיר לך ונפל אינו חייב להעמיד לו בית. מיהו נראה לומר שאם רצה השוכר להוציא עליה הוצאות משלו כדי שיוכל לדור בה עד זמנו אין בעל הבית יכול לעכב עליו ואי לא עביד שוכר הכי מנכי ליה היאך אגריה מהאי יומא עד סוף זימניה ונפיק מהשתא וצריך עיון. ואי אמר ליה בית כזה אני משכיר לך ונפל חייב להעמיד לו בית אחר כמותה כמדת ארכו ומדת רחבו ומנין פתחיו וחלונותיו. ואי ההוא בית קאי אגודא דנהרא מיחייב נמי להעמיד לו בית אחר כמוהו אגודא דנהרא וצריך עיון. ואם אין לו ישכור לו מאחרים. ואם לא מצא ולא רצה לבנות נראה לומר דלא מחייב ליה באגריה כלל ואף על גב דפרעיה מעיקרא מצי אפוקיה מיניה כי ההיא דאמרינן לעיל בפרק האומנין גבי ספינה זו ויין סתם הכא נמי לא שנא. ולא עוד אלא אפילו היכא דאמר ליה בית זה ונפל דאמרינן דאינו חייב להעמיד לו בית אחר יש לומר דאף על גב דאמר ליה משכיר מוקימנא לך ביתא אחרינא כי האי לא מקבל לה שוכר מיניה אי לא בעי ולא מחייב באגריה אלא עד ההוא יומא. ויותר היה קרוב לומר דאפילו אגריה מעיקרא לא יהיב ליה כדין ספינה זו ויין סתם דהוא אינו מעלה לו ספינה והוא אינו נותן לו שכר כלל. וצריך עיון. עד כאן.

סליק פרק שמיני השואל

פרק תשיעי

בתבן ובקש אותו שנקצץ עם השבולת קרוי תבן וכו'. וכן במצרים תבן אין ניתן לעבדיך כי מתחלה היו נותנין להם תבן מתוך הבית וכשלא נתנו להם הוצרכו לקוששׁ קש מן

המחובר ובגמרא דקאמר בעינא דתיתבן ארעא וכו' ככתוב בתוספות אלא דבלשון תלמוד אינו מחלק בין תבן לקש. ועוד שרגילות לעשות אשפה וכו'. הרא"ש ז"ל.
מקום שנהגו לקצור וכו'. האי דלא קפריך עלה בגמרא פשיטא כדפריך בחרישה משום דתני עלה ושניהם מעכבים זה על זה מה שאין לומר כן בחרישה. מאי ושניהם מעכבין זה על זה כלומר כיון דתני מקום שנהגו לקצור אינו רשאי לעקור וכו' אלמא איכא טעמא דעיכובא בכל חדא וחדא וכיון דהכי הוא פשיטא דמעכבי אהדדי. ושני ליה מה טעם קאמר מה טעם איני רשאי בכל חדא וחדא משום דשניהם מעכבין זה על זה כלומר מפני שיש טעם לעכב זה על זה ולא ימתין עד שיעכב עליו כי אין רשות לאדם שיעשה שלא כדין ויאמר שלא יקפידו עליו. הראב"ד ז"ל.
כשם שחולקין בתבואה וכו'. תמיה לי מאי קאמר דהא תנא הכל כמנהג המדינה ואם נהגו לחלוק בתבן חולקין ואם לאו אין חולקין וכדאמרינן בגמרא אמר רב יוסף בבבל נהוג דלא יהבי תיבנא לאריסא. ומסתברא דבמקום חדש שאין שם מנהג קאמר כלומר ובמקום שאין שם מנהג מן הדין חולקין בתבן ובקש כשם שחולקין בתבואה. הרשב"א.
ובהנך קמאי בעיר חדשה לא דיינינן בהו מידי. הר"ן.
וזה לשון הריטב"א: כשם שחולקין וכו'. לא נצרכא אלא משום עיר חדשה וכו' וכן פירש הרשב"א. ואשמועינן תנא דזמורות פירי נינתו והוא הדיו לזרדים וקרסומי אילנות. והוא הדין במשכונת כרם שאוכל פירות הזמורות בכלל כיון דפירי נינהו וכן המנהג פשוט. עד כאן.
מה טעם קאמר. פירוש דאי לא הוה ליה טעמא דמסתבר לא הוי קפדא קפידא דזה נהנה וזה אינו חסר הוא וכופין אותו על מדת סדום. שיטה.

דף קג:

גמרא. אדעתא דלא כריבנא לה. פירוש לאו אדעתא דלא כריב כלל דהא היכי אפשר שיניח החרישה מפני הניכוש. אלא הכי פירושו אדעתא דלא כריבנא לה אנא לחודאי אלא דתיתי ותסייע בהדאי קמשמע לן כיון שהמלאכה מוטלת על האריס לעשות איבעי ליה לפרושי דעליה ודאי רמיא מילתא לפרושי ולא על בעל הקרקע. הריטב"א.
אי הכי איבעי לך לפרושי. כלומר היה לך לפרש לי ואז הייתי מתרצה היה מועיל אבל כל זמן שלא פירשת לי ולא נתרצה לי בפירוש אין לומר דממילא אני מתרצה וזו אחר שהיה לי להודיעך שאיני מתרצה בכך כי למה היה לי להודיעך מסתמא יש לדעת שאין אני מתרצה כיון שלא אמרתי לך. אי נמי מיירי הכא כגון שאמר לו תרצה שאנכש ואמר

לו הן מהו דלהכי קאמר הן שמתרצה בניכוש לבדה בלא חרישה קא משמע לן דאמר לו אי הני שבאת לפטור עצמך מן החרישה על ידי ניכוש שהיית אומר לי אם כן היה לך לפרש בהדיא. מפי רבי. תוספות שאנץ.

דכולי עלמא מוגרי בתלתא וכו'. והא דנקטיה בכולה סוגיין דבעל הבית לא מקבל אלא תילתא או ריבעא ובכל דוכתא אמרינן איפכא שהאריך נוטל רביע ושליש. הכא לא דק שאין כל המקומות והכרמים והשדות שוין והכל לפי מה שהוא. הריטב"א ז"ל.

בוכרא וטפתא וארכבתא וקני דחיזרא וכו'. פירש רבינו חננאל הכל בטיט הגדר והטור התחתון שהוא נתון תחלה נקרא בוכרא והשני שעליו טפתא והשלישי ארכבתא ועל כל זה נועצין קנים ואורגים בהם מיני עצים אחרים כמו ענפי אילן רבים כדי לסגור בפני השדה יפה. ואין לשון בוכרא נופל על הטור התחתון ולא לחלק שמות לטורים כי הכל גדר אחד אבל נראה לי כי בוכרא כמו בי כריא והוא מעט חריץ שעושין סביב לשדה וטפתא הוא מעט גדר שעושין לפנים מן החריץ ועל אותו גדר מרכיבין מיני קוצים כמו היזמי והיגי ולפנים מכל זה נועצין קנים ואורגין בהם ענפי אילן רבים. וחרזא מלשון מחרוזות של דגים בחרוזין הרי זה סימן. וחרזא גופא דאריסא. כלומר כל העינים האחרים מוטלין על בעל השדה אבל זאת האריגה מוטלת על האריס לעשותה מפני שהיא תוספת שמירה. בלומי כמו אוצר בלום לשון סגירה מגזרת עדיו לבלום. מרא וזיבולא וכו' הן בענין גנות כעידור וזיבול והשקאה. ואריסה עביד בי יאורי כמו נברכת לקבץ בו המים ומשם יספקו לערוגות. הראב"ד.

קנים המוחלקים וכו'. ולאו למימר דבקנים בעלמא לא שקיל דהא ודאי הנהו פירי נינהו כזמורות אלא משום דסיפא דקתני ליה בהדי זמורות הוא דאקשינן מעיקרא קניא מאי עבידתייהו גבי הזמורות ואצטריך לאוקמה בקנים המוחלקים ולאשמעינן דשניהם מספקי אותן דלא שייך בקנים דעלמא. הריטב"א.

מאי שניהם מספקים את הקנים. כלומר מה צורך עוד לומר זה פשיטא שאלמלא כן מה טעם חולקין בהן. מה טעם קאמר וכו'. כלומר והיא גופא אשמועינן דעל שניהם לספק אותן ומכריחין זה את זה. הראב"ד.

מתניתין: נקצץ האילן וכו'. מסתברא דנקצץ לאו דוקא אלא הוא הדין דקש בגו זימניה ולרבותא נקט דאפילו בהא שנקצץ כל שלא היה מכת מדינה מנכה לו מחכורו. הריטב"א.

ואם אמר חכור לי בית השלחין זו וכו'. מדאוקומנא רישא דקתני אינו מנכה לו מן חכורו כגון דיבש נהרא זוטא אלמא סיפא אפילו יבש נהרא זוטא מנכה לו דזה כזה אמר

ליה או בדאמר ליה חוכר למחכיר בקפידא קאמר ליה כל שלא יבש אפילו נהרא זוטא. ומיהו משמע דדוקא כשיבש לגמרי וצריך להביא ממרחק מן הנהר הגדול וטרחו מרובה ביותר אבל אם יבש קצת על שיהו אגפי השדה גבוהין על המים וצריך לדלות אינו אלא טורח מועט ולא על כך היתה הקפדה אלא יבשותו שעדיין בית השלחין היא והכי איתא בירושלמי וכו' ככתוב בנמוקי יוסף. הרשב"א ז"ל.

גמרא: **היכי דמי אי דיבש מעיינא רבא אמאי אינו מנכה וכו'**. כתב הרמב"ן דאחכירות בלחוד מקשה דמתניתין בין בחכרנותא בין בקבלנותא וכדאמר רב פפא בסמוך דאלו בקבלנות אינו מנכה לו מן חכורו דהא מתניתין דמכת מדינה דמקשינן מינה בחכרנותא היא וכדקתני בהדיא מנכה לו מן חכורו הילכך ליתא בקבלנותא דהא אמר רב פפא מכאן ואילך דאיתא בחכרנותא ליתא בקבלנותא וכן כתב שם רש"י. וכן בדין דבחכירות שהוא נותן לו דבר ידוע אינו בדין שיפסיד חוכר לגמרי ובעל קרקע לא יפסיד כלום כיון דמכת מדינה היא אבל בקבלנות שניהם מפסידים ומה שימצאו יחלוקו ואין כן דעת הרמב"ם שכתב בפרק ח' מהלכות שכירות השוכר או המקבל שדה מחברו ואכלה חגב או נשדפה מנכה לו מן חכורו ולא נתחוורו דבריו. הר"ן.

דף קד.

הנך תרתי מתנייתא קמייתא איתנהו בין בחכירות בין בקבלנות. רישא דקמייתי דקתני מקום שנהגו לקצור יקצור וכו' איתיה בתרווייהו אבל סיפא דקתני חולקין בתבואה וכו' ודאי אינן אלא בקבלנות. והשנייה והיא בית השלחין או בית האילן וכו' כמו כן בתרווייהו איתא שאם קבלה בשליש או בחכירות בעשרה כורין לשנה לא יאמר לו כיון שיבש המעיין או נקצץ האילן אפחות לך מן החכירות או הוסיף לי על הקבלנות. אבל השלישית והיא משזכה בה הובירה אומדין אותה וכו' היא בקבלנות ואין בחכירות אומד. ולא רצה לנכש היא מפורשת בחכירות. ולא עשתה אם יש בה כדי להעמיד וכו' בקבלנות אבל בחכירות אם רצה ליטפל יטפל. ואכל חגב ונשדפה בחכירות ופשוטה היא. בעשרה כורין ולקתה וכו' בחכירות מפורשת. לזרעה שעורים לא יזרענה חטים וכו' בחכירות שאם בקבלנות אין לו לזרעה שעורים משום דקאמר פחית ליה בתבואת שדהו ואף על גב דקא מהני ליה בכחשא דארעא הא אמרי אינשי תכחוש ארעא ולא לכחוש מרה אלא ודאי בחכירות היא. לשנים מועטות לא יזרענה פשתן בחכירות שאם בקבלנות כי קבלה ממנו לשבע שנים אמאי זורעה פשתן כיון שקבלה לתבואה אינו

רשאי לשנותה לזרע אחר יאמר תבואה אני צריך. שבוע אחת בשבע מאות זוז מפורשת בחכירות. הראב"ד.

בהלכות תניא במסכת דמאי וכו'. והחוכר נותן לו פירות קצובין בין עבדא בין לא עבדא ממקום שהוא רוצה כלומר ובלבד שלא יהיו שוין יותר. לאו כל כמיניה לקנות לו מן השוק כדתנן לקמן במתניתין היו חטיה יפות לא יאמר לו הריני לוקח לו מן השוק אלא נותן לו מתוכה. אי נמי יש לומר דמיירי ברייתא זו שלא זרעה כלל או שזרעה ולא צמחה ולא היתה מכת מדינה והאי דקאמרינן ואין לבעל הקרקע בתבואת חקרקע כלום רצה לומר שאינו מנכה לו מחכורו דהא לאו מזליה דמחכיר גרים אלא מזליה דחוכר. ה"ר יהונתן.

ואמאי לימא ליה שמא בעלמא מי לא תניא וכו'. ואם תאמר מי דמי התם שאני דבשעה שמכר לא היה בו גפן ורמון ואם כן על כרחך שמא בעלמא קאמר. ועוד דילמא הכא בדלא מתקרי בית השלחין. ויש לומר דהכא בכל דכן פרכינן דכיון דהתם דהוה סלקא דעתין שחייב לתת לן כרם לשעתו אמרינן דמסתיים דליתקרי הכי כל שכן הכא דבשעת התנאי שהורידו לתוכו היה בו בית השלחין דסגי ליה בהכי ואין לו להעמידו כן לעולם. ואם תאמר אדפרכינן מההיא ברייתא תיקשי לן מגופא דמתניתין דכיון דאמר לו זה ונקצץ אזדא כדגמרינן במשכיר בית זה. ויש לומר דהתם נמי הא פריש הרמב"ן שמנכה מן השכירות אבל לפירוש רבינו קשיא ורבינו תירץ דשאני הכא דאפילו השתא הוה סלקא דעתין דכיון דאמר בית השלחין זה הוא כאומר בית זה בכתליו דלישנא יתירא דלא () כפלא אחר. הריטב"א.

ולימא שמא בעלמא אמרי לך וכו'. היה נראה לפרש דאינה כל כך ראיה מהנך דמייתי ראיה דשאני התם דליתא השתא הכור ממש ולא כרם ממש והוה ליה כמוכר שמא דהא ידיע ליה אידך אי נמי בדלא ידיע ליה סוף סוף אידך לא מכר אלא זו ושמא בעלמא דיא דאית ליה והוא הדין הכא אם לא היו שם מעין או אילנות בשעת מכירה דאמרינן דאמאי דאדכר שלחין ואילן לשמא בעלמא אדכריה ולא לשבחא אבל השתא דאיתנהו שם ודאי לשבחא דידהו אדכריה ולא לשמא בעלמא דמנא תימרא. ומכל מקום מייתי ראיה כיון דיד לוקח על התחתונה ואמרינן ליה כגון שהיו שם דהתם ודאי פשיטא דלשבחא אדכר שלחין ואילן ולא לשמא דהא לא צריך לאדכורי שמא כיון דיתבי שם וכדפירש רש"י. שיטה.

וזה לשון הראב"ד: ולימא ליה שמא בעלמא אמרי לך דהא זה קאמר ליה וקא מתקרי הכי דאפילו לא היה בו מתחלה כיון דמתקרי הכי וזה קאמר ליה הגיעו כדתניא האומר לחברו בית כור זה אני מוכר לך וכו'. ובכלהו זה וזה גרסינן. ע"כ.

והוא דמתקרי בית כור פירוש והיו קורין אותו כן לפי שמתחלתו היה בו פירות בבית כור. הריטב"א. עד כאן נמצא מחדושי הריטב"א ממהדורא בתרא.

וזה לשון ה"ר יהונתן: והוא דמתקרי בית כור. כלומר שכן שם השדה בפי כל בני המדינה. גבי כרם גרסינן אף על פי שאין בו גפנים וגבי פרדס אף על פי שאין בו רמונים כדכתיב שלחיך פרדס רמונים ואפשר שמימי קדם הלה שם כרם או פרדס רמונים או שמא על שם שאותו קרקע ראוי לכרם ולפרדס רמונים יותר מזריעה והא דמתקרי נמי בית בור שהוא חשוב כבית כור אי נמי היה שם מתחלה בית כור עפר ושטפו נהר ונקרא על שם זה כל הימים. עד כאן.

רבינא אמר אידי ואידי דאמר ליה מחכיר וכו'. מדלא אמר רבינא לעולם לא שנא אמר מחכיר ולא שנא אמר חוכר שמא מינה דמודה רבינא היכא דאמר חוכר למחכיר דקפידא. וכן במכר לענין בית כור וכרם ופרדס. ואף על גב דקתני מתניתין חכור לי בית השלחין זה חכור ממנו קאמר. עד כאן לשון הרמב"ן.

ויש לנו כיוצא בו בנדרים פרק השותפים. האומר לאשתו קונם שאת נהנית לי ופירושו שאת נהנית ממני. הרשב"א.

אי נמי חכור לי בית השלחין זו שאמרת לי. הרמב"ן.

ועוד נראה לי דמדסבר לה רבינא כוותיה דשמואל נאדי מאוקמתיה דכיון דבדאמר ליה חוכר למחכיר קפידא אף על גב דאינו עומד בתוכה למה ליה לתנא למתני זו דמכלל דעומד בתוכו לנקוט דיניה בבית השלחין סתם וליתני חייב להעמיד לו מעין אחר כדאיתא בתוספתא וכמו שאכתוב בסמוך. וברישא שלא הזכיר בית השלחין ליתני אינו חייב להעמיד מעין אחר. משום הכי דחיק נפשיה דמתניתין בדאמר ליה מחכיר לחוכר ואף על גב דלא משמע הכי מפשטא דהא תנן חכור לי ודחיק רבינא למימר דחכור ממני קאמר. אבל אם איתא דפליג רבינא עליה דשמואל וסבירא ליה דבין חוכר למחכיר בין מחכיר לחוכר לא אמרינן קפידא אלא בעומד בתוכה לוקי מתניתין כפשטא בדאמר ליה חוכר למחכיר ולאו דשנא מהיכא דאמר ליה מחכיר לחוכר מידי אלא דטעמא דמתניתין דמדקאמר ליה זו מכלל דעומד בתוכה וקפידא אלא ודאי כדאמרן. והכי נמי מוכח בתוספתא דתניא התם שדה בית השלחין אני שוכר הימך שדה בית האילן אני שוכר הימך יבש המעין ונקצץ האילן חייב להעמיד לו מעין אחר וחייב להעמיד לו אילן

אחר. שדה בית השלחין זו אני שוכר הימך שדה בית האילן זו אני שוכר הימך יבש המעין ונקצץ האילן מנכה לו מן חכורו. עד כאן. ובשלמא אי אמרינן דבדאמר ליה חוכר למחכיר קפידא אף על גב דלא אמר ליה זו אתיא הך תוספתא שפיר דכי אמר ליה חוכר חכור בית השלחין סתם כיון דקפידא הוא חייב להעמיד לו מעין אחר אבל בסיפא דאמר ליה זו אינו חייב להעמיד בו מעין אחר דכיון דאמר זו הרי הוא כאלו פירש מעין זה ואילן זה שהן עיקר בית השלחין ומיהו כיון דקפיד מנכה ליה ובהכי סגי ולא מיבטיל לגמרי כמקח טעות דעלמא שהרי בשעת מקחו אין כאן טעות וקפידא דיליה לאחריות דמיא וכשם שהלוקח שדה באחריות ובא בעל חוב וטרף מקצתה אין המקח מתבטל בכך אלא שחייב מוכר לשלם לו ביבש המעין נמי דכוותה. אלא אי אמרת דלמסקנא דשמעתין אפילו היכא דאמר ליה חוכר למחכיר ליכא קפידא אלא בדאמר ליה זו רישא דהך תוספתא היכי מתוקמה ולמה חייב להעמיד לו מעין אחר לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך אלא ודאי כדאמרן. נמצא עכשיו פסקן של דברים דכל היכא דאמר ליה חוכר למחכיר קפידא הילכך אי אמר ליה חכור לי בית השלחין סתם חייב להעמיד לו מעין אחר ואי אמר ליה בית השלחין זו מנכה לו מן חכורו. והיכא דאמר ליה מחכיר לחוכר ליכא קפידא אלא היכא דעומד בתוכה ואמר ליה זו ומנכה לו מן חכורו אף בבית כור אני מוכר לך נראה דהוא הדין והוא הטעם דאי אמר ליה לוקח קפידא דהא מדמינן להו בגמרא. הר"ן.

לשון הדיוט. שאינו מתקנת חכמים אבל הן כותבין מעצמן ואם לא כתב אינו חייב בהן. ואם מנהג המקום הוא אף על פי שלא כתב. הראב"ד.

וזה לשון הרמב"ן: רבי מאיר היה דורש לשון הדיוט דתנן אם אוביר ולא אעביד וכו'. תמהני אי כתב ליה מאי למימרא פשיטא וכי תנאי שבממון אינו קיים אלא אם כן תקני חכמים ומי איכא מאן דלא דריש. וראיתי בפירושי רבינו חננאל שכתב דרבי מאיר אף על גב דבעי תנאי כפול וסבר נמי כל דאי לא קני ומבטל האסמכתא בזו המשנה שהיה דורש דברי הדיוט כדברי תורה שאינם צריכים חזוק ומקיים דאף על גב דאינון אם ולית בהו תנאי כפול. ואין דברים הללו ברורים אצלי דמאי דאמר משום אסמכתא הא קאמרינן דלאו אסמכתא היא כיון דלא אמר מילתא יתירה ובידו ודקאמר משום תנאי כפול ליתא דבכהאי גוונא לא בעי רבי מאיר תנאי כפול אלא בכגון האומר לחברו שדה זו נתונה לך במתנה אם תעשה לי דבר פלוני כענין שנאמר אם יעברו ונתתם וטעמיה משום דסבר לא אמרינן מכלל הן אתה שומע לאו לפיכך מעשה קיים ותנאי בטלן אבל הכא לא שייך ביה כלל תנאי בטל שלא אמר אלא שישלם לו מה שהוביר ואם לא הוביר

מה ישלם ובמתנה לא נתן לו כלום הא למה זה דומה לערב ולא הוזכר בו כפל בשום מקום בתלמוד ואלו הוה שייך הכא תנאי כפול כל שכן שהיה חייב לשלם ואף על פי שלא הובירה ואין דורש לשון הדיוט אמור בגמרא אלא על שהיה מחייבו לשלם כלום אף על פי שהובירה. וה"ר יהודה אלברגלוני כתב תשובה לרבינו האיי עיקר הדבר כי הלל הזקן ורבי יוסי וכל אותם הזכורים שם רבי מאיר ורבי יהודה וזולתם היו מדקדקים בלשון ההדיוטות שכותבין בשטרותיהן ודורשים אותם כמו שהם מדקדקים בדברי תורה ודורשין אותם ולא פשוטן אלא מדרשות אחרים כאותה האמורה להלן זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה הבנים ירשו והבנות יזונו וכו' עד ולא עשו בניהן ממזרין לפי שלא תפסו בהן קידושין לפי הלשון הוה אלא כשתכנס לחופה ודרבי יוסי נמי דקאמר מקום שנהגו שכותבין לעשות כתובה מלוה גובה מלוה לכפול גובה מחצה מן הדין שכתובה לא נתנה לגבות מחיים ויש לה דתות אחרים אבל מקום שנהגו שכותבים אותה בלשון מלוה דרש רבי יוסי לשון הדיוט ואמר כי נגבית כאשר תגבה מלוה אלו דברי הגאון. גם זה לא נתברר דהא דרבי מאיר מאי מדרש איכא והלא הדבר מפורש בשטרי הדיוטות. ואפשר לומר מפני שלא נתפרש בשטר מה ישלם והיה אפשר לומר שלא קבל עליו אלא שאם הוביר וזרע והכסיף הקרקע שישלם דמי פחת הקרקע ונימא יד בעל השטר על התחתונה וכיון שהוא לשון שנהגו בו כל מקבלי אריסות דרש רבי מאיר שהכל קבל עליו. ועוד שלענין פחת הקרקע לא היה צריך תנאי כיון שקבל עליו לעבוד וכיון דאתני לטפויי מילתא קאתי. עד כאן.

ובשיטה כתוב וזה לשונו: רבי מאיר היה דורש לשון הדיוט וכו'. פירוש שהולך אחר מה שרגילין לכתוב ההדיוט ושהוא חיוב גמור ולא אמרינן לישנא טופיאתא היא ובלא כוונה והיינו לישנא דדורשה וכאינך דלקמן דכלהו מודו דמדקדקי בלישנא דידהון כאלו היה לשון תקנת רבותינו ז"ל. שיטה.

ולא ידעתי לענין פחת הקרקע למה היה מתחייב בלא תנאי וראיתי לאחרים שכתבו דכיון דקביל עליה למפלחה שכך כותב לו אנא אוניר ואזרע חייב הוא בכל היזק שיבא בשדה מחמת ביטול ממלאכה כשומר שנגנבה או שנאבדה הבהמה מתחת ידו וכן שואל שנאנסה שחייבין. וכמדומה לי שדברי שגגה הם שאם מתורת שומר אתה רוצה לחייבו אין השומר חייב בקרקעות וזו היא ששנינו אלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשטרות והקרקעות שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם והוא הדין נמי דשומר חנם אינו משלם וכמו שכתבתיה בפרק הזהב ובפרק שבועת הדיינין בסייעתא דשמיא. ואפילו לדברי האומרים בשומר חנם חייב משום דפושע כמזיק הרי זה ודאי מפני שישב

ובטל ולא חרש אינו כמזיק בידים ואם הם רוצים לומר דכיון שכתב אנא אוניר משמע שאם יוביר משלם ומתוך תנאו הוא מתחייב אם כן בא ונאמר שכיון שכתב ואזרע ולא זרע שמתוך תנאו הוא מתחייב במה שהיתה ראויה לעשות ואין כאן מקום למה שהתנה אם אוביר ולא אוביד אשלם במיטבא שאינו צריך כלל. אלא כך ראוי לומר במדרש זה שהיה אפשר לפרש אם אוביר ולא אעביד אשלם פחת הקרקע שאף בדבר זה צריך תנאי וכמו שכתבתי אבל אם לכך בלבד נתכוון באם אוביר סגי מאי ולא אעביד לפיכך היה רבי מאיר דורש אם אוביר לפחת הקרקע ולא אעביד למה שהיתה ראויה לעשות כן נראה לי. הר"ן.

וזה לשון הרשב"א: רבי מאיר היה דורש לשון הדיוט וכו'. פירוש דורש חוקר אחר לשון ההדיוטות כלומר התנאים שהם רגילים להתנות ביניהן ולפסוק הדין עליהן כאלו הן תנאי בית דין לפי שהן מורגלין להתנות כולן כן. ודורש כמו חוקר ותובע כמו ודרשת היטב. ורבי מאיר היה חוקר תנאי ההדיוטות והיה אומר כל שהן מורגלין להתנות בכך אף על פי שאינו כן מעיקר הדין בתנאי זה שהם מורגלים בו להתנות אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא שיש בו אסמכתא דכל דאי לא קני אפילו הכי כיון דבידו ולא גזים והורגלו להתנות כן בית דין מקיימין דבריהם ודנין עליהם ולא עוד אלא אפילו לא כתבו כמי שכתבו דמי וכמו ששנינו בתנאין של בית דין לא כתב לה בנן נוקבן וכו' חייב מפני שהוא תנאי בית דין הכא נמי אף על גב שלא כתבו כמי שכתבו דמי ועושין בהן מעשה כאלו כתבו. וכן בכל השנויין כאן שדורשין לשון הדיוט שכל אלו לא היו כותבין כן לעולם ממש ואפילו הכי כן היו דנין בהם כאלו כתבו. ותדע דהא תנן בכלהו שכך כותב לו ולשון שכך כותב לו בכל מקום לומר שכן הורגלו או שכן תקנו כמו שאמרו שכך כותב לו אנא איקום ואשפי ואמרוק זביני אילין שכך כותב לו אנא איקום ואשפי ואנור ואזרע וכן בכל כיוצא בזה. ומיהו בדרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יהושע בן קרחה לפי שכך נהגו בכל המקומות ולפיכך הלכו חכמים אחר לשונם ודרשו לעשות כן בכל המקומות. אבל בכל תנאים שנהגו במקום אחד ולא ברוב המקומות אין דנין בהם אלא באותן המקומות בלבד שהורגלו שם בכך כי הא דהלל ורבי יוסי והיינו דבדרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יהושע בן קרחה אמרו סתם ובהא דהלל אמרו כשהלך לאלכסנדריא דאלמא באלכסנדריא בלחוד דהוציאו לו כתובות אמותיהם וראה בהם כך הא בשאר מקומות לא וכן בדרבי יוסי דבהדיא תני מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה ולכפול אלמא כל אחד ואחד כפי מנהג מקומו. והא דהלל לא שהוציאו לו כתובת אמות של אותן שהיו עושים ממזרים אלא שהוציאו לו כתובה של אנשים אחרים מאנשי המקום קאמר ומשם

למד שהיו רגילין לכתוב רובן כן והכשיר על ידי אלו אף כל השאר שלא כתבו כן ממש אלא סתם שכל הכותב שם על דעת מה שהורגלו לכתוב השאר הוא כותב. וכן כתבו משם רבינו האיי גאון שכתב בתשובה דכל הנך מילי שדורשין בהן לשון הדיוט לית בהו מידי דכתב כגון רבי יהודה אדם מביא קרבן עשיר על אשתו שכך כותב לה וליכא מידי דכתב ושאר הנך מילי כיוצא בהן. ועוד אמרו משם הגאון שכתב בתשובה דליכא למגמר ממתניתין ולמימר הכא בידו והכא לאו בידו דהא מתניתין כתנאי בית דין דמיא אבל תנאי דהוא אסמכתא דליתיב עיקר מן דינא ולא דמי לתנאי בית דין גוזמא הוא ולא מחייבינן ביה דאמרינן התם לא קאמר מילתא יתירתא הכא כיון דקאמר מילתא יתירתא גוזמא בעלמא הוא והא מילתא יתירתא דיתרה על תנאי בית דין דאמרינן שמין כמה ראויה לעשות. ולענין מאן דיהיב זוזי למזבן ליה ופשע ולא זבן ליה הכי קאמר מאי טעמא לא תקינו רבנן דיהיב מדעם כדתקינו בהמקבל שדה והובירה ואהדרו התם בידו הכא לאו בידו. ולא טעמא דהדין שינויא דאי אמר איניש לענין מאן דפשע האי נמי אי הוה בידו למזבן הוה מחויב בהאי דינא הכי הילכך ליכא למגמר מהדא מילתא וכל דאי לא קני בין שיש בידו בין שאין בידו ורב בר שבא לא קנה ממאריה דרב כהנא באי דהוה אסמכתא ודרב כהנא לכל מילי. עד כאן.

ונראה שבזה כך הוא דעת רבינו חננאל שאמר דמתניתין אסמכתא היא ומשום דדורשים לשון הדיוט הוא שחייב כמו שכתבתי למעלה. עד כאן לשון הרמב"ן ז"ל.

וכתב הרמ"ך ז"ל לענין פסק וזה לשונו: המקבל שדה מחברו ומשזכה בה הובירה שמין וכו'. שכך כותב לו אם אוביר וכו' ואף על גב דלא כתב ליה מעכשיו כמאן דכתב ליה דמי ולאו כאסמכתא דיינין ליה. אבל היכא דלא כתב ליה הכי נראה לומר דלא מחייב ליה אף על פי דפשע ולא חרשו כראוי לו. ונראה דבר זה מדאמרינן בגמרא בסמוך המלוה את חברו לא ימשכנו יותר על חובו וכו' ומקשה טעמא דכתב ליה הא לאו הכי לא מצי משכוני ליה למקני משכוניה והאמר רבי יוחנן וכו' ומשני אהני כתיבא לגרעון דמאי דגרעי דמי משכונא עליה דמלוה רמי כיון דכתב ליה תשלומתא דאית לך וכו' משמע כל קבל דיכי ותו לא ואי לא כתב ליה הכי מצי למשכוניה וקני ליה דאינו נעשה מטלטלין אצל בניה ואי גרעי דמיה עליה דלוה רמי לשלומי אלמא כל הני דדרשי לשון הדיוט בדכתבי הכי קמיירי דאי לא כתב לא דיינינן הכי. ואפשר לומר דהתם הוא משום דזכותא הוא ללוה שאינו משלם הגרעון של המשכון ואינו ממשכנו ביתר מכדי חובה ומשום הכי בעי כתיבה אבל הכא גבי מקבל חיובא הוא ללוה דהיינו מקבל ועל דעת כן קבלו ואף על גב דלא כתב כמאן דכתב דמי. וכן כתב רבינו האיי גאון.

הא מתניתין דאם אוביר וכו'. לא גמרינן מינה לדינא אחרינא למימר התם בידו הכא לאו בידו דהדא מתניתין כתנאי בית דין דמיא דאף על גב דלא כתב כמאן דכתב דמי דהני קאמר שהרי כך כותב לו אם אוביר וכו' כמאן דאמר שכך התנו בית דין דמי. הילכך בעלמא כל דאי לא קני בין יש בידו בין אין בידו כחמריה דרב כהנא דאמר ליה רב בר שבא אי לא פרענא לך ליום פלוני גבי מהאי חמרא וכו' ואסיקנא דאפילו בחמרא דלזבוני קאי דאיכא למימר דכזוזי דמי לא קני דהכי אמר רב הונא וכו' כל דאי לא קני. ומה שאתה מוצא בתלמוד והלכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס והוא דקנו מיניה בבית דין חשוב תדע דלדעת רבי יוסי היא ואין לחוש לה שאין סומכין עליה. ותדע דבשאר דברים נמי שאינם במקח וממכר אותו דין אנו דנין בהם לענין אסמכתא כמו שאנו דנין לענין מקח וממכר שאם השלים תחלה עיקר המעשה במעכשיו או בעל מנת ואחר כך אמר על מנת שתעשה כך וכך הוי תנאו קיים והמעשה מעשה וכו' אבל אם אמר בלשון אי או אם אף על פי שיתקיים התנאי אותו המעשה בטל ואין בו ממש וכו'. עיקר דברים אלו כתב רבינו האיי גאון ז"ל בשער י"ז בספר מקח וממכר. אבל רבינו הגדול פסק בפרק גט פשוט דהיכא דקנו מיניה בבית דין חשוב לאו כאסמכתא היא וקנה. וכן כתב הרמב"ם אסמכתא שקנו מידו עליה וכו' בפרק י"א מהלכות מכירה. עד כאן.

רבי יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל הקרבנות שהיא חייבת הוא מביא שכך הוא כותב לה אחריות דאית לך מן קרמת דנא עלאי. כלומר אפילו קודם נישואין. וזו ברייתא היא ואינה אותה השנויה בתורת כהנים כי לשון אחר הוא וכך היא שנויה אמר רבי יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בה שכך כותבת לו אחריות דאית לי עלך מן קדמת דנא. ורצונו לומר אם פטרה בגט קודם שהביא אינו חייב להביא והיא תביא מכתובתה. וקשיא לי ברייתא דההיא דתורת כהנים מאי לפיכך. ותו קשיא לי דהכא דריש ליה מלשון הדיוט והתם דריש לה מזאת. ואולי אסמכתא היא. אי נמי לנדרים בלחוד הוא דנפק ליה מהתם אבל לשאר קרבנות דריש ליה מלשון הדיוט. ולא נהירא.

אי נמי מן התורה בקרבנות שנתחייבה משנשאה ומלשון הדיוט אפילו אותם שהיו עליה קודם נישואין. ולשון תורת כהנים דקתני לפיכך נראה דלא גרסינן פטרה במפיק ה"א אלא פטרה ה"א רפויה כלומר אם פטרתו בשעת גירושין פטור מהם ואם לאו חייב שהתורה חייבתו. הראב"ד.

וזה לשון תוספות שאנץ: ולגירסת הקונטרס קשה לפיכך נאריך לומר דקאי אבתריה והכי קאמר לפיכך אם פטרה אלנו חייב שכך כתב לו וכו'. מרבי.

כתוב בתוספות ודלא כרב אחד שהורה וכו'. עד סוף הדיבור. ואפילו לפי הטעות מנא ליה דהלכתא כרבי יהודה הא פליגי רבנן עליה בפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע חברו. ואף על גב דהלכה כרבי מאיר דדריש לשון הדיוט אין לדמות כל לשון הדיוט זה לזה. הרא"ש.

שכך כותב לו תשלומתא דאית לך עלי כל קבל דיכי. יש לפרש שכך היה כותב לו בשעה שמחזיר לו את המשכון ואלו היה ממשכנו יותר על חובו פשיטא שלא היה צריך להחזיר לו יותר ממה שהלוהו. ואקשי דלמה לי כותב והאמר רבי יוחנן משכנו ומת שומטו מעל גבי בניו אלמא לפרעון נקטיה ופשיטא דלא גבי טפי מחוביה. ופרקינן אהני כתיבה לגירעון כלומר אהני כתיבה למלוה שאם פיחת המשכון בתשמישו של לוה לאחר שהחזירו לו ישלם למלוה אותו פחת ולולי שכתב לו כן לא הוה משלם הפחת דהרי זה כגובהו וחוזר ומשאילו לו להשתמש בו שאין השואל חייב בכחשא וזולא. ואין פירוש זה מחוור כל הצורך ויש בו גמגומים גם הראב"ד שדא ביה נרגא שהרי רבי יהושע פתח בו בזכות הלוה מדקתני המלוה את חברו לא ימשכננו יותר מחובו שכך כותב לו ועתה אנו מסיימין אותה בחובתו שאם יפחת המשכון ישלם הלוה הפחת ולפיכך נראה יותר כמו שפירש הוא ז"ל וכו'. עד כאן לשון הרשב"א ז"ל.

וזה לשון הראב"ד: לא ימשכננו יותר על חובו וכו'. דהא כל קבל דיכי קאמר. ולענין פרעון ממש לא הוה צריך ליה למימר כל קבל דיכי דאי יהיב ליה טפי רבית הוא אלא ודאי לענין משכון קאמר שאם יבא למשכנו לא ימשכננו יותר על חובו. טעמא דכתב ליה וכו' והאמר רבי יוחנן משכנו ומת שומטו מעל גבי בניו כלומר שלא יעשה עוד מטלטלין אצל בניו אלמא קני ליה לפרעון וכמו שנפרע בחיי אביהם הוא וכיון דלפירעון הוי למה ליה למכתב הכי פשיטא דלא ימשכננו יותר מתובו. וקשיא לי מאי טעמא לא אקשי ליה מדרבי יצחק דמייתי לה מקרא דולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין ומה לנו לדרוש בו לשון הדיוט. אלא רבי יוחנן עדיפא ליה דהוא רביה ורבי יוחנן גופיה מדרשיה דרבי יצחק גמר לה אי נמי דהא דרבי יצחק איכא למימר דלהתחייב באונסין בלחוד קאמר דכמה דאיתיה בידא דמלוה מחייב באונסין אבל כי אהדריה ללוה בשעת מלאכה ומת מתוך החזרה אימא יעשה מטלטלין אצל בניו דלאו כפרעון הוי משום הכי אקשי ליה מדרבי יוחנן דקאמר פרעון הוי. ושנינן אהני ליה כתיבא לגרעון פירוש אהני ליה ללוה האי כתיבא נמי לגרעון כי היכי דמהני ליה האי לישנא שלא ימשכננו יותר מחובו הכי מהניא ליה שאם נפחת המשכון בחזרותיו ובתשמישו ביד הלוה שאינו חייב לשלם לפי שכבר נפרע כל חובו משעת משכונו וכשואל בגד מחברו דמי שאם פיחת

דרך תשמישו שאינו חייב וגמרינן לה מלשון הכתב וחדא מינייהו נקט אי נמי דתרווייהו איתנהו בהאי לישנא שלא ימשכננו יותר מחובו לא בשעת המשכון ולא לאחר המשכון אפילו פיחת בידו של לוה לפי שכבר שלם לו תשלומתא כל קבל דיכי ולענין זה ודאי אצטריך הכתב שאם לא כתב לו כך אף על גב דקני למשכון וכמרעין דמי הייתי אומר אותו הפחת שנפחת בידו מחמת תשמישו ישלם לו ואהני ליה דלא משלם. עד כאן.

וכן כתב הר"ן וזה לשונו: הכי קאמר לא ימשכננו יותר מחובו בשום ענין שאפילו משכנו כשיעור חובו ונפחת המשכון לא ימשכננו בשביל מה שנפחת שאם כן נמצא שתי פעמים משכנו יותר מחובו. ואפשר דלא מהני האי תנאה אלא לפחת שהוא פחת בתשמישו של לוה אבל אם נגנב או נאנס משהחזירו חייב. עד כאן.

ויש מפרשים אהני כתיבה לגרעון שאם נגרע בתשמישו משלם לו ואהני למלוה קאמר.

וקשיא לי להאי פירושא חדא דאם כן לאו פרעון הוא ולא קני ליה. ועוד דלא הוה ליה למיתלי המשכון יתר על חובו בלשון הדיוט שהרי זה אינו תלוי בכתיבה כדאמריבן לרבי יוחנן אבל הוה ליה למיתלי ביה פחיתה שהוא חייב לשלם והוא פתח בזכות הלוה ואנו משלימין אותו בחובתו. אלא שמע מינה כדפרישית. הראב"ד.

ונכון הוא פירושו של הראב"ד לפי משמעה של הצעת שמועתנו אלא שמשמע מפירושו שמשכון שלאחר הלואה באחריות המלוה לאונסים ולכחשא וזולא כפרעון גמור ולא כן דעת הגאונים וכבר הארכתי בזה בפרק האומנין גבי המלוה את חברו על המשכון וכו'. הרשב"א.

וזה לשון רבינו חננאל: רבי יהושע בן קרחה היה דורש לשון הדיוט וכו'. פירוש כיון שכותב הלוה למלוה יש לך להשתלם מנכסי כנגד חובך שאתה נושה בי לפיכך למשכנו יותר מכדי חובו אין לו שכך כותב לו תשלומתא וכו' שלא שיעבד לו מנכסיו אלא כנגד חובו בלבד כאשר כתב לו שהוא התשלום שמע מינה כי זה ששעבד לו והקנה למלוה למשכן כנגד חובו מנכסיו העמידה לו כמו פרעון לפיכך אין לו יותר מכדי חובו. ומקשינן טעמא דכתב ליה הכי הא לא כתב ליה הכי לא קני ליה למשכון והאמר רבי יוחנן משכנו והחזירו לו לשכב עליו ומת הלוה המלוה בא ושומטו מעל גבי בניו ונפרע ממנו חובו שמע מינה כי משעה שמשכנו קנאו ולא נעשה מטלטלין אצל בניו נמצא גם בזה המשכון כפרעון. ויש מי שגורס והאמר רבי יוחנן בדרך קושיא וכך פירושו מפבי מה אמרת אם יכתוב לו כך וכך להיות המשכון כנגד החוב הוא המשכון הנקנה בפרעון והאמר רבי יוחנן משכנו וכו' שומטו מעל גבי בניו כלומר קנאו ולא נעשה מטלטלין אצל בניו כדבעינן למימר לקמן מאחר שמחזירין למה חוזרין וממשכנין שלא תהא

שביעית משמטתו ושלא יעשה מטלטלין אצל בניו ולמה שומטו כדתנן ואם מת אינו מחזיר ליורשיו. הנה אף על פי שלא משכנו בשומא בתורת פרעון קנאו. ופרקינן אהני כתיבה לגרעון. פירוש אם כתב לו כענין המפורש למעלה ומשכבו משכון ששוה כנגד חובו ועכשיו נגרע מדמיו ושוה פחות מחובו אין למלוה להשתלם הגרעון מן הלוה אלא מחשב לו מה שהיה שוה בשעה שמשכנו ואם לא כתב לו לא קנה והגרעון עד שימליטנו למלוה על הלוה. ומי שגורס אמר רבי יוחנן בניחותא נמצא רבי יוחנן מאמץ דברי רבי יהושע בן קרחה שגם רבי יהושע בן קרחה לא אמר שלא ימשכננו יותר מחובו אלא אם כותב לו ואם לא כתב לו כך ממשכנו יותר מחובו ואמר רבי יוחנן כן הוא אם לא כתב לו יש לו למשכנו יותר מחובו ואפילו הכי קנאו שלא להיות מטלטלין אצל בניו. אהני כתיבה לגרעון כלומר לגריעותא. עד כאן.

טעמא דכתב ליה הכי הא לא כתב ליה הכי לא והאמר רבי יוחנן וכו'. תימה מנא ליה הא אדרבה אית לן למימר אף על גב דלא כתב ליה כמאן דכתב ליה דמי כדפירשתי לעיל ומהאי טעמא קאמר רבי יוחנן דשומטו מעל גבי בניו דכמאן דכתב ליה דמי. יש לומר דאף על גב דההיא דלעיל הוי כמאן דכתב ליה אף על גב דלא כתב ליה התם ודאי הוי כמאן דכתב ליה דהכי משמע מדקאמר רבי מאיר דורש לשון הדיוט ומייתי ראיה שכך כתב לו להביא ראיה ממנו שיש לו לשלם במיטבא אבל הכא אינו מביא ראיה מן הכתב ששומטו מעל גבי בניה אלא מביא ראיה מדכתב לו לקבל עליו ולא כתב אלא כנגד החוב שמע מינה שאסור למשכנו יותר מכדי חובו ולהכי מסתמא אית לן למימר דלא אמרינן דאין שומטו מעל גבי בניו אלא היכא דכתב ליה דלהכי אהני כתיבה. ואמאי בעי כתיבה להכי והאמר רבי יוחנן. וחסר מעט בסוף התירוץ. תוספות שאנץ.

דף קד:

רבי יוסי היה דורש בכתובה לשון הדיוט והוה תני מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה וכו'. יש מי שאומר במה שכותב החתן לכלה. ודין זה כבר שנו אותו רבותינו בפרק מציאת האשה ומה בא רבי יוסי להודיעיו. ויש מי שאומר כמה שפוסק וכותב האב לבתו. ורבינא דמשבח וכתב הוא כתב לתת לבנותיו ורצה לתת לה מאה והשביח וכתב מאתים אמרו לו חתניו נקנה ממך בזה אמר להם אם תרצו לקנות ממני פחתו השבח ואם תרצו לכתוב השבח אין אתם צריכין קנין שהן דברים הנקנין באמירה. ורבינא בתר דאמר ליה מרימר אי קנו מיניה גבי שבחה משום הכי לא קבל עליו לקנות ממנו וסוגיין דשמעתין בהדין אורחא רהטא הלא תראה שמועה דבתרה. רבנו חננאל.

מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה גובה מלוה פירש רבינו האיי בתשובה מן הדין לא נתנה כתובה לגבות מחיים אבל מקום שכותבין אותה בלשון מלוה דרש בה רבי יוסי בלשון הדיוט ואמר כי נגבית כאשר תגבה מלוה. ולא נהירא דאם כן לכפול גובה מחצה אינו ענין עם גובה מלוה. אבל הנכון כפירוש רש"י.

והרא"ה פירש מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה. כלומר שכותבין הכתובה והתוספת באחת גופה מלוה לפי שעל דעת כן כתבו כך שתגבה האשה הכל. אבל מקום שנהגו לכפול כלומר שכותבין נדוניא בפני עצמה ואחר כך כותבין והוסיף לה מדיליה אין האשה גובה אלא מחצה והיינו דורש לשון הדיוט שכיון שנהגו לכתוב נדוניא לבד ותוספת לבד על דעת כן עשו כדי שלא תגבה אלא עיקר אלא אם כן קנו מן החתן. ומיהו במקום שנהגו שלא להגבות אפילו היכא דקנו מיניה הכל כמנהג המדינה ולפי זה הפירוש כי אמרינן רבינא משבח וכתב לבנתיה ואמרו ליה ליקנו מיניה דמר מן החתן קאמר דמרבינא ליכא למימר דהא לא איירינן בדידיה כלל. הר"ן.

וזה לשון הראב"ד: נראה לי דהכי קאמר אפילו במקום שנהגו לכפול אם כתב לה בלשון מלוה גובה כולה ואם נהגו לכפול לכבוד בעלמא ולא כתב לה לשון מלוה גובה מחצה כמנהג המקום. וענין זה בין בכתובה מן הבעל בין בנדוניא שכותב לה אביה להביא לבעל הכל נקרא כתובה מפני שהנדוניא נכתבת בכתובתה ומקבל אותה הבעל בנכסי צאן ברזל ואם קנו ממנו אפילו לא כתב לה לשון מלוה גובה הכל. ע"כ.

הא דלא קנו מיניה. דהיכא דלא קנו מיניה לא גבי אלא כמנהג המדינה אם מלוה מלוה אם מכפל גובה מחצה. והא דאמרינן בעלמא בשטרי פסיקתא כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכו' עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה. יש לומר דהאי דקאמר הן הן וכו' לפי שמנהג המקום לגבות מלוה או תילתא או מחצה ה"ר יהונתן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה על האב לפרוע למתנו כל מה שהוא פוסק עמו בשעת השדוכין כפי המנהג ואינו רשאי לפחות כלל וגם הבעל כותב לה שכך הכניסה לו וכשתבא לגבות כתובתה תגבה אותה כולה. מקום שנהגו לכפול בשעת הפסק משום יקרא בעלמא ואין מנהגם לתת אלא מחצה אינו יכול להוציא מחמיו אלא מחצה וכיון שהאב אינו פורע אלא מחצית מה שפסק אף על פי שהוא כותב בכתובה שהביא לו כדי אותו הפסק שפסק אביה עמו אינה גובה אלא מחצה בין נתגרשה בין נתאלמנה אלא אם כן התנתה עמו בפירוש לגבות הכל כל מה שכתב לה בלי פחת ואפילו במקום שנהגו לכפול אי קנו מיניה דאב גביא מיניה ברתיה כל מאי דפסק ליה בלא פחת. מיהו היכא דלא קנו מיניה והוי מקום שנהגו לכפול וקא

טענה ברתיה דאיהו אתני בהדה בקנין דליתיב לה כל מאי דפסק עלה ואיהו טעין לא היו דברים מעולם נראה דליכא עליה דאב שבועה דאורייתא כלל אלא משתבע היסת ומיפטר דהא גבי ההוא פלגא כופר בכל הוא. והיכא נמי דנהגו לעשות כתובה מלוה וקטעין אבוה הכי הוה תנאה ביננא דלא גבית מינאי אלא מחצה נראה לומר דלאו כל כמיניה דלטעון הכי וכמלוה בשטר דמיא ומשתבע איהי ושקלא כדין כל לוה דקא טעין פרעתיך דאמרינן ליה למלוה אשתבע ושקיל בשטרא דלית ביה הימנותא. צריך עיון. עד כאן.

ההוא דאמר להו הבו ארבע מאה זוזי לכתובתה דברתאי שלחוה קמיה דרב אשי וכו'. אסיקנא דבין אמר לכתובתה דברתאי בין אמר בכתובתה לא גביא אלא פלגא דהיינו מאתן דהכי קאמר פסקו בהדה ארבע מאה והבו לה מאתן כי היכי דלכתוב לה בעל ארבע מאה. ואי אמר הבו ארבע מאה זוזי לברתא סתם כיון דלא אדכר כתובה כלל יהבי לה ארבע מאה כולהו. אבל היכא דאמר להו הבו לה לאינסובי בהו צריך עיון. הרמ"ך.

ההוא דקביל ארעא לשומשמי זרעה חטים וכו'. חכירות היה והשומשמין מכחישין את הקרקע יותר מן החטים. והמעשה השני היה קבלנות הראב"ד.

תכחוש ארעא ולא תכחוש מרה. כתב הרמב"ן דדוקא בקבלנות דמתוך שהיה יכול לכופו לזרעה שומשמין ולא היה לו לוה לזרעה אלא שומשמין וכיון ששינה ידו על התחתונה. אבל בחוכר מנכה לו מן חכורו דמי כחשא דארעא וזהו מה שאמר רב פפא דאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכרנותא ובקבלנות תנן שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותנין לו אלמא בחכרנותא לא יהיב ליה חכירותיה אלא מנכה. ולאו משום לישנא בעלמא קאמרינן דליתא בחכרנותא אלא משום דינא גופיה קאמרינן דבקבלנות כיון דקביל עליה אם אוביר ולא אעביד אשלם לא מנכה ליה. והוצרכתי לומר כן מפני מה שמצאתי דתניא בתוספתא המקבל שדה מחברו נרה לא זרעה נותן לו חכורו ואף על פי כן שמין לו שאינו דומה מניחה נירה למניחה שלף. עד כאן.

ואני תמה בדינו וכי תכחוש מרה בחכירות ולא תכחוש ארעא ולהדין טעמא מאי לי בקבלנות מאי לי בחכירות לעולם טעמא קאמרינן תכחוש ארעא ולא תכחוש מרה. אלא ודאי מסתברא דכאן וכאן אינו מנכה לו ודרב פפא דאמר דאיתיה בקבלנותא ליתיה בחכרנותא לא לענין דינא ממש קאמר אלא יש מהם דדינא לא אשתני אלא לומר דהא דקתני בלבד בקבלנותא לא אצטריך למיתני ולאשמועינן בחכרנותא דפשיטא היא וכן מאי דאשמועינן בחכרנותא לא אצטריך בקבלנותא. ותדע לך דהא מתניתין דלא רצה לנכש תני בחכרנותא וכל שכן בקבלנותא אלא דלא אצטריך לאשמועינן בקבלנותא

לפשיטותא והכי נמי איתיה בקבלנותא שנוטל מחצה בכל מה שתעשה הארץ ופעמים שיקבלנה לזמן מרובה ואם לא תכחוש שנה זו שנה הבאה תוסיף תת כחה ואפילו הכי אינו מנכה דמימר אמר מוטב תכחוש לשנים הבאות ולא תכחוש עכשיו מרה וכל שכן בחכרנותא שנוטל חלק ידוע בין עושה בין אינה עושה. ואם מן התוספת אפשר דסבירא ליה להוא תנא כסבריה דרב כהנא דאמר בין בקבלנות בין בחכרנות מנכה ליה כחשא ורב אשי דחה משום דאמרי אינשי תכחוש ארעא ולא תכחוש מרה וסמיך אמתניתין דקתני שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו ולא קתני ומנכה דמי כחשא דארעא. כן נראה לי. הרשב"א ז"ל.

עבדא חטי טפי משומשמי. פירוש הקונטרס שנתייקרו החטים. וקשה דלישנא דארעא לא אשבח לא משמע הכי. אלא נראה כמו שפירשתי שהצליחו החטים מאד וכי תימא שמא אם זרעו בה שומשמין היו כמו כן מצליחין יש לומר אותה שנה מצלחת בחטים יותר מבשומשמין תלמיד הר"פ ז"ל.

האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עבוד רבנן וכו'. הני מילי דיהיב ליה שכרו כפועל בטל ואי לא יהיב ליה ובעי למפסק בהדיה לכלהו יומי דשותפותא שקיל לוה תרי תילתי באגר ותילתא בהפסד. ואי בעו נמי למפסק בינייהו דלא דליקבל לוה עליה אלא תילתא בהפסד שקיל פלגא באגר וכן לכלהו תנאי דמתנו אהדדי לעולם לפי מה שיקבל עליו הלוה מן ההפסד יוסיף לו מן הריוח לזה החשבון. ואני תמה מנא ליה לרבא הא דאיהו אמרה להאי מילתא במעשה דבני רב עילישׁ. ועוד שאין המדות שוות כי פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד הוא רביע יותר בהפסד ותילתא באגר ופלגא בהפסד הוא תילתא יותר בהפסד ולא ידעתי למה. ואולי המנהג היה כך. או שמא לא דקדק בתלתא באגר ופלגא בהפסד דלענין פלגא בהפסד מטי ליה ברווחא פלגא נכי ריבעא והוא קרוב לתלתא ולא דק. הראב"ד.

עבוד רבנן מילתא דניחא לתרווייהו. שאם היו אומרים אחריות כל הנכסים על המלוה תו לא בעי להמציא מעות לעני בשעת דחקו אף על גב דמחייב לוה בגנבה ואבדה לפי שסתם ריוח הסחורות הוא בהולכה ממקום למקום דרך ים או יבשה והאנסים שכיחי בכל יום בדרכים ואם היה יודע המלוה שכל אחריות הדרכים עליו לא היה ממציא מעות לשום אדם כלל. ואם היינו מטילים כל האונסים על הלוה כמו שהיה הדין מוטל עליו משום אותו כבוד שנעשה לו כדאמרינן מתנה שומר חנם להיות כשואל ומסקינן דבההיא הנאה דקמהימן ליה משעבד נפשיה שמע מינה דבהאי טעמא סגי להיות כשואל כל שכן הכא שיש לו פלגא באגרא דליהוי כשואל וליחייב באונסים אפילו הני אם נאמר

כן לא יהיה אדם שירצה לקבל עסקא דשכיחי אונסים כדפרישית ויפסיד ביום אחד מה שלא יוכל להרויח בשנה דלא דמי לשומר חנם שמתנה להיות כשואל דהתם אינו מוליך הבהמה כי אם לרעייה ואם כלים הם אינו מוציאם מביתו אבל זה שרוצה להוליכם למקומו של סכנה לא ירצה לקבל לפיכך תקנו חכמים האי תקנתא. ה"ר יהונתן.

פלגא מלוה ופלגא פקדון. ואם תאמר היכי פסיק ואמר דלעולם פלגא מלוה ופלגא פקדון תינח היכא דיהיב ליה אגריה כפועל אבל היכא דלא יהיב הא אמרינן לעיל בפרק איזהו נשך אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ואי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר והיכא דשקיל בעל הבית תרי תילתי בהפסד ודאי לא הוי זולא תילתא מלוה שאי אפשר שתקרא מלוה אלא במה שחייב נפקד באחריותה וכיון דלא שקיל בהפסד אלא תילתא ליכא מלוה אלא תילתא. יש לומר דודאי הכי הוא דלעולם פלגא מלוה ופלגא פקדון דאי יהיב ליה אגריה כפועל פשיטא דהכי היא ואי לא יהיב ליה הכי דיינינן דשקיל נפקד פלגא בהפסד משום פלגא מלוה ותרי תילתי באגר משום מלוה ומשום אגריה דפקדון דכיון דעיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון שקיל נפקד בהפסד פלגא משום פלגא דמלוה ומשום אגריה דפקדון כי היכי דלא ליהוי רבית שקיל טפי מפלגא באגר דהיינו תרי תילתי. וההיא דאמר רבא גופיה בפרק איזהו נשך גבי בניה דרב עיליש דדילמא הכי כתיב אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד וכו'. התם הוא משום דכיון דבשטרא כתיב פלגא באגר ובהפסד משמע ליה דאו האי או האי קאמר אבל בסתמא לא הוו אלא פלגא בהפסד ותרי תלתי באגרא דבהכי הוי פלגא מלוה ופלגא פקדון ומשום הכי אמרינן בפרק המוכר את הבית בשטר כיס היוצא על היתומים דנשבע וגובה מחצה ואם איתא דסתמא שקיל בעל הבית תרי תילתי בהפסד לא הוה לן למיגבי אלא תילתא ובשארא נטעון להו נאנסו, זהו דעת הרמב"ן.

אבל הראב"ד כתב בתשובת דיני העסק דהא דאמר רבא עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון דוקא דיהיב ליה שכרו כפועל אבל בסתמא לא אלא או פלגא באגר ותילתא בהפסד או פלגא בהפסד ותרי תילתי באגר ויד בעל הבית על העליונה דאי חזי ביה רווחא מצי אמר תרי תילתי בהפסד בעינא והשתא שקילנא פלגא ברווחא ואי חזי ביה פסידא אמר תרי תילתי באגר יהיבנא והשתא לא שקילנא אלא פלגא בהפסד. והאי דשטר כיס היוצא על היתומים משום דיד בעל הבית על העליונה מצי למימר פלגא בהפסד בעינא. ולא נהירא דהא דרבא סתמא איתמר ולא איירי דוקא בדיהיב ליה שכרו כפועל דסתם עיסקא מיניה וביה שקיל וכמימרא דרבא דבסמוך חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה. הר"ן. ותשובת דיני העסק תמצאנה בפרק הרבית.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ואף על גב דאיתניס כולה לא משלם אלא פלגא. ואי פשע משלם ליה כוליה. והוא הדין אם נגנב או אבד שהוא חייב שהרי שומר שכר הוא על פלגא דפקדון דהא צריך לטפויי ליה טפי מפלגא דרווחא כי היכי דלא ליתחזי כרביתא דליעסק איהו בפלגא פקדון דיליה כי היכי דלוזפיה איהו פלגא דמלוה. ואי קבליה להההוא עסקא למשקל ביה תלתא דרווחא אי פסיד נמי לא דארי אלא תילתא דהפסדא. וצריך נמי למפסק ליה אגרא אמנאתא דפקדונא כדכתיבנא לעיל על כל ליומא ויומא דקאי עיסקא בידיה דהאיך. ואי אית ליה עיסקא אחרינא דיליה דמיעסק ביה איהו לנפשיה לא צריך למפסק ליה אגרא אכל יומא ויומא אלא אכלהו יומי דעיסקא הוא דצריך למיפסק ליה פורתא באגריה כגון מותר שליש אי מטי ביה רווחא טפי מתילתא דלשקול ההוא טופיאנא באגריה ואי לא מטי ביה כולי האי דלא לשקול מידי באגריה כיון דאית ליה עיסקא אחרינא ומיעסק ביה כל יומא. לרבינו תם.

אי אית ליה אומנותא אחריתי בעלמא ולית ליה עיסקא כי האי דמקבל מחבריה כלל יש לו לפסוק עמו שכר על כל יומא ויומא עד כאן. עד כאן לשונו.

וזה לשון רבינו האיי גאון בתשובה: ובספר אחר מצאתיה מיוחס להריא"ף. ודשאילתון המקבל עיסקא מהו על הפקדון שומר חנם או שומר שכר. הכין חזינא דאף על גב דאמרינן בעיסקא דפלגיה מלוה ופלגיה פקדון הכין טעמיה דמילתא בתורת מלוה שהוא חייב באחריותו ובתורת פקדון שיש לבעליו ליטול מה שהוא מרויח ולא זה כמלוה מכל פניו ולא זה כפקדון מכל פניו. דהא קאמרינן אמרי נהרדעי השתא דאמרת פלגא מלוה אי בעי לוה למישתא ביה שיכרא שתי רבא אמר להכי איקרי עיסקא דאמר ליה לאיעסוקי ביה יהבתיה ניהלך ולא למשתי ביה שכרא ופקדון נמי לאו למיתב לנטוריה יהביה ניהליה אלא לאיעסוקי ביה ולמשקל ולמטרח. הילכך לאו כשומר חנם לכל דבריו הוא ולא כשומר שכר לכל דבריו הוא אלא אית עליה למעבד במאי דעבדין תגרי בכי האי מילתא ודאי אם יש בהן שמקילין ויש בהן שמחמירין מחייב למעבד כחומרא ולנטורי כמאן דמחמיר מתגרי בשמירתו דאמר ליה לתקוני שויתיך ולא לעוותי. אבל בשמירת שומר גרידא לית עליה ואפילו כשומר חנם במאי דרגילין תגרי לאקולי ביה. צא וראה דאפילו שומר חנם דהיכא דלא שמר כספיו בקרקע ונגנבו חייב לשלם ומקבל עיסקא לא מצי כל אימתי דנפיק ועייל למיהוי כספים דאית בידיה שמורים בקרקע והילכך אם עשה כדרך שהסוחרים כיוצא בו עושים לא מיקרי פושע ולא מיחייב בכוליה ההוא מדעם ולפום הדין עיקר הוי דינא בכל מילי. עד כאן.

וזה לשון ה"ר דוד בר סעדיה בחבורו שחבר בלשון ערבי להשיב על קצת דברים שבאו בספר הלכות גדולות וזה לשונו: כבר זכרתי לך דין זה בספר משפטי השבועות שחברתי בלשון ערבי ועתה אזכרנו בלשון תלמוד בקוצר ואומר: האי מאן דקביל עיסקא מחבריה ואיתניס ההוא ממונא גביה. אי בגנבה ואבדה איתניס מחייב ההוא מקבל לשלומי כוליה פלגא דהוא מלוה משלם דהוא לחודא קא מיתהני בה ועליה רמיא מילתא דמלוה וחייב בה ופלגא דהוא פקדון נמי משלם דכיון דיהיב ליה אגרא לאיעסוקי ביה הוה ליה שומר שכר ומחייב בגנבה ואבדה. ואי באונסין דשומר שכר פטור בהן נאנס משלם פלגא ממונא דהוא מלוה לחודיה ופלגא דפקדון לא משלם דהוה ליה שומר שכר שהוא פטור משבורה ומתה. ואי פלגא דממונא איתניס הן חסר הן יתיר הוה ליה ההוא דאיתניס כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון ומאי דפש מממונא כוותיה כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון ומשלם ליה מלוה כולה ופלגא דפקדון לחודיה מאי טעמא דההוא דאיתניס ממלוה מיחייב לאשלומיה ומאי דפש מפקדון גביה בעי למיתן ליה ומאי דאיתניס מפקדון לא מחייב לשלומיה. עד כאן.

וזה לשונו שם במשפטי השבועות שחבר: מועתקת מלשון ערבי. אם טען המתעסק שאבד כל ממון העסק אם בצד ששומר שכר חייב בו כמו גנבה ואבדה או שנתעסק בממון על דרך שלא הסכים עליו בעל הממון בעת שנגמר העסק ביניהם המתעסק חייב בשתי דרכים אלו לשלם כל הממון משלו אחר שישבע שבועה בתורה שכך אירע לו ואינו נפטר מהשבועה אף על פי שהוא טוען טענה שמתחייב בה לשלם הממון לפי שאפשר שהוא טוען כן כדי שלא לתת לשותפו דבר מכל ריוח הממון. ואם טען שנאבד ממון העסק בצד ששומר שכר פטור בו אם טען שנאבד כל הממון ישבע על זה שבועת התורה וישלם חצי הממון שהוא בתורת מלוה ויפטר מהחצי השני שהוא בתורת פקדון ואם טען שנאבד חצי הממון על הדרך הנזכר ישבע על זה שבועת התורה ויחשב הנשאר מהממון וזה שנאבד ממנו החצי מלוה והחצי פקדון ויתחייב המתעסק לשלם חצי המלוה ממה שנאבד מן הממון ויפסיד בעל הממון חצי הממון והוא הפקדון ויעלה מזה ביד בעל הממון כל המלוה וחצי הפקדון וכבר הורו קצת המורים שהחצי הנשאר מן הממון נדון בו שהוא מלוה ואין על המתעסק לשלם דבר ממה שנאבד הואיל והיה הנאבד הוא ממון הפקדון והנשאר ממון המלוה. וזה דבר שאין עליו ראיה לפי שהממון בלתי מסוים מה שיש ממנה מלוה ומה שיש ממנה פקדון וכמו שאין לבעל הממון לומר שמה שנאבד הוא מלוה והנשאר הוא פקדון כדי שיהיה עולה בידו הכל כן אין למתעסק לומר שמה שנשאר הוא מלוה ומה שנאבד הוא פקדון ושאין עליו לשלם כלום. ואם טען המתעסק

שנאבד כל הממון או מקצתו שהפסיד בהיותו מתעסק בו מבלתי שעבר על דעת בעל הממון ממה שהסכים עמו חייב שבועה על טענתו ויקח כל ממון המלוה ומה שהוא בתורת פקדון אם המתעסק כבר לקח שכר טרחו על העיסקא או שהתנה לקחת שני שלישי הריוח אז יהיה הפסד הפקדון ביניהם לחצאין כמו שאמרו אי מלוה שקיל תלתא באגר דרי פלגא בהפסד. ואם היה לוקח המתעסק בריוח החצי ולא נתן לן שכר טרחו אז יתחייב המתעסק מהפסד ממון הפקדון בשליש ובעל הממון יתחייב בשני שלישים כמו שאמרו ואי מלוה שקיל פלגא באגר דרי תרי תילתי בהפסד ואין אומרים בזה שאין למתעסק להשתמש בחלק שהוא פקדון כמו שאמרו המפקיד מעות אצל שלחני וכו' עד אצל בעל הבית בין צרורין בין מותרין וכו' דשאני הכא שאינו מתעסק בו אלא ברשות בעל העסק ואם תאמר הואיל ודין הפקדון שהמשתמש בו השכר לו וההפסד עליו כמו שאמרו מותרין ישתמש בהן לפיכך וכו' אם כן איך היה הדין בכיוצא בו בענין העסק בהפלגא מזה שהריוח שלו לבעל הממון וההפסד עליו. תשובתך לא נאמר זה בפקדון אלא כשלא נתחייב הנפקד להתעסק בו לבעל הממון אבל אם הנפקד נתחייב לו בכך אז הותר לבשל הממון ליקח ריוח הפקדון והיה ההפסד עליו. ואם תאמר כיון שהיה ריוח הפקדון לבעל הממון וההפסד עליו כפי מה שנתחייב לו המתעסק למה היה עליו שומר שכר ולא יפטר בו מגנבה ואבדה. תשובתך הטעם בזה לפי שלקח שכר על היותו מתעסק בממון הפקדת שכל הריוח שלו לבעל הממון ואם לא שלקח המתעסק שכר טרחו לא היה מותר לבעל הממון ליקח ריוח חלק הפקדון מן המתעסק מפני חלק המלוה לפי שהיה אז נראה שמה שלוקח בעל הממון הריוח של חלק הפקדון הוא מפני המלוה שהלוהו והיא המלוה שלוקח המתעסק כל הריוח הבא מחמתה. ואם נתן לו שליש ריוח הפקדון שהיה לו לבעל הממון ליטול כולו או שנתחייב לו מהפסד עסק ממון חלק המלוה שהיה מוטל חיובו על המתעסק אז היה זה במקום שכר טרחו. ע"כ.

עוד כתב הרמ"ך וזה לשונו: הני דמקבלי עיסקא האידנא ומיעסקי בזוזי מחצה מלוה ומחצה פקדון ומקבלי עלייהו הני דעסקי ביה למפרע מנאתא דמלכא מן האמצע כגון מסין ותשחורות. ואי פסיד עיסקא פלגי נמי תרווייהו בההוא הפסד בשוה נמצא עכשיו שהפקיד בידו אלף זוז בתורת עסק ונתן מהם למס המלך מאה זוז ולזמן החלוקה נמצא באותו עסק הפסד כדי אותן מאה זוז שנתן למלך ולא נזדמן בו ריוח מצד אחר כלל כיון דהני מאה זוז משתרשי ליה לבעל העסק והא הני מסין דרמי מלכא עלן לאו אקרקפתא דגברי מנחי אלא כל חד מיחייב למיתב מנתא דמלכא לפום זוזי דאית ליה לפיכך היה בדין שיחסרו כל מאה זוז אלו למלוה דממונא דיליה דאיחייב ליה למלכא וכי פרע להו

המתעסק פלגא הוה ליה אבק רבית מיהו ודאי לאו רבית קצוצה היא כיון דלא קייץ עלייהו מאי הוה ליתבו למלכא אלא כפום דבעי מינייהו ולא חייב נפשיה האי לוה מעיקרא במידי דקיץ. והיכא דמישתכח ביה רווחא נמי הוה ליה למלוה לגבויי ממנאתא דיליה שיעור מנאתא דיהיב האי דאיעסק ביה בההוא ממונא למלכא כיצד הרי שנמצא בעסק מאתים זוז ריוח ועוד נזדמנו לו ריוח מאה זוז שנתן למלך יותר על מאתים אלא שנשארו בו ריוח נמצא שהיה לו ללוה ליטול מן הדין מאה זוז מן האמצע כנגד אותן מאה שנתן למלך על ממונו של מלוה ומשתרשי ליה למלוה והשאר היה להם לחלוק בשוה מחצה על מחצה אלא שיוסיף לו מעט בשכרו כפי מה שכתבנו ובזה יהיה העסק כשר ועשוי כהוגן. מיהו היכא דאית ליה ללוה עיסקא אחרינא דאמרינן לעיל דלא צריך למפסק ליה אלא פורתא באגריה לכל יומי דממשיך עיסקא יתר על מחצה נראה לומר דהיכא דאמר הריני מרשה אותך ומתנה עמך שתטול בעסק יותר על מחצה עשר זוז או עשרים בין היכא דמשתכח ביה אברא טפי מינייהו בין דלא משתכח ביה ותטול אותם על מנת שתפרע מן האמצע כל המסין שיהיו מוטלין על כל הממון כל זמן שיהיה בידך עד שתחזירהו לי הרשות בידו כיון דאינו דבר ידוע וקצוץ ואפילו אם ימצא שם הפסד או שלא ימצא בו לא ריוח ולא הפסד שיטול המתעסק עשר זוז או עשרים אלו בשביל המסין בין יוטלו עליהן מסין בין לא יוטלו ויפחתו מחלק המלוה כולן כהאי גוונא נראה לומר דהוא מותר דקרוב לשכר ולהפסד הוא. ואם תמצא לומר דבלאו הכי נמי שרי ליה לאתנויי דליפרע מנאתא דמלכא מן האמצע בין דאיכא ריוח בין דאיכא הפסד ולא הוי רבית כיון דלא ידיע אי ליתבו האידנא מנתא דמלכא או לא. הא מילתא ודאי דחיקא היא דמנתא דמלכא כגון מסין אלו המוטלין עלינו תמיד בעונותינו ודאי עבידי דאתו בכל שתא ושתא והמיקל עליו להביא ראיה. מיהו אפלגא דמלוה בלחוד הוא דשייכא איסורא אבל אפלגא דפקדון הא לא צריך למימר דליכא איסורא כלל דהא אי פחת ומטי ליה האי אונסא לדידיה פחת וכי מטא ביה רווחא נמי לדידיה ארווח ומיניה וביה מתפרע פלגא מנאתה דיהיב למלכא ופלגא אפקותא דמפיק מחמת עיסקא. עד כאן. וצריך עיון.

המקבל עסק מחברו להתעסק בו למחצה או לשליש כל שכר המזדמן באותו עסק הוא משועבד למלוה לאותה מלוה ופקדון ולא מצי נפקד למשתי ביה שיכרא דלאיעסוקי יהביה ניהליה ולא למשתי ביה שיכרא ואפילו בעל חוב מוקדם אינו גובה חובו מאותו עסק ואין למתעסק בו חלק ידוע עד שיחלק העסק דכולי ממונא כמאן דתפיס ליה מלוה דמי ובחזקתיה קאי לכל מילי. ואם מת המתעסק והניח אותו עסק ידוע וניכר ביד בניו שקיל ליה מלוה כוליה. ואי משתכח ביה רווחא יהיב ליתמי מנתא דהויא חזיא

לאבוהון ברווחא דההוא עיסקא ושארא שקיל. ואף על גב דהוה ההוא עיסקא בידא דיתמי בעידנא דמית אבוהון אינו נעשה מטלטלין אצל בניו ולא דייניגן ביה גבי מרי עיסקא מאי דדייניגן גבי שאר נכסי דיתמי זוטרי דאמרינן בעלמא דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהם. והיכא דמשתכח ביה רווחא נמי אי איכא בעל חוב דמיתנא דחזי לאיפרועי אפילו מיתמי זוטרי שקיל למנתא דהוה חזיא ליה למיתנא אף על גב דיתמי זוטרי נינהו כיון דלא זנו ביה יתמי בחיי אבוהון לאו מטלטלי דיתמי נינהו ומיקנא נמי לא קנו ליה להוא רווחא עד דמטי לידייהו. והאי מילתא לדינא דגמרא הוא דאצטריכינן למימר דבדלא אתו לידייהו או דמשתעבדי אבל השתא הא תקון למגבא אפילו מיתמי ממטלטלי כיון דידיעי הנהו מטלטלי דלאבוהון הוי וידיע נמי דלא פרעיה אבוהון למלוה כן נראה וצריך עיון. והני מילי כולהו דאמרי לעיל דשקיל מרי עיסקא לכולי עיסקא בלא שבועה הני מילי היכא דידיע בסהדי או דאודי איהו דהני מטלטלי כלהו מההוא עיסקא נינהו הילכך שקיל להו מרייהו אבל אי לא ידיע בסהדי או דלא אודי ההוא מתעסק דהני מטלטלי מההוא עיסקא נינהו אינו רשאי לגבות מן היתומים כלום אלא בשבועה כיון דלא אודי ליה בעידן מיתה בכוליה עיסקא איכא למיחש דילמא איתניס אי נמי דילמא אהדריה ניהליה הילכך נשבע וגובה מחצה דהוה עליה בתורת מלוה אבל פלגא דהוה בידיה בתורת פקדון יכולין היתומים לטעון ולומר דילמא אהדריה אבונא להוא פקדונא גבך דהא קיימא לן דהמפקיד אצל חברו אפילו בשטר ואמר לו החזרתי לך נאמן מגו דנאנסו והוי נמי מהימן בשבועה והכי נמי אף על גב דלא אמר אבוהון דאהדריה ניהליה להוא פקדונא מצו יתמי למטען דילמא משום האי אנסיה. מיהו אי גדולים נינהו משתבעי שבועה דיתמי דלא פקדנו אבא ופטירי לגמרי מההוא פלגא דפקדון עד דמייתי האיך ראיה דאודי בעידן מיתה דלא אהדריה ניהלייהו דקיימא לן דטענינן להו ליתמי כל מאי דמצי למטען אבוהון. מיהו אי כתב ליה נאמנות בשטר העסק והתנה על עצמו שלא יהא נאמן לומר החזרתיו לך מחמת שום טענה לא הוא ולא הבאים מכחו האי ודאי אף על גב דלא אודי בה בעידן מיתה שקיל ליה מרי עיסקא לכוליה עיסקא מיתמי ואפילו בלא שבועה כמה דאתני ליה הימנותא מעיקרא. וכן נמי נראה לומר דאי הוו בההוא עיסקא שטרי חוב דידעי דמההוא עיסקא נינהו דלא מצי יורש לממחלינהו לגביה דלווין דהא לאו דאבוהון הוו אלא שליחא הוא דהוה מהאי מרי עיסקא. וכן נמי נראה לומר דהוא הדין היכא דאודי ליה האי המתעסק למרי עיסקא דהאי שטרי מההוא עיסקא נינהו קנייה מרי עיסקא לגמרי דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי ותו לא מצי האי מתעסק גופיה נמי למימחליה גבי לוה כיון דאיגלאי מילתא דמהאי

עיסקא הוא האי ממונא דההוא שטרא וכל דכן היכא דליתיה מתעסק דיליה למחצית שכר אלא דאפקיד גביה זוזי ואוזפינהו לאחריני וכתב שטרא על שמיה ואודי ליה ואמר האי שטרא הוא מהנהו זוזי דילך דהכא ליכא למימר מגו דזכי ברווחא זכי בקרנא דהא אפילו ברווחא נמי לא שקיל כלל הילכך כל דכן הוא כיון דאודי ליה האי נפקד למרי פקדונא באפי סהדי דהני זוזי דההוא שטרא דיליה נינהו ויהביה נהליה להההוא שטרא דליתבעיה ללוה איגלאי מילתא דמעידן הלואה הוה דיליה הילכך תו לית ליה לנפקד בההוא שטרא שום זכות בעולם לא לממחליה ולא למיתבעיה לנפשיה. ואף על גב דלא כתב ליה לוה להאי מתעסק משעבדנא לך ולמאן דאתי מחמתך האי מרי עיסקא לאו מחמת ההוא מתעסק קאתי אלא מחמת נפשיה הוא דקא זכי בהאי שטרא דהא איגלאי מילתא למפרע דלהאיך דהוא מרי עיסקא תייב נפשיה מעיקרא והוה ליה כמאן דכתיב ליה מעיקרא שטרא על שמיה הילכך תו לא מצי האי מתעסק לממחליה. וקרוב לומר דהוא הדין אף על גב דלא מסריה האי מתעסק להההוא שטרא בידא דמרי עיסקא כיון דאודי ליה קמי סהדי דמההוא עיסקא הוא האי שטרא אי בעי מרי עיסקא מצי מחיל ליה או מצי תבע ליה מיניה והאיך לא מצי מחיל ליה גביה. צריך עיון.

האי מאן דשקל עיסקא מחבריה למחצית שכר לית ליה רשותא למפלגיה בלא דעתיה דמרי עיסקא ולא יעסוק ביה בההוא פלגא דהוא בידיה בתורת מלוה ולאנוחי ההוא פלגא דבתורת פקדון גביה ואי פלגיה לא מהני ליה אף על גב דפלגיה קמי תלתא אף על גב דהוו זוזי טבל וטבי או תקולי ותקולי או מידי אחרינא דסחורה דדמי חד לחבריה ואזל ואיעסק בפלגא וזבנה ואנח פלגא אחרינא לא עבד ולא מידי דלהכי קרו ליה עסקא דברשותיה דמריה קאי ואפילו אותו מחצית שהוא עליו בתורת מלוה כמאן דאיתיה ברשותיה דמרי עיסקא דמי. ואיכא מרבוותא וכו' כמו שכתב הריא"ף בהלכות. ונראה לומר דאי איתרע ביה פסידא בההוא פלגא דשקל אפילו הכי דרי ביה מלוה בהדיה בההוא פסידא כיון דלא אהנו ליה מעשיו מעיקרא וחלוקתו אינה חלוקה כלל. צריך עיון.

בתשובה לרבינו. ראובן שנתן ממונו לשמעון להתעסק בו ולאחר זמן נטל ראובן המלוה ממון משמעון המתעסק בסתם ולא פירש אם הוא מן הקרן של העסק או מן הריוח ואחר זמן בא ראובן המלוה ותבע ממון עסקו משמעון אמר לו שמעון כל מה שקבלת כבר מן העסק מן הקרן היה ובאותה שעה עדיין לא היה בו ריוח כלל. אם החזיר לו כדי קרן של כל העסק ישבע שמעון שבועת השותפים וחפץ בידו שאותה שעה לא היה שם שכר כלל ושלא נשאר אצלו כלום ויפטר ויפסיד הוא ביטול מצותיו ולא יותר עד כאן. עד כאן לשון הרמ"ך.

חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה וכו'. שאף על פי שנתן לו הכל בפעם אחת כיון שחלקו לשני שטרות נחלק העסק לשנים ואם הרויח בשטר האחד עשרים דינרים והפסיד עשרים דינרים באחד נוטל המחצה בשכר ושני חלקים בהפסד. ואם היה הכל בשטר אחד היה נכנס הריוח במקום ההפסד ולא יהיה מפסיד כלום. הראב"ד.

בהלכות גרסינן בפרק המוכר את הבית שטר כיס היוצא על היתומים וכו'. עד אי נמי דילמא פרעיה. ואם תאמר הא יש שטר חוב עליו ואם איתא דפרעיה היה לו לקרוע שטר חובו או לכתוב עליו שובר. אפילי הכי מהימן אבוהון על האי טענה דקיימא לן המפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך נאמן הכא נמי אינהו מהימני. ואף על גב דאבוהון לא הוה מהימן לא בטענת החזרתי ולא בטענת נאנסו אלא אם כן נשבע הלוה והכא טענינן להו אף על גב דאינהו לא מצו לאשתבועי דהא לא ידעי במילי דאבוהון כלום לא אמרינן בכהאי גוונא מחייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם לפי שכשאינם יודעים לא בא להם מחמת פשיעותן הא דאמרי אין אנו יודעין אלא משום דקטן במילי דאבוה לא ידע אבל בעלמא בחמשין ידענא וחמשין לא ידענא דינא הוא דמשתבע דכי היכי דבאלו חמשין הוה ידע אי הוה בעי הוה מצי ידע באידך חמשין. ה"ר יהונתן.

דף קה.

דטרח ומלייה ולא אודעיה לא מצי אמר ליה. ואם תאמר ואפילו אודעיה כל כמיניה דלימא ליה נפלוג רווחא ופסידא כל חד באנפי נפשיה והא דאמרינן בסמוך רווחא לקרנא משתעבד כלומר דכי איכא פסידא בתר הכי ממלינן ליה מיניה. יש לומר דשאני הכא דאכתי ליתיה לרווחא ומשום הכי אי בעי מצי אמר ליה לא בעינא לאיעסוקי ביה אלא אם כן פלגינן כל חד וחד כדיניה דאפילו אתנו מעיקרא וקבעו זמן לא גרע מפועל דקיימא לן יכול לחזור ואפילו בחצי היום אבל ההיא דבסמוך דאיתיה לרווחא אשתעבד ליה לקרנא דנהי דמצי מהדר ביה דלא לאיעסוקי ביה אפילו הכי לאו כל כמיניה למפלגיה לרווחא מקמי זימניה דלקרנא משתעבד. הר"ן.

לא מצי אמר ליה דרי וכו'. צריך עיון גדול מאיזה ממון מלייה אי מאותו ממון השתוף עצמו פשיטא דהא דינא הכי שהרי הריוח ממלא ההפסד שהפסיד בפעם אחרת כדאמרינן רווחא לקרנא משתעבד ואי מממון שלו אסור ודאי דהא תקון רבנן דלשקול בעל הממון תרי תילתי בהפסדן כי היכי דלא ליתחזי דטרח בהדיה בפלגא דפקדון בשכר בטילת פלגא דמלוה. ויש מפרשים שהיו לו עסקים רבים של שאר בני אדם וערב הכל עם זה השתוף ונתמלא מחמת שרווח בשאר העסקים ונתן לו חלקו ולא הודיעו שהפסיד

בו לא מצי בתר כן למימר הפסדתי באותו עסק שלך שלשים דינרין מן הקרן דמצי למימר ליה להכי לא אודעתן שמחלת לי כל אותו טורח שטרחת וערבת ממון שלי בשאר עסקים וקנית מכולם סחורה גדולה שהשכרת בה ריוח גדול כי היכי דלא וכו'. אי נמי יש לומר דמההיא עסקא עצמה מלייה ואם תאמר פשיטא דדינא הכי הוי דאתי רווחא וממלי לפסידא קמא הני מילי תוך שנה של אותו עסק שאם היה רוצה לחזור באותו עסק ולפלוג רווחא וקרנא לא היה יכול דרווחא לקרנא משתעבד אבל אם נשלם זמן העסק שאם היה רוצה לחזור בו היה יכול אם הפסיד בשנה ראשונה שלשים דינרין מן הקרן ולא אודעיה לבעל הממון כלום שלא אמר תא ונפלוג שאם היה רוצה היה יכול לומר לו כן ולחלוק והוה שקיל באותו הפסד תרי תילתי אבל לא אודעיה ולא חלקו ונשאר העסק בידו שנה אחרת והרויח בו יותר ממה שהפסיד בראשונה או כמה שהפסיד קמשמע לן רבא דכיון דלא פליג בהדיה בשתא קמייתא דהוה ביה פסידא דינא הוא דאמר ליה להכי נתכוונת ומחלת על זה כשלא רצית לחלוק עמי כי היכי וכו' ועכשיו אתה רוצה לחזור בך ממחילתך לפיכך אין שומעין לו. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הראב"ד: וטרח ומלייה. פירוש אחר זמן חלוקת העסק ואוקמיה קמיה ולא אודעיה ביום זמן החלוקה לומר כך וכך הפסדתי בעסק ושתק ונתעסק בו עד דמלייה ועתה הוא אומר תטול שני חלקים בהפסד שהיה בו קודם זמן והחצי בריוח שהרווחתי בו אחר זמן לא אמר כלום מאחר שלא הודיעו בזמן שנתנו לעסק. עד כאן.

וזה לשון הרמ"ך: כתב רבי אפרים דמלייה מעיסקא אחרינא דאוזיף ולא אודעיה למלוה דאיכא ביה פסידא אף על גב דמטא זימניה דההוא עסקא למפלגיה בעידן דאשתכח ביה פסידא כיון דלא אודעיה וטרח ומלייה לא דרי מלוה בההוא פסידא מידי. עד כאן.

ונראה לומר דוקא היכא דמלייה מעיסקא דאוזפיה מיניה גופיה דהוו להו תרי עסקי ותרי שטרי דלית ליה למלוייה פסידא דחד בהדי רווחא דאידך אי לא בעי וכי עבד הכי מנפשיה עבד הילכך לא דרי מלוה בפסידא דחד מהנהו עסקי מידי כיון דמלייה ברווחא דאידך. אבל היכא דהוי ההוא עיסקא אחרינא מאיניש אחרינא אי נמי מיניה דלוה לא מצי ממלי ליה אלא באיסור דאי דאחריני הוא הוה ליה גזל ואי דנפשיה הוא הוה ליה רבית כן נראה. ואפשר שזה הוא דעת רבינו חננאל.

כתוב בספר המאור האי דאמר רבא האי מאן דקביל עסקא מחבריה וכו'. נראה לי פירושה לא נצרכא אלא כגון דטרח בעלמא וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם תמה הוא לי זה הפירוש ומאי אוקמיה קמיה ולא אודעיה בשעת ההפסד עד שטרח ומלייה ואם עתה בשעת חלוקה יאמר לו כך וכך יש לי משלי בעסק למה לא

יטול אותו ומה טעם יפסיד בעירובו אפילו היו הדברים שקולים היינו אומרים המוציא מחברו עליו הראיה כל שכן שאין לזה הדבר טעם. וראיה שמביא לדבריו מחד עסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה איבעית אימא בדמודע ליה בשעת ההפסד ואיבעית אימא אפילו בדלא מודע ליה כיון דפלגיה לתרי שטרי אף על גב דמסר ליה בחדא זימנא כתרי עסקי דמו ולא מחשבין משטרא לשטרא. ושמע מינה דמעסקא אחרינא אפילו תרווייהו דידיה לא ממלינן וכל שכן משל מקבל ודאי הכי הוא דאי מדמודע ליה וחדא עיסקא וחדא שטרא שקיל כדיניה בהפסד ובעיני מה שהביא לראיה הוא דקשיא ליה לדבריו. עד כאן.

ואמר רבא הני תרי דעבדי עסקא ורווח ואמר ליה חד לחבריה תא ניפלוג ואמר ליה אידך לרווח טפי דינא הוא דמעכב עילויה. פירשה הרב גאון שיש זמן ידוע שהוא יפה למכירת העסק כדתנן בגיטין בשלשה פרקים מוכרים את התבואה וכו'. ואני מוסיף על דבריו ואפילו בזוזי כגון שקבעו זמן לשותפותם אם רצה האחד לחלוק בתוך הזמן השני מעכב עליו. הראב"ד.

וצריך עיון דמאי מוסיף על דבריו דאדרבה הריא"ף רבותא קמשמע לן דאף על גב דאין להם זמן קבוע אין שומעין לו וכל שכן כשקבעו זמן ומשום הכי לא מוקי לה בשקבעו זמן דאי הכי מאי למימרא. הר"ש די וידש.

רווחא לקרנא משתעבד. כלומר למלאות חסרונו אם יחסר וישאר הקרן שלם. ואי אמר ליה נפלוג רווחא ונפלוג קרנא. כלומר טול אתה המחצה ותתעסק בה ואני אטול את המחצה האחר ויהיה הכל בשיתוף כמו שהיה. אמר ליה עסקא להדדי משתעבד. כלומר העסק כולו משועבד לשנינו כלומר אני רוצה שתשלוט ידי בכולו. ואי אמר ליה נפלוג רווחא ואי מטי לך פסידא דרינא בהדך אמר ליה מזלא דתרי עדיף. ואין כאן נפלוג קרנא דהא אמרינן דמצי למימר ליה נרווח טפי דלאו משום פסידא בלחוד הוא דמעכב אלא משום רווחא נמי מעכב. ויש לפרש נפלוג רווחא וקרנא כלומר נחלוק העסק כמות שהוא ויעמוד עד הזמן עסקא להדדי משתעבד אם יפסיד זה ימלא זה. ואי אמר ליה הב לי פלגא דידי ואנא דרינא וכו' הראב"ד.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: היכא דליתיה לחד משותפי במדינתא בהדי עידני דפרקיה דמוכרין בהם וכו'. ואזל אידך וזבין הני פירי דעיסקא בהני עידני אף על גב דאיקור בתר הכי לא מחייב לשלומי לחבריה מידי מההוא יוקרא דלקמיה כיון דבזימניה זבין ליכא פשיעותא כלל. בפסוקות שותפא דעבר על דעתא דחבריה דאמר ליה לא תשדר לי ממונא דילי בימא או בארבא פלניא ואזל ושדר ואפסיד מחייב לשלומי ליה לחבריה

מנתיה. ואי מטא ביה רווחא שקיל ביה חבריה מנתיה דחזיא ליה דמצי אמר ליה מזלא דתרואנא גרים ומטא ביה האי רווחא ורחימו עלנא מן שמיא. ולית בה משום קרוב לשכר ורחוק להפסד דאיהו נמי אהנייה ואחזקיה בנטירותא דממוניה. עד כאן.

בתשובת רביבו זק"ל. שותף שמכר באשראי ויש בעיר מי שאינו מוכר באשראי פושע הוא דאי אפסיד לעצמו הפסיד. ואם כולן רגילין למכור באשראי הפסיד לאמצע. וכן שני שותפין שמוכרין וסוחרין האחד במקום זה וחברו במקום אחר שכר שניהם לאמצע וכן הפסידן לאמצע ואף על פי שפשע ופשיעה בבעלים היא ופטור. עד כאן.

בהלכות: אשכחן למקצת רבוותא דכתבי דהא דרבא ליתא דאם כן אין לדבר סוף. כלומר שבכל עת ועת יאמר לו נמתין טפי וכל האומר דבר שאין לו סוף אין שומעים לו וכו' מפורש בהלכות הריא"ף. ואם תאמר בהאי מילתא דרבא אמאי בעל הממון לא מעכב עליהם אפילו נתרצו שניהם למכור שהרי יש לו ריוח אם ירויחו והפסד אם יפסידו. יש לומר שעל מנת כן נתן לאלו השותפין זה העסק אמר להם מותר שליש בשכר טרחכם ואין לי חלק בו כלל ועכשיו העסק כבר נתיקר יותר משליש ואם ימכרו מיד לא יפסיד בעל העסק כלל ולא ירויח בהמתנתן. ה"ר יהונתן.

בזרא דנפל נפל. זרע על עשבים שגדלו והזריעו ונפל הזרע לארץ לעולם אינו צומח וזהו פירוש בזרא דנפל נפל אלא כופהו לנכש מתחלה. רבינו חננאל.

ואדרי. אעשה גרן מהן כדמתרגמינן כתבואת גרן כעללא מן אדרא. ואקים כריא אחר שיהיה דגן ממורח. ה"ר יהונתן.

וכמה כדי להעמיד כרי אמר רבי אסי אמר רבי חנינא כדי שתעמוד בו הרחת. פירוש רחת כמו שאמר אשר זורה ברחת ובמזרה העתר שמהפך בה התבואה בגרן ממקום למקום. ומיבעיא לן הא דאמר כדי שתעמוד הרחת בכרי והיא נעיצת ודחיפת בארץ כך זה כשנועץ הרחת בכרי של תבואה אם הוא כרי גדוש ועולה עומדת בו הרחת ואם לאו נופלת עתה בא לשאול אי זה צד של רחת נועץ בכרי הצד שהוא לרחת והוא דק או הצד הרחת שזורה בו התבואה. ופשיטנא מדרבי אבהו דאמר משמיה דרבי יוסי בר חנינא מרה דשמעתא כל שאין כונס שלה רואה את החמה הרחת הזו יש לה צד לצד הרחת כמין מסגרת קטנה משני צדדיה שלא תתפזר התבואה כשזורה אותה ויש לה תוך ותוכה הוא נקרא כונס כלומר מכנס התבואה ברחת ואינו מניח להתפזר. נתברר כי הצד הרחב שזורה בה היא הנעוצה וצריכה להיות משוקעת כולה בכרי שלא תהיה כונס שלה רואה את החמה ולא תהיה נראית ממנה לחמה אלא ידה בלבד. רבינו חננאל.

וזה לשון הרשב"א: אמר רבי יוסי בר חנינא כדי להעמיד בו הרחת. ואיבעי להו להאי גיסא או להאי גיסא. נראה לי דהכי פירושו להאי גיסא שהוא מקום הכונס ובית יד שלו מלמעלה או כדי להעמיד הרחת על בית יד שלו ומקום הכונס למעלה. ופשיט כל שאין כונס שלו רואה פני החמה כלומר דכדי להעמיד הרחת מבית הכונס שלו קאמר והוא השיעור המועט יותר. וכן משמע לי ממה שאמרו בירושלמי דגרסינן התם רבי אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא והוא שיהא כונס שלה מלמעלה. אלא ששם הפכו דברי רבי יוסי בר חנינא שבגמרין אמרו משמו שאין כונס שלו רואה פני חמה ושם אמרו בהפך שיהא כונס שלו מעלה. ורש"י לא פירש כן. ונראה שהוא אינו גורס להאי גיסא או להאי גיסא אלא הכי גרס איבעיא להו להאי גיסא ולהאי גיסא. כלומר שיתכסו שם שני צידי כונס של רחת. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: כל שאין כונס שלו וכו'. פירוש עד הרחב של רחת נקרא כונס מפני שמכנס את התבואה כלומר כל רחבו של רחת נסתר בתוך התבואה הוא שיעור הכרי. עד כאן.

פריצי זתים וענבים פירש רש"י שהם לעולם בוסר שאין בשולן נגמר לעולם. ובית הלל מטהרים דלא חזו לאכילה. וכמה פריצי כלומר כמה הם מבושלין ועדיין הם פריצים. ארבע קבים לקורה שמכניסין בבית הבד מהם כדי שיעור טעינת קורה בפעם אחד ואין מוציאין ארבע קבים שמן. ורבינו האיי גאון כתב בלשון אחרת לפי מה ששנינו בתוספתא שם במסכת עוקצין אלו הם פריצי זיתים וענבים אלו היוצאים מתחת הקורה ומתחת הגפת ומתחת הזגין וחשב עליהם לאוכלים אין מקבלים טומאת אוכלים כנסן לאוכלין בטלה דעתו. וכך פירשו שם הזתים והענבים הנשארים תחת הקורה ויוצא מהן השמן כולו ונשארו קליפתן וגרעיניהם ופקטיהן בית שמאי סברי עדיין פירות הם וראויים לאכילה ומקבלים טומאה ובית הלל סברי יצאו מכלל פירות ואין מקבלין טומאה. וכמה הם הפריצים הללו שיצאו מכלל כל הזתים שנכנסו תחת הקורה רבי אלעזר אמר כגון שנשאר מזיתי הקורה ארבע קבין אבל אם נשארו יותר תחת הגפת והזגים אפילו בית הלל מטמאין שעדיין יש בהן לחלוחית שמכשירתן לאכילה ואם נשאר פחות מכאן אפילו בית הלל מטהרין. ולא ידעתי למה קראו אותם פריצי ורשיעי. ואפשר שהזתים הטובים נסחטים הם לגמרי והרשיעים שהם קשים אינם נסחטין אלא הקרובים לקורה אבל לא התחתונים גם נכון היה מילתיה דרבי אליעזר ודבי רבי ינאי כדברי רש"י. ומדברי רבינו חננאל נראה שהוא מפרש שהם זתים קשים שאינם נפרכים בבית הבד ויורדים למטה מחמת טעינת הקורה והואיל וכל כך הם קשים אינן ראויין לאכילה ומשום

הכי מטהרין דדוקא כשמצא תחת הקורה ארבעה קבין שאלו היה אפשר להם להסחט היו נפרכות עם האחרות אבל מצא שם יותר מכאן טמאים שלא הכבידה הקורה על התחתונים כל כך וכשיעשם בפני עצמם יסחטם. וכלשון הזה מצאתי באגדה דילמדנה והוא נשאר מיתר הרפאים מן הגבורים שהרג אמרפל וחבריו שנאמר ויכו את רפאים וכו' וזה פסולת שלהם כפריצי זתים הפלטים מתוך הגפת שנאמר ויבא הפליט זה עוג וכן הוא עושה אותו שירים שנאמר נשאר מיתר הרפאים אלמא פריצי זתים מן הזתים שנשארים שלמים בבית הבד. הרמב"ן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל פריצי זתים וענבים שהם מעורבים עם שאר זתים וענבים. בית שמאי מטמאין משום אוכל לפי שאין אדם טורח בהם לבור אותם והם נאכלים עם האחרים או מכניסים אותם לבית הבד עם שאר זתים ובית הלל מטהרין. וכמה פריצים רבי אליעזר אומר ארבע קבין לקורה לשיעור מה שמכניסים תחת קורת בית הבד ורבי ינאי אמר סאתים לקורה ולא פליגי הא באתרא דמעיילי תלתא כורי באוללא. אוללא כמו עוללא כלומר שמכניסין תחת הקורה בפעם אחת תלתא כורי. הנה סאתים י"ב קבין והוא אחד לשלש על כן אין אדם טורח לבור אותן יותר מכאן טורח בהן. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: פירוש באוללתא עללתא כדמתרגמינן והיה בתבואות ויהא באעולי עללתא. עד כאן.

דף קה:

כל שנחבת בחזיונה. פירש הקונטרס באגרופו. וקשה דכי נמי אין נחבית באגרופו אין בה כח לעלות עליה אדם לכך נראה דרצה לומר בזרועו דהיינו תחת אציליו. ורבינו חננאל פירש דהיינו שוכה שנחבאת בין הבדים וצריך להמשיכה מבין הדליות לעלות עליה ועל ידי שתמשך משם אין כחה יפה לעלות עליה. תלמיד הר"פ.

וזה לשון רבינו חננאל: פירוש נחבאת בחזיונה כשאוחזו אדם מתחבא האמיר בתוך ידו כלומר נבלע והוקף בתוך ידו ואצבעותיו ונמצא גודלו נוגע באצבעו והשוכה בתוך כף ידו ואצבעותיו מובלעות. דבר אחר נחבית בחזיונה כל שוכה שהיא חסויה בין הדליות ובין הבדים ואין אדם יכול לעלות בה עד שמושכה ומוציאה מביניהם וכחה רע בעת שתמשך ותצא מן הדליות זו היא שיש לה היסט. ואין הדבר ברור לנו כהוגן. עד כאן.

וזה לשון הרא"ש: פירש רש"י באגרופו. ותימה שיהא כמה יפה לעליית אדם אם אינה נחבית באגרופו. ויש מפרשים שנחבית תחת זרועו.

וזה לשון הראב"ד: כל שנחבאת בחזיונה. פירשו בו באחיזתה ופירש בו עוד במראיתה כלומר שענפיה מכסין כוורתה מפני קטנותה. סוכה ממיני אילנות קצרים אילן ממיני אילנות גבוהים. עד כאן.

על האדם ועל הבהמה שכחן רע וכו'. כתוב בתוספות ויש לומר דמיירי שהתחתון גוי. אי נמי מיירי שהתחתון לבוש שלשה מלבושין. וכך סדר טומאתן הראשון טמא טומאת שבעה מדאורייתא והשני טומאת ערב מדאורייתא וטומאת שבעה מדרבנן והשלישי טהור מן התורה וטמא טומאת ערב מדרבנן. הרא"ש.

המהלך בבית הפרס על גבי אבנים שהוא יכול להסיטן וכו'. בית הפרס זהו שדה שנחרש בה קבר שאינו מטמא באהל. וכבר אמרו בזה שאם יכסה עליו שלשה טפחים עפר טהור אחר או שיעשה עליו רצפה באבנים טהורות שאינו יכול להסיטן טהור מפני שהיא כשדה אחר לפי שאינם נבלעות ואין אדם מפנה אותם. וכן אמרו שמהלך בו על גבי אבנים שאינו יכול להסיטן או על האדם ועל הבהמה שכחן יפה טהור והטעם מפני שהן כמין רצפה של אבנים גדולות הואיל וכחן יפה אבל כשהן כחן רע או אבנים קטנות שיוכל להסיטן אינה כרצפה אחרת מפני שהן נבלעות או שאדם מפנה אותם והרי הם כמהלך בו ממש ואף על פי שלא נגע בו גזרו עליו כמהלך על גביו. הראב"ד.

ארבעה סאין לכור. פירש הקונטרס לקרקע בית כור דהיינו אלף וחמש מאות אמה. ודוחק הוא שבשביל שומן הקרקע לא יהיה די בפחות זרע. לכך נראה לר"י דלכור רצה לומר בקרקע שגדל בה כור תבואה ובשניה דרבי יוחנן בקרקע מועט היה גדל כור תבואה וראוי לזרעו בארבעה סאין ובשניה דרבי אמי צריך כפלים קרקע ליגדל שם כור תבואה והשתא ניחא שפיר. תלמיד הר"פ.

וזה לשון הרא"ש: ארבעה סאין לכור רבי אמי אמר רבי יוחנן שמונה סאין לכור בשניה דרבי יוחנן בקרקע מועט גדל בו כור תבואה וראוי לזרעו בארבעה סאין בשניה דרבי אמי צריך קרקע כפלים לכור תבואה ממה שצריך בימי רבי יוחנן לפיכך צריך שמונה סאין. והאי דנקט שיעור לתבואה ולא לכור זרע לפי שמדבר בדבר הגדל בו ונותן שיעור בדבר הגדל בו. ואין נראה לפרש בכור זרע כי כך ראוי לזורע תבואה בקרקע שמן כמו בקרקע כחוש. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: ארבעה סאין לבית כור בית כור הוא שלשים סאין ובית סאה מרובע הוא חמשים אמה על חמשים אמה צא וחשוב שלשים על שלשים סאין כמה אמות הן ובזה השיעור אדם זורע ארבעה סאין.

נותן לעניים כדי נפילה. פירוש כדי נפילת ערמה כלומר כשיעור מה שנופל מיד הקוצר בערמה כזאת והוא לקט. וכמה כדי נפילה ארבעה קבין לכור. זה הכור אינו מדת הארץ כמו שאמרנו בעליון ועל זה שאלו אם הוא לכור זרע שיוצא ממנו כמה סאין תבואה או לכור תבואה היוצא מן השדה ואם תמצא לומר לכור זרע למפולת יד או למפולת שוורים. יש אומרים כי מפולת שוורים נופל הזרע מכונס יותר ממפולת יד ואינו עושה תבואה כמו במפולת יד ויש מחליפין. עד כאן.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: המקבל שדה מחברו באריסות וזרעה ולא צמחה ולא עשת כדי להעמיד בה כרי יתר על ההוצאה אינו חייב ליטפל בה כלל אם לא רצה לא לקצור ולא לומר ולא בשאר עבודות הצריכות לתבואה. ואם עשתה כדי להעמיד בה כרי יתר על ההוצאה חייב ליטפל בה דהא כתב ליה אנא איקום וכו' וכדי נפולת הוא ארבעה סאין לכור תבואה בקרקע שמנה ושמונה סאין לכור בקרקע כחושה שאם אין ידוע כמה זרע נפל בה אם יש בה כדי להעמיד בה כרי יתר על ההוצאה והזרע הראוי לבית סאה שהוא סאה זרע לשדה שהיא חמשים על חמשים חייב ליטפל בה. וכמה כדי כרי סאתים דהלכתא כדבי רבי ינאי דרביה דלוי הוא וריש לקיש נמי הא מפרש סאתים שאמרו חוץ מן ההוצאה דכיון דאיתא סאתים יותר על ההוצאה אפילו לבית כור נמי חייב ליטפל בה כיון שהוא דבר הראוי ליחלק. כן נראה. עד כאן.

היכי דמי מכת מדינה אמר רב יוסף וכו'. קיימא לן כרב יוסף דסוגיין כוותיה וכן פסק הריא"ף. והא דאמר עולא בעו במערבא נשדף תלם אחד על פני כולה ואינך בעיי אליבא דידיה שייכי ולא לרב יוסף כלל וכן נמי הא דבעי איפסיק זרע אחר מאי לדידיה דוקא שייכא ולענין הפסד דאלו לרב יוסף כל היכא דאשתדוף רובא דבאגי אפילו ממין אחר ודאי אמרינן מכת מדינה היא. וראיה לדבר מדאמרינן בסמוך אמר ליה זרעה חיטי ואזל וזרעה שערי ואשתדוף רובא דבאגי מאי מצי אמר ליה אי זרעתה חיטי נמי הוה משתדיף וההיא ודאי בבאגא של שעורים איירי מדקאמר ליה אי זרעתה חיטי הוה מתקיים בי תגזר אומר ויקם לך כלומר ואפשר דלא הוו משתדפי אלא שעורים והיינו ותגזר אומר כלומר שהוא היה רוצה לזרוע מה שלא זרעו האחרים דאם איתא שאף הבאגא היתה זרועה חטים הוה ליה למימר אי זרעתה חיטי הוה מתקיים בי לא יבושו בעת רעה כדלקמן וכיון דבבאגי זרועה שעורים איירינן שמע מינה דלרב יוסף אמרינן מכת מדינה מזרע לזרע דאי לא היכי מצי אמר ליה אי זרעתה חיטי הות נמי משתדפא אלא ודאי כדאמרן. הר"ן.

וזה לשון הראב"ד: היכי דמי מכת מדינה אמר רב יהודה כגון דאשתדוף וכו'. עולא אמר כגון שנשדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה והוא שסמוכות לה ממש אבל היה דבר מפסיק ביניהם בור או אספסטא או זרע אחר או תלם אחד בכל סביבותיה שלא נשדף אי הוי כסמוכות לה ואי נשדף תלם אחד לבדו בכל סביבותיה אי הוי בארבע רוחות כולם עלו בתיקו. ומסתברא שמנכה לו. ואף על גב דסוגיין בשאר בעיא כרב יהודה לא מידמייא הא דעולא דתרוייהו מודו להדדי. אי נמי דעולא מודה לדרב יהודה דהיכא דאיכא רובא ודאי מכת מדינה ועולא דעדיפא מינה קאמר וכיון דחזינן דבני מערבא קא בעו בעיי אליבא דעולא ליכא למידמי להא דעולא אלא או הא או הא. עד כאן.

דף קו.

מסתברא דאמר ליה אי זרעתה חיטי הוה מקיים בי ותגזור אומר וכו'. ונראה לומר דהאי דינא דיינינן בין בחכרנותא בין בקבלנותא למחצה לשליש דכיון דשני משליחותיה פושע הוא ומצי נמי אמר ליה אי לא שנית הוה מקיים בי ותגזר אומר וכו' וכן נראה מלשון הר"מ שכתב השוכר או המקבל וכו'. הרמ"ך.

הוה משתייר לי שרתא וכו'. פירוש והשדה שבידך היה ראוי להשתייר ומזלך גרם דלא אשתייר. והכא ליכא למימר מדידך הוה משתייר דהאי גופיה דידיה הוא. שיטה.

לימא ליה אי משום לתאי דידי הוה משתייר לי פורתא. ואף על פי שזו השדה אינה שלו וגם לא נשתייר לו משדותיו כלום אפילו הכי סלקא דעתך למימר הכי דהא לעיל אף להוציא ממון אמרינן הכי וצריך ליתן לו חכירותו משלם אלמא טענה ברורה היא כל שכן דלהחזיק ממון יש לו לומר כן. ומשני אי הוה חזיא לאשתיורי וכו' דודאי גבי מחכיר שייך למימר הכי שהרי גוף הקרקע שלו וממנה יש לו לקבל חכירותו כדלעיל דאמרינן חטי מארעאי קא בעינא ושייך לומר נשארנו מעט מהרבה והרי נשאר לי חכירותי בשדה שלי אבל חוכר לא מצי למימר נשארנו מעט וגו' שאין גוף הקרקע שלו והרי לא נשאר לך כלום ואפילו אפטור אותך מן החכירות. הרא"ש.

מתיבי היתה שנת שדפון וירקון וכו'. אינו עולה ללוקח מן המנין ואין המוכר יכול לפדותה עד שתי שנים שלמות של תבואות. קתני שדפון דומיא דשני אליהו דלא הואי תבואה בכל המלכות הא איכא תבואה במקצת סלקא ליה ולא אמרינן מכת מדינה היא אלא אמרינן משום לתא דלוקח הוא ומשמים קנסוהו והכא נמי כיון דאיכא תבואה במקצת מדינה אמאי מנכה לו מחכורו נימא משום לתא דמקבל הוא וקשיא לתרוייהו דילמא מכת מדינה היא דקתני במתניתין מכת כל המלכות קאמר דומיא דשני אליהו

שהיה בכל מלכות אחאב. ושני ליה שאני הכא דרחמנא אמר שני תבואות וכיון דאיכא תבואה בעולם שני תבואות הוו. ואקשיה אי הכי שביעית נמי תעלה לו וכו'. ופריק ליה אף על גב דאיכא תבואה בחוץ לארץ רחמנא אפקעה מישראל וכמי שאין תבואה בעולם הוא ואינו מחשבון שנים. אלא מעתה שביעית תעלה לו בגירוע דכתיב ואם אמר היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן וגו' ואם הקדיש שתי שנים לפני היובל האחת שביעית והוא נותן שני סלעים ושני פונדיונים ולמה הוא נותן כל זה והלא אינה אלא שנה אחת לפני היובל כי השביעית אינה ממנין שנים ואינו עולה לחשבון השנה כי אם סלע ושלשה ריבעי דינר בקירוב כי כשתוציא מן היובל שבעה שני שמטה נשאר חמשים סלעים למ"ב שנים ותחלק אותם ויעלה לשנה סלע ושליש ריבעי דינר בקירובן וכשהקדישה שתי שנים לפני היובל לא תחשוב אותם כי אם שנה אחת וכבר נגרעו מהיובל מעא ולא נשארו עד היובל כי אם שנה. הא דתנן נותן סלע ופונדיון לשנה חוץ מן החומש קאמר שהמקדיש מוסיף חומש ואם שדה מקנה הוא אינו פודה אלא בשוה. ושני ליה שאני הקדש דלאו בתבואות תליא מילתא אלא כל דחזי לשום תשמיש צריך פדיון ושביעית נמי הא חזיא למשטח בה פירי. והאי קושיא אמתניתין נמי קשיא. הראב"ד ז"ל.

דף קו:

לניסא זוטא מיהא חזינא קשיא פירוש קשה לשמואל דאמר לעיל דמצי למימר חזינא לניסא. וקשה מאי הקשה לשמואל מכיון שירדנו לסברא זו לחלק בין נס לנס מעתה לא תיקשי לשמואל דשמא נס דשמואל שהקדוש ברוך הוא ישמע תפלתו זוטר מניסא דגם את הארי גם את הדוב. ועוד קשה דהא אמרינן לעיל וכו' כמו שכתוב בתוספות. ויש לומר דהא דשמואל איירי כגון דאמר ליה זרע כל מה שתרצה וכו' כמו שכתוב בתוספות וקמשמע לן שמואל דאפילו על כל מינים שהייתי מתפלל עליהם אפשר שיעשה לי נס שתקבל תפלתי ודמי הא ניסא לנס דגם את הארי גם את הדוב וגו'. הרא"ש.

כתוב בתוספות ויש לומר דשמואל מיירי כגון שאמר לו זרע כל מה שתרצה וכו'. עד סוף. וכתוב בגליון ולפי זה נראה הא דקאמר בסמוך תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה איירי כשאמר לו מין זה זרע ולא אמר לו זרע כל מה שתרצה דהא שמואל עמד בקושיא. עד כאן.

תני חדא פעם ראשונה ושניה זורעה שלישית אינו זורעה פירש רש"י כשזורעים ואכלה חגב כעין משנתנו. וכן משמעה לכאורה ודבר למד הוא מדאמרינן בתרה אמר רבי שמעון בן לקיש לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל זרעה ולא צמחה מזרע

זרע לה ואזיל ובודאי משמע דאהאי ברייתא דקתני זורעה פעם ראשונה ושניה קאי וקאמר דההיא בשאכלה חגב. אבל זרעה ולא צמחה לא מנכה ליה עד דזרע ליה ואזיל כל זמן הזריעה וכשזרעה ואכלה חגב אף על גב דהיא מכת מדינה לא מנכה ליה אלא אם כן זרעה שתים לרבי ושלש לרבי שמעון בן גמליאל שכן דרך בני באגי נמי לזרוע בשלהן כן ואם זרעה שתים לרבי או שלש לרבן שמעון בן גמליאל אינו צריך לזרעה עוד ואף על פי שעדיין לא כלה זמן הזריעה לפי שהוחזקה זו באכילת חגב. וכן נמי משמע בירושלמי דהא דריש לקיש אברייתא קאי דגרסינן התם תני המקבל שדה מחברו זרעה פעם ראשונה ולא צמחה כופין אותו לזרעה פעם שניה פעם שניה ולא צמחה אין כופין אותו לזרעה פעם שלישית אמר ריש לקיש הדא דתימר בשדה שאינה בדוקה אבל בשדה בדוקה כופין אותו לזרעה פעם שלישית והיינו הברייתא השנויה כאן אלמא ריש לקיש אברייתא קאי ומדפריש בגמרין ואכלה חגב אלמא ברייתא אאכלה חגב קיימא כדברי רש"י ז"ל. אבל בתוספתא משמע דברייתא לא אאכלה חגב קיימא. אלא שזרעה ולא צמחה בלבד דתניא התם המקבל שדה מחבירו זרעה שנה ראשונה ולא צמחה כופין אותו וזורשה שנייה ולא צמחה אין כופין אותו לזרעה שלישית ודאמר ריש לקיש בירושלמי במה דברים אמורים בשדה שאינה בדוקה אהא נמי קאי דאי שדה שאינה בדוקה היא אין כופין אותו לזרוע יותר משתי שנים דהוחזקה זו שאינה מצמחת אבל אם היא שדה בדוקה זורע והולך כל ימי הזרע ואם לא רצה כופין אותו. ובקבלנות היא דאי בחכירות למה כופין אם ירצה יזרע או יעמוד ונותן חכירותו ושמא כופין בנתינת חכירותו קאמר. ואפילו אם קבלה לשנה אחת בלבד יש לומר שכופין אותו לזרוע כל ימי הזריעה ואם לא זרעה אפילו היא מכת מדינה אינו מנכה לו וכן אם בקבלנות רואין כמה היא ראויה לעשות. ואם זרעה כל זריעותיה עד שכלה ומן הזריעה ולא צמחה אם מכת מדינה היא מנכה לו ואפילו לא הספיק לזרעה אלא שתי פעמים לרבי שמעון בן גמליאל או פעם אחת לרבי שלא הוחזקה זו מנכה לו מן חכורו שהרי זרעה כל צרכו ולא פשע בה בכלום. הרשב"א.

וזה לשון הרמב"ן: הא דתניא פום ראשונה ושנייה וכו'. פירש רש"י כגון שזרעה וצמחה ואכלה חגב וכו' ובתוספתא מצאתיה בלשון אחרת המקבל שדה מחברו זרעה שנה ראשונה ולא צמחה כופין אותו וזורעה שנה שניה שניה ולא צמחה אין כופין אותו לזרעה שלישית. ובירושלמי תני המקבל שדה מחבירו וכו' אמר ריש לקיש הדא דתימא בשדה שאינה בדוקה וכו'. וזו היא הברייתא ששנויה בכאן בגמרין אלא שדרך בעלי הגמרא לשנות לשון הברייתות למתנינהו בלישנא קלילא ופעמים מוסיפין בהם פירוש ומימריה

דריש לקיש לאו היינו מימרא דאמרי בני מערבא משמיה. ובגמרא דילן אמתניתין קאי והכי קאמר אבל זרעה ולא צמחה חייב לזרעה אף על גב דאשתדוף רובא דבאגי וזרע לה ואזיל עד דאתו אריסי מדברא ואם זרעה עד דאתו אריסי מדברא ולא צמחה מנכה לי חכורו ואפילו לא זרעה אלא שתי פעמים לרבי שמעון בן גמליאל משום דלא עבדה ארעא שליחותה ומילתא פשיטא היא בין שהיתה שנת שדפון בין שהיו שנים כתקנן שלעולם חייב לזרעה כן ואם זרעה כל זריעותיה עד שכלה זמן הזרע מנכה לו חכורו ואם לא זרעה כל הזריעות הראויות לה עד שיכלה זמן הזרע אף על פי שזרעה שלש פעמים אינו מנכה לו מן חכורו והני מילי בשוה בדוקה אפל בשדה שאינה בדוקה אם זרעה שלש פעמים או שנים לרבי קודם שכלה זמן הזרע שוב אינו זורעה. ופירוש הברייתא כך הוא המקבל שדה מחברו לשנה אחת או לשבע שנים וזרעה פעם ראשונה ושנייה בשנה ראשונה קודם שיכלה זמן הזרע או שזרעה שנה ראשונה ושנייה ולא צמחה הוחזקה שדה זו שאינה ראויה לזרע ואין כופין אותו לזרעה פעם שלישית בין היתה שנת שדפון וירקון בין שהיו שנים כתקנן. ותמהני על רבינו הגדול ז"ל למה לא כתב זו הברייתא בהלכות. ונראה שהלכה כדברי האומר וזרעה פעם שלישית וכו' כמו שכתוב בפסקי הרא"ש ובנמוקי יוסף. עד כאן.

שלישית אינו זורעה וכו'. נראה לי דמלתא באנפי נפשא היא ולאו אלקתה מדינה קאי אלא אדרבה בשלא לקו אלא היא וכיון דהויא תרי זימני לא אמרינן מזליה גרם והיינו דקתני אינו זורעה לכתחלה דאי במכת מדינה מיירי מאי חזקה איכא לאו בדידה ולאו במדינה ואפילו תימא דהיינו חזקה דלא מקיים ביה לא יבושו בעת רעה וכו' מכל מקום אמאי לא יזרענה הנביא הוא שתלקה המדינה ותלקה עמה דהא במכת מדינה ליכא חזקה כלל ולא היה לו לומר אלא אם לא זרעה שלישית ולקתה מדינה פטור והיה נראה לי לומר דאף אם לקו כל שדות חוכר אותן שנים לא אמרינן שיזרענו דמזליה גרם דלאו אדעתא דהכי חכר דאי ידיע במזליה לא הוה חכר ולא מכרחינן ליה להגדיל בהפסדו וברוע מזלו. אלא שיש לומר דמזלא ליכא חזקה דבמילתא דאתי על דרך עונש ושכר ליתא ביה חזקה והוא שזרע שדות אחרות בימים אחרים וצמחו ולא לקו דלא להוי מזל קבוע בענין קבלנות למאן דאמר מזל גורם. ומכל מקום הראשון נראה לי עיקר דלא מיירי אלא בשלקתה זו ולא היתה מכת מדינה ואף לא לקו כל שדותיו של חוכר אם היו לו ורש"י לרבותא קאמר ואפילו היתה מכת מדינה והיינו לישנא דאפילו. שיטה.

מצי אמר ליה כל בי זרעא זרע וזיל. ואין זו מכת מדינה ואף על פי שזרעו גם אחרים ולא צמחו גם הם לא זרעו בזמן הזרע ואם חזרו וזרעו היה צומח. הרא"ש.

עד דאתו אריסי מדברא בערב וקיימא כימה אריסייהו והוא חצי ימי החורף. הראב"ד. ונשאל מורנו ה"ר יוסף טוב עלם הא דאמרינן עד דאתו אריסי מדברא וקיימא כימה להדי רישייהו היכא קיימא כימה להדי רישייהו ומה קצבה יש בדבר. והשיב וזה לשונו: תנן המקבל שדה מחברו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מחכורו. ואמר ריש לקיש לא שנו אלא שזרעה וצמחה דמאי אית ליה למימר לא טרחת שפיר הא מוכחא מילתא שהרי זרעה וצמחה אבל זרעה ולא צמחה כל בי זרעא ליזרע וליזיל דמצי אמר ליה בדידך קיימא דלא טרחת שפיר. ועד כמה מדחה ליה בהכי אמר רב פפא עד דאתו אריסי וכו'. ואתו אריסי מדברא בכ"ב בשבט והיכי משכחת לה כדתנן תמן אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג הראשון אינו מזכיר האחרון מזכיר וכו'. וילפינן מהא שתחלת זכירת גשמים בכ"א בתשרי אבל מפני תקנת עולי רגלים אין שואלין אותן אלא עד שבעה במרחשון כדתנן רבי שמעון בן גמליאל אומר בשבעה בו חמשה עשר יום אחר החג וכו'. ומכל מקום תחלת גשמי שנה מכ"א בתשרי הוא והוא זמן ממשלתה של כימה שכימה וכסיל הם שני ממונים המנהיגים את העולם כסיל בימות החמה וכימה בימות הגשמים וכל אחד ואחד מושל ששה חדשים בשנה ומנא לן דכימה מושלת בימות הגשמים כדתניא בשנת ששת מאות שנה לחיי נח בחדש השני רבי אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעיינות מתמעטים ומתוך ששינו מעשיהם שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם. מכאן אתה למד שמזל כימה ממונה על הגשמים ושני כוכבים הוא והוא שכתוב וארובות השמים נפתחו. ומהו יום שמזל כימה שוקע כימה שוקע ביום (לחדש) וזורח ביום ולא ישטפו שכשסידר המקום ירידת גשמים לחיים על בריותיו סדרן שיהא אדם עמל ביום וחורש וזורע ביום לא ישטפו עליו גשמים ובלילה הולך ונופש והגשמים באין ומשקין זריעתו שכן מצינו בימי הורדוס בזמן שעוסקים בבנין בית המקדש ירדו להן גשמים בלילות ולמחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה חמה ומשכימין למלאכתן להודיע שמלאכת שמים בידיהן וכן ראוי להיות כל עת ועת אלא מתוך שמקלקלין דרכי של עולם שיהא מזל כימה שוקע ביום ועולה בלילה במרחשון וכסלו שהן קרויין זרע כדי שיוכלו לחרוש ולזרוע ביום וגשמים בלילה. ותו הא דאמרינן בהרואה שמואל רמי כתיב עושה עש כסיל וכימה וכתיב כימה וכסיל הא כיצד אלמלא חמה של כסיל אין העולם מתקיים מפני צנה של כימה ואלמלא צנה של כימה אין העולם מתקיים מפני חמה של כסיל הרי שכסיל מושל בימות החמה וכימה בימות הגשמים וכי מנית לממשלתה של

כימה משמיני של עצרת שהוא יום תחלת ממשלתה של כימה משכחת לה דהוא פלג כלה בכ"ב בטבת והן שלשה חדשים אותן שלשה חדשים ניתנו לבריות לזריעה ולתקן מלאכתן בשדה ומאותו יום ולמעלה אינו ראוי לזריעה ובאין כל האריסין מן השדה ועושין צרכן בבתיהם והיא שעתא דקיימא כימה להדי רישייהו שעומדת בחצי הרקיע כעין חמה שזורחת בבקר במזרח ובחצי היום נמצאת על ראשי בני אדם בחצי הרקיע חמה לפי מניינה וכימה לפי מניינה והיינו דאמר רב פפא דלא כייפינן ליה לבעל הבית שיהא מנכה מחכירו עד דטרח אריס והדר טרח עד שעה שדרך בני אדם לבא מן הזריעה ולנוח בבתיהם והיינו דקיימא כימה להדי רישייהו. עד כאן. ויש טעיות.

כתב מורנו הרב נר"ו בתשובה סימן אלף תס"ד וזה לשונו: שאלת לתרץ לך מה שהקשו התוספות על רש"י עלה דהא דאמרינן פרק המקבל אמר רב פפא עד דאתו אריסי וכו'. שנראה שהן קושיות חזקות. תשובה אנא קשיא לי נמי כיון דקושטא הוא דעש הוי זנב טלה כדאמרינן בברכות אמאי לא אמר רב פפא וקיימא עש אריסייהו. לפיכך אני אומר דנקט כימה משום דאית לה זוהרא רבא והיא מן הכוכבים הנראין ביום סמוך לערב אחר נטות השמש וחזקי הראות רואים אותם וכל שכן האריסין שהן רגילין בכך ואל תתמה כי אני ראיתי שנים שלשה כוכבים שעה אחת קודם הלילה. ומה שהקשו דפועלים לא אתו מדברא עד צאת הכוכבים. לא קשיא דדוקא פועלים דהוו שכירי יום אינן באים עד צאת הכוכבים אבל אריסי דלא הוו שכירי יום זמן ביאתם לבית הוי בשעה עשירית לפי שבאותו זמן כבר כלו ימי הזרע ולא נשאר להם עבודה בשדה עד הלילה. אי נמי נקט כימה לפי שהיא ניכרת יותר וכפי חשבון המזלות נודע דקיימא כימה אריסייהו לא שנראית ממש והוא סימן לאריסין כי באותה שעה הם נכנסים מן השדות שכבר כלה הזמן של הזרע ולא נשאר בשדות עבודה רבה כדי שיתעכב עד הלילה אבל הפועל בנל זמן אין יוצא ממלאכתו עד הלילה דכתיב ולעבודתו עדי ערב וכו'. עד כאן.

עד דאתו אריסי מדברא וכו'. ככתוב בתוספות. מיהו קצת קשה על זה דאמרינן במנחות בפרק כל הקרבנות שהיו זורעים קודם לפסח שבעים יום וזה היה בתוך שבט. ויש לומר שכימה משוכה לצד שור יותר מלצד טלה ולכך אף על פי שבתחלת שבט סוף זנב טלה ותחלת ראשו של שור להדי רישייהו כימה מיהא לא הויא להדי רישייהו שהיא משוכה כנגד אמצע ראשו של שור או כנגד גופו של שור ואי הכי נראית עש כאומר לה הב לי בנאי אף על פי שרחוקה ממנו כדפירשתי ולכך אין כימה בתחלת שבט להדי רישייהו עד שיעברו קצת מימי תחלת החדש. אי נמי בזה תלוי הדבר כי בתחלת שבט של לבנה אין עדיין תחלת שבט של חמה ואין תחלת שבט של חמה מתחיל ברוב שנים יותר

משבעים יום קודם הפסח ובתחלת שבט של חמה הוא דקיימא כימה להדי רישייהו. אי נמי מחמת חשיבות אותה הקרקע שהיו זורעין בה לצורך העומר היו מושכין בה ימי הזרע יותר. ומה שאומר כאן עד דאתו מדברא עד אותו הזמן משוך זמן הזרע בכל מקומות. אי נמי ברוב מקומות אבל יש מקומות שמושך גם יותר מחמת חשיבות הקרקע. ועל תירוץ ראשון שכתבתי שכימה כנגד ראשו של שור או כנגד הגוף על זה יש להקשות אם כן אין זנב טלה רץ אחר כימה אלא כימה רצה אחר זנב טלה שהרי טלה הולך לפניו ושור הולך אחריו ובהרואה אומר התלמוד דעש דהיינו זנב טלה רהטא אבתרא דכימה וקאמרה לה הב לי בני ועל כן אינו נראה זה התירוץ ראשון. מפי רבי תוספות שאנץ.

מאן מיקל בכלהו רבי שמעון. פירוש הא דמאחר רבי שמעון זמן הזריעה קולא היא למי שלא זרעה כלל דאמרינן לעיל דחייב דמצי אמר אכתי זרענא לה. הראב"ד ז"ל.

נהר מלכא סבא לא עביד דמסתכר. משמע מהכא דאי עביד דמסתכר אף על גב דכלהו לקו בהדיה לא מנכה ליה. מאי טעמא דעליה דידיה רמיא מילתא לאתנויי וכיון דלא אתני איהו דאפסיד אנפשיה דבעל הקרקע ידו על העליונה משום דדמי למכר וכיון דנחית להכי כי איתרעי פסידא למוכר איתרעי ליה. הראב"ד ז"ל.

ההוא גברא דקביל ארעא לאספסתא בכורא דשערא. והיה יכול לזרעה אספסתא כמה פעמים בשנה כדאמרינן בפרק חזקת אכלה תלת פירי בתלתא ירחי כגון אספסתא ולא זרעה אספסתא פעם שנייה וזרעה שיורים ולקו השעורים מי הוי כלקתה ונותן לו מתוכה או לא. הראב"ד.

דקביל ארעא לאספסתא. יש ספרים שכתוב בהם עבדא אספסתא. ולא הוה צריך למימר וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.

הכא עבדא ארעא שליחותיה אף על גב דאמרינן לעיל בפרק הרבית מעיקרא הא דחלא חלא היינו משבא לחבית אבל בכרם לא נתקלקל. הרא"ש.

ומודה רב אשי בענבי דכדום. כלומר שלא הספיק לעשות יין מהן עד שהחמיצו אי נמי שדה שלא לקתה בקמתה אלא אחר שנקצרה ולא הספיק לעשות מהן דגן עד שלקו העמרים אף על פי שלא לקו במחובר נמי כמי שלקתה בקמתה דמי דנותן לו מתוכה מאותו דגן שנרקב או שירדו עליו גשמים ונשחר או תפח הואיל ועדיין לא עשה מהן דגן כשלקו. ה"ר יהונתן. והרמ"ך כתב דקרום בגופנייהו ואי נמי בתר דבצרינהו לאלתר. עד כאן.

דף קז.

האי מאן דבעי דתתבייר ארעיה. פירוש כדאמרינן בעלמא נרה או הובירה עולה לו מן המנין כלומר מי שרוצה לבייר את שדהו כדי שתעשה לו הרבה לשנה אחרת והוא רוצה ליהנות ממנה מעט ולא תעמוד שדהו בטלה לגמרי לזרעה שתא חטי ושתא שערי. והיינו טעמא דרבי שמעון בן גמליאל כי שמא הוא רוצה לזרעה לשנה הבאה שעורים כי הוא צריך שעורים והיה רוצה עתה לזרעה חטים אי נמי כשהשדה נעשה מין אחד שתי שנים זו אחר זו מכחשת ואפשר כי השנה שעברה עשה בה שעורים וכשהוא עושה בה עתה שעורים הכחישה. אבל כרב ותני לית לן בה. פירוש בכל שנה יכול לעשות בה מין אחר והוא עושה הרבה. הראב"ד.

לא קשיא הא לן והא להו. לבני בבל היו שדות שמנות ויותר היה שוה להם קטנית מן התבואה מפני ששואב הלחות שבהן מפני שמרקיב פירותיהן. הראב"ד.

כתוב בתוספות התם מיירי בעשבים שאינם ראוים וכו'. אי נמי הכא נקט ליה אגב דבעי למימר בתר הכי דאי קיימין על הגבולין. וראשון עיקר דלישנא דעשבים דקאמר התם משמע דמאכל בהמה הם דלא קאמר ירקות. ועוד דהשתא צריכא כולה מילתא שפיר. מפי רבי. עד כאן תוספות שאנץ.

דילי דילך ודילך דילי. פירש הקונטרס שכן הדין לפי שאילנותיהן עומדות על המצר. ורבינו משולם פירש דילך דילי ודילי דילך כלומר אין אנו מקפידין זה על זה ומכל מקום נהוג בני מצראה. וכן פירש רבינו חננאל. הרא"ש.

הנוטה לכאן ולכאן. פירש הקונטרס השרשים שנוטים לכאן הם לכאן והפירות שכנגד השרשים הם לכאן. ולא רצה לפרש הנוטה כענפים לפי דלא אזלינן בתר הנוף כדאמר בפרק לא יחפור אילן הנוטה מביא וקורא פירוש בעל הקרקע דאזלינן בתר הנקה. מיהו קשה דהנוטה משמע דקאי אענפים מלשון הטייה וגם ההוא דלא יאסור רצה לומר בענפים הנוטים. וכן נמי קאמר התם גבי אילן הנוטה קוצץ מיירי בנטיית הענפים לכך נראה דהכי נמי רצה לומר וכו' כמו שפירשו בתוספות. תלמיד הר"ף.

וזה לשון הראב"ד: אילן הנוטה לכאן ולכאן אף על פי שכוורתו על המצר כיון שענפיו נוטין לצד אחר לאותו צד הם הפירות והא דתניא חולקין בממלא כל המצר כלומר שענפיו ממלאין כל המצר אף על פי שהם נוטים לצד אחר. ופסק הרב כשמואל דאמר חולקין והא דאמר ליה רב יהודה לרבין בר נחמן כמנהג המקום ולא שפסק הלכה כרב. עד כאן.

שלא תמצא אשתך ספק נדה. שיותר מצטער הוא ממה שאם היתה ודאי נדה וגם אינו נזהר כל כך. הרא"ש. וזה לשון תלמיד הר"ף: ורבינו תם פירש דדוקא ספק נדה קאמר לפי שאין בלבו כל כך ליזהר אבל ודאי נדה יזהר ממנה. עד כאן.

דף קז:

עבד מאי דעבד. פירש בערוך שנטע אילנות על הקברים והשביעין שלא יוציאו פרח אלא אותן שנטועין על אותן שמתו בזמנן. הרא"ש.

אבל רבינו חננאל פירש וזה לשונו: עשה שאלת חלום ואמרו לו בחלומו תשעים ותשעה מתים בעין ואחד בדרך ארץ. והגאון אמר אנו לא גרסנו עבד מאי דעבד וכו'. עד כאן.

אי לאו זיקא וכו'. ואפילו בביתא דשישא איכא קצת זיקא. תלמיד הר"ף.

הכל בידי שמים וכו'. ולא דמי להא דאמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דהתם מיירי במדות שנגזר על האדם להתנהג בו כל ימי חייו והכא מיירי במאורעות שנגורין על האדם מידי יום יום. הרא"ש.

דאנהרא לכולי עלמא וכו'. ואם תאמר פשיטא שהן לכולי עלמא שלדעת כן מניחין אותן מידי ומאי קמשמע לן מהכא משמע דבלאו בני הספינות היו מניחין אותן בשביל אותן שמשקין משם שדותיהן וקמשמע לן שאינו דוקא לאותן שמשקין שדותיהן. מפי רבי. תוספות שאנץ.

דף קח.

לכריא פתיא. פירש רבינו חננאל לתקן מכשולי הרחובות ופתיא לשון רוחב כדמתרגמינן רחבה פותיא. הרא"ש. ז"ל.

לאו בני מיפק באכלוזא נינהו. מיהו משדרי גברא דקאי בחריקייהו וצריך עיון. ודילמא כיון דאקרקפא דגברי רמיא ההיא עבידתא פטרינן להו מינה לגמרי. הרמ"ך. וכן כתב בנמוקי יוסף עיין שם. ומיהו לאו כל צורבא מרבנן פטרינן מהנך מילי ודדמי להו אלא צורבא מרבנן דלא עסיק במידי אחרינא אלא באורייתא וכיון דתורתו אומנותו אף על פי שמתפרנס ממנה בשכר בטלתו ממלאכות אחרות אפילו הכי פטרינן ליה מהנך מילי ומדדמי להו וקרא כתיב מנדה בלו וגו'. וכן כתבו הגאונים דלאו כל צורבא מרבנן פטרינן אלא הנך בלחוד. הרמ"ך.

לכריא דנהרא תתאי מסייעי עילאי וכו'. מפני שהתחתונים צריכים לעליונים שהנהר אם לא ימצא דרכו פנוי הוא עושה דרך לעצמו והולך לצדדים אחרים. וחלופא במיא דמטרא. פירוש ביבין המוציאין קלקולי העיר וזבליהן שעליונים צריכין לתחתונים שאם

לא יתנו להם התחתונים דרך לצאת בו העליונים מתקלקלים חצרותיהן. הראב"ד.
וזה לשון רבינו חננאל: תתאי מסייעי לעלאי מינייהו מאי טעמא דלא מצי תתאי לאשקויי אלא בתר עילאי ועילאי דשתו כבר לא צריכי לסיועי לתתאי. ותילוף דין זה בביב של מטר דעילאי מסייעי לתתאי שיפתחו ויצא המטר ולא יפלו חצרותיהן אבל התחתונים שלא באו מי גשמים עליהם אינם מסייעים לעליונים שיכולין לומר אנו המים שלנו יצאו מאי איכפת לן מן המים שלכם. תניא נמי הכי חמש חצרות וכו' וכן הלכתא. עד כאן.
האי מאן דמחזיק ביני אחי או ביני שותפי בארעא דהפקרא או מנכסי גר שמת והקרקע בין קרקעותיהן של אלו ואינו סמוך לקרקעות של זה הזוכה בו חציפא הוי ומסלקינן ליה מיניה בדינא דילהו חזי למיזכי ביה טפי דכיון דהוה ההוא קרקע הפקר זכה כל שדה ושדה הסמוכה לו במקצתו כעין חצרו של אדם שזוכה וקונה לו. וצריך עיון היכא דלא הוו אינהו קיימי בצד שדותיהן לזכות באותה שדה וקדם הלה וזכה בכל אמאי מוציאין אותה מידו. אלא ודאי נראה לומר דכל היכא דקדם הלה וזכה בה לעצמו זכה בה בכל ענין שיקדים לזכות בה בחזקה המועלת בקרקע הפקר. מיהו מסלקינן ליה דקאמרינן הכא בדמי דשויא ההיא ארעא קאמרינן. והאי פירוש דחיק. אלא אפילו בדמי נמי לית לן לסלוקיה דלא גרע זוכה מן ההפקר ממקבל מתנה ומה לי זכה לו נותן המתנה ומה לי זכו לו שמים אין לך מתנה גדולה מזו ולית בה משום ועשית הישר והטוב כלל. אלא ודאי הכי פירושו האי מאן דאחזיק ביני אחי דזבן ארעא מחבריה ביני אחי או ביני שותפי בין דקיימא ההיא ארעא דזבן אמיצרא דאחי בין דלא קיימא אמצרייהו מסלקינן ליה כרב נחמן. כן נראה לומר אף על גב דהוי לוקח בר מצרא מצי האי אחא או האי שותפא דהוה שותפיה בארעא ומפיק ליה מיניה דלוקח. ועל דרך זו הלך רבינו האיי. אי נמי אף על גב דלאו שותפי נינהו בחדא ארעא אלא דזבן בין ארעא דראובן לארעא דשמעון מסלקי ליה בדמי דיהב איהו בהאי ארעא בין יוקרא בין זולא משום ועשית הישר והטוב דאמרינן שליחותיה דבר מצרא הוא דעבד כד זבן ולאו לנפשיה זבן המפליג לה בין כל בני מצרא אי אתו כולהו כחדא לאפוקי מהא דזבן ואחריותייהו עליה דלוקח ראשון ואחריותיה דלוקח ראשון הוי עליה דמוכר ראשון. מיהו נראה לומר דהיכא דקא טעין לוקח לא כתיבנא שטרא לכל חד וחד מינייכו דלא ניחא לי לאפושי שטרי עילואי ואי ניחא לכון בחד שטרא זבונו מינאי ואי לא לא מסליקנא טענתיה טענה דמצי אמר בהא אפילו מארי ארעא הוה קפיד דלא ליפשו שטרי עלויה וצריך עיון. ואי לא בעי לאפלוגי אית דינא דגוד או איגוד כיון דתרווייהו בני מצראי מצוי עלוי בנכסי דבי מריון ומצי בר מצרא אמר אנא בעינא דליזבנה למנאתא דילי לפלניא אף על גב דליתיה בר מצרא ולא

בעינן דתיקום בידך וצריך עיון אם לא היה בעיר אף על פי שלא שמע אותה מכירה עד שבא אינו יכול לערער כשיבא אלא אם כן בא אותו היום עצמו. וכן נראה מדברי הר"מ ז"ל. לרבינו האיי ז"ל ורבינו הגדול כתב בתשובה אם שהה בן המצר משידע דהאיך זבנה להאי ארעא אמצריה כדי תביעת בית דין וכדי שיטרח להביא מעותיו שיהיו מוכנין אצלו ולא אתא למתבעיה בטל דין המצרנות ממנו. ועוד כתב רבינו האיי דהיכא דאמר ליה בר מצרא זבין לי באשראי ואנא טרחנא ומייתינא לך זוזך לזימנא דתקבע לי לא מפקינן לה מידא דלוקח ראשון אף על גב דאמיד האי בר מצרא טפי מלוקח ראשון אלא אם נתן מקצתן וזקף עליו השאר במלוה. עד כאן הרמ"ך.

וזה לשון הריא"ף ז"ל בתשובת שאלה: מועתקים מלשון ערבי מרן יוסף ן' סה"ל יבאר לי אדוני מה שנחלקו בו רב יהודה ורב נחמן ונהרדעי במה שאמרו אמר רב יהודה האי מאן דאחזיק וכו'. אם נחלקו בעיקר בן המצר או בפרט מפרטיו רצוני לומר שהן מודים בדין בן המצר אלא שהן חולקין בפרט ממנו.

תשובה. מקום זה הוא מקום ראויה לשאלה ולא ראיתי לאחד מן המפרשים פירש בו. אלא שמה שנראה לי בו הוא שאם היה לראובן שדה ולשמעון אחיו או שותפו שוה אחר כנגדו ובין שתי השדות מקום רחב הפקר אין לו בעלים ובא איש זר ירד במקום ההוא להחזיק בו ולבנותו לעצמו אמרו חציפא הוי סלוקי לא מחלקינן ליה חציפא הוי לפי שהפריד בין אחים ובין שותפים ברדתו ביניהם אבל לסלקו מביניהם מטענת שהפריד ביניהם לא. ואמר רב נחמן שיש בזה עליהם הפסד לפי שהפריד ביניהם וראוי לו להסתלק מביניהם כדי שיהיו קרובים זה לזה כמו שהיו אמנם אם היתה קביעתם לסלקו מביניהם מטענת דינא דבר מצרא כדי שיחזיקו הן בה ויצרפו אותה עם שדותיהן לא והסיבה בזה שלא הטיל הכתוב דינא דבר מצרא אלא על הלוקח כמו שאמרו ללוקח אזהריה רחמנא משום שנאמר ועשית הישר וגו' זה לפי שאנו אומרים לו אתה קונה במעותיך הניח קרקע זה לבן המצר הזה ואתה תמצא לקנות זולתו. אבל לוקח זה אי אפשר לומר לו הניח קרקע זה שהוא בלא כסף יקחו אותו בני המצר הללו בלא מחיר ולך אתה וקנה זה טעמו של רב נחמן באמרו ואי משום דינא דבר מצרא לא מסלקינן ליה. ואמרו בהרדעי לא אלא הואיל והם באין בטענת דינא דבר מצרא טענתם טענה לפי שאמרו יתברך ועשית הישר והטוב הוא כולל לשני הדברים הנזכרים והלכה כדבריהם. עד כאן.

אי משום דינא דבר מצרא לא מסלקינן ליה. פירש רש"י ז"ל דרב נחמן לית ליה דינא דבר מצרא. וקשה דרב נחמן דהלכתא כותיה בדיני לית ליה דינא דבר מצרא. ועוד קשה

דלא אשכחן שום אמורא דלית ליה דינא דבר מצרא. הרא"ש.
ותו איכא למידק דהא רב נחמן גופיה הוא דאמר בסמוך לא צריך למיקנא מיניה אלמא אית ליה לרב נחמן דינא דבר מצרא. יש לומר דמשכחת לה באחי ושותפי דמודה בהו רב נחמן. ומיהו האי תירוצא לא סגי למקצת נוסחי דגרסי בהאי דבסמוך רב יהודה דלדידיה אפילו באחי ושותפי לא מסלקינן. לפיכך נראין הדברים דכולי עלמא אית להו דינא דבר מצרא בלוקח והכא במחזיק וכו' ככתוב בתוספות הר"ן.
והשתא דאמרת צריך למיקנא מיניה. משום דקאי אפלוגתייהו נקט האי לישנא. ונראה לי שהוא הדין אליבא דכולי עלמא אי לא אימליך ביה ואזיל וזבין אימקר וזל ברשותיה שהלוקה הוא שליח המצרן בכל דבר. חזינן אי לכולי עלמא מוזל ומזבין. תימה למה ליתן לו הקרקע כלל לימא ליה הלוקח למצרן לא הייתי יכול למצוא בשום מקום אחר לקנות קרקע שוה מאתן במאה וחכמים תקנו דין מצרן משום הישר והטוב דקאמר ליה מצרן ללוקח תמצא הרבה שדות לקנות במקום אחר הנח לי לקנות סמוך למצר ובזה לא יוכל למצוא במקום אחר ודמיא למתנה דלית בה משום דינא דבר מצרא ויש לומר דלא פלוג חכמים דכיון דמכר הוא ובאלו הדמים היה מוכרה לכל אדם זכה בה המצרן. הרא"ש.
זבין במאתים ושוה מאה אף על גב דשליח הוי לא מצי למימר בר מצרא לתקוני שדרתיך וכו'. ומקחך בטל ושקילנא ליה אנא במאה אלא אמרינן אין אונאה לקרקעות ואיבעית למשקליה הב לי מאתים ושקול. וקשיא לי על הא דאמרינן בכתובות בענין אמר למד קפידא ואמר רב נחמן לאחד ואפילו למאה אמרי ליה ואפילו טעה שליח אמר להו טעה שליח לא קאמינא אמרי ליה והא מר הוא דאמר אין אונאה לקרקעות הני מילי היכא דטעה בעל הבית אבל היכא דטעה שליח אמר ליה לתקוני שדרתיך וכו'. ודאי קשיא זו צריכה לפנים. ואיכא למימר ההוא טעה שליח דאמרינן התם כענין טעות המשנה כשהאלמנה טועה כשהיא מוכרת בנכסי יתומים שמכרה שוה מנה ודינר במנה והיא אין לה עליה אלא מנה ומשום דאוזילה בדיתמי ולא נעשית שליח בית דין ומשום הכי מכרה בטל וכן שליח שטעה בענין זה הרי הוא כאלמנה ומצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אבל אם לא מכר ביותר ממה שצוה עליו למכור אפילו טעה בדמים אינו טעות בין ביוקר בין בזול וענין בר מצרא כך הוא. הראב"ד.
וזה לשון ה"ר יהונתן: אמר ליה רב קשישא הכי אמרי נהרדעי דהכא לא שייך למימר ולא לעוותי דאין אונאה לקרקעות ואם ירצה לתת לו מאתים יקח השוה ואם לאו לא. ודוקא כהאי גוונא שלא היה יודע המוכר שהיה הלוקח קונה אלא לצורך עצמו הכא הוא דאמרינן אין אונאה לקרקעות אבל היכא דאמר ליה בפירוש לצורך פלוני אני לוקח

אותה לית דינא ולית דיינא דמצי אמר ליה לתקוני וכו' בודאי יש אונאה ובטל המקח מעיקרו והכי אמרינן במסכת קידושין. ומהכא נמי איכא למשמע דכל היכי דאמרינן אין אונאה לקרקעות אמרינן נמי אין ביטול מקח לקרקעות. עד כאן.

אמרינן משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות. קשיא לי נהי דאין אונאה לקרקעות היינו משום גזרת הכתוב ולא שיהא שוה כל המעות מידי דהוה אעבדים ושטרות ואכתי שייך למימר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. לכך נראה כפירוש ר"י דאמעשה כזה אמרה רב נחמן דכיון דקנאה לעצמו לא מצי למימר לתקוני שדרתיך שפעמים שאדם קונה קרקע הרבה יותר מדמיו וכן מוכח בפרק אלמנה ניזונת וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש ז"ל.

אי עדית היא. פירוש יש לומר מפני טובתה קנאה ואם היא זיבורית יש לומר מפני שנמכרה בזול קנאה ואין שם דרך ערמה לדחות דין בן המצר. ואם אינה לא עדית ולא זיבורית יש לומר כי ראובן זה רוצה לקנות שדה שהיא במצר לוי משמעון ומתירא מלוי וקנה זו השדה שאינה במצר לוי ואחר כך יקנה השדה שהיא במצר לוי במצר זו השדה שקנה משמעון ואם יבא לוי ויטעון יאמר לו גם אני בר מצרא וכל הקודם זכה לפיכך אומרים לו מתחלה בערמה עשית וקנית שדה בין שדות ולאו כל כמיניה לאערומי ולמידחי זכותא דלוי. רבינו חננאל ז"ל.

וזה לשון הרמ"ך ז"ל: זבן גריוא דארעא בי מיצרי דארעיה דראובן ושמעון הוי בר מצרא דראובן חזינן אי האי גריוא דזבן לוי הוי עדית או זיבורית גבי ההיא דאישתיירא גבי מוכר אי הדר בתר הכי וזבנה ניהליה ללוקח הויא זביניה זביני דאיכא למימר בעדית משום חשיבותא הוא דזבנה ולאו איערומי אערים עליה מעיקרא ובזבורית נמי איכא למיתלי טעמא דמשום דאוזיל גביה ובנה להההיא דבי מיצעי. ואי לאו הכי הוא ודאי אערומי קא מורים ולאו מידי עבד ודוקא במאי דזבן מיניה בתר הכי. כך כתב הר"מ. והיכא דלא שוי טפי האי גריוא ולא שוי נמי בציר מגריוא אחרינא דהאי ארעא נראה לומר דאפילו אגריוא קמא מצי בר מצרא אמר ליה למרי ארעא אי צריכת לזבוני זבין לי גריוא דארעא סמוך לארעא דילי ואנא אתן לך דמי מהשתא כי היכי דשקלת מיניה ולא תערים עלאי לשויי להאיך בר מצרא דכולה ארעא דילך כי היכי דתזבנא ניהליה כולה למחר וליומא אחרא מצרכת לי למיפק לבי דינא ולערעורי עליה דהאיך. ולא נראה כן מדברי הרי"ף ז"ל. עד כאן.

דף קח:

אי כתב ליה אחריות יש בה משום דינא דבר מצרא. ואף על גב דאמרינן בכתובות פרק נערה ראשון במכר ושני במתנה לא בטל שני את הראשון דמשום דינא דבר מצרא כתב ליה אלמא אף על גב דלהערמה נתכוון מהני. לא קשיא דמי יימר דמהני דילמא לא מהני כלל אם יוודע הדבר שמתחלה כתב משום מכר אלא אמרינן אומדן דעתא הוא שלא נתכוון לבטל את הראשון אלא רצה להוסיף לו אם היה מועיל לו אבל מעולם לא יועיל לו משום דינא דבר מצרא והוא היה פקח לרשעה שכתב לו שטר מתנה בפני עצמו כדי שלא יוציא מתחלה אלא שטר המתנה לחודיה ולא יוודע שטר המכר לבית דין. ה"ר יהונתן. ועיין במגיד משנה בפרק ה' מהלכות מכירה ומתנה.

בתשובה לגאון ז"ל אף על פי שיודעים הכל שערמה עשה שכתב לו מתנה אין בה דין בר מצרא והכי אמרינן גבי שני שטרות ראשון במכר ושני במתנה לא בטל שני את הראשון דליפות כחו הוא דכתב ליה משום דינא דבר מצרא. נמצא עכשיו שאף על פי שיש בידו שטר מכר מתחלה כיון שחזר וכתב לו שטר מתנה אין בה משום דינא דבר מצרא כל שכן הכא שאין בידו שטר מכר. ועיין בתשובות הריצב"ש ז"ל סימן שס"ט. ואי כתב ליה אחריות בההיא מתנתא אית ביה משום דינא דבר מצרא ויהיב בר מצרא למקבל מתנה כל מאי דשויא אי קביל עליה אחריות בסתם ואי לא כתב ליה אחריות מפורש אלא בסתם אי נמי אף על גב דלא כתב ליה אחריות כלל ואודי לוקח מנפשיה דמזבן זבנה מיניה במאתים והאי דכתב ליה לשון מתנה משום דינא דבר מצרא אף על גב דלא שויא אלא מנה משתבע ושקיל מאתים הואיל וכשליחא דבר מצרא הוא. אבל הר"מ ז"ל כתב פרק י"ג ויראה לי שצריך לטעון דמים שהן ראוין או יותר מעט וכו'. מיהו היכא דלית בה אחריות נראה לי דמהימן למימר אין הכי נמי דזבנתה מיניה בהכי והכי ומהימן בטענת מגו דיכול למימר לא זבנתה מיניה מעולם הילכך אי בעי לה בר מצרא ליתיב ליה ללוקח כל מאי דקא טעין, כן נראה. הרמ"ך.

נשאל ה"ר יוסף הלוי ז"ל אבן מיגש במי שנתן קרקע לחברו וקבל על עצמו אחריות דנפשיה בלבד אם יש בזה משום דין בן המצר הואיל ואין לו עליו זולתי אחריות זה שנתחייב לו במתנה. והשיב הואיל ולא קבל על עצמו כי אם אחריות דאתי מחמתיה בלבד לא נדון בה שהוא מכירה ונחייב בה דינא דבר מיצרא לפי שאם היתה מכירה היה מתחייב לו אפילו באחריות דאתי מעלמא כמו שמתחייבים בכל המכירות והואיל וראינו שלא נתחייב בו כי אם באחריות דאתי מחמתיה הנה זה מורה שאינה מכירה אלא מתנה אבל חזק אותה בשקבל עליו אחריות דאתי מחמתיה. ומה שאמרו ואי כתב בה

אחריות לית בה משום דינא דבר מצרא אמנם הוא על האחריות המוחלט שדרך העולם לקבל אותו עליהם בכל המכירות אבל אחריות שהוא בצד מה בלתי מוחלט על הכל אינו נכנס בכלל מאמרם הואיל ואינו האחריות הנהוג בכל המכירות. עד כאן מועתק מלשון ערבי.

מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מצרא. נראה לומר דוקא היכא דהנהו ארעתא דזבין לא הוו כלהו בהדי הדדי הוא דאמרינן הכי וטעמא דמילתא דכיון דזבין ליה כל ארעתא דיליה לחד גברא לית לן למימר ליה ללוקח דמקבל עליה אחריות לגבי בר מצרא אפיש שטרי עלך וזבין הנך דקיימי אמצריה דהאיך אהאי גברא והנך דקיימי אמצרי זבין לבר מצרא דהא קיימא לן בעלמא דאיכא קפידא בהאי מילתא היכא דאמר לשלוחיה זבין כורא ואזל וזבין ליתכא דמצי טעין לא ניחא לי דליפשו שטרי עילואי ומעביר על דבריו הוא והכא נמי אמר ליה זבין וזבין לתרי קפידא הוי. מכל מקום אי אמר ליה זבין סתמא לאחד ואפילו למאה מצי זבוני והכי איפסיקא הלכתא התם משום הכי אמרינן הכא דלית בה משום דינא דבר מצרא. אבל היכא דהוו כל ארעתא דיליה אחד מצרא והוו קריבי לארעיה דהאיך בהא ודאי נראה לומר דאית בה משום דינא דבר מצרא. וצריך עיון.

בפירוש רש"י צריך לעיין זה כי הוא הלך בדרך זה ולא עוד אלא אף על גב דלא קיימי כולהו ארעתא אחד מיצרא ואמר בר מצרא ללוקח אנא זבננא להו לכולהו ארעתא דזבנת מיניה כיון דאנא בר מצרא בחדא ארעא ואי לא בעית דאיזבנינהו לכולהו ארעתא זבין לי מיהא הך דקיימא אמצרא דילי דינא קאמר. מיהו נראה לומר דהיכא דאתו כל בני מצרא בהדי הדדי בהא הוא דאיכא למימר דלית בה משום דינא דבר מצרא דמצי לוקח אמר לא בעינא לזבוני לכולהו כי היכי דלא ליפשו שטרי עילואי. והיכא דאמרי ליה זבון לחד מיננא או לכולנא בשטרא חדא נראה לומר דהדין עמהן ולא מצי אמר להו לא ניחא לי דליפשו בעלי דינים עילואי כיון דלא מפישי שטרי עילויה. וצריך עיון.

ואפשר לומר שיותר טענה חזקה היא זו דלא ליפשו בעלי דינים כדאמרינן גבי אמר ליה זבין לחד וזבין לתרי וצריך עיון. ומיהו לפירוש הר"מ נראה דאף על גב דקיימי כל ארעתיה אחד מיצרא לית בה משום דינא דבר מצרא שהרי כתב בפרק ט"ו מהלכות שכנים המוכר כל נכסיו לאחד אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה שדה שהרי היא ואחרות קנה כאחת. ע"כ לשונו.

ואף על פי שמלשון זה יש להבין דוקא בן המצר של שדה אחת מאותן שדות שמכר הוא שאינו יכול לומר מכור לי שדה זו בלבד כיון שמכרה עם האחרות אבל אם אמר

לו מכור לי כל מה שמכרת לזה כיון שאני בן המיצר שלך באחד מן השדות והלוקח לא היה בן מיצר שלך כלל הדין עמו וכן פירשו קצת מפרשים. מכל מקום מדברי הר"מ שכתב בפרק זה בסמוך נראה בהפך שהוא כתב בענין זה וזה לשונו: וכן המוכר רחוק וכו' ולמה אין בהם דין בן המיצר וכו' עד ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המיצר מעות ויקנה. עד כאן לשונו.

וכן נראה שדעתו לומר לן גבי מאן דזבין כל נכסיו לחד גברא דודאי לא עביד איניש דמזבין כל נכסים אלא מפני צורך גדול ודוחק שעה ואי אמרת דמצי בר מצרא לאפוקינהו מיניה לא משכח לעולם מאן דזבין מיניה כי היכי דלא ליפקיה בר מצרא מהנהו נכסי וכל זה צריך עיון. והרב אל ברצלוני כך כתב דאף על גב דקיימי כולהו נכסי אמצרא דהאי גברא לית בה משום דינא דבר מצרא מהאי טעמא דכתיבנא. עד כאן. הרמ"ך.

לבעלים הראשונים וכו'. מיהו אפילו הכי אי זבנה לבר מצרא לא מצו בעלים ראשונים לאפוקי מיניה דבר מצרא צריך עיון. הרמ"ך.

כתב הרב רבי יצחק אלפסי בתשובת שאלה וזה לשונו: מועתק מלשון ערבי. וששאלת יעקב היו לו שלשה בנים ראובן ושמעון ולוי ויש לו בירה גדולה נתן ממנה בית אחד לשמעון בנו ונתן שמעון הבית הנתון לו לשרה אשתו ונפטר שמעון והניח מאשתו בת ונשארה הבית לבת מצד ירושת אביה ונשאת לחנוך והוציאה לו הבית בנדוניא ונפטרה הבת והניחה הבית ירושה לבעלה חנוך ויעקב הנזכר עודנו חי ואחר כך נתן יעקב הנזכר שארית בירה זו לבני ראובן בנו ולבן לוי בנו במתנה ובשטר המתנה כתוב איך נתתי לפלוני ופלוני בניו של פלוני בני ולפלוני בן פלוני בני כל בית פלוני במתנה בלשון מעכשיו וקבלת אחריות וטוען חנוך הנזכר לי משפט בן המצר בכל הבית ואתן לכם הדמים ואוציא אתכם ממנה לפי שבמתנה שנתן לכם הזקן יש בה אחריות. טענה זו שטוען חנוך מדין בן המצר על בניו של נותן היא טענה בטלה וגרועה ועל כיוצא בזה יאמר יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. וזה שהעיקר בדין בן המצר הוא משום שנאמר ועשית הישר והטוב ואי זוהי הדרך הנכונה והישרה בעשיית הישר והטוב להשאיר הקרקע ביד בעליו הזוכים בו מצד אביהן או להוציאם ממנו ולתתו לזולתם אין בקדקוד מי שעלה בדעתו דבר זה מוח להבחין בו בין טוב לרע ואין בזה צד ועשית הישר והטוב. ולא אמרו לבעלים הראשונים לית ביה משום דינא דבר מצרא לפי שראו שחזרתה לבעלים הראשונים היא יותר ראוי בעשיית הישר והטוב ממה שיקח אותה בן המצר. ועוד שאין דנים בדין בן המצר אלא במי שעמד בעת המכר לטעון דין בן המצר אבל מי שנשתהא ולא תבע בזמנו אין דנין לו בדין בעל המצר הלא תראה מה שאמרו הני צרו

והני שרו לית בה משום דינא דבר מצרא וכל שכן וקל וחומר מי שתובע זה אחר הזמן הארוך וכן הדין. עד כאן.

דאמר ליה אריא אברחי לך ממצרך. ולא מצי אמר ליה המצרן גם אני אם קניתיו הייתי מבריח הארי מעליך דאמר ליה אלמלא מהרתי לקנותו שמא היה מוכרו לגוי אחר. ומיהו תמיהא לי וכי בשביל שעשה עמו טובה אחת אינו מחויב לעשות לו אחרת אכתי איכא טעמא דהישר והטוב תמצא הרבה קרקעות לקנות במקום אחר ותן ליה זה שבמצרי אטו וני שהוא ערום ורעב וכסהו אינו חייב גם להאכילו אתמהא. הרא"ש.

ונראה לי שכיון שבשעה שקנה לא חל עליו חיוב דין בן המצר כיון שעשה מצוה יותר גדולה להבריח ארי ממצר הישראלי תו לא מחייב בעשיית מה שאינו מוטל עליו. עד כאן.

שמותי משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסא דאתי ליה מחמתיה. שמעינן מיהא דכל היכא דלא קיבל עליה אף על גב דאתי ליה אונסא לא מיחייב ביה מיהו בר שמתא הוא עד דמקבל עליה. הראב"ד.

וכתב הרא"ה דהוא הדין לכל גרמא בניזקין דמשמתינן ליה עד דמסלק ליה או דמקבל עליה כל אונסא דאתי ליה מיניה. הר"ן.

לר' משה בר חנוך אם עני הוא וצריך למכור לחסרון מזונות וטרח על בר מצרן לקנות או הסמוכין לו ואם אינו רוצה לקנות ולא מצא ישראל אחר שיקנה מה יעשה זה שאין לו מה יאכל אם לא ימכור לגוי ויקבל עליו אונס הגוי. ועני שאמרו אצל מרחץ ובית הבד שירשו שני אחין אינו עני לגמרי אלא עני לאותו דבר. עד כאן הרמ"ך.

נשאל הרמב"ם בשותף שהשכיר חלקו מהבית לגוי וחבירו טוען נדור יחד בבית או אני אדור בה לבדי ואתן לך השכירות כפי שומתה ולא יגיע היזק לבית והשיב שהוא חייב נמי לפי שעבר והשכיר לגוי וימנעו אותו שלא ישכירנה עוד לגוים ואמנם אין לחייבו בדבר ממה שהפסיד לשותפו בזה. עד כאן. מועתק מלשון ערבי. ועיין בתוספות בפרק לא יחפור (בבא בתרא דף כ"א ע"א) דיבור המתחיל ולא לסופר ארמאי.

משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא. כלומר אם זבנה למאן דשכונה גביה. ומיהו כי בעי למשכונה בתחלה איכא מאן דאמר דבעל המצר מעכב עליו וכו' ואיכא מאן דאמר דלא מצי מעכב וכו' וכתב הראב"ד ז"ל מסתברא כוותיה וכן כתב גם הרמב"ן ז"ל דדינא דבר מצרא לא למוכר חייבו רבנן והלואה מוכר הוא דשייך ביה ומאי אמרת דילמא דעתיה לשקועה וערומי קמערים כיון דליכא למיקם עלה דמילתא וכו' ככתוב בנמוקי יוסף הרשב"א.

כתב רבינו חננאל דשכונה גביה דאי זבנה ניהליה מיהא לא מצי בר מצרא מפיק ליה מיניה. עד כאן.

ואיכא מאן דאמר דמצי מלוה מעכב עליה דלא לזבנה אלא לדידיה כיון דקיימא ברשותיה עד השתא. מכל מקום לפום הני פירושי מצי מוכר ולוקח לאערומי עליה דבר מצרא למשכנה בידו מתחלה ולמכרה לו אחר כך. ונראה לומר לפי דבריו אלו דאי בעי למשכונה מעיקרא דמצי בר מצרא לעכובי דלא למשכנה אלא בידיה כי היכי דלא לזבנה נמי אלא לדידיה. ומצינא למימר דהא מילתא כיון דלא שכיחא לא עביד בה רבנן תקנתא דודאי כי בעי איניש לזבוניה ארעיה לאלתר מזבין לה ולא ממשכן לה מקמי הכי לאערומי עליה דבר מצרא והכי אמרינן גבי זבין ליה גרירא דארעא בי מיצעיה דארעיה דלא חיישינן להכי הילכך האי פירושא דאיק הוא דאי משכן לה גביה ובתר הכי בעי לזבוני ליה לא מצי בר מצרא מעכב. ורבינו יעקב ז"ל הלך על דרך זה ולא נהיר למיחש לאתיא רחיקא. הרמ"ך ז"ל.

כתב רבינו ברוך ז"ל בספר החכמה וזה לשונו: משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא דכי היכי דעבד ביה האי מלוה טוב וישר דאוזפיה אית ליה ללוה נמי למעבד הטוב והישר למכור לו אותו משכון בדמים שרוצים אחרים ליתן לו ובר מצרא לא מצי מעכב עליה דאיהו מצרן טפי דשכונה גביה דלהכי מיקריא משכנתא. ויש מצריכים שתהא ממושכנת בידו שנה קודם משום דאמרינן בפרק הרבית גבי רב מרי בר רחל דסתם משכנתא שתא. ואיני רואה את דבריהם דהתם מיירי שאינו יכול לסלקו מן המשכון בפחות משתא ומיהו אם בא המצרן מתחלה ואמר למלוה אני רוצה להלות לו ולא אתה נראה שיש לדמות להההיא דלעיל זבן גריוא דארעא וכו' הכא נמי חזינן אם בשביל הערמה הוא עושה המלוה שאם יבא למכור זה את השדה שיקחנו הוא מסלקי ליה ואי לא לא מסלקי ליה. ומרי הכהן אמר לי בשם רבינו תם ז"ל שנראה בעיניו שאין יכול למחות. ומיהו אם קדם המצרן וקנה או אפילו אדם אחר אין המלוה יכול להוציא מידם. וזה אין נראה לי אלא כיון דשכונה גביה עדיף מכולהו ויוציא מידם. עד כאן. סימן קס"ט.

למכור ברחוק. פירש הקונטרס שהמוכר מתכוין לקנות מן הדמים יפה או קרובה וטעמא משום שאיו לנו להשהות מקחן שלא יתבטל מלקנות האחר. ונראה יפה פירוש ריב"ם שפירש כגון שהלוקח המליף לו שדה אחת לזה רעה תחת יפה ורחוקה תחת קרובה שאין לו להוציאה מידו. תלמיד הר"פ ז"ל.

לאשה או ליתמי לית טה משום דינא דבר מצרא. כיון דלית להו מאן דזבין ועייל ונפיק להו ואינהו נמי לאו בני מיפק לשוקא ומזבן נינהו הילכך לא מחייבו אינהו לאהדורי

משום ישר וטוב. אבל היכא דזבינו אינהו לעלמא איכא למימר דאית בה משום דינא דבר מצרא ומצינא למימר דכיון דהני לא עבידי למיטרח ולמיפק לגבי בר מצרא מאן דזבין מינייהו נמי לא מיחייב דאי אמרת מיחייב לא משכחנא איהי למאן תזבון ואתיא לאיזלזולי וכן נמי ביתמי מהאי טעמא כן נראה. ואי אשת איש היא נראה לומר דאי במעות גלוים לבעל קנתה אית בה משום דינא דבר מצרא דהא אית לה בעל דעייל ונפיק וזבין לה מאי דבעיא. ואי במעות טמונים קנתה לית בה משום דינא דבר מצרא דלא הות בעיא לגלוייהו לבעל מקמי דזבנה לה לארעא. וכי איתמר בגמרא זבין לאשה לית בה משום דינא דבר מצרא בפנויה או אלמנה הוא דאמרינן הכי וכן בגרושה או באשת איש במעות טמונים כל היכא דאית לן למימר לית להו מאן דעייל ונפיק להו כדפרישנא וצריך עיון על כל זה. מכל מקום אי אשת איש היא וזבנה מצי בר מצרא לאערומי עליה דבעל דלא אערים בהכי למזבן על שמה וכן נמצא בתשובות הגאונים ז"ל. הרמ"ך ז"ל.

אבל מצאתי להריא"ף ז"ל שכתב בתשובת שאלה וזה לשונו: השאלה והתשובה מועתקים מלשון ערבי. ראובן קנה משמעון חלקו בבית שיש לו בה שותפות עם לוי ולפי שחשש פן יבא עליו לוי מתורת בן המצר כתב המקח בשם אשתו ואמר זה החלק לה קניתיו וממנונה ולאשה איו דין בן המצר ולוי אומר הערמה היא לאבד זכותי מדין בן המצר והמקח אינו אלא לך ואתה הוא שרוצה לדור עמי ולהזיק אותי. ומה שאמרו בגמרא לאיתתא וכו' לית בהו משום דינא דבר מצרא זה נאמר על אשה שאין לה בעל וזה נראה ממה שהשוו האשה ליתומים לסיבת חולשת כחם מלהזיק בדירתם ושכונתם ואשת איש הנה היא בלתי חלושת הכח ואם כן בטלה הסיבה. יורנו ושכרו כפול.

תשובה. מה שאמרה ההלכה לאשה וליתמי וכו' אין לנו להעמידה בנושא מיוחד הואיל ולא ייחדו אותה הם בכך אמנם כוללת היא בכל הנשים. גם אין הטעם בה כמו שעלה בדעתכם מצד חולשת הכח על ההיזק הלא תראה שהשותפים הם מן הכלל והם יכולין הן על ההיזק ואם כן אין הטעם מה שזכרתם. אבל עיקר הטעם הוא משום ועשית הישר והטוב ואם כן הישר והטוב הוא להשאיר המקח ביד אלו הואיל והזולת יש לו כח יותר מהן לקנות מקום אחר זולתו ואם כן שוה היא האשה שיש לה בעל לשאין לה לפי שהאשה שיש לה בעל רוצה היא לקנות קרקע כדי שלא יצאו המעות מיד בעלה. אלא שמצאנו את רבותינו ז"ל נמנעים מזה במקום שחוששין בו להערמה כמו שאמרו זבין ארעא בי מיצעי וכו' וכן זו האשה ראוי לדעת אם יש לה מעות ידועים וגלוים לקנות אותה קרקע הנה מקחה מקח ואין בה משום דינא דבר מצרא ואם לאו הערמה היא ובעל המצר יקחנו משום דין בעל המצר. זהו מה שנראה לי בתשובת שאלה זו. יצחק

בר יעקב.
וכן כתב תלמידו ה"ר יהוסף הלוי אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: מה ששאלת לאיתתא ליתמי ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא אם אשה זו כוללת כל הנשים אם לאו. לפי שראינו לרב משה גאון בתשובה ולנגיד בחבורו אומרים שאיתתא זו היא בדוקא באשת המוכר ולא ראינו זו לזולתם. דע שמאמר זה כולל כל הנשים שאין ראוי ליקח מהן קרקע כדין בן המצר לחולשת כחם ומיעוטא שגתם ואם אירע שנמכר לאשה קרקע אינה מחוייבת לתת אותו לבר מצרא לפי שעשיית הישר והטוב הוא להניחה שתקנה היא יותר מלהוציאו מידן. וכך הדין. עד כאן. וכן נראה שהוא דעת תלמידו הרמב"ם שלא חלק. ועיין שם במגיד משנה. ובתשובת הריב"ש סימן שס"ט. ולשותפי.
פירש רש"י שותף שמכר חלקו לחברו אין המצרן יכול לומר לו אני אטול ממך כדין מצרנים שבאין כאחד אבל אם לקח המצרן תחלה אפילו שני מצרנים נמי אם קדם האחד ולקח אין חברו חולק עמו וקשה דלא הוי שותפי דומיא דאשה ויתמי דמיירי שקדמו ולקחו אבל אם באו כאחד פשיטא דהמצרן קודם. ופירש רבינו תם שהוא שותפו בשדות אחרות ואם קדם ולקח לא יניחנו למצרן וכן פירש הריב"ן. הרא"ש.
וזה לשון הרמ"ך: לענין פסק ושותפא נמי דזבין לשותפיה אף על גב דליתיה בר מצרא דיליה כלל בהאי ארעא לא מצי בר מצרא מפיק לה מיניה. וכן כתב רבינו חננאל שותפא אפילו בשדה אחר שאינו סמוך למצר זה ולקח ממנו שדה אחר סמוך למצר שמעון אין שמעון מוציאה מידו עד כאן. ואי הוי שותפיה בהאי ארעא דזבין וזבנה לאידך דהוא נמי בר מצרא כתב רבינו האיי דהאי שותפא מצי מפיק לה מיניה דאיהו חזי למזכי בה טפי. ועוד כתב דאף על גב דליתיה שותפיה בארעא אלא בעסק וסחורה כיון דמקרבא דעתייהו טפי היכא דזבין ליה ארעא אמיצרא דראובן לא מצי ראובן מפיק לה מיניה משום דינא דבר מצרא. עד כאן.
שכיני העיר ושכיני שדה. פירש רש"י דלא איירי בדינא דבר מצרא. וקשה למה הפסיק בדינא דבר מצרא ופירש רבינו תם וכו' ככתוב בתוספות. הרא"ש.
וזה לשון הרמ"ך: שכיני העיר ושכיני שדה שביני העיר קודמין אפילו לשדה שאינה סמוכה לשדה שלהם כיון ששכיני השדה נמי אינם סמוכין למיצר. עד כאן.
עוד כתב להלן וזה לשונו: מיהו אף על גב דאמרינן שכיני העיר ושכיני שדה היכא דליתיה אפילו חד מינייהו בר מצרא דשכיני העיר קודמין מכל מקום היכא דהוי בר מצרא דיליה במתא שהיו בתים שלו סמוכין לבתים שלו וחברו היה בן מצר שלו בשדה שהיו שדותיהן סמוכין זה לזה בעל מצר של השדה קודם לשדה ובעל מצר הבית קודם

למכירת הבית. ואיכא מאן דאמר דבתי לית בהו משום דינא דבר מצרא אלא היכא דאיכא פיחתא בין ביתא לביתא כעין הא דמשוניתא. עד כאן.

שכן ותלמיד חכם וכו'. מיהו אם זבין לאידך לא מצי האיך לאפוקי מיניה כיון דליתיה בר מצרא. אבל היכא דהוי חד מינייהו בר מצרא ואפילו עם הארץ רחוק קודם לתלמיד חכם קרוב. מיהו היכא דהוו תרווייהו קרובים או תלמידי חכמים או שכנים כיון דליכא חד מינייהו בר מצרא אף על גב דאתו תרווייהו בהדי הדדי מצי מזבין לה לכולה ארעא למאן דמקרבא דעתיה לגביה וכן ראוי לו לעשות כי ההיא דאמרינן התם שניהם שכנים וכו' שודא דדייני גבי ההוא דאמר נכסאי לטוביה שכיב ואתא טוביה וכו' ואמרינן עלה שניהם שכנים או תלמידי חכמים שודא דדייני יהבי להו להנהו נכסי כולהו לחד מינייהו דהוה מקרבא דעתיה לגביה טפי. עד כאן הרמ"ך ז"ל.

זוזי טבי וזוזי תקולי. אית דמפרשי תקולי רעים מענין מכשולי. ואית דמפרשי מענין משקלי. וטבי הם היוצאין בהוצאה. תקולי שלמים במשקל אבל צריכים חלוף להוצאה וכשבאים להוציאם בהוצאה הם מזומנים יותר. עד כאן הראב"ד ז"ל.

הני סיירי והני שרו. שיכול לומר חפץ אני בצרורין וחתומין שטוב להצניען ואני חפץ להצניעם. וכן במותרין יאמר אני חפץ להוציאם ומזומנים להוציא. הרא"ש ז"ל.

והרשב"א כתב וזה לשונו: הני סיירי וכו'. לא בשמוסרן למוכר צרורין וחתומים קאמר דאפילו באומר אלך ואביא מעות אי אמיד נטרינן ליה וזה אין צריך לפנים. אלא נראה לי במעות הצרורין שנמסרו לבן המצר מחמת פקדון שהפקיד אצל אחרים או שמכר לאחרים ונתן לוקח מעות צרורין אלו ובן המצר בא למסרן כך צרורין וחתומים למוכר אלא שאומר שלא יתירם עד בא מי שמסרן לו שמא יטעון עליו שיש בהם יותר. והראב"ד ז"ל פירש כגון שהם פקדון בידו ואינו יכול להוציאם עד שיטול רשות מן הבעלים. ואין זה מחוור בעיני דפשיטא דכיון שאינו יכול ליגע בהם ואי אפשר לו ליתן אותם בתורת פרעון מה הנאה יש לו למוכר בהם אלא כמו שפירשתי כן נראה לי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד ז"ל: ציירי כגון שהם צרורין וחתומים והם של פקדון ואינו יכול להוציאם עד שיטול רשות מן הבעלים ויש מפרשים אף על פי שאינם חתומין מפני שהן של פקדון ואפילו הוא שלחני אדם נמנע מלהוציא מעות של פקדון ואם הראה לו מעות צרורין אין בהם משום דינא דבר מצרא. עד כאן.

אי גברא דאמיד הוא נטרינן ליה שיעורא דמיזל ומייתי ואי לא אתי בההוא שיעורא זכה לוקח. ואי לאו גברא דאמיד הוא לא נטרינן ליה דילמא שקורי משקר דאם איתא דהוו ליה זוזי הוה ליה לאיתויינהו כד אתא לבי דינא לערעורי עליה דלוקח.

ובירושלמי. אם טען בר מצרא שהיה בידו ליקח באותה שעה שמיחה בה והלוקח אומר לא היה בידך ליקח המוציא מחברו עליו הראיה ותיקום ארעא בידא דלוקח ביני ביני עד כאן. הרמ"ך ז"ל.

ארעא דחד ובתי דחד. כגון שני אחים שחלקו ונפלה להם בירושה בתים בנויים בה ולא הגיעו לאחד בחלקו אלא הכתלים לבד והתקראות דהיינו בתי ואין לו שום זכות בקרקע ולאחר הגיע כל הקרקע בחלקו מאריה דארעא מצי מעכב אמארי בתי כלומר אם ירצה בעל הבית למכור לאחר בעל הקרקע מעכב מפני שהוא מצרן עליה. אבל אם בעל הקרקע רוצה למכור לכל מי שירצה יכול לעשות שאינו נחשב בר מצרא מפני הכתלים והתקראות משום דהא לתלישה קאי. אי נמי יש לומר כגון היורד לתוך חורבתו של חברו ובנאה שלא ברשות ואומר לו טול עציך ואבניך או אומר לו הוא אטול עצי ואבני. ה"ר יהונתן ז"ל.

וזה לשון הרמ"ך ז"ל: ארעא דחד ועלייה דחד ולית ליה למארי עלייה זכות בארעא אלא דברשותא דמארי ארעא הוא למימר ליה סתור בנינך וזיל. וכן נמי בארעא דחד ודיקלי דחד כגון דלית ליה למארי דיקלי זכותא בארעא אלא דהוא יכול למימר עקור דיקלך שקול וזיל. אי קא בעי חד מינייהו לזבוני מאי דאית ליה בהאי ארעא מרי ארעא מצי מעכב אמרי בתי ואמרי דיקלי דלא ליזבנו אלא לדידיה או לאיניש אחרינא דליבעי ליה האי בר מצרא דהאי איניש אחרינא נמי באתריה דבר מצרא קאי. ואי לא בעי לזבוני לדידיה הא מצי אמר ליה עקור בנינך או דיקלך וזיל. אבל היכא דבעי מארי ארעא לזבוני ארעיה לא מצי מרי בתי או מארי דיקלי מעכב עליה דכל חד מהני כיון דלית להו זכותא בארעא לאו בני מצרא מיקרו כלל. אבל היכא דאית ליה למארי בתי רשות למבני עלייה זו ולסתרה בלא רשותא למארי ארעא ולא מצי מרי ארעא מעכב ולא מצי למימר ליה עקור בנייך וזיל בהא ודאי כל חד מינייהו הוי בר מצרא דחבריה ומצי מוכב עליה דלא ליזבון אלא לדידיה ואי זבין לאחרינא מפיק ליה מיניה דלוקח. וכן נמי בארעא ודיקלי היכא דאית ליה למרי דיקלי זכותא בארעא לעקור ולנטוע אחרים במקומן. כגון הקונה שלשה אילנות בשדה חברו דאמרינן דקנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו. וכן נמי היכא דמכר קרקע ושייר אילנות לפניו אף על פי שלא שייר אלא שנים יש לו קרקע הראוי להן הילכך כל חד מינייהו בר מצרא מיקרי ומצי מעכב אחבריה דלא לזבוני אלא לדידיה.

ארעא לזריעה וארעא לבתי. כלומר אדם שבא למכור קרקע אחת ורוצה לקנות זה הקרקע לצורך זריעה כדי לזרוע בו ואדם אחר רוצה לקנותו כדי לבנות לו בתים ובא

המוכר לימלך למי ימכרנה ואין אחד מהן מצרן יישוב עדיף ואותו אדם שרוצה לקנות לצורך בתים יהיה קודם. ה"ר יהונתן.

איפסיק משוניתא וכו'. טרשים שאינם ראוים לזריעה והן כשיעור שאינן נמדדין עמה וכאותה ששנינו בפרק בית כור וכן רכבא דדיקלי כמו חרוב המורכב שאינו נמכר עמה אם יש קרקע ביניהם שלא יהא שם משוניתא ולא ריכבא דדיקלא שיעור רוחב תלם אחד שהוא מחבר את השדות הנה הם בני חד מצרא ואי לא לא. הראב"ד.

וזה לשון רבינו חננאל: פירוש משוניתא יש מי שאומר כמין גומא שמפסיק בין הקרקע הבמכר ובין הבא מכח בר מצרא או ריכבא דדיקלי אי איכא אתרא כנגד כל הקרקע ההוא מופנה בלא משוניתא או בלא דקל כדי להכניס בקרקע שלו אפילו תלם אית ביה דינא דבר מצרא. עד כאן.

כתב הרב רבי יהוסף הלוי אבן מיגש בתשובת שאלה וזה לשונו: וששאלתם מי שהחליף שדה בפונדק ובא בעל המצר ואמר אני אתן דמי הפונדק ואקח השדה לעצמי אם יש בזה משום דין בן המצר אם לאו. תשובה החליפין אין בהם משום דין בן המצר להיות הדבר בלתי אפשרי בהם שדין בעל המצר למוכר כמו אותו הדבר בעצמו שהביא לו הקונה עד שלא יהיה לו הפסד ולא חסרון בין קניית בעל המצר לקניית הקונה הרי אמרו זוזי טאבי וזוזי תקלי לית בה משום דינא דבר מצרא ואין ספק שזוזי תקלי אלו אין לו בהם הפסד אבל הביא לו מהם מה ששוה כנגד אותם הזוזי הטאבי שאם היה בהם הפסד צריכא למימר דלית בה משום דינא דבר מצרא תיפוק ליה שאינו נותן לו בהם אלא פחות ממה שנתן לו הקונה ואין ספק שזוזי תקלי אלו אין לו בהם הפסד ועם כל זה להיות שהיו הזוזי טאבי יותר נוחים לו מהזוזי התקלי לא היה בהם משום דין בן המצר להיות שלא הביא לו כמי אותו הדבר בעצמו שהביא לו הקונה וכל שכן כאן שהקונה נתן לו הפונדק ובעל המצר נותן לו מעות עם היות שאומר לו למוכר שיקח אותם המעות ויקנה בהם פונדק אחר כאותו הפונדק מכל מקום לא נתחייב אותו המוכר לעשות זה לשתי סיבות האחד לפי שכבר ביארנו מהראיה שכבר זכרנו אותה שאפילו הביא בעל המצר מעות שיקנה בהם המוכר אותו הדבר בעצמו שהביא לו הקונה אין כאן משום דין בן המצר לפי שאין לנו להכריח את המוכר שיכניס עצמו בטורח הקנייה והמכר. והסיבה השניה שהפונדק שיקנה בדמים שנותן לו בעל המצר אינו אותו הפונדק עצמו שנותן לו אותו האיש המחליף עמו שהוא פונדק אחר ואם כן אין כאן דין בן המצר. ומה שאמרו עוד למכור ברחוק ולגאול בקרוב לית ביה משום דינא דבר מצרא מסייע לזה עם היות שהענין מבואר בעצמו מבלתי שיצטרך לראיה כי הנה שם הקונה הביא מעות לא קרקע

ובעל המצר גם כן הביא מעות כמותם ועם כל זה להיות שכוונת המוכר באותם המעות שקבל מן הלוקח לגאול בהם מקום אחר אין כאן דין כן המצר שמא בין כך ובין כך ילך מידו אותו המקום שרצה לקנותו וכל שכן כגן שהמחליף עמו אינו נותן לו מעות אלא קרקע ובעל המצר אינו יכול לתת לו אותו הקרקע בעצמו אלא מה ששוה שהוא נפסד עתה ונמנע לקנות אותו המקום בלי ספק. ולהיות ענין החליפין יותר חזק מלהיות דין בן המצר בטל בהם מלמכור ברחוק ולגאול בקרוב לכן לא נראה לי לעשות עיקר ראייתנו ממנו לפי שהענין חזק בעצמו וברור מלהביא לו ראיה מהענין הנזכר וכן מעשים בכל יום וכן היינו מורים הלכה למעשה מיום היותנו וכן נודע. ואמנם המומין שנראו בפונדק הן מחייבין לבטל החליפין להיות מקח טעות אחר שיחרימו חרם סתם על מי שידע במומין אלו ונתרצה בהם וכך הדין. עד כאן.

עוד כתב בתשובה אחרת וזה לשון השאלה והתשובה: ראובן ושמעון יש ביניהם קרקע ונצטרך שמעון למכור חלקו מהקרקע והלך אצל לוי ומכר חלקו ופרע לוי הדמים משלו וכתב השטר בשם אשתו על צד ההערמה להפטר מדין בעל המצר ושאלו את לוי ואמר לא קניתי אני כלום אבל אשתי קנתה ותבע ראובן שטר המכר כדי שיעמוד ממנו על האמת ולא נתן לו שמעון וראובן הנזכר הוא משתמש בקרקע והפירות אצלו ולא תבעו ממנו הפירות והפירות הם אצלו עדיין ושלח ראובן שאלה אל מר יוסף בן ישת והשיב שאם יתברר ששטר המכר הכתוב בשם אשת לוי הקונה היה על צד ההערמה לבטל דין בן המצר אז דין בעל המצר במקומו ויש לראובן ליתן ללוי הדמים שנתן לשמעון וימסור לו הקרקע ואם לא יוכל לברר זה וראובן חושד את לוי שעשה זה על צד ההערמה יש לו להחרים מרם סתם על כל בר ישראל שכתב מקח זה הקרקע הנזכר בשם אשתו על צד ההערמה להפטר מדין בעל המצר ולא יודה בזה ובשם כל בת ישראל שכתב בעלה שמה בשטר קניית הקרקע הנזכר על צד ההערמה ולא תודה בזה ואם הודו שניהם בזה אחר שיחרימו החרם תחזור הקרקע לראובן אחר שיתן ללוי הדמים שקבל ממנו שמעון ואם הודה הוא ולא הודתה אשתו והשטר יוצא מתחת האשה תשאר הקרקע בידה ויכתוב בזה לוי שטר ואם מתה אשתו בעודה תחתיו ונשאר הקרקע לו מחמת הירושה יחזיר אותה לראובן ויקבל ממנו הדמים שנתן לשמעון כמו שזכרנו. ואחר כך החרים ראובן כל בר ישראל שיודע עדות שלוי קנה משמשון בית זה וכתב השטר בשם אשתו על צד ההערמה כנזכר לעיל והעיד עד אחד שהוא יודע בזה יורנו מה הדין בזה. ואם הצידו שני עדים בזה יודיענו הדין ומה הדין אם נמצאת עדות מזה. השיבה האשה הנה בעל דיני שאל מהדיין הנזכר והשיב לו כנזכר לעיל. ואני שאלתי את מר יוסף ב"ר חייא

נ"ע בן אלשאמי והשיבני וזה נוסח תשובתו: אין על האשה דין בן המצר כמו שאמרו חז"ל לאיתתא וליתמי ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא ואפילו שיהיה זה על צד ההערמה הואיל והמאמר בא במוחלט זה נראה לי בדין זה. ואפילו שהייתי ממי שמחייב בו דין בן המצר אין אני חייבת כלום הואיל וידע בקנייתי לקרקע זה זה זמן רב ולא תבע מעולם דין המצר ואיך ידונו עלי דין חרם סתם בכל כיוצא בזה כפי מה שנראה לדיין ששאל ממנו בעל ריבי הואיל ואין תובעים ממני ממון ואמנם הם תובעים שעברתי עבירה ואף אם עשיתי זאת וחלילה לי אין דיני מסור בזה אלא לשמים ואין לו להשביע אלא אותו שחשדו שייחס המקח לי כדי לבטל ממנו דין בן המצר לא לי שאין עלי דין בן המצר. בבקשה מאדוננו יבאר לי אם יתחייב שבועה בכל כיוצא בזה לפי שכל מי שחושד את חברו שעשה עבירה שאינו מחוייב שבועה אבל דינו מסור לשמים. גם יודיענו למי הם פירות הקרקע שבאו קודם שלקחה בן המצר אם הם לקונה או לבעל המצר לפי שראינו לרבינו האיי גאון ז"ל אומר בחברו כדין המצר והפן הד' מה שבא מצמח הארץ ומן גידול הנטיעות והזרעים וכלל הפירות שהיו מעת שאירע המכר עד עת שלקח בעל המצר את הקרקע כדין בר מצרא כל זה הוא לקונה ואין לבן המצר דבר בהם כלל ואפילו שחייבוהו לתת אותה לבן המצר ונמנע להיותו עובר על דבריהם אין לבעל המצר דבר מכל הנאות שיתחדשו אחר המכר עד שיקח אותה בן המצר זה נוסח דבריו ז"ל. ופירות הקרקע הזה עדיין הם ביד בן המצר לפי שהוא דר בה עתה. ויודיענו מחסדו מה יתחייב אם טען שהפירות דרך משל היו כור והקונה אומר יותר הם ואין לאחד מהם ראיה במה שהוא טוען. יבאר לנו כל זה ביאור רחב.

תשובה. עמדתי על שאלה זו וכבר בא אלי מאצלכם שאלה בענין זה והשבתי עליה והודעתי אתכם שאף על פי שאמרו לאיתתא. וליתמי ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא עם כל זה אם הרגשנו שיש בענין הערמה לא נוותר על זה אבל נבטל המקח וניתן אותו לבן המצר הלא תראה אמרם ז"ל זבן גריוא דארעא בי מיצעי נכסיה חזינן אי עדית היא אי זיבורית היא זביניה זביני ואי לא אערומי קא מערים משום דינא דבר מצרא. ואמרו מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא אמר אמימר ואי כתב בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא. הנה הורה לנו זה שכל עת שהרגשנו בהערמה במכר שנבטל אותו ונעמיד המקח ביד בן המצר ואם ראובן הוא חושד שזה המקח שנעשה בשם האשה שהוא על צד ההערמה לבטל דין בן המצר מחרימין על מי שעשה זיוף לבטל בו דין המצר. ואמנם מה שעלה בדעת האשה שהחרם לא יתחייב בכל כיוצא בזה לפי שלא תתחייב שבועה בכל מי שחשד את חברו שעשה עבירה בדבר הנתלה מעניני הדת

תשובתה בזה שאפילו שהחרם יכנס תחת גדר זה ויהיה דינו כדין השבועות שיאמר בהם זה יהיה מתחייב פה ואם ראובן זה היה טוען ברי שנעשה בדבר הערמה הנה האשה היתה מתחייבת שבועה בזה שאין אומרים שהשבועות אינם מתחייבות בעבירות אלא דוקא אם חשדהו שעשה עבירה מעבירות שבינו לבין המקום ואין בה הפסד ממון על שום אדם שבכל כיוצא בזה לא נחייב אותו שבועה שלא עשה זה לפי ששבועת הדיינים הנמצאת בתורה אינה אלא בדיני ממונות אבל נשביע אותו שלא יעשה להבא כאמרו ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים אם יתנו בנותיהם וגו' אבל אם נחשד שעבר עבירה והפסיד בה ממון לחברו השבועה מוטלת עליו שלא עשה זה לפי שכל שבועה שבעולם כך היא שאומר לו גזלתני והלה אומר לא גזלתיך ויתחייב שבועה שלא גזלו ואף על פי שהגזלנות שחשדוהו בו היא עבירה להיות שהיה בה טענת ממון נתחייב שבועה על זה וכן הדין כאן אם ראובן יכול לטעון ולומר ברי לי שזה הקנין אינו לאשה אלא לבעלה אז היתה מחויבת בזה שבועה לפי שאין לך הפסד ממון גדול מזה לפי שהוא טוען עליה שהיא מבטלת אותו מלקנות קרקע שיש לו לקנות מן הדין ותיחס לעצמה המקח בנגלה ואיננו לה בנסתר ואף על פי שהתלמוד אמר בכל השבועות המחוייבות בדיני ממונות ואמאי לימא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא ונתנו טעם לזה משום דחיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו בידו אפשר לתלות טעם השבועה בזה משום דמוריא ואמרה חבראי דמי קיהיב ואנא דמי קיהיבנא מאי נפקא ליה מינה ואם תאמר הנה זה הקרקע אם היה ראובן קונה אותה לא היתה נקנית לו אלא בנתינת הדמים ועתה כשאינו קונה אותה הנה הרויח שלא יצא ממנו ממון זה ואם כן אי זה הפסד ממון יש לו בזה כדי שתקרא טענה זו טענת ממון ומאי נפקא ליה מינה. תשובתך בזה דנפקא מינה לכושרא דארעא אי נמי להיות שהיא סמוכה למצר שלו אפשר שהוכשר בעיניו וימעטו בעיניו הדמים שהוא פורע בה ועל דרך מה שאמרו שהקרקע הוא דבר השוה כל כסף באמרם שוה כסף דבר השוה כל כסף ומאי ניהו קרקע דלית בה אונאה. הנה נתבאר לך שטענה זו טענת ממון היא ואם היה טוען בה ברי היה מחוייב בה שבועה ונעשה כשאינו טוען ברי אלא שמא אין למנעו מלהחרים חרם סתם על מי שהערים בדבר זה כמו שזכרנו ואם מנעה אותו מלהחרים חרם זה אין מופת להערמה גדול מזה לפי שהוא מופת יותר גדול מהיות מופת אחריות במתנה שהוא מכר ולענין מה שטענה האשה שכבר ידע במקח ושתק אם הביאה ראיה לזה הנה בטל דין בן המצר הלא תראה מה שאמרו הני צרו והני שרו לית בה משום דינא דבר מצרא ואמרו עוד אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי לא נטרינן ליה איזיל ואייתי זוזי

חזינן אי איניש דאמיד דאזיל ומייתי נטרין ליה ואי לא לא נטרין ליה. הנה הורה זה שדין בעל המצר לא יהיה אלא אם בא לקנות בעת ההיא אבל זה שידע במקח ושתק בטל ממנו דין בן המצר דתיפוק ליה מפני שלא הביא המעות בעת הקניה. ומה שאמרו במי שמסלק עצמו מדין בן המצר דצריך למיקנא מיניה אינו אלא קודם הקנייה כמו שאמרו איזיל ואזבון ואמר ליה זיל זבון אבל לאחר הקנייה מכיון דידע בו בן המצר ושתק הנה כבר נתבטל ממנו דין בן המצר ואין צריך בו לקנות מהראייה שזכרנו. ומה ששאלת על הפירות שלקח אותם הקונה קודם שלקח בן המצר את הקרקע. מה שנראה לי הוא שהם לבעל המצר לפי שהקונה אותם הוא שליחא דבר מצרא וכל מה שיבא לו ממנה מהנאות הם לבעל המצר שהוא משלחו לפי שיד שליח כיד משלח. וראיה לזה שהוא כמו שליח אמרם זבן במאתים ושויא מאה סבור מינה. אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכו' עוד אמרו והשתא דאמרת צריך למיקנא מיניה אייקר וזל ברשותיה וכמו שאם השביחה בדמים הוא לבן המצר כמו שאמרו איקור ברשותיה כן מה שהשביחה בפירות הוא לו. זו היא סברתי והיא סברת רבינו הגדול זצ"ל והבה כבר הרחבתי לך בתשובה כפי היכולת. עד כאן.

עוד כתב בתשובה אחרת וזה לשונו: ראובן יש לו עלייה על חורבה אחת ומה שלמטה ממנה לשמעון ומכר ראובן העלייה הנזכרת ללוי ואחר שנגמר המכר ביניהם בזמן מועט כשראה לוי שאם יתפרסם המכר הניכר יבא שמעון ויקח אותו מדין בן המצר ראה לבטל המכר שעשה עם ראובן ובטלו אותו שניהם אחר כך כתב המכר בשם בתו הקטנה לומר הואיל והמקח הוא לבת אין בו דין בעל המצר וכששמע שמעון בקניית לוי לבתו בא ועלה בדעתו שיש לו דין בעל המצר והביא המעות לבית דין ואמר להם הנה הבאתי המעות תעידו שאני רוצה לקחת עלייה זו מלוי והרי הבאתי לו המעות ודחו אותו בית דין באמרם לו שאין לו דין בעל המצר לפי שהאשה היא הקונה ואפילו אם היתה גדולה אין בה משום דין בן המצר כל שכן והיא קטנה והסכימו בית דין שאין לו דין בן המצר ודחו אותו מעל לוי בזה דחייה גמורה ואחר שתי שנים זכרו לשמעון שמקח שקנה לוי לבתו קודם לזה קנאו לעצמה אלא שהערים על שמעון לבטל ממנו דין בעל המצר והעידו עדים לשמעון שלוי קנאה קודם לעצמה ואחר כך בזמן מועט נכתב המכר בשם בתו או בשם אשתו אינם יודעים בשם מי מהם נכתב המכר באחרונה ואחד מעיד שלוי מסר לו דבר זה בסוד והשביעו שלא ימסור שום דבר מזה לשום אדם ונשאר הענין בסוד אצלו לא גלה אותו לשום אדם והואיל ועתה שאל ממנו שמעון על זה וזכר שיש לו בזה תועלת ראה שאין מותר לו לכפור העדות ובא והעיד לו בזה. והעד השני אמר בענין הסוד שנמסר לו

שלוי אמר לו זה הדבר יהיה אצלך בסוד אבל אינו יודע מתי אמר ליה אם בעת שהיתה המכירה הראשונה שקנה אותה לעצמו או בעת המכירה השנייה שנעשית אחר שנתבטל המקח הראשון גם אינו יודע על אי זה דבר היה הסוד אם על המכר הראשון או על השני או על ביטול המקח הראשון וכשהעיד לשמעון בזה עמד לתבוע את לוי מדין בעל המצר ואמר שבמכירה הראשונה יש לו זכות בדין בעל המצר ובביטול המקח אינו מתבטל זכותו ומה שדחו אותו בית דין הוא מחמת המקח השני שנושה בשם בת לוי. טען לוי הואיל ועבר זמן בנתים בטל דין בעל המצר ועוד שהמכירה הראשונה שקנאה לוי לעצמו מי יאמר לנו ששמעון לא ידע בה ונתרצה ונמנע מלתבוע בדין בעל המצר. השיב שמעון שאין טענה זו טענה שלא נמנע מלתבוע בדין בן המצר אלא לפי שדחו אותו בית דין מחמת המכירה הגלויה שמחמתה נתחייב שאין לו דין בן המצר והטענה שאתה טוען לאמר אפשר שידעת הנה העדים מעידים שהדברים נמסרו להם בסוד ואפילו שאחד מהם הוא מסופק על איזה צד נמסר לו הסוד הנה ההקש יתחייב שלא היה ענין הסוד אלא על דבר שמחייב אותו בדין בן המצר ומה שטוען שאי אפשר שידע בשקנה לוי לעצמו קודם שאירע ביטול המקח והנמנע לפי שלא עבר ביניהם כי אם זמן מועט אין ראוי לגזור שהיתה בו ידיעה ולוי לא מסר הדבר בסוד לעדים אלא מפחדו שמא יתפרסם המכר. ועלייה זו שמכר אותה ראובן ללוי כל מה שלמטה ממנה הוא של שמעון ויש בית שני בצדה לה עלייה שלה היא לשמעון הנזכר ומה שלמטה ממנה הוא ללוי הנזכר ובבית זה השני יש מדרגות שעולים מהם לעלייה של בית זה בעצמו ולעלייה של הבית האחר הנמכרה ללוי אותה שעמד עתה שמעון וטען עליה מדין בן המצר וחשב לו מפני זה שהוא בן המצר בעלייה הנזכרת ושאם מכר אותה ראובן לזולת לו היה הוא בן המצר כמו שמעון והואיל והדבר כן חזרה עלייה זו להיות שיש לה שני בני המצר שהדין הוא שאם קדם אחד מהם וקנאה לא נשאר בה דין המצר לשני וטען שמעון שאין ללוי זכות בעליה זו מדין בן המצר מאותו בית על מה שלמטה ממנו ושאפילו אם היה שהנמכר ממנה היה העלייה האחרת שהיא זולת זו העליה והיא הסמוכה לעליה השנית אותה שהיא עתה לשמעון מהבית השני אז היה לשמעון דין בן המצר לא ללוי לפי שאין בן המצר בזה אלא שמעון שביתו בצד עלייה זו כל שכן שלא נמכרה העלייה הסמוכה לה אלא העליה השנית שבצד האחר שכנגדה. יעמוד אדוננו על כל מה שזכרנו בכל פרט ופרט יורנו שורת הדין בכל ושכרו כפול.

תשובה. עמדנו על שאלה זו והדין הוא שמה שחשב לוי שגם הוא בן המצר בעליה זו דנמכרה לסיבת שתמתית הבית הסמוכה לחורבה שהעליה הנזכרת היא עליה היא שלו

אין הדבר כמו שחשב לפי שלא היה גם הוא בן המצר לעלייה זו הנזכרת אלא אם עליית הבית השני שהיא מחוברת לה היתה שלו אבל הואיל והעלייה הנזכרת היא של שמעון ומה שלמטה ממנה בלבד הוא ללוי אם כן שמעון הוא בן המצר בעלייה זו הנמכרת משתי סיבות: האחד להיות המקום שתחת העלייה זו הנמכרת היא שלו ולא של לוי. והשנית להיות שהעלייה השנית שעל הבית השני היא לשמעון ועם היות שהמקום התחתון מהבית השני הנזכר אותו מקום התחתון אינו סמוך לעלייה זו כדי שיקרא מחמתו בר מיצרא אלא שאם היה קרקעיתה של עלייה זו הנמכרת יורד למטה יותר מקרקעית העלייה השנית של שמעון שעל הבית השני באופן שהיתה תקרת זה המקום התחתון הוא של לוי שבבית השני הנזכר סמוכה לקרקע העלייה הנמכרת הנזכרת היה נקרא גם הוא בר מצרא לעלייה הנזכרת לפי שכבר מצאנו מי שהוא בן המצר לחברו אפילו בחלק קטן כמו תלם אחד נקרא בו בר מצרא אבל אם היה קרקע עלייה זו הנמכרת שוה לקרקע העלייה השנית שהיא של שמעון אותה שעל הבית השני וכל שבן אם היה יותר גבוה ממנו שנמצא המקום תחתון של לוי שבבית השני אינו מחובר לעלייה זו הנמכרת משום חלק מחלקיה אין כאן צד שיקרא בו לוי בו המצר לעלייה זו הנמכרת ומדרגות אלו אינם אלא דרך לעלות מהן לשתי העליות הנזכרות ודינם כדין דרך ואינם מכלל העלייה הואיל ואי אפשר להיות בהם דירה ומי שהוא סמוך לדרך שהולכים בו אל המקום הנמכר שבאים עליו מתורת בן המצר אין נקרא בזה בעל מצר למקום הנמכר אלא עד שיהא סמוך למקום הנמכר בעצמו ובפרט שמדרגות אלו אינם מיוחדות לעלייה זו הנמכרת לבדה אבל הם משותפות לה ולעלייה השניה שהיא של שמעון שהם בלי ספק יותר חלושות לגבי הדין ממדרגות המיוחדות למקום הנמכר לבדו והואיל וביארנו שלוי זה לא יקרא בר מצרא בעלייה זו הנמכרת אם כן ראוי לומר לה שמעת שקנאה לוי בתחלה לעצמו זכה בה לשמעון שמוא בן המצר ונעשה בזה כאלו היא שלוחו ולאו כל כמיניה במה שהערים אחר כך עם המוכרן לפי שיש לו זכות לשמעון שלא מדעתו ואין לו לחוב לו אלא מדעתו. ובמה שנמנע שמעון מלטעון טענת המצר לא אבד זכותו הואיל ותבע אותו בבית דין כשידע הדבר והואיל והורה לו בית דין שאין לו דין בן המצר אם כן הרי יש לו בזה התנצלות ושירת הדין בזה שאפילו אם קנו מידו שאין לו בה זכות אינו קנין להיותו קנין בטעות כל שכן שלא קנו מידו. ומה שטען אולי היה שכבר ידע במכר הראשון ונמנע מלתבעו בדין בן המצר. אם לא נתפרסם הדבר אין לנו לדון את שמעון שכבר ידע זה מבלי שום ראיה ומופת לזה ואין אנחנו צריכין בזה לחקור על מה שמסר הדבר לוי לעדים בבל תגלו ולדעת על איזה צד היה שכיון שאמרנו שדין בן המצר אינו

בטל אלא אם כן נתברר לנו היות המכירה ראשונה מפורסמת הואיל ולא נתברר ולא נתפרסם לנו דבר זה אם כן דין בעל המצר קיים. והשלש תשובות הנזכרות מועתקות מלשון ערב"י.

דף קט.

מתניתין. לשנים מועטות לא יזרענה פשתן. פירש רש"י בחכירות היא דאי בקבלנות מאי דבעי לזרע שהרי הבעלים חולקין בו. ולא מחוור אטו מפני שהבעלים חולקין בו בעי דתתבייר ארעיה ותכחוש. אלא משום סיפא דקתני קבלה ממנו לשבע שנים יזרענה שנה ראשונה פשתן ואי בקבלנות אמאי יזרענה פשתן כיון שקבלה לתבואה הרי זה אומר לו לתבואה אני צריך ובקב תבואה אני רוצה. וכן ברישא חטים לא יזרענה שעורים וכל שכן לגבי פשתן שהקרקע מכחשת ולשנה הבאה אינה עושה פירות ואני מפסיד מחלקי ובודאי אינו רשאי לשנותה לדבר אחר לפיכך אוקמה רב פפא בחכירות. הרמב"ן.

ולי נראין דברי רש"י עיקר דהך מתניתין במקבל סתמא מיתוקמא ולא במקבל להבואה בפירוש ולישנא הכי מוכתא דלעיל תנן לזרעה שעורין והנא תנן סתמא המקבל שדה מחברו הילכך אי מסיפא לא איריא דכיון דקבלה ממנו בסתם לשבע שנים בין במקבל בין בחוכר זורעה בשנה ראשונה פשתן ולא מצי אמר תבואה קבעינא שאלו כן היה לו לפרש אבל רישא דקתני דבשנים מועטות לא יזרענה פשתן הוא דמוכחא דבחכירות הוא ומשום הכי לא יזרענה דאמרינן דכיון דאין לו תועלת במה שהשדה עושה לא מסרה על דעת שיחזירנה כחושה אבל בקבלנות כיון שאף הוא מרויח בדבר מאי דבעי ליזרע דמסתמא טפי קפיד אכחשא דידיה מכחשא דארעיה. הר"ן.

ואין לו בקורת שקמה. כתב הראב"ד אפילו במקום שנהגו להזכיר אילן אגב קרקע הני מילי בפירות אבל אם מת האילן וקצצוהו אין לו בקורה כלומר ואפילו קצצוהו לעצים. תוספתא החוכר שדה מחברו אפילו לא חכרה ממנו אלא לזתים לא יאמר לו אין לך בהא אלא זתים בלבד אלא כל הפירות שעושה הרי אלו שלו. החוכר שדה מחברו לזרע אין לו באילן בין שיאמר לו אחכור שדה זו אזרע שדה זה אעשה שדה זו. אבל אם אמר לו חכור שדה זו זרע שדה זו עשה שדה זו כל הפירות שעושה הרי אלו שלו. הרשב"א.

ולענין פסק כתב הרמ"ך ז"ל וזה לשונו: המקבל שדה מחברו בחכירות לפחות משבע שנים לא יזרענה פשתן משום דמכחש ארעא טפי. ואין לו חלק בקורות שקמה ואפילו במה שהשביחו ברשותו אינו נוטל חלק כלל כיון שהיו בה מתחלה ואיהו לאו אדעתייהו נחת. מיהו אם קבלה באריסות אף על גב דלא אמר ליה מרי ארעא דליזרעה פשתן רצה

אריס זורעה כיון דניחא ליה למארי ארעא דתכחוש ארעא ולא לכחוש מרה. אבל אם לא רצה אריס לזרעה פשתן אף על פי שרצה בעל השדה בכך אריסא נמי מצי מעכב דשותפא הוא בארעא וצריך עיון. קבלה לזרעה וליטעה אף על פי שלא קבלה לשבע שנים אם קדחו בה שקמין או דקלים או שאר אילנות נוטל בהן חלקו ואף על פי שלא הגיעו ליקצץ כשנסתלק מן השדה אפילו הכי שקיל מנתיה בשבחא דאשבוח הנהו תאלי. ואף על פי כן אינו נוטל כלל בשבח שקמה שהיתה נטועה בה קודם שירד לאריסותו דלאו אדעתא דהכי נחת לה אלא אם כן התנה עמו מתחלה. עד כאן.

גמרא: **אמר אביי בקורת שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו**. פירש הראב"ד ז"ל שבח שקמה הם הפירות שהוציא בתוך ימי חכירתו שהם כמו פירות. ורבה אמר אפילו בשבח שקמה אין לו מפני שהם כגוף האילן. הרשב"א ז"ל.

מאי לאו בשבח שקמה. פירוש דהא לא קתני לשבע שנים אלמא אפילו שנים מועטות קאמר ובמאי אי באילנות שנטע מאי שמין לו בגופייהו נמי שקיל כשתלא דהא יורד ברשות הוא אלא לאו בשבח שקמה שמצא שם או שיצאו משרשים אמרים דהוי להו כשבח שקמה. הראב"ד ז"ל.

ירקא וסילקא נעקריה ונישקליה. ומפרקינן דלא מטא עמא דשוקא. ואיכא למידק ולימא ליה בשבח שעדיין צריך לקרקע ושמין לו כדתניא בתוספתא הניחה ויצא והיה בה תבואה לקצור ענבים לבצור זתים למסוק הרי אלו שמין לו כיצד שמין לו אם היה שכיר נותנין לו לפי שכירתו קבלן לפי קבלנותו פירוש כגון שצריך לקרקע ושמין לו לפי מה ששוה ולפי שכירותו שאם אינו צריך לקרקע כלל מאי לפי שכירותו יקצור ויטול הכא נמי נימא מאי שמין לו ירקא וסלקא שצריך לקרקע. איכא למימר מדקתני שמין לו סתם משמע ליה דמי כל הפירות נותנים לו ואם צריכים לקרקע עדיין אמאי ולהכי ניחא ליה לאוקמה בפירות גמורים אלא דלא מטא יומא דשוקא ואי שקיל להו מיפסדי הילכך שמין לו ונותנים לו דמי פירות גמורים כלומר כל מה ששוין כשהן מחוברין. הרמב"ן.

ואין תירוצו זה מחוור דאדרבה מדאמרינן שמין לו משמע שאין נותנין לו אלא במה ששוה עכשיו. הרשב"א.

עוד תירץ דאי נמי איכא למימר מדקתני הגיע זמנו משמע שנתבשלו כל הפירות ואינן צריכין לקרקע שאין לך אדם מקבל שדה ומניחו מלא ויוצא ולהכי אקשיה ניעקר ונשקליה ומפרקינן דלא מטא יומא דשוקא דאלו בתבואה ליכא לאוקומה שכיון שאינה צריכה לקרקע נעקריה ונשקליה וימתין עד יומא דשוקא. עד כאן.

וזה נכון דכל החוכר לשנים לא לשנים בלבד הוא חוכר אלא לתבואות אותם שנים ואם

לא נגמרו עדיין לא הגיע זמנו לצאת. הרשב"א.
וזה לשון הראב"ד: לא בסילקא וירקא ומשום דלא מטא יומא דשוקא ולא חזו למלקטינהו שמין לו כמה הן שוין אותו יום. והאי דקאמר בסילקא וירקא ולא קאמר בפירות האילן דהתם לא היו שמין לו אלא עומדין באילן עד יום השוק והוא מלקט אותם על יד על יד ואם לא הגיעו ללקט ודאי שמין לו מיהו בירקא דינא אשמועינן דאפילו עוד יומא דשוקא לא משהינן ליה משום דקא מבטל לה לארעיה. עד כאן.
הא דאקשינן לרבא מהמקבל שדה מחברו והגיעה שביעית ואוקימנא על כרחך במובר שדהו לחברו והגיע יובל שמין לו ועל כרחך בשבח שקמה. קשיא לי ומאי קשיא דהתם בלוקח דאדעתא דהכי נחית. ועוד דלשנים מרובות ודכוותה אפילו בחוכר יש לו בקורת השקמה כל שכן בשבח וכדתנן קבלה ממנו לשבע שנים יש לו בקורת השקמה. וכי תימא דוקא בקורת השקמה לכשתקצץ בתוך זמנו אבל בשבח שאינו נקצץ לא. הא ליתא דהא לאביי נוטל בשבח שקמה אף על גב דאינו נוטל בקורות נוטל בשבח וכל שכן. וצריך לי עיון. הרשב"א.
רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחי בה תאלי. פירוש היו בה אילנות ויצאו בשרשיהן נטעים ופארות והיה תובע חלקו מהם. אמר ליה רב שישא בריה דרב אידי לרב אשי אם כן דיקלא ואלים בעי מר שבחא כי זה אינו אלא דיקלא ואלים שהרי משרשיו יצאו ושרשים הוא דאלימו וקדחו. אמר ליה התם לאו אדעתא דהכי נחית דהא איתיה לאילן והיינו קורת שקמה אבל הכא אדעתא דהכי נחית דכל מאי דנפיק בארעא אית ליה בגויה. אמר ליה וכמאן כאביי דאמר בשבח שקמה יש לו הואיל וברשותו יצאו. אמר ליה אפילו לרבא התם לית ליה פסידא שהרי הפארות היוצאין מן הגזע אינם ממעטין לו את הקרקע אבל הכא הרי מיעטו לו את השדה מן האספסתא. אמר ליה ומה הוא ההפסד אגודא של אספסתא בעובי התאלי שקול ידא דאספתא כנגדו וזיל אנא כורכמא רישקא רביי אני הייתי זורע בו כרכום חשוב. אמר ליה כרכום אמרת ולא נטעים אחרים כמו דלועים ומקשאות שעושין פירות אם כן אלו התאלי שהנחת במקומן הם הכרכום שלך ואין לך אלא דמי עצים כי העצים עומדין ליקצץ כמו הכרכום. הראב"ד.
גלית אדעתך דלמישקל ואסתלוקי עבדת. כתב הראב"ד דנראה שאם טען בנטיעות אחרות שעושות פירות לזמן ארוך שהיתה טענתו טענה ונוטל בשבח הקודחים שהניח שם לגדל. עד כאן.
ואני תמה דמה שאמר אנא כורכמא רישקא רבאי לא בדוקא קאמר אלא באומר יכול אני לטעון שהייתי מגדל שם כורכמא רישקא וכיון שכן מאי גלית אדעתך דקאמר ליה

אכתי ליהדר ולימא יכול אני לומר דנטיעות אחרות הייתי נוטע. ויש לי לדחוק ולומר דבדוקא אמר דהיה דעתו לגדל שם דבר הנלקח לכשיצא ורב פפא דובר אמת בלבבו היה. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: ונראה לי שאם נטען בנטיעות אחרות שעושה פירות לזמן ארוך שהיתה טענתו טענה ונוטל בשבח הקדחים שהניח שם לגדל והטעם שהוא כמו שתלא שהיוצא מן השרשים של בעל הקרקע והחוכר הרי הוא כבעל הקרקע לימי חכורו לזרוע שם אספסתא וכיון שהניחו לגדל בין התאלי ולא עקר אותם הרי הוא כשתלא שמסתלק בזמנו כדאיתא לקמן. ע"כ.

וכתב הרמ"ך לענין פסק והיכא דלא קבלה אלא לזרעה זרעים וקדחו בה תאלי לא שקיל בהו אלא מאי דשוו הנהו עצים אף על גב דקטען ואמר אנא כורכמא רישקא רביי בההוא אתרא אי לא הוה תמן ההוא תאלא אפילו הני דמי עצים הוא דקא שקיל כדמסתלק מאריסותיה כמה שיהא שוה אותו הנטוע לנטעו בשדה אחרת דהיינו דמי עצים כעין כורכמא רישקא כן נראה. אף על פי שהאילן הנטוע שוה יותר אינו נוטל אלא חלק הראוי לו מדמי עצים אם נקצץ ורצה לטעו במקום אחר. והא דרב פפא דקביל ארעא לאספסתא וקדחו בה תאלי אסיקנא דאף על גב דקא טעין אנא כורכמא רישקא רביי לא שקיל מינייהו אלא מאי דחזי ליה מדמי עצים. מיהו הני פרישו לה דדוקא היכא דאמר ליה דאי נמי רבי בה כורכמא רישקא לא הוי מטי לגמרי השתא בעידן סלוקיה אבל אי שהה זמן מרובה דאי רכיכה כורנמא רישקא הוה מטיא בההוא שעתא מיחזי למימר דשקיל מאי דחזי לה בדמי כורכמא רישקא ואזיל. עד כאן.

וגדרה ליה משוניתא. טרשים היו סביבה ולא היה ראוי לאספסתא ויצאו בו קנים ובקש מהן חלקו אמרו לו ומה הפסדת באלו הקנים והלא במקום הטרשים יצאו ולא ירדת על דעת כן. הראב"ד.

ממולאי. רבינו חננאל גריס דאתון ממלא ועל שם מקומן הוא קורא אותן כדאיתא בבראשית רבה רבי מאיר איקלע לממלא ראה אותם שחורי ראש אמר להם ממשפחת בני עלי אתם וכו'. הרא"ש.

אמר רב יוסף עד האידנא חד השתא חמשה. כתב הרמב"ן ז"ל דלמדת חסידות קאמר ולומר. דאלו הוה שביק חד חתנא לא הוה מסלק ליהן ואלא מדינא אפילו לא שבק אלא חד זריז ומהימן מצי מסלק ליה דאמר ליה אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמו וכדאמר רב נחמן האי שתלא דשכיב מסלקין ליה ועד כאן לא פסקינן עליה. ולא היא אלא משום דקאמר דמסלקינן ליה בלא שבחא. וכך שנו בתוספתא בפרק זה המקבל

שדה מחברו ומת לא יאמר לבניו תנו לי מנה שאכל אביכם וכן הם לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו אלא שמין ונותנין לו. ומכאן ראיה למה שכתב ה"ר משה הספרדי אחד מן השותפין או מן המתעסקים שמת בטלה השותפות או העסק אף על פי שהתנו לזמן קבוע וכזה הורו הגאונים ז"ל. הרמב"ן ז"ל.

גם מדברי הריא"ף שכתב למעלה בפירקין גבי להכי קרו ליה עסקא שלא יעשה מטלטלים אצל בניו. ומיהו יש לי מקום עיון בזה בפרק הכותב. גבי נדר ושבועה אין לי עליך ולא על יורשיך ועל הבאים מכחך דמשמע דאף היורשים שלה מתעסקים במה שהניח הוא בידה להתעסק ומאי שנא מהניח להם אביהם פרה שאולה שמשתמשין בה כל ימי שאלתה. ושם כתבתי יותר. והראיה שהביא הרב מדרב נתמן דאמר האי שתלא דשכיב מסלקין ליה בלא שבחא נראה לי דאינה ראיה דיש ספרים דגרסי בה האי שתלא דאפסיד מסלקינן ליה בלא שבחא ולא גרסי בה דשכיב ומשום דשביק חמש חנואתא וקאמר דמפסדו. קמייתי מדרב נחמן דמהשתא חשבינן ליה כודאי מפסידים. וזו נראית לי גירסא נכונה דאי גרסינן דשכיב לא הוה ליה למימר מסלקינן ליה דהא איהו שכיב ולא שייך אלא הוה ליה למימר מטלקינן להו ליתומים או כיוצא בזה ומכל מקום אנו אין לנו אלא כדברי הגאונים שכל דבריהם דברי קבלה הן. הרשב"א.

והר"ן כתב דלא דמי למאי דאמרינן הניח וכו'. ככתוב בנמוקי יוסף וכתב עוד אבל להריא"ף ראיתי שהשמיטה מן ההלכות אפשר שהוא סובר דכי אמרינן ולאו מילתא היא אכולה מילתא קאי. עד כאן.

מסליקנא לכו בלא שבחא וכו'. ולאו מילתא היא. פירש הריב"ן שלא אמר דבר זה מעולם וכו' ככתוב בתוספות עד ויש לומר דרב יוסף לא הזכיר אלא אחד מהם וכו'. אי נמי נאמרה היכא דהפסיד ואיהו סבר אפילו היכא דלא הפסיד. אי נמי להפחידו אמרה היכא דלא הפסיד. הרא"ש.

וזה לשון תוספות שאנץ: אי נמי באמרה והיה סבור מי שאמרה דאף על גב דלא פשעו יורשין בדבר יכול לסלקו בלא שבח דארעתא דהכי נחית המוריש שלא יהא אלא יורש אחד ויהא רמי אנפשיה לשומרה כאביו ואם יהיה לו שני יורשין או שלשה לא יהא להם חלק כלל ואפילו שבחא לא יגבו. ולא נהירא. מרבי. תוספות שאנץ.

התם מאי דאפסיד משלם. כלומר ותו לא אין שום אסמכתא ושום קנס שלא קבל עליו אלא שישלם מה שהפסיד הכא נמי ראוי שנאמר כן דמה שהפסיד מנכינן ליה והשאר יהבינן ליה. ה"ר יהונתן.

אומנא. פירש רש"י מוהל תינוקות. ולא נהירא דברוב מקומות קורא למקיז דם אומנא כמו קרנא דאומנא אומנא לביתיה לא קרא וכן טבחא או אומנא או מוהלא. ומיהו בפרק רבי אליעזר דמילה יש האי אומנא דלא מייץ סכנה היא וכו'. ויש ספרים גרסי מוהלא. הרא"ש. ואף על גב דבפרק רבי אליעזר דמילה אמרי האי אומנא וכו' שאני התם דמפרש ליה בהדיא גבי ענייני דמילה. תלמיד הר"פ.

דף קט:

וסופר מתא. כלומר סופר של דיינים שכותב הכתובות ושטרי מכירות שאם יחסר אחד מן התנאים שהוזכרו שם ולא זכרם בכתב שוב לא יהו נאמנים העדים דלא אתי על פה ומרע לשטרא. ויש גורסים ספר מתא אותו אומן שמגלח במספרים ואם יגלח יותר מדאי לא יוכל לשלם הבשת שמתבייש המתגלח בשום ענין. ה"ר יהונתן.

וזה לשון הרא"ש: וספר מתא. פירש רש"י בפרק השואל מספר בתספורת בני העיר. ולא נהירא דהא בפרק לא יחפור דקאמר ולא ישבירנה לסופר יהודי ומוקי לה בספר מתא אלמא ספר מתא משמע סופר והיינו פסידא דלא הדר שאם טועה בשטר אין לו תשלומין והתם פירש רש"י ספר מתא מלמד תינוקות העיר ואי אפשר לפרש כן דאם כן היינו מקרי דרדקי דהכא. עד כאן.

הא דסלקיה רבינא לרוניא דאפסיד שבחא יהיב ליה מאי דנפיש על מאי דאפסיד. ונסחאות יש שכתוב ויהיב ליה שבחיה והיינו שבחא דנפיש על תשלים ההפסד. הרשב"א.

וזה לשון הראב"ד: הא דרוניא דאפסיד וסלקיה רבינא ויהב ליה שבחיה מאי דלא אפסיד יהב ליה. ויש לומר דכל שבחיה נמי יהב לפנים משורת הדין מיהו כפי מה שפירש בגמרא כי היכי דלא ליפסיד בעל הבית. והא לא אתרי בי ואמאי מסלק לי לא צריכת התראה דשתלא טבחא ואומנא ומיקרי דרדקי דפשע בינוקי כמותרין ועומדין דמו ומסלקין אותו בלא התראה. כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר וכו'. פירוש פסידא דלא הדר ובריא לענין סלוקי לא בעי התראה אלא מסלקינן ליה ומעברינן ליה ואין צריך לומר שמשלם. והנה כלהו פסידא דלא הדר נינהו מיקרי דרדקי שמכה אותם יותר מדאי. שתלא דמוכר גופני והם מתים. טבחא פשוט הוא. אומנא שמוציא דם יותר מדאי כל אלה הזיקן ברור.

מקרי דרדקי שתלא וכו'. פירש רש"י טעמא דמקרי דרדקי פסידא דלא הדר משום שבשתא דעאל עאל. ואיכא למידק עליה דהא רבא גופיה הוא דאמר בפרק לא יחפור

שבשתא ממילא נפקא. ויש לומר דהתם בשבשתא דעיילא ממילא כגון דאינהו משתבשי מנפשייהו אבל רבייהו מגמר גמירן וההיא שבשתא כי היכי דעיילא ממילא הכי נמי נפקא ממילא אבל כי מגמיר לוי רבייהו בטעותא קבעו בנפשייהו שיבושי דגמרי מרבייהו ותו לא נפק. ועוד דכי גמיר רבייהו שמעי מיניה זימנא אחריתי או מחברייהו ונפקא אבל כי איהו מגמר להו שבשתא מאן מפיק לה. ואחרים פירשו דהכא כגון פשע בינוקי דמחי להו טפי. אי נמי דאי לא צייתי ליה לא איפכת ליה פסידא דלא הדר הוא דלא גמרי להו. הר"ן.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לימא ליה הנח לי את חלקי ואעבוד אותה או אני אניחה ותקח אתה תשעה חלקים ואני שלשה ותתן לאריס שלשה דהוא תילתא בהדי מנתך נמצא שתלא נוטל ריבוא ממש. הראב"ד.

וזה לשון רבינו חננאל: ואקשי רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי הכי וניחא ליה שתלא למארי ארעא סב מנתא דידך והב דידי מאי דבעינא עבידנא כלומר יתכן שאמצא אני אריס בפחות משליש. עד כאן.

אמר ליה כי מטית לשחיטת קדשים תא אקשי לי. פירש רש"י דקבלה מיניה ושבחה דאתקפתא מעלייתא היא. ולא מחוורא הכי דאדרבה לאו אתקפתא היא דהיכי מצי למימר ליה מאי דבעינא עבידנא דהא אם ירצה לחלוק עמו מעכשיו אין שומעין לו שאם רצה זה ליטול ערוגה אחת בשבחו לימא ליה איני רוצה לחלוק אלא כשיתלשו הפירות דאי מטי פסידא במנתא דידי שקילנא מההיא ערוגה דילך דפירי להדדי משתעבדי ולא מצינו אריס חולק בפירות אף על פי שאומר אני אעביד חלקי וחלקך ואם לא יחלוקו מעכשיו היאך יאמר מאי דבעינא עבידנא הרי זה יכול לומר אם היה הבל משותף בין אריסי ואריסך סמכי אהדדי ומפסדו לי ועוד דלא ניחא ליה לאפושי אריסי בארעיה ואי אית ליה אריסא להוא פלגא דידיה אינו רוצה שיכנס הלה לתוך שלו וכל שכן אחר שיכול לומר אין לי חשבון עם כל אדם אלא עמך ואין לי עסק עם פלוני וכי יכול האריס למנות אריס תחתיו הילכך אי אפשר לו אלא למכרם לזה. ועוד כי מזבין ליה במי לאיניש אחרינא שם הוא הלוקח חלק אריסותו ואם יטעון זה שמא אמצא אריס בפחות משליש או אמכור ביותר מכן אין שומעין לו הואיל וזה נתן כדי דמיו כדאמרינן אין לך אלא דמי עצים בלבד. ועוד שלא מצינו חכם שאומר לחבירו שיקשה לו אלא כל החכמים מקפידים בכך ורבי יוחנן עניש כמה תלמידים משום דאקשו ליה ואף על גב דמשבח ליה לריש לקיש בתר דקטליה ורב כהנא קביל עליה דלא לאותביה ואיכא נמי דמצלו בהכי רחמנא ליצלן מכיסופא דשימי. ועוד דהוה ליה למימר כי מטינא לשחיטת קדשים תא

אקשי לי דכי מטי איהו התם היכי מקשי ליה אי קאי איהו במסכתא אחריתי והקושיות וההויות יותר מועילות בסדר נזיקין ובדיני ממונות מסדר קדשים אף על פי שהוא חמור והכל צריכים שם לגמרא. ועיקר הפירוש כדברי רבינו חננאל שפירש דדחויי מדחי ליה ואמר ליה עדיין לא שנית כל התלמוד ולא ידעת דרכו וכשתגיע לסדר קדשים ושנית הכל תא אקשי לי שיתברר לך טעמו וכן פירשה רבינו האיי גאון בתשובת שאלה וכן פסק רבינו הגדול בהלכות. ומה שהקשה רש"י אי הכי היכי אמרינן מעיקרא סבר רב אשי למימר אינה קושיא לפי שרב אחא קודם גמר דבריו של רב אשי הקשה לו כשראהו שרצה לומר כן ולפיכך אמרו סבר ולאו משום דמסקנא לאו הכי. וכיוצא בה בפרק זה בורר בהנהו קבוראי דקברו נפשא ביום טוב ראשון ושמתינהו רב פפא ופסלינהו סבר רב הונא בריה דרב יהושע לאכשורינהו וכו'. ומצינו סברוה דמסקנא נמי הכי בפרק המוכר את הבית סברוה דכולי עלמא אית להו דנהרדעי. ובנדרים פרק קמא סברוה מאי לחולין אוכל לך לא חולין ליהוו אלא קרבן ומסקנא נמי הכי הוא ואחרים יש בתלמוד. הרמב"ן. וכן הסכימו הרשב"א והר"ן.

וכן כתב הרמ"ך וזה לשונו: שתלא דקביל ארעא לזמן ידוע ובעי לאסתלוקי בגו זימניה מותביה אריסא בארעא ושקיל אריסא כולי אגריה ממנתא דחזיא לשתלא ושארא שקיל שתלא באגריה על מאי דשתל מקמיה דאסתלק ושקיל מרי ארעא כל מנתיה משלם. ואי אשכח אריסא דנחית לבציר מתילתא כל מאי דמנכי ליה נמי שקיל שתלא ושארא שקלי בעל הבית ואריסא מיהו לא לשקול בעל הבית בציר מפלגא. עד כאן.

גופא אמר רב מניומי בריה דרב ניחומי האי שתלא וכו'. אף על פי שלא חדש דבר קאמר גופא משום דבעי מימר אתריתי דרב מניומי ודכוותא בפרק הגוזל קמא גבי אמר רבא אשם שהחזירו בלילה שהחזירו חצאין לא יצא. הרא"ש.

קופא סבא לפלגא פירוש קופא קורא כדאמרינן בברכות קפודקיא כשורא קיימא בריש עשרה. ק"פ כשורא דקיימא י"א בראש עשרה כי עומד בראש העשרה. והטעם אם מסתלק השתלא כשהתליעה קורת האילן והדלית בזמנו מסתלק ונוטל חצי השבח וחצי העצים אבל אם שטפה נהר והכחישו האילנות והוא מסתלק אינו נוטל אלא ריבעא. הראב"ד. ויש טעות במה שכתוב לעיל בברכות וכו'.

אבל רבינו חננאל פירש וזה לשונו. פירוש קופא סבא כרם שזקן ורוצה השתלא לעקור ולנטוע חדשים לכן נוטל פלגא אבל אם שטף הנהר השדה ועקר האילנות ומבקש להחזירן מעט טרחו לפיכך נוטל רביע. עד כאן.

ההוא גברא דמשכן פרדיסא לחבריה לעשר שנים קש לחמש שנין. פירש הרב בזמנו קש ובהא פליגי אביי ורבא אבל שלא בזמנך דברי הכל קרנא הוי וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות דלא מכלינן קרנא ובזמנו פליג אביי ואמר כי העצים היבשים פירא הן וקוצץ לעצים מהם וגם כן זורע ירק בקרקע ואוכל אם יש מקום זריעה דלא גרע מחוכר. הראב"ד.

וזה לשון הרמ"ך: וקש לחמש שנין בזמניה דהוה חזי למיקש. אסיקנא דקרנא הוו הנהו עצים וימכרו ולוקח בהן קרקע ומלוה אוכל פירות עוד מישלם זימניה דכיון דאפשר למעבד הני לא מכלינן קרנא. ואף על גב דבזימניה קש כיון דלא אתני למשקלינהו אמרינן דלאו אדעתא דמשקל באילנות נחת לה. וכל שכן היכא דקש בלא זימניה דלא נחת לארעא אדעתא דאילני ולא אכיל להו לעצים ואפילו אביי מודה בהא לפום האי גירסא. ואיכא מאן דגריס הואיל ובלא זמנו קש פירא הוי לאביי דאיהו לא הוה ידע דליקוש ולהכי לא אתני ואי בזמניה קש הוה ליה לאתנויי ואי לא אתני פסיד אפילו אליבא דאביי ואפילו הכי אמר רבא קרנא הוי והילכתא כוותיה אף על גב דלא הוה ליה למלוה לאסוקי אדעתיה ולאתנויי למשקלינהו לעצים בתורת פירות כל שכן היכא דקש בזמניה דאיכא למימר דהוה ליה לאתנויי עליה הכי ומדלא אתני איהו דאפסיד אנפשיה הילכך דינא הוי דליהוו הנהו עצים כי קרנא וימכרו וילקח בהן קרקע והוא אכל פירות עד סוף הזמן. עד כאן.

אביי אמר פירא. הקשה הריא"ף בפרק האומנין דהכא משמע דכלהו סבירי לה דאי קרנא הוי לא מכלינן ליה ואלו לעיל קיימא לן דשמואל דאמר גבי חמור זה דאם יש בדמיו לשכור ישכור דמכליא קרנא ולאו קושיא היא דהתם כיון דגופו של חמור שיעבד לו מחייבים ליה לשכור אף על גב דקכליא קרנא אבל הכא לית למה למשקל אלא פירא בלבד הילכך כשתמצא לומר קרנא הוי לא שקיל. והריא"ף תירצה שם בענין אחר. הר"ן.

וזה לשון הרא"ש: אביי אמר פירא הוי. אפילו לרב דאמר לעיל לא מכליא קרנא שאני הכא דאדעתא דהכי נחית כיון דקש בזמנו אבל לעיל לא אסיק אדעתיה שימות חמורו וישכיר אחר בדמי הנבלה. עד כאן.

מתיבי יבש האילן וכו'. מותביה על אביי מהא דתני בתוספתא בערכין פרק ה' המוכר שדהו בשעת היובל הקנים והזמורות ופירות שקמה בתוכה הרי הן כפירות אילן שנקצץ או שיבש שניהם אסורין בו כיצד יעשה ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות אלמא קרנא הוי. רבינו חננאל.

הכי גרסינן: מאי לאו נקצץ דומיא דיבש מה יבש בזמנו אף נקצץ בזמנו. ולא הוה צריך למימר נקצץ דומיא דיבש והויא נמי תיובתא דאביי אלא משום דמשמע ליה דתרווייהו חד גווני נינהו דאלו תרי גווני הוו חד בימנו וחד שלא בזמנו למה ליה למתני יבש ונקצץ ליתני יבש האילן בין בזמנו בין שלא בזמנו שניהן אסורים בו אלא ודאי חד גווני נינהו ולאקושי נקצץ ליבש דיבש משמע בזמנו לא לאקושי יבש בזמנו לנקצץ דנקצץ משמע טפי שלא בזמנו. הראב"ד.

אף נקצץ שלא בזמנו. ואם תאמר ואמאי איצטריך למימר אף נקצץ שלא בזמנו וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דמעיקרא הכי דאיק יבש דומיא דנקצץ משום דנקצץ לא איצטריך ליה למיתני דכל נקצץ בזמנו הוא אחר שיבש וכיון שכבר יבש קציצה לא מעלה ולא מורדת ולא תנא נקצץ אלא לגלויי עלה בזמנו ודחי לאו נקצץ דומיא דיבש מה יבש שלא בזמנו אף נקצץ שלא בזמנו אבל נקצץ בזמנו לגמרי כגון שהזקין תחלה ואז נקצץ פירא הוי. ועוד יש לומר דמנקצץ לחודיה מצי לאקשויי דנקצץ משמע כדינו שיבש בזמנו כל כמה דלא קתני יבש דמשמע שלא בזמנו והא דקאמר יבש דומיא דנקצץ לא איצטריך אלא לאפוקי דלא תימא נקצץ דומיא דיבש כדקדחי בתר הכי. הרא"ש.

וכי האי גוונא איכא בפרק מי שהחשיך דפריך התם למאן דאמר שווי אוכלא משוינן מיטרח באוכלא לא טרחינן מהא דתנן התם מחתכין את הדלועים לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים וקאמר מאי לאו דלועין דומיא דבהמה מה נבלה דרכיכה אף דלועים דרכיכי דאף על גב דכי הוו דלועין אקושי פריך ליה מנבלה שפיר ומשני לאו נבלה דומיא דדלועין כו'. מ"ר. ומיהו אין משם ראיה כל כך שעל כרחיה צריך לומר שם או נבלה דומיא דדלועין או דלועין דומיא דנבלה כי היכי דלא תיקשי התם ממתניתין דאסרה לשוויי אוכלא או מטרח באוכלא ומסתבר טפי לאוקמה בדתרווייהו רכיכי ולמישרי מטרח באוכלא דאי תוקמה בסתם אוכלא ולא ברכיכא דלא משכחת לה אלא בבשר נבילה ובעי ליה זוטרי מפי רבי. תוספות שאנץ.

נפלו ליה זתים וגפנים וכו'. אליבא דרבנן קפריך דאמרי פירות המחוברים לקרקע הרי אלו שלו דאלו לרבי מאיר הא אפילו פירות קאמר ילקח בהם קרקע ולא מצי לדחויי ולאוקמה כרבי מאיר דאם כן אמאי נקט זתים וגפנים אפילו פירות נמי. ומיהו קשה מאי מקשה מהכא דהא על כרחך הני זתים וגפנים מיירי שעושין פירות קצת מדמרמה להו התם בפרק האשה שנפלו לה עבדים ושפחות זקנים דקאמר עלייהו בירושלמי בשעושין כדי טפולן וגם נמי מדקאמר רבי שמעון בן גמליאל וכו' ככתוב בתוספות והאי פרדיסא דהכא מיירי דקש לגמרי ואין עושין פירות כלל דאי הוה עושה פירות לא היה המלוה

מתרעם דמעט פירות טובים יותר מכל הפירות שיכולין להיות בקרקע שמלקח בדמי עצים. ועוד מדמקשה עליה מיבש האילן אבל עושה קצת פירות מודה אביי דקרנא הויא כההיא משנה. ויש לומר דהכי פירושו דמשמע דלטובת הבעל קאמר תנא קמא ימכרו לעצים מדפליג עליה רבי שמעון בן גמליאל ואמר לא תמכור משום שבח וכו' ואי פירא הוי אחר שהזקינו לגמרי טוב לו לבעל שיאכל פירות המועטין הגדלין בהן ואחר שיבשו יהיו העצים שלו ממה שימכרו עתה לעצים אלא ודאי אחר שיבשו קרנא הוי ולכך טוב לו שימכרו עתה. הרא"ש.

דף קי.

לאו מי אוקימנא להההיא כגון שנפלו לה בשדה אתרת דלית ליה בארעא מידי וכליא קרנא וכי אמר אביי הכא פירא הוה דקרקע דיליה הוא והא קאי קרקע קמלה ולא כליא קרנא. הראב"ד.

מילתא דעבידא לאגלויי הוא. האי שינוייא לא קאי אלא אהא דפרכינן הילכתא אהילכתא אבל רב כהנא בכל ענין קאמר פירות בחזקת אוכליהן עומדין דלא מסתבר למימר דרב יהודה ורב כהנא בחשש טורח בית דין פליגי. וגם מדקאמר בחזקת אוכליהן עומדין משמע דחזקה גמורה היא עד שיוציאו מידו בעדים. הרא"ש.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: אסיקנא דהלכתא כוותיה דרב כהנא דאמר פירות בחזקת אוכליהן הן עומדין דכיון דעביד לאיגלויי בסהדי לא מטרחינן בי דינא תרי זימני הילכך אי מייתי סהדי דלתרתי שנין הוא דמשכנה גביה מהימני ולא שייך למימר הכא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד כלון שעוים החתומים על השטר נושה כמי שנחקרה עדותן בבית דין דכיון דאיכא מילתא סתימא בשטרא ולא ידיעא לדייני סהדי אמאי חתמו בכל כהאי גוונא אין לן להימונינהו לסהדי וכהאי גוונא אמרינן גבי תנאי היו דברינו דנאמנין הילכך מפיק לה לארעא ולפירי מיניה דמלוה כשיעור מה שאכל בשנה שלישית ואף על גב דקא טעין מלוה דלא אכל כשיעור זוזיה בהנהו תרתי שנין אפילו הני לא מנכינן ליה מידי מהנהו פירי דשנה שלישית ונפקא ארעא מיניה בלא כסף. כן נראה וצריך עיון. ולא שייך לן הכא להימוניה למלוה בטענת מיגו דאי הוה נעי כביש ליה לשטר משכנתא והוה טעין לקוחה היא בידי כיון דקמה בידיה תלת שנין דהאי ודאי כיון דאיכא סהדי דבתורת משכונא אתת לידיה לא מהימן למימר לקוחה היא בידי אלא היכא דאכלה תלת שנין בתר דשלמו יומי משכנתא לפום סהדותייהו דסהדי כגון מלוה אומר חמש ולוה אומר שתים ואסהידו סהדי כדקאמר לוה ובכהאי גוונא הוא דאיכא

למימר דאי טעין מלוה לחמש שנין אתנית בהדאי בלא סהדי דמהימנינן ליה בטענת מגו דאי בעי הוה אמר לקחתיה ממך בתר דשלמו ?מי משכנתא והא אחזיקו לי תלת שנין ואירכס שטרי.

והר"מ כתב בפרק ז' מהלכות שכירות. אכלה שלש שנים וכבש השטר ואמר לחמש שנים וכו' עד שהרי אכלה שלש שנים. ונראה לומר דבדליכא סהדי דבמשכנתא היא גביה הוא דקאמר הכי. מיהו האי דינא דאמרינן פירות בחזקת אוכליהם הן עומדים הא פרישנא טעמא דמילתא משום דעביד לאיגלויי בסהדי. הילכך היכא דמיתו סהדי דלא עביד לאיגלויי ואכלה שלש שנים ולוה קטעין דבתורת גזל אכל פירות של שנה שלישית אי ידיע לעלמא דודאי בתורת משכונה בא אותו הקרקע לידו ולא ידעי זימנא דקבעו אהדדי למיכל מלוה פירי בהא נראה לומר דקרקע בחזקת בעלים עומדת וכיון דאיהו נמי קא מודה דמשכנתא הוא בידיה מפיק לה מיניה מהשתא לארעא ולפירי דאכל טפי ומשתבע ליה דלתרתי שנין לחודייהו משכנה גביה. ואי טעין מלוה הא איכא סהדי במדינת הים דידעי דאודית לי דלתלת שנין משכנתא גבאי נראה לומר דטענתיה טענה ומחרמינן עליה אי טעין שיקרא וכי ליתו הנהו סהדי דאמר נשיילינהו ואי לא מסהדי מהדר ליה מלוה פירי ללוה. ואי לא ידיע ודאי דבתורת משכנתא אתת לידיה אלא דאיהו מודה בה וקטעין דלתלת שנין נחת לה למיכל פירי בהא כתיבנא לעיל דאיכא למימר דמהימנינן ליה בטענת מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי וכביש ליה לשטר משכנתא עד כאן. ועיין בפסקי הרא"ש.

מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש. כתב הרמב"ן דבמשכנתא דסורא היא דאין לך משכנתא מותרת אלא משכנתא דסורא ודאמרינן הכא כיון דלגוביינא קאי מזהר זהיר ביה לגבות פירות הקרקע ולאכול במשכונתו קאמר. ולי לא נראה לי כן דאלו לענין דינא הא ברירנא בפרק איזהו נשך דמשכנתא בנכייתא משרא שריא ואפילו באתרא דמסלקי ורבינא אכיל ושמעתין דהכא נמי לא משמע לי במשכנתא דסורא חדא דבמקצת ספרים כתוב בהם אמר ליה הב לי שטרא כלומר תן לי השטר ואם במשכנתא דסורא וזה טוען שעוד יש לו לאכלה שתי שנים מאי קאמר ליה הב שטרא אלא דמשכונא בנכייתא היתה ואתרא דלא מסלקי ומשכונא בנכייתא תרתי אית בה מלוה ומכירת פירות באותה נכייתא ואלו רצה הלוה לפרוע עיקר מלותו תוך זמן המשכונא שרע כחוב דעלמא שאין אכילת הפירות תלויה כלל במלוה שאלו כן אסור משום רבית דשכר מעותיו עומד ונוטל הא אינו אוכל כלל אלא מחמת הנכייתא ונמצא שיש כאן מלוה ומכירת פירות ולפיכך זה מערים עליו ואומר אפילו אם כדבריך תן לי השטר ואפרע עיקר המלוה שאינו

רוצה לעמוד בשעבוד המלוה ואכול הפירות עד זמנך בדמי אותה נכייתא ואמר לו הלה שטרא ארכס לי כלומר ואם תפרע אכתוב שובר. ואפילו לספרים דגרסי הכא שטרא מכל מקום לא משמע דאיירי במשכנתא דסורא דאם כן מאי קאמר ליה רבינא לרב אשי אלא מעתה האי משכנתא דסורא דכתיב בהו וכו' אי כביש לשטר משכנתא מהימן והא אנן השתא במשכנתא הוה איירינן. אלא דעד השתא לא איירי אלא במשכנתא דלאו דסורא ובנכייתא ואקשי ליה משכנתא דסורא דתקינו רבנן כן נראה לי. והא דאקשי ליה רבינא לרב אשי ממשכנתא דסורא ולא אקשיה ממשכנתא דעלמא ובנכייתא איכא למימר משום דלרב אשי לא שריא אלא איהו כדברי מי שאומר כן דרב אשי לא אכיל משום דאסירא למאי דסבירי לן ואם תמצא לומר דרב אשי לא אכיל משום דמחמיר אנפשיה ולאו משום דלעלמא אסירא אפילו הכי קמקשה ליה מינה משום דאיהו הוא דאמר דתקינו רבנן משום צורבא מרבנן דלא אכיל אלא במשכנתא דסורא כדאיתא בפרק איזהו נשך.

הא דאקשי רבינא לרב אשי פירשו כל המפרשים דלרב יהודה קמקשה ואיני יודע מי הזקיקן לכך דאפילו רב זביד ורב עוירא לא פליגי עליה דרב יהודה בעלמא דאינהו מודו דנאמן בעלמא ומשום מגו וליכא מאן דפליג במקום מגו המגו דאורייתא הוא ועד כאן לא פליגי הכא אלא משום דכיון דלגוביינא קאי נזהר בו ומכבש כביש ליה להערמה והרי זה כמגו במקום עדים או במקום חזקה אלימתא דחשיבא כעדים הא בעלמא מודו.

וראיתי לרמב"ן שטרח להעמידה מפני שהריא"ף פסק כרב יהודה וכן רבינו חננאל וקא פריש רבינו חננאל טעמא משום דרב אשי קאי כותיה ולומר דמה שהקשה רבינא לא הקשה אלא לרב יהודה ורב אשי נמי לרב יהודה מתרץ. ואף על פי שטרח הרב להעמידה לא נתחוורו דבריו. אלא נראה לפי משמעות ההלכה דלכולי עלמא קשיא ליה לרבינא. ואלא מיהו איכא למידק מאי קא קשיא ליה לרבינא ומאי קסבר וכי מסבר סבר דאי כביש ליה לשטרא במשכנתא דסורא ואמר לקוחה היא בידי מעיקרא דלא מהימן אם כן בטלת כל החזקות ואפילו אמר אין מעיקרא משכונה היתה וחזרתי ולקחתיה ממך וליכא עדים כלל שלא יהא נאמן אם כן בטלת כל מגו. והראב"ד כתב דלא גרסינן הכי נמי דמהימן דאפילו רבינא נמי מודה הוא דהיכא דכבשיה מעיקרא ואמר לקוחה היא בידי מהימן וכי תקינו רבנן מילתא דאתי לידי פסידא ושואל בעלמא הוי מאי תקנתיה דאי אפשר דלית בה תקנתא דאי לא לא מתקני רבנן מילתא דאתי לידי פסידא. והדבר נכון אלו היו הגירסאות מודות לו. ואחרים אמרו דאפילו איכא עדים דבתורת משכונא ירד נאמן לומר חזרתי ולקחתי ממך ובלבד אם החזיק בה שלש שנים אחר עבור זמן

המשכונא או שאין שם עדים לכמה משכנה אצלו דודאי תוך זמן אינו נאמן ולא תעלה לו חזקה כל זמן המשך המשכונא. ולפי דבריהם נראה לי שזו היא שהקשה לו רבינא היאך אפשר לומר דמלוה נאמן דאם איתא משכנתא דסורא קלא איתי לה דכל שטר יש לו קול ואפילו הכי קאמר רב יהודה דנאמן ורב זביד ורב עוירא נמי לא פליגי עליה אלא הכא ומשום דמוכחא מילתא דאיכא הערמה ואם כן היאך אפשר דתקינו רבנן מילתא דאתיא לידי פסידא ויש מקשים לדבריהם ואמרו דכל היורד ברשות אין לו חזקה דומה לאריס ושותף וכו' ולי נראה שאין מכל אלו קושיא עליהם כלל וכו' וכבר הארכתי בזה בפרק חזקת הבתים. הרשב"א. ועיין בנמוקי יוסף.

וזה לשון הרא"ש: רש"י פירש דפריך לרב יהודה ונראה דאף לרב זביד ולרב עוירא פריך דעד כאן לא קאמרי דלא מהימן לומר חמש שנין במגו דלקוחה אלא דהוי כמגו במקום עדים אבל אי טעין ואמר לקוחה היא בידי מהימן אף על גב דאידך קאמר בתורת משכנתא ירדת ומשני איבעי ליה למחויי. ופריך אי לא מחי מאי פירוש אמאי יפסיד שמא הוא סבור שלא תקנו מחאה במשכנתא ואפילו אם הוא יודע אין לו להפסיד כמו שאפרש. ומשני איהו הוא דאפסיד אנפשיה דודאי תקנו חכמים מחאה בכל ענין שיכול לבא לידי חזקה ואם לא מיחה איהו הלא דאפסיד אנפשיה. עד כאן.

וזה לשון תוספות שאנץ: אלא מעתה הני משכנתא דסורא כו'. לרב יהודה פריך דאמר דאי בעי אמר לקוחה היא בידי דנהי דלית ליה טעמא דרב זביד ורב עוירא דחשבי עליה במקום עדים מכל מקום היכי מצי למימר לקוחה היא בידי כיון דלוה אומר לפירות הורדת. אלא מעתה כיון דמצי טעין לקוחה ולא מהמניה לוה דטעין לפירות הורדתיו הך משכנתא דסורא כו' ואמר לקוחה היא בידי הכי נמי דמהימן אף על גב דטעין היאך לפירות ירדת והיכי תקינו מילתא דאתי בה לידי פסידא אלא ודאי אית לן למימר דלא מהימן ואף על גב דשאר אדם הבא בטענת חזקה נאמה הני מילי היכא דקא טעין שכנגדי בגזל בא לידך אבל היכא דטעין לפירות הורדתיו לא מהניא חזקה כמו שפירשתי הטעם וקשה לרב יהודה. ולרב זביד ולרב עוירא נמי תיקשי דלא פליג עליה דרב יהודה אלא משום דחשבי ליה מגו במקום עדים מטעמא דשטרא כיון דלגובייא קאי אבל אי טעין לקומה משמע דמודה ליה לרב יהודה דנאמן אף על גב דקא טעין ליה לפירות הורדתיו. ומשני איבעי ליה למחויי. ואי לא מחי לפי שהיה סבור שלא נתקנה מחאה בענין זה מן הטעם שפירשתי מאי וכי יפסיד בכך. ומהדר ליה איהו דאפסיד אנפשיה ודאי יפסיד ויפסיד כי גם לזה נתקנה מחאה. והכי נמי יש לומר בפרק חזקת הבתים דקאמר אי טעין ואמר לפירות הורדתיו בתוך שלש נאמן אבל לא לאחר שלש ופריך התם רב אשי לרב

כהנא אי לפירא אחתיה מאי הוה ליה למעבד הרי בעל כרחו אכל הפירות שקנה ואיו בידו למחות על אכילת הפירות דלא דמי להיכא שהתובע טוען בתורת גזל באת לידך דודאי שם אין להאמינו שהחזקה מסייעה ללוקח שהרי אם בגזל באו היה לו למחות על אכילת הפירות. אמר ליה איבעי ליה למחויי פירוש גם בזה איבעי ליה למחויי ולומר מה שפלוני אוכל פירות קרקעי לא בשביל שתהא מכורה לו אלא לפירות הורדתיו דאי לא תימא הכי ותאמר דמהמנינן לאותו שטוען לפירות הורדתיו הני משכנתא דסורא דכתבין בה במשלם שניא אילין תיפוק ארעא דא בלא כסף אי כביש לשטר משכנתא ואמר לקוחה היא בידי הכי נמי דמהימן היאך דלא טעין היאך לפירות הורדתיו וכי תימא הכי נמי תקינו בה רבנן מילתא דאתי בה לידי פסידא דהא לא שכיח שיטעון הנתבע לפירות הורדתיו שהרי כשטוען לו לקוחה היא בידי עונה לו לא היו דברים מעולם ואינו נזכר שיהא לו לטעון לפירות הורדתיך ונמצא שהוא מפסיד בחנם אלא ודאי היינו טעמא דלא חשו רבנן דלא ליתי לידי פסידא לפי שתקנו כאן מחאה ואי לא מיחה אפסיד אנפשיה הואיל ואין רגילות לשכח המחאה בשלש שנים אבל טענת לפירות הורדתיך רגילות לשכח שהרי על טענתו משיב לו כדפירשתי ואפילו לא יחשב חוזר וטוען כשיאמר לאחר זמן כשאמרתי לך לא מכרתיה מעולם מודה הייתי שאכלתה שני חזקה אבל לפירות הורדתיך מכל מקום יטעה ולא יטעון כך כי יהא סבור שלא יחשב בנך חוזר וטוען וכחו שפירשתי דבר זה צריך לפרשו כדי שלא יקשה: מאי קשיא ליה בשאלת דאי לא תימא הכי דאיבעי ליה למחויי הני משכבתא דסורא כו' עד תקינו רבנן מלתא דאתי לידי פסידאי אדרבה בשנאמר אי לפירות אחתיה מאי הוה ליה למעבד ויהא לכך נאמן לומר לפירות הורדתיו כל שכן שיתיישב שלא יבא הדבר לידי פסידא כי יאמר לו במשכנתא אכלת ואין זה חזקה שהרי יהא נאמן דמשכנתא היא מחמת הטעם שאמרנו דאי לפירות אחתיה מאי הוה ליה למעבד. וכן יש לפרש בשמעתא דהתם עלה דההיא דמאן דזבין דיקלא לחבריה קני ליה משיפולי עד תהומא ופריך התם ולימא כורכמא דרישקא זבני לך עקור כורכמא דרישקא וזיל כלומר שלא הורדתיך כי אם לפירות אלא אמר רבא בבא מחמת טענה שטוען לקוחה היא בידי והחזקתי בה על ידי אכילות פירות ופריך ואי לכורכמא זבין לה מאי הוה ליה למעבד ומאי טעמא נאמן האיך שבא מחמת טענה מכל מקום הוה ליה להימוני האיך דאמר לפירות הורדתיך דלא דמי לשאר חזקות שמוכר טוען לא היו דברים מעולם כמו שפירשתי לעיל. אמר ליה איבעי ליה למחויי ואם לא מיחה לא נאמינן במה שאומר לפירות הורדתיך דאי לא תימא הכי הני משכנתא דסורא דכתב בה וכו' הכי נמי דמהימן הא אף על גב דהאיך מצי טעין לפירות הורדתיך

כדפירשתי לעיל ואין לתמוה במה שרב אשי הקשה לרב כהנא על ההיא דלאחר שלש אי לפירות אחתיה מאי הוה ליה למעבד ולקמיה בההיא דמאן דזבין דיקלא וכן בשמעתין דהכא קאמר רב אשי גופיה על הא קושיא איבעי ליה למחויי דבתר דשמעה מרב כהנא הוא דקא משני הכי מפי רבי. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: לדעת הרי"ף ורבינו חננאל שמעתין הכי פירושו אמר ליה רבינא לרב אשי לרב יהודה דאמר במלוה נאמן כיון דליכא עדים שבתורת משכונא ירד בה שאלו היו שם עדים יבאו ויעידו אי שלש אי שתים. אלא מעתה הני משכנתא אלו כבשיה לשטר משכנתא ואמר מתחילה במשכונתא ירדתי ועכשיו לקוחה היא בידי הכי נמי דמהימן אדרבה הוה לן למימר כיון דבתורת משכנתא אתא לידיה אף על גב דאי בעי הוה כפר לא מהימן דאי לאו הכי הוה ליה תקנתא דרבנן לפסידא ואף על גב דאי כפר ואמר מעיקרא בתורת זביני אתא לידי על כרחך מהימן אין דנין אפשר משאי אפשר דהתם לא אפשר למעבד בה תקנתא ועוד דקלא אית לה למילתא ולא שכיחא דאמרי הכי אבל מכיון דמודה דבמשכנתא אתא לידיה לא מהימן דאמרי ליה כיון דמודית דמעיקרא בתורת משכנתא אתא לידך הוה לך לאיזדהורי בשטר זביני לאפוקה מחזקת משכונה וכל כהאי גוונא לא מהימן והאי דאקשי ממשכנתא דסורא משום דשאר כולהו אסירי ורב אשי לא אכיל. ויש אומרים דשטר נכייתא לא קשיא דהוה מצי למיבעי מיניה זוזא דנכייתא בכל שתא ושתא ולא נהירא לי. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: בשלמא באתרא דמסלקי ואכלי בנכייתא ליכא למיפרך דכיון דאי בעי פסיק ליה כל אימת דמייתי זוזי היכא דלא סלקיה מקמי דלימטי שני חזקה איהו דאפסיד אנפשיה אבל משכנתא דסורא דלא מצי מסלק ליה עד משלם שניא דפסקו אהדדי קשיא דאפשר דתקינו מילתא דאתי בה לידי פסידא. עד כאן.

עוד כתב הרמב"ן וזה לשונו: התם תקינו ליה רבנן דכריא כריא ויהיה טסקא וכו'. הילכך פירוקיה דרב אשי מסייע ליה לרב יהודה והילכתא כוותיה כנזכר לעיל. ובפרק חזקת הבתים גבי מחאה אמר ליה רב אשי ליב כהנא דאי לא תימא הכי הני משכנתא דסורא שטה אחרת לומר דמחאה מהניא בהכי ושם אפרש. ובתוספות ראיתי שמפרשים את כולן לומר דמיכא דטעין ואמר לפירות הורדתיו קא סלקא דעתך דלא מהניא חזקה למחזיק. ודברים רחוקים ודחוקים הם. עוד נראה לי לפרש דהא דאמר ליה רבינא לרב אשי אלא מעתה לאו פירכא אלא קמתמה אמאי דקאמרינן מיגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי דלא עשו בה שום היכירא ושום תקנה שלא יהא יכול לטעון כך הני משכנתא דסורא דכתיב בהו במשלם שניא אילין ולא שיימי בהו פירי ולא שקיל בה בעל קרקע

כלום אלו כביש לשטר משכנתא וטעין לקוחה היא בידי הכי נמי דמהימן והיכי אפשר דלא מינכרא מילתא בכלום דמשכונא היא וכי מתקני רבנן מילתא דאתי בה לידי פסידא ואמר ליה התם תקינו ליה רבנן טסקא וכריא וכי קאמרינן אנן דאי בעי אמר לקוחה בדלא עבדו הכי דלא הוה משכנתא דסורא. ובעינא ארעא דלית לה טסקא וכריא מאי ומהדר איבעי ליה למחויי. ומה שמסייע לזה הלשון דלא קאמרינן אמר ליה אין אלא אמר ליה התם תקינו רבנן דאלמא לא מסתפקא ליה אי מהימן אי לא אלא תמיהא ליה היכי אפשר דלא ליהוי מילתא דמשכונא דליפסיד בה הימנותיה. ולפי לשון זה אין ראיה מכאן לפסוק כרב יהודה דרב זביד ורב עוירא לא אפליגו אטוען לקוחה היא בידי אלא אמיגו פליגי וראיתי בנוסחא של רבינו הגדול מוגהת בכתב ידו והיה כתוב בה איכא מאן דפסק כרב יהודה ואיכא מאן דפסק כרב זביד ורב עוירא והעביר עליו קולמוס והגיה כרב יהודה כמו שכתוב בהלכות ולזה הלשון שפירשתי שיטה דפרק חזקת והך דהכא חד גוונא וחד עניינא הוא. וכן אותה שאמרו שם ואי אמר לכורכמא רשקא זביני לך מאי הוה ליה למעבד ואמר ליה איבעי ליה למחויי דאי לא תימא הכי הני משכנתא דסורא וכו' ההיא נמי תמיהא לתקנתא היא ולא פליגי אטוען הכי. וכן הא דאמרינן במעשה דפרדיסא בפרק הרבית ואי לא כבישנא לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי מעיקרא קאמר דלא אכלה אלא תלת שנין בלחוד. עד כאן.

וזה לשון רבינו חננאל: **וסוגיא דשמעתתא כרב יהודה דרב אשי קאי כוותיה**. ואף על גב דאמר רב ספרא רב זביד ורב אושעיא לא סבירא להו הא דרב יהודה ורבינא נמי מקשה ליה לרב אשי אלא מעתה משכנתא דסורא דכתבי הכי במשלם שניא אילין וכו' אי כביש לשטר משכנתא ואמר לקוחה היא בידי נאמן. הא שני ליה בכל מאי דאקשיה ואסיקנא איבעי ליה ללוה למחויי ואי לא איהו דאפסיד אנפשיה. ויש אומרים כיון דרב זביד ורב עוירא ויש אומרים רב זוטרא ורבינא חולקים על רב יהודה ורב אשי הולכים אחר הרוב ולא עוד אלא רבינא דהוא בתרא פליג. עד כאן.

וזה לשון הר"ן: **אמר ליה רבינא לרב אשי אלא מעתה הני משכנתא דסורא**. פירוש דכולי עלמא הוא דמקשה דהא כולהו סברי להו דאי אמר מעיקרא לקוחה היא בידי נאמן וכדכתיבנא ומשום הכי קמתמה כיון דודאי מהימן ובהא מילתא ליכא לאפלוגי הני משכנתא דסורא דתקון רבנן היכי תקנינהו ולא חשו לה להך פסידא דבשלמא שאר משכנתא אינשי הוא דעבדי להו אבל היאך אפשר שלא יהיה מתוקן מאי דתקון רבנן והיינו דמתרץ ליה התם תקינו רבנן כלומר הא קמו רבנן במילתא ותקון בה הכי. ואף על גב דכתיב בנוסחי הכי נמי דמהימן דמשמע דדינא קא קשיא ליה ובעי למימר דלא

מהימן. הכי קאמר הכי נמי דמהימן כלומר ודאי הכי הוא דבהא ליכא ודאי לאפלוגי והיכי תקנו רבנן מילתא דאתי לידי פסידא. וכך הוא בודאי שאלו היה רבינא מסתפק על הדין בעצמו היה כתוב בגמרא אמר ליה אין שכך היא דרך התלמוד בבל מקום אלא ודאי משמע דבעיקר דינא ליכא מאן דפליג כלל דאי אמר לקוחה היא בידי נאמן. ע"כ.

כתוב בתוספות הקשה ה"ר אלחנן וכו'. וזה לשון הרא"ש: ואמר לקוחה היא בידי הכי נמי דמהימן אלא ודאי לא מהימנינן ליה. ואם תאמר כל מחזיק לא יהא נאמן דאיכא למימר במשכנתא דסורא אתא לידיה. ויש לומר ודאי היכא שהמערער טוען במשכנתא אתא לידך מהימן אבל אי טעין גזולה היא בידך אין לנו לומר במשכנתא אתא לידיה כיון שהוא אינו טוען. ואם תאמר יהא נאמן לומר בגזלה היא בידיה במגו דאי בעי אמר במשכנתא אתא לידיה. ויש לומר דהוי מגו במקום עדים דאנן סהדי דאין אדם מניח קרקע ביד חבירי שלש שנים בלא מחאה אם לא שמכרה כי ידוע לכל שתקנו חכמים שחזקת שלש שנים עומדת במקום שטר כי אין אדם יכול לשמור שטרו לעולם וגם תקנו. כנגדה שהמחאה מבטלת החזקה היכא שמחזיק בה בגזל אבל משכנתא הוא סבור שלא תקנו בה מחאה ואפילו יודע שתקנו בה מחאה מסתבר דלא יפסיד בשביל שתיקתו כי אומר בלבו למה אמחה כי בודאי לא יגזול הקרקע שלי אבל אם הוא טוען שהחזיק בה בגזל היה לו למחות ומדלא מיחה הפסיד ולא מהימן במיגו. עד כאן.

ורב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה. ומי שמוציא עצמו מן המנהג עלי להביא ראיה הן האריס הן בעל הבית ולית ליה לרב נחמן האי מיגו משום דשכירו ולקיטו קלא אית ליה. ה"ר יהונתן. ועיין בנמוקי יוסף.

כתב הרמ"ך וזה לשונו: אריס שירד לשדה חברו ברשות אריס אומר למחצה ירדתי ובעל הקרקע אומר לשליש הורדתיך הולכים אחר מנהג המדינה בענין הורדת אריסין לשדות הדומין לזה. ואין מדמין עדית לבינונית וזיבורית דבעדית מוזלי אריסין טפי. צריך עיון. עד כאן.

דף קי:

ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמיא. ובדשויה ניהליה באפותיקי מפורש היא הא לא שווייה אפותיקי מפורש על בעל חוב להביא ראיה דלאו לגוביינא קיימא דאי בעו יתומים מסלקי ליה בזוזי לכולי עלמא. ומהא שמעינן דכל דשויה באפותיקי מפורש אפילו יתומים לא מסלקי ליה בזוזי דכמכר היא דכיון דלא פריק לה האב ולא פקיד דלפרקיה איאושי מיאש מינה ושבקיה ניהליה לפרעון ואפילו יורש דכרעא דאבוה

הוא לא מצי פריק. וכן כתב הראב"ד והכי נמי בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא הוא הא לאו הכי אפילו השביח האב אינו גובה וכל שכן הוא דכל שהשביח האב אינו גובה בעל חוב אלא כשיעור חובו לבד הא למה הדבר דומה למי שעשה אפותיקי שדה שוה אלף זוז במנה שאינו גובה את הכל אלא שיעור חובו. והא דנקט לה ביתומים היינו משום דהפרש יש בין יתומים ללוקח דאלו בלוקח בין השביח מוכר בין השביח לוקח בעל חוב גובה את השבח כולו בלא הוצאה שכך כותב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי וביני אינון ועמליהון ואמרינן נמי דמעשים בכל יום ומגבי שמואל את השבח והוא שעשאה אפותיקי מפורש ואסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ואפילו לא אסיק ביה אלא שיעור ארעא בלא שבחא נוטל את הכל ויהיב ליה ללוקח הוצאה כנגד שבח ואלו דין יתומים כדין מקבל מתנה ולעולם בעל חוב אינו גובה את השבח שהשביחו יתומים ואפילו באפותיקי מפורש ואפילו אסיק ביה שיעור ארעא ושבחא אלא גובין מבעל חוב הוצאת שיעור שבח דעד כאן לא גבי מלוקח אלא משום תנאי של מוכר שכתב לו אינון ועמליהון אבל במקבל מתנה ויורש לא דמימר אמרי ליה שבחאי גבי דידך הוא. והיינו דאקשינן הכא ובכל דוכתא ולוקח מי אית ליה שבחא ולא אקשינן ולוקח ויתומים מי אית להו שבחא.

ומדברי הר"מ במז"ל נראה שאינו גובה לא מיתומים ולא ממתנה כלום ומשבח שהשביחו בהוצאה אלא מקבל מתנה ויתומים נוטלין כל השבח ואין לו לבעל חוב אלא שיעור מה שהיה שוה מתחלה קודם שהשביחוהו הם וזה לשונו: מתנה ששבחה מחמת הוצאה אין בעל חוב גובה משבחה כלום אלא רואין כמה היתה שוה בשעת מתנה וגובה. עוד כתב אבל מתנה שאין שם תנאי זה אינו גובה מן השבח שהשביח בהוצאתו כלום אבל אם שבחו הנכסים מאיליהן גובה השבח כולו. ולענין שבחא דממילא כתב הריא"ף בפרק קמא דמכילתין דגובה אפילו ממתנה אלמא מדינא גבי ליה ומינה דמיורש נמי גבי ליה. ורש"י כתב דבעל חוב אינו גובה שום שבח מן היתומים. ויש מקשים עליו מדתנן בבכורות פרק יש בכור הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם ואינו נוטל בשבח ולא בראוי כבמוחזק. ואמרינן עלה בגמרא ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם ואקשי לא האשה בכתובתה והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח אמר רבי אבא מקולי כתובה שנו כאן. ולא הבנות במזונותיהם תנאי כתובה ככתובה ובודאי מאי דקאמר ולא הבנות מן היורש קאמר דאלו מן הלקוחות מאי שנא שבח דאפילו מגופה של קרקע אין להם דמזון האשה והבנות אינו נגבה מן המשועבדים. אלמא בעל חוב דעלמא גובה את השבח אפילו מן היתומים ואלא מיהו

הוצאה כנגד שבח שקלי כשהשביחו הם דלא גרעי מיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות. ורש"י נשמר שם מקושיא זו ופרשה במזון בת אשתו שהיא כבעלת חוב אחר שקבל עליו לזונה ובשבח שהשביח לוקח קאמר. והרמב"ן הקשה עליו שאין לשון בנות במזונותיהן אמור סתם בכל מקום אלא על בנן נוקבן דיהווין לה מיניה. ועוד שמזון בת אשתו שקבל עליו לזונה אינה מתנאי כתובה אלא כבעל חוב אמר דעלמא הוא ומשבח הלקוחות ליגבו. ואפשר דכיון דמחמת נישואין הוא מתנה לזון את בתה הרי הוא כתנאי כתובה דכל מה שהבעל מוסיף ונותן לה הוי תנאי כתובה וכדאיתא ריש פרק אף על פי והוא הדין למה שהוא מוסיף ונותן לבתה מחמתה בשעת נישואין. הרשב"א.

אבל הראב"ד כתב וזה לשונו: קשיא לן מה הפרש יש בין מה שהשביחו הם למה שהשביח אביהן שהרי בלוקח אין בו הפרש לא במסיק ביה ארעא ושבחא לדלא מסיק ולא בעשאו אפותיקי ללא עשאו אפותיקי בין שהשביח מוכר להשביח לוקח. וה"ר יצחק ז"ל השוה דין יתומים לדין לוקח מעתה קשיא לן לדבריו מהו טענתן של יתומים כשהם אומרים אנו השבחנו. לאחר ימים רבים מצאתי טעם והעמדתי דברי הרב כי בודאי אין הפרש בין יתומים ללוקח בכל מה שאמרנו אבל יש ביניהם הפרש דלא כתב ליה דאקנה והשביח מוכר אחר הלואה וכן אם השביח אבי יתומים אחר ההלואה דלגבי יתומים משתעבד ליה למלוה וגבי ליה לשבחא אפילו מיתמי דאף על גב דמלוה על פה היא לגבי שבחא הא קיימא לן מלוה על פה גובה מן היתומים וכיון דהוה משעבד ליה מחיים דאבוהון כדאמרינן מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה מיתמי נמי גבי ליה. ואלו גבי לוקח כיון דמלוה על פה בין השביח מוכר אחר ההלואה בין השביח לוקח לא גבי ליה מלוה הילכך לא מפטרי יתמי מהאי שבועה אלא אם כן יאמרו אנו השבחנו וגבי לוקח נמי אם אמר לאחר ההלואה השביח תו לא צריך. מיהו על הלוקח להביא ראיה כמו שעל היתומים להביא ראיה אלא שתפסו בעלי הגמרא טענה פשוטה כי היתומים אין להם טענה אלא באמרם אנו השבחנו ובעל חוב כשיאמר אביכם השביח בין קודם הלואה בין אחר הלואה ואין לחלק בהם כמו שיש לחלק בלוקח כמו שפירשתי ומשום הכי איירי ביתומים ולעולם דין יתומים ודין לוקח שוין הן בדין בין דכתב ליה דאקנה או דלא כתב ליה חוץ ממה שפירשתי בשהשביח מוכר אחר ההלואה דביתומים גבי ומלוקח לא גבי אבל בין מסיק ביה ללא מסיק. ביה ובין שויא ניהליה אפותיקי ללא שוייה ובין להעלות אותם בדמים דינם שוה כמו שכתב הרב בשמועה זו. ומה שכתב בזו השמועה והני מילי דשויה ליה אפותיקי ולא מסיק ביה כשיעור ארעא. הא מילתא לאו אשמעתא דהכא כתב לה דהכא בין דכתב ליה דאקני בין דלא כתב ליה דאקני אפילו מסיק ביה כשיעור ארעא

ושבחא נמי לא גבי ליה כשהשביחו יתומים או השביח לוקח אלא אשמעתא דרב נחמן אמר שמואל שלשה שמין וכו' ועלה קמפרש כדאוקימנא פרק הגוזל רבה וכדכתב לה פרק שנים אוחזין. הנה העמדנו דברי הרב. אלא שיש מקשים הא דאקשי כאן דשמואל אדשמואל ובפרק הגוזל וכן בפרק שנים אוחזין אקשי היכי אמר שמואל דיהיב בעל חוב דמים דהא אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח ושני ליה הא דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק ביה ולישני ליה הא דכתב ליה דאקנה הא דלא כתב ליה. ואיכא למימר גמירא גמיר לה דהא דאמר שמואל שלשה מעלין אותם בדמים אפילו בדאמר ליה דאקנה קאמר אבל יש לומר דהיכא דלא כתב ליה דאקנה אי לא מסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא משקל שקיל בעל חוב לארעא ושבחא מיהו יהיב דמי דאלו שבחא דלוקח ולא שקיל לוקח מידי מיניה דמוכר ובעל חוב לא שקיל לשבח היתרה על ההוצאה ברווחא כדקתני בברייתא בשלמא היכא דכתב ליה דאקנה אמרינן כיון דשעבדה ליה ארעא ושבחא והדר ובין ללוקח הדר לוקח עליה דמוכר בשבח היתר על ההוצאה דאיהו פשע ביה ובעל חוב לא יהיב אלא הוצאה בלבד ושקיל לשבחא ברווחא אבל היכא דלא כתב ליה דאקנה מאי עביד מוכר דליקנסיה והוה ליה נמי כמאן דשייר בארעא ובעל חוב נמי אמאי שקיל ליותרא דשבחא ברווחא ומסתייה דשקיל ליה ויהיב דמי דללוקח משתעבד ולבעל חוב לא משתעבד. הילכך מתניתא דקשיא עליה דשמואל דקתני נוטל את ההוצאה מבעל חוב ושבח מבעל קרקע לא מתרצא ליה אלא בדכתב ליה דאקנה ובדלא מסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא משקל שקיל ליה לכוליה דהא ארעא ושבמא משעבדא ליה דאי משתדפא ארעא או מכספא ומצטרכא היא ושבחא להאי מלוה קשקיל לה לכולה מיהו השתא דלא מכספא דמי שבחא יהיב מוכר ללוקח ומפסיד דהוא פשע בזביני והוצאה שקיל מבעל חוב דהא מתהני ביה ושבחא יתירה שקיל ליה בעל חוב ברווחא דארעא דידיה אשבחה וכיון דבהאי קושיא דאקשיה עליה ממתניתא אצטריך לתרוצי הכי גם הכי בקושיא דידיה אדידיה נמי תריץ לה הכי הא דמסיק ביה הא דלא מסיק ביה. עוד יש להקשות כיון דקיימא לן לוה ומכר וחזר וקנה יחלוקו ומאי בעל חוב גובה את השבח דקאמר חצי שבח אם כן לישני ליה הכי דהא דאמר שמואל מעלין אותם בדמים בהאי חצי שבח דקמטי ליה ללוקח קאמר והא דאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח באידך פלגא קאמר ולעולם תרווייהו בדכתב ליה דאקני וכדמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא. ולאו קושיא היא חדא דאיכא למימר כמהדורא קמא דרב אשי. עד כאן נמצא מלשון הראב"ד בספר אחד מחדושיו.

ובספר אחר מחדושיו שאנה השי"ת לידי מצאתי כתוב וזה לשונו: יתומים אומרים אנו השבחנו וכו'. קשיא לי למאי נפקא מינה אי מסיק בהו כשיעור ארעא ושבחא אפילו השביחו יתומים נוטל את הכל בעל חוב נוטל את השבח בלא שום דמים ואי לא מסיק בהו כשיעור ארעא ושבחא אפילו השביח אביהן נמי שקלו הוצאה מבעל חוב ואי איכא טופייאנא דשבחא או שוייה ניהליה אפותיקי ההוא טופייאנא שקיל ליה בעל חוב בלא דמים ואפילו השביחו יתומים ואי לא שריה אפותיקי יהיב להו דמי או גריוא דארעא שיעור שבחיה והוצאה דאפיק ביה ואפילו השביח אביהן והכי נמי דינא דלוקח בהדי בעל חוב אם כן מה בין השביחו הם להשביח אביהן. ומסתברא דלגבי יתומים אפילו מסיק בהו כשיעור ארעא ושבחא אי אשביחו יתומים לא שקיל בעל חוב לההוא שבחא בלא דמים ולא דמי ללוקח דלוקח לורד שלא ברשות דלא איבעי ליה למזבן לה ואלו יתומים ירושה ממילא הויא וברשות קא נחתי הילכך שקלי ליה לכולי שבחא אי שויה אפותיקי שקלי דמי ואי לא שקלי בארעא. והרב לא חלק בין לוקח ליתומים ולא ידענא מאי טעם לפום הדין שמעתתא. עוד יש טעם יפה שאין דין היתומים כדין הלוקח לפי שהלוקח יש לו על מי שיחזור ולא יפסיד כלום אבל היתומים אם לא יטלו מבעל חוב יפסידו משום הכי שקלי מיניה. עוד יש לומר דיתומים ולוקח כי הדדי נינהו לכל מילי כמו שכתב הרב שלא מצינו ביניהם הפרש כי אם לענין מלוה על פה והא דאמרינן הכא יתומים אומרים אנו השבחנו וכו' הוא הדין ללוקח שיש הפרש בין השביח הוא להשביח המוכר ונפקא מינה להיכא דלא כתב ליה דאקנה והשביח מוכר אחר ההלואה וכן אם השביח אבי יתומים אחר ההלואה דלגבי יתומים משתעבד ליה למלוה וגבי ליה לשבחא מיתמי ואף על גב דמלוה על פה היא לגבי שבחא הא קיימא לן מלוה על פה גובה מן היתומים וכיון דהוא משתעבד ליה מחיי אבוהון כדאמרינן מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה מיתמי נמי גבי ליה ואלו גבי לוקח כיון דמלוה על פה היא בין השביח מוכר אחר ההלואה בין השביח לוקח לא גבי ליה מלוה הילכך לא מיפטרי יתמי מההוא שבחא אלא אם כן אמרו אנו השבחנו וגבי לוקח נמי אם אמר אחר ההלואה השביח תו לא צריך. מיהו על הלוקח להביא ראיה. והנה דברי הרב קיימין. ואביכם השביח דקאמר קודם הלואה קאמר. ויתומים אמרו אנו השבחנו טענה ודאית נקט. וכיון דאסיקנא דעל היתומים להביא ראיה כל שכן על הלוקח. ובסוף המסכת כתבתי פירוש טוב מזה. עד כאן.

וזה לשון הרמב"ן: יש אומרים שדין היתומים כדין הלקוחות וגבי בעל חוב מינייהו שבחא אפילו דמחמת הוצאה כדמשמע במתניתין דבכורות כפשטא והא דאמרינן

בשמעתין יתומים אומרים אנחנו השבחנו מוקמינן לה בדלא כתב ליה אבוהון לבעל חוב דאקנה דלא טריף בעל חוב שבחא אלא בדכתב ליה דאקנה כדברי רוב המפרשים ומשום הכי אומרים יתומים אנו השבחנו ואין לך בשבח ובעל חוב דקאמר אבוכון השביח רצה לומר קודם שלוה ממני ואיני צריך לדאקנה והוא הדין דמצי למימר בלקוחות בכהאי גוונא ולא דאיק לן משום דיתמי דמו למתנה דכיון דלא כתיב בה אנא איקום ואשפי וכו'. לא טריף מינה שבחא דמחמת הוצאה הכי נמי בדיתמי לא טריף. ומיהו שבחא דממילא טריף בתרווייהו כדברי רבינו הגדול. ואי אשבח אבוהון ולא מסיק אלא שיעור ארעא הוה ליה כמאן דאשבח נותן או מוכר והכא והתם שקלי כוליה שבחא דמאן דאשבח ברשות אשבח ובדידיה אשבח ולא דמי להני דירדו לתוך שאינו שלהם ונטעו שלא ברשות. נמצאת אומר פעמים שהיתומים אומרים אבינו השביח ובעל חוב אומר אתם השבחתם.

והוי יודע כי מה שכתוב ברוב נסחי ההלכות בשמועה זו אבל אי לא שויה ניהליה אפותיקי אף על פי דמסיק ביה בלוה שיעור ארעא ושבחא לית ליה למשקל שבחא דאשבח יורש או לוקח טעות הוא בנוסחאות שכבר חזר בו רבינו הגדול ואף בפרק שנים אוחזין כתב ומחק והגיה ובזקנותו כתב שם הדברים על עיקרם כמו שכתוב שם בנוסחאות המדוקדקות וכן בכאן תמצא נוסחאות הרבה שאין כתוב בהם הך לישנא דלא שוייה ניהליה אפותיקי ומסיק ביה שיעור ארעא ושבחא וכו'. עד כאן.

ונראה לי דעיקר נוסחאת הריא"ף היא כך אבל אי לא שויה ניהליה אפותיקי כין דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא בלא שבחא לית ליה למשקל שבחא וכו'. וכן הוא בהלכות שלי. שיטה.

ורבינו חננאל ז"ל כתב לענין פסק וזה לשונו: אייתי יתמי ראיה דאינהו אשביחו סוגיא דשמעתא דיהיב להו גריוא בארעא שיעור שבחייהו. ואי שויוה אבוהון ניהליה אפותיקי דאמר ליה הכי לא יהא לך פרעון אלא מזו מעלה בעל חוב ליתומים בדמים וכן דין הלוקח עם בעל חוב בעידנא דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא בלחוד אבל אי שוייה ניהליה אפותיקי מעלהו בדמים ולית ליה ללוקח שבחא אפילו שבח המגיע לכתפים פירוש כמון שהגיעו הענבים לבצור ולישאם על כתפו לא אמרינן כבצורות דמיין אלא בעל חוב טורף ארעא ושבחא בלא דמים. ולא מתוקמא הא דרב נחמן שלשה שמין להם את השבח בכור לפשוט כמשמעו כיון שהשביח הפשוט בנכסים נותן הבכור לפשוט דמי מה שהשביח ונוטל פי שנים בנכסים אבל בעל חוב ליתומים ובעל חוב ללוקח בזמן שאין מסיק בו אלא שיעור ארעא בלחוד אלא שקלי גריוא דארעא שיעור שבחייהו.

עד כאן.

וזה לשון הרמ"ך ז"ל: האי מאן דמסקי ביה זוזי ומית לוה ושבק ארעתא דיליה לירתיה ואשבחו יתמי הנהו ארעתא לא מצי בעל חוב למשקל מידי בההוא שבחא היכא דלא שוייה ניהליה אפותיקי. והיכא דקא טעני יתמי אנו השבחנו ומלוה קא טעין אבוכון אשבח על היתומים להביא ראיה דאינהו אשבחו כיון דארעא לגוביינא דבעל חוב קיימא ואי לא מייתו ראיה משתבע האיך דאבוהון אשבח אי מסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא ושקיל לה לארעא בהדי שבחא. ואי מייתו יתמי ראיה דאינהו אשבחו יהיב להו מלוה שיעור ההוא שבחא כוליה בארעא כיון דלא שוייה ניהליה אפותיקי. ואי לא בעו יתמי גריוא דארעא ואית להו זוזי מצו מסלקי ליה לבעל חוב בזוזי מכוליה ארעא לגמרי. אבל היכא דשוייה ניהליה להיא ארעא אפותיקי אף על גב דקא מודה מלוה דיתמי אשבחו אי מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא שקיל לה לארעא ולשבחא והוו להו יתמי כיורד לשדה חברו שלא ברשות ונטעה דשמין לו וידו על התחתונה ואי הוי שבח יתר על ההוצאה נוטלים הוצאה ואם הוצאה יתירה על השבח נוטלים כשיעור השבח במעות מבעל חוב. ואי לא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא אלא שיעור ארעא בלחוד כיון דשוייה ניהליה אפותיקי בהא נמי שקיל לה בעל חוב ולשבחא דילה ויהיב להו ליתמי שיעור הוצאה או שיעור שבח דידן על התחתונה ומסלק להו בזוזי דארעא קניא ליה למלוה והוה ליה יתמא משבח בארעא דלאו דיליה. ועיקרא דהא מילתא ברירנא בפרק קמא. שלשה שמין להן מה שהשביחו ומעלין אותם בדמים בכור לפשוט היכא דאשבחינהו פשוט לנכסי דאבוהון קודם חלוקה יהיב ליה בכור שבחיה כשיעור הוצאה הפחותה מן השבח במעות והדר פלגי ושקיל בכור פי שנים בכולהו נכסים. ובעל חוב נמי ליתומים בדשוייה אבוהון ניהליה אפותיקי. וכן נמי בעל חוב ללקוחות כדאיתא התם. ויורד לתוך שדה חברו שלא ברשות נמי כי האי גוונא דיינינן ליה. עד כאן.

סבר רבי חנינא למימר בארעא מסלקינן להו. תימה כיון דטעמא דעל היתומים להביא ראיה וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דרבי חנינא ידע דברי רבי יוחנן דאמר על היתומים להביא ראיה אבל לא ידע דברי התלמוד דמפרש ארעא כיון דלגוביינא קיימא. הרא"ש ז"ל.

אי נמי ביורד לשדה חברו ונטעה בההיא גופא הוה סלקא דעתיה דבארעא הוה מסלקי ליה. תוספות שאנץ.

מתניתין: המקבל שדה מחברו לשבש שנים בשבע מאות דינרין אין שביעית מן המנין דמדאמר ליה שבע שנים הראויות לזריעה קאמר ליה. אבל אם אמר שבוע אחת בשבע

מאות דינרין שביעית מן המניה דשמטה בכלל שבוע הוא ואף על גב דלא חזיא שביעית לזרעה מכל מקום חזיא למשטח בה פירי ומשום הכי הזכיר לו שבוע ולא אמר לשבע שנים שאף בשנה של שביעית רוצה שתעמוד לפניו אף על פי שאינו יכול לזרעה. ה"ר יהונתן.

גמרא: **מלמד שאינו עובר אלא בקר ראשון בלבד**. ונראה לי דדוקא לאיסור בל תלין הוא דאינו עובר עליו מבקר ראשון ואילך אבל לשאר חיובי דשכירות ואף לא תבא עובר לעולם הואיל ולא כתיב בהו ייתור למעוטינהו מיום ראשון ואילך. שיטה.

והר"ן חולק בזה שכתב וזה לשונו: **שלא יעבור עליו אלא בקר ראשון בלבד**. וכן נמי אם הוא בענין שאינו ראוי לעבור עליו שוב אינו עובר כשוקאי דסורא. והוא הדין לשכיר לילה שאינו עובר משום ביומו תתן שכרו אלא ביום ראשון בלבד. עד כאן וכן כתוב בנמוקי יוסף משמו. וכן דעת הרמ"ך וזה לשונו: אינו עובר משום לא תלין ומשום לא תבא עליו השמש אלא בקר ראשון וערב ראשון אבל משם ואילך עובר משום בל תשהה דאל תאמר לרעך וגו'. עד כאן.

דף קיא.

לא צריכא דאמר להו שכרכם על בעל הבית. ואי אוגרינהו סתמא נראה לומר דאינו עובר אפילו השליח כיון דלא אמר להו עלי שכרכם אלא דאמר להו באו עשו מלאכה בשדה פלוני בכך וכך שכר ליום ולא אמר מי יתן שכרם מיהו איהו פרע להו. כן נראה. ואפשר לומר דכיון דאמר להו מלאכה של פלוני הוא אינהו אפסידו אנפשייהו דלא שיילוהו שכרם על מי ולא שקלי אגרייהו אלא מבעל הבית שמלאכתן אצלו כיון שהשליח שכרם ברשות. הרמ"ך.

אמר ליה לשמעיה זיל אגיר לי פועלים. לא משום שהיה דעתו לדחות וכו' ככתוב בתוספות. או שמא אין איסור כל כך בבל תשהה כמו בבל תלין הרא"ש.

הני שוקאי דסורא לא עברי משום בל תלין שהן בעלי חנויות שאין מעות מצויות אצלם אלא ביום השוק. אבל משום בל תשהה עוברים אם שכרם סתם ולא אודעינהו דאיומא דשוקא ליפרעו. ואי לית להו זוזי. תימה לי אמאי עובר משום בל תשהה. ונראה לומר דליתא להלכתא ומהאי טעמא שבקה מרנא זק"ל. הרמ"ך.

כתוב בספר המאור כתב הרב רבי אברהם. רב סביר שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה דכיון וכו'. ולי נראה וכו' עד והיינו כרב אסי דאמר אפילו לא שכרו וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם ואיך למדנו טעמא דשמואל מהכא ולמה גובה כל

הלילה וכל היום והלא שכיר שעות דלילה הוא ויכול לפרוע שברו בלילה במה שנשאר בו ויעבור על לא תלין כמו שאמר רב ומה צורך לנו שכיר שכיר אטו שכיר שנה שכיר שבוע שלוצא בלילה ומאליו הוא נושא נפקא ליה לתנא דידן והלא כמה אשכולות וכמה כרמים בצר והרי הוא בכלל לא תעשק את רעך ולא תגזול הכתובים אצל לא תלין מעתה יעבור עליו בבקר על לא תלין. ועוד כי הדמיון אשר הוא מדמה שכיר שעות לאשכול אחד אינו דומה לו כלל כי כששאל רבי יוסי ברבי יהודה האי לא תלין אתך מאי קעביד ליה ואמר מיבעי ליה לכדרב אסי לימא ליה מיבעי ליה לשכיר שעות אלא ודאי האי לחוד והאי לחוד ושכיר שעות בכלל שכיר הוא הילכך אין לנו טעם לשמואל כי אם כאשר פירש אדוני הרב שהיום והלילה אחת הם ויש בו משום ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש. ואפשר עוד לומר כי כשיגיע לבקר יעבור משום בל תלין שהרי עדיין בקר ראשון אלא דקשיא ליה מאי דאמרינן בגמרא הני דאיתנהו ביממא ליתנהו בלילא ודאיתנהו בלילא ליתנהו ביממא. ואי קשיא לך כיון דשכיר שעות בכלל שכיר הוא למה ליה קרא יתירה לכדרב אסי. הא לא קשה דהא דרב אסין מלאכה ידועה היא וכעין קבלנות אבל שכיר שעות ודאי בכלל שכיר אחרינא הוא דלא כתיב ביה יום בתורה וטעם יפה הוא זה דאי לאו הכי רב אסי מאי אתא לאשמועינן.

מכאן אמרו כל הכובש שכר שכיר. פירוש מאחר דאפילו בשכר שעות עובר אם כן בכל שכירות שבעולם הוא עובר על חמשה שמות. הר"ן.

בחמשה שמות. פירש הראב"ד חמשה שמות בין עשה בין לא תעשה ואינו מונה לאו כפול כי אם השמות החלוקים. ורש"י פירש חמשה לאוין ולאו דלא תעשוק כפול הוא מונה וכלשונו מצאתיה בתוספתא דתניא התם הכובש שכר שכיר עובר בחמשה לאוין משום בל תעשוק ובל תגזול ובל תלין פעולת שכיר ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש. הרשב"א.

ונראה שרש"י גורס בחמשה שמות ועשה דהיינו ביומו תתן שכרו וכן הוא בגמרות שמכתיבת יד. גליון.

שם שכירות אחת היא. לא שיהיו כולן במקום אחד אלא משום דשכירות אחת היא כלל אותם התנא בכלל אחד. הראב"ד ז"ל.

אי זהו עשק ואי זהו גזל ששניהם בשכר שכיר וכדאמרינן באיזהו נשך. והא דומיא דפקדון בעינן דקא כפר ליה ממונא כדכתיב וכחש בעמיתו בפקדון. מתקיף ליה אביי איזהו גזל האמור בתורה וכו' כלומר כיון שאתה אומר יש לך בידי ואיני ניתן לך זהו גזל דמשמע לן לשון גזל שהוא בא בכח כעין ויגזול את החנית אבל כפירה אינה לשון

גזל אם כן גזל דכתב רחמנא גבי שבועת הפקדון בכהאי גוונא נמי מחייבינן ליה קרבן דהא גזל מיקרי והא דומיא דפקדון בעינן דכפר ליה ממונא. אלא אמר אביי לא שכרתיך מעולם זהו עשק נתתיו לך זהו גזל. ולא ידענא טעמא אבל נראה לי כל לשון עשק הוא מגזרת חשק כדכתיב הן עשקה לי ערבני כאלו אמר חשקה לי ובלשון רבותינו ויסתבל החגב אלו עגבות כאלו אמר העגב והחשק אינו אלא לשעה אבל לשון גזל משמע לעולם לפיכך לא שכרתיך מעולם סופו להודע ואינו אלא השמטה לשעה אבל נתתיו לך אין סופו להוודע והוא לעולם. הכי השתא בשלמא הכא או בגזל כתיב בגזל דכחש השתא מכלל דאודי ליה מעיקרא וכחש בגזל שכבר היה הגזל ועכשיו כחש בו וזהו יש לך בידי ואיני נותן לך כחש בו לגמרי אבל הכא לא כתיב או בעשק או עשק כתיב שעשקו כבר ובמה בכחש בו דומיא דפקדון נמצא כי העשק עצמו ענין כפירה הוא. רבא אמר זהו עשק זהו גזל וכו' כדאיתא באיזהו נשך. הראב"ד.

ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין. ולא גרסינן ולהכי אפקינהו בתרי לישני דאף אי הוו תרווייהו בלשון אחד הכי נמי דעבר בשני לאוין. ואיסור לאו קאמר אבל מלקות אין כאן דהוי לאו הניתק לעשה. ומיהו קשה עשק וגזל הכתובים באשם גזלות למה חלקן הכתוב. ור"מ פירש לאשמועינן משיכה קונה מדלא אהדריה לתשומת יד ואהדריה לעשק כדאמר רבא גופא לעיל פרק הזהב. הרא"ש.

נראה דגזל דגבי אשם הוי גזל ממש ולא בעושק שכר שכיר דדוקא הכא דלא איצטריך לאו דגזל מוקמינן מעניניה דקרא. עד כאן גליון.

דף קיא:

מאחיך פרט לאחרים. תימה אמאי איצטריך וכו' ועוד תימה אמאי איצטריך למכתב גר צדק וכו' ככתוב בתוספות. ור"מ תירץ ומצינו בשעריך אגר צדק דלתיב ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך. ולא נהירא לי דההוא שעריך איצטריך לומר דחצר קובעת וקאי נמי אלוי יתום ואלמנה. ונראה לי דדרשא דגר צדק אסמכתא בעלמא היא ולאו דרשא גמורה היא דגרך אשר בשעריך חדא מילתא היא ואין לעשות ממנו שתי דרשות ולא דמי לגר ותושב דגבי רבית דתרי מילי נינהו. וגבי עבד עברי הכי קאמר ולא לגר צדק אם לא נכתב תושב ולהכי כתיב תושב לומר שסופו לימכר אף לגר תושב. הרא"ש.

מגרך זה גר צדק. תימה אמאי איצטריך וכו' ויש לומר דשאני הכא דכתיב מאחיך וכו' ככתוב בתוספות. וקשיא לי דאם כן לישתוק קרא ממ"ם דמאחיך ומגרך. וכן קשה גבי

רבית דכתיב גר צדק וכן בכל מקום דכתיב לאזרח ולגר מאי איצטריך פשיטא דגר צדק בכלל ישראל הוא לכל המצות אפילו היכא דלא כתיב גר. וצריך לומר דלשום דרשא נכתב. הרא"ש ז"ל.

כל שבארצך. ולא דרשינן ליה למעוטי חוץ לארץ וכו' ככתוב בתוספות. ור"מ כתב דשכירות קרקע אינו עובר עליו דדרשינן כל שבארצך ולא ארצך. ומסתבר טעמיה דלא מרבינן אלא בהמה וכלים שעושים בהם מלאכה דומיא דשכיר. הרא"ש.

ורבי יוסי בר יהודה לא יליף שכר שכיר. ואף על גב דבפרק קמא דקידושין לא משכח תנא וכו' ככתוב בתוספות. אי נמי שכיר דעבד גמיר בהדיא דאותו דוקא ניתן לידרש בגזרה שוה. הרא"ש.

לעולם לא יליף שכיר שכיר. אומר מהר"ח דהוא הדין דמצי למימר לעולם יליף שכר שכיר וגר תושב ממעט מרעך. ולי נראה דניחא ליה למימר לא יליף דאין סברא שיחלוקו בגזרה שוה אלא לכולי עלמא לא ילפינן ותנא קמא דמאחיך נמי לא יליף. ולפי המסקנא ידרוש מאתך גר תושב ובהמה וכלים ורעך למעוטי גוי וכן משמע מדקא בעי בסמוך ורבי יוסי האי אהך מאי עבידנא משמע דלתנא קמא דיליה אתי שפיר דדריש אתך לכדפירשתי. אבל לפירוש תוספות ה"ר אלחנן דאשכיר בעי לא יתיישב. גליון ע"כ.

ותנא קמא דמאחיך האי רעך מאי עביד ליה. בדין הוא דלימא נמי לרבי יוסי בר יהודה כיון דלא יליף שכיר שכיר למה לי דגר תושב ממילא מימעיט. אלא אולמי אלים לקושייה משום דלתנא קמא דמאחיך קשיא ולרבי יוסי בר יהודה לא קשיא אלא דמייתר ליה ואיכא למימר דרעך גלי דלא ילפינן שכר שכיר. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הראב"ד: הנה קראי דשכיר הכי כתיבי בסדר קדושים לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. ובסדר כי תצא לא תעשוק שכר עני ואביון מאחיך או מגרך אשר בארצך בשעריך ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כי עני הוא וגו' ומאן דיליף שכיר שכיר יליף האי שכיר דקדושים משכיר דכי תצא דכלהו כתיבי התם גר צדק וגר תושב ובהמה וכלים כדאיתא בגמרא כדברי תנא קמא דמאחיך ורבי יוסי בר יהודה ותנא דידן לא ילפינן שכיר שכיר הילכך לא מיחייב אלא ממאי דכתיב בההוא לאו בלחוד. ומאי דקפריך בשמעתא ותנא קמא דמאחיך ואית דגרסי נמי ורבי יוסי בר יהודה האי רעך מאי עביד ליה לתנא קמא דמאחיך קשיא ליה רעך דהא גר תושב לאו רעך ואמאי עבר עילויה משום לא תגזול ולא תלין ורבי יוסי בר יהודה קשיא ליה דלא הוה צריך רעך למעוטי דהא לא יליף שכר שכיר. ולא נהירא דאי לא כתיב רעך והוה כתיב סתמא הוי אמינא אכלי שכיר קא קפיד קרא דהא כתיבי כולהו

בדוכתא אחריתי וכיון דכתבי כולהו בדוכתא אחריתי והכא כתיב סתמא כלהו איתנהו. ותו אקשינן ולרבי יוסי בר יהודה וכו' ואית דגרסי נמי ותנא קמא דמאחיך האי פעולת שכיר אתך מאי עביד ליה לרבי יוסי בר יהודה קשיא ליה דהא אמר בהמה וכלים אין בהם אלא משום בל תעשוק כלומר מאי דכתיב בהו בלחוד ופעולת שכיר אתך משמע כל שפעולתו אתך אפילו בהמה וכלים אבל לתנא קמא דמאחיך לא קשיא ליה אלא דלא הוה צריך למכתב אלא פעולת שכיר דהא יליף שכיר ובמשנה תורה כלהו כתיבי. והא דאמר רבי אמי אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד עובר עליו קשיא לי רבי אמי מאי אתא לאשמועינן. אטו שכיר שעות מי לא תנן ליה במתניתין. ואיכא למימר דאפילו פחות משוה פרוטה נמי אשמועינן וכיון דשמעינן שכיר כל דהו שכיר מיקרי תו לא איצטריך גזרה שוה למגמר הני לאוי מהני לאוי ושאר שמעתא פשוטה היא. עד כאן.

והר"ן כתב וזה לשונו: ותנא קמא דמאחיך האי רעך מאי עביד ליה פירוש דבשלמא לרבי יוסי בר יהודה כיון דלא יליף שכיר שכיר איצטריך רעך למעוטי גוי כי היכי דמצריך בקרא דמשנה תורה מאחיך פרט לאחרים דהא לא ילפי מהדדי אבל לתנא קמא דמאחיך דיליף שכיר שכיר רעך למה לי דליכא למימר למעוטי גר תושב דהא איהו מרבה ליה בהדיא ולמעוטי גוי לא איצטריך דמאחיך נפקא וכיון דיליף שכיר שכיר כל חד וחד מחבריה גמר. ומהדר ליה דלמעוטי גוי אתא ומקשי מאחיך נפקא כלומר לתנא קמא דיליף שכיר שכיר אבל לרבי יוסי בר יהודה אתי שפיר.

ורבי יוסי בר יהודה האי אתך מאי עביד ליה. הוא הדין דהוה מצי למפרך לתנא קמא דמאחיך אתך למה לי דלבהמה וכלים לא איצטריך דמבארצך נפקא כיון דיליף שכיר שכיר אלא כיון דלתנא קמא דמאחיך לא קשיא ליה אלא ייתורא ולרבי יהודה קשיא ליה לגמרי ניחא ליה למפרך לרבי יוסי בר יהודה מלאקשויי לתנא קמא.

והקשה הרמב"ן והאי אתך מיבעי ליה לשלא תבעו ולשאין לו ולהמחהו אצל חנוני וכדתניא לקמן. ויש לומר דאין הכי נמי דהוה מצי לשנויי הכי אלא כיון דהשתא דרשינן אתך לרבויי אליבא דתנא דידן ניחא ליה למדרשיה בהך גווני נמי אליבא דרבי יוסי בר יהודה ולא ניחא ליה לאוקמי בהני דרשי דלקמן דמיעוטי נינהו. ע"כ.

ואידך מאליו הוא נושא את נפשו. ותימה לי אמאי איצטריך למדרש מאליו הוא נושא את נפשו דאף על גב דלזו מופנה הוא מצי גמר גזרה שוה. תוספות שאנץ.

האי דכתיב ואליו הוא נושא את נפשו דרשו אותו כאלו אמר ועליו הבורא הוא נוטל את נפשו פירוש על אותו עון וחלקו בו רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו של גזלן וכו'.

פירשתיו בבבא קמא תלמוד לומר אתך לדעתך ולא לדעתו שאם לא תבעו אף לדעתו הוא. הראב"ד.

כתוב בתוספות ובפוטרו בהדיא פשיטא דאינו חוזר וכו'. וכתוב בגליון וההיא דחנוני על פנקסו דחוזר ונוטל מבעל הבית מיירי לרב ששת כגון שפירש בפירוש שיחזור עליו. וכתוב בתוספות וכן משמע בפרק קמא דקדושין דמחילה וכו'.

וכתוב בתוספות שאנץ וההיא דקידושין קשה לרבינו אמאי לא מהני בה כי אמר באפי תרי זיל בלא שטר דאפילו בעבד כנעני מהני הפקר לפוטרו ממעשה ידיו. ויש לומר דוקא בלשון הפקר משתחרר ופטור ממעשה ידיו אבל בלשון שחרור שכותבין בגט שחרור שמשמעותו לשון מחילה ולא לשון הפקר בזה אומר שלא מועיל בעל פה לפי שעבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול והכי קא פריך למה לי שטרא בזה הלשון הכתוב בשטר שחרור שהוא לשון מחילה בלא שטר יכול למחול בזה הלשון עצמו ועל זה מתרץ שגופו קנוי ולא מהני ביה לשון שחרור בעל פה דלא שייכא מחילה בדבר שגופו קנוי ובמה שהיה יכול לפוטרו על לידי הפקר אין להקשות למה לי שטר יפקירנו כי אף על פי שיכול לפוטרו על ידי הפקר בלא שטרא יש להו ללמדנו שבלא הפקר הוא לשון טוב לפוטרו שהרי אף בעל פה מועיל יש לפוטרו בשטר גם בלשון גרוע שאינו מועיל בעל פה דהיינו לשון שחרור שהוא כעין מחילה דלא מהני ביה משום דגופו קנוי דהיינו נמי טעמא דאיצטריך למכתב גט שחרור בתורה גבי שפחה כנענית אף על גב דמהני הפקר בעבד כנעני לשמואל ולרבי שמעון בן אלעזר דקאי שמואל כוותיה בהחולץ דאי לא הוה כתיב הוה אמינא דלא מהני בשטר יותר מבעל פה. עד כאן. וכתוב בתוספות ולהני צריך קנין דאלים טפי. וכתוב בגליון אף על גב דקנין בטעות נמי לאו כלום הוא מכל מקום אלימא טפי בקנין מבלי קנין.

דף קיב.

בעי מיניה מרב ששת קבלנות עובר וכו'. הא דאמרינן הכא אומן קונה והלואה היא ובפרק הגוזל אמרינן עשה לי שיראים ונזמים וטבעות כיון שעשאם ונתנן לידה מקודשת וכו' סבריה דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והלואה היא והמקדש במלוה אינה מקודשת ורבי מאיר דאמר כיון שנתנם בידה מקודשת ולא בעינן ממון אחר סבר אומן קונה בשבח כלי ולאו הלואה היא אלא מתנת תכשיטין היא אלמא מאן דאמר אומן קונה בשבח כלי מפיק ליה מתורת הלואה. לא קשיא מידי דודאי חזרת השיראין והנזמים לידה הם מתנת הכלים עצמן לידה לתורת קידושין הם הקידושין ולא הספיק

לשבח זה להיותו הלואה כי מיד שנתנן לה ונתחייבה ליתן את דמיו נתקדשה אבל לענין בל תלין כיון שנתן טליתו לבעלים ונתחייב לו דמי השבח ההוא מיד נעשית עליו הלואה ולא שכירות. הראב"ד.

נתנה לו בחצי היום ששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין. נראה לי דבל תלין דהכא לאו דוקא דמשום לא תבא עליו השמש הוא דשייך בה אלא אגב שיטפא דבל תלין דרישא דברייתא ושכיר יום דשייך ביה בל תלין הוא המצוי נקט ליה נמי בסיפא בל תלין. שיטה.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: וקבלנות עובר נמי משום בל תלין ובשאר כל השמות דסבלנות כשכירות היא ואין אומן קונה בשבח כלי. ודוקא בתר דאהדריה לבעל הכלי הוא שעובר עליו כיון ששקעה עליו חמה כדאמרינן נמי גבי שכיר שבוע וכו' דאם יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה והוא זמנו לעבור בכל השמות האלו. מיהו צריך עיון היכא דאמר ליה גמרתיו בא וטול אותו והבא מעות אי אמרינן דכמאן דאהדריה ניהליה דמי או דילמא כיון דלא שקליה לא עבר עליה כלל דהא הוי איהו עליה שומר חנם כל היכא דאיתיה בביתיה אף על גב דאמר ליה גמרתיו ואף על גב דאמר טול כליך והבא מעות דלא קרינא ביה פעולת שכיר אתך שהרי אין פעולתו אצלו כן נראה וצריך עיון. עד כאן.

וזה לשון ה"ר יהונתן: קבלנות דלא הוי לא שכיר יום ולא שכיר לילה אלא שיאמר לו שמתקן לי טלית זו בכך אימתי שירצה יתקן אותה וכשיחזירנו לו והלה עובר בשכירות משום בל תלין. אומן קונה בשבח כלי כלומר זוכה בו במה שהשביחו ומשום קבלנותו יוצא לו שכשמחזירו לו הרי הוא לו כמוכר שבח שהיה לו והלואה הוא ולא שם שכירות עליו ובהלואה לא שייך בל תלין או דילמא שם שכירות עליו ועובר משום בל תלין או אינו עובר משום בל תלין אף על פי שנתן לו רשות שיטלנה מביתו ויוליכנה לביתו שאינו רוצה לעכבה בשביל שכירותה אפילו הכי כל זמן שיש משכון תחת ידו אינו עובר משום בל תלין אבל אם נתנה לו בחצי היום תיכף נתחייב בשכירותו וכיון ששקעה עליו חמה ולא פרעו עובר משום בל תלין אלמא קבלנות כשכירות דמיא ואין אומן קונה בשבח כלי. עד כאן.

דף קיב:

עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו. לאו למימרא דמעיקר דינא מיחייב בעל הבית דהא אכתי לא התקינו שבועה היסת וכו'. אלא הכי קאמר דהכא

ודאי הוה להו לרבנן שישבע בעל הבית משום דאלימא טענתיה דשכיר הואיל ואיכא עדים ששכרו ונתחייב לו ועדיין הוא בתוך זמנו ועוד דשכיר דאיק טפי ובעל הבית לא דאיק כולי האי או משום טרדא או משום שהשכיר נושא את נפשו על שכרו והוה להו לרבנן לתקוני שישבע בעל הבית והוי כעין שבועה דאורייתא ואפילו הכי עקרוה רבנן מבעל הבית ששורת דין של תקנה עליו לישבע ולא ישלם משום כדי חייו דשכיר. ואקשיה ומשום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית היה לנו לומר שישבע נעל הבית ודיו שנחמיר עליו שבועה. ומפרקינן אלא בעל הבית טרוד בפועליו. הרמב"ן ז"ל.

עוד נראה לי דלהכי נקט עקרוה לאשמועינן דאפילו היכא דבעל הבית מודה מקצת דמחוייב שבועה דאורייתא עקרוה רבנן מינלה ושדיוה אשכיר שלא תאמר כי תקינו רבנן דמשתבע ושקיל דוקא בכופר בכל שהוצרכו בו לתקן דאלו מדינא היה בעל הבית פטור לגמרי בלא שבועה ושכיר הולך לו בפחי נפש וכיון שהוצרכו לתקן שדיוה אשכיר משום כדי חייו ועוד דבאומר נתתי שכיחא מילתא דאמר ולא דאיק אבל במודה מקצת סלקא דותך אמינא כיון דבעל הבית מחייב שבועה אין כאן צורך לתקנה ואוקמוה אדיניה ועוד דכל כהאי גוונא כיון דמתחזיא מילתא דדאיק ואמר דהא אודי במקצת סלקא דעתך אמינא לישתבע בעל הבית כדיניה קמשמע לו דאפילו כהאי גוונא עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית. וכך מטין דברי רש"י שכתב תקנות קבוצות ראוי לעשותן קבע ולעקור עליהן דבר מן התורה דמדאורייתא מי שעליו לשלם הוא נשבע דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם והכא שקלוה לשבועה מבעל הבית ושויוה אשכיר. ואסיקנא אלא בעל הבית טרוד בפועליו הוא כלומר דלאו משום כדי חייו כלל הוא אלא שראו חכמים לתקן שבועה על בעל הבית מפני שהשכיר מוסר נפשו על שכרו וכיון דטרוד בפועליו הוא לא רצו להטילה עליו ושדיוה אשכיר. הר"ן.

הא דאמרינן סתם קציצה מידכר דכירי לה אינשי. לאו למימר דפטור אלא לומר שאינו נשבע ונוטל אלא בעל הבית נשבע ולא משלם והכי נמי אוקימנא בשבועות להא דקתני המוציא מחברו עליו הראיה לצדדין קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע בעל הבית ויפסיד פירוש דתקינו ליה רבנן שבועה אפילו היכא דליכא מודה מקצת דאורייתא כגון דפרעיה אי נמי אמר ליה הילך והיינו משום כדי חייו כדפרישנא וכך הסוגיא מוכחת שם וכן פירש הרב רבי יוסף הלוי. ותמהני על רבינו הגדול שכתב כאן סתם המוציא מחברו עליו הראיה והא לצדדין קתני כדפרישית והתם כתב בזו ישבע בעל הבית ויפסיד ולדידיה משמע דלא חדיתו הכא מידי אלא כדין כל מודה מקצת דעלמא ולפיכך כתבה סתם. ואין זה נכון כמו שפירשתי שאם כן למה הקשו שם ואמאי ישבע בעל הבית ויפסיד

וכי תעלה על דעתך דמודה מקצת לא ישבע. ושמא קסלקא דעתך דרבנן האמינוהו לבעל הבית כמאן דהוא דכיר משום דאלימא להו חזקה דידיה ושכיר נמי לא ניחא ליה להביא אותו לבית השבועה כי היכי דליגרוהו ולמאי דלא קאי במסקנא לא דייקינן טפי. אי נמי אקציצה מדכר דכירי לה אינשי פרכינן דקא סלקא דעתך דמודה מקצת בקציצה פטר רבה בר שמואל שאין מוסרין שבועה לבעל הבית משום דטרוד הוא ולא ראה לומר בקציצה נשבע ונוטל דליכא בקציצה משום כדי חייו דהא שקיל כדי חייו דשכר אומנות מידע ידיעי ולא שכיחא דכפר ביה בעל הבית בפחות מחייו דשכיר כן נראה לי. והא דאקשיה וכי שכיר עובר משום בל תגזול איכא למידק כיון דאמרת רמי אנפשיה ומדכר דכיר הדר דינא אדאורייתא ופטור. ולפי פירושנו אין זו קושיא דהכי קאמר כיון דאיכא נמי חזקה גבי שכיר נימא שישבע בעל הבית משום כדי חייו דשכיר אף על פי שאינו טרוד אלמה תנן שאין אחד מהם נשבע אלא פטור לגמרי. ומפרקינן משום דגבי בעל הבית איכא תרי חזקה ולא חיישינן לכדי חייו דשכיר. ואי קשיא גבי בעל הבית נמי איכא בל תגזול. לאו מילתא היא דאפושי לאויה לאו חזקה הוא אלא חזקה אחרת בעינן דהיינו שאין שכיר משהה שכרו. הרמב"ן. עיין בהר"ן פרק כל הנשבעין.

אי הכי אפילו עבר זמנו נמי. הכי פירושו אי אמרת בשלמא דהא דעקרוה רבנן לשבועה שהיה להם לתקן על בעל הבית מפני שהשכיר מסר נפשו על שכרו וכו' כמו שכתוב בפרק כל הנשבעין בפירוש ההלכות. ומשני חזקה אין בעל הבית עובר משום בל תלין. פירוש וכיון שכן כי היכי דאמרינן בעבר זמנו דאינו נשבע ונוטל הכי נמי דבעל הבית לא מיחייב שבועה כלל דכיון דחזקה דאינו עובר משום בל תלין אין כאן מקום לתקנה כלל. ומקשינן וכי שכיר עובר משום בל תגזול. כלומר דנהי דליכא למימר דליעקרו רבנן שבועה מבעל הבית ולשדיוה אשכיר כיון דליכא הכא טרדת פועלים דרמי אנפשיה ומדכר דכיר מכל מקום הוה לן לתקוני מיהת דלישתבע בעל הבית דלא מצית אמרת דבעל הבית ודאי פרע דחזקה אינו עובר משום בל תלין דהכי נמי איכא חזקה גבי שכיר דאינו עובר משום בל תגזול וכיון שטענות הללו שקולות הן הוה לן למימר דלישתבע בעל הבית שבועת התקנה. ומשני גבי בעל הבית איכא תרי חזקה וכו'. זהו דרך שנראה לי מחוור בהלכה זו. וכללא דמילתא דבכל האי שקלא וטריא מודינן דשבועת בעל הבית מפני שהשכיר מסר נפשו על שכרו היא ולא שקלינן וטרינן אלא במאי דעקרוה לשבועה מיניה ושדיוה אשכיר אי משום כדי חייו או משום דטרוד בפועליו ובזה השמועה עולה יפה אף על פי שלא נראה כן בדברי הראשונים.

נמצא עכשו לענין הלוה דבעבר זמני לא תקנו חכמים כלום אלא הרי הוא כשאר הטענות של ממון. אבל בקציצה אף על פי שבעל הבית כופר בכל נשבע ואינו משלם אבל אין השכיר נשבע עליה ונוטל וכך הם דברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות שכירות. הר"ן.

כתוב בתוספות ובריייתא כולה בדליכא עדים איירי ורישא דקתני נשבע ונוטל הכי פירושו וכו'. ואם תאמר לפירוש זה למה לי למתני סיפא כלל כיון דמיירי בדליכא עדים כלל פשיטא שעליו הראייה להביא עדים שאפילו מעיקר השכירות הוא צריך להביא עדים קודם שיהא נאמן בשבועה כדפירש רישא. יש לומר דסלקא דעתך אמינא דכיון שהוא מודה שקצץ אחת ומודה שאחת חייב לו הוה ליה מודה מקצת הטענה ולא יצטרך עדים לקציצה אלא כיון שיש כאן שבועה על בעל הבית והפכה על השכיר ויהא נאמן השכיר ליטול בשבועה ולא תהא השבועה על בעל הבית משום דטריד בפועליו הוא ושוכח גם הקציצה קמשמע לן דקציצה ודאי מידכר דכירי אינשי. ועל זה אין להאמין השכיר ליטול בשבועה. מפי רבי. תוספות שאנץ.

דף קיג.

אבל מטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר דחזקה שאין בעל הבית עובר משום בל תלין. ואי קשיא לך מקמי דלימטי זמן חיוביה נמי ליתקון שבועה אבעל הבית ורמי אנפשיה ומדכר משום שבועה. איכא למימר דלא מידכר אלא ממאי דרמי אנפשיה מנפשיה כגון מחיוב בל תלין דכבר ידע ליה דמסיק אדעתיה אבל מחיוב שבועה הבאה עליו פתאום ולא אסיק אדעתיה לא דכיר. שיטה.

וכי שכיר עובר משום בל תגזול ואם תאמר והא חזקה דבל תגזול איכא נמי גבי בעל הבית. ויש לומר דגבי בעל הבית אין כאן כל כך בל תגזול שאם לא יתן היום מחמת שכחה יתן למחר אבל שכיר אם יטול שלא כדין עובר מיד משום בל תגזול. ואם תאמר מכל מקום גבי בעל הבית איכא חזקה דבל תלין ואוקי חזקה לבהדי חזקה ואוקי ממונא בחזקת מאריה דהוה ליה ברי וברי. ונראה לי דכל הני פרכות ליתנהו והכי פירושו וכי שכיר עובר משום בל תגזול כלומר כיון דבעל הבית טרוד בפועליו ושכיר אין לי טרדה אית לן למימר דשכיר אינו עובר בבל תגזול ובעל הבית מרוב טרדא שכוח מעיקרו הוא ולא נזכר כשהגיע זמן חיובא. ומשני גם חזקת השכיר מסייע לבעל הבית דאין שכיר משהה שכרו ובעל הבית נזכר יפה ושכיר שקרא קטעין. הרא"ש.

גבי בעל הבית איכא תרי חזקה וכו'. קשיא לי מאי טעמא לא חשיב חזקה דממונא. ונראה לי משום דההיא חזקה מקלש קלישא הכא דהא מידע ידיע דהאי שכיר עביד ליה עבידתיה ואיחייב ליה אגרא דהוה ליה כחזקה ומשום הכי לא חשיב לה. הראב"ד.

כנגד אותו היום של תביעה. רבינו חננאל הביא דמיון זה הלשון שומרת יום כנגד יום. תוספות שאנץ.

כנגד אותו יום של תביעה. פירוש יום אחד אותו יום שתבעו כל זמנו. כן פירש הראב"ד. וכתב שכן מפרש לה בירושלמי דגרסינן התם אמר רבי בון על ידי שבעל הבית טרוד בעסקיו תקנו בשניר שישבע ויטול ודכותה תקנו לבעל הבית שאם עבר זמנו שלא ישבע ויטול תנא רבי חייא לסיועיה אם יש עדים שתבעו בזמנו אפילו אחר שנה נשבע ונוטל אמר רבי יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד. ונראה לי דאותו היום בלבד דקאמר כעין גמרא דילן. ואמרו עוד בירושלמי אמר רבי מונא פעמים שתבעו אחר זמן ונעשה נתוך זמנו היך עבידא תבעו ואמר לו לא אמרתי לך מאותו היום נתתי אותו נעשה כמי שהוא אתמול נותנין לו שיעור אחר. וזה יוכיח על אותו העם בלבד שאמרו למעלה בדברי רבי יוסי שאינו אלא יום הסמוך ליום התביעה כאשר פירשנו שהרי כמו שהוא אתמול קאמר כלומר כאלו היה זמנו אתמול ותבעו כל זמנו עד כאן לשון הרב. הרשב"א.

וקרוב אני לומר שכל שתובעו שכיר לבעל הבית כל זמנו אף על פי ששהה אחר כך זמן מרובה נשבע בעל הבית שבועת התקנה דכיון דליכא למימר חזקה אין בעל הבית עובר משום בעל תלין שהרי תובעו כל זמן אין לפטור בעל הבית משבועת התקנה ונתבאר לך ממה שכתבנו למעלה וכי תימא חזקה אין שכיר משהה שכרו איכא נמי חזקה דאין שכיר עובר משום בל תגזול וכל ששקולות הן נשבע בעל הבית מן התקנה וכמו שכתבנו למעלה. הר"ן.

כתוב בספר המאור אלא אמר אביי שתבעו כל זמנו וכו'. בעלי הפירושין פרשו לה יום אחד לאחר זמנו וכו'. וכתב עליו הראב"ד זה לשונו: אמר אברהם הכניס בעל המאור הזה ראשו בין מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי השנוי בירושלמי אמר רבי בון וכו' עד אמר רבי יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד והרב פסק כרבי יוסי מפני שהסכים עם הפירוש שאנו מפרשים בכאן כנגד אותו יום של תביעה וכדברי רבי בון דסבירא ליה כרבי יוסי והלשון של כנגד מוכיח לא אמר על אותו יום של תביעה אלא כנגד אותו יום. ועוד כיון דקיימא לן שאם לא שכרו בעדים אינו נשבע ונוטל דאמרינן ביה מגו הכי נמי נימא מיגו דאי בעי אמר פרעתי אחר כך יהא נאמן לומר פרעתי בזמני. ואם תאמר והרי אותו שכנגד יום תביעה שהוא נשבע ונוטל ולא אמרינן ביה מגו. התם כיון דאישתדיר בהדיה

כל זמנו אכתי לא רמי אנפשיה ולא אדכר אבל בזמן ארוך הכי נמי דאמרינן מיגו. ואולי מן הירושלמי למדה שאמרו אמר רבי זעירא פעמים שתבעו אחר זמן וכו' עד נעשה כמי שהוא אתמול. אבל מכל מקום אין זה הפירוש כנגד יום של תביעה שהרי אלו ולעולם לא פרע לו והיה לו לומר כנגד אותו יום של תביעה. ועוד אם אינו על אותו היום היה לו לומר ולפרש וליתן זמן עד כמה ישבע ויטול מיום תביעה ואילך ועל כרחו מפורש הוא בירושלמי שאין נותנין לו אלא יום כנגד יום שהרי אמרו בירושלמי שכתבנו אותו היום נעשה כמי שהוא יום אתמול כלומר כאלו היה אתמול יום התביעה אלמא אין נותנין לו אלא יום כנגד יום. עד כאן.

וכתב הרמ"ך וזה לשונו: ונראה לומר וכן כתב בעל המאור ז"ל דכל היכא דקא טעין בעל הבית בזמנו פרעתי אי מייתי שכיר סהדי דתבעיה כל ההוא יומא קמא ובההוא יומא קמא נמי הוה טעין פרעתיך משתבע שכיר ושקיל אפילו אחר זמן מרובה כיון דקא טעין דפרעיה בזמניה בשעת טרדתו לית לן להימוניה לבעל הבית על ההוא יומא כיון דהוא טריד בפועליו והאי קא מודה דלא פרעיה בתר זימניה ולית לן להימוניה משום מגו דהא לא הוה יכול למימר פרעתיך אחר זמני כען דטען מעיקרא דבזימניה הוא דפרעיה. אבל אי לא תבעיה בזימניה וכי תבע ליה בתר זימניה אמר פרעתיו בזמנין מהימנינן ליה בטענת מגו דהא אין בעל הבית עשוי לעבור על לא תלין. על דרך זה הלך הרז"ה ז"ל וצריך עיון.

מתניתין: **המלוה את חבירו לא ימשכנו ולא יכנס לביתו ליטול משכונו**. פירשה שמואל בגמרא דאפילו שליח בית דין לא יכנס לביתו אלא לוה נכנס לביתו ומוציא לו. הכי גרסינן היו לו שני כלים נוטל אחת ומחזיר אחת וכן הוא בפירושי רש"י ז"ל. וקשיא לי מאי קאמר דאי סבירא ליה לתנא קמא דמתניתין דמסדרין לבעל תוב הא משמע דכל שבית דין מסדרין ומניחין ללוה בשעת גוביינא אין שליח בית דין ממשכן אלא מניחו לו וכדתניא בברייתא שליח בית דין הבא למשכן יכנס לביתו וממשכנו ולא ימשכנו דברים שעושים בהם אוכל נפש ונותן מטה ומטה ומצע לעשיר ומפץ לעני ואם כן למה נוטל לו מאלו השנים כלל והלא כשמסדרין אם הוא אומן מניחין לו שני כלים מכל מין ומין כדאיתא בערכין פרק שום הדיינים ואי סבירא ליה לתנא דאין מסדרין וכן כשממשכנין ממשכנין את הכל ומחזיר לו בשעה שראוי לעשות בהם מלאכה כגון מחרישה ביום מאי קאמר היו לו שנים נוטל אחת ומחזיר אחת לא היה לו לומר אלא נוטלן ומחזיר לו אחד. ונראה שרש"י פירש היו לו שני כלים שאינם שוים בתשמישן אלא אחת של יום ואחת של לילה כדמפרש ואזיל מחזיר לו את הכר ביום ואת המחרישה בלילה והכי

קאמר כשהוא צריך של יום נוטל מלוה של לילה המחזיר לו של יום ובלילה נוטל של יום ומחזיר של לילה. ואינו מחוור בעיני חדא דהיו לו שני כלים ממין אחד משמע. ועוד דאם כן לא הוה ליה למיתני נוטל אחד ומחזיר אחד אלא נוטל אחד ומחזירו לו ונוטל את השני. והראב"ד ז"ל תירץ כשבית דין יורדין לנכסיו ופורעין את המלוה מניחין לו שתי מטות ושני כלי אומנות אבל מתניתין דהכא בזמן שהלוה מוציא לו משכונות אי נמי שנכנס הוא ומשכנו שאפילו הוציא לו כל ביתו או משכנו כל ביתו קנה הכל בחשבון ואינו מניח אצלו כלום אבל מחזירו לו בשעת מלאכה וכסות יום ביום וכסות לילה בלילה. וגם זה אינו מחוור בעיני דאם כן מאי נלוטל אחד אדרבה נוטל הכל ומחזיר לו אחד. ובהלכות הריא"ף ז"ל נוטל אחד ומניח אמד וכן הוא במקצת הספרים. וגם לפי גירסא זו קשה למה נוטל אחד. ונראה לי דשני כלים ממין אמד קאמר ואחד צריך לו ואחד אין צריך לו כלומר דאינו משתמש בעודן בידו אלא באחד מהם נוטלם שניהם וכשמחזיר לו מחזיר לו לעולם את האחד שהוא משתמש בו והשני נוטלו ואינו מחזירו לו לעולם. וכן מצאתיה בתוספתא משכנו בשני כלים אחד שצריך לו ואחד שאין צריך לו זה שצריך לו נוטלו ומחזירו וזה שאין צריך לו נוטלו ואינו מחזירו ואם מחזירו מחזירו עד עולם כלומר עד עולם כל ימי הלוה כתנא קמא דמתניתין ודלא כרבי שמעון בן גמליאל. ועוד שנינו שם היו לו חמשה מחרשיות אין למשכן אפילו אחד מהן אם אינו עושה מלאכה אלא באחד מהן אין חייב אלא משום על אותה בלבד וזה מוכיח כמו שאמרתי. ועוד יש לי לפרש דלאו בכלי אומנות קאמר אלא בשני כלים כגון שני כרים או שתי מצעות וכיוצא באלו שאין נותנין לו אלא אחד אף כשבית דין מסדרין לו. הרשב"א ז"ל. וזה לשון הר"ן ז"ל: ואם משכנו חייב להחזיר לו. פירוש אם עבר ונכנס לבית ומשכנו חייב להחויר לו כלים הצריכים לו כדמפרש ואזיל מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום. והני מוכח בפרק קמא דתמורה דאם עבר ומשכן קאמר דפליגי אביי ורבא התם בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד ועבד אי מהני או לא ופרכינן התם לרבא דאמר לא מהני והרי משכון דרחמנא אמר לא תבא אל ביתו לעבוט וגו' ותנן אם משכנו וכו' מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום דאלמא מהני דאי לא מהני יחזיר הכל מיד. ומתרצינן שאני התם דאמר קרא השב תשיב לו את העבוט מכל מקום כלומר שהתורה רבתה כאן בין משכנו ברשות בין משכנו שלא ברשות להשבה אחת דהיינו כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. היו לו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד. פירוש היו לו שני כלים כגון כר ומחרישה ומשכנן שתיהן ואף על פי שאין לך שעה שיהא רשאי למשכנן כאחת זה עבר ומשכנן אי נמי לא משכנן כאחת אלא משכן את הכר שהוא כלי של

לילה ביום שניתן לחבל ביום ובא למשכן מחרישה בלילה שאף כלים שעושים בהם אוכל נפש יכול למשכנן בשעה שאין עושין בהם מלאכה וכן מפורש בירושלמי קרדום ומחרישה שדרכן לעשות מלאכה ביום חובלן בלילה ומחזירן ביום משום הכי קאמר שאי אפשר לו למלוה לעכב שני כלים הללו כאחת בביתו אלא אם כן משכן הכר ביום ויש ללוה מחרישה בביתו בערב מחזיר לו מלוה הכר ונוטל מחרישה. וסיפא פירושא ורישא היא דלעולם בסדר הזה היא נוטל ומחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום. ואם תאמר בשלמא כר למדנו שחייב להחזירו כדתניא במכילתא כי היא כסותה לבדה זו טלית היא שמלתו לעורו זה חלוק במה ישכב להביא עור מצע דאלמא צריך להחזיר לו כלי מטתו בלילה אבל כלים שעושים בהם אוכל נפש כגון מחרישה היכן מצינו שרבתה אותן תורה לחזרה ויש לומר דגמרינן לה מקל וחומר ומה שאר כלים כגון כסות ומטה שלא הקפידה תורה במשכונתו חייבה בחזרתן כלים שעושין בהם אוכל נפש שהקפידה במשכונתן לא כל שכן שהוא חייב להחזירן. ואין זה מחוור בעיני דאם כן לרבא דאמר דמילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני הוה לן למימר בכלים שעושין בהם אוכל נפש שאם משכנן שיחזירם לגמרי ולא יטלבה ממנו לעולם ואלו אנן תנן ואת המחרישה ביום ומדקתני טתמא משמע דאפילו משכנו שלא ברשות דהיינו ביום אין מחייבין אותו להחזירה לעולם אלא ליטול ולהחזיר. לפיכך נראה לי שאף זו בכלל קושיין היא דמקשינן לרבא התם בפרק קמא דתמורה והרי משכון וכו' ותנן מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ובין מכר ובין ממחרישה פרכינן דכיון דמשכנן שלא ברשות למה נוטל ומחזיר כסדר הזה יחזיר לעולם. ומפרקינן אמר לך רבא שאני התם דאמר קרא השב תשיב לו כלומר ונתרבו להשבה כל הכלים בין שעושין בהן אוכל נפש בין שאין עושין שאם משכנן בין ברשות בין שלא ברשות כל שהוא צריך להם שאינו עשיר צריך להחזירם כסדר הזה ולאביי נמי השב תשיב כי האי גוונא דריש ליה כדאיתא התם דוק ותשכח. ומכאן למדנו השבת משכון לכלים שעושין בהם אוכל נפש וזו היא ששנינו ואת המחרישה ביום ולקמן נמי אמרינן זיל אהדר לוה דהוה ליה דבר שעושין בו אוכל נפש. ע"כ.

וזה לשון הרשב"א: ומחזיר את הכר בלילה. ואם תאמר והלא מחרישה כלי שעושין בו אוכל נפש ואין ממשכנין אותן וכדתניא כשהוא ממשכנו וכו'. פירש הראב"ד בשעבר ומשכנו דאף על גב דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני בהא לכולי עלמא כדאיתא פרק קמא דתמורה. ולפי זה הא דאמר ליה אביי להוא דחבל סכינא דאשכבתא זיל אהדר ליה דהוה ליה כלי שעושין בו אוכל נפש לא להחזירו לו לעולם קאמר אלא

להחזירו לשעה בימים ולא בלילות. ועוד יש לומר דהכא בשמשכנו בלילה שאינו זמן מלאכת המחרישה ולא אסרה תורה אלא שלא למשכנו בשעה שהוא ראוי לעשות בה מלאכה וכן אמרו בירושלמי דגרסינן התם קרדום המחרישה שדרכן לעשות מלאכה ביום חובלן בלילה ומחזירן ביום. עד כאן.

ומפרש רבינו תם מחרשה מגרדת שעשויה להתגרד בבית המרחץ ודרך רחיצה ביום וכן משמע בכתובות פרק מציאת האשה דקתני היה משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף וכו'. ומוקי לה במחרשתא דכספא דלא מצי למימר לא מקבל עלי ומיהו זה שחורש במחרישה של זהב ועוד לא שייך למימר לא מקבל עלי אלא בדבר שגופו משתמש בו אלא ודאי היינו מגרדת כדאיתא בפרק תולין וכו'. הרא"ש.

כתוב בספר המאור כתב ה"ר אברהם איכא דקשיא ליה הא דתנן מחזיר את המחרישה וכו'. עד ולי נראה אי משום הא לא איריא וכו'. וכתב עליו הראב"ד וזה לשונו: אמר אברהם אמת הוא זה שהוא רשאי לקבל ממנו אבל מאין לו שהוא חייב להחזיר הואיל ומדעתו נתן לו שהרי משכנו בשעת הלואתו כיון שמדעתו נתן לו אינו חייב להחזיר לו ושמא כמו כן שלא בשעת הלואתו דמאי שנא אלא אין לך אלא מה שפירש אדוני ועוד אני אומר אם כן דקרא בהיתרא משכחת לה מנא להו לאביי ורבא ולכל בעלי הגמרא דאי עבד באיסורא מהני דילמא לא היא. והיא אינה קושיא דהא אמרינן בפרק אלו מציאות השב תשיב אין לי אלא שמשכנו ברשות משכנו שלא ברשות מנין תלמוד לומר השב תשיב מכל מקום והא ודאי לא קשיא דבהדיא כתוב בסדר ואלה המשפטים אם חבל תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו והוא כסות לילה מכלל דביום אחד אינו מחזיר עד כאן. וסליק מה שהשיג הראב"ד על בעל המאור בהדין מסכתא.

רבי שמעון בן גמליאל אומר אף לעצמו אינו מחזיר עד שלשים יום מכאן ואילך מוכרן בבית דין. פירוש דלרבי שמעון בן גמליאל לית ליה סידור כדמסקי בגמרא ומשום הכי אין לו חזרה במשכון אלא כל שלשים יום שהוא זמן בית דין אבל לאחר שלשים יום מוכרן אבל לתנא קמא דאמר יחזיר לעולם היינו טעמא משום דסבירא ליה מסדרין שאם לא כן למה מחזיר לעולם שאלו משום השבת משכון בשלשים יום סגי שהוא זמן בית דין אלא ודאי סבירא ליה לתנא קמא דמסדרין. אבל בתוספות פירשו דאפילו סבירא ליה לתנא קמא דאין מסדרין הני מילי כגון שבא מלוה לגבות נכסי לוה בתורת גוביינא דבכהאי גוונא גובה את כולן ואין משיירין לו כלל למאן דאמר אין מסדרין אבל הכא כשמשכנו בתורת משכון עסקינן ולא בתורת גוביינא ומשום הכי לתנא קמא נוטל ומחזיר לעולם שזו היא תורת חזרה ורבי שמעון בן גמליאל סבר שאף של פי שבתורת

משכון בא לידו משלשים יום ואילך מוכרן בבית דין. ואם תאמר ולתנא קמא מלוה למה הוא ממשכן שיצטרך ליטול ולהחזיר ירד לנכסי לוה בתורת גוביינא. יש לומר כגון שהוא רוצה ליפרע מן הלוה במעות או בקרקע ובין כך הוא ממשכן כדי שלא תהא שביעית משמטתו. הר"ן ז"ל.

דף קיג:

תא שמע אם חבל תחבול שלמת רעך וגו' בשליח בית דין הכתוב מדבר שהוא רשאי לחבול או אינו אלא אפילו בבעל חוב כשהוא אומר לא תבא אל ביתו לעבוט וגו' הרי בעל חוב אמור הא מה אני מקיים אם חבל תחבול בשליח בית דין אבל בעל חוב לא אלמא שליח בית דין מיהא ממשכן.

כתבתי זאת הברייתא כולה משום דקשיא לי עילוה מאי דגרסינן בריש תמורה אמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד מהני. דאי לא מהני אמאי לקי ורבא אמר לעולם לא מהני ואמאי לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא. ואקשינן והרי משכון דאמר רחמנא לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ותנן מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום אלמא קני ליה למשכון. ושני ליה שאני התם דאמר רחמנא עד בא השמש תשיבנו לו. משמע התם דתרווייהו סבירי להו דהאי אם חבל אפילו בבעל חוב והכא לא אשכחן תנא דאמר הכין אלא ההוא תנא דסבירא ליה כשמואל. ולהאי תנא דמוקי ליה בשליח בית דין וקסבר שליח בית דין ממשכן מנא ליה דבעל חוב אף על גב דעבר עליה בלאו מהני ליה מאי דעבד וכסות יום שקיל בליליא וכסות לילה ביום דילמא לא הדר ושקיל כלל. ואיכא למימר דסבירא ליה כאביי דאמר דאי עבד מהני והכי נמי מסתברא דהא האי תנא אחרינא דאידך ברייתא כי האי תנא סבירא ליה דשליח בית דין ממשכן ואפילו הכי אמר לא ימשכננו דברים שעושין בהן אוכל נפש.

ורבנן מחזיר את המחרישה ביום ומתניתין דברי הכל היא אלמא אף על גב דעבר עלה בלאו מהני ליה וקני. ואי קשיא לך הא דתניא לענין סדור נותן לו מטה ומטה ומצע לעשיר מטה ומטה ומפץ לעני ובמשנת ערכין גרסינן ומטה מוצעת לעשיר משמע מוצעת בכל צרכה בכר הכסת ושאר בגדים הצריכים לה כדאמרינן בעלמא מטה מוצעת לתלמיד חכם ובמנחות גרסינן הציעה שבע מטות וגרסינן נמי נותנים לו שני כלי אומנות מכל מין ומין והכא במתניתין היו לו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד ומחזיר את הכר בלילה ושני כלים משמע אפילו שני כלי אומנות וקאמר נוטל אחד וכן מחזיר את הכר בלילה וכיון דמטה מוצעת מניחין לו כר למה ליה לא קשיא מידי דהתם בסדור בית דין כשבית

דין יורדין לנכסיו ופורעין את המלוה מניחין לו שתי מטות ושני כלי אומנות ואין שם חורת יום ולא חזרת לילה וכן הא דתניא הכא נותן לו מטה ומטה וכו' סדור בית דין הוא דהא בשליח בית דין קמיירי ואין שם עוד מצות חזרה והא דקאמר לא ימשכננו דברים שעושים בהם אוכל נפש הכי קאמר שלא ימשכננו אלא אם כן יניח לו מה שצריך לון דהיינו שני כלים. אי נמי רישא לא איירי בסדור וסיפא איירי בסדור במי שהוא חייב כשיעור כל נכסיו ובאין בית דין גובין ומסדרין. אי נמי כולה ברייתא שלא בסדור והאי נותן לו מטה ומטה דקתני מחזיר לו בלילה קאמר דשתים צריכות לו בלילה האחת בכר מכסת והשנית ריקנית לאכול עליו בהסבה כדרכו אבל מתניתין דהכא בזמן שהלוה מוציא לו משכונו אי נמי שנכנס הוא ומשכנו שאפילו הוציא לו כל ביתו או משכנו כל ביתו קנה הכל במשכון ואינו מחזיר לו כלום אבל מחזירו לו בשעת מלאכה וכסות יום ביום וכסות לילה בלילה. ובמקום שבית דין מסדרין שוב אינו חייב להחזיר אף על פי שאין נותנין מטה לאשתו ובניו אינו נזקק להם. כן נראה לי. הראב"ד.

תנאי היא דתניא שליח בית דין הבא למשכן וכו'. ואם תאמר ולהאי תנא קרא דאם חבל תחבל דמשמע מתוך הבית מאי עביד ליה וכי תימא דקרא איירי בשעבר ומשכן אם כן תפשוט מינה בכל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ואלו בתמורה לא גמרינן לה מהאי קרא אלא מדכתיב השב תשיב מכל מקום. יש לומר דאפשר דמוקי לה לשכר כתף ופונדק ודיוקני בממשכן אפילו מתוך הבית כדאיתא לקמן. אי נמי סבירא ליה להאי תנא דאפילו נתחו הוציאו בחוץ מיקרי חבלה. הר"ן.

ונותן לו מטה ומטה וכו'. הא דלא חשיב הכא נמי כלי אומנות תנא הני והוא הדין לבל הנך השנויים בערכין ופרט אלו ואחר כך תנא הנך דרך כלל לקצר וכדתנא בסיפא כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבעל חוב. והרמב"ם פסק כמאן דאמר מסדרין ואפילו הכי כתב שאין שליח בית דין מניח לו אלא כלים שאי אפשי לו בלא הם כגון מטה ומצע ובגדיו שהוא לבוש. ונראה לי שהזקיקו לומר כן מה שראה כאן גבי שליח בית דין שמניח לו אלו ולא מנה כל שאר הכלים שמסדרין לו בית דין. ואינו מחוור כלל כמו שאמרנו. הרשב"א.

תני תנא קמיה דרב נחמן וכו'. פירוש שמניחין לו כלים כדי חייו שאין בית דין מוכרין אותן להגבות לזה חובו ואין שליח בית דין הבא למשכן ממשכן אותם כלים אבל מלוה אם משכן הכל מהני ליה ונוטל ומחזיר. אמר ליה בעל חוב זבוני מזבנינן ליה לאותם כלים שמשכן המלוה ממנו לאחר שלשים יום אף על פי שהם כלים הצריכים לו כגון כסות יום וכסות לילה סדורי מסדרינן ליה על כרחך כיון שמוכרן לאחר שלשים כסות

עם וכסות לילה ואף על גב דליכא ביני ביני כגון כר בינוני שמע מינה אין מסדרין. ואקשינן ומי מזבנינן ליה והא קתני מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום אלמא לעולם מחזירין וכיון שמחזירין לעולם שמע מינה מסדרין שאלו משום מצות השבת עבוט בשלשים יום סגי שהוא בתורת משכון אבל הבא לגבות בבית דין לאמר ומן בית דין אין מחזירין אלא מדין סידור שאם אתה אומר אין מסדרין בא מלוה לגבות נוטל כל מה שיש לו משכנו על ידו או על ידי שליח בית דין מחזיר לעולם אלא ודאי מינה שמעינן מסדרין. ומפרקינן תנא כרבי שמעון בן גמליאל תנא קמיה דאמר מכאן ואילך מוכרן אלמא אין מסדרין. ואקשינן ודילמא עד שלשים יום מחזירן בעינייהו משום דכתיב השב תשיב לו מכאן ואילך מזבין מאי דלא חזי ליה כלומר שאם היה לו כר וכסת של משי וכלי מילת מוכרן ולוקח לו כר וכסת של כל אדם ולתנא קמא מחזירין לעולם בעינן משום דסבירא ליה כל ישראל בני מלכים הם ומסדרין ומשום דין סדור מחזירין לעולם כדפרישית ולתרווייהו מסדרין. ומיהו למאי דסלקא דעתין השתא דרבי שמעון בן גמליאל במחרישה דכספא לתנא קמא ודאי לא מחזיר בעינא דליכא מלכות אלא לכלי תשמישו והכי נמי מוכח בפרק מציאת האשה דליכא למימר במחרישה דכספא לא מקבלא עילוה אלא בדידה אלא הכי תנן מחזיר את הכר ואת המחרישה לעולם אמר רבי שמעון בן גמליאל משלשים יום ואילך אם יש מותר ביניהן מוכרן ולתנא קמא לית ליה מותר בראוי לון כגון כר וכסת ולעולם לתרווייהו מסדרין. ומפרקינן שאי אפשר לומר כן כדמפרש ואזיל. כך הוא פירוש השמועה וכך נראה מפירוש רש"י.

ושוב ראיתי בתוספות שהם נסכמים לפרש דלרבנן אם משכנו בתורת משכון בין על ידו בין על ידי שליח בית דין מחזיר לו לעולם דרחמנא אמר השב ואפילו מחרישה דכספא וזו היא תורת חזרא ואינו בכלל סידור אבל אם מתחלה בא לגבות נכסי לוה בתורת גוביינא גובה את כולן לדברי האומרים מסדרין מניח מטה ומטה וכו'. ורבי שמעון בן גמליאל סבר אף על פי שבתורת משכון בא לידו משלשים יום ואילך מוכרן בבית דין. ולפי לשון זה רבנן דמתניתין לא מוכחי אי סבירא להו מסדרין או לא. ואם תשאל לרבנן וכי בשביל שנטלו בתורת משכון הפסיד אין הכי נמי דרחמנא אמר השב את העבוט אלא אם רצה מחזיר את הכר אפילו ביום וירד לבית דין ויגבוהו חובו. ואם תשאל אם כן למה ממשכנין. פעמים שבית דין נותנין לו זמן או שהמלוה מתירא שמא יבריח נכסיו ומצאו בשוק ומנתחו או שהוא רוצה ליפרע ממנו מעות או קרקע ובין כך ובין כך ממשכן שלא תהא שביעית משמטתו ולשון הגון הוא. הרמב"ן.

וזה לשון הר"ן: ודילמא עד תלתין יומין מהדר ליה וכו'. עד מאי דחוי ליה. כלומר אבל לתנא קמא אפילו מאי דלא חזי ליה מחזיר לעולם משום דסבירא ליה דכל ישראל בני מלכים הם. ואם תאמר וכיון דאסיקנא במחרישה דכספא היכי אפשר דלתנא קמא מחזיר לעולם דהא בפרק מציאת האשה מוכח דלא שייך למימר לא מיקבלא עילואי במחרישה דנספא וליכא למימר בני מלכים בכהאי גוונא. ויש לומר דאין הכי נמי והכי קתני מחזיר את הכר ואת המחרישה בראויין לו לעולם ומשכחת לה בכר אפילו חשוב ביותר דכיון דכלי תשמישו הוא שייך למימר ביה בני מלכים ומחרישה משכחת לה דוקא בכדרכה ורבי שמעון בן גמליאל סבירא ליה ששניהם שוין ובין בזה ובין בזה מזבין מאי דלא חזי ליה ומהדר ליה מאי דחזי ליה ובמחרישה משכחת לה במחרישא דכספא. ולפי מה שכתבנו במשנתנו בשם התוספות אין אנו צריכין לכל זה דלתנא קמא משכחת לה דמחזיר לעולם אפילו במחרישה דכספא ולאו משום דכל ישראל בני מלכים הם אלא שכיון שבתורת משכון בא לידו מחזיר לעולם אבל אם בא לגבות גובה כדינו. עד כאן.

מתקיף לה רב חגא ולימא ליה וכו'. למאן דאמר מסדרין מקשים דלימא ליה לאו עלאי דידי רמית טפי מכולי עלמא. איברא אין דבר ברור הוא דעליה דידיה רמא רחמנא דכתיב ולך תהיה צדקה כלומר ועליך הצדקה הזאת לעשותה וכמו שהטיל עלי צדקת החזרה כך צדקת הסידור מוטלת עליו לבקש לו שותפים. הראב"ד.

כללא דשמעתא קיימא לן כשמואל דאמר מלוה לא ימשכן ולא ינתח ושליח בית דין לא ימשכן אבל ינתח דאף על גב דפליגי בהא תנאי הא פסק שמואל כמאן דאמר אפילו שליח בית דין לא יכנס ולא אשכחן אמורא דפליג עליה. ואין שליח בית דין נוטל מה שבית דין מסדרין ומניחין ללוה ומה הן הכלים שמסדרין בגדים שהוא לבוש אם ראויין ואם לאו כגון שהוא לבוש איצטליתא דמילת מפשיטין אותה ממנו ומוכרין אותה ולוקמין מתוכה איצטלית הראויה לו וכן כסות יום וכסות לילה ולא כולן אלא נוטל אחד ומניח אחד. ואם כלי אומנות הם מניח לו שנים שנים מכל מין ומין. ואם שליח בית דין ממשכן כך מניח לו זולתי שאינו מוכר עכשיו בשעת משכונא כלום אלא מניח לו בגדיו שהוא לבוש וכליו כמו שהן כר וכסת ואפילו מוזהבת עד שיבא לגבות ובית דין מגבין מה שאינו ראוי לו ומניחין מה שראוי לו. וכן כששליח בית דין ממשכן לא ימשכן כלים שעושין בהן אוכל נפש ואפילו הן מאה והוא שצריך לכולן אבל אם אינו צריך לכולם מניח לו את שהוא צריך ונוטל השאר. ודוקא בשעת משכונא אבל בשעת גבייה גובין מהן כמו שגובין משאר כלים דלא אמרה תורה אלא לא תחבול ריחים ורכב אבל לגבות מהן לא אסרה אלא שמסדרין לו בהן כבשאר כלי אומנות וזהו ששנינו ומחרישה ביום

רבי שמעון בן גמליאל אומר אף לעצמו אינו מחזיר וכו' ולא פליגי רבנן אלא בחזרה דמשכון ואמרו שמחזיר לעולם ולא אמרו דברים שעושין בהם אוכל נפש אלא בכלים כגון מחרישה וצמד של פרות וסכין דאשכבתא אבל פרה החורשת וחמור וספינה וכיוצא בזה לא דנכסים נינהו וכל אלו שאמרנו שאין ממשכנין הני מילי בשעה שהם ראוים לה וכשמחזירן מחזירן לעולם כל ימי חיי הלוה כתנא קמא דמתניתין. וכל אלו שאמרנו שאין ממשכנין אם נתנן לוה מעצמו נוטלן ומחזירן כסות יום ביום וכסות לילה בלילה והוא הדין לכלים שעושין בהן אוכל נפש. משכנו חייב להחזירו לו לעולם כמו שאמרנו ואם בא לגבות מחזירו אצל בעלים כסות יום אפילו בלילה הכסות לילה אפילו ביום ויורד לבית דין ומגבין לו חובו כיצד נותנים זמן לבעל חוב שלשים יום שהוא זמן בית דין הביא מעות פורע ואם לאו מגבין לו מהם את תובו כלים שאין עושים בהם ממש אוכל נפש כגון כוסות וצלוחיות ואף על פי שהם צריכים לו וכן סכינים ממשכנים אותם וגובים מהם ואין מניחים לו מהם כלום ואם משכן ממתין שלשים יום ומוכרם בבית דין ואינו מוכרם מיד דהרי זה כמלוה על המשכון סתם וסתם מלוה שלשים יום וכן כתב הרמב"ם. ערב ממשכנין אותו וכן לשכר כתף וכו' ואם זקפן עליו במלוה הרי הם דמלוה. וכל אלו שאמרנו במשכנו שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו נוטל ואינו מחזירן ונוטל ממנו אפילו דברים שעושים בהם אוכל נפש. הרשב"א ז"ל.

דף קיד.

איבעיא להו מהו שיסדרו לבעל חוב. הלכה או אין הלכה קמיבעיא ליה דהא פלוגתא היא דתנא קמא ורבי שמעון בן גמליאל כמו שכתבנו במשנתנו. ודכוותה בגיטין בפרק המגרש מי בעינן ודין או לא. ובפרק קמא דכתובות נמי מהו לבעול לכתחלה בשבת. ולפי מה שכתבנו בשם התוספות גם כן הכי מיבעיא ליה דהא תנא דברייתא דלעיל אמר בהדיא דמסדרין. הר"ן.

תא שמע דשלח רבין וכו'. מה שלא הביא ברייתא דלעיל דמסדרין שמא לא שמיע ליה. ואידך ההוא לנידון בכבודו הוא דאתא ואם תאמר והא אין היקש למחצה וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דבהכי פליגי אמוראי מר סבר דההקש מבטל הקל וחומר ומר סבר כיון דיש לדרוש ההקש לדבר אחר נאמר גם הקל וחומר וכיוצא בזה מצינו בפרק קמא דזבחים ובפרק כל הבשר. הרא"ש.

ורבי יוחנן נדון בכבודו יליף מדרשא אחריתה וכן מרגלית לקלין ולא איצטריך היקש דהכא אלא למסדרין. גליון תוספות.

מה ערכין נדון בכבודו. יש מי שגורס בכבודו כלומר בצרכין כל אחד לפי כבודו כך בהקדש אם יאמר דמי עלי שמין לפי כבודו. ומשנה שלימה שנינו יש בערכין להקל ולהחמירן כיצד אחד שהעריך את הנוה שבישראל ואחד שהעריך את הנעור שבישראל נותן עשרים סלעים אמר הרי דמי עלי נותן את שוויו. הנה בפירוש אין דין זה כדין זה. ויש מי שגורס בכבדו וזה פירושה גמר נדר נדר מערכין מה בערכין נדון כולו בכבדו כלומר אם יאמר ערך כבדי עלי הקדש נדון בכולו כך אם ידור נדר ויאמר דמי כבדי עלי הקדש נותן דמי כולו דתנן בפרק האומר משקלי עלי ערך ראשי עלי וערך כבדי עלי נותן ערך כולו זה הכלל כל דבר שהנשמה תלויה בו נותן ערך כולו. רבינו חננאל.

ומה ערכין שאין מחזירין מסדרין בעל חוב שמחזירין אינו דין שמסדרין. ואם תאמר והיכי משכחת לה שיהא חמור הדיוט מהקדש לענין חזרה אי בכלי סדור הא בערכין אין ממשכנין אותן כלל וכדמוכחא מתניתין דפרק שום היתומים וכמו שכתבנו למעלה ואי בשהיו לו שני כרים או שתי כסתות שממשכנין לו אחת ואין מחזירין אם כן היכי אמרינן בבעל חוב שמחזירין דהא דכוותה אף בבעל חוב אין מחזירין דהוה ליה עשיר ואמר רחמנא שכב ועבוטו אצלך. יש לומר דמשכחת לה באיצטלית בת מאה מנה שממשכנין אותה דלאו בת סידור היא ואין מחזירין דליכא בערכין מצות חזרה ואלו בבעל חוב מחזירין דהא עני הוא ואפילו למאן דאמר אין מסדרין כל שלשים יום שהוא זמן בית דין חייב להחזיר וכן לעולם כל שלא מכרה. ובתוספות פירשו בשם רבינו תם ז"ל דכולה שמעתין בתורת משכון איירינן ולא בתורת גבייה וסדור לא שייך אלא כשנוטל בתורת גבייה אבל בתורת משכון לא ומשום הכי קאמר דבנוטל בתורת משכון בבעל חוב מחזירין ובערכין אין מחזירין אלא שאם בא לגבות מסדרין. הר"ן ז"ל.

הא דאמרינן בסוגיין לכולי עלמא דערכין אין מחזירין אבל מסדרין וכן הקדש לרבי יוחנן אי קשיא כיון שמסדרין שמניחין לו כדי סדור המפורש במשנה בערכין בפרק שום היתומים וכשנוטלים ממנו לצורך הקדש מניחים לו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש ומטה מוצעת וכלי אומנות שלו שאותם אין נוטלים ממנו כלל כסותו לא של מום ולא של לילה והוא הדין כר ומחרישה דמאי שנא ובכלל מטה מוצעת ישנו כר היינו יכולים לדחוק ולומר שאחר שנים עשר חדש משעת סדור יש לו כסות שעליו ושוב לא יחזירוהו. אבל דוחק לומר כן דהא משמע שאחר שיגבו ממנו ויסדרו לו שוב לא יזדקקו לו לשום דבר. אלא נראה כדברי רבינו יעקב שמחלק כן כשבאין עליו ליטול ממנו בתורת פרעון דהתם לא שייכא השבה אבל סדור שייך התם היכא דאיתיה כגון בערכין והיכא דליכא סדור כגון בבעל חוב נוטלין ממנו הכל ואין מחזירין כיון דבתורת גבייה

ופרעון שקלי הימנו ולא בתורת משכון דלא שייכא השבה אלא בעבוט דהיינו משכון והיכא דשקלי מיניה בתורת משכון לבטחון שלא יפסידו בו ולא לגביית פרעון שייכא השבה בבעל חוב ובערכין לא שייך התם סדור ואף על גב דמוקמינן קרא דהשבת העבוט דוקא במשכון ולא בפרעון לענין ללמוד זבורית ופחות שבכלים מוציא אליך את העבוט החוצה. לפיכך זבורית אף לענין גביית פרעון וראוי ליתן טעם בדבר. תוספות שאנץ.

עד שיהיה במכותו מתחלתו ועד סופו. פירש הקונטרס כגון עני והעשיר קודם שיעריכנו הכהן וכו' ולא דק דלישנא דעד סופו לא משמע כן אלא כדאמרינן התם לאפוקי עני והעשיר והעני. תלמיד הר"פ ז"ל.

כתוב בתוספות ועוד דפסק רב בשמונה שרצים וכו'. ואף על גב דהתם הלכתא כרבי שמעון ולא מטעמיה היינו דוקא אליבא דרב דפסק בהלכות שבת כרבי יהודה אבל רבי יוחנן ושמואל דפסיק כרבי שמעון וקיימא לן דהלכתא כוותייהו סבירא להו דהלכתא כרבי שמעון מטעמיה. תוספות שאנץ.

מהו שיסדרו בבעל חוב וכו'. כתוב בתוספות ורבנן דמתניתין נמי מצו סברי דאין מסדרין וכו' דאי לא תימא הכי אמאי לא מייתי ראיה אבעיא דלעיל מרבנן דמתניתין דסברי מסדרין כפירוש רש"י ז"ל אלא ודאי של כרחך דמצו סברי שאין מסדרין ומתניתין לא איירי בסידור אלא בהשבת העבוט. ואם תאמר ומדרבי שמעון בן גמליאל אמאי לא מייתי ראיה דאין מסדרין. יש לומר דתלמודא לא הוה ידע דלית ליה הך סברא דלעיל דשקיל מאי דלא חזי ליה ויהיב ליה מאי דחזי ליה כמו למעלה שלא היה יודע התלמוד אף על פי ששנינו רבי שמעון בן גמליאל מתיר בלוף אי לאו דאמר אביי אמרו דבר אחד ומדרבי עקיבא ורבי ישמעאל דאמרי כל ישראל ראויים וכו' אין להוכיח דסבירא להו וכו' ככתוב בתוספות. עד אבל בתורת גבייה לא יסדר כלל דאי לא. תימא הכי תיקשי דרבי עקיבא אדרבי עקיבא דבנדרים פרק רבי אליעזר אומר פותחין בכבוד אביו ואמו שמע מינה קסבר רבי עקיבא אין מסדרין לבעל חוב ודחי ליה ולמאי דסלקא דעתין מעיקרא תיקשי לך אדרבי עקיבא דהכא אמר מסדרין אלא ודאי איכא למימר דסבירא ליה אין מסדרין. ומההיא דרבנן ורבי יהודה לא בעי לאיתתי הכא משום דסוגיא דגמרא הוא דמפרש טעמא דרבי יהודא ואינה לא משנה ולא ברייתא. הרא"ש.

כתוב בתוספות בסוף הדבור ואמר להם וכו'. אני מבני בניה של רחל. וכבר שמעתי בשם רבי יעקב מימים רבים שעל מדרש שדורש ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם על אליהו הנביא שמזכיר זכות אבות בשעה שמבקש הקדוש ברוך הוא ויתמלא עליהם רחמים יישר הפייט בזמר שלו מהר מבשר לעם נלחם את אליהו בן ירוחם כי משה היה יודע

שנקרא אליהו הנביא אליהו בן ירוחם ולא הייתי יודע איפה המדרש הזה עד שראינוהו בבראשית רבה נראה לומר דהך ראיה דערכין שהבאתי משם רבינו אינה ראיה דדילמא דרשינן מיניה הוא ולא לאשתו וכו' ככתוב בתוספות. וגם מה שהזכיר ששמואל ורבי יוחנן סבירא להו כרבי שמעון משמע דבהלכות מוקצה קאמר דאית ליה לרבי יוחנן כרבי שמעון דקיימא לן בסוף שבת כרבי שמעון ואין נראה לומר למאי דפריך רב כרבי שמעון בשמן מר לאו דוקא נקט ההיא פלוגתא דמייתי התם דאותה דוקא גבי דבר שאין מתכוון בבכורות ובכתובות כדפריך התם ואם כן לא היה לו להזכיר רבי יוחנן שהרי רב לא פסק כלום בדבר שאין מתכוון. ושמא לכך הזכיר רבי יוחנן דאיהו נמי אית ליה כרבי שמעון בדבר שאין מתכוון מתוך משנה של נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק כדמשמע בשילהי המוציא בשבת. ומיהו אין נראה שבשביל זה אומר כן כי משם אין להוכיח שיסבור רבי יוחנן בכל דבר שאין מתכוון כרבי שמעון רק בהשרת נימין ואם בכל דבר שאין מתכוון רוצה התלמוד להוכיח משם לפי שאינו סובר חילוק בין דבר מתכוון לאחר אם כן על כרחך אינו רוצה להוכיח שיסבור כן רבי יוחנן דהכי נמי יש משניות בביצה כרבי יהודה אלא בא להקשות למה מניח רבי יוחנן סתמא דנזיר בשביל סתם אמר דמאי אולמא דהאי סתמא מהאי סתמא. ואין נראה שרצה רבינו לומר אלא כפירוש רש"י דהוו שמונה שרצים שרוצה לומר דמאן דסבר כרבי יהודה או כרבי שמעון במקצת מילי דשבת יש לומר דסבר לה כוותיה. בשארא. לרבי. תוספות שאנץ.

המקבל

רבינו תם פסק דאין מסדרין ומייתי ראיה דהא רבי שמעון בן גמליאל דמתניתין וכו'. ככתוב בתוספות. ואין ראייתו ראיה דההוא כללא לאו דוקא הוא ובכל מקום אין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל ואפילו במשנתנו אלא היכא דמוכחא מילתא לפום גמרא וכן כתב רבינו הגדול. ודע דהא בפרק המפקיד אקשינן מינה ומפרקי אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן והתם נמי קיימא לן דליתא לדרבי שמעון בן גמליאל. ובפרק המדיר נמי גרסינן איכא דאמרי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון בן גמליאל ואקשינן ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום ששנה רבי שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן והתם נמי קיימא לן שאין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל. ובפרק זה בורר רבה בר רב הונא פליג עליה דכללא והלכתא כבתראי. ובפרק קמא דמגלה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון בן גמליאל אף ספרים לא הותרו שיכתבו אלא יונית פליג רבי אבהו נמי אכללא כרב אחא בר יעקב ואין דבריו של רבה בר בר חנה במקום שנים. ואשכחן טובא

מרבנן אחריני דפסקי בכמה דוכתי הלכה כרבי שמעון בן גמליאל בחדא וכההיא דאמר במסכת ביצה רבי שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכא כרבי שמעון בן גמליאל ובפרק בתרא דעבודה זרה אמר רבה הלכתא כרבי שמעון בן גמליאל הואיל ותנן סתמא כוותיה והוינן בה פשיטא ומתרצינן מהו דתימא ולא אתינן עלה כלל משום פסקא דהאי כללא. ובפרק יש נוחלין בענין כותב נכסיו לאחרים סוגיא מוכחת דליתא לדרבי שמעון בן גמליאל במשנתנו ושמע מינה מכלהו דבכל מקום ששנה רבי שמעון בן גמליאל אין הלכה פסוקה כמותו אלא עד דאיכא טעמא כדברי רבינו הגדול ז"ל. הרמב"ן והרשב"א והר"ן.

ועוד הביא ראיה מדתנן בערכין פרק השג היה עני והעשיר וכו'. רבי יהודה אומר אפילו עני ומעשיר וחזר והעני וכו' ואמרינן התם מאי טעמא דרבי יהודה וכו' ככתוב בתוספות. וגם זו אינה ראיה דלאו למימרא דרבנן דרשי ליה להוא ולא לבעל חובו אלא דרבי יהודה דריש ליה לשיהא עני מתחלה ועד סוף ורבנן דרשי לשיהא עני בתחלתו ובסופו אף על פי שהעשיר בינתיים ודרשי הוא פרט לעשיר והעני ועני והעשיר וכי האי דאיפליגו איהו ורבנן בענין מציאה באשר תאבד ממנו ומצאתה שרבי יהודה סבר עד שתהא שוה פרוטה משעת אבדה עד שעת מציאה פרט להוקרה והוזלה וחזרה והוקרה ורבנן סברי אף על פי שהוזלה בינתיים כיון דאיכא שיעור בשעת אבדה ובשעת מציאה חייב כדאוקי רבא פלוגתייהו התם. והא דאמרינן הכא מתחלתו ועד סופו לאפוקי עני והעשיר קאמרינן וכן פירש רש"י ומאן דדריש הוא ולא בעל חוב תרתי שמע מינה. הרמב"ן והרשב"א.

ותו סייעיה רבינו תם למימריה ואמר שהרי מספר כתובה נלמד מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה. והא ודאי לאו ראיה היא דשאני התם דאתני ואפשר דמהני ליה האי תנאה ואפשר דלא מהני ליה דמגלימא דעל כתפיה שאינה ראויה לו קאמר כגון שהוא לבוש איצטלא של מאה מנה שמפשיטים אותה ממנו. ואם תאמר אפילו בלא תנאי נמי לדידך מי ניחא אלא שופרא דשטרי הוא ודקאמרינן בגמרא לעיין מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה הכי נמי קאמר כשאינה ראויה לו אי נמי גוזמא בעלמא אלא כמו שהסכימו הגאונים עיקר והקבלה נקבל. הרמב"ן.

ואני תמה אי סמכינן אדאליהו כי תנינן נמי במתניתין דלא כרבי יהודה הא שמעינן מדאליהו דהלכתא כרבי יהודה ואף על גב דסתים במתניתין דלא כוותיה ואי לא סמכינן עלה טפי ממתניתין ומאמוראי אפילו כי אמרוה משמיה דאליהו ורבא נמי דסבירא ליה הכין הא איכא אמוראי טובא דאמרי דרך פשיטותא דאין מסדרין בבעל חוב רבי יעקב ורבי פדת מרבי ירמיה משמיה דאילפא ורבין נמי דמשמע ליה הכין מדאמר ברם כך

היתה שאלה ורבי יוחנן נמי לכאורה משמע דאית ליה כותייהו בהא דלא פליג אקל ומומר דידהו אלא דאתי מאנפי אחרינא לסדר בנדר כבערכין דנדר בערכך כתיב. ובדברי רבינו תם היה נראה כמו שאמרתי אלא שדברי הגאונים דברי קבלה הם ולהם שומעים וכל שכן שלא להוציא ממון אלא בראיה ברורה. הרשב"א.

דף קיד:

לאו כהן מר. תמה לר"י היאך החיה בנה של האלמנה וכו' כמו שכתוב בתוספות. ויש לומר דלא מת ממש אלא נתעלף והיינו דכתיב עד אשר לא נותר בו נשמה. ולמאן דאמר כהן אסור בנוסס צריך לומר כיון שהיה סופו לחיות כחי דמי. ובפרק הבא על יבמתו מפורש דאותו תינוק משיח בן יוסף היה. תלמיד הר"ף.

והרא"ש כתב ושמא על פי הדיבור היה עד כאן לשונו. הכי גרסינן דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר ולא גרסינן דתנן דאינה משנה וגם לא היה אומר על משנה בארבעה לא מצינו כי במשניות היו בקיאין כולה כדאיתא בשבת בפרק תולין עתידה תורה שתשתכח מישראל. הרא"ש.

הא עשיר ישכב ועבוטו אצלו. קשה מדתניא בספרי אם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו אין לי אלא עני עשיר מנין תלמוד לומר אם איש אם כן מה תלמוד לומר עני שממהרין ליפרע מן העני יותר מן העשיר. ויש לומר דהתם איירי בעשיר מקרקעות ולא ממטלטלין והכא בעשיר ממטלטלין שאינו צריך לאותו כסות. ואם תאמר אם כן מאי קאמר התם אם כן מה תלמוד לומר עני והא אצטריך למעוטי עשיר כדקאמר הכא. ויש לומר דעשיר ממעטין מדכתיב ושכב בשמלתו וברכך ועני דנקט הכא לישנא קלילא. תלמיד הר"ף והרא"ש.

תנו רבנן המלוה את תברו אינו רשאי וכו'. מאי קאמר מאחר שאינו חייב להחזיר אמאי עובר. אמר רב ששת הכי קאמר אין רשאי למשכנו ואם משכנו חייב להחזיר לו ואם לא החזיר עובר בכל השמות הללו עד בא השמש תשיבנו השב תשיב לו את העבוט בבא השמש ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו יש מהן בכסות יום ויש מהן בכסות לילה. ואם משכנו בשעת הלואתו אינו חייב להחזיר לו והיינו דקתני ואינו חייב להחזיר לו. ורבא אמר הכי קתני המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו ואם משכנו חייב להחזיר לו במה דברים אמורים בשמשכנו שלא בשעת הלואתו אבל משכנו בשעת הלואה אינו חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות הללו ארישא. ולא פליגי מידי אלא דרב ששת מוקים להאי עובר בכל השמות אמאי דסמיך ליה ואינו חייב להחזיר לו על משכנו בשעת

הלואתו כאלו תנא הכי המלוה את חברו שלא בשעת הלואתו אינו רשאי למשכנו אבל בשעת הלואתו שהוא רשאי אינו חייב להחזיר לו ואם משכנו שלא בשעת הלואה חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות ורבא דייק הכי כיון דאכתי לא תנא רישא שלא בשעת הלואה שיהא חייב להחזיר היכי אקדים ותנא דבשעת הלואה אינו חייב להחזיר ומשום הכי האי תוספת דמוספי בה מוטב לאוסופיה ברישא דברייתא ואף על גב דמפסקינן בין חייב להחזיר לעובר בכל השמות הללו ואין ביניהם שום מחלוקת אחרת אלא בזה התוספת בלבד דמר מוסיף לה ברישא ומר מוסיף לה בסיפא כדפרישנא דוק ותשכח דהא לא אקשיה רבא לרב ששת והא אינו חייב להחזיר לו קתני שמע מינה כדפרישית דרב ששת נמי מוסיף ליה אלא דמוסיף ליה בסיפא דברייתא. הראב"ד.

שומטו מעל בניו. נראה לומר דשומטו מעל גבי בניו סתמא קאמר ואפילו לביתו מותר לו ליכנס ולשמטו מעל מטתו דהא דמלוה הוא וכפקדון דמי דשלו הוא נוטל דטעמא מאי אמור רבנן דאין שליח בית דין נכנס לבית לוה כדי שיהא הלוה רשאי להוציא הפחות שבכלים אבל הכא ההוא כסות ידיע הוא להאי מלוה ודיליה הוא דקא שקיל מיניה ולא צריך שליח בית דין כלל דהא נפק ליה מתורת הלואה כן נראה וצריך עיון. הרמ"ך.

דף קטו.

למה ממשכנין מעיקרא. ואם תאמר ולמה חוזרין וממשכנין דכיון שמשכנו פעם אחת שוב אינו נעשה מטלטלין אצל בניו. ויש לומר כדי שלא לוכל הלוה לכפור וכו' ככתוב בתוספות הרא"ש.

אבל אתה נכנס לביתו של ערב. דכיון דלא רצה להלוות לו אלא על ידי ערב כאלו משכנו בשעת הלואתו דמי. הרב רבי יהונתן ז"ל.

ונראה לומר דאפילו שלא בבית דין עביד דינא לנפשיה אי שביק ליה האיך לאפוקי משכונא מרשותיה וכן נמי שרי ליה לנתוחי משכונא מיניה אפילו שלא בבית דין אי משכח ליה בשוקא וכלים בידו או בהמה לפניו. וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק ג' מהלכות מלוה. הרמ"ך ז"ל.

ואם לאו הרבה עליו רעים. דריש ורהב הפוך במקום הרבה. אי נמי ורהב שתגדיל רעיך ותודה לו במעלתו עליך כדכתיב עבד לוה לאיש מלוה. ה"ר יהונתן ז"ל.

תלמוד לומר משאת מאומה. פירוש כאלי אמר כל מאומה כלומר כל משאת שבעולם אף על פי שאינו משאת מעיקרא כיון דהשתא משאת היא לא תבא אל ביתו. ה"ר יהונתן.

ונראה שהיה גורס תלמוד לומר משאת מאומה כל מאומה וכן מצאתי בנוסחא אחת מכתיבת יד. וזה לשון הראב"ד: דאמר מאומה ואמר כל מאומה. פירושא דמילתא היא עד כאן. וכן מצאתי בנוסחא אחרינא בגמרות מכתיבת יד תלמוד לומר כי תשה ברעך משאת מאומה אמר מאומה ואמר כל מאומה. עד כאן.

אבל רבינו חננאל כתב וזה לשונו: אבל זקפן אינו רשאי שנאמר כי תשה ברעך וזה משא הוא. עד כאן.

בהלכות תנן בערכין וכו'. היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט אין אומרים למכור את המרובה וליקח לו מן המועט אלא נותנין לי שני מינין מן המרובה וכל שיש לו מן המועט עד כאן והיכא דאית ליה מחד מיני או מתרי מיני טפי וממינא אחרינא דצריך להיא אומנותא לית ליה כלל נראה לומר דיהבי ליה מההוא מינא תרי מאני דאי לא תימא הכי אדאשמועינן במין אחד מרובה ומין אחד מועט לשמעינן בהאי דאף על גב דלית ליה מההוא מינא כלל לא יהביה ליה אלא ודאי מוכר מן המין שיש לו ממנו הרבה ולוקח שני כלים מאותו המין שאין לו כלל וכן נראה וצריך עיון. הרמ"ך.

היכא דלא בעי מלוה לאפרועי ממקרקעי אלא מזוזי או ממטלטלי ולא צאית לוה דינא ושמתיה מעיקרא כדין סרבן ועברו ליה תשעים יומין עדיין יעמוד באותו נדוי ובאותו חרם על שיטרח וימכור קרקעותיו ויפרענו מעות או מטלטלין כדאמרינן מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה. ואף על פי שעומד בנידויו עדותו כשרה כיון שלא נתנצה על פיסול אחר. עד כאן.

וכתב רבינו הגדול בתשובה ואיכא מאן דאמר דדוקא בדידוע לן דזוזי אית ליה וקא מערים ותלי להו בגוי או באחר הוא דאמרינן הכי אי נמי דאית ליה מטלטלי ולא בעי למיתב ליה. הרמ"ך.

מתניתין: אלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנין וכו'. במה דברים אמורים בשלא בשעת הלואה דלא תחבול כתיב וחבול שלא בשעת הלואה הוא. והרמב"ם ז"ל שכתב בין בשעת הלואה בין שלא בשעת הלואה וכן בדברים שעושין בהם אוכל נפש אינו מחוור כלל וזו אחת מתשובותיו של הראב"ד ז"ל. ואני אומר שהזקיקו לרב ז"ל לומר כן מפני שאסרה תורה לחבול בגד אלמנה ולמה אם מפני החשד הא אפילו עשירה שאין צריך להחזיר לה אין ממשכנין וכיון שכן מה בין שעת הלואה ובין שלא בשעת הלואה הא אינו אלא מפני שאסור ליטול ממנה משכון כלל וכן מדין לדברים שעושין בהם אוכל נפש למה אסרה תורה ליטול מהם כלום ואפילו הן מאה. ומכל מקום אינו שלא אסרה לגבות מהן ולא ליקח אותן מהם ומשכנו בשעת הלואה הרי הוא כמכרו לו ולא אסרה

תורה אלא לחבול מתוך ביתו דכתיב לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו ואלמנה ודברים שעושים בהם אוכל נפש לעבור עליהם בשני לאוין וכדאיתא לעיל. הרשב"א ז"ל.

אלמנה בין עניה בין עשירה. ואם תאמר אמאי לא פריך מהכא לשמואל וכו' ככתוב בתוספות. וליכא למימר דהכי קאמר אין ממשכנין אותה משום לאו דלא תחבול הא אחרים לית בהו לאו דלא תחבול דאם כן הוה ליה למימר אלמנה בין עניה בין עשירה יש בהן משום לא תחבול ולא הוה ליה למימר אין ממשכנין דמשמע מיניה הא אחרים ממשכנין. ועוד היכי קאמר רבי שמעון עשירה ממשכנין אותה הא איכא לאו דלא תבא אל ביתו. וליכא למימר נמי דהאי אין ממשכנין היינו אין מנתחין וכו' כבתוב בתוספות עד ומנלן לאסור נתוח דאפילו מדרבנן ליכא למימר דאסור לשליח בית דין משום גזרת משכון דהא שמואל לא גזר אלא דוקא בבעל חוב שהוא להוט אחר ממונו אבל שליח בית דין לא ישמע לו ליכנס לבית הלוה ואי משום דאיכא תרי לאוי באלמנה לא מסתבר להחמיר לותר דכל שכן שנזהר יותר מליכנס לביתה. ויש לומר דלהכי לא פריך מיניה משום שהיה יכול לדחוק בדוחק דאין ממשכנין דאיכא לא תחבול הא אחרים ליכא לא תחבול וכל שכן דחלק בין עניה לעשירה בניתוח קאמר. ונראה לפרש דלא יחבול ריחים ולא תחבול בגד אלמנה אליביה דשמואל בא לאסור נתוח המותר במקום אחר ואף על גב דסתם חבלה בבית משמע אם אינו ענין לחבלה בבית שאסור במקום אחר משום לא תבוא אל ביתו תנהו ענין לניתוח והכי מסתבר טפי לאוקמי באם אינו ענין מלאוקמי בדבר האסור במקום אחר ולאפושי לאוי ומכל מקום ניחא לעיל דאתי לטפויי לאוי על חבלת בית אף על גב דאצטריך לגופיה לאסור נתוח מדאפקוה בלשון חבלה ולא כתיב בהדיא ניתוח. הרא"ש ז"ל.

גמרא: **רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה וכו'**. קשיא לי והא עבר בלא תבא אל ביתה ואם תאמר מאי ממשכנין שהאיש מוציא לו את העבוט מכלל דרבי יהודה אפילו כהאי גוונא נמי לא מאי טעמא לא. ועוד דאין ממשכנין אם נכנס לביתה משמע בכולה מוגיא דשמעתא. ואיכא למימר דרבי יהודה סבר דשליח בית דין ממשכנין שאר בני אדם אבל אלמנה בין עניה בין עשירה לא ורבי שמעון סבר עשירה ממשכנין אותה עניה לא מיהו סתם מתניתין לא אשמועינן אלא דאית בעשירה לאו יתירה דאלמנה כרבי יהודה. הראב"ד ז"ל.

מתניתין: **וחייב משום שני כלים פירוש אפילו בהתראה אחת וכו'**. דאי מיירי בזה אחר זה ובשתי התראות אפילו רחים ורחים וכו'. ואין לומר דלעולם איירי בשתי התראות וקמשמע לן דרחים ורכב אינם כלי אחד ולא יתחייב עליהם שתים כמו אוכל כזית שאינו

חייב אלא אחת אף על פי שהפסיקוהו בין חצי זית ראשון לחצי זית שני בהתראה שניה. דאם כן הוה למה למיתני התובל את הרחים או את הרכב עובר בלא תעשה. וממילא הוה ידענא דבשתי התראות חייב שתים כמו ברחים וריחים דלא אצטריך למתני בהו דבשתי התראות חייב שתים וכן משמע בהדיא בגמרא וכו' דעל כרחך הא דאמר רב הונא חבל ריחים ורכב לוקה שלש היינו בהתראה אחת דאי בשתי התראות ילקה שתים על ריחים ושתים של רכב ולפנים נפרש למה חייב שתים בהתראה אחת. ולפירוש דפריש חייב שתי מלקיות בהתראה אמת קאמר בגמרא בהדיא דלוקה. ויש תימא הא דקאמר אבייי זיל אהדריה וכו' אמאי קאמר ליה לאהדורי אי משום שלא יעבור וינתק בהשבת לאו דלא יחבול כמו לאו דגזל שמנתק הלאו על ידי השבה אמאי לוקה הא לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו וכי תימא לעולם אמר ליה אהדריה משום לאו המנותק לעשה מכל מקום לוקה עליו כגון ששבר את הריחים ואת הרכב דהשתא אינו יכול שוב לנתק הלאו שאינו יכול להחזיר את הריחים ולהכי לקי כדאמרינן בשילוח הקן וכו'. ואין לומר לעולם בששבר ולא רמי להיא דמכות דהתם חייב להחזיר את הגזלה אבל כאן אין לו להחזיר כלום שאותו חייב לו שוה הריחים ואין לומר יחזיר לו ריחים אחרים ויגבה את חובו שהרי אינו חייב להחזיר אלא אותם ריחים אם הם בעין דהא גבי לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו קאמר נמי התם כיון דאיתיה בתשלומין לא לקי אלמא אם נאבד אותו עבוט לא יחזיר אחר והואיל וכן יחזיר נמי הכא ריחים אחרים ליפטר מן הלאו. ועוד דלא אשכחן במכות בטלו וכו'. תוספות שאנץ.

שנאמר לא יחבול ריחים ורכב. כתוב בתוספות ויש לומר דזג וחרצן שני שמות נינהו וכו' עד שם מעשר אחד הוא. תדע דכי מתרו משום זג וחרצן ושאור ודבש ונא ומבושל וריחים ורכב צריך להזכיר כל אחד בשמו אבל התם אין צריך להזכיר כי אם שם חלב ומעשר וחדש. הרא"ש.

והרמב"ן כתב דרך אחרת במה שהקשו התוספות בספר המצות שלו. ודעת התוספות נראה יותר מחוור. הר"ן ז"ל.

גמרא: **אמר רב הונא חבל ריחים לוקה שתים**. פירוש לוקה משום שני שמות. משום לא יחבול ריחים ומשום לא יחבול כי נפש הוא חובל כלומר דברים שעושין בהן אוכל נפש וכן הרכב. ואם חבל שתיהן לוקה שלש. ורב יהודה אמר כי נפש הוא חובל לא מייתר דנוקמיה אשני שמות אלא לשאר דברים שעושין בהן אוכל נפש הוא דאתא דלא תימא ריחים ורכב דוקא אמר רחמנא. ואי אמרת נכתוב רחמנא כי נפש הוא חובל ריחים ורכב למה לי. הא לאו קושיא היא דאי מההוא לא לקי כלל דלאו שבכללות הוא כתב

רחמנא ריחים דלילקי עלייהו ושאר דברים ילפינן לחו מריחים ורכב למלקי עלייהו. אי נמי לשני כלים שעושין מלאכה כאחת שלוקין עליהן שתים דאי מכי נפש הוא חובל חדא הוה לקי והשתא ילפינן שאר כלים למלקות כעין ריחים ורכב והכי איתא לקמן.

נימא אביי ורבא בפלוגתא דרב הונא ורב יהודה קמיפלגי. כלומר רב הונא ורב יהודה כי היכי דפליגי הכא פליגי בנא ומבושל בפלוגתא דאביי ורבא דפליגי בני אם צלי אש אי לקי עליה משום שם בפני עצמו או לא. אמר לך רבא אנא דאמרי אפילו לרב יהודה עד כאן לא אמר רב יהודה התם אלא משום דכי נפש הוא חובל לא משמע ליה לריחים ורכב כלומר לא מייתר לחיובי בשני שמות על ריחים ורכב דהא לשאר דברים אצטריך כדקא פריש איהו אבל הכא כי אם צלי אש למאי אצטריך כיון דנא ומבושל לא אכיל תו ליכא גוונא אחרינא דניכליה אלא צלי אש הא ודאי ללאו הוא דאתא. ואביי אמר לך אנא דאמרי אפילו לרב הונא כלומר דרב הונא מודה ליה בנא ומבושל שאינו לוקה משום צלי אש דעד כאן לא קאמר רב הונא התם אלא דכי נפש הוא חובל מייתר דכולהו מריחים ורכב אתו בבנין אב וכיון דמייתר שדיה נמי אריחים ורכב כלומר וכי תימא מלתא דאתיא בבנין אב טרח וכתב לה קרא היינו דקאמר דכיון דמייתר וכו' כלומר הא קא מודית דמילתא יתירתא היא הילכך כיון דמייתר שדיה נמי אריחים ורכב לחיובא עליהם משום זה השם אבל כי אם צלי אש למילתא אחריתי אתא בשעה שישנו בקום אכול וכו' מיהו רב הונא הוא דמודה לאביי בענין נא ומבושל אבל אביי לא מודה לרב הונא בכי נפש הוא חובל דהא טעמא דאביי משום לאו שבכללות אל תאכלו כי אם צלי אש כלל בו נא ומבושל ואין לוקין עליו וכן כי נפש הוא חובל כלל בו ריחים ורכב וכל דבר שעושין בו אוכל נפש ואינו לוקה ולקה אבל רב הונא מיהא אפשר דמודה ליה לאביי בנא ומבושל משום דלא מייתר ליה למשדייה אשמות יתירי אלא לדרשא אחריתי אתא. והא דאמרינן בפסחים לדעתיה דאביי איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי חדא מיהא לקי איכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאוי כלאו דחסימה בשלמא להך לישנא דאמר תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי הלכא דאכל נא או מבושל קאמר ולא לקי משום צלי אש משום דכי אם צלי אש הוי לאו שבכללות אבל נא ומבושל לא הוי לאו שבכללות משום דמייתרי דלכתוב רחמנא אל תאכלו כי אם צלי אש הילכך האי דפרט בהו רחמנא לייחודי לאוי לכל חד וחד אבל כי אם צלי אש מיהת לאו שבכללות הוא וכן לענין זג וחרצן דפליגי בה אביי ורבא חדא ארחא וחד טעמא נינהו אלא להך לישנא דאמר אפילו חדא נמי לא לקי דאי אכיל נא לחודיה ומבושל לחודיה או אפילו תרווייהו לא לקי משום דהוי לאו שבכללות הך ברייתא דהכא קשיא להו דהא תני חבל ריחים

ורכב לוקה שתים. וההיא ברייתא דכריתות אכל חלב שור וכשב ועז חייב על כל אחד ואחד דברי רבי ישמעאל וחכמים אומרים אינו חייב אלא אחד והוינן בה נימא דבהא קמיפלגי רבי ישמעאל סבר לוקין על לאו שבכללות ורבנן סברי אין לוקין ומתרץ דכולי עלמא אין לוקין והיינו טעמא דרבי ישמעאל משום דמייתרי קראי וכו' ורבנן סברי לא מייתרי הילכך אין לוקין אלא אחת הא אחת מיהא לקי וקשיא לאביי להההוא לישנא בתרא. ואיכא למימר דהיכא דאכל נא ומבושל ואתרו ביה משום אל תאכל ממנו נא לכולי עלמא לוקה שתים משום דנא ומבושל יתירי נינהו אלא היכא דאכל תרווייהו בבת אחת ולא אתרו ביה אלא משום צלי אש בהא פליגי דרבא סבר דכיון דמייחדי להו לאוי אף על גב דלא אם צלי אש חד לאו הוא כיון דכולהו איתנהו ביה מחייב אכולהו ואביי סבר כיון דכי אם צלי אש גופיה לאו שבכללות הוא לא הויא התראה כלל וכן לענין זג וחרצן חד טעמא נינהו. ולא מחוור. אלא אביי לא תנא בהו לוקה אלא חייב כלומר חיוב שני לאוין אבל מלקות ליכא. ונראה לי דרבא גופיה לא פליג על לאו שבכללות דעלמא כגון לא תאכלו של הדם וכגון לא יאכל כי קדש הם כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו כין דלא מייתרי להו לאוי בעלמא והאי כללא נמי מייתי ומשום הכי לקי עליה. הראב"ד.

הא דאמרינן חבל ריחים לוקה אחת בשחבלן מתוך ביתו קאמר שאם מצאו בשוק ונתחו אינו לוקה דלא יחבול כתיב ומתוך ביתו משמע כדאמרינן לעיל ואם תאמר ילקה נמי משום לא תבא אל ביתו וגו'. איכא למימר אין הכי נמי אלא דחיובו דריחים קא מני ואורחא דקרא נקט דקאמר לאו בריחים. ותריצנא לעבור עליו בשני לאוין אבל לא תבא אל ביתו דאיתיה בשאר כל הדברים לא קחשיב ולמאן דאמר שליח בית דין נכנס לביתו למשכנו משכחת לה בשליח בית דין שנכנס לביתו. הרמב"ן ז"ל.

דף קטו:

לימא אביי ורבא וכו'. הגירסא הפוכה בפרק שלשה מינין ומחליף אביי ורבא. אבל סמי אותה גירסא מקמי תלת הך דהכא והך דפרק כל שוה והך דכל המנחות באות מצה וכן יש כמה גרסאות הפוכות בתלמוד. ורבינו מאיר תירץ כולן שאינן הפוכות והמה בתשובות בחדושיו. הרא"ש ז"ל.

אמר לך רבא אנא דאמרי וכו'. תימה אי גבי זג וחרצן נמי נחלקו וכו' ככתוב בתוספות. ויש לומר דודאי כי נפש הוא חובל לא משמע לאו כי אתא לשאר דברים שאין במשמעותו לשון לאו אלא נתינת טעם בעלמא אבל כל אשר יעשה מגפן היין כיון דבלשון לאו נאמר

אף על גב דלשאר דברים אתא יש להעמידו ללאו גם לזג וחרצן. ועוד יש לפרש דיחוייא דרבא הכי אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא טפי שפיר מלנא ומבושל דנוקמיה ביה ונפיק הני כך יש במשמעות נא ומבושל כמו דברים אחרים. וכן יש לומר בזג וחרצן למאי אתא מכל אשר יעשה מגפן היין דנוקמיה טפי מזג וחרצן ולא דמי לריחים ורכב דמשמו טפי לשאר דברים מריחים ורכב דודאי אי הוה כתיב כל שנפש הוא חובל הוה משמע שיהיו ריחים ורכב כמו שאר דברים אבל השתא דכתיב כי נפש הוא חובל לא משמע אלא נתינת טעם לריחים ורכב ולומר שמטעם זה יש לאסור שאר כלים שעושין בהן אוכל נפש. עוד כתוב בתוספות ויש לומר דלא נפרש כפירוש הקונטרס וכו'. שאין הלשון משמע כפירושו דמשמע דיתירא הוא ולא אצטריך לשום דרשא ומשום הכי צריכין למשדייה אריחים ורכב. הרא"ש.

כתוב בתוספות בדיבור המתחיל אמר לך רבא וכו'. אבל לטעמא דמפרש כאן אביי אליבא דרב הונא דכי אם צלי אש לכדתניא אפילו חדא חדא לא לקי. והא דלא דחי עד כאן לא קאמר רב הונא אלא בלאו דליתיה בכללות אבל בלי אם שלי אש מודה משום דהוי לאו שבכללות. היינו משום דכי נפש הוא חובל נמי הוי לאו שבכללות ואפילו הכי מחייב רב הונא ובודאי פליג רב הונא אאביי בלאו שבכללות. והא דקא בעי למימר דאביי כרב הונא עד כאן לא קאמר רב הונא וכו'. לא מהדר למימר דלא פליג רב הונא כלל אאביי דהא ודאי בלאו שבכללות בזג וחרצן פליגי אלא בהא דכי אם צלי אש קא מהדר למימר דמצי סבר רב הונא כאביי דלא לקי כלל משום כי אם צלי אש כמו שאומר אביי לפי אותו לשון שאומר בפרק כל שעה דחדא נמי לא לקי ואף דלא מטעמא דלאו שבכללות יפטור רב הונא ואביי יפטור מטעם וה אפילו לא יהיה מטעם אחד שפיר מיהא דחי שיוכל לסבור בזאת רב הונא כאביי מאיזה טעם שיהיה. לרבינו. משאנץ.

לשאר דברים הוא דאתא. ואם תאמר לרב הונא שאר דברים מנא לן. ויש לומר אף על גב דאיתא לשאר דברים משתמעי נמי מיניה שפיר ריחים ורכב כדפירש רש"י לקמן. אי נמי יש לומר דילפינן שאר כלים מריחים ורכב ואף על גב דבמתניתין דריש ליה מכי נפש הוא חובל לסימנא בעלמא נקטיה. הרא"ש.

אבל כי אם צלי אש למאי אתא וכו'. כתוב בתוספות ואם תאמר והא אכתי אצטריך כי אם צלי לחי ומבושל בחמי טבריא וכו'. תריץ התם אינו לוקה אלא נענש כשאכלו חי או מבושל בחמי טבריה כדקתני התם בברייתא יכול יהא לוקה תלמוד לומר נא ובשל נא ובשל אמרתי לך ולא חי ומכל מקום הכא קאמר למאי אתא למאי אסמכיה ללאו ליענש בחי וחמי טבריה משום לאו לא סמכו דבלאו הכי היה נענש בעשה ולאו הבא מכלל

עשה עשה אלא ודאי ללקות אתא לאשמועינן מלקות הילכך מסתמא אית לן למימר היכא דאשכחן לאו בהדיא דהוי בנא ומבושל אבל חי ובחמי טבריא דלא אשכחן שום לאו בהדיא לית לן למימר דלהני סמכיה רחמנא לאו ללקות בחי ובחמי טבריה אלא בנא ומבושל כיון דכי אם צלי אש בלשון עשה אמור. ואף על גב דכל הלכא דאיכא למידרש לא מוקמי בלאו יתירי ואית לן טפי לאוקמיה לעשה יתירא מללאו מהאי טעמא דפרישית אבל כי נפש הוא חובל בלשון לאו אמור יותר ולכך אף על פי שצריך לשאר דברים אתי נמי למלקות בשאר דברים דכי נפש הוא חובל מזכיר העבירה שעושה כשהוא חובל אבל בכי אם צלי איני מוכיר שום איסור. השתא משמע דאפילו לרבא אין לוקין אחי ומבושל וכו' ומכאן קשה על פירוש הקונטרס שפירש בפסחים וכו' ככתוב בתוספת. ומיהו לא קשה כולי האי דאיכא לפרושי למאי אתא כדפרישית לעיל למאי אתא דתיתי לן שפיר טפי מאי מוקמינן ליה לנא ומבושל ולהכי מצינן למימר דלרבא לוקה על חי ומבושל בחמי טבריא משום כי אם צלי אש דאתא כי אם צלי אש לכולהו. ועוד קשה דאם כן בנזיר פרק שלשה מינין ובפרק קמא דכריתות ובתמורה כי פריך לאביי ורבא התם הוה ליה לאקשויי לרבא מההיא ברייתא דפסחים. ומהאי טעמא נמי קשה למאי דפירש התם על מאי דקאמר אביי אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי חדא מיהא לקי דפירש היכא דאוכל נא אינו לוקה משום כי אם צלי אש אלא משום נא בלבד וכן כשאוכל מבושל אבל כשאוכל דבר שאין בו אלא משום כי אם צלי אש כגון חי וחמי טבריה לוקה ונראין בזה שדבריו סותרין זה את זה דמפרש בברייתא דהתם דאתיא כאביי דאמר אין לוקין וכו' ובתרתי לא לקי מפרש דאפילו לאביי לוקה. על כן מפרש רבינו תם תרתי לא לקי וכו' ככתוב בתוספות על סוף הדיבור. תוספות שאנץ.

אלא דכי נפש הוא חובל יתירה הוא. פירש רש"י לאו דוקא אלא לומר שאינו בא למעט כלום בדין ריחים ורכב כמו כי אם צלי אש דמיעט שעה שאינו בקום אכול אלא מיותר הוא להביא שאר כלים בלאו וכמו דיתירה הוא ללאו וכתביה סתם שדייה נמי אריחים ורכב שאין להוציאם ממשמעות כי נפש. ונראה לי דלרב הונא בשאר דברים אפילו על שני כלים ממש כגון סכין של שחיטה ומחרישה אינו לוקה אלא אחת בדלא לקי בריחים ורכב אלא אחת משום כי נפש הוא חובל שאם לא כן כשחבל ריחים ורכב ליליקי ארבע שתים משום ריחים ושתים משום רכב ומאי טעמא משום דכי נפש הוא חובל חד לאו וחד שם הוא למה זה דומה לאוכל כזית נבלת שור וכזית נבלת כשב שאינו ללוקה אלא אחת והכי איתא בכריתות. וכל שכן בשני כלים שעושין מעין מלאכה אחת כגון שני כלים ושתי מחרישות וכן נמי שני ריחים ושני רכב אינו לוקה בהן אלא ככלי אחד

ולרב יהודה כי נפש הוא חובל לשאר דברים הוא דאתא לעשותן כריחים נכרכב ולוקה עליהם משום ריחים ומשום רכב הילכך הנך תרתי מתניאתא דתני בזוג ובצמד חייב שתים כל חדא מינייהו מסייעי לרב יהודה וכן דעת רבינו בהלכות ואין דברי רש"י נוחין בזה. הרמב"ן.

דף קטז.

הא דתניא בברייתא אבל זה בעצמו וזה בעצמו אינו חייב אלא אחת זה בעצמו או זה בעצמו קאמי. הראב"ד.

הא דתניא חבל זוג של ספרים וצמד של פרות פירוש החובל הצמד שהן כלים רבים וכולן עושין מלאכה אחת ואפילו הכי חייב על כל אחת ואחת לפי שהם למדים מריחים. וזוג של ספרים לא ידעתי למה שהן אינן כלי אוכל נפש גם לקמן למאן דמפרש סכינא דאשכבתא כמו דאשכפתא כלומר סכין של הרצענים גם הוא אין עושין בו אוכל נפש למה מחזירו. הרשב"א.

אבל הר"ן כתב שזה עולה לפי מה שכתבנו למעלה שכלי אומנותם של אומנים דינן ככלי שעושין בהן אוכל נפש. עד כאן.

וזה לשון הראב"ד: וצמד של פרות פירוש בצמד יש בו כלים הרבה וצריכין זה לזה באותה מלאכה. יכול לא יהא חייב אלא אחת שהרי מכי נפש הוא חובל נפקי כלהו ולא פרט בהו רחמנא כי היכי דפרט בריחים ורכב. הדר אמר כולם למדים מריחים ורכב מה ריתים ורכב מיוחדין שהן שני כלים וכו' וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כדפרישית לעיל משום דמייתרי אף כל שאר דברים הבאים מכי נפש חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

סליק פרק תשיעי המקבל

הבית והעליה

פרק עשירי

דף קיז:

מתניתין. וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע. פירש רש"י ז"ל דמיירי בשותפין דומיא דרבי יהודה ורבנן דלעיל מיניה. ואף על גב דמייתי עלה בגמרא פלוגתא דרב ושמואל דמיירי בשוכר ומשכיר ומצריך להו. היינו משום דאין לחלק ביניהם. אבל הריב"ן מוקי לה בשוכר ומשכיר וקאי אפלוגתא דלעיל דרבי יוסי ורבנן. ואם תאמר ולמה הפסיק

בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן. ויש לומר לפי שרוצה לשנות תחלה כל המחלוקות ואיידי דאיירי בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן נקט נמי פלוגתא דרבי יהודה ורבנן. ואם תאמר וליתני ברישא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן ובתר הכי דרבי יוסי ורבנן וקאי וכן עלה. ויש לומר דפלוגתא דרבי יוסי ורבנן נשנית תחלה ומשנה לא זזה ממקומה. ועל פירוש רש"י קשה כיון דהך דהכא מיירי בשותפין אם כן מנה ליה לתלמודא לעיל דהבית והעליה שנפחתה מיירי בשוכר ומשכיר אימא דמיירי בשותפין כדמשמע לכאורה. ויש לומר דפשיטא ליה דמיירי בשוכר ומשכיר דאי בשותפין פשיטא שלא יוכל בעל העליה לומר לבעל הבית וכו' ככתוב בפסקים. הרא"ש.

נתנו לו זמן וכו'. כתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: היה כותלו גבוה ועומד ליפול חתתיו בו בית דין לסותרו וכן באילן ואמר להם הניחו לו ואם יפול ויזיק עלי לשלם נזקיו לא כל הימנו לעכבו וכופין אותו לסתרו משום ולא תשים דמים בביתך. ואם לא רצה לסתרו שוכרין פועלים מדמי אבניו בבית דין וסותרים כתלו על כרחו כיון שהוא ניכר לבנאין שקרוב הוא ליפול והוא הדין שאם הוא גבוה הרבה וקרוב מיד ליפול שאין קובעים לו זמן שלשים יום כיון שיש סכנה לעוברים. כן נראה וצריך עיון. עד כאן.

וכן כתב ה"ר יהונתן וזה לשונו: זמן בית דין שלשים עם כלומר אין מאריכין עתי מסתמא לדבר המוטל עליו לעשות אבל בדבר של סכנה כגון כותל הגבוה הרבה שיש לאמוד אותו באומדנא שיפול לחמשה עשר יום או פחות או יותר יכולין ליתן לו זמן מועט ולסתור אותו מיד וכפי הזמן שיתנו לו אם יעבור המועד יתחייב לשלם ואם נפלו תוך הזמן פטור דאנוס הוא. עד כאן.

הגיעוך אין שומעין לו. כלומר אם אינו רוצה לקבל בעל הגנה זה רשאין בית דין לכפותו שיפנה אבנט מגנתו של חברו. ואם משקבל עליו וכו' כלומר אם קבל עליו בעל הגנה וטרח לפנות האבנים והעפר זכה בהן ואם חזר בעל הכותל ואמר לבעל הגנה הילך שכרך כפי שהייתי שוכר פועלים ונותן להם והחזר לי האבנים שיהיו שלי אין שומעים לו שהרי זכה בעל הגנה בהן אף על פי ששוין יותר מן ההוצאה שהוציא בהם שעל מנת כן הפקירן לו ויודע היה בזה ואפילו הני מחל לו. ה"ר יהונתן.

כתוב בתוספות אף על גב דמפקיר נזקיו וכו'. שאני הכא דלא מפקיר להו אלא שאינו רוצה ליטלם. ועוד דאמרינן בגמרא דדעתיה לדחויה ולי נראה שאינו קשה כלום דהתם לא עשה ההיזק בשעת נפילה ומפקירן קודם שיעשה היזק והוה ליה בור לאנסו ואם יכשל בו אדם אחר כך פטור אבל הכא בשעת נפילה עשה לו ההיזק כי נתמלאת גנתו אבנים ועפר ואינו יכול לזרעה. הרא"ש.

וכתב הרמ"ך ז"ל לענין פסק וזה לשונו: היה כותלו סמוך לגנת חברו ונפל לגנתו ואמר לו שיפנה אותם ולא רצה ואמר לו הגיעוך והרי הן שלך ופנה אותם לעצמך לא כל הימנו וכופין שחו לשכור פועלים ולפנותן ואם נתרצה בעל הגנה בכך כיון שקבל עליו לפנותן לעצמו והתחיל לפנותן לעצמו בפני בעל הכותל אין בעל הכותל יכול לחזור בו אף על פי שרצה ליתן לו שכרו ויציאותיו. עד כאן.

וכן כתב ה"ר יהונתן ז"ל ולאו דמפנה להו כלהו באפיה אלא כיון שהתחיל בפניו אף על פי שלא גמר הכל מיד קננהו וזהו ואם משקבל עליו וכו'. עד כאן.

עוד כתב הרמ"ך וזה לשונו: אבל היכא דלא פנה אותם ורצה בעל הכותל לחזור בו יכול לחזור בו. והוא הדין היכא דפינן שלא בפני בעל הכותל דכיון דדחויי הוא דהוה מדחה ליה מרי כותלא למרי גינתא לא זכתה לו חצרו אלא אם כן פינן בפני הנותן או דקנה מיניה דמחלינהו גביה. ונראה לומר דאף על גב דמרי כותלא מצי הדר ביה כל כמה דלא פנינהו מרי גינתא אפילו הכי מארי גינתא לא מצי הדר ביה דכיון דאירצי מחילה להיזקא ומחילה לא בעיא קנין וצריך עיון.

מה ששנינו בפועל שאם אמר לו טול מה שהבאת בשכרך שאין שומעין לו. פירש רש"י אף על גב דבכל דוכתא אמרינן שוה כסף ככסף הכא גבי בל תלין שכרו כתיב מאי דאתני בהדיה משמע. ולא נהירא דהא כתיב פעולת שכיר כלומר מה שאתה חייב לו מחמת פעולתו שעשה עמך ומה שכתוב נמי ביומו תתן שכרו לא שכרו ממש כלומר אותו מין שהתנה עמו אלא שלא יעבור יומו ושכר פעולתו אצלו וממארי רשותך פארי אפרע. ועוד אם אין לו שאינו עובר משום בל תלין שומעין לו. אלא טעמא משום דשלשה דינים מוחלקין יש בתשלומין מה שיש לחברו אצלו. מלוה. ונזקין. ושכירות. מלוה כל שיש בידו מעות חייב לפרוע במעות הא אין לו מגבהו מה שירצה קרקע או מטלטלין וכדאמרינן ודאי דאמריתו משמיה דרבא מאן דמסיק זוזי בחבריה ואמר ליה לית לי זוזי שקול ארעא דאמרינן ליה זיל את טרח וזבין אמר ליה לא ההוא תולה מעותיו בגוי הוה וכו'. ובנזקין אפילו אית ליה זוזי משלם מאי דבעי אלא דאי מגבי ליה קרקע יהיב עידית דמיטב שדהו כתיב ואי מטלטלין אפילו סובין דכל מידי דמטלטל איקרי מיטב. אבל שכירות אפילו אין לו מעות אמרינן ליה זיל את טרח וזבין דלא נשכר לו זה אלא שהוא צריך למזונותיו לערב וכשיצא מפעולתו לא יהא צריך לירד לשוק ולחזור ולמכור ושימות בינתיים ברעב ועוד שדבר מועט הוא ועל דעת כן נשכר אצלו ודעת שניהם שוה בדבר זה ולפיכך זה שאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אין שומעין לו. הרשב"א.

וכתב הרמ"ך ז"ל לענין פסק וזה לשונו: השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש ואמר

לו טול מה שעשית בשכרך לא כל הימנו. ואם קבל עליו הפועל אין השוכר יכול לחזור בו ואין צריך לומר שאין הפועל יכול לחזור בו כיון שנתרצה בכך. ונראה לומר דבהא נמי כיון דליתיה לתבן וקש בידיה דשעל דוקא היכא דהתחיל פועל למשקליה לההוא תבן באפי שוכר הוא דאין שוכר יכול לחזור בו כי ההוא דלעיל דאבני הכותל שנפלו לגנה כיון שנתרצה בכך. עד כאן.

דף קיח.

גמרא. ושמואל אמר רשאי לכופו אפללו בארבעה לבד לירד לגמרי למטה וימלא כל בית הבד מזריעת מקשאיו ומדלעיו שאין לו להטריחו לירד ולזרוע ולעלות ולזרוע וכן בכל שעה ושעה שמשקהו בכל יום. ואפשר דדוקא נקט גנה שיש עליו טורח בכל יום להשקות אבל בשדה בית הבעל שאינו צריך אלא שלש פעמים בשנה בשעת חרישה וזריעה וקצירה שמא יוכל לשכב עליו שלא ירד למטה לגמרי וצריך עיון. ה"ר יהונתן.
הא דאקשיה טעמא דפנינהו וכו'. ותקנה ליה חצרו דאמר רבי יוסי ברבי חנינא וכו' קשיא לי והא מתניתין ראה אותן רצין אחר המציאה ואמר זכתה לי שדי זכתה לו שדהו הכא נמי הרי קבל ומדעתו הוא. ואיכא למימר אף על פי שקבל עליו כיון שלא אמר תזכה לי חצרי זכיית החצר שלא מדעתו הוא. מיהו דרבי יוסי ברבי חנינא קשיא דהא גנה המשתמרת היא. וקשיא לי דהא לענין מכר אמרינן ברשות לוקח כיון שקבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא אמר תזכה לי חצרי ואם כן תיקשי ליה ברייתא אמתניתין. ואיכא למימר שאני התם דמנח מוכר עייליה לרשות לוקח וכיון שקבל עליו תו לא צריך אבל הכא ממילא אתי לה וכמציאה דמיא ובעינן הגבהה לקנוייה. ולרבי יוסי ברבי חנינא מיהא קשיא. הראב"ד.
כתוב בתוספות אבל אי לאו דרבי יוסי ברבי חנינא אתי שפיר וכו'. דהוה מצי לאוקמה בשאין משתמר דבעינן עומד בצד שדהו לכולי עלמא. גליון תוספות.
וזה לשון ה"ר יהונתן: ותקנה לו שדהו. דהא חצר שמשתמרים שם האבנים היא ובחצר המשתמרת אפילו לא יהיה בעל הגנה בתוך גנתו ואפילו לא נכנסה שם המציאה מדעתו כל שכן הכא דהוי מדעתו שהפקירום בעלים בפירוש. ע"כ.
וכתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ודוקא חצר המשתמרת הוא דזכיה ליה אף על פי שאינו עומד בצד חצרו אבל אינה משתמרת אינו זוכה במה שבתוכה אלא אם כן הוא עומד בצד חצרו ואמר תזכה לי חצרי וצריך עיון

היכא דלא אמר תזכה לי חצרי כיון שהוא עומד בצד חצרו ובגוזלות מפריחין הוא דבעינן הכי. עד כאן.

אבל רישא דלית ליה אגרא גביה. אף על גב דאוקים בדפנינהו מכל מקום לא גמר ומקנה כיון דליכא בל תלין. גליון תוספות.

כאן בשל חברו. כלומר בשל חברו שומעים לו. ומיהו לאו למימרא שיהא רשאי פועל ליטול תבן וקש לעצמו כמו שאמר לו זה דהא לית ליה ביה ולא מידי אלא פירוש שומעים לו שאינו מחויב לו לתת שכרו דקסלקא דעתין השתא שאין שכרו עליו כלל ומשום הכי מקשינן דחבריה נמי איהו בעי למיתב ליה דתניא וכו'. הר"ן.

וזה לשון הראב"ד: השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ואמר ליה טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו מפני ששכר עליו אבל בשל חברו שאין שכרו עליו אם אין חברו רוצה לפרעון יכול זה לומר טול מה שעשית בשכרך. ואקשיה בשלו מאי טעמא אין שומעין לו משום דאמר ליה אגרך עלי בשל חברו נמי אגריה עילויה הוא דתניא וכו' ואי קשיא לך לוקמה כגון דאמר ליה שכרכם על בעל הבית דלאו עילויה הוא. אם כן למה ליה למימר טול מה שעשית בשכרך ומאי עבידתיה גביה דנימא ליה מידי אלא שמע מינה דאמר ליה שכרך עלי ואם כן הוה ליה כדידיה. עד כאן.

כאן משל הפקר. פירש רש"י בשל הפקר שומעים לו דאמר ליה זכי ביה את דלדידי לא קני ולא דמי לשל חברו דהתם לא מצי למימר ליה זכי ביה את וכי לא אמר לו שכרך על בעל הבית על כרחו שכרו עליו אבל הכא לא. ואין זה נכון דזכי ביה את לא מהני ולא מעלי אלא אנן השוכר בשלו והראהו בשל חברו קאמרינן דנותן לו שכרו משלם משום דאטעייה ועוד דכיון דאמר ליה שלי הוא כמאן דאמר ליה שכרך עלי אבל שכרו לעשות בשל חברו והראהו בשל חברו אי פריש שכרך עלי נותן לו משלו ואי לא פריש אין לו עליו כלום ובעל הבית גופיה אי עבדיה שליח עלתה לו שליחותו ואי לא יורד לתוך של חברו שלא ברשות הוא. ואם תאמר אי הכי מאי פירכיה דרבא דחבריה נמי איהו בעי למיתב ליה לימא בשכרו לעשות בשל חברו. לאו מילתא היא דהתם אם עשאו שליח שכרו על בעל הבית הוא ואי לא עשאו שליה מאי שומעים לו לומר טול מה שעשית בשכרך והרי אין לו ולפועל במה שעשה כלום. ועוד דהתם פשיטא שאין לפועל על השוכר כלום אבל בהפקר קמשמע לן הבטה בהפקר לא קני לבעל הבית וסוף סוף הוה ליה שכרו לעשות במה שאינו שלו ופטור והוא הדין לעשות בשל חברו דפטור כדפרישית. הרמב"ן.

וזה לשון הר"ן: אלא אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשלו כאן בשל הפקר. פירש רש"י דטעמא דשומעין לו בשל הפקר משום דמצי אמר ליה זכי ביה את מה שאין כן בשל חברו דלא מצי למימר ליה הכי. ולא מחוור דאי איהו מחייב אאגריה כי אמר ליה זכה את לאו כל כמיניה. אלא הכא בשהראהו לעשות בשל הפקר בפירוש עסקינן דלא מחייב איהו אאגריה ומשום הכי מצי למימר ליה טול מה שעשית בשכרך. וכי תימא לוקמא בכהאי גוונא נמי בשל חברו כגון ששכרו לעשות בשל חברו בפירוש דלא מחייב אאגריה. לאו מילתא היא דאי הכי פשיטא אבל גבי הפקר קמשמע לן דהבטה בהפקר לא קני. ועוד דלישנא דטול מה שעשית בשכרך שומעים לו אתי שפיר בשל הפקר מבשל חברו דבשל הפקר מצי אמר ליה הכי אבל בשל חברו מאי אית ליה גביה דלימא לפועל טול מה שעשית בשכרך. עד כאן.

כאן בשל הפקר. בשלו אין שומעין לו בשל הפקר כלון דלאו ממוניה הוא ולא קני ביה מידק דקסבר רב נחמן דהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו לפיכך שומעין לו. ואם תאמר מאי שנא משכרו סתם והראהו בשל חברו דחייב אף על פי שלא קנה הוא כלום ולא נהנה בו ובודאי כל ששכרו סתם שכרו עליו עד שיאמר שכרכם על בעל הבית וכדאמרינן לעיל אמר ליה לשמעיה צא ושכור לי פועלים ואמור להם שכרכם על בעל הבית אלמא סתמא כאלו אמר להם שכרכם עלי. נראה לי דשאני התם דנהנה בו חברו ומכל מקום הרי ההנה פועל איניש דעלמא על ידו של זה ועל מה שנשכר זה אצלו ולפיכך חייב כאלו נהנה הוא ממנו והוה ליה כעין דין ערב אבל גבי הפקר לא נהנה לא הוא ולא אחר על שכירותו. הרשב"א.

כאן בהבטה. הוה מצי לאוקמי בשהראהו בשל הפקר ובהגבהה. גליון תוספות.

והבטה בהפקר תנאי היא אי קניא ליה בהבטה או לא דאיכא מאן דאמר קני וכי נטר ליה לבעל הבית באגרא קני ליה בעל הבית ואי נטר ליה לבעל הבית בלא אגרא קני הוא לנפשיה. קשיא לי כי הוי שומר חנם נמי הא שומר דהקדש הוי וכי אין אדם נשאל לחברו חנם אין ודאי () ליה מידי. אי נמי דעבד ליה עבידתיה אבל הכא מאי עביד ליה הילכך כי לא שקיל אגרא שומר דנפשיה הוי. הראב"ד.

שומרי ספיחים בשביעית. קשה דהא משומר אסור להדיוט כדאיתא בפרק בתרא דיבמות ואם כן אסור נמי לגבוה כדאמרינן בפסחים ממשקה ישראל מן המותר לישראל. ויש לומר דהא דתניא בתורת כהנים מן המופקר אתה בוצר ואין אתה בוצר מן המשומר מדרבנן הוא וקרא אסמנתא בעלמא הוא ולגבוה כיון דלא אפשר לא גזור. אי נמי ענבי נזירך דדרשינן מיניה מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר משמע דוקא

משומר לצורך בני אדם נזירך משמע לצרכך אבל לצורך גבוה שרי. ועוד יש לומר שלא היו מונעים בני אדם מליכנס רק מודיעין לבני אדם והם פורשים מאליהם. הרא"ש. ועיין בסוף פרק הזהב (פרק נ"ח ע"א) בתוספות דיבור המתחיל לשמור את הזרעים.

הא דאמרינן תנא קמא סבר הבטה בהפקר קני. כלומר המביא אצל מי שהביט בשבילו לא קנין דאי לא בחנם נמי אמאי לא והא קנו צבור בהבטה של זה אלא לכולי עלמא צבור לא קנו בהבטה של זה ובדידיה הוא דפליגי. כן נראה לי.

וקשיא ליה לתנא קמא היאך קנה זה והלא הוא אינו מכוון לקנות לעצמו אלא מביט לצורך צבור ואי צבור לא קנו איהו היכי קני וכי קונה בעל כרחו. ובאמת שרש"י סבור כה מההיא דמלא מים לחברו דאמר רב נחמן הרי הן כרגלי הממלא וכמו שכתבתי בפרק קמא למכלתין גבי פלוגתא דהמגביה מציאה לחברו. אלא שאין הדברים נראין כן וכמו שכתבתי שם משמו של רבינו תם. ולפיכך נראה לי דתנא קמא סבור דכיון ששומר זה יודע שאיו צבור קונין בהבטתו נותן בדעתו לקנות לעצמו כדי שלא יבואו אחרים ויטלום לעצמן ומדקנה הוא ושומר לצבור בחנם כשצבור באין ולוקחין משל זה הן לוקחין ועומר ושתי הלחם אינן באין משל צבור ורבי יוסי סבר דאיהו נמי לא קני וכי מייתו צבור השתא הוא דקא זכו. הרשב"א.

אי יהבי אגרא אין ואי לא לא. בלא אגרא נמי יביאו משל צבור כגון שאינו מתכוון לקנות. גליון תוספות.

איכא דאמרי אמר רבא הבטה בהפקר לא קני וטעמא דתנא קמא משום דחיישינן לבעלי זרועות דכיון דלא קני להו שומר אתו ושקלי ליה וכיון דשמעי דשקלי אגרא מתרומת הלשכה ממנעי ואף על גב דצבורא לא קני להו. ורבי יוסי סבר לא חיישינן ומאי אתה אומר הכי קאמרו ליה מדברינו לדבריך אין תמידין ומוספין וכו' פירוש מדברינו שאנו אומרים שתקנו להם מתרומת הלשכה לדבריך שאתה אומר שמתנדב ומניחן בלשכה הרי יש ליחיד חלק בתמידין ומוספין שבאין משם שמא לא ימסרם יפה. קשיא לי מאי שנא הני ארבע זוזי מכל משקלים שהיחידים מביאין שאין חולקים. () איכא למימר בשאר יד כולן שוה אבל הני ארבע זוזי יתירי נינהו ודיחיד הוו וחיישינן. הראב"ד.

אקני להו רבנן ארבע זוזי בלשכה כי היכי דלא ליתו בעלי זרוע ושקלינהו מינייהו. פירוש לאו למימרא דקני להו הקדש בהכי דכיון דהבטה בהפקר לא קנה כי אקני להו רבנן ארבע זוזי בלשכה מאי הוי. אלא הכי קאמר כיון דידעי בעלי זרועות דאי שקלינהו פסיד הקדש הנהו ארבע זוזי פרשי ולא שקלי אבל אי לא תקין רבנן הני הוו שקלי

לנפשייהו דמימר אמרי שלא יהא הקדש נפסד על ידם לפי שימצא ויביא לו ממקום אחר. הר"ן.

דף קיח:

לימא מתניתין דלא כרבי יהודה. פירש רש"י דזמן קא קשיא ליה דבמתניתין תני המוציא מוציא והמובל מזבל ואלו רבי יהודה שרי טפי טובא. ומשני דמודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק ומתניתין עצה טובה קמשמע לן. ואם תאמר ולישני ליה לעולם רבי יהודה ומתניתין שלא בשעת הוצאת זבלים. יש לומר דלא מצי למימר הכי דאלו שלא בשעת הוצאת זבלים אסור לגמרי והיכי תנן המוציא מוציא והמזבל מזבל. אבל אחרים פירשו דזמן לא קשיא ליה דמתוקמא ליה מתניתין שפיר שלא בשעת הוצאת זבלים ודברי הכל דלעולם לאלתר שרי כגון המוציא מוציא והמזבל מזבל אלא הא קשיא ליה דמתניתין קתני דאפילו בשעת הוצאה שהוא עושה ברשות אם הזיק משלם מה שהזיק ואלו לרבי יהודה פטור כיון דיהיב זמן שלשים יום והא ודאי לאו דינא הוא אלא תקנתא ואם איתא דמחייב בנזקיו היכי מתקני רבנן מילתא דאתי לידי פסידא. ועוד דתלי טעמא בתנא דיהושע ויהושע אוהב ישראל היה ולא מתקן להו מילתא דפסדי בה אלא שמע מינה דכל שהוא עושה ברשות פטור. ואפילו הכי דחינן דמודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק ולא סלקא במסקנא דהא אסיקנא אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי יהודה דכמון דיהיב ביה זמן מרובה מתקנתא שמע מינה פטור כדכתיבנא ומהאי טעמא נמי חשבינן בסמוך רבי שמעון בן גמליאל בהדי מאן דסביר להו דכל שנתנו לו חכמים רשות והזיק פטור דתנן רבי שמעון בן גמליאל אומר אף מתקן הוא מלאכתו בפני שלשים יום כלומר מדיהיב זמנה כולי האי מתקנתא שמע מינה דפטור שאם לא כן תקנתו קלקלתו. וזה שלא כדברי רש"י שפירש דמדקתני אף קא דאיק. הר"ן ז"ל.

כולהו סבירי להו כל שנתנו לו חכמים רשות אם הזיק פטור מלשלם וקא חשיב לדרבי שמעון בהדייהו. קשיא לי כמה תנאי איכא כי הנך ובכמה מקומות אמרו ולזה פטור ועל זה חייב אלא שלא הוצרך לומר באותן שעושים בתוך שלהם שלא במקום פשיעה שפטור שאין זה משום רשות בית דין וכן מה שהוא עושה בתוך של חברו וברשות חברו שגם זה אינו משום רשות בית דין אלא אלו שעושים במקום שאינו שלהם כגון הוצאת זבלים לרבי יהודה ותקון מלאכתו ברשות הרבים לרבי שמעון בן גמליאל שאינן אלא משום רשות בית דין ודרבי שמעון נמי אף על גב דבתוך שלו הוא עושה כיון דעל גבי חברו הוא ואש תדירה היא וצריך לעיין תמיד ואפילו הכי פטר ליה רבי שמעון מתשלומין

משום הכי חשיב ליה בהדייהו דהא תלמוד דרבנן דקא יהבי שיעורא לדליקה לפיטורא והכא קא ממיבי ליה אלא שמע מינה משום דעל גבי חברו הוא ואש תדירה היא כמי שעושה בשל חברו היא שלא ברשות חברו אלא ברשות בית דין ובית דין לא פטרוהו מן התשלומין.

הא דתניא החצב שמסר לסתת וכו' פירוש החצב הוא שחוצב מן ההר והסתת אצלו מרבע אותה ומישרה להושיבה בבנין ואחר כך מוסר אותה לחמר ומוליכה למקום הבנין ומוסרה לכתף להעלותה לבנאי והוא מושיבה בסיד ואחריו בא האדריכל ונותן קו המשקולת ליישר אותה שלא תטה לשום צד וכל אחד יש לו מלאכתו מיוחדת וכיון שנסתלק זה ומסרה לבעל המלאכה האחרת נפטר הראשון ונכנס השני תחתיו ואפילו בקבלנות.

וכולן שהעלוה על דימוס ונפלה והזיקה כולן חייבין. פירוש כולן אותן שהעלוה כי פעמים שהאבן גדולה וצריכים כולן לעזור לבנאי להושיבה ולתקנה על הבנין ואם עזרוהו ונפלה מתוך ידם והזיקה כולם חייבין. והני מילי בקבלנות שכולם קבלו יחד לעשות זה הבנין והיה להם לעזרו להעלותה ולהושיבה וכולם נוטלי שכר הם על הכל אבל בשכירתו שכל אחד שכור למלאכה מיוחדת אף על פי שעזרוהו ונפלה עוזרי חנם הם ואין עליהם השמירה אלא על הבנאי או על מי שהוא בעל אותה מלאכה שנפלה מתחת ידו וזהו האחרון חייב וכולם פטורין. ראב"ד.

וכתב הרמ"ך לענין פסק וזה לשונו: המוציא לרשות הרבים בימות הגשמים בשעת הוצאת זבלים לזבלן המוציא מוציא וחברו מזבל לאלתר כדי שלא יזוקו בו רבים ורשאי הוא להשהותו ברשות הרבים כדי שידרס ברגלי רבים וכן רשאי הוא לגבל טיט לבנין ברשות הרבים ובונה לאלתר. וצריך עיון אי אמרינן בטיט שלא יהא רשאי לגבלו אלא בימות הגשמים כדין זבלים או דילמא זבלים דוקא משום דמסקי הבלא בימות החמה ומסרחי לאלתר הוא דאינו רשאי אבל טיט דלא מסרח ולא משהי ליה אלא דמסליק ליה לאלתר אפילו בימות החמה רשאי וכן נראה וצריך עיון. ואין גובלין טיט ללבנים ברשות הרבים ואין שורין אדמה לעשות ממנו טיט לבנין ברשות הרבים. וכל אלו שרשאין להוציא נזקיהן לרשות הרבים אם הזיקו חייב לשלם וכן במה שהוא רשאי לעשות בתוך שלו כעין כל נזקי אשו שיצתה ברוח מצויה וכההיא דתנור דאמרינן היה מעמידו בעלייה וכו' אף על פי שהרחיק כדי הרחקתו. עד כאן.

הא דאמר רבא בעיקרו כולי עלמא לא פליגי וכו'. קשיא לן ולה הא דגרסינן בפרק המביא תניין גבי עציץ נקבו בארץ ונופו בחוץ לארץ דאיפליגו בה אביי ורבא דרבא

סבר מאוירא קא ינקי ואמרינן עלה בדאשרוש כולי עלמא לא פליגי פירוש דבתר עיקרו אזלינן. ואקשינן התם בגמרא ולא פליגי והא תנן רבי מאיר אומר של עליון רבי יהודה אומר של תחתון. ומפרקינן התם כדקתני טעמא מה אם ירצה וכו' והכא אמר רבא גופיה דבהא פליגי אי שדינן נוף בתר עיקר או לא. ועוד אמאי לא אותביה התם מהא דתנן גבי ערלה כי האי גוונא. ואיכא למימר לעולם עיקר יניקה בדאשרוש ממקום עיקרו הוא ולא מאוירו לדברי כולם כדתנן מאין ירק זה חי דמשמע דרבי יהודה נמי מודה דממקום עיקרו חי שאם אינו מודה היאך אמר לו מאין חי לימא ליה מאוירו של זה אלא שמע מינה בתר עיקר אזלינן לענין יניקה לפיכך גבי מעשר אזלינן בתר עיקר שהדבר תלוי ביניקה אבל בשתי גנות זו על גבי זו בהא פליגי רבי מאיר סבר כיון שאין הלה יכול למחות על מקום עיקרו שהוא בתוך שלו ומשם הוא חי אזלינן בתר עיקר ושדינן נוף בתר שרשיו אף על פי שהלה יכול למחות על מקום הנוף ורבי יהודה סבר הגדל בשל זה לזה והגדל בשל זה לזה אף על פי שעיקר יניקתו ממקום שאין לזה בו כלום הואיל ואף הוא יכול למחות על הנוף למלאת גנתו עפר. ולא אשכחן בנסחי דוקני רבי יהודה סבר לא אמרינן שדי נופו וכו' ומאן דגרס ליה הכי נמי מפרש כדאמרן. ותנן נמי כי האי גוונא דאמר רבי מאיר מן הגזע ומן השרשים של בעל האילן משום דעיקרו מתוך אילנות של זה הוא יוצא ואינו יכול לעקור אילנו ואין כאן אילן קטן זה אף על פי שבאוירו של זה הוא עומד בתר עיקר שדינן ליה ועיקרו באילן הגדול היא ומשם הוא יונק שהשרשים ינקים מן הקרקע והוא יונק מן השרשים ורבי יהודה סבר מן הגזע של בעל האילן דהוה ליא כענפין שלו שאם הגדילו (לא ישפה) שעל מנת כן לקח ומן השרשים של הקרקע שכיון שהקרקע שלו ויכול למלאת מקומו אבנים ואין כאן אילן זה אין אומרים עיקר השרשים שהוא יוצא משם לבעל אילן הם הואיל וברשותו של זה הוא גדל. ועוד שבכאן עיקר יניקת הכל מן הקרקע הוא ואין לו לזה בה אלא יניקת שרשי אילן הגדול שמכר לו בלבד. ותנן נמי גבי ערלה כי האי גוונא אילן היוצא מן הגזע ומן השרשים פטור מן הערלה ובהך טעמא שייכא וטעמיה דרבי יהודה בהך דבפרק המוכר את הספינה ובהך דערלה עדיף מטעמא דמתניתין דאף על פי שאילן זה בתוך של זה הוא נטוע עיקר יניקת הכל מקרקעיתו של זה הוא והיינו דלא אקשינן בגמרא תרתי בממונא למה לי ובהכי סלקא שמעתא שפיר ולא כדברי רש"י שמחק והגיה בדברי רבי מאיר מן הגזע ומן השרשים של בעל הקרקע וכן במתניתין דערלה ועיקר גירסא דשמעתא ופירושא דיליה כדכתיבנא. והיינו דקאמרינן אבל ערלה דאיסורא אימא מודה ליה לרבי יהודה אלמא רבי מאיר בערלה לקולא אזיל. ופטור מן הערלה גרסינן. והא דקאמרינן ותנן נמי

גבי אילן כי האי גוונא דתנן וכו' אינה משנה אלא מפני ששנינו מקצתה בפרק המוכר את הספינה דקתני והיוצא מן הגזע שלו ומן השרשים של בעל הבית רבי יהודה קתני לה מדרישא רבי מאיר הוי סיפא לאו רבי מאיר דקתני רישא רבי מאיר אומר קנה קרקע ומשום הכי אייתו בגמרא הך ברייתא בשם מתניתין משום דבמתניתין רמיזה וכן זו של ערלה אינה משנה ואטו לתא דהאיך אמרינן דתנן כיוצא בה בפרק א' שבקידושין דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר כו' רבי מאיר אומר מקודשת רבי יוחנן הסנדלר אומר אינה מקודשת סתם וליכא התם לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי יוחנן הסנדלר אלא משום דעיקרה נשנית במשנתנו ושלא כדברי רבי מאיר אמר תנן לומר לך הך ברייתא מתניתין היא אלא דלא פריש במתניתין ופירש בברייתא בהדיא. ויש אחרת כיוצא באלו פרק הספינה בההיא דאמר אביי התם אלא מעתה סיפא דקתני ורבי אלעזר ברבי שמעון מחליף ולא סיפא היא דלא מתניין נדמייתי לה בגמרא דוק ותשכח. הרמב"ן ז"ל.

וזה לשון הראב"ד: אמר רבא בעיקרו כולי עלמא לא פליגי. רבה גרס ולא רבא משום דקשיא דרבא אדרבא מההיא דגרסינן בגיטין בענין עיקרו בארץ ונופו בחוץ לארץ וכו'. בעיקרו כולי עלמא לא פליגי דעליון הוי שהרי בעפרו הם עומדים ואינם יוצאים לאוירו של זה כי פליגי בנופו רבי מאיר טבר העיקר מגדלו שדי נופו בתר עיקרו ורבי יהודה סבר אוירא מגדל הילכך לא שדינן נופו בתר עיקרו. ומה שהשיבו זה לזה במשנה מה אם ירצה התחתון מחזיקים הם לדבריהם אבל עיקר הטעמים שלהם כך הם דמר סבר עיקר מגדל ושדי נופו וכו' ומר סבר אוירא מגדל וכו'. ותנן גבי מקח וממכר כי האי גוונא בקונה אילן אחד בתוך של חברו דכולי עלמא אין לו קרקע ופליגי במה שיוצא נשתשרשים והשרשים עצמם של בעל אילן הם כשיעקור אותו יטול אותם רבי מאיר סבר כיון שהשרשים שלה היוצא מהם שלו דשדי נופו בתר עיקרו ורבי יהודה סבר בתר גזעו שדינן ולא בתר שרשים לומר שזה גדל מאויר וזה גדל מאויר אבל בתר שרשים שזה גדל מקרקע וזה גדל מאויר לא שדינן והאויר של בעל הקרקע וכן בערלה כי בודאי השרשים פטורים שכבר עברו עליהם שני ערלה והיוצא מהם לרבי מאיר פטור כמו השרשים ורבי יהודה סבר חייב דלא שדינן ליה בתרייהו ואילן חדש הוא זה. וצריכי דחדא בממונא וחדא באיסורא מצרך צריכי כדפרישית. ואי אמרת האיכא תרתי דממונא שתי גנות ואילן. ההיא משום דאיכא טעמי אחריני בגנות וכדפרישנא במתניתין ולא ילפי מהדדי. עד כאן.

דף קיט.

והא דתנן הכא רבי שמעון אומר כל שהעליון יכול לפשוט את ידו וליטול הוא שלו. פירש רש"י ז"ל דכרבי מאיר סבירא ליה אלא שהוא מפקיר השאר לתחתון שגנאי הוא לו ליטול רשות ליכנס לתוך של חברו. ולא מחוור לי דהא קיימא לן גבי אילן מן הגזע של בעל האילן ומן השרשים של בעל הקרקע כרבי יהודה והכא קיימא לן כרבי שמעון ואם תאמר דהתם משום דעדיף טעמיה דרבי יהודה משום שמקרקעו של זה יונקים כדכתבינן אנן לעיל אכתי לא ניחא דאם כן אמאי אמרי דבי רבי ינאי ובלבד שלא יאנס הרי כיון שהוא יכול ללקוט אפילו באונס אינו מפקיר וכן אם מגיע לנופו ואינו מגיע לעיקרו אמאי הוי של תחתון פשיטא דעליון בעי למהוי. אלא הא דרבי שמעון בדרבי יהודה שייכא וטעמיה משום דתחתון אפקורי מפקר גבי עליון הואיל וידו מגעת שם והוא סבור שהיא שלו הואיל ועיקרו בתוך שלו דמימר אמר תחתון עליון שקיל ליה ואם תקניטנו לאסור עליו תפיסת ידו יטול את עפרו כן נראה לי לפרש שמועה זו. הרמב"ן ז"ל.

אבל הראב"ד כתב וזה לשונו: הא דרבי שמעון בגנות שייך טפי בטעמא דרבי מאיר דכל מה שמגיע אליו שדינן ליה בתר עיקרו ואף על פי שתחתון כמו כן מגיע אליו אבל מה שאין העליון מגיע אליו ואינו רשאי לירד למטה וללקטו הא מסח דעתיה מינה. והתחתון מכל מקום אפילו גבוה כמה שלו הוא שיכול לעלות לו בסולם ואם העליון מגיע עד למטה הכל של עליון חוץ מפחות משלשה סמוך לקרקע דההוא ודאי כקרקע של תחתון ממש היא. ובעיא דמגיע לנופו ואין מגיע לעיקרו עלתה בתיקון וחולקין. עד כאן.

אמר אפרים מקשאה תלמידו של ריש לקיש משום ריש לקיש הלכה כרבי שמעון. כי אמרוה קמיה דשמואל אמר הבו ליה אפרייה לרבי שמעון בן לקיש תנו לו שבחו כי יפה אמר ואפרייה משום אפרים. הראב"ד ז"ל. וזה לשון רבינו חננאל: הבו איפריא לריש לקיש. פירוש איפריא ברכה. ע"כ.

ולענין פסק כתב הרמ"ך וזה לשונו: הלכה כרבי שמעון וכו'. ומיהו השרשים הן של עליון שהרי בקרקע שלו הן נשרשין אף על פי שהן למטה מכדי אחיזת ידו. עד כאן.

סליק פרק הבית והעליה וסליקא מסכת בבא מציעא בסיעתא דשמיא